

श्रीयुक्त राय धनपति सिंह बाहादुरका आगम संग्रह भाग १

श्री आचारांग जी सूत्र प्रथमांग ।

गणधर श्री सुधर्मास्वामीकृत मूलसूत्र तदुपरि श्रीशीलङ्गाचार्यकृत टीका तदुपरि
दीपिका ओजिनहंस सूरिकृत तदुपरि पार्श्वचन्द्र सूरिकृत बालाबोध ।

कलकत्ता ।

नूतन संस्कृत यन्त्र से छपा गया ।

रेजिष्टरि कराया गया ।

संवत् १८३६ ।

मूल्य ४५॥) साडे पयतासिस रुपैया ।

जैन स्वधर्मीके वास्ते अर्द्धमूल्य अर्थात् २२॥॥) बाईस रुपैया बार आना

इय पुस्तक अजीमगञ्ज श्रीयुक्त राय धनपति सिंह बाहादुरके कोठिसे मिलेगा ।

आचारांगसूत्र ।

अहं जिगवयणकप्पसकखो अणेगसुत्तत्थसालविच्छिणो तवनियमकुसुमगुच्छो सुग्गइफलबंध
शोजयइ १ जीवोक्कक्कायपरूणायतेसिंवहेणबंधोय विरईइअहिगारो सत्यपरिखाइणादब्बो २
अंगाणयकिंसारो आयारोतस्सकिंवइसारं अणुओगत्योसारं तस्सवियदरूवणासारं ३ सा
रंपरूवणाएचरणं तस्सवियहोइणिव्वाणं णिव्वाणस्सयसारं अवावाहं जिणाविंति ४ सुदंमेआउ

भाषा

। श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ प्रणम्य श्रीजीनाधीशं श्रीगुरुणामनुग्रहात् । लिख्यते सुखबोधार्थमाचाराङ्गार्थवार्तिकं । १ । सुतरांशब्द
शास्त्रेण येषां बुद्धिरसंस्कृता । व्यामोहो जायते तेषां दुर्गमे दृष्टिविस्तरे । २ । ततो दृष्टेः समुपृत्यसुलभो लोकभाषया । धर्मलिप्सु
पकारावादिमागर्थः प्रतन्यते । ३ । श्रीजिनशासने द्वादशांगीकृततेवार अंगमाहिप्रथमअंगश्रीआचारांग जिगिकारणिमोक्षना
अंगज्ञानाचारादिकते इहांप्ररूपिये तिणिण श्रीआचारांगभणिये । तेहनावेयुतस्संधतिहं पहिलेयुतस्संधे नवअध्ययन तेकेहा
शस्त्रपरिज्ञाध्ययन १ लोकविजय २ शीतोष्णीय ३ रस्यक्त ४ लोकसार ५ भ्रुव ई महापरिज्ञा ७ विमोक्ष ८ उपधानयुत ९ एनव
अध्ययनरूपआचारकहिये बीजेयुतस्संधेजेतला अध्ययनतेआचाराणएहवेनामेवोलाइ तिहाप्रथमयुतस्संधेपहिलेअध्ययनेजीवोक्
जीवनीअस्तिताभावक्कायनीप्ररूपणा । तेहनेवधेकर्मनोबंधतथाविरतिनो अधिकारएतला अर्थनोसंबंधशस्त्रपरिज्ञायनेजाणिवो
बीजेअध्ययनेलोकनोविजयअटकर्मजिसबंधाई तेपरितथाएजिसकांडिवाएहवोअर्थके । बीजेअध्ययने कपायजीतीअनुकूलप्रतिकूल
उपसर्गसहिवाएभावके । चउये अध्ययनेसम्यक्तनीदृढताकरिवीएअर्थके । पांचमेअध्ययनेलोकनो साररत्नत्रयतेहनेविषे यत्नकरिवो
एहवोभावके । छठेअध्ययनेनिस्संगतासहितचारित्तिये अप्रतिबद्धिइंथाइवो एहवुंभावके सातमेअध्ययने कदाचितसंयमप्रतिपाल
तासाधुनेपरीसहउपजेतेसम्यक्प्रकारिसहिवा एहवोभावके । आठमेअध्ययनेसर्वगुणसंयुक्तचारित्तिये अंतक्रियासम्यक्प्रकारिकरि
वीएहवोभावके नवमेअध्ययने जेआठअध्ययनविषेजे अर्थभाष्योतेश्रीवर्द्धमानस्वामिसम्यक्आचर्योतेसमस्तसाधुने संयमनाउत्साहने
अर्थभाष्योके । एतलानवअध्ययनविषे अर्थाधिकारजाणिवाहिवीजेयुतस्संधेचूलिका ५ तिहांपंचमीचुलिकानिशीय तेहमाहिंना
लेवी । अनेरीचुलिका ४ तिहांपहिलीचुलिकाइअध्ययन ० बीजीचूलिकाइअध्ययन ७ बीजीअने चउथीये एकएकअध्ययन एवं
बीजेस्संधेअध्ययन १६ एवंआचारागेअध्ययन २५ अनेउद्देशा ८५ एतलाके हिवेश्रीआचारांग सर्वशास्त्रनोसारजाणिवोजेहकारणे
अंगसर्वनो सारआचारवोल्हो तेहनी प्ररूपणाश्रीआचारागेके तेहकारणयकी श्रीआचारांगनोभावटव्वासात्र लोकनाउपकार
भणीलिखिदेके । तेहनोआदिस्सुत्तसुयं व्याख्या भगवंतश्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतिद्वसकहे हे चिरंजीवीएहवोशिष्यनो आभंतणकारीवो
ल्यामेएहवोसांभल्यो तेणेंभगवंते श्रीमहावीरदेवे इमकच्छो । तेकिसो । इणिसंसारमाहिंएकणिज्ञानावरणिइं आवच्छा प्राणिया
नेसंज्ञाकहतासम्यग्ज्ञाननऊवे । तेकेहेंसम्यग्ज्ञाननऊवेतेकहेके । तंजहापुर० मणुयातिरियाकायातहग्गवीयाचउक्कगाचउरो

दीपिका टीका

॥ अहं ॥ शासनाधीश्वरोजीवाहर्द्धमानोजिनेश्वरः । भवन्ति सुखिनोभया यदीयवाचनास्मृतैः ॥ श्रीलांकाचार्यरचितादृष्टि
रस्ति सविस्तरा । श्रीआचारांगसूत्रस्यदुर्विगाहतरंततः । २ । अनुग्रहार्थं सभ्यानां व्याख्यानं नृणां सुखावहा । श्रीजिनहंसधरीन्द्रैः कृतं तेस

प्रदीपिका । ३ । इहहादयानामंगानां प्रथमांगं श्रीआचारांगं । यतोज्ञानाचादीनां मोक्षांगभूतानामिहप्ररूपणादाचारांगं यत्तच्च
 द्वौयुतस्कंधौ तत्तच्चप्रथमे युतस्कन्धे नवाध्ययनानि तानि चान्नि सत्यपरिचर्या । लोगविजयोऽसीओमणिज्ज ३ सम्पत्तं ४ तद्वोग
 सारनामं ५ ध्रुवं ६ तद्वमहापरिचर्या ७ । १ अटमएवमोक्खो उवहाणसुगं चनवमंगमणिगंदं ३ सोआचारोअयग्गाणिसेसाणि २
 स्पटाकेवलं इत्ये प नवाध्ययनरूपआचारः द्वितीययुतस्कन्धाध्ययनानि तुआचाराणिग्रेपाणीति अथ नवाध्ययनानामर्थोधिकारो
 यथाजियसंजमोय १ लोगो जहवन्कइजइयतंपयहिअव्वं २ सुइदुक्कतितिकडाविच ३ सम्पत्तं ४ लोगसारोय ५ निस्संगयावट्टे
 मोहसमुत्था परीसहोवसग्गा ७ निज्जाणंअटमए नवमेवजिणेणपयंति ८ । २ निर्दुक्किगायाव्याख्या जियसंजमोत्तिजिवेपुसंयमोजीव
 संयमस्तेपु हिंसादिपरिहारः सचजीवास्तित्वपरिज्ञानेसति भवतिअतोजीवास्तित्वविरति प्रतिपादनमर्थोधिकारः तत्तद्वग्नं परि
 ज्ञायामयमर्थोधिकारो यतः जीवोक्कवायपरुवणाय तेहिंवंहेणवंधोत्तिविरइए अहिगारो सत्यपरिचर्याववो १ । लोकविजये
 तुलोगोजहवन्कइजइयतंपयहिअव्वंति । विजितभावलोकेन संयमस्थितेन लोको यथा वाध्यते । अटविधेन कर्मणा यथाच
 तत्प्रहातयं तथा ज्ञातव्यमित्ययमर्थोधिकारः । २ । तृतीयेत्ययं संयमस्थितेन जितकपायेणानुकूलप्रतिकूलोपसर्गनिपाते सुखदुःख
 तितत्ताविधेयेति । ३ । चतुर्थेत्ययं प्राक्तनाध्ययनार्थसम्पन्नेन तापसादिकटतपसेविना अटगुणैश्चैव सुदीच्यापि दृढसम्यक्तेन भवितव्य
 मिति । ४ । पंचमे त्ययं चतुरध्ययनार्थस्थितेनासारपरित्यागेन लोकसाररत्नत्रयोद्यक्तेन भाव्यमिति ५ । षष्ठे त्ययं प्रागुक्तद्युक्तेन निःसं
 गसाद्युक्तेनाप्रतिवद्नेन भवितव्यं ६ । सप्तमे त्ययं संयमादिगुणद्युक्तस्य कदाचिन्मोहसमुत्थापरीपहे उपसर्गावाप्रादुर्भवेद्युः तेसम्यग्गो
 द्याः ७ । अटमे त्ययं निर्वाणमन्त क्रियासारसर्वगुणद्युक्तेन सम्यग्विधेयेति नवमाध्ययनेत्ययं अटविधेन प्रतिपादितोर्थः । सम्यगेव
 वर्द्धमानस्वामिना विहितइति तत्प्रतिपादनं चाग्रेपसाधूनामुत्पादयं इति नवाध्ययनार्थोधिकारः । अथ उद्देगाधिकारः । तत्रप्रथमे
 युतस्कन्धे नवस्वध्ययनेषु क्रमेण सप्तपट् २ चत्वारः ३ चत्वारः ४ पट् ५ पंच ६ अट ७ चत्वारः ८ सप्त ९ उद्देगाभवन्ति । द्वितीयेद्युतस्कंधे
 पंचचुलिका । तासुपंचमीनीयीयाख्यासाइहनगट्त्ततेभिन्नस्थानरूपत्वात्तस्याः । तदग्याचतसु तासुचप्रथमद्वितीयेसप्तसप्ताध्ययना
 लिमेतृतीयेचतुर्थी च एकैकाध्ययनालिकेतत्तत्रप्रथमचुलिकायांसप्ताध्ययनेषुक्रमेण उद्देगसंख्यायथा । प्रथमाध्ययनेएकादशद्वितीये
 तत्र तृतीये त्रययेषु चतुर्थे द्वौ द्वौ उद्देगौ द्वितीयायां चूलिकायां सप्तैकसराणि अध्ययनानि तृतीयाचूलिकाएकाध्ययनालिका
 एवंचतुर्थेपिचुलिकाएकाध्ययनालिका एवंसर्वमीलने पंचायीतिरुद्देशनकालाभवन्ति यतः समवायागेनद्याच सेणंअंगट्टयाएपदमेअं
 गेदोसुवक्खं धापणवीसं अक्कयणापंचासीइं समुदेसणकाला अट्टारसयपयसइस्साइं पयग्गेणं पन्नत्ताइत्याद्यागमवचनात्कालिकयुतं
 आचारांगंयोगविनाकालग्रहणैर्विनातपसा च पठतिवाचयतिचावयति अकृततपसःपार्श्वे चयः नृणोत्तितस्य सूत्राज्जाभंगदोषः आग
 माज्ञा भंगोहिमहते संसाराय आचारोमोक्षांगं यतोनिर्दुक्किदाह । अंगणयकिंसारो आचारोतस्सकिंइवइसारो अणुओगत्तो
 सारोतस्सविचयपरुवणासारो । १ । सारोपरुवणाएचरणं तस्सविचोइनिव्वाणं निव्वाणस्सउसारो अब्बावाहंजिणाविंति २ । सांप्रतं
 आचारादिप्रदानस्यसुखप्रतिपत्तये दृष्टान्तोपन्यासेन विधिराख्यायते यथाकच्चिद्राजाभिनवनगरनिवेशेच्छयाभूंदण्डानि विभज्यसम
 तयाप्रकृतिभ्योदत्तवास्तुयाकच वरापनयने सल्लोद्वारेभूस्तिरीकरणे पक्केटकापीठप्रासादरचनेरत्नाद्यपदाने चोपदेशं दत्तवान् ताद्य
 प्रकृतयसुदुपदेशदारेण तथैव कृत्वा यथाभिप्रेतान्मुखां न्वभुजिरे । अथमत्तार्थोपनयः राजसहयेनसूरिणाप्रकृतिसदृशस्यगिष्यगणस्य
 भूखंडसदृशः संयमो निव्यात्वकचवराद्यपनीयसर्वोपधाद्युद्धस्यारोपणीयसंच सामायिकरंधमंस्तिरीकृत्यपक्केटकापीठतुल्यानिव्रतानि
 आरोपणीयानि ततः प्रासादकल्पोयमाचारोविधेय स्तत्रस्यचाग्रेवशास्त्रादिरत्नान्यादत्ते निर्वाणभाग्भवति अथयस्सपरिज्ञाध्ययनस्य
 नामान्वयं निर्दुक्किदाह यस्सपरिज्ञेतिद्विपदं नामयस्सस्यनिक्षेपज्ञाह दव्वंसत्यग्गिविसनेहं विलखारलोणमादीयंभावोउदुप्पउत्तो
 धायाकायाअविरतीय । १ । यस्सस्यनिक्षेपोनामादिचतुर्धा तत्तनामस्यापनेक्षुं व्यतिरिक्तं द्रव्ययस्संखड्गादिअग्निविपस्से हाक्कजा

रत्नवर्णादिकं भावयस्व तदुःप्रयुक्तोभावो अन्तःकरणवाक्कायाऽविरतिश्चेति जीवोपधातकारित्वादितिभावः परिज्ञापिचतुर्धा द्रव्यं जाण
णपञ्चकखण्डेभविमसरीरउवगरणेभावपरिज्ञाणण पञ्चकखण्डं च भावेण तत्र द्रव्यपरिज्ञाद्विधा अपरिज्ञाप्रत्याख्यानपरिज्ञाच अपरिज्ञा
आगमतो नो आगमभेदात् द्विधा आगमतो ज्ञातानुपयुक्तः नो आगमतस्विधा तत्र द्रव्यतिरक्ता द्रव्यज्ञानपरिज्ञाद्योयद्रव्यं जानीते सचि
त्तादिसापरिच्छेद्य द्रव्यप्राधान्याद् द्रव्यपरिच्छेति प्रत्याख्यानपरिज्ञाप्येवमेव तत्र व्यतिरक्तद्रव्यप्रत्याख्यानपरिज्ञादेह उपकरणपरि
ज्ञानं उपकरणं च जोहरणादिसाधकतमत्वात् भावपरिज्ञापिद्विधैव अपरिज्ञाप्रत्याख्यानपरिज्ञा च तत्रागमतो ज्ञातानुपयुक्तचनो
आगमतस्विदमेवाध्ययनं ज्ञानक्रियारूपं नो यद्दस्यमिन्नवाचित्वात् प्रत्याख्यानभावपरिज्ञापितयैव आगमतः पूर्ववत् नो आगमतस्तु प्रा
णातिपातनिवृत्तिरूपामनोवाक्कायकृतकारितानुमतिभेदात्मिकाच्चेति गतो नाम निष्पन्नो निक्षेपः । सांप्रतं सूत्रानुगमे सूत्रं उच्चारणी
यंतच्चेदं सुयमेवाउसंतेणं भगवया एवमक्खायं इहमेगेसिं नो सखा भवद् व्याख्या भगवान् सुधर्मस्वामी जंबूनाम्न इदमाचष्टे यथाश्रुतं
आकर्णितं अवगमितं अवधारितमिति अनेन स्वमनीषिकायु दासोमयेति साक्षान्न पुनः पारंपर्येण आउसंतेणंतिहे आशुष्मन् चिरं जी
विन् सर्वगुणेष्वायुष्कस्यैव प्राधान्यात् तद्विधा आश्रयता भगवत्पादा रविन्द इत्यनेन विनय आविदितो भवति अथवा आवसतावातदन्ति
के इत्यनेन गुरुकुलवासः कर्तव्यः इत्यावेदितं भवति भगवता समग्रैश्चर्यादिगुणवता श्रीवर्द्धमानस्वामिना आख्यातं कथितं इहेति शस्त्रप
रिज्ञाध्ययने अथवा इहेति संसारे एकेपाज्ञानावरणो वाटतानां प्राणिनां नो संज्ञा भवति संज्ञानं संज्ञास्यतिरवगोधः सानोपजायते आहा
रसंज्ञादीनां वृद्धत्वेपि इह ज्ञानसंज्ञयाधिकारः यतः सैव निपिद्धा इह केपां नो संज्ञाज्ञानं अवबोधो भवतीति प्रतिपिह संज्ञाविशेषावगमा

शीलंगाचार्य कृतटीका

ॐ नमः सर्वज्ञाय । जयति समस्तवस्तु पर्यायविचारपास्ततीर्थिकं । विहितैके कतीर्थनयवाटसूत्रवशात्प्रतिष्ठितं । वज्रविधमंगि
सिद्धसिद्धान्तविधूतितमलमलीसंतीर्थमनादिनिधनगतमनुपममादिनतं जिनेश्वरैः । १ । आचारशास्त्रं सुविनिश्चितं यथाजगदपीरो
जगते हिताययः । तथैव किञ्चिद्भूतः स एव मे पुनातु धीमान् विनयार्पितागिरः २ शस्त्रपरिज्ञाविवरणमतिवज्रगहनं च गन्धरुस्तिष्ठतं ।
तस्मात् सुखबोधार्थं गृह्णात्यहमस्मसासारं इह हि रागद्वेषमोहाद्यभिभूतेन सर्वेणापि संसारिजन्तुनाशरीरमानमानेज्जदुःखोपनिपात
पीडितेन दपनयनाय हेयोपादेयपदार्थपरिज्ञानेयत्वो विधेय सचनविशिष्टविवेकस्ते विशिष्टविवेकश्च न प्राप्तो शेपातिशयवलापाप्तोपदे
शमंतरेणाप्तश्च हेपमोहादीनां दोषाणां मात्यन्तिकप्रक्षयात् । स चार्हत एवातः प्रारभ्यतेः हं हचनानुयोगः स च चतुर्धा तद्यथा । धर्म
कथानुयोगो गणितानुयोगो द्रव्यानुयोगश्चरणकरणानुयोगश्चेति तत्र धर्मकथानुयोग उत्तराध्ययनादिकः गणितानुयोगः सूत्रप्रज्ञाप्तादि
कः द्रव्यानुयोगपूर्वाणि सम्प्रत्यादिकश्चरणकरणानुयोगश्चाचारादिकः सचप्रधानतमः शेपाणां तद्वर्त्तत्वात्तदुक्तं चरण पडिवत्तिहे उजे
गियरेति शिष्यगुणो गति तथा चरणपडिवत्तिहे उधम्मकहाकालदिक्खमादीयादविण् दंसणसोर्हीदंसणशुद्धमचरणंतु गणधरैर
यत एव तस्यैवादौ प्रणयनमकार्यतस्तत्प्रादिपादकस्याचारांगस्यानुयोगः समारभ्यते सच परमपदप्राप्ति हेतुत्वान्वविम्वस्तदुक्तं ऐरासिन
छविघ्नानि भवन्ति मच्च तामपि अत्रेयसिप्रवृत्तानां कापि यान्ति विनायकात्तच्छादेशेप प्रत्युहोपशमनायमद्गलमभिधेयंतच्चादिमध्यादसान
भेदात्तिधातवादिमद्गलंसुयंमेयाउ संतेणं भगवया एवमक्खायमित्यादि अतश्च भगवद्भवचनानुवादो मद्गलं अथवाश्रुतमिति श्रुतज्ञानंतच्च
नन्यतः पातित्वान्मद्गलमित्ये तच्चाविधेनाभिलपित शास्त्रार्थपारगनकारणं मध्य मद्गलं लोकसाराध्ययनपक्षमोद्देशेन सूत्रं सेजछाके
विहरणपडिपुत्रे चिद्वृत्तसंसिभोम्मे उवसन्नरएसारक्खमाणेत्यादियत्तच्च दगुणेराचार्य गुणोत्कीर्त्तनमाचार्या अपक्षनमस्कारान्तः
पातित्वान्मद्गलमित्येतच्चाभिलपित तशास्त्रार्थस्थिरीकरणार्थं च वसानमद्गलं नवमाध्ययने वसानसूत्रं अभिनिवृद्धे असाई आवकछाएभ
गवंसमियासी । अत्राभिनिर्वृतप्रवृत्तसंसारमहातरुकां दोच्छेद्य विप्रतिपत्त्याध्यान कारित्वान्मद्गलमित्येतच्च शिष्यप्रतिशिष्यसन्तानाव्यव
ष्टे दार्शनित्यध्ययनगतसूत्रमद्गलत्वप्रतिपादनेनैवाध्ययनानामपि मद्गलत्वमुक्तमेवेति न प्रतन्यते सर्वमेव वा शास्त्रं मद्गलं ज्ञानरूपत्वं त्वा

नस्यचनिर्जरायत्वात्निर्जरार्थेनचतस्याविप्रतिपत्तियुक्तं । अन्त्राणीकम् खवेद्वृद्ध्यादिवासकोडीहितन्त्राणां तिदिगुत्तांशवेद्वृद्ध
 सासमित्तेणमङ्गलञ्चनिरुक्तं चमांगलयत्यपनयतिभवादितिमङ्गलं । माभूद्भूलोविद्वेगः लोवानागः गास्त्रस्येतिमंगलमित्यादिशेषंत्वाच्चेप
 परिहारादिक्मन्वतोवसेयमिति । सांप्रतमाचारानुयोगः प्रारभ्यते आचारस्यानुयोगोर्ध्वकयनमाचारानुयोगः सूत्रादनुपद्याद्दस्ययोगो
 नुयोगः सूत्राध्ययनात्पद्यादर्थकयनमितिभावना । अणोर्वालवीचसः सूत्रस्यमहतादेनयोगोनुयोगः सचामीभिहारैरनुगन्तव्यमद्यथा
 निरुद्धवेगद्वनिरुक्तिविहिपविस्तीयकेषवाकम् तद्धारभेयलञ्छणतद्विरुद्धपरिसाएसुत्तयो तत्र निजेणेनामादि । सप्तधानामस्यापने
 च खेद्रथानुयोगोहेवा । आगमतो नो आगमतयतवागमतोज्ञातातत्रचानुपयुक्तो नो आगमतोऽगरीरमथगरीरतड्यतिरितोनेकधा
 द्रव्येणसेटिकादिनाद्रव्यस्यात्मपरमाखादेर्द्रव्ये निपद्यादौचेवानुयोगः चेत्वेणचेतस्यचेतेवानुयोगः चेवानुयोगएवकालेनकालस्यकाले
 वानुयोगः कालानुयोगः वचनानुयोगएकवचनादिनाभावानुयोगोहेवा आगमतांना आगमतयतवागमतोज्ञातोपयुक्तो नो आगमतस्तु औ
 पयमिकादिभावैस्तेषांचानुयोगोर्ध्वकयनंभावानुयोगः शेषमावस्थकानुसारेणोच्चैर्ध्वकेवलमिहानुयोगस्तुप्रस्तुतत्वात्तस्यचाचार्याधीनत्वात्
 केनेतिहारंविधियते तद्योपक्रमादीनिचहाराणिप्रचुरतराणि प्रचुरतरोपयोगित्वात्प्रदर्श्यते तत्रकेनेतिकथंभूतेनययामूतेनचसूरिणा
 व्याख्याकर्तव्यातथाप्रदर्श्यतेदेसकुलजादूस्वीसंवयर्णाधिद्वजुतोअशांसंसी अविकल्पणोअमादेविर परिवार्डोगहियवज्जो जियपरि
 सोजियनिहोमकलोदेसकालभावन, आसन्न लहृपद्मोगाणाविदेसभासगु २ पंचविहेआयारेजुतोस्तत्तत्तदुभयविहिन्नु आहरण
 हेउकारणगणयणउणोगाहणकुसलो ३ ससमयपरसमयविउगंभीरोदित्तमंसिबोसोमोगुणसयकलिओजुतोपवयणसारंपरिकहेउ ४
 आर्यदेशोद्धृतं सुखावबोधवचनोभवतीत्यतोदेयग्रहणं पैटकं कुलमिच्छाकादिज्ञातकुलव्ययोत्क्षिप्तभारवहनेन आस्यतीतिमाटकीजा
 तिरुत्तं पन्नोविनयादिगुणवान्भवति यवाद्यतिस्तत्र गुणावसंतीतिरुपग्रहणं संहननधृतिदुतोआख्यानानादिषु नखेदमेति अनायसी
 ओटभ्योनवस्त्राद्याकांचति अविकल्पनोहितमितभापी अमार्थीसवत्रविख्यासः स्थिरपरिपाटिपरिचितग्रंथस्यसूत्रार्थगलनासंभवात्
 गच्छन्गच्छः सर्वत्वान्प्रलितान्नः जितपर्षद्राजादिसदृशं नजोभसुपयाति जितनिद्राप्रसन्नत्वान्निद्राप्रमाटिनः शिष्यान्सुखेनैवप्रबोध
 यति मध्यस्यः शिष्येषुसमचित्तोभवति देयकालभावन्नसुखेनैवगुणवद्देयादौ विहरिष्यति आसन्नलजः प्रतिभोद्राक्प्रवाद्युत्तरदान
 समर्थोभवति नानाविधदेयभाषाविधिक्षत्र नानाविधदेयजाः शिष्याः व्याख्यानसुखसवाभ, तेजानाद्याचारपंचकदुक्तं चेहेववचनो
 भवतिचूढार्थं तदुभयविधिक्षउत्सर्गापवाटप्रपंचययावद् ज्ञापयिष्यतिहेहृदाहरणनिमित्तनयप्रपंचद्वः अनाकुलीहेत्वादीनाचटेशह
 णाकुलगलोवह्नीभिर्बुक्तिभिर्शिष्यान् बोधयतिस्तसमयपरसमयद्वः सुखेनैवतत्स्थापनोच्छेदौकरिष्यतिगंभीरः खेदसहः दीप्तिमान्पराष्ट
 ध्यशिवहेतुत्वात् शिवस्तद्विहितदेयेमात्स्यादूपयमनात् सौम्यः सर्वजननयनमनोरमगीयगुणगतकलितः प्रचयादिगुणोपेतः एवं
 विषः स्वरिः प्रवचनानुयोगे योग्यो भवति तस्यचानुयोगस्य महापुरस्खैवत्वार्थानुयोगहाराणिव्याख्यांगानिभवति तद्व्याउपक्रमोनिजे
 प्रोनुगमोनयः ततोपक्रमणमुपमः उपक्रम्यतेनेनास्मादस्मिन्नितिचोपक्रमः आचिख्यासितशास्त्रस्यसमीपानयनमित्यर्थः सचयास्त्रीय
 लौकिकमंडाद्विहातत्र शास्त्रीयः आनुपूर्वीनामप्रमाणवक्तव्यतायाधिकारः समवतारयेति लौकिकोनामस्यापनाद्रव्यचेतकालभाव
 मेवात्पोहैव निजेपणमनेनास्मादस्मिन्नितिचोपक्रमः उपक्रमानीतस्यव्याचिख्यासितशास्त्रस्यानामादिन्यसनमित्यर्थः सचत्रिविध
 रुद्यथा ओवनियमनोनामनियमनः सूत्रालापकनियमनयतवौवनियमनोद्भाव्ययनादिसामान्याभिधानन्यासः नामनियमनआचारय
 स्त्रपरिचारादिविशेषाभिधाननामादिव्यासः सूत्रालापकनियमनयतवौवालापकानांनामादिव्यसनमिति अनुगमनमनेनास्मादस्मिन्निति
 चानुगमः अर्थकयनमित्यर्थः सचद्विधानिर्बुत्त्यनुगमः सूत्रानुगमयेतितत्र निर्बुत्त्यनुगमस्त्रिविधरुद्ययानिच्छेपनिर्बुत्त्यनुगमः उपोह्यात
 निर्बुत्त्यनुगमः सूत्रस्यार्थिकनिर्बुत्त्यनुगमयेति तत्र निच्छेपनिर्बुत्त्यनुगमोनिच्छेपएव सामान्यविशेषाभिधानयोरोवनियमननामनि
 यमन्याभ्यां निच्छेपाभ्यामुपगतः सूत्रापेक्षया वच्यनाणलक्षणयेति उपोह्यातनिर्बुत्त्यनुगमद्व्याभ्यां हारगाथास्यानुगन्तव्यरुद्यया

उद्देसेगिद्देसेयगिगमे खेत्तकालपुरिसेयकारण पञ्चयलस्ववर्णणएसमोवारणाणुमए किंकतिविहं कस्सकहिंकेसुकहंके चिरं चवइकालं
 कइसंभरमविरिद्धिं भवागरिसफासणणिस्सुत्ती सूत्रस्सर्शिकनियुत्तनुगमः सूत्रावयवानानयेः साक्षेपपरिहारमर्थकथनं सचसूत्रेस
 तिभवति सूत्रं च सूत्रानुगमेसचसूत्रोच्चारणरूपः पदच्छेदरूपश्चेति अनन्तधर्माध्यासितं यस्वे केनैवधर्मेण नयन्ति परिच्छिन्दतीति ज्ञान
 विशेषानयास्तेचनैगमादयः सप्ते तिसांप्रतमाचारांगस्योपकमादीनामनुयोगद्वाराणां यथा योगं किञ्चिद्विभगिपुरशेषप्रत्युहोपशमना
 यमंगलायं प्रेक्षापूर्वकारिणां च प्रवृत्त्यर्थं सम्बन्धाभिधेयप्रयोजनप्रतिपादिकां निर्युत्तिकारोगाथामाह वंदितुसव्यसिद्धे इत्यादि तत्र
 वन्दित्वासर्वसिद्धान्जिनांश्चेति मङ्गलवचनं अनुयोगदायकानित्येतच्चसम्बन्धवचनमपिआचारस्येत्यभिधेयवचनं निर्युत्तिकारिष्ये इति
 प्रयोजनकथनमिति तात्पर्यार्थः अवयवार्थस्तु वंदित्वेति वदिसिद्धिर्वादनस्तुत्योरित्यर्थद्वयाभिधायीधातुस्तत्त्वाभिवादनं कायेन स्तुतिर्वाचा
 नयोश्चमनः पूर्वकत्वात्करणत्वेणापिनमस्कार आविदितोभवति सितंध्यातमेपामिति सिद्धाप्रक्षीणाशेषकर्माणः सर्वेचते सिद्धाश्चसर्व
 सिद्धाः सर्वग्रहणं तीर्थातीर्थानन्तरपरंपरादिसिद्धप्रतिपादकं तान् वंदित्वेति सम्बन्धः सर्वत्र योज्यः रागद्वेषजितो जिनास्तीर्थकृतस्नानपि
 सर्वानतीतानागतवर्त्तमान सर्वक्षेत्रगतानिति अनुयोगदायिनः सुधर्मस्वामिप्रभृतयोयावदस्य भगवतो निर्युत्तिकारस्य भद्रवाञ्छस्वामि
 नश्चतुर्दशपूर्वधरस्याचार्योतस्तान् सर्वानित्यनेन चान्नायकथनेन स्वमनीषिकाव्युदासः कृतोभवति वंदित्वेति काप्रत्ययस्योत्तरक्रिया
 सद्यपेक्षत्वादुत्तरक्रियामाह आचारास्य यथार्थनाम्नः भगवत इति अर्थधर्मप्रयत्नं गुणभाजस्तस्येवंविधस्य निश्चयेनार्थप्रतिपादिकायुक्ति
 निर्युत्तिस्त्वांकीर्त्तयिष्येऽभिधास्ये इति अंतस्त्वनेन निष्पन्नां निर्युत्तिवहिसत्त्वेन प्रकाशयिष्यामीत्यर्थः यथाप्रतिज्ञातमेव विभगिपुराणि चे
 पाह्णीणिपदानि तावत्सुहृद्भूत्वाचार्यः संपिद्यकथयति आचारेत्यादिआचारअङ्गश्रुतस्त्वन्वह्मचरणशस्त्रपरिज्ञासंज्ञादिशामित्येतेषां
 निक्षेपः कर्त्तव्य इति तत्राचारवह्मचरणशस्त्रपरिज्ञाशब्दानामनिष्पन्नेनिक्षेपेद्रष्टव्या अंगश्रुतस्त्वन्वशब्दा ओषनिष्पन्ने संज्ञादिक्षब्दौ
 सूत्रालापकनिष्पन्ने निक्षेपेद्रष्टव्याविति एतेषां मध्येकस्य कतिविधोनिक्षेप इत्यत आह चरणेत्यादि। चरणदिग्वर्जानांचतु
 र्विधोनिक्षेपः चरणस्य षट्विधः दिक्ष्शब्दस्य सप्तविधोनिक्षेप अत्रचक्षेत्कालादिकं यथासम्भवमायोज्यं नामादिचतुष्टयंसर्वव्यापीति
 दर्शयितुमाह जल्यहजमित्यादियत्रचरणदिक्ष्शब्दादौ यंनिक्षेपं क्षेत् कालादिकं जानीयात् तत्रनिरवशेषं निक्षेपेक्ष्यतुनिरवशेषं
 नजानीयादाचाचाराङ्गादौ तत्रापिनामस्यापनाद्रव्यभावचतुष्काळकं निक्षेपं निक्षेपेदित्युपदेशइतिगार्थः प्रदेशांतरप्रसिद्धस्यार्थस्य
 लाघवमिच्छतानिर्युत्तिकारेणगाथाभ्यधाधि आचारे इत्यादि क्षुब्धिकाचारकथायामाचारस्य पूर्वोद्दिष्टोनिक्षेपोद्भूतचतुरङ्गाध्ययन
 इति यथात्रविशेषः सोभिधीयते भावाचारविषयइति यथाप्रतिज्ञातमाह तस्येत्यादिगाथातस्यभावाचारस्य एकार्थीभिधाधिनोवाच्या
 तथाकेन प्रकारेण प्रवृत्तिः प्रवर्त्तनमाचारस्याभूत्तच्चवाच्यं तथाप्रथमांगताचवाच्यातयागण्याचार्यस्तस्यकतिविधं स्थानमिदमिति चवाच्यं
 तथा परिमाणमित्यावाच्या तथा किं क समवतरतीत्येतच्च वाच्यं तथासारश्चवाच्य इत्येभिर्द्वारैः पूर्वोद्दिष्टावाचारादस्यभेदोना
 नात्वमिति पिण्डार्थः अवयवार्थं तुनिर्युत्तिकेदेवाभिधातुमाह आचारे इत्यादि आचर्यते आसेव्यतइत्याचारः सचनानामादिश्चतुर्धा
 तत्रज्ञशरीरभयशरीरतद्यतिरिक्तोद्भूत्वाचारो अनयागाययानुसर्त्तव्यः ग्रामणधोयणवासणसिक्खावणसुकरणाविरोहीणिद्वान्णि
 जाणिलोएद्व्याचारं वियाणाहिभावाचारोद्विषालौकिकोलोकोत्तरश्चतलौकिकः पापंडिकादयः पंचरात्रादिकं यत्कुर्वन्ति सविज्ञेयो
 लोकोत्तरस्तुपञ्चधातत्रज्ञानादिकस्तत्र ज्ञानाचारोऽष्टधातद्यथाकालेविणएवज्जमाणेउवहाणे तहाणिणहवणे विंजण अत्यतदुभए
 अट्टविहोणाणमायरो दर्शनाचारोऽष्टधैव तद्यथानिस्संक्रियनिक्कंखियनिव्वित्तिगिच्छाअसुद्धदिट्ठीयउववूहधिरिकरणेवच्छलपभावणे
 अट्ट चारित्राचारोऽष्टधैव तिन्नेवयगुत्तीओपंसमिद्धओअट्टमिलियाओ पवयणमाईओइमाता सुट्टिओचरणसंपन्नोतपथाचा
 रोद्वादशधा तद्यथा अणसणमणोयरियावित्तीसंखेवणंसञ्जाओ कायकिलेसोसंलीणयायवन्नोतवोहोइ पायच्छित्तं विणओवेयाव
 छं तहेवसण्णाओ ज्ञाणंसण्णोवियअभिंतरोतवोहोइ बीर्याचारस्वनेकधा अणिगूहियवलविरिओपरकमइजोउज्जत्तमाउत्तो

कुं कइवजहायामं नदबोवीरिचाचारो एपंचविषयाचार एतत्प्रतिपादकश्चायमेवग्रन्थविशेषोभावाचारः एवं सर्वत्र योज्यं इदानीमा
 चालायाचात्यतेनेनेतिनिविडंकर्मादीत्याचालः सोपिचतुर्धाव्यतिरिक्तोवायुः भावाचालस्वयमेवचानादि पंचवाइदानीमागाला
 गालनमागालनमप्रदेशावस्थानां सोपिचतुर्धाव्यतिरिक्तउद्कादेर्निम्नप्रदेशावस्थानं भावागालोच्चानादिकएकस्यात्मनि रागादिर
 हितेवस्थानमितिक्त्वा इदानीमाकारः आगत्यतस्मिन्कुर्वतीत्याकार नामादिस्त्वव्यतिरिक्तारजनादिर्भावाकरोयमेव चानादिश
 त्प्रतिपादकश्चायमेवग्रंथोनिर्जरादिरत्नानामवलामात् इदानीमाश्वासश्चाश्वसंत्यस्मिन्नित्याशासो नामादिस्त्वव्यतिरिक्तोयानपाव
 हीपादिभावाश्वासोच्चानादिरेवइदानीमादर्शः आदृश्यतेअस्मिन्नित्यादर्शोनामादिव्यतिरिक्तो दर्शयभावादर्शउक्तएवयतोस्मिन्निकर्त
 व्यतादृश्यते इदानीमंगंअन्यतेयत्कीक्रियतेअस्मिन्नित्यंगं नामाद्येवस्त्वव्यतिरिक्तं गिरोवाहादिभावांगमयमेवाचारः इदानीमाचीर्ष
 मांसेवितंतच्चनामादिषोढा तत्रव्यतिरिक्तं द्रव्याचीर्षं सिंहादेकगुणादिपरिहारेण पिशितभक्षणंक्षेत्राचीर्षं बालडीकेषुसक्तवर्कोकणेषु
 पेयाकोलाचीर्षं त्विदं सरसीचंदणमंकोअग्रं वइसरसाचंगंधकासादीपाडलिंसिरीसमल्लिवपियाइं कालेनिदाइंमि भावाचीर्षं तुझा
 नादिपंचकंतत्प्रतिपादकश्चाचारंयं इदानीमाजातिराजायंतंतस्यामित्याजातिः सांपिचतुर्धाव्यतिरिक्तामनुयादिजातिः भावाजा
 तिसुञ्जानाद्याचारप्रकृतयमेवग्रन्थइतिइदानीमासोक्षआमुच्यं तेस्मिन्नित्यासोक्षणांमोक्षोनामादिस्तत्रव्यतिरिक्तोनिगडादेःभावा
 मोक्षाकगंगिकोडें टनमयेपमेतत्पात्रकश्चायमेवाचारइतिएतेकिंचिद्विषयेपादेकमेवार्थविशिंपंतप्रवर्तंत इत्येकार्थिकायकपुरन्दरादिवत्
 एकार्थीभिषाचिनांचदंष्ट्रिति वंवातुलोस्यादिप्रतिपत्यर्थमुद्दृष्टं उक्तं चंघाणुलोमयाश्लुसत्यंभियलाववं असम्भोहोसंतगुणवीव
 णाविवएणदं गुणाहवंतेए इदानींप्रवर्तनाहारंकदापुनर्भगवताचारप्रणीतइत्यतश्चाह स्व्येसिमित्यादिसर्वेपांतीर्थंकराणांतीर्थप्र
 वर्तनादावाचारार्थं प्रयमतयामूढवतिभविष्यतिचततः शेषांगार्थइतिगणधराअथयनयैवानुपूर्व्यास्त्वतयाग्रं तीति इदानींप्रयसत्वे हे
 हेतुमाह आचारोइत्यादि अयमाचारोद्वादयानामप्यंगानां प्रयसमंगमित्तद्यकारणमाह यतोतमोचोपायचरणकरणप्र
 तिपाद्यनेएपचप्रवचनस्यसार प्रधानंमोक्षहेतुप्रतिपादनादत्रचस्थितस्यशेषांगार्थयनयोग्यत्वादस्यप्रयमतयोपन्यासइतिइदानींगणिहा
 रंसाधुवागणिगुणगणोवागणः सोस्यास्तीतिगणीआचारावत्तंचगणित्वमितिप्रदर्शयन्नाहआचारमीत्यादियस्मादाचाराध्ययनात्तृत्वा
 त्यादिकचरणकरणात्मकोवाचमणधर्म परिज्ञातोभवतितस्मात्सर्वेषां गणित्वकारणानामाचारधरत्वं प्रयसमाद्यप्रधानंवागणिस्थान
 मिति इदानींपरिमाणकिंपुनरस्याध्ययनतः यदतश्चपरिमाणमित्यतश्चाहपवेत्यादि तत्राध्ययनतो नववत्तुचर्याभिधानाध्ययनात्मको
 वेदइति विदंत्यस्माद्देवोपादेशपदार्थानितिवेद द्वायोपशमिकभाववर्त्ययमाचारः सहपक्षमिश्रूडाभिर्वर्तंतइतिसंपंचचूडयभवतिउक्त
 शेषानुवादिनीचूडा तत्रप्रयमापिंडेसणसेखरियाभासज्जायाववत्पाएसा उगगहपडिमत्तिसप्ताध्ययनात्मिका द्वितीयासत्तसत्तिकया
 तृतीयाभावनाचतुर्थीविमुक्ति पद्धमीनिपीयाध्ययनंवच्चवचरोपदग्मेणति तत्रचतुर्थूलिकात्मकद्वितीयश्रुतस्त्वंधप्रक्षेपाहङ्कः निपीया
 ख्यपंचमचूलिकाप्रक्षेपाहङ्कतरोनंतगमं पर्यायात्मकविवक्षयावज्जतमद्य पदग्रेणपदप्रमाणेनभवतीति इदानीमुपक्रमांतर्गतसमव
 तारहारंततत्राचूडानवमुत्रह्यचर्याध्ययनेष्ववतरंतीतिदर्शयितुमाह आचारेइत्यादिसत्ये इत्यादिपंचेत्यादिउक्तानार्था नवरमाचारा
 ग्राणिचूलिकाः द्रव्याणिधर्मास्तिकायादीनिपर्याया अगुरुत्वाद्यतेषांमनंतभागेव्रतानामवतारइतिकथंपुनर्महाव्रतानां सर्वद्रव्येष्वव
 तारइतितदाह हज्जीवगियाइत्यादिस्वटाकथंपुनर्महाव्रतानां सर्वद्रव्येष्ववतारो न सर्वपर्यायेष्वित्युच्यते येनाभिप्रायेणचोदितवांस
 माविष्कर्तुं माहगणुसुव्यगमपएसाणंतगुणंपदमसंजमट्टाणं ह्यविहपरिवह्दीएहट्टाणासंखयासेदीअन्नेकेएजायानेणुवउत्ताचरित्तवि
 सयंमि जेतन्नोर्गंतगुणाजिसंतमणंतभागमि अन्नेकेवलगमत्तितेनईतेयकेतदमहिया एवंपिहोव्वतुह्माणाणंतगुणत्तणंनुत्तंचोचेदी
 मुणाणदं मणपज्जायातेयत्तपमाग्रेसा इहपुणचरित्तमेत्तोवट्ठिणोतेणतेयोवा अयमासार्यानेगत ननित्यस्त्वयावांसंयमस्थानान्यसं
 रयतानिततापद्वन्ति तेपायज्जवन्तदविभागपल्लिच्छेदेनदुह्मायंयमानं अनंताविभागपल्लिच्छेदात्मकंभवति तच्चपर्यावसंख्याननिर्दिष्टं

取

सोषुहिंसादिपरिहार सचजीवास्तित्वपरिज्ञानेसति भवत्यतो जीवास्तित्वविरतिप्रतिपादनमन्वार्थाधिकार लोकाविजयेतुल्लोकोजह्वनम्
 इजह्वतंप्रजह्वयति विजितभावलोकेनसंयमस्थितेन लोकोयथावध्यतेअष्टविधेनकर्मणा यथाचतत्प्राज्ञातव्यं तथाज्ञातव्यमित्ययम
 र्थाधिकार तृतीयेतव्यंसंयमस्थितेनजितकपायेणानुक्कल प्रतिकूलोपसर्गनिपातेसुखदुःखतित्तिचाविधेयेति चतुर्थेतव्यंप्राक्तनाध्ययनार्थ
 संपत्तेनतापसादिकटतपः सेविनामष्टगुणैश्वर्यसुहृद्यापि दृढसम्यक्तेनभवितव्यमिति पंचमेतव्यंचतुरध्ययनार्थस्थितेना सारपरित्या
 गेनलोकसाररत्नतयोद्युक्तेनभाव्यमिति पष्ठेतव्यंप्रागुक्तगुणयुक्तेन निसंगतायुक्तेनाप्रतिबद्धेनभवितव्यं सप्तमेतव्यंसंयमादिगुणयुक्तस्य
 कदाचिन्मोहसमुत्था परीपहोपसर्गावाप्रादुर्भवेयुक्तसम्यक्सोढव्याः अष्टमेतव्यंनियगिमंतक्रियासा सर्वगुणयुक्तेनसम्यग्विधेयेति
 नवमेयंअष्टाध्ययनप्रतिपादितोर्य सम्यगेवंवर्द्धमानस्वामिनाविहितइति तत्प्रदर्शनंचगेषाधूनासुक्ताचार्यं तदुक्तंतिथ्यरोचउणा
 णीसुरमहिउसिज्जियव्यधूर्वमि अणिगूहियवलविरिउसब्बत्वामेसुउज्जमइ किंपुणअयमेसेहिदुक्कउक्कउयकारणासुविहिंएहिं होतिन
 उज्जमियव्वंसपव्ववायंमिमागुस्से सांप्रतसुदेशार्थाधिकार शस्त्रपरिज्ञायाअयंजीवइत्यादि तत्रप्रथमोद्देशकेसामान्येन जीवास्तित्वं
 प्रतिपाद्यंशेषेषुतु पट्सुविशेषेणष्टयिवीकायाद्यस्तित्वमिति सर्वेषांचावसानेबंधविरतिप्रतिपादनमिति एतच्चांतेउपात्तवान्प्रत्येकमुद्दे
 शार्थेषुयोजनीयंप्रथमोद्देशकेजीवस्तद्वपेबंधोविरतिष्वित्येवमिति तत्रशस्त्रपरिज्ञेति हिपदंनामशस्त्रस्यनिक्षेपमाहद्वयमित्यादिशस्त्रस्य
 निक्षेपोनामादिचतुर्धाव्यतिरिक्तं द्रव्यशस्त्रं खड्गाद्यग्निविपस्त्रं चास्त्रचारलवणादिकं भावशस्त्रं दुःप्रयुक्तोभावोत्वकरणं तथावाक्कायाव
 विरतिश्चेतिजीवोपघातकारित्वादितिभावः परिज्ञापिचतुर्हेत्याहद्वयमित्यादि तत्रद्रव्यपरिज्ञाद्विधा न्नपरिज्ञाप्रत्याख्यानपरिज्ञाच
 न्नपरिज्ञाआगमभेदाद्विधा आगमतोज्ञातानुपयुक्तःनोआगमतस्त्रिधातत्रव्यतिरिक्ताद्रव्यज्ञानपरिज्ञायो यत्तद्रव्यंजानीतेसचित्तादिसा
 परिच्छेद्यद्रव्यप्राधान्यात्तद्रव्यपरिज्ञेतिप्रत्याख्यानपरिज्ञाप्येवमेव तत्रव्यतिरिक्तद्रव्यप्रत्याख्यानपरिज्ञादेहउपकरणपरिज्ञानंउपकरणं
 चरजोहरणादिसाधकतमत्वात् भावपरिज्ञापिद्विधैवन्नपरिज्ञाप्रत्याख्यानपरिज्ञाच तत्रागमतोज्ञातोपयुक्तश्चनो आगमतस्त्रिधमेवा
 ध्ययनंज्ञानकिंयारूपंनोशब्दस्यमित्रवाचित्वात् प्रत्याख्यानभावपरिज्ञापितयैव आगमतःपूर्ववत्नोआगमतस्तु प्राणातिपातनिवृत्तिरू
 पामनोवाक्कायकृतकारितानुमतिभेदात्मिकाच्चेति गतोनामनिष्पन्नोनिक्षेप सांप्रतमाचारादिप्रदानस्य सुखप्रतिपत्तयेहृष्टांतोपन्वा
 सेनविधिराख्यायते यथाकश्चिद्राजाभिनवनगरनिवेशेच्छया भूखंडानिविभव्यसमतया प्रकृतिभ्योदत्तवांसायाकचवरापनयनेशल्योद्दारे
 भूस्थिरीकरणेपक्केटिकापीठप्रासादरवनेरत्नाद्युपादाने चोपदेशं दत्तवांसाच्च प्राकृतयस्तदुपदेशानुसारेण तथैवकृत्वायथामिप्रेतान्भो
 गान्बुभुजिरे अयमन्वार्थोपनयःराजसहस्रेनसूरिणाप्रकृति सहस्यशिव्यगणस्यभूखंडसहस्रःसंवमोमिथ्यात्वकचवराद्युपनीयसर्वापाधिगु
 ष्टस्यारोपणीयस्तंचसामाधिकसंचयं स्थिरीकृत्यपक्केटिकापीठतुल्यानि व्रतान्यारोपणीयानिततप्रासादकल्योयमाचोरोविधेयसूत्रस्यश्च
 शेषशास्त्रादिरनान्यादत्ते निर्वाणभाक्भवतिसांप्रतसूत्रानुगमे स्वलितादिगुणलक्षणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयंलक्षणंत्विदं अप्यगंयमह्यं

संतेणंभगवयाएवमक्खायं इहमेगेसिंणोसत्ताभवइतं जहापुरत्यिमाओवादिसाओ आगओअहमं
 सिदाहिणाओवादिसाओ आगओअहमंसि पच्चत्थिसाओवादिसाओ आगओअहमंसिउत्तरा
 ओवादिसाओ आगओअहमंसि उट्ठाओवादिसाओ आगओअहमंसिअहेदिसाओवा आगओअ
 हमंसि अण्वरीओवादिसाओअणुदिसाओवाआगओअहमंसि एवमेगेसिंणोणाणेभवतिअत्थिमेआ

भाषा

देवानेरइयावाअहारसङ्गंतिभावदिसा ? इतिवचनात् तं तेसंज्ञाजिमनज्जइतेकाहियेच्छये ङ्गं पूर्वदिसिधकीआव्योअयवादक्षिण
 यकीअयवापश्चिमयकी अयवाउत्तरयकी अयवाऊर्ध्वदिसिधकी अयवाअधोदिसिधकीङ्गं आव्योङ्गं तथाअनेरिदिसिअयवाअनुदि

सिखिदिसिक्कवाद् आग्नेयनैऋतवायवर्दशान एच्यारिएहने अंतरालिआठविदिसिक्की अनेरीक्के इण्णिपरिवारविदिसिक्कारिदि
सिज्ज्व अनेअधएतले अटारद्वयदिसिजाणिवी एहनेअनुसारिअटारभाविदिसिक्किये'क्के'मणुवाक'मनुष्यनाभेद' संसृच्छि'स'क
र्मभूमिज' अकर्मभूमिज' अंतरद्दीपज' तथातिथंचनाभेद'वेद्री'रत्ने'द्रीचउरिंद्री' पंचेद्री'काय' एयिवी'अप्' तेउरवाउ'तथा
अग्रवीज' मूलवीज' स्कंधवीज'पर्ववीज' एवं' सर्वमिलि'६' देवअनेनारकीमिली'८' एभावदिसिजाणिवी एवमेगेसिं'एकजीवने'
इण्णिपरिजिमपूर्वि'इकच्छो' तिमज्जानावरणीयकर्मनेविशेषिजाण्यो नहवेजिमकोई'एकपुरुषमद्यपानी'धूर्णितनेत्र अथक्कचित्तमार्गिप
छोळ'तोसुखिइ'वमतोशानिइ' लिह्यमानसुखजपाडीखजनादिकिषरिआण्यो पर'छाकजतरयो पछेइ'मनजाणेळ'किहायकीआ
व्यो'तिसइ'हांविशिष्टसंज्ञारहितजीवजाणिवो हिवेवली'एकजीवने' अनेरीपुणसंज्ञानहवेतेकहेके अत्यिक'माहरोआत्माशरीरनोअधि

दीपिका टीका

यमाहसूत्रं तंजहापुरत्यिमाओ वादिसाओआगओ अहमंसिदाहिणाओवादिसाओ आगओअहमंसि पञ्चत्यिमाओवादिसाओ
आगओअहमंसिउत्तराओ वादिसाओआगओअहमंसि उड्ढाओवादिसाओआगओ अहमंसिअहेदिसाओवाआगओ अहमंसि
अन्नयरीओवादिसाओवा अणुदिसाओवाआगओअहमंसि एवमेगेहिंणोणाचंभवतिव्याख्या तद्यायेतिप्रतिज्ञानार्थोदाहरणंदिशति
अतिसृजतिव्यपदिशति द्रव्यभागमितिदिग्पूर्वस्यादिश आगतोऽहमस्मि एवंदक्षिणस्यावावाशब्दउत्तरपक्षापेक्षयाविकल्पाथो अन्नय
रिओदिसाओ आगओअहमंसिइत्यनेनदिग्ग्रहणात् प्रज्ञापकदिशत्यतस्तत्तासामन्तराअष्टौ अपराविदशःएवंप्रज्ञापकदिशोऽष्टादशप
रिगृहीता एवमष्टादशभावदिशोप्यत्राद्याःअथभावदिशंपरिज्ञानायनिर्युक्तिगायामाहमणुवातिरियाकायातहग्वीयाच उक्तागाचउ
रोदेवानेरइयावाअटारसङ्ग'तिभावदिसा' व्याख्यामनुष्याश्चतुर्भेदाःतद्यथासम्भूतंनजाकर्मभूमिजाअकर्मभूमिजाःअंतरद्दीपजाश्चेति
तथातिथंचोद्दीप्त्रियाः त्रींद्रियाश्चतुरिंद्रियाः पंचेन्द्रियाश्चेतिचतुर्द्वाकायाः एयिव्यतेजोवायवश्चत्वारःतथाऽग्रमूलस्कंधपर्ववीजाश्चत्वार
एवएतेषोडशदेवनारकप्रक्षेपादष्टादशएभिर्भावैर्भावनाज्जीवो व्यपदिश्यते इतिभावदिगष्टादशभेदेति तत्रासंज्ञिनानैषोऽवबोधोक्तिं
ज्ञानामपिकेपाचिद्भवति यथाह'सुष्यादिशःसमागतः इहेतिएवमेगेसिंनोणायंभवति' एवमनेनप्रकारेणप्रतिविशिष्टदिग्विदिगाग
मननैकेपाविदितंभवतीति एतदेवनिर्मुक्तिरुदाह केसिंचिनाणसस्या अत्यिकेसिंचनत्यजीवाणं कोहंपरंमिलोए आसीकचएरादि
साओवा' व्याख्याकेपांचिज्जीवानां ज्ञानावरणीयक्षयोपशमवतां ज्ञानसंज्ञास्तिकेपाचिन्तु तदाह'तिमतांनभवतीति यादृशीसंज्ञान
भवतितांदर्शयति कोहंपरस्मिन्लोकेजन्मानि मनुष्यादिरासंअनेनभावदिगुपात्ताकतरस्यावादिशः समायातइत्यनेनतुप्रज्ञापकदिग्गृ
हीतायथाकश्चिन्मादिराधूर्णितलोचनोव्यक्तमनोविज्ञानो रथ्यानिपतितः कृद्धारुष्टखगणावलित्मानवदनोऽहमानीतोमदात्ययेन
जानाति'कुतोहमागतइति तथाप्राकृतोमनुष्यादिरपीतिभावार्थाः नकेवलमेवैवसंज्ञानास्ति अपरापिनास्तीतिस्मृतकदाह अत्यिमे

शीलंगाचार्य कृतटीका

वन्तीसादोसविरहियंजं च लक्खणजुत्तंसत्त'अट्टहियगुणोहिं उववेयमित्यादितच्चेदंसूत्रं सुयंमेआउसंतेणंभगवयाएवमक्खायंइहमेगे
सिंणोसुखाभति अस्यसंहितादिकमेणव्याख्यासंहितोच्चारितैवपदच्छेदस्वयं श्रुतंमयाआशुष्मन्तेनभगवता एवंव्याख्यातंइहएकेपांनो
संज्ञाभवति'एकंतिउत्तंशेषाभिनिसुपंतानिगतः सपदच्छेदस्त्वानुगमःसांप्रतंसूत्रपदार्थाःसमुन्नीयतेभगवान्सुधर्मस्वामीजंबूनाम्नाइद
माचष्टेयथाश्रुतमाकस्मि'तमवगतमवधारितमिति यावदनेनस्ममनीयिकाव्युदासोमयेतिसाक्षान्पुन पारंपर्येणआशुष्मन्नितिजात्या
दिगुणसंभवेपिदीर्घाशुष्मान्वगुणोपादाना दीर्घाशुरविच्छेदेनशियोपदेशप्रदायकोयथास्यात्इहाचारस्यव्याचिख्यासितत्वान्तदयंस्व
तीर्थेकत्प्रणीतत्वादितिसामर्थ्यप्रापितं तेनेतितीर्थकरमाह यदिवाआष्टयताभगवत्पादारविंदमनेनविनयआवेदितोभवति आवसता
वातदंतिकइत्यनेनगुरुकुलवासः कर्त्तव्यइत्यावेदितंभवति एतच्चार्थद्वयंआमुसंतेणेत्येतत्प्राठांतरमाश्रित्यावगंतव्यमितिभगवतेतिभग

ऐश्वर्यातिपदव्रीहः। सोऽस्यास्तीति भगवान्तेन एवमिति वक्ष्यमाणविधिना आख्यातमित्यनेन कृतकव्युदासेनार्थरूपतया आगमस्य
 नित्यत्वमाह इहेति चेत्ते प्रवचनेत्याचारिणस्तपरिज्ञायां व्याख्यातमिति संबोधयद्विहेतिसंसारणकपांज्ञानावरणायादृशानां प्राणिनां नो
 संज्ञाभवतिसंज्ञानसंज्ञासृष्टिरवबोधव्यापनार्थान्तरं सानोजायत इत्यर्थे उक्तं च पदार्थः पदविग्रहस्य तु सामासिकपदाभावादप्रकटनमिदानीं
 चालना ननु चाकारादिकप्रतिषेधकलहस्य संभवे सति किमर्थं नोद्यत्वेन प्रतिषेधे त्यक्तप्रत्ययस्या सत्यमेवं किंतु प्रेक्षापूर्वकारितयानोद्यत्वे
 पादानं साचेयमन्येन प्रतिषेधेन सर्वनिषेधः स्याद्यथानवष्टोषट् इति चोक्ते सर्वात्मनाष्टनिषेधे सचनेत्येतत्तत्प्रज्ञापनायां दशसंज्ञाः सर्व
 प्राणिनामभिहितस्तासां सर्वासां प्रतिषेधः प्राप्नोतीति कृत्वा तादृशैः कद्वंशं ते सहा ओपगृह्णाओगोवमादससहाओपगृह्णाओतं जहा
 आहारसहाभयसहामेक्षणसहा परिग्रहसहाकोहसहासाणसहासायासहा लोभसहाओहसहालोगसहन्ति आसांचाप्रतिषेधे
 स्पष्टोदोषोच्यतो नोद्यत्वेन प्रतिषेधेन सकारित्यर्थं सर्वनिषेधवाची देयनिषेधवाची च तथा हि नौषट् इत्युक्ते यथावदाभावमात्रं प्रतीयते
 तथा प्रकरणादिप्रसक्तस्य विधानं संपुनर्विधीयमानं प्रतिषेध्यावबोधो ग्रीवादिप्रतिषेध्यादन्योवापटादि प्रतीयत इति तथा चोक्तं प्रतिषेधपति
 समस्तं प्रसक्तमर्थं च जगति नोद्यत्वेः संपुनरुदयवोवातस्मादर्थान्तरं वा स्यादिति एवमिहापिन सर्वसंज्ञानिषेधोपि तु विशिष्टसंज्ञानिषेधो
 यथात्र दिपदातर्धस्वरूपं गत्यागत्यादिकं ज्ञायते तस्यातिषेध इति सांप्रतं निर्युक्तिरूपं त्वावयवनिक्षेपार्थमाह दब्धे इत्यादिसंज्ञानामादि
 भेदाच्चतुर्धाः नामस्यापनेक्षुक्षे ज्ञायरीरभयरीरत्यतिरिक्ता सचित्ताचित्तमित्रभेदास्त्रिधा सचित्तेन हसादिद्रव्येणानभोजनादि
 संज्ञासचित्तेन ध्वजादिनामित्रेण प्रदीपादिना संज्ञानं संज्ञा अवगम इति कृत्वा भावसंज्ञापुनर्हि धा अनुभवनसंज्ञा ज्ञानसंज्ञा च तत्रात्मा
 व्याख्यायत्वात्तावत्ज्ञानसंज्ञादर्थयति स इहोद्भाषणापुण्यत्तिमननं सति रवबोधः साचमति ज्ञानादिपंचधा तत्केवलसंज्ञायाचिकीयेया
 सुचायोपगमिष्य अनुभवनसंज्ञा तु स्वकृतकर्म्मोदयादिसमुत्पत्तौ जायते सा चोडयभेदेति दर्शयति आहारेत्यादि आहाराभिलाषया
 हारसंज्ञा सा च तेजस्यरीरनामकर्म्मोदयादसातोदयाच्च भवति भयसंज्ञा वासरूपा परिग्रहसंज्ञा स्पर्शरूपा मेक्षणसंज्ञा स्यादिवेदोदयरू
 पा एताश्च मोहनीयोदयात् सुखदुःखसंज्ञे सा तासां तांनुभवरूपो वेदनीयोदयजे मोहसंज्ञामित्यादर्शनरूपामोहोदयात् विचिकित्सां संज्ञा
 चित्तविस्तृतिरूपामोहोदयात् ज्ञानावरणीयोदयाच्च कोषसंज्ञा अतिद्वीरूपा मायासंज्ञा वक्रतारूपालोभसंज्ञा गृह्णिरूपा शोकसंज्ञा विप्र
 लापवैमनस्यरूपा एतामोहोदयजालोकसंज्ञा स्वच्छंददृष्टितविकल्परूपालौकिकाचरिताययानसंत्यनपत्यस्थलोकाश्चानोयज्ञाविप्रादेवा
 काकाः पितामहाः वर्हिणापक्षचातेनगर्भा इत्येवमादिका ज्ञानावरणक्षयोपशमानोहोदया च भवति वर्मसंज्ञा च साद्यासेवनरूपामोह
 नीयक्षयोपशमाज्जायते एताश्चाविशेषोपादानात्पं चेद्रियाणां स्थितिमय्याहं ग्राह्या ओषसंज्ञा तु चय्यक्तोपयोगरूपा बहिर्वितारोहणा
 दिलिङ्गानां वरणीयात्पक्षयोपशमसमुत्पत्त्या द्रष्टव्येति इह पुनर्ज्ञानसंज्ञयाधिकारोच्यते सुखे सैव निषिद्धा इह एकपांनो संज्ञानमवबोधो भव
 तीति प्रतिषिद्धज्ञानवियेषावगमार्थमाह सूक्ष्मतं जहेत्यादि णोषां भवतीति यावत् तद्यथेति प्रतिज्ञातार्योदाहरणं पुरच्छिमाउत्तिप्रा
 कृतयेल्यामागधदेशीभाषानुवृत्त्या पूर्वस्यादियोमिधायकान् पुरच्छिमायश्चात्वं वसंतात्तसानिर्देशः वाशाब्जउत्तरपक्षापेक्षया विकल्पार्थ
 यथालोके भोक्तव्यं वागयितव्यं वेति एवं पूर्वस्यावादिष्यस्यावेति दिशतीति दिक् अतिस्फुटति व्यपदिशति द्रव्यं द्रव्यभागं वेति भावः तां नि
 र्युक्तिरुचिचेष्टुमाह नाममित्यादिनामस्यापनाद्रव्यचेतनापमज्ञापकभावरूपः सप्ताधादिग्निक्षेपो ज्ञातव्य तत्र सचित्तादेर्द्रव्यस्य दिगित्य
 मिधानं नाम दिक् चित्तलिङ्गितजंबूदीपादेर्दिग्निभागं स्थापनं स्थापनादिक् द्रव्यदिग्निक्षेपार्थमाह तेरसेत्यादि द्रव्यदिग्निक्षेपा आगमतो
 नो आगममतश्च आगमतो ज्ञातानुपपन्नो आगमतो ज्ञायरीरभयरीरत्यतिरिक्ता त्वयं त्रयोदशप्रदेशिकं द्रव्यमात्रित्वया प्रवृत्ता ख
 लुरवधारणे त्रयोदशप्रदेशिकं द्रव्यमात्रित्वया प्रवृत्ता खलुरवधारणे त्रयोदशप्रदेशिकमेव दिक् न पुनर्दशप्रदेशिकं यत्कौचिदुक्तमिति प्र
 देशाः परमाणवसौर्निष्पादितं कार्यद्रव्यन्तावत् स्वेच्छेत्तद्रव्येयवगाढं जवन् द्रव्यमात्रित्वदशदिग्विभागपरिकल्पनातो द्रव्यदिगिय
 मितितत्त्वापनातिशयकं नयप्रदेशिकमभिलिख्य चतसृषु दिक्षु कैकगृहद्विः कार्या जेवदियमाह अद्वेत्यादिति र्वक्लोकमध्यरेतप्र

भाष्यव्याचपरिवृत्तमध्यदेशेर्बन्तर्हौ सर्वलुप्तकप्रतरौ तयोरुपरितनस्यचत्वारसंस्थाना अधस्तनस्यापिचत्वारस्तथाभूताएवेत्ये यो
 ष्टाकाशप्रदेशात्मकचतुरस्रोत्तरुचकादिशामनुदिशांच प्रभवत्यन्तिस्थानमितिस्थापनाआसामभिधानान्याहइदं गे त्यादिआसामाद्यैड्डी
 विजयद्वारानुसारेणशेषाः प्रदक्षिणतस्तत्तावसेया ऊर्ध्वमिमलातमावाधइति आसामेवस्वरूपनिरूपणायाह इपएइत्यादि चतस्रोमहा
 दिशोद्विप्रदेशाद्यादिद्विप्रदेशोत्तरदृष्ट्या विदिशश्चतस्रएकप्रदेशरचनात्मिका अनुत्तराष्टद्विरहिता ऊर्ध्वधोदिक्द्वयंत्वनुत्तरासैवचतुःप्रदे
 शादिरचनात्मकं किञ्चअंतोद्व्यादिसर्वमित्यन्तर्मध्येसादिकारुचकाद्याइति कृत्वावह्निश्लोकाकाशाश्रयणादपर्यवसिता सर्वाश्चदशाप्य
 नन्तप्रदेशात्मिकाभवन्ति सव्यायहवंतिकडजुम्भन्ति सर्वासांदिशांमध्ये कंयेप्रदेशास्ते चतुष्कूणापङ्क्तिमाणाश्चतुष्कावशेषाभवन्तीतिरु
 त्वातत्प्रदेशात्मिकाश्च दिग्भागमसंज्ञायाकडजुम्भन्तिशब्देनाभिधीयंते तथाचागमकद्वयंभंतेजुम्भापञ्चत्ता गोचमाचत्तारिजुम्भापञ्चत्ता
 तंजहाकडजुम्भेतेउए वायरजुम्भेकलिउए सेकेणद्वेणंभंतेएवंबुञ्जइ गोयमाजेणंरासीचउक्कगावहारेणं अवह्रीरमाणांर चउपज्जव
 सिएसियासेणंकडजुम्भे एवंतिपज्जवसिएतेउएजुपज्जवसिए वायरजुम्भे एगपज्जवसिए कलितोतेत्ति पुनरप्यासांसंस्थानमाहसगडुही
 त्यादि महादिशश्चतस्रोपिषकटोद्विसंस्थानाः विदिशश्चसुक्तावलनिभाऊर्ध्वधोदिग्द्वयंरुचकाकारमिति तापदिशमाहजम्भे त्यादिदा
 हिणेत्यादितापयतीतिताप आदित्यास्तदाश्रित्यादिक्तापदिक्ताशेषंसुगमं केवलंदक्षिणपार्श्वोद्विष्यप्रदेशपूर्वाभिमुखस्येतिद्रष्टव्यः ताप
 दिगंगीकरणेनान्योपितापदिशाभवतीति प्रसंगताआह जेमंदरस्तेत्यादियेमंदरस्यमेरो पूर्वणमनुव्यक्षेतदिगंगीकरणेन रुचकापेक्षं
 पूर्वाद्विदित्वेदित्यं तेपासुत्तरोमेरुदक्षिणेनलवणइति तापदिगंगीकरणेनशेषंस्पष्टं प्रज्ञापकदिशमाह जल्यइत्यादिप्रज्ञापकोयत्
 कचित्स्थितःदिशांवलत्कस्यचिन्निमित्तंकथयति सयदभिमुखस्थिति सापूर्वाष्टतश्चापरेति निमित्तकथनंचोपलक्षणमन्योपिव्याख्या
 ताग्राह्यइति शेषदिकसाधनार्थमाह दाहिणेत्यादिएयासिमित्यादि हेष्टाद्व्यादिएवमित्यादिपुल्याएत्यादिसामुल्याणीत्यादिहेष्टाइत्यादि
 एतासप्तगाथाःकंधानवरंहितीयगाथायां सर्वतिथ्यन्दिशांवाहल्यं पिंडः शरीरोश्चयप्रमाणमिति सांप्रतमासासंस्थानमाह सोलसइ
 त्यादिषोडशापिदितिर्यन्दिशः शकटोद्विसंस्थानावोद्धव्याः प्रज्ञापकप्रदेशेसंकटावर्हिर्विशाला नारकादेवाख्येहे एव ऊर्ध्वधोगामिन्यौ
 शरीराकारेस्तयतः शिरोमूलेपादमूलेचस्वल्पत्वान्मल्लकुम्भाकारो गच्छंत्यौचविशालेभवतइति आसांसर्वासांतात्पर्यंयंतकाद्वसेयंत
 च्चेदंभावदिग्निरूपणार्थमाह मणुयाइत्यादिमनुष्याश्चतुर्भेदास्तद्यथा संमूर्द्धनजाकर्मभूमिजा अकर्मभूमिजाः अंतरद्वीपजाश्चेतितथा
 तिर्यंचोर्ध्वोर्द्वियास्त्रीर्द्वियाश्चतुरिर्द्वियापंचैर्द्वियाश्चेति चतुर्धाकायाष्टधिव्यप्तेजोवायवश्चत्वारस्तथागमूलस्कंधपर्वबीजाश्चत्वारएतेषोडश
 देवनारकप्रक्षेपादष्टादशएभिर्भावैर्भवनाज्जीवोव्यपदिशतइति भावदिगष्टादशभेदेति अतश्चसामान्यदिग्ग्रहणेपि यस्यांदिशिजोवाना
 मविगानेनगत्यागतीस्पष्टे सर्वतसंभवतस्तथैवेहाधिकारइति तामेवनिर्गुक्तिक्रत्याच्चादृश्यति भावदिक्भाविनाभाविनीसामर्थ्यादधिकृतै
 वयतस्तदर्थमन्यादिशश्चित्यंतआह पन्नवगेत्यादिपन्नवगदिसाएइत्यादि प्रज्ञापकापेक्षयाअष्टादशभेदादिशोत्तच भावदिशोपितावत्प्रमा
 णाएवप्रत्येकंसंभवंतीत्यतः एकैकांप्रज्ञापकदिशांभावदिगष्टादशकेन विधेत्ताडयेदतोष्टादशाष्टादशकास्तेच रुंख्यायात्वीणिशतानिचतु
 र्विंशत्यधिकानिभवंतीति एतच्चोपलक्षणंतापदिगादावपि यथासंभवमायोजनीयमिति क्षेत्त्रदिशितचक्षुष्वेव समादिक्षुसंभवोनविदि
 गादिषुतासामेकप्रदेशिकत्वाच्चतुप्रदेशकत्वाच्चेतिगाथाहयार्थः अयंचदिक्संयोगकलाप अण्यरीओदिसाओआगओ अहमंसीत्यनेन
 परिगृहीतसूत्रावयवार्थस्यायमिहदिग्ग्राहणात् प्रज्ञापकदिशश्चतस्रः पूर्वादिकाऊर्ध्वदिगधोदिकपरिगृह्यते भावदिशस्वष्टादशापिअ
 नुदिग्ग्रहणात्प्रज्ञापकविदिशोहादशेति तत्तासंज्ञिनानैषौवबोधोस्तिसंज्ञिनामपिकेषांचिह्नवतिकेषांचिन्नेतियथाहमसुष्यादिशस्वभाग
 तइहेति एवमेगेसिंणोणार्थंभवइति एवमित्यनेनप्रकारेण प्रतिविशिष्टदिग्विदिगागमनं नैकेषांविदितंभवतीत्येतदुपसंहारवाक्यं एतदे
 वनिर्गुक्तिकदाह केसिमित्यादि केषां चिज्जीयानां ज्ञानावरणीयत्वायोपशमयतां ज्ञानसंज्ञास्तिक्षेपांचित्तु तदादृष्टमतांन भवतीति
 यादृक्भूतासंज्ञानभवतितांदृश्यति कोहंपरस्मिन् लोकेजन्मनिमनुष्यादिरासं अनेनभावदिगृहीता कतरस्यावादिशसमायात इत्य

याउववाइएणत्थिमे आयाउववाइए केअहं आसीकेवाइओचुओइहपेच्चाभविसामि सेजं पुण जाणे
ज्जासहम्मइयाएपरवागर गेणंअस्सेसिंअंति एवासोच्चावातंजहा पुरत्थिमाओवादिस्साओआगओ
अहमंसि जावअस्सयरीओदिसाओअणुदिसाओवाआगओअहमंसि एवं मेगेसिं जंणं भवति अत्थिमे
आयाउववाइएजोइमाओअणुदिसाओवाअणुसंचरइस्सवाओदिसाओअणुदिसाओसोहंसे आयावा

भाषा

छाताओपपातिककहतां भवांतरिऊपजणहार एहवोछे अयवानयीएकनें एहवीसंज्ञानयी तथापूर्वजन्मिऊं कुणनारकीअयवादे
वताअयवानिधेच अयमनुयहतो एहवुं नजाणेतथाइहायकीऊं चय्योहतोइणिसंसारमाहि परजन्मि कुणवाम्मुं एहवुं पुणन
जाणे हिवसूत्रमाहि इमकह्योएवमेगेसिं एकनेएहवीसंज्ञानहवे तोइमजाणियेकिणिहीएकने याएपुणएहवोभावलाभे तोजेहनें वि
शिष्टसंज्ञाहवे तेहनोकारणदेखाडेछे सूत्रं सेजंक० तेषूर्वोक्तजीवकेदिशिविदिशिनोआगमनतथापूर्वभविऊं कुणहतोआगिलेभविकु
णवाम्मुं एहवोकोईएकनजाणेकोईजाणेपुणजेजाणेतोइमसहसक० सहसमइयाएकहतांसतिश्रुतअवधिमनःपर्यवकेवलज्ञानजाति
स्मरणादिकेकरी स्वयमेवगतागतिजाणे खगापुवनमिवत्कलचीरीप्रमुखवत् तथापरवागरगेणंपरगच्छिइं तीर्थंकरतेहनेवागरणि
उपदेशेकरीजाणे जिमत्रीगैतमअयवामेवकुमार श्रीमहावीरनेउपदेशे जाण्यो तथाअन्नेसिंतीर्थंकरयकी अनेराअतिशयज्ञानवं
तनेहनेसमीपिसांभलीजाणे जिमछद्मस्यावस्याइं श्रीमहिनेसमीपिसांभलीछ राजाएपूर्वभवस्वरूपजाण्यो जेजाणेतकेहेछे ऊं पूर्व
दिशियकोआयोअयवा दक्षिणपश्चिमउत्तरतथा ऊर्ध्वदिशियधोदिशि अयवाअनेरीदिशिविदिशियकीऊं आव्योएहवोएकनें विगि
टज्ञानऊपजेतेकिमुं एमाहरोआत्माओपपातिक भवांतरसंकमणकर्ताछे एतलेअसर्वगतभोक्तामूर्ति रहितअविनायीगीरमात्रव्या
पकएहवुआत्माजाणेतथामाहरो आत्माअसुकोएकदिशियअयवा विदिशियकोअनुसंचरइकहतांगतांगतिकरे एहवुं अरेएतावतासबली
इं दिशियकोसबलीयेविदिशियको जेआव्योइणिसंसारमाहि परिभमणकरे सोहंतेऊं एहवोजाणे हिवेजेपूर्वोक्तआत्मानोस्वरूपजा
णेतकेहवोएसूत्रकारकहेछे सेआ० जेपूर्वादिद्रव्यदिगिनारकादिभावदिशिभ्रमणशील आत्माहेजाणे तेआत्मावादीआत्मानोच्चाताजे

दीपिका टीका

आयाउववातीएनत्थिमे आयाउववातीएकेअहंआसी केवाइओचुओ इहपेच्चाभविसामिति अस्तिविद्यतेममास्यशरीरस्याधिछाता
अततिगच्छतिसततंगतिप्रवृत्तआत्माजीवोऽस्तीति किंभूतओपपातिकः उपपातो जन्मान्तरसंकान्तिः उपपातेभवओपपातिकः इत्यने
नसंसारिणस्वरूपं दर्शयति सएवंभूतआत्मासमाप्तिनास्तीतिचैवंभूता संज्ञाकेपांचिदज्ञानावटवचेतसां नजायतेतथाकोहंनारकति
यैगमनुव्यादिरासंपूर्वजन्मनि कोवादेवादिरितोमनुव्यादिर्जन्मनश्चातो विनिटइहसंसारेप्रेत्यजन्मान्तरेभविष्यामि उत्पश्ये इत्येपाचसं
ज्ञाभवतीतिइहमेगेसिंनोनायंभवइ इत्यनेनकेपांचिदेवसंज्ञानिपेष्वात् केपांचितुभवतीत्युक्तंभवति तवसामान्यसंज्ञायाः प्रतिप्राणि
प्रसिद्धत्वात् तत्कारणपरिज्ञानास्येहाकिंचित्करत्वात् विशिष्टसंज्ञायास्तु केपांचिदेवभावात्विशिष्टसंज्ञायाः कारणसूत्रकृद्दर्शयितुमा
हसेजं पुणजाणेज्जासोहंसइति प्राग्दिटोच्चाताविशिष्टजायोपयमादिमान् यदितिप्राग्निर्दिष्टं दिग्बिदिगागमनंतथाकोहमभूवमती
तजन्मनिदेवादिकोहंप्रेत्यदेवादिर्भविष्यामि इतिपराश्चतेजानीयादवगच्छेत् इदमुक्तंभवतिनकश्चिदनादौ संवृत्तौपर्यटन्नसमान्
दिगागमनादिकंजानीयाज्जः पुनर्जानीयात्सएवं सहसंसंदिद्याएपरवागरगेणंअन्ने सिंअंति एवासोच्चातंजहा पुरत्थिमाओवादिस्सा
ओवाआगओअहमंसि जावअस्सयरीओवा अणुदिसाओव्याख्या आत्मनासहसदायासन्मतिर्वर्त्तते तयासन्मत्याकश्चित् जानीतेयदि
यास्वमत्यागसापुनः सन्मतिस्वमतिर्वाअवधिमनः पर्यायकेवलज्ञानजातिस्मरणभेदाच्चतुर्विधा तदजातिस्मरणत्वाभिनिवोधिकज्ञान

विशेषः तदेव चतुर्विधं यामत्याकश्चिदात्मनो विशिष्टदिग्गत्यागती जानाति कश्चिच्च परस्तीर्थकृतं सर्वज्ञस्यैव परमार्थतः परशब्दाच्चत्वात्
तस्य व्याकरणमुपदेशस्ते न जीयास्तद्धेदांश्च यथिव्यादीन् गत्यागती च जानाति अपरपुनरन्येषां तीर्थं करव्यतिरक्तानामतिशयश्चानिना
मन्तिके जानाति तु तत्सूत्रावयवेन दर्शयति तद्यथा पूर्वस्यादिशि आगतो ह मस्मि एवं दक्षिणस्याः पश्चिमोत्तरस्या ऊर्ध्वदिशो धोदिशो
न्यतरस्यादिशो नुदिशो वागतो ह मस्मि इत्येवमेकेषां विशिष्टचतुषोपशमादिमतां तीर्थकरान्यातिशयश्चानवोधितानां च ज्ञातं भवति तथा
प्रतिविशिष्टदिगागमनपरिज्ञानानन्तरं एतेषां तदपि ज्ञानं भवति यथा स्निग्धस्य शरीरकस्याधिष्ठाता ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षण उपपादको भ
वांतरसंक्रमति भाग्य असर्वगतो भोक्ता मूर्तिरहितो विनासी शरीरमात्रव्यापीत्यादिगुणवानात्मे तितथा स्निग्धस्य मात्मा यो मुख्यादिशो नुदि
शश्च सकाशादनुसंचरति गतिप्रायोग्यकर्मेपादानादनुपपत्त्यात्संचरति अणुसंचरति दिग्विदिगागमनं भावदिगागमनं वा स्मरन्तीत्यर्थः सांप्र
तंसूत्रावयवेन पूर्वसूत्रोक्तमेवार्थमुपसंहरति सर्वस्यादिशः सर्वस्याद्यानुदिशो य आगतोऽनुसंचरतीति सो ह मित्यात्मोक्तेः श्वोचं प्रत्ययग्राह्यत्वा
दात्मनः अनेन च पूर्वाद्याः प्रज्ञापकदिशः सर्वा गृहीता भावदिशश्चेति स च स मित्यादिपरिज्ञाने सुखप्रतिपत्यर्थं तयोद्घातां प्रदर्शयते तद्यथा वसन्त
पुरे नगरे जितशत्रू राजाधारिणी महादेवी तयोर्धर्मस्य भिधानः सुतः स च राजान्यदातापसत्वेन प्रजितुमिच्छुधर्मरुचिराज्ये स्यापयि
तुमुदातो धर्मरुचिनामतोऽष्टा किमिति ततो राज्ञ्यं त्यजति तयोक्तं किमनया च पलयानरकादिसकल दुःखहेतुभूतया स्वर्गपवर्गमार्गां
लयापरमार्थत इह लोकेऽपि भिमानमात्रफलया अतो विहायैनां सकलसुखसाधकं धर्मकर्तुं सुज्जच्छते धर्मरुचिस्तदा कर्णोक्तवान् यद्येवं
किमेवंता तस्यानिष्टायेनैव भूतां सकलदोषाश्च यणीयामविनियोजयति सकलकल्याणहेतोर्धर्मान् प्राच्यावयति इत्यभिधाह पितृमुञ्चा
तस्ततः स ह तापसाश्च समगात् तत्र च सकलांतापसक्रियां यथोक्तां पालयन्नास्ते अन्यदा चामावास्यायाः पूर्वाङ्गे एकेन तापसेनोक्तं यथा
भोक्तापसाकल्पे अनाकुट्टिर्भविता तदसौ वक्रयकुसुमसमिन् कंदमूलफलाद्याहरणं कुरुत इत्येतच्च धर्मरुचिना जनकः षट्स्नातके यमना
कुट्टिनामतेनोक्तं पुत्रलतादीनामच्छेदनं तद्विभवावस्थादिके विशिष्टे पर्वदिवसे न वर्तते सावद्यत्वात्च्छेदनादिक्रियायाः श्रुत्वा चैतदसा
वचिन्तयत् यदि पुन सर्वथानाकुट्टिस्तदाशोभनं भवेत् एवमध्यवसायिनस्तस्यामावास्यायां तपोवनासन्नपथेन गच्छतां साधूनां दर्शन
मभूत्तेन चाभिहिता किमद्य भवतामनाकुट्टिर्न जाता येनाटवीं प्रस्थितास्तै रभिहितं यथास्माकं यावज्जीवमनाकुट्टिरित्याभिधायाति क्रां
ता साधवस्तस्य च तदा कर्ण्य ईहापोहविमर्शेन जातिस्मरणमुत्पन्नं यथाहं जन्मान्तरे प्रब्रज्यां कृत्वा देवलोकसुखमनुभूय इहागत इत्येवं ते
न विशिष्टदिगागमनं स्वमत्याजातिस्मरणरूपया विज्ञातं प्रत्येकमुद्भूतजात एवं वलकलचीरिञ्चे यांसप्रभृतयो तथो ज्यो इति परम्याकरणेति
उदाहरणं गौतमस्वामिना भगवन्प्रदिष्टः किमिति मे केवलज्ञानं नोत्पद्यते भगवता व्याहृतं भोगौतम भवतोती वममोपरिस्ते होस्ति तद्वशात्ते
नोक्तं भगवन्नेव मे तत् किं निमित्तः पुनरसौ मम भगवदुपरिस्ते इह स्नातो भगवता तस्य वज्रपु भवारे पु पूर्वसंबंध समावेदितः चिरसंसिद्धो सिमे गो
यमाचिरपरिचक्षो सिमे गोयमा इत्येवमादित्तु तीर्थकृतं प्रतिपादितमाकर्ण्य गौतमस्वामिनो विशिष्टदिगागमनादिविज्ञानमभूदिति
अन्यत्र वयोतिदमुदाहरणं श्रीमद्विस्वामिना पक्षां राजपुत्राणां पक्षां उदाहार्यमागतानां च वधि ज्ञानेन तत्प्रतिबोधार्थं यथा जन्मान्तरे
सहितैरेव प्रब्रज्या कृता यथा च तत्फलं देवल्लोके जयंतां भिधाने विमानेऽनुभूतं तथा ख्यातं तज्जाकर्ण्य लघुकर्मत्वात्प्रतिबुद्धा विशिष्टदिगाग
मनविज्ञानत्वं संजातं साप्रतं प्रकृतमनुश्रियते यो हि सो ह मित्यनेनात्मोक्तेः खनमूर्वादिश आगतमात्मानं मविच्छिन्न संततिपतितं द्रव्यार्थं
तयानित्यं पर्यार्थतया अनित्यं जानाति स परमार्थतया त्वावादीति सूत्रकृदर्थयति से आयावादी लोगावादी कस्मावादी किरियावादी च

शीलंगाचार्यकृतटीका

नेन तु प्रज्ञापकदिगुपात्तेति यथा कश्चिन्मदिरामदधूर्णितलोललोचनो अव्यक्तमनो विज्ञानो रथ्यामार्गनिपतितस्तच्छर्वाकृष्टगुणप
लिङ्गमानवदनो मृहमानीतो मदात्ययेन जानाति कुतो ह मागत इति तथा प्रकृतो मनुष्यादिरपीति गार्थः न केवलमेपैव संज्ञाना
स्य परापि नास्तीति सूत्रकृदाह अत्यिमे आया उववा इए नत्यिमे आया उववा इएके अहं आसीकेवा इओचुए इह पञ्चामविद्या

मिति अस्तिविद्युतेममेत्यनेनपद्यते न गारौरेनिर्दिशति ममास्यगरीरकस्याधिष्ठाताततिगच्छति सततगतिप्रवृत्त आत्माजीवोस्तीति किंभूत औपपातिकः उपपातप्रादुर्भावो जन्मांतरसंक्रांतिः उपपातेभव औपपातिका इत्यनेन संसारिणः स्वरूपं दर्शयति सएवंभूत आत्मा ममास्ति नास्तीति चैवंभूतासंज्ञा केषांचिदज्ञानावध्वचेतसां न जायतइति तथाकोटंनारक तिर्यग्मनुष्यादि पूर्वजन्मन्यासंज्ञोवादेवादिरितो मनुष्यादेर्जन्मनच्युतो विनष्टइहसंसारेप्रेत्यजन्मांतरेभविष्यत्येतत्पश्चा मीत्ये पांचसंज्ञानभवतीतिइहचयद्यपि सर्वतभावदिग्माधिकारः प्रज्ञापकदियाचतयापि पूर्वसूत्रेसाक्षात्प्रज्ञापकादि गुणात्तावतुभावदिगित्यवगंतव्यं ननुचातसंसारिणादि त्रिविदिगागमनादि जाविशिष्टासंज्ञानिषिध्यतेन सामान्यसंज्ञेत्येतच्चसंज्ञिनि धर्म्मि ग्यात्मनिसिद्धे सतिभवति सतिधर्म्मि शिष्यर्माधित्यं तद्विचिन्नात् सूचप्रत्यक्षादिप्रमाणगोचरातीतत्वाद्गुरुप्रादुर्भावनाह्निना सावध्यचेर्गार्थसाक्षात्करिणाविप्रयीक्रियते तस्यातीन्द्रियत्वादतीन्द्रियत्वंच स्वभावंविप्रकटत्वादतीन्द्रियत्वादेवचतद्व्यभिचारिकार्यादि लिंगसंबंधग्रहणासंभवान्नाप्य मनुनेनतस्याप्रज्ञात्वेतत्सामान्यग्रहणयत्नपुपपत्तेर्नाप्य समानेन आगमस्यापिविचाराप्रतिपाद्यमानाया मनुमानान्तर्भावादप्यवचवाच्ये र्वे संवंधाभावादप्रमाणत्वं प्रमाणत्वेवापरसोरविरोधित्वान्नाप्यागमनं नमंतरेणापिसंज्ञार्योपपत्तेर्नाप्यर्यापत्त्या तदेवंप्रमाणपंचकातीतत्वात्प्रमाणविषयत्वादभावएवात्मन प्रयोगश्चायं नास्त्यात्माप्रमाण पञ्चकविषयाती तत्वात्स्वरविषाणवदिति तदभावेचविशिष्टसंज्ञाप्रतिषेधासंभवेनानुत्पानमेवसूत्रस्येति एतत्पूर्वमनुपासित गुरोर्वचस्तथाहि प्रत्यक्षएवात्मातद्गुणस्य ज्ञानस्यस्वसंविद्यित्वास्वत्वं विन्विटादिश्रुतिविषयव्यवस्थितयो घटपटादीनामपिरूपादिगुणप्रत्यक्षत्वादेवाप्यक्षत्वमिति सुरणाभाव प्रसंगाच्चनभूतगुणाश्च तन्वमाशंकनीयंतेपांसदासन्निधानसंभवादिति हेयोपादेयपरिहारोपादन प्रवृत्तेचानुमानेनपरात्मनि सिद्धिर्भवतीति एवमनयेवदिशोपमानादिकमपिरूपविषययासंभवमा चोक्तकेवलंमीनीन्द्रिणानेनैवागमेन विशिष्टसंज्ञानिषेधद्वारेणाहमिति चात्मोद्धेष्टनात्मसद्भाव प्रतिप्रादितःशेषागमानां वानाप्तप्रणीतत्वादप्रमाणमेवेतिअत्रचाख्यामेत्यनेन क्रियावादिनः । सप्रभेदानास्तीत्यनेनचाक्रियावादिनएतदंतपातित्वाज्ञाज्ञानिकयैनविकाश्वसप्रभेदाउपक्षिप्तास्तेचामी अस्मिन्सत्किरियाण्यंअकिरियवा ईगुहोद्गुलसीई अन्नाणियसत्तद्दीविशेतियाणंचवत्तीसातवर्जाजीवा अववन्मुष्यपाप संवरनिर्जराभोक्षाख्यानवपदार्थाः । स्वपरभेदास्यानित्यानित्यविकल्पद्वयेनचकालनियति स्वभावेश्वरान्मात्रवणादधीत्युत्तरभेदयतभवति क्रियावादिनामेतेचास्तित्वादिनोमि धीयंतेइयमत्रभावना अस्तिजीवस्वतःनित्यःकालत ।। अस्तिजीवस्वतः अनित्यःकालतः ।। अस्तिजीवपरतोनित्यःकालतः । अस्तिजीवःपरतोअनित्यःकालतःइत्येवंनित्ये नकालेनचत्वारोभेदाख्याःएवंनियतिस्वभावेश्वरात्ममिरप्ये कैकेनचत्वारश्चत्वारो विकल्पालभ्यंते एतेचपंचचतुष्ककाविंशतिर्भवतिइयंचजीवपदार्थेनलब्धाःएवमजीवद्वयोप्यदौप्रत्ये कविंशतिभेदाश्चतचनवविंशतय यतमशीत्युत्तरंभवति । ततस्वतइति स्वेनैवरूपेणजीवोस्तिनपरोपाध्यपेक्षयाङ्गस्वतदीर्घत्वेइवनित्यःशाश्वतोन्नयिक पूर्वोत्तरकालयोरवस्थितत्वात्कालतइतिकाल एवविश्वस्थित्युत्पत्ति प्रलयकारणंउक्तं चकालंपवतिभूतानिकालःसंहरतेप्रजाः कालमुत्ते पुजागर्त्ति कालोहि दुरितजमःसचातीन्द्रियो दुगपञ्चिरक्षिप्रक्रियाभिष्यंग्योहिमोष्णवर्षाव्यवस्थाहेतुचणलवसुद्धर्त्तत्रामाहोरात्रपञ्चमासर्तुचयन संवत्तरदुगकल्पप्रत्योपम सागरोपमोत्पत्तिं खवसर्पिणी पुञ्जलपरावर्त्तातीता नागतवर्त्तमानसर्वाद्वादिद्यवहाररूप द्वितीयविकल्पे तुंकालादेवात्मनोस्तित्वमस्युपेयंकिंतनित्योसाविति विषयेपोयं पूर्वविकल्पात्तृतीयविकल्पे तुपरत एवास्तित्वमस्युपगस्यते कथंपुनःपरतोस्तित्वमात्मनोस्युपेयतेनत्वेतत्प्रसिद्धमेव सर्वपदार्थानांपरदार्थस्वरूपापेक्षया स्वरूपपरिच्छेदोयया दीर्घत्वापेक्षयाङ्गस्वपरिच्छेदो ङ्गस्वत्वापेक्षयाचर्द्धत्वस्योत्पत्तेवमेववानात्मानांसंभक्तुंआदिस्मीक्षात्तद्वातिरिक्तोवस्तुन्यात्मानंनुद्धिःप्रवर्त्ततइति अतोयदात्मनःस्वरूपंतत्परतएवावधार्यतेनस्वतइति चतुर्थविकल्पोऽपिप्राग्बदितिचत्वारोविकल्पाःतथान्ये नियतिरेगात्मनः स्वरूपमवधारयंतिका पुनरिवंनियतिरित्युच्यते पदार्थानामवश्यं तथायद्यथाभवने प्रयोजककर्त्तानियतिउक्तं चप्राप्त्योनियतिवलाचदेण्योर्थः सावश्यं भवतिट्टणांसुभोधाभूतानां सइतिहतेपिहि प्रवृत्तेनाभाव्यंभवतिनभाविनोस्तिनाशइ वंचमस्करिप

रित्राह्वातासुरिणाप्रायइति अपरेपुनःस्वभावाःदेवसंसारव्यवस्थामभ्युपयंतिकपुनरयंस्वभाववस्तुनस्वतएवतथापरिणतिभावस्वभावः
उक्तचक्रकःकंटकानां प्रकरोति तैच्छं विचित्रभावं ऋगपक्षिणांचस्वभावतः सर्वमिदं प्रवृत्तं न कामचारोस्तिकृतः प्रयत्नः स्वभावतः प्रवृत्तः
नानिष्टानां स्वभावतः नाहं करोति भूतानां च पश्यति स पश्यति केनां जितानि नयनानि ऋगांगानां कोलं करोति रुचिरांगरुहा न्मयूरान्
कस्योत्पले पुद्गलसति चयं करोति कोवाद्भीतविनयं कुलजेषु पुस्तयान्ये भिदधते समस्तमेतज्जीवादीश्वरात्प्रस्तनंतस्मादेव स्वरूपे वतिष्ठते
कः पुनरयमीश्वर अणिमाद्यैश्वर्ययोगादीश्वरः उक्तं च अन्योजंतुरनीशः स्यादात्मनः सुखदुःखयोः ईश्वरप्रेरितो गच्छेच्छतं वा स्वर्गमेवाव
तथान्ये ब्रुवते न जीवादवपदार्थाः कालानिभ्यस्वरूपं प्रतिपद्यंते किन्तु ह्यात्मनः पुनरयमात्मा आत्मा द्वेतवादिनां विश्वपरिणतिरूपमा
त्मा उक्तञ्च एक एव हि भूतात्मा भूते भूते व्यवस्थितः एकधा वज्रधा चैव दृश्यते लक्षं द्रवत् तथा पुरुष एवेदं सर्वं भूतं यच्च भाव्यमित्यादि एवमस्य
जीवस्वतः नित्यः कालत इत्येवं सर्वत्र योज्यं तथा अक्रियावादिनां नास्तित्ववादिनस्तोपामपि जीवाजीवाश्रयबंधं रनिर्जरा मोक्षाख्यासप्त
पदार्था स्वपरभेदद्वयेन तथा कालयदृच्छानियतिस्वभावे श्वरत्वाभि षड्विंशित्यमानाश्चतुरशीतिविकल्पा भवन्ति तद्यथानास्ति जीवस्वतः का
लतः नास्ति जीवपरतः कालतद्वैलभ्यौ एवं यदृच्छानियत्यादिष्वपि द्वौ द्वौ भेदौ प्रत्येकं भवतः सर्वेपि जीवपदार्थे द्वादश भवन्ति एवमजीवादिष्व
पि प्रत्येकं द्वादशौ ते सप्त द्वादशकाश्चतुरशीतिरिति ८४ अयमन्तर्गतानास्ति जीव स्वतः कालत इति द्वादश पदार्थानां लक्षणैः सत्ता निश्चीयते
कार्यातो वा न चात्मने स्नादगस्तिकिंचिच्छ्रक्षणेन सत्तां प्रतिपद्ये महिनापि कार्यं मणूनामिव मही प्रादिसंभवतियञ्च लक्षणकार्याभ्यां नाभि
गम्यते वस्तुतन्नास्त्येव विद्यदिंदीवरवत् तस्मान्नास्त्यात्मेति द्वितीयविकल्पोऽपि यच्च स्वतो नात्मानविभक्तिं गमतावदादिकं तत्परतो नास्त्येवा
था वा सर्वपदार्थानामेव परभागादर्शनात्पूर्वाग्भागसुच्छत्वाच्चोभयानुपलब्धितो नास्तित्वमप्यवसीयते यावदृश्यं परस्तावद्वागसचनदृश्य
ते इत्यादि तथा यदृच्छातोपि नास्तित्वमात्मनः कापुनर्यदृच्छा अत्र न भिसंधिपूर्वकार्यप्राप्तिर्यदृच्छा अतर्कितोपस्थितमेव सर्वचिंतनं सुख
दुःखजातं काकास्यतालेन तथा भिधातो न बुद्धिपूर्वो तद्वथाभिमानसत्यं पिशाचास्त्रवसामोभेरिकराग्रैरपि न स्पृशामः यदृच्छया सिद्धयति
लोकयात्राभेरि पिशाचापरिताडयन्ति यथा काकतालीयमबुद्धिपूर्वकं न काकस्य बुद्धिरस्ति मयितालं पतिष्यति नापितालस्याभिप्रायः काको
परिपतिष्याम्यतस्तथैव भवत्येवमन्यदप्यतर्कितोपगतमजा कृपाणीयमातुरभेषजीयमंधकंटकीयमित्यादि द्रष्टव्यमेवं सर्वजातिजरा मर
णादिकं लोके यादृच्छिकं काकतालीयादिकल्पमवसेयमित्येवं नियतिस्वभावे श्वरात्मभिरप्यात्मानिराकर्तव्यः तथा ज्ञानिकानां सप्तपटिर्भे
दास्ति चामी जीवादयो नवपदार्था उत्पत्तिश्च सत् असदसत् अवक्तव्यसदवक्तव्यः सदसदवक्तव्य इत्येतैः सप्तभि प्रकारैर्विज्ञातुं न शक्यं तेन च
विज्ञातैः प्रयोजनमस्ति भावनाचेयं सत् जीव इति कोवेत्ति किं वा तेन त्यादि एवमजीवादिष्वपि प्रत्येकं सप्त विकल्पा नवसप्तकास्ति पटिंश्चमी
चान्ये चत्वारस्ति पटिमध्ये प्रक्षिप्यन्ते तद्यथा सतीभावोत्पत्तिरिति को जानाति किं वा तया ज्ञातयो एवमसती सदसत्यवक्तव्याभावोत्पत्तिरिति
को वा त्ति किं वा न या ज्ञातयेति शेषविकल्पात्रयं तत्पुत्तत्तरकालं पदार्थावयवापेक्षमनोत्तनसंभवतीति नोक्तं एतच्चतुष्टयप्रक्षेपात्सप्तपटिर्भव
तितत्र सन् जीव इति कोवेत्ति तत्र स्थायमर्थो न कस्यचिद्विशिष्टं ज्ञानमस्ति यो तौ द्विद्वान् जीवादीनवभोत्पत्तेन च तैर्ज्ञातेः किंचित्फलमस्ति
या हि वदिनित्यः सर्वगतो न चोत्तौ ज्ञानादिगुणोपेत एतद्गुणव्यतिरिक्तो वा ततः कृतमस्य पुरुषार्थस्य सिद्धिरिति तस्मादज्ञाना मेव त्रयोऽपि चतुल्ये
प्यपराधश्च कामकरणलोके स्खलो दोषो लोकोत्तरेपि आकुट्टिकानाभोगसहसकारादिपुद्गलकभिस्तुल्यविरोपाध्यायसूरीणां यथाक्रमसु
त्तरोत्तरं प्राचक्षिप्तमित्येवमन्येष्वपि विकल्पेष्वायोज्यं तथा वै न यिकानां द्वाविंशद्भेदास्ते चानेन विधिना भावनोयासुररूपवति ज्ञानिस्थविरा
धममाह पितृष्वटसु मनोवाक्कायप्रदानचतुर्विधविनयकरणात्तद्यथा देवानां विनयं करोति मनसा वाकायेन तथा देकालोपपन्ने नदानेनेव
माद्ये ते च विनया देवस्वर्गापवर्गमार्गमन्यापर्यतिनी वैष्ट्यनुत्ये कलक्षणो विनयः सर्वत्र चैवं विधेन विनयेन देवादिषूपतिष्ठमानः स्वर्गापवर्ग
भागभवति उक्तञ्च विनयाणां णाणां ओदंसं दंसं णा हि चरणं च चरणं हिं तो मोक्खो मोक्खा सोक्खं अणावाहं अत्र च क्रियावादिनामस्तित्वे
सत्यपिके पाचित्त्वर्गगतो नित्योऽनित्यः कर्त्ता कर्त्ता न्दत्तः स्यामाकर्तुं लभान् इष्टपर्वमात्रो दीपशिखेपमो हृदयाधिष्ठानः इत्यादिकोऽसि चो

पदातिक्रम्य अक्रियाःवादिनां त्वात्मेव न विद्यते कृतः पुनरपि पदातिक्रम्य अज्ञानिकामुनात्मानं प्रतिविप्रतिपद्यन्ते किन्तु तज्ज्ञानमकिञ्चित्कार
मेवामिति वै न चिकानामपि नात्मास्ति त्वेति प्रतिपत्तिर्किञ्चित् न चोक्तसाधनं विनयादृतेन संभवतीति प्रतिपन्ना तत्त्वानेन सामान्यात्मानित्व
प्रतिपादनेनाक्रियावादिनो निरन्मादृष्ट्या आत्मास्ति त्वानभ्युपगमेव गामागास्त्वं गिष्यप्रयोजनं वचनहेतुद्वयान्ता संतिनन्यन्तु वत
सादभावाच्चाप्रमाणं स्यान् प्रतिपेक्षप्रतिपेक्षोक्तेन न्यूनं कथं भवेत्तत्त्वं तदभावेन तु सिद्धाश्रयप्रतिपिदाजगत्पदाः एवं शेषाणामप्यत्रैव यथा
संभवं निराकरणमुत्प्रेक्ष्यमिति गतमानुषंगिकं प्रकृतमनुस्त्रियते तत्त्वं ह एवमेवेति सिंगो गायं भवइत्यनेन केषांचिदेव संज्ञानि पेषात्के पांचि
नुभवतीत्युक्तं भवति तत्त्वसामान्यसंज्ञाया प्रतिप्राणि सिद्धत्वात्तत्कारणपरिज्ञानस्य चेहकिञ्चित्करत्वादि गिष्टसंज्ञायास्तु केषांचिदेव भा
वात्तस्याच्च भवांतगास्त्वात्स्यटप्रतिपादने सोपयोगित्वाटसामान्यसंज्ञाकारण प्रतिपादनमनाहत्यविगिष्टसंज्ञायाः कारणं सूत्रकृदग्य
तुमाह सेत्तं पुणजाणेज्जत्तिस्सूत्रं यावत्तु गोहमिति सेइति निर्देशो मागधगैल्याप्रथमेकवचनान्तः सदित्यनेन चयः प्राग्निर्दिष्टो ज्ञाताविशि
ष्टाद्यायोपगमादिना त्वप्रत्यवच्छते यदित्यनेनापि यत्प्राग्निर्दिष्टं दिग्विदिगागमनं तथा कोहमभूवमतीत जन्मनि देवो नारकनिर्दग्धो
नो मनुष्यो वा स्त्रीपुमाच्च पुंसको वा सुतो मनुष्यजन्मतः प्रश्नो ह प्रेत्य देवादिर्भव विद्यामीत्येतत्परास्त्वते जानीयादवगच्छेदितमुक्तं भव
तीति न कश्चिदनादौ संसृता पर्यटनसमान् दिगागमनादिकं जानीयाद्य पुनर्जानीयात् एवं संसृत्तस्य इयन्ति सृष्ट्यद्वयसंभवाचीमदिति
प्रगंसायां सति ज्ञानमयमववाक्यार्थः आत्मानासृष्टसदायासन्मतिर्वर्तते तथा सन्मतिर्वर्तते तथा सन्मत्याकश्चिज्जानीते सृष्ट्यद्वयविशेषणा
च सृष्ट्यद्वयभावतः संतेरावेदितं भवति न पुनर्यथा वैशेषिकाणां व्यतिरिक्तासती समवायवृत्त्यात्मनिसमवेति यद्विवासस्य एतिसूत्रीययाम
त्यासुमत्येति तत्त्वमिदमप्यथादिकं स्वकायं दृष्टमत सृष्ट्यद्वयविशेषणं सृष्ट्यद्वयसमस्तइति सत्यपि चात्मनः सदा सति सन्निधाने प्रबलज्ञा
नावरणादृत्तत्वाच्च सदा विशिष्टो वबोधइति सापुनः सन्मतिस्समतिर्वाश्रयविमन पर्यायकेवलज्ञानजातिस्मरणभेदाच्चतुर्विधाज्ञेया तत्ता
वविमनः पर्यायकेवलज्ञानां स्वरूपमन्यत्वविस्तरेणोक्तं जातिस्मरणं त्वाभिनिबोधिकविशेषरूपदेवं चतुर्विधयामत्यात्मनः कश्चिद्विशिष्टदिगा
त्यागता जानाति कश्चित्परस्तीर्थकृत्सर्वकृत्सस्यैव परमार्थतः परशब्दाच्च वात्परत्वं तस्य तेन वा व्याकरणमुपदेयमेन जीवांसाद्देहांश्च
प्रथिव्यादीन् च गत्यागती च जानाति अपरपुनरन्येपेपातीर्थकरव्यतिगित्तानामतिशय ज्ञानिनामन्तिकेयुत्वा जानातीति यच्च जानाति
तत्सूत्रवाच्यत्वेन दर्शयति तद्यथा पूर्वस्यादिश्रयागतो ह मस्यैवं दक्षिणस्यापदिमायाः उत्तरस्या ऊर्ध्वदिगो धोन्यतरस्यादिगो नुदिगो वाग
तो ह मस्मीत्येवमेकेषां विशिष्टज्ञयोपगमादिमतां तीर्थकरान्यातिशयज्ञानिबोधितानां च ज्ञानं भवति तथा प्रतिविशिष्ट दिगागमनपरि
ज्ञानानन्तरमेवामेतदपि ज्ञानं भवति यथास्मिन्नेत्यशरीरकस्याधिष्ठाता ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षणा उपपादुको भवात्तरसंक्रान्तिभागसर्वग
तो भोक्ता चर्त्तरहितो विनायी गरीरमात्रव्यापीत्यादिगुणवानात्मेति सुवद्रव्यकषाययोगोपयोगज्ञानदर्शन चारित्रवीर्यात्मभेदादृष्टा
ततोपयोगात्मना वाङ्मन्येनेहाधिकारः शेषास्तु तदंगतयोपयुज्यन्तइति तथा अस्ति चात्मा चोमुष्यादिगो नुदिगश्च सकाशादनुसंहरति
गतिप्रायोग्यकर्मोपादानादनुपपत्त्यात्संहरत्यनुसंहरति पाठान्तरं वाणुसंसरइति दिग्विदिगागमनं भावदिगागमनं वा स्मरन्तीत्यर्थः सांप्र
तं सूत्रवाच्यत्वेन पूर्वसूत्रोक्तमेवार्थमुपसंहरति सर्वस्यादिशः सर्वस्याद्यानुदिगोच आगतो नुसंहरति अनुसंहरन्तीति वा सोहमित्यात्मो ह्येवो
हं प्रत्ययया च्छत्वादात्मन्यनेन पूर्वार्थः स्यात्तत्रापकदिशः सर्वस्य हीता भावदिगश्चेति अमुमेवार्थनिवृत्ति कृद्दर्शयितुमाना गत्यादितयमाह
जागइत्यादिप्लवायेत्यादि परेत्यादिकश्चिदनादिसंस्तौ पर्यटनवध्यादिकया चतुर्विधया सूत्रीययामत्याजानाति अनानुपूर्वीन्यायप्रक
टनार्थपंचादुपात्तमप्यन्येयामित्येतत्पदं तावदाचष्टे अन्ये पावातिशयज्ञानिनामन्तिकेयुत्वा जानाति तथा जीगगजगपस्विच इत्यनेन प
रव्याकरणमुपात्तन्तेनायमेवोपापकस्तीर्थकृत्तत्प्रभाषितस्य जानाति तत्सुतएव दर्शयति सामान्यतो जीवमित्यनेन चाधिकृतो देशक
स्यार्थाधिकारमाहेति अतश्च सृष्ट्यद्वयसूत्रे यत्पदं तत्र जाणन्ति ज्ञानमुपात्तं भवति मनिज्ञाने मननं सति रितिकृत्वा तच्च किं भूतमि
ति दर्शयत्यवधिमनः पर्यायकेवलजातिस्मरणरूपमिति तत्तावधिज्ञानी सांख्ये ज्ञानसंख्येयान्वाभवान् जानात्येवं मनः पर्यायज्ञान्यपिकेव

लौतुनियमतोनन्तान्जातिस्मरणं सुनियमत संख्येयानितिशेषं स्यटमत्रचसहस्रन्मत्यादि परिज्ञाने सुखप्रतिपत्यर्थं तयोदृष्टांताः प्रदर्श्यते तद्यथावसंतपुरेनगरेजितशत्रूराजा धारणीमहादेवीतयोर्द्ध्वं रूच्याभिधानः सुतः सचराजान्यदातापसत्वेन प्रव्रजितुमिच्छद्भर्मरुचि राज्ये स्थापयितुमुद्यतस्तेन च जननीष्टाकिमिति तातोराज्यश्रियं त्यजति तयोक्तं किमनयाचपलयानारकादिसकल दुःसुतस्तेन च जननीष्टाकिमिति तातोराज्यश्रियं त्यजति तयोक्तं किमनयाचपलयानारकादिसकल दुःसुतभूतया स्वर्गापवर्गमार्गार्गलयावश्यमपायिन्या परमार्थतद्दृष्टलोकेष्यभिमानमात्र फलयेत्यतो विहायैनां सकलसुखसाधनं धर्मं कर्तुमुद्यतो धर्मरुचिस्तथा कर्णोक्तवान्यद्येवं किमहं तात स्थानिष्टो येनैवं भूतांसकलदोषाभयिणीं मयि नियोजयति सकलकल्याणहेतोर्द्ध्वं मां त्रिचावयतीत्यभिधाय पितृनुज्ञातस्तेन सह तापसा श्रममगात्तत्र च सकला स्थापयति गयथोक्ताः पालयन्नास्ते अन्यदामावास्यायाः पूर्वाङ्गे केनचित्तापसेनोक्तं यथाभोतापसाः श्वाना कुट्टिर्भवितातोद्यैव समिकुसुमकुशकंदफलमृलाद्याहरणं कुरुते तच्चाकर्ण्य धर्मरुचिना जनकं शृष्टस्तातकेयमनाकुट्टिरिति तेनोक्तं पुत्रकंद फलादीनामच्छेदनं तदमावास्यादिके विशिष्टे पर्वदिवसे न वर्त्तते सावद्यत्वाद्धेदनादिक्रियायाः श्रुत्वा चैतदसावचितयद्यदि सर्वदा ताकुट्टिः स्याच्छोभनं भवेदेवमध्यवसायिनस्तस्यामावास्यायांतपोवनासन्नपथेन गच्छतां साधूनां दर्शनमभूत्ते तेनाभिहिता किमद्यभवतामनाकुट्टि र्भ्रं सञ्जाता येनाटवीं प्रस्थितास्तैरप्यभिहितं यथास्माकं यावज्जीवमनाकुट्टिरित्याभिधातिकांन्तासाधवस्तस्य च तदा कर्षे हापो हविर्मर्शनजा तिस्ररणसुत्पन्नं यथाहं जन्मांतरे प्रव्रज्यां कृत्वा देवलोकसुखमनुभूयेहागतदूत्येवं तेन विशिष्टदिगागमनं स्वमत्याजातिस्मरणरूपया विज्ञातं त्येकबुद्धश्च जातः एवमन्येपिवल्ललचौरि श्रेयांसप्रभृतयो तयो ज्यादिति परव्याकरणे त्विदमुदाहरणं गौतमस्वामिना भगवान्बुद्धमानस्वा मीष्टो भगवत्किमिति मे केवलज्ञानं नोत्पद्यते भगवता व्याकृतं भोगौतमभवतोतीवममोपरिस्ते होस्तितद्वशात्तेनोक्तं भगवन्नेवमेवं किमि मित्तः पुनरसौ मम भगवदुपरिस्ते हस्ततो भगवता तस्य बज्रपुभवान्तरे पुपूर्वसंबंधः समावेदितः चिरसंचिद्वोसिमे गोयमेत्येवमादितच्चतीर्थ कदाप्यकरणमाकर्ण्य गौतमस्वामिना विशिष्टदिगागमनादिविज्ञानमभूदिति अन्यश्रवणे त्विदमुदाहरणं मल्लिस्वामिना यस्यां राजपुत्राणा मुदाहार्थमागतानामवधिज्ञानेन तत्प्रतिबोधनार्थं यथा जन्मान्तरे संहितैरेव प्रव्रज्या कृता यथा च तत्फलं देवलोकजयन्ताभिधानविमाने शुभूतं तथा ख्यातं तच्चाख्यातं तच्चाकर्ण्य तेलहृकर्म्मत्वात्प्रतिबुद्धा विशिष्ट दिगागमनविज्ञानश्च सञ्जातं उक्तश्च किंचितयं पृच्छं च तया भोजयंत पवरं मि बुच्छासमयनिविष्टं देवातंसंभरहजातिं इति गायत्रयतात्पर्यार्थः साप्रतंप्रकृतमनुस्त्रियते यो हि सो हमित्यनेनाहंकारज्ञाने नाभोक्षे खेन पूर्वादेर्दिश्यागतमात्मानमवच्छिन्न संततिपतितं द्रव्यार्थतया नित्यंप्रमार्थार्थतया नित्यं जानाति सपरमार्थतः आत्मवा दीतिस्त्वत्कद्वयतिसे आयावादी लोयावादी कस्मावादी किरियावादीति स इति यो भ्रान्तः पूर्वना रकतिर्यक्करामराद्या सुभावद्विचुपूर्वाद्या सुचप्रज्ञापकदिचुक्षणिकामृत्यादि क्षणोपेतमात्मानमवैति स इव भूत आत्मवादीति आत्मानं वदितुं शीलमस्येत्यः पुनरेवं भूतमात्मानं नाभ्यु

दीलोगावादी कस्मावादी किरियावादी अकरिस्सं च हंकाराविस्सं च हंकरउअविसमणुत्ते भविस्सामि एयावंति सव्वावंति लोगंसिकम्म समारंभापरिजाणियव्वाभवन्ति अपरिस्साय कस्माखलु अयंपुरिसे जोइमाओदिसाओ अणुदिसाओ अणुसंचरइसव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ साहेति अणे गरूवाओ जोणोओ संधेइ विरूवरूवे फासेपडिसंवेदेइ तत्थखलु भगवता परिष्ठापवेइ याइ मस्स चेवजी

भाषा

आत्मवादी तेलोकवादी लोककहतां यट्जीवनिकायतेह नोवादी एतले अनंतजीवने चानि अद्वैतवादीनो मिथ्यामतनिराकरोतयाजे आत्मवादी लोकवादी ते कर्मवादी ज्ञानावरणीयादिकर्मबंधनोवादी एतले कालस्वभावादि एकांतवादि निराकख्याने आत्मवादी लोकवादी कर्मवादी ते क्रियावादी आत्माकर्त्ताहे एतले अक्रियावादी सांख्यमती निराकख्या एहवो श्रीजिनमतसम्यक्नेहने परिणम्योहे ते त्रिष्टंका

लिखात्माकर्मनोकर्ताजाणे तेकहेकेचकरिस्सं० यतीतकाले'मे'शुभाशुभकर्मकरि' करार्योकरतांअनुमोद्यो' तथावर्त्तमानकालिङ्ग
 शुभाशुभकर्मकर' करा वु' अनुमोदु' तथाआगामियेकालि शुभाशुभकर्मकरि' करारि' करताप्रतेअनुमोदिस्यु' इमत्रिङ्ग' कालिकर
 णकारणानुमतिभेदे विकल्पनवयाइ' एतलेआत्मानोअस्तिभावदेष्वाद्यो द्विषेएहोविशेषजाणानोदेष्वाडेके एयावं० एपूर्वोक्तएतन्ना
 सर्वकर्मनाससारंभक्रियाविशेषज्ञपरिज्ञाइ' करी अनर्थहेतुजागिवा' के प्रत्याख्यानपरिज्ञाइ' पञ्चविधाद्विषे' एतलो नजाणे तेहने' फल
 देखाडेकेअपरि० खलुनिश्चेअयंपुरिसेकहतां एजीवअपरिज्ञातकर्माजिणे' कर्मज्ञपरिज्ञाइ' जाण्योनयी प्रत्याख्यानपरिज्ञाइ' पञ्चयोन
 यीएहोएकोणजिइमाउएपूर्वोक्तद्रव्यभावदिचिविदिसि अणुसंचरेगतागतिकरे तथाअर्थदिसि सर्वविदिसि साहेइ कहताआपणाकी
 धाकर्मसहितचतुर्गतिमाहिभमेइत्यर्थः तथाअनेकरूपनानाप्रकारचउरासी लजजीवयोनिनेसंघेइकहता आत्मासहितअविच्छिन्नसं
 धिमेलेतिहांछतानानाप्रकारस्यर्थकहतां गीतातपजन्मसंसारनादिदुक्खपडिउसंवेदेकहता भोगवेएतलेक्रियानोकरणहारजीवचतुर्ग
 तिकसंसारमाहिदुःखभोगवेहवजेइमतोकिंसी तेकहेके तत्व० तिहां' कर्मनेविषे भगवंतजीव' इमानस्वामीइ' परिज्ञाप्रवेदिता कहतां कही
 एउप देशत्रीसुधर्मगणधरजंवूप्रतिइ' कहेकेतेपरिज्ञावेभेदएकज्ञपरिज्ञावीजीप्रत्याख्यान परिज्ञाज्ञपरिज्ञाइ' सावद्यव्यापारे' बंधइइएह
 वोंजाणेप्रत्याख्यानपरिज्ञाइ' सावद्ययोगपञ्चक्रियाएहवोंजाणेद्विषेएजीवस्याभगीकर्मनेविषेप्रवर्त्ततेकहेकेइमस्सक० अन्यायमपितर्ग्य
 तितजातिमरणमोचनार्थं दुःखप्रतिघातनिमित्तं कर्मात्रभवभूतेषु क्रियाविशेषेप्रवर्त्तते अर्थः एवीजलीनाभवकारतयाजलबुद्बुदतयासं

दीपिका टीका

करिस्सं' चहंकराविस्सं' करओयाविसमणुन्नेभविस्सामो सेइतियोभ्वान्तः पूर्व' नारकादिभावदिक्षुपूर्वाद्यासुचप्रज्ञापकदिक्षुअमृतादि
 गुणोपेतमात्मानं जानाति सएवंभूतआत्मावादीति आत्मानंवदितुशीलमस्येति यः पुनरेवंभूतमात्मानं नाभ्युपगच्छति सचनात्मवादीना
 स्तिकः यएवात्मावादीसएवपरमार्थतोलोकवादी लोकः प्राणिगणस्तु' वदितुशीलमस्येत्यनेन चात्माहैतवादिनिरासेनात्मइत्युक्तं य
 दिवालोकपातीलोकचतुर्दशरज्ज्वात्मकः प्राणिगणोवातत्वापतितु' शीलमस्येति अनेनचविशिष्टकाशत्रयइस्य लोकसंज्ञावेदिताः
 तत्रचजीवास्तिकायस्यसंभवेन जीवानांगमनागमनमावेदितं यएवात्मवादीलोकवादीच सएवकर्मवादीकर्मज्ञानावरणीयादितद्वि
 दितु' शीलमस्यप्राणिनोहि मित्यावादिहेतुभिः पूर्व' गत्यादियोग्यानि कर्माण्याददते पञ्चान्तासु विरूपरूपरूपासुयोनितृप्त्यर्थं अनेन
 कालादिवादिनोनिरस्ताः तथायएवकर्मवादीसएवक्रियावादी यतः कर्मयोगनिमित्तं बध्यते योगाद्यव्यापारः सचक्रियारूपोतकर्मणका
 र्यभूतस्यवदनात्क्रियावादी क्रियायाचकर्मनिमित्तत्वं प्रसिद्धमागमेजीवेगंभंते एसजीवेसयासमियंअइवेचइचलइफंदइधइतिप्यइ
 जीवेतंतं भावंपरिणमइ तावणंअट्टविहवंधएवा छब्बिहवंधएवाएगविहवंधएवानोणं अव' धपन्निएवयएवकर्मवादी सएवक्रियावादीअ
 नेनसंख्याभिमतआत्माक्रयावादिमतनिरासः सांप्रतंतिकालस्यार्थिनामतिज्ञानेनैव तद्भवेएवात्मनः क्रियायास्तिकालगोचरतां दर्शयतिअ
 करिस्सं' चअहंकराविस्सं' चाहं करओआविसमणुसिभविस्सामिन्ति इहतिकालापेक्षयाकृतकारितानुमतिभिर्भवविकल्पाः संभवन्ति ते
 चामीअहमकार्यं अचीकरमवकुर्वं तमन्यमन्वज्ञासिपमहं करोमि कारयामिअनुजानास्यहं करिष्यास्यहं कारयिष्यास्यहं कुर्वं तमन्यम
 नुज्ञास्यास्यहं एतेनवमनोवाक्कायैचित्त्यमाना २७भेदाभवंति अकार्षमहंइत्यनेनविशिष्टक्रियापरणितरूपः आत्माभिहितः ततश्चसएवाहं
 मयास्यदेहादेपूर्ववैवनावस्यायामिन्द्रियवशेन विषयविमोहितां चेतसातत्तदाकार्यानुष्ठानपरायणेन आनुकूल्यमनुष्ठितंविहवाव
 लेवणं डिहंजाइकीरंति जीवणमएणववपरिणामेचरिचाइ' ताइहियएण्डुक्कंति तथाचीकरमहमित्यनेनपरोकार्यादौप्रवृत्तमानो
 मयाप्रवृत्तिं कारितः तथाकुर्वंतमन्यमनुज्ञातवान् इत्येवकृतकारितानुमतिभिर्मूतकालाभिधानं करोमिइत्यादिनावचनतिकेणवर्त्त
 मानकालोक्तेः तयाकरिष्यामि कारयिष्यामि कुर्वंतोन्यान्प्रतिसमनुजे अनुज्ञापरायणोभविष्यामि इत्यादिनावचनतिकेणानागत
 कालोक्तेः अनेनकालत्रयसंस्पर्शेनदेहे' द्विधातिरिक्तस्यात्मनः कालत्रयपरिणतिरूपस्यास्तित्वावगतिरावेदता अयकिमेतावत्यएव

क्रियाउतान्याअपि संतीत्याहएवावतिसव्वावतिं लोगंसिकम्भसमारंभापरिजागियव्वाभवति एतावतःसर्वेपिलोकेप्राणिसंघातेकर्मस
मारंभाक्रियाविशेषायेप्रागुक्ताः कालत्रयभेदेनकृतकारितानुमतिभिः अस्वक्रियानुयायिनासर्वेषांसंग्रहात् एतावतएवपरिज्ञातव्याना
न्येतत्तज्जपरिज्ञायासर्वेपि कर्मसमारंभाज्ञातव्याः प्रत्याख्यानपरिज्ञायासर्वेषापोपादानहेतवः कर्मसमारंभा प्रत्याख्यातव्याःइयतासा
मान्येनजीवास्तित्वप्रसाधितं अधुनातस्यैवात्मनोदिगादिभ्रमणहेतुपदं नपूर्वं अपावान्दर्शयति अपरिज्ञायकम्माखलु अयंपुरिसे
जोइमाओदिसाओअणुदिसाओवा अणुसंचरइसव्वादिसाओसव्वाओ अणुदिसाओसाहेति अणोरूवाओजोणीओसंधेइविरूव
रूवेफासेवपडिसंवेदेइयोयंपुरिगयनात्पुरुषः पूर्णःसुखदुःखानांवापुरुषोजंतुर्मन्योवा प्रधानाच्चपुरुषस्योपादानं उपलक्षणंचैतत्तेन
सर्वोपिचतुर्गत्यापन्नः प्राणीगृह्यतेदिशोन्दिशोवा अनुसंचरन्ति सोपरिज्ञातकर्माअपरिज्ञातकर्मायेन तत्परिज्ञातकर्माखलुरवधा
रणेअपरिज्ञातकर्मेवदिगादौभ्रास्यति नेतरःउपलक्षणंचैतदपरिज्ञातात्मा अपरिज्ञातक्रियेति ससर्वादिशःसर्वाश्चानुदिशःसहेतिस्व
यंकृतेनकर्मणासहअनुसंचरति सद्यदाप्नोतितद्दर्शं तिअणोरूवाओ जोणीओसंधेइन्ति अनेकंसंहतविहतादिकं रूपंयासांताःयोनयउ
त्पत्तिस्थानानिसंहतादिस्वरूपंचेदं संवुडजोगिसुरेगिंदिनारवावियडविगलगभवासंहताआच्छादितयोनयकेसरा एकेंद्रियाना
रकाअधिकलेन्द्रियाविकटयोनयः प्रकटयोनयःगर्भजाःपंचेंद्रियतिर्वक्त्राः उभययोनयःतयासुरनारकाणांयोनिरञ्चित्तसर्वथाजीवप्र
देयरहितगर्भजतिर्वक्त्राणांयोनिर्मित्रा येयोगितपुद्गलाःशुक्लमित्रावोन्यात्ममात्कृतेसचित्ताः अन्येत्वचित्ताः शेषाणांएकेंद्रियादीनां
योनिस्त्रिभेदासचित्ताअचित्तामित्राचतथानारकाणां योनिःशीताउष्णाचसुराणांगर्भजतिर्वक्त्राणांचयोनि मित्राशीतोष्णस्वभावा
तेजस्कायिनांयोनिरूप्यैव शेषाणांयोनिस्त्रिधाशीता उष्णारमित्राच अथवाचतुरशीतिलज्जभेदेन पुढविजलजलणमाख्यइक्केको स
त्तजोगिलक्वाओ२८ वणपत्तेयअणुतेदसुचउदसजोगिलक्वाओ ११५२ विगलिंदिएसुदोदो५८ चउरोयनारयसुरेसुदं६६ तिरिएसु
ऊंतिचउरो७० चउदसलक्वायमणुएसु२८४ तथाशुभाशुभदेनवौनीनामजेकत्वं गाथाभिःप्रदर्शतेसीवादीजोणीओचउरासीतिस
यसयसहस्रं हिअयसुभाओयसुभाओतत्यसुभाउडमाजाणअस्संवाओमणुस्साराईसरसंखमादिआऊगंतित्ववरनामगोत्तंसवसुहं
होतिणातत्वं २ तत्यवियजातिसंपणतादिसेसाओहेति अयसुभाओदेवेसुकिविसाई सेसाओऊंतिउसुभाओ ३ पंचिंदियतिरिएसु
हयगयरयणाहवंतिउसुभाओ सेसाओअयसुभाओसुभवणं गिंदियादीया४ देविंदचक्कवट्टित्ताइमोत्तणतित्वकरभावंअणगारमाविया
वियसेसावअणंतसोपत्ता ५ एतास्थानेरूपायोनीदिगादिपु पर्थेठनन्वपरिज्ञातकर्मासुमान् संधेइसंधिकरोतिआत्मनासहअविच्छे
देनसंहटयति सत्त्वंधानेचवदनुभवतितद्दर्शयति विरूपंवीभत्सममनोज्ञंरूपंस्वरूपं तेषांस्पर्शानांदुःखोपनिपातानांते उपलक्षणंचैतन्
मानस्योपिवेदनाग्राह्याः अपरिज्ञातकर्मांसंसारोस्पर्शादीन् विरूपरूपानतेपुन्योन्तरेषु विपाकतःपरिसंवेद्यतिइतिभाववद्येवंततः
किमित्यतआह तत्तत्खलुभगवतापरिणापवेइया तत्तत्कर्मणिव्यापारे अकार्षमहंकरोमि कणिग्यामिइत्याद्यात्म परिणतिस्रभावतया
मनोवाक्कायव्यापार रूपाभगवतावीरवर्द्धमानस्वामिना परिज्ञानंपरिज्ञासाप्रकर्षेणवेदिता एतच्चसुधर्मस्वामीजंघनाग्नेकचवति
सावहिविधाज्जपरिज्ञाः प्रत्याख्यानपरिज्ञाच तत्तज्जपरिज्ञायासावद्यव्यापारेण बन्धोभवतीति एवंभगवतापरिज्ञा प्रवेदिताप्रत्याख्यानप
रिज्ञायाचसावद्ययोगानन्धहेतवः प्रत्याख्येवाइत्येवंरूपा अथकिमर्थमसौकटुकविपाकेपुकर्माअव भूतेपुक्रियाविशेषेभ्युपवर्ततेइत्या
हइमममचेवजीवियत्सपरिवंदणमाणाणपूयणाएजाईसरणमोयणाएदूक्खपडिघायहेउअस्यैवतडिल्लताचंअलस्यजीवितस्यार्थेदीर्घमुग्गं

शीलंगाचार्यहतटीका

पगच्छति सोनात्मवादीनास्तिकःइत्यर्थः योपि सर्वव्यापिनं नित्यं चणिकंवात्मानमभ्युपैति सोऽप्यनात्मवाद्ये वयत सर्वव्यापिनो निष्क्रियत्वा
ज्ञवान्तरसंकान्तिर्न स्यात्सर्वधानिः त्वत्वेऽप्यप्रभुतावुत्पन्नस्विरैकस्वभावं नित्यमिति क्त्वा मरणभावेन भवान्तरसंकान्तिरेयमस्यात्तु नर्वादा
अणिकत्वेपि निर्मूलविनाशात्सोऽहमित्यनेन पूर्वोत्तरानुसंधानं न स्यात् यएवचात्मावादीरूपेण परमार्थतो लोकवादी यतोलोकयतीति लो

क्रः प्राणिगणसंहितुं शीलमस्येत्यनेन चात्मा द्वैतवादिनिरासेनात्मवृद्धत्वमुक्तं यद्विवालोकापातीति नोक्तत्वं तु दर्शयितुं शक्यम् । प्राणिगणो
वातत्वापतितुं शीलमस्येत्यनेन च विशिष्टाकाशखंडस्थलोकसंज्ञावेदिता तत्र जीवास्तिकाशस्य संभवेन जीवानागमनमावेदितं भवति य ए
व च दिगादिगमनपरिज्ञानेनात्मवादी लोकादीचसंज्ञाः स एवास्मान्कर्मवादी कर्मज्ञानावरणीयादितद्वदितुं शीलमस्येत्यतो हि प्राणिनो
मिथ्यात्वाविरतिप्रसादकपाययोगैः पूर्वगत्यादियोग्यानि कर्माग्याददते पश्चात्तास्तु तास्तु विरूपरूपास्तु यो निपत्पद्यन्ते कर्मचक्रप्रकृतिस्थित्यु
भावप्रदेशात्मकमवसेयमिति अनेन च कालवृद्ध्या नित्यतीश्वरात्मवादिनो निरस्माद्व्यातयाय एव कर्मवादी एव क्रियावादी यतः कर्म यो
गनिमित्तं वध्यते योगश्च यापारः स च क्रिया रूपोतः कर्मणः कार्यतुतस्य वदनात्तत्कारणभूतायाः क्रियायाश्च प्रमावेव परमार्थतो वादीति कि
यायाश्च कर्मनिमित्तत्वं प्रसिद्धमागमे स चायमागमः जीवेण भन्ते ए स जीवे स या मभिधं एव दवेय इच्छति फलं दति तिष्ठति जीवो तं तं भावं परिण
मतितावगंश्च द्विविधं ध एवा स त्त विधं ध एवा क्विधं ध एवा एक विधं ध एवा गोणं च ध एवा एक विधं ध एवा गोणं च ध एव न्ति एवं च कृत्वा य ए
व कर्म वादी स एव क्रियावादीति अनेन च सांख्याभिमतमात्मनो क्रियावादित्वं निरसं भवति सांप्रतं पूर्वोक्ता क्रियामात्मपरिणतिरूपं विशि
ष्टकालाभिधाधिनातिप्रत्ययेनाभिधदृष्टं प्रत्ययसाध्यास्यात्मनः सद्भाव एवावधिमनः पर्यायकेवलज्ञानजातिस्मरणव्यतिरेकेणैव त्रिकालसंस्पर्श
शिनामतिज्ञानेन सद्भावावगमं दर्शयितुमाह अकारिस्त्वं च हंकारवेत्सु च हंकार उच्चाविसमगुन्ने भविष्यामिति इह भूतवर्त्तमानभविष्यत्काला
पेक्षया कृतकारितानुमतिभिर्नवविकल्पासंभवन्ति ते चास्मीत्यहमकार्षमचीकरमहं कुर्वंतमन्यमनुज्ञासिपमहं करोमि कारयास्यनुज्ञानास्य
हमिति करिष्याम्यहंकारविषयास्यहं कुर्वन्तमन्यमनुज्ञास्यास्यहमिति एतेषां च मध्ये आद्यन्तौ सूत्रेणौ वापात्तौ तदुपादानाच्च तन्मध्यपाति
नां सर्वेषां ग्रहणमस्यैवार्थस्याविवर्कणाच्च द्वितीयो विकल्पः कारावेत्सु च हमिति सूत्रेणोपात्तः एते यच्च कारद्वयोपादानादपि गद्दोपादानात्
मनोवाक्काये चित्त्यमानाः सप्तविंशतिर्भेदा भवन्ति अयमत्र भावार्थः अकार्षमहमित्यत्राहमित्यनेनात्मोक्ते खिना विशिष्टक्रियापरिणति
रूपस्यात्माभिहितस्तत्त्वायं भावार्थो भवति स एवाहं येन मयास्य देहादेः पूर्वयौवनावस्थाया मिन्द्रियवगणेन विषयविषमोहितांधचेतसा
तत्तदकार्यानुष्ठानपरायणनानुकूल्यमनुष्ठितं उक्तञ्च विहवावलेवनडि एहिं जाई कौरंति जीवण एणवयपरिणामे सरियाइं ताईं हिय ए
खडुक्कंति तथाची करमहं मित्यनेन परोकार्यादौ प्रवर्त्तमानो मया प्रवृत्तिं कारितस्तथा कुर्वंतमन्यमनुज्ञातवानित्येवं कृतकारितानुमति
भिर्भूतकलाभिधानं तथा करोमीत्यादिनावचनत्रिकेण वर्त्तमानकालोक्ते खतया करिष्यामि कारयिष्यामि कुर्वंतो न्यान् प्रतिसमनुज्ञा
परायणो भविष्यामीत्यनागतकालोक्तोक्तेनेन च कालत्रयसंस्पर्शेन देहेन्द्रियातिरिक्तस्यात्मनो भूतवर्त्तमानभविष्यत्कालपरिणतिरूपस्या
स्तित्वावगतिरावेदिता भवति सा चानैकांतज्ञानिकनित्यवादिनां संभवतीत्यतोनेन ते निरस्ताः क्रियापरिणामेनात्मनः परिणामित्वा
न्युपगमादित्येतदनुसारेणैव संभवानुमानादतीतानागतयोरपि भवयोरात्मास्तित्वमवसेयं यद्विधानेन क्रियाप्रबंधप्रतिपादनेन कर्मणो
पादानभूतायाः क्रियायास्वरूपमावेदितमिति अथ किमेतावत्येव क्रिया उतान्या अपिसंतीत्येता एवेत्याह एवावंतीत्यादि एतावन्तः सर्वे
पिलोके प्राणि संघाते कर्मसमारम्भाः क्रियाविशेषा ये प्रायुक्ताः अतीतानागतवर्त्तमानभेदेन कृतकारितानुमतिभिश्चाद्येप क्रियानुयायि
ना च करोति ना सर्वेषां ग्रहादित्योतावन्त एव परिज्ञातव्या भवन्ति नान्यदिति परिज्ञाचक्ष्राप्रत्याख्यानभेदाद्विधा तत्र सायात्मनो वंधस्य चास्ति
त्वमेतावद्भेदसर्वैः कर्मसमारम्भैर्ज्ञातं भवति प्रत्याख्यानपरिज्ञायाच सर्वेषां पोपादानहेतवः कर्मसमारम्भाः प्रत्याख्यातव्या इति
इयतासास अन्ये न जीवास्तित्वं प्रसाधितमधुना तस्यैवात्मनो दिगादिभ्रमणहेतुपदार्थनपुरस्सरमपायान् प्रदर्शयितुमाह यद्विवाव स्तावदा
त्मकर्माद्वादी स दिगादिभ्रमणान्मोक्षते इतरस्य तु विपाकान् दर्शयितुमाह अपरिन्नायेत्यादियेवंपुरिश्यनात्पूर्वः सुखदुःखानावा
पुरुषो जंतुश्चोवा प्राधान्याच्च पुरुषस्योपादानमुपलक्षणं चैतत्त्वर्वापि चतुर्गत्यापन्नः प्राणी गृह्यते दिशो नुदिशो नुवासञ्चरति सोपरिज्ञातक
र्मापरिज्ञातं कर्मानेनेत्यपरिज्ञातकर्म खलुरवधारणे परिज्ञातकर्मैव दिगादौ भ्रास्यति नेतर इत्युपलक्षणं चैतदपरिज्ञातात्मा परिज्ञातकि
यश्चेति यथापरिज्ञातकर्मासमर्पादिगः सर्वाद्यानुदिगः साहेति स्वयंकृतेन कर्मणा सहानुसञ्चरति सर्वग्रहणं सर्वासां प्रज्ञापकदिशां भाव

दिशंचोपहंशार्थं यदाभ्योतितदृश्यतिअग्रेणरूपां ओजोणीओसंधेद्वन्ति अनेकंसंकटविकटादिकंरूपंयासांतास्तथायौतिमित्रीभवत्यौ
 दारिकादिशरीरवर्गणापुङ्गवैरसुमान्वासुता योनयप्राणिनामुत्पत्तिस्थानानि अनेकरूपत्वेचासांसंवृतविहृतोभय शीतोष्णोभयरूपतया
 यदिवाचतुरशीतिलक्षभेदेन चामीचतुरशीतिलक्षाः पुढविजलजलणमारयएकेके सत्तसत्तलक्वाओ वणपत्तेयअणंतेदसाजोणिल
 क्वाओ विगलिंदिएसुदोचउरोचउरोयणारयसुरेसु तिरिएसुज्जंतिचउरोचोइसलक्वायमणुएसु तथाशुभाशुभदेनयोनीनामनेक
 रूपत्वज्ञायाभिःप्रदर्श्यते सीयादीजोणीउचउरासीतीय सयसहस्राइ अमुभाओयसुभाइतत्यसुभातोइमाजाण अस्संखाउमणुस्सारा
 ईसरसंखमादिआज्जणंतित्यगर नामगोत्तंसव्वसुहंहोइनायव्वं तत्यवियजाइसंपन्नतादि ससातोज्जंतिअसुभाउ दोवसुक्खिसादीसे
 साउज्जंतिअसुभाउ पंचेदियतिरितेसुंहयगयरयणेहवंति उमुभाउसेसाओअसुभाओसुभवन्नेगिंदियादीया देविंदचक्खवट्ठित्तणाइं
 मोत्तुंचतित्यकरभावं अणगारभाविताविताविता वियसेसाउअणंतसोपत्ता एताअनेकरूपायोनीर्दिगादिषु पर्यटन्नपरिज्ञातकर्मासु
 भान्संधेद्वन्तिसन्धयति सन्धिकरोत्यात्मनासहाविच्छेदेनसंधद्वयतीत्यर्थः सन्धावद्वतिपाठान्तरं सन्धावतिपौनःपुण्येनतागच्छतीत्यर्थः
 तत्सन्धानेचयदनुभवतितदृश्यति विरूपंधीभत्वममनोर्जरूपंयेषां स्पर्शनांदुःखोपनिपातानांतेतथास्पर्शाश्रिताः दुःखोपनिपातास्पर्शा
 इत्युक्तास्तातस्यात्तद्वपदेश इतिउलोपलक्षणंवैतन्मानसेपि वेदनाग्राह्याअतस्त्वनैवंभूतान्स्पर्शान् प्रतिसंवेदयत्यनुभवति प्रतिग्रहणा
 त्तत्येकंशरीरात्मानसांश्च दुःखोपनिपाताननुभवतीत्युक्तंभवति स्पर्शग्रहणंचेहसर्वसंसारान्तर्वर्त्ति जीवराशिसंग्रहार्थस्पर्शानेन्द्रिय
 स्यसर्वजीवव्यापित्वादपिबुद्धत्वं सर्वांस्वरूपरूपानुरसंगंधरूपशब्दान्प्रतिसंवेदयतीति विरूपरूपत्वंचस्पर्शानांकार्यभूतानां विचित्रकर्मो
 दयात्कारणभूताद्भवतीतिवेदितव्यं विचित्रकर्मोदयाच्चापरिज्ञातकर्मा संसारीस्पर्शादीन्विरूपरूपांस्तेषु तेषुयोन्यन्तरेषु विपाकतः
 परिसंवेदयत्याहच तैःकर्मभिःसजीवोविवशः संसारवक्रमुपयाति द्रव्यक्षेताद्वाभावभिन्नमावर्त्तते वज्रशःनरकेषुदेवयोनिषु तिर्यग्योनि
 पुचमनुजयोनिषुच पर्यटतिषटीयन्त्ववदात्माविभ्रच्छरीराणि सततानुववृत्तुंदुःखंनरकेषु तीव्रपरिणामन्तिर्यक्षुभयक्षुत्तृद्धधारेदि
 दुःखंसुखंचाल्यंइसुखदुःखेमनुजानांमनः शरीराअयेवज्जविकल्पेसुखमेवहि देवानांदुःखंस्वल्पमनसिभवंधकर्मानुभाव दुःखितएवंमो
 हांधकारगहनवति अन्वइवदुर्गमार्गेभ्रमतिहि संसारकान्तारेपुदुःखप्रतिक्रियार्थं सुखाभिलाषाच्चपुनरपितुजीवः प्राणिवधादीन्दो
 पानधितिष्ठति मोहसंछन्धैवधातिततो वज्रविधमन्यत्पुनरपिनवंसुवज्रकर्म तेताथपच्यतेपुनरग्नेरग्निंप्रविश्येव७ एवंकर्माणिपुनःपुनः
 सम्वधंस्तथैवमुच्चं च सु खकामोवज्जदुःखंसंसारमनादिकंभ्रमति८ एवंभ्रमतसंसारसागरेदुर्लभंमनुष्यत्वंसंसारमहत्वाधार्मिकत्वदुःकर्म
 बाह्यैः९ आर्चोदेशकुलरूपसम्पदायुश्च दीर्घमारोग्यंयतिसंसर्गः अन्धाधर्म अव्यवृत्तमतिताच्छ्रयं १० एतानिदुर्लभानिप्राप्तवतोपिदृढ
 मोहनीयस्य कुप्रयाकुलेर्होतिदुर्लभोजगतिस्सन्मार्गः११ यद्विवायोयंपुरुषः सर्वादिशोऽनुदिशश्चानुसंस्वरति तथानेकरूपायोनीसन्धाव
 तिविरूपांश्चस्पर्शान्प्रतिसंवेदयति सोविज्ञातकर्माविज्ञातमविदितं कर्म क्रियाव्यापारोमनोवाक्काय लक्षणोकार्धमहंकर्मणिजीवोपम
 दौदिकेप्रवर्त्ततेयेन येनास्याष्टविधकर्मबन्धोभवति तदुदयाच्चानेकरूपयोन्यनुसन्धानं विरूपरूपस्पर्शानुभवश्चभवतीति यद्वेवंततःकिमि
 त्यतथाह तत्वेत्यादितत्त्वकर्मणिव्यापारे कार्धमहङ्करोमिकरिष्यामीत्यात्म परिणतिस्त्वभावतया मनोवाक्कायव्यापाररूपे भगवतावीर
 वर्द्धमानस्वामिनापरिज्ञानं परिज्ञासाप्रकर्षेणप्रशस्तादौवावेदिताप्रवेदिता एतच्चसुधर्मस्वामीजंबूनान्नेकथयतिसाचद्विधाज्ञपरिज्ञाप
 त्याख्यानपरिज्ञाच तत्रज्ञपरिज्ञायासावद्यव्यापारेणबन्धोभवतीत्येवं भगवतापरिज्ञाप्रवेदिताप्रत्याख्यानपरिज्ञायाच सावद्ययोगाबन्ध
 हेतवः प्रत्याख्येयाइत्येवं रूपाचेत्यसुमेवार्थनिर्दुक्किदाहः तत्वेत्यादितत्त्वकर्मणि क्रियाविशेषेकिम्भूतइत्याह अकारिकरिष्यन्ति
 अकारीतिउक्तवान्करिष्यन्ति करिष्यामीत्यनेनातीतानागतोपादानेन तन्मध्यवर्तिनोवर्त्तमानस्य कारितानुसृत्योपसंग्राहान्नवापि
 भेदात्मात्मपरिणामत्वेनयोगरूपाउपात्ताद्रष्टव्याः तत्त्वानेनात्मपरिणामरूपेण क्रियाविशेषेणबन्धचिन्ताकृताभवति बन्धस्योपादानमुपा
 त्तंभवतिकर्मयोगनिमित्तं बध्यतइतिवचनात् एतच्चकश्चिज्ज्ञानातिआत्मनासहयासन्मतिः स्वमतिर्वावधिमनपरियाय केवलजिजातिस्मर

गुरुपा तयाजानातिक्रियञ्चपक्षवर्मान्नय व्यतिरेकलक्षणयाहेतुयुक्तेति अथकिमर्थमसौकटुकविपाकेषु कर्माचवहेतुभूतेषुक्रियाविशेषेषुप्रवर्ततइत्याह इमस्मैत्यादितवजीवितमिति जीवंत्यनेनायुक्कर्माणेतिजीवितं प्राणधारणमेतच्चप्रतिप्राणिस्यसंविदितमिति कृत्वाप्रत्यक्षासन्नवाचिनेदमानिर्दिशति चशब्दोवच्यमाणजात्यादिसमुच्चयार्थः एवकारोऽवधारणे अस्मैवजीवितस्यार्थेपरि फल्गुसारस्यतद्विहताविलसितचञ्चलस्य बह्वपायस्यदीर्घमुन्मार्थि क्रियासुप्रवर्तते तथाहिजीविव्यास्यहमरोगः सुखेनभोगान्भोक्ष्ये ततोत्याध्यपनयनार्थं स्नेहापानलावकपिशितभक्षणादिषु क्रियासुप्रवर्ततेतथात्यासुश्वस्य कृतेभिमानग्रहाकुलितचेता बह्वारम्भपरिग्रहाहहशुभङ्गमादने चक्षुश्चेवाससीप्रवरयोपिदपाय शुद्धाश्व्यासनंकरिवरसुरगोरयोवा कालेभिपग्निवमिताशनयानमात्रा राक्षाःपराक्यमिवसर्वमवैहि शेषंपुष्ट्यर्थमन्नमिहयत्प्रणधिप्रयोगैः संतासदोषकलुषोदपतिसुभुंक्ते यन्निर्भवंप्रगमसौख्यरतचभैक्षं तत्स्वादुतांभ्यगसुपैतिनपार्थिवान्नं भृत्येषुमन्त्रिपुसुतेपुमनोरमेषु कान्तासुवासधुमदांशुकृतेज्जगत्सु विद्यंभमेतिनकंदाचिदपिचितीगः सर्वाभिगङ्कितमतेः कतरत्तु सौख्यं तदेवममनवबुद्धतरुण किशलयपलायचञ्चलजीवितरतयः कर्माचवेषुजीवितोपमर्दादिरूपेषुप्रवर्तन्ते तथास्मैवजीवितस्यपरिवंदनमाननपूजनार्थं हिंसादिपुप्रवर्तन्ते तत्रपरिवन्दनंसंस्तवः प्रशंसातदर्थमाचेदते तथाह्यहंमयूरादिपिशिनाशनाहली तेजसादेदीप्यमानोदेव

वियस्यपरिवंदनमाणाणपूयणा ए जाई मरणमोयणा ए दुक्खपडिवायहेउं एदावंति सच्चावंतिलोगं
सिकम्मसमारंभापरिजाणियच्चा भवंति एयावंतिसच्चावंति लोगंसिकम्मसमारंभापरिजाणियच्चा भवं
ति जस्सेतेलोगं सिकम्मसमारंभापरिखाया भवंति सेज्जसुणीपरिखायकम्मैत्तिवेमिप्रथमोद्देसकः
अद्दे लोएपरिजुणे दुस्सं वोहे अविजाणएअस्सिलोएपव्वहि एतत्थ तत्थपुढोपासआतु रापरितावेति

भाषा

ध्यारागसरीखोचंचलजीवितव्य तेहनापरिवंदनमाननपूजनाहेति परिवंदनकहतांप्रशंसा यथामयूरपिशितागनाहलीइत्यादिछाषा हेतितयामाननकहतां अभ्युत्थानआसनदानइत्यादिकनेहेति तथापूजनवस्त्रअन्नपानदान प्रणामराजासेवाविशेषरूपतेहनेहेति अनेकआरंभविषेप्रवर्तते इमजाणेजेलोकमुभनेप्रसंसेमानेपूजेइत्यादिकारणिबलवृद्धिधनादिअर्जनराजसेवादियाचवकरे तथाजातिमरणमोयणाएकहतांइणेकीधे जन्मअनेमरणयकीछूटीस्ये इसोंजाणीअनेकहिंसाकरे तथादुक्खपडिवायहेउं दुक्खनेगमिवानेअर्थे अनेकजीवघातहोमादिकरेइहेजअर्थविशेषेकरीकहेहे एयाक० एतत्तासर्वकर्मसमारंभपूर्वोक्तज्ञपरिज्ञाई जाणिवाज्जइं एतलाकारणय कीअधिककर्मनासमारंभनयी तिणिकारणिजाणिवाएतले अज्ञपरिज्ञाकहीहिवेप्रख्यानपरिज्ञादेखाडेहेजस्से क० भगवंतचीवर्हमाननिर्मलकेवलज्ञानिइंकरी साक्षात्देखीकहेहे जेहसाधुने लोकनेविषे कर्मनासमारंभपूर्वोक्तज्ञपरिज्ञाई संसारनाकारणजाण्वाज्जइं तथाप्रत्याख्यानपरिज्ञाई पञ्चखाज्जइं तेसुनिपरिज्ञातकर्मकहवाइ चीसुधर्मस्वामिकहेहे जिमचीवीरिभाव्यो तेहसमीपिसांभली ज्जइंमकहंछुं चीआचारागेशस्त्रपरिज्ञाध्ययने प्रथमोद्देसकः हिवेप्रथमाध्ययनेवीजोउद्देसो प्रारंभियेहे पहिलेउद्देसेजीवनोअस्ति भावकस्युं तेजोवष्टयिआदिकतेहनेविषे जीवनाअस्तिभावदेखाडिवानेसंबंध एउद्देसोजाणिबोअद्देलोक० लोककहतांएकेद्रीवेद्रीतेद्री चउरिंद्रीपंचेद्री जीवरागितेकहवोहे अद्देविषयकपाइकरी आर्त्ततेवलीकहवो परिजुन्नेकहतांप्रगस्तज्ञानादिकभावविकलजेएह योतेकहवोयाइ दुस्सं वोहेकहतां प्रतिबोधिवाअकस्यवद्वत्तनीपरितेकाई केहयकी अविजाणएविशिट अवबोधरहिततेएहवोतेस्युं तेकहेहे अस्सिलोएत्तिदेणेयविषी कायरूपलोकविषे तेलोककेहवोहे पञ्चहिण्णगदोपीओ जिणिकारणिसर्वारंभनो आचवभूतयि वीनायतिणिकारणिगादोपीडोइ तयतत्यकहतांतिणेतिणे करसणखणिबोधरकराविवाप्रसुख अनेकपुढोकहतां जूअे कार्येकपने हंतेभोगियदेप्पि चीगुरुगियने लोकनाअकार्यनी प्रवृत्तिदेखाडेहे आतुराकहतांविषयकपायादिकेकरीआतुरकहतांयिवीकावने

दीपिकाटीका

कर्माश्वेषु जीवितोपमर्दादिरूपे प्रवर्त्तते तथा अस्मैव जीवितस्य परिवन्दनमाननपूजनार्थं हिंसादिषु प्रवर्त्तते तत्र परिवन्दनं संस्तवः प्रशंसा तदर्थमाचेष्टेतथा हि अयं मयूरादिपिशितासनाहलीतेजसा देदीप्यमानो देवकुमार इव लोकानां प्रशंसास्पदं भविष्यामि इति माननमभ्युयानासनदानादितदर्थमाचेष्टमानः कर्माचिनोति तथा पूजनं पूजाद्रविणवस्त्रान्नपानप्रणामसेवाविशेषरूपतदर्थं च प्रवर्त्तमानः क्रियासंक्रमाश्वैरात्मानं संभावयति न केवलं परिवन्दनादर्थमेव कर्मादत्ते अन्यार्थमध्यादत्ते इति दर्शयति जातिमरणमोचनार्थं कर्मादत्ते तत्र जात्यर्थं कार्त्तिकेयवंदनादिकाः क्रियाविधयः कार्त्तिकेयवंदने सत्तमजातिलभते तथा यान्स्कामान् ब्राह्मणेभ्यो ददाति तांस्तान् अन्यजन्मनिलभते इत्यादि कुंभार्गोपदेशात् हिंसादौ प्रवृत्तिं विदधाति तथा मरणार्थं पिष्टपिण्डदानादिषु अथवा ममानेन संबन्धी व्यापादितः तस्यैव निर्वर्तनार्थं वधवन्धादौ प्रवर्त्तते यद्वामरणनिवृत्त्यर्थं सात्मानो दुर्गाद्युपवाचितमजादिना बलिं विधत्ते तथा सुत्यर्थं अज्ञानादृतचेतसः पञ्चाग्नि तपोनुष्ठानादिषु प्राण्युपमर्दकारिषु प्रवर्त्तमानाः कर्मादत्ते यद्विजातिमरणयोर्मोचनाय हिंसादिकाः क्रियाकुर्वते दुःखप्रतिघातार्थमेव व्याधिवेदनार्त्तालावकपिशितमदिराद्यासेवन्ते कलत्रपुत्रगृहोपस्कराद्यादत्ते तन्नाभपालनार्थं च तासुरक्रियासु प्रवर्त्तमानाः कर्मासेवंते कर्मोपादानाश्च नानाचोनिषु विरूपरूपान्स्पर्शान्प्रतिसंवेदयन्तीत्येतत् ज्ञात्वा क्रियाविशेषनिवृत्तिर्विधेयेति एतावन्त क्रियाविशेषा इति दर्शयितुमाह एतावन्ति सत्त्वावन्ति लोकं सिकम्पसमारंभापरिजाणियव्याभवन्ति एतावन्त एव सर्वस्मिन्लोके ये पूर्वं प्रतिपादिताः कर्मसमारम्भाः क्रियाविशेषाः नैतेभ्यो धिकाः केचन सन्तीति तथा हि आत्मपरो भयै हि का सुष्मिकातीतानागतवर्त्तमानकालकृतकारितानुमतिभिरारंभाक्रियन्ते ते च सर्वे प्रागुपात्ता यथा संभवमायोज्या एवं सामान्येन जीवास्तित्वं प्रसाध्य तदुपमर्दकारिणां च क्रियाविशेषाणां बन्धहेतुत्वं प्रदर्श्योपसंहारद्वारेण विरतिं प्रतिपादयन्नाह जस्य ते लो गंसि कम्पसमारंभापरिजाया भवन्ति सेज्जसुणीपरिजायकस्मृतिवेमि सत्यपरिजाए पदमोहे सोसम्पत्तो भगवान्समस्तवस्तु वेदी केवलज्ञानेन साक्षादुपलभ्यैव माह यस्य सा धोरेते पूर्वोक्ताः कर्मसमारंभाः क्रियाविशेषाः कर्मणो वा ज्ञानावरणीयाद्यष्टप्रकारस्य समारंभा उपपादानहेतवः ते च परिसमन्ताज्जाताः कर्मवन्धहेतुत्वेन परिच्छिन्ना भवन्ति ऊरवधारणे स एव मुनिर्जपरिज्ञया परिज्ञातकर्मा प्रत्याख्यानपरिज्ञया च प्रत्याख्यातकर्मवन्धहेतुभूतसमस्तमनोवाकायव्यापारः । अनेन च मोक्षांगभूते ज्ञानक्रिये उपपात्ते यतो ज्ञानक्रियाभ्यां लोचः इति शब्दः समाप्तिश्च कः यद्विवाद् इत्येतदहं ब्रवीमि यत्प्रागुक्तं यच्च वक्ष्ये तत्सर्वं भगवदंति केसाक्षात्श्रुतेति श्रीआचाराङ्गे शस्त्रपरिज्ञाध्ययने प्रथमोद्देशकः उक्तः प्रथमोद्देशकः संप्रतं द्वितीयः प्रतिपाद्यते तस्य चायमभिसंबन्धः प्रथमोद्देशके जीवास्तित्वं उक्तं द्वितीयेऽथ विवाद्यस्तित्वं प्रतिपादयति यद्विवापरिज्ञातकर्मत्वं मुनिवकारणमुक्तं यः पुनरपरिज्ञातकर्माश्वैरितच सऽथि व्यादिषु वंशमीति अथ का एतेऽथि व्यादयः इत्यतः सा हिंशेपास्तित्वज्ञापकार्यमिदमुपक्रम्यते तत्रऽथि व्यास्तु यन्निक्षेपादि संभवति तन्निर्गुक्तिरुद्देशयितुमाह पुदवी एनिकखे वोपरूवणालकखण्णपरीमाणं उवभोग सत्यवेयणाय वङ्गणानियन्ती १ तत्रऽथि व्यानामादि निक्षेपो वक्तव्यः १ प्ररूपणासूक्ष्मवादरादिभेदा २ लक्षणं साकारनाकारोपयोगकाययोगाधिकं ३ परिमाणसंवर्त्तितलोकप्रतरासंख्येयभागमात्रादिकं ४ उपभोगः श्रवणासनचक्रमणादिकाः ५ शस्त्रं स्त्रे हान्मक्षारादि ६ वेदनास्वशरीराव्यक्तचेतनानुरूपा सुखदुःखानुभवस्वभावा ७ वधः कृतकारितानुमतिभिरुपमर्दनादिकः ८ निवृत्तिरप्रमत्तस्य मनोवाकायगुप्तानुपमदनादिके ससा सार्थो व्यासार्थं तु निर्गुक्तिगाया व्याख्याने दृढहीकातोऽवसेयं अधूना सत्त्वानुगमे अस्खलितादिगुणोपेतं सत्त्वमुच्चार्यते तच्चेदं यद्वे लो एपरिजुणे दुस्सं वोहे अविजाण ए अस्मिं लो एपञ्च हि एतत्पुढोपासे आतुरापरितावेति शब्दादिविषयेषु विषयविपाकसदृशेषु तदाकाञ्चित्वात् हिताहितविचारस्तु न्यमना भावार्त्तकर्म उपचिनोति यत उक्तं सोद्द्विद्यवसहेणंते जीवे किं वधे इ किं चिणाति किं उवचिणाति गीयमाश्रु कम्पगडौ ओसिदलवंधणवङ्गाओधणियवंधणवङ्गा ओपकरेति जावअणादीवंधणं अणवदं दीचमद्वं चाउरंत संसारकं तारमणुपरियद्वे एवं स्पर्शनादिव्यपि आयोजनीयं एवं क्रोधसानसाया लोभदर्शनमोहनीदचारितमोचनी

यादिभिर्भावात्तः संसारिणोजीवाः उक्तञ्चरागदो सकसाएहिंद्दिहियपंचहिं दुहावामोहणिज्जेण अहासंसारिणोजीवा । । । यदि
वाज्ञानावरणाद्यप्रकारेण शुभाशुभे न कर्मणा आर्त्ताकः पुनरेवंविधद्वयाहलोकयतीति लोकः एकद्वित्वचतुःपंचेन्द्रियजीवराशिः अत्र
स्तभावोदयवर्त्ती ये स्यादावानार्त्तः स सर्वोपि परिदू नोनाम परिपेलवो निस्सारः ऊपयमिकादिप्रशस्तभावहीनः अव्यभिचारिमोक्षसा
धनहीनोत्ता परिदू नोद्विधाद्रव्यभावभेदात् तत्तत्सचित्तद्रव्यपरिदू नोजीर्ण शरीरः स्वविरक्तः जीर्णं दृष्टोवा अचित्तद्रव्यपरिदू नोजी
र्णं पटादिः । भावपरिदू न ऊदधिकभावोदयात्प्रशस्तज्ञानादिभावविकलः कथं विकलो अन्तगुणपरिहान्यातया हि पञ्चचतुर्द्विष्टि
याक्रमेण ज्ञानभावविकलाः तत्तन्निरुद्धज्ञानाद्भ्रमनिगोदाः अपर्याप्तकाप्रथमसमयोत्पन्ना उक्तं च सर्वनिरुद्धोजीवस्य दृष्टपयोग एषवीरेण स
द्भ्रमनिगोदापर्याप्तज्ञानासु च भवति विज्ञेयः । तस्मात्प्रसूतिज्ञानविद्विष्टं दृष्टाजिनेन जीवानां लब्धनिमित्तैकरणैः कार्येन्द्रियवाग्मनोदृग्
भिः रसचविषयकपायात्तः प्रशस्तज्ञानाद्यून किमवस्थो भवति दुःसंशोधः दुक्खे न धर्मे प्रतिपत्तिं कार्वते मेता र्ववत् दुर्वोधो वा बोधचित्तमश
यो ब्रह्मदत्तवत् किमित्येवं यतो अविजाण एत्ति विशिष्टावबोध रक्षितसचैवं विषयः किं विद्वद्वा त्स्मिन् लो एष्यद्विष्टे अस्मिन् दृष्टिवीकाय
लो के प्रत्ययि ते पीडिते सर्वस्यारंभस्य तदाश्रयत्वात् तत्त्यतयेत्ति ते पुते पुक्कपि खनन गृहकरण्णादिपुष्टोत्तिष्ठथग्वभिन्ने पुकार्ये पुत्तन्ने पुभो
शिष्यपाये इति पश्य इति विनेयस्य लोकाकार्यं प्रवृत्तिप्रदर्श्यते आतुराविषयकपायादिभिः दृष्टिवीकायं परितापयंति परिः समंतात्तापयति पी
डयंति वज्रवचननिर्देशस्तु तदारंभिणां वज्रत्वं गमयति यदिवालोकशब्दः प्रत्ये कस्य भिसं वध्यते कश्चि लोको विषयकपायादिभिरार्तः कश्चित्तु का
यपरिजीर्णोऽपरो दुःसंशोधः स्तथापरो विशिष्टज्ञानरक्षितः एते सर्वे व्यातुराविषयजीर्ण भेदा देहादिभिः सुखाप्तये अस्मिन् दृष्टिवीकायलोके
विषयभूते दृष्टिवीकायं नानाविधैरूपायैः परितापयंति पीडयंतीति सूत्रार्थः ननु चैकदेवताविशेषावस्थिता दृष्टिवी इति शक्यं प्रतिपत्तुं न पुन

शीलंगाचार्यकृतटीका

कुमार इव लोकानां प्रशंसास्पदं भविष्यामीति माननमस्युत्थानासनदानां जलि प्रशंसादिरूपतर्दर्थं वाचेष्टमानः कर्माचिनोति तया पूजनं
पूजाद्विणवस्त्रान्नपानत्कारप्रणामसेवाविशेष रूपन्तर्दर्थं च चावर्त्तमानः क्रियासु कर्माश्रयैरात्मानं सम्भावयति तथा हि वीरभोग्यावसुन्ध
रेति मत्वा पराक्रमतो दण्डभयात्पूर्वाः प्रजाविश्वतीति दण्डयति इत्येवं राज्ञामन्ये पामपियथा सम्भवसायोजनीयं अत्र च वन्दतादौ नाहं हंस
मासं कृत्वा तादर्थ्यं चतुर्थीविधेया परिवन्दनमाननपूजनावजीवितस्य कर्माश्रये पुप्रवर्त्तन्त इति समुदायार्थः न केवलं परिवन्दनाद्यर्थमेव क
र्मादत्ते न्यार्थमप्यादत्त इति दर्शयति जातिश्च मरणश्च मोचनञ्चातिमरणमोचनमिति समाहारहं हात्तादर्थ्यं चतुर्थी एतदर्थं प्रमाणनः कि
यासु प्रवर्त्तमानाः कर्मादत्ते तत्तज्जात्यर्थं कौण्डारिवन्दनादिकाः क्रियाविधत्ते तया यान् कामान् ब्राह्मणादिभ्यो ददाति तांस्तान्यजन्मनि
पुनर्जातो भोक्ष्यतो तथा मनुष्याक्तं वारिदस्तृप्तिमाप्नोति सुखमक्षयमन्नदः तिलप्रदः प्रजानिष्टासायुष्मभयप्रदः अत्र चैकमेव सुभाषित
मभयप्रदानमिति तु पमथ्ये काणिकावदित्येवमादिक्कुः मार्गोपदेशाद्विंसादौ प्रवृत्तिं विदधाति तथामरणार्थमपि पिष्टपिण्डदानादिपुक्रिया
सुप्रवर्त्तीत यदि वा समानेन सन्वन्वीथ्यापादितस्तस्य वैरनिर्थातनार्थं वधवन्धादौ प्रवर्त्तते यदि वा मरणनिवृत्त्यर्थमनादुर्गाद्युपयाचितम
जादिनावलिं विधत्ते यशोधर इव पिष्टमयकुण्डेन तथा सुक्तर्यमज्ञानादृतचेतसपंचाग्नि तपोनुष्ठानादिके पुत्राण्युपमर्द्दकारिपुप्रवर्त्तमा
नः कर्मादत्ते यदि वा जातिमरणयोर्विमोचनाय हिंसादिका क्रिया कुर्वते जादमरणभोयणा एत्ति पाठान्तरं तत्तत्तज्जात्यर्थं कृष्यादिकर्मसु
प्रवर्त्तमानावसुधाजलज्वलनपव नवनस्यति द्वित्वचतुः पञ्चेन्द्रियव्यापत्तये व्याप्रियन्त इति तथा दुःस्वप्रतिघातसुररी कृत्यात्मपरित्यागा
र्थमारम्भानासेवन्ते तथा हि व्याधिवेदनात्तीलावक पिशितमदिराद्यासेवन्ते तथा वनस्यति स्त्रलत्व कृपत्रनिर्यासादिसिद्धशतपाकादि
लार्थमन्यादिसमारंभेण पापकुर्वन्ति स्वतः कारयन्त्यन्यैः कुर्वन्तोऽन्यान् समनुजानत इत्येवमतीतानागत कालयोरपिमनोवाक्काययो
र्नादानं विदधातीत्यायोजनीयं तथा दुःस्वप्रतिघातमेव सुखोत्पत्त्यर्थं कलत्रपुत्रगृहोपस्काराद्यादत्ते तस्मात्पालनार्थं च तासु कदाच
वर्त्तमानाः पापकर्मासेवन्त इति उक्तञ्च आदौ प्रवेति दृष्टाधिगमे प्रवासोदारे पुपुष्याद्भ्रूणिः सुते पुकर्त्तुं पुनस्ते पुपुष्यप्रकर्षचेष्टा

हृन्नायतदेवंभूतैक्रियाविशेषैः कर्मोपादायनानादिष्व शेषनिवृत्तिर्विधेयेति एतवंतएवचक्रियाविशेषादितिदर्शयितुमाह एतावन्तीत्या
 दिष्टावन्तीसम्भावन्तीति एतौशब्दौमागधदेशीभाषाप्रसिद्धा एतावन्तसर्वेपीत्येतत्पर्यायो एतावंतएवसर्वस्मिन् लोकेधर्माधर्मास्ति
 कायावच्छिन्नेनभः खण्डेयेपूर्वप्रतिपादिताः कर्मसमारम्भाक्रियाविशेषानैतेभ्याधिकाः केचनसन्तीत्येवंपरिज्ञातव्याभवन्ति सर्वेषां
 पूर्वतोपादानादितिभावः तथाह्यात्मपरोभयेहिकासुधिकातीतानागत वर्त्तमानकालकृतकारितानुमतिभिरारम्भा क्रियन्तेतेचसर्वे
 पिप्रागुपात्तायवासम्भवमायोज्याइति एवंसामान्येनजीवास्तित्वंप्रसाध्य तदुपमर्हकारिणाञ्चक्रियाविशेषाणां बन्धहेतुत्वंप्रदश्येपिसं
 हारद्वारेणविरतिप्रतिपादयन्नाह जस्येत्यादिभववान्समस्तवस्तुवेदीकेवलज्ञानेनसाक्षादुपलभ्यैवमाहयस्यसुसुक्ष्मोरेतेपूर्वाक्ताःकर्मसमा
 रम्भाक्रियाविशेषाः कर्मणोवाज्ञानावरणीयाद्यप्रकारस्य समारम्भाउपादानहेतवस्तेच क्रियाविशेषाएवपरिसमन्तात्ज्ञाताः परि
 च्छिन्नाकर्मबन्धहेतुत्वेनभवन्ति ऊरयधारणेमनुतेजगतस्त्रिकालावस्थामितिमुनिः सएवमुनिर्ज्ञपरिज्ञयापरिज्ञातकर्मा प्रत्याख्यान
 परिज्ञयाचप्रत्याख्यातकर्मबन्धहेतुभूत समस्तमनोवाकायव्यापारइत्यनेनच मोक्षांगभूतेज्ञानक्रियेउपात्ते भवतोन्नद्धाभ्याविनामो
 चोभवति यतउक्तंज्ञानक्रियाभ्यामोचइति इतिशब्दएतावानयमात्मपदार्थविचारः कर्मबन्धहेतुविचारश्च सकलोद्देशकेनपरिसमापि
 तइतिप्रदर्शकः यद्वित्येतदहंत्वमीमि यत्प्रागुक्तंयच्चवच्छेत्तत्सर्वंभवदन्तिके साक्षात्श्रुत्येतेशस्त्रपरिज्ञाया प्रथमोद्देशकउक्तं उक्तप्रथमो
 द्देशकः सांप्रतंद्वितीयप्रस्तूयतेस्यचायमभिसम्बधः प्रथमोद्देशकेसामान्येनजीवास्तित्वं प्रसाधितमिदानींतस्यैवेकेन्द्रियादिपृथिव्याद्य
 स्तित्वप्रतिपिपादयिष्याह यद्विवाप्राक्परिज्ञातकर्मत्वं सुनित्वकारणमुपादेशिय पुनरपरिज्ञातकर्मत्वान्मुनिर्नभवति विरतिंनप्रतिप
 द्यतेसपृथिव्यादिपुवन्ममीति अयकएतेपृथिव्यादयःइत्यतस्तद्विशेषास्तित्वज्ञापनार्थमिदमुपक्रम्यत इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातस्योद्देश
 कस्यचत्वार्यनुयोगद्वाराणिवाच्यानि यावन्नामनिष्पन्नेनिक्षेपे पृथिव्युद्देशकइति ततोद्देशकस्यनिक्षेपादेरन्यत्र प्रतिपादितत्वान्नेहप्रद
 र्श्यतेपृथिव्यास्तुयन्निक्षेपादिकंसम्भवति तन्निर्युक्तिरुद्देश्यइतिमाह पुढवीएइत्यादिप्राग्जीवोद्देशके जीवस्यप्ररूपणाकिन्नकृत्येतत्तत्र
 नाशङ्कनीयं यतोजीवसामान्यस्यविशेषाधारत्वाद्विशेषस्यच पृथिव्यादिरूपत्वात्सामान्यजीवस्यचोपभोगादेरसम्भवात् पृथिव्यादिचर्च
 यैवतस्यविवक्षितत्वादिति तत्रपृथिव्यानामादिनिक्षेपोवक्तव्यः प्ररूपणासूक्ष्मवादरादिभेदादलक्षणं साकारानाकारोपयोगकाययोगा
 दिकंपरिमाणंसंबन्धितं लोकप्रतरासंख्येयभागमात्रादिकं उपभोगःशयनासनचंक्रमणादिकशसुं स्नेहान्मन्त्रादिवेदना स्वशरीराय
 क्तघेतनानुरूपा सुखदुःखानुभवस्वभावा वधःकृतकारितानुमतिभिरुपमर्हनादिक निवृत्तिरप्रमत्तस्यमनोपाकाय गुत्यानुपमर्हदिकेति
 समासार्थोव्यासार्थंतु निर्युक्तिरुद्देश्यक्रममाह नाममित्यादिस्थानामस्थापने क्षुण्णत्वादानादित्याह दम्बित्यादितभद्रव्यपृथिवीआग
 मतोनोआगमतआगमतोज्ञाता तत्रचासुपयुक्तः नोआगमतस्तुपृथिवीपदार्थज्ञास्य शरीरंजीवापेतं तथापृथिवीपदार्थज्ञात्वनभयोवा
 लादिस्वाभ्याविनिर्मुक्तोद्भव्य पृथिवीजीवएकभविकोवद्वायुष्णोऽभिसुखनामगोत्रश्रुभाव पृथिवीजीवपुनर्यः पृथिवीनामादिकर्मोदीर्ण
 वेदयतिगतंनिक्षेपद्वारं सांप्रतंप्ररूपणाद्वारंइतिहेत्यादि पृथिवीजीवाद्विविधाः सूक्ष्मावादराश्च सूक्ष्मनामकर्मोदयात् सूक्ष्मावादर
 नामकर्मोदयात्तु वादरा कर्मोदयजतितेएवंपांसूक्ष्मः वादरत्वेनत्वापेक्षिकेवदरामलकयोरिव तत्सूक्ष्मासमुद्भक्तप्रक्षिप्तगन्धवयवस
 र्वलोकव्यापिनः वादरास्तुलभेदाद्विविधाइत्याह इविहाइत्यादिसमासतः संक्षेपाद्विविधावादरपृथिवीक्षणापृथिवीखरपृथिवीच
 तत्सूक्ष्मवादरपृथिवी क्षणनीललोहितपीतशुक्लभेदात्पञ्चधाइहचगुणभेदाङ्गुणभेदोभ्युपगन्तव्यः खरवादरपृथिव्यास्त्वन्मेषड्विंश
 द्विशेषभेदाः सम्भवन्तीतितानाह पुढवीत्यादिहरियालेइत्यादि गोमइत्यादिचन्द्रेणभेदइत्यादिगाथायतस्व अत्रचप्रथमगाथायापृथिव्या
 दयश्चतुर्द्दशभेदाः परिगृहीताःद्वितीयगाथायात्वष्टौ हरितालादयस्तृतीयगाथाया दशगोमेदकादयस्तुर्यगाथाया चत्वारश्चंद्रकांतादयः
 अत्रचपूर्वगाथाद्वयेन सामान्यपृथिवीभेदाःप्रदर्शिताउत्तरगाथाद्वयेनमणिभेदाःप्रदर्शिताः एतास्यष्टाद्विद्वताएवसूक्ष्मावादरभेदान्प्रति
 पाद्यपुनर्वर्णादिभेदेन पृथिवीभेदान्दर्शयितुमाह वणइत्यादितत्तवर्णाशुक्लादयः पञ्चरसास्तिक्तादयः पञ्चगन्धोसुरभिदुरभीस्यर्गस्तुकर्क

शादयः अथैतत्तद्वर्णादिके एकैकस्मिन् चोनिप्रसूयाचोनिप्रभृतयः संख्येयभेदाभवन्ति संख्येयस्यानेकरूपत्वाद्विगट संख्यायमाह अनेका
निसहस्राख्येकैकस्मिन् चोदिके विधाने भेदेभवन्ति चोनितो गुणतश्च भेदानादिति एतच्च सप्तयोनिलक्षणप्रमाणत्वात् पृथिव्या एवम्भावनीय
मिति उक्तञ्च प्रज्ञापनायां तत्प्राप्तयेति पञ्चतगा एणसिगां वल्गादेसेगां गंधादेसेगां रसादेसेगां फासादेसेगां नहस्मग्नसोविहाणाई संख्येज्जा
इं चोणिपसुहसयसहस्राई पञ्चतयगिस्साए अपञ्चतयावक्रमिति जल्ये गोतलनियमाश्च संख्येज्जा मेत्तपरवायरमुदविकाइयाइइचमं
वृत्तयोनयः पृथिवीकायिकासोपुनः सचित्ताश्चचित्तामित्रावा तथापुनश्चशीताउष्णाशीतोष्णावेत्येवमादिकाद्रूप्येति एतदेवभूयोनि
रुं क्लिष्टत्स्पष्टतरमाहः वन्ममित्यादिवर्णादिके एकैकस्मिन् विधाने भेदे सहाग्रयोनानात्वं विधेयं तथा हि कृष्णो वर्ण इति सामान्यतया
चम्बमराङ्गारकोकिलकज्जलादिपु प्रकर्षापकर्षविशेषाद्देहाकृष्णकृष्णकतरः कृष्णतमइत्याद्येवं नीलादिष्वप्यप्येवं तथारसगंधस्पर्शपुसर्व
तपृथिवीभेदावाच्याः तथावर्णादीनां परस्परसंवोगाद्गुसरः किसरकर्तुं रादिवर्णान्तरोत्पत्तिरेवमुत्प्रेक्ष्य वर्णादीनां प्रत्येकं प्रकर्षापकर्षतया
परस्परानुबंधेन च वहोभेदावाच्यापुनरपि पर्याप्तकादिभेदाद्देहाह जेवायरइत्यादिवानिवाटरपृथिवीकाये विधानानि भेदाः प्रतिपादि
तांशानि धावन्ति पर्याप्तकानां तावन्त्येवापर्याप्तकानामपि अतः भेदानां तुल्यत्वं द्रष्टव्यं न तु जीवानां यत एक पर्याप्तकाश्च येनासंख्येयाश्च पर्याप्त
कामवन्ति सूक्ष्माश्च पि पर्याप्तका पर्याप्तकभेदेन द्विविधा एव किंतु पर्याप्तकानि च या पर्याप्तकाः समुत्पद्यन्ते यत्तच्चैकोप्याप्तकस्तत्र नियमादसंख्ये
याश्च पर्याप्तकास्तुः पर्याप्तस्तु आहारसरीरिंदिव्यजसा सवउमणोहिनिवृत्ती होति जतोदलियाउकरणं पइसाउपञ्चत्ती जन्तु समुत्पद्यमानः
पुन्रलोपादानेन करणं निर्वर्त्तयति तेन च करणविशेषेणाहारमवगृह्य पृथग्जलरसादिभावेन परिणतिं नयति सताहकरणविशेषश्चाहारपर्व
प्रियङ्गे नोच्यते एवं शेष पर्याप्तयोपि वाच्याः तत्रैक्रेन्द्रियाणामाहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासाभिधानाश्च स्वोभवन्ति एताद्यंतमुं उर्तात्ते न जन्तुराद
त्ते च नाप्तपर्याप्तिरपर्याप्तकोवाप्तपर्याप्तिस्तु पर्याप्तक इति अतश्च पृथिव्येवकायोपेयामिति विग्रहो यथा सूक्ष्मवाटरादयोभेदाः सिद्धान्ति तथाप्र
सिद्धभेदिनोदाहरणे न दर्शयितुमाह कृष्णमित्यादियथावनस्पतेर्हृद्वादिभेदेन स्पष्टनानात्वमुपलभ्यते तथा पृथिवीकायिकेपि जानीहि
तथापृथ्यादूतादयोगुच्छादन्ताकी ससृकीक प्यास्यादयः गुल्मानि नवमालिकाकोरंटादीनि लतापुन्नागासोकलताः कल्पस्त्रपुर्षीवालुं
कीकोशातक्याद्याः बलयानिकेतकीकदल्यादीनि पुनरपि वनस्पतिभेददृष्टान्तेन पृथिव्याभेदमाह उचर्त्तात्वादिपृथ्यादिवनस्पति काचस्य चोप
ध्यादिकोभेद एव पृथिव्या अपि द्रष्टव्या तत्र ओपध्वः शाल्याद्यादृणानि दर्शयतीति सैवालंजलोपरिमलरूपं मनकः काटादाबुद्धीविशेषः पञ्चवर्णं कं
दसूरणकंदादिः मूलमुगीरादीति एते च सूक्ष्मत्वान्नै कइयादिकाः समुपलभ्यन्ते यत्तं ख्यास्तूपलभ्यन्ते तद्दर्शयितुमाह एकस्वेत्यादि स्पष्टाकथं
पुनरिदमवगन्तव्यं सन्ति पृथिवीकायिका इत्युच्यते तदधिष्ठितशरीरोपलब्धेरधिष्ठातरि प्रतीतिर्गवाश्वादाविवद्वत्ये तद्दर्शयितुमाह एणही
त्यादि एभिरसंख्येयतयोपलभ्यमानैः पृथिवीशर्करादिभेदमिन्नै शरीरैश्च शरीरेणः शरीरहारेणः प्रत्यक्षं साक्षात् रूपिता भवन्ति
शेषास्तु सूक्ष्माश्चाज्ञाग्राह्या एव द्रष्टव्याः यतस्ते चक्षुःस्पर्शनागच्छन्ति स्पर्शगन्धो विपर्ययः प्ररूपणाद्वारानंतरं लक्षणहारमाह उपयोगेत्या
दितत्तपृथिवीकायादीनां स्थानार्थाद्युदयाद्यावयावती चापयोगशक्तिरव्यक्ताज्ञानदर्शनरूपे त्येवमात्यक उपयोगोलक्षणं तथायोगः काया
ख्य एक एकदारिकतन्मित्रकाम्भ्यामको दृष्टव्यटिकलो जन्तोः सकर्मकस्यालंबनाय व्याप्रियते तथाध्यवसायाः सूक्ष्माश्चात्मनः परिणा
मविशेषास्तोचलक्षणं अव्यक्तचैतन्यपुरुषमनः समुद्भूतचिन्ताविशेषाद्वानमिलच्यास्ते भिगन्तव्या तथासाकारोपयोगान्तःपातिमतिच्यु
तान्ज्ञानसमन्विता पृथिवीकायिकावोद्व्या तथास्पर्शनेन्द्रियेणाचक्षुर्दर्शनानुगतावोद्व्याः तथाज्ञानदर्शनावरणीयाद्यटविधकर्मोद्व
भाजस्तावद्वंधमाज्ज तथालेशाश्च व्यवसायविशेषरूपाः कृष्णनीलक्रापोततैजस्य तत्तत्संज्ञाभिरनुगता तथादशविधसंज्ञानुगताः उक्तञ्च
पुदविकाइयाणं भंते जीवाश्चाणवन्तिवा पाणवन्तिवा ऊससन्तिवाणीससन्तिवा गोयमाश्च विरहियं संतयश्चेव आणवन्तिवा पाणवंतिवा
ऊससंतिवानीससंतिवा कपाया अपि सूक्ष्मा क्रोधादयः एवमेतानि जीवलक्षणाद्युपयोगादीनि कपाय पर्यवसातानि पृथिवीकायिकेपुसम्भ
यन्तीति अतश्चैवं विधजीवलक्षणकलापसमनुगतत्वान्मनुष्यवत्त्वचित्तापृथिवीति ननु च तदिदमसिद्धमसिद्धेन साध्यते तथा हि ननु पयोगादी

निलक्षणानिष्टयिवीकायेपुव्यक्तानि समुपलक्ष्यन्ते सत्यमेतदव्यक्तानितुविद्यन्ते यथाकस्यचित्पुंसङ्गत्पुण्यतिमिन्मदिरातिपानपित्तो
 दवाकुलीकृतान्तः करणविशेषस्याव्यक्ताचेतनान चैवगतास्याविद्रूपतैवमन्त्रायव्यक्तचेतना संभवोभ्युपगंतव्यः ननुचातोतस्वासादिकम
 व्यक्तचेतनालिङ्गमस्तिनचेत् तथाविधं किञ्चिच्चेतनालिङ्गमस्तिनैतदेवमिहापि समानजातीयलतोद्भिदादिकं अर्थोभासाङ्कुरवच्चेतना
 चिह्नमस्यैवाव्यक्तचेतनानां हि सम्भावितैकचेतनालिङ्गानां वनस्पतीनामिवचेतनाभ्युपगन्तव्येति वनस्पतेश्चैतन्यं विशिष्टत्वं पुष्पफल
 प्रदत्तेनस्यष्टं साधयिष्यतेचततोव्यक्तोपयोगादि लक्षणसङ्गावात्सचित्ताष्टयिवीतिस्थितंननुचाश्मलतादेः कठिनपुङ्गलात्मिकायाः कथञ्चेत
 नत्वमित्यतश्चाह अष्टिमित्यादि यथास्थिशरीराणुगतंसंचेतनं खरदृष्टमेवंजीवानुगतं ष्ठयिवीशरीरमपीति सांप्रतंलक्षणहारानन्तरं प
 रिमाणद्वारमाह जेवायरेत्यादि तत्रष्ठयिवीकायिकाश्चतुर्धा तद्यथावादराः पर्याप्ताअपयार्प्ताश्च तथासूक्ष्मापर्याप्ताश्च तथासूक्ष्मापर्या
 प्ताअपर्याप्ताश्च तत्रयेवादरापर्याप्तकास्ते संवर्तितलोकप्रतरासंख्येयभागमात्र वर्तिप्रदेशराशिप्रमाणाभवन्ति शेषास्तुतयोपिराशयः
 प्रत्येकमसंख्येयानांलोकाकाश प्रदेशराशिप्रमाणाभवन्ति यथानिर्दिष्टक्रमेणचैतेयथोत्तरं वृद्धतराः यतउक्तंसंख्येत्योवावादरापुढ
 विकाइयापञ्जता वादरपुढविकाइयाअपञ्जताअसंख्येज्ज गुणासुज्जमपुढविकाइया पञ्जताअसंख्येज्जगुणा प्रकारान्तरेणापिराशि
 तयस्यपरिमाणंदर्शयितुमाह पत्येत्यादिवथाप्रस्थादिनाकश्चित्सर्वधान्यानिमि तुवादेवमसङ्गावप्रज्ञापनांगीकरणाह्लोक कुडवीकृत्याज
 घन्योक्तृटावगाहनान् ष्ठयिवीकायिकजीवान्यदिमिनोति ततोसंख्येयान्लोकान् ष्ठयिवीकायिकाः पूरयन्ति पुनरपिप्रकारान्तरेणपरि
 माणमाहलोएत्यादिस्थथा सांप्रतंकालतः प्रमाणंनिर्दिष्टिह्युः क्षेत्रकालयोः सूक्ष्मवादरत्वमाह निउणेत्यादिनिपुणसूक्ष्मः कलसमया
 त्मकस्ततोपि सूक्ष्मतरं क्षेत्रं भवति यतोगुलियेणिमात्रक्षेत्रप्रदेशानां समयपहारेणासंख्येया उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योपक्रामन्तीत्यतः
 कालात्क्षेत्रं सूक्ष्मतरं प्रसृतंकालतः परिमाणंदर्शयितुमाह अणुसमयमित्यादि तत्रजीवाः ष्ठयिवीकायेतुसमय प्रविशन्ति निष्क्रामन्ति
 च एकस्मिन्समये कियतान्निष्क्रमः प्रवेशश्चतथाविवक्षितेचसमये कियन्तः ष्ठयिवीकायपरिणतासंभवन्ति तथा कियतीचकायस्थितिरित्ये
 तेविकल्पाः कालतोभिधीयन्ते तवासंख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणा समयेनोत्पद्यन्तेविनश्यन्तिच ष्ठयिवीत्वेनपरिणताअप्यसंख्ये
 यलोकाकाशप्रमाणास्तथाकायस्थितिरपि कृत्वासंख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणंकालन्तवोत्पद्यन्तइति एवंक्षेत्रकालाभ्यां परिमाणंकालं
 तत्रतत्रोत्पद्यन्तइति एवंक्षेत्रकालाभ्यां परिमाणं प्रतिपाद्यपरस्परवगाहप्रतिपादविषयाह वायरेत्यादिवादरष्ठयिवीकायिकपर्याप्तो
 यस्मिन्नाकाशखंडे अवगाढस्तस्मिन्नेवाकाशखंडे परस्यापिवादरष्ठयिवीकायिकस्यशरीरमवगाढइतिशेस्तुअपर्याप्तकाः पर्याप्तकानिअथा
 समुत्पद्यमाना अनंतरंप्रक्रिययापर्याप्तकावगाढाकाश प्रदेशावगाढासूक्ष्माः पुनः सर्वस्मिन्नपिलोकेवगाढाइति उपभोगाद्वारमाहचक्रं
 मणेत्यादि आलेवणेत्यादिचक्रमणोर्हस्थाना निपीदनत्वगवर्त्तनकृतकपुन्रक कारणउच्चारप्रअवणउपकरणनिक्षेप आलेनप्रहरणभूषण
 क्रयविक्रयकृपीकरणभंडकषटनादिषूपभोगविधिर्मनुष्याणां ष्ठयिवीकायेनभवतीति यद्येवंततः किमित्यतश्चाह एणहीत्यादि एभिचं क्रम
 णादिभिः कारणैः ष्ठयिवीजीवान् हि संनिकिसर्यमिति दर्शयति सातंसुखमात्मनोत्वपयन्तः परदुःखान्वजानानाः कतिपयदिवसरम
 णीयभोगाशार्पितसमस्तोन्द्रियग्रामाविस्मृदचैतसइति परस्यष्ठयिव्याश्रितजन्तुराशे दुःखमसातलक्षणंतदुदीरयन्तीत्यनेन भूदानजनि
 तशुभफलोदयः प्रत्युक्तइतिअधुनाशस्त्रहारंशयते तेनेतिशस्त्रंतच्चद्विधाद्रव्यशस्त्रं भावशस्त्रञ्च द्रव्यशस्त्रमपिसमासविभागभेदाद्विधैवतत्र
 समासद्रव्यशस्त्रप्रतिपादनायाह हलेत्यादितत्रहलकुलिकविप कुहालालितकृच्छगशङ्गकाष्टान्युच्चार प्रअवणादिकमेतत्समासतः संक्षेप
 तोद्रव्यशस्त्रं विभागद्रव्यशस्त्रप्रतिपादनायाह किचिन्तत्रादिकिञ्चित्कायशस्त्रं ष्ठयिव्येवष्ठयिव्याः किञ्चित्परकायशस्त्रमुद कादितदुभ
 किञ्चिदितिभूदकमिहितं भुवइत्येतच्चसर्वमपिद्रव्यशस्त्रं भावेपुनरसंयमः दुष्प्रयुक्तामनोवाक्कायाः शस्त्रमिति वेदनाद्वारमाह पायेत्या
 दितथापादादिकेवंगप्रत्यङ्गेषुः केदनभेदादिकयाकिञ्चयानरा दुःखितास्तथाष्ठयिवीकायेपिवेदनानानीहि यद्यपिपादशिरोग्रीवादीन्य
 हानिष्ठयिवीकायिकानांनसंति तथापितच्छेदनानुरूपावेदनास्येवेतिदर्शयितुमाह णत्यिसेत्यादिपूर्वाहं गतार्थं केषाद्विषयिवीकायि

कानान्ततदारम्भिणः पुरुषावेदनामुदीरयन्ति केपाञ्चित्तुप्राणानप्यतिपातयेयुरिति तथाहिभगवत्यांष्टांतउपात्तो यथाचतुरङ्गचक्रवर्त्तिनोगंधपेपिकावौवर्त्तिनीवलवती आर्द्रामलकप्रमाणंसंचित्तं पृथिवीगोलकामेकविंशतिकृत्यो गन्धपट्टकेकठिनशिलापुत्रकेणपि प्यात्ततस्तेषांपृथिवीजीवानाकश्चित् घट्टिः कश्चित्परितापितः कश्चिद्व्यापादितोपरकिलनतेनशिलापुत्रकेणस्पृष्टोपीति वधद्वारमाहपवयंतीत्यादिदृष्ट्यैकेकुतीर्थिका यतिवेपमास्यायाएवञ्च प्रवदंतिवयमनगराः प्रव्रजितान्चतेपुगुणेषुनिरवद्यानुष्ठानरूपेपुवर्त्तते येष्वनगराययावानगरगुणेषुनवर्त्तते तद्दर्शयतिवतस्तेहर्निशं पृथिवीजंतुविपत्तिकारिणोऽर्थं गुदपाणिपादप्रक्षालनार्थं अन्यथापिनिर्लेपनिर्गंधत्वकर्तृशक्यमतश्चय गुणकलापसून्यानवाडमात्रेण शुक्तिनिरपेक्षेणानगरता भवतीत्यनेनप्रयोगः सूचितः तत्रगाथापूर्वाह्नेनप्रतिज्ञापचाह्नेनहेतुस्तरगाथाह्नेन साधस्यदृष्टांतस्त्रयायंप्रयोगस्तैर्थिकायत्यभिमानवादिनोपि यतिगुणेषुनवर्त्तन्तेपृथिवी हिंसाप्रवृत्तत्वादिहव्योवपृथिवीहिंसाप्रवृत्तास्तेत्यतिगुणेषु नवर्त्ततेगृहस्थवत् सांप्रतंदृष्टांतगर्भानिगमनमाह अणेत्यादिअनगरवादिनोवयं यतयतयद्दतिवदनशीला पृथिवीकायविहिंसकास्त्वतोनिर्गुणाय तोगारिसमागृहस्थतुल्याभवन्त्यभ्युच्चयमाह सचेतनापृथिवीत्येवंज्ञानरहितत्वेन तत्समारंभवर्त्तिनः सदोपापिसन्तोवयंनिर्दोषादत्येवंमन्यमानाः स्वदोषप्रेक्षाविमुख्यत्वान्मलिनकलुषितहृदया पुनश्चातिप्रगल्भवया साधुजनान्प्रितायानिरवद्यानुष्ठानात्मिकायाविरतेः जुगुप्सयानिर्दयामलिनतराभवन्त्यनयाच यावसाधुदिन्द्याऽनंतसंसारित्वं प्रदर्शितंभवतीति एतच्चगाथाहयंस्त्वोर्थानुसायंपिवधद्वारावसरैर्निर्गुणैककृताभिहितं तस्यस्वयमेवोपात्तत्वेन ततव्याख्यानसून्याव्यत्वात्तच्चेदंस्त्वंलज्जमाणोपुढोपास अणुगारामोत्तिणोपवयमाणेत्यादि अयञ्चवधकृतकारितानुमतिभिर्भवतीतिदर्शयमाह केत्यादिस्पष्टानह्यन्येपामपितदाश्रितानां वधोभवतीतिदर्शयितुमाह जोडत्यादिवःपृथिवीकायंसमारभेतव्यापादयति सोन्याप्कायद्वौद्रियादीन्समारंभेव्यापादयति उदुम्बरफलभक्षणप्रवृत्तः तत्फलांतःप्रविष्टसंभंतुभक्षणवदिति तथाअणियाएयनियाइति अकारणेनकारणेनवायदिवासङ्कल्पेनचपृथिवीजंतुसमारभते तद्वारंभवांश्चदृष्ट्यनुद्दरादीनदृष्ट्यान् पनकादीन्समारभेतव्यापादयतीत्यर्थः एतदेवस्पष्टतरमाह पुढविमित्यादिस्पष्टाश्रयत्वसूक्ष्माणांवधः परिणामाशुद्धत्वात्तद्विषयनिष्ठत्वभावेनद्रष्टव्यइति विरतिद्वारमाहएवंगाहा एवमित्युक्तप्रकारानुसारेण पृथिवीजीवादीन्तद्वधवंधक्तविज्ञाय पृथिवीतोनिंक्षिपन्तियेदं पृथिवीसमारम्भाद्युपरमन्ति ईदृक्षाअनगराभवन्तीत्युत्तरगाथावांवक्ष्यति त्रिविधेनेनिकृतकारितानुमतिभिः सर्वकालंयावज्जीवमपिमनसा वाचाकायेनेति अनगरभवनेउक्तशेषमाहगुत्ताइत्यादि तिसृभिर्मनोवाक्कायगुप्तिभिर्गुप्तास्तथापञ्चभिर्योसमित्यादिभिस्त्रिमिता समुत्थानशयनचंक्रमणादिक्रियासुयतासां यतायतमानाः सर्वतप्रयत्नकारिणः शोभनंविहितंसम्यग्दर्शनाद्यनुष्ठानं येषांयेषांतेतयातईदृक्षाअनगराभवन्ति नतुपूर्वोक्तागुणाः पृथिवीकायसमारम्भिणः शाक्यादयइतिगतोनामनिष्पन्नो निक्षेपोधुनास्त्वानुगमे सूखलितादिगुणोपेतं सूत्रसुच्चयितच्चेदंस्त्वंअष्टेत्यादि अस्यचायमभिसंबंधइहानन्तरसूत्रे परिज्ञातकर्मासुनिर्भवतीत्युक्तं यस्त्वपरिज्ञातकर्मासभावोर्त्तोभवतीति तथादिसूत्रेणसंबंधः सुधर्मस्वामीजंवनान् ईदमाचष्टे श्रुतंमयाकिंतश्चुतंपूर्वोद्देशकार्यंप्रदर्शयेदमपीति अष्टेत्यादिपरम्परंस्वन्धखिह एगेसिंणोसन्नाभवतीत्युक्तं कथंपुनःसंज्ञानभवतीत्यार्त्तत्वात्तदाह अष्टेत्यादिश्रुतौनामादिश्चतुर्धा नामस्यापनेक्षुणेज्ञाशरीरभय शरीरव्यतिरिक्तो नो आगमतोद्रव्यार्त्तःशकटादिवकानां उद्विग्लेवायोलोहमयःपट्टोदीयतेसद्रव्यार्त्तः भावार्त्तं सुद्विधाआगमतो नो आगमतश्चतत्वागमतो ज्ञातार्त्तं पदार्थं ज्ञास्त्वचोपयुक्तो नो आगमतश्चौदधिकभाववर्त्तीरागद्वेपयह परिगृहीतान्तरात्माप्रियविप्रयोगादिहुः संकटनिमग्नोभावात्तं इतिव्यपदिश्यते अथवाशब्दादिविषयेपुविपाकसंशेषे तदाकांक्षत्वाद्धिताहितविचारसून्यमनाः भावार्त्तःकर्मोपचिनोतिवतउक्तं सोइदिव्यवष्टेयंभंते जीवेकिंवंधइकिंचिणाइकिंचवचिणाइगोयमाअट्टकम्पगडीओसिद्विलवन्धणवद्वा ओधणिथंवन्धणवद्वाओपक रेइजावअणादियंचणं अणवदगं दीहमद्धं चाउरन्तसंसारकन्तारमणुपरिवहइएवंस्पर्शनादिष्वयायोजनीयंएवंकोधमानमायालोभ दर्शनमोहनीयचारित्तमोहनीयादिभिर्भावात्तः संसारिणोजीवाइति उक्तश्चारागदोसकसाएहिंदुदिएहियपञ्चहिं दुहावामोहणिज्जे

याचद्वासंसारिणो जिया यद्विज्ञानावरणादिना भुभाशुभेनाटप्रकारेण कर्मणार्त्तः कः पुनरेवं विषय इत्यत्राह लोकयतीति लोकः एक
द्वित्वचतुःपञ्चेन्द्रियजीवराशिरित्यर्थः अतल्लोकशब्दस्य नामस्थापना द्रव्यक्षेत्रकालभवभावपर्यायभेदादट्टा निवेपंप्रदर्श्याप्रशस्तभा
योदयवर्त्तिनालोकेनेहाधिकारोवाच्यः यस्माद्यावानार्त्तस्सर्वोपि परिद्यूनोतामपरिपेलोनिस्सार औपशमिकादिप्रशस्तभावहीनो
अव्यभिचारिमोक्ष साधनहीनोवेति सचद्विधाद्रव्यभावभेदात् तत्तत्सचित्तद्रव्य परिद्यूनोजीर्णशरीरः स्वविरक्तजीर्ण वृजोवाच्यचि
त्तद्रव्यपरिद्यूनोजीर्ण पटादिभावपरिद्यूना औदधिकभावो दयात्प्रशस्त ज्ञानादिभावविकलः कथञ्चित्कालानन्त गुणपरिहाण्या
तथापञ्चचतुस्त्रिंशे केन्द्रियाक्रमशो ज्ञान विकलास्तत्सर्वं निरुद्धज्ञाना सूक्ष्मनिनिगोदापर्याप्तकाः प्रथमसमयोत्पन्ना इत्युक्तं च सर्वं निरु
ष्टोजीवस्य दृष्टउपयोग एषवीरेण सूक्ष्मनिगोदा पर्याप्तकानां सचभवति विज्ञेयः तस्मात्प्रभृति ज्ञानविद्विर्हृष्टं दृजिनेन जीनांल
व्यनिमित्तैः करणैः कायेन्द्रियवाङ्मनोदृग्भिः सचविषयकपायात्तं प्रशस्तज्ञानद्यूनः किमवस्यो भवतीति दर्शयति दुस्सम्बोधइति
दुःखेन सम्बोध्यते धर्मचरण प्रतिपत्तिं कार्यतइति दुस्सम्बोधो मेतार्थवदिति यद्विदुस्सम्बोधो बोधयितुमशक्यो ब्रह्मदत्तवत् किमित्ये
वं यतोऽविव्याण एत्ति विशिष्टावबोध रहितः सचैवं विषयः किंविदध्यादित्याह अस्मिन् एधिवीकाय लोके प्रव्ययिते प्रकर्षेण व्ययिते सर्व
स्यांभस्य तदात्रयत्वादिति प्रकर्षार्थः तत्प्रयोजन तथाखननादिभिः प्रोडितेनाना विषयस्वाङ्गीतेवा व्ययभयचलनयोरिति कृत्वा व्ययि
तंभीतमिति तत्तत्तत्वे तितेपुर कृषिखनन गृहकरणदिपु एयविविभिन्ने पुकार्येपूप्त्रन्ने पुपश्येति विनेयस्य लोकोकार्यप्रवृत्तः प्रदर्शयते सि
द्धान्तशैल्या एकादेशेपि प्राकृतेवहादेशो भवतीत्यातुरा विषयकपायादिभिः अस्मिन् एधिवीकाये विषयभूते सामर्थ्यात्पृथिवीकायं परित्ता
पयन्ति परिसमन्तात्तापयन्ति पीडयन्तीत्यर्थः वज्रवचननिर्देशं सुतदारंभिणां वज्रत्वं गमयति यद्विवालोकाशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते
कथिस्त्रोको विषयकपायादिभिरात्तोपरसुकाटापरिजीर्णं कथिदुःखसम्बोधः तथापरोविशिष्टज्ञानरहित एते सर्वे व्यातुरा विषयजीर्णं देहा
दिभिः सुखाप्तये अस्मिन् एधिवीकायलोके विषयभूते एधिवीकायनाना विधैरुपायैः परित्तापयन्ति परिसमन्तात्तापयन्ति पीडयन्तीति सूत्रार्थः
अनुचैकदेवताविशेषावस्थिता एधिवीति शक्यं प्रतिपत्तुं न तु न पुनरसंख्येय जीवसंघातरूपेत्येतत्परिहर्तुं काममाह सन्तीत्यादिषं

संतिपाणापुटोसियालज्जमाणापुटोपा सत्रणगारांमोत्ति एगेपवयमाणोजमिणं विरूवरूवेसत्येहिं पु
ठविकम्भसमारंभेण पुट विसत्यं समारंभमाणा अणे गरूवेपाणे विहिंसइतत्थखलु भगव यापरिणा
पवेइयाइमस्सचेव जीवियस्सपरिवंदणमाणाणपूयणाए जाइमर णमोवणाए दुक्खपडिघायहेउं सेस
यमेव पुट विसत्यं समारंभइ अणे हिं पुट विसत्यं समारंभावेइ अणे वापुट विसत्यं समारंभंते समणु

भाषा

पीडाऊपजावे' अनेककारंभिप्रवर्ते' द्विवेकइमकहे' एधिवी एकदेवताविशेषे अविष्ठितछे परअसंख्यातजीवरूपनयी एयचनसामली
शियनेसंशयऊपजे तेटालिवाभणीकहेछे सूत्रं संति० अर्थः संतिकरतांछेपाणीजीवपुटो कृतांजूआर अंगुलासंख्येयभागमात्रदेह
एहवाएधिवीनेआश्रितसंबद्धछे एतले' एधिवीकायनोसचैतनपणो अनेकजीवाविष्ठितपणोदिपायो' एतलो'जाणीजेतेहनाआरंभय
कीनिहत्तातेकहेछे लज्जमाणाकृतांलाजतां तैलाजनावेभेदलौकिक लोकोत्तरलौकिकवज्रसुभटादिकनी जिमवज्रसुरादिकय
मीलाजेसुभटसंयामिभाजतोलाजे एलौकिकलाजलोकोत्तरतेसंयम इहांसंयमनोअधिकारलेवो एधिवीकायादिकनाआरंभयकीजे
लाजे एतावतासतरभेदसंयमसुधो पाले' तेहने' पुटो कृतांजूआरदेहि एहवो' शियप्रते' कहेछे एतले' स्त्रो' कहेजे संयमयंत ते एककेपली
तथासतिश्रुतावधिमनपर्यायज्ञानयंतदीसेछे एआरंभनिहत्तानो फलरिपयहीणाचारअनेरो' कहे' अनेरो' करेतेहनो स्वरूपदेखाडे
हेअणगारोमोत्ति एकेककेइसतीर्थी अयवापरतीर्थीइमकहे अण्णेअणगारछो' यतीछी' निरारंभपरंलगारेसाधुनागुणविषे' नही

एकलगारगृहस्थनीचालिलंघनेनहीं एहवाक्यता लोकसुगन्धनेविप्रतारे' तैस्योकरे'तेकहेहेजमिणं जेहकारणिएसकललोकप्रत्यक्ष
 यिवीकायअसंख्यजीवनोपिंडनानाप्रकारिशस्त्रिइ'करी तेशस्त्रकेहाडलकुडालादिक तथाजेअसंयमिवर्ते तेहनामनवचनकायएगुण
 शस्त्रेजकहवाइ' तैणेंकरीएयिवीकायविषेकर्मने समारंभिकरणकरावणअनुमतिइ'करी एयिवीनोशस्त्रसमारंभता व्यापारतायनेक
 एयीआश्रितउदकवनस्पतीप्रसुखना जीवविणासे' एअसंयतनोस्वरूपकक्षीं हिवेजेएहनाआरंभयकी निवर्त्ते'नहीं तेहनेफलस्वरू
 पत्रीवीतरागनावचनसहितग्रंथकारदेखाडे सूत्रं तत्त्वश्रुक् तत्त्वकज्ञतातिहांएयीकायनेसमारंभ खलुइसेवाक्यालंकारिभगवते
 श्रीवर्त्मानस्वामीइ'परिज्ञाप्रवेदी एतलेस्योअर्थ जपरिज्ञाइइमजाणिवो एयिवीकायनोसमारंभ अनर्थनोकारणहे इंसिउंजाणीप्र
 त्वास्थानपरिज्ञाइ' पञ्चखिवो एहवीपरिज्ञाप्रवेदी हिवेसुखार्थीलोकजेहेकारणे एयिवीसमारंभकरे तेकारणदेखाडेहे इमस्मईणें
 जीवितव्यनेपरिवंदनप्रशंसामानन अभ्युत्थानकरणादिप्र पूजनप्रणामसेवादि एतलनेअर्थिष्टयिवीकायनो समारंभ तथाजन्ममरण
 चक्राविवानेअर्थि इमजाणेईणेंएयिवीकायने' आरंभिकीजेजन्ममरणयकी छूटिसुकिंवज्जनासुक्तिवासे इमजाणीतथादुखपडिघाय
 हेउं'किणिहीएकिडुःखिऊपने तेहनाप्रतिघातनिमिति एतलेकारणिष्टयिवीकायनो समारंभस्वयंकरे अनेरापाहे'करावे अनेराक

दीपिका टीका

रसंख्येयजीवसंघातरूपाइत्येतत्परिहर्तुं कामआह संतिपाणापुढोसिया लज्जमाणापुढोपासा अणगारामोत्ति एगेपवयमाणाजमि
 णंविस्वरूवेहिंसत्येहिं पुढविक्रमसमारंभेण पुढविसत्यंसमारंभमाणो अणगेरूवेपाणेविहिंसइ व्याख्यासंतिविद्युंते प्राणाःसत्वाःएय
 क्भावेनांगुलासंख्येयभागस्वदेहावगाहनया एयिव्याश्रितासितासवासंवद्धाः अनेनएतत्कथयति नैकदेवताएयिवीअपितुप्रत्येकशरीर
 एयिवीकायात्मिका तदेवंसंचेतनत्वं अनेकजीवाधिष्ठितत्वंच एयिव्याश्रयिःकृतंभवतीति एतच्चज्ञात्वातदारंभनिवृत्तान्दर्शयितुमाह
 लज्जमाणापुढोपासन्ति लज्जाद्विधालौकिकी लोकोत्तराचतल्लौकिकी स्रुपासुभटादेः स्वसुरसंग्रामविषयालोकोत्तरासप्तदशप्रकारः
 संयमःतदुक्तंलज्जादयासंजमवंभचरेइत्यादि लज्जमानाःसंयमानुष्ठानपराःयदिवाएयिवीकायसमारंभरूपादसंयमानुष्ठानाल्लज्जमानाए
 यगिति प्रत्यक्षज्ञानिनः परोक्षज्ञानिनश्चाऽतस्तान् लज्जमानान्पश्यइत्यनेन शिष्यस्यकुशलानुष्ठानप्रवृत्तिविषयः प्रदर्शितोभवतिकुती
 र्थिकास्तुअन्यथावादिनोऽन्यथाकारिणइति दर्शयितुमाह अणगारामोत्ति नविद्युतेऽगारंगृहंयेषाते अनगारायतयः स्त्रोवयमित्येवंप्र
 कर्षेणवदंतप्रवदंतइत्येके शाक्यादयोग्राह्या स्त्रोचवयमेवजंतुरक्षणापदाः क्षपितकपायाःज्ञानतिमिराः इत्येवमादिप्रतिज्ञामनर्थकमार
 टंतिनचाऽनगारगुणेषुमनागपिवर्त्तते नचगृहस्थचर्यामनागप्यतिलंबयंति इतिदर्शयति जमिणंविस्वरूवेहिंति यद्यस्मादिकमितिसर्व
 जनप्रत्यक्षंएयिवीकायंविस्वरूपरूपैर्नानाप्रकारैःशस्त्रैः हलकुडालखनितादिभिः एयिव्याश्रयांकर्मक्रियांसमारंभमाणः विहिंसइतिअ
 नेनएयिवीकायंसमारंभेणएयिवीशस्त्रं समारंभमाणोव्यापारयन् एयिवीकायंनानाविधैःशस्त्रैर्व्यापादयन् अणोगतिअनेकरूपान्तदा
 श्रितान्उदकवनस्पत्यादीन् विविधंद्दिनस्तिनानाविधैरूपायैर्व्यापादयतीत्यर्थः एवंशाक्यादीनांपार्थिवजंतुवैरिणामवतत्वं प्रतिपाद्यसं
 प्रतिसुखाभिलाषितया कृतकारितानुमतिभिर्मनोवाक्कायलक्षणंप्रवृत्तिं दर्शयितुमाह तत्त्वखलुभगवतापरिष्ठापवेद्या इमस्वचेव
 जीविव्यस्यपरिवंदणमाणापूयणाए जाईमरणमोचणाए दुक्खपडिघायहेउं'सेसयमेव पुढविसत्यं समारभतिअन्ने हिंवापुढविसत्यं'स
 मारंभवेइअणे सिंवा पुढविसत्यंसमणुजाणइ व्याख्याततएयिवीकायसमारंभेखलुवाक्यालंकारे भगवताश्रीवर्द्धमानस्वामिनापरिज्ञाप्र
 वेदिताइइमुक्तंगवति भगवतेदमाख्यातं ययैर्भिव्व्यमाणैःकारणैः कृतकारितानुमतिभिः सुखैपिणःएयिवीकायंसमारभंतेतानिचामू
 निचस्यैवजीवितस्य परिपेक्षवस्यपरिवंदन माननपूजनार्थंतथाजातिमरण मोचनार्थंदुःखप्रतिघातहेतुंचस्वसुखलिप्तदुःखच्छित्सव
 स्वयमात्मनैवएयिवीशस्त्रंसमारभते तथान्यैश्चएयिवीशस्त्रंसमारंभयति एयिवीशस्त्रंसमारभमाणान् अन्यांसएवसमनुजातीते एवमती
 तानागताभ्यामनोवाक्काय कर्मभिरायोजनीयंत देवंप्रवृत्तमतेर्यङ्गवतितद्दर्शयितुमाहंतंसेअहिवाएतंअवोहीए सेतंवृद्धमाणेआवाणीयं

गीर्लगाचार्यकृतटीका

तिविद्यन्ते प्राणाः सत्त्वाः पृथग्पृथग्भावेनांगुला संख्येयभागस्वदेहावगाहनया पृथिव्याचिताः सितावासंवाद्वाद्यर्थः अनेनैतत्कवय
तिनैकदेशतापृथग्यपितु प्रत्येकगरीरपृथिवीकायात्मिकेति तदेवं सचेतनत्वमनेकजीवाधित्वञ्च पृथिव्याश्चाविःकृतं भवतीति एतच्च ज्ञा
त्वातदारं भनित्तान् दर्शयितुमाह लज्जामाणा पुटोपासन्ति लज्जाद्विविधालौकिकी लोकोत्तराचतवालौकिकी सूपामुभटादेः अथार
संग्रामविषया लोकोत्तरासप्तदशप्रकारः संयमः तदुक्तं लज्जाद्यासंजमोवभंचेरमित्यादिलज्जमानाः संयनातुष्ठानपराः यद्विषयपृथिवीका
यसमारंभरूपादसंयमानुष्ठानाञ्जमानाः पृथगिति प्रत्यक्षज्ञानिनः परोक्षज्ञानिनश्चातस्मान् लज्जमानान् पश्ये त्यनेन शिष्यस्य कुशला
नुष्ठानप्रवृत्तिविषयः प्रदर्शितो भवतीति कुतोर्यिकास्त्वन्यथावादिनोन्यथाकारिण इति दर्शयितुमाह अथ गारा इत्यादिन विद्यते अथ गारं
हमे पामित्यनगाराय तयस्त्वोवयमित्येवं प्रकर्षेण वदन्तः प्रवदंत इत्येके गारादयो गाराह्यो वयमेव जगत्पुरुषाणां पितृकपायाज्ञानति
मिरा इति एवमादिप्रतिज्ञामात्मनर्थकमारुटन्ति यथाकाश्चिदत्यंतसुविबोद्धव्यतुष्टिस्तिकास्त्राया गोगवस्याशुचितया परित्यागं वि
धाय पुनर्कर्मक एवाश्वत्थमास्थि पिशितस्तत्त्वादिभ्यश्च सुपयोगार्थं संग्रहं कारितवांस्तथाच तेन शुभ्यभिमानमुदहरतापि किंतस्य परित्यक्त
मेव मेने पिगाद्यादयो अनगारादमुदहंति न चानगारगुणोपमनागपि प्रवर्तन्ते न च गृहस्थचर्यामनागप्यतिलंघयंतीति दर्शयति यद्यस्मादि
ममिति सर्वजनप्रत्यक्षं पृथिवीकायं विरूपरूपैर्नानाप्रकारैः शस्त्रैर्हलकुदालखनितादिभिः पृथिव्यात्रयवर्मा क्रियां समारभमाणा विहिं
संति तथा नेन च पृथिवीकायसमारंभेण पृथिवीशस्त्रं समारभमाणो व्यापारयन् पृथिवीकायं नानाविधैः शस्त्रैर्व्यापादयन्ननेकरूपां सदा
त्रितानुदकवनस्य चादीन् विधं चिन्तिताना विवैरुपायैर्व्यापादयतीत्यर्थः एवं गारादीनां पार्थिवजन्तुवैरिणा मयित्वं प्रतिपाद्यं संप्र
तं सुखाभिलाषितया कृतकारितानुमति भिर्मनोवाक्कायलक्षणं प्रवृत्तिं दर्शयितुमाह तत्वेत्यादितत्पृथिवीकायसमारंभे प्लुगद्वोवाक्या
लङ्कारे भगवता श्रीवर्जमानस्वामिना परिज्ञानं परिज्ञासा प्रावेदिते तीदमुक्तं भवति भगवते दमाख्यातं यथै भिर्वच्यमाणैः कारणैः कृतकारि
तानुमतिभिः सुखैः पिणः पृथिवीकायं समारंभंते तानि चान्तिन्यस्यैव जीवितस्य परिपेलवस्य परिवर्तनमान पूजनार्थं ततो जातिमरणमो
घनार्थं दुःखप्रतिपातहेतुं च स्वमुत्पत्तिपुर्दुःखद्विद्विषयमात्मनैव पृथिवीशस्त्रं समारभते तथा चैव पृथिवीशस्त्रं समारंभयति पृथिवीशस्त्रं
समारंभमाणान्यां च स एव समनुजानीते एयमतीतानागताभ्यां मनोवाक्कायकर्मभिरायोजनीयं तदेवं प्रवृत्तमतेर्यद्भवति तद्दर्शयितुमाह तं

जाणदृतं से अहिया एतं से अबोही ए सेतं संबुक्कमाणे आयाणीयं समुदायसोच्चाखलु भगवओ अणगा
राणं इह मे गे सिंणातं भवति एसखलु गंधे एसखलु मोहे एसखलु मारे एसखलु गिर एइइत्तं गटि ए
लो एजमिणं विरूवरूवेहिं सय्येहिं पुटविकससमारंभेण पुटविसत्थं समारभमाणे अणो अणो गेरूवेपाणे
विहिंसदूसे वेसिअप्पे गे अंधमवक्के अप्पे गे अंधमत्थे अप्पे गे पायं सवक्के अप्पे गे पायमत्थे अप्पे गे पुप्फस

भाषा

रतानं अनुमोदेते पृथिवीकायसमारंभते हनें आगामिये कालि प्रवृत्तिमणीया इति पाविपरीतमिति माटे अबो विमणी बोधिगद्विद्विज्ञान
दर्शनते हनाखलाभमणीया इ एतावता श्रीयोरगने वचनिदमजागिरो क्षेपारंभते च नर्धरेतुहे ते हनें सुप्पणे तितुसुप्पणे तितुसुप्पणे
ते हनें चरितमने भिष्यात्वनोकारणहे एपरमार्थजागिरो द्वियेजे च भगवंतनो तवते एनागिद्वनो यवनसंभनी सम्यग्जागीणि
बोभापेते कहेहे स्तं मेतं संदुग्गमाणेकां सशारंभकारीजीवनं पृथिवीशस्त्रसमारंभसंतिं सम्यक् पुटमानोऽवगच्छन् साधनीयं वाचं
सम्यग्दर्शनादिसमुदायंति सम्यगुत्पावेकेन प्रत्ययेन मुत्तु । भगवता श्रीजितमुत्तया नगराणां साधूनां पादसमीपे इह समनुजानीते
पां तातं भवति तत्किमिति दर्शयति एतद्विषयिकायसमारंभः कलुनिपदेयं च दमप्रारंभः तया चान्तिमोसो हेतु गामो एव

रणहेतुत्वान्नरकः अन्यदपि ज्ञानं भवति तद्दर्शयति इच्छत्यं इत्यर्थं आचारभूषणोपकरणार्थं परिवंदनमाननपूजनार्थं जातिमरणमोक्षना
र्थदुक्खप्रतिघातहेतुं गृह्णोमूर्च्छं तोलोकप्राणिगणं जमिणेतियस्मात् इमं पृथिवीकायविरूपरूपैः शस्त्रैः पृथ्वीकर्मसमारंभेण पृथ्वीकायश
स्त्रं समारंभमाणान्याननेकरूपान् प्राणिनो द्वीं द्विवादीन् हिनस्ति अर्थते पुरुषते पृथिवीकायनो समारंभश्च नर्थहेतुजाणे स्थीं करीने आ
याणीयकहतां सस्यगर्दशनादिक समुद्राचकहतां सस्यगप्रकारिपामीने ते किमपामे भगवंतं त्रीतीर्थं करतया अनगरसाधु ने समीपि सांभ
ली सांभल्यापके स्थीं यादृशमनुष्यभवमाहि एकभयजीवने इहवोजाण्येकहताज्ञानज्जइ तेस्योएसखलु निच्चं पृथ्वीकायनो समारंभ
ग्रंथकहतां अटकर्मनोबंधे तथा एपृथ्वीनो आरंभमोहनाकारणभणीमोह तथा एपृथ्वीनो आरंभमारहे मरणकारणभणी तथा एपृथ्वी
नो आरंभनरकनाकारणभणी नरकस्वरूपहे आपणपेइमजाणे तथा अनेरा आरंभकरता देखीमनमाहि दाभिआणे तेकहेहेइच्छत्यं
एपूर्वोक्तजेकारण आचारभूषणादिक तथा जीवितव्यनापरिवंदनमाननपूजाने अर्थितया जन्ममरणसूकाविवाने अर्थितया दुक्खऊपटा
लिवाभणी गृह्णोमूर्च्छं तोलोक एपृथिवीकायविरूपरूपनानाप्रकारशस्त्रिं करी पृथिवीने विपेकर्मसमारंभे पृथिवीशस्त्रसमारंभतो अने
रावेदिकादिक अनेकजीवहणोहिवेशिष्यइमकहेहे भगवन एपृथिवीकायना जीव आंखिकाननासिकाजिह्वारहित मनोबलविनावेदना
के हवीवेदेहे ते सुभनेकहोतिवारं श्रीगुरुकहेहे सूत्रं सवेमि० सोहं भगवता पृथिवीकायवेदना त्रवीमि अपिशब्दोययार्थं यथा कश्चिज्जात्यं
धवधिरोककः कुठीपंगु किं वज्जना समस्तप्रकटावयवरहितो मगापुत्रवत् एवं विषमंधं पुरुषं कश्चित् कुंतायेण आभिद्यात् तथा रुद्धादिना
आच्छिद्यात् सच भिद्यमानाद्यवस्यायानं पश्यति नष्टशोतिमृकत्वान्नारटतिक्रमेतावता तस्यावेदना अभायो जीवाभावो वा शक्यो विज्ञा
तुं एवं पृथिवीजीवा अपि अव्यक्तचेतना वेदना सहिता एव ज्ञातव्याः अथवा पंचेन्द्रियाणां परिस्पष्टचेतनानां अप्येगे पायमच्छं त्तिकश्चित्
पादमाभिद्यात् एवं आच्छिद्यात् एवं सर्वेगे पुभेदनाच्छेदनादिपरिभावनार्थं अर्थ अहो शिष्यजेतुहे पृथिवीकायनी वेदना पूछीते इनोस्वरू
पहो कहांकों तेतुहे सांभलो जमजगमाहि कोई एकजाति इंधं धवधिर मृककुठीपंगुज्जइ तेपुरुषनें कोई एकभालाने अग्निं करीभेदे
खल्लधारा सोछेदे तेतीवारे ते आखिइं देखेनहीं कानिइं सांभलेनहीं जीभेवोलेनहीं नासेनहीं तो एतले तेहने वेदना स्थीं नथी अथवा ते
जीवनथी परंजिम तेहने वेदनाछे तिम पृथिवीकायना जीवने अव्यक्तवेदनाछे जेतथा पंचेन्द्री स्पष्टचेतनाछे जेहने तेहना कोई एकपगकुं

दीपिकाटीका

समुद्रा एषोच्चाखलु भगवो अणगराणं इह मे गेसिंणायं भवति एसखलु गंधे एसखलु मोहे एसखलु मारे एसखलु णर एइच्छत्यं गढि एलो एज
मिणं विरूपरूपे सुसत्वे सुपुढविकसममारंभेण पुढविसत्यं समारंभमाणे अस्से अणेरूपे पाणे विहिंसइ व्याख्यातं से अहिवा एत्तितत् पृथ्वी
कायसमारंभणं सेतस्सकतकारितानुमतिभिः पृथिवीशस्त्रं समारंभमाणस्य अगामिना काले अहिताय भवति तदेव च अवो धिलाभायानहि
प्राणिगणोपसर्दनप्रवृत्तानां स्तोकेनापि हितेन उत्तरकाले योगो भवति यः पुनर्भगवतः सकाशात् तच्छिष्यानगारे स्थो वा विज्ञाय पृथिवीका
यसमारंभं पापात्मकं भावयति स एव मन्यते सेतं बुद्धमाणे तिस्रस्तत् पृथिवीजीवत्वेन विदितपरमार्थः पृथिवीशस्त्रसमारंभं सस्यगवबुध्यमान
यादानीयं ग्राह्यं सस्यगर्दशनादिसमुद्रा एत्तिसस्यगुत्थाय अम्यु पगस्यं केन प्रत्ययेन म्युत्वा अवगम्य साक्षाद्भगवतोऽनगराणां वा समीपे ततः
इह मे गेसिंति इह मनुष्यजन्मनि एकेपासाधूना ज्ञानं भवतीत्युक्तं भवति तितद्दर्शयितुमाह एसखलु गंधे त्तिय एपृथ्वीकायसमारंभः खलु
रवधारणे ग्रंथः अटप्रकारकर्मबंधः तथा एप एव पृथ्वीसमारंभमोहहेतुत्वान्मोहो दर्शनचारित्र्यभेदोऽष्टाविंशतिविधः तथैप एव मरणहेतुत्वा
न्नार आयुक्तचयलक्षणः तथैप एव नरकहेतुत्वान्नरकः अनेन चासातावेदनीयमुपात्तं भवति कथं पुनरेकप्राणिव्यापादनप्रवृत्तौ अटविष
कर्मबंधं करोतीत्युच्यते मार्चमाणं तु ज्ञानविनाशकत्वात् ज्ञाना वरणीयं भ्राति एवमन्यतापि योज्यं अन्यदप्रतिपांसाधूना ज्ञानं भवतीति
दर्शयितुमाह इच्छत्यं गढि एलो एइत्वेवमर्थं आचारभूषणोपकरणार्थं परि वंदनमाननपूजनार्थं जाति मरणमोक्षनार्थं दुःखप्रतिघातहेतुं
च गृह्णोमूर्च्छं तोलोकः प्राणिगणः एवं विधेयतिदुरितनिचयविपाक फले पृथिवीकायसमारंभे अज्ञानवशान्मूर्च्छं तस्तु एतद्विधत्ते इति दर्श

यतिजमिणं विरूवसुत्तिविरूपरूपैः शस्त्रैः पृथिवीकर्मसमारभमाणोऽहिनस्ति पृथ्वीसमारंभेण च पृथिव्ये वशस्त्रकंकायादिः पृथिव्यां वाशस्त्रं हलकुहालादितत्समारभते पृथिवीशस्त्रसमारभमाणश्चान्यान नैकरूपान् प्राणिनोर्द्वौ द्विधा दीन्सहिनस्ति इति सवेमिअप्ये गेअंध

शीलंगाचार्यकृतटीका

सेअहियाएतं सेअगोहीए तत्पृथिवीकायसमारंभणं सेतस्य कृतकारितानुमतिभिः पृथ्वीशस्त्रं समारभमाणस्यागामिनिकालेहितायभवतितदेववावो धिलाभायेति नहिप्राणिगणोपमर्दनप्रवृत्तानामणीयसापिहितेनायत्यायोगोभवतीत्युक्तं भवति यपुनर्भगवतः सकाशात्तच्छिष्यानगरेभ्यो विज्ञाय पृथ्वीसमारंभपापात्मकं भावयति स एव मन्यत इत्याह सेतमित्यादिसञ्ज्ञातपृथिवीजीवत्वेन विदितपरमार्थः पृथ्वीशस्त्रसमारंभमहितं सस्यगववुध्यमानः आदानीयं ग्राह्यं सस्यगदर्शनादिसस्यगुत्थायाभ्युपगस्य केन प्रत्ययेनैति दर्शयति श्रुत्वा वगस्य साक्षाद्भवतो नगराणां वा समीपे ततः इह समुप्यजन्मन्येकेषां प्रतिबुद्धतत्त्वानां साधूनां ज्ञातं भवतीति यन्ज्ञातं भवति तद्दर्शयितुमाह एसेत्यादिव एव पृथ्वीशस्त्रसमारंभखलुरवधारणे कारणे कार्योपचारं कृत्वानव्यलोदकं पादरोग इति न्यायेनैव एव ग्रंथोऽप्रकारकर्मबंधस्तथैव पृथ्वीसमारंभो मोहहेतुत्वान्मोहः कर्मबंधविशेषो दर्शनचारित्र्यभेदोऽद्य विंशतिविधस्तथैव एव मरणहेतुत्वात्मारः आद्युष्कर्मक्षयलक्षणः तथैव एव नरकहेतुत्वात् नरकः सीमंतकादिर्भागो जेन चासातावेदनीयमुपात्तं भवति कथं पुनरेक प्राणिव्यापादनप्रवृत्तावविधकरोतीत्युच्यते मार्थमाणजं तु ज्ञानावरोधित्वा तु ज्ञानावरोधणीयं वध्नात्येव मन्यत्वाप्या योजनीयमिति अन्यदपि ते पाज्ञातं भवतीति दर्शयितुमाह इच्चत्य मित्यादिद्वत्येवमर्थमाहारभूषणोपकरणार्थं तथापरिवंदनमानन पूजानार्थं दुःखप्रतिघातहेतुं च गृह्णोस्त्वितोलोकः प्राणिगण एव विधेयतिदुरितनिचयविपाकफलपृथ्वीकायसमारंभे ज्ञानवशान्मूर्च्छितस्त्रे तद्विधत्त इति दर्शयति यद्यस्मादिमं पृथ्वीकायं विरूपरूपैः शस्त्रैः पृथिवीकर्मसमारंभमाणोऽहिनस्ति पृथिवीकायसमारंभेण च पृथिव्ये वशस्त्रं स्वकायादेः पृथिव्यां वाशस्त्रं हलकुहालादितत्समारभते पृथिवीशस्त्रं समारभमाणश्चान्यान नैकरूपान् प्राणिनोर्द्वौ द्विधा दीन्विधं हि नस्तीति स्यदोरेका येन पश्यन्निनजिधं तिनश्चखं तिनगच्छंति कथं पुनस्ते वेदनामनुभवंतीति गृहीतव्यमनुप्यार्थस्य प्रसिद्धयेदृष्टांतमाह सेवेमीत्यादिसोऽहं पृथोभवता पृथिवीकायवेदनां जमीमिअथवा सेइतितच्छब्दार्थेव त्तीतयत्वया पृष्टस्तदहं त्रतीमिअपिशब्दो यथानामकश्चिज्जात्यंधवंधि रोसकः कुटीपंगुः अनभिनिर्दत्तपाण्याद्यवयवविभागोऽगपुत्रवत्पूर्वकताऽभकर्मोदया द्विताहितप्राप्तिपरिहार विमुखोतिकरुणादयां प्राप्तस्तेवं विधमंधादिगुणोपेतं कश्चित्कुं ताग्रेण अथोइ

उक्तेअप्ये गेगुप्फमत्थे अप्ये गेजंधमज्जे अप्ये गेजाणुमज्जे अप्ये गेजरुमज्जे अप्ये गेकडिमज्जे अप्ये गेणाभिमज्जे अप्ये गेउदरमज्जे अप्ये गेपासमज्जे अप्ये गेपिडिमज्जे अप्ये गेउरमज्जे अप्ये गेहिययमज्जे अप्ये गेधणमज्जे अप्ये गेखंधमज्जे अप्ये गेवाज्जमज्जे अप्ये गेअंगुलिमज्जे अप्ये गेणहमज्जे अप्ये गेणासमज्जे अप्ये गेअच्छिमज्जे अप्ये गेसमुहमज्जे अप्ये गेणिडा

भाषा

ताग्रिभेदेखद्गादिकेच्छेदे इति परिते जने गुल्फकहतां थूटिकोपीं डी गोडाजं वा कडिनाभिउदर पासापूठिउरहृदयसनस्तंधवाज्जअंगुलिनखगावडिजाडीओटदंतजिह्वातालुओगलो गालकणीनाशिकाआंखिभमुहनिलाडएतलाअंगोपांगविपे प्रत्येकं कुं ताग्रिभेदेखद्गादिकेच्छेदे तिवारते जने जेहवी वेदनाऊपजेति मपृथिवीयनाजीवनें थीणहीनेउदे अव्यक्तचेतनास्ते तिणि कारणि वेदनापुण अव्यक्तस्ते

दीपिकाटीका

मज्जेअप्ये गेअंधमत्थेअप्ये गेपायमज्जे अप्ये गेपायमत्थेअप्ये गेगुप्फमज्जे अप्ये गेगुप्फमत्थेअप्ये गेजंधमज्जे २ अप्ये गेजाणुमज्जे २ अप्ये गेउरमज्जे २ अप्ये गेकडिमज्जे २ अप्ये गेणाभिमज्जे २ अप्ये गेउदरमज्जे २ अप्ये गेपासमज्जे २ अप्ये गेपिडिमज्जे २ उरमज्जे २ अप्ये

इमं जाणिवो तथा अग्नेये गेसंपमार एकहता कोई एककोहने मूर्च्छागत करे कोई एकतेहने विणासे दंडादिप्रहार करी प्राणयी चूकवे जिम ते मूर्च्छापण जीव अस्पष्ट वेदना वेये तिम पृथिवी कायना जीव अस्पष्ट वेदना वेये हिवे तेहने पाति इं कर्मबंध देखे छडे सूतं इत्यं अत्र पृथिवी काये शस्त्रं समारंभमानस्य इत्येते आरंभा अपरिज्ञाता भवंति अत्र शस्त्रमसमारंभमानस्य इत्येते आरंभा अपरिज्ञाता भवंति तं पृथिवी कायारंभे तं परिज्ञायामेधावी पंडितः सां धुर्नैव स्वयं पृथिवी शस्त्रं समारंभते नैवान्यैः पृथिवी शस्त्रं समारंभयति अन्यान् पृथिवी शस्त्रं समा रंभमानान् समनुजानीयात् यस्येते पृथिवी कर्म समारंभाः परिज्ञाता भवंति तस्मिन्निः परिज्ञात कर्माद् इति त्रयी मिश्रार्थः ईशोष्टयिवी कायविषे शस्त्रकुशलादिक समारंभणहारने ए एहवा आरंभ कर्मबंधना कारणेन परिज्ञाद् प्रत्याख्यान परिज्ञाद् अपरिज्ञाता ऊद् एतावता आरं भकर्मबंधाद् अने एह पृथिवी कायविषे शस्त्र असमारंभणहारने ए आरंभ परिज्ञात ऊद् एतावता आरंभने कर्मनबंधाद् तं परिज्ञायते पृथ्वी कायनो आरंभ कर्मबंधनो कारणेन परिज्ञाद् जाणी प्रत्याख्यान परिज्ञाद् पञ्च स्त्री स्वयं आपण पृथ्वी काय समारंभन करे अने रापाहि न करावे आरंभ करता प्रते अतुमो देन ही जेहने ए पृथ्वी कायनो समारंभन परिज्ञाद् प्रत्याख्यान परिज्ञाद् परिज्ञात ऊद् तस्मिन्नि परिज्ञात क र्मा क हता साचो साधु संयत जाणिवो इति वेमिक हतां श्री सुधर्म खाली कहें छे इय कहों छें जेहवो श्री वीतराग समीपी सांभल्यो इति शस्त्र परिज्ञाध्ययने द्वितीयोद्देशक समाप्तः हिवे त्रीजो उद्देशो प्रादुर्भवे छे पहिले उद्देशे पृथिवी कायना जीव काह्या तेहने विणा शिकर्मनो बंधक

दीपिकाटीका

त्तिर्लक्ष्यते एवमेपासुक्तमोहान्नानभाजांस्त्यानर्द्धाद्युदयादयत्त चेतनानामव्यक्तैववेदनाभवतीतिग्राह्यं अत्रैवदृष्टान्तांतरं दर्शयितुमाह
अप्येगेसंपमारएर अप्येगेउद्वएर एत्यसत्यं समारभमाणस्यद्वजेतेआरंभाअपरिणायाभवंति एत्यसत्यं असमारभमाणस्यद्वजे एआरंभा
परिणायाभवंतितंपरिणाय मेहावीणेष्वस्यपुटविसत्यं समारभेज्जाणेष्वे हिंपुटविसत्यं समारभावेज्जाणेष्वे पुटविसत्यं समारभंतेसमगु
जाणेज्जाजस्ते पुटविकम्पसमारंभापरिणायाभवंति सेज्जमुणीपरिणायायकम्पेत्तिवेमि । २ । इतिसत्यपरिणाएवी ओउद्दे सोस
म्पत्तोअप्येगेसंपमारएअप्येगेउद्वए यथानामकश्चित्समेकीभावेनप्रकर्षेण प्रणानांमारणंअव्यक्तत्वापादनंकस्यचित् कुर्यात्सूच्छांमा
पादयेत्इत्यर्थः तथावस्था च यथानामकश्चिदपद्रापयेत् प्राणेष्वोव्यपरोपयेत् नचासौतांवेदनांस्कुटमनुभवति अस्तिचाव्यक्तातस्यासौवे
दनाइत्येवंपृथिवीजीवानामपिदृष्टव्यमिति पृथिवीकायिकानांजीवत्वंप्रसाध्य तथानानाविधशस्त्रसंघातेन वेदनांचाविर्भाव्यअधुनातद्व
धेवंधंप्रतिपादयन्नाह एत्यसत्यं समारभमाणस्यअतपृथिवीकायेशस्त्रं द्रव्यभावभेदभिन्नं ततद्रव्यशस्त्रं स्वकायपरकायोभयरूपंभावशस्त्रं
त्वसंयमो दुःप्रणिहितमनोवाक्कायलक्षणः एतद्विविधमपिशस्त्रं समारभमाणस्य इत्येतेकष्याद्यात्मकाः समारंभवंधहेतुत्वेनापरिज्ञाता
अविदिताभवंति एतद्विपरीतस्य परिज्ञाताभवंति इतिदर्शयितुमाह एत्यसत्यं असमारभमाणस्य अतपृथिवीकायेद्विविधमपिशस्त्रं असमा
रभमाणस्य अव्यापारेयतः इत्येतेप्रागुक्ताः कर्मसमारंभाः परिज्ञाताविदिताभवंति अनेनचविरत्यधिकारः प्रतिपादितोभवतितामे
वविरतिस्वनामग्राहमाह तंपरिणायमेहावीणेष्वस्यति तंपृथिवीकायसमारंभेवंधंपरिज्ञायअसमारंभेचअवंधमितिमेधावीकुशलएतत्
कुर्यादितिदर्शयतिनैव पृथिवीशस्त्रं द्रव्यभावभिन्नंसमारभेतनापितद्विपयोऽन्यैः समारंभः कारयितव्यः नचान्यान्पृथिवीशस्त्रं समारभ
माणान्समनुजानीयादित्येवं मनोवाक्कायकर्मभिरतीतानागतकालयोरप्यायोजनीयमिति ततश्चैवंकृतनिवृत्तिरसौमुनिरितिव्यपदि
श्यतेनशेषइतिदर्शयन्नुपसंजिहीर्षुराहजस्ते तेपुटविकम्पसमारंभा परिणायायस्येते पृथिवीविषयाः कर्मसमारंभाः खननकष्याद्यात्म
काः कर्मवंधहेतुत्वेनपरिज्ञाताभवंति नपरिज्ञायातथाप्रत्याख्यान परिज्ञयाचपरिहताभवंति ऊरवधारणेसएवमुनिः द्विविधयापिपरि
ज्ञयापरिज्ञातकर्मसावद्यानुष्ठानं अष्टप्रकारंवाकर्मयेनसपरिज्ञात कर्मानापरः शाक्यादिः ब्रवीमीतिपूर्ववत् इतिशस्त्रपरिज्ञायांपृथिवी

शीलंगाचार्यकृतटीका

प्रवृत्तिष्ववयवेषुभिद्यमानेषुवावेदनोत्पत्तिर्लक्ष्यते एवमेपासुक्तमोहान्नानभाजांस्त्यानर्द्धाद्युदयादयत्तचेतनानामव्यक्तैववेदनाभवतीतिग्रा
ह्यं अत्रैवदृष्टान्तांतरं दर्शयितुमाहअप्येगेसंपमारएअप्येगेउद्वएयथानामकश्चित्समेकीभावेन प्रकर्षेणप्रणानांमारणमव्यक्तत्वापादनंक
श्चित्कुर्यान्मूर्च्छांयापादयेदित्यर्थः तथावस्थं चयथानामकश्चिदपद्रापयेत्प्राणेष्वोव्यपरोपयेन्न चासौवेदनांस्कुटमनुभवतिअस्तिचाव्यक्ता
तस्यासौवेदनेत्येवं पृथिवीजीवानामपिदृष्टव्यं पृथिवीकायिकानांजीवत्वंप्रसाध्यतथानानाविधशस्त्रसंघातेवेदनांचाविर्भाव्यअधुनातद्व
धेवंधं दर्शयितुमाह एत्यसत्येत्यादि अतपृथिवीकाये शस्त्रं द्रव्यभावभिन्नं ततद्रव्यशस्त्रं स्वकाय परकायोभयरूपंभावशस्त्रं त्वसंयमोदुःप्र
णिहितमनोवाक्कायलक्षणः एतद्विविधमपिशस्त्रंसमारभमाणस्येति एतेखननकष्याद्यात्मकाः समारंभाः वंधहेतुत्वेनापरिज्ञाताअवि
दिताभवंति एतद्विपरीतस्य परिज्ञाताभवंतीतिदर्शयितुमाह एत्येत्यादि अतपृथिवीकायेद्विविधमपिशस्त्रंसमारभमाणस्याव्यापारयत
इत्येतेप्रागुक्ताः कर्मसमारंभाः परिज्ञाताविदिताभवंत्यनेनचविरत्यधिकारः प्रतिपादितोभवतीति तामेवविरतिस्वनामग्राह्यतमित्या
दितंपृथिवीकायसमारंभेवंधंपरिज्ञाया समारंभेवावंधमिति मेधावीकुशलः एतत्कुर्यादितिदर्शयतिनैवपृथिवीशस्त्रं द्रव्यभावभिन्नं स
मारभेतनापितद्विपयोऽन्यैः समारंभः कारयितव्यः नचान्यान् पृथिवीशस्त्रं समारभमाणान्समनुजानीयात्एवंमनोवाक्कायकर्मभिरती
तानागतकालयोरप्यायोजनीयं ततश्चैवंकृतनिवृत्तिरसौमुनिरितिव्यपदिश्यते नशेषइतिदर्शयितुमुप संजिहीर्षुराहजस्तेत्यादिस्य
विदितपृथिवीजीवेदनास्वरूपस्येते पृथिवीविषयाः कर्मसमारंभाः खननकष्याद्यात्मकाः कर्मवंधहेतुत्वेनपरिज्ञाता भवंतिनपरिज्ञा

यातवाप्रत्यारख्यातपरिज्ञावाचपरिहृताभवंतिष्ठ रधारणेसएवमुनिर्द्विविधयापि परिज्ञावापरिज्ञातं कर्मसावद्यानुष्ठानमटप्रकारंवा
कर्मायेनसपरिज्ञातकर्मानापरगाव्यादिर्बोनिपूर्ववदितिगस्तपरिज्ञावाद्वितीयउद्देशकःसमाप्तःगतःपृथिव्युद्देशकःसांप्रतंअपूकायोद्देश

णगारेउज्जुकडेनियाय पडिवणे असायंकुव्वमाणेवियाहिण जाएसडाएतिकव्वं तोतसेवअणुपालिज्जा
वियहिणु विसोत्तियं पाठांतरेपुव्वसंजोयं पणयावीरामहावीहिं लोगंचआणाए अभिसामच्चा
अकुतोभयंसेवेमिणेवसयंलोगं आभभइक्खिज्जाणेव अत्ताणंअभभाइक्खिज्जा जेलोयंअभभाइ
क्खइसेअत्ताणंअभभाइक्खइजेअत्ताणंअभभाइक्खइसेलोयंअभभाइक्खइ लज्जमाणांपुटोपासअणगा

भाषा

ह्योतिगिकारणिकमागतअपूकायतेहने जीवपणोतयातेहनेवधिकर्मनोवंधदेव्याडियेहेसूतंसेवेमिक० श्रीमुधर्मस्वामीइदमाहसेगड्यो
अयार्थेअयपृथिवीकायसमारंभयाहृत्युत्तरकालंसंपूर्णनगारव्यपदेशभाग्भवति सचययानगारोभवतितयाचत्रयोमि इहचयत्यादिग
ज्ञानपहायानगारागड्योपाठानानगटपरित्यागप्रधानं सुनित्वकारणंसावद्यानुष्ठानस्य तद्धेतुत्वात्निरवद्यानुष्ठायीमुनिरित्यर्थः सच
कीदृशःउज्जुकडेःअजुरकुटिलःसंयमस्तं करोतीति अजुक्रतुअजुक्रतुसकीदृशःनियागपडिवन्ने नियागमोक्षमार्गस्तं प्रतिपन्नःस्वगत्या
नुष्ठानकरणात् तत्स्वगत्यानुष्ठानंचामाचिनोभवतीति असायंकुव्वमाणेति स्वर्योदगोपनंमायातदभावेनामायातांनुव्याणोनिगूहितव
लवीर्यःसंयमानुष्ठानेपराक्रममाणोनगारोव्याख्यातः अर्थः श्रीमुधर्मस्वामिजंबूतेकहेछे सेकहतांहिचेपृथिवीकायनीविराघनायकी
व्यावृत्तजिमअनगारसाधुकहाइतेकहोछो इहांवद्यपियत्यादिअनेकगड्यसाधुवाचीछे नेटालीअनगारेजगड्यकह्यो तेस्वाभणीततोत्त
रंसाधुनेप्रयसयकीद्रव्यभावमेदिवरनो छांडिवोमुनिपणानोकारण सावद्यानुष्ठाननोसुलभहछे साधुनिरवद्यानुष्ठायीहइ तिगिका
रणिअणगारकह्यो तेकेहयोउज्जुकडेअजुक्रतुअहतांअकुटिलतेसंयमतेहनोकरणचारतेवलीकेहयो नियागपडिवन्ने नियागकहतांमोक्ष
मार्गतिहांप्रतिपन्नकृतादर एतावताआपणशक्तिनेअनुसारिवलफोरवेतेवलीकेहयोअसायंकुव्वमाणेअसायाकहतांलवीर्यनोअगोपिवो
तेककरतोएतलेयथाशक्तिइसंयमानुष्ठानपराक्रमफोरवतोअनगारसाधुवियाहिणकहतांव्याख्योहिवएहयोसाधुसमसमावावर्हीवितान
एवंगुणविशिष्टस्योकरे तेकहेछे सूतंजाएसअययाप्रवर्द्धमानसंयमस्थानरूपयानिःकांतःप्रव्रज्यां गृहीतवान् तामेवअहांयावज्जीवमनुपा
लयनरचवेत्कथं पुनःअहांकत्वानुपालयेदित्याहवियहिणु विसोत्तियं विहायपरित्यज्यविचोतसिकांशंकांपाठांतरेपूर्वसंयोगमातापिता
दिकस्वसुरादिकंच पथाव्यंयोगंविहायत्यक्ताअहमनुपालयेत्अयसुपदेशोमहासत्तैःकृतपूर्वःइतिदर्शयितुमाहपणयाप्रणतान्नीभूतावी
राः परीसजोपसर्गकपायसेनाविलयान् महावीरिःसस्यग्दर्शनादिकोमोक्षमार्गोजिनवरैरासेवितस्तं प्रतिप्रज्ञावीर्यदंतःसंयमानुष्ठानं
दुर्जंतिअयगिण्यं प्रत्याहयद्यपिभवतोमतिर्गमते पूकायजीवविषयेसंस्कृतत्वात्तस्यापिभगवदा ज्ञाह्येत्याहलोगंचलोजगद्वेनावा
पूकायलोकस्तं लोचंचगड्यादय्यांचपदार्थान् आज्ञयमौनींद्रप्रवचनेनआभिसुख्ये नसस्यग्ज्ञात्वाययापूकायोर्जीवाइत्येवमवगस्यअकुतोभ
यंसंयमसमुपालयेत् अर्थः जिणिअह्माइभावनाइनिक्खंतेकहतां प्रव्रज्याइपडिवज्यो तिहेजअह्मायावज्जीवपालेएतावताराखेप्राहेहिंम्र
ज्याकालिप्रहृदपरिणासकृतोप्रव्रज्याग्रहेपछे संयमत्रेणिप्रतिपन्नकृतो वर्द्धमानपरिणामतयाहीनपरिणामतयाअवस्थितपरिणामकाई
एजयाइ तयापिवर्द्धमानपरिणामयोडाईजयाइ वण्णापडिवसेइणिकारणिकहिचे तिहेजअह्मापालेहिवतेअह्माकिमकरीनेपालेतेकहे
छेवियहिणुअहतांछांडीने कियोविसोत्तियं कहतांशंकाजिनप्रवचनविषेसंदेहअयवापाठांतरिइपूर्वसंयोगमातापितादिकस्वसुरादिकप
थाव्यंयोगतेछांडीनेअह्मापाले एउपदेशमहासत्तवंतिइपूर्वकस्योछेतेदेव्याडेछेपणयावीरपुरुषसूरपरीसहउपसर्गकपायजीपियायकी वी
रमहावीरिअहतांसोमार्गसस्यग्ज्ञानसस्यग्दर्शनसस्यग्चारित्ररूपएतावतामोक्षमार्गप्रणताकहतां तेमार्गमोक्षनोवीरपुरुषिइती

यंकरगणधरादिके आसेव्योहिवे श्रीगुरुश्रियप्रते कहेछे चद्यपिताहरीमतिअपकायविषे स्थूलपणायकीप्रसरतीनयी तथापित्रीवीत रागनीआज्ञाईसज्जसद्धिवों एहवोभावदेखाडेछेलोगच इहालोककइताअपकायलोक चगन्ध्यकीअनेराईपदार्थछद्मस्थनीवुद्धिइं अगोचरआणाएकहतांत्रीवीतरागवचने अनुकूलपणोसस्यक्प्रकारिजाणी उत्तमपुरुषअकुतोभयंकइतां जेह्यकीकिणिहीप्रकारिजीव नेभयनयी तेअकुतोभयसंयमकहिजे तेएकाग्रचित्तपले हिवेअपकायलोकसस्यग् प्रवचनवचनिइजाणी जेकरिवोंतेकहेछे सूत्रसे वेमिसेगन्ध्यसुषुप्त्तदार्थत्वात् त्वांप्रतिव्रवीमिनस्वमात्मना लोकमपकायअभ्याख्याति अभ्याख्यानमसदभियोगो ह्यपाकयनंचयाअ चौरंचोरंजवीति तथात्वाप्येवंव्रते आपोजीवानभवति केवलसुपकरणमात्रं दृततैलादिवत् एतदभ्याख्यानंनकर्त्तव्यं तथानैवआत्मानं शरीराधिरातारमभ्याख्याति एतावताआत्मनोनास्तित्वं नकर्त्तव्यमिति जेअन्ताण्योअज्ञानोपहत बुद्धिर्लोकमपकायमभ्याख्यातिसआत्मानमभ्याख्याति यथाआत्मानमभ्याख्यातिसलोकमभ्याख्यातिइत्यालोच्यसाधवोपकायविषयमारंभं नकुर्वंतिअर्थतुह्यप्रतिइं कहींछोंस्यो जे उत्तमपुरुषतेस्वयं आपणपेलोककहतांअपकायतेनअभाइक्खिजातेहनो अभ्याख्याननकरेअभ्याख्यानतेकहिजेजेछतानेअछतोंकहि येजिमकोईएकअचौरने चौरकहेतिमकहेपाणीतेजीवनज्जइं केवलएउपगरणमात्रदृततैलनीपरिजाणिवाजेउत्तमतेइमनकहेतथानो यअन्ताण्यआत्मानेअभाइक्खेनहीं तेस्योप्रत्यक्षलक्ष्यएशरीरनो अधिठाताअहंप्रत्यक्षेकरीसिद्धज्ञानात्मकएहवाजीवनी नास्तिनकरिवी तथाजेअज्ञानहतबुद्धि अपकायलोकनोअभ्याख्यानकरेतेसर्वप्रकाणसिद्धआत्मानो अभ्याख्यानकरेजेआत्मानोअभ्याख्यानकरेतेअपकाय नोअभ्याख्याननकरे एतावताजेआपणाशरीरमाहिजेजीवकेतेजेनहीं तोजाणिज्योपाणीजीवनयीएतलेजिमशरीरमाहिआत्मातिमपा णीजीवसद्धिवःइसोंजाणीसाधुअपकायविषेआरंभनकरे तथजेहीणाचारीविपरीतमार्गिप्रवर्त्ते तेकहेछे सूत्रंलज्जमाक० लज्जमाना प्रवर्जिततथात्मानंदर्शयंतःशक्यादयःपृथगितिभिन्नास्तान्पश्चावलोकयेतिश्रियनोदनंततथायमर्थःशक्यादीन्गृहीतप्रव्रज्यान्सवद्यानुष्ठान

दीपिकाटीका

कायोद्देशकोद्वितीय । २ । गतः पृथिव्युद्देशकः सांप्रतमपकायोद्देशकः प्रारभ्यते तस्य चायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके पृथिवीकायजी वाः प्रतिपादितास्तद्वधेबंधोविरतिश्च सांप्रतं क्रमायातस्यापकायस्य जीवन्तहधेबंधोविरतिश्च प्रतिपाद्यत इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्य निक्षेपादीनि नवद्वाराणि निर्देष्टुं कामो निर्गुं क्तिकारो गायामाह आउस्व विदाराइं ताइं जाइं ह्वंति पुढवीएनाणत्तीउविहाणे परिमाणुवभोगसत्येय । १ । अपकायस्यापितान्ये द्वद्वाराणि भवन्ति यानि पृथिव्याः प्रतिपादितानि नानावंचभेदरूपविधानपरिमाणो पभोगशस्त्रविषयं द्रष्टव्यं च शब्दास्तुल्यविषयं च तत्रापकायस्य नामादि निक्षेपो वक्तव्यः । १ । प्ररूपपणादुविहाय आउजीवा सुद्धमातह वावरायलोचन्मि सुद्धमायसबलोए पंचेवेयवायरविहाणा । १ । सुद्धोदएओसारि हिमेयइमहिवाय ४ हरतणूचेवपूवायरआउविहा णापंचविहावन्नियाए १ शुद्धोदकंतडाकससुद्धनदीइहावटादिगतं अवस्थाचोरजन्यायस्त्रेहः पतति शीतपुद्गलसंपर्कात्कठिनीभूतं जल मेव हिमं गर्भमासादिषु धूलिकापातोमहिकाभूमिस्त्रेहसंपर्कोद्भूतो हरतणुः एवमेते वादरापकायभेदाः पंचते च पर्याप्तकापर्याप्तकाः सं दृतयोनयः सचित्ताचित्तमित्रयोनयः शीतोष्णोभययोनय एवं गण्यमाना योनीनां सप्तलक्षा भवन्तीति २ लक्षणं साकाराऽनाकारोपयोग काययोगात्मादिकं अतपरआक्षिपतिनापकायोजीवस्तुल्य रहितत्वात् अत्रणादिवत् सालकतोयं अनुपहतद्रवत्वात् अंडकमध्यस्थकल लवत् इत्यादिलक्षणभाक्ताजीवा भवन्ति अपकायाः ३ परिमाणद्वारेणैवादरापकायकाः पर्याप्तकास्तो संवर्त्तितलोकप्रतरा संख्येयभागवर्त्ति प्रदेशराशिपरिमाणाः शेषास्तु वादराऽपर्याप्तसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तभेदास्तयोपिराशयाः पृथग्व्यसंख्येयलोकाकाशराशिपरिमाणाः विशेषश्चा यं वादरपृथिवीकाये पर्याप्तकेभ्यो वादरापकायपर्याप्तका असंख्येयगुणाः वादरपृथिवीकायपर्याप्तकेभ्यो वादरापकायपर्याप्तका असंख्येयगु णाः सूक्ष्मपृथिवीकायाऽपर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मापकायाऽपर्याप्तका विशेषाधिकाः सूक्ष्मपृथिवीकायापर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मापकायपर्याप्तका विशेषाधि काऽपभोगद्वारेज्ञानपानघावनभक्तकरणसेकयानपातोडुपगमनागमनादिरूपभोगः एभिः कारणैरुपस्थितैर्विषयविमोहितात्मानो निः

कर्णाविवेकरहिताअपकायवधेप्रवर्तते पूशस्तरहारेकिंचीसकायसत्यं किंचीपरकायतदुभयंकिंचीएतद्व्यसत्यं भावेयअसंजमोसत्यं ।
 किंचित्स्वकायशस्त्रं यथानादितंटाकास्य किंचिच्चपरकायशस्त्रं मृत्तिकास्त्रे हचाराट्टिकं किंचिच्चोभयं उट्ठमिच्चमृत्तिकाउट्ठकस्येति ए
 तत्तद्व्यशस्त्रं भावशस्त्रत्वसंयमः प्रमत्तस्यदुःप्रणिहितमनोवाङ्मायलक्षणं । ६। वेदनाहारेवेदनास्वगरीराव्यक्तचेतनानुरूपामुषदुःखादुभ
 वस्वभावा । ७। वधहारेवधः हतकारितानुमति मिरुपमर्देनादिकः । ८। निवृत्तिहारेनिवृत्तिर प्रमत्तस्यमनोवाङ्मायगुप्ताऽनुपमर्दादि
 केति । ९। एवमपूकायोद्देशकेनियुक्तिस्तानवहाराणिदर्शितानि सांप्रतंसूत्रानुगमेस्त्वमुच्चारणीयंतत्रे दंसेवेमिसेज्जाविअगगारेउज्जु
 कडेनियायपडिवसे असायंकुळमाणे वियाहि एव्याख्याअस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्दसकेपरिसमाप्तिस्त्वे एधिर्वीकायासमारंभ्या
 वृत्तोमुनिरित्युक्तंनचैतावता संपूर्णोमुनिर्भवति यथाभवतितयादर्शयति सुधर्मस्वामीइदमाहन्तुंतमया भगवदंतिकेयत्प्राक्प्रतिपादितं
 अन्यत्रे दंसेवेमिजहन्ति सम्यग्दृष्टद्वयैसवयाएधिर्वीकाय समारंभ्याएव्युत्तरकालंसंपूर्णानगरव्यपदेशभागभवतितदंश्रतीमिअपि
 समुच्चयेसवयावाऽनगारोभवति तयाचत्रवीमि अगगारेत्तिनविद्यतेऽगारं मृहसस्येति अनगारः इहचयत्पाटि शब्दव्युदासेनअनगर
 शब्दोपादानेनएतदाचटे मृहपरित्यागप्रधानंसुनित्वकारणं तदात्रयत्वात्वावद्यानुष्ठानस्य निरवद्यानुष्ठायीसमुनि इतिदर्शयतिउज्जुकडे
 त्तिज्जुरकुटिल संयमसंक्रोतीति ऋजुहृत्तुक्कुकारीअनेनइदमुक्तंभवति अशेषसंयमानुष्ठायीसंपूर्णोऽनगरः एवंविधेदृग्भवति
 णियागपडिवसे यजनंथाग नियतोनिश्चितोवायोगः सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रात्मकोमोक्षमार्गस्तं प्रतिपन्नःनिकायप्रतिपन्नोवाणिर्गतः
 कायकदारिकादिर्व्यात् सनिकायोमोक्षमार्गस्तं प्रतिपन्नः तत्कारणस्यसम्यग्दर्शनादे स्वयत्त्यानुष्ठानात्स्वयत्तयनुष्ठानंचासाधिनोभव
 तीतिअसायंकुळमाणोत्ति सायासर्वत्रस्ववीर्यनिगूहनं नमायाअसायातांकुर्वाणोऽनिगूहित वलवीर्यःसंयमानुष्ठानेपराक्रममाणोऽनगा
 रोव्याख्यातः एवंशेषकपाचापगमोपि द्रष्टव्यःतदेवमसावुद्धृत सकलसायावहीवितानः किंजुर्वादित्याह जाएसहाएनिकुं तोतामेवअणु
 पालिज्जावियहित्तु विसोत्तिचपुवसंजोगं पाठान्तरं पणयावीरामहावीहिं लोगंचअणाएअहिसमेज्जाअकुतोभयंसेवेमिजाएसहाएत्ति
 यवाअहयाप्रवर्द्धमान संयमस्यानकंडकरूपयानिष्क्रान्तः प्रव्रज्यांगृहीतवान् तामेवचहांयावज्जीवमनुपालयेत्तच्छयेत् प्रव्रज्याकालेच
 प्राचसःप्रव्रहापरिणामएवप्रव्रजति पश्चात्तुसंयमत्रेणिंप्रतिपन्नो प्रवर्द्धमानपरिणामोहीन परिणामोवस्थितपरिमाणोवाभवतिसोका
 एववर्द्धमानपरिणामाः बहवचपरिपतन्ति अतोअभिधीयते तामेवानुपालयेत् कथंपुनःअहांछत्ताअनुपालयेदित्याह विचहित्तुविसो
 त्ति यंविहायपरित्यज्यवित्रोतरिकां शंकाहिविषासर्वशंकादेशयंकाच ततसर्वशंकाकिमस्तिअर्हतोमार्गः उत्तनदेशयंकातुकिंचिद्य
 न्तेअपूकायादयोजीवाउतनप्रस्पष्टचैतन्याअभावान्विद्यन्ते इत्येवमादिकांशंकांविहाय संपूर्णान्अनगरगुणान्पालयेत् पाठान्तरंवा
 विजहित्तापुवसंजोयं पूर्वसंयोगंमातापितृादिकं छसुरादिकञ्च पश्चात्संयोगंविहायत्यक्तात्रहामनुपालयेत् अयमुपदेशोमहासत्त्वैःकृत
 पूर्वः इतिदर्शयितुमाह पणयावीरामहावीहिं प्रणतानस्त्रीभूतावीराः परीपहोपसर्गकपायसेनाविजयात् वीदिःपन्थामहाआसौवी
 यिद्य सम्यग्दर्शनोदिकोमोक्षमार्गः जिनेन्द्रादिभिःसत्यु रूपैरासेवितस्तंप्रतिवीर्यवंतः संयमानुष्ठानंकुर्वन्ति ततद्योत्तमपुरुषप्रहतोयंमो
 क्षमार्गइतिप्रदर्श्यत ज्जित्तमार्गविजंभोविनेयः संयमानुष्ठानेप्रवर्तयित्येतद्यपिभवतोमतिर्नकनतेअपूकायजीवविषयेअसंस्कृतत्वात्त्वन्म
 तेरायापिभगवदाज्ञेयमिति अहेतव्यमित्याह लोगंचअणाएअमिसमेज्जा अत्वापूकायलोकोलोकशब्देनाभिधीयतेतमपूकायलोकइत्यत्र
 दन्त्यांचपदार्थान् आश्रयामौनींद्रप्रवचनेन आभिरुखेनसम्यग्ज्ञात्वा यथाअपूकायादयोजीवा इत्येवमवगम्यअकुतोभयन्ति नवि
 द्यतेकुतश्चिहेतोः केनापिप्रकारेणजन्तूनांभयंयस्मात्सोअकुतोभयःसंयमस्तमनुपालयेत्अपूकायलोकमाश्रया अभिसमेत्ययत्कर्त्तव्यंतदा
 तदाहसेवेनीतिसोहंमनीमि सेयद्वस्युद्धर्षत्वात् त्वांवात्रवीमिणेवसयंलोगं अस्माइक्खे ज्जाण्येयअत्ताणं अस्माइक्खे ज्जालेलोयंअवा
 इक्खइनेअत्ताणंअस्माइक्खइनेअत्ताणंअस्माइक्खइसेलोयंअवइक्खइ नस्यमात्मनालोकोअपूकायलोकोअस्याख्यातथोअस्याख्यानंन
 मअसदभियोगः अयथाईकयनंयथाअचौरं चौरमित्याहइहत्तुआपोजीवानभवन्ति केवलसुपकरणमात्रं एततैलादिवत् हस्यादीनामपि

जीवानामुपकरणमात्रत्वात् ननु एतदेवाभ्याख्यानं यदजीवानां जीवत्वापादनं नैतदस्ति अपांसचेतनत्वं प्रागेव प्रसाधितं येन अक्षाणंति नैवात्मनः शरीराधिष्ठितः अभ्याख्यानं कर्तव्यं तत्क्रियमाणं घटामिच्छति नैवात्मानं शरीराधिष्ठितारं अहं प्रत्ययसिद्धं ज्ञानाद्यभिन्न गुणप्रत्ययं अपङ्गुवीत जे अक्षाणंति यो हि अज्ञानोपहतचक्षुः अप्कायलोकं अभ्याख्यातिसर्वप्रमाणसिद्धं आत्मानं अभ्याख्याति च द्वात्मानं अभ्याख्याति सोप्कायलोकमभ्याख्याति इत्यालोच्यसाधवो नाप्कायविषयमारंभं कुर्वतीति याथादयस्त्वन्यथोपस्थिता इति दर्शयितुमा हलज्जमाणा पुटोपास अणगारा मोत्ति एकेष्वयमाणा जमिणं विरूवरूवेहिंसत्येहिं उदयकम्मसमारम्भं उदयसत्यं समारंभमाणे अणो गुरुवे पाणे विहिंसति लज्जमाणे तिलज्जमानाः स्वकीयं प्रवज्याभासं कुर्वाणाय दिवासावद्यानुष्ठानेन लज्जमाना लज्जां कुर्वाणाः पृथग्

शीलं नाचार्यं कृतटीका

कसमारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशे शक्ये पृथिवीकायजीवाः प्रतिपादितास्तद्वधो विरतिश्च सांप्रतं कमायातस्याप्कायस्य जीवत्वं तद्वधे बंधो विरतिश्च प्रतिपाद्यते अनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि वाच्यानिततनामनिष्पन्ने निक्षेपे अप्कायोद्देशकसूत्रपृथिवीकाय जीवस्वरूपसमधिगतयेवानि नवनिक्षेपादीनि हाराण्युक्तान्यप्कायेपितान्येव समानतयातिदेष्टुं कामः कानि चिद्विशेषाभिधिन्योद्गर्तुं कामश्च निर्युक्तिकारो गायामाह १०५ आउस्येत्यादि अप्कायस्य तान्येव हाराणि भवन्ति यानि पृथिव्या प्रतिपादिता नीतिनानात्वं भेदो विधान परिमाणोपभोगशसुविषवं द्रष्टव्यं च शब्दाह्वं क्षणविषयं च नुशब्दो रधारणार्थ एतद्वत्तमेव नानात्वं नान्यागतमिति तत्र विधानं प्ररूपणात् तद्वत्तं नानात्वं प्रदर्शयितुमाह दुविहायेत्यादि तत्र पंचवादरविधानानि दर्शयितुमाह सुद्धोदयेत्यादि शुद्धोदकं तं डागसमुद्रनदीकृदावटादि गतमवस्थायादिरहितमिति अवस्थायोरजन्त्यांस्त्वेहः पतति हि संतु शिशिरसमये शीत पुद्गलसं पक्षाज्जलमेव कठिनीभूतमिति गर्भमासादिपुसायं प्रातर्वाधूमिकापातो महेत्युच्यते वर्षाशरत्कालयोर्हरितां कुसुमस्तकस्थितो जलविंदु भूमिस्ते हसं पक्षोद्भूतो हरतनुशब्देनाभिधीयते एवमेत्ये पंचवादराप्कायविषयो व्यावर्णिताः ननु च प्रज्ञापनायां वादराप्कायभेदावहवः परिपठितास्तद्यथा करकयो तोष्ण चारक्षतकहृत्तलवणवरुणकालोद पुष्करक्षीरहतेक्षुरसादयः कथं पुनस्तेषामत्र संग्रह उच्यते कथं पुनस्तेषामत्र संग्रह उच्यते करकस्तावत्कठिनत्वाद्धिमांतः पातीशेषास्तु स्पर्शरसस्थानवर्णाभात भिन्नत्वान्न सुद्धोदकमतिवर्त्तते यद्येवं प्रज्ञापनायां किमर्थोपरभेदानापाठ उच्यते स्त्रीवालमंदबुद्ध्यादि प्रतिपत्त्यर्थमिति इहापिकस्मान्न तदर्थं पाठ उच्यते प्रज्ञापनाध्ययनसुपात्तत्वादार्धतत्त्वयुक्तः सकलभेदोपन्यासः स्याद्यनुग्रहाय निर्युक्तयस्तु सूत्रार्थं पिंडीकुर्वन्त्यः प्रवर्तंत इत्यदोष एते वादराप्कायाः समासतोद्देशो पर्याप्तकाश्च पर्याप्तकाश्च तत्रापर्याप्तकावर्णादीनां संप्राप्तपर्याप्तकास्तु वर्णा गंधरसस्पर्शादोशेः सह स्वाग्रशोभिद्यं ते तत्त्वसंख्येयानियोनिप्रसु खानि शतसहस्राणि भवन्ति भेदानामित्यवगंतव्यं संवृतयोनयश्चैते सा च सचित्ताचित्तमिच्छभेदात् त्रिधा पुनश्च शीतोष्णो भवभेदान्निधैवैवंगण्यमानाः योनीनां सप्तलक्षा भवन्ति प्ररूपणानन्तरं परिमाणहारमाह जेवायरेत्यादि ये वादराप्कायपर्याप्तकास्ते संवृतलोकप्रतरासंख्येयभागप्रदेशराशिपरिमाणाः शेषास्तु तयोपिविष्वक् पृथगसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशि परिमाणा इति विशेषचायं वादरपृथिवीकाययमिक्केभ्यो वादराप्कायपर्याप्तका असंख्येयगुणास्तून्मपृथिवीकाया पर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्माप्काया पर्याप्तका विशेषाधिकाः सूक्ष्मपृथिवीकाय पर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्माप्कायपर्याप्तका विशेषाधिका सांप्रतं परिमाणद्वारानन्तरं च शब्द सूचितं लक्षणहारमाह जहेत्यादि अथवा पराक्षिपतिनाप्कायोजीवस्तद्वक्ष्यायोगात्प्रश्रवणादिवदित्यस्य हेतोर सिद्धतो ज्ञावनार्थं दृष्टान्तद्वारेण लक्षणमाह जहेत्यादिवयाहस्तिनः शरीरं कललावस्थायामधुनोत्पन्नस्य द्रव्ये तनवद्वहमेवमप्कायोपीति यथा वा उदकप्रधानमंडकमुदकांडकं अधुनोत्पन्नमित्यतन्मध्यवस्थितं रसमात्रमसंजातावमनभिव्यक्तवज्रादि प्रविभागश्चेतनावद् दृष्टं एषा एवोपमा एजीवानामपीति हस्तिशरीरकललग्रहणञ्च महाकायत्वात्तद्वहभवतीत्यतः सुखेन प्रतिपाद्यते अधुनोपपन्नग्रहणं सप्ताहपरिग्रहार्थं यतः सप्ताहमेव कललं भवति परतस्त्वर्जुदादि अंडकेषु दकग्रहणमेव मर्यमेव

प्रयोगश्चायं सचेतनायापः शस्त्रानुपहतयेसतिद्रवत्वात् हस्तिशरीरोपादानभृतकललवत् विग्रेषणोपादानात्प्रयवगदिव्यदासः तथा
सात्मकतोयमनुपहतत्वाद्गण्डकमध्यस्थितकललवदिति तथापोजीवशरीराणि च्छेद्यत्वाद्भेद्यत्वादुक्षेप्यत्वाद्भोग्यत्वद्येयत्वाद्रसनी
यत्वात्सर्गनीयत्वात्दृश्यत्वात् द्रव्यत्वादेवसर्वेष्विगरीरधर्माः हेतुयेनोपन्यसनीयागमनवर्जभूतधर्मस्वरूपवत्वाकारवत्वादयः सर्वत्रचा
यंदृष्टांतः साम्नाविपाणादिसंघातवदिति नतुचरूपवत्वाकारवत्वादयोभूतधर्माः परमाणुष्वपिदृष्टादित्यनैकान्तिकता नैतदेवंयदत्रच्छेद्य
त्वादिहेतुयेनोपन्यसां तत्सर्वमिन्द्रियव्यवहारानुपातिनचयापरिसमागवोऽत प्रकरणादतीन्द्रियपरमाणुव्यवच्छेदः यदिवानेवासीविपक्षः
सर्वस्यपुत्रलद्रव्यस्यद्रव्यशरीराभ्युपगमत्प्राभ्युजीवसंहितासंहितवंतुविशेषः उक्तद्वतणवोणआतिविगारमुत्तजीदत्त उगिलंताउसत्या
सत्यह्याउनिज्जीयसजीवरूपाउ एवंशरीर वेसिद्धे सति प्रमाणंसचेतनादिमादयः क्वचित्प्रकायत्वादितारोदकवतइति तथासचेतना
आपः क्वचित्स्वातभूमिस्वाभाविकसम्भवत्वाद्दुर्भवत् अथवासचेतनाअंतरिचोद्भावायापः स्वाभाविकव्योमसभूतसस्यातित्वान्मत्यवत्
अतएतेएवंविधलक्षणभाक्त्वाजीवाभवंत्यपकायाः सांप्रतमुपभोगद्वारमाह न्हाणदित्यादिस्नानपानधावन भक्तकरां मेकयानपात्रोदुपग
मनागमनादिकरूपभोगस्ततश्च तत्परिभोगाभिलाषिणोजीवा एतानिकारणान्दृष्ट्यापकायवधे प्रवर्ततइतिप्रदर्शयितुमाह एएहंत्यादि
एभिःस्नानावगाहनादिकैः कारणैरुपस्थितैः विपक्षविपक्षोहितःत्वानोनिकरणाप्रकायिकान्जीवान्निर्दिशन्ति व्यापादन्तिकिमर्थमि
त्याहसांतनुचंतदात्मनोन्वेयन्तः प्रार्थयन्तःहिताहितविचारानुन्यमनस कतिपयदिवसस्याधिरस्य यौवनदर्पाद्मातचेतसुन्तः सद्दिवे
करहिता तथाविवेकिजनसंसर्गविकलाः परस्यावादेर्जतुगणस्य दुःखमसातलक्षणंतदुदीरयत्यसाता वेदनीयमुत्पादयन्तीत्यर्थः उक्तद्व
एकंहिचक्षुरमलंसहजोविवेकः तद्विद्विरेवसहसंवसतिर्हितीयां एतद्द्वयंतुविनयस्यसतत्त्वतोषस्तस्यापमार्गचलनेश्वलुकोपराधः इदानींश
त्यद्वारमुच्यते उच्चिच्छेद्येत्यादिशस्त्रं द्रव्यभावभेदात्तद्विधाद्रव्यशस्त्रमपिसमासविभागभेदात्तद्विधैवतत्समासतोद्रव्यशस्त्रमिदं ऊर्ध्वसेचनसु
खेचनंकूपादेकोशादिनोक्षेपणमित्यर्थः गालनंधनमशृणवस्त्वाह्वान्तेनधावनंवस्त्रान्युपकरणचर्माकोशघटादिभण्डकविषयंएवमादिकंवा
दरापकायेतत्पूर्वोक्तंसमासतः सामान्येनशस्त्रन्तुशब्दोविभागपेक्षयाविशेषणार्थः विभागतस्मिदंकिञ्चीत्यादि किञ्चित्स्वकायंशस्त्रं ना
देयंताडागस्यकिञ्चित्प्रकायशस्त्रं सत्तिकास्तेहत्कारादिकिञ्चिद्वोभयं उदकमित्रास्त्तिकोदकस्येति भावशस्त्रमसंयमप्रसक्तस्य दुःप्रणि
हितमनोवाक्कायलक्षणइति शेषद्वाराणिपृथिवीकायवन्ते तथ्यानिइतिदर्शयितुमाह मेसाणीत्यादिशेषाणीत्युक्त शेषाणिनिक्षेपवेदना
वधनिवृत्तिरूपाणि तान्येवात्रापिद्रष्टव्यानि यानिपृथिव्याभवन्तीत्येतमुक्तप्रकारेणापकायोद्देशक निर्युक्तिर्निश्चयेनार्थवटनाकीर्तितो
प्रदर्शिताभवतीति सांप्रतंस्त्रुत्वागुमेस्त्रुलितादिगुणोपेतस्त्रुत्वारणीयन्तच्चेदं सेवेमीत्याद्यस्यचायमभिसम्बन्धइहानंतरोद्देशकेपरिसमा
प्तिद्वैष्टयिवीकायसमारम्भव्याप्त्युत्तरकालं सम्पूर्णोऽनगारव्यपदेशभागभवति यदहंब्रवीमिअपिसमुच्चये सवद्याननगरोनभवति
याचब्रवीमि अणगारामोत्तिणोपयणमाणेत्यादि नेतिनविद्यतेअगारंमृदहमेपामित्यनेनानगरा इहचयत्यादिशब्दद्वयसेनानगरश
ब्दोपादानेनैतदाचटे मृदपरित्यागःप्रधानंसुनिवत्कारणं तदाययत्वात्मावद्यानुष्ठानस्य निरवद्यानुष्ठायीचमुनिरिति दर्शयतिउज्जु क
र्तेतिचक्षुरकुटिलः संयमदुष्प्रणिहितमनोवाक्कायनिरोधः सर्वसत्तसंरक्षणप्रवृत्तत्वाद्देवैकरूपः सर्वत्राकुटिलगतिरितिभावत् यदिव
मोक्षलक्षणगजजर्जु श्रेणिप्रतिपत्तिःसर्वसञ्चारसंयमात्कारणे कार्योपचारंरुत्वासंयमएवसप्तदशप्रकारश्चसंकरोतीतिचक्षुःकृत् चक्षुका
रीत्यर्थः अनेलचेदमुक्तंभवत्यशेषसंयमानुष्ठायी संपूर्णानगरएवंविधश्चेद्गभवतीतिदर्शयति निवागपडिवन्नेतियजनंवागः नियतोनि
यितोनिश्चितोवावागो निवागोमोक्षमार्गं सङ्गताध्वर्थत्वाद्देतोः सत्यकुज्ञानदर्शनचारित्र्यालतया गतंसंगतमितितंनिवागं सत्यगद्
र्शनज्ञानचारित्र्यालकं मोक्षमार्गप्रतिपन्नोनिवागप्रसिपन्नः पाठान्तरंवानिकायप्रतिपन्नोनिर्गतःकायउद्धारिकादिर्वस्त्राद्यस्त्रिन्वासतिस

निकायोमोक्षः तं प्रतिपन्नो निकायप्रतिपन्नस्तत्कारणस्य स्यग्दर्शनादेस्त्वयत्नानुष्ठानात्स्वयत्नानुष्ठानं वा मायाविनो भवतीति दर्शयति
 अमायं कुलमाणाति मायासर्वतस्त्ववीर्यनिगूहनं नमायाअमायातां कुर्वाणो निगूहितवलवीर्यः संयमानुष्ठाने पराक्रममाणाऽनगारो व्या
 ख्यातइत्यनेन वज्जातीयोपादानादशेषकपायापगमोपि द्रष्टव्यइत्युक्तञ्च सोहीयउज्जुयभूयस्त्वधम्मो सुहृस्वचिद्वृत्तितदेवसमातुहृतसकल
 मायावल्लीवितानः किं कुर्वादित्याह जाएसद्वाएइत्यादि यथाअद्वायाप्रवर्द्धमानानुष्ठानकरणरूपयानिःकान्तःप्रवज्यां गृहीतवांस्तामेवअद्वा
 मअं तोयावज्जीवमनुपालयेद्ब्रूहेदित्यर्थः प्रवज्याकाले च प्रायसः प्रवृत्तपरिणामएवप्रवजतिपत्त्यानुसंयमत्रेणीप्रतिपन्नोवर्द्धमानपरिणामो
 वाहीयमानपरिणामावस्थितपरिणामोवेति तत्रवृद्धिकालोहानिकालोवासमयाद्युत्कर्षेणांतर्मोक्षार्त्तिकः नातः परं संक्लेशविशुद्धाहेभवतः
 उक्तञ्च नांतर्मुक्षार्त्तिककालमतिदृश्यं हि जगति संक्लेशं नृणां पविशोऽहुं शक्यं प्रत्यक्षोच्छात्मनः सोऽर्थः उपयोगद्वयपरिवृत्तिः सानिर्हेतुकास्व
 भावत्वात् आत्मप्रत्यक्षो हि स्वभावो व्यर्थतहेतुक्तिः २ अवस्थितिकालश्च द्वयोर्दृष्टिहानिलक्षणयोर्वयमध्यवज्जमध्ययोरष्टौ समयास्तत ऊर्द्धमव
 श्यं पातात् अथ वृद्धिहान्यवस्थितरूप पपरिणामकेवलानां निश्चयेन गम्यान् वृद्धस्यानामिति यद्यपि च प्रवज्याभिगमोत्तरकालं श्रुत
 सागरमवगाहमानः संवेगे वेराग्यभावनाभावितान्तरात्मा कश्चित्प्रवर्द्धमानमेव परिणामं भजते तथा चोक्तं जहं सुयमवगाहइअइमयर
 सपसरं संजुयमउल्लंघनं पल्लवइसुणी नवनवसंवेगसद्भाते तथापि स्तोकाएव तादृक् बहवश्च परिपतंत्यतोभिधीयते तामेवानुपलयेदितिकथं
 पुनः कृत्वा अद्वा मनुपालयेदित्याह च विजहेत्यादिविहायपरित्यज्यविस्त्रोतसिकांशं कांसाच द्विधा सर्वशंकादेसशंकाचतत्सर्वशंका किमस्ति
 आर्हतो मार्गो न वेति देशशंका तु किं विद्यन्ते अपकायादयो जीवा विशेयप्रवचनेभिहितत्वात् स्पष्टचेतनात्मलिङ्गाभावान्न विद्यन्ते इति चेत्येवमा
 दिकामारेकां विहाय संपूर्णाननगरगुणानुपालयेत् त्वदिवा विस्त्रोता सिद्ध्यभावभेदात् द्विधा तत्तद्भूतविस्त्रोतां सिनद्यादिसोतसं प्रतीतप
 गमनानि भावविस्त्रोतांसि तु मोक्षं प्रति स्यग्दर्शनादिस्त्रोतसाम्प्रस्थितानां विरूपाणि प्रतिज्ञालानि गमनानि भावविस्त्रोतांसितानि विहा
 य संपूर्णाऽनगरगुणभाग्भवति अद्वावानुपालयेदिति पाठान्तरम् विजहिता पुत्रसंजोगं पूर्वसंजोगः मातापितादिरस्य चोपलक्षणा र्थ
 त्वात्पश्चात्संयोगोपि श्शु रादिकृतो ग्राह्य स्तं विहाय परित्यक्ता अद्वा मनुपालयेदिति मीयं तत्रयस्यायमुपदेशो दीयते यथा विहाय विस्त्रोतं
 सितदनु अद्वा मनुपालनं कार्यं स एवाभिधीयते न केवलं भवानेवा पूर्वमिदमनुष्ठानमेवं विधं करिष्यति किं त्वन्यै रपि महासत्त्वैः कृतपूर्वमिति दर्श
 यितुमाह पणयावीरामहावीहिं प्रणताप्रह्लावीराः परीसहोपसर्गकपायसेनाविजयात् वीर्यिः पन्थाः महांश्चासौ वीर्यश्चमहावीर्यस
 स्यग्दर्शनादिरूपा मोक्षमार्गे जिनेन्द्र चन्द्रादिभिः सत्पुरुषैः प्रवृत्तस्तं प्रतिप्रह्लावीर्यवन्तः संयमानुष्ठानं कुर्वन्ति ततश्चोत्तमपुरुषप्रवृत्तो
 यं मार्ग इति प्रदर्श्य तज्जनितमार्गविस्त्रं भोविनेयः संयमानुष्ठाने सुखेनैव प्रवर्त्तयिष्यते उपदेशांतरमाह लोगंचेत्यादि अथवा यद्यपि भवतो न
 तिर्गकमतेपकायजीवविषये असंस्कृतत्वात्तथापि भगवदाज्ञेयमिति अद्वा तव्यमित्याह लोकंच आणाएअभिसमेच्चाअकुलभयं अत्वाधिष्ठ
 तत्वाद्पकायलोको लोकशब्देनाभिधीयते तमपकायलोकश्च शब्दादन्वांश्च पदार्थानां ज्ञाया मौनीन्द्रवचनेनाभिमुखेन सम्यगित्वा ज्ञात्वा य
 थाप्कावाद्योजीवा इत्येवमवगम्य न विद्यते कुतश्चिद्धेतोः केनापि प्रकारेण जन्तूनां भयं यस्मात्सोयमकुतोभयः संयमस्तमनुपालयेदिति सस्त्र
 न्धः यद्वा कुतोभयोपकायलोको यतोऽसौ न कुतश्चिद्धयमिच्छति मरणभीरुत्वात्तमाज्ञावाभि समेत्यानुपालयेद्ब्रूहेदित्यर्थः अपकायलोकमाज्ञया
 अभिसमेत्यवत्कर्त्तव्यं तदाह सेवेमीत्यादि साहं व्रीमिसेशब्दस्य युष्मदर्थत्वात्वाव्रवीमि न स्वयमात्मना लोको अपकायलोको भ्याख्यातव्यो अ
 भ्याख्यानं नामासदभियोग यथा चौरंचौरमित्याह दूहतुजीवानभवंत्यापः केवलमुपकरणमात्रं दृतैलादिवत् एपोऽसदभियोगः इत्या
 दीनामपि जीवानामुपकरणत्वात् स्यादरेकान्तत्वेतदेवाभ्याख्यानं यजीवानां जीवत्वापादनं नैतदस्ति प्रसाधितमपां प्राक्साचेन न त्वं
 यथाह्यस्य शरीरस्याहं प्रत्ययादिभिर्हेतुभिरधिष्ठातामाव्यतिरिक्तः प्राक्प्रसाधित एवमपकायोप्यव्यक्तचेतनया सचेतन इति प्राक्प्रसाधितो
 न च प्रसाधितस्याभ्याख्यानं न्याय्यं अथापि स्यादात्मनोपि शरीराधिष्ठातु रभ्याख्यानं कर्त्तव्यं न च तत्क्रियमाणं घटामिव यतीति दर्शयति
 नेव अन्ताणं अभाइकखे ज्ञानात्मानं शरीराधिष्ठातार महं प्रत्ययसिद्धं ज्ञानाभिन्नगुणं प्रत्यक्षं प्रत्याचक्षीतापनुज्जवीतननुचेतदेव कथमव

सीयते शरीराधिष्ठातात्मास्तीत्युच्यते विस्मरणशीलो देवानां प्रियउक्तमपि भागयति तथा ह्याहृतमिदं शरीरं केनचिदभिसंधिमताक
 फरुधिरांगोपांगादिपरिणतेरन्नादिवत्तथोत्पृष्टमपि केनचिदभिसम्बन्धिमतैव आहृतत्वादनमलवर्दितं तथानन्त्रानोपलब्धिपूर्वकप
 रिस्यंदोभ्रान्तिरूपः परिसन्दत्वात्तदीयवचनपरिस्यन्दवत् तथा विद्यमानाधिष्ठातृव्यापारभाञ्जीन्द्रियाणीति करणत्वाद्वातादिवत्
 एवं कुतर्कमार्गानुसारिहेतुमालोच्छेदः द्वादपरश्रुताकार्यः अतएवंविधोपपत्तिः समधिगतमात्मानंशुभाशुभफलभाजनं प्रत्याचर्त्तां
 एवञ्चसतियोच्छन्नाः कुतर्कं तिमिरोपहतज्ञानचक्षुरपकाय लोकमभ्याख्यातिप्रत्याचटे स सर्वप्रमाणसिद्धमात्मानमभ्याख्याति यथात्मान
 मभ्याख्यातिनास्त्राहंससामर्थ्यादपकायकमभ्याख्याति यतो ह्यात्मनि पाण्याद्यवयवोपेतं शरीराधिष्ठायिनिप्रस्पष्टलिङ्गेभ्याख्याते सत्यव्यक्त
 चेतनालिङ्गोपकायलोकस्तेन सुतरामभ्याख्यातः एवमनेकदोषोपपत्तिं विदित्वानायमपकायलोकोभ्याख्यातव्य इत्यालोप्यसाधवोनापकाय
 विषयमारंभं कुर्वन्तीति शाक्यादयस्त्वन्यथोपस्थिता इति दर्शयितुमाह लज्जमाणेत्यादिलज्जमानाः स्वकीयं प्रव्रज्याभासं कुर्वाणाः यदिवा
 सावद्यानुष्ठानेन लज्जमानाः लज्जां कुर्वाणा एव भक्ताः शाखोलूककणभृत्कपिलादिशिव्याः पश्येति शिष्यचोदनाच्च विवक्षितं कर्मकाञ्च

रामोत्ति एके प्रवयमाणानमिणं विरूवरूवेहिंसत्येहिंसदयकम् समारंभेण उदयसत्यं समारभ
 माणे अणे गुरुवे पाणे विहिंसद् तत्थ खलु भगवता परिणापवेदिता इमस्म चेव जीवियस्स परिवंदणमाणेण
 पुयणा एजाई मरणमोयणा ए दुक्खपडिघायहेउं सेसयमेव उदयसत्यं समारभति अणे हिंवा उदय
 सत्यं समारंभावेति अणे उदयसत्यं समारंभंते समणुजाण तितं सेअहिया ए तं सेअवोही ए सेतं संवुच्च

भाषा

रतानन्यापि स्वयूयान् पश्यन्ति तैरसदाचरितं येनैवं कथ्यते इति दर्शयति अणगारमोत्ति अनगाराः स्त्रोवयमित्येके मार्गभ्रष्टाः साध्याभा
 सः प्रवदन्तो यदिदं विरूपरूपैर्नाना प्रकारैरुदककर्मसमारंभंते तच्च समारंभमाणा अनेकरूपान् वनस्पतिद्वीन्द्रियादीन् विविधं हिंसन्ति अ
 र्यश्च होशियलज्जमाणकहतां संयमयादस्यायकी सावद्यानुष्ठानयकी लाजता एहवासाधुने देखी भ्रष्टाचारपुटो कहतां जुजुआस्वती
 र्थी परती र्थी वापासकहतां देखि एतलो स्याभणी कह्यो जिणि कारणिते अनेरो कहे अनेरो करे ते कहे के अणगारामोत्ति मुखि इमकहे
 अहे अणगारको सावद्ययकी निवृत्त एहवो कहतां जे एपाणी जीव नो पिंड एक के ई समारंभंते हनो समारंभकरता अनेक नाना प्रकार शक्ति
 इं करी पाणी विराधना अनेक भेद वनस्पती वैन्द्रियादिक जीवने हणेंति हीवीतरागजे कहे ते देखे उदयसत्यं तत्थ खलु भगवत
 परिज्ञा प्रवेदिता अस्यैव जीवितस्य परिवंदनमानन पूजनार्थं जातिजरामरणमोचनार्थं दुःखप्रतिघातहेतुं यत्करोति तद्दर्शयति सख्य
 मेवोदकशस्त्रं समारभते अन्यैश्च उदकशस्त्रं समारंभयति अन्याश्च समारभमानान् समनुजानी तितत् उदकसमारंभणं सेतस्य अहिताय
 तथात देवअवो धिलाभाय भवति अर्थ तिहां खलु निश्चै भगवंत श्रीवीतरागि परिज्ञा कहतां अपरिज्ञा प्रत्याख्यान परिज्ञा प्रवेदिता कही एत
 ले स्त्रोभाव उदकने समारंभिकर्म नो बंध एहवो जाणे एन्न परिज्ञा कर्म बंधनो ठाम जाणी पञ्चक्खाण करे प्रत्याख्यान परिज्ञा कही ए जीवित
 व्यने परिवंदनमानन पूजनार्थं एतले अर्थकामहेति तथा जातिमरणमोचनार्थं दुःखप्रतिघातनिमित्ति इणे उदकारं भिकी धे सुम्भने जन्म
 मरण विच्छेद उच्छेदे तथा दुक्खप्रतिघातमोक्षयास्ये इमजाणी जे स्वयं आपण पे उदकारं भकरे अनेरापाहें करावे अनेराकरता अनुमोदे
 ते हने अहितभणी अनेअवो धिलाभभणीयाइ एतले स्त्रोभाव जे अर्थकामहेति आरंभते अहितनो कारण अने उदकने आरंभिकर्म ज्ञय
 तयामोक्षजाणे ए विपरीतमतिपणे बोधिबीजनो नाशकह्यो एहवो उपदेश सांभली जे हने साची मति उपजे ते कहे देखे सेकं सपुरुषसत्
 पयः समारंभण कर्म बंधावेति संबुध्यमान आदानी वसस्य गदर्शनादिसस्य गुत्थावाभ्युपगम्य श्रुत्वा भगवतो अनगाराणां वा अंति के इह
 एके पांसाधूनां ज्ञातं भवति तत्किमित्याह एपो अपकाय समारंभो ग्रंथः एष खलु मोहः एष खलु मारः एष खलु नरकः इत्येवमर्थं गृह्यलोकः

दीपिका टीका

विभिन्नाः शाक्योलूकशिष्याः द्वितीयार्थे प्रथमातान्पश्येति शिष्यनोदनाततश्चायमर्थः शाक्यादीन्गृहीतप्रव्रज्यान्पि सावद्यानुष्ठानं रतान्पश्यन्किन्तैरसदाचरितं येनैवंप्रदर्श्यतेइति दर्शयतिअणगारामोक्ति अनगारावयमित्येकेशाक्यादयःप्रवदन्तोयदिदं विरूपविरूपैरुत् सेचनाग्निविध्यापनादिशस्त्रैः स्वकायपरकायभेदभिन्नैरुदककर्मसमारभन्ते उदककर्मसमारभ्येणचउदकशस्त्रं समारभन्तेतच्चसमारभमाणोअनेकरूपान्वनस्यतिहीन्द्रियादीन्विविधं हि नस्ति तत्खलुभगवता परिष्ठापवेद्यादूमस्त्रचेवजीवियस्त्रपरिवंदणमाणपूयणाएजाइ मरणमोयणाएदुक्खपडिधायहेउं ससयमेवउदयसत्यंसमारभतिअस्मि हिंवाउदयसत्यंसमारम्भावेति अस्मिउदयसत्यंसमारम्भन्तेसमण जाणतितत्खलुभगवतापरिष्ठापवेदिता यथाअस्यैवजीवितस्यपरिवंदनमाननपूजनार्थंजातिजरामरणमोचनार्थं दुःखप्रतिघातहेतुं यत्करोति तद्दर्शयति सेसयमेवन्तिसखयमेवोदकशस्त्रं समारभते अन्नैश्चउदकशस्त्रं समारम्भयतिअन्याश्चउदकशस्त्रं समारभमाणान्समनुजानीते तंसेअहिंयाएतंसेअवोहीए सेतंसम्बुज्झमाणेआयाणीयंसमुट्टाएणंसोच्चाभगवओ अणगाराणंवाइहमेगेसिंणायंभवति एसखलु

शीलंगाचार्यकृतटीका

पिअकर्मकाभवन्ति यथापश्यस्वगोधावतिद्वितीयार्थेवा प्रथमास्तुव्यत्ययेनद्रष्टव्याततश्चायमर्थः शाक्यादीन्गृहीतप्रव्रज्यान्पि सावद्यानुष्ठानंरतान्पश्यन्विभिन्नान्पश्यन् किन्तैरसदाचरितं येनैवं प्रदर्श्यतेइतिदर्शयतिअनगारावयमित्येकेशाक्यादयःप्रवदन्तोयदिदंयदेतत्का कादर्शयति विरूपरूपैरुत्सेचनाग्निविध्युपनादिशस्त्रैः स्वकायपरकायभेदभिन्नैरुदककर्मसमारभन्ते उदककर्मसमारभ्येणचउदके शस्त्रं उदकमेववाशस्त्रं समारभन्ते तच्चसमारभमाणोनेकरूपान्वनस्यति हीन्द्रियादीन्विविधं हि नस्ति तत्खलुभगवतापिष्ठापवेदिता यथास्यैवजीवितस्य परिवन्दनमाननपूजनार्थं जातिमरणमोचनार्थं दुःखप्रतिघातहेतुं यत्करोति तद्दर्शयति सखयमेवोदकशस्त्रं समारभतेअन्नैश्चोदकशस्त्रं समारम्भयति अन्याश्चोदकशस्त्रं समारभमाणान् समनुसमनुजानीते तच्चोदकसमारभणंतस्याहितायभव

माणेआयाणीयंसमुट्टाय सोच्चाभगवओअणगाराणं अंतिएइहमेगेसिंणायंभवति एसखलुगंधेएस खलुमोहेएसखलुमारे एसखलुणरएइत्यसत्यं गटिएलोएजमिणंविह्वरुवेहिं सत्येहिंउदयकम्म समारंभेणउदयसत्यं समारंभमाणेअस्मि अणेरुवेपाणिविहिंसइ सेवेमिसंतिपाणाउदयनिस्सि याजीवाअणेरुइहंचखलुभो अणगाराणंउदय जीवावियाहिया सत्यंचेत्यं अणुवीइपासापुटोस

भाषा

यदिदं विरूपरूपैः शस्त्रैरुदककर्मसमारभते तत्समारभमाणोन्यान् अनेकरूपान्प्राणिनोविविधं हि नस्ति अर्थं तेपुरुषतेउदकारंभकर्म नोकारणजाणतो आदानीयकहतांरत्नत्रयरूपतेहने सस्यकूपकारउद्यमकरीभगवंत श्रीवीतरागतथाअणगारसाधुतेहनेसमीपिसांभ लीतेहएकने एहवोजाणिउंऊइ तेस्योएउदकनोआरंभखलुनिश्चे ग्रंथउदकनो आरंभमोहएमार एनरकएलोकवापडो अनेकअर्थि इंगृह्यतोविविधशस्त्रिइं करीउदकनेसमारंभे तेहनेसमारंभतोअनेराअनेकरूपप्राणियानेहणे सूत्रंसेवेमि० संतिविद्यंतेप्राणिनः उदकनिश्चितापूतरकमत्सादयोयानुदकारंभप्रवृत्तोहन्त्यात् कियंतस्तेजीवाइतिदर्शयति अत्रापकायेजीवाअनेकेएकैकस्मिन्जीवभेदे उदकाश्रिताअनेकेअसंख्येयाः प्राणिनोभवन्ति एतावताउदकारंभप्रवृत्तास्तान्निश्चितवज्जजीवविनाशकारिणोद्रष्टव्याः अन्यदर्शनीवास्तु उदकाश्रितान्हीन्द्रियादीनेव जीवानेवजानंतिनोदकमिति दर्शयतिइहंच खलुनिश्चयेभोइत्यामंतण्णे इहअजीजनप्रवचनेऽनगाराणांसा धूनांउदकंजीवाइति उदकरूपाजीवाश्चयद्वात्तदाश्रितापूतरकादयोवाजीवाव्याख्या अत्रचालनायद्येवं उदकमेवजीवास्ततोअवश्यंतत् परिभोगेसाधवःप्राणानिपातकारकाः संभाव्यंतेतत्तत्तरं नह्येवंयतस्त्रिविधसुदकंसचित्तं मित्रंअचित्तंच तत्रयदचित्तंतत्परिभोगः

साधुनानितरयोरित्यर्थः कथं पुनरिदं सचित्तं जायते स्वभावात् शस्त्रसंबंधाद्वा तदवयवस्वभावाच्चित्तो भवति न वा ह्यशस्त्रैः सज्जाना अपि केचिदतिशयज्ञानिनोपि नाद्रियं तेन वस्यादोषप्रसंगात् यद्वा ह्यशस्त्रसंपर्काद्यदृष्टिचिन्तवर्णादिभिः परिणामांतरापन्नं तस्यादाने साधूनां व्यवहारः किंपुनस्तस्य शस्त्रमिति दर्शयति सत्यं चेत्यत्र अत्रापकाये शस्त्रं उच्यते च न गालनादिकं तु अतुविचिंत्यपर्यालोच्य पश्यावगोक्तवेति शिष्यनोदना तत्तु शस्त्रं यथक्नानाभेदेन प्रवेदितं कचवरगोकरीपसुताग्नितुपादिसंबंधः इति प्रवेदितं भगवता एवं साधूनां सचित्तमिच्छा पृक्कायपरित्यागेनाचित्तपयसा भगवता हृत्तिः प्रतिपादितेत्यर्थः अथ ये पुनः शक्यादयो पृक्कायोपभोग प्रवृत्तास्ति नियमत एवापकायं हिंसं तितदाश्रितानपरा नपि ततन केवलं प्राणातिपातः किंतु अन्यदपि दोषजातमित्यत आह अदुवेति अथ वा सचित्तापकायपरिभोगकारिणां न केवलं हिंसादोषः किंतु अदत्तादानमपि उदकजीवैस्वपरिगृहीतशरीरस्यादानात् जीवादत्तं सांप्रतमेतदोपहृद्यं गन्तः स्वमतानुसारेण परिहर्तुं काम आह कथ्यतिकं नैतत्स्वमनीषिकयारंभयामो वयं किंतु अस्मदागमे आचरणीय प्रतिपादितेन निजीवत्वेन नोस्माकं पातुं कल्पते वीसयादित्वं अथ वा उदकं विभूपायैः स्नाकमनुजानं न समये विभूपाच करचरणपायूपस्थादिप्रक्षालनात्मिका एवं स्नानादिगोचरा तु छाविनां नास्तिक्यद्वेष्टोः एवं ते शक्यादयो सुगन्धमतीन् विमोहा किं कुर्वतीत्याह पुटो सत्ये हिं० यथक् भिन्नसुक्ष्मैर्गौर्नाना रूपैः शस्त्रैर्गो विडुं तित्तिः पृक्कायजीवान् व्यावर्त्तयति विनाशयतीत्यर्थः अथ ते पासागमस्यासारत्वमाह एत्यदि० एतस्मिन् प्रसूते निजागमात्सुचारिणोपानी यस्य पानविभूपायं कल्पत्वांगीकारे ते पासागमस्यः स्याद्वाद्युक्तिभिरभ्याहतः सन्गोणिकरणा एत्ति निश्चयं कर्तुं समर्थो न भवति जैनागमोक्तिश्चुक्तिश्चोदं न जमत इत्यर्थः तथा च एत्यस्यंति एतस्मिन् पृक्काये शस्त्रं द्रव्यभावरूपं समारभमाणस्य द्रव्ये ते समारंभावध्वं धकारणत्वेन अपरिज्ञाता भवन्ति अत्रैवापकाये शस्त्रं असमारभमाणस्य एते आरंभाः कर्मवधहेतुभूता ज्ञपरिज्ञया परिज्ञाता भवन्ति प्रत्याख्यानपरिज्ञया परिहृता भवन्ति अर्थं संति कृतां छे प्राणिवा जीव उदकनिश्रितपाणीनी निचाइं पृथ्वरामत्पदिज्जेवापडा अग्ररण अनायने उदकारं भविषे प्रवर्त्तमान पुरुष हणे ते जीवपाणीनी निचाइं केतला एक छे अग्रेगे क हता वणा छे व सतया स्यावर पुण वणा एके का अ पृक्कायने भेदि उदकविषे वेदियादिक जीवजाणे परं जे उदक स्यावर जीवनो पिंड एह वोन जाणे ते कहे छे इहं चक ० खलु इति निश्चयार्थिभो इति गिद्यादिक ने आसंत गिइ गिजिन प्रवचन विषे अनगार साधुने उदकपाणी ते जीव कक्षा तथा च यद्वयर्का ते हनी निचाइं वसक स्या इहं गिष्यनी चालना भगवन जे इमतो ते पाणीने परिभोगि साधुने प्राणातिपातलागे छे तिहं उत्तर इमम कदि जिगि कारणि पाणी तिहं प्रकारि सचित्तं मित्र अचित्तं तिहं साधुने सचित्त अने मित्र एअग्राह्य एक अचित्त ग्राह्य छे ते अचित्त एक स्वभावे छे वीजो वा ह्यशस्त्रिकरी व्यवहार ज्ञेय छे तिहं जे स्वभावे ते वद्यपि अतिशय ज्ञानी जाणे तो पुण चारि विधाने ग्राह्य व्यवहारि प्ररूपे नही जेवा ह्यशस्त्र इं करि वर्णादिकि परिणामांतरापन्न निर्दोष एषणीयते ग्राह्य प्ररूप्यो ते शस्त्रस्यो तिकहे छे सत्यं चेत्यदि शिष्यप्रते श्रीगुरुकहे छे अहो गिष्य इगि अ पृक्काय विषे शस्त्र अचित्तता नोकारण अगु वीइ कृतां अलोचीने देखि पुटो सत्यंति ते शस्त्र यथक्नाना प्रकारि प्रवेद्यो क हतां भाष्यो जे गृहस्ये आपणे अर्थिचो

दीपिका टीका

मोह ए सखलुमारः ए सखलुनर ए इच्छं गढि एलो ए जमिणं विरूपरूपे सुसत्ये सुउदयक ससारस्मे उदयसत्यं समारभमाणे अग्रे अग्रे गुरुवे पाणे विहिंस इसेवेमि तच्च उदकसमारम्भणं तस्या हिताय भवति तथा तदेव यो धिलाभा य भवति तद्दर्शयति एपो अ पृक्काय समारम्भे ग्रंथः ए पखलुमोहः ए पखलुमारः ए पखलुनरकः इत्ये वमर्थं गृह्यलोकः यद्विदं विरूपरूपैः शस्त्रैः उदककर्मसमारम्भः उदकय स्वसमारभमाणो अन्यान् अनेकरूपान् प्राणिनो विविधं हि नस्ति सवेमीति सोहं एव सुपलज्जानेका पृक्काय तद्वृत्तान्तो वीमिसन्ति पाणा उदयगिस्त्रियार्जावा अग्रेगा इह ह्यखलुभो अग्रागाराणं उदयं जीवा विद्याद्विद्या सत्यं चेत्यत्र अगु वीइय पास पुटो सत्यं पवेति अथ दुवा अदिगाटां कथ्य इगे कथ्य इगे पातुं अदुवा विभूसा ए पुटो सत्यं हिं विडुति एत्यति ते हिं गोणिकरणा एत्यस्य समारभमाणस्य इहं

एआरम्भापरिणायाभवन्ति एत्यसत्यं असमारभमाणस्यैव एआरम्भापरिणायाभवन्ति सन्तिविद्यन्तेप्राणिनः उदकनिश्चिताः पतरकमत्स्यादयो यान् उदकारम्भप्रवृत्तो हन्यात् कियन्तः पुनस्तद्वतिदर्शयति जीवाश्चोगापुनर्जीवोपादानं उदकाश्रितप्रभूतजीवभेदज्ञानाद्येकैकस्मिन् जीवभेदे उदकाश्रिता अनेके संख्येयाः प्राणिनो भवन्ति एवंवाप्यायारम्भाभाजः पुरुपास्तान्निश्चितप्रभूत सत्त्वव्यापत्तिका रिणोद्भूतः शाक्यादयस्तु उदकाश्रितानेव हीन्द्रियादीन् जीवान् दृच्छन्ति नोदकं एतदेव दर्शयति इहञ्चिन्ति इहैव ज्ञातपुत्री ये प्रवचने अनगाराणां साधूनां उदकं जीवा उदकरूपा जीवाः प्रतिपादिताः च शब्दान्तदाश्रिताश्च पूतरकमत्स्यादयो वा जीवा व्याख्याताः यद्येवं उदकमेव जीवास्ततोऽवश्यन्तत्परिभोगसति प्राणातिपातभाजः साधव इत्यत्रोच्यते नैतदेवं यतो वयं त्विविधमपकायं ब्रूमः सचित्तं मित्रं च चित्तं तत्र तत्र योऽचित्तोऽपकायस्तो नोपयोगविधिः साधूनां नेतराभ्यां कथं पुनरसौ भवति अचित्तः किं स्वभावात् उत शस्त्रसम्बन्धात् उभयथापीति तत्र यः स्वभावादेव अचित्ती भवति न वा ह्यशस्त्रसम्पर्कात् अचित्तं जानाना अपिकेचन मनः पर्यायावधिश्रुतज्ञानिनो न परिभुंजते च न वस्यादोपप्रसंगात् यतो भगवता श्रीवर्द्धमानस्वामिना विमलसलिलसमुत्पन्नसत्तरङ्गः शैवलपटलस्रसादिरहितो महाङ्गदोऽप्यगता अशेषजलजन्तुको अचित्तवारिपरिपूर्णः स्वशिष्याणां तट्टवाधितानामपि पानायनानुज्ञात सामान्यश्रुतज्ञानी वा ह्यशस्त्रसम्पर्कजमेव अचित्तं जलं व्यवहरति न पुनः स्वभावजं अतो यद्वा ह्यशस्त्रसम्पर्कात् परिणामान्तरापन्नं वर्णादिभिस्तदचित्तं साधुभोगाय परिकल्पते किं पुनस्तत् शस्त्रं इत्याह सत्यं चेत्यं अणुवीदन्ति शस्त्रं ते हिंस्तन्ते प्राणिनो अनेनेति शस्त्रं तच्च उल्लेचनगालन उपकरणधावनादि । स्वकायादिचर वर्णादयो वा पूर्वावस्थाविलक्षणाः शस्त्रं एव मेतत् त्विविधं शस्त्रं च शब्दोऽवधारणार्थः अन्यतमशस्त्रसम्पर्कविध्वस्तमेव ग्राह्यं नान्यथेति एत्यति एतस्मिन् अपकायेऽनुविचिन्त्य विचार्य इदमस्य शस्त्रं इत्येवंपश्य इत्यनेन शिष्यो नोदना तदेवं नानाविधं शस्त्रं अपकायस्यास्तीति प्रतिपादितं एतदेव दर्शयति पुढोऽसत्यं पवेद्यं पृथग् विभिन्नं उल्लेचनादिकं कचवरगो करीपस्रुतोपादि सम्बन्धो वा शस्त्रं प्रवेदितमाख्यातं भगवता एवं तावत्साधूनां सचित्तमिह अपकायपरित्यागेन अचित्तपयसा परिभोगः प्रतिपादितः येषुनः शाक्यादयः अपकायोपभोगप्रवृत्तास्तोनियमत एवापकायं विहिंसन्ति तदाश्रयाश्चान्यानि तत्र न केवलं प्राणातिपाता रेव किन्तु अन्यदपीति इत्यत आह अदुया अदिन्नादाणं अथवा अशस्त्रोपहता अपकायोपभोगकारिणां न केवलं प्राणातिपातो अपितु अदत्तादानमपि अपकायजीवैः स्वपरिगृहीतशरीरस्यादानात् स्वाम्यदत्तं सांप्रतमेतदोपहृतं शाक्यः स्वसिद्धान्ताभ्युपगमद्वारेण परः परिजिहीर्षुराह कप्रतिशेकप्रद्वेगोपा

शीलंगाचार्य कृतटीका

तितथा तदेवाशेषिलाभाय भवति स एतत्सुखमन्यादानीयं सम्यग्दर्शनादिसम्यग्गुण्याभ्युपगमस्य श्रुत्वा भगवतो नगाराणां वांतिके इहैकेषां साधूनां ज्ञातं भवति तद्दर्शयति एषोऽपकायसमारम्भोऽन्येऽप्यखलु मोह एष खलु मारः एष खलु नरक इत्येवमर्थगृहो लोको च दिदं विरूपरूपैः शस्त्रैः उदककर्म समारम्भेणोदकशस्त्रं समारम्भाणो न्याननेकरूपान् प्राणिनो विविधं हिंसीत्येतत्प्राग्वत् व्याख्येयं पुनरप्याह सेवेमीत्यादिशेषशब्दात् निर्देशे सोऽहमेव सुपलब्धानेकापकायतत्त्वज्ञानोऽवसीमि सन्ति विद्यन्ते प्राणिन उदकनिश्चिताः पूतरकमत्स्यादयो यानुदकारम्भप्रवृत्तो हन्यादित्यथावा परः सम्बन्धः प्रागुक्तमुदकशस्त्रं समारम्भाणो न्यानन्यनेकरूपान् जंतून् विविधं हिंसीति तत्त्वयमेतच्छब्दं मभ्युपगन्तुमित्यत आह सन्ति प्राणा इत्यादि पूर्ववत् कियन्तः पुनस्तद्वतिदर्शयति जीवाश्चोगापुनर्जीवोपादानमुदकाश्रितप्रभूतजीवभेदज्ञापनार्थं तत्त्वेदमुक्तं भवत्येके कस्मिन् जीवभेदे उदकाश्रिता अनेके संख्येयाः प्राणिनो भवन्ति एवंवा विपचारम्भभाजः पुरुपास्तो तन्निश्चितप्रभूतसर्वव्यापत्तिकारिणोद्भूतः शाक्यादयस्तु उदकाश्रितानेव हीन्द्रियादीन् जीवान् दृच्छन्ति नोदकमित्ये तदेव दर्शयति खलु शब्दोऽवधारणे इहैव ज्ञातपुत्री ये प्रवचने हादशागे गणिपिटके नगाराणां साधूनामुदकजीवाश्च शब्दान्तदाश्रिताश्च पूतरकछेदनकलोद्गुणकभ्रमरकमत्स्यादयो जीवा व्याख्याताः अवधारण फलं च नान्येषामुदकरूपा जीवाः प्रतिपादिताः यद्येवमुदकमेव जीवास्ततो वयं तत्परिभोगे सति प्राणातिपातभाजसाधव इत्यत्रोच्यते नैव तदेवं यतो वयं त्विविधमपकायमाचक्ष्महे सचित्तं मित्रं च चित्तं तत्र तत्र योऽचित्तोऽपकायस्तो नोपयोगविधिः साधूनां नेतराभ्यां कथं पुनरसौ भवति अचित्तः किं स्वभावात् उत शस्त्रसम्बन्धात् उभयथापीति तत्र यः स्वभावादेव अचित्ती भवति न वा ह्यशस्त्रसम्पर्कात् अचित्तं जानाना अपिकेचन मनः पर्यायावधिश्रुतज्ञानिनो न परिभुंजते च न वस्यादोपप्रसंगात् यतो भगवता श्रीवर्द्धमानस्वामिना विमलसलिलसमुत्पन्नसत्तरङ्गः शैवलपटलस्रसादिरहितो महाङ्गदोऽप्यगता अशेषजलजन्तुको अचित्तवारिपरिपूर्णः स्वशिष्याणां तट्टवाधितानामपि पानायनानुज्ञात सामान्यश्रुतज्ञानी वा ह्यशस्त्रसम्पर्कजमेव अचित्तं जलं व्यवहरति न पुनः स्वभावजं अतो यद्वा ह्यशस्त्रसम्पर्कात् परिणामान्तरापन्नं वर्णादिभिस्तदचित्तं साधुभोगाय परिकल्पते किं पुनस्तत् शस्त्रं इत्याह सत्यं चेत्यं अणुवीदन्ति शस्त्रं ते हिंस्तन्ते प्राणिनो अनेनेति शस्त्रं तच्च उल्लेचनगालन उपकरणधावनादि । स्वकायादिचर वर्णादयो वा पूर्वावस्थाविलक्षणाः शस्त्रं एव मेतत् त्विविधं शस्त्रं च शब्दोऽवधारणार्थः अन्यतमशस्त्रसम्पर्कविध्वस्तमेव ग्राह्यं नान्यथेति एत्यति एतस्मिन् अपकायेऽनुविचिन्त्य विचार्य इदमस्य शस्त्रं इत्येवंपश्य इत्यनेन शिष्यो नोदना तदेवं नानाविधं शस्त्रं अपकायस्यास्तीति प्रतिपादितं एतदेव दर्शयति पुढोऽसत्यं पवेद्यं पृथग् विभिन्नं उल्लेचनादिकं कचवरगो करीपस्रुतोपादि सम्बन्धो वा शस्त्रं प्रवेदितमाख्यातं भगवता एवं तावत्साधूनां सचित्तमिह अपकायपरित्यागेन अचित्तपयसा परिभोगः प्रतिपादितः येषुनः शाक्यादयः अपकायोपभोगप्रवृत्तास्तोनियमत एवापकायं विहिंसन्ति तदाश्रयाश्चान्यानि तत्र न केवलं प्राणातिपाता रेव किन्तु अन्यदपीति इत्यत आह अदुया अदिन्नादाणं अथवा अशस्त्रोपहता अपकायोपभोगकारिणां न केवलं प्राणातिपातो अपितु अदत्तादानमपि अपकायजीवैः स्वपरिगृहीतशरीरस्यादानात् स्वाम्यदत्तं सांप्रतमेतदोपहृतं शाक्यः स्वसिद्धान्ताभ्युपगमद्वारेण परः परिजिहीर्षुराह कप्रतिशेकप्रद्वेगोपा

अपकायस्ते नोपयोगविधिसाधूना नेतराभ्यांकयंपुनरसौभवत्यचित्तः किंस्वभावाटाहोचिच्छस्त्रसम्बन्धात् उभययापीतिनतवयःस्वभावा
 देवाचित्तीभवति सनवाह्यशस्त्रसम्बन्धात्तमचित्तं जानानाअपिकेवलमनःपर्यायावधि द्युतज्ञानिनो नपरिभुंजतेअनवस्थाप्रसंगभीरुतया
 यतोनुच्यते भगवताकिलश्रीवर्द्धमानस्वामिना यिमलसलिलमुल्लसत्तरङ्गः शैवलपटलवसादिरहितोमहाहरोद्यपगतायेपजलजन्तुको
 चित्तवारिपूर्णस्त्रशिष्याणांठटवाधितानामपिपानाचनानुजज्ञे तथाचित्ततिलगकटस्यगिडलपरिभोगानुज्ञातानवस्थादोषसंरक्षणायभग
 वतानहतेतिश्रुतज्ञानप्रामाण्यज्ञापनार्थं तथाहिसामान्यश्रुतज्ञानीगच्छे धन सम्पर्कारुपितस्वरूपमेवा चित्तमित्यवहरतिजलन
 पुनातरिधनमेवेति अतोयहाह्यशस्त्रसम्पर्कात्परिणामांतरापन्नं वर्णादिभिस्तदचित्तं साधुपरिभोगाचकल्पते किंपुनस्तच्छस्त्रमित्यत
 आह सत्यज्ञेत्यगुणीर्द्धपासेत्यादि शस्यन्तेहिंस्यन्तेऽनेनप्राणिनइति शस्त्रन्तश्चोत्सेचन गालनउपकरण धावनादिस्त्रकायादिच
 वर्याद्यापत्तयोवापूर्वावस्थाविलक्षणाः शस्त्रतथाह्यग्निं पुत्रलातुगतत्वादीपात्पिङ्गलंजलंभवत्युक्षं गन्धतोपिधूमगन्धिरासतो विरसंस्त्र
 र्शतउष्णं तच्चोदृत्तदिदृष्टमेवमिधावस्थां वदिततःकल्पतेनान्यथातथाकचवरगो करीपस्तापोपादीन्धनसम्बन्धात्सोक्तं सोकेप्रक्षिपती
 त्यादि चतुर्भंगिकाभावनाकार्याएवसेतत्तद्विधं शस्त्रशब्देन वारणार्थेअन्यतमशस्त्रसम्पर्कविधस्तेनग्राह्यं नान्ययेति एतेतिपतस्मिन्न
 पूकायेप्रस्तुतेअनुविचिंन्विचार्यइदमस्यशस्त्रमित्ये वंग्राह्यं पत्स्येत्यनेनगिष्यस्यचोदनेतितदेवंनानाविधंशस्त्रमपूकायस्यास्तीतिप्रतिपादि
 तमेतदेवदर्शयति पुढोसत्यं प्रवेदितंष्टयग्विभिन्नमुखेवनादिकं शस्त्रं प्रवेदितमाख्यातं भगवतापाटान्तरंवा पुढोपासंप्रवेदितं एवंष्टयग्वि
 भिन्नंलक्षणेष्टास्त्रेण परिणामितमुदकग्रहणमपार्श्वं प्रवेदितमाख्यातं भगवतापाशोवन्धनं शस्त्रपरिणामितोदकग्रहणमवन्धनमा
 ख्यातमितियावदेवतावत्साधूनां सचित्तमिन्नापूकायपरित्यागेनाचित्तं पवसापरिभागप्रतिपादितःयेपुनःशाक्यादयोपूकायोपभोगप्रवृत्ता
 स्तेनियमतएवापूकायंविहिंसन्ति तदाश्रितांश्चान्यानि तन्नकेवलंप्राणातिपातापत्तिरेव तेषांक्षिसन्वदित्यतआहअदुवाअदिन्नादा
 यंवेति अथचेतिपचान्तरोपन्यास हारेणाशुच्योपदर्शनार्थःअशस्त्रोपहतापूकायोपभोगकारिणां नकेवलंप्राणातिपातोपि त्वदत्तादान
 मपितत्तेषा यतोयेरपूकायजन्तुभिर्वाणि शरीराणिनिर्वृत्तितानि तैरदत्तानितेतान्युपभुञ्जते यथाकथित्पुमान् सचित्तशस्त्रभिक्षुक्रय
 रीरकात् खण्डसुक्तृत्यगृहीयाददत्तंहितस्य तत्परपरिगृहीतत्वात् परकीयगवाद्यादानवत्एवन्तानिशरीराण्यजीवगृहीतानिगृह्ण
 तोअदत्तादानमवश्यंस्माविस्वास्यनुज्ञार्तं सन्नत्ययइतिततश्चनादत्तादानं स्वामिनानुज्ञातत्वात् परानुज्ञातपश्चादिज्ञातवन् नत्वेतदपि सा
 ध्वावस्थामेवोपन्यस्तं यतःपशुरपिशरीरप्रदानं विमुखएवभिन्नार्थमर्यादैश्चैरारटन्विशस्यते तथकचमिवनादत्तादानंस्यात् नचान्यदी
 यस्यान्याःस्वामीदृष्ट परमार्थचिन्तायानत्वेवमशेष लोकप्रसिद्धगोदानादिव्यवहारस्तु द्यतितुद्यतुतामेवंविधपायसम्बन्धः तद्विदेयंयद्दुः
 खितंस्वयंनभवति दासीवलीवदादिवत् नचान्ये पादुःखोत्पन्नैः कारणंहलखड्गादिवत् एतद्यतिरिक्तंदाहपरिगृहीतोरेकान्त नएचोप

त्यं प्रवेदयंअदुवाअदिस्त्रा दाणंकप्यइणेकप्यइणेपाउ अदुवाविभूसाए पुढोसत्येहिंविउदृतिएत्य
 वितेसिंणोणिकरणाएएत्यसत्यं समारंभमाणस्सइच्चेए आरंभापरिस्साया भवंतिएत्यसत्यंअस
 मारभमाणस्सइच्चेते आरंभापरिस्सायाभवंति तंपरिस्सायमेहावीणेवसयं उदयसत्यंसमा
 रंभेज्जाणेवस्येहिं उदयसत्यंसमारंभावेज्जा उदयसत्यंसमारंभंते विअस्येणसमगुजाणेज्जा

भाषा

आजवतुसादिकषोधातेहनो धोवणअयवाअग्नितापितककल्यो पाणीअनेरोपुणशस्त्रपरिणत अचित्तजाणिवो तेपाणीप्रासुकएपणी
 यजाणीसाधुचारित्तियाने तीर्थंकरगणधरिइंग्राह्यकह्यो जेअनेराशाक्यादिकअम् कायनाउपभोगविषे प्रवर्त्तेहेतेअपूकायनाजीवस्या
 वरअसंज्ञाताहणे अनेवलीतेहनीनियाइंतसहे तेहनेपुणहणे एतलेपहिलोप्राणातिपातलागे वलीअनेरोपुणदोपलागेतेदेखाडेहे

अदुवाचदिनाक० अथवासचित्तपाणीनेपरिभोगि प्राणातिपातयाद्वलीचदत्तादानपुण्यलागे तेकिमअपकायनेजीवेआपणोपरिगह्यो
शरीरतेहनेआप्योनयी इणिकारणिजीवादत्तयाइ इहांपरपक्षनी आक्षेपयुक्तिकहेछे नेशाक्यादिकआपणा आगमनेअनुसारिएवि
हेदोपपरिहरेछे जिवारेजैनतेहने सचित्तपाणीनोपरिभोगस्नानादि आरंभदेखीदूखेतिवारितेइमकहे अहोएपाणीनोपरिभोगस्ना
नादिकआपणीबुद्धिइं नयीकरताकिंतुअह्यारे आगमिपाणीनोपरिभोगनिषेध्योनयी जीवपुण्यकह्योनयी इणिकारणिअह्यनेकल्पे
गाढोदीपाविवाभणीविचारकह्यो अह्यनेकल्पे पीवाभणोअनुज्ञातके तथावलीआजीविकादिककहे अह्यारेपीवाभणीकल्पेपरंस्नाना
दिकरिवेनकल्पे शाक्यादिकहेअह्यनेपीवोस्नानकरिवो अह्यारेआगमिकह्योके तेकहेछेअदुवाविभूसाए अथवा उदकविभूपाकहता
हायपगधोवाहेतिलघुनीति वृहन्नीतिशौचनिमित्ति तथास्नानादिनिमित्तिअह्यारे आगमिकोईदोपनयी एहवेष्टपणेंबोलतांमुग्ध
मतीजीवनेव्यामोहिपाडतानि वृंधसपणेपाणीने आरंभप्रवर्त्ते इमकरतास्योकरे तेकहेछे पुढोसत्ये हिं कहतंष्टयकुनानाप्रकारश
स्त्रिंइं करीविउटंति कहतां आपणोसाधुकहावता अपकायनाजीवविणासे हिवेतेहनाआगमोअसारपणोदेखाडेछे एत्यवितेसिंति
ईणेआपणाआगमने अनुसारिसचित्तपाणी अह्यनेपानस्नाननिमित्तिकल्पे इहांदोपनयी एहवेवचनेअंगीकरिवे तेहनोआगमयी
जिनागमोक्तयुक्तिइं प्रेस्योहण्योक्तो नोनिकरणाएकहतां निश्चयकरिवासमर्थनयाइ जिणिकारणितेअज्ञानीमिथ्याहटीनोप्ररूप्यो
तिणिकारणितेनिजवचनप्रमाणकोटि आरोपीनसके पद्लाइमकहे अह्यारेशौचनिमित्तिदोपनयी निवारजेनएहवोआक्षेपकरे
अहोयतीनेस्नानसर्वयादेशयकी सर्वयकीअयोग्यकामांगभणी आभरणादिकनीपरे यतसदीयशास्त्रे पुस्नानंमददर्पकरं कामांगप्रथमं
स्मृतं तस्मात्कामं परित्यज्यनचस्नांतिदमेरता; १ इतिवचनान् यतीनेभावयकीजशौचकर्म क्षयभणीसमर्थ नतद्रव्यशौचयदुक्तं पुराणेआ
त्मानदीसंयमतोयपूर्णा सत्यावहाशीलतटाद्योम्भिः तवाभिषेकंकुरुपांडुपुत्रनवारिणाशुभ्यतिचांतरात्मा १ इतिवचनात्स्वाधिरूढशा
खामोटनन्याइवह्यता श्रीसिद्धांतनोआक्षेपखमीनसके निष्टयथाइइणिकारणितेहनोआगमस्ववचनपुणनिश्चयकरिवासमर्थनऊइए
त्यसत्यं इणिअपकायविषे जेशस्त्रसमारभतेहने एआरंभपरिज्ञातऊइं अनेअपकायविषे जेशस्त्रसमारंभेनही तेहनेआरंभज्ञपरि
ज्ञाइं परिज्ञातजाण्याऊइं प्रत्याख्यानपरिज्ञाइं पञ्चखाऊइं हिवेप्रत्याख्यानपरिज्ञाविशेषयकी ज्ञपरिणपूर्वकदेखाडेछे स्त्रं परि०
तदुदकारंभणवंघायइत्येवं परिज्ञावमेधावी पंडितनैवस्वयसुदकशस्त्रं समारभतेनैवान्यै शसमारंभयति अन्यानवाउदकशस्त्रं समारभ

दीपिका

तुंअदुवाविभूसाए अथस्त्रोपहतोदकारम्भिणो हिजैनैःप्रेरिताः संतएवमाहुः ययानैतत्स्वमनीपिकातः समारंभयामोवचं किन्तुअ
स्त्रदागमेनिर्जीवत्वेन अनिपिहत्वात् कल्पतेसुज्यते नोस्माकंपातुमभ्यवहर्तुं वीप्सयाच नानाविधप्रयोजनविषय उपयोगोअथ
शुभ्रातोभवति तथाहि आजीविकभस्त्रकस्त्रा स्यादयोवदंति पातुमस्माकं कल्पते नस्त्रातुं वारिणा शाक्यादयस्तु स्नानपानाव
गाहनादि सर्वकल्पते अथवाउदक विभूपार्यमनुज्ञातं नःसमये विभूपाचरणपादूपस्थ मुग्धप्रहालनादिका वस्तुभाण्डादिप्रज्ञा
लनात्मिकावा एवंस्नानादिशौचातुष्ठादिनां नास्तिकश्चिहोपः एवञ्च शाक्यादयो मुग्धमतीन्विमोक्षकिं कुर्वन्तीत्याह पुढोसत्ये हिंवि
उटन्ति पृथिविभिन्नलक्षणैर्नाना रूपैरुत्सेचनादिशस्त्रैस्ते अनगरायमाणाविउटन्ति अपकायजीवान् जीवनात्ब्यावर्त्तयन्तिव्य
परोपयन्ति अथतेपामाग मासारत्वमाह एत्यवितेसिंणोणि करणए एतस्मिन्नपिप्रस्तु तेनिजागमादुसारेणांगी कारेकप्यइणेपातु
अदुवाविभूसाए इत्यादिके तेपामयमाग सोयद्वलादपकाय परिभोगेतेप्रवृत्ताः सआगमः स्याद्वाद्यु क्तिभिरभ्याहृतः उन्णोयित
रणएत्तिनोनिश्चयं कर्तुंसमर्थोभवति नकेवलंतेपांडुक्तयः आगमोपिनिश्चयायनसमर्थं यतःआप्तवचनंआगमः भवदागम प्रणेता
अनाप्तः अपकायजीवा परिज्ञानात् तद्वधानुज्ञानाद्वाभवामिव आगमोपिप्रमाणं अनाप्तप्रणीतत्वात्तस्या पुद्गलवाच्यत्वादित्यादि
विभूपासुत्वावयवे षटानप्रमुत्तरदानेक्षमाः यतियोग्यंस्नानंनभवति कामांगत्वान्मंडनवत् भावलोचनेवकर्मक्षययसमर्थं तज्जगारि

साध्यंभवतिनहिमत्याद्य सातस्थिताःकर्मज्ञयभावेनाभ्युपगम्यते विनाचवारिणामहर्षयोविविधंतपोभिः कर्मज्ञपर्यंतितस्मात्तेषां
सिद्धान्तोपनिनिश्चयाय समयोभवतिएवमसत्यं समारभमाणश्च एतस्मिन्प्रायेगस्तद्व्यभावरूपं समारभमाणस्य इत्येते समारंभा
वधबंधकारणत्वेन अपरिज्ञाता भवन्ति अतैवाप्रायेगस्त असमारभ माणस्य इत्येते आरंभाजपरिज्ञायापरिज्ञाता भवन्ति प्रत्याख्यानप
रिज्ञायाचपरिज्ञाता भवन्ति अथप्रत्याख्यानपरिज्ञाविशेषतो ज्ञापरिज्ञायापूर्विकां दर्शयति तं परिज्ञायमेवावीणोवसयं उद्यमस्य समारभे
जाणेवले हि उद्यमस्य समारंभावेज्जा उद्यमस्य समारभंतेवि अग्नेः समगुजाणेज्जाजस्मे ते उद्यमस्य समारंभापरिज्ञाया भवन्ति सेह
मुणीपरिज्ञायकस्मे त्तिवेमि इतिसत्यपरिज्ञाएतद्व्योउद्देस्योसम्मतो तदुत्कारंभगवंधाय इत्येवंपरिज्ञाय मेधायीमयोदायवस्थितः
नैवस्वयमुदकशस्त्रं समाराभत नैवान्यैरुदकशस्त्रं समारंभयेत् नैवान्यानुदकशस्त्रं समारभमाणान् समनुजानीयात् यस्येते उदक

शीलंगाचार्यकृतटीका

कारकं देयं प्रतिजानते जिनेद्रमतावलंविनः उक्तद्वयत्स्वयनदुःखिनं स्यान्वचपरदुःखे निमित्तभूतमपिकेयलमुपग्रहकरं धर्मकृतेतद्भवे
देयमिति तस्मादवस्थितमेतत्तेषां तदुत्तादानमपीति सांप्रतमेतद्दोषहयं स्वसिद्धान्ताभ्युपगमद्वारेणपरः परिजिहीर्षु राहकप्यङ्गोक्त
प्यङ्गोपाठं अदुवाविभूसाए अशस्त्रोपहतोदकारमिणोहिचोदिताः सन्तएवमाहर्षयानैतत् स्वमनीषिकातः समारम्भयामोवयंकिं
त्वागमेनिर्जीवत्वेनानिपिद्वत्वात्कल्पतेयुज्यते नोस्माकंपातुमस्यवहृतुमिति वीप्सयाचनानाविध प्रयोजनविषयउपभोगोहानुज्ञातोभ
वतितयाह्याजीविक्रमस्मन्नाय्यादयोवदन्ति पातुमस्माकंकल्पतेनस्मात् वारिणांशाख्यपरित्राजकादयस्तुस्नानपानावगाहनादिसर्वक
ल्पतेइति प्रमापंतएतदेवस्वनामग्राहं दर्शयति अथवोदकंविभूषार्थमनुज्ञातं समयेविभूषाकरचरणपायूपस्य सुखप्रचालनादिकावस्त
मण्डकादिप्रचालनात्मिकावा एवंस्नातादिगौचानुष्ठायितां नास्ति कश्चिदोपदृति एवंतेपरिफल्गुवचस परित्राजकादयो निजराहान्तोप
न्यामेनमुग्धमतीन्विमोह्यं किं कुर्वतीत्याह पुढोसत्ये हिंविउट्टन्ति पृथग्विभिन्नलज्जगैर्नानारूपैरुत्थेचनादि शस्त्रैर्भोगारावमाणाः
विउट्टन्ति त्तिअप्रायजीवनाहारावर्त्तयन्ति व्यपरोपयतीत्यर्थः यदिवापृथग्विभिन्नैः शस्त्रैरप्रायिकान्विविधं कुट्टन्ति किन्न्तीत्यर्थः कुट्टे
र्द्धातोः छेदनार्थत्वात् अधुनैषामागमानुसारिणामागमासारत्वप्रतिपादनायाह एत्यवितेसिंनोनिकरणाए एतस्मिन्प्रतिप्रस्तुतेस्वाग
मानुसारेणाभ्युपगमेसत्तिकप्यङ्गोक्तप्यङ्गोपाठं अदुवाविभूसाएन्ति एवंरूपेतेषामयमागमोयहलादप्रायपरिभोगेतेप्रवृत्ताः सस्याहा
द्व्युक्तिभिरभ्याहतः सन्नोनिकरणाएन्ति नोनिश्चयं कर्तुं समयोभवतिनकेवलंतेषांयुक्तयोननिश्चयान्नमपित्वागमोपोत्यपिगच्छः कथंपुनस्त
गमोनिश्चयायनालमित्यत्रोच्यते तएवंप्रवृत्त्याः कौयमागमोनायदादेयाकल्पते भवतामप्रायारंभस्तस्मात् प्रतिविशिष्टानुपूर्वीचिन्त्य
स्त्वर्षपदवाक्यसंवातआप्तप्रणीतआगमः नित्योक्तर्कोवाततयैवमस्युपगते योयेनप्रतिपन्नआप्तः सतिराकर्तव्यः अनाप्तोसावप्रा
यजीवापरिज्ञानात्तद्वधानुज्ञानाहामवानिव जीवत्वापांप्राक्प्रसाधितमेव ततस्तत्प्रणीतागमोपि सहस्रं चोदनायामप्रमाणमनाप्त
प्रणीतत्वाद्रूपपुत्रपवाक्यवत् अथनित्योक्तर्का समयोस्युपगम्यते ततो नित्यत्वंदुःप्रतिपादं यतः शब्दानेवकुम्भवदभ्युपगतः समयेः सक
र्तकावर्णपदवाक्यात्मकत्वात्विधिप्रतिषेधात्मकत्वात्उभयसम्मतसकर्तकं ग्रंथसन्दर्भवदितिअभ्युपगम्यवाङ्मनःआमागमसौनित्यत्वादा
कायवत्प्रमाणान्तदनित्यं हठांप्रत्यक्षादिवदितितयाविभूषास्त्वावयवेपिट्टान् प्रत्युत्तरदानेचमाः यतियोग्यं स्नानंभवतिकामांगत्वात्
एडनवत्कामांगताचसर्वजनप्रसिद्धातथाचोक्तं स्नानंमदर्थंकरं कामांगप्रयसंस्तुतंस्मात्कामंपरित्यज्यनैवस्नातिदमेरतागौचार्योपिनपु
ष्कलोवारिणावाह्यमलापनयनमातृत्वात्ह्यन्तर्व्यवस्थितकर्ममलचालनसमर्थवारिहटांतस्माच्छरीरावाङ्मनसामकुसलप्रवृत्तिनिरोधो
भावयौचमेवकर्मज्ञयाचालंतच्च वारिसाध्यंभवति कुतोन्वयव्यतिरेकसमधिगम्यत्वात्सर्वभावानांनहिमत्यादयः द्रवस्थितामत्यादीवाक
र्मज्ञयभाक्केनाभ्युपगम्यते विनाचवारिणामहर्षयोविविधंतपोभिः कर्मज्ञपर्यंतीत्यतः स्थितमेतत्तत्समयो नो निश्चयावप्रभवतीति तदे
वनिःसम्पन्नमपांजीवत्वं प्रतिपाद्यतत्प्रवृत्तिनिवृत्ति विकल्पफलप्रदर्शनहारेणोपसंजिहीर्षुः सकलमुद्देशार्थमाह एत्यसत्यमित्यादिया

वत्सेज्जमुणीपरिणायकम्मेत्तिवेमि एतस्मिन्नपकायेशस्सं द्रव्यभावरूपं समारम्भाणस्येते समारम्भाण्वकारणत्वेनापरिज्ञाताभवंति
अतैवापकायेशस्संसारम्भाणस्येत्येते आरंभान्नपरिज्ञायापरिज्ञाताभवतिप्रत्याख्यानपरिज्ञायाचपरिहृताभवंति तासेवप्रत्याख्या
नपरिज्ञाविशेषतोन्नपरिज्ञापूर्विकां दर्शयति तदुदकारस्संन्यायेत्येवं परिज्ञायसेधावीमर्वादा व्यवस्थितो नैव स्वयमुदकाशस्संसार
भतेनैवान्यैरुदकाशस्संसारंभयेत नैवान्यामुदकाशस्संसारम्भानानुजानीयात्तस्यैतेउदकाशस्संसारम्भाः द्विधापरिज्ञानाभवंतिसए

जस्सेतेउदयसत्थसमारंभा परिणयाभावन्तिसेज्ज सुणीपरिणयातकम्मेत्तिवेमि सेवेमिण्वेवसदंलोगंअ
म्भाइक्खेज्जाण्वअत्ताणंअम्भाइक्खेज्जाजेलोयंअम्भाइक्खइसेअत्ताणं अम्भाइक्खइजेअत्ताणंअम्भा
इक्खइसेलोयंअम्भाइक्खइसेलोयंअम्भाइक्खइजेदीहलोगसत्थस्सखेयस्से अस्सत्थस्सखेयस्से जेअस्सत्थ
स्सखेयस्सेसेदीहलोगसत्थ स्सखेयस्सेवौरेहिंएयंअभिभूयदिदुंसंजएहिं सयाजत्तेहिंसयाअप्पमत्तेहिं

भाषा

मानान्मानुजानीते यस्यैतेउदकाशस्संसारंभाः परिज्ञाताभवंति सएवसुनिःपरिज्ञातकर्माभवति इतिब्रवीमिपूर्ववत् अर्थं तंपरिणाय
कहतांतेउदकानोआरंभकर्मबंधनो कारणइमन्नपरिज्ञाइंजाणी आपणपेउदकाशस्संसारंभेनही अनेरापाहिइंसमारंभावेनहीअ
नेरोआरंभतोअनुमोदेनही जेहनेएउदकनाशस्संसारंभन्नपरिज्ञाइंजाणी प्रत्याख्यानपरिज्ञाइंछंडाणाऊइं तेसुनिचारितिवोप
रिज्ञातकर्मापापनापचक्राणनो करणहारऊइं श्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतेकहेछे ऊंइमकहोंजिम श्रीभगवंतमहावीरसमीपिसांभ
हों इतिशस्त्रपरिज्ञायांतितीयोद्देशकः । इतिश्रीजोउद्देशोकोहीहिं वंशोप्रारंभियेछे तीजेउद्देशेपाणीनोविरतिविशेष साधुपणा
नोकारणकह्यो तेवलीतोप्रमाणयाइ जेअग्निकायसमारंभटाले इणिसंबंधिआव्योउद्देशोकोहिंयेछेस्सुखंसेवेमिनेवसं येनमयाष्टयिव्य
पकायजीवव्यावर्तनमस्कारि सएवाहंतेजस्कायोपलंभायब्रवीमि किंतदित्याह नैवस्वयंलोकमग्निकायंअभ्याचक्षीत एतावताअग्निजी
वानामपङ्कवोनकार्यइत्यर्थः तथानेवात्मानं शरीराधिष्ठातारमात्मानं प्रतिशरीरसंवेद्यं ज्ञानात्मकमभ्याचक्षीत एवंअग्निकायापङ्कवे
आत्मनोपपङ्कवःकृतोभवतीतिदर्शयतिजेलोयंयःपुमानुसुगंधीलोकमग्निकायंअभ्याख्यातिसआत्मानमभ्याख्याति यआत्मानमभ्याख्या
तिसलोकमभ्याख्यातित्यर्थःअर्थश्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतिदूकहेंछेजिणिसे षयिवीअपकायनोविशेषतुहनेकह्योतेऊं हिंवे अग्निकायवि
शेषकऊं कुंतेस्यु नैवसयंदृष्टांलोकशब्दिइं अग्निकायतेहने उत्तमपुरुष निज्जवेनहीएतावताइमनकहेअग्निजीवनऊइतथाआत्माजेप्र
त्येकशरीरविशेषवर्त्तेछेतेहनोपुणअभ्याख्याननकरेएतलेजेइमकहे अग्निजीवनऊइतेआत्मानेपुणनहीमानेजेअग्निलोकनोअभ्या
ख्यानकरेतेआत्मानोअभ्याख्यानकरेजेआत्मानोअभ्याख्यानकरेतैलोकनोकोहतांअग्निनाजीवनोअभ्याख्यानकरेजेछताने अछतोंवोलेते
अभ्याख्यानकाहिंयेहिंवेअग्निनाजीवनीसत्ताप्रतिपत्तिकरीतेहनोआरंभकडुआफलनोकारणजाणीपरिहरिवोएहवोभावदेखाडेछेसु
त्वंजेदीहंयःसाधुदीर्घंलोककोवनस्यतिर्यस्मादयंकायस्थित्यापरिमाणेनशरीरोच्छयेणचशेषैकेन्द्रियेभ्योदीर्घोवर्त्ततेतेनदीर्घंलोकउच्यते
तस्यचशस्त्रमग्निर्नस्मादग्निर्वनस्यतिज्वालयतितस्यखेयणे न्तिखेतज्जोनपुणःअग्निकायंवर्णादितोजानातिअथवाखेदन्नस्तखेदसाह्यापा
रःपाकाद्यनेकभेदःसयतीनामनारंभणीयःइतिजानातिसखेदन्नः अतोयोदीर्घं लोकशस्त्रस्यखेदन्नःस अशस्त्रंसंयमउच्यतेयतःसंय
मोनकिंचिज्जीवंव्यापादयत्यतो अशस्त्रस्संयमस्यखेदन्नो निपुणःसखलुदीर्घंलोकशस्त्रस्याग्नेःखेद
न्नःज्ञेवज्जोवा अर्थजेसाधुदीर्घंलोककहतावनस्यति तैकिमजेहभणीवनस्यतीकायस्थितिइ तथापरिमाणेकरीतथाकायनेकंचपणे
दीर्घंछे तेहवाअनंराएकेन्द्रियनथी कायस्थितिवनस्यतिमाहि जीवअनंतकालरहे अनेराएकेन्द्रियनीकायस्थिति असंख्यातोकालत
याप्रमाणेएकसमयना उपनावनस्यतिकायनाजीवसमेर अपहरियेअनंतकाललगीतो पुणनिर्लेपनथी अनेरानेअसंख्यातजबोल्यो

तवागरीरने जचपणे वनस्पतीनो प्रमाणसातिरेज सहचयोजन एवोशरीरमान अनिराएके द्विदोनथी तिगिकारणिदीर्घ लोक
 शब्दिवनस्पतीकहिचे तेहनोगखअग्निजेहकारणतो प्रवृत्तजालाकरालवैज्ञानर अनेकवचनहीटणादि प्रज्वालितेतिगिगस्रजागिबो
 चिवकोई एकइमकचे सकललोकप्रसिद्धअग्निगस्रखोडी दीर्घ लोकगस्रएवोप्रसिद्धगस्रकहिउ तेकांतदोत्तरंजेहमणी उत्पद्यमानअ
 ग्निसमस्तभूतग्रामनावातभणीप्रवर्त्ते वलीवनस्पतिनीनित्या अनेककमिपिपीलिकाम्रमरकपोतस्वामदादिकचे वृक्षकोटरिइंठयिबीजा
 वपुणछेओत्तरुपाणीपुणछे वृक्षनन्वनजवावुपुणछे एहमणीअग्निसमारंभप्रवर्त्तमान एतलाजीवविणामेइगि अर्थसूचिवाभणी
 दीर्घ लोकगस्रकह्यो एहवादीर्घ लोकगस्रनोजेवकहतां निपुणतयाग्निदृक्कहतां वेदअग्निनोव्यापार तेसाधुनेंअकरणीयतेहनोजा
 गजेदीर्घ लोकगस्रनाखेदृक्ते अगस्रकहतांसंयमजिगिकारणि संयमकिणिहीजीवनोविनाशनकराइतिगि अगस्रकहीइतेहनोवेद
 ननिपुणअनेजेसंयमनोनिपुण तेदीर्घ लोकगस्रनोनिपुण एवोसंयमनोनिपुणपणोकेणे पास्योतेदेवाडेछे मृतवीरेहिं० वीरालीर्थ
 करात्तरिभिमूयेति परीपहोपसर्गादिसेनाविजयेन कर्मगतन्यभिभूयएतत्संयम निपुणत्वंअर्थतोइटं गणधरैःसूत्रतःअवाभूयैने
 पलञ्चं तद्दृश्यति संजएहिंसत्यग्यताप्राणातिपातादित्यनैः तदासयाअप्यमत्तेहिं सर्वकालंप्रमादरचितैरित्यर्थः एततग्निसंयमप्रमाद
 वगगायेनपरिहरंति तातुद्विष्यविपाकइयनायाह जेपमत्तेतियप्रमत्तः प्रमादवान्तयागुणार्थीरन्ध्रन पचनादिभिरग्निगुणप्रयोजन
 वान् सद्दुःप्रणिहितमनोवाद्यायो अग्निसंयमप्रमत्तया प्राणिनां दंडहेतुत्वाद्दंडः प्रकर्षेणोच्यते यतदेवंत किंकर्तव्यमित्याह तंप
 रिण्वाच० तंअग्निकायविषयमारंभ दंडफलंपरिज्ञावमेवावीपंडितस्तन्निषेधं यथाकरोतितयादृश्यति इत्यागिंयमहमग्निसमारंभविषय
 प्रमादाकुलमनाः पूर्वमर्पांतनिदानौ जिनागसोपलब्ध्याग्निसमारंभ दंडतत्वेनकरोमिदित्यर्थः अर्थवीरकहतांपरीपहोपसर्गनासह
 गणार कर्मयत्तु जीपिवा सुभटएहवातीर्थंकरगणधरादिज तेणेकर्मरूपियावेरीजीपीने एसंयमनोनिपुणपणोटीठों तीर्थंकरे अर्थय
 कीसूत्रतो गणधरे टीठों तेकेववाहेसंजएहिंजस्तां सदासर्वदासत्यगुप्रकारियतकहतां प्राणातिपातादियकीविरत तेणेतयाअप्रमत्तप्र

टीपिकाटीका

गस्रं समारंभाद्विवापरिज्ञाताभवन्ति स एवमुनिपरिज्ञात कर्म भवति त्रवीमीति पूर्ववदित्यस्तपरिज्ञायास्तृतीयोद्देशकः परिसमाप्तः ३
 उक्तस्तृतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थश्चरम्यते अस्याचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके मुनिवप्रतिपत्तये प्रकायः प्रतिपादितः अधुना तदर्थमेवक
 मावातं तेजस्काय प्रतिपादनाय अयमुद्देशकः समारभ्यते तदनामनिष्यन्ने निक्षेपे तेजउद्देशकइतिनाम तवतेजसो निक्षेपादीनिनव
 द्वाराणिवाच्यानितानिनिर्बुक्लिहदाहतेइत्यविदाराइताइजाइहवंतिपुटवीएनाणत्तंतुविहागेपरिमाणासुवभोगसत्वेयः तेजसोऽग्नेर
 पिहाराणिनिक्षेपादीनिवाचानि द्वाराणिथयिव्याः समधिगमेभिहितानि तान्येववाच्यानि नानात्वहिभेदोविधानः परिमाणरूप
 भोगयस्त्रेपुश्च यद्वाहृक्षणहारपरिग्रहः भेदद्वारमाहृद्विहाउतेजजीवा सुद्धमातहवायराय लोंगंमिसुद्धमायसज्वलोपपंचेवयवा
 यरविहाणाः वादरभेदानाह इंगालः अगणिः अत्रिज्जालाः तहसुं सुरेवबोधवे वायरतेजविहाणा पंचविहावन्निवाएएग्नेधनो
 विगतधूमज्वालः इंधनस्योदाहक्रियावान् अंगारः विद्युतउल्काऽग्निसंघर्षसमुत्पितः सूर्यमणिसंघतादिरूपचाऽग्निः २ दाहप्रतिव
 ह्वाज्जालविशेषोद्भिः ३ ज्वालाच्छिन्नज्वालाऽंगार प्रतिवह्वाऽप्रतिरलाग्निकणानुविहंभस्वसुसुरः ५ एतेचवादराग्नयः स्वस्थानांगीक
 रणान्कृत्यजेतेर्हृदतीयेषु हीपसुद्रेषु अव्यावातेनपंचदश सुकर्मभूमिषु व्यावातेसतिपंचसुमहाविदेहेषुनान्यत्र उपपातांगीकरणे
 नलोकासंख्येयभागवर्तिनः वादराग्नयः यत्तच्चादराः पर्याप्तका स्तत्रैववादराअपर्याप्तका सन्निधेयातेषामुत्पद्यमानत्वात्तदेवंछद्वा
 वादराअपर्याप्ताऽपर्याप्त भेदेनप्रत्येकंविधायवन्ति एतेचवर्णगंधरसस्पर्शादे शैः सहस्राग्रयोभिद्यमानाअसंख्येययोनिप्रमुखसतसहस्रमे
 वपरिमाणाभवन्ति एषांचसंघतायोनिः उष्णाचसचित्ताचित्तमिदमेदात्तुविवास्तपचैषांयोनिलजाभवन्तिलक्षणद्वारेजहदेहपरीणामोर
 त्तिं यज्जोयगस्रसाउवमज्जरियस्रवजहउगहेतओवसातेजजीवाणः यथारातौऽद्योतकस्य देहपरिणामो जीवप्रयोगशक्तिः प्रकटीभवति

एवं अंगारादीनामपि प्रतिविष्टिप्रकाशशक्तिरनुमीयते जीवप्रयोगविशेषजा यथावाज्वरोष्माजीव प्रयोगं नातिवर्त्तते जीवाधिष्ठित
शरीरकानुपात्येव भवति एषैव उपमाऽग्नेयज्जनां नवमृताज्वरिणः क्वचिदुपलभ्यते प्रयोगश्चात्मात्मसंयोगाविर्भूतो गारादीनां प्रकाशप
रिणामः शरीरस्त्वत् खद्योतकदेहपरिणामवत् एवमादिनालक्षणो नाग्नेयज्जन्तवो निश्चेद्याः परिमाणहारमाहजे वायरपञ्चत्तापलि
यस्म्यसंख्यभागमेत्ताओ से सा उत्तिन्निरासी वीरुलोया असंख्येज्जा । १ । येषां दरपर्याप्ताग्निजीवाः क्षेत्तपल्योपमासंख्येयभागवर्त्तिप्रदे
शराशिपरिमाणाः भवं तितेवाद्दरपृथिवीकायपर्याप्तकेभ्यो असंख्येयगुणहीनाः शेषास्त्वोपिराशयः असंख्येयलोकाकाश प्रदेश
परिमाणाः किंतुवाद्दर पृथिवीकायापर्याप्तकेभ्योवाद्दराग्न्युपर्याप्त कायसंख्येयगुणहीनाः सूक्ष्म पृथिवीकायाऽपर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मा
ग्नेयाऽपर्याप्तकाविशेषाहीनाः सूक्ष्मपृथिवीकायपर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्माग्नेयपर्याप्तकाविशेषोहीनाः सांप्रतं उपभोगद्वारं दहणे पयावणे पयासणे
भक्तकरणेयसे एयवावरते उक्ता एव भोगगुणामणुस्वाणं । दहणं शरीरावयवस्य डंभादिदानं वाताद्यपनयनार्थं प्रकटं तापनं प्रतापनं
शीतापनोदाय प्रकाशकरणं सुद्योतकरणं भक्तकरणं ओदनादिरंधनं सेकौज्वरविमुचिकादीनां एवमादिपुत्रनेकेषु प्रयोजनेषु मनुष्या
णां वाद्दरतेजस्काय विपद्या उपभोगरूपा गुणा भवन्ति शस्त्रद्वारे किंचीसकाय सत्यं किंचीपरकाय तदुभयं किंचि पयंतुद्वयसत्यं भावेत्यस्म
जमोसत्यं । किंचित्स्वकायशस्त्रं यथातालीग्निः पाणीग्नेः शस्त्रं किंचित्परकायशस्त्रं उद्कादिउभयशस्त्रं पुनस्तु परकरीपादिमित्रोग्नि
रपरान्तेः सस्त्रं एतत्तद्रव्यशस्त्रं भावशस्त्रं तु असंयसोदुःप्रणिहितमनोवाकायलक्षणः शेषाणि हाराणि पृथ्वीकायवत् सांप्रतं सूत्रानुगमे सत
सुच्चारणीयं तच्चेदं सेवेमिनेव सयं लोयं यथा इक्खेज्जानेव चत्ताणं यथा इक्खेज्जालोयं यथा इक्खेइसे चत्ताणं यथा इक्खेइजे चत्ताणं यथा
इक्खेइसे लोमयथा इक्खेइत्ति येन मया सामान्यात्मपदार्थं पृथिवी अप्कायजीवप्रविभागव्यावर्णनमकारि स एवाहं अव्यवच्छिन्नज्ञानप्रवाह
तेजो जीवस्वरूपोपलभं समुपजनि तजिनवचन सहर्षो वीमि किं पुनस्सद्दर्शयति नेव सयं लोयमिति इह लोकाशब्देन अग्नि लोकां जीव
त्वेन नैव स्वयमात्मना अभ्याचचीत नैवापह्णवीत इत्यर्थः अग्नि लोकाभ्याख्याने हि आत्मनो विज्ञानादिगुणकलापानुमितस्याभ्याख्यानमवा
प्रोतिनेव चत्ताणं नैवात्मानं शरीराधिष्ठातारं ज्ञानमुख्यगुणं प्रत्यात्म संवेद्यं प्रत्याचचीत तस्य शरीराधिष्ठातृत्वेन आहृतमिदं केनचि
दभिसंधिमता तथात्यक्तमिदं शरीरं केनचिदभिसंधि मतैव इत्येवमादिभिर्हेतुभिः प्रसाधितत्वात् ततो योऽग्नि लोकां अभ्याख्याति स आ
त्मानं अभ्याख्याति यथात्मानमभ्याख्याति सोऽग्नि लोकाभ्याख्याति अधुनाग्निजीवप्रतिपत्तौ सत्यांत द्विपयमभारं भक्तदुःफलपरिहारो
पन्यासाय सूत्रमाह जेदीहलोगसत्यस्मखेयन्ने सेअसत्यस्मखेयन्ने जेअत्यस्मखेयन्ने सेदीहलोगसत्यस्मखेयन्ने यः साधुदीर्घलोको वनस्पतिः
यस्मादसौकायस्थित्या परिमाणे न शरीरोच्छेद्येण च शेषैर्केन्द्रियेभ्यो दीर्घो वर्त्तते तथा हि कायस्थित्या तावत्त्वगुणभक्तिका ईयाणं भंते वगुण
इका एत्तिजालओ केवच्चिरं होइ गोयमाचणंतं कालं अणंतं ओउसप्पणि सप्पिणीओ खेत्तओ अणंतं लोका असंख्येज्जा पुगलपरियट्ठा
तेणं पोगलपरियट्ठाया वलियाएअसंख्येज्जभा गोपरिमाणतस्तु पडुप्पणवगुणस्स इका इयाणं भंते केवइज्जालस्मनिहो वणासिचा गोयमापडु
प्पणवगुणस्स इका इयाणं नत्विनिहो वणा तथा शरीरोच्चत्वेन दीर्घो वनस्पतिः यथावगुणस्स इका इयाणं भंते केमरालिदासरीरोगाहणापन्नत्ता
गोयमासाइरेणं जोयण सहस्मं सरीरोगाहणा न तथा अन्ये पासे केन्द्रियाणां प्रतः स्थितमेतत्त्वदीर्घलोको वनस्पतिः पस्य च गस्तस्मि
र्यस्मात्तच्चिप्रदं ज्वालासालाकुलः सकलतरुगणप्रध्वंसनाय प्रभवति अतो सौतदुच्छात कत्वा त्यस्तं न तु च र्द्धलोकप्र सिद्धा कस्मादग्नि
रेव नोक्तः किमर्थं दीर्घलोक शस्त्रमित्यतो च्यते यस्मादय सुत्यद्यमानोऽग्निः समना भूतग्रामघाताय प्रवर्त्तते वनस्थितिदाहप्रवृत्तस्तुः सृष्टविध
सत्यसंहतिविनाशकारी विशेषतः स्यात् यतो वनस्य तौलमिपि पीलिकास्त्रसरकपोतस्त्रापदादयः संभवन्ति पृथिव्यपितरकोटरव्यवस्थिता
स्यात् आपोऽप्यवशायरूपा वायुरपीपञ्चं च ल स्वभावकोमलकियलयानुसारी संभाव्यते तदेवं अग्निं सभारं भगवत्तत्तावतो जीवाश्चागयति
इत्यस्यार्थस्य सूचनाय दीर्घ लोकाशब्दप्रवृत्तमकरोत् सूत्रकारः यथावा नदरपर्याप्त तेजस्कायाः लोकाः शेषाः पृथिव्यादयो जीवकाय एव
भवन्ति तिरपि तीक्ष्णोरावाणि स्वल्पा इतरपृथिव्यस्त्रिपदादय न स्वतीनायवात्ममंहा विंशतिस्तन्ति द्दगवर्षसहस्र परिमाणो दीर्घाः यस्ये

वाचतोर्दीर्घलोकः श्रव्यादिस्तस्यगच्छं अग्निकायमस्यवेद्यन्ते त्तिज्ञेयज्ञोनिपुणः अग्निकायं वक्षोदितो जानाति खेदज्ञो वाग्देः सत्त्वा
 पारः सर्वसत्त्वानां दहनात्मकः पाकाद्यनेकगतिः कलापोपचितः प्रवरमणिरिव जा ज्वल्यमानो लव्हाग्निव्यपद्गोचरी नाम नारं मणीः
 तमेवं विवर्धेदं अग्निव्या पारं जानातीति खेदज्ञः अतो येष्वर्दीर्घलोक गन्धखेदज्ञः स एवाऽगस्तस्य सप्तदशभेदस्य संयमस्य खेदज्ञः संयमो हि न
 किंचिर्जीवं व्यापादयत्यतो गच्छं जे अस्तस्य खेद्यन्ते त्ति यथा गस्तस्य संयमस्य खेदज्ञो निपुणः स ग्दुर्दीर्घलोकगस्तस्याग्नेः जेत द्रः खेदज्ञो
 वा संयमपूर्वजं हि अग्निविषयखेदज्ञत्वं अग्निविषयखेदज्ञता पूर्वकंच संयमानुष्ठानं कैपुनरिदमेवमुपलब्धं इत्यत आह परीरेहिं एतं अभिभू
 यद्विद्वं संजमेते हि सया अप्यमन्ते हिं जेपमन्ते गुणद्वीमेदं डेपुञ्चइ तं परिष्ठाय मेहायी इयागीगो जसत्तं पुष्पमकामीपनाएणं वनवाति
 कर्मसंवातविदारणानन्तरप्राप्ता तुलकेवलत्रिया विराजंते इति वीरासीं कंकरासौ वीरैर्यतो इष्टमेतद्गणधरैश्च सूत्रतो इष्टं अग्निगच्छं च
 संयमस्वरूपं चेति किंपुनरनुष्ठाय इदं तैरुपलब्धं इदमुच्यते अभिभूयति अभिभवो नामादित्यतुर्द्वा द्रव्याभिभवोरिपुनेनादिपराजयः आदि
 त्यतेजसा वा चन्द्रप्रहनज्वादिते जोभिभवः भावाभिभवस्तु परीपद्गोपसर्गानीकजयात् ज्ञानदर्शनावरणमोक्षांतरायकर्मनिर्दलं परीप
 द्गोपसर्गसेनाविजयादिसमलं चरणं चरणसु द्वे ज्ञानावरणादिकर्मजयः तत्तजयान्तिरावरणं अप्रतिहतं अग्रेष्वेयग्राहिकेवलज्ञानमुपजाय
 ते यथाभूतैस्तैरुपलब्धं तद्गद्यति संजएहिं सम्यग्वताः संयताः प्राणातिपातादिभ्यस्तैः तया सया अप्यमन्ते हिंति सदा सर्वकालं चरणप्र
 तिपत्तौ सूत्रोत्तरगुणमेदायां निरतिचारत्वात् न विद्यते प्रमादो मद्यविषयविकयानिद्राभ्यायेपांति अप्रमत्तान्ते रैवं भूतैर्महावीरैः केवल

शीलंगाचार्यकृतटीका

यमुनिः परिज्ञातकर्माभवति ब्रवीमिति पूर्ववदिति गच्छपरिज्ञायां तृतीयोद्देशकः समाप्त उक्तसृतीयोद्देशकः सां गतंचतुर्थचारस्य ते अस्य
 चायमसि सन्ध्वः इद्वानन्तरोद्देशे गच्छेमुनिव्यतिपत्तये अप्काय प्रतिपादिततदधुना तदर्थमेव क्रमादातन् जस्काय प्रतिपादनायायमुद्दे
 गकासमारस्यते तस्य चोपकमादीनि चत्वार्यनुयोगद्वाराणि वाच्यानि तावद्यावन्नाम निप्यन्ते निक्षेपे तेज उद्देशक इति नाम तत्र तेजसो
 निक्षेपादीनि द्वाराणि वाच्यानि अत्र च प्रथिवीविकल्पतुल्यत्वात् केपाचिदिति द्वे गोद्वाराणां परेपा तद्विलक्षणत्वात् अपाद्वार इत्ये तत
 ह्यमुररीकृत्य निर्दुक्लिततगायामाह नेउस्मवीत्यादि तेजसोप्यग्नेरपि द्वाराणि निक्षेपादीनि वा निष्ठयित्वाः समन्विगमेभिहितानि
 तान्येव वाच्यानि अपवादं दर्शयितुमाह नानात्वं भेदो विधानपरिमाणो पमोगशब्दे पुतुश्चरणे विधानादिष्वेव च नानात्वं नान्यत्वे
 ति च गच्छाद्यक्षणादपरिग्रह यथा प्रतिज्ञातनिर्वहणार्थमादि द्वारा व्याचिरासयाह दुविहेत्यादिस्पष्टा वादरपद्भेदप्रतिपादनायाह इ
 गालेत्यादि दग्धेनो विगतधूमज्वालोद्धार इत्यनस्याः सोपक्रियाविशिष्टरूपस्याविद्युदुल्कायनि संवर्धंसमुत्थितः सृष्ट्वं मणिसंज्ञतादि
 रूपश्चाग्निः दाह्यप्रतिबद्धो ज्वालाविशेषोऽस्ति ज्वालास्त्रिखलान्द्वारप्रतिबद्धा प्रविरलाग्निक्कणानुविद्धं मस्यमुरः एते वादरा अग्नि
 भेदाः पद्भवंतीति एते च वादराग्नयः स्वस्थानागीकरणान्मुप्यजेते द्वे तृतीये पुद्गीपगमुद्ग्रेष्वयावा तेन पद्भयसु कर्मभूमिमुप्याचते
 सति पद्भुविदेहे पुनान्यत्र उपपातागीकरणेन लोकासंख्येयमागवर्त्तिनः तथा चागम उववा एणं दोमु उड्कवाडे सुतिरिव लोचतट्टे यस्या
 यमर्थः अर्द्धं तृतीयोपसमुद्गवाहले पूर्वापरदक्षिणोत्तर स्वदक्षूरमणपर्वतायते ऊर्द्धाधोलोकप्रमाणे कपाटे तयोः प्रविष्टा वादराग्निधू
 तपद्मानकास्तद्वपद्गलभन्ते तथातिरिव लोचतट्टे त्ति तिर्यग्लोकस्यालके वादराग्निधूतपद्मानो वादराग्निव्यपद्गभाग्भवति अन्ये तु
 व्याचक्षते तयोस्तिष्ठतीति तत्तत्स्फुरित्यग्लोकयासी तत्स्य अतिर्यग्लोकतत् स्यः तत्त्वस्थित उत्पत्कुर्वादराग्निव्यपद्गसमासादयति अस्मिंश्च
 व्याख्याने कपाटातर्गत एव गच्छते सबद्धयोर्द्धं कपाटयोरित्यनेनैवोपात्त इति तद्व्याख्यानाभिप्रायं न विद्वः कपाटस्यापनाचेयं समुद्भातेन
 सर्वलोकवर्त्तिनस्ते च प्रथिव्यादयो मारणांतिक समुद्भातेन समवहता वादराग्निधूतपद्मानास्तद्वपद्गभाजः सर्वलोकव्यापिनो भवन्ति
 यत्र च वादरापर्याप्तकास्तै व वादरापर्याप्तकान्तित्रया तेषां सुतपद्मानत्वात्तदेवं सूक्ष्मवादरापर्याप्तकापर्याप्तकभेदेन प्रत्येकं हि
 धाम भवन्ति एते च सर्वं गन्धरसस्यर्गाद्यै सहस्राग्रयोभिद्यमानाः संखेयानि प्रसुख्यत सहस्र भेदपरिमाणामयन्ति तत्रै पासं वतायोनिश्च

पणाच सचित्ताचित्तमिभ्यभेदात्विधा सप्तचैषांयोनिलक्षणाभवन्ति सांप्रतश्चयद्दसमुच्चित्तंलक्षणद्वारमाह जहेत्यादिवयेतिदृष्टांतोपन्या
 सार्थः देहपरिणामः प्रतिविशिष्टाशरीरशक्ति रात्रावितिविशिष्टकालनिर्देशः खद्योतःकद्रुतिप्राणिविशेषपरिग्रह यथातस्यासौदेहपरि
 णामोजीवप्रयोगनिर्दत्त शक्तिराविश्वकास्ति एवमङ्गारादीनामपि प्रतिविशिष्टाप्रकाशादिशक्तिरनुमीयते जीवप्रयोगविशेषाविर्भावितेति
 यथावाज्वरोष्माजीव प्रयोगंभातिवर्त्तते जीवाधिष्ठितशरीरकानुपात्ये बभूवति एषैचौपमाग्नेयजंतूनां नचसन्नाच्चारिणः कचिदुपलभ्यं
 ते एवमन्वयव्यतिरेकाभ्यामग्नेः सचित्ततामुक्तकग्रंथोपपत्तिसुखेन प्रतिपादितासंप्रतिप्रयोगमारोप्यतेअयमेवार्थोजीवशरीराखङ्गाराद
 यच्छेद्यत्वादिहेतुगणान्वितत्वान्सास्त्राविपाणादिसंघातवत्तथाआत्मसंयोगाविर्भूतोङ्गारादीनांप्रकाशपरिणामःशरीरस्थत्वात्खद्योत
 कदेहपरिणामवत्तत्त्वसंप्रयोगपूर्वकाङ्गारादीनामङ्गाराशरीरस्थत्वात्त्वरोष्मवत् नवादित्यादिभिरनेकान्तःसर्वेषामात्मप्रयोगपूर्वकंयतउ
 प्पापरिणामभाक्त्वंतस्मान्नानेकांतस्यासचेतनत्वेजोययायोहारोपादानेनदृष्टिविशेषतद्विचारवत्तात्पुरुषवत्त्वमादिनालक्षणेनाग्न
 याजन्तवोवसेयाःइत्युक्तंलक्षणहारंतदनन्तरंपरिमाणाद्वारमाह जेवायरेत्यादियेवादरपर्याप्तानलजीवाःक्षेत्रपत्योपमासंख्येयभागमात्र
 वर्त्तिप्रदेशराशिप्रमाणाःभवन्ति तेपुनर्वादरदृष्टिवीकायपर्याप्तकेभ्योसंख्येयगुणहीनाः शेषास्त्वयोपिराशयःदृष्ट्वीकायवद्भावनीयाःकिन्तु
 वादरदृष्टवीकायापर्याप्तकेभ्येवादराग्न्ये पर्याप्तकायसंख्येयगुणहीनास्तृप्तदृष्टिवीकायापर्याप्तकेभ्यस्तृप्ताग्नेयापर्याप्तकाविशेषहीनाः
 स्तृप्तादृष्टिवीकायापर्याप्तकेभ्यस्तृप्ताग्नेयेपर्याप्तकाविशेषहीना इतिसांप्रतंउपभोगद्वारमाहदहणेत्यादिदहनंशरीरोद्यवयवस्यवाताद्यपनय
 नार्थःप्रकृत्यन्तापनंप्रतापनंशीतापनोदायप्रकाशकरणसुद्योतकरणंप्रदीपादिभक्तकरणमोदनादिरन्धनंश्वेदोष्वरविशूचिकादीनांइत्येवमा
 दिद्विनेकप्रयोजनेषूपस्थितेषुमनुष्याणांवादरतेजस्कायविषयाउपभोगरूपा गुणाउपभोगगुणाभवन्तीतितदेवमेवमादिभिःक्षीरपस्थितैः
 सततमारंभप्रवृत्तागृहिणोयत्याभासावासुखैपिगस्तेजस्कायजंतून्हिंसन्तीतिदर्शयितुमाहएहैत्यादिएतैर्दहनादिभिः कारयैस्तेज
 स्कायिकान्जीवान्हिंसन्तीतिसंघटनपरितापद्रवणानिकुर्वन्तिसातंसंखंतदात्मनोन्विध्यन्तःपरस्यवादराग्निकायस्त्रुःखसुदीरयन्त्युत्पा
 दयन्तीति सांप्रतंशस्त्रहारन्तश्चद्रव्यभावशस्त्रभेदात्तद्विधाद्रव्यशस्त्रमपिसमासविभागभेदात्तद्विधैवतत्समासतोद्रव्यशस्त्रप्रतिपादनायाह
 पुटवीत्यादिदृष्टिवीधूलिरपूकायआर्द्रंश्वनस्यतिःताच्चप्राणिनएतद्वादरतेजस्कायजंतूनांसमासतःसामान्येनशस्त्रमिति विभागतोद्रव्य
 शस्त्रमाहकिं चीत्यादिकिञ्चिच्छस्त्रंस्वकायएव अग्निकायएवचग्निकायस्यतद्यथाताणोर्ग्नपाणीग्निशस्त्रमिति किंचिच्चपरकायशस्त्रसुद
 कादिउभयशस्त्रं पुनस्तुप्रकरीपादिव्यतिमित्रोअग्निर पाराग्नितुःशब्देभावशस्त्रापेक्षयाविशेषणार्थः एतत्तुपूर्वोक्तसमासविभागरूपं
 दृष्टवीस्वकायादिद्रव्यशस्त्रमिति भावशस्त्रं दर्शयतिभावे शस्त्रमसंयमोदुप्रणिहितमनो वाक्कायलक्षणइति उक्तव्यतिरिक्तहारातिदेशद्वा
 रेणोपसंजिहीर्षुर्निर्धुक्त्तिददाह सेसाणीत्यादि उक्तशेषाणिहाराणि तान्येवयानिदृष्टवीउद्देशके भिहितानि एवमुक्तप्रकारेण तेजस्का
 याभिधानोद्देशकेनिर्धुक्त्तिः कीर्तितव्योवर्षिताभवतीति सांप्रतंसूत्रानुगमेस्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रसुच्चारणीयन्तच्चेदं खेवेमीत्या
 दिअस्यचसम्बन्धः प्राग्ब्रह्मचर्यइति येनमयासामान्यात्म पदार्थदृष्टिव्यपूकायजीवप्रविभागव्यावर्णं नमकारिसएवाहमव्यवच्छिन्नज्ञानंप्रवा
 हतेजोजीवस्वरूपोपलंभसमुपजनिनजनवचनसम्पदोत्रवीमि किंपुनस्तदितिदर्शयतिनैवेत्यादिईहहिप्रकरणसम्बन्धाहोकांशब्दे नाग्निलो
 कोभिधित्वितो तस्ममग्निलोकोजीवत्वेननैवस्वयमात्मनाभ्याचक्षीतनैवापङ्गवीतेत्यर्थः एतदभ्याख्यानेह्यात्मनोपिज्ञानादिगुणकलायानुभि
 तस्याभ्याख्यानमवाप्नोतिअथवाप्राक्प्रसाधितत्वादभ्याख्यानंनैवात्मनोन्याय्यःएवन्तेजस्कायस्त्रं पिप्रसाधितत्वात्अभ्याख्यानंकिंयमागंन
 युक्तिपथमवतरति एवंचास्यागमवलप्रसिद्धस्याभ्याख्यानेक्रियमाणेसत्यात्मनोप्यहंप्रत्ययः सिद्धस्याभ्याख्यानंभवतः प्राप्तःएवमस्त्विति
 चेत्तन्मितिदर्शयतिनेवअन्ताणंअन्नाइक्खेज्जा नैवात्मानंशरीराधिष्ठातारंज्ञानगुणंप्रत्यात्मसंवेद्यं प्रत्याचक्षीतेतस्यशरीराधिष्ठोदर्थेना
 ह्मिदंशरीरं केनचिदभिसंधिमतातथात्यक्तमिदंशरीरंकेनचिदभिसन्धिमतेवेत्येवमादिभिर्हेतुभिःप्रसाधितत्वान्नचसाधितंसाधनंपिपे
 पणवत्विद्वज्जनमनांसिरंजयंति एवञ्चसत्यात्मवत्प्रसाधितमग्निलोकांयःप्रत्याचक्षीतसोविसाहसिकयात्मनमभ्याख्यातिनिराकरोतिद्वयथा

आभ्याख्यानप्रवृत्तः असदैवाग्निलोकमभ्याख्यातिसामान्यपूर्वकत्वाद्दिग्गेषाणांसतिस्त्रात्मसामान्येऽद्यव्याद्यात्मविभागः सिद्धतिनान्यथासा
मान्यविशेषथापकत्वात् व्यापकविनिवृत्तौव व्याप्यस्याव्यवस्थभाविनीविनिवृत्तिरिति क्त्वा एवमयमग्निलोकः सामान्यात्मवत्तमभ्याख्या
इति प्रदर्शितमधुनाग्निजीव प्रतिपत्तौ सत्यांतद्विषयसमारंभः कटुकफट्टपरिहारोपन्यासाय सूत्रमात्रं जेदीहेत्यादिव्यवृत्तिसुसुक्ष्मदीर्घलो
कोवनस्पतिर्यस्यादसौ कायस्थित्यापरिमाणेन गरीरोच्छ्रेयश्चमेषैकेन्द्रियेभ्यो दीर्घैर्वर्ततेतथाहि कायस्थित्यातावन् वण्मण्डकाद
एणंभंतिवण्मण्डकाण्ति कालश्चोकेवचिरं होइ गोयमाचरणं कालं अनंताउडुप्पिणि अवच्छप्पिणीउडुत्तश्चोचणंतालोयाचसंखेज्जा
पोग्गलपरिपट्टातेणं पुग्गलपरिवट्टा आवलियाएचसंखेज्जतिभागे परिमाणतस्तुपडुप्पन्नवण्मण्ड काद्वयणंभंतिकेवतिकाः लम्पनिह्वे वणा
सियागोदमापडुप्पन्नवण्मण्डकाद्वयणं नत्वनिह्वेवणा तथागरीरोच्छ्राञ्च दीर्घैर्वनस्पतिवत्तमण्डकाद्वयणंभंति केमहालियागरी
रोगाहणापक्त्ता गोयमासाद्वयरेणं जोयणसइस्संरोगाहणा नतयान्ये पांएकेन्द्रियाणामतः स्थितमेतत्सर्ववर्दीर्घ लोकोवनस्प
तिरिति अस्यचयस्त्वमग्निर्यस्यात्प्रवृत्तद्वज्जालाकलापोवुल सकलतत्त्वगणप्रश्नं सनायप्रभवति अतोसौतदुत्पादकत्वाच्छस्सं नपुनसर्व
लोकप्रसिद्धाकल्पादग्निरेवमोक्तः किंवाप्रयोजनसुरीहृत्योक्तं दीर्घलोकगस्तमित्यतोच्यते प्रेक्षापूर्वकारितयाननिरम्भिप्रायमेतत्कृत
मिति वक्ष्यादयमुत्पद्यमानोच्चात्यमानोवा ह्यववाहससमभूतग्रसवातावप्रवर्तते वनस्पतिदाहप्रवृत्त सुवृद्धविषयत्वं इति विनाय
जारीविशेषतः स्यात् यतोवनस्पतौ क्त्वमिपिपीलिकाभ्रमरकपोतस्वापदादयः संभवतितथाऽथिय्य पितरुकोटरव्यवस्थितास्यात् आपोष्यव
म्हावरुपावायुरपीपञ्च चल्स्रभावकोमल किमलयायुसारीसंभाव्यतेतदेवमग्निसमारंभप्रवृत्त एतावान् जीवान्नागवत्य स्यादस्य सूचनाय
दीर्घलोकगस्तस्यग्रहणमकरोत्सूटकारइतितथाचोक्तं जायतेयंनइत्यतिपावर्गजलइत्तएतिक्रमन्नवरं सत्यं सच्चोविदुरासदंपाईणं प
दिग्वाविउडुं अण्णिमाम्मिउडुहेदाविणओवाविदहेउत्तरउविउमूयाग्नेसमावाउडुववाहोनसंसुत्तंपईवपयावट्टासंजयाकियनार
भेच्चयवावाटरतेजस्वाययः पर्याप्तकाः स्रोकाः शेषाःऽद्यव्यादयोर्जीवकाया वडवभवस्थितिरपितीग्यहोरात्राणि स्वल्पाइतरेषांऽथि
व्यववायुवनस्पतीनांचवाकमं द्वाविंगतिसप्तत्रिदशवर्षसहस्रपरिमाणादीर्घा अवसेयाइतिअतोदीर्घलोकः ऽद्यव्यादिरुस्यगस्तमग्न
कायस्यस्त्वैल्लोनिपुण अग्निकायं वर्णादितो जानातीत्यर्थः खेदोवाखेदस्तद्व्यापारः सर्वसत्त्वानां दहनात्मकः पाकाद्यनेकगति
लोपोपचितः प्रवरमग्निरिवजाज्वल्यमानो लब्ध्वाग्निश्चपदेयः यतीनामनारंभणीयः तमेवंविधखेदमग्निय्यापारं जानातीति खेदश्च
अतोयएवदीर्घ लोकगस्तस्यखेदश्चाः सएवागस्तस्यसप्तदशमेदस्यसंयमस्यखेदश्चाः संयमोहिनकिञ्चिज्जीवं व्यापादयत्यतो गस्तं एव
मनेनसंयमेन सर्वसत्त्वामयप्रदायिनावुठ्ठीयमानेनाग्नि जीवविषयसमारंभः गत्यः परिहर्तुं ऽद्यव्यादिकाय समारंभइत्येवमसौसंयमे
निपुणमतिर्भवति ततश्च निपुणमतिर्वाहदित परमार्थोऽग्निसमारंभाद्व्याहृत्य संयमानुष्ठानेप्रवर्तते इदानींगतप्रत्यागतलक्षणेनावि
नाभावित्वप्रदर्शनार्थं विपर्ययेण सूत्रावयवपरामर्शं करोति जेअसत्त्वस्वेत्यादि यद्वागस्तो संयमेनिपुणः सखलुदीर्घ लोकगस्तस्याग्नेः
जवच्चाः खेदोवासंयमपूर्वकं ह्यग्निविषयखेदश्च वं अग्निविषयखेदश्च तापूर्वकंच संयमानुष्ठानं अन्यथातदसंभवएवेत्येतद्वत्प्रत्यागतम
लमाविर्भावनिर्भवति कैः पुनरिदमेवमुपलब्धमित्यतथाह वीरेहीत्यादिअथवासह क्लृप्तमिद्वौ सत्त्वावाच्यमस्मिन्निर्भर्तीत्यतउडुत्त
वीरेहीत्यादि वनवातिकर्मस्वातदिदाग्नानन्तर प्राप्तातुलकेवलत्रियाविराजन्तइति वीरासौर्वकृतसौर्वरैर्यतो हटमेतद्गणधरैश्च
सूवतोग्निगस्तं हटं अगस्तं संयमस्वरूपं वेति किंपुनरनुटायेदं तैरूपलब्धमित्यतोच्यते अभिमूयेत्तिअभिभवोनासादिव्यतुर्द्वा द्रव्यामिष
योरिपुसेनादिपराजय आदित्यानेजसावाचंद्रग्रहणक्षतादितेजोभिस्त्व भावाभिस्त्वपरीपडोपसर्गानीकज्ञान दर्शनावररमोहांतरा
यकर्मनिर्दं लनंपरीपडोपसर्गादितेनाविजयादिमलं चरणं चरणमुद्वेर्णनावरणादिजर्मयस्तत्तुचयान्निरावरणमप्रतिहतमयेपक्षेवया
दिजेवलमुपजायतेइदमुलं यदतिपरीपडोपसर्गज्ञानदर्शनावरणीयमोहान्तरायाग्यमिभूयैकवलमुत्पादतेरूपलब्धमित्यतयामृतैरौरिदसु
पडुयन्तर्दग्गतिं संजर्णं संयमयताः सयन्ताः प्राणातिपातादियमैवथासदासर्वकालं चरणप्रतिपत्तौ चलोत्तरगुणानेदावांनिरतिचार

त्वाद्यन्तव्रतस्तौ स्तथासदासर्वकालं न विद्यते प्रमादो मद्यविषयकपायविकथानि द्राव्या ये पाते प्रमत्तास्तौ रेवं भूतैर्महावीरैः केवलज्ञानचक्षुषे
दं दीर्घलोकशस्त्रं अशस्त्रं संयमो हटसुपलब्धमिति अत्र च पन्नग्रहणादीर्यासमित्यादयो गुणा गृह्यते प्रमादग्रहणानुमद्यादि निवृत्तिरिति
तदेवमेतत्प्रधानपुरुषप्रतिपादितमग्निशस्त्रमपायदर्शनादप्रमत्तैः साधुभिः परिहर्त्यमिति एवं प्रत्यक्षीकृतानेकदोषजालमप्यग्निशस्त्रं सुप्रभो

जेपमत्ते गुणद्वौ एसेह दंडेति प्रवृत्तं तं परिष्ठापय मेहावी इयाग्निं जेमहं पुष्पमकासौ पमा एं लज्जमा
णा पुढोपास अणगारामोत्ति एगेपव दमाणा जमिणं विरूवरूवेहिंसत्येहिं अगणिकमसमारभेण
अगणिसत्यं समारभमाणे अग्ने अग्ने गुरुवेपाणे विहिंसंति तत्खलु भगवता परिष्ठापवेदिता इमस्म
चेव जीवियस्स परिवंदण माणण पूयणा ए जाईमरणमोयणा ए दुक्वप्रतिधातहेउं सेस यमेव अगणि

भाषा

मादरहितते गेहिंवे' ए अग्निशस्त्रप्रमादी परिहरे' तही ते उद्दिश्य विपाकदेखाडिवाभणी कहेके ते किं सौ जेपमत्ते • जेप्रमादी तथा गुणा
र्या विषयाभिलापी ते ते गे अथवसा इदुटमनवचनकाय एहवोक्ततो दंडप्राणीना दंडकारणयकी दंड एहवो विशेषे कहिंये जेइमतो स्योंक
रिवो ते कहेके तं परिष्ठापय कहांते अग्नि काय समारंभनो फलदंडजाणी मेधावी पंडित अ आपणय को ते आरंभताले ते किम इयाग्निं जेहो
अनादि भवसंतति भमतो प्रमाद विषयवाह्यो पुष्पं कहां अतीतकालि अग्नि कायनो समारंभ करतो तिम इयाग्निं कहांते हि वडा तिकरण शु
द्धि ईन करों एसाधुनो मार्ग हि वजे एहयकी विपरीत ते अन्यथा बोने अन्यथा करे' ते देखाडेके सूत्रं लज्जमा • लज्जमानाः स्वागमोक्ता नु
ष्ठानं कुर्वाणाः सावधानुष्ठानेन बालज्जा कुर्वाणाः पृथक् विभिन्नाः शाक्यादयस्तान् पश्येति शिष्यनोदना अनगाराः स्त्रोवयमित्ये के प्रवदमा
नाः यदिदं विरूपरूपैः शस्त्रै रग्नि कर्म समारंभेण अग्निशस्त्रं समारभमाणा अन्यान् अनेकरूपान् प्राणिनो विहिंसंति अर्थ अहो शिष्य एसा
वशानुष्ठानयकी लज्जमानज्जा शाक्यादिकदेशि ते इमकहे अहो अनगरछों एहवो कहांते अग्निशस्त्रसमारंभ करी अग्निशस्त्रसमा
रंभता एतावता अग्निनो अ रंभ करता अने रा अने कवे' द्रियादिरूप प्राणियाने हणें हि वे श्रीवीतरागप्रणीत उपदेश कहेके सूत्रं तत्
ख • तत्खलु भगवता परिष्ठापवेदिता अस्यैव जीवितस्य परिवंदनमान न पूजनार्थं जतिमरणमोचनार्थं दुःखप्रतिषातहेतुं सखयमेवाग्नि
शस्त्रं समारभते अन्यै अग्निशस्त्रं समारंभयति अन्यान् समारभमाणान् समनुजानीते तदग्नि समारंभणं तस्य अहिताय अयोर्धिलाभाय च
भवति तिष्ठां खलु निश्चे भगवंत परिष्ठाप वेदी इग्निजीवतव्यने परिवंदनमान न पूजाने अर्थितया जातिजरा मरणस्य का विवाने अर्थितया
दुक्वप्रतिषातहेति ते पुरुष आपणी अग्निशस्त्रसमारंभे अने रापाहिंसमारंभावे अने रो समारंभतो अतु सो दे ते अग्निनो समारंभते हने

दीपिकाटीका

ज्ञानचक्षुषा इदं दीर्घलोकशस्त्रं अशस्त्रं संयमो हटसुपलब्धं तदेवं एतत्प्रधान पुरुषप्रतिपादितं अग्निशस्त्रं अपायदर्शनात् अग्रमत्तैः साधु
भिः परिहर्त्यमिति एवं प्रत्यक्षीकृतानेकदोषजालं मय अग्निशस्त्रं उपभोगलोभात् प्रमादवशगायेन परिहरंति तानुद्दिश्य विपाकदर्शनायाह
जेपमत्ते यो हि प्रमत्तो भवति मद्यविषयादि प्रमादै रसंयतोरन्धनपचनप्रकाशातापनाद्यग्निगुणप्रयोजनवान् रुदुःप्रणिहितमनो वाक्का
योऽग्निशस्त्रसमारभ्यतया प्राणिनां दण्डहेतुत्वाद् दंडः प्रकर्षेणोच्यते प्रोच्यते यतश्च वंतत किंकर्त व्यमित्याह तं परिणायमेधावीतं अग्नि
कायविषयमारभंदंडफलं परिष्ठापय मेधावी मर्यादाव्यवस्थितो वक्षमाणप्रकारेण व्यवच्छेदमात्मनि आचिनोति करोति तस्मै वप्रकारं दंड
ति इयाग्निमितियमहं अग्नि समारंभं विषयप्रमादेनाकुली कृतांतःकरणः सन् पूर्वमकार्षं तमिदानीं जिनवचनोपलब्ध अग्नि समारंभं दं
उतत्वो नो करोमीति अन्ये त्वन्यथावादिनो अन्यथाकारिण इति दर्शयितुमाह लज्जमाणा पुढोपास अणगारामोत्ति एगेपववसाजेज
मिणं विरूवरूवेहिंसत्येहिं अगणिकमसमारंभेण अगणिसत्यं समारभमाणे अग्ने अग्ने गुरुवेपाणे विहिंसंति लज्जमाना स्वागमोक्ता नुष्ठानं

नाङ्कुर्वणाः सावधानुष्ठानेनवालज्जाङ्कुर्वणाः पृथग्विमिन्नाः यास्यादयः तान्पश्येति संयमानुष्ठानेस्तिरीकरणार्थं शिष्यनोदनाभ्युदगा
रावयमित्येकेप्रवदमानाः किंतैर्विरूपमाचरितं येनैवंप्रदर्श्यते इतिदर्शयति यदिदं विरूपरूपैः यस्मै रग्निकर्मसमारंभेण अग्निगच्छं
समारंभमाणः सन् चत्वन्यत्रनेकरूपान् प्राणिनोविहितानि तत्त्वश्रुतभगवतापरिस्तु पदेइवा इमंस्वचैवजीवियस्मपरिवंदनमागणपुत्र
णाएजाईमरणमोचनाय इवखपडिवायहेतुं एससयमेवअग्निगत्यंसमारभति अग्नेहिंवाअग्निगत्यं समारंभावेइअग्नेवाअग्नि
गत्यं समारंभमाणे समस्तुजाणति तवखलुभगवतापरिज्ञाप्रवेदिता यथाअस्यैवपरिफलगुजीवितस्यपरिवंदनमाननपूजनार्थंजा
तिमरणमोचनायं दुःखप्रतिवातहेतुं यत्करोति तद्दर्शयति सपरिवंदनाद्यर्थी स्वतएवाग्निगच्छं समारंभते अन्यैवाग्निगच्छं समारंभ

गौलंगाचार्यकृतटीका

गलोभात्रमादवगगयेन परिहरंतितानुद्दिश्य विपाकदर्शनायाह जेपमत्तेत्यादि योहिप्रमत्तोभवतिसद्विषयादिप्रमादैरसंचतो गुणा
वीरन्धनपचनप्रकाशतापनाद्यग्निगुणप्रयोजनवानुसृष्टः प्रणिहितमनोवाङ्मायोऽग्निगच्छसमारंभतयाप्राणिनां दंडहेतुत्वाद्दण्डः प्रकर्षेणो
च्यतेप्रोच्यतेआयुर्हतादिव्यपदेशवदित्यतश्चैवंततः किं कर्त्तव्यमित्यत आहतं परिन्वायमेवावीतमग्निकायसमारंभं दंडफलं परिज्ञायन्नप
रिज्ञाप्रत्याख्यानपरिज्ञाभ्यां मेवावीमर्यादाव्यवस्थितोवच्यमाणप्रकारेण व्यवच्छेदसाधन्यचिनोर्नाति तमेवप्रकारं दर्शयितुमाह इवा
णीत्यादिचमहमग्निसमारंभं विषयप्रमादेनाकुलीकृतान्तःकरणः सन्पूर्वमकार्षितमर्मादानैः जिनवचनोपलब्धमग्निसमारंभं दंडदंड
तः नोकरोतीति अन्ये त्वन्यथावादिनोऽन्यथाकारिण इतिदर्शयितुमाह लज्जमाणेत्यादि यावत्अन्ने अग्नेगच्छेपाणेविहिंसइत्तिचस्यग्रंय
स्वायंस्वायमर्थोऽनेयतः प्रदर्शयतेलज्जमानः स्वागमोक्तानुष्ठानं कुर्वणाः सावधानुष्ठानेनवालज्जाङ्कुर्वणाः पृथग्विमिन्नाः यास्यादयपश्ये
तिसंयमानुष्ठानेस्तिरीकरणार्थं शिष्यस्योदनाभ्युदगारावयमित्येके प्रवदमानाः किंतैर्विरूपमाचरितं येनैवंप्रदर्श्यते इतिदर्शयति य
दिदं विरूपरूपैः यस्मै रग्निकर्मसमारंभेण अग्निगच्छसमारंभमाणा सन्नन्याननेकरूपान् प्राणिनोविहितानि तत्त्वश्रुत भगवतापरि
ज्ञाप्रवेदिता यथाअस्यैवपरिफलगुजीवितस्य परिवंदनमाननपूजनार्थं जातिमरणमोचनायं दुःखप्रतिवातहेतुं यत्करोति तद्दर्शयति सप
रिवंदनाद्यर्थी स्वतएवाग्निगच्छं समारंभते अन्यैवाग्निगच्छं समारंभमाणान् समस्तुजानीतेतज्जाग्ने समारंभणं सेतस्य सुखलिश्वोर

संयंसमारंभइअग्नेहिंवाअग्नि सत्यंसमारंभावेइअग्नेवाअग्निगत्यं समारंभमाणे समस्तुजाण
इतसेअहिवाएतसे अग्नेहिवाएसेतंसं वृक्षमाणेआयाणीयं समुद्रायसोच्चाभगवत्अणगाराणंदूह
मेगेसिंणायंभवति ए सखलुगंये एसखलुमोहे एसखलुमारेएसखलुगर ए इहत्वं गीटिएलोएजमिणं
विह्वह्वेहिंसत्ये हिंअग्निगत्यंसमारंभमाणेअग्ने अग्नेगच्छेपाणे विहिंसइसे वे निसंतिप्राणापुह

भाषा

अहितनरकादिदुःखस्यैवाह तयाविपरोतमतिप्रयोजकरी बोधिवीजनानागमर्णायाह स्वसेतंसं सइत्तिकाः कर्मैतदसदाचरसंदर्शि
तंसचसंबुधमानोऽग्निसमारंभणं पाचयेतिजानन् आदानार्थं सम्यग्दर्शनादिसमुत्थायाभ्युपगम्य अत्राभगवदतिकेअनगाराणंच
वृक्षेकेपांगान्नांवातंभवति किंतदित्याहएषोऽग्निसमारंभः खलुग्रंयः कर्म हेतुत्वात् एषखलुमोहः एषखलुमारः एषखलुनरक इत्येवमर्थ
मज्जोलीकोयदिदं विरूपरूपैः यस्मै रग्निकर्म समारंभते तत्समारंभमाणा सन्नन्याननेकरूपान् प्राणिनोविहितानि तेनेहने एउपदेशदीधो
नेअग्निनोआरंभपापमणी एहवोसंबुधमानजाणतो भगवंतअदवाअनगारसमीपिसंभली इहांजगमादिएकसाधुने एहवोसाखो
इहनेकिंसेजिएअग्निनोसमारंभते खलुनिश्चेग्रंयः कर्म वधनोकारण एमोहएमारएनरक एहनेअर्थिमज्जोलोकएअग्निगच्छसमारंभेतस
मारंभतोचनेराप्रागियाहणे विवेनेदेवाडेछे लुत्रसेवेनिसेवेनीतितइहंजीमिववाग्निसमारंभणेजीववातोभवति यथासंतिविद्युते

प्राणाः जंतवः, द्यिवीकायनित्रिताः, द्यिवीमात्रिताः, कृमिकुं, युपिपीलिका, हिष्टिकादयः, तथा च गुल्मवितानादयो वा, तृणपत्रनित्रिताः, पतंगेलिकादयः, काष्ठनित्रिता, हुणोपदेहिकादयः, गोमयनित्रिता, कुं, युपनकादयः, कंचवरस्तृणपत्रपतिससुदायस्तनित्रिताः, कृमिकीटपतंगादयः, संतिविद्युं ते संपातनो मत्तिका, मरुपतंगमशकविहगादयः, एते संपाति नोजीवा आहत्योपागत्य स्वतएव अग्निश्रियाया पतंति तेषां यद्भवति तदा ह्यग्निरिति अग्निना च लुप्तुं टायके गलभादयः, संपातमेकी भावं गात्रसंकोचमापद्यंते ये तत्र संवातमापद्यंते तत्राग्नौ पर्वा यपद्यंते ऊष्माभिभूतान् च्छेत् प्राप्नुवंतीत्यर्थः, ये यत्राग्नौ पर्वापद्यंते ते तत्रोपद्रांति प्राणान् सुञ्चतीत्यर्थः, अर्धजिम अग्निचारं भिजीवनोपातया इते ऊं कळं कुं संतिक्रतां ह्ये प्राणजीव द्यिवीनी निश्चादृमिकुं युआकी डीमंडूकस्य वीकी इत्यादिकतया अनेकवृत्तगुल्मवस्त्री प्रमुखतया

दीपिका टीका

यति तथा अन्या आग्निशस्त्रं समारभमाणान् समनुजानीते तं से अहिया एवोही ए सेतं संवृक्षमाणे आवाणीयं समुद्रा ए सोच्चा भगवओच्यणगाराणं इह मेगे सिंघायं भवति एष खलु गंघे एष खलु मोहो एष खलु मारे एष खलु गिर ए इत्यलं गदिएलो ए जमिगं विरूपरूपे हिंस्रत्वे हिं अग्निकम्पसमारभमाणे अणे विचये गेरूपे पाणे विहिंसति तं से अहिया एति तच्चाग्नेः समारंभणं सेतस्य सुखलिप्सोरसुत्राचन्यत्र चाहिताय भवति तथा तदेव च तस्या बोधिलाभाय भवति सेतं संवृक्षमाणेति सेतियास्ये तदसदावरणं दर्शितं सतु शिष्यस्तदग्निस्मारंभणं पापायेत्येवं संवृध्यमानः आदानीयं ग्राह्यं सम्यगुत्थावाभ्युपगम्य सोच्चाश्रुत्वा भगवदन्तिके अनगाराणां वा इह मेगे संति इहै केशां साधूनां ज्ञानं भवति किं तद्दर्शयति एष खलु गंघेति एषो ग्निसमारम्भो ग्न्यः कर्म हेतुत्वात् एष एव मोहः एष एव मारः एष एव नरकस्तद्देतुत्वात् एष त्वन्ति इत्येवमर्थं गृह्यो लोको यत्करोति तद्दर्शयति जमिगंति यदिदं विरूपरूपैः शस्त्रै रग्नि कर्म समारभते अग्निशस्त्रञ्च समारभमाणो अग्न्या नने करूपान् प्राणिनो विहिनस्ति कथं पुनरग्नि कर्म समारम्भ प्रवृत्तानां विधानं प्राणिनो विहिंसन्तीति दर्शयितुमाह सेवेमि संति पाणा पुटविणिस्त्रिया तण्णिस्त्रिया पत्तणिस्त्रिया कट्टुनिस्त्रिया गोमयनिस्त्रिया कचवरणिस्त्रिया सन्ति सम्पाति मापाणा आह च सम्पयंति अग्निरिति च खलु पुट्टा एमे संधायमावज्जंति ते तत्परियावज्जंति जेतत्परियावज्जंति ते तत्तद्वाचन्ति सेवेमीति तदहं ब्रवीमि यथाना ना विधजीव हिंसनं अग्नि काय समारंभेण भवति यथा संति विद्युन्ते प्राणाः जंतवः, द्यिवीकायनित्रिताः, द्यिवीकायत्वेन परिणताः, तदा त्रिता या कृमिकुं, युपिपीलिका, मंडूका, हिष्टिकादयः, तथा च गुल्मवितानादयः, तथा तृणपत्रनित्रिताः, पतङ्गेलिकादयः, काष्ठनित्रिताः, हुणो देहि

शीलंगाचार्यकृतटीका

सुत्रान्यत्र चाहिताय भवति तथा तदेव च तस्या बोधिलाभाय भवति सद्गतियस्ये तदसदाचरणं प्रदर्शितं सतु शिष्यस्तदग्निस्मारंभणं पापायेत्येवं संवृध्यमान आदानीयं ग्राह्यं सम्यग्दर्शनादि सम्यगुत्थावाभ्युपगम्य श्रुत्वा भगवदन्तिके नगाराणां वा इहै केषां साधूनां ज्ञातं भवति किन्तद्दर्शयति एषो ग्निसमारंभः ग्रंथः कर्म हेतुत्वादे एष एव मोहः एष एव मारः एष एव नरकता हेतुत्वादिति भावः इत्येवमर्थं च गृह्यो लोकोः यत्करोति तद्दर्शयति यदिदं विरूपरूपैः शस्त्रै रग्नि कर्म समारभते तद्वारंभेण चाग्निशस्त्रं समारभते तच्चारभमाणो अग्न्या नने करूपान् प्राणिनो विहिनस्तीति कथं पुनरग्नि समारंभ प्रवृत्तानां विधानं प्राणिनो विहिंसन्तीति दर्शयितुमाह सेवेमीत्यादितदहं ब्रवीमि यथाना ना विधजीव हिंसनं अग्नि काय समारंभेण भवतीति यथा प्रतिज्ञातार्थं दर्शयति सन्ति विद्युन्ते प्राणा जंतवः, द्यिवीकायनित्रिता, द्यिवीकायत्वेन

विनिस्त्रिया तण्णिस्त्रिया पत्तणिस्त्रिया कट्टुनिस्त्रिया गोमयणिस्त्रिया कचवरणिस्त्रिया पंति संपाति मापाणा आह च सम्पयंति अग्निरिति च खलु पुट्टा एमे संधायमावज्जंति जेतत्परियावज्जंति ते तत्तद्वाचन्ति सेवेमीत्यादितदहं ब्रवीमि यथाना ना विधजीव हिंसनं अग्नि काय समारंभेण भवतीति यथा प्रतिज्ञातार्थं दर्शयति सन्ति विद्युन्ते प्राणा जंतवः, द्यिवीकायनित्रिता, द्यिवीकायत्वेन

आया

दृष्टपानडानीनित्राईर्जीवज्झइ' तयाकाष्ठनी' नित्राईर्धुण्देही' प्रमुखजीवज्झइ' गोमयकहतांश्च' एतेहनीनित्राईर्कु' धुआर्कोडाफूलइत्या
दिजीवज्जेकचरोदृष्टपानडाधूलितयाश्चमुचिमलसूत्रादितेहनोद्विगएतलेलोकसुद्धिउत्तरडीकहवाइतेहनीनित्राई' अनेकजीवज्जमिकी
उलादिकछेतयावलीसंपातिसकहतानेआडाऊचानीचाजीवज्जडेतेसंपातिसमाधीभ्रमरमगकपतंगदिअथनेकजाणियातेआपणीआ
वे' अग्निनीशिखाइ' पडेतेहनेजेज्झइतेकहेछेअगणिंअग्निइ' फरस्यातेजीववापडासंघातकहतांअग्निनेतापिइगाढसंकोचपामे' जेतिहां
गाढसंकोचपामेतेतिहांअग्निविषेपरियाविज्ज' तिकहतांसुद्धापामेजेतिहांसुद्धापामे' तेतिहाउड्डायंतिकहतांप्राणसु' केहिवे' एहवोअ
ग्निनोसमारंभजीववातनोकारणजाणीसर्व्यातेहनोपरिहारकरिवोएहवोदेखाडेसुद्धंएवस' अथाग्निकायेगस्स' समारममाणस्यइत्ये
तेआरंभाअपरिज्ञाताभवंतिपरिज्ञातुक्तु' ममुक्तत्वात्तयावाग्नोयस्स' समारममाणस्यइत्येतेआरंभाः परिज्ञाताभवन्तिपरिज्ञातुरिदमे
वलक्षणंयदन्यंसुलंपरिज्ञायपरिज्ञायपरिहरतीतितत्परिज्ञायमेधावीनैवस्वयमग्निगस्स' समारंभतेनैवान्यैरग्निगस्ससमारंभयतिअ
न्यानग्निगस्स' समारममाणान्नालुजानीतेयस्यैते' अग्निकायसमारंभाज्ञपरिज्ञायपरिज्ञाताः प्रत्याख्यानपरिज्ञयाप्रत्याख्याताअभवतिसच
सुनिःपरिज्ञातकर्माइतिब्रवीमि अर्थ इणेअग्निकायविषेगस्ससमारंभणहारनेएआरंभापरिज्ञातअजाण्याज्झइ' जेजाणेतोकरेनहीअने
इणिअग्निकायविषे गस्सजेसमारंभेनहीं' तेहनेएआरंभपरिज्ञातज्झइ' ज्ञातानोइहजलक्षणअग्निनोआरंभअन्यंसुलजाणीपरिहरे

दीपिका

कापिपीलिकां डादयः गोमयनिचिताः कुं धुपनकादयः कचवररुणपत्रपूतिसमुदायः तन्निचिताः कृमिकीटपतंगदयः संतिसंपातिमापाया
संतिविद्यं ते संपतितु सुत्पुलुत्योत्पुलुत्यगंतुमागंतुं वागीवाशीलमेपांते संपातिनः प्राणिनो जीवामक्षिकाम्बरपयंगमशकपक्षिवातादयः ए
ते च संपातिनश्चाहृत्योपेत्य स्वतएव यदिया अत्यर्थं कदाचिद्वा अग्निशिखायां वा संपतंति च तद्देवं दृष्टव्यादिनिचितानां जीवानां यद्भवति तद्दृ
यितुं माह अगणिं च खलु पुष्टे त्तिरं धनपचनतापनाद्यग्निशुषार्थं मिरचश्चमग्निस्मारं भो विधेयः तत्स्मारं भे च दृष्टव्यादिनिचितानां जीवा
नामेतव च्यसाणाश्च वस्याभवंति अग्निना स्पृष्टाः कृष्णा एके शलभादयः संवातं समेकीभावेनाधिकं गात्रसंकोचमापद्यंते आश्रुवंति अगणिं दू
त्यत्र तृतीयार्थे हि तोयाये च तत्राग्नौ पतिताः संवातमापद्यंते ते प्राणिनः तत्राग्नौ परिचा विज्जति पर्यापद्यंते ऊष्माभिभूता मृच्छं मापद्यंते इत्य
र्थः ये च तत्राग्नौ पर्यापद्यंते ते प्राणिनः कृमिपिपीलिकां स्मरन कुलादयस्त्वाग्रवुपद्रांति प्राणान्मुञ्चतीत्यर्थः तदेव मग्निस्मारं भेन केवलं
अग्निजंतूनां विनाशः किं त्वन्ये यामपि दृष्टव्यौ तृणपत्रकाट गोमयकचवराचितानां संपातिमानां च व्या पत्तिरवश्यमाविनीति अतएव भगव
त्या भगवतोक्तं दोषुरि सासरि सवचा अलमसं हिं सद्भिं अगणिकायं स्मारं भंति तत्पुण्ये एगोपुरि से अगणिकायं समुज्जाले इ एगे विज्जवेदूत
त्पुण्यं केपुरि से महाकम्भतरा एगो यमाजे उज्जालेति से महाकम्भतरा एजे विज्जवेति से अप्यकम्भतरा ए अतएव प्रभूतसत्त्वोपसर्दनमग्न्यारंभं वि
द्वाय मनोवाक्कायैः कृतकारिताशुमतिमिद्वतत्परिहारः कार्यः इति दर्शयितुमाह एव सत्त्वं स्मारमभाणसद्भू ए चारं भा अपरिखायाभवंति

श्रीलिंगाचार्यकृतटीका

परिणता इत्यर्थः तदात्रितावाकस्मिन् कुंयुपिपीलिका गण्डूपदाहिष्ठिककककटकादयः तथाहृत्तगुल्लताविताना नादयस्तथाहृत्तपत
नित्रिताः पतंगेलिकादयः तथाकाठनित्रिताहुण्डीदेहिका पिपीलिकाअण्डादयः गोमयनित्रिताः कुंयुपणकादयः कचवरः पल्लवण्डू
लिसमुदायसन्नित्रिताः कस्मिकोटपतङ्गादयः तथासन्तिविद्युत्संपतितुस्तुल्योत्सुत्यगन्तुमागन्तुवागीलंयेपांतेसम्पातिनः प्राणिनो
जीवामक्षिकाम्रमरपतङ्गमशकपक्षिवातादयः एतेचसंपातिनश्चाहृत्योपेत्य स्वतएवयद्वात्यर्थं कदाचिद्वाअग्निश्रियायां संपतन्तिचत
द्वंष्ट्रिय्यादिनित्रितानां जीवानांयद्भवतिदर्शयितुमाह अगणित्वेत्यादिरंघनपञ्चन तापनाद्यग्निगुणार्धिमिरवश्चमग्निसमारंभो
विधेयतस्मारंभेच ष्ट्रिय्यादिनित्रितानां जीवानामेनावज्जलाया अवस्थाभवन्ति छांदसत्वात्पृथगीयार्थेहितीया ततश्चायमर्थोऽग्निना

येवसयंअगणिसत्यंसमारंभेनेवणे हिं अगणिसत्यंसमारंभावेज्जा अगणिसत्यंसमारभमाणेअणेन
समणुजाणेज्जाजस्सेतेअगणिकम्मसमारंभापरिणायाभवन्ति सेज्जसुणीपरिणायकम्मत्तिवेमितंणोक
रिस्सामिसमुद्वाएमतामइमंअभयंविदित्तातंजेणोक रएणोवरएण्योवरएणंसंअणगारेत्तिपवुच्चइजे
गुणेसेआवट्टेजेआवट्टेसेगुणेउड्डंअहंतिरियंपाईणंपासमाणेह्वाइंपासति सुणमाणेसद्दाइंसुणेति

भाषा

मेधावीपंडिततेऽग्निसमारंभपापमूलजाणी आपणपेअग्निसमारंभनकरे अनेरापासिअग्निसमारंभावेनहीं अनेरोसमारंभतोअनुमो
देनहींजेहनेएअग्निसमारंभजपरिज्ञाइं जाण्हातथाप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं परिहृत्वाउड्डंतेसुनिपरिज्ञातकम्म एतावतानिरवद्यानु
ष्ठाननोकरणाहारजाणिवो श्रीसुधर्मस्वामिशिष्यप्रतेकहेछे' ऊ'इमकऊ'कुंजिमथीअरिहंतसमीपिसाभल्यु इतिशस्त्रपरिज्ञावांचतुर्यो
देशकहिपेपांचमो उद्देश्यप्रारंभियेछे चोयेउद्देश्येअग्निकायस्वरूपकह्यो हिवेकमागतवायुस्वरूपम्कीवनस्पतिकायस्वरूपकह्योतेका
इंततोत्तरंजेवायुतेहटिगोचरिनावे इणिकारणिप्रथमपाठीने दुःअज्ञानयाइ तिणिकारणिबीजा एके'द्रीचक्षुगोचरसुखबोधपरीक्षा
वीपक्षेजेवायुस्वरूपकहिये तोसुगमयाइ इणिकारणिपंचमउद्देशे वनस्पतिस्वरूपकहियेछे सूत्र'तंनोक० श्रीगुरुःशिष्यपुरतोऽनगारल
क्षणंदर्शयति यःप्रवचनरहस्यसुपलभ्येतिनिवृत्तिकरोति ससाधुरितिदर्शयति तहनस्पतिकायसमारंभणं नोकरिष्येमनोवाक्कायैः
कृतकारितानुमतिभिरिति किंरुत्वासमुत्पाद्यप्रव्रज्याप्रतिपद्य इतिक्रियादर्शिता अथज्ञानं प्रतिपादयति मत्वाज्ञात्वाऽवबुध्ययथावज्जीवा
न्कीदृशाःपतिमान्तथा अभयंसंयमंविदित्वा वनस्पत्यारंभनिवृत्तिकथ्यते वरंसोपिएत्योवरएणस्मिन् जिनागमेनान्यत्रशाक्यादिमता
नुसारिप्रवचनेउपरतस्तुहीनः एपोऽनगारइतिप्रोच्यते अर्थ श्रीसुधर्मस्वामिजंवूप्रतिइ'कहेछे जेप्रवचनरहस्यजाणी एहवोकरेतेसाधु
जाणिवोइसोंदेखाडेछे तंनो० तेवनस्पतिनोसमारंभऊ'नहीं करोमनिवचनिकाइ तथानहींकरावुं करतांअनुमोदिस्सुंनहींस्सुंकरौ
नेसमुद्वायकइतादीचायादरीने तथायथावत्जीवादिकस्वरूपजाणीने तेकेहवोमतिमंतवुद्धिमंत तथा अभयशब्दिसंतरभेदसंचयमे
जाणीनेतेवनस्पतीनो आरंभजेपरमार्थजाणनकरे एउपरतकहतांआरंभयकी निवृत्तउपरंशाक्यादिकनाकुशास्त्रनो जाणएहवोन
ऊइकिंतएत्योरएकइताइणे जिनप्रवचनेविपे उपरतलीनइहेजप्रवचनव्यतिरेकवीजों काईरूडोनजाणेतैएहवोअणगारसाधुकाहियेप
मार्थे'एसाधुनोलक्षणजाणिवो हिवेजेचनगारगुणरहितशब्दादिविषयाभिलापी वनस्पतिआरंभविपे प्रवर्तेतेहनोस्वरूपकहेछेजेगु
णेसेआवट्टेजेआवट्टेसगुणे योगुणःशब्दादिविषयः सआवर्त्तःसंसारः यआवर्त्तःसगुणएतावतायः शब्दादिगुणेषु प्रवर्त्ततेसंसारेपरि
भ्रास्यतीत्यर्थः यःसंसारेवर्त्तते सशब्दादिषुप्रवर्त्ततइत्यर्थः जेगुणकइताशब्दादिविषयते आवर्त्तकइता संसारनाकारणभणीसंसीर
कहियेजेसंसारतेगुणशब्दादिविषयकाहिये एतलोस्सोभावजेशब्दादिविषेइ'प्रवर्त्ते तेसंसारअने जेसंसारिछे ते शब्दादिकविषयप्रवर्त्ते
षणाविषयवनस्पतीजयको नीपजतादीसेछे वंशधीणापडहसदंगादिकनीवनस्पतीयको नीपजेतेहयकी शब्दविषयप्रवर्त्तेवलीकाठक
र्मस्सोप्रतिमागृह्तोरणलंभवेदिकादि वनस्पतिनिष्पन्नतेहयको रूपविषयप्रवर्त्ते तयाकर्पूरपाडललंगदेतकी सरसचंदनागुरुक
कोलएतलाजातिफलजातिपदिकाकेशरादिक अनेकवनस्पतीनानीपना तेहयकोगंधविषयप्रवर्त्ते तयाअनेकधान्यजातिपदजातिपु
ष्पजातिफलजातिवनस्पतीनानीपना तेहयोरसविषयप्रवर्त्ते छेतयापडिनीपतकमलदलवस्तुदुक्तापट्टयाटट्टवहदिकादिकवनस्पतीना
नीपनायकोस्पर्शविषयप्रवर्त्ते यद्यपिअनेरीकाययको पुणशब्दादिविषयछे तथापिवनस्पतीयकोप्राइ'वाइवज्जलविषयनीउत्पत्तिणि
कारणिजेगुणेसेआवट्टे जेआवट्टेजेगुणेकह्यो हियेएकशब्दादिकवनस्पतिनिष्पन्नसंसारनाकारणकज्ञा तेएकटिसेछे अयदासर्गदिसे
छेइमकहेछे सूत्र'उड्डं ऊ'इमं प्रासादतलज्योतिश्चकादिकं रूपगणंपश्यति अधइतिअधस्तात्गिरिमिपरप्रासादास्तोषोव्यस्थितंर

[illegible]

त्रिमित्रितास्तथारागद्वेष प्रचितकर्मपुद्गलोदयमित्रिताजीवः एवंतिलसत्कुलिकादृष्टांतोपिभाव्यः तथातालसरलनालिकेर्थादीनां प
 ताणिस्कंधांअपि एकजीवाधिष्ठिताभवंति अवशिष्टानामनेक जीवाधिष्ठितत्वंसामर्थ्यात् प्रत्येकतरुजीवराशि परिमाणमाहप्रत्येक
 तरुजीवाः पर्याप्तकाःसंवर्त्तितचतुर स्त्रीकृतलोकत्रेण्य संख्येयभागवर्त्ति आकाशप्रदेशराशि प्रमाणाएतेचवादर तेजस्कावपर्याप्तक
 राशेरसंख्येयगुणाः येपुनरपर्याप्तकाः प्रत्येकजंतवस्तेहि असंख्येयानांलोकानांयावंतः प्रदेशास्तावंतइति एतेष्वपर्याप्तकावादरतेज स्का
 यजीवराशेरसंख्येयगुणाः सूक्ष्मास्तुवनस्यतयोप्रत्येकशरीरिणः पर्याप्ताअपर्याप्तकावासंख्येयसाधारणास्तु अनन्ताःसूक्ष्मावादरपर्याप्ता
 पर्याप्तभेदेनचतुर्विधा अपिष्टयक्षयगनंतानांलोकानांयावंतःप्रदेशास्तावतः अयंतुविशेषःसाधारणवादरपर्याप्तकेभ्यो वादराअपर्याप्ता
 असंख्येयगुणाःवादराऽपर्याप्तकेभ्यःसूक्ष्माअपर्याप्ताअसंख्येयगुणाः तेभ्योपिसूक्ष्मपर्याप्तकाअसंख्येयगुणाइति प्रत्येकवनस्पतयःप्रत्येक
 प्रमाणेनैवजीवत्वेनज्ञायंते सूक्ष्मास्तुचक्षुपानोपलभ्यंतेइत्याहयाग्राह्याः आज्ञाचभगवद्वचनमवितयंअरक्ताष्टद्विप्र गीतमितिअहात
 व्यमेवेतिसंप्रतंसाधारणलक्षणमाह साधारणमाहारो साधारणअणुपाणगहणंचसाधारणजीवाणं साधारणलक्षणंअसमान
 मेकंधारणमंगीकरणंशरीराहारादेर्येषांते साधारणाःतेषांसाधारणानांसामान्य मेकमाहारग्रहणंएकस्मिन्नाहारितवतिसर्वेषांहा
 रितवंतःएकस्मिन्नु च्वसितेनिः स्वसितेवासर्वेषु च्वसितानिः स्वसितावाइति एकोयदुत्स्वासनिःस्वासयोग्य पुद्गलोपादानंविधत्ते वज्र
 नामपिसाधारणजीवानांतदेवभवति यच्चवहवोग्रहणमकार्पु रेकस्यापितदेवभवतिअथयेवीजामूरोहंति वनस्पतयस्ते षांकथंप्रकटीभा
 यःइत्याहजोषिबू एषीजीवोवक्तमइसोवअन्धोवाजोवियमूले जीवासाक्षियपत्तेपठमयाए ॥ तस्मिन्वीज्योनिभूतेजीवोव्युत्क्राम
 तिउप्रद्यतेस एवपूर्वकोवीज जीवोऽन्योवागत्योपप्रद्यतेएत इक्तंभवति यदाजीवमायुषःक्षयाद्बीजपरित्यागःकृतोभवतितस्यचवी जस्यक्षिप्त
 दकादि योगसदाकदाचित्सएवप्राक्तनोजीवस्तागत्यपरिणमते कदाचिदन्येति यद्यमूलतयाजीवः परिणमतेसएवप्रथमपत्ततयापीति ए
 कजीवकटकेमूलपत्ते प्रथमपत्तकंचयासौवीजस्य समुच्छन्नावस्थाभूजलकालापेक्षा सैवोच्यतेइतिनियमप्रदर्शनमेतत् शेषंतुकिशलय
 दिसकलंनमूल जीवपरिणामाविर्भावित मित्यवगंतव्यंसञ्चेविकिसलओ खलुडग्गममाणोअणंतओभणिओसोचेवविवड्ढंतोहोइपरि
 त्तोअणंतोवा ॥ अयमपरंसाधारणलक्षणमाह चक्रागंभज्जमाणस्य गंचुगघणोभवे पुटविसरिसेणभेएणं अणंतजीवंविद्याणाहि
 यस्यमूलकंदत्वकूपते पुष्पफलादेर्भज्यमानस्य चकाकारसमभंगो भवति यस्यचग्रंथिःपर्वसंगस्थानं वाचूर्णंनरजसावाधनौव्याप्तोभव
 तियोवाभिद्यमानोवनस्यतिः दृष्वीसदृशेनके दारोपरिस्तुरिकावत् पुटभेदेनभिद्यते तमनंतकायंविजानीहि लक्षणांतरमाहगूढसि
 रागंपत्तंसञ्छीरंजंचहा इनिच्छीरं जंप्रियपणद्वसंधि अणंतजीवंविद्याणाहि १ स्पष्टाअथप्रत्ये कतरुणा एकादिजीवपरिगृहीतशरीर
 दृश्यत्वमाह एकस्मदोणहृतिण्हवसंख्येज्जाणवतहा असंखागंपत्ते यसरीराणं दीहंतिसरीरसंघायाएकजीवपरिगृहीत शरीरतालसरल
 नालिकेर्थादीनांस्कंधश्चक्षुर्ग्राह्यः तथाविसृष्टणालकर्षिका कटाहानामेकजीवजीवत्वं चक्षुर्ग्राह्यत्वंचद्वितिसंख्येयाऽसंख्येयजीवपरिगृ
 हीतत्वमप्येवंदृश्यतया भावनीयमिति किमनंत जीवानामप्येवंनेत्यतआह एगस्मदोणहृतिण्हव संखेज्जाणवनपासिउसक्का दीसंतिसरी
 राइंनियमोयजीवाणगंताणं १ एकादीनामसंख्येयावसानानामनंततरु जीवानांनैवशरीरायु पलभ्यंते कुतोऽभावात्नहि एकादि
 जीवपरिगृहीतानि अनंतकायानाशरीराणिसंति अनंतजीवपिण्डत्वादेव कथंतर्हिउपलभ्यास्ते भवंति दृश्यन्तेशरीराणिवादरनिगो
 दानामनंतजीवानां सूक्ष्मानिगोदानांतुनोपलभ्यंते अनंतजीवसंघातत्वेसत्यपि अतिसूक्ष्मत्वादितिभावः निगोदास्तुनियमतएवानंत
 जीवसंघाताभवतीत्युक्तंच गोलायमसंखिज्जा हींतिणिगोयाअसंजयागोले एकेकेयनिओए अणंतजीवासुगोयव्या १ एवंवनस्पतीनां
 ह्लादिभेदाप्रत्येकादिभेदात्तथावर्णं गंधरसस्पर्शभेदात्सहस्राग्रशोविधानानि भेदासंख्येयानियोनिसुखानिश्चय सहस्राणिभेदाना
 मवसेयानि तथाहिवनस्पतीनांसंष्टायायोनिसाचसचित्ताचित्तमिअभेदात्तिघातयागीतोष्णमिअभेदाच्च तथाप्रत्येकतरुणांढगलच
 योनिभेदानासाधारणानांचचतुर्दशकुलकोटीनांद्वयोरपिपंचविंशतिकोटिगतसहस्राणीतिअथातिप्रसिद्धातिंशद्वनंतकायभेदानाचस

व्याङ्कदजाईस्वरणकंदोच वज्जकंदोचअल्लहलिहायतहा अल्लंतहअल्लकञ्जुरो । १ । सत्तावरीविरालीकुंयारिय तहयोहरीगिलोईय
 ल्हसण्वंसकरिहा गज्जरतहलोण उलोढो २ गिरिकणकिसलपत्ता कसेरगाविगाअल्लसुत्थाय तहलोणसुत्तलत्थीगिद्धूडोअमयव
 ल्हीय ३ सलातहभूमिरुहाविरुहातहटक्कवत्युलोपढलो स्वरवल्होयतहापल्लंकोमलविलिया ४ आलूतहपिंडालूवत्तीसंजाणिउअणं
 ताईएयाईबुद्धिमयापरिहरियव्याङ्कत्तेण ५ एवमन्यान्यपिज्ञात्वापरिहर्त्तव्यानि उक्तंविधानद्वारं इदानींपरिमाणद्वारं तत्रप्रथमं
 सूक्ष्मजीवानांपरिमाणमाह पत्येणवकुण्डएणवज्जकोइमिगिज्जसब्बधन्नाइ एवंमविज्जमाणाहवंतिलोगाअणंताओ १ ययाकथित्
 प्रस्यकुडवादिनासर्वधान्यानिप्रमिणुयात् मित्वाचअन्यतनिज्जिपेत् एवंचदिनामकथित्साधारणजीवराशिं लोककुडवेनमित्वाअन्यतनि
 ज्जिपेत्ततएवं सीयमानाभवन्तिलोकाअनन्ता अथवादरनिगोदपरिमाणंयथा येपर्याप्तवादरनिगोदास्तेसंहत चतुरस्त्रीकृतस
 र्वलोक प्रतरासंख्येयभा गवर्त्ति प्रदेशराशि परिमाणाभवन्ति एतेपुनःप्रमेकयरीरवादरवनस्यति पर्याप्तजीवेभ्योऽसंख्येयगुणा
 अपर्याप्तवादरनिगोदाः अपर्याप्तसूक्ष्मनिगोदाः पर्याप्तसूक्ष्मनिगोदाएतेचक्रमशो वज्जतरकाअसंख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणाःउप
 भोगद्वारेआहारेउवगरणे सयणासणजाणजुनकरणेव आवरणपहरणेसुअ सत्यपिहागेसुयवज्जसु १ आहारःफलपत्रकियलयसू
 लकंदत्वगादिनिर्वर्त्यः उपकरणंव्यजनकटकवलकार्गलादिशयनं खडादियानंशिविकादिगुग्गंतिकादि प्रहरणंलकुटसुसलादिशस्त्रमे
 दास्तुवहवस्तनिर्वर्त्याः शरदातखड्गचुरिकादयः आउज्जकट्टकम्मेगंधगेवत्यमल्लजो एयम्भावणविवावणेसुयतेल्लविहाणेयउज्जोए २
 आतोद्यानिपटहभेरीयंशवीणाभल्लर्याटीनि काठकर्मप्रतिमासंभहारशाखादि गन्धाङ्गानिवालकप्रियंगुपत्रदसनकत्वक्चंदनोशीरदे
 वदार्वादीनिवस्त्राणिवल्कलकर्पासमादीनि मात्ययोगाः नवमालिकावकुलचंपकपुन्नागाशोक मालतीविचकिलादयः ध्यापनंदाहोभ
 ससात्करणमिन्धनैर्वितपनंशीतात्तास्य शीतापनयकाटप्रञ्चालनात् तैलविधानंतिलातसीशर्पकरंजाविभिः उद्योतोवर्त्तिटणचूडा
 काष्ठादिभिःएवमेतैरुपभोगाकारणैः प्रत्येकसाधारणवनस्यतिजीवान् तदात्रितानन्यां अजीवान्सुखान्वेषिणो वनस्यतिसमारंभि
 णःपुरुषाव्यापादयन्तिविनाशयन्ति वनस्यतिजीवानां दुःखंचोत्पादयन्ति शस्त्रद्वारेकप्यगिकुहाडि असियगदत्तियकुहालवासिफरुद्ध
 यसत्यं वणस्त्रैरेहत्यापावासुहंअगी १ शस्त्रं द्विधाद्रव्यभावभेदात् तत्रद्रव्यशस्त्रं कप्यणीकल्पतेच्छिद्यते ययासाकल्पनीशस्त्रविशेषःकु
 ठारीप्रसिद्धा असियगंदातंदाहकाप्रसिद्धा कुर्दालिकावासिपरयवअएतहनस्यतेः शस्त्रंतयाहसुपादसुखादयश्च एतत्सामान्यशस्त्रं वि
 भागयश्वं तुकिंचित्स्वकायशस्त्रं लकुटादि किंचित्परकायशस्त्रं पापाणाग्न्यादिकिंचिदुभयशस्त्रं दातदातिकाकूटारादिएतद्द्रव्यशस्त्रं
 त्वसंयमः दुःप्रणिहितमनोवाक्कायलक्षणः शेषद्वाराणिष्टव्यीकायवत्संप्रतंसूत्रानुगमेअसुखलितादिगुणोपेतं सूत्रसुच्चारणीयंतच्चेदं
 तन्नोकरिस्मामिससुष्टाएमंतामइमं अभयंविदित्ता तंजोणकरएएसोवए एवोवरएएसअणगारेत्तिवुच्चइ उक्तं प्राक्सातान्वेषिणोजं
 नांदुःखसुदीरपति ततश्चदुःखगहनेसंसारसागरेभ्राम्यन्ति सत्त्वाइत्येवंविदितकटुकविपाकः समस्रवनस्यतिसत्वविषयविमर्दननिवृत्तिं
 आत्यंतिकीआत्मनिदर्शयन्नाह नहनस्पतीनांदुःखमहं हटप्रत्ययवानकरिये यद्विवातद्दुःखोत्पत्तिनिमित्तभूतं वनस्पतावारंभंछेद
 नभेदनाटिरुचंनोकरिये सनोवाक्कायैःतथानोकारिये कुर्वतश्चान्यान्नानुसंख्ये किंल्लासम्यक्प्रव्रज्योत्यानेनेत्याय समुत्थावप्र
 न्यांप्रतिपद्येत्यर्थः तदेवंवर्जितसकलसावद्यारंभकलापः ससहनस्यतिदुःखंतदारंभंवानोकरियामि इत्यनेनसंयमक्रियादर्शिता नचक्रि
 यातएवमोजावाप्तिः किंतर्हिज्ञानक्रियाभ्यांमोक्षः अतोविशिष्टमोजकारणभूतज्ञानप्रतिपादनायाह संतामइमंमत्वाज्ञात्वाअवबुध्ययवा
 वज्जीवान्मतिरस्यासीतिसतिमान् मतिमानेवोपदेशार्होभवतीत्यतस्तद्वारेणैव शिष्यामंत्रणंहेमतिमन्प्रव्रज्यांप्रतिपाद्यजीवादिपदार्था
 चज्ञात्वामोक्षमाप्नोतीति सम्यग्ज्ञानपूर्विकाहिक्रियाफलवतीतिदर्शितं पुनरत्रैवाह अभयंविदित्ता अविद्यमानंभयमस्मिन् सत्त्वानामि
 त्यभयःसंयमः सप्तदशविधानंतंचाभयंसर्वभूतपरिपालनात्मकं विदित्वावनस्पत्यारंभनिवृत्तिर्विधेयेति एतदेवदर्शयितुमाहंतजोकारण
 तंवनस्पत्यारंभंचोविदिततदारंभकटुकविपाकोनो कुर्वात्तस्येदफलावास्तिर्नान्यस्य एवंचःसम्यक्ज्ञानपूर्विकांनिवृत्तिं करोति सएवसम

स्मार्तभान्निवृत्तइतिदर्शयति एसोवरए एषएवसर्वस्मादारंभादनस्यतिविषयादुपरतोयो यथावच्चात्वारंभनकरोति एवंविधस्योपरतःकिं
शाक्यादिष्वपिर्भवति उतइहेवप्रचनेइत्याह एत्योवरएतस्मिन्जै नेंद्रप्रवचनेपरमार्थतउपरतोनान्यत्र एसअणगारेत्तिएषपूर्वोक्तसू
त्रार्थव्यवस्थितोऽनगरः साधुविरतिशब्दोऽनगरव्यपदेशकारणपरिसमाप्तिद्योती एतावत्अनगरलक्षणंनान्यदिति येपुनरनगरगुण
रहिताःशब्दादीन्विषयानांगीकृत्यप्रवर्त्तते तेतुनापेक्षंतेवनस्यतीन् जीवान्धतःशब्दादयोगुणाभ्यांसोवनस्यतिभ्यएवनिष्पद्यंतेशब्दा
दिगुणेष्वेववर्त्तमानारागद्वेषाभ्यां नरकादित्तुर्विधगत्यंतःपातिनो विषयाभिपक्षिणश्चभवन्तीत्यस्यप्रसिद्धयैस्तत्माहजेगुणेषेआवहेजे
आवहेसेगुणेषोगुणाःशब्दादिकःसआवर्त्तःआवर्त्तितेपरिभ्रमन्ति प्राणिनोयत्तसआवर्त्तःसंसारःएवंयेएतेशब्दादयोगुणाः सआवर्त्तःत
त्कारणत्वात्तयःशब्दादिगुणेषुवर्त्तते सआवर्त्तवर्त्ततेयथावर्त्तवर्त्ततेसशब्दादिगुणेषु वर्त्तते इतिभावःकथंपुनर्गुणभूयस्त्वनस्यतिभ्यःइ
त्याहवेगुणीणापटहमकुंदादीनामातोद्य विशेषाणांवनस्पतेरुत्पत्तिस्ततश्चमनोहराःशब्दानिष्पद्यंते प्राधान्यमत्रवनस्पतेर्विविचितंअ
न्यथान्ततंतीचर्मपाण्यादिसंयोगाच्छब्दनिष्पत्तिरितिरूपंपुनःकाष्ठकर्मस्त्री प्रतिमादिषुगृहतोरणवेदिकासंभादिषुचक्षुरमणीयंगंधो
पिष्टिकपूरपटल लवलीलवंगकेतकीसरसचंदनागरककोलकैलाजातिफलपत्रिकाकेशरकटात्वक्पतादानांसुरभयो गंधद्रियाह्लादका
रिणःप्रादुर्भवंतरसास्तुविशृणाल मूलकंदपुष्पफलपत्रकंदमंजरित्वगंकुरकिशलयारविंद केशरादीनांनिर्हेद्रियह्लादिनोनिष्पद्यंतेइ
तिवहवःतथास्पर्शाःपद्मिमीपत्रकमलदल शृणालवल्कलदुक्कलशटकोपधानदलीप्रच्छेदनदपटादीनास्पर्शनेंद्रियसुखाःप्रादुःष्यतिएवमेते
पुवनस्पतिनिष्पन्नेषुशब्दादिगुणेषु योवर्त्ततेसआवर्त्तवर्त्ततेयथावर्त्तवर्त्ततेसरागद्वेषात्मकत्वात्गुणेषुप्रवर्त्ततेअथयएतेगुणाःसंसारव
र्त्तकारणभूताःशब्दादयोगवनस्पतिनिष्पन्नाःतेकिंनियतदिग्देशभाजःउतसर्वदिक्षुइत्यतआहउड्डं अहंतिरियंपादीगंपासमाणोरूवाइं
पासतिसुगमाणेसदांसुगोतिउड्डंअहंतिरियंपाद्रेणमुच्छमाणोरूवेसमुच्छतिसहे सुआविएसलोएविद्याहिएप्रज्ञापकदिगं गीकरणात्
ऊर्ध्वदिग्यवस्थितंरूपगुणंतिर्यग्पश्यतिपश्यतिप्रासादतलहर्म्यादिषुअधइतिअधस्तात्गिरिशिखरप्रासादारूढोघोव्यवस्थितंरूपगुणंपश्य
तिगृहभित्त्यादिव्यवस्थितंरूपगुणंतिर्यग्पश्यतितिर्यग्शब्देनचातुर्दिशोऽनुदिशश्चपरिगृह्यंतेताश्चेमाः प्राचीनमितिपूर्वादिक्एवमन्याअपि
तिर्यग्दिशोद्रष्टव्याःएतास्तुद्विषयंश्चक्षुर्ज्ञानपरिणितोरूपादिद्रव्याणिचक्षुर्ग्राह्यतयापरिणितानिपश्यतिउपलभतेतथातास्तुचक्षुस्त्वन्
शृणोतिशब्दोपयुक्तःश्रोत्रेणनान्यथेतिनचोपलब्धिमात्रात्संसारप्रपातःकिंतुमूर्च्छातइतिदर्शयितुमाहउड्डं अहंतिऊर्ध्वदिदिक्षुरूपेषुमूर्च्छन्

शीलंगाचार्यकृतटीका

स्पष्टाकुप्ताएकेकेचनहंवातमधिकं गात्रसंकोचनंमयूरपिच्छवदापद्यन्ते चशब्दस्याधिक्यार्थत्वात्खलुशब्दोवधारणेग्नेरेवायं प्रतापोनाप
रस्येति यद्विषयसम्यर्थेद्वितीया स्पृष्टशब्दपतितवचनः ततश्चायमर्थोभवत्यग्नावेवस्पृष्टाः पतिताएकेशेलभादयः संवातंसमेकीभावेना
धिकंगात्रसंकोचनमापद्यन्ते प्राप्नुवन्तिचेचतत्वाग्नौपतिताः संवातमापद्यन्ते प्राणिनस्तत्वाग्नौपर्यापद्यंते पर्यापत्तिःसन्मूर्च्छनंऊर्ध्वमभि
भूतामूर्च्छांमापद्यन्ते इत्यर्थः अधिकमर्थंस्त्वत्कृताविभक्तिपरिणामोकारीत्युच्यते मागधदेशीसमनुवृत्तेः व्याख्याविकल्पप्रदर्शनार्थः वाअ
ध्याहारादयोपि व्याख्यांगानीत्यनेन शिष्योज्ञापितोभवति अथकेपुनस्तेध्याहारादयइत्युच्यतेध्याहारो विपरिणामोव्यवहितकल्पना
गुणकल्पनालक्षणावाक्यभेदश्चेति इहचद्वितीयाविभक्तेः सप्तमीपरिणामःकृतइति चेचतत्वाग्नौपर्यापद्यंतेनेप्राणिन कृमिपिपीलिका
अमरनकुलादयस्तत्वागनावपद्गंति प्राणान्सुवृत्तीत्यर्थः तदेवमग्निसमारम्भेसति नकेवलमग्निजंतूनांविनाशः किंतुन्येपामपिष्टयिषी
लणपत्रकाष्ठगोमयकचराश्रितानां सम्पातिनाश्च व्यापत्तिरवश्यम्भाविनीति अतएवभगवत्यांभगवतोक्तं दोषुरिसासरिसवयाअन्न
मन्ने हिंसहिं अगणिकायंसमारभंति तत्प्राणंएगोपुरिसेअगणिकायंससुज्जालेतिएगेविष्णु वेति तत्प्राणंकेपुरिसेमहाकम्पयराएकेपुरिसे
अप्यकम्पयराए गोयमाजेउज्जालेति सेमहाकम्पयरातेजेविष्णुवेतिसेअप्यकम्पयराए तदेवंप्रभूतसत्वोपसर्द्धं नकरमअग्न्यारम्भंविज्ञाय
मनोवाक्कायैः कृतकारितानुमतिभिश्चतत्परिहारः कार्यइतिदर्शयितुमाहः एत्यस्येत्यादि अत्वाग्निकायेशस्त्रं स्वकायपरकायभेदभि

अतुसमारभमाणस्य व्यापारयत इत्येते आरम्भापचनपाचनादयो बन्धहेतुत्वेनापरिज्ञाता भवन्ति तया तैवाग्निकाये शस्त्रमसमारभमाणस्येत्येते आरम्भाः परिज्ञाता भवन्ति यस्येते अग्निकायसमारम्भाज्जपरिज्ञायाज्ञाता भवन्ति प्रत्याग्रानपरिज्ञायाच परिज्ञाता भवन्ति स एवमुनिः परमार्थतः परिज्ञातकर्मोतिवामीति पूर्ववदिति शस्त्रपरिज्ञायां चतुर्थोद्देशकाटीका समाप्ताः उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतं पञ्चमः समारभ्यते अस्य चायमभिसम्बन्ध इहानंतरोद्देशके तेजस्कायः प्रतिपादितस्तदनंतरमविकलस्य साधुगुणप्रतिपत्तये क्रमायातवा युक्ताय प्रतिपादनावसरे वनस्यति कायजीवस्वरूपमाविर्भाव्यते किंपुनः क्रमोद्धरणकारणमित्युच्यते एष हि वायुरचाक्षुपत्वाद् अद्वानोऽतः समधिगता शेषव्यव्याद्ये केन्द्रियप्राणिगणस्वरूपः शिष्यः सुखमेव वायुजीवस्वरूपं प्रतिपत्स्यते स एव च क्रमोयेन शिष्याः जीवादितत्वं प्रतिप्रोक्तं हंते यथा वत्प्रतिपत्तुमिति वनस्यतिकायस्तु समस्तलोक प्रत्यक्षपरिष्कृतजीवलिंगकलापोतः स एव तावत्प्रतिपाद्यते इत्यनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि वाच्यानि यावन्नामनिष्पन्ने निक्षेपे वनस्यत्युद्देशकस्तत्र च वनस्य ते सभेदकलाप प्रतिपादनाय पूर्वसिद्धान्तार्थासिद्धान्तार्थातिदेशद्वारेण निर्युक्तिरुदाह पुढवीते इत्यादि यानि श्यवीकायसमधिगतये द्वाराण्युक्तानि तान्येव वनस्पतौ द्रष्टव्यानि नानात्वं तत्प्ररूपणाप्रमाणोपभोगशस्त्रे पुच शब्दास्तत्र गेच द्रष्टव्यमिति तत्रादौ प्ररूपणास्वरूपनिर्ज्ञापनायाह दुविहेत्यादिवनस्य तयो द्विविधाः सृज्यावा दराश्च सूक्ष्माः सर्वलोकापन्नाश्च क्षुर्ग्राह्याश्च न भवन्त्येकाकारा एव वा दराणां पुनर्द्विविधानेकेषु तस्ते वा दरे विधाने इत्यत आह पन्तेया इत्यादि वा दराः समासतः प्रत्येकाः साधारणाश्च तत्तत्पुष्पमूलफलस्कंधादीन् प्रत्येको जीवो ये पांते प्रत्येकजीवाः साधारणास्तु परस्परानुविधानन्तजीवसंघातरूपसौरावस्थानाः तत्र प्रत्येकशरीराद्वादशविधानां साधारणास्त्वेकभेदाः सर्वेऽप्येते समासतः षोढा प्रत्येकतथास्तत्र प्रत्येकतरुद्वादशभेदप्रत्यायनायाह रुक्खा इत्यादि दृश्यंत इति दृष्टास्ते द्विविधाः एकास्त्रिका वज्रवीजकाश्च तत्रैकास्त्रिका पितुमन्दास्त्रकोशं वशां कोष्ठपीलुशस्त्रकादयः वज्रवीजकास्तु चतुर्मुखरूपित्यास्तिकतिं दुकविल्लामलकपनसदाडिम मातुलिंगादयः गुच्छास्तु दन्ताकौ कर्पासीजया आढकौ तुलसीकुसुमश्री पिप्पलीनीलादयः गुल्मानितुनवमालिकासेरय कक्कोरिटङ्गवन्तु जीवकवाण करवीरसिन्दु वारविचकिलजांति यूथिकादय लतास्तु पद्मनागाशोक चम्पकचूतवासन्ती अतिमुक्तककुन्दलताद्याः वज्रपस्तुकुष्माण्डी कालिङ्गीतपुपीतुखिनी वालुंकी एलालुकी पटोल्यादयः पर्वगाः पुनरिचुवीरणशुंठशरावत शतपर्ववंशनलवेणुकादयः दृणानितुयेति का कुशदर्भवर्च काल्जुनसुरभि कुरुविंदोटीनि वलयानि च तालतमालतल्ललीशालसरला केतकी कटलीकंदल्यादीनि हरितानितंदुल्लीच काध्या रुहवसुल्लवदरकमार्जारपादिकालिष्ठी पालक्यादीनि औषधस्तु शालीव्रीहि गोधूमयवकलममसूरतिल मुद्गमापनिष्पावककुलत्या तसीकुसुंभकोद्रवकं ग्वादयः जलरुहा उदकावकपनक शैवलकलंबुका पावककशेरुक उत्पलपद्मकुसुदनलिनपुण्डरीकादयः कुङ्कुणास्तु भूमिस्कोटकाभिधानाः आयकायकुङ्कुणकुण्डुकोदेहलिका सूर्यच्छतादयः एकेपां हि प्रत्येकजीवानां दृष्टाणां मूलस्कन्धकंदकत्वकुशाल प्रवालादिव्यसंख्येयाः प्रत्येकं जीवाः पत्राणि पुष्पाणि चैकजीवानि मन्तव्यानि साधारणास्त्वेकविधास्तद्यथा लोहीनिष्ठस्तुभायिका अश्वकर्णी सिंहकर्णी शृंगवेरमालुका मूलकटपणकंदसूरणकंद काकोली क्षीरकाकोली प्रभृतयः सर्वेऽप्येते संज्ञेपात् षोढा भवन्तीत्युक्तं केपुनस्ते भेदा इत्याह अग्वीएत्यादि तत्र कोरिंटकादयो ग्रेवीजाः कंदल्यादयो सूलवीजानिष्ठ शस्त्रवक्त्राणिकादयः स्तम्भवीजाः इक्षुपंशवे तादयः पर्ववीजा वीजरुहा शालिव्रीह्यादयः सन्मूर्द्धनजाः पद्मिनी शृंगाटकपाठा शैवलादयः एवमेते समासात्तरुजीवाः षोढा कथिताः नान्ये सन्तीति प्रतिपत्तव्यं किंलक्षणा पुनः प्रत्येकतरुो भवन्तीत्यत आह जहेत्यादियथेति दृष्टांतोपन्यासार्थः यथा सकलसर्पपाशां ह्वे पयतीति तत्रेपः सर्जरसादिस्तेन लिखितानां वर्णिता वर्तिः तस्याह्ववर्त्तो प्रत्येकप्रदेशाः क्रमेण सिद्धान्तार्थाः काश्चिन्ताः नान्योन्यानुबोधनचूर्मितास्तु कदाचिदन्योन्यानुबोधभाजोपि स्थिरित्यतः सकलग्रहणां यथा सौवर्त्तिस्तथा प्रत्येकतरुशरीरसंघातः यथा च सर्पपाशा यथा तदधिष्ठायिनो जीवा यथा ह्वे पविमिथितास्तथा रांगहेपप्रवितकर्मपुद्गलोदयमिथिताः जीवाः पश्चिमाह्वेन गाथाया उपन्यस्तदृष्टान्तेन सहसाम्यं प्रतिपादितं तथेति शब्दोपादानादिति अस्मिन्नेवार्थे दृष्टान्तातरमाह जहेत्यादियथा वा तिलसक्तु लिका तिलप्रधाना पिष्टमयपोलिका वज्रभिक्षि

लेर्निष्पादितासतीभवति तथाप्रत्येकशरीराणांतरुणां शरीरसंघाताभवन्तीतिदृष्टव्यमिति सांप्रतंप्रत्येकशरीरजीवानामेकानेका
 धिष्ठितत्वप्रतिपिपादयिषयाह नाणाविहेत्यादिनानाविधं भिन्नं संस्थानयेपातानि नानाविधसंस्थानानि पद्माणि यानि चैवंभूतानि
 श्रुन्तेतान्येकजीवाधिष्ठितान्यवगन्तव्यानि तथास्त्वन्वाअथ्येकजीवाधिष्ठितास्तान् सरलनालिकेर्यादीनां नानानेकजीवाधिष्ठितत्वं
 भवतीत्यवशिष्टानां त्वनेकजीवाधिष्ठितत्वं सामर्थ्यात्प्रतिपादितंभवति सांप्रतंप्रत्येकतरुजीवराशि परिमाणाभिधित्वयाह पत्तेयाइत्या
 दिप्रत्येकतरुजीवापर्याप्तकाः संवर्त्तितचतुरश्रीकृत लोकत्रेण्यसंख्येयभागवर्त्त्याकाशप्रदेशराशि तुल्यप्रमाणाएतेचपुनर्गदरतेजस्ता
 यपर्याप्तकराशेसंख्येयगुणाः यपुनरपर्याप्तकाः प्रत्येकजन्तवःतेह्यसंख्येयानांलोकानांयावन्तः प्रदेशास्तावन्तइति एतेयपर्याप्तकावाद्
 रतेजस्तायजीवराशेरसंख्येयगुणास्तेसुक्ष्मासुवनस्पतयः प्रत्येकशरीरिणपर्याप्तका अपर्याप्तकावानसंत्येव साधारणास्त्वनन्ताइतिविशे
 षानुपादानात् साधारणाः सूक्ष्मवाद्दर पर्याप्तकापर्याप्तकभेदेन चतुर्विधाअपिष्टवक् पृथगनन्तानालोकानांयावन्तः प्रदेशास्ताव
 न्तइति अयन्तुविशेषः साधारणवाद्दर पर्याप्तकेभ्योवाद्दरा अपर्याप्तकासंख्येयगुणाः वाद्दरापर्याप्तकेभ्योसूक्ष्माः अपर्याप्तकासंख्येय
 गुणास्तेभ्योपिसूक्ष्माः पर्याप्तकाःअसंख्येयगुणाइति संप्रत्येकान्तरुणांयोजीवत्वंनेच्छति तंप्रतिजीवत्वप्रतिपादनेच्छया नियुक्तिरुदा
 हएएहीत्यादि एतैःपूर्वप्रतिपादितैस्तृशरीरैः प्रत्यक्षप्रमाणविषयैः प्रत्यक्षसाक्षात्तेवनस्पतिजीवाः प्ररूपिताःप्रसाधिनास्तथाहि
 न्तेतानिशरीराणि जीवव्यापार मन्तरेणैवंविधाकारंभांजिभवन्ति तथाचप्रयोगःजीवशरीराणिदृष्ट्वाः अच्चादुपलब्धिभावात्पा
 ण्यादिर्घातवत् तथाकदाचित्सचित्ताअपिष्टवक् जीवशरीरत्वात्पाण्यादिसंघातवदेव तयामन्दविज्ञानसुखादिमन्तस्तरवोव्यक्तचेतना
 नुगतत्वात् सुप्तादिपुरुषवत्तथाचोक्तं दृष्ट्वादयोच्चाद्युपलब्धिभावात्पाण्यादि संघातवदेवदेहात् इशजीवाअपिदेहतायाः सुप्तादिवत्
 ज्ञानसुखादिमन्तः शेषादिति सूक्ष्मास्तेचक्षुषानोपलभ्यन्ते इत्याच्चायाग्राह्याइतिआच्चाच भगवद्वचनमवितयामरक्ताद्विष्ट प्रणीतमितिअ
 द्वातव्यमिति सांप्रतंसाधारणलक्षणमभिधित्पुराह साधारणेत्यादि समानमेकंधारणमङ्गीकरणं शरीराहारादेर्येषां तेसाधारणा
 तेपासाधारणानामनन्तकांयानां जीवानांसाधारणसामान्यमेकाहारग्रहणंतथाप्राणापानग्रहणञ्च साधारणमेवैतत्साधारणलक्षणंप्रत
 द्रुक्तंभवति एकस्मिन्नाहारितवति सर्वेप्याहारितवन्तस्तथैकस्मिन्नुत्ससितेनिःस्वसितेवासर्वेषुत्ससितानि स्वमितावेतिअसुमेवार्थस्य
 दृष्टितुमाह एगस्तेत्यादि एकोयदुत्ससनिःश्वासयोग्य पुद्गलोपादानंविधत्तेवज्जनामपिसाधारणजीवानांतदेवभवति तथायाज्ञवल्क्यो
 ग्रहणमकार्पुंरेकस्यापितदेवेति अथयेवीजात्प्ररोहति वनस्पतयस्तेपांकयमाविर्भावइत्यतश्चाह जोगिभूएवीएइत्यादि अत्रभूतशब्दोव
 स्यावचनः योन्यवस्थेवीजेयोनिपरिणाममंजहतीत्यर्थः बीजस्यहिद्विधावस्यायोव्यवस्था योन्यवस्थाचयदायोन्यवस्थानंजहाति बीजमु
 क्रितञ्च जन्तुनातदायोनिभूतमुच्यते योनिस्तुजन्तोऽरुपत्तिस्थानमविनष्टमिति तस्मिन्बीजेयोनिभूतेजीवोव्युत्क्रामत्युपपद्यते सएवपूर्व
 कोबीजजीवनोवागत्यततोत्पद्यते एतद्रुक्तंभवतियदाजीवेनायुष्क क्षयाद्बीजपरित्यागः कृतोभवतितस्य यदाबीजस्यक्षित्युत्क्रादिसं
 योगस्तदाकदाचित्सएव प्राक्तनोजीवस्तत्वागत्यपरिणमते कदाचिदन्यद्व्रतियश्चमूलतयाजीवः परिणमतेसएवप्रथमपत्ततयापीति एकजी
 वति एकजीवकालके मूलपत्ते इतियावत् प्रथमपत्तकंचयसासौबीजस्य समुच्छनावस्थाभूजलकालापेक्षा सैवोच्यतइतिनियमप्रदर्शनमे
 तत् शेषंतुकिशलचादिसकलं नमूलजीवपरिणामाविर्भावितमेवेत्यवगन्तव्यमिति यतउक्तं'सव्वोविकिसलओखलुउग्गममाणोअणन्त
 ओइत्यादि तथापरंसाधारणलक्षणमभिधित्पुराह चक्रागमित्यादियस्यमूलकंदत्वकूपतपुष्पफलादेर्भज्यमानस्यचक्रकंभवतिचक्राकारः
 समच्छेदोभंगोभवतीतिवावत् यस्यचग्रंथिःपूर्वभङ्गस्थानंवा चूर्णेनरजसाधनोव्याप्तोभवति योवाभिद्यमानोवनस्पतिः पृथिवीसदृशेन
 भेदेनकेदारोपरिमुष्कतरिकावत् पुटसेदेनभिद्यतेतमनंतकायंविजानीहि तयालक्षणांतरमाह गूढसिरागमित्यादिस्पष्टार्थाएवंसाध
 रणजीवानुलक्षणतः प्रतिपद्ये संप्रतिनामग्राहमनन्तान् वनस्पतीनदर्शयितुमाह सेवालइत्यदिसेवालकत्यभाणिकावकपनकवि
 ठाद्योनन्तजीवागदितानेकप्रकाराश्चान्येपीत्यवगन्तव्याइति संप्रतिप्रत्येकंतरुणांमेकादिजीवपरिगृहीतशरीर दृश्यप्रतिगि

या ह एगस्तेत्यादि एकजीवपरिगृहीतशरीरं तालसरलनालिकेयादिस्त्वन्मः सचचक्षुर्ग्राह्यस्वाविसंस्थालकारिणका कुणककटाहाना
 मेकजीवपरिगृहीतत्वं चक्षुर्दृश्यत्वं च हितिसंख्येयासंख्येय जीवगृहीतत्वमायवदृश्यतयाभावनोयमिति किमनन्तानामप्येवंनेत्यत आ
 ह एगस्तेत्यादि नैकादीनामसंख्येयावसानामनंततत्त्वजीवानां शरीराण्युपलभ्यंते कुतोभावात् न ह्येकादिजीवपरिगृहीतान्यनंतानां
 शरीराणिसंत्यनंतजीवपिंडत्वादेवकथं तच्छुपलभ्यास्तेभवन्तीति दर्शयति दृश्यंते शरीराणि वादरा निगोदानामनंतजीवानां सूक्ष्मनि
 गोदानांतुनोपलभ्यंते अनंतजीवसंघातत्वेपि सत्यतिसूक्ष्मत्वादिति भावनिगोदास्तु नियमतएवानन्तजीवसंघाताभवन्तीत्युक्तं च गोला
 यश्चसंख्येज्जाहंति णिउ असंख्ययागोले एके केचन उउए अणंतजीवासुगोयव्या एवं वनस्पतीनां दृष्टादिप्रत्येकादिभेदात्तयावर्णगन्धरस
 स्पर्शभेदात् सहस्राग्रयोविधानानिसंख्येयानियोनिप्रमुखानि यतसहस्रभेदानामवसेयानीति तथा हिवनस्पतीनां संघतायोनिः साचस
 चित्ताचित्तमिभ्रभेदात् त्रिधा तथा शीतोष्णमिभ्रभेदाच्च तथा प्रत्येकतरुणां दमलजायोनिभेदानां साधारणानाच चतुर्दशकुलको
 टीनां हयोरपि पञ्चविंशतिकोटिशतसहस्राणीति उक्तं विधानहारमिदानीं परिमाणमभिधीयते तत्र प्रथमं सूक्ष्मानन्तजीवानां दर्शयितु
 माह पत्येणेत्यादिप्रास्याकुडवादिना यथा कश्चित्त्वर्ध्वान्यानि प्रमिगुयान्निताचान्यत्र प्रक्षिपेदेवं यदि नाम कश्चित्साधारणजीवराशिलो
 ककुडवेनमित्वान्यत्र प्रक्षिपेत्त एवं मीयमाना अनन्तालोका भवंतीति इदानीं वादरा निगोदपरिमाणाभिधित्वायाह जेवायरेत्यादियेप
 र्याप्तकवादरनिगोदास्ते संवर्तितचतुर श्रीकृतसकललोकप्रतरासंख्येयभागवर्त्तिप्रदेशराशिपरिमाणा भवन्ति एते पुनः प्रत्येकशरीरवा
 दर वनस्पतिपर्याप्तकजीवभ्यो संख्येयगुणा इति शेषास्त्वयोपिराशयः प्रत्येकमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणाः के पुनस्त्वय इत्युच्यन्ते
 अपर्याप्तकवादरनिगोदा अपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोदाः पर्याप्तकसूक्ष्मनिगोदाः एते च कमयोर्वज्जंतरकाद्रष्टव्या इति साधारणजीवास्तेभ्यो न
 न्तगुणा एतच्च जीवपरिमाणं प्राक्तनंतुराशिचतुष्टयं निगोदपरिमाणमिति परिमाणहारानंतरमुपभोगहारमभिधित्सुराह आहारे
 त्यादिआहारः फलपत्रकिंशलयमृदयकं दत्तगादिनिर्वर्त्यः उपकरणं व्यजनं कटकवल्लकार्गलादिशयनं खट्वाफलकादिआसनमासंदकादि
 यानं शिविकादिगुग्गं गन्धिकादिआवरणं फलकादिप्रहरणं लकुटिसुखं दादिशस्त्रविधौ नानि च वह्नितन्निर्वर्त्यानि शरदातखड्गचुरिका
 दिगण्डोपयोगित्वां दीति तथा परोपि परिभोगविधिरुर्ध्वनायाह आउज्जेत्यादि आतोद्यानिपटहभेरीवंशवीराणां भृश्यादीनि काष्ठा
 कर्म प्रतिमास्तं भहारशाखां दीगिगन्धद्धानि वालकप्रियं गुपतकदमनकावकूकंदनोशीरदेवदार्वादीनि वस्त्राणि वल्कलकार्पासमयादीनि
 माल्यायोगानवमालिका वकुलचंपकपुन्नागायोकमालतीविचकिलादयः ध्यायनं दाहोभस्मसात्कारणमिन्धनैर्वितापनं शीतान्यार्हितस्य
 शीतापनयनायकाष्ठप्रज्वालनात् वैलविधानं तिलातसीसर्पपेंगुदी ज्योतिष्मातीकरं जादिभिरुद्यातोवर्त्तिटण्णचूडाकाष्ठादिभिरिति एव
 मेतान्युपभोगस्थानानि प्रतिपतद्यंतदुपसंजिह्वुराह एएहीत्यादि एतैर्गायाहयोपान्तैः कारणैः प्रयोजनैर्हि संतिव्यापादयंति प्रत्येकसाधा
 रणवनस्पतिजीवान् वज्जन्वनस्पतिसमारंभिणः पुरुषाः किंभूतास्तु इति दर्शयति सांतं सुखंतदम्भे पिणपरस्वचवनस्पत्याद्यो केद्रियादेर्दुः
 खं वाषासुत्यादयंति सांप्रतं शस्त्रोच्यते तच्च द्विषाद्रिष्यं भावभेदात् द्रव्यं शस्त्रं मपि संमासः विभागभेदात् द्विषैवः तत्र समासद्रव्यशस्त्राभिधित्व
 याह कम्पणीत्यादिकल्पप्रतेक्षिते यथा साकल्पनीशस्त्रविशेषः कुठारीप्रसिद्धैव अस्त्रियगंदात् दातिकाप्रसिद्धा कुट्टालकवासिपरशवद्य
 एतद्वनस्पतेशस्त्रं तथा हस्तपादसुखायग्नयेद्येत्येत्यामान्यशस्त्रमिति विभागं शस्त्राभिधित्वयाह किंचित्त्यादि किंचित्सकायशस्त्रं लकु
 टादि किंचित्त्रपरकायशस्त्रं पापाणान्यादि तथोभयशस्त्रं दातदातिका कुठारादि एतद्द्रव्यशस्त्रं भावशस्त्रं पुनरसंचयः दुःप्रणिहितमनो
 वाक्कायलक्षण इति सकलनिर्मुक्त्यर्थपरिसमाप्तिप्रविकटचिपयाह सेसाइत्यादि उक्तव्यतिरिक्तशेषाणि तान्वेव हाराणियानि यथिव्या
 मभिहितानि तैस्तु हाराभिधानाद्वनस्पतौ निर्मुक्तिः कीर्तितव्यावर्णिते सांप्रतं सूत्रानुगमे अस्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयं त
 च्चेदंतं नो करिष्यामि समुष्टा एव स्य चानंतरपरंपरादिस्त्वैः संवंधः प्राग्वहान्यः उक्तं प्राक्सातन्वे पिणो हि वनस्पतिजं वनानुः खमुदीरयं
 तिततद्यतन्मूलमेव दुःखगहने संसारसागरे भ्रास्यंति सत्त्वा इत्येवं विदितकटुकविपाकः समस्तवनस्पति सत्वविषयविमर्दनिवृत्तिमात्य

तिकीमात्मनिदर्शयन्नाह तद्वनस्पतीनादुःखमहंष्टप्रत्यवायोनकरिष्येयद्वातदृढः खोत्पत्तिनिमित्तवृत्तं वनस्पतावारंभं ह्येदं भेदनादिक्र
पंनोकरिष्ये मनोवाक्कायै स्थापारैर्न कारयिष्ये तथा कुर्वन्तश्चान्यान्नातुमंस्थे किं कृत्वेति दर्शयति सर्वज्ञोपदिष्टमार्गानुसृत्या सम्यक्प्रव्रज्यो
त्थानेनोत्थाय समुत्थाय प्रव्रज्या प्रतिपद्येत्यर्थः तदेवं वर्जितसकलसावद्वारंभकलापः संसृष्टनस्पतिदुःखंतदारंभवानो करिष्यामीति च
नेन च संयमक्रियादर्शिता न च क्रियातएवमोक्षावाप्तिः किंतु हिंसा न क्रियाभ्यां तदुक्तं नाणं किरियारहितं किरियामेत्तं च दो विरागन्तान
समत्वादाउं जेजम्भमरणदुक्खसाहाइं यतएवमतोविशिष्टमोक्षकारणभूतज्ञानप्रतिपिपादयिपयाह मत्तामइममत्वाज्ञात्वाअवबुध्य
थावत्जीवान्मतिरस्यास्तीति मतिमानेवोपदेशोर्हो भवतीत्यतस्तद्द्वारेणैव शिष्यामन्त्रणं हेमतिमनुप्रव्रज्यां प्रतिपद्यजीवादिपदार्थांश्च ज्ञा
त्वामोक्षमवाप्नोतीति सम्यग्ज्ञानपूर्विकाहिक्रियाफलवतीति पुनरत्रैवाह अभयं विदित्तांश्च विद्यमानं भयमस्मिन्मत्त्वानामित्यभयः संय
मसप्तदशविधानसंज्ञाभयं सर्वभूतपरिपालनात्मकं संसारसागरान्निर्वाहकं विदित्वा वनस्पत्यांभान्निवृत्तिर्विधेयेति एतदेव दर्शयितुमाह
तं जेनोकार एत्यादितं वनस्पत्यांभं यो विदिततदारंभकटुकविषाकः नो कुर्यात्तस्य प्रतिविशिष्टे फलावाप्तिर्नान्यस्यांधमृदाप्रवर्त्तमानस्या
भिलषितविप्रकटस्थानप्राप्तिप्रवृत्तांधक्रियाव्याघातवदिति मन्त्रं ज्ञानमपि क्रियाहीनं न मोक्षाय गृहं तदंष्टमाननिनंक्षुपंगुचक्षुर्ज्ञानं व
दिति एवं ज्ञात्वाभ्युपेत्य च तत्परिहारः कर्त्तव्य इति दर्शितं भवति एवंयः सम्यक्ज्ञानपूर्विकां निवृत्तिं करोति स एव समस्तारंभनिवृत्त इति दर्शय
ति एषो षर एत्ति एष एव सर्वस्मादारंभाह न स्पतिविषयादुपरतो यो यथावत्ज्ञात्वा त्वारंभं न करोतीति स मुनिरेवं विधनिवृत्तिभाक्किं शाक्यादिष्व
पि संभवत्यु तेहैव प्रवचन इति दर्शयति एषो षर एत्ति एतस्मिन्नेव जैनैरेव प्रवचने परमार्थतत्परतो नान्यत्र यथा प्रतिज्ञात निरवद्यानुष्टायित्वा दु
परतव्यपदेशभाग्भवति न शेषा शाक्यादयस्तद्विपरीतत्वादेव एव च संपूर्णां नगरव्यपदेशमश्रुते इति दर्शयति एष अणगरत्ति पवुच्चैरे
षोतिक्तातस्त्वार्थं व्यवस्थितोऽविद्यमानागारो नगरः प्रकर्षेण उच्यते प्रोच्यते प्रोच्यते इति किं कृतप्रकर्षः अनगरव्यपदेश कारणभूतगुण
कलापसंबंधकृतः प्रकर्ष इति शब्दो नगर व्यपदेशकारण परिसमाप्तिद्योती एतावद नगरलक्षणं नान्यदिति येषु नः प्रोक्षितपारमार्थिका
नगरगुणाश्चादीन्विषयानंगी कृत्य प्रवर्त्तते ते धुनापेक्षन्ते वनस्पतीन्जीवान्यतो भूयासः शब्दादयो वनस्पतिभ्य एव निष्पद्यंते शब्दादि
गुणेष्वेव वर्त्तमाना रागद्वेषविषम विषविषम मानलोललोचनानरकादि चतुर्विधगत्यंतः पातिनो बोद्धव्यास्तदंतः पातिन एव च शब्दा
दिविषयाभिष्वंगिणो भवन्तीत्यस्यार्थस्य प्रसिद्धये गतप्रत्यागतलक्षणमितरेतरावधारणफलं स्वरमाह जेगुणेषे आवेहे जे आवहे सेगुणेषो
गुणः शब्दादिकः स आवर्त्तः आवर्त्तन्ते परिभ्रमन्ति प्राणिनो यत्नसंभावर्त्तः संसारद्वचकारणमेव कार्यत्वेन व्यपदिश्यते यथानड्वलोदकं पादरो
गः एवं य एते शब्दादयो गुणाः स आवर्त्तः तत्कारणत्वात् अथ वै कवचनोपादानात्पुरुषो भिसंबंध्यतेयः शब्दादिगुणेष्वर्त्तते स आवर्त्तं वर्त्तं तेय आवर्त्तं
वर्त्तं ते स गुणेष्वर्त्तं त इति अतः कश्चिच्चोद्यचंचराह योगुणेष्वर्त्तं ते स आवर्त्तं वर्त्तं त इति साधुयः पुनरावर्त्तं वर्त्तं ते नासौ नियमत एव गुणेषु
वर्त्तं ते यस्मात्साधवो वर्त्तन्त आवर्त्तं न गुणेषु तदेतत्कथ मित्यत्रोच्यते सत्यमावर्त्ति यतयो वर्त्तं तेन गुणेषु किंतु रागद्वेष पूर्वकांगुणेषु वर्त्तन
मिहाधिक्रियते तच्च साधुनां संभवति तदभावात् आवर्त्तोपि संसरण रूपो दुःखालकोन संभवति सामान्यतस्तु संसारं तत्पातित्वं सामान्य
शब्दादिगुणोपलब्धिश्च संभवत्येवातो नोपलब्धिः प्रतिपिध्यते रागपरिणामोद्वेष परिणामो वायस्तत्र च प्रतिपिध्यते तथा चोक्तं कन्नसो क्वे
हिं सहे हिं पेम्भं नाभिनिवेस एत्यादि तथानशक्यं रूपमद्रष्टां चक्षुपंगेचिरमागतं रागाद्वेषौ तु यौ तत्ततो बुध परिवर्जयेत् कथं पुनर्गुणभूय
स्तवनस्पतिभ्य इति प्रदर्श्यते वेणुवीणापटहसुकुंदादीनामातोद्यविशेषाणां वनस्पतेरुत्पत्तिः ततश्च मनोहराः शब्दानिष्पद्यंते प्राधान्यमत
वनस्पतेर्विवक्षितं अन्यथा तु तत्तीवर्मपाण्यादि संयोगाच्छब्दनिष्पत्तिरिति रूपं पुनः काष्ठकर्म्म स्त्रीप्रतिभादिपुष्टहोतोरणवेदिकास्तंभादि
घुचचक्षुरमणीयं गंधाश्च पिच्छिकर्पूरपाटललवलीलवंगकेतकीसरस चंदनागुरुकक्कोलकेलाजातीफलपत्रिकाकेसरमासीत्वक्पत्रादीनां स
रमयोगंधेद्रियाल्हादकारिण प्रादुर्भवन्ति रसास्तु विसृष्टालसूलकंदपुष्पफलपत्रकंदकंभंजरीत्वंगं कुरकिसलधारविंदकेसरादीनां जि
ह्वेद्रियप्रवहादिनो निष्पद्यंते अतिवह इति तथा स्पर्शाः पद्मिनीपत्रकमलदलदृष्टालवल्कलदुकूलयाटकोपधानत्वलिकाप्रच्छादनपटादी

नास्पृशने द्वित्रयसुखाः प्रादुःव्यति एवमेतेषु वनस्पतिनिष्पन्नेषु शब्दादिगुणेषु यो वर्तते तस्य आवाचनं वर्तते तथैव चावर्तनं सर्वागद्वेषात्मकं
त्वात्गुणेषु वर्तते इति सचावर्तनो नामादि भेदाच्चतुर्ध्वानाम् स्थापने क्षुण्णं द्रव्यावर्तः स्थापित्यकरणधिकरणेषु यथासंभवं योज्यः स्थापित्वे
नद्यादीनां कचित्त्विविभागे जलपरिभ्रमणं द्रव्यावर्तः द्रव्याणां वाहं सकारडचक्रवाकादीनां व्योम्निक्रीडतामावर्तं नादावर्तः करणे तु
तेनैव जलद्रव्येण भ्रमताय दन्द्यावर्तं ते दृग्वक्लिंवादि सद्रव्येणावर्तः तया तपुसी सक्लो हरजतसुवर्गौ रावर्तं मानैर्यद्व्यक्तदंतः पात्याव
र्तं ते सद्रव्यैरावर्तत इति अधिकरणविवक्षायां एकस्मिन् जलद्रव्ये चावर्तं सधारजतसुवर्गौ रीतिका तपुसी स केवकस्त्रीकृतेषु वज्रपुद्रव्ये
ष्ववर्तं भावावर्तं नामान्यो भावसंकातिः ऊदयिकभावो दयाहा नरकादि गतिचतुष्टये स मानावर्तं ते इह च भावावर्तं नाधिकारो न शे
षैरिति अथ य एते गुणाः संसारावर्तं कारणभूराः शब्दादयो वनस्पतैरभिनिर्दितास्तैः किं नियतदिग्देव भावः उत सर्वदिक्षु इत्यत आह
उड्डं अधमित्यादि प्रज्ञापकदिगंगीकरणदूर्ध्वदिग्व्यवस्थितं रूपगुणं पश्यति प्रासादतलहस्यादिषु अधमित्यधस्तात् गिरिशिखरप्रासा
दादि रुढो धो व्यवस्थितं रूपगुणं पश्यति अधः शब्दार्थे अवाडित्यवर्तं ते गृहमित्यादि व्यवस्थितं रूपगुणं तिर्यक् पश्यति तिर्यक् गृहं नेचात
दिशो रुदिशयपरिगृह्यते ताथे माः प्राचीनमिति पूर्वादिगेतञ्चोपलक्षणमन्याये तदाद्यास्तिर्यग्दिशो गृह्यते इति एतासु दिक्षु पश्यन् चक्षु
ज्ज्ञानपरिणतोरूपादि द्रव्याणि चक्षुःप्राप्ततया परिणतानि पश्यत्युपलभत इत्यर्थः तथा तासु च गृह्यन् गृह्णोति शब्दानुपयुक्तः चोत्प्रेषणान्य
येति अतोपलब्धिमात्रं प्रतिपादितं न चोपलब्धिमात्रात् सारप्रपातः किन्तु यदिसृष्टीरूपादिपुनरोत्पत्तिततोऽसंभूतिर्गद्यितुमाह उड्डमि
त्यादिषु न रूढीर्देर् रूढीसंबंधनार्थमुपादानं सृष्टेरूपेषु सृष्टीरूपादिपुनरोत्पत्तिततोऽसंभूतिर्गद्यितुमाह उड्डमित्यादिषु न रूढीर्देर्
रूढीसंबंधनार्थमुपादानं सृष्टेरूपेषु सृष्टीरूपेषु रागपरिणामं यान् रज्यते रूपादिव्यवस्थितः एवं गृह्येद्विद्वद्भिर्गद्यितुमाह उड्डमित्यादिषु न रूढीर्देर्
येवारूपशब्दविषयग्रहणाच्चोपेया अपि गन्धस्पर्शादिगृहीता भवन्ति एकग्रहणान्तज्जातीयानां ग्रहणादाद्यंतग्रहणाद्वा तन्मध्यग्रहणमवसेव

उड्डं अहंप्राईगं मुच्छमाणे रूवे सुमुच्छति सद्दे सुआवि ए सलो ए विवाहिए एत्य अगुत्ते अणाणा ए पुणो पु
णो गुणा सा ए वं क स मा चारे प मत्ते अरुणार मा वसे लज्ज माणा पुटो पास अणगारा मोत्ति ए गे प व द्मा
णा ज मिणं विरू व रू वे हिं स त्ये हिं वण स द्द क म्म स मारं भे गं व ण स द्द स त्यं स मार भ मा णा अ स ए अ णे ग रू वे
प्रा णे वि हिं सं ति त त्थ ख लु भ ग व या परि णा प वे दि ता इ म स स चै व जी वि व स स परि वं द ण मा ण ण पू य णा ए जा ती

भाषा

लक्षणालच्छदंगभेरीटहादिकतयागीतगानादिशब्दसंभले तथा ऊर्ध्व अधतिरिक्तो मुच्छमाणो कङ्कता रागादिकपरिणामिपञ्चतोरूप
नो विषे रूढीये अत्यासक्तया इ तथा शब्दने विषे पुण रूढीये गृह्याद एतलानि अनुसारिणी जारसंगंधस्यर्थ एषु विषयलेवा एतावता ते ह
नागुणग्रहे अने ते हने विषे रागद्वन्द्वरूढीये एरुलो एकहतरूपादिपंच विषयरूपलोककक्षो एहने विषे जे अविरतया इ ते हने फलकहे ह
सूत्रं एत्य० अत्र पूर्वोक्तविषयलोके यकश्चिदगुणो मनोवचनकायैः मनसा इष्टिरज्यते वारूपादीन् वचसा प्रार्थनं करोति शब्दादिगुणानां का
येन सेवते विषयान् सच्यगुप्त इत्युच्यते सचकीदृक् अणाणा एति अनाज्ञायां वर्तते न हि भगवत्प्रवचनानुसारीति एवं विधः सन् पुनर्गुणा
स्वादो भवति शब्दादिगुणान् आस्वादयतीत्यर्थः तथा वक्रसमाचार असंयमानुष्ठानतत्परः अवश्यमेव विषयाभिलाषी भूतोपसर्दकः स्था
दतो वक्रसमाचारः एवं प्रसक्तः प्रसादवान् विषयसृष्टिर्तोऽनगारं गृहमावसति पतितसंयमाद् गृहवासंसेवते कदाचिद्वेपं न त्यजति तथा
पि द्रव्यलिंगसहितः सर्वविरतिरूपभावलिङ्गाभावात् गृहस्थ एव ज्ञातव्य इति अर्थः एत्यकङ्कतां इहा पूर्वोक्तविषयलोकविषये जे गुप्तमनवच
नकाङ्करी मोकलो वर्तते मनि इ शब्दादिविषयवाक्के वचनप्रार्थे काङ्करी सेवे ते अणाणा एकहता श्रीवीतरागनी आज्ञामाहिन ही एह
यो क्तो पुणो पुणो गुणा सा ए कङ्कता वली वली शब्दादिकगुण आस्वादे जे एह वो ते वं क स मा चारे कङ्कता असंयमानुष्ठाननो करणहारकहि

येज्जहमणीविषयाभिलाषीपुरुष अवश्यजीवघातविषेप्रवर्त्तते जेजीवघातप्रवर्त्तते असंयमइणिकारणिवंकसमाचारे वक्राचारजाणि वोजेएहवो प्रमत्तविषयसृष्टिते तेआपणनेविषयथकी वारिवाअसमर्थहं तोअगारकहतांवरतेसेवे एतावतागृहस्यथाइकदाचितवेपम्हं कीगृहस्यनथयोतो पुणतेद्रव्यलिङ्गीविषयविषे प्रवर्त्ततोभावचारित्रशून्यगृहस्यइजसरीखोजाणिवोहिवजेअन्यथावादी अन्यथाकारी छेतेदेखाडेछे सूत्रं लज्जमा० पूर्ववत्सुगमैव नवरंवनस्पत्यभिलाषेन व्याख्यानंकर्त्तव्यं अहोशिष्यलज्जमाणासंयमलज्जादं लज्जमानपु टोकहतांजूसारदेखि अहंअणगारको एहवोसुखिवोलता एवमस्यतिकायनानाप्रकारशस्त्रे करी वनस्पतिकाय अनेराअनेकरूपप्रा णिनेहणे तिहांखलुनिश्चैभगवंते श्रीवीतरागिदं परिज्ञाप्रवेदी इणिजीवितव्यनेपरिवंदनमाननपूजननेअर्थितथाजातिजराभरणसृका

दौपिकाटीका

निरागपरिणामवानरूपादिपुरज्यतेइत्यर्थः एवंशब्देष्पिस्मृतिरूपशब्दविषयग्रहणाच्चशेषापिगन्धरसस्पर्शागृह्यन्तेएसलोएवियाहिए एपरूपरसगन्धस्पर्शशब्द विषयाख्योलोकोव्याख्यातः लोकोक्यते परिच्छिद्यतेइतिलोकः एत्यअगुत्तेअणाणाएपुणोर गुणासाएवंकसमाचारेपमत्तेअगारमावसेअस्मिंअप्रस्तुते शब्दादिगुणलोके अगुप्तोयमनोवाक्कायैर्मनसाहेटिरज्यतोवाचाप्रार्थनंशब्दादीनां करोतिकाये नशब्दादिविषयदेशमभिसर्पति एवंयोऽगुप्तोभवतिसोनाज्ञायांवर्त्ततेनभगवत् वचनानुसारीति एवंगुणश्चकुर्यात्तदाहपुणोरत्तिततथा सावेवंअसकृच्छब्दादिगुणलुब्धोनशक्नोतिआत्मानंशब्दादिगृहेर्निवर्त्तयितुं अनिवर्त्तमानश्चपुनः पुनर्गुणास्वादोभवतिशब्दादिगुणाना स्वादयतीत्यर्थः तथावक्रोऽसंयतः कुटिलोनरकादिगत्याभिसुख्यप्रवणत्वात्समाचरणं समाचारोऽनुष्ठानं वक्रः समाचारोयस्यसौवक्रसमाचारोऽसंयमानुष्ठानेत्यर्थः अवश्यमेवशब्दादिविषयाभिलाषी भूतोपमर्दकारीइत्यतोवक्रसमाचारः प्राक् शब्दादिविषयलवसमास्वादनात्गृहः पुनरप्यात्मानंवारयितुमसमर्थत्वादपथ्यान्फलभोजिराजवह्निनाशं प्राप्नोति यथा एकस्य राज्ञः सहकाराजीर्णमपनीयवैद्यैरुक्तं राजन्तः परं नाम्नफलानित्वयाभक्षणीयानित तोराजाउत्खानितस्वदेशास्त्रोऽश्वापहृतोवनेसहकाराधस्तात्कायायासुपविष्टोमंत्रिणावार्थमाणोपि पतिताम्भक्षणे राजा मृत इति एवंचासौशब्दादिविषयसमास्वादनात्खंतपुत्रवदिदमाचरतितद्दृष्टान्तेष्वसंक्षेपतोयंआहारदायकदत्तनाम पितृहृतौनिदाघेगोचरचर्याया भ्रमनृष्टपाव्याकुलउदाराकारइति कृत्वाप्रोपितवणिग्भार्यायास्त्वगृहे स्थापितोवातायनस्योभोगान्भुंक्तो वैकल्येन अरुहन्नकरकासीति विलपंतीं भद्रायतिनीं स्वमातरसुपलक्ष्यागत्यप्रणतस्तथाबोधितः पाप्यहंसंयमासमर्थः करोम्यनशन मित्युक्तामात्रानुज्ञातस्तप्तशिलायां पादपोपगमनेनक्षणाद्देहो विलीनो नवनीतवत् सुरार्थाहंनक्रोऽजनि एवंपमत्ते अगारमावसेप्रमत्तोविषयविषयसृष्टितोऽगारं गृहमावसतियोपिद्रव्यलिङ्गसहितः शब्दादिविषयप्रमादवान् असावपि विरतिरूपभावलिङ्गरहितत्वात्गृहस्यएवेतिअन्यतीर्थिकाः पुनः सर्वदासर्वथाऽन्यथावादिनोऽन्यथाकारिणइति दर्शयितुमाह लज्जमाणापुटोपासा अणगारामोत्तिणोप वयमाणाजमिणं विरूवरूवेहिंसत्ये हिं वणस्सइकस्मसमारंभेणं वणस्सइसत्यंसमारभमाणे अस्मि अणोरूपेपाणेविहिं हंति तत्थखलुभग

श्रीलंगाचार्यकृतटीका

मिति एवंविषयलोकमाख्यायविवक्षित माहएसलोएवियाहिए एत्यअगुत्तेअणाणाएपुणोइति रूपरसगंधस्पर्शशब्दविषयाख्योलोकोव्याख्यातः लोकोक्यतेपरिच्छिद्यतेइति कृत्वाएतस्मिंअप्रस्तुते शब्दादिगुणलोकेगुप्तोयो मनोवाक्कायैर्मनसाहेटिरज्यते वाचाप्रार्थनंशब्दादीनां करोतिकायेनशब्दादि विषयदेशमभिसर्पति एवंयोऽगुप्तोभवतिसोनाज्ञायांवर्त्ततेनभगवत्प्रणीतवचनानुसारीतियावदिति एवंगुणश्च कुर्यात्तदाह पुणोइत्यादि ततथासावसकृच्छब्दादि गुणलुब्धोनशक्नोत्यात्मानं शब्दादिगृहेर्निवर्त्तयितुं अनिवर्त्तमानश्चपुनः पुनर्गुणास्वादोभवति क्रियासातत्येनशब्दादि गुणानास्वादयतीत्यर्थः तथाचवाहशोभवति तद्दर्शयतिवक्रोऽसंयमः कुटिलोनरकादिगत्याभिसुख्यप्रवणत्वात्समाचरणं समाचारोऽनुष्ठानं वक्रः समाचारोयस्यसतथाअसंयमानुष्ठायीत्यर्थः अवश्यमेवशब्दादि विषयाभिलाषीभूतोपमर्दकारीत्यतोवक्रसमाचारः प्राक्शब्दादिविषय लवसमास्वादनात्गृहः पुनरात्मानमावारयितुम समर्थत्वादपथ्यान्फलभोजिराजवह्नि

नाशमाससंश्रयतइति एवंचासौनितरांजितःशब्दादिविषयसमाखादनात् खंतपुत्तोब्बइदमाचरतिपमत्ते गारमावसेप्रमत्तोशब्दादिविषयसमाखादनात् खंतपुत्तोब्बइदमाचरति पमत्ते गारमावसे प्रमत्तोविषयविषयस्त्तिगतोगार गट्टइमावसतियोपिद्रव्यलिंगसमन्वितःशब्दादिविषयप्रमादवान सावपिविरतिरूपभावलिङ्गरहितत्वात्गट्टइस्याएवेति अन्यतीर्थिकाःपुनःसर्वदासर्वधान्यथावादिनोन्यथाकारिणइति

मरणमोयणाएदुक्खपडिघायहेउं सेसयमेववणस्सइ सत्थंसमारंभइअस्सेहिंवावणस्सइसत्थंसमारंभा वेइअस्सेवावणस्सइसत्थंसमारंभमाणे समणुजाणइतंसेअहिंयाएतंसेअवोहीएसेतंसवुञ्जमाणेआयाणीयंसमुट्ठाएसोच्चाभगवओअणगाराणं वाअंतिएइहमेगेसिंणावंभवतिएसखलुगंयेएसखलुमोहेएसखलुमारेएसखलुनरएइच्चत्थं गट्टिएलोएजमिणंविस्सुवस्सेहिंसत्थेहिंवावणस्सइकम्मसमारंभेणंवणस्सइ

भाषा

विवानेअर्थिदुक्खप्रतिवातहेति जेस्वयमेववनस्पतिकायसमारंभे अनेरापाहेसमारंभावे अनेरोसमारंभतो अनुमोदेतेहने तेअहितभाषीअनेवोधिनानायभणीयाइ तेपुरुषकर्म विवरविशेषिते वनस्पतिकायनोसमारंभ अनर्थकारणजाणतो आयाणीयंकहतांचारित्व तेपडिवजीपरंकिमभगवंत त्रीतीर्थंकरतयाअनगरसाधुने समीपिभांभली तथाएकजीवने एहवोज्ञानज्जइ एखलुनिश्चयवनस्पतिकायनोसमारंभग्रंथबंधहेतुएमोह एनारएनरकट्टणिविषयादिक अर्थिगट्टलोक जेएवनस्पतिनानारूपयस्सिइंकरी समारंभतोउं तोअ

दीपिका टीका

वयापरिष्ठापवेइया इमस्मचेवजीविअस्मपरिवंदणमाणा पूयणाएजाइमरणमोयणाए दुक्खपडिघायहेउं सेसयमेववणस्सइसत्थंसमारंभइअस्सेहिंवावणस्सइसत्थंसमारंभावेइ अस्सेवावणस्सइसत्थंसमारंभमाणेसमणुजाणइ तंसेअहिंयाएतंसे अवोहीएसेतंसवुञ्जमाणे आयाणीयंसमुट्ठाएसोच्चा भगवतोअणगाराणं इहमेगेसिंणावंभवति एसखलुगंये एसखलुमोहेएसखलुमारे एसखलुनिरइएइच्चत्थं गट्टिएलोएजमिणंविस्सुवस्सेहिंसत्थेहिंवावणस्सइकम्मसमारंभेणं वणस्सइसत्थंसमारंभमाणेअणेरूवेविहिंसतिइतिप्राग्वन्ने यंनवरंवन

शीलंगाचार्य कृतटीका

दर्शयितुमाहलज्जमाणा इत्यादियावत् अस्सेअणेरूवेपाणेविहिंसति प्राग्वत्त्वेचंनवरंवनस्पत्यालापोविषयेइतिसांप्रतंवनस्पति

सत्थंसमारंभमाणेअस्सेअणेरूवेपाणेविहिंसतिसेवेमिइसंपिजाइधम्मं एवंपिजाइधम्मं इंसंपिबुद्धिधम्मं एवंपिबुद्धिधम्मं इंसंपिचित्तमंतयंयं पिचित्तमंतयंइंसंपिच्छिणं मिलाइ एवंपिच्छिणं मिलाइ इंसंपिआहारगं एवंपिआहारगंइंसंपिअणिच्चयं एवंपिअणिच्चयंइंसंपिअसासयं एवंपिअसासयंइंसंपिचओ वचइयं एवंपिचओ वचइयंइंसंपिविपरिणामधम्मं एवंपिविपरिणामधम्मं एत्थसत्थंसमारंभमाणस्स

भाषा

नेरावेद्विवादिकअनेकरूपप्राणिवानेहणे हिबेशियनेवनस्पतिने सजीवपणाओलखाविवाभणीकहे स्त्वंसेवेमि० सोहंज्ञाततत्त्वोत्रवीमि वनस्पतिचैतन्यं प्रत्यक्षप्रमाणसमधिगम्यमानस्वरूपंकथयामि तदेवदर्शयति इहसूत्रारंभउपदेशाव उपदेशयोग्यच पुरुषोभवतितस्यशरीरसाधर्म्यं विधाय वनस्पतिजीवानुपलक्षयति इमं पि० इदमपिमनुष्यशरीरं जातिधर्मं कंजन्मस्वभावं स्पष्टचेतनसुपलभ्यतेतयाइदमपिवनस्पतिशरीरं जातिधर्मं कंतयाइदमपिदृष्टिधर्मकं वयामनुष्यशरीरंनिरंतरं बालकुमाराद्वयस्याविशेषैर्वर्द्धते तथाएतदपिवनस्पतिशरीरं चंक्रुरकिञ्चलय शाखाप्रयाखादिविशेषैर्वर्द्धमानं दृश्यते तथाइदमपिमनुष्यशरीरं चित्तवत्ज्ञानेनानुगतंतथावनस्पतिशरीरं

मपियतोधात्रीप्रपुन्नाटादीनां स्वापविवोधतस्तद्भावः तथाऽधोनिखातद्रविणराशेः स्वप्ररोहेणवेष्टनंतथाजलशिशिर वातस्पर्शादंक्रुरो
 ज्जेद तथाविलासिनीसन्धू पुरसकुमार चरणताडनादशोकतरोः पल्लवकुसुमोदयः सङ्कोचनिकाहस्तस्पर्शात्सङ्कोचमाप्नोति इत्यादिसर्वं
 क्रियाजालंज्ञानमन्तरेणनसम्भवति तस्मात्सिद्धंवनस्पतेश्चित्तवत्त्वमिति तथामनुष्यशरीरं हस्तादिच्छिन्नं स्नायतिमुष्यति एवंतरुशरीर
 मपिनाचेतनस्यायं धर्मः तथामनुष्यशरीरआहारकं स्तनक्षीरोदनाद्याहारग्राहकं तथावनस्पतिशरीरमपिज्ञातव्यंतथासमुष्यशरीर
 मनित्यं तथावनस्पतिशरीरमप्यनित्यं नियतायुष्कत्वात् यतोवनस्पतेर्देशवर्षसहस्राण्युत्कृष्टमायुतथाइदंमनुष्यशरीरमशाश्वतंप्रतिक्ष
 णमावीचिमरणेनमरणात् तथावनस्पतिशरीरं तथाइदंमनुष्यशरीरञ्चचयोपचयिकं इष्टानिष्टाहारादिप्राप्त्या वृद्धिहान्यात्मकंतयैतद
 पिवनस्पतिशरीरं तथाइदंमनुष्यशरीरं विपरिणामधर्मं कं तत्तद्गोसंपर्कात्कृशत्वपांडुत्वादिसहितंजायते तथारसायनस्त्रे हाद्युपयो
 गाद्विशिष्टकांति वलोपचयादिरूपधर्मं त्वं तथावनस्पतिशरीरमपि विविधरोगोद्भवाप्यत पुष्पफलत्वगाद्यपनयः तथाविविधविशिष्टदोहप्र
 दानेन पुष्पफलाद्यपचयः इत्यादिधर्मसङ्गावात्मनुष्यशरीरवन्निःसंशयं सचेतनास्तरवदित्यर्थः अर्थतेज्जवनस्पतिनोप्रत्यक्षप्रमाणस
 स्यक्चेतनास्वरूपजाणीकज्जुं तेसांभलोद्भवंजेसूतारंभ उपदेशभणीप्रवर्त्ते उपदेशयोग्यप्राद्विष्टुरूप तेपुरुषनाशरीरनीजपमादे
 खाडीवनस्पतिसजीवकहेछेअहोशियसंभलि इमं पि० एमनुष्यनोशरीरजातिधर्मं जन्मस्वभावजायौछेतिमएवनस्पतिनोशरीरपुणज
 न्मधर्मं जाण तथाजिममनुष्यनोशरीरवृद्धिधर्मं बालकुमारतरुणवृद्धादि अवस्थाइं करीवाधेतिमएवनस्पतिनोशरीरपुणतथाएमनुष्यनो
 शरीरचित्तमंतकहतांज्ञानसहितवर्त्तेसंकोचविकोशनिद्राजागरणक्रोधमानमायालोभभयादिसहितछेतिमवनस्पतिनोशरीरपुणज्ञाना
 नुसारिवर्त्तेजिमधात्रीपमाडियादिवनस्पति सूर्यादिस्तमनिसंकुचेसूर्योदेविकसेतथानिधानआपणीजगेकरीवेदिम्भंकेतयापाणीसूडा
 वायुनेयोगिइं अंकुरोद्भवयाइ तथारूपवतीयुवतीनानेउरनेथाइं आलिङ्गिवेअशोकवृक्षनेपल्लवकुसुमविकासयाइकेवनस्पतिहस्तस्पर्
 शिसंकोचपामेइत्यादिसर्वक्रियानाविशेष चित्तमंतपणाविनानसंभवेतथाएमनुष्यनोशरीरहस्तादिकच्छेद्योन्मानिपामेसूक्तेतिमवनस्प
 तिनोशाखादिकछेद्यों कुमलादृतथाएमनुष्यनोशरीरआहारकस्तनक्षीरादि आहारल्येतिमवनस्पतिनो शरीरपुणउदकादिआहार
 ल्येतथाएमनुष्यनोशरीर अनित्यउत्कृष्टो त्रिज्जं पल्योपमउपरांतिनरहे तिमएपुणवनस्पतिशरीर उत्कृष्टदशसहस्रवर्षायुजाणिवो
 तिणिकारणिअनित्यतथाएमनुष्यनोशरीर अशाश्वतोक्षणप्रतिइं आवीचिमरणेभरेजछेतिमवनस्पतिनो शरीरपुणअशाश्वतोछेतथा
 एमनुष्यनोशरीरचयोपचयिक इष्टानिष्टादिआहारनेग्रहणिवृद्धिहानिपामेतिमएवनस्पतिनो शरीरपुणजाणिवो तथाएमनुष्यनोशरी
 रविपरिणामधर्मकहतां तथाविधरोगनीउत्पत्तिइं कृशपणोपांडुरपणुं पामेतथारसायनस्त्रे हादिकनेकरिवेविशिष्टकांतिवल्गुपटिपामे
 तिमएवनस्पतीनोशरीरपुणरोगने संयोगिकृशपांडुरपणुपुष्पफलादिचरण आदिविपरीतपरिणामपामे तथाविधऔषधादिकनेसंयो
 गिवलीशाडूलसपल्लवपणोपामे इणिकारणिमनुष्यशाशरीरनीपरे वनस्पतीसचेतनजाणिवी छिवेवनस्पतीनेसजीवपणो देखाडीतेह
 नेआरंभिकर्मबंधअने तेहनाआरंभनेपरित्यागिसुनिप्रणोदेखाडेछे सूत्रं० एत्यसंअतवनस्पतीशस्त्रं समारभमानस्य इत्येतेआरंभा
 अपरिज्ञातान्नपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया अपरिज्ञाताभवन्ति तथाचातवनस्पती शस्त्रसमारभमाणस्येत्ये ते आरंभाज्ञपरिज्ञया
 प्रत्याख्यानपरिज्ञयापरिज्ञाताभवन्ति तत्परिज्ञायमेधावीत्यादिव्याख्यानपूर्ववत् अर्थ इहांवनस्पतिविधे शस्त्रकुठारादिकसमारंभण
 हारनेएवनस्पतिना आरंभअपरिज्ञातज्ञपरिज्ञाइं तथाप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं ऊइं तथाइहांवनस्पतीविधे शस्त्रअनारंभतांएआरं

दीपिकाटीका

स्पत्याभिलापोविधेयइतिसांप्रतंवनस्पतिजीवास्तित्वेलिङ्गमाहसेवेमिदमं पिजाइधम्मयं एयंपिजाइधम्मयं इमंपिबुड्ढिधम्मयं एयंपिबुड्ढि
 धम्मयं इमंपिचित्तमंतयं एअंपिचित्तमंतयं इमंपिक्खिं मिलाइएअंपिक्खिं मिलाइइमंपिआहारगं एअंपिआहारगं इमंपिअणिच्चयं एअंपि
 अणिच्चयं इमंपिअसासयं एअंपिअसासयं इमंपिअओवचइअंपिअओवचइअं इमपिविपरिणामधम्मयं एयंपिविपरिणामधम्मयं सेवेमीति

सोहसुपलभ्यतलोब्रवीत् अथवावनस्पतिचैतन्यप्रत्यक्षप्रमाणसमधिगम्यमानस्वरूपं यत्तदहं ब्रवीमि यथाप्रतिज्ञातमर्थदर्शयति इमं पिजा
 इधमयं इहोपदेशदानाय सूतारंभः उपदेशयोग्यश्च पुरुषो भवति अतस्तस्य सामर्थ्येन संनिहितत्वात् तच्छरीरप्रत्यक्षासन्नवाचिना इदं परा
 ष्ठशति इदमपि मनुष्यशरीरं जननं जातिरुत्पत्तिस्तद्वर्त्मकं एतदपि वनस्पतिशरीरं तद्वर्त्मकं तत्स्वभावमेवेति प्रथमोपि शब्दः सर्वत्र यथाग
 द्यर्थे द्वितीयस्तु समुच्चये तत्तथायमर्थः यथामनुष्यशरीरं बालकुमारयुववृद्धता परिणामविशेषवत् चेतनावत्पटाधिष्ठितं प्रस्पष्टचेतनाकि
 सुपलभ्यते तथेदमपि वनस्पतिशरीरं यतो जातकेतकूर्वा लको युवा वृद्धश्च संवृत्त इत्यतस्तुल्यत्वाद्दपि जातिधर्मकं तथा इमं पिबुद्धिधम्यं तथा
 इदं मनुष्यशरीरकं अनवरतं बालकुमाराद्यवस्थाविशेषैर्वर्द्धते तथा एतदपि वनस्पतिशरीरं अंकुरकिं गलशगात्राप्रगात्रादिभिर्विशेषैर्वर्द्ध
 ते तथा इमं पिचित्तधम्यं यथेदं मनुष्यशरीरं चित्तवत् एवं वनस्पतिशरीरमपि चित्तवत् कथंचेतयति येन तच्चित्ते यथामनुष्यशरीरं ज्ञानेनानु
 गतं एवं वनस्पतिशरीरमपि यतो धात्रीप्रपुच्छाटादीनां स्थापिविवोधतस्तद्भावः तथाऽधोनिष्ठातद्रविणारागेः स्वप्ररोहेण वेदनं प्राहृजलध
 रनिनादशसिरवायुसंस्पर्शादंकुरोद्भेदः तथामदमदनसंगमस्खलनं विधूर्णमानलोललोचनविलासिनी सन्न पुरस्कृमाचरणताड
 नादशोक्तरोः पल्लवकुसुमोद्भम तथा सुरभिः सुरागंडूष मेकाद्वकूलस्यांकुरोद्भेदः संकोचनिदाघे कृत्स्नार्गादेव संकोचमाप्नोति न चैतद
 भिहिततरासंबंधकिया जालं ज्ञानमन्तरेण घटते तस्मात्सिद्धं चित्त वत्वं वनस्पतेरिति इमं पिच्छिन्नं मिलाइ यथेदं मनुष्यशरीरं हस्तादि
 छिन्नं स्नायति सुष्यति एवं तदशरीरमपि पल्लवकुसुमादिच्छिन्नं शोष सुपगच्छेदं न चाचेतनानामयं धर्मः एयं पि आचारगं यथेदं मनुष्यशरी
 रं स्तनक्षीरव्यंजनोदना द्याहाराभ्यवहारकं तथेदमपि वनस्पति शरीरं भूजलाद्याहाराभ्य वहारकं एयं पि अग्निश्च यथेदं मनुष्यशरीरम
 नित्यकं न सर्वदा स्याति तथैतदपि वनस्पति शरीरकं अनित्यं नियता युक्त्वात् वनस्पतेर्दृशवर्षसहस्राण्युत्कृष्टमायुः तथा इमं पि असास्यं
 यथेदं मनुष्यशरीरमशाश्वतं प्रतिक्षणमावीची मरणेन मरणात्तथेदमपि वनस्पति शरीरं तथा इमं च अश्वो वच इयं यथेदं मनुष्यशरीरं इष्टानिष्टा
 हारादिप्राप्ताचयोपचयिकं वृद्धिजान्यात्मकं तथैतदपि तथा इमं पि विपरिणाम धम्यं यथेदं मनुष्यशरीरं विविध परिणामं तत्तद्गोसंप
 कीर्त्तमांडुत्वोदरवृद्धिशोक कृशत्वागुलिनाशिका प्रगादिरूपोवालादिरूपोवा तथारसायनस्नेहाद्यु पयोगाद्विगृह्यकांति वलोपचयादि
 रूपोपरिणामस्तद्वर्त्मकं तत्स्वभावकं तथैतदपि वनस्पति शरीरं तथा विधरोगोद्भावात् पत्रपुष्पफलवगाद्यन्वधाभवनात् तथा विधविगृह्य
 दोहदप्रदनेन पुष्पफलाद्युपचयादिपरिणाम धर्मकामेव इत्यादि धर्मकलापसद्भावान्नि संशयं सचेतनास्तरवदिति एवं वनस्पतेश्चेतनाप्रद
 श्रुतदारंभेवंध परिहाररूपविरत्या सेवनेन च मुनित्वं प्रतिपादयन् उपसंजिहीर्षुराह एत्यस्य समारभमाणस्य इच्छेते चारंभा अपरि

शीलंगाचार्यकृतटीका

जीवास्तित्वेलिंगमाह सेवेमीत्यादिसोहसुपलभ्यतलोब्रवीत्तीस्यवावनस्पति चैतन्यप्रत्यक्षप्रमाणसमधि गम्यमानस्वरूपं यत्तदहं ब्रवीमि
 यथाप्रतिज्ञातमर्थदर्शयति इमं पिजा इधमयं इहोपदेशदानाय सूतारंभस्तद्योग्यश्च पुरुषो भवत्यतस्तस्य सामर्थ्येन संनिहितत्वात्
 च्छरीरं प्रत्यक्षासन्नवाचिने दमपराष्टशति इदमपि मनुष्यशरीरं जननं जातिरुत्पत्तिस्तद्वर्त्मकमेतदपि वनस्पति शरीरं तद्वर्त्मकं तत्स्वभा
 वमेवेति पूर्वोपि शब्दः सर्वत्र यथागद्वर्थे द्वितीयस्तु समुच्चये व्याख्येय स्तथायमर्थः यथामनुष्यशरीरं बालकुमार युववृद्धतापरिणामवि
 शेपवत्चेतनावत्पटाधिष्ठितं प्रस्पष्ट चेतनाकसुपलभ्यते तथेदमपि वनस्पतिशरीरं यतो जात केतकतर्वा लको युवा वृद्धश्च संवृत्त इत्यतस्तु
 ल्यत्वादेतदपि जातिधर्मकं न च कश्चिद्विशेषोस्ति येन सत्यपि जातिधर्मत्वे मनुष्यादिशरीरमेव सचेतनं न वनस्पति शरीरमिति ननु च जाति
 धर्मत्वं केशनखदंतादिष्वप्यस्ति अव्यभिचारि च लक्षणं भवत्यस्ति च व्यभिचारः तस्मादयुक्तं कल्पयितुं जातिधर्मत्वं जीवलिंगमिति उच्यते
 सत्यमस्ति जननमात्रं किंतु मनुष्यशरीरप्रसिद्ध बालकुमाराकाद्यवस्थानाम संभवः केशादिष्वस्ति स्फुटस्मादसमंजसमेतदपि च केश
 नखंचेतनावत्पदार्थावेष्टित शरीरयतो जातकेतकतर्वा लको युवा वृद्धश्च संवृत्त इत्यतस्तुल्यत्वादेतदपि जातिधर्मकं न च कश्चिद्विशेषोस्ति
 यत्सत्यपि जातिधर्मत्वे मनुष्यादि शरीरमेव सचेतनं न वनस्पति शरीरमिति ननु च जाति धर्मत्वं केशनखदंतादिष्वप्यस्ति अव्यभिचारि च ल

क्षणंभवत्यस्तिच व्यभिचारः तस्मादयुक्तं कल्पयितुं जातिधर्मत्वं जीवलिंगमिति उच्यते सत्यमस्ति जाननमात्रं किंतु मनुष्यशरीरप्रसिद्धवा
लकुमारकाद्यवस्थानामसंभवः केशादिष्वस्तिष्णु टसस्मादसमंजसमेतदपिच केशनखंचेतनावत्पदार्था वेदितशरीरस्याजातमित्युच्यते
वर्द्धते इतिवानपुनस्त्वयैवंतरवोपि चेतनावत्पदार्थाधारस्यादृश्यते त्वन्मते भूर्वोचेतनत्वान्तस्मादयुक्तमिति अथवाजातिधर्मत्वादीनिसमुद्दि
तातिसूत्रोक्तास्येकएवहेतुः न यथक्हेतुतानच समुदायहेतुकेषादिष्वस्ति तस्माददोषइतितथायथेदंमनुष्यशरीर कमनवरतं बालकुमारा
द्यवस्थाविशेषैर्वर्द्धते तथैतदपिवनस्पति शरीरमंकुरकिशलयशाखा प्रशाखादिभिर्विभेदैर्वर्द्धतइति तथायथेदंमनुष्यशरीरंचित्तवदेव
नस्पतिशरीरमपिचित्तवत्कथं चेतयति येनतच्चित्तं ज्ञानंततश्चयथामनुष्यशरीरं ज्ञानेनानुगतमेवंवनस्पति शरीरमपिचतोधात्रीप्रपुना
टादीनांस्वापविबोधसद्भावस्तथा धोनिखातद्रविणराशेः स्वप्ररोहेणावेष्टनं प्राट्टजलधरनिनादशिशिर वायुसंस्पर्शादंकुरोद्भावः तथा
मदनसंगमस्त्वलज्जतिविधुर्ण मानलोललोचनविलासिनी सन्नु पुरस्कुमारचरणताडनादशोकतरोः पल्लवकुसुमोद्गमः तथासुरभिसुरा
गंडूपसेकाहकुलस्य स्पष्टप्ररोहिकादीनांचहस्ता दिसंस्पर्शात् कोचिकादिकाः परिष्णु टाक्रियोपलब्धिः नचैतदाभिहितरुसंघंधिक्रिया
जालंज्ञानमंतरेणघटते तस्मात्सिद्धंचित्तवत्वनस्पतेः इतितथायथेदंच्छिन्नं ज्ञायतितथै तदपिच्छिन्नं ज्ञायति मनुष्यशरीरंचिह्नस्तादि
च्छिन्नं ज्ञायतिसुष्यति तरुशरीरमपि पल्लवफलकुसुमादिच्छिन्नं शोपमुपगच्छंतं दृष्टं नचा चेतनानामयं धर्म इति तथायथेदंमनुष्यशरीरं
स्नानक्षीरव्यंजोदनाद्याहाराभ्य वहारादाहारकं तथैतदपिवनस्पति शरीरं भूजलाद्याहाराभ्यवहारकं नचैतदाहारकत्वमचेतनानां
दृष्टमतस्तद्भावात्चेतन त्वमिति तथायथेदंमनुष्य शरीरमनित्यं न सर्वदावस्थायितदेतदपिवनस्पति शरीरमनित्यं नियतायुक्तत्वात्त
थाह्यस्यदशवर्षसह स्वाणिउत्कृष्टमायुः तथायथेदंमनुष्यशरीरमशाश्वतं प्रतिक्षणमावीचीमरणेनमरणात्तथैतदपिवनस्पतिशरीरमपित
थायथेदमिष्टा निष्टाहारादिप्राप्तया चयोपचयिकं दृष्टिहान्यात्मकं तथैतदपिइति यथेदं मनुष्यशरीरं विविधपरिणामं तत्तद्भोगसं
पर्कात्पांडुत्वोदरदृष्टि शोफकृशत्वांगुलिनासिक्वप्रवेशादिरूपो घातधारसायनस्नेहादुपयोगादिशिष्टकांतिबलो पंचवादिरूपोविपरि
णामः तद्धर्मकं तत्स्वभावकं तथैतदपि वनस्पतिशरीरं तथाविध रोगोद्भावात्प्यन्नफलत्वगादन्यथा भवनात्तथा विशिष्टदौहृदप्रदा
नेन पुष्पफलादुपचयाद्विपरिणामधर्मकमेव मनन्तरोक्त धर्मकलापसद्भावादसं शयंग्रहणं तत्त्वचेतनास्तरव इति एवं वनस्पतेश्चै
तन्यं प्रदर्श्यतदारंभेवंधं तत्परिहाररूप विरत्यासेवनेनच सुनित्वं प्रतिपादयन्नुपसंजिहीर्षुराह एत्यसत्यमित्यादि एतस्मिन्

इच्छेते आरंभा अपरिणामाभावंति एत्यसत्यं असमार भमाणस्स इच्छेते आरंभापरिणामाभावंतितं प
रिणायमेहावीणेवसयं वणस्स इत्यसत्यं समारंभेज्जाणे वस्स हिं वणस्स इत्यसत्यं समारंभा वेज्जाणेवस्स वणस्स
इत्यसत्यं समारंभंते समणुजाणेज्जाजस्से तेवणस्सतिसत्यसमारंभापरि णायामाभावंतिसेज्जमुणीपरिणाय
कस्सेत्तिवेमिसेवेमिसंतिमेतसापाणातंजहाअंडयापोययाजराउआरसयासंसेययासंसुच्छिमाउभिभ

भाषा ।

भपरिज्ञातज्जइतेवनस्पतिआरंभपरिज्ञायकहतांजाणीकरीप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं पञ्चखीस्वयमेववनस्पतिशस्समारंभेनहीअनेरापाहे
वनस्पतिसमारंभावेनहीअन्यवनस्पतिसमारंभतानेअनुमोदेनहीजेहनेइणिपरिवनस्पतिनासमारंभज्ञपरिज्ञाइं प्रत्याख्यानपरिज्ञाइं
परिज्ञातज्जइं तेमुनिचारित्वियोपरिज्ञातमम्म कइवाइइतिव्रवीमिज्ज इमकज्जजिमअमीमहावीरदेवसमीपिसाभल्योतिमज्ज शिष्यप्रतिपां
चमेउइं सेवनस्पतिकायनोविशेषकच्छोहिचेच्छेउइं सेतसकायकमागतकहिचेच्छे सूवंसेवेमि० येनमयाअमीभगवद्दनारविंदनिश्चतार्थ
ज्ञानावधारणेनयथाचयदुपलभं तत्वंसोहं व्रवीमीतिसन्तिविद्यंतेइमेवच्यमाणाः केतेतसाः स्वावरेतराः प्राणिनोहींद्रियादयः तद्यथाहंभ
णामिचंडजाः पत्तिसर्पगृहकोकिलादयः पोतजाइस्तिवत्तुलि प्रभृतयः जरादुजागोमहिष्यजामनुष्यादयः रसजाः तत्कारनालदधितीमना

दिपुसमुद्भवाः कस्याकाराः सृज्याभवन्ति संस्वेदजामत्कुणयूकादयः संसृष्टिमाः शलभपिपीलिकामजिका दृष्टिकभ्रमरादयः उद्भिजाः भुय
मुद्भिद्यजायं तेपतङ्गखञ्जरीटादयः औपपातिका देवानारकाश्च एवमे तस्मिन् नटविधेजन्मनि सव्ये तसजंतवः संसारिणो तं भवन्ति एस संसारे
त्ति एपोडं जादिप्राणिकलापः संसारः प्रोच्यते अर्थश्रीसुधर्मस्वामिकहेछे सेवेमितेज्जं कज्जं कुंजेगेमे श्रीभगवंतना सुधयकीतत्वपास्योते
ज्जं तुह्म आगलियथा श्रुतकज्जं कुं संतिकहतांछे इमेकहतां एजेआगलिकहीस्ये तेकुणवसप्राणवेद्रियादिक तेजिमहेतिमकज्जं अंडजा
एकजीवअंडयकीनीपजे पंखियासापघिरोलीदिलहडीप्रभृति १ पोतजतेकहिये जेचर्ममयकोयलीमाहिबीर्याजामे हसीवागुलिप्र
भृतिजरायुजतेकहियेजेजरजंवालवेदितजामे तेगाइभेसिछालीमनुष्यादिजाणिवा रसजतेजेरसपीतेलजासि आछणदहीप्रभृतिवि
धेछादिनेआकारिसृज्जजीवजपजे संस्वेदजाजेप्रस्वेदयकी जपजेमांकुणज्जप्रभृति संसृष्टिमजेस्वयमेव संसृष्टिइं शलभपिपीलिकामापी
प्रभृतिकउद्भिज तेजेदृष्टिवीभेदीनीकले तेखंजरीटपतंगादिक औपपातिकदेवतानारकीजाणिवा एथाठस्थानकसर्वतसजीवजपजि

दौपिका टीका

गायाभवति एतस्य ससमारभमाणस्य इत्येते आरंभापरिगायाभवति तं परिगायमेवावीणोव सयंवणस्य इत्यस्य समारंभेज्जाणोवणे चिं
वणस्य इत्यस्य समारंभा वेज्जाणोवणोवणस्य इत्यस्य समारंभते समणुजाणोवजाजस्येते वनस्यतिसमारंभा परिगायाभवति सेज्जमुणीप
रिणायकस्मृतिवेमि सत्यपरिगाए पंचमोदहेसथो सम्मत्तो एतस्मिन् वनस्यतौशस्त्रं द्रव्यभावाख्यं आरभमाणस्य इत्येते आरंभाअपरि
ज्ञाताअप्रत्याख्याताभवन्ति एतस्मिंश्च वनस्पतौ शस्त्रमसमारभमाणस्येते आरंभाः परिज्ञाताः प्रात्याख्याताभवन्ति पूर्ववच्च सर्वोप्य
योव्याख्ये यथावत् एवमुनि परिज्ञातकर्मादिति त्रतीमीति पूर्ववत् शस्त्रपरिज्ञाध्ययने पंचमोदशकटीका उक्तः पंचमोदशकः साप्रतं पट
मारभ्यते अस्य चायमाभिसंबंधः इहानंतरोदशके वनस्पतिकायः प्रतिपादितः तदंतरंतसकायस्याग मेपरिपठितत्वात् तसकाय
स्वरूपाधिगमायाऽय सुदेशकः समारभ्यते तस्य चोपकमादीनि चत्वार्यनुयोगद्वाराणि वाच्यानि यावन्नामनिष्पन्ने निक्षेपेन सका
योदशकस्तत्तत्तसकायस्य पूर्वप्रसिद्धद्वारादेशमाह तसकाएदाराइं जाइं ताइं हवंति पुढवीएनागति उविहाणे १ परिमाणु २ वभो
ग ३ सत्येय ४ तस्यंतीति तसाहींद्रियादयः तेषां कायस्त्रसकायतस्मिन् तान्येवद्वाराणि भवन्ति यानि दृष्टियां प्रतिपा दितानि नानात्वं तु
विधानं १ परिमाण २ उपभोगशस्त्रद्वारेषु च शब्दाल्लक्षणैव ज्ञातव्यं तत्र विधानद्वारे द्विविधास्त्रसकाय जीवालवित्त सागतितसायत
तल वित्तच्छक्तिमात्रं तथा त्रसालवित्तसालवित्त सौतेजोवायुका यौताभ्यानेहाधिकारः यतस्तेजसोऽभिहितत्वात् वायोश्चाभिधा
स्यमानत्वात् इह गतितसाएवाधिक्रियंते तत्र नारकारतत्प्रभादिभेदात्प्रभा तिर्यंचोपिहितचतुःपंचेद्रियाः मनुष्याः सन्मूर्च्छनगर्भव्यु
क्रांतयः अमराश्च भवनपति व्यंतरज्जोतिपिकवैमानिकाः एते च नारकादयापर्याप्तापर्याप्त भेदेन द्विधा अथ तेपामेव योन्यादि भेदेनोत्तर
भेदानाहत तनारकाणां आद्यास्तुतिरूपु शीतैव योनिः चतुर्थ्यामुपरितरणरकेषु शीताअधस्तनरकेषु उष्णापंचमीपष्ठीसप्तमीपुउष्णौ
वयोनिर्नैतरेगर्भव्युत्क्रांति कतिर्यग्मनुष्याणां समस्तदेवानांच शीतोष्णायोनिर्नैतरेद्वित्वचतुःपंचेद्रियसन्मूर्च्छनजतिर्यग्मनुष्याणां त्रिवि
विधापियोनिः शीताउष्णाशीतोष्णाचेति तथानारकदेवानां अचित्तानेतरे हींद्रियादिसन्मूर्च्छनज पंचेद्रियतिर्यग्मनुष्याणां त्रिविधा
पियोनिः सचित्ताचित्तमिआचगर्भव्युत्क्रांति कतिर्यग्मनुष्याणां मिआयोनिर्नैतरेतथानारकदेवानांसंहतायोनिर्नैतरेद्वित्वचतुर्द्रियस
न्मूर्च्छनतिर्यग्मनुष्याणां विहतायोनिर्नैतरेगर्भव्युत्क्रांतिकतिर्यग्मनुष्याणां संहतविहतायोनिर्नैतरेतथानारकानपुंसकयोनय एवतिर्यं
चस्त्रिविधाः स्त्रीपुंसपुंसककयोनयोपिमनुष्यास्त्रीपुंसपुंसककयोनयः देवाः स्त्रीपुंसयोनय एव तथा मनुष्याणां योनेस्त्रे विध्यं यथा कूर्मोन्नतात
स्यांचार्हचक्रवर्त्यादिस त्पुरुषाणां सुतत्तितथाशंखावर्त्तासाचस्त्रीरत्नस्यैव तस्यांच प्राणिनां संभवो नास्ति न निष्पत्तिः तथा वंशीपत्तासाच
प्राकृतजनस्य अथवा त्रिविधास्त्रसाः अंडजाः पोतजा जरायुजा तत्तत्तंडजा पक्षादयः पोतजाः वल्गुलीगजकाभकाला जरायुजा गोमहिषी
मनुष्यादयः तथा हित्वचतुःपंचेद्रियाभेदाच्च विविधयोन्यादिभेदेन प्ररूपिताः योनिः संग्रहगाथेपुटविदग्गणिमाख्यपाययणिओयजीवजा

[illegible]

शीलंगाचार्या कृत टीका

वनस्पतौ शूलद्रव्यमावाख्यभारभमाणस्येत्येते आरंभाश्चपरिज्ञाता अप्रतिख्याताभवन्ति एतस्मिंश्चवनस्पतौ शूलसमसारभ
माणस्येत्येते आरम्भाः परिज्ञाताः प्रत्याख्याताभवन्तीति पूर्ववच्चसर्वंवायत् स एवमुनिः परिज्ञातकर्मेति त्रयीमिपूर्ववदिति शस्त्रप
रिज्ञाध्ययनेन च नोदेशकटीकापरिसमाप्तेति उक्तं पञ्चमोद्देशकः संप्रतंपठः समारभ्यते अस्वचायसमिसंबंधः इहानन्तरोद्देशकेव
नस्पतिकावः प्रतिपादितस्तदनन्तरं चतसकायस्यागमेपरिपठितत्वात् स्वरूपाधिगमायायमुद्देशकसमारभ्यतेतस्यचोपक्रमादीनि
चत्वारि अनुयोगद्वाराणिवाच्यानि यावन्नामनिष्पन्ने निचे पेतसकायोद्देशकसावतसकायस्य पूर्वप्रसिद्धद्वारकमातिदेगायतद्विभि
न्नलक्षणाद्वाराभिधानायच निर्युक्तिस्तदाह तसकायेत्यादितसतीति तसालोपांकायसस्मिंस्तान्येवद्वाराणिभवन्ति यानिष्टयिव्या
प्रतिपादितानिनानात्वं विधानपरिमाणोपभोगशस्त्रद्वारेषु चशब्दास्तत्रगोचरप्रतिपत्तयमिति तत्रविधानद्वारमाह दुविहेत्यादिद्विविधा
द्विभेदाः खलुरवधारणेतसत्वं प्रतिद्विभेदत्वमेवतसनात् स्पंदनात् तसाः जीवनात्प्राग्धारणाज्जीवास्त्वसाएव जीवान्मसजीवाः
लब्धितसागतितसाद्यलब्धातेजोवायूतसौ लब्धितस्तच्छक्तिमात्रं लब्धितसाभ्यामिहाधिकारोनास्ति तेजसोभिहितत्वाद्वायोद्याभिधास्य
मानत्वादतः सार्थ्याङ्गतितसा एवाधिक्रियन्तेकेपुनस्ते कियद्भेदावित्याह नेरइत्यादिनारकारत शर्करादिमहातमः पृथ्वीपर्यंतनर
कावासिनः सप्तभेदास्तियंचोपिद्वित्वचतुः पञ्चेन्द्रियामनुध्याः सन्मूर्खनजाः गर्भव्युत्क्रान्तव्यसुराभवनपति व्यन्तरज्योतिष्कवैमानि
काः एतेगतितसाचतुर्विधानामकर्मोद्याभिनिर्दत्त गतिलाभाङ्गतितसत्वं एतेचनारकादयः पर्याप्तापर्याप्तभेदेनद्विविधाभवन्ति तत्रप
र्याप्तिः पूर्वोक्तैवपोढातयाययासम्भवंनिष्पन्नाः पर्याप्ताः तद्विपरीतास्तत्पर्याप्तकायन्तर्मुर्च्छकालमिति इदानीमुत्तरभेदानाहः तिविहे
त्यादि अत्रद्विशीतोष्णमित्रभेदात्तथा सचित्ताचित्तमित्रभेदात्तथा संवृतविरततदुभयभेदात्तथा स्त्रीपुंनपुंसकभेदाच्चेत्यादीनिबद्ध
नियोनीनां त्रिकाणिसंभवन्ति तेषांसर्वेषांसंग्रहायं त्रिविधात्रैविधेतिवासानिर्देशः तन्नारकाणामाद्यास्तित्त्वपु भूमिपुर्गैवयोनिः
चतुर्णांसुपरितननरकेषु शीताअधस्तननरकेषूपणापञ्चमी पृष्ठीसप्तमीपूर्णवनेतरे गर्भव्युत्क्रान्तिकतिर्यङ्मनुष्याणामशेषदेवानांचगी
तोष्णायोनिर्नेतरेद्वित्वचतुपञ्चेन्द्रिय सन्मूर्खनजतिर्यङ्मनुष्याणां त्रिविधापियोनिः शीताउष्णागीतोष्णाचेति तथानारकदेवानाम
चित्तानेतरेद्वीन्द्रियादि सन्मूर्खनजपञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां त्रिविधापियोनिसचित्ताचित्तमित्रयोनिर्नेतरे तथादेवनारकाणांसंव
तायोनिर्नेतरेद्वित्वचतुरिन्द्रिय सन्मूर्खनजपञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां विहृतायोनिर्नेतरे गर्भव्युत्क्रान्तिकतिर्यङ्मनुष्याणां संवृतविरतायो
निर्नेतरे तथानारकानपुंसकज पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां विहृतायोनिर्नेतरे गर्भव्योनयएवतिर्यंचस्त्रिविधाः स्त्रीपुंनपुंसकयोनयोरपि
मनुष्याश्चैवंतैर्विध्यभाजः देवास्त्रीपुंयोनयएव तथापरंमनुष्ययोनेस्त्रैविध्यं तद्यथाकूर्मोन्नतातस्यांचार्हन् चक्रवर्त्यादिसत्यरूपाणा
मुत्पत्तिस्तथायंखावर्त्तासाच स्त्रीरत्नस्यैवतस्याश्चप्राणिनांसम्भवोनास्तिननिष्पत्तिः तथावंशीपत्तासाचप्राकृतजनस्येतितथापरं त्रैविध्यं नि
र्युक्तिस्तदाहर्षयति तद्यथांडजापोतजा जरायुजाचेति तत्तांडजाः पक्षादयः पोतजाः वल्गुलीगजकलभादयः जरायुजागोमहिषीमनुष्या
दयः तथाद्वित्वचतुः पञ्चेन्द्रियभेदाच्चमिद्यन्ते एवमेतेतिधातसायोन्यादिभेदेन प्ररूपिताएतद्योनिंसंग्राहिण्योगाथोः पुटविदगद्यगणि
मास्यपत्तेयनिडयजीवजोणीणं सत्तगसत्तगसत्तगदसचोदसयलक्खा विगलिंदिएसुदोदोचउरोचउरोच नारयसुरेसुतिरिवासतद्वनव
यपणुवीसाएगिंदियवितिगाहोन्ति चउरोचोदसमणुयाणलक्खाइ एवमेतेचतुरशीतियोनिलक्षाभवन्तितथाकुलपरिमाणं कुलकोडिस
यसहस्रावत्तीसद्वहानवयपणुवीसा एगिंदियवितिइंदियचउरिंदिय हरियकायाणंअद्वत्तेर सवारसदसनवचेवकोडिलक्खाइंजलयर
पक्खिचउय्यउरभुयपरिसप्पजीवाणंपणुवीसंछवीसंचसयसहस्राइं नारयसुराणंवारसयसयसहस्राकुलकोडीणंमणुस्माणंएकाकोडा
कोडीसत्ताणउनिच्चसयसहस्राइं पञ्चासच्चसहस्राकुलकोडीणंसुणोयव्वाअद्वत्तः १६७५०००००००००००० सकलकुलसंग्रहोयंवोद्वयः
उक्ताप्ररूपणातदनन्तरं लक्षणाद्वारमाहदंसणेत्यादिउवउगेत्यादि दर्शनं सामान्योपलब्धिरूपंचक्षुरचक्षुरवधिकेवलाल्खंसत्यादीनिज्ञाना

निखपरपरिच्छेदिनोजीवस्यपरिणामाः ज्ञानावरणविगमव्यक्तास्तत्त्वार्थपरिच्छेदाः साकाधिकच्छेदोपस्थाप्ये परिहारविशुद्धिसूत्रं
सम्प्राययथाख्यातानि चारित्रं चारित्राचारित्वं देशविरति स्थूलप्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणं आवकाणं तथादानलाभभोगोपभो
गवीर्याओतचक्षुर्ग्राण रसनस्पर्शनाख्याः देशलब्धयः जीवद्रव्यव्यभिचारिण्योलक्षणं भवंतितयोपयोगसाकारोनाकारश्चाष्टचतुर्भेदयोगोम
नोवाक्कायाख्यास्त्रिधाअध्यवसायानेकविधाः सूक्ष्माः मनःपरिणामसमुत्थाविष्वग्पृथग्व्यतीनामुदयाप्रादुर्भावाः क्षीरमध्वास्त्रवादयन्ना
नावरणाद्यंतरायावसानकर्माष्टकस्यस्वशक्तिपरिणामउदयः लेखाकृष्णादिभेदाः अशुभाः शुभाश्चकपावयोग परिणामविशेषसमुत्थाः सं
ज्ञास्वाहारभयपरिग्रहमैथुनाख्याः अथवाद्दशभेदाअनंत रोक्ताद्यतस्त्रकोधाद्याद्यतस्त्रलघौषसंज्ञालोक संज्ञाचउत्स्वासनिश्वासाप्राणा
पानौकपायाः कर्पसंसारस्तस्यावाः क्रोधादयोअनंतातुर्वध्यादिभेदात् षोडशविधाः एतानिगाथाद्वयोपन्यस्तानिहीन्द्रिया दीनांलक्ष
णानियथासंभवमववर्गंतव्यानीति नैवंविधलक्षणकलापसमुच्चयोषटादिष्वस्ति स्मात्तत्वाचैतन्यमध्यवस्यति विद्वांसः अभिहितलक्षणक
लापोपसंजिहीर्षया तथापरिमाणप्रतिपादनार्थगाथामाह लक्ष्णमित्यादितुशब्दः पर्याप्तिवचनः द्वौद्रियादिजीवानांलक्षणंलिंगमेताव
देवदर्शनादिपरिपूर्णानान्यदंधि कमस्तीतिपरिमाणंपुनश्चेततः संवर्त्तितलोकप्रतरा संख्येयभागवर्त्ति प्रदेशराशिपरिमाणास्त्रच
कायपर्याप्तकाएतेचवादरतेजस्काय पर्याप्तकेभ्योसंख्येयगुणात्तसकाय पर्याप्तकेभ्यस्त्रसकायिका पर्याप्तकाः असंख्येयगुणास्तथाकालतः
प्रत्युत्पन्नतसकायिकाः सागरोपमलक्ष्यत्तसमयराशि परिमाणाजघन्यपदेउत्कृष्टपदेपि सागरोपमलक्ष्यत्त परिमाणाएवेतित
थाचागमः पडुपन्नातसकाइया केवतिकालस्त्रनिष्ठेवासिवा गोयमाजहन्नपसागरोपम सयसहस्रपुहत्तस्त्रउकोसपदेविसागरोवम
सयसहस्रपुहत्तस्त्र उहर्त्तनोपपातौगाथा शकजेनाभिधधाति निष्क्रमणमुहर्त्तनंप्रवेशउपपातजघन्येनैकोहौतयोवा उत्कृष्टतस्त्रेवमेवे
तिप्रतरस्यासंख्येयभाग प्रदेशपरिमाणाएवेत्यर्थः सांप्रतमविरहित प्रवेशनिर्गमाभ्यांपरिमाण विशेषमाह निखमेत्यादिजघन्येनअवि
रहिताः संततास्त्रसेषु उत्पत्तिर्निष्क्रमोवाजीवानामेकंसंसमयंद्वौलीवेत्यादिउत्कृष्टेनात्तावलिका असंख्येयभागमात्रं कालंसततमेवनि
क्रमः प्रवेशोवा एकजीवांगीकरणेनाविरहश्चित्ये तेगाथापश्चिमाह्वेनाविरहः सातत्येनावस्थानं एकजीवोहितसभावेन जघन्यतोतर्तु
हर्त्तमासित्वापुनः पृथिव्याद्येकेन्द्रियेपृथग्यते प्रकर्षेणाधिकंसागरोपमसहस्रद्वयंतसभावेनावतिष्ठते संतमितिउक्तंप्रमाणद्वारं सांप्र
तमुपभोगशस्त्रवेदनाद्वारतय प्रतिपादनायाहमंसमित्यादि मांसचर्मकेशरोमनखपिच्छ दंतस्त्राखस्थि विपाणादिभिस्त्रसः कायसंबंधि
भिरुपभोगोभवतिशस्त्रं पुनः शस्त्रादिकमिति खड्गतोमरक्षुरिकादि तदादिर्द्यस्यजलानलादेस्त्रस्त्रादिकमनेकमनेकविधंस्त्रकायपरका
योभयंद्रव्यभावभेदभिन्नमनेक प्रकारंतसकायस्थेतिवेदनाचातप्रसंगेनोच्यते साचशरीरसमुत्थामनःसमुत्थाचद्विविधावयासंभवंतत्वाद्या
शल्यशलाकादिभेदजनितेतराप्रियविप्रयोगाप्रियसंप्रयोगादि कृतावज्जविधाचज्वरातीसार कासस्त्रासभगंदरशिरोग सूत्रगुदकालकादि
समुत्थातीवेतिपुनरप्युपभोगप्रपंचाभिधित्वाह मंसस्त्रेत्यादिके इत्यादिमांसार्थं च्छकरादयोवध्यंतन्ये चर्मार्थं चित्रकादयोरोमार्थं
मृपिकादयः पिच्छार्थं मयुरगृहकपिवुक्कादयः पुच्छार्थं चर्मार्थं दंतार्थं वारणवराहादयः वध्यंतइति सर्वतसंबध्यतेतत्तत्केचनपूर्वोक्तप्रयो
जनमुदिश्यहन्तेकेचित्तुप्रयोजनमंतरेणापिक्रीडयान्नंति तथापरंप्रसंगेपातृगलक्ष्मिपुलेलुकादिनातदंतरालव्यवस्थितानेकक
पोतकपिंजलमुकसारिकादयोहन्ते तथाकर्मकृत्याद्यनेकप्रकारं तस्यप्रसंगेनुष्ठानततप्रसक्तान्निद्राः संतस्त्रसकायिकान्बुद्धन्ति
रज्वादिनान्नंति कशलकुटादिभिस्त्राडयंतिमारयंति प्राणैर्वियोजयंत्येति एवंविधानादिहारकलापवर्ण्य सकलनिर्द्युक्तयोपसंहारायाहसे
साइत्यादिउक्तंअव्यतिरिक्तानिषेपाणिद्वाराणितान्येवयानिष्ट्वी स्वरूपसमधिगमेनिरूपितानिअतएवमशेषद्वाराभिधानात्तसकायेनि
र्द्युक्तिः कीर्त्तिः तेषासकलाभवतीत्यवर्गंतय्येति सांप्रतंसूत्रानुगमेस्त्रलितादिगुणोपेतंसूत्रमुच्चारणीयंतच्चेदंसेवेमीत्यादिअस्यचानंतरपरं
पारदिस्त्रसंबंधः प्राग्वहाच्यः सोहं ब्रवीमियेनमया भगवद्दनारविंदविनिस्तार्थज्ञानावधारणात्तययावदुपलब्धंतत्वमिति संतिविद्यंतैतत्सं
तीतिवसाः प्राणिनोहीन्द्रियादयः नेचकियङ्गेदाः किप्रकाराचेति दर्शयति यतितद्यथेतिवाक्योपन्यासार्थः यद्विवातप्रकारांतरमर्थतोयथाभ

गवताभिहितं तथा हं भगवामीति च डाब्जा ता अं डजाः पक्षि गृह को किलादयः पोता एव जायंते पोतजा अन्येष्वपि दृश्यंते इति जातेर्डं प्रत्यायसे
च हस्ति वल्गुली चर्मजलूकादयः जरायुवेष्टिता जायंते इति जरायुजा पूर्ववत् उप्रत्ययः गोमहिष्यजाविकः सनुष्यादयः राज्ञा तारुजान्कार
नालदधितो मनादिषु पायुः कस्याकृतयोतिस्त्वभ्यति संखे डाब्जा ता संखे डजाः सत् कुण्डुकाशतपटिकादयः सन्मूर्धनाब्जा ता सन्मूर्धजाः
गल भपिपीलिका सज्जिका शानिकादयः उद्गे दनमुद्गिततो जाता उद्गिजाः शपोदरादित्वात्तलोपः एवं खंजरीटपारितवादयः उपपाताब्जा

यथा उववा इया ए स संसारि त्ति प्रवृत्त ई मंदस्त्र अविद्या उ निज्जा इत्ता पडिले हित्ता पत्तेयं परिनिव्वाणं सव्वे
सिं प्राणाणं सव्वे सिं भूयाणं सव्वे सिं जीवाणं सव्वे सिं सत्ताणं अस्सायं अपरिनिव्वाणं मं ह भयं दुक्खं त्ति वेमि
त संति प्राणा पदिसो दिसा सुयत त्यत त्य पुटो पास आतु रा परि ता वंति संति प्राणा पुटो सिया लज्ज माणा पुटो
पा स अण गारा मोत्ति एगे पव च माणा जमिणं विस्व रू वेहिं सत्ये हिं त स काय स मारं भे गं त स काय स त्यं स

भाषा

वानाठामजाणिवा एहधीअनेरोनवमोठामनधी ए स ए अं डजादिप्राणिग्रानो सन्महसंसार एहवो कहि वेहि वे ए अटविधव्वा निने विपे
केह नी उत्पत्ति ऊइते कहे छे सूत्रं मंदस्त्र अविद्या उ निज्जा इत्ता पडिले हित्ता पत्तेयं परिनिव्वाणं सव्वे सिं प्राणाणं सव्वे सिं भूयाणं सव्वे सिं मं
दोस्त्र ई कुयास्त्र वासित मतिर्वा तस्य मंदस्त्र बालस्य विवेक गून्वुद्धेः अविद्या उ त्ति अजानतो हिताहितप्राप्तिपरिहार गून्वमनसः ए प सं
सारो भवति यद्येवं ततः किमित्याह निष्कायत्ति इमं त स कायं निचयेन ध्यात्वा चिंतयित्वा पडिलो हित्ता प्रत्यु पे च्छ दृष्टा यथा वदु पलभ्या किं
तत् पत्तेयं ति एक त स कायं प्रति परिनिर्वाणं सुखं प्रत्ये क सुख भाजः सव्वे पि प्राणिनः नान्यस्य सुख मन्यो भुंक्ते ए प सव्वेः प्राणिधर्म इति दर्श
यति सव्वे सिं ति सव्वे पां प्राणिनां प्राणधारणात् प्राणिनः तेषां सर्वेषां भूतानां त्रिकाल भवनाद् भूतास्तेषां सर्वेषां जीवानां सदा जीवनात् सर्वे
पांसत्वानां सदा वर्त्तमानत्वात् तथा ग्रंथांतरे प्राणादिति चतुः प्रोक्ता भूतास्तु तरवः सृताः जीवा पंचेन्द्रियाज्ञेयाः शेषाः सत्वाः प्रकीर्त्तिताः
एते पांसर्वेषां जीवानां प्रत्येकं परिनिर्वाणं सुखं तथा प्रत्येकं च सातं अपरिनिर्वाणं शरीरमनपीडा करं तथा महाभयं नातः परं मद्भयम
स्तीति महाभयं तथा दुःखं सर्वे पि प्राणिनः शरीरात्मानसाच्च दुःखाद्विजंते इत्यर्थः मंदविद्धभेदिजाणिवो द्रव्ययुक्ता भावयुक्ती द्रव्ययुक्ती मंद
ते क ह वा इ जे रोगि दू पीडित भावयुक्ती मंद ते क हि ये जे म्द्वै अज्ञानतत्वात् तत्का ई जाणे न ही इ हां भाव मंद नो अधिकार जाणि वो जे मं द वा
लं अज्ञान छे ते ह ने ए पूर्व वर्णित आठ भेद संसार याइ एतावता एह वो स्त्र ई संसार मां हि परिभ्रमण करे जे इ मं तो स्यो तै क हे छे निज्जा इत्ता क
इ तां ए त स काय निचये करी चीं त वो पडिले हित्ता देखी यथा वत्सा चो चो लखी ते स्युं पत्तेय क ह तां प्रत्ये क जीवने परिनिर्वाण क ह तां सुख छे
परं अने रानो सुख अनेरोन भोगवे जिम एक त स काय ने क ह्यो तिम सव्वे जीव चाथी क हे छे सव्वे सिं सर्व प्राणिग्राने सर्व भूत ने सर्व जीवने स
र्व सत्वने ए चि ऊं ना मि सूत्र पक्षि स सु च व सर्व जीव जाणि वा विशेष को ई न यी ग्रंथांतरि इ म क ह्यो वे द्री ते द्री चो रिं द्री पाण क हि ये व न स्य ती
भूत क हि ये पंचेन्द्र जीव क हि ये दृष्टी काय च प्काय ते उ काय वा उ काय ए सत्व क हि ये तो सर्व जीवने प्रत्ये क सुख समाधि नो कारण तथा च सा
तं क ह तां असा ता क ह ते सर्व जीवने अपरिनिर्वाण शरीरमनने पीडानो करण हार तथा महाभय ए अ परां ति भय मोटो को ई न यी तथा दुक्ख
सष ला ई जीव दुःख यकी उद्देग पा मे इ इ ज ऊ प रि वि शे प क हे छे सूत्रं ति वे मि तं संति इति ब्रवीमि किंतु इत्याह त संति शरीरमानस दुःखे
न अभिभूताः प्राणिनः पदिसो दिसा सत्ति दिक्षु विट्ठि च वत्संति भवो द्विग्नाः सर्व तत्वा समापद्यंते यथा कोशकारकीट सर्व दिग्भ्यो विदिग्
भ्यो दिभ्य दाल्प परिहारा य स तौ वेष्टं करोतीति सर्व तत्वा तव्यं कुतः पुनस्त्रयं तियतः पुरुषै रारंभ सक्तै र्यापाद्यंते इति दर्शयति तत्त्व र्त्ति
ते प्ररंकारणे पुंसु सुत्तये दु ए य क र प ख्ये ति शिष्या मंत वणं आतुराः स्वकार्य व्याकुलामां स भक्षणादि गृह्यापरितापयंतियतः संति विद्यंते प्रा
णाः प्राणिनः ए य नि भिज्जा हि वि च त पंचेन्द्रियाः त्रिताः पयि व्यादि नि चिताः एतच्च ज्ञात्वानिरवद्या सुटा यिना भाव्यमित्यभिप्रायः अर्थः

असुधर्मस्वामिकहेछे ऊं इमकळं वापडाजीवगारीरिकमानसिकदुःखिदं पीडव्याहंतातसंति० दिशिदंतथाविदिशिदं नासे एतावता भयभ्रंतदिशोदिशेतासपासे जिमकोशकारकीटकदिशिविदिशियकी वीहतोचनेकटणादिकेकरी आत्मराष्ट्रवाहेतिगरीरसंलग्नवर करेतिगिलीधेजचाले वैद्वियादिकजीवने एहवोभयछे तोमोटार्पंचेंद्रियनोकहिवोकिउं तस्याभणीवीहेजिगिकारणिआरंभीपुरुष तेहनेविणासेतेकहे तत्यरकहतांतिगिइंरकारणेऊपने अहोशियदेखि आतुरआपणाकार्वनेविषे व्याकुलचित्त एहवापुरुषमासभच णादिकनेविषे गृह्यनेकजीवनेपरितापेपीडवे तेजीवकिहाछे संतिकहतांछेप्राणियाध्यकजूआ जूआवेंद्रियादिष्टयिव्यादिकनेआत्रि तएहवाजीवनेयियासे इंसिउं जाणीनिरवद्यानुष्ठानविषे प्रवर्त्तिवो एउपदेशनुरहस्यजाणिवो हिवेजेअनेरोभापे अनेरोकहेतेदेखाडे छेखलंलज्जमाणा० तुपूर्ववत्नवरंतसकायाभिलापोवाच्यः अहोशियदेखिलज्जमाणकहतां जेसंयसवंतपणेलाजता अहं अणगारछुं एकेप्रवद्मानजे एनानाप्रकारशस्त्रिदं करी तसकायसमारंभेकरी तसकायसमारंभेकरी तसकायसमारंभताअनेराअनेकरूपवेंद्रि

दीपिका टीका

अथवाउपपातेभवाऔ पपातिकाः देवानारकाश्चएवमेतस्मिन् अर्थविधे जन्मनिसर्वेवसजंतवः संसारिणो निपलंति नैतद्व्यतिरेकेणान्ये संतिसंत्यनेनत्विकालास्तित्वंप्रतिपाद्यतेतस्मानां नकदाचिदेशेर्विरहितः संसारः संभवतीति दर्शयति एसं सारेत्तिपुत्रद्वयैपोडजाटिप्राणि कालापः संसारः प्रोच्यतेकस्य पुनरत्ताटविषभूतग्रासेउत्पत्तिर्भवतीत्याहमंदअश्वविद्याण्योनिष्काइत्तापडिलेचित्तापत्तेयं परिनिर्वाणं सव्येसिंपाणाणं सव्येसिंभूयाणं सव्येसिंसत्ताणं अस्मावंअपरिनिर्वाणं महभयंदुक्खंतिवेमिमंदस्से तिमंदोहे धाद्रव्यभावभेदात्द्रव्यमंदोऽति स्थूलोऽतिक्रयोवाभावमंदोऽनुचितमुद्धिर्वालः कुयास्त्रवासितमतिर्वा अयमपिसहुद्धेराभावाहालएवइहभाव मंदेनाधिकारः मंदस्यवालस्या विशिष्टपुद्धेरतएवाऽज्ञानतः चित्ताहितप्राप्तिपरिहार शून्यमनसः एएसंसारोभवतीति वद्येवंततः कि मित्याहनिज्जायन्तिइमंतसकाय यनिश्चयेनध्यात्वाचित्तयित्वा ब्रवीमिपडिलेचित्ताप्रत्यपेच्छइहा यथावदुपलभ्यकिंततूपत्तेयंति एकंतसकायंति एकंतसकायं प्रतिपरिनिर्वा णंसुखंप्रत्येक सुखभाजः सर्वेपिप्राणिनो नान्यदीयंसुखंचन्यउपभुंक्ते एपचसर्वः प्राणिधर्मइति दर्शयतिसव्येसिंपाणाणंति सर्वेपामा णिनांहितचतुरिंद्रियाणां सर्वेपांभूतांप्रत्येकसाधारण सूक्ष्मवादरपर्याप्तकार्प्याप्तक तरूणांसर्वेपांजीवानांगर्भव्यकांतिकेसन्मूर्च्छं न जौपपातिकपंचेंद्रियाणां सर्वेपांसत्त्वानांष्टयिव्याद्येकेंद्रियाणामिति उक्तंचप्राणाहितचतुः प्रोक्ताभूतास्तुतरवः सूताः जीवाः पंचेंद्रियाज्ञे याः शेषाः सत्त्वाः प्रकीर्त्तिताः १ तदेवंविचिंत्यप्रत्युपेक्षच सर्वेपांजीवानांप्रत्येकं परिनिर्वाणंसुखं तयाप्रत्येकमसार्तअपरिनिर्वाणंमिति समंतात्सुखंपरिनिर्वाणं नपरिनिर्वाणंअपरिनिर्वाणं समंतात्शरीरमनः पीडाकरंतयामहाभयंनतः परमत्यदस्तीतिसहाभयंसर्गे पिप्राणिनः शारीरान्मानसाच्चदुःखादुद्धिजन्तेइति एवमहंब्रवीमितसंति पाणापदिसोदिसासुयतत्यरपुटोपासायाउरापरितायेंतिसंति पाणापुटोसियाएतच्चब्रवीमि एवंविधेनाऽसातादिविशेषण विशिष्टेनदुःखेनाभि भूतास्त्रस्यंतिउद्धिजंते प्राणाइतिप्राणिनः पुनः पुन रुद्धिजंतीतिदर्शयति पदिसोत्तिप्रगतादिक् प्रदिक्विदिग्इत्यर्थः ततः पदिससकाया दुःखेनाभिभूतास्त्रस्यंतिउद्धिजंतेप्राणाइतिप्राणि नः कुतः पुनरुद्धिजंतीतिदर्शयति तयाप्राच्यादिपु चदिक्षुव्यवस्थितास्त्रस्यंति एतादप्रज्ञापकविधि विभक्तादिगोऽनुदिगोवागृह्यंतेताम् जीवव्यवस्थानश्रवणात् ततथायमर्थः प्रतिपादितोभवति काकानकाचिदिग् अनुदिग्वायस्यानसंगित्वसाः त्रस्यंति यानयस्यांस्थिताः कोशकारकीटवत् कोशकारकीटोसर्व दिग्भोऽनुदिग्भ्यस विभ्यदात्मसंरक्षणार्थंवेष्टनं करोति शरीरस्तेतिभावदिगपिनकाचिच्चाहस्यमि यस्यावर्त्तमानोजंतुर्नतस्येत् शरीरमानसाभ्यां दुःखाभ्यांसर्वतनरकादिपु जंन्यतेप्राणिनोजस्यास परिगतमनसः सर्वेऽप्यनंतव्याप्यं सर्वतदिक्षुविदिक्षुचतसाः संतीतिगृहीतः कुतः पुनस्त्रस्यंतियस्यान्तदरंभवद्भिस्तेषांपाद्यंतेकिंपुनः कारणंतेतानारभंतेइत्यारतत्तत्वे ति तत्तद्वेत्तुप्रकारेणैतत्सर्वं प्रवक्ष्यमाणेषु शरीरचर्मयोगितादिपु पृथग्विभक्तेषु प्रयोजनेषु पश्येतिगिष्यनोदनाकिं तत्पश्येतिदर्शयति मांसभक्षणादिगृह्यामातरा अस्त्रस्यमनसः परिसमतात्तापर्यंति येनकेनचिदरंभेण प्राणिनांसंतापनंभवतीति दर्शयतिसंतिप्राणाः

शीलंगाचार्यकृतटीका

ता उपमातजाः अथवा उपपाते भवाच्चापपातिकाः देवानारकाद्येवमष्टविधजन्म यथासंभवं संसारिणो नातिवर्तते एतदेव गार्हस्त्येति विप्र
सुपन्यस्तं संनृजं नगर्भोपपातजन्यरसं संवेदजोद्धिज्ञानासम्भूर्जनजातपातिवात्त्र्यं उजपोतजजराद्युजानागर्भजातः पातिवात् देवनारकाणां
मौपपातिकांतः पातिवात् इति विविधजन्मेति इह चाटविधं सोत्तरः भेदत्वादिति एवमेतस्मिन् अष्टविधे जन्मनि सर्वे तस्य जंतवः संसारिणो
निपतंतिति नैतद्यतिरेकेणान्ये सन्ति एते चाटविधयोनिभाजोपि सर्वलोकप्रतीतावालांगनादिजनप्रत्यक्षप्रमाणसमधिगम्याः संति चाने
न गच्छेन तैकालिकमस्ति त्वं प्रतिपद्यते तस्य सानां कदाचिदेति विरहितसंसारः सम्भवतीत्येतदपि दर्शयति एसंसारोत्तिपवुच्चति ए
पांडजादिप्राणिकालापसंसारः प्रोच्यते नातो न्यस्तसानासुत्पत्तिप्रकारोऽस्तीत्युक्तं भवति कस्य पुनरत्राटविधभृतग्रामे उत्पत्तिर्भवती
त्याह स दंष्ट्राविद्याण्ड मंदोद्दिष्टाद्रव्यभावभेदात्तत्र द्रव्यमंदोति स्थूलोति कृशो वाभावमन्दोऽप्यनुपचितवृद्धिर्बालः कुशास्त्रवासितवृद्धिर्वा
अथमपि सद्द्वैरभावाद्बाल एव इह भावमन्दे नाधिकारः मन्दस्येति बालस्याविशिटवद्वैरत एव विजानाता दितप्राप्तिपरिहारन्यूनमनस इ
त्येधोऽनन्तरोक्तः संसारो भवतीति यद्येवं तत्किमित्याह निज्जाइतेत्यादिएवमिमं तसकायमार्गोवालांगनादिप्रसिद्धं निश्चयेन ध्यात्वा
निर्धाय चिन्तयित्वेत्यर्थः क्ताप्रत्ययस्योत्तरक्रियापेक्षया ब्रवीमीत्युत्तरक्रियासर्वत्रयोजनीयेति पूर्वचमनसालोच्यततः प्रत्युपेक्षगंभव
तीति दर्शयति पडिलेहेत्तिति प्रत्युपेक्षाद्वा यथावदुपलभ्येत्यर्थः किंतदिति दर्शयति प्रत्यक्षमित्येकमेकं तसकायं प्रतिपरिनिर्वाणं सुखं
प्रत्येकसुखभाजः सर्वेपि प्राणिनो नान्यदीयमन्य उपभुंक्ते सुखमित्यर्थः एष च सर्वप्राणिधर्म इति दर्शयति सर्वेषां प्राणिनां हितं चतुरिंद्रि
याणां तथा सर्वेषां भूतानां प्रत्येकसाधारणरुच्यवादर्पर्याप्तकापर्याप्तकतृणामिति तथा सर्वेषां जीवानां गर्भयुत्क्रांतिकसम्भूर्जनजोप
पातिकपंचेन्द्रियाणां तथा सर्वेषां सत्वानां यद्यव्यायेकेन्द्रियाणामिति इह च प्राणादिगद्धानां यद्यपि परमार्थतो भेदस्तथापि उक्तन्यायेन
भेदोद्द्रव्यः उक्तञ्च प्राणादिति चतुःप्रोक्ता भूतास्तु तत्र वः श्रुताः जीवापंचेन्द्रियाः प्रोक्ता ये पाः सत्त्वाऽदिरिता इति यद्विवाद्यद्व्युत्पत्तिद्वारे
ण समभिरुद्धनयमतेन भेदोद्द्रव्यः तथा सत्ततप्राणधारणात्प्राणाः कालत्रयभवनाद्भूता त्रिकालजीवनात्जीवाः सदास्तित्वात्सत्त्वाः
इतितद्देवं विचिंत्य प्रत्युपेक्ष्य च यथा सर्वेषां जीवानां प्रत्येकं परिनिर्वाणं सुखं तथा प्रत्येकमसातमपरिनिर्वाणं महाभवं दुःखमहं ब्रवीमि
तत्र दुःखयतो दुर्गंत हि गेयते किं विशिष्टमसातमसाद्वेद्यं कर्मं सविपाकजमित्यर्थः तथा अपरिनिर्वाणमिति समन्तात् सुखं परिनिर्वा
णं परिनिर्वाणं समन्तात् शरीरमनः पीडाकरमित्यर्थः तयामहाभयमिति महच्चतुर्द्वयं च महाभयं नातः परमन्यदस्तीति महाभयं त
या हि सर्वेपि शरीरान्मानसान् दुःखादुद्दिजंते प्राणिन इति इति गच्छेत् एवमर्थे एवमहं ब्रवीमि सम्यगुपलभ्य तत्रोच्यतामुक्तमिति एतच्च ब्रवी
मीत्याह तसंतीत्यादि एवं विधेन चासातार्दविशेषणविशिष्टेन दुःखेनाभिभूतास्त्वस्य तु द्विजंति प्राणादधिप्राणिनः कुतः पुनरुद्दिजंतीनि
दर्शयति प्रगतादिकं प्रतिदिग्विदिग्दर्शयततः प्रदिग्ः सकाशादुद्दिजंति तथा प्राच्यादिषु च दिग्ब्रह्मवस्थितास्त्वस्यंति एताश्च प्रज्ञापकविधि
भक्तादिगोषु दिग्ब्रह्मस्यंति जीवव्यवस्थानश्रवणान्ततयायमर्थः प्रतिपादितो भवति काक्कानकाचिदिगनुदिग्वायस्थानसंति तसस्त्वस्यंति वा
यस्यां स्थिताः कोशिकारकीटवत्कोशिकार कीटोहि दिग्भ्योऽनुदिग्भ्यश्च विव्यदात्मसंरचाणार्थं वेदनं करोति शरीरस्येति भावदिगपिनका
चित्ताहं स्थित्यस्यां वर्त्तमानो जंतुर्न तस्येत् शरीरमानसाभ्यां दुःखाभ्यां सर्वत्र नरकादिषु जवन्त्ये प्राणिनोऽस्मन्नासपरिगत मनस सर्वदा
वगंतव्या एव सर्वत्र दिक्षु दिक्षु च तसाः संतीति गच्छीमच्छदिग्विदिग्ब्रह्मवस्थितास्त्वसास्त्वस्यंतीत्युक्तं कुतः पुनस्त्वस्यंति यस्मात्तद्वारं भवद्भिस्ते
व्यापाद्यंते किंपुनः कारणं तेतानारभंत इत्याह तत्त्वतल्येत्यादितत्त्वतस्तेषु कारणेषु तूत्पन्नं पुबुद्धमाणेऽवर्त्तजित शोशितादिषु च यद्वि
भिन्नेषु प्रयोजनेषु पश्येति शिष्योच्चेदना किंतत्पश्येति दर्शयति सांसभक्षणादिगद्धानां तुराः अस्त्वस्य मनसः परिसमं तात्तापंति पीडयंति

नानाविधवेदनोत्पादनेन प्राणिव्यापादनेनवातदारंभिणस्त्रसन्निति येनकेनचिदारंभेणप्राणिनासंतापनंभवतीतिदर्शयन्नाहसंतीत्यादिसंतिविद्यंते प्रायः सर्वत्रैवप्राणाः प्राणिनःपृथक्विभिन्नाः द्वित्रिचतुःपंचेन्द्रियाश्रिताः पृथिव्यादिश्रिताःएतच्चन्नात्वनिरवद्यानुष्ठायिनाभवितव्यमित्यभिप्रायः अन्ये पुनरन्यथा वादिनोन्वयाकारिण इतिदर्शयन्नाह लज्जमाणेत्यादिपूर्ववत्व्याख्येयंयावत् अन्येअणेरुवे

मारभमाणाअखेअणेरुवेपाणेविहिंसतितत्खलुभगवथापरिष्ठापवेइयाइमस्सचेव जीवियस्सपरिवंदणमाणणपूयणाएजाईमरणमोयणाएदुक्खपडिघायहेउंसेसयमेवतसकायसत्थंसमारभतिअखेहिंवातसकायसत्थंसमारंभावेइअखेवातसकायसत्थं समारभमाणेसमणुजाणइ तंसेअहियाएतंसेअवोहीएसेतंसंबुक्कमाणेआयाणीयं ससुइएसोच्चाभगवओअणगाराणं अंतिएइहमेगेसिंणायंभवति

भाषा

यादिकप्राणियानेहणे खलुनिश्चेतिहांअभिगवंतेपरिज्ञाप्रवेदीइणिजीवितव्यनेपरिवंदनमाननपूजनाहेति जन्ममरणसंकाविवाहेति दुःखप्रतिषातहेति तेआपणीतसकायशस्त्रसमारंभे अनैरापासिइंतसकायशस्त्रसमारंभावे अनैरातसकायसमारंभतानेअनुमोदेते तेहनाअहितभणी अवोधिभणीऊइ तेपुरुषतेतसकायसमारंभ अनर्थहेतुजाणतो आयाणीयंकहतासम्यग्दर्शनचारित्यादरीभगवंतअथवाअनगारनेसमीपिसांभली इणिजगमाहिएकने एहवोच्चानऊइ एतसकायनोसमारंभखलुनिश्चे वंधनोठामएतसकायनोस

दीपिका टीका

वयमाणजमिणंविह्वरुवेहिंसत्येहिंसकायसमारंभेणंत सकायसत्थंसमारभमाणा अखेवाअणेरुवेपाणेविहिंसति तत्खलुभगवथापरिष्ठापवेइयाइमस्सचेव जीवियस्सपरिवंदणमाणणपूयणाएजाईमरणमोयणाए दुक्खपडिघायहेउंसेसयमेवतसकायसत्थंसमारभतिअखेहिंवात सकायसत्थंसमारंभावेइ अखेवितसकायसत्थं समारभमाणेसमणुजाणइ तंसेअहियाएतंसे अवोहीएसेतंसंबुक्क

अत्रसूत्रे शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

एसगंधेएसखलुमोहेएसखलुमारएसखलुएरएइच्चत्थंगटिएलोएजमिणं विह्वरुवेहिंसत्येहिंसकायसमारंभेणंतसकायसत्थंसमारंभमाणेअखेअणेरुवेपाणेविहिंसतिसेवेमिअप्पेगेअच्चाएहणंतिअप्पेगेअजिणाएवहंतिअप्पेगेमंसाएवहंति अप्पेगेसोणियाएवहंति एवंहिययाएपित्ताएवसाएपिच्छाएपुच्छाएवालाएसिंगाएसिसाणाए दंताएदाटाएणहाएणहारणीए अट्टीएअट्टिमिंजाए अट्टाएअणट्टा

भाषा

मारंभ मोहमारएनरक इणिविषयादिकने अर्थिगृह्यतोलोकवापडो एनानाप्रकारशस्त्रिङ्करी तसकायसमारंभे तसकायसमारंभता अनैरा अनेकरूपप्राणियानेहणे हिंवेजिणकारणे तसकायनोवधकरे तेदेखाडेके सूत्रंसेवेमि अप्पेगे अच्चाएहणंति अप्पेगे अजिणाएवहंतिअप्पेगेमंसाए० तदहं ब्रवीमियदर्थं प्राणिनस्तदारंभप्रवृत्तौ व्यापाद्यंते अप्पेकेऽर्चायैन्नंति अर्चायद्देन देहस्तदर्थं व्यापादयंति तथाहिलक्षणवत्पुरुषं अजतमव्यंगं व्यापाद्यतच्छरीरेण विद्यामं तसाधनानि कुर्वंति उपयाचितंवायच्छंतिदुर्गादीनां तथाअजिनार्थं चित्रकव्याघ्रादीन् व्यापादयंति एवं मांसशोणितहृदयपित्तवशापिच्छपुच्छ बालशङ्खविषाणदंत दंष्ट्रानखस्त्रायुअस्त्रि अस्त्रिमिंजादिष्वपिवाच्यं अर्थायअनर्थायवन्ति अन्येपुनहिंसितवान्स्नान् स्वननान्सिंहःसर्पोवाऽतोव्रंति तथावर्तमानकालेहिंनस्ति अस्मात्सिंहोवाइतोव्रंति तथास्नानवर्हिंसिष्यतिइति अनागतापायमारोप्यसर्पादिकंव्यापादयंति अर्थं सेवेमि तेऊंकऊंकुंजिणिइंकारणेतसनेवधकरे तेकहेकेएकआरंभीअर्चाकहतां शरीरतेहनेअर्थिङ्क हणेजेहभणीकेईएकलक्षणवंत पुरुषविषासीनेमंतसाधनक

रेण्चर्मनेकाजिचिक्कायादिक्केविगामेइगिरिरेसांसनेत्र्यं नृकरादिक्केविगामेतेविनृदनीवविगामेयोऽगिरितत्रैतदासं
 नानावज्जिह्वं हृदीभज्जहरे भिक्तनेकाजिसदृशदिक्केविगामेनानेकाजियात्रमकरादिदिगामेपिच्छनेकाजिसदृशानादिक्के
 सेदुच्छनेकाजिरोमादिक्कालतेकाजिचमरीगादप्रमुहं यं गतेकाजिचगच्छागमं वरादिक् विप्रारनेकाजिचगाटादिक्कनेकाजि
 न्यादिक्कादनेकाजिबराहादिक्क न्यनेकाजियाशदिक्कायनेकाजीगाइमेसिप्रमुहं अस्मिनेकाजिचं विगामादिक्क अस्मिंसांनेकाजि
 सदिक्कायादिक्केविगामे तदाएकचयं हेतितया अचयं हेतिविगामेहे तदाचतीतयादिगिरिइं माइरोम्वजनहयोडनोइगिरि

दीपिकाटीका

नारेआचार्यीयं नमुद्रायसोडामगवओ अगारागं अंतिएइहेगेसिंरायंसवति एमचतुर्गं एमचतुसारे एमचतुसोहेएमच
 तुगारइइयं गदिरलोए नमिगं विह्ववेहिं सत्येहितसकाय सत्यंसमारममाणे अनेवाअरेगखेपारेविहिंसति पूर्वव्याख्येयं
 जनिक्कानिचित्कारणानिउद्दिष्टव सत्वः क्रियतेतानिदर्शयितुमाइ सेवेसीत्यादि तदर्थं प्रारिणनद्वारं
 अयेनेसोविगामेहंति एवं विव्याएपिनाएवमाएपिच्छाए पुच्छाएवालाए सिंगार्विनाएतंताएदाहाएराए गजाराए अदीएच
 हिंसिंजाएचकाराएडाएचयेगेसिंसिमुसेत्तिवावहंतिअप्येगेहिंसंतिमेत्ति वावहंतिअप्येगेहिंसंतिमेत्तिवावहंतिसेवेमिनद्वंवी
 सिददर्थं प्रारिणनद्वारं नमुद्रायौ व्यापादंतेअप्येगेचयैवति अर्थं तेसावावारांकार विगामैरित्यर्चादेहदर्थं व्यापादंति तदा
 हिलक्ष्णवत्पुरुषं अजतंअयं व्यापादतच्छरीरेण विद्यासंलसाधनानिहर्षति उपवाचितंवाचच्छतिदुर्गादीनांतयाअजिनायैचि
 वक्याशदीन् व्यापादंति एवं सांसयोगितहृदयमित्यया पिच्छदुच्छवालहं विगारं दंतं दानपन्नाय स्थिरस्थिमिंजादि
 खपिवाचं तदसांसार्थं चकारादयः त्रियूटालेयार्थं योगितं गच्छंति हृदयानि साधनान्हीत्वा अंति पितायंमदृशदयः वसायंआप्रम
 वरवराहादयः पिच्छार्थंमदृशदयः पुच्छार्थंरोमादयः बालार्थंचमर्वादयः यं गार्थंरसण्डादयः तन्त्रि लयं गंयाहिकापविमिति
 गच्छंति विगामार्थं गगाटादयः दंतार्थं हन्यादयः दंष्ट्रावराहादयः नयार्थं व्यापादयः कायार्थं गोमहियादयः अस्यार्थं मयुक्ता
 दयः अस्थिमिंजायंमहिष वराहादयः एवमेवेययोगदिष्टप्रयोजन कलापयेदयावति अपरेतुद्वयसांसद्वयोहिवादीनिनाप्र

यं लंगचायां इत टीका

पारेविहिंसइति यानिक्कानिचित्कारणानिउद्दिष्टव सत्वः क्रियतेतानिदर्शयितुमाइ सेवेसीत्यादि तदर्थं प्रारिणनद्वारं
 नमुद्रायौ व्यापादंति अर्थं केचयैवति अपिरक्तपामेज्यासमुद्धार्यः एवेवेचनतदर्थं विनातुराअर्थं तेसावावारांकारैरित्यर्चादे
 हदर्थं व्यापादंति तदा हिलक्ष्णवत्पुरुषमजतसद्वहं व्यापादतच्छरीरेण विद्यासंलसाधनानिहर्षति उपवाचितंवाचच्छतिदुर्गा
 दीनामगतः अयवाविषयेनमजितं सत्वसंसारविनातच्छरीरेण क्रियतेपद्याहिंजीर्यतितयाअजिनायैचिक्क्याशदीन् व्यापादंते
 वसांसयोगितहृदयमित्यया पिच्छदुच्छवालहं विगारं दंतं दानपन्नाय स्थिरस्थिमिंजादिखपि वाचं सांसार्थं चकारादयः त्रियूटाले

एअप्येगेहिंसिंमुसेत्तिवावहंतिअप्येगेहिंसंतिमेत्तिवावहंति अप्येगेहिंसिंसंतिमेत्तिवावहंति एत्य
 सत्यंसमारममाणस्सइचेते आरंभापरिखायाभवति एत्यसत्यंसमारममाणस्सइचेतेआरंभाप
 रिखायाभवति तंपरिखायसेहावैगेवसयंतसकायसत्यंसमारंभेज्जाणेवखे हितसकायसत्यंसमारंभा
 वेज्जाणेवखे तसकायसत्यंसमारंभंतेसमगुजाणेज्जानसेतेतसकायसमारंभापरिखायाभवतिसेइसु

हृषोद्विवेकसकायवधनोकारणदेखाडीउद्देशानोसंक्षेपकरेकेष्टवंत्यसत्यं० अतस्तसकायेसमारंभमाणस्यएतेआरंभाअपरिज्ञाताभवं
तिअतश्चशस्त्रं समारंभमाणस्यएतेआरंभाःपरिज्ञाताभवंतितत्परिज्ञायमेधावीनैवस्वयंतसकायशस्त्रं समारंभेतनैवान्यैस्त्रसकायशस्त्रं स
मारंभयतिअन्यान्तसकायशस्त्रं समारंभमाणान्समनुजानीतेवस्यैतेतसकायसमारंभाःपरिज्ञाताभवंतिसमुनिःपरिज्ञातकर्मादितिब्रवी
मिदृहांतसकायविषे सस्त्रसमारंभणहारनेएआरंभअपरिज्ञातज्ज्ञ इहांतसकायविशेशस्त्रसमारंभतोतेहनेआरंभपरिज्ञातज्ज्ञइतेतस
कायनोसमारंभजाणीमेधावीपंडितस्वयंतसकायशस्त्रसमारंभेनहीअनेरापासिंइसमारंभावेनहीअनेरासमारंभतानेअनुमोदेनहीं

दीपिका टीका

योजनेन व्यापादयंतिअन्ये पुनर्हिंसिसुमेत्तिहिंसित वानेपोऽस्मात्स्वजनकान् सिंहसर्पोऽरिर्वाऽतोन्नंति समवापीडांकृतवंतइ
त्यतोहंति तथान्येवर्त्तमान कालएवदिनस्ति अस्मात्सिंहोऽन्योवाइतिघ्नंति तथाअस्मात्अयंहिंसियति इतिअनागतमेवसर्पादिकं
व्यापादयंति एवमनेकप्रयोजनोपन्यासेनहननंत सविषयंप्रदर्शोद्देशकार्यं सुपसंजिहीर्षुराह एत्यसत्यं समारंभमाणस्यइच्चैतेअ
परिणायामाभवंति एत्यसत्यंअसमारंभमाणस्य इच्चैतेआरंभापरिणायामाभवंति तंपरिणायमेधावी नैवस्वयंतसकायसत्यं समारंभेज्जानेव
योहिंतसकायसत्यं समारंभावेज्जानेवन्नेहिंत सकायसत्यं समारंभते समणुजागेज्जा जस्येतेतसकायसमारंभापरिणायामाभवंतिसेज्जसु
णीपरिणायकस्मेत्तिवेमि सत्यपरिणायएकद्वो उद्देशोसम्मतो एत्यसत्यंइत्यादिस्त्रुतं प्राग्वद्भावनीयं यावत्सएवमुनिस्त्रसकायसमारंभ
विरतत्वात्परिज्ञातकर्मात्वात् प्रत्याख्यातपापकर्मात्वात् इतिब्रवीमिभगवत स्त्रिलोकबंधोःपरमकेवलालोकसाक्षात्कृतसकलभवनप्रपंच
स्योपदेशात्इतिशस्त्रपरिज्ञायांपष्ठोद्देशकः ६ उक्तःपष्ठोद्देशकः सांप्रतंसप्तमःसमारंभयतेऽस्यचायमभिसंबंधोऽभि नवधर्माणां दुःअहान

शीलंगाचार्यकृतटीका

ख्यार्थं शोणितं गच्छन्ति हृदयानि साधका गृहीत्वा सन्नन्ति पित्तार्थं मयूरादयः वसार्थं व्याघ्रमकरवराहादयः पिच्छार्थं मयूरगृध्रादयः पुच्छा
र्थं रोम्भादयः वालार्थं चमर्यादयः शृङ्गार्थं रुरुपङ्गादयः तत्किल शृङ्गं पवित्रमिति याज्ञिका गच्छन्ति विपाणार्थं हस्त्यादयः दन्तार्थं शृङ्गाला
दयतिमिरापहृत्वा हतानां दंष्ट्रार्थं वराहादयः नखार्थं व्याघ्रादयः स्नाय्वर्थं गोमहिष्यादयः अस्यर्थं शंखशुक्त्यादयः अस्थिमिजार्थं महिष
वराहादयः एवमेकेयमपदिष्टप्रयोजन कलापापेक्षया ध्वं त्यपरेतु एकलासगृहकोकिलादीन्विना प्रयोजनेन व्यापादयन्ति अन्ये पुनः
हिंसिसुमेत्तिहिंसितवानेपोऽस्मात्स्वजनान् सिंहः सर्पोऽरिर्वातो घ्नन्ति समवापीडांकृतवंतइत्यतोहन्ति तथा चान्येवर्त्तमानकालएवदिनस्तिअ
स्मात्सिंहोऽन्योवेतिघ्नन्ति तथान्ये स्नानयं हिंसियतीत्यनागतमेव सर्पादिकं व्यापादयन्ति एवमनेकप्रयोजनोपन्यासेनहननंतसविषयंप्र
दर्श उद्देशकार्यं सुपसंजिहीर्षुराह एत्यसत्यमित्यादिप्राग्वद्वाच्यं यावत्सएवमुनिस्त्र सकायसमारंभविरतत्वात् परिज्ञातकर्मात्वात्

णोपरिणायकस्मेत्तिवेमि ६ पङ्कज एजसदुगंच्छण ए आयंकदंसौ अहियंति णच्चाने अज्जात्यं जाणइ सेव
हिया जाणइ जेव हिया जाणइ से अज्जात्यं जाणइ एतंतुलसणे सिं इह संति गयादवियाणावकं खंति जीवि
उलंज्जमाणा पुटोपास अणगारा मोत्ति एगिपवयसाणा जसिणं विरूवरूवेहिं सत्येहिं वाउ कन्नासमार
भेणं वाउ सत्यं समारंभमाणे अण अणेरूवेपाणे विहिंसितितत्यखलु भगवया परिणायप्रवेइयाइस्स

भाषा

जेहनेएतसकायनासमारंभअपरिज्ञाताप्रत्याख्यानपरिज्ञाई पञ्चप्याज्ज्ञ तेमुनिचारित्वियोपरिज्ञातकर्मा कहराइएहवोत्रीसुधर्म स्वा
मिकहेहे ज्ज्ञं इमकज्जं जिमत्रीभगवंतसमीपिसंभल्यो इतिशस्त्रपरिज्ञाध्ययनेपष्ठोद्देशकः संपूर्णः हिवेसातनोउद्देशोप्रारंभियेदे अष्टेउ
द्देशे तसकायनोस्वरूपकज्जं जेपडिलुं अभिनवधर्मेने दुःअहानपणमाटेचचुरगोचरवा उकायकमागतमंभो ज्ज्ञंतो तेधीजांजीवस्य

रूपजात्यायको तिसुगमयास्ये एहभणीसातमेउहे गेवाउखरूपकहिचेहेसूत्रं पञ्च ए० एजृकं पनेऽयं धातुः एजति कं पने कं पयति इति एजो वायु कं पन गीलत्वात् तस्य दुग्धं तन्निन्दासे वापरिहारस्तस्यांतद्विपये प्रभुः समर्थो भवति एतावता वायुकायसमारंभनिवृत्तौ यत्तः स्यादिति एवं विधो भवति तदर्थं यति आतं कदर्गो आतं को दुक्खं गारीरमानसं च तं पश्यंतीत्येवं गीलत्वात् कदर्गो तिको र्यः अवश्यं दुक्खं वायुकायसमारंभकारिणि संजायते तथा अहितसेतद्वायुसमारंभणमिति ज्ञात्वा पण्डितः परिहरेत् वायुसमारंभनिवृत्तेः कारणमाह जेअच्छत्वं तिवः अथात्मा आत्मानमभिलक्ष्य यद्वर्त्तते तदध्यात्मं तच्च सुखदुःखादीति योजानातिस्वरूपतोव गच्छति सवहिरपि प्राणिगणं वायुकायादिकं जानाति यथा एषोपि हिंसुग्राभिलापी दुःखादुहिजने इति जानाति यच्च बहिर्जानाति सोऽध्यात्मं जानाति इति परात्मपरिज्ञानात् यद्विधेयं तदाह एवं तुलंति एता तुलामन्त्रे पथेत् कार्यपुनरसौ तुलायया आनं सर्वं याम् ग्राभि लापितवारजसितया परमपिरजय येन प्रकारेण स्वपरतुलयां तुरज्जगावप्रवर्त्तते सुधियस्तं दर्शयति इह क० इह जिनप्रवचने द्यैकरसे गतिं प्रगमसंवेगनिर्वेदात् कुं पास्ति क्यल जग सस्यग्ज्ञानदर्शनचरण कलापः शांतिरुच्यते तागताः प्राप्ताः शांतिगता द्रविकारागहे पविनिर्मुक्ताः द्रव्यः संयमः कर्मकाठिन्य द्रवणकारित्वात् सविद्यते ये पांते द्रविका जीवितुं प्राणान्धारयितुं नायकार्जतिनवां च्छन्तीति कयं जीवितुं नवां छन्ति वायुजीवोपमर्दनेनेत्यर्थः अर्थ एजकहतां कं पन गीलपणायकी वायु कहिचे तेहनी दुग्धं गणाकहतां निवृत्ति आरंभनो टालिवो तिहां प्रभुसमर्थं आयं कदं सी आतं जकहतां गारीरमानसिकदुक्खतेह नो देग्गहार एतलेसुं भाववायूकायना आरंभविषे प्रवर्त्तणहारने अवश्यदुःखरूपजे इमआतं कदर्गो एवायुकायनो आरंभिवुं अहितइमजाणी वायुकायविराधनापरिहरे जेअध्यात्मकहता आपणाआत्माने सुखदुःखादिजाणे तेवाहिरिजाणे कहतां सुं कहिचे जिम आपणने सुखदुःखरूपजे अनेराजीवने पुण्णतिमइज सुखदुःखहे अनेजेवाहिरिजाणे तेअध्यात्मपुण्णजाणे हिचेआत्मपरनेजाणी करिबुं किं सुं एवं तुलमन्त्रे से एतुलासरीपणुं अन्ने सेकहतां गवेपे साधुते तलाकेहवी जिमरेजीव आपणपो सुग्राभिलापीपणोराखेहे तिमतुं परजीवने पुणराखिहिचे जिणपरेजंतुराखिवाने अर्थिपंडितप्रवर्त्तते तिमकहेहे इह संतिक० इणिजैनगासनविषे संतिगयाकहतां प्रगमसंवेगनिर्वेदं अनुकंपाआस्ति क्यल जग सस्यग्दर्शन सस्यग्ज्ञानसस्यक्चारित्वांति कहिचे तेहने विषे पञ्जता दविद्यासंयमवतं मुक्तिगमनयोग्यनावकांश्चंति कहतां नवां छे जीवितुं प्राणधारिबुं वायुकायनेमर्दने इत्यर्थे हिचे जेअन्यथावाटी अन्यथाकारी जगमाहिहे तेदेग्वाडे हेसूत्रं लज्जमाक० पूर्ववत् नवरं वायुकायाभिलापेन व्याख्येयं शेषं तदेव अहो गिय एसंयमी देग्मिअच्छे अन्नगारकुं एकइमबोलताजं एनाना प्रकारगच्छिइं करीवायु कर्म नेसमारंभिइं वायुगच्छसमारंभता अनेराअनेकरूपप्राणिआने हणे तिहां ग्लुनिचे भगवंते परिज्ञाप्रवेटीइ

टीपिकाटीका

त्वात् अल्पपां भोगत्वात् उत्कमायातस्य उक्तविशेषस्वाधोः स्वरूपनिरूपणार्थमिदमुप क्रस्यते यावन्नामनिग्रन्ते निक्षेपे वा दृष्टे शक्य इति तत्र वायोः स्वरूपनिरूपणाय हाराण्याहवातीति वायुस्तस्य वायोर्द्वाराणि दृष्टिवीकावन्नवरं विवान् परिमाणं उपभोगं शस्त्रं लक्षणं हारेपुनानात्वं द्रष्टव्यं तत्र विधानद्वारे वायुरेव जीवावायुजीवास्ते द्विविधाः सूक्ष्मावाटराद्यसूक्ष्माः सकललोकव्यापकाः वाटरास्तु पंचविधाः उल्कलिकावातः १ मंडलिकावातः २ गुं जावातः ३ वनवातः ४ सुहवातः ५ तलस्थित्वा २ उल्कलिकाभिर्योवाति स उल्कलिकावातः १ मंडलिकावातो गतो लीरूपः २ गुं जाभं भातद्वहुं जन् योवातिसगुं जावातः ३ वनवातोऽत्यंतवनः दृष्टिव्याद्यावारतया व्यवस्थितः ४ हिमपटलकल्पो मंडलिमिति गीतकालादिपु योवातिसमुहवातः ५ लक्षणद्वारे न ह देवस्य सरीरं अंतर्द्वागंच अंजणादीस एयोवमआदे सोवा एसं तथरुवंमि ॥१॥ यथा देवस्य गरीरं चक्षुषाऽनुपलभ्यमानमपि विद्यते चेतनावच्च देवाः स्वशक्तिप्रभावात्तथाभूतं रूपं कुर्वन्ति यच्चक्षुषा नोपलभ्यते न चैतद्वहुं शक्यते नाल्यचेतनं च तद्वद्व्यापि चक्षुषो विषयो न भवति अस्ति च चित्तं वांश्च यथावाऽतर्द्धानं अंजनविद्यामंतं भवति तन्मुष्णानां च नास्ति त्वं अचेतनत्वं च एतदुपमानं वा यौ भवति आदे गोव्यपदेशोऽसत्यपिरूपे इत्यत्र च सत्यं चोनाभाववचनः किंतु सदृशं वायोः चक्षुर्ग्राह्यं तद्रूपं न भवति सूक्ष्मपरिणामात् परमाणोरिव रूपसंगं वस्यार्थकञ्च वायुरित्येते परिमाणद्वारे ये वाटरपर्याप्त

कावायवस्ते संवर्तितलोकप्रतरासंख्येयभागवन्ति प्रदेशराशिपरिमाणाः शेषास्त्वोपिराशयः पृथगसंख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणाभ
वन्तिविशेषश्चात्रवादराऽपकायापर्याप्तकेभ्यो वादरावायुपर्याप्तका असंख्येयगुणाः वादरापकायाऽपर्याप्तकेभ्योवादरा वायुकायाऽपर्याप्त
काअसंख्येयगुणाः सूक्ष्मापकायाऽपर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मवाताऽपर्याप्तकाविशेषाधिकाः सूक्ष्माऽपकायपर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मावायुपर्याप्तकावि
शेषाधिकाःउपभोगद्वारे व्यजनभस्त्राध्माताभिधारणोत्पिञ्चना फूत्कारप्राणापानादिभिर्वादरावायुकायेनोपभोगएवगुणउपभोग गुणो
मनुष्याणांशस्त्रद्वारे व्यजनतालटं तचामर सूर्यपत्रचेलकर्माभिधारणा गंधग्रहणाग्निज्वाला प्रतापप्रतिपक्षवातः शीतोष्णादिकोद्रव्य
शस्त्रं भावशस्त्रं दुःप्रणिहित मनोवाकायलक्षणं ज्ञातव्यं शेष द्वाराणिष्ठवीकायवत् सांप्रतं सूत्रानुगमेऽस्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्र
सुच्चारणीयं तच्चेदं पञ्चएजस्सदुगच्छणाए आयंकदंसीअहियन्ति नञ्चाजेअच्छत्यंजाणइ सेवहियाजाणइजेवहियाजाणइसेअच्छत्यं
जाणइ एवंतुलमणे सेइहसंति गवादविद्याणावकांखन्ति जीविउंअस्यचायमभिसंबंधः अनन्तरोद्देशकेन सकायपरिज्ञानं तदारंभव
र्जनंचसुनिवकारण मभिहितं इहापितदेवद्वयं वायुकायविषयं सुनिवकारणमेवोच्यते तच्चपञ्चएजस्स दुगच्छणाएत्तिएजतीतिएजो
वायुःकम्पनशीलत्वात् तस्यएजस्य जुगुप्सानिंदा तदासेवापरिहारोनिवृत्तिः तस्यांतद्विषयेप्रभुर्भवति वायुकायसमारंभ निवृत्तोश्च
क्तोभवतीतितंदर्शयति आयंकैत्ति आतंकोदुःखं तच्चद्विविधंशारीरं मानसञ्चतत्वाद्यं कटुकक्षारशस्त्रगण्डलूतादिसमुत्वं मानसंप्रिय
विप्रयोग अप्रियसंप्रयोगवाञ्छिता लाभदारिद्र्य दौर्भनस्यादिकृतं एतदुभयसातंकःआतंकंप्रशतीति आतंकदर्शी अवश्यमेतदुभयमपि
दुःखंमयि अनिवृत्ति वायुकायसमारंभे समापततिततश्चतद्वायुकायसमारंभणं आतंकहेतुभूतंअभिहितं इतिज्ञात्वाएतस्मान्नि
वर्त्तते प्रभुर्भवतीति अहितमेतद्वायुकाय समारंभण मितिज्ञात्वापरिहरतिवायुकायसमारंभनिवृत्तेःकारणमाहजेअच्छत्यंतिआत्मानं
अधिकृत्ययद्वर्त्तते तदध्यात्मंतच्चसुखदुःखादि तद्योजानातिस्वरूपतोऽवगच्छति सवहिरपि प्राणिगणं वायुकायादिकं जानातिवया
एषोपिहि सुखाभिलाषी दुःखाच्चोद्विजतो यथामयिदुःखमापतितं अतिकटुकंअसद्वेद्य कर्मेदयादशुभफलं स्वानुभवसिद्धि एवंयोवे
त्ति आत्मनि सुखसद्वेद्य कर्मोदयात् शुभफलं एवं योऽवगच्छति सखलुअध्यात्मजानाति एवञ्च योऽध्यात्मवेदी सवहिर्यवस्थित वायु
कायादिप्राणिगणस्यापि नानाविधोपक्रमजनित स्वपरसमुत्वं वा शरीरमनःसमाश्रयं दुःखंसुखंवावेत्ति यस्यपुनःस्वात्मन्येवविधं विज्ञा
नंनास्ति कुतस्तस्य बहिर्यवस्थित वायुकायादिषु अपेक्षायश्च बहिर्जानातिसोऽध्यात्मंवेत्ति परात्मपरिज्ञानात् यद्विधेयंतदाह एयंतु
लत्ति एनातुलां अन्वेपयेत् कापुनरसौतुला यथात्मानं सर्वथा सुखाभिलाषितयारक्षसि तथापरमपिरक्ष अतश्चयथाभिहित तुलातु
लिवस्वपरांतराः स्थावरजंगम जंतुरक्षणाप्रवर्त्तते कथमिति दर्शयति इहसंतित्ति इहएतस्मिन् द्यैकरसे जिनप्रवचनेशमनं शांति
रुपशमः प्रशमं संवेगनिर्वेदानुक्तं पास्तिक्वा भिव्याक्तलक्षण सस्यगदर्शनज्ञानावरणकलापः शांतिरुच्यतेनिरावाध मोक्षाख्यशां
तिप्राप्तिकारणत्वात् एवं विधाशांतिं गताः प्राप्ताः शांतिगताः द्रविकारागद्वेषविनिर्मुक्ताः द्रवः संयमः कर्मकाठिन्यद्रव्यकारि
त्वात्सविद्यते येषांति द्रविकानावकांच्छंतिनवाहंति किंनावकांच्छंतिजीवितुं प्राणान्धारयितुं केनोपायेनजीवितुं नावकांच्छंतिवायु
जीवोपमर्द्देनेनशेष जीवनिकायरक्षणं तु प्रागुक्तमेव समुदायार्थस्त्वयं इहैवजैने प्रवचनेयःसंयमस्त इव्यवस्थिता एव उन्मूलितानितुं
गरागद्वेषद्रूमाः परभूतोपमर्दनिष्पन्न सुखजीविकानिरभिलाषाः साधुजनान्यत्र एवं विधिक्षियावबोधाऽभावात् एवं व्यवस्थितेसति
लज्जमाणापुढोपासा अणगरामोत्ति एगेपवयमाणाजमिणं विरुवरुवेहिंसुत्वे हिं वायुकस्मसमारंभेणंवाउसत्यंसमारंभेमाणाअश्वे अ
श्वेगुरुवेपाणेविहिंसंति तत्खलुभगवया परिणामवेदया इमस्सचैवजीविवस्स परिवंदणमागपूयणाए जाईसरणमोचणाए दुक्खपडि

शीलंगाचार्यकृतटीका

त्याख्यातपापकर्मत्वादिति ब्रवीमिभगवतःतिलोकवन्धो १. केवल २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००. १०१. १०२. १०३. १०४. १०५. १०६. १०७. १०८. १०९. ११०. १११. ११२. ११३. ११४. ११५. ११६. ११७. ११८. ११९. १२०. १२१. १२२. १२३. १२४. १२५. १२६. १२७. १२८. १२९. १३०. १३१. १३२. १३३. १३४. १३५. १३६. १३७. १३८. १३९. १४०. १४१. १४२. १४३. १४४. १४५. १४६. १४७. १४८. १४९. १५०. १५१. १५२. १५३. १५४. १५५. १५६. १५७. १५८. १५९. १६०. १६१. १६२. १६३. १६४. १६५. १६६. १६७. १६८. १६९. १७०. १७१. १७२. १७३. १७४. १७५. १७६. १७७. १७८. १७९. १८०. १८१. १८२. १८३. १८४. १८५. १८६. १८७. १८८. १८९. १९०. १९१. १९२. १९३. १९४. १९५. १९६. १९७. १९८. १९९. २००. २०१. २०२. २०३. २०४. २०५. २०६. २०७. २०८. २०९. २१०. २११. २१२. २१३. २१४. २१५. २१६. २१७. २१८. २१९. २२०. २२१. २२२. २२३. २२४. २२५. २२६. २२७. २२८. २२९. २३०. २३१. २३२. २३३. २३४. २३५. २३६. २३७. २३८. २३९. २४०. २४१. २४२. २४३. २४४. २४५. २४६. २४७. २४८. २४९. २५०. २५१. २५२. २५३. २५४. २५५. २५६. २५७. २५८. २५९. २६०. २६१. २६२. २६३. २६४. २६५. २६६. २६७. २६८. २६९. २७०. २७१. २७२. २७३. २७४. २७५. २७६. २७७. २७८. २७९. २८०. २८१. २८२. २८३. २८४. २८५. २८६. २८७. २८८. २८९. २९०. २९१. २९२. २९३. २९४. २९५. २९६. २९७. २९८. २९९. ३००. ३०१. ३०२. ३०३. ३०४. ३०५. ३०६. ३०७. ३०८. ३०९. ३१०. ३११. ३१२. ३१३. ३१४. ३१५. ३१६. ३१७. ३१८. ३१९. ३२०. ३२१. ३२२. ३२३. ३२४. ३२५. ३२६. ३२७. ३२८. ३२९. ३३०. ३३१. ३३२. ३३३. ३३४. ३३५. ३३६. ३३७. ३३८. ३३९. ३४०. ३४१. ३४२. ३४३. ३४४. ३४५. ३४६. ३४७. ३४८. ३४९. ३५०. ३५१. ३५२. ३५३. ३५४. ३५५. ३५६. ३५७. ३५८. ३५९. ३६०. ३६१. ३६२. ३६३. ३६४. ३६५. ३६६. ३६७. ३६८. ३६९. ३७०. ३७१. ३७२. ३७३. ३७४. ३७५. ३७६. ३७७. ३७८. ३७९. ३८०. ३८१. ३८२. ३८३. ३८४. ३८५. ३८६. ३८७. ३८८. ३८९. ३९०. ३९१. ३९२. ३९३. ३९४. ३९५. ३९६. ३९७. ३९८. ३९९. ४००. ४०१. ४०२. ४०३. ४०४. ४०५. ४०६. ४०७. ४०८. ४०९. ४१०. ४११. ४१२. ४१३. ४१४. ४१५. ४१६. ४१७. ४१८. ४१९. ४२०. ४२१. ४२२. ४२३. ४२४. ४२५. ४२६. ४२७. ४२८. ४२९. ४३०. ४३१. ४३२. ४३३. ४३४. ४३५. ४३६. ४३७. ४३८. ४३९. ४४०. ४४१. ४४२. ४४३. ४४४. ४४५. ४४६. ४४७. ४४८. ४४९. ४५०. ४५१. ४५२. ४५३. ४५४. ४५५. ४५६. ४५७. ४५८. ४५९. ४६०. ४६१. ४६२. ४६३. ४६४. ४६५. ४६६. ४६७. ४६८. ४६९. ४७०. ४७१. ४७२. ४७३. ४७४. ४७५. ४७६. ४७७. ४७८. ४७९. ४८०. ४८१. ४८२. ४८३. ४८४. ४८५. ४८६. ४८७. ४८८. ४८९. ४९०. ४९१. ४९२. ४९३. ४९४. ४९५. ४९६. ४९७. ४९८. ४९९. ५००. ५०१. ५०२. ५०३. ५०४. ५०५. ५०६. ५०७. ५०८. ५०९. ५१०. ५११. ५१२. ५१३. ५१४. ५१५. ५१६. ५१७. ५१८. ५१९. ५२०. ५२१. ५२२. ५२३. ५२४. ५२५. ५२६. ५२७. ५२८. ५२९. ५३०. ५३१. ५३२. ५३३. ५३४. ५३५. ५३६. ५३७. ५३८. ५३९. ५४०. ५४१. ५४२. ५४३. ५४४. ५४५. ५४६. ५४७. ५४८. ५४९. ५५०. ५५१. ५५२. ५५३. ५५४. ५५५. ५५६. ५५७. ५५८. ५५९. ५६०. ५६१. ५६२. ५६३. ५६४. ५६५. ५६६. ५६७. ५६८. ५६९. ५७०. ५७१. ५७२. ५७३. ५७४. ५७५. ५७६. ५७७. ५७८. ५७९. ५८०. ५८१. ५८२. ५८३. ५८४. ५८५. ५८६. ५८७. ५८८. ५८९. ५९०. ५९१. ५९२. ५९३. ५९४. ५९५. ५९६. ५९७. ५९८. ५९९. ६००. ६०१. ६०२. ६०३. ६०४. ६०५. ६०६. ६०७. ६०८. ६०९. ६१०. ६११. ६१२. ६१३. ६१४. ६१५. ६१६. ६१७. ६१८. ६१९. ६२०. ६२१. ६२२. ६२३. ६२४. ६२५. ६२६. ६२७. ६२८. ६२९. ६३०. ६३१. ६३२. ६३३. ६३४. ६३५. ६३६. ६३७. ६३८. ६३९. ६४०. ६४१. ६४२. ६४३. ६४४. ६४५. ६४६. ६४७. ६४८. ६४९. ६५०. ६५१. ६५२. ६५३. ६५४. ६५५. ६५६. ६५७. ६५८. ६५९. ६६०. ६६१. ६६२. ६६३. ६६४. ६६५. ६६६. ६६७. ६६८. ६६९. ६७०. ६७१. ६७२. ६७३. ६७४. ६७५. ६७६. ६७७. ६७८. ६७९. ६८०. ६८१. ६८२. ६८३. ६८४. ६८५. ६८६. ६८७. ६८८. ६८९. ६९०. ६९१. ६९२. ६९३. ६९४. ६९५. ६९६. ६९७. ६९८. ६९९. ७००. ७०१. ७०२. ७०३. ७०४. ७०५. ७०६. ७०७. ७०८. ७०९. ७१०. ७११. ७१२. ७१३. ७१४. ७१५. ७१६. ७१७. ७१८. ७१९. ७२०. ७२१. ७२२. ७२३. ७२४. ७२५. ७२६. ७२७. ७२८. ७२९. ७३०. ७३१. ७३२. ७३३. ७३४. ७३५. ७३६. ७३७. ७३८. ७३९. ७४०. ७४१. ७४२. ७४३. ७४४. ७४५. ७४६. ७४७. ७४८. ७४९. ७५०. ७५१. ७५२. ७५३. ७५४. ७५५. ७५६. ७५७. ७५८. ७५९. ७६०. ७६१. ७६२. ७६३. ७६४. ७६५. ७६६. ७६७. ७६८. ७६९. ७७०. ७७१. ७७२. ७७३. ७७४. ७७५. ७७६. ७७७. ७७८. ७७९. ७८०. ७८१. ७८२. ७८३. ७८४. ७८५. ७८६. ७८७. ७८८. ७८९. ७९०. ७९१. ७९२. ७९३. ७९४. ७९५. ७९६. ७९७. ७९८. ७९९. ८००. ८०१. ८०२. ८०३. ८०४. ८०५. ८०६. ८०७. ८०८. ८०९. ८१०. ८११. ८१२. ८१३. ८१४. ८१५. ८१६. ८१७. ८१८. ८१९. ८२०. ८२१. ८२२. ८२३. ८२४. ८२५. ८२६. ८२७. ८२८. ८२९. ८३०. ८३१. ८३२. ८३३. ८३४. ८३५. ८३६. ८३७. ८३८. ८३९. ८४०. ८४१. ८४२. ८४३. ८४४. ८४५. ८४६. ८४७. ८४८. ८४९. ८५०. ८५१. ८५२. ८५३. ८५४. ८५५. ८५६. ८५७. ८५८. ८५९. ८६०. ८६१. ८६२. ८६३. ८६४. ८६५. ८६६. ८६७. ८६८. ८६९. ८७०. ८७१. ८७२. ८७३. ८७४. ८७५. ८७६. ८७७. ८७८. ८७९. ८८०. ८८१. ८८२. ८८३. ८८४. ८८५. ८८६. ८८७. ८८८. ८८९. ८९०. ८९१. ८९२. ८९३. ८९४. ८९५. ८९६. ८९७. ८९८. ८९९. ९००. ९०१. ९०२. ९०३. ९०४. ९०५. ९०६. ९०७. ९०८. ९०९. ९१०. ९११. ९१२. ९१३. ९१४. ९१५. ९१६. ९१७. ९१८. ९१९. ९२०. ९२१. ९२२. ९२३. ९२४. ९२५. ९२६. ९२७. ९२८. ९२९. ९३०. ९३१. ९३२. ९३३. ९३४. ९३५. ९३६. ९३७. ९३८. ९३९. ९४०. ९४१. ९४२. ९४३. ९४४. ९४५. ९४६. ९४७. ९४८. ९४९. ९५०. ९५१. ९५२. ९५३. ९५४. ९५५. ९५६. ९५७. ९५८. ९५९. ९६०. ९६१. ९६२. ९६३. ९६४. ९६५. ९६६. ९६७. ९६८. ९६९. ९७०. ९७१. ९७२. ९७३. ९७४. ९७५. ९७६. ९७७. ९७८. ९७९. ९८०. ९८१. ९८२. ९८३. ९८४. ९८५. ९८६. ९८७. ९८८. ९८९. ९९०. ९९१. ९९२. ९९३. ९९४. ९९५. ९९६. ९९७. ९९८. ९९९. १०००.

शेषस्वायोः स्वरूपनिरूपणार्थमिदमुपक्रम्यते तदनेन सम्बन्धेनायातस्यास्योद्देश्यस्योपक्रमादीनि चत्वार्यनुयोगद्वाराणि वाच्यानि वा
 वन्नामनिष्पत्ते निरूपेवायुद्देश्यक इति तत्र वायोस्वरूपनिरूपणाय कानिचिद्द्वाराणि दिग्गर्भं निवृत्तिरुक्ताया माहवायुमद्रूपत्वादिवतीति
 वायुस्वरूपवायोरपि तावदेव द्वाराण्यनि दृष्ट्या प्रतिपादनानि नानात्वभेदमन्त्रविधानपरिमाणोपभोगशब्देषु च यद्वाह्यं च गेच
 द्रष्टव्यमिति तत्र विधाने प्रतिपादनायाह इति हेत्यादिवायुरेव जीवावायुजीवास्ते द्विषाश्चैव वादरनामकसौ दयात् सूक्ष्माणादरादतत्र
 सूक्ष्मानकल्लोक्त्यापितया अवतिष्ठन्नेदं तत्कण्टकलवातादन द्वारगेहांतर्हूँ सवत्थात्तया स्थिता वादरभेदास्तु पंचैवानंतरगायत्र्या
 वक्ष्यमाणा इति वादरभेदप्रतिपादनायाह उक्त्वैत्यादिस्थित्वास्थित्वात्कलिकाभिर्दोवाति सत्कलिकावातः सत्कलिकावातस्तुगतो
 लीरूपः गुंजाभंभातइत्तुं जन्तुयोवातिसुगुंजावातः वनवातोत्यन्तवनः दृष्ट्याद्याधारतया व्यवस्थितो हिमपटलकल्पो सन्दर्शितः शीतश्चा
 लादिषु शुद्धवातः ये त्वन्ने प्रज्ञापनादौ प्राच्यादिवाता अभिहितान्तेषामेवैव वायुयोगसंतर्भावो द्रष्टव्य इत्येवमित्येते वादरवायुविधानाभेदाः
 पञ्चविधापञ्चप्रकाराव्यावर्णिता इति लक्षणद्वाराभिधित्वयाह जह देवस्येत्यादि यथा देवस्य शरीरं चक्षुषा नुपलभ्यमानमपि विद्यते चेत्
 नावज्ञात्त्ववर्त्तते देवाः स्वयं प्रतिभावात्तवाभूतं रूपं कुर्वन्ति चक्षुषानोपलभ्यते न चैतद्बहुं यस्मै ते नान्यचेतनं चेति तद्वदायुरपि चक्षुषो
 विषयो न भवत्यस्ति चित्तवांश्चेति यथा वांतर्द्धानमज्ञानविद्यामन्तैर्भवति सनुष्याणां च नास्ति त्वमचेतनत्वं चेति एतदुपमानो वायावपि भव
 त्यादेशो व्यपदेशो सत्यपिरूप इति अत्र चासच्छब्दो नाभाववचनः किंतु सत्त्वं वायोरिति चक्षुर्ग्राह्यं तत्त्वं भवति सूक्ष्मपरिमाणात्
 परिमाणोरिव रूपरसगन्धस्पर्शात्मकञ्च वायुरित्येते न यथा न्ये पां वायुः स्पर्शवानेवेति प्रयोगार्थं दृग्गदया प्रदर्शितः प्रयोगश्चायं चेतनावान्
 वायुरपरप्रेरिततिर्यगनियमितदिगतिमत्त्वात् गवाग्वादिभ्यः तिर्यगेव गमननियमाभावादनियमितविशेषणोपादानाच्च परिमाणुना नै
 कांतिका संभवस्तु नियमितगतिमत्त्वात् जीवपुण्ड्रयोरनुच्रेणिगतिरिति वचनात् एवमेव वायुः वनशुद्धवातादिभेदो यस्योपहतयेतना
 वानवगन्तव्य इति परिमाणद्वारमाह जेवायरेत्यादि येषां पर्याप्तकायावस्थे संवर्त्तितलोकाप्रतरासंख्येयभागवर्त्ति प्रदेयराशिपरि
 माणाः शेषास्त्वोपिरागयोर्विषक् दृग्गसंख्येयलोकाकायप्रदेशपरिमाणा भवन्ति विशेषचायमत्रावगन्तव्यः वादराप्काया पर्याप्तकेभ्यो
 वादरवायुपर्याप्तका असंख्येयगुणाः वादराप्काया पर्याप्तकेभ्यो वादरवायुकाया पर्याप्तका असंख्येयगुणाः सूक्ष्माप्काया पर्याप्तकेभ्यः सू
 क्ष्माप्काया पर्याप्तका विशेषाधिकाः सूक्ष्माप्काया पर्याप्तकेभ्यः सूक्ष्मवायुपर्याप्तका विशेषाधिकाः उपभोगद्वारमाह विदयेत्यादिव्यजनमस्वाप्ता
 ताभिधारणोच्छिन्नादपुत्कारप्राणापानादिभिर्वादर वायुकायेनोपभोग एव गुण उपभोगगुणो मनुष्याणां मिति यस्वद्वाराभिधित्वयाह
 त तथस्त्वं द्रव्यभावभेदाद्विविधं द्रव्यस्त्वाभिधित्वयाह विद्येत्यादिव्यजनं तालवृत्तं सूर्यसितपत्रचेलकर्मादयः द्रव्यस्त्वमितितवसित
 मिति चामरं प्रस्विन्नो वडहिरिति ठते वातागमनमार्गेणाभिधारणा तयागन्वाद्यन्दनोशीरादीनां अग्निहालाप्रतापश्च तथा प्रतिपञ्च
 वातज्ज्योतीणादिनः प्रतिपञ्चवायुप्रहणेन स्वकायादियस्त्वं सूचितमित्येवं भावश्च स्त्वपि दुःप्रणिहित मनोवाद्वा दलक्षणमवगन्तव्यमि
 ति अनुनासकालनिर्युक्त्यर्थोपसंजिहीर्षुराहः सेसाइ इत्यादि शेषाश्चुक्त्यतिरिक्तानि तान्येव द्वाराणि दृष्टिर्वासमविगमेयान्यभिहितानी
 त्येवं सकलद्वारकलापव्यावर्णनाद्वायुकायोद्देश्ये केनिर्युक्तिः कीर्त्ति तेषावगंतयेति गतो नाम निष्पन्नो निरूपेः सांप्रतं ह्वायुगमेस्त्वलिता
 दिगुणोपेतं सूक्ष्मसुचारणीयं तच्चेदं पञ्च एजस्सदुगुं छणा एति अस्त्वचायमभिसम्बन्धः इहानन्तरोद्देश्ये केनैतत्सूत्रे तत्तत्कावपरिज्ञानं तदा
 रम्भवर्जनं च सुनिवकारणमभिहितमिहापि तद्देवहव्यं वायुकायविषयं सुनिवकारणमेवोच्यते तथा परंपरसूत्रसम्बन्ध इह मेगेसिंघायं
 भवइत्ति किंतु ज्ञातं भवति पञ्च एजस्सदुगुं छणा एति तथादिसूत्रसम्बन्धश्च सुवैभेदात्सुतेणमित्यादिकिंतु तत्तत्तथागुपदिष्टं तथैतच्च प
 ञ्च एजस्सदुगुं छणा एति दुगुं छणा एति जुगुप्सा प्रभवतीति प्रभुः समर्थः योग्यो वाक्यवस्तुनः समर्थ इति एजृक्षं पने ए जयतीत्येजोवायुः
 क्षं पन शीलत्वान्तस्यैजस्स जुगुप्सानिंदातदादेवन परिहारो निवृत्ति रिति यावत्तत्त्वांत द्विषये प्रभुर्भवति वायुकायसमारंभनिवृत्तौ
 सत्ताम्वतीति यावत्पाठांतरं वा पञ्च एजस्सदुगुं छणा ए उद्रेकावस्थावर्त्तने केन गुणेन स्पर्शाख्येनो पलक्षित इत्येजोवायुस्यै कवि

धस्यै कगुणोपलक्षितस्य वायोर्जु गुप्तायां प्रभुः च शब्दात्त्रहानेकप्रभुर्भवतीति अर्थात्तद्विद्वद्वायजीवतयाजुगुप्ततेततोवायोसौवासुका
यसमारंभनिवृत्तौ प्रभुर्भूतस्तदर्थयति आयं केत्यादित्किञ्च जीवन् इत्यातं कतमातंकः कञ्च जीवन्तुः खंतच्च द्विविधं शरीरं मानसं च तत्राद्यं
कटुकक्षारशस्त्रगंडलूतादिसमुत्थं मानं संप्रिविप्रयोगाप्रियं संप्रयोगेष्मितालाभदारिद्र्यदौर्मनस्यादिकृतं एतदुभयमातंक एतमातंकं प
श्यतितच्छरीलश्चेत्यातंकदर्शी अवश्यमेत दुभयमपि दुःखमापतति मय्यनिवृत्तवायुकायसमारंभेततश्चैतद्वायुकायसमारंभणमातंकहेतुभूत
महितमिति ज्ञात्वैतस्मान्निवर्त्तते प्रभुर्भवतीति यद्विवातं कोहेषाद्रव्यभावभेदान्न तद्रव्यातं केददसुदाहरणं जुं वृद्धी वेदी वेभारहे वासं भिच्य
सुपसिद्धं वज्रणयरगुणसमिद्धं रायंगिहं शाभणयरं तितत्यासिगरुयदरियारिमद्गुणभुयणनिगयपयावो अभिगवजीवाजीवोरायाणां मे
णजियसत्तू अणवरयसंवेगभावित धम्मघोसपासुलेसोअन्नयाकयाईपमाइणंपासएसेहं चोइज्जं तमभिव्वं अवराहंतं पुणोविकुणमाणं
तस्सहियटं रायसेसाणएरक्खण्णए आयरियाणुणाए आणावइसोउणियय पुरिसेहिंतिव्वक्खडद्वेहिंसंधियपुव्वंतहिंखारंपक्खित्तोज
त्यणारोणवरंगोदोहमेत्तकालेणणिज्जिणमंससोणियअट्टियसेसत्तणसुवेइदोताहेपुव्वमएपुरिसेआणावाए नहिंरायाएगंगिहत्थवेसंवीयं
पासंडिणवत्थंपुव्वंविचसिक्खविण्ते पुरिसेपुच्छएतओरायाकोववहारेणसिंभणंति आणंअइक्कमइ पासंडिओज्जत्तेणवट्टइ अत्तणोय
आचारोपक्खिवहखार मव्वेखित्तागोदोहमेत्तसु दट्टूणट्टिवेखेते पुरिसेअलियरोसरत्तयो सेहंअलोयंतोरायातोभणइआयरियं
तुह्विकोविपमादीसावे भियतंपिणत्थिभणइगुरु जइहोहीतोसाहे तुह्वेव्वित्तसजाणिहिह सेहोगएणिवंमिभणइतेसाज्जणोउण
पुणत्ति होहंपमायसीलोतुह्वंसरणगओधयियं जइपुणहोज्जपमा ओपुणोमसंसट्टभावरहियस्स तुह्वंगुणेहिंसुविहियतोसावगर
क्खसामुच्चोआयंकभओविण्णोताहे सोणिच्चओजुओजाओकोवियमतीवसमएरणासरिसाविओपत्थादव्वायंकादंसीअत्ताणंसव्वहाणि
यत्तेइअहियारंभाउसयाजहसीसोधम्मघोसस्स भावातंकादर्शीतुनरकतिर्यञ्जुप्यामरअवेपुप्रिविप्रयोगादिशरीरमानसातंकभीत्यानप्र
वर्त्ततेवायुसमारंभे अपित्वहितमेतद्वायुसमारंभणमिति मत्वापरिहरत्यतोय आतंकदर्शीभवति विमलविवेकत्वात्वायुसमारंभस्यजु
गुप्तायांप्रभुर्हिताहित प्राप्तिपरिहारातुष्ठान प्रवृत्तेस्तद्व्यैवंविधपुरुषवदिति वायुकायसमारंभनिवृत्तेः कारणमाहजेअच्छत्यमित्यादिआ
त्मानमधिकृत्ययद्वर्त्ततेतदध्यातं तच्चसुखदुःखादितद्योजानातिअवबुध्यतेस्वरूपतोअवगच्छतीत्यर्थः सवहिरपिप्राणिगणंवायुकायादिकंजा
नातिथयैपोपिहिंसुखाभिलापी दुःखाच्चोद्विजते यथामयिदुःखमापतितमतित्रुटुकमसहेद्यकमेोदयादसुभफलंस्नानुभवसिद्धमेवंवोवेत्ति
स्वात्मनिसुखंचसहेद्यकमेोदयात् शुभफलमेवंचयोवगच्छति सखल्वध्यातंजानाति एवंचयोध्यात्ववेदीसवहिर्यैवस्थितवायुकायादिप्राणि
गणस्यापिनानाविधोपक्रमजनितं स्वपरसमुत्थंचशरीरमनः समाश्रयंदुःखंसुखंवावेत्तिस्वप्रत्यक्षतया परत्वाप्यनुमितेयस्सपुनःस्वा
त्मन्येवविज्ञानमेवंविधंनसमस्ति कुतस्तस्यवहिर्यैवस्थितवायुकायादिष्वपेक्षा यथ्वहिरजानाति सोध्यातंयथावद्वैतीतरेतराव्यभिचा
रादिति परात्मपरिज्ञानाच्च यद्विधेयंतद्दर्शयितुमाह एवंतुल्यमन्नेसिमित्यादि एतांतुलां यथोक्तलक्षणात्मन्नेधेयैवेदितिकापुनरसौ
तुलायथात्मानं सर्वथासुखाभिलापितया रक्षसितथापरमपि रक्षयथापरं तथात्मानमित्येता तुल्यंतुलितस्वपरसुखदुःखानुभवोन्वप
येदेवंकुर्थादित्यर्थः उक्तंचकट्टेणकंटएणवपाएविद्धस्सवेयणट्टस्स जइहोइअनिव्वाणीसव्वत्यजिएसुतहजाण तथासरिध्यामीतिवदुःखं
पुरुषस्योपजायते शक्यस्तेनानुमानेन परोपिपरिरक्षितुं अतश्चयथाभित्ततुलातुलितस्वपरांतराः स्यावरजंगमजंतुसंधातरक्षणायैव
प्रवर्त्तते कथमिति दर्शयति इहेत्यादिइहेतस्मिन् द्यैकरसेजिनप्रवचनेशमनंशातिरूपशमः प्रशससंवेगनिर्वेदानुकांपास्तिक्याभिव्यक्तिलक्ष
णसम्यग्दर्शनज्ञानचरणकलापः शांतिरुच्यतेनिरावाधमोक्षाख्यशांतिप्राप्तिकारणत्वात्तमेवंविधंशांतिगताः प्राप्ताशांतिगताः शांतीवा
स्थिताः शांतिगताः द्रविकानामरागहे पविनिर्मुक्ताः द्रवः संयमः सप्तदशविधानः कर्मकाठिन्यद्रवणकारित्वाद्द्विलयहेतुत्वात्त्येपाविद्यते
तेद्रविकाः नावकाचंतिनवांछंतिनाभिलपन्तीत्यर्थः किंनावकाचंतिजीवितुं प्राणान्धारयितुं केनोपायेनजीवितुं नाभिकाचंतिवायुजी
वोपमर्दनेनेत्यर्थः शेषप्रथिव्यादिजीवकायसंरक्षणंतुपूर्वोक्तमेवसमुदायोक्तिमेवसमुदायार्थस्वयमिहैवजैनेप्रवचनेयः संयमस्तद्यवस्थिताए

वोन्मूलितानितुं गरागर्भे पट्टमाः परभूतोपसर्दनिष्पन्नमुग्धजीविकानिरभिलापाः साधवो नान्यत्वेर्विध क्रियावबोधाभावादिति एवं व्यवस्थिते सतिलज्जमाणापुटोपासेत्यादिपूर्ववन्नेयं वावत् सेज्जुणीपरिणायकस्तेति वेमिसं प्रतिपट्जीवनिकायविषयवधकारिणामपायादिदृष्टिपयातन्निवृत्तिकारिणां च संपूर्ण मुनिभावप्रदर्शनाय सूत्राणि प्रकथ्यंते एवंपिजाग्रेत्यादि एतन्मिन्नपि प्रस्तुते वायुकाये अपि गद्गात्प्रविश्यादिपुचससायितसमारंभं ये कुर्वन्ति ते उपादीयंते कर्मणा वध्यं तदित्यर्थः एतस्मिन्जीवनिकायवधप्रवृत्ताः गेपनिकायवधजनितेन कर्मणा वध्यते किमिति यतो न ह्येकजीवनिकायविषयधारम्भः गेपजीवनिकायोपसर्दमन्तरेण कर्तुं शक्यत इत्यतस्त्वमेवं जानीहि चोत्तरने न परासर्गोत्तरीयाद्ये प्रथमाततचैवमन्त्रयोलगयितयः प्रविश्याद्यान्मिणः गेपकायारंभकर्मणा उपादीयमानान् जानीहि के पुनः प्रविश्या

चैव जीवित्सपरिवंदरा सागपूयणा ए जाईमरणाभोयणा ए दुक्खपडिवायहेउं सेनयमेव वाउसत्यं सरभति अस्से हिंवावाउसत्यं समारंभावेइ अस्से वावाउसत्यं समारंभंते समगुजाणति तंसे अहिवाए तंसे अवोहीए सेत्तं संजुज्जमाणे आयाणीयंससुट्टाए सोच्चा भगवओ अणगाराणं अंति एइ हमेगे सिंणा वंभवति एसखलुगंथे एसखलुमोहे एसखलुसारे एसखलुगिर ए इच्चत्यं गटि एलो ए जमिगं विरूवरू

भाषा

गिइं जीवित्यने परिवंदनमाननपूजनने अर्थिजन्ममरणसूत्रं काविवाने अर्थिदुःखप्रतिवातनिमित्ति स्तयमेव वायुगलसमारंभे अने रापासे वायुगलसमारंभावे अने रोवायुगलसमारंभतो अनुमोदेतेने हने अहितभणी अवोधिभणी तेने पुरुषने वाउसमारंभमनर्थहेतुजाणतो आयाणीयं ज्ञानदर्शनचारित्वं समुट्टाए आदरीने भगवंततया अणगारने समीपिसांभली इगिजगमाहि एज्जे एज्जवो जाण्यो उइंते किं सुं एवायुकायनो समारंभग्रंथबंधनो ठाम एमो हएमार एनिरवइ गिअणे विगट्ठलोकजए नाना प्रकारगस्तिइं करी वायुकर्म समि

दीपिकाटीका

वायहेउं सेनयमेव वाउसत्यं समारंभइ अन्ने हिंवावाउसत्यं समारंभावेइ अन्ने वायुसत्यं समारंभंते समगुजाणतं से अहिवाएतं से अवोही ए सेत्तं संजुज्जमाणे आयाणीयंससुट्टाए सोच्चा भगवओ अणगाराणं वा अंति ए इहमेगे सिंणा वंभवति एसखलुगंथे एसखलुमोहे एसखलुसारे एसखलुगिर ए इच्चत्यं गटि एलो ए जमिगं विरूवरू वेहिंसत्ये हिंवाउकम्मसमारंभेण वाउसत्यं समारंभमाणे अस्से अणेरू वेपाणे विहिंसंति से वेमिसंति सं पाइसापाणा आहच्च संपयंति यफरि संचखलु पुट्टाएगे संवायमावज्जंति जेतत्य संवायमावज्जंति ते तत्यपरियाविज्जंति जेतत्यपरियाविज्जंति ते तन्य उद्दायंति एत्यसत्यं समारंभमाणस्स इज्जे ते आरंभा अपरिणाया भवंति एत्यसत्यं असमारंभमाणस्स इज्जे ते आरंभा परिणाया भवंति तं परिणायमेहावी

अथ चलस्य गीलंगाचार्यकृत टीकानास्ति ।

वेहिंसत्ये हिंवाउकम्मसमारंभेण वाउसत्यं समारंभमाणे अस्से अणेरू वेपाणे विहिंसंति से वेमिसंति सं पाइसापाणा आहच्च संपयंति यफरि संचखलु पुट्टाएगे संवायमावज्जंति जेतत्य संवायमावज्जंति ते तत्यपरियाविज्जंति जेतत्यपरियाविज्जंति ते तन्य उद्दायंति एत्यसत्यं समारंभमाणस्स इज्जे ते आरंभा अपरिणाया भवंति एत्यसत्यं असमारंभमाणस्स इज्जे ते आरंभा परिणाया भवंति तं परिणायमेहावी

भाषा

चारं गेवायु गलसमारंभंता अने राअने कल्पप्राणि याने हणे एहनी विराठनाइ अने राजीवनो वात देवाडे से वेमिसंपादसापाणा आहच्च संपतंति फरि संचखलु पुट्टाएगे संवायमावज्जंति जेतत्य संवायमावज्जंति ते तत्यपरियाविज्जंति जेतत्यपरियाविज्जंति ते तन्य उद्दायंति व्याख्या सोरं वीमिसंति विद्यंते संपातिमाः प्राग्वाः आहच्च संपतंति फरि संचखलु पुट्टाएगे जीवासंवातमापद्यंते एकी भवन्ति ये तत्संवातमापद्यंते ते तत्परिताप्यंते ते तत्परिताप्यंते ते तत्तदुद्दंति विनष्टंतीत्यर्थः उं इमकळं हुं हे संपातिमप्राणि याते वाउने वाजिदे उतापडे इगिप

रिपद्यातेवाउस्युं फरस्याङ्गतागातसंकोचपामे जेसंकोचपामे तेमाहोमाहिपरितापिये पीडापामेस्मर्द्धिये जेपीडापामेतेषणेक्ते शे विणसेसूत्रं एत्यसक० पूर्ववत्वाउकायाभिलापेनकर्त्तव्या अर्थएहवाउकायनेविषे शस्त्रसमारंभणहारने एआरंभवेज्जं परिज्ञाड् अपरि ज्ञातज्जइ एहनेविषेशस्त्रसमारभमाणने एआरंभपरिज्ञातज्जइ तेवाउकायनोसमारंभवंधहेतुजाणीमेधावी पंडितस्वमेववायुश स्त्रसमारंभेनहीं अनेरापासेवाउशस्त्रसमारंभावेनहीं अनेरासमारंभताने अनुमोदेनहीं जेहनेएवायुकायनासमारंभपरिज्ञातज्जइ

द्वैपिकाटीका

वेमिसंतिसंपाड्मापाणा आहञ्चसंपवंतिय फरिसं चखलुपुट्टा एगेसंघायमावज्जंति जेतत्यसंघायमावज्जंति तेतत्यपरियावज्जंति जेतत्य परियावज्जंति तेतत्येउहायंति एत्यसत्यं समारभमाणस्सइज्जेते आरंभाअपरिणायाभवन्ति एत्यसत्यं असमारभमाणस्स इज्जेते आरंभा परिणायाभवन्ति तं परिणाय मेहावीणेवसयंवाउ सत्यं समारभेज्जाणेवस्से हिं वाउसत्यं समारंभावेज्जाणेवस्से वाउसत्यं समारंभंतेस मणुजाणेज्जाजस्सेते वाउसत्यं समारंभापरिणायाभवन्ति सेज्जमुणीपरिणाय कम्मोत्तिवेमियाख्यापूर्ववत् संप्रतिपट्जीवनिकाय अत्र मूलस्य शीलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

णेवसयंवाउसत्यं समारंभेज्जाणेवस्से हिं वाउसत्यं समारंभावेज्जाणेवस्से वाउसत्यं समारंभंतेसमणु जाणेज्जाजस्सेतेवाउसत्यसमारंभा परिणायाभवन्ति सेज्जमुणीपरिणायकम्मोत्तिवेमि एत्यं पिजाणे उवादीयमाणाजेआयारेणरंमंति आरंभमाणाविणयं वयंति कंदोवणीया अज्जोववस्सा आरंभस तापकरंति संगंसेवसुमंसव्वसमसागयपसाणेणं अप्पाणेणं अकरणिज्जं पावंकम्मं णोअस्सेसिंतं परि

भाषा ।

तेसुनिचारितिवोपरिज्ञातकम्मं सर्वआरंभनोप्रत्याख्याईकहवाइ ज्जइमकज्जंछुं हिवेपट्जीवनिकायनावधकरणहारने अपायदेखा डिवाभणी तथातेहज्जीवकायनाराखणहारने संपूर्णसुनिपणादेखाडिवाभणी सूत्रप्रारंभियेहेसूत्रं एत्यंपिक० एतस्मिन्नपिप्रस्तुतेवाउ कायेऽपिशब्दात्पृथिव्यादिपुसमाश्रितं आरंभयेकुर्वन्ति तेउपादीयंतेकर्मणावध्यंते अतस्वमेवजानीहिं केपुनःकर्मणाउपादीयंतेइ त्याहयेअविदितपरमार्थाः पञ्चविधेआचारेनरमन्ते नष्टतिर्कुर्वन्ति केपुनराचारेनरमन्ते शाक्यदिगंबरपार्श्वस्थादयः किमितियत आहआरंभमाणन्ति आरंभमाणाअपि पृथिव्यादीन्जीवान् विनयंसंयममेवभाष्यते किंपुनःकारणंयेनैवं दुष्टशीलाअपिविनयव्यवस्थि तमात्मानंभाषंतइत्यतआह कंदोवणीयाकहेःस्वाभिप्रायः इच्छामात्रंतेनउपनीताःप्रापिता तथाअभ्युपपन्नाः तच्चित्ताःतेकिंकुर्युरि त्याहआरंभसत्ताआरंभः सावद्यानुष्ठानंतत्सक्तास्तत्पराइत्यर्थः प्रकुर्वन्ति संगमटविषंकर्मेतिसंगाच्चपुनरपिसंसारेऽपायान्प्राप्नोतिप ट्जीवनिकायघातकारीति अथयोनिष्टतस्तदारंभात् सकिंविशिष्टोभवतीत्याह सेवसुमंसंघट्जीवनिकायवधनिवृत्तोवसुमान् अत्रभाव तोवसुग्राह्यंतत्किंसम्यक्तादिसवसुमान् सर्वसमन्वागतप्रज्ञानेन सर्वावबोधविशेषानुगतं एवंविधेनात्मना अकरणीयं अकर्त्तव्यंइह लोकपरलोकविरुद्धत्वादकार्यं एवंविधंपापं कर्मनान्वेषयेत् नतदुपादानाययत्नं कुर्यात् तत्पापमटादशधाप्राणातिपातादिमिथ्याद र्शनशल्यपयंतं तत्स्वयंनकुर्व्यात्नचान्यैःकारयेत् कुर्वाणसम्यंनानुमोदयेदित्यर्थः श्रीगुरुशिष्यप्रतिद्वंद्वेकहे अहोशिष्यएत्यंकहतांइण्णिवा युकायविषेअपिशब्दकी पृथिव्यादिकनेविषे जेआरंभकरेतेउपादीयमाणाकहतां कर्मेग्रहीतावध्यमानजाणि तेकोणवलीविशेषेकहे केजेआचारपंचविधविषे नरनेतेशाक्यदिगंबरपार्श्वस्थादिकजाणिवा तेस्याभणीजेणे तेआरंभमापृथिव्यादिकनो आरंभकरताविन यंकहतासंयमबोले आपणपोसंयमधारीभाषे तेसुं कारणेतेएहवा दुष्टाचारीआपणनेरूडुंभाषे तेकहेके कंदोवणीया कंदकहतांआप णामननो अभिप्राययेच्छाचारणो तेणेपज्जता तथाअभ्युपपन्नकामभोगविषे तच्चित्ततेकरेसुं आरंभनेविषे आसत्ताकतासंगकह

तां अष्टविधकर्मबंधकरे ते ह्यकीवली अनंताकाललगी संसारमाहिपरिभ्रमणकरे द्विवेजेष्टजीवकायना आरंभयकी निवृत्त्योके ह्यो
 ऊइतेकहेछे सेवसुसंतेवसुसंकहतां द्रव्यं तेवसुवेष्टप्रकारिद्रव्ययकी भावयकी द्रव्ययकी स्ववर्णरत्नादिकभावयकी ज्ञानदर्शनादिकतो
 इहंभावयकी द्रव्यवतजागिबो एतावतालेपट्जीवनिकायवध निवृत्ततेसस्यदर्शन सस्यज्ञानरूपद्रव्येकरी सस्यद्वजागिबो तेस्युं करे
 तेकहेछे सर्वसमन्वागतप्रज्ञानकहतां सर्वव्यवबोधविशेषसहित एहवेआत्माद्रूपपणपे अकरणिज्जंकहतां इहलोकपरलोकविरुद्धप
 णायकी अकार्यएहवोपापकर्मप्राणातिपातादि अठारभेदनोअन्ने सिकहतां गवेपेनहीं एतावताआपणपेनकरे अनेरापासेनकरादे

टीपिका टीका

विषयवधकारिणाम पायदर्शनायतन्निवृत्ति कारिणांचसंपूर्णसुनिभाव प्रदर्शनावच्छाणि प्रारभ्यंतेत्यं पिजाणेउवादीयमाणाने
 आचारैणरमंति आरंभमाणाविणयवयंतिहंदोवणीयाअश्लोववणा आरंभसत्तापकरेतिसंगंसेवसुसंस्वसमन्वागयपणागेणं अप्याणे
 गंअकरणिज्जं पावकर्म नोअसेसिंएत्यं पिएतस्मिन्नपिप्रस्तुतेवायुकायेअपि गद्यात्प्रथिव्यादिपुसमाचितंआरंभंयेकुर्वंति तेउपादीयंते
 कर्मणावध्यंते एकस्मिन्जीवनिकायेवधप्रवृत्तागेपनिक्ताय वधजनितेनकर्मणावावध्यंतेकिमिति येनहि एकजीवनिकायविषयआरंभःशेष
 जीविकायोपमर्दमंतरेण कर्तुंशक्यते अतस्त्वमेवंजानीहि अनेनत्रोतुः परामर्गः प्रथिव्याद्वारंभिणःशेषकाचारंभःकर्मणाउपादीयमा
 नाजानीहि केपुनःकर्मणाउपादीयंते इत्याहजेआचारैरिति येअविदितपरमार्थाःपंचविधे आचारैरनरमंते नष्टंकिं कुर्वंतितदधत्याप्रथि
 व्याद्वारंभिणः तान्कर्मभिरुपादीय मानान्जानीहि केपुनराचारैरनरमंति शाक्यदिगंवरपार्श्वं स्यादयःकिमित्यतयाह आरंभमा
 णान्तिआरंभमाणाअपिप्रथिव्या दीन्जीवान् विनयं संयममेवभापंतेकर्माटकाविनयनाहिनयःसंयमःशाक्याद्वोहिवयमपि विनयव्यवस्थि
 ताइत्येवंभापंतेनच प्रथिव्यादिजीवाभ्युपगमं कुर्वंति तदुपगमेवातदाचितारंभित्वात् ज्ञानाद्याचारविकलत्वेन नटगीलाःकिंपुनःका
 रण्येनैवते दुष्टगीलाअपि विनयव्यवस्थितमाज्जानं भापंतेइत्यतयाह हंदोवणीया अश्लोववणाहंदःस्वामिप्रायःइच्छामातंअनालोचित
 पूर्वापरंविषयाभिलाषोवा तेनहंदसाउपनीताः प्रापिताआरंभमार्गं अविनीताअपि विनयंभापंते अधिकंअत्यर्थंउपपन्नाः तच्चित्ताःवि
 पयपरिभोगायत्तजीविता स्तेकिंकुर्वंरित्याह आरंभसत्तापकरेतिसंगं आरंभःसावद्यानुष्ठानंतस्मिन् सक्तासुत्पराःप्रकर्षेणकुर्वंतिसज्य
 तेयेनसंसारेजीवः ससंगोऽष्टविधकर्म विषयसंगोवातंसंगंप्रकुर्वंतिसंगाच्चपुनरपि संसारेऽपायानागोतिपट्जीवनिकायधातकारीतिअथ
 योनिवृत्तस्तदारंभात्सकिंविशिष्टोभवतीत्याहसेवसुसंति सपट्जीवनिकायहनननिवृत्तोवसुमान्द्रव्यवान् वस्त्रनिद्रव्यभावभेदादिधाद्रव्य
 वस्त्रनिमरकतेद्रुनीलादीनिभाववस्त्रनिद्रव्यक्तादीनिद्रव्यभाववसुभिर्धसुसत्त्वंगीक्रियतेससव्वसमन्वागयपणागेणंतिप्रज्ञानानिचया
 वस्थितविषय ग्राहीणिज्ञानानिसर्वाणि ससमन्वागतानिप्रज्ञानानियस्यअत्मानःससर्वसमन्वागतप्रज्ञानःसर्वावबोध विशेषानुगतःएवंविधे
 नात्मनाकरणीयंअकर्तव्यंइहपरलोकविरुद्धत्वाद्कार्यमिति मन्वानान्वे पयेत्तनदुपादानाययत्नकुर्व्यात्किंपुनसादकारणीयं अकर्तव्यंइ
 हपरलोकाविरुद्धत्वाऽनान्वे पितव्यं इत्युच्यतेपापं कर्मअधःपतनकारित्वात्पापंक्रियतेइतिकर्मतच्चाष्टादशभेदं प्राणातिपातमृधावाद्अद
 तादानमैद्युनपरिग्रहक्रोधमानमायालोभरागहं पक्षलहास्याख्यानपैशून्परपरिवादरत्यरतिमायाष्टपामिव्यादर्शनशल्याख्यमिति एवमे
 तत्पामटादशविधंनान्वे पयेत्तनकुर्व्यात्स्वयंचान्यंकारयेत्तनकुर्व्याणमन्यमनुमोदेत्तदेवाहंतं परिणयमेहावीगोवसर्वंछजीवनिकायस

शीलंगाचार्यकृतटीका

द्याद्वारंभिणः कर्मणोपादीयन्तेइत्याह जेआचारैणरमंति येअविदितपरमार्थाज्ञानदर्शनचरणतपोवीर्वाख्य पञ्चप्रकाराचारैरनरम
 न्तेनष्टंकिं कुर्वन्ति तदधत्याप्रथिव्याद्वारंभिणः तान्कर्मभिरुपादीयमानान्जानीहि केपुनराचारैरनरमंति शाक्यदिगंवरपार्श्वं स्या
 दयःकिमित्यतयाह आरंभमाणाविणयवयंति आरंभमाणाः अपिप्रथिव्यादीन्जीवान् विनयंसंयममेवभापन्ते कर्माटकाविनयनाहि
 नयःसंयमः शाक्याद्वोहिवयमपि विनयव्यवस्थिताः इत्येवंभापन्ते नचप्रथिव्यादिजीवाभ्युपगमं कुर्वन्ति तदभ्युपगमेवातदाचितारं

भित्वात्ज्ञानाद्याचारविकलत्वेन नटशीलाइति किंपुनःकारणंयेनैवंतेदृशशीला अपि विनयव्यवस्थितमात्मानं भाषंतेइत्यतःहृदं दोष
णीया अज्भोववशाहृदः स्वाभिप्रायःइच्छामात्मनालोचित पूर्वापरविषयाभिलाषोवातेनहृदंसोपनीताः प्रापिताचारंभसार्गंअवि
नीताअपि विनयंभाषंते अधिकमत्यर्थसुपपन्नातच्चित्तास्तदात्मकाः अशुपपन्नाविषयपरिभोगायत्तजीविताइत्यर्थः य एवंविषयाशार्कषि
तचेतसस्तेकिंकुर्युरित्याह आरम्भसत्तापकरन्तिसङ्गं आरम्भणमारम्भः सावधानुष्ठानंतस्मिन् सक्तास्तत्पराः प्रकर्षेणकुर्वन्तिसज्यते
येनसंसारेजीवाः ससंगोदविधंकर्म विषयसंगोवातं संगंप्रकुर्वन्ति सङ्गाच्चपुनरपिसंसारः पुनस्तत्तैवोत्पत्ति आजवंजवीभारूपः एवं प्र
कारमपायमवाप्नोति पट्जीवनिकायघातकारीति अथयोनित्तस्तदारम्भात्किंविशिष्टोभवतीत्यत आह सेवसुसमित्यादि सइतिष्ठयि
युद्देशकाद्यभिहितनिवृत्तिगुणभाक् पट्जीवनिकायहनननिवृत्तोवसुमान् वसुनिद्रव्यभावभेदाद्दिधाद्रव्यवस्त्रनिमरकतेद्रनीलवज्रादी
निभाववस्त्रनिमस्यक्तादीनितानियस्ययस्त्रिन्वासन्तिसवसुमान्द्रव्यवानित्यर्थः इहभाववसुभिर्वसुमत्वसंगीक्रियतेप्रज्ञायंतैवेस्तानिप्रज्ञा
नानि यथावस्थितविषयग्राहीणिज्ञानानि सर्वाणिसमन्वागतानिप्रज्ञानियस्यात्मनःसर्वसमन्वागतप्रज्ञानः सर्वावबोधविशेषानुगतःस
र्वेन्द्रियज्ञानैः पटुभिर्व्यावस्थितविषयग्राहिभिरविपरीतैरनुगतइतियावत् तेनसर्वसमन्वागतप्रज्ञानेनात्मनाथवासर्वेषु द्रव्यपर्यायेषु
सम्यगनुगतंप्रज्ञानं यस्यात्मानः सर्वसमन्वागतप्रज्ञानः आत्माभगवद्वचनप्रामाण्यादेवमेतत्द्रव्यपर्यायजातंनान्यथेति सामान्यविशेष
परिकेदान्निश्चिताशेषपक्षस्वरूपः सर्वसमन्वागतप्रज्ञानात्मेत्युच्यते अथवाशुभाशुभफलसकलकलापपरिज्ञानान्तरकतिर्वक्त्रनरा
मरमोक्षसुखस्वरूपपरिज्ञानाच्चापरितुष्यन्नैकात्मिकादिगुणयुक्ते संसारसुखेमोक्षानुष्ठानमाविकुर्वन् सर्वसमन्वागतप्रज्ञानात्माभि
धीयते तेनैवंविधैनात्मनाकरणीयमकर्तव्यमिह परलोकविरुद्धत्वादकार्यमिति मत्वानान्वेषयेन्नतदुपादानाययत्नं कुर्यादित्यर्थः किंपुनः
तदकरणीयंनान्वेषणीयमित्युच्यते पापंकर्मअधःपतनकारित्वान्पापंक्रियत इतिकर्मतच्चाष्टादशविधं प्राणातिपातव्यधावादादत्तानसैयु
नपरिश्रहकोषमानमायालोभ प्रेमहृपकलहाभ्याख्यानपैन्त्यपरपरिवादरत्यरति मायाव्यापमिथ्यादर्शनशल्याख्यमिति एवमेतत्पापम
ष्टादशभेदंनान्वेषयेन्नकुर्यात् स्वयंनचान्यंकारयेत् नकुर्वाणमन्यमनुमोदेत् एतदेवाह तंपरिणायमेहावीत्यादि तत्पापमष्टादशप्रका

स्मायमेहावीणवसयंकृज्जीवनिकायसत्यं समारंभेज्जाणेवखे हिंछज्जीवनिकायसत्यं समारंभावेज्जाणे
वखे कृज्जीवनिकायसत्यं समारंभंतेसमणुजाणेज्जाजस्तेकृज्जीवनिकायसत्यं समारंभापरिण्यायाभवं
तिसेज्जमुणैरिण्यायकमोक्षिवेमि जेगुणेसेमूलद्राणे जेमूलद्राणेसेगुणेइति सेगुणद्वीमहयापरितावेणं
वसेपमत्तेतंजहा मायामेपियासे भगिणीमेभज्जासेपुत्तामे धूआसेसुगहामेसहि सयणसंगंधसंयुयामे

भाषा

करतांप्रतेअनुमोदेनहीवलीइहजविशेषेकहेछेस्त्वंतंपरिक०तत्पापमष्टादशधासर्वप्रकारेणपरिज्ञायमेधावीसर्वादाव्यवस्थितःस्वयंनैवप
ट्जीवनिकायशस्त्रं समारंभेतनैवात्यैः समारंभयतिनचान्यान् समारंभमाणान् समनुजानीयात् एवंयस्यैतेसुपरीक्ष्यकारिणः पट्जीव
निकायशस्त्रसमारंभाःपरिज्ञातान्नपरिज्ञयाप्रत्याख्यानपरिज्ञयाचसएवमुनिःप्रत्याख्यातकर्माइतिब्रवीमिसुधर्मस्वामीतिकययतिवयाम
यात्रीवर्द्धमानसुखादुपलब्धतदहं ब्रवीमि नस्वमनीषिकयेत्यर्थः तेअठारभेदयाएसर्वप्रकारिजाणी मेधावीसर्वादावन्तपुरुषः स्वयंचाप
णपेक्षजीवनिकायनो शस्त्रसमारंभेनहीं अर्थकामधर्मादिप्रयोजनिकांइं सावद्यकरेनहीं चनेरापसें कृज्जीवनिकायशस्त्रसमारंभा
वेनहीं अनेरोआरंभतो अनुमोदेनहीं जेहनें एकज्जीविकाय शस्त्रसमारंभज्ञपरिज्ञादं जाण्या प्रत्याख्यानपरिज्ञादं पञ्चख्याऊदं
तेसुनिचारितियो प्रत्याख्यातकर्मकाहिये हिवेत्रीसुधर्मस्वामि जंवूपतेकहेछे जिममे श्रीवर्द्धमानस्वामिनासुखयकीसाभल्युं हतुं ति
मकळंहुं एत्रीआचारांगनो प्रथमाध्ययनसूत्रयकी शिष्येभण्णोऊइ अर्थयकी गुरुसमीपिरूडीपरिइं यवधाखोऊइ तोतेहनेउप

स्थापनाविधिं महाव्रतनो आरोपणकरिवो इति श्रीमद्बृहत्तपागच्छेपं श्रीसाधुगतिष्य उपाध्यायपागचंद्रलिंगिते श्रीआचारां
 गप्रथमश्रुतस्वंधसुखावबोधेऽगस्त्यपरिज्ञाध्ययने संपूर्णे एतन्निप्रथमाध्ययनकक्षः त्रिविधोऽयं प्रथमप्रारंभिकः तद्वन्नोपसंधजागिवो
 जिगिकारणिप्रथमाध्ययनि कृज्जीवनिकाय स्वरूपवोत्पुं तेषांभली यवार्थसदृशी उत्पन्नवैराग्यपणे प्रतिपन्नपंचमव्रत एहवासाधु
 नेजिगिपरे' गद्वाटिविषयरूपलोक अववारागादिकपायलोकनो जीपिवोक्तइ तेषाधिकारकक्षा भर्गीवीजोलोकविजयाध्ययनकक्षि
 येच्छे तिहाउद्देशाद् जागिवा तिहांपहिलेउद्देशकि चारित्तियेस्वजननो स्नेहटालिवो एहवो अधिकारच्छे बीजेउद्देशकि संयमनेविषे
 अहदपणोनकरिवो एहवोअधिकारच्छे बीजेउद्देशकिजातिकुल सुद्विचारित्तिये माननकरिवो एहवोभावच्छे चोथे उद्देशकिभोगनेविषे
 परिचयनकरिवो एहवोअर्थच्छे पांचमेउद्देशकिचारित्तिये' संयमदेष्टप्रतिपालिवाभर्गी लोकनीनिआइं विचरिवो एहवोअधिकारच्छे
 छेउद्देशकिलोकनी निआइंविचरतेचारित्तिये समताभावनकरिवो एहवो अधिकारच्छे द्विविधे अथ्ययनिपहिलो उद्देशगोत्रिवरि
 येच्छे स्तृजंगुणेक० योगुणशब्दरूपरसगन्धस्पर्शादिकमे मूलस्थानं मूलकारणं संसारस्य कपायास्ते पांस्थानं ततश्चः गद्वाटिकोगुणः
 सचमूलस्थानमिति संसारस्याद्यं प्रधानं कारणं यतोमनोक्षेत्रगद्वाटुपलब्धौ कपायस्ततोपिसंसारइति सांप्रतमनयोरेव बीजांकुर
 न्यायेनपरस्परतः कार्यकारणभावं दर्शयति जेमूलयदेवसंसारमूलानां कपायाणां स्थानमात्रयः सगद्वाटिकोगुणएवनापरः अर्थः
 जेगुणकहतां शब्दरूपरसगन्धस्पर्शविषयतेमूलदृष्टाणेकहतामूलनिमित्तकारण एतावतासंसारनोतेस्य कपायतेहनोस्थानकहताआत्रय
 एतावता जेविषयतेकपायनोकारण अनेजेमूलस्थान कपायनो आत्रयतेगुणगद्वाटिविषयजागिवो एतलेस्य भावसंसारमाहिइटा
 निटशब्दसांभलीजीवने कपायऊपजेराग अथवाहेपयावे तिहांधकी संसारवाधे इगिकारणिजेगुण तेमूलस्थान अनेजेमूलस्थान
 तेगुणजेइमतो किस्तेकहेछे दृढंइतिसेगुक० इतिहेतोर्वस्माच्छब्दादिगुणवानात्मा कपायस्थानेवर्त्ततेअन्यत्रसर्वोपि प्राणीगुणार्थी
 गुणानुरागी अतस्तेपांगुणानामप्राप्तौ प्राप्तिविनाशेवाकाजाशोकायां सप्राणीमहतापरितापेन पराभूतः सन् प्रमत्तः प्रमाद्वान्भव
 तिप्रसादश्च रागहेपालकोनादिभवाभ्यासान्नाता पितादिविषयोभवतीति दर्शयतिमायामेक० सातामेइतिमाटविषयोरागस्तदपकारि
 णिचहेपः एवंपितामेपित्विषयोरागः एवंभगिनीमेभार्यामेसुताः पुत्रामेधूयाइति पुत्रामेसुगृहाइतिस्त्रु पावषमेपुत्रपत्नीत्यर्थः सखि
 स्वजनसंग्रथसंस्तुतामेतत्तसखामितं स्वजनःपितृव्यादिसंग्रथः स्वजनस्यापिस्वजनः संस्तुतोभूयो सद्योदर्शनालापादिनापरिचितःतन्नि
 मित्तोरागः ततःपरितप्यते तयाविविक्तं शोभनंप्रचुरंवा उपकरणंइयगजरयासनमंचकादि परिवर्त्तनं द्विगुणतिगुणादिभेदंतदेवनि
 मित्तोरागः ततःपरितप्यते तयाविविक्तं शोभनंप्रचुरंवा उपकरणंइयगजरयासन मञ्चकादिपरिवर्त्तनं द्विगुणतिगुणादिभेदं तदेव
 भोजनंसोदकादि आच्छादनंवस्त्रादि तच्चमेइतिरागयान् इत्येवमर्थगृहलोकः तेष्वेवमातापितादिषु प्रमत्तः सन् ममेदंअहमस्यस्वा
 मीतिप्रमत्त आमरणान्तंवसेत्तिटेत् तदेवरागहेपपरिकल्पितः अहयदिनंराउचरातिश्च शब्दात्पचंमासश्च निवृत्तशुभाध्यवसायः
 परितप्यमानस्तिष्ठति यतः कइयावच्च इसत्योकिंभंडं कत्यवित्तिआभूमी कोकयविक्रयकालोनिव्विसई किंकड़िकेण १ सचपरितप्य
 मानः किंभूतोभवतीत्याह कालाकालसमुद्राई कार्यकरणावसरे कालमकालश्च नगणयतीत्यर्थः तत्किमर्थनगणयतितदाह संजोग्दी
 संजोगो धनधान्यहिरण्य द्विपदचतुःपद राज्यभार्याद्यस्तुद्वी तयाअट्टालोभी अर्थोद्भ्यन्तस्य समंतालोभीलुब्धः एवंविधश्च कीदृशो
 भवति आलुपेसहिलोभाभिभूतः करुणारहितोगलच्छेदनादिकरणत्वादांलुपउच्यते तयासहसाकारे अनालोचितकर्त्ता तयाविनिविट
 चित्त नानाप्रकारस्थाने स्वजनधनोपार्जनादौ निविटचित्तइति सचेदृशः किंकरोतीत्याह एत्यन्तिष्ठयिवीकायाटि जीवेषुपुनःपुनः
 शक्ते तदुपधातकारिणि प्रवर्त्ततेइत्यर्थः इगिकारणिशब्दाटिविषयवन्त कपायस्थानिवर्त्ते प्राइइसर्वप्राणीगुणार्थी गुणनेविपेरागो
 इहांगुणविषयलेदा तेहनेविपेरागी तेतेहनीअप्राप्ति अथवालाधाने विनाशिवांछा अनेगोके'करी महापरितापिलो शिइ'करीप्रम
 त्ततोवर्त्ते द्विवे'प्रसादरागहेपालकच्छे तेरागप्राइहि सातापितादिविषेप्रवर्त्ते तेकहेछे तेजीवइमजाणे मातामाहरी एहवोराग

मातानेहेति ऊपजे तेहनाअपकारीनेविषे द्वेपपुणऊपजे तेरागद्वेपनोवाह्यो अनेकसावद्यानुष्ठानसेवे एवंपितामाहरो भाईमाहरो तथावह्निमाहरी भार्यास्त्रीमाहरी पुत्रमाहरादीकरीमाहरी वज्रमाहरी सखाकहतामित्रमाहरो स्वजनपीतरियाप्रमुखते माहरा संग्रंथकहतां स्वजननातेस्वजन तथासंधुयाकहता जेहसंघणेदर्शनि आलापिपरिचययाद् एसर्वमाहरा एतलेतेहने

दीपिकाटीका

त्यंसमारंभेज्जा शेषणे हिंछज्जीवनिकायसत्यं समारंभावेज्जाशेषणे हिंछज्जीवनिकायसत्यंसमारंभंतेसमगुजाणेज्जाजस्ये तेहज्जीवनिकायसत्यंसमारंभापरिणायाभवंतिसेज्जमुणीपरिणायकम्मत्तिवेमिइतिसत्यपरिणाएसत्तमोउहे सोसम्मत्तोतंपरिणायत्तितत्पापंचटादशधा परिःसर्वतोज्ञात्वासेधावीमर्यादावान्नेवस्वयंपट्जीवनिकायशस्त्रं परकायशस्त्रादिभेदंसमारभतेनैवान्यैः समारंभयेत्तन्चान्यान्समारभमाणान्समगुजानीयात्एवंयस्यै तेसुपरीत्यकारिणः पट्जीवनिकायशस्त्रसमारंभाः परिज्ञाताः ज्ञपरिज्ञयाप्रत्याख्यानपरिज्ञयाचसएवमुनिप्रत्याख्यातकर्मत्वात्इतिशब्दोऽध्ययनसमाप्त्यर्थः त्रवीमितिमुधर्मस्वास्याहस्वमनीपिकाव्यावृत्तयेत्रीवर्द्धमानस्वामिनउपदेयात्सर्वमाख्यातंमयेतिइदंचाध्ययनंसाधुनाय दाधीतंभवतिअर्थतश्चशिश्वकेणावहृतंभवतितदास्योपस्थापनाविधिनामहाव्रतारोपणंकार्यमितिइतिश्रीहृत्स्वरतरंगच्छराजाधिराजश्रीजिनसमुद्रसूरिपट्टालंकारश्रीजिनजिनहंससूरिविरचितायांआचारांगप्रदीपिकायांवृत्तौ श्रीशस्त्रपरिज्ञाध्ययनंसमाप्तं उक्तंप्रथमाध्ययनंसंप्रतंहितोयमारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः अधिगतशस्त्रपरिज्ञासूत्रार्थस्य तत्प्रतिपादितैकेन्द्रियादिशब्दधनास्य सम्यक्तद्रव्यपरिणामवतः तद्योग्यपतवारोपितमहाव्रत भारस्यसाधोर्वयारागादिकपायलोकस्यशब्दादिविषयलोकस्यवाविजयोभवति तथाऽनेनाध्ययनेन प्रतिपाद्यते अस्योद्देशार्थाधिकारोचया तत्रप्रथमोद्देशकेस्वजनेमातापितादिकेअभिष्वंगोनकार्यइत्यर्थाधिकारः द्वितीयोद्देशकेअहद्वत्वंसंयमेनकार्यमिति तृतीयेजात्याद्युपेतेनाभिमानोकार्यइति चतुर्थेभोगेष्वाभिष्वंगोनकार्यइति पञ्चमेतत्स्वजनादिनापि साधुनासंयमदेहप्रतिपालनाय लोकनित्रयाविहर्तव्यमिति षष्ठोद्देशकेतुलोकनित्रयाविहर्तव्यतापिसाधुनालोकेमसत्त्वंकार्यइत्युद्देशार्थाधिकारः नामनिष्पन्नेनक्षेपेलोकविजयइति अध्ययननामसूत्रागुमेऽस्वल्लितादिगुणोपेतं स्वत्वमुच्चारणीयं तच्चेदंजगुणेसेम्लद्वागोसेम्लद्वागोसेगुणेयोगुणः गुण्यतेभिद्यतेविशिष्यतेऽनेनद्रव्यमितिगुणः सचेदशब्दरूपरसगन्धस्पर्शादिकः सम्लंनिमित्तं कारणंप्रत्ययइतिपर्यायाः तिष्ठंतिअस्मिन्नितिस्थानं यएवशब्दादिकः कामगुणः सएवसंसारस्यनारकतिर्यग्गरामरसंसृत्तिलक्षणस्य यन्मूलंकारणं कपायासोपांस्यानमात्रयोवर्त्तते यस्मान्मनोच्चेतरशब्दाद्युपलब्धौकपायः ततोपिसंसारइतिततश्चयएवशब्दादिकोगुणः सएवम्लस्थानंसंसारस्याद्यं प्रधानंकारणंसंप्रतं अनयोरेवनियमस्यनियामकभावं दर्शयंतदुपात्तानांविषयकपायादीनांवीजांकुरन्यायेनपरस्परतः कार्यकारणभावं सूत्रेणैवदर्शयति जेम्लद्वागोसेगुणेति यदेवसंसारम्लस्थानांकपायानांस्यानमात्रयः शब्दादिकोगुणोप्यसावेव ततः किमित्याह इतिसेगुणेद्वीमहयापरितावेणं चसेपमत्तेतंजहा मायामेपियामेभगिणीमे भज्जासेमुतामेधूयामेमुहामेसहिसयणसंगंधसंधुयामे विचित्तोपकरणपरियट्टण भोयणाच्छायणंमेदृज्जत्वं गट्टिएलोएवसेपमत्ते अहोयराओपरितप्पमाणेकालाकालसमुद्घायी संजोगद्वीअट्टालोभी अलुंपेसहसाकारे विणिविट्टचित्तेएत्यस्ये पुणोपुणोइतिसेगुणद्वीति इतिहेतोर्धस्माच्छब्दादिगुणापरीत आत्माकपायम्लस्थानेवर्त्तते सर्वोपिचप्राणीगुणार्थी गुणप्रयोजनीगुणानुरागीअतस्ते पांगुणानामप्राप्तौप्राप्तिविनाशेवाकांक्षाशोकाभ्यां सप्राणीमहतापरितापेन शारीरमानसस्वभावेन दुःखेनाभिभूतः सन् प्रमत्तः प्रमादश्चरागद्वेपाजकोद्वेपश्चाप्रयोनरागंविनारागोपि उत्पत्तेरारभ्याऽनादिभवाभ्यासात् मातापितादिविषयोभवतीतिदर्शयति मायामेतत्तमाहविषयोरारगः संसारस्वभावादुपकारकर्तृत्वादुपजायते रागेचसतिमदीयामातामुत्पिपासादिकां वेदनांमाप्रापतइत्यतः कपिवाणिज्यसेवादिकां प्राण्युपशतरूपांकियामारभते तदुपघातकारिणिपुरुषादौ तस्यांवाकार्यप्रवृत्तायां द्वेपउपजायतेतद्ययाऽनंतवीर्यप्रसक्तायांरेशुकायांरामस्येतिएवंपितामेपित्तिनिमित्तं रागद्वेपो भवतोययारामेणपितरिरागात्तदुपहंतरिच द्वेपात्समस्तुतः क्षत्रियाव्यापादिताः शुभ्रैर्नामिद्विः

सप्तकृत्वा ब्राह्मणायाः पादिता इति भगिनी निमित्तेन च क्लेशमनुभवति प्राणीतया भार्या निमित्तं रागद्वेषोद्भवः यथा चाग्निश्रेण भगिनी
पत्याद्यवज्ञातया भार्यायाः प्रेरितेन नन्दांतिकं द्रव्यार्थसुपगतैर्न कोपान्दकुलं चयं निन्येतथा पुत्राभेन जीवन्तीत्यारंभे प्रवर्त्तते एवं दुहिता
मेदुःखिनीति रागद्वेषोपहतचेताः परमार्थमजानानस्तत्तद्विषये येनैहिकाऽसुप्तिकानपावानवाप्नोति यथा जरासंधो जामातरिकं सेव्या
पादि तेष्वबलाऽवले पादपण्डितवासुदेव पदानुसारी सवलवाहनः क्षयमागात्सुपा मेन जीवन्तीत्यारंभे प्रवर्त्तते सन्निवृत्तजनसंग्रहसंस्तु
तामेसंस्वामित्वं स्वननः पितृव्यादिः संग्रहः स्वननस्यापि स्वननः पितृव्यपुत्रशालकादिः संस्तुतो भूयोऽदृशनेन परिचितः अथवा पूर्वसं
स्तुतो मातापितादिरभिहितः पद्यात्संस्तुतः शालकादिः सदृश्याह्वः सचमेदुःखितः इति परितोष्यते विचितोपकरणं विविक्तं गो

शीलंगाचार्यकृतटीका

रं परिः समंतात् ज्ञात्वा मेधावी मर्यादावान् नैव स्वयं षट्जीवनि कायश्च स्तुकाय परकायादिभेदं समारभेत नैवान्यै समारंभयेत् न चान्यां
न समारभमाणान् समनुजानीयात् एवं स्वयैते सुपरीक्ष्य कारिणः षट्जीवनि काय शस्त्रसमारम्भाः तद्विषयाः पापकर्म विषेयाः परिज्ञा
ताऽप्यपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च स एव मुनिः प्रत्याख्यातकर्म त्वात्प्रत्याख्याताशेषपापागमत्वात्तदन्यै वं विषयुरूपवदिति इति शब्दो
ध्ययनपरिसमाप्तिप्रदर्शनाय ब्रवीमीति सुधर्मस्वास्याह स्वमनीशिकाव्यावृत्तये भगवतोपनीतधनधातिकर्म चतुष्टयस्य समासादिताये
पपदार्थाविर्भावकदिव्यज्ञानस्य प्रणताशेषगीर्वाणाधिपते चतुस्त्रिंशदतिशयसमन्वितस्य श्रीवर्हमानस्वामिन उपदेष्टात्सर्वमेतद्राख्या
तं यदति कान्तं मयेति उक्तः स्रुत्वा नुगम निक्षेपश्च स्रुत्वा स्वर्गनिर्मुक्तिः संप्रति नयानैगमादयस्ते चान्यत्र सुविचारिताः संक्षेपतस्तु सर्वे पि
ते ह्येधा भवन्ति ज्ञाननया चरणनया च तत्र ज्ञाननया ज्ञानमेव प्रधानं मोक्षसाधकमित्यथ्यवस्थन्ति हिताहितप्राप्तिपरिहारकारित्वात्
ज्ञानस्य तत्पूर्वकसकलदुःखप्रहाणाच्च ज्ञानमेव न तु क्रियाचरणनयास्तु चरणस्य प्राधान्यमभिधत्ति अन्वयव्यतिरेकसमधिगम्यत्वात् सकलप
दार्थानां तया हि सत्यपि ज्ञाने सकलवस्तुग्राहिणिसमुद्भूतितेन चरणमन्तरेण भवधारणीय कर्मेच्छेदतदनुच्छेदाच्च मोक्षालाभस्तस्यान
ज्ञानं प्रधानं चरणे पुनः सति सर्वत्र लोत्तरगुणाख्ये वातिकर्मेच्छेदस्तदुच्छेदात् केवलावबोधप्राप्तिस्तत्र यथाख्यातचारित्र्यवर्जित्वा
लाकलापप्रतापित सकलकर्म कंदोच्छेदस्तदुच्छेदादव्यावाधिसुखलक्षणमोक्षावाप्तिरिति तस्माच्चरणं प्रधानमित्यथ्यवस्थामः अतोच्य
तेऽभयमथ्ये तन्मिथ्यादर्शनं यत्तत्तत्तद्व्यं नानां क्रियाहीनं ह्यथा अन्नाणाद्यो क्रियापासंतोषं गुलोद्वन्मोधावमाशोच्यं चोत्तरे देवं सर्वे पिनयाः प
रस्परनिरपेक्षामिथ्यात्वरूपतया न सस्यग्भावमनुभवन्ति समुदितास्तु यथावस्थितार्थप्रतिपादनेन सस्यकत्वं भवन्ति यत्तत्तत्तत्तत् एवं सत्वे विग
यामिच्छादिद्वीसपक्षपडिवद्वा अलोखणिस्त्रिधा श्रोण हवति ते चैव समन्तं तस्मादुभयपरस्परसापेक्षमोक्षप्राप्तये अलं न प्रत्ये कं ज्ञानं चर
णं वेति निर्देयः खल्वेव पक्षद्वयव्यवस्थितं तथा चोभयप्राधान्यादिदर्शयिष्याह सत्वे सिंघिणयाणं वृद्धविह्वलतत्रयाणिसामेत्ता तंसंक्ष
यविमुहं जंचरणगुणद्विओसाञ्ज चरणं च गुणश्च चरणगुणौ तयोः स्थितचरणगुणस्थितः गुणश्चोपादानात् ज्ञानमेव परिगृह्यते यतो न क
दाचिदात्मनो गुणिनस्तेन ज्ञानाख्ये गुणेन वियोगोऽस्ति ततोऽसौ सहभावी गुणः अतो वद्विषयवक्तव्यं नयमार्गमवधार्यापि संक्षेपात् ज्ञा
नचरणयोरेव स्यात्तद्व्यतिरिक्तं निश्चयो विदुषां चाभिलषितप्राप्तिः केवलेन चरणेन ज्ञानहीनत्वात् अंधगमिक्रियाप्रतिविधिप्रदेशप्राप्ति
तूनच ज्ञानमात्रेणाभीष्टप्राप्ति क्रियाहीनत्वाच्च द्युर्ज्ञानसमन्वित पंगुपुरुषश्चर्षदग्धनगरमध्यवस्थित यथावस्थितदर्शिनानवत्तस्मा
दुभयं प्रधानं नगरदाहनिर्गमेपंग्वंधसंयोग क्रियाज्ञानवत् एवमिदमाचारांगसंदोहभूतं प्रथमाध्ययनं षट्जीवनि कायस्वरूपरक्षणोपाय
गर्भमादिमथावसानेषु द्वैकैरसमेकांतहितापत्तिकारि सुसुक्ष्मावदाधीतं भवति सूत्रतः शिष्यकेणार्थतथावद्वतं भवति अज्ञानसंवेगा
भ्यां च यथावदाभीकृतं भवति ततोऽस्य महाव्रतारोपणसुपस्थापनं परीक्ष्य निशीयाद्यभिहितकमेण सचित्तश्रद्धावैमथ्यगमनादिना अद्वधा
नस्य सर्वथा विधिविचार्यः पुनरुपस्थापने विधिरित्यतोच्यते शोभनेषु तिथिकरणनक्षत्रसुहृतेषु पुद्गलक्षत्रभावेषु च भगवता प्रतिहृतीरभि
पद्यं प्रवर्हमानाभिस्तुतिभिरयथादपतितोऽस्तिः स्वरिः सहशिष्येण महाव्रतारोपणप्रत्ययं कायोत्सर्गमुत्थायैकैकं महाव्रतमादित आरभ्य

तिरुच्चारयेद्यावन्निशुभक्तिविरतिरविकलातिरुच्चारिता पद्यादिदंतिरुच्चरितव्यं इच्चेद्भ्याङ् पंचमहब्ध्याङ् राङ् भोवणवेरमणकृष्टा
 इ' अत्तहियद्वयाएउवसंपज्जित्ताणंविहरामि पद्याहं'दनकंदत्वोत्थितोभिधत्तो अवनतांगवटिः संदिशतकिंभणामीतिभणति स्मरिः प्रा
 त्याहवंदित्वाभिधत्स्वेत्ये वसुक्तोभिर्वद्योत्थितोभणति युष्माभिर्मममहाव्रताय्यारोपितानीच्छास्यनुशिष्टिमित्याचार्योपि प्रतिगदितिनि
 स्सारकपारगोभवाचार्यगुणैर्वर्द्धं स्ववचनविरति समनंतरंच सुरभिवासचूर्णमुष्टिंच शिष्यस्यशिरसिकिरतिपद्याहं'दनकंदत्वाप्रदक्षिणीक
 रीत्याचार्यनमस्कारमावर्त्तयन्पुनरपि वंदतेतथैवचकरोतिसकलक्रियानुष्ठानं एवंतिप्रदक्षिणीकृत्यविरमतिशिष्यः शेषाः साधवश्चास्यम
 भिर् युगपद्वासः मुष्टिंविमुञ्चन्तिस्मरभिपरिमलांयतिजनसुलभकेसराणिवापद्यात्कारितकायोत्सर्गः स्मरिरभिदधातिगणस्तवकोटिकाः स्या
 नीयंकुलवैराख्याशाखा असुकाभिधान आचार्यउपाध्यायश्च साधाः प्रवर्त्तिनी तृतीयोद्देष्टव्याययासन्न'चोपस्थाप्यमानारत्नाधिकाभव
 न्तिपद्यादाचान्न'निर्विकृतिकंवास्वगच्छसंततिसमायातमाचरन्तीत्येव सेतदध्ययनमादिमध्यांतकल्याणकलापयोगिभयजनतामनः स
 माधानायाविप्रियविप्रयोगादि दुःखावर्त्तवज्जलकपाय ऋपादिकुलाकुलविपम संस्तुतसरित्त्वारणसमर्थममलदयैक रसमसकृदभ्यसित
 व्यंसुमुक्षुणेति आचार्यश्रीशीलांकविरचिता शस्त्रपरिज्ञाध्ययनटीकासमाप्तेति ग्रन्थाग्रंथोकर३२१ नमः श्रीवर्द्धमानायवर्द्धमानायप
 र्ययैः उक्ताचारप्रपञ्चाय निःप्रपञ्चायतायिने शस्त्रपरिविवरणमतगहनमितीव किलहृतंपूज्यैः श्रीगन्धर्वस्तिमित्रैर्विदुषोमि ततोहमवि
 शिष्टं उक्तंप्रथमाध्ययनं सांप्रतंहितीयमारभ्यते अस्वचायमभिसम्बन्धः इहहिमिथ्यात्वोपशमक्षयक्षयोपशमान्यतरावाप्त सम्यग्दर्शनज्ञा
 नकार्यस्यात्यन्तिकैकान्ताना वाधपरमानन्दस्वतत्त्वसुखानाचरण ज्ञानदर्शनलक्षणलक्षित मोक्षकारणस्याचवनिरोध निर्जरारूपस्य
 मूलोत्तरगुणभेदभिन्नस्यच चारित्र्यास्यापराशेष व्रतवृत्तिकल्पनिष्पादित निःप्रत्यूहसकलप्राणिगण संघटनपरितापनापद्रावणनिवृत्ति
 रूपस्य संसिद्धये मरणाभावप्रसंगाद्भूत गुणात्मधर्म ज्ञानोपलब्धेर्वाहस्यत्यमत निरासेनसामान्यतो जीवास्तित्वंप्रतिपाद्य विशेषतश्च
 बौद्धादिमत निरासेनैकैर्द्रियावनिवनानल पवनवनस्पतिभेदांश्च जीवान्प्रकटय यथाक्रमंसमानजातीयास्मलताद्युभेद दर्शनादर्शो
 मांसांकुरवत् अधिकृतभूमि खननोपलब्धेर्मण्डूकवत् विशिष्टाहारोपचयापचय शरीराभिद्विद्वयान्वय व्यतिरेकमतेर्भकशरीरवत्
 अपरम्रेरिताप्रतिष्ठता नियततिरश्चिनिगमनाहवाश्वादिवत् सालक्तकतूपुरालंकार कामिनीचरणउतान विकाराधिगते कामुकवदि
 त्यादिभिः प्रयोगैस्तथोच्चैः शिरउद्याद्यसृक्षवादर द्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रिय संज्ञीतरपर्याप्तक अपर्याप्तकभेदांश्च प्रदर्श्य शस्त्रस्वकायपरका
 यभेदभिन्नं तद्वधेचवंधं विरतिंप्रतिपाद्य पुनरपितदेवचारित्रं यथासंपूर्णभावमनुभवति तथानेनाध्ययनेनोपदिश्यते तथाह्यधिगतय
 स्त्रपरिज्ञा सूत्रार्थस्यतत्प्रतिपादितैकेन्द्रिय दृथिवीकायादिग्रहधानस्य सम्यग्त्तद्रूपापरिणामवतः सर्वोपाधिषुह्यस्य तद्योगतयारो
 पितपञ्चमहाव्रतभारस्य साधोर्धयारागादि कपायलोकस्य शब्दादिविषयलोकस्यवा विजयोभवति तथानेनाध्ययनेन प्रतिपाद्यते तथा
 चनिर्युक्तिकारेणाध्ययनार्थाधिकारः शस्त्रपरिज्ञायां प्राग्निदेशिलोच्यो जहवच्छद्वज्रवत् विजह्यव्यन्तीत्यनेन संबंधेनाया तस्यास्या
 ध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति तत्तत्सूत्रार्थाकथन मनुयोगस्तस्य द्वाराणितया व्याख्यागानीत्यर्थः तानिचोपक्रमादीनि ततो
 पक्रमोद्देशा शास्त्रातुगतः शास्त्रीयः लोकातुगतोलौकिक इतिनिक्षेपस्त्रिधा ओषधनामसूत्रालापक निष्पन्नभेदात् अनुगमोद्देशासूत्रानु
 गमोनिर्युक्तानुगमश्चनया नैगमादयस्तत्रशास्त्रीयोपक्रमांत गतोर्थाधिकारोद्देशाध्ययनार्थाधिकार उद्देशार्थाधिकारोध्ययन संबंधेशस्त्रप
 रिज्ञायां प्रागेवनिर्देशि उद्देशार्थाधिकारंतु स्वयमेवनिर्मुक्तिकारः प्रविकटचिपुराह सवणैत्तिगाहा तत्प्रथमोद्देशकार्याधिकारः
 स्वजनेमातापितादिके अभिष्वङ्गोऽधिगत सूत्रार्थेननकार्यइत्यध्याहारः तथाचसूत्रं मायामेपियामे इत्यादिअदृष्टं वीर्यगमिति
 द्वितीयउद्देशके अहदत्वंसंयमेनकार्यमिति संवधः शेषविषयकपाया दावहदत्वंकार्यमिति वक्ष्यतिच अरइआउद्दे मेहावीहतोयउद्दे य
 केमाणोअमत्यसारोअत्ति जात्याद्युपेतनसाधुना कर्मवशाद्विचिततामवगम्य सर्वमदस्थानानां मनोनकार्यः आहचकेगोआवादी
 केमाणावादीत्यादि अर्थसारस्यच निस्सारतावत्स्यते तथाचतिविहेष जाविसेमत्ता अप्पावावज्जगोवेत्यादि चतुर्थेतभोगेसुत्ति भोगे

一

पराजितः कोसौकपायमोक औदयिकभावकपायलोकइति यावत्विजितकपायलोकः सन् किमवाप्नोतीत्याह संसारान्म च्यते क्षिप्रं अत
स्तस्मान्निवर्त्तितुं अग्रःखुर्वाश्चालंकारे अवधारणे वा निवर्त्तितुं अथैव किंकपायलोकादेव निवृत्तः संसारान्म च्यते आहोचिदन्वया
दपि पापोपादानहेतोरिति दर्शयति कामेत्यादिगाथाहं सुगमंगतो नाम निष्पन्नो निक्षेपः सांप्रतं सूत्रालापक निष्पन्ननिक्षेपावसरः सच
स्त्वेति भवति तत्रास्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रानुगमे सूत्रसुच्चारयितव्यं तच्चेदं जेगुणे सेमलहाणेत्यादि सूत्रमस्य च निक्षेपनिर्मुक्त्यनुग
मेन प्रतिपदं निक्षेपः कियते तत्र गुणस्य पञ्चदशधा निक्षेपः द्रव्येच्छेत्तेगाहानामगुणः स्थापनागुणः द्रव्यगुणः क्षेत्रगुणः कालगुणः फल
गुणः पर्ववेगुणः गणनागुणः करणगुणः अभ्यासगुणः गुणागुणः अगुणगुणः भवगुणः शीलगुणः भावगुणश्चेति गाथासमासार्थः
तदेवं सूत्रानुगमेन सूत्रे समुच्चरिते निक्षेपनिर्मुक्त्यनुगमेन तदवयवे निक्षिप्ते सत्युपोद्घातनिर्मुक्ते रवसरः साचउद्देसेत्यादिना द्वारगाथा
द्वयेनानुगंतव्या सांप्रतं सूत्रस्य शिक निर्मुक्ते रवसरे स्तथापि सुगमनामस्थापनाव्युदासेन द्रव्यादिकमाह द्रव्यगुणो गाहा तत्र द्रव्यगुणो
नाम द्रव्यमेव किमिति गुणानां यतो गुणिनितादात्म्येन संभवान्ननुच द्रव्यगुणयोर्लक्षण विधानभेदाद्भेदस्तथाहि द्रव्यलक्षणं गुणपर्याय
वद्द्रव्यं विधानमपि धर्माधर्माकाशजीव पुद्गलादिकमिति गुणलक्षणं द्रव्याश्रयिणः सच्चर्त्तनो निर्गुण गुणा इति विधानमपि
ज्ञानेच्छाहं परस्परसंगंधस्यार्थदयः स्वगतभेदभिन्ना इति नैषदोषोयतद्रव्ये सचित्ता सचित्त मिश्रभेदभिन्ने सगुणस्तादात्मेन स्थितस्तथाचि
त्तद्रव्यद्विधा अरूपिरूपिच तत्तारूपिद्रव्यं त्रिधा धर्माधर्माकाशभेदभिन्नं तच्च गतिस्थित्यवगाह दानलक्षणं गुणोपस्थापनं त्वागुरुलघु
पर्याय लक्षणस्तादात्तत्वात् त्वन्त यस्यापि स्वरूपं नभेदेन व्यवस्थितमगुरुलघुपर्यायोपितत्पर्यायत्वादेव ऋदोऽष्टमिण्डस्या सकोशकुशूलपर्या
यवत् रूपिद्रव्यमपि स्वरूपतद्देश प्रदेशपरमाणुभेदतस्य चरूपादयोगुणाः अभेदेन व्यवस्थितभेदेनानुपलब्धेः संयोगविभागभावात् स्वात्मव
त्तथा सचित्तस्य पयोगलक्षणलक्षितं जीवद्रव्यनचतस्माद्भिन्ना ज्ञानादयोगुणास्तद्भेदे जीवस्योचेतनत्वप्रसंगान्तत्वं बंधाद्भविष्यतीति चेत् अ
नुपासितगुरोरिदं चोयतो न हि स्वतो सती शक्तिः कर्तुं मन्ये न पार्थनं च धः प्रदीपशतसंबंधेपिरूपावलोकनाया लमित्यनयैव दिशामि अद्रव्यो
पाकत्वसंयोजनास्वबुद्ध्या कार्येति गार्थः तदेवं द्रव्यगुणयो रेकांतेनैकत्वे प्रतिपादिते सत्याह शिष्यः तत्किमिदानीमभेदोस्तु नेतदप्यस्ति
यतः सर्वथा भेदेभ्युपगम्यमानेन सत्येकेनैवेन्द्रियेण गुणान्तरस्याप्यु पलब्धे रपरेन्द्रियवैफल्यं स्यात् तथाहि भूतफलरूपादौ चक्षुराद्युपल
भ्यमाने रूपाद्यात्मभूतावयविद्रव्याव्यतिरिक्त रथादेरप्युपलब्धिः स्याद्रूपादिस्वरूपवदेव च भेदः स्याद्यदिरूपादौ समुपलभ्यमानेन्ये पि
समुपलभ्येरन्नन्यथाविरुद्ध धर्माध्यासाद्भिद्ये रन् घटपटवदितितदेवं भेदाभेदोपपत्तिभिर्व्याकुलितमतिः शिष्यः पुच्छति उभयथापि दोषा
पत्तिदर्शनात्कथं गच्छीम आचार्य आह अतएव भेदोस्तु तत्राभेदपक्षे द्रव्यगुणभेदपक्षे तु भावो गुण इति तथाहि गुणगुणिनोः पर्यायपर्यायगुणोः
सामान्यविशेषेयोरवयवावयविनोर्भेदाभेदव्यवस्थानो नैवात्मभावसद्भावात् आह हि द्रव्यं पञ्चविविजयं द्रव्यविजयं पञ्चवाणति उपायद्विद्व
भंगाहं हिद्वियलक्षणं एयं नयास्तव स्यात्पदलांकिना इमे रसोपविष्टा इव लोहधातवः भवन्त्यभिप्रेत फलायतस्ततो भवंतमार्याः प्रणताहितै
पिणः इत्यादिस्वयूयैरवज्जविजृंभितमित्यलं विस्तरेण एतदेव निर्मुक्तिकारः समस्तद्रव्यप्रधाने जीवद्रव्ये गुणमभेदेन व्यवस्थितमाह संकिचि
यगाहाजीवो हि सयोगि वीर्यसद्द्रव्यतया प्रदेशसंचारविसर्गाभ्यां आधारवशात्प्रदीपवत्संकुचतिविकसतिच एष जीवस्यात्मभूतो गुणोभेदं
विनापि पद्यु पलब्धे स्तद्यथा राहोः शिरः शिलापुत्रस्य शरीरमितितद्भव एव वास तसमुद्घातव शतसंकुचतिविकसतिच सस्य गुप्समन्तत उत्प्रा
वत्येन हननमित्येतस्यात्मप्रदेशाना प्रक्षेपणं समुद्घातः सच कपायवेदना मारणान्तिकैव कियते जसाहारककेवलिसमुद्घातभेदात्प्रधातवक
पायसमुद्घातो नं तासु बंधि क्रोधाद्युपहतचेतसं आत्मप्रदेशानामित्येतच्च प्रक्षेप इत्ये वंतीव्रतरवेदनोपहतस्यापि वेदना समुद्घातः मारणान्ति
कसमुद्घातो हि सुखे रसमत आदिस्वितोत्पत्तिप्रदेशलोकातादात्म्यप्रदेशानां भूयोभूयः प्रक्षेपसंचारावितिवैकियसमुद्घातो वैकियलब्धिम
तो वैकियोत्पादनाय बहिरात्मप्रदेशप्रक्षेपः तेजससमुद्घातस्तौ जस शरीरनिमित्तं तेजोलेख्यालब्धिमतास्तौ जोलेश्याप्रक्षेपावसरे इत्याहार
कसमुद्घातश्चतुर्दशपूर्वविद्वद्धारकलब्धिमतः कचिद्वं देहापगमनाय तीर्थं करान्तिक गमनार्थमाहारकशरीरसमुपादातुं बहिरात्मप्रदेश

प्रक्षेपः केवलसमुद्भातं तु समस्तलोकव्यापितयातनीतान्यसमुद्भातं निर्युक्तिकारः स्वतएवाचष्टे पूरयति व्याप्नोति हं दीत्युपप्रदर्शने किंलोकं
चतुर्दशरज्ज्वात्मकाकाशखण्डं कुतो वज्रप्रदेशगुणत्वान्ताद्युत्पन्नदिव्यज्ञानआद्युत्पन्नत्वमवधार्यवेदनीयस्य प्राचुर्यादृण्डादिकमेणलोक
प्रमाणत्वादात्मप्रदेशानां लोकमामूरयति तदुक्तं दण्डकवाडे मंथत्तरेयत्तिगार्थः गतो द्रव्यगुणः चेत्तादिकमाह देवकुरुगाहाक्षेतगुणः देव
कुर्वादिकालगुणो सुखमसुखमादिफल गुणो सिद्धिः पर्यवगुणो निर्भजनगनानां गुणो द्विकादिकरणगुणो कलाकौशल्यं अभ्यासगुणो भोजनादिगु
णगुणो ज्ञातृगुणगुणो वक्तृगुणगुणो जीवगुणगुणो जीवगुणगुणो सुपात्तेन जीवग्रहणेन गतार्थत्वाद्वायायां यथगनुपादानं भवगुणो जीवस्य
नारकादिभवः शीलगुणो जीव एवं चात्याद्युपेतो भवगुणो जीवा जीवयोरिति एवं संयोज्यैकैको व्याख्यायते तत देवकुरु उत्तरकुरु हरिवर्षसम्यक्
हैमवतैरखवत पटपञ्चाशदन्तर हीपकाकर्म्म भूमिनामयं गुणो यदुत तत्त्वमनुजा देवकुमारोपमाः सदावस्थितयौवनानिरूपकमाद्युपो
मनोज्ञशब्दादि विषयोपभोगिनः स्वभावमार्हवार्जवप्रकृति भद्रकण्ठासन्न देवलोकगतयच्च भवन्ति कालगुणोपि भरतैरावतयोस्ति
रुष्ये कांतसुखमादिषु समाससएव सदावस्थितयौवनदिरिति फलमेव गुणः फलगुणः फलञ्चक्रिययो भवति तस्याचक्रियायाः सम्यग्
दर्शनज्ञानचारित्र रक्षिताया ए हि कासुष्मिकार्थं प्रवृत्तयोः अनात्यंतिको नैकांतिको भवन् फलगुणोऽप्यगुण एव भवेति सम्यग्दर्शनज्ञान
चारित्र क्रियास्वेकांतिकात्यंतिकानावाध सुखास्यसिद्धिफलगुणो वाप्यते एतदुक्तं भवति सम्यग्दर्शनादिकैव क्रियासिद्धिफलगुणेन
फलवत्परातुसांसारिक सुखफलाभासएव फलाध्यारोपान्निफलेत्यर्थः पर्यायगुणो नाम द्रव्यस्यावस्थाविशेषः पर्यायः स एव गुणः पर्या
यगुणः गुणपर्याययोर्नैवादांतरेणाभेदाभ्युपगमात्त्वच निर्भजनारूपो निश्चिताभजनानिर्भजनानिश्चितो भाग इत्यर्थः तथा हि स्कन्धद्रव्यं देश
प्रदेशेन भिद्यमानं परमाण्वन्तं भेदं ददाति परमाणुरप्येकगुण कृष्णहिमगुणकृष्णादिना अनंतशोपि भेद्यमानो भेददायीति गणनागुणो
नाम द्विकादिकस्तेन च सुमहतोपिराशेर्गणना गुणो नेयतावधार्यते करणगुणो नाम कलाकौशलं तथा च्युत्कादौ करणपाटवार्थं
गात्रोत्क्षेपादिकां क्रियां कुर्वन्ति अभ्यासगुणो नाम भोजनादि विषयस्तद्यथा तदहर्जातवालकोऽपि भवांतराभ्यासात्तनादिकं सुख एव प्र
क्षिपति उपरतरुदितश्च भवति यद्विवाभ्यासवशात्तमसेऽपि क्वलादेर्मुखविवर प्रक्षेपाद्वाकुलितचेतसोऽपि चतुर्दशातकण्डूयनमिति गुणा
गुणो नाम तत्रगुण एव कस्यचिद्गुणत्वेन विपरिणमते यथा जीवापेतस्य जृत्वाख्योगुणो मायाविनेः प्रत्यगुणो भवति उक्तश्च शाठ्यं क्री
मतिगण्यने व्रतखोदम्भः श्रुवैकैतवं शूरे निर्दृशता कृजौ विमतितादैव्यं प्रियाभापिणि तेजस्विन्यवलिप्तता सुखरतावकूर्यशक्तिः स्थिरे
तत्कोनामगुणो भवेत् सविदुषां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः अगुणगुणो नाम गुण एव कस्यचित्गुणत्वेन विपरिणमते सवकविषयो यथा गौर्ग
लिरसंजात किणस्कन्धोगोणस्य मध्ये सुखेनैवास्ते तथा च गुणानामेव दौर्जन्याद्भुविर्बुयो नियुज्यते असंजातकिणस्कन्धः सुखं जीवति
गौर्गलिः भवगुणो नाम भवंत्यप्यद्यते तेपुतेषु स्थानेष्विति नारकादिर्भवः ततस्तस्यागुणो भवगुणः सच जीवविषयः तद्यथानारकास्ती
व्रतरवेदनासहिष्णवस्तिल शस्त्रिन्सन्धानिनो अवधिमन्तश्च भवगुणादेव भवति तिर्यंचच्च सदसद्विवेक विकलाद्यपि सन्तो गगनगमन
लक्षि सन्तो गवादीनां च दृष्टादिकमप्यशनं सुभानुभावेनापद्यते मनुजानां वाशेष कर्म्मक्षयो देवानाञ्च सर्वेषु भानुभावो भवगुणादेव
तिशीलगुणो नाम परैराकुश्लमानोऽपि शीलगुणादेव न को धवशो भवति अथवा शब्दादिके शोभने अशोभने वा स्वभावादेव विदित वेद्यव
न्माध्यस्थमवलंबते भावगुणो नाम भावा औदयिकाद्यस्तेषां गुणो नाम भावगुणः सच जीवा जीवविषयः सच जीवविषय औदयिकादिः
पोडा तत्रौदयिकः प्रशस्तश्च तीर्थकराहारक शरीरादिप्रशस्तः अप्रशस्तस्तु शब्दादि विषयोपभोग हास्यरतीत्यादि औपशमिक उपशम
त्रेण्यन्तर्गतायुक् चयानुत्तरविमान प्राप्तिलक्षणास्तथा सत्कर्मानुदय लक्षणाश्चेति चायिक भावगुणश्चतुर्धा तद्यथा क्षीणसप्तकस्य पुन
र्मित्यात्वागमनं क्षीणमोहनीयस्यावश्यं भाविशेषघातिकर्म्मक्षयः क्षीणघातिकर्म्मणो अनावरणज्ञान दर्शनाविर्भावोपगता शेषकर्म्म
णोऽपुनर्भवस्तथा त्यन्तिकैकांतिकानावाध परमानंदलक्षणः सुखावाप्तिश्चेति चायोपशमिक दर्शनावाप्तिरिति पारिणामिको भव्य
त्वादिरिति सान्निपातिकास्त्रौदयिकादि पञ्चभावसमकाल निष्पादितस्तद्यथा मनुष्यगत्युदयादौ दयिकः संपूर्णं पञ्चेन्द्रियत्वाभावेः

चायोपशमिकः दर्शनसप्तकक्षयात् चाधिकःचारित्र मोहनीयोपशमादौपशमिकः भव्यत्वात्पारिणामिकइति उक्तो जीवभवगुणः संप्रत
मजीवभावगुणः सचौदधिक परिणामिकयोरेव संभवति नान्येषां तत्रौदधिकस्त्वावदुदये भव्यौदधिकः सचाजीवात्रयो अनयाविवक्ष
याय दुतकायित् प्रकृतयः पुद्गलविपाकिन्यएवभवन्ति काःपुनस्ताउच्यन्ते औदारिकादीनि शरीराणि पञ्चपट्संस्थानानि त्रीण्यङ्गोपां
गानि पट्संहननानि वर्णपञ्चकंगन्ध द्वयंपञ्चरसाद्यौस्पर्शा अगुरुलघुनाम उपघातनामपराघातनाम उद्योतनाम आतपनाम नि
र्म्माणनाम प्रत्येकनाम साधारणनाम स्थिरनाम अस्थिरनाम शुभनाम अशुभनाम एताः सर्वा अपि पुद्गलविपाकिना सत्यपि जीवसं
धित्वे पुद्गलविपाकित्वादासामिति पारिणामिको जीवगुणस्तु द्वेधानादि पारिणामिकः सादिपारिणामिकश्चेति तत्त्वानादि पारिणामि
को धर्माधर्म काशानां गतिस्थित्यवगाहलक्षणः सादिपारिणामिकस्त्वभेदधुरादीनां परमाण्वावर्णादिगुणान्तरापत्तिरिति
गाथा तात्पर्याये उक्तोगुणोन्मूलनिक्षेपार्थमाह मूलवक्त्राद्वा मूलस्य प्रोढा निक्षेपो नाम स्थापना द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदात् नाम स्थापने
गतार्थे द्रव्यमूलं जशरीर भव्यशरीरव्यतिरिक्तं विधा औदधिकमूलमुपदेश मूलमादिमूलश्चेति तत्रौदधिकद्रव्यमूलं दृष्ट्वा दीनां मूल
त्वेन परिणतानि यानि द्रव्याणि उपदेशमूलं यच्चिकित्सकौ रोगप्रतिघातसमर्थं मूलमुपदिशत्यातुरायेति तच्च पिप्पलीमूलादिकं
आदिमूलं नाम येहृद्वादि मूलोत्पन्ना वायंकारणं तद्यतस्यावरनामगोत्र प्रकृतिप्रत्ययान्मूल निर्वर्तनोत्तरोत्तर प्रकृतिप्रत्ययाच्च मूल
मुत्पद्यते एतदुक्तं भवति तेषामौदारिकशरीरात्वेन मूलनिर्वर्तकानां पुद्गलानामुद्दिष्यतां कर्मणां शरीरमाद्यं कारणं क्षेत्रमूलं यस्मिन्
क्षेत्रे मूलं उत्पद्यते व्याख्यायते वा एवं कालमूलमपि यावन्तं कालं मूलमास्ते भावमूलान् विधेति गार्थः तथाहि औदियिगान्धाभावमूलं
त्रिविधं औदियिकभावमूलं उपदेष्टुमूलं आदिमूलश्चेति तत्रौदियिकभावमूलं वनस्पतिकायमूलत्वमनुभवन्नामगोलकर्मोद्भातमूलजीव
एव उपदेष्टुभावं मूलत्वाचार्य उपदेष्टुयैः कर्मभिः प्राणिना मूलत्वेनोत्पद्यन्ते तेषामपि मोक्षसंसारयोर्व्याप्यदाविभावमूलं तस्य चोपदोष्टयो
तदेव दर्शयति विणयकसायातिउच्चाई तत्र मोक्षस्यादिमूलं ज्ञानदर्शनचारित्रतपश्चौपचारिकरूपः पञ्चधा विनयस्तन्मूलत्वान्मोक्षावाप्ते
स्तथाचाह विणयाणां गणा उदंसणं दंसणा हि चरणान्ति चरणा हिं तो मोक्खो सुक्खे सुक्खं अणावाहं विनयफलं शुभ्र पाशुश्रूपायो
फलं श्रुतज्ञानं ज्ञानस्य फलं विरतिर्विरतिफलञ्चात्र विरोधः संवरफलंतपो वलमयतपसो निर्जराफलं हटं तस्मात्क्रियानि वृत्तिः क्रियानि
वृत्तेरयोगित्वं योगनिरोधात् भवसंततिक्षः संततिक्षयान्मोक्षः तस्मात्कल्याणानां सर्वेषां भाजनं विनयः इत्यादिसंसारस्यत्वादिमूलं विषय
कषाया इति मूलमुक्तमिदानीं स्थानस्य पञ्चदशधानि क्षेपमाह नामंठवणागाहा तत्र द्रव्यस्थानं ज शरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तं द्रव्याणां स
चित्ताचित्तमित्राणा स्थानमात्रयः क्षेत्रस्थानभरतादि ऊर्द्धाधस्तिर्यग्लोकादिचेति यत्र क्षेत्रे स्थानं व्याख्यायते अन्नाकालस्य स्थानं द्विधा
कायस्थितिभवस्थितिभेदात् तत्र कार्यस्थितिः पृथिव्यग्नेजोवायूनामसंख्येया उत्सर्पिष्यवसर्पिष्यो वनस्पतेस्तुता एवानंता विकालं द्रव्यणामसं
ख्येया वर्षसहस्राः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्मनुजाना सप्ताष्टौ वा भवस्थितिस्तु वायूदकवनस्पतिपृथिवीनां तिसप्तदश हाविंशतिवर्षसहस्रात्मिका तेजस
स्त्रीण्यहोरात्राणि द्वीन्द्रियाणां शंखादीनां द्वादशवर्षाणि त्रीन्द्रियाणां पिपीलिकानामेकोनपञ्चाशदहोरात्राणि चतुरिन्द्रियाणां भ्रमरा
दीनां षण्मासाः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्मनुष्याणां त्रीणि पल्योपमानि देवानां नारकादीणाञ्च कायस्थिते भवाद्भवस्थिति तयस्त्रिंशत्सागरोपमानी
तिद्वयमुत्कृष्टाद्विरूपादिजघन्या तु सर्वेषां मंतर्मुक्तोत्तमिकानवरं देवानां नारकाद्योर्दशवर्षसहस्राणीति च यवा अन्नास्थानं समयावलिकामुहूर्ता
होरात्र पञ्चमासं वयनं संवत्सरयुगपल्यपम सागरोपमोत्सर्पिष्यवसर्पिणी पुद्गल परावर्त्तातीतानागतसर्वाद्धारूपमिति ऊर्द्धं स्थानान्तु
कायोत्सर्गादि क्रमस्यो पलवणत्वान्निपद्याद्यपि गृह्यते उन्नतिर्विरतिस्तत्स्थानं देगे सर्वत्र वश्रावकसाधु विषयं वसतिस्थानं यो यत्र ग्राम
गृहादौ वसति संयमस्थानं संयमः सामायिकच्छेदो पस्थापनीयपरिहार विशुद्धिस्तृप्त्यसंपराये यथाख्यात रूपस्तस्य पञ्चविधस्याप्यसंख्ये
यानि संयमस्थानानि किन्तु दंसंख्यमिति चेत् अंतो द्वियत्वादर्थस्य न साक्षान्निर्देष्टुं शक्यते आगमानुसारोपमायानूच्यते ईहैकसमये त्व
न सुक्ष्माग्निजीवाश्च संख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा उत्पद्यन्ते तेभ्योऽग्निकायत्वेन परिणताश्च संख्येयगुणास्ततोऽप्यनुभागबंधाव्यवसादस्या

नान्यसंख्यं यगुणास्ततोप्यनुभागवंधाव्यवसायस्थानान्यसंख्ये यगुणानिसंयमस्थानान्यप्येतावंत्ये वेतिसामान्यतोविशेषतरूच्यतेसामायिकच्छेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धीनांप्रत्येकमसंख्येवल्लोकाकाशतुल्यानिसंयमस्थानानिसूक्ष्मसंपरायस्यांतर्मुहूर्तिकत्वादंतर्मुहूर्तसंयतुल्यान्यसंख्येयानिसंयमस्थानानियथाख्यातस्यत्वेकमेवाजघन्योक्तृष्टंसंयमस्थानं अथवासंयमत्रेयन्तर्गतानिसंयमस्थानानिग्राह्याणि साचानेनकसेणभवतितद्वयानंतचारितपर्यायनिष्पादितमेकंसंयमस्थानस्तसंख्येयसंयमस्थाननिर्वर्तितंकण्डकान्तैद्यासंख्येयैर्जनितंपटस्थानकंतदसंख्येयामिकात्रेणीतिप्रग्रहस्थानन्तुप्रकर्षेणगृह्यवावाऽस्येतिप्रग्रहः ग्राह्यवाक्योनायकइत्यर्थः सचलौकिकोत्तरचतस्रस्थानं प्रग्रहस्थानंलौकिकंतावत्पञ्चविधंतद्वयाराजाधुवराजोमहत्तरः अमात्यकुमारचेतिलोकोत्तरमपिपञ्चविधंतद्वयाच्चाचार्योपाध्यायप्रवृत्तिस्यविरगणावच्छेदिभेदादियोधस्थानं पञ्चधातद्वयालीढप्रत्ययलीढवैशाखमण्डलसमपादभेदात् अचलस्थानन्तुचतुर्धा सादिसपर्यवसानभेदात्तद्वया सादिसपर्यवसानं परमाण्वादेद्रव्यस्यैकप्रदेशादाववस्थानं जवन्यतएकंसमयं उक्तृष्टतथासंख्येयकालमिति साद्यपर्यवसानांसिद्धानां भविष्यद्द्वारूपं अनादिसपर्यवसानमतीताद्वा रूपस्यशैलेश्ववस्थांत्य समयेकस्मिन् तैजसशरीरभयत्वानांहेति अनाद्यपर्यवसानं धर्माधर्माकाशानामिति गणनात्स्थानमेकद्यादिकं शीर्षप्रहेलिकापर्यंतं सन्धानस्थानं द्विधा द्रव्यतोभावतश्च पुनरप्येकैकं द्विधा छिन्नाछिन्नभेदात्तत्र द्रव्यच्छिन्नसन्धानं कंचुकादेरच्छिन्नसन्धानन्तु पञ्चोत्पद्यमानतत्वादेरिति भावसन्धानमपि प्रशस्ताप्रशस्तभेदात् द्वेधातत्रप्रशस्ता छिन्नभावसन्धानं उपशमक्षपकत्रेण्यमारोहतो जंतोरपूर्वसंयमस्थानान्यच्छिन्नान्वेभवतित्रेणिग्यतिरेकेणवा प्रवर्द्धमानकण्डकस्येति छिन्नप्रशस्तभावसंधानं पुनरौपशमिकादि भावादौदयिकादि आवांतरगतस्य पुनरपिशुद्धपरिणामवतः तत्रैव गमनं अत्रप्रशस्ताच्छिन्नभाव सन्धानमुपशमत्रेण्यो प्रतिपततोऽविशुद्धमान परिणामस्थानं तानुवधि मिथ्यात्वोदयंवावत् उपशमत्रेणि संतरेणापि कथायवशावन्वाध्यवसाय स्थानान्युत्तरोत्तराण्यव गाहमानस्यवादेति अत्रप्रशस्ताच्छिन्नसन्धानं पुनरौदयिकभावादौपशमिकादि भवांतरसंक्रांतौसत्यां पुनस्तत्रैवगमनमितिइहद्वारद्वयौगपद्येनव्याख्यानंतत्रसन्धानस्थानंद्रव्यविषयमितरन्तुभावविषयमित्युक्तं स्थानं अथवाभावस्थानं कपायाणां यत्स्थान मिदपरिगृह्यते तेषामेव जेतद्रव्यत्वेनाधिष्ठतत्वात्तेषां किंस्थानंवदात्रित्यत्र तेभवंति शब्दादिविषयानात्रित्यत्र तेभवंतीति तद्दर्शयति पञ्चसुगाहातत्रेच्छानङ्गरूपः कामस्तस्यगुणायानात्रित्य चासौचेतसोविकारमादर्शयति तेचशब्दस्पर्शरूपगन्धास्तेषु पञ्चस्वपिव्यस्तेषु समस्तेषुवाविषयभूतेषु यस्यजंतोर्विषयसुखपिपासोन्मुखस्या परमार्थदर्शिनः संसाराभिष्वङ्गिणो रागद्वेषतिमिरोपलुप्तमनोज्ञेतरविषयोपलब्धौ सत्यांकपायावर्तते प्रादुर्भवति तन्मूलश्चसंसारपादपः प्रादुर्भवतीत्यतः शब्दादिविषयोद्भूतकपायाः संसारेसंसारविषयं मूलस्थानमेवेति एतदुक्तंभवति रागाद्युपहतचेताः परमार्थमज्ञानानो तत्स्वभावेपि तत्स्वभावारोपणेनांधादृष्यन्तमः कामीमोदतेततश्चाह दृश्यंस्तुपरंनश्यति जगत्यन्धःपुरोवस्थितंरागांधस्तु वदक्षितत्परिहरन्वन्नास्ति तत्पश्यतिकुं देदीवरपूर्णेचंद्रकलशयामलतापल्लवानारोप्या शुचिराशिषु प्रियतमागात्रेपुयन्मोदतेहेपंवा कर्कशशब्दादौदजतीतितमश्च मनोज्ञेतरशब्दादिविषयाः कपायानामूलस्थानं तेचसंसारस्येति गाथातात्पर्यार्थः यदिनामशब्दादिविषयाः कपायाः कथंतेभ्यः संसार इत्युच्यतेयतः कर्मस्थितेः कपायामूलं सोपिसंसारस्यसंसारिणश्चावश्यं भाविनः कपायाइत्येतदेवाह जहस्रज्जपावाणंगाहा यथांसर्वपादपानांभूसौ प्रतिस्थितानिमूलान्वेवं कर्मपादापानां संसारेकपायरूपाणि मूलानिप्रतिष्ठितानीति गायार्थः ननुचकयमेतच्छब्देवंकर्मणः कपायामूलमित्युच्यते यतोमिथ्यात्वाविरति प्रसादकपाययोगाबंधहेतवः तथाचागमः जीवेणंभंतेकतिहिंठाणेहिंशाणावरणिज्जं कर्मवन्धद्रुगोयमाटोहिंठाणेहिंतां जहारागेणवदोसेणवरागेदुविहेमावालोभेदोसेदुविहेकोहेवमाणेयएएहिंचउहिं द्वाणेहिंवीरिउव गूहिएहिंशाणावरणिज्जं कर्मवन्धद्रुगमठानामपि कर्मणांचोज्जमिति तेचकपायामोहनीयांतः पातिनोष्टप्रकारस्य कर्मणःकारणांसोहनीयं कामगुणानाञ्चदर्शयति अद्विधकर्मवृत्तास्ते सर्वेपि मोहनीयमूला नकेवलंकपायाः कामगुणाश्चपिमोहनीयमूला यस्माद्धेदोदयात्कामा

वेदश्चमोहनीयांतपातीत्यतस्तन्मोहनीयमूलमाद्यंकारणंयस्यसंसारस्यसतथाइतिगाथार्थःतदेवंपारंपर्येण संसारकपायकामानाकारण
त्वान्मोहनीयंप्रधानभावमनुभवतितत्त्वयेवावश्यम्भावीकर्म क्षयस्तथाचाराणिजहमत्यसूत्रेणहयाएनालोतहाकम्माणिहंमन्तिमोह
णिज्जेखयंगएतच्चहिधादर्शनचारित्रमोहनीयभेदातदेवाहुविद्योयहोइमोहोगाहामोहनीयंकर्महेषाभवतिदर्शनमोहनीयंचारित्रमो
हनीयञ्च वन्धहेतोर्हेर्विध्यात्तथाहि अर्हन्सिद्धचेत्यतपः श्रुतगुरुसाधुसंघ प्रत्यनीकतयादर्शनमोहनीयं कर्मवध्नातियेनचासाव
नंतसंसारसमुद्रांतः पात्येवावतिष्ठते तथातीव्रकपाय वज्ररागहोपमोहाभिभूतःसन् देशसर्वविरत्युपधाति चारित्रमोहनीयं कर्मव
ध्नातितत्वमित्यात्वसम्यगमित्यात्वसम्यक्तभेदा तेषादर्शनमोहनीयंया तथाषोडशकपायाणां स्थानमवप्रकृतं तच्चशब्दादिक पञ्चगुणा
त्मकमितिगाथार्थः तत्रचारित्रमोहनीयोत्तरप्रकृति स्त्रीपुंनपुंसकवेद हास्यरतिलोभाश्रुत कामाश्रयिणः कपायाःसंसारमूलस्यच
कर्मणः प्रधानंकारणमिति प्रविकटचिपुराह संसारस्वउमूलंइत्यादि संसारस्यनारक तिर्यग्नरामरगति संस्तरूपस्य कारणमटप्र
कारंकर्म तस्यापिकर्मणः कपायःक्रोधादयो निमित्तंभवन्ति तेषाञ्चप्रतिपादित शब्दादिस्थानानां प्रचुरस्थानत्वप्रतिपादनाय पुनर
पिस्थानविशेषं गाथाशकलेनाह तेसयणेत्यादिस्वजनः पूर्वापरसंस्तुतो मातापितृस्वसुरादिकः प्रेथोभृत्यादिरथो धनधान्यकुप्यवास्तु
रत्नभेदरूपः तेस्वजनादयः कृतहंहाद्यादियेषां मित्रादीनांतिष्ठस्थिताः कपायाविषयरूप तथाध्यात्मनिविषयरूपतया प्रसन्नचंद्रैकिंद्रि
यादीनामितिगाथार्थः तदेवंकपायस्थान प्रदर्शनेन सूत्रपादापात्तंस्थानं परिसमापया तेषामेवकपायाणां सूत्रमूलपादापात्तानां
जेतत्पत्वाधिकृतानां निक्षेपमाह नामंठवणागाहा यथाभूतार्थनिरपेक्षमभिधानमात्रं नाम सङ्गावासङ्गावरूपा प्रतिकृतिःस्थापनाकृत
भिमकक्रुद्यत्कटललाटघटित त्रिशूलरक्तास्यनयन संधाधरसंदमानस्त्रेदसलिलचित्त पुट्याक्षवराटकादिगतेति द्रव्यकपायाञ्च शरीर
भव्यशरीराभ्यां व्यतिरिक्ताः कर्मद्रव्यकपायानां कर्मद्रव्यकपायानो कर्मद्रव्यकपायाच्चेति तत्तादित्वितानुदोषोदीक्षाः पुद्गला
द्रव्यप्राधान्यालकर्म द्रव्यकपायानो कर्मद्रव्यकपायास्तु विभीषतीतकादय उत्पत्तिकपायाःशरीरोपधिचेतवास्तुस्यागवाद्योतदाश्रित्य
तेषामुत्पत्तिसंस्थानोक्तं किंपत्तोकद्वयरंजं मूढोधाणुअस्मिन्नावडिओ धाणुस्वतस्वरूपसूत्रं अप्यणोदुष्यओगस्य प्रत्ययःकपायाः कपाया
स्यायेप्रत्यया यानिवन्धकारणानि तेचेहमनोच्चेतरभेदाः शब्दादयोअतएवोत्पत्ति प्रत्यययोःकार्यकारणगतोभेदः आदेशकपायाःकृति
मकृततत्कृटीभङ्गादयः रसतोरसकपायः कटुतिक्तकपायपञ्चकांतर्गतः भावकपायाःक्रोधमान मायालोभास्त्रेचैकैकशो अनंतानुबंधप्रत्यया
स्थानावरणसंवलनभेदेनभिद्यमानाःषोडशविधाभवन्तितेषांचस्वरूपाधुवन्मफलानि गाथाभिरभिधीयन्तेताश्चैवाजलरेणु पुटविपल्वय
रात्रु सर्पिचोचउल्लिखोकोहो तिणिसलयाकट्टिद्विय सेल्यंभोवमोमाणो मायावलेहिद्वीमुत्तिमेढ सिंगयणवंसमूल ससमालोभो
हलिहकहमखंजण किमिरायसामाणो पक्वचउमासवच्छर जावज्जीवाणुगामिणोकमसो देवणरतिरियाणारयगइ साहणहेयवो
भणिया एपांचनमोदुष्टविष कपायनिक्षेपाणा कतमोनयः कमिच्छतीत्येवदभिधीयते तन्नैगमस्य सामान्यविशेषरूपत्वानैकगमत्वा
च्चतदभिप्रायेण सर्वपिसाधवोनामादयः संग्रहव्यवहारौत कपायसम्बन्धाभावादेश समुत्पत्तीनेच्छतः ऋजुसूत्रत्वास्तु वर्तमानार्थनिष्ठ
त्वादेशसमुत्पत्ति स्थापनानेच्छति शब्दस्तुनाम्नोपि कथंचिद्भावांतर्भावान्नाम भावाविच्छतीति गाथातात्पर्यार्थः तदेवंकपायाःकर्म
कारणत्वेनोक्तास्तदपि संसारस्यसचकतिविषयइतिदर्शयति द्रव्येच्छेत्तेगाहाद्रव्यसंसारोव्यतिरिक्तोद्रव्यसंस्तरूपःचेतसंसारोयेपुचेत्तेपु
द्रव्याणिसंसरतिकालसंसारःयस्मिन्कालइतिनारकतिर्यग्नरामरगतिचतुर्विधाधुपूर्यु दयाङ्गवांतरसंकमणंभवसंसारस्तुसंस्तरिव्यस्वभा
वश्चौदयिकादिभावपरिणतिरूपस्तत्रचप्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशवन्मानाप्रदेशविपाकानुभवनं एवंद्रव्यादिकःपञ्चविधः संसारोयवाद्रव्या
दिकश्चतुर्थासंसारस्तद्यथाश्रद्धास्तिनंश्रमान्नगरवंसंतादृशीषं औदयिकादौपशमिकमिति गाथार्थःतस्मिंश्चसंसारकर्म वशगाःप्राणि
नःसंसरंतीत्यतःतस्मिन्निदर्शनार्थमाहणामंठवणागाहाकितिकमगाहानामकर्म कर्मार्थग्रन्थमभिधानमात्रंस्थापनाकर्म पुस्तकपतादौ
कर्मवर्गणानांसङ्गावासङ्गावरूपास्थापनाद्रव्यकर्मव्यतिरिक्तंहिधाद्रव्यकर्मनोद्रव्यकर्मचततद्रव्यकर्म कर्मवर्गणातःपातिनःपुद्गलाःवन्धयो

ग्याव्यमानाद्वाद्यातुर्दादीर्णादिति नोद्ध्यकर्म्मक्षपी वन्दादिकर्म्म अयकर्म्मवर्गगीतः पातिनः पुद्गलाद्ध्यकर्म्म त्ववाचिका पुनन्ना
 र्गणादिति संकोत्तते इहवर्गणाः सामान्येन चतुर्विधा द्रव्यजेतकालभावभेदात् तत्रद्रव्यतएकद्यादिसंख्ये वा संख्येवानंतं प्रदेसिका
 ततोअवगाढद्रव्यै कद्यादि संख्येवासंख्येव प्रदेगात्मिकाः कालतएकद्यादिसंख्येवासंख्येव समयस्थितिकाभावतो रूपसगुणस्य
 स्वगतभेदात्मिकाः सामान्यतोविशेषतन्मूच्यन्ते तदपरमाणूनामेकावर्गणा एवमेकैकपरमाणूपचयात् संख्येव प्रदेसिकानां स्वत्वानां
 ख्येवाअसंख्येव प्रदेसिकानां असंख्येवाएताद्यौदारिकादि परिणामाग्राहणयो अनंतप्रदेसिकानामप्यनंता अग्रहणायोगात्ता उक्तं
 व्यथोदारिकप्रहणयोग्यान्वन्तानं तत्प्रदेसिकाप्यन्तान्ताएवभवति तत्तायोग्योत्कृष्टवर्गणाया रूपेप्रक्षिप्ते औदारिकग्रहणयोग्यान्वन्तं
 प्रदेसिकाप्यन्तान्ताएवभवति तत्तायोग्योत्कृष्टवर्गणाया रूपेप्रक्षिप्ते औदारिकगरीरग्रहणयोग्या जवन्वावर्गणाभवति पुनरेकैकप्रदे
 गद्व्यावर्द्धमाना औदारिकयोग्योत्कृष्टवर्गणाया वदन्ताभवंत्यय जवन्योत्कृष्टयोः कोविशेषोजवन्वत उत्कृष्टाविशेषाधिका विशेष
 स्वस्याएवौदारिक जवन्ववर्गणाया अतंतभागानस्य चानंतपरमाणुमयत्वादेकैकोत्तरप्रदेगौ पचयेसत्यथौदारिकयोग्य वर्गणानांज
 वन्योत्कृष्ट मध्यवर्त्तिनीनामामंत्यन्त तज्जदारिकायोग्योत्कृष्ट वर्गणायां रूपेप्रक्षेपेणायोग्य वर्गणानां जवन्योत्कृष्ट मध्यवर्त्तिनीना
 मामंत्यन्तऔदारिका योग्योत्कृष्टवर्गणायां रूपेप्रक्षेपेणायोग्यवर्गणा जवन्वाभवति एताअप्येकैकप्रदेग दृष्टोत्कृष्टांतान्तान्तान्तभवति
 जवन्योत्कृष्ट वर्गणानांको विशेपोजवन्वाभ्यो असंख्येद्वगुणान्ताद् वज्रप्रदेगत्वाटतिसूत्र्य परिणामत्वाच्चौदारिकस्यानंता एवा
 ग्रहणयोग्य भवंत्यल्पप्रदेगत्वाद्वाटर परिणामत्वाच्चवैक्यस्यापीति अत्रच यथाप्रदेशोपचयसया विगुणापरिणामवगाहर्गणानांसूत्र्य
 तरत्वमवसेयं एतदेवोत्कृष्टोपरिरूप प्रक्षेपयोग्योयोग्यादिकं वैक्यगरीरवर्गणानां जवन्योत्कृष्टविशेष लक्षणंवावसेयं तदावैक्यवाहा
 रकांतरालवर्त्त्यायोग्य वर्गणानां जवन्योत्कृष्टविशेषासंख्येव गुणात्मिति पुनरप्ययोग्यवर्गणो परिरूपप्रक्षेपात्जवन्वाचारकगरीर
 योग्यवर्गणाभवति तादृप्रदेगद्व्यावर्द्धमाना उत्कृष्टांयावदन्तान्तभवति अयजवन्योत्कृष्टयोः कियदंतरमित्युच्यते जवन्वास्यउत्कृष्टा
 विशेषाधिकाः कोविशेषइतिचेत् जवन्ववर्गणाया एवानंतभागानस्याप्यनंतं परमाणुदाहारका ग्रहणंयोग्यवर्गणानां प्रदेगोत्तरदृष्टा
 नांआनंत्यमितिभावना तस्यामेवोत्कृष्टवर्गणायां रूपेप्रक्षिप्तेजवन्वा आचारकाग्रहणवर्गणां ततःप्रदेगद्व्यावर्द्धमाना उत्कृष्टांयावद
 नंताएव आचारकस्य सूत्र्यत्वाद्बज्रप्रदेगत्वाच्चयोग्याएवभवति वादरत्वात्प्रदेगत्वाच्चतैजसस्येति जवन्योत्कृष्टयोः कियदन्तरमि
 त्युच्यते अजवन्वास्यउत्कृष्टा अनन्तगुणाः केनगुणाकारेणेतिचेत् अभव्येभ्योनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तभागइति तदुपरिरूपेप्रक्षिप्ते
 तैजसगरीरवर्गणा जवन्वाएताअपि प्रदेगद्व्यावर्द्धमाना उत्कृष्टांयावदन्तान्तभवति अजवन्योत्कृष्टयोः कियदन्तरंजवन्वास्यउत्कृष्टा
 विशेषाधिकाविशेषस्तु जवन्ववर्गणानंतभागानस्यानंतप्रदेगत्वाजवन्योत्कृष्टांतरालवर्गणानामानंत्यं भवति तैजसोत्कृष्टवर्गणोप
 रिरूपेप्रक्षिप्तेसत्यग्रहणवर्गणाभवति एवमेकाद्विद्वोत्कृष्टांता अनंतासाद्यातिसूत्र्यत्वाद् वज्रप्रदेगत्वाच्चतैजसस्याग्रहणयोग्यावा
 दरत्वात्अल्पप्रदेगत्वाच्चभाषाद्रव्यस्यापीति जवन्योत्कृष्टयोरनंतगुणत्वेन विशेषोगुणकारद्वाभवेभ्योनंतगुणाः सिद्धानामनंतभागइ
 तितस्यामयोग्योत्कृष्टवर्गणायां रूपेप्रक्षिप्तेजवन्वाभाषोद्ध्यवर्गणाभवति तस्यादृप्रदेगद्व्या उत्कृष्टवर्गणापयंतान्यनंतानिस्थाना
 निभवति जवन्योत्कृष्टयोर्विशेषोजवन्ववर्गणानंतभागाधिकोत्कृष्टवर्गणाभवति अत्राप्यनंतभागस्यानंतरं परमाणुत्वात्कत्वाद्भाषाद्रव्य
 योग्यवर्गणानामानंत्यमवसेयं तदनेनैकादिप्रदेगद्विप्रक्षेपायोग्यवर्गणानां जवन्योत्कृष्टादिकं ज्ञातव्यंनवरंजवन्योत्कृष्टयोर्भेदोयं
 अभव्यानन्तगुणः सिद्धानन्तभागान्जवन्वासांच पूर्वहेतुकदंवकादेव भाषाद्रव्यानापानद्रव्ययोरयोग्यत्वमवसेयं अयोग्योत्कृष्टवर्गणा
 यांरूपेप्रक्षिप्ते आनापानवर्गणाजवन्वा ततो रूपोत्तरदृष्टोत्कृष्टवर्गणांतां अनन्ताभवन्ति जवन्योत्कृष्टाजवन्वानन्तभागाधिका
 तदुपरिरूपोत्तरदृष्टा जवन्योत्कृष्टभेदेनाग्रहणवर्गणाविशेष स्वभवेभ्योनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तभागः पुनरप्ययोग्योत्कृष्टवर्गणाप
 रिप्रदेगाद्विद्व्याजवन्योत्कृष्टभेदासनोद्ध्यवर्गणाजवन्ववर्गणानन्तभागोविशेषः पुनरपिप्रदेशोत्तरक्षेपाग्रहणवर्गणाविशेषेपद्याभ्या

नन्तगुणादिकस्ताच्च प्रदेशवृत्तादितिसृज्यताञ्च मनोद्रव्यावोग्याः अल्पप्रदेशत्वाद्वादरत्वाच्चकार्मणस्यापि तदुपरिरूपेप्रक्षिप्ते जघन्याः
 कर्मणशरीरवर्गणाः पुनरप्येकैकप्रदेशद्व्यावर्द्धमाना उत्कृष्टायावदनन्ताभवन्ति अयजघन्योत्कृष्टयोः कःप्रतिविशेषइत्युच्यतेजघन्य
 वर्गणानन्तभागाधिकोत्कृष्टवर्गणाः सचानन्तभागानन्तानन्तपरमाण्वात्मको तएवानन्तभेदभिन्नाः कर्मद्रव्यवर्गणाएवंभवन्ति आ
 भिन्नातप्रयोजनद्रव्यकर्मणोव्याचिख्यासितत्वादितिशेषाअपि वर्गणाः क्रमायाताः विनेयजनानुग्रहार्थं व्युत्पाद्यन्तेपुनरप्युत्कृष्टकर्मवर्ग
 णोपरिरूपादिप्रक्षेपेण जघन्योत्कृष्टभेदभिन्नाध्रुववर्गजघन्याभ्यः उत्कृष्टाः सर्वजीवेभ्योनन्तगुणास्तदुपरिरूपप्रक्षेपादिकमेणानन्ताए
 वंजघन्योत्कृष्टभेदाश्च ध्रुववर्गणाश्च ध्रुवत्वादध्रुवाः पाक्षिकसङ्ज्ञावादध्रुवत्वं जघन्योत्कृष्टभेदोनन्तरोक्तएवतदुत्कृष्टापरिरूपादिप्रद्व्या
 जघन्योत्कृष्टभेदाश्चअनन्ताएवसूत्यावर्गणाभवन्तिजघन्योत्कृष्टविशेषः पूर्ववत्तायासांसंसारैष्यभावात् शून्यवर्गणाइत्यभिधाएतदुक्तंभवति
 अथ्रुववर्गणोपरिप्रदेशद्व्यानन्ता अपि नभवन्तीति प्रथमान्शून्यवर्गणा तदुपरिरूपादिद्व्या जघन्योत्कृष्टभेदाः प्रत्येकशरीरवर्गणाभवं
 तिजघन्यातः क्षेत्तपल्योपमासंख्येय भागप्रदेशगुणोत्कृष्टास्तदुपरिरूपोत्तरादि द्व्याजघन्योत्कृष्टभेदाश्चअनन्ताएवशून्यवर्गणाभवन्तिज
 घन्यवर्गणातत्कृष्टात्वं संख्येयभागप्रदेशगुणातदसंख्येयभागोप्यसंख्येय लोकात्मकइति द्वितीयाशून्यवर्गणा तदुपरिरूपादिद्व्यावा
 दरनिगोदशरीरवर्गणाजघन्यातः क्षेत्तपल्योपमासंख्येयभाग प्रदेशगुणोत्कृष्टा तदुपरिरूपादिद्व्या जघन्योत्कृष्टभेदा तृतीयाशून्यवर्ग
 णात्कृष्टाजघन्यातो संख्येयगुणाकोगुणकारइत्युच्यते अंगुलासंख्येयभागप्रदेशराशेरावलिकाकालासंख्येयभागसमय प्रमाणकृतपौ
 नःपुण्यवर्गसूत्रस्यासंख्येय भागप्रदेशप्रमाणइतितदुपरिरूपोत्तरद्व्याजघन्योत्कृष्टभेदास्तेह्यनिगोदशरीरवर्गणाजघन्यातत्कृष्टाव
 लिकाकालसंख्येयभागसमयगुणातदुपरिरूपोत्तरद्व्या जघन्योत्कृष्टभेदाचतुर्थी शून्यवर्गणाजघन्यातत्कृष्टाचतुरस्त्रीकृतलोकस्या
 संख्येयाः श्रेयस्ताच्च प्रतरासंख्येयभागतुल्याइति तदुपरिरूपादिद्व्या जघन्योत्कृष्टभेदा महास्कन्धवर्गणा जघन्यातत्कृष्टाक्षेत्तप
 ल्योपमस्यासंख्येयगुणावेति उक्ताः समासतोवर्गणा विशेषार्थिनातु कर्मप्रकृतिरवलोकनीयेति सांप्रतं प्रयोगवीथंतरायक्षोपशमावि
 र्भूतवीर्येणात्मना प्रकर्षेणशुज्जत इतिप्रयोगः सचमनोवाक्कायलक्षणः पञ्चदशधाकथमित्युच्यते तत्रमनोयोगः सत्यासत्याभिन्नानुभव
 रूपश्चतुर्ध्वं वाग्योगोपिकाययोगः सप्तधा औदारिकमिति वैक्रियमिन्नाहारकाहारकमिन्त्रकर्मण योगभेदात्तत्रमनोयोगोमनःप
 र्याप्तस्ममनुष्यादैर्वाग्योगोपि द्वौद्रियादीनां औदारिकयोगस्तिर्यग्मनुजायाः शरीरपर्याप्तेरुद्धं तदारतस्तुमित्रः केवलिनोवाससुद्धात
 गतस्यद्वितीयपष्ठसप्तमसमयेषु वैक्रियकाययोगोदेवनारकवादरवायूनां अन्यस्यवावैक्रियलब्धिमत्तस्मान्मित्रस्तु देवनारकयोस्तत्पत्तिसम
 येन्यस्यवावैक्रियनिर्वर्त्तयतः आहारककाययोगोश्चतुर्दशपूर्वविद आहारकशरीरस्यस्य तन्मित्रस्तु निवर्त्तनाकाले कार्मणयोगोविग्रह
 गतो केवलिसमुद्धातेवा तृतीयचतुर्थपंचमसमयेष्विति तदनेन पंचदशविधेनापि योगेनात्माष्टौप्रदेशान् विहायोत्तमभोजनोदकवदु
 द्वर्त्तमानैः सर्वैरेवात्मप्रदेशोवात्मं प्रदेशावष्टव्याकाशदेशस्य कार्मणशरीरयोग्यं कर्मदलिकं वध्नाति तत्प्रयोगकर्मेत्युच्यते उक्तं च जाव
 णं एसजीवेपयवेयद्वलद्वन्द्वत्वादि तावणं अष्टविह्वंधएवा छत्रविह्वंधएवा सत्तविह्वंधएवा एगविह्वंधएवा छत्रविह्वंधएवा एगविह्व
 वंधएवा नाणं अंधंधएवा समुदानकर्मसंपूर्वाद्वाङ् पूर्वाच्चददातेर्लुङ्तात् दृपोदरादिपाठेन आकारास्याकारादेशेन रूपं भवति तत्रप्रयो
 गकर्मणैकरूपतया गृहीतानां कर्मवर्गणानां सस्यकुल्लोत्तरप्रकृतिस्थित्यनुभावप्रदेवंधभेदेनाङ्मर्यादयादेश सर्वोपधातिरूपधात
 यास्यदृनिधत्तनिका चितावस्थयावस्त्रीकरणं समुदायं तदेवकर्मसमुदानकर्म तत्रसूत्रप्रकृतिबंधो ज्ञानावरणीयादिरुत्तरप्रकृतिबंध
 स्यात्तुते उत्तरप्रकृतिबंधो ज्ञानावरणीयबंधधामतिश्रुतावधिमनः पर्यायकेवलावरणभेदात् तत्रकेवलावरणं सर्वधातिशेषाणिदेशसर्व
 धातीन्यपि दर्शनावरणीयंनवधानिद्रा पंचकदर्शनचतुष्टयभेदात् तत्रनिद्रापंचकं प्राप्तदर्शनलब्धुप्रयोगोपधातकारिदर्शनचतुष्टयंतुदर्श
 नलब्धिप्राप्तेरेवात्मापि केवलदर्शनावरणं सर्वधातिशेषाणिदुदेशतः वेदनीयं द्विधासातासातभेदात्मोहनीयं द्विधादर्शनचारित्र्यभेदात्
 तत्रदर्शनमोहनीयं त्रिधामिथ्यात्वादिभेदात् बंधतस्त्वेकविधं चरितमोहनीयं षोडशकपायनवनो कपायभेदात्पंचविंशतिविधंअत्रा

पिमिथ्यात्वंसंवलनवर्जं द्वादशकपायाद्य सर्वधातिन्यः शेषास्तु देवधातिन्यइति आद्युक्तं चतुर्द्वानारकादिभेदात् नामद्विचत्वारिंशद्वेदं
 गत्यादिभेदात् तिनवतिभेदं चोत्तरोत्तरप्रकृतिभेदात् गतिचतुर्द्वानातिरेकेन्द्रियादिभेदात् च धा शरीराण्योदारिकादिभेदात् च धा
 औदारिकवैक्रियाहारकभेदादंगोपांगं त्रिधा निर्माणानामसर्वजीवशरीरावयवनिष्पादकमेकधा वन्धननाम औदारिक कर्म वर्ग शौक
 त्वापादकं पञ्चधा संवातनामौदारिकादि कर्म वर्ग शरीरचनाविधेयसंस्थापकं पञ्चधा संस्थानानचतुरस्रादिषोढा संहनननामवज्जकपम
 नाराचादिषोढैव स्यर्गाटधारसः पञ्चगन्धोद्विवावर्णः पञ्चधाः आनुपूर्वीनारकादिचतुर्द्वविहायोगतिः प्रगस्ताप्रगस्तभेदात् द्विधा अगुरु
 लघूपवातपरावातातापोद्योतोच्छ्वासप्रत्येकसाधारण तसस्यावरगुभाशुभगदुर्भगस्तु स्वरदुःस्वरसूक्ष्मवाद्रपर्याप्तकापर्याप्तकस्थिरा
 स्थिरत्वानादेव ययकीर्त्तिअययः कीर्त्ति तीर्थकरनामानि प्रत्येकमेकविधानीति गोत्वमुच्चनीचभेदात् द्विधा अंतरायं दानलाभभोगोप
 भोगवीर्यभेदात् पञ्चधेतुः प्रकृतिवन्धोवन्धकारणानितु गावाभिरुच्यन्ते षडणीयसंतरादय उववाएतयथो सन्निगृह्यगणे आवरणद्व
 गंवन्धदूभू औ अञ्जासक्ताए यभू वागुक्तं पवय जोगउज्जउज्जन्तिदाग गुरुभक्तोवंधदूभू औसायं विवरीए वन्धतीइयरं अरहंतसिद्धचेइय
 तवसुअगुरु साधुसंधपडणीऔ वन्धदुंसंज्ञमोहं अगंतसंसारिऔ जेगतिव्यकसाऔ वज्जमोहपरिगतो रागदोसंजुतोवन्ध चरि
 त्तमोहं दुविहंपि चरित्तगुणधाती मिच्छद्दिष्टी महारंभपरिगू हो तिव्वलोभणिम्मोलो निरआउचनिबंधइ पावमतीरोदपरिगामोउ
 म्मगदेसऔमगगासउ गूढहियमाइहो सदसीलोअससहोतिरिआउ वन्धईजीवोएगतीएतगुउमगदेसऔमगगासऔगूढहिय
 यमाइहोकोसाऔ दानरऔ सीलसंजमविहणोमक्कि मगुणेहिंजुतोमगुयाऔ वन्धतीजीवोअगुअयमहवए हियमालतवोकामनिज्ज
 राएय देवाउयं गिवन्धइ सम्मद्दिष्टीउजोजीवो सणवयणकायवंकोमाइ होगारवेहिं पडिवद्वोअमुभं वन्धइनामंतपडिपक्खे हिं सुभ
 नामं अरिहंतादिसुभक्तोसुत्तरई पत्रगुभाणगुणपेही वन्धइउज्जागोयं विवरीयं वन्धईइयरं पाणवहादींसुरतो जिणपूयामोक्खम
 गगिववरो अज्जेइअंतरायं गलहइजोगिच्छिंयं लाभं स्थितिवन्धोमल्लोत्तर प्रकृतीनामुत्कृष्टभेद सत्त्वोत्कृष्टान्तप्रकृतीना ज्ञानावर
 णीयदर्शनावरणीयवेदनीयांतरायाणां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोथोवस्वचयावंत्यः कोटीकोथः स्थितिसस्यतायं त्वेववर्षयतान्यवाधातदुप
 रिप्रदेशतोविपाकतोवा अनुभवएतदेव प्रतिकर्म स्थिति योजनीयमिति सप्ततिमोहनीयस्य नामगोत्वयोर्विंशति स्त्रयस्त्रिंशत्सागरो
 पमान्याद्युपः पूर्वकोटीविभागोऽवाधा जवन्धोज्ञानदर्शनावरण मोहनीयांतरायाणामंतर्मु ज्ञतं नामगोत्वयोरटौ मुज्जताविहनीयस्य
 द्वादशआद्युपः जुल्लकभवः सचानापान सप्तदशभागः सांप्रतमेतदेव वन्धइयमुत्तरप्रकृतीनामुच्येतततोत्कृष्टासतिश्रुतावधिमनः पर्यययके
 वलावरण निद्रापंचकचक्रु दर्शनादिचतुष्का सहेइदानाद्यंतराय पञ्चकभेदानां त्रिंशत्तेत्तरप्रकृतीनां त्रिंशत्सागरोपम कोटीकोथः
 स्त्रीवेदसातो वेदनीयमनुजगत्यानुपूर्वीणांच तद्वर्णपञ्चदशमिथ्यात्वस्यौविक मोहनीयवत्कपाय षोडशकस्य चत्वारिंशतकोटीकोथो
 नपुंसकवेदारति शोकभयजुगुप्सा नरकतिर्यगत्वे केन्द्रिय पञ्चदशमिथ्यात्वस्यौविक मोहनीयवत्कपाय षोडशकस्य चत्वारिंशतकोटी
 कोथोनपुंसक वेदारति शोकभयजुगुप्सा नरकतिर्यगत्वे केन्द्रिय जात्यौदारिकवैक्रियशरीरतदंगोपांगद्वयेतैजसकर्म णज्जं उं संस्था
 नांत्यसंहनन वर्णं गन्धरसस्पर्श नरकतिर्यगानुपूर्वा गुरुलघूपवातपरावातोच्छ्वासा तपोद्योताप्रगस्तविहायोगति तसस्यावरवाद्रप
 र्याप्तक प्रत्येकास्थिरा शुभदुर्भगदुस्वरनादेया ययः कीर्त्तिनिर्माण नीचैर्गोत्ररूपाणां त्रिचत्वारिंशत उत्तरप्रकृतीनां विंशतिः पुंवेद
 हास्यरतिदेव गत्यानुपूर्वीयद्ये संस्थानसंहनन प्रगस्तविहायोगतिस्थित शुभयुभगदुस्वरादेव ययः कीर्त्यं चैर्गोत्ररूपाणां पञ्चादशा
 नामुत्तरप्रकृतीनां दयः न्यग्रोधसंस्थान द्वितीयसंहननयोर्द्वादश तृतीयसंस्थाननाराच अंहननयोद्यतुर्दश कुलसंस्थानार्हनाराच
 संहननायाः षोडशवामनसंस्थान कीलिकासंहनन द्वित्वचतुरिद्विंशजाति सूक्ष्मापर्याप्तक साधारणानामटानामुत्तर प्रकृतीना
 मटादशआचारक तदंगोपांगतीर्थकरनाम्नां सागरोपमकोटी कोटिमिनातर्मु ज्ञतं मवाधा देवनारकाद्युपेरोविक वर्त्तिर्यमनुया
 दयः पत्योपमत्वं पूर्वकोटिविभागोऽवाधा उक्तउत्कृष्टः स्थितिबंधोवन्धउच्यते सत्यादिपञ्चचक्रुर्दर्शनाद्यावरण चतुष्कसंवलनलोभ

दानाद्यंतराय पञ्चकभेदानां पञ्चदशानामंतर्मुहूर्तमवाधा निद्रापञ्चकासातावेदनीयानां पक्षांसागरोपमस्य त्रयःसप्तभागाःपल्यो
पमासंख्येयभागन्यूनाः सातावेदनीयस्य द्वादशमुहूर्ता अंतर्मुहूर्तमवाधा मिथ्यात्वस्य सागरोपसं पल्योपमासंख्येयभागन्यूनमाद्यकपा
यद्वादशकस्य चत्वारःसप्तभागाःसागरोपमस्य पल्योपमासंख्येयभागन्यूना संवलनकोषस्य मासद्वयमानस्य माससुदृढमायावाःपुंवे
दस्याटौसंवत्सराः सर्वत्रांतर्मुहूर्तमवाधा शेषनोकपाय मनुष्यतिर्यगतिपञ्चेंद्रिय जात्यौदारिक तदंगोपांगतैजसकार्मण पटुसंस्थानसं
हननवर्ण गंधरसस्पर्शतिर्यग्मनुजानुपूर्वी अगुरुलघूपघात पराघातोच्चासा तपोद्योतप्रशस्ताप्रशस्त विहायोगतियशकीर्त्ति वर्जनसाटि
विंशतिकनिर्माणांनीचैर्गोतदेव गत्यानुपूर्वीद्वयनरकगत्यानुपूर्वीद्वय वैक्रियशरीरतदंगोपांगरूपाणामष्टपद्युत्तर प्रकृतीनांप्रत्यन्तरेएवं
पाठःदेवद्विकनरकद्विक वैक्रियद्विक आहारकद्विक यशःकीर्त्ति तीर्थकर नामरहितानां शेषनामप्रकृतीनां तयानीचैर्गोतस्यवेत्यासासु
त्तरप्रकृतीनां सागरोपमस्यद्वौसप्तभागौपल्योपमासंख्येयभाग न्यूनांतर्मुहूर्तमवाधवैक्रियपटुकस्यतुसागरोपमसद्व्यस्यद्वौसप्तभा
गौपल्योपमासंख्येयभागन्यूनावंतर्मुहूर्तमवाधाआहारकतदंगोपांगतीर्थकरनाम्नांसागरोपमकोटीकोटिभिर्नान्तर्मुहूर्तमवाधाननु
चोत्कृष्टोप्येतावन्मात्रेवाभिहितस्ततः कोनयोर्भेदइत्युच्यतेउत्कृष्टात्संख्येयगुणहीनो जघन्यइति यशःकीर्त्त्युच्चैर्गोतयोरष्टमुहूर्तान्य
न्तर्मुहूर्तमवाधादेवनारकाद्युपोर्दशवर्ष सहस्राण्यन्तर्मुहूर्तमवाधातिर्यग्मनुजानुपोःक्षुब्धकर्मवोतर्मुहूर्तमवाधेतिवन्धनसंघातयोरौ
दारिकादिशरीर सहचरितत्वाद्गतएवोत्कृष्ट जघन्यएवोत्कृष्टभेदो अवगन्तव्यइत्युक्तः स्थितिबन्धोनुभाव बन्धस्तुच्यते तत्रशुभाशुभा
नां कर्मप्रकृतीनां प्रयोगकर्मणोपात्तानां प्रकृतिस्थिति प्रदेशरूपाणां तीव्रमंदानुभावतयानुभवनमनुभावः सचैकद्वित्रिचतुःस्थानभे
देनानुगंतव्यः तत्राशुभप्रकृतीनां कोशातकीरससमकृत्यमानार्द्ध त्रिभागपादावशेष तुल्यतया तीव्रानुभावो अवगन्तव्यो मंदानुभावस्तु
जातिरन्तैक द्वित्रिचतुर्गुणोदक प्रक्षेपास्त्रादतुल्यतयेति शुभानान्तु क्षीरेक्षुरसदृष्टातः पूर्ववद्योजनीयोतत्र कोशातकीचरसादावुदक
विंद्वादिप्रक्षेपात् व्यत्ययाद्वाभेदानामान्त्यमवसेवमिति अत्रचायुं पिभविपाकीनि आनुपूर्व्यःक्षेत्रविपाकीन्यः शरीरसंस्थानांगोपांग
संघातसंज्ञनन वर्णगन्धरसस्पर्शज्ञरुलघूपघात पराघातोद्योतातप निर्माणप्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिर शुभाशुभरूपाः पुद्गलविपा
किन्यः शेषास्तुज्ञानावरणादिकाजीवविपाकिन्य इत्युक्तोनुभावबन्धः प्रदेशबन्धुल्लेखविधादि बंधकापेक्षयाभवति तत्रयदैकविधिवंधा
ति तद्राप्रयोगकर्मणैक समयोपात्ताः पुद्गलाःसातावेदनीयभावेनविपरिणमन्ते षड्विधबन्धकस्यायुष्मोर्हिनीय वर्जःपोटासप्तविधबन्ध
कस्यायुष्मोर्हिनीयवर्जः पोटासप्तविधबन्धकस्य सप्तधाष्टविधबन्धकस्याष्टधेति तत्राद्यसमयप्रयोगांताः पुद्गलासमुदानेन द्वितीयादिसप्त
येष्वल्पवज्रप्रदेशतयानेनकमेणव्यवस्थापयति तत्रायुषःश्लोकाः पुद्गलस्तेविशेषाधिकाः प्रत्येकं नामगोत्रयोः परस्परतस्तुल्यास्तद्विशेषा
धिकाःप्रत्येकज्ञानदर्शनावरणांतरायाणां तेभ्योविशेषाधिकाभोहिनीयेनतुचतेभ्योविशेषाधिकाइत्यत्रनिर्द्धारणेपञ्चमीसाचपंचमीविभ
क्तेइत्यनेनसूत्रेण विधीयते अस्यचायमर्थोविभागो विभक्तांतत्पञ्चमी विधीयमानायत्नात्यन्त विभागस्तत्रैवभवतिययामाद्युरेभ्यःपाट
लिपुत्रका अभिरूपतया इहचकर्म पुद्गलानां सर्वदैकत्वं तयावस्थानामेवच बुद्ध्यावज्रप्रदेशादिगुणेन श्रयकरणेचिकीर्षितं तत्रपटीस
प्तमीवान्याया तद्यथागवांगोपुवा कृष्णासंपन्नक्षीरतमेति नैपदोपोयत्तावथ बन्धिमतोः सामान्यवाचीशब्दः प्रयुज्यते तत्रैवपटीसप्त
म्यौयतश्च निर्द्धारणमित्यनेन सूत्रेणविधीयते यथागवांकृष्णासंपन्नक्षीरतमाः मनुष्येषुपाटलिपुत्रकाः आढ्यतराः कर्मवर्गणापुद्ग
लानां वेदनीयेवज्रतराइति यत्रपुनर्विशेषवाचीशब्दो अवधित्वेनोपादीयते तत्रपञ्चस्येव यथाखण्डमुण्ड शवलशावलेय धवलधावलेय
धवलव्यक्तिभ्यः कृष्णासंपन्नक्षीरतमेत्यतोमात्र विभागः कारणमविभागोवा यतोमायुर पाटलिपुत्रकादि विभागेन विभक्तानामपिसा
मान्यमनुष्यादि शब्दोच्चारणेपटी सप्तम्योभवतोयत्रतु पुनर्मायुरादिविशेषा अवधिष्टेनापादीयते तत्रकार्यवशादेकस्थानामपि पञ्च
म्येव तदिहसत्यपि कर्मवर्गणानामेकत्वे तद्विशेषस्याधिकावेदनीये उक्तःप्रदेशबन्धस्यमुदानकर्मपीति सांप्रतमीर्यापथिकं इरगति
प्रेरणयोरस्माद्वावेष्टत् ईरणमीर्यातस्याः पन्याईर्यापथस्तत्र भवमीर्यापथिकं कचेर्यायाःपन्याभवति यदाहतासाभवत्येतच्च व्यत्यत्ति

निमित्तं यतस्तिष्ठतोपि तद्भवति प्रवृत्तिनिमित्तं तु स्थित्यभावसञ्चोपशान्तं चीगमोऽस्योगकेवलिनोऽभवति सयोगकेवलिनोऽपिद्विति
 दतोपि सूक्ष्मगतसञ्चरोऽभवत्युक्तञ्च केवलीगंभंते अस्मिन्समयसि जेसुग्रागासपदेसेसुहृत्वा पायवाद्योगाहित्तागं पडिसाहरेज्जा
 पभूणंभंते केवलीतेसुचेवा गासपदेसेसुपडि साहरित्तणोइण्ठे समष्टेकहं केवलिस्यगंवल्लाइं सरीरोदगरणांइं भवन्तिव लोदगर
 णत्ताएकेवलीणोसञ्चाएति तेसुचेवागासपदेसे सुहृत्वापायवा पडिसाहरित्तए तदेवंदृष्टोतरगाउ सञ्चाररूपेण योगेनयत्कर्मव
 ध्यते तदीर्यापथिकमीर्वा हेतुकमित्यर्थः तच्चद्विसमयस्थितिकं एकस्मिन्समयेवेदितं ततोयसमयेतदपेक्षया चाकर्म तेति कथमित्यु
 च्यते यतस्तत्प्रकृतितः सातावेदनीयमकपायत्वात् स्थित्यभावेन वध्यमानमेवपरिगदति असुभावतोनुत्तरोपपातिक सुप्तातिगायि
 प्रदेशतः स्थूलरूढा गुह्यादिवज्जप्रदेशमिति उक्तञ्च अण्वावरमउयं वज्जं चलुक्खं वसुक्किलं चैव मंदं सज्जतं तित्यसाता वज्जलं चतं कम्मं
 अल्पं स्थितितः स्थितेरेवाभावात् वादरं परिणामतोनुभावतो वहनुभावं वज्जवज्जप्रदेशैरूढं स्रग्गतोवर्गेन गुह्यं मंदं लोपतः स्थूलचू
 र्णं सुट्टिसुट्ट कुर्यापतितलेपवत् सहाव्ययमेकसमयेनैव सर्वापगमत्यतो वज्जलसमुत्तरोपपातिक सुप्तातिगायांति उक्तमीर्वापथिकम
 धुनाआधाकर्म यदाधावनिमित्तत्वेनाश्रित्य पूर्वोक्तमष्टप्रकारमपि कर्मवध्यते तथाधाकर्मैति तच्चगदस्सर्गसरूप गन्धादिकमिति
 तथाहि शब्दादिकामगुणविषयाभिप्लव्णवान् सुखलिप्सुर्मोहोपहतचेताः परमार्थासुखमयेष्वपि सुखाधारोपं विदधाति तदुक्तं दुःखा
 त्तिकेषु विषयेषु सुखाभिमानः सौख्याल्लकेषु नियमादिषु दुःखबुद्धिः उत्कीर्णं वर्णं पदं पंक्तिरिवान्यरूपा सारूप्यमेति विपरीतगतिप्र
 योगात् एतदुक्तं भवति कर्म निमित्तभूता मनोऽन्तेतरशब्दादय एवाधाकर्मैत्युच्यन्ते इति तपः कर्म तस्यैवाष्टप्रकारस्य कर्म गोवद्वस्पृष्ट
 निषत्वनिकाचिता वस्यस्यापि निर्जराहेतुभूतं वाच्याभ्यन्तरभेदेन द्वादशप्रकारंतपः कर्मैत्युच्यते कृतिकर्म तस्यैव कर्मणोपनकारक
 मर्हत्सिद्धाचार्योपाध्याय विषयेऽथवनामादिरूपमिभावकर्म पुनरवाधासुखं ध्वस्योदयेना दीरणाकरणेन चोदीर्णापुद्गलाः प्रदेशविपाके
 भ्योभवन्ते पुद्गलजीवेष्वासुभावं ददतो भावकर्म शब्देनोच्यते इति तदेवं नामादिनिक्षेपेण द्वाधाकर्मोक्तमिह त समुदानकर्मापात्तेना
 षट्षिककर्मणाधिकारइति गायशकलेन दर्शयति अष्टविहणउकम्मोणएत्यहोई अहीगारोत्तिगायाहं कंथमिति गायहवपरमार्थस्त
 देवं सूत्रागुमेन सूत्रे समुच्चारिते निक्षेपनिर्मुक्तगुमेन प्रतिपदं निक्षेपे नामादिनिक्षेपे च व्याख्याते सत्युत्तरकालं सूत्रं विप्रियते
 जेगुणेसेमल्लङ्गाणे अस्य चानन्तरपरंपरादिस्त्वैः संबन्धोवाच्यस्तत्त्वानन्तर सूत्रसम्बन्धः सेज्जमुणीपरिणायकममेति समुनिःपरिज्ञातक
 र्माभवति यस्यैतद्गुणसूत्रादिकमधिगतं भवति परंपरसूत्रसंबन्धस्तु सेज्जं पुणजाणिज्जा सहसंसुइयापरवागरणेणं अण्णसिंवासोच्चास्सं
 मत्या परव्याकरणेन तीर्थकरोपदेशान्धेभ्यो वाचार्थादिभ्यः श्रुत्याजानीयात्पारिच्छिन्यात् किं तदित्युच्यते जेगुणेसेमल्लङ्गाणे
 आदिस्त्वसम्बन्धस्तु सुयंमेआउसंतेणं भगवयाएवमकखायं किंतत्त्युतं भवता वज्जगवता आशुप्पताख्यातमित्युच्यते जेगुणेसेमल्ल
 ङ्गाणेचइति सर्वनामप्रथमांतं मागधदेशी वचनत्वादेकारांतं सामान्योद्देशार्थाभिधावीति गुण्यतेभिद्यते विष्यतेनेन द्रव्यमिति
 गुणः सचेह शब्दरूपरस गन्धस्पर्शादिकश्चइति सर्वनामप्रथमांतमुद्दिष्ट निर्देशार्थाभिधावीति सूत्रमिति निष्पन्नं कारणं प्रत्यय
 इति पर्यायास्तिष्ठत्यस्मिन्निति स्थानं सूत्रस्थानं सूत्रस्थानं व्यवच्छेदफलत्वावाक्यानामिति न्यायात् यएवशब्दादिकः कामगुणः सएव
 शब्दादिकः कामगुणः सएव संसारस्य नारकतिर्वग्नरामरसंस्थति लक्षणस्य चन्मूलं कारणं कपायास्तेषां स्थानमाश्रयोवर्त्तते यस्या
 न्नमोऽन्तेतरशब्दादुपलब्धो कपायोदयस्ततोपि संसारइत्ययवा सूत्रमिति कारणं तच्चाष्टप्रकारं कर्म तस्य स्थानात्रयः कामगुण
 इत्यय वा सूत्रं मोहनीयं तद्देवो वा कामस्तस्य स्थानं शब्दादिको विषयगुणोयवा सूत्रं शब्दादिको विषयगुणस्तस्य स्थानमिष्टानिष्ट
 विषयगुणं इत्ययं वा सूत्रं मोहनीयं तद्देवो वा कामस्तस्य स्थानं शब्दादिव्यवस्थितो गुणरूपः संसारएवात्मा वा शब्दाद्यपयोगा
 नन्यत्वाद्गुणोयवा सूत्रं संसारस्तस्य शब्दादयः स्थानं कपायावागुणोपि शब्दादिकः कपायपरिणतोवात्मेति चदिवासूत्रं संसारस्य श
 ब्दादिकपायपरिणतः सन्नात्मास्तस्य स्थानशब्दादिकं गुणोप्यसावेवेति ततश्च सर्वथायएवगुणः सएवसूत्रस्थानंवर्त्तते ननु च वर्त्तनक्रिया

याः सृष्टेयनुपादानात् कथं प्रक्षेपइत्युच्यते यत्तच्चिकाचिहिशेषक्रियानैवोपादायितत् सामान्यक्रिया अस्तिभवति विद्यतेवर्त्तनाइत्यादिकासुपादायवाक्यं परिसमाप्यते एवमन्यत्रापि द्रष्टव्यमिति अथवाचलमित्याद्यं प्रधानंवास्थानमिति कारणं मूलवृत्तकारणं चेति विगच्छकर्मधारयः ततश्चयएवशब्दादिकोगुणः सएवमूलस्थानं संपाद्यं प्रधानंवा कारणमिति शेषपूर्ववदिति सांप्रतमनयोरेव गुणमूलस्थानयोर्नियम्यनिवामकसारं दर्शयंस्तदुपात्तानां विषयकपायादीनां बीजाङ्कुरन्यायेन परस्परतः कार्यकारणभावं सृष्टेयैवततश्चदर्शयतिजेमलहाणेसेगुणेति यदेवसंसारमूलानांवा कषायानास्थानमाश्रयः शब्दादिको गुणोप्यसातेवायवाकपायमूलानां शब्दादीनांयत् स्थानं कर्मसंसारोवा तत्तत्स्वभावापत्तेर्गुणोप्यसावेवेत्यथवा शब्दादिकपायपरिणाममूलस्य संसारस्य कर्मणोवायत्स्थानं मोहनीयं कर्म शब्दादिकपायपरिणतोवात्मेति तद्गुणावाप्तेर्गुणोप्यसावेव यद्विवांसंसारकपायमूलस्यात्मनोयत्स्थानं विषयाभिष्वङ्गोसावपिशब्दादिविषयत्वादगुणरूपवेति अतश्चविषयोपादानेन विषयिणोप्याक्षेपात् सूचनार्थत्वाच्च सूत्रस्येत्येवमपिद्रष्टव्यं योगुणेषुवावर्त्ततेसमूलस्थानेमूलस्थानेषुवावर्त्तते योमूलस्थानादौ वर्त्तते सएवगुणादौवर्त्ततेतद्वति यएवजन्तुशब्दादिके प्राग्व्यावर्णितस्वरूपेगुणवर्त्तते सएवसंसारमूलकपायादिस्थानादौ वर्त्तते एतदेवद्वितीयसूत्रापेक्षयाव्यत्ययेन प्राग्वदायोज्यमनंतगमपर्यायत्वात् सूत्रस्येवमपिद्रष्टव्यं योगुणस्यएवमूलं सएवचस्थानं यन्मूलंतदेवगुणस्थानमपितदेवयत्स्थानं तदेवगुणोमूलमपितदेवेतियोगुणःशब्दादिकोसावेवसंसारस्य कपायकारणत्वान्मूलं स्थानमप्यसावेवेत्येव मन्येवपि विकल्पेपुयोज्यं विषयनिर्देशेच विषयप्यात्क्षिप्तोचो गुणवर्त्ततेसमूलेस्थानेचेत्येवंसर्वत्रद्रष्टव्यमिहच सर्वज्ञप्रणीतत्वादनंतार्थता सूत्रस्यावगन्तव्या तथाहिमूलमतकपायादिकसुपन्यस्तं कपायाचक्रोषादयश्चत्वारः क्रोधाप्यनंतानुबंधादिभेदेनचतुर्धा अनंतानुबंधिनोप्यसंख्येय लोकाकाशप्रदेशप्रमाणानिवन्धाध्यवसायस्थानान्यनंतान्ततत्पर्यायास्तेषां चप्रत्येकंस्थानगुणनिरूपणमनंतार्थतासूत्रस्य संपद्यते साचक्षुस्त्वेन सर्वायुपायविषयत्वाच्चाशक्यादर्शयितुंदिग्दर्शनन्तुकृतमेवातो न यादिशाकुशाग्रीयासमुख्यागुणमूलस्थानानांपरस्परतः कार्यकारणभावःसंयोजनाचकार्यमिति तदेवंयएवगुणःसएवमूलस्थानंयदेवंमूलस्थानंसएवगुणइत्युक्तंततःकिमित्यतश्चाहइतिसेगुणद्वीमहयाइत्यादिइतिहेतो यस्याच्छब्दादिगुणपरीत आत्माकपायमूलस्थानेसंवर्त्ततेसर्वोपिचप्राणीगुणार्थीगुणप्रयोजनीगुणानुरागीत्यतस्तेषां गुणानामप्राप्तौप्राप्तिनाशेवा कांक्षाशोकाभ्यासप्राणीमहतापरिमितेनपरिसमंततोपःपरितापस्तेनशरीरमानसस्वभावेनदुःखेनाभिभूतःसन् पौष्टुनःपुष्टेनतेषुतेषुस्थानेषुवसेत्तिष्ठेदुत्पद्येतकिंभूतःसन्प्रमत्तः प्रमादश्चरागद्वेषात्मको द्वेषश्च प्रायो नरागश्चतेरागोप्युत्पत्तेरारभ्यानादिभवाभ्यासान्मातापित्वादिविषयोभवतीति दर्शयतिमायामे इत्यादितत्माहविषयोरागः संसारस्वभावादुपकारकर्तृत्वाहोपजायतेरागे चसतिमदीयामाताक्षुत्पिपासादिकांवेदनामाप्रापयदित्यतः कृषिवाणिज्यसेवादिकाप्राण्युपघातरूपां क्रियामारभते तदुपघातकारिणिवा तस्यांवाकार्यप्रवृत्तायां द्वेष उपजायते तद्यथानंतवीर्यप्रशक्तायां रेणुकायांरामस्येति एवंपितामे पितृनिमित्तं रागद्वेषौ भवतोयथारामेण पितरिरागात्तदुपहंतरीच द्वेषात्प्रकृतः क्षत्रिया व्यापादिताः सुभूमेनापितिःसप्तकृतो ब्राह्मणाइतिभगिनी निमित्तेनच क्लेशमनुभवतिप्राणीतथाभार्यानिमित्तं रागद्वेषोद्धवस्तद्यथा चाणक्येनभगिनीपत्याद्यवज्ञातया भार्याचोदितेन नन्दान्तिकं द्रव्यार्थमुपगतेन कोपंनंदकुलक्षयं निन्येतथा पुत्रामेनजीवंतीत्या रंभेप्रवर्त्तते एवंदुहितामेदुःखिनीति रागद्वेषोपहतचेताः परमार्थमजानानस्तत्तद्विधत्ते नैहिकोसुप्तिकानपायानवाप्नोतितद्यथा जरासंधोजामातरिकं सव्यापादिते स्ववलावलेपादपहतवास्तदेव पदानुसारी सवलवाहनः क्षयमगात् स्तुषामेन जीवंतीत्यारंभादौप्रवर्त्तते सखिस्वजनसंग्रंथसंस्तुतामेसखामित्रं स्वजनःव्यादिःसंग्रंथः स्वजनस्यापि स्वजनःपितृव्यपुत्रशालादिः संस्तुतोभूयोभूयोदर्शनेनपरिचितोयथा पूर्वसंस्तुतो मातापित्वादिरभिहितः पश्चात्संस्तुतः शालकादिःसद्गृहग्राह्यः सचमेदुःखितइति परितप्यतेविविक्तं शोभनंप्रचुरंवा उपकरणं हस्त्यश्वरथासनमंचकादिपरिवर्त्तनं द्विगुणतिगुणादिभेदं तदेवभोजनं मोदकादि आच्छादनंपट्टयुग्मादि तच्चमेभविष्यतितटंवा इत्येत्यमिति इत्येवमर्थं गृह्णो लोकः तेष्वेवमातापित्वादि रागादिनिमित्तं स्थानेष्वामरणं प्रमत्तोममेदमहमस्य

विविक्तोपकरणपरिचयद्वयभोजनच्छायाणंसेद्वच्यंगदिएलोएवसेपसत्तेअहोयराउयपरितप्पसाणेका
लाकालसमुदाईसं जोगट्टीअट्टालोभी आलुं पेसहसाकारे विणिविट्टचित्ते एत्थमत्थेपुणोपुणोअप्पं च
खलुआउयंइहसेगेसिंसाणवाणं तंजहासोयपरिणाणेहिं परिहायसाणेहिंचक्यु परिणाणेहिंपरि
हायसाणेहिंवाणपरिणाणेहिं परिहायसाणेहिं रसणपरिणाणेहिं परिहायसाणेहिं फासपरिणा

भाषा

सुखिसुखियो तेहनेदुक्खियोदुक्खीयाइ तथाविविक्तजहतांरुडो अयवावणो उपगरणहारीवोडारय आसनमञ्जकादिवपरिचयद्वयकट
ताइइजउपगरणविगुणोतिगुणो तथाभोजनमोदकादिक आच्छादनवस्त्रादिक एसाहरो तेहनेराखिवानो यत्तकरे एत्थंजहतांए
पूर्वोक्ततेहने अर्थिगट्टलोकप्रसन्नश्चतो आसरणांतलगेरहेपरलगाउसरनेही तेरातिअनेडीअण्णितपमानकहतामे शकरोतेहनी
आर्त्तिइंपडो जाइवे आविवेकार्यकरिवे कालअनेअकालगिणेनहींगसेतिवारेंउत्तुसकरे तेअेहवोके संजोगट्टीधनधान्यद्विपदचतुप्प
दादिसंयोगनो अर्थीकालाकल ज्ञाणेनहीं तथाअर्थनोलोभीएइयोइतोस्योकरे आलुं पेसहसाकारे तेलोभायोछतोनिर्लांछनगलकर्तनादिक
रेअनेकचौदादिकियाकरे तथासहसाकारे आकायंकरतो पूर्वापरविरुद्धअपायनोआरणकाइविभासेनहीं अण्णालोच्योकार्यकरे
तथाविणिविट्टचित्ते विविधनानाप्रकारसातापित्वादिविषेधितयाधनादिविषे निविट्कहतांस्सुप्पोचित्ते जेणे एहवोइतो इणेइहाय
प्राणीविषे शस्तेहनावातभणीवलीर प्रवर्त्ते एतावताछ्छायनाचारंभयकी निवर्त्तेनहीं छिंएतलाइं आरंभनाकरणहारअज
रामरतयादीवोउपणो नयाइ एहवोभावदेअडेछे सूलंअप्पंचक० खलुनिअयेइहसंसारेलुप्यध्वेवाएअेषां केषांचिदेवमानवानां
आद्युप्राणधारणे अल्पंशोकं यद्यपिपल्योपसत्तयाद्युपः पुरुषान्वायवसाने सरणंप्राप्नुवंत्येव वेपिचदीर्घायुप्तेपप्रक्रमणकारणाभा
वेआद्युःस्थितिसमुभवन्ति तेपिजरापराभूताः संतोऽत्यन्तं दुःखावस्यासमुभवन्तीति दर्शयति यद्यथा चोत्तपरिज्ञानैः कर्णेन्द्रियेणवट
पटशब्दादिविषयाणि परिज्ञानानितै जराप्रभावात्परिहीदमानैः सङ्घि एवं चक्षुःपरिज्ञानैः परिहीयमानैः प्राणपरिज्ञानैः रसनपरि
ज्ञानैः स्पर्शनपरिज्ञानैः परिहीयमानैः एतानोंद्रियविज्ञानानिययो तिरुसेपरिहीयंतइति दर्शयति अतिकांतंच खलुवयौवौवना
दिसंप्रेत्यततोसौ प्राणीएकदावृद्धावस्थायां वृद्धभावहिताहितप्राप्तिविवेकगून्यतांजनयति संपादयतीत्यर्थः सप्राणीएवंवार्द्धिकेवृद्धभावः
सन् प्रायेणलोकैरवज्ञायते इतिदर्शयति जेहिंवा आस्तां तावदन्योजनवै पुवकलत्तादिभिः सार्द्धं सहसंवसतितएवमार्यादयोगमिति
वाक्यालंकारे एकदावृद्धावस्थायां चिरन्तनरोगोद्वेवा निजकाआर्त्तीयापरिवंदति परिभवंतिवयायंनम्वियनेन संचकंसुंचतिजिमने
नष्टहेनविचलितमतिनास्त्राकं सृजनादिसमवायेमिलितं लज्जासमुत्पद्यते इत्यादिपरिभववचनानिमुवते तथाचसोपि जराजर्जरित
देहस्थान्निजकान् अनेकदोषोद्धटनेन परिवदेत्निन्दतीत्यर्थः तदपवादात् लोकाग्रेव्याकरोति अहोएतेदुष्टासमुत्पत्तामांन प्रतिपाल
यंतममसारानंकुर्वन्ति ईदृशास्त्वार्थिकाः कृतप्रायेत्यादियद्विदति अयमदाचित्पृर्वसुकृतवशात्तं वृद्धंनपरिभवन्ति शुश्रूषतेचतथा
पिदुःखापनयनसमर्थानभवतीति दर्शयति नालंतक्र०नालंनसमर्थोस्ते पुवकलत्तादयस्त्रूचरे जीवताणादशरणाववात्ममपि तेषांनालंता
णावसास्रणादवा उक्तंचजन्मजरामरणभदेरभिद्रुते व्याविवेदनागस्ते जिनवरवचनादन्यवनानि शरणंक्रचिह्नोके ! अर्थ इणिं
सारसाद्वि एकसमुत्पन्नो आऊषो अल्पयोडोयइ जइवणोआउतोपलोपमतिणिमसुखजीवने परंचवसानितिहे सल्लुपासेतथाकोइ
एकदीर्घायुभोगवेतो पुणतेहनेजराविडंवे एभावकहेछे चोत्तपरिज्ञान कर्णेन्द्रियनाविज्ञानजराने प्रभाविपरिहायमानि तथाचज
परिहायप्राणपरिज्ञान रसनपरिज्ञान स्पर्शपरिज्ञान इत्यपंचइंद्रियविज्ञानि हीणहोते जेहभणी खलुनिअये वयवौवनअतिक्रम्यो
जगाइव्यायोः एहवोआलोची तिवारपछे तेप्राणीएकदा वृद्धावस्थाइं वृद्धभावा जिंन्तं व्यतावृष्टपणो पामे एतावताविवेकविकलया

दीपिकाटीका

भनंप्रचुरंवा उपकरणं हस्त्यऽखरयासन मञ्चकादिपरिवर्त्तनं द्विगुणतिगुणादिभेदं तदेवभोजनंमोदकादि आच्छादनं पट्टयुग्मादि तच्च
 मेभविष्यति नष्टंवाइच्चत्यंगद्विष्टि इत्येवमर्थं गृह्यलोकः तेष्वेवमातापितादि रागादिनिमित्तस्थानेषु आमरणं प्रमत्तोममेदं अह
 मस्यस्वामीपोषकोवा इत्येवंमोहितमतिः वस्येतिष्टेत् तदेवंकपायेन्द्रिय प्रमत्तोमातापितादर्थं अर्थोपार्जनंरक्षणतत्परो दुःखमेवकेव
 लमनुभवतीत्याह अहोयरात्रोपरितप्यमाणे अहश्चदिवसंरातिश्च चशब्दात्पक्षमांसञ्च निवृत्तशुभाध्यवसाय परिसमंतात्तप्यमानः सन्
 तिष्ठति कद्रवावच्चद्रसत्योकिं भण्डं कत्यक्तित्या भूमीकोकयविक्रयकालो निव्विसर्द्धकिंकहिं केणऽसचपरितप्यमानः किंभूतोभवती
 त्याह कालाकालसमुद्गायीति कालः कर्त्तव्यावसरस्तद्विपर्यासो अकालः सम्यगुत्थातु मभ्युद्यतं शीलमस्येति समुत्थायीतिपदार्थः वाक्या
 र्थस्तु यथाकालेकर्त्तव्यावसरे अकालेनतद्विपर्यासेन समुत्तिष्ठते कर्त्तव्यावसरे मनस्कत्तादपगत कालाकालविवेकः यथाचण्डप्रद्यो
 तेन दृगावतीअपगतभट्टंका सतीग्रहणकालमति वाह्यततप्राकारादि रक्षाजिष्टक्षितायः पुनः सम्यक्कालोत्थायीभवति सयथाकालं
 परस्परान्नावाधया सर्वाः क्रियाः करोति तदुक्तंमासैरष्टभिरङ्गाच पूर्वैणवयसायुषा तत्कर्त्तव्यंमनुष्येण येनांतिसुखमेधते धर्मानुष्ठान
 स्यचनकश्चित्कालो न्यत्योरिवेति किमर्थंपुनः कालाकाल समुत्थायीभवतीत्याह संयोगद्वीसंयुज्यते संयोजनंवासंयोगोर्थः प्रयोजनं सो
 स्थास्तीतिसंयोगार्थी तत्रधनधान्यहिरण्य द्विपदचतुष्पदराज्यभार्यादि संयोगादिसंयोगस्तेनार्थी तत्प्रयोजनीकालाकाल समुत्थायीभ
 वतीति किञ्चादालोभी अर्थोऽरत्नकुष्यादिस्तत्र आसमंतालोभो अर्थालोभः सविद्यतेयस्येति असावपि कालाकालसमुत्थायीभवति
 मन्मणवशिगवत् तथाहिअसौ अतिक्रान्तार्थोपार्जनं समर्थयौवनतया जलस्थलपथप्रेषित नानादेशभाण्ड भूतवोहित्यगंतकोद्रमंड
 लिकासंभृत सम्मारोपिप्राहवि सप्तरात्रावच्छिन्न सुश्लप्रमाणधारावर्ष निरुद्धसकलप्राणिगण सञ्चारमनोरथायां महानदीजलपूरा
 नीतकाष्ठादि जिष्टक्षुरूपभोग धर्मावसरेनिवृत्ता अपराशेषशुभपरिणामः केवलमर्थोपार्जनं प्रवृत्तइति पुनरपिलोभिनो अशुभव्यापा
 रानाह आलुपेयासमंतालुपतीत्यालुपः सहिलोभाभिभूतान्तःकरणो अपगतकर्त्तव्याकर्त्तव्य विवेकोअर्थलोभैकदत्तदृष्टिः ऐहिका
 सुष्मिकविपाककारिणी निर्लाच्छन्नगलकर्त्तनं चौर्यादिकाः क्रियाः करोति अन्यच्चसहसाकारेकरणकारः असमीक्षित पूर्वापरदीपंसह
 साकरणं सहसाकारः तथाहिलोभतिमिराच्छादित दृष्टिर्यैकमनाः शंकुं तवच्छराघातमनालोच्यमांसाभिलाषितया गात्रसंधिच्छेद
 नार्दितोविनश्यति लोभाभिभूतोअर्थमेव पश्यतिनापायान्आहच विणिविष्टचित्ते विविधमनेकधानिविष्टं स्थितंअवगाढं अर्थोपार्ज
 नोपाये मातापितादृभिष्वंशेवा शब्दादिविषयोपभोगेवा चित्तमंतःकरणं यस्यासौविनिविष्टचित्तः एवंविधश्चकिंभवतीत्याह एत्य स
 त्येति अत्रास्मिन्मातापितादौ शब्दादिविषयसंयोगेवा विनिविष्टचित्तः सन् दृष्टिवीकायादि जन्तूनायत्तशस्त्रमुपघातकारि तत्रपुनः २
 प्रवर्त्तते एतच्चसांप्रतेक्षिणामपियुज्येत यदिअजरामरत्वं दीर्घायुष्कत्वंवास्यात् तच्चोभयमपि नास्तीत्याह अप्यस्त्रखलुआद्यं इहमेगेसिं
 माणवाणं तंजहासोअपरिखाणेहिंपरिहायमाणेहिं चक्रुपरिखाणेहिंपरिहायमाणेहिंघाणपरिखाणेहिं परिहायमाणेहिंरसपरिखा
 णेहिं परिहायमाणेहिं फासपरिखाणेहिं परिहायमाणेहिं अभिक्रान्तंचखलुव यंसपेक्षाए ततोसेएगदाहृदभावंजणयन्ति जेहिंवास
 द्विसंवसति तेविणंएगदाणिय गापुब्धिंपरिवयंति सोवितेणियएप्पच्छापपरिवएज्जानालन्तेतवताणाए वासरणाएवातुमंपितेसिं नालंता
 णाएवासरणाएवा अप्पंचत्ति अल्पंस्तोकश्चशब्दोऽधिक वचनेखलुरवधारणे आयुरितिभवस्थितिहेतवः कर्मपुञ्जलानांवाद्देहिसंसा
 रेमनुष्यभवेवा एकेपांकेपाश्चिदेव मानवानांमनुजानाञ्च शब्दादुत्तरोत्तर समयादिदृष्ट्यापल्लोपम तथावस्थानेष्यायुपि खलुशब्दस्याव
 धारणार्थत्वात् यमायुष्कं तत्राल्पमेवेति तथाहिअंतर्मुहूर्त्तादारभ्य देशोनपूर्वकोटिं यावत् यमायुष्कन्तत्वाल्पमेवेति येषिचदीर्घाय
 ष्कंस्थितिका उपक्रमणकारणाभावे आयुःस्थितिमनुभवन्ति तेषिभरणादयधिकं जराभिभूतविग्रहां जघन्यतरामवस्थामनुभवन्तीति
 तद्यथेत्यादिनादर्शयति सोयपरिखाणेहिंतिशृणोति भाषापरिणतान् पुञ्जलानितिओतुं तत्तकदस्वपुष्पाकारं द्रव्यतोभाषाद्रव्यग्रहण

ध्विउद्योगस्वभावं तेनचोत्प्रेषणपरिः समन्तात्षट्पटयद्वादि विषयाणिज्ञानानि परिज्ञानानि तैःचोत्प्रेषणानैर्जरा प्रभावात्परिही-
यमानैःसङ्गिस्ततोसौ प्राणीएकदावृष्टवस्याया रोगोदयावसरैवावृष्टभावंवृष्टतां कर्त्तव्याकरतव्यज्ञतामिन्द्रियपटवाभावात्आत्मनोज-
नयति हितान्हितप्राप्तिपरिहार विवेकगूढतामापद्यतेइत्यर्थः एवंचक्षरादिविज्ञानेष्वपिचोद्यं चोदादिविज्ञानानिच वयोऽतिक्रमेपरि-

शीलंगाचार्यकृतटीका

स्वासीपोषकोवेत्येवं मोहितमनावसेत्तिष्ठेदित्युक्तञ्च पुत्राप्तेस्वजनानामे गृहकलत्रवर्गोमेइतिक्रतामामगच्छं पशुमिव सत्युर्जं नहरति
पुत्रकलत्रपरिग्रह समत्वदोषैर्नरोव्रजतिनाशं कृमिकृद्ब्रकोशकारः परियहादुःखमाप्नोति असुमेवार्थं निर्युक्तिकारो गायद्वयेनाह
संसारंच्छेत्तुमणागाहा मायासेत्तिगाहा संसारंनारकतिर्वग्नरामरलक्षणं मातापितृभार्यादि स्नेहलक्षणंवा च्छेत्तुमना उन्मूलयिषु
रटप्रकारं कर्म्मोन्मूलयेत्तदुन्मूलनार्थं च तत्कारणभूतान्कपायानुन्मूलयेत् कपायाअपगमनायच मातापिता दिगतं स्नेहं जह्या
द्यस्मान्मातापितादिसंयोगाभिलाषिणो अर्थैरत्नकुष्यादिके गृह्णा अध्युपपन्ना जन्मजरामरणादिकानि दुःखाद्यसुप्ततप्राप्नुवन्तीति
गायद्वयार्थःतदेवंकपायेन्द्रियसमत्तो मातापिताद्यर्थं मर्योपार्जनरक्षणं तत्परोदुःखमेवकेव लभनुभवतीत्याहअहोइत्यादि अहश्च
संपूर्णंरात्रिश्च चयद्वात्पदं मासंचनिष्ठं शुभाध्यवसायः परिसमंतात्तप्यमानः परितप्यमानाःसन् तिष्ठतितद्यथाकइशवज्जइत्योकिं
भण्डं कत्यक्तित्याभूमी कोकयविक्रयकालो निव्विसइ किंकर्हिकेणइत्यादि सचपरितप्यमानः किम्भूतोभवतीत्याह कालेत्यादिकालः
कर्त्तव्यावसरस्तद्विपर्यासो कालःसम्यगुत्थातु मभ्युद्यतुशीलमस्येति समुत्थायीतिपदार्थः वाक्यार्थस्तु कालेकर्त्तव्यावसरे अकालेन
तद्विपर्यासेन समुत्तिष्ठते अभ्युद्यममनुष्ठानं करोति तच्छीलयेति कर्त्तव्यावसरेन करोतीत्यन्यदाचविदधातीति यथाकालेकरोत्येवम
कालेपीति यथावानवसरे नकरोत्येवमवसरेपीति अन्यमनस्कत्वादपगत कालविवेकइतिभावनायथा प्रद्योतेनचगापतिरपगतभर्त्तका
सतीग्रहणकालमतिवादाकृत प्राकारादिरक्षा जिहृजितेतिवस्तु पुनःसम्यकालोत्थायीभवति सयथाकालं परस्परवाधया सर्वाःक्रिया
करोतीति तदुक्तं मासैरटभिरङ्गाच पूर्वैणववसायुषा तत्कर्त्तव्यं मनुष्येणयेनांतेमुखमेधते धर्मातुष्ठानस्यचन कचिदकालेस्यत्योरि
वेति किमर्थंपुनः कालाकालसमुत्थायी भवतीत्याह संजोगद्वीसंयुज्यते संयोजनं वा संयोगोर्थःप्रयोजनं सो अस्यास्तीति संयोगार्थी
तत्तदनधन्यहिरण्य द्विपदचतुष्पद राज्ञभार्यादि संयोगस्तेनार्थी तत्प्रयोजनी अथवागच्छादिविषयः संयोगो मातापितादिभिर्वाते
नार्थी कालाकालसमुत्थायीभवतीति किञ्च अद्वालोभीअर्थैरत्न कुष्यादिस्तत्समन्तालोभोर्थालोभः सविद्यतेवस्येत्यसावपि कालाकाल
समुत्थायीभवति सम्मणवणिवत्तथा ह्यसावतिकांतार्थोपार्जनसमर्थ यौवनवयाजलस्यलपथप्रेषित नानादेगभांडभतवोहित्यगं
तत्कोट्टमण्डलिका संभृतसम्भारोपि प्रादपिसप्तरात्रावच्छिन्नसुखप्रमाण जलधारावर्पनिर्दुसकलप्राणिगणसञ्चारमनोरथायामहान
दीजलपूरानीत काष्ठानिजिहृक्कुरूपभोग धर्मावसरे निवृत्तापराशेष शुभपरिणामः केवलमर्थोपार्जनं प्रवृत्तइत्युक्तञ्च उक्तव्यइव
गइनिहण इरत्तिंणसुअतिदियावियससंकोलिंपइइज्ज सयवंलंछियपडिलंछियंकुणइभुंजसुनतावरिकोजोमेउ नवियअज्जमज्जीहं
नवियवसीहामिधरेकायव्व मिगंवज्जं अज्जं पुनरपि लोभिणोः शुभव्यापारानाह आलुं पेआसमंताहुं पतीत्यालुं पः सहिलोभाभिभू
तांतः करणोपगत कर्त्तव्याकर्त्तव्यविवेको अर्थलोभैकदत्तहटि रैहिकासुप्पिक विपाककारिणीर्निंलांछनगल कर्त्तंनचौर्यादिकाः
क्रियाकरोत्यन्यच्च सहसात्कारेकरणंकारो असमीक्षितपूर्वापरदोष सहसाकरणंसहसाकार सविद्यतेवस्येत्यर्थ आदिभ्योऽच् अथवाह्यं
दसत्वात्कर्त्तव्येचयतः करोतीतिकारः तथाहिलोभतिमिराच्छादितहटिरर्थैकमनाःसकुं तवच्छरावातमनालोच्ये पिशिताभिलापितया
अन्विच्छेदनादितो विनश्यति लोभाभिभूतो ह्यर्थैकहटिस्तन्मनासुदर्थोपदुं तोर्थमेव पश्यतिनापायानाह च विण्चिहृचित्ते विविधमने
कथानिविष्टं स्थितमवमाद मर्योपार्ज्जनापाये मातापिताद्यभिवर्गेवायद्वादिविषयोपभोगेवाचित्तमंतःकरणंयस्य सतथापाठांतरं वा
विण्चिहृचित्तेति विशेषेणनिविष्टा कायवाग्मनसी परस्पन्दात्मिकाथोपार्ज्जनापाचादौ चेष्टायस्यसनिविष्टचेष्टोवा किंभवतीत्याह

इत्यद्यादि अत्रास्मिन्मातापित्रोः शब्दाद्विषयसंयोगा विनिविष्टचित्तः सन् पृथिवीकायादिजन्तूनां यच्छस्त्रमुपधातकारि तत्र पुनः पुनः प्रवर्तते एतन्मौनः पुण्ये न गच्छे प्रवृत्तो भवति यदि पृथिवीकायादिजन्तूनामुपधाते वर्तते तथा हि शसुहिंसायामित्यस्माच्छस्यत्वे हिं स्यत इति कारणेनान्वितस्तच्च स्वकायादिभेदभिन्नमिति पाठान्तरं वा एत्यस्ये पुणो पुणो अत्रमातापि तदशब्दादिसंयोगो लोभार्थी सन् गतो गृहोऽप्युपपन्नः मौनः पुण्येन विनिविष्टचेष्ट आलुपकः सहसाकार कालाकालसमुत्थायी वा भवतीत्येतच्च सांप्रतेक्षिणामपि युज्यते यद्युज्जामरं दीर्घायुष्कं वास्यात्तच्चोभयमपि नास्तीत्याह अयं च इत्यादि अल्पं श्लोकश्च शब्दोऽधिकवचनः खलुरवधारणे आधुरिति भवस्थितिहेतवः कर्म पुङ्गवा इहेति संशारे मनुष्यभवे चै केषां केषांचिदेव मानवानां मनुजानामिति पदार्थो वाक्यार्थस्त्विहा स्मिन् संशारे केषांचिन्मनुजानां क्षुब्धकभयोपलक्षितांतं मुञ्जतं मातृमत्स्यं श्लोकमायुर्भवति च शब्दादुत्तरोत्तरसमयादि दृष्ट्यापल्योपम तयावसानेऽप्युपित खलुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् यम जीवितमल्पमेवेति तथाह्यन्तर्मुञ्जतं दारभ्य देशेन पूर्वकोटिं वावत्स्यमायुष्कं तच्चाल्पमेवेति अथवा त्रिपल्योपमस्थिति कमयाधुरल्पमेव यतस्तदप्यन्तर्मुञ्जतं मपहाय सर्वमपवर्तते उक्तञ्च अद्या नो गृहोऽस्मै वंचित्ता भोगभूमी एसुलङ्गं सव्यज्जीविव्यं वज्ज ईतु उवद्विवादेणह्यं अस्यायमर्थ उक्तद्वेयोगे वंधाध्यवसायस्याने आधुषोयो वंधकालोद्धा उत्कट एवतं वध्वक्कभोगे भूमिकेषु देवकुर्वादि जेषु तस्य चिप्रमेव सवात्यमायुर्वज्जयित्वा द्वयोस्तिर्धग्मनुष्ययोरपट्टिकां प्रवर्तनं भवत्येतच्चाप र्यात्तकांत सुहृत्तांतर्द्रष्टव्यं तत ऊर्ध्वं पमनपवर्तनमेवेति सामान्येन वायुः सोपक्रमायुषां सोपक्रमं निरूपयदाह्यमान् स्वायु पस्त्रिभागत्रिभागे वा जघन्यत एकेन द्वाभ्यां चोत्कटतः सप्तभिरष्टभिर्वा यैरन्तर्मुञ्जतं प्रमाणेण कालेनात्मप्रदेशरचना नाडिकांत र्वर्त्तिन आधुक्कर्म वर्गणा पुङ्गवान् प्रथमविशेषेण विधत्ते तदा निरूपकमायुर्भवतीत्यन्यदा तु सोपक्रमायुष्क इत्युपक्रमोपचय कमणा कारणैर्भवति तानि चाम्बनि दण्डकससत्यरज्जू अग्नीउदगपडलविसंवाला सीउण्हं अरइभयं खुहापिवासायवाहीया मुत्तपुरीसनि रोहे जिज्ञाजिज्ञेय भोयणे वज्जसोषं सण घोलणपीलण आउस उवक्तमा एते उक्तञ्च स्वतोऽन्यात इतस्ततो भिसुख धावमाना पदामहो नि पुणता नृणां क्षणमयी ह्यज्जीवते सुखे फलमेति क्षुधा सरसमल्पमायोजितं कियच्चिरमचर्वितं दशमसंकटे स्थस्येति उच्चवासावधयः प्राणाः सचोच्चवास समीरणः क्षलनान्यत् क्षणमयाधुरङ्गुतं इत्यादियेपि दीर्घायुष्कस्थिति का उपक्रमणकारणाभावे आधुस्थिति मनुभवति तेपि मरमात्मादयविकां जराभिभूतविग्रहा जघन्यतरामवस्थामनुभवतीति तद्वयेत्यादिना दर्शयति सोऽपरिणामो हिं इत्यादिततोऽपि एगदामृढभावं जणयंतीति यावत् शृणोति भाषापरिणतान् पुङ्गवानिति ओतंतच्च कदं वपुष्पाकारं द्रव्यतो भावतो भाषा द्रव्यग्रहणल व्युपयोगस्वभावमिति तेन ओत्वेण परिः समंताद्दृष्टत शब्दाद्विषयाणि ज्ञानानि परिज्ञानानि तैः ओत्तपरिवर्जनैर्जरा प्रभावात् परिही यमानैः सङ्गिस्ततोऽसौ प्राणी एकादृष्ट्यावस्थाया रोगोद्वावसरैवा मृढभावं मृढतां कर्त्तव्या कर्त्तव्यज्ञतामिन्द्रियपाटवाभावादात्मनो ज नयति हिताहितप्राप्तिपरिहार विवेकसूत्रतमोपद्यत इत्यर्थः जनयंतीति विवेकवचनावसरैति डातिडो भवतीति वज्जवचनमकारि अथवा तानि वा ओत्तविज्ञानानि परिहीयमाणा आत्मनः सदसद्विवेकसर्वतलनामापादयंतीति ओताद्विज्ञानानां च लतीया प्रथमार्थे सुप्यत्य येन द्रष्टव्येति एवं चक्षुरादिविज्ञानेष्वपि योज्यं अतः चकरणत्वादिन्द्रियाणामेवं सर्वत्र द्रष्टव्यं ओत्वेणात्मनो निचक्षुपात्मनो विज्ञानानीति ननु चतान्ये वदद्गोणि कुतो न भवति उच्यन्ते अथ खमेवं विज्ञातुं तद्विनाशे तदुपलभ्यार्थसृत्त्यभावात् दृश्यते च हपीकोपधाते पितदुपलभ्यार्थस्वरणं त द्याधवलगृहंतर्त्तिपुरुषं पञ्चवातायनोपलभ्यार्थस्य तदन्यतरस्थगने पितदुपपत्तिरिति तयाह्यहमनेन ओत्वेण चक्षुषा वामंदमर्थसुपालभे नेन चक्षुटतरमिति स्पष्टैव करणत्वात् गतिरक्षणं यद्येवमन्यान्यपि करणानि संति तानि किं नोपात्तानि ज्ञानानि पुनस्तान्मुच्यन्ते वाक्यापाणि पादपायूपस्थमनांसि वचनादानविहरणोत्पर्णानंदसंकल्पव्यापाराणि ततश्चैतेषां मात्पोपकारकत्वेन करणत्वादिन्द्रियत्वमित्येवं चैकादशेन्द्रियसङ्गावे सति पञ्चानामेवोपादानं किमर्थमित्याहो चार्थे नैपदोष इह च्छात्मनो विज्ञानोत्पत्तौ च तत्प्रकटमुपकारकं तदेव करणत्वमुच्यते इन्द्रियमेतानि तु वाक्याद्यादीनि नैवात्मनोऽनन्यसाधारणतया करणत्वेन व्याप्रियंते अथवा काचन क्रियासुपादाय करणत्वमुच्यते

एवंतर्हि भूदरादिरप्युत्प्रेषादिसंभवात्करणत्वं स्यात् किञ्चिद्द्रियाणां स्वविषयेनियतत्वात् नान्ये द्रियकार्यमन्यदिन्द्रिय कर्तुं मरुतवादि
चक्षुरेव रूपावलोकनायालनं तद्भावेद्योवादीनि वस्तुरसाद्युपलम्भे गीतस्पर्शादिरप्युपलम्भः ससर्वव्यापित्वात्सर्गं नेन्द्रियस्येत्यनां
कनीयमिह तु पुनः पाणिच्छेदेपि तत्कार्यस्यादानलक्षणस्पर्शनादिनापि निर्वर्त्यमानत्वाद्यत्किंवेदेत् मनसन्मुखेन्द्रियोपकारक
त्वादंतः सरणत्वमिथ्यतएव तस्य चवाच्येन्द्रियविज्ञानोपघातेनैव गतार्थत्वान्नष्टवगुपादानमिति प्रत्येकौगौदानद्वयमोत्पत्तिविज्ञानोप
लक्षणार्थं तथाहि येनैवेन्द्रियेण सह मनःसंयुज्जने तदेवास्मीयविषयग्रहणात् प्रवर्तनेनंतरादिति नतुदीर्घसंयुज्जनी भवणादौपधाना
मपि विज्ञानानां योगपद्येनोपलब्धिरनुभूयतेनैतदस्तिकेवलिनोपि द्वायुपयोगान्न च आनातावदागतीवभागदर्शिनः पदपयोगादल्यत
त्रान्यत्वमज्ञेयं प्रतिपादितमिति नेष्टप्रतायतेयस्तु योगपद्येनानुभवाभासः सद्रागृह्यत्वात्तन्मनसो भवतीत्युक्तं च आत्मासंज्ञेतिमनसा
मन इन्द्रियेण स्वार्थेणचेन्द्रियमिति कमण्यगीव्रा योगोयमेवमनसः किंसंगम्यमन्त्रियन्मिन्नानो व्रजतितत्त्वगतोयमात्मा इच्छायाभागे
द्रियलब्धिमान्नादित्मित जन्मोत्पत्ति देशेसमयेनाहारपयार्थं निर्वर्तयतितदनंतरं मुहूर्त्तेनशरीरपयार्थं ततोपीन्द्रियपयार्थं तावते
वकालेन तानिच पद्येन्द्रियाणि स्पर्शनरसनप्राणचक्षुः ओवाणीतितानपि द्रव्यभावभेदात् प्रत्येकं द्विविधानीति तद्वद्वेन्द्रियं निष्ट
च्युपलक्षणं भेदात् द्विविधानिर्द्विगुणं वाच्यभेदात् द्विधैवनिर्वर्त्यतद्वतिनिर्द्विगुणं केननिर्वर्त्यतेकस्मिन्नातत्वोक्तेषांगुलासंज्ञेयभाग
प्रतानां शुद्धानामाद्यप्रदेशानां प्रतिनियतचक्षुरादीन्द्रिय संस्थानेनावस्थिताया वृत्तिरभ्यंतरा निवृत्तिनेष्वेवाद्यप्रदेशेष्विन्द्रियस्य
देशमाद्युयः प्रतिनियतसंस्थानो निर्माणनान्ना पुद्गलविपाकिनावर्द्ध किंसंस्थानीयेन आरचितः कर्णः कृत्यादिविशेषः अंगोपां
गनात्माच निष्पादितइति वाच्यनिवृत्तिर्द्विरूपायाः येनोपकारः क्रियतेतदुपकरणं तत्रेन्द्रियकार्यसमर्थं सत्यामपिनिवृत्तावमुपहृता
यांसंस्तरावृत्तिरूपायां तस्योपघातान्नपश्यति तदपिनिर्द्विगुणं तद्वद्विधा तवाभ्यंतरमस्त्रातावत् कृष्णगुलामण्डलं वाच्यमपियत्पद्मद्वया
द्येवं शेषेष्वप्यायोजनीयमिति भावेन्द्रियस्य उपदेशदानेनाविज्ञातत्वादुपदेशश्च ओवेन्द्रियविषयइति क्त्वातत्त्वार्थोच सर्वेन्द्रियपयार्थः
इच्छिताभवति ओत्तामपिलब्धुपयोगभेदात् द्विधा तत्तल्लब्धिर्ज्ञानदर्शनावरणीय जयोपगमरूपायत्तन्निधानानिवात्माद्रव्येन्द्रिय
निर्द्विगुणं प्रतिव्याप्रियते तन्निमित्तआत्मनो मनस्याचिध्यादर्शग्रहणं प्रतिव्यापार उपयोगइति तद्वत्सत्यांलब्धौ निर्द्विगुणं उपकरणोपयो
गाः सत्यांच निर्द्विगुणं उपकरणोपकरणोपयोगौ सत्युपकरणउपयोगइति एतेषांच ओवादीनां कर्तव्यकसंस्तर कलं वक्राशुयुज्जुस्त्रनाना
संस्थान तावगंत्येति विषयश्च ओवेन्द्रियस्य हादगभ्योयोजनेभ्य आगतं गच्छं गच्छाति चक्षुरप्येकविंगतिपुल्लेषु सातिरेकेषु व्यवस्थितं
प्रकाशकंप्राकाशयन्तु सातिरेकयोजनलब्धितं रूपं गच्छाति गैपाणि तु नवभ्यो योजनेभ्य आगतं विषयं गच्छन्ति जवन्त्यतस्त्रं लासंज्ञेय
भागविषयत्वं सर्वेषामत्रचसोयपरिगागेहिं परिहायमाणेहीत्यादि चउत्पत्तिप्रतिव्यत्ययेनेन्द्रियाणामुपन्यासः सएवमर्थद्वयः इहसं
क्षिनः पद्येन्द्रियस्य उपदेशदानेनाविज्ञातत्वादुपदेशश्च ओवेन्द्रियविषय इति क्त्वातत्त्वार्थोच सर्वेन्द्रियपयार्थः इच्छिताभवति ओत्ता
दिविज्ञानानिच वयोतिक्रमे परिहीयंते तदेवाह अभिक्रंतमित्याद्ययवा ओत्तादिविज्ञानैरपचितौ करणमृतैः सद्भिः अभिक्रंतंच खलु

येहिंपरिहायमाणेहिं अभिक्रंतंचखलुवयं सपेहाएतओसेए गदामूढभावंजणयंति जेहिंवासहिंसं
सतितेविणंएगदाणियगा पुज्जंपरिवयंति सोवितेणियए पच्छापरिवएज्जा णालंतेतवताणाएवासर
णाएवा तुमंपितेसिंणालंताणा एवासरणाएवासेणहासाए णकिङ्काएणरतीएण विभूसाए इच्चैवंसमु
द्विएअहोविहाराए अंतरंचखलुइंसं सपेहाए धीरेसुज्जत्तमविणोपमायए वयोअल्लेतिजेव्वणंचजी

माया

इतिगरेतेमाणीद्वपणे आकस्यो तिवारेकेहवी अवस्थाअनुभव तेजहेहे जेणपुत्तकलत्रादिके साधिसंबन्धे मेलोरहे तेहइजआपणा

पुत्रकलत्वादिकृद्वावस्याद् रोगनेउदे तेणैवद्वने पराभवकरे अहोएडोकरोग्गोपडो खूंखूंकरे अहनेकर्णमूलऊपजावे नएमरेन मांचोमेलेह एविचलितमतिथयो अम्हारेखजनादिकयावे तिवारे अम्हेलाजो इत्यादिकवचनकही तेणेंगरढाने पराभवे तथातेडो करोपुरुषतेआपणा पुत्रादिकनेपळे पराभवलोक आगलितेहना अपवाद्गोले जीवोएमाहराकुपुत्रमे पालीपोसीमोटाकस्या परंभनेमाने गिणेनहीं एहवाकृततन्त्रस्वार्थीछे इण्णिपरितेतेहनापराभवकरे हिवेंकदाचित्तपूर्वसुखतने अनुसारितेहनेपुत्रादिकपराभव नकरे तोपुणतेतेहना दुक्खटालिवाभणी समर्थनयाद् एहवोभावकहेछे नालंतेतव० अहोजीवते पुत्रादिकतुभने त्राणभणीगरण भणीसमर्थनयी अनेतुं पुणतेहपुत्रादिकने त्राणभणीगरणभणीसमर्थनहींयाद् संसारमाहिजीवनें दोहिलीवेलाएकजिन धम्मं टा लीत्राणगरणअनेरो कोईनयी इमजाणिवो हिवेंएजीवट्टावस्याद् केहवोथाइतेकहेछे सूत्रं सेणः सट्टावस्यः पुरुषोपनहास्याय भवति तस्यैवहसनीयत्वात् परान्हसितुं योग्योभवति नचकीडायैलंघनवलानास्फालनाकीडा योग्योभवति नापिरन्यैविषयायत याभूतंरतिलालसंवीच्य स्त्रियोहसंति असौनलज्जतेनिलज्जः नपश्यत्यन्धःशिरः पलितं नावलोकयति कथंवाहिके विडंबनामिसमनु भवतीत्यादिवचनैः पराभवनीचः स्यात् तयानविभूपायैसविभूषितोपि न शोभतेइत्यर्थः तेहपण्येव्याप्यो हास्यभणीनयाद् तेहनेसा सुहोलोकहसे इण्णिकारणितेपरनेहसि वायोग्यनयाद् तथालंघनवलान आस्फालनादिककीडाकरिवा अयोग्ययाइतथारतिकृतावि पयसेवाने पुणयोग्यनयाइकदाचित्तकामाकुलचित्तयको स्त्रीसहितविषयवार्त्ताकरे तिवारस्त्रीइमकहे रेसुखलाजतो नयी देवतो न थीमायोपल्लोययोछे तोपुणवालकभावनयी छांडतोअनेज्जं एहनेपुत्रिकासरीखी स्रंसहितएवातकरिवी केहीइसोकहीपराभवेइण्णि कारणिरतियोग्यनयाद् तथाविभूपायोग्यनयाद् इहवावस्याद् षण्णोसुवर्णरूपादिअलंकारकरतो शोभानपामे इण्णिपरिजीवट्टपणेंवि डंबनापामे हिवेप्रगस्तआत्रीकहेछे सूत्रं इज्जेवं इत्येवंपूर्वोक्तजराविडंबनंमत्वा अहोविहाराय अहोइत्याचर्यभूतो विहारःसंय मानुष्ठानं तस्मैसमुत्थितः सावधानःसन्खलुनिचयेइत्यप्रत्यक्षलक्ष्यमार्चचेतकुलोत्पत्तिबोधिलाभरूपमन्तरमवसरं प्रेक्ष्यसंलक्ष्यालोच्य धीरपुरुषोमुहूर्त्तमपि नोप्रमादयेत् प्रमादवशगोनोभूयादित्यर्थः किंज्ञात्वाप्रमादंपरिहरेदित्याह वयअवेतिवचोयौवनं आत्यतिअति कामतिवयः कुमारादिकायौवनंसर्ववयः प्रधानत्वात्पुनरुपात्तं तदपित्वरितंयाति तदेवंमत्वासंयमानुष्ठानाचयणत्वेनः अययेपुनरतो विपरीतास्ते किंभूताभवतीत्याह जीविण्डहेतस्मिन्न संयमजीवितेप्रमत्ता अधुपपन्नाः सर्वोपवातकारिणी क्रियाःसमारभन्ते इतिदर्श यतिसेहंता० सविषयाभिलाषीप्रमत्तः स्यावरजंगमानामसुमता हंताभवति तथाक्केत्ताकर्णनाशिकादीनांभेत्ता नयनशिरोदशनादीनां लुपयिताग्रंथिक्केदनादिभिविलुपयिता ग्रामघातादिभिरुपद्रवयिताप्राणव्यपरोपको विषयस्त्रादिभि उन्तासयि तालोटप्रक्षेपादिभिःकि मर्थमेतत्करोति तदाह अकृतंयद्व्येन केनापिनकृतं तदहंकरिष्यामीति मन्यमानः सएवंकूरकर्मकारीक्रियाः कुर्वन्त्रयलाभोयाटपग तसर्वस्वः किंभूतोभवतीत्याह यैःसार्द्धं संवसति तेनिजका एकदाधनशयापदितं सर्वोपाय्यचीणं पोषयंति सचाप्राप्तमनोरथस्तान्नि जकान्पश्चादर्थदानादिना पोषयति सन्मानयति परंतेसर्वेपि निजास्ववताणाय शरणायनालंनसमर्था स्वमपितेषां त्राणायशरणाय नालंनसमर्थः अर्थ इज्जेवं कहतांइसोतुं पूर्वोक्तजराविडंबनस्वरूप जाणीउत्तमपुरुषअहोविहारकहताआचर्यभूतविहारसंयमानुष्ठा नतेहभणी समुत्थितकृता सावधानययोज्जंतो एआर्थचेतसुखुलोत्पत्ति बोधिलाभादि अंतरकृता अवसरपास्यो संपेक्षाए आलो चीनेधीरप्राणी एकमुहूर्त्तमात्र पुणप्रमादनकरे किसोजाणीप्रमादनकरे तेकहेछे वयअवेतिवयकहता कुमारादिपणो तथायौवन सर्ववयसादिप्रधानते ऊतावलोजाइहे इसोजाणीप्रमादपरिहरे हिवेजेएमार्गयकी विपरीततेकेहवाइइ तेकहेछे इण्णेजीवितकृ

दीपिका टीका

धीयते तदेवाह अभिक् तज्जेति तत्प्राणिना कालकृताशरीरावस्था यौवनादिवयः तज्जराभिसृत्युवाज्जान्तं तत्वाद्यययोहयातिज्जे जराभिसुखमतिक्रान्तं च वयोभवति चसमुच्चयेन केवलत्रोत्तचक्षुर्मांशरसनस्पर्शन विज्ञानैर्यससमस्तं देगतः सर्वतोवापकिञ्चिदमा

नैर्मोद्यमापद्यते वयस्यातिर्क्रांतं प्रेक्ष्य पर्यालोच्य स इति प्राणीष्वलुरिति विशेषाणात्यर्थं मोद्यमापद्यते ततो मे एगदाहृदभावं जगयन्ति
ततस्तस्माद्विन्द्रिय, विज्ञानापचयाद्योतिकमगाहास इति प्राणी एकदा दृष्ट्वा वस्यायां सृष्टत्वं किं कर्तव्यताभावमालनो जनयन्ति त्रीणां
दिविज्ञानानिवा परिहीयमानानि सृष्टभावं जनयन्ति स एव वार्द्धक्ये सृष्टस्वभावः सन् प्रायेण लोको वगीतो भवतीत्याह जेहिं वासद्विति
वाशब्दः पक्षांतरद्योतकः आस्तांतावदपरोलोको वैः पुत्रकलत्वादिभिः सार्द्धं सहसंवसति तएव भार्यापुत्रादयोगमिति वाच्यार्त्तकारिण्येक
देति दृष्ट्वा वस्यायां निवगा आत्मीयायेतेन समर्था वस्यायां पूर्वमेव पोषितास्ते तपरिवन्दन्ति यथायं नश्चिद्यतेनापि सृष्टकन्द्याति यदि
वापरिवदन्ति परिभवन्ति किमनेन दृष्टेन इत्येवं परिवदन्ति न केवलमेपांतस्यात्मापि तस्यामवस्यायां सवगीतो भवति आह च चलिसन्त
तमस्थिगेपितं शिथिलत्वाद्युत्तंकडेवरं स्वयमेव पुमान् जुगुप्सते किमुक्ताताः कमनीयविग्रहाः । कथानकं चातर्क्या व्यानगया चर्चवान्
वक्तुं पुत्रो धनो मसार्थवाहतेनैकाकिना नानाविधैरुपायैर्द्रव्यमुपार्जितं तं ज्ञापेदुःखित बंधुजनस्वजनमित्पुत्रकलत्वादिभोग्यतां नित्ये ततो
सौकाल परिपाकवगादृष्टभावमुपगतः सन् पुत्रेषु समस्य कपालनोपचित कलाकुगलेषु समस्तकार्यचिन्ताभारं निचिन्तेपि वयमनेनेह
शीमवस्थानीताः सर्वजनाये सराविहिता इति कृतोपकाराः सन्तः कुलपुत्रतामवलंबमानाः स्वतः कचित् कार्यव्यासंगात् स्वभार्याभिरां
प्रत्यजागरन्ता अपि उद्वर्त्तनत्तानभोजनादिना यथाकालमक्षुण्णं विहितवत्यः ततो गच्छत्युदिवसेषु प्रवर्द्धमानेषु पुत्रभांडेषु प्रौढीभवत्यु
भर्ते पुत्ररहृद्भेच सर्वाङ्गकम्पिनिगलद्ग्रेपञ्चेतसि सति यनैर्यनैरुचितमुपचारशिथिलतानिन्दुः दृष्टोपि संदप्रतिजागरणतया चिन्ताभिसा
नैनदुःखसागरो वगादः सन् पुत्रेभ्यः क्षुधाक्षुण्णान्याचचक्षे ताद्यभर्तृभिः शिद्यमानाः सुतरामुपचारं परिहृतवत्यः सर्वाद्यप्यालोच्य एक
वाक्यतया स्वभर्तृनभिहितवत्यः क्रियमाणेऽप्ययं प्रतिजागरणे दृष्टभावादिपरीततया अप्रसङ्गते यदि भवतामप्यस्याकमुपयं निखंभस्ततोऽ
न्येन विश्वसनीयेन निरूपयत तेपित्तैव चक्षुः तास्तुतस्मिन् वसरे सर्वा एव सर्वाणि कार्याणि यथावसरं विहितवत्यः असावपि पुत्रैः दृष्टः व
पूर्वविरुद्धितचेतास्त्रयैवता अपवदति नैतामसमस्य कुर्वन्ति तैस्तु प्रत्ययैकवचनावगत तत्त्वैर्यथायमुपचर्चमाणोपि वार्द्धक्यादरोरुद्यते
ततस्तैरप्यवधीरितो अन्येषामपि यथावसरे तद्गण्डनस्वभावता माचचक्षिरे ततो सौपुत्रैरवधीरितः क्षुपाभिः परिभूतः परिजनेनाव
गीतो वाग्मात्रेणापि केनचिदप्यननुवर्त्यमानः कठतरामादुः शेषावस्थामनुभवति एवमन्योपि जराभिभूतः विग्रहस्तृण कुजीकरणेष्य
समर्थः सन् कार्यैकनिटलोकात्परिभवमाप्नोति तदेव जराभिभूतं शिथिलगुप्तिं परिवदन्ति निजाः परिवदन्ति असावपि परिभूयमानस्त
ह्यतिरिक्तचेतास्तदपवादान् जनायाचटे सोवा इति वाशब्दः पूर्वापेक्षया पक्षांतरं दर्शयति तेवानिजास्तं परिवदन्ति सवाजराजर्जरित
देहस्ताम्रिजाननेक दोषोद्घटनतया परिवदेन्न देत् येपि पूर्वकृतधर्मवशात् तद्वन्न परिवदन्ति तेपितदुःखापनयन समर्थानभवन्ति
आह च नालन्ते वताणा एति नालंन समर्थास्ते पुत्रकलत्वादयः तत्रेति प्रत्यक्षतामुपगतं दृष्टमाह तां गाय शरणायवेति तत्तापत्तरण
समर्थताणमुच्यते यथामहास्रोतोभिरुक्ष्यमानः सुकर्षधाराधितं सवमासाद्यापत्तरतीति शरणं पुनर्धद्वदन्त्यानिर्भयैः स्वीयते तदु
च्यते तत्पुनर्दुर्गपर्वतः पुरुषो वेति एतदुक्तं भवति जराभिभूतस्य न कश्चित्ताणाय शरणायवाउक्तञ्च जन्मजरामरणभयैरभिद्रूते व्याधिवे
दनाग्रस्ते जिनवरवचनादन्यत्र नास्ति शरणं कचिहोके । सतु तस्यामवस्यायां किंभूतो भवतीत्याह सेणहस्मा एण किड्डाए नरई एनविभू
साएसजराजीर्णं विग्रहो न हास्यावभवति तस्यैव हसनीयत्वात्तरान् इमित्तुं योग्यो भवतीत्यर्थः न च क्रीडावैवच लंघनवलास्यो टनक्रीडा
मांयोग्यो सौभवतिनापिरत्यै रतिरिह विषयगतादृश्यते सापुनर्ललनाच्चवगूहनादिका तथाभूतोप्यवगूहितः स्त्रीभिरभिधीयते न लज्ज
ते भवान् न पश्यति आत्मानं नावलोकयति शिरः पलितं मां दुहितुमित्यं भूतामवगूहितुमिच्छसीत्यादि वचसामास्यदत्तान्नरत्यै
भवति न विभूपायैयतो विभूषितोपि प्रततधर्मचलीकः स नैव शोभते गतमप्रयस्तं मूलस्थानं साप्रतं प्रयस्तमुच्यते इत्येवमित्यादि अथवा
यतएवं ते सृष्टदोनालं तां गाय शरणायवातः किं विदध्यात् इच्छेवं समुद्रिण्यहो विहारा एयंतरं कृष्यलुडमंसपेक्षा एधीरे सुज्जतमविनोपसा
य एव योच्येति जोष्यं जीविएड्जेपमत्तासेह ताच्छेत्ताभेत्ता उद्विक्ता अकडं करिस्त्रासित्तिमग्माणे जेहिं वासद्वि संवसति ते विष्णु एगया

नियगापुत्रिपोसेन्ति सोवातेनियगेपच्छापोसेज्जानालंतेतवताणाएवासरणाएतुमंपितिसिंनालंतागएवासरणाएवाइच्चवंतिइतिरूपप्रद
 र्थने अप्रग्रस्तस्त्रलगुणस्थाने वत्तं मानोजराभिभूतो नहास्यायनक्रीडायेनरत्यै नविभूषायैप्रत्येकञ्च शुभाशुभकर्मफलंप्राणिनांदत्येवं
 मत्वाससुखितः शल्लपरिज्ञोच्छलगुणस्थानमधितिष्ठन् अहोइतिआश्चर्येविहरणंविहारः आश्चर्यभूतोविहारो अहोविहारो यथोक्तसंय
 मानुष्ठानंतस्मै अहोविहारायोत्यितःसन् क्षणमपिनोप्रमादयेत् इत्युत्तरेणसंबंधः किञ्चअन्तरश्चत्ति अन्तरमवसरः तच्चार्यचेतसकु
 षोत्पत्तिवोधिलाभ सर्वविरत्यादिकञ्च समुच्चयेखलुरवधारणे इमंइत्यनेनइदमाह विनेयस्तपःसंयमादाववसीदन् प्रत्यक्षाभावापन्नमा
 र्यचेत्तादिकं अवसरमुपदर्श्याभिधाय तवावसेवंभूतो अवसरोऽनादौ संसारेपुनरतौवदुर्लभएव इत्यतस्तमवसरं संप्रेक्ष्यपर्यालोच्य धीरः
 सन् सुकुर्तमप्येकं नोप्रमादवशगो भूयादितिकिमर्थंच नोप्रमादयेदित्याह वयोअब्देइ वयःकुमारादिकं अत्येतिअतीवएति यातिअ
 त्येति अन्यच्चयौवनसत्येति अतिक्रामति वयोग्रहण्येपियौवनग्रहणं यौवनस्यसर्ववयसां प्रधानत्वात् तदपित्वरितंयाति तदेवंमत्वाअ

शीलंगाचार्य कृत टीका ।

वयं सपेहाए तत्रप्राणिनां कालकृताशरीरावस्था यौवनादिवयः तज्जराभिस्त्युक्ताक्रांतमिहचत्वारिवयांसि कुमारयौवनमध्यम
 दृढत्वान्युक्तञ्च प्रथमेवयसिनाधीतं द्वितीयेनार्जितंधनं तृतीयेनतपस्तप्तं चतुर्थे किंकरिष्यति तत्ताद्यवयोद्वयातिक्रमे जराभिसुखमभि
 क्रांतं वयोभवति अन्यथावा त्रीणि वयांसि कौमारयौवनस्यविरत्वभेदादुक्तञ्चपितारक्षतिकौमारेभर्तारक्षतियौवने पुत्राश्रयाचिरेभावे
 नस्त्रीस्वातंत्यमर्हति । अन्यथावात्रीणि वयांसिवालमध्यमत्वदृढत्वभेदादुक्तञ्च आपोडयाङ्गवेद्वालो यावत्क्षीरान्नवर्तकः मध्यमः सप्तमिं
 यावत्परतोदृढञ्च्यते एतेषुवयस्यु सर्वेष्वपियोपवयवत्यवस्थानामभिमाक्रांतो अभिमांतवया इत्युच्यतेच समुच्चयेनकेवलं श्रोतचक्ष
 प्राणरसनस्पर्शन विज्ञानैर्यत्कृत्वासमस्तैर्देशतः सर्वतोवापरिहीयमानैर्वाभोद्यमापद्यतेवयश्चातिक्रांतं प्रेक्ष्यपर्यालोच्यसद्वृत्तिप्राणीखलुरि
 तिविशेषण्ये विशेषेणात्यर्थं भोद्यमापद्यतइत्याहच ततोसेइत्यादि ततईततस्मादिंद्रिय विज्ञानापचयाद्वयो तिक्रमणाद्वासद्वृत्तिप्राणी
 एकदेति दृढावस्थायां दृढभावोदृढत्वं किंकर्तव्यताभावमात्मनो जनयत्यथवासेतस्या सुभृतःश्रोत्रादिविज्ञानानि परिहीयमानानि
 दृढत्वंभावं जनयन्तीति सएवंवाङ्मयैस्त्रलस्वभावःसन् प्रायेणलोकावगीतो भवतीत्याह जेहिंवेत्यादिवाशब्दः पक्षांतरद्योतकःआस्तां
 तावदपरोलोकायैः पुत्रकलत्वादिभिः सार्द्धंसहसंवसतितएव भार्यापुत्रादयोणमिति वाक्यालंकारे एकदेतिदृढावस्थायानिवगच्छात्मी
 यायेतेन समर्थावस्थाया पूर्वमेवपोषितास्तेतं परिवर्दंतिपरिसमंताद्वदंति यथायंनन्वियते नापिमंचकंददाति यदिवा परिवर्दंतिपरि
 भवंतौत्युक्तंभवत्यथवा किमनेनदृढेनेत्येवंपरिवर्दंति नकेवलमेपातस्यात्मापि तस्यामवस्थायामवगीतो भवतीत्याहच वलिसंततमस्थि
 शेपितंशियिलस्त्राशुष्टंकेडेवरं स्वयमेवपुमान् जुगुप्सतेकिमुक्तांता कमनीयविग्रहा गोपालवालंगनादीनांच दृष्टांतद्वारेणोपन्यस्तो
 अर्थेवृद्धिमधिमतिष्ठतीत्यतस्तदाविर्भावनायकथानकं कैशाव्यानगर्था अर्थवान् वरुणपुत्रोषनोनाम सार्यवाहस्तेन चैकाकिनानानावि
 धैरुपायैः स्थापतेयमुपार्जितं तच्चाशेषदुष्कृतं बंधुजनस्वजनमित्रकलत्र पुत्रादिभोग्यतानिन्ये ततोसौकाल परिपाकवशादृष्टभावमुपग
 तःसन् पुत्रे पु सस्यकपालनोपचित कलाकुशलेषु समस्तकार्यचिन्ताभारं निचिच्छेपतेपि वयमनेनेदृशीमवस्थानीताः सर्वजनग्रेसरावि
 हिताइति कृतोपकारोऽसन्तः कुलपुत्रतामवलंबमानाः क्वचित्कार्यव्या संगात्स्वभार्याभिरुसमकल्पं दृष्टप्रत्यजजागरंस्ता अप्यु हर्त
 नस्मानभोजनादिना यथाकालमच्छाविहितवत्यस्तो गच्छत्सुदिवसेषु वर्द्धमानेषु पुत्रभांडेषु प्रौढीभवत्सुभर्तृषु जरहृद्देच विवशक
 रणपरिचारे सर्वागकंपिनि गलदशेषश्रोतसि सतिशनैःशनैरुचितमुपचारं शिथिलतानिन्यु रसावपि मदप्रतिजागरणतया चिंताभि
 मानेन विअसयाच सुतरादुःखसागरावगाढःसन् पुत्रेभ्यःस्तुपाक्षुणान्याचचक्षे तादृशस्वभर्तृभिश्च खिद्यमानाः सुतरासुपचारं
 परिहृतवत्यः सर्वाश्रयपर्यालोच्यैकवाक्यतया स्वभर्तृनमिहितवत्यः कयमाणेप्ययं प्रतिजागरेण दृष्टभावाद्विपरीत बुद्धितयापक्नुते यदि
 भवतामप्यस्माकमुपर्वं विस्वम्भस्तोच्येन विश्वसनीयेन निरुपयत तेपितयैव चक्रुस्तास्तुतस्मिन्नावसरे सर्वाएवसर्वाणिकार्याणि यथाव

सरं विहितवत्यो सावपिपुत्रैः पृष्टः पूर्वविरुद्धितचेतान्मयेवता अपवदति नैताममक्रिद्विष्यन् कुर्वन्ति तैस्तुप्रत्ययेन वचनादवगततै
 र्थयानुपचर्यमाणोपि वार्द्धिः कार्यरुद्यते ततस्तैरप्यवर्धितो अन्येषामपि यथावसरतद्गण्डनस्वभावतामाचचक्षिरे ततोऽसौ पुत्रैर्य
 धीरितः सुप्राभिः परिभूतः परिजनेनावर्गीतो वाङ्मात्रेणापि केनचिदप्यननुवर्त्यमानः सुखितेदुःखितजटतरामायुः गेपासयस्याम
 नुभवतीत्यवमन्यापि जराभिभूतविग्रहन्तृणा कुलीजरगेष्टसमर्थः सन् कार्येकनिटलोकात्परिभवमाप्नोतीत्याह गात्रं संकुचितं गतिर्विग
 लितादन्ताद्यनागंगता इति च स्थितिरुपसेव क्लमतेवञ्चलालायते वाग्ये नैव करोति वांधवजनः पत्नीनगुच्यते धिक्कटं जरयाभिभूतपुत्र
 पंडुलोप्यञ्जायते इत्यादित देवं जराभिभूतं निजाः परित्यज्य सावपि परिभूयमानस्तद्वृत्तिरिक्ता चेतास्तदप्रवदेज्जनायाचटे आयाचटे आह च
 सोवा इत्यादि वाग्यः पूर्वापेक्षयापचातरं दर्शयति तेषां निजान् परिर्वदति सवाजराजर्ज रितदेहस्तान् निजान् नैकरोपोद्भूततया परिवदे
 न्निन्देदववा विद्यमानार्थतया तानसावर्गीयति परिभ्वतीत्यर्थः येषि प्रकृतवर्त्मवगात्रं वृद्धं न परिवदति तेषि तदुःखापनयनसम
 यो न भवंत्याह च न लमित्यादि नालं न समर्थान् पुत्रकलवादयस्तवेति इत्युज्जभावमुपगतं वृद्धमाह त्वाणाग्रगणाय देतितत्वापत्तरणमु
 च्यते यथा महाच्योतो भिरुहमानः सुकर्षधाराधितं श्वमासाद्यापत्तरतीति गरणं पुनर्यदवटं भान्निर्मयैः स्वीयते तदुच्यते तत्पुन
 र्दुर्गपर्वतः पुरुषो वेति एतदुक्तं भवति जराभिभूतस्य न कश्चित्वाणाग्रगणाय वेत्युक्तं जन्मजरारणभयैरभिभूते व्याधिवेदनाग्रमे
 जिनवरवचनादव्यवनासि गरणं कश्चिद्विद्वेदित्यादि सन्तु तस्यानयस्यायां किंभूतो भवतीत्याह सेणहृन्मा इत्यादि सजराजीर्ण विग्रहो
 नडास्याय भवति तस्यैव हसनीयत्वान्नपरान् हसितुं योग्यो भवतीत्यर्थः सच सच परोज्जं वा एवमभिधीयते जनैः किं किलास्य हसितेन
 हास्यास्पदस्येति न च क्रीडायै न च लंघनवल्लानां नाटन क्रीडानां योग्योऽसौ भवति नापिरत्यै भवति रतिरिह विषयगतास्पृश्यते सा पुनर्ल
 लनाय गृहनादिका तथाभूतोप्यचक्षुग्रहिषुः क्लीभिरभिधीयते न लज्जते भवान्न पश्यति आत्मानं नावलोकयति गिरः पलितभस्मावगु
 ग्णितं मांडुहितभूतमेवं गृहितुमिच्छसीत्यादि वचसामस्येद्वान्नरत्नैर्भवति न विभूपायै यतो विभूषितोऽपि प्रततचन्द्रं वलोकः स नैव
 शोभते उक्तं न विभूषणस्य युज्जते न च हास्यं कुत एव विभ्रसः अयते पुच्यते ते जनोऽप्युमायाति परां विडं वनां जंजं करे इतं तं सो ह्य
 जावर्गं अतिङ्गते दुरिस्मसजिलिषण्णत्वं धम्मां पसुक्तं गतमप्रगल्भस्य स्थानं सांप्रतप्रगल्भमुच्यते इत्येवमित्यादि अयथायत एव ते
 उहृदो नाटं त्वाण्ये शरणाववातः किं विद्वेदित्याह इत्येवमित्यादि इति रूपप्रदर्शने अप्रगल्भस्य लक्षणस्थाने वर्तमानो जराभि
 भूतो नडास्याय न क्रीडायै न रत्यै न विभूपायै प्रत्येकं च शुभाशुभकर्माफल प्राणिनामित्येवं मत्वा संसृत्यतः सस्यगुत्यतः गस्यपरिज्ञो
 तं लक्षणस्थानमिति पृष्ट अहो इत्याद्ये विहरणं विहार आद्यर्थभूतो विहारो अहो विहारो यद्योक्तं संयमावुदानं तस्मै अहो विहारा
 योत्यतः सन् जगन्मपिनो प्रमादयेदित्युत्तरणसंस्कः किंवांतरवेत्यादि अंतरमित्यवसरस्तुत्रायै जेते सुकुलोत्पत्तिवोषिलाभ सर्वविर
 त्यादिकं च ससुत्रये गुरुवधारणे इममित्यनेनेदमाह विनेयस्य संयमादावसीदन् प्रत्यक्षभावापन्न मार्यदेवादिकमंतरमवसरसुप
 द्दर्श्याभिधीयते तवायमेवंभूतो वसरो नादौ संसारे पुनरतीव सुदुर्लभ एवेत्यतस्तमवसरं संप्रेक्ष्य पर्यालोच्य वीरः सन्नुद्धर्त मये कंनो प्र
 मादयेन्न प्रमादवशगाभूयादिति संप्रेक्ष्येत्यवसरं लोपस्कां दसत्वादित्यन्यदप्यलक्षणिकमेवं जातीयसम्यादेव हेतोर्वगतं तथ्यमिति आं
 तर्माहर्त्ति कत्वाच्च आस्थिकोपयोगस्य सुद्धर्तमित्युक्तमन्यथा समयमर्थकं न प्रमादावदिति वाच्यं तदुक्तं संप्राप्यमानुपत्वं संसारा
 सारताडविज्ञाय हेर्जावकिंप्रमादान् चेटसे यांतये सततं ननु पुनरिदमतिदुर्लभमगाध संसारजलधिविषटं मानुष्यं च द्योतकतडिहता
 विलसित प्रतिममित्यादि किमर्थं नो प्रमादयेदित्याह वयोअज्जे इति वयः कुमारदिश्रत्येति अतीवपत्तियाति अपत्येत्यन्यत्र लोच्यं
 वन्ति आत्यत्यशुवर्ततयौवनं वात्येत्यतिव्रजति वयोग्रहणेनैव यौवन्यगतत्वान्नुपदानं प्राधान्यखायनायं धर्माय कामानां तन्निव
 धनत्वात् सर्ववयसां यौवनं सार्धं सृष्टिपरितं यातीत्युक्तं ननु वेगसमंचलं च जीवियं लोच्यं च कुसमसमं सोच्छं च जं अगिञ्चंति सि
 विपुरमाणभोज्जाहं तदेवं मत्वा अहो विहारा योत्वनं चैव इति येषुः संसाराभिषङ्गिणो संजमजीवितमेव वष्टमन्यन्ते ते जिभूता भव

विण्दृहजेपमत्तासेहंताछेत्ताभेत्तालुपित्ताउद्वित्ताउत्तासद्वित्ताअकडंकरिस्सामित्तिसस्समाणोजेहिं
वासद्विसंवसति तेवाणंएगयाणियगापुच्चिंपोसंतिसोवितेणियगेपच्छापोसेज्जाणालंतैतवताणाएवा
सरणाएवातुमंपितेसिंणालंताणाएवासरणाएवाउवा दितसेसंतेणवासंणिहिसंणिचउकिज्जइद्वहमे
गेसिंअसंजयाणंभोयणाएतओसेएगयारोगसमुप्पायासमुप्पज्जतिजेहिंवासद्विसंवसतितेवाणंएगया

भाषा ।

तांसंयमविषे प्रसन्नअभ्युपपन्नगृह्यता सर्वोपघातकारिणी क्रियासमारंभे सेहंतातेविषयाभिलाषी प्रसन्नकामभोगविषे गृह्यहंतास्याव
रतसनोद्वरणहारयाइ छेत्ताकर्णनाशिकादिकनाछेदणहारयाइ भेत्तानयनमस्तकदंतनोभेदणहार लुंपयितागंठिछोडादिकर्मकर
णहारविलुंपयिता ग्रामादिघातका उद्वयिताविषयस्त्रादिके प्राणनोद्वरणहारो तासयिता पापाणादिनेनाखिवेकरी तासनोद्व
हारएहवाकर्मकरे तेस्योजाणीकरे तेकहेछे अकडंकरिस्सामित्ति जेअजलगी कियेनकखों तेज्जंकरिइ सोमानतो परंलाभांत
रायनेविशेषि सर्वथाधनक्षीणतेकेहवो ऊइतेकहेछे जेहिंवा जेणेंपुत्रकलत्रादिसहितवसे तेनिजकआपणा एकदाधनादिनाशनीअ
वस्याइंपहिलो तेहनेपासे धनादिदेइ सुखियोकरे पछेतेसंप्राप्तमनोरथकृतो तेनिजआपणा पुत्रादिकनेपोपे धनादिकरी सन्मानेपरं
तेतुहनेत्ताणभणी शरणभणीसमर्थनहीं तुंपुणतेहने त्ताणभणीशरणभणी समर्थनही हिवे'महाक्लेशे' उपार्ज्योतेधनते पुणत्ताणभ
णीनयाइ एहवोभावदेखाडेछे सूत्रं उवादिं उपादितमुपभुक्तं तस्ययच्छेपमवशिष्टं तेनसंनिधिसंचयः क्रियतेकिमर्थं इहास्मिन्सं
सारेएकेपांसंयतानां संयताभासानांवा केपाचिज्जोजनायोपभोगार्थं क्रियतेइत्यर्थः यदर्थसंचयः कृतो सोध्यंतरायोदयात्तन्मनोरथसं
पत्तयेनप्रभवतीत्याह ततोद्रव्यसंचयादुत्तरकालं उपभोगावसरेसेतस्यैकदावेदनीयकर्मोदयात् रोगसमुत्पाताज्वरादिरोगप्रादुर्भावाः स
मुत्पद्यंते सचरोगाभिभूतः सन् किंभूतोभवतीत्याह जेहिंवायैर्मातापित्वादभिः सार्द्धं संवसति तएवैकदारोगोत्पत्तिकाले पूर्वमेवतेनि
जकास्तं परिहरंति सवातान्निजान् पथात्परिहरेत् त्यजेत्परंतेस्वजनादयो रोगोत्पत्तिकाले तंपरिहरंतो अपरिहरंतोवानत्ताणाय
भवतीति दर्शयति नालं० तेस्वजनास्तवत्ताणायशरणायनालंसमर्थाः त्वमपितेपा त्ताणायशरणायवा नालंसमर्था अर्थः उपादितक
हताउपभुक्तभोगवता जेशेपअवशिष्टरक्षों तेणिइ'धनिइ'करी संनिधियापिवो तेहनोसंचयकरिये तेस्याभणी इणिइ'संसारविषे ए क
असंयतनासंयमरहितनाभोगविषाभणी तेधनभोगविषाभणी संचोपरंतपुण अंतरायना उदययकी भोगवीनसके एहवोभा वदे
खाडेछेत ओसे० तिवारपछे धनभोगविवाने अवसरितेहनेएकदावेदनीयकर्मोदयेरोगसमुत्पदेज्वरादिरोगप्रादुर्भावजपजेहिवे'ते रो
गेकरीपराभव्यो केहवोतेकहेछे जेहिंवाजेणे मातापित्वादिकिइ' आपणासंघातिइ'वसे तेहइजएकदा रोगोत्पत्तिससे पहिलोतेहने

दीपिका टीका ।

होविचारायोलानंत्रेयः येषुनःसंसाराभिष्वङ्गिणो असंयमजीवितमेव वज्रमन्यन्ते तेकिंभूताभवन्ति इत्याहजोविण्दृहजेपमत्ता
येतुवयोतिक्रमणंनावगच्छंति तेइहेतिअस्मिन् असंयमजीविते प्रसन्ताअभ्युपपन्ना विषयकषायेषु प्रमाद्यन्ते प्रसन्ताआहर्निशं परित
प्यमानाः कालाकालसमुत्पायिनः सन्तः सर्वोपघातकारिणीः क्रियाःसमारभन्ते आहच सेहन्ताइत्यादिसद्वृत्ति अग्रयस्तगुणमूलस्या
नवान् विषयाभिलाषीप्रसन्नःसन् स्यावरजंगमानां सुमताहन्ताभवति तथाछेत्ताकर्णनाशिकादीनां भेत्तानयनशिरोदशनादीनां
लुंपयिता ग्रंथिच्छेदनादिभिर्विलुंपयिता ग्रामघातादिभिरपद्रावयिता प्राणव्यपरोपकावाविषयस्त्रादिभिरपद्रावयिता उद्वित्ताउत्तास
लोष्टप्रक्षेपादिभिः सकिमर्थंहननादिकाः क्रियाकरोतिइत्याह अकडंकरिस्सामित्ति अकृतमितियदन्वेन नानुष्ठितंतदहं करिष्यामीत्येवं
मन्यमानो अर्थोपार्जनायहननादिषुक्रियापुवर्तते सएवंकुरकर्मातिशयकारीसमुद्रलंघनादिकाः क्रियाः कुर्वन्मन्यलाभोदया टपगतसर्वस्वः

किंभूतोभवतीत्याह जेहिंवासद्विन्ति वागज्योभिन्नक्रमः पञ्चान्तरद्योतकोयैर्मातापितृस्वजनानादिभिः सार्द्धं संवसति अमौतएवणं वाच्या
लंकारे एकदेत्यर्थनागाद्यापदि गैशदेवानिजाआलीयावाधवाः मुहुरोवा पुब्बिपूर्वमेवतं सर्वोपायरक्षणं पोपयन्तिस्ववा प्राप्तेऽमनो
रथलाभः संस्तान्निजान् पद्यात्पोपयेत् अर्थदानादिनासन्मानयेत् तेचपोपकाः पोप्यावातवापहतस्य नवाणावभवतीत्याह नालंते
त्यादि तेनिजासानतो पितादयस्मावति उपदिशविषयापन्नउच्यते त्वाणायापद्रुणार्थं सरणावनिर्भवस्वित्यर्थं नालंनसमर्थाम्भमपि
तेषांवाणसरणकर्तुं नालमिति तदेवंतावत्स्वजने नवाणावभवतीत्येतत्प्रतिपादितं अर्थोपि सद्यान्तेनेनोपात्ते रञ्जितच नवाणाव
भवतीति प्रतिपादयिपुराह उवादीयसेसेणवा संणिहिसंणिचो किञ्जइइहमेगिसिंअसंजयाणंभोयणाए ततोसेणयागोगमुमुप्या
यासमुपपज्जन्ति जेहिंवासद्विं संवसति नेवाणंएगयाणिवगातं पुब्बिपरिहन्तिसेवासेणिग्रएपच्छा परिहरेज्जानाल्लोतव ताणाएया
सरणाएवातुसंपितेसिंनलंताणाएवा सरणाएवाउवादीयसेसेति उपादितमुपभुक्तंशेषंउपभुक्तं तस्यशेषंतेन वागज्जादनुपभुक्तंशेषे
णवा सन्निधानंसन्निधिसस्य सन्निचयःसन्निधिसन्निचयः अथवासस्यग्निधीयते स्थाप्यतेउपभोगाययोर्यः ससंनिधिसत्त्वन्निचयः
प्राचुर्यंउपभोग्य द्रव्यनिचयइत्यर्थः सद्वहान्निनुंसंसारं एकेपांअसंयताभासानांवा केपांचिद्भोजनायोपभोगार्थं क्रियतेविधीयतेइत्य
सावपि यदर्थमनुष्ठितो अंतरायोदयात्तत्पक्षेन प्रभवतीत्याह ततोसेचित्ततोद्रव्यसंनिधि सन्निचयादुत्तरकालं उपभोगावसरे
सेतस्यदुभुजोरिकदेति द्रव्यक्षेत्रकालभावनिमित्ताविभाषित वेदनीयकर्मोदयैरोगसमुत्पादाच्चरादिप्रादुर्भावाः समुत्पद्यन्तेःसचैतैःकुटा
राजयक्षादिभिरभिभूतःसन् मयनागिकेगलत्याणिपादो अतीवव्यामाकुलः किंभूतोभवतीत्याह जेहिंवासद्विंति यैर्मातापितादिभि
र्निजैः सार्द्धं संवसतितएव एकदारोगोत्पत्तिकाले पूर्वमेवतंपरिहरंति सवातान्निजान् पद्यात्परिभवोत्यापित विवेकःपरिहरेत्यजेत्

गीलंगाचार्यदत्तटीका ।

नीत्याह जीविण्डत्यादि येतुवद्योतिकमगांनावगच्छन्ति तेइहेत्यस्मिन्नसंयमजीविते प्रसत्ताचस्युपपन्ना विषयकपायेपुप्रमाद्यन्ति
प्रसत्ताचाहर्निगं परित्यजमानाः कालाकालसमुत्पायिनः सन्तः सत्वोपधातकारिणीः क्रियाःसमारंभतइत्याह चसेहंताइत्यादि
सइत्यप्रगस्तगुण स्थूलस्थानवान्विषयाभिलाषी प्रसत्तसन् स्यावरजंगमानासमुत्पत्ताहंता भवतीत्यत्रच वज्रवचनप्रक्रमेपि जात्यापेक्ष
वैकवचनेन निर्देष्टव्यतितथाच्छेत्ता कर्मनागिकादीनां भेत्तानयनगिरोदगनादीनां लुपयिताग्रंविच्छेदना दिभिर्विलुपयिताग्रा सवा
तादिभिरपद्रावयिता प्राणव्यपरोपकोविष शस्त्रादिभिरपद्रावयितावा उत्पत्तासकोलोपप्रक्षेपादिभिः सकिसयंहननादिकाः क्रियाःकरो
तीत्याह अकडंइत्यादि अकृतमितियदन्त्येन नानुष्ठितंतदहं करिष्यामीत्येवं मन्यमाणोयैर्पार्जनायहननादिपुप्रवर्तनेसएवंकूरकर्मणाति
शयकारी समुद्रलंघनादिकाः क्रियाकुर्वन्व्यलाभोदयात्पगतसर्वस्वः किंभूतोभवतीत्याह जेहिंवेत्यादि वागज्योभिन्नक्रमःपञ्चान्तरद्यो
तकोयैर्माता पितृस्वजनानादिभिःसार्द्धं संवसत्यसौ तएवणमितिवाक्यालंकारे एकदेत्यर्थनागाद्यापदिगैशदेवा निजाआलीयावाध
वाःमुहुरोवा पुब्बिपूर्वमेव तंसर्वोपायर्क्षणां पोपयन्तिस्वचाप्राप्तेऽमनोरथलाभः संस्तान्निजान् पद्यात्पोपयदर्थदानादिना सन्मानय
दिति तेचपोपकाः पोप्यावातवापहतस्य नवाणावभवतीत्याह नालंइत्यादि तेनिजासातापितादयस्वित्युपदेश विषयान्नउच्यते प्रा
णायापद्रुणार्थं सरणावनिर्भवस्वित्यर्थं नालंनसमर्थाम्भमपि तेषांवाणसरणकर्तुं नालमिति तदेवं भावस्वजनोनवाणाव भवती
त्येतत्प्रतिपादितं अर्थोपि सद्यान्तेनेनोपात्ते रञ्जितच नवाणावभवतीत्येतत् प्रतिपादयिपुराह उवादीयइत्यादि उपादितेति अद
भक्षणादित्येतस्यात् उपपूर्वान्निदा प्रत्ययस्तत्र वज्रलंछंदसीतितीडागमःउपादितमुपभुक्तं तस्यागोपमुपभुक्तं शेषंतेनवावागज्जादनुपभुक्त
शेषेणवा सन्निधानंसन्निधिसस्य सन्निचयस्यन्निधिसन्निचयः अथवासस्यग्निधीयतेस्थाप्य तउपभोगाययोर्यः ससंनिधिसत्त्वन्निचयः
प्राचुर्यमुपभोग्य द्रव्यनिचयइत्यर्थः सद्वहान्निनुंसंसारं एकेपासंसंयतानां संयताभासानांवा केपांचिद्भोजनायोपभोगार्थं क्रियतेविधी
यत इत्यस्यावपि यदर्थमनुष्ठितोतारायोदयात्तत्पक्षेन प्रभवतीत्याह ततोसेत्यादि ततोद्रव्यसंनिधिसंनिच दादुत्तरकालमुपभोगाव

सरेसेतस्य बुभुक्षोरेकदेति द्रव्यक्षेत्रकालभाव निमित्ताविर्भावितवेदनीयकर्मोदयात् रोगसमुत्पादाज्वरादिप्रादुर्भावाः समुत्पद्यन्त इत्या विभवंति सचतैः कुष्ठराजयक्ष्मादिभिरभिभूतः सन् मग्रनासिकोगलत्पाणिपादो अविच्छेदप्रवृत्त्यासाकुलः किंभूतोभवतीत्याह जेही त्यादि यैर्मातापितादिभिर्निजैः सार्द्धं संवसतितएवनिजा एकदारोगोत्पत्तिकाले पूर्वमेवतं परिहरन्ति सवातान्निजान् पद्यात्परिभवो

णियगातं पुंस्वंपरिहरन्ति सोवाते णियएपच्छापपरिहरेज्जाणालंते तवताणाएवासरणाएवातुमंपितेसिं
णालंताणाएवासरणाएवाजाणित्तुदुक्खं पत्तेयं सायं अणभिक्कं तंच खलुवयं सपेहाएखणं जाणाहिं पंडिए
जावसोत्तपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं एत्तपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं धाणपरिणाणेहिं अपरि
हायमाणेहिं रसपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्च तेहिं वि

भाषा

परिहरेइमजाणे एहनेसंसर्गि पुणअहने कुष्ठादिरोगजपजिस्से एहयकी वीहतोपरिहरे तेनिजकने एकदापछे परिहरे परंतेखजन तेहनेत्ताणभणीनयाइ इमकहेछे तेखजनतेजीव तुभनेत्ताणभणी शरणभणीसमर्थनही तुं पुणतेखजनने त्ताणभणी समर्थन हींथाइ हिवेरोगव्याप्तचित्ते पुरुपिइंस्सो अवलंवीरोगवेदनासहिवीतेकहेछे इत्तं जाणित्तुं ज्ञात्वाप्रत्येकं प्राणिनां दुःखं तद्विपरीतं सातंवा अदीनमानसेनज्वरादिवेदनोत्पत्तिकाले स्वस्तकर्मफलं अवश्यमनुभवनीयं इतिसत्त्वानवैकल्यं कार्यन्तयाअनभिकांतं वचः याव ज्वराजीर्णतानजातास्तितावद्वयोऽनभिकांत एवं संप्रेक्ष्य पर्यालोच्य अहोपण्डितक्षणं अवसरं द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदा चतुर्भेदं तत्र द्रव्यतो विशिष्टजातिकुलयुक्तं मनुष्यजन्मक्षेत्रतः आर्यक्षेत्रं कालतो धर्मचरणकालः भावतः क्षयोपशमादिः एवं चतुप्रकारं क्षणमवसरं प्राप्तं जानीहि वगच्छं एवं ज्ञात्वा यावच्छ्रोत्रविज्ञानानि अपरिहीयमाणानि अक्षीणानितैः श्रोत्रविज्ञानैरपरिहीयमानैरपरिहीणैः सद्भिः एवं नेत्रपरिज्ञानैः घ्राणपरिज्ञानैः स्पर्शपरिज्ञानैरपरिहीयमानैः सद्भिरामार्थं समनुवासयेत् एतावता संयमपालनेयत् कुर्यादिति प्रवोमि पूर्ववत् अर्थ जाणित्तुजाणनेप्रत्येकः दुःखअथवा सुखअदीनचित्ते ज्वरादिवेदनानी उत्पत्तिवेलाइमजाणिवो अवश्यचापणा कीधाकर्म नो फलभोगविवो इत्तो जाणीकायरपणो दुक्खिआव्ये नकरिवो तथावययोवन अनतिक्रातजालगेगयोनयी जराव्यापीनयी एहवुं संप्रेक्ष्य आलोचीतया अहोपण्डितक्षणजाणि क्षणकहता अवसरते द्रव्यक्षेत्रकालभावयकी चिच्छं भेदिइं जाणिवो द्रव्ययकी विशिष्टजातिकुलसंपन्न मनुष्यजन्मतथाक्षेत्रयकी आर्यक्षेत्रकालयकी धर्मचरणकालभावयकी क्रोधादिकने क्षयोपशमि एहवो अवसर जाणितया जालगी श्रोत्रपरिज्ञानकाननापरिज्ञानविषय एवं नेत्रवलघ्राणवलरसनवल स्पर्शवल एतले अपरिहीयमाणकृते कहतां जां लगेइं द्वियनावलहीणनयाइ इणिपरिएणे नानाप्रकारिपरिज्ञानिइं अपरिहीयमाणकृते आत्मार्यसंयमानुष्ठान अणुवासेज्जाकह

दीपिकाटीका

तान्निरेपेक्षः सेडुकवत् तेखजनादयो रोगोत्पत्तिकाले परिहरन्तो वानत्ताणायभवन्ति इति दर्शयति नालं इत्यादि पूर्ववत् रोगाभिभूतान्तःकरणेन अपगततागेन वा किमालं व्यरोगवेदना सोढव्याः इत्याह जाणित्तुदुक्खं पत्तेयं सायं अणभिक्कं तंच खलुवयं सपेहाएखणं जाणाहिं पंडिए जावसोत्तपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं नेत्तपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं धाणपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं रसपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्च तेहिं विरुवरुवेहिं परिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आयट्ठं सन्तं समणुवासेज्जा सित्तिवेलिलोगविजयस्सपढमोउहे सओसम्मत्तो जाणित्तुदुक्खं तिज्जात्वाप्रत्येकं प्राणिनां दुःखं तद्विपरीतं भावंवा अदीनमानसेनज्वरादिवेदनोत्पत्तिकाले स्वस्तकर्मफलं अवश्यमनुभवनीयं इतिसत्त्वानवैकल्यं कार्यं यावच्च श्रोत्रादिविज्ञानैरपरिहीयमानैर्जराजीर्णं ननिजाः परिवर्दं तियच्चानुकंपयानपोषयन्ति रोगाभिभूतं च न परिहरन्ति तावदात्मार्यो विधेयः इत्येतद्दर्शयति अणभिक्कं तच्चित्तचशब्दः आधिक्ये खलुशब्दः पुनः

शब्दार्थपूर्वमभिक्रान्तवयःसमीच्यसदभावव्रजतीतिप्रतिपादितं अनभिक्रान्तं च पुनर्वयःसंप्रेच्यआयट्टं समगुवासेज्ज इत्युत्तरेण संबन्धः आ
 त्मार्यं आत्महितं समनुवासयेत् कुर्यात्किञ्चनतिक्तां वयसैवात्महितमनुटेयं उताप्येनापिदिति अपरेणापि लब्धावसरेणात्महितमनु
 टेयमित्ये तद्दर्शयति खगंजाणाहिपंडिएज्जणो अवसरोधर्मानुदानस्य सचार्यजेतमुकुलोत्पत्त्यादिकः परिवादपोषणपरिहार दोषदु
 टानां जरावालभावरोगाणामभावे सति तं खगंजानीहि अवगच्छपंडितातात्मजः अथवा अयसीदन् शिष्यः प्रोत्साह्यते हेअनतिक्रान्त
 यौवनपरिवादादि दोषतयाऽस्पृष्ट द्रव्यजेतकालभावभेदभिन्नं जगमवसरं एवंभूतंजानीहि अयुध्यजगयतुग्रीं तद्यथाद्रव्यजगोजं
 गमत्वपञ्चेन्द्रियत्व विशिष्टजातिकुलादिविशिष्टं मनुष्यजन्मजेतजगणाः आर्यजेतकालजगणो धर्मचरणकालभावजगणः ज्योपगमादि
 रूपइत्येवंभूतमवसरं अथाप्यात्मार्यं समनुवासयेदित्युत्तरेण संबन्धः किञ्च जावसोत्तपरिन्नाणेहिंति यावदस्यविनम्यस्वकायदृश्य
 चोत्तविज्ञानानिजरसा रोगेणवाअपरिहीनानिभवन्ति एवंनेत्रप्राणरसनस्पर्शविज्ञानानि नविषयग्रहणस्वभावतया मोटं प्रतिपद्युंते
 इत्येतैर्विरूपरूपैरिदानिरूपतया नानारूपैःपरिज्ञानैः प्रकटज्ञानैरपरिचीयमाणैः सद्भिः किंकुर्यात्इत्याह आयट्टं समगुवासेज्जिति

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

त्यापितविवेकः परिहरत्येतेन निरापजः सेदुक्तवत्त्यादित्यर्थः तेचस्वजनादयो रोगोत्पत्तिकाले परिहरन्तोवा नत्राणायभवन्तीति
 दर्शयति नालंदित्यादि पूर्ववत् रोगाभिभूतान्तःकरणेन वापगतताणेनच किमालंब्यसस्यउरगेन रोगवेदनासोदय्यादितिआह जागित्तु
 इत्यादि ज्ञात्वा इत्येवंप्राणिनां दुःखंतद्विपरीतं सातंवाटीनमानसेन ज्वरादिदेदोत्पत्तिकाले स्वकृतकर्म्मफलमवगुमनुभवनीय
 मितिसत्त्वा नवैक्यंकार्यमित्युक्तं च सहकडेवरवदए चिंतयेतस्वयगताहि पुनस्तवदुर्लभा वज्जतरंच सच्चिद्विचिकर्म्महेपरवागो नचतव
 गुणोऽस्ति यावच्च चोत्तादिविज्ञानैर परिहीयमानैर्ज्जराजीर्णनिजाःपरिवदन्ति यावच्चानुवंपयानपोषयन्ति रोगाभिभूतंनपरि
 हरन्ति तावदात्मार्थोनुटेय इत्येतद्दर्शयति अणभिभूतंइत्यादि चगच्छाधिक्ये गलुगच्छः पुनः शब्दार्थपूर्वमभिक्रान्तं वयःसमीच्यसद
 भावंव्रजतीतिप्रतिपादितं अभिक्रान्तं पुनर्वयःसंप्रेच्य आयट्टं समगुवासेज्ज इत्युत्तरेण संबन्धः आत्मार्यमात्महितं समनुवासयेत्कुर्या
 दित्यर्थः किमनतिक्रान्तं वयसैवात्महितमनुटेयं सुताप्येनापीत्यपरेणापि लब्धावसरेणात्महितं मनुटेयमित्ये तद्दर्शयति खगंजाणाहि
 पंडिए ज्जणोऽवसरोधर्मानुदानस्य सचार्यजेतमुकुलोत्पत्त्यादिकः परिवादपोषणपरिहार दोषदुटानांजरा वालभावरोगाणामभावे
 सति तं खगंजानीह्यवगच्छ पंडितात्मजः अथवा वर्यादन्शिष्यः प्रोत्साह्यते हेअनतिक्रान्तयौवन परिवादादिदोषतया स्पृष्टपंडितद्रव्य
 जेतकालभाव भेदभिन्नं जगमवसरमेवंभूतंजानीह्यवुध्यच्च तथाहिद्रव्यजगोद्रव्यात्मकोवसरोजगमत्वपंचेन्द्रियत्वविशिष्टजातिकुलरूप
 बलाभ्याशुष्कादिकोमनुष्यभावः संसारोत्तरणसमर्थचारित्राप्तियोग्यत्वावाप्तः सचानादौसंसारे पर्यटतोदुरापोभवत्यन्यतनुनैतच्चारि
 त्तमवाप्यते तथाहिदेवनारकभवयोः सत्यज्ञान्युत्तमासाधिक्ये एवतिर्यक्तुचकास्यचिद्देय विरतिजेतजगणः जेतात्मकोवसरोयत्तिन् जेतचा
 रित्तमवाप्यते तदसर्वविरतिसामाधिक्यस्य अधोलौकिकग्रामसमस्थितं तिर्यक्जेतमेव तत्ताप्यद्वैतार्थोपपत्तिसुद्राः तत्तापिपद्दयस्य
 कर्म्मभूमिषु तत्तापिभरतजेतमाप्यार्हं पट्विगेपुजनपदेवित्यादिकः जेतजगणः जेतारूपोऽवसरोऽधिगंतयो अन्यत्किञ्चजेते आद्येएव
 सामाधिक्येकाल जगस्तु कालरूपः जणोऽवसरः सचावसर्पिण्यातिष्ठत्समानु सुखदुःखसदुःखस्यसदुःखमाख्या सूक्ष्मिण्यातुहती
 यचतुर्थारकयोः सर्वविरतिसामाधिक्यस्य भवत्येतच्च प्रतिपद्यमानकं प्रत्यभ्यधावि पूर्वप्रतिपन्नास्तु सर्वततिर्यग्गूढाधोलोके सर्वासुच
 समासुद्रष्टव्याभावजगस्तुदेवा कर्म्मभावज्जगोनोकर्म्म भावजगच्च तत्कर्म्मभावजगणः कर्म्मगोमुपगम ज्योपगमज्जयान्यतरोवाताव
 वसरउच्यते ततोपगमश्रेणं चारित्तमोहनीय उपगमितेअंतमौहर्त्तिक औपगमिकचारित्तज्जगोभवति तस्यैवमोहनीयस्य जयेणां
 तमोहर्त्तिकएव छद्मस्ययथाख्यात चारित्तज्जगोभवति ज्योपगमेननु ज्योपगमिकचारित्तवसरः सचोत्कृटतोदेशोनां पूर्वकोटिंया
 यद्वगंत्यः सत्यक्जगणज्जगवन्त्योत्कृटस्थिता वायुपोवर्त्तमानस्य शेवाणांस्वकर्म्मणां पत्योपमासांख्येयभागान् नान्यसागरोपम

कोटीकोटिस्थितिकस्य जंतोर्भवति सचानेनक्रमेणेति ग्रंथिकसत्वेभ्योऽभ्येभ्यो अनंतगुणयाशुद्ध्याविशुद्धमानो मतिश्रुतविभंगान्यतरसाकारोपयुक्तः शुद्धलेख्यातिक्रान्तरलेख्यो अशुभकर्मप्रभृतीनां चतुःस्थानिकारसं हिस्थानिकतामापादयन् शुभानांचद्विस्थानिकं चतुःस्थानिकतांनयन् वध्नं चध्रुवप्रकृतीः परिवर्त्तमानाश्च भवप्रायोग्यावध्नन्ति ध्रुवकर्मप्रकृतयाश्चेमा पञ्चधाज्ञानावरणीयंनवधा दर्शनावरणीयं मिथ्यात्वंकषाय षोडशकंभयंजुगुप्सा तेजसकार्मण शरीरवर्णगंधरसस्पर्शा गुरुलघूपघात निर्माणासंपंचधां तरायताः सप्तचत्वारिंशतध्रुव प्रकृतयश्चसौसर्वदा बध्यमानत्वान्मनुष्य तिरश्चोरन्यतरः प्रथमंसम्यक्तमुपपादयन्नेता एकविंशतिःपरिवर्त्तमानावध्नाति तद्यथादेवगत्यानुपूर्वीद्वय पञ्चेन्द्रियजाति वैक्रियशरीरांगोगांगद्वय समचतुरस्रसंस्थानपरा घातोच्छ्वासप्रशस्त्रविहायोगतिवसादि दशकसातावेदनीयोच्चैर्गौत्ररूपाद्वति देवनारकास्तु मनुष्यगत्यानुपूर्वीद्वय औदारिकद्वयप्रथमसंज्ञनन सहितानि शुभानिवध्नन्ति तमतमानारकास्तु तिर्यगत्यानुपूर्वीद्वयनीचैर्गौत्र सहितानीति तदध्यवसायोपपन्नः सन्नायुष्कमवध्नन्त्यथा प्रवृत्तेनकरणेन ग्रंथिमासाद्या पूर्वकरणेनभित्वा मिथ्यात्वस्यातरकरणं विधायानिवृत्तिकरणेन सम्यक्तमवाप्नोति ततजर्ज्वकमेण क्षीयमाणे कर्माणि प्रवर्द्धमानेषुकंडकेषु देशविरत्यादेरवसरद्वति शोकात्मभावक्षणखालस्यामोह वर्णावादसंभाद्यभावे सम्यक्तादेरवाप्तवसर इत्यालस्यादिभिस्तूपहतो लब्धापिसंसारलंघनक्षमं मनुष्यभवंबोधादिकं भवाप्नोतीत्युक्तञ्च आलस्यामोह वसायंभाकोहापमाय किव गन्ता भयासोगाअणाणावक्खे वज्रहलारमणाएतेहिंकारणेहिं लङ्घूणंसुदुल्लहंपि मणुस्संणलभइसइंहिअकरिं संसारुत्तारणीजीवो तदेवंचतुर्विधोपिचणउक्तः तद्यथाद्रव्यक्षणेजंगमत्वादि विशिष्टमनुष्यजन्मक्षेत्रक्षणे आर्यक्षेत्रं कालक्षणे धर्मचरणकालोभावक्षणे क्षयोपशमादिरूप इत्येवंभूतमवसरमवाप्यात्मार्थ समनुवासयेदित्युत्तरेणसंबंधः किञ्चजावइत्यादि यावदस्यविशरारोः कायापशदस्य ओलविज्ञानानिजरसा रोगेणवा अपरिहीनानिभवंत्येवं नेतप्राणरसनस्पर्शविज्ञानानि नविषयग्रहणस्वभावतया माद्यं प्रतिपद्यंते

रूवरूवेहिंपरिणाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आयद्वंसमणुवासेज्जासित्तिवेमि अरइंआउट्टे सेमे
हावीखणंसिसुका अणाणाएपुट्ठाविणे णियद्वंति मंदामोहेणपाउडा अपरिग्गहाभविस्सामो ससु
ट्ठाएलइकामेअभिगाहति अणाणाएमुण्णिणोपडिलेहंतिएत्यमोहे पुणोपुणोसस्सा णोहव्वाएणोपा
राए विमुत्ताहुतेजणा जेजणापारगामिणोलोभं अलोभेण दुगंछमाणे लइकामेणोभिगाहति

भाषा

तातेहनेपालिवे उद्यमकरे पुरोसाधुपणोपाले श्रीसुधन्म स्वाभिकहे ऊं इमकऊं जिमश्रीमहावीरसमीपिसांभल्योइतिलोकविजयाध्य यनेप्रथमोद्देशकसंपूर्णः । लोकविजयाध्ययनिप्रथमोद्देशककक्षो हिवेवीजोप्रारंभियेहे पहिलेउद्देशे मातापितृदिस्त्रेहजीपीरोग जरादिके अपरिभूतचित्तिच्छते आत्मार्यसंयमानुष्ठानपालिवो एहवोभावकक्षो बीजेउद्देशेकदाचित्त्वयमनेविषे वर्त्ततामोहनीयनेउदे अरतिथाइ तिवारेसंयमनेविषे शिथिलपणोजपजे तेहढकरिवानाकारणएतुकहियेके सूत्रं अरइं अरतिंसंयमेचित्ता स्वस्थतायआव र्त्तयेत्निवर्त्तयेत् समेधावीविदितासारसंसारस्वभावः पण्डितइत्यर्थः संयमेरतिंजुर्वीत समेधावीकांगुणमवाप्नोतीत्याह खणंसिसुके परमंनिरुद्धःकालक्षणे जरत्पट्टशाटिकापाटनहटांत प्रसाधितलक्षणएतावता समयस्वतस्तुतः इति कोर्धः क्षणेनक्षणमात्रेणकालेना एप्रकारेणकर्मणा संसारबंधनेनसुक्तः श्रीभरतादिवत् येपुनरनुपदेशवर्त्तिनःकंडरीकाद्यास्ते चातुर्गतिकसंसारवर्त्तिनो दुःखसागर सधिवसन्तीत्याह अणाणाएत्ति धनान्नयासर्व्वज्ञोपदेशविपरीतभावेनस्पृष्टाः परीपहोपसर्गेः एकेमोहनीयकमेर्दयात् कण्डरीकाद योनसर्व्वेनिवर्त्तं तेसंयमात् किंभूतास्तेमंदाजडाः अपगतकर्त्तव्याकर्त्तव्यविवेकाः कुतएवंभूतायतो मोहेनप्राप्तनामिथ्यात्वमोहनी येनव्याप्ताः एवंविधाः सन्तोलोनादर्थं जिष्टक्षवोनानाविधैरुपायैः पश्चाद्विषयेषु प्रवर्त्तंतइतिदर्शयति अपरिग्रहा परिग्रहरहितावयं

भविष्यामः इतिगान्धादिमतानुसारिणः स्वयूयावा समुत्पाद्यचीवरादिग्रहणं प्रतिपद्यततोत्थान् कामान् अभिगाहंतेमेवंते एवंगप
 व्रतान्यपिगान्धाणि अहिंसकाग्रहपावादिनः स्वेयपरिहारिणो ब्रह्मचारिणोभविष्यामः इत्याद्यप्यव्योज्यं तदेवंप्रव्रज्यावेपधारिणः
 कामासेवार्थं तदुपायेषुप्रवर्त्तन्तइत्याह अणाणाएमुणिणो अनाज्यास्यैरिणवा बुद्ध्यामुनयइतिमुनिवेपविडंविनः पडिलेहंति चिका
 सोपायान् प्रत्युपेक्षंतोएवंविधाः कीदृगाभवन्तीत्याह एत्वमोहेअत्रास्मिन्विषयाभिष्वंगा ज्ञानमयेभावमोहे पुणोपुणोपुनपुनः सन्ना
 इतिनिमग्नाः पंकमजानागाइवात्मानमाकटुं नालमिव्याह गोहृद्याएन्तिनो अर्वाकृतीरंनोपरतीरंवेति कथंकृतश्चिन्मिन्नात्यक्तव्य
 संगःपुनरपि भोगाभिलाषितया यद्योक्तसंयमभावे उभयतीरभ्रटा अन्तर्गलेनिमग्नाएवतिटंति अथयेसंयमेरमंते तेजिभ्रतःभवन्ती
 त्याह विमुक्ताक०ऊनिश्चये विमुक्ताइति विविधमनेकप्रकारं द्रव्यतोभावतोवासुक्ताःस्वजनाः तेकेइत्याह येजनाःपारगासिनःपारंग
 न्नुमिच्छवः अथयथापारगामित्वंभवति तथाहलोभाविषयादिदृष्ट्या अलोभेणेतिनिरीहभावेन दुर्गुच्छमागइति परिहरंतोत्थान्का
 मान्नाभिगाहते नचेवते तथाविनापिलोभंनिःकस्येति लोभंनिर्मुलतोऽपनीय अत्रव्रज्याप्रतिपद्य एपएवंभूतःमन् अकर्माअपगवा
 तिकर्मचतुष्टया विभूतानाचरणज्ञानो विशेषतोजानाति नामान्यतःपश्यति यतश्चैवंभूतोलोभो दुरंतस्तत्त्यागेवावश्यं कर्म चयस्तः
 किंकर्त्तव्यमित्याह पडिलेहाए प्रत्युपेक्षण्या गुणदोषपर्यालोचनया लोभंनावकाक्षति नाभिलषतीति एपोऽनगरइतिप्रोच्यते अर्थ
 अरतिकहतांसंयमनइविषद् अरतिअस्वस्वपणु मोहनीयकर्मनेउदेऊपजे तेहनेजेनिवर्त्तविटाले तेमेधावीपंडितखण्डसिचण
 सातसाहि भरतनीपरिदुस्तु आठकर्मिइंचंय्यो हिवेजेउपदेग्रहित कंडरीकादिक चतुर्गतिकसंसारमाहि दुःखभोगवेतेकहे
 छेअणाणाएकहता आज्ञाविनावीतरागनामार्गयकी विपरीतभाववर्त्ततो पुष्टाकहतापरीचह उपसर्गेफरस्याऊं ताएककंडरी
 कादिसरीपानियदंति कहतासंयमयकी निवर्त्तभवत्याइ तेकेइयासंदाकहता जडमूर्खतयावलीकेहवा मोहेमिथ्यात्वमोहनीइ विगे
 पेय्याप्या टांका आवस्या तेएहवाकताविषयाभिलाषी लोकयकीद्रव्यलेवाप्रार्थता अनेकउपाइकरी अर्थमेकीदिपेभोगवेएहवुं कहे
 छेपरिग्रहरहितअहेयास्यो इणिअनुकमि अहिंसकसत्यवादी चौरीनाटालणहार ब्रह्मचारीएहवाहोस्यो इमकहीलोकने विप्र
 तारीभनसेली समुद्राएकहता द्रव्यलिंगआदरीलअपास्या कामअभिगाहेसेवं तेअणाणाएमुणिणो अज्ञारहिततेमुनिमुनिवेप
 नाविडंवकहता पडिलेहंति कहताकामभोगइजदेखे इमदेवताएत्वमोहे इणिविषयाभिष्वङ्ग अज्ञानमयमोहविपे वलीवलीस
 खक०कहतापूता जिमकईममाहिखूताहावियानी परिइंनोहव्याए नोइणतीरनपरतीरि पडुचेकिंतु विचालेरहेएतलेस्योभाव
 किणहीएकनिमिति वैरागिजपनेधरसंगछाडी वलीमोहनेउदे द्रव्यलिंगपयां यद्योक्तसंयमनेअभावि उभयअटइहलोकयने पर
 लोकविद्वयकीचूका नगहीनप्रव्रजितकहवाइ हिवेउत्तमनालक्षणकहेछे विमुक्ताऊनिचे तेजनलोकविशेषे द्रव्यभावयकीसख्या
 तेकुणजेजणा जेजनपारगामी पारिजाइवाइछे एतावतासंयमसुधो संयमपानेहिवे संपूर्णपारगामीपणोकिमथाइ लोभंअलोभं
 अलोभकहतानिरीहपणो तेणेकरी लोभविषयादिदृष्ट्या दुर्गुच्छमागेकहता परिहरतोऊं तोपास्याकाम अभिगाहेनहीं कहतानि

दीपिकाटीका

रूपरूपैरिष्टानिरूपतया नानारूपैः परिज्ञानैः प्रकटज्ञानैरपरिचीयमाणैः सङ्गिः किंकुर्यात् इत्याह आवहं समुवासेज्जति आत्मा
 नोअर्थः आत्मवेस चज्ञानदर्शनचारित्रात्मको अन्यस्तुअनर्थएव अथवात्मनेहितं प्रयोजनआत्मार्थस्तु चारित्राणुष्ठानसेव समनुवास
 येत् संसम्यक्यथोक्तानुष्ठाने अनुपचादनभिक्तांतवयः संप्रेक्ष्यक्षणमवसरंप्रतिपद्य ओत्तादिविज्ञानानांवा प्रहीणतामधिगम्यततआत्मा
 र्थसमनुवासयेत् भावयेत् रंजयेत् इतिपरिसमाप्तौववीसीतिसु धर्मस्वामिनमिदं माहवङ्गवतावर्द्धमानस्वामि नाऽर्थतोऽभ्यधावितदे
 वाहसुवात्मनावाचमीति लोकाविजयाख्यद्वितीयाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः उक्तं प्रथमोद्देशकः साप्तं द्वितीयचारभ्यतेअस्यचागमिसंबंधः
 इहविषयमातापितृदि लोकविजयेन मोक्षावाप्तिहेतुभूतं चारितं यथा संपूर्ण भावसमुभवति एवंपोऽध्यवनावाधिकारः प्राप्तिरदे

श्रितव्रमातापित्रादि लोकविजयेनरोगजराद्यनभिभूतचेतसात्मार्थः संयमोऽनुष्ठेयइत्ये तत्प्रयमोद्देशकोऽभिहितं इहापितस्मिन्नेवसं
यमेवर्तमानस्य कदाचिन्मोहनीयोदयादरतिस्थात् .संयमेनदृष्टत्वंभवेदित्यतोऽरत्यादि व्युदासेनयथासंयमदृष्टत्वंभवति तथाऽनेनप्र
तिपाद्यतेअरद्आउट्टेखेमेहावीखणंसिसुक्को अणाणाएपुट्टाविण्गेनियडंतिमंदाभोहेणपाउडा अपरिगृह्यभविस्वामोससुट्टाएलद्धे
कासेअभिगाहति अणाणाएमुणिणोपडिलेहंतिएत्यविमोहेपुणोरसणा नोह्व्वाएनोपाराएविसुत्ताङ्गतेजणा जेजणापारगामिणोलो
भंअलोभेणदुगंछमाणा लङ्केकामेनोभिगाहति विणयत्तुलोभंनिरुद्धमसअगम्येजाणाएपासइपडिलेहएनावक्रंखंतिएसअणगारेत्ति
पवुञ्चति अरद्आउट्टेखेमेहावीति रमणंरतिःतदऽभावोऽरतितापंचविधाचारविषया मोहोदयात्कपायाभिष्वंगजनितांमातापित्राद्यु
त्पापितांसइति अरतिमान्मेवावीविदिताऽसार संसारस्वभावःसन्आवर्तते निवर्तयेत्तद्वदमुक्तं भवति संयमेचारतिर्नविषयाभिष्वं
गेहतेकंडरीकस्येव अतोविषयाभिष्वंगहते कंडरीकस्येव अतोविषयाभिष्वंगेर तिनिवर्ततेतसंयमेचरतिर्कुर्वीत तद्विहितरतेस्तुनकिं
चिद्वाधयैनापीहापर सुखोत्तरबुद्धिः आहचक्षतितलशयनंवाप्रांत भिक्षाशनंवासहज परिभवोवानीच दुर्भाषितंवा महतिफलविशेषे
नित्यमभ्युद्यताना नमनसिनशरीरे दुःखमुत्पादयति । तणसंधारनिसिणोवि मुणिवरोभट्टरागमयमोहो जंपावइमुत्तिसङ्कक्तोतं
चक्रवर्तीवी । संयमारतिनिवृत्तचसन्क्रं गुणमवाप्नोतिइत्याह खणंसिसुक्कोपरमनिरुद्धं कालःक्षणःजरत्पट्टशटिकापाटनदृष्टांतस
मयप्रसाधितः तत्सुक्तोविभक्ति परिणामाद्वाक्षणेनाष्ट प्रकारेणकर्मणा संसारबंधनैर्वाविषयाभिष्वंगस्तेहादिभिर्मुक्तोभरतादिवत्पु
नरनुपदेशवर्त्तनः कंडरीकाद्यास्तेचातुर्गतिक संसारवर्त्तनो दुःखसागरमधिवसंतीत्याहच अणाणाएत्ति आज्ञाप्यतेआज्ञाहिता
हितप्राप्तिपरिहार रूपतयासर्वज्ञोपदेशः तद्विषयोऽनाज्ञा तयास्युपापरीपहोपसर्गेः एकेमोहनीयकर्मोदयात्कंडरीकादयो न सर्वेसं
यमात्समस्तद्विषयमरुपाच्चि वत्तंतेऽपीतिसंभाव्यते किंभूताःसंतोनिवर्त्तते इत्याहमंदाजडाः अपगतकर्त्तव्याकर्त्तव्यविवेकाः कुत
एवंभूताः यतोमोहेन प्राहताःमोहोऽज्ञानंमिथ्यात्वमोहनीयंवातेनप्राहताव्याप्ताः तदेवमवाप्तचारित्र्योपिकर्मोदयात्परीपहोदयेकतलिं
गःपश्चाद्वावतामालंयते इत्युक्तं अपरैतुस्वरुचिविरचिततृत्तयो नानाविधैरुपायैर्लोकादर्थजिष्टक्षवःकिलवयंसंसारदुहिम्ना आरंभविप
याभिष्वंगेषुप्रवर्त्तन्तेइति दर्शयतिअपरिगृह्यभविस्वामोत्तिपरिसंतादात्मनोवाक्कायकर्मभिर्गृह्यतेइतिपरिग्रहःसयेषांनास्तिइतिअपरि
ग्रहाएवंभूतावयंभविष्यामो इतिशाक्यादिमतानुसारिणः स्वयूष्यावाससुत्याचचीवरादिग्रहणंप्रतिपाद्यन्ते ततोल्भान्कामान्अभिगाहंते
खेवंतेअथत्रतोपादानात्तेषाण्यपिग्राह्याणि अहिंसकावयंभविष्यामःएवमसृपावादिन इत्याद्यप्यायोज्यतदेवंप्रव्रज्यावेपधारिणोलब्धा
न्कामान्अवग्राहंते तज्जाभायंच तदुपायेषुप्रवर्त्तते इत्याह अणाणाएत्ति अनान्नयास्वैरिण्यानुध्या मुनयइतिमुनिवेपविडंविनःका
मोपायान्प्रत्य पेक्षंते कामोपायारंभेषु पौनःपुण्येनलगन्तीत्याहचएत्यमोहेत्तिअत्रास्मिन् विषयाभिष्वङ्गाज्ञानमयेभावमोहे पौनः
पुण्येनसण्णानिपिणा निमग्नाःपंकेचमया नागाइवात्मानमाकटुं नालंइत्याह योह्व्वाएणोपाराएयोहिसहानदीपूरसध्येनिसग्नोभ
वति असौनार्वाकृतीरं नपरतीरमिति एवमिति एवमिहापि कुतश्चिन्मिसित्तात्त्यक्त गृहगृहिणीपुत्र धनधान्यहिरण्यरत्नकुष्यदासी
दासादितिभावः आकिंचिन्प्रतिज्ञाय आरातीयतीयरदेशात् गृहवाससौख्यात्निगार्त्तःसन् नोह्व्वाएत्ति भवतिपुनरपिवातभोगा
भिलापितया यथोक्तसंयमाभावेतत्क्रियायाविफलत्वात् नोपाराएत्तिभवतिउभयतोमुक्तबंधनानुक्तवेलाच उभयध्वनो नगृहस्योनापिप्रव्र
जितइति येपुनरप्रशस्तरतिनिर्हृत्ताःप्रशस्तरतिसहितास्ते किंभूताभवन्तीत्याह विसुत्ताङ्गतिविविधमनेकप्रकारद्रव्यतो धनस्वजनानुपं
गात् भावतोविषयकपायादिभ्योऽनुसमयं सुच्यमानत्वान्मुक्ताजोजनाः सर्वस्वजनभूतानिर्भमत्वात् पारगामिनोभवन्ति पारोमोक्षलं
गंतुंशीलं येपातेपारगामिनस्ते सुक्तं भवतिइतिपूर्वणसंबंधः कथंपुनःसंपूर्ण पारगामि वं भवतीत्याह लोभंअलोभेणत्ति इहहिलोभः
सर्वसंगाना दुस्त्यजोभवति अतस्त्रलोभं तद्विपक्षेणोऽलोभेन जुगुप्समानोनिंदन्परिहरन् किंकरोतीत्याह लङ्केकामेत्ति लब्धान्प्रा
प्तान्इच्छासदनरूपान् कामान्आभिगाहतेनखेवते योहिशरीरादावपिनिवृत्तलोभः स्यामाभिष्वङ्गवान्भवति ब्रह्मदत्तांस्तितक्षित

शीलंगाचार्यकृतटीका

इत्येतैर्विरूपरूपैरिष्टानिष्टरूपतया नानारूपैः प्रज्ञानैः प्रकटैर्ज्ञानैरपरिचीयमाणैः सङ्गिः किंकुर्वादित्याह आर्यदृष्ट्यादि आत्मनो
 अर्थ आत्मार्यः सचज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मकोन्यस्वनर्थ एवायवात्मनेऽस्ति प्रयोजनमात्मार्यमात्र चारित्र्यानुष्ठानाभयवाच्यायतोऽपर्यवसानान्
 मोक्ष एव सानान्मोक्ष एव सचासावर्थवायताऽर्थो अतस्तंयद्विवायतोमोक्षोऽर्थप्रयोजनं यस्यदर्शनादि तत्रस्यतत्तथासमनुवासयेदिति
 वसनिवास इत्यस्माद्धेतुमणिर्जन्तालिङ् संसम्यग्यथोक्तानुष्ठानेन अनुपस्थादनभिकांतं वयःसंप्रेक्ष्य जगन्मवसरंप्रतिपद्य श्रोत्रादिविज्ञा
 नानांवा प्रदीणतामधिगम्य ततश्चात्मार्यसमनुवासयेरात्मनि विदध्याअथवार्थवशादिभक्ति पुरुषपरिणामइतिक्रत्वा तेनचात्मार्येन
 ज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मके नात्मानसनुवासयेद्वावयेद्भजयेत् आयतार्थंवा मोक्षाख्यं सम्यक् पुनरागमानतात्विति यथोक्तानुष्ठानात्
 आत्मात्मना समनुवासयेदिति परिसमाप्तौब्रवीमीति सुधर्मस्वामीजंबूस्वामिनमिदमाह यद्गवतावर्द्धमान स्नामिनार्थतोऽस्यधायि
 तदेवाहृत्वात्मनावच्मीति द्वितीयाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकइति उक्तः प्रथमोद्देशकः साप्रतं द्वितीयस्य व्याख्याप्रतन्यते अस्यचायमभिसं
 बंधइहविषयकपात्र सातापितादि लोकविजयेन मोक्षावाप्तिहेतुभूतं चारित्र्यं यथासंपूर्णं भावमनुभवत्येवं रूपोऽध्ययनार्थोधिकारः
 प्राग्निरदेशि ततसातापितादिलोक विजयेनरोगजराद्यनभिभूत चेतनासात्मार्यसंयमोऽनुष्ठेय इत्येतत्प्रथमोद्देशकेभित्तिंदृष्टापि
 तस्मिन्नेव संयमेवर्त्तमानस्य कदाचिन्मोहनीयोदयाहि रतिः स्यादज्ञानकर्म लोभोदयाहा अध्यात्मदोषेण संयमेनहृदयं भवेदित्यतो
 अरत्यादिव्युदासेन यथासंयमेनहृदयंभवति तथानेनप्रतिपाद्यते अथवायथादप्रकारं कर्मापचीयते तथाम्निन्धयनेन प्रतिपाद्यतइत्य
 ध्ययनार्थोधिकारे अस्यधायितञ्च कथंर्चीयतइत्याह अरईंआउट्टेसेमेहावी अस्यचानंतरसूत्रेण संबंधोवाच्यः सचायंआउट्टं समगु
 वासेज्जासि आत्मार्यसंयमं सम्यक्कुर्यात्तत्रच कदाचिदरत्योद्भयो भवेत्तदर्थमाह अरईंइत्यादि परंपरसूत्रसंबंधस्तु खणंजाणाहिपंडि
 एक्ष्यं चारित्र्यावसरमवाप्यारतिं नकुर्वादित्याह अरईंइत्यादि आदिसूत्रसंबंधस्तु सुयंमेआउसं तेणंभगवया एवमक्खायं किंतञ्जुत
 मित्याह अरईंआउट्टेसेमेहावीरमणं रतिमदभावोऽरतिस्ता पञ्चविधाचारविषया मोहोदयात्कपाचाभिपंगजनितां सातापितकलता
 द्युत्पापितां रुदित्यरतिसान्नेधावी विदितसारसंसारस्वभावः सन्नावर्त्तेतनिवर्त्तयेदित्युक्तंभवति संयमेवारतिर्नैविषयाभिष्वङ्ग सते
 कंडरीकस्येवेत्यत इदमुक्तंभवति विषयाभिष्वङ्गेरतिर्निवर्त्तेत निवर्त्तनंचैवमुपजायते यदिदगविषयकं बालसानाचारी विषयारति
 रत्यद्युते पौंडरीकस्येवति ततयेदमप्युक्तंभवति संयमेरतिंवुर्वीति तद्विहितरतेस्तु नकिंचिद्वाधायैनापीहार सुव्योत्तरवृद्धिरित्याह
 च चितितलगयनंवा प्रांतभिजागनं सहजणरिभत्रोवानीच दुर्भापितंवा सहतिफलविशेषे नित्यभभ्युद्यतानां नमनस्मिनशरीरे दुःख
 सुत्याद्यन्ति तणसंयारणिमणोविमुणिवरो भट्टरागमयमोहो जंपावइमोक्ति सुहंकत्तोतइहवट्टीवि अतहि चारित्रमोहनीय ज्योप
 गसादवाप्तचारित्रस्य पुनरपितदुदयादवदिधाविशोरनेन सूत्रेणोपदेशोदीयते तेज्जावधावनसंयसा तयैहेतुभिर्भवति तन्निवृत्तिकारो
 गायायाचाटवीउट्टेसेगाहा इहहिप्रथमोद्देशके वृत्तगोनिर्युक्तिगाया अस्मिंस्त्रियमेवैकेत्यतो मंदबुद्धेः स्यादारेकायाययमपि तत्रचै
 त्येचैत्यतोविनेय सुत्रप्रतिपत्त्यर्थं द्वितीयोद्देशकप्रवणमिति कश्चित्पुण्डरीकदेशीयः संयमेसप्तदशभेदभिन्ने हृदयिधिलो मोहनीयो
 दयादरत्युद्भवन्मोहोदयोव्याध्यात्मिकैर्दोषै भवत्तेवाध्यात्मिकादोषा अज्ञानलोभादय आदिग्रहणादिच्छा मदनजामानां परिग्रहोमोह
 स्याज्ञानलोभकामाद्यात्मकत्वात्तेषां वाध्यात्मिकत्वादितिगायार्थः ननुचारितमतोमेधायिनोचनेनसूत्रेणोपदेशोदीयते यथासंयमेरति
 अपवर्त्ततेमेधावी बान्धविदितसंसारस्वभावोविवर्जितोयच्चैवंभूतोना सौविरतिसाम्बन्धैर्नविदित वेदइत्यनयोः सहानवस्थान लक्षण
 विरोधेन विरोधाच्छायातपयोरिवानेकत्वावस्थानमुक्तञ्च ततज्ञानमेव नभवति यस्मिन्नुदितेविभाति रागगणः तमसः कुतोऽस्तिगतिर्वि
 नकरकिरणाग्रतः स्यात् इत्यादि योक्तज्ञानीमोहोपहतचेताः रुविषयाभिष्वङ्गमेयमे सर्वहंइप्रत्यनीकेरत्यभावं विदध्यादाहच
 अज्ञानांवाच्च दुल्लवगितापंगविच्छेपितास्तेकामे शक्तिन्धति विभवोभोगतुं गार्ज्जनेवा विह्वलितंभवतिहि सहामोक्षमार्गंकतानंताल्प

स्वप्ने विटपि निकपत्यंशमिच्छेद्भजेद्भुजैः नैतन्मृष्यामहेयतोक्ष्णवाप्त चारितस्यायसुपदेशो दिशितंचारित्वावाप्तिश्च न ज्ञानमृतेतत्कार्यं
 त्वाच्चारितस्य न च ज्ञानाचारात्वाविरोधोपि तु रत्यरत्योस्ततश्च संयमगतारतिरेवारत्या बाध्यते न ज्ञानमतोज्ञानिनोपि चारितमोह
 नीयोदयात्वं यमेत्यादेवारतिः यतो ज्ञानस्यैव बाधकं न संयमारतेस्तथाचोक्तं ज्ञानं भूरियथार्थवस्तुविषयं स्वस्य हि पोषाधकं रागारानि
 शमायहेतुमपरं युक्तं न कर्तृस्वयंदीपोयत्तमसि व्यनक्ति किमनोरूपं सववेक्षतां सर्वः स्वविषयं प्रसाधयति हि प्रासंगिकोऽन्यो विधिः तथेद
 मपि न भवतः कर्णविवरमगमाज्जंघा वलवानिन्द्रियग्रामः पंडितोऽप्यतस्त्वृत्तीत्यतेयत्विदेतत् अयवानारत्यापन्न एवैवमुच्यते अपि
 त्वयसुपदेशो मेधावी संयमविषये साविधादरतिमिति संयमारतिनिवृत्तश्च सन्कंशुणमवाप्नोतीत्याह खण्डिसिमुक्ते परमनिरुद्धः का
 लोक्ष्णो जरात्पट्टसाटि कापाटनदृष्टांतसमय प्रसाधितस्तत्सुक्ता विभक्तिपरिणामाद्वा क्षणेनाटप्रकारेण कर्मणा संसारबंधनैर्वा
 विषयाभिष्वङ्गस्ते हादिभिर्मुक्तो भवतादिवदिति ये पुनरुपदेशवर्त्तिनः कंडरीकाद्यास्ते चतुर्गतिक संसारवर्त्तिनो दुःखसागरमधिवसं
 तीत्याह च अणाणाण्ड्यादि अज्ञाप्यत इत्याज्ञा हिताहितप्राप्ति परिहाररूपतया सर्वज्ञोपदेशस्तद्विषयया अनाज्ञातया सत्याः स्पृष्टाः
 परीपक्षोपसर्गैरपिशब्दः संभावनायां सच भिन्नकमो निवर्त्तत इत्यस्मादन्तरं द्रष्टव्य एके मोहनीयोदयात् कंडरीकादयो न सर्वे संयमा
 त्समस्तद्विषयमरूपान्निवर्त्तन्ते पीतिसंभाव्यते एतन्मोहोदयस्येत्यपिशब्दार्थः किंभूताः सन्तो निवर्त्तन्त इत्याह मंदाजडा अपगतकर्त्त
 व्याकर्त्तव्यविवेकाः कुत एव भूतयोतामोहेन प्राहतामोहो अज्ञानं मिथ्यात्वमोहनीयवानेन प्राहतागुणितता उक्तञ्च अज्ञानं खलुकटं
 क्रोधादिभ्योपि सर्वपापेभ्यः अर्थहितमहितं वा न वेत्ति येनाह तोलोक इत्यादि तदेवमवाप्तचारितोपि कर्मोदयात्परीपक्षोदये कृतलिंग
 पश्चात्भावतमालंबत इत्युक्तं अपरे तु स्वरुचिरचितवृत्तयो नानाविधैरुपायैर्लोकादर्थं जिहृक्षवः क्लिबधं संसारादुहिग्ना सुसुक्ष्मस्तेषु
 तेषु चारं भविष्याभिष्वङ्गेषु प्रवर्त्तत इति प्रदर्शयति अपरिण्णहा इत्यादि परिःसमं तान्नोवाकाय कर्म भिर्गृह्यत इति परिग्रहः सयेषां
 नास्ति इत्यपरिग्रहा एव भूता वयं भविष्याम इति शाक्यादिमतानुसारिणः स्वयूथ्यावाससुत्याय चीवरादिग्रहणं प्रतिपद्य ततलब्धान्का
 मानभिगाहंते सेवन्तेति व्यत्ययेन चैकवचनमित्यत्र वात्यत्र ततोपादानाच्छेषाण्यपि ग्राह्याण्यहिंसकावयं भविष्याम एवमसृपावादिन
 इत्याद्यप्यायोज्यं तदेवं शैलूपाद्वान्यथा वादिनो न्यथाकारिणः कामार्थमेव तांस्तान् प्रव्रज्यादिवेपान् बिभ्रत्युक्तञ्च स्वेच्छाविरचित
 शास्त्रैः प्रव्रज्यावेपधारिभिः क्षुद्रैः नानाविधैरुपायैर्नाथवन्सुख्ये तेलोक इत्यादि तदेव प्रव्रज्यावेपधारिणो लब्धान्कामानवगाहन्ते
 तस्माभार्थं च तदुपायेषु प्रवर्त्तत इत्याह अणाणाण्ड्यादि अनाज्ञया स्वैरिणा बुद्ध्या सुनय इति सुनिवेपविडं विनः कामोपायान् प्रत्युपे
 क्षन्ते कामोपायारंभेषु पौनःपुण्ये न लगतीत्याह च एतद्व्यादि अत्रास्मिन् विषयाभिष्वङ्गा ज्ञानमयेभावमोहे पौनःपुण्ये न सन्नानि
 पणानिमग्नाः पंकावसग्नानागा इवात्मानमाकटुं नालमित्याह शोचन्वा एषोपारा एयोहि मध्ये महानदी पूर्णनिमग्नो भवत्यसौ नाराती
 यतीरायनापि पारे महानदी पूर्णमिति एवमिहापि कुतश्चिन्मिचित्तान्त्यक्तगृहगृहिणीपुत्र धनधान्यहिरण्यरत्नकुण्डासीदासादिविभ
 वआकिंचन्यं प्रतिज्ञायाराती यतीरदेशादगृहवासा सौख्यानिर्गतः सन् नो ह्यवा एत्ति भवति पुनरपि वांतभोगाभिलाषितया यथोक्तं
 संयमाभावे तत्क्रियाया विफलत्वान्नोपारा एत्ति भवति उभयतामुक्तबंधनानुक्तो जीवो भयभ्रष्टो न गृहस्थानापि प्रव्रजित इत्युक्तंच ईद्रि
 याणि न शुभानि लालितानि न चेच्छ्यामानुष्यं दुर्लभं प्राप्य न मुक्तं न विशोपितमिति ये पुन प्रशस्तरतिनिवृत्ताः प्रशस्तरतिमधिगम्य
 नास्ते किंभूता भवन्तीत्याह विमुक्ता इत्यादि विविधमनेकप्रकारं द्रव्यतो धनस्वजनानुपगाद्भावतो विषयकपायादिभ्यो नुसमं यसुच्यमाना
 एव भाविनि भूतवदुपचारानुसृक्तास्ते जनाः सर्वस्वजनभूता निर्ममत्वापारगामिनो भवन्ति पारोमोक्षः संसारार्णव तटवृत्तित्वादेतत्कार
 णानि ज्ञानदर्शन चारित्याण्यपि पार इति भवति हितादर्थ्यान्ताद्यम यथातं दुलान् वर्धति पर्जन्योऽतस्त्वं पारं ज्ञानदर्शनचारित्याख्ये गन्तुं
 शीलं येषां तेषां पारगामिनो सुक्ता भवन्तीति पूर्वेण संबन्धः कथं पुनः संपूर्ण पारगामित्वं च भवतीत्याह लोभं इत्यादि इह च लोभः सर्वसंगा
 नादुत्थजो भवति तथा हि क्षुपकात्रे यथा तर्गतस्याप्रगत शेषकवायस्यापि खण्डशः क्षिप्यमाणोऽप्यनुबध्यत इत्यसंलोभं तद्विपक्षेण लोभेन

जुगुप्समानो निन्दन्परिहरन् किं करोतीत्याह लब्धे कामे इत्यादिलभ्यान् प्राप्तानिच्छामदनरूपान् कामान्नाभिगाहने योहिशरीरा दावपिनिवृत्तलोभ सकामोभिष्वद्वान्नभवति ब्रह्मदत्तामन्वितचित्रवदिति प्रधानात्यलोभपरित्यागेन चोपसर्जनाधमन परित्यागे द्रष्टव्यस्तद्यथाकोषं चात्याजुगुप्समानो मानं सार्धवेनमायामार्ज्जवेनेत्याद्यप्यायोज्जं लोभोपादानन्तु सर्वकपायप्राधान्यस्यापनार्थमुपा ददेतयाहितप्रवृत्तः साध्यासाध्यविवेकविकलः कार्यकार्यविचाररहितः सन्नर्चकदत्तदृष्टिः पापोपादानमास्यायसर्वाः क्रियाः अधितिष्ठ तीतितदुक्तं धावेद्गोचरं तरद् सायरं भमदगिगिगिउं देससारेद्वंधं पिच्छ पुरिसो जोहोद् धगगुदो अउद्वज्जं वहद्भरं सद्दह्म हंपावमायरद् धट्टो जुलगीलजाद् पच्चयद्विदं चलोभुद् उवचद्दत्त्यादि तदेवंकुतश्चिन्मिन्नित्तेहापि लोभादिनानिःकस्य पुनर्लोभादि परित्यागः कार्योन्वस्तु लोभं विनापि प्रवृत्तां प्रतिपद्यत इति दर्शयति विणा विलोचं इत्यादि कश्चिद्भरतादिभिः येण्णो लोभापगमादि

विणेतुलोभं शिक्खम्मएसअकस्मेजाणए पासेपडिलेहाए गावकं खुति एसअणगारेत्तिपवुच्चई अहो यराओपरितप्पमाणे कालाकालसमुट्ठाई संजोगट्ठी अट्ठालोभी आलुपेसहसाकारे विणिविट्ठच्चि ते एत्थसत्थेपुणोपुणो सेआयवले सेणाइवले सेसयणवले सेमित्तवले सेपेच्चवले सेदेववले सेरायवले सेचोरवले सेअतिथिवले सेकिविणवले सेसमणवले इच्चेतेहिंविख्वरुवेहिं कज्जेहिंदंडसमादा

भाषा

सूत्रलोभश्रंङीनिकुम्भ कहतां प्रवृत्त्याद्यादरी सूत्रोसंयमजेपालेते अकस्मै वातिया कस्मै च्यारिरहित उत्पन्न निरावरणज्ञानकृतो जाणेविशेषयकी पासेतेसामान्ययकी जेहभणीसर्वसंगमाहिलोभश्रंङता दोहिलोजेतेश्रंङ्योतोअवश्वकस्मै लोचययाइइसोजाणीस्यो करिवो तेकहेछेपडिलेहणाए कहतादोपगुणानी पर्यालोचनाइलोभनवांछे सर्वथां निरीहपणे प्रवर्त्ते एअनगारमाधु विशेषेकहिये इत्यर्थः हिवे एहयकी जेविपरीततेकहेछे सूत्रं अहोयक० अहोरात्रं परितयमानः कालाकालसमुत्थार्थसंयोगार्थी अर्थालोभी आलुं पः सहसाकारो विनिविट्ठचित्तो अतश्च स्त्रियवीकायाद्युपघातकारिणि मौनः पुण्ये नवर्त्तते किञ्च सुमान् आत्मवलं मेभावीति कृत्वा एवं ज्ञातिवलं स्वजनवलं मित्रवलं तथा प्रेत्यवलं अस्मिन्नुत्ते परभवे सुखी भविष्यामि इति कृत्वा तथा देववलं राजवलं राजवलं मेभावीति चौरभागं लास्यामीति चौरालुपचरति इति इति चौरवलं अतिथिवलं सेरूपणवलं अमणवलं मेभावीति कृत्वा इत्यमुना प्रकारेण एतेना नाप्रकारैर्कायैर्दंडसमादानं दंडः प्राणिघातरूपस्तस्य समादानग्रहणं संप्रेष्य पर्यालोच्य किमिति तदात्मवलादिकं समनाभविष्यत वद ह्मिदं नो करिष्यमिति भयात्क्रियते एवता वदद्दिह भवमात्रित्य दंडसमादानमुपन्यस्तं कैश्चित् परमार्थमजानानैः परमार्थदंडसमादानं क्रियते पावमोक्तोक्ति० समपापलोचो भविष्यतीति नन्वमानो दंडसमादानाद्यप्रवर्त्तते अथवा आशंसा अप्राप्तस्य प्राप्तिप्रार्थनंतर्दयं ययाममैतस्मिन् क्रियमाणे परभवे राज्यादिप्राप्तिर्भविष्यति इत्यर्थे प्राणिघातकारिणी क्रियाकुरुते जे जीवसंयमयकी पराङ्मु खते अहोरा त्रिपरितप्यमान कार्यव्याकुलचित्त तथा कालप्रकालनेविषे सुसुत्याइसंयोगार्थी अर्थनो लोभी आलुं पे कंठच्छेदादिकारक सहसाकारे अ विमास्यानो करणहारविनिविट्ठचित्त अनेकविविधवस्तुविषे निविट्ठचित्त एत्थसत्थे इगिष्टयिवीकायादि उपघातकारि पापगुरुविषे वलीवलीप्रवर्त्ते तथा कार्यविशेषि प्राणघातकारिणी क्रियाविषे प्रवर्त्ते तेकहेछे सेआयवले एआहारादिकस्यो हंतो आत्मवलभणीयास्ये एवं ज्ञातिनोवल स्वजननोवल मित्रनोवल कहतां सुभसाहाय्यदेस्य प्रेत्यवलं इणेकस्ये परलोकनो वल सुभनेयास्ये तथा देवनोवल राजनोवल सुभनेयास्ये इसो जाणी राजसेवाने जालिआरंभकरे चोरवलं कहता एचोरआखानो भागदेस्ये इसो जाणी चोरनेसाहा य्यादिककरे अतिथिनो सुभनेवल्लस्ये एहभणी अतिथिनी भक्तिकरे एवं रूपणअमणार्थं रूपणवणीमगादिकतेहनो वलसुभनेया स्येतया अमणगाव्यादिकनो वलसुभनेयास्ये इण्णिपरे एतलेकार्ये करी दंडसमादान प्राणिघातकरणसंपेहाए आलोचनेतेस्य जेज्ज

टीपिका टीका

वत् तदेवं कृतश्चिन्मिच्छत् सहायिलोभादिना निःकस्य पुनर्लोभादिपरित्यागः कार्यः विनापिलोभं निःकस्य प्रवृत्त्यां प्रतिपद्यते विण्दन्तुलोभं इति पाठांतरं संज्वलनसंज्ञकमपि लोभं विनीय निःकृतोपनीयैव एवंभूतः सप्तकर्माभ्यपगतघातिकर्मचतुष्टयाविर्भूतानावरणज्ञानो विशेषतो जानाति सामान्यतः पश्यति एतदुक्तं भवति एवंभूतो लोभो येन तत्क्षये मोहनीयक्षये वावश्यं भावी घातिकर्मक्षयः तस्मिन् अनिरावरणज्ञानसद्भावः ततोपि भवोपग्राहिकर्मापगमः अतो लोभापगमे अकर्मादित्युक्तं यतश्चैवंभूतो लोभो दुरन्तं तद्वातो चावश्यं कर्मक्षयतेन किं कर्तव्यमित्याह पडिले छाणवकां खन्ति प्रतुपेक्षणाया गुण दोषपर्यालोचनयोपपन्नः सन् लोभनावकाञ्चति नाभिलषतीति एषोऽनगरादित्युच्यते अनगराभावविपरीतश्च अहोरात्रो परितप्यमानो कालाकालसमुत्थायी संयोगद्वीच्छालोभी आलुं पसहसाकारे विगि विवृचिन्ते एत्यसत्ये पुणोः सेयां दूबले सेमित्तवले सेपेक्षवले सेरायवले सेचोरवले सेच्यति हिवले सेकिविणवले सेसमगवले अहोरात्रपरितप्यमानः कालाकालसमुत्थायी संयोगार्थी अर्थालोभी आलुं पः सहसाकारो विनिविट् चित्तो अतश्च पुष्टिवीकायाद्युपघातकारिणि पौनःपुन्येन वर्तते किञ्च सेयायवले आत्मनो बलं शक्त्युपचयं आत्मबलं तन्मेभावीति कृत्वा नानाविधैरुपायैरालमुष्टये तास्ता क्रिया ऐहि का मुष्मिकोपघातकारिणी विधत्ते तथा मां सेन पुष्टये मां समिति कृत्वा पक्षेन्द्रियघातादावपि प्रवर्तते अपसञ्चालुं पनादिकाः सूत्रेणैवोक्ताः एवंजातिबलं स्वजनबलं मेभावीति तथा तन्मित्रबलं मेभविष्यति येनाह मापदं सुखेनेव निस्तारिष्यामि तत्रेत्यवलं मम भविष्यतीति अजादिकमुपहतिं तथा देवबलं भावीति पचनादिका क्रिया विधत्ते राजबलं वामेभ विष्यति राजानमुपचरति चौरभागं वालास्यामि चोरा मुपचरतिः अतिथिवलं वामेभ विष्यतीति अतिथी मुपचरति एतदुक्तं भवति तद्दुर्लभं पिदं डो न निक्षेप्यः एवंरूपणस्य अमणार्थमपि वाच्यं दूस्तेते हिं विस्वरवेहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं सपेक्षा एभया कज्ज दू पावमो कखोत्ति मत्तमागो अदुवा आसंसा एतं परिणावमेहावीणे वसयं ए एहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं ज्ञाणे वसो हिं दंडं समादाणं भावे ज्ञाणे वकां ए एहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं समणु जाणे ज्ञा एसमग्गे आयरि एहिं पवेदि ए जहेत्य कुसलेणो वलिं पि ज्ञासिन्ति वेमि लोग विजयस्य हिं दूओ उद्दे सओ सम्म तो दूस्तेते हिं इत्येवं पूर्वोक्तैर्विरूपरूपैर्नाना प्रकारैः पिंडदानादिभिः कार्ये दंडं समादानमिति दंड्यन्ते व्यापा

शीलंगाचार्यकृतटीका

नापिलोभं निःकस्य प्रवृत्त्यां प्रतिपद्य पाठांतरं वा विण्दन्तुलोभं संज्वलनसंज्ञकमपि लोभं विनीय निःकृतोपनीयैव एवंभूतः सप्तकर्माभ्यपगतघातिकर्मचतुष्टयाविर्भूतानावरणज्ञानो विशेषतो जानाति सामान्यतः पश्यत्ये तदुक्तं भवत्येवंभूतो लोभो येन तत्क्षये मोहनीयक्षये वावश्यं भावी घातिकर्मक्षयस्तस्मिन् अनिरावरणज्ञानसद्भावस्ततोपि भवोपग्राहिकर्मापगम इत्यतो लोभापगमे कर्मादित्युक्तं यतश्चैवंभूतो लोभो दुरन्तः तद्वातो चावश्यं कर्मक्षयस्ततः किं कर्तव्यमित्याह पडिले छाणवकां खन्ति प्रतुपेक्षणाया गुणदोषपर्यालोचनयोपपन्नः सन् अथवा लोभविपाकं प्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्य तद्भावे गुणज्ञ लोभं नावकाञ्चति नाभिलषतीति पश्चात् जानोपहतांतः करणोऽप्रशस्तान्तरस्थान विषयकपायाधुपपन्नस्त पूर्वोक्तं विपरीततया सर्वसंतिष्ठते तथा च लोभलोभेन कुगुप्समानो नन्वाकां कामाच्चावगाहते लोभमपनीय निःकस्य पुनरपिलोभैकमनाः सकर्मान जानाति नापि पश्यत्यप्युच्यते प्रत्युपेक्षणाया भिकाञ्चति यच्च प्रथमोद्देशके प्रशस्तगुणान्तरस्थानमवाचि तच्च वाच्यमाह च अहोरात्रो इत्यादि अहोरात्रं परितप्यमानः कालाकालसमुत्थायी संयोगार्थी अर्थालोभी आलुं पसहसाकारो विनिविट् चित्तो गच्छेद्विधिवीकायाद्युपघातकारिणि पौनःपुन्येन वर्तते किञ्च सेयायवले आत्मनो बलं शक्त्युपचयं आत्मबलं तन्मेभावीति कृत्वा नानाविधैरुपायैरालमुष्टये तास्ता क्रिया ऐहिका मुष्मिकोपघातकारिणी विधत्ते तथा मां सेन पुष्टये मां समिति कृत्वा पक्षेन्द्रियघातादावपि प्रवर्तते अपसञ्चालुं पनादिकाः सूत्रेणैवोक्ताः एवंजातिबलं स्वजनबलं मेभावीति तथा तन्मित्रबलं मेभविष्यति येनाह मापदं सुखेनेव निस्तारिष्यामि तत्रेत्यवलं मम भविष्यतीति अजादिकमुपहन्ति तथा देवबलं भावीति पचनादिका क्रिया विधत्ते राजबलं वामेभ विष्यति राजानमुपचरति चौरभागं वालास्यामि चोरा मुपचरतिः अतिथिवलं वामेभ विष्यतीति अतिथी मुपचरति एतदुक्तं भवति तद्दुर्लभं पिदं डो न निक्षेप्यः एवंरूपणस्य अमणार्थमपि वाच्यं दूस्तेते हिं विस्वरवेहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं सपेक्षा एभया कज्ज दू पावमो कखोत्ति मत्तमागो अदुवा आसंसा एतं परिणावमेहावीणे वसयं ए एहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं ज्ञाणे वसो हिं दंडं समादाणं भावे ज्ञाणे वकां ए एहिं कज्जे हिं दंडं समादाणं समणु जाणे ज्ञा एसमग्गे आयरि एहिं पवेदि ए जहेत्य कुसलेणो वलिं पि ज्ञासिन्ति वेमि लोग विजयस्य हिं दूओ उद्दे सओ सम्म तो दूस्तेते हिं इत्येवं पूर्वोक्तैर्विरूपरूपैर्नाना प्रकारैः पिंडदानादिभिः कार्ये दंडं समादानमिति दंड्यन्ते व्यापा

नादिकाः क्रियाविधत्ते राजवलंवासेभविष्यति चोरभागंवासमन्तास्यामिचोरानुपचरति अतिथिवलंवासेभविष्यतीतिअतिथीनुपचरत्य
तिथिर्हिनिस्पृहोभिधीयत इत्युक्तञ्च तिथिपूर्वोत्पत्तिः सर्वेयत्नायेन सहात्मना अतिथितंविजानीयाच्छेपसभ्यागतंविदुः एतदुक्तंभवति
तद्वैलार्थमपि प्राणिषु दंडोननिक्षेपइति एवंकृपणत्रयणार्थमपि वाच्यमित्येवं पूर्वोक्तैर्विरूपरूपैर्नानाप्रकारैः पिंडदानादिभिःकार्यै

संप्रसादभयाकञ्जतिपा वसोकलोत्ति मस्यमाणेअदुवाआसंसाए तंपरिणायमेहावी शेवसयंएए
हिकज्जेहिं दंडंसमारंभेज्जा शेवसंएएहिकज्जेहिंदंडंसमारंभावेज्जा शेवसंएएहिं कज्जेहिंदंडं
समारंभंतेवि अण्णस मणुज्जाणेज्जा एसमग्गेआरिएहिं पवेदिएज्जेत्थ कुसलेणोवलि
पिज्जासित्तिवेमिसे असइउच्चागोए असतिंणोवागोएणोहीणेणोअतिगित्तेणोपी हेइतिसंखा

भाषा

एतलानकरत तोसुक्कने एत्तालवलादिकनज्जत एहवोविमासीभययक्की करिये अथवावीहनेकरिये तयावलीसुक्कनेइगिकीधे पापनो
मोचज्जस्ये इत्थं मानतो अनेकज्जकायनोवधकरे अथवा आशंशाकहता अप्राप्तपाभिवानो अभिलाषतेहने अर्थि इगिकीधेसुक्कने
राज्यादिप्राप्तिपरमविज्जस्ये इसोजाणी अनेकप्राणिजननादिक्रियाकरे हिंवेइत्थं जाणीकिसंकरिखुं तेकहेछे सूत्तं तंपरिणायमेहा
वीणेवसयंएएहिं कज्जेहिंदंडंसमारंभेज्जाशेवअन्नं चएएहिंकज्जेहिं दंडंसमारंभावेज्जाएएहिंकज्जेहिंदंडंसमारंभंतेविअण्णसमणु
ज्जाणेज्जा एसमग्गेआरिएहिंपवेदिए ज्जेत्थकुसलेणोवलिपिज्जासित्तिवेमि तेपूर्वोक्तदंडसमादानादितंजपरिचया परिज्ञायमेधावी
पण्डितःप्रत्याख्यानपरिचया परिहरेदितिदर्शयति नेवस्वयं एतैरात्मवलादिकैः कार्यैर्कर्तव्यं समुत्थितैः सज्जिदंडं सत्वोपधातंसमारभेत
नाप्यन्यमेधिःकार्यैर्दंडं समारंभवति एतैःकार्यैःदंडं समारंभमाणमन्यं नसमसुजानीवात् एएउपदेगस्तीर्थकृद्भिरभिहितः एवंभूतमा
गंज्ञात्वाकिंकर्तव्यमित्याह यथाएतच्छिन् दण्डसमादाने कुशलोनिपुण आत्मानंनोविलंपयेदिति तत्संछिद्यमात्मानंनकुर्वीत् इतिब्रवी
मीतिपूर्ववत् तेपूर्वोक्तदण्डसमादानादिकज्जपरिचयाइं जाणीमेधावीपण्डितप्रत्याख्यानपरिचयाइं परिहरे इसोकहेछे स्वयंआपणपे
दण्डप्राणियानोवातसमारंभेनहीं अनैरापासिइएणे कार्यैर्दंडसमारंभावेनहीं अनैरोएणे आलवलादिकार्यैर्दण्डसमारंभतो अमु
मोदेनहीं हिंवेअसुधसंस्त्रामिजंबूप्रतेकहेछे एसमग्गेएसमार्गदंडसमारंभप्रत्याख्यानरूपआर्यैर्तीर्थंकरेप्रवेद्योतोएसार्ग जाणीस्यो
करियोतेकहेछेज्जेत्थकज्जिमइगिइं एविवीकायादिसमारंभविषे कुशलपण्डित आत्माउपतिंपाइतिमनकरे एतावताजिमदंडसमा
रंभयाइ तिमपंडितनकरे इत्तिवेमि श्रीगुरुशिष्यप्रतिद्वंद्वं कहेछे जिमथीअरिहंतभगवंतसमीपि साभल्युंतिमज्जंकज्जंछं इतिलोकवि
जयाध्यनेद्वितीयोद्देशकः समाप्तः २ हिवतीजो उद्देशोपारंभियेछे बीजेउद्देशेइमकच्छो संयमनेविषे इदपणोकरिवो तेकपायनेछांडि
देसंपजे तिगकापायसाहि दुर्जनसमुद्यने मानतेसहजे उच्चैर्गोतनोऊपजाव्यो ऊपजेतेहनापरिहारभणी तीजोउद्देशोकाहाउतेक
हियेछे तत्तं चेअसइकसंसंसारजीवः शक्यनेकग उच्चैर्गोतिमानसत्काराहेउत्पन्नसुधाअशक्यनीचैर्गोतेएतावतानीचैर्गोतोदयादनं
तंकार्त्तवर्ध्वास्तेतयोच उच्चावचयोर्गोतयोर्विध्याध्यवसायस्थानानि तुल्यानिइत्याह नोहीणेत्तिचारवति उच्चैर्गोतिमावर्ध्वाध्यवसाय
स्थानानिनीचैर्गोतेपितावत्येव तानिच जीवेनानादिसंसारैर्भूयोभूयः स्पृष्टानिततउच्चैर्गोतंकंडकार्यतया जीवोनहीनोनाप्यतिरिक्त
एवंनीचैर्गोतेपि यद्येवंतर्हि किंकर्तव्यमित्याह णोपीहेत्ति जात्यादीनांसदस्थानानामन्यतममपिनोईहेतनाभिलषेत् इतिसंख्याचइ
तिज्ञाताजोगेववादीभवेद्यथा समोच्चैर्गोतं सर्वलोकमाननीयं तथानापरस्य एवंवादीकोबुद्धिमान्भवेत तथाकोमानवादीभवेत
उच्चैर्गोतमिमित्तं मानं कःपुमान् गवांदिपितुनकोपि संसारस्वरूपपरिच्छेदीत्यर्थः किंचकंसिवा अनेकस्मिन् स्थानेऽनुभूतेऽस्तितन्य
भेदमिति उच्चैर्गोतमिदमेतदस्ति तेस्थाने रागादिविरहादेकः कथं गच्छेत् कथं संसारेतत्स्थानं नाशियदनेकगः प्राप्तपर्वचयतसाहा

भास्त्राभयो नोत्कर्षा पक्षो विधेयो इति दर्शयति ते संसारी जीव असद्वृत्ततां अनेकवार उच्चैर्गोत्रविषे ऊपनोतथा अनेकवार नीचैर्गोत्रविषे ऊपनो एतावतानोच्चैर्गोत्रने उदे अनंतकाल लगी तिर्यचगतिविषे रहे तिष्ठिकारणि एर्जावउच्चैर्गोत्रनी अपेक्षा इ' तथानीचैर्गोत्रनी अपेक्षा इ' हीणोपुणनयी अधिकोपुणनयी एतलेखोभाव उच्चनीचगोत्रनावंधाध्यवसायस्थानतुल्य सरीखाजाणिवा जेइमतोस्युं करिवुं तेकहेके गोपीहे जातिप्रभृतिमदनास्थानकमाहि अनैरो एकेमदनोस्थानकर्दहेनही वाहेनही जेमदकरे तेहथकी कर्मबंध थाइ जेजीवउच्चनीचस्थानकि ऊपनोप्राणीतोस्युं करिवो तेकहेके इतिसंखायइसो जाणीकोणवुद्धिमंतपुरुष गोत्रवादीथाइमा चरोज'चोगोत्रमाहरा गोत्रसरीखो अनैरानोगोत्रनयी एहवोडाहोऊइ तेनकहेतथा एहवोमानवादीनथाइ एतावताउच्चैर्गोत्रनो

दीपिकाटीका

द्यन्ते प्राणिनो येन सदंडः तस्य सम्यगादानं ग्रहणं समादानं तदात्मबलादिकं ममनाभभविष्यन् यद्यहमेतन्नाकरिष्यं इत्येवं संप्रेक्षया पर्यालोचनया एवं संप्रेक्ष्य भयात् किंचित् एव तावद्विभवमाश्रित्य सदंडसमादानकारणमुपन्यस्तं आमुष्मिकार्थमपि परमार्थमजानानैर्दंडसमादानं किंचित् इति दर्शयति पातयतीति पापं तस्मान्नोक्षपापमोक्षः इति हेतोर्विज्ञात्ममभविष्यतीत्येवं मन्यमानो दंडसमादानाय प्रवर्तते तथाहि ऊतभुजि पट्टजीवोपघातकारिणि शस्त्रोपापविध्वंसनाय पिप्पलशमित्तिलाज्यादिकं शठव्युद्ग्राहितमतयोजुहति तथा पितृपिंडदानादौ वस्त्रादिमासोपस्कृत भोजनादिकं द्विजातिभ्य उपकल्पयन्ति तद्भुक्तयेषामुच्चातं स्वतोपिभुंजते तदेवं नानाविधैरुपायै रज्ञानोपहतबुद्धयः पापमोक्षार्थं दंडोपादानेन तास्ताः क्रियाप्राण्युपघातकारिणी समारभमाणाः भवशतकोटि दुर्मेचंपापमेवोपादानतोद्बुद्धवाचा संसाएन्ति पापमोक्षइति मन्यमानोदण्डमादत्ते इत्युक्तं अथवा आशंसनमाशंसाप्रप्तप्रापणाभिलाषः तदर्थं दण्डसमादानमादत्ते तथाहि मसैतत्पुत्रतरारिवा परलोके चोपस्थास्यते इत्याशंसया क्रियासु प्रवर्तते राजानं वार्याशाविमोहितमनावलगति तदेवं ज्ञात्वा किं कर्त्तव्यमित्याह तं परिणायमेवावीतितदिति शस्त्रपरिज्ञोक्तं स्वकायपरकायभेदभिन्नं शस्त्रं इह वायुदुक्तं अग्रशस्त्रं मूलगुणस्थानं विषयकपायमातापितादिकं तथाकालाकालसमुत्थान क्षणपरिज्ञानश्रोत्रादि विज्ञानप्रहाणादिकं तथात्मबलाधानाद्यर्थं च दंडसमादानं ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया परिहरेत् मेधावीमर्यादावर्त्ती ज्ञानहेयोपादेयः सन् किंकुर्यादित्याह नेवसयं दंडं तिनैव स्वयमात्मना एतैरात्मबलाधानादिकैः कार्यैः कर्त्तव्यैः समुपस्थितैः सद्भिर्दंडं सत्वोपवातंसमारभेच नाप्यन्नं अपरं एभिः कार्यैर्हि सानृतादिकं दण्डंसमारंभयेत् तथा समारभमाणमप्यपरं योगतिकेण न समनुज्ञापयेत् एषैवोपदेशस्तीर्थरुद्धिरभिहित इत्ये तत्सुधर्मस्वामीजंबूस्वामिनमाह इति दर्शयति एसमग्ने आयरि एहिं पवेदि ए एष इति ज्ञानादिगुणयुक्तोभावमार्ग्ये योगतिककरणतिकेण दंडसमादानपरिहारलक्षणोवा आर्वैः आराद्याताः सर्वहेयधर्मैश्च इत्यार्वाः संसारार्णवतटवर्त्तिनः क्षीणघातिकर्मांशसंसारोदरवर्त्तिभावविदः तीर्थंकरास्तैः प्रकर्षेण सदेवमनुजाया पर्पदि सर्वस्वभापातुगामिन्या वाचायौगपद्या अशेषसंशीतिच्छेत्त्या प्रकर्षेण वेदितः कथितः एवंभूतश्च मार्गज्ञात्वा किं कर्त्तव्यमित्याह जह्येत्कुसलेति तेषु स्वात्मबलोपपानादिकेषु कार्येषु समुपस्थितेषु सत्सदंडसमुपादानादिकं परिहरन् कुशलो निपुणोऽवगततत्त्वो यथैतस्मिन् दंडसमुपादाने स्वमात्मानं नोपलिंपयेत् नतत्संज्ञे पंकुर्यात् विभक्तिपरिणामाद्वा एतेन दंडसमुपादानजनित कर्मणाययानोपलिप्यसे तथा सर्वैः प्रकारैः कुर्यात्स्वमितिशब्दः परिसमाप्तोऽवामीति पूर्ववत् इति लोकाविजयाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशकः समाप्तः उक्तो द्वितीयोद्देशकः संप्रतंतृतीयधारभ्यते अस्त्यचायवभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके संयमेदृढत्वं असंयमे अदृढत्वं कार्यं तच्चोभयमपि कपायव्युदासेन संपद्यते तवापिमानउत्पत्तेरारभ्य उच्चैर्गोत्रोत्थापितः स्यात् अतस्तत्त्वोदासार्थमिदमभिधीयते अस्त्यचानंतरसूत्रेण संबंधः जह्येत्कुसलेणोवलप्येज्जासि कुसलो निपुणः सन्नस्मिन्नुच्चैर्गोत्राभिधानेन यात्मानं नोपलिंपयेत् स्त्वात्वं विदधाः किं त्वा इत्यतस्तदभिधीयते सेच सद् उच्चागो ए असति नीयागो ए नो हीणेनोचतिरिक्ते गोपीहेइ इतिसंखायके गोयावादीमाणा वादीकंसिवा एगेगिक्ते स इतिसंसार्यात्मा असकृदनेकश उच्चैर्गोत्रमाने सत्कारार्हे उत्पन्न इति शेषः तथास

कृतनीचैर्गोत्र सर्वलोकावगीते पौनःपुण्येनोत्पन्न नीचैर्गोत्रोदयादनंतकालं तिर्यच्चास्तेतयो अञ्चावचयोगीतयोर्विधाध्यवसायस्थाना
निनीचैर्गोत्रेऽपितावंत्येव तानिचासुमता अनादिसंसारे भूयोभयःस्पृष्टानि ततःउच्चैर्गोत्रकंडकार्यतया जीवोनचीनोनाप्यतिरिक्त
एवंनीचैर्गोत्रकंडकार्यतयापीति यतश्चोच्चावचेषु स्थानेषुकर्मवशादुत्पद्यते बलरूपलाभादि सदस्थानानांवा समंजसतामवगम्य किंकर्त
व्यमित्याह गोपीचड्जात्यादीनां मद्रस्थानानामन्यतममपिनोर्दहेनापिनाभिलषेदपि यद्युच्चावचेषुस्थानेषु निरंतरमुत्पन्नः प्राणीततः
किमित्याह इतिसंखाए इत्येतत्प्रीतिनीत्या उच्चावचस्थानोत्पादादिकं परिसंखायज्ञात्याक्रो गोत्रवादीभवेत् ययानमोच्चैर्गोत्रं
सर्वलोकमाननीयं नापरस्तेत्येवं वादीकोवृद्धिमान्भवेत् तथाचिभयाच्यत्यैव जन्तुभिः सर्वस्यपि स्थानानि अनेकगः प्राप्ताः प्राणि

श्रीलिंगाचार्यकृतटीका ।

दंडसमादानमिति दंष्टेतेव्यादाद्यन्ते प्राणिनोयेनसदंडस्तस्य सस्यगादानंग्रहणं समादानंतदात्मग्लादिकं ममनाभविष्यद्युक्तेतन्न
करिष्यमित्येवं संप्रेक्षयापर्यालोचनया एवंसंप्रेक्ष्यवा भवात्क्रियते एवंतावद्विहभवमात्रिच्य दंडसमादानकारणमुपपन्न मासुष्मिका
र्यमपि परसार्थमजानानैर्दंड समादानंक्रियतइतिदर्शयति पावमोक्त्रोत्तिइत्यादि पातयतिपांसयतीतिवापापं तस्याऽन्योऽजःपापमोक्ष
इतिहेतोर्न्यात् ममभविष्यतीत्येवं मन्यमानोदंडसमादानाय प्रवर्ततेतयाहि उक्तभुजिप्रट्जीवोपघातकारिणि शस्त्रे नानाविधोपाय
प्राण्युपघातानूत्पाप विध्वंसनायपिपल्लगमी समित्तिनाज्यादिकं गटव्यद्व्याहितमतयो जुहतितीथापिपिंडशानादीं वस्त्रादिसांसोप
स्कृतभोजनादिकं हिजातिभ्य उपकल्पयति तद्भुक्तगोपाज्ञातं स्तोत्रभुंजानतदेवंनानाविधैरुपायैरज्ञानोपहतबुद्धयः पापमोक्षार्थं
दंडोपादानेनतास्ताः क्रियाःप्राण्युपघातकारिणीः समारभमाणाः अनेकभवगतकोटि दुर्मोचिंपापमेवोपाददतइत किञ्च अदुवाइत्या
दिपापमोक्षइतिमन्यमानो दंडमादत्तइत्युक्तमयवा आगंसनसागंसाअप्राप्तप्रापणाभिलाषःतदर्थंदंडसमादानमादत्तेतथाचिसमैतत्प्र
त्परारिवाप्रेत्यपरलोकेचोपस्थास्यत इत्याशंसयाक्रियासुप्रवर्ततेराजानंवार्यागा विमोहितमनाअवलगत्युक्तश्च आराध्यभूपतिमवाप्यत
तोधनानिभोक्ष्यामहेकिलवयंसततं सुखानिइत्याशयावतविमोहितमानसानां कालःप्रयातिमरणावधिरेवपुंसाएहिगच्छवतोत्तिटवद
मौनंसमाचर इत्याद्यशोग्रहग्रसैः क्रीडंतिधनिनोर्यिभिरित्यादि तदेवंज्ञात्वा किंकर्तव्यमित्याह तंइत्यादितदिति सर्वनामप्रकांतप
रामर्शितसखपरिज्ञोक्तं स्वकायपरकायभेदभिन्नं शस्त्रमिहयायदुक्तमप्रशस्तगुण सुलस्थानंविषयकपाय मातापितृादिकं तथाकाला
कालसमुत्थान क्षणपरिज्ञानओत्तादिविज्ञान प्रहाणादिकं तथात्मबलाधानाद्यर्थश्च दंडसमादानंक्षपरिज्ञयाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरि
ज्ञयापरिहरेन्नेधावी मर्यादावर्तं ज्ञानहेयोपादेयःसन् किंकुर्यादित्याह नैवस्यमित्यादि नैवस्वयमात्मना एतैरात्मबलाधानादिकैका
र्थैःकर्तव्यैः समुपस्थितैः सद्भिर्दंडसत्त्वोपघातं समारभेत नाप्यन्यमपरामभिः कार्यैर्हिंसावृतादिकं दंडंसमारंभयेत् तथासमारभमा
णमप्यपरंवोगतिकेण नसमनुज्ञापयेदेपै वोपदेशस्तीर्थकङ्गिरभिहित इत्येतत्सुषम्मास्वामी जंबुस्वामिनमाहेतिदर्शयति एषइत्यादि
एषइतिज्ञानादिबुक्तो भावमार्गेयोगतिक्क करणवृत्तेण दंडसमादानपरिहारलक्षणोवा आराद्याताः सर्वहेयधर्मेभ्यइत्यार्थ्याःसं
सारार्थवतवर्तिनः क्षीणघातिकर्माणाः संसारोदरविवरवर्ति भावविदसौर्यकृतः तैःप्रकर्षेणसदेवमनुजावापर्षदिसर्वस्वभाषानु
गामिन्यावा वाचायोगपद्याशेष शंसोतिच्छेत्त्या प्रकर्षेणवेदितःकथितः प्रतिपादितइतियावत् एवंभूतं च मार्गेज्ञात्वाकिंकर्तव्यमित्याह
जहेत्यइत्यादि तेषुस्वात्मबलोपधानादिषु कार्येषुसमुत्थितेषु सत्सुदंडसमुपादानादिकं परिहरन् कुशलोनिपुणोवगततत्त्वो यथैत
च्चिंदंडसमुपादाने स्वमात्मानंनोपलिंपयेन्न तत्संक्षेपंकुर्यादिति विभक्तिपरिणामाद्वा एतेनदंडसमुपादानजनित कर्मणायथानोपलि
प्यसे तथासर्वैःप्रकारैः कुर्यात्स्वमिति शब्दपरिसमाप्तौ त्रवीमीतिपूर्ववत् लोकविजयेद्वितीयोद्देशकःसमाप्तः उक्तोद्वितीयोद्देशकः सांप्रतं
तृतीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके संयमेददत्तंकार्यमसंयमेवा ददत्तमुक्तं तच्चोभवमपिकपायव्युदासेन संपद्येते
तत्रापि मानउत्पत्तेरारभ्य उच्चैर्गोत्रोत्पापितः स्यादतस्तत्त्व दासार्थमिदमभिधीयते अस्यचानंतरसूत्रेणसंबंधः जहेत्यकुसलोपाव

लि येज्जासि कुशलोनिपुणः सन्नस्मिन्नुच्चैर्गोत्राभिधाने यथात्मानंनोपलिंपये स्थाविदध्यास्त्वं किंमत्वादित्यतस्तदभिधीयते सेचसद्वं
उच्चागोए असद्वणीयागोएति सद्वितिसंसार्यसमानस छदनेकशउच्चैर्गोत्रमान् सत्काराहैउत्पन्नइतिगेष स्थासकन्नीचैर्गोत्रे सर्वलो
कःवगीते पौनःपुण्ये नोत्पन्नइति तथाहिनीचैर्गोत्रोदयादनंतमपिकालंतिर्यच्चास्तेतत्रच पर्यटनंदिनवतिनामोत्तरप्रकृति सत्कर्मासं
स्थाविवाध्यवसायोपपन्न आचारकशरीर तत्संवातबंधना गोपांगदेवगत्यानुपूर्वोदय वैक्रियचतुष्टयरूपा एताद्वादशकर्म प्रकृतीनि
लेख्यागीति सत्कर्मातिजोवायुपूत्यन्नः सन्मनुजगत्यानुपूर्वो हवमपिनिर्लेप्य ततउच्चैर्गोत्रमुदलयति पत्योपमसंख्येव भागेनातस्ते जो
वायु प्वाद्योभंगकस्तद्यथा नीचैर्गोत्रस्यबंधउदयोपि तस्यैवसत्कर्मतापीति ततोप्युद्भूतस्यान्यताप्यादाववमेव भंगकस्तसेष्वपिअपर्याप्त
कावस्थायामयमेव अनिलैपितेदच्चैर्गोत्र द्वितीयोभंगकः कस्यचित्प्रथमसमय एवापरस्यातर्मुद्गर्तोर्ध्वं सुच्चैर्गोत्रसंबंध सद्भावेचतुर्भं
गकस्तद्यथानीचैर्गोत्रस्य बंधउदयोपितस्यैव सत्कर्मतातूभयरूपस्यैवेति द्वितीयस्तयोच्चैर्गोत्रस्य बंधोनीचस्योदयः सत्कर्मतातूभयरूप
स्येतिचतुर्थःशेषास्तुचत्वारोनसत्येव तिर्यचूच्चैर्गतिस्त्रयोदशाभावादिति भावस्तदेवसुच्चैर्गोत्रोदलनेन कालंकलीभावमापन्नो संख्येयम
पिकालंस्मृत्स्त्वसेष्वास्ते ततोप्युद्भूतउच्चैर्गोत्रोदयाभावेसति द्वितीयचतुर्थभंगकस्थानं तमपिकालं तिर्यच्चास्तेइति सचअनन्ताउत्प
र्षिणीआवलिक्काकाला संख्येयसमयसंख्यात पुद्गलपरावर्त्तमिति कीदृशःपुनः पुद्गलपरावर्त्त इत्युच्यते यदौदारिकवैक्रियतैजसका
र्मणाभापानापानमनः कर्मसप्तकेन संसारोदरविवरवर्त्तिन पुद्गलात्मात्मसात्परिणामिताभवन्ति तत्रद्रव्यतोवादरोयदौदारिकवैक्रि
यतैजसकर्मेणाचतुष्टयेन सर्वपुद्गलागृहीतोच्छ्रिता तदाभवति सूक्ष्मःपुनर्यदेकशरीरेण सर्वपुद्गलाः स्पर्शिताभवन्ति तदाद्रव्यः
तदाविज्ञेयसूक्ष्मस्तु यदैकस्मिन्विवक्षिताकाश खण्डकेभूतः पुनर्यदातस्यानन्तरप्रदेश दृष्ट्वासर्वलोकाकाशं व्याप्नोति तदाग्राह्यः
कालतोवादरोयदोत्पर्षिणीवसर्षिणी समयःकमोक्तमाभ्यां त्रियमाणेनालिङ्गिताभवन्ति तदाविज्ञेयःसूक्ष्म सूक्ष्मर्षिणी प्रथमय
दारभ्यक्रमेण सर्वसमयान्नियमाणेन यदास्तुताभवन्ति तदावगन्तव्योभावतो वादरोयदानुभाग बंधाध्यवसायस्थानानानि कमोक्त
माभ्यां त्रियमाणेन व्याप्तानिभवन्ति तदाभिधीयते अनुभागबंधाध्यवसायप्रमाणंतु संयमस्थानावसरे प्रागेवाध्यवायीसूक्ष्मस्तुज
घन्यानुभागबंधाध्यवसाय स्थानादारभ्य यदासर्वेष्वपिक्रमेण सृतोभवति तदावसेयइति तदेतकालं कालभावसापन्नोऽन्योयानीचै
र्गोत्रोदयादनंतसपि कालंतिर्यच्चास्ते मनुष्येष्वपि तदुदयादेवावगीयते तेपुस्थानेपूत्यद्यते तथाकलंकलीसत्वोपि द्वीन्द्रियादिपूत्य
न्नःसन् प्रथमसमयएव पर्याप्तोत्तरकालंचोच्चैर्गोत्रं बध्नामनुष्येप्यसकृदुच्चैर्गोत्रं सास्कन्दतितत्र कदाचित्द्वितीयभंगकस्यः पञ्चमभंगोप
पन्नोवाभवति ताविसौनीचैर्गोत्रं बध्नात्युच्चैर्गोत्रस्योदयः सत्कर्मतातूभयस्यद्वितीयः पञ्चमस्तूच्चैर्गोत्रोदयः सत्कर्मतातूभयस्येतिपटः
सप्तमस्तु शैलेष्ववस्थायां द्विचरमसमयेनीचैर्गोत्रे क्षपितेउच्चैर्गोत्रोदयस्तस्यैवसत्कर्म तेतितदेवमुच्चावचेपु गोत्रेपु सकृदुत्पद्यमानेना
सुसतापंचसंगकातर्वर्त्तिना नमानोविधेयोनापि दीनतेतिततद्यो ज्ञावचोर्गोत्रयोर्बंधाध्यवसाय स्थानकंडकानितु त्यानीत्याह
णोहीणोणो अद्भिरत्तेयावंत्युच्चैर्गोत्रेनु भागबंधाध्यवसायकंडकानि नीचैर्गोत्रेपि तावंत्येव तानिचसर्वाण्यप्यसुसता नादिसं
सारभ्योभूयः स्पर्शितानि ततउच्चैर्गोत्रकंडकार्यतया सुभन्द्गीनोनाप्यतिरिक्त एवंनीचैर्गोत्रकंडकार्यतयापीति नागार्जुनीयास्तु
पठन्ति एवमेगेखलुजीवे अतीवद्व्याएचसद्वं उच्चागोएचसद्वंनीयागोए कंडद्व्याएणोहीणोणो अद्भिरत्ते एवैकोजीवः खलगदो
वाक्यालंकारे अतीतकाले सकृदुच्चावचेपु गोत्रेपूत्यन्नः सचोच्चावचानुभाग कंडकापेक्षयानहीनो नाप्यतिरिक्तइति तथापूच्चै
र्गोत्रकंडकेभ्य एकभविकेभ्योवा नीकैर्गोत्रकंडकानि नहीनानिनाप्यतिरिक्तानी त्यतोवगस्योत्कर्षापकर्षो नदिधेयावस्यचोपलक्ष्यार्थ
त्वात्सर्वेष्वपि मदस्थानोप्यतदायोज्ञं यतद्योच्चावचेपु स्थानेपुकर्म्मवशादुत्पद्यते ग्लरूपलाभाटि मदस्थानानांदा समंजसतान्नवगस्य
किंकर्त्तव्यमित्याह णोपीहए अपिसंभावेन सचभिन्नकर्मः जात्यादीनां मदस्थानानासन्वतसमपि नोदंहेनापि नाहिलेपेयदणो
स्पृश्येन्नावकाचदिति तत्रवद्युच्चावचेपु स्थानेष्वसकृदुत्पन्नो असुसारतःकिमित्याह इतिसंवाएइत्यादि इतिरूपप्रदर्शनेइ इेतत्पंचाङ्ग

नीत्योच्चावचस्यानोत्पादादिकं परिसंख्यायन्नात्वा कोगोत्ववादीभवेद्यथा समोच्चैर्गोतं सर्वलोकमाननीयं नापरस्येत्येवं वादीको
बुद्धिमान्भवेत्तथाहि सयान्येच्चजन्तुभिः सर्वाण्यपि स्थानान्यनेकशः प्राप्तपूर्वाणीति तयोच्चैर्गोतमिति मानवादीवाकोभवेन्नकश्चित्

एकेगोयावा दीमाणावादीकंसिवाएगेगिज्ज्मेतम्हापंडिए सोहरिसेणोकुप्पेभूतेहिं जाणपडिलेहसायं
समिएएयाणुपस्सी तंजहाअंधत्तंवहिरत्तंभू यत्तंकाणत्तं कुंठत्तं खुज्जत्तं वडभत्तंसामत्तंसवलत्तंसह
पमाएणं अणेगह्वाओजोणीओसंधाएति विरूवरूवेफासेपडिंसंवेदेइसे अवुज्जमाणे हतोवहते
जाईमरणमणु परियट्टमाणे जीवियंपुटोपियं इहमेगेसिंमाणवाणं खेत्तवत्थुममावमाणणं आर

भाषा ।

अहंकारनकरे तयाकंसिवाकेहनेविषे एककवणडाहो पुरुषपट्टपणोकरे संसारमाहितेस्थानकनयो जेइणिजीवे' अनेकवारनयोपा
स्योइणिक्कारणितेहनेलाभि अथवाअलाभिहर्ष अथवाविपादनकरिगे तेकहेछे सूत्रं तम्हापं० तस्मात्पण्डितोनहृष्येत् उत्तमगोत्वम
वाप्यतुटिनं कुर्व्यात् तयानोक्थेदधमं कुलमवाप्यनो विपादं कुर्व्यात् अन्यदपि किं कुर्व्यादित्याह भूतेषु सर्वप्राणिषु पर्यालोच्यजानीहि
किंततसातंसुखं यतः सर्वोपि प्राणीसुखाभिलाषी दुःखजुगुप्सकइत्यर्थः एवं व्यवस्थिते किं विधेयमित्याह सन्निधिभिः सन्निधितदग्रे वच्च
माणसंधत्वादिकं शुभकर्मोदयात् भवति इति पश्यति इत्येवं शीलपतदनुदर्शी तदेव दर्शयति अंधत्वं अग्निहीनत्वं अधिरत्वं कर्णविषय
हीनत्वं सूक्ष्मत्वं भाषापाटवहीनत्वं काणत्वमेकाक्षत्वं कुंठत्वं पाणिबलत्वादिकं कुजत्वं वामनलक्षणं वडभत्वं विनिर्गतपृथ्वीवडभलज
णं श्यामत्वं क्षणत्वं श्वलत्वं चित्तलक्षणं एतत्सर्वं सहप्रसादेन धर्मं कर्मणि निरूप्यमाणेन अनेकरूपाः संकटविकटशीतोष्णादिभेद
भिन्नाद्योनीः संदधाति विरूपरूपान्नानाप्रकारान्स्पर्शान् प्रति संवेदयते अनुभवति अर्थ तिग्णिकारणिपण्डित उत्तमगोत्वपामीहर्षन
पासेस्यो एहवोगोत्वघर्णावारलाघो तयानोक्थे कहता अधमगोत्वपामी विपादनकरे तयावली अनेरोपुण्यस्योकरे तेकहेछे भूतकह
तासर्वप्राणीविषे आलोचने जाणो तेस्योसायंकहता सुखसर्वजीवसुखाभिलाषी दुःखनाहोधीछे जेइमतोस्योकरिगे तेकहेछे समिए
पंचसमितिइंसमितो पंडितेयाणुपस्मी कहताएजेआगलिकहीस्ये तेदेखाडे इमजाणेजीवकर्मवत्ति एतलावानाभोगवेतेकहेछे
अंधपणोवहिरपणो ऋजुपणोकाणपणो कुंठपणोकहतां हायपणो वकपणो ऋजुपणो तयावडभपणो जिसपथिवीविषे ऊचोद्विग
लोमाटीनोयाइ तेहवोशरीरनो आकारतयाश्वासपणो स्वलपणोकहतां शरीरविषे कुठादिरोगेकरी विचितवर्णपणो एतलारोग
विशेषप्रसादसहित अनेकरूपनानाप्रकारयोनि साधेविरूपरूपशीतोष्णस्पर्शप्रति संवेदे कहताभोगवे एतावताजेप्रसादजरे तेचतुर्ग
तिकसंसारमाहि नानाप्रकारदुक्खभोगवे हिवेइहजनो विशेषस्वरूपकहेछे सूत्रंसेअवुक्कं सच्चैर्गोत्राभिमानो तत्कर्म विपाकमवु
थमानासचहोप हतोभवति नानाव्याधिसङ्गावक्ष्यतशरीरत्वादतः समस्तलोकपरिभूतत्वादुपहतः एवंविधः सन् जातिमरणंअनुपरिव
त्तमानः पुनर्जन्ममरणमनुभवन् जीवितमाहुः पृथगितिप्रत्येकं प्रतिप्राणिवंश्वभं इहास्मिन् संसारेएकेषां मानवानांक्षेत्रवास्तुममा
यमानानांसमत्तं कुर्वाणानांआरक्तं ईपट्टकंवस्त्रादिविरक्तं विविधरागंवा सणिरितिरत्तं वैडूर्यादिकुण्डलकर्णाभरणं हिरण्येनराह
स्त्रीपरिगृह्यतवै वक्षेतादौ रक्तागृह्णाः संतंइतिवदंति नाततपोवादमोवानियमोवा फलवान् हृष्यते तदेवंसंप्रतदर्शीवालोऽज्ञानः सं
पूर्णजीवितकामः लालप्यमानोलोगार्थमत्यर्थलपन्वाग्दण्डं करोतीति एवं कुर्वाणोमूढोविपर्यासं विपरीत भावमुपैति अतत्वेतत्तुद्धिं
करोतीत्यर्थः सेअवुक्कमाणेकहताते उच्चैर्गोत्रनोअभिमानो कर्मनोविपाकअजाणतो हतोपहतयाइ तेकर्मउदेआव्येनानाप्रकारव्या
धिइंकारी विनटशरीरपणायकी हतकहवाइ समस्तलोकनापराभवयकी उपहतएहवोयाइ तयावलीतेकर्मने विपाकिजातिकहता
जन्ममरणकहतासरिवो तेअणुपरियट्टमाणे जन्ममरणपरावर्त्तं करतो वलीवलीजन्म वलीवलीमरण इमसंसारमाहिपरिअमण

करतोयहिताध्यवसायने वलेयिपर्यासपासे तेकहेछेजीवितंजीवितव्यप्यक्जुओ सधलाजीवनेवल्लभ इण्णेसंसारमाहि एकमतुयनेवि
शेषेजीवितव्यवल्लभहे तिणिकारणिदीर्घजीविवाभणी अनेकरसायनादिककियाकरे तथाचेतशालिचेत्तादिकवास्तुधवल्लगहादिकते
हधिपेममार्यमाणाणंकहता एमाहरो एहवीममतानाकरणहार तथाआरत्तंकहतां थोडोसोरातावस्त्रादि तथाविरत्तंविविधराग

दीपिकाटीका

तथोच्चैर्गोतनिमित्तमान वादीकोभवेन्नकश्चित् संसारस्वभावपरिच्छेदी किञ्चकंसिएगेगिच्छे अनेकशोऽनेकस्मिन् स्थानेअनुभूतेसति
तन्मध्येकस्मिन्वा एकस्मिन्उच्चैर्गोतादिके अनवस्थिनेस्थाने रागादिविरहादेकः कथंयद्विदित विदितकर्मपरिणामः कथंयद्विदित
ध्यातुयज्जेतगार्ह्ययदि तत्स्थानंप्राप्तपूर्वनाभविष्यत् तत्तुअनेकशःप्राप्तं अतस्तस्मात्ताभयोर्नोत्कर्षापकपोविधेयोइत्याहतामंडिणो
हरिसेणोकुप्येभूतेहिंजाण पडिलेहसायंसमिएयाणुपस्सी तंजहाअंधत्तंवहिरत्तं मयत्तंकाणत्तं कुट्तं वडभत्तं सामत्तं सबलत्तं
सहप्रमाणंअणेगरुवाओजोणीओसंधाएति विरुवरुवेफासेपडिसंवेदेइयतोअनादौसंसारेपर्यटताअसुमतायत्तानिअसल्लुञ्जावचानि
स्थानानिअनुभूतानि तस्मात्कार्यंचिदुच्चादिकं मदस्थानमवाप्य पंडितोहेयोपादेय तत्तज्जोनहृष्येत् नहर्पेविदध्यात् नापिनीचस्थाना
वाप्तौवैमनस्यंविदध्यात् आहचणोकुप्ये अहटवशात्तथाभूत लोकासम्मत जातिकुलरूपवललाभादिक मधममवाप्यनकुप्येत् नकोधकुर्वी
तकतरं नीचस्थानं शब्दादिकंवा दुःखंमयानानुभूतं इत्येवमवगम्यनोद्वेग वशगेनभाव्यं एकस्मिन्वाजन्मनि नानाभूतावस्था उच्चाव
चाः कर्मवशगोअनुभवति तदेवमुच्चनीचगोत्त निर्विकल्पमना अन्यदपिअविकल्पे किंकुर्चादित्याह भूतेहिंतिभवंति भविष्यन्ति अभव
न्नितिभूतानिअसुभूतः तेषुप्रत्युपेक्ष्यपर्यालोच्यविचार्य जानीहिसातंसुखंतद्विपरीतमसातमपिजानीहि यतःसर्वोपिप्राणीसातमभिल
पतिअसातञ्चजुगुप्सतेएवमन्याअपिशुभनामगोतादुराद्याःकर्मप्रकृतीरनुधावतिअशुभाच्चजुगुप्सतेएवंचव्ययास्थितेसतिकिंविधेयमित्या
हसमिएयाणुपस्सीपञ्चभिःसमितिभिः समितःसन्एतदशुभंकर्मवक्ष्यमाणं चांधत्वादिकंद्रष्टुंशीलमस्येतिएतदनुदर्शीभूतेपुसातंजानीहि
इतिषट्कःतदेवंपञ्चमहाव्रतोपेतसद्वृत्तिभूत समितिभिःसमितःसन्भावतःएतद्भूतंसातादिकमनुपश्यति तदेवदर्शयतितद्यथाअंधत्तंयाव
त्विरूपरूपेफासेपरिसंवेदेइ संसारोदरेपर्यटन् प्राणीअंधत्वादिकाअवस्थावच्छयःपरिसंवेदयते सचांधोद्व्यतोभावतयतैकेन्द्रियही
न्द्रियतींद्रिया द्रव्यभावाभ्याश्रयाःसस्यगृहटयस्तुउपहतनयनाद्रव्यांधाः अनुपहतनयनास्तुसस्यगृहटयनद्रव्यांधाःनभावांधाःतदेवमंधत्वं
द्रव्यभावभेदभिन्नं एकांतेनदुक्खजननवाप्तोतिएवंअधिरत्वमप्यहटवशादनेकशःपरिसंवेदयतेतदा हतअसदसद्विवेकविकलत्वात्प्रेहिकासु
ग्निकेष्टफलक्रियागुणान् न्यूनताविभर्त्तिःएवंश्रुक्त्वमपिएकांतेनदुःखरूपंपरिवेदयतेदुःखकरमजीर्त्ति करंश्रुक्त्वंसर्वलोकपरिभूतंप्रत्या
देशंमृदाः कर्मकृतंनपश्यन्ति तथाकाणत्वमप्येवंरूपमेवकाणोनिमग्नविपमोत्कटहृष्टरेकःशक्तोविरागजनने जननातुरांगांयोनेवकस्य
चिदुपैतिमनः प्रियत्वमालेख्यकर्मलिखितोपिकिसुखरूपःएवंकुण्डलंपाणिवक्रत्वादि कंजुल्यत्वंवासनलक्षणं वडभत्वंविनिर्गतपथवीडभ
लक्षणंश्वास त्वंल्लण्यत्वंचिदलक्षणं सहजंपञ्चाङ्गाविवा कर्मवशगोभूरिशोडुःखराशिदेशीयं परिसंवेदयतेकिञ्चसहप्रमाणं सहप्रमादेन
विषयकीडाभिष्वंगरूपेण अयस्तुनुद्यमात्मकेनवाअनेकरूपाः संकटविकटशीतोष्णादिकभेदभिन्ना योनीःसंधातिविधत्ते चतुरयीतियो
निलक्षसंबंधाविच्छेदं विदधातीतिभावः सस्यगृहायतिवातासुरयोनीषु आयुष्कंधोत्तरकालंगच्छतीत्यर्थःविरुपरुवेज्जेतामुच नानाप्र
कारानुस्पर्शान् परिसंवेदयते अनुभवति तदेवमुच्चैर्गोतोत्यापित मानोपहतचेता नीचैर्गोतविचितावा दीनभावोबांधवधिर भूयंवा
गतःसन्नावबुध्यतेकर्तव्याकर्त्तव्यंनजानाति कर्मविपाकंनावगच्छती तत्रैवउच्चैर्गोतादिकेविपर्यासमुपैतिचेअनुष्णमाणेउतोवहनेजाईम
रणमणुपरिचट्टमाणे जीवियंपुडोपियं इहमेनेसिंमाणवाणां आरत्तंविरत्तं मणिकुण्डलंसह हिरस्सेणंइत्येयाओ परिगिष्मत्तित्ये
वरत्ता गणय्यतयोवादमोवा निधमोवादिस्मद् संपुन्रंवाले जीविउकामेलालप्पमाणो मृडे विपरिवासमुवेइ सेशमुष्णमाणोत्ति स
इति उच्चैर्गोताभिमानी अंधवधिरादिभाव संवेदकोवा कर्मविपाकमनवदुष्यमानः हतोपहतोभवति नानायाधिसन्नावजतगरीरत्वा

द्वतः समस्तलोकपरिभूतत्वादुपहतः, सृष्टो विपर्यासमुपैति इत्युत्तरेण संबन्धः, जाईमरणात्ति जानिश्चमरणश्च तदनुपरिवर्त्तमानाः पुनर्जन्मपुनर्मरणं इत्येवं चरहृद्वटीयंत्यायेन संसारोदरे विवर्त्तमान दुःखसागरो वगादो हि तेष्विच्छिताध्यवसायो विपर्यासमुपैति जीवितं चासुप्कानुपरसलक्षणं यमजीवितं या पृथगिति प्रत्येकं प्रतिप्राणिप्रियंदचितं वल्लभं इति चिन्मिन्संसारे एकेषां च विद्योपहतचेतसां मानवानां तथा हि द्वीर्जीवनार्थतांता रसायनादिकाः सत्वोपघातकारिणी क्रियाः कुर्वन्ते स्रेतव्यं, समायमाणाणांति जेवंशा लिङ्गे वा दिवास्तु घवल्लट्टादिकं समस्ये वसाचरन्सन् तत्तेजादिकं वल्लभं भवति किञ्च आरक्तं ईषद्वक्तं वस्त्रादिविक्तं विधिरागं या

गिनं गाचाविकृत टीका ।

संसारस्वभावपरिच्छेदीत्यर्थः, किञ्च कंसिवा एगे गिक्ते अनेकगोने कस्मिन्वा एकस्मिन् च, ज्ञैर्गोतादिके अथ वस्यिने स्थाने गागादिविच्छादेकः कथं गच्छेत्तात्पर्यमासेवां विदितकर्म परिणामो विदध्यात् युज्येत गार्ह्यं यदितत्स्थानं प्राप्तपूर्वना भविष्यत्तन्वानेकगः प्राप्तमतल्लभाभालाभोनोत्कर्षापक्षौ विवेयावित्याह च तन्नाइत्यादि यतो नाटो संसारे प्यटताः सुमताहृदा यत्तान्यसकृदुच्चावचानि स्थानान्यनुभूतानि तन्नात्कश्चिदुच्चाटिकं मद्रस्थानमवाप्य पंडितो ह्येयोपादेय तत्त्वज्ञो न ह्येन्द्रर्षे विदध्यादुक्तं सर्वमुपान्यपि च्छगः प्राप्तान्यता नयानुसंसारे उच्चैः स्थानानि तथा तेन नाम विस्मयस्तेषु जडसो विणिज्जरम उपडिसिद्धो अट्टमणे महणे हि अवसेसामवदगाणापरिहरि यव्यापयत्तेणं नयेवगीतस्थानावाप्तौ वैमनस्यं विदध्यादाह च शोकुपेयदृष्टवगात्तथाभूत लोकाश्च मतजाति कुल रूपवल्ललाभादिकमधम मयाप्यनकुप्येन्द्रकोषं कुर्वीत कतरं नीचस्थानं गच्छादिकां वा दुःखं मयानानुभूतमित्येव मवाभ्यनोहे गवशगेन भाव्यमुक्तं च वसानात्परिभ्रं गाहृषवं धनजयात् प्राप्तारोग्यो गेकोह जात्यन्तरगतेष्वपि संतेयच विरूढं असोदृष्टं पंडिण्याय च संते सञ्जाहृदुसो वमियं हि च एणहि वंधरंतेण शोऊणचक्कवट्टी पुञ्जइवती विसल पंडुरइत्तो सोचेव नाम तुज्जो च गार्हसालालउडोइ एकस्मिन्वा जन्मनि नानाभूताव स्थाउच्चावचा कर्मवगोऽनुभवति तदेव सुच्चनीचगोत्र निर्दिकल्पमनाचन्यदपि च विकल्पे न किं कुर्यादित्याह भूणहि इत्यादि भवंति मविष्यं त्यभवन्निति च भूतान्यसुसूतस्तेषु प्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्य विचार्य कुशाग्रीयथा सेसुखालानीह्युध्यस्व किं जानीहि सातंसुखं तद्विपरीत मसातमपि जानीहि किञ्चकारणं सातासातयोरेतज्जानीहि किञ्चाभिलषंत्यविमानेन प्राणितइत्यत्र जीवजन्तुप्राण्यादि गच्छानुपयोग लक्षणद्रव्यस्य सुखान्वाचकान्विहाय सत्तावादिनोभूत गत्तास्यापाटनेनेदमा विर्भावयति यथायमुपयोगलक्षणः पटार्थोऽवस्थं सत्तां विभर्ति साताभिलाष्य सातंचलुगुयते सतोभिलाष्य शुभप्रकृतिवाद्तोपरा सामपिशुभप्रकृतीना सुपलक्षणमेतदवसेयमतः शुभना मगोवायुराद्याः कर्म प्रकृतीरनुधावत्यशुभाश्च जुगुप्सन्ते सर्वोपि प्राणेष्वं च व्यवस्थिते सति किं विषेयमित्याह समिण्डित्यादि अथवा भूतेषु शुभाशुभरूपं कर्म प्रत्युपेक्ष्य यत्ते पासप्रियंतं न विदध्यादित्ययमुपदेगोना गार्हनीयास्तुपठन्ति पुरिखेणं खलु दुज्जब्बेयसुहे मएपुसुधो जीवः गमिति वास्यालंकारे खलुरवधारणे दुःखादुद्देगोयस्य स दुःखोद्देगसुखस्यैकः सुखैपकोयाजकादित्वात् समासचंद्रसत्तात्तुः खोद्देग आसौ सुखे कथदु खोद्देग सुखैपकः सर्वोपि प्राणी दुःखोद्देगसुखैपक एव भवत्यतो जीवमरूपणं कथं तच्चावनिधनपवनानलवनस्यतिच्छ्व वाटर विकलपद्मेन्द्रिय संज्ञीतरपर्याप्तकापर्याप्तक रूपगम्यपरिज्ञावासाकार्येव तेषांच दुःखपरिजिहीर्षणां सुखनिष्पूनासाकोप्य माचरतांतदुपमर्दकानि हिंसादिस्थानानि परिहरता आत्मा पद्ममहाव्रतेषु आस्थेयस्तत्परिपालनार्थं चोत्तरगुणाद्यप्यनुगीलनीयास्त द्यैसुपदिश्यते समिण्ड्यागुपक्षी पद्मभिः समितिभिः समितः सन्नेतत् शुभाशुभं कर्म वक्ष्यमाणं चांधत्वादिकं द्रुं गीलमस्ये त्ये तदनु दगीं भूतेषु सातं जानीहीति संटकः तदसमिति रीती णागतावित्यस्मात् संपूर्वाहिनन्ताह्वयति साचपद्वधा तद्व्यर्थे भाषेयणादान निजेपोत्वर्गरूपा तत्तेर्यासमितिः प्राणयपरोपण विरतिप्रतिपालनाय भाषासमितिरसद्विधान नियमसंसिद्धये एषणासमिति र जेयव्रतपालनाय शेषद्वयंतुसमस्रव्रत प्रकटस्याहिंसा व्रतस्य संसिद्धये व्याटयतइति तदेवंपद्ममहाव्रतोपपेतशृतिभूत समितिभिः समितः सन् भावतएतद्भूत सातादिकमनुप्ये त्यववा यदनुदर्शसौभवति तद्यथेत्यादिना सृष्टे गौवदर्शयति अंधत्वमित्यादियावत् विरूप

रूपेणास्ते परिसंवेदेद् संसारोदरेपर्यटन् प्राणान्धत्वादिका अवस्थावज्जः परिसंवेदयते सचांधोद्रव्यतोभावतश्च तत्रैकं द्विचर्हीन्द्रिय
त्रौन्द्रियाद्रव्यभावांधाश्चतुरिन्द्रियादवस्तु मिथ्यादृष्टयोभावांधां उक्तञ्चएकं हि चक्षुरमलंसद्वजो विवेकस्तद्विज्ञेयं स च संवसतिर्द्वितीयं
एतत्तद्वचं भुवि नयस्य सतञ्चतोंधास्यापमार्गं चलनेखलुकोपराधः सस्यगृह्यस्तूपहतनयना द्रव्याधासएवातेपाम द्रव्यतेनापि भावत
स्तदेवमत्वं द्रव्यभावभेदभिन्नमेकातेन दुःखजननमवाप्नोतीत्युक्तञ्च जीवन्नेवमृतांधो यस्मात्सर्वक्रियासुपरतन्त्रः नित्यास्तमितदिवा
करतमोंधकाराण्यवनिसग्नः लोकद्वयव्यसनवक्त्रिविदीपितां गमंधंसमीक्ष्य कृपणंपरचट्टिनेयंको नोद्विजेतभयकृज्जननादि बोधानक
पणाहिनैकनिचितादिव चाधगर्तात् एवं वधिरत्वमप्यदृष्टवशादनेकगः परिसंवेदयते तदादृष्टसदृसद्विवेकविकलज्ञादौ ऐहि कामुष्मि
केष्टफलक्रियानुष्ठानं शून्यतांविभर्तीत्युक्तं धर्मश्रुतिश्रवणमंगल वर्जितोहितलोकश्रुति श्रवणसंयवहारवाह्यः किंजीवतीहवधिरोभुवि
यस्यशब्दाः स्वप्नोपलब्धननिःफलतांप्रयाति स्वकलत्रवालपुत्रकमधुरवचः श्रवणवाह्यकर्णस्य दधिरस्यजीवितं जीवन्मृतकाकृतिध
रस्य एवंमृकत्वमप्येकाते नदुःखरूपंपरिवेदयतइत्युक्तञ्च दुःखकारमकीर्त्तिकरं मृकवंसर्वलोकपरिभूतं प्रत्यादेशंमृदाः कर्मकृतंकिन
पश्यन्ति तथाकाणत्वमप्येवं रूपमेवेत्याहच काणोनिमग्नविषमोक्तट्टट्टिरेकःशक्तोविरागजनने जननातुराणां योनैवकस्याचिदुपैति
मनःप्रियत्वमालेख्यकर्म लिखितोपि किमुस्वरूपः एवंकुण्टलंपाणिवक्रत्वादिकं कुलत्रंवा मनलक्षणं वडभत्वंविनिर्गतदृष्ट्यो वडभल
क्षणं श्यामत्वंकृष्णलक्षणं श्वलत्वंचित्तलक्षणं सचजपश्चाद्भावविवा कर्मवशगोभूरिशो दुःखराशिदेशीयं परिसंवेदयते किञ्चसहप्रमा
देन विषयकीडाभिष्वङ्गरूपेण श्रेयस्यनुद्यमात्मकेनवा अनेकरूपाः संकटविकट शीतोष्णादिभेदभिन्ना योनीसंधाति विधत्ते चतुर
शीति योनिलक्षणसंबंधाविच्छेदं विदधातीतिभावः यस्यभावतीतिवातासुता स्वाद्युष्कंतयोत्तरकालंगच्छतीत्यर्थः तामुचनानाप्रकारा
सुयोनिसुविरूपरूपनाना प्रकारान्स्पर्शान्दुःखानुभवान्परिसंवेदयतेअनुभवतीत्यर्थःतदेवमुच्चैर्गोतोत्यापितमानोपहतचेतानीचैर्गो
त्रविहित दीनभावोवांधवंधिरभूयं वागतःसन्नावबुध्यते कर्त्तव्याकर्त्तव्यंनजानाति कर्म विपाकानावगच्छति संसारापसदतानावधा
रयति हिताहितेगणयत्यौचित्यमित्यनवगत तपोमृदस्त्वैवोच्चैर्गोत्वादिके विपर्याससुपैत्याहच सेकुवृक्षमाणे इत्यादिवावतमृद्धे विष्य
रियाससुवेद् सइत्युच्चैर्गोताभिमानोअंधवधिरादिभावसंवेदकोवा कर्म विपाकमनुबुध्यमानोहतोपहतोभवति नानाव्याधिसङ्गाव
क्षतशरीरत्वादुपहतोयवोच्चैर्गोत्र गर्वाभातत्यक्तोचित विधेयविद्वज्जन वदनससुङ्गत शब्दायशः पटह
तीत्वाहतः अभिमानापादितानेव भवकोटिनीचैर्गोतोदयादुपहतः मृद्धोविपर्याससुपैतीत्युत्तरेण संबंधः तथाजातिश्रमरणञ्च समा
हारहंसस्वदनुपरिवर्त्तमानः पुनर्जन्मपुनर्मरणमित्येव मरषट्षटीयंतन्यायेन संसारोदरेविवर्त्तमान आवीवर्त्तमान आवीचीम
रणाद्वा प्रतिक्षणं जन्मविनाशानुभवन् दुःखसागरावगाढो विशरारूप्यपि नित्यताकृतमतिः हितेप्यहिताध्यवसायो विपर्याससुपै
त्याहच जीविमाद्युष्कानुपर मलक्षणमसंयसजीवितंवा पृथगिति प्रत्येकंप्रतिप्राणि प्रियंदयितं वल्लभमिहेत्यस्मिन् संसारेएकेपामवि
द्योपहतचेतसां मानयानामित्युपलक्षणार्थत्वात् प्राणिनांतयाहि दीर्घजीवनार्थंतासारसायनादिकाः सत्वोपघातकारिणीःक्रियाः
कुर्वन्ते तथाक्षेत्रंशालिक्षेत्रादिवास्तु धवलगृहादि ममेदमित्येवमाचरन् तत्क्षेत्रादिकंप्रायोभवति किञ्चारक्तसीपद्रुक्तंवस्त्रादिविरक्तं
विविधरागंविरागंवा मणिरिति रत्नवैडूर्येन्द्रनीलादिङ्गुलं करणभरणंहिरण्येन सहस्त्रीपरिगृह्यतत्रैवक्षेत्रवस्त्रारक्तविरक्तवस्त्र

तं विरक्तं मणि कुडलं सह हिरण्येण इत्ययाउपरिगिज्जतत्येवरत्ताण एत्यतवोवाद्मोवाणिचमोवादि
स्सइसंपुण्यंवालेजोविडकामेलालप्पमाणे मूढे विपर्यासासुवेतिइणमेवणावकंखंतिजेजणाधुवचारि
णो जाईसरणंपरिखायचरेसंकमणेदृष्टेणत्थिकालस्सणेगमो सव्वेपाणाप्रियाउयाएहसायात्क्खपडि
कूलाअप्पियवहाप्रियजीविणो जीविडकासासव्वेसिंजीवियंप्रियं तंपरिगिज्जतुपयंचचउप्यटंचउभि

भाषा ।

सहितवस्त्रमणिषेडूर्यादिक कुण्डलकर्णाभरण हिरण्यरूप्यसुवर्णसहित स्त्रीपरिश्रुतीति तिग्मेक्षेत्रधरादिकनेत्रिषे रातागृह्यतामृद
पणेएहवा वचनबोलेइगिसंसारमाहितप अनशनादिकनयीदमपाचइंद्रियनो दमिवोतयानियम अहिंसादिलक्षण एकाइ'नयीएताव
ताइगिइ'निःकेवलकायक्लेशे भोगनीवंचनाइजके परंपतपदमनियमसफलपरभविकाइ' नदीसेएहवा अनाहतवचनबोले तथावाल
अज्ञानजीवितकामे जीविवावांछतो लालप्यसागे कचताभोगने अर्थिइंगाढोप्रलापकरतो मृदविपर्यासविपरीतदुष्टि अतत्त्वनेविषे
तत्त्वतत्त्वनेविषे अतत्त्वएहवो भावपासे जेतपनियमसंसारमाहि सारतेरूडानजागे अनजेधनधान्यस्त्रियादिक असारतेरूडाकरीजा
गेउक्तचदाशःपरिभवकाराबंधुजनो बंधनंविषयविषयाः कोवंचनस्यमोहोवेरिपयस्तेषु मुहदागा ? इतिवचनात् द्विवे'जेशुभकर्म'ने
उद्देशुभाध्यवसायं जेहनेऊपजेतेकेहवा ऊइतेकहेछे सूत्रं इगसे'इदमेवपूर्वोक्तं धनांगनापरिभोगादि कंनावकाक्षन्तिनाभिलपन्ति
येजनाध्रुवचारिणोमोक्षार्थेनइत्यर्थः तथाजातिमरणं जन्ममृत्युदुःखपरिज्ञायज्ञात्वा चरेतकसंकमगे संयमेकिंभूतोदृढोनिश्चलःपरी
पहोपसर्गैः निःप्रकंपःयतनास्तिकालस्य मृत्योरनागमः एवंज्ञात्वाहिंसायां प्रवृत्तिर्विधेयोयतः सर्वेप्राणाःप्रियाद्ययः सुखसाताःदुःख
प्रतिकूलाःअप्रियवधाः प्रियजीविनः जीवितुकामाः अंत्यावस्थायांमपि जीवितुमेववांछन्ति सर्वेपाजीवितं प्रियमिति इगमेवकहतां
पूर्वोक्तधनधान्यादिकनावकंक्षन्ति नवाछे तेकोणजेजनलोकध्रुवचारी मोक्षार्थीछे तथाजातिमरणजन्मसरणना दुःखजाणीसंकमण
कहताचारित्वेह नेविषे दृढनिश्चलपरी सहोपसर्गेकरी निःप्रकंपयतो चरेविचरे संयमसुक्तवर्त्ते परंइमनजाणिवो जेऊ'पोरपरार
दृढावस्थाइ' धर्म'करिस इमनचींतवे जेहभगीकालकहतामृत्युनो अनागमनयी एतावतामरण आवेजेइस'जाणीस्यु' करियु'दया
पाकिवी जिगिजारणि'सर्वप्राणिद्यापियाउया आऊपोसवलानेवसुभ मुहसायासु'गार्थी दुःखप्रतिकूलं दुःखपरामुखवधविनाशसर्व
जीवनेअप्रियअनेजीवितव्य प्रियजीवितुकामा छेहिली अवस्थाइ'पडतामहारोगग्रस्तता तोपुणजीविवो ईजवांछे सवलदाजीवने
जीविवोप्रियजेइमतोस्यु' करियु' तेकहेछेसूत्रं तंपरिगि'तदसंयमजीवितंपरिगृह्यात्रित्यकिंकुर्वन्तीत्याहृदिपदंदासीकर्म'करादिचतुष्प
दंष्टपभखरोद्रादिकं अभियोज्यव्यापारयित्वा तेनकरणेसंसिध्यर्थनिचयं संवर्द्धतिविधेनकरणत्विकेणवापि काचित् सेतस्यार्थारंभि
णोऽर्थमात्राभवति साकीदृशा अल्पावावहोवासपुमान् ततश्चर्येगृह्णोव्यस्तितिकमर्थं भोग्याएन्ति उपभोगायेत्यर्थः ततस्तस्यार्थो
पार्जनीयक्रियाःकुर्वन्त एकदालाभोदयात् विविधंनानाप्रकारं परिगिट' प्रभूतत्वादभूक्ताहरितं संभूतं सम्यक्'चरणेनभूतं समुत्पन्नंम
होपकरणं द्रव्यसमृद्धइतिभवति तदपिसेतस्य एकदा अंतरायोदया तदाणातिणोविभजंते विभज्यबलागृह्णन्ति अथवाअदत्ताहारा
स्वप्करा अपहरन्ति राजानोवाविलुपन्ति दण्डयित्वागृह्णन्तिनश्यतिवास्त एवाटव्यादिपुविनश्यतिवा जीर्णादिभावात् अगारदाहेन
वादह्यते इत्यादीनिक्रियतिकारणानि कथ्यन्ते इत्यमुनाप्रकारेण सपुमानपरार्थं क्रूराणिकर्माणि'कुर्वन् वालोमृ'खस्तेन दुःखेनधनना
श्लक्षणेनमृदोसोहितमतिविपर्यासमुपैति विपरीतत्वं प्राप्नोतीत्यर्थः एकमृदजीववापडो' तेअसंयमआदरीहिपददासीकर्म'करादि

टीपिका टीका

मणिरितिरत्न वेडूर्येन्द्रनीलादि कुण्डलकर्णाभरणं हिरण्येनसहस्त्री परिगृह्यते तत्रैवक्षेत्रवास्वारक्तविरक्त वस्त्रमणिकुण्डलस्त्रया
दौरक्ता गृह्यामृदाविपर्यासमुपयान्ति वदन्तिच गण्यतवोवादमोवाणियमोवा नाततपोऽनशनादिकं दमोवाइ'द्रियनो इ'द्रियोप
शमलक्षणः नियमोवाअहिंसा व्रतलक्षणः फलवान्मृहश्यते तथाहितपोनियमोए तस्यापिकायक्लेश भोगादिवंचनांविहायनान्यफलं
लभ्यते जन्मांतरेभविष्येतिइतिचेत् व्युद्गाहितस्योहापः किञ्चदृष्टहानिरदृष्टपरिकल्पनाच पापीयसीति तदेवंसांप्रतेंची भोगसंगविहि
तैकपुरुषार्थदुष्टिः संपूर्ण'यथावसरसंपादित विषयोपभोगवालो अज्ञोजीवितुकामः आहुक्तानुभवनमभिलपन् लालप्यमानोभोगार्थ
मत्यर्थ'लपन् वागुडं'करोति तद्यथातपोदमोनियमोवा फलवान्मृहश्यते इत्येवमर्थमूवन् मृदोअवुध्यमानोपहतो जातिमरणमनुपरि

वर्तमानो जीवितचेतस्त्रयादि लोभपरिमोहितमना विपर्यासमुपैति येषुनःशुभकर्मापादिताध्यवसाय पुरस्कृतमोक्षास्ते किंभूताभव
तीत्याहङ्गमेवणावकांखन्ति जेजणाधुवचारिणो जाईमरणपरिणायचरे संक्रमणेदृष्टे शालिकालस्त्रणागमोसब्धेपाणापि याउया
सुहसायादुक्खपडिक्खला अप्पियवहापिय जीविणोजीवि उकामासब्धेसिं जीवियंपियं इणमेवेति इणमेवपूर्वोक्तं संपूर्णं जीवितं चेत्तां
गनापरिभोगादिकं नावकांक्षति नाभिलभन्ति येजनाधुवचारिणो ध्रुवोमोक्षः तत्कारणञ्चानादिभ्रुवंतदाचरितुं शीलंयेषांतेभ्रुव
चारिणः किञ्चजाईमरणन्ति जातिश्चमरणं च तत्परिज्ञायन्नात्वा चरेत् युक्तोभवेत् क्लृप्तसंक्रमणे संक्रम्यते अनेनेति संक्रमणं चारितं तत्
दृढोविश्रोतसिंकारहितः परीपहोपसर्गेनिःप्रकंपः सन्चरेत् नैतद्भावनीयं यथापरुत्परारिहं द्वावस्यायांवा धर्मकरिष्यामीति यतः शालि
कालस्त्रन्तिनास्तिनविद्यते कालस्त्रन्त्योरनागमोअनागमनमनवसरः सोपक्रमाद्युषोअसुमतोनकाचित्वाअवस्थायास्यां कर्मपावकांतर्वर्त्ती
जंतुर्जंतुर्गैलकइव नविलीयते तदेवं सर्वं कपलं त्थ्योरवधः यं अहिंसादिषु दत्तावधानेन भाव्यं किमितियतः सव्वेपाणापिया उया
सव्वेपाणिनो जंतवः प्रियाद्युषः प्रियमाद्युषेपांते पियाद्युषः सुहसायासुखमानंदरूपं आस्वादयन्तीति सुखास्वादाः सुखभोगिनः सुखे
षिणः दुक्खपडिक्खला दुःखमसातंतत्प्रतिकूलयन्तीति दुःखप्रतिक्षतादुःखदेषिणः अप्पियवहा अप्पियं दुःखकारणं तदन्नन्तीत्यप्पियव
धापियजीविणोप्रियंवत्तुभं जीवितं आयुष्कं असंयमजीवितं वा येषांतेप्रियजीविनः जीवितुकामाः येतएवप्रियजीविनोऽतएव दीर्घका
लं जीवितुकामाः दुःखमिभूताः अंत्यां दशमप्यापन्ना जीवितमेव वांछन्ति सव्वेसिंति सर्वेषां जीवितमसंयमजीवितं प्रियंदयितं यद्येवं
ततः किमित्याह तंपरिगिच्छदुपयंचउपयं अभिजुंजियाणं संसंचिताणंतिविहेणं जावसेतत्थमत्ताभवति अप्पावावज्जयावा सेतत्थगट्टिए
चिद्वति भोयणाएततोसेएणदाविविच्छप्परिसिद्धं संभूतं महोवकरणं भवति तंपिसेदायावाविभवन्ति अदत्ताहारोवासेअवहरतिरायाणो
वासेविलुंपंतिणस्स इवासेविणस्स इवासे अगारदाहेणवासेडक्कइ इतिसेपरस्सट्टाए कूराइं कम्माइं वालेपकुब्बमाणे तेणदुक्खेणसंछडे
विप्परियासमुवेइ तंपरिगिच्छन्ति तदसंयमजीवितं परिगट्टाअत्थकिं कुर्वन्तीत्याह दुपयंति हिपदंदासीकर्मकरादिचतुष्पदंगवाश्वा

शीलंगाचार्यकृतटीका

मणिकुण्डलस्त्रयादौ रक्तागट्टा अथ्युपपन्नामृदा विपर्यासमुपयांतिवदन्ति च नाततपोवानशनादिकं दमोवाइंद्रियोपशमलक्षणोनिय
मोवा हिंसात्रतलक्षणः फलवान्दृश्यते तथाहितपोनियमोपेतस्यापि कायक्लेशभोगादिवचनां विहायनान्यत्फलं लभ्यते जन्मातरेभ
विध्यतीति चेत्युद्ग्राहितस्योक्तापः किञ्चदृष्टहानिरदृष्टपरिकल्पना च पापीयसीति तदेवं सांप्रतेक्षी भोगसंगविहितैकपुरुषार्थबुद्धिः संपू
र्णं यथावसरसंपादित विषयोपभोगं वालोक्षो जीवितुकामयायुष्कानुभवन मभिलषन् लालप्यमानो भोगार्थमत्यर्थं लपन्वाग्दण्डं करोति
तद्यथात्र तपोदमोनियमोवा फलवान्दृश्यत इत्येवमर्थं बुवन्मूढो अयुध्यमानोपहतो जातिमरणमनुपरिवर्त्तमानो जीवितचेतस्त्रयादि
लोभपरिमोहितमना विपर्यासमुपैति तत्वेतत्वाभिनिवेशमतत्वे च तत्वाभिनिवेशं च हिते हितबुद्धिमेवं सर्वत्र विपर्ययं विदधात्युक्तञ्च दाराः
परिभवकारा बंधुजनोर्वधनं विधंविपयाः कोयंजनस्य मोहोयोरिपवस्तेषु सुहृदाशाइत्यादि येषुनः शुभकर्मा पादिताध्यवसायपुर
स्कृतमोक्षास्ते किंभूताभवन्तीत्याह इणमेवेत्यादि इदमेवपूर्वोक्तं संपूर्णं जीवितं चेत्तागनापरिभोगादिकं वानावकांक्षं तिनाभिल
पन्ति येजनाधुवचारिणो ध्रुवोमोक्षस्तत्कारणञ्च ज्ञानादिभ्रुवं तदाचरितुं शीलंयेषां तेतथाधूतचारिणोवाधुनातीति धूतचारिण
इति किञ्च जाईत्यादिजातिश्च मरणञ्च समाहारद्वंद्वस्तत्परिज्ञाय परिच्छिद्यन्नात्वाचारोद्युक्तो भवेत् क्लृप्तसंक्रमणे संक्रम्यतेनेन संक्रमणं
चारितं तत्तदृढोविश्रोतसिंकारहितः परीपहोपसर्गे निःप्रकंपोवा यदिवाशंकमनाः सनसंयमंचरनविद्यते शंकायस्य मनसस्तदयं कं
मनोयस्या सावशंकमनास्तपोदम नियमः फलत्वाशंकारहित आस्तिकेलत्युपपेत तपोदमादौ प्रवर्त्तते यतस्तद्वान् राजराजादीनां पूजा
प्रशंसाहोभवति नचोपशमिकसुखावाप्तफलस्य तपस्विनः समस्तद्वंद्वदीयसो असत्यपि परलोके किञ्चित्तत्त्वयते उक्तञ्च संदिग्धे परलो
केत्याज्यमेवाशुभं दुष्टैः यदिनास्ति ततः किंस्यादस्ति चेन्ना स्तिको हत इत्यादि तस्मात्स्वायत्ते संयमसुखे दृढेन भाव्यं नैतद्भावनीयं

यथापरुत्परिहृद्वावस्यायाश्चाधर्मं करिष्यामीति यतः गत्यित्यादिनास्ति न विद्यते कालस्य स्यत्यो रवनागसो नागसनसनवसर इति यावत्तथा हि सोपक्रमायुषोऽसुमतो न काचित्वावस्यायस्यां कर्म पावकांतर्धतीं जन्तुर्जं तु गोलक इव न विलीयत इत्युक्तं गिष्मगिष्मं कटोरमकटोरमसंपंडितमपि चंपंडितं वीरवीरं नानि ननमानिनस एगुणमपि च वज्रगुणं यतिसयति प्रकाशमवलीनमचेतनमयसचेतसंनिविद्वसेपिमाध्यसमयेपि विनश्यति कोपिकथमपि तदेवं सर्वकपलं स्यत्यो रवधारा हिंसादिपुद्गलावधानेन भाव्यं किं सति यतः सुषेपाणा पियाउत्ता प्राणशब्देनात्माभेदोपचारात्तदन्त एव गच्छते सर्वे प्राणिनो जंतवः प्रियायुषः प्रियसायुर्वेपाते प्रियायुषः ननु च सितैर्ध्वं मिचारेन हि ते द्वियायुषसाद्भावात् नैष दोषो वतो मुख्य जीवादिगद्ध्युदासेन प्राणशब्दोपचरितस्य गच्छं संसारि प्राण्युपलक्षणार्थमिति चत्किञ्चिदेतत्पाठांतरं वा सव्येपाणा पियायथा आवत आत्मनो नाद्यनंतत्वात् प्रियायेपा तेतया सर्वेपि प्राणिनः प्रियालान प्रियालताच सुखदुःखमिति परिहारतया भवतीत्याह च सुहसायादुक्त्वपडिक्ता सुखमानंदरूपमाखादयंतीति सुखात्वादः सुखभोगिनः सुखैर्भिरादित्युक्तं भवति दुःखमसातंतप्रतिज्ञलंतीति दुःखप्रतिज्ञला दुःखदे पिण इत्युक्तं भवति तथा च प्रियवधा प्रियदुःखकारणतद्वत्त्वप्रियवधास्तथापि यजीविणो प्रियं यदप्रितं जीवितमायुष्कमसंयम जीवितं येपातेतया जीवितुकामो यत एव प्रियजीविनो यत एव दीर्घकालं जीवितुकामा दीर्घकालमायुष्काभिलाषिणो दुःखाभिभूता अप्यन्यादगमापन्ना जीवितमेवाभिलषन्ति उक्तद्वरस इति च टीविसेस ठिइमेतं मेव विष्करो मच्छमगूडसरीरमच्छणो रोगी जीएद्विकयत्वा तदेवं सर्वेपि प्राणी सुखजीविताभिलाषी तच्च नारंभन्ते सावपि प्राण्युपघातकारी प्राणिनां जीवितमत्यर्थं दयितमित्यतो भूयो मयसदेवापदिश्रुत इत्यत आह च सव्येसमित्यादि सर्वेणमविगतेन जीवितमसंयमजीवितं प्रियं दयितयद्येवं ततः किमित्याह तंपरिगिष्मत्तदसंयमजीवितं परिगच्छ्याचित्य किंकुर्वन्तीत्याह दुपचंदित्यादि द्विपदे दासी कर्मकरादि चतुष्पदद्वाशादि अभियुज्ययोजयित्वा अभियोगं गच्छयित्वा व्यापारयित्वेत्युक्तं भवति ततः किमित्यत आह

जुंजियाणं संसंचियाणं तिविहेणं जाविसे तत्तुमत्ताभवति अप्पावावज्जगावासे तत्तुगटि एचिद्व
तिभोयणा एतओसे ए गदा विविहं परिसिद्धं संभूतं महोवगरणं भवति तंपिसे एगवादावादाविभयंति
अदत्ता ^{अप} हारावासे अवहरंति रायाणो वासे विलुपंति गुस्संति वासे विणस्स तिवासे अगारदाहेण
वासे दग्धं इति से परस्स द्वाए कूरादं कम्मादं वालेपकुब्बमाणेतेण दुक्खेण भूटे विप्परियासुवेति

भाषा

कचतुष्पददृष्यमखरजं त प्रमुखते द्विपदचतुष्पद अभिजुंजिया कचिता व्यापारी तेणे करी संसंचियाणं कचता धन एकटो करी तिकरण योगिइं करी जेतनेने अर्थमात्ता धननो प्रमाणयाइते अर्थमात्ता केहवी घोडी अथवा घणी तेहने विपे ते पुरुष गृहलोभियो अतोरहे भोगविवाभणी जाणे एज्जं भोगविमुतिवारपक्के तेहने एकदाला भने उदे विविधनाना प्रकार परिसिद्धं कचता भोगवता जयस्यो संभूयं रुडी परिदं राखतां मिल्यो महोपगरण कचतां घणो धन एकटो थाइ तिके धन एकदा अंतरायने उदे से कचता तेहनी धनदायाद गोती विहचीत्ये अथवा अदत्ताहार कचता चोरअपहरे राजादंडीत्ये अथवा आपणीनासे अटव्यादि विपे पडे इमअनेक परिदं जाइतथा विखेज्जो याइ अथवा जीवडायाइ इणी परे विणसे तथा धरने वलिवे ते धन वले इणी परे ते पुरुष परने अर्थिइं कूरकर्म गलच्छेदगं ठिभेदा दिक्कर्म करतो तेणे धन विणठागयाने इक्खमदमोच्छो छतो विपर्यास विपरीत पणोपासे उक्तं चरागहे पाभिभूतत्वात्कार्याकार्यपरां मुखः एपमूदे तिविज्ञेयो विपरीत विधायकः इति वचनात् चिवे औसधर्मं स्वाभि एहने फल कहे छेत्तुं सुणिणां सुनिनातीर्थ करेण उज्जनिथये

दीपिकाटीका

द्विभियुज्ययोजयित्वा व्यापारयित्वा ततः किमित्याह संसंचियाणंति प्रियजीविताधं अर्थो भिहृद्वे द्विपदचतुष्पदादिव्यापारेण संसि

व्यर्थनिचयसंबन्धं त्रिविधेनयोगविकारणविकेण जाविसेन्ति यापिकाचिदल्पापरमार्थचिन्ताया वक्ष्यपिफलगुदेष्टासेतस्यार्थारंभि
णःसाचार्थमात्रा तत्तेतिहिपदाद्वारंभेमात्रेति अर्थमात्रा अर्थाल्पताभवति सत्ताविभर्त्ति किंभूता सासुतेगैवकथयतिअल्पावावह्वीवा
अल्पवज्जत्वंचापेक्षिकं अतःसर्वाप्यल्पासर्वापि वह्वीसद्वति अर्थवान् तत्तत्स्मिन्नर्थेगटिण्ति गट्ठस्तिष्ठति नालोचयत्यर्थस्योपाज्जनक
शंनगणयति रक्षणपरिचयं सचक्रिमर्थमर्थयते इत्यतश्चाह भोद्यणाएन्ति भोजनसुपभोगः तस्मैअर्थमर्थयते तदर्थोचक्रियासुप्रवर्त्तते
क्रियावतश्चकिंभवतीत्याह तत्रोसेएगवा ततःसेतस्यावलगनादिकाः क्रियाःकुर्वन्तो एकदालाभांतराय चयोपशमेविविधं नानाप्रकारं
रिशिष्टं प्रभूतवाद्भूक्तोद्वरितं संभूतंसस्य कृप्रतिपालनायभूतं संच्छन्नं किंतत् सहोपकरणंति सहजतत्परिभोगांगत्वादुपकरणंचसहो
पकरणंद्रव्यनिचयइत्यर्थः सकदाचित् लाभोदयेभवति असावध्यंतरायोदयान्न तस्योपभोगायेत्याह तंपिसेन्ति तदपिससुद्रोत्तरणारो
हणखननविलप्रवेशरसेद्रमदनराजावलगत कृपीवलादिकादिभिः क्रियाभिःस्वपरोपतापकारिणीभिः स्त्रोपभोगायोपार्जितं सत्सेत
स्यार्थोपार्जनकशकारिणः एकदाभाग्यक्षयेदायादागोत्रिणःविभजंतेविलुपंतिअदत्तहारावाद्युर्वापहरति राजानोवा विलुपंतिनश्यति
वास्तवएवविनश्यतिवा जीर्णभावापत्तेः अगारदाहेनवा दह्यते कियंतिवाकारणान्यर्थनाशेवक्ष्यंते इत्येवं वज्जभिःप्रकारैरुपार्जितो
प्यर्थोनाशमुपैति सोऽर्थस्योत्पादयितापरस्मृष्टा परस्मैअन्यस्मै अर्थायप्रयोजनाय अन्यप्रयोजनकृते क्रूराणिगलकर्तृनादीनिकर्माणि
अनुष्ठानानिबालोक्तः प्रकुर्वाणोविदधानः तेनकर्मविपाकापादितेन दुःखेनासातोदये नृदोपगतविवेकोविपर्यासमुपैति अपगतसद
द्विवेकत्वात्कार्यमन्यते अकार्यकार्यचमन्यते अदयनमयास्वमनीपिकयोच्यते इतिसुधर्मस्वामीजंबूस्वामिनमाह यद्विस्वमनीपिकयानो

शीलंगाचार्यकृतटीका

संसंचियाणंद्रव्यादि प्रियजीवितार्थमर्थभिद्वये हिपदचतुष्पादिव्यापारेण संसिच्यन्योर्थनिचयं संबन्धं त्रिविधेन योगविकारणविके
केण यापिकाचिदल्पा परमार्थचिन्ताया वक्ष्यपिफलगुदेष्टासे तस्यार्थारंभिणः साचार्थमात्रातत्तेति हिपदाद्वारंभेमात्रेति सोपस्कार
त्वात्सूत्राख्यर्थमात्रार्थाल्पताभवति सत्ताविभर्त्ति किंभूतासासुतेगैव कथयति अल्पावावह्वीवा अल्पवज्जत्वंचापेक्षिकमतः सर्वाल्पा
सर्वापिवह्वी सद्रत्यर्थवास्तव तस्मिन्नर्थे गट्ठोध्युपपन्नस्तिष्ठतिनालोचयस्यार्थोपाज्जनकशंनगणयति रक्षणपरिचयं नविवेचयतितरल
तांनावधारयति फल्गुतामुक्तञ्च कृमिकुलचितं लालाक्लिन्नं विगधिजुगुप्सितं निरुपमरसप्रीत्या स्वदन्नरास्थिनिरामिप सुरपति
मपिन्ध्यापार्श्वस्थं सशङ्कितमीच्यते नहिगणयति चुद्रोलोकः परिग्रहफल्गुतामित्यादि सचक्रिमर्थमर्थयतेइत्यतश्चाह भोद्यणाभोजन
सुपभोजनसुपभोगस्तस्मै अर्थमर्थयते तदर्थोचक्रियासुप्रवर्त्तते क्रियावतश्चकिंभवतीत्याह तत्रोसेइत्यादि ततःसेतस्यावलगनादिकाः क्रिया
कुर्वन्त एकदाला भातरायकर्म चयोपशमे विविधंनानाप्रकारं परिशिष्टं प्रभूतवाद्भूक्तो द्वरितंसंभूतं सस्यकृप्रतिपालनाय भूतंसंछन्नं
किंतन्महज्जतत्परिभोगांगत्वा दुपकरणं सहोपकरणंद्रव्यनिचयइत्यर्थः सकदाचित् लाभोदये भवत्यसावध्यन्तरा योदयान्न तस्योपभो
गायेत्याह तंपिसेइत्यादि तदपिससुद्रोत्तरणा रोहणखननविलप्रवेश रसेद्रमदनराजा वलगनकृपीवलादिकाभिः क्रियाभिःस्वपरोप
तापकारिणीभिः स्त्रोपभोगायोपार्जितं सत्सेतस्यार्थोपार्जनोपाय क्लेशकारिण एकदाभाग्यक्षयेदायादा पितृपंडोदकदानयोग्या
विभजंतेविलुपंति अदत्तहारावाद्युर्वापहरति राजानोवा विलुपंत्यवच्छिंदंति नश्यतिवास्तवएवादवीतः सेतस्यविनश्यतिवा जीर्णभा
वापत्तेः अगारदाहेनवा दह्यते कियंतिवाकारणान्यर्थनाशेवक्ष्यंते इत्युपसंहरति इत्येवंवज्जभिः प्रकारैरुपार्जितोप्यर्थो नाशमुपैति
नैवोपार्जयितुं रूपतिष्ठतीत्युपदिश्यते सोऽर्थस्योत्पादयिता परस्मैअन्यस्मै अर्थायप्रयोजनाय अन्यप्रयोजनकृते क्रूराणिगलकर्तृना
दीनि कर्माण्यनुष्ठानानि बालोक्तः प्रकुर्वाणो विदधानः तेनकर्मविपाकोपादित दुःखेनासातोदये नृदोपगतविवेका विपर्यासमुपैति
अपगतसदसद्विवेकत्वात्कार्यमकार्यं मन्यतेव्यत्यर्थंचेत्युक्तञ्च रागहेपाभिभूतत्वात् कार्याकार्यपराङ्मुखः एषनृद्वति ज्ञेयोविपरीतविधा
यकः तदेवंसौढ्याधतस साच्छादिनालोकपथाः सुखार्थिनो दुःखच्छन्ति जन्तवइतिज्ञात्वा सर्वज्ञपवनदीप सशेषदीर्घस्वरूपाविर्भा

विकमाललंबिरे सुनयोदय मयानस्यमनीषिकयोच्यते सुधर्मस्वामीजंस्वामिनमाह यदिस्यमनीषिकयानोच्यते कौतुभ्यंतर्हामि
त्यतश्चाह सुगुणोदयादि सनुतेजगतस्विकालावस्थामिति सुनिर्मोदकते नैतद सकृदुच्चैर्गोत्रभवनादिकं प्रकर्षणादौवा सर्वस्वभाषा

सुगुणाङ्गएयंपवेदयं अणोहंतराए एणायओहंतरित्तए अतीरंगमाएणायतीरंगमित्तएअपारंग
माएणायपारंगमित्तएआयाणिज्जं चआदायतं सिद्धाणेणचिद्विवितहंपप्पखेयणे तस्मिद्वाणस्मिच्चि
द्वैउद्दे सोपासगस्सणत्थिवाले पुण्णिहेकाससमणुणे असमितदुक्खे दुक्खिदुक्खाणमेवआवट्टंअणुप
रियद्वत्तिवेस्मितओसेएगयारोगससुप्पायाससुप्पज्जंतिजेहिंवासद्वि संवसतितेवाणंएगयाणिचगापु

भाषा

एतत्तुअग्रेवच्यमाणं प्रवेदितं किंतुदित्याह एतेकृतीर्थिकाः पार्श्वं स्यादयोयाअनोधं तरानचओधंसंसारंतरीतुं समर्थाः तथाअतीरंगमा
एतेनचतीरंगन्तुं समर्थाः तथाअपारंगमाएतेनचपारंगन्तुं समर्थाः कथमेतेकृतीर्थिकादयओवतीरपारंगामिनो नभवन्तीत्याहआदा
नीयंयाह्यं सस्यक्थुतादि आदायट्टहीत्वातस्मिन्मदुक्ते स्थानेन तिष्ठति एतावतायुतासुसारिणिमार्गेनप्रवर्त्तते तथाचवितयंस्वरूप
पंडुरंतिहेतुं कुगुरुपदेगंप्राप्य अखेदज्ञोक्कुगलमस्मिन् स्थानेविपरीतोपदेगरूपेतिष्ठति तत्रैवासंयमस्थानेऽध्युपपन्नीभवति यस्तुहेयो
पादेयविशेषज्ञोभवति तत्स्वरूपं दर्शयति उद्दे सो० उद्दे गउपदेगः पण्डकम्यतीर्थकतेनास्मि सस्यतएवसर्वं जानाति अथवाउद्देगोन
रकादिसपय्यकस्य सर्वज्ञोपदेगवर्त्तिनो नास्तिकः पुनर्ययोपदेगकरी नभवतीत्याह वालोनामरागादिमोहितः सपुनःनिहेइति
स्नेहभाववान् रागीभवति कीदृशः कामसमभोजः कामानेवमनोज्ञान् जानाति सएवंभूतः अगमितदुःखः अतएवदुःखी दुःखानां
शारीरमानसानामावर्त्तं पुनःपुनर्भयनसमुवर्त्तते इतिपरिसमाप्तौ त्रयीर्मातिपूर्ववत् ज्ञानिये सुगुणाकहता त्रीतीर्थकरेणै आगलि
कहिस्ये तेप्रवेद्यो तैकहेछेएकृतीर्थक अथवापासत्यादिक स्वतीर्थ्यअणोहंतराकहतां ओघशब्दे प्रवाहते इहामंसाररूपलेवो तेहना
अतरणहार एहवाक्यताओवसंसारतरीनसके तथाएअतीरंगम जिगिकारणिगतरिवा अगक्ततिगिकारणि संसारसमुद्रने तीरिजा
इवाअसमर्थ तथाअपारंगमाएण इगिकारणिमंसारने पारिजादवाच्यसमर्थ तस्याभणीतेकारणकहेछे आयाणिज्जं कहतायुत
तेग्रहीने तेणेटामिनरहे एतावतासिद्धांतनोमार्ग आदरी सिद्धांतनेमार्गि रहनेहीं तथावितयकहताकुडो एहवोक्कुगुरुनो उपदेग
दुर्गतिनाकारणतेपाप्मोने अखेदज्ञकहता अकुगलनिर्विवेक तिगेजठामि असंयमरूपियेरहे एतावताअसंयमेनेविषे प्रवर्त्तेइणि
कारणिविपरीताचारी संसारतरिवाअसमर्थज्जइ हिवेजेहेयउपादेयविशेष सस्यक्जागेतेहनेस्वरूपकहेछे उद्दे सोकहताउपदेगने
पासगकहतादेगने केवलीतीर्थकरादितेहनेनयी तैस्वयमेवसर्वजाणे अथवापासगकहतां लोकतं व्याकर्त्तव्येनो देवणहारतेहने
उद्देशकहतांनरकादिगतिनेनयी अनेजेवालअविवेकी वीतरागनोउपदेगययोक्तनकरे तेवलीनिहेकहताराणीवाइ वलीकेहवाकाम
समणुन्नेकहता कामभोगतेहने जमनोन्नरुडाकरी जागेतेकहवायाइ तैकहेछे असमिधदुक्खेतेहने दुग्धशारीरमानसिकशमेन
हीतिगिकारणितेदुक्खीकते दुग्धनाआवर्त्तमाहिबलीपरिवर्त्तनपरिभ्रमणकरे इसोंजाणीत्रीवीतरागनो उपदेगतहत्तिकरीसद्वि
वोइत्तिवेमिकहतां त्रीसुधर्मस्वामिदमकहेछे जिसमेत्रीभगवंतसमीपि सांभल्यो तिमकज्जंछुं इतिलोकाविजयाध्ययनेतितीयोद्देश
कः हिवेचउयोउद्दे सोप्रारंभियेछे तीजेउद्दे सेइमकह्यो कामभोगटालिवा जेटालेनहीं तेहनेरोगादि अपाययाइतेइणि अथ्यचनि
उद्देसेदेखाडियेछे स्तुतंतओये० ततः कामासुसेवनात् सेतस्यासातावेदनीयोदये रोगाधातुचयभगंदरादयः समुत्पद्यंततदासकीदृशो
भवतीत्याह यैर्वासाहंसमौ संवसति तएवैकदानिजाः पूर्वपरिवर्दन्ति सगतान्निजान् पद्यात्परिवदेन्नालंतेतवताणावयासरणावयास्व
मपित्तेपांनानंत्वाणवगरणावया तिवारपछे कामसेवाने प्रमाणितेहने एकदाअसातावेदनीयनेउद्दे रोगधातुचयभगंदरादिक जप

जेतिवारतीणे अवस्याङ्गपद्यो जीवकेहवोयाद् तेकहेहे जेपुतकलतादिकसाथिद् वसेहे तेपुतकलतादिकनिज आपणातेहनेपरि

दीपिका टीका ।

च्यतेतर्हि कौतुह्यमिदं इत्यतश्चाह सुणिणाङ्गएतंपवेदितं अणोहंतराएएति णोयओहंतरित्तए अतिरंगमाएणोयतीरंगमित्तएअ
पारंगमाए णोयपारंगमित्तए आयाणिज्जं च आदायतस्मिठाणेणचिद्वेदं तिविहंपप्पखेयस्से तस्मिद्वाणंमिचिद्वेदं उद्दे सोपासगस्सण
त्थिवालेपुण्णिहेकामसमणुणे असमियदुक्खे दुक्खीदुक्खाणमेव आवट्ठंअणुपरियट्ठत्तिवेमि लोगविजयस्सतर्होउद्दे सओसम्मतो
सुणिणाङ्गएतं पवेदितंमनुतेजगतस्त्रिकालावस्थामितिमुनिः तीर्थंकरः उच्चैर्गोतभवनादिकं प्रकर्षेणसर्वस्वभापानुगामिन्यावाचावेदि
तंकथितंअणोहंति ओघोद्विधाद्रव्यभावभेदात् द्रव्यौघोनदीपूरादिकः भावौघोष्टप्रकारं कर्मसंसारोवा अनेनहिप्राणीअनन्तकालसुह्य
तेतंओघंज्ञानदर्शनचारित्रबोहित्यस्याःतरंति इतिओघंतराः नओघंतरा अनोघंतराः एतेकुतीर्थिकाः पार्श्वं स्यादयोवाज्ञानादियान
पातविकलाद्यपि ते पिओघंतरणायोद्यता स्वापिसस्यगुपायाभावात् नओघंतरणसमर्थाभवति आहचणोओहंतरित्तएनचनेवोघंत
रितुं समर्थाः संसारौघतरणा प्रत्यलानभवन्तीत्यर्थः तथाअतीरंगमातीरंगच्छन्तीति तीरंगमाः नतीरंगमाःअतीरंगमाः एणत्तितान्प्र
त्यक्षभावमापन्नान् कुतीर्थिकादीन्दर्शयति नचतेतीरंगमनायोद्यताअपितीरंगं तुमलंसर्वज्ञोपदिष्टसन्मार्गाभावात्अपारंगमाएएपार
सटःपरकूलंतद्गच्छंतीति पारंगमाःएतेपूवोक्तापार गतोपदेशाभावात् अपारंगमाःनचतेपारगतोपदेश स्ततेपरगमनायाद्यताअपिपा
रंगंतुमलअथतीरपारयोः कोविशेषःउच्यते तीरंमोहनीयक्षयः पारंशेषघातिकर्मक्षयः अथतीरंघातिचतुष्टयापगमः पारंभवोपश्रा
हिकर्मभावः अथकथंकुतीर्थीदिकः ओघंतराएतीरपारगामीवानभवतीत्याह आयाणिज्जं आदीयंतेदृष्ट्यतेसर्वभावाअनेनेत्यादानीयं
श्रुतंतदायतदुक्तेतस्मिन्संय मस्यानेनतिष्ठति नकेवलंसर्वज्ञोपदेशस्यानेन तिष्ठंतिविपर्ययानुष्टायीच भवतीतिदर्शयति वितर्हंपप्पत्तिवित
यमसङ्गतं दुर्गं तिहेतुं तत्तथाभूत सुपदेशंप्राप्यअखेदजोऽकुशलं तस्मिद्वाणंमित्तितस्मिन् साप्रतेचाचरितेउपदिष्टेवातिष्ठति तत्रैवा संय
मस्यानेऽधुपपन्नोभवति यस्तुअवगतहेयोपादेवविशेषः सयथावसरंयथाविधेयंस्वतएवविधत्ते इत्याहउद्दे सोपासगस्सणत्थि उद्दिश्यतेद्
तिउद्देशःसदसत्कर्त्तव्यादेशः सपश्यतीतिपश्यः स एवपश्यकःतस्यनविद्यते स्वतएवतदेतवेद्यत्वात् अथवापश्यतीतिपश्यकःसवापश्यती
तिपश्यकःसर्वज्ञः तदुपदेशवर्त्तीवातस्य उद्देश्यतेइतिउद्देशोनारकादि व्यपदेशोवासतस्यनविद्यते तस्यद्रागेवमोक्षगमनात् कःपुनर्यथो
पदेशकारीनभवतीत्याह वालेपुण्णत्तिवालोनामरागादिमोहितः सपुनःकपायैकर्मपरीषहोप सर्गैर्वानिहन्त्यते इतिनिहःअथवास्मिह्य
तीतिस्मिहस्तेहभाववान् रागीइत्यर्थःकामसमणुणेकामा इच्छामदनरूपाः सम्यग्मनोज्ञायस्वयदिवासम्यगनुपच्चात् स्नेहानुबंधात्
ज्ञानातिसेवते इतिरकामसमनोज्ञः एवंभूतश्चकिंभूतोभवतीत्याह असमियदुक्खे अशमितंअनुपशमितं विषयाभिष्वंनकपायोत्थं दुःखं
येनसतथायत एवाशमितदुखोअतएवदुःखी शारीरमानसाभ्यां दुःखाभ्यां तत्रशारीरंकंटकशस्त्र गंडलूतादिसमुत्थं मानसंप्रियविप्रचो
गाऽप्रियसंप्रयोगे श्रिताऽलामदारिद्र्यदौर्भाग्य दौर्मनस्वभूतं तद्विरूपमपिदुःखं विद्यतेयस्यासौदुःखीएवंभूतश्चसन् किमवाप्नोतीत्याह
दुक्खाणमेवआवट्ठंतिदुःखानाशारीरमानसानां आवर्त्तं पुनःपुनर्भवनमनुवर्त्तं दुःखावर्त्तावमग्नावंअत्रयंते इतिपरिसमाप्नोतीव्रवीमीतिपू
र्ववत्लोकविजयाध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः समाप्तःउक्तस्मृतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थव्याख्याप्रसूयतेभोगेपुञ्चनभिषिक्तेनभाव्यंयतोभोगि
नामपायाचदर्शयते इतिप्रागुक्तंतेचामीत ओसेएगयारोगसमुत्पाया ससुप्पज्जंतिजेहिंवा सद्धिंसंवसतितेविगंएगयापुब्बंपरिवयंति सो
वातेणियएपरिव्वएज्जा णालंतेतवताणाएवा सरणाएवातुमंपिते सिंणालंताणाएवासरणाएवातओत्तिततःकामानुपंगात्कर्म्मोपचयः
ततोपिपंचत्वं तस्मादपिनरकभवोनरकान्निषे ककललार्तुदपेसीव्यूहगर्भ प्रसवाविभूतस्यरोगाःप्रादुष्यंतिसेतस्यकामानुपक्तमनसः
एकदाअसातावेदनीय विपाकोदये रोगसमुत्पादाःरोगाणां शिरःशूलधातुक्षय भगंदरादीनांसमुत्पादाः प्रादुर्भावाःसमुत्पद्यंतेप्रकटी
भवंतिसचरोगावस्थायां किंभूतोभवत्यसावित्यतश्चाह जेहिंवासद्धिंसंवसति येवीसार्द्धं तएवएकदानिजाःपूर्वंपरिवदंति सवातान्निजान्

शीलंगाचार्यकृतटिका ।

शुगामिन्यावा वेदितं कथितं वक्ष्यमाणं प्रवेदितं किंतु दित्याह अणो हमित्यादिओवो द्विषाद्रव्यभावभेदात् द्रव्यैवोनटीपूराटिकोभावौघो
 टप्रकारकर्म संसारोवातेन हि प्राख्यनन्तमपि कालमुच्यते तमेव ज्ञानदर्शनचारिवबोचित्यस्याः तर्तीत्योवन्तरानओवन्तराभनोवन्त
 राखरतेष्टादसत्वात् च चित्वात्सामसः एते कुतीर्थिकाः पार्श्वस्यादयोवाज्ञानादियानपावविकलायद्यपि तेऽप्योवतरणाद्योद्यतासुयापि
 सम्यगुपयोगाभावात् नओवतरणसमर्थाभवन्तीत्याह चणोवओहंतरित्तए नचनैवौवन्तरितुं समर्थाः संसारोवतरणप्रत्यलानभवन्तीत्य
 र्थः तथा अतीरंगमाइत्यादितीरंगच्छन्तीति तीरंगमापूर्ववत् च प्रत्ययादीकनतीरंगमाअतीरंगमाए इतितान्प्रत्यक्षमावमापन्नान्कु
 तीर्थिकादीन् दर्शयति नच ते तीरंगमनायोद्यताअपि तीरंगन्तुमलं सर्वज्ञोपट्टिसन्मार्गाभावादिति भावस्तथाअपारंगमाइत्यादिपारसूटः
 परकुलंतद्वच्छन्तीति पारंगमाः नपारंगमाअपारंगमाएतद्विपूर्वोक्ताः पारंगतोपदेयाभावाटपारंगताइति भावनीयं नच ते पारंगतोपदेश
 स्तते पारंगमनायोद्यताअपि पारंगंतुमलं अथवागमनंगमः पारस्यपारैवागमः पारगमः पारगमः सूत्रे त्वनुसारेओल्लाक्षणि कोन पारगमे
 पारगमस्तस्याअपारगमनाय असमर्थसमासोऽयं तेनायमर्थः पारगमनाय तेन भवन्तीत्युक्तं भवति ततश्चानंतमपि संसारांतर्वर्त्ति न एवासते
 चद्यपि पारगमनायोद्यमयंति तथापि ते सर्वज्ञोपदेशविकलाः स्वरचित्तिरचित शास्त्रवृत्तयो नैव संसारपारंगंतुमलं अथतीरपारयोः
 कोविशेषइत्युच्यते तीरं मोहनीयचयः पारं येषवातिज्ञोऽयवातीरं वातिचतुष्टयापगमः पारं भवोपग्राहिकर्माभावइत्यर्थः अथकथमोषंता
 रीकुतीर्थ्यादिकोनभवति तीरपारगामीवेत्याह आयाणिज्जमित्यादि आदीयंते गच्छन्ते सर्वभावाअनेनेत्यादानीयं श्रुतं तदादायतदुक्ते
 तस्मिन् संयमस्यानेन तिष्ठति यद्विवाचादानीयमादातयं भोगांगं हि पदचतुष्टयं धनधान्यहिरण्यादि तदादाय गृहीत्वा अथवा मिथ्या
 त्वाविरति प्रमादकपाययोगैरादानीय कर्मोदाय किंभूतोभवतीत्याह तस्मिन् ज्ञानादिमये मोक्षमार्गे सम्यगुपदेशेवा प्रयस्यगुणस्याने
 न तिष्ठति नात्मानं विधत्ते न केवलं सर्वज्ञोपदेशस्यानेन तिष्ठति विपर्ययानुदायी च भवतीति दर्शयति वितहमित्यादि वितथमसद्भूतं दुर्गति
 हेतुं तथाभूतमुपदेशं प्राप्याखेदज्ञो अकुशलः खेदज्ञोवा संयमस्यानं तत्प्राप्याखेदज्ञो निपुणस्तस्मिन् स्थाने आदानीयस्वहं तृणिति
 टति सर्वज्ञायामात्मानं व्यवस्थापयतीत्यर्थः अथज्ञोपदेशो अनवगततत्त्वस्य विनेयस्य चोपदेशं प्रवर्त्तमानस्य दीयते यस्त्ववगतहेयोपा
 देयविशेषः स यथावसरं यथाविधेयं स्तएव विधत्तइत्याह चउद्देशेइत्यादि उद्दिश्यतइत्युद्देशोपदेशः सदसत्कर्त्तव्यादेशः सपश्यतीति
 पश्यः स एव पश्यकस्तस्य न विद्यते स्तएव विदितवेद्यत्वात्तस्याववा पश्यतीति पश्यकः सर्वज्ञस्योपदेशवर्त्तो वातस्य उद्दिश्यत इत्युद्देशो
 नारजादिव्यपदेश उच्चावचगोत्रादिव्यपदेशावा सतस्य न विद्यते तस्य द्रागेव मोक्षगमनादिति भावः कः पुनर्योपदेशकारी न भवतीत्याह
 बालेइत्यादिवालोनामरागादिमोहितः स पुनः कपायैः कर्मभिः परीपहोपसर्गैर्वानिहन्त्यतइति निहः निपूर्वाङ्गतेः कर्मणिङः अथवास्मिन्
 तीतिस्त्रिङः स्त्रेहभावात्प्रागीत्यर्थः अतएवाह कामसमगुणे कामोद्देशसदनरूपा सम्यग्मनो ज्ञावस्य सतया अथवासहमनो नैवैवर्त्त
 तइति समनो ज्ञोगमकत्वात्प्रापेक्षस्यापि समासः कामैः समनो न्यः कामसमनो ज्ञो यद्विवाकामान् सम्यगनुपधात्वहानुवंधाज्जानातिसेवत
 इति कामसमनो ज्ञ एवंभूतच किंभूतच किंभूतोभवतीत्याह असमिचदुक्ते अथमितमनुपयमिति विषयाभिध्वंग कपायेत्यंडुः खं येन स
 तथायतप्रायमिति दुःखो अतएव दुःखी शारीरमानसाभ्यां दुःखाभ्यां तव शारीरं कंठकयस्त्रगंडलूतादिसमुत्थं मानसं प्रिहृदिप्रयोगाप्रिव
 संयोगेष्ठितालाभ दारिद्र्यदौर्भाग्यदोर्मनस्वभृतं तद्विरूपमपि दुःखं विद्यते यस्यासौ दुःखी एवंभूतच सन् किमवाप्नोतीत्याह दुःखाणंदित्या
 दिदुःखानां शारीरमानसानाभावर्त्तं पौनःपुन्यभवनमनुपरिवर्त्तते दुःखावर्त्तावमग्नवं अस्यतइत्यर्थः इतिपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति
 पूर्ववत् लोकविजयस्य तृतीयोद्देशकः समाप्तः उक्तसृतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थव्याख्या प्रसूयते भोगैखनमिपक्त नभायं यतोभोगिना
 मपायोदर्शन्ते प्रागुक्तन्ते चामी तत्रसे एगयाइत्यादि अनंतरस्त्वसंबंधः दुःखी दुःखाणमेव आवहं अणुपरियट्टइति तानि चाम्नि
 दुःखानि तत्रोसेइत्यादि परंपरस्त्वसंबंधस्तु बालेपुण्यणिहे कामसमगुणे नेच कामादुःखात्मका एव तत्र चासक्तस्त्वधातुचयमगं द्रादयो

रोगाः समुत्पद्यन्त इति अतोऽपदिश्यते तत्रोसे एग्यारोगसमुत्पाया समुत्पज्जन्ति तत इति कामानुषंगत्वात्कर्मापचयस्ततोपि पंचत्वं तस्मादपिनरकभवो नरकान्निषेककलत्वादापसी व्यूहगर्भप्रसवादिर्भूतस्य च रोगाः प्रादुष्यन्ति सेतस्य कामानुषक्तमनस एकदेत्यसातावेदनीयविपाकोदये रोगसमुत्पादा इति रोगाणां शिरःशूलादीनां समुत्पादाः प्रादुर्भावाः समुत्पद्यन्ते आविर्भवन्ति तस्याश्च रोगावस्यायां किंभूतो भवत्यसावित्यत आह जेहिं इत्यादि यैर्वासाहर्मसौ संवसति त एव एकदानिजाः पूर्वपरिवर्दन्ति सवातान्निजान् पश्चात्परिवर्दे

व्यिंपरिवर्दन्ति सोवातेणियगेप्रच्छापारिवएज्जाणालंते तवताणा एवासरणा एवा तुमंपिते सिंणालंताणा एवासरणा एवा जाणिनुदुक्खं पत्तेयं सायं भोगामेव अणुसोयंति इह मेगे सिंमाणवाणंति विहेण जाविसेतत्य मत्ता भवति अप्पावावज्जगावा सेतत्य गट्टि एचि वृत्तिभोयणा एतत्रोसे एगया विपरिसिद्धं संभूयंमहोवगरणं भवति तं पिसे एगया दायादा विभयंति अदत्ताहारो वासेहर तिरायाणो वासे विलुं पंति

भाषा

वदेकहतां तेह नो विरुद्धबोले पक्के ते रोगियो पुण ते निज आपणाने परिवदे लोक आगलिते हवा अवर्णवाद्बोले अथवा कदाचित् इमन थाइतो पुण ते पुलकलत्वादिक तु भक्ने ताण भणी शरण भणी समर्थनयाइं तु पुण ते निज आपणाने ताण शरण भणी समर्थनही एहवो जाणी स्यों करिवो सूलं जाणिनु, दुक्खं पत्तेयं सायं एवं आत्मा दुक्खं प्रत्येकं भवति इति कोऽर्थः स्वकृतकर्म भुजः प्राणिन इति मत्वारोगोत्पत्तौ न दौर्मनस्यं विधेयं एहवो ते जाणिवुस्यो सुखने दुक्खप्रत्येकरक्के एतलेस्यो भावसधलाई जीव आपणा की धाकर्म्म भोगवे तत इमजाणीरो गिउपने दुःखनाणिवो परं एकजीव इमन करे ते कहेछे सूलं भोगामे? एकोऽस्यामप्यवस्यायां भोगाने वानुशोचयंति कथमीदृशा भोगाः प्राप्ताः परं अस्माकं भोगाय नाभूवन्निति शोचन्ते ईदृशोऽध्यवसाय एकेषां मानवानां भवति अथ भोगानां प्रधानं कारणमर्थो तस्तत् स्वरूपमेव दर्शयति त्विधेनायापि सेतस्य मात्ता भवति अल्पावावज्जीवा तस्यामर्थमात्तायां गृह्णन्ति भोजनाय भोगाय भविष्यति ततस्तस्यैकदा विपरिशिटं संभूतं महोपकरणं भवति तदपि तस्यैकदा दायादा विभजंते अदत्ताहारो वा तस्य हरति राजानो वा विलुं पंति नश्यति वा विनश्यति वा अगारदाहेन वा दह्यते इति सपरस्यार्थाय कूराणि कर्माणि बालः प्रकुर्वाणस्तेन दुःखेन सहो विपर्यासमुपैति एकजीव एषे अवस्था इ पयाळता भोग इज्जोचे एहवा भोगपास्याळता मुक्कने भोगहेति नाया एहवो अध्यवसाय एककिणिही मनुष्येन थाइ चिबे भोगनो प्रधान कारण अर्थ तेह नो स्वरूपदेखाडेछे त्विधप्रकारे करी जे तेहने अर्थमात्ता धननो प्रमाणथाइ अल्पथोडी अथवा घणी ते पुरुषते यो अर्थने विधे गृह्णतोरहे जाणे एमुक्कने भोगभणी थास्से तिवार पक्के तेहने एकदा अंतरायने जइ विपरिशिट भोगवता जगस्यो संभूतक पनो महोपकरण मोटो धन एकठायाइते पुण एकदा अंतरायने उदे भोगने का जिनावे ते उपरि कहेछे देयाद गोली बिहचो ल्ये चोर अपहर

दीपिकाटीका

पश्चात्परिवर्देत् नालंते तवताणाय शरणाय वा त्वमपि तेषां नालंताणाय शरणाय वा जाणिनु, दुक्खं पत्तेयं सायं भोगामेवाणुसोयंति इह मेगे सिंमाणवाणंति विहेण जाविसेतत्य मत्ता भवति अप्पावावज्जगावा सेतत्य गट्टि एचि वृत्तिभोयणा एतत्रोसे एगया विपरिसिद्धं संभूतं महोवकरणं भवति तं पिसे एगया दायादा विभयंति अदत्ताहारो वा सेहरति रायाणो वा से विलुं पंति गतस्मिन्वासे अगारदाहेण वा से उष्ण इति से परस्मैपदा एकराई कर्मा इवाले पकुळमाणे तेण दुक्खेण संसृद्धे विपरियासमुवेति जाणिनु त्ति आत्मा दुःखं प्रत्येकं सातं च स्वकृतकर्मफल भुजः प्राणिन इति मत्वारोगोत्पत्तौ न दौर्मनस्य भावनीयं न भोगाः शोचनीयाः इत्याह च भोगामे इत्यादि भोगाः शब्दरूपरसगंधस्पर्शा विषया भिलाषास्तेन वानुशोचयन्ति कथमस्यामप्यवस्यायां वयं भोगान् भुंक्ष्यहे एवं भूतावास्माकं दशाभुजे न मनो ज्ञापि विषया उपनतानोपभोगयेति ईदृश आध्यवसायः केषांचिदेव भवतीत्याह इह मेगे सिंति इहैव संसारे एकेषां मनवगतविषय विपाकानां ब्रह्मदत्तादीनां एवं

भूतोऽध्यवसायोभवति न सर्वेषां सनत्कुमारादीनां व्यभिचारात् अपिवाभोगानां प्रधानकारण मर्थोऽतस्तत्स्वरूपमेव निर्दिष्टुराहति
विहेणति विविधेनयापिसेतस्य मात्राभवति अल्पावावह्नीवा तस्यामर्थमात्रायां गृह्यतिष्ठति साचभोजनावक्लिभविष्यति ततस्तस्यै
कदाविपरिशिष्टं संभूतमहोपकरणंभवति तदपितस्यैकदादायादा विभजंते अदत्ताहारोवातस्यहरति राजानोवाविलुंप्ति नश्यतिवा

शीलंगाचार्यकृत टीका

न्यालंतेतवत्ताणां यवाशरणायवा त्वमपितेषां नालंताणां यवासरणायवेति ज्ञात्वा दुःखं प्रत्येकं सातंच स्वकृतकर्म फलभुजः सर्वेऽपि प्राणि
न इति मत्वारोगोत्पत्तौ नदौर्म नस्यं भावनीयं नभोगाः शोचनीया इत्याह च भोगामे इत्यादि भोगाः शब्दरूपगंध रसस्पर्शविषयाभिला
पास्तानेवानुशोचयंति कथमस्यामध्यवस्यायावयं भोगान्भुंक्षहे एवंभूतं चास्माकं दशाभूद्येन मनोज्ञाद्यपि विषया उपनता नोपभोगा
येति ईदृज्याध्यवसायः केषांचिदेव भवतीत्याह एहमेगेसि इत्यादि इहैव संसारे एकेषामनवगत विषयविपाकानां ब्रह्मदत्तादीनां
मेवंभूतोऽध्यवसायोभवति न सर्वेषां सनत्कुमारादीनां व्यभिचारात्तथाहि ब्रह्मदत्तो मारणांतिक रोगवेदनाभिभूतः सन्तापातिशयात्
स्पृगन्ती प्रणयिनीमिव विश्वासभूमीं स्पर्शं विद्धमन्यमानः तथाह स्त्रीकृतो विहसतया विषयीकृतौ वैषम्येण गोचरीकृतो ग्लान्यादृष्टो
दुःखासिकया कोडीकृतः कालेन पीडितः पीडाभिनिरुपहतो नित्यया आदि त्वितो देवेन अन्तिके अंत्योत्सासस्य सुखे मचाप्रवासस्य
द्वारि दीर्घनिद्राया जिह्वाये जीवितेशिष्य वर्त्तमानः विरलोवाचि विह्वलो वपुरि पिप्रचुरः प्रलापेजिते जेभिकाभिरोत्त्ववंभूता मवस्या
मनुभवन्नपि महामोहोदयाद्भोगाचिकाक्षिपुः पाशैः पविष्टा भार्यामनवरत वेदनावेशगलदंशु रक्तनयनां कुरमति कुरमतीत्येवं
व्याहारन्वधस्य त्रिमीं नरकष्टविभीमगमत्तत्वापि तिब्रतरवेदनाभिभूतोऽप्यविगण्य वेदनांतामेव कुरमन्ती व्याहरन्तीत्येवं भूतोभो
गाविष्वङ्गो दुस्त्यजोभवति केषांचित् अन्येषां पुनर्महापुरुषाणां सुदारसत्त्वानामात्मनो न्ये हरीरमित्येव मवगतत्वानासनत्कु
मारादीनामिव यद्योक्तरोगवेदनोसङ्गावे सत्यपिमयैवैतत्कृतं सोढव्यमपिवैत्येवं जातनिश्चयानां कर्मक्षयावोद्यतानां मनःपीडो
त्पद्यन्ने इत्युक्तं च उक्तोऽयः स्वतएव मोहसलिलोज्ज्वलवालो अशुभो रागद्वेषकपाय सन्ततिमहान्निर्विघ्न वीजस्वयारोगे रंकुरितो
विपत्कुसुमितः कर्मद्रुमः साप्रतं सोदानोयदि सम्यगेपफलितो दुःखैरभोगाभिभिः पुनरपि सहनीयो दुःखपाकस्तथाय नखलुभवति
नाशः कर्मणां संचितानां इति सहगणितायद्यदयोति सम्यक्संति विवेको न्यत्रभूयः कुतस्त्यः अपिच भोगानां प्रधानं कारणमर्थोऽत
स्तत्स्वरूपमेव निर्दिष्टुराहति विविहेणेत्यादि विविधेनयापि तस्य तत्त्वार्थमात्राभवत्यल्पावावह्नीवा सेतस्यामर्थमात्रया गृह्यतिष्ठति
साचभोजनावक्लिभविष्यति ततस्तस्यैकदावि परिशिष्टं संभूतं महोपकरणंभवति तदपितस्यैकदादायादौ विभजंते अदत्ताहारोवा

णस्स इवासेविणस्स इवा अगारडाहेणवासेडज्झति इति सेपरस्स अट्टाए कूराणि कम्माणिवालेपकुब्बमा
खेतेण दूक्खेण मूढे विपरियाससुवेति आसंचच्छदंच विगिंचधीरितुमंचेवतंसल्लमाहट्टु जेण सियातेण
णोसियाट्टुणमेवणाववुज्झंति जेजणामोहपाउडा धीभिलोएपच्चहि एतेभोवयंति एयाइं आयतणाइं
सेदूक्खाएमोहाएमारए णरगाएणरगतितिरिक्खाएस ततंमूढेधम्मंणाभिजाणतिउदाह्वीरेअप्प

भाषा

राजानदंडीत्ये अथवाचापुणीजाइ अथवाविणसे अथवाघरनेदाहेवले इण्णिपरितेपरने अर्थिकूरकर्मबालअज्ञानकरतो तेण्णेदुक्खि
इंमूढव्यामोहितकृतो विपर्यासपामे एअर्थपूर्वेषुणवस्वाणोक्ते तिमइज्जाणिवोहिवे भोगनो फलदुःखजाणीस्योकरिवो तेकहेक्खेत्तव
आसंचच्छं आशांभोगाकांछा हंदभोगाभिप्रायंतं विगिंचन्तित्यज किंविशिष्टः धीरोऽकातरसन् भोगाशाच्छंदापरित्यागे दुःखमेवकेवलं
नतत्प्राप्तिरिति दर्शयति त्वमेवतद्भोगायादिकं शल्यमाहृत्य स्त्रीकृत्यकर्मबंधमेवादत्तेन पुनरपभोगंवतोभोगोपभोगोयेन धनेननस्या

तेनैवविचित्रत्वात्कर्म परिणतेर्नस्यात् इदमेवहेतुवैचित्त्यं नावबुध्यते तेकेयेजनामोहेन अज्ञानेनप्रावृताःआच्छादिताः मोहस्यापिग
रिष्टकारणंस्त्रियदृतिर्दृश्यति स्त्रीभिर्यंलोकः प्रव्यथितःपराजितोवशीकृतः तेलोकाःस्त्रीपराजिताःसंतोभोदृत्यामन्त्रणे वदतिकथयं
तियथैतानिस्त्रयादीनि आयतनानि उपभोगस्यानानिवर्तते इतिकथनंतेपामपायायभवतीत्याहत् कथनंतेपांदुक्खायभवतितथासो
हायअज्ञानायभवतिमरणायततोपि नरकायतयानरकादुद्धृत्यतिथ्यगयोन्यैभवति एवंसततंनिरंतरंमृदोधर्मं चात्यादिकंनाभिजाना
तिश्रियप्रतिष् श्रीगुरुकहेके आसंकहताभोगनीसंज्ञाकंदंकहतां तेहनेविपेसननोअभिप्रायएवेविगिंचकहतांकांडि केहवोक्ततोधीर
दृढचित्तकृतो जंदमनहीकरेतोतेभोगाशायप्रमुखश्रव्य आदरीषणादुक्खपामिसि परंभोगनहींपामेजेहभणीजेणधनेकरीभोगोपभोग
थाइतेणेजधनिकरिकर्म नी विचित्रगतियकीनथाइ एहवोपरमार्थनजाणेतोकोणजेजमलोकमोहेअज्ञानपणेआच्छाद्याहे तेइमनजा
गोहियमोहनोमुखकारणस्त्रीजाणिवी तेकहेकेएलोकस्त्रीइं पव्वहिएकहतावसिकीधोकेविपयवाह्यातेहनेवसिप्रवर्त्ततथाएलोकविपय
करिवाह्या स्त्रीइजीताकृताअनेरालोकभागलिइमकहेअहोलोकाएस्त्रीसंसारमाहि आयतनकहताभोगनोस्यामकहेएहविगाशरीर
नीस्थितिनीएहवावचनजे बोलेतेहनेफलकहेकेसे दुक्खाएकहतातेवचनतेहनेदुक्खभणीथाइ शारीरमानसी पीडाभणीथाइतथासो
हअज्ञानभणी तथामरणभणीथाइ तथानरकभणीथाइ वलीनरकथकी उद्वर्त्तने तिथंचगतिमाहिभमे एतावतातेपुरूपसततनिरंतर
इणिव्यामोहिपडोक्ततो धर्मं चात्यादिकनजाणे इणिकारणिवलीर संसारमाहिपरिभ्रमणकरे एवचनतीर्थंकरंकेहं एहवोदेखाडेके
सूत्रं उदाज्जवीरे० उदाज्जन्तिउक्तवान्कोसो वीरस्तीर्थंकरः किमुक्तवान् अप्रमादंकरं व्यःकमहामोहेअंगनाभिध्वं गे तथा अलंपर्याप्तं
कुशलस्यप्रमादेनाकिमालंब्यप्रमादेनालमित्युच्यतेसंति त्तिशांतिमरणसंप्रेक्ष्येतिकोर्यः शांतिशब्देनमोक्षमरणशब्देनसंसारःप्रमादव
तःसंसारस्तत्परित्यागाच्चमोक्षः इतिपर्यायोच्यप्रमादनंक्रुयात् तथाशरीरंभिदुरधर्मं संप्रेक्ष्यालोच्यप्रमादनंक्रुयात् भोगाभुज्यमानाअ
पिदृष्टयेनभवन्तीत्याह नालंनसमर्थासृष्टयेभोगा इतिपश्यजानीहि अतोलांतयकुशलएभिः प्रमादमयेर्दुःखकारणस्वभावैर्विपयैरिति
एतत्प्रत्यक्षमेव भोगाशादिकंमहद्भयं सुनेपश्यएवंज्ञात्वाकिंकुर्यादित्याह कंचनकमपिजीवनातिपातयेत् एवंष्टपाभापाटिपरिहरेत्एवं
प्राणातिपातविरमणादिब्रतादृष्टकं गुणंप्राप्नोतीत्याह एषवीरःप्रशंसितः स्तुतोदेवराजादिभिः एकः योननिर्विद्यते नजुगुप्स्यते
कश्चै आदिनायसंयमासुष्ठानाय कथंक्वचिदस्त्राभादौ नखेदमुपयातीत्याह नमेदेतिन कुप्येज्जाममायं गृहस्योघनवानपिनददातीति
कृत्यानकुप्येतनकोधमुपयाति स्तोकांलब्धंननिंदेदित्याह अहोचनेनममस्तोकं दत्तमितिनिंदानक्रुयात् तथापडिमेहिचोत्तिप्रतिपिद्धो
दायकेननिपिद्धः परिणामत्तस्यादेव प्रदेशान्निवर्त्तते तथापडिलाभिउनपरिणमेज्जाप्रतिलाभितःसन्परिणमेत् वैतालिकवत्तदातारं
नोत्प्रासयेत् एतन्मौनंसुनिभावंसममुवासयेत् सम्यगनुपालयेत् इतिपरिसमाप्तोब्रवीमि इतिपूर्ववत् वीरकहतांश्रीतीर्थंकरतेरेइमक

टीपिका टीका

विनश्यतिवा अगारदाहेनवादह्यते इतिसपरस्मै अर्थाय कूराणिकर्माणि बालःप्रकुर्वाणस्तेन दुःखेनमृदोविपर्यासमुपैति एतच्चप्रागेव
व्याख्यातं तदेवंदुःखविपाकान् भोगान्प्रतिपाद्य यत्कर्त्तव्यं तदुपदिश्यतीत्याह च आसंचकंदंच विगिञ्चधीरेतुनक्षे वतंसंज्ञंमाहृजेण
सियातेणनोसिया इणमेवनावबुध्यति जेजणामोहपाउडाधीभिलोए पव्वहिए तेभोवदंतिएयाइ आयतणाइं सेदुक्खाएमोहाएमा
राणणरागाए णरगतिरिक्खाए सततंमृदोधर्मं णाभिजाणति आसंचकंदंचन्ति आशाभोगाकांक्षां कंदंचपरानुत्तया भोगाभिप्राय
तोआशाच्छंदौ विगिंचन्ति इयक्खुस्त्यजधीरः धीर्बुद्धिस्तयाराजतेइतिधीरः भोगाशाच्छंदा अपरित्यागेच दुःखमेवकेवलंन तत्प्राप्ति
रित्याहच तुमंचेवन्तिविनेय उपदेशगोचरापन्न आत्मावाक्यतेत्वमेवतद्भोजनादिकं शल्यंआहत्यस्त्रीकृत्य परमशुभमादखे नतुपुन
रुपभोगंयतो भोगोपभोगायैरेवार्थाद्युपायैर्भवति तैरेवभवतीत्याहच जेणसियातेणनोसियानैव अर्थोपार्जनादिनाभोगोपभोगाः
स्यात् तेनैवविचित्रत्वात्कर्म परिणतेर्नस्यात् एतच्चानुभवावधारितमपि मोक्षाभिभूतानावगच्छन्तिइत्याह इणमेवनायदुक्खन्तिइदमेव

हेतुवैचित्तं नबुध्यन्तेनसंजानन्तेके जेजणामोहपाउडा येजनामौनीन्द्रोपदेशविकला मोहेनयज्ञानेन मिथ्यात्वोदयेनवा प्राष्टताया
 छादिताः तत्रविपर्ययसत मोहनीयोदयाङ्गवन्ति मोहनीयस्यतद्भेदकामानाच स्त्रियोगरीयः कारणमिति दर्शयति श्रीभिलोपपञ्च
 हिण स्त्रीभिरंगनाभिः प्रक्षेपादिविभ्रमैरसौलोकः प्रकर्षेणव्यथितः पराजितोवशोक्तः तेभोवदन्ति तत्ति तस्त्रीभिः प्रव्यथिता भोइति
 आसन्तणे एतद्वदन्ति यथैतानिस्त्रादीनि आयतनानि उपभोगास्पदभूतानि वर्तन्ते एतैश्च विना शरीरस्थितिरेव न भवति एतच्च प्रव्यथ
 नं उपदेशदानंवा तेषामपायायस्यात् इत्याह सेइत्ताएति तेषां सेइत्येतत् स्त्रीप्रव्यथनमायतनभग्नंवा दुःखायभवति शरीरमान
 साऽसातवेदनीयोदयाय जायते किञ्च मोहाणमोहनीयकर्मबंधाय अज्ञानायवा माराणमारणाय ततोऽपिनरकाय नरकगमनार्थं ततो
 पिनरकादुद्गृह्यतिरिच्यैतत्प्रभवति तिर्यग्योन्यर्थं ततोस्त्रीप्रव्यथनं भोगायतनवदन्वा सर्वसंबंधनीयं स एव संगनापांग विलोकनाच्चि
 त्तासु रयोनियुपर्यटन् आत्महितं न जानातीत्याह सचयं मृद्वेति सततमनवरतं दुःखाभिभूतां मृदोवा धर्मं चांत्यादिलक्षणं न जानाति
 एतच्च तीर्थक्षदाह उदाह्वीरे अप्यमादोमहामोहे अलंकुसलम्पमा एणंसन्ति मरणं संपेक्षा एभिर्उरधम्नं संपेक्षा एणालंपासचलंतं
 एहिं एवंपासमुणीमहभयं गाइवाएज्जकंचणं एसवीरेपिसंसिते जेणनिदञ्जतिआदाणाए नमेददतिनकुप्येज्जा योवंलहं नसिंसए
 पडिसेहिओ परिणमेज्जा एयंमोणंसमणुवासेज्जासितिवेमि लोगविजयम्वचउत्थो उद्देसोसम्मतो उदाह्वति उद्ग्रावत्येनाह उदा
 हेत्तावान् कोसौवीरो अपगतसंसारभवस्तीर्थक्षत् किमुक्तावान् तदेवपूर्वोक्तञ्च वादयति अप्रमादः कर्त्तव्यः इमहामोहे अंगनाभि

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तस्यहरति राजानोवाविलुपन्ति नश्यतिवाविनश्यतिवा अगारदाहेनवा दह्यतइति परस्मै अर्थावभूराणि कर्माणिवालः प्रकुर्वाण
 सेनदुःखेन मृदोविपर्ययसमुपेत्येतच्च प्रागेवव्याख्यातमितिनेहप्रतायतेतदेवंदुःखविपाकान्भोगान्प्रतिपाद्यत्युक्तं व्यं तदुपदिशतीत्याह
 आसंचइत्यादि आशांभोगाकांक्षाश्च समुच्चयेकंदनंछंदः परानुष्ठानाभोगाभिप्रायस्त्वचगन्धः पूर्वापेक्षयासमुच्चयार्थः तावासाहं दैवेति
 यद्यदुत्पद्यते धीरः धीर्बुद्धिस्तथा राजतइति भोगाशाहंटापरित्यागेच दुःखमेवकेवलं नतत्प्राप्तिरित्याहच तुमंचेवइत्यादिविनय
 उपदेशगोचरापन्न आत्मावाच्यपदिश्यते तमेवतद्भेजनादिकंगल्यमाहृत्य स्वीकृत्यपरमशुभमादत्ते नतुपुनरुपभोगं यतोभोगोप
 भोगौ दैरेवार्थाद्युपायैर्भवति तैरेव नभवतोत्याहच जेणसियातेणणोसिया येनेवार्थोपार्जनादिनाभोगोपभोगः स्यात् तेनैवविचित्त
 त्वात्कर्मपरिणतेर्नस्या देववायेनकेनचिद्धेतुना कर्मबंधः स्यान्ननुकुर्वान्नव नवर्त्ततेत्यर्थः यद्विवायेनैव राद्योपभोगादिना कर्मबंधा
 येनवानिर्गन्धत्वादिना मोहः स्याद्भवेत्तेनैव तथाभूतपरिणामवशान्नस्यादिति एतच्चानुभवावधारितमपि मोहाभिभूतानावगच्छन्ती
 त्याह इत्यमेवइत्यादि इदमेवहेतुवैचित्तं नबुध्यन्तेनसंजानन्ते केयेजनामौनीन्द्रोपदेश विकलामोहेनाज्ञानेन मिथ्यात्वोदयेनवा
 प्राष्टता छादितास्तत्र विपर्ययसतमोहनीयोदयाङ्गवन्ति मोहनीयस्यच तद्भेदकामानाच स्त्रियोगरीयः कारणमिति दर्शयति श्रीभि
 इत्यादि स्त्रीभिरंगनाभिप्रक्षेपादि विभ्रमैरसौलोक आशाहंटाविभूतात्मा क्रूरकर्मविधार्थी नरकविपाकफलं गत्यमाहृत्यतत्फल
 मबुध्यमानो मोहाच्छादितांतरात्मप्रकर्षेण प्रव्यथितः पराजितो वशीकृतइति यावन्नकेवलस्वतो नष्टं अपरानपिचपदुपदेशदानेन विना
 शयतीत्याह तेभ्योइत्यादि तस्त्रीभिः प्रव्यथिता भोइत्यासन्तणे एतद्वदन्ति यथैतानिस्त्रादीन्यायतनानि उपभोगास्पदभूतानि वर्तन्ते
 एतैश्च विना शरीर स्थितिरेव न भवतीत्येतच्च प्रव्यथनमुपदेशदानंवा तेषामपायायस्यादित्याह सेइत्ताएति तेषां सेइत्येतत् स्त्रीप्रव्यथन
 मायतनभग्नंवा दुःखायभवति शरीरमानसासाता वेदनीयोदयायजायते किंचमोहाण मोहनीयकर्मबंधनाय अज्ञानायेवेति
 तयामाराणमारणाय ततोऽपिनरगाए नरकायनरकगमनार्थं पुनरपिनरगतिरिक्त्वाए ततोऽपिनरगादुद्गृह्यतिरिच्यैतत्प्रभवति तिर्य
 ग्योन्यर्थं ततोस्त्रीप्रव्यथनं भोगायतनवदन्वा संबंधनीयं स एव संगनापांग विलोकनाच्चित्तासु रयोनियुपर्यटन् आत्महितं न जानातीत्याह
 सचयमित्यादि सततमनवरतं दुःखाभिभूतोमृदोवा धर्मं चांत्यादिलक्षणं दुर्गतिप्रभृतनिषेधकं न जानाति न वेति एतच्च तीर्थक्षदाहेति

दर्शयति उदाहृत्यादि उत्प्रावत्येनाह उदाहोक्तवान् कोसौवीरोपगत संसारभयस्तीर्थकृदित्यर्थः किमुक्तवान् सदेव पूर्वोक्तं वा दर्श

मादोमहामोहेअलंकुसलस्य प्रमाणंसंतिमरणसंपेहाए भेउरधम्मसंपेहाएणालं पासअलंतवए
हिंएयंपासमुणीमहभयं णातिवाएज्जकंचणं एसवीरेपसंसिए जेणणियज्जति आदाणाए णमेदेति
णकुप्पेज्जाथोवंलङ्गणखिंसए पडिसेहिओपरिणमेज्जाएयं मोणंसमणुवासेजासित्तिवेमिजमिणंविहू
वरूवेहिंसत्येहिंलोगस्सकम्मसमारंभाकज्जंतितं जहाअप्पणोसेपुत्ताणंधूयाणंसुगहाणंणाईणंधाईणं

भाषा ।

ह्योतिस्थोऽप्यमादोमहामोहे महामोहकहतास्त्रीनो संगतेहनेविषे अप्रमादक्रहतां प्रमादनकरिवो एतलेस्योभाव जेडाहोहइते
स्त्रीसंगिनराचे अलंकहतांपूरोथाउ कृशलनिपुणतेहनेप्रमादे एतावतानिपुणनेप्रमादकरिवो युक्तोनधीस्यो अवलंवीनेप्रमादनकरेते
कहेछे संतिकहतामोक्षमरणकहतासंसार तेसंपेहाएकहतां आलोचीनेएतलेस्योंकहुं प्रमादयकीसंसारतेहनेछाडिवे मोक्षइसोजा
णीप्रमादनकरिवो तथावलीशरीरभिदुरधम्मकहतां विनस्वरस्वभावजाणीने प्रमादनकरिवो तथाएभोगभोगवीताहता तप्तिकरिवास
मर्थनयी एहवोजाणि अहोशिष्यतुभने एणेभोगने अभिलाषे पूरोथाउ एप्रत्यक्षलक्ष्यभोगनीवाछादिक अहोमुनिमहाभयदेखिएम
हाअनर्थनोकारणजाणि इसोजाणीउत्तमस्योकरे नातिवाएज्जकंचणं किणिहीतसथावरजीवने विणासेनहीं एसवीरोएपुरुषवीरक
हवाइवलीकेहवो पंसंसिएदेवेंद्रादिकेसाव्यो तेकोणजेणनिवज्जति आदाणाएआदानकहता संयमासुष्ठानतेहनेविषे खेदनपासेएता
वतासंयमपालतोखेदनधरे तेकिमतेकहेछे नमेदेतिनकुप्पेज्जा एगइस्थवनवंतकतोदेवाने अवसरिस्वभनेकाईदिइनहीइणिकारणि
कुपेनहीकोधनकरे तथाथोवंलङ्गणखिंसए थोडोंलहीनिंदेनहीं थोडादेणहारना अवर्णवादनवोलेपडिसेहिउपरिणमेज्जाअदेवा
नेभाविनिधेधोछतोतिणिहींज प्रदेश्यकीनिवत्ते तथाप्रतिलाभोछतो वैतालिकनीपरिइं गइस्थनीप्रशंसास्ववनकरे एहवोमुनिनो
आचारसम्यक्प्रकारि उत्तमपुरुषपाले ओसुधर्मस्वामिकहेछे होइमकहोजिमश्रीमहावीरसमीपिसांभल्यो इतिलोकविजयाध्ययनस्य
चतुर्थोद्देशकःसमाप्तः हिवेपांचमोउद्देशोप्रारंभियेछे चोथेउद्देशेभोगनो परित्यागकह्यो ईणउद्देशेचारित्रिये देहप्रतिपालिवानेअ
र्थिआहारभणीलोकनिआइवर्त्तिवों एहवोभावकहियेछे जमिणं० सुखप्राप्तिदुःखपरिहारत्वमुद्दिश्यविरूपरूपैर्नानाप्रकारैः शस्त्रै प्रा
ण्युपघातकारिभिलोकाय शरीरपुत्रदुहित्वाद्यर्थं समारंभाः कृषिवाणिज्यादयः क्रियंतेतद्यथासेतस्य आत्माशरीरं तस्मैकर्मारंभःक्रि
यतेपुत्रेभ्यः दुहितेभ्यःसुवध्वस्ताभ्यः ज्ञातयःस्वजनास्तेभ्यः एवंधात्रीभ्योराजभ्यो दासेभ्योदासीभ्यः कर्मकरेभ्यः कर्मकरीभ्यः तथाआए
साएतिप्राहुणकार्यंतथा पुढोत्तिष्ठथक्दपुतादिभ्यः अचेणकार्यं तथाश्यामाशोरजनीभोजनं तथाप्रातराशः कल्पवर्त्तस्तदर्थंसंनिधिर्दे
धोदनादीनास्थापनं संनिचयोहरीतकीशर्कराद्राक्षादीना स्थापनंक्रियते जमिणंकहताएसुखप्राप्तिदुःखपरिहारपणो उद्दिशीविरूप
रूपनानाप्रकारशस्त्रिङ्करी लोकनेअर्थिइहालोककहता शरीरपुत्रादिकतेहने अर्थिअनेकसमारंभकरिये तेकहेछे सेकहतातेआ
रंभनोकरणहारअप्पणो आत्मानेअर्थिआरंभकरे तथापुत्रनेकाजिधूआदीकरीने काजिसुगहावऊनेकाजि ज्ञातीलास्वजनतेहनेका

दीपिकाटीका

ष्वङ्गे सएवमहामोहकारणत्वान्महामोहः तत्प्रदादवतानभावं आहचअलंकुसलन्ति अलंपर्याप्तकुशलस्य निपुणस्य केनाऽलंसद्वविप
यकपाय निद्राविकथारूपेण पञ्चविधेनापिप्रमादे नालमित्युच्यते संतिमरणन्ति शसनंशातिरशेष कर्मापगतो अतोऽसौचएवशातिः
न्वियन्तेप्राणिनः प्रौनःपुण्ये नयत्तचातुर्गतिके संसारेतन्मरणं शांतिश्चमरणञ्च तत्प्रमेक्ष्य पर्यालोच्यप्रमादवतःसंसारः तत्परित्यागाच्च
मोक्षः तत्पर्यालोच्यप्रमादं नकुर्वीदितिकिंभिउरधम्मंति प्रमादोहि विषयाभिष्वङ्गरूपः शरीराधिष्ठातः तच्चभिदुरधर्मं स्वतएवभिद्यते

एतत्समीक्ष्य पर्यालोच्यप्रसादनकुर्वादिति एतेष्वभोगाभ्युपमाना अपिनदत्तयेभवंतीत्याह नालंपासन्तिनालंनसमर्थाः अभिलाषोच्छि-
 त्तये चयेष्टावाप्तावपि भोगाएतत्प्रत्यक्षजानीहि अलंतवकुशलएभिः प्रसादमवेदुः कृत्कारण स्वभावैर्विषयैरुपभोगैरिति तदेवभोग
 लिप्सूनां तत्प्राप्तावप्राप्तौच दुःखमेवेतिदर्शयति एयंपासमुणी एतत्प्रत्यक्षमेव भोगायामहाभ्वरगृहीतानां कामदगावस्थाभक्तं मह
 द्वयं भवहेतुत्वात् दुःखमेवमहाभयं तन्मरणकारणमिति मरुदित्युच्यते एतन्मुनेपश्च सत्यगैहिकासुम्निकाअपायादेकत्वेनजानीहि
 यदेवंततः किंकुर्वादित्याह णाष्ट्वाएज्जकंचणंति यतोभोगाभिलषणं महद्वयंअतस्तदर्थं नातिपातयेन्नव्ययेत्कञ्च नक्रमपिर्वां अशेष
 व्रतोपलक्षणश्चेतत् भोगनिरीहः प्राणातिपातादिब्रतारूढश्च कंगुणमवाप्नोतीत्याहच एष्वीरेपसंसिते एषइतिभोगांगच्छंदविवेको
 अप्रसादी पञ्चमहाव्रतभारारोहणान्नामित स्तब्धवीरः कर्मविदारणात् प्रशंसितः स्तुतोदेवराजादिभिः कएपवीरोनामयोअभिदूयते
 इत्यतश्चाह जेणनिवज्जतियोननिर्विद्यते नजुगुप्सते कम्मै आदानाय आदीयते परमानंदमुख्येन तदादानंसंयमानुष्ठानं तस्मै नजुगु
 प्सते क्वचिदलाभादौ नखेदमुपयातीत्याहच नमेदेतिनकुप्पेज्जा समायंगृहस्यसंभृत संसारोपिउपस्थितेपि दानावसरैनददातीति
 क्तवानकुप्पेत् नकोषवशगोभूयाद्भावनीयश्च समैवैपाकमपरिणतिरिति अलाभोद्वयं अनेनचालाभेन कर्म चयायोद्यतस्यमेकमर्ज
 पणसमर्थतयाभावीति नकिञ्चित्दूयते अथापिकिञ्चित्सोक्तं प्रांतंवालभते तदपिननिंदेदित्याह योवल्लहं नखिंसएसोकमपर्याप्तं
 लब्धाननिंदेहातारं टत्तंवातयाहि कतिचित्शिष्यानयने ब्रवीतिसिद्धोदन भिक्षामानयलवणाधारोवास्त्राकंनान्ति इतिअन्नं ददस्व
 इत्यवमत्युदत्तश्चावत्तविदध्यात् किञ्चपरिसेहिओ पडिणमेज्जाप्रतिपिहो अटिकितस्समादेयात्परिणमेत् निवर्त्तंतज्जणमपिनति
 टेत् नटौर्मनस्यंविदध्यात् नरुं टन्अपगच्छेत् नतांसीमंतिनोअपवदेत् धिक्केट्टहवाससमित्यादि पडिलाभिओनपरिणमेज्जा प्रतिला
 भितः प्राप्तभिक्षादिलाभः सन् परिणमेत् भोज्यावचालापैसात्तैव संस्वंविदध्यात् वैतालिवहातारंनोत्प्रासयेत् उपसंहरन्नाह एवंभोगं
 समणुवासेज्जा एतत्प्रव्रज्याअभिर्वेदरूपं अदानाकोपनंस्त्रोका अनुगुप्सन्प्रतिपिह निवर्त्तन्मुनेरिदंमौनं सुनिभिराचरितं त्वमथवा
 शानैकभवकोटिदुरापसंयमः सन् समनुवासयेः सम्यगनुपालय इतिविनयोपदेश आत्मानुयासनंवा इतिपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्ववत्
 लोकविजयाध्ययनचतुर्थोद्देशकटीकासमाप्ता उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतंपञ्चमस्य व्याख्याप्रतन्यते तस्माच्चायमभिसंबंधः इहभोगानुपरि
 त्यज्य लोकनित्रया संयमदेहप्रतिपालनार्थं विहर्त्तव्यं तद्वत्प्रतिपाद्यते इहहिंसंसारोद्देगवता परित्यक्ता भोगाभिलाषेण साधुना
 उत्कृष्ट महाव्रतभारेण निरवद्यानुष्ठान विधाविनासंयमयावार्थं देहप्रतिपालनार्थं लोकनित्रयाविहर्त्तव्यं निराश्रयस्यहिं कुतोदेह
 साधनानि तदभावधर्मश्चउक्तं हि धर्मश्चरतः साधोर्लोकेनित्रयापदानि पंचापिराजागृहपतिरपरः पट्टाचागणशरीरेच वस्त्रपात्रा
 शनश्चयनादीनि तत्रापिप्रायः प्रतिदिनमुपयोगित्वादाहारो गरीयान् सचलोकादन्वेष्टव्यो लोकश्च नानाविधैरुपायैराभीय पुत्रकल
 त्वाद्यर्थ्यारंभप्रवृत्तः तत्रसाधुनासंयमदेहार्थं प्रवृत्तिरन्वेषणीयेतिदर्शयति जमिणंविह्वरूवेहिं सत्ये हिं लोगस्सकम्मसमारंभाक
 ज्जांति तंजहा अण्णोसेपुत्ताणं भूयाणंसुण्हाणं णाईणं दासाणंदासीणं कम्मकराणंकम्मकरीणं आदेसाएपुटोपहेणाए सामासाए
 पातरासाएसंनिहिंसंनिचओकज्जइजमिणंतिदेरविदित वैद्वैरिदमिति सुखदुःखप्राप्तिपरिहारत्वसुदृश्य विरूपरूपैःशस्त्रैः प्राण्युपधा
 तकारिभि र्द्रव्यभावभेदमिन्नैर्लोकाय शरीरपुत्रदुष्टिदृष्टुपा श्वात्वाद्वर्थकर्मणां सुखदुःखप्राप्तिपरिहारक्रियाणां काविकाधिकरणिका
 प्रादोपिजापारितापनिका प्राणातिपातरूपाणां कृषिवाणिज्यरूपाणांवा समारंभाःक्रियन्ते मध्यग्रहणात्संरंभारंभयोरपिग्रहः तत्र
 इदानीदप्राप्तिपरिहाराय प्राणातिपातादिसंकल्पावेशःसंरंभः तत्त्वाधनदन्निपातकाचवाग्वया पारजनितपरितापनादिलक्षणः समा
 रंभः दंडव्यथापारादित चिकीर्षित प्राणातिपादादि क्रियानिर्हिंति रारंभः कःपुनरसौलोकोयदर्थं संरंभसमारंभाःक्रियन्तेइत्याह
 तंजहाअण्णोसेपुत्ताणंति तद्यथाइतिउपप्रदर्शनाय तेनानुक्रममि भित्तादिजंद्रष्टव्यं सेतस्यारंभारिप्सोर्थ आत्माशरीरंतस्मैकर्म
 समारंभाः पाकादयःक्रियन्ते ननुचलोकार्थमारंभाःक्रियन्ते इतिप्रागभिहितं नचशरीरंलोकोभवति नैतदस्ति यतःपरमार्थदृष्ट्यां

ज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मकं आत्मातत्त्वविहायान्यत्सर्वं शरीराद्यपि परकीयमेव तथाहि वाह्यस्यापौद्गलिकस्या चेतनस्य कर्मणोविषा
कभूतानि पञ्चापिशरीराणि अतःशरीरात्मापि लोकशब्दाभिधेयः तदेवंकश्चिच्छरीरनिमित्तं कर्मारभते परस्तुपुत्रेभ्यःदुहितृभ्यः स्नुषा

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

यति अप्रमादःकर्तव्यः कमहामोहे अंगनाभिष्वंगेव महामोहकारणत्वान्महामोहः तत्प्रमादवतानभाव्यमाह चलमित्यादि अलं
पर्याप्तं कस्यकुशलस्य निपुणस्यस्वच्छेक्षिणः केनालंमद्यविषयकपाय निद्राविकथारूपेण पञ्चविधेनापि प्रमादेनयतः प्रमादोदुःखाद्य
भिगमनायोक्तइतिस्थात् किमालंब्यप्रमादेनालमित्युच्यते सन्तिइत्यादि शमनंशातिरशेषकर्मापगमो तोमोक्षंएवशांतिरिति च्यवन्तेप्रा
णिनः पौनःपुण्येनयत्तत्तुर्गतिके संसारेसमरणंसंसारः शान्तिश्चमरणश्च शांतिमरणं समाहारद्वंद्वस्त्वंप्रेक्ष्य पर्यालोच्यप्रमादवतः
संसारानुपरमस्तत्परित्यागाच्च मोक्षइत्येतद्विचार्येति हृदयंसचाकुशलाः प्रेक्ष्यविषयकपायप्रमादं नविदध्यादयच्च शांत्याउपशमेन
मरणंमरणावधि यावन्तिष्ठतोयत्फलंभवति तत्पर्यालोच्यप्रमादं नकुर्यादितिकिञ्च भिउरइत्यादि प्रमादोहिविषयाभिष्वंगरूपः शरीर
विधानस्यच शरीरंभिदुरधर्मं स्वतएवभिद्यतइति भिदुरंसएवधर्मः स्वभावौयस्यतद्भिदुरधर्मं एतत्त्वमीक्ष्यपर्यालोच्य प्रमादंनकुर्यादि
तिसंबंधः एतेचभोगाभुज्यमानाअपि नतृप्तयेभवतीत्याह णालमित्यादिनालं नसमर्थाभिलाषोच्छित्तये यथेष्टावाप्तावपि भोगाएत
त्पश्यजानीहि अतोऽलंतवकुशलएभिः प्रमादमचेर्दुःखकारण स्वभावैर्विषयैरूपभोगैरिति नचैतेवज्जशोप्युपभुज्यमाना उपशमंविदध
तीत्युक्तंच यल्लोकेत्रीहियवं हिरण्यं पशवः स्त्रियं नालमेकस्यतत्सर्वमितिमत्वा शमंकुस्तथाउपभोगोपाय परोवांछति यःशमयितुंविष
यदृष्ट्यां धावत्याक्रमितुमसौ पुरोऽपराङ्गे निजकायां तदेवंभोगलिप्सूनां तत्प्राप्तावप्राप्तौच दुःखमेवेतिदर्शयति एयंपासेत्यादि एतत्प्र
त्यक्षमेव भोगाशामहात्वरगृहीतानां कामदशावस्थात्मकं महद्भयंभवहेतुत्वाद्दुःखमेव महाभयंतन्मरणकारणमिति महदित्युच्यते
एतन्मनेपश्य सम्यगैहिकासुखिका पायापादकत्वेन जानीहीत्युक्तंभवति यद्येभंतत्किंजुर्यादित्याह णाद्वाएज्जइत्यादि यतोभोगाभि
लषणं महद्भयमतस्तदर्थं नातिपातयेन्नव्ययत्वेत्कञ्चन कमपिजीवमित्यस्यच शेषप्रतोपलक्षणार्थत्वान्न प्रतारयेत्कञ्चनेत्माद्य प्यायोज्यं
भोगनिरीहः प्राणातिपातादिब्रतारूढश्चकं गुणमवाप्नोतीत्याह एसइत्यादिएषइति भोगाशाहंदविदेचको अप्रमादीपञ्चमहाव्रत
भारारोहणोन्नामित स्तन्वोवीरः कर्मविदारणात् प्रशंसितःयतो देवराजादिभिः कएषवीरोनामयो भिष्टयतइत्यतश्चाह जेइत्यादि
योननिर्विद्यते नजुगुप्सते कस्मादादानाय आदीयतेगृह्यतेवायते आत्मस्वतत्वमशेषाचारक कर्मक्षयाविर्भूतं ससखवस्तुग्राहिज्ञाना
बाधसुखरूपेण तदादानंसंयमानुष्ठानं तस्मैनजुगुप्सतेतद्वाकुर्वन् सिकताकेयल चर्वणदेशीयं क्वचिदलाभादौनखेदमुपयातीत्याहच
नामइत्यादि ममायंगृहस्थः संभृतसंभारोप्युपस्थिते अपिदानावसरेनददातीति क्त्वानकुप्येन्नच क्रोधवशगो भूयाद्भावनीयं च ममै
वैषाकर्मपरिणतिरित्यलाभोदयोय माननवालाभेन कर्मक्षयायोज्ज तस्यमेतत्क्षपणसमर्थं तपोभावीति नकिञ्चित्द्रुचते अथापि
कथंचितस्त्रोक्तं प्रातर्वालेभेत तदपिननिंदेदित्याह थोवंइत्यादि स्त्रोक्तमपर्याप्तंलब्धाननिंदेद्वातारं दत्तंवातथाहिकतिचित् शिक्तानयने
ब्रवीतिसिद्ध थोदनोभिज्ञामानया लवणाधारोवास्त्राकं नास्तीत्यन्तंददस्त्रोत्पवसत्युद्धतं छातवन्नविदध्यात्किञ्च पडिसेहिओइत्यादि
प्रतिशिद्धोदितितस्त्रादेव प्रदेशात्परिणाम तन्निवर्त्ततक्षणमपि नतिष्ठेन्नदौर्भनस्यं विदध्यान्वदं नपगच्छेन्नतासीमंति नीमपव
देत्पक्षिं गृहवासमित्युक्तद्विष्टासिकसेरुमती अणुभूयासिकसेरुमती पीयंचियतेपाणिचं चियचरितुहनाम नदंसणमित्यादिपद्यतेच
पडिलाभिउपरिणामेज्जा प्रतिलाभितः प्राप्तभिज्ञादिलाभःसन् परिणामत नोच्चावचालापै स्वतैवसंसर्वविदध्यात् वैतालिकवद्वातारं
नोत्प्रसंयेदित्युपसंहरन्नाह एयंइत्यादिएतत्प्रवृत्तानिर्वेदरूप महानाकोपनास्त्रोक्तो अजुगुप्सनं प्रतिपिद्धनिवर्त्तनं सुनिभिर्मुमुक्षुभि
राचरितं त्वमथवाप्तानेक भवकोटिदुरापसंयमः सन्समनुवासयेत् सम्यगविधत्स्नानुपालायति विनेयोपदेशआत्मानुशासनंवा इति
परिसमाप्तोब्रवीमीति पूर्ववक्तोकविजयाध्ययन त्रुर्थोद्देशकटीकापरिसमाप्ता उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतंपञ्चमस्यव्याख्या प्रतन्यते तस्य

चायमभिसंबंधः इहभोगान्परित्यज्य लोकनित्रयासंयमदेह प्रतिपालनार्थं विहर्तव्यमित्युक्तं तद्वत्प्रतिपाद्यते इह हि संसारोद्देशे गता परित्यक्त भोगाभिलाषेण सुसुदुष्योक्षितपञ्चमहाव्रता भारेण निरवद्यानुष्ठान विधाविना दीर्घ संयमयावार्थं देहप्रतिपालनाय लोक नित्रयाविहर्तव्यं निरात्रयस्य हि कुतो देहसाधर्म्यं चेति उक्तं हि धर्मे ह्येतः साधोर्लोके नित्रापदानि पश्चात्पिराजगद्दृष्टपरिपरः यत्का वगणसरीरेव वक्ष्यताम्नासनशयनादीनि तत्रापि प्रायः प्रतिदिनमुपयोगितादाहारो गरीयानिति सचलोकादन्वेष्टव्योलोकश्च नानाविधैरुपायरात्रीय पुत्रकलत्राद्यर्थमारंभ प्रवृत्तस्तत्र साधुना संयमदेहार्थं प्रवृत्तिरन्वेषणीयेति दर्शयति जमिणं दृष्ट्यादि वैरविदि तवैद्यैरिदमिति सुखदुःखप्राप्ति परिहारक्रियाणां कायिकाधिकरणिका प्रादोपिका परितापनिका प्राणातिपातरूपाणां वासमारंभा इति मध्यग्रहणाद्वचननिर्देशाच्च संरंभारंभयोरप्युपादानं भावनीयमर्थः शरीरकलत्राद्यर्थं संरंभसमारंभाः क्रियन्ते अनुदीयन्ते तत्संरंभ इष्टानिष्टप्राप्ति परिहाराय प्राणातिपातादिकिं यानिष्टन्तिरिति संकल्पावेशस्तत्साधन सन्निपातकायवाग्व्यापारजनित परितापनादिलक्षणः समारंभः तद्वत्तद्व्यापारापादित चिकीर्षित प्राणातिपातादि क्रियानिष्टन्तिरारंभः कर्मणो वाटप्रकारस्य समारंभा उपार्जनोपायाः क्रियन्त इति लोकस्येति चतुर्थे पट्टी सापिता दार्थिकः पुनरसौ लोको यदर्थं संरंभसमारंभाः क्रियन्त इत्याह तंजहाअप्यणोसे इत्यादि वदिवालोकस्य तृतीयाधे पट्टी वदिति हेतोः स्यात् लोकेन नानाविधैः शक्तैः कर्म समारंभाः क्रियन्त इत्यतस्तस्मिन्लोके साधुवृत्तिमन्वेष्टा यद्यदर्थं चलोकेन कर्म समारंभाः क्रियन्ते तद्यथेत्यादिना दर्शयति तंजहाअप्यणो इत्यादि तद्यथेत्युपप्रदर्शनार्थं नोक्त मातामेवान्यदाप्येवंजातीयकं मिदादिकं द्रष्टव्यं सेतस्यारम्भारिणोर्वा आत्माशरीरं तस्मै अर्थं तदर्थं कर्म समारम्भाः पाकादयः क्रियन्ते ननु च लोकार्थसमारम्भाः क्रियन्त इति प्रागभिहितं न च शरीरलोको भवति नैतदस्ति यतः परमार्थदृष्ट्यां ज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मक मात्मतत्वं विद्यान्यत्सर्वं शरीराद्यपि पराक्यमेव तथा हि बाह्यस्यापौद्गलिकस्याचेतनस्य कर्मः णो विपाकभूतानि पश्चात्पिशरीराणीत्यतः शरीरात्मापि लोकशब्दाभिधेय इति तदित्यं कश्चिच्छरीरनिमित्तं कर्मारभते परस्त्वं पुत्रेभ्यः दुहितेभ्यः सुपावधस्ताभ्यो ज्ञातयः पूर्वापरसंबन्धाः स्वजनाः तेभ्यो धात्रीभ्यो राजभ्यो दासेभ्यो दासीभ्यः कर्म करेभ्यः कर्म करीभ्य आदिभ्यस्ते परि

राईणं दासाणं दासीणं कर्मकराणं कर्मकरौणं आदेसा एषुटोपहेणा एसामासा एपायरासा एसंणिहिंसंणि चंओकज्जइइहमेगेसिंमाणवाणं भोयणा एससुट्टिएअणगारेआयरिएआरियपस्सेआरियदंसीअयंसंधीति अहक्खुसेणादि एणादियावणसमणुजाणातिसव्वा मगंधं परिखायणिरामगंधोपरिव्वएअदिस्समाणोकय विक्कएसुसेणकिणेणकिणावणकिणंतंणसमणुजाणेज्जासेभिकवू कालसेवालसे मायसे खेयसे खणयसे विण

भाषा

जि धार्इककृताधाविने काजिराजाने काजिदासदासीकर्मकरकर्मकरीने काजिआएसाएककृतां प्राज्ञणानेकाजि पुटोपहेणाएककृता जूआरपुत्तादिकने प्रहेणककृतासूखडीने अर्थितयासामासाएककृता विद्यालूनेअर्थि पायरासाएसीरामणीनेकाजि अनेकआरंभ करीसंनिहीविनाशी द्रव्यदहीओदनप्रमुखनोराखिवो संनिचएककृतांअविनाशीद्रव्यहरडेसाकरद्राखप्रभृतिनोराखिवो करियेवली एहनोविशेषकहेहे सूत्रं इहमे० इहमनुप्यलोके एकेषां मानवानां भोजनार्थं लोकेसमुद्यते सतिसाधुना किं कर्तव्यं समुद्विग्नसि सस्यक् संयमानुष्ठानेनोत्थितः एवंविधोऽनगरः आर्याआर्यपन्नः प्रकटवुद्धिरिति आर्यदर्शिन्यायान्वेषकः अयंसंधिरितियथावसरं यथाकालं अनुष्ठानविधाय एवंविधः स एव परमार्थमद्राचीत् स भिन्नुरकल्पनीयनाददीतनगृह्णाति नाथपरमादापयन्नापरमनेपणीयमाददानं समनुजानीयात् सव्वांमगंधं आमगण्डुहं गंधग्रहणेन पूतिगृह्णते पृथक् तत्र आधाकर्म? पूतिकर्म? मित्रजातं? उद्देशिकतिक? वादरप्राभृतिका? अथवपूरकचदं एतेपडुजसदोपाः अपिशुहकोव्यंतर्गताः श्रेयाआमशब्देन गृहीताः एतावता सर्वं आमगंधसदोपपन्नपरि

ज्ञायप्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रत्याख्यायनिरामगंधः सन् परिव्रजेत् संयमानुष्ठानसम्यक्पालयेत् इणेमनुयलोकमाहि एकमनुयनाभोग
भणीलोकप्रवर्त्ते साधुचारित्रियेस्योकरिवो तेकहेछे समुष्टि एकहता संयमानुष्ठानविषे ऊद्यो एहवोअनगरतथा आर्यकहतांचारि
तयोग्यतथा आर्यप्रज्ञविशिष्टबुद्धिमन्त आर्यदशीन्यायमार्गनोदेखणहार एवंविषजेसाधुतेणे परमार्थदीठो एतावतापरमार्थनोजाण
तेहेजतनुअनेरो तेचारित्रियो शुद्धआहारगवेखे तेकहेछे सेणादिए तेसाधुअकल्पनीयनल्ये अनेरापासे अकल्पनीयलेवरावेनही
अनेरोअकल्पनीयलेतो अनुमोदेनही सर्वसमस्त आमगंध गंधकहतां आधाकर्म१ पूतिकर्म२ मित्रजात३ उद्देशिक४ वादप्रभृति
कपूअध्यवपूरक एउल्लमदोपचविशुद्धकोटिमध्यगतजाणिवा आमशब्ददिइं अनेरालेवा इणिपरिइ सर्वआमअनेगंध एतावतासदोप
आहाररूपपरिज्ञाइं जाणीप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं पञ्चखीनिरामगंधकृतो परिव्वएसस्यग्यनुष्ठानपाले वलीएहनोविशेषकहेछे सूत्रं
अदिस्समा० कयविकययोरदिस्समानाः एतावताकयविकयरहितः सचनकीणाति नायपरान् कापयेत्कीणंतमन्यंसमनुजानीयात्
एवंचननत्तिकंपचनत्तिकं इतिनवकोटिशुद्धमाहारंभुंजी एवंगुणविशिष्टः किंभूतोभवतीत्याह सभिन्नुःकालज्ञः बलज्ञःमात्रज्ञःप्रमाण
वेदीखेदज्ञज्ञगकज्ञः विनयज्ञःस्वसमयज्ञः परसमयज्ञःभावज्ञः परिग्रहमममायमानः कालेनुष्ठाचीयथाकालमनुष्ठानकारी अप्रतिज्ञः
क्रोधाभिभूतेनेदं मयाकर्त्तव्यमेवेति प्रतिज्ञानकरोतीत्यर्थः धिषेतिरागहं पौच्छित्वानिर्याति ज्ञानदर्शनचारित्र्याख्ये मोक्षमार्गेप्रवर्त्ते
तद्व्यर्थः एवंविषयकिंकुर्यादित्याह वस्त्रं पतद्ग्रहं कंबलंपायपुंछनकमितिरजोहरणं अवग्रहंपंचविधं देवेंद्रादग्रहादिकं कडासंकेत
ग्रहणेनसंस्कारकंप्रासनग्रहणेनपीठफलकादिइत्यादिसर्वमेतेषुगृहस्थेषुजानीयःतुशुद्धगृह्णीयादित्यर्थःलब्धे प्राप्ते आहारेउपलक्षणा
द्वस्त्रादौचअनगरामातां प्रमाणंजानीयात्तद्यथेदंभगवतातीर्थंकरेणप्रवेदितं लोभइतिनमाद्यति अलाभइतिनशोचयेत् बहूपलब्धा
ननिहेति नसंनिधिंकुर्यात् परिग्रहादात्मानमपसर्पयेत् अन्यथाइत्यनेनप्रकारेणमिति वाक्यालंकारेपरिग्रहंपरिहरेत् एषमार्गःआर्यैः
प्रवेदितः यथात्ममार्गे प्रवर्त्तमानः कुशलोनिपुणोनाम्नानं पापकर्मणोपलिंपयेदितिब्रवीमि अदिस्समाणो कयविक्रए सुकहताकयवि
कयविषे उपदेशरहित कयविकयरहित एहवोतेसाधुकयनकरे द्रव्येकरीआहारादित्येनही अनेरापासिइंमोलिइं लिवरावेनही
अनेरोमोले लेतोअनुमोदेनही एतिउं नीपरिहननत्तिक पचनत्तिकलेवोतेकिम हणेनहीहणावेनही हणतोअनुमोदेनही
तथापचेनहीपचावेनही पचतोअनुमोदेनही इणिपरिनवकोटि शुद्धआहारल्ये तेसाधुकालनोजाण जिणिकालिजेकर्त्तव्यकरीये
तेकालनोजाण तथावलआपणी समर्थाइतेहनो जाणमायणे आहारादिलेवानो प्रमाणजाणे खेदनोजाण खेदशब्दिइं संसारय

दीपिकाटीका

बध्वाभ्यः ज्ञातयः पूर्वापरसंबन्धाःस्वजनाः तेभ्योधात्रीभ्योराजभ्यो दासेभ्योदासीभ्यः कर्मकारीभ्यः आदिश्यते परिजनोऽस्मिन्नागते
तदातिथेयायइत्यादेशः प्राध्वं कः तदर्थं कर्मसमारंभाःक्रियन्ते तथापुढोपहेणाएत्ति पृथक्पुत्रादिभ्यः प्रहेणकार्यं समासाएश्या
मारजनीतस्यामशनंश्चामाशः तदर्थं पायरासयेति प्रातरशनं प्रातराशस्तस्मैकर्मसमारंभाः क्रियन्ते इति सामान्योक्तावपि विशेषार्थ
माह सन्निहीइतिसम्यग्निधीयते इतिसंनिधेर्विनाशि द्रव्याणादध्योदमादीनां संस्थापनं तथासम्यग्निश्चयेन चीयइतिसंनिचयोऽवि
नाशिद्रव्याणाम भयासितान्दहीकादीनां संग्रहःसन्निधिसंचयश्च संनिधिसंचयं अथवासंनिधेःसंनिचयःसंनिधिसंचयःसचपरिग्र
हसंज्ञोदयादाजीविकाभयाहा धनधान्यहिरण्यादीनांक्रियतेसचकिमर्थमित्याह इहमेगेसंमाणवाणंभोवणाएससुष्टिअशृणा रेआरिए
आरियपणे आरियदंसीअयंसंधीतिअहकुसेणादिणादियावएसमणुजाणातिसव्वाअगंधंपरिणायणिरामगंधोपरिव्वएइहमेगेसंति
इहेतिमनुयलोके एकेषामिहलोकभूतपरमार्थबुद्धीनामानयानामनुय्याणा भोजनायोपभोगार्थं तदेवंविरूपरूपैः शस्त्रै रालपुत्राद्यर्थं
कर्मसमारंभप्रवर्त्ते लोकेपृथक्प्रहेण कायस्थामाशाय प्राचराशाय केषाचिन्मानवाना भोजनार्थं संनिधि संनिचयकरणोद्यतेसति
साधूनाकिंकर्त्तव्यं समुष्टि एत्ति सम्यक्संयमानुष्ठानेनोत्थितः समुत्थितो नानाविधशस्त्रकर्म समारंभोपरतः नविद्यते अनयानंगृह

मस्तेत्यनगरः पुनरुद्दिष्टस्य वा स्मृतिवाक्यादिरहितः आराधनासर्वहेतुवर्मेत्येवार्थः आर्याप्रजायस्मानाचार्यप्रज्ञः अतश्च
 शेषितमतिः आर्यं न्यायोपपन्नं पश्यतीति आर्यदर्शोऽथव प्रहेणकस्यामायादिसंस्पर्शद्वयसंघातिसंवातनं विः अयं संघर्षस्तु साधार
 साधारं संस्पर्शः यथाकालमनुष्ठानविधायी एतद्भूतं भवति सर्वाः क्रियाः प्रत्युपेक्ष्योपयोगस्याप्यायमिजाचर्याः प्रतिहमणादिकाश्च संस्पर्शा
 अन्योन्यावाधयानीय कर्तव्यकाले करोति इति हेतौ यस्याद्याकालमनुष्ठायी तत्सादृश्यादेव परमाद्यं पश्यतीत्याह अद्वयं नृत्ति योद्विआर्य
 आर्यप्रज्ञआर्यदर्शो कालश्च स एव परमाद्यमद्रात्रीत् नापरइति परमाद्यदर्शनाच्च स वदपरिहारः कर्तव्यइत्यत आह सेयादिपति
 सन्निधुलदकलं तादृशीत ननु ज्ञायात् नायपरमादापयेत् नायपरमनेपरीयमाददानं समुजानीयात् सन्नामगंधं परिस्पादति
 आसंघं वद आसगंधं सर्वइतत् आसगंधइसर्वगंधोत्पत्कारकाले अन्तश्चनेन नृत्त्यकाले ततयायमर्धः गंधग्रहणेन काळकसेदेमि
 कविकं पृतिजर्ममित्रजातं वादरप्रसूति काश्च वप्रसूत्य पडेनेउमदीना अदिमुद्बोध्यनार्गतादृशीताः सेयास्तु विमुद्बोध्यं तर्भूता
 आसग्रहणेनोपात्ताद्रूप्याः सर्वआसंघपरिमुद्बुत्तिश्च परिहृयाद्यावाप्रदायान परिहृया प्रत्याख्यायनिरास गन्धोर्निर्गता
 आसगन्धोदकालात् सतवापरिग्रजेत् संयमाहुतानं मध्यगुणपदेत् आसग्रहणेन प्रतिग्रहेपि क्रीतकृतेतयायल्लसत्त्वानां विमुद्बो
 ध्यालं वनतवासामृत्तप्रवृत्तिः अतस्तदेवनासगंधं प्रतिषेधयिषुगह अदिहमागोच्यविह्वलु सेयादिपि विह्वलु विह्वलु विह्वलु
 रुजायेका सेमिन्नु कालसेलायने सेवनेष्वपि वसे समवने परसमवने भावनेपरिग्रहं असमायमागे कालेगुहाईअपडिने दुइ
 तोच्छितानि दाइत्यपरिग्रहं कंलंपायपुंछां उगहं उडासां एमुदेवजायेका लहे आचारे अरणारोमोदंजायेका
 सेजहेयं भगवतापवेदितं लामोत्तिप्रममेका अलामोत्तिप्रमोदएवहं मिलहं परिहृयेपरिग्रहा ओ अयाणं अयहमेका अरुहा
 गंधासुपरिहरेका एसमगे आचरिणं हिं पडेति जहेत्यकुसलेषो वलिपिज्जासिद्धिदेमि अदिहमागोत्ति अयद्विह्वलु अयद्विह्वलु
 यौतयोइत्यमानः क्रीडयतयोइत्यमानो अतस्तयोर्निमित्तभूत द्रव्यभावादजिह्वनः सदिपेइत्यादिभिः समुद्बुद्भुजिह्वनो धर्मो
 पकररूपे न क्रीणीयात् स्मृतोनायपरेण वाचापयेत् क्रीयंतमपिन समुजानीयात् एतद्गुणविदेण्ड हिंभूतोभवतीत्याह चसे
 मिन्नु कालसेकालः कर्तव्याचररं जानातीति कालसेविदितेवेष्टः वलहः वलं आका सास्यं जानातीति यथायद्विह्वलुतानवि
 धायी अनिगृहितमवर्षेइत्यर्थः तयमावनेवाइद्रव्योपयोगिता सावांतां जानातीति सावहः खेदोभ्यासलेत जानातीति अ
 उवावेदः संसारपर्यटन्यमलं जानातीति वेष्टः अणवणवणो वसरो मिजार्थमुपसर्जणादिकलं जानातीति तयाविषय
 से विनयोज्ञानदर्शन चारिद्वौचरिक् कल्पं जानातीति तयासमयसे सुसमयं जानातीति सुसमयसे गोचरप्रदेयादौ

मिलंगाचावेष्टत टीका ।

जनोयस्मिन्नागतेतदानियेयायेत्वादेयः प्रावृणं इत्यर्थः समारंभाः क्रियन्तइतिसंघं श्रुवापुटोपहेषायेत्यादिष्वनुवादिष्यप्रहे
 गकार्यं तयासमानाएत्तिन्यासाजनीतस्यामायः तद्वैतयापयसचेत्तिप्रातरसंनंगतरायरुसै कर्मसमारम्भाः क्रियन्तइतिसामान्ये
 लोक्षावणिवियेयायोमाहसन्निधीइत्यादिमस्यनिधीयइतिसन्निविर्विनायिद्रव्याणां द्योद्भादीनां संस्थापनंतयासम्यगनिश्चयेन चोद्यत
 इतिसंनिचवोविनायिद्रव्याणामसंस्थापिताष्वीकादीनां संघः सन्निधियसन्निचयसंनिधिसंनिच्यं प्राकृतयैत्यापुहिहृताअवगसंनि
 चेः संनिचयः संनिधिसंनिचयश्चपरिग्रहसंघोदयादाजीविकामयाहापनवान्यदिरण्यदीनां क्रियतइतिसचकर्ममस्यमाहइहेत्यादि
 हेतिसमुद्यतोद्वेष्टेयासिद्धिलोचभूतपरमाद्यं दुहीनां मानवानां समुद्रायां सोमनायोपयोगार्थमितित देवं विरूपसुपैः यस्मै रात्रपुवाद्यदे
 कर्म समारम्भं प्रवृत्ते लोके इत्यर्थः प्रादयास्यायप्रातरायावकेयां चिन्तानवानां सोमनायं संनिधिसंनिचयकरणेद्धते सति साधुना
 किं कर्म अमित्याह सप्त द्विष्टादि वाक्तापिरामगंधोपरिहृण सस्यन्ततं संगतं वा संभ्राह्यनेनोत्थितो नानाविधयस्फूर्णसमा
 रम्भो गतइत्यर्थः न विद्यते गारं गहमस्तेत्यनगरः पुनरुद्दिष्टस्य वा स्मृतिवाक्यादिरहितः सोनगराध्यायातः सर्वहेतुवर्मे

अथ त्वार्थचारित्रार्थ आर्याप्रज्ञायस्या साचार्यप्रज्ञः श्रुतविशेषतासमुच्चैक इत्यर्थश्चाविप्रगुणं न्यायोपपन्नं पश्यति तच्छीलश्चेत्यर्थदर्शी
 पृथक्प्रहेणकस्य अमादिसंकल्परहितइत्यर्थः अयंसंधीतिसंधानं सन्धीयतेवासाविति संधिरयंसंधिर्यस्य साधोरसावयं संधिष्ठांसत्वा
 द्विभक्तेरलुगित्ययं संधिर्यथाकालमनुष्ठानविधायी शोधस्यवर्तमानःकालःकर्त्तव्यतयोपस्थितस्तत्करणतया तमेवसन्धत्तइति एतदुक्तंभ
 वति सर्वाक्रियः प्रत्युपेक्षणोपयोग स्वाध्यायभिच्चाचर्या प्रतिकमणाटिका असंपन्नाअन्योन्याबाधयात्मीय कर्त्तव्यकालेकरोतीत्यर्थइति
 हेतौयस्माद्यथा कालानुष्ठानविधायी तस्मादसावेव परमार्थपश्यतीत्याह अदखुत्तितिव्यत्ययेन एकवचनावसरे वल्लवचनमकारित
 तस्यावमर्थोयोह्यर्थे आर्यप्रज्ञार्यदर्शी कालज्ञश्चसएव परमार्थमद्राचीन्नापर इतिपाठांतरम्वा अयंसन्धिअदखु अयमनंतरोक्तविशे
 पेणविशिष्टः साधुःसन्धिकर्त्तव्य कालंअद्राचीदृष्टवाने तदुक्तंभवति यःपरस्वरावाधयाहित प्राप्तिपरिहाररूपतया विधेयाविधयाव
 संवेत्तिविधत्तरंच सपरमार्थज्ञातवानिति अथवासन्धिर्ज्ञानदर्शन चारित्राणामभिवृद्धिः सचशरीरवृत्तेनभवति तदपिनोपपंभका
 रणांतरेण तस्यचसावद्यस्य परिहारःकर्त्तव्यइत्यतश्चाह सेणादूइत्यादि सभिन्नुस्तदाः कल्प्यं नाददीत नगट्कीयान्नाप्यपरमादाप
 येदृश्याह येन्नाप्यपरमनेपणीय माददानंसमनुजानीयादयवा सङ्गालंसधमंवाननाद्यान् भक्षयेन्नापरमादये ददन्तंवानसमनुजानी
 यादित्याह सव्वाभगन्धमित्यादि आमंचगन्धश्चआमगन्धं समाहारद्वंद्वस्त्वर्थं तदामगन्धश्चसर्वाभगन्धं सर्वशब्दःप्रकारकात्स्नोत्वत्
 ह्यते नद्रव्यकात्स्नोश्चामम परिशुद्धगन्धग्रहणेनतु पूतिगृह्यतेननुच पूतिद्रव्यस्याप्यशुद्धत्वा दामशब्दे नैवोपादानात्किमर्थमेदेनोपादा
 नमिति सत्यमशुद्धसामान्यादगृह्यतेकिंनद्रव्यकात्स्नोत्वत्तुपूतिग्रहणेनेह आधाकर्माद्यविशुद्ध कोटिरुपात्तातस्यश्चेतुस्तर
 त्वात्प्राधान्यव्यापनार्थं पुनरुपादानंततश्चायमर्थः गन्धग्रहणेनात्मकस्मोद्देशिकत्विकं पूतिकर्ममिश्रजातं वादरप्राप्तित्वाअथ्यवपूरका
 श्चेतेपडुङ्गमदोपा अविशुद्धकोद्यं तर्गतगृहीताःशेषास्त्वयविशुद्धकोद्यन्तर्भूता आमग्रहणेनोपात्ता द्रष्टव्याइति सर्वशब्दस्यच प्रकारका
 त्स्नोभिधायकत्वाद्येन केनचित्प्रकारेण आममपरिशुद्धं पूतिवाभवतित त्वर्थज्ञपरिज्ञयाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया निरामगन्धः
 निर्गतावामगन्धोयस्मात् सतथापरिव्रजेत् मोक्षमार्गेज्ञानदर्शन चारित्राख्ये परिसमंतात्तच्छेत् संयमानुष्ठानं सम्यगनुपालायेदिति
 यावत् आमग्रहणेनप्रतिपिष्टे अपिकीतकृते तथाप्यल्पसत्यानां विशुद्धकोद्यालंबनतयामाभत्तत्वं प्रवृत्तिरतस्तदेव नामग्राहं प्रतिषेधयि
 प्राह आदिस्वइत्यादि कथयविक्रयय कथयविक्रयौरदृश्यमानः कीदृच्छतयोरदृश्यमानोभवति यतस्तयोर्निमित्तभूत द्रव्याभावादिकिञ्च
 नोचयमात्रयविक्रययो रदिश्यमानोऽनुपदिश्यमानः कश्चतयोरनपदिश्यमानोभवति यःकीतकृतापरिभोगी भवतीत्याहच सनक्तिणेद
 त्यादि समुमुचुरकिञ्च नोधर्मोपकरणमपि नकीयीयात्स्वतोवा नाप्यपरेणक्रापयेत् क्रीणंतमपिनसमनुजानीयादयवानिरामगन्धः
 परिव्रजेदित्यतामग्रहणेन जननकोटित्विकं गन्धग्रहणेन पाचनकोटित्विकं कथयकोटित्विकंतुपुनः स्वरूपेणैवोपात्तमतोनवकोटीपरि
 शुद्धयाहारं विगतागारधूमं भुंजीतएतद्गुणविशिष्टश्चकिंभूतोभवतीत्याह सेभिवखु कालणकालः कर्त्तव्यावसरत्वं जानातीतिज्ञाल
 जोविदितवेद्यरापा बालजोअलंजानातीति बालज्ज्ञांसत्वाद्दीर्घत्व मालबलसामर्थ्यं जानातीति यथाशक्त्यनुष्ठानविधाय निगूचि त
 बलवीर्यइत्यर्थं स्त्रायामावणोवावत् द्रव्योपयोगितामातातां जानातीति ज्ञस्तथाखेयम् खेदोऽभ्यासस्तेन जानातीति मेदज्ज्ञो यथा
 मेदःश्रमः संसारपर्वटनजनितस्त्वं जानातीत्युक्तञ्च जराभरणदौर्गत्य व्याधतंसावदासतामन्ये जन्मेववीरस्य भूयोभूयस्वपाकरमित्या

यणोससमयणो परसमयणो भावणो परिगृहं असमायमाणेकालेणुद्वाहं अपडिणे दुहातोच्छ्रित्ताणि
 यादवत्यं पडिगृहं कंवलंपाय पुच्छं उगृहं चकडासणं एसुचेवजाणेज्जालहेआहारे अगगारेमां
 जाणेज्जासेज्जेयं भगवथापवेइयंलाभोत्तिणमज्जे ज्जाअलाभोत्तिणसोएज्जावहं पिण्डुं गणिहेपरि
 ग्गहाओअप्पाणं अवसक्के ज्जाअणहणं पासएपरिहरेज्जाएसमग्गेआरि एहिंपवेदितेज्जेत्य कुसले

भाषा

मतेहनोजाण खणयणे कहता अवसरनोजाण विनयनोजाण आपणायास्सनोजाण परयास्सनोजाण भावचित्तनो अभिप्रायदाता रनो अथवाधर्म सांभलणहारनो तेहनोजाण तथापरिग्रहनेविषे समताअकरतो कालक्रियानुष्ठानादि प्रभावतिहां यथोक्तअनुदान नोकरणहार अपडिन्ने कहता अप्रतिज्ञकोधि जपनेसें एहनोधातकरियो एहथीप्रतिज्ञास्कन्दकाचार्यनो परेनकरेएहयोसाधुदुहओ कहतावेवेरागअने हे पछेदीनियाइकहतासुक्तिमार्गिइं प्रवर्त्ते तथावलीयाचारविशेषकहेछे वन्दकल्पचोलपट्टाटिपतदग्रह पावोकिंवल कर्णमय एतलेगोछासीकी उपकरणतथाओढिवानीकांवली पादपुछनकहतां रजोहरणअग्रहकहतापंचप्रकारअवग्रह देवेन्द्रावग्रह राजावग्रह गृहपतिअवग्रह श्यातराअवग्रह साधर्मि कावग्रह एंपंचअवग्रहजाणिवा तथाकडासण कउगच्छिइं संसारक आसन शब्देपीढफलकादिक एतलासर्वएतेसुकहता एगृहस्थनेविषे जाणेज्जाकहता खुषागवेपील्ये हिदेजेतलोल्हे तेतलोर्नर्वल्ये जिंवाका ईप्रमाणे तेकहेछे लहे० लाघे आहारिमाताप्रमाणजाणे एतावताप्रमाणोपेतल्ये एवचनत्रीभगवंते प्रवेद्यो श्रीसुधर्म स्वामि जंबूवते कहेछे ऊं आपणीमतिइं नयीकहतो किंतुत्रीभगवंते प्रवेद्योष्टे तेकिंसीं यथावांछितआहार वस्त्रादिकलही साधुमदन करेहुं लविसंपन्नजिहां जाउं तिहाभरीपूरीआवुं एहवुं अभिमाननकरे तथा अलाभिछते गोचेनहींअछोऊं अवन्वअभागियो जिहांजाउतिहांकांई पासुं नही एहवोविपादनकरे तथाषणोलहींसंनिधिनकरे इसुं नजाणेविहाणे एमादरेअथवा अनेरानेकाजि आविस्ते इसजाणीराखीनमूके परिगृह्याओपरिग्रह्यकी एतावताधर्मोपगर्ग १४ यकीअधिकते परिग्रहतेह्यकी आपणपेपीछीं करे अधिकपरिग्रहनकरेइत्यर्थः इणेप्रकारिपासएकहता यथोक्तन्यायमार्गनो देखणहारपरिग्रह परिहरेएपूर्वोक्तमार्ग साधुनोअर्थ श्रीभगवंततेणेप्रवेद्यो जहेत्यकुकले इतिमार्गनेविषे प्रवर्त्ततोकुगलडाहो आपणपो पापकमें लेपेनहीं श्रीगुरुकहेछे ऊं इसकऊं

दीपिकाटीका

एहसन्सुखेनेवभिच्चादोपान्चाधाकर्मादीन् आचटेतथापरसमयत्तः सलल्लिखवपुः साधुः केनचित्पुहिजाति देखे नामिहतः किमितिभवतां सर्वजनाचीणीं स्नानंनसम्मतंसंचाहप्रायः सर्वेपामेवयतीनां कामांगत्वाजलस्नानं प्रतिपिहं स्नानंमददर्पकरं कामांगं प्रयमं स्मृतं तस्मात्कामं परित्यज्यनैवस्नातिदमेरताः इत्यादितदेवसुभयज्ञसहितप्रयत्नोत्तरदानेकुगलोभवतितथाभावणे भावचित्ताभिप्रायोदातुः ओतुर्वर्तजना तोतिभावज्ञः परिगृहंअममायमाणेपरिगृह्यतेइतिपरिग्रहः संयमातिरिक्तसुपकरणादिः तंअममीकुर्वन्अपस्तीकुर्वन्मनसायनाद्वान एवंविधअभिद्युःकीदृशोभवतीत्याहकालेचणुट्टाईअद्यस्मिन् कालेकर्त्तव्यंतत्तन्मिन्नेवानुटातुं शीलमस्येतिकालानुटायीकिइअपडिन्ने ना स्यप्रतिज्ञाविद्यतेइत्यप्रतिज्ञः प्रतिज्ञाचक्रपायोदयादाविरस्तितद्ययाकोषोदयात्स्कन्दकाचार्येणस्वमिष्यंतपीडनव्यतिजरसवलोक्यसव लवाहनराजधानीसमन्वितपुरोहितोपरिविनायप्रतिज्ञाअकारि तथामानोदयाद्वाहवलिनाप्रतिज्ञाव्यधाचिययाकयमहंयिन्नुं स्वस्वा त्नुजत्यन्ननिरावरणज्ञानान्छल्लस्यसन्द्रव्यामीति तथामायोदयान्महिस्वामि जीदेनयथाऽपरयति विप्रलंभवतितथाप्रत्याख्यानप्रति ज्ञाजगृहे तयालोभोदयाद्वा विदितपरमार्था सांप्रतेजिणोयत्याभासा मासजणादिकायपि प्रतिज्ञाः कुर्वते अप्रतिज्ञोऽनिदानो वसुदेववत्संयमानुष्ठानं कुर्वन्निदानं नकरोतीति अयंसंन्यात्यारभ्यकालेणुट्टाइति यावदेतेभ्यः स्मृत्यः एकादशमिंडेणानिर्बुद्धा अप्रतिज्ञइत्यनेन सूत्रेणैवमापन्नं नक्षत्रिकेनचित्प्रतिज्ञाविधेया प्रतिपादिताच्चागमे नानाविधाअभिग्रहविशेषाः ततश्चपूर्वोत्तरव्याह तिरेवलक्ष्यतेइत्यतयाह दुहओच्छित्ताणिवाति हिधेतिरागेणद्वेपेण चयोप्रतिज्ञातांछित्वा निश्चयेननियतंवाचाति ज्ञानदर्शनचा रिताख्येभोचमार्गे संयमानुष्ठानेवा भिच्चाद्यर्चं रागहेपौछित्वा प्रतिज्ञागुणवतीव्यत्येव्यत्यच सएवंभूतेभिद्युः किंजुर्वादित्याह वलं पडिगहंयावत् एएसचेवजाणेज्जा एतेपुगृहस्थेपुगुताद्यर्थं समारंभप्रवृत्तेषु सन्निधिसङ्घकरणोद्यतेषु जानीयात्शुद्धाशुद्धतया परिच्छिद्यात्परिच्छेद्वैयंरूपः शुद्धं गृह्णीयात् अशुद्धं परिहरेत् किञ्चजानीयाहस्स वस्त्रग्रहणेनवस्त्रैः पण्डिता पतदग्रहंपादगृह

शेन पात्रैः पण्यसूचिता कंवलमित्यनेन और्णिकः पात्रनिर्योगकल्पसूचितः पादपुच्छनकमित्यनेन च रजोहरणं एभिश्चसूत्रै रौ
 षिकोपधिरोपग्रहस्योपधिः सूचितः एतेभ्यः सूत्रेभ्यो वस्त्रैः पण्य पात्रैः पण्यनिर्व्यूढा तत्रावग्रहन्ति अवग्रहः सचपञ्चधा देवेन्द्रावग्रहः
 राजावग्रहः गृहपत्यवग्रहः शय्यातरावग्रहः साधर्मिकावग्रह इत्यनेनावग्रहप्रतिभासर्वाः सूचिताः तथाकाडासणन्ति कटासनंकटग्रह
 शेन संस्कारकोट्युक्ते आसनग्रहणेन वा संदकादिविटरं आस्यते स्थीयते अस्मिन् इति आसनं शज्जा ततश्चासनग्रहणेन शज्जासूचिता
 एतानि च समस्तान्यपि वस्त्रादीनि आचारादीनि चैतेषु स्वारम्भप्रवृत्तेषु गृहस्थेषु जानीयात् सर्वा मगन्धं परिज्ञाय निरामगन्धो यथा भ
 वति स तथा परिब्रजेरिति भावार्थः एतेषु च आरम्भप्रवृत्तेषु परिब्रजन् यावत्ताभंगं गृहीयादुत कश्चिन्नियमोप्यस्तीत्याह लङ्घे आहारेति
 लब्धे प्राप्ते सति आहारे वस्त्रौषधादिके च अनगारो भिक्षुर्मातां जानीयात् यावन्मात्रेण गृहीतेन गृहस्थः पुनरारम्भे न प्रवर्तते यावन्मा
 त्रेण चात्मनो विविक्षितकार्यं निष्पत्तिर्भवति तथाभूतां मातामवगच्छेदिति भावः एतच्च स्वमनीषिकयानोच्यते इत्यतश्चाह सेजहेयं भग
 वतापवेदितं तद्यथेदमुद्देशकादारभ्यानंतरं सूत्रं यावद्भगवता ऐश्वर्यादि गुणयुक्तेनार्द्धभागधभाषया सर्वस्वभाषावुगतया स देवमनु
 जायां पर्षदिकेवलज्ञानचक्षुषा अवलोक्य प्रवेदितं प्रतिपादितं सुधर्मस्वामीजं वृद्धाग्निने इदमाचष्टे किञ्चान्यतलाभोत्तिनममेज्जा लाभो
 वस्त्राहारादेर्ममसंरुतः इत्यतो हं लब्धिमान् इत्येवंमर्दनविद्ध्यात् न च तदभावे शोकाभिमतमनस्को भूयादित्याह वा आलाभोत्तिन
 सोय ए आलाभे सति शोकं न कुर्व्यात् संदभाग्यो ह्येन सर्वदा दानोद्यतापि दातुर्न लभेहं अपितु तयोलाभालाभयोर्मध्यस्थं भावनीयं उक्तञ्च
 लभ्यते रसाधुसाधुरेव न लभ्यते अलभ्येत पसोऽद्विर्लभ्येतु प्राणधारणं ११ तदेवं पिंडपात्र वस्त्राणामेपणाः प्रतिपादिताः सांप्रतंसंनि
 धिप्रतिषेधं कुर्वन्नाह वज्रं पिलङ्गुणणिहे वज्रपिलङ्गाननिहेति न स्यापयेन्न संनिधिं कुर्व्यात् न केवलमाहारसंनिधिं न कुर्व्यादपरमपि वस्त्र
 पात्रादिकं संयमोपकरणं अतिरिक्तं न विभक्त्यादित्याह परिगृह्याओ अप्याणमवकमेज्जा परिगृह्यते इति परिग्रहो धर्मोपकरणं अतिरिक्तं
 सुपकरणं तस्मादात्मानं मप्यष्केत् संयमोपकरणं अपि सूच्छं न कुर्व्यात् यदि परिगृहीतं कर्मवन्धाय भवेत् स परिग्रहो यत्तु पुनः कर्मनिर्ज
 रणार्थं प्रभवति स परिग्रह एव न भवति आह च अन्नहारं पास एणं वा क्वालंकारे अन्यथा अन्येन प्रकारेण पश्यकः सन् परिग्रहं परिहरेत्
 तथाहि अविदितपरमार्था गृहस्थाः सुखसाधनाय पश्यन्ति न तत्राच्छ्रयमस्याशयः आचार्यसत्कमिदसुपकरणं नममेति रागद्वेषमलत्वा
 त्परिग्रहो ग्रहयोगात् निषेधो न धर्मोपकरणं तेन विना संसारार्णवं पारागमनगमनात् एसमग्नेति धर्मोपकरणं न परिग्रहाय इत्यनंत
 रोक्तो मार्गः आराद्याताः सर्वहेयधर्मैश्च इत्यार्यास्तीर्यकृत स्तैः प्रवेदितः कथितः अस्मिन् आर्ये प्रवेदिते मार्गे प्रयत्नवता भाव्यमित्याह जहेत्य
 कुसलेति लब्ध्वा कर्मभूमिं मोक्षपादपवीजभूतां च बोधिं सर्वसंवरचारित्वञ्च प्राप्य तथा विधेयं यथाशुशलो विदित वैद्योऽस्मिन् आर्यं प्रवेदिते

शीलंगाचार्यकृतटीका

द्यथा चेतनः संसक्तविस्मृद् द्रव्यपरिहार्थं कुलादिचेतस्वरूपं परिच्छेदकस्तथा खण्यसंक्षेपेण च क्षणकोवसरोभिचार्यसुपसर्पणादि
 यस्तं जानातीति तथा विण्यसं विनयाज्ञानदर्शनं चारितौपचारिकरूपं जानातीति तथा ससमयसं स्वसमयं जानातीति स्वसम
 यज्ञो गोचरप्रदेशादौ दृष्टः सन् सुखेयैव भिक्षादोषावाचष्टे तद्यथा षोडशोद्गमदोषास्ते चामी आधाकर्षा उद्देशिकं पूतिकर्षं निश्चजातं
 तस्यापनाप्राप्तिका प्रकाशकरणं क्रीतं उद्यतकंपरिवर्तितं अय्याहृतं उज्जिह्वं सालाहृतं आच्छेद्यां अनिष्टं अव्यवपूरकयेति षोडशोत्पा
 दनादोषास्ते चामी धात्रीपिंडः दूतिपिंडः निमित्तपिंडः आजीवपिंडः वनिमकपिंडः चिकित्सापिंडः क्रोधपिंडः मानपिंडः मायापिंडः
 लोभपिंडः पूर्वसंस्तरपिंडः पश्चात्संस्तरपिंडः विद्यापिंडः संतपिंडः चूर्णयोगपिंडः मूलकर्षपिंडयेति तथा दशैषणदोषास्ते चामी
 संकितम्वक्षितं निक्षिप्तपिहितसंज्ञित दाहकोन्मिथपरिणतलिप्तोष्णितदोषा एषां चोद्गमदोषा दाहकृता एव भवन्ति उत्पादनादोषास्तु
 साधुजनिता एषणादोषाश्चोभवापदिता इति तथा परसमयज्ञो श्रीहृत्सम्याङ्ग तीव्रतरतरणिकरनिकारा वलीदगलत्स्वेदविडुकाः क्षिप्त
 वपुष्कस्माधुः केनचित् द्विजातिदेशेनाभिहितं किमिति भवतां सर्वजनाचीर्णं ज्ञानं न समस्तमिति स आह प्रायः सर्वेषां पश्यतीना वामां

गत्वात् जलस्नानप्रतिषिद्धं स्नानं न ददर्शकं कामां प्रयसंभृतं तस्मात्कामं परित्यज्जनेव स्वांतिदमेरता इत्यादि तदेव समुपवृत्तमिदं
 पदे प्रश्ने उत्तरदानकुशलो भवति तथा भावने भावविनामि प्रायोदातुः ओतुर्वर्तं जानातीति भावः किञ्च परिग्रहं असमाजमाणे
 परिग्रह्यत इति परिग्रहः संयमातिरिक्तमुपकरणदितममर्माकुर्वन् अर्माकुर्वन् न साध्यनाददान इति यावत् एवं विधीभिः कालो
 माते ज्ञः ज्ञतः ज्ञणो विनयः समयज्ञो भावः परिग्रहममर्माकुर्वन् किंमृतो भवतीत्याह कालेनुष्टाई यद्युक्तिं काले कर्त्तव्यं
 तस्मिन्नेवानुष्ठानं यौत्तमस्येति कालानुष्ठायी कालानतिपात कर्त्तव्योद्यते ननु वास्यार्थस्येभिरु कालाणु इत्यनेनैव गतार्थत्वात् तिम
 र्यं पुनरभिधीयत इति नैपदोपपन्नमिदं अपरिग्रहैव केवलाभिहितकर्त्तव्यं कालं जानातीह पुनरासेवनापरिग्रहा कर्त्तव्यकाले कार्यविधित
 इति किञ्च अपडिप्तेनास्य प्रतिज्ञाविद्यत इत्यप्रतिज्ञाः प्रतिज्ञाच कमायोद्यादाविरसि तद्यथा क्रोषोद्यात् रुंदाकाचार्थे स्वयिद्यंत
 पीडनयति करमवलोक्य सत्त्ववाहन राजधानी समन्वित पुरोहितोपरिविनाय प्रतिज्ञाकारि तथामानोद्यादाश्च वलिना प्रतिज्ञाय
 धावि यथाकथमहं गिह्नु स्वभ्रातृमुत्पन्ननिरावरणज्ञानान् छद्मस्यः सन्द्रुच्यामीति तथा मायोद्यान्महिस्वामिजीवेन यथा परगतिवि
 प्रलंभन भवति तथा प्रत्याख्यानपरिज्ञाजगद्देतयलोभोद्यात्वाविदितपरमार्थाः सांप्रते जिणोयत्याभासामासन्नपद्यादिका अपि प्रतिज्ञाः
 कुर्वन्नेत्यत्र प्रतिज्ञो निदानो वसुदेववम् यमासुष्ठानं कुर्वन्निदानं न करोतीत्यवगौचरादौ प्रविष्टन्नाहारादिकं मामेवैतद्विद्यतीत्येव
 प्रतिज्ञो यदि वा स्वाहादप्रधानत्वात् मौनीनां द्रागमस्यैकपञ्चावधारणं प्रतिज्ञातद्रुहितो प्रतिज्ञमया हि सैद्युनविषयं विद्यायान्यवनकचित् नित्य
 भवतीति प्रतिज्ञाविषयत उक्तं यत्किञ्चिद्विद्युत्पाद्यं पांडिसिद्धं विनिर्णयविरिं देहिं मोक्तुं मेच्छन्मावं न विद्यातं रागदोषे चित्तं यदोसाजो नि
 रजन्ति जेणमिज्जंति पुञ्जस्माद् सासोमोखो वा उरोगवत्या सुसमणं वा वेज्जत्तिया उहे उमवसुतवेव तत्तियामोखो गणयाती
 तातोयादोणवियुत्तामवेतुहा इत्यादि अयं सन्धीत्यारस्य कालेनुष्टाईति यावदेत्यः सूत्रेण एकादशपिंडैः पणानिर्बूटा इत्येवंतर्ह्य
 प्रतिज्ञा इत्यनेन सूत्रेणैवमापन्नं न क्वचित् केनचित् प्रतिज्ञाविषेयाः प्रतिपादिताश्चागमेनानाविदा अभिग्रहविषेयास्तत्र पूर्वोक्तख्याति
 रैव लज्जत इत्यत आह इह उच्छिन्नाणि याति डिपिति रागेण द्वेपेण वा या प्रतिज्ञातां छित्वा निश्चयेन निवर्तं च याति दानदर्शनं चारिवा
 खे मोक्षमार्गे संयमानुष्ठाने वा मिच्छाद्यर्थे एतदुक्तं भवति रागद्वेपौ छिन्ना प्रतिज्ञा गुणवत्तयत्यव इति स एव मृतोभिः कालो वलाज्ञो
 यावत् द्विषा छिदनं कुर्यात् इत्याह वलं पडिगह इत्यादि यावत् एतन्नेव जाणिज्जा एतेषु पुवाद्यर्थमारंभप्रवृत्तेषु क्वचित्सिद्धिचक्रणो
 द्यते पुजानीयात्तु द्वायुद्वयं परिच्छिद्यतपरिच्छेदयैवमात्मकः सुहृन्मृच्छीयादशुद्धं परिहरेदिति यावत् किंनजानीयादस्य वस्त्रप्रहणेन
 वस्त्रैः पण्यसूचिता तथापतद्वृत्तं पावसेतद्वृत्तेन च पादपण्यसूचिता जंवलमित्यनेनाविकः पावनिर्गोः कल्पयच्छतेपादपुंश्चनक
 सित्यनेन च रजोहरणमित्ये मिय सूत्रैरोपधिरौण्डिकच सूचितमयैतेत्येव वस्त्रैः पण्यपादो पण्यचमिर्बुद्धातया च वस्त्रात् इत्यव
 ग्रहः सच पद्मं देवेन्द्रावग्रहः राजावग्रहः मृदपत्यवग्रहः ग्यातरावग्रहः सावर्त्मिकावग्रह इत्यनेनावग्रहप्रतिमा सर्वाः सूचिताश्चत
 एवामौ निर्युद्धा अवग्रहकल्पिकयास्मिन्ने वक्ष्यते तथा कटासनं कटप्रहणेन संस्कारजो मृच्छते आसनग्रहणेन वा संदकादिविदरमिति
 आस्यते स्वीयते अस्ति निति वा असनं ग्याततयासनग्रहणेन ग्यासूचिता अतएव निर्वृदेति एतानि च समस्तान्यपि वस्त्रादीनां वा
 राशौ नि चैतेषु स्वरंभप्रवृत्तेषु मृदस्ये पुजानीयात् सर्वासंगत्वं परिज्ञाय निरासगत्वं यथाभवति तथापरिग्रहेरिति भावार्थः एतेषु च
 आरंभप्रवृत्तेषु परिग्रहं यावहासं मृच्छीयादुन नदिनिवमोयन्तीत्याह वं इत्यादि लब्धे प्राप्ते सत्वाचारे आहारग्रहणं चोपलज्ज
 गार्थमन्यस्मिन्पि वस्त्रौ पण्डिते अनगारोभिः सुमां जानीयाश्चावन्मात्रेण मृच्छेतेन मृदस्य पुनरासेन प्रवर्तते यावन्मात्रेण वा
 प्रनो विवक्षित कार्यनिष्पत्तिर्भवति तथा मृतां मातामवगच्छेदिति भावः एतच्च स्वमनीषिक्यानां चत इत्यत आह सैजहेयं इत्यादि तद्यथे
 वमुद्दे यकादेराभ्यासंतरात्तं यावद्भगवता ऐश्वर्यादिगुण समन्वितेनार्हमागवया मापया सर्वस्वमापादुगतया रुदेव समुजाभ्यां पण्डि
 मेव लज्जानचनुश अग्लोय्यप्रवेदितं प्रतिपादितं सुवर्णं स्थानी जं दुस्मानिने इदमाचटे किंचान्तु लामोत्ति इत्यादि लामोवस्त्राचारा

देर्ममसंश्रुत इत्यतोचक्षुःस्त्रिमान इत्येवंमदंनविदध्यान्तच तदभावेशोकाभिभूतो विमनस्कोभयादित्याद्यच अलाभोत्तिइत्यादि अला
भेसति शोकंनकुर्व्यात् कथञ्चिन्मादाभ्योहं येनसर्वदादानोद्यतापिदातुर्नलभेहमिति अपितुतयोर्लाभालाभयोर्माध्यस्यां भावनीयमि
त्युक्तं चलभ्यतेसाधुः साधुरेवनलभ्यते अलभ्ये तपसो वृद्धिर्लभ्ये तु प्राणधारणमित्यादि तदेवंपिंडपातवस्त्राभरणाभेपणाःप्रतिपादितः
सांप्रतंसंनिधिप्रतिपेक्षुर्वन्नाहवज्जं पिलङ्गे त्यादि बहुपिलआण्णिभेत्तिनस्यापयेन्नसन्निधिकुर्यात्स्वाकंतावन्नसन्निधीयत एववहपिन
सन्निध्यादित्यपिग्रहार्थः न केवलमहारसन्निधिनकुर्व्यादपरमपिवस्त्रपातादिकंसंयमोपकरणातिरिक्तं नविभ्यवादित्याहपडीत्यादिपरि
गृह्यातइतिपरिग्रहोधर्मापकरणतिरिक्तमुपकरणं तस्यादात्मानमपञ्चकदपसर्पयेदयवासंयमोपकरणमपि सूक्ष्म्यापरिग्रहोभवतिसू
क्ष्मापरिग्रहइतिवचनान्ततआत्मानंपरिग्रहादपसर्पयन्नु करणेतुरगवन्मूर्खानकुर्व्यात्ननुचयःकश्चिद्धर्मापकरणाद्यपिपरिग्रहो नसचित्तवा
लुप्यमुनेभवतितथाह्यालीयोपकारिणि उपधातकारिणि चद्वेस्तःपरिग्रहेसतिरागद्वेषौनेदिटौ तेभ्योचकर्मवधस्तत्कथंपरिग्रहोधर्मा
पकरणसुक्तं चमसाहमितिवैपयावदभिमानदाहज्वरःक्षतांतमुखमेवतावदितिनप्रयात्यु नय'ययःसुखपिपासितैरयमसावनर्थोत्तरैःपरै
रपसदःकुतोऽपिकथमप्यपाक्यतेनैपदोषःनहिधर्मापकरणे समेदमित्येवंसाधूनांपरिग्रहग्रहयोगोऽस्तिनयाह्यागमः अविषयणोविदेहं
मिण्यायरंतिमसाद्वुचं यदिहपरिगृहीतकर्मवन्ध्यायोपकल्पप्रतेसपरिग्रहोयत्तु पुनःकर्म निर्ज्जरणार्थंप्रभवति तत्परिग्रहएवभवतीत्या
हचअण्णह्याणंइत्यादिणमितिविवाक्यालंकारे अन्यावत्यन्येनप्रकारेणपस्युःसन्परिग्रहपरिहरेद्यथाह्यविदित परमार्यागृहस्याःसुखसा
धनायपरिग्रहंपश्यन्ति नतथासाधुः तथाह्ययमस्यायं आचार्यसक्तमिदमुपकरणं नममेतिरागद्वेष स्तलत्वात्परिग्रहा ग्रहयोगोऽत
निपेधोनधर्मापकरणं तेनविनासंसाराणं व पारागमनादित्युक्तञ्च साध्ययथाकथंचित् स्वल्पं कार्यमहच्चनतयेति सवनस्यतेनहि शक्यं
पारंगन्तुं ससमुद्रस्य अत्रचार्चताभासैर्वोदिकैः सहमज्जनविवादो स्तीत्यतोविवक्षितमर्थं तीर्थकराभिप्रायेणापि सिंसाधविपुराह
एसमग्नेइत्यादि धर्मापकरणं नपरिग्रहायेत्यनंतरोक्ता जार्ग आराद्याताः सर्वहेयधर्मस्य इत्यार्यास्तोर्थकृतस्तैः प्रवेदितःकथितो ननु
यथावोटिकैः कुण्डिकातट्टिकातट्टिका लवणिकाश्च बालधियालादिस्वरुचि विरचितोमार्गइति ननुवाचयामौन्नलि स्वातिपुत्राभ्यांशौ
धोदनिध्वंजीकृत्यप्रकाशितः इत्यनयादिशा अन्येपिपरिहार्थाइति इहतुस्वयास्त्वगौरवमुन्मादयितुमार्थैः प्रवेदितइत्युक्तमस्मिंश्चार्थे
प्रवेदितेमार्गे प्रयत्नवताभाव्यमित्याह जहेत्येत्यादि लब्धकर्मभूमिं मोक्षपादपवीजभूताञ्च बोधिसर्वसञ्चारित्वंच प्राप्यतथाविधेयं

शोवलिष्पिज्जासित्तिवेमिका मादुरतिक्कमा जीवियंदुप्पडिवूहणं कामकामीखलुअयंपुरिसेसेसोय
तिभूरतितिप्पति पिडुतिपरितप्पति आयतचक्खूलोग विपस्सीलोगस्सअहेभागंजाणतिउट्ठंभागं
जाणतितिरियभागंजाणति गट्ठिएअणुपरियट्ठमाणे संधिविदित्ताइहमव्विएहिं एसवीरेपसंसिएजे
वड्ढेपडिमोयएजहाअंतोतहावाहिं जहावाहिंतहाअंतो अंतोऽपूइदेहं तराणिप्रासतिपुटोविसवता

भाषा

विमन्नीभवंतसमीपि सांभत्योहिवे परिग्रहक्षांडिवोक्कह्यो तेनिवाणानेनिपेधिकस्येयाइ तेनिवाणोकामभोगनिपेध्या विनाटालतां
दोहिलो तेकामच्छंक्ता गाढादुःकरएण्यो भावकहेछेखूनं कामाडुकं कामाडूच्छामयादुरतिकमा उल्लंघयितुमशक्याः अन्यच्चजीवित
मायुष्कं चीणंसत्तुःप्रतिहंणीयं दुःखेनवृद्धिं नीयते तथाकामकामीति खलुनिश्चयेन अयंपुरुषःकामकामीनामाभिलाषी सकिमवा
प्नोतीत्याह सकामीशोचते कामाग्निदीप्तः सन्प्रलपति तथाभूरयति हृदयेनखिद्यते तथातिप्पप्ति सर्वादातोभ्रस्यति तथापीयते
शारीरमानसैर्दुःखैः परितप्यतेपश्चात्तापं करोति कःपुनरेवंनशोचतेतदंशयति आयतचक्षुर्दीर्घदृशी चः कामाननिटानेजानातिच
आयतचक्षुःकिंभूतोभवतीत्याह लोणविपस्सी विमयिनोदुःखिनं तच्चागतः सुखिनंलोकं पश्यतीति लोकविदग्गंलोज्ञाधोभागंजा

नातिऊर्ध्वं भागं जानाति तिर्यग्भागं जानाति इतिकोर्यः गृहः कामासक्तो वै व लोकेऽनुपरिवर्तमानः संसारचक्रे पर्यटने वतिष्ठति यद्ये
वंततः किमिति इह संसारे मर्त्ये पु मनुष्ये पु संधिज्ञानदर्शनचारित्र्यावाप्तिरूपमवसरं विरूपमवसरं विट्त्वाविषयान् परित्यजति एष
वीरः कर्मविदारणात् प्रशंसितः स्नातः परमार्थविद्धिरिति बोधीरो वदन् कर्मबंधनैः प्रतिभोचयति अर्थ संसारमाहिका मविषयाभि
लापदुरतिकमकृताच्छाडतादोहिला अनेजीवित आऊय्योत् टोऊतो दुष्यड्वूचगंकहना अधारीनसक्रिये तोकामनोभोगवणहारण
लुनिचे एपुसपआऊग्वोवधारीनसके आऊखेतूतेसोये कहतांसोचेविनापकरे भूरेकहतांचियामाहिपीजे तिप्पतिकहतागूरेएतले
आपणीमर्यादायको अटयाइ पिड्डइकृता शारीरकमानसिकदुक्खिउंपीडियेपरित्यज्जकृतांपयात्तापकरे वली एटवाभोगसंयो
गकिहांलाभिखे एहवोविपादकरे हिवेइगिपरे शोचनादिकोणनकरे तेदेग्वाडेके आयतचक्खू कृता दीर्घचक्खू कामसेवायकीइरलो
कअनेपरलोकनो अपायदेखे तिगिकारणिदीर्घलोचन जेकामएकांतिअनर्थवज्जलछाडी उपगमसुअनुभवे तेकेहवोलोकविषम्यी
लोकनेदेखेलोकनो अधोभागजाणे लोकनोऊर्ध्वभागजाणे लोकनोतिरग्नोभागजाणे अनेगृहभोगनेविषे आसक्तजीवरंसारचक्रमा
हिपरिभ्रमणकरे इसोजाणीसुं करिवोएउपदेशकहेछे संधि० इगिमनुष्यजननेविषे संधिकहताज्ञानदर्शनचारित्र्यप्राप्तिरूपमवसर
रजाणीजेसंवेगीविषयछांडे एवीरजाणिवो कर्म विदारिवासमर्थ तथापसंसि एदेवेद्रादिकने स्थायोग्यतिहेज जेआपणपेवंधनयकी
छूटोअने अनेराकामादिवंधनिइं वाधासक्तावे तेवंधनसंकाविवानो विशेषकहेछे सूवंजहा अंतो० यथाअंतर्मध्येदेहस्य असारत्वं
कललपिशितासृक् पृत्यादितथावहिरपि असारत्वमेव असेध्यपूर्णवटवत् उक्तंच यदिनामास्यकायस्य ददंतस्तद्वह्निर्भवेत् दंडमादाय
लोकोचंशुनःकाकांश्चवारयेत् १ यथावहिरसारता तथाप्यंतर्मध्ये तथादेहस्यमध्ये पृत्यंतराणिपूतिविशेषात्पश्यति इत्यक्स्विगेषण
अवन्तिनवभिः ओतोभिः यद्येतानि ततः किंपंडितः प्रतिलेपयेत् प्रत्युपेक्षते एवं प्रत्युपेक्ष्य किंकुर्यादित्याह सपूर्वाक्तो मतिमान् श्रुतसंस्कृत
बुद्धिर्वावस्थितं देहस्वरूपं परिज्ञाय परिज्ञया प्रत्याख्यानं परिज्ञया उज्ज्वलं फलं कारे लालघृत्याशीमाभूयादितिकोर्यः दयावालो सुवनि
र्गतांलांलांपुनः पुनरन्नाति तथातंत्यक्तेषु भोगेषु वाक्कामाकुर्वित्यर्थः तथाच तेपुज्ञानादिषु तिरश्चीनं प्रतिकूलमात्मानमादयेज्ज्ञानादि
कार्येअप्रमादवताभाव्यं प्रमादवंजेइहैवशांतिंनलभते कांपंकपः खलुअचंपुरूपः इदमहमकार्पमिदंचकरिष्ये इत्येवमभिलाषवान्व्या
कुलचित्तत्वात् स्वास्थ्यंनलभते तथाचवज्जमायी वज्जमायावान् तथाकृतेनकरणेन गृहः किंकर्तव्यताकुलः सुखार्थीदुःखमनुतेएवंभूतः
पुनरपितस्त्रोभानुष्ठानं करोति येनात्मनोवैरंवर्द्धते किंपुनः कारणं प्राणीतत्करोति येनात्मनोवैरंवर्द्धते इत्याह जसिगंयंति तित्यस्मा
दस्यैवविशरारोः शरीरस्यपरिहं हणार्थं प्राणघातादिकाक्रियाः करोतिचतेनहताः प्राणिनः पुनः शतशोघ्नन्ति अतोमयेदंकथ्यते कापं
कपोवज्जमायीकृतेनगृहः पुनस्तत्करोति येनात्मनोवैरंवर्द्धते अपरञ्च अमरायतेद्रव्ययौवनप्रभुत्वाद्यासक्तोऽमरदृगचरति कोसोमहा
अह्नीमहेच्छसचाजरा मरवित्क्रियासुप्रवर्तते सकिंभूतोभवतीत्याह आर्त्तं शारीरमानसपीडाप्रवृत्तमेतं प्रेक्ष्यपर्यालोच्यकामादयोनंम
नोविधेयं पुनरमरायमानाभोगअद्वावतः स्वरूपमुच्यते अपरिज्ञायकामस्वरूपं तद्विपाकंवाकंदते कामाप्राप्तिनामेषु काचाशोकावनुभ
वतिसेत्तिवस्यार्द्धं यस्यात्कामादुःखैकहेतवस्तस्मात्तज्जानीतयदहं ब्रवीमिमदुपदेशकासपरित्यागविषयं कर्णेज्जुस्तजेपण्डिततेजिम
शरीरमाहिंसलस्रवत्कललखधिरसासादिभस्यो असारतिमवाहिरि असारजिमवाहिरि असारतिमसाहिदेखेतथादेहसाहिर्यंतंरि
अंतरिपूतिक्वथितक्वथित एहवादेहना अवस्थाविशेषदेखे तथापुढोकहता जूआरनवे ओतयवतादेखेदेखीने स्योकरे पांडितबुद्धिमन्त

दीपिका टीका ।

सार्गे आत्मानं पापेन कर्मणो नोपलिंपदेत् इति शब्दोऽधिकारसमाख्यः ब्रवीमीति येन मया भगवत्यादारविंदमुपासताऽचावि परिय
हादात्मानं अपसर्प्य वेदितुं तच्च निदानोच्छेदं विना न भवतीति निदानश्च शब्दादिपञ्चगुणानुगामिन कामा तेषांचोच्छेदो न सुकरः
यत आह कामादुरतिक्रमा जीवि यं दुष्यड्वूचगं कामकामीग्लु अचंपुरिसेसोयति भूरति तिप्पति पिड्डति परित्यजति आयतचक्खू लो

गच्छीलोगस्व अहोभागंजाणइ उड्डंभागंजाणइति रियभागंजाणतिगडिअणुपरिअट्टमाणे सन्धिंविदिता इहसुविहिण्णिं एस
वीरेपसंसिते जेवह्मे पडिमोयए कामादुरतिकमत्तिकामाहिविधाःइच्छाकामामदनकामाश्च तत्तेच्छाकामा मोहनीयभेदास्यरत्युद्भवाः
मदनकामा अपिमोहनीयभेद वेदादयात्प्रादुष्यन्ति ततच्चद्विरूपाणामपि कामानांमोहनीयकारणं तत्सङ्गावेच नकामोच्छेदोऽतो
दुखेनातिकमोलंबनं विनाशोयेपां तेतथातत्तत्तेदमुक्तंभवति नतत्रप्रमादवताभाव्यं नकेवलंअत्रजीवितेपि अप्रमादवताभाव्यं आहच
जीवितंजीवतु जीवतमायुष्कं तत्तत्क्षीणंसत्तदुप्रतिवृत्तंणीयं नैववृद्धिंनीयते येनचाभिप्रायेण कामादुरतिकमाइतिप्रागुक्तं तंअभिप्रायमा
विकुर्वन्नाह कामकामीति कामान्कामयितुं अभिलषितंशीलमस्येति कामकामी खलुर्वाक्यालंकारे अप्रत्यक्षःपुरुषोजन्तुर्गच्छेवंविधो
विरतचेता कामकामीसनानाविधान् दुक्खविशेषाननुभवति इतिदर्शयति सेसोयतिस्सइति कामकामीइतिप्रसिद्धं स्यात्प्राप्तौतद्विद्यो
गेच शोचयतिशोकमनुभवति भूरइतिहृदयेनखद्यते तिप्यइतिनेपतेत्तरतिमर्यादातोभ्रंस्यते निर्मर्यादाभवति पिड्डतिशरीरमानसै
र्दुःखैपीड्यते परितप्पति परिसमंताद्वहिरंतस्य तथ्यतेपरितप्यते कःपुनरेवं नशोचतेइत्याह आयतचक्रंआयतंदीर्घं ऐहिकासुखिका
पायदर्शितं चक्षुर्ज्ञानंयस्य कपुनरित्येवंभूतोभवति यकामान्त्यक्ता प्रथमसुखमनुभवति किञ्चलोकविपस्सीति लोकविषयानुपगंगा वाप्त
दुःखं त्यक्तकामावाप्तप्रथमसुखं विविधंद्रष्टुंशीलमस्येति लोकविदर्शी लोगस्वअहोभागंजाणति लोकस्यधर्माधर्मास्ति कायाकाशखंड
स्याधोभागंजानाति स्वरूपतोऽवगच्छति इदमुक्तंभवति येनकर्मणा तत्रोत्पद्यंतेजीवाः यादृक्तत्रसुखदुःखविषयाकोभवति तंजानाति
एवंजडं तिर्यग्भागयोरपि वाच्यं गडिअणुपरिअट्टमाणे अयंहिलोकोगट्टः अधुपपन्नकामानुपगंगे तत्रैवअनुपरिवर्त्तमानो भूयोभूय
स्तदेवाचरन् तज्जनितेनकर्मणा संसारचक्रेविपरिवर्त्तमानः पर्यटन्आयतचक्षुषोगोचरीभवनेकामाभिलाप निवर्त्तनायप्रभवति
अपिचसन्धिंविदिता इहमर्त्येधुमनुजेषु योज्ञानादिकोभावसन्धिः सचमर्त्येष्वेवसंपूर्णोभवतीति मर्त्यग्रहणंअतस्तं विदित्वायोपि
प्रयत्नकायादीन्परित्यजतिमएषवीरइतिदर्शयति एसवीरेत्ति एषोऽनंतरोक्ताः आयतचक्षुर्गोचरीभावस्थित लोकस्वभावविभागदर्शी भावसं
धेर्वेत्तापरित्यक्त विषयतर्षावीरः कर्मविदारणात्प्रशंसितः स्तुतःविदिततत्त्वैःसएवंभूतःकिमपरंकरोतिइति चेदाहजेवह्मे पडिमोयएयोव
ज्ञानद्रव्यभावबंधनेन स्वतोविसुक्तोऽपरानपिमोचयतिएतदेवद्रव्यभावबंधनविमोक्षंवाचोयुक्त्याचष्टेजहाअन्तोतहावाहिंज हावाहितहा
अंतोअतोऽपइदेहंतराणिपासति पुढोविसवंताइपंडिए पडिलेहाएसेमइमंपरिणाएमायज्जलालपव्वासीमातेसुतिरिच्छमप्याणमावा
तएकासंकासेखलुअयं पुरिसेवज्जमार्देकंडेणसुढोपुणोतंकरेइलोभंवेरंवड्ढेइ अप्पणोजमिणंपरिकाहिज्जाइइसस्सचेवपडिवूहणयाएअ
मरायइमहासड्ढी अट्टमेयंतुपेहाए अपरिणाएअंतंति जेतंजाणहजमहवेजि जहाअंतोत्ति यथांतर्भावनिबंधनं अष्टप्रकारंकर्मनिग
डतांशोचयति एवंपुत्रकलत्वादिवान्छसपि यथावाच्चाबंधुबंधनं शोचयत्येवं शोचविघ्नकारणमांतरमपि यदिवायथास्वकायस्यांतर्मध्ये
अमेध्यकललपिशितास्त्रकपूत्यादि पूर्णत्वेनासारत्वं एवंवहिरपि असारताद्रष्टव्या अमेध्यपूर्णघटवत् यथावावहिरसारता तथापीति
किंचअंतोरं पूरेतिदेहस्यमध्येरं पूर्यंतराणिपूतिविशेषात् देहांतराणिदेहस्यावस्थाविशेषान् इहसांसंइहसधिरं इहमेदेमेज्जावाइ
त्येवमादिपूतिदेहांतराणि प्रस्थितियथावस्थिता निजानातिपुढोविति पृथगपिप्रत्येकसपि अपिशिद्धात्कुद्वाद्यवस्थावांचोणपद्येनापि
अवंतिनवति ओतोभिःकर्णाचिन्नल ज्ञेयलालाप्रश्रवणोवारादीन् तथापरव्याधिविशेषापादितं व्रणलुपप्रतिशोणितरसिकादीनिय

शीलंगाचार्यकृत टीका

यथाकुशलोविदितवेद्यो अत्रास्मिन्नार्यप्रवेदित मार्गेआत्मानं पापेनकर्त्तव्या नोपलिंपयेदिति एवञ्चोपलिंपनंभवति यद्वियतोक्तानुदान
विधायित्वनभवति सताचाचंपन्यायदुत यत्स्ययंप्रतिज्ञातं तदंत्योच्छ्वासंयावद्विधेयमित्युक्तञ्च लज्जागुणोपजननीसिवायामन्यन्तामुद्ध
ह्वयामनुवर्त्तमानाः तेजस्विनःसुखमनुजपि संत्यजन्ति सत्यास्थितिव्यवसनि नोनप्रतिज्ञां इतिशब्दोऽधिकारसमाप्त्यर्थो ब्रवीतीति
येनमया भगवत्यादारवंदिमुपासता अत्रावीतिपरिग्रहा दात्मानमपसर्पयेदित्युक्तं तच्चननिदानोच्छेदनमंतरेण निदानंच शब्दादि

[illegible]

नपि मोचयतीत्येतदेव द्रव्यभाववन्धनविमोक्षन्ता वाचायुक्त्याचयेज्ज्ञानतोतहावाहमित्यादियथातर्भाववन्धनमष्टप्रकार कर्म निग
डनंमोचयन्त्येवं पुत्रकलत्रादिवाह्यमपि यथावावाह्यवन्धु वन्धनं मोचयत्येवं मोक्षगमनविन्नकरणमांतरमपीति यद्विवाकथमसौमोच
यतीतिवेत्तत्वाविर्भाव नेनस्मादेष्टतदेवकिंभूतमित्याह जहाअंतोद्वत्यादि यथास्वकायस्यातर्म्भ्ये अमेध्यकललपिशितासृक्पूत्यादि
पूतत्वेनासारत्वमित्येवं बहिरप्यसारताद्रष्टव्या अमेध्यपूर्ण घटवदित्युक्तञ्च यदिनामास्यकायस्य यदंतस्तद्विर्भवेत् दंडमादायलोको
यंशुनःकाकांश्च वारयेदिति यथावाबहिरसारता तथानोऽपीतिक्लिञ्च अंतोअंतोद्वत्यादि देहस्यमध्ये पूत्यन्तराणि पूतिविशेषाव्देहांत
राणि देहस्यावस्थाविशेषानिह मांसमिहृधिरमिह मेदोमज्जाचेत्येवमादि पूतिदेहांतराणिपश्यतियथावस्थितानि परिच्छिनत्ती
त्युक्तंभवति यद्विवादेहांतराण्येवंभूतानिपश्यति पुढोद्वत्यादि पृथगपिप्रत्येकमपिशब्दात् कुद्वाद्यवस्थायां योगपद्येनापिखवन्तिनवभिः

इपंडिएपडिलेहाएसेमइमं परिणायमायङ्गलालपव्वासी मातेसुतिरिच्छमप्याणमावालेकासंकसे
वज्जमार्दकडेणंमूढोपुणो तंकरेइलोभंवेरंवड्डेइ अप्पणोजमिणंपरिकहिज्जइ इमस्सचेवपडिब्बूहण
ट्टाएअमरायइमहा सट्ठीअट्टमेयंतुपेहाए अपरिणायकंदति सेतंवमजाणहजम हंवेमितेइत्यपंडिए
पवयमाणेसेहंताहेत्ताभेत्तालुपित्ताविलुं पित्ताउइवइत्ता अकडंकरिस्सामिति मणमाणेजस्सविय

भाषा

पडिलेहाएकहतांवथावस्थित एहनोस्वरूपजाणे उक्तं च संसृष्टिहिरण्यारूपवण्टकलमलयमज्जासु पुत्रमिचमकोसे दुग्गं घेअसइवुप्ये
त्ये १ संचारिमजंतगलंतवज्जसुत्तंतसेयपुनंमि देहेहोज्जकिंरागकारणं असइहेउंमि २ इतिवचनात्सेमइमंतेपूर्वोक्तमतिमन्त्युतसं
स्कृतवृद्धिवथावस्थितदेहस्वरूपकामस्वरूप विज्जंपरिज्जाइं ज्ञपरिज्जाइं जाणीप्रत्याख्यानपरिज्जाइं पञ्चखीस्योकरे तेकहेकेमायज्ज
औगुरुशिष्येने उपदेशकहेके ज्जइसेवाक्यालंकारिमानिपेधार्थिलालपव्वासी अहोसिष्यलालपव्वासी स्योकरिहिये जिमवालकसुखयकी
लालापडे तेवलीपाळीग्रहे तेहनोभक्षणाकरे तिमतुंवमीलालसरीखाकामभोगळांडीवलीतेहनीइच्छामकरेसि वलीउपदेशइजकहे
के मातेसुतेसंसारनाद्वारसरीखा अज्ञानअविरतिमिथ्यात्वादिकतेहनेविषे आपणपोअनुकूलमकरेसि तथानिर्वाणनाद्वारज्ञानद
र्शनचारित्ततेहनेविषे आपणपोप्रतिकूलमकरेसि एतावताज्ञानादिकार्यविषे अप्रमत्तपणोकरिइत्यर्थः जेप्रमादवंततेहने इहलोक
पुणशांतिनयाइ तेकहेके कासंकसेकहतां एमेकार्यकीधो एहिवेकरिस्सो एहवोव्याकुलपणे चींतवतोइजरहे तेकासंकसकहेवाइ
एहवोपुरुषखलुनिये वज्जमार्दकहतां घणीमायानो केलवणहार तथाकडेणसुद्धेणकहतां किंकर्त्तव्यतासुद्ध एहवोछतोवलीतेकाईलो
भातुष्ठानकरेजेणे आपणपाने वैरवधारेतेस्यो कारणप्राणीतेकरे जेणेवैरवधारे जमिणंति जेहभणीएविनाशी अनित्यमलमूतनो
भंडारअसारदेहनापोधिवाने काजिप्राणातिपातादिकियाकरे तेप्राणीतेणेहण्याळंतावली घणीवारतेहनेहणे इणिकारणिसेइम
कहिजेके जेकार्पकपपुरुषवज्जमायी किंकर्त्तव्यतासुद्धवली तेकरेजेणेवैरवधारे तथामहासुद्धीकहता घनयौवनशरीरधरप्रभुत्वादि
विषे अतिगृहअमरायइकहतां अमरतणीपरिआचरे एतावताकामभोगविषे प्रसक्तअजरामरनीपरिकियाविषेप्रवर्त्ते इमजाणेज्जंम
रिस्सोनहीं इमजाणीमहाआरंभकरे तथाजेएहवो तेहनेस्यो फलतेकहेके अट्टकहतांशारीरिकमानसिकपीडाइकरी आर्त्तिमन्त
कामाभिलाषी अनेकपीडाभोगवे एहवोआलोचीकामभोगनेविषेमननोकरिवोजेकामअद्वावंतअमरनीपरिआचरेतेहनोस्वरूपकहेके
अपरिणायकहताते कामभोगनो स्वरूपतथातेहनो कटुकविपाकअजाणतो कंदतिकहतायोचे कामभोगनीअप्राप्तिइंप्रार्थे कामभोग
आव्याविणठाजाणी शोककरेहिवेउपदेश रूपकहेके सेतंजाणहसेगव्यस्मादर्थि प्रवर्त्तेतिगिइमकहिजे जेहभणीकामदुखनाकार
णतेहभणीएजाणेजेज्जंकज्जंकुं माहरोउपदेशकाम भोगपरित्यागरूपकानिधारोहिजे एकामनोनियहकरिवुं जल्लुं तेअनेराईनां

उपदेशयकीयाद् तोजैनसु' किमु' विशेष्टे सङ्गदमइजकहेकामनिग्रहकरिये एहवीआशंकाआणीकहेछे स्तूल' तेइत्यक० कामचिकि
त्वापंडिताभिमान परतीर्थिक; प्रवदति यथा व्याधे चिकित्सा कियते तत्कोटोपस्थाकामोदये विषयसेवाकरणे कोटोपइति प्रवदनप्रा
णिषातादिषु प्रवर्त्ततेत्याह सङ्गतिमंदमति; प्राणिनां हंता दंडादिभिः च्छेत्ताकर्णानां भेत्ताशूलादिभिः लुं पयिताग्रं यिच्छेदादिना विलुं
पयिताग्रमघातादिना अपद्रावयिता प्राणव्यपरोपणात् इत्यादिभिर्विक्ता मूर्खाणां चिकित्सा न संपद्यते तदेवाह अकडं० अकृतं यदप
रेण न कृतं तदहं करिष्यामीति मन्यमानः स्वयं करोति तथावस्यापि करोति तस्यापि हननादिकाः क्रिया अतो लं पर्याप्तं बालस्याज्ञानस्य
संगेन योवा बालस्येदृशी चिकित्सा कारयति तस्याप्यलं संगेन तच्चैवं भूतमुपदेशदानं विधानं वाऽवगततत्त्वस्य न भवतीत्याह एवं चिकि
त्सोपदेशदानं करणं वा अनगरस्य साधोर्न जायते न कल्पते इति ब्रवीमि ते इत्य' कहतां कामचिकित्सापंडिताभिमानो परतीर्थिकप्रवेदे
जिसव्याधिनी चिकित्साकरतां केहोदोपछे तिसकामविकारि रूपे चिकित्सारूपविषयसेवाकरता दोषनयी इमतेबोलतो जीवघाता
दिक्रियाविषे प्रवर्त्ततेकहेछे सेहंतातेसुखवापडा प्राणिघानेहणे दंडादिकेताडें छेत्ताकहता कर्णादिछेदे शूल्यादिकेकरीभेदे लुं पयिता
गंठिछोडादिकनो कर्मकरे विलुं पयिताधाडिकरी ग्रामादिघातकउद्दवइ ताप्राणयकीवियोछे मारेइत्यर्थ तेइमकरेतिहास्यो जाणे तेक
हेछेअकडंकहतां जेकिणेनयीकीधो तेज्जकरिस्यो इसोमानतोस्वयंआपणने एकामचिकित्साकरे तथाजेह अनेराने एकामचिकि

दीपिकाटीका

यद्येवंततः किंपंडि एपडिलेहाएएतानि एवंभूतानि गलन्त्रोतोत्रणरोमकूपादिपंडितोऽवगततत्त्वः प्रत्युपेक्षेत यथावस्थितमस्वरूपं चानाति
तदेवं पूर्तिदेहांतराणि पश्यन् पृथग् अवंति प्रत्युपेक्ष्य किंकुर्यादित्याह सेमइमंसितसुपूवोक्तोयतिर्मतिमान् श्रुतसंस्कृतमतिर्वयावस्थितं
देहस्वरूपं कामस्वरूपं च द्विविधयापि परिज्ञया परिज्ञाय किंकुर्यादित्याह मायज्जत्तिसाप्रतिषेधेन ससुखयेज्जवाक्यालं कारेललतीति
लालाअत्तुद्यत्सुखहेमसंततितांप्रत्यसितुं शीलमस्येति प्रत्याशीययाहिवालोनर्गतामपिलां सदसद्विवेकाभावावात्पुनरप्यत्राति एवंत्व
मपिलां लावन्त्यक्त्वाभोगायां मा प्रत्याशीहिवांतस्य पुनरप्यभिलापं मा कुरुइत्यर्थः किंच माते सुत्तिसंसारोतासि अज्ञान अविरतमिव्याद
र्शनादो निप्रतिबुलेन तिरश्चीनेन वाऽति कमण्णियानि निर्वाणोतांसि तुज्जानादीनि तत्तानुकूल्यं विधेयं मातेष्वात्मानं तिरश्चीनमापादयेः
ज्ञानादिकार्ये प्रतिबुलतां मा विदध्याः तत्वाऽप्रमादवताभावं प्रमादवाच्यइहेवयाति नलभतेयतः कासंकसेयमिति योहिज्ञानादित्रोत
सितिरश्चीनवर्त्ती भोगाभिलापवान्स एवंभूतोपि पुरुष सर्वदा किंकर्तव्यताकुल ईदमहमकार्षे इदं च करिष्ये इत्येवंभोगाभिलापक्रिया
व्याप्यतांतकरणेन शास्यमनुभवति वज्जमायी कापंकपोहि कपायैर्भवति तन्मध्यभूतायामायाग्रहणेन तेषामपि ग्रहणं द्रष्टव्यं ततः क्रोधीमा
नीमायीलोभीति द्रष्टव्यं कडेण च्छेदकरणं कृतं तेन च्छेदः किंकर्तव्यताकुलः सुखार्थी दुःखमश्रुते स एव कापंकपो वज्जमायी कृतेन च्छेदः स्तुतत्करो
ति येनात्मनो वैरातुपं गोजायते आह च पुणोतं करेइ मायावीपरवंचन उद्धापुनरपि तल्लोभाशुटानं तया करोति येनात्मनो वैरं वर्द्धते किं
पुनः कारणं प्राणोत्तकरोति येनात्मनो वैरं वर्द्धते इत्याह जमिणं तियदिति यस्मादस्यैव विधरारोः शरीरस्य परिदृ' हणार्थं प्राणघा
तादिका क्रिया करोति ते च तेन हताः प्राणिनः पुनः शतशो भ्रंति अतो मयेदं कथ्यते कापंकपः पुरुषो वज्जमायी कृतेन च्छेदः पुनस्तत्करोति
यस्मात्तेनो वैरं चवहं इति अपरंच अमरायते द्रव्ययौवनप्रभुत्वरूपावसक्तोऽमर इवाचरति अमरायते कोसौ सहाअह्नी सहती चासौ अह्ना
चमराअह्नासाविद्यति यस्य भोगे पुतदुपायेषु वा भोगार्थिनोऽर्थे प्रसक्ता अजरामरवत्क्रियासु प्रवर्त्तते यश्चा मरायमानः कामभोगाभिलाषु
कः स किंभूतो भवतीत्याह अहमेवंतुपेहाए अर्त्तिः शरीरमान सीपीडातत्तभवत्तार्त्तः तं तार्त्तं अमरायमानं सहाअह्नावंतं प्रेक्ष्य पर्या
लाच्य जामार्थयोर्न मनोविधेयं पुनरमरायमान भोगअह्नावतः स्वरूपमुच्यते अपरिणाएकंदंतिकाम स्वरूपंतद्विपाकं वा अपरिज्ञायकं
दत्ते भागेषु अप्राप्तनष्टे टकां चाशोकावनुभवति तदेवमनेकधा कामविपाकं सुपदर्थं उपसंहरति सेतं जाणं जमहं वेमि सेत्ति यदर्थे तद
पि हेत्वर्थे यस्मात्कामा दुःखै कहेतवः तस्मात्तज्जानीत यदहं ब्रवीमि सदुपदेशं कामपरित्यागविषयं कर्त्तुं कुरुननुचकाम निग्रहोत्तचिकीर्षि

तः सचान्योपदेशादपिसिद्धत्वे वदत्ये तदाशङ्काहते इत्यपंडि एपवयमाणे सेहं ताहेताभेत्तालुं पित्ताविलुपित्ताउद्वदत्तायकडं करिस्मामि
स्मिन्मणमाणोजस्यवियणं करोति अलंवालस्ससंगेणजेकारेईवालेन एवंअणगारस्सजायतित्तिवेमिलोगविजयस्सपंचमोउद्दे सओसम्मत्तोते
इत्थं तिकामचिकिशापंडिता भिमानीप्रवदत् अपरव्याधिकिक्खामिवोद्दिशन् परतीर्थिकोजीवोपमदोवर्त्तते इत्याह सेहं तास इतिअ
विदिततत्त्वः कामचिकित्सोपदेशकः प्राणिनां हंतादंडादिभिः ह्तेताकरणादीनाभेत्ताभूलादिभिः लुं पचिताग्रंथिहेदादिना विलुं पचि
ताग्रामघातादिना अपद्रावयिताप्राणव्यपरोपणात् नान्यथाकामचिकित्साव्याधि चिकित्सावा अपरमार्थदृशां संपद्यते अकडं करिस्मामि
त्ति अकृतं यदपरेण कृतं कामचिकित्सनं व्याधिकित्सनं वा तदहं करिष्ये इत्येवं मन्यमानो हननादिकाः क्रियाः करोति ताभ्यश्च कर्मव

शीलंगाचार्यकृतटीका

ओताभिः कर्णाक्षिमलस्येष्टलाला प्रश्रवणोच्चारार्दीं स्थापरव्याधिविशेषापादित व्रणमुखपूतिशोणित रसिकादीनि चेति यद्विवाएता
निततः किंपंडि एपडिलेहा एता न्येवं भूतानि गलन् ओतोव्रणरोमकूपानि पंडितो वगततत्त्वः प्रत्युपेक्षतयथावस्थितमस्य स्वरूपमव
गच्छेदित्युक्तं संसृष्टिगृहिरण्णारुवणं कलमलयामयमज्जास पुणं मिचंमकोसेदुग्गं धेअसुइवीभच्छे सञ्चारिमजंतगलंतवच्चसुत्तं त
सेयपुणम्मिदेहेहोज्ज किंरागकारणं असुइहेउम्मीत्यादि तदेवंपूतिदेहंतराणि पश्यन् पथगपिअवतीत्येवं प्रत्युपेक्ष्य किंकुर्वादित्याह
समदमं इत्यादि संपूर्वेत्तयतिर्मतिमान् श्रुतसंस्कृतबुद्धिर्यथावस्थितं देहस्वरूपंच द्विविधयापि परिज्ञयापरिज्ञाय किंकुर्वादित्याह माय
ऊइत्यादि माप्रतिपेक्षेच समुच्चये ऊर्वाक्यालंकारे ललतीतिलाला अन्नुद्यन्मुच्चयेऽसन्ततिस्तां प्रत्युसितुं शीलमस्येति प्रत्याशीवाक्या
र्थस्तु यथाहिवालानिर्गतामपि लालांसदसद्विवेकाभावात्पुनरप्यन्तातीत्येवं त्वनपिलालावच्यक्त्वा भोगाशंप्रत्याशीहिवांतस्य पुनर
प्यभिलाषं माकुर्वित्यर्थः किञ्च माते सुतरिच्छे इत्यादि संसारओतास्याज्ञानाविरति मिथ्यादर्शनादीनि प्रतिकूलेनतिरश्चीनेन वातिक्रम
णाया निर्वर्ण्यओतासितुज्ञानादीनि तत्रानुकूल्यं विधेयं मातेष्वात्मानतिरश्ची नमापादयेः ज्ञानादिकार्ये प्रतिकूलता भाविदध्यास्त
त्राप्रमादवताभावं प्रमादवांश्चेहैवशाति नलभतेयतआह कासंकसे इत्यादि योहिज्ञानादियोतांसि तिरश्चीनवर्त्ती भोगाभि
लापवान् स एव ततोऽयं पुरुषः सर्वदा किंकर्त्तव्यता कुलइदमहमकार्पमिदंच करिष्ये इत्येवं भोगाभिलाष क्रियाव्याघतांतः करणेन
ष्वास्थमनुभवति खलुशब्दोवधारणे वर्त्तमानकालस्याति सूक्ष्मत्वादसव्यवहारित मतीतानागतयोश्चेद महमकार्पमिदंच करिष्य
इत्येवं मातुरस्य नास्त्येव स्वास्थमित्युक्तं इदं तावत्करोत्यद्यशः कर्त्तास्तीति वापरं चिन्तयन्नितिकार्याणि प्रेत्यार्थनावबुध्यते अतद्वि
पटिकाद्रमकहटांतोवाच्यः सचायं द्रमकः कश्चित्कचिन्महिपीरक्षणावाप्तदुग्धस्तद्वधीकृत्य चिन्तयामास समातो हतेवेतनादियावद्वायी
पूत्रोत्पत्तिस्तान्मिनो कलहेपाणिं प्रहारेणदविषटिकाव्यापत्तिरित्येवं चिन्तामनोरथव्याकुलीकृतांतं करणेन तद्विधिनभक्षितं नापिक
स्त्वैचित्पुण्यायदत्तसेवमन्योपि कार्पकसः किंकर्त्तव्यतामूलोऽपि निष्फलारंभोभवतीत्यथवा कस्यन्ते स्थितितिकासः संसारसंकपतीति
तदभिसुखोयातीति कासंकपः योज्ञानादिप्रमादवान वक्ष्यमाणोवेत्याह ऊमायी कासंकपोहिकपायैर्भवति तन्मध्यभूतायामावाया
ग्रहणेतेषामपि ग्रहणं द्रष्टव्यमिति ततः कोधीमानोयमायी लोभीद्रष्टव्यमित्यपिच करेणसृष्टेकरणां कृतं तेनसृष्टः किंकर्त्तव्यताकुलः स
खार्थीदुःखमश्रुतइत्युक्तं हि सोऽं सेवणकालेसज्जकालेयसज्जिउं लोलोजेसेउं ववराउ जेमणकालेणवापइ अतममणवणिकहटांतो
वाच्यः स एव कासंकपः वज्जमायीकृतेन सृष्टस्तत्करोति येनात्मनोवैरानुपंगोजायतइत्याह च पुणोतं करेइत्यादि मायावीपरवंच
ननुह्या पुनरपि तस्मिन्नुष्ठानकरोति येनात्मनोवैरंवर्द्धते अथवा तंलोभकरोतीत्युपार्जयति येनजन्मशतेष्वपि वैरंवर्द्धं तद्वति उक्तं
चदुःखार्त्तः सेवतेकामान्सेवितास्तेचदुःखदाः यदितेनप्रियदुःखं प्रसंगस्तेपुनक्षमः किंपुनःकारणमसुमांस्तत्करोति येनात्मनोवैरंवर्द्धं
तइत्याह जमिणमित्यादि यदितियस्मादस्यैवविशरारोः शरीरस्य परिहं हणार्थं प्राणघातादिकाः क्रियाः करोतीति तेचतेनोपहताः
प्राणिनः पुनः शतशोभ्रंति अतोमयेदं कथ्यते कासंकपः खल्वयं पुरुषोवज्जमायीकृतेन सृष्टः पुनस्तत्करोति येनात्मनोवैरंवर्द्धं यतीति यदि

वाचदिदं भयोपदेशप्राचंपोनः पुण्ये न कथ्यते तदस्यैवसंयमस्य परिहृणार्थमिदं चापरंकथ्यते अमरायइत्यादि अमरायतेनमरः
 सन्द्रव्ययोनप्रभत्वरूपावसक्तोऽमरइवाचरति अमरायते कोऽसौमहात्रही महताचासौ अहाचमहात्रहासा वित्यतेभोगेषु तदुपा
 येषुशायस्य सतथाअतोदाहरणं राजगृहेनगरेमगधसेनागणिका तत्कदाचिह्नः सार्थवाहोमहताधनिनिचयेन समन्वितप्रविट्
 दृपगुणगणद्रव्यसंपदाक्षिप्यामगधसेनया सावभिसरितस्तेन वावव्यथाक्षिप्तमानसेनासौनावलोकनाप्यस्याश्वात्कीचरूपयौवनसौभा
 ग्यावलोपान्नहती दुःखासिकामूस्तस्य तांपरिस्नानवदनामवलोक्य जरासंधेनाभ्यधाधिकंभवत्याहुःखासिकाकारणं केनवासाहंसुपि
 तेति सात्ववादीदमरेणेति कथमसावमरइत्युक्तेतयासद्भावः कथितो निरूपितो वापत्तयैवासाइत्यतो भोगार्थिनोर्ध्वप्रसक्ता अजराम
 रवक्तियासुप्रवर्त्ततइति यस्यामरायमानः कामभोगाभिलाषुकः सकिंभूतोभवतीत्याह अट्टइत्यादि अर्त्तिः शरीरमानसीपीडातत्र
 भवत्यर्त्तःतमार्त्तममरायमानं कामार्थमहात्रहावतं मेच्यदृष्टापर्यालोच्यवा कामार्थयोर्नमनोविधेयमिति पुनरमरायमानभोगत्रहा
 वतःस्वरूपमुच्यते अपरिन्नाएत्यादि कामस्वरूपंतद्विपाकंवा अपरिज्ञायततादत्तावधानकामस्वरूपा परिज्ञावाकंदतेभोगेष्वप्राप्त
 नष्टेषु कामाशोकावमुभवतीत्युक्तंच चिंतागतेभवति साध्वसमंतिकस्ये सुक्तेतुतस्मिन्नधिकारमितेप्यदृष्टिः द्वेपोन्मज्जिवगदतिं निट
 र्गधमानःप्राप्तिःसुखस्यदवितेन कथंचिदस्ति इत्यादितदेवमनेकधा कामविपाकमुपदृश्य उपरुंहरति मेयमित्यादिमेचित्तदर्थेपि तदपि
 हेत्वर्थेयस्यात्कामाहुःखैकहेतवः तस्मात्तज्जानीतयदहं ब्रवीमिमदुपदेशकं कामपरित्यागविषयं कर्णेकुरुतेतिभावार्थः ननुचकामनिय
 होचिकीर्षितः सचान्योपदेशादपि सिद्ध्यत्येवेत्येतदाशङ्क्याह तेद्व्यंइत्यादि कामचिकित्सांपण्डितःपण्डिताभिन्नानी प्रवदन्प्रख्या
 धिचिकित्सामिवोद्दिगन् परस्तीर्थिकोजीवोपमर्द्देवर्त्ततइत्याह सेहंताइत्यादि सद्व्यवदिततत्तः कामचिकित्सोपदेशकः प्राणिनां
 न्तादण्डादिभिर्हेता कर्णादीनांभेत्ता शृलादिभिर्लुप्त्ययिता ग्रंथिच्छेदनादिना विलुपयिताग्रामघातादिना अपद्रावयिताप्राणव्यपरोप
 णात् नान्यथाकामविचित्राव्याधिचिकित्साच परमार्थदृष्टांसंपद्यते किंच अकृतंयदपरेणनकृतं कामचिकित्सनं व्याधिचिकित्सनंवा
 तदहंकरिष्यइत्येवं मन्यमानः हननादिकाः क्रियाःकरोतिताभिश्च कर्मबंधोतोय एवंभूतमुपदिशति यस्याप्युपदिश्यते उभयोरप्येतयो

शंकरेइअलंवालस्य संगेणजेवासेकारेइ वालेणएवंअणगारस्सजायतित्ति वेमिसेतंसंवुच्चमाणेआवा
 णीयंससुट्ठाएतअहापावंकस्सं शेवकुज्जाणकारवेसियातत्ये गयरंविप्परासुसतिहसुअणयरंमिकप्प
 तिसुहट्ठीलालप्पमाणेसेणं दुक्खेणंमूढे विप्परिया ससुवेतिसएणविप्पमाणेण पुटोवयंपकुअइजंसिमे
 पाणापव्वहिया पडिलेहाएणेणिकरणाए एसपरिणापवुच्चति कस्सोवसंतीजेममाति यमतिजहाति

भाषा

त्वाकरे तेहनेपुणहननादिक्रियायाइ इणिकारणिवालनेसंगिइ अलंकहतापूरोयाओ तयाजेवालसुअनेराने एचिकित्साकरावेते
 हनेसंगिपुणपूरोयाओ एतावतातेहनोसंसर्गकरिवायोग्यनयी एहवो उपदेशअनेकरिवो तत्तनाजागनेनइदतेकहेछे इणेएवंइणि
 परिइउपदेश अथवाएहवीकामचिकित्सानोकरिवो अनगारसाधुनेनकल्पे श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे जिसत्रीमहावीरसमीपिसाभल्यो
 तिसङ्कंकङ्कु इतिलोकविजयाध्ययनस्य पंचमोद्देशकःसंपूर्ण ५ द्विवेच्छोउद्देशोप्रारभियेछे पांचमेउद्देशेचारितियानेलोकनीनिआ
 इवर्त्तिवो परममत्वभावनकरिवो अनगारनेएनकल्पे इमकक्षोतिहेजनो विशेषइहांकहियेछे स्वतंत्रेतंसं० सपूर्वोक्तोऽनगरस्त
 त्कामचिकित्सादिकमनर्थमूलं संबुध्यमानोज्ञानं जपरिज्ञयाप्रत्याख्यानपरिज्ञयापरिहरन् आदानीयंज्ञानदर्शनादिकं समुत्पायन्
 हीत्वाकिंकुर्वदित्याह यस्मात्संयमसर्वसावधारंभनिरुतिरूपा गृहीतस्तस्मात् पापकर्मनकुर्वीत्स्वयंनकरोति नाप्यपरेणकारयेत्कुर्वं
 तमपरंनसमजानीयात् किमेकंप्राणातिपातादिकं कुर्वतोपरमपिदौकते आहोश्चिन्तेत्याह स्यात्तत्कदाचित्तत्तपापारंभे एकतरंइ

यिबीकायादिविपराश्रयति एतावतायिबीकायसमारंभकरोति सपट्सुष्यन्तरस्मिन् कल्पतेयस्मिन्नालोच्यते तस्मिन्प्रवृत्तोद्भूय
 अथवाएकप्राणातिपातकरणे पट्सुप्राणातिपातस्य अदत्तामेयुनपरिग्रहातिभोजनेष्वन्तरंस्मिन्कल्पते यत्रालोच्यते तत्रप्रवृत्तो
 द्रष्टव्यः किमर्थंपापकर्मसमारंभतइत्याह सुखार्थीअत्यर्थंलपतिइति लालप्यमानःस्यात् सुखार्थमनेकोपायान्करोति कृप्यादिकर्म
 भिःयिबीं समारंभते स्नानार्थमुदकं तापनार्थमग्निधर्मापनोदार्थं वायुआहारार्थंवनस्पतित्सकायंवा इति लालप्यमानः स्वकेनवु
 खेनस्वकृतकर्मणासुदोविपर्यासमुपैति हितवुद्ध्या अहितंस्वीकरोति अहितवुद्ध्याचहितं परिहरतिइत्यर्थं तेपूर्वोक्तअनगरतेपरतीर्थि
 कनोकामचिकित्थानोउपदेश अथकरिवोसुवृक्षमाणेकहतां अनर्थसलज्जपरिज्ञाद् जाणतोप्रत्याख्यानपरिज्ञाद् परिहरतोआया
 गीयंकहतां सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्समुद्गाय आदरीस्योकरे तेकहेछे जेहभणीसंयमसर्वसावद्यनिवृत्तिरूपग्रहोक्ते तेहभणीपापक
 र्मस्वयंनकरे अनेरापासे नकरावेकरताने अनुमोदेनही हिवेशिष्यपूछे भगवन्जेएकप्राणातिपातकरे तेहनेतेहइजपापकहिचेअथ
 वाअनेरो पुणकोईदोपलागेकिंवानही तेकहेछे अहोशिष्यसियातत्यकहता कदाचित्तिहांपापनेसमारंभि एकयबीकायसमारंभेतेहइ
 माहिजिहाआलोचिये तेहनेविषे प्रवृत्तकहवाइ एतलेयिबीकायनो आरंभकअनेरीकायनो पुणआरंभकयाइ कुंभकारशालाईउठ
 कसावनहटांतिजाणिवो जलजलंतत्यवणं जलवणंतत्यनिस्सिचो अग्नीवाऊसहगवा तसायतन्निस्सिवाचेव १ अथवाप्राणातिपातने
 आश्रितिलागे प्रथमव्रतविराधनाइच्छइ व्रतनोविराधकजाणिवो तेकिमजेचारितियो प्राणातिपातिवर्त्ते तेहनेजेवोत्यो तेहनेलोपि
 वेष्टपावादनकरेमिन्तिभणित्ता तंचेवनिसेवएपुणोपावं पञ्चक्खसुसावाइ मायानियडीएसंगोय इतिवचनात् तद्यथाजीवेआपणपोटी
 धोनथीविणासिवाभणी तिणिकारणिअदत्तलागे तथासावद्यग्रहणपरिग्रहिवायोग्यनथी तेहनेपरिग्रहिइं परिग्रहलागेतेहनेग्रह
 णिमेयुनरातिभोजनपुणलागे एवंएकनीविराधनाइच्छेनो विराधककहवाइ हिवेएआरंभस्याभणीकरे तेकहेछे सुखार्थीमुपाभि
 लापीगाढोलपेकहतां प्रलापकरे अनेकसावद्यक्रियाकरे मनेकरीसुखसाधिवाना उपायचींतवे वचनेबोले कायाइकरे कृपिकर्मादि
 केष्टयिबीविराधे स्नानभणीउदकतापिवाने अर्थिअग्नितापटालिवाने काजिवायुआहारने अर्थिवनस्पती त्सकायएवंछककायसमा
 रंभेइमव्याकुलचित्तयको लालप्यमानकहिचे तेहवेभाविवर्त्ततोस्यो पामेतेकहेछे सएणकहता आपणपेकींसे दुखिइंकरीमदमो
 लोहोतोविपर्यासविपरीतपणोंपासे हितवस्तुअहितजाणीपरिहरे अहितवस्तुहितजाणी आदरे इमविपर्यासपामे वलीमदनेअनर्थ
 परंपराकहेछे सूत्रंसएण० स्वकीयेनापिप्रमादेनमद्यादिना व्रतंयक्करोति व्रतंविराधयतीत्यर्थः अथवासंसारंदीर्घकरोति तत्किं
 कारणंयस्मिन् संसारेइमेप्रत्यक्षगोचरीभूताः प्राणाःप्राणिनः प्रव्यथितापीडिताः प्रमादवद्भिःसृष्टस्येः पापिण्डकैर्द्रव्यलिङ्गिभिःसद्भि
 र्ज्ञतःसंसारज्ञतः किमित्याह एतत्प्राणिना पीडनंप्रमादिभिः ज्ञतंसंसारकारणं प्रत्युपेक्षणीनिकरणाएत्ति येनप्राणिनापीडाजायं
 तेतमारंभंनकुर्वात् एवंचरति किंभवतीत्याह एपासावद्यारंभनिवृत्तिरूपापरिज्ञातत्वं परिज्ञाप्रोच्यंतेअस्मिन्परिज्ञानेकिंभवतीत्याह
 कम्भोवसंती कर्मणासुपशन्तिरुपशभः संजायतेसर्वकर्म ज्योमसत्वपरित्यागेभवति सचकथंभवतीत्याह योमसायितमतिं मलत्वमुहिं
 जरातित्यजति सचमसायितममत्वंत्यजति योहिमोक्षैकविप्रहेतो संसारभ्रमणकारणात् परिग्रहान्निवृत्ताध्यवसायः सपष्टदमया
 निरीक्षितज्ञानादिमार्गोमुनिः एतदेवस्पष्टयति जस्यणत्वियस्यनास्मिन्सायितं तथातंपरिग्रहं नेधावीपण्डितोद्भूतपरिज्ञया परिज्ञावप्र
 त्याख्यानपरिज्ञयाप्रत्याख्यायवित्त्वालोकं प्राणिगणं वात्वालोकसंज्ञासमतिमान्मुनिः पराकमेवाःसंदमानुदानोद्योगंसम्यग्बुद्ध्याः
 इतिश्रियोपदेशश्रुतिवशीमि अर्थः सएणकहतां आपणपेकींधेप्रमादिइंकरी पुदोपयंकरताव्रतभेद अथवासंसारंछलकरेतेस्योकारण
 णंसिमेजिणिमंसारचक्रविषे पर्यटनकरतामदहस्य अथवापापपडी अथवाद्रव्यलिङ्गी एहवेडंते एप्रत्यक्षगोचरेण एकैद्रियादिकप्राणप
 षड्विधाकरतापीया अनेकसारंभकरी एहनेपीडाकरी तिणिकारणिपडिलेरा एकएताप्राणिघातसंसारनोकारण एणोकालोची
 नोनिकरणाएकएता लेखकी प्राणियानेपीडाऊपजे तेमारंभनकरे एरुपरिन्वाएपरिज्ञाततत्वनो जादियोकहिचे एहवेजाने नो

फलतेकहेच्छे कम्भोवसंतीकर्म नो उपगमयाद् तेकर्म नो उपगमममताने छांडिवेज्ज् तेमनत्वपरित्यागकिसयाइ तेकहेच्छे ममाइत
मतिजहातिकहतां जेममताएमाहरोर एहवीमतिछांडे तेममताछांडे जेमोचनो एकाद्वितीयविघ्नसंसारनोवारण एहवापरिग्रह

दीपिकाटीका

धो भूतोयएवंभूतमुपदिशति यस्याप्युपदिश्यते उभयोरपि एतदोरप्यत्वादकार्यं मित्याहचजन्मविश्रयंति यस्याप्यसौएवंभूतांचिकित्वां
करोति नकेवलंश्चस्येत्यपिशब्दार्थः तयोर्द्वयोरपिकर्तुः कारयितुश्चहननादिकाः क्रियाचतोलंपर्याप्तं दालस्याज्ञस्यसंगेनकर्म बंधहेतु
माकर्तुरिति योवैतत्कारयति बालोज्ञस्तस्याप्यलं एतच्चैवंभूतमुपदेगदानंविधानं चाऽवगततत्त्वस्यनभवतीत्याहण एवंअणुगारस्मजा
यतेएवंभूतप्राण्युपमर्देन चिकित्सोपदेगदानंकरणंवा नगरस्यसाधोर्ज्ञात संसारस्वभावस्यनजायतेनकल्पते येतुकामचिकित्सांब्याधि
चिकित्सांवाजीवोपमर्देन प्रतिपादयंति तेवालाअविज्ञाततत्वास्तेपावचन मवधारणीयमेवेतिभावार्थः इतिपरिस्मनाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्व
वत्त्रीलोकविजयाध्ययनस्य पंचमोद्देशकः टीकानमाप्तः । १५ । उक्तःपंचमोद्देशकः सांप्रतपट्यारभ्यते अम्यचायमभिसंबंधः संवमदे
हवात्तार्थलोकमनुसरता साधुनालोकेममत्वं कर्त्तव्यमिति उद्देशार्थाधिकारोअभिहितं साधुनाप्रतिपद्यते सेतंसंबुक्कमाणाआया
यीवंसमुद्राएतम्हापावंकम्भं गोव कुन्नाणकारवेसियातत्येगरेविपरामुसति छसुअन्नयरंसिकप्यतिसुह द्दालालप्यमाणेसतेगंनृदे वि
प्यरियासमुवेति सेतंतियस्यानगरस्यैतत् पूर्वोक्तनजायते सोऽनगरस्यतत् प्राण्युपवातकारि चिकित्सोपदेगदान मनुटानंवासंबुध्य
मानावगच्छन्ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च परिहरन् आदातय्यामादानीयं तत्त्वपरमार्थतोभावादानीयं ज्ञानदर्शनचारित
रूपतदुल्यायगृहीत्वाकिं कुर्यादित्याह तन्हापावंकम्भंति यस्मात् संवमसर्वसावद्यारं भनिष्टत्तिरूपसस्मात्तदाद्यवपापहेतुत्वात्कर्मक्रियां
स्नातोनकुर्यात् मनसापिनसमनुजानीयात् इत्यवधारणफलं अपरेणापिनकारयेत् इत्याहनकारवेन्ति अपरेणापिकर्म करदिपापस
मारंभनकारयेत् एतदुक्तंभवति अष्टादशापिपापस्यानानिस्वतोनकुर्यात्नाप्यपरेणकारयेत् अपरंङ्कर्वंसमनुजानीयाद्योगविकेयेति
भावार्थः स्यादेतत्किमेक प्राणातिपातादिकंपापं कुर्वतोऽपरमपि ढौकतेआहोश्चिन्नेत्याह सियातत्येगरेविपरामुसति स्नाततकदाचि
त्तत्त्वपापारंभे एकतगंष्टयिवीकायादिसमारंभविपरामुसति षट्ठिवीकायादिसमारंभं करोति कतरंवाच्यवहारं परावृत्तिश्चाराभ्यतेसपट्
स्वन्यतरस्मिन्कल्पते यस्मिन्नेवालोच्यते तस्मिन्नेवप्रवृत्तोद्भव्यः इहमुक्तंभवति षट्ठिवीकायादियु पट्ठुजीवनिकायेषु आच्यवहारे
पुवामध्येअन्यतरस्मिन्पि प्रवर्त्तमानोयस्मिन्नेवपर्यालोच्यतेतस्मिन्नेवकल्पते सर्वस्मिन्नेववर्त्ततेइतिभावार्थः कथमन्यतरस्मिन्षट्ठिवीका
यादिसमारंभेवर्त्तमानोऽपरकाय समारंभेसर्वपापसमारंभेवावर्त्तते एवंमन्यतेकुंभकारगालोदक दृष्टान्तेन एकतायसमारंभको
पिभवत्यपरकाय समारंभकः किमर्थमेवंविधंपाप कर्मसमारभते तदुच्यते सुहृद्दालालप्यमाणे सुखेनार्थःसुखार्थःसविद्युतेचस्या
सौख्यार्थोऽलपति पुनर्बालपतिलालप्यते वाचाकायेनधावनल्लानादिकाः क्रियाःकरोतिमनसाच तल्याधनोपायाद्विंतयति सुखार्थो
सन्मदयादिकर्मभिः षट्ठिवींसमारभतेस्नानार्थं सुदृक्तापनार्थं मग्निधर्मोपनोदार्थंवासु आहारार्थंवनस्पतिंत्वसकाचंगसंचयतःसंचयतो
वासुसुखार्थोसचित्तलवणवनस्पति फलादिगृह्णातिएवमन्यदपिपयवासंभवमाद्योज्यं सचैवलालप्यमानः किंभतोभवतीत्याहसएणचदे
त्तियत्तदुक्तमन्यजन्मनि दुःखतसकर्मबीजं तदात्मातांतज्जतेनैव कृतमित्यालीयमुच्यते अतस्तेनस्वकीयेनदुःखेन स्वकृतकर्मोदयजनितेन
वृद्धपरमार्थमज्ञानानो विपर्यासमुपैति सुखार्थोप्राण्युपवातकारिणमारंभ मारभतेसुखस्यच विपर्यासोदुःखंतदुपैति पुनरपिचदस्या
नर्थपरमपरादर्शयितुमाह सएणविष्यसाएणपुढोवयंपकुल्वद् जंसिसेपाणापवह्निता पडिलेहाएणोशिकरणाए एसपरिष्ठापवुच्चति
वम्योवसन्ती जेममतामतिंजहाति सेजहाइममाइतं सेज्जदिदुभएमुणी जस्यनत्विमसाइयं तंपरिज्ञायमेहावी विदित्तालोचवंतालो
चनत्तं येमइमंपरिक्खमेज्जासित्तिवेमि सएणंतिस्वकीयेनात्मना कतेनप्रमादेन मद्यादिनाविविधमिति मद्यविषयकपाप विकयानिद्रा
यास्त्येदग्रहणं षट्ठिवीभिन्नव्रतं करोति यदिवाष्ट्युविस्तीर्णं वयंतितिपर्यटंतप्राणिनः स्वकीयेनकर्मणावस्मिन् स्वयः संसारसंप्रक

रोति एकैकस्मिन्काये दीर्घकालावस्थानं करोति तस्मिंश्चसंसारे प्राणिनः पीड्यते इति दर्शयितुमाह जंसिमेति यस्मिन्चातुर्गतिक
संसारेऽमेप्रत्यक्षः प्राणाः प्राणिनः प्रव्यचिताः नानाप्रकारैर्व्यसनोपनिपातैः पीडिताः सुखार्थभिरारंभ प्रवृत्तैर्भोहादिपर्यस्तैः प्रमा
द्वद्भिश्च गृहस्थैः पापिण्डिकै र्यत्याभापैश्चेति वा यदिनामप्राणिनः प्रव्यचिता ततः किमित्याह पडिलेहा ए एतस्मिन्संसारे चक्रेः स्वकृतकर्म
फलेऽखराणां प्राणिनां गृहस्थादिभिः परस्परतो वा कर्मविपाकतो वा प्रव्ययनं प्रत्युपेक्ष्य विदितं वेद्य साधुनिश्चयेन नितरां क्रियन्ते नाना
दुःखावस्थासु जन्तवो येन तन्निर्करणं निवारयारीरमानसदुःखोत्पादनं तस्मै नो कुर्व्यात् येन प्राणिनां पीडोत्पद्यते तमारंभं न विदध्या
दिति एवञ्च सति किं भवतीत्याह ए स परिणामपुञ्जति येन सावद्ययोगनिवृत्तिरेषां परिज्ञा एतत्तत्र परिज्ञानं प्रकर्षेणोच्यते प्रोच्यते द्विविध
यापि परिज्ञया प्राणिनि निवारपरिहारे सति किं भवतीत्याह कस्मो वसन्ती कर्मणा सुप्रशान्तिरुपशमः कर्मक्षयः प्राणिनि निवार क्रिया नि
वृत्तिर्भवति अस्य च कर्मक्षयप्रत्युहस्य प्राणिनिकरणस्य मूलमात्मीयग्रहस्तदपनोदार्थमाह जेमसा इमतिं जहाति ममायितं मामकं
तत्र मतिर्ममायितमतिस्त्रां परिग्रहविपाकज्ञोजहाति परित्यजति सममायितं स्वीकृतं जहाति यदिनामैवं ततः किमित्याह सेज्जदिदं
पहेत्तियोहि सो जैकविघ्नहेतोः संसारभ्रमणकारणात्परिग्रहा निवृत्ताध्यवसाय ऊरवधारणे स एव मुनेर्हृद्यो ज्ञानादिको मोक्षपन्था

शौलंगाचार्यकृतटिका ।

रूप्यत्वादकार्यमित्याह च जस्य वियणं इत्यादि यस्याप्यसावेवंभूतां चिकित्सां करोति न केवलं स्वस्थेऽपि शब्दार्थसंयोजकौ रपिकर्तुः का
रयितुश्च न नादिकाः क्रियाभूतोलंपर्याप्तं बालस्याज्ञस्य संगेन कर्मबंधहेतुना कर्तुं रिति यो वै तत्कारयति बालोऽज्ञस्याप्यलमिति संतं
क एतच्चैवंभूतसुपदेशदानं विधानं च अवगततत्त्वस्य न भवतीत्याह एष्वेवं इत्यादि एवंभूतं प्राण्युपमर्देन चिकित्सोपदेशदानं करणं वा नगा
रस्य साधोर्ज्ञातसंसारस्वभावस्य न जायते न कल्पते ये तु कामचिकित्सां व्याधिचिकित्सां वा जीवोपमर्देन प्रतिपादयन्ति ते बालाश्च विज्ञातत
त्वात्तेषां वचनमवधारणीयमेवेति भावार्थ इति परिसमाप्त्यर्थे त्रयीमि पूर्ववत् लोकविजयस्य पंचमोद्देशकटीकापरिसमाप्तेति उक्तः पंच
मोद्देशकः सांप्रतं पष्ठम्यारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः संयमदेहयात्रायं लोकमनुसरता साधुना लोके समत्वं न कर्त्तव्यमिति उद्देशा
र्थो धिकारो भिहितः साधुना प्रतिपाद्यते अस्य चानन्तरसूत्रसंबंधो वाच्यो नैव मनगारस्य जायत इति अभिहितमेतदेवात्मापि प्रतिपिपा
द्विपुराह सेतं संबुद्धमाग इत्यादि यस्यानगारस्यैतत् पूर्वोक्तं न जायते सोऽनगारस्तत्राख्य पञ्चातिका रि चिकित्सोपदेशदानं मनुष्या
नं वा संबुद्धमानोऽप्यगच्छ न च परिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च परिहरन्नादातव्य मादानीयं तच्च परमार्थतो भावादानाय ज्ञानदर्शनचा
रित्वरूपं तदुत्पापयेत्यनेकार्थत्वादादाय गृहीत्वा यवा सोऽनगार एतदादानीयं ज्ञानाद्यपवर्गकारणमित्येवं सस्य गवबुद्धमानः सस्य
क्वसंयमा नुष्ठानेनात्माय सर्वसावद्यं कर्म न मया कर्त्तव्यमित्येवं प्रतिज्ञासंस्मरणकारणप्रत्ययस्य पूर्वकालाभिधायित्वात् किं कुर्व्यादि
त्याह तद्गहा इत्यादि यस्मात्संयमः सर्वसावद्यारंभनिवृत्तिरूपः तस्मात्तदादाय पापहेतुत्वात्कर्म क्रियां स्वतो न कुर्वान्न स अपि न समनुजा
नीयादित्यवधारणफलं अपरेणापि न कारयेदित्याह एकारवे इत्यादि अपरेणापि कर्म करादिना पापसमारंभं न कारयेदेतदुक्तं भवति
प्राणातिपातं पावादादत्ता दानमैयुनपरिग्रह क्रोधमानमाया लोभरागहेपकलहाभ्याख्या नपैतून्यपरपरिवादरतिरतिमायाश्च
पावाद मिथ्यादर्शनशल्परूप मथादशप्रकारं पापं कर्म स्वतो न कुर्व्यात् नान्यपरेण कारयेदेवकाराच्च परं कुर्वंतं न समनुजानीयाद्योगतिके
णापि भावार्थः स्यादेतत्किमेकं प्राणातिपातादिकं पापं कुर्वतोऽपरमपि दौकते आहोश्चिन्नेत्याह सियातत्येत्यादि स्यात्तत्तद्विचिंत्य
पापारंभे एकतरं पृथिवीकायादिसंरंभं विपराश्नति पृथिवीकायादिसमारंभं करोतिकतरं वाच्यवहारं पराश्नत्यारभते सपटुस्त्वन्त
रस्मिन् कल्पते यस्मिन्ने बालोच्यते तस्मिन्ने वा प्रवृत्तो द्रष्टव्य इदमुक्तं भवति पृथिवीकायादिषु पटुसु जीवनि काये व्याच्यवहारेषु वा मध्येऽ
न्यतरस्मिन् अपि प्रवर्त्तमानो यस्मिन्ने वपर्यालोच्यते तस्मिन्ने व कल्पते सर्वस्मिन्ने व वर्त्तत इति भावार्थः कथमन्यतरस्मिन् पृथिवीकाया
दिसमारंभे वर्त्तमानोऽपरकायसमारंभे सर्वपापसमारंभे वा वर्त्तते एवं मन्यते कुंभकारणालोदकहटां तेनैककायसमारंभको भवति

अथवा प्राणातिपातास्त्वद्वारविघटनादेक जीवातिपातादेककायातिपाताद्वा परजीवातिपातीदृष्टव्या प्रतिज्ञालोपाद्यादृतो नचतेन
 व्यापाद्यमानेनासमता व्यापादकायदत्तस्यैकरेण चाननुज्ञातोऽतः प्राणिनः प्राणान् गृह्णन् दत्तग्राही सावद्योपादानाच्च पारिग्र
 हिकः परिग्रहाच्च मैद्युनरात्रीभोजने अपि गृहीते यतोऽनापरिगृहीतमुपभुज्यते वेत्यतोऽन्यतरारंभेपणा मय्यारम्भोऽथवा नादृतच
 तुरात्रवद्वारस्य कथंचतुर्थपठव्रतावस्थानं स्यादतः पट्स्वन्यतरस्मिन् प्रवृत्तः सर्वेष्वपि प्रवृत्तइत्यवयाकतरमपि पापसमारंभं अथारंभते
 सपट्स्वन्यतरस्मिन् कल्पते योग्योभवत्यकर्तव्य प्रवृत्तत्वादयवैकतरमपि यः पापारंभं करोत्य सावटप्रकारं कर्मादाय पट्स्वन्यतरस्मिन्
 कल्पते प्रभवति पौनःपुन्ये नोत्पद्यत इति अर्थः स्यात्किमर्थमेवंविधं पापकर्म समारभतेतदुच्यते सुहृष्टीलालप्यमाणे सुखेनार्थः सुखार्थः
 सविद्यतेयस्यासाविति मत्वर्थीयः स एव भूतः सन्नत्यर्थं लपति पुनः पुनर्लपति लालप्यते वाकायेन धावनवलानादिकाः क्रियाः करोति मनसा
 चतत्साधनोपायांश्चिन्तयति तथा हि सुखार्थी सन्नृष्यादिकर्म भिः प्रयिवीं समारभते स्नानार्थमुदकांशितापनोदार्थमग्निं धर्मापनोदार्थं वायुं
 आचारार्थी वनस्पतितंसकायं वेत्यसंयतः संयतो वा स सुखार्थी सच्चित्तं लवणवनस्पतिफलादिगृह्णात्येवमन्यदपि यथा सम्भवमावोज्ज्वलं
 च वलालप्यमानः किंभूतो भवतीत्याह स एण इत्यादियत्तदुत्तमन्यजन्मनि दुःखतरकर्मवीजंतद्वाप्तीयं दुःखतरकार्यमाविभविष्यति तच्च ते
 नैव कृत्यमित्याप्तीवमुच्यते अतस्तेन स्वकीयेन दुःखेन स्वकृतकर्मोदयजनि तेन मृदः परमार्थमजानानो विपर्यासमुपैति सुखार्थी प्राण्य
 पघात कारिणमारंभमारभते सुखस्य च विपर्यासो दुःखंतदुपैत्युक्तं दुःखद्विदुःखलिप्सु मेहांधत्वा दृष्टगुणदोषः यायां करोति चेष्टां
 तयातया दुःखमादत्ते यद्विवाग्मृदो हिताहितप्राप्ति परिहाररहितो विपर्यासमुपैति हितवृद्धाहितमहितश्च हितवृद्धेति एवं कार्यं
 कार्यपथ्यापथ्यवाच्यावाच्यादिष्वपि विपर्यासो योज्ज इदमुक्तं भवति मोहोऽज्ञानमोहनीय भेदो वातो नाभव प्रकारेणापि मोहेन मृदो
 अल्पसुखकृतेन तदारभतोय नयारीरमानस दुःखव्यसनोपनिपातानामनंतमपि कालं पाततां व्रजतीति पुनरपि मृदस्यानर्थ परंपरां
 दर्शयितुमाह सकण्णेत्यादि स्वकीयेनात्मनात्मकतेन प्रमादेन मद्यादिनाविविधमिति मद्यविषयकपायविकया निद्राणां स्वभेदग्रह
 णंतेन दृग्निविभन्नं व्रतं करोति यद्विवाग्मृदो विस्तीर्णं वयमिति वयंति पर्यटति प्राणिनः स्वकीयेन कर्मणा वस्मिन्सवयः संसारसंप्रक
 रोति एकैकस्मिन्काय दीर्घकालावस्थानं यद्विवाकारणे कार्योपचारात् स्वकीयनानाविध प्रमादकृतेन कर्मणा वयोवस्था विशेषस्ता
 मेकेन्द्रियादिकललार्जुदादि तदहर्जातवालादि व्याधिगृहीत दारिद्र्यदौर्भाग्य व्यसनोपनिपातादिरूपं प्रकर्षेण करोति विधत्त इति
 तस्मिन् च संसारे अवस्थाविशेषेवा प्राणिनः पीड्यत इति दर्शयितुमाह जस्य विषय इत्यादि यस्मिन् स्वकृतप्रमादापादित कर्म विपाकजनि ते
 चतुर्गतिकसंसारे एकेन्द्रियाद्यवस्थाविशेषेवा इमे प्रत्यक्षगोचरीभूताः प्राणा इत्यभेदोपचारात् प्राणिनः प्रव्यथिताः प्राणिनस्ततः किमि
 त्याह पडि इत्यादि एतत्संसारचक्रे स्वकृतकर्म फलेष्वराणां समुत्पत्तां गृह्णत्यादिभिः परस्परतोवा कर्म विपाकतोवा प्रव्ययनं प्रत्यु
 पेक्ष्य विदितवेद्य साधुर्निश्चयेन नितरां वा निश्चयं वा क्रियन्ते नानादुःखावस्थानं नावायेन तन्निर्करणं निवारः शारीरमानसदुःखो
 त्पादनतस्मै नोत्कर्म कुर्याद्येन प्राणिनां पीडोत्पद्यते तमारंभं न विदध्यादिति गायार्थः एवं च सति किं भवतीत्याह एतद्व्यादियेदं सावद्य
 योगनिवृत्तिरेषा परिज्ञेत्तत्त्वतः परिज्ञानं प्रकर्षेणोच्यते प्रोच्यते न पुनः शैलूपाख्ये वज्ञानं निवृत्तिफलरहितमित्येवं हि विषयापि ज्ञपरिज्ञया
 प्रत्याख्यानपरिज्ञयाच प्राणिनिनिवार परिहारे सति किं भवतीत्याह कर्मोपसत्ती कर्मणा मयेपदं व्रतात्मकसंसारतश्च बीजभूता
 सुपशंतिरुपशमः कर्म जयः प्राणिनिनिवारक्रिया निवृत्ते भवतीत्युक्तं भवति अथ च कर्म जयप्रत्युहस्य प्राणिनिनिवारणस्य मूलमात्मा
 बीजग्रहस्तदपनोदार्थमाह जेमसादयमित्यादि समायतं मासकं तत्र सति र्ममाचितमतिस्तां परिग्रहविपाकज्ञो जहाति परित्यजति
 सममायितं स्वीकृतं स्वीकृतं परिग्रहं जहाति परित्यजति इह द्विविधः परिग्रहो द्रव्यतो भावतश्च तत्परिग्रहमिति निषेधादांतरोभवे
 परिग्रहेऽपि द्विः परिग्रह बुद्धिविषयप्रतिषेधाच्च बाह्यो द्रव्यपरिग्रह इत्यवयाकाकानीयते बोद्धिपरिग्रहाध्यवसाय कलुषितं ज्ञानं परि
 त्यजति स एव परमार्थतः सवाह्याभ्यन्तरं परिग्रहं परित्यजति ततश्चेदमुक्तं भवति सत्यपि संबन्धमात्रे चित्तस्य परिग्रहकालुष्याभावान्न

सेजहाइममाइतं सेज्जदिइपहेसुणीजस्स एत्थिममाइयंतंपरिणायमेहावी विदित्तालोयं वंतालोयस
 णंसेमइअंपरिक्खमेज्जासि त्तिवेमिणारतिसहतेवीरे वीरेणोसहतेरतिं जम्हाअविमणेवीरे तरहावी
 रेणरज्जति१सहे फासेअहियासमाणेणिविंदणंदि इहजीविदस्ससुणीमोणंसमादायधुणेकम्मसरीरगं
 पंतलूहंसेवंतिवीरासमत्तदंसिणोएसउहंतरेसुणीतिथे सुत्तेविरतेवियाहिएत्तिवेमिदुव्वसुसुणीअणा

भाषा

यकीनिरुत्थो तेमुनिदृष्टमार्गकहिंये तेणेज्ज्ञानदर्शनचारित्ररूप मोक्षमार्गदीठो इहेजस्सटकरीकहेछे तेकोणजेहने ममत्वभावनयी
 तथातेममत्वपणो अनर्थज्ञपरिज्ञाङ्गजाणी प्रत्याख्यानपरिज्ञाद् पञ्चखीलोकेणेंद्रिकादिक परिग्रहेकरीसंसारिन्मताजाणीतेलोक
 नीसंज्ञा आहारभयपरिग्रहमैथुनादिदशे सन्नावसीपरिहरी तेमतिमन्तमुनिसंयमविषे पराक्रमकरे इमजाणी अहोशिष्यत्तुं पुणसं
 यमविषे उद्यमकरिद्धं इमकज्जंछुं एत्थीगुह्नोवचनजाणिवो हियसंयमनेविषे सोद्यममुनितेकेहवो ज्जइतेकहेछे सूवंणारतिं वीर
 शक्तिमानप्रतिपन्नसंयमः कर्मोदयादुत्पन्नासंयमेऽरतिं सहतेनक्षमते अरतिंपरित्यज्यरतिंकुर्वात् तथापरिग्रहादवेसंवसेसमुत्पन्नां
 रतिनसहते नक्षमतेयस्माद्दीरोरत्यरतिपरिग्रहेप्रमोदविमनास्माद्दीरोरन्यतिशब्दादिविषयेषुजगार्द्धं विदध्यादितिअयसामान्यतः
 साधुमार्गं प्रतिपाद्यविशेषतः शिष्योपदेशायाह सहेफासेति शब्दाचमनोज्ञेतरान् स्पर्शां चएवंविधान् अधिसहमानस्तत्रशब्दादौराग
 विहेपसकुर्वाणसन् इहमनुष्यलोकेजीवितस्य असंयमस्येत्यर्थः नंदिमसंयमेमनस्तुटिनिविंदस्वयथाकिमनया फापोपादानहेतुभूतया
 ममस्तुत्या एवंविधंसुनिभावंमुनिस्समादायगृहीत्वा कम्मं शरीरकंधुनीयात् सस्यकंसंयमग्रहणेन कम्मस्फोटयेदित्यर्थः कथंतच्छरीरं
 बांधूयतेइत्याह पंतमितिप्रांतंस्वाभाविकरसरहितं अल्पंवातथारूक्षंस्नेहरहितं एवंविषमाहारनिर्दीपं सेवंतेभुंजते केवीरासाधवः
 किंभूतासमत्वदर्शिनोरागहेपरहिताः एवंज्ञात्वायः प्रांतरूक्षसेवीभवतिएषयोधंतंरइति संसारार्णवतरणसमर्थः मुनिसाधुःतथातीर्थः
 मुक्तःपरिग्रहात् विरतःसावद्यात् व्याख्यातस्त्रीर्यकृताइतिब्रवीमि वीरकहताइमजाणे धनिक्रतेसुखमनोवांछितभोगविषे एहवीपरि
 ग्रहविषेरति तेसमर्थसंयमपडिवजीकम्मंने उदेसंयमनेविषे अरतिजपजे तेनसहे एतावता अरतिजपनीळांडे तथापरिग्रहविषे
 रतिजपजेते छाडीसूधोसंयमपाले जेहभणीधीरअविमणकहतारति अरतिनेपरित्यागिइं दुर्मं ननयाइतेहभणीवीरशब्दादिविषेराचे
 नहीं एसामान्याकारिसाधुनो मार्गकहीविशेषयकी शिष्यनेशिष्यास्वरूपकहेछे सहेफासेशब्दरूपापाडुआ तथास्पर्शरूपापाडुआ
 हियासतोक्कतातेहनेविषे रागहेपटालतो इणेमनुष्यलोकाविषे जीवितशब्दिइं असंयमतेहनीनंदिकहतां मननीपुटितेनिविंदकह
 तांपाडुइंजाणीछाडि जेकाईधनस्वजनादिविषे रागहेपनीकल्पना आवेतेपरिहरि एहवोसुनीश्वरपणो मुनिआदरीनेधुणेकाहतावे
 गजाकरेनिवारे तेस्योक्कर्मशरीरकम्मरूपियो शरीरछाडीमुक्तिपासे द्विपेएकम्मशरीरशोपकिमपासे तेकहेछे पंतलूहंकहताप्रांत
 स्वाभाविकरसरहितनीरस एहवोआहारतथालूहं कहतांरूक्षचोपडरहितद्रव्ययकी भावयकी प्रातहेपरहितलूखोरागरहित एता
 वताचंगारधूमदोपरहितएहवोआहारसेवेभुंजे तेकोणवीरसाधुतेकेहवाछे समत्तदंसिणोकाहतां रागहेपरहितएहवोजाणीजेप्रात
 रूक्षआहारलये एसुनिधोषकहता संसारप्रवाहतेहनोतरणहार तथामुनितत्वज्ञातातयासंसारसमुद्रयनी तस्योमुक्तसर्वपरिग्रहयकी
 म्काणोतथाविरतसावद्ययोगयकी एहवोअतीर्थंकरेकह्यो तेहसमीपिसाभलीज्जं पुणकज्जंछुं हिवेजेएवंविधगुणसहितनयीतेके
 चवोधाइइसोभावकहेछे सूवं इव्वसु० इव्वसुमुनिरित्युक्तेमुनिगमनायोग्यः सचजनोभवति अनान्नयातीर्थंकारोपदेश विपरीताचा
 रेणस्वेच्छाचारेणेत्यर्थः सचकिंभूतोभवतीत्याह तुच्छोरित्तोज्ञानादिभि तथाचकेनचित् दृष्टःसन्गवतिदक्तुं अपरिज्ञानात् यथाय
 स्थितंप्ररूपयितुं नशक्नोति अथपूजासत्कारभंगभयात् शुद्धंनप्ररूपयतिथोयथावस्थिततत्वक्ताएषवीरःकर्मविदारणसन्त्यः प्रययितः

तत्त्वविद्भिरिति एकिकं करोति लोकसंयोगं लोकसंबंधं समत्वादिबन्धनस्वीकारादितं अत्येति अतिक्रामति परित्यज्यतीत्यर्थः य एवं करोति
एवम्यावो मुक्तिमार्गं प्रोच्यते को सावुपदेगइत्याह यदुक्तं दुःस्कारणं कर्मणो कर्मयोगं ब्रह्म तीर्थं करैः प्रवेदितं इह मनुष्यलोके मानवानां
तस्य दुःखस्य कुगलास्तव विदपरिज्ञासुदाहरंति यथावस्थितं प्ररूपयन्ति परिहरन्ति चेत्यर्थः दुर्बलमुनिजडतामुक्तिजादृश्याद्योग्यतेस्ये

दीपिकाटीका

येन सहृदयः यदिवाहृदभयोऽवगत सप्रप्रकारमयगरीरादे परिग्रहात्माज्ञात्मापदं गवा पर्यालोच्यमानं सप्रप्रकारमपि भवमापनी
पद्यते इत्यतः परिग्रहपरित्यागे ज्ञातभयत्वमवसीयते एतदेव सृष्टयितुमाह जल्लग्नत्वमसादृशं च न्य समाधितं स्वीकृतं परिग्रहो न विद्यते
सहृदभयो मुनिरिति किञ्च तं परिग्राहयति तं पूर्वव्यावर्त्तितस्वरूपं परिग्रहविधिवयापि परिग्रहापरिज्ञाये मेधावी ज्ञातइति विदित्वा
लोकं परिग्रहा ग्रहयोगविपाकिनमेकेन्द्रियादि प्राणिगणवंतालोच्य सन्ति वास्तोर्दीर्घलोकस्य प्राणिगणस्य संज्ञादय प्रजागतांस
इति मुनि किंभूतो मतिमान् विवेकज्ञः सन् पराक्रमेवा संयमानुष्ठानोद्योगं सत्यग्विद्वद्भाः इतिराधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत्
स एवं संयमानुष्ठाने पराक्रममाणस्य क्त परिग्रहाग्रहयोगो मुनिः किंभूतो भवतीत्याह गौरतिं सहते वीरवीरेशो सहते रतीं कदाच वि
मणे वीरे तद्वा वीरेण रज्ज्व ई १ सद्दे फासे अहिया समाणे णि विदग्धांती इह जीवियस्य मुणीमो गं समादाय धुणे कक्ष सररीरं पंतं लूहं देवं
ति वीरासन्ततदंसिणो एसओ हंतरे मुणीति न्ने मुते विरत्ते विद्याद्विपत्तिवेमि गौरतिं इत्यादि द्यो कः तस्य हित्य क्त गृह गृहणाधनहि
रण्यादि परिग्रहस्य निःकिञ्चनस्य संयमानुष्ठानं कुर्वतः साधोः कदाचिन्मोहनीयो दयादरतिः स्यात्तामुत्पन्नां संयमविषयां न सहते
न च मने कोसौ विषयेण रयति प्रेरयत्यटप्रकारकर्म अन्तरंगारिपट्वर्गं वा वीरः यत्किमान् स एव वीरो संयमे विषये परिग्रहे वा दारतिर
त्यद्यते तां सहते न स र्यति याचाः रतिरुत्थाया विमनीभूतो न यद्वादिपुरज्जते अतो रत्यरतिपरित्यागात् न विमनस्को भवति नापराग
मुपयार्तीति दर्शयति यस्मात्परित्यक्त्यरतिरविमना वीरस्तस्यात्कारणाद् वीरो न रज्जति गद्वादि विषयग्रामेन गार्ह्यं विद्वद्भादि यत एव ततः
किमित्याह सद्दे फासेति यस्माद् वीरो रत्यरती निराकृत्य गद्वादि विषये पुनोच्चे पुनरागमुपयाति नापि दुटे पुद्गे पंतं स्यात् यद्वा न्यस्य गार्ह्यं
मनोच्चे तरमेद्भिन्नान् अहिया समाणेति सत्यक् स हमानो निर्दिष्टं टीत्युत्तररुत्तेण संयमः एतदुक्तं भवति मनोच्चां गद्वा न्युत्तवान
रागमुपयाति नापीतरान् इति चाद्यंतं ग्रहहणादेतदेपासप्यु पादानं द्रष्टव्यं ततश्च गद्वादीन् विषयानतिरुहमानः किं दुर्दीप्त्याह गिणिं
दरं दीति इहोपदेय गोचरापन्नो विनेयोऽभिधीयते निर्विदं खजुषस्य ऐश्वर्यविभवात्मिका मनसस्तुर्निर्दिष्टां इहमासुष्य लोके यज्जीवित
मसंयमजीवितं तस्य चानंदिस्तुटिः प्रसोदोद्यथामसैतकसद्वादिजम भूयन्मविद्यति च इत्येवं विकल्पजनितानं दीजुगुषस्य यदा किमन
यापापोपादान हेतुभूतयाऽस्ति रवाइति एवं रूपवलादिष्वपि वाच्यं सनत्कुमारदृष्टानेनेति अयवापंचानामप्यतिचरणं अतोर्निर्दि
तिप्रत्युत्पन्नं संश्लोति अनागतं प्रत्याग्याति स्यादेतत्किमालंब्य करोतीत्याह मुणीमो गं सवायति मुनि स्त्रिकालवेदीयतिः मुने
रयं मौनः संयमादाय किं कुर्वीत धुनीयात्कर्म शरीरकं कथं च्छरीरकं भूयते ममत्वं वातदुपरि न कृतं भवतीत्याह पंतं लूहं देवेति प्रांतं स्वा
भाविकारसरहितं अल्पं वा रुज्जमार्गं तु न स्नेहादि रहितं द्रव्यतो भावतोऽपि प्रांतं हे परहितं विगतवृक्षं रुज्जं रागरहितं कपरातागारं मुंजंति
सेवंते के वीराः साधवः किंभूताः समत्वदर्शिनो रागहे परहिताः प्रांतं रुज्जं सेवी समत्व दर्शयं च गुणमवाप्नोतीत्याह एसओ हंतरे मुणी एष
इति प्रातरुच्चाद्वारसेवने न कर्मादिगरीरं धुनानो भावतो भवौ वंतरति कोसौ मुनिः कश्च भवौ वंतरति यो मुक्तामवाच्यं तं परिग्रहरहितः
कश्च परिग्रहान्मुक्तो भवति यो भावतः गद्वादि विषयाभिष्यंगादिरतः ततश्च यो मुक्तत्वेन वा विख्यातो मुनिः स एव भवौ वंतरति तीर्क्ष एवेति वाइति
रधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमि इति पूर्ववत् यद्यमुक्तत्वेन विरतत्वेन वा विख्यातो मुनिः स एव भवौ वंतरति तीर्क्ष एवेति वा इति राधिकारपरिस
माप्तौ ब्रवीमि इति पूर्ववत् यद्यमुक्तत्वेन विरतत्वास्यां न विख्यातः स किंभूतो भवतीत्याह दुर्बलमुणी अयाणा एतच्छृणुलाइवत्त एष वीरे पसंसि
ते प्रवेति लो गं संजोगं एषणा एषु ज्जति जंडुक्खं पवेदि यं इह माणवाणं तस्य दुक्खं ककुसला परिज्ञासुदाहरंति इव मुत्तिवसुद्रयं एतन्नम

व्यार्थव्युत्पादितं द्रव्यं च भव्यं च सुक्तिगमनयोग्यः ततश्च सुक्तिगमनयोग्यः ततश्च सुक्तिगमनयोग्यं यत् द्रव्यं तद्वत्तुदुष्टं वस्तुदुर्वस्वत्वात् सौमुनिश्च दुष्टं

शीलंगाचार्यकृतटीका

गरादिसंबंधं पृथ्वीसंबंधेऽपि जिनकल्पिकस्येव निः परिग्रहतेव यदि नामैवं ततः किमित्याह सेह इत्यादि योहिमोक्षैकविधहेतोः संसारश्चमकारणात्परिग्रहान्निवृत्ताध्यवसायः ऊरवधारणे स एव सुनिदिष्टो ज्ञानादि कोमोक्षं पन्थायेन सदृष्टपथाः यदि वा दृष्टमयोच्यवगत सप्तप्रकारभयशरीरादेः परिग्रहात्वात्तात्परं पर्येण वा पर्यालोच्यमानं सप्तप्रकारमपि भयमापनीपद्यत इत्यतः परिग्रहपरित्यागे ज्ञा तभयत्वमवसीयत इत्येतदेव पूर्वोक्तं स्पष्टयितुमाह जज्ञेत्यादि यस्य समाधितं स्वीकृतं परिग्रहो न विद्यते सदृष्टभया सुनिरितिसम्बन्धः किञ्च तमित्यादि तं पूर्वव्यावर्णितस्वरूपं परिग्रहं द्विविधमपि परिज्ञाय परिज्ञाय मेधावोक्षात्तविज्ञेयो विदित्वा लोकं परिग्रहाग्रहयोग विपाकिनमेकेन्द्रिआदि प्राणिगणं वां त्वोद्गीर्यालोकस्य प्राणिगणस्य संज्ञादशप्रकारा अतस्त्वासंज्ञितसुनिः किंभूतो मतिमान् सत्त्विवेक ज्ञः पराक्रमेवाः संयमानुष्ठाने समुद्यमे संयमानुष्ठानोद्योगं सम्यग्विदध्यादति यावदथवाष्टप्रकार कर्मारिषड्वर्गं वा विषयकपायान्वा पराक्रम स्वेति इति रधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमौति पूर्ववत्स एव संयमानुष्ठाने पराक्रममाणास्त्यक्तपरिग्रहाग्रहयोगो सुनिः किंभूतो भवतीत्याहणार ईदृश्याद्यनुदुप तस्य हित्यक्तगृहगृहिणीधनहिरण्यादिपरिग्रहस्य निः किञ्चनस्य संयमानुष्ठानं कुर्वतः साधोः कदाचिन्नो हनीयो दयादेरिति राविः स्थान्ता सुत्यन्नां संयमविषयानं संहते न क्षमते कोऽसौ विशेषेणैरयति प्रत्यत्यष्टप्रकारं कर्मारिषड्वर्गं वेति वीरः शक्तिमान् स एव वीरोऽसंयमे विषयेषु परिग्रहे वा यरे निरुत्यद्यते तां न संहते नमर्षतिया वारतिः संयमे विषयेषु वति स्ताभ्यां विमनीभूतो न शब्दादिषु रज्यत्यतो रत्यरति परित्यागान्न विमनस्को भवति नापिरागमुपयातीति दर्शयति यस्मात्प्रकारात्त्यरतिर विमना वीरास्तस्मात्कारणाद्गीरो न रज्यति शब्दादिविषयग्रासेन गार्ह्यं विदधाति यत एव ततः किमित्याह सड्डे इत्यादियस्माद्गीरो रत्यरतीति निराकृत्य शब्दादिषु विषयेषु मनो ज्ञेषु रागमुपयाति नापि दुष्टेषु द्वेषं तस्माच्छब्दान् स्पर्शश्च मनोज्ञेतरभेदभिन्नान् अहियसवाणे हि सम्यक्सहमानो निर्विदोत्युत्तरस्त्वने णासंबंध एतदुक्तं भवति मनोज्ञान् शब्दान् श्रुत्वानरागमुपयाति नापीतरान् द्वे ध्याद्यन्त ग्रहणाच्चेतरेषामप्युपादानं द्रष्टव्यं तत्राप्यतिस हनं विषेयमित्युक्तञ्च रुद्धे सुवभद्रे पावणसु सोयविसयसु वगणसु तद्वे णवसद्रेण वसमाणे सयणे होयत्वं एव रूपसुच तयागंधे सुच इत्यादि वाच्यं ततश्च शब्दादीन् विषयानति सहमानः किं कुर्व्यादित्याह शिबिंद इत्यादि दूहोपदेशगोचराय न्नो विनयाभिधीयते सासात्त्येन वा सुसुक्ष्मोरयसुपदेशो निर्विदस्वजगुश्च स्पर्शश्चर्यविभवात्मिका मनस्तुष्टिर्न दिक्षां इहमनुष्यलोके यज्जीवितमसंयमजीवितं वा तस्य यानं दि स्तुष्टिः प्रमोदो ययाममैतत्सदृष्ट्यादिकं सम्भूजवति भविष्यति इत्येवं विकल्पजनिता नंदीजुगुप्सस्वयथा किमनया पापोपादानहेतुभूतया स्थिरयेत्युक्तं च विभव इति किंमदास्तु च्युतविभवः किं विषादमुपयासि करनिहितकंडुकसलाः पातोत्पातामनुष्याणा एव रूपग्लादि प्वपिवाच्यं सनत्क मारदृष्टतेनेति अथवापञ्चानामप्यतिचरणमतीतं निंदति प्रत्युत्पन्नं संहणोत्पन्नागतं प्रत्याचष्टे स्यादेतत्किमालंब्य करोतीत्याह सुणि इत्यादि सुनि स्त्रिकालवेदीयति रित्यर्थः सुनेरयं मौनः संयमो यदि वा सुनेर्भावो सुनित्वं तदप्यसावेव मौनं वा वाचः संय मनसस्य चोपलक्ष्यार्थत्वात् कायमनसोरप्यतः सर्वथा संयमादाय किं कुर्व्याहु नीयात्कर्मा शरीरकंचोदारिकादि शरीरं वा अथवा धु नीहि विवेचयत्यकुर्तु तदुपरिममत्वं माविधत्स्वेति भावार्थः कथं तच्छरीरकं धूयते ममत्वं वा तदुपरि न कृतं भवतीत्याह पंत इत्यादि प्रांतं स्वाभाविकरसरहितमल्पं वा रुक्षमागन्तुकस्ते हादिरहितं द्रव्यतोभावतोऽपि प्रातं हेपरहितं विगतधूमं रुक्षं रागरहितं मपगतागारं भुंजन्ति सेवन्ते के वीराः साधवः किंभूताः समत्वदर्शिनो रागहेपरहिताः सम्यक्त्वदर्शिनो वा सम्यक्त्वं सम्यक्त्वं तद्दर्शिनः परमार्थदृश्य सयाहीदं शरीरकं कृतं निरुपकार्येन कृते प्राणिन एहिका सुष्मिकलेशभाजो भवंत्यनेकादेशे चैकादेश इति कृत्वा प्रातरुक्षसेवोसमत्व दर्शीचकं गुणमवाप्नोतीत्याह एस इत्यादि एष इति प्रातं रुक्षाहार सेवनेन कर्मादिशरीरं धुनानोभावतो भवौषं तरतीति कोऽसौ सुनि र्यतिरथवाक्रियमाणं कृतमिति कृत्वातीर्ष एव भावौषं कथं भवौषं तरति यो मुक्तः सवाह्याभ्यन्तर परिग्रहरहितः कश्च परिग्रहान्मुक्तो भवति

योमावतःशब्दादि विषयसिद्धिर्गाहिरत सुतद्ययोमुक्तत्वेन विरततेनेव विख्यातोमुनिः स एवमदीवतरति तस्मिन्नेतिवाम्बुतं इतिर
विकार परिसमाप्तौऽवीतीति पूर्ववत्तद्यमुक्तविरतत्वात् न विख्यात सन्निभृतेभवत त्याग दुष्कमुद्वलादि वसुद्वयास्तत्त्वभ्येच्छये
द्युत्यादितंद्रव्यश्च मध्यइत्यनेनभ्यश्च सुतिगमनयोगस्तत्तच सु तिगमनयोगं चदृश्यन्ताद्वयमुदुष्टं वसुदुर्मुदुर्मुचासौ मुनिश्चदुर्मु

एतत्तु च्छेदगिलाद्वत्त एषसवैरेपसंसि ए अन्नेतिलोगसंज्ञोगं सगण एषवृत्तिजंदुद्वं वेदितं हसाण
 वार्णतस्सदुक्खस्सकुसलापरिस्सुदाहरंति इतिकसपरिस्सायसव्वसो जेअणस्संदं सौसिअणस्सारासेजेअ
 णस्सारासेसेअणस्सदं सौजहापुस्सकत्थतितहातु च्छकत्थति जहातु च्छकत्थतितहापुस्सक
 त्थतिअविद्यहणेअणातियसाणेएत्थंपिजाणसेयंतिणत्थि कैयंपुरिसेकं चण एषसवैरेपसंसि एजेवद्वेपडि

44

[illegible]

पत्यादीन् तिर्थक्षमनुष्ठादीन् शुद्धोपदेशदानेन भवान्मोचयति सर्वतः सर्वकालं सर्वपरिज्ञाचारी विशिष्टज्ञानान्वितः स एव भूतः कंगुण
माप्नोतीत्याह न लिप्यते क्षणपदेन हिंसास्य देन प्राण्युपमर्दजनितेन तथाच पुनः सकीदृक् समेधावीदुद्धिमान् योऽणोद्घातनस्य कर्माप
नयनस्य खेदज्ञो निपुणस्तथा येश्च धर्मोत्तमन्वेपी समेधावी यदि ह्यस्य ईदृक् तर्हि केवलिनस्तस्य कावार्त्ता इत्याह कुशलोऽतर्हीणघा
तिकर्माद्यो विवक्षितः सच तीर्थकृतस्त्रासान्यकेवलीवा छद्मस्यो हिकर्मणा वद्धो मोक्षार्थी तदुपायान्वेषकः केवलीतु पुनर्घातिकर्मक्षया
न्वोद्धो नो मुक्तः सकुशलो यदारभते शेषकर्मक्षपणोपायं यच्च नारभते मिथ्यात्वाविरत्यादिकां संसारकारणं तथाच अनारब्धमनाची
र्णकेवलिभिस्तन्मुमुक्षुर्नारभते तत्किमिति याह क्लृप्तं क्लृणमिति क्षणुहिंसायामिति क्षणः यत्र यत्र हिंसात्मक्यते तत्परिज्ञायन्नात्वा परिह
रेत् तथाच लोकसंज्ञां विषयाभिष्वंगादिका ज्ञात्वाऽनर्थकारणं सर्वशः सर्वप्रकारैः परिहरेदित्यर्थः एवं विधस्य पासगस्येति पश्यकस्य
उद्देशेन रकादिभ्रमरूपो नास्ति य एतद्विपरीतः सकीदृश इत्याह बाले पुण्यणि हेत्यादि दुःखानामावर्त्तमनुपरिवर्त्तत इति पर्यंतव्याख्या
पूर्ववत् अर्थ इति कक्षता पूर्वोक्तप्रकारे करीकर्म अष्टप्रकारपरिज्ञायकहतां संसारनोकारणजाणी सव्वसोकक्षता सर्वप्रकारे करी
तिहां प्रवर्त्तेन ही ते केहवो जे अणन्तदंसी कक्षतां यथावस्थितपदार्थनोस्वरूपदेखे एतावता सम्यग्दृष्टि ते अणन्तारामे कक्षता सुक्तिना मा
गंथकी अने रेठा मिरमेन ही अने जे अणन्तारामे कक्षतां भगवंतना उपदेशविना अन्यतनरमे ते अणन्तदंसी श्रीभगवंतना उपदेशयकी
रूडो अने रो न देखे एतले संस्यक्तनोस्वरूपकक्ष्यों हि वेधर्म प्ररूपतो रागहे परहितधर्म कह्ये एहवो देखाडे छे जहा पुनस्तजिमपूर्ण कह
तां पूरो जाति कुलरूपवलादिके करी सुरेन्द्रचक्रवर्त्ति मण्डलीकादिक तीर्थं करणधर आचार्यादिके धर्म कहिये तिम तुच्छ कहतारां क
काटनो आण्णहार इत्यादि तेह आगलि पुण कहिये अने जिम तुच्छ ने कहिये तिम पूर्ण ने पुण कहिये एधर्म कहि वाने विधे निरीह पणो
जाणि वो परं जाण्या किणि ही एक पुरुष आगलि धर्म कह्यो छं तो अलाभनो कारण छडू ते देखाडे छे कोई एक मिथ्या दृष्टी राजा आवी ध
र्म पूछे तिवार निरीह पणो दया आणिवाने काजि दशसूत्रो समोश्चक्री दशचक्रिसमो ध्वजः दशध्वजसमो वेश्या दशवेश्यासमो वृषः एहवो
कहे तथावली रुद्रब्रह्मनारायणादि देवताना चरित्यथावस्थित कह्ये देवपणो निराकरे तिवारिते राजा को धिचट्यो तेवचन अनाद्रिय
माण अनादरतो ते कहणहार ने हण्ये पुण दंडादिके करी ताडे प्रवचन ही लनाकरे तिणि कारणि धर्म किम कहिये एत्यं दिजाण शिष्य
प्रते गुरु कह्ये अहो शिष्य एत्यं पिकक्षता एहवो धर्म संवादितुं जाणि अयेन यी जे इतेहना आवस्था पशुवधतर्पणयज्ञादिकयापियेतो पुण
श्रीजिना ज्ञाविपरीत परूपणे अयेन ही अथवा सत्य प्ररूपिये तो स्वात्मघात प्रवचन ही लायाइ इम पुण अयेन ही तस्मात् एहवी परिषदाइ
मौनकी धोत्रेय के अथ जेगीतार्थ छडू ते विमासी धर्म कथा कह्ये केयं पुरि से कहतां ए पुरुष कोण छे अभिनिविष्ट मिथ्या दृष्टी अथवा भद्रक छे
तथा कोण देवतानेन से छे ईशे कोण दर्शन आदस्यो छे एहवो विमासी धर्म कथा कह्ये परं जिम प्रवचन ही लाइन ही तिम करे एहवो जे धर्म
नो कहणहार ते वीरकर्म विदारिवा समर्थ तथा देवेंद्रादिके प्रसंख्यो ज्ञाथ्यो छडू ते कोण जे भावबंधने बाधासूत्रावे किहां किहां ते कह्ये छे

दीपिका टीका

सुमुनिमुक्तिगमनयोग्यः सचक्रुतो भवति अनाज्ञया तीर्थकरोपदेश शून्यः स्वैरीत्यर्थः किमततीर्थकरोपदेशे दुःकरं येन स्वैरित्वमभ्युपग
म्यते तदुच्यते उद्देशकादेरारभ्य यथा संभवमायोज्यं तथा हि मिथ्यात्वमोहितलोके संवोद्धुः दुःकरं व्रते पुत्रात्मानं अभ्यारोपयितुं रत्यर
तीनिग्रहीतुं शब्दादिविषयेष्विष्टा निष्टेपुमध्यस्थतां भावयितुं प्रातरुक्षाणि भोक्तुं एव ययो ह्दिष्ट्या मोनींद्राज्ञया सिधारकल्पयादुष्करं सं
चरितुं अमुकूल प्रतिक्कलाच्चनाना प्रकारान् उपसर्गान् सोढुं कसहने च अमोदयो नष्टे तीतकालसुखभावनाच कारणं जीवो हि स्व
भावतो दुःखभीषर निरोधसुखप्रियो यतो निरोध कल्पायां आज्ञायां दुःखंच सति अवसरस्य किं भूतो भवतीत्याह तुच्छ एगिलाइ तुच्छो
रिक्तः सचद्रव्यतो निर्वर्त्तनो घटादिर्वाजलादिरहितो भावतो ज्ञानादिरहितः ज्ञानादिरहितो ह्दिक चित्त्वं शीतिविषये केन चित्पट्टे परि
ज्ञानात् ग्लायति वक्तुं ज्ञानसमन्वितो वाचारितरिक्तः पूजासत्कारभयात् शुद्धमार्गप्ररूपणावसरे ग्लायति यथावस्थितं प्रज्ञापयितुं तथा

हिप्रवृत्तसंनिधिः संनिधिनिर्दोषतामाचष्टे एवमन्यत्वापीति वस्तुकपायमहाविषगदकल्प भगवदाज्ञोपजीवकः समुपसुमुनिर्भवत्यरि
 क्लोलावतिचवक्तुं यथावस्थितवस्तु परिज्ञानादनुष्ठानाच्च आहचएसवीरेपसंसिते एपइतिसुवसुमुनिर्ज्ञानाद्वरितो यथावस्थितमार्ग
 प्ररूपकोवीरः कर्मविदारणात् प्रशंसितः ज्ञातः अव्येदलोगसंजोगं स एव भगवदाज्ञासुवर्तकोवीरोऽत्येति अतिकायतिकंलोकसंयो
 गंलोकैनाऽसंयतलोकेन संयोगः संयतलोके न संयोगः संबंधोममत्वकृतसमत्येति अथवालोकोवाह्योऽभ्यंतरयवाह्यो धन हिरण्यमाता
 पितादिः आतरस्तुरागद्वेपादिस्तत्कार्यं चाष्टप्रकारं कर्मतेन सार्द्धं संयोगमत्येति लंघयति एसणा एषु च त्रिति योऽंलोकसंयोगातिक्रमः ए
 पन्यायः एससन्नागोऽमुसुक्षणा मयमाचारः प्रोच्यते सडु पदेशात्स्यादेतत्किंभूतोऽसौ उपदेशः इत्यत आह लंघयति पवेदितं यदु दुःखं दुःखका
 रणं वा कर्मसंयोगात्मकं प्रवेदितं तीर्थक्षेत्रावेदितं इच्छास्मिन् संसारे मानवानां जंघनांततः किंतस्य दुःखस्यानात लक्षणस्य कर्मणो वा
 कुशलो निपुणोऽधर्मकया लब्धिसंपन्नाः स्वसमयपरसमयविदः उद्युक्तविहारिणो यथावादिन स्याकारिणो जितनिद्रा जितेंद्रियाः देशका
 लादिकमज्ञाः ते एवं भूताः परिज्ञाः परिज्ञासुपादानकारण परिज्ञानं निरोधकारण परिच्छेदं च उदाहरंति तत्र परिज्ञाप्रत्याख्यानपरि
 ज्ञाचपरिहरंति परिहारं यंतिकिंच दूतिकम्पपरिष्ठाय सवसोजेअणन्नदंसी सेअणन्नरामेजेअणन्नरामे अणन्नदंसी जहापुन्रस्य
 कत्यति तहातुच्छस्यकत्यतिजहातुच्छस्यकत्यतितहापुणस्यकत्यति अविग्रहणे अणाइयमाणे एत्वं पिजाणसेवन्ति गत्यिकेचं पुरिसेकंचणए
 सवीरेपसंसिते जेवद्वेपडिमोयएउड्डं अहंति रिचं दिसासुसेसवओसवपरिणाचारीनलिप्यतीक्ष्णपदेसगवीरेसेमेहावीजेअणुग्घायस्य
 खेयस्य जेयवंधएमोखमन्ने सीकुसलेपुण्णोवद्धे गोमुक्के सेज्जं आरभेजं चणारभे अणारहं चन आरभेकणं परिणायलोगसन्नुसवसो
 उद्दे सोपासगस्सनत्यिवालेपुण्णिहे कामसमणुखे असमियदुक्खेदुक्खीदुक्खाणमेव आवहं अणुपरिअट्टइत्ति वेमिलोगविजयस्य ह्यो उद्दे सो
 लोगविजयं सम्मत्तं इतिकम्पपरिष्ठायन्ति इति पूर्वप्रकांत परामर्शको यत्तत्तुः खंप्रवेदितमनुष्ठानां यस्य च दुःखस्य परिज्ञा कुशला उदाह
 रन्ति तत्तुः खंकर्मकृतं तत्कर्माष्टप्रकारं परिज्ञायनदात्रवहाराणि च ज्ञानप्रत्यनीकतया ज्ञानावरणीयमित्यादि प्रत्याख्यानपरिज्ञया
 प्रत्याख्यायतदात्रवहारेषु सर्वशः सर्वप्रकारैर्गति क करणविकरूपेन वर्तते जेअणन्नदंसी अन्यत्तुद्रुंशीलमस्येत्यन्यदर्शी न अन्यदर्शी
 अनन्यदर्शी यथावस्थितपदार्थद्रष्टा कथैवंभूतोयः सस्यदृष्टिर्मानैर्द्रु प्रवचनाविर्भूत तत्त्वार्थोयश्चानन्यदृष्टिः सोअनन्यरामो मोक्षमार्गो
 दन्यतनरमते हेतुहेतुमद्भावे सूत्रं लगविमुभाह जेअणन्नरामे यच्च भगवदुपदेशादन्यत नरमते सोऽनन्यदर्शी तदेवं सस्य कृत्वस्वरूपमा
 ख्यातं कथयन् चारत्तादृष्टः कथयतीति दर्शयति जहापुणस्यकत्यति तीर्थकरणधराचार्यादिना यथायेन प्रकारेण पुण्यवतः सुरेश्वरचक्र
 वर्त्तिमंडलीकादेक्यते उपदेशो दीयते तथा तेनैव प्रकारेण तुच्छस्य द्रमकस्यापि काटहारादेः कथ्यते अथवा पूर्णजातिकुलरूपानुपेत
 तद्विपरीतस्तुच्छो विज्ञानवान्वाचापूर्णः ततोऽन्यस्तुच्छः उक्तश्च ज्ञानैश्वर्यधनोपेतो जात्याच्चयवान्वितः तेजस्वीमतिमान्ख्याताः
 पूर्णस्तुच्छो विपर्ययाः एतदुक्तं भवति यथा द्रमकादेस्तदनुग्रह बुद्ध्याप्रत्युपकार निरपेक्षकथयति एवञ्च कवर्त्त्यादेरपि यथाचक्रकवर्त्त्यादे
 कथयत्यादरेण संसारोत्तरणहेतुं एवं द्रमकस्यापि अतत्र च निरीहता विवक्षितानपुनरयं नियमः एकरूपतयैव कथनीयं तथा हि यो यथा
 वदति तस्य तथा कथ्यते बुद्धिस्तो निपुणं स्थूलबुद्धे स्वन्यथा रात्रश्च कथयता तदभिप्राय मनुवर्त्तमानेन कथनीयं किमसौ अभिगृहीत
 मित्यादृष्टिः अनभिगृहीतो वा संशीत्यापन्नो वा अभिगृहीतोऽपि कुतीर्थिकैर्बुद्ध्याहितः स्वतएव वा तस्यैवंभूतस्य यद्येवं कथयेत् यथा
 दशसूतसमचक्षी दशचक्रिसमोच्चजः दशध्वजसमोवेश्या दशवेश्यासमोदृपः १ तद्वक्तिविषयद्रादिदेवता चरित्रकथने च कदाचिदसौ
 प्रहंपसुपगच्छेत् द्विदृष्ट एतद्विदधात् अविग्रहणे अणाइयमाणेति अपिसंभावेन आस्तां तावद्वाचा तर्जनं अनाद्रियमाणो हन्यादपि
 इत्यादिअविधि कथानइहैव तावद्वाचा आसुष्मिकोऽपि न कश्चिद्गुणोऽस्तीत्याह च इत्यं पिजाणसेवन्ति गत्यिसाधोः परहितार्थधर्मकथां
 कथयन्तस्मावत्पुण्यमस्ति प्रहंपदमज्ञात्वा अनंतरोपवर्त्तित स्वरूपकथने अत्रापि धर्मकथायामपि अत्रैव पुण्यमित्येतन्नास्ति इत्येवं जानीहि
 स्यादेतत्कथं तर्हि धर्मकथाकार्या इत्युच्यते केचं पुरिसे कश्चण एयोहि वस्येद्विषयो विषयविषयपराङ्मुखः संसारोद्दिग्गमना वैराग्याकथयमा

गृह्यदशोर्ध्वं चरति तेनाचार्यादिना धर्मकथकेनासौ पर्यालोचनीयः कोयंपुरुषोमिथ्यादृष्टिः उत्भद्रकः केन चाभिप्रायेणायं चरति कश्चदेवताविशेषं ततः किमनेन दर्शनमाश्रितं इत्येवमालोच्य यथायोग्यमुत्तरकालं कथनीयं एतदुक्तं भवति धर्मकथाविधिज्ञो हि आत्मना परिपूर्णः श्रोतारमालोचयति द्रव्यतः क्षेततः किमिदं क्षेत्रं बौद्धैर्भागवतैरन्यैर्वीतज्जातीयेः पार्श्वस्थादिभिर्वैतर्गै रचिभिर्वाभावितं कालतोदुःखमादिकं दुर्लभद्रव्यकालं वा भावतो रक्तद्विष्टमध्यस्थभावापन्नं एवं पर्यालोच्य यथासौ दुष्यते तथारधर्मकथाकार्या एवमसौ धर्मकथायोग्या अपरस्य त्वधिकार एव नास्ति उक्तञ्च जोहे उवाच यत्कथं मिहे उओ आगमेय आगमिओ सो समय पणवओ सिद्धं तविराहओ असो । य एवं धर्मकथाविधिज्ञः स एव प्रशस्ता आह च एसवीरेप संसिते यो हि पुण्यापुण्यवतो धर्मकथा समदृष्टिर्विधिज्ञः श्रोतविवेचकः एषोऽनंतरोक्तो वीरः कर्म विदारकः प्रशंसितः स्थापितः किंभूतो भवतीत्याह ह्येव ह्ये पडिमोय ए यो हि अष्टप्रकारेण कर्मेणास्ते हादिनि गडेन वा वद्धानां जन्तूनां प्रतिमोचको धर्मोपदेशदानादिना सर्वतीर्थकरणधर आचार्यादिर्वा यथोक्तधर्मकथाविधिज्ञः कपुन र्व्यवस्थि

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

मुनिः मोक्षगमनायोग्यः सचक्रुतो भवत्यनाज्ञया तीर्थकरोपदेशश्चून्यः स्वैरीत्यर्थः किमत्र तीर्थकरोपदेशे दुःकरं येन स्वैरित्वमभ्युपगम्यते तदुच्यते उद्देशकादेरारभ्य सर्वं यथासंभवमा योज्यं तथा हि मिथ्यात्वा मोक्षिते लोके सस्वोद्भुं दुःकरं त्रेष्वात्मान मध्यारोपयितुं रत्यरतीनिग्रहीतुं शब्दाद्विषयेष्विष्टानिष्टेषु माध्यस्थ्यतां भावयितुं प्रांतरुक्षाणि भोक्तुमेवं यथोद्दिष्टया मौनीन्द्राज्ञया असिधारकत्वादाङ्करं सञ्चरितुं अतुकूलप्रतिकूलान्यनानाप्रकारानुपसर्गान्सोदुमसहने च कर्मोदयोऽनद्येतीतकाल सुखभावात्तत्कारणं जीवो हि स्वभावतो दुःखभीरु निरोध सुखप्रियोऽतो निरोधकल्पायामाज्ञायां दुःखं च सत्यवसंयं किंभूतो भवतीत्याह तुच्छ एद्वत्यादितुच्छोरित्तः सचद्रव्यतो निर्धनो घटादिर्वा जलादिरहिते भावतो ज्ञानादिरहितो हि क्वचित् सौति विषये केनचित्पृष्टे परिज्ञानात् ग्रायति वक्तुं ज्ञानसमन्वितो वा चारितरित्तः पूजासच्छारभयाच्छुद्ध मार्गप्ररूपणावसरे ग्लायति यथावस्थितं प्रज्ञापयितुं तथा हि प्रवृत्तसन्निधिः संनिधिनिर्दीपतामाचष्टे एवमन्यतापि इति यस्तु कपायमहा विषगदकल्प भगवदाज्ञोपजीवकस्य वस्तुसु निर्भवत्यरित्तो न ग्लायति च वक्तुं यथावस्थित वस्तुपरिज्ञानादनुष्ठानाज्ञाह च एस इत्यादि एष इति सुवस्तु निर्ज्ञानाद्यरित्तो यथावस्थितमार्गप्ररूपको वीरं कर्म विदारणात् प्रशंसितस्तद्विदैः स्थापित इति किञ्च अवेद्वत्यादि स एव भगवदाज्ञानुवर्त्तको वीरोत्येत्यतिका मतिवत् लोकसंयोगं लोकेनासंयत लोकसंयोगः संवंधो ममत्वकृतस्मृत्येत्यधवा लोकोवाह्योऽभ्यन्तरस्य तत्र वाह्यो धनहिरण्यमातापितादिरांतरस्तु रागद्वेषादिस्तत्कार्यं वाष्टप्रकारं कर्म तेन साङ्गसंयोगमत्ये तिलं वतीत्युक्तं भवति यद्दिना मेवं ततः किमित्याह एस इत्यादि योऽयं लोकसंयोगातिक्रम एष न्याय एष सन्मार्गो सुसुक्ष्णामयसाचार प्रोच्यते भिधीयते अथवा परमात्मानं मोक्षं नयतीति ह्यं दसत्वात्कर्त्तरि धनन्यायः यो हित्यक्त लोकसंयोग एष एतव परात्मनो मोक्षस्य न्यायः प्रोच्यते मोक्षप्रापकाभिधीयते सदुपदेशात् स्यादेतत् किंभूतो सावुपदेश इत्यत आह जंडुक्खमित्यादियदुदुखं दुःखकारणं कर्मलोकसंयोगात्मकं वा प्रवेदितं तीर्थं कृद्गिरावेदित इहास्मिन् संसारे मानवानां जहनाततः किंतस्य दुःखस्यासातलक्षणस्य कर्मणो वा कुशला निपुणाधर्म कथालब्धिसंपन्नाः स्वसमयपरसमयविद उद्यत्तविचारिणो यथावा दिनस्तथाकारि योजितनिद्राजितेन्द्रिया देशकालादिकमज्ञास्त एव भूतो परिज्ञासुपादानकारणपरिज्ञानं निरोधकारणपरिच्छेदं चोदाहरंति च परिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च परिहरति परिहारयंति च किञ्च इति कर्म इत्यादि इति पूर्वप्रकांत परामर्शको यत्तदुदुःखं प्रवेदित मनुजानां यस्य च दुःखस्य परिज्ञा कुशला उदाहरन्ति तदुदुःखं कर्म कृतं तत्कर्माष्टप्रकारं परिज्ञाय तदाश्रवहाराणि च तद्यथाज्ञावप्रत्यनीकतया ज्ञाना वरणीयमित्यादि प्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रत्याख्यायतदाश्रवहारे पुच सर्वशः सर्वैः प्रकारैर्योगतिककरणतिकरूपैर्नवर्त्तत अथवा सर्वशः परिज्ञाय कथयति सर्वशः परिज्ञानञ्च केवलिनो गणधरस्य चतुर्हंशपूर्वविदो वा यद्दिवा सर्वशः कथयति आक्षेपणाद्याचतुर्विधया धर्मकथा कथयति सा च कीदृक्त्वे त्यादिजे इत्यादि अन्यदुद्गुं शीलमस्येत्यन्यदर्शयस्तथानासावनन्यदर्शयथावस्थितं पदार्थद्रष्टा कश्चैवंभूतोयः

सम्यग्दृष्टिर्मानोऽप्रवचनाविभूत तत्त्वार्थोपधानन्यदृष्टिः सोनन्यारामोभोचमार्गादन्यत्र नरमतेहेतुहेतुमद्भावेनसूत्रंलग्नितुमाह
जेइत्यादि यत्रभगवदुपदेशान्यत्र नरमतेसोऽन्यदर्शोयच्चैवंभूतः सोऽन्यत्रनरमत इत्युक्तञ्च शिवमस्तु कथास्ताणां वैशेषिकपटितंत्वौ
ज्ञानां येषांतुर्विहितत्वाङ्गवत्यनुरज्यते चेतइत्यादि तदेवंसम्यक्त्वस्वरूपमाग्यातं कथयंचारक्तद्विष्टःकथयतीतिदर्शयति जज्ञापुण्यम्
इत्यादि तीर्थेकरगणधराचार्यादिना येनप्रकारेणपुन्यवतः सुरेश्वरचक्रवर्त्तिमण्डलीकादेः कथ्यतेउपदेशोद्रीयते तथातेनैवप्रकारेण
तुच्छस्यद्रमकस्य काटकारकादेःकथ्यते अथवापूर्णेजातिबुलरूपाद्युपेत संहिपरीतस्तुच्छा विज्ञानवानवाचापूर्वा सतोण्यस्तुच्छ
त्युक्तञ्च ज्ञानैश्वर्यधनोपेतो जात्यवयवत्वान्वितः तेजस्वीमतिमान्ग्यातः पूर्णस्तुच्छोविपर्ययात एतदुक्तंभवति यथाद्रमकादेःमदनुग्रह
बुद्ध्याप्रत्युपकारनिरपेक्षः कथयत्येवं चक्रवर्त्त्यादेरपि यथावाचक्रवर्त्त्यादेकथयत्वादरेण संसारोत्तरणहेतुमेव नितरस्याप्यत्रच निरी
हताविवक्षितान पुनरयंनियमएकरूपतयैव कथनीयं तथाहि योयथाबुध्यते तस्यतथाकथ्यते बुद्धिमतोनिपुणं श्रुतबुद्धेस्त्वन्यापति
राजश्चकथयता तदभिप्रायमनुवर्त्तमानेन कथनीयं किमसावभिगृहीत मित्यादृष्टिरनभिगृहीतोवा संसीत्यापन्नोवा अभिगृहीतोऽपि
कुतीर्थिकैर्व्यूढग्राहितः स्वतएववातस्य चैवंभूतस्ययद्येवं कथायद्यवादगच्छनासमंचक्रं दयचक्रमसोभजः दगभजसमोवेष्टा दगवेष्टा
समोदपः तद्वक्तिविषय रुद्रादिदेवतादाभवन चरितकथनेच मोहोदयान्तयाविध कर्मादयेकदाचिदसौ प्रहेपमुपगच्छेद्विष्टैतद्विष्टा
दित्याहच अविष्टइत्यादि अपिसंभावनेआस्तां तावद्वाचातर्जन मनाद्रियमाणोहत्यादपि चयच्चादन्यदप्येवंजातीयं कोधाभिभूतोऽंक
यादिना ताडयेदित्युक्तञ्च तत्त्ववयणिष्ट वर्णबंधणनिच्छुभगकडगमट्टोवा णिविसयंचनरिंदोकरेण संघपिमोकुट्टो तथातत्त्वत्रिकोपास
कोनंदबलात् बुद्धोत्पत्तिकथानकाद्वागवतोवा भक्तिगृहोपाख्यानार्द्रोहोवा पेढालपुवसत्यसुमा व्यतिकराकर्ष नात्प्र हेपमुपगच्छेद्रम
ककाणकुण्डादिर्वा कथितमेवोद्दिश्य धर्मफलोपप्रर्गनेनेत्यवमविधि कथनेनेचैव तावद्वाधामुष्मिकोऽपि नकश्चिद्गुणोऽस्तीत्याहच
इत्यमित्यादि सुमुञ्चोःपरहितार्थं धर्मकथांकथयतस्तावत्पुण्यमस्ति परंपदमविदित्वानंतरोपवर्त्तित स्वरूपकथने अत्रापिधर्म कथयोमपि
त्रेयः पुण्यमित्येतन्नास्तीत्येवंजानीहि यद्विवासौराजादिरना द्रियमाणसंसाधुं धर्मकथमपिहत्यात् किमित्याह एतत्पिइत्यादि यद्य
दसौपश्रुवधतर्पणादिकं धर्मकारणमुपन्यस्यति तत्तदासौधर्म कथि कोऽत्रापिधेयोनविद्यत इत्येवंप्रतिहन्ति यद्विवायज्जत विधिकव
नंतवतलेदमुपतिष्ठति अत्रापिधेयोनास्तीति तथाह्यजरकोविद परंपदिपचहेतु दृष्टाननादृत्य प्राकृतभाषया कथनमपविधिरितर
स्यावान्ययेति एवंप्रवचनस्य हीलनेवकेवलं कर्मबंधधनपुनःत्रेयः विधिमजानानस्य मौनमेवत्रेयइत्युक्तञ्च सावज्जणवज्जणेवचणाणं
जोणयाणइविसेसं वोत्तुंपितस्मण्णसं किमंगपुणदेसणंकाउं स्यादेतत्कथंतर्हि धर्म कथाकार्येत्युच्यन्ते केचंदित्यादि योहिबुद्धेद्रियो
विषयपराङ्मुखः संसारोद्विग्नमना वैराग्याकथ्यमाण हृदयोधर्मं दृच्छति तेनाचार्यादिना धर्म कथिकेनासौ पर्यालोचनीयः
कोऽयं पुरुषोमित्यादृष्टरुतभद्रकः केनवागयेनायं दृच्छति कच्चदेवताविशेषतः किमनेनदर्शनमाश्रित मित्येवमालोच्य यथायोग्यसु
त्तरकालकथनीय सेतदुक्तंभवति धर्मकथाविधिक्षोक्त्यात्मना परिपूर्णःओतारमोचयति द्रव्यतःजेततः किमिदं जेतं तच्चनिकेर्भागवतै
रन्वेवंतज्जातीयैः पाशंस्यादिभिर्वीर्यं रुचिभिर्वाभावितं कालतोदुःखमादिकं कालंदुर्लभद्रव्यकालं भावतोऽरक्तद्विष्टमध्यस्य भावसंप
न्नमेवंपर्यालोच्ययथायथासौबुध्यतेतथातथाधर्म कथाकार्यैर्मसौधर्मकथायोग्योऽपरस्यत्वधिकारएवनास्तीत्युक्तञ्चजोहे उवाचपक्खं सिद्धेउ
उआगमेयआगमिउसोत्तमयपण्वउ सिद्धतविराहउआणायएवंधर्म कथाविधिक्षःसएवप्रगलइत्याहचएसइत्यादियोहिपुण्यापुण्यवतो
र्द्धम कथासमदृष्टिर्विधिक्षःओतविदेचकएपोऽनंतरोतो वीरःकर्मविदारकःप्रसंसितःस्त्राधितःकिंभूतयथाभवतीत्याहजेवहे इत्यादियोह्य
दप्रकारेण कर्मणाम्नेहादि निगडेनवावद्धानां जन्तूनांप्रतिमोचको धर्मकथोपदेशदानादिना सचतीर्यकज्ञगणधर आचार्यादिर्वाययो
क्तधर्म कथाविधिज्ञइति कपुनर्यवस्थितान्जंल्लोचयतीत्याह उड्डंइत्यादि ऊर्ध्वंज्जोतिष्कादीनधोभवनपत्यादीनतिर्यगदिक्षुःमनुष्या
दीनितिकिञ्च सेसयउइत्यादि सद्वितीरोद्धप्रतिमोचकः सर्वतःसर्वकालं सर्वपरिज्ञयाहिविधवापि चरितुंशीलमस्येति सर्वपरिज्ञा

मोचएउडुंअहंतिरियं दिसासु सेसव्वओसव्वपरिखाचारो णलिप्पतीकणपदेण वीरेसेमेहावीजेअणु
ग्घायणस्सखेयसो जेयवंधमोक्खमसो सी कुसलेपुण्णोवद्वेणोसुक्के सेज्जंचआरंभेजंचणारभे अणा
रइंचणआरभेकणंकणंपरिखायलोगसखं च सव्वसोउहे सोपासगस्सणत्थिवाले पुण्णिहेकामसम
णसो असमितदुक्खेदुक्खोदुक्खाणमेवआवट्टं अणुपरिचट्टइत्तिवेमिसुत्ताअसुणीसुणिणोसययंजाग

भाषा

उडुंऊर्द्धज्योतिपीवैमानिक अधोभुवनप्रत्यादिक तथातिरछो मनुष्यादिकतेहनेबंधनयकीसूकावे तथावलीतेकेहवोकेसेसव्वओ
कहतातेसर्वकाले सर्वपरिज्ञाविशिष्टज्ञानतेणेसहितके तैकोणगुणपामे नलिप्पतीक०कणपदकहतांहिंसानोठाम तेणेनलीपाइएता
वतातेहनेहिंसालागेनहीं एहवोवीरवलीतेमेधावी पंडितजेअणकहताकर्म तेहनो उद्घातनटालिवो तेहनेविषे निपुणतथावलीजेबंध
अनेमोक्षतेहनो अन्वेपीगवेपणहारतेमेधावी जेकृद्गस्यएहवोकेवलीनोस्योंकहिवो तेकहेके कुसलेपुण्णइहाकुशलशब्दिइंधातियाकर्म
नाक्षपावणहारतीर्थंकर अथवासामान्यकेवलीकहवाइ कृद्गस्यकर्मवद्धमोक्षनो अर्थोतेहनाउपायगवेपे अनेकेवलीवातिकर्म नाक्ष
ययकीवाधोनथी सूक्ष्मोपुणनथी तथासेजंचतेकुशलजे आरंभेश्येपकर्मस्वपाविवानो उपायसंयमानुष्ठान तथावलीजेमिथ्यात्वअविर
त्यादिकआरंभेनहीं एनकरे तथाअणारइ कहताजेकेवलीइ अनाचीर्णतेकृद्गस्य आरंभेनहीं एतलेकेवलीइ आचस्यो तेकृद्गस्यआ
चरेअनेअनाचस्यो आचरेनहीं तेनामलेइकहेके कृणंकृणंकहतां जिहांजिहाहिंसाऊपजे तेस्थानकज्ञपरिज्ञाइंजाणी प्रत्याख्यान
परिज्ञाइ पञ्चस्त्री लोकसंज्ञाआहारादिजाणी सर्वप्रकारेकरी परिहरेएहवानेफलकहेके प्रासकहतायथास्थितपदार्थनादेखणहारने
उद्देशकहतानरकादिगतिभ्रमणनथी जेएहयकी विपरीततेहने अवगुणदेखाडेके वालअज्ञानपुणनिहेकहतास्त्रे हसहित तिणिकार
णिकामाभिलाषी जिणिकारणिकामाभिलाषी तिणिकारणि असमितदुक्खेतेदुक्खयकी शमेनही तेहभणीदुक्खीऊं तोअनेकषणा
दुक्खनाआवर्त्त तिहापरिवर्त्तेवलीरपरिभ्रमणकरे घणोसंसारवधारे श्रीसुधर्म स्वामिकहेके जिमश्रीभगवंतसमीपिसंभल्योतिमऊं
कऊं कुं इतिलोकविजयाध्ययनेपठोद्देशकः समाप्तस्त्वमाप्तौ समाप्तलोकविजयाध्ययनं द्वितीयं २ द्विवेत्तीजोअध्वयनप्रारंभियेके
लोकविजयाध्ययनिचारित्वियाने विषयकयायजीप्रिवाकह्या ईशेजेचारित्वियाने अनुकूलप्रतिकूलपरीसहऊपजे तेसम्यक्सहिवा एह
वोभावकहीस्ये तेहनाउद्देशक तिहापहिलेउद्देशे भावनिद्राइ जेसूता तेहनादोषकहीस्ये बीजेउद्देशे भावनिद्राइ सूताजेदुक्खपा
मेतेकहीस्ये तीजेउद्देशे एकलेदुक्खिसस्ये संयमानुष्ठानविना अमणनधाइइस्यो भावकहीस्ये चोयेउद्देशेकपायछांडिवा तेहनेछांडि
वेमोक्षपामिये एभावकहीस्ये द्विवेप्रथमोद्देशकप्रारंभियेके सूत्रं सुत्ताअक० सुप्तामिथ्यात्वाज्ञानमयमोहनिद्राव्याकुलाः असुनचोमि
थ्याहसततंभावसुप्ताः सद्विज्ञानानुष्ठानरहितत्वात् सुनयस्तुसद्वोधोपेता मोक्षमार्गादचलं तस्सेसदाजाग्रति हिताहितप्राप्तिपरिहा
रं कुर्वते येतुसुप्तास्ते अज्ञानोदयाद्भवन्ति अज्ञानंचमहादुःखं दुःखं च जंदनामहिता येतिदर्शयति लोकेपट्जीवनिकायेजानीहि
दुःखंदुःखहेतुत्वादज्ञानं तदहितयनरकादिभवव्यसनोपरिपाताय इहलोकेवधबंधशारीरपीडायैजायते इत्येतज्जानीहि तथाचसम
यंआचारमनुष्ठानं लोकस्वप्राप्तिगणस्वज्ञात्वा अतपट्जीवनिकायलोके शश्वोपरतइत्यारंभादुपरतइत्यर्थः समुनिः यस्मै तेशब्दारूपा
गन्धारसाः स्पर्शाः अभिरुमन्वागताभवन्ति सलोवांजानातिइतिकोऽर्थः एतेषुशब्दादिषु इष्टेपुनरागसुपयाति अग्निष्टेष्टेवमिति सुत्ता
कहतांमिथ्यात्वअज्ञानरूपमोहनिद्राइसूता तेअसुनिमिथ्याहठीजाणिवा जेसुनितत्वज्ञाननाजाण सुक्तिमार्गनागवेपकतेसदानिरन्तर
जागेहितसमाचरे अहितपरिहरे यद्यपिरात्रिनीतीजीपोरसिद्धनिद्राकरे तथापिभावनिद्राने अभावितेजागताइजकहिये हिजेजेसु
तातेअज्ञाननेउद्देशे तेअज्ञानजजीवने महादुक्खेएहवोकेहेके लोगंसिजाणक० अहोशियलोकपट्जीवनिकायरूपतेहनेविषेजेदुःख

दीपिका टीका ।

तान्जन्तून् मोचयतीत्याह उद्ध' अहंतिरियं ऊर्ध्वं ज्योतिष्कादीन् च धो भवनपत्यादीन् तिर्यदिक्षु मनुष्यादीन् मोचयति सेसव्यथोमेइति वीरोवह्नप्रतिमोचकः सर्वतः सर्वकालं सर्वपरिज्ञावाहिविधयापि चरितुं शीलमस्येति सर्वपरिज्ञाचारी विशिष्टं ज्ञानान्वितः सर्वसंवर चारित्र्योपेतो वा स एव भूतकंगुणमवाप्नोतीत्याह नलिप्येन नलिप्यते नावगुण्यते केन छण्यप्यदेण ज्ञगण्यदेन हिंसास्यदेन प्राण्युपमर्दं जनितेन कोसौ वीरः किमेतावदेव वीरलक्षणं उतान्यदप्यस्तीत्याह सेमेहार्वाजे अगुग्धावस्य खेयगं सेमेधावी बुद्धिमान् अगोद्धातनस्य खे दज्ञः अणतिअनेन चानुर्गतिक संसारमिति अणकर्मतस्योत्प्रावत्येन घातनमपनयनं तस्य तत्र खेदो निपुणः जेयबंधमोक्षमणो सी यच्च प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेश रूपस्य चतुर्विधस्यापि बंधस्यः मोक्षस्तदुपायो वा तन्मन्त्रेण विलोकयितुं शीलमस्येति बंधप्रमोक्षमन्त्रे पी सवीरः स किं छद्मस्यः आहोश्चित्केवली केवलिनो यथोक्त विशेषणासंभवात् छद्मस्यस्य ग्रहणं केवलिनस्तर्हि कावाचार्ता इत्युच्यते कुसलेणो ब्रह्मेणो कुक्षे कुशलोत्तरीयाघाति कर्मांशो विज्ञितः स च तीर्थक्षत्वामान्य केवलीवा छद्मस्यो हिकर्मणा ब्रह्मो मोक्षार्थी तदुपायान्वेषकः केवलीतु वातिकर्मक्षयान्नो ब्रह्मः भवोपग्राहिकर्मसङ्गावान्नो मुक्तः यद्वा च्छद्मस्य एवाभि धीयते कुशलोऽवाप्तज्ञानदर्शनचारितो मिथ्या तद्वा दशकपाद्योपग्रमसङ्गावात्तदुदयवानिवनवद्वोऽद्यापितत्सत्कर्मता सङ्गावान्नो मुक्त इत्यादि एवं भूतचकुशलः केवली छद्मस्यो वा यदाचीर्णं वा न् आचरति वान्तदपरेणापि सुसुक्ष्मा विधेयमिति दर्शयति सेजं च आरभेति सकुशलं यदारभते आरब्धवान् वा शेषकर्मक्षपणोपायं संयमा सुष्ठानं यत् नारभते मिथ्यात्वाविरत्यादिकं संसारकारणं तदारभ्य तव्यं अनारंभणीयं चेति संसारकारणस्य मिथ्यात्वाविरत्यादेः प्राणाति पातादि अष्टादशरूपस्य चैकांते निराराकार्यत्वात् तन्निषेधे च विधेयस्य संयमानुष्ठानस्य सामर्थ्याया तत्वात् तन्निषेधमाह अणारहं च णारंभे अणारब्धं अनाचीर्णं केवलिभिर्विशिष्टं सुनिर्भिरात्मा धुर्नारभेत् नो कुर्वात्यदाचीर्णं मोक्षागंतुं कुर्वात्यद्भगवताऽनाचीर्णं परिहा र्यंतन्नामग्राहमाह छण्यं परिणायक्ष्णं हिंसायां क्षणं न क्षणो हिंसनं येन येन प्रकारेण हिंसोत्पद्यते तत्तज्जपरिज्ञाया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानप रिज्ञया परिहरेत् किंच लोचस्य च सव्यसो लोकस्य गृहस्य लोकस्य संज्ञानं संज्ञया विषयाभिर्व्यगजनिता सुखेच्छापरिग्रहसंज्ञावंतो च ज्ञ परिज्ञाया ज्ञात्वा प्रत्याख्यान परिज्ञया परिहरेत् कथं सर्वशः सर्वैः प्रकारैः योगतिककारणतिकेयेत्यर्थः तस्यैवं विधस्य यद्योक्तगुणावस्थि तस्य धर्मकथाविधिज्ञस्य ब्रह्म प्रतिमोचकस्या कर्मोद्धात नखेदज्ञस्य बंधमोक्षान्वेषिण सत्प्रयव्यवस्थितस्य कुमार्गं निराचिकीर्णो हिंसाद्य षादशपापस्यानविरतस्य अवगतलोकसंज्ञस्य यद्भवति तद्दृश्येति उद्देशोपासगस्य गत्यि उद्दिश्य तेनारकादिव्यपदेशेन इत्युद्देशः सप श्यकस्य परमार्थं दृशो नास्ति न विद्यते इत्यादीन् च सूत्राणि उद्देशकपरिसमाप्तिं यातुं तृतीयोद्देशके व्याख्यातानितत एवार्थोऽवगंतव्यः आक्षेपपरिहारौ चेति तानि चाम्बुनि बालः पुनर्नेहः कामसममुज्जः अशमितदुःखदुःखानामेवावर्त्तं मनुपरिवर्त्तं ते इति परिसमाप्तौ ब्रवी मीतिपूर्ववत् उक्तः पष्ठोद्देशकः तत्त्वमाप्तौ च समाप्तं लोकविजयाध्ययनं इति श्री बृहत्स्वरतरंगच्छेत्रीजिनसमुद्रसूरिपट्टालंकारत्रीजि नहंससूरिविरचितायां श्री आचारांगदीपिकायां श्रीलोकविजयाध्ययनं द्वितीयं समाप्तं उक्तं द्वितीयाध्ययनं साप्रतंतृतीयमारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः श्रीलोकविजयाध्ययनप्रसिद्ध संयमव्यवस्थितस्य विजितकपायादि लोकस्य साधो कदाचित्प्रतिलोमानुलोमाः परीपहाः प्रादुःपन्ति तेऽविक्रतांतःकरणेन सस्यगोदव्याः इत्यनेन संबंधे नायातमिदमध्ययनं अस्यैव पूर्वोद्देशार्थाधिकारो लिख्यते तत्र प्रथमोद्देशके भावनिद्रया सुप्तानां सस्यग्विवेकरहितानां गृहस्थानां दोषा अभिधीयन्ते जाग्रता च गुणा कथ्यन्ते द्वितीये त एव भाव निद्रापन्ना यथादुःकुलमनुभवन्ति तथोच्यते तृतीये तु संयमानुष्ठानमन्तरेण दुःखसहनादेव केवलान्नश्मण इत्युच्यते चतुर्थोद्देशके तु कपायाणां वमनं कार्यं पापस्य कर्मणो भवोपग्राहि कर्मक्षयान्नो च य प्रतिपाद्यते इत्युद्देशार्थाधिकारः प्रोक्तः अयनामनिप्यन्ते निक्षेपे नाम शीतोष्णीयं अतः शीतोष्णयो किञ्चित्स्वरूपमाह सीयं परीसहंपमाय उवसमविरई सुहृद्ग उहृद्ग परीसहतवुष्म कसाय रोगा वयारई दुकुं १ शीतमिति भाव शीतं तत्वे च जीवपरिणाम स्वरूपं गृह्यते सचायं परिणामः मार्गाच्च वननिर्जरार्थं परिपोढव्याः परी

पञ्चाः प्रमादः कार्यः शैथिल्यं शीतलविहारिता उपशमो मोहनीयोपशमः सचस्यक्तदेशविरति सर्वविरतिलक्षणः उपशमत्रेण्यान्त्रि
तोवा शीतलचयोवाविरतिः प्राणातिपातादि विरत्युपलक्षितः सप्तदशविधासंयमः सुखंचसातावेदनीयाविर्भूतं एतत्सर्वंपरीपहप्रमा
दादिशीतं स्त्रीपरीपहसत्कार परीपहौशीतौभावमनोनुकूलत्वात् शेषास्तुविंशतिः परीपहाउष्णा मनसाप्रतिकूलवाष्वात् उष्णश्च
परीपहा पूर्वव्यावर्णितस्वरूपा तपसिउद्यमो यथाशक्तिहादशप्रकारतपोनुष्ठानं कपायाकोषादयः शोकः इष्टाप्रप्तिविनाशोद्भवव्याधि
वेदः स्त्रीपुंनपुंसकवेदोदयः अतिमोहनीयविपाकाच्चित्ता दौष्यं दुःखं वासातवेदनीयोदयात् इत्येतानि परीपहादीनि पीडाकारित्वा
दुष्णमिति इत्यादिशीतोष्णभावानिह प्रतिपादितत्वात् शीतोष्णीयाध्ययनं गतोनामनिष्पन्नो निक्षेपः सांप्रतं सूत्रानुगमे सूत्रसुच्चार
णीयंतच्चेदं सुत्ताचमुष्णीमुष्णिगो सययं जागरियन्ति लोगंसिजाणश्च हियायदुक्खं समयं लोगस्यजाणिता एत्यस्योवरए जस्सिमे
सहायस्वायरसाय गन्धायफासाय अभिसमणागयाभवन्ति इति सूत्रं अस्य चानंतरसूत्रेण संबोधवाच्यः सचावंइहदुःखीदुःखाना
मेवावर्त्तमनुवर्त्तते इत्युक्तं इहापिभावसुप्ताः अज्ञानिनोदुःखिनो दुःखानामेवावर्त्तमनुवर्त्तन्ते उक्तज्ञानातः परमहंसन्ये जगतोदुःख
कारणं यथाज्ञानमहारो गोदुरन्तः सर्वदेहिनाः सुत्ताचमुष्णी इहसुप्ताद्देहाद्रव्यतोभावतश्च ततो निद्राप्रमादापन्ना द्रव्यसुप्ताः भाव
सुप्तामिथ्यात्वाज्ञानमय महानिद्राव्यामोहिताः ततो ये सुनयो मिथ्यादृशः सततं भावसुप्ताः सद्विज्ञानानुष्ठानरहितत्वात् निद्रयानुभज
नीयाः सुनयस्तुसहोषोपेता मोक्षमार्गादचलंतस्ते सततमनवरतं जाग्रति हिताहितप्राप्तिपरिहारं कुर्वते अतो द्रव्यनिद्रोपगता अपिक्व
चित् द्वितीयपौरुष्यादौ सततं जागरूका एव तदेवं दर्शनावरणीय कर्मविपाकोदयेन क्वचित् स्वप्नपियः संविग्नो यतनवांच सदर्थनमोह
नीय महानिद्रापगमाज्जाग्रदवस्था एवेति येतुसुप्तास्ते अज्ञानोदयाद्भवन्ति अज्ञानञ्च महादुःखञ्च जन्तूनामहितायेति दर्शयति

शीलंगाचार्यकृत टीका

चारी विशिष्टज्ञानान्वितः सर्वसंवरचारित्रोपेतोवा स एव भूतः किं गुणमवाप्नोतीत्याह च शालिष्य इत्यादि न लिप्यते नावगुण्यते केन
क्षणपदेन हिंसास्पदेन प्राण्युपमर्दजनितेन क्षणुहिंसावामित्यस्यैतद्रूपं कोसौवीर इति किमेतावदेववीर लक्षणमुतान्यदप्यस्तीत्याह
समेधावी इत्यादि समेधावी बुद्धिमानो ह्योहातनस्य खेदज्ञः अणत्यनेन जन्तुअणश्चतुर्गतिकं संसारमित्यणंकर्म तस्योत्प्रावव्येन घात
नमपनयनं तस्य तत्तवाखेदज्ञो निपुणश्च ह हि कर्मक्षपणोद्यतानां सुसुक्ष्णायः कर्मक्षपणविधिज्ञः समेधावी कुशलो वीर इत्युक्तं भवति
किंवा न्यत् यद्व्यादियच्चप्रकृति स्थित्यनुभागप्रदेशरूपस्य चतुर्विधस्यापि बंधस्य यः प्रमोक्षस्तदुपायो वा तमन्वेष्टुं ह्यगचितुं शीलमस्येत्य
म्बोधीयश्चैवं भूतः सवीरोमेधावी खेदज्ञ इति पूर्वेण संबधः अणोहातनस्य खेदज्ञ इत्यनेन सुलोत्तरप्रकृतिभेदभिन्नस्य योगनिमित्तं यो
तस्य कपायस्थितिकस्य कर्मणो बध्यमानावस्थायां बद्धस्पृष्टनिषत्तनिकाचितरूपां तदपनयनोपायं च वेत्तीत्येतदभिहितं अनेन चापन
यनानुष्ठानमिति न पुनरुक्तदोषानुपगः प्रसजति स्यादेतज्जोज्जम णोहातस्य खेदज्ञो बंध मोक्षान्वेषको वाभिहितः स किं छद्मस्य आहोचित
केवली केवलिनो यथोक्तविशेषणासंभवात् छद्मस्य ग्रहणं केवलिनस्तर्हि कावात्तेत्युच्यते कुसलेत्यादि कुसलोऽप्यक्षीणघातिकर्मांशो
विवक्षितः स च तीर्थकृत्वा मान्य केवली वा छद्मस्यो हि कर्मणा बद्धो मोक्षार्थी तदुपायान्वेषकः केवली तु पुनर्धाति कर्म क्षयान्नो बद्धो भ
वोपग्राहिक कर्म सद्भावान्नो सुक्तं यद्विवाहस्य एवाभिधीयते कुशलोऽप्यज्ञानदर्शनं चारित्र्यमिथ्यात्वं द्वादशकपायोपशम सद्भा
वात्तदुदयवानिवन बद्धोऽप्यपि तत्त्वत्कर्म तासद्भावान्नो सुक्त इत्यादि एव भूतच कुशलः केवली छद्मस्योवा यदा चीर्णवाना चरति वान्
तदपरेणापि सुसुक्ष्णविधेयमिति दर्शयति सेजंच इत्यादि स कुशलो यदारभते आरब्धवान्वाशेष कर्मक्षपणोपायं संयमानुष्ठानं यच्च
नारभते मिथ्यात्वाविरत्यादिकं संसारकारणं तदारब्धव्य अनारंभणीयं चेति संसारकारणस्य च मिथ्यात्वाविरत्यादेः प्राणातिपाता
द्यष्टादशरूपस्य चैकांतेन निराकार्यत्वात्तन्निषेधच विधेयस्य संयमानुष्ठानस्य सासर्थायातत्वात्तन्निषेधमाह अणारब्धचेत्यादि अनारब्ध
मनाचीर्णं केवलिभिर्विशिष्टं सुनिर्भित्तन् सुक्ष्मनारभेत नो कुर्व्यादित्युपदेशो वच्च मोक्षांगनाचीर्णं तत्तुर्व्यादित्युक्तं भवति यत्तद्गव

दनाचीर्णं परिहर्तव्यं तन्नामग्राहमाह छण्छणमित्यादि क्षणहिंसायां क्षणनक्षणोहिंसनं कारणेकार्योपचारात्तेन प्रकारेण हिंसोत्प
 द्यते तत्तत्क्षपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया परिहरेद्यदि वा क्षणोऽवसरः कर्तव्यकालस्तं ज्ञात्वा क्षपरिज्ञया सेवनापरिज्ञया वाचरेदि
 तिकिञ्चलोयस्य इत्यादिलोकस्य गृहस्थलोकस्य संज्ञानं संज्ञापयामिष्वङ्गं जनितमुखेच्छापरिग्रहसंज्ञावाताक्षपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्या
 नपरिज्ञया परिहरे कथं सर्वपः सर्वैः प्रकारैः योगतिककरणतिके गोत्यर्थः तस्यैवं विषय यद्योक्तगुणावस्थितस्य धर्म कथाविधिज्ञस्य ब्रह्मप्रति
 मोचकस्य कर्मोद्घातनखेदज्ञस्य बंधमोक्षान्वेषिणस्तथ व्यवस्थितस्य कुमारगैरिचिकीर्षोहिं साद्यटादशपापस्थान विरतस्यावगत
 लोकसंज्ञस्य यद्भवति तद्दर्शयति उद्देशोऽइत्यादि उद्दिश्यते नारकादि व्यपदेशेनेत्युद्देशः सपश्यकस्य परमार्थदृष्ट्योर्न विद्यते इत्यादीनि च
 सूत्राण्युद्देशक परसमाप्तिवाचनतृतीयोद्देशके व्याख्यातानितत एवार्थोवावगंतव्य आक्षेपपरिहारौवेति तानि चाम्बुनिवाल पुनर्नेहः
 कामसमनुजः अशमितदुःखीदुःखानामेवावर्त्तं मनुपरिवर्त्तते इति परिसमाप्तीब्रवीमीति पूर्ववत् उक्तः पटोद्देशकस्तत्परिसमाप्तीचोक्तः
 सूत्रानुगमः सूत्रालापकनिष्पन्न निक्षेपश्च सत्त्वस्पर्शनिर्मुक्तिः सांप्रतं नैगमादयोनया स्नेह्यतन्वक्ष्येण प्रतिपादिता इति नेहप्रतन्वन्ते
 संक्षेपतस्तु ज्ञानक्रियानवद्वयांतर्गतत्वात्तेषां तावेव प्रतिपाद्येते तद्योरप्यात्मीयपक्षसावधारणतया मोक्षांगत्वाभावात् प्रत्येकंमित्या
 दृष्टित्वमतः पञ्चव्यवस्थारूपर सापेक्षतायटकार्या वाप्तिरवगंतव्येत्युपगम्यते समाप्तलोकविजयाध्ययनस्य टीकेति ग्रंथाग्रं २५०० उक्त
 द्वितीयमध्ययनं सांप्रतंतृतीयमारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधस्तत शस्त्रपरिज्ञायामस्यार्थाधिकारोभाषि यथाशीतोष्णयोरनुकूलप्र
 तिकूलपरीपहयोरतिसहनं कर्त्तव्यं तदधुना प्रतिपाद्यते अध्ययनसंबंधस्तु शस्त्रपरिज्ञोक्त महाव्रतसंपन्नस्य लोकविजयाध्ययन प्रसिद्ध
 संयमव्यवस्थितस्य विजितकपायादिलोकस्य सुसुप्तलोकदाचित्प्रतिलोमानुलोमाः परीपहाः प्रादुःपन्ति ते विकृतांतःकरणेन सम्यक् सोढ
 व्यादृत्यनेन संबन्धेनायातमिदमध्ययनस्य चोपकमादीनि चत्वार्य नुयोगद्वाराणि भवन्ति ततोपक्रमेथार्थाधिकारो अभिहित उद्देशाधिका
 रप्रतिपादनार्थं तु निर्युक्तिकारणाच्च पटमेदृत्यादि उद्देशमित्यादि प्रथमोद्देशके येषां अधिकारो यथाभावनिद्र्यासूप्ताः सम्यग्विवेक
 रहितताके असंयता गृहस्थाः तेषांच भावसुप्तानां दोषाश्च भिधीयन्ते जाग्रतांच गुणास्तद्यथा जरा मज्जु वा सोवणी एणरे इत्यादि द्वितीये
 तु त एवासंयता यथाभावनिद्रापन्ना दुःखमनुभवति तद्योच्यते तद्यथा कामेऽसुगृहाणि वयं करेन्ति तृतीये तु नञ्ज्ञेव दुःखसहनदेव
 केवलाच्छमणोऽकरणतयैव संयमानुष्ठानमंतरेणेत्यर्थः वक्ष्यति च सहिएदुःखमादाय तेणेषु पुट्टोणोच्छ एचतुर्थोद्देशके त्वयमधिकारो
 यथा कपायाणां वमनं कार्यं पापस्य वा कर्मणो विरतिर्विदुषो विदितवेद्यस्य संयमोऽज्ञैव प्रतिपाद्यते क्षपक्त्रेणि प्रकमाप्तकेवलं भवोप
 ग्रहि क्षयान्नोक्षेति गाथाद्वयार्थः नामनिष्पन्ने तु निक्षेपे शीतोष्णोर्निक्षेपं निर्दिदिचुराह णामंठवणो इत्यादि
 सुगमा तत्र नामस्यापनेनादृत्य द्रव्यशीतोष्णे दर्शयितुमाह दब्धे इत्यादि ज्ञशरीरभय शरीरव्यतिरिक्तं द्रव्यशीतं शीतगुणोपेतगुण
 गुणिगोरभेदाच्छीतकारणं वाच्यं द्रव्यं द्रव्यप्राधान्यात् शीतलद्रव्यमेवं द्रव्यशीतं हिमतु पारकरकाद्येवं द्रव्योष्णमपीति भावतस्तुद्देशा
 पुद्गलात्रितं जीवास्तत्र गद्याशकलेनाचटे तत्पुद्गलान्तरं भावशीतं तत्पुद्गलस्य शीतोष्णगुणस्य प्राधान्यविवक्षयेति एवंभा
 वोष्णमपि जीवस्तु शीतोष्णरूपोऽनेकविधो गुणस्तद्यथौदयिकादयः पद्भावास्तलौदयिणः कर्मोदयाविर्भूत नारकादिभवकपावो
 त्पत्तिलक्षण उष्णचौपशमिकाः कर्मोपशमावाप्तसंस्थक् त्वविरतिस्वरूपः शीतः चायिके पिशीत एव चायिकसंस्थक् त्वचारितादिरूप
 त्वादयवाशेप कर्मदाहान्यथानुपपत्तेरुच्यः शेषाश्चपिविवक्षातोद्विरूपा अपीत्यस्य च जीवभावगुणस्य शीतोष्णविवेकं स्त एव निर्युक्ति
 कारः प्रविकटयिपुराह सीयं इत्यादि शीतमिति भावः शीतं तच्चेह जीवपरिणाम स्वरूपं गृह्यते सचायं परिणामः मार्गाच्चयननिर्जरा
 र्थं परिपोढव्याः परीपहाः प्रमादः कार्यशैथिल्यं शीतलविचारता उपशमो मोहनीयोपशमः स च सम्यक्त्वदेशविरति सर्वविरतिल
 क्षण उपशमश्चेष्टान्त्रितोवांत तच्च योवतिविरतिरिति प्राणातिपातादिविरत्युपलक्षितः सप्तदशविधः संयमः सुखद्वसाता वेदनीय
 विपाकाविर्भूतस्तेव सर्वं परीपहादिशीतं उष्णश्च गद्याशकलेनाह परिपहाः पूर्वव्यावर्त्तित स्वरूपास्तपस्युद्यमो यथाशक्ति द्वादशप्रकार

तपोनुष्ठानकपायाः क्रोधादयः शोकद्वयाप्राप्तिविनाशोद्भव आधिभेदः स्त्रीपुंनपुंसकवेदादयः अरतिमोहनीय विपाकाच्चित्तदौस्थ्य
दुःखं वासातावेदनीयोदयादित्येतानि परिषदादीनि पीडाकारित्वादुष्णमिति गथासमासार्थः व्यासार्थन्तु निर्युक्तिकारः स्वतएवा
चष्टे तत्रपरीषदाः शीतोष्णयोर्द्वयोरप्यङ्गिता स्नानोमंदबुद्धेरनध्यवसायः संशयोविपर्ययोवास्या दत्तसदपनोदायमाह इत्यीदृश्यादि
गाथास्त्रीपरीषदः सत्कारपरिषदश्च द्वावप्येतौ शीतोभाष मनोनुकूलत्वाच्चेष्टास्तु पुनर्विशतिरुष्णाज्ञातव्याभवन्ति मनसःप्रतिकूलत्वा
दिति गथार्थः यदिवापरीषदाणां शीतोष्णत्वमन्यया आचष्टेजे इत्यादिगाथा तीव्रोदुःसहपरिणामः परिणतिर्वैपातितया यएवंभूताः
परिषदाः तेऽप्यायेतुमंदपरिणामास्ते शीता इति इदमुक्तं भवति येशरीरदुःखोत्पादकत्वेनोदीर्णाः सम्यक्सहनाभावाच्चाधिविधाविन
स्तेतीव परिणामत्वादुष्णाये पुनरुदीर्णाः शारीरमेवकेवलं दुःखमुत्पादयं महासत्वस्य नमानसंतेभावतो मंदपरिणामाः यदिवाये
तीव्रपरिणामाः प्रवलाविर्भूत स्वरूपास्तेऽप्यायेतु मंदपरिणामा ईपञ्चल्यमाण स्वरूपास्ते शीता इति यत्परीषदानंतरं प्रमादमुपन्यस्तं
शीतत्वेन यच्चतपस्युद्यमं इत्युष्णत्वेन तदुभयं गायवाचष्टेष्ममिजो इत्यादि षष्मैश्चमणधम्मैः प्रमादतिनोद्यमं विधत्ते अर्थेवार्थे
इत्यर्थो घनहिरण्यादिस्तत्र तदुपायेवा शीतल इत्येवंतं ब्रुवते आचक्षते उद्युक्तं पुनरन्यंततः संयमोद्यमान् कारणादुष्णमित्येवं ब्रवतेण
मिति वाक्यालंकार इति गथार्थः उपशमपदव्याचिख्यासयाह शीर्द्धभूत इत्यादिगाथा उपशमोहि क्रोधाद्युदयाभावे भवति ततश्च कपायो
न्युपशमात् शीतोभूतो भवति क्रोधादिष्वालानिर्वाणात् परिनिर्दोभो भवति च समुच्चये रागद्वेष पावकोपशमादुपशान्तः तथा क्रोधादिपरि
तापोपशमात्प्रह्लादित आपन्नसुखो यतोऽप्युपशान्तं कपाय एव भूतो भवति तेनोपशान्तकपायः शीतो भवतीत्येकार्थिकानि चैतानीति
गथार्थः अधुनाविरति पदव्याख्यामाह अभय इत्यादिगाथा अभयकरणशीलः केषांजीवानां शीतं सुखं तद्गृहं तदावास कोऽसौ संय
मः सप्तदशभेदो तो असौ शीतो भवति समस्तदुःखहेतुहं हो परमादेतद्विषयस्वसंयमोऽप्युष्णः एष शीतोष्णलक्षणः संयमासंयमयोः पर्यायो
न्योवा सुखदुःखरूपो विवक्षावशाद्भवतीति गथार्थः सांप्रतं सुखपदविवक्षायाह निष्ठाणसुखमित्यादिगाथा सुखं शीतमित्युक्तं तच्च सम
स्तद्वं हो परमादात्यन्तिकैकांतिकाना वारलक्षणं निरुपाधिकं परमार्थचिन्तायां सुक्तिसुखमेव सुखं नापरमेतच्च समस्तकर्मेपनापाभा
वाच्चेति मिति दर्शयति निर्वाणसुखमिति निर्वाणमशेषकर्मक्षयं स्तदवाप्तौ वाविशिष्ट कोशप्रदेशः तेन तत्त्वसुखं निर्वाणसुखमस्य
चैकार्थिकानि सातं शीतोभूतं पदमनावाधमिति इहापि संसारे यत्किञ्चित्वातावेदनीय विपाकोद्भूतं सातं सुखं तदपिशीतं मन आह्ला
दादेतद्विपर्ययं सुखदुःखं तच्चोष्णमिति गथार्थः कपायादिपदव्याचिख्यासयाह षष्म इत्यादिगाथा दह्यते परिपच्यते कोसौ तीव्रात्कटा
उदीर्णा विपाकानुभूतेन कपायायस्य सतथानकेवलं कपायादिना दह्यते शोकाभिभूतश्च इष्टवियोगादिजनित शोकलो भिभूतस्तिरोहित
शुभव्यापारो सावपि दह्यते तथोदीर्णा विपाकापन्नो वेदो यस्य स तथा उदीर्णवेदो हि पुमान् स्त्रीयं कामयते सापीतरं नपुंसकस्त्वमयमिति
तत्प्राप्तभावेकांचोद्भूता रतिदाहेन दह्यते च शब्दादिच्छाकामा अप्राप्तिजनितारम्भ प्रावकेन दह्यते तदेवं कपयोः शोको वेदादयश्च दाह
कत्वादुष्णः सर्ववासोऽनीयमटप्रकारं वा कर्मेष्णं ततोऽपि तद्दाहकत्वादुष्णतरं तदपि गथाशकलेन दर्शयत्युष्णतरं तपो भवति किमिति
यतः कपायादिकमपि दहति आदिशब्दाच्चेकादि परिग्रह इति गथार्थः येनाभिप्रायेण द्रव्यभावभेदभिन्ने परीषदप्रमादोद्यमादिरूपे
शीतोष्णे लगादाचार्य स्तमभिप्रायमाविः करोति शीतं षष्ममित्यादिगाथा शीतं चोष्णं च शीतोष्णं तयोः स्पर्शं संहत इति संबंधः शीतस्पर्शो
ष्णस्पर्शजनित वेदनामनुभवच्चात्तं ध्यानोपगतो भवतीति यावत् शरीरमनसोरनुकूलं सुखमिति तद्विपरीतं दुःखं वा परीषदकपाय
वेदशोकात् शीतोष्णभूतात्सह्यत इति तदेवं शीतोष्णादिसहः सन् भवेच्छमणोयतिः सदोद्युक्तश्च कतपः संयमोपशमे इति गथार्थः सांप्रत
मुपसंहारव्याजेन साधुना शीतोष्णाति सहन कर्तव्यमिति दर्शयति शीयाण्य इत्यादिगाथा शीतानि परीषदप्रमादोपशम विरतिसुख
रूपाणि यान्यभिहितानि उष्णानि च परीषदत उद्यमकपायशोक वेदारत्यात्मकानि प्रागभिहितानि तानि भिक्षूणां समुच्चृणां पोड
व्यानि न सुखदुःखयोर्वत्सकविपादौ विधेयो तानि चेवं समदृष्टिना सद्गन्ते यदिकामगरित्यागो भवतीति गथाशकलेनाह काला इत्यादि

गायार्थसुगमं गतोनामनिष्पन्नो निक्षेपः सांप्रतं सूत्रानुगमेस्त्रलितादि सुगोपितमग्रेपदेः पत्रातविकलं सूत्रमुच्चारयितव्यं तत्रेदं सुता
इत्यादिसूत्रं अस्य चानंतरसूत्रेण संबन्धो वाच्यः सचायमिह दुःखी दुःखानामेवावर्त्तमानु परिवर्त्तत इत्युक्तं तदिहापि भावसुता अत्रानि
नोदुःखीदुःखानामेवावर्त्तमानु परिवर्त्तत इत्युक्तं नातः परमहंसन्येजगतो दुःखकारणं यथाज्ञानमहारागोदुरंतः सर्वदेहिनामित्यादि
इह सुप्तादेषा द्रव्यतोभावतश्च तत्र निद्राप्रमादापत्ता द्रव्यसुप्ताभावसुप्तास्तु मिथ्यात्वज्ञानमय महानिद्राव्याप्तेऽहितास्ततो वेसुनयो
मिथ्यादृष्टयः सततं भावसुप्तामहिज्ञानानुष्ठान रहितवान्निद्रायामुभयनीया सुनयस्तु सहीषोपेता मोक्षमार्गादचलंतस्तौ सततमनवरतं
जाग्रतिहिताहितप्राप्ति परिहारं कुर्वन्ते अतो द्रव्यनिद्रोपगता अपि क्वचित् द्वितीयपौरुष्यादौ सततं जागुरुका एवेत्येव न सेव भावस्वापंजाग
रणं च विपर्ययित्य निर्युक्तिकारोगायाजगाद सुता इत्यादि सुप्ताद्विषाद्रव्यतोभावतश्च तत्र निद्राया द्रव्यसुप्तान् गायानेव च्यति भावसु
प्तामनुनाया मृदस्वामिथ्यात्वज्ञानावृता हिंसाद्याद्यवद्वारेषु रुदाप्रवृत्ताः सुनयस्त्वपगतमिथ्यात्वादि निद्राया वातस्य क्ताद्विषाभा
वतो जागृत्का एव यद्यपि क्वचिदाचार्यानुज्ञाता द्वितीयपौरुष्यादौ दीर्घं संवसाधारणीरस्यत्यर्थं निद्रावशोपगमा भवति तथापि सदा जागरु
का एव बध्मं प्रतीत्योक्ताः सुप्तजाग्रदवस्थाश्च द्रव्यनिद्रासुप्तेन तु भाज्यमेतद्वध्मैः स्थापनवा यद्यसौ भावतो जागृतिं ततो निद्रासुप्तस्यापि
ध्मं म्यादेवं यद्विभावतो जाग्रतो निद्राप्रमादावृत्त्यांतःकरणस्य न स्यादपि यस्तु द्रव्यभावसुप्तस्य न स्यादेवेति भजनार्थं अयं कि
मिति द्रव्यसुप्तस्य ध्मं न भवतीत्युच्यते द्रव्यसुप्तो हि निद्राभवति सावदुरितां किमिति यतस्तानि हिं लोकोदये सम्यक्तावाप्तिर्भवसि हि
कस्योपिन भवति तद्वन्मयमिथ्यादृष्टि सास्त्रादनयोरनंतानुबन्धिवन्मयसहचरितः जयस्त्रनिवृत्तिवाद्दरगुणस्यानकालसंख्येय भागेषु क्रियत्
स्वपिगतेषु सत्सु भवति निद्राप्रवलयोरपि दन्धोपरमस्त्वपूर्वकरण कालसंख्येयभागांते भवति जयः पुनः कीर्णकपाय द्विचरमसमये च द्रव्य
सुप्तामकोपयांत मोहयोरपि भवतीत्यतोदुरंतो निद्राप्रमादो यथा च द्रव्य सुप्तोदुःखमवाप्नोतीत्येवं भावसुप्तोऽपि दर्शयितुमाह जहसु
त्तद्व्यादिगाया सुप्तो निद्रावामतो मदिरादिना मूर्च्छितो गादमर्षं प्रचारादिना अस्त्राधीनः परावत्तो यातादिदोषोद्धव ग्रहादिनायथा
वृद्धदुःखमप्रतिकारमवाप्नोति तथा भावस्यापि मिथ्यात्वाविरति प्रमादकपायादिकेपि वर्त्तमानोऽवतिटमानो लोकः प्राणिगणो नरक
भवादिकं दुःखमवाप्नोतीति गायार्थः पुनरपि व्यतिरेक इटांतद्वारेणोपदेयदानायाह एसेव इत्यादिगाया एष एव पूर्वोक्तोपदेशो यो वि
वेकाविवेकजनितमया हि सचेतनो विवेकी प्रदीप्ते सति प्रपलावमानः सुगममुभवति पथिविषये च सापायनिरपाय विवेकज्ञप्तादि
ग्रहादित्यस्मिन् बादरस्युभयादौ समुपस्थिते सति यथा विवेकी सुप्तेनैव तमपायं परिहरन् सुखभागमवत्येवं असुगोपि भावतः सदा वि
वेकित्वाज्जाग्रदवस्थामनुभवन् समनकल्याणसटी भवति अतश्च सुप्तासुप्ताधिकारगाथां जागरणराणि च जागरणमागच्छव इष्टेषु हि
लोसुप्तादौ सोधणी लोजगदसो सदा धनी सुखदुःखं तस्मिन् अंशं क्रिय खलिल भवेपमत्तम् जागरमाणस्त्वसुखं विर परिचियमप्यमत्तम्
नालम्भेणं समं सोक्तुं विज्ञासर्चनिद्रायाणवेरजं पमादेणारं भेगदया लुआ जागरिवाधम्नीणं आहम्नीणं तु सत्तयावच्छादिव भगिणी ए
ष्वर्चिं सुजिणो जयंती ए सुखयग्रभूतसु रं पिमेणा सती असयभूयं होर्ही गोणवृत्तगटं मि सु ए अमयभूत देव दर्शनावरणीय कर्म विपा
कोदयेन क्वचित् स्वप्नपि यः संविन्नो यतनवाच्य सदग्नमोहनीय महानिद्रापगमाज्जाग्रदवस्थ एवेति ये तु सुप्तास्तौ अज्ञानोदयाद्वन्त्य
ज्ञानं च मरादुःखं दुःखं च जंवनानहितयितेति दर्शयति लोचं सिजाण इत्यादि लोकेषु जीवनि कायजानी हि परिच्छिं द्यादुःखमज्ञानं

रंतिलोचं सिजाण अहिवायदुक्तं समयं लोगस्त्रजाणि ता एत्यसत्योवर ए जस्मिन्ने सद्वायकृवायगंधा
वरसायफामाय अभिममग्गागया भवंति सेआयवंगागवं वेयवंधम्मवं वंधवं पणागेहिं परिजाणति
नोगं सुगीतिवच्चे धम्मविदुत्तिअंजू आवट्टे सोएसंगमभिजाणति सीउसिगच्चागी सेणिग्गं येअरतिर
रतिमहेफस्मियंणे वेदेति जागरवेरोवर ए वीरे एवंदुक्खाणपमोक्खसिजरामच्चुवसोवणीण्णरे सततं

भाषा ।

अज्ञानपणोते अहितभणी जाणिइमजाणीज्ञानाभ्यासिइं करी जाणि उक्तं च जागरहनरानिच्चं जागरमाणस्ववड्ढएवुद्धीजोसुअ
इनसोधनोजोजगइसोसयाधनो । इत्यादिवचनात् तिणिकारिणिलोकोनोसमयकहतां आचारजाणी इहापट्जीवनिकायविशेष
यकीउपरताएतावता षट्कायनाआरंभयकीनिवृत्त्यो तेमुनिकहिये तथाजेहनेएशब्दवीणादिकरूपकाष्ठकर्म चितकर्म स्त्रीपुरुषादिक
गंधसुरभिअथवादुरभिरस मधुरत्यक्तादिकफासास्पर्शस्निग्धरूच शीतोष्णादिक एअभिसमन्नागयाककतां परमार्थेएशब्दादिकविषय
संसारनोकारणके इमजाण्याऊइं तेलोकोनोपरमार्थजाणे अनेशब्दादिविषे रागहेषटाले तेमुनिजाणिवो तेहनागुणकहेके सू०वे
आ०यःसर्वारंभनिवृत्तोमुनिः सआत्मवान् ज्ञानादिगुणसंपन्नः तथाज्ञानवित् यथावस्थितपदार्थस्वरूपवित् तथावेदवित् आचारां
गाद्यागमवित् तथाधर्म वित्स्वर्गापवर्गमार्गरूपधर्मवेत्ता तथाब्रह्मवित् ब्रह्मशब्देनाष्टादशप्रकारब्रह्मवेत्ता एवममुनाप्रकारेणप्रज्ञानैः
प्रकृष्टमत्यादिभिर्लोकं पट्जीवनिकायरूपंजानाति यएवशब्दादिविषयसंगस्य परिहर्त्तासएव यथावस्थितलोकस्वरूपज्ञातामुनिर्वाच्यः
कथनीयः सकीटक्धर्म वित् श्रुतचारित्ररूपधर्म वेत्ता तथाऋजुः सरलः किंभूताभवतीत्याह आवर्त्तओतःसंगमभिजानाति अत्रभाव
तथावर्त्तोज्ञेयः सचसंसारउक्तं च रागहेषवशीविह्वे मिथ्यादर्शनदुस्तरे जन्मावर्त्तेजगत्क्षिप्तं प्रमादात्भ्वास्यतेभ्यः । तथाओतःशब्दा
दिकामगुणविषयाभिलापः तयोरागहेषाभ्यांसंगस्तमभिजानातिसंगं रागहेषात्मकं ज्ञात्वायःपरिहरति सएवआवर्त्तओतः संगमभि
ज्ञातासकंगुणमवाप्नुयादित्याह सीउसिणः शीतोष्णत्यागीशीतोष्णरूपौ परीषहौसहमानः, सुखदुःखानभिलाषुकः सनिग्रंथोवाच्या
भ्यन्तरग्रन्थरहितः किंविशिष्टः अरतिरतिसहः एवंविधः परकृपापीडाकारित्वं परीषहोपसर्गाणांनोवेत्ति तथाजागरः प्रमादनिद्राप
गमात्वरं परापकाराध्यवसायस्तस्मादुपरतः पश्चात्कर्म धारयः कएवंभूतः वीरः कर्म विदारकः एवंलक्षणोपेतस्वमपि दुःखात्प्रमोक्ष्यसे
जेसर्वआरम्भनिवृत्तमुनिते आत्मवंतज्ञानादिगुणसंपन्नं तथानाणवंज्ञानकहतांयथावस्थितपदार्थनो स्वरूपतेहनेजाणवेदध्वेदेतेक
हियेजेहयकी जीवाजीवादिस्वरूपजाणिये श्रीआचारांगादि आगमतेहनो जाणधर्मदुर्गतिपडताउद्धरे तेधर्मतेहनोजाण ब्रह्म
कहताषटारभेदब्रह्मचर्य तेहनोजाण अथवाब्रह्मशब्दिइं परमानंदतेहनोजाण इत्यादिपरिज्ञाइं करी लोकजाणे एतावताजेविष
यसंगनो परिहारीतेयथावस्थितलोकस्वरूपनो जाणकहवाइ तेमुणीवच्चे कहतांमुनिकहवो वलीतेकेहवोकहिवो धम्मविज्जुश्रुतचारि
त्ररूपधर्म नोवेत्ता तथाअंजूसरलासमेमार्गिप्रवर्त्तणहार तेआवर्त्तकहतां संसारअनेओतकहतां विषयाभिलाप तेहनोसंगतिहारा
गहेषनोसंबंधतेओलखेजाणे एहवोकवणगुणपासे तेकहेके सीउसिणच्चागी सुखदुःखनोअनभिलापी तेनिग्रंथोवाच्याभ्यन्तरग्रंथर
हिततथाअरतिरतिसहणहार असंयमविषे रतिसंयमविषे अरतिएवेटाले तिणिअरतिरतिसहणहाराजाणिवो एहवोसाधुफा
रुसियंकहतापरीसह उपसर्गनीकर्कशताकठोरपणो तैनवेयइएतावतादेहेदुक्खमहाफलइ सोजाणतोजेपरीसहनादुक्खतेसुखजक
रीजाणेतथाजागरकहतां सदाइजागरूकप्रमादनिद्रारहित तथावैरकहतांपरने अपकारनो चीतविवोतेहयकी उपरतनिवृत्त्योते
वीरकर्म विदारिवासमर्थ एहवासाधुनागुणदेखाडी शिष्यनेउपदेशरूपकहेके एहवागुणेजआदरितितोतुं पुणहुक्खयवीरकीज
सिएहवोजाणीसंयमविषे प्रमादपरिहरिवो हिवेजेएवंविधगुणयकीविपरोततेहनोस्वरूपकहेके सूतं जराम० जरामृत्युवशोपनीतो
नरः सततंमूढोधर्मनाभिजानाति इतिसमीक्ष्यकिंकुर्यादित्याह सभवेजागरः शारीरमानसदुःखैरातुरान् प्राणिनोहृद्वाज्ञात्वाअप्रम
त्तःपरिब्रजेत्सावधानः संयमानुष्ठानंविदध्यात् अपिवाहेमतिमन्नं मत्वाचैतत्पस्य अवलोकयमास्यापमतिं कुबः तथाकिंलत्वाआरंभजं
दुःखमिदमिति मत्वात्महितोभवयतमायी क्रोधादिकपायवान् तथाप्रमादीपुनर्गर्भं सुपैत तथाचयः कपायरहितो यप्रमत्तश्चकिंभूतो
भवतीत्याह शब्दरूपादिषु उपेक्षमाणोरागहेषावकुर्वन् ऋजुरवंकोभवतियतिरित्यर्थः सच्चजुर्माभिर्शंकीमरणादुद्दिग्गस्वात्करोति ये
नमरणात्प्रमुच्यते किंतत्करोतीत्याह कामैर्यः प्रमादस्तत्ताप्रमत्तः पापकर्म अयंपरतोनिवृत्तः कोसौवीरः किंतोगुप्तात्माकच्चगुप्तोभभ

लोग सिजाण अहिवायदुखं लोकपट्जीवनिकाये जानीहिपरिच्छिंदात् दुःखहेतुत्वाद्दुःखं अज्ञानमोहनीयं वा तद्विज्ञातय नरका
दिभवव्यसनोपनिपाताय दूहवावंधवधशरीर पीडायैजायते इत्येतज्जानीहि परिज्ञानाच्चैतत्फलं चतुद्रव्यभाव स्वापादज्ञानरूपा
दुःखहेतोरवसर्पणं समयंलोगस्त्रजाणित्ता समयआचारोऽनुष्ठानं तंलोकस्यप्राणिगणस्यज्ञात्वा तद्वस्वोपरतोभवेदित्युत्तरसूत्रेण
संबंधः लोकोहिभोगाभिलाषितया प्राण्युपमर्दादिकपाय हेतुकं कर्मोपादायनरकादि यातनास्थानेषु उत्पद्यतेततः कथंचिद्दुःखं त्वय्यवा
प्यवाशेषे क्लेशात् प्रबंधमकारणं आर्यक्षेत्रादौ मनुष्यजन्म पुनरपि महा मोह मोहितमस्ति तत्तदारभ्य ते येनायेन धो धो व्रजति संसारान्न चोन्म
ज्जतीत्येवंलोकाचार संज्ञात्वा किं कुर्यात् इत्याह एतस्योवरणं अत्रास्मिन्पट्कायलोके शस्त्रद्रव्यभावभेदादुपरतो धर्मजागरणेन जाग्र
द्विद्यदिवायत्वं यमशस्त्रं प्राणातिपातादि शब्दादिकामगुणाभिष्यं गोवा तस्माद्युत्तरतः समुनिरित्याह च जस्मिमे सदायस्त्वायत्तिवस्य
सुनेरिमे प्रत्याभवेद्याः समस्तप्राणिगणोद्विग प्रवृत्तिविषयाभूताः शब्दरूपरसगंधस्पर्शमनोज्ञेतरभेदभिन्ना अभिसमन्वागताज्ञातायस्य
सुनेर्भवंतिसलोकजानाति इष्टे पुनरागमुपयाति नापीतरेपुष्टेयइतिभावः यद्विवाद्द्वैवशब्दादयो दुःखाय भवंति आस्तांतावत्परलोके
उक्तं वरक्तः शब्दे हरिणः स्पर्शेनागोरसे चवारिचरः रूपगणपतंगोरूपे भुजगो गंधेन तु विनिष्टः १ पंचसुरक्ताः पंचविनिष्टा ये ता गृहीतपरमा
र्याः एकः पंचसुरक्तं प्रयाति सखांतसांमृदः २ अथवा शब्दे पुष्पशालोद्भूतानां शरूपोऽर्जुनकतस्करः गंधे गंधप्रियकुमारः रसे सोदासः
स्पर्शे सत्यकिः सुकुमारिकापतिर्वालतितांगः कः परतचनरकादि यातनास्थानभवं इत्येवं शब्दादीन् उभय स्वभावान्गम्ययः परित्यजेद
सौक्यं गुणमवाप्नुयादित्याह से आयवं ग्याणवं वेयवं धम्मवं भवं पस्याणाहि परिजाणति लोगं सुणीति वच्चे धम्मविदुस्ति उज्जु आवट्ट सो एसंग
मभिजाणत्ति सीतोसिणञ्जागीसे निगं ये अरति सहे फरुसि यं नो वेदेति जागरवेरोवरणधीरे एवं दुःखापमोक्खसिसे आयवंति योहि
महामोहनिद्रावृत्ते लोके दुःखमहिताय जानानो लोकसमयदर्शी शस्त्रोपरतः सन्यशब्दादीन् काम गुणान् दुःखं कहेतुं जानाति तत्र परि
ज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रात्यच्छेससाधुरालवान्यशब्दादिपरित्यागेन आत्मा अनेन रक्षितो भवति अन्यधानारकैर्केन्द्रियादिघाते सति आत्म
कार्याकरणाकुतोभावापाठांतरे वा से आयवी ग्याणवी आत्मानं स्वभावादिपतनरक्षणहारेण वेत्तीत्यात्मवित्तया चान्यथावस्थितपदार्थपरि
च्छेदकं वेत्तीति ज्ञानवित् तथा वेद्यते जीवादि स्वरूपमनेनेति वेदभाचारांगद्योगमः तं वेत्तीति वेदवित् तथा दुर्गतिप्रवृत्तजन्तुधरणस्वभावं
स्वर्गपवर्गमार्गं धर्म वेत्तीति धर्मवित् एवं ब्रह्माऽग्रे प्रमलकलं वैकल्ययोगिशर्म वेत्तीति ब्रह्मवित् एवं पस्याणेहि परिजाणति लोगं प्रकर्षेण ज्ञा
यते इति च यं वै ज्ञानिप्रज्ञानो निमत्यादीनि तैर्लोकं यथावस्थितं जंतु लोकं तदाधारं ज्ञेवं जानातीति य एव शब्दादिविषयसंगस्य परिह
र्त्ता स एव यथावस्थित लोकस्वरूपपरिच्छेदीति यज्ञानं तरगुणोपेतसं किं वाच्यं इत्यत आह सुणी वच्चे योहि आत्मानं ज्ञानवान् वेदवान् ध
र्मवान् ब्रह्मवान् प्रज्ञानैर्यत्तैः समस्तैर्वालोकं जानाति समुनिर्वालोकं जानाति समुनिर्वाच्यः सुने ते मन्यते वा जगतस्त्रिजालावस्थामिति
सुनिः किंच धम्मविदुस्ति धर्मं वेतनाचेतनचद्रव्यस्वभावं च्युतचारितरूपं वा वेत्तीति धर्मवित् उज्जु ज्ञानं दर्शनचारित्वाख्यस्य मोक्षमा
र्गस्यानुष्ठानादकुटिलः तदेवं धर्मविदुर्जुनिः किंभूतो भवतीत्याह आवट्ट सो एभवावर्त्ता ब्रह्मजरामरणरोगशोक व्यसनोपनिपाता
ल्लक्तः संसारः भाव्यो तोपि शब्दादिकामगुणविषयाभिलाष आवर्त्तश्चोतश्चावर्त्तश्चोतसी तयोरागद्वेषाभ्यां संबंधः संगस्तमभिजाना
त्याभिमुख्येन परिच्छिन्नंति एवं विषयकं गुणमवाप्नुयादित्याह सीतोसिणञ्जागी सवाद्याभ्यन्तरग्रन्थरहितः सन् शीतोष्णत्यागी सुख
दुःखानभिलाषुक शीतोष्णरूपौ वा परीषहौ अति सहमानः संवसारतिश्रंसं वमरतिसहसन् पुरुषताकर्कशतां पीडाकारितां परीषहा
वा उपसर्गाणां वा कर्षक्षपणाद्योद्यतः साहाय्यं मन्यमानो वेत्ति नतां पीडाकारित्वेन गृह्णाति इत्यर्थः किंच जागरअसंयमनिद्रापगमा
जागर्त्तीति जागरः वेरोपरण अभिमानसमुत्थो मर्षावेशपरापकाराध्यवसायवैरं तस्मादुपरतो वेरोपरतः जागरत्यासौ वेरोपरतश्चेतिक

मंधारयः कएवंभूतोधीरः कर्मापनयनशक्त्युपेतः एवंभूतश्चत्वधीर आत्मानं परंचदुःखात् दुःखकारणात्प्रमोक्षसीति यश्चययोक्ताद्विपरीतः
आवर्त्तयतोतसोः संगमुपगतोजागरः सन्किमाप्नुयादित्याह जरामच्चुवसोवशीएनरेसततं सृष्टेधम्मं नाभिजाणइ पासियआतुरिए
पाणेअप्पमत्तोपरिव्वए संताएयंमतिमंपास आरंभजंदुक्खमिणांतिनच्चा मायीपमायीपुणरेतिगमं उवेहमाणेसद्धवेसुउज्जूमाराभि
संकीमरणापसुच्चति अपमत्तो कामेहिंउवरओ पावकम्मोहिं धीरेआयगुत्तेजेखेवणे जरामच्चुत्ति जराचमत्त्युत्थताभ्यामात्मवशमुप

शीलंगाचार्यकृतटीका

मोहनीयं वातदहिताय नरकादिभव्यसनोपनिपाता येहवावन्धवधशरीरमानस पीडयैजायत इत्येतज्जानीहि परिज्ञानाच्चैतत्फ
लयदुतद्रव्यभावश्चापादज्ञानरूपात् दुःखहेतोरपसर्पणमिति किञ्चान्यत्समयमित्यादि समयश्चाचारोऽनुष्ठानं तं लोकस्यासमद्वालस्य
ज्ञात्वा त्रयस्त्रोपरतो भवेदित्युत्तरसूत्रेण संबंधोलोकादि भोगाभिलाषितया प्राण्युपमर्दादिकपायहेतुकं कर्मोपादाय नरकादियातना
स्थानेपूत्यद्यते ततः कथंचिदुहत्यावाप्यवाशेष क्लेशत्रातंत्रधम्मं कारणमार्यत्वेत्वाद्दौ मनुष्यजन्मपुनरपि महाभोहितमतिस्तुतदारभते
येन येनाऽधोधोत्रजति संसारान्नोन्मज्जतीत्येवं लोकाचारस्तं ज्ञात्वा अथवासमभावः समततो ज्ञात्वा लोकस्येति सप्तम्यर्थेपटी ततश्चाय
मर्थो लोकेजन्तुसमूहे समन्तां समशतं मिततां समात्मपरतांवाच्चात्वा यद्विषयैकेन्द्रियादयो जंतवः सदास्वोत्पत्तिस्थानरिरंसवो
मरणभीरवः सुखेष्टवोदुःखद्विषद्वैवंभूतां समतां ज्ञात्वा किंकुर्यादित्याह एत्यसत्योवरये अतास्मिन् षट्कायलोके शस्त्रात्द्रव्यभाव
भेदादुपरतो धर्मं जागरणेन जागृह्य दिवायद्यत्संयमशस्त्रं प्राणातिपाताद्याश्रवहारं शब्दादिपञ्चप्रकारकामगुणाभिष्वङ्गोवातस्माद्युप
रतः समुनिरित्याह चजस्त्रिमेष्ट्यादियस्य मुनेरिमे प्रत्यात्मवेद्याः समस्तप्राणिगणोन्द्रियप्रवृत्तिविषयभूताः शब्दरूपगन्धरसस्पर्शमनोज्ञे
रभेदभिन्ना अभिसमन्वागता इति अभिराभिमुख्ये न सस्य गिष्टानिष्टावधारणतया अन्विति शब्दादिस्वरूपावगमात्पश्चादागता ज्ञातः परि
च्छिन्नायस्य मुनेर्भवंतिसलोकं जानातीति संबंधद्वयमुक्तं भवतीत्येष्टपुनरागमुपयातिनापीतरेषु द्वेषमेत देवाभिसमन्वागमनंतेपानान्यदिति
यद्वैवैवशब्दादयोदुःखाय भवंत्यास्तातावत्परलोक इत्युक्तं चरक्तं शब्देहरिणः स्पर्शेनागोरसेचवारिचरः क्षणपतंगारूपेभुजगोर्गंधेननु
यिनष्टः पञ्चसुरक्ताः पञ्चविनष्टा यत्ना गृहीतपरमार्थाः एकः पञ्चसुरक्तः प्रयाति भस्मांततामवुधः अथवा शब्दपुष्पशालाङ्गद्वाननाशरूपे अर्जुनक
तस्करः गन्धे गन्धप्रियकुमारः रसे सोदासः स्पर्शसत्य किंसु कुमारिकापतिर्वाललितांगकः परतचनरकादियातनास्थानभयमित्येवं शब्दादीनु
भवदुःखस्वभावानवगम्ययः परित्यजेदसौकं गुणमवाप्नुयादित्याह सेआयवं इत्यादयोहि महाभोहनिद्राष्टतेलोकेदुःखमहितयेजाना
नोलोकसमयदर्शी शस्त्रोपरतः सन् शब्दादीन् कामगुणान्दुःखैक हेतुनभिसमन्वागच्छति ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञयाच प्रत्या
घटे समुमुचुरात्मवान् आत्माज्ञानादिको अस्यास्तीत्यात्मवान् शब्दादिपरित्याग नच्चात्मानेनरक्षितो भवत्यन्यथा नारकैकेन्द्रियादि
पाते सत्यात्मकार्यकरणात् कुतोस्यात्मेति पाठांतरं वा सेआयवीणाणवी आत्मानं स्वाभ्रादिपतन रक्षणद्वारेण वेत्तीत्यात्मवित् तथा
ज्ञानं यथावस्थितपदार्थं परिच्छेदकं वेत्तीति ज्ञानवित् तथा वेद्यते जीवादि सरूपमनेनेति वेदश्चाचारांगाद्यागमसंवेत्तीति वेदवित् तथा इ
र्गतिप्रवृत्तजन्तुधरणस्वभावस्वर्गापवर्गमार्गधर्मवेत्तीति धर्मवित् एवं ब्रह्माशेषमलकलं कविकल्पयोगिशर्म वेत्तीति ब्रह्मवित् यदिवाष्टदश
धात्रह्येति एवंभूतश्चासौ प्रकर्षेण ज्ञायते ज्ञेयैस्तानि प्रज्ञानानिमित्यादीनि तैर्लोकं यथावस्थितं जन्तुलोकांतदाधारं वा च तं जानाति
परिच्छिन्नत्वीत्युक्तं भवति यएव शब्दादिविषयसंगस्य परिहर्त्ता स एव यथावस्थित लोकस्वरूपच्छेदीति यश्चानंतरगुणोपेत स किंवाच्य
ईत्यतश्चाह सुणी इत्यादि यो ज्ञात्मावान्वेदवान् धर्मवान् ब्रह्मवान् प्रज्ञानैर्व्यसैः समस्तैर्वालोकं जानाति समुनिर्वाच्यः मनुते मन्यते वा
जगतस्त्रिकालावस्थां मुनिरिति कृत्वा किञ्च धम्म इत्यादि धर्मं ज्ञेतेन द्रव्यस्वभावं श्रुतचारित्र्यरूपं वा वेत्तीति धर्मं वित् उज्जु रितिरिजो
ज्ञानदर्शनचारित्र्याख्यस्य मोक्षमार्गस्यानुष्ठानादकुटिलः यथावस्थितपदार्थं स्वरूपपरिच्छेदाद्वारिजुः सर्वोपाधिमुद्धोऽयमक इति यावत्त
देवं धर्मं विद्वज्जुर्मुनिः किंभूतो भवतीत्याह आवष्ट इत्यादि भावावर्त्तो जन्मजरामरण रोगशोकव्यसनोपनिपातात्मः संसार इत्युक्तं हि

रागद्वेषवशाविवृत्तं मिथ्यादर्शनदुस्तरं जन्मावर्त्ते जगत्क्षिप्तं प्रमादाद्वास्यतेभ्यः भावत्रोतोऽपि शब्दादिकामगुणविषयाभिलाष आव
र्त्तच्चत्रोतच्चावर्त्तत्रोतसी तयोरागद्वेषाभ्यांसम्बन्धः संगस्तमभिजानत्याभिमुख्येन परिच्छिनन्ति यथायंसंगश्चावर्त्तत्रोतसोकारणं
जानानाञ्च परमार्थतः कोभिधीयते योनयंज्ञात्वापरिहरति यथायमर्थः संसारत्रोतः संगं रागद्वेषात्मकं ज्ञात्वा यः परिहरति स एवावर्त्त
त्रोतसोः संगस्याभिज्ञाता सुप्तजाग्रतां दोषगुणमवाप्नुयादित्याह सीउसणइत्यादि सवाह्याभ्यन्तरं ग्रंथरहितः सन् गीतोप्यत्यागी
सुखदुःखानभिलाषुकः शीतोष्णरूपोवा परोपहवतिसहमान संयमारतिरतिसहस्रन् परुपताकर्म शतां पीडाकारितांपरीपद्याणां
पसर्गाणांवा कर्म क्षपणाद्योद्यतः सहाय्यं मन्यमानो वेत्तिनतापीडाकारित्वेन गृह्णातीत्युक्तंभवति यद्विषयसंयमस्य तपसोवापरुपतां
शरीरपीडोत्पादनात् कर्मलेपापनयनाद्वा संसारोद्दिग्गमना मुमुक्षुर्निरावाध सुखोन्वेत्तिमसंयम तपसीपीडाकारित्वेन गृह्णातीति
यावत्किञ्च जागरइत्यादि असंयमनिद्रापगमा जागर्त्तीतिजागरः अभिमानसमुद्यो मर्षाद्वेषपरापकाराध्यवसायोवैरं तन्नाडुपरतो
वैरोपरतो जागरद्यासौवैरोपरतयेति विगृह्यकर्म धारयः कएवंभूतोधीरः कर्मापनयनशक्त्युपेतएवंभूतश्चत्वीरश्चाद्भानं परंवा दुःखात्
दुःखकारणाद्वा कर्मणः प्रमोक्षसीति यद्ययथाज्ञाद्विपरीत आवर्त्तत्रोतसोः संगमुपगतो जागरः सन् किमाप्नुयादित्याह जराइत्यादि
जराचक्षत्युच्यताभ्यामालवश्यमुपनीतो नरः प्राणोत्ततमनवरतं सृष्टोमहामोहमोहितमनि धर्मस्वर्गपवर्गभागं नाभिजानीतेनाव

मूढे धर्मं नाभिजाणद्वेषासिय आतुरिएपाणे अप्पमत्तोपरिव्वए मंताएयंसतिमं पासआरंभजंदुक्ख
मिणंतिणञ्जामायौपमायौ पुणरेतिगभंउवेहमाणो सहस्रवेसुउज्जूमाराभि संकीमरणापमुच्चतिअ
प्पमत्तोकासेहिं उवरतोपावक्खसेहिं वीरेआयगुत्ते जेखेयस्से जेप ज्जवजातसत्यस्सखेयस्से सेअसत्यस्स
खेयस्से जेअसत्यस्सखेयस्से सेपज्जवजातसत्यस्सखेयस्से अकम्मस्सववहारोणविज्जति कम्मणाउवाही

भाषा

मोक्षो धर्मसुक्तिनोमार्गनजाणे इसोजाणीयांकरे अनेजयारीरिकमानसिकदुःखिद्वं करी आतुरकिं कर्त्तव्यतासुद्ध एहवाप्राणि
याने देखी अप्रमत्तछतोसंयमपाले अहोमत्तिमंततु एहवोजाणीदेवि आपणपोजागरूककरि एंसारमाहि परिस्त्रसणरूपदुक्खआरं
भयकी अपनोजाणी अप्रमत्तपणोकरि जेहभणीमायावंत प्रमाटीवलीरगर्भपासेवलीमरेवलीजन्मपामे तथाजेकपावरचितअनेअप्र
मत्ततेकेहवोउद्भववेहमाणेसहस्रवेसु शब्दरूपादिविषे उपेजमाणकहता रागद्वेषअकरतो ऋजुअवक्रएतावतायतीउ इतेऋजु
सरणयकी शंकतोतेकाईकारे देणेसरणयकी सृष्टाइतेस्यो करेतेकहेछे अप्पमत्तोकासेकरी जेप्रमादतिहां अप्रमत्तपा
पकर्म यकी उपरतनिवृत्त एहवोवीरकर्म विदारिवे नमर्त्तेकेहवो गुप्ताकाएहवो कोणजेखेदज्जकहतानिपुण छिवेजेखेदज्जतेस्यो
णपामेतेकहेछे सत्त्वं जेपज्जवजातक जेपर्यवजातशस्त्रस्य शब्दादिविशेषोपादानाय प्राणुपघातकार्यसुदानस्य खेदज्ञानिपुणः मोक्षस्य
स्यनिरवद्यानुदानरूपसंदमस्य खेदज्ञयोः शस्त्रस्य खेदज्ञः सपर्यवजातशस्त्रस्य खेदज्ञः इदमुक्तं भवति यः शब्दादिपर्यायानिष्ठानिष्ठानां
शस्त्ररूपनेवेत्ति सोऽनुपघातसंयमसेवजानातीत्यर्थः तस्यचसंयमनिपुणस्याश्वानिरोधादनादिमववोपात्ताकर्म क्षयः कर्म क्षयाच्च
ज्भवति तदर्थयति अकर्मणोव्यवहारो नरकादि संसारो न विद्यते कर्मणा उपपाधिः संसारपर्यटनरूपो जायते दद्येवं ततः किं कर्त्तव्यमि
त्याह कर्मज्ञानावरणीयादिप्रत्यक्षे प्रकृत्यादिभावदर्शलोच्य तथाच यत्क्षणं प्राण्य पघातवारितं धर्मं नृत्वं तत्प्रतिलेखविचार्य सर्व
मितिसदुपदेशं समादाय गृहीताद्वाभ्यामन्ताभ्यां रागद्वेषाभ्यामहं मानस्त्वाननाद्वियमाणः सचतत्कर्म तदुपादानं चरागादिकंपरि
चायज्ज्ञात्वा ग्रत्याख्यायचोक्रं रागादिमोहितं ज्ञात्वा लोकसंज्ञादिपयपिपासादिकं वांत्वापरित्यज्य मेधावीमर्यादाव्यवस्थितः समतिमान्
पराकमेतसंयमादुद्यते सावधानो भवेदिति परिलक्ष्यतो ब्रवीमि जेपर्यवजातशस्त्रकहता शब्दादिविषयसेवाभणी प्राणिहिंसादिकारि

योंअनुष्ठानतेहनो निपुणयथावस्थित अनर्थकारणजाग्रे तेअशस्त्रकहतांसंयमतेहनो खेदज्ञनिपुण अनेजेसंयमनो निपुणतेशब्दादि विषयअनर्थकरीजाग्रे तेहनेसमस्तकर्म नोक्षयकर्म क्षयकी जेऊइतेकहेछे अकम्मस्सकहताकम्म रक्षितप्राणीने व्यवहारकहतानर कादिसंसारनयो संसारकिसयाइ तेकहेछेकम्मणोउवाहीजायतिकर्मे करीउपाधिसंसारपरिभ्रमणरूपयाइ जालगीसकर्मजीवहे तां लगीमतिश्रुतअवधि मनःपर्यायवतं तथाकिवारेसंदमतितथाकिवारे अंधकिवारेदेखतो निद्रालुजांगरुकीजइत्यादि तथासुखीदुःखी सस्यगृहोमिप्याहटी तथास्त्रीपुरुषनपुंसकसोपकमायुनिरूपकमायु अल्पायुदीर्घायुनारकीतिथिंच मनुष्यदेवता एकोद्विषवेद्विषइत्यादि पर्याप्तोअपर्याप्तो सुभगदुर्भगउच्चैर्गोतनीचैर्गोत कृपणदाता निःसखलइत्यादि उपाधिकर्मेकरी उपजेजेप्रमतोस्यो करिवो तेकहेछे

दीपिकाटीका

नीतोत्तरः प्राणीसततमनवरतं मृडोमहामोहमोहितमतिर्वर्त्म स्वर्गपर्वगमार्गं नाभिजानीते नावगच्छति तत्संसारस्थानमेवनास्ति यत्रजरामरणेनस्तः देवानांजरामावइतिचेततवाप्युपांतकाले लेश्यावलसुखप्रभुत्ववर्णहान्युत्पत्तेरस्यैव तेषामपिजरासङ्गाव उक्तंच देवाणंभंतेसज्जेसमयणागोइण्णहे समहे सेकेणहेगंभंते एवंबुद्धगोयमादेवादुविहापणत्तापुज्जोववणगापच्छोववणगायतयणंजेतेपुज्जोव वणगातेणंचविस्सुद्धवयराजेणंपच्छोववणगातेणंविस्सुद्धवयराएवंलेश्यादुपीतिच्यवनकालेसर्वस्यैवैतद्भवति यद्यथामाल्ये स्नानःकल्प हस्तःप्रक्षेपःश्रीक्रीनाशोवासंसांचोपरानः देव्यंतद्राकामरागांगभङ्गो हटेभ्रंशोवेपथुश्चरतिच १ यथैवंतत् अतःसर्वजरास्यत्युवशोप नीतमभिसमीक्ष्यकिंकुर्यात्तद्व्याह पाप्मिण्यातुरिण्णति सहिभावजागरस्यैसौर्भावस्वापजनिताः शरीरमानसैर्दुःखैरातुरान् किंकर्त्तव्यतामृद्वान्दुःखरागरावगाढान् प्राणिनोऽहंजात्वाऽप्रमत्तः परिव्रजेदुद्युक्तःसन् संयमानुष्ठानंविदध्यात् अपिचमन्ताएयन्तिहेमति मानुसश्रुतिवभायसुप्तातुरान्पश्यमत्वाचैतज्जायतुतुतुगुणदोषापादनंमास्वापेमतिंक्षुर किंचचारंभजंति चारंभःसावद्यक्रियानुष्ठानं तस्माज्जातमारंभजंकिंतत्तुदुःखं तत्कारणंवा कर्म इदमिति प्रत्यक्षगोचरापन्नं अशेषारंभप्रवृत्तप्राणिगणानुभूयमानं इत्येतत्ज्ञात्वा परिक्रियनिरारंभोभूत्वा आत्मचित्तेजःगृह्णति यस्तुविषयकपायाच्छादितचेताभावशाचीसः किमाप्नुयादित्याह मायामध्यग्रहणाद्यंत योर्ग्रहणं तेनकोषादिकपायवान् मद्यादिप्रमादवान् नारकांदुःखमनुभूयपुनस्तिर्यक्षुर्गर्भमुपैति यस्त्वकपायाप्रमादरहितः सकिंभूतोभ वतीत्याह उवेहमाणेति शब्दरूपादिषु यौरागहेयौतावुपेक्षमाणः अकुर्वन् ऋजुर्भवति यतिरेवपरमार्थतच्छुः अपरस्तुअन्यथाभूत स्यादिपदार्थान्यथाग्रहणादकः किञ्चसाराभिसंकी सच्छुः शब्दादीनुपेक्षमाणोमरणं मारस्तवभिश्छी मरणादुद्दिजन् तत्करोति येन मरणात्प्रमुच्यते किंतत्करोति अप्यमत्तोक्तामेहिंवाभैर्यःप्रमादः तत्प्रमत्तोभयेत् कथाप्रमत्तःस्त्राद्यः कामारंभकेत्यः उपरतोभवती तिदर्शयति उपरतोपावकस्मे हिं उपरतोमनोवाक्कायैः द्रुतःपापोपादानकर्मभ्यः कोसौधीरःकिंभूतोमुहात्मा कचगुप्तोभवतियःखेद चःयश्चखेदज्ञः सकंगुणमवाप्नुयात्तद्व्याह जेपज्जवजायसत्स्यखेयणे सेयसत्स्यखेयणे जेअसत्स्यखेयणे सेपज्जवजायसत्स्यखेयणे अकम्मस्सववचारोमविज्जति कम्मणाउवाहीजायतिकर्मांअपडितेहाए कम्ममूलंजंजंणं पडितेहियसत्संमसादायदोहिं अंतेहिंअदि समाणेतंपरिणायमेहायी विदित्तालोगसणं वंतालोगसणं सेमतिंसंपरक्खमेज्जासित्तिवेमि सीओसणिज्जस्सपटमोउहे सोसस्सतो जेपज्जवजायत्तिशब्दादीना विषयायापदवाविशेषाखेपु तन्निमित्तंजातं शस्त्रंपर्यवजातशस्त्रं शब्दादिविशेषोपादानाय यत्प्राण्युपधा तकार्यनुष्ठानं तत्पर्यवजातशस्त्रंतस्ययः खेदज्ञोनिपुणः सोऽशस्त्रस्यनिरवद्यानुष्ठानस्य संयमस्यखेदज्ञोनिपुणः सोशस्त्रस्य निरवद्यानु ष्ठानस्यसंयमस्य खेदज्ञोयथाशस्त्रस्य संयमस्यखेदज्ञः सपर्यवजातशस्त्रस्यखेदज्ञः इदमुक्तं भवति यःशब्दादिपर्यायान् इदानीतात्मवात्वात् तत्प्राप्तिपरिहारानुष्ठानंच शस्त्रभूतवेत्ति सोऽनुपधातकत्वात् यममपि अशस्त्रभूतमालपरोपकारिणंवेत्ति शस्त्राशस्त्रेचजानानः तत् प्राप्तिपरिहारौविधत्ते एतत्फलत्वात्ज्ञानस्यैति तस्यचसंयमतपः खेदज्ञस्य आश्रयनिरोधादनादिभवोपात्तकर्मक्षयः कर्मक्षयाच्च यद्भवतितदुपदिशति अकम्मस्सववचारोमविज्जति नविद्यतेअटगकारं कर्माखे त्यकर्मांतस्यव्यवहारोमविद्यते नासौनारकतिर्यग्गरामर

पर्याप्तकापर्याप्तकवालकुमारादिसंसारव्यपदेशभाग्भवति यच्च सकर्मासनारकानारकादिव्यपदेशेन व्यपदिश्यते इत्याह कर्मणा उपाधी जा
यत्ति उपाधी यते व्यपदिश्यते येनेत्युपाधिविशेषणं स उपधाधिः कर्मणा ज्ञानावरणीयादिना जायते तद्यथा मतिच्युता यधिमनः पर्यादवान्
मन्दमत्तिसीक्षोचेत्यादिचर्चुर्दर्शनी अचर्चुर्दर्शनी निद्रालुरित्यादि सुखीदुःखी चेति मिथ्यादृष्टिः सस्यगृहृष्टिः सस्यगमिथ्यादृष्टिः स्त्री
पुमान् पुंसकः कपायीत्यादि सोपक्रमाद्युक्तो निरुपक्रमाद्युक्तोऽल्पाद्युर्दीर्घाद्युरित्यादि नारकस्तिर्यग्योनयः एकैन्द्रियोर्द्वाद्वियः पर्याप्तकोऽप
र्याप्तकः सुभगो दुर्भगः इत्यादि उच्चैर्गोतोनी चैर्गोतावेति रूपगत्यागी निरुपभोगो निवीचइत्येवं कर्मणा संसारो व्यपदिश्यते यदि नाभैवं

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

गच्छति तत्संसारस्थानमेव नास्ति यत्र जरा मृत्यु न स्तः देवानां जराभाव इति चेत् तत्ताप्युपांतकाले लेश्यावलस्य प्रभुत्ववर्गं हान्युत्पत्तेरस्यै
वतेषामपि जरासङ्गावउक्तं हि देवाणां भंतसेत्वे सवर्णाणोद्गच्छे समष्टे सेकेण दृष्टे गंभंते एवं बुद्धिगोयमा देवादुविद्यापक्षत्तापुव्यववर्णापक्षो
ववर्णा गायतत्यगंजेते पुव्यववर्णा गतेषां अयि सुद्वयगयराजे गंभंते चोववर्णा गतेषां विमुद्वयगयरा एषं लेश्यादृष्टीति च्यवनकाले सर्वस्यैवैतद्भवति त
द्ययामात्यन्तानिःकल्पवृक्षप्रकम्पः श्रीक्षीनाशौवाससांचोपरागः दैन्यंतं द्राकामराणां गंभं गोदृष्टे र्वं शोवेपद्युधारतिश्च यतचैवमतः सर्वजरा
मृत्यु वशोपनीतमभिसमीक्ष्य किं कुर्यादित्याह पाशिवइत्यादि स हि भावजागरसा स्तैर्भावः जागरस्वापजनि तैः गारिरमानसैर्दुःखैरातुरान्
किं कर्तव्यतामृद्वान्दुःखसागरावगाढान् प्राणान् भेदोपचारात् प्राणिनो दृष्ट्वा ज्ञात्वा अप्रमत्तः परिव्रजेदुद्युक्तः सन् संयमानुष्ठानं विदध्यादपि
च संताड्यत्यादि हेमतिमन्सञ्चुतिकभावसुप्तातुरः नृपश्यमत्वा चैतज्जाग्रत्सुप्तगुणदोषापाटनं मास्यापमतिं कुरु किञ्च आरंभजमित्यादि आ
रंभः सावद्यक्रिया अनुष्ठानं तस्माज्जातमारंभजं किन्तद्दुःखंतत्कारणं वा कर्म इदमिति प्रत्यक्षगोचरापन्नमशेषारंभ प्रवृत्तप्राणिगणानुभूय
मानमित्येतज्ज्ञात्वा परिच्छिद्य निरारंभो भूत्वा लहिते जागृह्यस्तु विषयाच्छादितचेता भावशायी सक्रिमाप्नुयादित्याह मध्यग्रहणा
दाद्यंतयोर्ग्रहणं तेन क्रोधादिकपायवान् मद्यादिप्रमादवान् नारकंदुःखसनुभूय पुनस्तिर्य्यगुर्भसुपैति यस्त्वकपायी प्रमादरहितः स किं
भूतो भवतीत्याह उवेहइत्यादि वज्रवचननिर्देशाद्यर्थो गम्यते शब्दरूपादिषु चोरागद्वेषौतादुपेक्ष्यमाणः अकुर्वन् नृक्षुर्भवति यतिर्भ
वति यतिरेव परमार्थतः ऋजुरपरस्त्वन्यथाभूतस्वरादि पदार्थान्यथाग्रहणाद्वकः किञ्च स ऋजुः शब्दादीनुपेक्ष्यमाणो मरणं मारसादभिशं
कीमरणादुद्दिष्टं स्त्वरौति येन मरणात्प्रसुच्यते किंतत्करोतीत्याह अयमन्तइत्यादि कामैर्यः प्रमादस्तत्ताप्रमत्तो भवेत्कश्चाप्रमत्तः
स्याद्यकामारंभकेभ्यः पापेभ्य उपरतो भवतीति दर्शयति उवरयो इत्यादि उपरतः स नोवाक्कायैः कुतः पापोपादानकर्मभ्यः कोसौधीरः
किंभूतो गुप्ताल्लाकश्च गुप्तो भवति यः खेदज्ञः यद्यखेदज्ञः सकंगुणमवाप्नुयादित्याह जेपज्जवइत्यादि शब्दादीनां विषयाणां पर्यवाविशेषा
त्तेषु तन्निमित्तं जातशस्त्रं पर्यवजातशस्त्रं शब्दादिविशेषापादानावयत्प्राण्यु पधातकार्यनुष्ठानंतत्पर्यवजातशस्त्रं तस्य यः खेदज्ञो निपुणः सो
शस्त्रस्य निरयद्यानुष्ठानरूपस्य संयमस्य खेदज्ञो र्यद्याशस्त्रस्य संयमस्य खेदज्ञस्य पर्यवजातशस्त्रस्य खेदज्ञः इदमुक्तं भवति यः शब्दादिपर्यायानि
ष्ठानि टालकस्तत्प्राप्तिपरिहारानुष्ठानश्च शस्त्रभूतं चेति सोऽनुपधातकत्वात् संयममयशस्त्रभूतसालपरोपकारिणं वेत्ति शस्त्राशस्त्रे च जाना
नस्तत्प्राप्तिपरिहारौ विधत्ते एतत्फलत्वात् ज्ञानस्येति य दिवा शब्दादिपर्यायेभ्यस्तज्जनितरागद्वेषपर्यायेभ्यो वा जातं यत्तज्ज्ञानावरणीयादि
कर्म तस्य च्छस्त्रं दाहकत्वात्तपस्तस्य यः खेदज्ञः तद्दृष्टाना अनुष्ठानत सोऽशस्त्रस्य संयमस्यापि खेदज्ञः पूर्वोक्ता देवहेतोर्देतु हेतुमद्भावाच्च
योगशस्त्रस्य खेदज्ञः स पर्यवजातशस्त्रस्यापि खेदज्ञ इति तस्य च संयमतपः खेदज्ञस्या अवनिरोधादनादि भवोपात्तकार्यं जयः कर्म जयाच्च
यद्भवति तदपदिशति न विद्यते अस्याष्टप्रकारं कर्मेत्यकर्मांतस्य व्यवहारो न विद्यते नासौ नारकतिर्यग्नरामर पर्याप्तकापर्याप्तकवालकु
मारादिसंसारिव्यपदेशभाग्भवति यच्च सकर्मासनारकादि व्यपदेशेन व्यपदिश्यते इत्याह कर्मणा इत्यादि उपाधी यते व्यपदिश्यते येनेत्युपाधि
विशेषणं स उपधाधिः कर्मणा ज्ञानावरणीयादिना जायते तद्यथा मतिच्युत्यवधिमनः पर्यादवान् मन्दमत्तिसीक्षोचेत्यादि चर्चुर्दर्शनी अचर्चुर्
दर्शनी निद्रालुरित्यादि सुखीदुःखी चेति मिथ्यादृष्टिः सस्यगृहृष्टिः सस्यगमिथ्यादृष्टिः स्त्रीपुमान् पुंसकः कपायीत्यादि सोपक्रमाद्युक्तो निरुपक्रमाद्युक्तो

अल्पायुरित्यादि नारकस्तिर्यग्येन एकेन्द्रियोर्द्वाद्भ्यः पर्याप्तकोऽपर्योप्तकः सुभगोदुर्भगइत्यादि उच्चैर्गीतोनीचैर्गीतोवेति कृपणःत्या
गीनिरूपभोगोनिर्व्विर्घइत्येवं कर्मणासंसारोव्यपदिश्यते यदिनामैवं ततः किंकर्तव्यमित्याह कस्मच्चइत्यादि कर्मज्ञानावरणीयादि

जायति कस्मच्चपडिलेहाए कस्मन्मूलचजंछणंपडिलेहियसब्बंसमादायदोहिं अंतेहिंअद्दिस्समाणोतं
परिणायमेहावो विदित्तालोगंवतालोग सस्यंसेमतिमंपरिक्कमेज्जासित्तिवेमिजातिंचचुडिंचइज्जपा
सभूतेहिंजाणेपडिलेहसातंतंहातिविज्जोपरमं तिस्सच्चासमत्तदंसौणकरेतिपावं १ उम्मुच्चपासंदइहम
च्चिएहिं आरंभजीवीउभयाणुपस्सी कामेसुगिद्वाणिचयंकरंति संसिच्चमाणापुणरें तिगम्भं अविसे

भाषा

कर्मज्ञानावरणादिसंसारनोकारणञ्चालोची तथाकर्मनोन्मूल जेप्राणिधानोपाततेविचारी सत्त्वकहतांउपदेशपूर्वकसंयमआदरी
दाहिच्यंतेहिं कहतांरागद्वेपिडूंकरी अहश्चसानएतले तेरागद्वेपपरिहरतो तेकर्मअनेकर्मनो कारणरागादिकमेधावीपंडितजा
णीतथापरिहरी लोकाविषयकपायव्यामोहितजाणी तेलोकनीसंज्ञाविषयादिवांछाछांडी तेमतिमन्तपरिक्कमेज्जा कहतांसंयमनेविषे
पराकमकरेसावधानयाइइसअहोशिष्यतुं पुणइमकरीसाधुनोमार्गपालित्रीगुरुकहेछं इमकळं प्रतिशीतोष्णीयाध्ययनंप्रथमोद्देशकः १
हिवेजीजोउहेसो प्रारंभियेछे पहिलेउद्देशकिभावनिद्राई सूताजीवकच्छा इहातेहनो विपाकफलकहेछे सूत्रं जातिंचक० इहमनुष्य
लोकेजातिंप्रसूतिं वालकुमारयौवनवृद्धावस्थावसानां अद्यैवकालक्षेपमन्तरेण जातिंचट्टिंचपश्चावलोकयइदमुक्तं भवति जायमान
स्ययद्दुखं वृद्धावस्थायाच शरीरं मानसंचजायते तद्विवेकचक्षुपापश्य तथाभूतैः प्राणिभिः सममात्मनः सातंसुखं पर्यालोच्यजानीहि
यथासुखप्रियएवमन्येपि जीवाः सर्व्वेतस्मादतिविद्यसत्त्वज्ञातापरमं मोक्षमार्गं ज्ञात्वा सम्यक्दर्शीसन् पापंसावद्यानुष्ठानं नकरोतिन
विदधातीत्यर्थः श्रीगुरुशिष्यप्रतिद्वं कहेछे अहोशिष्यइणिसंसारमाहि अज्जकहतांआजिगुरूपदेशादि सामग्रीयोगिदेखिविवेकलोच
नेजोइतेख्योजाइकहताजन्म तथाबुद्धिकहतां वृद्धपणोएवेदुक्खदेखि जियारेजीवगर्भवासिवसे तिवारेअग्निवर्णं अद्दुठकोडिसूई
रोमिरचांपतांयकी चाठगुणी वेदनाभोगवे जन्मसमेतेहइजवेदना कोडाकोडिगुणीसहे उक्तंच जायमाणसज्जंडुक्खं मरमाणसज्जं
पुणो तेणदुक्खेणसंततो नसरइजाइमण्यो १ एजन्मनादुक्ख तथाहीणभिन्नसरोदीणो विवरीउविचित्तदुब्बलोदुक्खउवसइसंपत्तो
चरसंदसं १ एहव्यावस्थाइदुक्ख एदेखीनेतिसकरि जिमजन्मवृद्धपणोनयाइ तथाभतप्राणीसरीखों आपणोसुखञ्चालोची जाणिएत
लेख्योजिमरेजीव तुम्हनेसुखवाल्हो तिमअनेराजीवनेपुणजाणि जइमतोख्यो तम्हातिणिकारणितिविज्जोकहतां तत्ववेत्तापरमक
हतांमोक्षमार्गजाणी सम्यक्दर्शी साचोदेखीडाहोपापसावद्यानुष्ठाननकरे १ हिवेपापनोन्मूलस्से हपाश तेनिराकरिवाभणी कहेछे
सूत्रं उम्मुच्च० इहलोकेमर्त्यलोकोः सार्द्धपाशंस्ते हरूपउन्मुच्चपापुक्ख यतः आरंभजीवी सहारंभपरिग्रहप्रकल्पितजीवनोपायः उभयानु
दर्शीतिशरीरमानसदुक्खशोक्ताभवति तथाकामेषुविषयेषु गृह्णानिच यं कर्मोपचयंकुर्व्वन्ति ततः किमित्याह संसिच्चमाना आपूर्य्यमा
णागर्भान्तरसुपयान्ति पुनपुनरित्यर्थः इणिलोकविषे मर्त्यमनुष्यसहितपाशस्ते हरूप उन्मुच्चकहतांस्त्वं किं जेहभणी आरंभजीवीस
हारंभपरिग्रहे कल्पीआजीविकाजेणे एहवोपुरुषउभयकहतां शरीरमानसिकदुक्खनो देखणहारयाइ तथाकामनेविषे गृह्णआसक्त
वतानिचयकहतां कर्मनीपुष्टिकरे संसिच्चमान तेणेकर्म पुष्टिइं आपूर्य्यमाणज्जंतावली २ गर्वपासेअरवट्टीचंतनेन्याइसंसारमाहि

दीपिकाटीका

ततः किंकर्तव्यमित्याह कस्मच्चपडिलेहाए कर्मज्ञानावरणीयादि तत्प्रत्युपेक्ष्यबंधा प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशात्मकं पर्यालोच्यतत्सत्ता
विपाकापन्नाश्च प्राणिनोयथाभावनिद्राशरेते तथावगम्यकर्मणोपाये भावजागरणेतितत्तत् किञ्च कर्मवृत्तंचजंछणं कस्मणोचलंका

रणांमिथ्यात्वाविरतिप्रमादकपाययोगाच्च समुच्चयेकमेकलं च प्रत्युपेक्ष्यतज्जगमिति जगुर्हिंसायां जगनं यत्किमपि प्राग्नुपदातका
रितत्कर्म स्वतया प्रत्युपेक्ष्यपरिव्रजेत् पुनरप्युपदेयदानावाह पडिलेहियसं समादायंप्रत्युपेक्ष्यपूर्वोक्तं कर्मतद्विपक्षसुपदेयस्य
दायकत्वा अन्तहेतुत्वादन्तौ रागद्वेषौतास्यासद्वायां सहादृश्यमानः तत्कर्मतदुपादानं वा रागाद्विजज्ञपरिचया परिज्ञायप्रत्या
ख्यानपरिज्ञवापरिहरेदिति तंपरिणायसेचावी तंगगादिमोहितलोकं विषयकपायलोकं वा ज्ञात्वावात्वाच लोकसंज्ञाविषयपिपासा
संज्ञितामेवावीमर्वादायवस्थितः सन् पराक्सेतसंबन्धमातुषान् उद्युक्तोभवेत् विषयपिपासां त्यरिपद्वर्गवाटप्रकारं यत्संदेहनात् इति परि
समाप्तौ त्रयीनीतिपूर्वत् इति शीतोष्णीयाध्ययने प्रथमोद्देशकटीका उक्तः प्रथमोद्देशकः साप्रतं द्वितीयमारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः
पूर्वोद्देशके भावउक्ताः प्रदर्शिता इह तु ते पा स्वापविपाकफलं असातमुच्यते इत्यनेन संबन्धेनासातस्यायोद्देशकस्य आदिच्छितं जातिंचव
ड्डिंच इज्जपाये भूएहिंसायंपडिलेहजाग तत्त्वमिति ज्ञोपरसंतिगञ्जासम्पत्तदंसीनकरेडपावं जातिः प्रवृत्तिर्गन्तुमारयोवनद्व
वस्यावसानां दृष्टिरिह समुद्यलोके संसारेवाद्येव कालक्षेपसन्तरेण जातिंचवड्डिंच पश्चादलोकयदुत्सुक्तं भवति जायमानस्य यदुत्सु
द्वहावस्यायाचच्छारीरमानसमुत्पद्यते तद्विवेकचक्षुपापस्य यथाचजात्यादिकं नस्यान्तयाविधत्स्वद्विंचापरं भूएहिंसार्दं भूतानि चतु
र्दशभूतग्रासाः तैसमंआत्मनः सातंसुखंप्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्यजानीहि तथाहि यथात्वं सुखप्रियः एवमन्येपि यथाचं दुःखद्विट् एवमन्ये
पिजन्तवः एवं सत्वा अन्ये पाससातोत्पादनं न विदधाः एवं च जन्मादिदुःखं न प्राप्स्यन्ति यदेवं ततः किमित्याह तत्त्वमिति ज्ञो तत्त्वज्ञा
तिवृद्धिसुखदुःखदर्शनात् अतीवविद्यात्वपरिहरेवीयस्यासावतिवेद्यः सपरसंमोज्ञानादिकं तन्सागं ज्ञात्वा सस्यक्तद्वर्गिन् पापं न
करोति सावद्यानुष्ठानं न विदधाति पापस्य च लं स्नेहपागाः तदपनोदार्धमाह उन्मुञ्चपासं इह न चि एहिं आरंभजीवी उभयागुपक्षी
कामेसु गिह्याणि चयं करोति संसिञ्चमाणा पुणरेति गमं रद्वदमनुद्यलोकैर्मलैः लोकैः सार्धं द्रव्यभावभेदभिन्नं पायमुत्प्राव्ये न मुञ्चय पा
कुचसहिकासभोगलालसः तदादानहेतोर्हिंसादीनि पापान्यारभते आरंभेण जीवितुं शीलमस्येत्यारंभजीवी सचारंभपरिग्रहप्रक
ल्पितजीवनोपाय सचभवंशारीरमानसं ऐहिकासुप्तिकं वा द्रुंशीलमस्येति सतया कामेसु नि कामा इच्छासदनरूपान्तेषु गृह्णाद्यधु
पपन्नानि चयं कर्मेपचयं कुर्वन्ति यदिनामैवं ततः किमित्याह संसिञ्चमाणा तेन कामोपादानजनितेन कर्मणा संसिञ्चमानां आपूर्य
माणानां भर्त्ता नारसुपयांति संसारचक्रवाले ररहट्टवटीयंतन्यायेन पर्वटन्तयासते तदेव सनिष्ठतात्मा किंभूतो भवतीत्याह अविसेहा

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तत्प्रत्युपेक्ष्य वधवाप्रकृतिस्थित्यनुभाग प्रदेशात्मकं पर्यालोच्य तत्त्वज्ञाविपाकापन्नाच्च प्राणिनो यथाभाव निद्रायागरेते तदावगम्यकर्म
तोपायेभाव जागरणेति तथ्यमिति तदभावदानेन प्रक्रमेण भवति तद्यथाटविधंसत्कर्मपूर्वादि करणचपकत्रे णिप्रक्रमेण मोहनीयचर्या
वधेयांतसु हर्त्तसज्जन्योत्कृष्टकालं सप्तविधसत्कर्म ततः शेषवातिव्येर्जीणि चतुर्विधभवोपशहि सत्कर्मजवन्त्यतोंतसु हर्त्तं सुत्कृष्ट
तोदेशोनां पूर्वकोटिवावत् पुनरुहंपञ्चस्वाचरोहिरण्कालीयां शैलेष्ववस्यामगुभया कर्माभवति सांप्रतमुत्तरप्रकर्तानां सदसत्क
र्मताविधानमुच्यते तत्तज्ज्ञानावरणीयांतराययोः प्रत्येकमुपात्त पञ्चभेदयोचतुर्दशस्यपि जीवस्यागुणस्थानेषु च सिध्यादृष्टेरारभ्य
केवलियुगस्थानादारतो विकल्पभावात्स्वविधसत्कर्म तादर्शनावरणस्थतीणि सत्कर्मतास्थानानि तद्यथानवविधं निद्रा पञ्चकदर्शन
चतुष्टयमन्यथादेतत् सर्वजीवस्थानानुवाविगुणस्थानेष्वप्यनिवृत्ति वादकालसंख्येयभागान्यावत् ततः जातिचित्त्वसंख्येयभागान्यावत्
स्थानेष्विदं यथावत् पट्कर्मतास्थानं ततः जीणकपायद्विचरससुमये निद्राप्रचलाहय यथाचतुःसत्कर्मतास्थानं तस्यापि चयः जीणक
पायकालांतवेदनीयस्य द्वे सत्कर्मतास्थाने तद्यथा द्वे अपि सातासाते इत्येकं अन्यतरोदया रुदशैलेष्ववस्येतार द्विचरससुमये सति
सातमसांतं वा कर्मेति द्वितीयं मोहनीयस्य पञ्चदशसत्कर्मतास्थानानि तद्यथा षोडशकपाया नवनेकपाया दर्शनरहये सति सस्यगृहटे रटा
विंशतिः सस्यलोहजने सस्यमिथ्यादृष्टेः सप्ताविंशतिर्दशनहयो हलनेनादि सिध्यादृष्टेर्वा षडविंशति सस्यगृहटे रटाविंशति सत्कर्मता

जंतानुबंधुद्वलनेक्षपणेवा चतुर्विंशतिः मिथ्यात्वक्षयेनयोर्विंशतिः सस्यग्मिथ्यात्वक्षये द्वाविंशतिः क्षाधिकसस्यगृहे रेकविंशतिरप्र
 त्याख्यान प्रत्याख्यानवरणक्षये तयोदशान्यतर वेदक्षयेद्वादशद्वितीय वेदक्षयेसत्येकादशहास्या विवृज्जक्षये पञ्चपु'वेदाभावे चत्वारि
 रिसंज्वलनकोषक्षये तयःमानक्षये द्वौमायाक्षये सत्येकोलोभस्तत्क्षयेच मोहनीयासत्तेति आद्युपोद्देतत्कर्म तास्थाने सामान्येनतद्य
 थानरभवायुक्तं बन्धोत्तरकालमायुक्त द्वयमेकं द्वितीयन्तु तद्वंधाभावइति नान्नोद्वादशसत्कर्म तास्थानानि तद्यथाविनवति८३ द्विनव
 ति८२ एकोननवति८१ अष्टाशीति८० षडशीति८० अशीति८० एकोनाशीतिः७९ अष्टसप्ततिः७८ षष्टसप्ततिः७६ पञ्चसप्ततिः७५ नव
 ८अष्टौचेति८ तलनवतिगतवचनसूः४पञ्चजातयः५ पञ्चशरीराणि५ संघातापंच५ संस्थानानिषट्६अनोपागतयः३संहननानिषट्६वर्णं प
 ष्चकंपूगन्धद्वयं२रसाः२पञ्च५ अष्टोत्तराः८आनुपूर्वीचतुष्टयंअगुरुलघूपघातोच्चवासा तपोद्युताःषट्६प्रशस्तेतरविहायो गतिद्वयं२प्रत्येक
 शरीरत्वसशुभं शुभगस्तत्त्वस्वरूपपर्याप्तकस्थिराद्यशासिसेतराणीतिविंशतिः॥२॥निर्मागंतोर्थकरत्वमित्येवं सर्वसमुदायविनवतिर्भवति
 ८३ तीर्थकरनामाभावे द्विनवेतिविनवतेराहारक शरीरसंघातबन्धना गोपागेचतुष्टयाभावे सत्येकोननवति८१ ततोपितीर्थकरनामा
 भावे अष्टाशीतिः८० देवगतितानुपूर्वी द्वलनेषडशीतिः८६ यद्विवाशीतिकर्मणो नरकगतिप्रायोग्य बध्नतस्तद्वत्यानुपूर्वीद्वय वैक्रिय
 चतुष्कबन्धनस्यषडशीतिः देवगतिप्रायोग्यं बन्धकस्यचेति ततो नरकगत्यानुपूर्वी द्वयवैक्रियचतुष्टयोद्वलनेऽशीतिः८० पुनर्मनुष्यगत्यानु
 पूर्वी द्वयोद्वलनेऽष्टसप्तति ७८ एतान्पक्षपकाणां सत्कर्म तास्थानानि क्षपकश्चेत्यन्तर्गतानां तु प्रोच्यन्ते तद्यथाविनवतेर्नारक तिर्यग्ग
 तितदानुपूर्वी द्वायेकद्वित्वचतुरिंद्रिय जात्यातपोद्योतस्यावर सूक्ष्मसाधारणरूपैर्नरक तिर्यग्गतिप्रायोग्यै स्त्रयोदशभिः कर्मभिः क्षपि
 तैरशीतिर्भवति द्विनवतोस्त्रयस्त्रयोदशभिः क्षपितिरैकमाशीतिः यासावाचारकचतुष्टयापगमनैकोननवतिः संजाताततः तयोदशना
 निक्षपिते षट्सप्ततिर्भवति तीर्थकरनामाभावापादिताष्टाशीति स्त्रयोदशनामाभावे पञ्चसप्ततिः तत्ताशीतेः षट्सप्ततेर्वा तीर्थकरकेव
 लिशेलेष्टापन्नद्वि चरमसमयेवेद्यमान नवकर्म प्रकृतिव्युदासेन क्षयमुपगतेष्वनाकान्त्यसमये नवसत्कर्म तास्थानंताश्च वेद्यमाना
 नवेमासस्तद्यथा मनुजगतिउसवादर पर्याप्तकसुभगादेययशः कीर्त्तितीर्थकर पापतापवयैलेख्यन्त समयेसत्ताविश्रति शेषास्त्रैकसप्तति
 भिःसप्तपट्ठिर्वा द्विचरमसमयेक्षयमुपयाति एताएव नवातीर्थकरकेवलिनस्तीर्थकरनामरहितकष्टौभवन्त्यतोऽत्यसमये अष्टसत्कर्म ता
 स्थानमिति सामान्येनागात्रस्य द्वे सत्कर्म तास्थाने तद्युयोच्चनीचगोत्रद्वयसङ्गावेसत्येकं सत्कर्म तास्थानंतेजो वायूच्चैर्गोत्रोद्वलनेकालं
 कालीभावावस्थायां नीचैर्गोत्रसत्कर्म तेतिद्वितीयंयद्विवाद्योगि द्विचरमसमये नीचैर्गोत्रक्षये सत्युच्चैर्गोत्रसत्कर्म ताद्विरूपगोत्राव
 स्थानेसत्येकं सत्कर्म तास्थानमन्यतरगोत्र सङ्गावसतिद्वितीयमित्येवं कर्म प्रत्युपेक्ष्यतत्क्षत्ताप गामयतिव्यमिति किञ्चकर्म इत्यादि
 कर्मणोमूलंनारणं मिथ्यात्वाविरतिप्रसादकापावयोगाः चसमुच्चयेकर्ममूलं च प्रत्युपेक्ष्ययत्क्षणमिति क्षणुहिंसाया क्षणानंहिसनं
 यत्किमपि प्राण्युपघातकारि तत्कर्ममूलतया प्रत्युपेक्ष्य परित्यजेत्प्राठातरंवा कस्यामाह्वयजंक्षणं यष्टपादानक्षणोस्यकर्म स्तत्क्षणं
 कर्मोद्भवसर्वापादाय तत्क्षणमेवनिवृत्तिं कुर्यादिदमुक्तंभवत्यज्ञान प्रसादादिना यस्मिन्नेवक्षणे कर्महेतुकंमुष्टानं कुर्यात्तस्मिन्नेव
 क्षणेलक्ष्येतास्तदुपादान हेतोर्निवृत्तिर्बद्धादिति पुनरप्युपदेयदानायाह षड्विधेद्विद्वत्त्यादि प्रत्युपेक्ष्यपूर्वोक्तं कर्म तद्विपक्षमुप
 देयश्च सर्वंनस दालष्टहीत्वायन्तहेतुवादन्तो रागद्वेषौताभ्यां लहादृश्यमानस्ताभ्यां मनपदिश्यमानोवातत्कर्मसंतदुपादानंवाईरागादि
 कंचपरिज्ञयापरिज्ञाच प्रत्याख्यानपरिज्ञयापरिहरेदिति रागादिमोहितं लोकविपक्षकपावलोकांवा ज्ञात्वावात्वाचलोकसंज्ञां विपक्षपि
 पासासंज्ञितां धनायागद्वयरूपावां मेधावीमर्यादाव्यवस्थितः सन्पराकमेत संवसानुष्टानेउद्युक्तोभवेत् विपक्षपिपासापरिहर्णवा अष्ट
 प्रकारं कर्मावेष्टनादिति परिसमाप्तौवमीमीतिपूर्ववत् इतिशीतोष्णीयाव्ययनेप्रथमोद्देशकटीकासमाप्ता उक्तःप्रथमोद्देशकः सांप्रतंहिती
 आरभ्यते अध्याचारमभिसम्बन्धः पूर्वोद्देशकेभावसुप्ताः प्रदर्शिता इह तुतेपांस्त्रापविपाक फलमसातसुच्यते इत्यनेनरुन्धे नायातस्या
 स्यस्तवानुगमे स्तुतमुच्चारयितव्यं जाइश्चइत्यादिस्त्वं जातिप्रकृतिर्नालकुमाराचौ वनद्व्यावस्थावसानादृष्टिरिहमनुपलोकैसंसा रेवा

ऽद्यैवकालनेपसंतरेण जातिद्विद्विष्ट पस्यावलोचयद्भुक्तं भवति जायमानस्यवद्भुक्तं दृष्ट्वास्यायाश्च यच्छरीरमान मसुप्तद्वये तद्विवेकचक्रुपापस्य उक्तं जायमाणस्यजं दुःखं सरमाणस्यजन्तुगोतिगदुःखेण सन्तत्तो न सरद्भुजादिसम्यगो विरसरसिधं रसंतो तो सो जो णीमुहाउनिष्पिडइ मायाएअप्पाणीविद्यवेयण सउलंजाणमागो तथाहीणभित्तमरोदीणो विवरीउविचित्त उ दुक्कलोडुकिउउवसइ संपत्तोचरि संदसमित्यादि अयवाचार्यइत्यासंतणं भगवान्गौतममासंतयति इहार्थेजातिद्विद्विष्ट तत्कारणं कर्मकार्यद्वयः संप्रमृष्टहाच बुध्यस्व यथाचजात्यादिकं नस्यात्तथाविधस्वजिज्ञापरं भूएहिमित्यादि भूतानिचतुर्दशभूताग्रामासौः सममात्मनः सातंमुखं प्रत्युपेक्ष्य पर्यालोचयजानीहि तथाहि यथात्वंमुष्प्रियएवमन्येपीतिव्याचत्वंदुःपहिउवमन्येपि जंतवएवंमत्वान्येपा मसातोत्पादनं नविद्व्या एवंजन्मादिदुःखं नप्राप्स्यसीत्युक्तइ यथेदविषयाः सातमनिटाइतरवच अन्यत्वापिविदित्वैवं नकुर्व्यादिप्रियं जनेदद्येवं ततः किमि त्याह तस्माद्व्यादि तस्माज्जातिद्विष्ट सुखदुःखदर्शनादतीव विद्यातत्परिच्छेदीयस्या सायतिविद्युः सपरमं मोक्षं ज्ञानादिकं वा तन्मा गंज्ञात्वा सस्यक्तदर्थी सन् पापं न करोति सावद्यानुदानं न विद्वधीत्युक्तं भवति पापस्य च मूलं स्नेहपायास्तदपनोदीर्घमाह उष्णु च्छु इत्यादि वृत्तं इह संमुखलोके चतुर्विधकपाय विमोक्षजसाधारमर्त्यैः लोकैः साह्यं द्रव्यभावभेदमिन्द्रपागमुत्पावत्ये नमुद्रापाकुस रुहिकासमो गलात्समुदादानहेतोर्हिंसादीनि प्रापान्धारमने नोपदिश्यते आरंभइत्यादि आरंभेण जीवितुं गोलमस्येत्यारंभजीवी महारंभ रिपुष्ट प्रकल्पितजीवनोपायः सउभयंगरीरमानससैह कासुफिकं वा द्रुष्टं गोलमस्येति सतथाविष्ट कामेमुद्रादिकामादच्छामदन रूपान्तेषु गृह्णा अधुपपन्नानिचयं कर्मोपचयं कुर्वति यद्विनामेवंततः किमित्याह संसिद्धइत्यादि तेन कामोपादानजनितेन कर्मणा संसिच्यमानायाप्यसाणागर्भात्तर्धान्तरमुपयान्ति संसारचक्रवालेरवष्ट वटीयं वन्यायेन पर्वटन्त आसतइत्युक्तं भवति तदेव सति मृतामा

हासमामज्जहंताणंदौतिसम्यति अलंवालससंगेण वैरंवद्वितीअप्पणो ३ तस्मातिविज्जंपरमं तिण चाआयंकदंसौणकरेतिपावं अगं चमूलंचविगिंचधीरेपलिच्छिंदियाणं गिक्कमदंसौ ४ एससरणापसु चईसेइदिइभएसुणी लोकंसिपरमंदंसौ विचित्तजीवीउवसंते समितेसहितेसदाजते कालकंखीप रिखएवज्जंचखलुपावंकम्मपगडं सज्जंसिधितिकुज्जहा एत्थोवरएमेहवी सज्जंपावंकम्मभोसेति अणे

भाषा

परिभ्रमणकरे २ द्विवेजेचपलतेकेहवेयाइ तेरुहेछे सुतंचवियेकहतां क्लीभयादिनिमित्तचे तोविमोहा सलमासाद्यांगी कृत्यसकामसद्बोहत्वापि प्राणिनो नंदीतिर्हीहेतिमन्यते वद्येवंततः किमित्याह अलंपयातंवालस्य पास्यसंगेन किमित्युच्यते सआत्मनो वैरंवर्तयद्यत् प्राणिवातादिकुरुते तेन विरोधमेववर्धयतीत्यर्थः तेनामगृह्णुरूपहासजवतां हास्यते अंगीकारकरीप्राणियानेहणीनं दिक्कहतांतीडाइलोमाने अनेवलीहायरस्सतोयात्तो असंबद्धवचनएववागेले एजीवहरिणादिज आहेडासगुंमिरज्याछे धुष्पहि रिवाभणी पानमलमगइवाभणीइत्यादि अनेकविस्त्वोले जइमतोस्यो तेरुहेछे अलंकवालअज्ञानतेहने संगिदंसंसर्गकरिवे अलंकहतांपूरोदावो एतावताअज्ञानीनो संगटालिछे इसकाजहिये जेएहवोअज्ञानइइ तेहनोसंगकरे तेथापणपासोवैरवघारे केरेजीवहणेतेस्योवैरवाधे बालनासंगयती जेएहवोफलतो जेजीवगतादिपापकरे तेहनोस्योकिहवो ३ द्विवेतेहनो निषेधस्वरूपनो चपदेगजहेछे स्वतन्हातिविज्जं यन्माडालसंगिनोवैरवर्धते तस्मादतिविहान् परमं मोक्षपदं सर्वसंवररूपं ज्ञात्वा आतंकदर्थीनर कादिदुःखावलोकीपापं न करोति उपलक्षणान्नकारयति नानुमन्यते पुनरपदेगवानायाह अगं चमवोपग्राहिकर्म चतुर्थं नृत्वं वा तिकर्म्म चतुर्थं अयवामिथ्यात्वमूलं शेषं त्वं एतद्वचमपिविगिष्ट दृक्कुसत्यजेत्यर्थः किंलक्षणोधीरः अकातरः सन् परिच्छिद्य कर्मान्निच्छिन्नानिः कर्मदर्शीतिनिःकर्माणमात्मानं पश्यति सर्वज्ञो भवतीत्यर्थः जेहमणीवालने संगिवैरवाधे तेहमणी अतिविहान्संपुरुष

परमकहतांमोक्षपदजाणी तथाआतंकनरकादिदुःखत्रयवयवौ देखीपापनकरे अनेरापासिनकरावे करतांअनुमोदेनहीं सर्वसं
वरपालेतथाएहवोजाणी अहोशिष्यधीरछतो अग्रकहताअघातियां कर्मचारिभूलकहतां कर्मधातियाचारिकर्म अथवाभूलश
ब्दिइंमोहनीयअग्रवीजाकर्म अथवाभूलशब्दिइंमिथ्यात्वअग्रशब्दिइंअनेराकर्मअविरत्यादिकएसज्जविगिंचकहतांआपणपायकीजूदा
करिंएतायतासर्वकर्ममाहिभूलमोहनीयछेतेहनेचइसर्वकर्मचययाइ उक्तंच नायगंमिहतेसतेजहासेणाविणस्सइ एवंकम्माविणस्सं
तिमोहणिज्जेखयंगए १ इतिवचनात् जेइमकरेतेहने फलकहेछे पलिक्किंदियाकहतांकर्मअष्टप्रकारछेदीणिक्कमदंसीकहतांकर्मरहि
तथाआनोदेखणहार एतावतासर्वज्ञयाइ वलीनिःकर्मदर्शीना गुणकहेछेसूत्रं एसमक० एपपूर्वोक्तोमरणात्प्रमुच्यते ज्जनिचयेसह
टभयोमुनिः तयालोकेचतुर्दशभूतग्रामात्मके परमदर्शी संयमान्धेयकः तथाविवक्तजीवी स्त्रीपशुपंडकरहितशय्यासेवक तथाउपशान्तः
समितःपंचभिःसमितिभिः सहितोज्ञानादिभिः सदायतोऽप्रमादी एवंविधःकालाकांची श्रुत्यकालंयावत्परिव्रजेत् संयमंसेवेतएपूर्वो
क्तमरणयकौमुकाइ तेमुनिचारित्रियोहटभयजाणिवो एतावतासंसारनाभयदेखी तेहयकीनिवर्त्ते तयालोकेचोदहभूतग्रामरूपतेह
नेविषे परमकहतांमोक्षतेहनो कारणसंयमतेहनोदेखणहार एतावतासर्वजीवनो संयमपाले तथाविवक्तस्त्रीपशुनपुंसकादिसं
गंरहित एहवीशय्यानोसेवणहार तथाउपशान्तइंद्रियनोइंद्रियकी उपशान्ततयासमितपंचसमितिइंकारी सहितज्ञानादिकेकारी
सदासर्वदायतकहतां अप्रमादी एहवोछतोजालगी कालकांचीकहतामरणसीमपरिव्रजेत् कहतांसंयमपाले एस्याभणीअनुष्ठानक
रियेतकहेछे वज्जवणोखलुनिचये पापकर्म ज्ञानावरणीयादिकपगडकहतां प्रकटस्थितिइंकीधोछे जीवनेपोतेषणो कर्मवज्जछे तेहटा
लिवाखपाविवाभणीस्योकरिवो तेकहेछे स्वसिकहतांसत्यतेसंयमतेहनेविषे धृतिधीरपणोकरे जेहभणीएत्यकहतांइणिसंयमनेविषे
उपरतकहताव्यवस्थित एहवोज्जंतो मेधावीपंडितसर्वपापकर्मभोसेति कहतांखपावे एतलेअप्रमादकह्यो हिवेप्रमादीकेहवोज्जइ

दीपिका टीका

समासज्जहंताणंदीतिमन्त्रतिअलंवालस्यसंगेणवैरंवड्ढतिअप्यणोऽल्लोकःस्त्रीभवादिनिमित्तश्चे तोविसवोहासस्समासांदांगीकृत्यसका
मग्गमुहंवापि प्राणिनोनंदीतिकोडेतिमन्यतेवदतिचमहामोहाहताऽशुभा भवसायोययैतेपशवोमृगयार्थंरुष्टा मृगयाचसुखिनांकीडा
यैभवतिइत्येवं मृपावादिष्वप्यायोज्यं यदिनामैवं ततःकिमित्याह अलंपर्याप्तं बालस्यात्रस्थयः प्राणातिपातरूपः संगोविषयादिमयो
वातेनालंवालस्य हास्यादिसंगेनालंकिमितिचेदुच्यतेवैरंवड्ढतिअप्यणोपुरुषवधसमुत्थं वैरं तद्बालसंगानुषंगीसन्नात्मनोवर्द्धयति यत
श्चैवंततःकिमित्याह तन्हातिविज्जं परमंतिणज्जाआयंकदंसीनकरेइपावं अगग्वमूलज्जविगिञ्जधीरे पलिक्किंदियाणोणिकमदंसी४ य
स्याहालसंगिणोवैरंवर्द्धते तस्मादतिविहान् परमंमोक्षपदं सर्वसंवररूपंचारितंवा सम्यग्ज्ञानं सम्यग्दर्शनंवा एतत्परमितिज्ञात्वा
किंकरोत्याह आतंकनरकादिदुःखं तत्तद्रष्टुंशीलमस्येत्यातंकदर्शी सपापपापानुबंधिकर्मनकरोतिउपलक्षणार्थत्वात्कारयति नानुम
न्यते पुनरप्युपदेशदानायाह अग्रंभवोपग्राहिकर्मचतुष्टयं मूलंघातिकर्मचतुष्टयं तदेवं सर्वंअग्रंचमूलज्ज विगिंचत्यजपथकुरु तदनेनेद
सुक्तंभवति नकर्मणः पौल्लिकस्यात्यन्तिकक्षयोऽपि तु आत्मनःपथकरणं किञ्चपलिक्किंदिया तपःसंयमाभ्यां रागादीनिबन्धनानितत्का
र्याणिवाकर्मणिच्छित्तानिः कर्मदर्शीभवति निःकर्माणमात्मानं पश्यतीतिनिःकर्मेत्वा ऽपगतावरणः सर्वज्ञानीसर्वदर्शीचभवति यश्चनि
कर्मदर्शीभवति सोपरंकिमाप्नुयादित्याह एसमरणापसुञ्चति सेज्जदिहभएसुणी लोगंसिपरअदंसी विचित्तजीवीउयसंति समितेसवा
जातकालकांचीपरिज्जए वज्जवणोखलुपावकर्म पगडंसर्वसंधिंति कुब्बाहाएयोवरए मेहावीसव्वकम्मंज्जोसेइ एसमरणापसुञ्चति एप
इत्यनंतरोक्तो मूलाग्रविषेकज्जोनिःकर्मदर्शी मरणादाद्यःक्षयलक्षणान्मुच्यते आयुपोबंधनाभावात् सेज्जत्तिसोअनंतरोक्तो मुनिहंटे
संसारोद्भयं सप्तप्रकारंवाभयंयेन सतथाज्जरवधारणे हटभयएव लोगंसितिलोके द्रव्याधारेः चतुर्दशभूतग्रामात्मके वापरमो
मोक्षः तत्कारणंवा संयमसंद्रष्टुंशीलमस्येति परमदर्शी विचित्तजीवीविविक्तं स्त्रीपशुपंडकसमन्वित शय्यादिरहितं द्रव्यतोभावतस्त

रागद्वेयरहितं असंख्यं जीवितुं गोलमस्येति विविक्तजीवीयश्चैवं भूतसङ्घद्वयनोद्द्विगोपयमात् उपयातो यद्योपयानः सपद्मभिः समितिभिः सम्यग्वाङ्मोगतो मार्गे समितः यच्चैवं सज्जानादिभिः सङ्घितः समन्वितो यच्च ज्ञानादि सङ्घितः सदायतोऽप्रमादी किमपि ध्यायमानं तरोहो मुष्ककृतापोपन्यास इत्याह कालाकांक्षी कालोद्धत्युक्तं काञ्चित् गोलमस्येति कालाकांक्षी स एव भूतो परिसंस्तताद्भवेत् यावत्प्रयागत् परिण्डतमरणं तावदाकांक्षमागो विविक्तजीवत्वादिगुणोपेतः संयमानुष्ठानमार्गे परिषङ्गेत् स्यादेतत्किमर्थमेवं द्विघने इत्यादि वङ्गचखलुपाङ्कम्बं खलोत्तरप्रकृतिभेदमिन्नं प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेयाग्रजं वन्द्योदयसत्कर्म तावत्प्रयागत् कर्म तत्त्ववृत्तिसंयमा कालेन त्रयसुपवातीत्यनः कालावकांक्षीः खलुर्वाधारणे बहुवृत्तकर्म यद्विनामैवं तन्मदपनोदाय किञ्कर्तव्यं सत्तन्निविति दुष्पदा सद्भ्योद्धितः सत्यः संयमः तत्त्ववृत्तिकुरुष्वं एत्योदरे अवाङ्मिन्संयमे उपसामीप्येन रतोव्यवस्थिनो मेवातीतत्त्वद्वयोर्गोपयार्थं सङ्गोपयार्थं संसारार्थवपरिचयनगहेतु भोपयति त्रयं नयति च उक्तोऽप्रमादतत्त्ववृत्तौ प्रमादनेन च कथायादिप्रमादेन प्रसक्तः किङ्गुणोभव

गै.लंगाचार्यवृत्तटीका

किंभूतोभवतीत्याह अविसेइत्यादिशोकः क्रीम्यादिनिमित्तः चेतोविक्रमोऽसत्समासाद्वांगीकृत्य सकामतद्गृह्णन्वापि प्राणिनोऽन्तर्
तिर्कीडेतिमन्यते वदतिच महामोहादृता शुभाध्यवसायो दयैतेपगवोऽद्यगयायं चट्टाद्यगयाच सुखिनांकीडाद्यैभवति इत्येवंभूयावा
दादत्तादानादिष्वयागेऽर्जं यदिनामैवंततः किमित्याह अलमित्यादि अल्पपर्याप्तंवाचनस्यात्रस्य वाप्राग्यातिपातरूपः संगोविषयक
मायादिमदेवा तेनालंवालखहास्यादिसंगे नालंकिमितिचेदुच्यते वेरमित्यादि पुरपादिष्वसमुत्थं वरंतडालसंगानुपंग सन्नाकनो
बर्हयति तद्यथागुणसेनेन हास्यानुपंगादग्नियर्माणां नानाविधैरुपायैरुपहसता नवमवादुपंगिवैरंवर्हितं एवमन्यवापि विषयसंगदो
वादोऽर्जं वतयै वमतः किमित्याह तन्हेत्यादिवन्नाहालसंगिनो वैरंवर्ह्यवतेतन्मादतिविद्वान्परममोक्षपदं सर्वसंवररूपं चारिवंवासस्य
गुणानंसम्यन्द्यनं सम्यगपरमितिज्ञात्वा किंजरोतीत्याह आयंकइत्यादि आतंकोनरकादिदुःखं तद्दुःखं गीलमस्येत्यातं कदर्यां सेपापं
पापातुर्विधं कर्मनकरोत्युपलक्षणार्थवान्नकारयति नातुमन्यतेदुनरप्युपदेयदानायाह अन्मचइत्यादि अग्रंमवोपग्राहिचतुष्टयं मूलं
वातिकर्मचतुष्टयं यदिवामोहनीयंमूलं येषाणित्वग्रं यदिवामोहनीयंमूलं येषाणित्वग्रं यदिवामिथ्यावंमूलं येषंतग्रन्तदेवं सर्वमग्रं
मूलंचविगिह इतित्यजापनयष्टवद्भु तदनेनेदमुक्तंभवति नकर्मणः पौडलिकस्यात्यन्तिक जयोपित्वाकनः ध्यवरणं कथं मोहनीय
स्यमित्यातस्यच मूलत्वमितिचेत्तद्व्याख्येय प्रकृतिवन्वोयतउक्तं नमोहमतिवृत्त्यस्य उदितस्त्ववाकर्मणां नसैकविषयकनं प्रकृतिवन्
विमवोमहान् अनादिमवहेतुरेय नचवन्वतेनामुक्तत्वाति कटिलागतिः कुयलकर्मणांदर्शिता तयाभागमः कर्ममंतेर्जीवा अट्टकर्म
पगडीउत्पत्त्वं तिगोचमाणायावरणिज्जकमममउदएणंदरिसणावरणिज्जकमम निवच्छइदरिसणावरणिज्जकमम उदएणंदंसमोह
खिज्जकमम निवच्छति दंसमोहणिज्जकमम उदएणंमिच्छत्तं निवच्छइ मिच्छत्तेणं उदिसेणं एवंखलुर्जीवे अट्टकर्मपगडीउ
त्पत्त्यइत्येयमि मोहनीयजयाविनाभावीउक्तं जयावगंमिहए सतेजहासेणाविणस्यति एवंकमाविणस्यति मोहणिज्जे उदंगएइत्यादि
अववाच्यलमसंयमः कर्मवाच्यं संयमतपसी मोक्षोवानेच्छाग्रेधीरोऽवोभ्यो धीविरानितोवा विवेकेनदुःखसुख कारणतयावधारय
किञ्च पल्लिच्छिंदियणेइत्यादि तपःसंयमःस्मारागादीनिवन्वनानि तत्कार्याणिवाकर्मणि छित्वा निःकर्मदशीभवति निःकर्मणमात्मानं
पश्यति तच्छीलं निःकर्मत्वादा अपगतवेरणः सर्वदशीसर्वज्ञानीचभवति यद्यनिःकर्मदशीभवति सोऽपरंकिमात्रुयादित्याह एस
इत्यादि एषइत्यनन्तरोक्तो मलाग्रविवेकः कर्म दशीमरणादाहुः जयलक्षणम् च्यतेआयुणेवन्वनामावात् यदिवाच्यवं जवीमावादा
वीचीमरणादा सर्वेषुसंसारोमरणं तस्मात्प्रसुच्यतेयथैवंकिंभूतोभवतीत्याह सेज्जइत्यादि सोऽनन्तरोक्तो मुनिर्हृष्टं संसाराइयं सप्त
प्रकारंवा येनसतयाज्जरवधारणे इष्टमण्यकिञ्च लोगंसीत्यादि लोकेद्रव्याधारे चतुर्ह्यभूत शमात्मकेवापरमो मोक्षस्तत्कारणंवा
संयमचंद्रं गीलमस्येतिपरमदशीं तयाविविक्तं स्त्रीपद्म पण्डकममन्वित शब्बादिरहितं द्रव्यतोभावतस्तु रागद्वेषरहितमसंछिष्टं जी

वितुं शीलमस्येति विविक्तजीवीयश्चैवंभूतः सद्द्रियोऽद्रियोपशमादुपशान्तोऽप्युपशान्तः सपञ्चभिः समितिभिः सम्यग्वाङ्मतोगतोऽमौचिमा
 गे समितः यश्चैवं सन्नानादिभिः सहितः समन्वितोऽयश्च ज्ञानादिसहितः ससदायतोऽप्रमादी किमवधिश्चायमनन्तरोक्तो गुणोपन्यास इत्याह
 काल इत्यादि सल्लोत्तरप्रकृतिभेदभिन्नं प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेश बन्धात्मकबन्धोदय सत्कर्म तत्त्ववस्थानयं तथावद्वस्पृष्टनिधत्त निका
 चितावस्थागतं कर्म तच्च नङ्गसीयसा कालेन चयसुपयातीत्यतः कालावकांक्षीत्युक्तं तत्र बन्धस्थानापेक्षया तावन्मूलोत्तरप्रकृतीनां वज्र
 त्वंप्रदर्शयते तद्यथा सर्वमूलप्रकृतीर्विभ्रतांतर्मुञ्जन्तं यावदष्टविधं आधुष्कवर्जं सप्तविधं तज्जवन्नेनांतर्मुञ्जन्तं सुत्कृष्टं तत्सद्रूढितानि तयस्मिं
 शत्सागरोपमानि पूर्वकोटिभिर्भागाभ्यधिकानि सूक्ष्मसंपरायस्य मोहनीयबन्धोपरमे आधुष्कवन्धाभावात्पण्डविध मेतच्च जघन्यतः सा
 मयिकसुत्कृष्टतत्त्वंतर्मुञ्जन्तं मिति तथोपशान्तक्षीण मोहसयोगि केवलानां सप्तविधबंधोपरमे सातमेकविधं बंधस्थानंतच्च जघन्येन
 सामाधिकसुत्कृष्टतो देशेन पूर्वकोटिकालीयं इदानीमुत्तरप्रकृति बंधस्थानान्यभिधीयन्ते तत्र ज्ञानावरणांतरायायाः पञ्चभेदयोरप्येकं
 मेव ध्रुवं धित्वा हन्वस्थानं दर्शनावरणीयस्य त्रीणि बंधस्थानानि निद्रापञ्चकदर्शनचतुष्टयं समन्वयादध्रुवबंधित्वान्नवविधं ततस्थानां द्वि
 त्तिकस्थानं तानुबन्धिभिः सह बन्धोपरमे पण्डविधं अपूर्वकरणसंख्येयभागे निद्राप्रवलयोर्विधो परमे चतुर्विधं बन्धस्थानं वेदनीयस्यै
 कमेव बंधस्थानं सातमसातवा बभ्रत उभयोरपि योगपट्येन विरोधितया बन्धाभावान्मोहनीय बन्धस्थानानि दश तद्यथा द्वाविं
 शतिर २२ मिथ्यात्वघो डशकषायाः १६ अन्यतरैवेदोहास्यरतिः १ युग्मारतिशोक युग्मयोरन्यतराङ्ग्यं जुगुप्साचेति मिथ्यात्वबंधो
 परमे सास्वादनस्य सैवैकविंशतिः सैव सम्यग्मिथ्यादृष्टेरविरत सम्यग्दृष्टेर्वान्तानुबन्धभावसप्तदशविधबंधस्थानं तदेव देशविरतस्याप्रत्या
 ख्यानबन्धाभावे तयोदशविधंतदेव प्रमत्ता प्रमत्तापूर्वकरणानां यतीनां प्रत्याख्यानवरण बन्धाभावान्नवविधं एतदेव हास्यादियुग्मस्थभ
 यजुगुप्सयोश्चापूर्वकरणे चरमसमये बन्धोपरमात्मज्ञविधं ततोऽनिवृत्तिकरणसंख्येय भागावसानेषु वेद बन्धोपरमाच्चतुर्विधं ततोपि
 तस्मिन्नेव संख्येयभागे चयसुपगच्छति सत्तिको धमानमाया संज्वलनानां क्रमेण बन्धोपरमात्तिविधं द्विविधमेकविधश्चेति तस्याप्यनि
 वृत्तिकरण चरमसमये बंधो परमान्मोहनीयस्याबंधकः आधुषः सामान्येनैकविधं बन्धस्थानं चतुर्षामन्यतरत् द्वादोऽर्योगपट्येन बन्धाभा
 वो विरोधादिति नान्दोऽष्टौ बंधस्थानानि तद्यथा तयोर्विंशतिस्तिर्यग्गति प्रायोग्यं वभ्रतस्तिर्यग्गतिरेकेन्द्रिय जातिरौदारिक तेजसका
 र्मणानि ज्जलसंस्थानं वर्णागन्धरसस्पर्शास्तिर्यग्गति प्रायोग्यानुपूर्वी अगुरुलघूपधातं स्यादवरवादरस्त्वयोरन्यतर दपर्याप्तकं प्रत्येक
 साधारणायारन्यतरत अस्थिरं अशुभं दुर्भगं अनादेयं अयश अकीर्त्तिनिर्माणमिति द्वयमेकेन्द्रिया पर्याप्तकप्रायोग्यं वभ्रतो मिथ्यादृष्टे
 र्भवति द्वयमेव पराधातोत्श्वाससहिता पञ्चविंशतिर्न चरमपर्याप्तकस्थाने पर्याप्तकएव वाच्यः द्वयमेव वातपोद्योतान्यतर समन्विता पण्डविंश
 तिर्नवरं वादरप्रत्येके एव वाच्ये ततो देवगतिप्रायोग्यं वभ्रतोऽष्टाविंशतिस्तथाहि देवगतिः वैकियतैजस काम्नीयानि समचतुरस्त्राङ्गो
 पाङ्गवर्षादिचतुष्टयं आनुपूर्वी अगुरुलघूपधातपराधात उत्श्वासः प्रशस्तिविहायोगतिः तसंवादरं पर्याप्तकं प्रत्येकं स्थिरं शुभं सुस्वरं
 आदेयं यशः कीर्त्तिअयशः कीर्त्त्योरन्यतरत निर्माणमिति एषैव तीर्थकरणनामसहिता एकोनविंशत् देवगतिः पञ्चेन्द्रियजातिः वैक्रिया
 हारकाङ्गोपाङ्गचतुष्टय तेजसकाम्नीये संस्थानमाद्यवर्षादि चतुष्कआनुपूर्वी गुरुलघूपधातंपराधात उत्श्वासः प्रशस्तिविहायोगतिस्तसं
 वादरं पर्याप्तकप्रत्येकं स्थिरं शुभं सुस्वरं आदेयं यशः कीर्त्तिनिर्माणमिति स्थानानामेकेन्द्रिय नरकगत्यादिभेदेन वज्रविधत्ताकर्म
 ग्रन्थादवसेया अपूर्वकरणादिगुणस्थानकत्रये देवगतिप्रायोग्यबंधोपरमाज्जंशः कीर्त्तिमेव वभ्रतः एकविधबंधस्थानमिति ततज्जर्हना
 म्बोबंधाभाव इति गोलस्य सामान्येनैकं बंधस्थानं उच्चनीचयोरन्यतरत् योगपट्येनोभयोर्वंधाभावो विरोधादिति तदेवं बंधद्वारेण लेशतो
 वज्रत्वमावेदितं कर्मणांतच्च वज्रकर्म प्रकृतं वज्रं प्रकटम्वा तत्कार्यदर्शनात् खलु शब्दोवाक्यार्थकारे वधारणे वा बह्वे च तत्कर्म यदि नामै
 वंततस्तदपनयनायं किंकर्त्तव्यमित्याह सव्ये इत्यादिसदृशोहितः सत्यः संयमस्तत्र धृतिं कुरुष्व सत्यो वासौ नो द्रागमे यथावस्थितवस्तु
 स्वरूपाविर्भावनात् तत्र भगवदान्नायां धृतिं कुर्मार्गपरित्यागेन कुरुष्वमिति किञ्च एत्थोवर ए इत्यादि अतास्मिन् संयमे भगवद्वचसि या

उपसामीये नरतो व्यवस्थितो मेधावी तत्त्वदर्शी सर्वमशेषं पापं कर्म संसारार्णवं परिभ्रमणहेतुर्भोपयति चयं नयतीति यावत् उक्ताऽप्र
मादस्तत्रात्यनौकस्तु प्रमादासो नवकपायादिप्रमादेन प्रमत्तः किं गुणो भवतीत्याद्यर्थे गचित्ते इत्यादि अनेकानि चित्तानि कृपिवाणिष्ठा

चित्ते खलु अयं पुरिसेसे केवणं अरिहइ पूरित्तएसे अणवहाएअणपरियावाएअणपरिग्गहाएजणवयव
हाएजणवयपरियावाएजणवयपरिग्गहाएअसेवित्ताएयमइंइच्चेतेगेसमुट्ठिया तस्मात्तं विद्वयंणे सेवते
णिस्सापासियणाणी उववायं चवणं च्चाअणं चरमाहणे सेणक्खणेक्खणावक्खणंतं णाणुजाणइणि विं
दणं दिं अरते पयासुअणोमदं सीणिसस्योपावेहिं कस्मिं हिं कोहाइमाणं हणि याचवीरे लोभस्स पासेणिरयं

भाषा

तेकहेछे सूत्रं अणो गक० अनेकचित्तः कृपिवाणिज्यादिकर्म रक्तः खलु निश्चये अयं पुरुषः संसारी स किं कुर्यादित्याह केतनं गृहं द्रव्यतो भा
वतो लोभेच्छा तदसावनेकचित्तः पूरयितुमर्हति सलोभेच्छा पूरणव्याकुलितमति अन्ये पां प्राणिनां वधाय तथाऽन्ये पां परितापनाय भव
तितया जनपदवधाय तथा जनपदानां लोकानां परिवादाय मर्माहृदनाय तथा जनपदानां मगधादीनां परिग्रहाय प्रभवति किमेते लोभप्र
वृत्तावधादिकाः कुर्वन्ति ते तथा भूता एवास ते उतान्यथापीति दर्शयति आसेवित्ता एव मनंतरोक्तमर्थमन्यवधपरिग्रहं परितापनादिकमा
सेव्य इत्येव लोभेच्छा प्रतिपूर्णा यैव एके भरतराजादयः समुत्थिताः संयमोद्यतास्तो नैव भवेन सिद्धिमासादयन्ति खलु निश्चये एषु रूपसंसा
री जीव अनेकचित्तं अनेककृपिवाणिज्यादिकर्मने विषे आसक्तते केतनकहतां घररूपियो समुद्रद्रव्ययकी भावयकी केतनकहतां लोभे
च्छाते किं णी भस्योनयी ते पूरिवावांछे तेलोभेच्छा पूरिवा व्याकुलमति अने रा प्राणियानां वधभणी अने रा जीवने परितापभणी अने रा
द्विपदचतुष्पदादिकना परिग्रहभणी याइ तथा जनपदराजादिक ते हनावधभणी तथा जनपदलोकना परिवाद एचौर एपि मुनइत्यादि
मर्म ऊषाडिवो ते हभणी तथा जनपददेशमगधादिक ते हना परिग्रहभणी याइ एतावता लोभार्थी एतलो वधादिक क्रियाकरे हि वेशिष्य
पूछेछे भगवन् जे एलो भप्रवृत्तवधादिक क्रियाकरे ते ते हचाई जलो भग्रस्तरहे किं वा अने री परे याइ एहवा प्रश्नो उत्तरकहेछे आसेवित्ता
एतमइं एअर्थपूर्वोक्तवधपरिताप परिग्रहादिक आसेवीने इच्चेव कहतां इमइज लोभग्रस्तकृता ईजरहे परंते पारंभयकी निवृत्तेन ही
तथा एक भरतादिक राजान समुट्ठिया कहतां संयमने विषे अव्याकुल सावधानयया कृता तेणे जि भविइं मुक्तिइं जाइ हि वे संयम आदरी काम
भोग तथा हिंसादि आश्रवकांडी सिद्धं करिवो ते कहेछे सूत्रं तस्मात्तं क० तस्मादांता भोगतया कृतप्रतिज्ञा तस्मात्तद्वितीयं श्रपावादमसंयमं
वानासेवेत विषयार्थमसंयमः सेव्यते ते च विषयानि स्मारा इति दर्शयति निष्कारं विषयं हृद्वाज्ञानी विषयाभिलाषं न विदध्यात् तथा उपपातं
जन्मस्य वनं पातस्तज्ज्ञात्वा अणमिति ज्ञानादिकं चरमाहण इति मुनिः समुनि प्राणिनो न जगुयात् न हन्यात् नाप्यपरं घातयेत् प्रंतम
न्यं न समुजानीयात् एवं ज्ञात्वा नंदी विषयजनितां प्रमोदं निर्विदस्व परिहरेत्यर्थः किंभूतः सन् प्रज्ञासुस्त्रीषु अरतः रागादिरहितः पुन
किंभूतः अणोम अनवमं संस्यग्दर्शनादि तत्प्रस्थतीत्येवं शीलाः अनवमदर्शी सकीह कृपाभ्यः कर्मभ्यो निपिषो निर्विषः पापकर्तव्ये पुनि
वृत्तइति यावत् जे हभणी भोगकांडी संयम आदरे ते हभणी ते वीजो कहतां श्रपावाद अथवा संयमयकी वीजो असंयमतेन सेवेस्यो करी ज्ञा
नी ज्ञानवंत विषयनिस्सार देखो विषयाभिलाषनकरे तथा संसारमाहि उपपातजन्मचवणमरण तेजाणी एतावता जीवितव्य अनित्य
जाणी विषयनवांछे जे हभणी विषयग्राम असार तथा संसार सर्व अशाश्वतो सर्वस्यान अशाश्वताजे इमतोस्यो करिवो ते कहेछे अणम क
हतां ज्ञानादि मार्ग ते चरकहतां आचरि एशिष्य प्रतिइं उपदेश जाणिवो जे इमकरे ते माहणे कहतां मुनिकहवाइ ते मुनि प्राणियाने न छणे
कहतां न हणे न हणावे हणतां प्रते असुमो देन हीं इ सो जाणी अहो गिष्य नंदी कहतां विषययकी ऊपनो प्रमोद ते निर्विदकहतां कांडिके हवो प्र
जाकहतां स्त्री ते हने विषे अरत रागादिरहित जे एहवो ते अणोमदं सी कहतां अणोम ज्ञान दर्शनादि ते हनो देखण हारवली ते के हवो

तिसन्धोपावेहिं कम्मे हिं पापकर्म्म थक्की नित्तोवली ते हे जे नो विशेष कहि छे स्तूतं कोहाइक० क्रोधादिमानं हन्यात् कोसौवीरः तथा लोभ
स्थितिं विपाकं च पश्य अवलोकय किमित्याह महान्तं नरकं सप्तमनरकं पृथ्वीमिति यस्मात्लोभाभिभूता प्राणिवधादि प्रवृत्ततया महानर
कभाजो भवन्ति तस्माद्दीरो वधाद्विरतः स्यात् तथा शोकं छिंद्यात् किंभूतो लघुभूतगामी लघुभूतो मोक्षस्तगामी गन्तुकामः अर्थ वीरपुरु
षक्रोधादि आदिद्वं क्रोधतया मान अहंकारहणेष्वपावे तथा अहो शिष्य लोभनो विपाकसो टोनरकदेखे जेह भण्णो लोभाभिभूत प्राणिव

दीपिकाटीका

तीत्याह अणो गचित्ते खलु अर्थं पुरिसे से केयणं अरिहइ पुरित्त एसे अदत्तवहाए अन्नपरियावाए अन्नपरिणहाए जणवयवहाए जणवयपरिवा
याए जणवयपरिणहाए आसे वित्ताए यमदंष्ट्रं वेगे समुदाया अणो गचित्ते त्ति अने कानि चित्ता निद्विषाणि ज्यादी नियस्या सावने कचित्तः
खलुरवधारणे संसारसुखाभिलाषी अने कचित्त एव भवति अयं पुरुष इति प्रत्यक्ष गोचरीभूतः संसारी अपदिश्यते यच्चाने कचित्तो भ
वति से किं कुर्यादित्याह से केयणं तिद्रव्यकेतनं चालिनी परिपूर्णकः समुद्रो वेति भावकेतनं लोभेच्छा तदसौ अने कचित्तं केनापि अमृतपू
र्वंपूरयितुमर्हति अर्थितया शक्यथा विचारत्तमोऽशक्यानुष्ठाने पित्तं सचलो भेच्छा पूरण व्याकुलितमति किं कुर्यात् इत्याह से अस्व
हाए सलोभपूरण प्रवृत्तोऽन्येषा प्राणिनां वधा य भवति तथा अन्येषा परिचावणाए परितापनाय भवन्ति तथा अन्ये पाहि पदचतुष्पादीनां
परिश्रहाय भवति जणवयवहाए जनपदे भवाजानपदा कालप्रटादयो राजादयो तद्वधाय तथा जनपदानां लोकानां परिवादाय चौरों
पिशुनो वा इत्येवं ममोदघटनाय तथा जनपदानां मगधादीनां परिश्रहाय भवति किंये एते लोभप्रवृत्ता वधादिका क्रियाः कुर्वन्ति
ते तथा भूता एवासते उतान्यथापीति दर्शयति आसे वित्ता एव मनन्तरोक्तमर्थमन्यवधपरिश्रह परितापनादिकमासे व्यद्वत्येवा तिलोभेच्छा
प्रतिपूरणायैव एके भरतराजादयः समुत्थिताः सम्यगयोगति केणोत्थिताः संयमानुष्ठानोद्यतास्तैव भवेन सिद्धिमासादयन्ति संय
मसमुत्थानेन चोत्थाय कामभोगान् हिंसादीनि चाश्रवद्वाराणि हित्वा किंविषयमित्याह तद्वातं विद्वयं नो सेवते निस्सारं पासिय नाणी
उपवायं चवर्णं च्छा अणं चरमाहणे सेणकणेण कणावए कणं तं गणु जाणइणि च्छं दणं दीअरए पया सुअणो मदंसीणि सणो पावेहिं कम्मे
हिं तद्वातं विद्वयं तियस्माद्वातभोगतया कृतप्रतिज्ञाः तस्माद्गो लपि सुतया तद्वितीयं द्वावा दसंयमं वानो सेवेत विषयार्थमसंयमसंयमः सेव्य
ते ते च विषयानि स्सारइति दर्शयति निस्सारं पासिय नाणी सारो हि विषयगणस्य तत्प्राप्तौ तस्मिन् तदभावान् निस्सारस्तद्वा ज्ञानी न विषया
भिलाषं विद्व्यात् न केवलं समुत्थाणा देवानामपि विषयसुखास्पदं अनित्यं ज्योतिर्द्रति दर्शयति उपवायं चवर्णं च्छा उपपातं जन्मच्यव
नं पातस्तच्च ज्ञातान विषयग्रामः समस्तः संसारो वा सर्वाणि चस्थानान्यथाश्रतानि ततः किं कर्त्तव्यमित्याह अणं चरमाहणे मोक्षमा
र्गादन्यो संयमो न अन्यो ज्ञानादिस्त चरमाहण इति मुनिः किञ्च सेनकणेत्ति समुनिरन्यसेवी प्राणिनो न क्षुणयात् न हन्यात् नाप्यपरं धा
तयेत् प्लन्तमन्येन समनुजानीत चतुर्थव्रतसिद्धयेत इदमुपदिश्यते निर्विदणं दीनि विद्वस्वजुगुप्सः विषयजनितां नंदीं प्रमोदं किंभूतः
सन् प्रजासु स्त्रीपुंश्रक्तो रागादिरहितो भावयेच्च यथैते विषयाः किं पाकफलोपमास्त्वपुष्पीफलनिबंधनकटवस्तदर्थं परिश्रहाय प्रयोगप
रां सुखो भवेदिति उत्तमधर्मपालनार्थमाह अणो मदंसी अवमंहीनं मिथ्यादर्शनाविरत्यादि तद्विपरीतं नवनवमं तत्तद्गुणैर्लभस्येत्यन
वमदर्शी सम्यग्ज्ञानं दर्शनचारित्वान् एवंभूतः सन् प्रजातुगानंदौ निर्विद्वस्व यच्चानवमदर्पी सकिंभूतो भवतीत्याह अणो मदंसीणि सणो
पावेहिंति पापोपादानेभ्यः कर्म्मभ्यो निपणो निर्विषः पापकर्त्तव्येषु नित्तइति यावत् किञ्च कोहाइमाणं हणियाय वीरे लोभस्य पासेणि
रयं मंहंतं तद्वाहि वीरे विरएवहाओ छिंदेज्ज सोयं लज्जभूय गामी १ क्रोधआदिर्वेषां ते क्रोधादयः मीयते पपिच्छियतेऽनेनेति मानं
खलक्षणं अनन्तानुबन्धादिर्विशेषः क्रोधादीनां मानं क्रोधादिमानं क्रोधादिर्वोमानो गर्वक्रोधकारणसंन्यात् कोसौवीरो हे पापनो
दमुक्ता रागापनोदार्थमाह लोभस्यानंतानुबन्धादेश्च त्वविषयापि स्थितिं विपाकं च पश्य स्थितिर्न हती स्तूत्सं परायातुयावित्वात् विपा
कोपि च प्रतिष्ठानादिनरका पत्तेर्महान्यत आगमः मच्छामणुयाय सत्तमिं पुढविं ते च महालोभाभिभूताः सप्तद्विवीभाजो भवंति इति

शीलंगाचार्यटीका

वलगनादीनियस्य सोवनेकचित्तः खलुरवधारणे संसारसुखाभिलाष्यनेन चित्तएवभवति अयंपुरुषइति प्रत्यक्षगोचरीभूतः
 संसार्यपदिश्यते अतश्च प्रागुपन्यस्तदधिषटिकायाः कपिलदरिद्रेणच दृष्टातोवाच्यइति यद्वानैकचित्तोभवतिरेकिं कुर्व्यादित्याह
 सेकेयणंइत्यादि द्रव्यकेतनंचालनीपरिपूणकः समुद्रोवेति भावकेतनंलोभेच्छा तदसावनेकचित्तं केनाप्यभूतः पूर्वंपूरयितुमर्हति
 अर्थितयाशक्याशक्यविचारो क्षमोऽशक्यानुष्ठानेपि प्रवर्ततइत्युक्तंभवति सचलोभेच्छाः पूरणं व्याकुलितमतिः किंकुर्व्यादित्याह
 सेअश्ववहाइत्यादि सलोभपूरणप्रवृत्तोन्येपां प्राणिनांअधायभवति तथान्येपागारोरोमानस परितापनये तथान्येपां हिपद
 चतुष्पादादीनां परिग्रहाय जनपदेभवाजानपदाः कालप्रटादयोराजादयोवा तद्वधायतया जनपदानांलोकानां परिवादायदस्युरयं
 पिश्रुनोवेत्येवं मर्तोद्वघटनाय तयाजनपदानांम गधादीनांपरिग्रहाय प्रभवतीति सर्वत्राध्याहारः किंचएतेलोभप्रवृत्तावधादिकाः
 क्रियाः कुर्वन्ति तेतथाभूताएवासते उतान्ययापीतिदर्शयति आसेवित्ताइत्यादि एवमनंतरोक्तमर्थमन्यवध परिग्रहपरितापनादिकमासे
 अइत्येवेति लोभेच्छाप्रतिपूरणायैवैके भरतराजादयः समुत्थिताः सम्यग्योगतिक्रेणोत्थिताः संवमानुष्ठानोद्यतास्तेनैव भवेनसिद्धिमा
 सादयन्ति संयमसमुत्थानेनचोत्थाय कामभोगान् हिंसादीनिवा अवहाराणिहित्वा किंविधेयमित्याह तद्वाइत्यादि यस्माद्वान्तभोग
 तथा कृतप्रतिज्ञस्तस्माद्भोगलिप्सु तथा तद्वितीयंष्टपावादमसंयमं चनोसेवेतविषयार्थमसंयमः सेव्यतेतेच विषयानिष्काराइतिदर्शयति
 णिस्सारंइत्यादि सारोहिविषयगणस्य तत्प्राप्तौदृष्टिस्तदभावान्निःसारस्तं दृष्टाज्ज्ञानीतत्त्ववेदी नविषयाभिलाषं विदध्यान्नेकवलंमनु
 ध्यायां देवानामपि विषयसुखास्पदमनित्यं जीवितमितिदर्शयति उवयायंचवयंणञ्चा उपपातंजन्मच्यवनं पातस्तच्चज्ञात्वानविषयसंगो
 न्मुखोभवेदित्यतोनिःसारो विषयग्रामः समस्तः संसारोवा सर्वाणिचस्यानान्यश्रुतानि ततः किंकर्तव्यमित्याह अण्णंइत्यादि मोक्ष
 मार्गादन्योसंवमो नान्योऽनन्यः ज्ञानादिस्तद्वरमाहण इतिमुनिः किञ्च सेणकणइत्यादि समुनिरनन्यसेवी प्राणिनोनक्षुण्णयान्दृष्ट्वा
 न्नाप्यपरंघातयेत् भ्रन्तमन्यं नसमनुजानीत चतुर्थव्रतसिद्धये त्विदमुपदिश्यते णिक्विंदइत्यादि णिक्विंदस्त्वुगुप्सुविषयजनितां
 नंदीप्रमोदंकिंभूतः सन् प्रजासुखीष्वरक्तो रागरहितोभावयेच्चयथैते विषयः किंपाकफलोपमास्व पुषीफलनिबंधनकटवो तस्तदर्थंपरि
 ग्रहाग्रहयोगपराङ्मुखोभवेदिति उक्तमधर्मं पालनार्थमाह अणोमइत्यादि अवमंहीनं मिथ्यादर्शनाविरत्यादि तद्विपर्यस्तमनवमन्त
 दृष्टुंशीलमस्येत्यनवमदर्शो सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रवानेवंभूतः सन् प्रजातुगांनंदीनिर्विदस्ते तिसंठंकः यद्वानवमदर्शो सकिंभूतोभवती
 त्याह णिसणइत्यादि पापोपादानेभ्यः कर्मभ्योनिपण निर्विणः पापकर्मभ्यः पापकर्म सुवाकर्त्तव्येपुनिरुत्तइतियावत्किञ्च कोडाइइ
 त्यादिदृष्टं क्रोधआदिर्विषातेक्रोधादयः मोक्षतेपरिच्छिद्यतेनेनेतिमानं खलक्षयंअनन्तानुबंध्यादिविशेषः क्रोधादीनांमानंक्रोधादिर्वीयोमा
 नोर्गर्वः क्रोधकारणास्तंहन्यात्कोसौधीरः द्वेपापनोदमुक्तांरागापनोदार्य माहलोहस्यइत्यादिलोभस्यानन्तानुबंध्यादेचतुर्विधस्यापिस्थितिं

महंतंतम्हाहिवीरेविरएवहाओकिंदेज्जसोयंलज्जभूयगामीगंधंपरिणायइहज्जवीरेसोयंपरिणायच
 रेज्जटंतेउसुगलहुं इहमाणवेहिंणोपाणिणंप्राणिं समारभेज्जात्तिवेमिसंधिलोगस्सजाणेत्ताआततो
 वहियापासतम्हाणहंताणविधायएजमिणं अस्समणवितिगंच्छाएपडिलेहाएणकरेइपावंकम्मविंतत्य
 सुणीकारणंसिया समयंतत्यउवेहाए अप्पासंविप्पसाए अण्णपरमंणाणीणोपमाएकयाइविआ

भाषा

धादिकनेविषे प्रवृत्तमहानरकगामीयाइ तिणिकारणिवीरवधजीयघातयकी विरतयाइ तथाशोकद्वेदे तेकेहवोलज्जभूयकहतांमोक्ष
 तेहनेविषे गामीकहतागन्तुकामवली उपदेशकहेछे सूत्रं गंधंकं ग्रंथंवाच्याभ्यंतरभेदभिन्नं परिज्ञायज्ञात्वाअनर्थखलमिति इहअद्यैव

कालानतिपातेनधीरः सन्प्रत्याख्यानपरिज्ञयापरित्यजेत्तथासोवन्तिविषयाभिष्वङ्गः संसारत्रोतस्तज्ज्ञात्वादांतद्द्रियनोद्द्रियदमेनच
रेत्संयमंपालयेत्तद्द्रुहमित्यात्वादिशैवलाच्छादितेसंसारङ्गदेजीवकच्छपःश्रुतिअज्ञासंयमवीर्यरूपमुन्मज्जनमासाद्यअन्यतसंपर्गमोक्षमा
र्गभावात्मासुषेपुद्गल्युक्तंनोप्राणिनांप्राणान्नुसमारभेयाःनव्यपरोपयेत्सदुपघातकार्यमुष्ठानंमाह्वयाः इतिपरिखमाप्तौब्रवीमिग्रंथवाह्य
अनेअभ्यंतरपरिन्त्रायककृतान्नपरिज्ञाद् संसारनोकारणजाणीद्द्रुहामनुष्यलोकविषे अज्जकहतांविर्लंबटालीधीरपुरुष प्रत्याख्यानप
रिज्ञाद् परिहरे तथासौयंकहतां विषयरूपियोत्रोतप्राणियाप्रवाहिवानोठामजाणीदांतद्द्रियनोदमकरीचरेज्ज कहतांसूधोसं
यमआचरे तथाईणेंमिथ्यात्वरूपिये सेवालियाआच्छा संसाररूपियाद्द्रुहविषे जीवरूपीयोकाकवो श्रीसिद्धांतनो सांभलिवोतेह
नीसूधी सदृहणासंयमनेविषे वीर्यएहूरूपिये उन्मज्जनपाणीनेविषे तरिवोतेलही मनुष्यनेविषे अनेयिसंपूर्णमोक्षमार्गनथी तिणि
कारणमनुष्यनेविषेकह्यो एतलेस्योकह्यो संसारमाहपरिभ्रमणकरतां मनुष्यजन्मपामी सिद्धांतवचनसांभली साचासदृहीसंयमनो
बलहीद्द्रुआणीस्योकरिवो तेउपदेशशिष्यप्रतिदूंकहेछे नोप्राणिणंप्राणिया जीवनाप्राणद्द्रियवलादिक तेहनोसमारंभमकरेसि एता
वताजेह्यकी जीवनोघातजपजे तेअनुष्ठानमकरेसि श्रीसुधर्म स्वामिदमकहेछे ऊं दमकऊं जिम श्रीवीरसमीपिसाभल्यो इतिशीतो
ष्णीयाध्ययने द्वितीयोद्देशकः२ हिवतीजोउद्देशक प्रारंभियेछे बीजेउद्देशे चारित्तियाने दुखनोसहिबुं कहिबोपरंतेयेनिःकेवल
चारित्तसंपूर्णनकहिये किंतुशुद्धसंयमने अनुष्ठानिसाधुकहवाद् तेद्द्रुहकहिजेछेसूत्रं सन्धिं लोक० सम्यग्ज्ञानप्राप्तिलक्षणः सन्धिस्तत्
ज्ञात्वानप्रमादःश्रेयान् यथाहिलोकस्यचारकाद्यवरुहस्य कुड्यनिगडादीनां संधिच्छिद्रंज्ञात्वाप्रमादः श्रेयान्नभवति एयंसुसुचोरपि
कर्म्मविवरमासाद्यक्षणमपि पुत्रकलतसंसारसुखव्यामोहो नश्रेयसेभवतीति अथवाधर्मानुष्ठानस्यावसरं ज्ञात्वालोकस्य भूतयामस्य
दुखोत्पादनानुष्ठानं नकुर्वीत् सर्वत्रालोपस्य समाचरेदित्याहचआयउवहियापास यथाआत्मनःसुखमिष्टं तथावहिरपि अन्येषांजन्तू
नांसुखप्रियत्वं असुखाप्रियत्वंच पश्चावधारय यस्मात्सर्वेपि जंतवोदुःखहिपः सुखलिप्तवः तस्मान्नहन्ता नव्यापादकःस्यात् नाप्यप
रैस्तान् जंतून्विविधैर्नानाप्रकारै रूपायैर्षातयेत् विघातयेत् यद्यपिकांचित् स्थूलान्सत्वान् स्वयंपापखिडनोनन्नंति तथाप्युद्देशिक
सन्निध्यादि परिभोगानुमतेरपरैर्षातयन्ति नचैकान्तेन पापकर्म्मकरणमात्रतया श्रमणोभवतीतिदर्शयति जमिणंतियदेतत् पाप
कर्म्मकरणं अन्योन्यं परस्परं विचिकित्साआशंका परस्परतोभवं लज्जावातया प्रत्युपेक्ष्यपर्यालोच्य नकरोतिपापं कर्म्मकिमितिप्रश्ने
तत्रतस्मिन् पापकर्म्मकरणे किंसुनिःकारणस्यात् क्वाकाष्टच्छति अस्योत्तरंभावएवदर्शयति अहोशिष्यसमयंति समभावंततोत्प्रेक्ष्य
पर्यालोच्यइति समतास्थितोयत्करोति तत्सर्वसुनिभावकारणंभवति अथवासमयसागमं पर्यालोच्यवत्करोति तन्सुनिभावकारणं
इतिकृत्वा आत्मानंविप्रसादयन् विविधैरुपायैः प्रसन्नंविदध्यादिति सन्धिकहतां अवसरसम्यग्ज्ञानप्राप्तिरूप तेजाणीप्रसादश्रेयभणी
नथी जिमवंदिमाहपड्योलोकके तेहनेसंधिच्छिद्रभीति निगडादिकनोजाणी प्रसादभलोनथाद् तिसचारित्तियाने कर्म्मविवरपामी
क्षणमात्र पुणपुत्रकलतादिकनो व्यामोहश्रेयभणीनथाद् अथवासंधिशिद्धिं धर्म्मकरिवानोअवसरलोककहतां ससस्तजीवतेहने
पीडाकारियो अनुष्ठाननकरिवो आयउवहियापास कहताजेहवोआपणा आत्मानं सुखवल्लभ दुखअनिष्टके तिसवहियाकहतांअने
रापुणजीवनेतिमेजिदेखिद् जिमसमस्तजीवसुखार्थी तिणिकारणि प्राणीयाने हरेणही अनेरापासे जीवहणावेनही यद्यपिकेतला
एकस्थूल जीवपापंडीआगणपेनहणे तथापिउद्देशिकसंनिधि प्रमुखनेपरिभोगिअनुमतिद्वंकारी परपासेप्राणिघातकरावे एकातेपाप
कर्म्मनेज अकरिवेअमरणकहवाद् एहवोदेखाडेके जमिणंकहतांजे पापकर्म्मनो अकरिवोअचमन्नवितिंगच्छाए कहतामाहोसा
माहिलानीआशंकाईभये अथवालाजेकरी पडिलेहाएआलोचीने पापकर्म्मनकरेकिंतव्य तिहासुनिकारणऊद् किंवानऊद्द्रुसकाकु
क्लिद्द्रुच्छाकारी एतलेस्योकह्यो जेअनेरानाईलाजे आधाकर्म्मकादिपापकर्म्मनकरे तेसुनिदूसकारीपापनकरे दूसकहवाद्किंवान
कहवाद् तिहाश्रीगुरुउत्तरकहेछे समयंकहतां समताभावते उवेहाएकहतां आलोचीजेकाई अनुष्ठानकरे तेसुनिभावनोकारणजा

गिवो अथवासमयआगमजोई तदुक्तविधिइं अनुष्ठानकरे तेमुनिभावनोकारण ईगोआगमनी उत्प्रेक्षाइं अप्याणंविष्यसायएथाप
णापोविविधनानाप्रकार उपाइइं करीपसाद एकहतांप्रसन्नकरे हिवआत्मप्रसन्नपणो संयमस्यउद्द इगिणकारणि तेहनेविपेप्रसादनक
रिवोएहवोभावकहेछे सूत्रं अणगक० नविद्यतेऽन्यः परमः प्रधानोऽस्मादित्यनन्यपरमः सचसंयमस्तं ज्ञानीपरमार्थवित्तो प्रसादयेत्तत
प्रसादनं कुर्यात् कीदृशः सन् आत्मगुप्तः इन्द्रियनो इन्द्रियात्मना गुप्तः तथा सदा सर्वकालंधीरोऽवतिमान् चात्मा सात्वयात्मानं चापयेत्तथा
विषयासु दीरगेन दीर्घकालं संयमाधार देहप्रतिपालनं भवति तथा कुर्यात् जेहवकी अनरोपरमप्रधाननथी तेअनन्यपरमकहतां संयम
तेहनेविपे ज्ञानीपरमार्थनो जाणनोपमायए प्रसादनकरे केहवोछतो आयगुत्ते आत्मगुप्तइं द्रियनोइं द्रिये गुप्तएहवोछतो सदासवु

दीपिकाटीका

भावार्थः यस्मात्त्वोभाभिभूता प्राणिवधादि प्रवृत्तितया मज्जनकराभाजो भवंति तस्मात्तूरीरलोभहेतोर्वधादिरतः स्यादिति किंचिद्विदेजसो
यंशोकं भावयतो विच्छेद्यात् अपनयेत् किंभूतो लघुभूतो मोक्षः संयमो वातंगंतुं शीलमस्येति लघुभूतगामी पुनरप्युपदेशदानावाहगंधं प
रिणावद्दृज्जवीरे सोचं परिणावचरेज्जदंते उम्मुगलङ्गं इहसाणवेहिं नोपाणिणं पाणि समारभेज्जासित्तिवेमि सीओसणिज्जस्यवीओ
उहे सोसम्यत्तो गंधंति ग्रंथमाह्याभ्यं तरभेदभिन्नं ज्ञपरिज्ञया परिज्ञावद्दृष्टैव कालानतिपातेन धीरः सन् प्रत्याख्यानपरिज्ञया परिज्ञायप
रित्यजेत् किंच सोत्रंति विषयाभिष्वङ्गः संसारयोतः सत्ज्ञात्वादात इन्द्रियनो इन्द्रियदत्तेन संयमं चरेत् किमपि सर्वंधाय उम्मुगत्ते इहमि
थ्यात्वादिशैवलाच्छादि ते संसारज्जदेजीवकच्छपः श्रुतिचक्षा संयमवीजरूप मुन्नज्जनमासाद्य लब्धाऽन्यत्त संपूर्णमोक्षमार्गाभावात्मायु
पेपुइत्युक्तं गोपाणिणंति प्राणाविद्यंते वेपाते प्राणिनस्ते पांप्राणान् पंचेन्द्रियविविधवलोत्प्लासनिष्ठासाद्युक्लक्षणात् नोसमारभे
ज्जाः नव्यपरोपयेसदुपघात कार्यनुष्ठानं साक्षादनिपरिसमाप्तौ त्वीमीति पूर्वतत् इति यीतोष्णीयाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशकपटीका उक्तो
द्वितीयोद्देशकः सांप्रतंततीयधारयते अस्थचेदमादि सूत्रं संधिलोगस्य जाणिता आतवोवहियापास तन्हाणहंताणविघातए जमिणं
अन्नमन्नवितिगिंछाए पडिलेहाएनकरेइ पावंकम्मं किंतस्स सुणीकारणंसिया समयंतव्यउवेहाए अप्याणंविष्यसादए संधितिसंधिर्द्व
व्यतोभावतश्च द्रव्यतः कुड्यादिविवरं भावतः कर्मविवरंतत्तद्दर्शनमोहनीयं दुर्दीर्घं तत्तत्क्षीणं शेषमुपशान्त इत्ययं सम्यक्तावाप्तिलक्षणो भावसं
धिः यद्विद्वान्नावावरणीयं विशिष्टज्ञात्रोपशमिक भावमुपगतं इत्ययं सम्यक्ज्ञानावाप्ति लक्षणसंधिः अथवाचारितमोहनीयज्ञात्रो
पशमात्मकः संधिस्तं ज्ञात्वान प्रसादः येयान् यथाहिलोकस्य चारकाद्यावरूढस्य कुड्यानिगडादीनांसंधि छिद्रं ज्ञात्वान प्रसादः येयान्
एवं सुसुचोरपिकर्मविवरमासाद्य जगमपि पुत्रकलत संसार सुखव्यामोहो नत्रेव सेभवतीति यद्विद्वान्संधिरवसरोधर्मानुष्ठानस्य तं ज्ञा
त्वालोकस्य भूतग्रामस्य दुःखोत्पादनानुष्ठानं न कुर्यात् सर्वतात्त्रोपस्य समाचरेदित्याह च आचत्रोवहियापास यथा आत्मानं सुखमिष्टं इत
रतु अन्यथा तयावहिरप्यात्मनो व्यतिरिक्तानासपि जंतुना सुखप्रियत्वं असुखाप्रियत्वं च पश्यावधारय तदेव सात्मसस्रतां सर्वप्राणिनामवधा
र्य किं कर्तव्यमित्याह तन्हाणहंता यस्मात्त्वैपि जंतवो दुःखद्विपः सुखलिप्सवः तस्मान्नहन्ता नव्यापाटकः स्यात् नाप्यपरैस्तान्
जन्तून् विविधैर्नानाप्रकारैरुपायैर्धातये दिघातयेदिति नचैकातेन पापकर्म करणमात्रतया यमगोभयतीति दर्शयति जमिणंति यद्विदं
यदेतत् पापकर्माकरणताकारणं किं दर्शयति अन्योन्यस्वरूपस्य रूपाविचिकित्वा आशंकापरस्परतो भवंलज्जाया तयानां वा प्रत्युपेक्ष्य पापं
पापं पापदानं कर्मानुष्ठानं न विधत्ते किंतस्स सुणीकारणं सिया किं प्रचेत तत्तस्मिन् पापकर्माकरणे किं सुनिरिति क्त्वा पापं कर्म न करोति
काकाटच्छति यद्विनासासौ यथोक्तपापानुष्ठानविधाचीन संजज्ञे किमेतावतैव सुनिरित्यर्थः अद्रोहाध्यवसायो हि सुनिःकारणं सचतत
न विद्यते अपरोपाध्यायेमात् विनेयोवाटच्छति यद्विदं परस्परशंकाया आधाकर्मादिपरिहरणं तन्मुनिभावांगतां याति आहोचिन्न
आचार्ययाच सौम्यनिरस्तापरव्यापारः शृणु अपरोपाधिनिरस्त हेयोव्यापारत्वमेव सुनिभावकारणं इति भावार्थः यतः शुभातः करण
परिणामव्यापारादितिकिंचस्य सुनिभावो नान्यथा प्रयंतावन्निश्चयनयाभिप्रायेण व्यवहारनयाभिप्रायेण तु उच्यते यो हि सख्यगृहटि

त्विज्ज पञ्चमहाव्रतभारः तद्वहनेप्रमाद्यन्तपि अपरसमानसाधुलज्जया गुर्वाद्याराध्यभयेन गारवेणवाकेनचित् आधाकर्मादिपरिहरन् प्रत्युपेक्षणाटिकाः क्रियाः करोति तत्रतस्यमुनिभावएवकारणं तद्व्यापारापादित पारंपर्यशुभाध्यवसायोपपत्तेः तदेवंशुभांतःकरण व्यापारविकलस्य मुनिवेसङ्गावःप्रदर्शितः कथं तर्हि नैव्यधिकोमुनिभाव इत्यतश्चाह समयंतत्यउवेहाए समस्यभावः समतानाततोत्प्रेक्ष्य पर्यालोच्यसमताव्यवस्थितो यद्यत्करोति येनकेनचित्प्रकारेणानेपणीय परिहरणंलज्जादिना जनविदितंचोपवासादि तत्त्ववंमुनिभा वकारणं यद्विवासमवसागशं ततोत्प्रेक्ष्य यदागमोक्तविधानानुष्ठानं तत्त्ववंमुनिभावकारणमितिभावार्थं स्तेनागमोत्प्रेक्षणेन समतो त्प्रेक्ष्यावात्मानं विप्रसादेयत् विविधंप्रसादेयत् आगमपर्यालोचनेन समतादृष्ट्यावात्मानं विविधैरुपायेरिन्द्रिय प्रणिधानाप्रसादा दिभिः प्रसन्नंविदध्यात् आत्मप्रसन्नताच संयमस्यस्यभवति तत्त्वाप्रसादवताभाव्यमित्याहच अणन्परमंनानाणो नोपमाएकवाइवि आयगुत्तेसयाधीरे सयामायाएजावएऽहोकोयं नचविद्यतेअन्यः परमःप्रधानोऽस्मादित्यनन्यपरमः संयमसंज्ञानी परमार्यविन्नो प्रसादेयत् तस्यप्रसादंनकुर्वात् कदाचिदपि यथावाप्रसादवत्ताभवति तथादर्शयितुमाह आयगुत्ते इन्द्रियनो इन्द्रियात्मनोगुप्तः आत्म

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

विपाकाद्यप्य स्थितिर्माहती सूक्ष्मसंपरायानुयायित्वात् विपाकोप्यप्रतिष्ठानादि नरकापत्तेर्माहान्यतः आगमोमच्छामगुवायसत्त मिंपुढविं तेचमहालोभाभिभूताः सप्तमष्टयिवीभाजो भवन्तीतिभावार्थः यद्येवंततःकिंकर्तव्यमित्याह तस्माद्व्यादि यस्मात्लोभाभि भूताः प्राणवधादिप्रवृत्तितया महानरकाभाजोभवन्ति तस्माद्दीरोलोभहेतो वंधाद्विरतःस्यादितिकिञ्च छिंदेज्जइत्यादि शोकंभावश्चो तोवाछिंद्यादपनयेत्किंभूतो लघुभूतोमोक्षः संयमोवातंगन्तुं शीलमस्येतिलंघुभूतगामी लघुभूतंवाकामयितुं शीलमस्येति लघुभूत कामी पुनरप्युपदेशदानायाह गन्धंइत्यादि ग्रन्थंवाच्याभ्यन्तरभेदभिन्नं ज्ञपरिज्ञयापरिज्ञाय इहाद्यैवकालानतिपातेन धीरःसन्प्रत्या ख्यानपरिज्ञयापरित्यजेत् किञ्चसोवंइत्यादि विषयाभिष्वंगः संसारश्रोतस्मात्ज्ञात्वा दांतइन्द्रियनोइन्द्रिय दमेसंबमंचरेदिति किमभि संधायसंयमंचरेदित्याह उम्मुगलह, इत्यादि इहमिथ्यात्वादि शैवलाच्छादित संसारङ्गदेजीवकच्छपः श्रुतियद्वासंयम वीर्यरूपमुन्म ज्जनमासाद्य लब्धान्वतसंपूर्ण मोक्षमार्गसंभवान्मानुपेक्षित्युक्तं त्वाप्रत्ययस्योत्तरक्रिया सव्यापेक्षित्वादुत्तरक्रियामाह शोप्राणिण्यं इत्यादि प्राणाविद्यन्तेयेपां तेप्राणिनस्तेषांप्राणान् पञ्चेन्द्रियविविधवलोत्क्षासनिस्त्रासायुष्कलक्षणान्दो समारभेयानव्यपरोपयेस्तदुप धातकार्यनुष्ठानं माकृषाद्व्युक्तंभवति इतिपरिसमाप्तौ त्रवीमीतिपूर्ववत् शीतोष्णीयाध्ययन द्वितीयोद्देशकटीका परिसमाप्तेति उक्तो द्वितीयोद्देशकः साप्रतंततीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके दुःखंतत्त्वहनञ्चप्रतिपादितं नचतत्त्वहनैनैव संयमानु ष्ठानरहितेन पापकर्माकरणतयावा अमणोभवतीत्य तप्रागुद्देशार्थाधिकार निर्दिष्टमुच्यते तोऽनेनसन्धिनाया तस्यास्योद्देशकस्य सूत्रानुगमे सूत्रसुच्चारयितव्यं तच्चेदंसंधिं लोयस्त्राणिता तत्रसंधिर्द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतः कुड्यादिविवरंभावतः कर्मविवरंततद र्शनमोहनीयं यदुदीर्णं तत्क्षीणं श्रेयमुपशंतमित्ययं सम्यक्तावाप्तिलक्षणाभाव संधिर्द्यद्विद्वान्ज्ञानावरणीयं विशिष्टचायोपशमिकं भाव मुपगतमित्ययं सम्यक्ज्ञानावाप्तिलक्षणः सन्धिरयवाचारितमोहनीय ज्ञयोपशमालकः संधिस्तंज्ञात्वानप्रसादं त्रेयानिति यथाहि लोकस्यचारकाद्यवरुक्ष्य कुड्यानिगडादीनां संधिच्छिद्रं ज्ञात्वोपलभ्यनप्रसादः त्रेयानेवंमुमुक्षोरपि कर्मविवरमासाद्य ज्ञणमपिपुत्रक जतसंसारसुखव्यामोहे नत्रेयसेभवतीति यद्विवासन्धानंसन्धिः सचभावसन्धिर्ज्ञानदर्शन चारित्वाध्यवसायस्य कर्मोदयात्तद्व्यतःपुनः सन्धानंमीलनमेतत् ज्ञायोपशमिकादिभाव लोकस्यविभक्तिपरिणामाद्वा लोकेज्ञानदर्शनचारित्वाहं भायसन्धिज्ञात्वा तदक्षणप्रतिपा पादनायविधेयमिति यद्विवासन्धिरवसरो धर्मानुष्ठानस्यतंज्ञात्वा लोकस्यभूतग्रामस्य दुःखोत्पादनानुष्ठानं नकुर्वात्सर्वतालोपशमं समा चरेदित्याहच आयउइत्यादि यथाज्ञात्वनःसुखमिष्टमितरत्वन्यथा तथावहिरप्यात्मनोव्यतिरिक्तागासपि जन्तूनामुपप्रियत्वमसुखा प्रियत्वंच पश्चावधारय तदेवमात्मसमतां सर्वप्राणिनामवधार्य किंकर्तव्यमित्याह तस्माद्व्यादि यस्मात्सर्वेपि जंतवोदुःखहिपः मुग्धलि

पुसवातस्त्रात्तेषां नहंतानव्यापादकः स्यात् नाप्यपरैस्त्रानुज तनूविधिवैर्नानाप्रकारैरुपायैर्घातयेदिति यद्यपिकांश्चित्सृष्टान् सत्वान्पा
 पण्डिनो नम्रन्ति तथाप्युद्देशिकसन्निध्यादि परिभोगोनुसते रपरैर्घातयन्ति नचैकान्तेनपापकर्मा करणमात्रतया अमणोभवतीतिद
 शयति जमिणमित्यादि यदिदंयदेतत्पापकर्मा करणताकारणं किंदर्शयत्यन्योन्यस्य परस्परंयाविचिकित्वा आशंका परस्परतोभयं
 लज्जावातयातांवा प्रत्युपेक्ष्यपरस्परशंकापेक्षयावा पापंपापोपादानं कर्मानुष्ठानंनकरोतिनविधत्ते किंप्रश्नेक्षेपेवा तत्रतस्मिन्पापकर्मा
 करणेकिंसुनिः कारणंस्यात् किंसुनिरितिकृत्वा पापंकर्मनकरोति काकाष्टच्छति यदिनामासौ यद्योक्तनिमित्तात्पापानुष्ठान विधायी
 नसंजज्ञे किमेतावतैवसुनिरसौनैव सुनिरित्यर्थः अद्रोहाध्यवसायोहि सुनिकारणंसच तत्रनविद्यते अपरोपाध्यावेशात् विनेयोवाष्ट
 च्छति यदिदंपरस्परशंकया आधाकर्मादिपरिहरणं तन्सुनिभावांगतां यात्याहोश्चिन्नेत्याचार्य आहसौस्यनिरस्तापरव्यापारः शृणु
 जमिणंइत्यादि अपरोपाधिनिरस्त हेयव्यापारत्वमेव सुनिभावकारणमितिभावार्यः यतःशुभांतःकरण परिणामव्यापारापादितक्रिय
 ससुनिभावोनान्यथेति अयंतावन्निश्चयनयाभिप्रायो व्यवहाराभिप्रायेणत्वच्यते लोहिसस्यगृहटिगृहिष्ठ पञ्चमहाव्रतभारस्तद्वहने प्रमा
 द्यन्त्यपरसमानसाधु लज्जयागुर्वाद्याराध्यसथेन गारवेणवा केनचिदाधाकर्मादिपरिहरन् प्रत्युपेक्षणादिकाः क्रियाकरोतितीर्थोद्गा
 सनायमासक्षपणातात्मनादिका जनविज्ञाताःक्रियाः करोतितत्रतस्य सुनिभावएवकारणं तद्व्यापारापादित पारंपर्यशुभाध्यव
 सायोपपत्तेः तदेवंशुभान्तःकरणव्यापार विकलास्यसुनित्वसङ्गावः प्रदर्शितःकथंतर्हिनेश्चविको सुनिभावःइत्यतश्चाहसमयं
 इत्यादि समभावःसमतातांततोत्प्रेक्ष्य पर्यालोच्यसमताव्यवस्थितो यद्यत्करोतियेन केनचित्प्रकारेणानेपणीय परिहरणंलज्जा
 दिनाजनविदितं वोपवासादितत्त्वं सुनिभावकारणमिति यदिवासमयमागमं ततोत्प्रेक्ष्य यदागमोक्तविधीनानुष्ठानं तत्त्वंसुनि
 भावकारणमिति भावार्थस्तेनचागमोत्प्रेक्षणेनसमतोत्प्रेक्षयावात्मानं विप्रसादयेत्तुविविधंप्रसादयेदागमतादृष्ट्या वात्मानंविविधैरुपायै
 रिन्द्रियप्रणिधानाप्रसादादिभिः प्रसन्नंविदध्यादात्मा प्रसन्नताच संयमस्यस्यभवति तत्राप्रसादवताभायमित्याहच अण्णपरमंडल्या
 द्यनुष्टुप्नविद्यते अन्यःपरमःप्रधानोस्त्रादित्यनन्य परमःसंयमसं ज्ञानीपरमार्थविन्नो प्रसादयेत् तस्यप्रसादंनकुर्यात् कदाचिदपि
 यथावाप्रसादवत्ताभवति तथादर्शयितुमाह आयगुत्तेइत्यादि इन्द्रियोइन्द्रियात्मनागुप्त आत्मगुप्तःसदासर्वकालं यात्रासंयमयात्रा

यगुत्तेसयाधीरेजायामायाए जावएविरांगंरूपेसुगच्छेज्जा सहताखुडुएहिंवा आगतिंगतिंपरि
 णाएदोहिविअंतेहिंअदिस्समाणेहिं सेणच्छिज्जतिणभिज्जति णडज्जतिणहणति कंचणंसव्वलोएअ
 वरेणपुब्बणंसमरंति एगेकिसस्सतीतंकिंवागमिस्सं भासंतिएगेइहमाण वाओजमस्सतीतंवागमिस्सं
 णाईयमडुंणयआगमिस्सं अडुंणियच्छंति तहागताओविधूतकप्पेए याणुपस्सौणिज्जोसइत्ताका

भाषा

दायात्रासंयमयात्रानीमात्राद् आपण्यपोजावए कहतांजिमविषयनीउदीरणनयाद् तिण्णिपरैसंयमना आधारदेहनोप्रतिपालनऊड
 तिमकरे हिवेआत्मगुप्तपणोकिमयाद् तेकहेके सूत्रं विरागंक० रूपेषुविरागंगच्छेत् रागंनकुर्यादित्यर्थः महताशब्देनमहत्सुखुडुए
 हिंतिक्षुब्धकेषुवा मनुष्यरूपेषुसर्वत्रविरागंगच्छेत् किमालंब्येतत् कर्तव्यमित्याह आगतिंतिर्यग्मनुष्ययोश्चतुर्विधां चतुर्विधनरकादि
 गतेरागमनसङ्गावात् देवनारकयोस्तु तिर्यग्मनुष्याभ्यामेवागमनसङ्गावात् एवंगतिंसुख्येषु पञ्चविधांतत्रमोक्षगतिसङ्गावात् अतस्ता
 मागतिंगतिंचपरिज्ञाय संसारचक्रवालेऽरषट्षटी यन्त्रन्यायेनमनुष्यत्वे एवंमोक्षगतिसङ्गावमाकलय्यद्वाभ्यामन्ताभ्यां रागद्वेषाभ्यामद
 श्यमानाभ्यांइति सरागद्वेपरहितोनद्विद्यते अस्यादिनानभिद्यते कुन्तादिनानद्वद्यते पावकादिनानह्यन्ते नरकगत्यानुपूर्व्यादिना
 एतावतारागद्वेषाभावात्विद्यत्येवेत्यर्थः रूपनेविषे विरागकहतानीरागभावकरे रूपकेहवामहताकहतामोटातयाखुडुएहिंक्षुब्ध

ककणा क्काएहवीमनुष्यरूपनेविपे रागटालेखो आलंवीइमकरिवोतेकहेछे आगतिआविवोतिथं चअनेमनुष्यचिह्नं गतिथकी आवे देवअनेनारकीतिथं चअने मनुष्यकी आवे एआगतितयागतिजाइवो देवनारकीविह्नं गतिइंजाइं तिथं चचिह्नं गतिइंजाइं मनुष्यप जगतिइंजाइं मोक्षगतिमनुष्यगतिथकी अनेरोनजाइ एहवीआगतितगतिजाणी संसारचक्रवाकविपे अरहटनीवरटीनेन्याइ मनुष्य पणेमोक्षगतिविमासी तेमोक्षगतिरागहे पने परिहरिवेयाइ इणिकारणिदोहिं अंतेहिं विह्नरागहे पिइं करी जेरहिततेखद्दादिकेक रीछेदाइनहीं तेकुं तादिकेकरी भेदाइनहीं तेअग्न्यादिकेकरीदाभेनहीं तेनरकगत्यादिकेकरी हणियेनहीं एतावतारागहेपनेअभा विसिद्धपामे वलीइहजनोविशेषकहेजे स्तवं कंचणं क केनचित्स्वर्वास्त्रान्नपिलोकेनच्छिद्यते रागहे पोपशमादिति तदेवमागतितगतिपरि ज्ञानाद्रागहे पपरित्यागस्तद्भावाच्चछेदनादि संसारदुःखभावः अपरेषसांप्रतेक्षिणः कुतोवयमागताः कयास्यामः किंवातननः संपश्य तेनैवंभावयंत्यतः संसारश्मरणपाततामनुभवन्तीति दर्शयति अवरेणपथात्कालभाविना सहपूर्वमतिक्रान्तमेकेनस्मरन्ति मोहादृतु ह्वयः यथाकिमस्यजन्तोरतीतं किञ्चागामिनिकाले आगमिष्यति एकेपुनर्महामिथ्याज्ञानिनोभापन्ते इहास्मिन्संसारमानवामनुष्याः किमित्थिदस्यजंतोरतीतं स्त्रीपुंनपुंसकसुभगदुर्भञ्ज गोमायुब्राह्मणक्षत्रियविट् शूद्रादिदेवागमिष्यति येतुपुनः संसारार्णवतीरभाज स्तोपूर्वोत्तरावेदिनइतिदर्शयति नातीतमर्थाविषयभोगादिकं नचआगलिस्त्रमित्यागामिकालभाविनमर्थं तथागताः सर्वज्ञाननियच्छं तिअवधारयन्तीत्यर्थः सन्मार्गानुगम्यप्येवंभूतएवेत्याह विह्नयकपे विशेषेणापनीतकर्मा सएतदनुदर्शी अतीतानागतसुखाभिलाषीन भवति तदनुदर्शी किं गुणोभवतीत्याह निष्क्रोसदृता सर्वकर्म क्षपकः एवंविधस्यज्जवतितर्शयतिकाअरतिः इष्टाप्रप्तिविनाशोत्थोमान सोविकारोऽरतिः इष्टार्थप्राप्तावानंदः एतावतातस्यकाअरतिः कश्चानंदः किंतुनास्त्येवएवं पिअतअरतावानंदेवा अग्रहोगार्द्धरहितच रेत् तथाः सर्वविद्यास्यं परित्यज्य आलीनगुप्तकर्म वत्स एतगातः सएवंभूतः परिब्रजेत् यमानुष्ठापी भवेदित्यर्थः तेपुरुषसर्वलोकनेविपे किणेछेदाइनहीं भेदाइनहीं रागहे पनेउपशमि हिवेएकअनेरावर्त्तमानसुखाभिलाषी अहे किहांथकी आव्याअनेकिहांजास्यो तिहांमुभनेस्योसंपजिखो एवंभावेनहीं इणिकारणिसंसारश्मरणकरे एहवोदेखाडेछे अवरेणकहतां आगामियेकालिहोणहार तिणिसहित तथापूर्वकहतां अतीततेएककेइमोहादृत बुद्धिहतास्मरेनहीं तेस्यु इणिसाहराजीवने अथवाअनेराजीवने अतीतका लिस्योहतो अनेआगामियेकालिस्योहोस्ये तथाएकवली इणिलोकमाहिमा नवमनुष्यमिथ्याज्ञानीइमभापे तेस्योतेकहेछे जमस्यती तं इणिजीवनेजेस्त्रीपुरुषननु संकपणो तथासुभगदुर्भगज्ञानशृंगालपणो ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रपणो अतीतकालिहतो तेआगामिये कालिपुणतेहवोजहोस्ये इमकहे परं सस्यक्कर्मनो परिणामजाणेनहीं अनेजेसंसारसमुद्रनातीरगामी तेपूर्वकालनेआगामिवा कालनोस्वरूपसस्यक् जाणेइसोभावकहेछे नाईयमद्वं जेअतीतकालिविषयभोगादि अर्थह्यो तेआगामियेकालि अर्थनियच्छं ति कहतांतेहनोनिज्जेनकहे जेपूर्वकालिह्यो तेअगामियेकालिहोस्येजएहवोनिअवनजाणे तेकोणतथागतकहतांसस्यग्ज्ञानीसर्वज्ञा दिकतेइमजाणे अनेइमकहे जीवआपणाकीधाकर्म नेअनुसारि सुखदुःखभोगवे तथाजेतेहने अनुसारिप्रवर्त्ते तेपुणएहवोछुइतेक हेछेविधूतकल्पकहता विशेषधूतकहताटाल्यो कर्मजेणे एहवोअथवाविधूत अथस्यो कल्पगन्दिइं आचारएहवो साधुएयाणुपस्मीअ

दीपिकाटीका

गुप्तः सदा सर्वकालं यात्रासं यमयाता तस्यामात्रा तथा यापयेत् यथा विपयानुदीरणेन दीर्घं कालं संयमाधार देहप्रतिपालनं भवति तथा कुर्यात् सैवात्मता कथं स्यादिति चेदाह विरागं रवे सुगच्छेज्जमहता क्खुड्डि एहिं वा आगतिं गतिं परिज्जा एदोहिं विअन्ते हिं च दिस्स माणे हिं सेण दि ज्जतिन भिज्जति न डप्पति न हम्मति विरंजनं विरागस्तं विरागं रूपे पुमनो ज्ञेपु च्छुर्गो चरी भूते पुगच्छेत् यायात् मज्जता दिव्यभावेन यद्यत्र स्थितं रूपं खुल्लके पुवामनुष्यरूपे पुसर्वत विरागं कुर्यात् किमालं व्यैतत्कर्त्तव्यं इत्याह आगतिं गतिं इज्जागमनं आगति साचति र्थमनुष्यो अतु र्वाचतुर्विधनरकादिगत्यागमनसद्भावात् देवनारकयोर्हि धातिर्द्वमनुष्यगतिभ्यामेवागमनसद्भावात् एवंगतिरपि मनुष्ये पुतपद्मधातदन्तोच

गतिस्झावात् अतस्त्वामागतिश्च गतिश्च परिज्ञाय संसारचक्रवाले ऽरहृषटीयंतन्यायमवेत्यमनुष्यत्वेमोक्षगतिस्झावमाकलयन्त्यतः हेतुत्वाद्
 तौरापदेपौताभ्यां अन्ताभ्यां अदृश्यमानाभ्यां अनपदिश्यमानाभ्यां सेनच्छिन्नति सञ्चागतिपरिज्ञातारागहे पाभ्यामनपदिश्यमानो
 नच्छिद्यते अस्यादिनानभिद्यते कुन्तादिनानदक्षते पावकादिनानहन्यते नरकगत्यानुपूर्व्यादिनाभूयसो अथवारागहे पाभावात्विद्यत्येव
 तदवस्थास्यचैतानिच्छेदनादीनि विशेषणानिकञ्चणसंखलो ए अवरेण पुर्व्वनयंरंति एगेकिमस्मत् आगमिस्म'भासिति एगेइहमाणवा
 ओजमस्मतीतं वागमिस्म'नाईयमदृ' नैय आगमिस्म' अदृ' नियस्मत्तितहागवाओविधूतकप्पे एवाणुपस्मीनिष्को सङ्गताकाअरतीकेयाणंदे
 एवं पिअगहेचरे सर्व्वज्ञसंपरिख्वज्ज आलीणगुत्तोपरिख्वए कश्चणन्ति विभक्तिपरिणामात् केनचित्त्वर्धस्मिन्नपि लोकेनच्छिद्यतेनापि
 भिद्यते रागहे पोपशमादिति तदेवमागतिगतिपरिज्ञानाद्वागहे पपरित्यागः तदभावाच्चछेदनादि संसारदुःखाभावो अपरेचसंप्रते
 च्छिणः कुतोवयमागताः कयास्यामः किंवाततनः संपश्यते नैवं भावयन्ति अतः संसारेभ्रमन्तीति दर्शयितुमाह अथरेण पुर्व्वन्ति अपरेण पथा
 क्कालभाविना सह पूर्व्वमतिक्रान्तं गच्छरंत्यन्ये मोहाज्ञानादृतपुद्गयो यथाकिमस्य जन्तोर्नरकादि भवोद्भूतं बालकुमारादिवयोपचितं वादु
 क्क्याद्यतीतं किं वागमिष्यति आगामिनिकाले किमस्य सुखाभिलाषिणो दुःखद्विपोभावोति एगेइहमाणवाउके पुनर्महामिथ्या ज्ञा
 निनोभापन्ते इहास्मिन्संसारेल्लुल्लोके च मानवामनुष्याः यथायदस्य जन्तोर्नरतीतं स्त्रीपुंनपुंसकसुभगदुर्भगश्च गोमायुर्नृक्षपक्षत्रिय
 विट् शूद्रादिभेदावेधात् पुनरप्यन्यजन्मासुभूतं देवागामीति येतु पुनः संसाराणं वतीर आजस्मै पूर्व्वोत्तरावेदिन इत्ये तद्दर्शयितुमाह नाईयम
 दृ' तितथैवापुनराट्ठ्यगतं गमनं येपातेतथागताः सिद्धाः यदिवाययैव ज्ञेयंतथैव गतं ज्ञानं येपातेतथागताः सर्व्वज्ञास्ते तु नातीतमर्थं च नागत
 रूपतयैव नियच्छन्ति अवधारयन्ति नाप्यनागतं अतिक्रान्तरूपतयैव विचित्रत्वात्परिणतेः यद्विवा नातीतमर्थं विषयभोगादिकं नाप्यागतं दिव्या
 गनासंगदिकं स्मरन्त्यभिलपन्ति वा केतयारागहे पाभावात् पुनराट्ठित्तिरहिताः तु शब्दो विशेषमाह यथा मोहोदयादेकपूर्व्वमागामिवाअ
 भिलपन्ति सर्व्वज्ञास्तु नैवं तस्मान्मार्गानुयद्यपि एवंभूत एवेति दर्शयितुमाह विज्जयकप्पेति विविधं अनेकधा धूतमपनीतमटप्रकारं कर्म येन सवि
 धूतः कोसौ कल्पः आचारः विधूतकल्पोयस्य साधोर्विधूतकल्पः स एतदनुदर्शो भवति अतीतानागतसुखाभिलाषी न भवतीति यावत् एतदनुद

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तस्यां मातायत्नामात्रा माताच च व्याहारोण सहै इत्यादि तयात्मानं चापयेज्जया विषयानुदीरणेन दीर्घकालं संवसाधार देहप्रतिपालनं
 भवति तया कुर्व्यादुक्तञ्च आहारार्थं कर्म कुर्व्यादनिजं स्यादाहारः प्राणसन्धारणार्थं प्राणाधार्यास्तञ्च जिज्ञासनायं तत्तज्ज्ञेयं येन भूयो न
 भूयात् सैवात्मगुणताकथं स्यादिति चेदाह विराग इत्यादि विरंजनं विरागस्तं विरागरूपेण पुनो ज्ञेयं च दुर्गेचरीभूतेषु गच्छेत् वायात्
 रूपमतीवाक्षेप कार्यतो रूपग्रहणसम्यया शेषविषयेष्वपि विरागं गच्छेदित्युक्तं स्यात् महता दिव्यभावेन यद्येवं स्थितं रूपं क्षुल्लकेषु वामनुष्य
 रूपेषु सर्व्वत्र विरागं कुर्व्यादित्ययवा दिव्यादिप्रत्येकं महत्क्षुल्लं चेति क्रियापूर्व्ववत् नागार्जुनीयास्तु पठन्ति विसयं निपद्मं गंविदुर्विहंमि
 तिर्यं तिर्यं भावउसुदु जाणिता मेणालिपद्मदोसुवि शब्दादिविषयपञ्चकेपि इटानिटं रूपतया द्विविधेहीनसम्यसोत्कृष्ट भेदमित्ये तद्भा
 वतः परमार्थतः सटु ज्ञात्वा सुसुनिः पापेन कर्मणा द्वाभ्यामपि रागहे पाभ्यां न लिप्यते तदकरणादिति भावः स्वात्मिकमालंथ्यै तत्कर्त्तव्य
 मित्याह आगइ इत्यादि आगमनमागतिः साचतिर्यमनुष्ययोश्च तुर्हाचतुर्विधनरकादि गमनसङ्गावादे व नारकयोर्हि धा तिर्यमानुष्य
 गतिभ्यामेवागमन सङ्गावादेवं गतिरपि अनुष्ये पुतुपक्षधा तत्रमोक्षगतिस्झावादे तस्मात्मागतिगतिं वा परिज्ञाय संसारचक्रवाले ऽरहृष
 घटीयंतन्यायवेत्यमनुष्यत्वेमोक्षगति स्झावमाकलयन्ते हेतुत्वादनौरागहे पौताभ्यां द्वाभ्यामन्ताभ्याम दृश्यमानाभ्यामनपदिश्यमा
 नाभ्यां चक्ष्माप्रत्ययस्योत्तरक्रियामाह खेदत्वादिये आगति गतिपरिज्ञाता रागहे पाभ्यामनपदिश्यमानो नच्छिद्यते अस्यादिनानभिद्यते
 कुन्तादिनानदक्षते पावकादिनानहन्यते नरकगत्यानुपूर्व्यादिना भूयसोयवारागहे पाभावात्विद्यत्येव तदवस्थास्यचैतानिच्छेदनादीनि
 विशेषणानि वाङ्मगमिति विभक्तिपरिणामात् केनचित्त्वर्धस्मिन्नपि लोकेनच्छिद्यतेनापि भिद्यते रागहे पोपशमादिति तदेवमागतिगति

परिज्ञानाद्वागहेपपरित्यागः, सदभावान्छेदनादि संसारदुःखाभा वोचपरेचसांप्रतेक्षिणः कुतोवयमागता कयास्यामः किंवा तन्ननः
संपत्स्यते नैवंभावयंत्यतः संसारभ्रमणपाततामनुभवतीति दर्शयितुमाह अवरेणेइत्यादिरूपकं अपरेणपञ्चात्कालभाविना सहपूर्व
मतिक्रांतं नस्मरंत्यन्ये मोहाज्ञानादृतवुद्ध्यो यथाकिमस्यजन्तोर्नरकादिभवोद्भूतं बालकुमारादिवयोपचितंवा दुःखाद्यतीतं किंवाग
मिष्यत्यागामिनिकाले किमस्यसुखाभिलाषिणो दुःखद्विषोभावीति यदिपुनरतीतागामि पर्यालोचनंस्थान्तर्हि संसाररतिः स्यादि
त्युक्तं च केषाममेत्युपपत्तीकहंद्वयो तद्वपुणोविगंतव्यं जोएत्तिवंपिचिंतेइत्यथ सोकोननिब्विणो एकेपुनर्महामिथ्याज्ञानिनोभापंते
इहास्मिन्संसारमनुष्य लोकेवामानवामनुष्या यथामदस्यजंतोरतीतं स्त्रीपुंनपुंसकसुभगदुर्भगश्च गोमाद्युर्वाक्ष्णक्षत्रियविट् शूद्रादि
भेदावेशात्यनरप्यन्यजन्मानुभूतां तदेवागामीति यदिवानविद्यते परःप्रधानोऽस्मादित्यपरः संयमस्तेनवासितचित्ताः सन्तःपूर्वपूर्वानु
भूतं विषयसुखोपभोगादि नस्मरंतितनदनुसृतिंकुर्वते एकेरागद्वेपविप्रसृताः तथानागतदिव्यांगना भोगमपिनोकाक्षंति किंवास्य
जंतोरतीतं सुखदुःखादिकिंवागामीत्येतदपि नस्मरन्ति यदिवाकियान्कालोतिक्रांतः कियानेप्यति लोकोत्तरास्तुभापंते एकेरागद्वेप
रहिताः केवलिनश्चतुर्दश पूर्वविदोवायदस्यजंतोरनादि निघनत्वात्काल शरीरसुखाद्यतीतमागामिन्यपितदेवेति अपरेतुपठन्ति अव
रेणपुर्वकिंवासेतीतं किंवागमिस्मं नस्मरन्ति एगेभासंति एगेइहमाणवाओ जहसेअईयंतहआगमिस्मं अपरेणजन्मादिनासाहं
पूर्वमतिक्रांतं जन्मादिनस्मरन्ति कथंवाकेनप्रकारेणातीतं सुखदुःखादिकथंचेषमित्ये तदपिनस्मरन्ति एकेभापंतेकिमतज्ञेयं यथैकस्य
रागद्वेपमोहसमुत्थैः कर्मभिर्वध्यमानस्य जंतोस्तद्विपाकांश्चानुभवतः संसारस्ययदतिक्रांतं मागास्यपि तत्प्रकारमेवेति यदिवाप्रमाद
विषयकपायादिना कर्माण्युपवियटानिष्ट विषयाननुभवतः सर्वज्ञवाक्सुधाखादासंविदो यथासंसारोतिक्रांतस्तथागास्यपि यास्यति
येतुपुनः संसारार्णवतीरभाजस्ते पूर्वोत्तरवेदिन इत्येतद्दर्शयितुमाह नार्हयमित्यादि तथेवापुनरावृत्त्यागतं गमनंयेपातेतथागता
सिद्धा यदिवायथैवज्ञेयं तथैवगतंज्ञानंयेषां तेतथागताः सर्वज्ञास्तेमुनातीतमर्थं मनागतरूपतयैव नियच्छंत्यवधारयन्ति नाप्यनागत
मतिक्रांतरूपतयैव विचित्रत्वात्परिणतेः पुनरर्थग्रहणं पर्यायरूपार्थयद्द्रव्यार्थतयात्वेकत्वमेवेति यदिवानातीतमर्थं विषयभोगादिकं
नाप्यनागतंदिव्यांगना संगादिकंस्मरंत्यभिलशन्तिवा, केतथागताद्वेषाभावात् पुनरावृत्तिरहिताः तुशब्दोविशेषमाह यथामोहोदया
देकेपूर्वमागामिवाभिलपन्ति सर्वज्ञास्तुनैवमिति तत्तुमार्गानुयाय्यप्येवंभूत एवेतिदर्शयितुमाह विह्वयकप्यइत्यादि विविधमनेकधा
धूतमपनीतमटप्रकारं कर्म येनसविधूतः कोसौकल्पआचारोविधूतः कल्पोयस्यसाधोर्विधूतकल्पः सएतदनुदर्शयिभवति अतीतानागत
सुखाभिलाषी नभवतीतियावत् एतदनुदर्शयिच किंगुणोभवतीत्याह निष्क्रोसइत्यादिपूर्वोपचितकर्मणां निष्क्रोपयित्ताक्षमकः क्षमपि

अरतीकेआणंदेएत्यपि अग्नहेचरेसर्वंहासं परिवृज्जआलीणगुत्तोपरिव्वए पुरिसानुममेवतुमंमि
त्तं किंवहियामित्तमिच्छसिज्जंजाणेज्जा उच्चालइयंतंजाणेज्जा दुरालइयंतंजाणेज्जा दुरालइयंतंजाणे
ज्जाउच्चालइयंतपुरिसाअण्णाणमेवअभिणिगिज्जएवं दुखापमोक्खसिपुरिसासव्वमेवसमभिजाणाहिस
व्वसअण्णाएसेउवट्ठितोमेधावीमारंतंरंतिसहितोधम्ममादायसेयंसमणुपस्सति दुहओजीवियस्सपरि

भाषा

तीतप्रवागतसुपुनो अभिलाषीनथाइ जेएहवोतेहनेस्यो गुणतेकहेहे निष्क्रोसइत्ता सूर्यपूर्वोपार्जितकर्म नोखपावणहाररुद्धएहवो
जेकर्म खपाविवानेउद्यत धम्मं नोध्यावणहार मशयोगीश्वर तेहवोजेस्वरूप तेकहेहेआअरती केआणंदेतेउत्तम साधुनेअरतिकह
तामनोवांछितनी अप्राप्तिप्राप्त्यानो विनासतिराजचित्तनो अभिप्रायआणंदवांछितनी प्राप्तिनेविपेक्षे एवेउत्तमयोगीश्वरने वेराए
तावतातेहने अरतिअनेआनंनए विद्धं नाहिऐकेनयाइ अथवाकदाचिकर्म नेउदे अरतिआनंदऊपजे तिराजेणेभाविवर्त्ते तेकहेहे

एष्यं पिकहतां इहाश्रयति आनन्दविषे अगह्येष्टद्वपणारहितचरे तथावलीउपदेशकहेछे सर्वसमसाहास्यं परियञ्जकहताकांडीने अ
 लीगुक्तोकहता कुर्मनीपरे संवृत गात्रकृतोपरिव्ये कहतासंयमानुटानपालेइत्यर्थेहिचेतेगेसाधुने आपणीसमर्थाईसंयमानुटान
 सफलयादूपरनीसमर्थाईकाईनयीएहयोभावदेखाडेछे सूत्रं पुरिकं कश्चित्संसारदुहिग्नोविषमस्वितोवात्मानमनुयासिवया हेपुरुष
 हेजीवतवत्वमेवमित्वं किमितिवाहमित्वमिच्छसि एतावता आत्मैवात्मनो मित्वं तस्यात्मनो भिन्नानमाह जंजागेज्जयं पुरुषजानीयात्कीदृशं
 ज्वालयितारं कर्मणां विषयाणां चापनेतारं तं जानीयाद्दूरालयिकं दूरालयो मोक्षसातंगतारं दूरालयिकमिति वं जानीयाद्दूरालयिकं
 तं जानीयाद्दूरालयितारं अतो हेतो हे पुरुष हे जीव आत्मानमेवाभिनिगृह्य धर्मध्यानाद्वह्निस्वरंतमवर्धयत त एवमनेन प्रकारेण
 दुःखात्प्रमोक्षसे तथा हे पुरुष सत्यमेव संयममेव अपरव्यापारनिरपेक्षः सन्समभिजानीहि सत्यस्यागमस्य आनया उपस्थितः समे
 धावीमारं संसारंतरति कोई एक संसारयकी उद्विग्नप्रयवाकिहाई विषमिष्योक्तं तो आत्मानेसींयवे ते किमश्रुचो पुरुष अहोजीवता
 हरेत् हजमित्वे वाहिरिकहतां अनेराखजनादिमित्वोवाहे जेहभणी जेउपकारीते मित्वतेउपकार परमार्थयकी विमासिणे तो
 एकआत्माटाली अनेरेकिगहीकरी नसकिये परं जे संसारसुखना उपकारीतेहने जेमित्वजागिये एमोहनोकारणजागिवो हिवेजे
 संयमनेविषे अग्रमत्तआत्मातेताहरो मित्वजागि अनेजेतेहयकी विपरीतते अमित्वजागि वीजो संसारमाहि मित्वममित्वकोनयीतेआ
 त्मानोलक्षणकहेछे जंजागिज्जा जेआत्माउज्वालइयंकहता कर्म तथाविषयसंगतेहनेउज्जालणहारनिवारणहारतेजागेतेदूरालइयं
 कहतां मोक्षमार्गनो प्रवर्त्तकजागिवो अनेजेसुक्तिमार्गगामी आत्मातेकर्मनो फेडणहार एहयोआत्माताहरो मित्वइणिकारणिकहि
 येछेपुरिसा जहेजीवआत्माइज निग्रहीकहतां धर्मध्यानयको वाहिरिविषयभणी नीसरतोरुधी इणपरेदुखयकी रुकीजिसिइ
 णिकारणहे आत्मासत्यकहतासंयमतेहजसमभिजाणाहि कहताअनेराव्यापारकांडी इहइजपालितिस्ये अर्थितेकहेछे सबस्यकह
 तां आगमनी आन्नाइ आगमने अनुसारिउपस्थितकहता जेप्रवर्त्तो तेमेधावीपंडितमारशब्दिइ संसारतरे वलीइहइजनोविशेषक
 हेछे सूत्रंसंहितो संहितोज्ञानादिशुक्तः धर्मं श्रुतचारित्वाख्यमादायगृहीत्वा सेयंतित्रेव समनुपश्यति अयममत्तउक्तः अयतद्विपर्यय
 माहदुहउत्ति द्विधारागहेपप्रकारहयेन जीवितस्यकदली गर्भानिःसारस्य परिवंदनमाननपूजनार्थं हिंसादिपुप्रवर्त्तते किञ्च अस्मिन्
 परिवंदनादिनिमित्ते एकेरागहेपोपहताः प्रमाद्यंतिनते आत्मनेहिताः एतद्विपरीतमाह संहितोज्ञानादिसमन्वितो दुःखमात्रयाउ
 पसर्गजनितयास्पृष्टः सन् नोभंभाएन्ति नोव्याकुलमतिर्भवेत् पाप्मिन्ति उद्देशकादेरारभ्ययउक्तसमिमर्थं पश्यकर्त्तव्याकर्त्तव्यतयावि
 वेकेनावधारययोवधारयति कोसौद्विण्ति द्रव्यभूतोसुक्तिगमनयोग्यः साधुरित्यर्थः एवंभूतश्चांगुलं भतइत्याह अस्मिन्लोकैल्लोका
 लोकप्रपंचात् लोकश्चतुर्दशरज्वात्मकस्तस्यालोकोलोकस्तस्य प्रपञ्चपर्याप्तापर्याप्तः सुभगादिद्वंद्वविकल्पस्तस्मात्प्रसूच्यते चतुर्दशजीवस्या
 नान्यतरव्यपदेशयोग्यो न भवति इतिपरिसमाप्तौब्रवीमि संहितकहितां ज्ञानादिसंहित श्रुतचारितरूपधर्मं ग्रहीने आत्मानेस्यकूप
 कारित्रेयकल्याणदेखे एअग्रमत्तनोगुणकहो हिवेएहयकी विपरीतप्रमत्ततेहनो स्वरूपकहेछे इहउकहतारागहेपरुप्रविद्धं प्रकारि

दीपिकाटीका

शीं च किंगुणोभवतीत्याह निष्कोसइत्ता पूर्वोपचितकर्मणां निष्कोपयिताक्षपकः क्षपयिष्यति वा कर्मक्षपणायोद्यतस्य च धर्मध्यायिनः
 शुक्लध्यायिनो वा सहायोगीश्वरस्य निरस्तसंसारदुःखविकल्पाभासस्य यस्यान्तर्दृश्यति काश्ररईकेआणंदे इटाप्राप्तिविनाशोत्थोमान
 सोविकारोरतिः अभिलिपितार्थावाप्तौ आनंदः योगिचित्तस्य तु धर्मशुक्लध्यानावेशा वदव्यधेवांतरावकाशस्या अरतिआनंदद्वोरुपा
 दानकारणाभावादनुत्थानमेवेत्प्रनोअप्रदिश्यते केयमरतिर्नाम कोवानंदइति नाख्येवेन्तरजनचुणोचं विकल्पः एवंतर्हिअरतिसंयमे
 संयमेचानंदइत्येतदन्यत्तामुमतं अनेनाभिप्रायेणनविषेयं इत्येतद्विच्छतोप्यापन्नं तन्नाभिप्रायापरिज्ञानाद्यतो त्वारतिविकल्पाध्यव
 सायोनिपिपित्वितोनप्रसंगायाते अरतिरतीतदाहएष्यं पिअगहेचरे अताप्यरतीआनंददेवोपसर्जन प्रायेनविद्यते ग्रहो गार्ह्यन्तात्पर्यं

वस्यसोयहः सएवंभूतश्चरेतद्दसुक्तंभवति शुक्लध्यानादारतोर्त्यानंदौ कुतश्चिन्मिच्छादायातौ तदाग्रहग्रहरहितस्तावथनुचरेत् पुनर
प्युपदेशदानायाह सव्यंहासंति सर्वंहास्यंतदास्यदंवापरित्यज्य आङ्मर्यादयाइन्द्रियनिरोधादिकयालीन आलीनोऽगुप्तमनोवाक्काय
कर्मभिः कृष्णं वहासंरुतगातः आलीनश्चासौगुप्तश्चआलीनगुप्तः सएवंभूतव्रजेत्संयमानुष्टायीभवेदितित्वस्यचसाधोरात्मसामर्थ्यात्संयमा
नुष्ठानं फलवद्भवति नपरोपाधिना इतिदर्शयति पुरिसासुममेवतुमंभित्तं किंवच्चियामित्तमिच्छसी जंजाणेज्जाउज्जालइयं तंजाणे
ज्जादूरालइयं जंजाणेज्जादूरालइयं तंजाणेज्जाउज्जालइयं पुरिसाअथाणमेवअभिणिगिच्छ एवंदुक्खपमोक्खसिपुरिसासव्यमेवसमभि
जाणाहि सव्यस्यआणाएउवद्वितो मेधावीमारंतरति कश्चित्संसारदुहिग्नो विपमस्थितोवात्मानमनुशास्ति परेणवासाध्यादिना अतु
शास्यते यथाहेपुरुषहेजीव तवसदनुष्ठानविधायित्वात् त्वमेवमित्तंविपर्ययाज्जामित्त किमित्तिवहिर्मित्तमिच्छसि यतोहिउपकारमित्तं
सचोपकारः पारमार्थिकात्यन्तिकैकान्तिक गुणोपेतं सन्मार्गपतितमात्मानं विहायनान्येनशक्योविधातुं योपिसंसारसुखसाहाज्योप
कारितया मित्राभासाभिमान स्तन्मोहविजृंभितं यतोमहाव्यसनीयं निपातार्थं वपतनहेतुत्वादमित्तएवासौ इदमुक्तंभवति आत्मै
वासुमतोअप्रमत्तोमित्तं आत्मान्तिकैकान्तिक सुखोत्पादनात् विपर्ययाज्जविपर्ययः नवमिति यस्त्वयंवास्योमित्रामित्रविकल्पः सोदोद
यनिमित्तवशादौपचारिकः योहिनिर्वाणनिर्वर्त्तकं वृत्तिमाचरति सआत्मानोमित्तं सचैवंभूतः कुतोऽवगन्तव्यः किंफलश्चेत्याह जंजा
णेज्जाउज्जालइयं यंपुरुषजानीयात्परिच्छिंद्यात् कर्मणाविषयसंगानां वोज्जालयितारं अपनेतारं तंजानीयादूरालयिकंमिति दूरेसर्व
हेयधर्मैभ्यइति आलयोदूरालयोमेघः तन्मार्गेवासविद्यतेचस्थेतिदूरालयिकः तंहेतुहेतुमद्भावंदर्शयति जंजाणेज्जतियं जानीयादु
रालयिकं तंजानीयादुज्जालयितारं इदमुक्तंभवति योहिकर्मणां तदाश्रवद्वाराणां वोज्जालयिताअपनेतास मोक्षमार्गव्यवस्थितोमेघो
वेति योवासनुमार्गानुष्टायी ससत्कर्मणासुज्जालयितासचात्मनोमित्तमतोव्युपदिश्यतेपुरिसाअथाणमेव अचक्रभिणिगिच्छहेजीवआत्मा
नमेवाभिनिगच्छ धर्मध्यानाहविषयाभिष्वङ्गाय निस्सरन्तंअवबुध्यततएव मनेनप्रकारेण दुःखात्सकाशादात्मानं प्रमोक्ष्यस्वेवमात्मा
कर्मणासुज्जालयिता आत्मनोमित्तंभवति अपिचपुरिसासव्यमेव समभिजाणाहिहेपुरुष सद्गोहितःसत्यः संयमस्तमेवापरव्यापार
निरपच्यसमभिजानीहि आसेवनापरिज्ञया समनुतिष्ठः किमर्थमितिचेदाह सव्यस्यआणाएत्ति सत्यस्यागमस्याज्ञयोपस्थितःसन् समे
धावीमारंसंसारान्तरति संहितेधम्ममादायसेयं समणुपस्यति दुहओजीवियस्य परिवंदणमाणणपूयणाए जंसेएगेपमायंति सद्दिए
दुक्खमत्ताएपुटोणोभंभाए पासिमंदविणलोए लोआलोयपवंचाओपसुज्जतिसीओसणिज्जस्यतइओ उद्देसओसम्मत्तो संहितोधम्मं मा
दायन्ति संहितोज्जानादियुक्त धम्मं श्रुतचारित्वाख्यं आदायगृहीत्वा किंकरोतीत्याह सेयंतित्रेयः पुण्यमात्महितं सभ्यगविपरीततया
अनुपस्यति उक्तोऽप्रमत्तस्तद्गुणाश्रयतविपर्ययमाह दुहउत्ति हिधारागहेपप्रकारद्वयेन आत्मपरनिमित्तं ऐहिकासुखिकार्थवा हतोहि

श्रीलिंगाचार्यव्रतटीका

यतिवाहजंतमेतल्लुडंतंवा कर्माक्षपणायोद्यतस्यच धर्मध्यायिनः शुक्लध्यायिनोवा महायोगीश्वरस्यनिरस्तसंसारसुखदुःख विकल्पा
भासस्य यस्यात्तद्दर्शयति काशरईकेआणंदे इष्टाप्रप्तिविनाशोत्यो ज्ञानसोविकारोरतिरभिलषितायां वाप्तावानंदः योगिचित्तस्यतु
धर्मा शुक्लध्यानावेशावष्टब्धं ध्येयंतरावकाशस्या रत्यानंदयोरुपादानकारणा भावादनुत्पानमेवेत्यतोऽपदिश्यते केयसरतिर्नामकोवा
नंदइति नास्त्येवेतरजनचुन्नोद्यंविकल्पइति एवंतर्ह्यरतिरसंयमे संयमेचानंदइत्येतदन्यत्वासुमत मनेनाभिप्रायेण विधेयमित्येतदनि
च्छतोप्यापन्नमिति चेन्नाभिप्रायापरिज्ञाना द्यतोत्तारतिरति विकल्पाध्यवसायोनिषिद्धितो नप्रसंगाच्चाते अप्यरतिरतीतदाह
एत्थंपीत्यादि अत्राप्यरतावानंदे वोपसर्जनप्रायेनविद्यते ग्रहोर्गाह्यंतात्पर्यंयस्यसोयहः सएवंभूतश्चरेदवतिष्ठेतेदमुक्तंभवति शुक्लध्या
नादारतोर्त्यानंदौ कुतश्चिन्मिच्छादायातौ तदाग्रहग्रहरहितस्तावथनुचरेदिति पुनरप्युपदेशदानायाह सव्यमित्यादि सर्वंहास्यंत
दास्यदंवा परित्यज्याङ्मर्यादयेन्द्रिय रोधादिकयालीन आलीनोऽगुप्तो मनोवाक्कायकर्मभिः कृष्णं वहासंरुतगातः आलीनश्चासौगुप्त

आलीनगुप्तः सएवंभूतः परिसमंताद्भजेत्यरिजनेत् संवमानुष्ठानविधायीभवेदिति तदस्यचसुसुक्षोरात्मसामर्थ्यात् संवमानुष्ठानं फलव
 इवति नपरोपाधिनेतिदर्शयति पुरिसादित्यादि यद्विवात्यक्त गृहपुत्रकलत्र धनधान्यहिरण्यदितया अकिञ्चनस्यसमष्टण मणिमुक्ताले
 पुकांचनस्य सुसुक्षोरुपसर्गव्याकुलितमतेः कदाचिन्मित्राद्याशंसाभवेत् दपनोदार्यमाह पुरिसादित्यादि पूर्णः सुखदुःखयोः पुरिष्य
 नाहा पुरुषोजन्तुः पुरुषद्वारामंत्रणं पुरुषस्यैवोपदेशार्हत्वात् तदनुष्ठानसमर्थत्वाच्चेति कश्चित् सारादुद्दिग्दो विपमस्थितोवात्मान
 मनुशास्तिपरेणवा साध्यादिनानुशास्यते यथाहेपुरुषहेजीव तवसदनुष्ठानविधायित्वात् त्वमेवमितंविपर्ययाच्चामितं किमितिबहि
 मितमिच्छसि ऋग्यसेयतोक्षुपकारिमितं सचोपकारः पारमार्थिकात्यन्तिकैकांतिकगुणोपेतं सन्मार्गपतितमात्मानंविहाय नान्येन
 यक्ष्योविधायोपि संसारिसुखसाहाय्योपकारितया मित्राभासाभिमानस्तन्मोहविकृष्टमितं यतोमहाव्यसनोपरिपातार्थं व पतनहेतुत्वा
 दमितएवासाविदमुक्तंभवत्यालेवात्मनोप्रसन्नोमितमात्यन्तिकैकांतिकपरमार्थसुखोत्पादनादिपर्ययाच्चविपर्ययोनवहिर्मितमन्वेष्टव्यमिति
 यस्त्वयंवाह्योमित्रामित्रविकल्पः सोऽदोदयनिमित्तव शादौपचारिकद्वत्युक्तं हिदुष्यत्युच्यमितं अप्यामुष्यत्युच्यतेमितंसुहृदुक्कार
 षाओ अप्यामितंअमितंच तथाअप्येकंमरणं कुर्यात्संकुद्धोबलवाचरिः मरणानित्वनन्तानि जन्मानिचकरोत्ययं योहिनिर्वाणनि
 र्वर्त्तकं वृत्तमाचरति सच्चात्मनोमितं सचैवंभूतः कुतोऽवगन्तव्यः किंफलयेत्याह जंजाणेज्जइत्यादि यंपुरुषंजानीयात्परिच्छिंद्यात्कर्म
 णांविषयसंगानांचोच्चालचितारमपनेनारंतं जानीयाद्दूरालयिकमितिदूरेसर्वहेयधर्मेभ्य इत्यालयोदूरालयोमेक्षस्तन्मार्गोवासविद्य
 तेवस्येतिमत्त्वर्थोयदन् दूरालयिकस्तमिति हेतुहेतुमद्भावंदर्शयितुं गत प्रत्यागतसूत्रमाह जंजाणेज्जइत्यादि वंजानीयाद्दूरालयि
 कंतंजानीयादुच्चाल यितारमिति इदमुक्तं भवति योहिकर्मणां तदात्रवहाराणां वोच्चालयितापनेता समोक्षमार्गव्यवस्थितो
 मोक्षोवेतिचोवा सन्मार्गांनुष्टायी सन् कर्मणांमुच्चालयितेति सच्चात्मनोमितमतोपदिश्यते पुरिसादित्यादि हेजीवा त्मानमेवा
 मिनिगृह्य धर्माध्यानाद्विपर्ययाभिष्वङ्गाय निस्सरन्तमवस्थत तएवमनेन प्रकारेण दुक्खात्काशादात्मानं प्रमेक्षस्येवमा
 त्माकर्मणांमुच्चालयितात्मनो, मितंभवतिअपिच पुरिसादित्यादि हेपुरुषसदृशोहितः सत्यः संवमस्तमेवापरव्यापार निरपेक्षः समभि
 जानीहि आसेवनापरिच्छया समनुतिष्टयदिवासत्यमेव सन्नभिजानीहि गुरुसाक्षिगृहीत प्रतिज्ञानिर्वाहकोभव यदिवासत्यआगमस्त
 त्परिज्ञानञ्च सुसुक्षोस्तदुक्तप्रतिपालनंकिमर्थमेतदितिचेदाह सव्यस्यइत्यादिसत्यस्यागमस्याच्चायोपस्थितः सन् समेधावीमारंसंसारंतर
 तिकिञ्चसहिइत्यादि सहितोज्ञानादियुक्तः सहतेनवायुक्तसहितः धर्म्मं श्रुतचारित्र्याखंयादाय गृहीत्वाकिं करोतीत्याह श्रेयःपुण्यमात्र
 हितं वा सत्यगविपरीततयानुपपत्तिसत्यकृपयत्युक्तोप्रमत्तस्तदगुणाश्च तद्विपर्ययमाहदुहचोइत्यादिद्विधारागहेप्रकारद्वयेनात्मपरनि
 मित्तनैहिकामुष्मिकार्थवा यद्विवाहाभ्यांरागहे पाभ्यां हतोद्विहतोदुष्टं हतोवादुर्हतः सकिंकुर्याज्जीवितस्य कदलीगर्भनिस्सारस्य तडि

वंदमाणा एषूयणा एजंसि एगेपमायं तिसहि ए दुक्खमेत्ता एपुट्टोणो भंभा एपासिमंदवि एलो एलोयालो
 यप्रवंचाओपसुच्चित्तिवेमिसेवंताकोहंचभाणंचमायंचलोभंचयं पासगस्सदंसणं उवरयसत्थस्सपत्ति
 यंतकरस्सआयाणंसगडिज्जे जेएगंजाणदूसे सव्वंजाणदूजे सव्वंजाणदूसे एगंजाणदूसे सव्वतोपमत्तस्सभयं
 सव्वतोअप्पमत्तस्सणत्थिभयं जेएगणामेसेवज्जणामे जेवज्जणामेसेएगणामेदुक्खं लो गस्सजाणिता वंता

भाषा

करीजेसहित तेचसारजीवितव्यना परिवंदनमाननपूजनार्थभणी हिंसादिविषेप्रवर्त्ते जंसिकहतांजिणे परिवंदनादिनिमित्ति एक
 रागहे पोपहतपमायंतिप्रसादकरे तेआत्मानेहितनहीं हिवेजेरागहेपरहित अप्रमत्ततेहने गुणकहेछे सहिएजानादियुक्तदुक्खमा
 ताउपसर्गव्याधिप्रवृत्तिदुक्खे फरस्सोद्धंतोनोभंभाएकहता व्याकुलितमतिनयाइ शिष्यप्रतेगुरुकहेछे अहोशिष्यपासकहतांदेखि

कर्तव्याकर्तव्यविवेकेकरी अवधारितेस्यो एउद्देशकनीआदिको प्रारंभीजेअर्थकह्यो तेविचारिजेइमविचारे तेलोकमाहिदिएक
तामुक्तिगमनयोग्यसाधुकाहिये तेलोकालोकप्रपंचकाहिये चउदरज्जुप्रमाणलोकतेहनो आलोकदेखिवोतेहनो प्रपंचविस्तारनरकति
थंचमनुष्यदेवतादिकसंसारभ्रमण तेहयकीसूकाइ चउदहजीवस्थानपर्यायनो धरणहारनऊइ श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे ऊंइमकाऊं
जिमश्रीभगवंतसमीपिसाभल्यो इतिशीतोष्णीवाध्यनेतितीवोद्देशकःसमाप्तः हिवेचोयोउद्देशो प्रारंभियेछे तीजेउद्देशेचारितिया
नेसस्यक्संयमप्रालिखो तेसंयमकपायनेछांडिवेयाइ तेइहांकहियेछे सूत्रंखेवंताक० सन्नानादिसहितोमुक्तिगतियोग्यः साधुस्वपराप
कारिणंकोधंवमिता योहिययोक्तसंयमानुष्ठायी सोऽचिरात्कोधंवमिष्यत्येव एवंमानंजातिकुलरूपवलादिसमुत्थं मायांपरवंचनाध्यव
सायंलोभंठण्णापरिग्रहपरिणामं वमितासएवपरमार्थतः अमणएतत्कपायवमनं पश्यकस्यतीर्थकतोदर्शनमभिप्रायः किंभूतस्यपश्यक
श्रुतवरयसत्यस्रद्रव्य भावभेदेनशस्त्रं द्विधा द्रव्यतःखज्जादिभावतोऽसंयमा एतस्यादुपरतोनिवृत्तः तस्यपुनःकिंविशिष्टस्य पर्यन्तकरस्य
संसारवसानकरसाएवमन्योपि तदुक्तानुसारीतिदर्शयतिआयाणंसगडभिआदानंहिसाद्याश्रवहारंतत्स्थितेर्निमित्तत्वात्कपायादानंत
वमितास्वकृतभित् अनेकजन्मार्जितपापकर्मभेत्ताभवति यथावस्थितैकपदार्थपरिज्ञानं सर्वज्ञतामन्तरेणनस्यादिति दर्शयति यःकश्चि
देकंपरमाण्वादिद्रव्यं जानाति ससर्वंपरपर्यायंजानाति यःसर्वं संसारोदरविवरवर्त्तिवस्तुजानाति सएकंघटादिवस्तुजानातिससर्वं
ज्ञोयमुपदेशंदहातीत्याह सर्वतःसर्वप्रकारेण प्रमत्तस्यमद्यादिप्रमादवतोभयं संसारसंसरणात् सर्वतःअप्रमत्तस्य नास्तिभयंचेतिते
ज्ञानादिसहितमुक्तिगमनयोग्य साधुकोधनोवमणहार तथामानमायालोभ एहनोछांडणहारजाणिवो इहांश्रीसुधर्मस्वामिकहेछे
एयंएजेकह्यो कपायनोछाडिवो साधुनोलक्षणतेपासगकहतां श्रीमहावीरतेहनो दर्शनअभिप्रायतेपासगकेहवोछे उवरयसत्यस्रकंह
तांद्रव्यभावयकी जेशस्त्रद्रव्ययकी खज्जादिभावयकी असंयमएहयकी उपरतनिवृत्तछे तथावलीपलियंतकहतां पर्यंतकेहडो तेइहांसं
सारनोजाणिवो तेहनोकरणहार एहवाश्रीभगवंतनोदर्शन तथाजेएहने अनुसारिवर्त्ते तेहनेफलकहेछे आयाणंकहतांहिसादि
आश्रवहारतेहनो वमणहारसगडज्जिकहतां पूर्वोपार्जितआपणाकर्मनो भेदणहारऊइ हिवेयथावस्थितएकपदार्थनो ज्ञानसर्वज्ञप
णाविनानयाइ इमकहेछे जेएगंजेकोईएकपरमाण्वादिवस्तुसस्यकजाणे तेसर्वजाणे आपणापारकापर्यायजाणे अनेजेसर्वसंसार
माहिवर्त्तमानपदार्थजाणे तेएकघटादिकवस्तुजाणे तेसर्वज्ञजेउपदेश्ये तेकहेछेसर्वप्रकारेकरी प्रमादीनेभयके संसारपरिभ्रमण
यकीअनेसर्वप्रकारिइ अप्रमत्तनेभयनयीइमश्रीसर्वज्ञकहे वलीविशेषदेखाडेछेसूत्रंजेएगक०योहिप्रवर्द्धमानश्रुभाध्यवसायएकंक्रोधम
नन्तानुबन्धनन्तानुबन्धनं नामयतिसवहन् मानादौनामयतियोवहन् नामयतिसएकंनामयति सोहनीयसङ्गावेचजंतनांडुःखसंभक्कति
दर्शयतिलोकस्यभूतग्रामस्यदुःखं ज्ञात्वा ज्ञपरिज्ञायामत्याख्यानपरिज्ञया यथातदभावोभवतितथाविदध्यात् कथंदुःखाभावः दुःखाभावेच
कथंशुणावाप्तिरितिदर्शयति वांत्वात्यक्तालोकस्य संयोगंधनपुत्रशरीरादेः संबंधंयातिवीराः कर्मविदारकामहायानमिति सस्यगूदर्श
नादित्वयं अथवामहायानंमोक्षमित्यर्थः कथंयांतीतिदर्शयति परेणपरंजंति एकेतुतस्मिन्नेवभवेसुक्तिंयाति इतरेतुपारंपर्येणकेचि
ज्ज्ञवांतरेणेत्यर्थः एवंविधाजीवितंचिरजीवितं नावकांचंतिनाभिलषंति जेवर्द्धमानश्रुभाध्यवसाय एकअनन्तानुबंघियो क्रोधनमावेक
हतांक्षपावे तेवज्जघणामानादिकनमावे जेषणानमावे तेएकनेनमावे तेकिमनमावे तेकहेछे लोकचउदहभूतग्रामरूप तेहनाडुःख
जाणीसमस्तजीवनेदुक्खवल्लभमथी इमजाणीतिमकरे जिमतेहनेदुक्खनऊपजेअनेतेहनाडुःखनेटालिवे आपणने पुणदुःखनऊपजेते
किमवंताकहतांयमीने लोकनोसंयोगंधनपुत्रशरीरादिकनो संबंधछांडीने वीरकर्मविदारणसमर्थमहायानकहतां मोक्षतिहांजाइ

दीपिका टीका

इतः सकिंकुर्यात्जीवितस्य कदलीगर्भनिस्सारस्य परिवंदनमाननपूजनाथं हिंसादिपुप्रवर्त्तते किञ्चजंसिणो यस्मिन्परिवंदनादि
निमित्तो एकेरागद्वेयोपहताः प्रमाद्यन्तिनते आत्मनेहिता एतद्विपरीतंत्वाह सहिएतिसहितो ज्ञानादिसमन्वितो दुःखमातयाउप

सर्गजनितया व्याधुःखव्याच स्पृष्टः सन्नोर्भा एति नो व्याकुलितमतिर्भवेत्तदपनयनाय नोद्यच्छेत् इष्टविषयावाप्तौ रागभङ्गाच्च नि
 ष्टावाप्तौ हे पक्षं भा तासु भयप्रकारासमि व्याकुलतां परित्यजेत् इति भावः किञ्च पाप्मिन्द्विष्यलो ए यदुक्तमुद्देशकादिरारंभा अनन्तर
 सत्त्वं यावन्तस्मिन्नर्थे पश्य कर्त्तव्या कर्त्तव्यतया विवेको नावधारय को सौ द्व्यभूतो मुक्तिगमनयोग्यः साधुरित्यर्थः एवं भूतचक्रगुणमवा
 प्रोति लोके चतुर्दशरत्नात्मके आलोको लोकावलोकः तस्य प्रपञ्चः पर्याप्ता पर्याप्तसु भगादि द्वन्द्वविकल्पः तद्यद्यानारको नारकत्वेनावलो
 क्यते एकेन्द्रियादिरेकेन्द्रियत्वेन एवं पर्याप्ता पर्याप्तकाद्यापि वाच्यं तदेवं भतात्प्रपञ्चान्मुच्यते चतुर्दशजीवस्थानान्यन्तर व्यपदेशाहेन भवती
 ति इति परिसमाप्तौ त्रयीनीति पूर्ववत् श्रीतोष्णीयाध्यवनेतृतीयोद्देशकस्य दीपिका उक्तसृतीयोद्देशकः सांप्रतं चतुर्थारभ्यते यस्य चाय
 मभिसंबन्धः अनन्तरोद्देशके पापकर्माकरणतया दुःखसहनादेव केवलात्त्रयमणोन भवतीत्यपि तु निःप्रत्यूहसंयमादित्ये तत्प्रतिपा
 दितं निःप्रत्यूहता च कपायवमनाङ्गवतीत्येनः प्रतिपादनाय सूत्रमाह सर्वताको हृद्वमाणहृलोभश्च एवं च पापस्य दंसर्ग उवरयसत्यस्य
 पल्यन्तकरस्य आचारसंगडन्ति जेएगं जाणति जेसब्बं जाणति जेसब्बं जाणति जेएगं जाणति सब्बतोप्पमत्तस्य भयं सब्बतोप्पमत्त
 स्य नत्विभयं सेवन्तासन्नानादिसहितो दुःखमात्रवास्पृष्टो व्याकुलितमतिः द्व्यभूतो लोका लोक प्रपञ्चान्मुक्तः स्वपरापकारिणं क्रोधं वमिता
 यो ह्रियोक्तसंयमानुष्टायी सोचिरात्क्रोधं मिष्यत्येवमुत्तरतापि यथासंभवमाचो ज्यं तत्तात्त्विकोपवातकारिणि क्रोधकर्मविपाक्रोदया
 क्रोधो जातिकुलरूपवलादि समुत्थागवर्मानः परवञ्चनाध्यवसायोमावा तृष्णापरिग्रहपरिणामालोभः तदेवं क्रोधमानमायालोभ
 वमनादेव पारमार्थिकः त्रमणभावोन तत्त्वमवेसति यत उक्तं सामस्यमणुचरंतस्सकसायाजस्स उक्कडाज्जन्ति सन्नामि उच्छप्पुप्फज्जनिप्फ
 लंतस्स सामस्यं जंज्जियच्चरित्तं देसुणाए विपुब्बकोडीए तं पिकसाइयमित्तो हरेइ नरो मुज्जत्ते गंर स्वमनीपिकापरिहारायं गौतम
 स्वास्याह एषं पापस्य दंसर्ग एतत्त्वत्कपायवमनन्तरमुपदेशि तत्पश्य कस्य दर्शनं सर्वं निरावरणत्वात्पश्यत्युपलभ्यते इति पश्यः स एव प
 श्य कस्योर्वक्तुं श्रीवर्द्धमानस्वामी तस्य दर्शनमभिप्रायो न स्वमनीपिका किंभूतस्य पश्य कस्य दर्शनामित्याह उवरयसत्यस्य उपरतं द्व्यभाव
 शस्त्रं यस्यासावुपरतश्चः भावश्च स्वत्वसंयमः कपायावातस्मादुपरतः इदमुक्तं भवति तीर्थकृतोपि कपायवमनं विना न निरावरणसक
 लपदार्थग्राहि परमज्ञानावाप्तिः तदभावे च सिद्धिबधू समागमसुखाभावात् एवमन्वेनापि साधुना तन्मार्गानुयायिना कपायवमनं कार्यं
 शस्त्रोपरमकार्यं दर्शयन् पुनः तीर्थकरविशेषणमाह पलियन्त करस्स पर्वन्त कर्मणां संसारस्ववाकरोतीति पर्वन्तकरः तस्यैव तद्दर्शनमिति
 यथाच तीर्थकरः संयमोपकारिकपाय शस्त्रोपरमात्कर्मपर्वन्तकृतवान् एवमन्योपि तदुक्तानुसारीति उपदर्शयितुमाह आचारसंगडन्ति
 आदीयते गच्छते आत्मप्रदेशैः सहस्रियते अटप्रकारं कर्मयेन तदादानं हिंसाद्याद्यवहारं तत्स्थितेर्निमित्तत्वात् कपायादानान्तद्वमि
 तास्वकृतमिद्भवति स्वकृतं अनेकजन्मोपात्तं कर्म भिनत्तीति स्वकृतमित्युक्त्यादानं कर्मणां कपायादिनिरुणद्धिसो पूर्वकर्मप्रतिपिद्भवेयः
 सस्वकृतकर्मणां भेत्ता भवतीति भावः यथावस्थितैकपदार्थपरिच्छेदश्च न सर्वज्ञतामन्तरेणेति दर्शयितुमाह जेएगं जाणइयः कश्चिद्विशेषित
 एकं परमाण्वादिद्रव्यं पश्चात्पुरस्कृतं पर्वयस्व परपर्वयं वा जानाति स सर्वं स्वपरपर्वयं वा जानाति अतीतानागतपर्वयं द्व्यपरिज्ञानस्य सम
 स्तवस्तु परिच्छेदाविना भावित्वात् इदमेव हेतुः समदृभावेन लगयितुमाह जेसब्बं जाणइयः सर्वसंसारोदरं विवरवर्त्तिवस्तु जानाति स एवं घटा
 दिवस्तु जानाति तस्यैवातीतानागत पर्वयभेदे स्तत्तत्स्वभावापत्त्या अनाद्यनन्तकालतया समस्तवस्तु भावगमनात् सर्वज्ञोपदेशं ददाती
 ति दर्शयति सब्बतोप्पमत्तस्य भयं सर्वतः सर्वप्रकारेण द्रव्यादिनायदूभयकारि कर्मोपादीयते ततः प्रमत्तस्य मद्यादिप्रमादवतो भवन्तीति प्रम
 त्तो हि कर्मोपचिनोति द्रव्यतः सर्वैरात्मप्रदेशैश्चेत्ततः पट्दिग्व्यवस्थितं कालतो नुसप्रयं भावतो हिंसादिभिः तद्विपरीतस्य नास्ति भयं सब्बतोप्प
 मत्तस्य नत्विभयं सर्वं तदेहि कासुप्पिका पायादप्रमत्तस्यात्महिते पुजाग्रतो नास्ति भयं संसारात्कर्मणो वा अप्रमत्तता च कपायाभावाद्भव
 तितदभावाच्च मोहनीयाभावः ततोप्यशेषकर्मज्ञः तदेव मेकाभावे वज्रनामभावाः वज्रनामभावे एकाभावः इत्येवं गतप्रत्यागतसूत्रेणैव हे
 तुहेतुमदृभावं दर्शयितुमाह जेएगं नाने सेवहं नाने जेवज्जं नाने सेएगं नाने दुक्खं लो गस्स जाणितावं तालो गं संजो गं जन्ति धीरा महाजणं

परेणपरंजन्तिनावकं खन्तिजीवितं योहिप्रवृत्तमानशुभाध्यवसायः एकमनन्तानुबन्धिनं क्रोधंनामयति क्षपयति सवह्नपिमानादी
न्नामयति मोहनीयं चैकं योनामयति सशेषा अपि प्रकृतिर्नामयति योवा वह्नन्स्थितिविशेषान्नामयति सोऽनन्तानुबन्धिनमेकं नाम
यति अतल्लभ्यते योवह्ननामसएव परमार्थतएकनामः मोहनीयसदृभावेच जन्तूनांवह्नदुःखसंभवः इतिदर्शयति दुःखं लोकास्त्रजा
णिता दुःखमसातोदयः तल्लोकस्यभूतग्रामस्य ज्ञपरिज्ञयाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञयाच यथातदभाभोभवति तथाविद्व्यात् कथं दुःखा
भावेच कथंगुणावाप्तिरित्युभयमपि दर्शयितुमाह वन्तालोगसंजोगं वांलात्यक्तालोकस्याल व्यतिरिक्तस्यधनपुत्रशरीरादेः संयोगं म
मत्वपूर्वकंसम्बन्धं यांनियच्छन्तिवीराः कर्मविदारणसहिष्णवः महाजणन्तिथांति अनेनमोक्षमितिथानं सम्यग्दर्शनादितितयं मह

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

हसितचंचलस्य परिवन्दनमान नपूजायैहिंसादिषुप्रवर्तते परिवन्दनं परिसंस्तव स्तुत्यमावेष्टते लावकादिमांसोपभोग सर्वाङ्गोपांग
सुंदरमवलोक्य मांजनासुखसेव परिवंदिष्यन्ते श्रीमानजीव्यास्त्ववह्ननि वर्षसहस्राणीत्येवमादिवन्दनंतयामाननार्थं कर्मोपचिनोति
दृष्टौरसवलपराक्रमंमामन्ये अभ्युत्थानविनयासनदानांजलि प्रग्रहेर्मानयिष्यन्तीत्यादि माननंतथापूजनार्थमपि प्रवर्तमानः कर्मा
अवेरात्मानंभावयति ममहिंसातविद्यस्योपवित द्रव्यप्राग्नारस्य परोदानमानसत्कार प्रणामसेवाविशेषैः पूजांकरिष्यतीत्यादि पूजनं
तदेवमर्थं कर्मोपचिनोति किञ्चजंसिंघेद्रत्यादि यस्मिन्परिवन्दनादिनिमित्ते एकेरागद्वेपोषहताः प्रमाद्यन्तिनते आत्मनेहिताएतद्वि
परीतंत्वाह सहिएत्यादि सहितोज्ञानादिसमन्वितो हितयुक्तोवा दुःखमात्रयोपसर्गजनितया व्याधुद्भवयावास्पृष्टः सन्त्रोभंभाएत्ति
नोव्याकुलितमतिर्भवेत् तदपनयनायनोद्यच्छेदिष्टविषया वाप्तौरागंभंभानिष्टावाप्तौचद्वेपभंभेति तामुभयप्रकारामपिव्याकुलतां
परित्यजेदितिभावः किञ्च पासिमं इत्यादिद्युक्तमुद्देशकादेरारभ्यानन्तरस्त्वत्तं यावत्तमिममर्थपश्य परिच्छिंधिकर्त्तव्याकर्त्तव्यतयाविवेके
नावधारय कोसौद्रव्यभूतो मुक्तिगमनयोग्यः साधुरित्यर्थे एवंभूतचक्रंगुणमवाप्नोति आलोक्यतइत्यालोकः कर्मणिषज् लोकेचतुर्दश
रज्ज्वालकेआलोकालोकालोकस्य प्रपञ्चः पर्याप्तापर्याप्तकसुभगादिहृन्व विकल्पस्तद्वयानार कोनारकत्वेनावलोक्यतेएकेन्द्रियादिरेकेन्द्रि
यत्वेनैवंपर्याप्तापर्याप्तकाद्यपिवाच्यं तदेवंभूतात्प्रपंचान्मुच्यन्ते चतुर्दशजीवस्यानान्यतरव्यपदेशार्हो नभवतीतिथावदिति परिसमाप्नो
ब्रवीमीति पूर्ववच्छीतोष्णीयाध्ययने तृतीयोद्देशकटीका परिसमाप्तेति उक्तस्तुतीयोद्देशकः संप्रतंचतुर्थारभ्यते अस्यचायसभि
संबन्धः इहानन्तरोद्देशके पापकर्माकरणतया दुःखसहनादेव केवलाच्छमणो नभवतीत्यपितुनिःप्रत्यूह संयमानुष्ठानादित्येतत्प्रति
पादितं निःप्रत्यूहताच कषायवमनाङ्गवति तदधुनाप्रागुद्देशार्थाधिकार निर्दिष्टंप्रतिपाद्यते तदनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यसूत्रा
नुगमे सूत्रमुच्चारयितव्यं तच्चेदंसेवंताइत्यादि सज्ञानादिसंहितो दुःखमात्रयास्पृष्टा व्याकुलितमतिर्द्रव्यभूतो लोकालोकप्रपञ्चान्मुक्त
देश्यः स्वपरापकारिणंक्रोधं वमितादुमुक्तिरण इत्यस्मात्ताच्छीलिकस्तृन् तद्योगेचपद्याः प्रतिपेधे क्रोधशब्दाद्वितीयालुडंतं चैतद्योहि
यथोक्तसंयमानुष्ठायी सोऽचिरात्क्रोधंवमिष्यत्येव मुत्तरत्वापि यथासंभवमायोज्जं तत्रालालीयोपघातकारिणि क्रोधकर्मा विपाकोदयात्
क्रोधोजातिकुलरूप वलादिसमुद्योगवैमानः परंवञ्चनाध्यवसायोमाया तृष्णापरिग्रहपरिणामोलोभः क्षणोपशमकसमाश्रित्य
क्रोधादिकर्मोपन्यासः अनंतानुबन्धप्रत्याख्यान प्रत्याख्यानवरण संष्वलनस्वगतभेदाविभावनाय व्यसनिर्देशस्वशब्दस्तु पर्वतपृथ्वी
रेणुजलक्षणाक्षकः क्रोधास्थैलस्तंभास्थिकाष्टतिनिय लमालक्षणाक्षकोमानस्य वंशकुडंगीमेपट्टंग गोनृत्तिकाऽवरं लक्ष्मलक्षणा
क्षकोमायायाः कर्मिरागकर्दमखंजनहरिद्रा लक्षणाक्षवकोलोभस्य तथायावज्जीवसंवत्सराचतुर्मास पक्षस्थित्याविर्भावकाश्चेति
तदेवंक्रोधमानमाया लोभवमनादेव पारसार्थिकः अमणभावो नतत्वम्भवेसति यतल्लंसासमणमणुचरंत स्त्रकसायावस्य उद्धाडन्ति
मन्त्रासितच्छुषुषु निष्फलंतस्त्रसामणं जंअज्जियद्धरितं देह्मणाएविपुल्लकोडीए तंपिकसाइयामन्नोहारेइ नरोमुद्धत्तेयंस्वमनी
पिकापरिहारार्थं गौतमस्त्रास्याह एवमित्यादि एतद्यत्कषायवमन मनन्तरमुपादेशितत्वस्य कस्यदर्शनंसर्वं निरावरणत्वात्प्रत्युपल

मतइतिपद्यः सएवपद्यकसीर्यकृत श्रीवर्द्धमानस्वामी तस्यदर्शनमभिप्रायो यद्विवाद्यते यथायस्यतवस्तु एतन्मनेनेति दर्शनमुपदेशो न
 स्मनीपिकाकिंभूतस्यपद्य कस्यदर्शनमित्याह उवरयइत्यादि उपरतद्रव्यभावयस्यस्य सात्रुपरवगमः यस्याहोपरतः भावयस्यत
 संभः कयायावा तस्यादुपरतइदमुक्तं भवति तीर्यकृतोपि कयायवमनस्यतेन निरावरणसकलपदार्थेणाहि परमज्ञानावातिरुद्धमावेच
 सिद्धिब्रह्मसमागमसुखाभावः एवमन्वेनापि सुसुक्ष्णतादुपदेशवर्तिना तन्मार्गानुयायिना कपादवमनविधेयमिति यस्यापरमकार्यं
 दर्शयन् पुनरपितीर्यकरवियेष्णमाह पलियंतकरस्यपर्यन्तं कर्मणांसंसारस्यवाकरोति तच्छीलयेतिपर्यंतकरस्यैवतदर्शनमिति
 संदंशः यथाचतीर्यकृत्यमापकारि कपाययस्यो परमात्मकर्मपर्यन्तकृदेव मन्योपितइतानुसारोति दर्शयितुमाह आयाणमित्यादि
 आदीयते गृह्यते आत्मप्रदेयैः सहस्रियते अष्टप्रकारं कर्म येन तदादानं हिंसाद्याचवहारमदादगपापस्यानरूपं वातस्थितेर्निमित्त
 त्वात् कपायावादानंतद्वसिता रुद्धतमिद्ववति रुद्धतमनेवजन्मोपात्तं कर्म भिनत्तीति रुद्धतमिद्व यो ह्यादानं कर्मणां कपायादि
 निरुण्विसो पूर्वकर्म प्रतिपिद्वप्रवेयः रुद्धतकर्मणां भेत्ताभवतीतिभावः तीर्यकरोपदेशेनापि परकृतकर्मक्षपणोपायाभावात् रुद्धत
 ग्रहणं तीर्यकरेणापि परकृतकर्म क्षपणोपायो नय्यज्ञार्थाति चेतत्तत्ज्ञानस्य सकलपदार्थसत्ता व्यापित्वेनावस्थानान्द्रनुच हेयोपा
 देयपदार्थज्ञानोपदेशो सौनसर्वज्ञइति संगिरामहे एतावतैवपरोपकारि कर्तृतेनतीर्यकरत्वोपपत्ते सादतन्वसतांमनांस्थानंदयति
 युक्तिविकलत्वाज्जतः सम्यग्ज्ञानमंतरेण हिताहितप्राप्तिपरिहारोपदेशा संभवोयथावस्थितैकपदार्थं परिच्छेदय नसर्वज्ञतामंतरेणेति
 दर्शयितुमाह नेएगंजाणइत्यादि यः कश्चिद्वियेधितः एकंपरमाणादिद्रव्यं पद्यात्पूरकृतपर्यायं स्वपरपर्यायं वा जानातिपरिच्छि
 नन्ति ससर्वस्वपरपर्यायंजानाति अतीतानागतपर्यायि द्रव्यपरिज्ञानस्य समस्तवस्तुपरिच्छेदा विनाभावित्वादिदमेव हेतुहेतुमद्भावे
 नलगयितुमाह जेसन्नमित्यादि यः सर्वसंसारोदर विवरवर्तिवस्तुजानाति सएकंवटादिवस्तुजानाति तस्यैवातीतानागत पर्यायमेदं
 सत्तत्समावापत्यानाद्यनन्तकालतया समस्तवस्तुस्वभावगमनादिति तदुक्तं एगद्विविधमजे अत्यपज्जवावयणपज्जवा वावितीया
 णागयभूयतावइयंतं इवइद्वं तदेवंसर्वज्ञसीर्यकृत्यस्य संयविनमेव सर्वसत्वोपकारिणमुपदेशं ददातीति दर्शयति रुद्धओइत्यादि
 सर्वतः सर्वप्रकारेण द्रव्यादिनायद्वयकारि कर्मोपादीयते ततः प्रमत्तस्य मद्यादिप्रमादवतो मयंभीतिसद्यथा प्रमत्तोदिकर्मोपदिनोति
 द्रव्यतः सर्वैः रात्रप्रदेयैः जेततः पट्टिद्विवस्थितं कालतोऽनुसमयं भावतोहिंसादिभिर्देविवा सर्वतः सर्वत्रभयमिहासुखच एतहिपरीतस्य
 चनास्तिभयमित्याहच रुद्धओइत्यादि सर्वतोऽेहिकामुष्मिका पायादप्रमत्तस्यावहितेषु जायतोनास्तिभयं संसारापयदात् सकायात्
 कर्मणांवा अप्रमत्तताच कपायाभावाद्भवति तदभावाच्चायेमोहनीयभावः ततोप्ययेककर्म ज्ञयस्यदय मेकाभावेसति ब्रह्मनामभाव
 संभवः एकाभागेपि ब्रह्मभावनान्तरायकइत्येवंगतप्रत्यागतसूत्रेण हेतुहेतुमद्भावं दर्शयितुमाह जेएगमित्यादि योहिप्रवर्द्धमानश्चाय
 वसायाविच्छेदकंडकः एकमनंतानुवन्निनंकोषं नामयतिक्षपति सुवहनमानादीनामयतिक्षपयत्यप्रत्याख्यानानादीनास्त्वमेदं नामयति
 मोहनीयं चैकं योनामयति सयेषा अपिप्रकृतीनामयति योवावहन्स्थिति विधेयान्नामयति सोऽनंतानुवन्निनंकोषं नामयति मोहनीयं वात
 याज्ञे कोनसमतिभिर्मोहनीयः कोटीकोटिभिः ज्ञयसुपगताभिर्ज्ञानावणीयदर्शनावरणीयवेदनीयां तरायाणामेकोनविंशदुभिर्नामगे
 तयोरेकोनविंशतिभिः येषकोटीकोट्यापिदेशोनचमोहनीयक्षपणाहे भवति तान्यदेत्यतोपदिश्यते योवज्जनामः सएवपरमार्थतएकना
 सइतिक्षपकोऽभिधीयते उपयामकोवा उपयमत्रे स्थायैवेणैकवज्जपयमतावहे कोपयमतावावाचेति तदेवंज्जकर्मभावमन्तरेणमोह
 नीयस्त्वक्षपसोपयमस्यवा भावस्यदमावेचजं हनांइदुःखसंभवइतिदर्शयति दुःखंइत्यादिदुःखमसातोदयस्यकारणं वाकर्मतहो कस्यभू
 तशमस्यक्षपपरिच्छाद्यात्वा प्रत्याख्यानपरिच्छायाचययातदभावोभवतितथाविद्व्यात्कृतं तदभावः कावातदभावात् गुणावाप्तिरित्युभयम
 पिदर्शयितुमाह वंताइत्यादि वंतात्यक्कालोक्तस्या व्यतिरिक्तस्य धनपुवगरीरादेः संयोगं समत्वपूर्वकं संबंधशारीर दुःखादिहेतुं तदे
 वतुर्गोपादानकारणं वा यातिगच्छन्तिवीराः कर्म विदारणसहित्यवः यात्यनेनमोजमिति दानं चारितं चानेकभवकोटि दुर्लभंलव

लोगस्ससंजोगंजंतिवौरामहाजाणंपरेणपरंजंतिणावकंखंतिजीवितंएगंविगिंचमाणे पुढोविगिंचइपु
ढोविगिंचमाणेएगंविगिंचइसड्डीआणाएमेहावीलोगंचआणाएअभिसमेच्चाअकुतोभयंअत्थिसत्थंप
रेणपरंणत्थिअसत्थं परेणपरंजेकोहदंसौसेमाणदंसौजेमाणदंसौसेमायदंसौजेमायदंसौसेलोभदंसौ
जेलोभदंसौसेपेज्जदंसौजेपेज्जदंसौसेदोसदंसौजेदोसदंसौसेमोहदंसौजेमोहदंसौसेगभभदंसौजेगभभ

भाषा

एकलघुकर्म्मं तिणेजभविमुक्तिइंजाइं अनैरावलीपरंपराइं जाइतेकहेछे परेणपरंजंतिकहता सभ्यक्त्वनीप्राप्तिइंनरकतिर्यंचग
तिरूषीयथाशक्तिइं संयमपालीआज्जानेचइ सौधर्म्मदिदेवलोकपामे पछेपुण्यविशेषि कर्म्मभूमिआर्यक्षेत्रिसकुलजन्मलही अमण
धर्म्मपालीविशिष्टतर अनुत्तरविमानिऊपजे पछेतिहांयकी चवीमनुय्यजन्मपामी साधुधर्म्मआदरी समस्तकर्म्मक्षययकी मोक्षइणि
परेपरंपराइमुक्तिपामे एहवाजेमुक्तिगामीपुरुषतेजीवितव्यदीर्घ आज्जुंनवांछे अथवाजीवितशब्दिइं असंयमनवांछे एहोवलीविशेष
कहेछे सत्त्वं एगंविक्क० एकमनन्तानुबंधिनं क्रोधंक्षपकत्रेण्यारूढःक्षपयन्पृथक्अन्यदपि दर्शनादिकंक्षपयति पृथक्क्षपयन्प्रवश्यमेकंक्षप
यतिसड्डीतिशब्दावान् आज्जयातीर्थंकरप्रणीतागमानुसारिणयथोक्तानुष्ठान विधायीमेधावी लोकंपट्जीवनिकायात्मकं आज्जयामौनीं
द्रागमेपदेशेन अभिसमेत्यज्ञात्वा अकुतोभयंयथानकुतश्चिन्मिन्नादुभयंभवति तथाविधेयत्वं भयंशस्त्रादुभवतितत्स्वरूपंदर्शयतिअ
स्तिशस्त्रंक्रपाणादितत्परेण परंतीच्छादपि तीच्छतर्नवर्त्तते नास्तिनविद्यते अशस्त्रंसंयमः परेणपरंप्रकर्षणत्यापन्नं संयमेहिपृथि
य्यादीनांतुल्यतानमन्दतीव्रभेदोस्ति पृथिव्यादिषु समभावत्वात् सामायिकस्य अथवाशैलेश्वरस्यायां संयमादपिपरः संयमोनास्तिदू
र्द्धगुणस्थानाभावात् इतिभावःएकअनन्तानुबंधियो क्रोधखपावतोपुढोकहताअनैरादर्शनमोहनैयादिकखपावे अनैरादर्शनादिखपा
वतोअवश्यअनन्तानुबंधिया क्रोधखपावे इणिकारणिसड्डी अज्ञावन्तआज्ञातीर्थंकरभाषित आगमनेअनुसारियथोक्तानुष्ठानकारकमे
धावीपंडितलोककृज्जीवनिकायरूप आज्जाइंजिनवचनानुसारिजाणी तिमकरिवो जिमअकुतोभयंकहता किसाईनिमित्तयकीजीव
नेभयनऊपजे तेहनेभयटालताआपणनेपुणभयनऊपजेतेभयशस्त्रयकीऊपजे तेशस्त्रनोविशेषकहेछे अत्थिसत्थंइहांशस्त्रद्रव्ययकीऊपा
णादितेपरेणपरंकहता तीच्छयकी तीच्छके परंअशस्त्रकहतांसंयम तेपरेणपरं एतावतातीव्रमंदपणोनथी जेहभणीपृथिवीकाया
दिच्छहे जीवनेंविषे तुल्यपणोतीव्रमंदभावनथी सामादकसमताभाविकहिचेतेछहेकायआत्रीलेवोतिणिकारणि जिहांसंयमतिहां
पृथ्वीकायादिविषे सरीखोभावके हिवेक्रोधादिविपाक परमार्थयकीजाणे तेअनैराईमानादिविपाकदेखेइस्यो भावकहेछे सत्त्वंजेकोह
इंसौसेमानदंसौ० योहिक्रोधंस्वरूपतोवेत्ति अनर्थपरित्यागरूपत्वात् परिहरतिच समानमपिपश्यति अतोयःक्रोधदर्शी समानदर्शी
यदिवाक्रोधंपश्यत्याचरति समानमपिपश्यति मानाभातोभयतीत्यर्थः एवंसर्वत्रयोज्जं यावत्सुदुःखदर्शीति सुगमत्वान्नव्याख्यायते सांप्र
तंक्रोधादेः साञ्चान्निवर्त्तमाह समेधावीनिवर्त्तयति किंतत्क्रोधंमानं मायांलोभंप्रेमंच दोषश्चगर्भञ्चजन्मे त्यादियावदुदुषंततत् पश्य
कश्यदर्शनंकिंभूतस्यउपरतशस्त्रस्वपर्यन्तकरस्यपुनरपिकिंभूतोसौआयार्णति आदानंकर्म्मणासुपादानंनिषेधस्वरूढतमित्तयाचास्यपश्य
कस्यकेवलिनःउपाधिरष्टप्रकारकर्म्मरूपः किमस्तिआहोश्चिन्नेतिनविद्यते तत्रोत्तरंनास्तीतिकेवलिनउपाधिर्नास्तिइतिब्रवीमिपर्ववत्
जेपरमार्थयकीअनर्थहेतुक्रोधदेखेतेमानपुणदेखेइणिकारणिजेकोधदंसौसेमाणदंसौ अथवाजेक्रोधआचरेतेमानेकरी उत्तमवर्त्ते हि
वेजेमानदेखेतेमायानंदेखे जेमायानेदेखेतेलोभनेदेखेजेलोभदेखेते पेज्जकहताप्रेमदेखेजेप्रेमदेखेतेदोषदेखेजेदोषदेखेतेमोहदेखेजा
णेएमोहजनाकारणइसुंदेखे जेमोहदेखेतेगर्भदेखे जेगर्भदेखेतेजन्मदेखे जेजन्मदेखेतेमरणदेखे जातस्यहिभुवं अत्युरितिबचनात्
जेमरणदेखे तेनरकदेखेमोहशस्त्र जीवनरकिजाइ जेनरकदेखेतेतिर्यंचदेखे तिहांयीउद्धर्त्ताकपायनेव शितिर्यंचथाइ जेतिर्यंचगति

दीपिकाटीका

अतज्जानंमहायानं तद्विद्यातयस्य समहायानोमोक्षः तंवाप्नोतिसम्बन्धः अथाप्तमहायानस्य किमेकेनभवेनमोक्षावाप्ति उतपारंपरेण उभयथापिब्रूमः तद्यथाअथाप्ततद्योग्य जेतकालस्यलघुकर्मणस्तो नैव भवेनमोक्षावाप्तिः अपरस्यत्वन्त्ययेतिदर्शयति नस्यत्प्रतिपिद्वनरकतिर्यग्गतयो ज्ञानावाप्तयथायक्तिपालितसंयमाः आद्युपःजयात्सौधर्मादिकं देवलोकमवाप्नुवन्ति ततोपिपुण्यशेषपराकर्म भूयार्यजेतसुकुलोत्पत्त्यारोग्यअर्द्धाश्रवणसंयमादिकमवाप्यविशिष्टतरंस्वर्गअनुत्तरोपपातिकर्पयंतमधितिटंतिपुनरपिततयुतस्यावाप्तमनुष्यादिसंयमभावस्यअशेषकर्गजयान्मोक्षःतदेवंपरेणसंयमेनोद्दिष्टविधिनापरंस्वर्गपारंपर्येणापवर्गमपियाति एवंविधाचकर्म जपणोद्यताजीवितं क्रियज्ञतंकिंवाशेषमित्येवंनावकांजतिदीर्घजीवित्वंनाभिलिपति असंयमजीवित्वंनानावकाजंतियथानंतानुबंधादिजपणोद्यत्सकृत्मेकजयादेवापवर्त्तते उतनेत्याहएगंविगिंचमागेपुढोविगिंचद पुढोविगिंचमागेएगंविगिंचतिसड्डीआणाएमेकावीलोगं चयाणाएयभिमसेच्चाअकृतोभयंअत्यिसत्यंपरेणपरंएगंविगिंचमागेत्ति एकमनंतानुबंधं धिनंक्रोधंजपकत्रे ग्याहटः जपयन्पृथग्यन्यदपिदर्शनादिकंजपयतिवद्वायुकोपिदर्शनसप्तकंयावत्जपति पृथगन्यदपिजपयन्वयमनंतानुबंधिनमेकंजपयति पृथकजपयन्वयानुपपत्तेकिंपुनःपुनःजपकत्रे गिण्योग्योभवतीत्याहसड्डीतिअर्द्धामोक्षमा गौद्यमेच्छावर्त्ततेयस्यासौअर्द्धावानुयाजयातीर्थकरप्रणीतागमानुसारंगयचोक्तानुष्ठानविधावीमेधावीमर्वाद्याव्यवस्थितोऽप्रमत्तयतिःअथार्चनापर इतिलोगं चचसमुच्चयेलोकंपटुजीविकावात्मकं कपायलोकंवात्राज्यामौनींद्रागमोपदेगेनअभिसमेत्यज्ञात्वापटुजीवनिकायलोकस्ययथान कुतश्चिन्मिन्मिन्नाङ्ग्यंभवतितथाविधेयं कपायलोकप्रत्याख्यानपरिज्ञानाच्चेतरस्यैवपरिहर्तुं नकुतश्चिद्भयमुपजायतेतच्चभयंशस्त्रस्य च प्रकर्षगतिरस्तिउतनेतिअस्मीतिदर्शयतिअत्यिसत्यंनिततद्रूपगम्कपायादितत्परिणापिपरमस्तितीक्षादपितीक्ष्णतरम सिलोहकट्टं संस्कारविशेषानुभावगम्पारंपर्यंतु एकसूत्रातरितंस्ततएवप्रत्याख्यानपरिज्ञाद्वारेणवक्ष्यति यथाचशस्त्रप्रकर्षगतिरस्तिपारंपर्यथाविद्यतेतथाअगम् स्यनास्मीतिदर्शयतिनत्यिअसत्यंतिनास्तिनविद्यतेकिंतत् अगम् संयमस्तत्परेणपरंप्रकर्षगत्यापन्नं तथाहिपृथिव्यादीनांसर्वतत्तुल्य ताकार्यानसंदतीत्रभेदोऽस्तिपृथिव्यादिपुसमभावत्वात्सामायिकस्यअथवागैलेखवस्यासंयमादपिपरः संयमोनास्तितदूर्ध्वगुणस्यानाभावात्इतिभावःयोहिकोभमुपादानतोबंधनतःस्थितितोविपाकतोऽनंतानुबंधिलक्षणतःजयमा अत्यप्रत्याख्यानपरिज्ञवाजानाति सोऽपरमानादिदर्शी एतदेवप्रतिसृत्वं लगयितव्यंजेकोहदंसीसेमाणदंसीजेमाणदंसीसेमायदंसीजेमायदं सीसेलोभदंसीजेलोभदं सीसेपेज्जदंसीजेपेज्जदंसीसेटोसदंसीजे टोसदंसीसेमोहदंसीजेमोहदंसीजेगभदंसीजेगभदंसीजेजम्भदंसीजेजम्भ दंसीसेमारदंसीजेमारदंसीसेनिरवदंसीजे निरवदंसीसेतिरियदंसी जेतिरियदंसीसेदुक्खदंसीसेमेहावीकोहंचमाणांचमायंचलोभंचपे ज्जंचमोहंचटोसंचगक्कंचजम्भंचमरणांचनरगंचतिरियंचदुक्खंचएयंपासगम्भदंसर्गांव रयसत्यस्यपलिअंतगडम्भयायाणांनिसद्वासगडम्भिकमित्युवाधीपासस्मनविज्जतिनत्यित्तिवेमिसीयोसगिज्जंमन्तंजेकोहदंसीयोहि क्रोधंस्वरूपतोवेत्तिअनर्थपरित्यागरूपत्वोत्ज्ञानस्यपरिहरतिचसमानमपिपरिहरतिवदिवायःक्रोधपयतिआचरतिसमानमपिपश्यति

श्रीलिंगाचार्यटीका

मपि प्रमाद्यतस्तथाविध कर्मोदयात् स्वप्नावाप्तनिधि समतामवाप्तोत्यतो महच्छब्देनविशेष्यते महच्चतज्जानंचमहायानं वदिवान्छज्जानं सस्यग्दर्शनादितयंस्य समहायानोमोक्षसं वांतीतिसंबन्धः स्यात्किमेकेनैव भवेनावाप्त महायानदेश्वचारितस्य मोक्षावाप्तिरुतपारंपरेण उभयथापिब्रूमस्तद्यथा वाप्ततद्योग्यजेतकालस्य लघुकर्म्मणस्तो नैव भवेनसुप्तवाप्ति परस्यत्वन्त्ययेतिदर्शयति परेणपर इत्यादि सस्यत्प्रतिपिद्वनरकतिर्यग्गतयो ज्ञानावाप्तयथायक्ति पालितसंयमा आद्युपःजयात्सौधर्मादिकं देवलोकमवाप्नुवन्ति ततोपिपुण्यशेषपरा कर्म भूयार्यजेतसुकुलोत्पत्त्यारोग्य अर्द्धाश्रवणसंयमादिकमवाप्य विशिष्टतरंस्वर्ग अनुत्तरोपपातिकर्पयंतमधितिटन्ति पुनरपिततःयुतस्यावाप्त मनुष्यादिसंयमभावस्याशेषकर्म्मजः तदेवंपरेणसंयमेनोद्दिष्टविधिनापरं स्वर्गपारंपर्येणापवर्गमपियाति यदि

वापरेण सम्यग्दृष्टिगुणस्थानेन परंदेशविवरत्याद्ययोगि केवलपर्वतंगुणस्थानकमधितिष्टन्ति परेणवानंतानुबन्धिचयेणोत्तसत् कंड
कस्यानाः परंदर्शनमोहनीय चारितमोहनीयज्ञवयाति भवोपग्राहिकर्मणांवा क्षयमवाप्नुवंत्येवंविधश्च कर्मक्षपणोद्यतजीवितं
क्विवृत्तंकिंवाशेषमित्येवं नावकांचन्ति दीर्घजीवितं नाभिलषन्तीत्यर्थः असंयमंजीवितंवाचाकांचंतीति यद्विवापरेणपरं यातीत्यु
त्तरोत्तरांतेजोलेश्या मवाप्नुवंतीत्युक्तं च जेड्मेअज्जताए समणानिग्गंयाविहरंति एतेणंकस्सतेयलेस्सं वीईवयन्ति गोयमामा
सपरियाएसमणेनिग्गंथे वाणमंतराणंदेवाणंतेयलेस्सं वीईवयति एवंदुमासपरियाए असुरिंदवज्जियाणं भवणवासीणं देवा
णंतिमासपरियाएअसुकुमारारणं देवाणंचउमासपरियाएगह गणणक्खत्तताराख्खाणं जोइसियाणं देवाणंपच्चमासपरियाए
चंदिमसूरियाणं जोइसिंदारणं जोइसरारैणंतेयलेस्सं छम्मासपरियाएसोहम्मी साणाणंदेशाणंसत्तमास परियाएसणं कुमारमा
हेदाणं देवाणंचउमासपरियाएवं भलोवलंतयाणंदेवाणं णवमासपरियाए महासुकसहस्रारणं देवाणंदसमासपरियाए आण
यपाणय आरणञ्जुयार्गंदेवाणं एकारसमासपरियाएगेवेज्जाणं वारसमासेसमणेणिग्गंथे अणुत्तरोववाइयाणं देवाणंतेयलेस्सं वीइय
वयइ तेणपरंसुक्खेसुक्काभिजोईभविता ततोपच्छासिज्जइ यद्यानंतानुबंध्यादिक्षपणोद्यतः सकिमेकक्षयादेवापवत्तंते उतनेत्यत्राह
एगंविगिंचमाणेत्यादिः एकमनंतानुबंधिनं क्रोधंक्षपकत्रेणारूढः क्षपयन् पयगन्वदपिदर्शनादिकंचक्षपयति ब्रह्माद्युक्तापिदर्शनसप्तकं
यावत्क्षपयति पयगन्वदपिक्षपयन्नवश्च मनंतानुबंधिनमेकंचक्षपयति पयक्क्षयान्वयानुपपत्तेः किंपुनःपुनःक्षपकत्रेणि योग्योभवती
त्याह सड्ढोइत्यादि अहामोक्षमार्गेद्यमेच्छं वत्तंते यस्यासौअह्वावान् आज्ञयातीर्यकर प्रणीतागमानसारेण यथोक्तानुष्ठानविधायी
मेधाव्यप्रमत्तयतिस्मर्यादा व्यवस्थितः अग्यहोनापरइतिकिञ्च लोगवइत्यादि चसमुच्चयेलोकं पड्जीवनिक्कायात्तमं कपायलोकंवा
आज्ञयामौनींद्रागमोपदेशे नाभिसमेत्यज्जात्वा पड्जीवनिक्काय लोकस्यययानकुतश्चिन्निमित्ताद्भवंचभवति तथाविधेच कपायलोकप्र
त्याख्यानपरिज्ञानाच्च तस्मैवपरिहर्तुः नकुतश्चिद्भयमुपजायतइति लोकंवाचराचरमाज्ञया आगमाभिप्रायेणाभिसमेत्य नकुतश्चिदै
हिकासुप्पिकापाय संदर्शनतोभवंचभवति तच्चभयंशस्त्राद्भवति तस्यचगस्त्रस्यप्रकर्षगति रस्युतनेति अस्तीतिदर्शयति यत्थिइत्यादि
तत्रद्रष्टव्यस्त्रं कपाणादितत्परेणापि परमस्तितीच्छादपि तीच्छांतरमस्त्रिलोहकट्टं संस्कारविशेषात् यद्विवागस्त्रमित्युपधातकारि
ततएकस्मात्पीडाकारिणोन्यत पीडाकार्युत्पद्यते ततोप्यपरमिति तद्यथाक्षपाणाभिधाता हातोक्तोवस्ततः शिरोर्त्तिस्तस्मात्
ज्वरस्ततोपि मुखगोपमूर्च्छादयइति भावशस्त्रपारंपर्यत्वेकहृत्वांतरितं स्वतएवप्रत्याख्यानपरिज्ञा द्वारेणवच्छति यथाचगस्त्रस्यप्रकर्ष
गतिरस्ति पारंपर्यंवाविद्यते अशस्त्रस्य तथानास्तीतिदर्शयितुमाह नत्थिइत्यादि नास्तिनविद्यते किंतदशस्त्रं संयमस्त्रात्परेण परमिति
प्रकर्षगत्यापन्नमिति तथाहि पयिव्यादीनासर्वत तुल्यताकार्यानमंदतीव्रभेदोऽस्ति पयिव्यादिपुसमभावत्वात् सासाविकस्यायदा यैले
श्ववस्यासंयमादपि परःसंयमोनास्ति तदूर्द्ध्वगुणस्थानाभावादितिभाव योहिक्कोधमुपादानतो बंधनतःस्थितितो विपाकतोऽनंतानुबंधि
लक्षणतः क्षयमात्रित्य प्रत्याख्यानपरिज्ञयाजानाति सोऽपरमानादि दर्शयत्येतदेव प्रतिस्त्वं लगयितव्यमित्याह जेकोददंसीत्यादि
योहिक्कोधंस्वरूपतोवेत्तन्नर्थं परित्यागरूपत्वात्ज्ञानस्य परिहरतिचसमानमपि पश्यतिपरिहरतिचेति यद्विवायःकोधंपश्यत्याचरति
समानमपिपश्यति मानाध्यातोभववीत्यर्थः एवमुत्तरत्वाप्यायोज्जं यावत्तदुःखदर्शोति सुगमत्वान्नविचित्रते चांप्रतंकोवादेः साक्षान्नि

दंसीसेजम्मदंसीजेजम्मदंसीसेमारदंसी जेमारदंसीसेणिरयदंसी जेणिरयदंसीसेतिरियदंसीजेति
रियदंसीसेदुक्खदंसी सेमेहावीकोहंचमाणं चलायंचलोभंच पेज्जंचमोहंच दोसंचगरभंचज
म्मंचमरणंचणरगंचदतिरियंच दुक्खंचयंपासगस्सदंसणं उवरयसत्यस्सपलियंतगरस्स आयाणंगि
मेहासगडभि किमत्थि उवाधीपासगस्सणविज्जति णत्थित्तिवेमिसेवेमिजे यच्चतीतानेयपडुप्प

भाषा ।

देखे नरकतिथिचमाहि दुःखघणाभोगधिये जेइमदेखेतेमेधायीपंडित तेकत्तव्यकरेजेगेए सर्वनियन्तांवे तेष्योकोधमान मायालोभ
प्रेमदोषमोहगर्भजन्म मरणनरकतिथिचदुक्ख एतल्लवानानिवारे श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे एपासगतीर्थकरनो दर्शनमतजागिबो
तीर्थकरकेहवाके उवरयसत्यस्य शस्त्रयकीनिवृत्त तथापर्यंतनोकरणाचार यलीएपासगकेहवो चायागंकचतां सकलकर्मवेनिपेधी
आपणाकीधाकर्मना भेदणहार तथापासगनेउपाधि अष्टकर्मरूपके किंवानथीतिहां उत्तरपजागिवोनत्थित केवलीनेउपाधि
नथी श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे जिममे श्रीभगवंतसमीपि सांभल्योतिमज्जंकज्जं इतिगीतोष्णीयाध्ययने चतुर्थोद्देशकसमाप्तौ समाप्तं
शीतोष्णीयाध्ययनं ३ हिवचोयोसम्यक्ताध्ययन प्रारंभियेके तेहनेसांवंधस्योपुर्विलेखितं अध्ययनेसप्तपदार्थरूप जीवअजीव आश्रय
संवरनिर्जरावंधमोक्ष एसप्तपदार्थरूपतत्त्वकक्षां तेहनेसांचोसहचिवो तेसम्यक्त्वतेइगिअध्ययनिकहियेके तेहनाउद्देशकं ४ तिहां
पहिलेउद्देशेसम्यग्दर्शनवीजे उद्देशेसम्यग्ज्ञानवीजे उद्देशेअज्ञानतपने निराकरिवे सम्यक्त्वपचोयेउद्देशे सम्यक्चारित्वएकनाविगे
प्रबोल्याके हिवेसम्यग्दर्शनसम्यग्ज्ञान सम्यक्त्वपसम्यक्चारित्व एचारेमोक्षांगतेचभणी तेहनेविशेषचारित्विये दलकरिवोतिहेमा
हिजेसम्यग्दर्शननिरतोऊइ तोज्ञानतपचारित्व एतिगेसफलयाइ इगिकारगिविगेपिइं दर्शनविपे उद्यमकरिवोसाचातवनोसहहि
वोसम्यग्दर्शनकहिये अनेतत्त्वतेजेउत्पन्नकेवलज्ञानतीर्थकरेभाष्यो तिहेजसूत्रमाहिदेखाडेके सूत्रं सेवेमिकं सुधर्मस्वामिकहेछेजि
गिमेतीर्थकरनेवचनिसम्यक्त्वजाणयो तेकज्जं अथवाजेहने सदृशगिसम्यक्त्वऊपजे तेज्जंतत्वकज्जं जेअतीताजेतीर्थकरअतीत

दीपिकाटीका

मानाध्यातोभवतीत्यर्थः एवमुत्तरत्वायायोज्यं यावत्सुखदुःखदर्शोति सुगमत्वान्नयित्रियते सांप्रतं कोषादेः साक्षात्प्रवृत्तं नमाहसेमेधावीस
मेधावीअभिनिवर्त्तयेत् व्यावर्त्तयेत् किं तत् कोषं यावद्, खं स्वमनीपिका परिहारार्थमाह एयंपासगस्य दर्शनांति एतदन्तरोक्तं उद्देशका
देवीपश्यकस्य तीर्थं कृतो दर्शनमभिप्रायः किंभूतस्योपरतशस्त्रस्य पर्यंतकृतः पुनरपि किंभूतोसौ आयागंति आदानं कर्मणा सुपादानं निपे
ध्यपूर्वभित्तुसावित किंचास्यभवतीत्याह किमत्युवाधीपश्यकस्य केवलिनः उपाधिर्विशेषणं उपाधीयते इति वा उपपेद्र्यतोहिरस्या
दिः भायतोऽष्टप्रकारं कर्मसहिविषोप्युपाधिः किमस्ति आहोश्चिन्मविद्यते नत्थितिमासीत्येतदहं ब्रवीमि सुधर्मस्वामीजंबूसा
मिनेकथयति यन्मया भगवदंतिकेऽश्राविनपुनः स्वमत्याइति श्रीजिन समुद्रसूरिपट्टालंकार श्रीजिनहंससूरिविरचितायां श्रीआचा
रांगप्रदीपिकायां तृतीयं शीतोष्णीयाध्ययनं समाप्तं ३ उक्तंतृतीयमध्ययनं सांप्रतं चतुर्थचारस्यते अस्य चायमभिसंबंधः अनंतराध्यय
नत्रयेण सप्तपदार्थात्मकं तत्त्वमभिहितं तत्त्वार्थग्रहानंच सम्यक्त्वमुच्यते तद्वत्प्रतिपाद्यते अनेन संबंधेनायातस्यास्याध्ययनस्य उद्देशार्थाधि
कारप्रतिपाद्यते तत्रप्रथमोद्देशके सम्यग्दर्शनं द्वितीये सम्यग्ज्ञानं तृतीये अज्ञानतपोव्युदासेन सम्यक्त्वरूपः चतुर्थे तु सम्यग्चारित्वं
यतः प्रागुक्तं चतुर्थमपि मोक्षांगंतो ज्ञानदर्शनतपस्तरणेषु साधुनायतितव्यं तत्प्रति पालनाय यावज्जीवं यत्नो विधेयं तत्वापि निरुपाधेर्द
र्शनवत्सुखो ज्ञानावरणानि सफलानीति स्थितं अतो दर्शनेयतितव्यं दर्शनंच तत्त्वार्थं ग्रहणं तत्त्वंचोत्पन्नं केवलज्ञानं सौम्यं कृद्भिर्दभा
पितदेवसूत्रासुगमोपातेन सूत्रेण दर्शयति सेवेमि जेयअतीयाजेयपडूप्पञ्जाजेय आगमिस्माअरिहंता भगवंतोसव्येते एवमाइकुंति एवं
भासंति एवं पश्यवेति एवं पश्येति सव्येपाणासव्येभ्या सव्येजीवासव्येसत्ताणहंतव्याण आणायेतव्यानपरियेत्तव्या णपरितायेयव्याण उद्दे
यव्यासेवेमीति गौतमस्वाम्याह यथा सोहं ब्रवीमि योहंतिर्थकरवचनावगतअव्येय वचनइति यद्विवासे गच्छेत्तद्व्यर्थं यद्विद्वाने सम्यक्

शिलंगाचार्यकृतटीका

वर्त्तनमाह सद्व्यादि समेधावीअभिनिवर्त्तयेत् व्यावर्त्तयेत् किं तत् कोषमित्यादि यावद्, खं सुगमत्वाद्वाख्यानाभावः स्वमनीपिका
परिहारार्थमाह एयं इत्यादि एतदन्तरोक्तं सुद्देशकादेवार्थस्य पश्यकस्य तीर्थकृतो दर्शनमभिप्रायः किंभूतस्योपरतशस्त्रस्य पर्यंतकृतः

पुनरपि किंभूतोसौ आयाणद्व्यादि आदानं कर्म णोपादानं निषेधपूर्वस्वतः कर्म भिदसाविति किंचास्यभवतीत्याह किमप्यित्यादि
 पञ्चकस्यैवलिन उपाधिर्विशेषणं उपाधीयतइति उपाधिर्द्रव्यतो हिरण्यादि भावतोऽष्टप्रकारं कर्म सहिविधोऽप्युपाधिः किमस्याहो
 चिन्नविद्यते नास्तीत्येतदहं ब्रवीमि सुधर्मस्वामीजंबूस्वामिनं कथयति यथासोहं ब्रवीमि येनमवाभगवत्पादारविंद सुपासतासर्वमेत
 द्वावि तद्भवतेतदुपदिष्टार्थानुसारितया कथयामिनपुनः स्वमतिविकल्परचनयेति गतः सूत्रानुगमस्तद्वतौच समाप्तचतुर्थोद्देशकस्तत्
 रिसमाप्तौचातीतानागत नयविचारातिदेशात्समाप्तं शीतोष्णीयाध्ययनमिति ग्रन्थाग्रं७१० उक्तं तृतीयमध्ययनं सांप्रतश्चतुर्थमारभ्यते
 अस्यचायमभिसंबंधः इहशस्त्रपरिज्ञायामन्वय व्यतिरेकाभ्यां पङ्जीवनिकायान् व्युत्पादयताजीवाजीव पदार्थद्वयव्युत्पादित तद्वधबंधं
 विरतिश्च भणतास्त्वयसंवर पदार्थद्वयव्यूहे तथालोकविजयाध्ययने लोकोपययावध्यते यथाचमुच्यतइति वदताबंधनिर्जरेगदिते शीतो
 ष्णीयाध्ययनेतु शीतोष्णरूपाः परीषदाः सोढव्याइति भणतातत्फललक्षणो मोक्षोभिहितस्तथाध्ययनत्रयेण सप्तपदार्थात्मकतत्त्वम
 भिहितं तत्त्वार्थब्रह्मनं सम्यक्त्वमुच्यते तदधुनाप्रतिपाद्यते अनेनसंबंधेनाया तस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि व्यावर्णोपक्रम
 र्थाधिकारोद्देशा तत्ताध्ययनार्थाधिकारः सम्यक्तात्त्वः शस्त्रपरिज्ञया प्रागेवाभाणि उद्देशार्थाधिकारप्रतिपादनायतु निर्युक्तिकारश्चाह
 पदमेगाहाउद्देशस्मिगाहाप्रथमोद्देशकेसम्यग्वादइत्ययमर्थाधिकारःसम्यग्विपरीतोवादःसम्यग्वादः यथावस्थितवस्त्वाविर्भावनंहितीये
 तुधर्मप्रवादिकपरीक्षा धर्मप्रवादितुंशीलंयेपातेधर्मप्रवादिनः तएवधर्मप्रवादिकाधर्मप्रावादुकाइत्यर्थस्तेपांपरीक्षाशुक्तविचारणमि
 तितृतीयेऽनवद्यतपौव्यावर्णनंनचवालतपसायज्ञानितपश्चरणेनमोक्ष इत्ययमर्थाधिकारश्चतुर्थोद्देशकेतु समासवचनेनसंक्षेपवचनेन
 नियमंनभणितसंयमउक्तइतितदेवंप्रथमोद्देशके सम्यग्दर्शनमुक्तंहितीयेसम्यग्ज्ञानंतृतीयेज्ञानितपौव्युदासेनसम्यक्त्वपश्चतुर्थेतुसम्यक्
 चारित्रमिति तस्माच्चशब्दोद्देशेतीयतश्चतुर्थमपिमोक्षांगं प्रागुक्तं तस्मात्ज्ञानदर्शनतपश्चरणेषुसुसुक्ष्मायतितव्यं तत्प्रतिपालनाययावज्जी
 वंयत्नोविधेयइतिगाथाद्वयार्थःअधुनानामनिष्पन्न निक्षेपायातस्यसम्यक्ताभिधानस्यनिक्षेपंचिकिर्षुराहणामंगाहाःअक्षरार्थःसुगमोभा
 वार्थन्तुसुगमनामस्यापनायुपदासेनद्रव्यभावगतंनिर्युक्तिकारःप्रतिपिपादयिषुराहयहद्वल्गाहाअयेत्यानंतयेज्ञ शरीरव्यतिरिक्तद्रव्य
 सम्यक्त्वमित्याह एच्छासुलोमिकं इच्छावेतःप्रवृत्तिरभिप्रायस्तस्यानुलोममनुकूलं तत्रभवमैच्छानुलोमिकं तच्चतेषुतेष्विच्छाभावानु
 कूल्यताभानु कृताद्युपाधिभेदेन सप्तधाभवति तद्यथाकृतसपूर्वमेव निर्वर्तितुंरथादि तस्ययथायववल्क्षणनिष्पन्नेद्रव्य सम्यक्त्वसूत्रि
 मित्तचित्तस्वास्थ्योत्पत्तेर्यदर्थवाकृतं तस्यशोभनाशुकरणतयासमाधानहेतुत्वादुच्य सम्यगेवंसंस्कृतेपियोज्ञं तस्यैवरयादेभग्निजीर्णा
 पोटापरायव संस्कारादितिर तथाव्यययोर्द्रव्ययोः संयोगयोर्द्रव्ययोःसंयोगोऽणतराधानायनोपमर्दाव उपभोक्तृकुर्मनःप्रीतयेपयः
 शर्करयोरिव तत्संयुक्तद्रव्यसम्यक्त्वं तथायत्प्रयुक्तद्रव्यलाभहेतुत्वादात्मनः समाधानायप्रभवति तत्प्रयुक्तद्रव्यसम्यग् पाठांतरंवाचवड
 त्तान्त्यपयुक्त मभ्यवहृतद्रव्यं मनःसमाधानायप्रभवति तदुपयुक्तद्रव्यसम्यग् तथाजडं परित्यक्त वर्द्धरादित्यक्तं द्रव्यसम्यग्पु तथादधिभो
 जनादिभिन्नं सतकादिसमाधानोत्पत्तेर्भिन्न द्रव्यसम्यक्त्वं तथाविधकर्मसाहिच्छेदाच्छित्त सम्यक्सवदच्छेदाच्छिम्ये तत्समाधा
 नकारणत्वात् द्रव्यसम्यग्विपर्ययादसम्यगितिगाथार्थः भावसम्यक्प्रतिपादनयाह तिविहंगाहा तिविधंभाव सम्यग्दर्शनज्ञानचा
 रित्वभेदात् पुनरप्यैकैकंभेदतथाचटे ततदर्शनचरणे प्रत्येकंतिविधे तद्यथाअनादिमिथ्यादृष्टे रक्तततिपुंजस्य यथाप्रवृत्तकरणक्षीण
 शेषकर्म णोदेशेन सागरोपमकोटीकोटि स्थितिकस्यापूर्वकरण भिन्नग्रन्थेर्मिथ्यात्वानुदय लक्षणमन्तरकरणं विधायानिवृत्तिकरणम
 प्रथमंसम्यक्त्वमुत्पादयत औपशमिकंदर्शनमुक्तञ्जसरदेसंदड्डेल्लयञ्च विष्काइवणद्वोपप्यइयमिच्छत्ताणुदण्डवसमसम्भं लहइजीवो
 उपशमत्रेण्यांचौपशमिकमिति यथासम्यक्तपुद्गलोपष्टं भजनिताध्यवसायः चायोपशमिकंदर्शन मोहनीयज्ञयात् चायिकक्षारित्तं सप्यु
 पशमत्रेण्यामौपशमिकां कपायचवोपशमात् चायोपशमिकं चारित्रमोहनीयज्ञयात् चायिकंज्ञानेतुभाव सम्यद्विधाज्ञातव्यं तद्यथा
 चायोपशमिकं चायिकश्च तत्रचतुर्विधज्ञानावरणीय चयोपशयान्मत्यादि चतुर्विधंचायोपशमिकं ज्ञानंसंस्तजया चायिकंकेयल

ज्ञानमितितदेवं त्रिविधेऽपिभावे सम्यक्तेर्दृष्टेः सति पराधादयति यद्येवंतयाणामपि सम्यग्वादसंभवेकथं दर्शनस्यैवसम्यक्त्वादेरुद्धो
 यदिहाध्ययने व्यावर्णितेऽच्यते तद्भावभावितादितरयोस्तथाहि मिथ्यादृष्टेः सेनः अत्रचसम्यक्त्वाधान्य स्थापनायधितर राजकुमार
 द्वयेन वालांगनाद्यवबोधनार्थं दृष्टान्तमाचक्षते तद्यथाउद्यसेनराज्ञो वीरसेनसूरसेनकुमारद्वयं तत्रवीरसेनोन्मः सचतत्प्रायोग्यागांध
 र्वादिकाः कलाग्राहित इतरस्वभ्यस्तधनुर्वेदा लोकज्ञायाः पदवीमगमत् एतच्चसमाकार्थं वीरसेनेनापि राजाविज्ञप्तो यथाहमपिधनु
 र्वेदाभ्यासंविदधे राजापितदाग्रहमञ्चगम्यानुज्ञातस्ततोसौ सम्यगुपाध्यायोपदेशात् प्रज्ञातिगयादभ्यासविशेषाच्च शब्दवेधीसंज्ञके तेन
 वारूढयौवनेनस्वाभ्यस्तधनुर्वेदविज्ञानक्रियेणागणित चक्षुर्दर्शनसदसद्भावेन शब्दवेधित्वावष्टंभात्परबलोपस्थान सति राजायुद्धायादेगं
 वाचितस्तनापि वाच्यमानेन चितरेवीरसेनेन च शब्दानुवेधितया परानीकेन नृभेपरैश्चावगतधमावैर्भक्तामालंघ्यासौ जगद्देसूर
 सेनेननच विदितवृत्तांतेन राजानमाष्टय निशितः शरशतजालावटश्चपरानीकेन मोचितस्तदेव सम्यग्मविज्ञानक्रियोपि चक्षुर्विकल
 त्वान्नालमभिपेतकार्यसिद्धये इत्येतदेवनिर्मुक्तिकारो गाययोपसंहर्तुमाह कुणमाणोगाहा कुर्वन्प्रपिक्त्रियां परित्यजन्प्रपि स्वजन
 धनभोगानददपि दुःखस्योरौन जयत्यन्मः परानीकमिति गायार्थः तदेवंदृष्टान्तमुपदर्शय दार्ष्टान्तिकमाह कुणमाणोगाहा कुर्वन्प्रपिक्त्रि
 सन्त्यदर्शनाभिहितं तद्यथापंचयमार्पंचनियमा इत्यादिकां तयापरित्यजन्प्रपि स्वजनधनभोगान पञ्चाग्निपत्रादिनाददपिदुःखा
 स्योरः मिथ्यादृष्टिर्नसिध्यति तुरवधारणेनैव सिध्यतिदर्शनविकलत्वादंधकुमारवत् असमर्थः कार्यसिद्धयेवतएवंततः किंकर्तव्यमित्याह
 तस्मागाहा यस्मात्त्रिद्विमार्गं मृलास्पदं सम्यग्दर्शनमन्तरेण नकर्मजयः स्यात्तस्मात्कारणात्कर्मान्नीकं जेतुमनाः सम्यग्दर्शनेप्रवते
 ततस्मिंश्चसति यद्भवति तद्दर्शयति दर्शनवतोहिर्हेतो यस्मात्सम्यग्दर्शनिनः सफलानिभवन्ति तपोज्ञानचरणान्यतस्तत्र यत्नवताभास्य
 मितिगायार्थः प्रकारान्तरेणापि सम्यग्दर्शनस्य तत्पर्यवकाणांच गुणस्थानकानां गुणमाविर्भावयितुमाह सम्पत्पुष्पत्तीगाहा सम्यक्त्व
 स्योत्पत्तिः सम्यक्त्वोत्पत्तिस्तस्यां विवक्षितायामसंख्येय गुणत्रेणिर्भवेदित्युत्तरगायाह्वांतेक्रियामपेक्ष्यसंबंधोलगचितव्य कथमसंख्येयगु
 णाचणिर्भवेदित्यतोच्यते इहमिथ्यादृष्टयोदेगोनकोटीकोटिकर्म स्थितिकाग्रधिकसत्तास्ते कर्म निर्जराभात्रित्यतुल्याधर्म प्रच्छनोत्प
 न्नसंज्ञास्तेभ्योऽसंख्येय गुणनिर्जराकृततोपि पिष्टच्छिपुः संसाधुसमीपं जिगमिषुस्तस्मादपि क्रियाविट, प्रच्छंस्तोपिधर्म प्रतिपित्सु
 रस्मादपिक्रियाविटः प्रतिपद्यमानस्तस्मादपि पूर्वप्रतिपन्नोऽसंख्येय गुणनिर्जराकृतिसम्यक्त्वोत्पत्तिर्याख्याना तदनन्तरं विरतावि
 रतिप्रतिपित्सुः प्रतिपद्यमानपूर्वप्रतिपन्नानामुत्तरोत्तरः स्यासंख्येयगुणनिर्जराद्योव्या एवंसर्वविरतावपीति ततोपिपूर्वप्रतिपन्न
 सर्वविरतेः सकाशात् अणंतकर्म सेत्तिपदैकदेशेपदशेपप्रवोग इति यथाभीमसेनोभीमः सत्यभामाभामा एवमनन्तशब्दोपलक्षिताय
 नन्तानुबन्धिनस्तेहि मोहनीयस्यांशभागासांचिद्विपयिषु रसंख्येयगुणनिर्जराकृततोपि क्षपकस्तस्मादपि जीणानन्तानुबन्धिक
 यायः एतदेवदर्शनमोहनीयतयेइमिषुचक्रियारूढापवर्गं त्वमावोज्जं ततोपिजीणसप्तकात् जीणसप्तकण्वोपगमत्रेण्या रूढोदसंख्येय
 निर्जराकृततोप्युपशान्तमोहस्तस्मादपि चारितमोहनीयक्षयकस्ततोपि जीणमोहोऽतचाभिमुग्धादित्वं यथासंभवमावोजनीयसस्या
 दपिजिनोभवस्यैवली तस्मादपियैलेख्यस्योसंख्येय गुणनिर्जराकृतदेवं कर्म निर्जरायै असंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणनिःपाटि
 तसंयमस्यानप्रचयोपात्तत्रेणिस्तोत्तरोत्तरेषामसंख्येय गुणात्ततोत्तरप्रवर्द्धमानाथ्वसाय कंडकोपपत्तेरिति कालस्तुतद्विपरीतो
 ऽयोगिकेवलिन आरभ्यप्रतिलोमतयासंख्येय गुणवात्रेखाज्ञेयइदमुक्तं भवति यावत्कालेनयावत्सर्वयोगि केवलीक्षपयतितावन्मात्र
 कर्म सयोगिकेवलीसंख्येयगुणेनकालेनक्षयति एवंप्रतिलोमतयायावद्धर्मं पिष्टच्छिपुस्तान्नेयमिति गायार्थः एवमनन्तरोक्तया
 नीत्यादर्शनवतः सफलानितपोज्ञानचरणान्यभिहितानि यद्विपुनः केनचिदुपाधिनाविदधाति ततः सफलत्वाभावः कथासाधुपाधिर
 माह आहारगाहा आहाराद्यपूजाच कृद्विज्ञानप्रौढ्यादिका आहारोपधिपृजर्ह्यस्तासु निमित्तभूतासु ज्ञानचरणक्रियां करोति त
 यागारवेपु प्रतिबद्धोयत्करोति तत्कृत्तिसमित्युच्यते तथाच ज्ञानचरणयोराहाराद्यमर्थमनुष्ठानं कृत्तिसद्वलवद्भवत्येवं सवाच्याभ्य

न्तरेद्वादशप्रकारे तपस्यपीति न च कतिमानुष्ठायिनः अमणभावो न चात्र मणस्यानुष्ठानं गुणवदिति तदेवं निरुपाधेर्दर्शनवत्स्वतो ज्ञान चरणानि सफलानीति स्थितमतो दर्शनेयतितव्यं दर्शनचतुर्वर्त्यं अद्धानंतत्वं चोत्पन्नापगतकलंकाशेषपदार्थसत्ताव्यापिज्ञानैस्तीर्थकङ्गि र्यदभाषितदेवसूत्रानुगमाय तेन सूत्रेण दर्शयति सेवेसीत्यादिसूत्रं गौतमस्यास्याह यथा सोहं ब्रवीमि वोहं तीर्थं करवचनावगततवः अद्वेयवचनइति यद्विवाशौ द्वौ दनिश्चाभिमतक्षयिकत्वव्युदासेनाह येन मया पूर्वमभाषि सोहमद्या विब्रवीमि नापरः यद्विवाशेषशब्दस्तच्छब्दार्थेयश्च हाने सस्य क्वं भवति तदहंतत्वं ब्रवीमीति येऽतीताश्च तिकांता ये च प्रत्युत्पन्नावर्त्तमानकालभाविनो ये चागामिनस्तैरेवंप्ररू

णा जेय आगमिस्मा अरहंता भगवंतो ते सव्वे एवमाइक्खंति एवं भासंति एवं प्रखवेति एवं प्ररूवेति सव्वे प्राणा सव्वे भूया सव्वे जीवा सव्वे सत्ताणहंतव्वाण आणावेतव्वाण परिधेतव्वा ण परितावेयव्वाण उह्वेय व्वा एसधम्मस्सुद्धे णिति एसस एससेच्चलोयं खेदखेहिंपवेदिते तंजहा उट्ठिएसुवा अणुट्ठिएसुवा उवट्ठिएसुवा अणुवट्ठिएसुवा उवरयदंडेसुवा अणुवरयदंडेसुवा सोवहिएसुवा णिरूवहिएसुवा संजोगरएसु

भाषा

कालिङ्ग आ जेपडुप्पन्नाकहतां वर्त्तमानकालिवर्त्ते तथा जे आगामिये कालिङ्गस्ये जे अतीतते अर्नंत आगामिये कालिङ्गस्ये ते पुण अर्नंत जे वर्त्तमानते उक्कट अने जधन्यपदि जाणिवा उत्कटपदि पनरकम्म भूमिमिली एकसो सत्तरितीर्थं करउइ जधन्यपदि पंचमहाविदेह जेते मिली वीसतीर्थं करउइ एवं अतीतवर्त्तमान अनागतकालितीर्थं करउआ केउस्ये तेणे इमकह्यो ते इमकहे ते इमकहिंस्ये इहां वर्त्तमानकाले व्याख्या ते अत्रि अरिहंत पूजासत्कारयोग्य भगवन्तरेख्यार्थदिगुणयुक्त ते समस्ततीर्थं करप्रत्नने अवसरि इमजे आगलिकही स्ये ते आइक्खंति कहता सामान्यकी एवं भासंतिकहतां अर्द्धमागधी भाषाई भाषे तथा एवं पन्त्रवेतिकहता शिष्यनासंदेह टालिवा भणी जीवअजीवादिपदार्थविशेषि जणावे एवं प्ररूवंति कहतां सस्य गूज्ञानदर्शनचारित एसोक्षमार्गमिथ्यात्व अविरतिप्रमादकपाययोगबंध नोकारण इमप्ररूपे तेस्यो सर्वप्राण सधलाई प्राणकहतां जे दशविधप्राणयथायोग्यधरे ते प्राणसर्वभूतकहतां ऊआकेउस्ये तिणिभूतत थासर्वजीवजीवे तिणिकारणि जीवनारकी तिर्यंचमनुष्यदेवता एजीवतथासर्वसत्वजे सत्ताइ वर्त्ते ते सत्वतथा सातासाताने उदेसुखदुः खनाभोगवणहारतेणे सत्वप्राणभूतजीवसत्वसूत्रपच्छिद्दं एकार्थग्रंथांतरिद्दं प्राणादित्तिचतुः प्रोक्ता भूतास्तुतरवः सृता जीवाः पंचेंद्रि याज्ञेयाः शेषाः सत्वा उदाहृताः १ इति एवं सर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्वहणिवानही दण्डकथादिके ताडिवानहींन आणावेतव्वाव लात्कारिअभिउगदेई प्रतिग्रहिवा नही दासदासीवत् शारीरमानसीपीडाने ऊपजाविवे परितापिवानहीं प्राणायपरोपणयकी उपद्र विवानहीं हिव इमकी धेस्यो ते कहेके सूत्रं एसधम्मके ० एपूर्वोक्तजे कह्यो प्राणानहणिवा एवं रूपधम्म दुर्गतनिनी अर्गला सुगतने सोपान समानके हवोके धम्म शुद्धपापानुबंधरहित मिथ्याहटीनी परिद्दं एकेन्द्रियपंचेन्द्रियनो वधतेहनी अनुमतिजिज्ञानथी तिणिकारणि शुद्धतथावली एधम्म केहवोके नित्यकदाचित् जयनथी कदाचि भरतरेरवत जेतिनथी तो पुणमहाविदेहहेतिइ के तेणे नित्यतथाव लीकेहवो शाश्वतोत्तिकाल अवस्थितपणायकी अथवा शाश्वती गतिनो कारण तिणिशाश्वतो ससेच्चलोयंकहता लोकशब्दिइ पट्जीव निकायरूपदुक्खसमुद्रमाहिपडो देखीखेदज्ञपरजीवनादुक्खनाजाण एहवे भगवंते आद्यो प्ररूप्यो ते धम्म केहने विषे कह्यो ते देखाडेके तंजहा उल्लितकहता धम्म आचरिवा भणी उद्यतसावधानके ते उद्दिशी धम्म कह्यो तथा अनुल्लित जे धम्म निधिपे उद्यतनथी तेहने पुण धम्म कह्यो उपस्थितधम्म साभलिवा वांछणहार तथा अनुपस्थिततेहयकी विपरीत यद्यपि उपस्थितचिलाती पुत्रसरीखाने धम्म कयायु क्तपरं जे अनुपस्थित तेहने कहतां सो गुण तिहा एउत्तरकम्म गति विचित्ते तिणिइंद्रनागादिकनी परिद्दं अशिलापविनाई धम्म क ह्यो गुणकरे तथा उपरतदंडे जेति विधदंडयकी निरुत्थाके अनुपरतदंडे तेहथी विपरीततथा सोपधिका सपरिग्रह निरुपधिका निपरिग्रह

दीपिकाटीका

भवतितद्वहंतत्वंब्रवीमि जेय्यतीयायेयतीता अतिकांतायेचप्रत्युत्पन्नावर्त्तमान कालभाविनोयेचागा भिनसोएवंप्ररूपयंतीतिसंबंधः
 तदातिकांतास्तीर्यकृतः कालस्यानादित्वादितियत्तामतिकान्ताः अनागताअप्यनन्ताआगामिका कालस्यानंतत्वावर्त्तमानतीये
 कृताप्रज्ञापकापेक्षितयाऽनवस्थितत्वेपि सत्यप्युत्कृष्टजन्म पदिनएवकथंतेतत्रोत्कर्षतःसमयजेदसंभविनः सप्तत्युत्तरगतंतत्रैवंपंच
 स्वपिविदेहेषुप्रत्येकंदातिंगत्त्रेलात्मकत्वात्एकैकस्मिन्त्रिंशद्विंशत्तत्त्वंपंचस्वपिभरतेपुपंचेयएवमेरावतेष्वपीतितद्विंशत्तत्त्वंचभिर्गुणि
 ताःपञ्चुत्तरंगतं भरतैरावतद्वयप्रत्येकसत्युत्तरगतमिति जन्मवत्तत्त्वंविंशतिः सोचैवपंचस्वपिमहाविदेहेषु विदेहांतर्नहानद्युभयतट
 सङ्गावात्तीर्यकृतां प्रत्येकंचत्वारःतेपिपंचभिर्गुणिताविंशतिः भरतैरावतयोस्तु एकांतसुखमादावभावएव अन्येनुव्याचकतेसेरोःपूर्वाप
 रविदेहेकेकसङ्गावात् महाविदेहेहावेव पंचस्वपिद्वयैवेति केदमेवर्द्धतः अर्द्धेतिपूजासत्कारादिकमिति तथैश्वर्याद्युपेतोभगवंतस्तेस
 र्वेएवप्रज्ञावसरेएव माचक्षते एवमाचक्षिरेएवमाख्यास्यंति एवंसामान्यतः सदेवमनुजायांपर्षद्विचर्द्धभागवभापयाभाषंते एवंप्रकर्षे
 णसंशोत्यपनोदायांते वासिनोजीवाचवसंवरबंध निर्जरामोच्छ्रदार्थान् ज्ञापयंतिप्रज्ञापयंति एवंसम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्वाणिमोक्षमा
 र्गःमिथ्यात्वाविरति प्रमादकपाययोगाबंध हेतवद्व्यादिना प्रकारेणप्ररूपयंति किंतदेवमाचक्षते इतिदर्शयति सञ्ज्ञेपाणावयवसर्वे
 प्राणाःसर्वेएवविविधे जोवाद्युवनस्यतयः द्वित्विचतुःपंचेन्द्रियाच पंचेन्द्रियविविधवलोत्प्लासनिः स्वासादुष्कलक्षणप्राणधारणात्प्रा
 णाःतथासञ्ज्ञेभूयासर्वाणिभवंतिभविष्यं तिअभूवन्नितिचभूतानिचतुर्दशभूतग्रासांतःपातीनिसञ्ज्ञेजीवासर्वेएवजीवंतिजीविष्यंतिअजी
 विपुरितिजीवाःनारकतिर्वग्नरामरलक्षणाञ्चतुर्गतिकाःसञ्ज्ञेसत्तासर्वेएवस्व कृतसातासातोद्यात्सुखदुःखभानःसत्त्वाःएकार्यावापतेय
 द्वाःएतेचसर्वेपिप्राणिनः पर्यायशब्दावेदितव्यान हंतयाःदंडकयादिभिः नश्चाणावेतज्जानाज्ञापयितव्याः प्रसङ्गाभियोगदानतः नपरि
 ग्राह्याःभृत्यदासदास्यादिममत्व परिग्रहतः नपरितावेयव्यान परितापयितव्याःशरीरमानसपीडोत्पादनतःनउद्बहेवयव्यानापद्रावयित
 व्याःप्राणव्यपरोपणतःएसधम्मे सुदृग्गितिएससएससेज्जलोकंखेदक्षे हिंपवेदितेतंजहाउद्विएसुवाअगुद्विएसुवाउवद्विएसुवाअगुवद्विएसु
 वाउवरयदंडेसुवाअगुवरयदंडेसु वासोवधिएसवानिस्वधिएसवासंजोगरएसुवा असंजोगरएसुवातञ्चयेतहाचेयं अस्मिंचयेपवुञ्च
 तिएसधम्मे क्षिणोऽनंतरोक्तःसर्वेप्राणानहंतयाइत्यादिकोधमोर्दुर्गत्यर्गलासुगतिसोपानदेश्यःकिंभूतःशुद्धपापानुबंधरहितोनशाक्यधि
 गज्ञातीनामिवैकेन्द्रियपंचेन्द्रियवधानुमतिकलंकांकितः तथानित्योऽप्रच्युतिरूपः पंचसुविदेहेषुसदाभवनात्प्रागुक्तःप्रागुक्तहेतुत्वात्प
 दिवानित्यत्वात्प्रागुक्तःसमेज्जलोकंखेदक्षे हिंपवेदितेअसुचलोकंजंतुलोकंदुःखसागरावगादंसमेत्यज्ञात्वातदुत्तरेणायखेदक्षेत्रंजंतुदुःख
 च्छेदभिःप्रवेदितःप्रतिपादितः तीर्थकरोपदेशश्च परोपकारितयातत्स्वाभाव्यादेवर्त्तमा नोभास्कारादयद्व प्रबोध्यविशेषनिरपेक्षत
 याप्रवर्त्ततेइतितद्य येत्यादिनादर्शयति तंजहाउद्विएसुवा धर्मचरणाद्योद्यता उत्यिताज्ञानदर्शन चारितोद्योगवंतः तद्विपर्यये
 णानुव्रिताः तेषुनिमित्तभूतेषुतानुद्विष्टमगवता सर्ववेदिनातिजगत्पतिना धर्मःप्रवेदितः तयाउपस्थिता धर्मश्च्युत्पवोनिष्ठश्च
 वोवातद्विपर्ययेणानुपस्थितास्तेषु ननुभावोपस्थितेषु चिलातिपुत्रादिष्विवधर्म कथाशुक्तिमती अनुपस्थितेषुकांगुणंपुण्याति अनुपस्थिते
 ष्वर्षाद्रनागादिषुविचित्रत्वात्कर्म परिणतेःक्षयोपशमापादनाद्गुणवत्येवेति उवरयदंडेसुप्राणिनःआत्मानंदंडयतीतिदंडः सचमनोवा
 द्वायलक्षणः उपरतोदंडोयेपांतेतथात द्विपर्ययेणानुपरतं दंडास्तेषूभयरूपेषु ततोपरतदंडेपुतत्स्यैवगुणां तराधानार्थदेशनाइतरे
 पुउपरतदंडत्वायं सोवधिएसुवा उपवीयतेसंगृह्यते इत्युपधिर्द्रव्यतोहिरस्वादि भावतोमायासहोपधिनावर्त्तते इतिसोपधिकास्तद्वि
 पर्ययेणानुपधिकास्तेष्विति संजोगरएसुवासंयोगः संबंधःपुत्रकलत्रमित्रादि जनितस्तत्परतास्तद्विपर्ययेणैकत्व भावनाभावितत्वादसं

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

पयन्तीतिसम्बन्धः तदातिकांतास्तीर्यकृतः कालस्यानादित्वादितियत्तामतिकान्ता अनागताअप्यनन्ताआगामिका कालस्यानन्तत्वादितिव

र्त्तमानतीर्थकृतां प्रज्ञापकापेक्षितयाऽनवस्थितत्वे सत्यप्युक्तृष्टजघन्यपदिनएवकथ्यन्ते ततोत्तर्गतः समवक्षेत्सम्भविनं सप्तपुत्तरशतं
 पञ्चस्रपिविदेहेषु प्रत्येकं द्वाविंशत्क्षेत्रात्मकत्वादेकैकस्मिन् द्वाविंशत्पञ्चस्रपि भरतेपुपञ्चैवमैरावतेष्वपीति तत्रद्वाविंशत्पञ्चभिर्गुणि
 ताः पञ्चुत्तरशतं भरतेरावतदशप्रक्षेपेण सप्तत्यधिकं शतमिति जघन्यतस्तुविंशतिः साचैवंपञ्चस्रपि महाविदेहेषु विदेहांतर्महानद्युभ
 यतटसङ्गावात्तीर्थकृतां प्रत्येकंचत्वारसोपि पंचभिर्गुणिताविंशतिः भरतेरावतयोस्त्रैकांतसुखमादावभावएवेत्यन्येतु व्याचक्षतेमेरोः
 पूर्वापरविदेहैकैकसस्तावान्महाविदेहहावेव पञ्चस्रपिदशैवेति तथातश्चाहुः सत्तरसयमुक्त्रोसमितरे दससमयखेत्तजिणमार्गं चोत्ती
 सपटमदीवेअणंतरद्वेयदूणन्ति कदमेअर्हंतः अर्हन्तिपूजासत्कारादिकमिति तथाऐश्वर्यादुपेताभगवन्तस्ते सर्वएवपरप्रभावसरेएव
 माचक्षते यदुत्तरत्ववक्ष्यते वर्त्तमाननिर्देशस्योपलक्ष्यार्थत्वादिसमपि द्रष्टव्यमेवमाचक्षतिरे एवमाख्यास्यंति एवंसामान्यतः सदेवमनु
 जायांपर्पद्युर्द्धमागधया सर्वसत्त्वस्वभापानुगामिन्याभापयाभापयन्ते एवंप्रकर्षेण संशीत्यपनोदायांतेवासिनोजीवा जीवात्रवसंवरवंधनि
 र्ज्जामोक्षपदार्थान्ज्ञापयन्ति प्रज्ञापयंत्येवं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्याणि मोक्षमार्गीमिथ्यात्वाविरतिप्रमादकपाय योगाबंधहेतवःस्व
 परभावेनसदसतीतत्वं सामान्यविशेषात्मकमित्यादिनाप्रकारेण प्ररूपयंत्येकार्यानि 'चैतानीति किंतदेवमाचक्षतइति दर्शयति यथा
 सर्वेप्राणाः सर्वएवष्टविध्यपूतेजीवाद्युवनस्पतयः द्वित्रिचतुपंचेन्द्रियाश्चेन्द्रियवस्त्रोक्षवासनिस्वासायुष्कलक्षण प्राणधारणात्प्राणाः तथा
 सर्वाणिभवन्ति भविष्यंत्यभूवन्निति चतुर्दशभूतग्रामांतपातीति एवंसर्वएवजीवन्ति जीविष्यंत्यजीविपुरितिजीवाः नारकतिथिग्नरामर
 लक्षणाश्चतुर्गतिकास्यासर्वएवस्वकृतसातासातोदय सुखदुःखभाजः सत्वाएकार्याचैते शब्दास्तत्त्वभेदपर्यायैः प्रतिपादनमिति कृतेति
 एतेच सर्वेपिप्राणिनः पर्यायशब्दावेदिना नहन्त्यादण्डकशादिभिः नान्नापयितव्याः प्रसङ्गाभियोगदानतः नपरिग्राह्याभ्युदासदा
 स्यादिसमत्वपरिग्रहतोनपरितापयितव्याशरीरमानसपीडोत्पादनतोनापद्रावयितव्याः प्राणव्यपरोपणत एषोऽनन्तरोक्तो धर्मो दुर्गत्य
 लासुगति सोपानदेशः अस्यच प्रधानपुरुषार्थत्वाद्दिशेपेणं दर्शयति शुद्धः प्राप्तानुबंधरहितो नशाक्यधिगजातीनामिवैकेन्द्रियपंचेन्द्रिय
 वधानुमतिकलंकंकितः तथानित्योप्रच्युतिरूपः पञ्चस्रविदेहेषु सदाभवनात्तथाशाश्वतः शाश्वतगतिहेतुत्वात् यदिवानित्यत्वा
 च्छाश्वतः ननुनित्यं भूत्वानभवति भव्यत्ववत् अभूत्वाचनित्यं भवति घटाभाववदिति अयंतुत्तिकास्त्रावस्थायीति असुंचलोक्कंजन्तुलो
 कंदुःखसागरावगाढं समेत्यज्ञात्वा तदुत्तरणायखेदश्चैर्जन्तु दुःखपरिकेदभिः प्रवेदितः प्रतिपादितइत्येतन्न गौतमस्वामीस्वमनोपिका
 परिहारेण शिष्यमतिस्थैयार्थं वभाषेएनमेवसूत्रोक्तमर्थं निर्युक्तिकारः सूत्रस्पर्शकेनगाथाद्वयेनदर्शयति जेजिणवरगाहाछप्पिचजीव
 निकाएगाहा गाथाद्वयमपिकंथं तीर्थकरोपदेशश्च प्ररोपकारितया तत्स्वाभाव्यादेवप्रवर्त्तमानो भास्करोदयइव प्रबोध्यविशेषनिरपे
 क्षतयाप्रवर्त्तते तद्यथेत्यादिनादर्शयति तंजहा उट्टिएसुवाइत्यादि धर्मचरणायोद्यता उल्लिताज्ञानदर्शनचारितोद्योगवंस्तद्विपर्यये
 णानुल्लितासोपु निमित्तभूतेषु तासुद्दिश्यभगवतासर्ववेदिना त्रिजगत्पतिनाधर्मः प्रवेदित एवंसर्वतत्त्वगयितव्यं यद्विवोत्थ्यानुल्लि
 तेपुद्रव्यतोपि निपणानिपणेषु तत्रैकादशसुगणधरेपत्वितेष्वेव वीरवर्द्धमानस्वामिनाधर्मः प्रवेदिततथोपस्थिताधर्मं शुश्रूषवोजिष्ट
 क्षवोवा तद्विपर्ययेणानुप्रस्थितासोष्विति निमित्तसप्तमीचेयं यथाधर्मं णिहीपिनं हन्तीति ननुचभावोपस्थितेषु चिलातिष्ठत्वादि
 विवधधर्मकथायुक्तिमती अनुपस्थितेषु तुकंसुगं पुण्याति अनुपस्थितेष्वपीन्द्रनागादिषु विचित्रत्वात्कर्मपरिणतेः ज्ञायोपशमापादना
 द्गुणवत्येवेति यत्किञ्चिदेतत्प्राणिन आत्मानंवाहंउयतीतिदंडः सचमनोवाक्कायलक्षणः उपरतोदंडोयेषां तेतथातत्त्वविपर्ययेणा
 नुपरतदंडासो धूमयरूपेष्वपि ततोपरतदंडेषु तत्स्थैर्यगुणांतराधनार्थं देशनाइततपुद्रपरतदंडत्वार्थमिति उपधीयते संगृह्यतइत्यु
 पधिर्द्रव्यतोहिरण्यादिर्भावतो मायासहजपाधिनावर्त्तन्तइति सोपधिकास्तद्विपर्ययेणानुपधिकासोष्विति संयोगः संबंधः पुत्रकुलत्र
 मित्रादिजनितसावरताः संयोगरतास्तद्विपर्ययेणैकत्व भावत्वादसंयोगरतासोष्विति तदेवमुभयरूपेष्वपि यद्भगवतादेशनाकारितत्त
 थ'सत्यमेतदितिच शब्दोनियमार्थसाध्यमेवै तद्भगवद्वचनं यथाप्ररूपितवस्तु सङ्गावात्तथ्यतावचसो, भवतीत्यतोवाच्यमपि तथैवेतिदर्श

वाअसंजोगरएसुवा तच्चंचेयंतहाचेयं अस्मिंचेयंपवुच्चति तंआइत्तुणणिहेणणिकिववे जाणितुधम्मं ज
हातहादिहेहिंणिज्वेयंगच्छेज्जा णोलोयस्सेसणंचरे जस्सणत्थिकमाणातीअणातस्स कओसियादिहं
सुयंसयंविणायं जंएयंपणिकहिज्जति समेमाणापलेमाणा पुणोपुणोजातिंपकप्पंतिअहोयराओय
जतमाणेधोरेसयाआगतपणाणे पमत्तेवहियापास अप्पमत्तेसयापरिक्रमेज्जासित्ति वेमिजेआस

भाषा

तथासंयोगपुत्रकलत्रमित्रादिकनो तेहनेविपे रतअसंयोगरततेहधी विपरीतएतलासवला आगलिओभगवंतधम्मं कहे कोईविशेषन
गिणवयंएतिसइज जिमओभगवंतवोले जेसर्वप्राणहणिवानही इत्यादिएहवो ओजिनवचनसम्यक्सद्विहवो अस्मिंचेयंपवुच्चतिएहवो
अहिंसालक्षणधम्मं इण्णिजनिग्रंथ प्रवचनविपेकहिचे अनेविएहवोधम्मं नथी बोल्हो अनेरानावचनपूर्वापरविरुद्धटीसेहे जिमएक
ग्रंथिइमकह्यो नहिंस्यात्सर्वभूतानि इमकहीवलीवीजे ग्रंथिइमकह्यो पट्गतानियुज्यंते पयूनांमध्यमेनि अग्गमेधस्यवचनानिपद्युभि
स्तिभिः १ एहवापूर्वापरविरुद्धजिनवचनमाहिनथी इमसम्यक्सद्विहवो एहवोसम्यग्दर्शनपामी जेकरिवोतेकहेछेसूत्रं तंआइत्तुकं
तेसम्यग्दर्शनपामीननिहेकहतां उत्तमपुरुषगोपवेनहीं आपणपेसदहे तेहवोअनेरा आगलिकहे तथाननिकखे देकहतांतयाविधकु
संसर्गिऊपनेहते छांडेनहीं समर्थपणोसाहसआणी निरतीसदहणाराखे परंकुमती एडोलाव्योडोलेनहीं वलीएहवोधम्मं लहीसद
हीस्योकरे तेकहेछे दिट्ठे हिंकहतादीठाइट अनिटयद्धरूपरसस्पर्शगन्धतेहनेविपे निज्वेयंकहता वैराग्येपज्जंते एतावताउडोजाणी
रागनाणे पाडुओजाणीहेपनाणे किह्नोलोयस्से सणंचरे कहतांलोकनी एणालोकनीपरेइटानिट शब्दादिविपे रागहेपनकरेइत्य
र्थजसन्नत्थिजेहने एलोकनीएणारूपनत्थीकहतावुहिनथी तेहनेअनेरीसावद्वारंभट्ठति किहांयकीऊड वलीशिष्यनीहृदताभणीक
हेछे दिहंति एजकाईमे तुम्हप्रतिइंकहिचेछे तेसर्वज्ञकेवलज्ञानिकरीदीठो तथासांभलगहारभयजीवने सांभल्योहलूकर्मिआनी
वनेमनिइंमान्यो तथाज्ञानावरणीयने ज्ञोपयमेविशेषेजाण्यो इणिकारणि अहोशिष्यइणोमांहरेकह्योवचनितेयलकरिवोलेययो
क्तनाकरणहारनथी तेकेहवाऊडं तेकहेछे समेमाणाकहता मनुष्यजन्मादिकविपे गृहहज्जंता तयापलेमाणाविषयकपाशादिविपे
लीनअत्थं तआसेवानाकरणहारावली वलीजातिएकेन्द्रियादिकप्रकल्पे कहताकरेएतावतासावद्वारंभयकीवलीवलीसंसारमाहिभ्रम
णकरे जेइमतोस्योकरिवो तेकहेछे अहोयराओदीह अनेरातिएतले निरन्तरधम्मं नेविपे वलवन्ततथाधीरपरी सहउपसर्गेकरीअ
ओभ्यक्तो तथासदासर्वकालि आगतप्रज्ञानकहतां आब्योप्रज्ञानसद्विवेक जेहनेएहवोक्तो जेप्रमत्तप्रमादी परतीर्थिक अयवाअसंय
तद्व्यलिंगीवध्मं जिनप्रणीतयकी बाहिरिदेखि देखीनेस्यो कर्त्तव्यतेकहेछे अप्रमत्तनिद्राविकयादिरहितक्तो सदाजेतलोआषि
नोसेपोन्नेपएतलो पुणकालप्रमादपरिहरी मोक्षमार्गिइंपराक्रमकरि इमओसुधम्मं स्वाभिकहेछे ऊंइमकऊं इतिओसम्यक्त्वाध्व
नेप्रथमोद्देशकः १ हिवेवीजोउद्देशकप्रारंभियेछे पहिलेउद्देशकिसम्यग्दर्शनकह्यो तेतोसम्यग्ज्ञानयकीयाइ तिणिकारणिइहांसम्य
ग्ज्ञाननोस्वरूपकहेछे सूत्रं जेआसकं आचवकहताजेणे आरंभेकरीअटप्रकारकर्मआचवतितेआचवजाणिवा अनेजेणेअनुष्ठानवि

दीपिकाटीका

योनरतासो धित्ति तदेवसुभयरूपेष्वापियद्गवातादेशनाकारि तत्तथ्यं सत्यमेतत् चयञ्जोनियमार्यसूत्रमेवैतत् भगवद्वचनं यथावस्थित
वस्तुप्ररूपणात्तत्तच्चैद्वस्तु यथाभगवान्जगदादवयासर्वेप्राणानहंतव्याइत्यादिएवंसम्यग्दर्शनत्रहानंविधेयंअस्मिंचेयंपवुच्चतिएतच्चास्मिन्नेव
मौनीद्रप्रयचनेसम्यग्मोक्षमार्गविषाग्रिनिसमस्तदंभप्रबंधोपरतेप्रकर्षणोच्यतेननुयथाऽन्यत्वनहिं स्यात्सर्वभूतानिइतिअभिधायाऽन्यत्वा
य्येयन्नपसवधमनुष्ठानात् पूर्वोत्तरवाधेतितदेवंसम्यक्त्वस्वरूपमभिधाय तदंवातोवह्निधेयंतर्ह्यवतितं आइत्तुणणिहेणनिकिववेजा

णिक्तुधर्मजहातहादिदृष्टिं हि णिव्ययंगच्छेज्जा शोलोयस्सेसगंचरे जस्सणत्थिइमाणाती अस्सातस्सकच्चोसिया दिट्ठंसुयंविस्सायंजंएयंप
रिकाहिज्जति समेमाणापलेमाणापुणो२ जातिंपकुप्पेति अहोयराओयजतमाण धीरेसयाआगतपशाणेपमत्ते वहियापास अपमत्ते
सयःपरिक्रमेज्ज सितिवेमि समतस्सपडमोडइसओसस्स तो तंयाइत्तु णणिहे तत्तत्वार्यअज्ञान लक्षणंसस्यगदर्शन मादायट्ठहीत्वात
त्कार्याकरणतोणणिहेत्ति नगोपयेततथाविधसंसर्गादिनिमित्तोत्थापितमिथ्यात्वोपिजीवसामर्थ्यगुणान्नत्यजेदपिकिंत्तायथावस्थितधर्मं
ज्ञात्वाश्रुतधर्मंचारिवधर्मंवावगम्य अयरंकिं कुर्यादित्याहदिदृष्टिं हि णिव्ययंगच्छेज्जादृष्टेरिष्टाणिटरूपैर्निर्वेदंगच्छे हिरागंकुर्यात्शब्देःश्रुतै
रसैरास्वादितैः गंवैराप्रातैः स्पर्शितैः सङ्गिरेवंभावयेज्जयासुभेतरता परिणामवशाद्भवतीत्यतः कस्ते पुरागोद्वे गोवेति किंचनोलोयस्सेसगं
चरेलोकस्सप्राणिगण स्यैवणाऽश्रेयणाऽदृष्टे पुण्ड्रादिपुष्टति अनिष्टेषु च हे यवुद्धिस्तान् चरेन्न विदध्यात् यस्य चैपालोकैषणानास्मितस्यान्या
पप्रशस्तामतिर्नास्तीति दर्शयति जस्सणत्थिइमाणातीयस्य साधोरिमाज्ञातिर्लोकैषणावुद्धिर्नास्ति न विद्यते तस्यान्यासावद्वारंभप्रवृत्तिः कुतः
स्यादिदमुक्तं भवति भोगेच्छारूपां लोकैषणां परिजिहीर्षो नैव सावद्यानुष्ठानप्रवृत्तिरूपजायते तदर्थत्वात्तस्याः शिष्यमतिस्वैर्यार्थमाहदिदं
सुयं तियदेतन्मयापरिकथ्यते तत्त्वैः केवलज्ञानावलोकनेन दृष्टं ततः शुश्रुषुभिः श्रूतं लभुर्कर्मणां भव्यानामतं ज्ञानावरणी यद्यप्योपशमात्वि
शेषेण ज्ञातं विज्ञातं अतोभवतापि सस्य क्त्वादिके मत्कथिते यत्नवतां भाव्यं ये पुनर्यथोक्तकारिणो न स्तस्ते किंभूता भवेयुरित्याह समेमाणातस्मि
न्नेवमनुष्यादिजन्मनिशम्यतो गार्हो नात्यर्थमासेवा कुर्वतः पलेमाणाप्रलीयमाना मनोज्ञेन्द्रियार्थेषु पौनःपुन्येन एकेन्द्रियहीन्द्रियादिकां जा
तिंप्रकल्पयंतिसंसारविच्छिन्ति विदधतीत्यर्थः यद्येवं ततः किंकर्त व्यमित्याह अहोयराओजतमाण धीरे अहचरातिंचयतमान एव यत्नवा
नेवमोक्षाध्वनिधीरः परीषहोपसर्गाद्योभ्यः सदा सर्वकालमागतं स्वीकृतं प्रज्ञानं सदसद्विवेको यस्य स तथापमत्ते त्तिप्रमत्तात् अशंस्यतात्पर
तीर्थिकान्वाधर्माद्विषयं वस्थितान् पश्यतां च तथाभूतान् दृष्ट्वा किं कुर्यादित्याह अपमत्ते त्तिप्रमत्तः सन्निद्राविकथादिप्रमादरहितोऽक्षिनि
मेघोन्नेषावपिसदोपयुक्तः पराक्रमेयासोक्षाध्व निद्रतिंपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत् इति सस्य क्ताध्ययने प्रथमोद्देशकप्रदीपिकासमाप्ताऽ
क्तः प्रथमोद्देशकोऽपुना द्वितीय आरभ्यते अस्य चायमभिसंबंधाऽनंतरोद्देशके सस्य गदर्शनं प्रतिपादितं तच्च सस्य गज्ञानाद्भवति अतः सस्य ग
ज्ञानप्रतिपादनायेदमुपक्रम्यते अनेन संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्येदमादिच्छतं जे आसवातेपरिस्सवाजेपरिस्सवाते आसवाजेअणासवाते
अपरिस्सवाते अणासवाएतेपएसंबुक्कमाणीलोगं च आणाएअभिसमेज्जा पुढोपवेदितंआवाति णाणीइहमाणावाणं संसारपडिवसा
णंसंबुक्कमाणाणं विणाणपत्ताणं जेआसवत्तियइति सामान्यनिर्देशो आश्रयति अष्टप्रकारं कर्म येरारंभेस्ते आश्रवापरिसंतात्तव

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

यतितथाचैतद्वस्तु यथाभगवानजगाद यथासर्वेप्राणीनहन्तव्यादित्यादि एवं सस्य गदर्शनं अज्ञानं विधेयमेतच्चास्मिन्नेवमौनीन्द्रप्रवचने
सस्य ग्मोक्षमार्गं विधायिनि समस्तदंभप्रबंधोपरते प्रकर्षेणोच्यते प्रोच्यतइति ननु यथान्यतनहिंस्यात्सर्वभूतानीत्यभिधायान्यतवाक्ये
यत्नपशुवधाभ्यनुज्ञानात् पूर्वोत्तरवाधेति तदेव सस्य क्त्वरूपमभिधाय तदवाप्तौ यद्विधेयं तद्दर्शयति तं आश्रयत्तु णणिहे तत्तत्वार्यअज्ञानल
क्षणंसस्य गदर्शनमादायट्ठहीत्वा तत्कार्याकरणतो न निहेत्ति नगोपयेततथाविधसंसर्गादिनिमित्तोत्थापितमिथ्यात्वोपि जीवसामर्थ्यगु
णान्नत्यजेदपि यथावाशैव शक्यादीनां गृहीत्वा त्रतानि पुनरपि व्रतेश्चरयागादिविधिना गुरुसमीपे निक्षिप्योत्प्रव्रजनं एवं गुर्वादेः स
काशादवप्यसस्य गदर्शनं न निक्षिपेन्नत्यजेत् किं क्त्वायथावस्थितं धर्मं ज्ञात्वाश्रुतधर्मं चारित्यालकमवगम्य वस्तूनां धर्मं स्तुभावं सव
बुध्येत तदवगमेत किंवा परंकुर्यादित्याह दिदृष्टीत्यादि दृष्टेरिष्टानिटरूपैर्निर्वेदं गच्छे हिरागंकुर्यादित्यर्थः तथा शब्देः श्रुतैरसैरास्वादि
तैर्गन्धैराप्रातैः स्पर्शैः स्पर्शितैः सङ्गिरेवंभावयेद्यथा सुभेतररतापरिणामवशाद्भवतीत्यतः कस्ते पुरागोद्वे गोवेति किञ्च शोलोयस्स इत्या
दिलोकस्सप्राणिगणस्यैवणां चेषणादृष्टे पुण्ड्रादिपुष्टतिरनिष्टेषु च हे यवुद्धिस्तान् चरेन्न विदध्यात् यस्य चैपालोकैषणानास्मितस्यान्या
यंप्रशस्तामतिर्नास्तीति दर्शयति जस्सणत्थिइत्यादि यस्य सुसुद्धोरिमाज्ञातिः लोकैषणावुद्धिर्नास्ति न विद्यते तस्यान्यासावद्वारंभप्रवृत्तिः

कृतः स्यादित्युक्तं भवति भोगेच्छारूपां लोकैषणां परिजिहीर्षेर्नैव सावद्यानुष्ठानप्रवृत्तिरूपं जायते तदर्थत्वात्तस्या इति यद्विवाद्भाष्य
नन्तरोक्तत्वात्प्रज्ञा सस्यक्ताज्ञातिः प्राणिनो न हन्तव्या इति वा यस्य न विद्यते तस्यान्याविवेकिनां बुद्धिः कुमार्यसावद्यानुष्ठानपरिहार
द्वारेण कुतः स्यात् शिष्टमतिस्थैर्यार्थमाह दिङ् इत्यादि यदेतन्मया परिकथ्यते तत्सर्वज्ञैकेवलज्ञानावलोकनेन दृष्टं ततः श्रुतं श्रुतिः श्रुतं लघु
कर्मणां भव्यानां मतं ज्ञानावरणीयचयोपशमात् विशेषेण ज्ञातं विज्ञातमतो भवतापि सस्यक्त्वादिके मत्कथिते चतवताभाव्यमिति ये
पुनर्यथोक्तकारिणो न स्युस्ते किंभूता भवेदुरित्याह समेसाणा इत्यादितस्मिन्नेव मनुष्यादिजन्मनि शास्यन्तो गार्हर्णात्यर्थमासेवां कुर्वन्तस
या प्रलीयमाना मनोज्ञेन्द्रियार्थेषु पौनःपुण्ये नैकेन्द्रियहीन्द्रियादिकां जातिं प्रकल्पयन्ति संसाराविच्छिन्तिं विदधतीत्यर्थः यद्येवमवि
दितवेद्याः सांप्रते क्षिणो यथा जन्मकतरतयद् द्वियार्थेषु प्रलीयमानाः पौनःपुण्ये न कृतजन्मादिसंधाना जन्तवस्ततः किं कर्तव्यमित्याह
अहोयमित्यादि अहचरातिं च यतमान एव यत्नवानेव मोक्षाध्वनिधीरः परीपहोपसर्गाच्चोभ्यः सदा सर्वकालमागतं स्वीकृतप्रज्ञानं सद
सद्विवेको यस्य स तथा प्रमत्तानसंयतात्परतीर्थिकात्वा धर्माद्विहित्यं वस्यितान् पश्यतां च तथाभूतां दृष्ट्वा किंकर्षादित्याह अप्रमत्त इत्या
दि अप्रमत्तः सन्निद्राविकथादिप्रमादरहितो क्षिनिसेपोन्मोषादावपि सदोपयुक्तः पराकमेयाः कर्मरिपून्मोक्षाध्वनिवा इति रधिकारपरि
समाप्तौ त्रयीमीति पूर्ववत् सस्यक्त्वाध्ययनप्रथमोद्देशकटीकापरिसमाप्तेति उक्तः प्रथमोद्देशको धुना द्वितीयव्याख्याप्रतन्यते स्य चावम
भिसंबंधज्ञानन्तरोद्देशके सस्यग्वादः प्रतिपादितः सच प्रत्यनीकमिथ्यावादस्य दासेनात्मलाभं लभतेत्युदास्य न परिज्ञानमते परिज्ञानं
धनविचारमन्तरेणेत्यतो मिथ्यावादभूततीर्थिकमतविचारणीयेदमुपकस्यते अनेन संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्येदमादिस्त्वत्वं जेअस
वा इत्यादियद्वेह सस्यक्त्वमधिकृतं तच्च सप्तपदार्थत्रयानात्मकं तत्तमुसुक्ष्णवगतश्च परित्याज्या जीवपदार्थेन संसारमोक्षकार

वातेपरिस्सवाजे परिस्सवातेअसवा जेअणासवातेअपरिस्सवा जेअपरिस्सवातेअणासवाएतेपणसंवुब्भ
माणो लोगंचआणाएअभिसमेच्चापुटोपवेदितंआयातिणाणीइहमाणवाणंसंसारपडिवसाणंसंवुब्भ
माणणाणंविस्सासपत्ताणंअट्टाविसंताअदुवापमत्ताअहासव्वमिणंतिवेमिणाणागमोमच्चुसुहस्स अत्थि
इच्छापणीतावकाणिकेया कालग्गहौताणिचएणिविट्ठापुटोअजाइ पकप्पतिपाठांतरंवा इत्थमोहेपु.

• भाषा

शेषेकरी तेकर्म गलेखिरे तेपरिअवकहिये हिवेजेअअवतेपरिअव एतलेस्योक्तहो जेवापडामुग्धलोक पुष्पचंदनस्निग्धभोजनवनिता
दिक्शुखनाकारणजाणी सेवेतेकर्मबंधनाकारणभणी, आअववलीतिहेज आअवतत्तनाजाण उत्तमपुरुषनेसमि असारकटुकफलेसं
सारनोकारणजाणी परिअववैराग्यनेआग्निवे निर्जरानाठामयाइ एतावताकामीपुरुष जेपदार्थदेखीहिये रूडाजाणीसेवतोसंसारव
धारेतेहइजउत्तमजीवदेखी पाडुआजाणी वैराग्यआणी संसारखपावे इणिकारणिजेआअव तेपरिअवअने जेपरिअवनिर्जराना
ठामअरिहन्तसाधुतपचरणदशविधसमाचारी प्रमुखअनुष्ठान तेहइजकर्मनेउदे अशुभाध्यवसायविशेषि सातच्छद्विरसगारवेकरी
आअवथाइ उक्तंचयथाप्रकारायावंतः संसारावेशहेतवः तावतस्तद्विपर्यासान्निर्वाण सुखहेतवः । इतिवलीइहेजगतंप्रत्यागतभावे
कहेछे जेचनाअवकहता आअववकी अनेरातेअनाअववतविशेष तेपुणपापकर्मनेउदे अशुभाध्यवसाय सावद्यानुष्ठानिकरी अपरि
अवनिर्जरानाठामनयाइ कांडरीकादिवत् परिअवकहतापापनाठाम तेहइजकिवारे शुभाध्यवसायविशेषिहिये पाडुआजाणीवै
राग्यनाकारणभणी अनाअवाकर्मबंधनाठामनइइ वंशारूढइलाती पुत्रादिवत्जेइमतोस्योतेकहेछे एतेएए एपूर्वोक्तजे आसवातेप
रिस्सवाइत्यादिकपद सस्यगअविपरीतपणे यथातथ्यजाणतो तथालोकप्राणिगणआअवद्वारागतकर्मकरी बध्यमानतपसंवमेकरीसं
अमानएहवो तीर्थंकरनीआज्ञाइ करी अभिसमेच्चकहतां सस्यक्प्रकारिजाणी तथापुटोपवेइयंकहतां आअवनोग्रहणअने निर्जरा

मोक्षप्राप्त्यर्थं कृत्वा प्रवेद्यो भगवंते भाव्यो एहवोजाणी कोण उत्तमपुरुषधर्म विषे उद्यमनकरे किंतु करेज एहवो तीर्थं करेज प्रवेद्यो अ
थवा अनेरोपुणकोई परहितभाषी प्रवेदेते कहै आघादूणाणो जे ज्ञानसम्यग्ज्ञानवंत आघादूकहतां धर्म कर्त्तव्य कहै ईशो प्रवचन
विषे कहैने माणवाणं मनुष्यने प्रादं मनुष्ये जधर्म पडिवजे तथावली संसारप्रतिपन्न चतुर्गतिलक्षण संसारतिहां प्रतिपन्न एतले देव
तामनुष्यतिथं च जाणवा तथावली ते कहवाने धर्म कहै संवृक्षमाणाय जे संवृक्षमान धर्म नावू भणहारने अवू भणने कह्यो विशुक्छास
रीखोयाइ तथावली कहवाने विष्णुपत्ताणं जे विज्ञान कहताहि ताहि ताहि कर्त्तव्या कर्त्तव्य विवेकतेहने विषे प्राप्तप्रज्ञतातेहने हिवे ज्ञानी
जिम धर्म कहै ते देखे छे स्तुवं अष्टाविसं क० विज्ञान प्राप्त धर्म कथ्यमान आदरेति मकदाचि आर्त्त दुखियां पुण छता विज्ञानरहितपुण
धर्म ने विवरि आदरे कर्म हरिकेशिवलवत् अथवा प्रमत्त विषयग्राह्यता पुण कि वारे धर्म आदरे प्रदेश राजवत् अहास्यमिथं एमेकह
तो वचन साचो जाणि छं इमक छं छं जे दुर्लभसम्यक्त्वपामी चारित्रपरिणामभाषी प्रमादन करि वोखो जाणी प्रमादन करिये ते कहै
छेणाणागमो मरणनामुखनो अनागमअणआविबो नथी एतावता संसारी जीवने मरण छे जउत्तं च नश्यति नैति वितनोति करोति र
सायन क्रियां चरति सुखं तानि विवराण्यपि विशति विशेषकातरः तपतितपांसि स्वादतिमितानि करोति च मन्त्रसाधनं तदपि कृतांतदंतयंत
ककचक्रमणैर्विदार्यते इति वचनात् इसोजाणी धर्म ने विषे प्रमादन करि वो हिवे जे विषयग्राह्यता धर्म नवू भो ते कहवा छं इति कहै
छे इच्छाप्रणीया आपणा मनने अभिप्रादू प्रवर्त्तास्वेच्छाचारी तथावकांनिके वाकहता असंयमनावर जे एहवाते कालगहीतावली
मरणनापामणहार ते निचये कहता सावद्वारं भू रूपकर्म ने सञ्चिनि विष्टपछाजंता पृथक् जति एकेन्द्रियादि जीवनी पकलपे कह
तांति हां वली परिभ्रमण करे प्राटां तरिइं एत्यमोहे कहताईये पूर्वोक्त असंयम रूपमोहने विषे स्तुताजंता वली ते करे जे संसारइज

दीपिका टीका

तिगलतिथेर तुष्टान विशेषैस्ते परिश्रवाः य एवाश्रवाः कर्मबंधस्थानानि त एव परिश्रवाः कर्म निर्जरास्थानानि इदमुक्तं भवति यानीतर
जनाचरितानि अंगनादीनि सुखकारणतया तानि कर्मबंध हेतुत्वादाश्रवाः पुनस्तान्येव तत्त्वविदां विषय सुखपराङ्मुखानां निस्सार
ताया संसारसरणिं देष्टव्यानीति कृत्वा वैराग्यजनकानि अतः परिश्रवानि निर्जरा स्थानानि सर्ववस्तुना मनैकांतिकतां दर्शयितुमेतदेव विप
र्ययेणाह जे परिश्रवाय एव परिश्रवानि निर्जरास्थानानि अर्हत्वाधुतपञ्चरणदशविध चक्रवालसामाचार्यानुष्ठानादीनि तान्येव कर्मोदयाव
पञ्चशुभाध्यवसायस्य दुर्गतिमार्गं प्रवृत्तसार्थवाहस्य जंतोर्महाशान्तनातः सातर्द्धिरसगारवअवगत्या अवाभवंति पापोपादानकारणानि
जायंते यावंतिकर्म निर्जरायं संयमस्थानानि असंयमस्थानान्य पितावंत्येव तथाहि रागहेषादिनांतःकरणस्य विषयसुखोन्मुखदु
ष्टाशयत्वात् सर्वसंसारय पिचुमंदरसवासिनास्य दुग्धशर्करादिकृत्वा पत्तिवत् सम्यग्दृष्टेस्तु विज्ञातसंसार समुद्रस्य तत्त्वविषयाभिलास्य
सर्वमशुचिदुक्खकारणमिति भावयत संजातसंवेगस्य इतरजनसंसारकारणमपि मोक्षायैति भावार्थः पुनरेतदेव गत प्रत्यागतस्तु
संप्रतिषेधमाह जे अणासवाआश्रवेभ्योऽन्ये नाश्रवाः व्रतविशेषाः तेपिकर्मेदयादसुभाध्यवसायिनोऽपरिश्रवाः कर्मणः तथाच परिश्रवाः पा
पोपादानकारणानि केनचिदुपाधिना प्रवचनोपकारादिना क्रियमाणाः कण्वीरलताभासक दुष्खस्वेवाऽनाश्रवाः कर्मबंधनानि न भवं
तियद्येवं तत्कमित्याह ए एप एसं वृक्षमायेति एतानि अनंतरोक्तानि पदानि ये आश्रवा इत्यादीनि सम्यक् अविपर्यायेन बुध्यमानः लोकं
जंतुगणं आश्रवद्वाराया तेन कर्मणा वध्यमानं तपश्चरणादिना मुच्यमानं आश्रयातीर्थं करप्रणीता गमानुसारेणाभिसेत्यज्ञात्वा पुद्गेपवेदितं
पृथक् प्रवेदितं वाभिसेत्येव पृथगा अत्रोपादानं चेत्येतच्च ज्ञात्वा कोनामधर्मचरणं प्रतिनोद्यच्छे तू नोद्यमं कुर्यात् एवं तीर्थं करैः प्रवेदितं अथान्यो
पिज्ञानी परहिताय प्रवेदयतीत्याह आघादूणाणी ज्ञानं सकलपदार्थां विभावकं विद्यते यस्यासौ ज्ञानी स आख्याति आचटे इहेति प्रवचने केपां
चिन्मानवानां सर्वसंवरचारिवाहत्वात्तेषां उपलक्षणं चैतत्तद्देवादीनां तत्रापिकेवत्यादिव्युदासाय विशेषणमाह संसारपडिवसाणं संसा
रं चतुर्गतिलक्षणं प्रतिपन्नाः तत्रापि ये धर्मभोक्त्रतेऽहोयं ति च मुनिमुव्रतस्वामिषोऽकटहृष्टां तेमतेपामेवाख्यातीति दर्शयति संवृक्षमाणाय

यथोपदिष्टं धर्मसंस्थगवबुद्धमानानां कृद्गस्येनतुञ्जात बुध्यमानेतरविशेषाया दृग्भूतानाकथयितव्यं तान् सुत्रेणैव दर्शयति विज्ञापय
 ताण्यविज्ञानप्राप्तानां हिताहितप्राप्तिपरिहाराध्यवसायो विज्ञानंतत्प्राप्ताः विज्ञानप्राप्ताः समस्तपर्याप्तिभिः पर्याप्ताः संज्ञिनतेपांयथाच
 ज्ञानीधर्ममाचष्टे तथा दर्शयति अष्टाविंशतांशद्वयापमत्ता अष्टासव्यभिर्णांतिवेमि गाणागमोमञ्चु सुहृच्छ्रम्य इच्छापणीतायं काणिके
 याकालगृहीतानिचएनिविद्धा पुढोरजाइपकप्येतिपाठांतरंवा एत्यमोहेपुणोर इहमेगेसिंतत्यरसंययोभवति अहोववाइएफासेपडि
 संवेदयतिचिह्नं कूरेहिं कम्मेहिं चिह्नं परिचिह्नयति अचिह्नं कूरेहिं कम्मेहिं गोचिह्नं परिचिह्नयति अष्टाविंशतांशद्वयापमत्तेतिविज्ञा
 नंप्राप्ताधर्मकथ्यमानं कुतश्चिन्निमित्ताद्यपि संतश्चिलातपुत्रादय इव अथवाप्रमत्ताविषयाभिष्वंगादिना शास्त्रिभद्रादय इव तथाविधकर्म
 क्षयोपशमोपपत्तेर्यथाप्रतिपद्यंते तथाचष्टेयदिवात्ता दुःखिनः प्रमत्ताः सुखिनः तेषामप्रतिपद्यंते धर्माकिंपुनरपरे एतच्च अन्यवामांस्या
 इति दर्शयितुमाह अष्टासव्यभिर्णांतिइदंयन्मयाकथितं कथ्यमानं चतुर्थयात यमित्यर्थः इत्येतदहं ब्रवीमि यथा दुर्लभमवाप्यसंयुक्तं चारि
 त्यपरिणामं वा प्रमादो न कार्यः स्यात्किमालंब्य प्रमादो न कार्यः सदाहृणाणागमोत्तिनहिअनागमोत्त्योर्मुं चरयकस्य चिदपि संसारोदरवर्त्ति
 नोस्ति ये पुनर्विषयकपायाभिष्वंगात्प्रमत्ताधर्मनावबुद्धं ते ते किं भूता भवन्तीत्याह इच्छापणीता इन्द्रियमनोविषयानुक्ता प्रवृत्तिरिच्छात
 याविषयाभिमुखं अभिकर्मबंधसंसारविषयं वा प्रकर्षणीताः इच्छापणीताः ये चैवं भूतास्ते वं कानिकेताः वं कस्य असंयमस्य चामर्यादा
 असंयमाविधभूयानिकेभूताः आश्रयभूताः ये चैवं भूतास्ते कालगृहीताः कालेन सत्यु नागृहीताः कालगृहीतापौनःपुन्ये न मरणभाजः
 धर्मचरणाय वा गृहीताः कालोयैस्ते तथा हि पाश्चात्ये वयसि पश्यन् रारिता अपत्यपरिणायतोत्तरकालं वा धर्मं करिष्याम इत्येवं गृहीतकालाः
 ये चैवं भूतास्ते निविष्टानि च ये कर्मनिचयेतदुपादाने वा सावधारं भविचये निविष्टाश्च्युपपन्नाः ते किमपरं श्रवंतीति दर्शयितुमाह पुढोरजा
 इपकप्येति पृथक् एकेन्द्रियहोत्रिद्रियाजातिं प्रकुर्वन्ति पाठांतरंवा एत्यमोहेपुणोर अवास्मिन् इच्छापणीतादिह पीकानुक्ते इन्द्रियानुक्ते मो

शीलंगाचार्यकृतटीका

येनिर्णेतव्ये तत्संसारकारणमाश्रयस्तद्वृद्धणाञ्च बन्धग्रहणं मोक्षकारणं तु निर्जरातद्वृद्धणाञ्च संवरस्तत्कार्यभतश्च मोक्षः सूचितो
 भवतीत्यत आश्रयनिर्जरे संसारमोक्षकारणभूते सम्यक्त्वविचारायाते दर्शयितुमाह जेअसवाइत्यादि यद्वृत्तिसामान्यनिर्देश आश्र
 यत्यष्टप्रकारं कर्म यैरारंभेस्ते आश्रवाः परिसमन्ताश्चरन्ति गलतिथैरनुष्ठानविशेषैस्ते परिश्रवाय एवाश्रवाः कर्म बन्धस्थानानि त एव परि
 श्रवाः कर्म निर्जरास्य दानीदमुक्तं भवति यानीतरजनाचरितानि स्वगंगनादीनि सुखकारणतया तानि कर्मबंधहेतुत्वादाश्रवाः पुन
 स्तान्येव तत्त्वविदां विषयसुखपरानुसुखानां निस्सारतवासंसारसरणिदेश्वावीतिलत्वा वैराग्यजनकान्यतः परिश्रवानिर्जरास्थानानि
 सर्व्ववस्तूनां मनैकांतिकतां दर्शयितुमेतदेव विपर्ययेणाह जेपरिस्सवाइत्यादि य एव परिश्रवानिर्जरास्थानान्यर्हत्वाधु तपश्चरणदशविध
 चक्रवालसामाचार्यनुष्ठानादीनि तान्येव कर्मोदयादवष्टभ शुभाध्यवसायस्य दुर्गतिमार्गं प्रवृत्तसार्थवाहस्य जंतुर्महाशतनातस्मात्तर्हिर
 सगारवप्रवणस्याश्रवाभवन्ति पापोपादानकारणानि जायन्ते इदमुक्तं भवति यावन्तिकर्म निर्जरायं संयमस्थानानि तद्वन्धनायासंय
 मस्थानान्यपि तावन्त्येवोक्तं च तथा प्रकारायावन्तः संसारावेशहेतवतावं तस्मिन्निर्जरास्थानानि निर्वाणसुखहेतवः । तथा हि रागद्वेषवासिता
 तःकरणस्य विषयसुखोन्मुखस्य दुष्टाशयत्वात्सर्व्वं संसारायपि सुमंदरसवासितास्य दुग्धशर्करादिकटुकत्वापत्तिवदिति सम्यग्दृष्टेस्तु वि
 द्वातसंसारोत्पत्तः त्यक्तविषयाभिलाषस्य सर्व्वमशुचिदुःखकारणमिति च भावयतः संजातसंवेगस्येतरजनसंसारकारणमपि मोक्षायै
 ति भावार्थः पुनरेतदेव गतप्रत्यागतसुखं संप्रतिषेधमाह जेअसवाइत्यादि प्रसज्यप्रतिषेधस्य क्रियाप्रतिषेधपर्ययसानतया परिश्रवा
 इत्यनेन सह संबंधाभावात्पर्युदासोद्यमाश्रवेभ्यो न्येनाश्रवाव्रतविशेषांस्ते पिकर्मोदयादशुभाध्यवसायिनोऽपरिश्रवाः कर्मणः कोङ्कणार्थ
 प्रभृतीनामिवेति तथा परिश्रवाः पापोपादानकारणानि केनचिदुपाधिना प्रवचनोपकारादिना क्रियमाणाः कणवीरलताश्रमकक्ष
 कास्यवानाश्रवाः कर्म बन्धनानि न भवन्ति यदियाश्रवन्तीत्याश्रवाः पचाद्यृएवं परिश्रवन्तीति परिश्रवाश्चतुर्भंगिका तत्र मिथ्यात्वा

विरतिप्रमादकपाचयोगैर्येव कर्मणामाश्रयवाच्यकास्तथापरेषां परिश्रवानिर्जरका एतेचप्रथमभङ्गपतिताः सर्वेपिसंसारिणश्चतुर्गंति
काःसर्वेषांप्रतिक्षणसुभयसङ्गावात्तथाये आश्रवास्तेअपरिश्रवाइति शून्योयं द्वितीयभंगकोवन्धस्ययाटाविना भावित्वात् एवंयेअना
श्रवास्तेपरिश्रवा एतेचायोगिकेवलिनस्तृतीयभङ्गपतिताश्चतुर्थ भङ्गपतितास्तुसिद्धास्तेषामनाश्रवत्वादपरिश्रवत्वाच्चेत्यत्र चाद्यन्तभङ्गकौ
सूत्रोपात्तौ तदुपादानेचमध्योपादानस्यावश्यं भावान्मध्यभङ्गकद्वयग्रहणं द्रष्टव्यमिति यद्येवंततः किमित्याह एएपएइत्यादि एतान्यनन्तरो
क्तानिपद्यते गम्यतेयेभ्योयंस्तानितद्यथा यश्चाश्रवाइत्यादीनि परस्यचार्वावगत्यर्थं शब्दप्रयोगादेतत्पदवाच्यानर्थोच सम्यक्प्रविपर्याये
नबुध्यमानस्तथालोकं जन्तुगणमाश्रवद्वारायातेन कर्मणावध्यमानं तपश्चरणादिनाच सुच्यमानमाश्रयातीर्थंकरप्रणीतागमानुसारे
णाभिसमेत्याभिसुख्येनसम्यक्परिच्छिद्यच शब्दोभिन्नक्रमः पृथक्प्रवेदितंवाभिसमेत्यप्यग्राश्रवोपादानं निर्जरोपादानं चेत्येतच्चज्ञा
त्वाकोनामधर्मचरणं प्रतिनोद्यच्छेदिति कथंप्रवेदितमितिचेत्तदुच्यते आश्रवस्तावत्ज्ञानप्रत्यनीकतया ज्ञाननिष्कवेन ज्ञानान्तराये
नज्ञानग्रहेपेणज्ञानाद्याशतनयाज्ञानविसंवादेन ज्ञानावरणीयं कर्मवध्यते एवंदर्शनप्रत्यनीकतयाचदर्शनविसंवादेन दर्शनावरणीयं
कर्मवध्यतेतथाप्राणिनामनुकम्पनया भूतानुकम्पनया जीवानुकम्पनतया सत्त्वानुकम्पत्वेन वृद्धनांप्राणिनामदुःखोत्पादनतया अशोच
नतया अजूरणतया अपरितापनतया सातावेदनीयं कर्मवध्यते एतद्विपर्ययाच्चासातावेदनीयमिति तथानन्तानुबंधुत्कटतयातीव्रद
र्शनदर्शनमोहनीयतया प्रवृत्तचारित्रमोहनीयसङ्गावात् मोहनीयंकर्मवध्यते महारंभतयामहापरिग्रहतया पंचेंद्रियवधात् कुणपा
हारेणनरकायुष्कंवध्यते मायावितया अदृष्टत्वादेन कूटतुलाकूटमानव्यवहारान्तिवर्गाद्युवध्यते प्रकृतिविनीततया सानुक्रीयतयाच
माख्यार्थान्मानुपायुष्कसरागसंयमेन देशविरत्यागालतपसा अकामनिर्जरा देवायुष्कमिति कायज्जुतया भावज्जुतया अविशंवादन
योगेनशुभनामवध्यते विपर्ययाच्चविपर्ययइति जातिकुलबलरूपतपःश्रुतलाभैश्वर्यमदाभावादुच्चैर्गीतं जात्यादिमदात्परिवादाच्च
नीचैर्गीतं दानलाभभोगोपभोगवीर्यान्तरायविषातादन्तराविकं कर्मवध्यते एतेह्याश्रवाः साप्रतंपरिश्रवाः प्रतिपाद्यन्तेअनश्रवा
दिसवाह्याभ्यन्तरंतपइत्यादि एवमातचनिर्जरकाः समेदाजन्तवोवाच्याः सर्वेपिचजीवादयः पदार्थामोक्षावसानावाच्या एतानिचप
दानिसंबुध्यमानैस्तीर्थकरणधरैर्लोकमभिसमेत्य पृथक्पृथक्प्रवेदितमन्योपि तदाज्ञानुसारी चतुर्दशपूर्वविदादिः सत्वहितायपरेभ्य
आवेदयतीत्ये तद्दर्शयितुमाह आषाड्दशाणीत्यादि ज्ञानंसकलपदार्थाविर्भावकं विद्यते यस्यासौज्ञानीस आख्यात्याचष्टे इहेतिप्रवच
नेकेषांमानवानांसर्वसंवरचारित्राहंत्वात्तेषामथवोपलक्षणं चैतद्देवांतत्वापि केवल्यादिव्युदासायविशेषणमाह संसारइत्यादिसंसारं
चतुर्गतिलक्षणंप्रतिपन्नाः संसारप्रतिपन्नास्तत्वापि येषमंभोश्यंते गृहीयं तेचमुनिसुव्रतस्वामिषोटकट्टांतेन तेषामेवाख्यातीत्ये
तद्दर्शयतिसंबुध्यमानानायथोपदिष्टं धर्मसम्यगवबुध्यमानानांछद्मस्येनत्वज्ञातबुद्धिमानेतरविशेषेणयादृग्भूतानांकथयितव्यं तानसूत्रेणै
वदर्शयतिविज्ञानप्राप्तानांचिताहितप्राप्तिपरिहाराध्यवसायोविज्ञानंतत्प्राप्ताविज्ञानप्राप्ताःसमस्तपर्याप्तिभिःपर्याप्ताःसंज्ञिनइत्यर्थःनागा
ज्जुनीयास्तुपठन्ति आषाड्धम्मंखलुसेजीवाणं तंजहा संसारपडिवखाणं मणुस्सभवत्थाणं आरंभविणएणं दुक्खइहसहेसगाणंधम्म
अवणगावेसयाणं सुखूसमाणाणं पडिपुच्छमाणाणंविणाणपत्ताणं एतच्चप्रायोगतार्थमेव नवरसारंभविनयिनामित्यारंभविनयचारं
भाभावःसविद्यतेयेपामिति मत्वर्थीयस्तेपामिति यथाचज्ञानीधर्ममाचष्टेतयादर्शयति अष्टाविदइत्यादि विज्ञानंप्राप्ताधर्मंकथ्यमानं
कुतश्चिन्निमित्तादातीत्यपि संतश्चिलातपुत्रादयइत्यादयवा प्रमत्ताविषयाभिज्जादिना शालिभद्रादयइव तयाविधकर्मक्षयोपशमाप
त्तेर्वधामप्रतिपद्यन्ते तथाचष्टेयद्विवात्तीदुःखिनःप्रमत्ताः सुखिनस्तेपि प्रतिपद्यन्तोधर्मं किंपुनरपरे अवयवार्त्तरागहेपोटदेनप्रमत्ता
विषयैस्तेअतीर्थिका गृहस्थावासंसारकांतारं विन्यतःकथंभवतां विज्ञातज्ञेयानां करुणास्पदानां रागहेपविषयाभिलाषोत्सृजनादन
प्रभवन्ति एतच्चान्यथामासंस्याइति दर्शयितुमाह अष्टासव्यंइत्यादि इदंयन्मयाकथितं कथ्यमानंच तत्त्वयासत्यं यथातथ्यमित्यर्थःइत्ये
तदंशमीमि यथादुर्लभमवाप्यसम्यक्त्वं चारित्रपरिणामया प्रमादोनकार्यः स्यात्किमालंघ्यप्रमादोनकार्यसदाहयाणागमोइत्यादिन

ह्यनागमोन्मत्त्योर्मुखस्य कस्यचिदपिसंसारोदरवर्त्ति नोसीत्युक्तं यदतयदीहकश्चिदभसंततमुत्परिभोगकालितः प्रवृत्तशतपरोपिविग
तव्यथमायुरवाप्तवान्नरः नखलुनरः सुरौघसिद्धासुरकिंनरनायकोपियः सोपिकृतांतदंतं लुगाकमण्णमितोमनश्च्यति । तथोपायो
पिच्छत्युमुखप्रतिषेधस्य नकश्चिदसीत्युक्तं च नश्यतिनौतियाति वितनोतिकरोतिरसायन क्रियाचरतिगुरुव्रतानि विवराभ्यपिविशति
विशेषकातरः तपतितपासिखादतिमितानि करोतिचमन्दसाधनं तदपिकृतांतदन्तयंतककचक्रमणैर्विदार्थते येपुनर्दिपयकपायाभिषं
गात्प्रसन्ताधर्मं नायबुध्यते तेकिंभूताभवन्तीत्याह इच्छादित्यादिः इन्द्रियमनोविषयागुह्यत्वा प्रवृत्तिरिच्छेच्छातयाविषयाभिमुखमभि
कर्मवन्धं संसाराभिमुखंवा प्रकर्षेणनीताइच्छाप्रणीता येचैवंभूतास्तेषां कानिकेतायंकस्यासंयमस्य मर्यादासंयमावधिभूतयानिकेत
भूताआत्रयाकानिकेतावं कोवानिकेतोयेपातेवंकानिकेताः पूर्वप्रदस्यदीर्घत्वंयेचैवंभूतास्तेकालगृहीताः कालेनमृत्युनागृहीताःका
लगृहीतापौनःपुण्येरण भाजइत्यर्थः धर्मचरणाववागृहीतोऽभिसंधितः कालोयैस्तेकालगृहीता आहिताग्निदर्शनादार्पत्वा
हानिष्टांतस्यपरनिपातःतथाहिपाथ्यात्येवय सिपस्त्यपरिवाच्यपत्यपरिणय नोदरकालंवाधर्मं करिष्यामइत्येवंगृहीतकालायेचैवंभूता
स्ते निचयेनिविटानिचयेकर्म निचयेतदुपादानेवासायद्वारंभनिचयेनिविटाअभ्युपपन्नायवेच्छाप्रणीतावंकानिकेताःकालगृहीतानिच
येनिविटास्तेतद्वर्माणाःकिमपरंकुर्वन्तीतिदर्शयितुमाहपुढोपुढोइत्यादि ष्यक्पृथगेकेन्द्रियदीन्द्रियादिका जातिमनेकशःप्रकल्पयंतिप्र
कुर्वन्तिपच्यतेचएवमोहेपुणोऽथवास्मिन्निच्छाप्रणीतादिकेच्छयोक्तानुकूलेमोहेकर्म रूपेवामोहेनिमग्नाःपुनःपुनस्तत्कुर्वन्तेयेनतदप्र

णोऽइहमेगेसितत्यं संयवोभवतिअहोववाइ एफसेपडिसंवेदयंतिचिद्वं कूरेहिंकम्मेहिं चिद्वं प
रिविचिद्वतिअचिद्वं कूरेहिं कम्मेहिंणोचिद्वंपरिविचिद्वति एगेवदंति अद्ववाविणाणी णाणोवयंति
अद्ववाविणेआवंतीकेआवंतीलोयंसिसमणायमाहणायपुढोविवादंवदंति सेदिद्वं चणेसुयं चणेमयं च
णेविणायं चणेउड्डं अहंतिरियंदिसासुसव्वतोसुप्पडिलेहियं चणेसव्वेपाणासव्वेभूयासव्वेजीवासव्वेसत्ता

भाषा

वाघेतथा इहामिन् इणेलोकमाहि एकमनुयने मिथ्यात्वादिआश्रयनाकरणधारने तिहांतिहां नरकादिदुर्गतिविषे संस्रवपरिचयव
लीवलीजाइवेज्जइ तिवारतिहांअहोववाइ एककृतांनीचीगतिनरकादि तिहांकपनास्पर्शदुश्चना अनुभवपडिसंवेदेतिककृतांभोगवे
इहेजवलीविशेषकहेछे चिद्वंककृतां अत्यंतकूरकर्मपधवंचादिक तेणेकरी चिद्वंककृता अत्यन्तपणाकाललगीविरूप अवस्थावैतर
णीतरणअसिपतपातथास्त्रीलृच आलिंगनकरे पतकेदनकुंभीपाकादिभोगयतोतमतमादिकस्थानकेरहे अचिद्वंककृतांअत्यर्थकू
रकर्मजेनकरे तेपणाकाललगीअत्यन्तनरकादिदुःखनभोगवे एतावतातिहानरहेइत्यर्थः हिवेइमएहवो वचनकोणकहे तेकहेछे
सूत्रं एगेवदंक०अद्ववाविणाणीक०एकचउदहपूर्वधरादिकवोले अथवातिमज्ञानी केवलीपुणवोले इहेजवचनगतप्रत्यागतसूत्रकहेछे
ज्ञानीकेवलीजिमकहेतिम अथवाएकचउदहपूर्वधरादिकपुणवोले एतलेइमकह्यो श्रुतकेवली अनेकेवली एकपरिवोलेहिवेअनेरा
आगलिइहेजसर्वज्ञनो वचनकही एकवाक्यपणेयाइ एहवोभावदेखाडेछे आवंतीकेयावंतीककृता जेतलाकेइकचमणपापंडीब्राह्मण
हिजादिकतेज्जो २धर्मविरुद्धवादवदे एतलेस्योकह्यो आपआपणेदर्शनने अनुरागिपारकोदर्शनऊयापतां गाहोमाहिविवादकरे
एकदर्शनीइमकहे पञ्चवीसतत्त्वनाज्ञानयकी मोक्षएकवलीइमकहेद्रव्यादिषट् पदार्थज्ञानयकी मोक्षएकइमकहे आत्माइजनयोएक
इमकहे आत्मानेकियानयीइत्यादि धर्मयकी विरुद्धवादवदे तेसूत्रेकरीदेखाडेछे जिनमार्गयकी विपरीतइमकहे सेदिद्वंचणेआग
लिकहीस्ये तेअहं दीठो दिव्यज्ञानेकरी आलोक्यो अथवाअहारे तीर्थंकरिएदीठो अहं गुरुसमीपिसांभल्यो मयंचणेककृताअहारा
गुरुनेतया तेहनाशिष्यने अज्ञानेअभिसतछे विषायंचणे अहंएविशेषेकारी जास्यो अहारेतीर्थंकरिविशेषे जास्योतथाउड्डंऊई

दिशिदेवहेनोचेतिरियंतिरह्नीदिसिद्वस्यप्रोक्तहतांसर्वप्रत्यक्षयनुमानउपमानआगमस्यार्थपत्त्यादिप्रकारेऽस्यपडिलेहियंरुडीपरिआलो
च्योतेस्योसर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्वहणिवादंडादिकेताडिवातया आणावेयव्वातेहनेअभियोगदेईआपणपरिग्रहिकरिवातयाप

दीपिकाटीका

हेकर्मरूपेवामोहेनिमग्नाः पुनःरस्तुत्तुर्वतेयेनतदप्रच्युतौचकिंस्यादित्याहइहमेगेसिंदित्वास्मिंश्चतुर्दशरज्ज्वाळकेलोकेएकेएकेपां
मिथ्यात्वाविरतिप्रमाद कषायवतातततनरकतिर्यग्गत्यादिषु यातनास्थानेषुसंस्तवःपरिचयोभूयोर्गमनाद्भवति ततःकिमित्याह
अहोववाइएन्ति एतेएवऔपपातिकान् नरकादिभवान्स्पर्शान् दुःखानुभवान्प्रतिसंवेदयन्ति अनुभवन्तिचिद्वृक्षुरेचिंकाग्नेचिंतिचिद्वृक्ष
शमत्यर्थंरूरेवधंधादिभिः कर्मभिःक्रियाभिःचिद्वृति भ्रमसत्यर्थमेवविरूपादशावेतणीतरणी अस्मिन्नपत्ताभिषातशाल्मलीहृत्वा
लिंगनादिजनितातमसमादिस्थानेषुपरिविठितियस्तुनात्यर्थंहिंसादिभिःकर्मभिर्वर्ततेसोत्यंतवेदनानिचितेषु नरकेषुनोत्यद्यतेस्या
त्केएवंवदंतीत्यतआह एगेवदंतिअदुवाविनाणीनाणीवयंति अदुवाविणेआवंतीकेयावंती लोणंसिसमणायमाहणाय मुढोविवादंय
दंति सेदिद्वृचणेषुयंचणेमयं चणेषिणायंचणे उड्डंअहंतिरियंदिसासु सव्यतोपडिलेहियंचसव्येपाणासव्येभूया सव्येसत्तासव्येजी
वाहंतव्वाअज्जावेयव्वा परिघेयव्वा उद्वेयव्वापरितावेयव्वा एत्यविजाणहणत्थित्यदोसो एगेवयंतीति एकेचतुर्दशपूर्वविदादयोवदंतिब्रूव
तेअदुवाविनाणी अथवापिज्ञानीवदते ज्ञानंसकलपदार्था विभावकमस्यास्तीतिज्ञानी सचैतद्ब्रवीति यदिवाज्ञानीकेवलीभापतेत्युतकेव
लिनोपितदेवभाषंते यच्चयुतकेवलिनोपिभाषंते निरावरणज्ञानिनोपित देववदंतीत्येतन्नतप्रत्यागत सूत्रेणदर्शयति णाणीवयंतिअदु
वाविणेज्ञानिनःकेवलिनोवहदंतिअथवाप्येकेयुतकेवलिनोवहदंतिदयार्थभाषित्वादेकमेवकेपांसर्वार्थप्रत्यक्षत्वादपरेपांतदुपदेशप्र
वृत्तेःवक्ष्यमाणोपिेकवाक्यतातदाहआवंतीकेयावंतीआवंतीयावंतःके आवंतन्तिकेचनलोकेमनुष्यलोकेअमणापापंडिकाहिजादयःए
थकरविरुद्धोवाहोविवादस्तद्वदंतिएतदुक्तंभवतियावंतःकेचनपरलोकंस्त्रीश्वस्ते आळीयदर्शनासुरागितयापाराज्यं दर्शनमपवदंतोपिव
दंतोपिवदंतेअमणाब्राह्मणावायहिरुद्धवादंबदंतितत् सूत्रेणैवदर्शयतिसेदिद्वृचणेषेत्तितच्छ्रार्थयदहंवक्ष्येतत्तदृष्ट गुणलब्धंदिव्यज्ञाने
नास्माभिरस्माकं संंधिनातीर्थकृताआगमप्रणायकेनश्रुतं वाऽस्माभिरुर्वादिसकाशादास्तथस्माद्गुणित्वैर्वातदंतेपासिभिर्वामतमभिम
तंयुक्तिमुक्तात्वादस्माकमस्मात्तीर्थकराणांवाविन्नायंचमेविज्ञानंतत्वभेदपूर्वायैरस्माभिरस्मात्तीर्थकरेणवास्वतोऽनपरोपदेशदानेनएतच्चोर्द्धा
धस्तिर्यक्षुदगस्वपिदिदुसर्वतःसर्वैःप्रत्यक्षासुमानोपमानागमार्थापत्त्यादिभिःप्रकारैःसुष्टुप्रत्युपेक्षितंचपर्यालोचितंचमनःप्रणिधानादिना
स्माभिरस्मात्तीर्थकरेणवाकितदित्याह सव्येपाणासव्येप्राणाःसर्वे जीवाःसर्वेभूताःसर्वेसत्ताहंतव्याः आत्रापयितव्याःपरिगृहीतव्याःप

शीलंगाचार्यटीका

युतिःस्यात्तदप्रच्युतौचकिंस्यादित्याहइहमेगेसिंदित्वास्मिंश्चतुर्दशरज्ज्वाळकेलोकेएकेपांसिथ्यात्वाविरतिप्रमादकषाययतःतततत
नरकतिर्यग्गत्यादिषुयातनास्थानेषुसंस्तवःपरिचयोभूयोर्गमनाद्भवति ततःकिमित्याहअहोववाइएत्यादितएवमिच्छवाप्रणीतत्वादिन्दि
यवशशास्तद्विगताक्तदुक्कलमाचरंतोनरकादियातना स्थानजातसंस्तवास्तीर्थिकाअथौ हेगिकादिनिर्देयमाचक्षाणाअहोववाइएन्ति
एतेएवऔपपातिकान् नरकादिभवान्स्पर्शान् दुःखानुभवान्प्रतिसंवेदयन्ति अनुभवन्ति तथारिलौकावतिवानुवतेपिवभाटचचारलोचनेयद
तीतं परगान्तितव्रते नहिमीरगतंनिवर्तते समुदयमात्रमिदंकुलेवरं वैशेषिकाअपि सावद्योगारंभिण्णसाधाहितेभाषंते अभिषेचनो
पयासवह्यार्चयदानप्रस्य यत्रादानमोक्षणदिग्गन्तमंतकालनिवना इत्याद्यन्येपि सावद्ययोगारुठायिनो अनदादिशावाप्याः स्यात्
किंसर्वोपीच्छाप्रणीतादियावत्तत तदतत्तुल्यतंसंस्तवोऽय औपपातिकान्स्पर्शान् प्रतिसंवेदयत्वाहोदित्वादिदेवतद्योग्यकर्त्तव्यार्थेदानुभ
वतिनसर्वइतिदर्शयति चिद्वृत्त्यादि चिद्वृत्त्यर्थं क्रूरैर्वधन्यादिभिः कर्मभिःक्रियाभिःचिद्वृत्तिति अयसत्त्वर्धनेनविरूपादशावेत
रणीतरणीअस्मिन्नपत्ताभिषातशाल्मली हृत्वालिंगनादिजनितामनुभवं समतमादिस्थानेषु परिविठितियस्तु नात्यर्थंहिंसा

दिभिः कर्मभिर्वर्तते सोत्यन्तवेदनानि चितेष्वपिनरकेषु नोत्पद्यन्ते स्यात्क एवं वदंतीत्यत आह एगेवयंतीत्यादि एकेचतुर्दशपूर्वविदाद
 योवदंतिब्रुवते अथवापिज्ञानीवदति ज्ञानं सकलपदार्थाविर्भावकमस्यासीति ज्ञानीमचैतद्ब्रवीति यद्यत्ज्ञानीकेवलीभापंतेत्युतके
 बलिनोपितदेवभापंते यच्च्युतकेवलिनोपि भापंतेनिरावरणज्ञानिनोपि तदेववदंतीत्येतन्न प्रत्यागतसृष्टेर्गद्यति गाणीइत्यादि
 ज्ञानिनकेवलिनोयद्वदंत्ययवाप्ये के च्युतकेवलिनोयद्वदंति तद्यथार्थभाषित्वादेकमेवेकेषां सर्वार्थप्रत्यक्षत्वादपरेषां तदुपदेशप्रवृत्तेरिति
 वक्ष्यमाणेष्वेकवाक्यतेतितदाह आवंतीत्यादि आवंतीतिआवंतः केआवंतित्तिवेचनलोके मनुष्यलोकेचमणाः पार्पंडिकाद्विजादयः
 पृथक्पृथक्विरुद्धोवादी विवादस्तु वदंत्येतदुक्तं भावतिआवंतःकेचनपरलोकं श्रीश्वसेआळीयदर्शनानुरागितयापाराक्यदर्शनमपवदं
 तोविवदंतेतत्राहिभागवताब्रुवतो पंचविंशतितत्त्वपरिज्ञानान्मोक्षः सर्वव्याप्यात्मानिक्रियोनिर्गुणश्चेतन्मलक्षणो निर्विघ्नेषां सामान्यतत्त्व
 मिति विघ्नेषिकास्तुभापन्ते द्रव्यादिपदपदार्थं परिज्ञानान्मोक्षः समवायिज्ञानगुणेनेच्छा प्रयत्नहेपादिभिर्युगैर्गुणवानात्मापरस्पर
 निरपेक्षं सामान्यविशेषात्मकतत्त्वमिति शास्त्रास्तुवदन्ति यथापरलोकानुयाय्यात्मानविद्यते निःसामान्यं वस्तुक्षणिकंचेति भीमांम
 कास्तुमोक्षः सर्वज्ञाभावेन व्यवस्थिताइति तथाकेषांचित्पृथिव्यादय एकेन्द्रियाजीवा नभवंत्यपरे यनस्पतीनामप्यचेतनतामाहुः
 तथाहीन्द्रियादीनामपि क्षम्यादीनां जन्तुस्वभावंप्रतिपद्यन्ते सद्भावेवानतद्वधे बंधोत्पन्नताचेति तथाहिंसयोमपि भिन्नवाक्यता
 तदुक्तं प्राणीप्राणिज्ञानं वातकचित्तंच तन्नताचेता प्राणैश्चविप्रयोगः पंचभिरापद्यतेहिंसा इत्येवमादिकौटिलिकपरिभोगाभ्यनुज्ञा
 दिकचविरुद्धोवादः स्वतएवाभ्यूहो यदिवाम्राह्मणात्रमणाधर्मं विरुद्धं वादंयद्वदंति तत्सृष्टेर्गैवदर्थयति सेटिट्टं चण्डइत्यादि यावत्तु
 त्वित्यदोचेत्तिसेत्ति तच्छब्दार्थेवदहंवक्ष्ये तद्वददसुपलब्धं दिव्यज्ञानेनास्माभिरस्माकं वासं वंधिनातीर्यकृता आगमप्रगायकेनच शब्दउक्त
 रापेक्षयासमुच्चयार्थः श्रुतं चास्माभिर्गुर्वोदेः सकाशात् अस्मद्गुरुगण्ये वा तदंतेवासिभिर्वाभिमतं युक्तिवृत्तत्वाद्स्माकमस्मत्तीर्थकरा
 णां वा विज्ञानंच तत्त्वभेदपर्यायैरेस्माभिरस्मत्तीर्थकरेण वास्तोतेन परोपदेशदानेन एतज्जोर्द्धावस्तिर्जुदयस्वपि दिक्षु सर्वतः सर्वैः प्रत्य
 क्षाहुमानोपमानागमार्थाप्रत्यादिभिः प्रकारैः सृष्टुप्रत्युपेक्षितंच पर्यालोचितंच मनः प्रणिधानादिनास्माभिरस्मत्तीर्थकरेण वा किंत
 दित्याह सर्वे प्राणाः सर्वे जीवाः सर्वे भूताः सर्वे सत्त्वाहंतव्या आन्नापयितव्याः परिगृहीतव्याः परितापयितव्या अपद्रावयितव्या अत्रापि

हंतव्या अज्जावेतव्यापरियावेयव्या किला मेव व्यापरिषेतव्या उद्देवव्या एत्थं पि जाण हणत्थित्यदो सो अ
 णारियवयणमेयंततत्थजेते आयरियाते एवं वचासौ सेदुद्धिं च भेदुस्सुयं च भेदुम्मयं च भेदुव्विणायं च भेदु
 अहंत रियं दिसा सुसव्वतो दुप्पडिले हियं च भेजणं तु भेएवमाइकवह एवं भासह एदं प्रसवेह एवं प्रसवेह सव्वे
 पाणा सव्वे भूया सव्वे जीवा सव्वे सत्ता हंतव्या अज्जावेयव्यापरितावेयव्यापरिषेतव्या उद्देवव्या एत्थं पि जाण

भाषा

रिषेतव्या कार्यविषेय्यापरिवातया उपद्रुविवाप्राणयकीचूकविवाएत्थं पिकहतां इहां वन्म चिंतानेविषेजाणोनत्वि त्वदो सो इहां दोशनवीए
 हवोवचनकेइ पापंडी आवाज्जम् किउदे शिकनाजिमण हारतया अनेराइवाह्मणादिकइमकहे जेवन्म नेकाजिप्राणिधानेइणिवेदोपन
 चीएपापानुबंधनाकारणयकी अनार्यकहताहूरकर्म नाकरणहारतेहनोवचनजाणिवोएहवादचननावोलणहारअनार्यजाणिवाहिबेले
 एइयकीविपरीतेनेहनोस्वरूपकहेछे सुवतत्यं तिहां जेअर्यसुमकर्म नाकरणहारतेअनार्यप्रतेइमवोल्याअहोतुह एदुट्टीदोदुट्टांम
 ल्योदुट्टमान्दोदुट्टविषेजेजाण्योऊह नीचोतिरछोसर्वप्रकारेदुट्टआलोच्योतेस्सां जेतुह इमकहोछोसर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्त्वहणि
 वाआन्नापिवापीडविवाउपद्रु विवाइहांसर्वप्रकारेवन्म ने अविइजाणोदोप नयीएअनार्यगोवचनजाणिवोअहं इमआइकुंइमभापुंइ
 मपन्नु इमप्रसुतेसुं सर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्त्वहणिवानहींजाव उपद्रुविवानहींइहापुणधर्मेअर्थिपुणजाणोइ मजरतादोप

दीपिकाटीका

रितापयितव्यामपद्रावयितव्याः एत्यविजाणह अत्रापिधर्मेचिन्तायामपि एवंजानीयाः यथानास्त्यतयागार्थं देवतोपयाचितकतयावामा
णिह्नननादौदोषः पापानुबन्धः एवंयावन्तः केचनपापंडिका औद्देशिकभोजिनोब्राह्मणावा धर्मविरुद्धं परलोकविरुद्धं वा वादंभापंते अयंचजीवोपमर्दकत्वात्पापानुबन्धायनार्थप्रणीतइत्याह अणारियवयणमेयंतत्यजेतेआयरियातेएवंवयासी सेदृष्टं चमेदुमयंचमेदुयिन्नेयंचमेउ
द्धं अहंतिरियंदिसासुखतोदुष्पडिलेहियंचभेजणं तुभेएवमाइक्खहएवंभासहएवंपणवेहएवंपरुवेहसव्वेपाणासव्वेभूयासव्वेसत्तासव्वे
जीवाहंतव्वाअज्जावेयव्वा परितावेयव्वापरिषेतव्वा उद्धवेयव्वाएत्यविजाणहणत्थित्यदोसोअणारियवयणमेयंतिआराद्याताः सर्वहेयधर्मे
भ्यइत्यार्याः तद्विपर्यासादनार्याः क्रूरकर्माणः तेषामाणुपघातकारी दंवचनंयेतुतथाभूतानते किंभूतं प्रज्ञापयन्तीत्याह जत्वतेआयरि
यातेएवंवयासीतत्रेति वाक्योपन्यासेयेते आर्यादेशभापाचारितार्यास्त एवमादिपुयथातद्यदनं तरोक्तं दुर्दं एतत्तद्युष्माभिर्भुंक्तात्तीर्थ
करेणयाएवंयावद्दुःप्रत्युपेक्षितं तदेवदुर्दं टादिकं प्रतिपाद्यतेदुःप्रज्ञापना नुवादद्वारेणत दभ्युपगमेदोपाविःकरणमाह जन्तुंभेएवमा
इक्खहणंवाक्यालंकारोयदेत हृद्यमाणंयूयमेवमा चक्षध्वंइत्यादिवावदता पियागोपहारादौजानीय यूयंयथानास्त्येवातप्राख्युपम
र्दानुष्ठानेदोषः पापानुबन्धइति तदेवंपरवादेदोषाविर्भावनेन धर्मविरुद्धतामाविर्भावयन्ति ययंपुणएवमाइ

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

धर्मचिन्तायामध्येयं जानीयायथानास्त्यतयागार्थं देवतोपयाचितकतयावा प्राणिह्नननादौदोषः पापानुबन्धइति एवंयावन्तः केचन
पापण्डिका औद्देशिकभोजिनो ब्राह्मणावाधर्मविरुद्धं परलोकविरुद्धं वा वादंभापंते अयंचजीवोपमर्दकत्वात् पापानुबन्धीअनार्थप्र
णीतइत्याह अणारियइत्यादि आराद्याताः सर्वहेयधर्मेभ्यइत्यार्यास्तत् विपर्यासादनार्याः क्रूरकर्माणोपां प्राण्युपघातकारीदं
वचनंयेतुतथाभूतानतेकिंभूतं प्रज्ञापयन्तीत्याह तत्वइत्यादि तत्रेतिवाक्योपन्यासार्थे निर्धारणेवायेते आर्यादेशभापाचारितार्यास्तए
वमयादिपुयथातद्यदनन्तरोक्तं दुर्दं एमेतद्दुर्दं टटं दुर्दं चयुष्माभिर्भुंक्तात्तीर्थकरेणया एवंयावद्दुःप्रत्युपेक्षितमिति तदेवंदुर्दं टादिकं प्र
तिपाद्यदुःप्रज्ञापानुवादद्वारेण तदभ्युपगमेदोपाविःकरणमाह जन्ममित्यादि शमितिवाक्यालंकारे यदेतहृद्यमाणं यूयमेवमाचक्ष
मित्यादियवदतापि यागोपहारादौ जानीययूयं यथानास्त्येवात प्राख्युपमर्दानुष्ठानेदोषः पापानुबन्धइति तदेवंपरवादेदोषाविर्भाव

हणत्थित्यदोसोअणारियवयणमेयंवयंपुणएवमाइक्खामोएवंभासामोएवंपरुवेमोएवंपरुवेमोसव्वेपा
णासव्वेभूयासव्वेजोवासव्वेसत्ताणहंतव्वाणअज्जावेतव्वाणपरिषेतव्वाणपरितावेयव्वाणउद्धवेयव्वाएत्य
विजाणहणत्थित्यदोसोआयरियवयणमेयंपुव्वं णिकायसमयंपत्तेयं पुच्छिस्सामोहंभोपावाउयाकिं
भेसायंदुव्वंउयाज्जअसायंसमियापडिवस्सेयाविएवंदूवासव्वेसिंपाणाणंसव्वेसिंभूयाणं सव्वेहिंजीवाणं

भाषा ।

मधीएषनायंनोवचनएहयेकतोऊतेतेपापंडीमोल्याअहोअपोआपणोसज्जइसंसे तुन्नारोतेआर्यवचन कन्हारोचनदंवचनएएयोभापि
वोपेगाटानिरंतर मितज्जस्येतिहेजसहसिस्से परंअथस्यएवचनतिससहरे आपणीप्रयंगमारकीमिन्दा एदुत्तिपिअवचनदीमेदरेव
आर्यजिगपरमतने अनार्थपणोयाइ अनेयुत्तिपुक्तवचनवंधिमाध्यायतालंगारसात् वाक्कीनसकेतेएयोवचनदेपाणेरे सुतंयुव्वंनिपूर्वं
कहतापिहोसमययागमजेजेरना आगमनेविपेकत्तो तेषहिलेनिकायकहतायापो वलीनेएयपी विपरीतनेकरिषे परमतनीयना
र्यताकरिपीहेणेभापि करेणे पत्तेयंकहतांप्रत्येकर पुच्छिभोतेस्योहंभोइति बोलाविनानेअर्थिअरोमपादुको नाभलोचरोदुत्तरसीपि
प्रत्येकरोको तुन्नेसातंकहतांसनने शास्त्रादकारियोवस्तु तेइवखंजिंयायसातं जेमनसाद्यादकारीतेदयत्त एएयेमदिरसी इ'नेहंपम

हंतव्या अज्जा वेयव्वापरिया वेयव्वा किला सेय व्वा परिघेतव्वा उट्ठ वेयव्वा एत्थं पि जाण हणत्थि त्य दो सो अ
णारि य वयण सेयंत त्य जे ते आय रि या ते एवं व चा सी से दुट्ठि च भेदु सु चं च भेदु म्म यं च भेदु वि स्सा यं च भे उट्ठं
अ हं तरि यं दि सा सु स व्व तो दुप्प डि ले हि यं च भे ज खं तु भे ए व मा दू क ख ह एवं भा स ह ए यं प स वे ह एवं प ख वे ह स व्वे
पा णा स ज्जे भू या स ज्जे जी वा स व्वे स त्ता हंतव्या अज्जा वेयव्वा परि ता वेयव्वा परि घेतव्वा उट्ठ वेतव्वा एत्थं पि जा ण ---

रिवेतज्जाकार्यविषेव्यापारिवातयाउपद्रुविवाप्राणयक्रीचृकविवाएलं पिकहतांइहांधम्म चिंतानेविषेजाणीनत्थि त्यदोसोइहांदोएनयीए
हवोवचनकेईपापंडीआधाअम्मि कउइ शिकनाजिमणहारतया अनेराईवाह्म्यादिकइसकहेजेधम्म नेकाजिप्राणियानेहणिवेदोपन
यीएपायानुबंधनाकारणयकीअनार्यकहताहरकम्म नाकरणहारतेहनोवचनजाणियोएहवावचननावोलणहारअनार्यजाणिवाहिवेजे
एइयकीविपसीततेहनोस्वरूपकहेछे सुवतत्य ० तिहांजेआर्यसुभकम्म नाकरणहारतेअनार्यप्रनेइसवोल्याअहोतुहए एदुटदीठोदुटसांभ
त्योदुटमान्योदुटविषेजेजाण्योऊह्व नीचोतिरह्योसर्वप्रकारेदुटआखोच्योतेस्योजेतुह्वे इसकहोछोसर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्त्वहणि
वाआज्ञापिवापीउविवाउपद्रु विवाइहांसर्वप्रकारेवधम्म ने अर्यिइजाणोदोय नयीएअनार्यगोवचनजाणिदोअह्वे इसआइकुंइसभापुंइ
मपन्नपुं इसप्ररूपुतेस्युं सर्वप्राणसर्वभूतसर्वजीवसर्वसत्त्वहणिवानहींजाव उपद्रुविवानकीइहापुणधम्मनेअर्यिपुणजाणोइ मकरतादोय

दीपिकाटीका

रितापयितव्याः अपद्रावयितव्याः एत्यविजाणह अत्रापि धर्मचिन्तायामपि एवं जानीयाः यथानास्त्यत्र यागार्थं देवतोपवाचितकतयावाप्रा
णिह्ननादौ दोषः पापानुबन्धः एवं यावन्तः केचन पापं डिक्ता औद्देशिकभोजिनो ब्राह्मणावा धर्मविरुद्धं परलोकविरुद्धं वा वादं भाषन्ते अयंच जी
वोपमर्दकत्वात् पापानुबन्धः अनार्यप्रणीत इत्याह अणारियवयणमेयं तत्तज्जेते आयरियाते एवं वचासी सेदुष्टं च भेदुम्यं च भेदुविन्ने यंच भेद
दुष्टं अहंतिरियं दिसासुब्बतो दुप्पडिले हियंच भेजयं तु भे एवमादुक्खह एवं भासह एवं पणवेह एवं पणवेहसब्बे पाणासब्बे भूयासब्बे सत्तासब्बे
जीवाहंतव्वा अज्जावेयव्वा परितावेयव्वा परिषेतव्वा उद्वेयव्वा एत्यविजाणहणत्थित्य दोसो अणारियवयणमेयं ति आराद्याताः सर्वहेयधर्मे
भ्यइत्यार्याः तद्विपर्यासादनार्याः कूरकर्माणाः ते पाप्राणुपघातकारी दंवचनं ये तु तथा भूतान ते किंभूतं प्रज्ञापयन्तीत्याह च जत्यते आयरि
याते एवं वचासी तत्रेति वाक्योपन्यासे ये ते आर्यादेशभाषाचारितार्यास्त एवमादिपुर्वथा तद्यदनं तरोक्तं दुष्टं एतत्पुण्याभि र्मुक्तीर्थ
करणे वा एवं यावद्दुःप्रत्युपेक्षितं तदेव दुष्टं एादिकं प्रतिपाद्यते दुःप्रज्ञापना सुवादहारेण तदभ्युपगमे दोषाविःकरणमाह जस्यं तु भे एवमा
दुक्खहणं वाक्यालंकारो यदेत ह्यस्यमाणं यूयमेवमा चक्षुषं इत्यादिव दत्ता पियागोपहारादौ जानीय यूयं यथानास्त्ये वा तत्र प्राख्यु पम
र्दानुष्ठाने दोषः पापानुबन्ध इति तदेव परवादे दोषाविर्भावनेन धर्मविरुद्धतामाविर्भाव्यस्व मतवाद्मार्वाचा विर्भावयन्ति वयं पुण एवमाह

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

धर्मचिन्तायामप्येवं जानीया यथानास्त्यत्र यागार्थं देवतोपवाचितकतयावा प्राणिह्ननादौ दोषः पापानुबन्ध इति एवं यावन्तः केचन
पापखंडका औद्देशिकभोजिनो ब्राह्मणावा धर्मविरुद्धं परलोकविरुद्धं वा वादं भाषन्ते अयंच जीवोपमर्दकत्वात् पापानुबन्धी अनार्यप्र
णीत इत्याह च अणारिय इत्यादि आराद्याताः सर्वहेयधर्मे भ्यइत्यार्यास्तत् विपर्यासादनार्याः कूरकर्माणास्तोपा प्राण्यु पघातकारी दं
वचनं ये तु तथा भूतान ते किंभूतं प्रज्ञापयन्तीत्याह तत्तज्जेत्यादि तत्रेति वाक्योपन्यासार्थे निर्धारणे वा ये ते आर्यादेशभाषाचारितार्यास्त ए
वमवादिपुर्वथा तद्यदनन्तरोक्तं दुष्टं एतेतद्दुष्टं दृष्टं दुष्टं च युष्माभि र्मुक्तीर्थं करणे वा एवं यावद्दुःप्रत्युपेक्षितमिति तदेव दुष्टं एादिकं प्र
तिपाद्य दुःप्रज्ञापानुवादहारेण तदभ्युपगमे दोषाविःकरणमाह जन्ममित्यादि णमिति वाक्यालंकारे यदेत ह्यस्यमाणं यूयमेवमा चक्षु
मित्यादिव दत्तापि यागोपहारादौ जानीय यूयं यथानास्त्ये वा तत्र प्राख्यु पमर्दानुष्ठाने दोषः पापानुबन्ध इति तदेव परवादे दोषाविर्भाव

हणत्थित्य दोसो अणारियवयणमेयं वयं पुण एवमादुक्खामो एवं भासामो एवं पणवेहो एवं पणवेहो सब्बे पा
णासब्बे भूयासब्बे जीवासब्बे सत्ताणहंतव्वाण अज्जावेतव्वाण परिषेतव्वाण परितावेयव्वाण उद्वेयव्वा एत्य
विजाणहणत्थित्य दोसो आयरियवयणमेयं पुवं णिकायसमयं पत्तेयं पुच्छिस्सामो हं भो पावा उया किं
भेसायं दुक्खं उया ज्ज असायं समियापडिवणे यावि एवं वूयासब्बे सिं पाणाणं सब्बे सिं भूयाणं सब्बे सिं जीवाणं

भाषा ।

नथी एष नार्यनो वचन एह वेकल्लो ज्जेते ते पापं डी वोल्या अहो अहो आ पणो सज्जइ संसे तुम्हारे ते आर्य वचन अहो रोचनार्थं वचन एह वो भापि
बोजे गाढानिरंतर मित्तज्जस्येति चेज सद्दिस्ये परं न अस्स एव च न किमसद्दरे आपणी प्रमं सापारकी निन्दा एतुक्कि मिजल वचन दी सेट्टे दिव
आर्यजिम परमतने अनार्दपणो धाइ अने युक्ति युक्त वचनं धिमायां छताल गारभात् चालीन सके ते हवो वचन दे पाउहे स्तवं पुवं निपूर्वं
कहतां पट्टिलो समय यागमजे जे जेना आगमने विपेक्खो ते पट्टिले निकाय कइता घापी वली नेइयकी विपरीत ने करि वे परमतनी चना
वर्तता करि दीइये भावि न्नेहे पत्तेयं कहतां प्रत्ये कर पूच्छि मो ते स्यो हं भो इति बोला विवाने अर्थि अहो प्रवाइको साभलो चग्गे तुम्ह समीपि
प्रश्न करोखो तुम्ह ने कतां कहतां मनने आह्वा दकारियो वस्तु ते दुक्ख किं वा असातं जे मन आह्वा दकारी ते दुक्ख एह वे प्रश्न करो हं ते जे इम

कहेसातं दुःखतोप्रच्य चप्रमाणलोक चागमविरुद्धादिति गिणारणिसमिवा कहेतांसमोवोल्यातेस्यो अहनेअसातातेदुक्खएहवेसमे
मार्गिआव्याजागीतेह प्रतेआर्यवोल्याअहोजिम तुहनेसातातेसुख असातादुःखतिम सर्वप्राणभूतजीवसत्तने सातासुखअसाता

दीपिकाटीका

क्खामोपुनः शब्दः पूर्वस्माद्विशेषमाह वयं पुनर्यथाधर्म विरुद्धवादीनभवति तथाप्रज्ञापयामः सर्वे प्राणानहंतव्यादृत्यादि एव्यविजा
णहअत्तापिअन्मदीये वचनेनास्ति दोषः अत्राप्यधिकारो जानीययंयथातदननादि प्रतिषेधविधौ नास्ति दोषः पापानुबन्धः सावधा
रणयाहाक्यस्यनाख्येवदोषः प्राण्युपधातप्रतिषेधाच्चार्यवचनमेतत् एवमुक्ते सति तेपाण्डिकाऊचुः भवदीयमार्गवचनं अस्मदीयमना
र्यवचनमित्ये तन्निरंतराः सुहृदोप्रत्येक्षति युक्तिविकलत्वात्तदत्ताचार्यवया परमतस्याऽनार्यतास्यात्तथाहिदृश्यवितुः स्ववाग्यंतितावा
दिनोनचलिष्यतीति क्खामोप्रत्येक्षमतप्रच्छनार्थमाह पुब्बनिकायसमयं पत्तेयंरपुच्छिस्सामोहंभोपवाउयाकिंभेसायं दुक्खंउआऊअ
सायंसमिवापडिवन्नेयावि एवंवूयासअसिपाणाणं सअसिंभूयाणंसअसिं जीवाणंसअसिंसत्ताणं अस्मायंसपरिणिव्वाणंसअअदुक्खं
त्तिवेमि सअत्तसवोओउहेसओसअत्तो पुब्बनिकायंतिपूर्वमादावेवसमयमागमं यद्यदीयागमेभिहितं तन्नि काव्यवस्याप्यपुनरादिरु
पापादनेनपरमतानार्यता प्रतिपाद्यादृत्यतस्तदेवपरमतं प्रअयतिवदिवापूर्वंप्रात्रिकान्निकाव्यततः पाण्डिकान्प्रअयितुमाह पत्तेयंर
पुच्छिस्सामोएकं प्रतिप्रत्येक्षंभोः प्रावाडुकाःभवतः प्रअविष्यामि किंभोउय्माकं सातंसनआह्मादकारि दुःखंउताऽसातंसनःप्रतिकूलं
एवंप्रटाः संतोवदिसातमित्येवं वूयुस्ततः प्रत्यक्षागमलोक बाधास्यात् अथाऽसात मित्येवं वूयुस्ततः समियासस्यक्प्रतिपन्नाः तान्प्रवाडु
कान्स्ववाग्यंतितानप्येवं वूयात् अपिसंभावने संभाव्यतेतद्गणनंनकेवलं भवतां दुःखमसातं सर्वेपासपिप्राणिनां दुःखमसातंसनसोन

गिरिंगाचार्यकृतटीका

नेनधर्मविरुद्धतामाविर्भाव्यस्वमतवादमार्या आविर्भावयन्ति वयमित्यादि पुनः शब्दः पूर्वस्माद्विशेषमाह वयंपुनर्यथाधर्मविरुद्धवा
दीनभवति तथाप्रज्ञापयामइति तान्येषपदानि सप्रतिषेधानितुहन्तव्यादीनि यावन्तकेवलमन्यत्वाच्छदीये वचनेनास्ति दोषोऽत्राप्यधि
कारेजानीययं यथातदननादिप्रतिषेधविधौ नास्ति दोषः पापानुबन्धः साधारणत्वाद्वाक्यस्यनाख्येवदोषः प्राण्युपधातप्रतिषेधाच्चार्य
वचनमेतत् एवमुक्ते सति तेपाण्डिकाऊचुः भवदीयमार्गवचनमस्मदीयंत्यनार्यमित्ये तन्निरन्तराः सुहृदः प्रत्येक्षन्ति युक्तिविकलत्वा
त्तदत्ताचार्यवयापरमतस्यानार्यतास्यात्तथाहिदृश्यवितुः स्ववाग्यंतितावादिनोन चलिष्यतीति क्खामोप्रत्येक्षमतप्रच्छनार्थमाह पुब्बमि
त्यादिपूर्वमादावेव समयआगमंयद्यदीयागमेभिहितं तन्निकाव्यवस्याप्यपुनरादिरुपापादनेन परमतानार्यताप्रतिपाद्येत्यतस्तदेव
परमतंप्रअयति वदिवापूर्वं प्रात्रिकान्निकाव्य ततः पाण्डिकान् प्रअयितुमाह पत्तेयमित्यादि एकमेकंप्रतिप्रत्येक्षंभो प्रावाडुकाभव
तः प्रअविष्यामि किंभोउय्माकं सातंसनआह्मादकारि दुःखमसातं सनःप्रतिकूलं एवंप्रटाः संतोवदिसातमित्येवं वूयुस्ततोप्रत्यक्षाग
मलोकबाधास्यात्सातमित्येवं वूयुस्ततः समियासस्यक्प्रतिपन्नाप्रावाडुकान् स्ववाग्यंतितानप्येवं वूयात् अपिसंभावने संभाव्यतेतद्ग
णनंवयानकेवलं भवतां दुःखमसातं सर्वेपासपि प्राणिनां दुःखमसातं सनसोनसिप्रेतसपरिनिर्वाणमनिष्टत्वंमहद्वयं दुःखमित्ये तत्
परिगणय्यासर्वेप्राणिनोनहन्तव्यादृत्यादि वाच्यं बह्व्यधिनचदोषः चस्वदोपमाह तदनार्यवचनंइतिरधिकारसमाप्तौ त्रवीमीतिपूर्व

सअसिंसत्ताणंअसायं अपरिणिव्वाणंसअहभयं दुक्खंतिवेमिउवेहेणं वहियावलोयंससक्खलोयंसिजे
केइविस्सूअणुविइयपा सणिकित्तदंडाजेकेइ सत्तापलियंवयंतिणरे सुयच्चावन्नविदुत्ति अंजुआरंभ
चंदुक्खमिणंतिणच्चा एवमाज्जसम्मत्तदंसिणो तेसव्वेपावादिद्या दुक्खसक्खसत्तापरिणसुदाहरंति
इतिकम्मपरिणायसव्वसो इहअणाकांखीपंडिए अणिहेएगमप्याणं संपेहाएधुणे सरीरंकेसेहअ

भाषा

दुःखमननेचनभिमत अपरिनिर्वाणअनिवृत्तिरूप महाभयदुःखदुःखं जाणीसर्वप्राणहणिवानही इमकहिबुं एणवचनेदोपनयीपरं
जेइमकहेधम्मने अर्थिप्राणिघातिइदोपनयीते अनार्यवचनइमकही परमतनिराकरणकसुं श्रीसुधम्मंस्वामिजंबूप्रतेकहेछे ऊंइम
कऊंजिमश्रीभगवंतसमीपि सांभल्युंइतिसस्यक्ताध्यवने द्वितीयोद्देशकःसमाप्त हिवेतीजोउद्देशकप्रारंभिदेहेवीजेउद्देशकिपरमतनि
राकरिवेसस्यग्मार्गनेयापिवे सम्यक्ककसुं तेहनासहचारीज्ञानअनेचारित ईणेतिऊंनेयोगिनिरवद्यतप विनाकम्मनोच्चयनयाइ
इणिकारणिमस्यकृतपस्वरूपईणेउद्देशकहिचेछे सुत्तंउवेहेजेपूर्वउद्देशकिपापंडि लोककसुं एलोकवहिवा धम्मंयकीवाहिरिजाणीं
तेहनेउवेहकहतांउवेखितेहनो अनुदानअनुमोदिमातेहने अभिगमनपुर्वापासनदान परिचयादिकमकरि जेइमकरेतेकेहवोक्त
हिचेइसुंकेछे तेसर्वमनुष्यलोकनेविपेकेजेई विद्वांसकेतेहयकी अधिकायाइइणिकारणिशियने उपदेशरूपकहेछेजेईलोकमा
हिनिक्खित्तदंडनिचित कहतांआहुं दंडमनोवचनकाय रूपजेणेतेनिक्खित्तदंडा जेएहवातेविद्वांसऊइं एहवोअपुधीयकहतांआ
लोचीनेपास कहतादेणि विवेकलोचनेजोइतेनिक्खित्त दंडकेहा जेकेईसत्त्वप्राणिथा पलियंकहताकम्मतेत्य जेएतावतानिद्वन्द्व
यई अटप्रकारकम्मंखपावेतिहेजविद्वांसइमकर्मनोच्च कुणकरेतेकहेछेनरेसुयज्ञानरकहतां मनुष्यजेहमणीमनुष्यविनाकम्मं चउकरि
वासमर्थनयी तेनरकेहवासुयज्ञानार्चाः अर्चाकहतां इहांशरीरतेजेहनासत् एतलेनिःप्रतिकम्मं शरीरतेवलीकेहवाधम्म विजुत्त
चारितरूपधम्मंनानाण एहमणींअजुकोटिल्यरहितकिसो आलंवीएहवोयाइ तेकहेछेआरंभजंसावद्यु किचानोअनुदानआरंभतेह
यकीऊपनोए दुःखएतावता संसारमाहिप्राणी जेदुःखभोगवेतेआरंभनोफल एहवोजाणीमनुष्य निःप्रतिकम्मं शरीरधम्मंनानाण
अजुसरलएहवायाइ इमकुणकहे इमसस्यक्कनादेवण हारसमस्तदर्शीइमकहे हिवेकेहेकारणिनेइमकहे तेकहेछे सुत्तंतेसब्बजेहम
णीतेसर्वसधलाई प्रावादुकावयार्थनावोलणहार सम्यग्वादीदुःखशारीरिकमानसिकतेदुःखक्के शनोकारण कम्मं तेहनानिपुणएताव
ताकम्मं जयनाउपायना जाणतेपरिज्ञा हेयवस्तुनीपहिलीअपरिज्ञाइं अनर्थनोजाणिवो प्रत्याख्यानपरिज्ञाइतेहनो छांडिवोएहवी
परिज्ञाउदाहरेकहेस्यो जाणीनेइतिपूर्वोक्त प्रकारेवंधोदयादि प्राप्तकम्मंजाणीने सर्वप्रकारेनिपुणपरिज्ञा कहेनेहयकीस्योकरिवोतेक
हेछेइहईणेप्रवचनविपे आपणाकंखीवीतरागउपदेशनो अनुटायीजेएहवोतेपंडिततेकेहवोयाइअणिहे आठकम्मंसोछे पनकरेजेएहवो
तेस्योकरेआपणपोएकलोधनधान्य हिरण्यपुत्रकलत्रशरीरादिकयकी जुओएहवोआलोची धुणेसररीरंशरीरपुणेकहता शरीरनीमम
तानकरेइत्यर्थ एहवोजाणीअहोशियतुं आपणपोकसेहिकहता तपिकरीहाशकरि तथाआपणपो जेरहितपेतिमकरिजिमजराजीर्ण

दीपिकाटीका

भिप्रेतंअपरिनिर्वाणं अपरिनिर्वाणं अनिवृत्तिरूपं मच्छवमित्येतत्परिगणय सर्वप्राणिनोनहंतव्याइत्यादि वाच्यंतद्वघेनचदोप
यसुदोपमाह तदनार्यवचनं इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्ववत् तदेवंसस्यक्त्वाध्यवने द्वितीयोद्देशकः उक्तोद्वितीयोद्देशकः
सांप्रतंतृतीयचारभ्यते अस्यचायनभिसंबंधः इहानंतरोद्देशकेपरमत व्युत्पासेनसस्यक्त्वमविचलं प्रतिपादयतातत्सहचरितं ज्ञानंत
तुफलभूताचविरतिरभिहिता सत्यपिचास्मिंस्तये नपूर्वोपात्तकर्मणो निरवद्यतपोनुदानमंतरेणक्षयोभवतीत्यतस्तदधुना प्रतिपाद्यतेइ
त्यनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देश कस्यादिसूत्रंउवेहेणंवहिताय लोयंससबलोयंसिजेकेइविणू अणिवितियपासनिक्खित्त दंडाजेकेइ
सत्तापलियंययंति नरेसुयज्ञाधम्मविदुत्ति अंजुआरंभजंदुखमिणांतिनञ्जा एवमाञ्जसम्मत्तदंसिणो उवेहेणंतियोयसनतरं प्रतिपादि
तःपापंडिलोकःएनंधर्माहहिर्यवस्थितं उपेक्ष्यतदनुदानं मातुसंस्थाःचगद्धोऽनुक्तं समुच्चयार्थःतदुपदेशं अभिगमनपुर्वापासनदान
संस्तवनादिकं माकथाःयःपापंडिलोकोपेक्ष्यकः सक्रंणुणमवाप्नुयादित्याह सेसबलोयंसियः पापंडिलोकंअनार्यवचनमवगम्यतदुपेक्ष्यं
विधत्तेरसर्वस्मिन्मनुष्य लोकेयेकेचनविद्वांसोभ्योऽग्रणी विदत्तमःस्याल्लोकेकेचनविद्वांसः संतितेभ्योऽधिकःस्यादित्यतयाहयणंभी

इत्तिथेकेचनलोकेनिक्षिप्तदंडाः निश्चयेनक्षिप्तः परित्यक्तःकायमनोवाडमयः प्राण्यपघातकारीदंडो यैस्ते विद्वांसोभवं त्येवएतदनु
विचिंत्यपर्यालोच्यपश्य अवगच्छकेवोपरतदंडा इत्यतश्चाहजेकेइसत्तापलियंति येकेचनअवगतधर्माणः सत्वाःप्राणिनःपलितमिति
कर्मतत्त्वजंति येचोपरतदंडाभूताअष्ट प्रकारंकमेघंति तेविद्वांसःकेपुनः शेषकर्मक्षयंजुर्वंतीत्याह नरेसुयज्ञानगमनुय्यासएवाशेष
कर्मक्षयायालंनान्येतेपिन सर्वेअपितुष्टतार्चा ऋतेचसंस्काराभावादर्चा शरीरंयेपातेमृतार्चानिः प्रतिकर्मशरीरादित्यर्थः किंचधम्मवि
दुत्तिधर्मंश्रुतचारित्वाख्यंविदधं तीतिधर्मविदःइति हेतोर्यतएवधर्मविदोअतएव ऋजुवःकौटिल्यरचिताः किमालंभ्येतद्विधेयमित्याह
आरंभजंजुक्खमिणंति सावद्यं क्रियानुष्ठानमारंभः तस्माज्जातमारंभजंकिंतत् दुःखंइदमिति सकलप्राणिप्रत्यक्षं तथाहिक्खणिनेवावा
णिज्यारंभप्रवृत्तो यच्छारीरमानसंदुःखमनुभवति तद्वाचामगोचरः अतःप्रत्यक्षाभिधायिने दमुक्तमितिइत्येतदनुभवसिद्धं दुःखं चा
त्वात्तार्चाधर्मविदः ऋजवश्चभवतीति एतच्चसमस्तवेदिनोभाषंतेइति दर्शयतिएवमाहुःसमस्तदंसिणो एवंपूर्वोक्तप्रकारेणाहुःरुक्तवतः
कएवमाहुःसमस्तदर्शिनः संस्यक्त्वदर्शिनः समस्तदर्शिनोवा कस्मात्तेजुचुरित्याह तेसव्वेपावादिया दुक्खत्तकुसलापरिसुदाहरंति
इतिकम्मपरिणाय सव्वसोइहआण्णाकंभीपण्डितेअणिहेएगमप्याणं संपेहाएधुणेसरीरंकसेहिअप्याणंजरेहिअप्याणंजहाज्जाइंकहा
इं हव्ववाहोपमत्थति एवंअत्तसमाहिअणिहेविगिंचकोहंअविक्रंममाणेइमंनिरुद्धाउयंसंपेहाएदुक्खं चजाणंअदुवागमेस्मं पुटोफासाइं
चफासएलोगंचफासविफंदमाणंतेसव्वेत्तिवस्मात्तेसर्वेपिसर्वविदः गावादिकाः प्रकर्षेणमर्वाद्यावादितुं शीलंयेपातेप्रावादिनःतएवप्रावादि
काःयथावस्थितार्थस्य प्रतिपादनायवावटूकाःदुक्खस्यशरीरमानसस्यतदुपादानस्यवाकमेणः कुशलानिपुण्यास्तदपनोदोपायवेदिनःसंत
स्तेसर्वेपिज्ञपरिज्ञवाहेयार्थस्य प्रत्याख्यानपरिज्ञासुदाहरंति इतिकम्मपरिणायतिइत्येवं पूर्वोक्तवान्नीत्याकर्मबंधोदयसत्कर्मताविधानतः
परिज्ञायसर्वशःसर्वैःप्रकारैःकुशलाःप्रत्याख्यानपरिज्ञासुदाहरंतिततःकिंकार्यमित्याह इहआण्णाकंभीतिइहास्मिन्प्रवचनेआज्जाभाकां
क्षितुंशीलमस्येत्याज्जाकांची सर्वज्ञोपदेशाशुटायीयश्चैवंभूतः संपंडितोविदितवेद्यःअणिहेस्सिद्धतेस्सिद्धतेऽष्टप्रकारेणकर्मणाइतिस्नेहः
नस्सिहोस्सिहः यश्चैवंभूतः सकिंजुर्वादित्याह एगेमप्याणंतिसोस्सिह आत्मानंएकंधनधान्यं हिरण्यपुत्रकलत्रशरीरादिव्यतिरिक्तं
प्रेक्ष्यपर्यालोच्यधूणेशरीरंधुनीयात् शरीरकंसंभावने सप्तमीसर्वस्वादात्मानंव्यति रिक्तपश्यतः संभाव्यतएवशरीरविधूननमिति किंच
कसेहिअप्याणं परव्यतिरिक्तआत्माशरीरं तत्कटतपच्चरणादिना कथंकरुतथाजरशरीरं कंजरीकरुतपसातथाकुसुध्वंजरजीर्षमि

शीलंगाचार्यकृतटीका

यत्तदेवंप्रावादुकानां स्ववाग्नियंत्रणयानार्थता प्रतिपादितात्रैवरोह गुप्तमंतिणाविदितागमसद्भावेन माध्यस्थ्यमवलंबमानेनतीर्थिकप
रीक्षाहारेण यथानिराकरणंचके तथानिर्मुक्तिकारोगायाभिराचष्टे खुल्लगपायसमासमित्यादि अनयागाधवासंक्षेपतः सर्वकथानक
मावेदितं जुल्लकस्यपादसमासेगोथापादसंक्षेपसमजल्पताधर्मकथां चच्छन्नेनाप्रकटनान्ये लिङ्गिनः प्रावादुकाःपरीक्षितानिरूपिता
रोहगुप्तेनरोहगुप्तनाम्नामन्त्रिणेति गाथासमासाधोभावार्थस्तु कथानकादवसेयस्तच्चेदं चंपायानगर्थ्या सिंहसेनस्य राज्ञोरोहगुप्तो
नामसहास्रंती सचार्हदृश्यनभावितातःकरणो विज्ञातसदसद्वादस्तत्र कदाचिद्राजास्यानस्थो धर्म्मविचारं प्रस्तायति तत्रयथोयस्याभि
मतःसंतंशोभनसुवाच सचत्तणीभावं भजमानोराज्ञोक्तो धर्म्मविचारंप्रतिक्रियामपि नब्रूते भवान्सत्त्वाह किमेभिःपक्षपातवचोभिर्विम
र्शमः स्वतएवधर्म्मं परीक्षामहोतीर्थिका नित्यभिधायराजातुमत्या सकुण्डलंवावदनंभवति अयंगायपादोनगरमध्येआललवेसंपूर्णा
नुगाथाभांडागारितानगर्थ्या चोद्बुधं यथायएनंगायपादं पूरयिष्यति तस्यराजायथेक्षितं दानंदास्यति तद्भक्तश्चभविष्यतीति तत्रंगाथा
पादंसर्वेपि गृहीत्वाप्रावादुकानिर्जग्मुः पुनःसप्तमेक्षिराजाननास्थानस्यसुप्रस्थितास्तवादावेव परिव्राड्ब्रवीति भिक्खुपविष्टेयेत्यादि
सुगमानवरमपरिज्ञानेव्याक्षेपः कारणसुपन्यस्तं नपुनर्वीतरागेनेति पूर्वंगाथा विसंवादादसौतिरस्तृत्यनिर्ज्वरितः पुनस्तापसःपठे
तिफलोदण्डादित्यादि सुगमपूर्ववत् तदनन्तरंशोहोदनिशिष्यकःप्राह क्षामालाविहारेणेत्यादिपूर्ववत् एवमनयादिस्थासर्वेपितीर्थिका

वाच्याच्चाहेतेस्तु पुनर्नकश्चिदागतइति रात्राभाणिमन्त्रिणात्वाहेतुल्लकोष्येवंभतपरिणामइत्येवं संप्रत्यवर्णस्यादित्यतोभिचायेप्रवि
ष्टःप्रत्युपस्थेवत्तुल्लकः समानीतस्तेनापि गाथापादगृहीत्वागाथा भाषेतद्यथा खंतस्मद्व्यादिसुगमा अत्रचात्यादिकमपरिज्ञानकारण
मुपन्यस्तंनपुनर्व्याक्षेप इत्यतागाथा संवादात् चातिदमजितेद्विवत्वाध्यात्मयोधिगतेच कारणाद्राज्ञाधर्मं प्रतिभावोक्तासोभूत् तुल्लके
नचधर्मप्रश्नोत्तरकालं पूर्वगृहीतश्रुत्वांतरकद्वंमगोलकद्वयभित्तौ निक्षिप्यगमनमारेभे पुनर्गच्छन्नाज्ञोक्तः किमिभवाभूधर्मदृष्टोपिन
कथयतिसवाचोवोचत् हेसुगधनतुकथितएवधर्मोभवतः श्रुत्वांतरगोलकद्वष्टातेनेतदेव गाथाद्वयेनाह उल्लोसुक्कोगाहा एवंलगन्तिगा
हाययमत्रभावार्थोयेह्यंग प्रत्यङ्गनिरीक्षणयासङ्गात्कामियनीनां सुखंनपश्यन्ति तदभावेतुपश्यन्ति तेकामगृध्रुतयासा द्राःसार्द्र
त्वाच्च संसारपंकेकर्म कर्दमेवालगन्तियेतुपुनः चात्यादिशुणोपेताः संसारसुखपरासुखाः काष्टसुनयः तेश्रुत्वागोलकसन्निभानक्वचि
ल्लगन्तीति गाथाद्वयार्थः समाप्तश्चायंसम्यक्ताध्ययनद्वितीयोद्देशकः उक्तोद्वितीयोद्देशकः सांप्रतंततीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंध
इहानन्तरोद्देशके परमतव्युदासहारेण सम्यक्त्वमविचलं प्रतिपादयतातत्त्वचरितं ज्ञानंतत्फलभूताच विरतिरभिहितासत्यपि
चास्मिंस्त्वयेन पूर्वापात्तकर्मणोनिरवद्य तपोनुष्ठानमन्तरेण क्षयोभवतीत्यतस्तदधुना प्रतिपाद्यतइत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्यो
द्देशकस्यादिस्त्वत्त्वं चवेहेइत्यादि योयमनन्तरंप्रतिपादितःपापखिलोकोपेनं धर्माद्विहित्वस्थितसुपेक्षस्तदनुष्ठानंमानुसंस्याचशब्दोऽनु
क्तसमुच्चयार्थस्तदुपदेशमभिगमनपर्युपासनदानसंस्तवनादिकंच माकथाइतिचः पापखिलोकोपेक्षकः सकंगुणसवाप्तुयादित्याह खेस
वलोएइत्यादि यःपापखिलोकोमनार्थवचनमवगम्यतदुपेक्षाविधित्ते ससर्वस्मिन्मनुष्यलोके येकेचिद्विद्वांसस्तोभ्योऽग्रणीर्विद्वत्तमइतिस्था
लोकेकेचनविद्वांसःसन्ति येभ्योधिकःस्यादित्यतयाह अणुवीइत्यादि येकेचनलोकेनिक्षिप्त दण्डानिश्चयेनक्षिप्तः परित्यक्तःकावम
नोवांसयःप्राण्युपघातकारीदण्डोयेस्ते विद्वांसोभवत्येव तदनुविचिंत्यपर्यालोच्यपश्चावगच्छकेवोपरतदण्डादित्यतयाह येकेइइत्या
दियेकेचनावगतधर्माणः सत्वाप्राणिनः पलितमितिकर्म तत्त्यजन्ति येवोपरतदण्डाभूत्वाअष्टप्रकारंकर्मघ्नन्ति तेविद्वांसइत्येतदनुविचिं
त्याक्षिनिमीलनेन पर्यालोच्यपश्यविवेकिनासत्यावधारयकेपुनः शेषकर्म क्षयं कुर्वन्तीत्यतयाह नरेइत्यादि नरामनुष्ठासत्त्वाशेषक
र्मक्षयायालंनान्येतेपि नसर्वेपितुष्टतार्चाश्चेतेव संस्काराभावदर्चाशरीरं येषांतेतथानिःप्रतिकर्म शरीरादित्यर्थः यदिवार्चातेजःस
चकोधःसचकषायोपलक्षणार्थस्तथायमर्थो ऋताविनष्टा आर्चाकषायरूपायेषांते ऋतार्चा अकषायिणइतियावत् किंचधर्मं श्रुतचा
रित्वाख्यंविदधतीति धर्मविदइति हेतोर्येतएवधर्मं विदो अतएवर्जवः कोटिल्यरहिताः स्यादेतत्किनालंब्येतद्विधेयमित्याह आरम्भज
इत्यादि सावद्यक्रियानुष्ठानमारम्भस्तस्माज्जातमारम्भजं किन्तदुदुःखंइदमिति सकलप्राणिप्रत्यक्षंतथाहिरूपिसेवावाणिज्याद्वारम्भप्रवृ
त्तौयच्छारीरमानसं दुःखमनुभवति तद्वाचामगोचरइत्यतः प्रत्यक्षाभिधायिनेदनुक्तमिति रूपप्रदर्शनेइत्येतदनुभवसिद्धं दुःखंज्ञात्वा
ऋतार्चाधर्मंविदश्चजवश्चभवन्तीति एतच्चसमस्तवेदिनोभाषन्तइतिदशयति एवंइत्यादि एवंपूर्वोक्तप्रकारेणाज्जवत्तवन्तः कएवमाहुःस
मत्वदर्शिनःसम्यक्त्वदर्शिनः समस्तदर्शिनोवायदुद्देशकादेरारभ्योक्तं तदेवश्चचुरित्यर्थः कस्मात्तेजचुरित्याह तेसत्वेइत्यादिः यस्मात्ते
सर्वेपिसर्वविदः प्रावादिक्काःप्रकर्षेणमर्याद्यावदितुं शीलंयेषांतेप्रावादिनः तएवप्रावादिक्कायथावस्थितार्थस्य प्रतिपादनायवावदूयाहुः
यस्यशारीरमानसलक्षणस्यतदुपादानस्य वाकर्मणः कुशलानिपुणास्तदपनोदोपायवेदिनः संतस्तेसर्वेपि ज्ञपरिज्ञायापरिज्ञायहेया
र्थस्यप्रत्याख्यानपरिज्ञासुदाहरन्तीति रूपप्रदर्शनेइत्येवं पूर्वोक्तयानीत्याकर्म बन्धोदयसत्कर्मताविधानतः परिज्ञायसर्वशःसर्वेप्रका
रेःकुशलाः प्रत्याख्यानपरिज्ञासुदाहरन्ति यद्विबान्लोत्तरप्रकृतिप्रकारेः सर्वेपरिज्ञायेति मूलप्रकारा अष्टौउत्तरप्रकृतिप्रकाराश्च
ष्टपञ्चाशदुत्तरंशतं अथवाप्रकृतिस्थितानुभागप्रदेशप्रकारैर्चदिवोदयप्रकारैर्वंध सत्कर्मताकार्यभूतौ रागाभिवन्धसत्कर्मताकारणौचक
र्मपरिज्ञायेतितेचामी उदयप्रकारास्तद्यथा मूलप्रकृतीना त्रीण्युदयस्यानान्यद्विधं सप्तविधंचतुर्विधमिति तत्ताटापिकर्मप्रकृतीर्थी
गपद्येनवेद्यतोद्विधं तेचकालतोनादिकमपर्यवसितमभ्ययाना भव्यानात्वनादिसपर्यवसितं सादिसपर्यवसितं चेवेति मोहनीवोपय

मेक्षयेवासप्तविधं घातिक्षयेचतुर्विधमिति साप्रतमुत्तरप्रकृतीनामुद्यस्थानान्युच्यन्ते तत्तज्ज्ञानावरणीयांतराययोः पञ्चप्रकारमेकमुद्य-
स्थानंदर्शनावरणीयस्यहेदर्शनचतुष्कस्योदयाच्चत्वार्यन्यतरनिद्रासह पञ्चवेदनीयस्यसामान्येनेकमुद्यस्थानं सातंचेति विरोधाद्यो-
गपद्योदयाभावः मोहनोद्यस्य सामान्येनतवोद्यस्थानानितद्यथादश१० नवत्यष्टौसप्तपट्टं पञ्चचत्वारिंशतिर्द्विंशतिर् एकंचेति१तत्
दशमित्यात्वंअनन्तानुबन्धीकोषः अप्रत्याख्यानःअप्रत्याख्यानवरणःसञ्चलनश्चेत्येते कोषचतुष्टयमेवंमानादि चतुष्टयमपियोज्यमन्य-
तरोवेदः हास्यरतिद्युग्मं अरतिशोकद्युग्मं वाभयं जुगुप्साचेति भयजुगुप्सयोरन्यतराभावेनच हयाभावेत्यष्टौ अनन्तानुबंधाभावेसप्तमि-
थ्यात्वाभावेपट्ट अप्रत्याख्यानोदयाभावे पञ्चप्रत्याख्यानवरणाभावे चत्वारिपरिवर्त्तमानद्युगलाभावे सञ्चलनान्यतरवेदोदयेसतिहेवे-
दाभावेएकमिति आयुषोप्येकमेवोद्यस्थानं चतुर्णामायुषामन्यतरदितिनान्नोद्वाद्गोद्यस्थानानि तद्यथा विंशति२० एकविंशति२१
चतुर्विंशति२४ पञ्चविंशति२५ षड्विंशतिः२६ सप्तविंशतिः२७ अष्टाविंशति२८ एकोनविंशत्२९ त्रिंशत्३० एकत्रिंशत्३१ नवत्यष्टौ
चेति८ तत्तत्संसारस्थानांसयोगिनां जीवानादशाद्यस्थानानि नाम्नोभवन्ति अयोगिनांतुचरमह्यमिति अत्रचद्वादशध्रुवोदयाःकर्म-
प्रकृतयस्तद्यथा तैजसकर्मणशरीरेवर्णं अरसस्पर्शचतुष्टयं अगुरुलघुस्विरं अस्थिरंशुभं अशुभंनिर्माणमिति तत्तद्विंशति२०तीर्थंकर-
केवलिनःसमुद्घात गतस्यकर्मणशरीरयोगिनोभवति तद्यथा मनुष्यगतिः१ पंचेन्द्रियजातिः२ तत्संज्ञादरं४पर्याप्तकं५शुभगं६ आदे-
यं७यशःकीर्त्तिरिति८ ध्रुवोदयसहितविंशतिः२० एकविंशत्यादीनिद्वयस्थानानि एनत्रिंशत्यन्यन्तानि जीवगुणस्थानभेदादनेकमे-
दानिभवन्तिता निचेद्व्यंशगौरवभयात्प्रत्येकं नोच्यन्तइत्यतएकैकभेदावेदनंक्रियते तत्रैकविंशतिगतिः जातिः२ आनुपूर्वी३तत्संवाद-
रं५पर्याप्तापर्याप्तयोरन्यतरत्वं शुभगदुर्भगयोरन्यतरत्वं आदेयानादेययोरन्यतरत्वं यशःकीर्त्तयशः कीर्त्त्योरन्यतरत्वं एतादन्य-
ध्रुवोदयसहिताएकविंशतिः२१ चतुर्विंशतिस्तुतिर्यगतिः१ एकेंद्रियजाति २ औदारिकं३ ऊर्ध्वसंस्थानं४ उपधातं५ प्रत्येकसाधारण-
योरन्यतरत्वं स्यावरं७ सूक्ष्मवादरयोरन्यतरत्वं दुर्भगं८ अनादेयं१० अपर्याप्तकं११ यशःकीर्त्तिरयशः कीर्त्त्योरन्यतरदिति तत्रैवाप-
र्याप्तकापनयने पर्याप्तकापराधातास्या प्रक्षिप्ताभ्यांपञ्चविंशतिः२५ षड्विंशतिस्तु यासौकेवलिनोविंशतिरभिहितसैवौदारिकशरीरां-
गोपागद्वयान्यतरसंस्थानाद्यसंज्ञनोपधात प्रत्येकसहितावेदितव्यामित्रकाययोगे वर्त्तमानस्य२६ सैवतीर्थंकरनामसहिताकेवलिस-
मुद्घातवतोमित्रकाययोगिन एवसप्तविंशतिः २७ सैवप्रशस्तविद्यायोगितिसमन्विताष्टाविंशतिः२८ तत्तत्तीर्थंकरनामापनयनेउच्चवास-
सुखरपराधात प्रक्षेपेसतित्रिंशद्भवति३० तत्तत्स्वरे निकट्टे एकोनत्रिंशत्२९ सैवत्रिंशतीर्थंकरनामसहिता एकत्रिंशत्३१ नवोदयस्तु-
मनुष्यगतिः१ पंचेन्द्रियजातितत्संवादरं पर्याप्तकंशुभगं आदेयंयशः कीर्त्ति तीर्थंकरमिति एताअयोगितीर्थंकरकेवलिनएताएवतीर्थंकर-
रनामरहिता अष्टाविंसतिगोत्रस्यैकमेव सामान्येनोद्यस्थानमुच्चनीचयोरन्यतरत्यौगपद्ये नोदयाभावोविरोधादितितदेवमुद्ययभेदेर-
मेकप्रकारताकर्मणः परिज्ञायप्रत्याख्यानपरिज्ञानुदाहरन्तीति यदिनामकर्मपरिज्ञाउदाहरन्ति ततःकिंकार्यमित्याह इहेत्यादि-
दृष्टास्मिन्प्रवचने आज्ञामाकाक्षितं शीलमस्येत्याज्ञाकांची सर्वज्ञोपदेशानुष्ठायी यच्चैवंभूतः सपरिष्ठतोविदितवेद्यः अस्ते चोभवति-
स्त्रिंशतेस्त्रिंशत्येष्टप्रकारेण कर्मण्येतिस्त्रिंशः नस्त्रिंशोऽस्त्रिंशः यदिवास्त्रिंशतीति स्त्रिंशोरागवान् चोनतथासोस्त्रिंश उपलक्ष्यार्थत्वा-
च्चास्यरागहेपरहितइत्यर्थः अथवानिचयेननिहन्यतइतिनिहतः भावरिपुभिरिन्द्रियकपायकर्मभिर्योन तयासोनिहतइहप्रवचनेआ-
ज्ञाकांचीपंडितोभावरिपुभिरनिहतोनान्यत यथानिहतः सपरमार्थतः कर्मणःपरिज्ञातायच्चैवंभूतः सकिंकुर्यादित्याह एगमप्याण-
मित्यादिसोनिहतोस्त्रिंशोवा आत्मानमेकं धनधान्यहिरण्यपुत्रकलत्रशरीरादि व्यतिरिक्तं प्रेक्ष्यपर्यालोच्यधुनीयाच्छरीरकं सञ्भावना-
यांलिट्सर्वस्वादात्मानं व्यतिरिक्तं पश्यतः संभाव्यतएतच्छरीरविधूननमिति तच्चकुर्वतासंसारस्वभावैकत्वभावनैवं रूपाभावयितव्येति-
संसारएवायमनर्थसारः कःकस्यकोऽतस्वजनः परोवाःसर्वेभ्रमन्तःस्वजनाः परेचभवन्ति भूतानभवन्तित्रयःविचिंत्यनेतद्भवताहमेकोन-
मेस्तिक्वचित्पुरतोनपद्यात् स्वकर्म भिभ्रान्तेरियं ममेवअहं पुरस्तादहमेवपद्यात् सदैकोहंनमेकश्चिन्नाहमन्यस्य कस्यचित्नतरंपश्या-

मियस्याहं नासौ भावीति यो ममतया एकः प्रकुरुते कर्मभुनक्त्ये कश्च तत्फलं जायत्ये को ब्रजत्ये क एको याति भवांतरमित्यादिकिञ्चकसेहि
अप्याणं परव्यतिरिक्त आत्माशरीरं तत्कटपथशरणादिना कथं कुरु यदि वा कपकर्म कर्मणे अलमित्येवं पर्यालोचयच्छत्कोपिततन्नि

प्याणं जहाजुसादकडाह्ववाहोपमत्यति एवं अत्तसमाहि एअणिहे विगिंचकोहं अविक्कं पमाणेइमंणि
रुद्धाउयंसं पेहाए दुक्खं वजाण अदुवागमेसं पुटोफासाइ चफासएलोगं चपासविफं दमाणं जेणिबुडा
पावेहिं कस्मिं हिं अणियाणाते वियाहिं यातं हाति विज्जोणे पडिसं जलज्जासित्तिवेमि आवीलए पवील
एणिप्योलए जहत्ता पुव्वसंजोगं हिच्चाउव समंतं हा अविमणे वीरे सारए समिएसहि ए सदाजए दुरणुच

भाषा

शरीरोप्रतिभासे इहं हृष्टांतकहेछे जिमजीर्ण निस्सारकाटह्ववाह अग्निपमत्यतिकहतां श्रीप्रवालीभस्मकरे एवमत्तसमाहि एअणि
परिआत्मसमाहित ज्ञानदर्शनचारितने उपयोगिउपयुक्तमणिहे कहितास्त्रे हरहितएहवोक्तो तपस्सपग्निइं करीकर्म काटह्वइसो
भावइमजाणीशियनेउपदेशकहेछे विगिंचकोहं कारणिइं प्रकारणि अतिकूरायवसायकोधकहिइते विगिंचकहता छांडिते कोधनोल
णकापिवोजीवकोधनेवसिकाएइइणिकारणि तेहनो निपेधकहेछे कोहवोक्तो कोधकाडि अविक्कं पमाणेकंपरहितत्तमाइं निचलस्यो जाणी
इमकरिवोते कहेछे इमं निरुद्धाउयंसं पुटोफासाइ चफासएलोगं चपासविफं दमाणं जेणिबुडा पावेहिं कस्मिं हिं अणियाणाते
वियाहिं यातं हाति विज्जोणे पडिसं जलज्जासित्तिवेमि आवीलए पवील एणिप्योलए जहत्ता पुव्वसंजोगं हिच्चाउव समंतं हा अविमणे वीरे सारए
समिएसहि ए सदाजए दुरणुच

सरीपोप्रतिभासे इहं हृष्टांतकहेछे जिमजीर्ण निस्सारकाटह्ववाह अग्निपमत्यतिकहतां श्रीप्रवालीभस्मकरे एवमत्तसमाहि एअणि
परिआत्मसमाहित ज्ञानदर्शनचारितने उपयोगिउपयुक्तमणिहे कहितास्त्रे हरहितएहवोक्तो तपस्सपग्निइं करीकर्म काटह्वइसो
भावइमजाणीशियनेउपदेशकहेछे विगिंचकोहं कारणिइं प्रकारणि अतिकूरायवसायकोधकहिइते विगिंचकहता छांडिते कोधनोल
णकापिवोजीवकोधनेवसिकाएइइणिकारणि तेहनो निपेधकहेछे कोहवोक्तो कोधकाडि अविक्कं पमाणेकंपरहितत्तमाइं निचलस्यो जाणी
इमकरिवोते कहेछे इमं निरुद्धाउयंसं पुटोफासाइ चफासएलोगं चपासविफं दमाणं जेणिबुडा पावेहिं कस्मिं हिं अणियाणाते
वियाहिं यातं हाति विज्जोणे पडिसं जलज्जासित्तिवेमि आवीलए पवील एणिप्योलए जहत्ता पुव्वसंजोगं हिच्चाउव समंतं हा अविमणे वीरे सारए
समिएसहि ए सदाजए दुरणुच

सरीपोप्रतिभासे इहं हृष्टांतकहेछे जिमजीर्ण निस्सारकाटह्ववाह अग्निपमत्यतिकहतां श्रीप्रवालीभस्मकरे एवमत्तसमाहि एअणि
परिआत्मसमाहित ज्ञानदर्शनचारितने उपयोगिउपयुक्तमणिहे कहितास्त्रे हरहितएहवोक्तो तपस्सपग्निइं करीकर्म काटह्वइसो
भावइमजाणीशियनेउपदेशकहेछे विगिंचकोहं कारणिइं प्रकारणि अतिकूरायवसायकोधकहिइते विगिंचकहता छांडिते कोधनोल
णकापिवोजीवकोधनेवसिकाएइइणिकारणि तेहनो निपेधकहेछे कोहवोक्तो कोधकाडि अविक्कं पमाणेकंपरहितत्तमाइं निचलस्यो जाणी
इमकरिवोते कहेछे इमं निरुद्धाउयंसं पुटोफासाइ चफासएलोगं चपासविफं दमाणं जेणिबुडा पावेहिं कस्मिं हिं अणियाणाते
वियाहिं यातं हाति विज्जोणे पडिसं जलज्जासित्तिवेमि आवीलए पवील एणिप्योलए जहत्ता पुव्वसंजोगं हिच्चाउव समंतं हा अविमणे वीरे सारए
समिएसहि ए सदाजए दुरणुच

दीपिकाटीका

वप्रतिभासने किमर्थमिति चेदाह जहाजुन्नादिति यथाजीर्णानि निष्काराणिकाटा निहव्यवाहोक्तभुक् प्रमथ्नातिग्रीष्मं भस्मसात्करोति
 दूतिदृष्टांतं प्रदर्शय दार्ष्टान्तिकमाह एवमन्तरोक्तप्रकारेणात्मना समाहितआत्मसमाहितः ज्ञानदर्शनचारित्र्योपयो
 नेन सदोपयुक्तइत्यर्थः अणिहेत्तिअस्नेहाः स्नेहरहितः सन्तपोऽग्निना कर्मकाटं दहतीति भावार्थः अतश्चाऽस्मिन्पदेन रागनिवृत्ति
 विधाय हे पतिवृत्तिं विधित्सुराह विगिंचकोहंकारगेअकारगेवाऽतिहूराध्यवसायः क्रोधस्त्यजतस्य च कार्यकंपनंतत्प्रतिपेक्षं दर्शयति अवि
 कंपमानः किंविगणयेत् कुर्यात् इत्याह इमं निरुद्धाद्यं इमं सन्नुप्यत्वं निरुद्धाद्युक्तं निरुद्धं परिगलितं मायुक्तं संप्रेक्ष्य पर्वालोच्य क्रोधादि
 परित्यागं विदध्यात् दुःखं च जायन्ति क्रोधादिना दंष्ट्रमानस्य यन्मानसंदुःखमुत्पद्यते तज्जानीहितज्जनितकर्मविपाकापादितं वागा
 मिदुःखं संप्रेक्ष्य क्रोधादिकं प्रत्याख्यानपरिचयाजानीहि परित्यजेदित्यर्थः आगामिदुःखस्वरूपमाह पुढोपासाइंचति यद्यक् सप्तमनरक
 पञ्चीसंभवशीतोष्णवेदना कुंभीपाकादियातनास्थानेषु स्पर्शान्दुःखानि च समुच्चयेन केवलं क्रोधाध्मात् स्मिन्नेव दुःखमनुभवती
 आगामीनि पृथक् दुःखानि च स्पृशेत् अनुभवेत् तेन चांति दुःखेन अपरोपिलोको दुःखिन इत्येतदाह लोगंच फास विफंदमाणं न केवलं क्रोधा
 दिविपाकादात्मानं दुःखानि अनुभवति लोकंच गारीरमानस दुःखोपपन्नं निफन्दमानं अस्वतंत्रं इतयेतस्य दुःखप्रतीकारावधावंतं पश्य
 विवेकचक्षुषा अवलोकय वेतु एवं न ते किं भूता भवतीत्याह जेनिबुडापावेहिं कम्मे हिं अणिवाणातेविहिंया तम्हातिविज्जो नोपडिंज
 लिज्जासिन्तिवेमि सम्मत्तस्सत्तईचोउद्देसोसम्मतो येतीर्यं करोपदेयवासितांतः करणाः विपयकपायास्तू पशमानिर्हताः शीतीभूताः
 पापेपुक्कर्मसु अनिदानानिदानरहिता स्ते परमसुखास्यदव्याख्याताः औपयमिकासुखभाक्तेन प्रसिद्धा इत्यर्थः यतएवंततः किमित्याह
 तम्हातिविज्जोन्ति यस्माद्वागहेपाभिभूतो दुःखभाग्भवति तस्मादतिविद्वान् विदितागमसद्भावः सन्नप्रतिसंज्वलेः क्रोधाग्निनामानं नो
 द्वीपयेः कपायोपयमं कुर्वित्यर्थः इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत्सम्यक्ताध्ययने तृतीयोद्देशकप्रदीपिका परिसमाप्ताः उक्तः सृ
 तीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थआरभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः इहानतरोद्देशके निरवद्यं तपोभिहितं तज्जा विकलंसंयममवस्थितस्य भव
 तीत्यतः संयमप्रतिपादना चतुर्थोद्देशकः इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिष्टत्वं आवीलएपवीलएनिपीलएजहितापुब्बसंजोगं हि
 ज्जाउवसमंतम्हाअविमणे वीरेसारएसमि एसहितेसवाजए दुरणुचरोमग्गोवीराणं अनियट्टगामीणं विगिच्चमंससोणियं आवीलएन्ति
 भाईपत्पीडयेत् अविच्छेदेन तपसाशरीरकर्मापीडयेत् एतच्च प्रथमप्रवज्यावसरे तत ऊर्ध्वं अधीतागमः परिणतार्थसद्भावः सन् प्रकर्षेण वि
 छेदतपसापीडयेत् प्रपीडयेत् पुनरध्यापितां तेवासिबर्धः संक्रामितार्थसार शरीरं तित्यजुर्मासार्द्धमासस्य पयादिभिः शरीरं निश्चयेन
 पीडयेन्निपीडयेत् किं क्वचित् कुर्यादित्याह जहिं तत्तिपूर्वः संयोगधनधान्यद्विरण्यपुत्रकलत्रादिकृतस्तत्कृत्वा आवीलयेदित्यादिसंबंधः
 किंच हि ज्जत्तिहित्वागत्वाकिंतं दुपयमं इन्द्रियनो इन्द्रियरूपं प्रतिपद्यापीडयेत् यतः कर्मपीडनार्थमुपयमं प्रतिपत्तिस्तत्प्रतिपत्तौ वा विम
 नस्कता इत्याह तम्हाअविमणेन्ति यस्मात्कर्मक्षयाय असंयमपरित्यागः तत्परित्यागे वावश्यं भावी संयमः तदनचित्तवैमनस्यमितितस्मा
 दविमनाविगतभोगकपायादिष्वरतौ वा मनोयस्य सविमनाः योनतथा सोविमना कोसौ वीरः कर्मविदारणसमर्थः अविमनस्कत्वाच्च यस्यात्त
 दाहसारए सुट्टु आजीवनमर्यादया संयमानुष्ठानेरतः स्वारतः पंचभिः समितिभिः समितः सहहितेन सहितो ज्ञानादि समन्वितो वा सहि
 तः सदा सर्वकालं सकृदपि तभारः सखातयत्ते तयत्त्वान् भवेत् किमर्थमौनः पुण्ये न संयमानुष्ठानं प्रतिपदयेद्यो दीयते दुरणुचरो मग्गोन्ति

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

योजयेदित्यर्थः तवाजरशरीरकंजरी कुरुतपसा तथा कुस्वयाजराजीर्णमिव प्रतिभापते विकृतिपरित्यागहारेणात्मानं निष्कारतामा
 पादयेत्यर्थः किमर्थमित्ये तदिति चेदाह जहाइत्यादियथाजीर्णानि निष्काराणिकाटानि हव्यवाहोक्तभुक् प्रमथ्नातिग्रीष्मं भस्मसात्क
 रोतिदृष्टांतं प्रदर्शय दार्ष्टान्तिकमाह एवमन्तरोक्तदृष्टांतप्रकारेणात्मना समाहित आत्मसमाहितः ज्ञानदर्शनचारि

तोपयोगेन सदेपयुक्त इत्यर्थः आत्मावासमाहितोऽस्येत्यात्मसमाहितः शुभव्यापारवानित्यर्थः आहिताग्न्यादिवर्णनादार्पणत्वाद्वा निष्ठां
 स्यपरनिपातः यदिवाम्राकृतेपूर्वेऽन्तरनिपातो अतः तत्समाहितत्वात्त्यर्थः अस्त्रेहः स्त्रेहरहितः सन् तपोऽग्निना कर्म काटदहतीति भा
 वार्थः एतदेव दृष्टांतदार्ष्टान्तिकगतमर्थं निर्युक्तिकारोगाययोपसंजिह्वुराह जहखलुभुसिरंकटं गाहा गतार्थांश्च तचास्त्रिहपदेन रागनि
 वृत्तिं विधाय हेमं निवृत्तिं विधित्सुराह विगंचकोहं इत्यादि कारणेऽकारणे वातिक्रूराध्यवसायः क्रोधस्त्यजतस्य चकार्यं कं पनंतप्रति
 पेधं दर्शयत्यविकम्पमानः किंविगणय्ये तत्कुर्यादित्याह इमं इत्यादि इमं मनुष्यत्वं निरुद्धायुक्तं निरुद्धं परिगलितमायुक्तं संप्रेक्ष्य पर्या
 खोच्य क्रोधादिपरित्यागं विदध्यात् किञ्च दुःखमित्यादि क्रोधादिना दह्यमानस्य यन्मांसं दुःखमुत्पद्यते तज्जानीहितज्जनितकर्म विपाका
 पादितं चागामिदुःखं संप्रेक्ष्य क्रोधादिकं प्रत्याख्यानपरिज्ञयाजानीहि परित्यजेदित्यर्थः आगामिदुःखस्वरूपमाह पुटो इत्यादि शब्दस्य
 नरकशृङ्खलसंभवशीतोष्णवेदना कुंभीपाकादिघातनास्थानेषु स्पर्शान् दुःखानि च समुच्चयेन केवलं क्रोधात्मातस्तस्मिन्नेव चरणे दुःखम
 नुभवत्यागामी निश्चयगुदुःखानि च स्पृशेत् अनुभवेत्ते चातिदुःखेनापरोपिलोको दुःखित इत्येतदाह लोचं च इत्यादि न केवलं क्रोधादिवि
 पाकादात्मा दुःखान्यनुभवति लोकं च शरीरमानसदुःखोपपन्नं विस्मन्दमानमस्वतंत्रमित्येत् दुःखप्रतीकारावधानं पश्यविवेकचक्षुषा
 अवलोकयत्येवं न ते किंभूता भवन्तीत्यत आह जेनिबुडा इत्यादि ये तीर्थं करोषु देशवासिताः करणाविषयकपायान्युपशमान् विहताः
 शीतीभूताः पापेषु कर्मसु अनिदानानिदानरहितास्तो परमसुखास्पदं तेषां व्याख्याता औपशमिकसु खभाक्तेन प्रसिद्धा इत्यर्थः यत एवं
 ततः किमित्याह तस्मादित्यादि यस्माद्भागवते पाभिभूतो दुःखभागभवति तस्मादिति विद्वान्विदितागमसद्भावः सन्नप्रतिमं चलेः क्रोधाग्नि
 नात्मानं नोदीपयेत् कपायोपशमं कुर्वित्यर्थः इति रधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत् सम्यक्त्वाध्ययने हतीयोद्देशकटीकापरिस
 माप्तः उक्तसृतीयोद्देशकः साप्रतंचतुर्थआरभ्यते अस्य चायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके निरवद्यंतपोभिहितं तच्चाविकलं संत्यज्यमव्यव
 स्थितस्य भवतीत्यतः संयमप्रतिपादनाय चतुर्थोद्देशक इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसृत्तं आवील इत्यादि आडीपदर्थ
 ईपत्पीडयेद्विक्रटेन तपसा शरीरकर्मापीडयेदतश्च प्रथमप्रवृत्तावसरे तत ऊर्ध्वमधीतागमः परिणतार्थसद्भावः सन् प्रकर्षेण विक्रट
 तपसा पीडयेत्प्रपीडयेत् पुनरध्यापितातेवासिवर्गः संक्रामितार्थसारः शरीरं तित्यक्षुर्मासार्द्धमासच्छपणादि भिः शरीरं निश्चयेन पी
 डयेन्निपीडयेत् स्यात्कर्मक्षयायं तपोनुष्ठीयते सच पूजालाभख्यात्यर्थेन तपसानभवति अतो निरर्थक एव शरीरं पीडनोपदेशः इत्य
 तोन्यथा व्याख्यायते कर्मैव कर्मणः शरीरं वा आपीडयेत्प्रपीडयेन्निपीडयेदनापीपदार्थादिका प्रकर्षगतिरवसेयाय दिवा चापीडयेत्कर्मपूर्व
 करणादिकेषु सम्यग्दृष्ट्यादिपुगुणस्थानकेषु ततो पूर्वकरणा निवृत्तिदरयोः प्रपीडयेत्सूक्ष्मसंपरायावस्यायांतु निष्पीडयेदथवा आपीड
 नमुपशमयेत्प्रपीडनं क्षपकश्चेत्यानिष्पीडनन्तु शैलेऽथवास्यायामिति किं कृत्वैतत्कुर्यादित्याह जहिता इत्यादि पूर्वसंयोगः पूर्वसंयो
 गो धनधान्यहिरण्यपुत्रकलत्रादिकृतस्तं त्वायदिवापूर्वसंयोगोऽनादिभवाभ्यासात्तेन संयोगः पूर्वसंयोगस्तं त्यक्त्वा आवीलयेदित्यादिसंय
 मः किञ्च हिञ्चा इत्यादि हिंसावित्यच्चात् पूर्वकाले क्त्वा हिंसा किंतुपशममिन्द्रियनोद्विन्द्रियजवरूपं संयमं वागत्वात्प्रतिपद्यापीडयेदि
 विवर्त्तते इदमुक्तं भवत्यसंयमं त्यक्त्वा संयमप्रतिपद्यत पश्चरणादिनात्मानं कर्म वा पीडयेत्प्रपीडयेन्निपीडयेदिति यतः कर्मपीडनार्थ
 मुपशमप्रतिपत्तिस्तत्प्रतिपत्तौ वा विमनस्कतेत्याह तस्मादित्यादि यस्मात्कर्मक्षयाया संयमपरित्यागस्तत्परित्यागे वा यश्चं भावी संयमस्तत
 च न चित्तवैमनस्य मितितत्त्वादि विमना विगतं भोगकपायादिष्वरतीवा मनोयस्य सविमना योनतथा सोविमना कोसौवीरः कर्म विदारणस
 मर्थः अविमनस्तत्वाच्च यस्यात्तदाह सारये इत्यादि शुद्धा जीवनसमर्थादया संयमानुष्ठानेरतः स्वारतः पञ्चभिः समितिभिः समितः सहचित्तेन
 सहितो ज्ञानादिसमन्वितो वा सहितः सदा सर्वकालं सकृदारोपितसंयमभारः संस्तवयते तयत्तवान् भवेदिति किमर्थं पुनः पौनःपुण्ये न संय
 मानुष्ठानं प्रत्युपदेशो दीयत इत्याह दुरणुचरो इत्यादि दुःखेनानुचरः कोसौमार्गः संयमानुष्ठानविधिः केपावीराणामप्रमत्तयतीना किंभूता
 नामि त्याह च यिद्यद् इत्यादि अनिवर्त्तोऽसौ सततगन्तुं शीलं येपान्तेतु वातेपामिति यया च तन्मार्गानुचरणं कृतमभवति तद्दर्शयति विगंच

रोमगोवीराणं अणियद्वगामोणं विगिंचमंससोणियंसपुरिसेदविण्वीरे आयाणिज्जेविवाहिएजेधु
णेइससुस्रयंवसित्तावंभवेरं सिणेत्तेहिंपलिच्छिणेहिं आयाणसोचंगहिएवाले अब्बोच्छिणवंधणेअ
णभिक्तंसंजोएतमंसिअविजाणओ आणाएलंभोणत्थित्तिवेमिजस्सणत्थिपुरेपच्छा मज्जेतस्सकुतो
सियासेज्जपणाणसंते बुद्धेआरंभोवरए सममेयंतिपासह जेणवंधंवहंधोरं परितावंचदारुणंपरिच्छिं

भाषा

ततेदेह्यकौविगिंचकहता तपासुष्ठानिइंजूदाकारि इमवीरनोमार्गानुचरणयाइ वलीतिहेजनो विशेषकहेछे सूत्रंएसपुरि०जेमां
सशोणितनोवधारणहारनयी तेषुरूपद्विएकहतां सुक्तिगमनयोग्य तेकेहवोवीर कर्म विदारिवासमर्थ एहवोसाधुरितिआयाणिज्जे
आदेयवचनविवाहिएवयाण्यो एहवोकोण जेससुस्रयकहतांशरीरनोपोपियो अथवाकर्मनो उपचयतपश्चरणादिकरीधुणेकयकरेस्यो
करीनेब्रह्मचर्यसंयमतेहनेविपे वसीनेतेआदरीने एतलेअप्रमत्तकह्या हिवेप्रमत्तकहेछे नेतचक्षुप्रसुख इंद्रियतेणेपरिच्छिन्नकहतां
विपर्यग्रहणप्रतिइंरुंधेछते वलीमोहनाउदययकी आयाणसोचंगहिए कहतांआदानकर्मओतइंद्रियनाविषय तेहनेविपेगृह्णतेवा
अज्ञानतेवलीकेहवो अब्बोच्छिन्नवन्धणेवन्धन अष्टप्रकारकर्मते अविच्छिन्नछेद्यानयी जेहनेएतलेकर्मवन्धनेवहजन्मनाशतलगेसंसा
रस्वमणकरे वलीतेअणभिक्तंसंजोए धनधान्यद्विपदचतुष्पदादिसंयोगजेणे छांद्योनयी तेअणभिक्तंसंजोग एहवोछतोमोहरूपि
यातमअन्धकारविपे आत्महितमोक्षनो उपायअजाणतो तेहनेआज्ञातीर्थंकरनो उपदेयतेहनो लंभकहतांप्राप्तिनयी त्रीसुधर्मस्वा
मिकहेछे ऊंइमकऊंवर्त्तमानकालितेहने आज्ञालाभनयी इमकह्युहिवेआगामिये कालिपुणवोधिलाभनही एहवोकहेछे सूत्रं
स्सन० जेहनेपूर्वजन्मवोधिलाभनयी तेहनेपच्छाकहतां आगामियेभविनहीछोइ तेहनेमध्येकहतां जन्मिजिह्वांधकीयाइ एतलेइमव
ह्युंजेअकृतेनास्तितोछते अस्तिदेखाडियेछे जेहनेपूर्वजन्मवोधिलामरुतो तेहनेवर्त्तमानकालिपुणऊइ जेणेसम्यक्पण्यो वलीमि
यात्तउदेजाइ तेहनेपुणअर्हपुज्जलपरवर्त्तकालमाहि अवश्यआवे तिवारतेकेहवोयाइ तेकहेछे सेज्जेहभणी तेषुरूपपन्नामंतेप्र
कटज्ञानवंत तेहभणीबुद्धतत्त्वनोजाणजेहभणी तत्त्वनोजाणतेहभणी आरंभोवरए सावद्यामुष्ठानयकी निवृत्तहिवेशिष्यप्रतेउपदेश
कहेछे एआरंभयकौनिवर्त्तिवो सम्यग्साचोपासहविवेकिकरी जोवोजिण कारणिसावद्यारंभप्रवृत्त पुरुषवन्धनिगडादिकिइंवध
ताडिवोदंडकसादिके धोरौद्रप्राणसंदेहनोकरणहार तथादारुणजेसहीनसकिये एहवोपरितापपामे तेहभणी आरंभनोटालि

दीपिकाटीका

इखेनावुचर्यतेइतिदुरनुचरःकोसौमार्गः संयमानुष्ठानविधिःकेषांवीराणांअप्रमत्तयतीनांकिंभूतानांअनियद्वगामोणंअनियत्तोमोक्षस
त्तगंतुयीलंयेपांतेतयातेपां तथाचतन्मार्गानुचरण कृतंभवतितयादर्शयति विगिंचमंससोणियंति मांसशोणितदर्पकारिविकृतपोनुश
नादिनाविवेचय पृथक्कृतत्त्वांसंविधेहिं एवंवीराणामार्गानुचरण कृतंभवतीति यच्चैवंभूतःसकांशुणमवाप्नु यादित्याइएसपुरिसेदविण्वी
वीरेआयाणिज्जे विवाहिए जेधुणेइससुस्रयंवसित्तावंभवेरं सिनेत्तेहिंपलिच्छिनेहिं आयाणसोचंगहिएवाले अब्बोच्छिन्नवंधणेअण
भिक्तंसंजोएतमंसि अवजाणओआणाएलंभोणत्थित्तिवेमि एसपुरिसेत्तिपमांसशोणित चोरपसेतापुरिशयनात्पुरुषः द्रवसंयमः
सविद्यतेयस्यासौद्रविकः कर्मरिपुविदारणसहिष्णुत्वात् वीरःकिंचआयाणिज्जे सवीराणांमार्गंप्रतिपन्नः मांसशोणितयोरपनेता
सुसुक्ष्णामादानीयोयाह्याः आदेयवचनस्य व्याख्यातःकथंवंभूतइत्याह जेधुणेइससुस्रयंति ब्रह्मचर्यसंयमेमदनपरित्यागेवार्त्तापत्वा
यःससुश्चयंशरीरं कर्मोपचयंवातपश्चरणादि नाधुनाति कथीकरोतिस आदानीयोव्याख्यातः उक्ताअप्रमत्ताअथतद्विधमिणःप्रमत्ताम
भिधित्तराहनेत्तेहिंति नयंतिअर्थदेशंअर्थक्रियासमर्थं अर्थमाविर्भावयंतीति नेताणिचक्षुरादीनिइन्द्रियाणि तैःपरिच्छिन्नैर्यथा

स्वविषयग्रहणं प्रति निरुद्धैः सङ्घिरादानी ओपिभूत्वाऽपि त्वा ब्रह्मचर्ये पुनर्मोहोदयादादाना ओतो गृह्य आदीयते सावद्यानुष्ठानेन स्त्री
क्रियते इत्यादानं कर्म संसारबीजभूतस्य ओतांसि इन्द्रियविषयमिथ्यात्वा विरतिकपाययोगावातेषु गृह्योऽध्युपपन्नः स्यात्कोसौवालोऽ
न्नः रागद्वेषमोहाभिभूतान्तः कारणयथादानोतो गृह्यः सकिंभूतः स्यादित्याह अव्योच्छिन्नं जन्मशतानुवृत्तिबंधनमष्टप्रकारं कर्मयस्य सत
याकिंचक्षणभिकन्त संजोऽनभिकान्तोऽनतिलङ्घितः संयोगो घनधान्यहिरण्य पुत्रकलत्वादिकृतोऽसंयमसंयोगो वा येनासौ अनभिकान्त
संयोगः तस्य चैवंभूतस्येन्द्रियानुकूल्यरूपो मोहात्मकेवा तमसि वर्तमानस्य आत्महितं मोहोपायं वा अविजानतः आणाएलंभोत्तिथा
ज्ञायास्तीर्थकरोपदेशस्य लाभोनास्तीत्येतद् हं ब्रवीमि यदिवोधिः सम्यक्तं अस्ति शब्दश्च कालविषयीतेनायमर्थस्तस्यानभिकान्तसंयो
गस्याज्ञानतमसि वर्तमानस्य बोधिलाभोनासीन्नास्ति नभावीत्ये तदेवाह जस्य न त्विपुरा एषच्छामश्रु वा तस्मात्कुतोऽसि यासेऽप्यन्यायं तेनु
द्वे आरंभो वर एषममेयं विषासेह जेणवंधवंधोरे परितवंचदारुणं परिच्छिंदियवाहिरगंचसोयं निकम्भदंसीद् हमच्चि एहिकम्भाणि
सफलत्तं ददुं ततो निज्जाइवेदवित्जस्य न त्वित्तियस्य कस्यचिदविशेषितस्य कर्मादाना ओतो गृह्यस्य बालस्य अव्यवच्छिन्नबंधनस्या
ऽनभिकान्तसंयोगस्याज्ञान तमसि वर्तमानस्य पुरापूर्वजन्मनि बोधिलाभोनास्ति सम्यक्तं नासीत् पश्चादप्ये ओपि जन्मनि नभाविमथ्ये
मध्यजन्मनितस्य कुतः स्यादेतदुक्तं भवति यस्यैवं पूर्वबोधिलाभः संवृत्तो भविष्यति वा तस्यैव वर्तमानकाले भवति येन हि सम्यक्तमासादि
तं पुनर्मिथ्यात्वोदयात्तत्प्रच्यवते तस्यापार्द्धपुत्रलपरावर्त्तनापिकालेनावस्यं तत्सङ्गावात् किंचसेऽर्थस्य आदये प्रकटं ज्ञानं जीवारदिपरिच्छेत्
तद्विद्यते यस्यासौ प्रज्ञावान्यस्मात्प्रज्ञावान् अतएव बुद्धोऽवगततत्वः यतएवंभूतो तएवाह आरंभो वर एषावद्यानुष्ठानमारंभस्तस्मादुपरत आ
रंभो परमणं शोभनमिति दर्शयन्नाह सममेयं तियदिदं सावद्यारंभो परमणं सम्यगेतच्छोभनमेतत् सम्यक्तकार्यत्वात् सम्यक्तमेतदित्येवं
अतएवं गृहीतयूयमिति किमित्यारंभो परमणं सम्यगिति तदेवाह जेणवंधन्ति येन कारणेन सावद्यारंभप्रवृत्तौ बंधनिगडादिभिवंधकसा
दिभिर्वीरं प्राणसंशय रूपं परितपंशरीरं मानसं दारुणमसह्यमवाप्नोति अत आरंभो परमणं सम्यक्भूतं कुर्यात् किं कृत्वेत्याह परिच्छिंदिय
त्तिपरिच्छिंद्य अपनीय किंतच्छोभनं पापोपादानं तच्च वाच्यं धनधान्यहिरण्यपुत्रकलत्वादिरूपं हिंसाद्याश्रवहारात्मकं च शब्दादांतरं च राग

शीलंगाचार्यकृतटीका

इत्यादिमांसशोणितं दर्पकारिविकटतपोनुष्ठानादिनाविवेचय पृथक्कुरुत दृष्ट्वा संविधेहीतियः वत् एवं वीराणां मार्गानुचरणं कृतं भवती
ति भावः यच्चैवंभूतः सकं गुणमवाप्नुयादित्याह एषमांसशोणितयोरपनेता पुरिशयनात् पुरुषः द्रवसंयमः सविद्यते यस्यासौ द्रविकः मत्व
यीयदन् द्रव्यभूतो वा सुक्लिगमनयोग्यत्वात्कर्म रिपुविदारणसहिष्णुत्वात्वीर इति मांसशोणितापचयप्रतिपादनाच्च तदुत्तरेयामपि मेह
आदीनामपचय उक्त एव द्रव्यसङ्गाव भावित्वात्तेषामिति किञ्च आयाणिज्जे इत्यादि सवीराणां मार्गं प्रतिपन्नमांसशोणितयोरपने
तासु सुक्ष्णमादानोयोग्राह्य आदेयवचनस्य व्याख्यात इति कथंचैवंभूत इत्याह जेधुणाइ इत्यादि ब्रह्मचर्ये संयमे मदनपरित्यागेनोपि
त्वायः समुच्छ्रयं शरीरं कर्मोपचयं वा तपश्चरणादिना धुनाति कृशीकरोति सच्चादानीय इति विविधमाख्यातो व्याख्यात इति संबधज्ज्ञा
अप्रमत्तास्तद्विधमिणस्तु प्रमत्तानभिधित्सुराह येत्ते हिं इत्यादि नयंत्यर्थदेशमर्थक्रिया समर्थमर्थमाविर्भावयन्तीति नेत्राणि च
चुरादीनीन्द्रियाणितैः परिच्छिन्नैर्यथास्व विषयग्रहणं प्रति निरुद्धैः सङ्घिरादानीचोपि भूत्वोपित्वा ब्रह्मचर्ये पुनर्मोहोदयादादानोतो
गृह्य आदीयते सावद्यानुष्ठानेन स्त्रीक्रियते इत्यादानं कर्म संसारबीजभूतस्य ओतांसि इन्द्रियविषयमिथ्यात्वा विरति प्रमादकपाययोगाचते
पुनर्गृह्योऽध्युपपन्नः स्यात्कोसौवालोऽन्नः रागद्वेषमोहोहाभिभूतान्तः कारणयथादान ओतो गृह्यः सकिंभूतः स्यादित्याह अव्योच्छिन्नबंधणो
इत्यादि अव्यवच्छिन्नं जन्मशतानुवृत्तिबंधनमष्टप्रकारं कर्म यस्य सतया किञ्चक्षणभिकंत इत्यादि अनभिकान्तोऽनतिलङ्घितः संयोगो घन
धान्यहिरण्यपुत्रकलत्वादि कृतोऽसंयमसंयोगो वा येनासावनभिकान्तसंयोगः तस्य चैवंभूतस्येन्द्रियानुकूल्यरूपे मोहात्मके वा तमसेवर्त्त
मानस्यात्महितं मोहोपायं वा अविजानत आज्ञायास्तीर्थकरोपदेशस्य लाभोनास्तीत्येतद् हं ब्रवीमि तीर्थं करवचनोपलब्धसङ्गाव इति यदि

वाज्ञावोधिसम्यक्त्वमस्ति यद्वाच्यं निपातस्त्रीकालविषयी तेनायमर्थस्यानभिकांतसंयोगस्य भावतमसिर्वर्तमानस्य बोधिलाभोनासी
नास्तिनभावीत्येतदेवाचलक्षणत्वित्युक्त्यादिवस्यकस्यचिद्विशेषितस्य कर्मादानत्रोतोऽहस्यवालस्याव्यवच्छिन्नबंधनस्यानभिकांतसंयोग
स्याज्ञानतनसिर्वर्तमानस्य पुरापूर्वजन्मनिबोधिलभोनास्ति सम्यक्त्वं नासीत्यत्रादौ येषां च जन्मनिनभाविसम्यक्त्वमस्ति नस्य
तः स्यादित्येतदुक्तं भवति यस्यैवं पूर्वबोधिलभः संवृत्तोभविष्यति वा तस्यैव वर्तमानकाले भवति येन हि सम्यक्त्वसाक्षादितं पुनर्सिध्यात्वं
द्वयान्नद्यव्यवने तस्यापार्हपुद्गलावर्तनापि कालेनायस्य तत्त्वज्ञावान्नक्षयं संभवोक्तिप्रच्युतस्य सम्यक्त्वस्य दुनरसंभवएवेति अथवानिह
हेन्द्रियोषादानत्रोतोऽहस्यत्वात्तद्विपर्ययभूतस्य त्वत्किं तांस्तु खम्भारणमकुर्वत आगामिचट्टिव्यांगनाभोगमनभिकांततो वर्तमानस्य
खाभिष्वंगोपि नैव स्यादित्येतद्गर्घितुमाह जन्मनत्वित्युक्त्यादि यस्य भोगविपाकवेदिनः पूर्वभुक्तानुसृतिर्नास्तिनापि पाश्चात्यकालभो
गाभिलापिताविद्यते तस्य व्याधिविचिकित्कारूपान्भोगान्भावयतो मध्ये वर्तमानकाले कुतो भोगेच्छा स्यात् मोहनीयस्योपशमानैव स्या
दित्यर्थः यस्य तु त्रिकालविषयाभोगेच्छानिवृत्ता सकिंभूतः स्यादित्याह सेह इत्यादि ह्येवमादर्धयन्मान्निवृत्त भोगाभिलापस्तस्मा
त्प्रज्ञानवान् प्रकटं ज्ञानं जीवाजीवादिपरिच्छेदतद्विद्यते यस्यासौ प्रज्ञानवान् यत एव प्रज्ञानवान् त एव बुद्धोऽवगततत्त्वः यत एव भूतोऽत
एवाह आरंभोवरण सावद्यानुष्ठानमारंभस्तस्मादुपरत आरंभोपरतः एतच्चारंभोपरमणं शोभनमिति दर्शयन्नाह सममित्यादिवदि
दंसावद्यारम्भोपरमणं सम्यगेतच्छोभनमेतत्सम्यक्त्वकार्यत्वाद्वा सम्यक्त्वमेतदित्येवं पश्यत एव गच्छीतयूयमिति किमित्यारंभोपरम
णं सम्यगिति चेदाह जेग इत्यादि येन कारणेन सावद्यारंभप्रवृत्तौ बंधं निगडादिभिर्बंधं कसादिभिर्धोरं प्राणसंशयरूपं परितोषं गरी
रमानसंदायणमसह्यमवाप्नोत्यत आरम्भोपरमणं सम्यक्भूतं कुर्यात् किं क्वेत्याह पल्लिहिंदि इत्यादि परिच्छिद्यापनीय किंतु श्रोतं पा
पोपादानंतञ्चवाह्यं धनधान्यहिरण्य पुत्रकलत्रादिरूपं हिंसाद्याचवहारात्मकं च यद्वा न्तरं च रागहे पापकर्म विषयपिपासारूपं चेति

दिव्यवाहिरंगचसोयं णिक्रमदंसीदृहमच्चिहं कस्माणि सफलत्तंदृष्टततो णिज्जाइवेदवीजेखलुभो
वौरासमितासहिता सयाजयासंघडंसिणो आउवरयाअहातहालोगं उवेहमाणापाईगंपडीणं
दाहिणंउटीणंइति सच्चंसिपरिविचिहंसु साहिस्सामोणाणंवौराणंसमिताणं सहिताणंसदाजया
णंसंघडंसौणंआउवरयाणं अहातहालोगं ससुप्पेहमाणाणं किमित्थिउवाहीपासगस्स एत्थिवि

भाषा ।

बोसस्यग्वाणिषो तथासोयंकहतां श्रोतपापग्रहणनोकारणं तेपरिच्छिदियच्छांडीने ते श्रोतकेहवोवाहिरंगं वाह्यधनधान्यादिकहिंसा
आश्रयरूपचयद्वयकी अन्तरङ्गरागहे परूप तेच्छांडीनिक्कमदंसी मोक्षगतिनो देखणहारयाह ईणे संसारिमनुष्यविषे जेमोक्षमार्गं
दर्शीतेवाह्यांतरंगश्रोतनो छेदणहारजाणिषो कर्म ज्ञानावरणादिक तेहनोसफलपणो जेहवोकरियेतेहवो भोगविषेफलदेखी
विचारीतिवारपछे वेदनीपरमार्थज्ञातानिज्जाइकहतां आश्रययकीनीकले एतावतापण्डितकर्मा विपाकानिरताजाणी तेकाईकरेजेणे
संसारिभ्रमणनिवर्त्तावेइत्यर्थः हि वेतेहनोफलकहेछे सूतं जेखलुं भोइहवेआमंतणवचनिखलु निचेजेकेइ अतीतअनागतवर्त्त
मानवीरकर्म विदारिवासमर्थसमित ईयादिसमितिइं करी सधितज्ञानादिकिइं सदायतसंयमनेविषेयत्ववन्त संघडंसिणो निरंत
रदेखणहार आलाइउपरतनिवृत्त्यापापकर्मयकी अहातहंकहतां यथास्थितचउदरन्वात्मकलोक अयवाकर्म लोक उवेहमाणाकह
तां देखता तथाप्राचीपूर्वइत्यादि चिह्निदिसिद्ध्यवस्थितरह्याहता सत्यसाश्रोतपसंयमतेहविषे अतीतजालिइंरह्या वर्त्तमानकालि
रहेछे आगामियेकालिरहिये तेअतीतअनागतवर्त्तमानसत्यवन्त एहवानोजेज्ञानअभिप्राय तेअज्ञेयज्ञानेकहिंसो तेतुह्येसांभसो
केहवावीरकर्म विदारिवानमर्थ एहयाजेपूर्वइं वर्णय्या तिहांप्रथमांतपदछे इहांप्रथमजानिवा एतलोविशेषअर्थतिहेज हि वेतेह

नोऽस्योऽभिप्रायतेकहेच्छे एहवानेउपाधिकर्मजनितविशेषे नारकीतिर्ध्वं चमनुष्यदेवता सुखीदुःखीसुभगदुर्भगइत्यादिके किंवानयी
एहवेप्रश्नितत्तरकहेच्छे पासगकहतासम्यग्दर्शी तेहनेउपाधिनयी इमश्रीभगवंतेकह्यु' एहनेअनुसारिद्धं पुणकङ्कुं एश्रीसुधर्म
स्वामिनोवचनजाणिवो इतिसम्यक्त्वाध्ययनेचतुर्थोद्देशकः इतिश्रीमत्पृष्ठतपागच्छेविहितसदाचारयत्नानां परिणतश्रीसाधुरत्नानांशि
व्येणपाशचंद्रेणकते श्रीआचाराङ्गसुखावगोषे चतुर्थं सम्यक्त्वाध्ययनसंपूर्णं द्विवेपांचमोलोकसारनामाध्ययनप्रारंभियेच्छे चउयेअध्यय

दीपिकाटीका

हेप्रात्मकंविषयपिपासारूपंवेति किंचणिकर्मदंशीनिःकान्तःकर्मणोनिःकर्मा मोक्षःसंवरोवातद्रष्टुंशीलमस्येतिनिःकर्मदर्शीइहेतिसंसा
रेमर्त्येपुमध्येयेएवनिर्कर्मदर्शीसएववाह्याभ्यन्तरश्रोतसम्बन्धेत्तास्यात्किमभिसंध्यसवाह्याभ्यन्तरसंयोगस्यहेत्तानिःकर्मदर्शीभवेदित्यवचा
इकम्माणिसफलत्वंतिमिथ्यात्वाविरतिप्रमादकपाययोगैःक्रियंतेवाध्यन्तेइतिकर्मा णिज्ञानावरणीयादीनितेपांसफलत्वंदृष्टाततस्तस्मात्क
र्मणस्तदुपादानादाश्रवाहानिश्चयेनयातिनिर्गच्छतितत्रविधित्तेकोसौवेदवित्वेद्यतेसकलंचराचरमनेनेतिवेदयागमसंवेत्तीतिवेदवित्
सर्वज्ञोपदेशवर्तीत्यर्थःनकेवलममैवायमभिप्रायःकिंतुसर्वेपासेवतीर्थकराणामयमाशय इतिदर्शयितुमाहजेखलुभोवीरासमितासहिता
सयाजयासंघडदंसिणोआउवरयाअहातहंलोगंउवेहमाणोपाईणंपडीणंदाहिणं उदीणंइतिसर्वंसिपरिविचिद्धंसुसाहिस्त्रामोनाणंवी
राणंसमिताणंसहिताणंसदाजयाणंआउवरयाणंअहातहंलोगंससुयेहमाणं किमत्यिउवाहीपासगखनखिवानविज्जइत्तिवेमिसम्मतं
जेखलुवीरत्तिखलुगदोवाक्यालंकारेयेकेचनअतीतानागतवर्त्तमानाभोइत्यामंतणेवीराकर्मविदारणसहिष्णुवःसमिताःसमितिभिःस
हिताज्ञानादिभिःसदायताःसत्यंयत्नेनसंघडदंसिणोनिर्ंतरदर्शनःशुभस्यआत्मोपरतापापकर्मभ्यःअहातहंयथातथावस्थितंलोकंचतु
र्हंशरत्नत्वात्मकंकर्मलोकंचाउपेक्ष्यमाणाःपश्यंतःसर्वासुप्राच्यादिषुदिक्षुव्यवस्थिताइत्येवंप्रकाराःसत्यं ऋतंतपःसंयमोवाततपरिचितस्थिरे
तस्युतवातीतेकालेअनंताअपिसत्ये तस्युः वर्त्तमानेपंचदशसुकर्मभूमिपुसंख्ये वास्तिष्ठंतिअनःगतेअनंताअपिस्यास्यंतितेपांचातीताना
गतवर्त्तमानानांसत्यवतायत्ज्ञानं योभिप्रायस्तदहं कथयिष्यामिभवतांशुगुतव्यूयंकिंभूतानांतेपांवीराणांइत्यादीनिविशेषणानिगताया
निकिंभूतंज्ञानंइतिचेदाह किमत्यिक्तिकिंप्रश्ने अस्तिविद्युतेकोसौउपाधि कर्मजनितंविशेषणं तद्यथानारकस्तिर्यग्योनः सुखीदुःखी
सुभगदुर्भगःपर्याप्तकोऽपर्याप्तकइत्यादिः आहोश्चिन्नविद्युते इतिपरमतमाशंय तेजुःकस्यपश्यसम्यग्वादादिकं 'अर्धपूर्वोपान्तं'पश्य
तीतिपश्यःसएवपश्यकस्तस्य कर्त्तृजनितोपाधिर्नविद्यते इत्येतदनुसारेणाहमपिब्रवीमिनस्व सनीपिकयागतः सूत्रावुगमरादृतौचस
माप्तश्चतुर्थोद्देशकः नयविचाराविचारातिदेशात्प्राप्तंसम्यक्त्वाध्ययनंचतुर्थमिति इतिश्रीपृष्ठतपारगच्छे श्रीजिनसमुद्रसूरिपट्टालं
कारश्रीजिनहंससूरिविरचिताया श्रीआचारांगदीपिकायां श्रीसम्यक्त्वाध्ययनंसमाप्तं उक्तंचतुर्थमध्ययनंसंप्रतंपंचसनारथ्यतेअस्य
चायमभिसंबंधः इहानन्तराध्ययने सम्यक्त्वंप्रतिपादितं तदंतर्गतंचज्ञानंतदुभयस्यचारित्र्य फलत्वान्तस्तेष्ववप्रधानमोक्षागतया
लोकसारत्वान्तप्रतिपादनार्थं मिदमुपकस्यते इत्यनेनसंबंधेनायातस्यास्याध्ययनस्य उद्देशार्थाधिकारोलिख्यतेतत्रप्रथमोद्देशकेप्राणि
नांहंसकोविपवारंभक्तः विषयार्थसेकवरश्चसुनिर्भवंति इत्यधिकारः द्वितीयेतुहिंसादिपापस्या नेभ्योविरतोसुनिर्भव तीत्यधि
कारः २ तृतीयेतुविरतोसुनिनिः परिग्रहोभवतीत्यधिकारः ३ चतुर्थेतुअत्यक्तस्यागीतार्थस्य सूत्रार्थापरिनिष्ठितस्य प्रत्यपायामयं
तीत्यमर्थाधिकारा पंचमेतुहृदोपमेनसाधुनाभाव्यं यथाहिहृदोजलभृतोप्रतिश्रवः प्रशिक्षोभवत्येवंसाधुरपिज्ञानादिष्टतोविद्योतसि
कारहितोभवतीत्यर्थाधिकारः ५ पष्ठेतुउन्मार्गवर्जनाजुष्टिपरित्यागोरागहेपत्यागस्येत्यर्थाधिकारः नामनिष्पन्ने निक्षेपेलोकसारइ

शिलंगाचार्यकृतटीका

किञ्च णिकर्मदंशीइत्यादि निःकान्तकर्मणोनिःकर्मा मोक्षः संवरोवातद्रष्टुंशीलमस्येति निःकर्मदर्शी इहेतिसंसारमर्त्येपुमध्येयएवं
निःकर्मदर्शी सएववाह्याभ्यन्तरश्रोतसम्बन्धेत्तेति स्वात्मिसभिसंध्यसवाह्याभ्यन्तरसंयोगस्य हेत्तानिःकर्मदर्शीभवेदित्यवचाक

स्मादिदृष्ट्यादि मिथ्यात्वाविरतिप्रसादकपाययोगैः कियंतेवधन्तइतिकर्माणि ज्ञानावरणीयादीनि तेषांसफलत्वं दृष्ट्वा सवानिःकर्म द
 र्शविद्विद्वाकर्मणांफलं दृष्ट्वातेपांचफलं ज्ञानावरणीयस्याच्चावृत्तिदर्शनावरणस्य दर्शनाच्छादनं वेदनीयस्य विपाकोदयजनितावेद
 नेत्यादिननुचनसर्वेषांकर्मणां विपाकोदयमिच्छन्तिः प्रदेशानुभवस्यापि सद्भावात्तपसाच चयोपपत्तेः इत्यतःकथं कर्मणांसफलत्वं
 नदोषः नातपुत्कारकात्समभिप्रेतमपितु द्रव्यकार्त्स्न्यं तच्चास्येव तथाहिचक्षुषिप्रतिबन्धव्यक्तिनपाकोदयस्यथाप्यष्टानामपि कर्मणांसा
 मान्येनसोऽस्त्येवेत्यतः कर्मणांसफलत्वमुपलभ्यततस्मात्कर्म णसुदुपादानादायवाहानिश्चयेनयाति निर्वातिनिर्गच्छति तन्निविध
 त्तइतिवावत् कोसौवेदविद्वेद्यते सकलंचराचरानेनेति वेदत्रागमसंवेत्तीति वेदवित्त्वर्चोपदेशवर्तीत्यर्थः नकेवलममैवायमभिप्राय
 सर्वेषामेव तीर्थंकराणामयमाशयइति दर्शयितुमाह जेखलुभोवीराइत्यादि यद्विबोक्तः सम्यग्वादोनिरपद्यं तपश्चारितं चाधुनातत्फ
 लमुच्यते जेखलुइत्यादि खलुशब्दोवाक्यालङ्कारेयेकेचन अतीतानागतवर्त्तमाना भोइत्यामन्तगोवीराः कर्म विदारणसहिष्णुवःसमि
 तासनितिभिः सहिताज्ञानादिभिः सदायतासत्यंयमेन संवडदंसिगोति निरंतरदर्शिनः शुभाशुभस्य आत्मोपरताःपापकर्मभ्योय
 यातयावस्थितं लोकंचतुर्दशरश्मात्मकं कर्म लोकंयोपेक्ष्यमाणाः पश्यन्तःसर्वासुप्राच्यादिषु दिक्षुव्यवस्थिताइत्येवं प्रकाराःसत्यस्यतंतपः
 यमोवातत्परिचितस्वितरेतस्युः स्थितवन्तउपलक्षणार्थत्वात्तत्कालविषयताद्रष्टव्या तत्वातीतेकाले अनन्ताअपिसत्येतस्युर्ध्वर्त्तमानेपञ्च
 दशसुकर्मभूमिषु संख्येयास्तिच्यति अनागतेअनन्ताअपि स्यास्यन्ति तेषांचातीतानागतवर्त्तमानानां सत्यवतांयत्ज्ञानंयोभिप्रायश्च
 दहंकथयिष्यतिभवतां श्दणुतयूयंकिंभूतानां तेषांवीराणामित्यादीनि विशेषणानि गतार्थानि किंभूतं ज्ञानमितिचेदाह किंप्रश्नेअस्ति
 विद्यतेकोसावुपाधिः कर्मजनितंविशेषणं तद्यद्यानारकस्तिर्यग्योनः सुखीदुःखीसुभगोदुर्भगः पर्याप्तकोऽपर्याप्तकइत्यादि आद्योचिन्त्रवि
 द्यतेइति परमतमाशंक्यतज्जुः पश्यकस्यसम्यग्वादादिकर्मधं पूर्वोपात्तंपश्यतीति पश्यसएवपश्यकस्य कर्मजनितोपाधिर्नविद्यते
 इत्येतदनुसारेणाहमपि ब्रवीमि नस्वमनीपिकयेति गतछत्वातुगमसङ्गतौच समाप्तश्चतुर्थोद्देशकोनय विचारातिदेशात्समाप्तंसम्यक्

ज्जइणत्थित्तिवेमिआवंतौ केयावंतौलोगंसिविप्परामुसंतिअट्टाएअणट्टा एवाएतेसुचेवविप्परामुसं
 तिगुरुसेकामातओसेमारस्सअंतोअओमारस्सअंतोअओसेदुरेण्वसेअंतोएवसेदुरेसेपासतिफुसितमि
 वकुसग्गेपणुण्णिवसइयंवा तेरियंएवंवालस्स जौवित्तंमंदस्सअविजाणतो कुराणिकम्माणिवालेपकुव्व
 माणेतेणदुक्खेणमूढे विप्परियासमुवेति मोहेणगम्भंमरणाइएइ एत्थमोहेपुणोऽसंसयंपरिजाणओ

भाषा

निसम्यक्स्वरूपकक्ष्यो तेहमाहिज्ञान तेविह्नंनोफलचारित्तजाणि कारणिएज्ज्ञानदर्शनचारित्तमोक्षना अद्वयकी लोकसारजाणिवा
 एजिह्वांप्ररूपिये तेअध्ययनलोकसारकहिंये तेहनाउद्देशकं तिह्वांपहिलेउद्देशकि प्राणियानोहिंसकविषयारंभक तथाविषयनेअर्थि
 एकाकीचारित्तियोविचरेनहीं एहवोअधिकारहे १ बीजेउद्देशेहिंसादिपापस्थानयकी विरतमुनिज्जइ एहवोअधिकारहे २ तीजेउ
 द्देशकि जेविरततेनिःपरिग्रहज्जइ एहवोअधिकारहे ३चउयेउद्देशेअगीतार्थे अव्यक्तसुत्तार्थना अजाणने अपायजपजे एहवोअधिका
 रहे ४ पंचमेउद्देशकिद्रुहसरीखे चारित्तियेहोइवोजिमद्रुहजलिभक्ष्यो अपरिचरवतो रुडोउद्देशितमसाधुपुणज्ञानादिके भक्ष्योअपरि
 आवीज्जइ एहवोअधिकारहे ५ छट्टेउद्देशेउन्मार्गवर्जन कुहट्टिपरित्यागराग द्वेषपरित्यागकरिवोएहवोअधिकारहे ६हिंसेलोकसाराध्यव
 निपहिलोउद्देशकप्रारंभियेहेसूत्रं आवंतीकहतांजेतलाजीवमनुष्यअथवाअसंयतकेयावन्तीकहतांकेईलोकनेविषे षट्जीवनिकायचारं
 भिप्रवर्त्तताविविध अनेकप्रकारिविषयाभिलापीपण्य परामुसन्ति दंडकसादिताडनेकरीहणे विणासेतेस्ये अर्थितेकहेहे अट्टाएअर्थप्र
 योजनधर्म्य अर्थकामतिज्जं प्रकारितेहनेअर्थि धर्मनिमित्तयौचने काजिष्ठयिवीपाणीविराधे अर्थनिमित्तिकरसणादिकरे कामनि

मिन्तिआहारवस्त्रपात्र आभरणवनितादिपरिग्रहभङ्गी अनेकप्राणिघातकरे इममर्थभङ्गी अथवाअनर्थ मृगयादिव्यसनेकरि जीवोप
घातकरे तेइणिपरिद्धंजीवहणी इहेजळ्जीवनिकायविषे विपरासुसन्तिकहताऊपजे अनेकदुःखभोगवे एहवाकर्मस्ये काजिकरेतेक
हेकेगुरुसेकामातेसुखनेकामशब्दादिकविषयगुरुकहताभारीछांडतांदोहिलातेहभणीजीवघातेप्रवर्त्ते तेहयकीपापनीपुटितेहयीजेया
इतेकहेकेत ओसेतिणिजीवघातयकीतेपुरुषमारकहतामरणतेहविचालेवर्त्ते एतावतामरीजन्मपामेजायोतेमरेजएहभणीमरणांतरा
लिवर्त्ते किंवड्डनासंसारिभमतोजन्ममरणयकीनमं क्राइजहभणीतेमरणविचालितेहभणीतेदूरेकहतामोक्षयकीवेगलोवलीतेकेहवो
इतेकहेकेनेवसेअंतकहतातेपुरुषविषयसुखने अंतिनवर्त्ते एतावताविषयनछांडेतेहभणीनेवसेदूरेतेपुरुषसंसारयकी दूरनहीं एतावता
संसारमाहिभमणकरेअनेजेग्रंथिभेदकरीदुर्लभसम्यक्तापामे तेकेहवोइतेकहेके सेपासतितेमिथ्यात्वपटलरहित सम्यक्ताप्रभाविंसंसार
असारनोजाणइमजेआगलिकहीस्येतेदेखेतेस्योतेकहेके फुसितमिवडाभने अग्रिपाणीनाविंदुनीपरिवालअज्ञाननोजीवितव्यतेकेहवो
मणुन्व कहतांअनेरेअनेरेआवतेउदकनेपरमाणुएप्रैस्रोतथावाचरे प्रैस्रोतोनपतितपद्योदीसेतिमबालनो जीवितव्यएहवोपाणीमा
विंदुनीपरेअस्थिरजाणेवद्यपिजेपंडितके तेहनोपुणजीविनव्यअस्थिरइतथापितेपरमार्थनोजाणतेहभणीअनेकउपाइकरीवणोजीवि
वोवाछेनहींअनेअज्ञानजीवितव्यघणोवांछे तेपरंतघणोनयाइतिणिकारणिवालनोजीवितअस्थिरकह्योतेबालकेहवोमंदकर्त्त व्याकर्त्त
व्यविवेकविकलतथापरमार्थनो अजाणएहवानोजीवितव्यडाहो अस्थिरदेखेतेवालअज्ञानकूरकर्म हिंसादिकपापस्थानकतीवरागिइं
करतोडं तोतेकूरकर्मनेऊपजाय् दुक्खिइं मूढकिंकर्त्त व्यताव्याकुल एहवोइतोविपर्यासविपरीतपणोपामे हिंसादिकदुक्खनोकारण
तिहेजदुक्खउपसमाविवाभणीकरे इमविपर्यासपामेएहवेमोहिइं अज्ञानपणे विपरीताचरिवेगर्भ पामेतिवारपछेजन्मवलीवालकूमार
ग्रीवनादिकवयनाविशेषपामीआऊखानेक्षयिमरणपामेआदिशब्दयकीनरकादिपीडास्थानछहेएथमोहेएहवामोहनेविषेवलीवलीअ
पर्यंतचतुर्गतिकसं सारभमणकरेकिमसंसारमाहिभमियेनहीं तेकहेके संसयपरिजाणओविड्डं भावनेअवलंविवेसंसयकहियेतेइहां

क्षीपिका टीका

त्यथयनस्यनामसांप्रतंस्त्वानुगमेस्त्वमुच्चारयितव्यं तच्चेदं यावंती केयावंती लोयंसि विष्परासु संती अट्टा एअणट्टा एवा एतेसु चेव विष्परा
सु संती गुरुसेकामातओसेमारस्सअंतो जओसेमारस्सअंतो तओसेदूरेनेवसेअं तेनेवसेदूरेसेपासतिफुसितमिवकुसग्गे पणुणं चइतं वातेरियं
एवं बालस्य जीवितं मंदस्स अविजाणतो कूराइं कम्माणिवालेपकुब्बमाणे तेण दुक्खेण मूढे विष्परियासमुवेतिमोहेण गभं मरणाइएइएथमो
हेपुणो २ संसयपरिजाणओ संसारेपरिन्नातेभवति संसयअपरिजाणओ संसारेअपरिजाणओ संसारेअपरिणातेभवति जेकेएसागारियं
जसेव एकट्ट एवमविजाणओ वीयामन्दस्स बालियालहाऊरत्ता पडिलेहाए अगेमेत्ता आणवेज्जअणासवणा एत्तिवेमिआवंतित्ति
यावंतो जीवाममुष्ठा असंयतावास्यः केयावंतत्तिकेचनलोके चतुर्दशरज्वात्मके गृहस्थान्यतीर्थिक लोकेवापट्जीवनिकायाचचारंभ
प्रवृत्ताविविधं अनेकप्रकारं विषयाभिलाषित वापराष्टयं तिउपतापयंति दंडकशताडनादिभिः घातयंतीत्यर्थः किमर्थं पराष्टयतीति दर्श
यतिअट्टाएत्ति अर्थार्थअर्थार्थः अर्थार्हाअर्थःप्रयोजनं धर्मार्थकामरूपं अर्थप्रयोजनमुद्दिश्य प्राणिनोघातयंति तत्र धर्मनिमित्तं योचार्थं
यथिवीकायं समारभते अर्थार्थं कथ्यादिकरोतिका मार्यमाभरणादि एवं शेषेष्वपिकायेषु वाच्यं अनर्थाद्वा प्रयोजनममुद्दिश्यैव तच्छीलतया
मृगयाद्याः प्राण्युपघातकारिणीः क्रियाः कुर्वंति तदेवमर्थादनर्थाद्वा प्राणिनोहत्वा एतेसु चेवन्ति एतेष्वेव पट्जीवनिकाय स्थानेषु विवि
धं अनेकप्रकारं स्तूपपर्याप्तकादि भेदेन तानेकेन्द्रियादीन् प्राणिनस्तदुपघातकारिणः पराष्टयं तितान् प्रपीडयन्त्येव नैकशतपट्तीति किंश
र्थमसौ एवं विधानिकर्माणि कुपतेतदुच्यते गुरुसेकामातस्यापरमार्थविदः कास्यं तेइतिका माः शब्दादयस्ते गुरवो दुस्सजत्वात् कानाहिअ
ल्पसत्त्वैरनवाप्त पुण्योपचयै रक्षयन्ति दुष्कराश्च तस्मादर्थकायेषु प्रवर्त्तन्ते तत्प्रवृत्तौ पापोपवयः पापोपचजाज्ञयत्या ताराज्जतओसेमारस्स
अंतोततः पट्जीवनिकाय परामर्शात् कानगुत्वाद्सौमरण्यमारः आयुवः क्षयस्तस्यातर्त्तं तेहस्तस्य च पुनर्जन्मजन्मनि वाक्यं भावीस्यत्यु

रेवंजन्ममरणात् सार समुद्रेमज्जनोन्मज्जन रूपान्तरमुच्येतततः किमपरमित्याह जन्मोमेमारम्भं तोयतो सौम्यत्वं तोरंतस्ततो सौदुरेपरम
पदोपायात् ज्ञानादित्यात्तत्कार्याहामोक्षात् दूरेपुनः किंभूतोभवतीत्याह नेवसोविषयमुच्येयान्तर्वर्त्ततेतदभिलाषापरित्यागाच्चनेवा
सौदुरेयस्तुभिन्नग्रंथिकोदुरापावाप्त सम्यक्त्वः संसारोरातीयतीरवर्त्ती सक्रिमध्यवसायीस्यादित्याह सेपासतिसोपगतमिथ्यात्वपटलः
सम्यक्त्वप्रभावादवगत संसारासारः पश्यति किंतत्फुसियमिति कुयाग्रेऽप्यकिं दुर्मिवयालस्यापिजीवितमिति संबंधशक्तिं भूतमित्याह प
णुम्तिप्रणुन्नं अनवरताऽपरापरोदकपरमाणुपचयात्प्रणुन्नं प्रेरितं वातेन ईरितं संनिपतितं भाविनिभूतवदुपचारान्निपत देवनिपतितं
दार्ढ्यात् किं दर्शयति एवमितिवयाकुयाग्रे विंदुक्षणं संभावितस्यितिकः एवंवालस्यापिजीवितं अवगततत्त्वोहि स्वयमेवाऽवगच्छति नाथसौत
दभिकांक्षति अतोवालग्रहणंवालोहि अन्नः सचाज्ञानत्वादेवजीवितं वज्रमन्यतेयतएववालोऽतएवमंदः सटसद्विवेकोपटुः यतएवमंदोतएव
परमार्थं न जानाति अतः परमार्थमज्ञान एवंभूतजीवितमिच्छेत्पश्यति परमार्थमज्ञानं च यत् कुर्यात्तदाह कुराद् कम्माद् तिकुराणि निर्देया
निकर्माणि अनुष्ठानानि हिंसावृत्तस्तोयादीनि सकललोकवस्तुवृत्तिकारीणि अष्टादशपाप स्थानानि वालोऽन्नप्रकर्षेण कुर्वाणः तेन क्रूरक
र्मापादितेन दुःखेन खंडः किं कर्त्तव्यताकुलः केन कृतेन ममैतत् दुःखमुपशमंयायात् इति मोहमोहितो विपर्यस सुपेतियदेवप्राप्य पद्मा
तादिदुःखोत्पादने कारणं तदुपशमायतदेवविदधातीति किंचमोहेण गमं मरणाद् एहमोहोऽज्ञानं मोहनीयं वा मिथ्यात्वविषयाभि
क्षापमयं तेन मोहेन मोहितः सन् कर्मवद्भातितेन च गर्भमवाप्नोतिततोपि जन्मपुनर्वालकुमारयौवनादि वयोविशेषाः पुनर्विषयकपाया
दिनाकर्मापचयादायुषः क्षयान्मरणमवाप्नोति आदिग्रहणान्नरकादियातना स्थानमेतीति एवमोहेपुणोर अत्रास्मिन्नंतरोक्तेमोहे
मोहकार्ये गर्भमरणादि केपौ न पुण्येन अनादिकमपर्यंतं चातुर्गति कंसंसारकांतारंपर्यंतं किंच संशयं परिजाणन्मो संशयं अर्थानवगतं
परिजानतो हेयोपादेयप्रवृत्तिः स्यादेतदेव परमार्थत संसारपरिज्ञानमिति तेन संशयं परिजानता संसारश्चतुर्गतिकस्तदुपादानं वा नि

शीलंगाचार्यटीका

त्वाध्ययनं चतुर्थमिति ६२० उक्तं चतुर्थमध्ययनं सांप्रतंपञ्चममारभ्यते अस्वचायमभिसंबधद्धान्तराध्ययने सम्यक्त्वं प्रतिपादितं तदन्तर्ग
तञ्चज्ञानंतदुभयस्य चारित्रफलत्वात्तस्यैव प्रधानमोक्षांगतया लोकसारत्वात्तत्प्रतिपादनार्थमिदमुपक्रम्यतइत्यनेन संबंधेनायातस्या
स्याध्ययनस्योपक्रमादीनि चत्वार्यनुयोगद्वाराणि भवन्ति तत्रोपक्रमेर्वाधिकारो हे घा तत्राप्यध्ययनार्वाधिकारो भिहित उद्देश्यार्वाधिका
रन्तुनिर्बुद्धिकारः प्रतिपादयिपुराह हिंसगगाहापुडवगाहारउगाहा हिनसीति हिंसकभारं भणमारंभो विषयागमारंभोस्येति
विषयारंभकः व्यधिकरणस्यापि गमकत्वात्समासः शूलन्तस्ववायाजकादिर्दग्नात् समासोविषयागमारंभकोविषयारंभकइति हिंस
कविषयारंभकश्चेति विगृह्यसमाहारहं हः प्राकृतत्वात् पुल्लिङ्गात् अयमर्घो हिंसकः प्राणिनां विषयारम्भकश्च विषयार्थं सावयारंभ
प्रवृत्तश्च न मुनिस्त्वाविषयार्थमेकएवचरत्येकचरः सचनमुनिरित्येतदधिकारत्वं प्रथमोद्देशके द्वितीयेतु हिंसादिपापस्थानाभ्यां विर
तो मुनिर्भवतीत्ययमर्वाधिकारः वदनशीलोवादी अविरतस्ववादीपरिग्रहवान् भवतीत्येतच्चात्रोद्देशके प्रतिपादयिष्यतइति तृतीयेत्येव
एवविरतो मुनिरपरिग्रहोभवतीति निर्विन्दकामभोगश्चेत्ययमर्वाधिकारश्चतुर्थेत्येव्यक्तस्यागीतार्थस्य सूत्रार्थापरिनिष्ठितस्य प्रत्ययाया
भवन्तीत्ययमर्वाधिकारः पञ्चमकेतुर्द्वादोपमेन साधुनाभाव्यं यथाहिंसादोजलभृतोऽप्रतिश्रवः प्रशेस्योभवत्येवंसाधुरपि ज्ञानदर्शनचा
रित्वस्तोविश्रोतस्त्तिकारहितइति तथातपःसंयमगुह्ययोनिःदंगताचेत्ययमर्वाधिकारः पटेद्वन्मार्गवर्जनाकुदृष्टिपरित्यागः तथारागद्वे
षोचत्वाव्यावित्ययमर्वाधिकारइति गाथात्रयार्थः नामनिष्पन्नं तु निक्षेपे अत्रविधानाम आदानपदेन गौणं चेत्येतद्विधिमिति निर्दि
क्तिकारः प्रतिपादयितुमाह आदाणपण्णगगाहा आदीयतेप्रथममेव गृह्यतइत्यादानंतञ्चतत्त्वदंच आदानपदं तेन करणभूतेनावंती
त्येतन्नमोध्ययनादावावंतीयस्योच्चारणाद्गुणैर्निष्पन्नं गौणंतञ्चतन्नामचगौणनामतेन हेतुना लोकसारइति लोकस्य चतुर्दशरज्ज्वा
जस्यसारः परमार्थोलोकसारः द्विपदं नामेत्येतोलोकस्य सारस्यच प्रत्येकंचतुष्को निक्षेपो भवति तद्यद्यानामलोकोयस्य कस्यचिन्नो

इतिनामक्रियते स्थापनालोकचतुर्दश रत्नात्मकस्य लोकस्य स्थापनागाथातयादवसेयातञ्चैतत् तिरियंचउरोदोसंछटोसं अष्ट
दसयएकेक वारसदोसं सोलसदोसंवीसायचउसंत पुणरविसोलसदोसं वारसदोसंतुहोइणायव्यातिसदसतिस अष्टच्छायदोसं
सोलसदोसंवीसायचउसंत पुणरविसोलदोसंतुचत्तारि ओयरियलोयमश्माचउरोचउरोयसञ्चहिंयेयातिगतिगदुगदुगएकेकगंजना
सत्तमीएउद्रव्यलोकोजीवपुद्गल धर्माधर्माकाशकालात्मकः पङ्क्तिविधोभावलोकस्योदयिकादिपद्मात्मकः सर्वद्रव्यपर्यायात्मकोवासरोपि
नामादिचतुर्विधस्तत्र नामस्थापने सुगमस्तादनादृत्य द्रव्यासारप्रतिपादनायाहसव्यस्रगाहा अत्र पूर्वार्द्धपञ्चार्द्धयोर्यथासंख्यलंग
नीयंसर्व्वेवधनंसारभूतं तद्यथाकोटिसारोयंपञ्चकपर्दकसारोवा स्थलेएरंडःसारसारशब्दोऽत्रप्रकर्षवाची स्थूलानामध्येएरंडोभेडोवा
प्रकर्षभूतगुरुः स्येयज्जं मध्ये खदिरः देशेऽस्मान्मृदोवेगुर्वी प्रधानेयोयत्प्रधानभावमनुभवन्ति सचित्तोऽचित्तोमिश्रयेतिसचित्तोद्विपदश्च
तुष्यदोअपदश्चेति द्विपदेषुजिमः चतुष्यदेषुसिंहः अपदेषुकल्पहृत्तः अचित्तेषुवैडूर्यमणिर्मिश्रेषु तीर्थंकरएवविभूषितः शरीरेष्वौदा
रिकंसुक्तिगमनयोग्यत्वात् विशिष्टरूपापात्तश्चादिग्रहणात् स्वामित्तु करणाधिकरणेषु सारतायोज्यातद्यथा स्वामित्वेगोरसस्यष्टतंसारं
भूतंकरणसुकुटेनशोभतेराजाअधिकरणेदंघ्निष्टतं जलेपद्मसुखितमित्यादिगाथार्थः भावेसारप्रतिपादनायाह भावेगाहा भावेभावविष
येसारेचित्त्यमानेफलसाधनतासारः फलसर्व्वक्रियावाप्तिस्तस्यसाधनताफलसाधनतार्थफलार्थमारंभेप्रवर्त्तनंततः फलावाप्तिः प्रधानंफल
तोयनैकांतिकानात्यन्तिकरूपात् सांसारिकात्यकाशात्तद्विपर्य्यसं फलंसारः किन्तुत्विद्धिः किंभूतासावुत्तमसुखवरिष्टाउत्तमश्रुतदात्यं रि
कैकांतिकबाधत्वात्सुखंच उत्तमसुखंतेनवरिष्टा वरतमातत्साधनानिच गाथाशकलेनदर्शयति साधनकानिप्रकटोपकारकानिज्ञानद
र्शनसंयमतपांसि तस्मिंश्चभावसारेसिद्धाख्ये फलसाधनेज्ञानादिकेप्रकृतं ज्ञानदर्शनचारित्र्येण भावसाररूपेणात्माधिकारइतिगाथा
र्थः तस्यैवज्ञानादेः सिद्धुपायस्य भावसारतांप्रतिपादयन्नाह लोगंमिगाहा लोकेगृहस्थलोकेकुत्सिताः समयाः कुसमयाः तेषुच किंभूते
षुकामपरिग्रहेण येकुत्सितामार्गोस्तेषु ऊर्द्धेतौयस्मास्त्रोकाः कामपरिग्रहाग्रही गृहस्थभावमेवं प्रशंसतिवक्तिच गृहायमपरोधमौनभूतो
नभविष्यति पालयन्तिनराः शूराः क्लीवाः पाषण्डमाश्रिताः गृहायमाधाराश्च सर्वेपिपापण्डिनइत्येवं महासोहमोहित इच्छामदन
कामेषुप्रवर्त्तते तथातीर्थिका अय्यनिरुद्धे द्विय प्रसराद्विरूपकामाभिष्वङ्गिणः इत्यतस्तेषु सारोज्ञानदर्शनतपश्चरणगुणा उत्तमसुखव
रिष्टसिद्धिहेतुत्वात् हितासिद्धिस्तदर्थत्वादितिगाथार्थः यतोज्ञानदर्शनतपश्चरण गुणाहितार्थतया सारस्तस्यात्किं कर्त्तव्यमित्याह
चइज्जणगाहा त्यक्त्वाप्रोक्तकिंतदं कापदं किमेतन्मदारब्धमनुष्ठानं निःफलंस्यादित्येवंभूतोविकल्पः शंकातस्याः पदं निमित्तकारणं
तच्चाहत्प्रोक्षेत्त्यन्त सूक्ष्मेष्वेतौद्विषेषु केवलागमग्राह्येष्वर्थेषु चासंशीति'संदेह इत्येतद्रूपंतच्छंकापदं विहायसारपदं इदंज्ञाना
दिकंप्रागुपन्यसं दृढेनानन्यमनस्तेन तीर्थिकदंभप्रतारणाच्चोभ्येनग्राह्यं तदेवयंकापदव्युदासकार्यं गाथाशकलेनदर्शयति अस्तिजीवः
अस्यचपदावुपन्यासाज्जीवपदार्थस्यच प्रधान्यमुपलक्षणाार्थत्वाद्वा शेषपदार्थग्रहणं अस्तिविद्युतजीवितवान् जीवतिजीविष्यतिवा जीवः
शुभाशुभफलभोक्तेति सचप्रत्यक्षएवाहं प्रत्ययसाध्यः इच्छाहेपप्रयत्नादि कार्यानुमानसाध्येवा तथाजीवाश्चपिधर्मा धर्माकाशपुद्गला
गतिस्थित्यवगाह्यशुकादिस्त्वहेतवः संत्येवमाश्रयसंवरवन्ध निर्जराश्चपिविद्यन्ते प्रधानपुरुषार्थत्वादाद्यन्तग्रहणे मध्यग्रहणस्याव
श्यम्भाषित्वादायं जीवपदार्थसाक्षादुपन्यस्यात्यं मोक्षपदार्थमुपन्यस्यति परमंचतत्पदद्वयपरमपदं तच्चास्तीतिसंबन्धइति अस्तिमोक्षः
शुद्धपदवाच्यत्वादन्यस्य सप्रतिपक्षत्वान्मोक्षाविना भावित्वाद्वावन्त्येति सत्यपिमोक्षेयदितदवाप्ता दुपायेनस्यात्ततो जनाः किंदुर्दु रि
त्यतस्तत्कारणेस्त्वित्दर्शयति यतनायत्तोरागद्वेषेषु रागद्वेषोपशमाद्यः संयमोसावप्यस्तीति तदेवंसतिजीवेपरमपदे वगकापटव्युदा
सेनज्ञानादिकंसारपदं दृढेनग्राह्यमितिगाथार्थः ततोप्यपरासारप्रकर्ष गतिरस्तीतिदर्शयन्नुपक्षेपमाहलोयस्रगाहाः लोकस्यचतुर्दश
रत्नात्मकस्यकः सारस्तस्यापि सारस्यसारसारं यदिजानासिततःष्टो मयाकथयेतिगाथार्थः प्रत्यप्रतिवचनार्थमाह लोगस्रगाहा
समस्तस्यापि लोकस्यतावद्वर्म्माः सारोधर्मानपिज्ञानसारं ब्रुवतेज्ञानमपि संयमसारंसंयमस्यापि सारभूतंनिर्वाद्यनितिगाथार्थः

उक्तोनामनिष्पन्नोनिक्षेपः संप्रतं सूत्रानुगमे सूत्रमुच्चारयितव्यं तत्रेदं आवन्तीत्यादि आवन्तित्तिवायन्तो जीवामनुप्याश्रयमावा-
 स्यः कश्चावन्तित्ति केचनलोकेचतुर्दशरज्ज्वालेके गृहस्यान्यतीर्थिकलोकेवा पट्जीवनिकायान् आरंभप्रवृत्ता विविधमनेकप्रकारं विषया
 भिलापितया पराश्रयंत्युपतापयन्ति दण्डकगताडनादिभिर्वा तयन्तीत्यर्थः किमर्थं विपराश्रयंतीति दर्शयति अर्थवश्यायं अर्थः
 प्रयोजनं धर्मार्थकामरूपं कर्मणित्यगोपे पञ्चम्यर्थमुद्दिश्य प्रयोजनमुत्प्रेक्ष्य प्राणिनोवातयन्ति तयाहि धर्मनिमित्तं शौचार्थं यथि
 वोकायं समारभन्ते अर्थार्थिक्यादिकरोति कामार्थमाभरणायोवं श्रेष्ठेष्वपि कायेषु यथायोगवच्च अनर्थाद्वा प्रयोजनमुद्दिश्यैव तच्छ्री
 लतयैव च गवाः प्राण्युपवातकारिणी क्रियाः कुर्वन्ति तदेवमर्थादनर्थाद्वा प्राणिनोहत्वा एतेष्वेव पट्जीवनिकायस्थानेषु विविधमनेक
 प्रकारं सूक्ष्मवादरपर्याप्तकादिभेदे नतानेकेन्द्रियादीन् प्राणिनस्तदुपवातकारिणः पराश्रयन्ति तान् प्रपीयतेष्वेवानेकय उत्पद्यन्त
 इति यावत् यदि वा तत्पट्जीवनिकाय बाधावाप्तं कर्म तेष्वेव कायेषु त्यज्यते सौः प्रकारैर्दृष्टीं विपराश्रयंत्यनुभवन्तीति नागार्जुनी
 वास्तुपठन्ति जावन्तिके इलोएककायवहं समारभन्ति अष्टाष्टगणा एवा इत्यादि गतार्थस्यादसौ किमर्थमेवं विधानिकर्माणि कुरुते
 यान्यस्य कायगतस्य विपद्यन्ते तदुच्यते गुरुसेकामासे तस्यापरमार्थविदः कास्यंत इति कामाः गच्छादयसो गुरवो दुस्त्यजत्वात् कामाश्च
 लसत्त्वेन वाप्तं मुख्योपचयैश्च ववितुं दुष्करमित्यतस्तदर्थं कायेषु प्रवर्तते तत्प्रवृत्तौ च पापोपचयस्तदुपचयाच्च यत्स्यात्तदाह तउसे
 इत्यादि ततः पट्जीवनिकाय विपराश्रयंत्परम कामगुरुत्वादसौ मरणं मारः आद्युपः जयस्तस्यान्तर्वर्तते मृतस्य पुनर्जन्मजन्मनिवा
 वश्यं भावी सत्युत्प्रेषं जन्ममरणात् सारोदन्वति मज्जनोन्मज्जनरूपान्मुच्यत ततः किमपरमित्याह जउसे इत्यादि यतोऽसौ मृत्योरन्त
 रगतोसौ दूरे परमपदोपायात् ज्ञानादित्यात्तत्कार्याद्वा मोक्षादित्यादिवा नृश्रार्थी कामान्परित्यजति तदपरित्यागे च मारांतर्वर्त्ती यतश्च
 मारान्तर्वर्त्ती ततो जातिजरामरण रोगशोकाभिभूतत्वादसौ सुखादूरे वसत्वादसौ कामगुरुस्तदगुरुत्वान्मारांतर्वर्त्ती तदन्तर्वर्त्तितात्
 किंभूतो भवतीत्यत आह नेवसे इत्यादि नैवासौ विषयमुख्यस्यांतर्वर्त्तते तदभिलाषापरित्यागाच्च नैवासौ दूरे यदि वा यस्य गुरवः कामाः
 सक्किं कर्मणोतर्वर्त्तिर्वेति प्रश्नावसरे सत्याह शोवास इत्यादि नैवासौ कर्मणोतर्मध्ये भिन्नग्रंथित्वात् भाविता अवश्यं भाविकर्म
 जयोपपत्तेर्नाप्यतो दूरे देशेन कोटिकोटिकर्म स्थितिकत्वात् चारित्वावाप्तावपि नैवांतर्नेव च दूरइत्ये तच्छक्यते वक्तुं पूर्वोक्ता देवकारणा
 दिति अथवा येनेदं प्राणायामिकमसावंतर्भूतः संसारस्याहोविहर्षिर्वर्त्तते इत्यायं क्वाच गोवसे इत्यादि नैवासौ संसारांतर्धीतिकर्म जया
 तापि दूरेद्यापि भवोपग्राहिकर्म सद्भावादिति चोहि भिन्नग्रंथिको दूरापावाप्तं सम्यक्तः संसारारातीयतीरवर्त्ती सक्किमध्यवसायी स्या
 दित्याह सेपास इत्यादि सोपगतमित्यात्वपटलः सम्यक्तप्रभावादवगतसंसारसारः पश्यति दृगिकपलविक्रियत इत्यत उपलभ्यतेऽवगच्छ
 तिकिंततु फुसि यमिव चि कुशाग्रोदकविंदुमिव चि कुशाग्रोदकविंदुमिव बालस्य जीवितमिति संबंधसत्किंभूतमित्याह प्रणुन्नमित्यादि
 प्रणुन्नमनवरता परापरोदकपरमाणूपचयात् प्रणुन्नं प्रेरितं वा तेनेरितं संनिपतितं भाविनि भूतवदुपचारान्वितपतदेव निपतितं दार्ढान्ति
 कंदर्शयत्येवमिति यथा कुशाग्रमित्येवमिति यथा कुशाग्रविंदुः जगसंभावितस्थितिकः एवं बालस्यापि जीवितमवगततत्त्वो हि स्वयमेवादग
 च्छति नाप्यसौ तदभिलाषां चत्यतो बालप्रदग्गं बालोक्तज्ञः सवाज्ञानत्वादेव जीवितं वज्जमन्यते यतएव बालोऽतएवमंद सदसहि वेकापटुः
 यतएव बुद्धिमंदो यतएव परार्थं न जानात्यतः परमार्थमजानतएवंभूतं जीवितमित्येवंपश्यति परमार्थमजानं च यत्कुर्यात्तदाह कूरा
 णि इत्यादि कूराणि निर्दयानि निरनुकोशानि कर्माण्यनुष्ठानानि हिंसावृत्तयोदीनि सकललोकयमुकृति कारिण्यटादयवा पापस्या
 नानि बालोऽहः प्रकपेण कुर्व्याणः कर्त्तृसि प्राये क्रियाफले आत्मनेपदविधानात्तस्यैव तत्क्रियाफलविपाकंदर्शयति तेन कूरकर्म विपाका
 पादितेन दुःखेन मृदः किं कर्त्तव्यताकुलः केन कृतेन ममैतद्दुःखमुपशमयाद्यादिति मोहमोहितो विपर्यासमुपैति यदेव प्राण्युपवातादि
 दुःखेत्पादनेकारणं तदुपशमायतदेव विदधातीति किञ्च मोहेण इत्यादि मोहो ज्ञानं मोहनीयं वा मिथ्यात्वकपाद्य विषयाभिलाषमयं तेन
 मोहेन मोहितः सन् कर्म वध्नाति तेन च गर्भमवाप्नोति ततोपि जन्मपुनर्बालकुमार यौवनादिवयोविशेषाः पुनर्विषयकपायादिना कर्मो

पचयादाद्युपः क्षयान्मरणमवाप्नोति आदिग्रहणात्पुनर्गर्भमित्यादि नरकादियातनास्थानानीतीत्यतोऽभिधीयते एव इत्यादि अत्रास्मिन्ननंतरोक्ते मोहे मोहकार्यं गर्भमरणादिके पौनःपुन्ये नानादिकमपर्वतं चतुर्गतिकं संसारकांतारं पर्वटति नास्मादपैतीति यावत् कथं पुनः संसारेन वंशस्यात्तदुच्यते मिथ्यात्वकपायविषयाभिलाषा भावादसावेव कुतो विशिष्टज्ञानोत्पत्तेः सैव कुतो मोहावात यद्वेवमितरेतराश्रयत्वं तथा हि मोहो ज्ञानं मोहनीयं वा तदभावो विशिष्टज्ञानोत्पत्तेः सापितदभावादिति भणता स्पष्टमेव दूतरेतराश्रयत्वमुक्तं ततश्च नयावशिष्टज्ञानोत्पत्तिः संवृत्तानतावत्कर्मशमनाय प्रवृत्तिः स्यात् नैष दोषोऽर्थसंशयेनापि प्रवृत्तिर्दर्शनादित्याह संशयमित्यादि संशीतिः संशयः उभयांसावलंबाप्रतीतिः संशयः सचार्थसंशयोऽनर्थं संशयश्च दूहचार्यो मोक्षोपायश्च तत्र मोक्षेन संशयोस्ति परमपदमिति प्रतिपादनात्तदुपायेतु संशयेऽपि प्रवृत्तिर्भवत्येवार्थं संशयस्य प्रवृत्त्यंगत्वात् अनर्थस्तु संसारः संसारकारणञ्च तत्सन्देहोऽपि निवृत्तिः स्याद्देवावर्थसंशयस्य निवृत्त्यङ्गत्वाद्दतः संशयमर्थानर्थगतं परिज्ञानतो हेयोपादेयप्रवृत्तिः स्यादित्ये तदेव परमार्थतः संसारपरिज्ञानमिति दर्शयति तेन संशयपरिज्ञानता संसारश्चतुर्गतिकरुदुपादानं वा मिथ्यात्वाविरत्याद्यनर्थरूपतया परिज्ञानं भवति ज्ञपरिज्ञया प्रत्या

संसारे परिष्ठाते भवति संशयं अपरिज्ञाणोऽसंसारे अपरिष्ठाते भवति जेहे एसा गारियं ण से सेव एकदु एवमविज्ञाणो वीयामंदस्स वालया लद्धा ऊरत्थापडिले हा ए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणा एत्ति वेमिपासह एगे रूवे सुगिड्डे परिणिज्जमाणे एत्थपासे पुणो पुणो आवंती कीयावंती लो गं स आरं भजीवी एते सुचेव आरं भजीवी एत्थ विवाले परिपच्चमाणे रमतो पावे हिं कम्मे हिं असरणं सरणं तिमस्स मास्से दू

भाषा

विभावके हा एक अर्थवीजो अनर्थ अर्थक हतामोक्ष अथवा मोक्षनो उपाय अनर्थ ते संसार अने संसारनो कारण ए अर्थ अनर्थ रूप संशयश्च स्य क्लृप्ते ज्ञपरिज्ञादू प्रत्याख्यानपरिज्ञादू छाडिवायो ग्यकाडे तेहने संसारपरिज्ञात ज्ञपरिज्ञादू जाख्यो प्रत्याख्यानपरिज्ञादू परि हस्यो ऊदू अने जे संशय अर्थ अनर्थ रूपन जाणे तेहने संसार अपरिज्ञात ऊदू हि वे एक मजा गिये ईणे संसार जाख्यो ते कहे के जे के ए के के क हतानि पुण्डा हो ते सागारियं क हतां मैयुन न सेवे मनि वध्नि कायादू जे त्वि विषमैयुन न सेवे ते यथा स्थित संसारनो जाण अने जे मोह माउदय थकी पास त्यादिक मैयुन सेवे सेवीने साता गौरवना भय थकी स्यो करे ते कहे के कदू एकांतिदू मैयुन प्रसंग करी पछे गुरु प्रमुखे पूछ्यो ऊं तो ते कावरे तेणे एप्रकार्य की धाना गोपणहारने स्यो ऊदू ते कहे के वीयामंदस्स र्वेने एवीजीवालता अज्ञानता कहि ये एक जे अकार्दकी धो ए अज्ञान पणो पछापछे गोपयता नीजीवाल पण्यो जाणिवो जे दम के तो स्यो करिवो ते कहे के लद्धा ऊरत्था लाधा पास्याई काम भोग ऊर लाक हतावा डिरिकरे एतावता मनने विषे पुण चीं तवे न ही तो वचनि बो लिवानो कायादू से विवानो कहि वो कि सो तेह काम भोगनो विपाक पडि ले हा ए आलोवी आगमेत्ता विषय सेवा अनर्थ जाणी तेहने अणासे विवेपर अनेराने आणवेज्जा आत्तापे अनेरामतिदू इम कहि वो विषय से विवान ही तथा आपाण थकी परिहरे इम क ऊं कुं ए गुरु वचन शिष्य प्रतिदू जाणिवो हि वे ति हे ज कहे के दू तं पास दक ० अ हो लोका पास हक हता देखो एक पुरुष रूपादिदू द्वियना विषय विषे गृह्णतत्यर तेहने कर्म विपाकिनरकादि पीडा स्थान कने विषे परिणिज्जमाणे क हतां लीजता देखो ते वा पडा विषय गृह्णदू द्वियने वशिवर्ततादू णि चतुर्गतिक संसारिक कर्म परिणति रूप स्पर्शदुःख वली वली पामे ते कोण दुःख पा मे ते कहे के आवन्ती क हता जे तला के यावंती के ई लोके ने विषे आरं भजीवी जे सावद्यानुष्ठान करे ते दुःख भोग वे एतले गृहस्थ देखाया वली अ ने रा देखाडे के एते सुचेव एसा वद्वारं भने विषे प्रवर्त्तता गृहस्थ तेहने विषे शरीर निर्वाहने काजि प्रवर्त्ततो अन्य तीर्थी अथवा पास त्या दिक द्रव्य लिंगीय ई आरं भ जीवीयादू सावद्यानुष्ठानि प्रवर्त्ते ते पुण ए हवा दुःख पामे तथा गृहस्थ पुण वे गलोर हो तीर्थी क दर्शनी ते पुण वे ग लोर हो जे संसार सधुद्रमातीर प्रायस स्य रूपामी विरति परिणाम लही कर्मने उदे ते पुण सावद्यने विषे प्रवर्त्त तो धने रानो स्यो कहि वे

इमं देवाडेके एव विद्मो अरिहंतभाषितसंयमने विषे प्रवर्त्ततो वा लभन्मान रागद्वेषाकुलचित्तविषयदृष्ट्यासं परित्यजमान पीडितो ह
त्रोपापेकस्मिं ईकरी सावधानुष्ठानिरमे धृति करे स्थे जाणतो इमं करे अग्रणजे जीवने दुर्गतिपडता शरणनयाद् ते अग्रणकचतां साव
धानुष्ठानतिहे जशरणसुखनो कारणमानतो अनेकवेदनानरकादिगतिविषे भोगवे वली इह नो विशेषकहे हे इह मेगे सिं ईगे मनुष्यो

दीपिकाटीका

प्यात्वाऽविरत्याद्यनर्थं रूपं तथा परिज्ञातं भवति अपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया तु परिहृतमिति यस्तु पुनः संशयं न जानाति संसारमपि
न जानतीति दर्शयितुमाह संशयमपरिज्ञाणोत्तिसंशयसंदेहं द्विविधमप्यपरिज्ञानतो हेयोपादेयप्रवृत्तिर्न स्यात्तद्वृत्तौ च संसारोऽनित्योऽ
शुचिरूपो व्यसनीप निपातवज्जलो निःसारो न ज्ञातो भवति कुतः पुनरेतन्निश्चीयते ययानेन संशयवेदिना संसारः परिज्ञातवेहे एसागा
रियं न सेव एयं के को निपुण उपलब्धपुण्यपापः संसागरियं मैयुनं न सेवते मनोवाकायकर्मभिः स एव यथावस्थितसंसार वेदीयस्तु मोह
नीयो दयात्पार्श्वस्यादिस्तत्सेवते सेवित्वाच्च सातागौरवभयात् किं कुर्यादित्याह कहु एवति रक्षसि मैयुनप्रसंगं कृत्वा पुनर्गुर्वादिना दृष्टः
सन्नपलपति तस्य चैव मकार्यमपलपतोऽविज्ञापयतो वा किं स्यादित्याह विद्याह विद्यामंदस्त्राबुद्धिमतः एकं मकार्यसेवनं इयं वाचता
अज्ञानता द्वितीया तदपलपनं अपावादः तदकरणतया पुनरनुत्थानमिति लक्षाज्जरत्यापडिलेहा एलभानमिकामान् जरत्येत्तिव हि स
द्विपाकं प्रत्युपेक्ष्य चित्तादृष्टिः कुर्यात् आगमेत्ता भागस्य ज्ञात्वा दुरन्तं शब्दादिविषयात्तु बद्धं तदभासेवनतया परान् आश्चापयेत् स्वतो
पिपरिहरेदित्ये तदहं त्रवीमितदाह एगे ह वेसुगिह्वे परिगिज्जमाणे एत्यमोहे पुणोरे आरंभी कीवावंती लोयं सी आरंभी कीवी एते स चैव
आरंभी कीवी एत्यविवाले परिपञ्चमायेरमतिपावेहिं कं के हिं असरणं सरंति मसमाणे इह मेगे सिं एगचरिया भवति पासहति हे जना
पश्चतयुयं एकानपुटधर्माणो रूपेण रूपादिष्विन्द्रियविषयेषु निःसारकटुकफलेषु गृहान् अभ्युपगन्तान्सतः इन्द्रियैर्विषयाभिमुखं संसा
राभिमुखं वानरकादियातनास्थानेषु परिणीयमानान् प्राणिन इत्यादि ते च विषयगृह्याद् इन्द्रियवशगाः संसारार्थवेकिमाप्रुवारित्याह
एत्यमोहे पुणोरे अतास्मिन् संसारे इन्द्रियवशगतः सन् कर्म परिणतिरूपान् संगीनूचोनः पुण्येन आहृत्वा तानेव तेष्वेव स्थानेषु प्राप्नुया
त्कोसौ एव भूतः स्यादित्यत आह आवन्तीति यावन्तः केचन लोके आरंभी जीविनः सावधानुष्ठानस्थितिका तेषीनः पुण्येन दुःखान्यनुभ
वेदुःखदिग्दृष्ट्या चिताः सारंभो सीर्थिकदिये सोपि तद्दुःखभाजिन इति दर्शयति एते स चैव आरंभी कीवी एते पुसावद्यारंभप्रवृत्ते पुष्टह
स्ये पुशरीरवापनार्थं वर्त्तमान सीर्थिकः पार्श्वस्यादिवा आरंभी कीवी सावधानुष्ठानवृत्तिः पूर्वोक्तदुःखभागभवति आसातावदृष्टहस्यः
तीर्थिको वा योपि संसारार्थं वतं ददेख्यं अवाप्यसम्यक्तरत्वं लब्ध्वापि मोक्षेकारणं विरतिपरिणामं सफलतामनीत्वा कर्मोदयात्सोपि
सावधानुष्ठायी स्यादित्याह एत्यविवाले परित्यजमाणे अतास्मिन् अर्थे त्रणीत संयमाभ्युपगमे बालो रागद्वेषाकुलितः परित्यजमानः
विषयपिपासयारमते कैः पापैः कर्मभिर्विषयार्थं सावधानुष्ठाने धृतिं विधत्ते किं कुर्यादित्याह असरणं सरंति मसमाणे कामाग्निना
पापैर्वा कर्मभिः परिपच्यमानः सावधानुष्ठानं अग्रणं शरणमेव शरणमिति मन्यमानो भूयो रनाना रूपावेदना अभुभवेदितिकिञ्च इह मे

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

ख्यानपरिज्ञया तु परिहृतमिति यस्तु पुनः संशयं न जानाति संसारमपि न जानाति संशयसंदेहं द्विविधमप्यपरिज्ञानतो हेयोपादेयप्रवृ
त्तिर्न स्यात्तद्वृत्तौ च संसारोऽनित्योऽशुचिरूपो व्यसनीप निपातवज्जलो निःसारो न ज्ञातो भवति कुतः पुनरेतन्निश्चीयते ययानेन संशय
वेदिना संसारः परिज्ञातवृत्ति किमवनिश्चेतयं संसारपरिज्ञानकार्यं विरत्युपलब्धे साव सर्वविरतिदृष्टां विरतिं निर्दिदिक्षराह जेहे ए
दित्यादि यच्छे को निपुण उपलब्ध पुण्यपापः संसागरियन्ति मैयुनं न सेवते मनोवाकायकर्मभिः स एव यथावस्थित संसारवेदीयस्तु पुन
मोहनीयो दयात्पार्श्वस्यादिस्तत्सेवते सेवित्वाच्च सातागौरव भवात्किं कुर्यादित्याह कहु इत्यादि रक्षसि मैयुनप्रसंगं कृत्वा पुनर्गुर्वादि
ना दृष्टः सन्नपलपति तस्य चैव मकार्यमपलपतो अविज्ञापयतो वा किं स्यादित्याह विद्या इत्यादि मन्दस्त्राबुद्धिमत एकं मकार्यसेवनमिधं

बालताप्रज्ञानता द्वितीयातदपङ्कजनं श्रमावाद्भादकरणातयावा पुनस्तुत्यानमिति नागार्जुनीयास्तुपठन्ति जेष्णुविसृष्टेयद्वयेवि
 तावाणालोद्गृह्यरेणवा पुट्टोनिह्वयद् अहवातंपरंरंणवादासेण पाविद्विरेणवादोसेणवा उबलिंपिज्जित्तुगमं यद्येवंततः किंक
 र्यादित्याहलङ्काङ्कृत्यादिलभानपिकामानुद्धरत्यत्तिवचित्तुल्लुकाटिपत्तद्विपाकं प्रत्युपेक्ष्यचित्तादृष्टिः कुर्वाद्यदिपाङ्गशब्दोपिशब्दार्थे
 रेफागमः सुपयत्ययेनद्वितीयायेप्रथमा ततोयमर्थो लभानप्यर्थ्यन्ते अभिलयन्तइत्यर्थः शब्दादयस्मानुपनतानपि तद्विपाकहारेणप्रत्यु
 पेक्षपर्यालोच्य ततमागम्यत्रात्वा दुरंतंगद्वादिविषयानुपगं क्ताप्रत्ययस्योत्तरक्रियसोव्यपेक्षत्वात्तां दर्शयति तदनासेवनतया परानाञ्चा
 पायतशतोपि परिहरेदित्येतद्वचोमि येनमयापूर्वार्थव्यावर्णनमकारि स एवाहमव्यवच्छिन्न सम्यग्ज्ञानप्रवाहः शब्दादिविषयस्य
 पोपलंभात् समुपजनित जिनवचनसंमदइत्येतच्च वक्ष्यमाणं वचोमीतितदाह पासहइत्यादि हेजनाः पश्यतय्यमेकां नपुटधर्मणो
 वज्जवचननिर्देशादाद्ययोगस्यते रूपेपुरुषादिष्विन्द्रियविषयेषु निःसारकटुफलेषु गृहानध्युपपन्नान् सताः इन्द्रियैर्विषयाभिमुख्यं संसा
 राभिमुख्यं वा नरकादिवातनास्यानकेषुवा परिणीयमानान्प्राणिनइत्यादि तेष्वविषयगृहवद्विन्द्रियवशगा संसारार्ण वेकिमाप्रुदुरि
 त्याह एत्यफासेइत्यादि अवास्मिन्संसारे दृषीकवशगतः सन् कर्मपरिणतिरूपान्स्पर्शान् पौनःपुष्पे नाट्यतातानेव तेष्वेवस्यानेषु
 प्राप्नुयादिति पाठांतरं वा एत्यमोहेषुणोः अवास्मिन्संसारे मोहेजानेचारितमोहेवा पुनःपुनर्भवतीति कोसादेवंभूतः स्यादित्यत
 आह आरंभतीत्यादि आरंभः केचनलोके गृहस्थलोके आरंभजीविनः सावद्यानुष्ठानस्थितिकाः तेषौनःपुष्पेन दुःस्थान्यनुभवेदुरिति
 येपिगृहस्थाश्रिताः सारंभास्तीर्थिकादयस्तोपि तददुःस्थभाजिनइतिदर्शयति एणमुइत्यादि एतेपुसावद्यारंभप्रवृत्तेषु गृहस्थे पुगरीरया
 पनायं वत्तमानस्तीर्थिकः पार्श्वस्यादिर्वा आरंभजीवीसावद्यानुष्ठानवृत्तिः पूर्वोद्भूतः सभाग्भवति आसांतावद्गृहस्थ तौर्थिकावायो
 पिसंसारार्ण वतटदेश्य मवाप्यसम्यक्तरत्नं लब्धापिमोक्षेककारणं विरतिपरिमाणं सफलतामनीत्वा कर्मोदयामोपि सावद्यानुष्ठायी
 स्यादित्याह एत्यविषालेइत्यादि अवास्मिन्प्रवृत्त्यणीत संयमाभ्युपगमेवालोरगहेपाकुलितः परितप्यमानः परितप्यमानोवा विषय
 पिपासवारमतेकैः पापैः कर्मभिर्विषयायं सावद्यानुष्ठानेधृतिं विषत्ते किंकर्षादइत्याह असरणइत्यादि कामाग्निनापापैर्वाकर्मभिः
 परिपण्यमानाः सावद्यानुष्ठानमगरणमेव सरणमिति मन्यमानो भोगेच्छातमियाच्छादित दृष्टिर्विपर्यस्तन् भूयोः नानारूपापेचना
 अनुभवेदिति आसांतावदन्यप्रवृत्त्या मय्यस्यपेत्यकेचिद्विषयपिपासात्तांस्मान् कल्कावारानाचरन्तीति दर्शयितुमाह इदमेगेमि

हमेगेसिंएगचरियाभवतिसेवज्जकोहोवज्जमाणेवहमाए वज्जलोहेवज्जएवहणडेवज्जसठे वज्जसंक
 पेआसवसज्जोपलिओच्छणेउठितवाटंपवद्माणेमामेकेइअदक्खुअरणपमायटोसेणंसययंसुट्टेधम्मं
 गाभिजाणतिअट्टापयामाणवक्कमकोवियाजेअणुवरयाअविज्जाएपरिमोक्खमाज्जआवट्टमेवमणुपरि
 यट्टंतिचित्तिवेमिआवंतीकेयावंतीलोगंसिअणारंभजीवीतिसुचेवअणारंभजीवीण्त्योवरएतंउतोसन्नाणे

माणा

कनेविषे एकमिपिणीनेविषे वपायनिमित्तएकचर्यागएतां एतासीपणेभमिणीवाड पणापरिवारमादिं रएतोपरिवारमीगंतां विषय
 मेवीनमभं तिगितारणिएइलोरीडे सेप्पापारीयाड तेकेरपोलएतेमणेऐएववेउरएतांतेदिपदवट्ट एकमोभमतोपआणपारी
 देपीलोकिमराभमीतो वज्जकोधणयोमोविषत्ते पणयालीतोमानपठे इतिपाणदिउमान तयातपएवएतंतेतमनेइतिवे वज्जमाएतां
 आहारादिक् गुह्यगुहनेनेपेइज्जोभ भएएवोतेवज्जएज्जमज्जापिपो पणयावट्टपणाआरंभनेपिमेवत तयावट्टमेवमणुपरि
 भोगार्थेवज्जयेवरे एणउठपणेमकारेएरी मठमणिवज्जसंकेतप पणानवनापणममणुपिमेवते जेएवोतेकासवसइं कएतांमिमा
 दिआपरविषेमाएत तयापलिवट्टने कर्ममाप्ताटो एवोपुण्ड्रतोमोयोनेतेरकेरेउठितमणवनासे कामपपीपणोपएवमेवदे

उद्योतयत इमं बोलतो एतावताङ्गं चारित्तिये। एहबो बोलतो परं आचविप्रवर्त्त इमकरतो आजीविकानोवीरतो किमप्रवर्त्त तेकहेछे
 मामेरखेसुभनेकोई अकार्यकरता देखे एहभगी प्रच्छन्न अकार्यकरे अज्ञानप्रमादनेदोपेकरी सततनिरंतरमदमोक्षोद्धतो धर्मनजाणे
 अधर्मि प्रवर्त्त जेइमतेस्योतेकहे अष्टाअहोमानव विषयकपाइहिकरी आर्त्त व्याकुलएहवा प्रजाकहतजीव तेकर्म अष्टप्रकारिविषे
 कोविदपण्डित परंधर्मासुष्ठानविषे पंडितनयी तेकोणजेअनुपरत पापासुष्ठानयकी अनिरुत्तएहवाअविद्याइं ज्ञानदर्शनचारित
 यकीविपरीतमार्गिइं मोक्षसंसारनोउत्तरणकहे तेधर्मनजाणे तेधर्म अजाणतास्योपादे तेकहेछेआवट्'आवर्त्त कहतासंसार
 तेहविषे अरहट्टवटिकानेन्याइ अणुपरियट्टन्ति परिवर्त्तनकरे तेणेंनरकादिगतिविषे वलीवलीभ्रमणकरे' श्रीशुधर्मस्वामिकहे
 छं' इमकजं' छुं' जिमत्रीवीरभगवंतसमीपि साभल्यु' इति लोकसाराध्यनेप्रयमोद्देशकः ॥१॥ हिंवेवीजोउद्देशे प्रारंभियेछेप
 लिलेउद्देशेएकचर्या प्रतिपन्नपुण्यसावदानुष्ठानयकी विरतिनेअभाविसुनिनकाहिये इमकस्योहिंवेसावदानुष्ठान छांदेसाधुवाइइसो
 कहियेछे सत्त्वं आवन्तीक० जेतलाकेइमनुयलोकाविषे अनारंभजीवी सावदानुकीनिरुत्तासाधुतेहइज्जट्टहीनेविषे अनारंभजीवीइइं
 एतले'स्यो'कस्यो' सावदानुप्रवृत्तगृहस्थविषे देहनिर्वाहनेअर्थि निरवदानुपरहित माधुकरीवृत्तिइं आहारलेवे उपजीवतापंकनेआ
 धारिरहतापंकजनी परिनिर्लेपेजयाइं तथाएत्योवरण ईण्येसावदारंभकर्त्तव्यविषे उपरतनिरुत्तोछं'तो आर्हतधर्मि'व्यवसिततंभो

दीपिकाटीका

गैसिं एगचरियाभवति इहमनुयलोकेएकेपां न सर्वेपांचरणं चर्या एकस्यचर्याएकचर्या गृहपापंडिकादेर्विषय कपावनिमित्तमेकाकि
 नोविहरणंभवति विषयकपायनिमित्तं यस्येकचर्यास्यात् सकिंभूतः स्यादित्याह सेकज्जकोहे वज्जमाणेवज्जमाणे वज्जलोभेवज्जरतेवज्ज
 नडेवज्जसठेवज्जसंकप्येआसवसक्ती पल्लिउच्छन्ने उद्धितवादं पवदमाणेमामेकेइमदकु अस्त्राणपमायदोसेणंसयसंसृढे धम्मं'नामि
 जाणति अष्टापयामाणवकम्मकोविद्या जेअणुवरया अविज्जाएपरमोखमाज्ज आवट्टमणुपरियट्ट'तित्तिवेमि आवंतीएपढमोउद्दे
 सओसम्मत्तो सेवज्जकोहेत्तिउविषय गट्ठुरिंद्रियानुकूलवर्त्त्ये'कचर्या प्रतिपन्नस्त्रीयकोगृहस्थोवा परिभूयमानो वज्जकोषास्येतिवज्ज
 क्रोधः तथावदमानो मानसुहतेइतिवज्जमानः तथाकुरुकुचादिभिः एकल्लतपसाच वज्जमायी सर्वमेतदाहारादि बोभात्करो
 तीत्यतो वज्जलोभः यतएवमानोवज्जरजोवज्जपापो वज्जपुचारंभादिषु रतोवज्जरतः वज्जनडोनडवत्भोगार्थं बहन् देवानुविषत्तेइ
 तिवज्जनटः तथावज्जभिः प्रकारैः शठोवज्जगठः तथावहवः संकल्पाकर्त्तव्याध्यवसायावस्य सवज्जसंकल्पः इत्येवमन्येपामपिचौरादी
 नामेकचर्यावाच्या सएवंभूतः किमवस्थः स्यादित्यतआह आसवसक्ती आचवाहिंसोदयसेषुसक्तसंगः आचवसक्तंतद्विद्यतेयस्यासा
 वाचवसक्तीहिंसाद्युपगंगवान् पल्लिउच्छन्ने पलितं कर्मतेनावच्छिन्नः सचैवंभूतोकिंभूयादित्याह उद्धितवादीधर्म चरणाचोद्युक्तः
 उल्लितस्तद्वादस्तंभनदन् तीर्थिजोष्येवमाह यथाअहमपिप्रजितो धर्मचरणायोद्यतइत्येवं प्रवदन्कर्मणा अवच्छाद्यते सचोत्थितवादी
 आचवेषुप्रवर्त्तमानः आजीविकाभयात्कथं प्रवर्त्ततेइत्याह मामेकेइ'अहं'कुमामांकेच नान्ये अद्रालुरद्वयकारिणमित्यतः प्रच्छन्नम
 कार्यविदधाति अस्त्राणपमायदोसेणं तस्मान्नानदोषेण प्रमाददोषेणवाविषत्ते किञ्चसचयंसृढे सततंचनवरतंसृढो मोहनीयोदयाद्
 आनाहा धर्मंयुतचारित्वायं' नाभिजानाति नविवेचयतीत्यर्थः यद्येवंततः किमित्याह अष्टापयामाणवकम्मकोविद्या आर्त्ताविषयकपा
 यैः प्रजावन्तेइतिप्रजाः जन्तवः हेमानवाः माधुजस्यैवोपदेशात्मानवग्रहणं कर्मण्यटप्रकारेकोविदाः नधर्मासुष्ठानेकेपुनरोदित्याह जेअ
 युवरयाअविज्जाए येकेचनअनिर्दिष्टरूपाः अनुपरताः पापासुष्ठानेभ्यो अनिरुत्ताः ज्ञानदर्शनचारित्वाणि मोक्षमार्गइत्येपावि
 द्याअतोविपर्ययेण अविद्यातथापरिः समंतान्मोक्षमाज्जः तेधर्मनाभिजानते इतिसंदंभः धर्ममजानानाश्च किमाधुयुरित्याह आवट्टमणुप
 रियट्टन्ति भाववर्त्तः संसारसंहरहट्टवटीयंन न्यावेनाणुपरिवर्त्तते तास्तेवंनरकादिगतिषु भूयोऽभवन्तीति यावत् इतिरधिकारस
 याप्तोत्रवीसीतिपुः'वत् लोकसाराध्यनप्रयमोद्देशकस्य प्रदीपिकासमाप्तेति उक्तः प्रयमोद्देशकः सांप्रतं द्वितीयआरभ्यते अस्वचायमभि

85

वृत्तिर्भाष्या द्रव्यभावयोरपि प्रायस्सन्निमित्तत्वात् पुनरपिद्रव्यादिकं विगेषतोयातेचारमाह पापोवरणाद्वा पापोपरतः पापात्पा
 महेतोःसावद्यानुष्ठानात्हिंसादृतादत्तादाना ब्रह्मरूपादुपरतः पापोपरतस्तथा नविद्यतेपरिग्रहोचस्येत्परिग्रहः पापोपरतोऽपरिग्र
 हश्चेतिद्रव्यचारः जेवचारमाह गुरोःकुलंदगुरुसान्वितं तन्मेवकोयुक्तः समन्वितोयावर्जीवं गुरुपदेद्यादिनेत्यनेन कालचारःप्रद
 र्शितः सर्वकालंगुरुपदेय विषाद्यितोपदेयाद्वावचारमाह उडतोमार्गादुन्मार्गी कार्यावारणं तदुज्जं कन्यारागाहेष विरतमसावुर्वि
 हारत्संचमानुष्ठानं कुर्यादितिगतानिर्मुक्तिः सांप्रतंचूतमनुश्रियेने तवविषयकपादनमित्तं यस्यैकचर्यास्यात्किंभूतः स्यादित्याह
 सेवज्जकोहेइत्यादि सविषयग्रहः रिंद्रियानुकूल वक्त्यैकचर्याप्रतिपन्नतीर्थिको गृहस्थोवापरैः परिभूयमानोवज्जकोवोऽस्येति वज्जको
 धन्यावांचयमानो मानमुद्धतइति वज्जमानस्तथा कुरुकुचादिभिः कल्कतपसात्र वज्जमायीसर्वमेतदाहारादि लोभात्करोतीत्यनोवज्ज
 लोभःयतएवमतो वज्जरजोवज्जपापोवज्जपुचारंभादिपुरतो वज्जरतसवानटवन्नोगार्थं वज्जन्वेयान्विधत्तइति वज्जनटसयावज्जभिःप्रका
 रैःगठोवज्जगठस्तथा वहवःसंकल्पाःकर्तव्याध्यवसायायस्य वज्जसंकल्पइत्येवमन्येषामपि चौरादीनामेकचर्यावाच्येति स्पष्टंभूतःकिम
 वस्तुःस्यादित्याह आसवइत्यादि आचवाहिंसादयस्तेषु सक्तंसंगःआचवसक्तंतद्विद्यते यस्यासावाचवसक्ती हिंसाद्यनुपंगवा नवलितं
 कर्म तेनावच्छन्नः कर्मावच्छन्नइतिवावत् सचैवंभूतोपिकिंद्रूयादित्याह उद्विडइत्यादि धर्मचरणायोद्युक्त उलितरुदादन्प्रवदन्
 तीर्थिकोप्येवमाह यथाअहमपिप्रव्रजितो धर्मचरणायोद्युतइत्येवंप्रवदन् कर्मणावच्छाद्यतइति सचोत्थितवादी आचवेदुप्रवर्तमा
 नःआजीविकाभयात्कथं प्रवर्ततइत्याह मामेइत्यादि मामकिंचनान्येद्राचुरवद्य कारिण्यमित्यतः प्रच्छन्नमकार्यंविदधात्येवं वाज्ञान
 दोषेण प्रसाददोषेणवाविधत्तइति किंवाचयमित्यादि सततमनवरतं सृष्टोमोहनीयोदवाद्भानाहा धर्मच्युतचारिवाग्यंनाभिजा
 नाति नविवेचयतीत्यर्थः यद्येवंततःकिमित्याह अष्टाइत्यादि आर्त्ताविषयकपादैः प्रजायन्तइति प्रजाजंतवः हेमानवमनुजास्येवोपदे
 शार्हेत्वान्मानवग्रहणं कर्मस्यप्रकारेविभक्त्यते कोविदाःकुगला नधर्मानुष्ठानइति केपुनस्तेवेसततंधर्मनाभिजानन्ति कर्मबंधको
 विदाश्चेत्यतश्चाह जेअगुवरयाइत्यादि यकेचनानिर्दिष्टस्वरूपाः अनुपरताःपापानुष्ठानेभ्यो अनिवृत्ताज्ञानदर्शनचारित्वाणिमोजमार्ग
 इत्येपाविद्यातोविपर्ययेणविद्या तयापरिःसमंतान्योजमाज्जमे धर्मनाभिजानतइतिसंबंधः धर्मनजानानाद्य किमाप्नुयुरित्याह
 आवडइत्यादि भावावर्तःसंसारसमरहट्ट वटीचंवन्त्यायेनानुपरिवर्तन्ते तास्ते वनरकादिमतिषु भूयोऽभवन्तीवियावत् इतिरधिकार
 परिसमाप्तौवर्जीमीतिपूर्ववत् लोकसाराध्यनप्रयमोहे गच्छइति उक्तःप्रयमोहेयकः सांप्रतंहितीयआरभ्यते अस्यचायनभिसंबंध इह
 प्रागुद्देशेकेएकचर्या प्रतिपन्नोपि सावद्यानुष्ठानादिरते रभावाञ्जनमुनिरित्युक्तमिहत्त तद्विपर्ययेणययासुनिभावः स्नातयोच्यतइत्यनेन
 संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्वं आवन्तीत्यादि वावन्तःकेचनलोकेनारंभजीविन आरंभःसावद्यानुष्ठानं प्रसक्तयोगोवाउक्तं
 आवाणेशिखेवेमानुसुगणैः टागगमयादी सव्योयमन्तजोगोसमयस्मयो होइआरंभो तद्विपर्ययेणानारंभमेन जीवितुंशीलमेपा
 मित्यनारंभ जीविनोयतयः समस्तारंभनिवृत्तास्तेष्वेव गृहपुपुवकलव स्वयरीरायर्थमारंभ जीविनोभवन्ति एतदुक्तंभवतितावद्या
 नुष्ठानप्रवृत्ते पुमृहस्येपु देहसाधनार्थमनवद्वारंभ जीविनस्याधवः पंजाधारपंकजवन्निर्लेपाएवभवन्ति यद्येवंततःकिमित्याह एवोवर
 एइत्यादि अवास्मिन्नावद्वारंभे कर्तव्येऽपरतः संकुचितगावः अतर्चाहेतधर्मे व्यगच्छित उपरतःपापारंभात् किंकुर्वात्तसावद्यानुदा

अयंसंधीतिअदक्खुजेइ सस्सविनाहस्सअयंखणेत्ति अस्सेसीएसमग्गे आचरिएहिंपवेदितेउडितेणोप
 मायएजाणित्तुदुक्खंपत्तेवंसायं पुटोछंदाइहमाणवापुटोदुवखंपवेदितं मेअविहिसिआणेअणवयमा
 णेपुटोफासेविपणोहए एससमियापरियाएवियाहिएजेअसत्तापावेहिंकमोहिंउयाज्जतेआयंकाफुसं
 तिइतिउदाज्जधीरेतेफासेपुटोहियामएसे पुवंपेयंपच्छापेयंसिउरधमंविहंसणधम्मंअधुवं अण्णिति

भाषा

समाणे तेसावद्यारंभे ऊपाज्यां कर्म खपावतो साधुपणोपामेस्यो जाणी सावद्यथकीनिवर्त्ते अयंसंधीति एप्रत्यक्षगोचर आर्यचेवस कुलोत्पत्ति अद्वासंवेगलक्षणसंधिकहतां अवसरतेषदखुदीठो एदेखीक्षण एकप्रधानपुढपप्रमादनकरे जेइमस्यजेपुरुष एसप्रधात घटितमलसूत्र भंडारअनित्यएहवा विग्रहशरीरनो एसंधिएप्रस्ताव अतीतकालिएशरीरनो प्रस्तावएहवोथो हिवडांएहवोवर्त्तेके आगामियेकालि वलीएहवोऊस्ये एतावताक्षणिक्षणिएहनो पर्यायपालटतोदीसेके पळेमेवाहिंकावस्थाइं कार्दनहीयाइ इमजेअने सीकहतांगवेखे जोवेतेअप्रमत्तयाइ एसमणेएमार्ग अप्रमत्तयाइवानो आचार्यश्रीतीर्थकरे प्रवेद्योभाष्यो वलीइहेजनो विशेषकहेके सूत्रं उद्धितेक० उद्धितेकहतां धर्मपालिवाभणी जस्यो एकक्षणप्रमादनकरेस्यो करीनेप्राणीने दुःखअने सुखप्रत्येकर जाणीने एतावतादुखसुखचापणा ऊपाज्यां सज्जभोगवेअनेरानोकीधो अनेरोनभोगवे इणिलोकमाहिमानव मनुष्यपुढोछंदाजून्यार अभिप्रा इवर्त्ते तेहभणी दुखपुणजून्यार प्रवेद्योकीधोकर्म्मभोगविये इसोजाणीस्योकरिवो तेकहेके तेअनारंभजीवप्रत्येकसुखदुःखाध्यवसा योएहवोप्राणिथाने नानाप्रकारेकरी अहिंसतोअविणासतोतथा अणवयसाण्येष्टपावाद अबोलतो ईणेपरेअदत्तअग्रहतो मैथुनअसे बतोपरिग्रहटालतोहंतो पुढोफासेपरीसह उपसर्गिफरस्योहंतो तेस्यदुःखरूप अनाकुलपणे विविधप्रकारेकरी पणोहएकहतांप्रे रेएतावतासम्यक्सहे एससमियापरियाए पूर्वोक्तसम्यक्पर्यायकहतां साचोप्रब्रज्यानो व्यापारवसाख्यो श्रीतीर्थकरेहिवे परीसहनो सहिवोकही व्याधिनोसहिवोकहेके सूत्रं जेअसत्ताक० जेपापकर्म्मनेविषे असत्तएतावतापापयकी निवृत्तउदाहकहतां कदाचितेसा धुनेआतंकशीप्रजीवितनाहरणहारमूलादिकव्याधिविशेषफुसतिकहतां पीडवे तिहांएहवोजेआगलीकहीस्ये तेधीरतीर्थकरादिकक हेतेस्योतेचारितियो तेणेआतंकेफरस्योहंतो तेफासकहतां तेहथीऊपनादुखते अहियासेसम्यक्सहेकिसो विमासीनेसहेतेकहेके सेपुष्पं पेयं पच्छापेयं एरोगनोदुखपहिलो पुणमेजसहिवोपळे पुणमेजसहिवो इस्सं गिणी उहेगनाणिवो हिवेएचौदारिकशरीरव णाकाललगी औपधरसायनादिकरीखालिये तोपुणमाटीनाकाचाभांडानी पिरिनिस्सारहे एहवोभावकहेके भितरधर्म्मकहतांएचौ दारिकशरीरस्वयमेवभेदाइ तिणिकारणिभिदुरएहवो धर्म्मके जेहनोतथाविह्वंसणधर्म्म पाणिपादादिक अवयवविध्वंसविणासपा मेतिणिकारणिविह्वंसणधर्म्मा तथाअध्रुवकहतां अवश्यं भावनोसंभवजिहांनथी जिमरातिनेअंति अवश्यसूर्यजगे जतिमइणिशरी रनेअवश्यभावनथी तिणिअध्रुवतथा एशरीरअनित्यएकस्वभाव जेहभणीनथी खिणिदखभावपालटे तिणिअनित्यतथा अयाखतोउ

दीपिकाटीका

कुलोत्पत्ति अद्वासंवेगलक्षणः संधिवसरमिथ्यात्वक्षयानुदयक्षयोवासस्यक्तावाप्तिहेतुभूतः कर्मविवरलक्षणः संधिः एजंस्वाम्यवस्थित मद्राक्षीत्भावात् अतः क्षणमध्ये कंनप्रमादयेत्विषयादिप्रमादवशगोनभूयात्कचनप्रमत्तः स्यादित्याहजेइमस्यविग्नहस्यइतिउपलब्धत त्वोस्याध्यक्षस्य विशेषेणगृह्यते अनेनअष्टप्रकारं कर्म तद्वद्वतरशरीरविशिष्टं वाह्येन्द्रियेणगृह्यते इतिविग्रहः औदारिकशरीर तस्या यंवार्त्तमानिकक्षणः एवंभूतः सुखदुःखान्यतररूपोगतः एवंभूतअभावी इत्येवंयः क्षणान्वेषण शीलः सोम्येपी सदाअप्रमत्तः स्यादिति स्वमनीषिकापरिचारायमाह एसमणे आवरिएहिंपवेदिते एपोअनंतरोक्तोभागेमोक्षमयः आर्येस्तीर्थकरगणधरैः प्रकर्षेणावेदितः कथितः प्रवेदितः नकेवलमनन्तरोवक्ष्यमाणइत्यर्थकरैः प्रवेदितइत्याह उद्धितोनापमायए जाणिनुदुखं पत्तेयंसायं पुढोछंदाइहमा णवापुढोदुखं पवेदितं सेअविहिंसमाणे अणवयसाण्येपुढोफासेविपणोहए एससमियापरियाएविवाहिए उद्धिपत्तिसंधिं अधिगम्य उल्लितोधर्मचरणायक्षणमध्ये कंनप्रमादयेत् किंचापरमधिगम्येत्याह जाणिनु ज्ञात्वाप्राणिनाप्रत्येकंदुःखं तदुपादानपापकर्म्म तथा प्रत्येकं सातंचमनआह्लादिज्ञात्वासमुल्लितोन प्रमादयेन्नेकेवलंदुःखं कर्म्मवाप्रत्येकं तदुपादानभूतोऽध्यवसायोपि प्राणिनाभिन्नेवे तिदर्शयितुमाह इत्यग्निभन्त्कंदोऽभिप्रायोयेषां तेष्टयगृहंदाः नानाभूतबंधाध्यवसायस्थानाइहेतिसंसारे संचिलोदेवाकेतेम्लनय

मनुष्या उपलक्षणाव्यवस्थेऽपि संज्ञिनां प्रत्यक्संज्ञात्वात् तत्कार्यं कर्मापि प्रत्यगेव तत्कारणमपि दुःखं नान्यरूपकारणभेदे कार्यभेदस्या
वश्यं भावित्वात् इत्यतः पूर्वोक्तं स्मारयन्नाह पुटोदुक्खं प्रवेदितं दुःखोन्मादानभेदाद् दुःखमपि प्राणिनां प्रत्यगप्रवेदितं सर्वस्य स्वकृतकर्म
फले श्रवणान्नान्यकृतमन्य उपभुङ्क्ते इत्येतन्मत्वा किं कुर्यादित्याह सेचविहिंसमाणेति सोऽनारंभजीवी प्रत्येकसुखदुःखाध्यवसायी प्रा
णिनो विविधेषु पादैरहिंसत् तद्याचनपवदन् स्वपावादमनुवन् एवं परस्वमगृह्णन् नित्याद्यप्याचो ज्य एतद्विधाचीचकिंमपरं कुर्यादित्याह
पुटोपासे सपञ्चमहाव्रतव्यवस्थितः सन् यथा गृहीतप्रतिज्ञानिर्वाहणोद्यतः स्पृष्टः परीपहोपसर्गैस्तान् तत्कृतान् शीतोष्णादिस्पर्शान्
वातस्त्वह्निष्णु तथा अनाहुः लोविदिधेः प्रकारैः संसारभावनादिभिः प्रेरयन्तत्प्रेरणं च सस्यक् सचनं च न तत्कृतया दुःखासिकया त्वानं भाव
येत्योहिंसस्य क्कारणतया परीपहान् सहेतुसंकिं गुणः स्यादित्याह एससमियापरिवाएत्ति एपोऽनन्तरोक्तोयः परीपहणां प्रणोदकः
समियासस्य क्पचार्थः प्रव्रज्यास्येति सम्यगुपर्यायो व्याख्यातो नाऽपर इति तदेवं परीपहोपसर्गा लोभ्यतां प्रतिपादयन्नाह जेअसत्तापावे
हिं कम्मं हिं उदाज्जते आयं काफुसंति उदाज्जधीरेते फासे पुटोहिचासए सेपुव्वं पयं पेच्छाणुपदंभि उरधम्मं विह्वंसणधम्मं अधुवंअणितियं
असासयं चयावचद्वयं विपरिणामधम्मं पासह एवंरूवसंधिं समुवेहमाणम्म एकाततणरवस्सइह विप्पमुक्कम्म नत्थिमग्गे विरतम्मत्तिवेमि
जेअसत्तापावेहिंति येअपाकृतमदनतया समटणमणिलेटुकांचनाः समतापन्नाः पापेपुकम्मं सुअसक्तः उदाज्जकदाचित् तांस्सयाधूता
न्साधून् आतंकाआद्युजीवितापहारिणः शूलाद्योव्याधिविशेषाः स्पृगंत्यभिभवन्ति पीडयन्ति यदिनामैवं ततः किमित्याह इति उदा
ज्जधीरे इत्येतद्व्यसाणसुदाहृतत्वात् व्याकृतवान् कोसौधोर्बुद्धिः सयाराजते सचतीर्यकत् गणधरोवाकिंतदाहयानित्याह तेफासेपु
टोविचाहिसए तैरातंकैः स्पृष्टः सन्तान्स्पर्शान् दुःखानुभवान् व्याधिविशेषापादितान् अध्यासयेत् सहेतुकिमाकलज्जे त्याहसेपुव्वं पेयंति
सस्स स्पृष्टः पीडितआद्युकारिभिरांतं कैरेतद्भावयेद्यथा पूर्वमथ्ये तदसातावेदनीयविपाकजनित दुःखमयैव सोद्वयं पश्चादथ्ये तन्मयैव सह
नीयं चतः संसारोदरविवरवर्त्तानि विद्यते एवासौयस्यासातावेदनीय विपाकापादितारोगातं कानभवेयुस्तथाहि केवलिनोपिमोहनीया
दिवातिचतुष्टयचयादुत्पन्नज्ञानस्य वेदनीयसद्भावेन तदुदयात्तत्संभवइति चतसतीर्यकरैरथ्ये तद्वद्वस्स स्पृष्टनिघत्तनिकाचनावस्थायातं
कर्मावस्थवेद्यं नान्यथा तन्मोक्षोऽतो न्येनापि असातावेदनीयोदये सन्तकुमारहटंतेन मयैवेतत्सोद्वयं इत्याकलज्जनोद्दिजितस्य अपि
चैतदौदारिकं शरीरं सुचिरमथ्यौपधरसायनाद्युपहृति सन्मयामघटादपि निस्सारतरं सर्वदा विशराइति दर्शयन्नाह भेउरधम्मं
स्वयमेव भिद्यते इति भिदुरः अधर्मास्य शरीरस्येति भिदुरधम्मं इदमौदारिकं शरीरं सुपोषितमपि वेदनीयोदयाच्छिरोऽप्युदुरः प्रभ
तिअवयवेषु स्वतएव भिद्यते इति भिदुरं विह्वंसणधम्मं विह्वंसनधम्मं पाणिपादाद्युद्यविह्वंसनात् तयामधुवं अवश्यं भावसंभावि
तत्त्वियामांतिस्सूर्योदयवत् ध्रुवं न तथा यत्तदध्रुवं तथा अणितियं तथा प्रच्युतानुत्पन्नस्त्रिरैकस्वभावतया कृटस्थ नित्यत्वेन व्यवस्थितं स

श्रीलंकाचार्यकृतटीका

नायातं कर्म श्लोपयन् क्षपयन् सुनिभावं भजत इति क्लिप्तसंधि अत्रोपरतः स्यादित्याह अयं रंघी इत्यादि अविवक्षितकर्म का अथ्ये
कर्म का वातवो यथापस्थच्छगोषावत्येव मत्वाप्यद्राचीदित्येतत्क्रियायोगेयं संधिरिति प्रथमाकृतेति अथमिति प्रत्यक्षगोचरापन्न
आयं जेतुसुक्कुलोन्पत्तीन्द्रियनिर्हन्ति अद्वासंवेगलक्षणः संधिरवसरो नित्यात्वाच्चयानुदय लक्षणो वासस्य क्त्वावाप्तिहेतुभूतः कर्म वि
वरलक्षणः सन्निःशुभाध्यवसायसंधानस्तूवा संधिरित्येनं स्वात्मव्यवस्थित मद्राची इवानित्यतः क्षणमध्ये कंन प्रमादयेन्नदिपया
दिप्रमादवशगो नूयात्कचनप्रमत्तः स्यादित्याह जेइमस्सइत्यादि चद्वत्युपलब्धतत्त्वो अस्याध्यक्षस्य विशेषेण गृह्यते अनेनाटप्रकारं कर्म
तद्वेतरशरीरविशिष्टं वाह्ये द्वियेण गृह्यत इति विग्रह औदारिकं शरीरं तस्यायं वार्त्तमानिकः क्षण एव भूतः सुखदुःखान्यतररूपय गत
एवं भूतवभावीत्येवं यः आन्मेषणशीलः सोन्वेधी सदा अप्रमत्तः स्यादिति स्वमनीषिकापरिहारार्थमाह एसमग्गे इत्यादि एपोचनंतरो
क्तो मार्गो भोजपयचार्त्तः सर्वहेवधर्मा रातीयवर्त्तिभि स्तीर्यकरणधरैः प्रकर्षेणादौ वा वेदितः कथितः प्रवेदित इति न केवलमनंतरो व

अथमाणश्चतीर्थकरैः प्रवेदितइत्याहउद्विष्टइत्यादिसं धिमधिगम्योत्थितोषर्मचरणायक्षयमये कंनप्रमादयेत्किंवा परमधिगम्येत्याह
जाणिषुइत्यादिज्ञात्वाप्राणिनांप्रत्येकं दुःखंतदुपादानंवाकर्म तथाप्रत्येकंसातंचमनश्चाह्लादि ज्ञात्वासमुत्थितोनप्रमादन्न केवलंदुःखंक
र्मवाप्रत्येकंतदुपादानभूतोध्यवसायोपि प्राणिनाभिन्नएवेतिदर्शयितुमाह पुढोइत्यादिष्टयग्निभन्मन्दोभिप्रायो येषांतेष्टयकृन्दानाना
भूतवन्साध्यवसायस्यानाइत्यर्थः इहेतिसंसारेसंज्ञिलोकेवाकेतेमान वामनुष्याउपलक्ष्यार्थत्वादनेपि संज्ञिनांष्टयकुसंकल्पत्वाच्चतत्कार्य
मपिकर्मष्टयगेवतत्कारणमपि दुःखंनानारूपमितिकारणभेदे मार्यभेदस्यावश्यंभावितादित्यतःपूर्वीकं स्मारयन्नाहपुढोइत्यादिदुःखोपा
दानभेदात्दुःखमपिप्राणिनांष्टयकुप्रवेदितंसर्वस्वस्वकृतकर्मफलेश्चरत्वान्नान्यकृतमन्यउपभंक्तइत्येतन्मत्वःकिंकुर्यादित्याहसेइत्यादिसो
नारंभजीवीप्रत्येकसुखदुःखाध्यवसायीप्राणिनो विविधैरुपायैरहिंसंस्तथानपवदन्अन्यथैवव्यवस्थितंवस्त्वन्यथावदन्नापवदन्प्रधावादम
वुवन्नित्यर्थःपस्यचभूतस्यापिप्रकृतचादर्थत्वाद्दालोपः एवंपरस्वमगटङ्गन्नित्याद्यप्यायोज्यंएतद्विधायीचकिमपरंकुर्यादित्याहपुढोइत्यादि
सपञ्चमहाव्रतव्यवस्थितःसन्त्यथागृहीतप्रतिज्ञानिर्वाहणोद्यतःस्पृष्टःपरीषहोपसर्गैस्तान्तृकतान्शीतोष्णादिसर्गान्दुःखस्पर्शान्वात
त्यहिष्णुतयाअनाकुलोविविधैःप्रकारैः संसारभावनादिभिः प्रेरयन्तत्प्रेरणंचसम्यक्सहजंनतत्कृतयादुःखासिकयात्मानंभावयेदितिया
वत्योहिंसम्यक्करणतया परीषहान्सहेत सकिंगुणःस्यादित्याह एसइत्यादि एषोऽनंतरोक्तोयःपरीषहानांप्रणोदकः समियासम्यक्
समितावाशमोऽस्यास्तीति शमीतद्भावःसमिता पर्यायःप्रटज्जासम्यक् समितयावापर्यायः प्रटज्जास्येतिविगृह्य बह्व्रीहिःससम्यक्पर्या
यःसमितापर्यायोवा व्याख्यातोनापरइति तदेवपरीषहोपसर्गाच्चोभयतां प्रतिपाद्यव्याविसहिष्णुतां प्रतिपादयन्नाह जेअसत्ताइत्यादि
येअपाकृतमदनतया समदणमणिलेष्टकांचनाः समतापन्नाःपापेषु कर्म स्वशक्ताः पापोपादानानुष्ठानारता उदाहृकदाचित्तांस्तथा
भूतान् साधून्भ्रातंका आशुजीवितापहारिणा श्रूलादयोव्याधिविशेषा स्पृशंत्यभिभवन्तिपीडयन्ति यदिनामैवंततः किमित्याहइति
उदाहृइत्यादि इत्येतद्व्यमाणमुदाहृतवान् व्याकृतवान् कोसौधीरोधीर्बुद्धिस्त्वावाराजतेसचतीर्थकृतगणधरोवा किंतदुदाहृतवांसौरा
तंकेःस्पृष्टःसन् तान्स्पर्शान्दुःखानुभवान् व्याधिविशेषापादितानध्यासयेत् सहेतकिमाकलयेत्याह सेपुष्वइत्यादिसस्पृष्टःपीडितआशु
जीवितापहारिभिरातंकैरेतद्भावयेज्जथापूर्वमप्येतदसातावेदनीयविपाकाजनितंदुःखंमयैवसोढव्यंपश्चादप्येतन्मयैवसहनीयंयतःसंसारो
दरधिवरवर्त्तान्विद्यतएवासौयस्यासातावेदनीय विपाकापादितारोगातंकानभवेयुस्तथाहिक्केवलिनोपिमोहनीयादि घातिचतुष्टयक्षया
दुत्पन्नज्ञानस्वेदनीय सद्भावेनतदुदयात्तत्त्वम्भवइति यतश्चतीर्थकरैरप्येतद्वृत्तस्पृष्ट निघत्तनिकाचनावस्थायातं कर्मावश्यवेद्यंनान्यथा
तन्मोक्षोतोन्मेनाप्यसातावेदनीयोदये सनत्कुमारदृष्टांतेनमयैवे तत्सोढव्यमित्याकलयन्नो द्विजितव्यमित्युक्तञ्च स्वकृतपरिणतानां
दुर्नयानाविपाकाः पुनरपिसहनीयोन्यत्र तेनिर्युगस्या स्वयमनुभवतोसौ द्रव्यमोक्षायसद्योभवशतगति हेतुर्जायतेनिष्कृतस्ते अपिचै
तदौदारिकंशरीरं सुचिरमयौषध रसायनाद्युपहं हितं चन्मयामषटादपि निष्कारतरं सर्वथासदाविशरार्विति दर्शयन्नाह भेउरव
म्भइत्यादि यद्विपूर्वपश्चादप्येत दौदारिकंशरीरं वक्ष्यमाणधर्मस्वभावमित्याह भेदुरधम्ममित्यादि स्वयमेवभिद्यतइतिभिदुरः सघ
म्भोऽस्यशरीरस्येति भिदुरधम्मंइदमौदारिकंशरीरंसुपोषितमपि वेदनीयोदयाच्छिरोऽप्युरःप्रभृत्यवयवेषु स्वतएवभिद्यतइतिभिदुरं
तविष्णुं सन् धम्मं पाणिपादाद्यवयवविष्णुं सनात् तथावश्यंभावितं त्रियामांतेसूरीदयवत् भ्रुवंतथायत्तेभ्रुवंतथा प्रच्यु तानुत्पन्नस्थिरै

यंअसासयंचयोवचइयंविपरिणामधम्मंपासह एवंरुवंसंधिंससुवेह माणस्सएकायतरणयस्स इहविप्प
सुक्कस्सणत्थिमग्गे विरतस्सत्ति तिवेमि आवंतोकीयावंतोलोगंसिपरिग्गहावंतोसेअप्पंवावज्जं वाअणुं
वाथूलंवाचित्तमंतंवाअचित्तमंतंवाएतेसुचेवपरिग्गहावंती एतदेवेगेसिंमहंभयंभवतिलोगवित्तंच
णंउवेहाएएसंगेअविजाण ओसेसुपडिवुडं सुवणीयंतिणच्चापुरिसापर मच्चखूविप्परक्कमेएतेसुचे

भाषा

एकधारानीपरिदृतिगितिणिरूपे सरीरपणोजेहनोनयी तिगियगाम्नतो तथाचयावचद्वयं इष्टाचारने एष्टभोगिष्टौदार्मिकवर्ग
 णापरमाणुनो उपचयवृद्धिनेहने अभाविचपचयकचतांछानि एहवोचयापचय जेनेविष्टे एहभणीविपरिणामधर्मं विविधपरिणा
 मात्मकधर्मस्वभावजेहनो जेएपरमार्यवकी एहवोशरीरतोएहकपरिकेहो अनुबंधकरिये केनीमताएहने एकधर्मानुष्ठानविनास
 फलपणोनयी एहवोकहेछे पासककचतांपूर्वोक्तसंधि अवसरशरीरनो भिदुरधर्मादिकदेगि विवेकलोचनेजोड इष्टदेवतानेजेहने
 तेकहेछे समुवेहमाणस्मसम्यक्साचो एशरीरनो स्वरूपजोषणहारनेयली केहवानेएजायतण यन्मज्जतां आचतनयद्दिदं ज्ञानादि
 तयएहवोएक अद्वितीयआयतननेविष्टे रततत्परतेहने वलीकेहवाछे दृढकचतांशरीरनेविष्टे विप्रमुक्तरागरहितनेहने तथावलीकेह
 वानेविरतस्यकचतां हिंसादिकआयवहारयकी निवृत्ततेहने गत्यमग्रेकचतांमार्गनरकतिर्यचादिकगतिजाइवानी पद्धतिनयीएहवा
 नेमुक्तिइजयाइ इतिब्रवीमि जेभगवंतयीवर्द्धमानस्वामिइंभाष्यो तेहसमीपिसांभलीकज्जं कुं छिवेअविरतयादीपरिग्रहवंत एहवोजेक
 ह्योतेदेवाडेछेस्वतथावंतिकं आजेकेईलोकनेविष्टे परिग्रहवंतसपरिग्रहंतेपरिग्रहकेहवोछेअयं वाच्यत्पक्षपदे जादिकएयोडोतयाव
 छधर्णोधनधान्यसुवर्गं रूप्यग्रामदेशादिक अणुनागहोमोलिदंष्टणकाटादिप्रमाणेष्वपिस्वामोटीमोलिदं प्रमाणिइं हस्तीषोडादिक
 तथासचित्तअयवाअचित्तएणंपरिग्रहे परिग्रहवंतजेहतधारीनेएतेसुचेवकचतांपरिग्रहवंतगृहस्थे जमादिजाणिवातयावलीसपरिग्रही
 छता अपरिग्रहीएहवो अभिमानवहे तेहने अनर्थनोकारण देवाडेछे एतदेवेगेसिंमहत्तवं एसपरिग्रहपणो इहेजएकपरिग्रहवंत
 व्रतधरने नरकादिगमन नाकारणयकी महाभययाइ जेहमणीइहलोकि पुणपरिग्रहयकी चौरादिमयतयासर्वलोकयकी यंकतोरहे
 जाणेरखेकोई माहरोपरिग्रहनो अनाचारजाणे तथापरलोकिनरकि जाइवानोमहाभय एकपजेएहमणीकहिचेछे लोगवित्तं लोक
 नोवित्तअल्पवज्जलघन अनर्थमणीछे अथवालोकनोवृत्त आचारआहारभय परिग्रहमैयुनादि उत्कटसंज्ञानोभाव तेअनर्थहेतुएहवो
 आलोचोपरिग्रहमहाभयकारणजाणीइ जपरिज्ञाइं जाणेप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं परिहरेएहने जेहइंतेकहेछेएएसंगेपरिग्रहनासंग
 अविजाणोअकरताने दुर्गतिनोमहाभयनयाइएहमणीसेसुपडिवुद्धंतेपरिग्रहनापरिहरणहारनें सुपडिवुद्धंरुडों प्रतिबुद्धोएतले
 एरुडोप्रतिबोधकपनो तथासूचणीयंकचतां रुडोंउपनीतमणों आदर्योज्ञानादिक एहवोंजाणी हेपुरुषअहोमानव परमचक्रकह
 तांमोक्षनेविष्टे एकदृष्टीकृतो विविधनानाप्रकार तपअमुष्ठानविष्टे पराक्रमकरिवलवीर्यफोरयिस्वामणी एउपदेशकह्यो जेहमणीएतेसु

दीपिकाटीका

नित्यं नैवंयत्तदनित्यं असाक्षं तेन तेन रूपेणोदकधारावच्छेदवतीति शाश्वतंततोऽन्यदयाश्वतं चयावचद्वयं इष्टाचारोपभोगतयाध
 त्युपष्टं भादौदार्मिकवर्गणा परमाणूपचयाञ्चयः तदभावेन तद्विचटनादपचयः चयापचयविद्यते यस्य तच्चयापचयिकं अतएव विपरिणाम
 धर्मं विविधपरिणामोऽन्यथाभावात्कौधर्मः स्वभावोचस्य तद्विपरिणामधर्मं यतश्चैवंभूतमिदं शरीरकं अतोऽस्योपरिकोऽनुबंधः काश्च
 नोस्वकुगलानुष्ठान एतेऽन्यथासाफल्यमित्ये तदेवाहपासहएवन्तिपश्यतेनं पूर्वोक्तं रूपसंधिभिदुरधर्माद्याप्रातौदार्मिकं पंचेन्द्रियनिर्दृति
 लाभावसरात्मकं दृष्टाच विविधातंकजनितां स्वर्णान्धासयेत् एतत्पश्यतश्चयत्यात्तादाहसमुवेहमाणस्मस्य गुप्ते च माणस्वपश्यतोऽ
 नित्यताप्रातमिदं शरीरक मित्येवमवधारयतोनास्तिमार्गा इतिसंबंधः एकायतणरवच्च आहअभिविधीः समस्तपापारंभेयमात्मा
 आचत्यतेयस्मिन् कुगलानुष्ठानेवीर्यवानुत्थलवान् क्रियते इत्यायतनं ज्ञानादित्वयं एकमद्वितीयमायतनमेकायतनं तत्तरतस्य किंचिदशरीरे
 जन्मनिवाविविधं परमार्यभावनयाशरीरानुबंधात् प्रयुक्तो विप्रमुक्तस्तस्य नास्ति न विद्यते कोसौ मार्गो नरकगतिर्यं मनुष्यगमनपद्धतिर्न
 भविष्यति कस्येति दर्शयति विरतस्य हिंसाद्यावहारेश्चो निवृत्तस्य इति रधिकारसमाप्तौ ब्रवीतीति सुधर्मस्वास्यात्मान माहयज्ञगवता
 वीरवर्द्धमानस्वामिनादि व्यञ्जनेनार्योपलभ्यवा म्योगेनोक्तं तदहंभवतां ब्रवीमि न स्वसति विरचनेनेति विरतएव सुनिर्भवतीत्ये नत्प्र

तिपाद्य सांप्रतमविरतवादीपरिग्रहवानितियदुक्तं तत्प्रतिपाद्यन्नाह आवंतीकेयावंतीलोगं सिपरिग्रहावंतीसेअप्यंवावज्जं वाअणुं वाधूलं
वाचित्तमंतं वाअचित्तमंतं वा एतेसुचेवपरिग्रहावंती एतदेवेगेसिंसहभयं भवति लो गवित्तं चणं उवेहा एतोसगेअविजाणओसेसु पडिबुद्धं
सूवणीयं तिणञ्चा पुरिसपरमचक्खू विपरिकम्मं एतेसुचेववंभचेरन्ति वेमियावन्तः केचनलोकेपरिग्रहवंतः परिग्रहयुक्तास्युस्ते एवंभूतपरि
ग्रहसङ्गावादित्याह सेअप्यं वातत्द्रव्यं यत्परिगृह्यते तदल्पं वास्त्रोक्तं वास्यात्कपर्दकादिवज्जवास्यात् धनधान्यहिरण्यग्रामजनपदादिअणुवा
स्यान्मून्यतस्तृणाकाटादिं प्रमाणतोवज्जादिस्थूलं वास्यान्मूल्यतः प्रमाणतश्च हस्त्यखादि तच्च चित्तवद्वास्यादचित्तवद्देति एतेनचपरिग्र
हेणपरिग्रहवंतसतः एतेष्वेवपरिग्रहवत् सुगृह्येष्ठं तर्वात्तिनोव्रतिनोपि स्युः एतच्चात्पादिपरिग्रहेण परिग्रहवच्चापरिग्रहाभिमानिनां
वाह्यारशरीरादिकं महेतेऽनर्थायेति दर्शयन्नाह एतदेवेगेसिंसहभयं भवति एतदेवाल्पवज्जत्वादि परिग्रहेण परिग्रहवत्वमेकेषां परिग्रह
वतां नरकादिगमनहेतुत्वात् सर्वस्याविश्वासहेतुत्वाद्वा महाभयं भवतियतः परिग्रहो महाभयं भवतियतः परिग्रहो महाभयमतोपदि
श्रुते लो गवित्तं चणंति लोकस्याऽसंयतलोकस्य वित्तं द्रव्यं अल्पादि विशेषणविशिष्टं च शब्दः पुनः शब्दार्थेण वाक्यालंकारे वित्तं लोकवृत्तं वा
आहारभयमेयुनपरिग्रहोक्तं संज्ञात्मकमहेतेभयाय पुनरुत्प्रेक्ष्य ज्ञात्वा तत्र परिग्रहाप्रत्याख्यानपरिग्रहापरिहरेत्तत्परिहर्तुं श्रयत्स्यात्तदा
ह एतेसंगेति एतान् अल्पादि द्रव्यपरिग्रहसंगात् शरीराहारादिसंगात्वाअविजानतोऽकुर्वाणस्य तत्परिग्रहजनितं महाभयं न स्यात् किंच
सेसुपडिबुद्धं सेतस्यपरिग्रह परिहर्तुः सुदृढनीतं ज्ञानादिद्रव्ये तत्ज्ञात्वा चे पुरुषहेमानवपरमचक्खु परसंज्ञानं च ल्युपस्यापरमचक्षुर्मोक्षे
कट्टिर्वा सर्वं विविधंतपोनुष्ठानविधानासंयमेकर्मणिवापराक्रमश्चेति अथ किमर्थं पराक्रमोपदेय इत्यत आह एतेसुचेव नित्यमेपरिग्रह

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

कस्वभावतया कूटस्थानित्यत्वेन व्यवस्थितं सन्नित्यं नैवं यत्तदनित्यमिति तथा तेन तेन रूपेणोदकधारा वच्छस्त्रं वतीति शास्त्रं ततोऽन्य
दशास्त्रं तथेष्टाहारोपभोगतया हृत्युपटं भादौ दारिक शरीरवर्गणा परमाणूपचवाञ्चय सदाभावेन तद्विचटनादपचयः चयापचयौ वि
द्येते यस्य तच्चयापचयिकमतएव विविधपरिणामोऽन्यथा भावात्मको धर्मः स्वभावो यस्य तद्विपरिणामधर्मः यतश्चैवं भूतमिदं शरीरकम
तोऽस्योपरिकोऽनुबंधः कामच्छर्चनास्य कुशलानुष्ठानं च तेऽन्यथा साफल्यमित्येत देवाह पासह इत्यादि पश्यतै न पूर्वोक्तं रूपं संधिभिर्दुर्
धर्माद्याप्राप्तौ दारिकं पञ्चेन्द्रियनिर्हृति लाभावसरात्मकं दृष्ट्वा च विविधातं कजनितां न स्य शान्ध्यास्येदिति एतत्पश्यतश्च यश्च तदाह
समुवेह इत्यादि सम्यगुत्प्रेक्ष्यमाणस्य पश्यतोऽनित्यताप्रातमिदं शरीरकमित्येवमवधारयतो नास्ति मार्ग इति संबंधः किञ्च आह अभि
विधौ समस्तपापारंभेभ्य आत्मा आधत्त्यते आनियम्यते तस्मिन् कुशलानुष्ठाने वा यत्नवान् कथयत इत्यायतनं ज्ञानादित्यमेकमद्वितीयमाय
तनमेकायतनं तत्तरतस्तस्य किञ्च दृष्टशरीरेज्जानिवा विविधंपरमार्थभावनया शरीरानुबन्धात्प्रसक्तो विप्रसक्तस्य नास्ति न विद्यते
कोसौ मार्गो नरक तिर्गम्यनुष्यगसनपद्धतिवर्त्तमानसामीप्ये वर्त्तमानदर्शनान्वभविष्यतीति नास्तीत्युक्तं वदिवा तस्मिन्नेव जन्मनि समस्तकर्म
क्षयोपपत्तेर्नास्ति नरकादिमार्गः कस्मेति दर्शयति विरतस्य हिंसाद्याश्रवणरेभ्यो निवृत्तस्य इति रक्षिकार परिसमाप्तौ मवीमीति सुधर्म
स्वास्यात्मानमाह यज्जगवतावीरवर्द्धमानस्वामिना दिव्यज्ञानेनार्थानुपलभ्यवाग्योगेनोक्तं तदहं भवतां जवीसि नस्त्वमतिविरचनेनेति विर
तएव सुनिर्भवतीत्येतत्प्रतिपाद्य सांप्रतमविरतवादी परिग्रहवानितियदुक्तं तत्प्रतिपाद्यन्नाह आवंतीत्यादियावंतः केचनलोकेपरि
ग्रहवन्तः परिग्रहयुक्ताः स्युस्ते एवंभूतपरिग्रह सङ्गावादित्याह सेअप्यं वा इत्यादि तद्द्रव्यं यत्परिगृह्यते तदल्पं वास्त्रोक्तं वास्यात्कपर्दका
दिवज्जवास्यात् धनधान्यहिरण्यग्राम जनपदादिअणुवास्यान्मूल्यतस्तृणा काटादिप्रमाणतो वज्जादिस्थूलं वास्यान्मूल्यतः प्रमाणतश्च
हस्त्यखाद्येतच्च चित्तवद्वास्यादचित्तवद्देति एतेनचपरिग्रहेण परिग्रहवन्तः सन्त एतेष्वेवपरिग्रहवत्सु गृह्येष्ठं तर्वात्तिनोव्रतिनोपि
स्युः यदि वैतेष्वेव पट्स जीविकायेषु विषयभूतेष्वल्पादिषु वा द्रव्येषु मूर्च्छाकुर्वन्तः परिग्रहवंतो भवन्ति यथा वा विरतो विरतिवा दंवद
नल्पादपि परिग्रहात् परिग्रहवान् भवत्येवं शेषेष्वपि व्रतेष्वायोज्यं एकादेशापराधादपि सर्वापराधितासम्भवो अनिवारिताश्रवत्वात्

यद्येवमल्पेनापि परिग्रहेण परिग्रहवत्त्वमतः पाणिपुटभोजिनोदिगंवराः सरजस्तुवोविकादयो अपरिग्रहाः स्युः सोपातदभावान्नैतद्
 स्तितदभावादित्यसिद्धो हेतुस्तथाहि सरजस्तुनामस्यादि परिग्रहादोडिकानामपि पिङ्ककादिपरिग्रहादन्तश्च शरीराहारादिपरि
 ग्रहसद्भावात् धर्मोपपत्तमकत्वादोपपत्तिचेत्तदितरत्वापिसमानं किंदिगंवराग्रहग्रहेणेत्ये तच्चात्पादिपरिग्रहेण परिग्रहवत्त्वमपरिग्रहा
 मिमानिनांवाहार शरीरादिकंमहते अनर्थायेतिदर्शयन्नाह एतदेवाल्पवृद्धत्वादिपरिग्रहेण परिग्रहवत्त्वमेकेषां परिग्रहवतानरकादि
 गमनहेतुत्वात् सर्वस्याविश्वासकारणत्वाद्वा महाभयंपरिग्रहस्य यद्भवति प्रकृतिरित्यपरिग्रहस्य यदुत्ततद्वा न् सर्वस्यावृत्तिपदिवैत
 देवशरीराहारादिकमपर स्यात्पस्यापिपात्र तत्काणादेर्द्वौपकरणस्याभावात् गृहगृहेसम्यगुपायाभावा दविधिनाशुद्धमाहारा
 दिकं भुञ्जानस्यकर्म बन्धजनित महाभयहेतुत्वान्महाभयं तथैवधर्मशरीरं समस्ताच्छादनाभावाद्दीर्घं परेपामहाभयंतन्निवद्य
 विधिपालनाभावाच्च महाभयमितिचतः परिग्रहोमहाभयमतोपदिश्यते लोगद्व्यादि लोकस्यासंयतलोकस्य वित्तद्रव्यमत्पादिविशेष
 णविशिष्टश्च शब्दः पुनः शब्दार्थेणमिति वाक्यालंकारे लोकवित्तं लोकवृत्तं वा आहारभयमैद्युन परिग्रहोत्कटसंज्ञात्मकं महतेभयायपुन
 र्द्वयसंज्ञात्वा अपरिग्रहात्तात्प्राप्त्याख्यानपरिग्रहापरिग्रहेत्तत्परिग्रहं यद्यस्यात्तदाहणसंगे इत्यादि एतानत्पादिद्रव्यपरिग्रहसंगान्
 शरीराहारादिसंगान्वा अविज्ञानतोऽकुर्वाणस्य तत्परिग्रहजनितं महाभयंनस्यात्किञ्च येइत्यादिसेतस्य परिग्रहपरिग्रहः सुदुप्रति
 बुद्धं सप्रतिबुद्धं सुदुपनीतं सूपनीतं चानादिइत्येतत् ज्ञात्वाहेतुरूपहेमानवपरमं ज्ञानं चक्षुर्यस्यासौ परमचक्षुर्भोजैकदृष्टिर्वा सर्वविधिं
 तपोमुष्टानविधिना संयमेकर्म णिवा पराकमस्वेति अचकिसर्धंपराकमणोपदेय इत्यत आह एतेसुचेवइत्यादि यद्मेपरिग्रहविरताः

ववंभचेरंतिवेमिसेसुयंचमे अज्भत्यंचमेवंध पमोकखोचतुवक्तअज्भत्येवएत्यविरतेअणगारेदोहरायं
 तितिकखएपमत्तेवहियापास अपमत्तापरिव्वएतंमोणंसम्भं अणुवासिज्जासित्तिवेमिआवंतीकेआ
 वंतौलोगं सिअपरिग्गहावंती एतेसुचेव अपरिग्गहावंती सोच्चावंतिमेह्वावीपंडियाएणिसामिया
 समियाएधम्मेआयरि एहिंपवेदितेजहेत्यमएसंधीज्जोसिएएवमणत्थसंधी दुव्वोसएभवतितत्था

भाषा

चेवएपरिग्रहयकीविरत तथापरमचक्षुसम्यग्ज्ञानरूप जेहनेहेतेहेनेविषे ब्रह्मचर्येहे अनेरानेविषेनयी इमज्जंभीगुरुने उपदेगिक
 ज्जंहुं हिवजेकह्योअने जेकहीस्येतेसर्वज्ञोपदेशयकी एहवांकहेहे सूत्रंसेसुयं सेसुयंचमे तेजेकह्योअनेजेकहीस्येतेसुज्जमेतीर्थंकरना
 सुवयको संभल्यो तयाअज्भत्यंचमेकहतां माहरेहियेरह्योतेस्यो तेकहेहे अरेजीयतुभन्ने अज्भत्यकहतां ब्रह्मचर्येजनेविषे प्रवर्त्ततां
 वंधयकी प्रमोचछटिवोहे अन्यथानयी तथाएत्यविरते एत्यकहतांपरिग्रहनेविषे विरतनिवृत्त्यो अनगरसाधुदीहरायं कहतांयाव
 जीव जेकाइंजुधात्पादिकथावे तेसहेवर्त्तः उपदेगकहेहे अहोशियप्रमत्त जेप्रमादीपरतीर्थिक अथवास्वतीर्थिक बहियाधर्मायकी
 वाहिरिदेखि देखीनेसपरीछस्योकरे तेकहेहेअप्रमत्तकतो संयमानुष्ठानपाले तिणिकारणितो पुणएहवोमोणंकहतां सुनिनोभावस
 मणवासिज्जासिकहतां सम्यग्प्रकारिपालि जेज्जं कज्जंहुं एवीसुधर्मस्वामिनोवचनजाणिवो इतिश्रीलोकसाराध्ययने द्वितीयोद्देशकः
 हिवेवीजोउहे सोप्रारंभियेहे वींजेउहेसे अविरतवादीपरिग्रहवंत इमकह्योइहांतेहयकीविपरीतकहियेहे सूत्रंआवंतीकंजेकेइलोक
 नेविषे अपरिग्रहवंतीकहतां निःपरिग्रहसाधु तेएहइज्जल्पवृद्धलादि परिग्रहिच्छांछो जनिःपरिग्रहयाइ अथवाएपट्जीवकायविषे
 समतानेअभावि परिग्रहरहितज्जइं तेनिःपरिग्रह किमथाइंतेकहेहे सोच्चावंतीकहतां तीर्थंकरनीवाणी आगमरूपसंभलीने मेधावी
 निपुण तथापंडितगणधरादिक तेहनोवचन विधिनियमरूपनिसामियाकहतांहिये अवधारीनेसचित्तादि परिग्रहच्छांछीनिः परिग्रह
 ज्जइं तेतीर्थेकरणधरे धर्म किमकह्यो तेकहेहेसमियाए कहतांगत मित्र ऊपरिसरीखपणं अर्थं धर्मं प्रवेद्यो अतपराशंका अने

रेपुण्यपापयो अभिप्रादधर्मकक्षात् इष्टिकारणितेधर्म निराकरिवाभ्युपगच्छे जहेत्यसदेव मनुष्यसभानेविधे श्रीभगवंतेजकहे
 केअहोजिम इहाजगमाहिंमे संधिकहतां आनादिमोक्षमार्गभोसि एकहतांसेव्यो अथवाजिमईणे आनदर्शनचारित्र्यरूप इन्द्रियनो
 इन्द्रियने उपशमिसंधिकहतां कर्मसंततिरूपमे भोसिएकहतांखयो तिमचनयकहतां अन्यतीर्थिकरने भाव्येमोक्षमार्गिकर्म
 संततिखपावतांदोहिलीके एतलेजेतीर्थकरेधर्मकीधो तिहेजमोक्षमार्ग अनेरातीर्थीने असमंजसपसायकी सम्यग्मोक्षनोउपायन
 योजेश्रीभगवंतइष्टिमार्गिकर्म खयातोस्यो तेहभभीकहेकेतहा तेहकारणतोऊं इमकऊं ईश्वरमार्गिअनेरो पुण्यसाधुवीर्यवत्तसंय

दीपिकाटीका

विरताः परमचक्षुषश्च एतेष्वेव परमार्थतो ब्रह्मचर्यं नान्येषु नवविधब्रह्मचर्यं गुप्तभावात् इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमिति अहंयदुक्तं
 वक्ष्यमाणं च सर्वज्ञोपदेशादित्याह सेसुयंचमेअन्त्यचमे बंधपमोखोअन्त्येवा एत्यविरतेअणगारेदीहरायतितिकडाएपमत्तेवहिया
 पासअपमत्तोपरिखए एतंमोणंसम्भं अणुवासेज्जासित्तिवेमि आवंतीओवीओउद्देसोसम्भतो सेसुयंचतद्यत्कथितं यच्चकथयिष्यामि
 तत्श्रुतंचमया तीर्थंकरसकाशात् तथा आत्मन्यधिक अध्यात्मंममैतच्चेतसिचव्यवस्थितं किंतदध्यात्मनिस्थितमिति दर्शयति वन्धात्सकाशा
 त्प्रमोक्षोबन्धमोक्षस्तयाध्यात्मनोच ब्रह्मचर्येव्यवस्थितस्यैवेति किञ्च एत्यविरते अत्रास्मिन् परिग्रहेजिष्टचित्तेविरतः कोसौनास्यगृहं
 विद्यते इत्यनगरः सएवंभूतोदीर्घरात्रं यावज्जीवंपरिगृह्यभावात् यत्तुत्पिपासादिकमागच्छतितत्तितित्तेतपुनरप्युपदेशदानायाहप
 मत्तेवहिताप्रमत्तान् विषयादिभिः प्रमादैर्बहिर्व्यवस्थितान् पश्यपरतीर्थिकादीन् दृष्ट्वाचकिंकुर्यादिति दर्शयति अपमत्तोपरिखए अपम
 त्तसन्संयमानुष्ठानेपरिव्रजेदिति किञ्चएतंमोणंति एतत्पूर्वोक्तं संयमानुष्ठानेपरिव्रजेदिति किंचएतंमोणंतिः एतत्पूर्वोक्तं संयमानुष्ठानंसु
 नेरिदंमौनंसर्वज्ञोक्तं सम्यगनुपालयेः प्रतिपालयेरिति रधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमिति पूर्ववत्लोकसाराध्यने द्वितीयोद्देशकः उक्तो
 द्वितीयोद्देशकः साप्रतंततीयचारभ्यते अस्वचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशकेअविरतावादीपरिग्रहवादीनित्युक्तं इहतुतद्विपर्ययउच्यत
 इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्वंआवन्तीकेआवन्तीलोगंसिअपरिग्रहावंतीसोच्चावंतिमेहावीः पंडित्याणंसामितासमि
 ताएधम्मे आयरिएहिंपनेदिजेजहेत्यमएसंधिज्जोसिए एवमन्त्यसंधिदुष्कोसतेभवतितहावेमिनोनिश्च विज्जवीरियंआवंतीतियावंतः
 केयावंतः केचनलोकेअपरिग्रहवन्तो विरतायतयः तेसर्वेएतेष्वेवाल्पादिषु द्रव्येषुत्यक्तेषु सत्स्वपरिग्रहवन्तोभवन्ति यद्वैतेष्वेवपटुसु
 जीविकायेषु ममत्वाभावात् अपरिग्रहाभवन्ति अथकथमपिपरिग्रहभावः स्यादित्याह सोच्चावन्तिमेहावीवाचं तीर्थंकराश्चाभागम
 रूपंश्रुत्वा मेधावीमर्यादाव्यवस्थितं श्रुतिकोहेयोपादेय परिहारप्रवृत्तिञ्च तथापंडित्यानि सामिता पंडितानांगणधराचार्यादीनां
 विधिनियमात्मकं वचनं निश्चयस्य सचित्ताचित्तपरिग्रह परित्यागादपरिग्रहोभवति कदापुनरुत्पन्ननिरावरणं आनानां तीर्थकृतांवा
 गयोगोभवति येनासावाकर्ण्यते उच्यतेधर्मकथावसरे किंभूतासोः पुनर्धर्मः प्रवेदितः इत्याह समियाएसमिता एसमश्रुमित्रता
 तयायैधर्मः प्रवेदितः स्यादन्यैरपि स्वाभिप्रायेणधर्माः प्रवेदिताएवेत्यतस्तद्व्युदासार्थं भगवानेवाह जहेत्यमएत्ति सदेवमनुजायां
 पर्पदिभगवानेवाह यथात्मयान्नानादिकोमोक्षसन्धि ज्जोसिओसेवि तद्यतोयएवतीर्थं छद्दिधर्मोविहितः सएवमोक्षमार्गोनापरः

शिलंगाचार्यकृतटीका

परमचक्षुषश्चैतेष्वेव परमार्थतो ब्रह्मचर्यं नान्येषु नवविधब्रह्मचर्यं गुप्तभावात् इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमिति अहंयदुक्तं
 तदेतेष्वेवापरिग्रहवत्स इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमिति अहंयदुक्तं वक्ष्यमाणं च सर्वज्ञोपदेशादित्याह सेसुयंचमेइत्यादि तद्यत्कथितं
 यच्चकथयिष्यामितत्श्रुतञ्च मयातीर्थंकर सकाशात्तथा आत्मन्यधिक अध्यात्मंममैतच्चेतसिचव्यवस्थितं किंतदध्यात्मनिस्थितमिति दर्शयति
 वन्धात्सकाशात्प्रमोक्षोबन्धमोक्षस्तयाध्यात्मनोच ब्रह्मचर्येव्यवस्थितस्यैवेति किञ्चएत्यइत्यादि अत्रास्मिन्परिग्रहेजिष्टचित्तेविरतः कोसौना-
 स्यागारंगृहं विद्यते इत्यनगरः सएवंभूतोदीर्घरात्रं यावज्जीवंपरिग्रहाभावाद्यत्तुत्पिपासादिकमागच्छति तत्तितितत्तितित्तेतपुनरप्युपदेशदानायाहप

पुनरप्युपदेशदानाद्याह पसन्तेइत्यादि प्रसन्नान्विषयादिभिः प्रसादैर्बहिर्ध्वर्माद्व्यवस्थितान् पश्यन्त्यस्यतीर्थिकादीन् दृष्ट्वाचर्किंशुया
दितिर्दश्यति अप्रसन्नः सन् संयमानुष्ठाने परिव्रजेदितिकिञ्च एवमित्यादि एतत्पूर्वोक्तं संयमानुष्ठानं सुनिरिदंमौनंशुद्धौक्तं
सस्यगनुपालयेः प्रतिपालयेरितिरधिकार परिसमाप्तौब्रवीमीति पूर्ववद्धोक्तसाराध्यने द्वितीयोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तोद्वितीयोद्देश
कः सांप्रतं तृतीयश्चावश्यते अस्त्युचायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके अविरतवादीपरिग्रहवानि त्वभिहितमिह तु तद्विपर्ययश्च्यत
इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिहृतं आवन्तीत्यादि आवन्तः केचनलोके अपरिग्रहवन्तो विरतायतयइत्यर्थो सर्वे एतेष्वे
वाल्पादिपुद्गलेषु त्यक्ते पुसत्सपरिग्रहवन्तोभवन्ति यदिवैतेष्वेवपटुस् जीवनि कायेषु समत्वाभावादपरिग्रहाभवन्ति स्यात्कथमपरिग्र
हभावः स्यादित्याह सोच्चाइत्यादि वदन्तिमुप्यत्ययेन द्वितीयायैप्रयमाश्रितोवचं तीर्थकराज्ञामागमरूपां श्रुत्वाकर्ण्यसेधावी भर्थादा
व्यवस्थितः सञ्चुतिकोहेयोपादेय परिहारप्रवृत्तिस्तथापिडितानांगणधराचार्यादीनां विधिनियमात्मकं चर्चनं निगम्यसचित्ताचित्तपरि
ग्रहपरित्यागादपरिग्रहोभवति स्यादेतत्कदापुनस्तपन्न निरावरणज्ञानानां तीर्थकृतावाग्योगोभवति येनासावाकर्ण्यते च्यतेधर्म
कथावसरकिंभूतसैः पुनर्धर्मप्रवेदित इत्यारेकापनोदार्थमाह समियाइत्यादि समियत्तिसमता ससमश्रुमित्रता तयावैधर्म्यं प्रवे
दितइत्युक्तञ्च जोवंदशेषवाङ्मं आलिंपइवासिणावितत्येति संयुगद्व्योअगिंदतिम हेसिणोतत्यसमभावा यद्विवायैपुद्देशभावाचरि
तार्यैपुसमतया भगवताधर्मः प्रवेदितस्तथाचोक्तं जहपुण्यकल्य तहातुच्छसकल्यइत्याद्ययवागमिनोभावः शमिता तयासर्व
हेयधर्मैरातीववर्त्तितभिरादैः प्रकर्षेणादौवा धर्मोवेदितः प्रवेदित इन्द्रियनोइन्द्रियोपगमेन तीर्थकृद्विधर्मः प्रज्ञापितइति यावत्स्या
दन्यैरपि स्वाभिप्रायेणधर्माः प्रवेदिताएवेत्यतस्तद्व्युदासायं भगवानेवाह जहेत्यइत्यादिसदेवमनुजायांपर्पदिभगवानेवमाहयथात
मयाज्ञानादिकोमोक्षसंधिः श्लोसिच्योत्तिसेवितइतिवदित्वाश्रितान्ज्ञानदर्शनचारित्वात्मके मोक्षमार्गेसमभावात्केइन्द्रियनोइन्द्रि
योपशमरूपे नवासुसुक्ष्मास्तएव संधानंसंधिः कर्मसन्ततिः सन्धीयतइतिवाभवात्भवान्तरमनोनेनेति संधिरटप्रकारं कर्मसन्ततिरू
पः सश्लोपितः क्षपितो अतोयएवतीर्थकृद्विधर्मोविहितः सएवमोक्षमार्गेनापरइत्येतदेवाह एवमित्यादि यथातमयासंधिर्क्षोपितएवम
न्यत्रान्यतीर्थकप्रणीतो मोक्षमार्गेसंधिः कर्म सन्ततिरूपदुर्कोपोभवति दुःखोभवति असमीचीनतया तदुपायाभावाद्यदिनामभग
वतात्मकर्म सन्धिर्क्षोपितस्ततः किमित्याह तस्माइत्यादि यस्मादस्मिन्नेवमार्गे व्यवस्थितेनमयापि विहटतरैरातपसा कर्म क्षपितंततो

वेमिणोनिगहविज्जवीरियं जेपुब्बुट्टाईणो पच्छाणिवाती जेपुब्बुट्टाई पच्छाणिवातीजेणोपुब्बुट्टाई
णोपच्छाणिवाती सेवितारिसएसिया जेपरिस्साय लोगमणेसिताएयंणियाय सुणिणापवेदितं
इहआणाकंखीपंडिते अणिहेपुब्बावररायं जयमाणेसयासीलंसंभेहाए सुणियाभवेअकामे अर्भंभे
इमेणंचेवजुब्भाहि किंतजुब्भेण ववभओजुब्बारिहं खलुदुल्लहंजहेत्यकुसलेहिं परिस्साविवेगे

भाषा ।

मानुष्ठानविषे निज्जवेनही गोपयेनही एतावतासंयमविषे अनिगूहितवल्कीर्यं होउवां एवचनपरमदयालुपरिहितैकनिरत जीवर्द्ध
मानस्वामिकहो तेहेजओसुधर्मास्वामि आपणाथिय्यआगलिकहो तेहनोविशेषकहेहे स्तवजेपुब्बुट्टाईक० जेअसारसंसारनोपर
सार्थजाणीपूर्वपडिलो प्रव्रज्यानेअवसरिउवट्टाई उच्चमनोकरणाहारपक्के अस्सासंवेगेवर्द्धमानपरिणासनोनिवाती नपडेसिंहनेआविदी
जाइचटो अनेवलीआगलिसिंहपणेजविचरे तेपुब्बुट्टाईणोपच्छाणिवातीकहिजे गणधरादिवत् एप्रथमभागो हिबेवीजोभांगोकेहेहे
जेपुब्बुट्टाई जेपडिखोमहासंवेगिचारित आदरेपक्के कर्म परिणामविशेषपिण्डे नंदिखेणीपरिचारितयकोपडे कोईएकगोठानाहिलि
जमालिनीपरिदर्शनज्ञानयकीपुणपडेएवीजोभांगोहिबेवीजोभांगोकेहेहेतेभांगोनसंभवेनोपुब्बुट्टाईपच्छानिवातीएहयोकोईनयाइजे

भगीचारित्रविनापडिवो पुणनयी तिणिकारणिभांगो ऊपजतोसूत्रकारिनकह्यो चोयोभांगोदेखाडेकेजेणोपुब्बुद्वाईणोपच्छानिवा
तीजेपूर्वे चारित्रनेविषे ऊद्योनहीं अनेपद्योपुणनहीं तेअविरतगटहस्यजाणिवा तथाजेशाक्यादिकजिनमार्गयकी विपरीततेकेहेभं
गेएहवीपराशंकाई उत्तरसेवितारिसए तेशाक्यादिगणपंचमहाव्रतने अभाविषावद्ययोगानुष्ठाननेकरिवे तेहयकोईजकहतांगटहस्य
तुल्यइजजाणिवो एतलेशाक्यादिचोयेभंगिजाणिवा हिवेजेद्रव्यलिंगीस्वतीर्थी सावद्यानुष्ठाननाकरणहार तेजेहभंगांमोहिआवेते
देखाडेछे जेपरिणाय जेस्वतीर्थीपासत्यादिकलोक इहांगटहस्यादिकतेहने अपरिज्ञाईजाणी प्रत्याख्यानपरिज्ञाई पञ्चमीपछेवली
तिहेजलोकने अनुचितकहतांआय । तेपुणतेहवाईज गटहस्यसरीखाजाणिवा एपूर्वोक्तउत्थानपतनादिक केवलज्ञानिकरीणिवायक
कहतांजाणीने सुनितीर्थकरेप्रवेद्योकह्यो वलीतीर्थकरेकह्यो तेदेखाडेछे इहईणप्रवचनविषे आणाकंखी आगमनेअनुसारिप्रवत्
णहारतेकोणपंडितविवेकी वलीतेकेहवो अणिहेकहतां जेहरहित तथापुष्पावररायंकहतां रात्रिनोपहिलो अनेपाखिलोपहरएवे
प्रहरजयमाणेकहतां यत्नवंतसदाचारआचरे रात्रिनामध्यवर्त्ती वेप्रहरपुणयथोक्तविधिये यत्नकरतो साचवेतीजेप्रहरिनिद्राकरतो
बैरातिककालग्रहणतीजाप्रहरनो अनुष्ठानकरे वीजेप्रहरितो ध्यानइजकरिवोकह्योछे इणिकारणिजेरात्रिनी एहवीयतनाकहितो
दिवसनोकहिवो किंसोतोपुणवक्रजडजीवो संदेहटालिवाभगीकहेछे सयासीलंसदासर्वकालिदिवसतातिइं अटाइप्रकारशीलत्र
ह्यचय्ययवा चिह्नं प्रकारिशीलतेस्यो महाव्रतसमाधाना । तिणिगुप्ति २ पंचेद्रियनोदमइ कपायनिग्रहइ एशीलसंपेहाएकहतां
मोक्षनोअंगजाणीआलोची संयमपाले मेघोन्मे पमात्रप्रमादनकरे एहवोक्षणथाइतेकहेछे सुणियाभवेजेशीलनो फलसुखसंपदास्व
र्गादिगमननिःशीलव्रतरहितने नरकादिगमन आगमनयकोसांभली ऊहूकेहवोअकाम इच्छामदनरहितवलीकेहवो अभांभेभांभां
कहतांमाया अथवालोभनीइच्छाजेहनेनयी तेअभांभाएतलेकहतां अनैरापुणअहिंसकसत्यवादी इत्यादिकलेवा एवंगुणसहितकोई
संवेगीगुरुप्रते कह्ये भगवन्इणिआचारिसावधानपणे प्रवर्त्ततासुक्कने अद्यापिसकलकर्म नो चयनयीयातोतेस्यो वलीऊं तुहारेउप
देशिकर्म चयभगी सिंहसहितपुणसुद्धकरो इत्यादिकाईअशक्यनयी एहवीआशंकाजाणीगुरुकहेछे इमेणाचेवइणे इजऊदारिकय
रीरइजसोभूभिताहरे शास्त्रासुद्धस्योकरिवोछे एककर्मरिपुनाजीपिवायकी सर्वसिद्धियास्येअनेकभवकोटिभमताएहवोजुद्धारिहकह
तांभावसुद्धयोग्यशरीर खलुनिचंदुर्लभछे तिणिकारणिएशरीरपामी कर्म जसोसुद्धकरिवो इसकरतांकोई तिणेजभविमुक्तिजाइंसक
देवास्वामिनीवत् कोईसात अथवाआठभवेमुक्तिइं जाइभरतवत्कोई अर्द्धपुद्गलपरावर्त्तकरे कोईनसीभे जतेस्योकारणतेकहेछे
जहेत्यकुसलेहिं जिणिप्रकारिइणिसंसारि कुशलकहतां तीर्थकरतेणे परिज्ञाविवेकज्ञानो विशिष्टपणो एतलेस्योकह्योकिणिहीने
कोईअथवसाय किणिहीनेकोईअथवसायसंसारअल्पवज्जलनोआरण्यभायो तेडाहेतिमइजसानिवोएतलेजीवआपापणाअथवसाय
विशेषियोडोवणो संसारकरे तेहनोविशेषकहेछे चुएज्जवालेवालअज्ञानऊनिसे दुर्लभमसुखपणोपामी मोक्षगतिनोकारणधर्मल

दीपिकाटीका

एतदेपाहएवसन्नत्यत्ति यथावयामसंधिर्कोपितः एवमन्यत्रान्यतीर्थिकं प्रणीतोमोक्षार्गे सन्धिः कर्मसन्ततिरूपो दुष्कोपोभवति
दुःक्षयोभवति असमीचीनतया तदुपायाभावात् यदिनामभगवता अतकर्मसंधिर्कोपितस्ततः किमित्याह तन्हावेमि वस्त्रादस्त्रिन्नेव
मार्गेव्यवस्थितेनमयापि विकटतरेण तपसाकर्मक्षयितं ततोऽन्योपसाधुः संयमातुष्टानेवीधं नोनिहन्त्यात् नोनिगूहयेत् अनिगूहित
बलवीर्योभूयात् एतदहंवीमि परमकरुणाकटहदयः परिहितैकोपदेशदीया इत्येतद्वीरवर्द्धमानस्याह सुधर्मस्वामीस्वगिप्याणां
कथयतिस्त्रकथैवंभूतः स्यादित्याह जेपुब्बुद्वाईनोपच्छानिवाती जेपुब्बुद्वाईपच्छानिवाती जेणोपुब्बुद्वाईनोपच्छानिवाती सेवितारिनए
सिएजेपरिज्ञावं लोगमन्नेसिएयं निवाचमुण्णोपवेदितं इहअणाकंखीपंडिए अणिहेजयमाणेवपुष्पावररायं सयासीलंसुपेहाए
सुणियाभावेअज्ञाने अज्झंज्जेइमेणचेव जुज्झादिकिंतेजुज्जे वाअज्जअजुद्धारिहंअपुद्गलहंजहेत्यकुसलेहिंपरिज्ञाविवेगभासिएवुतेऊ

बालेगभातिगुरज्जन्ति जेपुष्पुद्गाईणोपच्छानिवाती यः कश्चिद्विदितसंसारस्वभावतया धर्मचरणैकप्रवणमनाः पूर्वप्रव्रज्यावसरे संयमात्
 नेनोत्थातुं शीलमस्येति पूर्वोत्थायीपश्चाच्चत्तवासंवेगतया विगेषेणवर्द्धमान परिणामोनोनिपाती निपतितुं शीलमस्येति निपाती
 सिंहतया निःकीतसिंहताविहारीच गणधरादिष्वप्रयमोभंगः द्वितीयभंगस्तु यैवदर्शयति जेपुष्पुद्गाईपच्छानिवाती पूर्वमुत्थातुं शी
 लमस्येति पूर्वोत्थायीपुनर्विचिह्नत्वात्कर्म परिणतेस्तथाविध भवितव्यतानिधोगात्पश्चान्निपातीत्यात् नदिष्वेणयत् कश्चिदर्थनतोपि गो
 टाभाहिलवत् तृतीयभंगस्यचाऽभावादनपादानं सचायंनोपूर्वोत्थायीपश्चान्निपातीति तथाहिउत्थानेसति निपातश्चित्यतेसतिधर्मणि
 धर्मचिंतातदुत्थानप्रतिषेधेच दूतोत्थादितैव निपातचिंताचतुर्थभंग दर्शनायाह जेणोपुष्पाद्यायीनोपच्छानिवातियोहिनोपूर्वोत्थायी
 नचपश्चान्निपातीसो अविरतएवगृहस्यः सन्नोत्थायीभवति सस्यग्विरतेरभावात् नापिपश्चान्निपाती उत्थानाविनाभावित्वान्निपातस्य
 शाक्यादयोवाचतुर्थभंग पतिताद्रष्टव्याः एतदेवदर्शयति सेवितारिस्सएत्ति सोपिगाश्यादिर्गणः पक्षमहाव्रतभारारोपणा भावेनसाव
 द्यायोगानुष्ठानतयानो पूर्वोत्थायीनिपातस्तुच तत्पूर्वकत्वान्नोपश्चान्निपाती इत्यतस्साहगएव गृहस्यतुल्यएवस्या टात्रयद्वाराणासुभयेपा
 मपि असंष्टतत्वादुदायि टपमारकवत् अनेपेयेसावद्यानुष्ठानिनोपिताहचा एवेतिदर्शयन्नाह जेपरिणायन्ति येपिस्वदूष्याः पार्श्वस्या
 द्योद्विविधयापरिचयया लोकंपरिचययपुनः पचनपाचनाद्यर्थतमोव लोकमत्वाजिताः तेपिताहगाएवेति स्वमनीषिकापरिहारार्थमाह
 एवंनिचयेति एतद्यदुत्थाननिपातादिकं प्रागुपन्यसंकेवल ज्ञानावलोकेन गियायज्ञात्वासुनिना तीर्थकृताप्रवेदितंकथितं इदंवान्यत्र
 वेदितंइत्याह वेदइत्याणाकंखीति इहास्मिन्मौनींद्रे प्रवचनेव्यवस्थितः सन् आज्ञांतीर्थकृतोपदेशं आकांक्षितुं शीलमस्येति आज्ञाकां
 क्षीआगमानुसारवृत्तिकः कश्चैवंभूतः पंडितः सदसद्विवेकज्ञोचस्त्रिहः स्नेहरहितः रागद्वेषविमुक्ता अहर्निशं गुरुनिर्देशवर्त्तीवतवान्
 स्यात्इत्येतदाह पुष्पावररायंजयमाणेति पूर्वरात्रं रात्रेः पश्चात्पुष्पायामः एतद्वामहयमपियतमानः सदाचारमाचरन् मध्यवर्त्तिया
 महयमपि यथोक्तविधिनास्वपन् वैरातिकंपिदध्यात् रात्रियतनाप्रतिपादनेनच दिवापिप्रतिपादितेचभवति यतनाश्चाद्यंतग्रहणे मध्य
 ग्रहणस्यावश्यम्भावित्वात् सयासीलंसुपेक्षाए सदासर्वकालंशीलं अष्टादशसहस्रभेदभिन्नं संयमंवाचदिवा चतुर्द्धाशीलं महाव्रतसमा
 धानं १ तिस्त्रोगुणयः २ पक्षेद्रियदमः ३ कपायनिग्रहस्य ४ इत्येतत्प्रेक्ष्य मोक्षांगतयाऽनुपालयेत् क्षणमपिनप्रमादवशगोभूयात्
 कश्चशीलसंप्रेक्षकः स्यात्इत्याह सुणिशमवेअकामेयोहिश्रुत्वा शीलप्रेक्षणफलं निःशीलनिव्रतानाश्च नरकादिपात विपाकमाकर्ष्याग
 माङ्गवेत् अकामः इच्छामदनकामरहितः तथाभक्तभक्तनास्वर्गभक्त्यामाया लोभेच्छावाविद्यते इतिअभक्तः धर्मेऽनुत्थाभक्तो भक्तंइत्य
 नेन उत्तरगुणागृहीताः उपलक्षणत्वाच्च स्वगुणाभपिगृहीताः तेनअहिंसकः सत्यवादी इत्याद्यपिद्रष्टव्यः ननुचान्यज्जीवान् शरीर
 मित्येवंभावनायुक्तस्य अनिगृहीतबलवीर्यस्य पराक्रममाणस्याष्टादश शीलांगसहस्रधारिणोपिमे यथोपदेशवर्त्तमानस्यापि नाशेप
 कर्माभलापगमो अद्यापिभवतीत्यतस्तथाभूत मसाधारणमाचक्षु वेनोहंशीप्रमेवाशेष मलकलंकरहितः स्यां अहस्रभवदुपदेशादपिसिं
 हेनापि वृद्धे नमेकर्मक्षयार्थं प्रवृत्तस्याकिञ्चिदशक्य मस्तीत्युत्तरसूत्रेणैवाह इमेणचेवजुष्माहि अनेनैवोदारिकेण शरीरेणइंद्रियनो
 इन्द्रियात्मकेनविषयस्वप्निपासना स्वैरिणासाध्वंयुध्य स्वस्वमार्गावतारणतो वशीकुरुकिसमपरेण वाच्यतस्तेयुद्धेन अन्तरारिपटवर्गजया
 हासर्वंसेत्यति भवतोनातोषपरं दुःकरमस्तीति किंत्वमेवसामग्री आगाधसंसारार्णवे पर्यटतोभवकोटिसहस्रेष्वपि दुःप्रापेतिदर्श
 यितुमाह जुष्टारिहंखलुदुष्टहं एतदौदारिकंशरीरं भावयुद्धाहंखलुरवधारणे दुर्लभमेव दुःप्रापमेवेति तच्चभावयुद्धाहंशरीरंखल्वा
 कश्चित्तेनैवभवेनाशेष कर्मक्षयंविधत्तेमरुदेवीवत् कश्चित्पुनर्भविर्भरतवत् कश्चिदपार्द्धपुन्रलपरावर्त्तेन अपरोनसेत्यत्येव किमित्येवं
 यतश्चाह जहेत्यकुसले यथायेनप्रकारेणात्मास्मिन् संसारोक्त्यलैस्तीर्यकज्ञैः परिज्ञाविषेकः परिज्ञाविशिष्टता कश्चित्कोप्यध्ववसायः
 संसारवैचित्तरहेतुर्भाषितः सचमतिमतातथैवांगीकर्त्तव्यः तदेवपरिज्ञातानात्वंदर्शयन्नाह चुएवज्वापिदुर्लभंमनुजलं प्राप्यचमोजैक
 हेतुं धर्मं पुनरपिकर्मोदवात्तस्माच्चुरतोवालोऽज्जोगर्भादिपुरज्यते गर्भश्चादिरेपां कुमारचौवनावस्याविशेषाणां तेगर्भादयस्तेष्वेवगाह्यं

शीलंगाचार्यकृतटीका

न्योपिमुमुक्षुः संयमानुष्ठानेनपश्चि च वीर्यंनोनिहन्वानो निगूहयेदनिगूहित वलवीर्योभूयादेतद्वंशवीमि परमकरुणाकटहृदयः पर
हितेकोपदेगदायीत्ये तद्दी र वर्द्धमानस्त्रास्याह सुधर्मस्त्रास्त्रीस्त्रिग्याणां कथयतिस्त्रकथैवंभूतःस्यादित्याह जेपुष्पुष्टाङ्गोपच्छानिवा
तीयःकश्चिद्विदित संसारस्त्रभावतया धर्मचरणैकप्रवणमनाः पूर्वप्रवज्जावसरे संयमानुष्ठानेनात्मातुंशीलमस्येति पूर्वोत्पायीपद्या
ञ्चयद्वासंवेगतया विशेषेणवर्द्धमानपरिणामोनो निपातीनिपतितुंशीलमस्येति विगृह्यन्निनिपतनंवा निपातःसोऽस्यास्तीतिनिपा
तीसिंहतयानिःक्रान्तः सिंहताविहारीव गणधरादिवत्प्रयमोभंगः द्वितीयभंगंस्त्रवेणेव दर्शन्यन्नाह जेपुष्पुष्टाङ्गोपच्छानिवादे पूर्वमु
त्पातुंशीलमस्येति पूर्वोत्पायी पुनर्विचित्रत्वात्कर्मपरिणतेस्तथाविध भवितव्यतानिवोगात्पद्यान्निपातीत्यात् नन्दिखेणवत्कश्चिदर्शन
तोपि गोष्टमाहिलवदिति तृतीयभंगस्यचाभावादनुपादान सचायंनोपूर्वोत्पायी पद्यान्निपातीति तथाच्युत्यानेसति निपातोवाचित्य
तेसतिधर्म्मिणि धर्म्मचित्तावदुत्थान प्रतिषेधेचदूरोच्छादितैश्च निपातचित्तेति चतुर्थभंगदर्शयन्नाह जेणोपुष्पुष्टाङ्गोपच्छानिवा
तीयोहिनोपूर्वोत्पायी नचपद्यान्निपाती सोविरतएवगृह्यः सन्धोत्पायीभवति सम्यग्विरतेरभावान्नापि पद्यान्निपातीउत्थानावि
नाभावित्वान्निपातस्य शाक्यादयोवाचतुर्थभंग पतिताद्रष्टव्याः तेषामप्युभयासङ्गावादिनि ननुचगृह्यस्याएवचतुर्थभंगपतितादुक्तावक्तुं
तथाहि तेषासावद्ययोगानुष्ठानेनानुत्थानतया प्रतिज्ञामंदरारोपाभावान्निपाता भावःशाक्यादिरपिचतुर्थभंगपतित इत्यतथाह सेविद
त्यादि सोपिशाक्यादिर्गणः पञ्चमहाव्रतभारारोपणाभावेन सावद्ययोगानुष्ठानतयानो पूर्वोत्पायीनिपातस्यच तत्पूर्वकत्वान्नोपद्यान्नि
पातीत्यतस्साहयएव गृह्यतुल्यएवस्यादायव द्वाराणासुभयेपामप्य संवृतत्वादुदायिष्टपमारकवत् अन्येपियेसावद्यामुष्टायि नस्तेपिता
हृत्ताएवेति दर्शयन्नाह जेपरिस्त्रावइत्यादि येपिस्त्रयूथ्याः पार्श्वस्यादयोद्विविधयापि परिच्छयालोकं परिच्छायपुनः पचनपाचनाद्यर्थं
तमेवलोकमज्जरस्यता अन्येपतिवातेपि ताहृत्ताएवेतिस्त्रमनीका परिचारार्थमाह एयंइत्यादि एतद्युत्थाननिपातादिकं प्रागुपन्य
स्तं तत्केवलज्ञानावलोकनेन गियायत्तिज्ञात्वा सुनिनातीर्थकताप्रवेदितं कथितंइदंवाच्यत्प्रवेदितमित्याह इहइत्यादिइहस्त्रिभौनी
न्द्रेप्रवचनेव्यवस्थितःसन् आज्ञातीर्थकतोपदेशमाकांचितुं शीलमस्येत्याच्चाकांची आगमानुसारप्रवृत्तिकः कथैवंभूतःपंडितःसदसहि
वेकञ्चोस्त्रिहस्त्रेहरचितो रागद्वेषविप्रसक्तो अहर्निशंगुरुनिर्देशवर्त्तीयत्वनुस्यादित्येताह पुष्पावरइत्यादिपूर्वरात्रं रात्रे प्रथमोयामो
अपररात्रं रात्रेः पद्यात्यएतद्यामद्वयमपि यतमानःसदाचारमाचरेन्मध्यवर्त्ति यामद्वयमपि यथोक्तविधिनास्त्रयत्वे रात्रादिकंविदध्यात्
रात्रियतनाप्रतिपादनेनवाङ्मयपि प्रविपादितैव भवत्याद्यंतग्रहणे मध्यग्रहणस्यावश्यंभावित्वात् किञ्चसयासीलंइत्यादि सदासर्वकालं
शीलमष्टादशपेद सञ्चस्तसंख्यं संयमंवा यदियाचतुर्द्वाशीलं महाव्रतसमाधानं तिस्त्रोगुप्तयः पञ्चेन्द्रियदमः कपायनिग्रहयेत्ये तत् शीलं
संप्रेक्ष्यमोजांगतयानुपालयेन्नाक्षिणि सेपमात्रमपिकालं प्रसादवशगोभूयात्कच शीलसंप्रेक्षकःस्यादित्याह सुगिथाइत्यादि त्रोहिन्द
त्वाशीलसंप्रेक्षणफलं निःशीलनिर्वृतानाञ्च नरकादिपातविपाकमाकर्ण्य गमोक्तभवेत्यादकासइच्छासदनकामरहितइति तथानास्त्र
भंभामायालोभेच्छावाविद्यतइति अर्भंभःकामभंभा प्रतिषेधाच्चमोहनीयोदयः प्रतिषिद्धस्तप्रतिषेधाच्च शीलवानुस्यादित्ये तदुक्तंभ
वति धर्म्मं श्रुत्वास्यादकामो अर्भंभाश्चेत्यनेनवोत्तरगुणा गृहीताउपलक्ष्यार्थत्वाच्च मूलगुणअपिगृहीतास्ततः स्यादहिंसकःसत्यवा
दीत्याद्यपिद्रष्टव्यं ननुवान्यजीवाच्छरीरमित्येवं भावनायुक्तस्यानिगूहित वलवीर्यस्त्रपराक्रममाणस्याष्टादश शीलागसहस्रधारिणो
पिसेयथोपदेशं प्रयत्नं मानस्यापि नाथेपकर्म मलापगमोद्यापि भवतीत्यतस्तथाभूत मसाधारणकारणमाचक्षु येनाहमाद्यथागेपम
लकलंकरहितः श्लोमहंचभल्लइपदेशादपि सिंहेनापिचइदुहनेनसेकर्म क्षणार्थं प्रवृत्तस्यकिञ्चिदयममसो त्यतोत्तरंस्त्रुत्वे गैवाह इमे
गाचेयइत्यादि अनेनैवौदारिकेण शरीरेणैन्द्रियनो इंद्रियात्ककेनविषयस्य पिपासुनास्त्रैरिणासाहं दुष्यस्त्रदमेवसन्मार्गावतार
गतोवगीकुरु किमपरेणवाच्यतसोयुहेनातरा रिपड्वर्गरिपुजयाहासर्वसेत्सति भवतोनातोप्यपरं इःकरमस्तीतिकिंवित्यसेवसासगो

अगाधसंसारार्थं वे पर्वततोभवकोटिसहस्रेष्वपि दुःप्रापेति दर्शयितुमाह बुद्धारिहं इत्यादितदौदारिकं शरीरं भावयुद्वाहं क्लृप्तवधार
येस्य भिन्नक्रमोदुर्लभमेव दुःप्रापमेवोक्तञ्च ननु पुनरिदमतिदुर्लभं मगाधसंसारजलधिबिभ्रतं नासुखं च द्योतकतडिलता विलसितप्रति
ममित्यादि पाठातरं वा बुद्धारियं च दुर्लभं तत्रानाथसंग्रामयुद्धं परीपहादिरिपुयुद्धं त्वार्थतद्दुर्लभमेव तेन बुध्यस्व ततोभवतो अग्रेष्वपि
कर्म ज्वलन्मयो मोक्षोऽचिरादेव भावीति भावार्थः तच्च भावयुद्वाहं शरीरं लब्ध्वा कश्चित्ते नैव भवेनाग्नेय कर्म ज्वन्निवृत्ते मरुदेवी स्वाभि
नीवत्कश्चित्प्रभिवर्मा भवैर्भरत वत्कश्चिदपाह्वा पुङ्गवपरावर्त्ते नापरो न मेत्यत्येव किमित्येवं यत आह जहेत्यनुसलेहिं इत्यादि यथा येन प्रका
रेणात्मास्मिन्संसारे कुयलैस्तीर्यकङ्गिः परिज्ञाविवेकः परिज्ञाविशिष्टता कस्यचित्कोप्यध्ववसायः संसारवैचित्र्यहेतुर्भाषितः प्रज्ञापितः
सचमतिमता तथैवाभ्युपगन्तव्य इति तदेव परिज्ञानानां च दर्शयन्नाह बुद्ध इत्यादि लब्ध्वापि दुर्लभं मनुजत्वं प्राप्य च मोक्षैकगमनहेतुं

भासिते च ते ज्ज्वाले गम्भाति सुरज्जति अस्मिं च येन पवुच्चति ख्वं सिवा क्खं सिवा सेज्ज एगं संविद्वपहेसुणी
असुहालोगसुवेहमाणे इति कम्मं परिस्सायस वसोसेण हिंसति संजमती णोपगम्भती उवेहमाणो
पत्तेयं सायं वस्सादेसौणारभेकं चणं सब्बलोए एकप्पसुहेविदिसप्पतिस्सेणिक्खि चारौ अरएपटा सुसेव
सुभंसव्वंसमस्सागयप्पसाणेणं अप्पाणेणं अकरणिज्जं पावं कम्मं तं णो अस्से सी जंसम्मं तिपासह तं मो

भाषा

हो कम्मं नेपरिणामिचु एकहतां अट्टं चोगर्भादिकविपेराचे एतावता यणो संसारववारिदित्यर्थः एहवो वचनकिं हं कस्योक्ते ते कहेहे सुभं
अस्मिं च येन इण्येयी अरिहंतने प्रवचनि एपूर्वोक्तवचनकहिंये तथावलीजे आगलिकहीस्ये ते पुणइहं इज्जनिन प्रवचनविषे कहिंयेहे
ख्वं सिवारूपचनुद्धं द्विचविषयतेहनेविषे वाशब्दकीस्यर्शरसादिविषे पुणजाणिवोतया क्खं सिवा कहतां हिंसानेविषे वाशब्दकीस्यपा
वाद्यदत्तादिविषे बालअज्ञानप्रवर्त्ततो धम्मं यकी अट्टतोगर्भादिपासे इण्य अरिहंतने प्रवचनि इमकहिंये अनेजेवलीगर्भादिप्राप्तिनोकार
अविषयसंगजाणीधम्मं यकी अचूतत्वं तोहिंसादि आयवहारयकी निवर्त्ते तेहवो ज्जइ ते देखाडेहे सेज्जनिनये तेजिते द्विय एकअ
द्वितीयमुनि तिमुवनस्वरूपनो जाण संविद्वपहेस्यग्रकारिविद्वकहतां दीठो ज्ञानदर्शनचारित्रमार्गजेणे एहवो ज्जइ एतावता जे आश्व
हारयकी निवृत्त्यो तिहेजमुनि ज्ञानदर्शनचारित्रमार्ग नो देवणहारहे तेस्यो करतो लोकेने अन्यथा अनेरे प्रकारिकहतां विषयकपाय
ग्रहहिंसादिकम्मं नेविषे प्रवृत्तइम उवेहमाये आलोचतो आपणपे अशुभव्यापारटाली ज्ञानादिशुद्धमार्ग नो जाण्वाइ लोकआपणय
की विपरीतजाणीस्योकरे इति कम्मं इण्णिपूर्वोक्तप्रकारिजेवांथो कम्मं तेह नो कारण सर्वप्रकारिइं अपरिज्ञाइ जाणी प्रत्याख्यानपरिज्ञा
इं सर्वयकी परिहरे किमपरिहरे ते कम्मं परिहरिवानो उपायकहेहे सेण हिंसति ते कम्मं नो परिहरणहारकिणिही जीवनेहणेन ही
अनेरापावेहणावेन हीं हणतां अनुमोदेन हीं संजमती सतरभेदसंयमपणले तेषोपगम्भती कदाचि असंयमकम्मं प्रवर्त्ते तोलाजे परं हट
पणोनकरे एतावता क्रोधनकरे जातिप्रसृतिमाननाये परवचनानकरे तप्यानकरे हिंसेखोजाणी एकरे ते कहेहे ख्वं उवेह उवेहमा
णो कहतां जाणतो प्रत्येकर प्राणियाने सातकहतां सुख एतले अनेराने सुखि अनेरा सुखीनयाइ अने अनेराने दुक्खि अनेरो दुक्खीन
याइ आपणो रकम्मं जीवसुखीदुःखीयाइ इणिकारणि प्राणि हिंसानकरे ते इमकरतोस्योकरे वस्सा एसी कहतां लोकजावानो अभिला
पीकोई पापारंभनकरे ते केहगेहे एजप्पसुहे कहतां एकसो जनेविषे दत्तहटिअयवासंयमविषे एकांतिरक्त अनेरो कांई एहजपरत
वनजाणेवली केहवो विदिसप्पइणो विदिसिक्खतां असंयमसंयमयकी विपरीततेहयकी तस्यो एतावता असंयमयकी निवृत्तवली केह
योनिक्खि चारी निर्विक्खकहतां संवेगी तेहनी परे विचरे तथावली केहवो अरते पयासु प्रजाप्राणीयको अरतकहतां तेहना अरंभयकी
निवृत्तयया प्रजा लोकनेविषे अरतममत्तारहित सेवसुं जे पूर्वोक्तलक्षणे लज्जिततेव सुमंतद्रव्यसंहित एतावता सुक्खि गमनयोदसर्वप्रजा
रिचार्थे विशिष्टज्ञानिइं करी आपणपे अकर्त्तव्य पापकम्मं हिंसादि तं णो अन्ने सी कहतां तेगवेपेन हीं एतावता अकर्त्तव्य पापजाणीक

रेनहीद्वत्यर्थः एतलेनेपापकर्मनोटाखिवो तिहेजेसस्यग्ज्ञान तेकहेछे जेसम्भकहतांसस्यग्ज्ञान तेमोणंकहतांसुनिनोभावदे

दीपिकाटीका

सुपयाति यथैभिसाङ्गंममवियोगोमाभूत्इत्ये तदध्यवसायीभवतिसस्यक्लोकमिदंयत्प्राग्व्यावर्षितमित्याह अस्मिंश्चेयंपडिवुञ्चतीरुवंसि
वाक्यंसिवा सेज्जएगेसिंविहपहेसुणी अन्नहालोगसुवेहमाखे इतिकर्मपरिन्नाय सव्वसोसेणहिंसन्तिसंजमतीणोपगमती अस्मिन्न
त्वाहेतेप्रवचनेएतपूर्वोक्तं प्रकर्षेणोच्यतेप्रोच्यते एतच्चवच्चमाखमत्तैवोच्यते इतिदर्शयन्नाह एवंसिवाकपेचक्षुरिंद्रियविषये अधुपपन्नोवा
शब्दात्स्यर्शरसादौच क्खणंसिवा क्षणमंहिसनंततप्रवर्तते याशब्दाददृतसोयादौष बालोरूपादिविषयनिमित्तं धर्मात्तुच्युतःसन्गर्भादि
पुरज्यते अन्नाहेतेमार्गे इदमुच्यतेयस्तु पुनर्गर्भादिगमनहेतुं ज्ञात्वा विषयसंगं धर्मादस्युतोहिंसाद्यात्रव द्वारेभ्योनियत्तते सकिंभूतः
स्यादित्याह सेज्जएगेसिंति सजितेन्द्रियोद्धरवधारणे सएवैकोद्वितीयो मुनिर्जगत्तयमन्ता संविहपयःसस्यग्विह्वस्ताडितः क्षुण्पंभमो
क्षमार्गेज्ञानदर्शन चारिदाख्योयेन योहित्वाआश्रवद्वारेभ्योनिरुत्तः सएवमुनिःक्षुण्मोक्षमार्गः किञ्चअन्नहालोगन्ति अनेनप्रकारेण
अन्यथाविषयकपायाभिमूतं हिंसादिकर्मसुप्रवृत्तंलोकं उत्प्रेक्ष्यमाणो अन्यथाचात्मानंनिरुत्ता शुभव्यापारंउत्प्रेक्ष्यमाणैः संविह्वपयो
मुनिःस्यात् लोकंचान्यथोत्प्रेक्ष्य किंजुर्वादित्याह इतिपूर्वोक्तैहेतुभिर्विह्वकर्म तदुपादानसर्वतःपरिज्ञावन्नपरिज्ञाप्रत्याख्यानपरि
ज्ञायापिसर्वतःपरिहरेत् कथंपरिहरतीत्याह सेणहिंसतिसकर्मपरिहर्ता कायवाग्मनोभिर्नहिनक्षि जंतून्नुपातयत्यपरैर्नाप्यलुमन्यते
किञ्चसंजमतीपापोपादान प्रवृत्तमात्मानं संयमयतिसप्तदशप्रकारं संयमं करोतिसंयमयतिनोपगमती गलभवाद्यैः संयमकर्मसु प्रवृत्तः
सन् अग्रगल्भमावाति रहस्यकार्यप्रवृत्तोपि जिह्मेतिनष्टतामवलंबते उपलक्षणात्तान्क्रुञ्चति नजात्यादिमानसद्वृत्ति नवंभनांवि
चत्तेनलुभ्यति किमाकलयैतत्कुर्वादित्याह उवेहमाणोपत्तेयं सायंवन्नादेसी शारंभेकक्षणंसव्वतोए एगप्पसुहेविदिसपयखे निव्वि
णचारो अरतेपयासुचेवसुमं सव्वसमप्रागयपणाणेणं अकरणिज्जंपावंकम्मं तंणोअन्नेसीसंजसंतिपासहा तंभोसंतिपासहाजं
भोसंतिपासहातंसम्मंतिपासहानइंसंक्कंसिडिलेहिंअहिज्जमाणेहिंसुणासातेहिंवंकसमाचारेहिंपसत्तेहिंगारमावसन्तेहिं उवेहमाणे
त्तिउत्प्रेक्षमाणोऽवगच्छन्प्रत्येकंप्राणिनांसातं मनोनुकूलंनान्यसुखेनान्यःसुखीनापिपरदुःखेनदुःखीअतःप्राणिनोनहिंस्यात्प्राणिनांप्र
त्येकंसातमुत्प्रेक्षमाणश्चकिंजुर्वादित्याह वणाएसीवख्यं तेप्रशस्यतेयेनसवर्णःसाधुकारस्तदादेयीवर्णादेशीवर्णाभिलापीसन्नारभतेकच्च
नपापारंभं सर्वस्मिन्नपिलोके किंभूतःसच्चैतत्कुर्वादित्याह एगप्पसुहे एकोमोदोऽशेषसलकलंकरहितत्वात् संयमोवारागद्वेषपरिहि
तत्वात्तत्र प्रगतंसंख्यस्यसतया सोचेतदुपायेवादत्तैकवर्णिकक्षेत्र पापारंभसन्नारभते किञ्चविदिसपयखे मोक्षसंयमाभिमुखादिक्त्ततो
न्याविदिक्तां प्रकर्षेणतीर्णोविदिक्प्रतीर्णः सचैवंभूतः सन्नारंभीस्यात् कुसार्गपरित्यागेन पापारंभोन्नेयीभवति किञ्चनिव्विसुचारो
अरणंचारोऽनुष्ठानं निर्विस्सुचारोनिर्विस्सुचारः सोस्यासीतिनिर्विस्सुचारो कुतइतिचेत्परतेपयासु यतःप्रणासुअरतः प्रजायन्तइ
तिप्राणिनः तत्तारत तदारंभनिरुत्तोनिर्भन्तवोवा यद्यशरीरादिपुमनत्वरहितः सन्निर्विस्सुचार्यैवभवति यद्यप्रजासुअरतः सकिंभूतः
स्यादित्याह सेवसुमंवसुद्रव्यं सचातसंयमः तद्विद्यतेयस्यसविह्वारंभो मुनिर्वसुमान्सुखं समन्नागयन्ति सर्वंसमन्नागतंप्रज्ञानंपदा
यांविर्भावकं यस्यात्मनस्तेनात्मना सर्वसमन्नागत प्रज्ञानरूपापन्नेन वदश्चर्तव्यं पापंकर्म तज्जोकादाचिदप्यस्त्वियति उपलब्धपरमार्थस
रूपेणात्मना नसावद्यानुविधावी स्यादितिभावः यदेवसस्यग्प्रज्ञानं तदेवपापकर्मवर्जनं वदेवपापकर्मवर्जनं तदेवसस्यग्प्रज्ञानं

शीर्षांगार्थसप्तटीका

धर्मं पुनरपिकर्माद्यात्तद्याच्चरतो गालोन्नोर्गर्भादिपुरज्यते गर्भश्चादिर्येवा कुसारयौवनावस्थाविशेषाणां तेगर्भादवस्तेष्वेवगार्ह्यं
सुपयाति यथैभिःसाङ्गंममवियोगो माभूदित्यध्यवसायीभवति यद्विवाधर्मात्तु तस्मात्कारोतिथेनगर्भादिषु चातगास्थानेषुसंगसुपयाति
रिज्जइत्तिवारीयतेगच्छतीत्यर्थः सस्यक्लोकमिदं यत्प्राग्व्यावर्षितमित्याह अस्मिंश्चेयंपडित्यादि अस्मिन्नित्याहेते प्रवचनेएतत्पूर्वोक्तंप्रक

पैणोच्यते प्रोच्यते एतच्च वक्ष्यमाणमतौ बोध्यत इति दर्शयन्नाह रूपं सिवा इत्यादि रूपे चक्षुरिन्द्रियविषयेष्वुपपन्नो वागच्चादन्यत्र वास्पर्श
 रसादौ चक्षणे प्रवर्तते चक्षुर्हिंसायां चक्षणे चक्षोर्हिंसा तस्यां प्रवर्तते वागच्चादन्यत्र वाचतस्ते यादाविति रूपप्रधानत्वादि विषयाणां रूपित्वा
 च रूपोपादानं आचक्ष्वाराणां च हिंसाप्रधानत्वात्तदादित्वाच्च तदुपादानमिति बालोरूपादिविषयनिमित्तं धर्मात्तु च्युतः सन् गर्भादिषु
 रज्जते अत्रार्हते मार्गे इदमुच्यते यस्तु पुनर्गर्भादिगमनहेतुत्वात् विषयसंगं धर्मादच्युतो हिंसाद्याचवहारेभ्यो निवर्तते सकिंभूतः
 स्यादित्याह सेज्ज इत्यादि सज्जितेन्द्रियोद्भवरधारणे स एवैकोऽद्वितीयो मुनिर्जगत्तयमन्ता संविद्वपथः सम्यग्विवक्षादितः क्षुणः पंथा
 मोक्षमार्गे ज्ञानदर्शनचारित्र्याख्येन सतया संविद्वभवेति वापाटः संविद्वभयोदृढभय इत्यर्थः यो ह्याचवहारेभ्यो हिंसादिभ्यो निवृत्तः
 स एव मुनिः क्षुणमोक्षमार्ग इति भावार्थः किञ्च अणुश्चा इत्यादि अन्येन प्रकारेणान्यथा विषयकपायाभिभूतं हिंसादिकर्म सुप्रवृत्तं लोकं
 हस्यलोकं पापगण्डलोकं वा पचनपाचनोद्देशिक सचित्ताहारादिप्रवृत्तं सुत्रे च्यमाणो नायावात्मानं निवृत्ता शुभव्यापारसुत्रे च्यमाण
 संविद्वपयो मुनिः स्यादिति लोकंचान्यथोत्प्रेक्ष्य किं कुर्यादित्याह इतिकर्म इत्यादि इति पूर्वोक्तेर्हेतुभिर्यद्वहं कर्म तदुपादानं च परिज्ञाय
 जपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञयापि सर्वतः परिहरेत् कथं परिहरतीत्याह से इत्यादि सकर्म परिहर्त्ता काववाग्ननोभिर्नहि नस्ति जं
 न्नावातवत्यपरैर्नाप्यनुमन्यते किञ्च संजमतिपापोदानप्रवृत्तमात्मानं संयमयति सप्तदशप्रकारं संयमं करोति संयमयति आचारख्यतं चेत्
 त्वं यम इवाचरति संयमति किञ्च नोपपगम्भइ गल्भाघाटेऽयं संयमकर्म सुप्रवृत्तः सन्नप्रगल्भमायाति रहस्यप्यकार्यप्रवृत्तो जिज्ञेति न
 दृढताचवलंबत इत्युपलक्ष्यार्थत्वादस्य क्षुणमोक्षपयो मुनिर्न कुप्यति न जात्यादिमानमुद्वहति न वञ्चनां विधत्ते न लुभ्यति किमाकलयैत्
 कुर्यादित्याह उवेह इत्यादि उत्प्रेक्ष्यमाणो वगच्छन् प्रत्येकं प्राणिनां सातं मनो तु क्लृप्तं नान्यमुत्तेनान्यः सुखोतिनापि परदुःखेन दुःखी
 त्यतः प्राणिनो न हिंसादिति प्राणिनां प्रत्येकं सातसुत्रे च्यमाणश्च किं कुर्यादित्याह वखा एसी इत्यादि वर्ण्यते प्रशस्यते येन सर्वः सा
 धुकारस्तदादेशी वर्णाभिलाषी सन्नारभते कंचन पापारंभं सर्वस्मिन्नपि लोके च दिवा तपः संयमादिकमप्यारंभं यशःकीर्त्यर्थं नारभते
 प्रवचनार्थं त्वारभेत तदुद्भावकास्त्वमी प्रावचनी धर्मा कथावादी नैमित्तिकरूपस्वी वा विद्यासिद्धः स्वातः कविरपि चोद्भावकास्त्वौ यदि
 वावर्ण्यरूपं तदादेशी तदभिलाषुकः नोद्वर्त्तनादिकाः क्रियाचारभेत किंभूतः सन्ने तत्कुर्यादित्याह एगप्यमुहे एको मोक्षो अशेषमलक
 लंकरहितत्वात् संयमोवा रागद्वेषरहितत्वात्तन्न प्रगतं मुखं यस्य स तथा मोक्षे तदुपाये वा दत्ते कद्वदिर्न कञ्चन पापारंभसारभत इति किञ्च
 विदिसपइणे मोक्षसंयमाभिमुत्रादिकृततो न्याविदिकृतां प्रकर्षेण नीर्षो विदिकृतीर्णः स चैवंभूतः सन्नारंभी स्यात्कुसार्गपरित्यागे न न प्रा
 पारंभान्ने पीभवतीत्यर्थः किञ्च ग्निष्णिग इत्यादि चरणचारोदुष्टानं निर्विषयचारो निर्विचचारः सोऽस्यासीति निर्दिष्टचारी कुत इति
 चेत् वतः प्रजास्वरतः प्रजायत इति प्रजाः प्राणिनस्तत्वारतस्तद्वारंभ निवृत्तो निर्ममत्वोवा वयश्शरीरादिष्वपि ममत्वरहितः स निर्विषा
 चार्थवभवति यद्विवाप्रजाः स्त्रियस्तास्वरतश्चारंभेपि निर्वेदमागच्छति कारणाभावात् कार्यस्याप्यभावादिति वयश्प्रजास्वरतश्चारंभर
 हितः सकिंभूतः स्यादित्याह सेवस्तु समित्यादि वस्तुद्रव्यं सचातसं मस्तुद्विद्यते यस्य स निवृत्तारंभो मुनिर्वस्तुमान् सर्वं समन्वागतं
 प्रज्ञानं पदार्थविर्भावकं यस्यात्मनो नात्मना सर्वसमन्वागतं प्रज्ञानरूपापन्नेन यदकर्तव्यं पार्यकर्म तन्नो कदाचिदप्यन्विपति उप
 लब्धपरमार्थस्वरूपेणात्मना न सावद्यानुष्ठानविधायी स्यादिति भावार्थः यदेवमस्य कृत्प्रज्ञानं तदेव पापकर्म वर्जनं यदेव पापकर्म वर्जनं

एति प्रासह जं मो एति प्रासहतं सन्नाति प्रासहण्डमं सङ्गसिद्धिलेहिं आदिज्जमाणेहिं गुणासातेहिं
 वंसमायारेहिं पमत्तेहिं गारमावसंतेहिं सुणीमोणंसमायाए धुणेसरीरगंपंतलूहंचसेवंति धीरा
 सन्नत्तदंसिणो एसओहंतरे सुणीतिणे सुत्ते विरएवियाहिएत्तिवेमि गामाणुगामंदुइज्जमाणसुदु
 ज्जातंदुप्परिक्कंतंभवति अवियत्तस्सभिक्षुणो वयसाविएगेचोइया कुप्पंतिमाणवाउण्य माणेयण

भाषा

खोअनेजेमोनमुनिनोभावदेशो तेसस्यग्ज्ञानदेशो विवेकलोचनिङ्जोवो एतलेज्ञानदर्शनचारितनो एकाध्ववसावपणोजाणिवो परस्परसहचारित्वात् एअनुष्ठानजेणे तेणेपालीनसकिये तेकहेछे गइमंसकंसिद्धिलेहिं एज्ञानदर्शनचारित शिथिलजेमंदवीर्यतेणे पालीनसकियेवलीकेणे आदिज्जभाणेचिकहता पुत्रकलत्रादिके उपनेस्तेहिकरी जेआर्द्रआलाछे तेणेपालीनसकीये वलीकेहवेगु यासाएचिकहता शब्दादिविषयनास्वादणहार वलीकेहवेवंकसमायारेहिं वकाचारिङ् मायाविपपालीनसकिये तथावलीकेहवेप मत्तेहिं विषयकपायादिप्रमादवंतिङ् एपालीनसकिये तथावलीकेहवे गारमावसंतेहिं गृहस्थपणानासेवणहार तेणेएमुनिनोअ नुष्ठानपालिवाअशक्यछे हिवेसक्यकिसतेकहेछे सूत्रं सुणीमोकं मुनितत्वज्ञातामोणंमुनिनो भावसमस्त सावद्यानुष्ठानवर्जनरूपस मादायआदरीने धुणेशरीरगंकहता शरीरजदारिकशरीर अथवाकार्मणशरीरतेधुण्येकहतां शोषेकेणेपरितेकहेछे पंतलूहंकहतां प्रातविरसवालचणादिकतिहे अल्पतथालूहंलूखो विगेरहितएहवो आहारसेवे आहारेतेकोणधीर कर्म विदारिवासमर्थतेकेहवा सम्मत्तदंसिणो साचामतनादेखणहार जेप्रांतलूखाआहारनोलेणहारतेकेहयोक्कहो तेकहेछे एसओहंतरेमुणी एपूर्वीकगुणविशि षओहंतरेसंसारनोतरणहारमुनिजाणिवो तिन्ने संसारथकीतस्योतयामुत्तेवाच्यअभ्यंतरसंगनाभावयकी सूकाणोविरएकहतांसा वद्वयकी निवृत्तएहवो वियाहिएकहतां बखाखोतीर्थंकरगणधरादिके श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे ऊंइमकऊंकुं जिमश्रीभगवंतसमी पिसांभल्यो इतिलोकसाराध्वयनेतितीयोइशकः संपूर्णः हिवेचउयोउहसोप्रारंभियेछे त्वीजेउहसेहिंसादिदोषयकी निवृत्ततेमुनि याइइमकह्यो इहाएकतरनेमुनिनो अभावतेहने दोषोद्भावकहेछे सूत्रं गामाणुकं ग्रामानुग्रामिङ् विहरता एकाकीसाधुनेदुज्जातं कहतांदुष्टगामनयाइजातं अनुकूलप्रतिकूलउपसर्गनेउपजिवेअरहन्कनीपरिभलोनयाइ तथादुपरकंतं दुष्टपराकांतकहतांस्थानएका कीनेयाइ एतावताएकाकीस्थाननपामे स्थूलभद्रनेअमर्षिवेश्याधरिगयासाधुनीपरे इमसमस्तनेनयाइ किंतुजेहवानेऊइतेकहेछे अवि यत्तस्यभिक्षुणो अव्यक्तकहतांजेअतकरी अव्यक्ततथावदंकारी अव्यक्ततिहांअतकरी अव्यक्ततेकहियेजेणेआचारंग अर्थयकीभख्योन ऊइगच्छगतनीस्थितिगच्छनिर्गतनेनवमापूर्वनीतीजीवस्तुभणीनऊइनेअतअव्यक्ततथावदंकारीअव्यक्ततेकहिये जेगच्छगतमाहिसोल वरसमाहिवत्ते गच्छनिर्गतमाहिवदं अव्यक्तलीसवरसमाहिकहीयेइहांअव्यक्तनीचोभंगीछे अतअनेवदंकारीजेअव्यक्ततेहनेएकचर्या नकल्पे संयमात्मविराधनायाइ एपहिलोभंगतथाअतअव्यक्तवदंकारीव्यक्ततेहनेपुणएकचर्यानकल्पे अगीतार्थपणेसंयमअने आत्मानो विराधनायाइएवीजोभंगतथाअततेकरीव्यक्तवदंकारी अव्यक्ततेहनेपुण एकचर्यानकल्पेवालपणानेभाविसर्वलोकने परिभवनोठामयाइ एवीजोभंगतथाजेअतअनेवयेकारी व्यक्ततेहनेगुरुने आदेशिएकचर्याआदरे पुणएहनेपुणविना एकचर्यानकल्पे जेहभणीतिहांवया दोषउपजे परंतेदोषगच्छगतनेसंभवेनहीगुरुनेआदेशिप्रवर्त्तांगुणजगजे तिण्णिदोषनही वलीकर्मनेवशिष्टगुरुनोपुणवचननमाने तेकहेछे वयसाविण्णेचोइयाकुप्यंति किण्णिहीएकितप संयमानुष्ठानविषे सीदावताप्रमादेस्तल्याऊंता श्रीगुरिङ्धर्मवचनेचोयांमे खाएकअजाणमनुष्यकुपे कोषनेवशिष्टवे इमकहेछंएणे एतलासाधुमाहितिरस्वस्यो काइंसेस्योस्योअनेरापुणसज्जइमजप्रवर्त्ते के तेहनेस्ये नकहे इण्णिपरेतेउन्नतमानअभिमाननेवसि आपणपोमोटो मानतोनरमनुष्य महामोहेप्रवलमोहनीयनेउदे स्वस्तेकार्याका

दीपिकाटीका

इत्येतद्गतप्रत्यागतसूत्रेण दर्शयितुमाह जंसंजमंतिपासहा तेमोणन्तिपासहा सम्यगिति सम्यग्ज्ञानं सम्यक्तंवातत्सहचरितं अन योःसहभावात् एकयइणेद्वितीयग्रहणंन्याय्यं यदिदंसम्यग्ज्ञानं सम्यक्तत्वाइत्येतत्पश्यत तन्मुनेर्भावोमौनं संयमानुष्ठानमित्येतत्पश्यत तत्सम्यग्ज्ञानं नैश्चयिकसम्यक्तंवापश्यत ज्ञानस्यविरतिफलत्वात् सम्यक्तस्याभिव्यक्तिकारणत्वात् सम्यक्तज्ञानचरया नामेकाध्ववसाय तद्वतिभावः एतच्चनयेनकेनचिच्छक्य मनुष्टातमित्याह नइमंसकंसिद्धिलेहिं नैतत्सम्यक्तादित्वं सम्यगनुष्ठातं शक्यं कैःशिथिलैःअल्प

परिणामतयामन्दवीर्चैः संयमतपसोर्हतिहृदिमरहितैः किञ्चिदादिज्जमाणेहिं भार्द्रेः पुत्रकलत्राद्यनुपगजनितस्नेहादार्द्रां क्रियमाणैरेवत्
पूर्वोक्तनशक्यमितिसंबंधः किञ्चगुणासाएहिं गुणाः शब्दादयस्तेषु स्वादोयेपातेगुणास्वादासौः किञ्चयंकसमायारेहिं वक्रः समाचरो
येपातेतयातेर्मायादिभिः पमत्ते हिंविपयकपायादि प्रमादैः प्रमत्तैः गारमावसंतेहिं अगारंगृहंतदाद्याचर लोपाङ्गारमित्युक्तं तदा
गारमावसङ्गिः सेवमायैः तैः पापकर्मवर्जनंरूपं सौनमनुटानमशक्यमिति सर्वतयोज्यं कथं तर्हि शक्यमित्याह सुणीमोणंसमायाएधुणे
सरीरगंपंतलूहञ्चसेवन्ती घौरासम्भत्तदंशिणो एसओहंतरेसुणीतिन्ने सुत्ते विरएविवाहिण्तिवेमि आवंतीएतदुओ उद्देसओसम्भत्तो
सुणीमोणंति सुनिर्जगत् तयस्यमन्ता सौनंसुनित्वं अयेपसावद्यानुटानवर्जनरूपं समादाय गृहीत्वाधुनियाच्छरीरकमौदारिकं
कर्मयरीरंवा कथंचतस्यधुनवनमित्याह पतन्तिप्रान्तं पयुपितंवस्त्रञ्चनकादि अल्पं पातदपिरुचं विहतेरभावात् सेवंतेतदभ्यवहरन्ति
केतेघौराः कर्मविदारणसविष्णव किंभूताः सम्यक्कदर्शिनो यच्चप्रांतस्त्रसेवीसकिं गुणः स्यादित्याह एसओहंतरेसुणी एपोअनन्तरोक्त
विशेषणविशिष्टः ओघोभावौघः संसारस्तं तरतीतिकोसौ सवाह्याभ्यन्तरसंग भवोन्मुक्तवन्मुक्तः कच्चैवंभूतोयः सावद्यानुटानाद्विरतः
इत्येवंव्याख्यात इतिरधिकारसमाप्ता त्रवीमीतिपूर्ववत् लोकसाराध्यवने तृतीयोद्देशकप्रदीपिकाः समाप्ता उक्तसृतीयोद्देशकः सांप्रतं
चतुर्थभारभ्यते अस्याचयमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके हिंसाविपर्यारंभादि व्युदासेनतहतो दोषंप्रदर्श्य विरतएवमुनिर्भवतीति एतत्प्र
तिपादितं अस्मिंश्च एकचरस्यासुनिभावेदोपोद्भावतः कारश्चमाह इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं गामागुगामंदूइज्जमा
णस्सदुज्जातं दुप्परिकंतंभवति अवियत्तस्यभिवक्षुणोवयसाविणे चोद्देश्याकुप्यंतिमायवा उन्नयमाणेयनरे मज्जतामोहेणसुज्जतिगामा
गुगामंतिग्रसते बुद्धादिगुणानितिगामादनुपचादपरोग्रामोग्रामानुग्रामः तंदूयमानस्यविहरतः एकाकिनः साधोचंत्स्यात्तदाह दुजातंदुष्टं
यातंदुर्यातं गमनक्रियायागर्हा गच्छतएवानुकूल प्रतिकूलोपसर्गसङ्गावादर्शनकस्येवहतगतिभेद दुष्टव्यन्तरीजंवाच्छेदवत् दुष्टंपराक्रांतं
स्यानं एकाकिनोभवति स्थूलभद्रेर्ध्यागतो पक्षोयागृहसाधोरिवेति एतच्चनसर्वस्यैव दुर्यातंदुःपराक्रांतंच भवतीत्यतोविशिनष्टि अविष
त्तस्यअव्यक्तस्यभिचो सचाव्यक्तः श्रुतवयोभ्यांस्यात् ततश्चुताव्यक्तोयेनाचार प्रकल्पोऽर्थतोनाधिगतोभवति गच्छगतानांतनिर्गतानांच
त्रिंशतः अतचतुर्भंगिका श्रुतवयोभ्यामव्यक्तस्य एकचर्यानकल्पते संयमात्मविराधनातः इत्याद्योभंगः तथाश्रुतेनाव्यक्तो वयसाचव्यक्तः
तस्याप्येकचर्यानकल्पते अगीतार्थत्वात् उभयविराधनासङ्गावात् इतिहितीयोभंगः तथाश्रुतेनव्यक्तो वयसावाव्यक्तः तस्यापिनकल्पते
बालतयासर्वपरिभवास्यदत्वात् इतितृतीयः वस्तुउभयव्यक्तः ससत्तिकारणेप्रतिमां एकाकिंविहारिवंचद्वयत् विहारंप्रतिपद्यतां अस्या
पिकारणाभावे एकचर्यानकल्पते यतस्तस्यांवहवोदोपाः प्रादुष्यन्ति तथाहि एकाकीपर्यटन् यदीर्यापथंघोषयति ततश्चाद्योपयोगात्
आस्यति तदुपयुक्त्येनैर्यापथंघोषयेत् एवंशेषाअपिसमितयोवाच्याः अन्यञ्चाजीर्णंनवातादिचोभेणव्याध्याद्युद्धवो संयमात्मविराधना
प्रवचनहीलनाच तत्रयदिकरुणापन्नागृहस्थाः प्रतिजागरणंकुर्तुः तर्हिअज्ञानतयापट् कायोपमर्देनसंयमवाध्यामापादयेयु अयनक
श्चित्ततयाभूतः कर्त्तव्योद्यतः स्यात् ततः आत्मविराधना तथागतिसारादौ स्रवपुरीपजंवालांतर्वन्ति त्वात्प्रवचनहीलना अपिचग्रामादि
व्यवस्थितः सन् धिग्नात्यादिना केशलुंचनादि अधिच्छेपेण अधिचिपः सन् परस्पररोपमर्दकारि दण्डादण्डिभंडनविदध्यात् तच्च
गच्छगतस्य न संभवति गुर्वादुपदेशसंभवात् किञ्चवयसाविणे चोद्देश्याकुप्यन्तिक्वचित्तपः संयमानुटानादाववसीदत प्रमादस्खलिता
वागुर्वादिना धर्म्मेशवचसाप्येके अपुष्टधर्माणोऽनवगत परमार्थाउक्ताः सन्तः कुप्यन्ति केतेमानवासनुजाः क्रोधवशगाभवन्ति नृवतेष
कथमहमनेनेयतां साधूनांमध्येतिरस्कृतः किंचयाहंतं अयवान्येप्येतत्कारिणो संत्येवमसाप्येवंभूतो अधिकारोभूत्धिग्मे जीवितमि
त्यादि महामोहोदयेन कोषतमित्राच्छादितदृष्टव उक्लितसमुचित्ताचारा उभयान्यतराव्यक्ता मीनाद्वगच्छ समुद्राद्भिर्निर्गत्य विना
यमुपयांति किंपुनः कारणं वचसाप्यभिहित्ताएहि कासुध्निकापकारिणः स्वपरवाधस्यावकाशंददतीत्याह उन्नयमाणेयनरे मज्जतामो
हेणसुज्जति उन्नतोसानोस्तेतिउन्नतमानः उन्नतंचात्मानंमन्यते सच्चैवंभूतो नरोमनुष्यो मज्जतामोहेण प्रवचनोहनीयोदयेनाज्ञानो

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

तदेवसम्यक्प्रज्ञानमित्येतन्न तत्प्रागतसूत्रेण दर्शयितुमाह जंसंजमंति प्रासह इत्यादिसम्यगितिसम्यग्ज्ञानंसम्यक्तं वातत्सहचरितं अन
योसहभावादेकग्रहणे द्वितीयग्रहणं न्याय्यं यदिदंसम्यग्ज्ञानं सम्यक्तत्वेत्येतत्प्रत्यक्षं तन्मुनेर्भावोमौनं संयमानुष्ठानमित्ये तत्प्रत्यक्षतय
ञ्चमौनमित्ये तत्प्रत्यक्षं तत्सम्यग्ज्ञानं नैश्चयिकसम्यक्तं वापश्यतज्ञानस्य विरतिफलत्वात् सम्यक्तस्य चाभिव्यक्ति कारणत्वात्सम्यक्तज्ञान
चरणानामेकताभ्यवसायेति भावार्थ एतच्चनयेन केनचिच्छेद्यमनुष्ठानमित्याह षडममित्यादि नैतत्सम्यक्तादितयं सम्यगनुष्ठानं शक्यं वै
शिशिलैरूपपरिणामतया मंदवीर्यैः संयमतपसोर्हंति दृढिमरहितैरिति किञ्च आदिज्जमाणेहिं आर्द्रैः पुत्रकलत्राद्यनुपगंजनित स्नेहा
दाद्रौ क्रियमाणैरेतत् पूर्वोक्तमशक्यमिति संबंधः किञ्च गुणासाणहिं गुणाः शब्दादवस्तेष्वस्वादो येषां ते गुणास्वादासैरिति किञ्च वं कस
मायारेहिं वक्रः समाचारो येषां ते तथा ते स्मृता विभित्यर्थः तथापमत्तेहिं विषयकपादादिप्रमादैः प्रमत्तैरिति किञ्च गारमावसंतेहिं
अगारं गृहं तदाद्यक्षरलोपाङ्गारमित्युक्तं तद्गारमावसद्भिः सेवमानैः पापकर्म्मवर्जनरूपं मौनमनुष्ठानमशक्यमिति सर्वतयोजनीयं
कथं तर्हि शक्यमित्याह सुणी इत्यादि मुनिर्जगत्त्रयस्य मन्ता मौनमशेषसावद्यानुष्ठान वर्जनरूपं समादाय गृहीत्वा धुनीयाच्छरीरक
मौदारिकं कर्म्म शरीरं वेति कथंचतद्भुनं वनमित्याह पंतमित्यादि प्रांतं पशुं पितं वल्लचनकाद्यल्यं वा तदपि रूक्षं विहतेरभावात् तत्पे
वंते तदभ्यवहरंतिके ते धीराः कर्म्म विदारण सहिष्णुः किंभूताः सम्यक्तदर्शिनः समत्वदर्शिनो वायथ प्रांतं रूक्षं सेवीस किं गुणः स्यादि
त्याह एस इत्यादि एषोऽनंतरोक्तविशेषण विशिष्टो बोभावौषः संसारस्तं तरतीति कोसौ मुनिर्वर्त्तमानसामीप्ये वर्त्तमानवहेति
तीर्त्स एवासौ सवाच्याभ्यन्तर संगभावान्मुक्तः कश्चैवं भतोयः सावद्यानुष्ठानाद्विरत इत्येवं व्याख्यातः इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवी
मीति पूर्ववक्तो कसाराध्यने तृतीयोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तसृतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थं आरभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः इहाद्योद्दे
शके हिंसकस्य विषयारंभकस्यैकचरस्य मुनित्वाभावः प्रदर्शितो द्वितीय तृतीययोस्तु हिंसाविषयारंभपरिग्रह व्युदासेन तद्वतो दोषं प्रद
र्शयितव्यं मुनिर्भवतीत्येतत्प्रतिपादितमस्मिंश्च एकचरस्यामुनिभावे दोषोद्भावनातः कारणमाहेत्यनेन संबधेनायातस्यास्यादिसूत्रं
गामाणुगामं इत्यादि यस्य ते बुद्ध्यादिगुणानिति ग्रामः ग्रामादनुपस्थादपरो ग्रामो ग्रामानुग्रामस्तं दूयमानस्यानेकायत्वाद्वादनं विहरत
एकाकिनः साधोर्यस्यात्तदर्शयति दुर्यातं दुष्टं यातं दुर्यातं गमनक्रियायागर्हा गच्छत एवानुकूल प्रतिकूलोपसर्गं सद्भादर्शनकस्यैव कृतगति
भेददुष्टं तरो जीवाच्छेदनवत् तथा दुष्टं पराक्रांतमाक्रांतं स्थानमेकाकिनो भवति स्थूलभद्रेष्वसतोपकोशा गृहसाधोरिवेति यदि वा चतुः
प्रोषितभर्तृका गृहोपित साधोरिव तस्य महासत्त्वतया अक्षोभे पिच्छपराक्रान्तमेवेति एतच्चन सर्वस्यैव दुर्यातं दुःखपराक्रांतं च भवतीत्यतो
विशिनष्टि अव्यक्तस्य भिन्नोरिति भिन्नगुणी लोभिन्नुस्तस्य किंभूतस्याव्यक्तस्य सचाव्यक्तः श्रुतवचोभ्यां स्यात्तत्त्वश्रुताव्यक्तो येनाचारप्रक
ल्पोऽर्थतो नाधिगतो गच्छगतानां तन्निर्गतानां नवमपूर्वतृतीयवस्त्विति वयसावाव्यक्तं आपोऽवयव्यां गच्छगतानां तन्निर्गतानां च
त्रिंशतइति अत्र चतुर्भंगिका श्रुतवचो भ्यामव्यक्तस्यैकचर्यानकल्पते संयमालविराधनात् इत्याद्योभंगः तथा श्रुतेनाव्यक्तो वयसाव्यक्त
सस्याप्येकचर्यानकल्पते अगीतार्थत्वादुभयविराधना सद्भावादिति द्वितीयः तथा श्रुतेन व्यक्तो वयसाव्यक्तस्तस्यापि न कल्पते वास्तव्या
सर्वपरिभवास्पदत्वाद्दिशेषतस्तेन कुलिंगादीनामिति तृतीयः यस्तूभयव्यक्तः ससत्तिकारणे प्रतिमासेकाकि विचारित्वमभ्युद्यत विचारं
वा प्रतिपद्यतामस्यापि कारणाभावे एकचर्यानानुमता यतस्तस्यागुप्ते र्वाभा पैयणादिविशया बहवो दोषाः प्रादुर्भूनि तथा च्छेकाकी
पर्यटन्यदीर्यापंधं शोषयति ततश्चाद्युपयोगाद्भवति तदुपयुक्त्येनैर्वापंधं शोषयेदित्यादिकाः शेषा अपि सभित्तो वाच्या अन्यच्चाजीर्णं न
त्रातादिक्षोभेण वा व्याध्याद्युद्भवे संयमालविराधनां प्रवचनहीलनाच तत्र यदिकस्यापन्ना गृहस्थाः प्रतिजागरणं कुर्वन् स्वर्चं ज्ञानतया
पट्कायोपमर्देन कुर्वाणाः संयमवाधामापादयेत् रथन कश्चित्तवतयाभूतः कर्त्तव्योद्यतः स्यात्तत आत्मविराधनातवागिसारादौ च तत्पुरी
पजंवात्यंतर्वात्तितात्प्रवचनहीलना अपि च ग्रामादिव्यवस्थितः सन् धिग्जात्यादिना केशलुं चित्वाद्यधिप्रेष्याविचित्रः सन् परस्परप

मर्दकारि दण्डादण्डभंडनं विदधात्तत्र गच्छगतस्य न संभवति गुर्वाद्युपदेशसंभवात्तदुक्तं अक्रोसहगणमारण धम्ममसणेवालसलभा
 णाभंमणं धीरोजकृत्तराणं अभावमि इत्येवमादिनोपदेशेन गच्छांतर्गतो गुरुणा तु ग्रास्यते गच्छनिर्गतस्य तु पुनर्दोषा एव केवलादस्य
 क्तत्र साहसि एहिंसंमुज्ज एहिं एगागी उयजो विहरे आर्यं कप उरया एक्कायव चमि आवडइ एगागियम्मदोसा इत्थीसाणे त्वेव पडिणी ए
 भिक्खुविसोहिमहव्व तस्सासविद्वज्ज एगमणं इत्यादि गच्छांतर्धर्त्ति नस्तु वच्यो गुणास्तन्निश्चया परस्यापि बालवृद्धादेरुद्यत विहाराभ्यु
 पगमात् यथा ह्युदके समर्थ स्तरन्तरमपि काटादिविलग्नं तारयत्येवं गच्छेयुद्यत विहार्यपरं सीदंतमुद्यमयति तदेवमेकाकिनो
 दोषान् वीक्ष्य गच्छांतर्धर्त्तारिणश्च गुणान्कारणाभावे व्यक्ते नापि नैकचर्या विधेया कुतः पुनरव्यक्तेनेति स्थितं ननु वसतिसंभवे प्रतिषेधा
 द्भक्तो न चास्ति संभवः एकाकिविहारितायाः कोहिनामावालिगः सहायान्विहाय समस्तापायास्पदमेकाकि विहारितामभ्युपेयादि
 त्यत्रोच्यते न किञ्चिदपि कर्म परिणते रयव्यमस्ति तथा हि स्वातंत्र्यगदागदकल्पस्य समस्राव्यसनप्रवाहसेतुभूतस्याग्रेप कल्याणनिकेत
 नस्य शुभाचाराधारस्य गच्छस्यांतर्धर्त्तिनः क्वचित्प्रमादस्खलिने चोदिता अरिगणव्यसदुपदेशमपर्यालोच्य सद्धर्ममविचार्य कपाय
 विपाककटुकतामनवधार्य परमार्थं दृष्टतः कृत्वा कुलपुत्रतां वाग्मातादपि केचित्कोपनिष्ठाः सुखैपि गौगणितापदो गच्छान्निर्गच्छन्ति तत्र
 चैहिकासुष्मिका पायानवाप्नुवन्तीत्युक्तञ्च जहसायरम्मिमीणा संखोदंसायरम्म असहन्ता गितित्योसहकामीणि गगयमेत्ताविणस्मन्ति
 एवं गच्छसमुद्देशारण वीतीहिं चोद्वासांता गितित्योसहकामी मीणावजहाविणस्मन्ति गच्छंमि केदपुरिसासउगी जहपंजरंतरुणि
 रुद्धा सारणवारणचोद्वासा पासात्त्वगयापविहरन्ति जहादिवापोय मपरकजायं सवासयापविंउमणं मणागंतसवाइया तरुणम
 पत्तजाइंडंकाइ अवत्तगमं हरेज्जा एवमजातस्तवयः पत्तसीर्थिकधांजादिभिर्विलुप्यते गच्छालयान्निर्गतो वाग्मात्रेणापि चोदितः
 सन्नित्येतद्दर्शयितुमाह वयसाविण्णेइत्यादि क्वचित्तपसंयमासुष्टानां वसीदंतः प्रमादस्खलितावा गुर्वादिना धर्मेण वचसाप्येके
 अपुष्टधर्माण अनवगतपरमार्था उक्ताद्योदिताः कुप्यन्ति केतेमानवामनुजाः क्रोधवशगाभवन्ति नृवतेचकयमहमनेनेयतां साधूनां
 मध्येतिरस्कृतः किंमया कृतमयवाव्येये तत्कारिणः संत्येवममाप्येवंभूतो अधिकारोऽभूद्विगमे जीवितमित्यादि महामोहोदयेन क्रोधत
 मित्राच्छादितदृष्टय उज्झितसमुचिताचारा उभतान्यतराव्यक्तामीना इव गच्छ समुद्रात् निर्गत्य विनाशमुपयान्तिः यद्विवावचसापि
 यथा कइसेलुं चित्तमलो पडतागावयययः प्रगेतनावसर एवास्माभिर्द्रष्टव्या इत्यादि नोक्ता एकेको धांधाः कुप्यन्ति मानवा अपि यद्वात्का
 येनापि सृष्टाः कुप्यन्ति कुपिताचाधिकरणादि कुर्बन्तीत्येवमादयो दोषा अव्यक्तैकचराणां गुर्वादिनियामका भावात्प्रादुष्युरिति गुरुसा
 न्निध्ये चैवंभूत उपदेशः संभाव्येततद्यथा आकुटेन मतिमता तत्पार्थविचारणे मतिः कार्यतदिसत्यं कः कोपास्यादृष्टं किंतु कोपेन तथा
 अपकारिणोपस्थे कोपे कोपः कथं न ते धर्माधिकाममोक्षाणां प्रसन्नपरिपंथिनीत्यादि किंपुनः कारणं वचसाप्यभिहिता ऐहिकासुष्मि
 कापकारिणः स्वपरवाधकस्य क्रोधस्यावकाशं ददतीत्याह उण्यइत्यादि उन्नतो मानोऽस्त्युन्नतमान उन्नतं वात्मानं सत्यद्विति सचैवंभू
 तो नरोऽनुद्यो महतालोहेन प्रबलमोहनीयोदयेना ज्ञानोदयेन वा मुह्यति कार्याकार्यविचार विवेकविकलो भवति सचमोहमोहितः

रेमहतामोहेण सुज्झातिसंदाहा वहवेभुज्जोऽदुरतिक्रमाअजाणओअपासतोएयंतेमाहोउए यंतेकुस
 लस्सदंसणंतद्विडोएतंमोत्तोएतप्पुरक्कारेतस्सणींतंणिवेसणेजयंविहारी चित्तशिवाईपंथणिज्जाईवल्लि
 वाहिरेपासियपाणेगच्छेज्जासेअभिक्रममाणेप्रडिक्कसमाणे संकुचेमाणेपसारिमाणे विणियदुमाणेसंप
 लिज्जमाणेएगयागुणसमियस्सरीय तोकायसंफासमणुचिणाएणतियापाणाउहायंति इहलोगेवेय

भाषा

ऐहिकविकलयाद् नेमोहमोहितकृतो मानपर्वतेचदयो अतिक्रोधेकरिगच्छयकीनीकले तेहनेयामानुग्रामि एकाकीपणेहीडतांजेऊइ

तेकहेके सूत्रं संवाहाक० तेअव्यक्तएकाकीहींडताने संवाहाकहतापीडा उपसर्गयकी उपनीवलीवलीषणीयाइ तेतेणेअव्यक्तेदुरतिक्रम
 उल्लंघतादोहिली केहवानेदुरतिक्रमकहिये अजाणोतेपीडाअहियासिवानो उपायअजाणवानेपीडा दुर्लभनीयऊइ एहवोदेखाडीभ
 गवंतशिष्यप्रतेकहेके एयंतेमाहोउ एएकचर्याप्रतिपन्नने वाधानोदुरतिक्रमणीयपणो माहरेउपदेशिवर्त्त तातुभनेमऊइ आगमनेअ
 नुसारिचदागच्छमध्यवर्त्तीयाह श्रीवर्द्धमानस्वामिकहेके एयंतेकुसलस्रदंसयं एजेपूर्वैकह्यो तेकुशलकहतां श्रीवर्द्धमानस्वामिनोद
 र्शनअभिप्रायजाणिवो एतलेएकचारीनेवणादोष निरंतरआचार्यसमीपिवर्त्ततांनेगुणके हिवेआचार्यवोली जेसुक्तिर्वसंगविरतिते
 येकरीसदायत्तकरिवो तथातप्पकारे तेआचार्यनोपुरस्कारसर्वधर्म्म कार्यनेविषे आगलिस्यापिवो एहवेके तेप्रवर्त्तवो तथातस्मणीते
 आचार्यनीसंज्ञाज्ञानतेगेवर्त्ते नतुआपणीमतिविरचनाइ कार्यकरिवो तन्निवेसणेतेह आचार्यनोनिवेशनस्थानके जेहनेएतावता
 गुरुकुलवासिइवसिवो तिहांवसतो केहवोथाइ तेकहेके जयंविहारी जयणाइविचरे एतावताजीवहिंसाटालतो पडिलेहणादिक
 क्रियाकरे तथाचित्तनिवाती आचार्यनाचित्तने अभिप्राइवर्त्ते तथापंथनिवृत्ताइ गुरुकिहांइपडताऊइ तेहनोपंथजोवे तथाययन
 करिवावांछतोजाणी संयारोकरे तयावुभुजितजाणी आहारगवेखेइत्यादिविषे गुरुनोआराधकथाइ तथाबलिवाहिरैकहतांगुरुना
 अवग्रहयकी कार्यविनावाहिरिरहे अवग्रहमाहिरहतां सदाईबंदनवेयावज्जादिकार्यविना आयातनायाइ इसोजाणीअवग्रहवाहिरि
 रहे तथापासियपाणेगुरे किहांमोकल्योहंतो भूसरप्रमाणिपंथहटिजोवतोजाइ परंनिवृधसपणेनपीडे ईर्यासमितिपालेवलीइहे
 जनोविशेषकहेके सूत्रं येअभितेभिन्नचारितियो सदागुरुआदेशकारी एहवेव्यापारिप्रवर्त्ते तेकहेके अभिक्कममाणेकहतांजातो
 पडिक्कमाणेनिवर्त्ततो संकुचेमाणेकहतां हस्तपादादिअवयवसंकोचतोपसारेमाणे हस्तादि अवयवपसारतो तथाविण्णवट्टमाणेस
 मस्तअशुभव्यापारयकी निवर्त्ततोतथारंपलिसज्जमाणे सस्यक्रकारिहस्तपादादि अवयवतेहसूक्किवानाठाम रजोहरणादिकेप्रमा
 र्जतोगुरुकुलवासिवे इणिप्रकारिअप्रमत्तपणे पूर्वोक्तक्रियाकरताने पुणकदाचिअवश्यभावीपणे जेऊइतेकहेके एगयाएकदाकदाचि
 गुणसहितअप्रमत्तपणेचालतां तेहनेकायशरीरनेस्पर्शि आव्याएककैई संपातिमप्राणियाउपद्रवाइ प्राणयकीम्काइ इहांकर्मवं
 धनीविचितताके जिमशेलेशीअवस्थाइ मशकादिकनेकायस्पर्शिप्राणत्यागि उपनेकर्मबंधनयी कयावाभावात् अप्रमत्तनेजघन्यअं
 तर्मुहर्त्तस्थितिइकर्मबंध उत्कृष्टोकोडाकोडिसागरोपममाहिस्थितिजाणिवी प्रमत्तनेअनाकुट्टिपणेप्रवर्त्ततांकिहांइहस्तपादादिकने
 स्पर्शिप्राणिघातिजघनेजघन्यतः अंतर्मुहर्त्तस्थितिप्रमाणकर्मबंध उत्कृष्टोकोडाकोडिसागरोपमस्थिति अथतेणेअभवेखमिषेएहवोदे
 खाडेके इहलोगवेयणवेज्जा वडियंकहतां इणिइजन्निवेदनकहतां अनुभववोतेणवेद्वेइवो तिहांआयो एतलेस्योकोही प्रमत्तयती

दीपिकाटीका

दयेनवासुत्थांति कार्याकार्यविवेकविकलोभवति सम्यग्बोहमोहितः केनचित्बिचित्रणार्थमभिहितो मिथ्यादृष्टिनावाचा तिरस्कृतो जा
 त्यादिमदस्थानान्यतर सद्भावेनोन्नतमानसंदरारुढः कुप्यतिममायेवमयं तिरस्करोति धिग्मेजातिंपौरुषं विज्ञानंचेत्येव समिमान
 गृहगृहीतोवाग्माताहपि गच्छान्निर्गच्छति तन्निर्गच्छतोऽधिकरणादि विडंबनदात्मानंविडंबयति एवञ्चकोपाज्ञगच्छनिर्गस्थान
 भिव्यक्तस्य भिक्षोःग्रामानुग्राममेकाकिनः पर्यटतोयत्यात्तदाह संवाहावहवेधुज्जोऽदुरइकस्मा अजाणयोएयंतेमाहोउ एयंतेकुस
 लस्रदंसयंतद्विही एतम्भोत्तीएतप्पुरकारे तस्मन्नीतंनिवेसन्ने जयंविहारीचित्तनिवाइ पंथनिवृत्तायीवलिवाहरे पासियपाणेगच्छेज्जा
 संवाहन्ति तस्याव्यक्तस्यैकचरस्य पर्यटतसंवाधयन्तीतिसंवाधाः पीडाउपसर्गजनितानानामकारातंकजनितावाभूयोऽवधुःस्युः तासा
 व्यक्तेनिरवद्यविधिना दुरतिक्रमाः दुरतिलंघनीयाः किंभूतस्यदुरतिक्रमाः अजाणउत्ति तासांवाधानामति सज्जनोपायमर्जानानस्य
 सम्यक्करणसहनफलंवायश्चतो दुरतिक्रमणीयाः पीडाभवन्ति एतत्प्रदर्शमगवान्निनेयमाह एयंतेमाहोउ एतदैकचर्याप्रतिपन्नस्य
 वाधाः दुरतिक्रमणीयत्वं मज्जानानस्यपश्चतस्य तेतवमदुपदेशवर्त्तनो साभवत्तुआगमानुसारितया सदागच्छांतर्वर्त्तीभव सुधर्मस्ता

स्याह एयंतेकुलसदस्यं एतद्यत्पूर्वोक्तं तत्कुलस्य श्रीवर्द्धमानस्वामिनो दर्शनमभिप्रायो यथाव्यक्तस्यैकचरस्यदोषाः सततमाचार्य
समीपवर्त्तिनश्चगुणाः आचार्यसमीपवर्त्तिनाच किंविधेयमित्याह तद्विद्वाह तस्याचार्यस्यदृष्टिस्तद्विद्वत्सयासततं वर्त्तितव्यं हेयोपादे
येषु तस्मोत्ती एतेनोक्ताः सर्वसंगेभ्योविरतिर्मुक्ति स्तुतिस्तथासदावतितव्यं तथातत्पुरकारे तस्याचार्यस्यपुरस्कारः सर्वकार्येष्वग्रतः
स्थापनं तद्विषयेवतितव्यं तस्मिन्निष्ठस्याचार्यस्य संज्ञातव्यं ज्ञातव्यं ज्ञानंतद्वान् सर्वकार्येषुम्यात् नस्ममतिविरचनया कार्यविद्व्यात्तस्मि
वेसणे तस्यगुरोर्निवेशनंस्थानं यस्यासौतन्निवेशनः सदागुरुकुलवासीस्यात् ततश्चगुरुकुलेनिवसन् किंभूतस्यादित्याह जयंविहारीय
तमानोद्यतनया विहरणशीलोविहारीस्यात् प्राण्युपमर्दमकुर्वाणः प्रत्युपेक्षणादिकाः क्रियाः कुर्यात् किंचचित्तनिवाती चित्तमचार्या
भिप्रायस्तेन निपतितुं क्रियायांप्रवर्त्तितुंशीलमस्येति चित्तनिपातीसदास्यादितिपंचनिष्काती गुरोः कचिन्नतस्य पन्थानंनिर्धातुं
प्रलोकितुंशीलमस्येति पयनिर्द्धावीउपलक्षणं चैतत्त्रिगुणियोः संस्कारकप्रलोकीबुभुक्षोराहारान्नेपीड्यादिनागुरोराधकः सदास्या
त्किञ्चवल्लिवाहिरे परिःसमन्ताद्गुरोर्वग्रहात्पुरतः दृष्टतोऽवस्थानात्कार्यश्चेतेराह्याः स्यात् एतस्माच्चक्षुर्वात् तयर्द्वयोद्देशकानिर्गताः
किञ्चपासिचपाणेगच्छेज्जाकचित्कार्यादौ गुर्वादिनाप्रेषितः सन् दृष्टप्राणिनोद्युगमातद्विद्वत्सदुपघातं परिहरन्गच्छेत् किञ्चसेअभिक्कममा
णेपरिक्कममाणेसंकुचमाणे पसारिचमाणे विगिग्रहमाणेसंपलिसज्जमाणे एगवागुणसमितस्त्रीयतो कायसंपासमगुचिका एगतिथा
पाणाउद्वायन्ति इहलोगेवेदणवेज्जावडिजं जंआउट्टीकम्भं तं परिणाचविवेगमेति एवंसेअपमाणयिवेगं किट्टतिवेयवी सेअभिक्कममा
णेत्ति सभिन्नुः सदागुर्वादेगविषायी एतद्व्यापारवान्भवति तयाद्यअभिकामन्गच्छन् प्रतिकामन्निवर्त्तमानः संकुचन्हसपादादिसं
कोचनतः प्रसारयन्हसादीनवयवान् विनिवर्त्तमानः समस्माशुभव्यापारान्संपलिसज्जमाणेसस्यक्परिसमंतात् हसपादीन्अवयवान्
तन्निक्षेपस्थानानिवा रजोहरणादिनाप्रसृजन् गुरुकुलवासेवसेत् एवंचाप्रमत्ततयापूर्वोक्ताः क्रियाः कुर्यतोपिकदाचिद्वयश्चम्भावितया
यत्स्यात्तदाह एगवागुणसमितश्चत्ति एकैदांकदाचित्गुणसमितस्य गुणयुक्तस्यअप्रमत्तयतेरीयमाणस्य सस्यगुणुष्ठानयतः कस्याचिद्व
स्यायां कायः शरीरएतत्वं स्पर्गमनुचीर्णाः कायसंगमागताः सम्पातिमादयः प्राणिनः एकेपरितापमाप्नुवन्ति एकेग्लानतामुपयान्ति
एकेअवयवध्वंसमापद्यन्ते अपश्चिमावस्थांतु स्तूलेणैवदर्शयति एकेप्राणाः प्राणिनो अपद्रान्तिप्राणैर्विसृज्यन्ते अत्रकर्मबन्धं प्रतिविचि
तता तथाहिगैलेख्यवस्यायां मशकादीनांकायसंस्पर्गेन प्राणत्यागेपि पञ्चधोपादानकारण योगाभावान्नास्ति बन्धः उपशान्तचीणमोह
सयोगिकेवल्लिनां स्थितिनिमित्तकपाया भावात्सामाधिकाः अप्रमत्तयतेर्जयन्तोतर्मुहर्त्तं उत्कृष्टतथांतःकोटीर स्थितिरितिप्रमत्त
स्यतु अनाकुट्टिकया आनुपेत्यप्रवृत्तस्यकचित्पाण्याद्यवयवसंस्पर्शात्प्राण्युपतापनादौजबन्धः कर्मबंधउत्कृष्टतश्च प्राक्तनएवविशेषित
नरोसचतेनापिभवेन क्षिप्यतेदृतिदर्शयितुमाह इहलोगेवेदणत्ति इहान्निर्लोकेजन्मनिवेदनमनुभवमिहलोकवेदनां तेनवेद्यमनुभ

शीलंगाचार्यवृत्त टीका ।

केनचिच्छिन्नार्थमभिहितो मिथ्यादृष्टिनावावाचा तिरस्कृतोजात्यादि मदस्थानान्यतर सद्भावेनोन्नतमान मंदरारूढः कुप्यति ममा
येवमयन्तिरस्करोति धिग्मेजातिं यौरूपविज्ञानंचेत्येव मभिमानग्रहदृष्टीतो वाग्मातादपिगच्छान्निर्गच्छति तन्निर्गच्छतोवाधिकार
णादिविडंनवात्मानंविडंवयति अयवोन्नत्यमानः केनचित्दुर्विदग्धेनाहो अयंमहाकुलप्रसूतः आकृतिमान् पटुप्रज्ञोष्टवक् समस्त
शारूवेत्तासुभगः सुखसौख्यावेत्यादिना वचसातिथ्येनतेथ्येन बोत्प्रास्थमानउन्नतमानो गर्वाभातोमहता चारित्रमोहेनमुह्यति
संसारमोहेनमुह्यतइति तस्यचोन्नतमानतया महामोहेनमुह्यतो मोहाज्वाल्मात्रेणापिकुप्यतः कोपाज्जगच्छनिर्गतस्थानभिव्यक्त
सभिन्नोर्गमाशुभम मेकाकिनः पर्यटतोयत्स्यात्तदाहसंवाहाइत्यादितस्याव्यक्तस्यैकचरस्यपर्यटतः संवाधयन्तीतिसम्भावाः पीडाउपसर्ग
जनिता नानाप्रकारातंकजनितावा भूयोभूयोवह्नयः स्युस्तायेकाकिनाव्यक्तेन निरवद्यविधिनादुरतिक्रमादुरतिलंघनीयाः किंभूतस्यदुरति
क्रमाइत्याह अजाणयोइत्यादितासांनानाप्रकारनिमित्तो व्यापितानांवाधानामति सहनोपायमजानानस्य सस्यक्करणसहनफलं

वापश्यतो दुरतिकमणीयाः पीडाभवति ततश्चातंकपीडाकुलीभूतः सन्नेषणामपिलंघये त्प्राण्युपमर्दं मध्यनुमन्ये तंवाक्कंठकनुदितः
सन्नेष्यक्ततया प्रज्वलन्नेतद्भावयेद्यथा मत्कर्मविपाकापादिता एताः पीडाः परोक्षकेवलं निमित्तभूतः किञ्च आत्मद्रुहममर्वादं च दृष्ट
मुष्णितसत्प्रयत्नसुतरामनुकंपेतनरकार्चिद्वादिधनमित्यादिकाभावना आगमापरिमलितमतेनैव भवेदित्येतत्प्रदर्शय भगवान्विनेयमाह एवं
तेमाहोऽएतदेकचर्याप्रतिपन्नस्ववाधादुरतिकमणीयत्वमजानानस्य पश्यतश्चेतवमदुपदेशवर्त्ति नोमाभवतु आगमानुसारितया सदाग
च्छांतवर्त्ती भवेत्यर्थः सुधर्मस्वाभ्यास एवमत्यादि एतद्यत्पूर्वोक्तं तत्कुशलस्य श्रीवर्द्धमानस्वामिनो दर्शनमभिप्रायो यथाव्यक्तस्यैक
चरस्यदोषाः सततमाचार्यसमीपवर्त्तिनश्च गुणाइत्याचार्यसमीपवर्त्तिनाश्च किंविधेयमित्याह तद्विष्टीए तस्याचार्यस्य दृष्टिस्तद्दृष्टिस्त
यासततंवर्त्ति तव्यं हेयोपादेयेषु यदिवातस्मिन्संयमे दृष्टिस्तद्दृष्टिस्तएववागमो दृष्टिस्तद्दृष्टिस्तया सर्वकार्येषु व्यवहर्त्त व्यतथातस्मोत्तीए
तेनोक्ता सर्वसंगेभ्यो विरतिर्मुक्तिस्तन्मुक्तिस्तया सदायतितव्यं तथातत्पुरस्कारे पुरस्करणं पुरस्कारः सर्वकार्येष्वग्रतः स्थापनंतस्याचा
र्यस्य पुरस्कारस्तत्पुरस्कार स्तस्मिंस्तद्विषयेयतितव्यं तथातस्मणीतस्य संज्ञातव्यं ज्ञातव्यं तद्ज्ञानं तद्ज्ञातव्यं ज्ञी सर्वकार्येषु स्थान्त्रस्वमति
विरचनया कार्यविद्व्यात्तथा तस्मिन्नेषणे तस्य गुरोर्निवेशनं स्थानंयस्यासौ तन्निवेशनः सदा गुरुकुलवासी स्यादिति भावस्तत्रच गुरुकुले
निवसन् किंभूतः स्यादित्याह जयविहार वीतमानोयतनया विहरणशीलोविहारी स्यात् यतमानः प्राण्युपमर्दं न कुर्वन्प्रत्युपेक्षणा
दिकाः क्रियाः कुर्यादितिकिञ्च चित्तनीवाती चित्तमाचार्याभिप्रायस्तेन निपतितुं क्रियायां प्रवर्त्तितुं शीलमस्येति चित्तनिपाती सदा
स्यादितितथापंथिष्णाती गुरोः कचिद्गतस्य पंथानं निश्चातुं प्रलोकितुं शीलमस्येति पथनिर्द्वायी उपलक्षणं चैतत्तृतिशिविपोः संस्कार
कप्रलोकी बुभुक्षोराहारान्नेपीत्यादिना गुरोराराधकः सदा स्यात्किञ्चपलिवाहिरे परिः समन्ताद्गुरो रवग्रहात्पुरतः दृष्टोवावस्था
नात्सदा कार्यं च तेवाह्यस्यादेतस्याच्च स्त्रवात्तवर्द्धयेद्देशका निर्गता इति किञ्च पाश्चिद्भ्यादि कचित्कार्यादौ गुर्वादिनाप्रेषितः सन्
दृष्ट्वाप्राणिना युगमात्रदृष्टिस्तदुपधातं परिहरन्गच्छेत्किञ्च सदित्यादि सभिन्नुः सदागुर्वादेशविधाया एतद्व्यापारवान्भवति तद्यथायमि
कामनगच्छन् प्रतिकामन्निवर्त्तमानः संकुचन् हस्तपादादिसंकोचनतः प्रसारयन् हस्तादीनवयवान् विनिवर्त्तमानः समस्ताशुभव्यापा
रान् सम्यक्परि समंताद्वस्तपादादीनवयवां स्तन्निक्षेपस्थापनानिवा रजोहरणादिनाष्टजन्परिष्टजन्गुरुकुलवासेवसेदिति सर्वत्रसंब
धनीयं तत्रनिविष्टस्य विधिर्भूत्यामेकस्यैव व्यवस्थापद्वितीयमुत्क्षिप्य तिष्ठेन्निश्चलस्थानासणतया भूमीप्रत्युपेक्ष्य प्रष्टज्वक्कुटीविजृ
म्भितदृष्टातेन संकोचयेत्प्रसारयेद्वा स्वपन्नपिमयूरवत् स्वपितिसकिलान्यसत्त्व भयादेकपाशं शायी सचेतनश्च स्वपितिनिरीक्ष्यच परि
वर्त्तनादिकाः क्रियाविधेः इत्येवमादिसं परिष्टजन्सर्वाः क्रियाः करोति एवञ्चाप्रमत्ततया पूर्वोक्ताः क्रियाः कुर्यातापि कदाचिदवस्थान्मा
वितयायत्स्यात्तदाह एगयाइत्यादि एकदाकदाचिद्गुणसमितस्य गुणयुक्तस्याप्रमत्तवतेरीचमाणस्य सम्यगुत्पादनवतो अभिकामतः
प्रतिकामतः संकुचत प्रसारयता विनिवर्त्तमानस्य संपरिष्टजतः कस्याचिदवस्थायां कायः शरीरंतत्संस्पर्शमनुचिर्णाः कायसंगमः ग
ताः सम्प्राप्तिमादयः प्राणिन एकेपरितापमाप्नुवत्येके ग्लानतासुपयात्येके अदयवविधूंसमापद्यन्त अपश्चिमावस्थातुं छल्लेखैव दर्शय
त्येके प्राणाः प्राणिनोऽपद्रान्ति प्राणैर्विसुच्यन्ते अतश्चकर्मवन्धं प्रतिविचिन्ता तद्वाहिशैलेखवस्थायां सशकादीनां कायसंस्पर्शेन
प्राणत्वापेपि पञ्चधोपादानकारणयोगा भावान्नाशिवन्ध उपशान्तशीणमोहसयोगि केवलानां स्थितिनिमित्त कपायाभावात्मान
चिकः अप्रमत्तवतेर्जघन्योतसुं हर्त्तं चतुष्टयतत्त्वातः कोटी कोटिस्थितिरिति प्रमत्तस्य त्वनाकुटिकया उपेत्य प्रष्टस्य कचित्प्राण्याद्यव
यवसंस्पर्शात्प्राण्युपतापनादौ जघन्यः कर्मवन्धश्चतुष्टयतत्त्वातः प्राक्तन एवंविशेषितनरः सचेतनापि भवेनक्षयत इति सूत्रेणैव दर्शयितुमाह
इहलोगइत्यादि इहल्लिखन्लोकजन्नि वेदगमनुभवनमिह लोकवेदनं तेन वेद्य अनुभवनीयमिहलोकवेदनं वेद्यतत्तापतितं इहलोकवे
दनवेद्यापतितं इहसुक्तं भवति प्रमत्तयतिनापि यदकामतः कृतं कर्म कायसंवृटनादिला तदैहिकभवातुवंधि तेनैव भवेनक्षयमाणात्तादा
कुटीकतकर्म णितु यद्विधेयंतदाह जं प्राउट्टीइत्यादि यत्तु पुनः कर्माङ्गुत्याकृत सागमोक्तकारणसंतरेणोपेत्य प्राण्युपमर्दनेन विहितं

एवेयणवेज्जावडियं जंआउट्टीकम्मं तंपरिखाय विवेगमेति एवंसेअप्पमाएणविवेगंकिट्टतिवेयवीसेपभू
तदंसौपभूतपरिखाणे उवसंतेसमितेसहितेसयाजएदद्दु विप्पडिवेदेतिअप्पाणंकिसेसजणोकरिस्सतिए
ससेपरमारामोजाओलोगंमिद्वथीओसुणिणाज्जएयं पवेदितंउव्वाहिज्जमाणेगाम धम्मोहिंअविणि
व्वलासएअविओमोदरियंकुज्जाअविउड्ढंठाणंठाइज्जाअविगामाणुगामंदूइज्जाअविआहारं वोच्छं

भाषा

इंजेअकामयकीकायसंवट्टाटिकेकम्मं कस्यो तेइणिइजभविपपायाइएहवोभावकहेहेहवेआकुट्टिकीधेकम्मं जेकरिवो तेकहेहेजेआकुट्टि
कहतांउदीरी आगमोक्तकारणविनाकीधो कम्मं प्राणिघातादिक तेजपरिच्छादंजाणी विवेकमेतिकहतां दशविधप्रायश्चित्तमाहिजेगु
रूक्तआवेतेकरे जेणेतेकर्मखपावे एवंसेएवंइणिप्रकारि जेआगलिकहीस्ये तेणेप्रकारितेसांपराधिककम्मं नो प्रमादनेअकरिवेटशवि
धप्रायश्चित्तनेसम्यगनुष्ठानि विवेककहतांखपाविवो कीर्त्तं कहतांकहे तेकोणवेदवीतीर्थंकर अथवागणधरादिक हिवेकेहवोप्रमादर
हितज्जइतेकहेहे सूत्रं सेपभूतदंसौ पभूतपरिखाणे उवसंतेसहितेसयाजएदद्दु विप्पडिवेदेतिअप्पाणंकिं० तेसाधुपभूतदंसौकहतां
घणोकिम्मं नोविपाक अतीतअनागतवर्त्तमानकाल आत्रीतेहनोदेखणहार इमजाणेजेकम्मं कीधो तेविणुभोगव्येनकूटीये तयाप्रभू
तपरिज्ञानघणो जीवराखिवानो उपायजाणे एतावतावयावस्थितसंसारस्वरूपनो देखणहारइत्यर्थः तयाउपशान्तकपायने उपसमा
विवेसमिते समितिइं करीसमितो सहितेज्ञानादिसहितसदाजए सर्वदासंयमविषे यत्नवंतएहवोद्धतो गुरुसमीपिवसतो प्रमादजनि
तकम्मं नोअंतकरे तेवलीस्त्रीआदिकना अनुकूलपरीसहजपनेस्योकरे तेकहेहे दद्दु विप्पडिवेदेति स्त्रीजनउपसर्ग करिवांनेउद्यतदे
खीविप्पडिवेदेतिकहतां इमआलोचे आत्माप्रतिइ एस्त्रीजनमाहरोस्योकरिस्से मुक्कनेजीवितव्यनीपुण आशानयी तोमाहरोस्योक
रिस्से अथवास्त्रीनोस्वभावसहियासो विमासेतेकिसोएससेपरमारामे तेएस्त्रीजनपरमारामकहतां प्रकटआरामस्याभणी जिष्णि
कारणिमोटासोटापुरुषने हास्यविलासादिकिइं करी रमाडेमोहेतिणिकारणि परमारामजेलोकमाहिस्त्रीहे तेमोहरूपइंसोजाणी
छांडिवीइमसुणिणात्रीवर्द्धमानस्वामीइं प्रवेद्योभायो जेभायोतेकहेहे सूत्रं उव्वाहिकं० ग्रामधम्मं कहतां विषयतेणेउव्वाहिज्जमा
णोपीडातोज्जंतोतेगुरुप्रभृति सीखवीतोकेहवोथाइ तेकहेहे अविनिव्वलासए निर्बलअसारअंतप्रांतादिक जेद्रव्यतेहनो आसएक
हतांजिमणहारथाइ वलनेअभाविविषयनो उपशमथाइ इणिकारणिअंतप्रांताहारीथाइ तयाऊणोदरीकरे तयाउड्ढंठाणंठाइज्जा
काउख्खगनी आतापनासहे एतलेकरतां विषयउपशमेनही तोग्रामपुणपरिहरे किंवज्जनाजेणेउ उपाइविषयनीइच्छानिवर्त्ते तेतेउ

दीपिकाटीका

वनीयं इहलोकवेदनवेद्यं तत्तापतितंइहलोक वेदनवेद्यापतितं प्रमत्तयतिनायदकामतः कृतं कर्मकायसंवट्टनादिना तदैहिकाभवासु
बन्धि तेनैवभवेनक्षिप्यमाणत्वात् आकुट्टीकृतकर्मणितु यद्विषयंतदाह जंआउट्टीकम्मं यत्तु पुनः कर्माकुट्ट्याकृतं आगमोक्तकारणमन्त
रेणोपेत्य प्राण्युपमर्दनेनविहितं तत्परिच्छायश्चपरिच्छया विवेकमेतिविविच्यते अनेनेतिविवेकः प्रायश्चित्तं दशविधं तस्यान्यतरभेदसु
पैतितत्करोति येनकर्मणोऽभावोभवति यथाचकर्मणोविवेकोभवति तथादर्शयितुमाह एवंसेअप्पमाएणविवेगंकिट्टति एवमितिवच्यमा
खेनप्रकारेण येतस्यकर्मणः सांपरायिकास्तु अप्रमादेनप्रमादाभावेन दशविधप्रायश्चित्तसम्यगनुष्ठानेन विवेकमभावंकीर्त्तयति वेदवि
त्तीर्थंकारोवेदविहा आगमवित् गणधरश्चतुर्दशपूर्वविहाकिंभूतः पुनरप्रमादवान्भवतिइत्याह सेपभूतदंसौ पभूतपरिखाणे उवसन्तेसमि
तेसहिते सयाजवेदद्दु विप्पडिवेदेति अप्पाणंकिसेसजणोकरिस्सति एउसेपरमारामोजाओ लोणंमिद्वथीओ सुणिणाज्जपवेदितं
सेपभूतदंसौति ससाधुःप्रतिभूतं प्रमादविपाकादिअतीतानागत वर्त्तमानंवाकर्मविपाकं द्रष्टुंशीलमस्येतिप्रभूतदर्शो सांप्रतेक्षितयान

यत्किञ्चित्करोति तथाप्रभूतंस्वरक्षणोपाय परिज्ञानंयस्य सप्रभूतपरिज्ञानः यथावस्थितसंसार स्वरूपदर्शीकिञ्च उपशान्तकषायानुद
यात् पञ्चभिसमितिभिः समितःसहितोज्ञानादिसमन्वितः सदासर्वकालं सएवंभूतोऽगुरोरन्तिकमावशत् प्रमादजनितस्य कर्मणोत्
विदधाति सचस्त्रप्राद्यनुकूल परीषहोपपत्तौ किंविदध्यादित्याह ददुंविष्यडिवेदेति दृष्टाश्रयलोच्य स्त्रीजनमुपसर्ग करणायोद्यतं आत्मा
नंप्रतिवेदयति पर्यालोचयतिकिमेपस्त्री जनोभमत्यक्तजीविता शस्योपसर्गादिकंविदध्यात् यद्विवाएनंस्त्रीजनस्य स्वभावंचिन्तयेदिति
सूत्रेणैवदर्शयतिएसमेपरमारामेसएषस्त्रीजनआरामयतीतिआरामः परमश्चासौआरामश्चपरमारामः ज्ञाततत्त्वमपिजनंहासविला
सादिभिर्मोहयतीत्यर्थः याःकाश्चनास्त्रिन्लोकेस्त्रियस्यामोह रूपविज्ञाय यावन्परित्यजंतितावत्स्वतएवपरित्यजेदितिमुनिनाश्रीवर्द्धमा
नस्वामिनाप्रवेदितंप्रकर्षेणादौव्याख्यातमेतच्च वक्ष्यमाणंप्रवेदितमित्याहउज्वाहिज्जमागेगामधम्मे हिंअविनिव्वलासएअविउभोयंकुज्जा
अविगामाणुगामंदूज्जा अविचएइत्थीसुमणं पुवंदंडापच्छाफासा पुवंफासापच्छादंडा इज्जेतेकलहासंगकराभवन्ति पडिलेहाएअग
मित्ताआणविज्जाअणासेवणाएत्तिवेमिसेणोकाहिणोपासणिण नोसंपसारणोममायतेणोकयकिरि तेवयगुत्तेअभसंवुडेपरिवज्जए
सयापावं एयंमोणंसमणुवासेज्जासित्तिवेमिआवंतीएचउत्थोउहे सओसम्मत्तोउज्वाहिज्जइत्तिउत्पावत्येन मोहोदयाद्वाध्यमानःपीडमा
नःकैर्ग्रामधर्मेःग्रामाद्द्वियग्रामासोपांधर्माःस्वभावाः यथास्वंविषयेपुवर्त्तंतेरुहाध्यमानंगच्छांतर्गतः सन्गुर्वादिनाअनुयास्यतेकयमि
त्याह अविनिव्वलासएअपिःसंभावनायानिर्वलंनिस्सारंअंतप्रान्तादिकं यत्तद्व्यंतदायकसङ्गोजीस्यात् बलाभावेच ग्राममधर्मोपशमदर्श
नात् अपिअवमौदयंकुर्यात् तेनाप्यनुपशमे अय्यंस्त्थानंतिटेत् शीतोष्णादौकायोत्सर्गेणातापनांकुर्यात् तेनाप्यनुपशमेग्रामानुग्रामम
पिविहरेत् निःकारणेविहारोनिषिद्धो मोहोपशमार्थन्तुकुर्यात्किंवज्जनायेन उपायेनविषयेच्छा निवर्त्ततेतत्तत्कुर्यात् पर्थेतेआहार

शीलंगाचार्यकृतटीका

तत्परिज्ञायज्ञपरिज्ञयाविवेकमेति विविच्यतेनेनेति विवेकःप्रायश्चित्तं दशविधं तस्यान्यतरभेदमुपैति तद्विवेकंवाभावाख्यमुपैति तत्करो
तियेनकर्मणोअभावोभवति यथाचकर्मणोविवेकोभवति तथादर्शयितुमाह एवमित्यादि एवमितिवक्ष्यमाणेन प्रकारेणसेतस्यकर्म
णःसांपरायिकस्य सवावेदविदप्रमादेन प्रमादाभावेनदशविध प्रायश्चित्तान्यतरभेद सस्यगानुष्ठानेन विवेकमभावंकीर्त्तयति वेदवि
त्तीर्थकरो वेदविद्वागमविद्गणधरश्चतुर्दश पूर्वविहेतिकिंभूतः पुनरप्रमादवान् भवतीत्याहसेइत्यादि ससाधुःप्रभूतं प्रमादविपाकादिक
मतीतानागतवर्त्तमानंवा कर्म विपाकंद्रष्टुंशीलमस्येति प्रभूतदर्शीसांप्रतेक्षितयान यत्किञ्चनकारीत्यर्थः तथाप्रभूतंस्वरक्षणोपायपरि
ज्ञानंसंसारमोक्षकारणपरिज्ञानंवायस्य सप्रभूतपरिज्ञानःयथावस्थितसंसारस्वरूपदर्शीत्यर्थःकिञ्चउपशान्तःकषायानुदयादिद्वियनोदं
द्वियोपशमाहातयापञ्चभिःसमितिभिः समितःसम्यग्वासोक्षमार्गंनितासमितस्तथाज्ञानादिभिःसहितः समन्वितःसहहितेनवासहितः
सदासर्वकालंयतःसदायतः सएवंभूतोऽप्रमत्तोऽगुरोरन्तिकमावशत्प्रमादजनितस्यकर्मणोत्विषयत्ते सचस्त्रप्राद्यनुकूलपरीषहोपपत्तौकिंवि
दध्यादित्याह ददुंविदध्यादिदृष्टा अवलोक्यस्त्रीजनमुपसर्ग करणायोद्यतमात्मानं विप्रतिवेदयति पर्यालोचयति तद्यथासम्यग्दृष्टिरिद्धि
तयोत्क्षिप्तपञ्चसहाजतभार शरच्छशांकनिर्मलकुल लब्धजन्माकार्याकरणतयोल्लित इत्येवमात्मानंपर्यालोचयति तंचस्त्रीजनंकिमेप
स्त्रीजनममत्यक्तजीविता शस्योऽभिज्ञैतैहिक सुखाभिलाषस्योपसर्गादिकं कुर्यादयवावैषयिक सुखस्यदुःखप्रतीकार रूपत्वात्किमेप
स्त्रीजनःसुखंविदध्यादन्योवा पुत्रकलत्रादिकोजनो समष्ट्युनाजिघृक्षितस्य व्याधिनावादित्वितस्य किंतत्प्रतीकारादिकं कुर्यादिति
यद्वैनेन स्त्रीजनस्यस्वभावंचिन्तयेदिति सूत्रेणैवदर्शयति एससेइत्यादि सएषस्त्रीजनआरामयतीत्यारामः परमश्चासावारामश्च पर
मारामः ज्ञाततत्त्वमपिजनं हासविलासापांग निरीक्षणादिभिर्विज्जोकेभ्योहयतीत्यर्थः याःकाश्चनास्त्रिन्लोके स्त्रियस्यामोहरूपाःविज्ञा
यथावन्परित्यजंति तावत्स्वतएवपरित्यजेत एतच्चतीर्थकरेण प्रवेदितमितिदर्शयितुमाह सुणिणाइत्यादिमुनिनाश्रीवर्द्धमानस्वामि
नाउत्पन्नज्ञानेने तेत्पूर्वोक्ता यथास्त्रियोभाववधनरूपा प्रवेदितंप्रकर्षेणादौव्याख्यातमिति एतच्चवक्ष्यमाणंप्रवेदितमित्याह उज्वाहि

જ્ઞાત્યાદિઉત્પાદ્યે નમોહોદયાદ્યાધ્યાત્મનાઃ પીડ્યામાનઃ કૈર્ગ્રામધર્મેર્ગ્રામાર્દ્રિયગ્રામાસોપાંધર્મ્યાઃ સ્વભાવાવયાસ્વં વિપયે પુવર્ત્તં નતૈરુદ્યાધ્ય
માનોગચ્છાતર્ગતઃ સન્ ગુર્વાદિનાનુયાય્યતે કથમનુશાસ્યતદ્વ્યતચાહ અવિદ્યાદિ અપિઃ સંભાવનાયાં નિર્વલં નિશ્ચારમંતઃ પ્રાંતાદિકં
વદ્દૂઘ્યં તદાશકસદ્ગોત્રીસ્યાદ્યદિવા નિર્ગતં વલં સામર્થ્યમસ્યેતિ નિર્વલં ભૂતઃ સન્નાયીતવલાભાવેચ ગ્રામધર્મોપગમદર્શના દુષ્ટાનિ
આહારજ્ઞાન્યાસ્યાદિતિદર્શયતિ અપ્યવમૌર્દ્યં કુર્વાદિદ્યન્ત પ્રાન્તાસિનોપિ નમોહોપગમઃ સ્યાત્તતસાદપિ વત્તચનકાદિન દ્વાતિં યત્ક
વલમાત્તં યદ્ગ્રીયાત્તે નાપ્યનુપગમે કાવોત્સર્ગાદિના કાવલોગં કુર્વાદિત્યેતદર્શયતિ અપ્યૂર્જસ્થાનંતિષ્ઠે ષ્ઠીતોષ્ણાદૌ કાવોત્સર્ગેગ્ગાતાપ
નાકુર્વાત્તે નાપ્યનુપગમે ગ્રામાનુગ્રામમપિ વિહરેન્નિઃકારણે વિહારોનિપિદ્ધો મોહોપગમનાર્થનુકુર્વાત્ કિંવદ્વનાયેનવેનોપાયેન
વિપયેચ્છાનિવર્ત્તેતે તત્તત્કુયાત્પર્વન્તે આહારમપિવ્યવચ્છિંદ્યાદપિ પાતોપવિદધ્યાત્ અપ્યુદ્ગમ્યનંકુર્વાન્નચસ્ત્રીપુ મનઃકુર્વાદિત્યાહચ

દિજ્ઞાઅવિચદૂત્યો સુમણં પુલ્લંદંડાપચ્છાપ્રાસા પુલ્લંપ્રાસાપચ્છાદંડાદ્વચ્છેતે કલહાસંગકરાભવંતિ
પડિલેહાએ આગમેત્તાઆણવિજ્ઞા અણાસેવણાએત્તિવેમિ સેણોકાહિએણોપાસણિએ ણોસંપસારએ
ણોમમાણોકયાકિરિએ વયગુત્તેઅજ્ઞપ્પસંવુડે પરિવજ્જએસદાપાવં એયંમોણંસમણુવાસેજ્ઞાસિત્તિવે
મિસેવેમિ તંજહાઅવિહરએ પડિપુણેચિદ્ધતિ સમંસિમોમેહવસંતરએ સારક્કમાણેસેચિદ્ધતિસોતમ

ભાષા

પાયકરે પર્વંતિઆહારપુણછાંડે તથાસ્ત્રીનેવિપે જેકાંદ્રપદ્ધિલો મનપ્રવૃત્ત્યોંજ્ઞદ્ તેપરિહરેતેસ્થોકારણ જેણેસ્ત્રીનેવિપે મનનકરિવોતે
કહેછે પુલ્લંદંડાસ્ત્રીસંગપ્રસક્તને પરમાર્થઅજાણતાને પ્રથમપદ્ધિલો અર્થજપાર્જિવાનેકાલિકરસણવાગિજ્યાદિ ક્રિયાકરતાકુધાટપા
થીતઆતપાદિએ દૂહલોકનાદુઃસ્વરૂપદંડયાદ્ તેસ્ત્રીસંભોગયાદ્ તેસ્ત્રીસંભોગયકી પદ્ધિલોકરિયે તિણિકારણિપુલ્લંદમકક્કો પચ્છા
પ્રાસાપછે વિપયનિમિત્તકર્મજપાર્જીં નરકાદિદુઃસ્વરૂપસ્પર્શયાદ્ અયવાપૂર્વ્વિદ્ પ્રાસસુખાદિસ્પર્શજ્ઞદ્ પચ્છાદંડાપછે દંડલક્ષિતાંગ
નીપરે તથાદ્વચ્છેએસ્ત્રીનાસંવંધકલહ સંગ્રામતેહના આસંગસંવંધતેહના કરણહારજ્ઞદ્ જેદમતોસ્થોકરિવો પડિલેહાએઆગમેત્તા
દૂહભવપરભવના અપાવનોકારણસ્ત્રીનોસંગ આલોચીઆગમેત્તાજાણીને આત્માનેઆત્માપેસીખવે અણાસેવણાએ વિપયનીઅનાસેવા
ભણીદૂત્યર્થઃ; વલીતેપરિહરિવાનો ઉપાવકહેછે સેણોકાહિએતેસ્ત્રીસંગનો પરિત્યાગીસ્ત્રીને પથ્યકથાશ્વંગારકથાનકરે ણોપાસણિએ
તેહનાઅંગપ્રત્યંગાદિકનદેહે ણોસંપસારએ એસ્ત્રીસહિતઆલોચનકરે ણોમમાએતેહનેવિપેમમત્તનકરે ણોકયકિરિએ તેસ્ત્રીનેક્રિયા
પંડનાદિકનકરે એતાવતાસ્ત્રીનોવેવાવચ્ચનકરે વયગુત્તેવચનમાત્રે કરી તેહનેવોલાવેનહીં અજ્ઞપ્પસંવુડે સ્ત્રીનાભોગનેવિપેમનનોસંવર
ણહારતથાપરિવજ્જએ સદાસર્વદાપાપપરિવર્જેટાલે એયંમોણંએપૂર્વોક્તસુનિનોભાવએતાવતાચારિત્તસમણુવાસિજ્ઞાસિશિથ્યપ્રતિદ્ગુરુનો
અપદેશએહવોચારિત્તસદાપાલિ જેજ્ઞંદમકક્કંદું ઔસુધર્મસ્ત્રામિનોવચન દ્વિતિલોકસારાધ્યયને ચતુર્થોદેશકઃ 8 હિવેપાંચમોપારં
મિયેછે ચોથેહદેએઅવ્યક્તનેએકચરને અપાવદેખાયા તેપરિહરિવામણીસદાઈ આચાર્યનીસેવાકરિવી એહવોભાવદેણે હદેસેકહેછે
સૂત્રંસેવેમિસેશ્વરઅયશ્ચાર્યિજાણિવો હિવેઆચાર્યજેહવોજ્ઞદ્તેહવોતીર્થકરનાઅપદેસને અનુસારિકક્કંદું દ્વિજાંદ્રહનીચોમંનીજા
ણિવીએકદ્રહએહવોએ જેહયકીપાણીનીકાલેએ અનેઆવેપુણએ શીતાશીતોદાનાપ્રવાહદ્રહનીપરે એકદ્રહએહવોએ જેહયકીપાણીનીક
લેએ પરંઆવતોનયી પદ્મદ્રહનીપરે અનેરોદકદ્રહએહવોએ જેહયકીપાણીનીકલેનહી પરંઆવેએલવસદ્રહનીપરે એકદ્રહએહવોએ
જેહયકી પાણીનીકાલેપુણનહીં અનેઆવેપુણનહીં મનુષ્યલોકવાહિરિવર્ત્તમાનસમુદ્રનીપરે ૪ એકપમાઆચાર્યસોજોડેએ તિહાંઆ
ચાર્યચુતઆત્રીજોડેયેતો પદ્ધિલાભંગસરીએ જેહમણીચુતગ્રહે અનેઅનેરનેમળાવે દ્વિણિકારણિચુતજલનોનિર્ગમ અનેપ્રવેશએ
તથાસાંપરાધિકર્મની અપેક્ષાદ્વીજાભંગસરીએ આચાર્યજાણિવો તેકિમકપાયનાહદ્યને અભાવિકર્મગ્રહણનથી તપકાહસર્ગા

दिक्किङ्करी माहिलोक्तमैखपावे इणिकारणिकर्मनोनिर्गमके आलोचनयात्रीजीभंग तेकिम जेपापआलोचे तेचवेनहींइणिकारणप्रवेशके परंनिर्गमनयी कुमार्ग आत्रीचउभंगजाणिवो कुमार्ग नोप्रवेशपुणनहीं निर्गमपुणनहीं परंइहांपहिलाभंगनोअधिकारके तेहवानेएद्रहनो दृष्टांतकहेके अविहरए एकद्रहनिसर्गलजलेभर्यो सर्वतुजलकमले उपशोभितसमेभूमिनेभागि वर्त्तमानपाणीनानिर्गमप्रवेशसहित नित्यसदातिठेके कदाचिशोपनपासे अनेसोहिलोजेहनोउत्तारके वलीकेहवोकेद्रह उपशान्तरजजिहां रजनोसंभवनयी नानाप्रकारजलचरजीवने राखतोरहे जिमएद्रहतिमआचार्य पंचप्रकारआचारसहितअष्टविधआचार्यनीसंपदा

दीपिकाटीका

मपिव्यवच्छिन्नात् अविचएइत्योसमगं अपिसमुच्चयेस्त्रीपुचन्मनः प्रवृत्तंतत्परित्यजेत् कारणंस्त्रीपुमनोनविधेयंइत्याह पुर्व्वदंडापच्छाप्तासास्त्रीसंगप्रसक्तानां अपरमार्थदृशां पूर्व्वप्रथममेवतत्संगविच्छेदार्थं अर्थोपार्जनप्रवृत्तस्य कृपिवाणिज्यादिक्रियाः कुर्व्वतोगणितक्षुत्पिपासाशीतोष्णादिपरीपहस्य दुःखदंडाएहिकारूपाः तेचस्त्रीसंभोगात्प्रथममेव क्रियन्तेइति पूर्व्वमित्युक्तं पश्चाच्चविषयनिमित्तं जनितकर्मविपाकापादित नरकादिदुःखविशेषाः स्पर्शाभवन्ति पूर्व्ववासुखादिस्पर्शाः पश्चाद्दण्डललितांगस्येव किञ्चइच्चएइत्येतेस्त्रीसंबंधाः कलहःसंग्रामस्तवासंगसंबंधस्तत्कारोभवन्ति यद्येवंततःकिमित्याह पडिलेहाएआगमिन्ता ऐहिकामुष्मिकाअपायतः स्त्रीसंगप्रत्युपेक्षया आगमेत्तिज्ञात्वाआच्चापयेत् आत्मानमनासेवनया इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीम्यहंतीर्थकरवचनानुसारेण पुनरपि तत्परिहरणोपायमाह सेणोकाहिसस्त्रीसंगपरित्यागी स्त्रीनेपथ्यकथांश्चकारकथांवानकुर्वात् शोपासणीए तासामंगप्रत्यङ्गादिकः नपश्येत् तथाणोसंपसारएताभिः सहसंपसारणं पर्यालोचनंनकुर्वात् शोममाएनतासु समत्वंनकुर्वात् शोकयकिरिए कृतातुष्टितातदुपकारिणी मंडनादिकाक्रियायेन सकृत्क्रियःइत्येवं भूतोनभूतोनभूयान्स्त्रीणांवैयाहत्वं कुर्यात् वयशुत्तेतथैववाग्मात्रेणापिनालापयेत् आत्मन्यधिरात्मनस्तेन संततोअध्यात्मसंततः स्त्रीभोगादत्तमनाः स्त्रवार्योपयुक्तनिरुद्ध मनोयोगोभवेत् परिवर्ज्जएसयापावं परिसमंताद्वर्जयेत् पापंतदुपादानंकर्मवाएयंभोणमिति एतद्यदुद्देशकादेरारभ्योक्तंमुनेरिदंमौनं सुनिभावोवा तदात्मनिसमनुपासयेरात्मविदध्याः इतिपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्व्ववत् इतिलोकसाराध्यने चतुर्थोद्देशकप्रदीपिका उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतंपञ्चममारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः द्रहानन्तरोद्देशके अव्यक्तस्यैकचरस्य प्रत्यपायादर्शिताः अतस्तान्परिजिहीर्षुणा सदाचार्यसेविनांभवितव्यं इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्वत् सेवेमितजहा अविहरएपडिपुखे चिह्नति समंसिभोमेउसंतरए सारकखमाणेसेचिह्नति सोतेमज्जगतेसेपाससज्वतो गुत्तेपासलोएमहेसिणो जेयपन्नाणमंतो बुद्धाआरंभोवरता ताममेयंतिपासहा कालस्यकंखाए परिज्जयंत्तिवेमि सेवेमित्तियेशद्वस्तच्छद्दार्थे यद्गुणआचार्योभवति तदहंतीर्थकरोपदेशानुसारेण ब्रवीमितेचामीभङ्गाः एकोद्गदोपरिगलत् ओताःपर्यागलत् ओताचमीताशीतोदाप्रवाहद्गदवत् अपरस्तुपरिगलत् ओताःपद्मद्गदवत् तथाअपरोनोपरिगलत् ओताःपर्यागलत् ओताश्च लवणोदधिवत् अपरस्तुनोपरिगलत् ओतानोपर्यागलत् ओतश्चमनुष्यलोकादह्निः समुद्रवत् तत्ताचार्यः श्रुतमंगीकृत्य प्रथमभङ्गपतितः श्रुतस्वदानग्रहणसङ्गावात् सांपरायिककर्मापेक्षयातु द्वितीयभङ्गपतितः कषायोदवाभावेन ग्रहणाभावात्तपः कायोत्कर्णादिनाक्षपणोपपत्तेय आलोचनामंगीकृत्य तृतीयभङ्गपतितः आलोचनायाअप्रतिआवित्वात् कुमार्गप्रतिआवित्वात् कुमार्गप्रतिचतुर्थभङ्गपतितः कुमार्गस्यहिप्रवेशनिर्गमाभावात् द्रहप्रथमभङ्गप्रतितेनाधिकारः तथाभूतस्यायंद्गददृष्टांतः सचद्गदोनिर्मलजल प्रतिपूशो जलजैःसर्वतुजैरुपशोभितः समेभूभागेविद्यमानोदक निर्गमप्रवेशोनित्यमेवतिष्ठति नकदाचिच्छोपलुपयातिसुखोत्तारावतारसमन्वितःउपशान्तरजाः नानाविधांस्तु यादसागणान्संरञ्चन्तिष्ठति यथावासौद्गदस्याचार्योपीतिदर्शयति सआचार्यःप्रथमभङ्गपतितः पञ्च

शिलंगाचार्यकृतटीका

अविइत्यादि अपिःसमुच्चयेस्त्रीपु चन्मनःप्रवृत्तं तत्परित्यजेत् तत्परित्यागेहिकामादिरूपा अपिदूरतएव परित्यक्ताभवत्युक्तंच काल

जानामितेरूपं संकल्पात्किलजायसेनेत्वं संकल्पयिष्यामि ततोमेनभवेद्यसि किंपुनः कारणं स्त्रीपुमनोनविधेयमित्याह पुष्पं इत्यादि स्त्रीसंगप्रसक्तानामपरमार्थदृशां पूर्वप्रथमेवतत्संगाविकेदार्थं मर्योपार्जनप्रवृत्तस्य कृपिवाणिज्यादिक्रियाः कुर्वतोऽगणितं क्षुत्पिपासा शीतोष्णादि परीपक्षसैकिकरूपा दुःखेदण्डास्तोच स्त्रीसंभोगात्प्रथममेवकियन्त इति पूर्वमित्युक्तं पश्चाच्चविषयनिमित्तजनितं कर्म विपाकापादितं नरकादिदुःखविशेषाः स्वर्गाभवन्ति यद्विवास्वराद्यकार्यप्रवृत्तस्य पूर्वदंडपाताः पश्चाच्चनृपादद्वेदादिकाः स्वर्गाभवन्ति यद्विवापूर्वस्वर्गाः पश्चादण्डपाता इति अथवापूर्वदण्डास्ताडनादिकाः पश्चात्स्वर्गाः संवाधनालिंगनं चुंबनादिकास्तद्यथा बंध्यानीतावर ह्वराजकुमारी गवाक्षक्षिप्तपतटावील ग्रहणाद्राजपुरुषावलोकनं ताडनेनसृजितं राजकुमारीतदर्शनतोव गिगिन्द्रदत्तस्याग्रतोदण्डाः पश्चात्स्वर्गा इति पूर्ववासुखादिस्वर्गाः पश्चादण्डोललितांगक स्नेवान्पेपाक्षोपपतीनामितिकिञ्च इच्छे ए इत्यादि इत्येतेस्त्रीसंबंधाः कलहः संग्रामस्वासासंगः संबंधः कलहासंगस्वात्कराभवन्ति यद्विवाकलहः क्रोधश्चासंगोरागइत्यतो रागद्वेपकारिणोभवन्ति यद्येवंततः किं कुर्यादित्याह पडिलेहाण्डइत्यादि एहिकामुष्मिकापायत स्त्रीसंगप्रत्युपेक्षयात्रागमितेति ज्ञात्वायाज्ञापयेदात्मानं मनासेवनयेति इतिरधिकारपरिसमाप्तौ त्रवीम्यहंतीर्यकरवचनानुसारेण दुस्वंचताः परिहर्तुं मिति पुनरपितत्परिहरणोपायमाह सेणोकाहिए सस्त्रीसंगपरित्यागी स्त्रीनेपथ्यकथांश्चङ्कारकथांवा नकुर्यादेवंचतास्यक्ताभवन्ति तथाणोपासणी ए तासांनरकवीथीनां स्वर्गापवर्गमा गार्गलानासंगप्रत्यङ्गादिकं नपश्येद्यतस्तन्निरीक्ष्यमाणं मरुतेनर्यायभवतीत्युक्तं च सन्मार्गेतावदासोप्रभवति पुरुषसावदेवेहिवर्णो लज्जातावद्विषत्ते विनयमपिसमालंबते तावदेवमूचापाकटमुक्ताः श्रवणपथजुपोनीलपद्माणा एतेयावल्लीलावतीनां नहृदिष्ठतिमुद्रा दृष्टिवाणाः पतन्ति तथाणोसंपसारयेताभिर्नरक विग्रहभूमिभिः सार्द्धं नसंप्रसारणं पर्यालोचनमेकांते निजस्वखादिभिरपि कुर्यादित्युक्तं च मातास्वखादुहित्वावा नविविक्तासंनोभवेत् बलवानिंद्रियश्रमः पंडितोप्यतमुह्यतीत्येवमादि तथाणोममाएनतासु स्वार्थप रासुममत्वं कुर्यात्तथा शोकयकिरिए कृतातुष्टितातदुपकारिणी मंडनादिकाक्रिया येनसकृत्क्रियईत्येवंभूतो नभूयान्स्त्रीणांवैयाट त्वं कुर्यात्काययोग निरोधइतिभावस्तथा वदगुत्तेतयैताः शुभानुष्ठानपरिपंथिनीन वाग्मात्रेष्वाप्यालापयेदितिवाग्योनिरोधस्तथा अत्राप्यसंबुडे आत्मन्यध्यात्ममनस्तेनसंस्तुतध्यात्मसंस्तुतस्त्रीभोगादत्तमनाः सूत्रार्थोपलुक्तनिरुद्धमनोयोगएवंभूतश्च किमपरंकुर्यादित्याह परिइत्यादि परिः समन्ताद्वर्जयेत्परिहरेत् सदासर्वकालंपांपंकिस्त्रिपंतदुपादानंवाकर्म उपसंहरणार्थमाहण्यंइत्यादि एतद्यदुद्देशकादे रारभ्योक्तं सुनेरिदंमौनं सुनिभावोवातदात्मनि समनुपासयेरात्मनिविद्ध्याः इतिरधिकारपरिसमाप्तौ त्रवीमीतिपूर्ववद्वेकसाराध्य यनेचतुर्थोद्देशकपरिसमाप्तः उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतंपञ्चमश्चाभ्यते अस्वचायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके अव्यक्तसैकचरस्य प्रत्यपायाः प्रदर्शिता अतस्तान्परिनिहीर्षुणा सदाचार्यसेविनाभवितव्यं साचार्येणचक्रदोषमेनभावं तदन्तेवासिनाच तपःसंचमगु तेननिःसंगेनच विहर्तव्यमित्ये तत्प्रतिपादनं संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेवेमीत्यादि शेषश्चक्रच्छादयैवगुण आचार्या भवति तदहंतीर्यकरोपदेशानुसारिणत्रवीमित्ययेति वाक्योपन्यासार्थे अपिशब्दोभंगसमुच्चयार्थस्तेचामी भंगाएकोद्देशो जलाशयः परि गलत्त्र्योताः पर्यागलत् तथापरोनोपरिगलत्त्र्योतापर्यागलत् त्र्योताचलवर्णोदधिषत्त्र्यपरस्तुनोपरिगलत् त्र्योतानोपर्यागलत्त्र्योताश्चम दुष्यलोहहिः सुसुद्रवत् तत्राचार्यश्चुतमंगीकृत्यप्रथमभंगपतितः श्रुतस्यदानग्रहणसङ्गावात्सापराधिककर्मामेक्षयातुहितीयभङ्गपतितः कषार्थोद्वाभावेन ग्रहणाभावात्तपःकायोत्कर्गादिना क्षणोपपत्तेरितिआलोचनामङ्गीकृत्य तृतीयभङ्गपतितआलोचनायाः अप्रतिआ वित्वात् कुमारंगप्रतिचतुर्थभंगपतितः कुमारंगस्यहिप्रवेश निर्गमाभावात् यद्विवाधर्मिभेदेन भङ्गाद्योज्जंते तत्तस्यधिरकल्पिकाचार्याः प्रथमभङ्गपतिता द्वितीयभङ्गपतितस्तैर्यद्वत् तृतीयभङ्गस्यस्वाहालंदिकः सचक्राचिद्वर्पापरिसमाप्ता वाचार्यादेर्निर्नयसङ्गावान् प्रत्येक बुद्धास्तभयाभावाच्चतुर्थभङ्गे स्यादितिइहपुनः प्रथमभङ्ग पतितेनोभयसङ्गाविनाधिकार स्थाभूतस्यैवायं चक्रदृष्टांतः सचक्रदोनिर्मल जल प्रतिपूखोजलजैः सर्वतुर्जैरुपशोभितः समेभूभागे विद्यमानोदकनिर्गम प्रवेशो नित्यमेवतिष्ठति नकदाचिच्छोषमुपपाति

सुखोत्तारावतारसमन्वित उपशांतमपगतं रजः कालुष्यापादकं यस्य सतयानानाविधास्तुयादसांगणान् संरजन्सहवायादोगयैरात्मा नमारक्षत्प्रतिपालयन् सारजन् तिष्ठतीत्येवाक्रिया प्रकृतेवयथावासौक्यस्तथा चार्थोपीतिदर्शयति सेचिद्वद्वादि सञ्चाचार्यः प्रथ

वक्तव्यं सेपाससव्वतोगुत्ते पासलोएमहेसिणो जेयपणाणमंतोपबुद्धा आरंभोवरतासम्भमेयंतिपा सहकालस्सकंखाए परिवज्जयंतिचित्तिवेमिवितिगिंच्छसमावणं अप्पाणंणोलभति समाहिंसियावे गेयणुगच्छंति असियावेगेअणुगच्छंति अणुगच्छमाणेहिं अणुगच्छमाणेकहंणविज्जति तमेव सच्चंणोस्संजंजिणेहिंपवेदितंसड्डिस्सणंसमणुस्ससंपव्वयमाणस्ससमियंतिमस्समाणस्सएगदासमिया

भाषा ।

इ'संपन्नस्त्वसिगुणो आधारनिर्म्मलज्ञानिकरीभस्यो समेभूभागिद्वहासंज्ञादिदोपरहित सुखविहारचेत्तिरहेकेहवोउपशांतरज रजशब्दिद्व' मोहनीयरूपियोरजउपशम्योके जेहथीजिमतेजलचरजीवनेराखेतिसद्वृत्त्याचार्यस्त्वजीवनीकायनाजीवआपणराखेअ नेरानेउपदेशदेईरखावे तथावलीआचार्यकेहवोके सोतमज्जगतेश्रुत अर्थनादेवाअनेलेवायकी ओतोमध्यगतकहवाइ तथासेपासते आचार्ययकी अनेरासाधुपुणद्रहसरीखा संभवेइमकहेके पासलोएमहेसिणो लोकमाहिंदेखिएहवामहर्षिद्रहसरीखाके इमदेखि तेकउणजेयपन्नाणमंतो जेप्रज्ञानकहता आगमतेणेकरीसहित एतलेआगमनालाण तथावलीकेहवा प्रबुद्धतत्त्वनाजाणवलीकेहवा आरंभोपरत आरंभसावद्यानुष्ठानतेहयकी निवृत्त्यासम्भमेयंतिपासह एमेजेपूर्वेकह्यो तेसम्यग्मध्यस्ययई तुम्हेजोवो कालस्सकंखाए कालकहतांसमाधिमरणकाल तेहनेकांचाइ' अभिलाषे साधुसोचमाणि' इ' एहवासंयमानुष्ठानिपरिव्रजंतिकहतांचक्षमकरेएहवोअ धिकारपरिसमाप्तिविषेगुसइमकहेके ऊ'इमकऊ'हिवेआचार्यनोअधिकारकही शिष्यनीवक्तव्यताकहेके सूत्रं'वितिगिक० विचिकित् शाकहतांगुरुक्तार्थनेविषे संदेहमतिविश्रम तेमोहनाउदयवकीयाइ तेइमजाणोस्योजाणिये इणिमहातपनोफलके किंवानथीएह वोसंदेहतेणे समापन्नसहितजेआत्मातेणे समाधिकहतां चित्तनोस्वस्थपणो नलहेनपामे एतावतासंदेहेजेहनोमनडोलायमानकेते आचार्यनेसङ्गकहतां पुणसम्यक्तरूपसमाधिनपामे जेपामेतेगहस्थकिंवायती एहवानोउत्तरकहेके सियावेगेकहतां एकसियाकहतां पुत्रकंलवादिइ'वहुजेलघुक्कर्म तेसम्यग्मार्ग'कहतां आचार्यनेअनुगच्छं'तिकहतां आचार्यनेभाळ्योतहत्तिकुरी आदरेतथाएकअसिया कहतां गृहवासरहितविचिकित्सारहित आचार्यनोमार्ग शुद्धआदरे तथाअणुगच्छमाणेहिं अणुगच्छमाणे जेआचार्यनोउपदेशने अनुसारिप्रवर्तणहारगृही अथवायतीतेहसहितेवर्तते कोईएकअज्ञाननेउदे क्षपकादिचिरप्रव्रजितपुण्य अणुगच्छमाणेकहतां गुरुक्तार्थअमानतोतिहा संदेहआशतोकिमनिर्वेदनपामे अपितुपामेजेनिर्वेदशब्दसंदेहनोऊपनोउहेग तेपामेइत्यर्थःतेनिर्विचिक्ततो एहवोपुणभावे जेऊ'भय्य नऊ' जेहभणीसुभक्तहेपूरो सयंतभावनथी अनेप्रकटपुणकह्यो अर्थनवाणु तिणिकारणिऊ'भय्य न होइ' सनिर्विचिक्ते आचार्यसमाधिकहे अहोसाधुविप्रादमकरितुं'भय्यके जेहभणीतेसम्यक्तादस्यो तेग्रंथिभेदविनानऊइ अनेग्रंथि भेदभय्यपणाविनानथी अनेअभय्यनेऊ'भय्य अथवाअभय्यकुं एहवीशंकानसंभवे किन्तुतमेवसच्चं तिहेजसत्यनिःशंकसंदेहरहितजेजि नवीतरागिइ'प्रवेद्योभायो एहवीसहृणाकरिवी सम्यग्'अर्थनेअजाणिवे विचिकित्वाणाणिवी तेविचिकित्वाश्रीभूतपरमार्थनाअ जाणनेयाइ तेपुणएहवोभाविवो तेकहेके सूत्रं सड्डिस्स० सड्डिस्सकहतां अज्ञावंततेहने तथासमणुन्नस्सकहतां संविग्नसाधेभायो तेहने'तथासंपव्वयमाणस्स सम्यग्प्रवज्याआदरे तेहनेजेविचिकित्ताउपजे तिहाएहवोउपदिसिवो तिहेजसत्यजेजिने प्रवेद्योएहवे उपदेशिप्रवर्तमानकृताने' अगामियेकालिते परिणामनो अधिकपणोअथवा समपणोअथवाशुभपणो अथवासर्वथाअभाव एहवीप्र रिणामनी विचित्रतादेखाडेके समियंतिमन्त्रमाणस्स तेअज्ञावंतने'जिने प्रवेद्योतेसमियंकहतां सम्यक्एहवोमानताने एकदाउत्तर

दीपिकाटीका

विधाचारसमन्वितो अष्टविधाचार्यसंपदपेतः पट्विंशद्गुणगणाधारो ऋद्धकल्पो निर्मलज्ञानपूर्णः समेभृभागेद्वितिसंस्कृतादि दोषरहितो
 तेषु खविहारेचेत्वेति टति किंभूत उपगंतरजाः उपगंतमोहनीयइति किं कुर्वन् जीविकायां नृचनं स्वतः परतश्च सदुपदेगदानतो नर
 कादिपाताहायेतो मध्यगः श्रुतार्थदानग्रहणस्तद्भावात् यो तो मध्यगतत्वं सच किंभूतः सेपासस आचार्योऽचोभ्य ऋद्धकल्पः सर्वप्रकारतया
 दूद्रियनो दूद्रियरूपो वा गुप्तागुप्तः इत्ये तत्पश्य आचार्यव्यतिरेकेण एवंभूता वचनः संभवन्तीत्याह पासलोऽमहेमिणो इह मनुष्यलोके पूर्व
 व्यावर्षितस्वरूपा महर्षयो महासुनयः सन्तीत्ये तत्पश्य किंभूतास्ते जेवपन्नाणमन्तोति न केवलमाचार्याद्भद्रकल्पा ये चान्ये साधवस्ते पि
 ऋद्धकल्पाः किंभूताः प्रकर्षेण ज्ञायते अनेनेति ज्ञानं स्वपरायभासकवादागममदन्तः आगमस्यवेत्तारः प्रबुद्धाः प्रकर्षेण यथैव तीर्थकृता
 हतयैवावगततत्वाः आरंभो वरया आरंभः सावद्योयोगस्तस्मादुपरता आरंभोपरताः सममेवंतिपासहा एतद्यन्मया प्रागुक्तं तत्पश्यम्
 ध्यस्यभूत्वा समर्थादयूयमपि पश्यत कालस्त्रकं वा एत्ति कालः समाधिमरण कालस्तदभिकांजया साधवो मोक्षावनिर्णयमे परिसमन्ता
 ब्रजन्ति उद्यच्छन्ति इति रधिकारसमाप्तौ त्रयीमीत्ये तत्प्रकरण परिसमाप्तौ द्रष्टव्यं इत्याचार्याधिकारमुक्ता विनेयवक्तव्यतामाह विति
 गिंक्षसमावश्येयं अप्याणेषां गोलभति समाहिंसियावेगे अगुगच्छन्ति असियावेगे अगुगच्छन्ति अगुगच्छमाणे हिं अयगुगच्छमाहे
 हिं न विज्जेते तमेव सञ्जनीस्त्रकं जिंगेहिं पवेदितं विति गच्छन्ति विगिच्छाचित्तविमुक्तिर्यथा इदमप्यस्तीत्ये वमात्ये वमाकारो बुक्त्वा
 समुपपन्ने प्यर्थे मति विभ्रमो मोहो दयाद्भवति तथा हि अस्म्यमहतस्वपः कं अस्म्यसिकता कणकवलनिः स्वादम्यस्यात्प फलतानवाहपीव
 लादिकियाया उभयथाप्युपलभ्ये इयंच मतिर्मिथ्यात्वां शानुवेधाद्भवति ज्ञेयागहनत्वाच्च तथा हि अर्थस्त्रिविधः सुखाधिगमो दुरधिगमो
 ऽनधिगमश्च यो तारं प्रतिभिद्यते तत्तदग्याधिगमो यथा च चुष्मत्तश्चिक्कर्म निपुणस्य रूपसिद्धिः दुरधिगमस्तु अनिपुणस्य अन
 धिगमस्तु अंधस्य तत्तानधिगमरूपोऽवस्त्वेव सुखाधिगमस्तु विचिकित्वा विषय एव न भवति देशकालस्वभावविप्रकटविचिकित्वा गोचरी भ
 वतितस्मिन् धर्माधर्माकाशादौ या विचिकित्वा तां समापन्नः प्राप्तः आत्मावस्थतेन विचिकित्वासमापन्नेन आत्मनानोपलभते समाधिं चि
 त्तस्वास्थं विचिकित्वा कलुषितांतः करणो हि कथयतोऽप्याचार्यस्य सम्यक्तास्थं बोधिं नाप्नोति यथाप्नोति स गृहस्यो यतिर्वा इत्याह सिया
 वेगे अगुगच्छन्ति सिताः पुत्रकलवादिभिरववहा एकेवाल्लुक्कर्माणः सम्यक्तं प्रतिपादयन्तमाचार्यमनुगच्छन्ति आचार्योक्तं प्रतिपद्यं
 ते तथा असितावा गृहवासविमुक्तावा एके विचिकित्वा वादरहिता आचार्यमार्गमनुगच्छन्ति अगुगच्छमाणे हिं सितासितैराचार्योक्तम
 नुगच्छद्भिर्बुध्यमानैः कश्चिदज्ञानोदयात् क्षपकादिश्चिरप्रव्रजितोपि अननुगच्छन् अनवधारयन् कथं न निर्विद्यतो निर्बिचक्ष इदमपि
 भावयेत् यथानाहं भव्यः स्थानं च मे संयतभावोऽप्यस्ति यतः प्रकटमपि कथितं नावगच्छामि एवं च निर्विकस्य आचार्याः समाधिमाकुर्यथा
 भोसाधोः साविपादं कुरु भव्यो भवान् यतो भवता सम्यक्तमङ्गीकृतं तच्च न ग्रंथिभेदं विना ग्रंथिभेदश्च न भव्यत्वं विना अभव्यस्य हि भव्याभय
 शंकया अभावात्किञ्च तमेव सञ्जनीस्त्रकं किमपि धर्माधर्माकाशादिजिनैरागहे पादिजयनशीलैः प्रवेदितं कथितं तन्निशंकं तत्तथा मेव
 इत्येवंभूतं यद्ज्ञानं विषेयं सम्यग्पदार्थाऽनवगमेपि विचिकित्वाकार्येति सा पुनर्विचिकित्वा प्रविब्रजिषोर्भवति आगमाद्यपरिकर्मितमते
 स्तथाप्ये तद्भावाद्यतथ्यं सङ्दिग्धं संमगुन्मस्य संप्रव्यमाणा ससमिधं तिमसमाणा स एगदा समिया होति समिधं तिमसमाणा स एगदा स
 मिया होति असमिधं तिमसमाणा स एगदा असमिया एभवति समिधं तिमसमाणा स समियावा असमिया होति उवेहाए असमिधं ति
 मसमाणा स समियावा असमियावा असमिया होति उवेहाए उवेहामाणो अगुवेयमाणा वूया उवेहा हि समिया एभवति इत्थेवं तत्सं
 धीमोसि एभवति सङ्दिग्धं गतिं द्वाधमं चेच्छाविद्यं ते यस्यासौ यद्वाद्वावान् तस्य समनुजस्य संविग्नविहारिभिर्भावितस्य संप्रव्रजतः स
 म्यग्रव्रज्यामन्यु पगच्छतः विचिकित्वा शंकाभावात् तत्तदेक्षुपदेष्टव्यं तदेव सत्यं यज्जिनैः प्रवेदितं इत्येवं यथोपदेशं प्रवर्त्तमानस्य प्रवर्त्त
 मानकंडकस्य सत उत्तरकालमपि तदधिकृता तत्त्वमता तत्तनूनता तदेकभावो वा स्यात् इत्येवं रूपाः विचित्रपरिणामानां दर्शयतु माह समि

यन्तिमन्त्रमाणस्य तस्यश्चद्वावतः समनुज्ञस्य तदेवनिःशंक्यज्जिनैप्रवेदितं इत्येवंसम्यमानस्य एकदाउत्तरकालमपि शंकादिरहिततया

शीलंगाचार्यकृतटीका

मभङ्गपतितः पञ्चविधाचारसमन्वितो अष्टविधाचार्यसंपदुपेतः षट्त्रिंशत्गुणगणाधारो ऋदकल्पोनिर्मलज्ञान प्रतिपूर्यः समे भूभाग इति संसृतादिदोषरहिते सुखविचारेक्षेत्रे समोवाञ्छानदर्शन चारित्राख्यो मोक्षमार्गउपशमवतां तत्रतिसमभ्यासो किंभूतउपशान्तर जाउपशान्तमोहनीयइति किंकुर्वन्जीवनिकायान् रचन्स्वतःपरतश्च सदुपदेशदानतो नरकादिपाताहेति श्रोतोमध्यगइत्यनेन प्रथम भङ्गपतितं स्वविराचार्यमाह तस्यहिंश्रुतार्थ दानग्रहणसङ्गावात् श्रोतोमध्यगतत्वं सचकिंभूतः स्यादित्याह सेपासइत्यादि सचाचार्यो अचोभ्यद्भदकल्पः सर्वतःसर्वप्रकारतयेन्द्रियनो इन्द्रियरूपयागुप्तइत्येतच्चाचार्यव्यतिरेकेणान्ये प्येवंभूतावहवः साधवःसंभवन्तीत्येतन्निर्दिष्टुराह पासइत्यादि इहमनुप्यलोके पूर्वव्यावर्णितस्वरूपा महर्षयोमहासुनयः सन्तीत्येतत्प्रश्न किंभूतास्तेमहर्षय इत्यतश्चाह जेयइत्यादि नकेवलमाचार्याद्भदकल्पा येचान्ये साधवस्तेपि भृदकल्पाः किंभूताः प्रकर्षेण ज्ञायतेनेनेति प्रज्ञानंस्वपरावभासकत्वादागमस्त इन्तः प्रज्ञानवतआगमस्य वेत्तारइत्यर्थः तक्ताअपिमोहोदया कचिद्धे तदाहरणासंभवे ज्ञेयगहनतया शंसयातौनसंयक् अज्ञानंवि दध्युरित्यतो विशिनष्टिप्रबुद्धाः प्रकर्षेणयथैवतीर्यकदाह तथैवावगततत्वाः प्रबुद्धास्तथाभूता अपिकर्म गुस्त्वन्निर्वाहानुष्ठान विरतिं कुर्वुरित्यतोविशेष यत्पारंभोपरताचारंभः सावद्योयोगस्तस्मादुपरता चारंभोपरतां चारंभोपरताएतच्च नमदुपरोधेनग्राह्यमपितु स्वतएवकुशाग्रीयया बुद्धाविचार्यमित्याहः सम्भ इत्यादि एतद्यन्मयाप्रागुक्तं तत्सम्यग्मध्यस्थभूत्वा समर्यादंयूयमपिपश्यत अपिचैतत्प्रश्न तकालस्यइत्यादि कालसमाधिभरणकाल सदाभिकांचया साधवोमोक्षाध्वनि संयमेपरिसमन्ताद्भवन्ति परिव्रजंत्युद्यच्छन्ति इतिर धिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीत्येतत्प्रकरणो देशकाध्ययनश्रुतस्त्वंधांग परिसमाप्तौप्रयुज्यन्ते तदिहाधिकारपरिसमाप्तौ द्रष्टव्यमिति आचार्याधिकारं परिसमाप्यविनेय वक्तव्यतामाह वितिगिंछइत्यादि विचिकित्वाचित्तविसृति र्थेदमप्यस्तीत्येव भाकारोयुक्त्वाससु पपन्नं प्यर्थे मतिविभ्रमोमोहोदयाद्भवति तथाह्यस्यमहतस्तपः क्षेत्रस्यसिंकातकणक बलनिखादस्यस्यात्फलतां नवेतिरुपीबलादि क्रियायाउभयथाप्युपलब्धेरिति इत्यश्चमतिर्मिथ्यात्वांशानुवेधाद्भवतिः ज्ञेयगहनत्वाच्च तथाह्यर्थस्त्रिविधः सुखाधिगमो दुरधिगमोऽनधि गमश्च श्रोतारंप्रतिभिद्यते तत्सुखाधिगमो यथाचतुष्पतस्यचित्तकर्म निपुणस्य रूपसिद्धिर्दुरधिगमस्त्वनिपुणस्या नधिगमस्त्वंधस्य तत्त्वानधिगमरूपोऽवस्त्वेव सुखाधिगमस्तु विचिकित्वाया विषयएवर्नभवति देशकालस्वभावविप्रकटस्तु विचिकित्वागोचरीभवति तस्मि न्धर्माधर्माकाशादौ याविचिकित्सेति यदिवावितिगिंछित्तिविद्धे जुगुप्शानिगिविद्वांसः साधवोविदित संसारस्वभावाः परित्यक्तस मस्तसंगाक्षेपां जुगुप्शानिंदा अस्नानात्प्रखेदजल मलत्वादुदुर्गन्धवपुपेस्तान्निंदति कोदोपः स्याद्यदिप्रासुकेन धारिणांगदालनंकुर्वी रन्तित्यादि जुगुप्शान्ताविचिकित्वाविद्ध जुगुप्शान्तासस्यगापन्नः प्राप्तशाल्मायस्य सतयातेनविचिकित्वा समापन्नेनात्मनानोपलभते समाधिंचित्तस्वास्थां ज्ञानदर्शनचारित्रात्मकोवा समाधिस्तंनलभते विचिकित्वाकालुषितांतःकरणोहि कथयतेप्याचार्यस्य सस्यक्तास्त् बोधिंनावाप्नोति यश्चावाप्नोति सगृहस्योवास्याद्यतिर्वेति दर्शयितुमाह सियाइत्यादि सिताः पुत्रकलत्वादिभि रवर्द्धावार्थद उत्तरापे क्षयापचातरमाह एकैल्लुक्कर्माणः सस्यक्लंप्रतिपादयन्त साचार्यमनुगच्छन्त्याचार्योक्तं प्रतिपद्यन्ते तथासितावागृहवासविमुक्तावा एकेविचिकित्वावादरहिता आचार्यमार्गं मनुगच्छन्ति तेषांचमध्ये यदि कश्चित्कंकटुकदेशस्यात् सतान्प्रभूताननपावी नमार्गप्रतिप न्नानवलोक्यासावपि कर्म विरतःप्रतिपद्येतापीति दर्शयितुमाह अगुगच्छमाणेहिंइत्यादि आचार्योक्तं सस्यक्लमनुगच्छद्भिर्विरतावि रतैः सह संवससौर्वोचोद्यनानो अननुगच्छन्प्रतिपद्यमानः कथंननिर्वेदंगच्छेदसदंनुष्ठानस्य मिथ्यात्वादिरूपां विचिकित्वापरित्यज्जा चाचार्योक्तं सस्यक्लमेवप्रतिपद्येतेत्यर्थः यदिवासितासितैराचार्योक्त मनुगच्छद्भिर्विध्वमानैः सद्भिः कश्चिदज्ञानोदयान्मति जाद्यतथाक्षप कादिश्चिरप्रव्रजितो प्यननुगच्छन्ननवधारयन् कथंनिर्विद्येतनिर्वेदिं तपःसंयमयोगीच्छन्निर्विन्नश्चेदमपि भावयेत् यथानाहंभवस्या

नचमेसंवत भावोपसीति यतस्फुटविकटमपिकथितं नावगच्छास्येवञ्च निर्विणस्याचार्याः समाधिमाज्जर्यया भोसाधोमाविपाद
मवलंविष्टाभयोभवान् यतोभवतासस्यक्तमभ्युपगतं तच्चनग्रन्यभेदस्य ते तद्भेदयनभयत्वस्य ते अभयस्य हि भव्याभयगंकाया अभावादि
तिभावः किञ्चावविरतिपरिणामो द्वादशकपायचयोपशमाद्यन्यत मसद्भावेसति सचभवतावाप्तस्य देवं दर्शनचारित्र्य मोहनीयेभवतः
चयोपशमसंसागते दर्शनचारित्र्यान्यथानुपपत्तेर्यत्पुनः कथ्यमानेपि समस्तपदार्थावगतिर्नभवति तत्ज्ञानावरणीय विभंभितंतत यद्वा
नरूपसंस्त्यक्तमालंबनमित्याह च तमेवसच्चमित्यादि यतकचित्सुखसमयपरसमयज्ञा चार्याभावात्सूक्ष्म व्यवहिततातींद्रियपदार्थेषूपभव
सिद्धदृष्टांत सस्यगृहेत्वभावाच्चानावरणीयोदयेन सस्यगृज्ञानाभावेपि शंकाविचिकित्सादिरहित इदंभावयेत्तथा तदेवैकं सत्यमवि
तयंनिःशंकमित्यर्हदुक्तोष्वत्यन्त सूक्ष्मेष्वतींद्रियेषु केवलागमग्राह्योष्वर्थेष्वेवं स्यादेवंवेत्येवमाकाराशंसीभिः शंकानिगताशंका यस्मि
नप्रवेदनेतन्निःशंकं यत्किमपिधर्मा धर्माकाशपुद्गलादिप्रवेदितं कैर्जनैरागद्वेष जयनशीलैस्तत्तथ्यमेवेत्येवंभूतं यद्वा नंचिधेयं सस्यक्
पदार्थानवगमेपि नपुनर्विचिकित्साकार्येति किंयतेरपि विचिकित्सादिस्थात् येनेदमप्यभिधीयते संसारांतर्वृत्तिनो सोहोदयान्तत्किंय
नस्यादितितथाचागमः अत्यिगंभंतेसमस्याविशिगंथाविशिगंथा कंखामोहविज्जंकम्भवेएन्तिहंताअत्यिकहस्यंभंतेसमस्याविशिगंथाकं
खामोहविज्जंकम्भवेदेन्तिगोयमातेसुतेसुचरितरेसुणाणांतरेसुसंक्रियकंखियवितिगिंकासमावस्थाभेयसमावणाकलुससमावस्थाएवंव
लुगोयमासमस्याविशिगंथाकंखामोहविज्जंकम्भवेदेन्तितत्यालंवाणंतमेवसच्चंणीसंकजंजिणेहिंपवे इयंसेणूगंभंतेएवंमणंधरेमाणेभा
णाएआराहएभवतिहंतागोयमाएवंमणंधारेमाणेआराहएभवतिकिञ्चान्यतवीतरागादि सर्वज्ञामिथ्यानब्रुवतेकचित्त्यस्मात्तस्मा
हचसोपांब्रयंभूतार्थदर्शनमित्यादिसापुनर्विचिकित्साप्रवित्रजिपोर्भवत्यागमापरिकर्म्म तमतेसात्वाये तत्पूर्वोक्तंभावयितव्यमित्याहसङ्दि
स्यगांइत्यादिअज्ञाधर्मेच्छासाविद्यतेयस्यासौअज्ञावांस्तस्यसमतुजस्यसंविग्नविचारिभिर्भावितस्यसंविग्नदिभिर्वागुणैःप्रब्रज्याईस्यसंप्रब्र
जतसस्यक्प्रब्रज्यामभ्युपगच्छतोविचिकित्साशंकावाभवेत्ततैतस्यसस्यग् जीवादिपदार्थावधारणाशक्तस्येदमुपदेष्टव्यंयथातदेवसत्यंनिःशं
कंयज्जिनैःप्रवेदितमितितदेवंप्रब्रज्यावसरेतदेवनिःशंकंयज्जिनैःप्रवेदितमित्येवंयथोपदेशंप्रवर्त्तमानस्यप्रवर्द्धमानकंडकस्यसतउत्तरका
लमपितदधिकतातत्समतातत्पुनतातदभावोवास्यादित्येवरूपविचितपरिणामतांदर्शयितुमाहसमियमित्यादितस्यअज्ञावतःसमतुजस्य
संप्रब्रजतसदेवनिःशंकंयज्जिनैःप्रवेदितमित्ये तत्सस्यगित्येवंमन्यमानस्यैकदेत्युत्तरकालमपिशंकाकांक्षाविचिकित्सादिरहिततयासस्य
गेवभवतिनतीर्थकरभापिते शंकाद्युत्पद्यतइतिकस्यचित्तुप्रब्रज्यावसरेअज्ञानुसारितयासंस्यगितिमन्यमानस्यतदुत्तरकालमधीताम्बीक्षि
कीकस्य दुर्दृष्टीतहेतुदृष्टांतलेशस्यज्ञेय गृहेनताव्याकुलितमतेरेकदेतिमिथ्यात्वांशोदयेच सस्यगितिभवति तथाह्यासौसर्वनयसमूहाभि
प्रायतया अनंतधर्माध्यासित वस्तुप्रसाधनेसति मोहादेकनयाभिप्रायेणैकांश साधनायप्रक्रमते यदनित्यं कथमनित्यश्चेत्कथंनित्यमि
तिपरस्परपरिहारलक्षणतया अनयोरवस्थानात्तथाह्य प्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वभावंहि नित्यमतोऽन्यत्प्रतिक्षण विधरारूपमनित्य
मित्येवमादिकमसस्यग्भाव सुपयातिनपुनर्विवेचयति यथानंतधर्माध्यासितंवस्तु सर्वनयसमूहात्मकस्यदर्शनमतिगहनं मंदधियांअज्ञा
गस्यमेव नहेतुचोभ्यमित्युक्तञ्च सर्वैर्नयैर्नियतनैगम संग्रहाद्यैरेकैकया विहिततीर्थिकशानैर्यत् निष्ठांगतंवज्रविधैर्मपय्यैस्ते अद्वेय
मेववचनं नहेतुगम्यमित्यादि यतोहेतुःप्रवर्त्तमानः एकनयाभिप्रायेणप्रवर्त्तते एकांघवेत्येवधर्माप्रसाधकस्य हेतोरसंभवादिति पुन

होइसमियंतिमस्यमाणस एगदाअसमियाहोइ असमियंतिमस्यमाणसएगदासमियाहोइअसमि
यंतिमस्यमाणसएगदा असमियाहोति समियंतिमस्यमाणस समियावाअसमियावा समियाहो
तिउवेहाए असमियंतिमस्यमाणस समियावाअसमियावा असमियाहोति उवेहाएउवेहमाणेअ
णुवेहमाणंव्याउवेहाहि समियाएभवति इच्चैवंतत्यसंधौकोसिएभवति सेउद्वियसद्वियसगतिंसम

भाषा

काले पुण्यशंकादिरहितपणे समियासस्यगृहजङ्गतीर्थकरभाषितअर्थविपेशकानउपजे । किणहीएकनेप्रव्रज्यावेलाअहानेअनुसारिगु
रुक्तअर्थसस्यकमानताने' एकदाउत्तरकालिसूत्रनागहनमाहि व्याकुलितमतिनेमिथ्यात्वनेउद्देशसमियाकहनांसस्यकुड्डएतलेयं
काऊपजे २ किणहीएकने' पहिलोंकोईएकशब्दसांभलीए असस्यकुसाचोनही इसोंमानताने' उत्तरकालि गुरुपदेशप्रमाणि मि
थ्यात्वपरिणामने उपशमिसस्यक्याइइ तथाकिणहीएकने आगमनेअजाणपणे एकसमेपरमाणुआनेलोकांतगमनइत्यादि संदेहमा
ताने' उत्तरकालिपुण्यकुपरिणामनेउद्देशसस्यक्याइ एतावतासंदेहतेहनेो किवारे' नभाजे ४ तथासस्यकुएहवों मानताने' शंकादि
रहितपणे तेभावयत्तसोंभावनां सस्यकुअथवाअसस्यकु तोपुणतेहने' तेनिस्स' कपणे सस्यकुभालोचिवेसस्यकुइजयाइजिमईर्यापयसुक्त
नेकिवारे' प्राणियानोघातयाइ परंतेतेहनेनकहवाइतिमइहांपुणजाणिवो तथापहिलोंअसस्यकुएवचन असत्यएहवोमानेतेहने' तेव
प्रनसस्यकुअथवाअसस्यकुतेतोपुणतेहने' तेवस्तुअसस्यगृहजङ्गकहवाइ तिहां कारणकहेछे उवेहाएतेहवेजचींतवे एतले जेजिम
भावेतेहनेतिइमजसंपजे हिवेजेअसस्यकु २ जाणीसस्यकुसइहे असस्यकुकांडितेअनेराने' पुणउपदेशदेवासमर्थ एहवोंकहेछे उवे
हमाणोअणुवेहमाणं वूयाउवेहमाणोअहताजेहनीआगमने अनुसारिनिर्मलमतिछे तेअणुवेहमाणंकहतां गाडरीप्रवाहे' प्रह
त्तगतानु' गतिकन्याइ अनुसारीतेहप्रतिइइमकहे अहोपुरुषउवेहाहिकहतां विचारीजोइ सस्यग्भाविसम्यस्यपणों अवलंबीआ
लोचिजुएअरिहंतनोभाष्यो वचनजीवाजीवादितत्वसाचोहे' अथवानथी परंजिवारेसमेभाविजोइसि तिवारिवीतरागनोवचनते
सत्यइजजाणिसि बीजासर्वलोकप्रवाहना वचनपूर्वापरविरुद्धजाणी असत्यइजजाणिसि गाडरीप्रवाहकांडि इमकरीसंवमनेविषे
उद्यमकरि इमकरतांतेसंयमविषे संधिकर्म नीसंततिरूपकोसि एकहतांअपायोऊइ एतावता सस्यग्भाविसम्यस्यपणों कर्मनोअथ
याइनान्यथाआणाइतवो आणाइसंजमो तहदाणमाणाए आणाएरहिओधम्मोपसाल पूलम्मपडिहाइ । इतिवचनात् हिवेसस्य
गुजोवणहारने' ओऊइतेकहेछेसूत्रं सेउद्विगकहतां सेउद्विगस्यतेसस्यगुत्यानिऊद्यो अह्वान्तनिशंकतेहने' तथाटियसकहतांगुरु
नीआआइ स्थितरह्यो तेहने' जेगतिऊइ तेतुंहेदेखोतेस्यो सकललोकमाहि ह्याध्यतादर्शनस्यैव चारितनेविषेनिः प्रकंपणों
अतज्ञाननोआधारपणों अथवापरभविस्वर्गीय वर्गादिकगतिथाइ तेजोवोअथवा उद्विगसकहतां संयमउद्यमसर्वतते' पकेवलीअष्ट
यथापासत्यादिकने जेगतिऊइतेदेखो एतावतातेहने सकललोकमाहि हास्यपणोइत्यादि सर्वसाधुनीगतियकी विपरीतज्ञानरका

दीपिका टीका

सस्यगेवभवति नतीर्थकरभाषितेशंकाद्युत्पद्यते कस्यचित्तु प्रव्रज्यावसरे अहानुसारितयासस्यगिति मन्यमानस्य तदुत्तरकालंज्ञेयंग
हनतथाव्याकुलितमतेरेकदामिथ्यात्यांशोदथे असस्यगितिभवतिर असमियंतिमन्त्रमाणास्य एगयासमियाहोति कस्यचिन्मिथ्यात्वले
स्यासुविद्वस्य कथंपौल्लिकःशब्दः इत्यादिकमसस्यगितिमन्यमानस्य एकदामिथ्यात्वपरिणामोपशयतया शंकाद्यभावेगुर्वीदुपदेशतः
सस्यगितिभवति ३ असमियंतिमन्त्रमाणास्य असमियाएवभवति कस्यचिदागमापरिमलितमानः कथमेकेनैव समयेनपरमाणोलोकां
तगमनंइत्यादिसस्यगितिमन्यमानस्य एकदाकुहेतुवितर्काविर्भाववसरेनितरा मसस्यगेवभवति ४ समियंतिमन्त्रमाणासमियावा
असमियावासस्यगित्वेव मन्यमानस्यशंकादिरहितस्य सतस्तद्वस्तुत्वेनतथारूपतयाभावितंतत्त्वस्यवास्यादसस्यग्यातया पितस्यतत्तस
स्यगुत्तेज्यापर्यालोचनया सस्यगेवभवतिईर्यापयसुक्तस्यक्वचित्प्राण्युपमर्दवत्असमियंतिमन्त्रमाणास्यसमियावा असमियावाससमिया
होतिउवेहाए असम्यगिति किंचिद्वस्तुमन्यमानस्यशंकास्यात्अर्थागृहीतयाह्यस्यस्यसतःतद्वस्तुसमग्रवास्यादसमग्रवातस्यतदसमग्रे
वोत्प्रेक्षवासमग्रपर्यालोचनया यद्यथाशंकयेत्तथैव समापद्येतइतिवचनात् उवेहमाणो अणुवेहमाणंवूया आगमपरिकर्मितएति
त्वाद्यथावस्थितपदार्थस्वभावदर्शितयासमग्र असम्यगितिचोत्प्रेक्षमाणः पर्यालोचयन्परमस्तुत्प्रेक्षमाणं गतानुगतिकन्यायानुसारि

गंशंकयापधार्तं ब्रूयाद्यद्योत्रे चस्वपर्यालोचय सम्यग्भावेनमाध्यस्वमवलंब्यकिमेतदृद्धं जीवादितत्वं वटामिवयत्ति आहोद्यन्नेत्य
क्षिणीनिमील्यचिन्तयेतिभावः इदं वंतल्यसंघी इत्येवंपूर्वोक्तप्रकारेण तत्रतस्मिन्संयमेसंधिः कर्मसंततिरूपोभोपितः क्षपितोभवति
यदि संयमेसम्यग्भावे चोत्रे जगं स्यान्नान्यथेति सम्यगुत्प्रेक्ष्यमाणस्य चत्स्यात्तदाह सेउद्विष्यत्तु ठियभ्रतिं समगुपग्नश्च एव
विवालभावेऽप्यागंनोउवदं सेज्जातुसंसिनामंतं चैवजं हंतं वंतिमन्त्रेसि तुमं पिनामसज्ये जंयज्जायेयंतिमन्त्रसी तुमंसिनामजं
परितयेतव्यंति मन्त्रसि एवंजं परिघेतव्यंतिमन्त्रसि एवंतंचेवजंनउदयेयव्यंतिमन्त्रसि अंजं चेयंपडिबुद्धजीवी तस्मात्तंताणविवाव
एअगुसंवेदगमप्यागेण जं हंतं वंतिमाभिपत्य ए सेउद्विष्यत्ति सेतस्यसम्यगुत्पानेनोत्थितस्य निःशंकस्यचद्वावतः गुरोराज्ञावांस्वितस्य
वागतिर्भवति यापदवीभवतितांसमनुपश्यतयूयं तद्यथासकललोकहायता दर्शनस्यैवचारित्वनिःकंपता अतश्चानाधारताचस्यादिति
तद्भावेनस्वितस्य पार्श्वस्यादेः सकलजनोपहास्यरूपागतिर्भवति तांचपश्यत यदिनामानुपस्थितस्य विरूपागतिर्भवति ततःकिमिन्द्रा

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

रपिविचितभावतामाह असमिधं इत्यादि कस्यचिन्मिथ्यात्वलेष्टानुविद्धस्य कथं पौद्गलिकः शब्द इत्यादिकमसम्यगिति मन्यमानस्यैकदे
तिमिथ्यात्वपरिमाणूपगमतयागंका विचिकित्साद्यभावे गुर्वादुपदेयतः सम्यगिति भवति अट्टिहिपौद्गलिकः शब्दो नस्यात्ततस्तत्कृतवत्
ग्रहोपधातौ अवर्णेद्रियस्यनस्यातामस्मृत्त्वा दकोशवदित्यादिकंसम्यग्भवतिकस्यचिन्वागमापरिमलितमतेः कथमेकेनैव समयेन परमा
णोर्लोकांतगमन मित्यादिकमसम्यगिति मन्यमानस्यैकदेति कुहेतुवितर्काविर्भाववसरे नितरामसम्यगेवभवतितथाहिचतुर्दशरत्ना
जकस्य लोकस्याद्यंताकाशप्रदेशयोः समयाभेदतया योगपदसंस्पर्शात्तावन्मात्रता परमाणोस्यात्प्रदेशयोर्वैक्यमित्यादिकमसम्यगितिभ
वति नत्वसौखाग्रहाविष्ट एतद्भावयतियथा विचसापरिणामेन श्रीम्रगतित्वात्परमाणो रेकसमयेनासंख्येय प्रदेशातिक्रमणं यथाहंगु
लिद्रव्यमेकसमयेनासंख्येया नप्याकाशप्रदेशानति लंघयत्येतदेवकुतश्चित्चेन्नहिदृष्टे अनुपपन्नं नामनच सकलप्रमाणप्रष्ट प्रत्यक्षसि
द्वेयानुमानमन्वेष्टव्यं तथाहियद्यनेकप्रदेशा निक्रमणं सामायिकं नभयेत्ततो गुलमात्रमपि जेतमसंख्येयसमयातिक्रमणीयं स्यात् तथा
चसतिदृष्टेवाधपद्येतेति यत्किञ्चिदेतत्वांप्रतं भंगकोपसंहारद्वारेण परमार्थमाविर्भावयन्नाह समिधं इत्यादि सम्यगित्येवंमन्यमानस्य
शंकाविचिकित्सादिरहितस्य सरसहस्तुयलेततयारूपतयाभावितंतत्त्वस्यग्वासादसम्यग्वा तयामितस्यतत्त्वसम्यगुत्प्रेक्षाया पर्यालोच
नया सम्यगेवभवतीर्यापयद्युक्तस्य क्वचित्प्राण्युपमर्दवत् सांप्रतसेतद्विपर्ययमाह असमिधं इत्यादि सम्यगुत्तिकिञ्चिहस्तुमन्यमानस्यगंका
स्यादर्वागुर्दृष्टितयाहृदयस्वसतसहस्तु सम्यग्वासादसम्यग्वा तस्यतदसम्यगेवोत्रेचयासम्यक्पर्यालोचनया शुद्धाध्यवसायतयेति यावत्
यद्यथाशंकयेत्तत्तयैव समापद्येतेतिवचनादिति यदिवासमिधंतिमणमागस्य इत्याद्यन्यथाव्याख्यायते शमिनोभावः शमिता इतिरूप
प्रदर्शनेतामेभांशमितामन्यस्य शुभाध्यवसायिन एकदेत्युत्तरकालमपि शमितैवभवत्युपशमवत्तैवोपजायते अन्यस्तुसमितामपि मन्यमा
नस्यकपायोदया शमितोपजायतइत्यनया दिशोत्तरसंगेष्वपि सस्यगुपसुज्जायोज्जमिति तदेवंसम्यगसम्यगित्येवं पर्यालोचयन्नपरस्या
प्युपदेशदानायालमित्याहच उवेहमाणो इत्यादि आगमपरिकर्मित मतिताद्यथावस्थित पदार्थस्वभावदर्शितयासम्यगसम्यगिति
यत्प्रेक्ष्यमाणः पर्यालोचयन्नपरमउत्प्रेक्ष्यमाणं गह्वरिकाययप्रवाहप्रवृत्तं वागतागुगतिकन्यायातुसारिणंशंकवावापधवन्त ब्रूयाद्यद्यो
त्रेचस्वपर्यालोचय सम्यग्भावेनमाध्यस्वमवलंब्यकिमेतदृद्धं जीवादितत्वं वटामिवयत्ति आहोद्यन्नेत्यक्षिणीनिमील्य चिन्तयेतिभावः
यदियोत्रे जसाणः संयमसुत्प्रावत्येनेक्षमाणः संयमेउद्यच्छन्नतुप्रेक्षमाणंब्रूयाद्यथासम्यग्भावापन्नः संयमसुत्प्रेक्षस्व संयमेउद्योगं कुरु
किमवलंब्येत्याह इदं वमित्यादि इत्येवंपूर्वोक्तेनप्रकारेण तत्रतस्मिन्संयमे संधिः कर्म संततिरूपो भोपितः क्षपितोभवति यदि संयमे
सम्यग्भावेवोत्रे जगं स्यान्नान्यथेति सम्यगुत्प्रेक्षमाणस्य चवत्स्यात्तदाह सेउद्विष्यत्तु इत्यादिसेतस्यसम्यगुत्पानेनोत्थितस्य निःशंकस्य
चद्वावतः स्वितस्य गुरुकुलेगुरोराज्ञावां वायागतिर्भवति यापदवीभवति तांसमनुपश्यत यूयंतद्यथासकललोकहाय तादर्शनस्यैव

चारित्र्यनिःप्रकंपता श्रुतज्ञानाधारताचस्यादिति यदिवास्वर्गापवर्गादि कागतिः स्यात् तांपश्यतेतिसंबंध अथवोत्थितस्य संयमोद्योगव
तस्तदभावेनच स्थितस्यपार्श्वस्यादेर्गतिं सकलजनोपहास्य रूपामवस्थान् गतिंवापश्यतेति तदेवच्युक्तेतरयोगतिं सुपलभ्यपञ्चविधाचा

एतत्सहएत्यविवालाभावे अप्याणंणोत्तवदंसेज्जा तुमंसिणामंतंचेव जंहं तवंतिमस्यसितुमंपिणाम
सव्वेव जंअज्जावेयव्वंति मस्यसौतुमंसिणामसव्वेवजं परितावेयव्वंतिमस्यसि तुमंतंचेवजंपरिधेतव्वं
तिमस्यसि एवंतंचेवजंत्तवह्वेयव्वंतिमस्यसि अंजूचेयंपडिवुद्धजीवी तस्माहणहंताणविधायएअणुसं
वेदणमप्याणंणंजंहंतव्वंति णाभिपत्थए जेआयासेविस्साया जेविस्सायासे आयाजेणविजाणति

भाषा

दिदुर्गतिथाइ तेदेखीनेकरिवो किसोतेकहेछे एत्यविवालाभावे ईशेवालभावि असंयमरूपिये आपणोआत्मासकलकल्याणनोठाम
तेहनेउपदिसेनहींकहतां वालानुष्ठाननोकरणहारमहोइसिद्धत्यर्थवालशब्दिइं शाक्यकपिलादिकतेहने भाविभाव्योहंतोवालभावआ
दरेतेदमकहे आत्मानोघातइजनथाइ जिणिकारणिआत्मानित्यअनेअमूर्त तिणिकारणिनविणसेआकाशनीपरिहृत्तादिकनेछेदिवे
अथवादाहितम्भयवर्त्ती आकाशनोच्छेदनतथादाहनथाइ तिमआत्मानोपुणघातनऊइ यतउक्तंतच्छास्त्रेनैनंच्छिंदंतिशस्त्राणि नैनंदह
तिपावकःनचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः । अच्छेद्योयमभेद्योयमविकारी रुचयतेनित्यः सततगःस्यागुरचलोयं सनातनः २
इतिवचनात् जेहनेएहवो अध्यवसायऊइ तेजीवहणतोशंकानाणे तेहनाभावटालिवाभणीवहेछे तुमंसिजेहतुंइमजाणेछे एहनेऊं
विणसिसुंतेतुंहीज नामएसंभावनाने अर्थजिमतुंइरूपादमस्तकादि अवयववंतछे तिमएपुणहे जेहनेहणिवावांछेछे जिमतुभने
ताहरोहणणहारदेखी दुक्खउपजे इमअनेराइजीवने दुक्खसरीखीईजजाणि यदुपिचंतरात्माने घातनथाइपरं तेहनाआधाररूप
शरीरतेहनो वियोगकरिये इहेजहिंसाकहिये यदुक्तं पंचेंद्रियाणितिविधवलंच उच्छ्वासनिश्वासमयान्वदाद्युप्राणादथैभगवद्भिरक्ता
स्तेषांवियोगीकरणंतुहिंसा । इतिवचनात् एहवोजाणीसर्वजीवआपणसरीखामानिवा तथातुमंसितुं तिहेजहे जेहनेअज्जावेतव्वं
कहतांदासादिप्रेष्यभावपणे आत्माइएतलेखोक्तहो जेमोहनेउदे अनेराजीवने पीडाउपजाविये तेएछे आपणभोगवियेइसोजा
णीजेणेकिणहीने हणिवोप्रार्थनहीं हिवेनैवायिकादिदर्शनीइमकहे आत्माअने जेसुखहुहादिकनोजाणिवो तेजूदोहे जिनशास
नमाहिपुणइमइजहे किंवाअनेरीपरिएहवी पराशंकाउपरिकहेछे छत्रं जेआयाकजेआत्मानित्यउपयोगलक्ष्णविज्ञातापुणतिहेज
अनेजेविज्ञातापदार्थनो परिज्ञानरूपउपयोगते आत्मापरंआत्मायकी ज्ञानभिन्ननथी एहवेकह्येहंते पराक्षेपजे आत्मातिहेजविज्ञा
ताइमकहतां जेणेजाणेतेभिन्नऊइ किसजेणेजाणे तेकरणकहिये तोदावाहिकनीपरिभिन्नछे तिमआत्माअनेज्ञानभिन्नसंभावियेछे
तिहांउत्तरजेणविजाणइ खेआयाजेणेमत्यादिकज्ञानेकारी जाणेतेआत्माइणिकारणि आत्माअनेरिन्ननथीजिसदेवदत्तयापणपेकारी
आपणपोजाणे इहांकारणनेभेदेकारी पुणभेदनथी तिमइहां आत्मानेज्ञानभेदनथी ज्ञानआत्माअने अभेदिस्वोयाइतेकहेछेतंप्रहृ
तेज्ञानपरिणामपरिणामआत्मी आत्मानेणेजज्ञानइकारी कहियेजिमसतिज्ञानी श्रुतज्ञानीअवधिज्ञानी धनःपर्यवज्ञानी केवल

दीपिकाटीका

इदमविवक्षितं भवेत्ति अत्राप्यसंयमेवालभावरूपे इतरजनाचरिते आत्मानं सकलकल्याणास्पदं नोपदर्शयेत् बालानुष्ठानविधायी माभूदिति
 तथा हि बालायाः क्वादयस्तद्भाविता बालभावं चरतिवक्तिचनित्यत्वादस्मृत्तत्वादात्मनः प्राणातिपात एव नास्ति आकाशस्येव न हि वृक्षादिच्छेदे
 देदाहे वा काशश्च भेदो गोवास्यादेवमात्मनोपि इत्याध्यवसायात्तद्वनतादौ प्रवृत्तस्य तत्प्रतिषेधार्थमाह तु संसिदिनामंतं चैव जंहंतं व्यतिमन्न
 सिद्योयं हंतं व्यत्वेन भवताध्यवसितः सत्वमेव नाम शब्दः संभावनाया यथा भवान् शिरःपाणिपार्श्वं दृष्टोदरवान् एवमसावपि यं हंतं व्यमिति
 मन्यसे यथा च भवतो हननोद्यतं दृष्टादुःखमुत्पद्यते एवमन्ये पापमपि तद्दुःखोपादनापापानुपपन्नः नात्मांतरात्मनो व्यापादनेन विनाशमपि
 तु शरीरात्मनः तस्य हि यत्स्वाधारं शरीरं नितरां ब्रह्मंतं द्वियोजीकरणमेव हिंसासर्द्धं त्वैव च प्राण्युपमर्द्दं चिकीर्षाया मात्मतुल्यभावयि
 तथा एतदुत्तरसूत्रे दर्शयति तु संपिण्णमस्ति त्वमपि नाम स एव यं प्रेयणादिना आज्ञापयितव्यमिति मन्यसे एवं यं परिगृहीतव्यमिति मन्य
 से यमपद्रापयितव्यमिति मन्यसे असौ त्वमेव यथा भवतोऽनिष्टापादनेन दुःखमुत्पद्यते एवमस्यापीत्यर्थः यदि नाम हंतं व्यधातकयो रक्तक
 मेणैक्यं ततः किमित्याह अंजूचेयं ति कजुप्रगुणः साधुचगद्गोऽवधारणे एतस्य हंतं व्यधातकैकत्वस्य प्रतिषेधो न जीवितुं शीलमस्येति
 प्रतिबुद्धजीवी साधुरेवैतत्परिज्ञानेन जीवति नापरद्वित्यदिनामैवं ततः किमित्याह यस्मात्तुल्यमानस्यात्मन इव महद्दुःखमुत्पद्यते त
 स्मादात्मौपस्यादन्येषां जहंतानं हंतास्यान्नाप्यपरैर्षातयेन प्रतोऽनुमन्येत किञ्च अणुसंवेदयति संवेदनमनुपद्यात्संवेदनं केनात्मना
 यत्परेषां मोहोदयाद्वननादिना दुःखमुत्पद्यते तत्पश्चादात्मना संवेद्यमिति आत्मायत्किमपि हंतं व्यमिति चिकीर्षितं तन्नाभिप्रार्थयेन्नाभि
 लिपेत् ननु च संवेदनं सातासातरूपं तदात्मनो ज्ञानेन भिन्नेन अभिन्ने न वा भवति इत्यस्य प्रतिवचनमाह जे आयासे विन्नाया जे विन्नाया
 से आया जे विजाणति से आया तं पडुच्च पडि संखा ए ए से आया वादी समिया ए परिखा ए विजाहि ए न्ति वेमि आवं ती ए पं च मोहे सो स म्मत्तो
 जे आया य आत्मनित्य उपयोगलक्षणः विज्ञाताप्यसावेव न पुनस्तस्मादात्मनो भिन्नं ज्ञानं पदार्थसंवेदकं यच्च विज्ञातापदार्थानां परिच्छे
 दकः उभयोरप्यसावेव उपयोगलक्षणात्पुनः उपयोगस्य च ज्ञानात्मकत्वात् ज्ञानात्मनो रभेदाभिधानात् येण विजाणं इत्तियेन
 मत्यादिना ज्ञानेन सामान्यविशेषाकारतया वस्तुजानाति असौ आत्मनस्तस्मादात्मनो भिन्नं ज्ञानं ज्ञानात्मनो चैकत्वे यद्भवति तदा हंतं पडु

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

रेसारं प्रकृतमित्यं यदि नामानुपस्थितस्य विरूपागतिर्भवति ततः किमित्याह एतद्विदित्यादिः अत्राप्यसंयमेवालभावरूपे इतरजना
 चरिते आत्मानं सकलकल्याणास्पदं नोपदर्शयेद्बालानुष्ठानविधायी माभूदिति यावत्तथा हि बालाः शास्त्रकापिलादयस्तद्भाविता
 बालभावमाचरतिवक्तिचनित्यत्वादस्मृत्तत्वादात्मनः प्राणातिपात एव नास्याकाशस्येव न हि वृक्षादिच्छेदे देदाहे वा काशस्य भेदाद्गो
 गोवास्यादेवमात्मनोपि शरीरविकारे अविकारित्वमुक्तञ्च न जायते न म्रियते कदाचित् नायं भूत्वा भवितेति नैनं छिंदंति शस्त्राणि
 नैनं दहति पावकः न चैनं छेदं त्यपोनशेषयति मारुतः अच्छेद्योयं मभेद्योयमविकारी स उच्यते नित्यः सततगः स्यात्पुरचलयं
 सनातनः इत्याध्यवसायात्तद्वनतादौ प्रवृत्तस्य तत्प्रतिषेधार्थमाह तु संसिदित्यादि योयं हंतं व्यत्वेन भवताध्यवसितः सत्वमेव नाम शब्दः
 संभावनाया यथा भवान् शिरःपाणिपार्श्वं दृष्टोदरवानेव मसावपि यं हंतं व्यमिति मन्यसे यथा च भवतो हननोद्यतं दृष्टादुःखमुत्पद्यते
 एवमन्ये पापमपि तद्दुःखोपादनाच्च किंलिघातुपंगददमुक्तं भवति नात्मांतरात्मन आकावदस्य व्यापादने न हिंसा अपि तु शरीरात्मन
 स्तस्य हि यत्कचित् स्वाधारं शरीरं नितरादचितं तद्वियोजीकरणमेव हिंसेत्युक्तञ्च पञ्चेन्द्रियाणि त्रिविधं बलं च उच्चासनिसासमया
 न्यदाद्युप्राणादयैते भगवद्भिरुक्तस्तेषां वियोजीकरणं न हिंसा न च संसारस्य सर्वथा अस्मृत्तत्वावाप्तिर्येनाकाशस्येव विकारो न स्यात्
 सर्वत्रैव च प्राण्युपमर्द्दं चिकीर्षाया मात्मतुल्यताभावयितव्ये त्येतदुत्तरसूत्रैः दर्शयितुमाह तु संपिण्णमस्ति त्वमपि नाम स एव यं प्रे
 यणादिना आज्ञापयितव्यमिति मन्यसे तथा त्वमपि नाम स एव यं परितापयितव्यमिति मन्यसे एवं यं परिगृहीतव्यमिति मन्यसे यमपद्रापयि

तद्यमितमन्यसे असौत्वमेवयथाभवतो अनिष्टापादनेन दुःखमुत्पद्यते एवमस्यापीत्यर्थः यद्विषयं कार्यं हन्तव्यादितया अथवस्यसितता नेकशोभवतोपिभावान् त्वमेवासावेवंष्टपावादादावप्यायोजनं यदिनामहंतव्यघातकयोक्त क्रमेणैक्यं ततः किमित्याह अञ्जूइत्यादिअञ्जु रितिञ्जुःप्रगुणः साधुरितिथावच्चशब्दोवधारणे एतस्यहंतव्यघातकैकत्वस्य प्रतिबोधःप्रतिबुद्ध मेतत्प्रतिबुद्धन्तेन जीवितुंशीलमस्येत्ये तत्प्रतिबुद्धजीवी साधुरेवैतत्परिज्ञानेन जीवतिनापरइत्युक्तंभवति यदिनामैवंततःकिमित्याह तन्हाइत्यादि यस्याहन्वमानस्यात्मन इवमहदुःखमुत्पद्यते तस्मादात्मोपस्यादन्येषां जंढनानहंतास्यान्नाप्यपरैर्घातयेन्नच ज्ञातुमन्येतकिञ्च अणुसंवेद्यणइत्यादि संवेदन मनुभवन्नं अनुपपन्नात्संवेदनं केनात्मनायत्परेषां मोहोदयाह्वननादिना दुःखोत्पादनंविधीयते तत्पश्चादात्मनासंवेद्य मित्याकलख्यय त्किमपिहन्तव्यमितिचिकिर्षितं तन्नाभिप्रार्थयेन्नाभिलषेत् ननुचात्मनाअनुसंवेद्यमित्युक्तं संवेदनंचसातासातरूपं तच्चयथानैयायिक वैशेषिकाणामात्मनोभिन्नेन गुणभूतेनैकार्थं समवायिनाज्ञानेनभवति तथाभवतामप्याहोचिद् भिन्नेनात्मनइत्यस्य प्रतिवचनमाह जेअयाइत्यादि यथात्मानित्यउपयोगलक्षणः विज्ञानाप्यसावेवनतु पुनस्तस्मादात्मनोभिन्नंज्ञानं पदार्थसंवेदकंयश्च विज्ञातापदार्थानां परिच्छेदकउपयोग आत्माप्यसावेवोपयोग लक्षणत्वात् जीवस्योपयोगस्यच ज्ञानात्मकत्वादिति ज्ञानात्मनोरभेदाभिधाना द्वौद्वाभिमतं ज्ञानमेवैकंस्यादितिचेत्तन्न भेदाभावोक्तकेवलं चिकीर्षितो नैक्यं एतदेवैक्यंयोभेदाभाव इतिचेद्द्वार्त्तमेतत् तथाहिपटशुक्लत्वयोर्भेदेना वस्थानाभावेपि नैकत्वापत्तिरत्रापि शुक्लत्वव्यतिरेकेण नापरःपटःकश्चिदप्यस्तीति चेद्विशिष्टतास्याज्ञापो यतःशुक्लगुणविनाशे सर्वथा पटाभावापत्तिःस्यात् तदात्मनाविष्टएवेतिचेत् भवतुकानोहानिरनंत धर्मात्मकत्वाहस्तुनो परब्रह्मादिधर्मसङ्गावे तद्धर्म विनाशेप्यवि नष्टएवेत्येवमात्मनोपि प्रत्युत्पन्नज्ञानात्मकतया विनाशेप्यपरामर्त्तत्वासंख्येय प्रदेशतागुरुलघ्वादि धर्मसङ्गावादविनाशएवेत्यलंप्रस ङ्गेनननुचयः आत्मासविज्ञानेत्यत्र तज्जन्तेनकर्तृरभिधानादात्मनश्च कर्तृत्वात्तत्तच्चयएवात्मा सएवविज्ञानेत्यउपपत्त्य भावोयेनवास्तौ जानाति तद्विन्नमपिस्यात्तथाहि तत्कारणक्रियावाभवेद्यदिकारणं तद्वात्वादिबद्भिन्नंस्यात् अथक्रियासायथाकर्तृस्या संभवत्येवंकर्म स्यामीति एवंभेदसंभवेकुतएक्यमिति यथोदयेत्तं प्रतिस्पष्टतरमाह जेणइत्यादि येनमत्यादिनाज्ञानेन करणभूतेनक्रियारूपेणवावि विधंसामान्यविशेषाकारतया वस्तुजानातिविजानाति असावात्मानतस्मादानो भिन्नंज्ञानंतथाहि नकरणतयाभेद एकस्यापिकर्तृ कर्मकरणभेदेनोपलब्धेस्तद्यथा देवदत्तआत्मानमात्मना परिच्छिनन्ति क्रियापक्षेपाक्षिकोक्त्यभेदोभवताप्यभ्युपगतएवापिच अतिर्येषां

सेआयातंपडुच्चपडिसंखाएएस आयावादीसमियाएपरियाएविद्याहिएन्ति वेमिअणाणाएएणेसोवद्धा णाआणाणाएणिगिखुवद्धाणाएयं तेमाहोउ एयंकुसलस्सदंसणंत द्विद्वोएतम्मुत्तीए तप्पुरक्कारेतस्स खीतस्सिवेसणे अभिभूयअदक्खूअणभिभूते पड्डणिरालंबणयाए जेमहंअर्वाहिसणेपवादेणंपदायं जाणेज्जासहसंसदूयाएपरवागरणेणं अस्सेसिंवाअंतिएसोच्चाणि हेसंणातिवत्तेज्जा मेहावीसुप

भाषा

ज्ञानीजेज्ञान अनेआत्मानोएकत्वजाणे तेकेहवोद्याइ तेकहेछे एसआयावादीए यथास्थितआत्मवादी केहवाइतेहनेसस्यगभाविदू'क रीपर्यायसंयमासुष्टानरूपकच्छो श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे जिमश्रीमहावीरसमीपिसांभल्यो तिमज्जंलहंछुं इतिलोकसाराध्यनेपंच सोद्देशकःसंपूर्णः ५ हिवेकटोप्रारंभियेछे पांचमेउद्देशे द्रहसरीखोआचार्यकच्छो तेहनीखेवाइ' कुमार्गपरित्यागरागहेपनीहाणि संभाविये इहंएहवोअधिकारके स्तवंअणाणाकं एकइन्द्रियवशदुर्गतिजाणहारआपणेअभिसानग्रहेग्रसएहवाअणाणाएकहतांवी तरागनीआज्ञाविनासोपस्थान चारित्रमार्गिप्रपन्नछे तेसुखिइमकहे अहं प्रव्रजितछो परंरूडापाडुआधर्म विशेषविषे विकलस्वाव द्वाहुष्टानिवर्त्ते तथाएकआज्ञा श्रीवीतरागोपदिष्टमार्गनिविषे सङ्गुहःपरंआलस्य अवज्ञामोहादिकाठियाने प्राणेश्रीजिनेप्रणीतमार्ग

विषे निरूपस्थान सदाचारपालिवे विकलएहवाछे हिवेत्रीगुरुशिष्येने' कहेछेंएकुमार्ग नोअनुष्ठानसन्मार्गनो प्रमादएवे दुर्गति
नाकारणतुम्हनेमहोउ एयंपूर्वोक्तअथवा अनाज्ञाविषे निरूपस्थानपणो आज्ञाविषेसोप स्थानपणो एकुमलकहतां चीतीर्थंकरते
हनो दर्शनअभिप्रायजाणिवो वलीतेहेजकहेछे तड्डिष्टीएत्ति कुमार्गछाडोसदाआचार्यनेस मीपिगियेवसिवो तेकिसतद्विष्टीए
तेआचार्यनीदृष्टि तीर्थंकरप्रणीत आगमरूपदृष्टितेगोवर्त्तिवो तयातम्भुत्तीए तेहआचार्यनीमुक्तिनि लोभपणो तेगोप्रवर्त्तिवो तप्पु
रक्कारे तेआचार्यनेसर्वकार्यविषे आगलिकरीवर्त्ते एतावताआचार्यनीअनुमते अनुष्ठानकरेइत्यर्थः तप्पु एतातेहआचार्यनेज्ञाने उपयु
क्ततन्त्रिवेसण्णे सदागुरुकुलवासी एहवाशियनेसो गुणउपजे तेकहेछे अभिभूयक० तेगोपरीसहउपसर्ग जीपीअदक्खूकहतांवा
तिकर्मचतुष्टय अथवातत्त्वदीठो तथाअणभिभूएकहतां अनुकुलप्रतिफलउपसर्गेकरी अयरीभूतनिरालंबणया एकहतादृगिसंसा
रमाहिमातापुत्रकलत्वादिकांई जीवनेअलंबननयी नरकादिकपडतां एकजिनवचनटाली इत्येवंभूतभावनानेप्र भुसमर्थयाइ
हिवेकोणपरीसह उपसर्गनोजीपणहारकिण्णे अनभिभूतछतो निरालंबनपणाने प्रभुयाइएहदेपूछे तीर्थंकरअथवागणधरादि
कशियप्रतेकहेछे जेमहंजेमहापुरुषलधुकर्मा अजहिमणे माहराअभिप्रायअक्की जेहनोमनवाहिरिनयी एतावतासर्वज्ञोपदेशिप्रव
र्त्तणहार एहवोछतोपरीसहादिजीपणहारयाइ तथाएहवोउपदेशकिमजाणे पवाएणंकहतांप्रवाद आचार्यनीपरंपराइंउपदेशतेणे
करी प्रवादसर्वज्ञनो उपदेशजाणे अनेरादर्शनीनासर्ववादशुक्तिविकलपणेकरी निराकरे एकजीजिनोपदेशसस्यक्करीजाणेइत्यर्थए
जाणिवोविद्धंप्रकारिदेखाडेछे सहसंमइयाए जातिस्मरणादिके तथापरवागरण्णं तीर्थंकरनोवागरणययास्थितार्थकथनतेणे तथा
अन्नेसिअनेरा आचार्यादिकतेहने समीपिसांभलीसाचोतत्वजाणे जाणीनेसोकरेतेकहेछे निदेसंनातिवत्तेज्जानिर्देशकहतांतीर्थ
करादिकनो उपदेशतेअतिकमेनहीमेहावीक०पंडितएतावतातेहयकीविपरीतमतिनकरे सोकरीनेसुप्पडिलेहियकहतांजेयहेयउपा

दीपिकाटीका

अपडिसंखाए तंज्ञानपरिणामप्रतीत्यात्रित्यात्मा तेनैवप्रतिसंख्यायतेव्यपदिश्यते यथामतिज्ञानीश्रुतज्ञानी वावत्केवलज्ञानीयश्चा
नात्मनोरेकत्वमन्यते सकिंगुणःस्यादित्याह एसआयावादीएपोनन्तरोक्त यानीत्यायवावस्थितात्मावादीस्यात्तस्याचसस्यग्भावेनयमि
तवावापर्यायः संयमावुष्ठानरूपोव्याख्यातः इतिरधिकारपरिसमाप्ती ब्रवीमीति पूर्ववक्तोकसाराधयने पंचमोद्देशकप्रदीपिकाउक्तः
पञ्चमोद्देशकःसांप्रतं षष्ठआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके ऋदोपनेनाचार्येणभाव्य इत्येतदुक्तं तस्माभूताचार्यसंपर्का
अकुमार्गपरित्यागोभवति इत्यनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्व'आणाणाएणेसोवद्वाणे आणाणाएणेनिस्वद्वाणेएटंकुसल
स्सदंस्यंतद्विष्टीए तस्मोत्तीए तप्पुरक्कारे तस्ससीतन्त्रिवेसाए अभिभूयअदक्खअणभिभूते पडुनिरालंबणताए जेमहंअवहिमणे पवाए
णपवादंजाणेज्जा सहसंमइयाएपरवागरण्णं अन्नेसिअंतिएसोञ्जानिहेसं नातिवत्तेज्जामेहावीसुपडिलेहियस्वतो स्वयाएसममे
वसमभिजाणिवा इहारासंपरिन्वाय अल्लीसुत्तोपरिन्वाएनिद्विष्टीवीरे आगमेणंसदापरिक्खसेज्जासित्तिवेमि अणाणाएत्तिअनाज्ञा
तीर्थंकरानुपदेशः स्वमनीयिकाचरितोनाचारस्त यानाज्ञयाएकेइ'द्वियवयगादुर्गतिं जिगमिषवः स्वाभिमानग्रहग्रस्ताः सहउपास्थाने
नघर्मचरणाभासेनवर्त्तन्ते इतिसोपस्थानाः किलवयमपिप्रजिताः सदसद्वर्म्मविवेकविकलाःसावद्वारंभतवाप्रवर्त्तते अणाएनिस्व
द्वाणेएकेतुनकुमार्गवासितांतःकरणाः किंत्वालस्याद्युपहंइतमतय आज्ञायांतीर्थंकरप्रणीतेसदाचारे निर्गतलूपस्थानमुद्यमोवेयां
तेनिरूपस्थानासर्वज्ञप्रणीतसदाचारावुष्ठानविकला एतेकुमार्गावुष्ठानं सन्मार्गावसीदनंच हवमपितेतवगुरुवनिचोपगतस्सदुर्गतिहे
तुत्वान्माभूदिति सुधर्मस्वामीस्वमनीयिकापरिचारायनाह एवंकुसलस्सदंस्यं एतूअनाज्ञायांनिरूपस्थानत्वं आज्ञायांसोपस्थान
त्वंइत्येतत्कुशलस्य तीर्थंकृतोदर्शनं कुमार्गपरित्यज्यसदाचार्योन्तिके वासिनो एवंभूतेनभाव्यं तद्विष्टीएतस्याचार्यस्स दृष्टिलयावर्त्ति
तत्त्वं तेनाचार्यसर्वकार्येषु दुरःकरोतीतितत्पुरस्कारः आचार्याहुसत्या क्रियावुष्टायी तत्त्वंचीतत्ज्ञानोपबुक्तः तद्विवेशनः सदागुरुकु

लनिवासी सएवंभूतः किंशुणः स्यादित्याह अभिभूयइत्यु अभिभूयपराजित्य परीपहोपसर्गान् धातिकर्मचतुष्टयं वा तत्वमद्राक्षीत
किञ्च अणभिभूयन्ति न अनभिभूतोऽङ्गलप्रतिकूलोसर्गैः परतीर्थिकैर्वा सएवंभूतोऽप्रभुः समर्थो निरालंबनतायाः नात्रसंसारे मातापि
त्वादिकमालंब्यनमसीति तीर्थकृद्वचनमन्तरेण नरकादौपततामित्येवंभूतभावनायाः समर्थोभवति कः पुनर्निरालंबनतायाः प्रभुर्भवती
त्याह जेमहंति योमहान् महापुरुषो लघुकर्मा अवर्हिर्मनाः सर्वज्ञोपदेशवर्ती कुतः पुनस्तदुपदेशनिश्चयइत्याह पवाएणपवादंजाणेज्जा
प्रकटोवादः प्रवादः आचार्यपारंपर्योपदेशः प्रवादस्तेन सर्वज्ञोपदेशजानीयात् पुनः कथंजानीयात् सहसंसुइयाएमननं मतिर्ज्ञानंज्ञा
नावरणीय क्षयोपशमान्यतर सङ्गावानन्तरमेव सहचालक्षणमेवमत्या वधादिज्ञानेनपरिच्छिंद्यात् सहवाज्ञानेनज्ञेयं सच्छोभनया
मिथ्याकलंकांकरहितयाश्रवगच्छे तत्स्वपरावभासकत्वान्मतेरितिपरवागरणेण कदाचित्परव्याकरणेनापिजानीयात् परस्तीर्थकृततस्य
व्याकरणं यथावस्थितार्थप्रज्ञापनं आगमः परव्याकरणन्तेनवा जानीयात्तथाप्यनवगमे अन्वेसिंवाअन्ति ए अन्येपामाचार्यादीनामन्ति
केच्युत्वा यथावस्थितवस्तु सदभावमवधारयेत् अवधार्यञ्चकिंकुर्यादित्याह निद्देशनातिवतेज्जा निद्देशस्तीर्थकाराद्युपदेशः तंनातिवर्त्त

शीलंगाचार्यकृतटीका

क्रियासैवकारकं सैवचोच्यत इत्यादिनैकत्वमेवेति ज्ञानात्मनोऽथैकत्वेयद्भवति तद्दर्शयितुमाह तद्व्यादितंज्ञानपरिणामं प्रतित्याचित्यात्मा
तेनैव प्रतिसंख्यायते व्यपदिश्यते तद्यथाइंद्रोपयुक्तइन्द्रइत्यादि' यदिवा मतिज्ञानी श्रुतज्ञानीयावत् केवलज्ञानीतिवच्च ज्ञानात्मनोरेक
त्वमभ्युपगच्छति सकिंशुणः स्यादिति एसइत्यादि एषोऽनंतरोक्त यानीत्याद्यथावस्थितात्मवादी स्यात्तस्यच सम्यग्भावेनश्रुतियावाप
र्यायः संयमानुष्ठानरूपो व्याख्यातइतिरधिकार परिसमाप्तौब्रवीमीति पूर्ववक्तोक्तसाराध्यनेपञ्चमोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तः पञ्चमोद्दे
शकः सांप्रतंपठ्यारभ्यते अस्यचायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके इन्द्रोपमेनाचार्येणभाव्यमित्ये तदुक्तं तथाभूताचार्यसंपर्काच्च कुमार्य
परित्यागोरागद्वेपहानिश्चावश्यं भाविनीत्यतः सात्प्रतिपादनसंबंधेनागतस्या'स्योद्देशकस्यादिसूत्रं अणाणाएइत्यादि इहतीर्थकारण्य
धरादिनोपदेशगोचरीभूतो विनेयोभिधीयते यदिवासर्वभावसंभविताङ्गावस्य सामान्यतोभिधानं अनान्नानुपदेशस्तेमनीषिकाचरितो
नाचारस्तथानाज्ञया तस्यांवाएकेन्द्रियवशगा दुर्गतिंजिगमिषवः स्वाभिमानग्रहग्रस्ताः सहचपस्यानेन धर्मचरणाभासोद्यमेन वर्त्त
न्तइतिसोपस्थानाः किलवयमपिप्रव्रजिताः सदसद्वर्त्मविशेषविवेकविकलाः सावद्यारंभतयावर्त्तन्तेएकेतुनकुमार्गवासितांतःकारणाः किंत्वा
लस्यावर्णसंभाद्युपहंसित बुद्धयश्चाज्ञायांतीर्थकरोपदेश प्रणीतेसदाचारेनिर्गत सुपस्थानसुद्यमोयेषां तैनिरुपस्थानीः सर्वज्ञप्रणीत
सदाचारानुष्ठानविकला एतत्कुमार्गानुष्ठानं सन्मार्गवसीदनञ्च द्वयमपितेतवगुरु धिनयोपगतस्य दुर्गतिहेतुत्वान्नाभूदिति सुधर्म
स्वामीस्वमनीषिका परिहारार्थमाह एयंइत्यादि एतद्यत्पूर्वोक्तं यदिवाअनाज्ञायां निरुपस्थानत्वमाज्ञायां असोपस्थानत्वमित्येतत्कु
शलस्य तीर्थकृतोद्देशनमभिप्रायः यदिवैतद्वच्यमाणं कुशलस्यदर्शनमित्याह तद्दिष्टीएइत्यादि कुमार्यपरित्यज्य सदाचार्यान्तेवासिना
एवंभूतेनभाव्यं तस्याचार्यस्य दृष्टिस्तद्दृष्टिस्तया वर्त्तितयंसावातीर्थकार प्रणीतागसदृष्टिस्तद्दृष्टिस्तयेति तद्यातस्याचार्यस्य तीर्थकृतो
वासुक्तिस्तनुमुक्तिस्तया तथातमाचार्यं सर्वकार्येषुपुरः करोतीतितत्पुरस्कार आचार्यानुमत्या क्रियानुष्ठावीत्यर्थः तत्संज्ञीतज्ञानोप
युक्तः तथातन्निवेशनः सदागुरुकुलनिवासी सएवंभूतः किंशुणः स्यादित्याह अभिभूयइत्यादि अभिभूयपराजित्य परीपहोपसर्गान्
धातिकर्मचतुष्टयमा तत्वमद्राक्षीत्किञ्च अणभिभूयइत्यादि नाभिभूतोऽनभिभूतः अणुङ्गलप्रतिकूलोपसर्गैः परतीर्थिकैर्वा सएवंभूतः
प्रभुः समर्थो निरालंबनताया नात्रसंसारेमातापितृकलत्वादिक मालंब्यनमसीति तीर्थकृद्वचनमन्त रेण नरकादौपततामित्येवं
भूतभावनायाः समर्थोभवति कः पुनः परीपहोपसर्गाणां जेताकेनचिदनभिभूतो निरालंबनतायाः प्रभुर्भवतीत्येवंपठे तीर्थकृतस्य
धर्मस्वाध्यादिको वाचार्यान्ते वासिनमाह जेमहं इत्यादि कः पुरस्कृतसोचो मद्यान्महपुरुषो लघुकर्मांसनाभि प्रार्थान्विद्यते
वर्हिर्मनोयस्या सावर्हिर्मनाः सर्वज्ञोपदेशवर्तीति यावत् कुतः पुनस्तदुपदेशनिश्चय इतिचेदाह पवाए इत्यादि प्रकटोवादः

प्रवादः आचार्यपारंपर्योपदेशः प्रवादस्तोनप्रवादेन सर्वज्ञोपदेशं जानीयात्परिच्छिन्नादिति च विवादिषामाद्यष्ट विधैर्गर्भदर्शनादपिनती
 र्यक्षत् वचनाद्विहर्मनोविधत्ते तीर्थिकानिद्रजालिक कल्पानिति मत्वा तदनुष्ठानंतद्वादांश्च पर्यालोचयतिक्रममित्याह पवाएण
 इत्यादि प्रकटोवादप्रवादः सर्वज्ञवाक्यन्तेन मौनीन्द्रेण प्रवादेन तीर्थिकप्रवादं जानीयात्परीक्षयेत्तद्यथा वैगेषिकास्तुभयन करणादि
 कमीश्वरकर्तृकमिति प्रतिपन्नास्तदुक्तं अन्योजन्तुरनीगः स्यादात्मनः सुखदुःखयोः ईश्वराप्रेरितो गच्छेत् स्वर्गं वा स्वर्गमेव वेत्यादिकं
 प्रवादमात्मीयप्रवादेन पर्यालोचयेत्तद्यथा इन्द्रधनुरादीनां विद्यसापरिणामलब्धात्मलपभानां तदतिरिक्ते शरणादिकारण परिकल्पनाया
 मतिप्रसंगः स्यात्तथा घटपटादीनां दंडचक्रचीवरसलिल कुनालतुरिवेमगला काकुविंदादिव्यापागनन्तरा वातात्मलाभानां तदनुपल
 व्ययापारेश्वरस्य कारणपरिकल्पनायां रासभादेरपि किं न स्यान्नतु करणादीनामप्यवन्धं स्वकृतकर्मापादितं वेचित्यं कर्मणोनुपलब्धे
 कुत एतद्दिष्टे चेत्समानः पर्यनुयोगोपि च तुल्ये मातापितादिके कारणे अपत्यवैचित्य दर्शनात्तदधिकेन निमित्तेन भाव्यं तच्चे श्वराभ्यु
 पगमेष्टदृष्टमेवेति द्रष्टव्यं नान्यथा सुखदुःखसुभगदुर्भगादिजगद्दे चित्तं स्यादिति तथा सांख्या एवमाहुर्व्यासत्वरजसमसां सास्यावस्याप
 र्कृतिः प्रकृतेर्मां हंस्तोऽहंकार सास्मादेकादशेन्द्रियाणि पञ्चतन्मात्राणि तन्मात्रेभ्यः पञ्चभूतानि बुद्ध्या ध्वंसितमयं पुरुषश्चेत्येतस्यैवा
 कर्तृत्वादिगुणश्चेति ततश्च प्रकृतिकरोति पुरुष उपभुङ्क्तेततः कैवल्यावस्थायां दृष्टास्मीति निर्धत्त इत्यादिकं बुक्तिविकलत्वा न्निरन्तराः स
 हृदः प्रत्येप्यन्ति तथा हि प्रकृतेरचेतनत्वात् कुत आत्मेपकाराय क्रिया प्रवृत्तिः स्यात् कुतो वा दृष्टे त्याक्तेपकाराय प्रवृत्तिर्न स्यादचेतना
 यास्तद्विकल्पा स भवान्नित्यायाश्च प्रवृत्तिर्निवृत्तभावात् पुरुषस्याप्यकर्तृत्वे संसारोद्देशो गमोच्चोत्सुख्य भोक्तृत्वाद्यभावः स्यादित्युक्तं न वि
 रक्तोन निर्विशो न भीतो भवन्मनात् न मोक्षसुखाकांक्षी वा पुरुषो निःक्रियात्मकः प्रव्रजति सांख्यानानिःक्रिय चेतभोक्तरि निःक्रियत्वा
 त्कथं वा सृजेत भोक्तृत्वमिष्यते इति तथा सौहोदनि शिष्यकथत्वं क्षणिकमित्येवं व्यवस्थितास्ततोत्तरं यदि नित्ययो विनाशः स्यात्
 ततः प्रतिनियतः कार्यकरणभाव एव न स्यात् एकसन्तानान्तर्गतत्वात्स्यादिति चेदशिञ्जितस्योक्तापस्यादि न संतानिव्यतिरेकेण कश्चित्
 सन्तानोस्ति तथा च सति पूर्वका लक्षणावस्था चित्तमेव कारणत्वमेव च सर्वसर्वस्य कारणं स्यात् सर्वस्य पूर्वका लक्षणावस्था चित्वाद्युक्तिश्चि
 देतदितिकिं वा यज्जातमात्रमेव प्रथ्वस्तंतस्य काक्रियां कुम्भो नोत्पन्नमात्रभग्ने क्षिप्तं सन्ति दृष्टे वा रि कर्त्तरि जातविनष्टे धर्माधर्म क्रिया
 न सम्भवति तदभावेवन्धः को भवन्धाभावे च को मोक्ष इत्यादि वार्हस्पतानान्तु भूतवादेनात्मपुण्ये पाप परलोकाभाववादिनं निर्म्मर्षादतथा
 जनतातिगानां न्यकारपद व्याधानमनुत्तरमेवोत्तरमित्यपि च अत्र च चर्यं दृष्टेः परदारधर्षणाभिरतैः मायेन्द्रजालविषयत्ववर्त्ति तमस
 क्तिमये तत्तथा मिथ्या च दृष्टिर्भव दुःखधात्री मिथ्यामतिश्चापि विवेकस्य न्याधर्माय येषां पुरुषाधमानां तेषामधर्मो भुविकीहोऽन्यः इत्य
 नयादिशा सर्वेपि तीर्थकवादा सर्वज्ञवादमनुकृत्य निराकार्या इति स्थितं तन्निराकरणं सर्वज्ञप्रवादं निराकार्यश्च तीर्थकप्रवादमेभिस्त्रिभिः
 प्रकारैर्जानीयादित्याह सृष्टं सुदृशा ए इत्यादि सननं सतिज्ञानं ज्ञानावरणीयश्च ज्ञाचोपशमान्यतर सद्भावानन्तरमेव मत्वा प्राति
 भवो धावध्यादिज्ञानेन परिच्छिन्नात्मत्वाज्ञानेन ज्ञेयं सच्छोभनयामिथ्या कलंकां करहितयामत्या अवगच्छेत्स्वपरावभासकत्वात् तैरि
 तिकदाचित्परव्याकरणेनाप्युपगच्छेत् परस्तीर्वक्तृत्वात् तेन वा व्याकरणं यथावस्थितार्थप्रज्ञापनमागमः परव्याकरणन्तेन वा जानीया
 त् यथाप्यनवगमेत्येवा आचार्यादीनामन्तिकेयुत्वा यथावस्थितवस्तुसद्भावमवधारयेत् अवधार्यच विं कुर्वादित्याह णिह संदृष्ट्यादि निर्दि

डिलेहियसव्वओसव्वयाएसक्कमेव समभिजाणियाइहारा मं परिखायअल्लौण गुत्तोपरिव्वएण्डिय
 द्वेवीरेआगमेणं सदापरिक्कमेज्जासित्तिवेमि उड्डं सोयाअहेसोया तिरियं सोयाविद्याहिया एतेसो
 वाविचक्खाता जेहिंसंगंतिपासहा १ आवड्ढमेयं तुपेहाएण्णविरमेज्जवेद्वीविणएत्तुसोयंणिकव्वम्
 एसमहंअक्कम्माजाणति पासंतिपडिलेहाएणावकंखति इहआगतिंगतिंपरिखायअव्वंतिजाईमरण

भाषा

देयपणसर्वयकी सर्वप्रकारेद्रव्यक्षेत्रकालभावरूपेकरी पदार्थआलोची कूडीपरेजाणीपरतीर्थिकवादनिराकरणकरे श्रीजिनवचनसा
चाकरीसहहे किसोकरीनेसम्भवेवसमभिजाण्या सस्यग्नप्रकारिखतीर्थिकपरतीर्थिकनावादजाणीनेइहारासं इणिसमुष्यलोकमाहि
आरामपरमार्थदृष्टीने रतिनोठामतेसंयमकहवाइ तेआसेवनपरिजाणी आलीनगुप्तकृतो संजमातुष्ठानविषे प्रवर्त्तेकेहवोक्तोनिदि
यद्वीकहतामोक्षनोअर्थी अथवानीठव्याजेणे समस्तअर्थकहतां प्रयोजनएकसंयमटालीवीजो प्रयोजनकोईनथी एहवोतथाश्रीगुरुवीर
कर्मविदारिवासमर्थ आगमेणंसर्वज्ञप्रणीत आचारेकरी सदासर्वकालमोक्षमार्गनेविषे पराक्रमकरे शिष्यप्रतेकहेहे तु'पुणइणिपरा
क्रमकरिज्येइन्तिवेमि इमङ्क'कङ्क'कुं' एशीसुधम्मं स्वामिवचन हिवेवारवारएउपदेशनो देवोस्याभणीनेकहेहे श्लोकः उड्डं सोयाअ
हेसोयातिरियंसोयाविद्याहिया एतेसोयाविद्यक्खाता जेहिंसंगंतिपासह १ अर्थ ओतकहतांकर्माश्रवहार तेइहांविषयकपायरूप
जाणिवानेउड्डं'कहता ऊर्द्धएहवाओतवैमानिकनीस्त्रीना अभिलाषविषयनीइच्छा अहोसोयाकहतां भुवनपतिनासुखनाअभिलाष
तिरियंसोयाकहतां मनुष्यतिर्यंचादिकनासुखाभिलाष अथवाऊंचागिरिशिखरादिकनीचानदीकुलगुफागटहादिकएतलाउपभोगना
स्थानकविविधनानाप्रकारकह्या एतलाकर्माश्रवहारेसोकरी ओतजलप्रवाहनीऊपमाइ'कह्या एणेतिऊं'प्रकारे अथवाअनेराईपाप
ग्रहणनाकारणभूतके इहांप्राणियानोसंगकर्म नो आसक्तिदेखोएदेखी एटालिवाभणी आगमेकरीसदापराक्रमकरोसंयमपालोवली
इहइज्जनोविशेषकहेहेस्त्व'आवट्क'आवर्त्तरागद्वेषविषयरूपियो उवेहाएआलोचीनेइणिआवर्त्तनेविषेदेवीकहतांआगमनोजाण
विरहेएतावताआश्रवहारनिरोधकरे विणएत्तुसोयंओतकहतांआश्रवहारविणएत्तुकहतांटालिवाभणीनिकखम्मकहतांप्रव्रज्यालेइनेए
तलेचारितलेईने आश्रवहारटालेइत्यर्थ जेआश्रवहारटालेतैहनेस्यो शुणतेकहेहे एसअकम्माए प्रत्यक्षलक्षमहापुरुषअकम्मावाति
याकर्म आरिरहित तेजाणेसकललोकस्वरूपविशेषयकी पासतिसामान्ययकी देखेतेउत्पन्नदिव्यज्ञानकृतोस्योकरेतैकहेहेपडिलेहाए
तेजाणिऊं'पदार्थजाणीने सुरासुरनरादिकनीकौधी पूजापामीअनेकतिम अनित्यअसारएहवी पडिलेहाएकहतांआलोचीनइंद्रिय
विषयसुखनेनिष्पृहपणेतपूजावांकेनहीं वलीइहेजनागुणकहेहे स्त्व'इहागति'ईणेसमुष्यलोकउत्पन्नज्ञानपुरुषप्राणीयानीआगति
गतिज्ञपरिज्ञाई'जाणीपळे प्रत्याख्यानपरिज्ञाई'निराकरेनिवारेतैनिराकरीनेअभ्येतिकहतां अतिकसेतेस्योजातिजन्मअनेमरणतेहनो

द्वीपिकाटीका

तेमेधावीमर्यादावान् किंलवेत्याह सुपडिलेहियन्ति सुदुप्रत्युपेक्ष्यहेयोपादे यतयातीर्थिकवादात्सर्वज्ञ वादद्वसर्वतःसर्वैः प्रकारैर्द्रव्यक्षे
तकालाभावरूपैः सर्वात्मनासामान्यविशेषात्मकतया पदार्थान्पर्यालोच्य सच्चस्यत्यादित्तिकेण परिच्छिन्द्यसम्भसमभिजाण्यासस्यगेव
परतीर्थिकप्रवादान् समभिज्ञात्वाततो परतीर्थिकप्रवादनिराकरणंकुर्यात् किञ्चइहारासंपरिणाय इहास्मिन्मनुष्यलोके आरामणमा
रामोरतिरित्यर्थः सचारामःपरमार्थचिन्ताया मात्यन्तिकैकातिवारति रूपःसंयमस्तमासेवन परिज्ञयापरिज्ञाय आलीनोउत्तच परि
व्रजेत् संयमातुष्ठाने विहरेत्किंभूतइत्याह णिद्वियद्वीनिटितो मोक्षस्तेनार्थीधीरः कर्मविदारणरुचिणुःसन् आगमेणंसुदापरि
क्रमेज्जाआगमेन सर्वज्ञप्रणीताचारादिना सदासर्वकालंपराक्रमेथाः कर्मरिपून् मोक्षाध्वनिवागच्छेदिति रक्षिकारपरिसमातीववी
म्रीतिपूर्ववत्किसर्थपौनःपुण्ये नोपदेयदानमित्याहउड्डं'सोयाअहेसोयातिरियंसोयाविद्याहियाएतेसोयाविद्यक्खाताजेहिंसंगंतिपास
हा१ श्लोक ओतांसिकर्माश्रवहाराणि तानिचप्रतिभवाभ्यासात् विषयानुबन्धीनिगृह्यन्ते ततोई'ओतांसि वैमानिकागनाभिलाषेच्छा
वैमानिकसुखनिदानंवा अधोभवनपतिसुखाभिलाषितातिर्यग्यन्तरमनुष्य तिर्यग्विषयेच्छा यद्विवाप्रज्ञापनापेक्षया ऊर्द्धगिरिशिखर
प्राग्भारनितंबं प्रपातोदकादीनि अधोपिस्वभवनहीकूल गुहालवनादीनि तिर्यग्यप्यारामसभावसवादीनप्राणिनां विषयोपभोगस्थाना
निविविधमाहितानि प्रयोगविश्रसाभ्यां स्वकर्मपरिणत्याजितानि व्याहितानिएतानिच कर्माश्रवहाराणीतिकृत्वा ओतासीवओतां

सिद्धिभिश्च विभिः प्रकारैरपि अन्यैश्च पापोपादानहेतुभूतैः संगंप्राणिनामासक्ति कर्मानुपगंवापश्यत इति हेतौ तस्मात्कर्मानुपपन्नकारणा
देतानि त्रयोतांसि उच्यन्ते अत आगमेन सदा पराकमेयाः किञ्च आवष्टं तु उवेद्या एत्वं विरमेज्जवेदयो विण एत्तु सोयनिष्कम्भ ए समश्च
कस्माज्जाणति पासति पडिलेहा एनावकांश्चति आवर्त्त रागहे पविपयावर्त्तं तु शब्दः पुनः शब्दार्थे भावावर्त्तं पुनरुत्प्रे च्यत्वास्मिन् भावा
वर्त्ति वेदविदागमविहिरमेत आश्रयहार निरोधं कुर्यात् विण एत्तु श्रोतमाश्रयहारं तद्धिने तु मपनेतु निःकस्य प्रव्रज्या एप इति प्रत्यक्षोयः
कश्चित्सहान् महापुरुषः आतिशयिक कर्मविधायी अकर्म नोस्य कर्मविद्यते इति अकर्मार्थं शब्देनातथातिकर्म विविचितं तदभा
तिशेवतः पश्यति च सामान्यतः सचोत्पन्नदिव्यज्ञानो विदितवेद्यः सन् किं कुर्यादित्याह पडिलेहा ए स हि ज्ञातश्चेयः सुरासुरनरोपट्टं हितं
पूजासुपलभ्य कतिमा म नित्यामसारां सोपाधिकां प्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्य हृषीकविपयजनित सुष्ठु निःस्पृहतयातां नाकांक्षतिनाभिलष
तीति किञ्च इहा गतिं गतिं परिष्ठाच अवेति जाई मरणास्मदृमगं विक्खातरते सत्वे साराणि यदृं तितक्का जलन विज्जती मती तत्पगा हि या
यो एअपतिट्टाणस्स खेयस्से इहास्मिन् मनुष्यलोके व्यवस्थितः सन्नुत्पन्नज्ञानः प्राणिनामा गतिं गतिं च संसारभ्रमगं तत्कारणं चक्षुपरि
क्षयाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिक्षया निराकरोति तन्निराकरणे च यत्स्यात्तदाह अवेति अत्यति अतिकामति जातिभ्रमगं च तस्यावृष्टम

शीलंगाचार्यकृतटीका

श्रुत इति निर्देशस्तीर्थकराद्युपदेशस्तं नातिवर्त्तते मेधावीमर्यादावानिति किं कृत्या निर्देशनातिवर्त्तते तत्त्वत आह सुपडिलेहिय इत्यादि
सुष्टुप्रत्युपेक्ष्य हेयोपादेयतया तीर्थिकवादात्सर्वज्ञयादं च सर्वतः सर्वैः प्रकारैर्द्रव्यक्षेत्र कालभावरूपैर्वात्मना सामान्यवियेपात्मकतया
पदार्थान्यर्थालोच्य सहसम्भत्यादिविकेण परिच्छिद्य सदाचार्यनिर्देशवर्त्ती तीर्थिकप्रवाद निराकरणं कुर्यात्किञ्च त्वेत्यत आह सम्भं इ
त्यादि सम्यगेव स्वपरतीर्थिक वादात्ममभिज्ञाचवुध्वा ततो निराकरणं कुर्यात्किञ्च इह इत्यादि इहास्मिन् मनुष्यलोके आरमणमारामोर
तिरित्यर्थः सचारामः परमार्थचिन्ताया मात्यन्तिकैकातिकरति रूपः संयमस्तमासेवन परिक्षयापरिक्षया आलीनो गुप्तश्च परिज्जेत
संयमानुष्ठाने विहरेत्किञ्च तद्व्याह णिष्टीयद्वी इत्यादि निटितो मोक्षस्ते नार्थी यदिवानिटितः परिसमाप्तोऽर्थः प्रयोजनं च स्य सनिटि
तार्थोधीरः कर्मविदारणसहिष्णुः सन् आगमेन सर्वज्ञप्रणीताचारादिना सदा सर्वकालं पराकमेयाः कर्मरिपून्मोक्षाश्च नि वागच्छे रि
त्यविकारपरिसमाप्तौ त्रवीमीति पूर्ववत् किमर्थं पुनः पौनः पुन्योपदेशदानमित्याह उड्डं सोया इत्याद्यनुष्टुप् श्रोतासिक्कर्माश्रयहाराणि
तानि च प्रतिभवाभ्यासाद्विषयानुबन्धादीनि शृङ्खलान्तेततो ह्यं श्रोतांसि वैमानिकांगनाभिलाषेच्छा वै मानिकसुखनिदानं वा अघो भवनपतिस
श्चाभिलाषिनातिवर्ग्यन्तरमनुष्यतिर्यक् विषयेच्छायादिवा प्रज्ञापनापेक्षयो ह्यं गिरिशिखरप्राग्भारनितम्बप्रपातो दकादीन्याधोपि सुखन
दीक्षुलगुहालयनादीनि तिर्यग्यारामसमावसवादीनि प्राणिनां विषयोपभोग स्थानानिविधमाहितानि प्रयोगविश्रमाभ्यां स्वकर्म परि
णत्यावाजनिता निव्याहितानि एतानि च कर्माश्रयहाराणीति कृत्या श्रोतासीव श्रोतांसि एभिश्च विभिः प्रकारैरप्यन्यै श्पापोपादानहेतुभूतै
र्यैः संगंप्राणिनामासक्ति कर्मानुपगंवापश्यत इति हेतौ तस्मात्कर्मानुपगंवात्कारणादेतानि त्रयोतांसि त्वतोपदिश्यते आगमेन सदा पराकमेया इ
ति किञ्च आवष्टं तु इत्यादि रागहे पकपायविपयावर्त्तं कर्म वन्वावर्त्तं वा तु शब्दः पुनः शब्दार्थे भावावर्त्तं पुनरुत्प्रे च्यत्वास्मिन् भावावर्त्ते विपय
पेवेदविदागमविहिरमेदाश्रयहार निरोधं विदध्यात्पाठान्तरं वा विवेगं किट्टवेदवी आश्रयहार निरोधेन तज्जनितकर्मविवेकमभावं कीर्त्त
यति प्रतिपादयति वेदविदिति आश्रयहार निरोधेन च यत्स्यात्तदाह विण एत्तु इत्यादि श्रोतमाश्रयहारं तद्धिने तु मपनेतु निःकस्य प्रव्रज्य
एप इति प्रत्यक्षः प्रस्तुतार्थस्य चावश्यं भावित्वा देप इति प्रत्यक्षवाचिना सर्वनाम सर्वनाम्नोक्तोयः कश्चिदित्यर्थः महान् महापुरुषः आतिशयिक क
र्मविधायी एवंभूतश्च किंविशिष्टस्यादिति दर्शयत्यकर्मानास्यकर्म विद्यत इत्यकर्माकर्म्मशब्देन चातथातिकर्म विविचितं तदज्ञावाञ्छा
नाति विशेषतः पश्यति च सामान्यतः सर्वास्वलयोविशेषोपयुक्तस्य भवतीत्यतः पूर्वं जानाति पश्चाच्च पश्यत्यनेन च क्रमोपयोगमाविःकृतः
सचोत्पन्नदिव्यज्ञान स्ते लोफ्यललामचूडामणि, सुरासुरनरेन्द्रेकपूव्यः संसारार्थवपारवर्त्ती विदितवेद्यः सन् किं कुर्यादित्याह पडिलेहा

एद्वत्यादि सहिज्ञातज्ञेयः सुरासुरनरोपहृतां पूजासुपलभ्य कृतिमामनित्यामसारां सोपाधिकाचप्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्यहृषीकविपय
जनितसुखनिस्पृहतवानाकांचति नाभिलषतीतिकिञ्च इहइत्यादि इहास्मिन्नुपलब्धलोके व्यवस्थितः सन्नुत्पन्नज्ञानः प्राणिनामाग
तिंगतिश्च संसारभ्रमणतत्कारणञ्च अपरिचिन्नाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिचिन्ना निराकरोति तन्निराकरणेच यत्स्यात्तदाह अब्देत्यादि
अत्येत्यतिक्रामति जातिश्चमरणंचतस्यवट्टमगंतिपन्थानं मार्गं उपादानं कर्मं तियावत्तदत्येत्यशेषकर्मं चयंविधत्ते तत्तत्तयाच्चकिंगुणः

स्ववट्टमगं वक्त्वातरते सवेसराणियट्टं तितक्काजत्यणविज्जतीमतौतत्यणगाहियाओएअप्रतिट्ठाणस्स
खेयण्णेसेणदीहेणहस्सेणवट्टेणतंसेणचउरंसेणपरिमंड लेणकिण्ह्णणीलेणलोहिणहलिह्णसुक्कि
लेणसुरहिगंधेणदुरहिगंधे णतित्तेणकडुणकसाएणअंविलेणमज्जरेण लवण्णककलडेणमउएणग
रुणलज्जएणसौएण उण्ह्णण्ह्णिलुक्खेण काऊणरुहेणसंगेणइत्थी णपुरिसेणअखहापरिस्से

भाषा ।

वट्टमगकहतांमार्ग एतावताकर्म तेखपावेइत्यर्थः समस्तकर्मनोक्षयकरे तेकर्म खपावीने वक्त्वायरए वक्त्वायप्रधानपुरुषार्थपणोत्तम
संयमाहुष्टानने अर्थपणोवखाण्यो तेमोक्षकहियेतिहंरतकहतां आत्यंतिकएकांतिकनिरावाधसुखतयाचायिक ज्ञानदर्शनसंपदाइं सं
पत्तएहवोथाइ तेकेहवोइमकहवाइ काइतिहाशब्दनीप्रवृत्तिनञ्ची तथातेकाइ अवस्थानथी जेशब्दिइं करीकहिये एहवो अर्थदेखाडेके
सवेसरासर्व समस्तस्वरकहतां शब्दतेहथी निवर्त्ते एतावता तिहांशब्दकोईनञ्ची शब्दप्रवर्त्त तारूपरसगन्धस्पर्शादिविषे प्रवर्त्ते परंतेन
थीतथावलीतिहां तक्काकहताकोइ पदार्थदेखीवितर्कऊपजे जिमआगलिसंभदेखी किण्हिनीएहवो संदेहऊपनो आगलिपुरुष
अथवाहंभके तिहांजेकाकादिपातदीसे तोपुरुषनकहवाइ तेहंभइजएहवोवितर्क तेसुक्किनथीजिहांएहवोतर्कनथी तिहांशब्दनीप्रवृत्ति
किहांथकीयाइ हिवेतर्कनहींतेकाइ जेहभणीतिहांमईकहतांमतिमनने व्यापारिपदार्थनोचींतविबोएतावता औतपत्यादिकंचिज्जं
प्रकारिमतितिहां गाहियाकहतांग्रहण हारनहींजिणिकारखि मोक्षावस्थासकलविकल्पातीत जाणिवीहिवेमोक्षे कर्मसहितनो
गमन अथवाकर्मरहितनो गमनएहवोदेखाडेके उएकहतांएकअद्वितीयएहवो जीवसुक्तिईजाइ तिवारेकर्मरहितइज्जके तेककेहवो
केअपइट्ठाणस्स खेयण्णिजिहांऔदारिक शरीरादिकनो अथवाकर्मनो प्रतिष्ठाननथी तेअप्रतिष्ठानकहतां मोक्षतेहनोखेदञ्च निपुण
अथवाअप्रतिष्ठान नरकतेहनोखेदञ्च एतलेलोकनाडिपर्यंत परिज्ञाताएहवोके हिवेजिणिअभिप्राइसर्वस्वरनोनिवर्त्तनकह्णीं तेअभि
प्रायप्रगटकरेकेइत्तंतेंणदीहेक०णहस्सेणवट्टेणतंसेणचउरंसेक०तेपरमपदस्यसिद्धपदिपज्जतोअनंतज्ञानदर्शनोपयुक्तसंस्थानआथीदी
र्घनहींं छखनहीं वाटुलोनहींं त्रिकोणनहींं चउकोणनहींं परिमंडलनहींं वर्णआथीछप्पानहींं नीलोनहींं रातोनहींं पीलोनहींं
धवलोनहींं एतलेपंचवर्णरहितगन्धआथी सुरभिगन्धनहींं दुरभिगन्धनहींं एतावतागन्धरहित रसआथीतिक्तचरकोनहींं कडुओन
हींं कसाइलोनहींं खाटोनहींं मधुरोनहींं एतावतारसरहितस्पर्शआथी कठोरनहींं सुकुमालनहींं भारीनहींं हलुओनहींं शीतल
नहींं उष्णनहींं चोपडोनहींं लूखोनहींं एतावतास्पर्शरहितनकाजकापोतलेखावंतनहींं एतलेलेखासर्वग्रही अथवाकाजकहताकाय
सहितनथी जिमवेदांतवादीने मतिएकसुक्तात्माके अनेरासर्वकर्मखपावी तिहेजनीकायामाहिपेसे जिमसूर्यनीरश्मिसूर्यमाहिपेसे
तिमसुक्तिएककायके जिनशासनिइमनथी सिद्धकायरहित तथानरुहेकर्मवीजने अभाविपुनर्भवावतारीनहींं जिमअन्यदर्शनीनेमति
जेजगदीश्वरतेवली२ कारणिइ २ अवतरेयदुक्तज्ञानिनोधर्मतीर्थस्स कर्त्तारः परमंपदं गत्वागच्छंतिभूयोभि भवन्तीर्थनिकारतः१ इति
वचनात्तिइहानथी सुक्तिगयोवली अवतरेनहींं तथानसंगे असूक्तपणायकी संगरहिततपानस्त्रीनपुरुषनअन्यथा कहतांनपुंसक
नहींं तथापरिज्जकहतां सर्वआत्मप्रदेशकरी सर्वविशेषजाणे तिणिकारणिपरिज्जकहिये तथासखेकहतां ज्ञानदर्शनयुक्तजेखरूपोसुक्त

स्थादित्याह वक्त्रावरणं विविधमनेकप्रकारं प्रधानपुरुषार्थतयारब्धं शास्त्रार्थतयातपः संयमानुष्ठानार्गत्वेन व्याख्यातोमोक्षोपेयक
र्मचयलक्षणोविगिष्टाकायः प्रदेशास्थोवातवरतोव्याख्यात रतयात्यन्तिकैकांतिकानावाध सुखचायिज्ञानदर्शन संपदुपेतो नन्त
मपिकालं संतिष्ठते किंभूत इति चेत्तत्र गद्धानां प्रवृत्तिर्न च साक्षाच्चिद्वस्थाम्बिद्या गद्घैरभिधीयेतेत्येतत्प्रतिपादयितुमाह सव्येस
रादित्यादि सर्वे निरवशेषा स्वराध्वनयस्तच्छास्त्रवर्तन्ते तद्वाच्यवाचकसंबन्धेन न प्रवर्तन्ते तथाहि गद्घाः प्रवर्तमानाः रूपरस
गन्धस्पर्शानामन्यतमे विगेषे संकेतकालगृहीते तन्मुख्येवाप्रवर्तन्ते न चैतत्तत्र गद्धानां प्रवृत्तिर्नित्तमस्यतः गद्धानभिधेया मोक्षा
वस्थेति न केवलं गद्धानभिधेया उत्प्रेक्षणीयापि न संभवन्तीत्याह तद्वा इत्यादि संभवत्पदार्थविगेषास्तित्वाध्यवसाय ऊहस्तर्क एवमेव
ज्ञैततस्यात्सचयवनविद्यते ततः गद्धानां कुतः प्रवृत्तिः स्यात्किमिति तत्र तर्काभाव इति चेदाह सतीत्यादि मननं मतिर्मनसो व्यापा
रः पदार्थचिन्ता सौत्पत्तिक्रादिका चतुर्विधापि मतिरुक्त न ग्राहिकामोक्षावस्थायाः सकलविकल्पातीतत्वात्तत्र च मोक्षे कर्मसमन्वित
स्य गमनमाहोचिन्द्रिकमणः नतवकर्मसमन्वितस्य गमनमस्तीत्येतद्वर्णयितुमाह उपश्रान्त एको गेय मलकलंकांकरहितः किञ्च
अप्यदृष्टाण्यस्य धेयमे न विद्यते प्रतिष्ठानमौदारिकगरीरादेः कर्मणो वा यत्र सो प्रतिष्ठानो मोक्षसास्य खेद्भो निपुणो प्रतिष्ठानो नर
कनावस्थित्यादि परिज्ञानतया खेद्भो लोकनाडिपर्वन्त परिज्ञातानेन च समस्तलोकालोकखेद्भता आवेदिता भवति सर्वस्वर

निवर्त्तनञ्च येनाग्निप्रायेणोक्तवां स्तमभिप्रायमाविः कुर्वन्नाह सेणदीहेइत्यादि सपरमपदाध्यासी लोकांतकोशपङ्भाग
चेत्तावस्थानो अनन्तज्ञानदर्शनोपयुक्तः संस्थानमाश्रित्य नदीर्वो नङ्गखो न दत्तो न त्रस्रो न चतुरस्रो न परिमंडलो वर्णमाश्रि
त्यनक्षणेननीलोनलोहितो नहारद्रोनशुक्लो गन्धमाश्रित्यनसुरभिगन्धो नदुरभिगन्धोरसमाश्रित्य नतिक्तोनकटुकोनकपायोनाम्बो
नमधुरःस्पर्शमाश्रित्य नकर्क शोनच्छदुर्नगुर्नलघु नैश्रीतो नोष्णो नस्निग्धो नरूक्षोनकाउदत्यनेन लेख्याटहीतायदिवान यथावेदांत
वादिनामेकएवसुक्तात्मा तत्कायमपरेक्षीणक्लोशा अनुप्रविशंत्यादित्वरश्ममयइवां भ्रुसंतमिति तथानरुहःरुहबीजजन्मानि प्रादुर्भावेरो
हतीतिरुहः नरुहोऽरुहःकर्म बीजा भावादपुनर्भावीत्यर्थः नपुनर्दयाशाक्याना दर्शननिकारतोसुक्तात्मनोपि पुनर्भावोपादानमित्युक्तञ्च
दग्धेन्वनःपुनरप्येति भवंप्रमथ्यनिर्वाणमप्य नवधारितभीरुनिटं सुक्तः स्वयंकृतभवञ्च परार्थसूरस्वच्छासन प्रतिहतेष्विह मोहराजं
तथाचनविद्यते संगोमृत्तत्वाद्यस्यसतथा तथानस्त्रीनपुरुषोनान्यथेति ननपुंसकःकेवलं सर्वैरात्मप्रदेशैः परिसमन्ताद्विशेषतो जाना

सखे उवमाणविज्जति अरूवोसत्ताअप्रयस्स प्रयण्णत्थीसेणसहेणरूवेणगंधेणरसेणफासेइच्चेतावंतित्ति
विमिउवुज्जमाणे इहमाणवेसुअक्वातिसेणरेजस्सिमाओ जातीओसळओसुप्पडिलेहियाओभवन्ति
अक्खाइसेणणमणेसिसंसेकिट्ठितेसिससुट्ठियाणंणिक्खित्तदंडाणंसमाहियाणं प्रस्साणसंताणंइहसु
त्तिमग्गं एवंणेमहावीरा विपरिक्कमंतिपासहणेविसीयमाणे अणत्तप्पसे सेवेमिसेज्जाणामएविकु

भाषा

जानजाणियेतोउपमाहारे जाणाइकिंदानजाणे तेकहेछे उवमाणविज्जइ सुक्तिस्थितजीवनेउपमानधी अथवातेहनाज्ञानअनेसुखने
पुणउपमानधी तोतेहनोस्यो स्वरूपतेकहेछे अरूपीसत्तातेसिद्धनीसत्ता विद्यमानताछे परंअरूपीरूपरहित तथाअप्रयस्सप्रयण्णत्थि
अप्रदजेहनेपंदशब्दइ अवस्थानविशेषनधी तिणिअपदते अपदनेपदनधी नामवाक्यपदनास्ति जेनामादिके बोलाविये तेजश्वरूपरस
गन्धस्पर्शमाहिलो अनेरोकोइएकऊइ तेहेजबोलाविये इहांतेमाहिलोएकेनधी तेदेखाडेछे यद्यपिपूर्वैन्दी हेनहस्मइत्यादिकेविशे
प्रथकी निराकरणकस्यो परंतथापिइहा सामान्यथकी तेहनोनिराकरणकरेछे सेणसहेक० तेसुक्तात्मा शब्दरूपनहीं गन्धरूप
महीरसरूपनहीं स्पर्शरूपनहीं एतलाईजवस्तुनाभेदजगमाहिछे तेहनेनिषेधिअनेरोकोई विशेषसंभावियेनहीं जेणेसिद्धनोस्वरू
प्रकटियेइत्तिवेमि श्रीसुधर्मस्वामिकहेछे जिमश्रीभगवंतसमीपि सांभल्योतिमळंकळंळुं इतिलोकसाराध्ययने पछोइशकसमाप्त
इतिश्रीजन्तृहत्तपागच्छे विहित सदाचारयत्नानां० श्रीसाधुरत्नानांशिष्ये णपाशचंद्रे शकृतेश्रीआचारांगसुखावबोधेलोकसाराध्यय
नप्रश्नसंज्ञातं ५ छिवेछहोअध्ययनप्रारंभियेछे पांचमेअध्ययनिलोकसारभूतसंयममोचकस्यो तेकर्म धूणिवाविनायथाइ इणिकार
णिधुताध्ययनछहोअध्ययने तेहनाउद्देशक ५ तिहांपहिलेउद्देशेस्वजननोधूणिवो एतावतास्वजनव्यामोहटालिवो एहवोअधिकारछे
१ बीजेउद्देशेकर्मनोधूणिवो एहवोअधिकारछेर तीजेउद्देशेउपरगणशरीरनी मजताटालिवी एहवोअधिकारछे ३ चउधेउद्देशेगार
व्रतिकनोधूणिवोतेहनोटाटालिवो एहवोअधिकारछे ४ पांचमेउद्देशे उपसर्गतयासन्धान एजिमसाधुचारितियासहे तेअधिकारछे ५
द्विषेप्रहिलेउद्देशे सो प्रारंभियेछे तेहनोआदिस्त्रुलंअवबुझ्मंअबुझ्माणेकहतां अबुध्यमाननजाणतो स्वर्गपवर्गअनेतेहनोकारणतथा
संसारअनेतेहनाकारण ईणेमनुष्यलोकमाहि भानवमनुष्यनेविषे तेनरमनुष्यधर्मकहे जिमशाक्यदर्शनीइमकहे भीतिप्रभृतिपदार्थ
थकी धर्म देशनाप्रकटथाइ वैशेषिकनेदर्शनि उलूकभाविपदार्थनोप्रकटिवो इत्यादिअसमंजस प्ररूपणातिम श्रीजिनशासनमाहिन
धीइहांमनुष्यभावे संपन्नउत्पन्ननिवारणज्ञान एहवोसत्वहितभणी मनुष्यदेवनीपरिपदाइ धर्मकहेएतलेतीर्थंकरइज धर्मकहे अथ
वाअनेरोपुणकोइकहे तिहाउत्तर अनेरोपुणजेसस्यग् प्रकारिपदार्थजाणे तेपुणधर्म प्रकटकरे एहवोभावकहेछेजस्सिमाओजाइओ

जेहनेकेवलीअथवा श्रुतकेवलीने इमाकहतां एखपरिज्ञाध्ययनिभापीजाति एकेद्रियादिकतेमर्थयही सर्वप्रकारेसूत्रावाटरपर्याप्त
अपर्याप्तइत्यादिशंकारहितरूडीपर जाणीछइ तेधर्म कहे अनेरोकोईधर्म नकहे आवाइतेतीर्थंकर अथसामान्यकेवलीअनेरोय
तिशयज्ञानीश्रुतकेवलीकहे तेस्योज्ञानजेगे जीवादिपदार्थजाणिये तेज्ञानतत्यादिकपंचभेद केहवोज्ञानकहे अगेहिसंयमनेधिइ
वोज्ञाननयी एहवोज्ञानकहे तेकेहनेधर्म कहे तेकहेछे जेधर्मआचरिवाने उद्यासावधानइयाके तेहनेधर्म कहे गलीतेहमात्रि
विशेषकहेछे गिक्खित्तदंडाणं निजिमस्संख्यादंडमनोवचनकायरूपजेगे एहवानेधर्म कहे तथासमाधिवाणं सम्यक्तपमंयमविषे
उद्यततेहने एतावताएकचित्तने तथापणाणसंताणं प्रज्ञानसय्यग् जाणपणो जेहमाहिछे तेहनेईगेसमुद्यलोकसाहिज्ञानदर्शनचा
रितरूपियो सुक्तिमार्ग प्रकाशे हिवेतेहनेधर्म कहतां एकलवुकर्त्तातत्तकरी आदरीधर्म नोउद्यमकरेएकवलीविप्ररीतपणे प्रवर्त्तेए
हवोहहेछे एवंएगेइणिपरि श्रीतीर्थंकरिइ' धर्म कहेछे'ने एकप्राप्तकर्म विवरणहवा मचावीरविविधप्रकारिसंयमरूपिये संगमिप
राकमेइ'द्विकर्म रूपिगतआकमे' तथासाजात् श्रीतीर्थंकरिइ' धर्म प्रकाशकिएछते एकप्राणीप्रवलमोहनेउदे सीदावताधर्म मार्ग
नेविषे निरुद्यमएहवातुमेदेओतेकेहवा अणत्तपन्नेकहतां आपणपाने अहितवुद्धि एहवाविवेकलोचनिइ' करीदेखे हिवेशिष्यपूछे
भगवनएहवो जिहांधर्म नोकहणहार तेगेछतेसंयमनेविषे सीदाइ' तेकाइ' एहवेप्रान्थीसुधर्म स्वांसकहेछे सेवेमितेइ' कइ'कुं
हटांतहारेकरी एवचनयुक्तिसहितवोलुं'कुं तुह्ने सांभलो सूतं सेजहा गामएजिमनेकुर्म काछवो दरएकहतांइहनेविषे विनिविट

टीपिकाटीका

शेषतो जानातीति परिज्ञः तथा सामान्यतः सय्यग् जानाति पश्यतीति संज्ञः ज्ञानदर्शनयुक्तः उवमाणविज्जइ उपसीयते सादृशात्परि
च्छिद्यते यथासावुपमा तुल्यतासामुक्तात्मनस्तत्ज्ञानसम्बन्धोर्वा न विद्यते लोकातिगत्वा देपां कृत एतदिति चेदाह रूपीते पां सुक्तात्मना सत्ता
अरूपिणी अरूपित्वंच दीर्घादिप्रतिषेधेन प्रतिपादितमेव किञ्च अपयस्मपचं गत्यिन विद्यते पदमवस्थाविशेषो यस्य सोपदः तस्य पदमभिधा
नंतञ्च नास्ति वाच्यविशेषाभावस्तथाहि चोऽभिधीयते सगन्धरूपरसगन्धस्पर्शान्यतरविशेषेणाभिधीयते तस्य तदाभावः इत्येतदर्थयितु
माहसेणसहे ससुक्तात्मनश्चरूपः निरूपात्मनगन्धरसस्पर्शः इत्येतावन्त एव वस्तुनोभेदाः स्युः तत्प्रतिषेधाच्च नापरः कश्चिद्विशेषः संभा
व्यते येनासौ व्यपदिश्यते इति भावः इति रधिकारपरिसमाप्तौ त्रयीमीति पूर्ववद्गतः सूत्रातु गमस्तत्तौ च समाप्त उद्देशकः तत्समाप्तौ च स
माप्तं पंचसाध्ययनं इति वदतु रतगच्छे श्रीजिनहंससूरिविरचितायां श्रीआचारांगप्रदीपिकायां श्रीलोकविजयसाराख्यं पंच
मंथध्ययनं समाप्तं ५ उक्तं पंचममध्ययनं सांप्रतं पठमारभ्यते अस्य त्रायमभिसंबंधः इहानन्तराध्ययने लोकसारभूतः संयममोक्षप्रति
पादितः सच निःसंगवाच्यतिरेकेण कर्म धुननमन्तरेण च न भवतीत्यतस्तत्प्रतिपादनार्थं मिदमुपक्रम्यते अस्योद्देशकार्वाधिकारो यथा
प्रथमोद्देशके स्वजनानां विधूननं इत्ययमर्थाधिकारः द्वितीये कर्मणां विधूननं तृतीये उपकरणशरीराणां विधूननं चतुर्थे गौरवविक्रय
विधूननं पञ्चमे उपसर्गाः सन्माननानि च यथासाधुभिर्विधृतानि तथा प्रतिपाद्यते इत्यर्थाधिकारत्रयाध्ययननाम निजेषं निर्युक्तिद्वाराह अहि
यासेतुवसगं दिव्ये सागुण्य एतिरिक्तेव जोविज्जणइत्तन्माइं भावधुयंतं विद्यागाहि १ एतद्भावधुतमिह प्रतिपाद्यते इति धृताध्ययनस्थाना
मनिष्यन् प्रतिपाद्यते अथ सूत्रातु गमेऽस्त्वस्ति वादिगुणोपेतं स्वस्वसुखारयितव्यं तत्रेहं उदुष्कलाणो इह माणवेनुआवातिनेण रेजसि
माथोजातीओ समतोसुपडिलेहियाओभवन्ति अग्वातिसेणागमगोलिसं खेकिहति तेसिससुद्धिताए गिक्खित्तदंडाणं समाधिवाणं
पक्षाणं संताणं इहसुत्तिमगं एवं एगेमहावीरा विषयरिक्कमन्तिपासह एगेविसीवमाणेअसन्नपणे खेवेनि उदुष्कलाणोत्ति सर्गापवर्गी
संसारं वा तत्कारणानि वा अवबुध्यमानो अनावारकज्ञानसद्भावादिहेति मर्त्यं लोकेमानयेपु विषयभूतेषु धर्ममाखाति सनरोमवोप
ग्राहिकधर्मसद्भावात् सनुप्यभावव्यवस्थितः सन् कतार्योपिसाद्विज्ञातय सदेवमनुजापपदिषधं कथयति किंतीर्थंकर एवधर्ममाचष्टे उता
न्योपियां विमिटज्ञान सय्यग्पदार्थपरिच्छेदी सधर्माविर्भावनं करोतीति दर्शयितुमाह जस्सिमाओत्तिस्ति यस्यातीद्विवज्जानिनः श्रुतके

बलिनोवाइमाजातय एकेन्द्रियादयः सर्वतः सर्वैः प्रकारैः सूक्ष्मादरपर्याप्तापर्याप्तकरूपैः सुदृशंकादिव्युदासेनप्रत्युपेक्षितान्नाताभवंति
सधर्ममाचष्टे नापरद्वदमेवाह अग्रातिसेत्ति आख्यातिकथयति सतीर्थकृतसामान्येन केवलीश्रुतकेवलीवा किमाख्यातिज्ञानंमत्या
दिपञ्चधाकिंभूतंअनीदृशं नान्यतेदृशमस्तीत्यनीदृशं केपांपुनःसधर्ममाचष्टेइत्याह सेकिट्टिसतीर्थकृत्तज्ञधरादिः कीर्त्तयति यथावस्थि
तान् तेषांधर्मचरणाय सस्यगुलितानां यद्विवाउल्लिखिताद्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतःशरीरेणभावतोज्ञानादिभिः तत्तस्त्रिवःसमवसरणस्या
उभयथाप्युल्लिखिताःशृण्वन्ति पुरुषास्तुद्रव्यतोभोज्याः भावोल्लिखितानान्तु धर्ममावेदयति उत्तिष्टासूनांचदेवानांतिरश्चाच्च येपिचकौतु
कादिना शृण्वन्तितेभ्योप्याचष्टे किंभूतानांभावोल्लिखितानां णिकित्तदंडाणं निक्षिप्तासंयमिता मनोवाक्पायरूपाः प्राण्युपमर्दका
रित्वात् दण्डाद्वदण्डयैस्तेषांसमाह्वियाणं सस्यगाहितास्ततःसंयमेसावधानाः अनन्यमनस्कास्तेषांपसायेत्ति प्रकर्षेणज्ञायते अनेनेति
प्रज्ञाणं तद्वतांसंश्रुतिकानां इहास्त्रिन्धुल्लोकेसुक्तिमार्गं ज्ञानाद्यात्मकंकीर्त्तयति एवंएगेत्ति एवंतीर्थकृतावेदितेसति एकमहावीरोप
लब्धकर्मविवराः विविधंसंयमसंग्रामातिपराकमन्तो एतद्विपर्ययनाहपासहन्ति साक्षात्तीर्थकारेसकल संशयच्छेत्तरिधर्ममावेदयति
सत्येकानुप्रबलमोहादतान् संयमावसीदतः पश्यतयूयंकिंभूतान् अणत्तपणे नामनेहिता प्रज्ञायेषांतेअनात्मप्रज्ञास्तान् कुतःपुनःसंव
मोऽवसीदन्ति इत्यरेकायांसोहंब्रवीमि अतद्वदतद्दारेणसोपपत्तिं किंकारणमाह सेजहानामएविकुम्भोहरए विणिविट्टचित्तेपच्छन्न
पलासेउम्भग्गंसेगोलभति भुंजगाइवसंस्थिवेसगोचेयन्ति एवंएगेअगोगरुवेहिं कुसलेहिंजायाविरुवरुवेहिं सत्ताकलुणन्तिथणंतिणि
दाणतोतेगोलभंतिमोक्खं शेषद्वस्तच्छदार्थेअपिशद्वदार्थे सचवाक्कोपन्यासे तद्यथावाक्कूमेमहाद्गदे विनिविट्टचित्तंयस्यासौ विनि

शिलंगचार्यकृतटीका

तीति परिज्ञस्तथासामान्यतः सस्यगजानातिपश्यतीति संज्ञाज्ञानदर्शनयुक्तद्वयर्थः यदिनामस्वरूपतो नज्ञायतेसुक्तात्मा तथाप्युपमा
हारेणादित्यगतिरिव ज्ञायतएवेतिचेत्तन्नयतयाह उवमाणाविज्जइ उपमीयते सादृश्यात्परिच्छिद्यतेयया सोपमातुल्यतासामुक्तात्मन
स्तत्ज्ञानसुखयोर्वानविद्यते लोकातिगत्वादेपां कुतएतदितिचेदाह अरूवीसत्तातेपां सुक्तात्मनांयासत्तासाअरूपिणी अरूपित्वञ्च दीर्घा
दिप्रतिषेधेन प्रतिपादितमेवकिञ्च अपयस्सइत्यादि नविद्यतेपदमवस्थानविशेषोयस्य सोपदस्तस्यपद्यते गम्यतेयेनार्थस्तत्पदमभिधानं तच्च
नास्तिनविद्यते वाच्यविशेषाभावस्तथाहि योऽभिधीयते सशब्दरूपरसगन्धस्पर्शा न्यतरविशेषेणाभिधीयते तस्यचतदभावइत्ये तद्दर्शयि
तमाह यदिवादीर्घइत्यादि नाख्यादिविशेषनिराकरणं कृतमिह तत्तत्त्वामान्यनिराकरणं कर्तुंकासञ्चाह सेयसहेइत्यादि ससुक्तात्मा
नशब्दरूपनिरूपात्मान गन्धरसःस्पर्शइत्येतावन्तएव वस्तुनोभेदाःसुखस्तत्प्रतिषेधाच्च नापरःकश्चिद्विशेषःसञ्ज्ञायतेपदिश्यतेतिभावार्थः
इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्ववक्तुःसूत्रानुगमस्तद्वक्तौचापवर्गमाप्तउद्देशकस्तदपवर्गावाप्तौचनयवक्तव्यताभिदेशात्समाप्तं लोक
साराख्यं पञ्चमध्ययनमितियन्याग्रं११५उक्तं पञ्चममध्ययनं साप्रतंप्रदमारभ्यतेअस्यचायमभिसंवंधइहागन्तराध्ययनेलोकसारभूतःसंय
मोमोक्षप्रतिपादितः सचनिःसंगतोव्यतिरेकेण कर्मवन्धनसन्तरेणच नभवतीत्यतस्तत्प्रतिपादनार्थं भिदुपकस्यतइत्यनेनसंबंधे
नाया तस्यास्याध्ययनस्यचत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति ततोपक्रमेअर्थाधिकारोद्विषाअध्ययनार्थाधिकारःउद्देशार्थाधिकारश्चतत्ताध्ययना
र्थाधिकारः प्रागभास्युद्देशार्थाधिकारंतु निरुक्तिकारोविभक्तिपुराह पदमेगाहा उवसग्गागाहाहचंप्रथमोद्देशकेनिजकाखजनास्तेषां
विधूननेत्यवमर्याधिकारः द्वितीयेकर्मणां तृतीयेउपकरणशरीराणां चतुर्थेगौरवतिकस्य विधूननेति सर्वतसंबन्धनीयं उपसर्गाःस
न्माननानिच यथासाधुभिर्विधूतानि तथापञ्चमोद्देशके प्रतिपाद्यतइत्यर्थाधिकारं परिसमापद्यनिष्पेसाह सचत्विधाततौवनियन्ने
ध्ययनं नामनियन्नेतुधूतंतच्च चतुर्ह्यतत्तापिनामस्यापने सुगमत्वाद्नाहत्य द्रव्यभावधृतप्रतिपादनाय गाथाशकलं द्रव्यधृतमित्यादि
द्रव्यधूतंविधा आगमतोनोआगमतच्चतत आगमतोज्ञातातलचापवृत्तः नोआगमतस्तु ज्ञशरीरअव्यशरीर व्यनिरिक्तंद्रव्यधृतंद्रव्यधृत
दृष्टादिधूतस्य रजोपनयनार्थंद्रव्यधृतं आदिग्रहणात्तद्विधादिमार्गं भावधूतंनस्तीद्विधंतद्विधोचार्थव्यूत इतिगाथाशकलार्थः पुनरप्ये

तदेवार्थविशेषतः प्रतिपादयितुमाह अद्विवासेत्तुगाहा अविष्मामसत्त्वात्तदर्थं सोऽदाकानतिसन्धोपमगान्किंभूतान्दिव्यान्मानुषान्पिर
 यांश्चयःकर्माणि संसारतस्वीजानि विधुनात्यपनयति तद्वायधृतमित्येवंजानोहि क्रियाकारकयोरभेदाद्वा कर्म धूननंभावयतुं जानी
 हीतिभावार्थः गतोनामनिष्पन्नोनिक्षेपः सांप्रतंसुत्रानुगमे सञ्चलितादिगुणोपेतं सुत्रमुच्चारयितव्यं तत्रेवं उच्यतेमाणे इत्यादि श्रुता
 मवर्गौ तत्कारणानिवाच्यमानो अनायारकज्ञानमज्ञायादिहेति मर्त्यलोकेमानवेष्टु विषयभूतेषु कर्म माग्याति मनरोपवोपयाहि
 वस्म सद्भावात् सनुद्यभाव्यवस्थितः सन् धर्म माचटे ननुनर्वायागक्यानां कृशादिस्योपिधर्म देगनाः प्रादुर्गन्तियदावा वैशेषिकाणामु
 लूजभावेन पदार्थाविभाजनमेवमन्त्राजं नवातिकर्म जयेदन्त्र निरावरगज्ञानोमनुष्य भावापन्ने एवकृतार्थोपि सत्वहितायमदेवमनु
 जायां पर्यटिकययतिः किंनोयकरएवधर्म माचटे उतान्योपियोविगिटज्ञान सम्यक्पदार्थपरिच्छेदो सधर्माविभाजनं करोतीति द्रव्य
 यितुमाह जम्भइमाद्योइत्यादि वस्तुतीर्त्तद्विज्ञानिनः श्रुतकेवलिनोवाइमाः शम्भुपणिद्यायांसाधितत्वात् प्रत्यक्षवादिनेदमस्मिहिता
 जातवएकेन्द्रिवादयः सर्वतःसर्वैःप्रकारैः सूक्ष्मवादरपर्याप्तका पर्याप्तकरूपैः सुटु संकादिव्युदासेन प्रत्युपेक्षिताः प्रतिपदसामीप्येन
 ईजिताज्ञातामवति सधर्म माचटे नापरइतीदमेवाह अक्खाइइत्यादि आग्यातिकययतिस्तीर्थेकस्यामान्यकेवली अपरोवातिगयश्चा
 नीश्रुतकेवलीवा किमाग्यातिज्ञानंजायन्ते परिच्छिद्यन्तेजीवादयः पदार्थावेनतत्ज्ञानं सत्यादिपदवा किंभूतंज्ञानमाग्यालनीदृश्यं
 नान्यवेइयमस्तीत्यनीदृशं यद्विवासकलसंभवापनयनेन धर्म माचद्याएवम आत्मनोज्ञानमनन्य सद्गमाग्याति केदांपुनःसधर्म मा
 चटइत्यतश्चाह केकिट्टइत्यादि स्तीर्थेकतृगगवरादिःकीर्तयति वयागस्थितान्भावान् प्रतिपादयति तेषांधर्म चरणाय सम्यगुद्धिता
 नांयद्विवोत्थिता द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतःगरीरेणभावतो ज्ञानादिमिन्न स्त्रियःसमवसरगस्या उभयथाप्युत्थिताः श्रवन्तिदुरुपासु
 द्रव्यतोमाग्याभावोत्थितानान्तु धर्म माचटइत्युत्तिठान्नांच देवानांतिरथांच वैपिकौतुकादिना श्रवन्तितेभ्योप्याचटे भावसमुत्थि
 तान्विशेषयिषुह गिक्खित्तदंढाणं निजिज्ञासंयमिता मनोवाक्कायरूपाः प्राग्युपमई कारित्वाइएडायेजेतया तेषांनिजितदण्डा
 नांतथा समाहिवाणं सम्यगाहितारूपः संयमदयुक्ताः समाहिताअनन्त्यमनस्सामोपांतया पलापइत्यादि प्रकर्षेणज्ञावनेनेनेतिप्रश्ना
 नंतइतांसंयुतिकाना सिद्धास्मिन्नुद्यलोके सुक्तिमार्गंज्ञानदर्शन चारिवाककंकीर्तयतीति संबंधमस्यचतीर्थकृतः साक्षाद्वर्धमावे
 द्यतःकेचनलवुकर्माग्नयैव प्रतिपदधर्म चरणायोद्यच्छं त्यपरेत्यन्येत्ये तत्प्रतिपादयितुमाह एवंवेगेइत्यादि अद्विगद्वद्वैव
 यद्वद्वद्वोपन्यासायै एदंतीर्थकृतावेदिने सत्येकेलस्यकर्म विवरा विविधसंयमसंशमयिरसि पराकमंतेपरानिंद्रियकर्म रिपून्
 आट्मन्तेपराकमन्त इतिपतद्विपर्ययमाह पासठ्ठइत्यादि साक्षात्तीर्थकरेसकल संगयच्छेत्तरिधर्ममावेदयति सत्ये कान्प्रवृत्तमोहोद
 वावृत्तान् संयमेवसीदतःपश्यत दूर्जकिंभूतानित्याह अणत्तपप्पे नाकनेहिता प्रज्ञायेपांतेनाकप्रज्ञा सानितिकृतःपुनः संयमावृत्ताने
 वसीदंतोत्यैरेकायां सोहंववीम्यत्तदंतांद्वारेण सोपपत्तिकंकारणमित्याह देवडाविइत्यादि मेगद्वद्वद्वद्वैव नचवाओपन्यासायै

स्नेहरणविगिविद्वच्चित्तो पछम्पलासं उभयगंसेणोलभति भंजनाइ वसंणिवेरंणोदयंति एवंसीअणे
 गच्छेहिंकुलेहिं जायाविच्छेहिं सत्ताअलुगंछणांतिणिदाणतोतेणोलभंति मोक्खंअहपासतेहिंकुले
 हिंआयत्ताएजाया गंडोअदुवाकोट्ठीरावंठो अवमारियं कारियं किप्पियंवेव्वाणितं खुज्जियंतहा १
 उयरिंचपासमूअंच सूणियंचगिलासिणिं वेवंपीट्ठसप्पिंच निलिवतिंसद्धमेहिणं २ सोलमएतेरो

भाषा

कदातां गाढोद्यागोष्ठे चित्तजेडनो तवापलागकृतां पानतेणे प्रच्छेदंतांको एवमादूनेविणे उभयगंसीकलिवानो छिद्रतेनदहेन
 पनेएअचरायं हिवेभावर्दकहेके कोइएकद्वद्वद्वोजनयतसहयविस्तीर्णं मद्वाकटिनसेवालने आडेपुडेछायोतयानानाप्रकारअनेक

मच्छकच्छपपाठीनपीठनकचक्रकरि मकरादिजलचरजीवनो आश्रयभूतएहवोक्तेहमाहिंएकदाप्रस्ताविवातादिपरिणामविशेषिकच्छ
 पनीग्रीवाम्रमाणएकछिद्रुज्जयो तेतलेएकणिकाछवे आपणासमवाययकी अष्टज्जएकते विरहाकुलपणे इतस्ततःपरिभ्रमणकरतेति
 णिछिद्रविषे ग्रीवाम्रक्षेपकरते भवितव्यतानियोगि तिहांआसज्जै पूर्णिमानोचंद्रमापरिपूर्णमंडल अनेकग्रहनक्षत्रतारागणेलंडितअ
 पारशोभायमान अष्टपूर्वदीठोदेखीने चत्थं तहियेहवीं तथामनिएहवोचींतिवालागो जेएहवो आश्रयअष्टपूर्वसाहरा कुंटंवीपरि
 वारनादेखेतोगाढोरूडोयाइ एहवोविमासी जतावलोतिहांपकी पाछोवलीपुत्रपौतादि कुटवनीगवेपणाने काजिभ्रमिवालागोते
 परिवारलहीतेहने अद्भुतआश्रयनो जोइवोकीही तेविवरजोइवालागो परंतेविवरकर्मने योगितेतलेहंकाणोतेणेनपास्योपछेतिणि
 पञ्चात्तापिपडो कुटवनाहिउपचास्यपास्यो तिहांजविनाशपास्यो एहटांतद्रव्ययकी कछोहिवेभावयकी जोडेछे संसाररूपीयाससु
 द्रनेविषे जीवरूपियोकाछवो कर्म रूपशेवालनेविवरिवे मनुष्यपणो आर्यक्षेत्रसुकुलजन्मसम्यक्तापत्तिरूपियो चंद्रदर्शनपामीमोहने
 उदे विषयरूपीयाज्ञातीलानागवेपणाकरतो संवसातुष्ठानरूपीयाचंद्रदर्शनमनोरथसफलनकरे सुधानीगमे तोकेहनेवलतो एहवो
 संयोगकिहांमिजेकिंतुदोहिलोछे तिणिकारणिइणिहटाति सम्यक्तादिसासुग्रीपामी प्रसादनकारिवो एतात्पर्यार्थजाणिवो वलीसंसा
 रियाजीवने हटांतातरकहेछे भंजगावसंनिवेशंभंजगनामाहृत् शीतोष्णवातकंपनकुठारादिच्छेदन साखाकर्षणमोटनभंजनरूपअने
 कउपद्रवसहताई संनिवेशकहतांस्थानकर्माधीनपणोछाडेनहीं ईणोहटांतिइं हृत्तनी उपमाइं एकभारी कर्माजीवअनेकउज्जनीउकु
 लनेविषे उपनाधर्म आचरवाचोग्य पुण्यकृता शब्दादिकविषयनेविषे गृहकृताशारीरमानसादिदुक्खेदुक्खिया राजादिउपद्रवेउपद्र
 व्याअनेकअग्निदाहादि तथाव्याधिना भंडारएहवाईज्जंतासमस्तदुक्खनो आवासएहवो गृहवासनम्हंके तेयम्हं कतांअनेककष्टिपा
 स्येकणंघणंतिकहतां दीनप्रलापकरे अहोतातहेमातहादैव एहवेभोगसंयोगने अवसरिसुभनेएहवो रोगादिकटकांआव्योइत्या
 दिदीनपणोकरे उक्तं च किमिदमचिंतितमसहृदमनिटमतिकष्टमनुपमं दुक्खं सहसैवोपनतं मे नैरयिकस्यैवसत्त्वस्य । इतिवचनात्
 एहवाक्यतातेषापडाजीवनियाणोकहतां कर्मदलयकी मोक्षतेदुक्खयकी कूटिवोनपामे एहलोकनोदुक्खअथवा रूपादिविषयासक्तजी
 वतेहनाकामविपाकनेउदे नरकादिदुर्गतिपञ्जता अनेकदीनखरेआक्रंदकरे तोहीकर्मयकी कूटेनही तिहांईजपडोदुक्खभोगवे एह
 वोभावजाणिवो हिवेनानाप्रकारव्याधिइं व्याप्यासंसारमाहि प्राणीजिमप्रवर्त्ते तेकहेछे सुत्तंअहवासं हिवेपासहकहतांदेखोते
 णोउज्जनीचकुलनेविषे आयत्ताएकहतां आपणाकर्म भोगविवाभणी जाताकहतां उपनाजेणोकरे उपना तेहनेउदे अथवस्याभोगवे
 तेकहेछे गंडीवातपित्तक्षेष्ठासन्निपातनो उपनोचिच्छंयेदिते गंडकेहवाइ तेजेहनेविषेछे तेगंडीगंडमालावंत अथवाकुटीजेहने
 अट्टारभेदकुटछे तेकुटीतिहासातमहाकुटजाणिवो अरुणः दुःखरदिरुज्जिह्व कपालः कोकनदः पोंडरीकः दद्रुकुष्ठः एतलाअसा
 ध्यपणायकी अट्टाकुटकाहिये अनेराइग्यारक्षुद्रकुट तिणिकुटी तथाराजासीकहता चयरोगीघातुचयवंतइत्यर्थ अवमारियं अपस्मार
 रोगवंततेविवेकविकलभ्रमसृष्टीदिक अवस्थायामे उक्तं च अन्नातुवैशः संलंभो ह्येधोद्रेकोचतस्थितिः अपस्मारइतिज्ञेययोगदोषोरचतु
 र्विधः । तथाकाणियंतिकाणपणो तेविज्जं प्रकारि एकगर्भगतनेउपजे अथवाजन्मपास्यापछे विज्जंनेतनो तेजविणसेतेअंधचनेए
 कआखिजाइ तेकाणोतिहांगर्भमाहि जेरक्तनेविकारि तेरातोनेतथाइ पित्तनेप्रभावितेमिंगलोचनथाइ ह्येधायकी अलयाइतथा
 जन्मपास्यापछे वातादिघकीफूलोपडे अथवाएकनेलजाइ अथवाअंधथाइ अथवावायुविषेपिआहिइं गीउआवेतेहथी सर्वनेत्ररोगप्रक
 टथाइ उक्तंचवांताप्तिवात्कफाद्रुक्तादभिष्यन्दचतुर्विधः प्रायेणजायतेषोरः सर्वनेत्रामवाकरः । इतिवचनात् तथाकिमियंज्ञहतांजा
 ह्यपणो सर्वशरीरना अवयवअवशयाइ तथाकृणियंतिकहता गर्भाधानच्छतादोषथाइ तेहयकीएकपगळोटो एकलांठो अथवाएक
 हायउछोपडे तेकुणिरोगकहवाइ तथाखुज्जिवंकहता कुलपणो एमातापितानांशोणितश्रुक्तादोषयकी एरोगउपजे उक्तंचगर्भ
 वातप्रकोपेणदीहृदेनापमानिते भवेत्कुलः कुण्डः पंगुर्ह कोमलनएववा । इतिवचनात् तथाउदरंतिकहता उदरयोतेहनाभेदः ते

हमाहिजलोदरशास्त्रन्याइ' असाध्यः कर्म गतिनी विचित्रताछे शेपभेदसाध्यछे उक्तंचय्यक्रमससैरपि चानिलाद्यैः लोहोदरंवद्गु
दंतवैव आगंतुकंसप्तममष्टमंतु जलोदरंचेति भवंतितानि । इतिवचनात् तथापासम्वयंतिपासकचतां देखिएगिष्यप्रतिइ' कयनतेस्यो
मृकसामणो कर्म वशिजीवने एहवोरोगयाइ एहवोदेखिमृकगव' दौपिऊपजे तथापासविमुखरोगसप्त चायतनविपेऊपजे तेआयत
न० केहाउट१ दंतमूल२ दंत३ जिह्वा४ तालुग्री५ कंठ६ सर्वेहेज एतले० तिहांरोग८ उटविपेदंतमूलि१५ दंतविपेद जिह्वाविपे
तालुये८ कंठि१० सर्वविपे३ एवंमुखरोग५६ कर्म विपेदिइ' जीवने ऊपजेसर्वयकी भारीरोगजेहभणी प्राइइ' मृकगचिरोयाइ अनेजे
एहवोतेहने धर्मसांभलिवो दुःप्राप्यतयासूगियंकहतां गोफोदरजेहयकी डीलसर्वसूजे एहवोरोगतथागिलासिगित्तिकहतांभयमक
नामव्याधिविशेषहे प्लानेहीणपणाइ पित्तनेउत्कटपणेऊपजे तथाचेवपुत्तिकहता वातविगोपिगरीरावयवनोकापिवो तथार्पाठसपिं
तिप्राणीगर्भदोपिएहवोरोगीयाइ तेहाचिइ' काठनीपाटलीग्रहीनेचाले अन्यथाचालीनसके तेपीठसप्यीकहवाइ तथासिलिपेत्तिहीप
दरोगतेहनेप्रभाविपदादिविपे अतिकठिनपणोयाइ उक्तंच पुराणोदकभूविद्याः सर्वतुं पुच गीतलाः येदेगामेपुजायंते हीपदानि
विशेषतः । १ हस्तयोपादयोद्यापिहीपदं जायतेदृणांकर्णोठनागास्त्रपिच कचिद्विच्छंतिद्विदः २ इतितथामज्जमेहगंकहता मधुसरी
खोम्रत्रवणजेहवो तेमज्जमेहगंकहवाइ एहवाभेदप्रमेहनाछे परंतेसर्वमिली असाध्यावस्थाइ' मधुमेहनपणेपुच्छे उक्तंचसर्वएवं
प्रमेहास्तुकालेनाप्रीतिकारिणः मधुमेहतमावांति तदाअसाध्याभवंतिते । इतिवचनात् इगिपरिएसोलरोगववाग्या अगुपुव्वसो

टीपिका टीका

विटचित्तंयस्यासौ विनिविटचित्तोगाह्यमुपगतः पलायैःपदैःप्रच्छन्नः उन्मगं विवरंउन्मज्यते अनेनेतिचोन्मज्जनं ऊर्द्धवासार्गंउन्मा
गंसर्वधारंभं तदसौनलभतेइत्यक्षराद्यो भावार्थस्त्वयं यथाकचित्कहो योजनगतसहस्रविस्तीर्णः पलायपवाच्छादिताः नानारूप
करिमकारमच्छकच्छपाटि जलचरात्रयः तन्मध्येचेकंविचित्रापरिणामापादितं कच्छपग्रीवाप्रमाणं विवरसभूतत्वचैकेन कर्मणनिजयवा
त्प्रभटेन विचोगाकुलतया इतस्ततश्चग्रीवां प्रक्षिपताकुतश्चित्तयाविध भवितव्यचनियोगेन तत्तूरंभं ग्रीवानिर्गमणमाप्तं तदचासोसर
चन्द्रचन्द्रिकया क्षीरोदसलिलप्रवाहकल्पया उपगोभितं विकचकुसुदुनिकर लतोपचारमिव तारकाकीर्णं नभस्तलनीचांचके हृद्वा
चातीवसुमुदे आसीञ्चास्यमनसि यदितानिमहर्ग्याणि एतत्सुखंदेश्यमदृष्टपूर्वंपश्यन्ति ततःशोभनमापद्यते इत्येतद्वधार्यद्वर्षमन्त्रेप
णाग्रबंधूनामितस्ततश्चवस्त्रास अवाप्यचनिजान् पुनरपितद्विवरान्नेपणार्थं सुर्वनःपर्वटन्ति नचतद्विवरंविस्तीर्णं तथा क्रदस्यप्रचुरतया
यादसामीच्यते तत्त्वैवविनायमुपयात इत्यस्याचमर्षोपनयः संसारद्वेजीवकर्मः कर्मगैवलद्विवरतो सनुष्यार्थंक्षेत्रसुकुलोत्पत्ति
सस्यक्तावसानभस्तलमासाद्य मोहोदयात् ज्ञात्यर्थंविषयोभोगाचवासुदनुष्ठान विकलेनिसफलतांनयतितत्त्यागेकृतः पुनःसंसारक्रदात
र्वर्त्तिनस्तदवाप्तिः तस्यादवाप्यभवयतदुरापं सस्यक्तंक्षणस्येकं नप्रसादयताभाव्यं इतितत्त्वार्थः पुनरपिदृष्टातांतरमाह भंजगाइ
वन्तिभंजगादृक्षास्तद्वगीतोष्णप्रकांपुनंच्छेदनगात्राकर्षणमोटनभंजनरूपातुपद्रवान्सहमानाअपिचिंनिदेशंस्नानंकर्मपरतयानत्यजन्ति
एवंएगेत्ति एवंदृचोपमाया एकेकर्मगुरवो अनेकरूपेपुच्छावञ्चेपु कुलेपुजाताधर्मचरणशेग्या अपिरूपेपुचक्षुरिंद्रियासुकुलेपु उपल
ज्जणात् शब्दादिपुचविषयेपुसक्ताः शारीरलानसदुःखिताः राजोपद्रवोपद्रुताः अग्निदाहदग्धसर्वस्वाः नानानिसित्ताहिताधवोनस
कलदुःखावासंगृहवानृत्यक्तंसमर्थाः अपितुतत्स्थानएवतेपु २ व्यसनोपनिपातेपुसत्सुकादृगंलानंति दीनमाशोयंति निदायतोतेन
लभंतिमोक्षं दुक्खसुनिदानसुत्यादनं कर्मवतसोविलपन्तोपि नलभंतेमोक्षंदुक्खापगमं दुःअविसोक्षाभावेच यथानानाव्याधुपमृष्टाः
संसारोदरे प्राणिनोवर्त्तते तथादर्शयितुमाह अहपासतेहिंजुलेहिंआयत्ताए जायागण्डीअदुवाकोट्टी२ रावंसीइअवमारिचं४
कारिएयं५किम्विचंवेव६ कुणिचं७कुज्जयदतहा१ उदरिचं८पाससुचं१० सूगिदं११ गिलासणी१२ चेदई१३पीठसपिञ्च१४ सिल
वचं१५मधुमेहणं१६ सोलसएरोगेअक्खावअगुपुव्वसो अहगंक्षुसन्तिआयंको फासायअसंजसामंइ मरणन्तेसिंसपेहाए उववायव्व

वर्णवर्णञ्चा परिपागंचसपेहाए तंखुणेहजहातहा ४ संतिपाणाअन्धातमसिविद्याहिया तामेवसइंअसइंअइच्चयं उच्चाएफासेपडिसंवे
देति बुद्धेहिंएतंपवेदितं अहपासत्तिअयेति वाक्योपन्यासे पश्यत्वंतेपूजावचेपु कुलेपुआत्मच्छाय आत्मीयकर्मानुभवनाय जातासुदुद
याच्चेमाअवस्याअनुभवन्तीत्याह गण्डीत्यादिषोडशरोग वक्तव्यतानुगतंश्लोकव्यं तत्रवातपित्ताश्लेष्मसन्निपातजं घतुर्द्वागण्डं तदस्या
स्तीतिगण्डीगण्डमालावान् तत्राकूटीकुटमष्टादशभेदं तदस्यास्तीतिकुटीररायंसिति राजासोराजयच्चासोस्यास्तीति राजासीक्षयी
त्यर्थः ३ तथाअवमारियंति अपस्मारोवातपित्त श्लेष्मसन्निपातजत्वाच्चतुर्द्वा तद्वान्अपगत सदसहिदेकभ्रममृच्छादिका भवस्यामनुभ
वति ४ काणियंतिअक्षिरोगः सचद्विभागर्भगतःसोत्पद्यते जातस्यचतवर्गभेदस्य दृष्टिभागमप्रतिपन्नंतेजो जात्यन्वंकरोति तदेवैका
क्षिगतंकार्णविधत्ते तदेवरक्तानुगतंरक्तार्चं पित्तानुगतंशुक्लाध्यं व तानुगतंविहताच्छंदत्यादिप्रक्षिभियंति जाद्वतोसर्वशरीरावयवानां
अवसित्वं ६ कुणिगन्तिगर्भाधानदोपात् ऋस्वैकपादन्य नैकपाणिर्वाकुणि ७ खुज्जियंतिकुजं पृष्ठादावस्यास्तीति कुजीमातापित्तशुक्र
शोणितदोषेणगर्भस्वदोषोद्भवामनकादयो दोषाभवन्ति ८ उदरिवन्ति वातपित्तादिसमुत्वं अष्टधोदरं तदस्यास्तीतिउदरी तत्रजलोद
रीअसाध्यः शेषास्थविरोत्यतोःसाध्याः तेमौष्टयक्समस्तौरपिवानिलाद्यैः स्त्रीहोदरंवद्भगुदंतयैव आगन्तुकंसप्तममष्टमन्तु जलोदरं
चेतिभवन्तितानि ९ तथाप्रासमृयंचन्ति पश्यअवधारयमृकं सन्मनभापिणंवा गर्भदोषादेवजातं तदुत्तरकालंवा पंचपटिमुखरोगासप्त
सुप्रायतनेषु जायंतेतत्रायतनानि ओष्ठौदंतमूलानि दंताजिह्वातालुकंठसर्वाणिवा तत्राष्टौओष्ठयोः पंचदशदन्तमूलेषु अष्टौदन्तेषु
पञ्चजिह्वायानवतालुनि सप्तदशकंठेतयः सर्वायतनेषु १८ स्फुरियंचन्तिस्फुनत्वं स्वययुर्वातपित्तश्लेष्मा सन्निपातरक्ताभिघातजोयं षोढा
११ गिलाणसिति भस्मकोव्याधिः सचवातपित्तोक्तटतयाश्लेष्मनूनतयोपजायते १२ चैवद्विवातसमुत्वं शरीरावयवानांकंपः प्रका
मंवेपतेयस्तुकंपमानस्तुगच्छति कलापध्वजंतंविद्यात् सुक्तसंधिनिर्वन्धनं १३ पीडसिप्पिंचन्ति जंतुर्गर्भदोषात्पीडसप्पित्वेनउत्पद्यतेजातो
वाकर्मदोषाद्भवति सकिलपाणिगृहीतकाष्टःप्रसूर्यति १४ सिलवयंति स्त्रीपदंपादादौकाठिन्यं तद्यथा प्रकुपितावातपित्तश्लेष्माणोऽधः
प्रपन्नाःचंचणोरुजवास्ववतिटमानाः कालांतरेणपादमाश्रित्यशनैः २ शोपंजनयंति तत्स्त्रीपदं पुराणोदकभूषिष्ठाः सर्वतु पुचशीतलाः
योदशास्तेपुजायंते स्त्रीपदानिविशेषतः १ पदयोर्हस्तयोश्चापिस्त्रीप दंजायतेनृणां कर्णौटनाशश्चपिचक्रेचि दिच्छंति तद्दिदः १५
मज्जसेहिगिति मधुमेहोवस्तिरोगः सविद्यतेयस्यासौमधु मेहीमधुतुल्यप्रभाववान् तत्रप्रमेहान्णाविंशतिभेदाः तत्रास्यासाध्यत्वे
नोपन्यासः सर्वएवप्रमेहाःप्रायः सर्वदोषेच्छाः तथापिवाताद्युत्कटभेदाद्विंशति भेदाभवंतितत्रकफादृशः पटपित्तात्वातजायत्वारःस
र्वेपितेअसाध्यावस्थायांसधुमेहत्वं सुपयाति १६ तदेवंपोडशयेतेनं तरोक्तारोगाव्याधयोव्याख्याताः अनुपूर्वशोऽनुक्रमेणअद्यानंतरं

शीलंगचार्यकृत टीका ।

सद्यबाच कूर्मोमहाङ्गदेविनिविटंचित्तं यस्यासौविनिविटंचित्तो गार्ह्यसुपगतः पलायैःपत्तेःप्रच्छन्नपलायप्रच्छन्नः स्नेहेतुप्रा
कृतअपिशब्दद्वयार्थत्वात्त्यत्ययः उष्णुगंतिविवरं उन्मज्जन्तेनेनेतिवोन्मज्जनं जर्द्ध्वामार्गसुन्मार्गं सर्वधारंभ्रमित्यर्थः तदसौनलभतइत्य
चरार्थोभावार्थस्त्वयं कश्चित्कृदोयोजन शतसहस्रविस्तीर्णः पलायप्रवलसैवलधनकठिनवितानाच्छादितो नानारूपकारिणकरसत्यक
च्छपादिजलचराश्रय सन्मध्येचैकंविशसा परिणामापादितं कच्छपश्रीवामात्रप्रमाणं विवरंभूततत्रचैकेन कूर्मोऽयनिजचूपात्प्रज्जट्टेन
वियोगाकुलितयेतस्तस्य शिरोधरांरञ्जिपता कुतश्चित्तथाविध भवितव्यतानियोगेन तद्भ्रंश्रीवानिर्गमणमात्रं तत्रचासौधरञ्चन्द्रचन्द्रि
कयाक्षीरोदसत्तिलप्रवाह कल्पयोपशोभितं विक्वाचकुमुदनिकर कृतोपचारमिव तारकाकीर्णंभस्मलसीक्षाचक्रे दृष्टाचातीवसुसुदे
यासीञ्चास्यमनसि यदितानिमहर्ग्याख्ये तत्स्वर्गं देश्यमदृष्टपूर्वं सनोरथानालयविषयभूतं पश्यन्ति ततःशोभनमापद्यत इत्येतद्वधार्थं
द्वर्णमन्त्रे पणायवंधूना नितसतश्चवभ्राम अव्याचनजिज्ञान् पुनरपितद्विवरान्नेपणार्थं सर्वतःपर्यटति नचतद्विवरंविस्तीर्णं तथा ऋदस्य
प्रचुरतवावाहसामीक्षते तत्रैवचविनाशमुपयात इत्यस्यायमर्थोपनयः संसारङ्गदेजीवकूर्मः कर्षयैवलविवरतो ननुप्यार्थदेतत्कुलो

[illegible]

तथारक्ताभिघातजड् इति तथागिलासिगिति भस्मकोव्याधिः सचवातपित्तोत्कटतयाश्चेष्टान्यूनतयोपजायतइति तथावेवइत्यादिः वातसमु
 ल्यः शरीरावयवानां कंपइत्युक्तञ्च प्रकामंवेपतेयस्तु कंपमानस्तुगच्छति कलापघञंतंविद्यान्मुक्त सन्निविबन्धनमिति तथापीडसपिं
 चन्ति जन्तुर्गर्भदोषात्पीठ सर्पित्वेनोत्पद्यते जातोवाकर्मदोषाद्भवति सकिलपाणिगृहीतकाटः प्रसर्प्यतीतितथासिलिवयेन्ति स्त्रीपदं
 पादादौकाठिन्यं तद्यथाप्रकुपितवातपित्तञ्चेष्टान्योषः प्रपन्नावंचोरुजंघास्ववतिटमानाः कालांतरेणपादमाहृत्य ग्रनैःग्रनैःशोपमुपज
 नयंति तत्स्त्रीपदमित्याचक्षते पुराणोदकभूविष्टा सर्वतुं पुचशीतलाः यद्देशस्तेषुजायन्ते स्त्रीपदानिविशेषतः पादयोर्हस्तयोश्चापि
 स्त्रीपदंजायतेष्टया कर्णौटनाशास्त्रपिच केचिदिच्छन्तितद्विदः तथामज्जमेहिगिति मधुमेहोवस्तिरोगः सविद्यतेयस्यासौमधुमेही
 मधुतुल्यप्रत्याववानित्यर्थः तत्रप्रमेहणाविंशतिर्भेदा स्त्रास्यासाध्यत्वेनोपन्यासः तत्सर्वएवप्रमेहाः प्रायसः सर्वदोषोत्था स्त्रायापिवाता
 द्युत्कटभेदाभवन्ति तत्रकफादृशपटपित्ताद्वातजाश्चत्वारइतिसर्वपिचैतेसामान्यावस्थायां मधुमेहत्वमुपयातीत्युक्तञ्च सर्वएवप्रमेहास्तुकाले
 नाप्रतिकारिणः मधुमेहत्वमायाति तदासाध्याभवन्तिते तदेवंपोडशाय्ये तेनंतरोक्ता रोगाव्याधयोव्याख्याता अनुपूर्वशोऽनुक्रमेण अथा
 नन्तरंणमितिवाक्यालंकारे स्पृश्यंभिवन्त्यातंका आशुजीवितापहारिणः शूलादयोव्याधिविशेषाः स्पर्शादृगाढप्रहारादिजनिता

गाअक्वाया अणपुवसो अहणंफुसंति आर्यंकाफासाय असमंजसा ३ मरणंतेसिंपेहाए उव
 वायंचवणंच णच्चापरिपागंच सपेहाए तंसुणेहजहातहा ४ संतिपाणा अंधातमंसि विवाहिथा
 तामेवसइं असइं अतिउवउच्चावए फासेपडिसंवेदंति बुडेहिं एयंपवेदितं संतिपाणावासगा रस
 गाउदएउदयचराआगासगामि णोपाणाप्राणिकिलेसंतिपासलोएमहभभयंचउदुक्खाज्जंतवोरुत्ता

भाषा

कहताअनुक्रमेकत्वा अयहिवे आतंकरोगविशेषजेतत्कालजीवितव्यवहरे शूलादिकजाणिषा तथास्पर्शकहतां गाढाप्रहारयकी ऊप
 नादुक्खविशेषजीवनेपरसे एतावतापीडवे तेभारीकर्माजीवनेगृहवासि आसक्तचित्तने असमंजसरोगिद्वंपीडयाने मरणप्राणत्याग
 लक्षणसंपेहाएकहता आलोचीने तथावलीउपपातऊपार्जिबो तथाच्यवनचववो देवतानोपुणजाणीते करिवोजेणे गंडादिरोगनोत
 था मरणअने जन्मनोअभावथाइ एतावतानऊपजे तिमकरिवो तथापरिपाकज्ञानावरणादिकर्मनो विपाकआलोचीने तेहनेउच्छे
 टिवाभणीयत्नकरिवोवली प्राणियानेसंसारमाहि वैराग्यऊपजाविवाभणीकहेछे तंसुणेहतेकर्मनो विपाकयाथातथ्यमुक्तनेकहता
 साभलोतेकहेछे संतिपाणा संतिकहताछे प्राणियाकेहवाले अंधचक्षुविकल तथाभावयकी विवेकविकलतेतमंसिकहतांनरकादिग
 तिविषे व्यवस्थितकह्या अनेतामेवकहता तिहेजअवस्थारोगादिकथकी ऊपनीसइकहताएकवारअसइअनेकवारअइव्यकहता भोग
 बीनेपछे अनेकशीतोष्णादिस्पर्शनरकतिथंचगतिविषे भोगवेनरकमाहि एहवादुक्खछे उक्तं च अवगलवननेवोद्वारंकरकमपाटनंरुद
 यदहनंनागाछेदं प्रतिक्षणदास्यंकटविदहनं तीक्ष्णापाततिशूलविभेदनं दहनवदनेःकंकेधोरैः समंतविभंजणं १ तथाछिद्यंतेरूप
 णाःकृतातंपर्यातीच्छेनधारासिना कंदंतोविपविश्विकैःपरिहताः संभक्षणव्याहृतैः पादंतेककचेन दासवदसिप्रच्छन्नवाज्जहयाःकुं
 भीपुतपुपातदग्धतनवो स्रपासुचांतर्गताः १ तथाभज्यंतेष्मलदंवरौपडतभुक् क्वालाभिरागविणोदीप्तागारनिभेषु वज्रभवनेष्वंगार
 केप्ल्यताः दक्षंतेविकृतोद्वाज्जवदनाः कंदंतश्चार्त्तस्वनाः पश्यन्तःऊपणादिशोविशरणास्त्राणायकोनोभवेत् इत्यादिदुक्खभोगवे
 एहवोउहतीर्थंकर तेयोप्रवेद्योभायो वलीजेआगलीकहीस्ये तेअवीतरागिइंकक्षीं तेकहेछेसुखं संतिपाणाक संतिकहतांछे प्राणि
 याकेहवा वासगाकहता भापालम्बिसंपन्नेद्विधादिक तथारसगाकहतां कटुतिक्तकपायादिरसनाजाण एतलेसन्नियाजाणिया तथा
 उदएकहताउदकपाणीनेविषे उदकरूपएकेद्रियजीव तथाउदएचराकहताजलचारी पूशराच्छेदनकलोदुग्मशकच्छपादिक तथासुख

जपुणकेईएकजलात्रितइजजाणिवा महोरगादिकतथा पंखियाकेतला एकपाणीजमाहिरहेछे अनेरावलीआकाशगामीपंखियाछे इण्णपरिइं सर्वप्राणिचा अनेराप्राणिचाने आहारादिनिमित्ति अथवामत्सरेकरी क्षीरेपीडवे छेइमतोस्यो तेकहेछेपासलोएमहअयं लोकचऊदरज्वालकविषे तेप्राणघातने प्रमाणिनरकादिगतिविषे दुक्खरूपमहाभयदेविबिवेकलोचने करीजोइएइवाकर्म विपाकय कीमहाभयकाइतेकहेछे वज्जदुक्खाहिजंतवो उं निश्चे जीवकर्म घकी उपनाषणादुक्खजेहेने एतलेस्योक्खीं जेप्राणिघातादिकर्म करेतेजीवने घणादुक्खऊपजे एकर्म नोमहाभयजाणी प्रमादपरिहरिवो कर्म बंधटालिवो इमवलीवलीस्याभणी उपदिगियेछे तेक

दीपिकाटीका

एनितिवाक्यालंकारे स्पृशंतिअभिभवन्ति आतंकाआशुजीवितापहारिणः श्रूलादयोव्याधिविषेपाः स्पर्शाद्यगादप्रचारादिजनिताः खविशेषाःकमयौगपद्यनिमित्तानिमित्तोत्पन्नाः स्पृशंतीतिसंबंधः नरोगातंनैरेवकेवलैर्मुच्यते अन्यदपिसंसारिणोदधिकंस्यात्तदाह मरणंतेसिंसपेहाएतेपांकर्मगुरूणां गृहवासासक्तमानसानारोगैः संक्षेपितानांमरणंप्राणत्यागलक्षणं संप्रेक्ष्यपर्यालोच्य पुनरुपपा तंचवनंचदेवानांचकर्मोदयात्संचितं ज्ञात्वातद्विधेयं येनगंडादि रोगाणांमरणोपपातयोद्यात्यंतिकोभावोभवति किंच परिपाणं चसंपेहाएकर्मणांमिथ्यात्वाविरति कपाययोगाहितानांअवाधोत्तरकालं उद्यावस्यायांचपरिपाकंचसंप्रेक्ष्य शरीरमानसदुःखोत्पाद कंचपर्यालोच्यतदुत्थितायेवतितथ्यं तंसुणेहजहातहा तंकर्मविपाकंयथावस्थितं तथेवमावेदयतः शृणुतययंतदेवकर्मविपाकंस्तेषाह संतिपाणाचंधातसंसिद्धि संतिविद्यतेप्राणा प्राणिनोवाचचुरिंद्रियविकलाः भावांधाअपिसदसद्विवेकविकलातमसिं अंधकारेनरक गत्यादौभावांधकारेपिच मिथ्यात्वाविरतिप्रमाद कपायादिकेकर्मविपाकापादि तेव्यवस्थिताःव्याख्याताः किंचतामेवसद्वृत्ततामेवाव स्यांजुष्टाद्यापादिताएकैर्द्रियाःपर्याप्तादिकां वासकदनुभूयकर्मोदयात्तामेव असकृदनेकयोऽति गत्योच्चावचां स्तीवसंदान् स्पर्शान्दु क्खविशेषान्प्रतिसंवेदयति अनुभवतिबुद्धेहिंति बुद्धे स्तीर्थछाह्निरेतदनंतरोक्तं प्रवेदितंएतच्चवक्ष्यमाणं प्रवेदितंइत्याहसंतिपाणावास गाउदएउदयचरागासगामिणो पाणापाणिकिलेसंति पासलोएमहअयं वज्जदुक्खाउजंतवो सत्ताकामेहिंमाणवअवलेणवधंगच्छंति सरीरेणपमंगुरेणअद्रेसे वज्जदुक्खेइतीवालेपकुज्जति एएरोएवउणञ्चा आउसंपरितावए णालंपास अलंतवेतेहिपयं पासमुणीमह अयंयाइवादेज्जकंचणं आयाणभोसुल्लूसुभोधय वायंपवेदिष्ममि संतिपाणगवेसगा संतिविद्यतेप्राणाः प्राणिनोवासंतीतिवासका भाषालब्धिसंपन्नाहींद्रियादय रसंचनुगच्छंतीतिरसगाः कटुत्यक्तकपायादिरसवेदिनः संचिनःइत्येवंभूतः कर्मविपाकःसंसारिणांसं प्रेक्ष्यउदएउदके उदकरूपा एवैकैर्द्रियादयोजंतवःपर्याप्तापर्याप्तभेदेन व्यवस्थिताउदकेचरतीत्युदकचरापतरकच्छेदनकलोदुण्णकउसाः मत्स्यकच्छपादयः स्खलजाअपिकेचनजलात्रितामहोरगादयः पक्षिणश्चकेचनतइजजयोदूटयाः अपरेत्वाकाशगामिनः पक्षिणःइत्येवं सर्वेपिप्राणाःप्राणिनोऽपरान् प्राणिनःआहाराद्यर्थमत्सरादिना वाक्कोपयंत्युपपातवन्ति यद्येवंततःकिमित्याह पासलोएमहअलोके चतुर्दशरज्वालके कर्मविपाकात्वाक्याशान्दहस्यं नानागतदुःखलोके विपाकात्मकंकिमितिकर्मविपाकात्मकं महद्भयमित्याह वज्जनिदुः खानिकर्म विपाकापादितानि येषांतेतयाउद्वेखादेवंतस्यात्तत्वाप्रमादवताभाव्यं किमित्येवं सूयोपदिश्यतेइत्याह सत्ताकामेहिंमा

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

दिजनिताःखविशेषा अससंजसाः कमयौगपद्यनिमित्तानिमित्तोत्पन्नाः स्पृशंतीतिसंबंधः नरोगातंनैरेवकेवलैर्मुच्यतेन्यदपियत्वं सारिणोऽधिकंस्यात्तदाह मरणमित्यादि तेषांकर्म गुरूणां गृहवासासक्तमानसानासमंजसरोगैःक्षेपितानांमरणंप्राणत्यागलक्ष णंसंप्रेक्ष्यपर्यालोच्यपुनरुपपातंचवनंचदेवानांकर्मोदयात्संचितंज्ञात्वातद्विधेयंयेनगंडादिरोगाणांमरणोपपातयोद्यात्यंतिकोभावोभव तिकिञ्च परिपाणंचइत्यादि कर्मणांमिथ्यात्वाविरति प्रमादकपाययोगाहितानां अवाधोत्तरकालमुद्यावस्यायांच परिपाकंचसंप्रेक्ष्य शरीरमानसदुःखोत्पादकं पर्यालोच्यतदुत्थित्ययेवतितथ्यं सचकरणंस्तनतीत्यादि नाग्रयेनोपपातच्यवनावसाने नावेदितोपिपुनरपि

तद्गरीयस्वस्थापनायप्राणिनां संसारनिर्वेदेवेराग्योत्पत्त्यर्थमभिधत्सुकामश्चाह तद्व्यादि तं कर्मविपाकं यथावस्थितं तथैवमावेदय
तः शृणुतयूयं तद्यथानारकतिर्वग्नरामरलक्षणाश्चतस्रो गतयस्तत्तनरकगतौ चत्वारो योनिलक्षाः पञ्चविंशतिकुलकोटिलक्षास्त्यस्मिं शत
सागरोपमायुः त्रुंष्टास्थितिर्वेदनाश्च परमाधार्मिकपरस्पररोदीरितस्वाभाविकदुःखानां नारकाणां याभयन्ति तावाचामगोचरायद्यपि
लेशतश्चकययिषोरभिधेयविषयं नवागवतरति तथापि कर्मविपाकावेदनेन प्राणिनां वैराग्यं यथास्यादित्येवमर्थः श्लोकैरेव किंचिदभि
धीयते श्रवणलवनं तत्रोद्धारं करकमपाटनं हृदयदहनं नाशच्छेदं प्रतिक्षणदारुणं कटविदहनं तीक्ष्णापातविमूलविभेदनं दहनवद
नैः कंकैर्वीरोसमंतविभक्षणं तीक्ष्णैरस्त्रिभिर्दीप्तैः कुतैर्विषमैः परस्वधैश्चकैः परशुविमूलसुन्नरतोमरवासी सुपूँढीभिः संभित्तालु
शिरसश्चित्तभुजाश्चित्तभुजाश्चिन्नकर्णनाशौष्ठाभिन्नहृदयोदरांता भिन्नाक्षिपुटाः सुदुःखार्ताः निपतंततत्पतन्तो विचेष्टमाना महीत
लेदीनाः नेक्षन्ते वातारं नैरयिकाः कर्मपटलांधाः क्षिप्तं ते कृपणाः कृतांतपरशोस्तीक्ष्णैर्नधारासिना क्रंदंतो विपविद्युभिः परिहृताः स
भक्षणव्यापृतिः पादं ते कक्त्रचेन दारुवदसि प्रक्षिप्तवाङ्महयाः कुंभीषु तपुपानदग्धतनवो मूर्धास्तुवातर्गताः भ्रज्यंते ज्वलदंबरीपङ्क्त
भुग्वालाभिराराविणो दीप्तांगारनिभेषु वज्रभवेनेष्वंगारके पूषिताः दक्षं ते विहृतोर्ध्ववाङ्मवदनाः क्रंदंत चार्त्तस्वनाः पश्यन्तः कृपणा
दिशो विशरणास्त्राणायको नो भवेदित्यादि तथातिर्वक्त्रगतौ श्रुतिवीकायजं त्वनां सप्तयोनिलक्षाद्वादशकुलकोटीलक्षाः स्वकायपरकाय
शस्त्राणि शीतोष्णादिकावेदना तथाप्यायस्यापि सप्तयोनिलक्षाः सप्तचकुलकोटिलक्षावेदना अपि नानारूपा एव तथा तेजकायस्य सप्त
योनिलक्षास्त्यः कुलकोटीलक्षाः पूर्ववद्देवनादिकं वायोरपि सप्तयोनिलक्षाः सप्तचकुलकोटिलक्षावेदना अपि शीतोष्णादिजनिता
नानारूपा एव प्रत्येकवनस्य तेर्दशयोनिलक्षाः साधारणवनस्य ते शतदृश उभयरूपस्याप्यष्टाविंशतिकुलकोटीलक्षास्तत्र च गतो सुमान
नन्तमपि कालं हृदयेन भेदेन मोटनादिजनिता नानारूपावेदना यन्मुभवन्नास्ते विकलेन्द्रियाणामपि द्वौ द्वौ योनिलक्षौ कुलकोट्यस्तु द्वौ द्वौ
याणां सप्तलौ द्वौ याणामष्टौ चतुरिन्द्रियाणां नवदुःखं क्षुत्पिपासा शीतोष्णादिजनिता मनेकधाध्यक्षमेव तेषामिति पंचेन्द्रियतिरश्चाम
पि चत्वारो योनिलक्षाः कुलकोटिलक्षास्तु जलचराणामर्द्धतयोदशपक्षिणां द्वादशचतुष्पदानां दसउरः परिसर्पाणां दशभुजपरिसर्पाणां नव
वेदनाश्च नानारूपायातिरश्चां संभवन्ति ताः प्रत्यक्षा एवेत्युक्तं च क्षुत्तृट् हिमात्युष्णभयार्दितानां पराभियोगव्यसनातुराणां अहोतिर
श्चामतिदुःखितानां सुखातुषङ्गः किल वार्त्तमेतदेत्यादि मनुष्यगतावपि चतुर्दशयोनिलक्षा द्वादशकुलकोटीलक्षावेदनास्तेवं भूता इति
दुःखं स्त्रीकुक्षिमध्ये प्रथममिह भवेगर्भवासेन राणां बालत्वे चापि दुःखं मललुलिततनुस्त्रीपथः पानमिश्रं तारुण्ये चापि दुःखं भवति विर
हजं हृद्भावोपसारः संसारे रे मनुष्यावदतयदिसुखं स्वल्पमप्यस्ति किंचित् बाल्यात्प्रभृतिचरो गैर्हृष्टोऽभिभवश्च यावदिह चत्यः शोकवियो
गायोगैर्दुर्गतदोषैश्च नैकविधैः क्षुत्तृट् हिमोष्णानिलशीतदाहप्रियविप्रयोगैः दौर्भाग्यसौख्यानिभजात्मदास्य वैरूप्यरोगादिभिरस्वतन्त्र
इत्यादिदेवगतावपि चत्वारो योनिलक्षाषड्विंशतिः कुलकोटीलक्षास्तेषामपीर्ष्यां विपादमत्वरच्यवनभयशल्पचित्तदुःखानां सप्तयोनिलक्षाः दुःखा
नुपपन्नस्य सुखाभासाभिमानस्तु केवमिति उक्तं च देवेषु च्यवनवियोगदुःखितेषु क्रोधैर्ष्यामदमदनानिपातितेषु आर्यानां सादिह विचार्य संगि
रंयतु सौख्यं किमपि निवेदनीयमस्तीत्यादितदेवं चतुर्गतिपतिताः संसारिणो नानारूपं कर्म विपाकमनुभवन्तीत्यतदेव हृदयेण दर्शयितु
माह संतिपाणा इत्यादि संतिविद्यंते प्राणाः प्राणिनो वाचक्षुरिन्द्रियविकलाभावान्वाचपिसद सद्दिवेकविकलास्तमस्वन्धकारेन रवागत्या
दौर्भावांधकारेपि च मिथ्यात्वाविरतिप्रसादकपायादिके कर्म विपाकापादित्येव स्थिताः किञ्च व्याख्याता मेव इत्यादि तामेवावस्थां कुट्टाद्या
पादितामेकेन्द्रियापर्याप्तकादिकां वा सकृदनुभूय कर्मोदयात्तामेवासकृदनेकशोतिगत्योच्चावचासीत्प्रसंदान् स्पर्शान्दुःखविशेषान् प्रति सं
वेदयत्यनुभवत्ये तच्च तीर्थकृद्भिरावेदितमित्याह बुद्धेर्हिंत्यादि बुद्धैस्तीर्थकृद्भिरेतदनन्तरोक्तं प्रकर्षेणादौवावेदितं एतच्च वक्ष्यमाणं प्र
वेदितमित्याह संतीत्यादिसंतिविद्यंते प्राणाः प्राणिनो वा सकावाश्च शब्दकुत्वायां वा सन्तीति वा सकाभापालब्धिसंपन्ना द्वौ द्वौ यादवसाया
रसमनुगच्छन्तीतिरसगाः कटुतिक्तकपायादिरसवेदिनः संज्ञिन इत्यर्थ इत्येवंभूतः कर्म विपाकः संसारिणां संप्रेक्ष्य इति संबंधस्तथा उद्

येदत्यादि उदके उदकरूपा एवैकेन्द्रियाजन्तवः पर्याप्तकापर्याप्तकभेदेन व्यवस्थितास्तयोदके चरन्तीत्युदकचराः पूतरकच्छेदनकलोड्ड
 गकवसामत्यकच्छपादयन्तयास्यलजाअपिवेचन जलाश्रितामहोरगादयः पक्षिणश्चकेचनतद्गततत्तटयोद्रटव्या अपरेत्वाकागगमि
 नः पक्षिण इत्येवं सर्वेऽपि प्राणाः प्राणिनोपरान्प्राणिनश्चाहाराद्यर्थसम्परादिनावा क्लेशयत्युपतापन्ति यद्येतत्ततः किमित्यत आह पासइ
 त्यादि पश्यावधारयलोके चतुर्दशरज्ज्वात्मके कर्म विपाकात्मकायान्नाहृदयं नानागतदुःखं क्लेशविपाकात्मकमिति किमितिकर्म विपा
 कात्मकं सङ्ख्यमित्याह वज्रइत्यादि वज्रनिदुःखानिकर्म विपाकापादितानि येषां जन्तूनां तेषां तस्याहृदयं तस्मात्तत्ताप्रमाद्वताभा
 व्यं किमित्येवं भूयोभूयोपदिश्यत इत्यत आह सत्ताइत्यादि यस्मादनादिभवाभ्यासेनागणितोत्तरपरिणामाः सत्तागृह्याः कामेष्विच्छा

कामेहिंसा एवात्रवलेणवहं गच्छति सरौरेणंपभंगुरेणं अट्टे सेवज्जदूकखे इतिवालेपकुञ्जति एते रोगेव
 ज्ञणञ्चायाउरापरितावएणात्तंपास अलंतवेतेहिं एयंपास सुणीमहभयं एतिवातेज्जकंचणं आया
 णभोसुखं सुभोभूतवाटं पवेदइस्सामि इहखलु अत्तता एतेहिंते हिंकुलेहिं अभिसेएण संभूता अभिसंजा
 ता अभिणिज्जट्टा अभिसंवट्टा अभिसंवट्टा अभिणिज्जखंता अणुपुञ्जमहासुणीतं परक्कामंतं परिदेवमाणा

भाषा ।

हेछे सत्ताकामेहिंसा एवात्रवलेणवहं गच्छति सरौरेणंपभंगुरेणं अट्टे सेवज्जदूकखे इतिवालेपकुञ्जति एते रोगेव
 पामेतकेछे अत्रवलेणवहं गच्छति अत्रवलेकहतां बलरहितनिष्कार तुसनाडिगलासरीखे एहवेकदारिकशरीरे पभंगुरेणकह
 तां आपणयकी भांजिवागील एहवेकरी अनेकवारवधविनागपामे तिवारेणियकहेछे भगवन एहवो कवणच्छेछे जे एहवाकटुकविपा
 ककामभोगनेराचे तिहांत्रीगुरकहेछे अट्टे जे आर्त्तरागद्वेष व्याकुलचित्तने वज्रदुक्खजेहने घणादुक्खजपजणहारहे तेवाल अज्ञान
 एकामसेवनतया प्राणियानेकेशकरे तयावाल अज्ञानजेकरे तेदेखाडेछे एतेरोगे एणं डकुट राजयच्चादिकरोग वज्रघणा उपनाजाणी
 तेणेरोगनीवेदनाइं आतुर आर्त्ति याच्छता चिकित्साभणी प्राणियानेपरितापेपीडवे कोइ इमकहेलावकादि सांसाहारिकीषेव्याधिनी
 जययाइइ सोसांभली अज्ञानतिहेजभणीप्रवर्त्ते परं एहवोन विमासेजेकर्मने उदेरोग उपजेतेकर्मने जइजीर्णयाइतिहेज कहेछे
 णालंपास अहोविवेकी विवेकलोचनेजोइस्यो एरोगीनी चिकित्साविधि जेजरियेछे तेकर्मनो उपशम करिवासमर्थनयी विनाकर्मनेउ
 पयमि रोगनहीं फोटे तोचिकित्साइकाइ विशेषनयी प्राणिघातनो कर्मबंधयाइ सोजाणी एणेपापमूल चिकित्साविधिने करिवेतु कने
 अलंकहतां पूरोयाओएयं पाससुणी अहोसुने चिकित्साने करिवे जेपापतेमहाभयदेहिअवधारिइसदेखीसोकरे तेकहेछे नातिवाए
 ज्जकंचणं किणिहीजीवनेविणामे नही एकप्राणियेहणीते अट्टप्रकारकर्मबंधाइतेअपारसंसारनोकारण तिणिकारणि महाभयइमक
 लुं द्विवेतेह्यकीविपरीततेहनो सुणवंतपणुं देखाडिवानीइच्छाइं प्रस्तावरचनाकरेछे आयाणभोभोएहवे शिष्यनेआमंतणिजेज्जं आ
 गलिकहिंसोनेतुं आयाणकहतां अवधारिवलीभो आमंतण करीकहेछेसुसु सजेज्जं कळं कुं तेसाभलिवानीइच्छाकरिइहांप्रमादमक
 रिज्जं भूतवाटकहतां कर्मभूणिवानीवाट कहिंसुं तेसाभलिवाने सावधानहोइवो तेधृतवाटकेहोतेकहेछेसूतइह० इण्णेसंसारमाहिथ
 लुण्णवेवाक्यालंकारिअत्तताए आपणीकर्म परिणतिइं करीतिणि तिणिउच्चनीचकुलनेविषे अभिसेणकहतां शुक्कनेसीचिवेकरी
 गर्भिउपनातिहां एणमउलं चसत्ताहं कललं विद्यात्ततः सत्ताहं अर्बु दं अर्बु दाज्जायतेपेयी पेयीतोपिद्यनभवेत् ॥ तिहाजालगीकललता
 अभिसंभूताइमकहिजेजालगीपेयीयाइतालगीअभिसंजाता इमकहिजे तिवारपछे अंगोपांगनाडिशिरारोमादिकनेनीपजाविवेकरी
 अभिनिवट्टकहिजेतिवारपछेप्रसव्याजन्मपास्या तिवारपछे बाधाधर्मअवयवोम्य अवस्थाइवर्त्त मानधर्म कवादिक निमित्तपासी
 जीवानीवदुग्गपापदिवियेपलहीवूधा तेअभिसंवंध्याकहिजे तिवारपछे अभिनिज्जंतावैराग्यपासीचारिनिपुञ्जताचारिनिवाचया
 तिवारपछे आचारांगदि सिहातगुरुपदिटविधिइं भणीवट्टमानचारितपरिणामखता अनुपुवाइं अनुक्रमेथियततोगीतार्थततः

क्षपकततःपरिहार विगृह्यकततएकाकिविचारततो जिनकल्पिकएतलागुणयंत पर्यवसानमहासुनियया चिचे तेच नेचारितलेता
नेचयवालीधापूडे जातिवर्ग नाजिमकरेतैकहेछे तंपरब्रमंतंतेतलनोजाण गृहवासयकी पराठमुपमहापुरुषसेवित मार्गेपरब्रमंतं
कचतांचालनोजाणी मातापितापुत्रकलतादिकपरिदेवमाणकचतां विलापकरतातेकिममाणेमाचयाचिचोपुत्र अरोभाईचरोस्वा

दीपिकाटीका

गवायस्मादनादिभवाभ्यासेन अगणितोत्तरपरिणामोःसक्ताः कामेष्विच्छामदनरूपेपुमानवाः अतो न पुनरुक्तदोषः कामासक्ताश्च यदा
प्रवृत्तितदाह अवलेणत्तिउत्तरचितेन निष्कारेणचौदारिकेणशरीरेण प्रभंगुरेणस्यत एवभंगरीलेनतत् सुखाधानायकर्म्मोपचित्याऽ
नेकशोभलंगच्छंति केपुनःकामेपुरतिंकुर्यादित्याह अष्टेमोहोदयादात्ताः वज्रदुःखंप्राप्तव्यमनेनेतिवज्रदुःखपाणी इतीबालेइत्येवं
कामानुपंगमालोरागहं पाकुलितः प्रकर्षेणकरोतिकिंचएएरोगेत्तिएतान्गंडकुटराजयच्चादीन् रोगान्वज्रन्उत्तन्नान्इतिआत्मातद्गो
गवेदनयाआतुराः संतश्चिकित्सायैप्राणिनः परितापयेयुःलावकादि पिगितासिनःकिलक्षयव्याध्युपशमःस्यादित्यादि यास्यावर्षनात्
जीयितागयागरीयस्यापि प्राण्युपमर्दप्रवर्तरेन् नैतद्वधारयेयुः यथास्वकताऽवध्यकर्म विपाकोदयादेतत् तदुपशमात्पोपशमःप्राण्यु
पमर्दचिकित्सायाचक्लिपापुपंगएव एतदेवाहनालंपासपश्येतहिमलविवेकावलोकनेन नालंनसमर्थश्चिकित्साविधया कर्मोदयोपशमं
विधातुं वद्येवंततः किंचलंतवचलंपर्याप्तं तवसदसद्विवेकिनःएभिः पापोपादानभूतैश्चिकित्साविधिभिः किंचएयंपासमुणीएतत्प्राण्यु
पमर्दीदिकंप्रस्थाऽवधारयहे सुनेमहद्भयहेतुत्वान्मचाभयं वद्येवंततः किमित्याहनाइवाएज्जकंचणं नातिपातयेन्नहन्वात्कंचनप्राणिनं
यतएकस्मिन्नपिप्राणि निहन्यमानेऽष्टप्रकारमपि कर्मवध्यते तच्चानुत्तरसंसारगमनाय अतोमहाभयंयावाणभोत्ति भोत्तिरितिशिष्या
मंतं येयदहमुत्तरता येदधिष्यामिभवतसदाजानीहिअवधारय शुभ्रूपस्वश्रवणेच्छाविधेहिभोरितिपुनरपिशिष्यामंतवणंयदहश्चर्यगरी
यस्वस्थापनायनातप्रमादोभवताविधेयो धूतवाटंचक्रथयिष्यास्यचंधूतमष्टप्रकारकर्मधूननंजाति परित्यागोवातस्यावादोधूतवाटं प्रवेद
यिष्यामि कोसौधूतवाटइत्याह इहखलुअत्तत्ताएतेहिं तेहिंकुलेहिंअहेसिएणअभिसंभूता अभिसंजायाअभिनिष्पट्टाअभिसंबुद्धा
अभिणिकुंता अणुपुल्लेणमहासुणी तंपरिब्रमंतंपरिदेवमाणेमाचयाचिइतिनेवदंति इहखलुअत्तत्ताएत्तिइहाग्निं संसारेणुर्पा
पयालंकारेशात्मनोभाव आत्मताजीवाक्षिता स्वकतकर्मपरिणतिर्वातयाऽभिसंभूतासंजातातेषु उच्चावचेषुकुलेषुयथास्वकर्मोदयापादि
तेषुअभिपेक्षेण शुक्रशोणिताभिपेकादिकनेण तत्तायंकमः सत्तायंकमःसत्ताचंकललंविंश्यात् ततःसप्ताहमवुदं सर्वुदाज्जायतेपेसी
पेसीतोषिषनंभवेदिति ततयायत्कालंतावदभिसंभूताः पेसीयावदभिसंजाताः ततःसंगोपांगस्त्रासुशिररोमादि कमाभिनिर्वर्तनाटभि
निर्हताः ततःप्रसृताःसंतोऽभिसंभुद्धाः धर्मश्रवणयोग्यावस्यायोयर्त्तमाना धर्मकथादिकंनिमित्तमासाद्य उपलब्धपुण्यपापतयाअभि
संबुद्धाः ततःसदसद्विवेकंजानाअभिनिःकाताः ततोधीताचारादिशिक्षाः तदर्थभावनोपहंरित चरणपरिणामाः अणुपुल्लेण अशुपूर्वे
णशिक्षकगीतार्थ क्षपकपरिहारविगृह्य कैकाकिविचारिजिन कल्पिकावसानासुनयोऽभूवन् अभिसंबुद्धंचप्रव्रजिषु सुपलस्ययन्त्रिजाः
कुर्युमत्तदगैयितुमाहतंपरिब्रमंतं तंअवगततत्वंगृहवासपरामुप्यंसहापुरुषसेवितं पयानंपराकममाणमुपलभ्य मातापितृकलतादयः

गिलंगचार्यकृतटीका

मदनरूपेपुमानवाः पुरुषादित्यतो न पुनरुक्तदोषानुपपन्नः कामासक्ताश्च यदवाप्रवृत्तिस्तदाह अवलेणत्तिइत्यादि उत्तरचितेन निष्कारेणचौदारिकेणशरीरेण प्रभंगुरेणस्यत एव भंगरीलेन तत् सुखाधानाय कर्मोपचित्यानेकगोपधंगच्छन्तिकः पुनरसौविपायक
टुकेपुकासेपयोरितिबिदध्यादित्याह अष्टेमोहोदयादात्तो गणितकार्याकार्यविवेकसोसमान् वज्रदुःखंप्राप्तव्यमनेनेति वज्रदुः
खइत्येवं कामानुपगमप्राणिनां गेयन्तिबालोरागहं पाकुलितः प्रकर्षेणकरोतिप्रज्जरोतितज्जनितकर्म विपाकाशानेनगोवर्धंगच्छति
यदिवारोगेपुसत्सुइत्येतदह्यमाणं बालोऽऽप्रज्जरोतितदाह एतदित्यादि एतांगंडकुटराजयच्चादीन् रोगान् वज्रदुःखानितिइति

त्वातद्रोगवेदनाया आतुराः संतश्चिकित्सायै प्राणिनः परितापयेयुर्लावकादिपिसितासिनः किलक्षयव्याधुपशमः स्यादित्यादिवाक्या
कर्णनाज्जीविताशया गरीयस्यपि प्राण्युपमर्देप्रवर्त्तेरन्त्रैतदवधारयेयुर्यथा स्वकृतावध्यकर्म विपाकोटयादेतत्तद्वपशमाञ्चोपशमः प्राण्यु
पमर्दचिकित्सायाच कित्विपातुपद्मएवेत्येते देवाश्च गालं इत्यादि पश्यैतद्विमलविवेकायलोकनेन यथानालंनसमर्थ्याश्चिकित्साविधयकर्मो
द्वयोपशमं विधातुं यद्येवंततः किं कर्त्तव्यमिति दर्शयति अलं पर्याप्तं तव सदसद्विवेकिन एभिः पापोपादानभूतैश्चिकित्साविधिभिरिति
किंच एयं इत्यादि एतत्प्राण्युपमर्दादिकं पश्चादवधारय हेमुनेर्जगत्तयस्वभाववेदिन् महद्दृष्टद्वयहेतुत्वाद्भयं यद्येवंततः किंकुर्वादिति
दर्शयति नातिपातयेन्न हन्यात्कंच न प्राणिनं वत एकस्मिन्नपि प्राणिनिह न्यमानेऽप्रकारमपि कर्म बध्यते तच्चानुत्तारसंसारगमनायेत्य
तोमहाभयमिति यद्विपाएरोगवज्जघ्नेत्यादिको ग्रंथः कामानधिष्ठत्यन्नेयः एतान् रोगरूपान् कामान् बहून् ज्ञात्वा आसेवनाप्रत्येत्या
तुराः कामेच्छां धाअपरान् प्राणिनः परितापयेयुरित्यादिना प्रकमेणेति तदेवं रोगकामातुरतया सावद्यानुष्ठानप्रवृत्तानामुपदेशदान
पुरस्सरं महाभयं प्रदर्शयति तद्विपर्वस्तानां सस्वरूपांगुणवत्तादिदर्शयिषु प्रस्तावमारचयन्नाह आयाणभो इत्यादि भोरिति शिष्यामन्त्रणेय
दृष्टमुत्तरत्वावेदयिष्यामि भवतस्तदाजानीह्यवधारय शुश्रूषस्वन्नवगेच्छाविधेहि भोरिति पुनरप्यामन्त्रणमर्थगरीयस्वरूपापनायनातभव
ताप्रमादो विधेयो धूतवाद् कथयिष्याम्यहं धूतमप्यप्रकारं कर्म धूननं ज्ञातिपरित्यागोवा तस्यवादो धूतवाद्दशं प्रवेदयिष्याम्यवहितेन चम
ताभाव्यमिति नागार्जुनीयास्तुपठति धूतोवायं पवेएत्ति अथ प्रकारकर्म धूननोपायं निजधूननोपायं वा प्रवेदयंति तीर्थं करादयः कोसा
वुपाय इत्यत आह इह खलु अतत्ता एते हि ते हिं कुले हिं भिसंभूया अभिसंजाया इत्यादि इहास्मिन् संसारे खलु बर्वाक्यालंकारे आत्मनो
भावआत्मताजीवास्तितास्वकृतकर्मपरिणतिर्वातया भिसंभूताः संजातान पुनः पृथिव्यादिभूतानां कायाकारपरिणामतया ईश्वरप्र
जापतिनियोगेन वेति ते पुते पुञ्जावचेपु कुले पुयथास्वंकर्मोदयापादितेष्वभिपेकेण शुक्रगोणितनिपेकादिकमेणेति तत्रायं क्रमः सप्ताहं क
ललं विंश्यात्ततः सप्ताहश्चर्तुदं चर्तुदाज्जायते पेसी पेसी तोपि धनं भवेदिति तत्र यावत्कललं तावदभिसंभूताः पेसीयावदभिसंजातास्ततः
संगोपांगस्त्रायुशिरोरोमादिकमाभिनिर्वर्त्तनादभिनिर्दृत्तास्ततः प्रसूताः सन्तो भिसंष्टवा धर्मश्रवणयोग्यावस्याया वर्त्तमाना धर्मकथा
दिकं निमित्तमासाद्योपलब्ध पुण्यपापतया भिसंभुक्तास्ततः सदसद्विवेकं जानाना अभिनिःक्रान्ता धीता चारादिशास्त्रास्तदर्थं भावनोपदं
हितचरणपरिणामा अनुपूर्वेण शिचकगीतार्थक्षपकपरिहारविशुद्धिकैकाकि विहारिजिनकल्पिकावसाना मुनयोऽभूवन्निति अभि
संबुद्धं च प्रव्रजिषु सुपलभ्यवन्निजाः कुर्वन्त इत्येतुमाह तं इत्यादि तमवगततत्त्वं गृह्णवा सपरांसुखं महापुरुषसेवितं पन्थानं पराक्रममा

माणेमाचयाहिदूतितेवदंतिहृदोवणीया अज्जोववणा अक्रंदकारी जणगा रुदंति अतारिसेमुणी ओहंतर
एजणगा जेण विप्पजटा सरणंतत्यणो समेति किहणामसेतत्थरमति एयं शाणं सवासमणुवासिज्जासि
त्तिवेमि आतुरं लोयमाया एचइत्ता पुक्खसंजोगं हिच्चा उवसमं वसित्तावं भचेरं सिवसुवा अणुवसुवा जा
णित्तु धम्मं अहातहा अहेगेतसवाइ कुसीलावत्थं पडिग्गहं कं वलं पाय पुं च्छणं विउसेज्जा अणुपुक्खेण अण

भाषा

मौ अहनेममेविह एहवावचनदीनपणेवोलते वलीस्योकाहेतेकाहेहेसूत्रं हृदोवणीका० तेस्वजनइमकहे हृदोवणीयाकहतां अहं ताहरे
हृदे अभिप्राइवत्तो इमवर्त्तता अहने तुं माअवगिणिअज्जोववन्ना अहं ताहरेविपे अपाररक्तछो इमआक्रंदनाकरणहारजनकमा
तापितादिकरुदंति कहतां स्नेहमोहितरुदनकरे रोवतावली इमकहे एहवोमुनिनज्जवे एहवोसंसारनतरे कोणजेणे चारितनेपा
पंडिपडीजनका मातापितादिकविप्पजटाछांड्या इत्यादिवचनकहतां तेमुनिजेकरे तेकाहेहे सरणंतत्यणोसमेति एसाधुतिणेअवसरिते
स्वजनसरणनजाइएतावतातेस्वजननोवचनअंगीकारनकरे किहणामसेतत्थरमतिनाम एहवीसंभावनाइते चारितियोतिणे गृहवासि

किमरमे एकवारवन्दिशको नीकलीवली डाहोक्वणवंदिपडेइसोजाणी सुक्तिद्वारनीभर्गलारूपि नरकद्वारनीदीपिकारूपिएहवे
गृहवासिमहासुगिरतिनकरे एवंनाणंएहवोपूर्वोक्त ज्ञानमहातसमगुवासिज्जाकहतां सेवेहिवेशिष्यप्रतेअंगुरकहेके तुंएहवो
ज्ञानसेविजेहोइमकळं'कु' एअसुधम्मस्मानिनोवचनइति धूताध्ययनेप्रथमोद्देशकः समाप्तः १ हिबेवीजोउहेसोप्रारंभियेके पहिले
उहेसेखजननीममताटालिवी एहवोक्कहो तेसफलतोयाइ जेकम्म'बंधटालियेतेकर्मटालिवानो स्वरूपइहांकहीस्ये तेहनोआदिस्वरं
आतुरलोयमायाएचइत्तापुव्वसजोक्'आतुरंलोकंलोक्कहतां मातापितापुत्रकलत्रादिकआतुरकहतांस्नेहासक्तवियोगयकीव्याकुलचि
त्तअथवालोकशब्दिइंसर्वजीवलोककामरागातुर एहवोआदायकहतां ज्ञानेकरीग्रहीने एतावताज्ञानेजाणीने तेहयकी संवेगभाव
आदरीपूर्वसंयोग मातापितादिकनोसंबंधछाडी तथाहिज्जाउवसमंउपशमपामीने तथाव्रह्मचर्यनेविषे वसीनेतेकेहवोएहवोदेखाडेके
वसुवाकहतां द्रव्यभूतएतलेस्योक्कहो कथायकालिमादिमलेकरी रहितपणेवीतराग अणुवसुवाकहतां सरावग अथवावसुवाकहतां
साधुअनुवसुकहतां आवकयदुक्त'वीतरागो वसुर्ज्ञे योजिनोवासं यतोयवा सरागोह्यनुवसुः प्रोक्तःस्यविरः आवकोपिवा १ इतिवच
नात्जाणिन्तुधम्म'जहातहा याथातथसाचोएहवोधम्म'जाणीने आदरीनेएकाकईमोहने भवितव्यतानियोगि तेधम्म'लाधोपालीन
सकेतेकेहवाकुसीला जेहभणीधम्म'पालिवा अशक्तएहभणी कुशीलएहवाछतास्योकेतेकहेके वल्यंतिकेईएकभवकोटिइदुर्लभमातुप
जन्मलहीसंसारसमुद्रतारिवानेवेडीसमानबोधिलहीनेतथासर्वविरति लक्षणचारितअंगीकारकरीनेमन्मथनेदुर्निवारपणेचित्तनेचपल
पणेअनेकभवाभ्यासने परिचेविपयनेमधुरपणेप्रवलमोहनीयनेउदे अयशकीर्त्तिनामकम्म'ने उक्तटपणे उत्तर कालिभाविचादुक्खअ
गिणीने तमवाइ कहतां तेचारितछाडे तेहनोधम्मोपगरणने छाडिवे थाइएहवो देखाडेके वल्लचोलपटोपकेवडी प्रभृतिखूमोवल्हा
तथापडग्गहंकहना पात्तोक्कंवलज्जणामय उपगरणपायपुच्छण रजोहरणएतलाचारितियाना उपगरणनिरपेक्षपणे करीछांडीने
कोईएकदेशविरति आदरेकोइएकदर्शनेजअवलंवे कोईतिहेयको पुणअथथाइ दुर्लभचारितपामी तेकाइछाडे तेकहेके अणुपुव्वे

दीपिकाटीका

परिदेवमानामास्मान् परित्यजइत्येतत्वे कृपामापादयंतोवदंति किंचापरंवदंतिइत्याह कंदोवणीयाअज्जोववन्नाअक्क' द्दकारी
जगगारुदंति अतारिसेमुणी ओहंतरए जगगजेणविष्यजहासरणं तल्लणोसमेति किहनामखेतल्लरमति एवंनाणंसमगुवासे
ज्जासित्तिवेमि कंदोवणीएन्ति कंदेनोपनीताःकंदोपनीताः तवाभिप्रायानुवर्त्तिनः त्वयिचाभ्युपपन्ना स्तदेवंभूतानस्मान्मावमंस्याः
इत्येवमाकंदकारिणोजनका मातापितादयोवदंति एवंचवदेयुरित्याह अतारिसेमुणी नताहशोमुनिर्भवति नचौषंसंसारंतरति
येनमातापितादयस्त्यक्ताः सचाज्वगतसंसार स्वभावोयत्करोतितदाह सरणंतल्लन्तिनहिअसौ अनुरक्तमपिवंधु वर्णंतततस्मिन्नाव
सरे शरणंसमेति किमित्यसौशरणंनैतीत्याह किहनाम कथंतुनामासौतततस्मिन् गृहवासेरमेत् कथंगृहवासेह'हैकहेतौवि
षटितमोहकपाटःसन् रति'कुर्यात् उपसंहरन्नाह एतत्पूर्वोक्तज्ञानं सदात्मनिसमनुवासयेत् व्यवस्थापयेदिति रधिकारपरिससा
तौत्रवीमीतिपूर्ववत् इतिधूताध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः उक्त'प्रथमोद्देशकः साप्रतंद्वितीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधोऽज्ञानंतरोद्देश
केनिजविधूननाप्रतिपादिता साचैवफलवतीस्याद्यदि कर्मविधूननार्थमुपक्रस्यते इत्यनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिष्टत्वं आतुरं
लोगमायाएचइत्ता पुव्वसंजोगं हिज्जाउवसमवसित्तावंभचरेंसि वसुवाअणुवसुवाजाणिन्तुधम्म' अहातहाअहेगेतमज्जातिकुसीला
वल्यंपडिग्गहंकंवलंपायपुं'करणं विउसेज्जाअणुपुव्वेण अणिहियासेमाणेपरीसहेदुरहियासए कामेमसावमाणसइदाणिं मुज्जेतोवाअ
परिमाणभेदो लोकांमातापितृकलत्रादिकं आतुरंस्नेहातुपंगतया वियोगात्कार्वावसादेनवा यदिवाजंतुलोकांमासरोगातुरंआदाय
ज्ञानेनपरिगृहीत्वापरिच्छिद्यत्यक्ताच पूर्वसंयोगंतयाहित्वाउपशमं उपित्वापित्रह्मचर्येकिंभूतासन् वसुवाअणुवसुवावसुः सुसाधुःअनु
वसुःआवकतदुक्त' वीतरागोवसुर्ज्ञेयोजिनो वासंयतोयवासरागोह्यनुवसुप्रोक्तः स्यविरःआवकोपिवाजाणिन्तुधम्म' ज्ञात्वाधर्मंयुतवा

रित्वाख्यं यथा तथा वस्थितं धर्मप्रतिपद्यापि अथैकेमोहोदयान्तथाविध भवितव्यतानिचोगेन तंधर्मप्रतिपालयितुं न शक्नुवन्ति कुन्तिर्गो
लंयेपांतेकुर्गीलाः एवंभूताश्च संतः किं कुर्यु रित्याह वयं पंडिगहंति वस्त्रमित्यनेन नौमिकः कल्पोऽहोतः पतङ्गः पादं कंबलं ऊर्णं कं
कल्पपादपुच्छनकरं जोहरणं एतानि निरपेक्षतया व्युत्पन्नकश्चिद्देशविरति मेवाभ्युपगच्छति कश्चिद्देशनमेवावलंबने कश्चित्तोभ
स्यति कथं पुनर्दुर्लभं चारितं सवाप्यपुनस्त्यजेयुः अणुपुच्छेति परीहान्दुरधि सहनीयान् आनुपूर्वेण परिपाद्यायोग पट्टेन गोदीर्णान्

शीलंगाचार्यकृतटीका

णमुपलभ्य सातापितृपुत्रकलतादयः परिदेवमानामान्मान् परित्यज्य दूष्टे तत्ते कृपामापादयन्तो वदन्ति किंचापरं वदन्तीत्याह हं देनो
पनीताश्चंदोपनीतास्तवाभिप्रायानुवर्ति नस्त्वयि चाभ्युपगच्छन्तः देवंभूता तस्मान्नावमंस्या इत्येवमाहंकारिणो जनकामातापिता
द्योजनवारुदंत्येवंच वदेयुरित्याह अतारिसेदृत्यादि नतादृशो मुनिर्भवति नचौघं संसारंतरति यतमायण्डविप्रलब्धेन जनकामातापि
तादयः पौढाः त्यक्ता इति सचावगतसंसारस्वभावो यत्करोतीति तदाह सरणं इत्यादि नक्षसावतुरक्तमपि वंधुवर्गं तदतस्मिन्वचसरे शरणं
समेति न तदभ्युपगमं करोतीत्यर्थः किमित्यसौ शरणं नैतीत्याह किह इत्यादि कथं तु नामासौ तदतस्मिन्वदवासे सर्वनिष्ठेतासदनर
कप्रतिनिधौ शुभहारपरिवरे सेतकथं गृहवासे ह्ये कहेतौ विपटितमोहकपाटः सन् रतिं कुर्वीदित्युपसंहरन्नाह एवमित्यादि एतत्
पूर्वोक्तं ज्ञानं सदात्मनि सत्यगनुवासयेद्यवस्थापयेदिति रधिकार परिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत्पूताध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः परिसमाप्तः
उक्तं प्रथमोद्देशकः सांप्रतं द्वितीयधारयते अस्य चायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके निजकविधूननाप्रतिपादिता साचैवं फलवती स्याद्य
दिकर्मविधूननं स्यादतः कर्मविधूननार्थमिदमुपक्रम्यत इत्यनेन संबधेना यातस्यास्योद्देशकस्यादिच्छत् आउरं इत्यादि लोकं मातापि
तदुपकलतादिकंतमातुरं स्नेहापुत्रतया वियोगात्कार्यावसादेन वा यदि वा जंतुलोकं कामरोगातुरमादाय ज्ञानेन परित्यज्येतापि
द्विद्यतया त्यक्ता च पूर्वसंयोगं मातापितादिसंबंधं तथा हि तावप्यगमं उपित्वापि ब्रह्मचर्यै किंभूतः सन्निति दर्शयति वस्तुद्वयं तद्वृतः
कपायजालिका दिमलापगमाहीतराग इत्यर्थः तद्विपर्ययेणानुवसुः सराग इत्यर्थः यदि वा वसुः साधुरनुवसुः यावकमुक्तं वीतरागो
वसुर्ज्ञेयोजिनो वा संयतो यवा सरागोऽनुवसुः प्रोक्तः स्वविरः आवकोपि वा तथा ज्ञात्वा धर्मं श्रुतचारित्वाख्यं यथा तथा वस्थितं धर्मं प्रति
पद्यत्यैकेमोहोदयान्तथाविध भवितव्यतानिचोगेन तं धर्मं प्रतिपालयितुं न शक्नुवन्ति किंभूताः कुन्तिर्गोलीयेपांते कुर्गीला इति यत
एव धर्मं पालनाग्नौ अतएव कुर्गीला एवंभूताश्च संतः किं कुर्यु रित्याह वयं इत्यादि केचिद्भवततोऽपि दुरापसवाप्यमानुषं जन्म समासा
द्यालभ्य पूर्वां संसारासीवात्तरण प्रत्यलां वोधिद्रोणीमङ्गीकृत्य मोक्षतस्वीजं सर्वविरतिलक्षणं चरणं पुनर्दुर्लभं चारितं सवाप्यपुनस्त्यजेयुः
गतयामनसोलोपतयेन्द्रियग्रामस्थानेकभवाभ्यासापादित विषयमधुरतया प्रवलमोहनीयोदया शुभवेदनीयोदयासन् प्रादुर्भावाद
यथः कीर्त्युत्कटतया अविगणय्यावतिमदिचार्यकार्यकार्यं ऊररीकृत्य महाव्यसनसागरं सांप्रतेक्षितया अघः कृतकुलकमाचारास्त्यजे
युक्त्यागद्व धर्मोपकरणपरित्यागाद्भवतीत्यत रुद्दर्शयति वस्त्रमित्यनेन नौमिकः कल्पोऽहोतः पतङ्गः पादं कंबलं ऊर्णं कं कल्पं पा
तनिर्योगं वा पादपुच्छनकरं जोहरणं एतानि निरपेक्षतया व्युत्पन्नकश्चिद्देशविरतिमभ्युपगच्छति कश्चिद्देशनमेवावलंबने कश्चित्तोपि
भवस्यति कथं पुनर्दुर्लभं चारितं सवाप्यपुनस्त्यजेयुरित्याह अणुपुच्छेण इत्यादि परीहान्दुरधिसहनीयान् नुकमेण परिपाद्यायोग प

हियासेमाणे परीसहेदुरहियास एकासेममायमाणसदया शिंवासुज्जत्तेणवाअपरिमाणेभेदो एवंसे
अंतरा इहं कामेहिं केवल एहिं अवतिखावेअहेगेधम्ममादाय आदाणप्य भितिसुप्पणिहि एचरेअप
लोचमाणेददं सच्चं गेहिं परिखायएसपणतेमहासुणीअइयवसवतोसंगणमहंअत्थित्तिइति एगोअहमं
सिज्जयमाणे एत्थविरते अणगारेसवसोसुं डेरोयंतो जे अचलेपरिवुसिए संचिकवतिउमोयरियाए

भाषा

शंअनुक्रमेसहितोदोहिला एहवापरीसहतेणे ऊपनेहंतेतेहयकी आगामोहपरवशपणेमोक्षमार्गकाडे अनेभोगवांछे तेवांछताऊइ तेदेखाडेछे कामेममायकामभोग शब्दादिकममायमाणसूक्ष्मकृता तेहऊपरितीवरागकरताने अंतरायनेउदेइयाणिकहतांतत्कालप्र व्रज्यासंख्याअनन्तरेण अथवासुहृत्ते अहोरात्रिद्वयवाकेतले एककालिशरीरनो भेदकहतांप्राणत्यागयाइ परंकेहवोअपरिमाणा एआत्मासहितएहवो प्रमाथारहितशरीरनोभेदयाइ जेणेअनन्ते कालिपुणपंचेद्विषयगोनपासे एहवोभेदयाइपरंतेकेहवा तेकहेछे सूत्रएवंक० एवंपूर्वोक्तप्रकारितेभोगाभिलाषीअंतरायिकहतांषणाविघ्न सहितएहवेकामभोगेइकरी अकेवलएहिंएकलानहींएतलेस्यो कक्षोदुक्खसहित असंपूर्णएहवेकरी अटप्तछताईज शरीरभेदपासेएतात्पर्यार्थहिवेक आसन्नसुक्तिगामी जीवकादाचिवहमान शुभाध्यवसायऊइ एहवोदेखाडे सूत्रअहेगेक० अथहिवेकजीविनिर्म्मालपरिणामपणेआसन्नमोक्षगामीधर्मश्रुत चारित्ररूपग्रही नेआदाणपमिति धर्मग्राह्यप्रभृति धर्मोपगरणसहितछता सुप्रणिहितकहतां परीसहसहणहारएहवाछता वीतरागभाषितधर्म आचरेकेहवाछता अपलीयमाणे मातापितादिलोकविषे अनासक्ततथाधर्मनेविषे दृढतयासर्वसमस्तगृह्णिभोगनीवांछा तेदुक्खपणे ऊपरिज्ञादजाणीने प्रत्याख्यानपरिज्ञाइ परिहरीने जेवर्त्तेए पणएकहता संवसनेविषे अतितत्परमहामुणिकहवाइ तयावलीअन अञ्चकहताअतिकमानेस्योसव्वतोसंगंसर्वप्रकारेसंगसंवंधपुत्रकलत्रादिकनतिहानेस्योभावेतेकहेछे एमहंअत्यन्तिजगमाहिंमाहरोकाइ नथीहं संसारमाहिंएकछु बीजोमाहरोकोईनथी ईणेभावनाइभाव्यो जेकरेतेकहेछे जयमाणेएत्यविरतेएत्यकहतांईणेजिनप्रवचनवि पेविरतसावद्यानुदानयकी दशविधसामाचारीविषे यतमानयत्नकरतोअनगारसाधुसव्वसोद्वययकी भावयकीसुंदतयारीयमाणक हतांसंयमानुदानविषेप्रवर्त्ततोजेअचेलवस्तरहितएतावताजिनकल्पिक परिवुसिएकहता संयमविषेउद्युक्तविचारीअंतप्रातभोजीएहवो छतोअवमोदरीनेविषे संचिकखइतिटिइम ऊणोदरीनेविषे प्रवर्त्ततोकदाचिगामकंटके पीडवियेतोस्योकरेतेहेछे सेआउठेतेमुनि

दीपिकाटीका

अविसहमानाः परीपहैभग्नमोक्षमार्गपरित्यजंति भोगार्थत्यक्तवतामपि पापोदयात्यत्यात्तदाह कामेममायमाणसूक्ष्मकामानुविरू पानपिस्त्रीकुर्वतोभोगाध्यवसायिनोऽंतरायोदयात् इदानींतत्क्षणमेव प्रव्रज्यापरित्यागानंतरमेव भोगप्राप्तिसमनंतरमेव अंतर्मुहृत्ते नवाकंडरीकखेवाहोरात्रेण ततोप्यूर्ध्वशरीरभेदोभवति परिमाणोय एवंभूतआत्मनासार्द्धविवक्षितशरीर भेदोभवति येनअनंतेना पिकालेनपुनः पंचेद्वित्वं नावाप्नोति एवंपूर्वोक्तप्रकारेण सभोगाभिलाषीआतरायिकैः कामैर्वैहृप्रत्यपाचै आकेवलिकाअसंपूर्णातैः सङ्गिरवतीर्णाः संसारं भोगाभिलाषिणःकामैरतृप्ता एवशरीरभेदमवाप्नुवन्ति अपरेतुचरणपरिणाम मवाप्यलघुकर्मतयाप्रतिक्ष णंप्रवर्त्तमानाध्यवसायिनोभवन्तीति दर्शयितुमाह अहेगेधन्मायाए आदाणपवितिसुप्पणिहिंएचरे अपलीयमाणेदृढासव्वंगेहिंपरि णायएसणए महामुणी अविषयसव्वतोसंगं एमहंअत्यन्तिइति एगेअहंसंजियमाणेएत्यविरते अणगारेसव्वतोसुंदेरीयंते जेअचले परिवुसिते संचिकेकइयोमोयरियाएसे आउठेवाहरएवालुं चिएवा पलियंपकळंअदुवापकळं अतत्येहिंसहेहिंफासेहिंइतिसंखाए एगतरैअन्नतरैअभिनायति तिकखमाणोपरिवएजेयहिरी जेओअहियारिमाणा चेज्जासव्वविसोत्ति संफासेफासेसमियदंसणे अहेगेतिअथानंतरमेकेविशुद्ध परिणामतयाआसन्नापवर्गतया धर्मश्रुतचारित्रालोकं आदायगृहीत्वावस्त्रपतदूग्रहादिधर्मोपकरणस मन्विताधर्मकरणेषु प्रणिहिताः परीपह सहिष्णवःसर्वज्ञोपदिष्टं धर्मचरेयुः इत्यत्रचपूर्वाणि प्रसादसूत्राणि अप्रसादाभिप्रायेणपठि तथ्यानिर्किंभूताः पुनर्हर्मचरेयुरित्याह अपलीयमाणा कामेपुमातापितादि केवालोकेनप्रलीयमाना अप्रलीयमाना अनभिसक्ताध र्मचरणेदृढास्त्रापः संयमादौद्रढिमानं मालंबमानाधर्मचरंतीति किंचसव्वंगेहिं सर्वांगगृह्णिभोगकांजांदुःखरूपतवापरिज्ञायप्रत्याख्या नपरिज्ञायपरित्यजेत् परित्यागेगुणसाह एसपणएन्ति एपइतिक्लामपिपासा परित्यागीप्रकर्षेणनतः प्रणतप्रहसंवमेकर्मधूनतायांवा

महासुनिर्भवतिनापरः किञ्चनतियव्यसम्बन्धोसंगं अतिगत्य अतिक्रम्य सर्वतः सर्वैः प्रकारैः संगं संबंधं पुत्रकलत्रादिजनितं कामानुपंगं याकिंभावयेदित्याह गमहं अत्यी नममकिमप्यस्तीति यत्वं सारे एतत् आलंबनाय स्यादिति तदभावाच्च इत्युक्तकमेणः एकोहमस्मिन् संसारेन चाहमन्यस्य कस्यचिदिति भावना भावितव्यं यत्कुर्यात्तदाह जयमाणे अत्रास्मिन् मौनद्रे प्रवचने विरतः सन् सावद्यानुष्ठानात् दग्धविषचक्रवालसमाचार्यो यतमानः कोसौ अन्नगरः प्रव्रजितः एकत्वभावना भावयन् नवमोदयं संतिष्ठते इत्युत्तरसूत्रेण संबंध इत्यमेव क्रियोत्तरसूत्रेष्वापि लगयितव्या किञ्चसम्बन्धोऽसर्वतो द्रव्यतो भावतश्च मुंडोरीयमाणः संयमानुष्ठाने गच्छन् किंभूत इत्याह जे अचे जेयो जे लो अल्पचे लो जिन कल्पिको वा पर्युपितः संयमेवाच्छुद्धविहारी अंतप्रान्तभोजी तदपि न प्रकामतयेत्याह संचिकखड्गं संतिष्ठते अवमौट्ये

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

द्येनोदीर्घानविशहमानाः परीपहैर्भग्नमोहपरवयतया पुरस्कृतदुर्गतयो मोक्षमार्गं परित्यजन्ति भोगार्थं त्यक्तवतामपि पापोदयाद्यत्सात्तदाह कामे इत्यादि कामान् विरूपानपि ममायमाणश्च न्तिस्ती कुर्वतो भोगाध्यवसायिनोन्तरायोदयादिदानीं तत्क्षणमेव प्रव्रज्यापरित्यागानन्तरमेव भोगप्राप्तिसमनन्तरमेवांतर्मुञ्जते नवा कंडरीकस्येवाहोरात्रेण वा ततोऽप्युद्धंयरीरभेदो भवत्यपरिमाणाव एव भूतआत्मना सार्द्धं विवक्षितयरीरभेदो भवति येनानन्तेनापिकालेन पुनः पंचेन्द्रित्वं नावाप्नोति एतदेवोपसंजिहीर्षु राह एवं पूर्वोक्तप्रकारेण सभोगाभिलाषी अंतराधिकैः कामैर्वृद्धप्रत्यपायैर्न केवलंततमवा आकेवलिकाः सहंदाः सप्रतिपक्षादित्यावदसंपूर्णावाते सद्भिरवितीर्णाः संसारं तात्वाद् द्वितीयाथैततीयाच समुच्चये एतदिति भोगाभिलाषिणः कामैरदृष्टा एव शरीरभेदमवाप्नुवन्तीति तात्पर्यार्थः अपरीत्वासन्नतया मोक्षस्य कथंचित्कुवचित्कदाचिद्वाप्यचरणपरिणामं प्रतिक्षणं लघुकर्म तथा प्रवृत्तमानाध्यवसायिनो भवन्तीति दर्शयितुमाह अहे गद्व्यादि अध्यानन्तरमेके विद्युद्वपरिणामतया आसन्नापवर्गतया धर्मं श्रुतचारित्र्याख्यमादाय गृहीत्वा वस्त्रपतद्वृष्टादिधर्मोपगरणसमन्विता धर्मकरणेषु प्रणिहिताः परीपहसहिष्णवः सर्वज्ञोपदिष्टधर्मं चरेयुरित्यत्र च पूर्वाणि प्रमादसूत्राण्यप्रमादाभिप्रायेण पठितव्यानीत्युक्तं च यत्प्रमादेन तिरोप्रमादः स्यादपि यत्नेन पुनः प्रमादः विपर्ययेणापि पठन्ति तत्र सूत्राख्यधीकारवशाद्विधिज्ञाः किंभूताः पुनर्धर्मं चरेयुरित्याह अवलीय इत्यादिः कामेषु मातापितृादिकेवालोकेन प्रसीयमाना अप्रसीयमाना अनभिसृक्ता धर्मचरणे हृदास्तपसंयमादौ द्रष्टमानमालंबमाना धर्मं चरंतीति किञ्च सर्वं इत्यादि सर्वांगद्विभोगकां जाडुःखरूपतया परिज्ञाय प्रत्याख्यानपरिज्ञाय परित्यजेत्परित्यागे गुणमाह एस इत्यादि एष इति कामपि सापरित्यागी प्रकर्षेण नतः प्रवृत्त्यस्य धूननायां कामासु निर्भवति नापर इति किञ्च अइयव्य इत्यादि अतिगत्याति क्रम्य सर्वतः सर्वैः प्रकारैः संगं संबंधं पुत्रकलत्रादिजनितं कामानुपङ्गं वा किंभावयेदित्याह गमहं अत्यी इत्यादि नममकिमप्यस्तीति यत्वं सारे एतत् आलंबनाय स्यादिति तदभावाच्च इत्युक्तकमेणैकोहमस्मिन् संसारोदरेन चाहमन्यस्य कस्यचिदित्ये तद्भावना भावितव्यं यत्कुर्यात्तदाह जयमाणे इत्यादि अत्रास्मिन् मौनद्रे प्रवचने विरतः सन् सावद्यानुष्ठानाद्विषयचक्रवालसमाचार्यो यतमानः कोसावनगरः प्रव्रजित एकत्वभावना भावयन् नवमोदयं संतिष्ठते इत्युत्तरसूत्रेण संबंध इत्यमेव क्रियानन्तरसूत्रेष्वापि लगयितव्येति किञ्च सर्वत्रो इत्यादि सर्वतो द्रव्यतो भावतश्च मुंडोरीयमाणः संयमानुष्ठाने गच्छन् किंभूत इत्याह जे इत्यादि यो चे लो अल्पचे लो जिन कल्पिको वा पर्युपित संयमेवाच्छुद्धविहारी अन्तप्रान्तभोजी तदपि न प्रकामयेत्याह संचिकखड्गं

से आकुट्टे वह एवालुंचिते वापलियं प्रकंथे अदुवा प्रकंथे अतहे हिंसदृफासे हिंदूति संखाए एगतरे अस्तरे अभिखायति तिकवमाणे परिखए जेयहिरी जेय अहिरी माणे चेच्चा सर्वं विसोत्तिवं फासे समियदंसणे एते भोगिणा वुत्ता जेलोगंसि अणागमणधम्मिणो आणाएसामगंधम्मं एस उत्तरवादे इहमाणवा खं विवाहिते एत्थोवर एतं भोसमाणे आयाणिज्जं परिखाय परिखाएणं विगिंचइ इहमेगेसि एगच

भाषा

वचनेआक्रोशोअथवा दंडादिकेहयोअथवाकेयने ऊपाडिवेलुं च्योक्तो मनसाहिंदमजाणेएमाहरो पूर्वभवनोकीधोकर्म परिणाम
इमजाणतोसम्यक्प्रकारिसहे इसंभावेउक्तं च पावाणं चखलुभोकडाणं कम्माणंपुब्बिंदुच्चिन्नाणं दुप्परिकं ताणंवेदइत्तामोक्खोनत्थिअवे
इत्तासवसावीभोसइत्ता इतिवचनात् तेवचनेकिमआक्रोशिये तेकहेछे पलियंपकंयेपलियंकहतां कम्मदुगुं छणीय अनुष्ठान जेपूर्वेआ
चस्योछे तेणेकरी पकंयेकहतांनिंदिये दुर्वचनआक्रोशिये कोईएकअधमपुरुषसाधुने मिल्योक्तो एहवावचनबोले रेप्रव्रजितएहवो
दुगुं छणीयम्भित्तो पुणमुभसोइमबोले अथवाअनेरेजकारचकारादिप्रकारे दुगुं छाकरेनिंदे तथाअतहेकहतां असङ्गावखोटा
शब्दतेणेकरीदूमे अरेतुं चोरपारदारिक एहवावचनबोले तथाअनेकफासशस्त्रघातादि तेणेकरी दुःखद्ये तिवारचारितियो इमजाणे
एसर्वमाहरोकीधोकर्मनो फलइतिसंखायएहवोजाणी तितिकखमाणेकहतांतेपरीसहसहतो परिव्वएसंयमपाले तेपरीसहविड्डं
प्रकारिएगयरे अन्नतरे अनुकूलख्यादिक प्रतिकूलक्षुधादिक एहवाजाणीसम्यक्सहतो प्रव्रज्यापाले अथवाजेयहिरी जेपरीसहसत्का
रपुरस्कारादिकमनआह्लादकारी तथाजेअहरी मननेअनिष्ट अथवाजेलज्जारूपया वचनरुचेलादिकअहिरी अलज्जारूपशीतो
ष्णादिकएहवाविड्डप्रकारिपरी सहसहतोसंयमपाले तथाचेच्चासव्वंसित्थिचंचेच्चाळांडीनेसर्शपरीसहनीकीधीविद्योतिकासहिवानो
संदेहएतावतासाधुने एसहिवाजएहवो निःशंकजाणी परीसहनाऊपनास्यशुद्धतेसहे केहवोक्तो समियदंसणेकहतां सम्यक्प्र
कारिइतपास्यो दर्शनसम्यक्तजेणे एतलेसम्यग्दृष्टीजाणिवो श्रीवीतरागनावचननी सम्यक्सहदृष्ट्या जेहनेऊइ तेपरीसहसहेविपरी
तभावनापामे हिवेपरीसहनासहणहार केहवाऊइंतेकहेछेसूत्रं एतेभोक्कं एएभोभोएहवे आसंतणिएपरीसहनासहणारनिक्किंच
ननिग्रंथभावथकी नग्नकह्या जेमनुय्लोकेनेविषे अणागमणधम्मिणोकेहतां जेहवोव्रतभारआदस्योछे तेहवानानिर्वाहणहारजाव
ज्जीवलणीइणिकारणीवली घरिइं पाळोनवांछे तेस्योजाणे आणाएमासगंधम्मं आच्चाइंतीर्थंकरने उपदेये मामगंधम्मं इमजाणे
एतलेस्योक्कह्यो एकधम्मं जमाहरो अनेरोसर्वपारको इणिकारणितीर्थंकरने उपदेयिधम्मं सम्यक्प्रकारिपालुं इमकहीधम्मं करेएस
सत्तरवादे एपूर्वोक्तआच्चाइंधम्मं करिवो एहवोमनुय्लेनेउत्कृष्टोवादवग्गाख्यो आच्चाइंधम्मं करिवो एहकपरांतिरूडोबोलिवोकांईनयी
तथाएत्योवरए इणिसंयमनेविषे उपरतआसत्तज्जंतो तेअष्टप्रकारकम्मं क्षपतोधम्मं आचरे आयाणिज्जंकहतां कम्मं तेमूलोत्तरप्रव्रति
नेभेदिजाणीने पर्यायचारितेकरी विगिंचइखपावे तिहांसमग्रकम्मं खपाविवासमर्थतपते वात्सुआत्रीकहेछे इहमेगेसिंइणिप्रवचनवि
पेएकशिथिलकम्मं जीवने एकचर्वाएकाकी विहारप्रतिमायाइ तिहांनानारूपअभिग्रहविशेष तपविशेषवणाऊइ तथाएत्यिचरातिहां

दीपिकाटीका ।

नूनोदरतायावर्त्तमानः कदाचित्प्रत्यनीकतया ग्रामकंटकैस्तुष्टोत इत्याहसेआकुटेवा ससुनिर्वाग्भिराकुटोवा दंडादिभिहतोवालुं
चित्तोवाकेयोत्याटनतः पूर्वोक्तकर्मपरिण्युदया देवावगच्छन् सम्यक्कृतित्तमाणाः परिव्रजेत्कथंपुन वाग्भिराकुष्ठतेइत्या
हपलियंपकल्यं पलियंकर्मजुष्टितमनुष्ठानं तेनपूर्वावगतन कुर्विंदादिनाप्रकथ्यजुगुप्ततेतद्यथाभोकोलिकप्रव्रजितत्वमपि मयासार्द्धमे ।
जल्पसि अथवाजकारचकारादिभिरपरैः प्रकथ्यनिंदांविधते एभिर्वावच्यमाणै प्रकारैरित्याह अतल्ये हिं अतथ्यैर्वितथैरसद्भूतैः शब्दैः
चौरस्वंपारदारिक इत्येवमादिकैः स्पष्टैश्चअसद्भूतैः साधोः कर्तुं मद्युक्तैः करचरणच्छेदनादिभिः स्वकनादृष्टफलमित्येतत्संज्ञावज्ञा
त्वातितित्तमाणाः परिव्रजेत्परीपहासासुकुलप्रतिकूलतयाभिन्ना इतिदृश्यति एगयरे अन्नतरे एकतरान्अनुकूलान् अन्यतरान्प्रति
कूलान्उदीर्ष्टान् ज्ञात्वासम्यक्कृतित्तमाणा परिव्रजेत् यदिवाअन्ययापरीपहाणां द्वै धिधं जेयहिरीयेचपरीपहाः सत्कारापुरस्कारा
दयःसाधोर्हारिणोमन आह्लादकारिणोयेतुप्रतिकूला अहारिणोमनसोऽनिष्टाः यदिवाङ्गीरूपायांचाचेल दयः अङ्गीरूपामनसश्च
खज्जाकारिणःशीतोष्णादयः इतिहिरूपानपिपरीपहान् सम्यक्कृतित्तमाणाः परिव्रजेत् किंचवेच्चा सव्वंत्यत्तासंवां विद्योतसिकां

परीपहकृतापरीपहापादितान्स्पर्शान् दुःखानुभवान्स्पृशेत् सम्यगतिसहेतुकिंभूतः समिधदंसगे सम्यगितं प्राप्तं सम्यग्दर्शनयेन
 ससमितदर्शनः सम्यग्दृष्टिः तत्त्वहिष्णवश्चकिंभूताः स्युरित्याह एभोगगिणावुत्ता जेलोगंसिच्यगागमिणधन्मिणो आणाएमासगंध
 म् एसउत्तरवाएइहमाण वाणंविद्याहिए एवोवरएतंभोसमाणा आवाणिज्जं परिणाय परिआएणंविगिंचति इहमेगेसिंएगचरिया
 होतितत्त्वितराइयरेहिंकुलेहिंसुवे सणाएसव्वेसणाएसेमेहावीपरिव्वए सुक्किं अहवाडुक्किं अदवातत्वभेरवापाणा पाणेपरिकिलेसंति
 तेफासेपुढोवीरेहियासएज्जासित्तिवेमि पटाध्ययनस्यहितीयोदेसकं एभोगगिणाभोरित्यामंतगेएतेपरीपहसहिष्णवोनिर्गंधोभाव
 नग्नाउक्ताकिंच आणाएआज्जाप्यतेऽनयाइत्याज्ञातया मासकंधमं सम्यगनुपालयेत् तीर्थं करएवमेवमाह यद्विवाधर्मानुटावीएवमाह
 धर्मएवैकोसामकोऽन्यत्तु पाराक्कं अतस्मां आज्जातीर्थं करोपदेगेन सम्यक्करोमि आज्जायाधर्मानुपालयेत्तइत्याह एउत्तरवाएणो
 अनंतरोक्तउत्तरवाद उत्कटवादइहसानवानाव्याख्यातः किंचएवोवरएतस्मिन् कर्मधुननोपाये संयमेउपसामीप्येनरत उपरत
 सत्तट्टप्रकारं कर्मशोपयन् क्षपयन् धर्मेनचरेत् आवाणिज्जं आदीयतेइति आदानीयं कर्मतत्परिज्ञाय नृलोत्तरप्रकृति भेटतोज्ञात्वाप
 र्यायेगाआमण्येनविवेचयतिक्षपयति इहमेगेसिंति इहास्मिन् प्रवचने एकेपांशियिलकर्मणाभेकचर्याभवति एकाकिविचारप्रतिमास्यु
 पगसोभवति तत्रचनानारुपायभिरह विशेषास्तपश्चरणविशेषाश्चभवति अतस्तावयाभृतिकामधिकृत्याह तत्त्वियरातत्रतस्मिन्नेकाजि

शीलंगाचार्यकृतटीका

संतिटतेअवमोदयन् नोदरतायांवर्त्तमानः सन्कदाचित्प्रत्यनीकतया ग्रामकंटकैस्तुष्टेत्येतद्दर्शयितुमाह सेइत्यादि ससुनिर्वाग्भि
 राक्कुटोवाडंडादिभिर्हृतोवाल्चितोवा केशोत्पाटनतः पूर्वकृतकर्मपरिणत्युदयादेतदवगच्छन्सम्यक्तितिक्षमाणः परित्रजेदित्येतच्च
 भावयेत्तद्यथा पावाणंचखलुभोकडाणंकम्माणं पुव्विंदुस्सिणाणंदुप्परिकंताणंवैइयत्ताभोक्खोणत्थिअवेयइत्ता तवसावाभोसइत्ताइत्यादि
 कयंपुनर्वाग्भिराकुश्रुतइत्याह पलियंइत्यादि पलियंति कम्मं जुगुप्सितमनुष्ठानं तेनपूर्वाचरितेन कुविंदादिनाप्रकथ्यजुगुप्स्यते
 तद्यथाः भोकोलिकप्रव्रजितत्वमपि मयासार्द्धमेवंजल्पसीति अथवाजकारचकारादिभिरपरैः प्रकथ्यनिंदां प्रकारैर्विषत्तेएभिर्वावच्य
 साणैः प्रकारैरित्याह अतहेहिंइत्यादि अतथ्ये विंतयैरसदभूतैः शब्दैश्चौरस्वंपारदारिकइत्येवमादिकैः स्पृशेयअसदभूतैः साधोःकर्तुं
 मयुक्तैः करचरणछेदनादिभिः स्वकृतादृष्टफलमित्येतत्संख्या यज्ञात्वातितिक्षमाणः परित्रजेदिति यद्वैतत्संख्यायतद्यथा पंचहिंठा
 गोहिंछउमत्ये उप्पण्णोउवसण्णोसहतिग्वसतितितिकुइ अहिवासेति तंजहा जक्खाइइंयंपुरिसे ग्वित्तचित्ते अचंपुरिसे दित्तचित्ते अ
 चंपुरिसे उम्मावपत्ते अचंपुरिसेमसंचणंतववेयणीयानिकम्माणि उइयाणिभवन्ति जणं एसपुरिसेआओसइवंधइतिप्पति पिट्ठतिपरि
 यावेतिसमंचणं सम्मंसहमाणस्स जावअहिवासेमाणस्स एगतंतोक्कणिज्जराहवति पंचहिंठाणोहिं केवलीओदिण्णे परीसहेउवसण्णे
 जावअहिवासेज्जा जावमसंचणं अहिवासेमाणस्सवहवेइउमत्या समणानिगंवाओदिण्णे परीसहोवसणं सम्मंसहिंसंतिजावअहिवा
 संतीत्यादि परीपहाद्यानुवृत्तप्रतिकूलतया भिन्नाइत्येतद्दर्शयितुमाह एगवरेइत्यादि एगतराननुकूलानन्यतरान् प्रतिकूलान्परीपहा
 दुदीर्णानभिज्ञावसम्यक्तितिक्षमाणः परित्रजेदिति यद्विवाधर्मापरीपहाणां द्वैविध्यमित्याहजेइत्यादि वेचपरीपहाः सत्कारपुरस्ता
 रादयः साधोर्हारिणोभन आह्लादकारिणोयेतु प्रतिकूलतया अहारिणोभनसोनिटाः यद्विवाङ्गीरूपायाचनाचेलादय अङ्गीमनस
 चालज्जाकारिणः शीतोष्णादयइत्येतान् हिंरूपानपिपरीपहान् सम्यक्तितिक्षमाणः परित्रजेदिति किञ्चेच्चाइत्यादित्यक्तासर्वपरी
 पहकृतांविओतसिकां परीपहापादितान्स्पर्शान् दुःखानुभवान् स्पृशेदनुभवेत् सम्यगतिसहेतु सकिंभूतः सम्यगितं गतं दर्शनं च सस
 मितदर्शनः सम्यग्दृष्टिरित्यर्थः तत्त्वहिष्णवश्चकिंभूताः स्युरित्याह एभोइत्यादि भोरित्यामन्त्रणेएतेपरीपहसहिष्णवोनिर्गंधोभाव
 र्गंधाभावनग्नाउक्ता अभिहितायस्मिन् मनुष्यलोके अनागमनंधर्मेयेषा तेअनागमनंधर्माणाः यथारोपितप्रतिज्ञाभारवाहित्वान्न
 पुनर्गृहं प्रत्यागमनेश्वरइति किञ्च आणाएइत्यादि आज्जाप्यतेनयेत्य ज्ञानयासामकंधर्मं सम्यगनुपालयेत्तीर्थं करएव माहेतियदि

याधर्माभुष्टानेव्येवमाह धर्म एवेकोमामकोन्यत्तु सर्वं पाराक्यमित्यतस्तमहमाज्ञया तीर्थं करोपदेयेन सम्यक्करोमीति किमित्याद्यया धर्मेभुषाख्यतइत्यतश्चाह एसइत्यादि एपोनन्तरोक्तउत्तरवाद उत्कृष्टवादइहमानवानां व्याख्यातइतिकिञ्च एत्योवरएइत्यादि अत्रा स्त्रिन्कसंधुननोपायेसंयमे उपसामीप्येनरत उपरतस्तदप्रकारं कर्म शोपयन् क्षपयन् धर्मं चरेदिति किंचापरंकुर्यादित्याह आ याणिज्जइत्यादि आदीयतइत्यादानीयं कर्म तत्परिज्ञायन्मूलोत्तर प्रकृतिभेदतोज्ञात्वापर्यायेण आमरणेनविवेचयतिक्षपयतीत्यर्थः अतवाशेषकर्म धूननासमर्थं तपस्तद्वाह्यामधिकृत्योव्याख्यात इहमेगेसिंइत्यादिइहास्त्रिन् प्रवचनेएकेपांशियिलकर्म णामेकचर्याभवत्ये काकिविहारप्रतिमाभ्युपगमोभवति तत्रच नानारूपा अभिग्रहविशेषास्तपश्चरणविशेषाश्च भवन्तीत्यतस्तावत्प्राप्तिकामधिकृत्याह

रियाहोतितत्थिराइयरेहिंकुलेहिंसुद्धेसणाएसब्बेसणाएसोमेहावौपरिव्वएसुभिंअदुवादुभिंअदुवातत्थ मेरवापाणापाणेपरिकिलेसंतितेफासेपुट्ठोघोरोअहिया सिज्जासित्तिवेमिएयंखुसुणीआयाअसंययासुअक्खा यधम्वेविधूतकप्पेणिअमोसइत्ताजेअचेत्तेपरिव्वसितेतस्सणंभिव्वुस्सणोएवंभवतिपरिजुस्सेवत्येवत्थंजाइस्सा मिसुत्तंजाइस्सामिसुद्धंजाइस्सामिसविसासामिसौ विसासामिउक्कसिस्सामिवोक्कसिस्सामिपरिहिस्सामिप्राउणि

भाषा

एकाकिविहारिइ' इतरअनेराकहतां सामान्यसाधुयकी विशिष्टतरइतरअंतप्रांत उच्चनीचकुलविस्सुद्धएण्याइं दशएण्यादोपरहित अहारेकरी तथासर्वएण्याइ उन्नमउत्पादनाग्रासैपणादिदोपरहित आहारेकरी शुद्धविशुद्धं संयमपाले तथासेमेहावीतेमेधावी पंडितशुद्धसंयमपालेतथाउच्चनीचमध्यमकुलविषे गोचरीभमतांयकाआहारसुगंधअथवादुर्गंधलाघोपरंतिहारागहेपनाणे अथवाति हांएकाकीपणे अशानादिविषे रहतानेभैरवकहतां वीहामणाराक्षसादिकनाकीधाशब्दादिकउपसर्ग अथवाभैरवरौद्रप्राणियासिंहस पीदिकप्राणने क्लेशकरोतु'तेस्यैदुक्खधीर अहिप्रासे तिमअहोशियतु'धीरकतो तेपरीसहअहियासि जेइमऊ'कऊ' जिमअभिभग वंतसमीपिसांभल्यो श्रीसुधर्मस्वामिनोवचन इतिधूताध्ययनेद्वितीयोद्देशकः२ हिंवेत्तीजोउद्देशोप्रांरंभिये वीजेउद्देशेकर्म धूणिवानो उपायकह्यो तेउपगरणअनेशरीरनी ममतांछांडीविनानयाइ तेअविकारइहांकाहियेके तेहनोआदिस्त्व' एयंखुक० एपूर्वोक्त अथ वाहवेकहीस्ये खुद्धसेवाक्यालंकारि आयाणंकहतां कर्म अहिवानोकारण एतावताधर्मेपकरणयकी अधिकवस्त्रादिकतेहनोनिष्को सदृक्ताकहतांतालणहारसुनि सुअक्खावधममासु रूडोआख्यातकह्यो धर्मजेहनो एहवोयथागृहीतभारनो निर्वाहकजाणिवोवली केहवोविधूतकप्पेविधूतकहतां सम्यक्प्रकारिफरस्सो कल्पआचारजेणे एहवोसुनिआदाननोनिवारकथाइइत्यर्थ तेकिमकहेके जेअचे लेजेसाधुअचेलकहतां अल्पवस्त्रएहवोऊतो संयमविषेवस्यो एतावताप्रतिपन्नसंयमयथो तेहभिच्छुनेएवंजिम आगलिकहीस्ये तिमन ऊइएतावताइमकल्पेनहीं तेस्योमाहरोवस्त्रजूनोयथो एफाटिस्ये तिवारऊ'किमकरिस्यु' वस्त्रविनाशीतातपपरित्यागस्योऊस्ये इणिकारणिक्किणही गृहस्वसमीपिजईनवो वस्त्रमागिस्यु' अथवातेजीण'वस्त्रसांधिवाभणी सूत्रमागिस्यु' सुइमागिस्यु' सुइअनेसू तिवज्जीण'वस्त्रनोच्छिद्रसांधिस्यु' हनिस्यु' तथाफाटोसीविस्यु' उक्कसिस्सामिकहतांनान्हे रोहेतिणिअनेरोकटकोसांधीलांवाकरिस्यु'

दीपिका टीका ।

विहारेइतरसामान्यसाधुभ्योविशिष्टतराइतेरेषु अंतप्रातेषुकुलेषु शुद्धेपणायादशेपणादोपरहितेनाहारादिनासर्वेपण्यासर्वथाहारा दृष्टमोत्पादनाग्रासैपणारूपतयासुपरिस्सुद्धेनविधिनासंयमेपरिव्रजंति सेमेहावीसेमेधावीमर्यादाव्यवस्थितसंयमेपरिव्रजेतुकिंचसुभिंस आहारस्तेष्वितरेषुसुरभिर्वास्यादथवादुर्गंधोनततरागहे धौविदध्यातुकिंचतलभैरवातलैकाकिविहारित्येप्रेतभुविप्रतिमाप्रतिपन्नस्वसतो भैरवाभयानकायातुधानादिहताः शब्दाः प्रादुर्भवैशुर्थदिवाभैरवावीमत्ताः प्राणाः प्राणिनोदीप्तजिह्वादयोऽपरान्प्राणिनः क्लोपयंतिउपता

पयंतित्वंतुपुनस्तैः स्पृष्टस्तान्स्पर्शान् दुःखविशेषान्धीरोक्षोभ्यः सन्नयधिसचस्वद्वितिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववद्भूताध्ययनस्य द्वितीयोद्देशकप्रदीपिका उक्तोद्दितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयआरभ्यते अस्य चावमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके कर्मधूननाभिहितासाचनोपकरणशरीरविधूननमंतरेण इत्यतस्तद्विधूननार्थमिदमारभ्यते इत्यनेन संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं तच्चेदं एयं सुगुणीयायागंसया सुअक्खातधम्मे विधूतकप्येणिज्जोसइत्ता जेअचेलेपरिवुसिएतस्सगंभिक्वुस्सगोएवंभवतिपरिजुन्ने मेवत्थेवत्वं जाइस्सामिसुत्तंजाइस्सामिस्सुत्तंजाइस्सामि सिविस्सामि उक्कसिस्सामि परिहिस्सामि पाउणिस्सामि एयं सुत्ति एतत्पूवोक्तां वच्चमाणां वाग्वलुर्वाक्यालंकारे आदीयते इत्यादानं कर्मतच्चधर्मोपकरणातिरिक्तं वस्त्रादिमुनिर्भोपयतीति संबंधः सदास्वाख्यातधर्मासंसारभीरुत्वादयथा रोपितभारवाची विधूतः सस्यक् स्पृष्टः कल्पआचारोयेन सतथा सएवंभूतो सुनिरादानं भोपयित्वा आदानमपनेष्यति कथं पुनस्तदादानं वस्त्रादिस्याद्यनंतत् भोपयितव्यं भवेदित्याह जेअचेलोयः साधुर्नास्य चेलं वस्त्रमस्सिचेलोऽल्पचेलः तस्य भिचोर्नैतद्भवति नैतत्कल्पते यथापरिजीर्णमेवस्त्रं अचेलकोहं भविष्यामि ततश्चशीताद्यर्दितस्य किंशरणं मेस्यादस्त्रं विना अहं कंचन आविकादि प्रत्ययं वस्त्रं याचिष्ये तस्य वा जीर्णं स्वस्त्रं संधानाय सूत्रं याचिष्ये सूत्रं याचिष्ये अवाप्ताभ्यां सूत्रं चित्वाभ्यां जीर्णं वस्त्रं रंधं संधीस्यामि पाटितं सेविष्यामि लघुवासदपरशकमगनतः उक्कर्पयिष्यामि दीर्घं वा सखंडापनयनतोयुक्त्कर्पयिष्यामि एवं च कृतं सत्परिधास्यामि तथा प्रावरिष्यामि इत्याद्यान्तं ध्यानं न

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

तत्थिरादित्यादि तत्तत्स्त्रिन्नेकाकिविहारे इतरे सामान्यसाधुभ्यो विशिष्टतरा इतरांतप्रान्तेषु कुलेषु शुद्धैः पणयादेशे पणादोपरहिते नाहारादिना सर्वे पणयेति सर्वायाहाराद्युक्तमोत्यादनशसैपणरूपातया सुपरिविशुद्धेन विधिना संयमेपरिव्रजन्ति वज्रत्वे कदेशता माह सेमेहावी इत्यादि समेधावीमर्यादा व्यवस्थितः संयमपरिव्रजेदिति किञ्च सुविंशत्यादि सचाहारसोप्यितरेषु कुलेषु सरभिर्वा स्यादयवाहुर्गंधेन तत्तरागद्वेपौ विदध्यात् किञ्च अदुवा इत्यादि अथवा तद्वैकाकिविहारित्वे पितृयनप्रतिमाप्रतिपन्नस्य सतोभैरवाभयान कायातुधानादिकृताः शब्दाः प्रादुर्भवेद्युर्वादिवाभैरवावीभत्याः प्राणाः प्राणिनो दीप्तजिह्वादयो परान् प्राणिनः क्लेशयंत्युपतापयंतित्वं तु पुनस्तैः स्पृष्टस्तान्स्पर्शान् दुःखविशेषान्धीरोक्षोभ्यः सन्नतिसचस्वद्वितिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववद्भूताध्ययनद्वितीयोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तोद्दितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयआरभ्यते अस्य चावमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके कर्मधूननाभिहितासाचनोपकरणशरीरविधूननामन्तरेणेत्यतस्तद्विधूननार्थमिदमारभ्यते इत्यनेन संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्य सूत्रसुच्चारितव्यं तच्चेदं एयं सुगुणी इत्यादि एतद्यत्पूर्वोक्तां वच्चमाणां वाग्वलुर्वाक्यालंकारे आदीयत इत्यादानं कर्म आदीयत इति वानेन कर्मोत्पादानं कर्मोपादानं तच्चधर्मोपकरणातिरिक्तं वच्चमाणां वस्त्रादितन्मुनिज्जो पयितेति संबंधः किंभूतः सदा सर्वकालं सुहाख्यातो धर्मोस्येति स्वाख्यातधर्मासंसारभीरुत्वादयथा रोपितभारवाचीत्यर्थस्तथाविधूनं जुगसस्यक् स्पृष्टः कल्पआचारोयेन सतथा सएवंभूतो सुनिरादानं भोपयित्वा आदानमपनेष्यति कथं पुनस्तदादानं वस्त्रादिस्याद्यनंतत् भोपयितव्यं भवेदित्याह जेअचेले इत्यादि अल्पार्थेन जयघायं पुमानङ्गः स्वल्पज्ञान इत्यर्थः यः साधुर्नास्य चेलं वस्त्रमस्सीत्यतोऽचेलोऽल्पचेल इत्यर्थः संयमेपर्युपितो व्यवस्थित इति तस्य भिचोर्नैतद्भवति नैतत्कल्पते यथापरिजीर्णमेवस्त्रं मचेलकोहं भविष्यामि न मे त्रकत्वागं भविष्यति ततश्चशीताद्यर्दितस्य किंशरणं मेस्यादिति वस्त्रं विनेत्यतोहं कंचन आविकादिकां प्रत्ययं वस्त्रं याचिष्ये तस्य वा जीर्णं स्वस्त्रं संधानाय सूत्रं याचिष्ये सूत्रं चित्वाभ्यां जीर्णं वस्त्रं रंधं संधीस्यामि पाटितं सेविष्यामि लघुवासदपरशकमगनतः उक्कर्पयिष्यामि दीर्घं वा सखंडापनयनतोयुक्त्कर्पयिष्याम्येवं च कृतं सत्परिधास्यामि तथा प्रावरिष्यामीत्याद्यान्तं ध्यानोपहृता सत्यपरिजीर्णादिवस्त्रसङ्गावे यद्भविष्यत्ताध्ययसाधिनो धर्मे कप्रवणस्यत भवत्यन्तः करणवृत्तिरिति यदि वा जिनकल्पिकाभिप्रायेणैवेतत्सूत्रं व्याख्येयं तद्यथा जेअचले इत्यादि नास्याचेलं वस्त्रमस्सीत्यचेलोऽहं द्रुपाणित्वात्माणिपातः पाणिपातत्वात्पातादिरुप्तविधतन्त्रियोगरहितो भिग्रहविशेषात् त्यक्तकल्पतयः केवलं रजोहरणमुखवस्त्रिकासमन्वितस्तस्याचेलस्य भिचोर्नैतद्

स्वामि अदुवातत्यपरिक्रमंतं भुज्जो अचेलंतण फासाफु संति सीयफासाफु संति ते उफासाफु संति दंसमसगफा
साफु संति एगयरे अणयरे विरुववुवे फासे अहिया सेति अचेले लाघवं आगममाणे ते वेसे अभिसमसागए भव
ति जहेयं भगवतापवेदितं तेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वत्ता एसम्मत्तमेव समभिजाणिया एवं ते सिंमहावीराणं
चिरराइं पुब्बाइं वासाणिरौयमाणं दवियाणं पासअहिया सियं आगयपणाणां किंसावाहा भवंति पयणु एमं

भाषा ।

अथवा लावायकी कटकोकाढी छोटो करिखुं इमकरीने वस्त्रपहिरिखुं प्रावरिखुं एहवो अथवसाय आर्त्तध्याननो चारितियाने नज्जे
हवे ते हचारितियाने ढणस्पर्शादि उपनेज्जे तेजे करिवो ते कहे के छव अदुवातत्यकः अथवा तिणि अचेलपणाने विपे परकमंतं पराकमक
रतो तथा एहवासुनिने ग्रामादिविपे परिभ्रमणकरतां वस्त्रने अभाविटण संघारे शयनकरताने भुज्जो कहतावली टणना स्पर्शकठोर
फरिसे तथा शीतस्पर्शफरसे ते उफासाउणस्पर्शफरसे डासमच्छरना स्पर्शफरसे एतावता एतला परीसहपीडा उपजावे परीसहसंव
धिया एकतर अन्तर कहता तीव्रमंदादिविरूपरूप नाना प्रकार फासकहतां दुक्ख अहिया सेकोण अचेले वस्त्ररहित साधुसुं जायतो
परीसहे ते कहे के लाघवं आगममाणे आपणने लहुभाव द्रव्यकी उपगरण आत्मीभावयकी कर्म आत्मीहल आपणो आगममाणे जाण
तो ते इमजाणताने परीसह अहिया सताने तपकाय केशादि अभिसमन्नागते कहता सन्नु खपणो ज्जइ एहवोनयी कहतो किंतु जिम एक
स्यो ते भगवंत आर्वहमान स्वामिइ प्रवेद्यो भाष्यो तमेव अभिसमेच्चा ते आर्वीतरागनो भाष्यो आहारलाघवोपगणलाघवजाणीने सव्वओ
कहतां सर्वयकी द्रव्ययकी जेतयकी कालयकी भावयकी तिहां द्रव्यत आहार उपगणनादिविपे जेतयी ग्रामनगरादिविपे कालतदिनरा
तिविपे अथवा दुर्भिक्षादिविपे भावतकृतिमकलुपपणाने अभावि इमसव्वत्ता एसर्वात्मपणे करी सस्यत्तइ जकहिये ते सस्यग्जाणी तेसुं
उक्तं च अंथांतरे जो विदुवत्थंति वत्थो एगेण अचेल गोव संवरइ नज्जे ते हीलंति परं सव्वे विवते जिणाणाए तया जे खलु विसरि सकप्ये संवयण
धिया इकारणं पप्यन वमन्नइ नयहीणं अप्याणं मन्नइ तेहिं सव्वे विजिणाणाए जहाविहं कम्मखवणअट्टाए विहरंति उज्जयाखलु सस्मं अ
भिजाणएवं २ इति एहवुं लाघवसर्वयकी सर्वात्मपणे सस्यत्तइ जएहवो तीर्थं करणधरना उपदेशयकी सस्यक्काणि वो इत्यर्थ ए
आचार एकनोनयी किंतु यने रेवणे सेव्यो के ते देखाडे के एवं इणि परिअचेलपणेटणस्पर्शादि परीसहनो सहिवो ते पूर्वभूत अने कसहा
वीरनो चिरराइ कहतां चिरकाल लगी एतावता जावज्जीवलगी के तेवली विशेषयी देखाडे के पुब्बाइं वासाइं घणावरसुलगी रीयमाणे
संयममार्गि प्रवर्त्ततानो एआचार एतले स्योभाव आप्रथम तीर्थं करयकी प्रारंभीदसमा तीर्थं करलगी संयमाचार पूर्वसंख्याइ जाणि वो
अंथां सयकी प्रारंभी आसहावीरसीमवर्ष संख्यानी प्रवृत्ति तिणि कारणि पूर्वपुणकह्या अने वरसपुणकह्या इत्यर्थ एहवामहावीर तथाद
वियाणं कहता सुक्तिगमनयोग्य तेहने एपरीसहनो सहिवो पासकहता जो इपूर्वे जे ज्ञानहापुरुपतेणे एपरीसहसह्याते परीसहना सह
णहारने जे ज्जइ ते कहे के आगयपणाणां परीसहने सहिवे आव्यो प्रकटज्ञान जेहने तेहने वाह छयधुज दुर्बलशाइ अथवा वाहाशब्दिवाधापी
छाते कशथाइ तेशरी रेकटसहे परं तेमहानुभावने वैराग्यने अधिकपणो कर्म खपावानी इच्छाइ मननी पीडायो डीयाइ परं शरीरनी पीडा
ज्जइ जे ते देखाडे के पयणु एमं सअने शोणित एवे प्रतनु कहतां थोडायाइ जे इभणी अरसविरस अंत प्रात आहारे करी तिइ इअल्पयोडे करीमा
सशोणित ओछायाइ तथा संसारना अणि राग द्वेषकपाय संतति ते जमादिके विअेष्णिकरीने तथा सभावनाइ जाणीने एतावता ज्ञानमा

दीपिकाटीका

भवति तस्य चाचेलस्य अल्पचेलस्य वाटणादि स्पर्शसङ्घवेयद्विधेयं तदाह अदुवातत्यपरिक्रमंतं भुज्जो अचेलंतण फासाफु संति सीयफा
साफु संति ते उफासाफु संति दंसमसगफासाफु संति एगयरे अणयरे विरुववुवे फासे अहिया सेति अचेले लाघवं आगममाणे ते वेसे अभिस

महागतेभवति जह्येदं भगवतापवेदितं तमेव अस्मिन्नेवाम्बुनोसवनाएनमभिजायता एवमेनेमिमहावीराणां चिररातमुच्चाङ्गाम्
 इरीयमाणां द्विवाणं प्रासज्जियमिदं आगतं पलायणं किमावाहाम्बुति पदगुन्मसो गिणविद्धेरी कट्टुपणिनायएतिते सुते
 विरयविवाडि एतिते तस्य हिमरिवसतो जीर्णस्वादिक्तमपधानं नभवति अदुयाअथवा एतस्यात्तावेलेते पराक्रममागं पुनरुं साव
 अवेलेडं चिदुमासादौ नत्तामावात्तुण्यय्यायायिन्तुपानां सूर्यापसुयानृगसूर्यानेकवाचित्सूर्यंति तांदस्यगदीनमनसोति
 सहतेयितस्ययाः सूर्यंति तेजः सूर्याउपसूर्याः सूर्यंति दंयमयसूर्याः सूर्यंति एगदरेइत्येतेषां परीपहाणां परस्परविरहानां अन्त
 रेषादुःखः विरुवनेति विरुपं बीमम् स्वरुपं देषां ते विरुवरुपाः सूर्याः दुःखवियेणस्तान् मस्यइरणेनापधानरहितोऽपि
 सहेतोसौअचेलः किमिंसंअपरेपहानविसहतेइत्याह लाववं आगममागे लवोर्भावोलाववं द्रव्यतः उपकरणलाववं भवतः
 कर्मलाववं आगमयन् दुष्टमानः परीपहोपसर्गात् सहते तदेवेवमिंसन्नागते सेतस्य उपकरणलाववेन कर्मलाववं कर्मलाववं
 तोपकरण लाववमागमयत्तुणादि सूर्यान् विसहमानस्यातपः कायहेयस्यतया वायुमिसमन्वागतं भवति मस्यगाम्भिर्ये
 नसोहं भवति जह्येदं भगवतापवेदितं तथा येन प्रकारेरेदं ददुक्तं वज्रमागं सैतद्वगवतावर्हं मानस्यामिना प्रवेदितं तमेव अमि
 सनेवा तदुपकरणलाववं आहारलाववं च अमिसमेत्यज्ञात्वा सर्वतइति द्रव्यतः जैवतः कालतोभावतश्च तद द्रव्यत आहारोपक
 रणौ जैवतः सर्वव्यसादौ कालतोहनिरादौ वा दुर्मिजादौ वा सर्वभनाभावतः कतिमकल्याणमावेन ककुत्तमेव सममिनाए
 वरस्यकमेवस्यगमिजानीयात् तीर्थकरणपरोपदेयाअकुर्यात् एवमेतिंति एवमिचेलतयापुं पितानां तयादिसूर्यान् विसह
 मानां तेषां महावीराणां सकललोअमत्कृति कारिणांचिररातंयापजीवं पूर्वाणिप्रभूतानिवर्षाणिरीयमाणानां संयमातुदनेगच्छ
 तांदविवाणंप्रासति द्रव्याणामध्यानां सुक्तिगन्तयोगानां पन्थावधारयत्तुण्यय्यायायिन्तुपानां सूर्यादिपुंममिहितंतामिपोदयं मस्यइरणेतत्सूर्याति
 सहनं कृतमेवेति जानीहि एतज्जाविमहमानानांदत्यात्ताइ आगयपलायणं आगतं प्रज्ञानंपदाविर्भावकं देषानेतयानेपांतपसा
 परीपहाति सहनेनचक्रयावाहवोमुजाम्बंति कर्मजपणाद्योलितस्य गरीरभावपीडाकारिणः परीपहोपसर्गात् सहायानितिसन्य
 नापस्यनसनः पीडाउत्पद्यते गरीरपीडातुमवलेवइत्याहपदगुन्मसोदिणं मांसंययोगितं च मांसयोगितेनेहे चप्रितदुकेइजाहार

शीर्लगाचार्यकृतटीका ।

भवन्ति यथापरिजीर्णं सेवस्वं शिद्रं पाटितं चेत्येवमविवक्ष्यतमपधानं नभवति धर्म्मिरोमावाहनांभावः सतिअधर्म्मिरेषमार्त्तव
 एंत्याखंमिति सत्यवस्येदमपि तस्यनभवत्येव यदापरंस्वमहं वाचिद्येइत्यादिपूर्ववन्नेयं योपिछिद्रपाणितात्मानिर्योगसमन्वि
 तः कल्पयान्तरयुक्तोऽनापि परिजीर्णादिउद्भावे तद्वतमपधानं नविषत्ते यदाकृतस्यात्यपरिकर्म्मरोगप्रवृत्तात् सूचिद्वान्वेषणं
 करोतितस्यगच्छेत्साल्यवेत्सुग तयादिसूर्यसङ्गावेवहिदं तदाहचदुग इत्यादितस्यस्यचेलतया परिवसतोनीर्णवस्वादिकृत
 मपधानं नभवत्येवैतत्स्यात्तावेलेते पराक्रममागं पुनरुं सावुमचेलेडं चिदुमासादौ नत्तामावात्तुण्यय्यायायिन्तुपानां
 सूर्याः पसुयानृगैर्जाजनिताः सूर्याः दुःखवियेणस्तुण्यय्यायायि कदाचित्सूर्यंति तांदस्यगदीनमनसोति सहतेइति संबंधस्ययतीत
 सूर्याः सूर्यं तुपतापयन्ति तेजउपसूर्याः सूर्यन्ति तवादंयमयसूर्याः सूर्यंते तेषांतुपरीपहाणामेनतरेविरहा दंयमयकउपस
 र्यादयः प्रादुर्भवैद्युतीतोयादिपरीपहाणां परस्परविरहानामन्तरे प्रादुष्युः प्रलेपं वज्रवचननिर्देशवतीत्रमंदमअभावस्यासंख्य
 कइत्येतदेवदर्शयति विरुपं बीमम् मनोवाह्यादिविविधं वामंदादिमेदाद्रुपं देषांते विरुवरुपाः केतेसूर्याः दुःखवियेणस्तुणादिका
 नृपादिसूर्यागतान्सम्यक् करणेनापधानरहितोऽपि सहते कोऽसावेलोऽपगतचेलोत्यवेलोवा अचेलस्वरुपोवा मस्यन्ति तिसते
 किमिंसंअपरेपहानविसहतेइत्यतआह लाववं इत्यादिलवोर्भावोलाववं द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतोहूपकरणलाववं भवतः कर्म लाववं
 आगमयन्ममदुष्टमानइति दावदविसहतेपरीपहोपसर्गानिति नागार्जुनीवासुपठन्ति एवंछुतेउवगरणलाववियंतं कर्म

व्यवहारं करोति एवमुक्तमेव भावलाघवाय सुपकरणलाघवं तपश्च करोतीति भावार्थः किञ्च तवेत्यादि सेतस्योपकरणलाघवेन कर्मलाघवमागमयतं कर्मलाघवेनोपकरणलाघवमागमयतस्तृणादि स्पर्शानधिसहमानस्य तपःकायकोलेष्वरूपतयावाह्यमभिसमन्वागतं भवति सम्यगाभिसुखेन सोढुं भवत्येतच्च नमोच्यत इत्येतद्दर्शयितुमाह जहेत्यादि यथा येन प्रकारेणोदमिति यदुक्तं वक्ष्यमाणं चैतद्भगवता वीरवर्द्धमानस्वामिना प्रकर्षेणादौ वा वेदितं प्रवेदितमिति यदि नाम भगवता प्रवेदितं ततः किमित्याह तमेव इत्यादि तदुपकरणलाघवमाहारलाघवं वाऽभिसमेत्यज्ज्ञात्वा एवकारोऽवधारणे तदेव लाघवं ज्ञात्वेत्यर्थः कथमित्येतेषां दुच्यते सर्वत इति द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च तत्तद्द्रव्यत आहारोपकरणादौ क्षेत्रतः सर्वतग्रामादौ कालतो ह निरात्रौ बाहुभिर्ज्ञादौ वा सर्वात्मनेति भावतः कृत्विस कवकाद्यभावेन तथा सम्यक्तमिति प्रशङ्काशोभनमेकं संगतं वा तत्वं सम्यक्तं तदुक्तं प्रशङ्काशोभनश्चैव एकः संगत एव च इत्येते रूपस्पृष्टस्तु भावः सम्यक्तमुच्यते तदेवंभूतं सम्यक्तमेव समत्वमेव वा समभिजानीयात्स्यगाभिसुखेन जानीयात्परिच्छिन्नात्तयाह्यं चेलोप्ये कचेलादि कंनावमन्यते यत उक्तं जोविदुष्यति वल्लभे एगेण अक्षेले गोवसं यरं वृणुते हीलंति परं सखे वियते जिष्णांणा एतया जेखलु विसरिसका प्पासं वयणधियादिकारणं पय्यणवमणयं हीणं अप्याणं मण्डितेहिं सखे विजिष्णांणा एजहा विहिं कम्मखवणमट्ठाए विहरंति उज्जुयाखलु सखं अभिजाणइएवंति यद्विवातदेवलाघवमभिसमेत्य सर्वतो द्रव्यादिना सर्वात्मनादिना सम्यक्तमेव सम्यगभिजानीयात्तीर्थं करणं धरोपदेशात्स्यक्कुर्वादितीति तात्पर्यार्थः एतच्च नाशक्यानुष्ठानं पुरश्चरतं च कचूडालंकाररत्नोपदेशवद्भवतः केवलमुपन्यस्यते पित्तं न्यैर्वज्रं भिश्चिरकालमासेवितमित्येतद्दर्शयितुमाह एवमित्यादि एवमित्येतेषां तयाप्युपितानां तृणादिस्पर्शा नधिसहनां नानातिपांस हावीराणां सकलं लोकचमत्कृतिकारिणां चिररार्तप्रभूतकालं यावज्जीवमित्यर्थः तदेव विशेषतो दर्शयति पूर्वोक्तप्रभूतानि वर्पाणि रीच माणानां संयमासुष्ठानेगच्छतां पूर्वस्य तु परिमाणं वर्पाणां सप्ततिः कोटिलक्षापद्यं वा शब्दकोटिसहस्रास्तथा प्रभूतानि वर्पाणि रीच माणां नानातिपांसोभ्यादारभ्यशीतलं दशमतीर्थं करं यावत्पूर्वसंख्यासंज्ञावांतु पूर्वाणीत्युक्तं तंतश्चारतः श्रेयोसांदारभ्यवर्षसंख्याप्रवृत्ते वर्पाणीत्युक्तमिति तयां द्रव्याणां भव्यानां सुक्तिगमनयोग्यानां पश्यावधारययत् तृणस्पर्शादिकं पूर्वमभिहितं तदभिपोढव्यमिति सम्यक्करणेन स्पर्शतिसहर्नकृतमेतदेव गच्छेति एतच्चापि सहमानां नानावत्स्यात्तदाह आगय इत्यादि आगतं प्रज्ञानं प्रदार्थं विभावकं येषां ते तथापि पासां गतप्रज्ञानानां तपसापरीपहातिसहनेन च कथावाचवोभुजा भवन्ति यद्विवातस्य पिसहोपसर्गं परीपहादावंगतं प्रज्ञानत्वाद्वाधाः प्रीडाः कथाभवन्ति कर्मक्षपणाद्योत्थितस्य शरीरमात्रपीडाकारिणः परीपहोपसर्गान् सहायानिति मन्यमानस्य नमनः पीडोत्पद्यत इति तदुक्तं निष्माणोऽपरोव्यय अप्याण्योनवियणं सरीराणं अप्याण्योनविययस्मन उण्डुक्खं परोदेति इत्यादि शरीरस्य तु पीडाभवत्येवेति दर्शयितुमाह प्रयणुए इत्यादि प्रतनुकेवमांशं च शोणितं च मांसशोणिते ह अपितस्य हिंसाहारत्वात्पाहारत्वाच्च प्रायशः खलत्वेनैवा

ससोणि एविस्सेणिकट्टु परिखाए एसतिखे सुत्ते विरए वियाहि एत्ति वेमि विरयं भिक्खु रीयंतं चिररातो सियं अरती तत्थ किं विहारए संवेमाणे ससुट्टिए जहासे दीवे असं दीणे एवंसे धम्मे आरियपदेसिए ते अणवकं खमाणे पाणे अणति वाते माणादति आमेहा विणो पंडिया एवंते सिंभगवओ अणुट्ठाणे जहासे दियापो ए एवंते सिस्सादियायराओय अणुपुब्बेणं वाइयत्ति वेमि एवंते सिस्सादियायराओवा अणुपुब्बे

भाषा

देवनिर्लोभतापणे कपायसंतति ऊपराठी करीने एपूर्वोक्तलक्षणमुनि चारित्तियोत्तिष्णं कइतां संसारसंसुद्धतस्यो सुत्तं सर्वसंगं यकीं क्खं काणो विरत सर्वसावद्यानुष्ठानयकी वियाहि एवखाण्यो अनेरो एह्योनहीं ति वेमि ऊं इमकऊं हि वे एहं वांसाधुने अरति पीडे कर्म्मने अचिंत्यपणे ते कहेछे सूत्रं विरयं कं विरतस्य संयमयकी एहवो भिच्छु चारित्तियो तथारीयंतं अप्रसाद्य संयमस्यानकयकी निवर्ततो इति पा

रेचालतोतथाप्रगल्भभावविषे ऊपराऊपरिप्रवर्त्तमान तथाचिरराउसिचं वगाकाललगी संयमनेविषेवस्यो एहवागुणमहितचारि
 त्रियानेअरतिकहतां संयमनीउद्विग्नता किंविधीरएकहतां तेहनेसंयमनेविषेकांइ, स्वलेएतावता संयमयीडोलावेजियारेएहयोप्रय
 कस्योतिवारेगुरुउत्तरकरेइहा जेहभणीइ'द्विद्वल अविनयवंतयलात्कारि जीवनेउन्मागि पाडे तयामोहनीगति अचिंत्यछेकर्म नो
 विपरिणामविचिंत्ये तिगिकारगिस्त्रोस्त्रोनयाइउक्त चकम्मागिगुणंघगचिक्कणाइ'गुरुयाइ'वयरसाराइगाणइदिवं पि पुरिसंपंथाउ
 उप्पहंतिति? इतिवचनात् जेकिंशब्दसमेप्रतितीएउत्तर अययाआजेपकरीकाकुक्तिइ'इमपुछे भगवनएहवाचारित्रियामुणकाइ'यरति
 इस्वलाइ'तिवारेइमकह्योता एहवानेअरतिकिसम्बलीसके जेहभणीतेएवंगुणविगिटउइतेहने अरतिकिसऊपजेतेकहेछे संघेसाणे
 समुष्टिएजगिअ अव्यवच्छेदिउत्तरोत्तर संयमस्थानसंघेसाणेकहतां जोहतोआत्मासोमेलतो तयासमुत्थितकहतां सम्यक्प्रकारि
 चारित्रविषे ऊयाउद्यमवंततेहने अरतिकिसस्त्रलेएतावता अयंइसंयमपाले जेएहवोतेआपणनेत्तातायाइअनेरानेपुणरागणहार
 याइतेकहेछे जहासेदीवेअसंदीणे जिमसमुद्रमाहि आग्वासनोठाम असंदीनद्वीप अंसंदीनस्योऊहवाइजेकिवारे पुणपापीदेपूरि
 येनहींतिहारहतांवूडिवानोभयनहीं सिंहलहीपादिकतिमए चारियपदेसिणीयंकर प्रणीतधर्मसकलजीवने संसारसमुद्रमाहिं
 वूडतांप्राणीनेआग्वासनोस्थानकयाइ तेधर्मनोकयकसाधुजागिबोवलीते धर्मनाकरणहारकेहवाउइ' तेदेगाडेछेतेअणवकंप्रमा
 गातेसाधुसंयमनी अरतिनानिवारणहारभागनीकांचारहित तथाप्राणजीवने अविणासताएतलेप्रयमव्रतकह्यो इग्निपरिवीचाइं
 व्रतजागिवातयाइताकहतां सकललोकनेवसुभ तयामेहाविणोमर्यादास्थित तथापंडितपापोपादानने परिहरिवेकरीसस्यक्पदार्थ
 नाजाणकर्मने विषेउद्यतउइ' अनेजेवलीतयारूपज्ञानने अभाविविकलते आचार्यादिके सम्यक्प्रकारिपालिजिणि परिविवेकी
 याइ तेदेपाडेछे एवंतेसिंति इग्निप्रकारिइ'ते सम्यग्ज्ञानना अजाणतेहने भगवंतयीवर्द्धमानस्थामीना धर्मेनेविषे सम्यकुद्यमे
 अभायिसाचाउपदेगने देवेकरीसीखविधानोयत्त करिवोजिमते सम्यगनुष्ठानविषे प्रवर्तेतिमकरिवोएहऊपरिहटांतकहे जहासे
 दियापोएजिमतेहिजकहतां पंथियातेहनोपोतवालते जिमतेणेपंथियेगर्वाप्रसवयकीआरंभीअंडकादिअवस्थाविषेजांनिष्पन्नपक्षयाइ
 तांलगीपालिये इग्निपरिआचार्ये पुणआपणागिष्यदीक्षा देवानोकालप्रारंभी समाचारीनेसीखविषे अनेकगाम्मनेभणाविवेतांल
 गीपालिवा जांलगीगीतार्ययाइ एवंतेसिस्त्राजिमपंथीएआपणोवालकपालियेइम आचार्येइगिष्यदीछेनेरातीइ'अनुक्रमेवाइयाकहतां
 भणाव्याख्याशिलेराव्या समस्तकार्यनासहणहार संसारउतरिवाससर्वउइ' श्रीसुधर्मस्त्रामिकहेछेइ'इमकऊंजिम श्रीभगवंत
 समीपेसांभल्योइतिषूताअयने ततीयोइेगकः समाप्तःहिवेचोथोउइ'सो प्रारंभियेछे तीजेउडेसेगरीरोपगरणनो छांडिवोकह्योइहा
 त्रिगिगारवनोछांडिवो कहियेछेस्त्रवं'एवंक'एवंइगिपरिते शिष्यदीहरातिइ'अनुक्रमेभणाव्यागुणाव्या सीखव्याकालिकोत्कालिकस्त्र
 विधिपूर्वकतिउत्तरसने पर्याइअचारांगभणावियेइत्यादिव्यवहारसूतोपदिटविधिइ' भणाव्यातयाजयं चरेजयंचिद्वेजयमासेजयं

दीपिकाटीका

त्वादल्पाहारत्वाच्चभवतःतथाविष्णोणी कटुसंसारयेणीसंसारवतरणीराग द्वेपकपायसंततिस्तांजांत्वादिनाविचित्रिंक्षत्वा तथापरिचा
 याज्ञात्वासमत्वभावनयाएउक्तलक्षणेमुनिस्त्रीर्णःसंसारसागरं एषएवसुक्तसर्वसंगेश्योविरतःएषएवव्याख्यातोनापरः ब्रवीमीतिपूर्ववत्
 तंचतथाभूतंसुनिं आरतिरभिभवेत् अचिंत्यसामर्थ्यात्कर्मणइत्याह विरचंभिक्षुरीयंतं चिररातोसिचं अरतितत्त्वकिंविधारएसं
 घेसाणेसमुष्टिएजहासेदीवे असंदीणेएवंसेधम्मेआरियपदेसि एतेअणवकंप्रमाणा अणतिवाएमाणादतियासेहाविणो पंडियाएवं
 तेसिंभगवतोअणुट्टाणो जहासेदियापोएएवंतेसिस्त्रादियाराओय अणुपुत्रेगंवाइ'तिवेमिपटस्यततीयोइेगकःविरचंतिविरतमसंयमा
 त्मिजगशीलंभिचंरीयं तंरीयमाणंनिस्सारंतं अग्रगस्त्रोऽसंयमेवर्त्तमानं किंधारयेत् किंप्रतिस्त्रलेत् ओमित्युच्यतेविचित्राकर्मपरि
 गतिःकिंनकुर्वीत् अयवाल्लुकर्माणं कयसरतिविधारयेदित्याह संघेसाणे जणेअव्यवच्छेदेन उत्तरोत्तरंसंयमस्थानंसंदधानःसम्य

गुह्यतःसमुत्थितोयथाख्यात चारित्र्याभिसुख्यः तंश्चरतिःकथंविधारयेत् सचैवंभूतोनेवलमात्मनस्त्राता अपरेषामपिअरतिविधार
कत्वात्त्राणायभवतीतिदर्शयति जहासेदीवेद्विर्गताआपोऽस्मिन्नितिद्वीपः सचद्रव्यभावभेदाद्विधा ततद्रव्यद्वीपोद्विधा संदीनोऽसंदीनश्च
योहिपक्षमासादौ उदकेनस्त्रायते संसंदीनःविपरीतस्तु असंदीनःसिंहलद्वीपादिः यथासंवातिकाअदीनद्वीपः सम्यवाप्याश्वसंतिएवं
भावसंधानायोत्थितं साधुमवाप्यापरेप्राणिनः समाश्वसुःअथवाभाव द्वीपःसम्यक्तं तच्चप्रतिपातित्वादौपशमि कंचायोपशमिकंचसंदीनो
भावद्वीपःचायिकंचसंदीनः तंहिविधमप्यवाप्यपरीतःसंसारत्वात्प्राणिनश्चाश्वयंति अथवाभावद्वीपः संदीनश्चतज्ज्ञानंअसंदीनस्तुकेवल
ज्ञानंतच्चावाप्यणिनोऽवस्थमाश्व संत्येवयदिवाभावद्वीपोधर्मः यथाऽसंदीनोद्वीपोभग्नपोतानांवज्जनां जंढनांशरण्यतयाश्वसहेतुर्भवति
एवमसावभिधर्मस्तीर्थेकर प्रणीतःकथतापच्छेदनिर्वटितोसंदीन आश्वसभूमिर्भवति तस्यधर्मस्यानुष्टायिनः कौटशाःसंतीत्याह
तेअणवकंचमाणाते साधवोभावसंधानोद्यताः संयमारतेप्रणोदकाः मोक्षनेदिष्टाःभोगान् अनवकांचंतोधर्मसम्यगुत्थानवतःस्युः
तथाअणतिवाएणंप्राणिनोऽनति पातयंतःउपलक्षणात्शेष महाव्रतग्रहणमाचोय्यं दतियामेधाविणोक्रुशलातुष्ठान प्रवृत्तत्वाहयिताः
सर्वलोकानामेधाविनोमर्यादाव्यवस्थिताः पंडिताःपापोपादानपरिहारतया सम्यक्पदार्थज्ञाधर्मचरणायोत्थिताभवति येषुनस्तथाभूत
ज्ञानाभावात्तुविवेक विकलास्तेआचार्यादिभिः सम्यग्पाल्यायावद्विवेकिनोऽभूवन् इतिदर्शयतिमाह एवंतेसिंति एवमुक्तविधिनातेपां
मपरिकर्मितमतीनां भगवतोवीरवर्द्धमानस्त्रामिनो धर्मसम्यगुत्थानेति तत्परिपालनेनसदुपदेश दानेनपरिकर्मितमतित्वंविधेयं
अत्रैवदृष्टांतमाह जहासेदियापोऽद्विजःपक्षीतस्यपोतोवालः सयथातेमद्विजेनगर्भप्रसवादारभ्यांडओच्छूनोच्छूनतरभेदादिकासुअवस्था
सुयावन्निष्पन्नपक्षस्तावत्पाल्यते एवमाचार्येणापिशिष्यः दीक्षादानादारभ्यसमाचार्युपदेश दानेनाध्यापनेनतावदनुपाल्यते आवज्ञीता
र्योभूतुएवंतेसिस्त्रायथा द्विजपोतोमाहपितृभ्यामनुपाल्यते एवमाचार्येणापिशिष्याश्चर्निर्यंअनुपूर्वेणक्रमेवाचिताःपाठिताःशिचांश्राहि
ताःसमस्तकार्य सहिष्णुवःसंसारोत्तरण समर्थश्चभवतीति इतिरधिकारपरिसमाप्तौब्रवीमीतिपूर्ववत् धूताध्ययनेतृतीयोद्देशकप्रदीपि
काउक्तस्तृतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थश्चरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके शरीरोपकरण धूननाऽभिहितासाचपरिपूर्णा
नगौरवत्रिकसमन्वितस्य अतस्तुधूननार्थं इदमुपक्रमस्यते इत्यनेनसंबंधेनायातस्योद्देशकस्यादिस्रल्वंएवंतेसिस्त्रादिशायराश्वोयअणुपुत्रे
णवाइतातेहिं महावीरेहिं पन्नाणमंतेहिं तेसिमंतितेपन्नाणसुवलभहव्या उवसमंफाससिचंसेसाययंतिव सितावंभचेरंसि आयां
तिणोत्तिमणमाणो आघायंतसोच्चानिसम्भमणुन्ना जीविस्त्रामोएगैनिकुस्त्राने असंभवताविडक्कमाणाकामेहिं गिह्वाअक्कोववन्नास
माहिमायातमभोसयंतासत्यारमेव फससंबदंति सीलमंताउवसंतासंखापरीयमाणा असीलाअणुवयसाणस्त्रवितिया मंदस्त्रवालिया
नियदृमाणावेगे आचारगोचरमातिक्रुंति नाणभट्टादंसणलूसिणोणममाणाएगेजीविचंविष्यरिणासेंति पुह्वातेगेनिचहंति जीविच
स्त्रेवकारणानिक्रुंतमपितेसिंदु निक्रुंतभवतिस्त्राएवंतेसिस्त्रा एवमितिद्विजपोतसंवर्द्धनक्रमेणैवतेशिष्याः स्वहस्तप्रवाजिताःउपसंप
दागताःप्रातीच्छक्काश्च दिवारात्रौवानुपूर्वेण क्रमेणवाचिताः पाठिताःतत्राध्यापनमाचारादिक्रमेणक्रियतो आचारंचतिवर्षपर्यायोऽध्या

शीलंगाचार्यकृतटीका

चारःपरिणमतिनरसत्वेन कारणाभावाच्च प्रतत्वेचशोणितं तत्तनुत्वान्मांसमपीति ततोमेदादीन्यपि यदिवाप्रायसोरुद्धंवा तलंभवति
वातप्रधानस्यच प्रतनुनैवमांसशोणितयोरचेलतयात्वं ह्यणस्यर्शादिप्रादुर्भावेनशरीरोपतापात्प्रतनुके मांसशोणितेभवतइतिस्वंधस्तथा
संसारश्च शोसंसारवतरणी रागद्वेषकपायसंततिस्तांचांत्यादिनाविज्ञे शिं ह्यत्वातथापरिज्ञात्वाच समत्वभावनया तद्यथाजिनकल्पि
कःकश्चिदेककल्पधारी हौलीन्वाविभर्त्ति स्यविरकल्पिकोवा मासार्द्धमासचपकस्तथा विक्रटाविक्रटपथारी प्रत्यहभोजीकूरगडुको
पाएतेसर्वेपितीर्थरुद्धचनानुसारतः परस्परानिंदयासम्यक्दर्शनइत्युक्तंच जीविदुवत्यतिवत्योएगेण अचेलगोवसंधरइ नज्जतेहीलेति
परंसत्वे प्रिद्धतेजिणाणाए तथाजिमकल्पिकः प्रतिमाप्रतिपन्नोवाकश्चित्कदाचित्पडपि मासानात्मकल्पनभिचां नलभेततथाप्यसौकूरग

दुकमपिययोदनमु'डस्वमित्येवं नहीलयति तदेवंसमत्वदृष्टिप्रज्ञयाविश्वेणीकृत्यैष उक्तलक्षणोमुनिस्तीर्णः संसारसागरं पपममुक्तं
 सर्वसंगेभ्योविरतः सर्वसावद्यानुष्ठानेभ्यो व्याख्यातोनापरदृष्टि इति त्रयीमीति शब्दो पूर्ववत्तदेवं संसारत्रेणीं विज्ञेय पधित्वायः संसारसा
 गरंतीर्णवत्तीर्णो मुक्तवन्मुक्तो विरतो व्याख्यातस्तं च तथाभूतं किमरतिरभिभवेदुत न वेति अचिंत्य सामर्थ्यात्कर्मणोभिभवेदित्येतदेवाह विर
 चंदत्वादि विरतमसंयमाङ्गिचक्षणशीलं भिक्षुं रीयमाणं निश्चरं तमप्रगल्भो संयमस्यानेभ्यः प्रगल्भोऽपि गुणोत्कर्षादुपपद्यं परिवर्तमानं
 चिररातं प्रभूतकालं संयमेऽपितश्चिररातोपितस्त्वमेवं गुणयुक्तमरतिः संयमोऽहिम्नता ततस्तस्मिं संयमेवर्तमानं किंधारयेत्किंप्रतिस्वले
 तकिंशब्दप्रज्ञेकिंतयाभूतमपि मोक्षप्रस्थितप्रणायविषयमरतिर्विधारयेत् ओमित्युच्यते तथाहि दुर्बलान्यविनयवन्ति चेन्द्रियाण्यचिं
 त्यामोहशक्तिर्विचित्राकर्म परिणतिः किंनकुनीदित्युक्तं च कस्मादिगुणगूणधर्माच्चिक्कणाद् गुरुआर्द्रवद्रुसाराङ्गाणाङ्गिद्वयं पिपुरिसंपं
 द्याओऽप्यहंतिणे यद्विवाकिंदेपेकिंतयाभूतं विधारयेदरतिर्निवविधारयेदित्यर्थः तथाह्यसौ चणेरविश्वद्वतरचरणपरिणामतयाविक्रं
 भितमोहनीयोदयत्वास्तुक्तकर्माभवतीति कुतस्तमरतिर्विधारयेदित्याह संधेमाणादित्यादि चणेरचणेरव्यवच्छेदेनोत्तरोत्तरं संयमस्या
 नकंडकंसंधानः समस्य गुणितः समुत्थितउत्तरोत्तरगुणस्यानर्कवा संधानोचयाख्यातचारित्र्याभिमुखः समुत्थितोऽसावतस्त्वमरं
 तिः कथं विधारयेदिति सचैवंभूतो न केवलमात्मनस्त्वाता परेपामप्यरतिविधारकत्वात् त्राणायेत्येतद्दर्शयितुमाह जहासेदित्यादि हिं
 तायापोस्मिन्निति द्वीपः सचद्रव्यभावभेदात् द्विधा तद्रव्यद्वीपयाशासद्वीपयाशास्यतेऽस्मिन्नित्याशासः सचासौ द्वीपयाशासद्वीपो यद्विवा
 खसनमाशायाशासायद्वीप याशासद्वीपस्तदनदीसमुद्रवस्तुमध्यप्रदेशे भिन्नगोषिस्त्यादयस्तमवाप्याश्वसंत्यसावपि हेधासंदीनोऽसंदीन
 ये तियोहिपक्षमासावुदकेन स्नाय्य ते स संदीनो विपरीतस्त्वसंदीनः सिंघलद्वीपादिः यथाहिसांयातिकासंद्वीपमसंदीनमुदन्यदादेरुत्तितीर्ण
 वः समवाप्याश्वसंत्येवं तं भावसंधाना योत्थितं साधुमवाप्यापरे प्राणिनः समांस्त्वर्थद्विवादीपद्विप्रकाशदीपः प्रकाशयदीपः प्रकाशदीपः
 सचादित्यचंद्रमण्यादिरसंदीनो अपरस्तु विद्युदुल्कादिसंदीनो वद्विवाप्रचुरेधनतया विविधितकालावस्याय्यसंदीनो विपरीतस्तुसंदीन
 इतियथाह्यसौ सफुटावेदनतो हेयोभादेयहानोपादानवतां निमित्तभावमुपधाततथा कचित्समुद्राद्यंतर्वर्तिनामाशासकारीचभवत्येवं
 ज्ञानसंधाना योत्थितः परीपहोपसर्गाच्चोभ्यतयाऽसंदीनः साधुर्विशिष्टोपदेशदानतोऽपरेपामुपकारायेत्यपरेभावद्वीपं भावदीपंचाम्य
 यायाचक्षते तद्यथाभावद्वीपः सम्यक्तं तच्च प्रतिपातित्वादौपशमिकंचाचौपशमिकंच संदीनोभावद्वीपः क्षाविवत्त्वसंदीनइति तं द्विविध
 मप्यपरीतसंसारत्वात्प्राणिन आशासन्ति भावदीपस्तुसंदीनः श्रुतज्ञानमसंदीनस्तु केवलमिति तच्चावाप्यप्राणिनो वश्यमाशासंत्येवं
 ति अथवा धर्मसंधानः समुत्थितः सन्नरतेर्दुप्रधयोभवतीत्युक्ते कश्चिज्जोदयेत्किंभूतोसौ धर्मोऽयत्संधानाय समुत्थितइत्युक्तेत्येतया
 सौ द्वीपोसंदीनोसलिलसु तोवरुगूवहनानामितरेषांच वज्रनांजवनां शरण्यातयास्वासेहेतुर्भवत्येवयसावपि धर्मचार्यप्रदेशितस्तीर्थ
 करप्रणीतः कपतापच्छेदनिर्वृतिः संदीनः यद्विवाकृतर्काप्रधयतया संदीनोऽचोभ्यः प्राणिनां त्राणायाशासभूमिर्भवति तस्यचार्यदे
 शिनस्य धर्मस्य किंसम्यगनुष्ठाशिनं केचन सन्ति ओमित्युच्यते यदिसन्ति किंभूतास्तद्व्यतथाह ते इत्यादितेसाधवोभावसंधानोद्यताः
 संयमारतेः प्रणोदकामोक्षनेदिष्टाभोगाननवकांचंतो धर्मसम्यगुत्थानवन्तः स्युरित्येतदुत्तरत्वापियोज्यं तथाप्राणिनो न भिपातयंत्यप
 लक्षणा र्थत्वाच्छेपमहाव्रतग्रहणमायोज्यं तथाकुशलानुष्ठानप्रवृत्तत्वाद्यिताः सर्वलोकानां तयामेधाविनोमर्चादाव्यवस्थिताः पंडिताः
 पापोपादानपरिहारतया सम्यक्पदार्थज्ञाधर्मचरणावसमुत्थिता भवन्तीति येषु नैस्तथाभूतज्ञानाभावात्सम्यग्विवेकविकलतयानाद्या
 पिपूर्वोक्तसमुत्थानवन्तः स्युस्तेतथाभूता आचार्यादिभिः सम्यगनुपाल्यायावद्विवेकिनोऽभूवन्तित्ये तद्दर्शयितुमाह एवं इत्यादि एवमुक्त
 विधिनातेपामपरिकर्मितमतीनां भगवतो वीरकर्म मानस्वामिनो धर्मसम्यगनुत्थानेसति तत्परिपालनतस्तथा सदुपदेशदानेन परिकर्मि
 तमतिव विधेयमित्यत्रैव दृष्टान्तमाह जहासेदित्यादि हिजः पचीतस्य पोतः सिंशुर्हिजपोतः सयथा तेन हिजेन गर्भप्रसवात्प्रभृत्यं ड
 कोच्छूनोच्छूनतरभेदादिकास्त्वस्यासु यावन्निष्पन्नपक्षस्तावत्पाल्यते एवमाचार्येणापिशिष्यकः प्रव्रज्यादानादारभ्य सामाचार्यपदेशदा

नेनाध्यापनेनतावदनुपाल्यते यावन्नीतार्योभूत् यःपुनराचार्योपदेशमतिलंघ्यस्वेरित्वाद्यथा कथंचित्क्रियानुप्रवर्त्ततसि उज्जयिनीरा
जपुत्रवह्निश्चेदिति तद्यथोज्जयिन्यां जितशत्रोराज्ञोहोपुत्रौ तत्रज्येष्ठो धर्मघोपाचार्यसमीपे संसारासारतामवगम्यप्रयत्राजकमे
णचाधीताचारादिशास्त्रोपगततदर्थश्च जिनकल्पं प्रतिपित्सुर्द्धितीयां सत्वभावनांभावयति साचपञ्चधातत्र प्रथमोपाश्रयेद्वितीयातद्व
हिसृतीयाचतुष्कचतुर्थी शून्यगृहे पञ्चमीश्रमशाने तत्रपञ्चमींभावनां भावयतः सकनिष्ठोभ्रातातदनुरागादाचार्यांतिकमागत्योवाच
ममन्यायान्भ्राताकास्तेसाधुभिरभाणि किंतेनसञ्चाहःप्रवजास्यहंआचार्येणोक्तो गृहाणतावत्प्रव्रज्यां पुनर्द्रक्ष्यसिसतुतथैवचकेपुनर
पिच्छत् आचार्याज्जुः किंतेनदृष्टेननासौ कस्यचिदुल्लापमपिददाति जिनकल्पं प्रतिपत्तकामइति असावाह तथापिपश्चात्तावदि
तिनिर्वधेदर्शितस्त्रीणांभावस्थित एवंप्रदितस्तदनुरागाच्च निषिद्धोपाचार्येण निवार्यमाणोपुपाध्यायेन ध्वमाणोपिसाधुभिरसंप्रतमे
तद्भवतोदुष्करं दुरध्यवसेयमित्येवं कथ्यमानेप्यहमपि तेनैवपित्वाजातइत्यवष्टभेन मोहात्तथैवतस्थौ यथाज्येष्ठभ्रातेति इतरोदेवतया
गत्यवर्द्धितः शिष्यस्तनुवर्द्धितः ततोऽसावपरिकर्मितमतित्वात्कुपितः अविधिरितिकृत्वादेवतापि तस्योपरिकुपितासतीतलप्रहारे
णाक्षिगोलकौ वह्निर्निश्चिपस्ततस्तन्यायान् हृदयेनैवदेवातामाह किमित्ययमन्यस्त्वया कर्द्धितस्तदस्याक्षिणी पुर्कर्वीकुरुसात्ववा
दीज्जीवप्रवेशैर्मुक्ताविमौगोलकौनशक्यौ पुनर्नवीकर्तुं इत्युक्ताःकिं यचनमलंघनीयमित्यवधार्यतत्क्षणश्च पाकव्यापादितैलाक्षिगोल
कौगृहीत्वातदक्ष्णाश्चकारेत्येव सदुपपदेशप्रवर्त्तनं सापायमित्यवधार्यशिष्येण सदाचार्योपदेशवर्त्तिनाभाष्यमाचार्येणापि सदास्वप
रोपकारवृत्तिनासम्यक् स्वाश्रय्यायथोक्तविधिना प्रतिपालनीयाइतिस्थितमित्येतदेवोपसंहरन्नाह एवंइत्यादि यथाद्विजपोतोमातृपि
तदभ्यामनुपाल्यते एवमाचार्येणापिशिष्या अहर्निशमनुपूर्वेण क्रमेणवाचिताःपाठिताः शिष्यांश्राहिताः समस्तकार्यसहित्यवःसंसारोत्त
रणसमर्थान्भवन्तीति इतिरधिकारपरिसमाप्ते ब्रवीमीतिपूर्ववद्भूताध्ययने तृतीयोद्देशकःपरिसमाप्तइति उक्तसृतीयोद्देशकःसां
प्रतंचतुर्थ्यारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधइहानन्तरोद्देशके शरीरोपकरणधूननाभिहिता साचपरिपूर्णानगौरवत्विकः समन्वितस्येत्य
तसंधूननार्थमिदमुपक्रम्यतइत्यनेन संबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यास्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयंतच्चेदं एवतेसिस्माइत्यादि
एवमिति द्विजपोतसंबन्धं नक्रमेणैवतेशिष्याः स्वहस्तप्रभ्राजिता उपसंपदागताः प्रातीच्छकाश्च दिवाचरात्नीचानुपूर्वेणक्रमेणवाचिताः
पाठितास्तत्कालिकमङ्गः प्रथमचतुर्थ्योरुप्योरव्याप्यते उत्कालिकन्तुकालवेलावर्जं सबलमप्यहोरात्रमिति तथाध्यापनमाचारादिक

गंवाइयातेहिंसहावीरेहिंप्रमाणमंतेहिंतेसितितेप्रमाण सुवलभभहेचाउवसमंफारुसिथंसमादियंति
वसित्तावंभचरेंसिआणंतणोतिमण्णमाणाअग्घायंतुसोच्चाणिसम्मसमणुस्सालीविस्सामोएगेणिकवमाति
असंभवंताविडग्गमाणाकामेहिं गिद्धाअज्जोववणा समाहिमाघायमज्जोसयंता सत्थारमेवंफरुसंव
दंतिसोलमंताउवसंतारीयमाणा असीलाअणुव यमाणस्सवितियामंदस्स वालयाणियदुमाणावेगेआ

भाषा

सएइत्यादिविधिं चारितानुष्ठानसीत्स्वभा केणेतेहिंसहावीरेहिं तेणेमहावीरतीर्थंकरणधरादिके तेकेहवापणाणमंतेहिंप्रकृष्ट
ज्ञानवंतेतेशिष्यतेहवा आचार्यादिकनेसमीपि प्रज्ञानकहता श्रुतज्ञानउवलम्बलहीने वज्जुश्रुतज्जआहता प्रबलमोहनीयकर्मनेउदे
उत्कटमदनेप्राणि हिच्चाउवसमंउपयसत्त्वमारूपहिच्चा कहताकांडीने गर्वसहितच्छताफारुसियं कहतांकठोरपणो समादियंति
कहतांआदरेतेकिम माहोमाहिशास्त्रार्थ संभारताएकबीजाप्रते इमकहेतुंनजाणे एशब्दनोएस्यर्थनथी जेतेभय्योतेपुणनज्जइकोई
एकमुक्कसरीखोशब्दार्थना निर्णयकरिवासमर्थज्जइ सर्वकिहाथीके एहवासगर्ववचनबोले ति वारेवीजोइमकहे अम्भाराआचार्येइणे
उपरिअर्थकहेतिवारेतेवली एहवाअरउवरउवचनबोले अरेताहरोआचार्यवचने कुंठकेतयावुद्धिविकलतेस्यो जाणेअनेतेणेतुभने

सूत्राङ्गानीपरेभणायो ऊहप्रत्युह्नकीधो तिणितुं पुणसस्यक् अर्थनजाणेणह्वो कठोरपणोकरे तथावसित्तार्थभचरेंसिएकवलीब्रह्म
चर्यशब्देसंयमतेहनेविषे वसीनेतेगेआचारेअसमर्थता आणंतंनोतिमन्त्रमाणाते आज्ञातीर्थकरोपदेशरूप नकरेणह्वोमानतासा
तागारवनेवज्जलपणोवकुगपणो अवलंबेअपवादपद अवलंबीनेप्रवर्तमान उल्लङ्घनादिवेप्रेस्त्राहता इमकहेएतीर्थ करनी आज्ञानहृद
इसोमानेवणोक्तह्ये अपवादपददेशाडे यथाकुज्जाभिस्तुगिलाणम् अगिलाएसमाह्वयं इत्यादिजेंइइमतोजेजेगेअनिपासेतेतेहनेटा
लिवाभणीआधाकम्मादि आहारपुण्ये ए पुणकरिवो इत्यादिविपरीतपणे पञ्चचेहिवेतेहनेकुगीलनाप्रत्यपायतथाआगतनापञ्चने
दीर्घसंसारयाइ एहवावचनस्योनकह्या एहवेप्रतिउत्तरकहेथे अथायंतुसोत्राए कुगीलविपाकादिककह्यो साभलीजाणीतिहाने
कम्मनेवशिइसोचींतवेसमगुणाकहतां लोकमाहिंसमतकता जीवस्योलोकनाप्रयत्नविवाभणी शब्दगाम्नादिक शास्त्रभणियेअथवा
इण्णिउपाइकरीलोकसम्मतकृतारहिस्यो इमकरीनेएककेई निःकम्मकहतांचारित पडिवजीउद्युतविहारिविचरिस्यो इमोकीनिकमी
वलीमोहनेउदे असंभवंताकहतां रसगारवसातागारवादिके सटोपकृतान्नानादिक मोक्षमार्गिसस्यगुप्रकारि प्रवर्ततागुरूपदेश अमा
नतानानाप्रक्राप्तिकामे दृष्टमानदाभता एतावता गृहविषयनेविषे अथ्यपपन्नअतिआसक्त तथाइंद्रियनी समाधिकहतांतेइंद्रियनो
वशिराखिवोतीर्थकरनोभायो अम्मोसयंताकहतां आसेवमानएहवाशास्त्राभि प्रायिनोदीताप्रेरिताशिय्यानेविषेशास्त्रारकहतांसीय
वणहारगुरतेहने एहवोक्तोरवोले तुम्हेकाईजाणोनहीं जेहवोळं सुत्तार्थ शब्दगणितनिमित्त जाणुंतेहवोअनेरोकुणजाणेथे
इत्यादिवोले निःकेवलशास्त्रारेजने परपनवोलेकिंतुअनेराजे साधुतेहनेतेपुणहीलना करेतेकहेथे सीलमंताइत्यादिअटारसह्य
शीलांगरयनाधरणहार तथाशीलकहतां पंचमहाव्रत पंचेंद्रियजय कपायनिग्रहाविगुह्निगुप्तपणोए जेहनेविषेहेतेगीलवंततथा
उपशांतकपायनाउपशमयकी संख्याकहतांप्रज्ञातेगे रीयमाणकहतां संयमानुष्ठानविषे पराक्रममाणतेहनेमियाहटी प्रभृतिन्
खेलोकइमकहे एअशीलदुराचारआचारभटलक्षिन् कुचेलइमकहेहते तेपासत्यादिकपुणतेहने केडेतिसे जवोलेहांएहवा
ईजकुचेलथे तिण्णिअणुययमाणगतानुगतिवादी तेपासत्यानोमंदस्वर्यनी वीजीवालताएतावता वीजोन्मूर्खपणोएकएजेचारितयकी
हीणावलीवीजोन्मूर्खपणोएजे अनेरासाधुनाअपवादवोले तथाअनेराएकएहवाके वीर्यांतरायनेउदे आपणपेसंयमनेविषे गिथिल
वर्त्तेपरं अनेरागुणवंतसाधुनी प्रगंसाकरतायथाखित आचारगोचरवोले एहवोक्तहेथेणियहमाणा एनकेईकम्मनेउदेसंयमयकी

दीपिकाटीका

यतेइत्यादिकसेणाध्यापिताः शिष्याचारितं ग्राहिताः यथायुगमावहटिनागन्तव्यं कर्मवत्सं कुचितागेनभाष्यइत्येवं शिष्यांग्राहिताके
सौमैहावीरैस्तीर्थकरगणधराचार्यादिभिः किंभूतैः प्रज्ञावद्भिर्ज्ञानिभिः तेतेसिमंतिए तेसुशिष्यामाचार्यादौनामंति केसमीपेप्रज्ञानं
च्युतज्ञानसुपलभ्यवज्ज्युतीभूताः प्रवलमोहोदयाच्यक्तोपयमं ज्ञानलवोत्तंभितागर्वाध्माताः पौरुष्यं पुरुषतासमाददतिगृह्णंति तद्यथा
परस्परगुणनिकायां सीमांसायांवा एकोपरमाहत्वं नजानीपे नचैपाशब्दानामवसर्योभवताभाणि अपिच कश्चिदेवमाहशः शब्दार्थनि
र्णयावालंनसर्वः इत्यादि किञ्च वसित्तार्थभचरेंसि एकेपुनत्रं ह्यर्चवसंयमतत् उपित्वातां आज्ञायांतीर्थकरोपदेशरूपांनो इतिमन्यमा
नानवज्जमन्ययासातागौरववाञ्छल्यात् वाकुशिकतामालंबंते आधायंतुआख्यातमेवैतत् कुशीलविपाकादिकं न्युत्तानिश्चयवबुध्यच
शास्त्रारमेवपरपं वदंतीतिसंबंधः किमर्थंतर्हिष्टएवन्ति इतिचेत्तदाह रुलगुणाजीविस्सामो समनोज्जालोकसम्मतता जीविष्यामइतिह
त्वाप्रत्ययकरणार्थं शब्दशास्त्रादीनि शास्त्राखधीयन्ते अथवासमनोज्ञा उद्युक्तविहारिणः संतोजीविष्यामः संयमजीवितेनत्येवंनिः
कस्यपुनमोहोदयादसंभवं तस्मै गौरवविकान्यतरदोषात् ज्ञानादिकेमोक्षमार्गानसस्यग्भवन्तो नोपदेशेवर्त्तमानाविविषदक्षमानाः
कामैर्गृहागौरवविकेऽधुपपन्नाः विषयेषुसमाधिमिन्द्रियप्रणिधानं आख्यातंतीर्थकरादिभिरावेदितं अभ्युपगन्तोऽसेवमानाः दुर्विदग्ध
आचार्यादिनाशास्त्राभिप्रायेण प्रेयमाणान्प्रपित्वास्त्रारमेव परपंवदन्ति नास्मिन्विषयेभवान् किंचिज्ज्ञानाति यवाहंसुत्तार्थंशब्दं

गणितं निमित्तं च जानेतथाकोन्योजानीते इत्येवमाचार्यादिकं शास्त्रारंहीलयन्ति परंपरं वदन्ति यद्विवाशास्ता तीर्थकृतादिसामपि परंपरं वदन्ति तथाचिक्कचित् स्खलितेनोदिता जगदुःकिमन्यदधिकं तीर्थकृद्व्यति अस्मद्भलकर्त्तृनादपि इत्यादिभिरालापैरलीक विद्यामदावले पाच्छास्त्रकृतामपि दूषणानिवदेयुः न केवलं शास्त्रारं परंपरं वदन्ति अपरानपिसाधून पवदेयुरित्येतदाह सीलमन्तायी लमटादयः शीलांगसहस्राख्यं तद्विद्यतेयेषां तेशीलवन्त उपशान्ताः कपायोपशमात् संख्यारीयमाणा संख्येया प्रज्ञयारीयमाणाः संयमानुष्ठाने पराक्रममाणाः सन्तः कस्यचिद्विस्वांतः भागधेयनया अशीलाएव इत्येवमनुवदतः अनुपस्थाददतः दृष्टिहोपवदः पाखे स्यादेहि तीयेषां संदस्यवालतामूर्जिता एकंतावत् स्वतन्त्रारित्वापगमः पुनरपरान् उद्युक्तविचारिणोपवदत इत्येषा द्वितीयावा लता अपरेच वीर्यान्तरायोदयात् स्वतोवसीदन्तो प्यपरसाधुप्रशंसान्विताय यावस्थितमाचार गोचरमावदेयुरिति दर्शयति नियट्टमाणा वेगे एकेकमोदयात् यमा निवर्त्तमानालिंगाहा निवर्त्तमाना ययावस्थित माचारगोचर माचक्षते वयंतु कर्तुं

शिलंगाचार्यकृतटीका

मेणक्रियते आचारश्चतुर्वर्षपर्यायो अध्याप्यतइत्यादिकमेणाध्यापिताः शिष्याश्चारित्वं ग्राहितास्तद्यथा युगमात्रदृष्टिनागन्तव्यं कर्मवत्सं कुचितंगेनभाव्यमित्याद्येवं शिष्याग्राहितावाचिता अध्यापिताकैरिति दर्शयति तैर्माहावीरैस्तीर्थंकरगणधराचार्यादिभिः किंभूतैः प्रज्ञावज्जिज्ञानीभिरिवोपदेशादिदत्तं लगतीत्यतो विशेषणं तेतुशिष्यादिप्रकारा अपि प्रेक्षापूर्वकारिणस्तेषामाचार्यादीनामन्तिकेसमीपे प्रकर्षेण ज्ञायतेनेनेति प्रज्ञानं श्रुतज्ञानंतस्यैवापरस्यादवाप्ति सङ्गावादित्यतस्तदुपलभ्यलब्धवस्तुश्रुतीभूताः प्रदलमोहोदयापनीतसदुपदे शोक्तमदवात्त्यक्तोपशमं सचहेधाद्रव्यभावभेदात्तत्र द्रव्योपशमः कतकफलाद्यापादितः कलुपजलादेर्भावोपशमस्तुज्ञानादिवयात् तत्रयोयेनज्ञानेनोपशमस्यति सज्ञानोपशमस्तद्यथा क्षेपण्याद्यन्यतरया घर्म्म कथवाकश्चिदुपशमस्यतीत्यादिदर्शनोपशमस्तु योहिश्रुत्वेन सम्यग्दर्शनेनापरमुपशमयति यथात्रेणिकनाश्रद्धानोदेवः प्रतिबोधितइति दर्शनप्रभावकैर्वा संमत्यादिभिः कश्चिदुपशमस्यति चारितो पशमस्तु कोधाद्युपशमोविनयनम्वतेति तत्रकेचनक्षुद्रकाज्ञानोदत्वतोद्याप्युपर्येव स्रवमानास्तमेवंभूतमुपशमंत्यक्ता ज्ञानलवोत्तंभितग वीष्माताः पौरुष्यं परुषतां समाददंति गृह्णन्ति तद्यथा परस्परगुणनिकायांसीमांसायां वा एकोपरमाहत्वन्नजानीयेनचैषां शब्दानामव मर्थोयोभवताभाष्यपिच कश्चिदेवमादयः शब्दार्थनिर्णयायालनं सर्वइत्युक्तं च दृष्टागुरवः स्वयमपिपरीक्षितं निश्चितं पुनरिदं नः वादि निचमस्तुसुखेच साहगेवातरंगच्छेत् द्वितीयस्वाह नन्वस्मदाचार्याएवमाज्ञापयन्तीत्युक्तेपुनराह सोपिवाकूठोबुद्धिविकलः किंजानी तेत्वमपिच शुक्लवत्पाठितः निरुहपोह इत्यादीन्यान्यपिदुग्धहीतकतिचिदक्षरो महोपशमकारणंज्ञानं विपरीततामापादयन्सौहृद्व्य माविर्भावयन्भापते उक्तं च अन्यैस्तेच्छारचितानर्थविशेषान् अमेणविज्ञायकत्वं वाच्यमितइति खादत्यंगानिदर्पेण कीडतकसीरा राणा कुकुटलावकसमानवास्तव्यः शास्त्राण्यपिहास्यकथां लघुतांवाचुस्तु कोनयतीत्यादि पाठांतरं वा हेच्चाउवसमंचहेनेफारूसिधंस मारुहंति त्यक्तोपशममंथानन्तरं वज्ज्युतीभूता एकेनसर्वे परुषतामालंबते ततश्चालप्ताः शब्दितावाहणींभावं भजंतेहंकारधिरः कं प नादिनावा प्रतिवचनंददतिकिञ्च वसित्ताइत्यादि एकेपुनर्ब्रह्मचर्यं संयमस्तथेपिच आचारोवाब्रह्मचर्यंतदर्थोपि ब्रह्मचर्यमेवततोपि त्वाआचारार्थानुष्ठायिनोपि तद्भर्त्वितास्त्रासाज्ञा तीर्थंकरोपदेशरूपांनोइति मन्यमानोशब्दोदेशप्रतिषेधेदेशेस्तीर्थं करोपदेशंन उमन्यमानाः सातगौरववाज्जल्याच्छरीरवाकुशिकतामालंबते यद्विवाच्यपवादमालंब्य प्रवर्त्तमाना उत्सर्गंचोदनाचेदिताः सन्तोने पातीर्थंकराज्ञेत्येयं मन्यंतेदर्शयंतिवा पवादपदानि कुज्जाभिक्खु गिलाणस्य अगिलाएसमाहिवंदित्यादि ततश्चयोयेनज्ञायतितस्यतदप नयनार्थमाध्यकर्मार्थपिकार्यं स्यादेतत्किंतेषांनाख्याताः कुशीलानां प्रत्यपाचायथाशानना वज्जलानादीर्षसंसारइतितदुच्यते आघाय त्तरवधारणे आख्यातमेवैतत्कुशीलविपाकादिकं श्रुत्वानिश्चयावबुध्यासास्त्रारमेव परंपरं वदन्तीति संबन्धः किमर्थं तर्हि दृष्टव्यंतीति चेत्तदाह समगुणाइत्यादि सन्नोज्ञालोकसखाताजीविष्यामइति कृत्वा प्रज्ञायाकरणार्थं शब्दशास्त्राण्यधीवंते यद्विवानेनोपायेनलोक

सम्भताजीविष्यामद्भित्तैके निःकस्यायवासमनोन्ना उद्युक्तविचारिणः सन्तोजीविष्यामः संयमजीवितेनेत्येवं निःकस्यपुनर्मेहोदया
 दसंभवन्तस्तेगौरवतिकाव्यतरदोपाज्ञानादिके मोक्षमार्गेणसम्यग्भवन्तो नोपदेशेवर्त्तमानाविविधं दत्तमानकामैर्गृह्यागौरवतिकेभ्यु
 पपन्नाविषयेषु समाधिमिन्द्रियप्रणिधानमाख्यातं तीर्थरुतादिभिर्ममावेदितं तमजुपन्तोसेवमानादुर्विदग्ध आचार्यादिनाग, स्त्रामि
 प्रायेणचोद्यमाना अपितच्छास्त्रारमेवपरुषंवदन्ति नास्मिन्विषयेभवान् किंचनजामाति यथाहंसूत्रार्थं शब्दंगणितं निमित्तं वाजाने
 तथाकोन्योजानीते इत्येवमाचार्यादिकंशास्त्रारं हीलयन्ति; परुषंवदन्ति यद्व्यागासातीर्थरुतादिस्ममपि परुषंवदन्ति तथाहिकचित्
 खलितचोदिताजगदुःकिमन्यदधिकं तीर्थरुहस्यत्यस्मन्नलकर्त्तनादपीति इत्यादिभिरपाचीनैरालापैरलीकविद्यामटावलेपाच्छास्त्र
 कृतमपिदूषणानिवदेयुर्नकेवलं शास्त्रारंपरुषंवदंत्यपरानपि साधूनपवदेयुरित्येतदाह गीलमतीइत्यादि गीलमटादगशीलांगसहस्र
 संख्यंयद्विवा महाव्रतसमाधानं पंचेन्द्रियजयः कपायनिग्रहस्त्रिगुप्तिगुप्ताचेत्येतच्छीलं विद्यतेयेषांतेशीलवन्तसयोपशांताः कपायो
 पशांताः कपायोपशमात् अतशीलवद्ग्रहणेनैव गतार्थत्वादुपशांताइत्येतद्विशेषणं कपायनिग्रहप्राधान्यस्यापनार्थं सम्यक्ख्याप्यतेप्रका
 श्यतेनयेति संख्याप्रज्ञातयारीयमाणाः संयमानुष्ठाने पराक्रममाणाः सन्तःकस्यचिद्विज्ञांतभागधेयतया शीलाएतद्वत्येवमनुवदतोऽनु
 पश्चाद्वदतः षट्तोऽष्टतोपवदतो न्येनवा मिथ्याहत्यादिनाकुशीलाइत्येवमुक्तेऽनुवदत पार्श्वस्यादेहितीयैषा मन्दस्यान्यस्यालतासृष्टे
 ताएकंतावत्स्वतश्चारित्र्यापगमः पुनरपराशुद्युक्तविचारिणोपवदत इत्येवाहितीयावालता यद्व्यागीलयंतएते उपशांताचेत्येवमन्येना
 भित्तिहेकेषां प्रचुरोपकरणानांशीलवन्तोपशांतताया इत्येवमनुवदतोहीनाचारस्य द्वितीयावालताभवतीति अपरेचवीर्यान्तरायोद
 वात्स्वतोऽवसीदंतोपापरसाधुप्रशंसाम्बिता यथावस्थितमाचारगोचरमावेदयेयुरित्येतद्वर्णयितुमाह णियदृमाणाइत्यादि एकेकमे

धारगोयरमाइक्खं तिणाणभट्टादंसणलूसिणोणममाणाएगेजीवितंविप्परिणामंतिपुट्ठावेगेणियद्वंति
 जीवियस्सेवकारणाणिक्खंतं पितेसिंदुणिक्खंतंभवन्ति वालवयणिज्जाडतेणरा पुणोपुणोजातिंपग
 प्पंतिअहेसंभवताविहायमाणा अहमंसोविउक्खसे उदासीणेफरुसंवदंति पलियंपगंधे अदुवापगंधे
 अतहेहिंतंमेहावीजायिज्जाधम्मं अहम्वट्ठीतुमंसिणामवाले आरंभट्ठीअणुवयमाणे हणपाणेवाय

भाषा

निवर्त्ततालिंगयकी, अनिवर्त्ततायथावस्थित चारित्र्यांनोआचारगोचरकहे अहेकरिवाअसमर्थकुं परं आचारसाधुनोएहवोक्खेजे
 पालेतेधन्य इमकहेतेहनेएकच्छर्वपणोक्खे परंवीजोसुखपणोनयी जेसाधुनेहीलेनही तथाजेवालजातेकेहवाज्जइंतेकहेक्खे णाणभट्टा
 ज्ञानकहतांरूडापाडुआनो विवेकतेहयीअटदंसणलूसिणोसम्यग्दर्शननाविध्वंसणहार तेइमकहेएहवेआचारजेअहेपालुं कुं हिव
 डां दुःखमाकालनेप्रभाविस्वयण वलाटिकहीणाज्जेतिणिकारणिहिवडांमध्यमभावेजजेटसुखर्गनो अवसरनयी उक्तंचनात्यायरंनशि
 यिलंयदायुं जीतसारणिः तदाभट्टंवहंत्यखायोगः सर्वतपूजितः १ तिणिकारणिहिवडांएहवोज आचाररूडोएहवोवचनवोलेतया
 अनेरावलीवाह्य क्रियाकरतांपुणआपणने रूडाआचारयकीअटकरेतेकहेक्खे नममाणाएगेजीवितं विप्परिणामंति आचार्यादिकने
 श्रुतज्ञानलेवाभणीद्व्यतनमता ज्ञानादिभावविनयने अभावजीवितकहतां संयमतेविपरीतकरे एतावताआपणनेरूडाआचारयकी
 अटकरेतयापुट्ठावेगे एकअनिपुणबुद्धित्विज्जगारवे प्रतिवक्षुपरीसहेफरस्याकृता नियद्वंति कहतां संयमयकीअथवायेपयकी निवर्त्ते
 स्थाभणीजीवियस्सेवकारणा जीवितकहतांइहां असंयमतेहेजेकारणि अहेसुखिइंजीविस्सो इमजाणीसावद्यानुष्ठानि प्रवर्त्तेवा
 रित्तयकीनिवर्त्ते तेहनेजेयाइतेकहेक्खे निक्खंतं पितेसिं तेहनेगृहवासयकीनीकल्यो तेदुटनीकल्योयाइ एतावतातेसाधुने वेपिवर्त्त
 मानपुणअटइजकहिचेइत्यर्थः हिवेतेहनेजेयाइतेकहेक्खे सुखंवालकं वालवयकं जेनरगृहवासकांडीचारित्र्यवेपलेइंसावद्यानुष्ठानिइं

प्रवर्त्ततेवालभञ्जान लोकतेहनेपुणवचनीयकहतां गर्हणीयनिंदास्पदथाइं एतावतातेहनेपामरलोकपुणनिंदे जोबोएवरकांडी किमभारंभपरिग्रहिवर्त्तके इहलोकिएफलपरलोकि पुणोरजातिंवलीवलीजाति चतुर्गतिकसंसारमाहिं प्रकल्पे एतावतातिहांपरि भ्रमणकरेतेकेहवा अहेसंभवंताकहतां संयमानुष्ठानयकी अहेहेठावर्त्तता तथाविहायमाणा आपणपोविहांस अहेइममानता तथावलीतेआपणोउत्कर्षकहेकिम अहमंसिएतलामाहिंऊं वज्जुत्तुं तथाजेआचार्यजाणेतेमेथोडे जकालेभण्योइणिपरेआपणीहा पाकरेइमआपणीहापाकरतो अनेरानेहीलेतेकहेके उदासीणे फरुसंवयंति उदासीनकहतांरागहे परहितमध्यस्य परिणामवज्जुत्तु पणेतेहनेसारणावारणादिकरे तिवातेतेहनेफरुसकठोरवचनबोलेपहिलो एकार्यअकार्य आपणपेजाणिपळेअनेरानेप्रकाशिइत्यादिक हेतथापलियंपगंथेपलियंकहतांकार्यतेणे करीपगंथेकहतां हीलेअरेतुं ढणभारानोवहणहारआजअहने सीखदेवावेठोकेअथवागा लिराडिवचनेहीले परंतेवचनकेहवाके अतहेहिंकहतांऊडा असदूभूतएहवेवचने करीहीलेतंवामेहावी जाणिज्जातेवाच्यअथवा वाच्यएहवोकहतां मेधावीपंडितश्रुतचारित्ररूप धर्मजाणेसम्यकप्रकारिदिवंते असम्यवादनेविषे प्रहृत्योवालगुर्वादिके जिमसीखविये तिमकहेके अहमद्वीअरेवापडातुं इणिसाधुहीलनाइं प्रवर्त्ततो अधमार्थीके नामइतिकोमलालापने आर्थिजाणिबोतिणिकारणि तुंवालअजाणके जिणिकारणिवालतिणि आरंभद्वीआरंभनो अर्थीसावद्यविषे प्रवर्त्तकेजिणिकारणि जेप्राणिघातबोले तेहनेकेडे

दीपिकाटीका

मसहिष्णवः आचारस्त्वं बभूत इत्येवं वदतां तेषां द्वितीयावालतानभवति किंभूतावालाः पुनरेवं समर्थ येयुरित्याहणाणभट्टा सदसहि वेकोज्ञानंतस्माद्भ्रष्टाः दंसगलूसिणोसम्यग्दर्शन विध्वंसिनोऽपरेपुनर्वाह्यक्रियोपेता अथात्मानं ना शयंतीत्याहणममाणाएगे जीविवंविपरिणामेति नमंतोप्याचार्यादेर्द्रव्यतः श्रुतज्ञानादिभाव विनयाभावात् कर्मोदयादेकेन सर्वे संयम जीवितं विपरिणाम यंति अपनयंतिसञ्चरितात्मानं ध्वंसयंति पुष्ठावेगे एकेअपरिकर्मितमतयोगैरेवत्विक प्रतिवद्धाः स्पृष्टाः परीपहैर्निर्वर्त्तते संयमाहिं गाहा किमर्थं जीविस्त्रेवकारणाजीवितस्यैव असंयमाख्यस्य कारणान्निमित्तात्सुखेनवयं जीविष्यामइति कृत्वा सावधानुष्ठानतया संयमान्निर्वर्त्तते तथाभूतानांचयत्स्यात्तदाह निक्खंतमपितेसिंदुनिक्खंतं भवति तेषां गृहपाशान्निष्क्रांतमपिज्ञान दर्शनचारित्रमूल गुणान्यतरोपघातो दुर्निष्क्रांतं भवति तद्धर्माणांचयत्स्यात्तदाह बालवयणिज्जाऊतेणरा पुणोरजातिंपकप्येति अहेसंभवंतोविज्जाय माणा अहमंसिति विउक्त्से उदासीणाफरुसंवयंति पलियप्यगंथे अदुवापगंथेअतहेहितं मेहावीजाणेज्जाधम्मं अहमद्वीतुमंसिना मवाले आरंभद्वीअणवयमाणे हणमाणेवायमाणेहणओ विसमणुजाणमाणेघोरे धम्मोउदीरितेउवेहइणं अणाणाएएसविससेवि तंडेविशहिण्तिवेमि बालवयणज्जन्तिऊहेतोयस्माद् सम्यगनुष्ठानादुर्निष्क्रांताः तस्माद्वालानामपि प्राकृतपुरुषाणामपिवचनीया गर्हणीयाः स्त्रेनराः किंचपुणोत्ति पौनःपुण्येन अरहट्टपटीयंतन्यायेनयातिरुत्पत्तिस्त्रांकल्पयंति किंभूताइत्याह आरंभवंतोअधःसंय मस्यानेषुसंभवंतोवर्त्तमाना विद्ययावाअधोवर्त्तमानाविहांसोवयमिति मन्यमानालहृतयात्मानंब्युत्कर्षयेसुरात्मनः ज्ञाषां कुर्वतेयत्किंचि ज्ञानानोपिमनान्नतत्वात्तरससातगौरववज्जलोहमेवावज्जुत्तुतो यदाचार्यजानाति तन्मयाऽप्येनैवकालेनाधीतइत्येवमात्मानंब्युत्कर्ष येत्नात्माज्ञापतयैवासते परानप्यपवदेयुरित्याहउदासीणेरागहेपरहितामध्यस्यावज्जुत्तुवेसतिउपशांतास्तान् स्वलिताः प्रेरणोद्यतान् परुषंवदंति स्वयमेवतावत्कृत्यमकृत्यंवाजानीहि ततोऽन्येषामुपदेशसि पलियंपकप्यपलियंतिअनुष्ठानंतेन पूर्वाचरितेनानुष्ठानेन ढणाहारादिना प्रकथयेदेवंभूतस्त्वं अदुवाअथवा कुंटमंटादिभिर्गणैर्षु ख विकारादिर्वाप्रकथयेत् किंभूतैर्यत्थैरविद्य मानैरुपसंहर न्नाहतंमेहावीतहाच्यमवाच्यं वा तंवाधर्मंश्रुतचारित्राखं मेधावीमर्यादाव्यवस्थितोजानीयात्सोसम्यवाहू प्रहृतोवालोययागुर्वादिनानु शास्यतेतथादर्शयतिअहमद्वीयतोनामत्वं अधमार्थीआतानुशास्यसेकुतोऽधमार्थी यतोवालः कुतोवाहोयत आरंभार्थीसावद्यारंभः प्रहृतः कुतआरंभार्थीयतः प्राण्यु पमर्देवान् अनुवदएतदूषेतेतद्यथाजहिप्राणिनोऽपरैरेवंघातयन्प्रतत्यापिसमनुजानासि किंचैवंव्रीमितद्यथा

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

दयात्वं यमान्विवर्त्तमानालिङ्गाद्वावाशब्दादनिर्त्तमानावा यथावस्थितमाचारगोचरमाचते वयंतु कर्तुं भसहिष्णव आचारस्वेवंभूत
मित्येपां द्वितीयावालतानभवत्येव पुनर्वदंत्वेवंभूत एवाचारोयोऽस्माभिरनुष्ठीयते साप्रतंदुःखमनुभावेन यलाक्ष्यपगमान्मव्यभूतैववर्त्ति
नीत्रेयसीनोत्सर्गाव हरद्वत्युक्तं हि नात्याचतंनगिधिलंयथायुं जीतसारयिः यथाभद्रं वहंत्यग्नायोगः सर्वतपूजितः अपिचजोजत्वहोइ
भगोउवसांसोपरं अविदंतो गन्तुं तत्ववयंतोइसंप्रहाणंति यौ सद्भूत्यादि किंभूतापुनरेतदेवसमर्थयेरित्याह शाणभट्टासदसद्विको
ज्ञानंतस्माद्वाटान्नान्मटास्तथा दंसणलूसिणोत्ति सम्यग्दर्शनविध्वंसिनोऽसदनुष्ठानेन स्वतोविनटा अपरानपिशंकोत्पादनेनसन्ना
गांच्यावयंत्यपरेपुनर्वाक्ष्यकियोपेता अप्यात्मानं नाशयन्तीत्याह यममाणइत्यादि नमंतोप्याचार्यादेर्द्रव्यतः श्रुतज्ञानार्थं ज्ञानादिभाव
विनयाभादात्कर्मोदयादेकेन सर्वेसंयमजीवितं विपरिणामयंत्यपनयन्ति सञ्चरितादात्मानंध्वंसयन्तीत्यर्थः किंयापरमित्याह पुट्टावेगे
इत्यादि एकेअपरिकर्मितमतयोगौरवत्कप्रतिवद्धाः स्पृष्टाः परीपडेर्निवर्त्तते संयमाह्निं गाहोति किमर्थजीवितस्सैवासंयमास्यस्य
कारणान्निमित्तात्सुखेनवयं जीविष्यामइति कत्वा सावद्यानुष्ठानतया संयमान्विवर्त्तते तथाभूतानां च दत्त्यात्तदाह शिक्खंतं पिइ
त्यादि तेषां गृहपायान्निःक्रांतमपि ज्ञानदर्शनचारित्र्यमूलोत्तरगुणान्यतरोपवातान्निःक्रान्तं भवति तद्वर्माणांचयत्सत्तदाह बालइत्या
दिज्जहतौ यस्मादसम्यगनुष्ठानाहुं निःक्रान्तास्तस्माद्वालाणां प्राकृतपुरुषाणामपि वचनीयागच्छां बालवचनीयामेतरादितिकिञ्च पुणोर
इत्यादिपौनःपुण्ये नारहृष्टघटीचंन्यायेन जातिरूपत्तिस्तांकल्पयन्ति किंभूतास्तइत्याह अहेइत्यादि अधःसंयमस्यानेषु संभवतोवर्त्त
मानाविद्ययावाधोवर्त्तमानाः सन्तोविद्वांसोवयमित्येवं मन्यमानाललुहृतयात्मानं व्युत्कर्षयेद्युरात्मनः स्वावां कुर्वतेयत्किंचित्ज्ञानानोपि
मानोत्तत्वाद्रससातागोरववज्जोहमेवात वज्जश्रुतोयदाचार्यो जानाति तन्मयात्येनैवकालेनाधीत मित्येवमात्मानं व्युत्कर्षयेदिति
नात्माश्चाधतयैवासते परानप्यपवदेयुरित्याह उदासीणेइत्यादि उदासीनारागद्वेषरहिता मध्यस्थावज्जश्रुतत्वे सत्युपयांतास्तान्
सुखलिताचोदनोद्यतान् परुषंवदन्ति तद्यथास्वयमेवतावत्कृत्यमकृत्यं वाजानीहि ततोऽन्येषामुपदेक्ष्यसीति यथाचपरुषंवदंति तथासु
त्रेणैवदशयितुमाह पलियंइत्यादि पलियन्ति अनुष्ठानंतेनपूर्वाचरितेनानुष्ठानेन तृणहारादिनाप्रकथयेदेवंभूतस्त्वमित्यन्यथावाकुं ट
मंटादिभि गुणैर्मुखविकारादिर्वा प्रकथयेदिति किंभूतैरतथ्यैरविद्यमाने रित्युपसंहरन्नाह तंइत्यादितद्वाच्य मवाच्यंवातंवाधर्मं
श्रुतचारित्र्याख्यं मेधावीमर्थादाव्यवस्थितो जानीयात्स्यक्पेरिच्छिं द्यादिति सोसभ्यवादप्रवृत्तो बालो गुर्वादिना यथानुशास्यतेतया
दर्शयितुमाह अहमद्वीइत्यादि अर्थोऽस्यास्तीत्यर्थी अधर्मेणार्थीयतोनाम त्वमेवंभूतोतोऽनुशास्यते कुतोधर्माधीयतोबालोऽनु कुतो
बालोयतचारंभार्थी सावद्यारंमप्रवृत्तः कुतचारंभार्थीयतः प्राण्युपमदेवादानु वदन्ने तत्तून्पेतद्यथा जहिप्राणिनोपरैरेवं धातयन्

माणेहणओयाविसमणुजाणमाणे धोरेधम्मोउदीरिए उवेहइरणंअणाणाए सविसस्सेवितद्देवि
याहिएत्तिवेमि किमणेणभोयणेण करिस्सामित्तिमस्समाणा एवंणेविदिता मातरं पितरं हिच्चा
णाइउयपरिग्गहं वीरायमाणेसमुट्ठाए अविहिंससुब्बया दंतापासदीणे उप्पइएपडिवयमाणेवस
ट्टाकायराजणालूसगाभवन्ति अहमेगेसिंसिलोए प्रावणभवति सेसमणविज्जंते पासहेगेसमखाग

भाषा

बोलतोइमकहेछे प्राणियाहणोइम अनेरापांसेहणावतो हणतानेअनुमोदतो इणिकारणिसावद्यकरेछे करावेछेअनुमोदेछेतेअन्यती
र्थीसरीपोवचनबोलेछे देहरचितधम्मं छे धम्मं नोआधारदेहतेरूडी परिराखियेतेहयकी धम्मं प्रवर्त्तं उक्तं चशरीरं धम्मं संयुक्तं रच
णीयंप्रव्रततः शरीराज्जायतेधम्मो यथावीजात्सदंकुरः ? इमकहेतिमइमस्ये नकहेउवूहसरीरधरा अन्नोजीवोसरीरमन्धंतिधम्म

स्वकारणे सुविधिया सरीरं पिच्छं डंति । इमकहतां आधाकर्मादिदोषटालां सावद्यव्यापारनिवर्त्ते परंतु पूर्वोक्तवचनबोले तिष्ठिकार
 गिसीखदीजेके तथातुं मनमाहिं इमजाणेके सर्वआश्रवने रुंधिवेधोरवीहावणोधर्मातीर्थं करगणधरेउदीखोभायो तिष्ठितेपालतां
 गाढोदुःकर इसोजाणीउवेहेणंइसे वाक्यालंकारितेधर्म ने ऊवेखेकेएमइनचाले जेएहवोअधर्माधीवाल आरंभार्थीप्राणियानोहण
 णहारहणावणहारहणतां अनुमोदणहारधर्मा नो ऊवेखणहारतेविसखेकहतां कामभोगरूपकर्मविषे खूतोवितहेकहतांवितदी
 हिंसकवियाहि एकह्यो इत्तिवेमिऊं इमकऊं ए गुरुनोवचनतुं मेधावीपंडित धर्मजाणितथावलीजे आगलिकहीस्ये तेऊं कऊं कुं ह्वलं
 किमणेक० केईएकपरमार्थनाजाण सम्यक्प्रकारिप्रव्रज्या आदरीवलीप्राणियानामर्दकथाइं तेस्युं जाणीचारितपडिवज्जेतेकहेकेकिम
 णेणभोएहवेआमंतणिईणेजनिलोकिमातापितापुत्रकलतादिकेस्वार्थतत्परिपरमार्थतोअनर्थरूपिऊं स्युं करिस्युं कोईसुभनेकटादिआ
 व्योटालीनसकेतोईणेस्यो प्रयोजनएकअर्थए अथवाकोईदीक्षालेण हारकेणेएकबोलाव्योअहो पुरुषएणेवेलूनाकवल सरीपीदीक्षाइ
 स्योकरिसिसुखिइंवे ठोसरसभोजनकरिसितिबारेते दमकहेकिमणेणभोजणेणईणेभोजनेस्योकार्य एमेसंसारिभ्रमते अनेकवारजि
 स्योपुण्ड्रमिनथाइ इणिकारणिइणे भोजनेकरिस्युं एवीजो अर्थइसोमानता एहवोएकजाणीमातापिताकांडीतथा पूर्वापरसंबंधी
 स्वजनतथापरिग्रहधनधान्यहिरण्य द्विपदचतुष्पदादिकते कांडीनेवीरायमाणकहतां स्वरवीरनीपरिआचरता वैराग्यप्रतिपन्नसमुदा
 एकहतांसम्यक्चारित आदरीनेअविहिंसा हिंसारहितदयानाधरणहार तथासुव्रतरूडाव्रत अभिग्रहकेजेहना तथादंताइंद्रियन
 दमणहारइणिपरिपहिलो सम्यगनुष्ठान आदरीपके पासकहतां देखिकेहवा दीनसियालनीपरिविचरता उप्पइपहिलोसिंहनीपरि
 उद्यापकेपडिवयमाणा चारितयकी पडतादेखि तेइमदीनकाइयाइतेकहेके वसट्टाजेहभणीविषयकपायने वशेकरीआर्त्तपीड्यातथा
 परीसहोपसर्गिआव्येकातरते सहिवाअसमर्थएहवा जनलूसगाकहतां व्रतनाविध्वंसणहारऊइकोणएहवो दुःकरतपकरिस्येतिणि
 कारणिद्रव्यलिंगभावलिंगकांडी प्राणियानाविरामकष्टपानाबोलणहार अदत्तनाग्राहककुशीलियासपरिग्रहइणिपरिव्रतविध्वंसकथा
 इएहवानेजफलयाइते कहेकेअहमेगेसिं अथहिबेलिंगपरित्यागकीधा पृथिइएकनेसुज्जता तरिभवितव्यताने योगिमरणरूपजे तथा
 सिलोएकहतां यशतेपाडोयाइ एतावताअकीर्त्तिऊपजे सज्जलोकइमकहे एहविटलनोविश्वासन करियेउक्तं चपरलोकविरुद्धानिऊं
 वीणंदूरतस्यजेत् आत्मानंथोनसंधत्ते सोन्यस्मै स्यात्कथंचिनः । इतिवचनात् तथासूत्रकारतेहनी आह्वाषादेखाडेके सेसमणविज्जंति
 एअमणथईनेविभ्रान्तकहतां भागोसंयमयकी पडोएकइमकहे पासहेगे अहोतुह्देखोकर्म्मनो समर्थपणो एगसमणागएहिंकहतां

दीपिकाटीका

घोरेधम्मे उदीरितेघोरोभयानकोधर्मः सर्वाश्रवनिरोधादुदुरनुचरः उत्प्रावत्येनेरितः कथितः तीर्थं करादिभिरित्येवमध्यवसायीभवांस्त
 मनुष्ठानतउपेक्ष्यते उपेक्षांविधत्तेणंवाक्यालंकारे नास्त्रयातीर्थं कर गणधरानुपदेशेनस्वेच्छया प्रवृत्तिं दर्शयति एष अनंतरोक्तोऽधर्मा
 र्थीवालआरंभार्थी प्राणिहंताधातयिता घ्नतोनुमंताधर्मेपेत्यकइति विषयः कामभोगेषु विविधंतर्दश्यतीति वितर्दीहिंसकः इत्येवंरूप
 स्वमेवव्याख्यातः इत्यतोहं व्रीमि वंमेधावीधर्मजानीयाः एतच्चवक्ष्यमाणमहं व्रीमीत्यतश्चाह किमणेणभोयणेण करिस्वामित्तिमस्य
 माणेएवंगेविदित्ता भावरं पियरंहेज्जानावयो यपरिगहंवीरायमाणो समुदाएअविहिंसासुव्वतेहंतेपासदिणे उप्पइएपडिवयमाणेवस
 ज्जकाय राजणालूसगाभवति अहमेगेसिंसिलोएणभवति सेसमणविज्जंते पासइएगेसमणागतेहिं असमणागतेहिं एममाणेहिंअण
 ममाणोविरतेहिंअविरतेद्विएहिंअद्विए अमिससेत्तापंडिएमेहावीणिद्वियहेवीरे आगमेणंसयापरिकमेष्सासित्तिवेमि पठस्यचतु
 थोईशकः किमणेणभोयणेणंति केचनविदितवेद्याः धीराः सम्यगुत्थानेनोत्थायपुनः प्राण्यु पमर्दंकाभवंतिकयसुत्थायकिमनेनभोरित्यामंत
 णेजनेनमातापितृपुत्रकलतादिनास्वार्थपरेणपरमार्थतोऽनर्थरूपेण करिष्यामीतिनममायंकस्यचिदपिकार्यस्य रोगापनयनादेरत्नमि
 त्यनेनकिमहंकरिष्ये यदिवा प्रवित्रजिषुः केनचिदभिहितः किमनयासिकताकवलसंनिभया प्रव्रज्याकरिष्यतिभवान् अट्टवशायातं

भोजनादिकं मुंश्चेत्यभिहितो विरागमापन्नो ब्रवीति किमहमनेन भोजनादिनादिना करिष्ये भुक्तमप्यनेकयः संसारे पर्यटता तथापि
 तृप्तिर्नाभूत् किमिदानीमनेन जन्मना भविष्यतीत्येवं मन्यमाना एके विदितसंसारस्वभावा विदित्वाप्येवं ततो मातरं जननीं पितरं जनयितारं
 हित्वा त्यक्त्वा ज्ञातयः पूर्वापरसंबन्धिनः स्वजनास्मान् परिग्रहोषनघान्यहिरण्यद्विपदचतुःपदादिकं किंभूता वीरमिवाभ्यानमाचरन्तो वी
 रायमाणाः सम्यक्संयमानुष्ठानेनोत्थाय विविधैरुपायैर्हिंसानविद्यते विहिंसाः यो मनत्रतयेपांते सुव्रताः दन्ते इन्द्रियदमाहंता इत्येवं
 समुत्थाय पूर्वं पश्चात्पश्यति भालयदीनान् शृगालवविहारिणः पूर्वमुत्पत्तितान् संयमारोहणात् पश्चात्प्रापो दयात्प्रतिपततः किमिति
 दीना भवन्ति यतो वसुधा वया इन्द्रियविषयकपायाणां ततः आर्त्ताः कातराः परीषहोपनिपाते सति के ते जनाः लूगलूपका व्रतानां वि

शीलंगाचार्यकृतटीका

ब्रतश्चापि समनुजानासि गौरवतकानुबद्धः पचन पाचनादिक्रिया प्रवृत्ता रुम्पि एतत्कृतव्यमर्चं ताननुवसि कोऽतदोपो न ह्यगरीरैर्धर्मः
 कर्तुं पार्यते अतो धर्माधारं गरीरं यत्नतः पालनीयमित्युक्तं शरीरं धर्मसंयुक्तं रक्षणं विप्रयत्नतः शरीराश्च वते धर्मो यथा वीजादङ्कुर
 इति किंचैवं ब्रवीषितुं तद्यथा बोरो भयानको धर्मः सर्वाश्च निरोधादुरनुचर उत्प्रावत्येनेरितः कथितः प्रतिपादितसौर्धकरगणधरा
 दिभिरित्येवमध्यवसायीभवां सारमनुष्ठानत उपेक्षते उपेक्षां विषयते मिति वाक्यालंकारेणाश्रया तीर्थकरगणधरा नुपदेयेन स्वेच्छया
 प्रवृत्त इति क एवं भूत इति दर्शयत्येष इत्यनंतरोक्तो धर्माधीनं बालभारं भार्यी प्राणिनां हंता ज्ञातयिता ब्रतो नुमंता धर्मोपेक्षक इति विप्र
 लः कानमोगेषु विविधतर्कयतीति विवर्तितो हिंसकः तर्दहिंसायामित्यस्मात्कर्त्तरि पचाद्यच् संयमेवाप्रतिकूलो विवर्त इत्येवं रूपस्य मेष
 व्याख्यात इत्यतो हं ब्रवीमि त्वं मेधावी धर्मं जानीया इति एतच्च वक्ष्यमाणमहं ब्रवीमीत्यत आह किमिच्छेत् इत्यादि केचन विदितदेष्टा वीरा
 यमानाः सम्यगुत्थानेनोत्थाय पुनः प्राण्युपमर्दं कामवन्तीति कथमुत्थाय किमहमनेन भोरित्त्वा मंत्रणे जनेन मातापितृ पुत्रकलत्वादि
 नास्त्वार्यपरेण परमायंतोऽनर्थरूपेण करिष्यामीति न समार्यं कस्यचिदपि कार्यस्य रोगापनयनादेरलमित्यने न किमहं करिष्ये यदि
 वा प्रविजिष्ये केनचिदभिहितः किमनया सिकता कवलसंनिभया प्रव्रज्या करिष्यति भवानहं वयायातं तावद्भोजनादिकं मुंश्चेत्यभि
 हितो विरागतामापन्नो ब्रवीति किमहमनेन भोजनादिना करिष्ये भुक्तमप्यनेकयः संसारे पर्यटता तथापि तृप्तिर्नाभूत् किमिदानीमनेन
 जन्मना भविष्यतीत्येवं मन्यमाना एके विदितसंसारस्वभावा विदित्वाप्येवं ततो मातरं जननीं पितरं जनयितारं हित्वा त्यक्त्वा ज्ञातयः
 पूर्वापरसंबन्धिनः स्वजनास्मान् परिग्रहोषनघान्यहिरण्यद्विपदचतुःपदादिकं किंभूता वीरमिवाभ्यानमाचरन्तो वीरा
 यमाणाः सम्यक्संयमानुष्ठानेनोत्थाय समुत्थाय विविधैरुपायैर्हिंसा न विद्यते विहिंसायेपां ते स विहिंसातया यो मनत्रतयेपांते सुव्रता
 दन्ते इन्द्रियदमाहंता इत्येवं समुत्थाय नागार्जुनीयास्तु पठन्ति समणामविद्यामो अणगाराश्च किङ्कणा अपुता अपसू अहिंसगा सुवयादं
 तापरदत्तभोदणो पावंकम्भं शकरेक्षामो समुद्रा ए सगमत्वा च विव्रियत इत्येवं समुत्थाय पूर्वं पश्चात्पश्यति भालय दीनान् शृगालवविहा
 रियो वंते जिहृक्षन् पूर्वमुत्पत्तिता न संयमारोहणात् पश्चात्प्रापो दयात्प्रतिपतत इति किमिति दीना भवन्तीति दर्शयति यतो वया इन्द्रियवि
 षयकपायाणां तत आर्त्ता वया आर्त्तास्त्वामूतानां च कर्मानुपगं सुदुक्तं सो इन्द्रियवसुष्टे शंभं ते कति कम्भपगडीओ बंधइगोयमा आउवज्जा
 ओ सत्तकम्भपगडीओ जावअणुपरिचट्टइ कोहवसुष्टे शंभं ते जीवे किं एवं ते चैव एवं मानादिष्वपीति तथा कातराः परीषहोपसर्गोपनिपाते

एहिंअसमसागएणमसाणेहिंअणमसाणे विरतेहिंअविरतेहिंअह्विएअमिसमेज्जापंडिएमेहावीणि
 द्वियद्वेवौरेआगमेणं सवापरिकमेज्जासित्तिवेमिसे गिहेसुवागिहंतरेसुवागासेसुवागामंतरेसुवाणगरे
 सुवाणगरंतरेसुवा जणवएसुवाजणवयंतरेसुवा संतिगतियाजणालूसगाभवन्ति अदुवाफासाफुसन्ति
 तेफासेपुट्टोवौरो अहिंयासएउपसमियदंसणेदयं लोगस्सजाणितापादीणंपाइणं प्रडोणंदाहिणंउदीणं

भाषा

संयमानुष्ठाननाकरणकारसुवसताअसमन्नागएसंयमानुष्ठान विकलशीतलविहारीतयाणममाणेहिंसंयमविपेविनयवतएहवासहितव
सतोएवापडोअनममाणनिर्दयपणेसावद्यनाखेवणहारतयाविरतसायिद्वंसतोअविरतद्रविकमुक्तिगमनयोग्यएहवानेसायिद्वंसतोअ
द्रविकमुक्तिगमनअयोग्य एहवोजाणीअहोगिद्यतुंमेधावीपंडिततयानिद्विद्वे निदितार्थविषयसुखयकीपरासुखतयावीरकर्मविदारि
वासमयेएहयोयई आगमेणंकहतां सर्वज्ञभापितोपदेशनेअनुसारिसदासर्वकाल परिक्रमेज्जासि संयमविपेपराकमकरिइत्तिवेमित्री
सुधम्मस्वामिकहेछे ऊंइमकऊंजिम श्रीभगवंतसमीपि सांभल्योइतिधूताध्ययनेचतुर्थोद्देशकः ४ हिवेपांचमोप्रारंभियेछेचोयेउडे
शक्तिगिणारवनो छाडियोकछो तेतोऊंडाइजे उपसर्गसच्चिये इहातेउपसर्गसच्चिवानोस्वरूपकहेछेसूतंसेगिहेक० तेपंडितमेधा
वीनिदितार्थवीर सर्वज्ञोपदेशानुसारी गारवरहितनिर्म्मम निःकिञ्चननिराश एकाकिविहारपणे ग्रामानुग्रामिविचरतो किहांरते
कहेछेगिहेसुवा आचारादिकनेकाजि गृहस्थनाघरनेविपे तथागृहांतरअनेराउञ्चनीचमध्यमघरविपे गामनेविपेतथाग्रामांतरिनग
रिनगरांतरि अथवाजनपदिदेशि जनपदांतरिदेशातरि एतावतासाढापचवीस आर्यदेशनेविपे एतलेस्थानकेजाताने अथवावड्डाने
काउसगकरताने एककेईदुष्टजनलोक लूसगाकहताउपद्रवना करणहारऊइं अथवाफासाकहतां निःकिञ्चनपणेतणस्यं दंशमश
कशीतोष्णादिदुक्खविशेष कदाचिफुसंतिक्कहतां पीडवेतेदुक्खिइं पीडयोऊंतो तेदुक्खवीरछतो अहिंसाए इमचींतवेमे नरक
नादुक्खभोग्याहे तोएहनोंखोसच्चिवो तथाजेकम्मनेउडे जीवने दुक्खऊपजे तेपहिलोअथवापके तेणेजसच्चिवा इसांजाणीतेपरीस
हसम्यक्प्रकारिसहेइत्यर्थः जेएहवोसाधुते आपणतरे अनेरानेपुण्यशुद्ध उपदेशदेई तारेतेकहेछे सूतंउएसमिदं० उएजकहतां
एकरागहेपरहित तथासमिदंसणे समियकहतां सम्यक्पास्यो दर्शनसम्यक्तणे एतावतासम्यग्दृष्टी एहवोछतोसाधुलोकक जीव
निकायरूपतेह ऊपरिदयाजाणीने पूर्वपश्चिमदक्षिण उत्तरअनेरीदिशि विदिशिजाणी सबलेदयाकरतो आइक्खे कहतां धम्मकहे

दीपिका टीका ।

असंकाभवन्तिअहमेगिसंसिलोएपावएभवतिएकेपाभग्नप्रतिज्ञानां लोकस्वाधारूपःपापकोभवेत्स्वपक्षात्परपक्षाहामहतीअयशःकीर्ति
भवतिसेसमणेविभ्रंतेसोअंअमणोभूत्वाविबिधंभ्रंतोभग्न,अमणविभ्रंतोअमणविभ्रान्तः वीश्यात्यन्तजुगुप्सामाहकिञ्चपय्यतयूयंकम्म
सामय्येएगेसमन्नागएहिंसमन्नागतएकेन्द्रिसमन्वागतैरुत्तुक्तविहारिभिःसहवसंतोप्यसमन्वागताःशीतलविहारिणःतयानसमानैःसं
यमानुष्ठानेनविनयवद्भिःसहअनममानानिर्हणतया सावद्यानुष्ठायिनःविरतैरविरताः द्रव्यभूतैरद्रव्यभूताएवंभूतान्अभिसमेन्यन्नात्वा
किंकर्यं व्यंभिदमेहावीपंडितस्त्वंज्ञातज्ञेयोमेधावीमर्यादा व्यवस्थितोनिदितार्थोविषय सुखनिप्पिवासोवीरःकर्मविदारणसच्चिपुर्मु
त्वाआगमेनसर्वज्ञप्रणीतोपदेशानुसारेण सदासर्वकालंपराक्रामयेरिति अधिकारपरिसमाप्तौव्रीहीति पूर्ववत्इतिधूताध्ययनस्यचतुर्थो
द्देशकप्रदीपिकासमाप्ताः उक्तचतुर्थोद्देशकःसांप्रतंपंचमआरभ्यतेअस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशकेकर्मविधूननार्थगौरवत्वयविधू
ननाऽभिहितासाचोपसर्ग विधूननाव्यतिरेकेणन संपूर्ण भावमनुभवति अतउपसर्गविधूननार्थ मिदमुपक्रम्य तेइत्यनेनसंबंधेनायातस्या
स्योद्देशकस्यादि सूतंसेगिहेसुवागिहंतरे सुवागमेसुवागामंतरेसुवा गगरेसुवागगरंतरेसुवाजणवएसुवा जणवयंतरेसुवासंतिगइया
जणलूसगभवति अथवाफासाफुसंति तेफासेपुटोवीरोहिंसाए सेतिसंपंडितोमेधावीनिदितार्थोवीरः एकाकिविहारितयाग्रामाहु
ग्रामंरीयमाणः जुद्धतिर्यग्नरामरक्ततोपसर्ग परीपहापादितान् दुःखस्यार्थान्निर्जराथी सम्यगधिसहेतकपुनर्व्यवस्थितस्य केपरीपहो
पसर्गाअभिपतेशुरितिदर्शयति आचाराद्यर्थं प्रविटस्यगिहेसुवा गृहेपुवाउञ्चनीचमध्यमावस्था संसूचकंउच्चचनं गृहांतरेपुवाग्रसंति
वृद्धादीन्गुणानिति ग्रामास्तेपुवातदंतरालेपुवा नैतेपुकरोस्तीति नकराग्नितेपुतदंतरालेपुवा जनानालोकानां पदानिस्थानानिचे
पुतेजनपदादेशाअवत्यादयः साधुविहरणयोग्या अर्हपड्विंशतिः तेपुवातदंतरालेपुवाविहारभूमिगतस्य गच्छतोवातदेवंतस्यभिचो

ग्रामादीनधिशयानस्य कायोत्सर्गादिर्वाकुर्वत एकेकालुष्योपहृतात्मानो ये जनालूपयन्तीति लूपकाहिंसकासंति विद्यन्तेऽथदुवाचयवातेषु
ग्रामादिपुस्तानेपुतिष्ठतोवास्पर्शा स्मृणस्पर्गादंगमयकगीतोष्णाद्यापादिता दुःखविशेषाः कटाचित् स्मृगन्तिऽभिभवंति तेऽथ
स्मृष्टपरीपहैस्तान् स्पर्शान्दुःखविशेषान् धीरोऽक्षोभ्योऽधिसहेत नारकादिदुःखभावनाया बन्धकर्मोदयः पादितं पुनरपि मयै चैतलो
द्वयं इत्याकलय्य सम्यक्तित्तोदिति कीदृशोऽधिसहेत इत्याह ओएसमिच्छंरुणे दयंलोगस्मज्जागित्ता पादं गण्डिगंदादिष्टं उदीर्णं
आदृक्खेविभएकिष्टे वेदवीसेउदितेसुवा अणुदितेसुसुसमागे सुपवेदएओएत्ति ओजएकोरागादिविरहात् सम्यगितं प्राप्तं दर्श
नमस्येति समितसत्दर्शनतसम्यक्कटिः एवंभूतः किमभिसंध्य धर्ममाचचीतद्वालोगस्मत्ति दयां कपां लोकस्य जंतुलोकस्योपरिद्रव्यतो
ज्ञात्वाचेततः प्राचीनं प्रतीचीनं दक्षिणमुदीचीनं अपरानपि दिग्विभागान् अभिसमीक्ष्य सर्वतद्वयां कुर्वन् धर्ममाचचीत कालतोयाव

गिलंगाचार्यकृतटीका ।

सति विषयलोलुपावाकातराः केतेजनाः किंकुर्वन्ति ते प्रतिभग्नाः संतोलूपकाभवन्ति कोह्यटादयशीलांगसहस्राणि धारयिष्यतीत्येव
मभिसंधायद्रव्यलिंगं भावलिंगं वापरित्यज्य प्राणिनां विराधकाभवन्ति तेषां च पश्चात्कृतलिंगानां यत्स्यात्तदाह अहमेगेसिं इत्यादि
अयानंतर्ये एतेषा भग्नप्रतिज्ञानां सुप्रतिज्ञानां सुप्रव्रजितानां तत्समनंतरमेवांतर्मुं ऊर्त्तेन वापश्चत्वापत्तिः स्यादेकेषां तु श्लोकश्चावा रूपः
पापको भवेत् स्वपश्चात्परपश्चाद्वा सहत्यययः कीर्त्ति भवति तद्यथा स एष पितृवनकाटसमानो भोगाभिलाषी व्रजति तिष्ठतीवानास्य विग्र
सनीयं यतोनास्याकर्त्तव्यमस्तीत्युक्तं वा परलोकविरुद्धानि कुर्व्याणं दूरतम्यजेत् आत्मानं योनिसन्धत्ते सोम्यस्मै स्यात्कथंचितः इत्यादि
यदिवाह्ये षौवाद्याघतां दर्शयितुमाह सेसमण इत्यादि सोयं चमणो भूत्वा विविधं भ्रान्तो भग्नं श्रवणविभ्रान्तः श्रवणविभ्रान्तो वीक्षया
त्यन्तजुगुप्सामाह किञ्च पश्यतयूयं कर्म सामर्थ्यमेके विभ्रान्तभागधेयाः समन्वागतैरुद्युक्तविहारिभिः सह वसंतोऽप्यसमन्वागताः शीतल
विहारिणस्तयानसमानैः संवसासुटानेन विनयवद्भिरनसमानान्निष्ठया तयासायद्यानुष्ठायिनो विरतैरविरता द्रव्यभूतैरद्रव्यभूता पाप
कलाकितत्वादेवंभूतैरपि साधुभिसह वसन्तोऽप्येवंभूता नभिसमेत्यज्ञात्वा कर्त्तव्यमिति दर्शयति पण्डितस्त्वं ज्ञातश्चेयो मेधावी मर्यादा
व्यवस्थितो निदीतार्यो विषयसुखनिष्पिपासो धीरः कर्म विदारणसहिष्णुभूत्वा गमेन सर्वज्ञप्रणीतोऽपदेशानुसारेण सदा सर्वकालं परि
कामवेदितिरधिकारपरिसमाप्तौ त्रवीर्मातिपूर्ववद्धूताध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्तः उक्तचतुर्थोद्देशकः साप्रतंपञ्चमश्चरथ्यते अस्य चा
यमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके कर्म विधूननार्थं गौरवतयविधूननाभिहिता साचकर्म विधूननोपसर्ग विधूननाव्यतिरेकेण नसंपूर्ण
भावमनुभवति नापि सत्कारपुरस्कारात्मिकः सन्मानधूननामंतरेण गौरवतयविधूनना संपूर्णतामिच्छादित्यत उपसर्गसन्मानविधूनना
र्थमिदमुपक्रम्यत इत्यनेन संबंधेन यातस्यास्योद्देशकस्य अस्त्वलतादिगुणोपेतं स्त्वसुस्वारणीयंतच्चेदं सेगिहेस्वा इत्यादि जाववी
रोअहिवा स ए सेतिसपण्डितो मेधावी निटितार्यो वीरः सदा सर्वज्ञप्रणीतोऽपदेशानुविधायी गौरवतकाप्रतिबद्धो निर्म्ममो निष्किञ्चनो
निराशि एकाकिविहारितया ग्रामागुग्रामं रौयमाणः क्षुद्रतिर्यग्नरामरुक्तोपसर्ग परीपहपादितान् दुःखस्पर्शान्निर्जरा र्यो सम्यगधि
सहेतकपुनर्यवस्थितस्य केपरीपहोपसर्गा अभिपतेयुरिति दर्शयति आहाराद्यर्थप्रविष्टस्य गृहेषु वा उच्चनीच सध्यमावस्यासंस्चकं वज्र
वचनंतथा गृहान्तरेषु संति बुद्ध्यादीन् गुणानिति ग्रामास्तेषु वातदंतरालेषु वा नैतेषु करोतीति नकराणितेषु वा तदंतरालेषु वा जना
नां लोकानां पदान्वयस्थानानियेषु तेजनपदाश्च वत्यादयः साधुविहरणयोग्या अर्द्धपड्विंशतिस्तेषु वा तदंतरालेषु वा ग्रामनगरांतरे वा
ग्रामजनपदांतरे वा नगरजनपदांतरे वा उद्याने वा तदंतरा विहारभूमिगतस्य वा गच्छतो वा तदेवंतस्य भिक्षोर्ग्रामादीनधिशयानस्य
कायोत्सर्गादिवा कुर्वन्त एकेकालुष्योपहृतात्मानो ये जनालूपकाभवन्ति लूपहिंसायामित्यस्मात् व्युदने संति विद्यन्ते तन्नारकाभावदुपस
र्गकरणं प्रत्यवस्तुतिर्यगमरयोरपि कादाचित्कत्वन्मे तुल्याणीमवानूकूल प्रतिकूलवद्भावाज्जनग्रहणं यदिवाजायंत इति जना तिर्यग्नरा
मरा एव जनशब्दाभिहितास्ते च जनाश्चतुर्कूलप्रतिकूलान्यतर भयोपसर्गापादनेनोपर्गं येषुरितिततद्विद्याश्चतुर्विधा तद्यथा हास्यात्प्रहेषा

द्विमशोत्पद्यन्विमात्रातोवा तत्रकेलीकिलः कश्चित्पुत्रो विविधानुपसर्गां हास्यादेवकुर्यात्तयथाभिचार्यप्रविष्टैः क्षुब्धकैर्भिच्छालाभायं
पञ्चलविकटतर्पणादि नोपयाचितकंयं तरस्यप्रपेदे भिक्षावाप्तौचतज्जावमानस्य कुतश्चिदुपलभ्य विकटादिकंतेर्दुःखौके तेनापिकेत्यैव
तेक्षुक्षकाःक्षीवाइव व्यथ्याविपत प्रहेषेणयथाभगवतो माधमासरजन्वां तापसीरूपधारिण्याः व्यंतर्योदकजटाभार बल्कलविप्रुद्धिःसेच
नमकारिभिमर्शाक्षिमयं दृढधर्मानवेत्यनुकूल प्रतिकूलोपसर्गैः परीक्षयेद्यथासंविग्न साधुभावितयाकयाचित्व्यंतर्या स्त्रीवेषधारिण्या
स्तन्यदेव कुलिकायासितः साधुरनुकूलोपसर्गैरुपमर्दित दृढधर्मेतिचक्षत्वा वंदितइतितथा पृथग्विधामात्रा येपूपसर्गेषु तेपृथग्विमा
त्राहास्यादितयान्यतरारब्धा अन्यतरावसायिनोभवन्ति तद्यथाभगवतिसंगमकेनेव विमर्शारब्धः प्रहेषेणपर्ववसिता इतिमानुपायपिच्छा
स्यप्रहेषविमर्श कुशीलप्रतिषेधानाभेदाच्चतुर्धा तत्रहास्यादेवसेनागणिका क्षुब्धकमुपसर्गयंती दंडेनताडितराजानमुपस्थिता क्षुब्धके
नतदाभूतेन श्रीगृहोदाहरणेन राजाप्रतिबोधितइति प्रहेषाज्जसुकुमारस्येव स्वसरसोमभूतेनेति विमर्शाच्चन्द्रगुप्तो राजाषाणाक्य
चोदितोधर्मपरीक्षार्थं अंतःपुरिकाभिर्धर्ममावेदयंतं साधुमुपसर्गयति साधुनाचप्रत्याद्यताः श्रीगृहोदाहरणं राज्ञेनिवेदितमिति
तत्रकुत्सितंशीलं कुशीलंतस्यप्रतिसेवनं कुशीलप्रतिसेवनं तदर्थंकश्चिदुपसर्गं कुर्यात्तद्यथेय्यालुगृहपत्युपितः साधुचतस्रभिः सीमंतिनी
भिः प्रोपितभर्तृकाभिः सकलारजनीमेकैकया प्रतिमयाउपसर्गितोनचासौ तासुक्षुलुभेमंदरवन्निः प्रकंपोऽभूदिति तैर्व्योताचपिभय
प्रहेषाकारापत्य संरक्षणभेदाच्चतुर्हेव तत्रभयात्सर्पादिभ्यः प्रहेषाद्यथागगततश्चण्डकौशकात् आहारात् सिंहव्याघ्रादिभ्यःअपत्य
संरक्षणोत्काक्यादिभ्यइति तदेवमुक्तविधिनोपसर्गा पादकत्वाज्जनालूपका भवत्यथवातेषु ग्रामादिपुस्तानेषु तितटोगच्छतोवास्पर्शान्
दुःखविशेषा आत्मसंवेदनीयाः स्पृशंत्यभिभवन्ति तेचतुर्विधातद्यथा धट्टनताच्चिकणुकादिः पतनताभ्रमिमूर्च्छादिना स्तंभनतयोतादि
नास्त्रोपगतातालुतः पातादंगुल्यादेवास्यात् यदिवावातपित्तक्षेप्पादि क्षोभात्स्पर्शाः स्पृशंत्ययवानिक्लिञ्चनतया दृणस्पर्शदंशमशक
शीतोष्णाद्यापिताः स्पर्शादुःखविशेषाः कदाचित्स्पृशंत्यभिभवन्ति तैश्चस्पृष्टःपरीपहेस्ता स्पर्शानदुःखविशेषान् धीरोऽक्षोभ्यो अधिस
हेत नरकादिदुःखभावनयाः बन्धकर्मोदयापादितं पुनरपिमयैवैतत्सोढव्य मित्याकलयसस्यक्तितिचेदिति कीदृशोऽधिसहेइत्यतथाह
यदिवासएवंभूतो नकेवलमात्मनस्वाता तदुपदेयदानतः परैरामपीतिदर्शयितुमाह ओएइत्यादि ओजएकोरागादिविरहात्सम्यगि
तंगतं दर्शनमस्येतिस्मितदर्शनः सम्यग्दृष्टिरित्यर्थः यदिवाशमितमुपशमनीतं दर्शनंहटिर्ज्ञानमस्येति स्मितदर्शन उपशान्ताध्यवसा
इत्यर्थः अथवासमतामितंगतं दर्शनंहटिरस्येति स्मितदर्शनःसमदृष्टिरित्यर्थः एवंभूतःस्पर्शानधिसहेत यदिवाधर्ममाचक्षीतेत्युत्तर
क्रिययासहसंबधः किमभिसंध्यधर्मं माचक्षीतेति दर्शयतिदयांक्षपां लोकस्वर्जंतलोकस्यो परिद्रव्यतोज्ञात्वा चेत्ततःप्राचीनंदक्षिणमु

आद्रक्खेविमएकिट्टे वेदवौसेउट्टिएसुवाअणुट्टिएसुवा सुस्सूसमाणेसुपवेदएसंतिंविरतिंउवससंणिव्वाणं
सोयवियंअज्जवियंमद्वियं लाघवियंअणुइवत्तियंसव्वेसिंपाणाणंसव्वेसिंभूयाणंसव्वे सिंजोवाणंसव्वेसिं
सत्ताणंअणुवौइभिकवूधम्ममाद्रक्खेज्जा अणुवौइभिकवूधम्ममाद्रक्खमाणेणो अत्ताणंआसाइज्जा
णोपरंआसाएज्जा णोअणाइं पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं आसाएज्जासेअणासायएअणासा

भाषा

द्रव्ययकीसमस्तजीवजाणीचेत्यकीदिसिचिदिसिञ्चोनींचोकालयकीजाव जीवभावयकीरागहेपरचितएएवोद्यतोधर्मकहेतथाधर्म
कहतोविमएअनेकभेदप्रभेदे विभजेशाचेपिणीविच्छेपिणीसंवेदनीनिर्वेदनीएचिच्छं कयाइंतयाप्राणातिपातस्यपावादस्यदत्तादानमैद्युन
परिग्रहरातिभोजन विरतिवियेपेकरीधर्मकहेअथवाविमएकहता ओतापुरुषमो विशेषजाणीधर्मकहेतेकिमएकोण पुरुषकेज्जेनमे
अभिगृहीतअथवा अनभिगृहीतइत्यादि जाणीधर्मप्रकासे तयाकीत्तेव्रतअनुदाननो फलदीप्तावे तेकहेहेरेद्वी आगमनोजाणस्य

समयपरसमयनोज्ञाता तेकेहनेविषेधर्म प्रवेदेतेकहेछे सेउट्टिएसुवा उत्थितकहतां संयमविषे सावधानएतावता चारिविधानेविषे
 यथायोग्य चतुर्थांमपह्यास धर्मकहेतया अणुट्टिएसुवा आवकादिकविषे तेकहवासुख्यसमागेषु जेजीवीतगगप्रणीत धर्मसंभति
 वावांछे तेहनेविषे धर्मकहे तेकेहोधर्मकहे तेदेखाडेछेसूत्रसंतिक० संतिकहतांअहिंसानेकहेतयाविरति प्राणातिपातसुखावाट अट
 तादिनिवृत्ति तथाउपशमकोषजययकी जमारूपतया निर्जगजहतां मृत्तगुणउत्तरगुणनो फलभूततेनिर्वाण तथागोचमहतांनिर्दे
 पउपधिनोषरिवो निरतिचारव्रतनोपालिवो अज्जविद्यंमायानो परित्यागमद्वंमानपरित्यागतयाअणुइवन्तिअगमोहअनतिप्रसीने
 एतावताजिम आगममाहिंभाव्यो तेहनेअनुसारिं केहनेसर्वप्राणने दगविधप्राणजेहनेछे तेहने एतावता सामान्यतोसंनिया पंचे
 द्वियनें तथासंभूतकहतां सुक्तिगमनयोग्यह्वाहे तेहनेसर्वजीवकहतां संयमजीवितयेकरी जीविवावांछे तेहनेतथासर्वसत्त्वितियं
 चनरअसर संसारिकीशपासता करुणानास्थानक इहांप्राणभूतजीव सत्वगज्जिइंएकेज अर्थजाणिगे पंचेद्वियवाचक तेहनेगांतिवि
 रतिउपशमइत्यादि अणुवाइकहतां विचारीने आत्मपरउपकारहे तिमिक्खु, चारिविधो धर्मभाषेजिमधर्मकहे तेदेखाडेछेसूत्रं
 अणुवीइक० तेमिक्खु चारिविधो अणुवीइकहतांआलोचीविचारी धर्मअथवासंभलणहार पुरुषतेहनेविचारी धर्मकहतोह्मं तो
 तिमकहेजिमअत्मानो आगतनानयाइ जेज्ञानदग्गं विरुद्धवेलेतो आत्मासंसारमाहिंरुले अथवासंभलणहार रीमाणोह्मतो
 पुणवाधाऊपजावे तिणिकारणिआत्माने आगतेनहीं तयानोपरंआसाइजा परअनेरोसंभलणहार तेहनेआगतेनहीं एतावता
 तेजिमहीलाइ कपाइउडेतिमनकरे तथाधर्मकहतो अनेराप्राणभूतजीवसत्व आगतेनहीं एतावतातेहने जिमवाधायाइ तिमन
 करे इणिपरितेसुनि आपणपेअनायातक अनेरापासिं आगतनाअकरावतो तथाअनेराआगतना करतानीअनुसोदना अकरतो

दीपिकाटीका

जीवभावतोऽरुक्तोऽद्विष्टः तथाविभण्धर्ममाचक्षाणो विभजेत्तद्व्यादिभिः आक्षेपिष्वाटिक्याविशेषैर्वा प्राणातिपातादिविशेषैर्वा धर्मं
 विभजेत यद्विवाजोयंपुरुषः कश्चनतोदेवताविशेषं अभिगृहीतोअनभिगृहीतोवा एवंविभजेत किट्टेत्तिजीर्त्तयेद्रतानुष्ठानं फलंकोमोवेद
 वित्आगमवित् सधुनःकेपुर्नमित्तभनेपु कीर्त्तयेदित्याह सेउट्टिएसुवा सआगमवित् स्वसमयपरसमयज्ञः उत्थितेपुवाभावोत्थानेन
 यतिपुवागज्जः पञ्चांतरद्वोतकः पार्श्वनायशिष्येपु चतुर्थांमोत्थितेखेव वर्द्धमानतीर्थाचार्यादिः पट्टयसंधर्मप्रवेदयेत् सुनुत्थितेपुवाअ
 वकादिपु शुश्रूषमाणेषुधर्मं ओतुमिच्छत्युर्गुर्वादे पयुपासिं कुर्वत्सुवाधर्मप्रवेदयेत् किंभूतधर्मप्रवेदयेत्इत्याह संतिविरतिउपशमंनि
 व्याणंसोयविद्यंअज्जवि यंसद्विअंलावविद्यं अणतिपत्तिअंसवेसिंपाणाणं सवेसिंभूयाणंसवेसिंजीवाणं सवेसिंसत्ताणं अणुवीइमि
 ऋवृषमाइक्खे ज्ञा यसनंगांतिरहिंसातामाचक्षीततयाविरतिमनेनच सपावादादियेपत्रसंग्रहः तथोपशमकोषजयात् अनेनचोत्त
 रगुणसंग्रहः तथानिर्हंतिनिर्वाणं मृत्तगुणोत्तरगुणयो रैहिकासुफिकफलभूतमाचक्षीत तथागोचंसर्वोपधिगुचित्वं निर्वाच्यव्रतधा
 रणं आर्जवंसायावकतापरित्यागात् मार्दवंमानसुख्यतापरित्यागात् लाववंवात्ताभ्यंतरग्रंथपरित्यागात्कथमाचक्षीत अनतिपत्ययथा
 वस्थितंवस्त्रागमाभिहितं तथानतिक्रम्य केषांकथयति सवेसिंपाणाणं सर्वेषांप्राणिनांदगविधाः प्राणाविद्यन्तेदेहां तेप्राणिनस्तेषां
 सामान्यतः संचिपद्धेन्द्रियाणां सर्वेषांभूतानां सुक्तिगमनयोग्येन अथत्वेनभूतानांअवस्थितानां सर्वेषांजीवानां संयमजीवितेनजी
 वतांजिजीविष्णां सर्वेषांसत्वानांतिर्यग् नरासराणां संसारेक्तिष्ठमानतया करुणास्पदानां एकार्थिजानि प्राणादीनिपदानि
 तेषांक्षांत्यादिकंदगविधंधर्मं भिज्जयसीलोमिच्छुधर्मकथा लब्धिमानाचक्षीत अथाचधर्मकथयेत्तदाह अणुवीइधम्ममाइक्खमाणेनो
 अत्ताणंआसादेज्जा णोपरमासादेज्जा णोअग्गाइं पाणांइं भूताइं जीवाइंसत्ताइं आसादेज्जा सेआणासायएअणासायमाणे
 वक्खमाण्णाणंभूयाणं जीवाणंसत्ताणंजहासे दीवेअसंदीगे एवंसेसरगंभवति मज्झमुणोमभिदुः साधुरमुविचिं त्यपूर्वपरेणं
 धर्मेनुसुवंवालोअपोयस्य जटनयोग्यसं धर्मेमाचक्षाण आडमयादियाययानुष्ठानं सम्यग्दर्शनादेः गतनाआगतनातया

आननोआशातयेत् आत्मनआशातनाहिधा द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतआहारोपकरणादेर्द्रव्यस्य कालातिपातादिहता आशातनावाधा नभवति तथाकथयेदाहारादि द्रव्यवाधयाच शरीरस्यापि पीडाभावाशातनारूपास्यात् कथयतोवधागातभंग रूपाभावाशातनान स्यात्तथायत् तथानापरंशुश्रूषमाणमाशातयेत् यतःपरोहीलनयाकुपितः सन्नाहारोपकरण शरीरान्यतरपीडायैप्रवर्तते अतस्तदा शातनावर्जयन् धर्मं ब्रूयात्तथान्यानवा सामान्येनप्राणिनो भूतान्जीवान्सत्वान् नोआशातयेत् वाधयेत्तदेवंसमुनिः स्वतोऽनाया

शीर्लगाचार्यकृतटीका ।

.दीचीनमपरानपि दिग्विभागानभिसमीक्ष्य सर्वतदयां कुर्वन् धर्मं माचक्षीत कालतोयावज्जीवं भावतोरक्तोद्विष्टः कथमाचक्षीततद्य यासर्वैर्जंतवो दुःखद्विषः सुखलिप्सव आत्मोपमया सदाद्रष्टव्या इत्युक्तञ्च ततत्परस्यसंदध्यात्प्रतिकूलं यदात्मन'एष संग्रहिकोधर्मः'का मादन्यत्प्रवर्ततइत्यादि तथाधर्मं माचक्षाणो विभजेत्द्रव्यक्षेत्रकाल भावभेदैराक्षेपिण्यादि कथाविशेषैर्वा प्राणातिपातश्चपावादादत्ता दानमैद्युनपरिग्रह रात्रीभोजनविरति विशेषैर्वाधर्मं विभजेत यदिवाकोयंपुरुषः कंनतोदेवताविशेष मभिष्टहीतो नभिष्टहीतोवा एवंविभजेत तथाकीर्त्तयेद्गतानुष्ठानं फलंकोसौकीर्त्तयेद्देहं विदागमविदिति नागार्जुनीयास्तुपठंति जेखलुभिक्षुवञ्जस्तु एवञ्चागमे आहरणहेयो कुसलेधम्मकहालद्धि संपन्नोखेत्त'कालं पुरिसंसमासज्जकहेयं पुरिसेकंवादरिसणममि संपन्नोएवंपुणजातीए पभूधम्म स्रआववित्तएइतिकंयं सपुनःकेषुनिमित्तभूतेषुः कीर्त्तयेदित्याह सेउट्टिएसुवाइत्यादि सञ्चागमवितस्वसमय परसमवज्जउत्थितेषुवा भावोत्थानेनयतिषु वाशब्दउत्तरापेक्षयापक्षांतरद्योतकः पार्श्वं नायशिष्येषु चतुर्थीमोत्यितेष्वेव वर्द्धमानतीर्थाचार्यादिःपञ्चयामंधर्मं प्रवेदयेदिति स्वशिष्येषुवासदोत्यिते पञ्चातज्ञापनाय धर्मं प्रवेदयेदिति अनुत्यितेषुवा आवकादिषु श्रुश्रूषमाणेषुधर्मं श्रोतुमिच्छत्स गुर्वादेःपथुं पास्तिं कुर्वत्सुवासंसारोत्तरणाय धर्मं प्रवेदयेत्तत्किंभूतं प्रवेदयेदित्याह संतिइत्यादि यावत्भिक्षुधम्ममाइक्खेज्जाशमनं शांतिरहिंसेत्यर्थः तामाचक्षीत तथाविरतिमनेनच चपावादादिशेषव्रतसंग्रहः तमोपशमंकोधजया दनेनचोत्तरगुणसंग्रहः तथानि र्हंतिनिर्वाणं मलगुणोत्तरगुणयो रैहिकामुष्मिक फलभूतमाचक्षीत तथासौचःसर्वोपधिमुचित्वं निर्वाच्यव्रतधारणं तथार्जवंमाया वक्रतापरित्यागात्तथा मार्दवंमानसस्वता परित्यागात्तथा लाघवं सवाह्याभ्यंतरग्रंथपरित्यागात्कथमाचक्षीतेतिदर्शयति अनतिपत्य यथावस्थितं वस्वागमाभिहितं तथानतिकस्येत्यर्थः केषांकथयतिसर्वेषां' प्राणिनांदशविधाः'प्राणाविद्यंतेयेषां तेषांप्राणिनस्तेषां सामान्य तःसंज्ञिपक्षेन्द्रियाणां तथासर्वेषांभूतानामुक्तिगमनयोग्येन भव्यत्वेनभूतानांव्यवस्थितानांतथासर्वेषांजीवानांजिजीविषूणांचतथासर्वेषां सत्वानांतिर्यग्नरामराणांसंसारेक्षिष्यमानतयाकरुणास्यदानामेकार्थिकानिचैतानिप्राणादीनिवचनानीत्यतस्तेषांचांत्यादिकंदशविधं धर्मं यथायोगंप्रागुपन्यस्त' शांत्यादिपदाभिहितं मनुविचिंत्य स्वपरोयभिन्नशरीरो भिक्षुधर्मं कयालक्षिमानाचक्षीत प्रतिपादयेदिति यथाच धर्मंकथयेत्तदाह अणुवीइभिक्षुमाइत्यादि यावत्भवतिसरणंमहामुणिति सभिन्नुसुसुचुरत्तुविचिंत्य पूर्वापरैणधर्मं' पुरुषं वालोच्ययोग्यस्य कथनयोग्यस्त'धर्मं माचक्षाण आङ्गितिमर्वादया यथानुष्ठानंसम्यग् दर्शनादेःसातना आशातनातथाआननो आसा तयेत्तथा धर्मं माचक्षीत यथान्ननआशातना नभवेद्यदिवात्मन आशातनाहिधा द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतोयथाहारोपकरणादेर्द्रव्यस्य कालातिपातादिहता शातनावाधानभवति तथाकथयेदाहारादि द्रव्यवाधयाचशरीरस्यापि पीडाभावासातनारूपास्यात् कथयतोवा

यमाणेवचभमाणं प्राणं भूयाणं जीवाणं सत्ताणं जहासे दीवे अंसं दौणे एवंसे सरणं भवति महासुणी एवंसे उट्टिएट्टियप्पाअणिहेअचलेचले अवहिलेस्से परिब्वएसंखायपेसलंधम्मं दिट्ठिमंपरिणिब्बुडेतरहासं तिपासहागंथेहिंगट्टियाण राविसणाकामकंता तमहालूहाउणोपरिवित्तसेज्जाजस्सिमेअरंभासव्व तोसव्वत्ताएसुपरिण्यायभवन्ति जेसिमे लूसिणोणोपरिवित्तसंतिसेवंताकोहंचमाणंचमायंचलोहंचए

भाषा

एहवोद्धतो जिनमक्रिणहीनें पीडानऊपजे तिरधम्मं कहे जेलौकिककु प्रावचनिक पाग्ग्ं स्यादिकना दानप्रसंसेतयाक आतडागादि कथावे तोयविवीकायादि जीवविराधनायावे अथदूषेतो तेहनाअंतरायने करिवेकम्मं वंधयाइ उक्तं चजेउदागं पमंसंतिव्वमिच्छंति पाणिगंजेउगं पडिवेहंति वित्तिच्छेयं करंति नेतिगिणकारणि तेहनादानक आतडागादिकना करिवानिपे धिया छांडीययास्तिन सृष्टोदानतया निरवद्यानुदान साधुप्ररूपे एहवोप्ररूपतो वध्यमानप्राणभूतजीवसत्वनोसरण चाग्गामनानोदामसुइ तेहउपगिउतांत कहेछे जिनतेअसंदीनहीप जिहांपाणीप्रहवेनही तेहीपसमुद्रमाहिं वूडताजीवनें गरणयाइतिमने साधुसर्वजीवनें गरणयाइजे हनें जीवघातना अथवसाधनेविपे निहं धसपणोछे तेहनेविशिष्टगुणस्यानें आरोपेनेकिमसुद्धोक्तधम्मं कयाकहतोकेतलाएकनें चारि तआद्रावे केतलाएकनें चावकधम्मं पडिवजावे केतलाएकसस्यग्दर्शन सचित्तकरे केतलाएकने प्रकृतिभद्रपणो संपजावेइगिपरेंजी वनें गरणोयाइ तेमहासुनिकेहवोद्धइ तेदेवाडेछेसुत्वं एवंसेक० एवंइमजेआगल्लिकहीस्ये तिममहासुनि गरणयाइ तेकेहवोउट्टिए प्रतिपन्नचारित्व तथाटियप्पाजानादि मोक्षमार्गविषेस्थित जेहनोआत्मा तथाअगिहेकहतां रागहे परहित तथाअचलपरीसहोपसर्म रूपवावे प्रेस्यो डोलैनहीं तथाअवहिलेस्ये संयमयकीवाहिरि नीकलीनयी जेहनीलेस्ये एहवोद्धतो परिव्वएकहतां संयमानुदान पालेस्यो जार्णाने संयमपाले संखायकहतांअवधारीने पेगलरूडोंधम्मं जिनभाषितजाणीनेतयातेकेहवोदिट्टिमं सस्यग्दर्शनसञ्चित यापरिनिवुडे कयायनाउपयमयकीसमाधिमंतएहवो संयमपाले हिवेजेनिरताधम्मं नोअजाणमिथ्याहटीनेनिर्वाणनपामेएहवोदेवा डेहेतहाजेहभणीविपरीतदर्शनमिथ्याहटीसंगम्वहितनिर्वाणनपामेतेहभणी संगमातापितापुत्रकलत्रादिधनधान्यहिरण्यदिएसंगदे खोविवेकलोचनेजोवोतेसंगसूत्रइजमाहिंदेवाडेछे तेसंगीगंधेहिंवात्तधम्मंतरागंठिइंगठियावांआळं तानरमनुष्यविसन्नाकहतांविष यकईमे वूतातयाकामे करीआकस्यानेनिर्वाणनपामे जेइमतोस्यो करिवोतेकेहेतहाजेहभणीकामासक्तदुःखीयाइतिगिणकारणिमुक् चकहतांरूपो संयमनिःसंगालक तेहथीनोविपरित्तसेज्जा वीहेनहींहिवेकेहने संयमयको दासनसंभविषे जन्मिमेजेहमहासुनिने एमंयमरूपचारंभसर्वयकी सर्वात्मकपणेरूडीपरें परिज्ञातइइं इमजाणेआरंभयनर्थनाकारण एहवोनेआरंभ केहाकहिये जेनि मेज० जेहआरंभनेविपे एप्रत्यक्षलक्षविषय निमग्नकामासक्तएहवालूसिणोकहतां हिंसानाकरणहारणोपरिवित्तसंतिनवीहें एतावता निर्भययको कामार्थे आरंभयको निवर्त्त नहींजेआरंभनोपरिज्ञाता तेस्योकरेतेदेपाडेछे मेयंतातेमहासुनिगंता कहतांछांडीनेतेस्यो कोषमानमायालोभ एच्यारिकपायछांडे तेमोहनीयकर्मलोडे इगिणकारणि एतिउट्टे संसारसंततियकी वूदोनीकस्योवियाहि एववास्यो तीर्थकरणधरे एहवो वूहांअधिकारपरिसमाप्तिविषे गुम्कहेछेइं इमकळं जेवलीआगल्लिकहीस्येतेकळं कुं सूत्वं कायसक० काय

दीपिकाटीका

तकः परैरनायातयत् तथापरानुआयातयतो अनुमन्यमानोऽपरेषां वध्यमानानांप्राणिनां यथापीडानोत्पद्यते तथाप्रसंक्रययेत् तथा यद्यसौलौकिककु प्रावचनिकपाग्ग्ंस्यादि दानानिप्रसंसति अवटतटाकादीनिवा ततःप्रियवीकायादयो व्यापादितामवेदुः अथदूषयति तदाअपरिपामंतरायापादनेन कृतोबंधविषकाभुभवः स्यात् उक्तञ्चजेउदागंपमंसंति बहमिच्छंतिपाणिगं जेउपंपडिसेहेन्ति वित्तिच्छे यंकरितिते तस्माद्वटतटाकादि विधिप्रतिषेधद्व्युदासेन यथावस्थितदानंमुहं प्ररूपयेत् असावद्यानुदानंवा इत्येवंकुर्वन् उभयदोषपरि हारीजंक्षान्मायासम्भूमिर्भवति एतत्तद्वटतटारणेणदर्शयति जहासेदीवेअसंदीणे यथासौहीपोऽसंदीनः गरणंभवति एवमसावपिमहा सुनिः तद्रूपणोपायोपदेशवानतः वध्यमानानांबंधकानाञ्च तदध्यवसायनिवर्त्तनेनविशिष्टगुणस्याना पादनाच्छारणोभवति तथाहि यथोक्तप्रकारेण वर्मकयांकययन् कांश्चनप्रज्जेयति कांश्चनचावकान् विवस्सेकांश्चन सस्यग्दर्शनयुजःकरोति केपांचित्प्रकृतिभद्रकता मापावयति किंगुणयामौगरणोभवतिइत्याह एवंसेउट्टिएट्टिय्या अगिहेअचलेचले अवहिलेसेपरिव्व संखायपेसलंधम्मं दिट्टिमं

परिनिष्पुडे तस्मात्संगन्तिपासहा गन्धेहिङ्गद्विद्याणरा विसंताकामकन्ता तस्मालूहाउणो परिवित्तसेज्जा जस्मिमेआरंभासव्वतो सव्वताए सुपरिणायाभवन्ति जस्मिमेलूसिणोणोए परिवित्तसन्तिसेवता कोह्वमाणं चमायव्व लोभव्वएसत्तिउट्टे विद्याहिण्णत्तिवेमि एवमिति वच्चमाणप्रकारेण सगरण्योमहासुनिभावोत्थानेन संयमानुष्ठानरूपेण उत्प्रावत्ये नोत्थितः उत्थितः स्थितो ज्ञानादिके मोक्षमार्गे आत्मा यस्य स स्थितात्मा अस्ति होरागद्वेप रक्षितः वादप्रतिवद्धः तथानचलतीत्यचलः परीपहोपसर्गं वातेरितोपि तथाच संयमाद्वहिर्निर्गता लेखाअध्यवसायोयस्य सवर्हिर्लेखः योनतथासञ्चवर्हिर्लेखः सएवंभूतः परिसमन्तात् संयमानुष्ठानेपरिव्रजेत् सचकिमिति संयमानुष्ठाने परिव्रजेत् इत्याह संख्यायपेसलंधम्मंति संख्ययावध्यर्थपेशलं शोभनंधर्मंदिद्विंमं अविपरीतार्थदर्शनं दृष्टिः सदनुष्ठानं वायस्यासौ दृष्टिमान् परिनिष्पुडे परिःसमन्तात् निर्णतः शीतीभतोयस्त्वसंख्यातवान् पेशलंधर्मनासौ परिनिर्वातीति दर्शयति तस्मात्संगन्तिपासहा इति हेतोर्न्यस्मात् मिथ्यादृष्टिः संगवान् निर्वाति तस्मात्संगं मातृपितृकलत्रादिजनितं धनधान्यादिजनितं वा विपाकं वा पश्यत ययं विवेकेनावधारयतः सूत्रेणैव संगमाह गन्धेहिङ्गद्विद्यन्ति तएवसंगिनो नाः सवास्त्राभ्यंतरे ग्रन्थैर्ग्रन्थिता अवद्धाविपिणा ग्रन्थसंगे निमग्नाः कामैरिच्छा मदनरूपैराकांतो अवष्टब्धान निर्वाति यदेवंततः किं कर्तव्यमित्याह तस्मालूहाउ तस्मात्सूत्रात् संयमान्निःसंगास्व कान्त्रोपरिवित्तसेत् न विभियात्कस्यपुनः संयमान् परिचित्सनं संभाव्यते इत्याह जस्मिमे आरंभोयस्य महासुनेरिमेसंगा आरंभाः सर्वतोऽविजानतः सर्वजनाचरितत्वात्प्रत्यक्षाः सर्वतः सर्वात्मकतया सुपरिज्ञाताभवन्ति किंभूता आरंभाः जस्मिमेलूसिणोयेष्विमेजना लूषिणो हिंसका अज्ञातमोहोदयान् परिचिसन्ति न विभ्यति यश्चा रंभाणां परिज्ञाता सकिमपरं कुर्वीदित्याह सेवतासमहासुनिः पूर्वं व्यावर्षितस्वरूपे वात्वास्तत्त्वाकोषध्व मानव्वमायव्वलोभय सएवंकोधादीन्वांत्वा मोहनीयंतो टयति सचैषापगतमोहनीयः संसारसन्ततेतुट्टोऽपस्वतोव्याख्यातः तीर्थकरगणधरादिभिः इति रक्षिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्वोक्तं यदित्ता एतद्वच्चमाणमित्याह कायस्य विद्याया एसंगाज्ज पारंगमे सुणी अविहम्ममाणे फलगावतट्टी कालोवणी एकं खेज्जा कालं जावसरीर भेदोत्तिवेमि धुयनामयं च्छट्टं

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

यथागात्रभंगरूपाभावा शान्तनानतस्य स्यात्तथा कथयेदिति तथानापरं शुभ्रपुत्राया शान्तयेत् यतः परोही लनया कुपितः सन्नाहारोपकरणशरीरान्यतरपीडयै प्रवर्त्तताऽतस्तदा शानतनावर्ज्यन् धर्मं ब्रूयादिति तथानान्यात्वासामान्येन प्राणिनोभूतान्जीवान् नोत्राशान्तयेद्वाधयेत्तदेवं ससुनिःस्वतोऽनाशान्त करैरनाशान्तयन् तथापरानाशान्तयतोऽनु मन्वमानोअपरेषा वध्यमानानां प्राणिनां भूतानां स्वानां जीवानां यथापीडानोत्पद्यते तथाधर्मं कथयेदिति तद्यथायदिलोकिककु प्रावचनिकपार्श्वस्थादिदानानि प्रशंसत्यवटतडागादीनि वाततः पृथिवीकायादयो व्यापादिता भवेयु रथद्रूपयतिततो अपरेषा मंतरायापादनेन तत्कृतोर्वंध विपाकानुभवः स्यादुक्तञ्च जेउ दाणंपसंसन्ति वहमिच्छन्ति पाणिणं जेउणंपडिसेहेन्ति वित्तिच्छेयं करंति ते तस्मात्तदवटतडागादि विधिप्रतिषेधव्युदासेन यथावस्थितं दानं शुद्धं प्ररूपयेदसावद्यानुष्ठानं चेत्येवंच कुर्वन्नु भयदोष परिहारी जंतूनामाश्वास भूमिर्भवतीत्येतत् दृष्टातद्वारेण दर्शयति यथा सौहीपोयसंदीनः शरणं भवत्येवमसावपि महासुनिः तद्रक्षणे पायोपदेशतः वध्यमानानावधकानाच तदध्यवसायान्निवर्त्तते न विशिष्टगुणस्थानापादनाच्छरण्यो भवति तथाहि ययोहिष्टेन कथाविधानेन धर्मकथां कथयन् कांश्चन प्रब्रजयति कांश्चन त्रावकान् विधत्ते काश्चन सम्यग्दर्शनयुजः करोति केपाचित्प्रकृति भद्रतामापादयति किं गुणस्यासौहीपद्वय शरण्यो भवतीत्याह एवं इत्यादि एवमिति वच्चमाणप्रकारेण सगरण्यो महासुनिभावोत्थानेन संयमानुष्ठानरूपेण उत्प्रावत्ये न स्थित उत्थितस्तथास्थितो ज्ञानादिके मोक्षाध्वन्यात्मा यस्य स्थितात्मा तथास्ति ह्यतीति स्तिहो नस्तिहोऽस्तिहः रागद्वेपरहितत्वादप्रतिवद्धसायाच न चलतीत्यचलः परीपहोपसर्गं वातेरितोपीति तथाचलोऽनियत विहारित्वात्तथासंयमाद्वहिर्निर्गता लेखाअध्यवसायोयस्य सवर्हिर्लेखः योनतथासोचवर्हिर्लेखः सएवंभूतः परिसमन्तात् संयमानुष्ठाने व्रजेत्परिव्रजेत् न क्वचित्प्रतिवध्यमान इति वावत्सचकिमिति संयमानुष्ठानेपरिव्रजेदित्याह संख्याय इत्यादि संख्यायाव

धार्मिकेयं योमनधर्मं अविपरीतार्थं दर्शनं दृष्टिः सद्गुणान्वायस्यान्यसौ दृष्टिमान् रुकपायोपगमात् जयाहापरिसमन्तान्निर्दितः शीतम्
तोयस्वसंख्यातवान् पेगलधर्मं मिथ्यादृष्टिः सौ ननिवातीति दर्शयितुमाह तस्मादित्यादि इति हेतोर्न्याद्विपरीतदर्शनो मिथ्यादृष्टिः संग्रह
ननिर्वातितस्मात्संगं सातापित्पुत्रकलवादिजनितं धनधान्यहिरण्यदिजनितं वा संगं विपाकं वापश्यत ययं विवेकेनावधारयत सूत्रे
गैवसंगमाह गंयेहि इत्यादि त एवं संगिनो नराः संगं ह्याभ्यन्तरे प्रयैयिता अववहाविपलाग्रन् संगे निमग्ना कामैरिच्छा मदन
पैराकांता अष्टभाननिर्वाति यद्येवं तत् किं कर्तव्यमित्याह तस्मादित्यादि यस्मात्कामइयासक्तचेतसः स्वजनधनधान्यादिमूर्च्छिताः
कामजैः शरीर मानसादिभिर्दुःखैरुपतापिता स्मात्तुरुद्रात्वं यमात् निःसंगात्कान्त्रोपरि विवसेन्द्रसंयमानुदानाद्विभियात् यतः
प्रभूतनरदुःखानुप्रसंगिणो हि संगिन इति कस्य पुन संयमान् परि विवसनं संभाव्यत इत्याह कस्मिन्नेत्यादि यस्य महासुनेरवगत संसा
रमोक्षकारणस्त्वेवे संग आरंभाद्यन्तरोक्तावादि जानतः सर्वजनाचरितत्वात्प्रत्यक्षासन्न वाचनेदमभिहताः सर्वतः सर्वात्मकतया सुप्र
रिज्ञाता भवन्ति किंभूता आरंभा देव्यमेग्रं यग्रं यिता विपदाकामभराकांता जनालुपिणो लुप्यगीलादिंसका अज्ञातमोहोदयान् परि
विवसन्ति न विभ्यति यो ह्येवंभूतां चारंभान् अपरिचयापरिचया प्रत्याख्यानपरिचयात् परिहरतितस्यैतेन परिज्ञाता भवन्ति यद्वारं
भाणां परिज्ञाता सक्रियपरिचयादित्याह सर्वता इत्यादि समहासुनिः पूर्वव्यावर्तितस्वरूपो वांत्वात्यक्तामोवह मानइमादाइलोभं
चेति स्वगतभेदसंज्ञचनार्था व्यसनिर्देयः सर्वानुयायित्वात्कोषस्य प्रथमोपादानं तन्मन्वत्त्वान्नानस्य लोभादेनायोपदीयत इत्युक्ता
रत्वात्मायावालोभस्या दावपन्याससुतः सचदोपाययत्वात्सर्वगुस्त्वाच्च सर्वोपरिलोभस्य जपणाक्रमं वा सत्यावसुपन्यासइति चकारो
हीतरैतरापेक्षयासुञ्जयार्थः स एव कोषादीन्वां तामोहनीयं वोदयति सचेपापगतमोहनीयः संसारसंततेनुष्टो अपसतोव्याख्यातसी
र्यक्ततादिभिरिति रविकारपरिसमाप्तौ ब्रवीत्येतत्पूर्वोक्तं यद्वैतद्वन्द्वमाणां मिथ्याह कायस्य इत्यादि कायसौदारिज्यादिवयं वाति चतु

सति उद्दे विद्याहिएत्ति वेमिकायस्स विवाए एमसंगामसौ से विद्याहिएसे ज्ञपारं गमे सुणी अविहम्मा
णे फलगावतट्टी कालोवणी एकं खेज्जा कालं जावसरीरभेदोत्ति वेमि से वेमि समणुस्स वा असमणुस्स
वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्यं वा परिगहं वा कं वलं वा पाय पुच्छणं वा णो पाएज्जा णो णि
मंतेज्जा णो कुज्जा वेयाव डियं परं आटायमाणेत्ति वेमि धुवं चें वं जाणिज्जा असणं वा जावपाय पुच्छणं

भाषा

शरीररुद्धादि ते ह नो व्यावतकृतां विनाय एतावता जेयरीरनो विनायते ते संग्रामनो भस्मकृत्तो एतन्नेयोभाव जिस संग्राम
साहिं परचम्मा सुमटनेणे सूर्यनाकिरणनीपरे भवत्कारकरता एहवागस्स माटो साम्हाधाइति वारे जे गाटो मुभट ते पुण चित्तवि
कारणमे तिसमरण कालि धणो निपुणतो पुण चित्तविक्रियामजे एह भणी जेमरण कालि भूमे नही ते सुनिपारगामी संसारनो तरण
हारजाणिवो ते केह बोद्धइ अविहम्माणे परी स होपसर्ग अविहन्मानकृतां हणातो नयी एतावता परी सहनो जेता फलकवतट्टी फलक
पाटियानोपरे अवतिटे एतावता डोलेन हीं तथा कालोवणी एज्जाले आपण्ये वयिपमाद्यो पाटपोपगमन इंगितमरणमक्त प्रत्याख्यान
एतलमाहिं ययं गीकृतमरणे करी काल आकृष्टानो ययं कांखे अभिलषे जालगी शरीरसहितभेदयाइ तां लगी कालं खीयाइ इमज्जं
कडं छुं ए औसुधं स्थानिनो वचनइति वृत्ताय्यने पइमोद्देशक समाप्तः इति श्रीमहत्तपागच्छे विहितरुदाचारयत्नानां श्रीसाधु
रत्नानां गिद्येण प्रशक्ते गणकते श्रीआचारंगमुखावबोवे षटमव्ययनं समाप्तं इति हेतुसतमोच्ययन महापरिज्ञाएहवेनामिने कांई
कारणजाणी देवइदिस्सायमणिलिखोन हीं तिणि ते विद्वियो हिवेयाटमोच्ययन प्रारंभियेके ते ह नो एमं वं जाणिवो छेद्व्ययनि
कर्म शरीरउपगरणगारवत्तिणि एतलाने परिहरि वे निःसंगपणो कृत्तो ते सफलतोयाइ अंतकालि सम्यक्निर्वाणयाइ इणिकारणि

सम्यग्निर्वाणप्राप्तिभङ्गी जेकारणतेइहांकहीस्ये तेआठमाअध्ययननाउद्देशान्तिइहांपहिलेउद्देशकि३६३ पाखंडीतयापासत्यादिक
नोपरित्यागकरिवो एहवोभावहेवीजेउद्देशकि अकल्पनीयआधाकर्म कादिकनोत्यागकरिवो एहवोअधिकारहे तीजेउद्देशे
गोचरीगतसाधुनें शीतादिकेकरी कंपनादिकअंगचेटा ऊपनीऊंतीगृहस्थनें एहवींशंकाथाइ जेईगेसाधुनें ग्रामधर्मनी पीडा
थकीगृंहारने भाविकंपऊपजेहे एहवींशंकाजाणीते टालिवाभणीयथास्थित वचनप्रकाशिवो एहवोअधिकारहे शेषपाचेउद्देशेउपगर
णशरीरनो परित्यागकरिवो संक्षेपयकीविस्तारयकी एहवोअधिकारकह्वांहे हिवेपहिलोउद्देशेसोप्रारंभियेहे स्वतंत्रेवेमिक० श्रीगुरु
शिष्यप्रतेकहेहेसेवेमिकहतां तेऊं तुम्हप्रतिइंकऊं' जेणेमेभगवंतनेसमीपि तत्वजाण्योतेकिसों तेकहेहेसमगुणस्वकहतां सरी
खीहृष्टिइंसरीखे लिंगिइंवर्त्ते'तेहने तथाअसगुणस्वकहतां शक्यादिदर्शणीतेहनें अशनशालिओदनादिक पानद्राचापानकादि
खादिमनालिक्रेरादिक स्वादिमकपूरलवंगादिकतथावस्त्रचोलपटुकल्पादिक पडिगहंकहतांपात्रोकांवलवर्पाकल्प तथापायपुंछणोएत
लानेपाइजाकहता प्रासुकअयवाअप्रासुक अनेराकुशीलिवाने उपभोगभणीआपेनही तथातेदेवाभणी तेहनें निमंतेनही तथाते
अन्यदर्शनीतथापासत्यादिकने वेवावच्चउपभदानादिकनकरे परंकहतांअतिगाढींआढायमाणे आदरवंतकतो तेहनें कांईआपे
नही तेहनेनिमंतेनही ऊंचोनीचोवेयावचनकरे ऊंइमकऊंतथावलीजे आगलिकहीस्ये तेकऊं'कुं'स्वतंत्र'धुवंचेयंक०'तेशाक्यादिक
अयवापासत्यादिक आधुप्रतिइं'इमकहे तुम्हेइमजाणो सदाअम्हारेआन्नयए अशननादिकऊइ तिणिलाभेजेएहवोंजाणी अशननादि

दीपिकाटीका

अङ्गवर्णं सम्पत्तं कावस्यत्तिचीयते इति कावस्यत्तिविशेषेण अङ्गवर्णाद्यायुक्तं क्षयावधिलक्षणाघातोव्याघातः शरीरविनाशएवसं ग्रा म
शीर्षरूपतयाव्याख्यातो यथाहिसंग्रामशिरसिपरानीकनिसिताल्लटकपाणनिर्यत्प्रभा संचलितोदत्तसूर्यत्विदुद्धूतविदुन्मयनचमत्कृतिका
रिणिकृतकरणोपि सुभटश्चित्तविकारं विधत्ते एवं मरणकाले समुपस्थिते परिकर्मितमतेरप्यन्यथाभावः कदाचित्स्यादतो यो मरणकालेन मुह्य
तिसपारगामी सुनिःसंसारस्य कर्मणो वा उच्चैस्तभारस्ववापयंतया यो किञ्च अविहन्ममाणे अविहन्ममानोपि परीपहोपसर्गे फलकवदवतिट
तेन कातरौ भवतिका लोपनीतः मृत्युकालेनात्मवशतां प्रापितः सन् द्वादशवर्षसंलेपनयात्मानं सलिलगिरिगह्वरादिस्थण्डिलेपादपोपगमने
द्वितमरणभक्तपरिज्ञान्यतरावस्थापगतः कालं मरणकालमायुष्कक्षयं यावच्छरीरस्य जीवेन सार्द्धं भेदो भवन्ति तावदाकांक्षेदयमेव च मृत्युका
लोयदुतशरीरभेदो न पुनर्जीवस्यात्यन्तिको विनाशोस्तीति इति रक्षिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववदिति पञ्चमोद्देशकः समाप्तः इति श्रीवृहत्
खरतरगच्छे श्रीजिक० श्रीजिनहंससूरिविरचितायां श्रीआचारांगदीपिकाया धूताध्ययनं पठं समाप्तं ईं उक्तं पठं अध्ययनं अधुना सप्तमाध्य
यनस्य महापरिज्ञास्य स्यावसरः तच्च त्र्यवच्छिन्नं इति अतिलंघ्य अष्टमस्य संबन्धोवाच्यः सचायमिहानंतराध्ययने निजकर्मशरीरोपकर
णगौरवतिकादि विधूनेनेन निःसंगताभिहिता साचैवं साफल्यमनुभवति यद्यंतकालेपि सम्यग्निर्वाणं स्यादित्यतः सम्यग्निर्वाणप्रति
पादनायेदनारभ्यते इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य उद्देशार्थाधिकारः प्रोच्यते तत्राद्योद्देशे शक्यमर्थ्याधिकारस्तद्यथा तथाणां
त्रिपद्यधिकाना प्राज्ञकशतानां पार्श्वस्थादीनां च विमोक्षपरित्यागः कार्यः द्वितीये तु अकल्पिकस्याधा कर्मिकादेः परित्यागः कार्यः तृती
ये तु गोचरगतस्य वतेः शीतादिना कंपनादि कायमंगचेष्टायां सत्यां गृहस्थस्येवरेकास्याद्यथा ग्रामधर्मैरुद्धाध्यमानस्य गृंहारभावा
वेशादस्य यतेः कंपनं इत्येवंभाषिते तदांशं काव्युदासाय यथावस्थितार्थकघनाक्रियते श्रेष्ठे प्रहृष्टेषु पञ्चस्य मर्याधिकारस्तद्यथा उपकर
णशरीराणां विमोक्षः परित्यागः समाप्तो व्यासतस्तूच्यते इत्युद्देशार्थाधिकारः नाम निष्पन्ने निक्षेपे विमोक्षइति नाम तत्रभाववि
मोक्षोद्विधादेशतः सर्वतश्च तत्र देशतोऽविरत सम्यग्गृहीनां आद्यकपाय चतुष्कक्षयोपशमात् देशविरताना आद्याः कपायक्षयोपश
माङ्गवति साधूनां च द्वादशकपायक्षयोपशमात् क्षपकत्रे स्थान्तुं स्यावावन्मात्रं चीणंतस्य तत्क्षयात् देशविमुक्ता अतः साधवो देशविमु
क्ता भवस्य केवलिनोपि भवोपग्राहिकर्मसङ्गावाहे शविमुक्ता एव सर्वविमुक्ता न सिद्धा गतो नाम निष्पन्नो निक्षेपे सांप्रतं स्तुता दुग्मे स्वलि

तादिसुणोपेतं सुदसुचारणीयं तत्रेदं सेवेमिसमगुत्सुगुत्सुगुत्सुवा असुगुत्सुवापागुत्सुगुत्सुवा साइसुत्सुवावत्सुवा पाडिगुत्सुवाकं
 लंवापायपुं छणंवा गणोपाइज्जाणोनिमंतिज्जा गोकुज्जावेयावडियं परंआढायमाणेत्तिवेमि सेवेमिसिओहंवीमि ओहंभगवतःसका
 याद्यातज्ञेय इतिजित्तवज्जमायं तद्ययासमनोउस्य बागउत्तरापेजया पञांतरओतकः समनोओडिटितोखिगतः ननुभोजनादि
 मिः तस्यतद्विपरीतसु अमनोउः शाक्यादितस्यअसुगुत्सुवा अस्यतेइति अयनंयात्तोदनादि पीयतेइतिपानं द्राक्षापानकादिवाट
 इतइतिआदिमंनालिकेरादि स्वाद्यतेइतिस्वादिमं कर्पूरखवंगादि तयावस्सं वा पतदुष्टहंवाकंवलं पादुंअनंवा नोनदद्यात्प्रासुक
 नप्रासुजंवा तदन्वेषांकुर्यालानां उपभोगायाभावितारत्तापि दानार्थं निमन्तयेन्नच तेषांवैयावृत्त्यं कुर्यात्परमत्यर्था माद्रिदमाणोव्यव
 माद्वान्नतेस्यः किमपिदद्यात् नापितानासन्तयेन्नच तेषांवैयावृत्त्यमुच्चावचं कुर्यात् इतिब्रवीमितिरेविकार परिसमाप्तो एतज्जवज्ज
 माणसहंवीमीत्याह धुवंचेयंजाणिज्जा असुगुत्सुवापायपुं छणंवा लमिवणोलमिवभुंजियणोभुंजिय पन्यंविमत्तंणविउकम्मविपत्तं
 वमंजोमेमाणे समेमाणे चलेमाणेपाएज्जा निमन्तेज्जा कुज्जावेयावडियंपर अण्णाढायमाणेत्तिवेमि शाक्याद्वकुर्याल अयना
 दिक्कमुद्दिखैवंदुवयंप्रवंचैतज्जानीयान्नित्यमसुदाववेभवति लस्यतेवातो भवद्भिरेतदयनादिकमन्यव लज्जावाचलज्जावमुक्ता असुह

शिलंगाचार्यकृतटीका

द्वंवा तस्यव्यागतोविनायो अयवाचीवतइति कावन्त्यस्यविशेषेणाज्ञायां दयायुक् चयावधिलक्षणावातोव्यावातः शरीरविनायएव
 संग्रामशीर्षरूपतया व्याख्यातोयथाहि संग्रामशिरमिप्रानीकनियीता कृच्छ्रपाणनिर्घ्न प्रमासंचलितोद्यत्सूर्यनिदुहूत विद्युवचन
 चमत्कृतिकारिणि कृतकरणोपि सुमटञ्चितविकारं विषत्ते एवंभरणकालेपिसमुपस्थिते परिकर्मितमतेरप्यन्यथाभावः कदाचित्स्या
 दतोभोभरणकालेन सुह्यति सपारगामीसुनिः संसारस्य कर्मक्षोवा उत्थितभारस्यवा पर्यंतयाचैति किञ्च अविहन्ममाणेइ
 त्यादिविविधं परीपहोपसर्गैर्हन्त्यमानो नविहन्त्यमानः अविहन्त्यमानः ननिर्विन्त्यः सकेहानसंगह्वं दृष्टमन्यहावालभरणं प्रतिपद्य
 तइति यदिवाहन्त्यमानोपि सवाह्याम्यन्तरतया तपःपरीपहोपसर्गैः फलकवद्वतितटे नकातरमीभवती तयाकालेनोपनीता कालो
 पनीतो ह्युक्कालेनाभवसतां प्रापितःसन् इदमवर्षसंलैखनवाभानं संलिह्यगिरिगह्वरादि स्थंडिलपादपोपगमनेगित भरणमक्तपरि
 ज्ञान्यतरावस्थोपगतः कालंभरणकालमायुक्कृत्यं यावच्छरीरस्य जीवेनसार्द्धं भेदोभवति तावदाकांक्षेद्यमेवच ह्युक्कालोयदुतये
 रीरभेदोननुनर्जीवस्यात्यन्तिको विनायोःस्तीति इतिरेविकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीत्यादिकंपूर्ववदिति पञ्चमोद्देशकसूत्रमाप्तौसमाप्तं
 धूताख्यंषट्पाथ्ययनमिति ग्रं०३५ उक्तंषटमध्ययनमधुना सप्तमाध्ययनस्य सहापरिज्ञाख्यस्यावसर राज्ञ्यवच्छिन्नमिति कृत्वातिलंघ्याट
 मस्यसंबंधोवाच्यः सचायमिहानन्तराध्ययने निजकर्म शरीरोपकरण गौरववक्रोपसर्गं सन्धानविधूनेन निःसंगतामिहिता साचैवं
 साफल्यमनुभवति यद्यंतकालेपिसम्यग्निर्वाणं स्यादित्यतः सम्यग्निर्वाणप्रतिपादनायेदमारभ्यते यदिवानिःसंगविहारिणा नानावि
 वाःपरीपहोपसर्गाः सोदय्याइत्येतत्प्रतिपादितं तवभारणांतिके उयसर्गनिपाते सत्यदीनमनस्तेन सम्यग्निर्वाणमेव विधेयमित्य
 स्वार्यस्य प्रतिपादनायेदमारभ्यत इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्याध्ययनस्योपक्रमार्दीनि चत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति ततोपक्रमद्वारा
 यतोअर्थाधिकारोद्देशात्तदाप्यध्ययनार्थाधिकारः प्रागभिहितउद्देशार्थाधिकारानुनिर्युक्तिकारोविभक्तिपुराह असमगुत्सुगाहातइयमि
 गहाउद्देशमिगहाहाउद्देशमिगहाहाअणुपुमिगहाहा तवाद्योद्देशकेअयमर्थाधिकारस्तद्व्या असमवुद्धानासमनो ज्ञानाववाणां विषय
 विकानंवा प्राक्कयतानांविमोक्षः परित्यागःकार्यमया तदाचारोपविषय्याभट्टपरित्यागश्चापार्थं स्यादयः पुनश्चारित्तपोविनयेष्व
 समनोज्ञाययाइन्द्रास्तु पद्वस्तिज्ञानाचारादि अमनोज्ञास्तेषां द्रव्यगोचरानांविधेयइति द्वितीयेत्येवकल्पिकस्वाधाकर्मादेर्विमोक्षः
 परित्यागःकार्यो यदिवावाकर्मणा कश्चिन्मंतवेत्ततः प्रतिषेधाविधेयस्तत् प्रतिषेधेचरुटस्य सतःसिद्धांतसद्भावः कथनीदोयदैवंभूतं
 अनंतवममचनगुणयेति तृतीयेवद्देशेयैव अमर्थाधिकारस्तद्व्या गोचरगतस्ययतेः यथादिनाजपनादिकाया मंगवेदायांसत्तां गृह

तरेण मरणेनभाव्यं तत्रकारणेकार्योपचारात्तन्मरणमेव भावविमोचोभवन्तीत्येतत्प्रतिपादयितुमाह भक्तपरिखागाहा भक्तस्यपरि
 ज्ञाभक्तपरिज्ञा अनशनमित्यर्थः तत्रतिविधचतुर्विधाहार निवृत्तिमानुसप्रतिकर्म शरीरोद्विग्नसंघननंवाच यथासमाधिभावस्तथा
 नशनं प्रतिपद्यते तथेगिते प्रदेशमरण सिंगितमरणमिदं च चतुर्विधाहारनिवृत्तिस्वरूपं विशिष्टसंघननवतः स्वतएवोद्घर्तनादियुक्त
 स्यावगंतव्यं तथापरित्यक्तचतुर्विधाराहस्यैवाधिकृत चेष्टाव्यतिरेकेण चेष्टानंतरधिकृत्यैकांत निःप्रतिकर्म शरीरस्य पादपस्थेवोपसामी
 प्येन गमनंवर्त्तनं पादपोपगमनमेतच्चज्ञातव्यंभवति योहिभवसिद्धिकथरमं मरणमात्रित्यन्वयते सप्तपूर्वोक्त त्वान्यरेण मरणे
 नन्वियते नान्येनवेदानसादिना बालमरणेनेत्येतच्चानंतरोक्तं मरणंचेष्टाभेदोपाधिविशेषात् तैविध्यमनुभवज्ञावमोचं विजानीहिचांप्र
 तमेतदेवमरणं सपराक्रमेतराभेदाद्विविधमिति दर्शयितुमाह सपरिक्रमेयगाहा पराक्रमःसामर्थ्यं सद्यपराक्रमेणवर्त्ततइति सपराक्रम
 स्तस्मिंश्च मरणंस्यात्तद्विपर्ययेवा पराक्रमेजंघावलपरिचीणे तद्वक्तपरिज्ञेगित मरणपादपोपगमनभेदात्तद्विधमपि मरणंसपराक्रमेतर
 भेदात्प्रत्येकं द्वैविध्यमनुभवति तदपिव्याधातिमेतरभेदात् द्विधाभवेत्तत्रव्याधातः सिंघव्याधादिकृतो अव्याधातस्तुप्रत्रज्यास्त्वार्थग्रहणा
 दिकयानुपूर्व्यापि यत्कृतमायुष्कक्षय मनुभवतोयोभवति सोऽव्याधातइहानुपूर्वीत्युक्तं तत्रपरमार्योपक्षेपेणोपसंहरति व्याधातेनानु
 पूर्वावा सपराक्रमस्य अपराक्रमस्यवा मरणेसमुपस्थितेसति स्त्वार्थज्ञेन कालज्ञतया समाधिमरणमेवकर्त्तव्यं भक्तपरिज्ञेगितम
 रणपादपोपगमनानामन्यतरज्जया समाधिविधेयं नवेदानसाधिविधेयं नवेदानसादिकं बालमरणं कर्त्तव्यमिति गायार्थः तत्र
 सपराक्रम मरणंइष्टांतद्वारेण दर्शयितुमाह सपराक्रमगाहा सद्यपराक्रमेणवर्त्तत इतिसपराक्रमं किंतत्तमरणमादिश्यत इत्यादेश
 आचार्यपरंपरा श्रुत्यायातो दृष्टवादोवमितिह्यमाचक्षते सञ्चादेशोयथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः यथैतत्तयान्यदथनवा दिशाद्रष्टव्यं
 आर्यवैरवैरस्वामिनो यथातेषामरणमभूत्तथा पादपोपगमनंचैतच्च सपराक्रमंमरण मन्यताप्यायोज्जमितिगाथार्थः भावार्थस्तुकथा
 कादवसेयस्तच्च प्रसिद्धमेवयथार्यवैरैर्विच्यत कर्णाहितंमृगवैरैःप्रमादाद्वगतोआसन्न खलुभिःसपराक्रमैरेवरयावर्त्तशिखरिणिपादपो
 पगमनमकारीति सांप्रतसपराक्रमं दर्शयितुमाह अपराक्रमंगाहा नविद्यतेपराक्रमः सामर्थ्यमस्मिन्नित्यपराक्रमं किंतन्मरणंतच्चयथा
 जंघावलपरिचीणाना सुदधिनान्नामार्थं समुद्राणामरणमभूद्व्यमादेशादृष्टांतोदृष्टवादायातइति पादपोपगमनेपि तथैवादेशंजानीया
 ज्जयापादपोपगमनेन तेषामरणमभूदित्ये तदपराक्रमंमरणं यदार्थसमुद्राणांसंजात मेवमन्यताप्यायोज्जमिति गाथाक्षरार्थःभावार्थस्तु
 कथानकादवसेयस्तच्चैदं आर्यसमुद्राचार्याः प्रकृतिकृसापवासत् पश्चाच्चतैर्जंघावलपरिचीणैः शरीरास्त्राभमनपेक्ष्य तत्तित्यनुभिर्गच्छ
 स्यैरेवानशनंविधाय प्रतिश्रयैकदेशेनिर्हारीरमं पादपोपगमनमकारि सांप्रतव्याधातिकमाह वावाइसगाहा विशेषेणाधातोव्याधातः
 सिंघादिकृतः सरीरिविनाशस्तेननिर्हृतं तत्रवाभवंव्याधातिमं कश्चित् सिंघाद्यन्यतरेणा पराहोभवेदारब्धो भवेत्तेनयन्मरणं तद्याधा
 तिमन्तच्च दृष्टवादायातआदेशोदृष्टांतः यथातोसलिनामाचार्यो महिष्यारब्धचतुर्विधाहार प्ररित्यागेन मरणमभ्युपगतवाने तद्याधा
 तिममरणमितिगाथाक्षरार्थो भावार्थस्तुकथा नकादवसेयस्तच्चैदं तोसलीनामाचार्योरख महिषीभिःप्रारब्धतो मुलिदेशेवावहरो
 महिष्यःसंभवन्तिताभिश्च कदाचिदेकःसाधुरदृष्ट्यं त्वैर्च्यारब्धःसचताभिः क्षुद्यमानोऽनिर्वाहमवगम्य चतुर्विधाहारं प्रत्याख्यातवा
 निति सांप्रतमव्याधातिम प्रतिपादनेच्छयाह अणुपुत्रिगाहा आनुपूर्वीक्रमसं गच्छन्तीत्यानुपूर्वीगः कोसावादेशोदृष्टवादः सचायं
 तद्यथा पूर्वमुलितस्य प्रव्रज्जादानंततः सूत्रकरणं पुनर्यग्रहणं तत्तत्सुदुभयनिर्मातः सुपातनिक्षिप्तत्वार्थो सुर्वादिनानुज्ञातोद्यतो
 मरणविक्रान्ततरायनिर्गच्छन् निर्यस्त्रिविधस्याहारोपाधि शय्याख्यस्यनित्यपरिभोगान्नित्यस्य सुक्तोभवति तत्रवद्याचार्यस्तदाश्रित्या
 न्निःपाद्यापरमाचार्य विधायोत्तरेण द्वादशसांवत्सरिक्या संलेखनयासंलिख्य ततो गच्छविसर्जितो गच्छानुज्ञायास्वस्थापिताचार्य विस
 र्जितोवा शुभ्युद्यतमरणायापरा चार्यातिक्रमिवात् एवमुपाधायः प्रवर्त्तिःस्यविरोगणावच्छेदिकः सामान्यसाधुर्वाचार्य विसर्जितः
 कृतसंलेखनापरिकर्मा भक्तपरिज्ञादिकं मरणमभ्युपेयात्तत्रापि भावसंलेखनां कुर्वात् द्रव्यसंलेखनायान्तु केवलावां दोषसंभवादित्याह

पडिचोद्ध्योयगाहा प्रतिपादित'सन्नाचार्येण पुनरपिसंलिखेत्येवमभिहितः कुपितःकुड्येयथाच राज्ञःपूर्वतोच्छात्रा पद्याच्छीतलीभव
त्येवमाचार्यस्यापितं बोलेनागवल्लीपत्रेच कथितेशेपरक्षणां विवेकःपरित्यागः कार्यस्ततोषट्ठना कर्द्वनाकार्या तत्त्वहिण्योःपद्याद्या
वत्प्रसादप्रतिगाथाक्षरार्थः भावार्थस्तुकथानकादवसेयसञ्ज्ञेदं एकेनसाधुनाद्वादशवर्षं संलेखनवात्मानंसंलिख्य पुनरभ्युद्यतमरणाया
चार्योविन्नसखेनाप्यभाणि यथाद्यापिसंलिख्य ततोसौ कुपितस्त्वगस्थि शेषांगुलिभङ्गादर्शयति किमताशुद्धमित्याचार्योपि येनाभिप्रा
येणोक्तवांस्तमाविक्रोत्यत एवाशुद्धोभवान् यतोवचनसमनंतर मेवांगुलीभङ्गद्वारेण भावाशुद्धतामाविकृत वानित्युक्ताचार्यस्तत्प्रति
बोधनार्थं दृष्टांतं दर्शयति यथाकस्यचिद्राक्षोऽनित्यं निष्पन्दिनीलोचनेतेच स्ववैद्योपन्यस्तानुष्ठानवतोपि नस्वस्थतामियातां पुनरागन्तु
केनयेद्येमाभिहितः स्वस्थीकरोमि भवन्तंयदिसुहृत्तं वेदनांतितितिक्षसे वेदनात्तं च नमांथातयसीति राज्ञावाभ्युपगन्तं अंजनप्रक्षेपानं
तरोद्भूततीव्रवेदनात् नानागतेममाक्षिणी इत्येवंवादिना व्यापादयितुमारभेततोरान्नस्त्रीजाज्ञाचतत्पूर्वमव्यापादनमभ्युपगतमतशीत
लेतिसुहृत्तांवापगत वेदनपदुनयश्च पूजितवैद्योसुसुदेराजोत एवमाचार्यस्यापि तीक्ष्णाप्रतिचोदनादिकाज्ञा परमार्थतस्तु शीतलेति
यदिपुनरेवं कथितोपिनोपशस्यति ततःशेषसंरक्षणार्थं विकृतनागावल्लीपत्रस्येव विवेकःक्रियते अथाचार्योपदेशं प्रतिपद्यतेततो गच्छ
एवतिष्ठतो घट्टनादुर्वचनादिभिः कर्द्वनाक्रियते यद्विचित्रापिनज्वलनं ततःशुद्धइतिक्त्वा अनशनदानेन प्रतिजागरणंनच प्रसादः
क्रियतइति किंभूतःपुनः क्रियंतंयाकालं कथंवात्मानंसंलिखेदित्य तद्विद्वयवस्याप्याह गिण्याद्वागाहा चत्तारिगाहा ग्राह्यगाहावाच
गाहा सूत्रार्थतटभयैःस्वशिष्याः प्रातिच्छक्तावानिष्यादिताः योग्यतामापादिता शकुनिनेवाडकं प्रयत्नेनततोसावधानंतरं द्वादशसांव
त्सरिकी संलेखनां करोति तद्यथाचत्वारिपर्षाणि विचित्राणि विचित्रतपोनुष्ठानवन्तिभवन्ति चतुर्थपट्टाष्टमदशम द्वादश्यादिकेकृते
पारणकंसंविद्यतिक मन्वयावेतिपञ्चमादारभ्य संवत्सरादपराणि चत्वारिपर्षाणि निर्विकृतिकमेवपारणकमिति नवमदशमसंवत्सरद्वयं
त्वेकातरित्माचान्त्रसेकास्त्रान्नहनि चतुर्थमपरैद्युराचान्त्रेन पारणकमिति ततएकादशमसंवत्सरं द्विधाविधत्ते तत्राद्यपण्मासंनानिपि
कुट्टतपःकरोति चतुर्थपट्टंवाविधाय परिमितेनाचान्त्रेन पारणकंविधत्ते त्वनादरतां करोतीत्यर्थः अपरपण्मासंतु विकटतपश्चरणव
तःपर्वोक्तमेवपारणकं द्वादशमन्तु संवत्सरंकोटीसहितमाचान्त्रं करोतिप्रतिदिनमाचान्त्रेनभुंक्ते आचान्त्रस्यकोट्याः कीटींसीलयत्यतः
कोटीसहितमित्युक्तं चतुर्मासाविशेषेतु संवत्सरेतैलंगंडूषा नस्वलितनमस्काराद्यध्ययनायापगतवातसुखयंत्रप्रचारार्थं पौनःपुण्येन
करोतीति तदेवमनया नपूर्वार्थसर्वविधाय सतिसामर्थ्यं गुरुणानुज्ञातो गिरिकंदरंगत्वा स्थंडिरं प्रत्युपैक्ष्य अथानंतरं पादपोषणमनं
करोतिद्विगितमरणांवाभक्त प्रत्याख्यानंवायथा समाधिविधत्तइति गाथाचतुष्टयार्थः अनयाचद्वादशसंवत्सर संलेखनानुपूर्व्याक्रमेण आ
चारंपरिहर्तुं कुर्वंत आचाराभिच्छेदो भवतीत्येतज्जायाहयेन दर्शयितुसाह किहनामगाहा आचारेणगाहा कथंनानासौतपः
कर्म्मणिपंडितः स्यादाननित्यसुद्युक्तात्मासनवर्त्तनं दृष्टिर्हीनि'शक्त्वलपरिमाणं लक्षणातस्याःपरिच्छेपः संक्षेपोदृष्टिपरिच्छेपः लघुर्दृ
ष्टिपरिच्छेपोऽप्येति लघुदृष्टिपरिच्छेपस्तद्भावं योभुंजानएवमवजति कथमसौतपःकर्म्मणि पंडितः स्यात्तथाचारेण विरचितोद्विग्नानप
क्षपात्वासरानस्थित्वा पुनःपारयति तत्राप्यल्पाहारोसौभवति किपर्थं सञ्चरनिमित्तं एवमसातुपवासैः प्रतिपारण कमल्पाहार
तयाच ज्ञास्यन्नाहारसुक्तविधिना पद्यान्निरुन्ध्याङ्गकप्रत्याख्यानं कुर्यादितिगाथाहयार्थः उक्तोनामनिष्पन्नो निक्षेपलान्त्रियुं क्तिचसां
प्रतंसत्वागुगमो स्वलितादिगुणोपेतं सूत्रसुच्चारणीयं तत्र द्वेसेवेनीत्यादियावत्थाढायमाणेतिवैसि सोहंवीमियोहं भगवतःसका
शुज्जातक्रेतइति किंतद्वच्यमागंवीमिवच्यमाणंतद्यथासमनोन्वस्यवा वाशब्दञ्चरापेक्षयापक्षातरद्योतकःसमनोन्वोदृष्टितो लिंगतो
तनुभोजनादिभिसास्य तद्विपरीतस्वसमनोन्नः शाक्यादिसास्यवानास्यत इत्यशनंशाल्योदनादि पीयतइतिपानं द्राक्षापानकादिप्राच्य
तइतिष्ठादिमंनानाशिकेरादि स्वाद्यतइतिस्वादिमं कर्पूरलवंगादितयावस्तंवा पतन्नहंवाकंवलंवापाटपुच्छंनंवा नोमदद्याद्यत्प्राप्त्युक्तंवा
अप्राप्त्युक्तं तदन्वेषांक्रुशीलानामुपभोगाय नोषितरेनापिदानार्थं निमित्तयेन्नचतेपां वैचाहत्यां कुर्यात्परमत्यर्थं साद्रिचनापइति

अत्यर्थमादरवान्तरेभ्यः किमपि दद्यात्नापिता नासंनयेन्नचतेषां वैद्यादृश्यमुच्चावचं कुर्यात्तद्विप्रवीमीत्यधिकार परिसमाप्तौ एतन्न
वक्ष्यमाणमहं ब्रवीमीत्याह ध्रुवं चैवं इत्यादि यावत्परं अणाढायमाणेति वेमि तेहि ग्राह्यादयः कुशीलो अग्रनादिक सुपदं वृत्तयुग्मा
ध्रुवश्चैतज्जानीया नित्यमसदावसायभवति लभ्यनेवातो भवद्भिरेतदग्रनादिक मन्यतलत्वावा लत्वावाभुक्तावा भुक्तावाभ्युदत्तये अवश्व

वालभियणोलभियभुं जियणोभुजियप्रयं वियत्तूणविउक्कम्मविभत्तं धम्मं जोसेमाणेसमेमाणे चलेमाणे पाएज्जा
णिमंतेज्जाकुज्जावेयावडियं परं अणाढायमाणेति वेमिद्वहमेगसिं आचारगोयरेणोसुणि संतेभवतितेद्वहआ
रं भट्ठीअणुवयपाणेहणपाणेवायमाणेहणओआविसमणुजाणेमाणेअदुवा अदिणमाद्वयंति अदुवावायाओ
विण्णुं लंति तं जहाअत्थिलोए णत्थिलोए ध्रुवेलोएअध्रुवेलोएसाइएलोएअणाइलोएसपज्जवसिएलोएअपज्ज

भाषा

कचनेधिपासी अथवापामीभोजनकस्थे अथवाविणुकस्थे तुह्येअम्हारीवसतिइंआविवो जेअग्रनादिकनलाधेंतोते लहियाभणीअ
थवालाधेंतो वलीविगेषज्जाभभणी भोजनकस्थोळइतो वलीभोजनकरिवाभणी अथवाभोजनविणुकीधे पदमालीकरिवाभणीतुह्येअ
म्हारेस्थानकिआविवो अम्हारेस्थानकतुह्येनें आवतांमार्गिइंजळे अथवाअम्हारासंतोपभणीयांके इमार्गिथइआविवो इहांआविवे
प्रमादनकरिवो तेयाक्यादिकेहवोळे विभत्तं कइतां तेसाधुनाधम्मंयकीजुओ धम्मं एतायताजिममार्गयकी विपरीतमार्गआचरतो
कदाचिउपाययमाहिं आवतो अथवाकिहांइंजातोइमपूर्वोक्तवचनकहेतयाअग्रनादिकआपे अथवाअग्रनादिदेवा भणीनिमंतेअथवा
वेयावच्चकरे तेपुण्यशाक्यादिक तथापासत्यादिकनोते आदरिवो नही तेहसहितपरिचयनकरिवो तिहांपरं कइतां अतिगाढोअणा
ढाओयमाणेकइतां निरादरपणेरहिवो इमकरतां दर्शनशुद्धिवाइ जेहभणीतेइमजाणे जेएसाम्हाहरेउपायइयावे अग्रनादिकल्ये
तोलोकइमजाणे एअनेएसरीखा इणिपरिमाहरी आजीविकासुखिइंखाइपं जेचारितियो तेहनें कइतीं करेतो कुशीलनासाहाय्य
दीधाभणी अनाचारदीपावे तिणिभणीओगुरुशिष्य प्रते कहेहें तें इमनकरिवो वलीजेआगलिकहीसे तेहं कइं कुं सुव इहमेगेक
इणं मनुयलोकमाहिं एकनेअशुभकर्म नेउदे आचारंगोचरकइतां भोक्षभणीअनुष्ठानविशेषनो सुनिसंतेकइतां रूडीपरिपरिचित
नइइतेआचारना अजाणभिच्चाचर्धा तथाप्रस्तेदमलेत्यादि परीसइसहिवा असमर्थइतासुखविहारी शाक्यादिके चापण सरीखा
कीधाइंता आरंभनाअर्थोळइं तेपासत्यादिक सावय्यारंभार्थीच्छता लोकआगलिविहार आरामतलावक्यादिकनेकरिवेधर्म
वदेइणिकारणि अणुवयमाणाकइतां तेअन्यतीर्थोनेकेडे धर्मकइताप्राण जीवहणनास्वयं तथाअनेरापासेंहणावता हणतां
नेअनुमोदता एहवाच्छताअथवा अदत्तं पारकोइय परभवयकीअवीहताल्ये जेहभणीवीतरागिइं अकल्पनीयवस्तु साधुनें अशुक्त
कइतीं तेलेताअदत्तेजनलेणहारकहे अथवानानाप्रकार वचनपरदर्शनीजिमबोलेतेकहेहें एकइमकहें स्यावरजंगमरूपलोकहे तेके
होनवखंडमेदिनी सातहीपअने सातसमुद्रतिहांआधो लोकनयीइमकहें तथाएकइमकहें चार्वाकादिकलोकनयी एसर्वइं इजालस
प्रदर्शनसरीखोहे जीवनयीपुण्यपापनयी इत्यादि एकसांखादिकइमकहें लोकनित्यहे अकृतानी उत्पत्तिनहीं छतानोविनाशनयी
जेलोकनें उत्पत्तिविनाशहे तेजिवारे प्रकटयाइ तिवारेलोकइमकहे ऊपनोजिवारेदीसेनही तिवारेविणठो इमकाहिवातेभ्रमहे
लोकनोउत्पादविनाशनयी सदाइहेएकशाक्यादिइमकहें लोकअनित्यहे क्षणिविसरालयाइहे जेएकक्षणे तेवीजेनयीइमकहे
अनेरादर्शनीइमकहें साइएलोएलोकनीआदिहेप्रलयकालिसर्वभावने विनाशजपनेब्रह्माइंजगनीमातासिरजी तेहयकीजगनीपनो
तेकोणदेवतालीमाताअदिति असुरनीमातादिति मनुयनीमातामनु पंथियानीमाताविनता सूर्यनीमाताकद्रु नागजातिनीमाता
सुलक्षा चोपदनीमातासुरभि सर्ववीजनीमातायथी उक्तंचअदितिसुरसंवानां दितिरसुराणांमनुर्मनुय्याणां विनताविहंगनानांमाता

विश्वप्रकाराणां कद्रुःसरीरूपाणां सुलसा मातातुनागजातीनां सुरभिश्चतुःपदानामिला पुनःसर्ववीजानां इतिवचनात् अनेराक
हेजगनीयादिनयीः एकइमकहे सपज्जवसिएलोए लोकनोअंतके प्रलयकालिसर्वभावनो विनाशयाइ इणिकारणिलोकनोअंतके एक
इमकहेलोकनोअंतनयी इत्यादिपरमार्थ अजाणतालोकनिमित्ति नानाविधवचनप्रयुजे तथावलीआपणप्रते विवादकरे तेकिम

दीपिकाटीका

त्तयेअवश्यमागन्तव्यं अलब्धेपि विशेषलाभाय भुक्तेपुनर्भोजनायभुक्तेपि प्रथमालिकार्थं अस्मदहत्तयेयथाकथञ्चिदागन्तव्यं यद्यथाभवतां
कल्पनीयंभवति तत्तथादास्यामइति अनुपयएवास्मदावस्यो भवतावर्त्तते अन्यथापि अस्मत्कृततेपयानं वाच्यावर्त्त्यापि वक्र पथेनाप्याग
न्तव्यं उक्तमस्ति अपक्रस्यवाप्त्यन्त्यगृहाणि समागन्तव्यं नात्रागमनेखेदोविधेयः किंभूतोसौशाक्यादिरिति दर्शयति विभक्तं धम्मन्तिविभक्तं
पृथग्भूतं धर्मं जुपन्नाचरन् एतच्चकदाचित्प्रतिश्रयमध्येन समेमाणेत्तिसमागच्छन्ब्रूयाद्यदिवा अशनादिप्रदद्यात् अशनादिदानेनवानि
मन्त्रयेत अन्यथाउपाश्रयाहै यावत्तुं कुर्यात् तस्यकुशीलस्यनाश्रुपेयान्न तेन सहसंस्तवमपिकुर्यात् कथं परमत्यर्थमनाद्रियमाणोऽनादर
वान् एवं हि दर्शनशुद्धिर्भवति ब्रवीत्येतत्पूर्वोक्तं यदै तदह्यमायमित्याह इहमेगेसिं आचार गोयरेणोअणिसंति भवति तेइहचारं भट्ठी
अणुवयमाणा हणपाणेधायमाणाहणओयाविसमणुजाणे माणाअदुवाअदित्तमाइयन्ति अदुवावायाओविउं जन्तितंजहाअत्यिलोए
णत्यिलोएधुवेलोएअधुवेलोएसाइएलोएअणादीएलोए सपज्ज . सिएलोएअपज्जवसिएलोए सुकडेतिवादुकडेतिवा कल्लाणेतिवापावेति
वासाधूतिवाअसाधूतिवासिद्धित्तिवाअसिद्धित्तिवाणरएतिवाअणरएतिवा जमिणंतिपडिवन्नामामगधम्मं पन्नवेमाणेएत्यविजाणअक
खात् एवं तेसिंनोसुयकडाए णोसुपण्णतेधम्मे भवति सेजहेयं भगवतापवेदितं आसुपण्णे जाणयापासयाअदुवागुत्तीवओ गोयरस्सत्तिवेमि
इहमेगेसिंति इहास्मिन्मनुष्यलोके एकेषांपुरस्कृताशुभकर्मविपाकानां आचरणमाचारो मोक्षार्थमनुष्ठानविशेषस्तस्य गोचरोविषयः
नीसुट्टुनिश्चांतः परिचितोभवतितइहत्ति तेअनधीताचारगोचरा भिक्षाचर्यास्नानस्वेद मल्यपरीपहतर्जिताः सुखविहारिभिः शा
क्यादिभिरात्मसात्परिणामिता इहमनुष्यलोकेआरंभार्थिनोभवन्ति तेचशाक्यादयोऽन्येवाकुशीलासावद्यारंभार्थिनस्तथा विहारामत
डागकूपकरणौहै शिक भोजनादिधर्मं वदन्तोऽनुवदन्तः हणपाणेजहिप्राणिन इत्येवमपरैर्षीतयन्तो ज्ञतथापिसमनुजानन्तो अदुवा
अथवाअदत्तं परकीयंद्रव्यं अगणितविपाकास्तिरोहित शुभाध्ययसायाआददतिगृह्णन्ति अदुवावायाउविउं जन्ति अथवाविधिवं ना
नाप्रकारायुं जन्ति तद्यथाअत्यिलोए अस्तिलोकः स्यावरजंगमात्मकः तत्रनवखंडपृथ्वी सप्तहीपावसुंधराइत्यादि अपरेचारवाकाआज्जः
नास्तिलोको मायेन्द्रजालखप्रकल्पसेवैतत् सर्वनास्तिपरलोकाणुशायीजीवानस्तः शुभाशुभेसुरांगेभ्यो मदशक्तिवद्भूतेभ्यएव चैतन्यसुत्प
द्यतेइत्यादि तथासांख्यादयआज्जः ध्रुवो नित्यलोकेः आविर्भावतिरोभाव मात्रत्वादुत्पादविनाशया असतोऽनुत्पादात्तत्त्वावना
यात् शाक्यादयस्वाज्जः अध्रुवो नित्यः प्रतिक्षणं विशरास्वभावत्वात् विनाशहेतोरभावान्नित्यस्यच . कमयोगपद्याभ्यामर्थ क्रियायाम
सामर्थ्यात् अन्येपुनःसादिको लोकइति तेचाज्जः प्रलयकालेसर्वेषुभावेषु विनिष्टेषुब्रह्मणा जगन्मातरः सृष्टाः अदितिः सुरसंधानांदि
तिरसुराणां मनुर्भूय्याणां विनताविहंगमानां माताविश्वप्रकाराणां कद्रुःसरीरूपाणां सुलसामातातुनागजातीनां सुरभिश्चतुः
पदानामिलापुनःसर्ववीजानां इत्यादि अपरेपुनरनादिको लोकोयथाशाक्याज्जः अनवदग्नोयंभिच्चवः संसारः पूर्वावकोटीनप्रज्ञायते
तथासपर्यवसितो लोकोजगत्प्रलये सर्वस्यविनाशसङ्गावात् तथाअपर्यवसितोलोकः सतआत्यन्तिकविनाशा संभवात्तदेवं परमा
र्थमजानाना अस्तीत्याद्यभ्युपगमेन लोकं विवदमानाः प्रभूतावाचोनिधुं जन्ति तथाआत्मानं प्रतिविवदन्ति सुकडेतिवादुकडेतिवासुट्टु

शीलंगाचार्यहस्तटीका

त्तायअवश्यमागन्तव्यं अलब्धेलाभायलब्धेपि विशेषायभुक्ते पुनर्भोजनायाभुक्तेपि प्रथमालिकार्थमस्मदहत्तये यथाकथञ्चिदागन्तव्यं यद्य
थाभावतांकल्पनीयंभवति तत्तथादास्यामइति अनुपयएवास्मदावस्यो भवतावर्त्तते अन्यथाप्यस्मत्कृतते पन्थानंवाच्यावर्त्त्यापि वक्रपथे

नाप्यागन्तव्यमपकस्य वा अन्यगृहाणि ममागन्तव्यं नात्वागमने चेदो विधेयः किंभूतो सौगाक्यादिरिति दर्शयति विभक्तं ष्यगतं धर्मं जुपन्ना
 चरन्ते तच्च कदाचित्प्रतिश्रयमध्येन समेसाणत्तिसमागच्छन्तथापलेमाणत्तिगच्छन्ब्रूयाद्यदिवागनादिदानेनवानि संतयेद्व्याप्रश्रवहे
 यादृच्यं कुर्यात्तत्तस्य कुशीलस्य नाभ्युपेयान्तेन सह संस्तवमपि कुर्यात्कथं परमत्यर्थमनाद्वयमागोनादरवानेव हि दर्शनशुद्धिर्भवतीति त्रवी
 स्येतत्पूर्वोक्तं यद्वै तद्व्यमाणा मित्या इह मेगेसमित्यादि इहास्मिन्मनुष्यलोके एकेपां पुरुस्कृता शुभकर्म विपाकानामाचारो मोक्षार्थमनु
 धानविशेषस्तस्य गोचरो विषयः नोऽदृष्टनिष्ठांतः परिचितो भवति ते चापरिणताचार गोचरावद्याभूताः स्युराद्या दर्शयितुमाह ते इह
 इत्यादि ते अन्धीताचार गोचराभिज्ञाचर्या स्नेहस्वेदमलपरीपहतर्जिताः सुखविहारिभिः शाक्यादितिरात्र सात्परिणामिता इह
 मनुष्यलोके आरंभार्थिनो भवन्ति ते वा शाक्यादयोऽन्वेवा कुशीलाः सावधारंभार्थिनस्तथा विचारामतडागकृप करणोद्देशिकभोजनादि
 भिर्हर्मवदतो अनुवदन्तस्तथा जहि प्राणिन इत्येवमपरैर्धातयन्तो व्रतद्यापि समगुजानंतो अथवा अदत्तं परकीयं द्रव्यं अगणितविपः
 कास्तिरोहित शुभाश्रयसाया आददति गृह्णन्तीति किञ्च अदुवा इत्यादियावत् शोभुपणातधम्मे भवति तत्प्रथमतोऽतीयेव ते अल्पवक्त
 व्यत्वात्पूर्वप्रतिपाद्य ततो वज्रतरवक्तव्यत्वा द्वितीयव्रतोपन्यास इति अथवेति पूर्वस्थात् पञ्चान्नरापक्षेपकः तद्यथा अदत्तं गृह्णं त्यथावाचो
 विविधं नाना प्रकाराद्युंजन्ति तद्यथेत्युपक्षेपार्थः अस्तिलोकः स्यावर जंगमात्मकस्तत्र नवग्रंठाष्टव्योसप्तद्वीपा वसुंधरेति वा अपरेपांतु
 ब्रह्मांडातर्वर्त्ती अपरेपांतु प्रभूतान्येवंभूतानि ब्रह्मांडान्युदकमध्ये खवमानानि संतिष्ठन्ते तथा सन्ति जीवाः स्वकृतफलभुजोऽस्ति परलोकशो बंध
 मोक्षोऽस्ति पञ्चमहाभूतानि इत्यादि तथा परे चार्वाका आहुः नास्तिलोको मायेन्द्रजाल स्वप्नरूपमेवैतत्सर्वं तथा च विचारितरमणीय
 तथाभूताभ्युपगमोपि तेषामतो नास्ति परलोका नुयायीः जीवोनस्तः शुभाशुभे किण्वे दिभ्यो मदशक्तिवद्भूतेभ्य एव चैतन्यमित्यादिना सर्वं
 वाचाकारगन्धर्वनगरतुल्य सुपपत्यक्षमत्वादित्युक्तञ्च यथा यथार्थाश्चिंत्यन्ते विविच्यंते तथा तयानयद्येतत्स्वयं भूरोचते तत्केव यन्त
 यामौ तिक्रानि शरोराणि विषयाः करणानि च तथापि संदेहस्य त्वंसं सुपदिश्यत इत्यादि तथा सांख्यादय आहुः भ्रुवो नित्यो लोक
 आविर्भावतिरोभाव आत्मात्वात्प्राद्विनाशयोः असतोऽनुत्पादात्कृत्या विनाशत यदिवा भ्रुवो निश्चलः स रित्त्वमुद्रभूभूधराभ्याणां निश्च
 लत्वात् शाक्यादय आहुः अभ्रुवो लोको नित्यः प्रतिक्षणं विसरास्वभावत्वात् विनाहेतोरभावान्नित्यस्य चक्रनयौ गपद्याभ्यामर्थक्रिया
 वाससामर्थ्याद्यदि वा अभ्रुवश्चलस्तथा हि भूगोलः केपांचिन्मतेन नित्यश्चलन्नेवास्ते आदित्यस्तु विवक्षित एव तत्वादित्यमण्डलं दूरत्वाद्ये
 व पूर्वतः पश्यन्ति तेषामदित्योदय आदित्यं मण्डलावोध्यवस्थितानां मध्याह्ने येतु दूरादतिक्रांतत्वात् न पश्यन्ति तेषामस्तमित इति अन्ये पुनः
 शादिकालोक्त इति प्रपंचनास्तथा आहुः आसीदिदंतमोभूत मप्रज्ञानमलक्षणं अप्रतर्क्यं न विज्ञेयं प्रसप्तमिव सर्वतः तस्मिन्ने कार्णवीभूते
 नष्टे स्यावरजंगमे नष्टा मरुतरे चैव प्रनटोरगराक्षसे केवलं गहरीभूते महाभूतविवर्जिते अचिंत्यात्मा विभुस्तत्र शयानस्तथेतेतपः तत्र
 तस्य शयानस्य नाभेः पद्मं विनिर्गतं तरुणरविमंडलनिभं हृद्यं काञ्चनकर्णिकं तस्मिन्पद्मे प्रभगवान् दंडी चोपवीत संवृत्तः ब्रह्मातलो
 त्पन्नस्नेहजगन्मातरः रुद्राः अदितिः सुरसंवा नां दितिरसुराणां मनुर्म्मं बुध्याणां विनता विहंगमानां माता विश्वप्रकाराणां कद्रुसरीरु
 पाणां सुलसामाता तु नागजातीनां सुरभिश्चतुष्पदानां इलापुनः सर्वबीजानां इत्याद्युपारपुनः अनादिको लोक इत्येवं प्रतिपन्ना यथाशा
 क्या एवमाहुः अनवद्योर्वाभिज्ञवः संसारः पूर्वावनकोटी न प्रज्ञायते अविद्या निरावरणा सत्त्वानां न विद्यते न च सत्वोत्पाद इति तथा
 सपर्यवसितो लोको जगत्प्रलये सर्वस्य विनाशसङ्गात् तथा अपर्यवसितो लोकः सतः आत्यंतकविनाश संभवान्न कदाचिद्दीदृशं जगदि
 ति वचनात् तत्र ये पांसादिकस्ते पां सपर्यवसितो ये पां त्वनादिकस्ते पा सपर्यवसित इति केपांचिन्मवमपीति तथा चोक्तं हावेव पुद्गलोके
 चरन्त्याचर एव चाचरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षरश्चोच्यते इत्यादि तदेवं परमार्थमजानाना असीत्वाद्यभ्युपगमेन लोकां विविदमा
 ना प्रभूतावाचो निधुंजन्ति तथा ज्ञानमपि प्रतिविवदंते तद्यथा सुदुक्तमिति वा दुःकृतमित्येवं क्रियावादिनः संप्रतिपद्यंते तया सुदुक्तं
 यत्संगपरित्यागतो महाव्रतमग्राहि तथा परे दुःकृतं भवता यदसौ सुगन्धगलोचना पुत्रमनुत्पाद्योष्मतेति तथा य एव कचित्प्रव्रज्योद्यतः

वसिएलोएसुकडेत्ति वाडुकडेत्तिवा कल्लाणेत्तिवापावेत्तिवासाधूत्तिवाअसाधूत्तिवासिद्धित्तिवाअसिद्धि
त्तिवाणिरएत्तिवाअणिरएत्तिवाजमिणंविप्पडिवस्सामागगंधम्मंपस्सवेमाणाएत्यविजाणेह अकस्सात
एवंतेसिंणोसुयक्खाए णोसुपस्सत्तेधम्मंभवति सेजहेयंभगवतापवेदितंआसुपस्संणंजाणयापासया
अदुवागुत्तीवओगोयरस्सत्तिवेमि सव्वत्थसंमयंपावं तमेवओवाति कम्मएसमहंविवेगेविद्याहिएगा

भाषा

सुकडेत्तिवारूडोंकीधो जेसर्वसंगपरित्यागकरी महाव्रतआदस्या अनेरावलीइमकहे दुक्कडेत्तिवापाडुओंकीधो जेवापडीस्त्रीसुग्धस्वग
लोचनापुत्रविनाम्हंकी तथाएकइमकहे एदीक्षाग्रहणरूप धर्मकल्याणहे एकइमकहेपावेत्तिवा एपापोजेणोपापंडीने वचनिगटहाअ
मपालिवा असमर्थतेएपापंडआदस्यो अपुत्रस्यगतित्नास्ति इतिवचनात् तथाएकइमकहे एसाधुएकइमकहे असाधुतथासिद्धि तथा
असिद्धि तथानरकतथाअनरकइत्यादि आपणोकेदाग्रहिपद्या अनेकपरिविवादकरे तेकहेहेजमिणं जेएपूर्वोक्तलोकादिक तेआओवि
विप्पडिवन्नाकहतां नानाप्रकारमतिइंपद्या कृताइमविवादकरे तेइमविवदतामाहरो धम्मंरूडोइणपरि आपणोरधम्मं प्रसंसता
स्वयंमार्गयकीवृथया अनेरानेभ्रष्टकरे एतावताएहवे वचनेकरीसुग्धलोकने विप्रतारे इहांउत्तरकहेहे एत्यविजाण अहोशिय
इहां पूर्वोक्तविवादि तुहेजाणोअकस्मात् एमगधदेशिसहजिइं आवालगोपाल संस्कृतनेउच्चारि भाषावोले तेहभणीएहवोईज
शब्दस्त्वमाहिवोले अकस्मात्जेणोकिणही कारणिएधम्मंयपाइ तेकारणकोईनधी तिणिजाणो तेएकांतवादीनो धम्मंस्वाख्यातरू
डोकहोनहीं रूडीपरिपन्नयोनहीं किमसेजहेयंजिम एस्याद्वादरूप समस्तव्यवहारनो प्रवर्त्तावककिरई अप्रतिहतभगवंत श्रीवर्द्ध
मानस्वामिइं प्रवेद्योभगवंतिकेहवे आसुपन्नेणंकहतां जेहनीशीप्रप्रज्ञाहे एतावताप्रज्ञाकालि विमासीऊत्तरनद्ये वलीकेहवेजाणया
कहतां ज्ञानप्रमाणिसमस्तवस्तुजाणते तथापासयादेखते सर्वलोकस्वरूप एकह्योतिमअनेरानकहे एतलेइमकह्यो जेहनेआचारनो
अभ्यासइइ तेभ्रष्टयया किणिहीएकपापंडीदर्शनगाहिपडे तेहभणीएहनो संगह्यांडिवो तथाअदुवागुत्तीवओ गोयरस्सकिवारेतेएकां
तवादीवादभणी आवेत्तिवारेवादलब्धिपातिइं प्रतिज्ञाहेतुदृष्टांतकही तेहनिराकरिवाभणी सम्यकुत्तरदेवो अथवावओगोयरस्सकह
तांवचननीगुप्तकिरिवी एतावतातेहसुंवलिवोनहीं एहवोकळंछुं वलीआगलिकहीस्ये तेकळंस्वत्वं सव्वत्थकं समयंपावंतमेवउवा
तिकम्मएसमहंविवेगेविद्याहिए गामेवा जेवादीवादभणी आव्यातेइप्रतिइमकहिवो तेस्यो अहोजिमतुम्हसधलाने पृथिवीपाणीअ
ग्निवायुवनस्पतिनो आरंभकरणकरावणअनुमतिइं करी अनुज्ञातके इणिकारणितुम्हने सर्वतपापनोनिषेधनधी तिमअहनेएसम्म
तनहींजाण्यो तेकहेहे तमेवजेहभणी तिहेजपापानुष्ठान अतिक्रमीकांडीरह्योहो एहभणीएमाहरो विवेकवखाखो तिणिकारणि
ऊंकिमतुम्हसहित संभाषणपुणकहं वादवेगलोरहो जेबोलवोयुक्तनहीं तोवादनोकिसोकहिवो इहांशियनीचालना किमचनेराने
पापसंमतके तेअज्ञानीमित्याहटीअचारिली अतपस्वीएहवा किमतेपुणअखंडभूमिकाइ वसेविचरेमूलकंदना आहारनालेणहार

दीपिकाटीका

कृतंसुकृतंदुःकृतमित्येवं क्रियावादिनःसंप्रतिपद्यंते तथासुदुःकृतंतयत्वांगपरित्यागतो महाव्रतमग्राहि अपरेदुःकृतंभवता यदसौसुग्धस्व
गलोचनापुत्र मनुत्पाद्योऽङ्किता तद्यथायएवकश्चित्प्रबन्धोद्वतः कल्याणइत्येवामिहितः सएवापरेणपापंडिक विप्रलब्धोचंक्षीवोऽगृह्य
अमपालनाय असमर्थोऽनपत्यः पापइत्येवामिधीयते तथासाधुरित्तिवाअसाधुरित्तिवा सिद्धिरित्तिवाअसिद्धिरित्तिवा नरकइतिवाअन
रकइतिवा एवमन्यदपिआश्रित्य स्वग्रहगृह्णिणोविवदंते इतिदर्शयति विप्पडिवन्नायदिदं विप्रतिपन्नायत्पूर्वोक्तं लोकादिकंतदिदसा
श्रित्य विविधंप्रतिपन्नाविप्रतिपन्नाः ईश्वराप्रेरितंकेचित् केचिद्भ्रष्टजगत् अव्यक्तप्रभवंसर्वं विश्वमिच्छन्तिकापिलाः याहच्छिकमि

दंसर्वं केचिद्भूतविकारजं केचिच्चानेकरूपं तु वज्रधासंप्रधाविताः इत्यादित् देवमनवगाहि तस्याद्वादसमुद्राणां एकांशवलं विना मतिभेदाः प्रा
 दुप्यन्ति येषां तु पुनः स्याद्वादमतं निश्चितं तेषामस्ति त्वानास्ति त्वादेरर्थस्य नवाभिप्रायेण कथंचिदाश्रयणाद्विवादाभाव एव ते च विवदंतः परस्पर
 रतो विप्रतिपन्नानामगधम् प्रतिमामकं आत्मीयात्मीयं धर्मं प्रज्ञापयतः स्वयं नटापरानपि नाशयंतितया हि केचित्सुखेन धर्ममिच्छन्ति अपरे
 ति दुःखेन अन्ये स्वानादिनामात्मक एवैकोधर्मो मोक्षाय निर्वर्त्य्यनापरः इत्येवं वदन्तोऽपुष्टधर्माणां विदितपरमार्थान् प्रतारयन्ति तेषामुत्तरं
 दर्शयति एव विजाण अकस्मात् अत्राप्यस्तिलोको नास्ति च इत्यादौ जानीत ययं अकस्मादिति मागधदेशे आवालगोपालांगनादिनां संस्कृतस्यै
 वोच्चारणात् इहापितयैवोच्चारितः कस्मादिति हेतुर्न कस्मादकस्माद्धेतोरभावात् एवं ते सिंघो सुयक्खा एधम्मे णो सुपन्नत्ते धम्मे भवति एवमुक्त
 नीत्याते पासेकांत वादिनां न स्वाख्यातो धर्मो भवति नापि शास्त्रप्रणयनेन सुप्रज्ञापितो भवति सेज हेयं भगवता पवेदितं तद्यथेदं स्याद्वाद
 रूपं वस्तु नोलक्षणं समस्त व्यवहारानुवायिकचिदप्य प्रतिहतं भगवता श्रीवर्द्धमानस्वामिना प्रवेदितं किं भूतेनामुप्रज्ञेन निरावरणस्य
 सततोपयुक्तेन किं योगपद्येनेति दर्शयति जाणया ज्ञानता ज्ञानोप युक्तेन पश्यता दर्शनोप युक्तेन एतत्प्रवेदितं गुत्तीव उगोचरस्म्यस्ति ना
 स्याद्विवादिनां वादायोक्तितानां वादलब्धिमता प्रतिज्ञाहेतुदृष्टांतोपन्यास द्वारेण तदुपन्यस्तदूपणोपन्यासेन च तत्परराजयापादनतः सम्य
 गुत्तरं देयं अथवा गुप्तिर्वागोचरस्य विधेया इत्ये तदहं ब्रवीमि वक्ष्यमाणं चेत्याह सव्यत्यसंभयं पावं तमेव उवातिक्कम्पएसमहं विवेगे विद्या
 हि एगमेवाच हवारणे नेवगा मेनेवरन्ने धम्ममायाणहप्रवेइयं माहणेणं मतिमया जामातिन्नि उदाहिया जेसुइमे आरियासंयुक्क
 माणासमुद्धिता जेनिब्बुया पायेहिं कम्मे हिं अणिदाणा ते विद्याहिया सव्यत्यत्ति तान्वादिनो वादायोक्तितान् एवं ब्रूयाद्यभवतां सर्वेषामपि
 यथियन्ते जोवायुवनस्यत्यारंभः कृतकारितानुमतिभिरनुज्ञातोतः सर्वसंमतं अभिप्रेतं अप्रतिपिद्धं पापं पापापुटानं मम तु नैतत्कम्मतमि
 त्याहतमेव उवातिक्कमतदेवै तत्पापापुटानं उपसामीप्येनातिक्रम्यातिलंघयतो हं व्यवसितोऽतएव मम विवेको व्याख्यातः तत्कथमहं सर्वा
 प्रतिपिद्धाश्रवहारैः संभाषणमपिकरिष्ये आस्तां तावद्वाद इत्येवमनुज्ञविवेकं करोति अत्राह कथंतीर्थिकाः सम्मतपापाः अज्ञानिनोमि

श्रीलंगाचार्यकृत टीका ।

कल्याण इत्येवमभिहितः स एवापरेण पापं डिक् विप्रलब्धोऽंशो गो गृह्यायमपालनासमर्थो अनपत्यः पाप इत्येवाभिधीयते तथा साधुरि
 रिति वा असाधुरिति वा स्वमतिविकल्पितरुचिभिरभिधीयते तथा सिद्धिरिति वा असिद्धिरिति वा नरक इति वा अनरक इति वा एवमन्य
 दध्याश्रित्य स्वग्रहग्रहिणो विवदंत इति दर्शयति यद्विदं विप्रतिपन्नायत् पूर्वोक्तं लोकादिकं तदिदमाश्रित्य विविधं प्रतिपन्ना विप्रतिपन्ना
 स्थाचोक्तं इच्छंति कृत्स्नं सृष्टिवादिनः सर्व एव मतिर्लिङ्गं कृत्स्नं लोकं माहेश्वरादयः सादिपर्यंतं गारीय रजं केचित् केचित्कोमा
 ग्निसंभवं लोकं द्रव्यादिपड्विकल्पं जगदेतत् केचिदिच्छंति ईश्वरप्रेरितं केचित् केचिद्ब्रह्मकृतं जगत् अथैकप्रभवं सर्वं विश्वमिच्छंति
 कापिलाः वादच्छिकामिदं सर्वं केचिद्भूतविकारजं केचिच्चानेकरूपं तु वज्रधासंप्रधाविता इत्यादित् देवमनवगाहि तस्याद्वादोदन्वता
 मेकांशवलं विना मतिभेदाः प्रादुष्यंति तदुक्तं लोकत्रिचालतत्वे विवदंते वादिनो विभिन्नायं अविदितपूर्वा येषां स्याद्वादविनिश्चितं तत्वं
 येषां तु पुनः स्याद्वादमतं निश्चितं तेषामस्ति त्वानास्ति त्वादेरर्थस्य नवाभिप्रायेण कथंचित्वाश्रयणाद्विवादाभाव एवेत्यतश्च वज्रवक्तव्यं
 तत्तु नोच्यते ग्रन्थविस्तरभयादन्यत्र च सूत्रकृतादौ विस्तरेण सुविहितत्वादिति ते च विवदंतः परस्परतो विप्रतिपन्नानामकमित्या
 त्मीयं आत्मीयं धर्मं प्रतिज्ञापयंतः स्वतो नटापरानपि नाशयंतितया हि केचित्सुखेन धर्ममिच्छन्त्यपरे दुःखेनान्ये स्वानादिनेति
 तयामात्मक एवैकोधर्मो मोक्षाय निर्वर्त्य्यनापर इत्येवं वदन्तो अपुष्टधर्माणां विदित परमार्थान् प्रतारयन्ति तेषामुत्तरं दर्शयति
 अत्राप्यस्तिलोको नास्ति वेत्यादौ जानीत ययमकस्मादिति मागधदेशे आगोपालां गानादिनां संस्कृतस्यैवोच्चारणा दिहापितयैवोच्चारि
 तं इति कस्मादिति हेतुर्न कस्मादकस्माद्धेतो रभावादित्यर्थः तत्रास्तिलोक इत्युक्ते अत्राप्येवं यथा न भवत्येवमकस्माद्धेतो रभावादितितया
 हि वक्ष्येकांतेनैव लोकोस्ति नासह सामानाधिकरण्याददस्ति तस्मै लोकः स्यादेवं च तत्प्रतिपक्षोपलोको अस्तीति कृत्वा लोक एवा लोकः स्या

द्वयाप्य सङ्गावेव्यापकस्यापि रङ्गावादलोकाभावस्तदभावेच तत्प्रतिपक्षभूतस्य लोकस्य प्रागेवाभावः सर्वगतत्वंवा लोकस्य स्यादिति अथवा
लोकोऽस्ति न च लोको भवति लोकोऽपि नास्ति न च लोको लोकाभाव इत्येवं स्यादनिष्टं चैतत्किंवास्ति व्यापकत्वे लोकस्य घटपटादेरपि
लोकत्वप्राप्तिः व्याप्यस्य व्यापक सङ्गावनांतरीयकत्वात् किंवास्ति लोक इत्येषापि प्रतिज्ञालोक इति क्त्वा हेतोरप्यस्ति त्वात्प्रतिज्ञा हेत्वो
रेकत्वावाप्तिरुदेकत्वे हेतुभावस्तदभावे किंतेन सिद्धतीति उतास्ति न न्योलोक इत्येवं च प्रतिज्ञाहानिः स्यात्तदेवमेकांतेनैव लोका
स्ति चेभ्यः पगस्यमाने हेत्वभावः प्रदर्शित एव नास्ति त्व प्रतिज्ञायामपि वाच्यं तथाहि नास्ति लोक इति भ्रुवं वाच्यः किं भवानस्यु तनेति च दं
स्ति किं लोकांतर्वर्त्ती न वेति यदि लोकांतगतः कथं नास्ति लोक इति त्रयोपि अथ वद्विर्भूतस्ततः खेचरविपाणवद सङ्गत एवेति कस्यमयोत्तरं
दातव्यमित्यनयादिशैकांतवादिनः स्वयमभ्युद्धप्रतिज्ञेप्रत्याइति एवमित्यथास्ति त्वनास्ति त्ववादोस्तेषामाकास्त्रिको निरुक्तिरूपं भ्रुवा
भ्रुवादयोपि वादा निरुक्तिरुक्ता एवेत्यस्माकं तु स्याद्वादादिनां कथं हि दभ्यु पगमान्न यथोक्तदोषानुपगो यतः स्वपरसत्तायुदासोपादाना
पादां हि वस्तुनो वस्तुत्वमतः स्वद्रव्यत्वेन काल स्वभावतोऽस्ति परद्रव्यादि चतुष्टयान्वासीत्युक्तञ्च स देवसर्वकोनेच्छेत् स्वरूपादि चतुष्टयात्
असदेवविपर्यासान्नचेन्न व्यतिष्ठत इत्याद्यलमतिप्रसंगेनाक्षरगम निकार्थत्वात्प्रयासस्यैवं भ्रुवाभ्रुवादिष्वपि पञ्चावयवेन दशावयवे
नान्यथाचैकांतपक्षं विक्षिप्य स्याद्वादपक्षो भ्यूद्धा योज्य इति सांप्रतमुपसंहरत्येव मुक्तनीत्यातेषामेकांतवादिनां न स्वाख्यातो धर्मो भव
ति नापि शास्त्र प्रणयनेन सुप्रज्ञापितो भवति किं स्वमनीषिकया भव भेदमभिधीयते नेत्याह यदि वा किं भूतस्तर्हि शुद्धानो धर्मो भवतीत्याह
खेजहेयमित्यादि तद्यथेदं स्याद्वादरूपं वस्तुनो लक्षणं समस्तव्यवहारानुयायि क्वचिदप्यप्रतिष्ठतं भगवता श्रीवर्द्धमान स्वामिना प्रवेदि
तमेतद्वा अनंतरोक्तं भगवता प्रवेदितमिति किं भूतेनेति दर्शयत्याशुप्र प्रश्नेन निरावरणत्वात् सततोपयुक्तेनेत्यर्थः किं यौगपद्येनेति दर्श
यति जानताज्ञानोपयुक्तेन तथाप्यस्यादर्शोपयुक्तेनैतत् प्रवेदितं यथानैषामेकांतवादिनां धर्मः स्वाख्यातो भगवत्यथवा गुप्तिर्वागोचर
स्वभाषासमिति कार्येत्ये तद्भगवता प्रवेदितं यदि वास्ति नास्ति भ्रुवाभ्रुवादिवादिनां वादायोत्थिनानांतयाणां त्रिपद्यधिकानां प्रवादुकथ
तानां वादलक्ष्मि मता प्रतिज्ञा हेतुदृष्टांतोपन्यासद्वारेण तदुपन्यस्तदूपणोपन्यासेन च तत्पराजयापादनतः सम्यगुत्तरं देयमथवा गुप्तिर्वा
गोचरस्य विधेयेत्ये तदहं ब्रवीमि वक्ष्यमाणं चेत्याह सव्यत्य इत्यादिनोवादायोत्थितानि वं ब्रूयाद्यथा भवतां सर्वेषामपि पृथिव्यप्तेजो वायुव
नस्यत्यारंभः कृतकारितानुमतिभिरनुज्ञातोऽतः सर्वतसंमतमभिप्रेत मप्रतिपिद्धं पापं पापानुष्ठानं समतु नैतत्सम्मतमित्ये तदर्थं यितु
माह तमेव इत्यादि तदेवैतत्पापानुष्ठानमुप सामीप्येनातिक्रम्याति लंघ्ययतोऽहं व्यवस्थितो अतएव सममविवेको व्याख्यातस्तत्कथमहं
सर्वाप्रतिपिद्धाश्रवहारैः संभाषणमपिकरिष्ये आस्तां तावद्वाद इत्येव मसमनुज्ञाविवेकं करोत्यत्राह चोदकः कथं तीर्थिकाः सम्मतपापा
अज्ञानिनो मिथ्यादृष्टयो चारित्रिणो तपस्विनो वेति तथाहि तेऽप्यलक्ष्मि वनवासिनो मूलकं दाहारा दृष्टादिनिवासिन इत्येता

मेवाश्रयारणेणैव गामेणैव रणे धम्ममायाणहपवेइयं माहणेणं मइमया जामातिस्सिओदाहियाजेकेइ
मेआरियासंवुज्झमाणासमुद्धिताजेणिबुयापावेहिं कस्से हिंअणिदाणातेवियाहियाउड्डुअहंतिरिवं
दिसासुसव्वओसव्वाविंतिचणंपडिक्कं जीवेहिं कस्मंसमारंभेणं तंपरिणायमेहावीणेवसयं एण्हिकाएहिंदं
डंसमारंभेज्जाणेवणेहिं एण्हिकाएहिंदं डंसमारंभावेज्जाणेवणेहिं एण्हिकाएहिंदं डंसमारंभंते विसम

भाषा

दृष्टवासी एहवाकष्टसहेके तेस्याभणीतिवारे श्रीगुरुकहेके आरण्यनेवसि देनिः केवलधर्म नथी किंतु जीवाजीवने जाणिवेतधाराखि
वेधर्म के तेतेहनेनथी इणिकारणिते असमनो जतेहभणी तेहसो संभाषणमुक्तनथी तेहजपरिकहेके गामेवाश्रयारणे जेसंदस
द्विवेकवंत जीवाजीवनोसम्यक्परिज्ञाता अनेसम्यक्परितातातेहने सधलेधर्म गामि अथवाश्रयणे जिहारहे तिहांधर्म जअनेजेते

विवेकनयो तोगामिपुण्यधर्मनयी अरख्ये पुण्यधर्मनयी एतावताग्रामनगरधर्मनो कारणनकरे वीतरागेतत्परिज्ञान अनेसम्यग्नु
 णानधर्मकक्षो तिहेजधर्मजागो जेवाद्यणिमतिमति तीर्थकरेकक्षो तेणेभगवंते केहवोधर्मकक्षो तेकहेहे जामातिगिउदाहिया
 वामकहतां व्रतविशेषविशि उदाहयाभाया तेकेहाप्राणातिपातः सपावादः परिग्रहः अदत्तादानअने मैयुनएपरिग्रहमाहिका
 णिवाजेहयामनेविप्रे आर्यसुक्तिगामीजीव आर्यदेशि उपनासंबुष्कमाणागुरुपदेशादिके प्रतिषेधपामताडता समुद्रिताएतावता
 तेणेएतिगेइयामआदस्या तेकोणजेणिबुयापावे हिंक्रमेहिं जेपापकर्मक्रोधादिकतेहयकी निबुयाकहतांशीतलज्जया उपगांतवि
 त्तपापकर्मनेनेअनिदाननिदानरहित वग्नाख्याकिहंर पापकर्मनेअनिदानतेकहेहेसूत्रं उड्डं अहंतिरिक्कं ऊचोनीचोतिरओए
 तावतादिशिविदिशि सर्वधर्मीसर्वप्रकारेकरी सर्वजेदिशिअनेविदिशिइं प्रत्ये कर्जीवएकेन्द्रिय सूक्ष्मयावरनेहनेविपे जेकर्मनोसमा
 रंभजीवउद्दिगीउपमर्दरूप जेकियानोसमारंभते मेधावीपंडितज्ञपरिज्ञाई जाणीप्रत्याख्यान परिज्ञापञ्चखेकिसीपरेतेकहेहेनेवसयं
 स्वयंप्रापणएकाग्रवृत्तीकायादिक तेहनेविपेटंडकहतां मर्दनतेसमारंभेनहीं अनेरापासेटंडसमारंभावेनहीं अनेरोटंडसमारंभतो

दीपिका टीका ।

व्याहृतयोऽचारित्विणोतपस्विनोवा तेपिअकटभूमिवनवासिनोच्छल कंटाहाराहजादिनिवासिनश्च अत्राहाचार्यः नारण्यवासादि
 नाधर्मोपितुजीवाजीवपरिज्ञानात् तत्पूर्वकानुष्ठानात्तत्तत्तेपांनास्ति अतोऽसमनोज्ञासोइति किंचगामेवाग्रहवारखे सदसद्विवे
 किनोहिधर्मः सच ग्रामेवास्यादयवारखे नैवाधारो ग्रामोनैवारखं धर्मनिमित्तं यतोभगवता नवसमितरद्वात्रित्य धर्मप्रवेदितो
 जीवादितत्वेनपरिज्ञानात् सम्यगनुष्ठानाच्च अतस्तं धर्ममाजानीत प्रवेदितं माहणेणंति भगवता किंचितेनसति मताकेवलिनार्किं
 भूतोधर्मः प्रवेदितइत्याह जामातिनिउदाहियायामा व्रतविशेषास्तयउदाहृता सत्यप्राणातिपातो सपावादः परिग्रहश्च अदत्ता
 दानमैयुनयोः परिग्रहे एवांतर्भावाच्चग्रहणं तेउदाहृताव्याख्याताः वेपुयामेपुइमेदेशार्थाः संबुध्यमानासंतः समुत्थिताकेजनिस्तुता
 तापवेहिंतिवे निर्दृताक्रोधाद्युपगमनेन शीतीभृताः पापेपुर्कर्मसुअनिदाना निदानरहिताव्याख्याताः प्रतिपादिताः कपुनः पापकर्म
 सुअनिदानाइत्यतआहउड्डं अहंतिरिक्कंदिस्मासुसब्बयो सत्त्वावंतिचणंपडिकंजीवेहिं कम्मसमारंभेणंतं परिणायमेहावीणेवसयंए
 एहिंकाएहिंदंडं समारंभेज्जागेवमेहिंकाएहिंदंडं समारंभावेज्जागे वग्गेहिंकाएणंदंडं समारंभंतेविसमगुजाणे ज्जागेवमेहिंए
 एहिंका एहिंदंडंसमारंभंति तेसंविबयंलज्जामोतं परिणायमेहावीतं वादंडंअणं वादंडंणोदंडं भीदंडंसमारंभेज्जासि तिवेमि
 सत्तमच्छयणस्य पढमोउड्डेसओसमतोउड्डं तिउड्डं सवस्तिवग्दिदु सर्वतःसर्जैः प्रकारैः सर्वायाः काचनदिशोनुदिशश्च प्रत्येकं
 जीवेव्वेकेन्द्रिय सूक्ष्मेतरेपुयः कर्मसमारंभो जीवावुद्दिग्धवचपमर्दरूपः किययाः समारंभतं ज्ञपरिज्ञयाज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया
 प्रत्याचक्षीत मेधावीमर्यादाव्यवस्थितः कथंप्रत्याचक्षीतणेवयवन्ति नैवस्वपरमाव्यना एतेपुकावेपु पृथिवीकायादिपु दंडमुपमसमार

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

हाचार्यः नारण्यवासादिना धर्मापितुजीवाजीव परिज्ञानात् पूर्वकानुष्ठानाच्चतत्तत्तेपांनास्तीत्यतो असमनोज्ञासोइतिकिञ्च
 ग्रामेइत्यादि सदसद्विवेकिनोहिधर्मः सचग्रामेवास्यादयवा रखे नैवाधारो ग्रामोनैवारखं धर्मनिमित्तं यतोभगवतानवसिमि
 रद्वात्रित्य धर्मः प्रवेदितोपि जीवादितत्परिज्ञानात् सम्यगनुष्ठानाच्चतत्तत्तं धर्ममाजानीतप्रवेदितं कथितं माहणेणंति भगवता किं
 भूतेनसतिमतामनर्न सर्वपदार्थपरिज्ञानं सतिरुहतामतिमता केवलितेत्यर्थः किंभूतोधर्मः प्रवेदितइत्याह जामाइत्यादि यामाव्रत
 विशेषास्तय उदाहृतास्तयया प्राणातिपातोसपावादः परिग्रहश्चेत्यदत्तादान मैयुनयोः परिग्रह एवांतर्भावाच्चग्रहणं अदिवायामा
 वयोविशेषास्तययाटवर्पा हादिगतः प्रथमस्तत ऊर्ध्वमापदेहितीय सतऊर्ध्वततोवइति अतिवालहृदयोर्व्युदासो यदिवायस्यतेउपरस्यते
 संसारभ्रमणादेभिरिति यमाज्ञानदुर्जनचारित्राणीति तेउदाहृताव्याख्याता यदिनामैवंततः किमित्याह जेसइत्यादि येव्ववस्यावि

शेषेषु ज्ञानादिपुत्राद्वैदेश्यायपाकतहेय धर्मावासंबुद्धमानाः संतः ससुखिताः केयेनिर्दिताः कोषाद्यपगमनेन शीतीभूताः पापेषु कर्मस्व
निदानानिदानरहिता सव्याख्याताः प्रतिपादिता इति कपुनः पापकर्मस्व निदाना इत्यत आह उड्डं इत्यादिज्ज्वं मधस्तिर्यग्दिक्षु सर्वतः सर्वैः
प्रकारैः सर्वाया काचनं दिश्य शब्दादनुदिश्य गमिति वाक्यालंकारे प्रत्येकजीवेष्वेकंन्द्रिय सूक्ष्मेतरादिकेषु यः कर्मसमारंभो जीवा
नुदिश्य उड्डपमर्दरूपः क्रियासमारंभः गमिति वाक्यालंकारे तं कर्म समारंभं ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रत्याचक्षीतको
सौमेधावीमर्वादा व्यवस्थित इति कथं प्रत्याचक्षीतेत्याह गोवद्व्याद्युद्देशक परिसमाप्तिं चावत् नैव स्वयमात्मना एतेषु चतुर्दशभूत ग्रामा
वस्थितेषु कायेषु पृथिवीकायादिषु दंडसुपमर्दं समारंभेत न चापरेण समारंभयेन्नैवान्यान् समारभमाणान् समनुजानीवाज्जेचान्ये

गुजाणेज्जाजेवम् एणहिं काएहिंदंडं समारंभंति तेसिंप्रिवयंलज्जामोतं परिणायमेहावीतं वादंडं अ
संवादंडं णोदंडं भौदंडं समारंभेज्जासित्तिवेमिसेभिकखू परक्कमेज्जा वाचिद्विज्जावाणि सीएज्जा वातुयट्टे
ज्जा वासुसाणंसिवा सुखागारंसिवा गिरिगुहंसिवा रुक्खमूलंसिवा कुंभारायतणंसिवा दुरत्या
वातं कहिंचिविहरमाणंतं भिकखू उवसं कमित्तुगाहावतीवूया आउसंतो समणा अहंखलु तव अट्टाए

भाषा

अनुमोदेनहीं जेअनेराएकायनेविषे दंडसमारंभेतेणेकरीपुण अहंलाजवांएहवो अथवसायहिये आणीतेजीवविषेकर्म समारंभ
मोटाअनर्थभणीजाणी मेधावीतेप्राणातिपातरूपदंड अथवाअनेरोष्टपावादादि दंडभीकहतांदंडतेथीवीहतो दंडसमारंभेनहीं
इसोजाणीअहोशियत्तुपुणए जीववातरूपदंडतिकरणशुद्धि इमकरिज्ये ऊंकळंकुं एअीसुधर्मस्वामिनोवचनइति विमोक्षाध्ययनस्य
प्रथमोद्देशकसंपूर्णः १ हिनेवीजोप्रारंभियेके पहिलेउड्डेसेसंयमपालिवाभणी कुशीलनोपरित्याग कस्योतिअकल्पनीयनेछांडिवेऊड्ड
एहभणी अकल्पनीयपरित्यागभणी वीजोउड्डेसोप्रारंभियेके सूत्रंसेभिकखू क०तेभिज्जुचारित्वियो भिक्षाभणीअथवाअनेराकार्यभणी
परक्कमेज्जाकहतां विचरेअथवाचिद्वेज्जाकहतांरहे अथवानिसीएज्जाकहतां ध्यानलीनयईवेसे अथवाभणिवेभणायिवे अथवामार्गने
अथवामार्गनेचालिवे आंतयाकतोछतो तुयट्टेज्जाकहतांसूअइ किहंरतेकहेके श्लशानविषे तथापून्यपरि अथवापर्वतनीगुफादं
अथवाउचनेखलि अथवाकुंभारजीशालाविषे दुरत्याकहतां अनेथिग्रामादिकनेवाहिरिले प्रदेशेएतलेस्थानकेवर्त्तासाधुनेकोई
गृहपतिसमीपि आवीकहे तेखुंकहेतेदेछाडेके प्रकृतिभद्रसम्यक्कृष्टीसाधुना आचारनोअजाण एहवोउड्डस्यसाधुउद्दिशीकहे अ

दीपिकाटीका

भेतनचापरेण सवारंभयेन्नेवान्यात् समारभमाणान् समनुजानीयाद्येचान्ये दंडं समारंभन्ते तैरपिवयंलज्जामः इत्येवंकृताध्यव
सायः सन् तज्जीवेषुकर्मसमारंभं महतेऽनर्थायपरिज्ञायज्ज्ञात्वा मेधावीमर्वादावान् तथापूर्वोक्तं दंडं अन्यद्वाष्टपावादादिकं दंडादिभे
तीतिदंडभीः सन्नोदंडं प्राण्युपमर्दादिकं समारंभेयाः करणत्रिकयोगत्रिकेणपरिहरेत् इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्ववदि
मोक्षाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः उक्तः प्रथमोद्देशकः साप्रतंहित्वीयचारस्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके संयमप्रतिपालना
यकुशीलपरित्यागोऽभिहितः सचाकल्पनीयपरित्यागेनभवति अतोअकल्पनीयपरित्यागार्थं मिदसुपकस्यते अनेनसंबंधेनायातस्यास्यो
द्देशकस्यादिसूत्रं सेभिकखूपरक्कमेज्जावा चिद्विज्जावानिसीएज्जावा तुयट्टेज्जावासुसाणंसिवा सुखागारंसिवा गिरिगुहंसिवा रुक्खमू
लंसिवा कुंभारायतणंसिवा दुरत्यावाकहिंचिविहरमाणंतं भिकखू उवसं कमित्तुगाहावतीवूया आउसंतो समणा अहंखलु तव अट्टाए
असंवापापाणंवाखाइसंवासाइसंवावत्थंवापडिगहंवाकंवलंवापायपुंळणंवापायाइ भूयाइ जीवाइसत्ताइ उमारअमुद्दिस्सकीवंपासि
संअट्टिज्जं अणिसिदंअसिहडंवाहट्टु वेतेमिआवसहंवाससुखिणोमि सेभुंजहवसहउभित्तुधित्थं मत्तकाव्वावदापराज्जेतविहरेत्

तिदेहाध्यानव्यग्रोनिपीदेहा अध्ययनाध्यापनचवणाहतः तयात्रांतःकचिदध्ययनादौ वात्वर्गर्तनंवाविदध्यात् कश्मगानेवाग्मगानं
पितृवनञ्च तदत्वग्वर्तनंनसंभवति अतोयवासंभवं पराक्रमणाद्यायोज्यं तयाहिगच्छवासिनस्त्वस्त्वस्यानादिकं नकल्पते प्रमादस्व
लितादौव्यन्तराद्युपद्रव्य तयाजिनकल्पार्थं सत्वभावनांभावयतोपि नपितृवनमध्येनिवासोनुज्ञात प्रतिमाप्रतिपन्नस्यतु यत्तैवसूर्योऽस
मुपयाति तत्तैवस्यानं जिनकल्पिकस्यवा तदपेक्षयाश्रयानसूत्रं एवमन्यदपि ययासंभवमायोज्यं शूच्यागारेवा गिरिगुहायांवा वृक्ष
च्छेदेवा कुम्भकारावतनेषुवा दुरत्यावाचन्यतवा ग्रामादेर्वहिसं भिक्षुं कचिद्विहरंतं गृहपतिरुपसंकस्य विनेयदेगंगत्वा ब्रूयाद्देत्
यच्चवदेत्तदाह आउसंतोति साधुंश्मगानादिषु पराक्रमणादिकांक्रियां कुर्वाणं उपसंकस्योपेत्यपूर्वस्थितोवा गृहस्य प्रकृति भद्रकोऽभ्यु
पेतसम्यक्साध्याचारा अपंडितः साधुमुद्दिश्यैतवूयात् हेआयुष्मन्भोत्रमण अहंसंसारार्णवमुत्तितीर्षुः सत्यार्थकालंजारे तवार्थाय

गिलंगाचार्यकृतटीका

दंडसंसारभंते इत्युच्यतेयेनहतीयार्थेपठौ तैरपिवयंचलज्जामद्वयं वंक्षताथ्यवसायः सन् तज्जीवेयुक्तां संसारंभं महतेऽनर्थाय परिज्ञा
यज्ञात्वा मेधावीमर्यादावांस्तथा पूर्वोक्तं दंडमन्यद्वा यथावादादिकंदंष्ट्रादिभेतीति दंडभीः सन्नोटं दं प्राण्युपसर्गादिकं संसारभेदाः कर
णवृत्तयोगवृत्तकेणपरिहरेदिति इतिरधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीतिपूर्ववहिसोच्चाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकइति उक्तः प्रथमोद्देशकः संप्रतं
द्वितीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके अनवसंयमप्रतिपालनाय कुशीलपरित्यागोऽभिहितः सचैतावताकल्पनीय
परित्यागवृत्तेन संपूर्णतामियादतोकल्पनीय परित्यागार्थमिदमुपकस्यते इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेभिकवृद्ध्या
दिसकृतसामायिकः सर्वसावद्याकरणतयां प्रतिज्ञासंदर्भमारूढोभिन्नगुण शीलोभिन्नुर्भिन्नार्थ मन्यकार्थायवापरा क्रमेतविहरेति
छेदाध्यानव्यग्रोनिपी देहाध्ययनाध्यापन चवणचावणाहतस्तथा आंतःकचिदध्ययनादौ त्वग्वर्तनंवाविदध्यात् त्वेतानिविदध्यादिति
दर्शयतिश्रमगानेवाः श्रमगानंश्रमगानं पितृवनंतस्मिन्वातवच त्वग्वर्तनंनसंभवत्यतो ययासंभवंपराक्रमणाद्यायोज्यं त याहिगच्छवा
सिनस्त्वत् स्तानादिकंनकल्पते प्रमादस्वलितादौव्यन्तराद्युपद्रवात्तया जिनकल्पार्थंसत्वभावनां भावयतोपिनपितृ वनमध्येनिवासो
अनुज्ञातः प्रतिमा प्रतिपन्नस्यतु यत्तैवसूर्योऽसमुपयाति तत्तैवस्यानंजिनकल्पिकस्यवा तदपेक्षयाश्रयानसूत्रमेव मन्यदपिययासंभव
मायोज्यं शूच्यागारेवागिरिगुहायां वादुरत्यवन्ति अन्यतवाग्रामादेर्वहिसं भिक्षुं कचिद्विहरंतं गृहपतिरुपसंकस्य विनेयदेगंगत्वा
ब्रूयाद्देदिति यच्चब्रूयान्तर्दश्यितुमाह आउसंतोइत्यादि साधुंश्मगानादिषु पराक्रमणादिकांक्रियां कुर्वाणमुपसंकस्योपेत्यपूर्वस्थितो
वागृहस्यः प्रकृति भद्रकोऽभ्युपेत सम्यक्साध्याचारा अपंडितः साधुमुद्दिश्यैतवूयात् ययैतेनलज्जापलज्ज भोजिनस्यत्कारंभाः साधु
क्रोधाः सत्यगुचय एतेषुनिजिप्तमन्नमित्रित्यतोह मेतेभ्योदास्यामीत्यभिसंधाय साधुमुपतिटते वक्तिचायुश्चान् भोत्रमणअहं संसारार्ण

असंख्यपाणंवा खाइसंवासाइसंवावत्यंवा पडिगहंवा कंवलंवा पायपुंछणंवा पाणः इंभूयाइंजी
वाइं सत्ताइं संसारंभसमुद्दिस्स कीयंपामिच्चं अच्छिज्जं अणिसिद्धं अभिहडंआहट्टुं वैतेमि आवसहं
वाससुखिणामिसेभुं जहवसहआउसंतोसमणाभिकखूतंगाहावइं समणसंसवयसंपडियाइक्खेआउसं
तोगाहावईणोखलुतेवयणं आटामि णोखलुतेवयणंपरिजाणामि जोतुमंसं अट्टाएअसंवापाणंवा

भाषा

होआयुष्मन् त्रमण्डलं संसारसमुद्रतरिवानु अभिलाषीतुम्हारे काजिअशनपानप्रादिमस्तादिमवस्वपातकंवल पाउं पुछणएलताअय
नादिअउद्दिशीं पाणभूतजीव सत्वसंसारंभीमईने इमकहेछे तेस्याभणीअशनादिकनेआरंभि अयश्रमाधिषातजपने एतलोअकटस
अचावाचमोपाउजाणे तुयाकीतमोलिइं लेइपामिच्चा अनैरापासेउछीनोआणी तयावलात्कारि अनैरापासेउछीदाली तेअच्छिज्जं क

हवाइअतिष्ठकहतांपारको तेहनीअनुमतिविना अभिहडंआपणाधरयकी आणीवेएमिकहतां तुहनेआपुंइम अयनादिकआयी
कहेतथाआवसंहकहतां तुहनेआअयसमुस्मिणोमिकहतां धरयकीप्रारंभीकरो इमअंजलिकरी मस्तकनीचोकरी विनयसहितकहे
तुहनेअशनादिकजिमोभोगवो तथामाहरेकराव्ये आअवेसतो इमकह्ये छंते सूत्रार्थनेआणिचारित्रिये अदीनचित्तकहे तेनिपेधि
वोतेकहेछे सूत्रं आउक० श्रीगुरुकहेछे अहोआयुष्मन्अमणभिक्षु नेगृहपति एहवोवचनकहतो मनसहितवचनसहिततेहप्रतेएह
वोकहेतेकिसदेखाडेछे अहोआयुष्मन् गृहपति एताहरोवचन खलुनिश्छे आदर्शनहीं तथा एताहरोवचनपरिजाणुं नहीकहतां
आसेवनानेभाविसमितिजाणुं नही जेतुं माहरे अर्थिअशनादिकप्राणिघातकरीकरेछे तथाकीतपामिच्च आच्छेद्यअभिहड एहवो

दीपिकाटीका

युष्मन्नितिअग्रनंवापानंवाखादिमंस्वादिमंवावावस्त्रं वापतदग्रहंवाकंवलंवापादपुं छनकंवाससुद्दिष्टात्रित्यकिंकुर्यादितिदर्शयतिपाणाइंभू
ताइन्ति पञ्चेदियोत्खासादिसमन्विताः प्राणिनस्तान्अभूवन्भवन्ति भविष्यन्तिचेतिभूतानितानिजीवितवन्तो जीवन्तिजीविष्यंतीति
जीवास्तान्सत्ताइंति सत्ताःसुखदुःखेष्टितित्वास्तान्समारभ्योपमर्द्याः अशनाद्वारंभेप्राण्युपमर्दो वस्यभावीतच्चसमस्तं वा कश्चित्प्र
तिपद्येतइयंवा विशुद्धकोटिगृहीताः साचेमाआहाकम्मुद्देशिय मीसंजीवयराय पाङ्गडियापूइय अष्मोरगाउगम कोडीछमेया
विशुद्धकोटिदर्शयति कीयंतिकीतं सूत्रेनेगृहीतं पामिच्चंति अपरस्मात्तुच्छिन्नंउद्यतकंगृहीतं बलात्कारितयावाअन्यस्मादाच्छिद्य
राजोपहृष्टंवा अन्येभ्योगृहेभ्यः साधोर्दास्यामीत्याच्छिंद्यात् अनिरुदंपरकायं यत्तदन्तिकेतिष्ठति नचपरेणतस्यनिरुदं तदनिरुदं
अभिहडंति अभ्याहृतंखगृहादाहृत्यवे एमिन्नितिरामिददामितुभ्यं यमशनादिकसुद्दिष्टनूयात् तथाआवसहंति आवसंयवायुष्म
दाअयंसमुच्छृणोमि आदेरारभ्यपूर्वकरोमि इत्येवंप्राजलिरवनतोत्तमांग सअशनादिना मंतयेद्यथाभुंस्व अशनादिकम संस्कृताव
सथेवस एवंदिवचनवद्धवचने अप्यायोज्येसाधुनातुस्तार्थेविशारदेन अदीनमनस्केन प्रतिषेद्धव्यमित्याह आउसंतोसमगा भिक्षूतं
गाहावद्समण संसवयंसंपडिया इक्खेआउसंतो गाहावद्देणोखलुतेवयणंआटामिणोखलु तेवयणंपरिजाणामि जोतुमंसमअट्टाएअस
णंवा पाणंवाखाइमंवासाइमंवा वयंवापडिगहंवा कंवलंवापायपुं छणंवा पाणाइंभूवाइंसत्ताइं समारभससुद्दिष्टकीयं पामिच्चं अ
णिसिद्धं अभिहडंआहट्टुवेतेमि आवसहवाससुस्मिणोमि सेविरतोआउसोगाहावद्दे यस्सअकरणयाए आउसन्तोत्तिआयुष्मन्
अमणभिक्षो तंगृहपतिसमनं संसवयसंअन्यथाभूतं प्रत्याचक्षीत कवमित्तिचेदर्शयति आउसंतोगाहावद्दे यथाआयुष्मन् भोग
पतेनखलु तवेवंभूतंदचनमाद्रियेनापि नचतथेतहचनंजानामि आसेवनपरिज्ञानेन विदधेहंयस्व ममकतेअशनादि प्राण्युपमर्देन
विदधासि यावदावसयससुच्चयं विदधासितोआयुष्मन् गृहपतेविरतोहं एवंभूतादनुष्ठानादकरणतया तदेवंप्रसज्याशनादि संस्कार

शीलंगाचार्यकृतटीका

वसुन्तितीर्षुः खलुवाश्चालंकारे तवार्थाययुष्मन्निमित्तं अग्रनंवापानंवा खादिमंस्वादिमंवा तयावस्त्रंवा पतदग्रहंवाकंवलंवा पाटपुं
छनकंवा ससुद्दिष्टा त्रित्यकिंकुर्यादितिदर्शयति पञ्चेन्द्रियोत्खासनिष्ठासादि समन्विताःप्राणिनस्तान् अभूवन्भवन्तिभविष्यंतिचेति
भूतानितानितया जीवितवंतोजीवन्ति जीविष्यंतीतिवाजीवास्तान्सत्ताः सुखदुःखेष्टितित्वास्तान् समारभ्योपमर्द्या तथाअशना
द्वारंभे प्राण्युपमर्दोवस्यभावी तच्चसमस्तं व्यसंवा कश्चित्प्रतिपद्येत इयंवाविशुद्धकोटिगृहीता साचेमाआ हाकंमुद्देशियमीसंजी
वायरायपाङ्गडियापूइय अष्मोरगाउगम कोडीयछमेया विशुद्धकोटिदर्शयति कीतंसूत्रेनेगृहीतं पामिच्चंति अपरस्मादुच्छि
न्नमुद्यतकंगृहीतं बलात्कारितयावाअन्यस्मादाच्छिद्य राजोपहृष्टं वानेभ्योगृहेभ्यः साधोर्दास्यामीत्याच्छिंद्यात्तथाअनिरुदंपरकीयं
यत्तदन्तिकेतिष्ठति नचपरेणतस्यनिरुदं दत्तं तदनिरुदं तदेवंभूत मरिसाधोर्दानायप्रतिपद्यते तथाखगृहादाहृत्य चेयमित्तिददा
मितुभ्यं वितरामि एअशनादिकसुद्दिष्ट नूयात्तयावसहंवा युष्मदाअयंसमुच्छृणोम्यादे रारभ्यापूर्वकरोमि संस्कारंवाकरोमीत्येवं

प्राञ्जलिरवनतोत्तमाङ्गः सन्ध्यादिनामन्तयेद्यथा भुञ्जानादिकमसंस्कृतावसथे वसेत्यादिद्विवचन यञ्जयचनेअप्यायोजसाधु
नात् स्रुतार्थेविसारदेनादी नमनस्तेनप्रतिषेधव्यमित्याह आउसंतोइत्यादि आधुपन् यमणभिद्योतं गृहपतिसमन संसवयस
मन्यथाभूतं प्रत्याचक्षीत कथमितिचेद्दर्शयति यथायुष्मान्भोग्दृष्टपतेन खलुतवेवंभूतंवचन सउमाद्रियेपलुगञ्दोपि गन्धार्थेसचसमुच्चये
नापितत्रैतद्वचनंपरिजानामि आसेवनपरिजानि नविदधेइमित्यर्थः यस्त्वममद्यते अगनादिप्राख्युपमर्देन विदधासियावदावसय
समुच्चयविदधासिभोआधुपन्गृहपते विरतोहमेवंभूतादनुष्ठानात् कथमेतस्यभवदुपन्यसास्याकरणतयेत्यतो भवदीयमभ्युपगमं नजा
नेहमिति तदेवंप्रसङ्गासनादि संस्कारप्रतिषेधः प्रतिपादितो यदिपुनःकश्चिद्विदित साध्वभिप्रायः प्रच्छन्नमेवविदध्यात्तदपि कुतश्चिदुप

खादूमांसादूमांवा वत्यंवापडिगहंवाकंवलंवापाय पुंच्छरणंवापाणाइ ४समारंभसमुद्दिस्कीयंपामि
चंअणिंसिद्धंअभिहडंआहट्टुवेतेमि आवसहंवाससुस्मिणोमि सेविरतोआउसोगाहावईए यस्यअ
करणयाएसेमिक्खुं परक्कमेज्जाजाव दुरत्यावाकहिंचिविहरमाणं तंमिक्खुंउवसंकमित्तुगाहावई
आवयगताएपेहाएअसणंवा४वत्यंवा४पाणाइ ४समारंभजाव आहट्टुवेतेमिआवसहंवाससुस्मिणाइ

आपा

आणीद्वेतयाअन्हारे काजिआत्रयकरावे अहोमृहपते एहवायाहारअने एहवायाअय आट्रिवावकीळं विरतनिवृत्त्योक्तुं
तेकिंसएयस्य अकरणयाए एतलावानाळं नहींकरं इणिपरिनिवृत्त्योक्तुं इमकहीनिपेधे हिवेजेकोईमृहस्य साधुनोयुक्तायुक्त
जायतो प्रच्छन्नएतलायानाकरेते पुणकिणिहीपरिचारितिवोजाणे तोपुणनिपेधेएहयो देमाडेके सूतं सेमिक्खुं क० तेभिन्नु
किहई स्मयानादिविपे विहरतोतेहनेसमीपि आवीकोईमृहस्य अंजलिकरीवांदीआवगताए पेहाएकहतां डाहपणेआपणो
चित्ताभिप्राय प्रकटकरतो साधुनेकाजिअगनादिक आरंभकरेआत्रयनीपजावे साधुनेभोगविवानेका जिमनसाहिइमजाणे
तिसकरिस्त्रीं जिमकोईजाणिस्येनहीं तथासाधुअगनादि कीधोआत्रयकराव्योजाणेतेकिमजाणेतेकहेहे सइसंसइया एआपणी

दोपिकाटीका

प्रतिषेधःप्रतिपादितः यदिपुनःकश्चिद्विदित साध्वभिप्रायः प्रच्छन्नमेवविदध्यात्तदपि कुतश्चिदुपलभ्य प्रतिषेधयेदित्याह सेमिक्खुंपरि
सेज्जावाजावदुरत्यावा कहिंचिविहरमाणं तं मिक्खुंउवसंकमित्तु गाहावईआवगताएपेहाए असणंवा४वत्यंवा४ पाणाइ ४ समार
भेज्जा जावआहट्टुवेतेमि आवसहंवाससुस्मिणाइ तंमिक्खुंपरिवासेउं तंचमिक्खुंजाणेज्जा सइसंसइयाए परवागरणेणं अलोसिं
वासोच्चा अवंखलुगाहावईसमअट्टाए असणंवा४वत्यंवा४ पाणाइवासमारअवेतेति आवसहंवाससुस्मिणाइ तच्चमिक्खुं पडिंसले
हाए आगमेत्ताअणावेज्जा अणासेवणाएत्तिवेमि सेमिक्खुं त्ति तंमिक्खुंकचित् स्मयानादौविहरंतसुपसंकस्य प्राञ्जलिर्वदित्वागृहपति
प्रकृतिभट्टकादिकः कश्चिदात्मगतयामेक्षया अप्रकटीकृताभिप्रायः केनचिदलक्ष्यमाणो यथाहमस्यदास्यामीत्ययानादिकं प्राख्युपमर्दे
नकर्मसमारभेत इतिचेद्दर्शयति तदगनादिकं भिक्षुंपरिवासयितुं साधुभोजनार्थं आवसधंच साधुपरिवासयितुं तदगनादिकं

शिलंगाचार्यलतटीका

लभ्यप्रतिषेधयेदित्याह सेमिक्खुंकचित् स्मयानादौविहरंत सुपसंकस्य प्राञ्जलिर्वदित्वा गृहपतिःप्रकृति भट्टकादिकःकश्चिदात्मगतया
मेक्षयानादिकृताभिप्रायः केनचिदलक्ष्यमाणो यथाहमस्यदास्यामीत्ययानादिकं प्राख्युपमर्देनारभेतकिमर्थमितिचेद्दर्शयति तदगना
दिकंभिक्षुं परिवासयितुं साधुभोजनार्थमेत्यर्थः आवसधंचसाधुभि रविवाचयितुमिति तदगनादिकंसाध्वयं निष्पादितं भिक्षुज्जा
नीयात्परिच्छिंयात् कथमित्याहसइसंसयाइत्यादिसुसमत्यापरव्याकरणेनवा तीर्थकरोपदिटोपा येनवाअन्येभ्योवातत्परिजनादिस्यः

तंभिक्वुपरिधासेउं तंचभिक्वुजाणेज्जा सहसंमइयाए परवागरणेणंअस्सेसिंवासोच्चा अयंखलु
गाहावईममअट्टाएअसणंवा४वत्यंवा४पाणाइंवा४समारंभंवेतेतिआवसहंवाससुस्सिणाइतंच भिक्वु
संपडिलेहाएआगमेत्ता आणवेज्जाअणासेवणाएत्तिवेमि भिक्वु चखलुपुट्टावाअपुट्टावाजेइमेआ
हच्चगंथावाफु संतिसेहंताहणहखणहच्छिंदहदहहपयहआलुं पहविलुं पह सहसक्कारेहविप्परासु

भाषा

मतिइंएतावता ज्ञानविशेषितधापरवा गरणेणंकहतां तीर्थकरनेभाष्येउपाये तथाअनेरातेहना पडिजनादिककङ्गेसांभलीए
तलेप्रकारेजाणे जेएगटहस्यमाहरेअर्थि अशनादिकप्राणियानेमर्देनइकरानी सुभनेद्येछे तथाआअचकरावेछे तेभिक्षुचारितियो
सस्यक्प्रकारिआलोचीजाणीने तेगेगटहस्यनेजणावे जेएणेआरंभिकीधो आहारादिकङ्गं नभोगवुं एहवेआअवेसुं नहीं जेविवेकवं
तआवकजाणे तोपिंडनिर्युक्तिप्रकासे अनेप्रकृतिभद्रकङ्गइतो उहमादिदोषपाडुआकहीदेखाडे प्रासकएपणीयदाननाफलकहेएअधि
कारनीसमाप्तिविषे ङ्कङ्कङ्कुं तथावली आगलिकहीस्ये तेकङ्कङ्कुं सूत्रं भिक्वुचकं कोइगटहस्यचारितियाने पूछे अहोभि
ज्जुंताहरेकाजि अशनादिककरिस्युं इमकहीसाधुनी अनुज्ञाविना आहारादिकरे इसुंजाणे ङ्कंएहनेपाडुआवचनवोली अय
वावलात्कारकरी आपिस्युं अनेरोकोई साधुनो आचारजाणतो साधुनेपूछा विनाजाणेछतेकरी ङ्कंदेस्युंइसोजाणीआहारादि
सत्कारकरे चारितियाने निमंते तिवारेतेसाधुसदोषजाणीनल्ये नभोगवेतिवारेते गटहस्यअनेकचाटुवचनवोले तिमइंकरतासाधु
आदरेनही तिवारेअज्ञानेभंगिरीसिचढयो अनेकताडनादिक पुणकरेतेकहेछे जेइमोआहच्चगंथावाफुसंतिजे एगटहस्यपूछे अथवा
विणुपूछे आहारादिकगंथाकहतां घणाद्रव्यनेपरचिवे आहच्चकहतां आणीसाधु आणलिढोवे तिवारेतेहने अपरिभोगिचारिति
यानेफुसंतिकहतां पीडाऊपजावेतेकिमकहेछे सेहंताकंतेराजादिकमोटिको पुरपरीसाणोङ्गंतोस्वयंछणे तथाअनेरानेहणिवाभ
णीप्रेरेअरेईणेभिक्षुनेहणोदंडादिकेताडोखणहकहतांविणासोकिंदहकहतांहसपादादिकहेदोदहकहतांअग्निइंवालोपचहअग्नि
सुं पंचोआलुं पह एहनावस्त्रजदालोविलुं पह एहनो सर्वस्वअपहरो सहसक्कारेह जतावलो विणासपमाडो विप्परासुसहनानाप्र

दीपिकाटीका

साध्वर्थनिष्पादितं भिक्षुर्जानीयात्परिच्छिंद्यात् कथमित्याह सहसंमइयाए स्वसम्पत्त्या परव्याकरणेनवा तीर्थकरोपदिष्टे नोप्रायेनवा
अन्येभ्योवा तत्परिजनादिभ्यः श्रुत्वाजानीयात् यथायंखलुगटहपतिर्मर्दर्थमशनादिकं प्राण्युपमर्देनविधाय सत्तुंददाति आवसथस
समुच्छृणोतितद्भिक्षुःसम्यग्प्रत्युपेक्ष्यपर्यालोच्यआगम्यचज्ञात्वा ज्ञापयेत्तंगटहपतिंअनासेवनवायथातेविधानेनकृतमाहारादिकंनाहंभुं
जेयद्यसौआवकस्ततो लेशतःपिंडनिर्युक्तिंकथये दन्यस्यप्रकृति भद्रकस्योहमादि दोषान्कथयेत् प्रासकदानफलंच प्ररूपयेत् इतिर
धिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीत्येतत्पूर्वोक्तं वक्ष्यमाणंचेत्याह भिक्षुवृत्तखलुपुट्टावा अपुट्टावाजेइमे आहच्चगन्थावाफुसन्ति सेहंताहणह
खणहच्छिंदह दहहपचह आलुं पहविलुं पह सहसक्कारेह विप्परासुसह तेफासेधीरो पुट्टेअहियासए अदुवाआयारगोयरमाइक्खे
तक्कियाणमणेलिसं अदुवावयगुत्तीए गोयरस्स अणुपुव्वेणंसंपडिलेहाए आयगुत्तेवुट्टेहिं एतंपवेदितंतेसमणुणो असमणुसस्सअसणां ४
णोपाएज्जा णोनिमंतेज्जा णोकुज्जावेयावडियं परंआढायमाणेत्तिवेमि भिक्षुंचन्तिभिक्षुं षट्ठाकञ्चिज्जा भोभिक्षोभवदह मशनादिक
आवसथंवा संस्कारिये अननुज्ञातोपि तेनअसौतत्करोति अवश्यमयंचाटुभि र्वलात्कारेणवा ग्राहयिष्ये तेअन्ये स्त्रीपत्वाध्याचारविधि
ओऽतोष्टैव कृद्वास्थनाग्राहयिष्यामि इत्यभिसन्धायअशनादिकंविदध्यात्सत्तदपरिभोगेअज्ञाभंगाच्चाटुशताग्रहणाच्चरोपावेशातत्यक्ता
रभावनातः प्रहेपमुपगतोहननादिकमपिकुर्यादितिदर्शयति जेइमेआहच्चगन्थावायेइमेप्रअपूर्वकंअप्रअपूर्वकंवाआहारादिकंअन्यान्वह

तोद्रव्यव्यादाहृत्यदौकित्वा तदपरिभोगेस्पृशन्ति उपतापयन्ति कथमित्याह मेहेताहणहसर्देभ्वरादिः प्रद्विटः सन् हंतास्ततोऽपरां
 यहननादौ प्रेरयतितद्यया हतैनंसाधुं दंडादिभिः जगुतव्यापादयत तच्छिन्नहसपादादिकं चहताग्यादिना पचत उरमांसादिकं आलुप
 तवस्त्रादिकं विलुपत सर्वस्वापहारेण सहसात्कारयत आशुपञ्चत्वनयत तथाविविधंपराभ्यगत नानापीडाकरणैर्वाधयत तेषामेति

शिलंगाचार्यकृतटीका

श्रुत्वानानीयादितिवर्त्तते यथायंखलुगृहपतिर्मर्दय मशनादिकंप्राण्युपमर्देनविधाय सस्यंदटात्यावसयंच समुच्छृणोति तद्विदुःसस्य
 कप्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्यागस्यच ज्ञात्वाच्चापयेत्तं गृहपतिमनासेवनया यथातेनविधानेनोपकल्पिक माहारादिकनाहं भुजेएवंतस्त्रा
 पनंकुर्याद्यद्यसौ आवकस्ततोलेयतः पिंडनिर्युक्तिं कथयेदन्यस्त्वच प्रकृतिभद्रकस्योद्गमादि दोषानाविर्भावयेत्प्राप्त्युक्त दानफलचप्ररूपये
 द्यायाशक्तितो धर्मकथांचक्रु यत्तद्ययाकालेदेशकल्पं चहायुक्तेनशुद्धमनसाच सत्कृत्यवदातयं दानंप्रयतात्मनासद्गयः तथादानंसत्पु
 षेषु स्वल्पमपिगुणाधिकेषु विनयेनवटकणिकेव महान्तंन्यग्रोधं सत्यलंकुरुते दुःखसमुद्रंप्राप्तास्तरंति पातार्पितेनदानेन लउतेवमकर
 निलयंवणिजः सद्यानपात्रेणेत्यादि इतिरधिकारपरिसमाप्त्यर्थो ब्रवीमीत्येतत्पूर्वोक्तं वक्ष्यमाणंचेत्याह भिक्षुचखलुइत्यादि अस
 मुञ्चये खलुर्वाक्यालंकारेभिश्चणशीलोभीक्षुर्भिक्षुश्चदाकचिद्यया भोभिचोभवदर्थ मशनादिकमावसयंया संस्करित्ये अननुज्ञातोपिते
 नासौतत्करोत्यवश्यमयंचा टुभिर्वलात्कारेणवा ग्राहयिष्यतेपरस्त्रीपत्याध्वाचारविधिज्ञो भोऽष्टवैकुण्ठना ग्राहयिष्यामीत्यभिसंधायाम
 नादिकंविदध्यात्सचतदपरिभोगेअद्वाभंगाच्चाटुयताग्रहणाच्च रोपवेगान्निमुखदुःखतया लोकभ्रष्टत्यनुशयाद्राजानुसृतयाचन्यत्कार
 भावनातःप्रहेपमुपगतोहननादिकमपिकुर्यादितिदर्शयति एकाधिकारेवहृतिदेयाद्यइमेप्रअपूर्वकमप्रअपूर्वकवाहारादिकंयंयान्महतो
 द्रव्यव्यादाहृत्यदौकित्वा आहृतग्रंथाद्वाव्ययी कृततदपरिभोगेस्पृशंत्युपतापयंतिकथमितिचेद्दर्शयतिसर्देभ्वरादिःप्रद्विटःसन् हंतास्ततो
 परांयहननादौचोदयति तद्ययाहतैनंसाधुं दंडादिभिः जगुतव्यापादयत तच्छिन्नहसपादादिकंदहताग्यादिनापचत उरमांसादि
 कंचालुपत वस्त्रादिकंविलुपत सर्वस्वापहारेण सहसात्कारयताशु पञ्चत्वनयततथा विविधंपराभ्यगत नानापीडाकरणैर्वाधयत तांश्चैवं

सहातेफासेधौरोपुष्टो अहियासएअदुवा आचारगोचरमाइक्वेत द्वियाणमणेलिसं अदुवावयगु
 तीएगोयरस्सअणुपुव्वेणं संपडिलेहाए आयगुत्तेवुद्धेहिं एवंपवेदितंसेसमणुस्से असमणुस्सअस
 रंणोपाएज्जाणोणिमंतेज्जा णोकुज्जावेयावडियं परंआटायमाणात्तिवेमि धम्ममायाणहपवेदितं
 माहणेणंमइमया समणुस्सेसमणुस्स असणंवा ४ वत्थंवा ४ पाएज्जाणोणिमं तेज्जाकुज्जावेयावडि

भाषा

प्रकारेपीडाकरो इमकस्याअनंतरंते पुरुषजेकांई परीसहकरेतेपरीसहना दुक्खधीरअवीहतो अहियासेसहे अथवा आचारगोचर
 कहतांसाधुनो अतुष्टानविशेष भूलोत्तरगुणभेद तथापिंडविशुद्धिकहेकिं सवलाआगलिकहे अथवाकिणिहीएक आगलिकहेतेदेवा
 डेहेतद्वियाणंकहतां आलोचीविमासीए पुरुषकोणहे केहनोभक्तहे अभिगृहीत अथवाअनभिगृहीत अथवामध्यस्य अथवाप्रकृति
 भद्रइत्यादिआगिलो पुरुषविमासीअणेलिसंकहतां एहवोवचनकहे जेकोईनिराकरीनसके तेहवोकहेअथवावयगुत्तीए समर्थपणे
 कृतेआगिलेसंभलते आचारगोचरकहे अथवाएहवोयोगनयीतोवचन गुप्तिइंकहतां मौनकरी आत्महित आचरे गोचरकहतां
 पिंडविशुद्धादिक तेहनीअनुकमेउद्गमादिक क्रमेअनुप्रेक्षादिचारणाकहारी आत्मगुणउपयोगसहितसम्यक्प्रकारि प्रकासे इमकहे
 एउंनयीकहतुं किंतु एवुहृतीयंकरतेणे प्रवेद्योतयावलीजे आगलिकहीस्से तेअवीतरागेप्ररूप्यो तेदेखाडेकेसेसमणुस्से केवलईणे
 परिइइहस्यतयाकुशीलियाकक्षा अकल्यनीयजाणीआहारनल्ये किंतु समनोज्ञसाधु असमनोज्ञकुशीलादिकतेहने आपणआण्यो

आचारादिक्रमपेनहीं तथाआदरकरीतेहने निमन्त्रेनहीं तेहनोवेयावच्चकरेनहींइमज्ज'कज्ज'एगुहनो वचनहिवेकेहवोछतोकेहवा
ने आपेतेकहेछे सूत्रं धम्ममाका' श्रीगुरुशिष्यप्रतिद्व'कहेछे धर्मकहतांइहांदानधर्मएजाणोतुम्हे हियेआणोप्रवेद्याउ'केणे माहणेणंक
कहतां श्रीवर्द्धमानस्वामीइ भाष्योकेहवेमइमया केवलज्ञानवन्तिद्व'तेधर्म'केहवोतेकहेछे समणुखेकहतां उद्युक्तविहारीआचारवंत
साधुसमणुखसकहतांसंवेगीसाधुनेएक समाचारीसहितनेअशनादिक चतुर्विधतथावस्त्रादिकपुणचतुर्विध आपेते अशनादिकदेवा
भणीनिमन्त्रे तथाअनेरोपुणवेयावच्चकरे परंजेएहसाधुना आचाररहित तेगृहस्थतथाकुतीर्थिक तथापासत्यादिकतेहनेअशनादिआ
पेनहींहिवे एतलोविशेष गृहस्थकन्हाअकल्पतो टालीजेकाईजोइयेतेलीजेपरंतेहने दीजेनहींअनेकुतीर्थिकपासत्यादिकस्वतीर्थीतेह
नेदेवानोपुणअने तेहकन्ह'लेवानोपुण निषेधश्रीवीतरागेभाष्यो तेहनामुख्यकीसांभलीकज्ज'कु' एशीसुधर्म'स्वामिनोवचनइतिविमो
क्षाध्यनेद्वितीयोद्देशक समाप्तःहिवेतीजोप्रारंभियेछे बीजेउद्दे'से अकल्पनीयआचारादिकनो प्रतिषेधकह्योहिवेइहांसाधुनेगोचरी

दीपिकाटीका

तान्स्पर्शान् दुःखविशेषान्धीरोऽक्षोभ्यः तैःस्पर्शैःस्पृष्टःसन्नविसहेत अदुवाआचारगोचर माइकखेसाधूनामाचारगोचरं आचारातु
ष्टानविषयं मूलोत्तरगुणभेदभिन्नं पिंडविशुद्धिंवा आचक्षीतकिंसर्वस्य सर्वंकथयेत्नेतिदर्शयति तत्क्रियाणतर्कयित्वा पर्यालोच्यपुरु
षंकोयंपुरुषः कञ्चनतोऽभिगृहीतो अनभिगृहीतोमध्यस्थः प्रकृतिभद्रकोयसुपशुल्य अनीदृशंसपरपक्षस्यापना व्युदासहारेणवेदेयत्
अदुवावयगुत्तीए सतिसामर्थ्ये ऋण्वेतिवादातरि राचारगोचरमाचक्षीत अथवाइतिअन्यथा भावेतुवागुप्ता व्यवच्छिन्नःसन्नाकहि
तमाचरन्गोचरस्य पिंडविशुद्ध्यादेराचारस्यानुपूर्व्या उद्गमप्रश्नादिरूपतया संप्रतिहेहाए सम्यक्शुद्धिं प्रत्युपेक्षेताकिंभूतः आत्मगुणः
सन् सततोपशुक्तसन् नैतन्मयोच्यतेइत्याह बुद्धेहिंएतंपवेदितं बुद्धैःकल्पाकल्पविधिन्नै रेतत्पूर्वोक्तंपवेदितं एतदावच्छमाणामित्याह
सेसमणुखे असमणुखस्य नकेवलंगृहस्थेभ्यः कुशीलेभ्योवा अकल्पमितिकृत्वा हारादिकंनगृह्णीयात् ससमनोन्नाअसमनोन्नाय तत्पू
र्वोक्तं अशनादिकं प्रदद्यान्नापि परमत्यर्थमाश्रित्यमाणो अशनादिनिमन्त्रणतो अन्यथावातेषां वैयादृत्यंकुर्यादिति ब्रवीमीतिशब्दौ
अधिकारसमाप्तप्रथौ किंभूतस्वर्हिंकिंभूता यदद्यादित्याह धम्ममायाणह पवेदितंमाहणेणं मइमयासमणुखे समणस्यस्यअसणंवा४
वत्तंवा४ पाएज्जानिमन्तेज्जा कुज्जावेयावडियं परंआढायमाणेत्तिवेमि सत्तमच्छयणस्सवित्त्यो उद्दे'सोसमन्तो धम्ममायाणहन्ति
धर्मदानधर्मजानीत यूयंपवेदितंकेनकथितं श्रीवर्द्धमानस्वामिनाकिंभूते नमतिमताकेवलना किंभूतंधर्मइतिदर्शयति समनोच्चउद्युक्त
विहारीसाधुः समनोच्चायचारित्वते संविगनायएकसामाचारी प्रविष्टायअशनादिकंचतुर्विधं वस्त्रादिकमपि चतुर्ह्यप्रदद्यात् तदर्थं
चनिमन्त्रयेत्पेशलमन्यद्वावैयादृत्यमंगमर्दंकुर्यान्ने तद्विपर्ययोभ्योऽगृहस्थेभ्यःकुतीर्थिकेभ्यःपार्श्वं स्यादित्यो असंविनेभ्योसमनोच्चेवाएत
त्पूर्वोक्तंकुर्यात् किन्तुसमनोच्चेभ्यएव परमत्यर्थमाश्रित्यमाण स्तदर्थसीदनेपरमुत्तप्यमानः सम्यग्वैयादृत्यंकुर्यात् अयंतुविशपागृहस्थे
भ्योयावत्समन्तेतावत्गृह्यतेकेवलमकल्पनीयं प्रतिपिह्यतेअसमनोच्चेभ्यस्तुदानग्रहणंप्रति सर्वथानिषेधइतिब्रवीमिशब्दोपूर्ववत् विमोक्षा
ध्यनेद्वितीयोद्देशक प्रदीपिकासमाप्ता उक्तोद्वितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयआरभ्यते इहानन्तरोद्देशके अकल्पनीयाहारादि प्रतिपि
द्धोअभिहितः इहाहारादिनिमित्तं प्रविष्टेनशीताद्य'गोक्षेप दर्शनान्यथाभावतो गृहपतेःसाधुना असदावलोअपनेया इत्यनेनसंबंधे

शीलंगाचार्यकृतटीका

भूतान्स्पर्शान् दुःखविशेषान्धीरोऽक्षोभ्यस्तैःस्पर्शैःस्पृष्टःसन्नविसहेत तथापरैःक्षुत्पिपासा परीपहेःस्पृष्टःसन्नविसहेत ननुपुनरुपसर्गैः
परीपहेर्वातर्जितो पित्तवतामापन्नसद्गृह'शकादिकमभ्युपेयादनुकूलैर्वा सांत्वनादादिभिरुपसर्गितोनादद्यादपितुसतिसामर्थ्यंजिनकल्पि
कादन्यआचरगोचरमाचक्षीतेत्याहअदुवाइत्यादि नानाविधोपसर्गजनितान् स्पर्शानधिसहेत तथावासाधूनामाचारगोचरमाचारातु
ष्टानविषयंमूलोत्तरगुणभेदभिन्नमाचक्षीतकपुनर्नयैर्द्रव्यविचारंततापिमूलगुणसंस्पर्शार्थमुत्तरगुणांस्तत्वापि पिंडस्योविशुद्धिस्तासाच

जीतातच पिडैपणासूत्राणि पठितव्यान्वपिच यत्स्वयमदुःखितं स्यान्नच परदुःखे निमित्तभूतमपि केवलउपग्रहकरं धर्मकृतेतद्भवे
 हेयं किंसर्वस्वसर्वं कथयेन्नेति दर्शयति तर्कयित्वापर्यालोच्य पुरुषतत्त्वयाकोयंपुरुषः कश्चनतोऽभिगृहीतो अनभिगृहीतो मध्यस्थः प्रकृ
 तिमद्रूपोवेत्येवमुपयुज्य यथाहं यथागतिवा वेदेत्येकस्याचगती पञ्चावयवेनान्यथा वाक्येनानीदृगमनन्यसदृशं स्वपरपक्षस्यापनायुदास
 द्वारेणावेदयेदिति अयसामर्थ्यविकलः स्यात् कृत्यतिथाकथ्यमाने सावनुकूलप्रत्यनीक स्तोत्रागुप्तिविधेयेत्याह अदुवाइत्यादि सति साम
 य्ये श्रृङ्खलतिवादातरि आचारगोचरमाचक्षीत अयवेत्यन्यथाभावेतु वागुपप्राव्यवस्थितः सन्नात्मचित्तमाचरनगोचरस्य पिंडविशुद्धा
 देराचारगोचरस्यानुपूर्व्या उक्तमप्रत्यादिरूपया सम्यक्शुद्धिं प्रत्युपेक्ष्येत किंभूतआत्मगुप्तः सन् सततोपयुक्तइत्यर्थः नैतन्मयोच्यतइत्याह
 बुद्धैकत्वाकस्य विविक्तैरेतत्पूर्वोक्तं प्रवेदितमेतद्वा वक्ष्यमाणमित्याह सेसमगुणे इत्यादिनकेवलं गृह्येभ्यः कुशीलेभ्योवा कल्पमिति
 कृत्वाहारादिकं न गृह्णीयात्पमनोज्ञो समनोज्ञावतत्पूर्वोक्तं अगनादिकं न प्रदद्यान्नापि परमत्वर्थमाहयमाणो अगनादिनिमित्तगणतो
 अन्यथावातेषां वैवाह्यं कुर्यादिति त्रयीमोतिगद्गावधिकार परिसमाप्त्यो किंभूतसार्त्तिकिंभूता वदद्यादित्याह धर्म इत्यादिधर्म
 दानधर्म जानीत यथं प्रवेदितं कथितं केन श्रीवर्द्धमानस्यामिना किंभूतेन मतिमता केवलिनो किंभूतं धर्म मिति दर्शयति यथा समनोज्ञः
 साधुरुद्युक्तविहारी अपरस्मै समनोज्ञाय चारित्र्यते संविग्नय सांभोगिकायैकसामाचारी प्रविष्टाया सनादिकंचतुर्विधं तथाप्यस्मादिक
 मपि चतुर्वाप्रदद्यात् प्रयच्छेत्तथा तदर्थं च निमित्तयेत्ये गलमन्यद्वा वैवाह्यमंगमर्हनादिकं कुर्यान्नैतद्विपर्ययोभ्यो अगृह्येभ्यो कृती
 र्थिकेभ्यः पाश्वर्यादिभ्यो संविग्नैभ्योऽसमनोज्ञेभ्यो वेत्येतत्पूर्वोक्तं कुर्यादिति किंतु समनोज्ञेभ्येव परमत्वर्थमाहयमाणसदर्थ सीदने
 परमुत्तप्यमानः सम्यग्वैवाह्यं कुर्यात्तदेयं गृह्येभ्यः कुशीलास्त्याज्याइति निदर्शितमयंतु विग्रेपो गृह्येभ्यो यावत्कल्प्यते तावद्गृ
 ह्यते केवलमकल्पनीयं प्रतिपिध्यते असमनोज्ञेभ्यस्तु दानग्रहणं प्रति सर्वनिषेधइति त्रयीभिगद्गोपूर्ववहिकोचाध्ययने द्वितीयोद्देशकः
 समाप्तः उक्तो द्वितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयचारभ्यते अस्य चायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके कल्पनीयाहारादि प्रतिषेधोभिहितस्तत्र
 निषेधकुपितस्य दातृव्यावस्थित पिंडदानप्ररूपणाच तदिहाहारादिनिमित्तं प्रविष्टे नगीताद्यं गोक्षेप दर्शनान्यथाभाववतो गृहपते
 र्व्यावस्थितपदार्थावेदनतो गीतार्थेन साधुना असदारेकाअपनेयेत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्य सूत्रानुगमेष्टवमुच्चारयितव्यं

यंपरं आढायमाणेति वेमिसमिक्तक्षेत्रं वयसा एगं संवुज्जमाना समुद्रिता सोच्चा मेधावी वयणं पंडियाणं गि
 सासित्ता समन्नाते धम्मे आयरि एहिं पवेदितेति अणव कंखमाणा अणतिवा एमाणा अपरिगहमाणाणो
 परिगहवांति सव्वावंति चणं लो गं सिणिहाय दंडं पाणेहिं पावं कम्मं अकुल्लमाणे एसम हं अगं ये विद्याहि ए
 उएजुति मस्सखेयणे उववायं च वणं चणञ्चा आहारो वचया देहापरो स हपभंगुरा पास हेगे सव्विंदिए

भाषा

गयागीतादिकेकं पिऊपने गृह्यने अनेरो अनाचारसेवादिकनो संदेह ऊपने टे टालिवो अधिकार छे स्तवं मष्मिमेकं इहां जगमाहिं मनुयने
 त्रिणि वयच्छे सुवासम्यमवचद्वएतिहं साहिं जेमध्यमवय ते धर्म योग्ययाइ इणि कारणि मध्यमवये वर्तते एक केई संवुद्धमान प्रतिवोधमा
 मता धर्म आचरिवा भणी ऊयाथदुपि प्रथमवयने चरमवयविषे चारित्रनी प्रतिपत्तिहइ तथापि प्राइइं भुक्तभोगी निर्विघ्न धर्म नोपा
 लक संभाविये इणि कारणि मध्यमवयनो ग्रहण कीधो ते धर्म निषेधे किमऊया ते कहेछे सोच्चा पंडित तीर्थं करदिक ते हने वचन सांभली
 सम्यक्प्रकारिहिये अवधारी समता अवलंवे तेकाइ जे हभणी समताइ मध्यमवयणे राग हेपने टालिवे आर्य तीर्थं कर तेणे धर्म कक्षो
 तिणि कारणि समता आदरे ते कहे आचारि प्रयत्ने ते कहेछे ते अणभिकं खमाणा कहुतां ते धर्माधिकारी कामभोगनाय भिलापीनयाइ
 तथा प्राण जीवने अतिपातविना शतेहना करणहारनयाइ तथा परिग्रहना टालणहार एहवाक्यादेहने विषे पुण समता भावरहितस

व्यावृत्तिः इति सर्वलोकनेविषे परिग्रहनाभावरहितः स्युः करीनेदं कथं प्राणिनां परितापनोकरणहार एहवोऽभिनविहा
यकहतांकाडीने पापकर्मचकारप्रकारनेचकारतो अनाचरतोमोटो ग्रंथवाच्याभ्यंतरग्रंथनो परित्यागतीर्थकरेवखाण्यो एहवानिग्रंथ
पणानो आदरगहारकेहवोऽह तेकहेछे सूत्रं उएक० कथतां एकलोरागहे परहिततथाद्युतिमंतकहितांसंयसनेहनेविषे खेटज्ञानिपुण
तथादेवतानेपुणउपपातच्यवनजाणी एवंसधलास्यानविषे अनित्यपणोजाणी चांपोतेतालगीसंसारसाहिरहे जीवद्विगिकारणिपाप
कर्मनोनिवारणहारः तयाकेईएकपरीसहे ग्लानपणोपमाडिये एहवोकहेछे आहारोवचया आहारेकरी उपचयपुटिछे जेदेह
शरीरएहवोकहेछे आहारोवचया आहारेकरी उपचयपुटिछे जेदेहशरीर आहारनेअभावि ग्लानिपामे सरणपामे परीसहेऊपने
ऊंतेभंगुरभांजे तिगिकारणिआहारोपचितशरीरकता परीसहऊपनेतुहे देखे एकवापडाः क्लीवसर्वईद्विग्लानिपामे तेक्लीवप

दीपिकाटीका

नायातस्योद्देशकस्यादिसूत्रं मज्झिमेणवयसा एगेसंबुद्धमाणेसमुत्थिता सोच्चामेधावी वयणंपंडियाणं निसामेत्तासमया तेधम्मेआ
यरिएहिंपवेदिते अण्हिकंखमाणा अणतिवाएमाणा अपरिगहेमाणा नोपरिगहावतीच णंलोगंसिनिहाय दंडंपाणेहिंपावकम्मं
अकुब्बमाणेएसमहं अगंयेविद्याहिम मज्झिमेणंति इहवीणिवयासि युवामध्यमवयादृष्टयेति ततमध्यमवया; परिपक्वबुद्धिवाहर्माई
अतोमध्यमेनवयसाय्ये केसंबुद्धमाना धर्मचरणायसस्यगुत्थिता; सत्यपिप्रथमचरम वयसोरुत्थानेयतोवाङ्मत्याद्योग्यत्वाच्च प्रायोनिवृत्त
भोगकुल्लहलइतिनिःप्रत्यूहधर्माधिकारीति मध्यमवयोग्रहणंकथंसंबुद्धमाना; समुत्थिताइत्याहसोच्चाइहतिविधा; संबुद्धमानकाभवन्ति
तद्यथास्वयंबुद्धाः प्रत्येकबुद्धाः बुद्धबोधिताश्चतत्तबुद्धबोधितेनइहाधिकारमेधावीमर्यादाव्यवस्थितः पंडितानांतीर्थकदादीनांवचनंश्रुत्वाक
र्ण्यनिशस्यावधार्य समतामवलंबेत किमितियतः समतया माध्यमेनआर्येसौथेकद्विधर्मः श्रुतचारित्वाख्यः प्रवेदितः तेबुद्धमानाः किंकुर्यु
रित्याह तेअणभिकंखमाणातेनिःक्रांताः कामभोगान्अनभिकाक्षंतः प्राणिनोअनतिपातयन्तः परिग्रहमपरिगृह्यन्तः एवंभूताश्चदो
हयसमत्वात् सव्वावन्तिस्मिंसर्वस्मिन्नपि लोकेनोपरिग्रहवंतश्च भवन्तीतिक्वचिनिहाय दंडंतिप्राणिनो दंडयतीतिदंडः परितापकारीतं
दंडंप्राणिभ्योवा निधावत्यक्तापापं पापोपादानंकर्माष्टादशभेदभिन्नं तदकुर्वाणोअनाचरन् एषमहान्निविद्यतेत्यन्यः सवाच्याभ्यन्तरो
स्येत्यग्रन्यः व्याख्यातसौथेकरादिभिः कथैवंभूतः स्यादित्याह उपद्युतिमस्सखेयन्ने उववायश्चवणश्चनञ्चा आहारोवचयादेहा परीसह
भंगुरो पासहेगेसुब्बिंदिएहिंपरिगिलावमाणेहिंप उएदयंदयति जेसंनिहाणसत्यस्सखेयस्ये सभिव्व कालन्नेवलणे मायस्सखणन्ने
विणयणेसमयस्ये परिगृहंअसमावमाणे कालेणुट्टाएअपडिस्सोइहओहेत्तानियाति ओएत्तिओल्लोद्वितीयः एकः रागहेपविरहात्तुति
मान्संयमोमोक्षोवातस्य खेटज्ञानिपुणो देवलोकेपिउपपातं च्यवनश्चत्वा सर्वस्यानानित्यताहितमतिः पापकर्मवर्जोस्यात् केचि
त्तुपरीपहे; ग्लानतांनीयंतेइत्याह आहारोवचयादेहा आहारोपचयोयेया तेआहारोपचयाः केतेदेहाः शरीराणि आहाराभावे
तुक्तायंतेवापरीपहे; सङ्गिभंगुरोदेहाभवन्ति ततश्चाहारोपचितदेहा अपिप्राप्तपरीपहा वातादिचोभेणवापश्यतयूयं एकेक्कीवाः सर्वे

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तत्रेदंमज्झिमेणइत्यादि इहवीणिवयासि युवामध्यमवयादृष्टयेति ततमध्यमवया; परिपक्वबुद्धिवाहर्माई इत्यतोदर्शयति मध्यमेनवय
साय्येके संबुद्धमानाधर्मचरणाय सस्यगुत्थिताइति सत्यपिप्रथमचरमवयसोरुत्थाने यतोवाङ्मत्याद्योग्यत्वाच्च प्रायोनिवृत्तभोग
कुल्लहलइतिनिःप्रत्यूहधर्माधिकारीति मध्यमवयोग्रहणं कथंसंबुद्धमानाः समुत्थिताइत्याह सोच्चाइत्यादि इहतिविधाः संबुद्धमा
नकाभवन्ति तद्यथास्वयंबुद्धाः प्रत्येकबुद्धाः बुद्धबोधिताश्च तत्तबुद्धबोधितेनेहाधिकार इतिदर्शयति मेधावीमर्यादाव्यवस्थितः पंडितानां
तीर्थकदादीनांवचनं हिताहितप्राप्तिपरिहार प्रवर्तकंश्रुत्वाकर्ण्य पूर्वपञ्चान्निशस्यावधार्य समतामालंबेत किमितियतः समतयामा
ध्यमेनआर्येसौथेकद्विधर्मः श्रुतचारित्वाख्यः प्रवेदितआदौ प्रकर्षेणवाक्यितइतितेच मध्यमेवयसिश्चत्वा धर्मसंबुद्धमानाः समुत्थिताः

सन्तः किंकुर्बुरित्याह तेअभिकंखमाणाइत्यादि तेनिःक्रांतामोक्षमभिप्रस्थिताः कामभोगाननभिक्रान्तं तन्मयाप्राणिनोऽनतिपात
यन्तः परिर्यहमपरिगृह्णन्त आद्यन्तयोर्ग्रहणे मध्यापादानमपिद्रष्टव्यं तद्याहपावादमयदन्त इत्याद्यपिवाच्यमेवंभूताश्च देहेषममत्वा
सत्त्वावतित्ति सर्वस्मिन्नपिलोकेच समुच्चयेसचभिन्नक्रमः श्रमितिवाक्यालंकारे नोपरिर्यहवन्तश्च भवन्तीतिवाक्किञ्च णिहाइत्यादि
प्राणिनोदंडयतीतिदंडः परितापकारीतंदंडं प्राणिपुप्राणिभ्योवानिधाय जिह्वात्यक्तापापं पापोपादानंकर्माटादय भेदभिन्नतद
कुर्वाणो अनाचरन्नेष मज्जान्विद्यतेग्रन्थः सवाच्यात्यन्तरो अस्तेत्यग्रन्थः व्याख्यात स्तीर्थकरणगवरादिभिः प्रतिपादितइति कथं
भूतः स्यादित्याह उएइत्यादि ओजोहितीथोरागहे प विरहाद्युतिमान् संयमोमोचोवातस्यखेटन्नोनिपुणो देवलोकेषु पपातं च्यवनश्च
ज्ञात्वा सर्वस्यानानित्यताहितमतिः पापकर्मवर्ज्योस्यादिति केचित्तुमध्यमवयसि समुत्थिताअपि परीपहेन्द्रिदैः स्थानतांनीयंतइति
दर्शयितुमाह आहारोइत्यादि आहारोपचयोयेवा तेआहारोपचयाः केतेदिह्यन्तइतिदेहामदभावेतुम्नायन्तेष्टवंतेवा तथापरी
पहप्रभंजिनः परीपहैः सङ्गिर्भंगुरा देहाभवन्ति ततश्चाहारोपचितदेहा अपिप्राप्तपरीपहा वातादिचोभेणवापमृत्युयदमेकेकीदाः
सर्वेन्द्रियेर्ज्ञायमानैः क्लीवतामीयुसयाहि क्षुत्पीडितोनपश्यति नश्यन्तीतिनलिघ्नतीत्यादि तत्रकेवलिनोप्याहार मन्तरेणशरीरंरंभान

हिंपरिगिलायमाणेहिंस एद्वंद्वयतिजेसंणिहाण सत्यस्सखेयस्सेभिक्खू कालस्से वलस्से मायस्से ख
णयस्से विणयस्से समयस्से परिग्गहंअममायमाणे कालेणुद्दार्इअपडिण्णे दुहओच्छेत्ताणिधातितंभि
क्खुं सौयफासपडिवेयमाणगायं तंउवसंकमिच्चुगाहाव तीवूयाआउसंतोसमणा णोखलुतेगामध
म्माउव्वाहंति आउसंतोगाहाव ईणोखलुममगामधम्माउव्वाहंति सौयफासंणोखलु अहंसंचा

भाषा

येपञ्चके केवलीनोपुणशरीर आहारविनाशानभावपासे तोएअनेरापुरुषद्वयस्यनोकहिवो किंसोपरंजेपरमार्थनो जाण्डइतेपरी
सहनेउदेस्योकरेतकेहेके उएद्वंद्वयति ओजकहतांएकलो रागहे परहितकृतो क्षुधाटपादिकपरी सहनेउद्वयदयाइजपाले परंचूषा
पीडयोअन्नपाकफलभक्षणादिकप्रार्थे पुणनहीं टण्णात्तंउतो पाणीपीवोवांछेनहीं इमवांछताहक्कायनी विराधनालागेतिणिकार
णिएभावटालीदयापाले इमदयाकोणपालेतकेहेके जेसंनिहाणसत्यस्स खेटस्से जेउत्तमपुरुषसंनिधानकर्म तेहना स्वरूपनिरूपकएह
वाशस्सनोनिपुणजाणहे एतावताकर्म परिणामसस्यक्काणी परीसहअहिवासे तेभिक्खू चारितियो कालन्ने कहतां उचितअनुचि
तअवसरनोजाणतथावलन्ने कहतांवलनोजाणएतावतावलवीर्यगोपवेनहीं तथाअणयणे कहतांक्षणावसरनोजाणतथाविणयस्से विनय
नोजाणतथासमयस्से स्वसमयपरसमयरहस्सनोज्ञाताजाणिवीतथापरिग्गहंअममायमाणापरिर्यहउपरिममतानीवारणहारतथाकाले
णुद्दार्इजिणिकालिजेअनुष्ठानसाधुनेकरिवोकक्षुंहेतेहनोकरणहारकालेकालंसमायरेइतिवचनात्तथाअप्रतिज्ञकपायादिविप्रतिज्ञा
रहितनेअममाएकनेएकांइपाडुओकरिवोएहवीप्रतिज्ञानकरे तथादुहोहेत्तारागहे पनोहेदणहारएहवोहेतोनिश्चे करीसंयमानुष्ठान
विप्रवर्त्ते हिवेइमसंयमानुष्ठानपालतां जेकांइउपजेतेकेहेहेस्सत्वं तंभिक्खू क० तेभिच्चुचारितियो अंतप्रांताहारेकरीतेजरहितअति
क्रांतवीवनावस्यासस्यग्ताणने अभाविशीतेनेसर्गिकंपमान शरीरएहवोदेखी तेहनेसमीपिआवीकोईदृष्टपतिऐश्वर्यसहित अनेकक
सूरीजवादिकरीपरिमलाद्य अनेकयौवनवतीसुंदराकारस्तीने वंदिपरिवस्यो आपणपेगीतअवेयतो इसोजाणे एसाधुएमाहरीउप
हसितसरसुंदरी एहवीस्त्रीदेखी वृंहाररसपीडोउत्तो कांपेहे अथवाशीतेकरीकांपेहे इमसंशयापक्षचित्तकृतो तेहसाधुप्रतिद्वो
लेअहोआयुष्मंतअमण तुभ्जनेग्रामधर्मकहतां विषयतेप्रवृत्तपणोपीडवतानथी इमकाकृत्तिइं पूछोतिवारेचारितियातेहो विपरीतअ
भिप्रायजाणीवोव्योअहोआयुष्मंतगृहपतेनुभ्जनेग्रामधर्मपीडेनहीं किंतुजेतेकंपमानशरीरदीठोतेशीतनोप्राणनतुकंदर्पनोविकारइम

दीपिकाटीका ।

न्द्रियैर्ज्ञायमानैः क्लीवतामीयुः केवलिनोपि आहारमन्तरेण शरीरं ग्लानभावांयायात् आस्तांतावदपरः प्रकृतिभंगुरशरीरं विदितं
वेद्यश्च परीषदपीडितोपि किङ्कुर्यादित्यहं ओएदयदयतिचो जएकोरागादिरहितः सन् क्षुत्पिपासादिपरीषदोदयामेव दयते कृपां पालयति
कः पुनर्दयां पालयतीत्याह जेसंनिहाणन्ति घोहिलघुकर्मा सस्यग्निधीयते नारकादिगतिषु येन तत्संनिधानं कर्म तस्य रूपनिरूपकं
शास्त्रं तस्य खेदज्ञो निपुणः स भिक्षुकालज्ञः उचितानुचितवसरज्ञः एतानि सूत्राणि लोकविजयपञ्चमोद्देशक व्याख्यानुसारेण ने
तव्यानि तथा वलज्ञो मातृज्ञः ज्ञाणज्ञो विनयज्ञः समयज्ञः परिग्रहं च ममेवेनाचरन् कालेनोत्पायी अतिप्रति
ज्ञ उभयच्छेत्ता सचैवंभूतः संयमानुष्ठाने निश्चयेन याति निर्याति तस्य च संयमानुष्ठाने परिव्रजतो यत्प्राप्तदाह तं भिक्षुं सीयफासपडि
वेयमाणगायं तं उवसंकमिन्तु गाहावतीवूया आउसंतो समणानो खलु ते गामधर्मा उव्वाहंति आउसंतो गाहावतीनो खलु ममगा
मधर्मा उव्वाहन्ति सीयफासं नो खलु अहं सञ्चाएमि अहियासित्तए नो खलु मे कप्पति अगणिकायं उज्जलित्तएवा पज्जलित्तएवाका
यं आयावेत्तएवा पयावेत्तएवा अन्ने सिंवावयणाएसिया सुएवं वदंतस्स परो अगणिकायं उज्जालित्तएवा पज्जलित्तएवाका
यावेज्जावा तच्च भिक्षुं पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणाएत्ति वेमि सत्तमग्गयणस्य तद्दो उद्देसओ सस्यतो तं भिक्षुं
तं अन्तप्रान्ताहारतयानिस्तेजसं अतिकांतसोप्यायौवनावस्यं सस्यग्वाणाभावतया शीतस्पर्शपरिवेपमानगात्रं भिक्षुं उपसंकम्य
आसन्नतामेत्य गृहपतिरैश्वर्योप्यानुगतो घगनाभ्यनुविद्धकक्षीरज वलहरसातुलिप्तदेहो मीनमहागुरुधनसार धूपितरत्निकाच्छादि
तवपुः प्रौढसीमन्तिनीसंदोहपरिहृतो वार्त्तीभूतशीतस्पर्शानुभवः सन् किमयं मुनिरुपहसित सुरसुंदरीरुपसंपदो मत्कीमन्तिनीरवलो
क्य सात्विकभावोपेतकंपते उतशीतेन इत्येवं संशयानोब्रूयाद्भो आमुं धनं अमणो नाभवंतं ग्रामधर्माविषया उत्प्रावल्येन बाधन्ते एवं गृह
पतिनोक्तो विदिताभिप्रायः साधुराह आउसन्तो गाहावतीन्ति आमुं धनं गृहपतेनो खलु नैव ग्रामधर्मा मासुद्वाधन्ते यत्पुनर्वेपमानगात्र
यष्टिमीक्षाचक्षुषे तत्शीतस्पर्शविजृम्भितं मनसि जविकारः शीतस्पर्शमहं न खलु शक्नोम्यधिसोढुं एवमुक्तः सन् गृहपतिर्भक्तिकरणारसा

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

भावं यायादास्तांतावदपरः प्रकृतिभंगुरशरीरं इति स्थावतमकेवल्य कृतार्थत्वात् कुहेदनीय सङ्गावाच्चाहारयति दयादीनिव्रतान्यनु
नियमाख्ये त्वतीत्यत्रोच्यते तस्यापि चतुःकर्म सङ्गावान्नैकांतेन कृतार्थता तत्कृतेशरीरं विभक्त्या चत्वरणश्च नाहारमन्तरेण कुहेद
नीयसङ्गावाच्चेति तथा हि वेदनीयसङ्गावात्तत् कृता एकादशापि परीषदाः केवलिनो व्यस्रसमस्ताः प्रादुष्यन्तीत्यत आहारयत्येव केवली
ति स्थितं अत आहारश्च ते ग्लानतेन्द्रियाणामिति प्रतिपादितं विदितवेद्यश्च परीषदं पीडितोपि किङ्कुर्यादित्याह ओएदत्यादि ओजोप
कोरागादिरहितः सन् सत्यपि क्षुत्पिपासादि परीषदहेदयासेव दयते कृपां पालयति न परीषदतर्जितो दयाखंडयतीत्यर्थः कः पुनर्दया
पालयतीत्याह जेदत्यादि यावत्पिपासादयो हि लघुकर्मास्यग्निधीयते नारकादिगतिषु येन तत्संनिधानं कर्म तस्य स्वरूपकं शास्त्रं
तस्य खेदज्ञो निपुणो यदि वा संनिधानस्य कर्मणः शस्त्रं संयमः संनिधानशस्त्रं तस्य खेदज्ञः सस्यक् संयमस्य वेत्ता यश्च संयमविधिज्ञः स भि
क्षुः कालज्ञ उचितानु चितावसरज्ञ एतानि च सूत्राणि लोकविजय पञ्चमोद्देशक व्याख्यानुसारेण नेतव्यानीति तथा वलज्ञो मातृज्ञः ज्ञा
ज्ञो विनयज्ञः समयज्ञः परिग्रहं समत्वेनाचरन् कालेनोत्पायी अतिप्रतिज्ञ उभयच्छेत्ता सचैवंभूतः संयमानुष्ठाने निश्चयेन याति निर्याती
ति तस्य च संयमानुष्ठाने परिव्रजतो यत्प्राप्तदाह तं भिक्षुं इत्यादि तमंतप्रान्ताहारतया निस्तेजसंनिः किञ्चनं भिक्षुणशीलं भिक्षुमतिक्कांत
सोप्यायौवनावस्यं सस्यक्त्वाणाभावतया शीतस्पर्शपरिवेपमान गात्रं उपसंकम्य आसन्नता मेत्य गृहपतिरैश्वर्योप्यानुगतो घगनाभ्य
नुविद्धकक्षी रजवलहरसातुलिप्तदेहो मीनमहागुरुधनसार धूपितरत्निकाच्छादितवपुः प्रौढसीमन्तिनीसंदोहपरिहृतो वार्त्तीभूत शीत

स्पर्शानुभवः सन् किमयं सुनिरूपयितुं सुरसुन्दरीरूपसंपदो मयीमन्तिनीरवलोच्य सात्त्विकभावोपेतं कपते उतगीतेनेत्येवं संयानो
ब्रूयाद्भोद्यायुष्मन् अवगणकुलीनतामात्मानं आविर्भावयन् प्रतिपेक्षद्वारेण प्रययति नोभवन्तं ग्रामधर्माविषया उत्प्रावत्येव यथार्थं एवं
हपतिनोक्ते विदिताभिप्रायः साधुराह आउसंतो इत्यादि अस्य हिन्दुहपतेरात्वं संविद्यागनावलोकना वि. कृतभावस्यासत्त्यागं काभूद
तोऽस्य स्थापनयनामि इत्येवमभिसंधाय साधुर्वभाषे आयुष्मन् हपतेनोऽखलुनैव ग्रामधर्मासमुद्भाषते यत्पुनर्वपयानगाव वटिमामी
चंचक्रे तच्छीतस्पर्शविजृम्भितं नमनसिजविकारः गीतस्पर्शमहं नखलुगक्तोऽपि सोढुं एवमुक्तः सन् भक्तिरङ्गारसाजित हृदयो

एमिअहियामित्तण्णोखलुमेकप्पतिअगणिकायंउज्जालित्तएवापज्जालित्तएवाकायंआयावेत्तएवाप
यावेत्तएवाअस्सेसिंवावायणाएसियासेएवंवदंतस्सपरोअगणिकायंउज्जालेत्तापज्जालेत्ताकायंआया
वेज्जावापयावेज्जावातंचभिक्षूपडिलेहाएआगसेत्ताआण वेज्जाअणासेवणाएत्तिवेमिजेभिक्षूति
हिंवत्येहिंपरिवुत्तिण पायचउत्थेहिं तस्सण्णोएवंभवतिचउत्थंवत्यंजाइस्सामि सेअहेसणिज्जाइं

भाषा

जागिज्जोउज्जखलु निअं गीतस्पर्शअहियामीनं सकुं तिणिकारणिमाइरं गरीरकापेहेएहवेकह्ये उंते वली तेउहपतिइमहवे
तुक्कनेगीतव्यापितोअग्निगलीतापतोस्युं नयीतिवारेसाधुएहवोक्ते अहोउहपतेसुक्कनेअगणिकायउज्जालिवा प्रज्जालियाकल्पे नही
कायगरीरनेणेकरी तापिवोयोडो अयवावणोतापिवोनकल्पे आपणयकी अयवाचनेरानावचनयकी सुक्कनेएकरिवोनकल्पेअयवा
अग्निनामसारंभभणी अनेरानेपुणकहिबोनकल्पे हिवेकदाचितेसाधुनेइमकहता तेउहस्यअग्निकायउज्जाली प्रज्जालीतेचारि
वियानोशरीरतापवेयोडो अयवावणो तिवारेचारिवियोतेदेखी हिवामाहिअग्निसमारंभ अनर्थनोकारणविचारी सम्यग्जाणी
तेउहस्यनेप्रतिबोधे सुक्कनेअग्निनोसेविवो अयुक्ते इणिकारणितुक्कने पुणअरारे अर्थिकरिवोयुक्तनयी तुक्केसाधुऊपरिभक्तिनो
भावआणोएतलेलाभजपाज्योअनेवलीचारिवियानाआचार अनुमोदतांलाभज्जस्येधन्यसाधुजेएहवोगीतादिपरीसहसहे अहियामे
इमकहीप्रतिबोधे हिवेचीसुधर्मास्सामि जंयूप्रतिइंकहेहे उंइमकज्जंजिम श्रीभगवंतसनीपिसांभल्यो इतिविमोक्षाध्ययनेद्वितीयो
हे शक्रः ३ हिवेचोयोमारंभियेहे तीजेउडेगेउहस्यनेमनिजे विपरीतअभिप्रायऊपजेनेकुटालिवोइमकह्योइणित्तेसेकदाचिस्त्री
नोउपसर्गंऊपजे तोवेहानसादिकसरणकरिवोपरंतेमैयुनसेवानोअनाचारनकरिवो एहवोभावकहेहेसूतंजेभिक्षुकंजेभिक्षुचारि
वियोप्रतिमाप्रतिपन्न अयवाजिनकल्पी तिज्जवंस्सिइंरह्यो एतलेस्सोकहिउंतिणिवस्तुउपरांतनशीराखतो तथाचोचोपात्तएतलेपात्त
निर्योगसप्तप्रकारलेवो उक्तं च पत्तंपत्तावंधोपायद्वयं च पायकेसरियापडलाइं रयत्ताणं गोच्छउपायनिज्जोगो ? इतिवचनात् एहवो
चारिवियोतादिवती एकपूमोवस्सओडे वलीघणेरीतादिलागेतो वीजोकांवलमयकल्पओडे वलीघणेरीतादिलागती वेपूमातेहऊप
रितीजोकांवलइमरहिबो तेहयकीअधिकग्रहेनयी एतलेसातउपरंगरण पात्तानातीनिकल्प एवं १० रजोहरण १ सुखवस्त्रिका १ शर
भेदउपरंगणोराखणशरयत्तेहे तेहसाधुनेइमनहवे एतावताचित्ताभिप्रायएहवो नहवेसुक्कने एणेतिज्जवंस्सिइं गीतनिवारण
नहीवाइ इणिकारणिज्जं चोचोवस्समागिस्सो जेएहवोअध्ववसायनिपेथोतोचोयावस्सनो मागिवोकिहायीहवे जेवलीतिणिवस्सन

टीपिकाटोका

क्षितहृदयोब्रूयात् सुप्रकलितमग्निं किमिति न सेवते सुनिराह नोखलुमेकप्पति भोउहपते नखलुमेकल्पने अग्निकायं नमोऽश्वालयितुं
स्वतोऽज्जालितादौ शरीरमीपत्तापयितुं प्रकर्षेण तापयितुं प्रतापयितुं वा अन्ने सिंवाअन्येपांवा वचनान्दमैतकर्तुं नकल्पते यदिवा
अग्निसमारंभाय अन्योपायकृतं नकल्पते असतंचैवं वदतं साधुमन्मन्यहपतिः कदाचिदेतत्कुर्वीदित्याह मियासेणं एवं वदंतस्सयात्
कदाचित्परोउहस्यः एवमुक्तनीत्यावदतः साधोरग्निकायसुज्जाल्य प्रज्जालयवा कायमातापयेत्प्रतापयेद्वा तत्त्वोऽश्वालनतापनादिकं

भिक्खू पडिलेहाए भिच्छुप्रत्युपेक्ष्य विचार्यस्वसंमत्यापर व्याकरणेन अन्येषां वांतिकेश्यत्वा अवगम्यतंगृहपति साक्षापयेत्प्रतिबोध
येत् कथानासेवनयायथैतन्मायुक्तमासेवितुं भवतातु पुनः साधुभक्त्यनुकंपाभ्यां पुण्यप्राग्भारोपार्जनमकारीति विमोक्षाध्ययनस्य तृतीयो
द्देशकप्रदीपिका उक्तसूतीयीद्देशकः सांप्रतंचतुर्थचारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके गृहस्थाऽसदारेकाव्युदस्ता इह तु
योपिदुपपत्तेर वेदानसंगाद्धादिकं मरणमप्यवलंबनीयं कारणाभावेतु तन्नकार्यमित्यनेन संबधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं
जेभिक्खू तिहिं वत्येहिं परिवुसिए पायचतुत्येहिं तस्मिंशो एव भवति चतुर्थवर्त्यं जाइस्सामि सेचहे सणिज्जाइ जाएज्जा अहापरिगच्छिया
इं वत्याइं धारेज्जाणोरएज्जानो धोवरत्ताइं वत्याइं धारेज्जा अपलिउज्जमाणे गामन्तरे सुउमचेलिए एवं खुवत्थधारियस्स सामग्गियं अहपुण
एव जाणिज्जा उवाएज्जंते खलुहे मन्ते गिह्हे पडिवस्से अहापरिजुसाइं वत्याइं परिट्ठवेज्जा अदुवासन्तरुत्तरे अदुवाअवमचेलए अदुवा
एगसाडे अदुवाअचेले लाघवियं आगममाणे तवेसेअभिसमन्नागते भवति जमेतं भगवतापवेदितं तमेव अभिससेज्जासव्यओस
व्याए संभंतमेव समभिजाणेज्जा जेभिक्खू न्तियोभिच्छुः प्रतिमाप्रतिपन्नो जिनकल्पिकोवा तिभिर्वस्सैः पयुं पीतोव्यवस्थितः
तत्र शीतेपततीत्येकं जौमिकं प्राट्ठणोति ततोपि शीता सहिष्णुतया द्वितीयमौर्षिकं पुनरप्यतिशीततया जौमिककल्पद्वयो परिशौर्षिको
सर्वथौर्षिकस्य वाच्याच्छादनाविधेया किंभूतैस्त्रिभिर्वस्सैः पायचतुत्येहिं पातचतुर्थोपातग्रहणेन पातनिर्योगः सप्तप्रकारोपि गृह
हीतः सचायं पत्तंपत्तावंधो पायद्ववणंचपायकेसरिया पडलाइं रयत्ताणं गोच्छउपायनिज्जोगो तदेवं सप्तप्रकारं पातं कल्पतचरं जोहर
णं सुखवस्त्रिकेत्येवं द्वादशविधोपधिसस्यैवंभूतस्य भिक्षोर्नैवंभवति नायमध्यवसायो भवति नमस्मास्मिन्काले कल्पतयेण सस्यकुशीता
पनोदोभवति अतश्चतुर्थवस्त्रमहंवाचिये अथ्यवसायनिषेधेचनद्यान्नंदूरोच्छारितामवेति यदि पुनः कल्पतयं न विद्यते शीतकालायाप
तितु ततोसौजिनकल्पिकादिः अहेसणिज्जाइंति अथैषणीयादि वस्त्राणि याचेतयाज्जा वाप्तानि च वस्त्राणि यथापरिगृहीतानि धार

शिलंगाचार्यकृतटीका

त्रूयात् सुप्रज्वलितमाग्निशुचिणिं किमिति न सेवसेमहासुनिराह भोगृहपते न खलु मे कल्पते अग्निं कायं समो ज्वालयितुं प्रकर्षेण ज्वाल
यितुं स्वतो ज्वालितादौ कायं शरीरमीपत्तापयितुं मातापयितुं वा प्रकर्षेण तापयितुं प्रतापयितुं वा अन्येषां वा वचनात्समैतत्कर्तुं न क
ल्पते यद्विवाग्निरुमारंभा याज्योवावक्तुं न कल्पते समतितं चैवं वदन्तं साधुनवगम्य गृहपतिः कदाचिदेतत्कुर्व्यादित्याह सियाइत्यादि
स्यात्कदाचित्परो गृहस्थ एव सुक्तनीत्यावदतः साधोरग्निं कायसु ज्वालय्य प्रज्वालय्य वा काय मातापयेत्प्रतापयेद्वा तज्जो ज्वालनातापना
दिकं भिक्षुः प्रत्युपेक्ष्य विचार्य स्वसंमत्यापर व्याकरणेनान्येषां वा अंतिकेश्यत्वागम्य ज्ञात्वा तंगृहपतिमाज्ञापयेत्प्रति बोधयेत्कथानासेव
नयायथैतन्मायुक्त मासेवितुं भवतातु पुनः साधु भक्त्यनुकंपाभ्यां पुण्यप्राग्भारोपार्जनं मकारीति त्रिवीमीति शब्दावुक्तार्थो विमोक्षाध्यय
नस्य तृतीयोद्देशकः परिसमाप्तः नमोजिनाय उक्तसूतीयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थचारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके गोच
रादिगतेन शीताद्यं गविकार दर्शनान्यथाभावापन्नस्य गृहस्थस्यासदारेका व्युदस्तायदि पुनर्गृहस्थाभावे योपित एवान्यथाभावाभिप्रा
येणोपसर्गयेयु स्ततो वेदानसंगाद्धादिकं मरणमप्यवलंबनीयं कारणाभावेतु तत्कार्यमित्येते तत्प्रतिपादनार्थं मिदमारभ्यत इत्य
नेन संबधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं जेभिक्खू इत्यादि इह प्रतिमाप्रतिपन्नो जिनकल्पिकोवाच्छिद्र पाणिस्तस्यहि पातनिर्योग
समन्वितं पातं कल्पतयं वायमेवौषोपधिर्भवति नोपग्रहिकस्तत्र शिशिरादौ जौमिकं कल्पद्वयं सार्धं हस्तहयायासापिष्कभं तृतीयस्वौषि
कः सच सत्यपि शीतेनापरमाकाक्षतीत्येतद्दर्शयति योभिच्छुस्त्रिभिर्वस्सैः पयुं पीतोव्यवस्थितस्तत्र शीतेपतत्येकं जौमिकं प्राट्ठणोति
ततोपि शीता सहिष्णुतया द्वितीयमौर्षिकं पुनरप्यतिशीततया जौमिककल्पद्वयोपर्यौर्षिकमिति सर्वथौर्षिकस्य वाच्याच्छादनावि
धेया किंभूतैस्त्रिभिर्वस्सै रिति दर्शयति पातचतुर्थैः पतन्तमाहारं प्रातीति पातनादग्रहणो नञ्पातनिर्योगः सप्तप्रकारोपि गृह
हिनातद्गृहस्थाभावात्सचायं पत्तंपत्तावंधोपायद्ववणंच पायकेसरिया पडलाइं रयत्ताणं गोच्छउपायनिज्जोगो तदेवं सप्तप्रकारं पातं

कल्पतयंरजोहरणं सुखवस्त्रिकाचेत्येवं द्वादशविधोपधिसूत्रैवभूतस्य भिजोःगमिति वाक्यालंकारेनैवभवति नायमध्यसाधोभवति
तद्ययानममास्मिन्काले कल्पतयेणसम्यक् शीतापनोदोभवत्यतश्चतुर्थं वस्त्रमहंयाचिये अध्यवसायनिषेधेच तद्याचनंद्रोच्छादित
मेव यदिपुनःकल्पतयंनविद्यते शीतकालश्चापतितस्ततोसौ जिनकल्पिकादिर्येपणीयादि वस्त्राणिवाचेतोत्कर्षणापकर्षणं रहितान्
परिकर्माणि प्रार्थयेदिति ततश्चतस्रोवस्त्रैः षण्माभवन्ति तत्राद्यह्नोर्ध्वं चोरग्रह इतरयोस्तुग्रहसावाप्यन्यतरः स्यामभिग्रहइति याज्ञा

वत्याइंजाएज्जा अहापरिगहियाइंवत्याइं धारेज्जाणोरएज्जा णोधोवेज्जाणोधोतरत्ताइंव
त्याइंधारेज्जा अपलिउंचमाणेणामंतरे सुउमचेलए एवंखुवत्थधारियस्ससामग्गियंअहपुणएवंजा
णिज्जा उवातिक्कंतेखलुहेमंतैगिम्हेपडिक्खे अहापरिजुणाइंवत्याइंपरिडुवेज्जाअदुवासंतर्त्तरेअ
दुवाओमचेलए अदुवाएगसाडे अदुवाअचेले लाववियंआगममाणेतवेसे अभिसमग्गागतेभवतिज

भाषा

यथाश्रीतकालागमोलागे तिवारेतेचारित्वयो अहेसणिज्जाइं प्रासकएपणीयस्सभूतानिर्दोषवस्त्रमागे भांगीनेजेह्वालाधातेह
वाईजपहरेपरंनोषोवेज्जा प्रासकपाणीसो पुणधोवेनहीं तयानोरएज्जाकहतांसमारेनहीं अयवारंगेनहींएजिनकल्पीप्रतिमाप्रतिपन्न
नोआचारगच्छासंनिकिवारे वर्पादितयाम्भानपणाने कारणिजयणाइंधोवोशंयांतरिइंवोस्योहे परंजिनकल्पीनेधोवणानोमार्गं न
धीजोतया वलीधौतरक्तवस्त्रनपहिरेतया अपलिउंचमाणे ग्रामांतरिजातो वस्त्रगोपवेनहीं एहवाईजअंतप्रांतवस्त्रपहिरैजेहवागोप
व्यानजोइये चौरादिकनोभयनऊपजे उमचेलएअवमकहतांओछोवस्त्रप्रमाणयकी तयाम्भल्ययकी एतावताजेदेखीकिणिहींनेलेवानो
भावनावेएहवोवस्त्रराखे एवंखुएपूर्वाक्खुएहवेनिच्चे वस्त्रनाधरणहारने वस्त्रपातनीएसामग्रीजाणिवी हिवेगीतनेअभादेतेज वस्त्रां
डिवाएहवोदेखाडेहे अहपुणएवंजाणिज्जा जेतवस्त्रआवताशीतकालजमजाणे तोउमयकालपडिलेहीराखे अयवाइमजाणे जोखलु
निच्चे हेमंतसीयालोअतिकस्यो ग्रीष्मउष्णकालचाव्यो शीतनीपीडागई तयाएजीर्यवस्त्रयया इमजाणीपरिडुवे परिडुवीनिसंगच्छ
तोविचरे जेवलीशीतकालिअतिकस्यो जेतकालपुरूपनागुणयकी शीतयाइतोस्योकरिवोतेकहेहे अदुवासंतर्त्तरे ताडिगदेवस्त्रां
डिवाअयवाताडिवाउलिवातीछती आपणीतुलनाभणी संतरोत्तरकहतां उपरिप्रावरिवासरीखोवस्त्रराखे किवारेपहिरैकिवारेप
सेम्भकेइमविचरे अयवाउमचेलएकहतां एककल्पनेछांडिवे विज्जंवस्त्रनोधरणहारयाइ तवाहलुअरे शीतिजातेएगासाडेवेसुर्का
एकराखेतयाशीतने अभाविविहेछांडी अचेलएवस्त्ररहितयाइ सुखवस्त्रिकारजोहरणमात्र उपधिराखे एकेकवस्त्रांडे तेस्वा
भणीतेकहेहे लाववियंआगममाणे शरीरउपकरणविधे लघुताआणतोवस्त्रपरिहरेइमकरे इमकरतांतेहनेस्योयाइतेकहेहे तवेसे
अभिसमग्गागभवति तेवस्त्रपरित्यागनाकरणहारने तपआव्योउड् जिणिकारणिकायल्लेशतपनोभेदहे तेकायल्लेशयाइ जमेतंमग

दोषिकाटीका

येतनतत्तोत्कर्षणभावनादिकं परिकर्मकुर्चादित्याहणोधोवयेत्प्रासकोदकेनापिप्रक्षालयेत्तुगच्छवासिनोहिअप्राप्तवर्पादौस्नानावस्यायां
वाप्रासकोदकेनयतनयाषावनमदुष्मातं नतुजिनकल्पिकस्यनोधोवरत्ताइन्तिनचधौतरत्तानिवस्त्राणिधारयेत् पूर्वधौतानिपद्माद्रूतानि
अनलिउचमाणे ग्रामान्तरेपुणज्जन् वस्त्राणिअगोपयन्नुज्जेत् तयान्येभूताच अंतप्रांतानिभिर्नि यानिगोपनीयानिभवन्ति उमचे
तिप्रति अयमन्यूनचेलंप्रमाणतो मल्यतदतदस्यास्तीत्यवमचेलिकः एतत्पूर्वोक्तंखुरवधारणे एषैवतिकल्पात्मिको द्वादशप्रकारौषिकोप
धरेणुपावासामग्रीभवतिशीतापगसेतान्यपि वस्त्राणित्यान्यानिइतिदर्शयतिअहपुण एवंजाणेज्जायदितानिवस्त्राणिअपरेहेमन्तस्त्रि
तिदंशु निततउमयकालंप्रत्युपेक्षदन्विभर्ति अयपुनरेवंजानीयाद्ययाऽपक्रांतःखलुहेमंतोग्रीष्मःप्रतिपन्नःअपगताशीतपीडावयाप

रिजीर्णानि एतानि वस्त्राणि एवमवगम्यततः परिष्ठापयेत् परिष्ठाप्य निःसंगो विहरेत् यदि पुनरनिकांते पिशिशिरे चेतकाल पुरुषगुणास्थी
तं भवेत्ततः किं कर्त्तव्यमित्याह अदुवा संतर्कतरे अपगते शीते वस्त्राणित्याज्यानि अथवा चेत्यादि गुणात् शीते वा ते वा ते सति आत्मपरितुलनार्थं
सातरोत्तरे भवेत् सातरोत्तरं प्रावरणीयं यस्य स तथा क्वचित्प्राप्तोति क्वचित्प्राप्तं वर्त्ति विभर्त्ति अथवाऽचमचेष्टकः एककल्पपरित्यागात् द्वि
कल्पधारो भवेत्शनैः २ शीतेऽपगच्छति द्वितीयमपिकल्पं परित्यजेत् एकशटकः स्यात् अथवा शीताभावे तदपि परित्यज्य अचेलो भवति सुखव
स्त्रिकारजोहरणमात्रोपधि स्यात् किंमर्थमेकैकं वस्त्रं परित्यजेदित्याह लाघवियं आगममाणेशरीरोपकरणकर्म्मणि लाघवमागमयत् वस्त्र
परित्यागं कुर्यात् एवं भूतस्य किं स्यादित्याह तवेसे अभिसमन्नागतं भवति सेतस्य वस्त्रपरित्यागं कुर्वतः साधोऽपि भिसमन्नागतं भवति कायं

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

वाप्रावानि च वस्त्राण्यथा परिष्ठापयित्वा तत्रोत्कर्षणधावनादिकं परिकर्म्म कुर्यादेतदेव दर्शयितुमाह शोधोवेज्जा इत्यादि
नो धोवयेत्प्रासुकोदकेनापि न प्रक्षालयेद्भक्ष्वासिनो ह्य प्राप्तवर्षादौ ग्लानावस्थायाम् प्रासुकोदकेन यतनया धावनमनुज्ञातं न तु जिनक
ल्पिकस्येति तथा हि न च धौतरक्तानि वस्त्राणि धारयेत्पूर्वं धौतानि पश्चाद्भक्तानीति तथा ग्रामांतरेषु गच्छन् वस्त्राण्यगोपयन् व्रजे देतुं
भवति तथा भूतान्यसावन्त प्रान्तानि विभर्त्तियानि गोपनीयानि न भवन्ति तदेवमसावमचेष्टिकः अवमंचचेष्टं वावमचेष्टं प्रमाणतः परि
माणतो मूल्यतश्च तद्यस्यास्य सावमचेष्टिक इत्येतत्पूर्वोक्तं खुरवधारणे एतदेव वस्त्रधारिणः सामग्री भवन्ति यथैव त्रिकल्पात्मिका द्वाद
शप्रकारौ धिकोपध्यात्मिका वा सामग्री भवति सीतापगमेताप्यपि वस्त्राणित्याज्यानीत्ये तद्दर्शयितुमाह अहपुण्ड्र इत्यादि यदितानि
वस्त्राण्यपरहेमन्तस्थिति सङ्घिष्णु नितत उभयकालं प्रत्युपेक्षयन् विभर्त्ति यदि पुनर्जीर्णं देश्यानि जीर्णानीति जानीयात्ततः परित्यज
तीत्यनेन सूत्रेण दर्शयति अथ पुनरेवं जानीयाद्यथापकातः खल्वयं हेमंतोग्रीष्मः प्रतिपन्नोपगता शीतपीडा यथा परिजीर्णान्येतानि
वस्त्राण्येवमवगम्य ततः परिष्ठापयेत्परित्यजेदिति यदि पुनः सर्वाण्यपि न जीर्णानिततो यद्यज्जीर्णं तत्तत्परिष्ठापयेत् परिष्ठाप्य च निःसंगो
विहरेत् यदि पुनरनिकांते पि शिशिरे चेतकाल पुरुष गुणाङ्गवेच्छीतं ततः किं कर्त्तव्यमित्याह अदुवा इत्यादि अपगते शीते वस्त्राणित्या
ज्यानि अथवा चेत्यादि गुणात् शीते वा ते वा तिसृत्यात्मपरितुलनार्थं शीतपरीक्षाार्थं वसांतरोत्तरो भवेत्सातरोत्तरं प्रावरणीयं यस्य
स तथा क्वचित्प्राप्तोति क्वचित्प्राप्तं वर्त्ति शीताशंकयानाद्यापि परित्यजत्यथवा अवमंचेल एककल्पपरित्यागात् द्विकल्पधारीत्यर्थः
अथवाशनैः २ शीतेऽपगच्छति सति द्वितीयमपिकल्पं परित्यजेत् एकशटकः संवृत्तोऽथवा त्यन्तिके शीताभावे तदपि परित्यजेत्तो चे लो
भवत्यसौ सुखवस्त्रिका रजोहरणमात्रोपधिः किमर्थं त्यसावेकैकं वस्त्रं परित्यजेदित्याह लाघवियं इत्यादि लाघोर्भाषो लाघवं विद्यते यस्य
सौलाघविकमात्रान मागमयन्नापादयन् वस्त्रं परित्यागं कुर्यात् शरीरोपकरणकर्म्मणि वालाघवमागमयन् वस्त्रं परित्यागं कुर्यादिति
तस्यैवं भूतस्य किं स्यादित्याह तवेसे इत्यादि सेतस्य वस्त्रपरित्यागं कुर्वतः साधोऽपि भिसमन्नागतं भवति कायकोशस्य तपोभेदत्वाद्भुक्तं
च पञ्च हिंठाणे हिं समयाण्यणिग्न्याण्यं आवलगन्ते पसत्ये भवन्ति तंजहाद्यप्यापडिलेहा वेसासिएरुवे तवेक्षणुमए लाघवेपसत्ये विनु

मेतं भगवतापवेदितं तमेव अभिसमेज्जासव्व ओसव्वयाएसंजत्तमेव समभिजाणेज्जाजस्सणं भिक्खु सएवं
भवति पुड्डोखलु अहमंसिणालमहमंसि सीयफासं अहियासेत्तए सेवसुलंसव्वसमस्यागतपस्याणं अप्पा
णं केइअकरणयाएसोउट्टे तवस्सिणो ज्जतं सेयं जंसेगेविहमादि एतत्थावितस्सकालपरियासेवितत्थवि
यंतकारएइच्चेयं विमोहाय तणं हिंयं सुहंखमं णिस्सेसं आणुगामियंति वेमिजे भिक्खु दोहिंवत्थेहिं प्रवि

भाषा

वतापवेदितं जे एभगवंतं श्रीवर्द्धमानस्वामिदं प्रवेद्योते हे ज अभिसमेज्जा कहताजाणीने सर्वयकी सर्वप्रकारे करी समत्वं कइतां सचेल

अनेचचेलएहनी अवस्थानोत्पत्त्यपणो अप्ररिजाइजाणे आसेवनपरिचारासेवे जेवलीअत्पसत्वथे तेएहवोअध्यवसायवतवर्ते तेव
हेथेचूतं जन्मणं० जेहभिक्षुचारितियाने मंदसंवयपणाने भाविणहो अध्यवसायजइ जिमखलुनिइछं रोगातंकेपरस्योअव
वायीतस्यर्थादिके स्त्रीआदिकेउपसर्गं तोसुभने इणभवसरि गरीरविमोज करिवो लंथेयजाणियेथे नालंउं समर्थनयी एउप
सर्गसहिवा इणिकारणिमत्त पञ्चपाणेंगिनी मरणपाटपोपगमन एसाहिलोअनेरोकरिवायुक्तके एउपसर्गएउवोआव्योडे केकालजे
नहीसहे अनेवेदनाग्रहियासिवा समर्थपणोनयी तोमरणइजनेय भक्तपरिआदिमरणजाणियेवणी काललगाडे एतलोकासमहि
वानी समर्थतानयी तिणिदेहानसं अयवाउप्रष्ट दीजोकोईतात्कालिक मरणयुक्तपरं अनाचारकरिदोयुक्तनहीं जेइमजायी उपस
र्गिवांछे तेहेजचाडरे तेकेउगेकहेछे सेवसुमंतसाधु वसुमंतकहतां संवसंवतजाणियो परीसहनोऊपजाव्यो दुःपसदीनसकेतो पुण
विचिकित्साकनकरे इणहेतिभावेकरां द्रव्यसहितछे सर्वप्रकारेन सन्धागतआव्यो विगिटज्ञानजेहनेविपेएहवे आआइंकरां तेइचिकि
त्यानेअकरिवो आटरीरह्यो तेसाधुतेउपसर्गसहिवा अगतकृतोस्योकरे तेकहेछेतवन्मियो छतंसेयंछकहतां जेहकारणतुं विरकाल
लगी वेदनाउहीनचके अयवास्त्रीउपसर्गकरिवा आवीतिवारे विपमज्जणकरी अयवापासो अवलंबीमरे परंआचारभंगनकरे तिहि
कारणितपस्तीने तिहेजमरिवो जेयजाणी पासीग्रहे अयवाविपमज्जणकरे अयवाऊं चोचटी मरणहेतिनीचोपडे अनाचारनसेवे
ब्रह्मव्रतनछंडे तेजेयतिवारे शिष्यचालनारूप प्रत्यकरेछे भगवनविपमज्जणादि बालमरणअनर्थनो कारणछे तेकरतोमलो किमक
होछो तिवारेचीगुणकहेछे अरिहंते एजांतिइंजाई निपेध्यानयी चायोंदुणनयी परंएकमैदुनटालीने तिहांएकांतिनिपेवहे ठापि
वोनवी तिणिकारणि बालमरणेकरां ब्रह्मचर्यराखेतो तेबालमरणकहवाइ तेकहेछेतवावि तम्बकालपरिवाए जिमसंलेखनानी
विधिइं कालपर्याय भक्तपञ्चपाणादि मरणगुणमणीयाइति मरणेअवसरि विपमज्जणादिमरण पुणकालपर्याये अकहताभक्तपरि
आदिसरीगोंजाणिवो सेवितव्यतेसाधु एहवामरणनो करणचार अंतजियाकारक कहिये जेहभणीएणे अयवामरणे अनंतासि
द्विपज्जता अनंतासिहिइं पछुचिस्से इज्जेदंविमोहायतणं इणपरिणपूर्वीक वेदानसादिमरण विगतमोहने आयतनआत्रय कर्त्तव्य
येहित अयायनोनिवारकतया सुखजन्तांतरि पुणसुखनाकारणभणी तयाअसकहतां युक्ततयानिज्येय सकर्मजयहेतुभणी आमुण
मिजनेहदकी ज्पाव्योपुणतेहना अनुगामीपणायको इत्तिवेनि त्रीसुवर्ग स्वामि कहेछं जिमत्रीभगवंत समीपिसंभल्यो इतिवि
मोजाअयनस्य चतुर्थोदयकःसमाप्तः हिदेपांचमोप्रारंभियेछे चउवेउदयकि कारणवेदान सादिमरणव ह्यो इहांग्यानभाविपज्जते
चारितिवेभक्तिपरिआ मरणआदिरियेएहवोसर्वंधकहेछेसूत्रंजेभिकखू० जेचारितियो जिनकल्पिकादिकविज्जं वस्किइं करीपरिवुमि
एकहतांवस्यो एतावताइणपरिप्रवच्यो तेविज्जं वस्वमाहि एकपूनीएकज्जर्मयजाणिवो अनेवलीनीजो जिहांपावनाउपपरएडे

दीपिकाटीका

हे गस्तपमेदत्वात् जलेतंसगतापेद्रितं चदेतद्भगवतावीरवर्द्धमानस्वामिनाप्रवेदितं तदेवाभिसमेत्यज्ञात्वासर्वतः सर्वैः प्रचारैर्सर्वा
कृतयसुमत्तं सचेत्ताचेलावस्थायास्तुलतां समभिजानीयात् आसेवनापरिचाराआसेवेतयः पुनरल्पसदः सएतदध्यवसायीस्यात् इत्याह
जन्मणंभिक्षुष्यएवंभवति पुटोचहलंसिनालमहमंसि सेवसुमंतसमनागतपश्याणेणं अप्याणेणंकेइ अकरणदाएचाउट्टे तवस्त्रियो
छतंसेयंजंसेगेविहमादि एतयावितमज्जालपरिवाए सेवितव्यविद्यंतिजारए इज्जेदंविमोहायतणं इणं सुखंननिस्से सं अयुगानिदं
त्तिवेनि सज्जमस्यचउदोउदेसोनमत्तो जन्मणंतिवस्यभिजोमंदसंजननतया एवंभूतोअध्यवसायोभवति तद्यथासूटः खलुअहमकिरो
गातंनैःयीतस्यर्थादिभिक्ष्याद्युपसर्गैः स्तोममाद्धिं न्वमरे गरीरविमोजं कर्तुं जेयोनालंसमयोहमन्नि यीतस्यर्गंयीतापादितडुः
अविद्यंभावयीतस्यर्गं वास्याद्युपसर्गसन्धास्यितुमविमोदु स्तोमक्तिपरिजे हितमरणं पाटपोपगमनसुसर्गतः कर्तुं युक्तं दातामेका
लयेयमहिशु कपसर्गः ससुखितोरोगवेदनांवाचिरायसोदुं नालमतोवेहानसंगाई इहंरा अयवादादिकंमरणमत्वसांप्रतं पुनरुपसर्गि

तस्मादेवाभ्युपेयादित्याह सेवसुमंससाधुर्वसुद्रव्यसंचातसंयमः सविद्यतेयस्यासौवसुमान् शीतस्पर्शं वातादिजनितं दुःखविशेषमसहिष्णुसञ्चिकित्सा अकरणतयावसुमान् सर्वसमन्वागतप्रज्ञानेनात्मना आहतोव्यवस्थितः सचोपसर्गितो वातादिवेदनामसहिष्णु किंकुर्यादित्याह तवस्मिणोऽजतं सेयं ऊर्हेतौ यस्माच्चिरायवातादिवेदनामसहिष्णु र्देवासीमन्तिनी उपसर्गयितुमुपस्थिता विषमज्ञाद्वन्धनाद्युपन्यासेपिनमुद्यति तपसपस्विनस्तदेवत्र योयदुतालोद्वन्धनाय विद्यायोगमनंतदाद्यात् विषंवाभक्षयेत् पतनंवाकुर्यात्तनुवेचानं सादिकंबालमरणं तन्मनार्थायतत्कथं तस्यागीकारउच्यते अर्हतानानैकांततः किञ्चित्प्रतिषिद्धं अभ्युपगतं वामैशु नाकं विहाय किन्तुद्रव्यचेत्वाद्याश्रित्यत देवप्रतिषिध्यते तदेववाभ्युपगम्यते तत्प्रापितस्मकालपरिणामे यथासंलेखनाविधिनाकाल प्रयायेणभक्तपरिष्ठादिमरणं गुणाय तथातत्तस्मिन्वसरे वेदानसगार्हपत्यादिमरणमपि कालपर्यायएवयद्वत्कालपर्यायमरणं गुणायएवंवेदानसादिकमपिसेवि तत्प्रवियंतकारण सोपिवेदानसादेर्विधाता तत्वेदानसादिकमपि मरणविशेषे अन्तेर्व्यतिः अन्तक्रियातस्याः कारकोभवति यतोऽनेनापवादिकेनमरणेन अनन्तासिद्धाः सेत्सन्तिचउपसंजिहीषुराह इक्ष्वेयंविमोहायतणंति इत्येतत्पूर्वोक्तंवेदानसादिमरणंविगतमोहानामाश्रयः कर्तव्यतयाहितं अपायपरिहारतयासुखंजन्मांतरेपि सुखहेतुत्वात्तुमंयुक्तं प्राप्ताकालत्वात्तुनिःश्रेयसंकर्मक्षयहेतुत्वात् आमुगामिकंतदर्जितपुण्यानुगमनात् इतिविमोक्षाध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकप्रदीपिका उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतंपञ्चमआरभ्यते अस्यचायमभिसम्बन्धः इहानंतरोद्देशकेवालमरणं वेदानसाद्युपन्यस्तं इहतुम्बानभावोपगतेनभिष्णुणाभक्तपरिष्ठाणं मरणमभ्युपगम्यते अनेनसंबन्धेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूतं जेभिकखूदोहिंवत्येहिं परिवुसिए पायततिएहिंतस्मयानोएवंभवति इयंवत्यंजाइस्मालि सेअहेसणिज्जाइंवत्याइंजा एज्जाजावएवंखुतस्मभिकखुस्मसामगियंअहपुणएवंजाणेज्जाउवातिकन्तेखलुहेमन्तेगिन्हेपडिवन्नेअहापरिजुन्नाइं वत्याइंपरिद्वेज्जाअहापरिजुन्नाइंवत्याइंपरिद्वेज्जाअदुवासंतहत्तरेअदुवाएणसाडे अदुवाअचेलेलावविद्य आगममाणे तवेसेअभिसमन्नागतेभवति जसेतंभगवतापवेदितं तमेवअभिसमेज्जा सज्जतोसज्जयाए समत्तमेवसमत्तिजाणया जस्मयंभिकखुस्म एवंभवति पुटोअवलोअहमंसि नालमहंसिगिहंत रसंकमगांभिकखाय रियंगमणाए जेभिकखूतिहिंवत्येहिंति तत्तदिकल्पपर्युपित स्थिरकल्पिको जिनकल्पिकोवास्यात् कल्पद्वयपर्युपितस्तु नियमाज्जिनकल्पिकपरिहारविशुद्धिकप्रचालदिक प्रतिमापतिप्रज्ञानां अन्यतमोऽस्मिन्सूत्रे अनुपदिष्टो योभिज्जुर्जिनकल्पिकादिर्द्वाभ्यां वस्साभ्यांपर्युपितो वस्सज्जस्ससा

शीलंगाचार्यकृतटीका

लेइंदियजिगहे एतच्चभगवता प्रवेदितमिति दर्शयितुमाह जहेयमित्यादि यदेतद्भगवतावीर वर्द्धमानस्त्राभिनाप्रवेदितं तदेवाभिसमेत्यन्नात्वा सर्वतः सर्वैः प्रकारैः सर्वात्मतया सम्यक्तमेवसमत्वंवा असचेलाचेलावस्योस्तुअल्पतांसमभिजानीया हासेवनापरिष्ठायाआसेवेतेतियः पुनरल्पसत्त्वतया भगवदुपदिष्टंनैव सम्यगजानीया सएतदध्यवसायीस्यादित्याह ज्ञान्यांइत्यादि ज्ञानमितिवाक्यालंकारेयस्यभिजोर्मंदसंज्ञनतया एवंभूतोऽध्यवसायोभवति तद्यथास्पृष्टः खल्वहमस्मिरोगातंकैः शीतस्पर्शादिभिर्वास्त्राद्युपसर्गंवा ततोममास्मिन्वसरे शरीरविमोक्षंकर्तुं श्रेयोनाशनंसमर्थोऽहमस्मिशीतस्पर्शंसीतापादितं दुःखविशेषंभाव शीतस्पर्शंवास्त्राद्युपसर्गं मध्यासयितुमधिसोदुमित्यतो भक्तिपरिष्केणितमरणं पादपोषणमनसुवर्गः कर्तुंयुक्तंनचतस्य ममास्मिन्वसदेवसरो यतोमेकात्मक्षेपा सहिष्णुः उपसर्गः समुपस्थितोरोग वेदनांवाचिराय सोढुंनालमतोवेदानसंगार्हपत्या अपवादिकंमरणमत सांप्रतंपुनरुपसर्गितस्तदेवाभ्युपेयादित्याहसेवसुमंससाधुर्वसुद्रव्यसंचातसंयमःसविद्यतेयस्यासौवसुमान्सर्वसमन्वागतप्रज्ञानेनात्मनाकसिद्धकटाक्षमिरीक्षणादुपसर्गसंभवेसत्पितदकरणतयाआसमंता हतोव्यवस्थित यदिवाशीतस्पर्शंवातादिजनितं दुःखविशेषमसहिष्णु सञ्चिकित्सायाअकरणतया वसुमान् सर्वसमन्वागत प्रज्ञानेनात्मना आहतोव्यवस्थितइति सचोपसर्गितो वातादिवेदनांवासहिष्णुः किंकुर्यादित्याह तवस्मिणोऽजतं सेयं ऊर्हेतौ यस्माच्चिराय वातादिवेदना सोढुमसहिष्णुर्देवा यस्मात्सासीमन्तिनी उपसर्गयितुमुपस्थिता विषमज्ञा

गोहन्धनाद्युपन्यासेपि नमुच्यति ततस्तपस्विनः प्रभूततरकाल नानाविधोपायोपार्जित तपोधनस्यतदेवयेयो यदेकः कश्चिन्निजैः सपत्नी
कोऽपवरकेप्रवेसित आरूढप्रणयप्रेयसी प्रार्थितस्तन्निर्गमोपाय मललमानआत्मोहंधनाय विद्यायोगमनंतदादद्याद्विपंवा भजयेत्ततनं
वाक्यार्थदीर्घकालंवा शीतस्पर्शादिकमसहिष्णुः सुदर्शनवत्प्राणान् जह्यान्नतुवेदानसादिकं बालमरणमुक्तं तच्चानर्थायतत्कथं
तस्याभ्युपगमस्तथाचागमः इक्षेणंशालमरणेणं मरमाणेजीवेअणंतेहिंणे रइयभवगहणेहिं अय्याणंसंयोएइजाय अणाइयंअणं
अणवदगंचाउरंत संसारकंतरंभज्जोः अणुपरिश्रुद्विज्जि अतोच्यते नैपदोपोऽतास्माक मारुतानानैकान्ततः किंचित्प्रतिपिबुमभ्युप
गतंवा मैथुनामकंविहाय अपितुद्रव्यत्वेन कालभावानास्तस्य तदेवप्रतिपिथ्य तेतदेवाभ्युपगम्यते उत्सर्गोप्यगुणायापवादोपि गुणा
यकालज्ञस्य साधोरित्ये तद्दर्शयितुमाह तथाविद्वत्यादि दीर्घकालं संयमप्रतिपालनंविधाय संलेपनाविधिना कालपर्यायेण भक्तपरि
ज्ञादिमरणगुणायेत्येवं विधेत्ववसरे तत्तापिवेदानसगार्ह प्रटादिमरणेपि कालपर्यायएवयद्यत्कालपर्याय मरणगुणाचएवं वेदानसा
दिकमपीत्यर्थः वज्जनापिकालपर्यायेण यावन्मातंकर्मासौ क्षपयतितदसावल्पेनापि कालेनकर्म जयमवाप्नोतीति दर्शयति सोपिवेदा
नसादेर्विधातानकेवलमानुपूर्व्या भक्तपरिज्ञादेः कर्त्तव्यपिश्र्दार्थस्तत्र तस्मिन्वेदानसादि मरणेविअंतिकारएत्ति विशेषणांतियेति
रंतक्रियात स्याःकारकोभवति तस्यहितस्मिन्वसरेतदेवान सादिकमौत्सर्गिकमेव मरणंयतोऽनेना पवादिकेन मरणेनानन्ताः
सिद्धाः सेत्यन्तिच उपसंजिहीर्षुराह इक्षेयमित्यादि इत्येतत्पूर्वोक्तं वेदानसादिमरणं विगतमोहाना मायतनमाश्रयः कर्त्तव्य
तयातथाहित मपायपरिहारतया तथासुखंनन्मान्तरेपि सुखहेतुत्वान्तथा क्षमंयुक्तं प्राप्तकालत्वान्तथा निःश्रेयसंकर्म जयहेतुत्वा
न्तथा आनुगामिकं तदार्जितपुण्यानुगमनात् इतिब्रवीमिश्रद्वौ पूर्ववद्विमोक्षाध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्त उक्तचतुर्थोद्देशकः
सांप्रतंपञ्चमआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके बालमरणंगार्ह प्रटादिकमुपन्यस्तमिहत्तु तद्विपर्यस्तं ग्वानभावोपग
तेनभिन्नुणाभक्तपरिज्ञाख्यं मरणमभ्युपगन्तव्य मित्येतत्प्रतिपाद्यते तदनेनसंबंधेनाया तस्यास्यादिसूत्रं जेभिक्षूइत्यादितत्तत्तिक
ल्पपर्युपितः स्वविरकल्पिको जिनकल्पिकोवास्यात् कल्पद्वयपर्युपितस्तु नियमाज्जिनकल्पिक परिहारविशुद्धिक यथालंदिकप्रति

सिएपायततिएहिं तस्सणंणोएवंभवति तइयंवत्यंजाइस्सामि सेअहेसणिज्जाइंवत्याइंजाएज्जाजाव
एवंखुतस्स भिक्खुस्ससामग्गियं अहपुणएवंजाणिज्जाउवातिक्रंतेखलुहेमंतेगिग्हे पडिवस्सेअहापरिजु
स्साइंवत्याइं परिट्टवेज्जा अहापरिजुस्साइंवत्याइं परिट्टवेत्ता अदुवासंतरुत्तरे अदुवाएगसाडेअदु
वाअचेलेलाघावियं आगममाणेतवेसे अभिसमखागएभवति जहेयंभगतापवेदितं तमेवअभिससे

भाषा

तेहनें एहवो अथवसायनउड्ढ त्रीजोवस्सयाचिस्सो इमचींतवेनहीं तोमांगेकिमसे अहेसणिज्जाइं तेसाधुएपणीययाचे इत्यादिसर्व
चोयेउद्देसेजिम वखाण्योतिमेजजाणिवो जालगीएतेसाधुनी सामग्रीजाणिवी अथहिवेवलीइमजाणे हेमंतअतिकस्यो ग्रीष्मा
व्यातिवारे जेजीर्णवस्सतेपरिठवे परिठवीनें अथवासंतरुत्तर केतलोवस्ससमीपिराखे किवारेपहिरेपासेसुके अथवाएकवस्सयाइ
अथवातेहेज परिठवीवस्सरहित याइस्याभणी आपणनें लघुताजाणतो इमकरतांतेहनें कायक्लेशरूपियोंतपकहवाइजेभगवतें भा
ष्योतेहेजजाणी सर्वप्रकारे अचेलपणेसचेलपणे सरीखोभावजाणे लगारेदुर्म्म नसभावजाणे लगारनजाणे तथाजेहसाधुनें एहवो

दीपिकाटीका

मान्यवाचित्वादेक जौमिकोऽपरश्रीर्षिकः इत्येताभ्यांकल्पाभ्यां पर्युपितः संयमेव्यवस्थितः किंभूताभ्यांकल्पाभ्यां पातलतीयाभ्यां पर्यु
पितइत्याद्यनन्तरोद्देशक वज्जयेनालमहंसिन्ति स्पृष्टोहंवातादिभी रोगैरवलोऽसमर्थो नालंनसमर्थोस्मि गृहात्गृहान्तरंसंक्रमितुं

शिलंगाचार्यकृतटीका

माप्रतिपन्नानां मन्यतमोऽस्मिन्सूत्रे अपदिष्टाद्योभिर्जुर्जिन कल्पिकादिर्द्वाभ्यां वस्त्राभ्यां पयुषितो वस्त्रशब्दस्य सामान्यवाचित्वादेकः
चौमिकोऽपर और्गिक इत्याभ्यां कल्पाभ्यां पयुषितः संयमेव्यवस्थितः किंभूताभ्यां कल्पाभ्यां पातलतृतीयाभ्यां पयुषित इत्याद्यनंतरोहे
शिकवन्नेयं यावन्नालमहंसिन्ति स्पृष्टोहंवातादिभोरोगेरवलो असमर्थनालंनसमर्थोऽस्मि गृह्णात् गृह्णान्तरं संकमितुं तथा भिक्षार्थं च

आसवतो सव्याएसमत्तमेव समभिजाणियाजस्त्राणं भिक्षुस्त्रयं भवति पुट्टो अवलो अहमंसिणालमह
मंसिगिहंतरसंकमणं भिक्षुयारियंगमणा एसे एवं वदंतस्सपरो अभिहडं असणं वा ४ आहट्टुदलएज्जासे
पुव्वामेव आलोएज्जा आउसंतो गाहावईणो खलुमेकप्पति अभिहडे असणं वा ४ भोत्तएवापायएवा अस्से
वातहप्पगारे जस्सणं भिक्षुस्त्रयं पगप्पे अहं च खलु पडिणत्तो अपडिणत्ते हिं गिलाणो अगिलाणे

भाषा

ऊइऊ रोगादिके व्याधौ इणिकारणि वलरहितययो एह भणी एकघरयको गृह्णांतरि भिक्षाचरी भणी जाइवासमर्थनथी ऊं तिवारेजे
याइते देखांडेके सूत्रं से एवंकं जिवारेते साधु इमकहे ऊं गृह्णांतरि भिक्षाभणी जईनसकुं तिवारेकोई गृह्णस्यते हसाधु इमकहतांनें
आदरकरी असणपाण खादिमस्त्रादिम आहारसामुहोआणी आपेमनमाहिं इमजाणें साधु आहारआणीनथी सकतोतिणि
एहनें आणी आपिए इमआहारआण्यो देखीते साधुपडिलोई जआलोएज्जाकहतांविचारे एआहारमाहिं केहो दोपछे तिहांसासु
हाआण्याभणी अभ्याहृतदोषजाणी ते गृह्णस्यते इमकहे अहो गृह्णते खलु निचे सुभनें एसामहे आण्यो अशनपानखादिमस्त्रादिम
चतुर्विधआहारभोज्ञ एजिमिवापायए पीवानकल्पो अथवाअनेरोई आधाकर्मादिदोषे दुष्टआहारसुभनें नकल्पो एहवो ते गृह्णस्य
तिइं कचिवो तथावलीविशेषकहेके सूत्रं जस्सणं कं जेहपरिहारविशुद्धिकेत्यादिक चारितियानो एहवो कल्पकहतां आचारऊइ
खलु एहवे वाक्कालंकारिच शब्दसमुच्चयने अर्थिजाणिवो ऊं पडिणत्ते कहतां वेयावच्च करिवाभणी अनेरे भाष्योकिम अहे ताहरोयथा
योग्यवेयावच्चकरं परंते केहवाक्के अपडिणत्ततेह प्रतिइं कियेनथी कहो जुतुह वेयावच्चकरो एहवे आपणयकी सुभनें कहो वलीऊं
केहवो कुं ग्लान उग्रतपिइं करी कायाई करी सकतो नथी तथाते केहवाक्के अग्लान यथायोग्यवेयावच्च करिवासमर्थ एहवे चारितिए
अथवासामी सरिखी समाचारी प्रवर्त्तणहार तेणें निर्जरान्धाने वेयावच्चजाणी एतावतानि जरानेकारणि अनेरे चारितिएकी

दीपिकाटीका

तथा भिक्षार्थचरणं चर्यागमनायनालंसमर्थः से एवं वदन्तस्सपरो अभिहडं असणं ४ आहट्टुदलएज्जा से पुव्वामेव आलोएज्जा आउसन्तो
गाहावईनो खलुमेकप्पति अभिहडे असणं वा ४ भोत्तएवापायएवा अन्नेतहप्पगारे से एवं भूतामात्मीयावस्थां वदतः साधोरवदतोपि
परो गृह्णस्यादिरदुक्का भक्तिरसार्द्रहृदयोऽभिहृतं जीवोपमर्दनित्तं किंत दशनं पानं खादिमं स्वादिमं वाहृतंतस्मै साधवेदलएज्जत्तिदद्यात्
से पुव्वामेवन्ति सजिनकल्पिकादीनां चतुर्णामन्यतमः पूर्वमेव आदावेव आलोचयेत् कतरेणोद्गमादिना दोषेण दुष्टमेतत् तदत्रभ्याह
तमिति ज्ञात्वा प्रतिषेधयेत् यथाभोआयुष्मन् न गृह्णते खलु एतन्ममाभ्याहृतमशनादि भोक्तुपातुं वा कल्पते अन्यद्वा एतत्प्रकार साधक
मादिदोषदुष्टं न कल्पते इत्येवं तं गृह्णति दानाद्योद्यतं आज्ञापयेत् किञ्च जस्सणं भिक्षुस्त्रयं पगप्पे अहं च खलु पडिणत्तो अपडिणत्ते हिं
गिलाणोहिं अगिलाणेहिं अभिक्खसाहंमिएहिं कीरमाणं वेयावडियं सातिज्जिस्सामि अहंताविखलु अपडिणत्तो पडिणत्तस्म अगि
लाणस्स अभिक्खसाहंमियस्स कुज्जावेयावडियं करणाय जस्सणंति यस्य भिक्षोः परिहारविशुद्धिकस्य वा अयं वक्ष्यमाणः प्रकल्प आचा
रो भवति अहं च खलुत्तिचसमुच्चये खलुर्वाक्कालंकारे अहं कियमाणं वेयावत्त्यमपरैः स्वादयिष्यामि अभिलपिष्यामि किंभूतोहं प्रज्ञप्तो

वैयाह्यकरणाय अपरैरुक्तोऽभिहितो यथातववयंवैयाह्यं यथोचितं कुर्मः किंभूतैरपरैः अप्रतिज्ञैः अनुक्तैः किंभूतोऽङ्गानो विकट
तपसा कर्त्तव्यतायुक्तः वातादिभोगेणवाग्धानः किंभूतैरपरैरङ्गानैः उचितकर्त्तव्यसहिष्णुभिः तत्परिहार विद्युद्विकस्यानु परिहा
रिकः करोति कल्पस्थितोवा अपरोयदिपुनस्तेपि ग्लानास्ततोऽन्येन कुर्वति एवंयथालंदि कस्यापि केवलस्यविराअपि कुर्वन्तीति दर्शयति
अभिकंखसाहम्नि एहिंति निर्जरामभिकाञ्चोदिश्य साधर्मिकैः सयकल्पिकैरेक सामाचारीस्यैरपर साधुभिर्वाक्यमागं वैयाह्य

शिलंगाचार्यकृतटीका

रणं चर्वाभिजाचर्वा तद्गमनायनालनसमर्थ इति तमेवंभूतं भिक्षुमुपलभ्य स्वादृष्टस्य एवभूतामाजीयामवस्थावदतः साधोरवदतोपि
परोऽदृष्टस्यादिरनुकंपा भक्तिरसार्द्रहृदयोभिहृतं जीवोपमर्दनित्तं किंतदयनंपानं पादिसंस्त्रादिसं वेत्त्याद्याहृत्यतस्मै साधवेदल
ज्जित्ति दद्यादिति तेन च ग्लानेनापि साधुना स्तुत्यार्थमनुसरता जीवितनिष्पिपासुना अवश्यं कर्त्तव्यमित्यथवसाविना किंविधेयमित्याह
सेपुल्यामेव इत्यादि सजिनकल्पिकादीनां चतुर्षामप्यन्यतमः पूर्वमेवादावेवालोचयेद्विचारयेत् कतरेणोक्तमादिना दोषेण दुष्टमेतत्तत्त्वा
भिहृतमिति ज्ञात्वा ग्राह्यतद्भप्रतिषेधयेत्तद्यथा आशुपुनर्गृहपतेन खले तन्मामाभिहृत मस्याहृतद्वकल्पते अयनं भोक्तुं पानं पातुमन्य
हेतुत्पकार माधकर्म्यादिदोषदुष्टं न कल्पत इत्येवं तं गृहपतिं दानाद्योद्यत माह्नापयेदिति पाठान्तरं वा तं भिक्षुं वेति ग्राहवती उवसंक
सितुवया आउसन्तो समणा अहणंतव अट्टा एअसणं वा ४ अभिहडं दलामि सेपुल्यामेव जाणेज्जा आउसंतो ग्राहवद् उवसंतुमंसं अ
ट्टा एअसणं वा ४ भोत्त एवापाच एवा अण्णे वातहप्पगारेत्ति कयं तदेवं प्रतिपिहोपि आवकसंज्ञि प्रकृतिभद्रकमियाहदीना सन्यतम एवं
चिन्तयेत्तद्यथा एषतावत् ग्लानो न गच्छति भिक्षामटितुं न चापरं कञ्चन व्रवीति तदस्मै प्रतिपिहोप्यहं केन चिच्छ्रद्धानादास्यामीत्येवम
भिक्षुं वा याचारादि कंदौकयति तस्याधुरनेपणीयमिति कृत्वा प्रतिषेधयेत्किञ्च जस्य गंद्यादि गमित्तिवाक्यालंकारे यस्य भिक्षोः परिहा
रविद्युद्विकस्य यथालंदि कस्य वायंवक्ष्यमाणः प्रकल्प आचारो भवति तद्यथा अहह खलु उचमुच्चये खलु वाक्यालंकारे अहं कियमाणं
वैयाह्यमपरैः स्वादयिष्याम्यभिलपिष्यामि किंभूतोऽङ्गप्रतिज्ञप्तो वैयाह्यकरणाय परैरुक्तोऽभिहितो यथातववयं वैयाह्यं यथोचितं
कुर्म इति किंभूतैः परैरप्रतिज्ञप्तैरनुक्तैः किंभूतोऽङ्गानो विकटतपसा कर्त्तव्यतायुक्तो वातादिभोगेण ग्लान इति किंभूतैरपरैरङ्गा
नैरुचितकर्त्तव्य सहिष्णु भिक्षुतपरिहार विद्युद्विकस्यानुपहारिकः करोति कल्पस्थितोवा अपरो यदिपुनस्तेपि ग्लानास्ततोऽन्येन कुर्वति

हिं अभिकंख साहम्नि एहिं कौरमाखं वेयावडियं सातिज्जिस्सामि अहं वा विखलु अपडिणत्तो पडिस्सत्तस्स अ
गिलाणो गिलाणस्स अभिकंख साहम्नि वस्स कुज्जावेयावडियं करणाए आहट्ट परिस्सं अणक्खे स्सामि
आहडं च सातिज्जिस्सामि १ आहट्ट परिस्सं अणक्खे स्सामि आहडं च णो सातिज्जिस्सामि २ आहट्ट परि
स्सं णो अणक्खे स्सामि आहडं च साति ज्जिस्सामि ३ आहट्ट परिस्सं णो अणक्खे स्सामि आहडं च णो सा

भाषा

जतो वेयावज्जे सातिज्जिस्सामिकइतां वांछिस्सें एजेहवाचारितिवानो आचार नेहवो आचारपालतो भक्तपरिज्ञाङ्करी प्राण्ण्ण्डे परं
आचार यथोक्तं देनहीं एतले अनेरासाहम्नोनां वेयावज्जकरिवो आवरणस्वरूपकत्तो हिवेते अनेराने वेयावज्जकरे एहवो देयाडे
अहं वा विखलु अहं अपडिस्सत्त कइतां वेयावज्जकरिवाभणी जेहने कच्चो नयी एहवो ज्जापणनयी भावे अनेराने पडिस्सत्तस्स कहीने ज्जं
तुहने वेयावज्जकरं इमजेहने कच्चो के एहवाने तथाज्जं अग्लान आगिलाग्लाने निर्जरानाणी साधर्मिकने वेयावज्जकरे स्थाभक
णीकरणे कइतां तेहना उपकारभणी एहवी प्रतिज्ञा करी भक्तपरिज्ञाङ्करी प्राण्ण्ण्डे परं प्रतिज्ञा देनहीं हिवे प्रतिज्ञा विषेवजा
या विवाभणी चउभंगो देयाडे सूत्रं आहट्टक एककोई साधु एहवी प्रतिज्ञा करे तेषु ज्जं अनेराग्लान साधर्मिकने अर्थि आहारादिक

गवेपीआणिस्योअनेरोपुणयथायोग्यवेयावच्चकरिखोअनेरेसाहर्मीइ' आण्योआहारादिकभोगविखोएकएप्रतिज्ञानोभांगोजाणिवो। त
थाअनेरोसाधुएहवीप्रतिज्ञाकरेऊंअनेरानेआहारआणिस्युअनेरानोआण्योआहारलेखोअनीएवीजोभांगोजाणिवो' रतथाअनेरोए
हवीप्रतिज्ञाकरेऊंअनेरानेनिमित्तिआहारनहीगवेखुअनेरानोआण्योआहारलेखु' एवीजोभांगोइतथाएकएहवीप्रतिज्ञाकरेऊंअने
रानिमित्तिआहारादिगवेविखु' नहीअनेरानोआण्योआहारादिलेखो। पुणनहीएचोयोभांगोजाणिवो४ एहवीप्रतिज्ञाकिणिहीविशेषि

दीपिकाटीका

महंस्वादयिष्यामियस्यायभिन्नोः प्रकल्पमाचारः सतंमाचारंअनुपालयन् भक्तपरिचयाअपिजीवितंजह्यात् नपुनराचारखंडनंकुर्यात्त
देवमन्येनसाधर्मिकेणवेयाहृत्यंकियमाणमनुज्ञानंसंप्रतंसाएवापरस्य कुर्यादितिदर्शयतिअहंवाविखलु अपडिणत्तन्तिअहचपुनरप्रति
ज्ञतोऽनभिहितः प्रतिज्ञस्तस्यवैयाहृत्यकरणायाभिहितस्यअग्नानोग्नानस्य निर्जरामभिकांक्षसाधर्मिकस्यवैयाहृत्यंकुर्यात्किमर्थंकरणायत
दुपकारायेत्यर्थः तदेवंप्रतिज्ञापरिगृह्य अपिभक्तपरिचयाप्राणान्जह्यात्नपुनःप्रतिज्ञामितिस्त्वभावार्थः इदानीं प्रतिज्ञाविशेषद्वारेणच
तुर्भंगिकामाहआहट्टु परिखंअणक्खेस्वामि आहउनोसातिज्जिस्वामिआहट्टु परिखंआणक्खेस्वामिआहउंचनोसातिज्जिस्वामिआह
ट्टु परिखंओआणक्खेस्वामि३ आहट्टु परिखंओआणक्खेस्वामिआहउंचनोसातिज्जिस्वामि४ एवंसेअहाकिट्टितमेवधम्मंसमभिजाणो
संतेविरतेससमाहिओलेखे तज्जावितस्सकालपरियाएसतत्तवियन्तिकारएइस्सेयंविमोहातणंहियंसुहंसंनिस्सेसंआणुगामिवंतिवेमि
सत्तमस्यपञ्चमोउहेसओ आहट्टु परिखंआणक्खेस्वामिन्ति एकः कश्चिदेवंभूताः प्रतिज्ञां गृह्णातिग्नानस्यापरस्यसाधर्मिकस्याहारादिक
मन्वेपिथ्ये अपरस्त्ववैयाहृत्यं यथोचितंकरिष्यामिपरेणचसाधर्मिकेणाहृतमानीतमाहारादिकंस्वादयिष्यामिउपभोक्षेएवंभूतां प्रतिज्ञा
माहृत्यगृहीत्वा वैयाहृत्यंकुर्यादिति१ आहट्टु त्तितयापरः प्रतिज्ञामाहृत्यगृहीत्वा यथापरनिमित्तमन्वेपिथ्ये आहारादिकंआहृतश्चा
परेण नस्वादयिष्यामि२ तथापरमाहृत्य प्रतिज्ञांगृहीत्वा यथानापरनिमित्तलेपिथ्येआहारादिकं आहृतश्चान्येन स्वादयिष्यामि३
तथापरमाहृत्य प्रतिज्ञायथानान्वेपिथ्ये अपरनिमित्त माहारादिकंनाप्याहृत मन्येनस्वादयिष्यामीति४ एवंभूताश्च नानाप्रकारां

शीलंगाचार्यवृत्तटीका

त्येवंयथालंदिकस्यापि केवलंतस्यस्यविरा अपि कुर्वन्तीतिदर्शयति निर्जरामतिकांक्षोद्दिश्य साधर्मिकः सदृश कल्पिकैरेक सामाचा
रीस्थैरपरसाधुभिर्वाकियलायं वैयाहृत्यमहं स्वादयिष्याम्यभिकांक्षयिष्यामि यस्यायंभिन्नोः प्रकल्पमाचारः स्वात्सत माचारमनुपाल
यन्भक्तपरिचयाअपि जीवितंजह्यात्पुनराचार खंडनंकुर्यादितिभावार्थः तदेवमन्येनसाधर्मिकेण वैयाहृत्यंकियमाण मनुज्ञातंसं
प्रतंसपरापरस्य कुर्यादितिदर्शयितुमाह अहंवावीत्यादि चसमुच्चयेअपिशब्दः पुनःशब्दार्थेसच पूर्वस्माद्विशेषदर्शनार्थः खलुर्वाक्यालंका
रेअहच पुनरप्रज्ञतोऽनभिहितः प्रतिज्ञपूर्वस्यवैयाहृत्य करणायाभिहितस्य अग्नानोग्नानस्य निर्जरामभिकांक्ष साधर्मिकस्य वैयाह
ृत्यंकुर्यात्किमर्थंकरणाय तदुपकारायेत्यर्थः तदेवंप्रतिज्ञापरिगृह्य अपिभक्तपरिचया प्राणान्जह्यात्पुनः प्रतिज्ञामितिस्त्वभावार्थ
इदानीं प्रतिज्ञाविशेषद्वारेण चतुर्भंगिकामाह आहट्टु इत्यादि एकः कश्चिदेवंभूतां प्रतिज्ञांगृह्णाति तद्यथाग्नानस्यापरस्य साधर्मिक
स्याहारादिकमन्वेपिथ्ये अन्वेपयिष्याम्यपरंच वैयाहृत्यं यथोचितं करिष्यामि तथापरेणचसाधर्मिकेणाहृतमानीत माहारादिकंस्वा
दयिष्याम्युपभोक्षे एवंभूतांप्रतिज्ञामाहृत्य गृहीत्वावैयाहृत्यंकुर्यादिति तथापरमाहृत्यप्रतिज्ञांगृहीत्वा यथापरनिमित्त मन्वेपिथ्यो
आहारादिकमाहृतं चापरेणनस्वादयिष्यामीति तथापरमाहृत्य प्रतिज्ञांगृहीत्वा यथानापरनिमित्तमन्वेपिथ्येआहारादिकमा
हृतंचान्येनस्वादयिष्यामीति तथापरमाहृत्य प्रतिज्ञामेवंभूतां तद्यथानान्वेपिथ्ये अपरनिमित्तं आहारादिकं नाप्याहृत्यतमर्थमुपन्ये
नस्वादयिष्यामीति एवंभूताश्च नानाप्रकारांप्रतिज्ञांगृहीत्वा कुतश्चित्ज्ञायमानो अपिजीवितपरित्यागं कुर्यात्पुनः प्रतिज्ञालोपमि
त्यमुमेवार्थमुपसंहारद्वारेण दर्शयितुमाह एवंसेइत्यादि एवमुक्तंविधिना सभित्पुरवगततलः शरीरादिनिःपिपासो यथाकोर्त्तितमेव

तिजिस्सामि४ एवंसेअहाकिट्टितमेवधम्मं समभिजाणमाणेसंतेविर ते सुसमाहित्यलेस्सेतत्थवितस्सकाल
परियाए सेतत्थविअंतिकारए इच्चैयंविमोहायतणं हिंयं सुहंखुमंणिस्सेसंआणुगामियंतिवेमि जेभि
कखू एगेणंवत्थेणं परिवुसिएपायवितिएणं तस्सणोएवंभवति वितियंवत्थंजाइस्सामि सेअहेसणिज्जं
वत्थंजाएज्जा अहापरिग्गहिंयंवत्थं धारेज्जा जावगिस्सेपडिवस्से अहापरिजुम्भं वत्थं परिट्टवेज्जा

भाषा

ग्लानिपञ्चतोतोपुणजीवितपरित्यागकरेपरंप्रतिज्ञाकी वीलोपेनही इण्णिपरितेसाधुचारितियोतवज्जातागरीरनिरपेक्षएहवोयथाकी
र्तितकहताएजेहवो पूर्वभाष्योतेधम्मं जाणतो आसेवनपरिच्छादं आसेवतोतथासंतेकहतां कपायनाउपगमयकी गस्योतथाधिरतसाव
द्यानुष्ठानयकी निवृत्त्योसुसमाहित्यलेस्से कहतां रुडीग्रहीचादरीलेस्सा चित्ताध्यवसायविशेषलेणे एहवोछतोदोगादिकेकरी पडिली
आदरीप्रतिज्ञापालिवे असनयंछतो प्रतिज्ञापालिवाभणी भातनोपञ्चकखाणकरे तोपुणतेछने कालपर्यायकहतां जिमविधिसहितसं
लेखनापूर्वकसमर्थने भक्तपञ्चकखाणकीधेलाभयाई तिमइहांपुणजाणिवो विज्जं ठामिमनना अथ्यवसायने सरीखपणेनिजरापणस
रीखीजाणिवी तिणिक्कारणितेभिच्चु तिहांग्लानभावि अणसणनेकरिये अंतक्रियाकारककहाइइण्णिपरिए मरणतेहनेचित्तसुखेस
नियेचसअणुगामीजाणिवो एहनीव्याख्यापूर्विलीपरिजाणिवी इतिवेमिपूर्ववत् इतिविमोक्षाध्ययनस्य पंचमोद्देशकः ५ हिंदेछट्टोप्रा
रंभियेछे पांचमेउद्देशेकिं ग्लानभावि आथ्ये भक्तप्रत्याख्यानकृत्यो इहांसंघयणइतिवत्सहित एकत्वभावनाभावयतोचारितियोइंगितम
रणकरे एहवोसंबंधकहेछेसूत्रं जेभिकखूकं जेभिकखू कहतां चारितियोएकवस्मिइं करीरह्येतेहने एहवोअथ्यवसायनइहेछे वीजो
वस्त्रयाचिसो परंजेएकवस्त्रमोकलो राख्योछे तेयाचेअहेसणिज्जं तेप्रासुकएणीयवस्त्रयाचे जेहवोलीधोतेहवो पडिरेपरंधोत्रेन
हीइं गारेनहीं धोयारचावस्त्रपडिरेनहीं इत्यादिव्याख्यानपूर्विली परिजाणिवोनांलगी हेमंतचतिकस्यो ग्रीष्मआव्योजाग्मीजीर्ण
वस्त्रजाणेतोपरिट्टवे अथवाएगसाडे एकवस्त्रधारणहारयाइ अथवाअचेलोवस्त्ररहितयाइ आपणनेलहुतानो भावगिणतोइत्यादिपु

दीपिकाटीका

प्रतिज्ञांगृहीत्वा कुतश्चित्स्त्रायमानोपि जीवितपरित्यागंकुर्यात् पुनःप्रतिज्ञालोपं एवंसेअहाकिट्टितमेवधम्मन्ति एवमुक्तविधिनास
भिक्षुरवगततत्त्वः शरीरादिनिष्पिपासो यथाकीर्तितमेव धर्ममुक्तरूपं समभिजानन् आसेवनापरिच्छायासेवमानः तयायांतःकपायो
पयमात्वरितः सावद्यानुष्ठानात् शोभनासमाहृता गृहीतालेश्वायेन सुसमाहृतल्येश्वः एवंभूतः सन् पूर्वगृहीतप्रतिज्ञा पालनास
मर्थो रोगादिनाप्रतिज्ञालोपमकुर्वन् भक्तप्रत्याख्यानंकुर्यात् तत्प्रायितस्मकालपरियाए तत्तापिभक्तपरिज्ञायामपि तस्यकालपर्यायेण
अनागतायामपि कालपर्यायएवनिष्पादित शिष्यसंलिखितदेहस्य यःकालपर्याय अन्नापिग्लानावसरे साचैवकालपर्यायः निर्जरा
वाउभयत्र समानत्वात् सभिदुस्तत्त्वानतया अनशनविधानेव्यन्तकारकः कर्मचयविधायी इच्चैयमित्यादिपूर्ववत् इतिविमोक्षाध्यय
नस्य पञ्चमोद्देशकप्रदीपिकाः उक्तं पञ्चमोद्देशकः सांप्रतंपटनस्यचावमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके ग्लानतयाभक्तप्रत्याख्यानमुक्तं
इहवृत्तिसंज्ञननादिब्रलोपेतः एकत्वभावनाभावयन्इंगितमरणंकुर्वीत् अनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्वत्तेभिकखूगेवत्तेणपरि
वुसिएपायवितिएणं तस्सणोएवंभवतिवितियंवत्थंजातिस्सामि सेअहेसणिज्जं वत्थं जाएज्जाअहापरिग्गहिंयंवत्थं धारेज्जाजावगिस्से पडि
वस्से अहापरिजुम्भं वत्थं परिट्टवेज्जा अडुयाएगसाडे अडुवाअचेलोवस्त्ररहितयाइ आपणनेलहुतानो भावगिणतोइत्यादिपु
भिक्षुसंप्रदंभवति एगेअहमंसिनसेअत्तिकोइ नयाअहमविकस्मइ एवसेएगागिणमेव अयाणोसमभिजाणोज्जा लाववियंआगममाणे
तदेसेअभिसमणागतेभवति जहेयंभगवतापवेदितं तसेनअभिसमेज्जा सवतोसवयाएसमत्तसेव समभिजाणया णमित्तिवाअ्यालंकारे

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

धर्मसुक्तस्वरूपं सम्यग्भिजानन्ना सेवनापरिचया आसेवमानस्तथालाघविक भागमयन्नित्यादि यच्चतुर्योद्देशकेऽभिहितं तदत्रवाभ्य
मिति तथासांतःकषायोपशमाच्छातो वानादिसंसारपर्यटनद्विरतः सावद्यानुष्ठानाच्छोभना समाह्वतामृहीता लेख्यामंतःकरण
न्तयस्तौजसीप्रभृतयोवायेन ससुसमाहृतलेश्य एवंभूतःसन्पूर्वमृहीत प्रतिज्ञापालनासमर्थो ग्लानभावोपगतस्तपसा रोगातंकेनवा
प्रतिज्ञालोपमकुर्वन् शरीरपरित्यागाय भक्तप्रत्याख्यानं कुर्यात्तत्तापिभक्तपिञ्चायामपि तस्यकालपर्यायेणा नागतायामपि कालपर्याय
एवनिष्पादित शिष्यस्यसंलिखितदेहस्य यःकालपर्यायो चेत्योस्वसरोऽज्ञापि ग्लानावसरेसाचैव कालपर्यायइति कर्मनिर्जरायाउभ
यत्समानत्वात् सभिच्छुस्तवग्लानतया नशनविधानेव्यंतिकारकः कर्मक्षयविधायीति उद्देशकार्यमुपसंजिहीर्षुराह इच्छेयमित्यादि
सर्वपूर्ववद्भिन्नोच्चाध्ययनस्य पञ्चमोद्देशकःपरिसमाप्तइति उक्तःपञ्चमोद्देशकः सांप्रतंषट्स्यव्याख्याप्रतन्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानं
तरोद्देशके ग्लानतयाभक्त प्रत्याख्यानसुक्तमिह तु धृतिसंघननादिवलोपेत एकत्वभावनाभावयन्निगित मरणंकुर्यादित्येतत् प्रतिपाद्यत
इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्य सूत्रानुगमेच्छुत्रमुच्चारणीयं तच्चेदंजेभिक्षु इत्यादि जावसत्तमेवसमभि जाणियंतिगतार्थं
तस्यभिचोरभियहविशेषात् सपात्रमेकं वस्त्रं धारयतःपरिकर्म्म तमते लघुकर्म्म तथा एकत्वभावनाध्यवसायः स्यादितिदर्शयितुमाह

अदुवाएगसाडेअदुवाअचेलेलाघवियं आगममाणे जावसमत्तमेव समभिजाणिया जस्सणंभिक्षु
स्सएवंभवतिएगोअहमंसि एमेअत्थिकोइ णयाअहमविकस्सई एवंसएगाणियमेव अप्पाणंसमभि
जाणेज्जालाघवियंआगममाणे तवेसेअभिसमखागतेभवति जहेयंभगवतापवेदितं तमेवअभिसमे
च्चा सव्वतोसव्वयाएसमत्तमेव समभिजाणिया सेभिक्षुवाभिक्षुणीवा असणंपाणंखाइमंसाइमं

भाषा

णसर्वपूर्ववत्जाणिवो जालगीसचेलपणो अचेलपणोसरीखोजाणे हिवेतेसाधुनोविशेषे आचारकहेछे जस्सणंणइसेवाक्यालंकारि
जेहसाधुनेइमइइ एतावताएहवो अथवसायआवेतेकहेछे संसारमाहिंङ्कं एककुं माहरेपरमार्थवृत्तिइ उपकारनकरिवे वीजोकोन
थीअथवाहत्तुपुणकहेनोनथी कहेनोदुक्खफेडिवा सुखकरिवामाहरो समर्थपणोनथी प्राणीआपणोकीधो शुभाशुभकर्म भोगवेइण
परिइं एसाधुआपणणुं एकइजसम्यक्प्रकारिजाणे इणियात्मानेनरकादिकदुक्खना ताणभणीशरणनोदेणहारवीजाकोईनथीइम
हियेधरतोजेजेरोगादिके उपतापनोकारणउपजे तिवारेएहवोभावे एमेजकस्यो उद्देआव्योतोमेजसहिवो इसोसम्यक्अहियासेते
स्याभणीलाघवियं लघुताकर्म नोहलुवापणो जाणतोअहियासे इमकरतातेहसधुनेतपआदस्योइइ जेएभगवंतेप्रवेद्योतेहइजसम्यक्
जाणीसर्वप्रकारेकरी विङ्गंअवस्याइं सरीखपणोजजाणे हिवेवीजे उद्देसेउज्जमउत्पादनानी एपणाकही आउरंतोसमणःअहंतवट्टा
एससणंपाणंखाइमंसाइमंइत्यादि तथापांचमेउद्देसे ग्रहणैपणाकहीसिया एवंवदंतस्सपरो अभिहडंअसणंवा8 इत्यादिप्रारैपणाःक
हिवीकहेछे तेहनोहिवेअधिकारकहेछे सूत्रं सेभिक्षु क० पूर्ववर्णितसाधुसाध्वी अशनपानखादिसखादिलचतुर्विध आहारउज्जमउ

दीपिकाटीका

यस्यभिचोरेवं भवति तद्यथाएकोहमस्मि संसारेपर्यटतो नमेपारमार्थिका उपकारकर्तृत्वेभूद्वितीयोस्ति नचाहं दुःखापनयनतः कस्यचि
द्वितीयः स्वकृतकर्मफलेष्वरत्वात्प्राणिनां एवमसौसाधुरेकाकिनमेवात्मानं अन्तरात्मानं सम्यग्भिजानीयात् नास्यात्वनोनरकादि
दुःखत्राणतया शरण्याद्वितीयोस्तीत्येवं संदधानो यद्यद्रोगादिकमुपताप कारणमापद्यते तदत्रपसरणनिरपेक्षोनये वैतत्कृतं सदेव
सोढव्यं इत्यध्यवसायी सम्यग्धिसहते कुतइत्याहलाघवियं आगममाणेइत्यादिगतार्थं द्वितीयोद्देशके उक्तोत्पादनैपणोक्ता आउरं

तोसमणाचरतव अष्टाएअसणं४ इत्यादिनापद्धमोद्देशके ग्रहणैपणाप्रतिपादिता सियाएवंदंतस्मपरो अभिचडंअसणंवा४ इत्यादि
नाततोग्रामैपणावशिष्यतेतत्प्रतिपादनायाचमे भिक्षुयाभिक्षुं गिवाअसणं४ आचारेमाणेनोवामाओहगुयाओदाहिणं हगुयंसञ्चा
रेज्जाआसाएमाणेदाहिणाओहगुयाओ वामं हगुयंसंनोसञ्चारेज्जाआसाएमाणेसेअणायमाणे लावविचंआगममाणेतवेसेअभिसम
आगतेभवति जहेयंभगवतापवेदितं तमेवअभिसमेज्जासव्वतोसव्वया एसमत्तमेवसमभिजाणया सपूर्वव्यावर्णिं तोभिचुः साधुमाओ
वाअशनादिकंआहारं उज्जमोत्पादनैपणागुहं ग्रहणैपणागुहं गच्छीतंसत्तंआरिता अभिधूमितयर्जमाचारयेत् तयोआंगारधूमि

शिलंगाचार्यकृतटीका

जस्सणंभिक्षुं सइत्यादि णमितिवाक्यालंकारेयस्य भिक्षोरेवमितिवक्ष्यमाणंभवति तद्यथाएकोहमस्मिं संसारेपर्यटतो न मेपारमा
र्थिकउपकारकर्तृत्वेन द्वितीयोऽस्ति नचाहमन्यस्य दुःपापनयनतः कस्यचित्द्वितीयइति स्वकृतकर्म फलेश्वरत्वात् प्राणिनांएवमसौसा
धुरेकाकिनसेवात्मानं मंतरात्मासस्यगभिजानीवा आस्यात्मनोनरकादि दुःश्रवणातया शरण्याद्वितीयोऽनीत्येवं संधानोयद्यद्वोगा
दिकमुपताप कारणमापद्यते तत्तदपसरण निरपेक्षोमयै वैतत्कृतंमयैव सोढव्यमित्येतदध्ययमायी सस्यगधिसहते कृतएतदधिसहत
इत्यआह लावविचंइत्यादि चतुर्थोद्देशकवद्गतार्थं यावत्समत्तमेव समभिजाणयंति इहद्वितीयोद्देशके उज्जमोत्पादनैपणा प्रतिपादि
तातद्यथा आउसंतोसमणा अहंचलुतवअष्टाए असणंवा४ इत्यं वा पडिगहंवाकंवलं वा पादपुंछणं वा पाणादंभूतादं जीवादंसत्तादं
समारंभसमुद्दिक्क्रीयं पामिच्चं अच्चेदं अणिसिद्धं आहट्टु वेएमीत्यादिना ग्रन्थेनेति तथानंतरोद्देशके ग्रहणैपणाप्रतिपादितासियाय
एवंदंतस्मविपरो अभिचडंअसणंवा४ आहट्टुदणएज्जा इत्यादिनाग्रंथेन ततोग्रामैपणावशिष्यते अतस्मत्प्रतिपादनायाच सभिक्षु
इत्यादि सपूर्वव्यावर्णिं तो भिक्षुः साधुः साध्वीवा अशनादिकंआहारमुज्जमोत्पाद नैपणागुहंप्रत्युत्पन्नं ग्रहणैपणागुहंचगच्छीतं सदंगा

आचारेमाणेणोवामाओहगुयाओदाहिणं हगुयंसंचारेज्जाआसाएमाणेदाहिणाओवाहगुयाओवा
संहगुयंसंचारेज्जाआसाएमाणेसेअणायमाणेलावविचं आगममाणेतवेसेअभिसमसमागतेभवतिज
हेयंभगवतापवेदयंतमेवअभिसमेज्जासव्वतोसव्वया एसमत्तमेवसमभिजाणियाजस्सणंभिक्षुस्सएवंभव
तिसेगिलाणामिचखलु अहंइंसंभिसमएदंसंरौरंगंअणुपुव्वेणंपरिवह्ति तएसीआणुपुव्वेणंआहारंमंव

भाषा

त्पादनाएपणागुहग्रहणैपणागुह एहवोलीधोऊंतो अंगारंधूमदोपरहित आचारेतेअंगारअनेधूमनाराग द्वेपकारणआणिवाते
रागद्वेपसरसनी रसपणेऊपजे तिणिसरसपणानो परिहरणदेआडेहे तेभिचुआहारतोवामी हगुयाकहतां गालतेइयकीटाहणी
हगुआइंसंचारेनहीं रसलेवाभणी तथाआहारआस्तादतोदी तथातेआस्तादतोचतुर्विध आहार २ तोरागद्वेपपरिहरतोआस्ता
देतथाअणायमाणेकहतां किणिहीकारणिहगुआने अंतरिसंचारतो पुणखादविष्णुलेतो आस्तादेस्याभणी लावविचंआगममाणे
आहारनेलाव आणतोआस्तादेनही एतावताअंतप्राताहारल्येतो पुणहीलेनहीं इण्णिपरितेसाधुनेतपआव्यो कहवाइजे एभग
वंतेभयोतिहेजसस्यकुजाणीसर्वयकीसर्वप्रकारेसरीषपणोजाणे हिवेतेहचारितियानेअंतप्रांताहारनेलेवेकहेहे सूत्रं शोकं शरीरप
रित्याजिवानीवुद्धियाइ एहवोकहेहेसूत्रं जस्सकं जेहएकत्वभावनाभावणहार भिक्षुचारितियानेएआगलिकहीस्तेतेअध्यवसायऊइ
आसेगिलाणामिज्जं इण्णिअवसरिसंवमपालिवानेविपे गिलाणामिकहतां ग्लानिपासुं कुं खलुनिश्चे रोगादिकेव्याप्योऊंतोऊंशरी
रनेआनुपूर्विइं करी यथोक्तकालिइं आवश्यकादिक्रियानेविपे व्यापारनसकोसोजाणी तेसाधुआनुपूर्वीकहतां चोत्तकट्टअटमादितप
नेकरिवेआहारसंवट्टेज्जाकहतां संजेपेपरंइहा वारवरसनासंलेखनानुपूर्वीनेलेवीकांइं जेहभणीम्हानने तेतलाकालजगीअवस्सि

दीपिकाटीका ।

तयोरगह्वेपौनिमित्तं तयोरपिसरसनीरसोपलब्धिः रसोपलब्धिनिमित्तं परिहारदर्शयति सेभिक्खुसभिच्चुराहारयन् नोवामतो
दक्षिणाहं हन् रसोपलब्धये सञ्चारयेत् आस्वादयेत् अशनादिकं नापि दक्षिणातोवामां सञ्चारयेत् आस्वादयन् सहिआहारं च
मप्याहारयन् रागह्वेपौपरिहरन्वास्वादयेत् अणासाएमाणे कुतश्चिन्निमित्तात् हन्तरं सञ्चारयेन्नपि अनास्वादयन् सञ्चारये
किमित्ति यत आह लाघवियं आगममाणे आहारलाघवं आगमयन्नापादन् नो आस्वादयेत् आस्वादनपेधेन च यन्तप्राप्ताहाराभ्युप
विदितो भवति एवं तपसे तस्य भिक्षो रभिसमन्वागतं भवति इत्यादि गतार्थं यावत् समन्तमेव समभिजाणिता तस्य चांतप्राप्तासितया
परित्यागबुद्धिः स्यादित्याह जस्सणं भिक्खुस्स एव भवति सेगिलाणामिच्च खलु अहमं सिममए इमं सरीरग अणुपुब्बेणं परिवहित्तए
णुपुब्बेणं आहारं संवट्टेज्जा आहारं संवट्टेज्जा कसाए प्रयणुए किच्चा समाहियच्चा फलगावतट्ठीउट्ठाय भिक्खू अमिन्नकुडच्चे जस्स
स्यैकत्वभावितस्य भिक्षोः आहारोपकरणलाघवं गतस्य एवमिति वक्ष्यमाणे अभिप्रायो भवति सेगिलाणामिच्च खलु नित्तिसत्तिशब्दस्तच्छ
तत्तु शब्दो वाक्योपन्यासे च शब्दः समुच्चये खलुरवधारणे अहं चास्मिन् समये वसरे संयमावसरे ग्वायामि रुचाहारतया तत्समुत्थेन च
गेण पीडितोऽतो न शक्नोमि रयतपोभिरभिष्टं शरीरकं आनुपूर्व्या यथेष्टकालावस्थक क्रियारूपया परिबोद्धुं नालं अहं क्रियासु व्यापारं
अस्मिन्नवसरे से अणुपुब्बेणं आहारं संवट्टेज्जा सभिच्चुराणुपूर्व्या चतुर्थे पद्यादिकया आहारं संवर्त्तयेत् संक्षिपेत् न पुनर्द्वाद्दश संवत्सरं

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

रिताभिधूमित वर्जमाहारयेत् तयोच्चगोरिताभि धूमितयोरगह्वेपौनिमित्तं तयोरपिसरसनीरसोपलब्धिः कारणाभावे च कार्यं
इति कृत्वा रसोपलब्धिनिमित्तं परिहारदर्शयति सभिच्चुराहारमाहारयन् नोवामतो हन्तो दक्षिणाहं हन् रसोपलब्धये सञ्चारयेत्
दयन्नशनादिकं नापि दक्षिणातोवामां सञ्चारयेत् आस्वादयन् तत्सञ्चारास्वादेन हि रसोपलब्धेरगह्वेपौनिमित्ते अंगारितत्वाभिधू
चेत्यतोमतो यत्किञ्चिदप्यास्वादनार्थं नास्वादयेत् पाठांतरं वा आढायणे आदवानाहारे मूर्च्छितो गृह्णोन सञ्चारयेदिति हन्तरं
भवदन्यत्वापि नास्वादयेदिति दर्शयति सञ्चारं चतुर्विधमप्याहारयन् रागह्वेपौपरिहरन्वास्वादयेदिति तथा कुतश्चिन्निमित्तात्
तरं सञ्चारयन् नप्यनास्वादयन् सञ्चारयेदिति किमित्ति यत आह लाघवियं इत्यादि आहारलाघवमागमयन्नापादयन् नो आस्वाद निपे
चांतप्राप्ताहाराभ्युपगमो विहितो भवत्येवं तपसे तस्य भिक्षो रभिसमन्वागतं भवतीत्यादि गतार्थं यावत् समन्तमेव समभिजाणि
तस्य चांतप्राप्तासितया अपचितमांसशोणितस्य जरदस्थिसंततेः क्रियावसीदकायचेष्टस्य सारीरपरित्यागबुद्धिः स्यादित्याह ज
इत्यादि णमिति वाक्यालंकारे यस्यैकत्वभावनाभावितस्य भिक्षोराहारोपकरण लाघवं गतस्य एवमिति वक्ष्यमाणो अभिप्रायो भवति से
तच्छब्दार्थे तच्छब्दोपि वाक्योपन्यासार्थे च शब्दः समुच्चये खलुरवधारणे अहं चास्मिन् समये अवसरे संयमावसरे ग्वायामि ग्वा
गतोरुचाहारतया तत्समुत्थेन वारोगेण पीडितोऽतो न शक्नोमि रयतपोभिरभिष्टं शरीरकमाणुपूर्व्या यथेष्ट कालावस्थक क्रिया
या परिबोद्धुं नालमहं क्रियासु व्यापारयितुमस्मिन्नवसरे इदं प्रतिक्षणं सीर्यमाण त्वाच्छरीरकमिति कृत्वा सभिच्चुराणुपूर्व्या चतुर्थे प
द्यादिकया आहारं संवर्त्तयेत् संक्षिपेत् न पुनर्द्वाद्दश संवत्सरं लेखनाणुपूर्व्या हि गृह्यते ग्वा नस्य तावन्नातकाल स्थितेरभावादतस्तत्क

ट्टेज्जा अणुपुब्बेणं आहारं संवट्टेज्जा कसाए प्रयणुए किच्चा समाहियच्चे फलगावतट्ठीउट्ठाक्खमियू अमिणि
कुडच्चे अणुपविसित्तागामं वाणगरं वा खेडं वा कब्बडं वा मडं वा पट्टणं वा दोणसुहं वा आगरं वा आसमं वा सं
णिवे संवाणिगमं वारायहाणि वा तणाइं जाएज्जा तणाइं जाएत्ता सेत्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा एगंतमव
क्कमित्ता अप्पडे अप्पमाणे अप्पवोए अप्पहरि ए अप्पोसे अप्पुदए अप्पुत्तिंगपणगदगमद्वियमक्कडसंताणेप

भाषा

तिनद्यादकारणजाणिवो आहारसंचेपानंतर कपायकोधादिकप्रतनुकहतां गाढापातलाकरीने समाहित्येकहतां समाधिदंपल्ल
चाव्योहे अर्चाकहतांशरीरजेणे एतावतानियमितकायव्यापार एतलीभूँसिकावाहिरिगमननहीं करुं इत्यादिव्यापारशरीरनोहेजेह
नोएहवोछतो फलगावतट्टीदुर्वचनरूपि एवंसोलानेप्रहारिताश्रीतो पुणकपायनेअभाविफलगापाठियानोपरिदंतिटे एतावतावासी
चंदनकल्पएहवोयातोदिनप्रतिहं सागारभक्तपञ्चकडागकने इमकरतांरोगादिकनी व्याप्तिसवलदेखी उट्टायकहतांमग्गभणीउद्यम
करीनेभिच्चुवारितियो अभिनिवुडवेकहतां शरीरसंतापरहितधृतिबंधवणयुक्त एहवोछतोइंगितसरणकरेतेकिमकरेतेकहेछेसुखंअ
णुपविक० ग्रामतेकहिजेवेजुद्धादिकगुणनेग्रसेएतावतापामरलोकनोनिवासअयवानगरकहतांजिहांकरनळइतेनगरप्राकारप्रासादा
दिसहित अथवाखेडकहतां जिहांधूलिउं प्राकारवद्वयाइअथवाकर्बटकहतां जेलहुप्राकारवेडित अथवामडंबकहतांअढीगाकमाहि
जिहांग्रामनळइ अथवापत्तनकहतां समस्तवस्तुनो आगरतेजलपत्तनतया स्थलपत्तनविद्धंभेदिजाणिवो अथवाद्रोणमुखकहतांजि
हांयकी जलवटअने थलवटविहेचाले अथवाआगरकहतां जिहांसोनारूपातांवाकयीरादिकना उत्पत्तिठामळइ अथवाआयमकह
तांजिहांतापसवसे अथवासन्निवेशकहतां जिहांग्रामांतरभणी चालतालोकआवीऊतरे तेऊतरिवाना आवासाळइ अथवानिगमक
हतां घणावाणिवावर्गनोवसिधानोठाम अथवाराजधानीकहतां राजानोअधिष्ठान एतलास्थानकविशेषतेचारित्तियोएतलास्थानक
विषेप्रवेशकरी तण्याचेतण्याचीने संधाराकरिवाभणी प्रासुकडाभवीरणपलालादि तणामागीने तेतणालेईने एकांतिपर्वतगुफादि
कनेपिपे जाइतिहांएकांतिजे प्रासुकस्यंडिलपडिलेहे हटिइंजोवे तेकेहवोउएदेखाडेहे अप्यंडेकहतांअल्पजिहांएकेन्द्रियादिकना
इंडाहे इहांअल्पशब्दअभावने अर्थिजाणिवो एतलेस्योकह्यो सर्वथाइंडारहितएहवे ठामिइमसर्वत अल्पशब्दजाणिवो अल्पजिहां
प्राणवेद्रियादिकजीवके तथाअल्पजिहां वीजव्रीहिप्रमुखनाकणके तथाअल्पजिहां हरितदूर्वां कुरादिकहेतयाअल्पजिहांओसटारहे
तथाअल्पजिहांउदकपाणीहे तथाउत्तिंगकहतां कीडानानगरपनककहतां पंचवर्णफूलिदगमट्टीकहतांतत्कालपाणीइं पलहलीभीनी
माटीमर्कटसंतानकहतां कोलियावडानाजाला एतलापूर्वोक्तेकरीरहित एहवेस्यंडिलेतणापायरेस्योकरीने तेस्यंडिलरुडीपरेच
सुसोजोईर तवारजोहरणेप्रमार्जीर तणापायरे इमतणापायरीने उच्चारप्रचवणभूमिकापडिलेही पूर्वाभिसुखसंधारेवेसीकरतलस

दोपिकाटीका

नासुपूर्वीं इहगृह्यतेग्लानस्य तावन्मात्रकालस्यितेरभावात् द्रव्यसंलेखनवासंलिख्यचयदपरंकुर्यात्तदाह अणुपुष्पेयन्ति पटाटमादिक
यानुपूर्व्याहारं संवर्त्यकपायान् प्रतनून्कृत्वा सम्यगाहिताव्यवस्थापिता अर्चाशरीरंयेनसमाहितार्चं नियमितकायव्यापारः तथाफल
गावतट्टी वक्ष्यमाणोपि दुर्वचनवास्यादिभिः कपावाभावतया फलकवदवतिटते इतिफलकावस्यायी वासीचंदनकल्पः सएवंभूतःप्रति
दिनंसाकारभक्तं प्रत्याख्यायीवलवति रोगेउत्थायमरणोद्यमंविधाय अभिनिवृत्ताचैः शरीरसन्तापरहितः धृतिबंधननाद्यपेत इंगित
भरणंकुर्यात्कथमित्याह अणुपविसित्तागामंवानगरंवा खेडंवाकव्यडंवामडंबंवापट्टणंवा द्रोणमुखंवाआगरंवा आसमंवासन्निवेशंवा
निगमंयारायहायिंवा तणाइंजाएज्जातणाइंजाएत्ता सेतमायाएएगन्तमवक्कमेज्जा एगंतमवक्कमेत्ता अप्यंडेअप्पपाणेअप्पवीए अप्प
हरिए अप्पोवेअणुदए अप्पुत्तिंगपणगदगमट्टिय मक्कडासंताणे पडिलेहियरपमज्जियर तणाइंसंथरिज्जा संथरेत्ताएत्यविसमएइत्त
रियंकुज्जा गामंवायसतिवुद्धादीन् गुणानितिग्रामः सर्वतवाशब्दःपचान्तरेद्योतकः नावकरोविद्यतेइतिनकरं पांशुप्राकारवद्वंखेडं
अल्लकप्राकारवेडितं कर्बटंअर्द्धतृतीयगव्यूतान्तर्गमरहितं मडंबंपत्तनन्तुहिधा जलपत्तनंस्थलपत्तनञ्च द्रोणमुखंजलस्थलनिर्गमप्रवेशं
आकाराहिरण्यकरादिः आत्रमस्तापसावसथः संनिवेशोयातासमागतजनावासः नैगमःप्रभूततरवणिश्वर्गावसरः राजधानीराजा
धिष्ठानं एतानिप्रविश्यतणानियाचेत ततःजिमित्याह तणाइंजाएत्तासंस्तारकाय प्रासुकानिदर्भवीरणादीनि तणानिवाचित्तासहणा

निश्चादाय एकान्तगिरिगुहादौअपकामेत् एकांतमपकस्यच प्रासुकंमहास्यंडिलप्रत्यपेक्षते किंभूतंतद्दर्शयति अप्यंडेअल्पानिअं
डानिकीटिकादीनां यत्तस्मिन्अल्पशब्दोत्पाभावो वर्ततेअंडकरहितेइत्यर्थः अल्पाप्राणिनो द्वींद्रियादयोवस्मिन् अल्पानिवीजा
नित्रीह्यादीनांयत् अल्पानिहरितानि दूर्वांकुरादीनियत् अल्पावश्ययैउपरितनाधस्तनत्वेह रहितेअल्पोदके भौमान्तरिक्षोदक
रहिते तथाउत्तिंगपनकोदक ऋत्तिकामर्कटसन्तानरहिते तत्रोत्तिंगःपिपीलिकासन्तानकः पनकोभूम्याद्वृक्षविशेषः उदकं
त्तिकाअचिराप्कायाद्रीकृत ऋत्तिकामर्कटसन्तानको लूतातन्तुतदेवंभूते महास्यंडिले तृणानिसंस्तरेत्किंछत्वातत्स्यंडिलं चक्षुषा
प्रत्युपेक्ष्य वीक्षयाभ्यभावमाह एवंप्रजोहरणादिनाप्रवृज्य संस्तीर्यतृणानि उच्चारप्रव्रणभूभिन्न प्रत्युपेक्षपूर्वाभिमुख संस्तारकगतः

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

योग्ययानुपूर्व्या द्रव्यसंलेखनार्थमाहारं निरुंध्यादिति द्रव्यसंलेखनयासंलिख्य च यदपरंकुर्यात्तदाह अणुपुञ्जेणइत्यादि पटाष्टमदश
महादशादिकयानुपूर्व्याहारं संवर्त्यकपायान् प्रतनून्कचासर्वकालंकपायतानचविधेयंविशेषतस्तुसंलेखनावसरे इत्यतस्तानुप्रतनून्क
त्वासम्यगाहिताव्यवस्थापिताअर्चाशरीरंयेनससमाहितार्चः नियमितकायव्यापारइत्यर्थःयदिवार्चालेस्यासम्यगाहिताजनितालेख्याये
नससमाहितार्चःअतिशुद्धाध्वसायइत्यर्थः यदिवार्चाकोधाध्वसायात्मिकाज्वालासमाहिताउपशमिताअर्चायेनसतथाफलंकर्मक्षयरू
पंतदेवफलकंतेनापदिसंसारभ्रमणरूपायामर्थःप्रयोजनंफलकापदर्थः सविद्यतेयस्यासौफलकापदर्थीयदिवाफलकवद्वास्यादिभिरभयतो
वाह्यतोऽभ्यन्तरावकटःफलकावकटइत्येवंविगृह्यार्थत्वात् फलगावतद्वीत्युक्तंयदिवावक्ष्यमाणोपिदुर्वचनवास्यादितिःकपायाभावतया
फलकवदवतिष्ठतेतच्छीलयेतिफलकावस्याचीवासीचंदनकल्पइत्यर्थः सएवंभूतःप्रतिदिनंसाकारभक्तप्रत्याख्याचीवलवतिरोगावेगे उत्था
याभ्युद्यतमरणोद्यमंविधायाभिर्निवृत्तार्चःशरीरसंतापरहितोद्यतिसंहननाद्युपेतोमहापुरुषाचीर्षं मार्गानुविधावींगितमरणंकुर्यात्कथं
कुर्यादित्याह अणुपविसित्ताइत्यादि असतिबुद्धादीन्गुणानितिगम्योवाष्टदशानांकरणाभितिग्रामः सर्वत्रवाशब्दः पक्षान्तरदर्शनार्थः
नात्रकरोविद्यतइति नकरंपांशुप्राकारवद्धं खेडंलुल्लकप्राकारावेष्टितं कर्वटंअर्द्धतृतीयगव्युतांतर्गमरहितं मंडपंपत्तनंतुद्धिधा जलपत्त
नंस्थलपत्तनंच जलपत्तनंचथा काननद्वीपस्थलपत्तनं यथामथुराद्रोणसुखां जलस्थलनिर्गमप्रवेशं यथाभरुकच्छतामलित्तिवा आकरो
हिरण्याकरादिः आश्रमस्तापसावसथोपलक्षित आश्रयःसंनिवेशोयात्रा समागतजनावासो जनसमागमोवानैगमः प्रभूततरवणिग्व
र्यावासः राजधानीराजाधिष्ठानं राष्ट्रःपीठिकास्थानमित्यर्थः तेष्वेत्यनिवाप्रविश्य तृणानियाचेतततःक्षिमित्याह तृणाइत्यादिसंस्तार
कायप्रासुकानि दर्भवीरणादिकानि कचिद्द्रव्यामादौ तृणस्त्रामिनसुपिराणि तृणानियाचयित्वा सतान्यादयैकांते गिरिगुहादावप
कामेन्नच्छेदेकांतं रहोपकस्यच प्रासुकंमहास्यंडिलंप्रत्युपेक्षते किंभूतंतद्दर्शयत्यल्पान्यण्डानि कीटिकादीनांयत् तदल्पांडंतस्मिन्नल्पश
ब्दोत्पाभावे वर्ततेअंडकरहितेइत्यर्थः तथाल्पाःप्राणिनोद्वींद्रियादयो यस्मिंस्तथा तथाल्पानिवीजानि नीवारस्यामकादीनांयत्
तत्तथाल्पानिहरितानि दूर्वांप्रवालादीनियत्तत्तथा तथाल्पावश्यायेधस्तनोप्ररित नावश्यायविप्रुड्वर्जिते तथाल्पोदकेभौमान्तरि
क्षोदकरहिते तथोत्तिंगपनकोदक ऋत्तिकामर्कटसन्तानरहिते तत्रोत्तिंगःपिपीलिकासन्तानकः पनकोभूम्यादावृक्षविशेष उदकं
त्तिकाअचिराप्कायाद्रीकृता ऋत्तिकामर्कटसन्तानको लूतातन्तुजालंतदेवंभूते महास्यंडिलेतृणानिसंस्तरेत् किंछत्वायत्स्यंडिलंचक्षु

डिलेहिय२पमज्जिय२तणाइ'संथरेज्जासंथरेत्ताएत्यविसमएइत्तरियंकुज्जातंसच्च'सच्चावादीओतेतिस्ये
च्छिण्णकहंकहेआतौयट्टेअणातीएचेच्चाभिदुरं कायंसंविधुणियविरुवरुवेपरौसहोवसग्गेअस्सिंविस्संभ-
णयाएभेरवमणुचिस्येतत्थावितस्सकालपरियाएसेवितत्थविअंतकारएइच्चेयं विमोहायतसंहियंसुहंसं
संणिस्येसंआणुगामितिवेमिजेभिक्खूअचेलेपरिवुसिएतस्सणंएवंभवतिचाएमिअहंतण्णफासं अहिया

ભાષા

હિતલલાટપ્રદેશિરજોહરણગ્રહીને સિદ્ધનેનમસ્કારકરી પંચપરમેષ્ઠિનમસ્કારયારવાર ડચ્છરીદ્વિગિસેણે પ્રસાદિદત્તરિયંકુજ્ઞાદત્ત રિયંકહતાં જેતલીટૂરિસંચારો તથાડચ્છારપ્રચ્છવળભૂમિ એતલીટૂરિવાહિરિજાદ્યો નિપેધીસંચારોકરે તેદ્ગિતમરણતેદ્વરકહિયેતે કરેચતુર્વિધઆહારનો પચ્છક્ષણકરે તેકેહવોછે એદેવાડેછે સૂત્રંતંસચ્ચંકં તેદ્ગિતમરણસુગતિગમનને અવિસંવાદિકરીતથાસર્વ જ્ઞનાડપદિદમળી સત્યસાચોછે તેહનોઆટરણહારસાધુકેહવોછે સત્યવાદીસાચાનો વોલળહારજેહવોવોલે તેહવોનિર્વાદેદ્વિગિતમરણ સત્યવાદીતથાવલીકેહવો ઓજકહતાં એકલોભાવયકી એતાવતારાગદે પરહિત તથાતિગેકહતાં સંસારસમુદ્ગત્યો તથાછિન્નકહ તાંકહેજ્ઞંદ્ગિતમરણનીપ્રતિજ્ઞા કિમનિર્વાહિસ્યો એહવીકથાવાત્તાં તેકથંકથાકહિયે તેજેગેઝેટ્ટીછે એતાવતાએઆદરતોકાયરપ ણોનાળેસૂરવીરચદ્દે આદરેતથાઆતીવદ્દેકહતાં સમ્યક્પ્રકારિજાણ્યાછે જીવાજીવાદિક અર્થતેઅતીતાર્થજાણિયો તથાઅણાતીએઆ તીતકહતાંઅનાદ્યનંતસંસારવિષે તેઆવ્યોનેઆતીત એહવોજેનહીતે અનાતીતકહિયે એતાવતાસંસારપારગામીદત્યર્થઃ એહવોસાધુદ્ગિતમરણવિધિ પાંડવજેતેહનેસ્યો ફલદેવાડેછે સૂત્રંચેજ્ઞામિદુરંકાંચંચર્ચ ચેજ્ઞાકહતાંઠાંડીને તેકિસોમિદુરજેઆપણીભેદપામેજ્ઞણ પ્રતિદ્વિસરાલથાદ્દ એહવોઝદારિકચરીરઠાંડીને તથાપરીમહદ્દુષ્ટાદિક ડપસર્ગદેવમનુષ્યતિર્થંચનાકીધા એસંવિધુણિયકહતાંનિ જરીનેવિરૂપનાનાપ્રકારસર્હીને દેગેસર્વજ્ઞપ્રણીતઆગમવિષે વિશ્વંભણિયાકહતાં એહનાવિશ્વાસયકી એતાવતાએહમાહિજેવોલોતે તેસાચોતહત્તિછે એહવેઅધ્યવસાદકરી ભૈરવકહતાં કાયરનેવીહાવળો એહવોદ્ગિતમરણતેજેગે અણુચિગેકહતાંઆદસ્યો તિહાંપુણ તેસાધુનેકાલપર્યાય યથોક્તમરણકહવાદ્દ તેતિહાંદ્ગિતમરણવિષે પ્રવર્તતોઅંતક્રિયાનોકરણહારજાણિયો દ્વજેયંવિમોહાયતણંદ્ ત્યાદિઆપ્ત્યાપૂર્ણવત્ જાણિયો હિતિવિમોહાધ્યયનસ્ય પટ્ટોદ્દેશકસમાપ્તઃ ૬ હિવેસાતમોડહેસોપારંભિયેછે છદ્દેડહેસેએકત્વભાવના ભાવણહારને દ્ગિતમરણકહ્યો હિવેદ્દેગે ડહેસેપ્રતિમાવિશેષ ચારિતિયાનાકહિયેછે સૂત્રંજેમિક્ષૂકંજેમિલુચારિતિયોપ્રતિમાપ્ર તિપન્નઅભિગ્રહવિશેષિદ્ અચેલવસ્ત્રરહિતયયોતેહનેએહવો અભિપ્રાયહ્લદ્ તેકહેછે ચાએમિઅહંજ્ઞં દર્ભાદિત્વસ્પર્ગયકી જેદુક્ષુડપ જેતેસહીસકો જેહમળીમોટિકાકાર્યકરિવાને જેસાવધાનયદ્ તેહનેત્વસ્પર્ગપરીસહતેન કિંચિન્નાત્પ્રતિભામે તથાવલીગીતપરીસ

દીપિકાટીકા

કરતલલલાટસ્પર્શિ ધતરજોહરણઃ ક્ષતસિદ્ધનમસ્કારઃ એત્યવિસમર્ણતિ અતાપિસમયે અપિગદ્દાદ્યત્વાપિસમયે દ્વિતિરિયંકુજ્ઞાદત્ત રમિતિ પાદપોપગમનાપેક્ષ્યા નિયતદેશપ્રચારાભ્યુપગમાદિંગિત મરણસુચ્યતે નપુનરિત્વરંસાકારં જિનકલ્પિકાદેઃ સાકારપ્રત્યા ય્યાનસ્યાન્વસ્થિન્નપિકાલે અસંભવાત્તદેવમિંગિતમરણં ધતિસંજનનાદિવલોપેતઃ સ્વક્ષતનત્વગ્વચર્તનાદિક્રિયો યાવજ્જીવંચતુર્વિધા હારનિયમંકુર્યાત્ તંસચ્ચંસચ્ચવાદીઓ જેતિન્ને છિન્નેકહંકહે આતીયદ્દેઅણાતીએતદિંગિતમરણં સુગતિગમનાવિસંવાદાત્ સર્વઓપદે ગાચ્ચ સત્યંકિંભૂતઃસાધોઃ સત્યંવદિતુંશીલમસ્યેતિ સત્યવાદીઓજોરાગદે પરહિતઃ તીર્થંદ્વતીર્થઃ સંસારસાગરંકહંકહેત્તિ કથ મહમિંગિતમરણપ્રતિજ્ઞાનિર્વહિયે દ્વિત્યેવંરૂપાયાકથા સાછિન્નાયેનસચ્છિન્ન કથંકથઃદુષ્કરાનુદાનવિધાયીહિ કથંકથીભવતિસપુન મંહાપુરુષપતયામિયાત્ આતીયદ્દે આસંમંતાદતીવદ્દતાજ્ઞાતા જીવાદ્યોઽર્થાયેન સઆતીતાર્થાઃ અણાતીએઆસમન્તાદતીવ દ્વતોગતે અનાદ્યનંતસંસારે આતીતનઆતીતઃઅનાતીતઃ સંસારાર્ણવપારગામીત્યર્થઃ સપ્લંભૂતદ્ગિત મરણંપ્રતિપદ્યતે વિધિનાકિંઠત્વાચેજ્ઞા મિદુરંકાંચં સંવિધુણિય વિશ્વવરુવેપરીસહોવસળે અશ્ચિંવશ્ચિંભણિયાએ ભૈરવમણુચિગેતત્યાવિતમ્પ્રકાલપરિયાદ્ સેવિતત્યઅન્તકારણ દ્વજેયંવિમોહાયતણં હિયંસુહંચંમંનિસ્યે સં અણુગામિયંતિવેમિસત્તમસ્યચ્છદ્દોડહેસચોસમત્તો ચેજ્ઞતિત્યુક્તાપ્રવીશ્વાસ્યમેવમિદ્યતે હિતિમિદુરં પ્રતિજ્ઞણવિગરાકંકાંચં ઔદારિકંચરીરંત્યક્તા સંવિધૂયપરિપહોપસર્ગાન્ પ્રચચ્ચવિરૂપરૂપાન્ નાનાપ્રકારાન્સોઠાંઅશ્ચિ ન્સર્વજ્ઞપ્રણીતે આગમેવિચંભણતથા વિશ્વસાદેતદુક્તાર્યા વિસંવાદાધ્યવસાયેત ભૈરવંમયાનકઅસુદાનં ક્ષીવેદુરસુધરં દ્ગિતમરણાણં

अनुचीर्णवामृतत्यावितितत्वापिरोगपीडाहितेङ्गितमरणाभ्युपगमेपिनकेवलंकालपर्यायेण इत्यपिसन्दर्भः तस्य कालज्ञस्य भिक्षोरसावेव कालपर्यायः कर्मक्षयस्योभयत्र तुल्यत्वाद्वा ह सेवितव्यवियन्तकारण इत्यादि पूर्ववद्गतिविमोक्षाध्ययनपटोद्देशकप्रदीपिका उक्तः पटोद्देशकः सांप्रतं सप्तमस्तस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तरोद्देशके एकत्वभावनाभावितस्यैंगितमरणमभिहितं इह तु एकत्वभावप्रतिमाभिर्निष्पाद्यं ते इति प्रतिमाः प्रतिपाद्यं ते अनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं जेभिक्षु अचलेपरिवुसिएतस्मिन् एवं भवति चा एमि अहंतण फासं अहियासित्त एसीय फासं अहियासित्त एते उफासं अहियासित्त एदं समसग फासं अहियासेत्त ए एगय रे विरुवरूवे फासे अहियासेत्त ए हरिपडिच्छायणञ्च अहंनो सञ्चा एमि अहियासेत्त ए एवं सेकप्पति पडिवं धणं धारित्त ए अदुवातत्य परिक्रमन्तं भुञ्जो अचेलंतण फासा फुसन्ति सीय फासा फुसन्ति ते उफासा फुसंति दं समसग फासा फुसन्ति एतरे अन्नय रे विरुवरूवे फासे अहियासेत्ति अचेले लाघवियं चागममाणे ते वेसे अमिसमन्न गते भवति जहेयं भगवतापवेदितं तमेव अमिसमेच्चा सव्वओ सव्वया एसमन्न तमेव समभिजाणि याजे भिक्षुत्तियो भिक्षुः प्रतिमा प्रतिपन्नो ऽभिग्रहविशेषा दचेलो दिग्वा सापयुं धितः संयमेव्यवस्थितः तस्य भिक्षो रेवमिति वक्ष्यमाणो ऽभिप्रायो भवति तद्यथा चा एमि न्ति शक्नोमि अहं लण स्पशंमपि सो दुं

शिलंगाचार्य कृतटीका

षाप्रत्युपेक्ष्य वीश्याभ्युपगममाह एव रजोहरणादिना प्रसज्जातापि वीश्याभ्युपगमार्थात् सूचिता संस्तीर्य च तृणान्युच्चार प्रश्रवणभूमि च प्रत्युपेक्ष्य पूर्वाभिमुखं स्तारकगतः करतलललाटस्पर्शि धृतरजोहरणः कृतसिद्धनमस्कार आवर्त्तितपञ्चनमस्कारोत्तापिसमये अपि शब्दादन्यत्र वा समये इतरमिति पादपोषगमनापेक्षया नियतदेशप्रचारीभ्युपगमादिङ्गित मरणमुच्यते ननु पुनरित्वरंसाकारं प्रत्याख्यानं साकारप्रत्याख्यानस्यान्यस्मिन्नपि काले जिनकल्पिकादेरसंभवात् किंपुनर्यावत्कथित भक्तप्रत्याख्यानावसर इति इतरं हि रोगातुरः श्रावको विधत्ते तद्यथा यद्यहमस्माद्भोगात्पञ्च पैरहोभिर्मुक्तास्यां ततोभोक्ष्यनान्यथेत्यादि तदेवमित्वरमिङ्गितमरणं इति संज्ञनना दिवलोपेतः स्वकृतत्वग्वत् नानादि कियो यावज्जीवं चतुर्विधाहार नियमं कुर्यादित्युक्तं च पञ्चक्वड्याहारं च उल्लिङ्गयिष्यमओ गुरुसमीवे इङ्गिय देसं मित्तहा चेदं पिय नियमओ कुणइ उच्चत्तइ इपरिवत्तइ काइ गमाट्ठी विअप्पणा कुणइ सव्वमिहअप्पणवियण अस्सजोगेण वि ति विणि तच्चैंगितमरणं किं भूतञ्च प्रतिपद्यत इत्याह तंसच्च इत्यादि तदिङ्गितमरणं सङ्गोद्धितं सत्यं स गतिगमनाविसंवादेना त्वर्वन्नोपदेशाच्च सत्यन्तथ्यं तथा च स्वतोपि सत्यं वदितुं शीलमस्येति सत्यवादी यावज्जीवं यथोक्तानुष्ठानाव्यथारोपित प्रतिज्ञाभारनिर्वहणादित्यर्थः तथा ओजारागहे प रक्षितं स्यातीर्षः संसारसागरं भाविनि भूतवदुपचारात्तीर्ण इत्यर्थः तथा किन्नापनीता कथं कथमपिया कथारागकथादि काविकथारूपायेन सच्छिन्नकथं कथः यद्विवाक्यमिह मिङ्गित मरणप्रतिज्ञानिर्वहिये इत्येवंरूपाया कथा सा च्छिन्नायेन सच्छिन्न कथं कथः दुःकरानुष्ठानविधावीहि कथं कथी भवति सपुनर्महापुरुषतया नव्याकुलतामियादिति तथा आसमन्तादतीव दूताज्ञातापरिक्लिन्ना जीवादयो र्थायेन सोयमातीतार्थ आदत्तार्थो वा यद्विवाच्यतीताः सामस्येनाति क्रांता अर्थाः प्रयोजनानियस्य सतथा उपरतव्यापार इत्यर्थः तथा समंतादतीव दूतोगतो नाद्यनन्ते संसारे आतीतः न आतीतः अनातीतो अनात्तो वा संशयो येन स तथा संसारार्थं वं पारगामीत्यर्थः स एव भूत इङ्गितमरणं प्रतिपद्यते विधिनान्यत्वा वीश्यास्वयमेव भिद्यत इति भिदुरं प्रतिक्षयविशारकं कावं कर्म वशाद्गृहीत औदारिकं शरीरं त्यक्त्वा तथा संविष्य परीषदोपसर्गान् प्रमथ्य विरूपरूपान् नाना प्रकारान् सोढा अस्मिन् सर्वत्र प्रची तयागमे विश्रम्भतया विश्वासादेतदुक्तार्था विसंवादाध्यवसायेन भैरवं भयानकमनुष्ठानं क्लीवैर्दुरध्यवसमिङ्गित मरणाख्यमनुचीर्ण वा ननु धितवानिति तच्च तेन यद्यपि रोगातुरतया व्यधायि तथापि तत्कालपर्यायागत तुल्यफलमिति दर्शयितुमाह तथा विद्वत्यादि तत्तापि रोगपीडाहितेङ्गित मरणाभ्युपगमपि न केवलंकालपर्यायेणेत्यपि शब्दार्थस्य कालज्ञस्य भिक्षोरसावेव कालपर्यायः कर्मक्षयस्योभय त्समानत्वादित्याह च सेवितव्यवियन्तकारण इत्यादि पूर्ववद्गतार्थं इति त्रयीमिश्रशब्दावपि क्षुषार्थाविति विमोक्षाध्ययनस्य पटोद्देशक समाप्तः उक्तपटोद्देशकः सांप्रतंसप्तमव्याख्याप्रतन्यते अस्य चायमभिसंबन्ध इहानन्तरोद्देशके एकत्वभावनाभावितस्य इति संज्ञननाद्य

पेतस्येगित मरणमभिहितमिदं तु सैवैकत्वभावनाप्रतिभाभिर्निष्पद्यत इति कृत्वा तस्मात्प्रतिपाद्यते तथा विगिटतरसंज्ञनोपेतञ्च पाटपो
पगमनमपि विद्वद्वादिष्ये तच्चेत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिच्छत्वं ज्ञेयमिच्छु इत्यादि योभिर्बुधैः प्रतिभाप्रतिपन्नोभि अहविशेषा
द्वेचेलोदिग्वासाः पदुःपितः संवमेयवस्थितौ गमिति वाक्यालंकारे तस्य भिन्नोरेवमिति वक्ष्यमाणोभिप्रायो भवति तद्यथा गन्तोस्य दृष्टं ग
स्यर्गमपि सोढुं धृति संज्ञननाद्युपेतस्य वैराग्यभावनाभावितान्तः करणस्यागमेन प्रत्यक्षीकृतनारक तिर्ग्वेदनानुभवस्य नमेतदगमस्यर्गो
महतिफलविशेषेभ्यश्च तस्य किञ्चित्प्रतिभासते तथागीतोऽष्टादशमशका स्यर्गमपि सोढुं मिति तथा एकतरादन्यतरांश्चासुत्रं प्रतिपत्ता

सित्तएसीयफासंअहियासेत्तएतेउफासंअहियासित्तएदंसमससगफासंअहियासित्तएएगयरे अण्य
रेविखवखवेफासेअहियासित्तएहिरिपडिच्छायणं चअहं शोसंचाएमिअहियासित्तएएवंसेकप्यतिक
द्विवंधणंधारित्तएअदुवातत्यपरकमंतंभुज्जोअचेलंतणफासाफुसंतिसीयफासाफुसंतितेउफासाफु
संतिदंसमसगफासाफुसंतिएगतरेअणतरेविखवखवेफासेअहियासेतिअचेलेलाधवियंआगममाणे

भाषा

दंशमशकादिकनोपरीसह अहियासीसको तथा एकतर अनुकूलअन्यतरकहतां प्रतिकूलविरूपरूपनाना प्रकारपरीसहनादुक्क
अहियासीसको किंतु एकहिरिपडिच्छायणं कहतां लज्जादं करीगुह्यप्रदेशां किवानो छांडिबोए अहियासीनसको जेएहयो अथ
वसायकपने तोतेहसाधुने कडिवंधणकहतां चोलपट्टकतेधरिवाकल्पे तेचोलपट्टकमिच्छलपणे विज्जं अंगुलेअधिकहस्तप्रमाणलां वपणे
कटिप्रमाणतयागणनाइं एकइजवीजोनहीं तेहेकारणपहिरिवो कारणविना अज्जेलपणेविचरेअदुवातच्छकहतां लज्जानेकारणि
तेवस्सधरे अयवाजे लज्जानक्रमणे तोतेहनेवस्सकांडीं अचेलविचरे इमविचरतां तेहनेवलीटणस्यर्गोपीडाऊपजावे तथाशीतउष्णदंश
मयकएहनापरीसहपीडवे तिवारेतेसाधुएकतर अन्यतरकहतातेहनो अकूलप्रतिकूलपरीसहऊपना अहियासेअचेलेवस्सरहितलाव
वियंलघुता आपणनेगिणतोइमकरतां तेहनेतपआव्योद्धइ जेएहभगवंतेप्रवेद्यो तिहेजसस्यक्पाकारिजाणीसर्वधीसर्वप्रकारेसमत्तमे

दीपिकाटीका

तिसंज्ञननाद्युपेतस्य महतिफलविशेषान्अध्यासयितुं सोढुं गन्तोमि कित्वमहं हिरिपडिच्छायणंति स्त्रीलज्जातया गुह्यप्रदेशस्यप्र
च्छादनंतच्छाहं त्यक्तुं न गन्तोमि एवं सेतस्य कल्पतेयुज्यते कटिवंधनंचोलपट्टकं कर्तुं सचविसरेण चतुरंगुलाधिको हस्तोदैर्घ्येण कटीप्र
माणागणनाप्रमाणेन एकःकारणाभावे अचेलएवंपराक्रमते अदुवातत्यन्ति सएवंकारणसङ्गावेसति वस्त्रं विभ्रयात् अथवाअसौनैव
जिद्धेति ततोऽचेलएवंपराक्रमते तंचभूयस्तृणस्यर्गाः स्पृशन्ति उपतापयन्ति शीतोष्णदंशमशकस्यर्गाः स्पृशन्ति एकतरात्अन्यतरांच
विरूपांचस्यर्गान् उदीर्क्षानधिसहते असौअचेललावमागमयन्नित्यादि गतार्थं यावत्सम्पत्तमेव समभिजागवा किञ्चनस्पर्शमिच्छुस्स

शिलंगाचार्यकृतटीका

निरूपणोन्मुखान् दुःखविशेषानध्यासयितुं सोढुं मिति कित्वमहं स्त्रीलज्जातया गुह्यप्रदेशस्यप्रच्छादनं स्त्रीप्रच्छादनंतत्वाहं त्यक्तुं न ग
न्तोम्येतच्च प्रकृतिलज्जात्कृतया साधनविकृतरूपतयावास्यात् एवमेभिः कारणैसेतस्य कल्पतेयुज्यते कटिवंधनंचोलपट्टकं कर्तुं सचवि
सरेणचतुरंगुलाधिको हस्तोदैर्घ्येण कटीप्रमाणाइति गणनाप्रमाणेनैकं यदिपुनरेतानिकारणानि नस्युस्ततोऽचेलएव पराक्रमतंतंच
तत्तसंयमे अचेलेपराक्रममाणं भूयःपुनस्तृणस्यर्गाः स्पृशन्त्युपतापयन्ति तथाशीतोष्णदंशमशकस्यर्गाः स्पृशन्तीतितयैकतरानन्यतरांच
विरूपांच स्यर्गानुदीर्क्षानधिसहते अचेलतथाशीतादिस्पर्शं सम्यगधिसहेतेत्येतत्प्रतिपादयितुमाह अदुवाइत्यादि सएवंकारणस
ङ्गावेसति वस्त्रं विभ्रयाद्यवा नैवासौजिद्धेति ततोऽचेलएवंपराक्रमते सावचेलोचेललाव मागमयन्नित्यादि गतार्थं यावत्सम्पत्तमेव

तवेसे अभिसमसागते भवति जहेयं भगवतापवेदितं तमेव अभिसमेक्षासव्योसव्ययासमत्तमेव समभि
जाणियाजस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु अणे सिं भिक्खूणं असणं ४ आहट्टु, दलइस्सामि आहडं च
साइज्जिस्सामि १ जस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु अणे सिं भिक्खूणं असणं ४ आहट्टु, दलइस्सामि आ
हडं च णोसाइज्जिस्सामि २ जस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु अणे सिं भिक्खूणं असणं ४ आहट्टु णोद

भाषा

वसरीखपणीजजाणे तथाहि वेअभिग्रहविशेषकहेके सूतं जस्सणं क० प्रतिमाप्रतिपन्नसाधुएहवा अभिग्रहकरे तेहनीजोभंगीकहेछे
जेहसाधुने एहवोद्धइद्धं खलु निजे अनेरासाधुने अशनादिकयाणीदेसो अनेरानोआण्योलेसोएप्रथमभागो १ जेहसाधुने इमद्धइद्धं
अनेरानेआहारपाणीयाणीदेसो अनेरानोआण्योलेसोनही एवीजोभागो २ जेहसाधुने एहवोअभिग्रहइद्धइद्धं अनेरानेअशनादि

दीपिकाटीका

एवं भवति अहं च खलु अणे सिं भिक्खूणं असणं वा ४ आहट्टु, दलइस्सामि आहडं च साइज्जिस्सामि १ जस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु
अनेसिं भिक्खूणं असणं वा ४ आहट्टु, दलइस्सामि आहडं च नोसाइज्जामि २ जस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु अने सिं भिक्खूणं
असणं वा ४ आहट्टु, नोदलइस्सामि आहडं च साइज्जिस्सामि ३ जस्सणं भिक्खुस्स एवं भवति अहं च खलु अने सिं भिक्खूणं असणं वा ४ आहडं णो
दासामि आहडं नोसाइज्जिस्सामि ४ इति प्रतिमाप्रतिपन्नएवविशिष्टमभिग्रहं गट्ठीयान्तद्वया अहमन्येषां प्रतिमाप्रतिपन्नानामेव किंचिदा
स्यामितेभ्यो गट्ठीयामीत्येवं चतुर्भंगीमाह जस्सणं तिस्यभिचोरेवं भवति अहं च खलु अन्ये भ्यो भिक्षुभ्यो अशनादिकमाहृत्य दास्यामि अप
राहृतं स्वादयिष्यामि इत्येको भंगः १ यस्यभिचोरेवं भवति अहं च खलु अन्ये भ्यो अशनादिकमाहृत्य दास्यामि अपराहृतं च नोस्वादयि
ष्यामि इति द्वितीयः २ अहं च खलु अन्ये भ्यो अशनादिकमाहृत्य नोदास्यामि अपराहृतं च स्वादयिष्यामि इति तृतीयः ३ अहं अन्ये भ्यो

श्रीलिंगाचार्यकृतटीका

समभिजाणियंति किञ्च प्रतिमाप्रतिपन्नएवविशिष्टमभिग्रहं गट्ठीयान्तद्वया अहमन्येषां प्रतिमाप्रतिपन्नानामेव किञ्चिदास्यामितेभ्यो ग
ट्ठीयामीत्येवमाकारं चतुर्भंगितयाभिग्रहविशेषमाह जस्सणं इत्यादि एतच्च पूर्वव्याख्यातमेव केवलमिह संस्कृतेनोच्यते यस्यभिचोरेवं
भवति वक्ष्यमाणं तद्वया अहमन्येषां भ्यो अशनादिक माहृत्य दास्याम्यपराहृतं च स्वादयिष्यामीत्येको भंगस्तथा यस्यभिचोरेवं भवति
तद्वया अहमन्येषां भ्यो अशनादिकमाहृत्य दास्याम्यपराहृतं च नोस्वादयिष्यामीति द्वितीयः २ तथा यस्यभिचोरेवं भवति तद्वया खल्वन्ये भ्यो अ
नादिकमाहृत्य नोदास्याम्यपराहृतं च स्वादयिष्यामीति तृतीयः ३ तथा यस्यभिचोरेवं भवति तद्वया अहमन्येषां भ्यो भिक्षुभ्यो अशनादिक

लइस्सामि आहडं च सातिज्जिस्सामि ३ जस्सणं भिक्खूस्स एवं भवति अहं च खलु अणे सिं भिक्खूणं असणं ४ आ
हट्टु, णोदलइस्सामि आहडं च णोसाइज्जिस्सामि ४ अहं च खलु तेण अहाइरित्तेण अहेसणिज्जेण अहापरि
ग्गहिणं असणं वा ४ अभिकं खसाहस्मियस्सकुज्जावेयावडियं करणाय अहं वा वितेण अहाइरित्तेण अहे
सणिज्जेण अहापरिग्गहिणं असणं वा ४ अभिकं खसाहस्मियं हिंकीरमाणं वेयावडियं सातिज्जिस्सामि

भाषा

कयाणीदेसोनहीं अनेरानोआण्योलेसो एवीजोभागो ३ जेहसाधुने इमद्धइद्धं अनेरानेअशनादिकयाणीदेसोनहीं अनेरानोआ
ण्योलेसोनहीं एचउथोभागो ४ इणपरिण्चोभंगीहिवे अनेरोअभिग्रहे तथाकोई एकसाधुधुरिलाने विणिपदतेह नोएकणिहीजपदे

अभिग्रहकरेतेदेवाडेष्टे सूत्रं अहंचखक० जेहसाधुनेएहवो अभिग्रहकृद्दृष्टं खलुनिचे तेगे अहाइरित्तेगंकहतां आपणापरिभोगयकी
अधिकेएतावतावावेते अहेसगिज्जे गंकहतां जेदेहप्रतिमाप्रतिपन्नने एपणीयवोद्वेष्टे तेहवेकरी तथाअहापरिगृहिएगंकहतांआ
पणेअर्थिलीधोष्टे तेगेकरीनिर्जराआपणने जाणीसाधर्मिकने वेवावञ्चकरोतेहनाटपकारभणी कोइएकएहवो अभिग्रहकरेतथा
वलीअनेरोदेवाडेष्टे अयवाद्धं तेगेपरिभोगयकी अधिकेययोक्तएपणीये आपणेअर्थिआण्यो एहवेआहारिइं करी निर्जराजाणीसा
हम्मिएजीजतोवेवावञ्चसाइज्जिम्मामिन्नहतांवांछिस्सोअयवाअनेरेअनेराने वेवावञ्चकरेतेअनुमोदिस्योतुम्हे एरुडूकरोष्टो रुडोकीवोए
हवेवचनेकरी प्रसन्नइटिनेमुखिआणिवे कायाइं तथामनेहियामाहि अनुमोदिस्योइमतिविधतेहनी अनुमोदनाकरिस्सो इमकांइक

दीपिकाटीका

भिन्नुभ्योअगनादिक माहृत्यनोदास्यामि अपराहृतं च नोस्वादयिष्यामीतिचतुर्थः ४ इत्येवंचतुर्णां अभिग्रहाणां अन्यतरं अभिग्रहं
गृह्णीयात् अथिद्याद्यानांवयाणां पटानामेकपदेनैवाभिग्रहं गृह्णीयादितिदर्शयितुमाह अहंचखलुनेणं अहाइरित्तेगं अहेसगिज्जे
गंअहापरिगृहिएगंअमणेगं५ अभिग्रहसाहसिअन्यकुज्जाये वावडिअंकरणाय अहंवावितेगंअहाइरित्तेगं अहेसगिज्जे गंअ
हापरिगृहिएगंअमणेगं५ अभिग्रहसाहसि एहिंजीरमाणंवेवावडिअंसातिज्जिम्मामि अहंचखलुत्तियस्यभिजोरेवंभूतोअभिग्रहोभव
तिअहंचखलुनेन यथातिरिक्तेन आत्मपरिभोगाधिकेन यथैपणीयेनयत्ते यंप्रतिमाप्रतिपन्नानांएपणीयमुक्तं तद्यथापद्धसुभिचानुअग्रहः
द्वयोरभिग्रह तथाअहापरिगृहिएगं यथापरिगृहीतेन आत्मार्थंस्वीकृतेन अगनादिनानिर्जराभिकांच्य साधर्मिकवैयाटत्तं कुर्वी
कथिदेवंभूतमभिग्रहं गृह्णीयात् तथाअपरंदर्शयितुमाह अहंवावितेगंअहाइरित्तेगं अहंवापुननेनयथातिरिक्तेन यथैपणीयेन यथापरि
गृहीतेनअगनेन५ निर्जराभिकांच्य साधर्मिकैः क्रियमाणं वैयाटत्तं स्वादयिष्यामि अभिलपिष्यामि येचान्यः साधर्मिको अन्यस्यज
रोति तंचानुमोदयिष्यामि सुटुभवताकृतमेवंभूत यावाचाकायेनअच प्रसन्नइटिसुखेनअन्य साचानुमोदयिष्यामि किमित्येवंकरोति

गिलंगाचार्यकृत टीका ।

माहृत्यनोदास्याम्यपराहृतं नोस्वादयिष्यामीतिचतुर्थः ४ इत्येवंचतुर्णां अभिग्रहाणामन्यतरमभिग्रहं गृह्णीयादयथा एतेपामेवाद्यानां
वयाणां भंगानामेकपदेनैवकावदभिग्रहं गृह्णीयादितिदर्शयितुमाह अहंचखलुद्वयादि यस्यभिजोरेवंभूतोअभिग्रहो भवतितद्यथाअहंचखलु
तेन यथातिरिक्तेनात्म परिभोगाधिकेनयथैपणीयेन यत्तेपंप्रतिमाप्रतिपन्नानामेपणीयमुक्तं तद्यथापद्धसु प्रास्तिकासुग्रहः द्वयोरभि
ग्रहसुयथापरिगृहीतेनात्मार्थं स्वीकृतेनतेनागनादिनानिर्जराभिकांच्यसाधर्मिकवैयाटत्तं कुर्वी यद्यपितेप्रतिमा प्रतिपन्नत्वादेकत
नभुंजते तथाप्येकाभिग्रहा पादितानुष्ठानत्वात्पौगिकाभगदन्ते ततस्तस्यसमनोदस्य करणाचोपकरणार्थं वैयाटत्तं कुर्वीमित्येवंभूत
मभिग्रहंकथिदृष्टं गृह्णीयात् तथाअपरंदर्शयितुमाह अहंवाइत्यादि च यद्दः पूर्वस्मात्पञ्चांतरमाह अपिग्रहः पुनः यद्दार्थं अहंवापुननेन
यथातिरिक्तेन यथैपणीयेन यथापरिगृहीतेनासनेन५ निर्जराभिकांच्य साधर्मिकैः क्रियमाणं वैयाटत्तं स्वादयिष्याम्यभिलपिष्या
मियोवाच्यः साधर्मिको अन्यस्यकरोति तंचानुमोदयिष्यामि यद्यन्सुटुभवताकृतमेवंभूतयावाचा तथाकायेनअप्रसन्नइटिसुखेन तयामन

लाघवियंआगदमाणेतवेसिअभिमसखाण भवतिजावसमत्तमेव समभिकाणियाजस्सणंभिकवुस्सएवंभवतिसे
गिलाएमिखलुअहंचइंसंसिसमएइंसंसरीरगं अणुपुब्बेणंपरिवहित्तएसेअणुपुब्बेणंआहारं संवट्टेज्जासंवट्टइत्ता
कसाएपतणुएकिज्जांसमाहियेफलकावतट्टोउट्टायभिकवू अभिगिण्वु ड्ढेअणुपविसित्तागामंवाजावराय
हाणिंवातणाइंजाएज्जातणाइं जाएत्तासेत्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जाअप्पं डे जावतणाइंसंधरेज्जाएत्थवि

भाषा

रेतैकहेके सूत्र'लाघक० इमकरतापोतानाकर्म हलुआयाइ इमजाणतोइमजाणतां तेहनेतपकहवाइइत्यादि व्याख्यानसर्वपूर्ववत् जाणिवोजांलगीसमत्तमेवसरीखणोजाणे हिवेवलीएहेनो विशेषकहेके सूत्र'जखणं० जेहसाधुनेएहवोइइइ' इणिवससि रोगादिकेनेव्यापिइ'ग्लानिपासु'कुं एशरीरनेअनुकमिइ' क्रियाव्यापारिप्रवर्त्तावीनसकुं इमजाणेतेसाधुअनुकमेचतुर्थपष्ठअष्टमादित मेकरीआहारसंचेपे आहारसंचेपीने कपायपातलाकरे इमकरीनेसमाहितशरीररुतो परीसहिजपनेफलगपाट्टिवानीपरिअडोलर हेकपायउदे तेणेइमकरतांग्लानिवाधतीजाणी मरणभणीउद्यमकरीशरीरेभावत समाधिसहितएहवोइ'तो ग्रामनगरादिकेनेवि धेइजेहणासंधाराकरिवाभणी मागेतेलेइने एकांतिआवीनिरावाधसु'डिलंप्रतिलेखे इमकरीहणानो संयारोजवणासुंकरेसंयारो

दीपिकाटीका

लाघवियंआगमभाणे तथेवेअभिसमन्नागतेभवति जावसमत्तमेवसमभिजाणयागतार्थं जखणंभिक्षु सुएवंभवति गिलाएमिखलुअहं इमंसिसमए ईसंसरीरगंअणुपुव्वेणं परिवहित्तए सेअणुपुव्वेणं आहारंसंवहेत्ताकसाए पयणुएकिञ्चासमाहियव्वे फलगावतट्टीउट्टा यभिक्षुअभिनियुडव्वे अणुपविसित्ता गामंवाजावरायहाणिंवा तथाइ'जाएज्जासित्तमायाए एगंतमवक्कसेज्जा अपंडेजावतणाइ' संथरेज्जाएत्य विसमएकाचंजोगइरियचपच्चखाएज्जा तंसच्चं सच्चावादीओएतिक्के छिन्ने कहंकहेजावसेतल्यवियंतकारए इच्चेयंवि मोहायतणंहियंखमं सुहंणीस्से संयाणुगामियंतिवेमि सत्तमअयणससत्तमो उहेसओसमत्तो जखणंतिणंवाक्यालंकारे वस्यभिक्षो रेवंभूतो वच्चमाणाभिप्रायोभवति ग्लायामिखलुअहंइत्यादि संस्सरेतसंस्सीयंच हणानिवदपरं कुर्वात्तदाह एत्यविसमए अतापिसम

शिलंगाचार्यकृतटीका

आवेति किमित्येवंकरोति लाघविकमित्यादि गतार्थतदेवमन्यतराभिग्रहवान् भिक्षुरचेलःसचेलोवा शरीरपीडायां सत्यामसत्यांवा आयुः शेषतामवगम्योद्यत मरणंविदध्यादिति दर्शयितुमाह जखणंइत्यादि णमित्तिवाक्यालंकारे वस्यभिक्षोरेवंभूतो वच्चमाणाभिप्रा योभवति तद्यथाग्लायामि खल्वहमित्यादि यावत्तृणानिसंस्सरेत संस्सीयंचहणानि यदपरं कुर्वात्तदाह एत्यविसमएइत्यादि अतापिस मयेअवसरें केवलमन्यतश्चतुज्ञाय संस्सारकमारुह्यसिद्ध समच्चंस्वतएव पञ्चमहाव्रतारोपणं करोति ततश्चतुर्विधमप्याहारंप्रत्याचष्टे

विसमएकायं चजोगंचइरियंचपच्चखाएज्जातंसच्चं सच्चावादीओएतिक्के छिन्नेकहंकहेजावसेतल्य .
वियंतकारएइच्चेयंविमोहाय तणंहियंसुहंखमंणीस्सेसं आणुगामियंतिवेमिअणुपुव्वेणं विमोहाइ'
जाइ'धीरासमासज्ज वसुमंतोमतिमंतो सव्वणञ्चाअणेलिसंइदुविहंपि विदित्ताणंवुद्धाधम्मस्सपारगा
अणुपुव्वियसंखाए कम्मणाउतिउट्टति इकसाएपयणुएकिञ्चा अप्पाहारोतितिक्खए अहभिक्षूणि

भाषा

पाचरीने ईणेप्रस्ताविसंचारेआरही सिद्धसमच्चआपणपेज पंचमहाव्रतारोपणकरे तिवारपक्के चारेआहारपच्चक्खे तिवारपक्केपाद पोपगमनकरिवाभणी कायशरीरपच्चक्खे तेहनोयोगआकुं चनप्रसारण किंवज्जनानेत्तमेपोन्नेपइत्यादिकपुणपच्चक्खे तथाइरियकहतां ईर्यातेकायवचनगतसूखसते पुणपच्चक्खे इमतेपादपोपगमनसत्यथीवीतरागोपदिष्ट तेसत्यवादीसाधुइत्यादिकउद्देशकनीसमाप्तिसी मपूर्विलीपरिजाणिवो इतिविमोक्षाध्ययनस्य सप्तमोद्देशकः समाप्तः ७ हिवेआठमोउद्देशोप्रारंभियेक्के पूर्विलेउद्देशे रोगादिपीडाज पनीअकालपर्यायागतभक्तपरिज्ञा इंगितमरणपादपोपगमननोकरिषोक्कहोइहातेहेजभक्तपरिज्ञादिकनो करिवोआतुपूर्विइ'यथोक्तवि धिइ'संलेखनापूर्वककालपर्याइ'माव्योक्कहियेक्के सूत्र'अणुपुक्क० अणुपुव्वेणंकहतां संलेखनानेकमे आगमोक्ताइ'विमोहाइ'कहतांभक्तप

चक्राण्यङ्गितपादपोपगमन तेययाक्रमेआव्याधीरसाधुपार्मीनेवसुमंतकहतांसंयमवतमतिमंतकहतां बुद्धिमंतसर्व कर्तव्यकर्तव्यजे
जेहनेविषेकरिवायोग्यअययाअयोग्य एसर्व जाणीनेअणेलिसंकहतांअतीदृगएहयोअनेरीकोइपालीनसकेतेहवीसमाधिपालेएतावता
सम्यक्प्रकारिजाणी आदरीसूधोपालेइत्यर्थःसूत्रं दुविहंक० अकिंवानेअधिकारिअं कियो विहं प्रकारिवाह्यगरीरोपगण्यादि अंत
रंगरागहेपादिकितेह्वांडिवो जाणीजपरिआइं प्रत्याख्यानपरिआइंछांडीने बुद्धातत्वनाजाण धर्मश्रुतचारित्र्यरूपतेहनापारगामी
एतावतासम्यक्प्रकारिजाणहार तेआनुपूर्वीकहतां दीवालीघाआदिदेई सम्यक्संयमपालीनेप्रांतचेला सुभजीवतानेहिवेको
ईतपसंयमादिविषेपगुणनयी इगिकारणिगरीरसृक्किवानो अवसरआव्यो एहवोसंथायकहतां जाणीनेयथोक्तने करिवेअटविष
कर्मयकीतिउट्टितिकहतांतेमहानुसागछूटिस्वे एअर्थहिवेभावसंलेखनाकहेहेसूत्रं जल्यक० कपायकोषादिकप्रतनुकहतां अल्पकरीनेअ
ल्पाहारसोकाहारनो लेणहारसंलेखनानेक्रमिआव्यो छट्टअट्टमादिकरतो जिवारेपारणोकरे तिवारेअल्पाचारल्ये तथातिकउएक
हतांपासरजननावोल्या दुर्वचनअहिआसे अयवारोगआतंकआव्यो सहेइमकरतां आहारविनाचारितियोगिला एजाग्लानिपामे

दीपिकाटीका

येअवसरेन केवलमन्यवअनुज्ञाय संसारकमारुह्य सिद्धसमजंसतएव पक्षमहाव्रतारोपणं करोति ततश्चतुर्विधमप्याहारंप्रत्याचटे
ततःपादपोपगमनाय काचंचगरीरंप्रत्याचचीत तद्योगंवाकुंचन प्रसारणोन्नेपनिमेपादिकं इरिचंचमिईरणमीर्यातांच सूच्यांकाय
वाग्नतांवाप्रशस्तांप्रत्याचचीत तच्चसत्यं सत्यावादीत्यादि अनंतरोद्देशकवन्नेयं त्रयीमीतिपूर्ववत् इतिविमोक्षाध्ययनस्य सप्तमोद्देशक
प्रदीपिका उक्तःसप्तमोद्देशकः सांप्रतमटमआरभ्यते अस्वचायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशकेषु रोगादिसंभवे अकालपर्यायागतंभक्त
परिआइं गितमरण पादपोपगमनविधानमुक्तं इहउतदेवानुपूर्वी विहारिणांकाल पर्यायागतंच्यते इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देश
कस्यादिसूत्रं अणुपुव्वेणविमोहाइं जाइंधीरासमासज वसुमन्तोमतिमन्तो सर्वनञ्चाअणेलिसं आनुपूर्वीसंलेखनाक्रमइत्वारि
विकटानिइत्यादि तयाआनुपूर्वी यान्यभिहितानिकानिपुनस्तानि विमोहानि विगतोमोहोयेस्यस्तानि तयाभक्तपरिआइं गितपाद
पोपगमनानि यथाक्रममायातानि धीराऽध्योभ्याः समासाद्यप्राप्य वसुमन्तःसंयमवन्तः मतिमन्तोबुद्धिमन्तः सर्वकृत्यमकृत्यश्चात्वा
तद्यस्यवाभक्तपरिआइं गितं उचितंइतिसंहननाद्यपेक्षया अणेलिसंअनन्यसदृशं अहितीयंसर्वंआत्वा समाधिमनुपालयेत् दुविहंपिवि
दिताणं बुद्धाधर्मस्यपारगा अणुपुव्विचंसंथा एकमण्याओतिउट्टितर विमोक्षाधिकारेविमोक्त्यं द्विविधंवाह्यं गरीरोपकरणादिआंत
रंरागादि तद्देयतयाविदित्वा त्यक्तेत्यर्थः केबुद्धाअवगततत्वाः धर्मस्यश्रुतचारित्र्याख्यस्य पारगाःसम्यग्चेत्तारः तेआनुपूर्वीप्रव्रज्यादि
क्रमेण संयममनुपाल्यममजीवतः कश्चिदगुणोनासीत्यतः गरीरमोक्षावसरःप्राप्तः कश्चैमरणावसमर्थोहमित्येवं संथायआत्वाकर्माट
भेदंतस्मात्तु व्यति त्रुटियतिआगमिष्यतीत्यर्थः अयभावसंलेखनामाह कसाएपयणुएक्किञ्चाअप्याहारोतितिकउअहमिक्खुगिलाएजा
आहारस्येवअंतियं ३ कपायान्कोषादीन् प्रतनूकृत्यअल्पाहारःसोकाशी संलेखनाक्रमायातं पटाटमादितपःकुर्वन् यत्तधारयेत्
तत्वाप्यल्पमित्यर्थः तितित्तेअसहयजनादपि दुर्भाषितादिजमते रोगातंकवासहते अयेत्थानन्तर्वे भिक्षुर्वायेत् आहारेणविना

गिलंगाचार्यकृतटीका ।

ततःपादपोपगमनाय काचंचगरीरंप्रत्याचचीत तद्योगंवाकुंचन प्रसारणोन्नेपनिमेपादिकं तदेरणमीर्यातांच सूच्यांकायवाग्नतांस
नोगतांवाप्रशस्तां प्रत्याचचीततच्चसत्यं सत्यावादीत्याद्यनन्तरोद्देशकवन्नेय इतित्रयीमिश्रवापिनुसार्याविति विमोक्षाध्ययनस्यसप्तमो
द्देशकटीकापरिसमाप्तेति उक्तःसप्तमोद्देशकः सांप्रतमटमआरभ्यते अस्वचायमभिसंबंधःइहानन्तरोद्देशकेषु रोगादिसंभवे अकाल
पर्यायागतं भक्तपरिआइं गितमरण पादपोपगमनविधानमुक्तं मिहउतदेवानुपूर्वी विहारिणांकालपर्यायागतं उच्यतेइत्यनेनसंबंधेनाया
तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं उच्यतेअणुपुव्वेण इत्याद्यनुदुप् आनुपूर्वीक्रमसाद्यया प्रव्रज्याधिवास्त्वार्थग्रहण परिनिटितसैकाकिल

हारित्वमित्यादि यद्विद्वानुपूर्वीसंलेखना कमश्चत्वारिविक्रान्तीत्यादि तथानुपूर्व्यायान्वभिहितानि कानिपुनस्तानि विमोहानि विग
तोमोहोयेषुयेषां वा येभ्योवातानि तथाभक्तपरिज्ञेयितमरण पादपोषणमनानि यान्येवंभूतानि यथाक्रममायातानि धीराश्चोभ्याः
समासाद्यप्राप्यवसुद्रव्यं संयमस्तदन्तोवसुमन्तस्तथा मननंमतिर्हेयोपादेय हानोपादानाध्यवसाय स्तद्वं तोमतिमन्तस्तथा सर्वकृत्यं
चक्षात्वा यद्यस्यवाभक्तपरिज्ञादिकं मरणविधानमुचितं दृढसिंहननाद्यपेक्षया अनन्यसदृशमद्वितीयं सर्वज्ञात्वा समाधिमनुपालये
दितिकिञ्च दुविहंइत्यादिश्लोकः द्वैविधेप्रकारावस्येति द्विविधंतपोवाच्यमभ्यन्तरं च यद्विदित्वासेव यद्विद्वामोक्षाधिकारे विमोक्तव्यं
द्विविधंतदपिवाच्यं शरीरोपकरणादि आंतरंरोगादितदेवतया विदित्वात्यक्तेत्यर्थः हेयपरित्यागफलत्वात्ज्ञानस्यणमितिवाकालंका
रेकेविदित्वा बुद्ध्यावगततत्वा धर्मस्यश्रुतचारित्वाख्यस्यपारगाः सम्यग्चेत्तारस्तेबुद्ध्या धर्मस्वरूपवेदिन आनुपूर्व्याप्रव्रज्यादिकमेण
संयममनुपाल्य ममजीवतः कश्चित्गुणोनास्तीत्यतः शरीरमोक्षावसरः प्राप्तस्तथाकस्मै मरणायसमर्थोहमित्येवं संख्यायज्ञात्वा
आरंभण मारंभः शरीरधारणायान्नपानाद्यन्वेषणात्मक स्तस्मान्नतु व्यत्यप गच्छतीत्यर्थः सुप्यत्ययेनपञ्च म्यर्थेचतुर्थीपाठांतरं
वाक्यमण्डति उद्वहकस्मादभेदं तस्मात्तुट्ठितीति तुव्यतिवर्त्तमान सामीप्येवर्त्तमानवहेत्यनेन भविष्यत्कालस्य वर्त्तमानतास
जाभ्युद्यतमरणाय संलेखनांकुर्वन् प्रधानभूताभावसंलेखनां कुर्यादित्येतद्दर्शयितुमाह कसाएइत्यादिश्लोकः कपःसंसारस्तस्यायाः
कपायाःक्रोधाद् यश्चत्वारस्तान् प्रतद्वक्त्यततो तत्किञ्चनानीयात्तदपि नप्रकाममिति दर्शयत्यल्पाहारः स्तोकात्सटाष्टमादि संले
खनक्रमाया तंतपःकुर्वन्त्यपि धारयेत्तत्वाप्यल्प मित्यर्थः अल्पाहारतयाच क्रोधोदभवः स्यादतस्तदुप समोविधेयइतिदर्शयति
तिक्षते असदृशजनादपि दुर्भाषितादिक्षम तेरोगातंकंवा सम्यक्सहजइति तथाचसंलेखनां कुर्वन्नाहार स्याल्पतया

लाएज्जा आहारस्सेवअंतियंजीवियंणाभिकंखेज्जामरणंणोविपत्थएदुहओविणसज्जेज्जा जीविएमर
णेतहा४ मज्झथोनिज्जरापेहीसमाहिमणुपालएअंतोवहिंविउस्सज्जअवक्त्यंसुद्धमेसएपूजंकिंचिवुक्क
मंजाणे आउक्खे मस्समप्पणो तस्सेवअंतरद्वाए खिप्पंसिक्खेज्जपंडिए इगामेअदुवारस्से थंडिलं
पडिलेहिया अप्पपाणंतुविस्साय तणाइं संधरेमुणी७ अणाहारोतुयइ ज्जापुट्ठोतत्थहियासए णातिवे

भाषा

क्षणिभूच्छाईं तोआहारसेवे अंतियकहता आहारनोहेहडोकरे एतलेस्योकहो संलेखनानोकमकांडी अणसणकरे सूत्रंजीवि
यंक० संलेखनाइं प्रवर्त्ततो साधुसर्वथांजीविवोनवांके तथामरणपुणप्रार्थनहीं विद्धं परिनसज्जेज्जाकहतांसंगनकरे जीविवेतथामरिवे
इत्यर्थः सूत्रं मज्झक० जीविवामरिवानेविधे निरपेक्षपणमध्यस्य तथानिर्जरानोअभिलाषी एहवोक्तोसमाधिपाले असमाधिटालेचं
तकहतामाहिइंकपाय वाहिरिशरीरउपकरणादिकवोसिरावी अचकल्यंकहतां मननोसुद्धपणोरागद्वेपरहित एअन्वेपेवांके सूत्रंजं
किंक० आपणआज्जखानो जेकोइउपक्रमक्षेमे पालिवानोउपायजाणे तेखिप्पासेवकहतां तत्कालसीखेपंडितबुद्धिमंतकिहां तेकहेहे
तस्सेवकहतातिहेजसंलेखनाकालनो अंतरद्वाविचालिलो कालतेहनेविधे एतलेस्योभावसंलेखनाकरताविचाले कोइवातादिकरोग
उपजेतिहांसमाधिमरणनीइच्छाइं तेउपशमाडिवानो उपायएषणीय अभ्यंगादिककरे तेणेउपशम्येवलीसंलेखनाकरे अथवाभक्त
पञ्चुक्खे हिवेसंलेखनासंपूर्णकरी मरणकालआव्यो जाणीस्योकरेतेकहेहे सूत्रं गामेक० ग्राममाहिउपायेअथवाअरण्यविधे उपाय
यवाहिरिउद्यान गिरिगुफादिविधे स्थंडिलपडिलेही सम्यक्प्रकारिजोइं अल्पप्राणजीवविराधनारहितजाणी तिहांप्रासुकजे
सांगीआण्णाके तेतणपाथरे यथोचितकालनोजाण तणापाथरीस्योकरेतेकहेहेसूत्रं अणाक० अणाहारोकहतांयथाशक्तिइं त्रिविध
अथवाचतुर्विधआहारकांडी संधारेतुयइज्जाकहतां सूयेतिहांपरीसहउपसगे फरस्योइं तोसम्यक्प्रकारिते परीसहअहियासेति

दीपिकाटीका ।

ग्लानतंत्रजेत् क्षणेऽसृजन् आहारस्यैवातिकं पर्यवसानं त्रजेत् संलेखनाक्रमं विद्याया नशनं विद्व्यादित्यर्थः जीवियं नाभिकं ज्ञा
मरणं नो विपत्ये दुह्यो विगसज्जं ज्ञाजीवमरणे तेहाऽ संलेखनावाव्यवस्थितः साधुः सर्वथा जीवितं नाभिकां जेतुं नापि मरणं प्रार्थ
येत् उभयतो जीविते मरणे वा न संगं विद्व्यात् जीविते मरणे तथाऽ मच्छत्यो निजरापेही समाधि मणुपाले अंतो न हि विउसज्जं नृत्वं
सहमे स एष जीवितमरणयोर्निराकांक्षतया मध्यस्थो निर्जरापेक्षी सन् मरणसमाधिमनुपालयेत् मरणं समाधिस्यो अनुपालयेदिति
भावः अंतःकपायान् वहिरपि शरीरोपकरणादिकं व्युत्सृज्य ध्यात्मस्य मरणं तत्शुद्धं विद्योतसिकारहितं मन्त्रे पयेत् प्रार्थयेत्
जंकिं च वक्रमं जाणे आउरेकमस्य मणुगतस्य अंतरद्वाए खिप्पं सिकखेज्ज पण्डि एहं आद्युपः क्षेमं सम्यग्पालनं तस्य कस्य संवितदापुरा
त्मनः आत्माद्युपः यं कंचन उपक्रमं चन उपक्रमं क्षेमं प्रतिपालनोपायं जानी ततं चिप्रमेव शिद्धेत्यापादयेत् पण्डितो बुद्धिमान् तस्यैव संले
खनाकालस्य अंतरकाले अर्द्धं संलिखित एव देहे देही यदिकच्छिद्वादादिचो भातंकः आशु जीवितं पचारी स्यात् ततः समाधिमरणम
भिकां क्षन्तुं तदुपसमोपायं मेपणीय विधिना अभ्यंगादिकं विद्व्यात् पुनरपि संलिखेत् अथवा भक्तपरिज्ञानादिकं कुर्यात् संलेखनाशुद्राकाय
चमरणकालं समुपस्थितं ज्ञात्वा किं कुर्यादित्याह गामे वा अदुवारन्ने यंडिल्ल पण्डिले हिया अप्पाणां तु विन्नायतगाइं संवरे मुणी ग्रामे ग्राम
मध्ये उपायये अरण्ये उपाययाह हिरपि उद्याने गिरिगुहायां अरण्ये वा स्थण्डिलं प्रत्युपेक्ष्य अल्पप्राणं तु प्राणरहितं विज्ञाय ग्रामादिया चित्ता
निप्रासकानि टणानि संस्तरेण् निर्ययोचितकालस्य वेत्ता टणानि संस्तरीयं किं कुर्यादित्याह अणाहारो तु यद्वे ज्ञापुटो तत्त्वहिया स एनातिवे
लं उवचरे माणुस्से हिं विपुट्टं वनविद्युते आहारोऽस्येति अनाहारस्तत्र यथा गतिरिति विधे चतुर्विधं वाहारं प्रत्याख्याय संसारकैवर्त्तनं कु
र्वीत् स्पृष्टः परीपहोपसर्गः सम्यक्तान् अधिसहेतततमानुयै रनुकूलैः प्रतिकूलैः परीपहोपसर्गैः स्पृष्टो व्याप्तो नातिवे लमुपावसेत् न मर्यादो हं

शीलंगाचार्यकृतटीका

अथेत्यानंतरे भिक्षुर्मुमुक्षुर्लभयेत् आहारेण विना ग्लानतां त्रजेत् क्षणेऽसृजन् आहारस्यैवातिकं पर्यवसानं त्रजेदिति चत्वारि विहङ्गानि
त्यादिसंलेखनाक्रमं विद्यायानशनं विद्व्यादित्यर्थः यद्विग्लानतामुपगतः सन्नाहारस्यातिकं समीपं तत्र जेतुं यद्वाहारं यामितावत्
कतिचिद्दिनानि पुनः संलेखनाग्रेपं विधास्येह मित्येव साहारांतिकं मियादितिकिञ्च जीविवंदित्यादिहोक्तः तत्संलेपनायां व्यवस्थितः
सर्वथा साधुर्जीवितं प्राणधारणालक्षणं नाभिकां जेतुं नापि दुह्ये दनापरीसहमनधि सहमानो मरणं प्रार्थयेत् दुभयतो जीविते मरणे वा न संगं
विद्व्यात् जीविते मरणे तथा किं भूतसहिं स्यादित्याह मच्छत्यो इत्यादिहोक्तः रागद्वेयोर्मध्ये तिष्ठतीति मध्यस्थः यद्विवाजीवितमरण
योर्निराकांक्षतया मध्यस्थो निर्जरापेक्षी स एव भूतः समाधिं मरणसमाधिमनुपालये जीवितमरणासंसार
हितः कालपर्यायेण अनरण्यमापद्यते तत्समाधिस्यो अनुपालयेदिति भावः अंतःकपायान् वहिरपि शरीरोपकरणादिकं व्युत्सृज्य ध्यात्मस्य
ध्यात्मनन्तःकरणं तत्शुद्धं सकलद्वन्द्वोपरमात् विद्योतसिकारहितं मन्त्रे पयेत् प्रार्थयेदितिकिञ्च जंकिं च इत्यादिहोक्तः उपक्रमणमुप
क्रमउपायस्तं कंचन जागीतं कस्योपक्रमस्यायुः क्षेमस्य आद्युपः क्षेमं सम्यक्पालनं तस्य संवधिं तदापुरात्मन एतदुक्तं भवत्यात्माद्युपोयं क्षेम
प्रतिपालनोपायं जानीत तं चिप्रमेव शिद्धेत्यापादयेत् पण्डितो बुद्धिमान् तस्यैव संलेखनाकालस्यांतरद्वाएति अंतरकाले अर्द्धं संलिखित
एव देहे देही यदिकच्छिद्वादादिचो भातंकः आशु जीवितं पचारी स्यात् ततः समाधिमरणमभिकां क्षन्तुं तदुपसमोपायं मेपणीय विधिना
भ्यङ्गादिकं विद्व्यात् पुनरपि संलिखेत् यद्विवात्मन आद्युः क्षेमस्य जीवितस्य यत्किमप्युपक्रमणमायुः पुद्गलानां संवर्त्तनं समुपस्थितं सज्जा
नीत तत्संलेखनसंलेखनाकालस्य मध्ये अथाकुलमतिचिप्रमेव भक्तपरिज्ञानादिकं शिचेदासेवेत पंडितो बुद्धिमानिति संलेखनाशुद्र
कायचमरणकालं समुपस्थितं ज्ञात्वा किं कुर्यादित्याह गामे इत्यादिहोक्तः ग्रामः प्रतीतो ग्रामयन्त्रेन चातप्रतित्रय उपलक्षितः प्रतित्रय
एव स्थंडिलं संस्तारकभुवं प्रत्युपेक्ष्य तथारण्ये चेत्यनेन उपाययाह हिरित्ये तदुपलक्षितं उद्याने गिरिगुहायामरण्ये वा स्थंडिलं प्रत्यु

पेक्ष्य विज्ञायचाल्पप्राणं प्राणरहितं ग्रामादियाचितानि प्रासुकानिदर्भादिपुमयानिष्टणानि संस्तरेन्मु निर्ययोचित कालस्यवेत्तेत्ति सं
स्तीर्यच तृणानियत्कुर्यात्तदाह अणाहारोद्व्यादिकोः नविद्यतेआहारोस्त्यनाहारस्तत यथाशक्तिययासमाधानञ्च त्रिविधंवाहा
रं प्रत्याख्यायारोपित पञ्चमहाव्रतः क्षातः क्षामितसमस्तप्राणिगणः समसुखदुःखश्चावज्जित पुण्यप्राग्भारतया मरणादविभ्यत् संस्तार
केत्वग्वर्त्तनं कुर्यात्तत्तत्सृष्टः परीपहोपसर्गेत्युक्तदेहतया सम्यक्तानध्यासयेदविसहेत ततमानुषैरनुकूलप्रतिकूलैः परीपहोपसर्गेः
सृष्टोव्याप्तो नातिवेलसुपाचरेत् नमर्वादोक्षधनं कुर्यात्पुत्रकलत्वादि संबंधान्नात्तध्यान वशगोभूयात्प्रतिकूलैर्वा परीपहोपसर्गेर्नकोध

लंउवचरे माणुस्सेहिंविपुष्टवंट संसप्पगायजेपाणाजेय उड्डमहेचराभुंजंतेमं ससोणियंणक्खणेण पम
ज्जए८पाणादेहंविहिं संतिठाणाओविउभभमे आसवेहिंविचित्तेहिंति प्पमाणोहियासए१० गंये
हिंविचित्तेहिंआउकालस्सपारए पग्गहीततरं चेयंदवियस्सवियाणओ११अयंसेअवरेधम्मै णायपुत्ते ण
साहिए आयवज्जं पडोयारं विजहेज्जाणिधातिधा १२ हरिएसुण्णिवज्जेज्जा थंडिल्लंमणुयासए

भाषा

हामनुष्ये अनुकूलप्रतिकूलपरीसहपरस्योक्तं तो नातिवेलसुवचरे यथोक्तमर्पादान उल्लंघनकरेत्तत् संसकः संसर्पगप्राणकहतांकी
डीमंकोडासियालप्रसुखजीव तथाजेउड्डं चरग्टभादिक तथाअहेचरासर्पादिकते एहवानानाप्रकारजीवमांसशोणितभुंजे सिंहादिक
मांसखाद् मशकादिकशोणित तेजीवाआहारनेअर्थि आव्याहस्तादिकेकरीनक्खणेकहतां हयेनहीं तथारजोहरणादिकेशरीरमशका
दिनिवारिवाभणी प्रमार्जेनहीं हिवेतिहांचीतवे तेकहेक्के सूत्रं पाणाक० एप्राणियाजीवमाहरोदेहशरीरहिंसेक्केप्रज्ञानदर्शनचारि
वनयीहिंसतातेहभणी एदेहमाहरोनयीमेक्कांडोक्के इणिकारणितेजीवने अंतरायनेभयेनिषेधेनहीं अनेतेहस्थानकयको अन्यत्र
जाइनहीं तेकेहवोक्के आश्रवप्राणातिपातादिकते जेणेजुआकस्याक्के तेहभणीतेणेअक्कते शुभाध्यवसायविशेषिजीवे भक्ष्यमाणपुणति
प्पमाणकहतां जाणेअव्रतसोसीचींतो तेहनीपरेहियेसुखवेयतो तेहनीकीवीवेदनासम्यक्अहियासेसूत्रं गंयेक० ग्रंथकहतांआगम
तेविचित्तनानाप्रकारअंगप्रविष्ट अनंगप्रविष्टकालिकउत्कालिकादिकतेणेकरी आप्राणप्रोभावतो आयुकालकहतां न्यतु कालनोपार
गामीथाइ जांलगीक्केइलासा सुसासएहवेसरणिमूओक्तं तो सिद्धिअथवावैमानिकपदवीपामे एतलेभक्तपरिज्ञामरणकक्षो हिवेइं
गितमरणकहिये पग्गहीततरं चेयंकहतां एइं गितमरणभत्तपञ्चक्खाणथकी नियमथकी चिद्धं आहारप्रत्याख्याननेकरिवे तथासंथा
रामातभूमिकावाहिरिविचरिवाने निषेधिविशिष्टसंघयणने वलिग्रहियेतिणिइएप्रकटगृहीततरकहिये एकेहनेऊइतेकहेक्के द्रविक
कहतांसंयमवंतसुक्तिगमनयोग्यतेहने तथावियाणोकहतांगीतार्थने जघन्यतो नवपूर्वनाजाणनेएज्जइ अनेरानेनज्जइ हिवेइं गितमर
णिजेसंलेखनाटणसंथारादिककक्षो तेसर्व्वतिमेजजाणिवो जेअनेरोविशेषतेकहेक्के सूत्रं अयंक० एतेअनेरोभत्तपञ्चक्खाणथकीजुओ
इहांइं गितमरणविषे पुणप्रब्रव्यादिकविधिसंलेखनापूर्व्ववत् जाणिवीतथाउपकरणादिककांडी थंडिलपडिलेही आलोइंपडिकसीमं
चमहाव्रताधिरूढचतुर्विध आहारपञ्चक्खीसंथारेतिष्टे इहांएतलोजविशेषक्के तेदेखाडेक्के आयवज्जं कहतां आत्मवर्जीप्रतीचारकहतां
अंगनोव्यापारतेविशेषेक्कांडे त्रिविधत्रिविधप्रकारि एतावताएककायव्यापार उच्चारप्रश्रवणटालीवीजो अंगनोहलावियोच्चास्त्रावियो
सर्व्वथापिपरिहरे सूत्रं हरिप० हरितकहतांदूर्वाकुरादिकतेहनेविषे सूत्रेनहींजेस्यंडिलपडिलेहोक्के तेतत्ताजमाहिंशयनकरेतथा

दीपिकाटीका

धनंकुर्यात् संसप्पगायजेपाणाजेय उड्डमहेचरे भुंजंतेमंससोणियंणक्खणेणपमज्जए८संसर्पं न्तीतिसंसर्पका पिपीलिकाकोट्टादयोये
प्राणाः प्राणिनोयेचोर्द्धं चरा ग्टभादयोयेचाधश्चराः सर्पादयःतेण्भूता नानाप्रकाराभुंजते मांसशोणितं सिंहादयोमांसमशकादयः

शोणितं तान् प्राणिनश्चाहारादिनां समागतान् हस्तादिभिर्नक्षत्राणां न हन्यात् न च भक्ष्यमाणां शरीरावयवं न रजोहरणादिना प्रमा
 र्जयेत् प्राणादेर्हं विहिंसन्ति ठाणा उन्नविउन्नमे आसवेर्हं विचित्तेर्हि तिष्ठमाणा ह्येवमपि १० प्राणाः प्राणिनममदेर्हं हिंसन्ति न पुन
 र्जानादीनि अतस्त्यक्तदेहाग्निं अन्तराय भवान्न निषेधेत् तस्माच्च स्थानान्नाप्युद्गमेत् नातयायात्किंभूतः सन् आश्रयैः प्राणातिपाता
 दिभिर्विविक्तैः पृथग्भूतैरविद्यमानैः शुभाश्वसायात् भक्ष्यमाणोपि अचतादिना लब्धमाणा इव सम्यक्तत्कतां वेदनां अधिसहेतु गन्धे
 हिं विचित्तेर्हि आचकालस्वपारण पगहीततरं चेदं द्रव्यस्य विद्याया ११ ग्रन्थैरंगप्रविष्टैरात्मानं भावयन् आद्युःकालस्य चेत्युःकालस्य पा
 रणः पारगामी स्यात् यावदं त्याज्या सन्निष्ठा साः तन्मरणविधानकारी च सिद्धिं विविटपं वा प्राप्नुयात् गतं भक्तपरिच्छामरणं सांप्रतमंगित
 मरणमुच्यते पगहीततरं चेदं प्रगृहीततरं चेदं प्रकर्षेण प्रगृहीतं प्रगृहीततरं तदेव प्रगृहीततरं इदमिति वक्ष्यमाणमंगितमरणं तद्विभक्तप्र
 त्याख्यानात् कथा न्वियमेन चतुर्विधा हारप्रत्याख्यानात् इंगितप्रदेश संसारकमात्रपरिहाराभ्युपगमाच्च विविटतररुतिमं हननाद्युपेतेन
 प्रकर्षेण गृह्यकस्यैतद्भवति द्रव्यस्य संयमः सविद्यते यस्यासौ द्रविकः तस्य विज्ञानतो गीतार्थस्य जघन्यतोपि नवपूर्वविशारदस्य भवति
 नान्यस्येति अत्रापींगितमरणे यत्संलेखनादणसंस्तारादिकं मभिहितं तत्सर्वं वाच्यं अयमपरो विधिरित्याह अयं से अवरधम्ने णायपुत्ते
 ण साहिए आयवज्जं पडीवारं विजहेज्जातिघातिघा १२ सोयं अपरोऽन्यो भक्तप्रत्याख्यानाद्विन्नः इंगितमरणस्य धर्मो विशेषो ज्ञातपुत्रेण
 वीरवर्द्धमानस्वामिना सुदृष्टाहितः उपलब्धः स्वाहितः अत्रापींगितमरणं प्रव्यादिको विधिः संलेखनाच्च पूर्ववत् तद्योपकरणादिकं
 हित्वा स्यं डिलं प्रत्युपेक्ष्य लोचितं प्रतिकांतः पञ्चमहाव्रतारुद्वचतुर्विधा हारं प्रत्याख्याय संसारकेति टटि अयमवविशेषः आत्मवर्जप्रति
 चारं अंगव्यापारं विषेपेण जह्यात्त्यजेत् विविधं विविधेन स्वव्यापारव्यतिरेकेण परित्यजेत् स्वयमेव चोदत्तं न परिवर्त्तनकायिकायोगादिकं
 विधत्ते १२ हरिणसुनिवज्जं ज्जा यंडिहं मणुयासए विउमज्जमाणाहारो पुटोतत्यहियासए १३ हरितानिदूर्वांकुरादीनि तेषु न यथी
 तस्य गृहलं मत्वा गयीत सवाह्याभ्यन्तरुपधिं व्युत्थन्य त्यक्त्वा अनाहारः सन् स्पृष्टः परीपहोपसर्गं सत्वं संसारकोव्यवस्थितः स्यात् सर्वम

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

निम्नः स्यादित्ये तदेव दर्शयितुमाह संसर्पगा इत्यादिहोक्तः संसर्पं न्तीति संसर्पं काः पिपीलिकाकोट्टादयो ये प्राणा प्राणिनो ये चोर्ध्वं च
 राण्डप्रादयो चाधश्चरा विलवासित्वात्कर्षादयस्त एव भूतानां नाप्रकारा भुञ्जतेऽभ्यवहरन्ति मांसं सिंहव्याघ्रादयस्तथा शोणितं मयकादं
 वसांश्च प्राणिनश्चाहारादिनाः समागतान् अर्चन्ति सुकुमारवहस्तादिभिर्नक्षत्राणां न हन्यात् न च भक्ष्यमाणां शरीरावयवं रजोहरणादि
 नाप्रमार्जयेदिति किञ्च प्राणादेर्हं इत्यादिहोक्तः प्राणाः प्राणिनो देहं मम हिंसन्ति नतु पुनश्चानर्गनचारित्वाणीत्यतस्त्यक्तं देहाग्निं
 स्तानन्तराय भवान्न निषेधेत् तस्माच्च स्थानान्नाप्युद्गमे न्नान्यवयायात्किंभूतः सन् आश्रयैः प्राणातिपातादिभिर्विषय कृपायादिभिर्वा
 विविक्तैः पृथग्भूतैरविद्यमानैः शुभाश्वसायात् भक्ष्यमाणोपि अचतादिना लब्धमाणा इव सम्यक्तत्कतां वेदनां तैः स्पर्शमानो वा व्यासयेद
 विचहेतेति किञ्च गन्धेर्हं इत्यादिहोक्तः ग्रन्थैः सवाह्याभ्यन्तरैः शरीररागादिभिर्विविक्तैः सद्भिर्ग्रन्थैर्वाङ्गानंगप्रविष्टैरात्मानं भावयन्
 धर्मसुखाभ्यानान्वतरोपेत आद्युःकालस्य चेत्युःकालस्य पारणः पारगामी स्यात् यावदं त्याज्या सन्निष्ठा सा निस्वासात्वावन्तद्विदध्या देतन्मरणवि
 धानकारी च सिद्धिं विविटपं वा प्राप्नुयादिति गतं भक्तपरिच्छामरणं सांप्रतमंगितमरणं होकाद्वादिनोच्यते तद्यथा प्रगृहीततरं चेदं
 प्रकर्षेण प्रगृहीतं प्रगृहीततरं तदेव प्रगृहीततरं इदमिति वक्ष्यमाणमंगितमरणमेवं तद्विभक्तप्रत्याख्यानात् कथा न्वियमेन चतु
 र्विधा हारप्रत्याख्यानादिंगितप्रदेश संसारकमात्रपरिहाराभ्युपगमाच्च विविटतररुतिमं हननाद्युपेतेन प्रकर्षेण गृह्यत इति कस्यैतद्भव
 तिद्रव्यं संयमः सविद्यते यस्यासौ द्रविकस्तस्य विज्ञानतो गीतार्थस्य जघन्यतोपि नवपूर्वविशारदस्य भवति नान्यस्येति अत्रापींगितमरणे
 यत्संलेखनादणसंस्तारादिकं मभिहितं तत्सर्वं वाच्यमयमपरो विधिरित्याह अयं से इत्यादिहोक्तः अयं स इति सोयमपरोऽन्यो भक्तप्रत्याख्या
 नाद्विन्न इंगितमरणस्य धर्मो विशेषो ज्ञातपुत्रेण वीरवर्द्धमानस्वामिना सुदृष्टाहित उपलब्धः स्वाहितोऽस्य वानन्तरं वक्ष्यमाणत्वात्प्रत्य

स्थासन्त्रवाचिनेदमभिधानं अत्रापौगितमरणे प्रवृज्जादिकाविधिः संलेखनाच्चपूर्ववत्द्रष्टव्या तथोपकरणादिकं हित्वा स्थंडिलं प्रज्ञा
लोचितप्रतिकांतः पञ्चमहाव्रतारूढं चतुर्विधमाहारं प्रत्याख्यायसंस्कारके तिष्ठत्ययमत्रविशेष आत्मवर्जप्रतिपार मङ्गव्यापारविशेषेण
जह्यात्त्यजेत्त्रिविधं त्रिविधेनेति मनोवाक्कायैः कृतकारितामुमतिभिः स्वव्यापारव्यतिरेकेण परित्यजेत् स्वयमेव चोद्धर्तुं नपरिवर्तनकादि
कायोगादिकं विधत्ते सर्वथाप्राणिसंरक्षणं पौनःपुन्ये न विधेयमिति दर्शयितुमाह हरिण इत्यादि श्लोकः हरितानि दूर्वां कुरादीनि तेषु न शयी
तस्थंडिलं मत्वा शयीत तथा सवाह्याभ्यन्तरमुपधिं व्युत्सृज्य त्यक्त्वा अनाहारः सन् स्पृष्टः परीपकोपसर्गैस्तत्र तस्मिन् संस्कारके व्यवस्थितः सन्

विउसेज्जअणाहारे पुडोतत्थहिंयासए १३ इंदिएहिं गिलायंतो समियंआहरे सुणीतहाविसेअगर
हएअचेलेजेसमाहि १४ अभिक्कमेपडिक्कमे संकुचिएपसारिए कायसाहारणट्ठाए इत्थंवाविअचेयणे
१५ पडिक्कमेपरिकिलंते अदुवाचिद्वेअहायते द्वाणेणपरिकिलंते णिसिएज्जायअंतसो १६ आसीणे
अणेत्तिसंमरणंइंदियाणिसमीरे कोलावासंसमासज्ज वितहंपादुरेसए १७ जउवज्जंसमुप्पज्जेण

भाषा

वाह्याभ्यंतरउपधिवोसिरावी आहाररहिततिहांपरीसहे पीडोळंतोअहियासे सहेइत्यर्थः सूत्रं इंदिएक० तेमुनिआहारविनाइं
द्विएकरीग्लानिपामतो शमतोभावआपणेविषे आणे आर्त्तंरौद्रपरिहरे जिमसमाधिपामेतिमकरे संकोचनकीधे पीडोळंतोहस्ता
दिप्रसारेतिमेकरतां ऊभगोळंतोवेठोथाइ ऊभोथाइ जेतलीभूमिसंधारोळे तैतलामाहिंआधोपाळोचाले तैउपुणतैअगरदेकहतांग
हानपामे जेहभणीयथोक्तमार्गअतिकमेनहीं तैहभणीगरहानयाइ तैकेहवोळे अचलअंगीकृतमरणयकी डोळतो नथीतयासमाहि
तधर्मध्यानशुक्लध्यानप्रवर्त्ततो समाधिसहितके सूत्रंअभिक० अभिक्कमेकहतांसंधारायकी किणिहीनिर्वासकादिकनेसन्मुखमसनि
तथापडिक्कमेकहतां तिहांयकीपाळे आविवेतथाभूजादिकने संकोचिवेपसारिवेकरी एतलावानास्याभणीकरे कायसाहारणकायय
रीरतेहनोसाधारिवो समाधिइंराखिवो तेहनेअर्थिइं इमकायव्यापारेकरतां इहाइंगितमरणे अथवापादपोपगमनविषे अचेतन
नीपरिइं सक्रियछतो तैक्रियारहितेजकहवाइ सूत्रं पडिक्कमेक० जेवेठांतथासूतांगावभंगथाइ तोपरिकमेकहतांनियमितप्रदेशविषे
चालेअकुटिलगतिइं गतागतइं गतागतिकरे तिमकरतांयाकेतोवे सेयथायतेकहतां प्रणिहितगात्रछतोरहे जेवलीइमरहिवेपरि
क्केसपामेतोऊताणो अथवावामेदाहिणेपासेसूत्रे अथवादंडायताजिमसमाधिपामेतिमकरेसूत्रं आसीणक० तेसाधुआसीनकहतांआ
ओतेस्योअणेत्तिसंकहतां अनेरेआदरतांदुहेलो एहवोमरणएहवोछतो इंद्रियचक्षुरादिक इष्टानिष्टाविषययकी रागहपेनेअकरिवे
समीरेएसस्यक्परे एतावतारागहपयकी निवर्त्तावेसमतपरिणामिप्रवर्त्तावे तथाकोलकहतां घणकीटकतेहनो आवासस्यानएताव
ताजेहमाहिपुणऊइं अथवाउद्देहिकादिकजीवनो निवासएहवोसमासज्जकहतांपामीने तेहयकीजेवितयकहता जीवरहितएहवो
फलकादिकअवष्टभणभणी पादुरेसएकहतांगवेपे सूत्रं जउव० जेहअनुष्ठानअवष्टभनादियकी वज्जंकहतावज्जभारीने भाविइकर्मक

दीपिकाटीका

विसहेत इंदिएहिं गिलायंतोसमियंआहरे सुणीतहाविसेअगरहए अचेलेजेसमाहिते १४ समुनिरनाहारतया इंद्रियैग्लायमानश
मिताआहरेत् नार्त्तध्यानोपगतोभूयात् यथासमाधानमास्ते संकोचननिर्विणो हस्तादिकंप्रसारय तेनापिनिर्विणउपविशेत् यथे
गितदेशेसंचरेत् तथाप्यसौख्यकृतचेष्टत्वादगर्ह्यैवकिंभूतः अचलोवः समाहितः अंगीकृतमरणान्नचलतीत्यचलः सस्यगाहितं व्यवस्था
पितं धर्मध्यानपेक्षया अभिमुखकर्मणं अभिकर्मणंसंस्कारकाङ्गमनप्रतीपंपश्चादभिमुखकर्मणं प्रतिकर्मणमागमनमित्यर्थः यथासमाधानं
भूजादिकंसंकोचयेत्प्रसारयेद्वाकिसर्थं कायस्यशरीरस्यप्रकृतिपेलवस्य साधारणार्थं अत्राप्यसौवा शब्दात्पादोपगमने अचेतनवत्स

भाषा

कहिंये अथवाअवद्युपापतेजपजे तिहांकाष्ठादिविषे अवलंबेनहीं तेपापउत्पत्तिनाकारणयकी आपणपुंउकसेकहतां निवर्त्तावेतथा सर्वस्पर्शकहतांपरीसहयकी उपनादकखतेसहे मनमाहिंदमजाणे एमेजेशरीरकांछोके तेहनेएपीडवेके परंजेमेआदरंके धर्मावु धानतेहनेपीडतानयी अनेजेशरीरनीममताकरिखूं तोएधर्माचरणपीडास्येइमजाणीपरीसहउपनासहेएतलेकरीइंगितमरणकह्यो हिवेपादपोपगमनस्वरूपकहेके सूत्रं अयंवाक० जेएप्रत्यक्षहिण्डांकहीस्ये तेमरणविधिआयततर प्रकटतरके केवलभक्तपरिज्ञायकी इंगितमरणआयततरनयी किंतुएपादपोपगमनइंगितमरणेयकी अधिकतरजाणिवो इहांपुणजेइंगितमरणप्रव्रज्या संलेखनादि कक्षुं तेहेजजाणिवो जेसाधुइणियथोक्तविधेपादपोपगमनविधेपालेसर्वशरीरावयवनेरूंधिवेकरीइंगालगटप्रपिपीलिकादिकेभक्ष्यमाण पुण्यमहासत्वआदरी तेणेठामयकी जिहांपादपोपगमनअशनआदखोके तिहांयकी अनेरेस्यानांतरिइंनजाइ द्रव्यभावयकी सूत्रं अयंसेक० एप्रत्यक्षतेपादपोपगमनरूपउत्तमधर्मा सर्वोत्तमजाणिवोपूर्वस्यानभक्तपरिज्ञाइंगितमरणतेहयकीपगगहेकहतांप्रकटतरजेह भणीइंगितमरणनियमी स्यंडिलभूमिमाहिंकायाको चलाविवोवोव्यो इहातेहनोपुणनिषेधकिन्नदलदत्तनी परिनिश्चेष्टनिक्रिय छेदीतोभेदीतो प्रज्वालीतोविषमपतितछतो तिमैजूरहेतेणेठामीयकी नचालेइणिकारणि इंगितमरणयकी उत्कृष्टजाणिवोअचिरं कहतांस्यंडिलनोठाम तेपूर्वोक्तविधिइपडिलेहीने तेणेठामिविहरे इहाविहरिवो विधिपालिवोवोव्यो नतुआधोपाद्योचालिवो चिह्नं तिहांसर्वगातरूंधीरहेतेकोणमाहणेकहतां साधुजेअंगजिमराखोतेतिमइजराखेपरंलगारसातयानकयकी चलावेनही सूत्रं अचि त्तं० अचित्तजीवरहितस्यंडिलअथवाफलकादिकसुमासज्जकहता पामीनेतिहांआपणोस्यापे इमआत्मातिहांस्यापीने चतुर्विधआ चारकांडीमेरुनी परिनिःप्रकंपआलोईपडिकमी गुरुनीअनुज्ञाइंसर्वप्रकारे शरीरवोसिरे इमकीधेजेकदाचिपरी सहोपसर्गंछुइं ति वारेइमभावे माहरेशरीरपरिसहनयीजेहभणीएदेहमाहुरनयी तिणिकारणिएपरीसहकेहनेथाइइसोजाणे सूत्रं जावज्जीवंक० जावज्जीवलगीपरीसहसहिवोउपसर्गपुणजालगीजीवेतालगीसहिवोएहवोजाणीतेअहियासेसंबुडेकहतांसर्वसंवरसंपन्नदेहभेदकहतां शरीरनोत्यागतेहभणी सावधानययो इणिकारणिप्राज्ञकर्त्तव्यविधिनो ज्ञाताजेजेपीडाकारियो उपसर्गादिकजपजे तेतेसम्यक्सहे अहियासे सूत्रं भिदुरेक० भिदुरकहता विनाशीएहकामकहतांशब्दादिविषयतेहप्रणानेविषे रंजेनहींजगमाहिंधवणाभोगनाकारणके

दीपिकाटीका

नतत्रपुण्यकृतकाष्ठादावबलं वेतनस्वादावद्यसमुत्पत्तिहेतोरत्मानंउत्कर्षयेत् उत्कामयेत्पापोपादानात्मानंनिवर्त्तयेत्सर्वानुस्पर्शा न्दुःखविशेषानुअध्यासयेत् यतोयस्मान्मयात्यक्तं शरिरकंएतेतदेवोपद्रवन्ति नपुनर्यज्जिहृक्षितंधर्माचरणंइत्याकलय्यसर्वपीडासहिष्णु भवेत्गतमिद्धितमरणंसांप्रतंपादपोपगमनमाहअयंवाततरेसियाजोएवंअणुपालएसव्यगतगिरोधेविठाणाओनविउक्मसे।६ अनन्तरं अभिधास्यमानत्वात्थोयंप्रत्यक्षोमरणविधिः सचायततरोनकेवलंभक्तपरिज्ञायाइंगितमरणविधिरायततरःअयंचास्मादायततरःअत्रा पियतइंगितमरणेप्रव्रज्यासंलेखनादिकमुक्तं तत्त्वव्द्रूपं योभिन्दुरेवमुक्तिविधिनाएनंपादपोपगमनविधिमनुपालयेत् सर्वगात्रनिरो धेपिभक्ष्यमाणंसांसंशोणितोपि कोट्टंभ्रपिपीलिकादिभिर्महासत्वतया शंसितमहाफलविशेषः सन्तस्मात्स्थानात् प्रदेशात्द्रव्यतो भावतोपिप्रभुभाष्यवसायस्थानान्नव्युद्भवेन्नेत्रस्थानांतरंयायात् अयंसेलत्तमेधम्मेपुव्वहाणस्यपगगहे अचिरंपडिलेहिंताविहरेचिह्नमाहखे० अयंप्रत्यक्षःउत्तमप्रधानमरणविधाने सर्वोत्तमत्वात्विशेषः पादपोपगमनायरूपोमरणविशेषः पूर्वस्यानाङ्गपरिज्ञादेःप्रकर्षेणप्रचोत पादपोपगमने प्रकृतीततरमेवतत् अत्रयदिंगितमरणानुमतंकायपरिस्थन्दनं तदपिनिपिथ्यतेकिन्नदलपादपवन्निश्चेष्टोनिःक्रियोदह्य मानःछिद्यमानोवा विषमपतितोवा तथैवास्तेनतस्मात्चलति अचिरंस्यानंतञ्चस्यंडिलं तत्पूर्वविधिनाप्रत्युपेक्ष्यतस्मिन्प्रत्युपेक्षितेस्यं डिलेविहरेत् अत्रविहरणांतद्विधिपालनमुक्तं तिष्टेन्सर्वगात्रनिरोधेपिस्थानांतरसंकमणंकुर्यात् कोसौमाहनःसाधुःसहिनिपिथोऽनिय

शः कर्तृस्थितो वा निःप्रतिकर्मा यद्यथानिच्छित्तमंगं अचेतद्वत न चालयेत् अचित्तं तु समासज्जटावणतय अप्यगं वोसिरेसव्वसोकायं न मे देहे परीसहा २१ अचित्तं जीवरहितं स्यं डिलफलकादिवा समासाद्य लब्धा फलके पिसमर्थः कथित्वा टेवाऽवटथ्य तत्रात्मानं स्थापयेत् व्यवस्थाप्य चत्यक्तचतुर्विधाहारो मेरुवनिःप्रकंपः कृतालोचनादिपरिकर्मा गुरुभिरनुज्ञातो व्युत्पृज्यैर्वशः सर्वान्ननाकायं देहं व्युत्पृज्य देहस्य चयदिके च न परीपहोपसर्गाः स्युस्ततो भावयेन्न मे देहे परीपहाः मत्स्यं बंधी देह एव न भवति परित्यक्तत्वाद्भावे कुतः परीपहाः जाव जीवं परीसहा उवसगाय संखाय संवुडे देहभेदा एदति पन्ने अहियासए २२ यावज्जीवं यावत्प्राणधारणं तावत्परीपहोपसर्गाः सोढव्याः इत्येतत्स्यं ख्याय ज्ञात्वा तान्धासयेत् संवृतो यथानिच्छित्तस्य क्ता गत देहभेदाय शरीरत्यागावोत्थितः इति क्त्वा प्राञ्ज उचित विधानवेदीय द्वात्कायपीडाकारि उपतिष्ठते तत्तत्स्य गधिसहेत भिदुरे मुनरज्जे जाकामेस वज्जतरे सुवाइच्छालोभं न सेवेज्जा धुवं वन्न सपेदिता २३ भेदनशीला भिदुराः शब्दादयका मगुणास्तेषु प्रभृततरेष्वपि न रज्जे तनरागं यायात् कामे पुइच्छामदन रूपेषु वज्जतरेषु अनल्पेष्वपि यद्य

शिलंगाचार्यकृतटीका

इत्यादिहोक्तः यतो यस्मादनुष्ठानादवष्टभनादे र्वज्जवहज्जं गुरुत्वात्कर्म अवष्टापापं वा तत्समुत्पद्येत प्रादुष्यान्न तत्र हुणकृतकाष्टादाव व लंवेत नावष्टभनादिकां क्रियां कुर्यात्तथा तत्सस्मादुत्प्रेषणापक्षेपणादेः काययोगाद्दुःप्रणिहित वाग्योगादार्त्तध्यानादि मनोयोगाच्चा वष्टं ससुत्पत्तिहेतोरत्मानं सुक्तेर्पेदुक्ता मयेत् पापोपादानात्मानं निवर्त्तयेदितियावत् अत्र च दृष्टिसंज्ञननाद्युपेतो प्रतिकर्म शरीरः प्रवर्द्धमानं शुभाध्यवसायकं टको अपूर्वापूर्वपरिणामारोही सर्वज्ञप्रणीतागमानुसार पदार्थस्वरूपनिरूपणाहितमतिः अन्यदिदं शरीरं त्याज्जमित्येवं कृताध्यवसायः सर्वानुसर्गान् दुःखविशेषानुक्कल प्रतिकूलोपसर्गं परीपहापादितां स्वावातपित्त श्लेष्मदं हेतुप्रोद्भू तात्कर्म क्षया योद्यतो मे चैतद्वदं कृतं सोढव्यावत्येतदध्यवसायी अध्यासयेदधिसहेत यतो यन्मया त्यक्तशरीरं कमेतेतदेवोपद्रवंति न पुनर्यज्जिष्टचित्तं धर्माचरणमित्याकलय सर्वपीडासहिष्णु भवेदिति गतइंगितमरणाधिकारः सांप्रतं पादपोप गमनमाहत्याह अयं इत्यादिहोक्तः अनंतरमभिधास्यमानत्वाज्जायं प्रत्यक्षो मरणविधिः सचायततरो न केवलं भक्तपरिज्ञायादंगित मरणविधिरायत तरः अयश्च तस्मादायततर इति च शब्दार्थं आयततर इत्याहु भिविधौ सामस्येन यत आयतः अयमनयोरतिशयेनायत आयततरः यद्विवा यमनयोरतिशयेनात्तो गृहीत आत्ततरः यत्ते नाध्यवसित इत्यर्थः तदेवमयं पादपोपगमन मरणविधिरात्ततरो हृदतरः स्याद्देवदत्तापि यत् इंगितमरणे प्रवृज्जा संलेखनादिकमुक्तं तत्सर्वदृष्ट्यमिति वद्यस्वायततरस्ततः किमिति दर्शयति यो भिक्षुरेव मुक्तविधिना एनं पा दपोपगमनविधिमुपलभयेत् सर्वगात्रनिरोधेपि उत्तम्यमानकावोपि सृष्टेन्नपि मरणसमुदातगतो वा भक्ष्यमाणमांसशोणितोपि कोट्ट गृध्रपिपीलिकादिभिर्म्म हासत्वतया आशंसितमहाफलविशेषः सनतस्मात्स्थानात्प्रदेशाद्द्रव्यतो भावतोपि शुभाध्यवसाय स्थानान्वयु द्भमेन्न स्थानांतरं यायात्किञ्च अयं देह इत्यादिहोक्तः अयमित्यन्तःकरणनिष्पन्नत्वात् प्रत्यक्ष उत्तमः प्रधानो मरणविधाने सर्वोत्तमत्वाद् धर्माविशेषः पादपोपगमनरूपो मरणविशेष इत्युत्तमत्वे कारणं दर्शयति पूर्वस्थानस्य पग्नह इति पञ्चम्यर्थे पटी पूर्वस्थानाङ्गत्परिज्ञे गित मरणरूपात्प्रकर्षेण ग्रहीत पादपोपगमने प्रगृहीततरमेतदित्यर्थः तथा ह्यत्र यदंगितमरणानुमतं कायपरिस्पंदनं तदपि निषिध्यते छिन्नमूलपादपवन्निधौ धो निःक्रियो दक्षमान छिद्यमानो वा विषमपतितो वा तथैवास्तेन तस्मात्स्थानाञ्चलतिचिलातपुलवत् एतदेव दर्शयत्य चिरं स्थानंतत्र स्थंडिलंतत्पूर्वविधिना प्रत्युपेक्ष्य तस्मिन् प्रत्युपेक्षिते स्थंडिले विहरेदित्यत्र पादपोपगमनाधिकारा द्विहरणं द्विविधपाल नमुक्तं तच्च स्थानात्स्थानान्तरात् संक्रमणमेतदेव दर्शयति तिष्ठेत्सर्वगात्रनिरोधेपि स्थानांतरासंक्रमणं कुर्वादित्यर्थः कोसौ माहश्चो त्तिसाधुसहिनि पश्यो निष्पन्नकर्तृस्थितो वा निःप्रतिकर्मा यद्यथानिच्छित्तमंगं अचेतन इव न चालयेदिति यावत् एतदेव प्रकारांतरेण दर्शयि तु माह अचित्त इत्यादिहोक्तः न विद्यते चित्तमस्मिन्नित्यचित्तसचेतनं जीवरहितमित्यर्थः तच्च स्थंडिलं फलकादिवा समासाद्य लब्धा फलके पिसमर्थः कथित्वा टेवाऽवटथ्य तत्रात्मानं स्थापयेत् व्यवस्थाप्य चत्यक्तचतुर्विधाहारो मेरुवनिःप्रकंपः कृतालोचनादिपरिकर्मा गुरुभिरनुज्ञा

तोयुत्सृजेत्सर्वशः सर्वात्मनाकायं देहं व्युत्सृष्टदेहस्य चयदिकेचनपरीषहोपसर्गाः स्युस्ततोभावयेन्ममेदेहेपरीषहामत्सर्वं धीदेहएव न
भवति परित्यक्तत्वात्तदभावे कुतः परीषहाः यदिवानममदेहेपरीषहाः सम्यकरणेन सहमानस्य तत्कृतपीडया हे गाभावादतः परीषहात्
कर्मशतुजय सहायानित्कृत्वा परीषहानेव मन्यते पुनः कियंतं कालं सोढव्या इत्याशं काव्युदासार्थमाह जावज्जीवं इत्यादिश्लोकः
यावज्जीवं यावत्प्राणधारणं तावत्परीषहा उपसर्गाश्च सोढव्या इत्येतत्संख्यायज्ञात्वा तानध्यासयेदिति यदिवानमेवावज्जीवं परीषहोप
सर्गा इत्येतत्संख्यायज्ञात्वा विसर्हेतयदिवयावज्जीवमिति यावदेवजीवितं तावत्परीषहोपसर्गं ५५ ॥ ५५ ॥ पीडेति तत्पुनः कतिप्रयनिमेषा
वस्थाय तदवस्थस्य समात्यन्तमल्पमेवेत्यत एतत्संख्यायज्ञात्वा संहृतो यथानिच्छिप्तस्य कालो देहभेदाय शरीरत्यागा योत्थित इति कृत्वा
प्राज्ञ उचितविधानवेदीयत्वा यपीडाकार्यं प्रतिष्ठेते तत्तत्सम्यगधिसर्हेत एव भूतं च साधु सुपलभ्य कश्चिद्राजादिभोगैरुपनिमन्त्रयेत्तत्प्रति
विधानार्थमाह भिदुरे सु इत्यादिश्लोकः भेदनाशीलाभिदुराशब्दादयः कामगुणास्ते पुनर्भूततरेष्वभूततरेष्वपिन रज्जेत नराणां यात्रात्मातां

सुवज्जतरे सुवाङ्मच्छालोभंणसेवेज्जा धुववस्सं सपेहिया २३ सासएहिंणिमंतेज्जा दिव्वं मायंणसद्देहेतं प
डिवुज्जमाहणे सव्वंणमंविह्णिगिया २४ सव्वट्ठे हिंअसुच्छिएआउकालस्स पारएतितिकवंपरमंणच्चा
विमोहास्सयरं हितंतिवेमि २५ अहासुयंवदिस्सामि जहासेसमणे भगवंउट्ठाय संखाए तंसिहेमंतेअज्ज
णापव्वइएरीइच्छाणो चेविमेणवत्थेणपिहिस्सामि तंसिहेमंतेसेपारए आवकहाएयं खुआणुधम्मि

भाषा

परं ते हने विषे रागनाणे यद्यपि कोर्दे राजादिकराजकन्यादिके करी निमंते तो पुण इच्छा अभिलाषरूपलोभट्ठणा ते हने न सेवे अथवा च
कवर्त्ति पदवी इत्यादि वांछा इति यागो न करे स्यो करी ने भू वशाश्रुती वक्ष्य क हतां यशः कीर्त्ति ते सपेहिया क हतां आलोचने कासेच्छालोभ
नो त्याग करे स्तुतं सासएकं यास्यता क हतां यावज्जीव लगीं कूटे न हीं एह वेधने करी कोर्दे एक निमंते ति हां तो इम जाणि जेशरीर भणी ध
न वांछिये ते शरीरे ज अशाश्रुतो तो धनस्या भणी वांछिये तथा देवतानी कीधी मायान सद्देहे कोर्दे देवता प्रत्यनीक पणे अथवा कुतश्चलेना
नाप्रकार च्छिदेखाडी निमंते तो देवनी मायान सद्देहे ते कोण माहण साधु स्यो करी ने समस्त कुतल क हतां माया विह्णिगिया क हतां निराक
री ने देवादि कनी कीधी मायान सद्देहे स्तुतं सव्वट्ठे कं सर्वार्थ क हतां पंचप्रकार कामगुण ते हने विषे असुच्छिए क हतां अगट्ठए हवो क्तो
आउकालस्स क हतां जेतलो काल आउखोरहे छे ते आउकाल क हिये ते हनो पारगामी यथोक्त विधिदं पादपोपगमन मरण प्रवर्त्तमान शु
भाध्यवसाय एहवो पारगामी क हिये तथा तितित्वा क हतां परीसह उपसर्गे उपजाव्या दुक्खनो स हिवो ने तिज्जं मरण ने विषे परमप्रदान
छे इ सो जाणी विमोह क हतां भक्तपरिज्ञा इंगित मरण पादपोपगमन तेह माहिं अनेरो चेतकालादिक आश्रीतुल्य फलपणे हित वांछिता
र्थनो साधक इणिकारणि यथाशक्ति तिज्जं माहिं अनेरो यथाप्रस्ताविकरिवो श्रीसुधर्म स्वामिकहे छे इम कज्जं जे श्रीभगवंत समीपि
सांभत्यो इति विमोक्षाध्ययने अष्टमोद्देशकः संपूर्ण इति श्रीमहत्तपागच्छे विहित सदाचारयत्नानां श्रीसाधुरत्नानां शिष्येण पाशचंद्रे
ण कृतं आचारांगसुखावबोधिविमोक्षाध्ययनमष्टमं समाप्तं ८ हिवेन वमो अध्ययनप्रारंभिये छे पूर्वलिङ्गं आठ अध्ययनिङ्गं जे अर्थक ह्यो ते
तीर्थं करी वर्द्धमान स्वामिङ्गं आपण पे आचर्यो ते इणिय अध्ययनिक हीस्ये तिणिकारणि एह नो नाम उपधान श्रुत क हिये ते हने विषे
उद्देशक चारि छे तिहां प हिले उद्देशे श्रीभगवंत महावीर ना विचारनो अधिकार छे बीजे उद्देशे भगवंत श्रीमहावीरने जे हवी वसति ज्जं ई ए
हवो अधिकार छे बीजे उद्देशे ने निर्जरा भणी परीसह स हिवो ते परीसह उपसर्ग अनुकूल प्रतिकूल जे हवा भगवंत श्रीमहावीरने छे आ ए हवो
अधिकार छे चोये उद्देशे आतं करोगनी उत्पत्ति इविशिष्ट अभियह स हित पास्ये आचार्ये ते हनी चिकित्सा एहवो अधिकार छे चिज्जं उद्देशे
तपश्चरणनो अधिकार अनुगामी जाणिवो हिवेन वमो अध्ययनप्रथम उद्देशक प्रारंभिये छे स्तुतं अहासुयं श्रीगुरु शिष्य प्रतेक हे छे जिम

मेसांभल्योतिमङ्गं कश्चिद्यो जिमतेचमणभगवंत श्रीमहावीरउद्गायकहतां उग्रविहारआदरी सर्वश्रलंकारकांडी पंचमुष्टिकलोचक
रीइंद्रेक्षं धिम्बं को एकदेवदूख्ये करी सामाइ कचारितउच्चरी मनःपर्यायज्ञानिकपनेइते अटकर्म जयभणी तीर्थप्रवर्तनभणी
उग्रविहारअंगीकारकरी तयासंवायकहतांसस्यक्परमार्थजाणी तेगेहेसंतकृतेमार्गशिरमासिदग्मीनेदिनिपूर्वदिशिगामिनीइच्छा
याइं प्रव्रज्यालीषा अनन्तरतत्कालरीइच्छाकहतां बारवरसलगीविचस्याइहांसामाइकआरोप्या अनंतरइंद्रेअभगवंतने स्तंभिदे
वदूष्यन्धं कोतेभगवंतेनिसंगपणार्इजने अभिप्राइ धर्मेपकरणविना चारितियानेधर्म करिवो दुःकरवास्ये इगिअपेक्षाइं मध्यस्वपणे
रहिवादीधोपरं तेहनाउपभोगनीइच्छानयी एहवोकहेछे नोचेविमेषवत्येणइं इगे वस्तिइआपणपोटां कियोनहीं तथातिगिहेसं
तेयीतकालिएवस्वयीतवाणकरियोनहीं अववालजाप्रच्छादनमाहरेनहींयाइ स्वामीनेमनिएअभिप्रायछे तेभगवंतआवकहीएकह
तांजावज्जीवलगोपारगछे कीधीप्रतिज्ञानानिर्वाहणहारछे तोवस्तराख्योतेस्याभणी तेकहेछे एवंखुआणुधम्मियंखुएहवेनिश्चयार्थिए

दीपिकाटीका

पिराजाराज्यकन्यादिनाउपलोभयेत् तथापिनततगाह्यमियात् इच्छारूपोलाभइच्छालोभश्चवर्त्ति द्रव्याभिलाषादिकोनिदानविगे
पस्तमसौनिर्जरापेक्षीतसेवेन ध्रुवांशश्रुतीययः कीर्त्तिं पर्यालोच्यकामेच्छालोभविद्येपंकुर्यात् सासएहिंनिमंतेजा दिव्यंमायनसद्देहेतं
पडिबुद्धमाहणेण सब्बभूमंविज्जुगियाइं शाश्वतावावज्जीवमपरिजयात् अर्थालोभयामृतैर्विभवैः कच्चिन्निमंतयेत् तत्प्रतिबुध्यस्वयया
शरोरायंधनं दृश्यतेतदेवशरीरमेयायतं तथादियामायायनचइधीत यदिकच्चिदेवप्रत्यनीकतया नकौतुकादिनानिर्द्धिंयनतोनिमंतये
त्तांचदेवकृतांमायां नचइधीततामपि प्रतिबुध्यस्वमाहणेत्तिसाधुः सर्वमशेषं तस्मिंस्तिकर्ममायावातंतांवाविधृय अपनीयदेवादिमायां
बुद्धस्तेतिसन्धेहिं असुच्छिए आउकालस्यपारए तितिकखं परमंनञ्जाविमोहान्नवरंहितंतिवेमि अष्टमज्जयणंसम्मतं सर्वेचतेर्याच
सर्वार्थाः पञ्चप्रकाराः कामगुणास्तेपुत्रचर्चितः आहुःकालस्यवावन्नातस्य कालंआहुस्संतिटते असौआहुःकालस्यपारगाःयथोक्तविधि
नापादपोपगमनव्यवस्थितः प्रवर्द्धमानशुभाध्यवसायः आहुकालपारगःस्यात्तितज्ञापरीपहोपसर्गापाटित दुःखविशेषसहनंतत्वया
गामपिसरणानां परमंप्रधानंअस्तीतिज्ञात्वा विमोहान्नतरं विगतोमोहोयेपुतानि विमोहानिभक्तपरिज्ञाइं गितमरणपादपोपगना
दितेपांचन्यतरचेतकालादिकामाचिंत्यतुल्यफलत्वादितं अभिप्रेतार्थसाधनात् अतोयथाशक्तिदयाणामन्यतरद्यथावसरं विधेयमिति
इतिटइत्त्वरतरगच्छेयीजिपट्टा श्रीजिनइंसद्धरिविरचितायां श्रीआचारांगप्रदीपिकायाविमोहाध्ययनसटमंपरिसमाप्तं पञ्चमसट
ममध्ययनंसंप्रतं नवमसारधत्ते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तराध्ययनेषु अष्टमुयोर्वोभिहितः सचतीर्थकृता श्रीवर्द्धमानस्वामिना
स्वतएवाचीर्णइत्येतन्नवमाध्ययने प्रतिपाद्यतेइत्यनेन संबंधेनायातस्याध्ययनस्य उपधानन्युताख्यस्य अध्ययनार्थाधिकारमाहनिर्दुक्ति
कारजोड्यातित्यवसेसोतइया अप्यंणमितित्यंमि वन्ने इतवोकम्म उवहाणसुयंमिअज्जयणे १ सव्वेसितंवोकम्म निस्वसगंतुवन्निजि
णाणंनवरंतुवहमाणस्य सोवसगंसुणेयव्वं २ तित्यवरोचउनाणीसुरमहिओसिष्किवव्वधुवंमि अणिगूहियवलविरिओ तवोवहाणेस
ओज्जमइ ३ किंपुणअवसोसहिं दुक्खक्खयकारणेसुविहिण्हिं दोइनउज्जमियव्वंसपञ्चवावंमिमाणुस्से ४ अतोपधानन्युतमितिहिपदं
नामअलभावोपधानं ज्ञानदर्शनचारित्राणि सवाह्याभ्यांतरतपोवातेनहिचारितपरिणतभावस्योपटंभनंक्रियत तस्मात्ज्ञानदर्शनतप
चरगौरिहाधिकारः द्रव्यभावन्युताभ्यासपिअधिकारः उपधानन्युतयोगादुपधानन्युताख्यमध्ययनं अयोदेयाधिकारमाहचरियासिज्जा
रपरीसहायइ आउंकिएतिगिच्छातवचरणेणहिगारोचउमुंहेसेसुनायवो १ चरगूर्यार्थीवर्द्धमानस्वामिनोविहारः अयंप्रथमोहेय
कोऽर्थाधिकारः शय्यावसतिः साचयाइभगवतआसीत् ताइग्वच्यते अयंहितीयोदेयकाधिकारः २ मार्गाध्ययननिर्जरायंपरिपोदव्याः
परीपडाउपसर्गाआहुकूलप्रतिबुद्धाये भगवतोवर्द्धमानस्वामिनोऽभूवसोत्तप्रतिपाद्यन्ते अयंततीयोदेयाधिकारः ३ आतंकितेजुयी
डायांचातंकान्तोविशिष्टाभिग्रहावाप्ताहारे णचिकित्वा अयंचतुर्थोदेयकाधिकारः तपचरणाधिकारश्चतुर्थेयपि उदेयकेवसुवायी

तिगाथार्थः सांप्रतंसूत्रानुगमेच्छतमुच्चारणीयं तच्चेदं अहास्यं वदिस्यामि जहासे समये भगवं उद्गाय संखा एतं सिहेमंते अङ्गणापवद्
एरीइच्छानोचे विमेषवत्येणपिहेसामि तंसिहेमंते सेपारए आवकहाए एवं खुअणुधम्मियं तस्स चत्तारिसाहि एमासे वच्चे पाणजातीया
आगमं अभिरुद्धकायं विहरियंसुआरसियाणं तत्थहिंसिसु आर्यः सुधम्मं स्सामि जंवूस्सामि नेष्टच्छते कथयति यथाश्रुतं वदिस्यामि यथा
सौत्रमणो भगवान्महावीरः उल्याय उद्यतविहारं प्रतिपद्य सर्वालंकारं परित्यज्य पञ्चसुटिकं लोचं विधाय एकेन देवदूष्येणोत्तज्जिमे नव
क्तः कृतसामाधिकप्रतिज्ञः आविर्भूतमनः पर्यवन्नानोष्टकर्म क्षयार्थं तीर्थप्रवर्त्तनार्थं चोल्याय संख्यायन्नात्मा तस्मिन् हेमन्ते मार्गशीर्षे द
शस्या प्राचीनगामिन्यां छायायां प्रव्रज्याग्रहणसमनन्तरमेवरीयते स्म विहारं द्वादशवर्षाणि यावत् अतश्च सामाधिकारोपणसमनन्तर
मेव सुरपतिना भगवदुपरि देवदूष्यं चिच्छिमे तद्भगवतोपनिःसंगताभिप्रायेणैव धर्मोपकरणाय ते न धर्मोऽनुष्ठानसुसुक्ष्मिपरैः शक्यते
इतिकारणपेक्षया मध्यस्थवृत्तिना तथैवावधारितं न पुनस्तस्य तदुपभोगेच्छास्तीति दर्शयति नोचेवमणेत्ति श्लोकः न चैवाहमनेन वस्त्रेणा
त्मानं पिषास्यामि स्थगयिष्यामि तस्मिन् हेमन्ते तद्वावस्त्रं त्वगत्राणाथ करिष्यामि लज्जाप्रच्छादनं वा विधास्यामि किंभूतः समगवन् प्रतिज्ञा
यापरीषदाणां संसारस्य वा पारंगच्छतीति पारंगः यावत्कथं यावज्जीवं एयं खुअणुधम्मियं खुवधारणे एतद्वस्त्रावधारणं तस्य भगव
तोऽनुपस्थाद्वार्मिकं अनुधार्मिकमेव अपारैरपि तीर्थकङ्गिः समाचीर्णं इत्यर्थः तथा भगवतः प्रव्रजतो यद्व्याः सुगन्धिपटवासा आसन्तं

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तरं वा कामे सुवज्जलेष्वपि इच्छामदनरूपेषु कामेषु वज्जध्वनल्पेष्वपीत्यर्थः यद्यपि राजाराज्यकन्यादानादिनोपलोभयेत्तथापि तत्र
नगार्द्धमियात्तथा इच्छारूपोलोभइच्छालोभश्चकवर्त्ती द्रव्याभिलाषादिको निदानविशेषस्तमसौ निर्जरापेक्षी न सेवेत सुरर्षिर्द
र्शनमोहितो ब्रह्मदत्तवन्निदानं न कुर्वीदित्यर्थः तथा चागमः इह लोकासं संपद्यते परलोकासं संपद्यते जीवियासं संपद्यते मरणासं संपद्य
ते कामभोगासं संपद्यते इत्यादिवर्णः संयमो मोक्षो वा स च सूक्ष्मादुर्विनेयत्वात्पाठान्तरं वाः ध्रुवं वस्त्रमित्यादि ध्रुवोऽव्यभिचारी स चासौ व
र्णश्च ध्रुववर्णसं संप्रेक्ष्य ध्रुवां वा शाश्वतीं यशः कीर्त्तिं पर्यालोच्य कामेच्छा लोभविद्वेषं कुर्वीदिति किञ्च सा स एहिं इत्यादि श्लोकः शास्त्र
तायावज्जीवमपरित्यज्यात्प्रतिदिनदानाद्वा अर्थास्तैस्तथाभूतैर्विभवैः कश्चिन्निमंतयेत्प्रतिबुद्धस्त यथाशरीरार्थं धनं शक्यते तदेव शरीरम
शास्त्रमिति तथा दिव्यामायां न श्रद्धीत तद्यथायदिकश्चिद्देवोमीमांसया प्रत्यनीकतया वा भक्त्या वा न्यथा वा कौतुकादिमानानर्हिदान
तो निमंतयेत्तांच तत्कृतां मायां न श्रद्धीत तया बुद्धस्त यथा देवमायैषान्यथा कृतो यमाकांक्षिकः पुरुषो दुर्लभमेतत्तद्व्यं प्रकृततरमेवंभूते
क्षेत्रे जाले भावे च दद्यादेवं द्रव्यादिनिरूपणया देवमायां बुद्धस्त इति तथा दिव्यांगमावायदिव्यं रूपं विधाय प्रार्थयेत्तामपि बुद्धस्तैति माह
स्ते तिसाधुः सर्वमशेषं द्रव्यं कर्म मायावातत्तां वा विधूयापनीय देवादिमायां बुद्धस्तैतिक्रिया किञ्च सव्यद्वेहिं इत्यादि श्लोकः सव्ये च
तेऽर्थोऽसर्वार्थाः पञ्चप्रकारकामगुणास्तत् संपादकावाद्रव्यनिश्चयास्तैस्तेषु वा असृज्चितो न ध्युपपन्ना आद्यः कालस्य यावन्मात्रं काल
मायुस्संतिष्ठते अस्मावाद्यः कालस्तस्य पारगायुष्कपुरुषानां क्षयो मरणं तच्छच्छतीति पारंगः यथोक्तविधिना पादपोषणमन्यवस्थितः प्रव
र्त्तमानश्चुभाध्यवसाय आद्यः कालांतराः स्यादिति तदेव पादपोषणमनविधिं परिसमाप्योपसंहारद्वारेण तथाणामपि मरणानां काल
क्षेत्रपुरुषावस्थाययणात् तुल्यकक्षतापाश्चात्त्रेण दर्शयति तितित्तिचापरीषदोपसर्गापादित दुःखविशेषसङ्गं तत्तत्तथाणासपि परमं प्रधान
मस्तीति ज्ञात्वावधार्य विमोहान्यतरं हितमिति विगतो मोहोयेषु तानि विमोहानि भक्तपरिज्ज्ञेयमरणपादपोषणमनामि तेपासम्यतर
कालक्षेत्रादिमाहृत्य तुल्यफलत्वाद्धितं अभिप्रेतार्थसाधनादतो यथाशक्ति तथाणामन्यतरत् तुल्यबलत्वाद्यथावसरं विधेयमिति रक्षिका
रपरिसमाप्तौ वीमीति पूर्ववन्नयविचारादिकमनुगतं वक्ष्यमाणं च द्रष्टव्यमिति विमोक्षाध्ययनस्याटमोद्देशकः समाप्तं विमोक्षाध्यय
नमष्टममिति उक्तमष्टममध्ययनं सांप्रतनवममारभ्यते अस्य चायमभिसंबंध इहानन्तराध्ययने अष्टसु योर्गोभिहितः सतीर्थकृतावीरव
र्त्तमानस्सामिनास्तएवाचीर्ण इत्येतन्नवमेऽध्ययने प्रतिपाद्यते अनन्तराध्ययनसंबंधस्य मिहाभ्युद्यतमरणं त्रिप्रकारमभिहितं तत्रा

न्यतरस्त्रिन्नपिथ्यवस्थितोऽध्ययनार्थविधाचिनमतिपारपरीपहोपसर्ग सङ्घिष्णुमाविःकृतसन्मार्गावतारं तथावातितवातिचतुटयाविभू-
तानंतानि शयाप्रमेयसहाविपयस्वपरावभासककेवलज्ञानभगवंतं श्रीवर्द्धमानस्वामिनं समवसरणस्यं सत्वहितचधर्मदेशनां कुर्वाणं येदि-
त्येतत्प्रतिपादनार्थमिदमध्ययनमुच्यते इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगहाराणि भवन्ति तत्रोपक्रमे र्थाधिकारोद्देशाच्च
अधनार्थाधिकारोद्देशाधिकारश्च तत्राध्ययनार्थाधिकारो लेशतोऽभिहितस्तमेव निर्युक्तिकारः स्पष्टतरं विभक्तिपुराहजो जड्यागाहाद्योयदा
तीयकदुत्पद्यते सतदास्मीयेतीये आचारार्थप्रणयनावसानाध्ययने स्वतः कर्म व्यावर्णयतीत्ययं सचतीर्थकतां कल्पद्रुहपुनरुपधानश्रुता
ख्यं चरममध्ययनमभूदत उपधानश्रुतमित्युक्तमिति किमेकाकारं केवलज्ञानवत्सर्वतीर्थकतांतपः कर्म उतान्यथेत्यारेकाव्युदासार्थमाह
सञ्चेसिं गाहातिलवरागाहा किंपुणगाहागायातवसप्युत्तानार्थं अध्ययनाधिकारं प्रतिपाद्योद्देशार्थाधिकारप्रतिपादनावाह चरियागा
हाचरणं चर्यत इति वाच्यं श्रीवर्द्धमानस्वामिनो विहार अयं प्रथमोद्देशके र्थाधिकारोद्देशोद्देशके त्वयमर्थाधिकारस्तद्यथा शय्या
वसति साचवाहगभगवत आसीत्तादृग्वक्ष्यते तृतीये त्वयमर्थाधिकारः मार्गाच्चवननिर्जरायं परिपोटव्याः परीपहा उपलक्षणार्थत्वादुप-
सर्गाच्चानुसूलप्रतिकूलावर्द्धमानस्वामिनो ये अभूवस्तत्र प्रतिपाद्यं चतुर्थे त्वयमर्थाधिकारस्तद्यथा आतं किते जुत्पीडाया मातं कोत्वत्तौ
विशिष्टाभिग्रहावाप्ताहारेण चिकित्सेति तपश्चरणाधिकारस्तु चतुर्थेऽप्युद्देशकेष्वनुवाचीतिगायार्थः निक्षेपास्त्रिधाऽधोनिष्पन्नो नाम
निष्पन्नः सूत्रालापकनिष्पन्नश्च तत्रोधनिष्पन्ने निक्षेपाध्ययनं नाम निष्पन्ने उपधानमिति द्विपदं नाम तत्रोपधानस्य श्रुतस्य च यथाक्रमं
निक्षेपः कर्तव्य इति न्यायादुपधाननिक्षेपचिकीर्षयाह गामंगाहानामोपधानं स्थापनोपधानं द्रव्योपधानं भावोपधानं च श्रुतस्याप्येव
मेव चतुर्हानि क्षेपस्तत्र द्रव्यश्रुतमनुपयुक्तस्य यच्छ्रुतं द्रव्यार्थावा यच्छ्रुतं कुप्रावचनिकश्रुतानि चेति द्रव्यश्रुतं भावश्रुतं गानंगप्रविष्टश्रुतवि-
षयोपयोगस्तत्र सुगमनामस्थापनाव्युदासेन द्रव्यादुपधानप्रतिपादनायाह द्रव्यवहाणं गाहा उपसामीप्येन धीयते व्यवस्थाप्यत इत्युपधानं
द्रव्यभूतमुपधानं द्रव्योपधानं तत्पुनः शय्यादौ सुखययनार्थं शिरोवटं भवस्तु भावोपधानमिति भावस्योपधानं भावोपधानं तत्पुनर्ज्ञानद-
र्शनचारित्राणितपोवासवाह्याभ्यंतरं तेन हि चारित्र्यपरिणतभावस्योपपटंभनं क्रियते यत एवं तस्मात् ज्ञानदर्शनतपश्चरणैरिहा धिक्कृतमि-
ति गायार्थः किंपुनः कारणं चारित्र्योपपटंभकतया तपोभावोपधानमुच्यत इत्याह जहृषलुगाहा यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः यथैतत्तथा
न्यदपि द्रष्टव्यमित्यर्थः खलु शब्दो वाक्यालङ्कारे ययामलिनं वस्त्रमुदकादिभिर्द्रव्यैः शुद्धिसुपयात्थेवं जीवस्यापि भावोपधानभूतेन सवाह्या-
भ्यंतरेण तपसा अष्टप्रकारं कर्म शुद्धिसुपयातीत्यस्य च कर्म क्षयहेतोस्तपस उपधानश्रुतत्वेनालोपात्तस्य तत्त्वभेदपर्यायैर्व्याख्येति कृत्वा
पर्यायदर्शनायाह यद्विवातपोनुष्ठानेनापादिता अवधूनादयः कर्मापगमविशेषाः संभवन्तीत्यतस्तदं दर्शयितुमाह ओहणगाहातत्रा-
वधूनामनुपूर्वकरणेन कर्म ग्रन्थैर्भेदापादनं तच्च तपोऽन्यतरभेदसामर्थ्याद्भवतीत्येता किञ्चाशेषेष्वप्येकादशमुपदेशेष्वप्युच्यते तथा धूनाम-
भिन्नं ग्रन्थैरनिवर्त्तिकरणेन सम्यक्तावस्थानं तथानाशनं कर्म प्रकृतेस्ति वृकसंक्रमेण प्रकृत्यन्तरगमनं तथा विनासनं शैलेष्ववस्थायां साम-
स्येन कर्माभावापादनं तथा ध्यापनमुपशमश्रेण्यां कर्मानुदयलक्षणं विध्यापनं तथा क्षपणमप्रत्याख्यानानादिप्रक्रमेण क्षपकश्रेण्यां मोहाद्य-
भावापादनं तथा शुद्धिकरमित्यनन्तानुबन्धित्वप्रक्रमेण चाधिकसम्यक्तापादनं तथा च्छेदनमुत्तरोत्तरशुभाध्यवसायारोहणात् स्थिति-
क्कासंजननं तथा भेदनं वादरसंपराया संवलनलोभस्य खंडशो विधानं तथा फेडणंति अपनयनं चतुःस्थानिकादीनामशुभप्रकृतीनां रस-
तस्यादिस्थानापादनं तथा दहनं केवलिसमुदघातध्यानाग्निना वेदनीयस्य भस्मसात्करणं शेषस्य च दग्धरज्जुतुल्यत्वापादनं तथा घावनं शु-
भाध्यवसायान् मिथ्यात्वपुद्गलानां सम्यक्ताभावसंजननमिति एताश्च कर्माण्येव स्याः प्रायस उपशमश्रेणिकेवलिसमुदघातशैलेष्ववस्था प्रकट-
नेन प्रभूताया विर्भाविता भवन्तीत्यतस्तत्प्रकटनाय प्रकस्यते तत्रोपशमश्रेण्यामादावेवानंतानुबन्धिनामुपशमनातावत्कथ्यंते इहारायतस-
स्यगृष्टिदेशविरतिप्रसंत्ता प्रसत्तानामन्यतरयोगेवर्त्तमान उपरितनलेऽस्यातिकेच विशुद्धे साकारोपयोऽन्यन्तः कोटीकोटिस्थितिसत्त्वा-
र्मापरिवर्त्तमानाः शुभप्रकृतीरेववर्त्तन् प्रति समयमशुभप्रकृतीनामनुभागमनंतगुणहान्याक्कासयन् शुभानां चानन्तगुणवृद्धानुभांगं

व्यवस्थापयन्पुण्योपमासंख्येय भागहीनमुत्तरोत्तरं स्थितिवन्धकुर्वन् करणकालादपिपूर्वमन्तर्मुहूर्तं विशुद्धमानःकरणत्रयविधत्तैश्च
प्रत्येकमातर्मुहूर्तकंतद्यथा यथाप्रवृत्तकरणमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरणंचेति चतुर्षूपशान्ताद्वा ततयथाप्रवृत्तकरणेप्रतिसमयमन
न्तगुणगृह्याविशुद्धिमनुभवति नततस्थितिघातरसघातगुणश्रेणिगुणसंक्रमाणामन्यतमोपिविद्यते तथाद्वितीयमपूर्वकरणंकिमुक्तंभव
त्यपूर्वमपूर्वा क्रियांगच्छतीत्यपूर्वकरणं ततचप्रथमसमयएव स्थितिघातरसघातगुणश्रेणि गुणसंक्रमाअन्यच्चस्थितिवन्ध इत्येतेपञ्चा
यधिकाराद्यौगपद्येन पूर्वमप्रवृत्ताः प्रवर्तंतइत्यपूर्वकरणं तथानिवृत्तिकरणमित्यन्योन्यं नातिवर्तंते परिणामाअस्मिन्नित्यनिवृत्तिक
रणमेतदुक्तंभवति प्रथमसमयप्रतिपन्नानां तत्करणमसुभता सर्वेषांतुल्यःपरिणामएवं द्वितीयादिष्वप्यायोज्यमत्रापि पूर्वोक्ताएवस्थि
तिघातादयःपञ्चायधिकाराद्युगपत्प्रवर्तंतइति ततएभिस्त्रिभिरपिकरणैर्यथोक्तक्रमेणानन्तानुबन्धिनः कपायानुपशमत्युपशमनंनामय
थाधूलिरुदकेन सिक्ताङ्गप्यणादिभिर्हेतानवाध्यादिभिः प्रसर्पणादिकारभागभवत्येवं कर्मधूल्यपिविशुध्युदकाद्रीकृता निवृत्तिकरणकि
याहतासत्युदयोदीरणसंक्रमनिधत्तनिकाचना करणानामयोग्याभवति तत्रापिप्रथमसमयोपशंतकर्मदलिकं स्तोकाद्वितीयादिषुसम
येष्वसंख्येयगुणगृह्योपशम्यमानमन्तर्मुहूर्तेन सर्वसम्युपशंतभवत्येवमेकीयस नेनानन्तानुबन्धिनामुपशमोभिहितोन्मेत्वनन्तानुब
न्धिनाविसंयोजनामेवाभिदधति तद्यथाज्ञाद्योपशमिकसस्यगृह्यस्यतुर्गतिका अप्यनन्तानुबन्धिनां विसंयोजकास्तत्रनारकदेवा अविर
तसस्यगृह्यस्थिर्यं चोविरतदेशविरतामनुष्या अविरतदेशप्रमत्तापते सर्वेपियथासंभवं विशोधिविवेकेनपरिणता अनन्तानुबन्धिवि
संयोजनार्थं प्रागुक्तंकरणत्रयंकुर्वन्ति तत्राप्यनन्तानुबन्धिनां स्थितिमपवर्तयन्त्यात्यल्योपमासंख्येय भागमात्रातावद्विधत्ते तदपिप
ल्योपमासंख्येयभागं वध्यमानासुमोहप्रकृतिषु प्रतिसमयसंक्रामयति तत्रापिप्रथमसमयेस्तोकां द्वितीयादिष्वसंख्येयगुणमेवं यावच्चर
मसमयेसर्वसंक्रमेणावलिकागतं सुक्तासर्वसंक्रामयत्यावलिकागतमपिस्तिवुकसंक्रमेण वेद्यमानास्वरप्रकृतिषु संक्रामयत्येवमनन्ता
नुबन्धिनोविसंयोजिताभवन्ति इदानींदर्शनत्रिकोपशमनाभण्यते तत्रमित्यात्वस्योपशमको मित्याट्टिर्वा सस्यक्त्वसस्यगमिथ्यात्वयो
स्तुवेदकएवोपशमकस्तत्रमित्यात्वस्योपशमं कुर्वंस्तस्यांतरंरुक्त्वा प्रथमस्थितिंविपाकेनानुभूयोपशतमित्यात्वःसन्उपशमसस्यगृहटिर्भ
वतीतिसाप्रतंवेदकसस्यगृहटिरुपशमश्रेणीं प्रतिपद्यमानोनन्तानुबन्धिनो विसंयोज्यसंयमेवर्तमानो दर्शनत्रिकोपशमयत्यनेनविधि
नातत्रयथाप्रवृत्तादीनि प्राग्वत्त्वौणिककरणानि कृत्वातरकरणंकुर्वन् वेदकसस्यक्तस्यप्रथमस्थितिमन्तर्मुहूर्तंकी करोतीतरात्वासंशं
ततःकिञ्चित्पुनमुहूर्तमात्रा स्थितिखंडयित्वावध्यमानानां प्रकृतीनास्थितिवन्धमात्रेणकालेन तत्कर्मदलिकंसस्यक्तप्रथमस्थिनौप्रक्षि
पन्नेवमनयाप्रक्रियया सस्यक्तवर्धाभावादन्तरं क्रियमाणंकृतंभवति मित्यात्वसस्यगमिथ्यात्वप्रथमस्थितिदलिकमावलिकामात्रपरिमा
णंसस्यक्तप्रथमस्थितौस्तिवुकसंक्रमेण संक्रमयतितस्यामपि सस्यक्तप्रथमस्थितौचीणाया सत्यामुपशंतदर्शनत्रिकोभवतीति तदनन्तरं
चारित्रमोहनीयसुपसमयन् पूर्ववत्करणत्रयंकरोतिनवरंयथाप्रवृत्तकरणमप्रमत्तगुणस्थानएवभवति द्वितीदंतपूर्वकरणसदृशमेचगुण
स्थानकंतस्यच प्रथमसमयएवस्थितिघातरसघात गुणश्रेणिगुणसंक्रमापूर्वस्थितिवन्ध यौगपद्येनपञ्चायधिकाराः प्रवर्तंतेतत्रापूर्वकर
णसंख्येयभागगेतेनिद्राप्रवलयोर्वंधव्यवच्छेदोभवति ततोपिवज्जुस्थितिकंडकसहस्रेषुगतेषु सत्सुपरभविक्कनान्नांचरमसमयेतिशंतं
नामप्रकृतीनावन्धव्यवच्छेदंविधत्ते ताच्चेमादेवगतिश्यासुपूर्वी पञ्चेन्द्रियजातिर्वैक्रियाहारकशरीरतदङ्गोपागानि तैजसकाम्गणशरी
रेचतुरस्रसंस्थानं वर्णगन्धरसस्पर्शा अगुरुलघूपघातोत्पासप्रशस्तविहायोगतिसवाद्रपर्याप्तकप्रत्येकस्थिर शुभसुभगसुस्वरादेयनि
र्माणतीर्थकरनामानिचेति ततोपूर्वकरणचरमसमयेहास्यरतिभयजुशुशानांधव्यवच्छेदोहास्यादि पट्कस्यतदव्यवच्छेदश्चसर्वकर्म
णामप्रशमनानिधत्तनिकाचनाकरणानिच व्यवच्छिद्यंतेतदेवमसंयतसस्यगृह्यादिष्वपूर्वकरणांतेषु सप्तकर्माण्युपशंतानिलभ्यंतेत
तजर्ज्वमनिवृत्तकरणंसंच नयमोगुणस्तत्रचयवस्थित एकविंशतीनांमोहप्रकृतीनामन्तरं कृत्वातपुंसकवेदसुपशमयति तदनन्तरंस्त्री
वेदंततोहास्यादिसप्तकं पुनःपुंवेदस्यवन्धोदयव्यवच्छेदस्तजर्ज्वं समयोनावलिकाद्वयेन पुंवेदोपशमस्ततःकोधद्वयस्य पुनःसंज्वलनको

धस्यैवमानतिकस्यचमायातिकस्यच ततःसंज्ञलनलोभंस्त्रुक्ष्णखण्डानिविधत्तेतत्करणकेवलचरमसमयेलोभद्वयमुपगमयत्येवंवानिर्हति
करणांतेसप्तविंशतिरुपयांताभवति ततःस्त्रुक्ष्णखण्डान्यनुभवन् स्त्रुक्ष्णसंपरायोभवतितदन्तेज्ज्ञानातरायदृग्दर्शनावरणचतुष्कयशःकी
त्युच्चैर्गोत्राणां बन्धव्यवच्छेदान्तदेवमष्टाविंशति मोहप्रकृत्युपगमेसत्युपगमांतयोतरागोभवतिसचजघन्यतएकंसमयमुत्कृष्टतैतमु हर्त्तसात्प्र
तिपातश्चभवेत्तयेणाद्या चयेणवास्यात्वचययारूढोबन्धादि व्ययच्छेदं च यथाकृतवांसाथैवप्रतिपतत्विधत्ते कश्चिच्चमिथ्यात्वमपिगच्छेदिति
यस्तुभवेत्तयेणंप्रतिपततितस्यप्रथमसमयएवंकरणानिप्रवर्त्तन्तेएकभवएवकश्चित्द्वारद्वयमप्युपगमंविदध्यादितिसांप्रतंचपकत्रेणिव्यावय
तेअस्याथमनुयएवाटवर्पोपरिवर्त्तमान आरंभकोभवति सचप्रथममेवकरणत्रयपूर्वकमनंतानुबधिनोविंसंयोजयतिततःकरणत्रयपूर्वकमे
वमिथ्यात्वंतच्छेपंचसम्यग्मिथ्यात्वे प्रक्षिपन्क्षपयत्येवं सम्यग्मिथ्यात्वं नवरंतच्छेपकं सम्यक्त्वमिथ्यात्वं नवरंतच्छेपकं सम्यक्त्वमपितच्चरमसमयेच
वेदकसम्यग्गृहटिर्भवति ततःसंज्ञाधिक सम्यग्गृहटिरिति एताश्चसप्तापिकर्मप्रकृतीर संयतसम्यग् दृष्ट्याद्यप्रमत्ताताः क्षपयंतिवद्वा
युष्कचात्तेषावतिष्ठति त्रेणिकवदपरस्तु कपांयाटकंचपयितुंकरणत्रय पूर्वकमारभते ततयथाप्रवृत्तकरणमप्रमत्तस्यैवा पूर्वकरणेस्थिति
घातादिकं प्राग्वन्निद्रादिकस्यचैवगत्यादीनां चतिशतांतास्यादि चतुष्कस्ययथाकमबंध व्यवच्छेदउपगमत्रेणिकमेगवत्तयः अनिर्हति
करणेतुस्त्यानर्हितिकस्य नरकतिर्यग्गतितदाशु पूर्व्यैर्केद्रिवादि जातिचतुष्टयातपोद्योत स्यावरस्त्रुक्ष्णसाधारणानां षोडशप्रकृतीनांचय
स्ततःकपायाटकस्यान्येषांतुमतं पूर्वकपायाटकंचिष्यते पश्चात्पोडशेति ततोनुपसकवेदंतदनंतरंरास्यादि षट्कपुनःपुंवेदंततःस्त्री
वेदंततःक्रमेणकोधादीनसंज्ञलनोन्क्षपयति लोभंचगंडपः कृत्वाक्षपयतितत्रवाद्दर खंडानिचपयन्निर्हतिवाद्दरः स्त्रुक्ष्णानितुस्त्रुक्ष्णे
संपरायइतितदंते चज्ञानावरणीयादीनां षोडशप्रकृतीनांवंधव्यवच्छेदंविधत्ते ततःक्षीणमोहोतमु हर्त्तं स्थित्वातदंतेद्विचरमसमये
निद्राद्वयतंतसमयेच ज्ञानांतरायदृशकं दर्शनावरण चतुष्कंचक्षपयित्वानिरावरण ज्ञानदर्शनसमन्वितकेवलीभवतिसचसातावेद
नीयमेवैकंवध्नातियावत्संयोगइति सचांतमु हर्त्तदेशोनां पूर्वकोटिंवायावद्भवति ततोसावंतमु हर्त्तावशेषमायुर्ज्ञात्वावेदनीयंचप्रभूतत
मतस्तयोः स्थितिसास्यापादनार्थं समुद्घातमेतेनक्रमेण करोतितद्यथा औदारिकाययोगा आलोकांतादूर्द्धाधः शरीरपरिणाहप्रमाणं
समयेदंडंकरोति पुनर्हितीयसमयेतिरश्चीनमालोकांतात् कायप्रमाणमेवौदारिककाम्भं शरीरयोगीकपाटवत् कपाटंविधत्ते ततीय
समयेत्वपरदिक्तिरश्चीतामे वकाम्भंशरीरयोगी मन्यानवन्मन्यानं करोत्यनुश्रेणिगमनाच्च लोकस्यप्रायसो वज्रपूरितंभवति ततश्चतु
र्थसमये काम्भंशयोगेनैवमं थांतरालव्यापनात्सह निःकुटैर्लोकःपूरितोभवति पुनरनेनैवक्रमेण पश्चादुपूर्व्यासमुद्घातायस्थांचतुर्भि
रेवसमयैरुपसंहरं स्तद्वरपारस्तक्ष्णोभोभवति केवलंपटसमये मन्यानमुपसंहरन्तौदारिक मिश्रयोगीस्यादिति तदेवंकेवलिसमुद्घातं
संक्षुत्त्यप्रत्यर्प्यच फलकादिकंचोगनिरोधंविधत्ते तद्यथापूर्वमनोयोगं वादरंनिरुणद्धिपुनर्वाग्योगंकाययोगश्च वादरमेवेति पुनरने
नैवक्रमेण स्त्रुक्ष्णमनोयोगंनिरुणद्धि ततःस्त्रुक्ष्णकाययोगंनिरुन्धन् स्त्रुक्ष्णक्रियमप्रतिपाति ततीयंशुक्लध्यानभेदमारोहति तन्निरोधेच
युप्रस्ततत्क्रियमनिवर्त्ति चतुर्थंशुक्लध्यानमारोहति तदाकूटस्थयोगिकेवलभावमुपगतःसन्नन्तमु हर्त्तं यावत्कालमजघन्योत्कृष्टमास्ते
तत्रवासौयेपां कर्मणासुदयोनास्ति तानिस्थितिक्षयेण क्षपयन्क्षेपमानासुवापरप्रतिपु संक्रामयन्क्षपयंत्यतावन्नतो यावद्विचर
मसमयंत तत्र द्विचरमसमयेदेव गतिसहगताः कर्मप्रकृतीःक्षपयति ताथेमादेवगति स्तदानुपूर्वी वैक्रियाहारकशरीरतदंगो
पांग चतुष्टयमेतद्वंधनसंधातावितिच तथातत्रैषापरादूमाःक्षपति तद्यथाऔदारिकतैजस काम्भंशानिशरीराणि एतद्वंधनानिती
णिबंधाताश्च षट्संस्थानानि षट्संजनानि औदारिकशरीरांगोपांग वर्णगन्धरसस्पर्शा मनुष्यासुपूर्वी अगुरुलघूपघातोच्छ्वास
प्रसक्तविहायोगतयस्तथा अपर्वाप्तकप्रत्येक स्थिरास्थिरशुभाशुभ सुभगदुर्भगसुखरदुःखरानादेया यशःकीर्त्तिनिर्भ्राणानितथा
नीचैर्गोत्रमन्यतरहेदनीयमिति चरमसमयेतु मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रिय जातितसवाद्दर पर्याप्तकसुभगादेययशः कीर्त्तितीर्थकरत्वान्य
तरहेदनीयायुः उच्चैर्गोत्राख्येतां द्वादशतीर्थकतकेपांचिन्मते नानुपूर्वीसंहिता तयोदशअतीर्थकच्च द्वादशैकादशवा क्षपयत्ये

पक्कमं च समनंतरमेव वा स्थितं तद्व्यापारं कान्तिक आत्यन्तिकानां बालक्षणं सुखमनुभवन् सिद्धाख्यं लोकाग्रमुपैतित्ययं गायतात्पर्यार्थः
सांप्रतमुपसंहरन् तीर्थकरासेवनतः प्ररोचभां दर्शयितुमाह एवंतु समणुचिखं गाहा एवमुक्तविधिना भवोपधानं ज्ञानादितपोवावीर
वर्द्धमानस्वामिना स्वतोऽनुष्ठितमतो न्येनापि सुसुक्ष्मैतदनुष्ठेयमिति गायार्थसमाप्ता ब्रह्मचर्याध्ययननिर्युक्तिः सांप्रतं सूत्रानुगमे सूत्रसु
चारणीयं तच्चेदं अहास्यं वदिस्यामि इत्यादि आर्यः सुधर्मस्वामिजंबुस्वामिने प्रष्टवात्कथयति यथा श्रुतं यथा सूत्रं वा वदिस्यामि तद्यथा सौम्य
मणोभगवान् वीरवर्द्धमानस्वाम्युत्थायोद्यतविहारं प्रतिपद्य सर्वालंकारं परित्यज्य पंचमुष्टिकं लोचं विधायैकेन देव दुष्येणे द्रुक्षिमेन युक्तः
कृतसामायिकप्रतिज्ञः आविर्भूतमनःपर्याय ज्ञानोऽप्रकारकमर्चयार्थं तीर्थप्रवर्तनार्थं बोधाय संख्यायज्ञात्वा तस्मिन् हेमन्ते मार्गशी
र्षे दशम्यां प्राचीनगामिन्यां ह्यायावाप्रव्रज्या ग्रहणसमनंतरमेव रीयते स्म विजहार तथाच किल कुण्ड ग्रामान्मुहूर्त्तं शेषे दिवसे कूर्माराग्रा
समाप तत्र च भगवानित आरभ्य नानाविधाभिग्रहोपेतो घोरान्परीषदोपसर्गा नभिसहमानो महासत्वतया स्नेच्छानप्युपशमनय
द्वादशवर्षाणि साधिकानि कृद्वा स्योमौ नवतीतपश्चचार अत्र च सामायिकारोपणसमनंतरमेव सूरपतिना भगवदुपरि देवदूष्यवस्त्रं चिच्छि
पेतद्भगवतापि निःसंगाभिप्रायेणैव धर्म्मोपकरणवृत्तेन मर्म्मोऽनुष्ठानं सुसुक्ष्मभिरपरैः शक्यत इति कारणपक्षे च मध्यस्थवृत्तिना तथैवा
वधारितं न पुनस्तस्य तदुपभोगेच्छास्तीत्येतद्दर्शयितुमाह यो चेव दूमेण इत्यादि श्लोकः न चैवाहमनेन वस्त्रेण इन्द्रप्रक्षिप्तेनात्मानं पिधा
स्यामि स्थगयिष्यामि तस्मिन् हेमन्ते तद्वा वस्त्रं त्वक्त्वाणीकरिष्यामि लज्जाप्रच्छादनं वा विधास्यामि किं भूतोऽसाविति दर्शयति सभगवान्
प्रतिज्ञायां परोषहाणां संसारस्थवा पारंगच्छतीति पारंगः कियंतं कालमिति दर्शयति यावत्कथं याज्जीवमित्यर्थः किमर्थं पुनरसौ विभ
र्त्तौ तिचेद्दर्शयति खुरवधारणे सच भिन्नक्रम एतद्वस्त्रावधारणं तस्य भगवतोऽनुष्ठानात् धार्म्मिकमनुधार्म्मिकमेवेत्यपरैरपि तीर्थकाङ्क्षिः
समाचीर्णमित्यर्थस्तथाचागमः सेवेभि ये अतीता जेयपंडुपुत्रा जेयआगमेस्मा अरहन्ता भगवन्तो जेयपव्यं दं सुजेपव्यन्ति जेयपव्यद्व
स्मन्तिसव्येते सोवही धम्मोऽस्यिव्येति तथा भगवतः प्रव्रजतो ये दिव्याः सुगन्धिपटवासा आसंस्तद्वन्धाकटाश्च भ्रमरादयः समागत्य शरीर

यंतस्स १ चत्तारिसाहि एमासेव हवे प्राणजाइया आगममभिरुक्त्वा कायं विहरिं सुआरुसियाणं तत्थ हिंसं
सुसंवच्छरं साहियं मासं जंणरिक्कासिवत्थं भगवं अचेलेततो चार्इतं वो सज्जवत्थमणगारे ३ अदुपोरि
सिंतिरियमिस्तिं चक्खुमासज्ज अंतमोज्जाति अहचक्खु भौतासहिया ते हंता हंता वहवे कंदिं सु ४ सयणे
हिंविमिस्से हिं ईत्थि ओसेतत्थ परिणायसागारियं ण सेवेइति सेसयं पवेस्सियाज्जाइपुजे केइइमे अगारत्था

भाषा

स्त्रनोधारिवोऽनुधर्म्मि ककहता अनेरे पुणतीर्थकरे आचखोइ सोजाणी स्वामीति णिकारणि राखो तथावली एतले चारितियानेध
मोपकरणराखिं देखाडो परं स्वामीने सर्वथापि वस्त्रन्मीममतानयी तथा भगवंतने प्रव्रज्याग्रहणकालि जेदिव्यचंदनानुलेपनादिगंध
कीषाडं तातेणे गन्धना आकर्ष्या भ्रमरादिकजीवधावी शरीरने पीडाजपजावी ते देखाडे के चत्तारिसाहि एमासे चारिमासअधिके
रालगीवज्जघणाप्राणिजातिवा भ्रमरादिकधावी श्रीभगवंतनो शरीरआरुही विहरिं सुकहतां कायामाहिं पट्टा तिहां पेसीमाहिं लो
मांसअने शोणितहिंसं सुकहतां उरहोपरहो विलोडो एतावता शरीरमाहिं प्रवेशकरी मांसने शोणितनो आहारकीधो श्रीभगवते तेप
परीसहसाहसैकपणसेसुहो हिवे ते देवदूष्यकेतलो कालभगवंतसमीपिरहो तेकहे के सूत्रं संवच्छक ० तेइं दूनासूं क्यो देवदूष्यवस्त्र
भगवन्ते एकवर्षमासे अधिक एतलो कालत्यज्यो नही एतलो स्थितिकल्प सर्वतीर्थकरने के तिवारपक्षे स्वामीवस्त्रने त्यागकस्यो तेजभगी
त्यागी तेवस्त्रवोसिरी अनगारभगवंत श्रीमहावीर अचेलज्जआ वली भगवंतनो विहारस्वरूपकहे के सूत्रं अदुपोक ० अयहि वे श्रीभगवंत
पोरि सिंकहता पुण्यप्रसाणते पौषी एतलेस्यो आपणप्रमाणे मार्गते चालतो ध्यावे एतावता ईयां समितो जाइ इहंति हे जे ध्यानजे ईयां

समितिइं जाद्वो तेप्रौरपीकेहवीछे तिरिवभित्तिकहता गाडलानाचधिगनीपरे धुरिसांकडीआगलिविस्तीर्णकिणे परिदेर्यासोधेच
 कखुमासज्जकहतां तेतलीभूमिकानेविषे चजुदेइने एतलेनिरतीट्टिइं पुरुषप्रमाणभूमिजोवतो अंतसाकहतांचित्तमाहिंदत्तावधान
 एहवोशतोसागेचाले अयधिवेइणिप्रस्ताविभगवंत ईर्यासमितिइं चालतादेवी तेहनःदर्शनजयकीवीक्षा एहवावालकसंहिताकहतां
 वणाएकठामिल्यातेवालकधूलिइं ष्टीमरीर भगवंतनेहणीरने पूकास्याकोलाहलकस्यो अनैरावालकप्रतिइंतेडीनेवोस्या अरेदेयो
 रेदेयोतुहे एसुंडितजोईकुणए इसकरतो इसजोवतो२ कांचाले एइहांम्याभणी अन्हे एहनादर्शनजयकीवीछं इत्यादिकहीवणी
 कोलाहलतेणेवालकेकस्यो तयावलीएकटा श्रीभगवंतविहरता सयणेहिंकहताकिणिहीवसतिनेविषेरत्तातेकेहवीछे विमिस्से हिंक०
 गृहस्यअनेकदर्शनी स्त्रीपुरुषेमिच्छित्ते एतावतातिहां आगेवणाएकटाछाके इणिप्रस्तावितेभगवंतश्रीमहावीररहतांकासव्याकुल
 स्वामीनो अङ्गुतरूपदेवी अनुरक्तएहवीस्त्रीइं कामसेवामणीप्रार्थिये तिवारेस्वामीतेस्त्रीने नरकहारनीदेवी मुक्तिमार्गनीआगल
 दुःखनोखल पुरुषसगने वागुराप्रायएहवी जपरिज्ञाइंजाणी प्रत्याख्यानपरिज्ञाइंपरिहरतां सागारियंकहतां मैद्युनतेनसेवेअयवा
 न्यूवसतिइंरहतांभावे मैद्युनसेवेनटीं इणिप्रकारि श्रीभगवंत स्वयं संवृद्ध आपगणजे आपगणपोवैराग्यमार्गे प्रवेगीधर्म ध्यानशुद्ध

दीपिकाटीका

आलटाअश्वमरादयः समागत्यशरीरमुपतापयन्तीतिदृश्यति चत्वारिसाहिएमासेहोकाः चतुरःसाधिकान्मासान्ब्रह्मः प्राणिजा
 तयोश्चमरादिकः समागत्यारुह्यचक्रायं शरीरंविजङ्गःकायेप्रविचारंचक्रुः मांसशोणितार्थतया आरुह्यततकायेणमितिवाक्यालंका
 रेजिहिंसु इत्येतद्विलुपंतिस्म किन्मात्रं कालं तत्देवदूष्यं भगवतिस्थितमित्याहसंवच्छरंसादियंमांसंजंगारिकासिवत्यंगभगवंच चे
 लोतत्योवाइंतवोसज्जवत्यगगारो १ रूपकंतदिंद्रोपाहितंवलं संवच्छरमेकंसाधिकंचमांसं जंगारिकासिति यतत्यक्तवान्भगवान्
 तत्स्थितिकल्पं इतिहत्वा तावतजहंतद्वस्त्रत्यागात् त्यागीभ्युत्सृज्यश्च तदनगारोभगवान्चेलोभूत् तच्चसुवर्णवालुकानदीतीरेकण्टका
 वलग्नं धिग्जातिनागृहीतं अदुपोरिसितिरिवभित्तिं च चक्रुः मासज्जअंतंसोज्जाति अहचक्रुः भीतसंहिता तेहंताहंतावहवेकंदिंसुस
 यणेहिंविमिस्से हिं इत्योचोसेतत्परिज्ञाया सागारियंनसेवे इतिसेसयंपवेसियाक्काइ अयानन्तर्येपुरुषप्रमाणापौरपी आळप्र
 काणवीर्यतांगच्छन् ध्यायतिईर्यासमितोगच्छति तदेवावध्यानं यदीयासमित्यगमनं किंभूतानांतिर्यग्भित्तिं शकटे द्विपटादौसंजु
 टांअग्रतोविस्तीर्णां कथंध्यायतिचक्षुरासाद्यचर्दत्वा अन्तर्मयेदत्तावधानोभूत्वा अयानन्तर्येचक्रुः शब्दोददर्शनपर्यायोदर्यादेवभी
 तादर्शनभीता संहितामिलितारो वज्रवोडिंभादयः पांशुमुष्टादिभिर्हत्वा हत्वाचक्रुः अपरांचचक्रुः पश्यतयूयंनान्मांसुस्मितःकोयंकुतो
 वंकिमितोऽयंइत्येवं हलबोलंचक्रुःसयणेहिंति गज्यंतेइतिगयनानिवसतयः तेषुकुतश्चिन्मिन्नात् वितिमिन्नेदुष्टहस्यतीर्थिकैतव्यव
 स्थितःसन्वदिस्त्रीभिःप्रार्थ्यते ततस्ताःशुभमार्गांगला इतिज्ञात्वाजपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञयापरिहरन् सागारिकंमैद्युनंनसेवेतन्
 न्येषुभावमैद्युनंनसेवते इत्येवंभगवान् स्वयमात्मनावैराग्यमार्गावात्मानं प्रवेष्टवर्मध्यानंशुद्धध्यानंवाध्यायति जेकेइइमेअगारत्यासी
 सीभावंपहायसज्जातिपुष्टो अष्टोवाणोभिभासीसुगच्छति नातिवक्तती अंजूनोसुकरणमेतमेगेसिंनाभिभासे अभिवाचमाणेहतपुष्टे
 तत्यदं डेहिंसिचपुष्टे तं अष्टपुष्टे हिंफरसाइं दुहाइंतिविकाइं अष्टपुष्टसुर्गपरक्रममाणेआघातनदृगीवाइं डंजुक्काइंसुद्धि
 जुक्काइंजेकेइति येकेचनइमेअगारत्यारो मित्रीभावंप्रहायत्यह्वासभगवान्बर्म ध्यानंध्यायति कुतश्चित्निमित्तादृष्टहस्यैः श्टोऽग्रतो

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

सुपतापयन्तीत्येतदर्थंयितुमाह चत्वारिइत्यादिहोकाः चतुरःसाधिकान्मासान्ब्रह्मः प्राणिजातयोश्चमरादिकाः समागत्यारुह्यचक्रायं
 शरीरंविजङ्गःकायेप्रविचारंचक्रुःतयामांसशोणितार्थतया आरुह्य ततकायेणमितिवाक्यालंकारेजिहिंसुः इत्येतद्विलुपंतिस्तेत्यर्थः
 किन्मात्रं कालं तत्देवदूष्यं भगवतिस्थितमित्येतदर्थंयितुमाह संवत्सरइत्यादिकंरूपकं तदिंद्रोपाहितंवलं संवत्सरमेकंसाधिकं

भासं जंघरिकासिन्ति यत्रत्यक्तवान् भगवास्तत्स्थितकल्पइति क्त्वा तावतजडं तद्वस्त्रत्यागात् त्यागीव्युत्सृज्य च तदनगारो भगवान्
 चेलोभूदिति तच्चसुवर्णवालुकानदी प्राहृतकंटकावलग्नं धिग्जातिना गृहीतमिति किञ्च अदुपोरुसिमित्यादि अथानन्तर्ये पुरुषप्र
 माणापौरुषी आत्मप्रमाणावीथीतांगच्छन् ध्यावतीर्यासमितोगच्छति तदेवचात्र ध्यानं यदीर्यासमितस्यागमनमिति भावः किंभूतांतां
 तिर्यग्भिन्तिंशकटो द्विपदादौ संकुटाग्रतोविस्तीर्णमित्यर्थः कथं ध्यायति चक्षुरासज्जचक्षुर्दत्ता अन्तर्मध्ये दत्तावधानो भूत्वेतितश्च तथा
 रीयसागं दृष्ट्वा कदाचिदव्यक्तवयसः कुमारादयः उपसर्गयेदुरिति दर्शयति अथानन्तर्ये चक्षुःशब्दोत्तदर्शनपर्यायो दर्शनादेव भीतादर्शनभीता
 संहितामिलितास्ते वज्रवोडिंभादयः पासुमुद्रादिभिर्हत्वा हत्वाचक्रंदुःपश्यत दूयं नाम्नासुखितस्तथाकोयंकुतोयं किमितोवायमित्येव
 चलबोलंचक्रुरिति किञ्च सयणे हिंदित्यादिशब्जं ते एष्यति शयनानिवसतयः तेषुकुतश्चिन्तिमिच्छाद्वितिमिश्रेणुटहस्यतीर्थिकैस्तत्रव्यवस्थि
 तः सन्दिह्योभिः प्रार्थयते ततस्ताः शुभमार्गागंलाद्विति ज्ञात्वा ज्ञपरिज्ञवा प्रत्याख्यानपरिज्ञवा परिहरन् सागारिकं मैथुनं न सेवते न्यूनेषु च
 भावमैथुनं न सेवते इत्येवं स भगवान् स्वयमात्मनावैराग्यमार्गाद्यात्मानं प्रवेश्य धर्मं ध्यानं शुक्लध्यानं वा ध्यायति तया जेकेति इत्यादिये केचन इमे
 अगारं गृहं तत्र तिष्ठन्तीत्यगारस्या गृहस्यास्तेर्मित्रीभावमुपगतोऽपि द्रव्यतो भावतश्च तं मित्रीभावं प्रहाय त्यक्त्वा स भगवान् धर्मं ध्यानं ध्यायति

मौसीभावं प्रहाय सेज्जातिपुटो विणाभिभासिं सुगच्छति ग्राह्यत्तती अंजुं शोभुकरमेतमेगे सिंहाभिभा
 से अभिवायमाणे हतपुष्पोतत्पदं डेहिं लूसियपुष्पो अप्पपुष्पो हिं ७ फरसाइं दुत्तिति क्त्वाइं अइदव्वसुणी
 परक्कममाणे आघायणदृगौयाइं दंडजुब्भाइं सुट्टिजुब्भाइं टगट्टिएमिहो कहासु समयं मिणाठपुत्तोवि
 सोगे अदक्खू एताइं सोउरालाइं गच्छति गायपुत्ते असरणाए अविसाहि एदुवेवासे सीतोदगं अभुञ्चा

आपा

ध्यावेस्त्वज्जेकेइक० जेकेइएअगारत्याकहता गृहस्य तेहसंज्ञितमिअभाव एतावता तेहसो अनेकप्रकारे मिलिबो तेकांडीने ते भगवंतध
 र्मं ध्यानध्यावे तथा गृहस्ये किण्णिही एककारणिजपनेपूव्या अयवाअपूव्यास्वामीबोल्यानहीं आपणाकार्यविषे प्रवर्त्तयता तेहनेवचने
 मोलमार्गउल्लंघनेहीं स्वामीकेहवाक्के अंजूकहतां सरलमायारहितसमाधर्म्म नापालकजाणिवा तथानोसुकर एअी भगवंतनोस्वरूप
 जेकह्यो अनेजेआगलिकहीस्ये ते एकने एतले अनेराने सुकरकहतां सोहिलोनहीं बीजेएचालिइं चालीनसकिये एणे भगवंतस्योकी
 धोतेकहेक्के बोलावताइसोबोलेनहीं अयवाजेगृहस्यादिक बोलावेनहीं तेस्योपुणनबोलेयोवाविगिहिए संगोजइणोसुहस्रपंकमावइइ
 इतिवचनात्तथाइमअबोलतानेकोइउपसर्गकरेतोपुणध्यानयकी नचूकेतेदेखाडिक्के अनार्यदेशादिविषे विचरतां अनार्यपुरुषदंडादिके
 करीस्वामीनेप्रहारकीधा तथापुण्यरहितजीवे लूसियपुष्पोकहता तागीताणीने माथानाकेसलूं च्या तोपुणवीतरागशुभध्यानयकी
 डोल्यानहीं तथाअी भगवंतफरसकहता महाकठोरएहवावचन अयपरीसहइननादिक दुत्तितिक्त्वाइं कहतां जेसहतागाढादोहिला
 किण्णिहीसहाइं नहीं एहवासुनिकहतां परमार्थनोजाणएहवो अीमहावीरअइदव्वकहतां तेकठोरपरीसहटणवत् अवगणीनेपराक
 मकरतो सस्यक्प्रकारिसहे लगारमाततेजपरिद्वेषणायेतथा आघायनदृगौयाइं आख्यातकहताकोईमहाभारतरामायणादिककथा
 कहतोउडू तथावृत्त्यनाटक गीतगंधर्वकला एतलाउद्दिशिनेकुदहलनाणे तेसासु पुणजोवेनहीं तथा अनेकदंडयुद्धतथासुट्टियुद्धएह
 वादेखीविस्मयनाणे तेपुणजोवेनहीं एसर्वसंसारस्वरूपकृतिमजाणे दुक्खसुलचीं तवेस्त्वगं गट्टिएक० गट्टिएकहतां किण्णिही स्थानकिजा
 तोमाहोमाहिकथावार्त्ताकोसोहीपक इंगारादिकथातेहनेविषे गृहएहवास्त्रीजनकामासक्तदेखी तेप्रेप्रस्ताविज्ञातपुत्र अीमहावीर
 हर्षविवादरहितमध्यस्थपणेरेह्या तथावलीएअनेराई उदारअंभूतअनुकूल प्रतिकूलपरीसहना कारणजाणीदेखी तेअस्सरतोउडूतो
 एकाग्रचित्तिअीवर्द्धमानसंयमनेविषे प्रवर्त्तेपरंतेपरीसहेलगारमातडोलेनहीं इहास्योआअर्थजेभगवंतअतुलवलप्रव्रज्यारूपियेसंदरगि

रिचट्टा संवसविषे निचलप्रवर्त्ते तेभगवंतप्रवज्याविणुलीधीगृहस्यवासिद्वंसताप्रासुकाहारकरतांशास्त्रिद्वं इमसाभलियेजिवारेमा
तापिताद्विगतयथा तिवारेथीमहावीरप्रतिज्ञाद्वं पूराञ्ज्याइमकहतोगर्भवासिद्वता ङंमांतापिताकृताचारित्वनहीत्योतेवाचापूरी
तिवारेचारित्वलेवाकांक्षता स्वामीनेज्ञातिगोलीए इमकह्यो अहोस्वामीद्विडणंकिमो खतऊपरिखारदेवोमाओ द्विडणंथीमि
द्वार्थराजातिगलाराणी परोचञ्ज्या अनेतुहे पुणचारित्वत्यो एअन्हनेअपारदुखयाइहे तिवारेस्वामी अवधिद्वं करीइमजाग्योजेइ
णिअवसरिचारित्वलेसुंतो एषणालोकद्वियोफूटीमरिसे इमोअवधारीतेहप्रनेकह्यो केतलाकाललगीरहिये तिवारे स्वजनवोल्या
स्वामीविज्जंवरसे अन्हनेशोकहलुयेयास्ये तांलगीरहो तेवचनथीभगवंतेमान्यो परंइमकह्योङंमाहरीइच्छाद्वं आहारादिकरि
स्युंतिहंतुहेमाहरी इच्छानोविवातकरिवोनही तिवारेतेणे स्वजनेजिमतिमएरहे तेवारुइमोजाणी तेवचनतहत्तिकीधोतिवारे
भगवंतयापगोदीचा अवसरजाणीसंसारनो असारपणोभावता संवमनीपरैगृहवासिरह्या तोप्रतिपन्नसंवमनोकद्वियो किमोनेक
हेहे सूत्रंअविक० श्रीभगवंतेवेवरसअधिकेरालगी सीतोदककहतंसचित्तपाणी अणपंधे एतलेअनेरीपरै पुणसचित्तपाणीविराध

दीपिकाटीका

वानवक्ति स्वकार्यायगच्छत्येव नतैरुक्तोमोक्षपथमतिवर्त्तते अंजुत्तिञ्जुःकजोः संवमस्यानुष्ठानात् शोभुकरंतिनैतद्वज्यमाणं अंवा
एकेपांअन्येपांसुकरमेवनान्यैः प्राकृतपुरुषैः कर्तुंमलं किंतत्तेनकृतंइत्याहअभिवादयतोनाभिमापतेनाप्यनभिवादयद्भक्त्यतिनापिप्रति
कृलोपसर्गैरन्यथाभावं यातीतिदर्शयति हतपुष्पेतिदंडेर्हतः पूर्वं तत्ताऽनार्थदेगादौ पर्यटन् तथालूपितः पूर्वकेशलुं चनादिभिः अपुस्यै
रनार्थैः पापाचारैः फससादृतिपरुषाणिकर्कशानि तानिदुःखेभ्योनतितिर्जते इतिदुस्मितिचाणि तान्यतिगत्याविगगज्जसुनिर्धित
जगत्स्वभावः पराक्रममाणः सत्यकृतिचित्तत आघातनट्टति आख्यातव्यगीतानि तानि उद्दिश्यनकोतुर्कविद्व्याति नापिदंडुद्व
सुटियुद्धानि आकर्ष्य विस्मयोत्फुल्ललोचनउद्घपित रोमकूपोभवति गदिमिहोकाहसं समयंमिनायपुत्तेविसीए अदक्खुताइमेउरा
लाइंगच्छतिनाय पुत्तेवसरणाए ? लोकाःअग्रितोऽववद्वोमिथोऽन्योन्यं कथासुसमयेवावहःतंस्त्रीद्वयंवापरस्परकथायागृहसपेच्यतस्मि
न्ववसरेज्ञातपुत्रो भगवान् विगतशोकोविगतहर्षश्चतान् मिथकथाचवद्वान् मध्यस्थोद्गाचीत् एतानि अन्यानिवानुकूलप्रतिकूलानिप
रीपहोपसर्गरूपाणिदुःप्रवृत्त्याणिदुःखानि अस्मरन् गच्छति संवमानुष्ठानेपराक्रमते वटिवाशरणंगृहंनान्दशरणंसंवमः तस्मैशरणाय
पराक्रमते तथाहि किमलचित्तंयद्भगवानपरमितवलपराक्रमः प्रतिज्ञामन्दरमारुढपराक्रमते सभगवान् प्रव्रजितोपिप्रासुकाहारानुव
र्त्तासीत्यर्थं तेचकिलपंचत्वमुपगते मातापितरिसमाप्तप्रतिज्ञोभूततः प्रविव्रजिपुत्रातिभिरभिहितो यथाभगवत्माकथाः चबौक्ष
रायसेचनइत्येवमभिहितेन भगवताऽवधिनाव्यज्ञायि अस्मिन्ववसरे प्रव्रजितेसति बहवो बटिपित्ताविगतासवखस्युरित्यवधार्यतानुवा
चकियंतंकार्त्तं पुनरतमयास्यातय्यमिति तेऊचुः संवत्सरहयेनास्माकंशोकापगमोभावीति भट्टारकोपि योमित्यवाच किंत्वाहारादिकं
मवास्वेच्छयाकार्यानेच्छा विवालोयभवद्भिरुपस्थातव्यं तैरपिपयाकवंचिदयंतितटुइतितैः सर्वतथैवप्रतिपेदेततोभगवांसहचनमनुवर्त्त्या
ज्जीयंनिःक्रमणावसरमेवगम्यसंसारसारताविज्ञायतीर्थप्रवर्त्तनायोद्यतइतिदर्शयितुमाहअविसाहिएदुवेवासेसीबोदगंअभुञ्जाणिकइते
एगत्तागनेपिहियवेसेअभिन्नायदंसणेसंतेपुदविंचथाउकायंचतेउकायंचवाउकायंचपणगाइंवीयहरियाइतसकायंचसव्वसोणञ्चाएया
इंसंतिपडिलेहचित्तमंताइसे अभिन्नायपरिवज्जिवविहरित्वाइति संस्थातसेमहावीरोर अविसाहिएत्ति अपिसाधिकेहेवपेसीतोदक

शीलंगाचार्यकृतटीका

तथाकृतश्चिन्मिन्नातृगृहस्यै षटोष्टोयानवक्तिस्वकार्यायगच्छत्येव नतैरुक्तोमोक्षपथमतिवर्त्ततेअनंवाअंजुत्तिञ्जुःकजोःसंवमस्यानु
ष्ठानात्तागाजुं नीयास्तुपटन्ति पुट्टोवसेअपुट्टोवाणोअणुगाइपावगवंकंथं किञ्चणोसुकरमित्यादिनैतद्वज्यमाणसुक्तंवाएकेपासन्नेपांसु
करमेवनान्यैः प्राकृतपुरुषैः कर्तुंमलं किंतत्तेनकृतमितिदर्शयति अभिवादयतोनाभिमापतेनाप्यनभिवादयद्भक्त्यतिनापि प्रतिकृ

लोपसर्गैरन्यथाभावयाति दंडैर्हृतपूर्वस्तत्त्वानां देगादौपर्यटंस्तथा लूपित पूर्वोर्हंसितपूर्वः केशलुंचनादिभिरपुखैरनार्यैः पापाचारै
रितिकिञ्च फरसातं इत्यादि परुषाणिकर्कशानिवाडुटानि तानिवापरैर्दुःखेन तितिचन्तइति दुस्सितिचाणितान्यतिगत्या विगणय्य
सुनिर्भगवान्विदित जगत्स्वभावः पराक्रममाणः सम्यक्कृतितिचते तथाख्यातानिच तानिचत्तगीतानिच आख्यातइत्तगीतानि तान्यु
द्दिश्यनकामुक्विदधाति नापिदंडयुद्धसुष्टियुद्धान्याकर्ण्य विस्मयोत्फुल्ललोचन उद्धपितरोमकूपोभवति तथागटिइत्यादिश्लोकः
ग्रथितोवावृद्धो मिथोऽन्योन्यं कथा सुखैरकथासुसमयेवा कश्चिद्वचस्त्वस्त्वं स्त्रीदयंवापरस्परकथायांगटद्वमपेक्ष्य तस्मिन्वसरैश्चातपुनो
भगवांविशोको विगतहर्षश्चतान् मिथःकथाचवद्वान्मध्यस्थोद्राक्षीत् एतान्यन्यानिवातुकूलप्रतिकूलानि परीपहोपसर्गरूपास्थुरालानि
दुःप्रष्टव्याणिदुःखान्यस्मरन्गच्छति संयमानुष्ठानेपराक्रमते ज्ञाताःक्षत्रियास्तेषां पुनोऽपत्यं ज्ञातपुत्र वीरवर्द्धमानस्वामी सभगवान्
तद्दुःखस्मरणायगच्छति पराक्रमतइतिसम्बन्धः यद्विवाशरणंगटहंनान्न शरणमस्तीत्यशरणः संयमस्तस्मै शरणाय पराक्रमतइति
तथाहि किमतच्चित्तंयद्भगवानपरमित बलपराक्रमःप्रतिज्ञा मंदरमारूढःपराक्रमते सभगवानप्रज्जितोपि प्रासुकाकारानुवक्त्यासीत्
अयतेच किलपञ्चमुपगते मातापितरि -समाप्तप्रतिज्ञोऽभूत् ततःप्रविब्रजिषुः ज्ञातिभिरभिहितो यथाहिभगवन्माकथाः क्षतिचारा
वसेचनमित्येवमभिहितेन भगवतावधिनाव्यज्ञायि यथामय्यस्मिन्वसरै प्रज्जतिसति वहवोनष्टचित्ता विगतासवच्चस्युरित्यवधार्य
तामुवाचकियन्तं कालं पुनरतमयास्थातव्यमिति तज्जुःसंवत्सरद्वयेनास्माकं शोकापगमोभावीति भट्टारकोप्योमित्युवाच किंत्वाहा
रादिकं मयास्वेच्छयाकार्यंनेच्छा विधाताय भवद्भिरुपस्थातव्यं तैरपियथाकथंचिदयंतिष्ठत्विति तैःसर्वतथैव प्रतिपेदेततोभगवांसाङ्ग
नमनुवर्त्यामीयश्च निःक्रमणावसरमवगम्य संसारासारतांविज्ञाय तीर्थप्रवर्त्तनायोद्यत इतिदर्शयितुमाह अविवाहीइत्यादि अपि
साधिकेद्वेवर्षे सोतोदकमभुक्त्वा अनन्यवहत्यापीलेत्यर्थः अपराअपिपादधावनादिकाः प्रासुकेनैवप्रकृत्या ततोनिःकांतो यथाचप्राणा

णिक्वंतेएगत्तगएपिहियच्चेसे अभिस्सायदंसणेसंते१० पुढविंचआउकायंचतेउकायंचवाउकायंचप
णगाइवौयहरियाइंतसकायं सव्वसोणच्चा११ एयाइंसंतिपडिलेहेचिच्चमंताइंसे अभिस्सायपरिव
ज्जियाणविहरित्याइतिसंखायसेमहावीरे१२ अदुआवरायतसत्ताएतस जीवायथावरत्ताएअदुवास
व्वजोणियासत्ताकम्मणाकप्पियापुटोवाला१३ भगवंचएवमस्सेसिंसोवहि एज्जलुप्पत्तीवालेकम्मंचसव्व

भाषा

नाटालीतो निकृंतकहतांमंत्रव्याप्रतिपन्नयथा इमप्राणातिपातपरिहारकीधो तिमन्नेराभवादिपुणपरिहृत्वा तथाएगत्तगएएक
त्वभावतागटहवासि अनेकजनदंदिपरिवह्या परंतोहीआपणोएकलो जर्चींतयो तथापिहियच्चेकहतां क्रोधनीज्वालाआच्छादीछे
जेणेएहवातेभगवंत उपशांतक्रोधज्जंता तथातेभगवंतअभिज्ञातदर्शनकहता सम्यक्भावनाइंभावित तथाशांतइंद्रियनो इंद्रियपरि
णामेशम्यागटहवासिपुणभगवंतइमसावद्यारंभत्यागी शांतदांतकृतारह्या तोचारित्वनेविषे कहिदुं'किसोइमकहेछे पुढविंचपृथिवी
कायअपकायतेउकायवाउ कायपनककहतां वीजांकुरनेभावेरहित एतावताजलिफूलकहवाइ तथावीजशाल्यादिकहरियकायशेष
वनस्पतिसर्ववाणिबी तथात्रसकायवेंद्रियादिक एसर्वप्रकारेजाणीने तेकिमकहेछे एथिवीकायादिकजगमाहिंछे एथेजकरीएलोक
कहवाइ एहवोआलोचीने तथाएसचित्तसजीवोलखी भगवंतअमहावीरतेहने आरंभपरिहरीविहृत्वा एथिवीकायादिकनोत्स
थावरनेभेदेभेदेखाडी हिवेएहनोमाहोमाहिं अनुगमदेखाइछे स्तवंअडुक० अयहिवेखावरएथिवीपाणीभगिनाउवनस्पतीतेतस
कहतावेंद्रियादिकपणेपरिणामे कर्मवशेथावरपणोकांडी तसपणेउपजे तथात्रसजीववेंद्रियादिकस्थावरपणे कर्मवशजपनेअथवा
एसत्वजीवसव्वजोणियाकहतां सर्वगतिगामिथाछे तेजीववालकहतां अज्ञानआपापणेकर्मि कल्पाज्जंता एथक्ज्जुंज्जुंयोनिविषेउप

तिपातं परिहृतवानेवं शेषव्रतान्यपिपालितवानिति तथाएकत्वमिति ततएकत्वभातना भावितांतःकरणं पिहितस्यगितार्चकोव
ज्वालायेनसतथा यदिवापिहितार्चोऽगुप्ततनुः सभगवांश्चक्षुःस्यकालेभिज्ञातदर्शनः सस्यक्तभावतया भावितःशांतइन्द्रियनो इन्द्रियैःसएवं
भूतोभगवान् गृहवासेपि सावद्यारंभत्यागी किंपुनःप्रव्रज्यायामिति दर्शयितुमाह पुढविचंद्रत्यादि इत्याह इत्यादिश्लोकद्वयस्याप्यय
मर्थ एतानिष्टयिव्यादीनि चित्तमंत्यभिज्ञाय तदारंभंपरिवर्जविहरतिसा क्रियाकारकसंबंधः ततष्टयवीर्यस्त्ववादर भेदेनहिधा
सूक्ष्मासर्वगा वादरापिकठिनभेदेन हिधेवततलक्षणाशुक्लादिपञ्चवर्णा कठिनातुष्टयवी शर्करवालुकादि पङ्क्तिंशतभेदाशस्त्रपरिज्ञा
नुसारेणद्रष्टव्या अप्कायोपि सूक्ष्मवादरभेदाद्विधा ततसूक्ष्मःसर्वगोवादरस्तुशुद्धोदकादिभेदेनपञ्चधातेजःकायोपिपूर्ववन्नवरंवा दरां
गारादिपञ्चधा वायुरपितथैवन्नवरं वादरउत्कलिकादिभेदेनपञ्चधा वनस्पतिरपि सूक्ष्मवादरभेदेनहिधा ततसूक्ष्मः सर्वगोवादरोप्यग्र
सलस्त्वन्मपर्ववीज संस्पर्जनभेदात्सानान्यतः षोढापुनर्हिधा प्रत्येकःसाधारणश्च ततप्रत्येकोदहगुच्छादिभेदात् हादशधासाधारणस्त्वे
कविधइति सएवंभेदभिन्नोपि वनस्पतिःसूक्ष्मस्य सर्वगतत्वादतींद्रियत्वाच्चतद्रूपदासेनवादरोभेदत्वेन संगृहीतस्तद्यथा पनकग्रहणेन
वीजांकुरभावरहितस्य पनकादेरुत्यादिविशेषापन्नस्य ग्रहणंवीजग्रहणेन तत्रवीजादेरुपादानं हरितशब्देनशेषेत्येतानि षट्पिष्ट्या
दीनिभूतानिसति विद्यंतद्रूप्येवंप्रत्युपेक्ष्य तथाचित्तमन्ति सचेतनान्यभिज्ञायज्ञात्वा इत्येतत्संख्यायावगम्य सभगवान्महावीरस्तदारंभं
परिवर्जं विहृतवानिति षट्पिष्ट्यादीनां जन्तूनांलसस्यावरत्वेन भेदमुपदर्श्य सांप्रतमेपरस्परतोनुगमन मयंस्तीत्येतद्दर्शयितुमाह
अदुधावराइत्यादि अथानन्तर्येस्यावराः षट्पिष्ट्यभेजोवायुवनस्पतयः नेतसतशाहींद्रियादितया विपरिणमंते कर्मवशान्नश्चन्ति
चगश्चउत्तरापेक्षया समुच्चयार्थस्तथा तसुजीवाचक्षस्यादयः स्यावरतया षट्पिष्ट्यादित्वेन कर्मनिष्ठाःसमुत्पद्यन्ते तथाचान्यत्राप्युक्तं

अयणं भंतेजीवे पुढविकाइयत्ताए उववणपुब्बेहन्ता गोयमाअसइं अइवाअणंतखुत्तो जाववणपुब्बेत्ति अथवासर्वायोनय उत्पत्तिस्सा नानियेपांसत्वानां तेसर्वयोनिकाःसत्वा सर्वगतिभाजस्ते चवालारागहेपाकलिताः स्वकृतेनकर्मणा पृथक्तयासर्वयोनि भोक्तेनच कल्पिताव्यवस्थापिता इतितथाचोक्तं गालिकिरसोपसोलो एवालगकोडिमेत्तोवि जम्मणसरणावाहाणे गसोजलणविपत्ताअपिच रंगभूमिर्नसाकाविच्छुद्धा जगतिविद्यते विचित्तैःकर्मने पथ्यैर्यत्तसत्त्वेर्ननाटितमित्यादिकिञ्च भगवंच्चइत्यादि भगवांश्चवीरवर्द्धमान स्वाभ्येवसवगम्य ज्ञातवान् सहउपधिनावर्त्ततइति सोपधिकः द्रव्यभावोपधियुक्तः ऊरवधारणेलुप्यतएव कर्म णोक्ते शमनुभवत्येवाञ्चो वालइति यदिवाऊर्हेतौयस्मात् सोपधिकःकर्म णालुप्यते वालस्सात्कर्म च सर्वज्ञोज्ञात्वा तत्कर्म प्रत्याख्यातवां सुदुपादानंच पापक

सोणच्चातंपडियाइक्खे पावगंभगवं१४ दुविहंसमेच्चमेहावीकिरियमक्खायमणेलि संणाणीआयाण सोयमतिवायसोयंजोगंचसव्वसोणच्चा१५ अतिवातियंअणाउट्ठिं सतमस्से सिंअंकरणयाएजस्सित्थिउ परिखायासव्वकम्मावहाउसेअदक्खू१६अहाकडंणसेसेवेसव्वसोकम्मु णाअदक्खू जंकिंचिपावगंभगवंतं अकुब्बंविचडंभुंजित्या१७ णोसेवतौयपरवत्यं परपाएविसेणभुंजित्यापरिवज्जियाणउमाणंगच्छति

भाषा

करणीयजाण्यो सूत्रं दुविहंसः दुविहंसकहतांविहंसं प्रकारितेकर्मइरियावहियकर्म अनेसांपरायिककर्म तेसम्यक्प्रकारिजाणीमेधावी पंडितक्रियासंयमानुष्ठानरूप कर्म नीकेदणहारि एहवीअणेलिसंकहतां एसरीखीवीजीनही एहवीक्रियाभगवंतेभापी केहवाहेते णाणीकेवलज्ञानी वलीभगवंतेस्युंतेकहेके आयाणसोयंआयाण कर्मतेहेजओत जीवनेप्रवाहियानोकारण तथाअतिपातकहतां जीवनोघात तिहेजओतजिम अतिपाततिमसुपावा दादिकपुणजाणिवा तथामनवचनकायना योगदुष्टएतावता सर्वथकीसर्वप्रकारे करीकर्मबंध भणीदुःखनोमलजाणीने तेहटालिवानेकाजिसंयमलक्षण क्रियाअभगवंतेकही तथाअतिवातियं अणाउट्ठिंअ नाकुट्टिकहतां अहिंसाद्याते आदरीनेअनेराने अकरणयाएआव्यापारेस्वामी प्रहत्याअनाकुट्टिकेहवीके अतिपातियंकहतापातक रहितनिर्दोषएहवीद्या आदरीनेआपणपे अनेरानेईणेमागिंप्रवर्त्तावे जेहनेस्त्रीपरमार्थथकी परिज्ञातके परंकेहवीसर्वकर्मावह कहतांसमस्तपापनोकारणभूत जेणेइमजाण्योसेअदक्खू तेणेयथावस्थितसंसारस्वभावदीठो इमअभगवंतेकह्यो एतलेमलगुणकही नेहिवेउत्तरगुणकहेके अहाकडंकहता आधाकर्मादितेहने तेभगवंतनसेवे तेस्याभणीसर्वप्रकारे आधाकर्मादिकनेसेविवे अष्टप्र कारकर्म नोबंधदीठोद्विगिकारणितेछांडे वलीअनेरोपुणजेकाई पावगंकहतांपाप आविधानोकारण तेभगवंतपरिचरतोविकटकह तांप्रासकनिर्दोषएहवो उपभोगवे सदोपसर्वथापरिहरे सूत्रं नासेक तेअभगवंत पारकोवस्त्वसेवेनहीं एतावतापारकोवस्त्वपरिहरे नहींतथाअनेरानेपात्रि पुणएभगवंतजिमेनहीं तथापरिवज्जियोमाणं अपमानअवगणीने आहारभणीजाइएतावताइ मनजाणेजेई णेअपमानकीधो एहनेनजाइमान अपमानसमेभाविवर्त्ततो विचरेसंखडिकहतां अहारपचिवानोस्थानतिहाअसरणाएकहतांशरण अणजरतोअवश्य जिहांलहिथेतिहांई जजइयेएहवाभावरहितअदीनचित्तछतोपरीसह जीपिवाभणीजाइ तथासायन्ने क०अशन

दीपिकाटीका

नभगवान् वर्द्धमानस्वामी किंचदुविहंसमेच्चमेहावीकिरिय मक्खायमणेलिसंणाणी आयाणसोतसतिवातसोयं जोगंचसव्वसोनच्चा अतिजातियंआउट्ठितसन्नेसिं अकरणयाएजस्सित्थी उपरिखायासव्वकम्माव हाउसेअदक्खू आहाकडंणसेसेवे सव्वसोकम्मुणाअ दक्खू जंकिंचिपावगंभगवंतं अकुब्बंविचडंभुंजित्या द्विविधप्रकारंकिंतत्कर्म तच्चईयाप्रत्ययंसांपरायिकंच द्विविधमपिसेत्यज्ञात्वा मेधावीसर्वभावज्ञः क्रियासंयमानुष्ठानरूपां कर्मोच्छेदो अनीदृशीअनन्यसदृशी आख्यातवान्किंभूतोज्ञानी केवलज्ञानवान् किंचापर

माख्यातवान् आयाणसोयं आदीयतेकर्मानेनइत्यादानं दुःप्रणिहितमिन्द्रियमादान आदानंचश्रोतश्चआदान श्रोतस्तत्तन्नात्वातयाति
पातश्चेतत्तपलक्षणार्थत्वात्पावादादिकञ्चात्वा योगंच मनोवाक्यायलक्षणं दुःप्रणिहितसर्वशः सर्वैः प्रकारैर्कर्मबंधाय इतिज्ञात्वाकि
यांसंयमलक्षणाभाख्यातवान् अतिवायंतिआकुट्टिर्हिंसनं आकुट्टिर्हिंसाकिंभूतां अतिक्रान्तापातकात् अतिपातिकानिर्दोषांतामा
श्रित्यअन्येषांचाकरण तथाऽव्यापारतयाप्रवृत्तः जस्मिन्नीउत्तियस्यस्त्रियः स्वरूपतस्तद्विपाकतश्च परिज्ञाताभवन्ति सर्वकर्मावहन्तीति
सर्वकर्मावहाः सर्वपापोपादानभूताः सएवाद्राक्षीत् यथावस्थितसंसार स्वभावंसूत्रगुणानाख्यायोत्तर गुणानाहश्चाकडंति यथाये
नप्रकारेण दृष्टादृष्टाचाकृतंयथाकृतं आघाकर्मदिनासौसेवते किमितियतःसर्वैःप्रकारैस्तदासेवनेनकर्मणाअष्टप्रकारेणबंधमद्राक्षीत्
अन्यदपियात्किंचित्पापकंपापोपादानकारणंतद्गवानकुर्वन्विकटंप्रासुकमभुक्तउपभुक्तवाननासेवनीयपरंवत्यं परमाएवसेनभुंजित्या
परिवज्जियाणउमाणंगच्छतिसंखडिअसरणाएमायस्ते असणपाणस्सणाणुगिह्वरेसेसुअपडिस्ते अत्थिंपिणोपमज्जिज्जानोविकंडुयएसु
णीगायंनासेवतेचपरवस्संप्रधानवस्संपरस्यवावस्संपरवस्संवानोसेवते परपात्तेयसौनोपभुक्तेपरिवज्ज्यंअपमानं अवगणज्यगच्छतिअ
सौअहारायसंखड्यंते प्राणिनोऽस्यामितिसंखडिस्त माहारपाकस्थानभूतांअशरणायशरणमनालंबमानः अदीनमनस्सुकल्पइतिक्

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

स्मात्तुष्टानं भगवान्बुद्धं मानस्वामीतिकिञ्च दुषिहंइत्यादि द्वेषेप्रकारावस्थेति द्विविधंकिंतत्कर्म्म तच्चेर्या प्रत्ययंसांपरायिकश्च तद्विवि
धमपिसमेत्यज्ञात्वा मेधावीसर्वभावज्ञःक्रियांसंयमातुष्टानरूपां कर्म्मोक्तेस्त्रीमनीहृषीमनन्यसदृशीमाख्यातवान्किंभूतोअनीकेवलज्ञान
वानित्यर्थःकिंवापरमाख्यातवानितिदर्शयति आदीयतेकर्मानेनेत्यादानंदुःप्रणिहितमिन्द्रियमादानश्चश्रोतश्चआदानश्रोतस्तत्तन्नात्वा
तथातिपातश्रोतश्चोपलक्षणार्थत्वादस्य दृष्टपावादादिकमपिज्ञात्वा तथायोगश्च मनोवाक्यायलक्षणंदुःप्रणिहितंसर्वशः सर्वैःप्रकारैःकर्म्म
बन्धयेतिज्ञात्वा श्रोतक्रियांसंयमलक्षणा माख्यातवानितिसंबंधःकिञ्चादृष्टान्तिएइत्यादि आकुट्टिर्हिंसानाकुट्टि रनाकुट्टिर्हिंसेत्यर्थः
किंभूतामतिक्रान्ता पातकादतिपातिकां निर्दोषांतामाख्यातव्य स्तोऽन्येषांवाकरणतया व्यापारतया प्रवृत्तइति तथावस्त्रियः स्वरूपत
स्तद्विपाकतश्च परिज्ञाताभवन्ति सर्वकर्मावहन्तीति सर्वकर्मावहाः सर्वपापोपादानभूताः सएवाद्राक्षीत्एव यथावस्थितसंसारस्वभावं
ज्ञातवानिति एतदुक्तंभवति स्त्रीस्वभावपरिज्ञानेन तत्परिहारेणच सभगवान्परमार्थं दर्शयद्भूदिति सूत्रगुणानाख्यायोत्तरगुण्य प्रविक
टयिपथाह आहकडंइत्यादि यथायेनप्रकारेणदृष्टा अष्टद्रावाकृतं यथाकृतमाघाकर्मदिनासौ सेवतेकिमितियतः सर्वैःप्रकारैस्तदा
सेवनेनकर्म्मणाष्टप्रकारेण बंधमद्राक्षीत् दृष्टवानन्यदप्येवंजातीयकं नसेवतइतिदर्शयति यत्किञ्चित्पापकं पापोपादानकारणं तद्गवान
नकुर्वन्विकटं प्रासुकमभुक्तउपभुक्तवान्किञ्च णासेवइत्यादिः नासेवतेवनोपभुक्ते चपरवस्संप्रधानवस्संपरस्यवावस्संपरवस्संनसेवते
तथापरपात्तेयसौनोपभुक्ते तथापरिवज्ज्यापमानमवगणज्यगच्छत्यसावाहाराय संखड्यन्तेप्राणिनोऽस्यामिति संखडिस्तमाहारपाकस्था
नभूतामशरणाय शरणमनालंबमानो दीनमनस्सुकल्पइतिक्त्वा परीपहविजयार्थं गच्छतीतिकिञ्च मायस्तेइत्यादि आहारस्वमा

संखडिअसरणाए१८ मायस्तेअसरणपाणस्सणाणुगिह्वरेसेसुअपडिस्ते अत्थिंपिणोपमज्जिज्जानोवि
कंडुयएसुणीगायं१९अप्पंतिरियंपेहाएअप्पंपिठउपेहाएअप्पं बुइएपडिभाणीपंधपेहीचरेजतमाणे२०
सिसिरंसिअडपडिवस्सेतंवोसिरिज्ज वत्यमणगारेपसारेत्तुवाज्जं प रक्कमेणोअवलंविद्याणखंधंसि२१
एसविहीअणुक्कंतेमाहणेणमईमयावज्जसोअपडिस्ते णभगताएवंरौयंतित्तिवेमि२२ चरियासणाइसे

भाषा

माख्योदनादि पानद्राक्षापानकादि तेहनीमात्राप्रमाणनोजाणइणिप्रमाणआहारपाणीलेवो अधिकोनहीएहवाभावनोजाणतथा

रसमधुरतक्तादिकतेहने विषेष्टज्ञनयीभगवंतने गृहवासिवसतां पुनरस गृहिनञ्जतीष्वेचारितलीधे कहिवोक्सि तथामपडिखे
कहतां प्रतिज्ञारहित एतलेखोभावभाजमेसिंहके सरीयाजमोदकलेवाअथवाभाजमेदहीजलेवो एहवोसरसआहारलेखेकिप्रतिज्ञानक
रेविरसाहारलेवाभणी प्रतिज्ञाकरे किंवञ्चनाआंखिरजकणकाठिवाभणी प्रमाजैतहीं जेकाईआंखिमाहिंपडेते उपक्रमकरीकादे
नहीतथाशरीरेखाजिपुणनकरेएहवोअवर्द्धमाननो दुःकरआचारजाणिवोसूत्रं अप्यंकं भगवंतअवर्द्धमानमार्गिचालतातिरछोनजो
देएतावताजिणिदिसिद्धाइके तेदिसिटाखीअनेरीदिसिजोवेनहीं अथवाजभारही पूठेपुणनजोवेइहांअल्पजोवे इमकह्योकेपरं
अल्पशब्दअभाववांची इहांवर्त्तेकिणिहीमार्गादिप्रश्नपूछ्योऊं तो मौनअवलंबीजाइज पंथसाइहोजोवतो प्राणियाराखिवाभणीयत्न
यंतछतोइणिविधिइं स्वामीमार्गिजाइ सिसिरंमिआघेगीतकालिवोले एतावतागीतने भरिवर्त्ते ते देवदूष्यवस्त्रवोसिरी अनगर
भगवंतवाइपसारीपरक्रमेकहतां चालेशीतेपीछोइं तावांहसंकोचेनहीतथाजचाकरीस्त्रंधि अवलंबीनतिटे एतावतागीतकालिवांह
लांबीजकीधाविचरे एसविहीएपूर्वोक्तविहारनीविधि अणुकंतैकहतां आचखोमाहणेण अवर्द्धमानस्वामिइं केहवेमईमतावुद्धिभं
तिपरमार्थेजाणिबळसोकहतां अनेकप्रकारेअपडिखेणकहतां नियाणारहितएहवे श्रीभगवंतएकांतनिर्जराभणी जेआचारआच
खोअनेरापुणसाधुसंवेगी पंडितपरमार्थनाजाणतेहने अनुसारियथाशक्तिइं अनुचरे श्रीसुधर्म स्वामिकहेके ऊं इमकह्यं जिमअभ
गवंतसमीपिसांभलो इतिउपधानश्रुताध्ययने प्रथमोद्देशकः । हिवेवीजोउद्देशोप्रारंभियेके पहिलेभगवंत श्रीमहावीरनीचर्याविधि
कहीतिहांविहारकरतांवसतेरहिवोयाइ तिणिकारणिइहांवसतिनोस्वरूपकहीयेके सूत्रं चरियाक० चरियाकहतां विहारतेहनेविषे
जेवसतिआसन तेसुधर्म स्वामिजंबूप्रतिइं कह्या जेअमीमहावीरे बीतरभोसेया जेहवीवसतेअवर्द्धमानवस्थातेकह्या सूत्रं आवेसक०

होपिकाटीका

त्पामरौपहविजयार्थंगच्छति मायखे आहारस्यमात्रं जानातीतिमात्रघ्नः कस्यअश्वतेइति अश्वनंशाख्योदनादिपीय तेइतिपानन्दा
आपानादिनागुद्वोरसेषु ब्रह्मतिपुभगवतोहि गृहस्यभावेपिरसेगृहिर्नासीत् किंपुनःप्रव्रजितस्तस्य तथारसग्रहणं प्रतिअप्रतिज्ञो
यथामयाद्वसिंहकेसराभोदकाएवग्राह्याः इत्येवंरूपप्रतिज्ञारहितः अन्यत्रकुलमापादौस प्रतिज्ञाएव तथाअप्यपिरजःकणाद्यनय
नायनोप्रमार्जयेन्नापिच गावंसुनिरसौकंडुयते काटादिनागात्रस्य कंडुत्यपनोदन्विधाय अप्यंतिरियंमेहाए अप्यंमिष्टउप्येहाए
अप्यंइएपडिभाणी पंथेहीचरेजतमाणे सिसिरंसिअपडिवन्नेतं वोसरिजवयंमणगारे पसारेत्तुंवाळं परक्रमेनोअवलंबियाणंखं
धंसिएसविहीअणुकंतैमाहणेणमईमया वळसोअपडिखेण भगवताएवंरीयंतैतिवेमि अट्टमण्णयणस्सपढमोउहसओसमत्तोअप्यंति
रियंतिअल्पशब्दोभावेवर्त्ते अल्पंतियंतिर खीनंगच्छन्मेव्यते अल्पंष्टतस्थितोत्प्रेव्यते भार्यादिकेनचित्पट्टः साधुप्रतिभाधीसक
ल्पंव्रते मौनेनगच्छत्येव पथिमेचीचरेज्जतमानः प्राणिविपयेयत्नवान् सिसिरंसिअपडिखेण प्रतिपन्ने शिशिरेसतितहेवदूष्यं वस्त्रं व्युत्
सज्ज अनगारोभगवान् प्रचार्यवाळं पराक्रमते नतपुनःशीतार्हितः सन् संकोचयति त्रापिस्त्रंधो अवलंब्यतिटति एसविधीएय चर्या
विधिरनन्तरोक्तोऽत्वाकांतोनुचीखीं माहनेन अवर्द्धमानस्वामिना मतिमताविदितवेद्येन वळसो अनेकप्रकारं अप्रतिज्ञेनानिदा
नेमभगवता ऐखयादिगुणोपेतेन एवमनेनभगवदनुचीखीं न मार्गेणान्येसुसुधुवो शेषकर्मजुयाय साधवोरीचंतैगच्छन्ति इति उपधा
नश्रुताध्ययनस्य प्रथमोद्देशकप्रदीपिका उक्तःप्रथमोद्देशकः सांप्रतंहितोयपारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके भगवत
चर्याअभिहिता तत्रचावश्यं कदाचिद्यथावसत्याभावात् अतस्तत्प्रतिपादकस्योद्देशकस्यादि सूत्रं चरियांसणाइसेजां ओएगओजोव
उहइ ताओसाइक्खताइं सयणाइंजाइं सेवित्वासेमहावीरोऽसोकः चर्याया मवस्त्रं भावितयाया निशआसनानिअभिहिता
नितानिसामर्थ्याया तानिशयनासनानि शय्याफलकादी न्याचक्षुसुधर्मस्वामीजंबूनाम्ना अभिहितोयानि सेवितवान् महावीरो
वर्द्धमानस्वामी अयंश्लोकचिरंनतटीकासुनव्याख्यातः आवेसणसभापवासुपणियसालासुएगयावासोअडुवापालियट्ठाणेस पलासपुंजे

भाषा ।

निद्राभावेतैतलेजटी आत्मानेजगावे निपुणसत्त्वानादिअनुष्ठानविषे प्रवर्त्तावेतयाजिहं योडोसोनिद्राविनागयनकरेतेपुनश्चप्रति
 चक्रहतां तिहांएहवीप्रतिज्ञानकरे जेसुइएहवी प्रतिज्ञाकरेनही इमजाणीनिद्राभणीनसुवे त्रंसंभुक्० तेभगवंतनिद्राप्रमादधीसं
 बुक्कमायजागतोइसोचींतवे एममादसंसारपडिवानो कारणइमजाणीवलीअप्रमत्तपणेवर्त्ते वेठोयाइध्यानध्याइ तिहांवेठाकदाचि
 निद्राप्रमादयाइतो तिहांथीनीकली एकदायीतकालादिविषे रातिइवाहिरिआवी सुहृत्तमात्रनिद्राप्रमादटासिवाभणी ध्यमनिवेठा
 तिहांयचनविषे जिहांचत्कटिकादिकआसनेवेसिये एहवास्यानकनेविषे भगवंतनेतेउपसर्गभीमनीहावणाइआ अनेकरूपगीतो
 णादिकतयासंसर्गकाकहतां शून्यगृहादिविषे सप्रेनकुलादिप्राणिना अयवागमयानादिविषे पंथियागृहादिकउचरतिकहतां उपद्रव
 करेमांसदेहनोखाइ अयवाकुचराकहतां चौरपारदारिकादिक तेभून्यगृहादिकविषे तिहांयकीनिवारवामणी उपद्रवकरेतयाग्राम
 रक्षागमनाकोटवालादिकहायि भालेलीधे तिकचञ्चरादिकविषे देहीउपसर्गकरे अयवागामियाकहतां ग्रामघर्मात्रितएतलेविषय
 नासेवणहारतेएहवेठामेप्रताइ रहेतेउपद्रवेतयाकाइ श्रीरूपदेहीव्यामोहितचित्तकृतीविषयनेकाजिउपद्रवकरे एकटाकोइपुबभउय
 द्रवेतयाइहलोइयाइकहतां अनुयनाकीघाउपसर्गपरलोइयाइ देवतातिथिचनाकीघा उपसर्गएहवाअनेकरूप एकसुरभिगंधपुष्पचंदना

दीपिकाटीका ।

कुशलानुष्ठानेप्रवर्त्तयति यत्रापीपच्छ्वासीत्तत्तापि अप्रतिज्ञःप्रतिज्ञारहितो नतत्रापिस्वापाभ्युपगम पूर्वकंययीत संवृक्कमाणेपुनश्च
 वीआसिंस भगवंउठाएनिकुठ्ठाए गयराओवहिंचक्कमिन्ता मङ्गन्तागंसयणेहितसु वगाभीमा आसीअशेगकवाय संसर्गगायके
 प्राणा अदुवामकिण्णोउचरन्ति अदुवाअवरउचरन्ति गमरकडायसत्थित्वाय अदुगामियाउचसग्गा बुलीएगतिवा पुरिसोवा
 इहलोइयाइ परलोइयाइभीमाइ अणेगरुवाइ अविस्मिदुक्कि गन्धाइसदाइ अणेगरुवाइ अहियासएसया समितेफा
 साइविरुवरुवाइ अरतिरतिअभिभूयीयति माइणेअवज्जवाइ सज्जणेहितयपुत्विंसुएगवराविए गदारातोअवाहिते कसाइक्का
 पेहमाणे समाहिंअपडिखो संवृक्कमाणेति ससुनिर्निद्राप्रमादाद्युत्थितचित्तः सन्संवृद्धमानः संसारपातायाचंप्रमादः इत्येवमवग
 च्छन् पुनरप्रमत्तोभगवान् संयमोत्थानेनोत्थाय यदितत्रांतव्यवस्थितस्य कुतश्चिन्निद्राप्रमादः स्यात् ततस्तस्मान्निःकस्यैकदा
 शीतकालरात्रादौ वहिचकस्यसुहृत्तमात्रं निद्राप्रमादापनयनार्थं ध्यानेस्थितवान्सयणेहिंद्यादि शय्यतेस्तीयतेउत्कुटुकासनादिभि
 र्येष्वितिशयनानि आश्रयस्थानानि तेषुतस्मिन्भगवतउपसर्गाभीमभयानकाभासन् अनेकरूपाश्च शीतोष्णादिरूपतया तयासंसर्प
 तीति संसर्पकाः शून्यगृहादावहिं नकुलादयोपेप्राणिन उपचरतिउपसामीप्येन मांसादिकमग्रन्ति अयवागमयानादौ प्रक्षिप्यो
 गृहादयःउपचरन्ति अयवाकुम्भितश्चरन्तीति कुचराचौरपारदारिकादयस्तेचक्कमिन्शून्यगृहादाउपचरन्तिउपसर्गयन्ति तयाग्रामरक्षा
 दयश्च तिकचञ्चरादिव्यवस्थितं शक्तिकुन्तादिहस्ता उपचरन्तीति अयग्रामिका ग्रामघर्मात्रिता एकाकिनःसुतयाहि काचित्श्रीरूप
 दर्शनाभ्युपपन्ना उपसर्गयेत्पुरुषोवेति इहलोकेभवाएह लौकिकामनुयुक्तताः केतेस्पर्शादुःखविशेषादि व्यसैरश्चप्रपारलौकिका
 तान्उपसर्गापादितान् दुःखविशेषान् अद्यासयतिअधिसहते किंभूताभीमभयानकाः अनेकरूपाः सुरभिगंधाः सुकुचन्दनादयो

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

मध्येस्थिकग्रामे व्यन्तरोपसर्गां तेकायोत्सर्गव्यवस्थितसैवांतसुहृत्तं यावत्सुप्रदर्शनाध्यासितः सकृच्चिद्राप्रमाद आगीततोपिचोत्था
 यात्मानं जागरयति कुशलानुष्ठानेप्रवर्त्तयति यत्रापीपच्छ्वासीत्तत्ताप्यप्रतिज्ञः प्रतिज्ञारहितो नतत्रापिस्वापाभ्युपगम पूर्वकंययीतइ
 त्यर्थःकिञ्च संवृक्कमाणेइत्यादि ससुनिर्निद्राप्रमादाद्युत्थितचित्तः संवृद्धमानः संसारपातायाचंप्रमाद इत्येवमवगच्छन् पुनरप्रमत्तो
 भगवां संयमोत्थानेनोत्थाय यदितत्रांतव्यवस्थितस्य कुतश्चिन्निद्राप्रमादः स्यात् ततस्तस्मान्निःकस्यैकदा शीतकालरात्रादौ वहिचकस्य

सुहृत्तं मातं निद्राप्रमादापनयनार्थं ध्याने स्थितवानिति किञ्च सवर्णे हि इत्यादि शय्यते स्वीयते उत्कृष्टकाशनादिभिर्वैष्विति शयनाभ्या
अवस्थानानि तेषु तैर्वीतस्य भगवत उपसर्गा भीमाभयानका आसन्ननेकरूपाश्च शीतोष्णादिरूपतया अनुकूलप्रतिकूलरूपतया वातया
संसर्प्यन्तीति संसर्प्यकाः श्रुत्य गृहादावहि नकुलादयो ये प्राणिन उपचरन्त्युपसामीप्येन मासादिकमत्र त्वयवाश्मशानादौ पक्षिणो
गृहादय उपचरन्तीति वर्तते किञ्च अदुवा इत्यादि अयानंतरं कुत्सितं चरन्तीति कुचराद्यौर पारदारिकादयस्तो च क्वचिच्छ्रुत्य गृहादा
उपचरन्त्युपसर्गयन्ति तथा ग्रामरक्षादयश्च त्रिकचञ्चरादि व्यवस्थितं शक्ति कुं तादिहस्ता उपचरन्तीति अथ ग्रामैकाग्राम धर्माश्रिता उप
सर्गा एकाकिनः स्युस्तथाहि काचित्स्त्रीरूपदर्शनाध्युपपन्ना उपसर्गयेत्पुरुषो वेति किञ्च इह लो इत्याद इत्यादि तथा अहिवास ए इत्यादि
इह लोके भवा ए च लौकिकासमुद्युक्ताः के ते स्पर्शादुःखविशेषादि व्याप्तिरस्यां च पारलौकिकासानुपसर्गा पादितान्दुःखविशेषानध्या
सयत्यधिसहते यदिवा इहैव जन्मनि ये दुःखयन्ति दंडप्रहारादयः प्रतिकूलोपसर्गास्त इह लौकिकासहितपर्यस्तास्तु पारलौकिकाभीमाभया
नका अनेकरूपा नाना प्रकारास्तानेव दर्शयत्यपि सुरभिगन्धाः स्वक्चंदनादयो दुर्गन्धाः कूथितकडेवरादयस्तथा शब्दाश्च अनेकरूपा वीणा

दुर्भगंधा इ सदा इ अणेरुवा इ ८ अहिया स ए स या समिते फासा इ विरुव रुवा इ अरति रति अभिभूय
रीयति माहणे अवज्जवा इ १० सजणे हिं तत्थ पुच्छिं सु ए ग च रा वि ए ग दारा ओ अवाहिते कसा इ च्छापे हमा
णे समाहिं अपडिणे ११ अयमंतरं सिको एत्थं अहमंसोत्ति भिक्खू आह इ अयमुत्तमे सेधम्मे तु सिणी ए स कसा
इ एका ति १२ जं सि प्पे गे प वे दं ति सिसिरे मारु ए प वा यं ते तं सि प्पे गे अण गारा हि म वा ए णि वा य मे सं ति १३

भाषा

दिक एक दुर्गंध कुत्सा कलेवरादिक तथा अनेकरूप शब्द वेणु वीणा शब्द गादिक यकी उपनातया ज्ञान शृंगाल खर करभादिक नाकी धादुष्ट
शब्द एह वा अनुकूल प्रतिकूल उपसर्ग सर्व अदीन चित्तकृतो अहिया से सदा सर्व काल समित ए पंच समिति इ संमितो विरूप रूप नाना प्रका
र स्पर्शा ताटा ऊन्हा कोमल कठोर भारी हलुचा लूखा चीगटा इत्यादि पुण सहै एह ने संगिरा गहे पन करे तथा संयमने विषे अरति भोगाभि
लापने विषे रति अभिभूय कृतां परिहरौ ने रीयति संयमानुष्ठानि प्रवर्त्ते एह वो कोण माहण श्रीमहावीर केह वो के अवज्जवा इ धणी बोले
महीं प्राइ मौ नावलं बी किणि ही वली कारणि मितभायी तथा सयणे हिं ते भगवंत पक्षाधिक साढा वारवर स एका की विचरतो श्रुत्य गृहादि
विभेर हतो छ तो जन क हतां लोक तेणो पूछो अ हो तु कोण इ हां स्या भणी रत्तो के इ सो पूछो वो ल्यो न ही मौ न इ ज ध्यान स्थित रत्तो तथा एक चं
रा क हतां जे कुशी लिया एक ला ही डे तेणे एक दारा त्रि विषे अयवा दिव सि पछो अ हो तु इ हां स्या भणी तिवार स्वा मी न वो ल्या तेणे ते कषा
इ च द्या दंड सुयादिके ताडिवा लागा दो पुण भगवंत समाधि इ ज आण तो कर्म नी गति विचित्र के एह वो अलो च तो जीय अपणा ई ल की
धा कर्म भोग वेइ सो जाणी धर्म ध्यान स्थित कृतो ते परी स ह स स्य क्प्रकारि सहे केह वो छ तो अपडि न्ने अप्रतिज्ञ कृतां ते वै रवा लिवानी
प्रतिज्ञा मन माहिं नाणे एह वो हं तो उपसर्ग सहै शिवे वली लोक ना पूछि वानो विषे पक हे के सुत्तं अयमं क० किणि ही प्रस्ता विभगवंत जिहं र
त्तां के ति हां के ई एक कुशी लिया विट पुरुष संकेते साव्या ऊं तास्वामी ने देखि वे पूछे अयमंतरं सि ए माहिं कोण रत्तो के इ म पूछ तां ए ह ने भ
गवंत बोले न ही किवा रे का ई धणी कारणाणी बोले पुण ते किम कहे के अहमं सित्ति भिक्खू ऊं भिक्षा चर खुं विभुवनै क नाथ अतुलवल
वत्त सठि इन्द्र नावं दनीय एह वो च भिमान रहित वचन बोले इ म वो लतां जे ते दुवारी पुरुष रहि वा दे तो तिहार हे अथ या ते ते ह ना वां छितार्थ
नो विधात जाणी री साणा ऊं ता इ म कहे अहो भिक्षा चर जताय लो इ हां यी नी कलितो भगवंत अप्रीतिनो कारण लायी ति हां य की नी कले
ज अथ वा इ म जाणे ए उत्तम प्रधान धर्म आचार साधु नो इ म करी तेण गृह स्थिरी सि च ढी वोले ते मौ न अवलं बी जे भवित व्यक्ते ते ज्ञे इ सो सा
ह स आणी भातिक हतां ध्यावे परं ध्यान यकी धणे उपसर्गि उपने पुण डोले न हीं तथा जं सि प्पे गे जेणे शिशिरादिकाल ने विषे एक यी तता

शयस्त्रनेत्रभाविउएवेदंतिकहतां दंतेवीणवजावतांकापि धृजेतिगिगीतकालिताढे वाजतेहंतेएकअनगर प्रव्रजितवेपनाधरणहार
हिमवातितादिपडतीकतीदं श्रीतेपीछातेहटालिवाभणी निर्वीतस्यानगवेखेअधवाअग्निप्रज्वालेशंगारनीसिगडीगवेपे अथवापाडि
हेरीवस्त्रकं वलादिमागे अथवाअगारसाधु पुणस्त्रतीर्थीगीतकालिनिवातस्यान धंधगालागवाजाटिरहित एहवीवसतिगवेपे तथा

दीपिकाटीका

दुर्भन्धाः कुचितकडेवरादयः शब्दाद्यानेकरूपा वेणुवीणासदंगाटिजनिताः कमेकलाद्युत्पापितासां श्लाविकृतमना अथासयतिसदा
सर्वकालंसम्यगितः समितःपञ्चसमितिभिर्युक्तं तथास्पर्शान्दुःखविशेषान् अरतिंसंयमेरतिञ्च भोगाभिष्वंगे अभिभूयतिरस्कृत्यरीयति
संयमानुष्ठानेव्रजति माह्नःजीवद्मानस्यामी अचञ्जवाटीएकद्विव्याकरणं क्वचिन्निमित्ते कृतवान् सयगोहिंति सभगवान्अद्वयेदेग
पक्षाधिकाःसमाः एकाकीविचरन् तत्तन्मृगहृदयवस्थितःसन् जनैर्लोकैःदृष्टस्तद्यथाकोभवान्किमवस्थितइत्येवंदृष्टोपि तृणीभाव
मभजन् उपपत्त्याद्या अपि एकचराएकाकिन एकदाकदाचिद्रात्रौ अङ्गिवापप्रच्छुः अथाकृतभगवता कपायतासिदंडमुद्यादिनाता
डयंति भगवांस्तुसमाधिं प्रेक्षमाणोधर्मध्यानोपगतचित्तःसन् सम्यक्कृतितित्तने किंभूतोऽप्रतिज्ञोनास्य वैरनिर्वातनार्थं प्रतिज्ञाविद्युते
इत्यप्रतिज्ञःकथंतेपप्रच्छुरिति दर्शयितुमाह अयमन्तरंसिण्य अहमंसित्तिभिक्षू आहृद् अयमुत्तमेधम्मे तुसिणीएकसीइएभातीजं
सिण्येगेवेदंति सिसिरेमासतेपवादयन्ति तंसिण्येगेअगगाराहिमवाए निवायमेतिसंवाडीओपवसिस्त्रामो पद्मावसमादहमाणपि
हितायसकखामोअतिदुखं हिमगंसंफासाअयमन्तरंसित्ति अयमन्तर्मध्येकोतव्यवस्थितः एवंसंकेतागतादुधारिणःदृच्छन्ति कर्मकरा
दयोवातत नित्यवैसिनोदुःप्रणिहितमानसाःदृच्छन्ति ततचैवंदृच्छतामेकांभगवान् दृष्णीभावमेवभजते क्वचिद्वृज्जतरदोपापनयनाय
जल्पत्यपिःकथमित्याह अहमंसित्तिभिक्षूः अहंभिचुरस्मि इत्येवमुक्ते यदितेअवधीरयन्ति ततस्तिटत्येवअभिप्रेतार्थव्याघातासंतर्प
ब्रूयुर्यथादर्शमस्मात् स्थानान्निर्गच्छततोभगवान् अवियत्तावग्रहइतिहत्वा निर्गच्छत्येवभगवान् किंतुसोयमुत्तमः प्रधानोधर्म आचार
इतिहत्वा सकपायितेपितस्मिन् गृहस्थेतुत्रीभावव्यवस्थितो वज्रविष्यतयाध्यायत्येवं नध्यानात्प्रच्यवतेजंसिण्येगेयस्मिन्शिगिरादावधेके
त्वक्ताणाभावतया प्रवेपंतेदंतवीणादिसमन्विताः कंपंतेतस्मिं अशिगिरेहिमकणिनिमारुतेच प्रवातिसतिएकेनसर्वेऽनगारास्तीर्थ
कप्रव्रजिताहिमवातेसति शीतपीडितास्तदपनोनादयः पावकंप्रज्वालयंति अंगारशकटिकामन्त्रे पयंति प्रावारिकंवाचाचतेयदिवाञ्जन

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

वेणुसदंगाटिजनिता स्तथाकमेककारमिताद्युत्पापि पितासांश्लाविकृतमना अथासयत्यधिसहते सदासर्वकालं सम्यगितःसमितः
पञ्चभिर्युक्तस्तथा स्पर्शान्दुःखविशेषानरतिं संयमेरतिंचोपभोगाभिष्वंगे अभिभूयतिरस्कृत्यरीयते संयमानुष्ठानेव्रजति माह्णत्ति
पूर्ववदुवन्तयोभयभापी एकद्विव्याकरणं क्वचिन्निमित्ते कृतवानितिभावःकिञ्च सजगोहिंदृत्यादि सभगवानर्हं तयोदयपक्षाध-
काःसमाएकाकी विचरंस्तत्र मृगहृदयवस्थितःसन् जनैर्लोकैःदृष्टस्तद्यथा कोभवान्कि मवस्थितःइत्येवंदृष्टोपि दृष्णीभाव
मभजत तथाउपपत्त्याद्या अपि एकचराएकाकिन एकदाकदाचिद्रात्रा वङ्गिवापप्रक्षुरव्याकृततेच भगवताकपायितास्ततो अज्ञानादृत्त
दृष्टयोदंडमुद्यादिना ताडनतोऽनार्यत्वमाचरंति भगवांस्तुसमाधिं प्रेक्षमाणोधर्म ध्यानोपगतचित्तःसन् सम्यक्कृतितित्तने किंभूते
प्रतिज्ञोनास्य वैरनिर्वातनप्रतिज्ञाविद्युते इत्यप्रतिज्ञः कथंतेपप्रच्छुरिति दर्शयितुमाह अयमन्तरंसिण्य इत्यादि अयमन्तर्मध्ये कोऽतव्य
वस्थित एवंसंकेतागता दुधारिणःदृच्छन्ति कर्मकरादयोवा तन्नित्यवासिनो दुःप्रणिहितमानसाःदृच्छन्ति ततचैवंदृच्छतामेपां
भगवांस्तुदृष्णीभावमेवभजते क्वचित्त्वृज्जतरदोपापनयनाय जल्पत्यपिकथमितिदर्शयति अहंभिचुरस्मीत्येवमुक्ते यदितेअवधीरयंति तत
स्तिटत्येवाभिप्रेतार्थ व्याघातात्कपायितामाहंघाः संप्रतेजितया एवंब्रूयुर्यथादर्शमस्मात्स्थानान्निर्गच्छ ततोभगवानवियत्तावग्रह
इतिहत्वा निर्गच्छत्येव भगवान्किन्तु सोयमुत्तमप्रधानोधर्म आचारइतिहत्वा सकपायितेतितस्मिन्गृहस्थे दृष्णीभावव्यवस्थितो

यद्भवितयाध्यायत्येव न ध्यानात् प्रच्यवते किञ्च जं सिंघे इत्यादि यस्मिन् शिशिरादावप्ये केवलाणां भाषतया प्रवेपंते दंत वीणादिसमन्वि-
ताः कं पन्ते यदिवा प्रवेदयंति शीतजनितं दुःखं स्पर्शमनुभवन्ति आर्त्तं ध्यानवशगा भवंतीत्यर्थः तस्मिन् शिशिरे हिमकणिनिमारुते च प्रवाति
सत्ये केन सर्वे नगरा स्तीर्थिकप्रव्रजिता हिमवाते सति शीतपीडितास्तदपनोदाय पावकं प्रज्वालयंत्यङ्गार शकटिकामन्वेपयंति प्रावरि-
कं याचंते यदिवानगरा इति पार्श्वं नाथप्रव्रजिता गच्छं वासिन एव सीतार्दितानि वातमेपयंति धंधशालादिव सतीर्वातायनादिरहिताः

संघाडि ओपविसिस्सामोपहाय समादहमाणापिहितावासक्खामो अतिदूक्खहिमगसंफासा १४ तं सिभ
गवं अप्पडिस्से अधोवियडे अहिया सएद्वि एणिक्ख म्मएगदारा उवा एति भगवं समिया ए १५ एसविही अ
णुक्कं तो माहणेणं मई मया वज्ज सो अप्पडिस्से णं भगवया ए वं रौयं तं ति वेमि १६ तण फासे सौय फासे यते उफा
सेयदं समसगेय अहिया स ए समि एफासाइ १७ विरूवरूवाइ अहदुच्चरलाट् चारी वज्ज भूमिं च सुभभूमिं च

भाषा

संघाडी उत्ति संघाडी कइतां शीतार्त्ति निवारक वस्त्र तेराखे इमजाणे शीते पीड्या अहं एपहिरिस्सुं इणि परे साधुपुण शीतपरीसह दूस
इजाणे अथवा एक तीर्थिक अनगराजिनमत विपरीत मती एहा कइतां ई धणकाट ते समादहमाणा कइतां प्रज्वालता शीत स्पर्श सही सकि
स्यो तथा पिहित कइतां कंबलादि प्राटत शरीर एहवा कृता प्रवर्त्ते एतलावानास्या भय्यी करे जेइ भणी हिमना स्पर्श सहतां गाढा दोहिला छे
हिवे एहवे मोठार नेडो लावणहारि शीतकालि वर्त्तते श्री भगवंतिस्यो कस्यो ते देखा डे छे सूत्रं तं सिकं एहवे शीतकालि प्रवर्त्तते स्वामी अ प्रति
ज्ञ कइतां निर्वात वसति मागीर हिये एह बी प्रतिज्ञारहित कइता अहे वियडे विकट कइतां ऊपरि छायो नीचलि भीति रहित एहवे चिज्जं
दिसे ऊषाडे ऊपरि टांको एहवा हेठिरहता शीत नो परीसह अहिया से केहवा छे द्वि एक कइतां कर्म ग्रंथिना द्राविवायकी द्रव संयम तेने
हने विषे छे एहवो जिवा रे अत्यंत शीते व्यापिये तिवारे एकदा ते स्थान थकी वाहिरि नीकली सुहृत्तं मात ध्यानिरही वली माहि आवे परं इम
शीतपरीसह ऊपने समता परिणामि वर्त्ते परं लगार मात ध्यान थकी डोलेन हीं धन्य एहवा श्री तार्थ कर तथा साधु जे इम परीसह सहे
उक्तं च गायको कृत देगलत्क पिम देभ्रस्यत् दूमौषच्छ दोह्य द्रोम दरिद्रगे हिमशतावत्यंत दुःख प्रदेयेति टं ति चतुःपथे पृथुतपः सौधस्थि
तासाधवो ध्यानोपप्रहाता ग्रैत्य विधुरास्ते संतुनः श्रेयसे १ इति वचनात् एसविही श्रीमहावीर देविइ परमतत्त्वने जाणि एपूर्वोक्त विधि
आचस्युं इत्यादिव्याख्या पूर्ववत् जाणि वीइति उपधान श्रुताध्ययनस्य द्वितीयो देशक संपूर्णः हिवेत्ती जो उहे शो प्रारंभिये छे बी जे उहे से श्रीम
हावीर नो वसति स्वरूप मज्झो हिवेति हां रहते जिम परीसहोपसर्ग सच्चावेइ हां कइये छे सूत्रं तं ण फाकं टण द्धर्मादिक ते इनाडुः सहस्य
शंतथा शीत स्पर्श उण स्पर्श आतापनादिकालि ऊआतथा दंश मशकादिक एतला टण स्पर्शादिक विरूप रूपनाना प्रकार भगवंत श्रीवर्द्ध मा
नसमितिइं समितोऊं तो अहियाये १ अहदुच्चर अथ हिवेदुःखिइं वि चरिये जिहां ते दुच्चर एहवो नामलाढनामा देशति हां वज्ज
भूमितथा श्रुद्ध भूमि एविज्ज प्रकारि भूमिकाने विषे स्वामी विचस्या विहार कीधो वली ति हां प्रांत कइता सूत्र्य गृहादिक अनेक उपद्रव

दीपिकाटीका

गारा श्री पार्श्व नाथ प्रव्रजिता गच्छं वासिन एव शीतार्दितानि वातमेपयंति धंधशालादिव सतीर्वाताय नादिरहिता प्रार्थयंति संघाडी उत्ति इह सं
घाटी शब्देन शीतापनोदक्ष संकल्पद्वयं तयं वा गृह्यते ताः संघाटीः शीतार्दितं तावदं प्रवेक्ष्यामः एवं शीतार्दितं अनगरा अपि विदधति तीर्थिक प्र
व्रजितास्तु पथाः समिधः काष्ठानीति यावदेताच्च समादहंतः शीतस्पर्शं सोढुं सज्ज्यामः संघाद्यावाभिहिताः स्थगिताः कंबलाद्याटत शरी
राः किमर्थमेतत् कुर्वन्ति यतोऽतिदुःखमेतत् अतिदुःसहमेतद्यदुत हिमः संस्पर्शाः शीतस्पर्शवेदनाः दुःखेन सज्जंते तदेवं भूते शिशिरे यद्बभूव
गगनं व्यधात्तद्दर्शयितुमाह तं सिभगवं अप्पडिस्से अधोवियडे अहिया सएद्वि एणिक्खं म्मएगदाराओ वा एभिभगवं समिया ए एसविही अ

गुह्यं तोनाहणेणमर्द्धमया वज्रसोअपडिखेणं भगवताएवंरीयंतेत्तिवेमि अट्टमस्यवीथोउद्देसथो तंसिन्तितस्मिन्एवंभूते शिगिरेहि
मवातेशीतस्पर्शेचसर्वकपेभगवान् तंशीतस्पर्शमध्यासयेत् केकिंभूतअप्रतिज्ञोनविद्यते निवातवसतिप्रार्थनादिका प्रतिज्ञायस्यसतयाक
अध्यासयतिअधोविकटे अधःकुड्यादिरहितेच्छन्नेप्युपरि तदभावेचेति किंभूतः द्रविणकर्मप्रविद्रावणात् द्रवःसंयमःसविद्यतेयस्यासौ
द्रविकःतथाध्यासयत् यद्यत्यन्तंशीतेनवाध्यते ततस्तस्मान्निःकस्यवहिरैकदारात्तौ सुहृत्तमात्रंस्थित्वा पुनः प्रविश्यसभगवान्गमितयो
सस्यत्वासमतयाव्यवस्थितसन् तंशीतस्पर्शं रासभट्टांतेनसोदुंगकोति अधिसहते एसविहीद्व्यादिपूर्ववत् उपधानश्रुताध्ययनस्याहि
तीयोद्देशकःसांप्रतंतृतीयारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशकेभगवतःश्रव्याः प्रतिपादितास्तासुच व्यवस्थितेनयेवयोपरीप
हाउपसर्गाच्च सोढास्तत्प्रतिपादनार्थमिदमुपक्रम्यते इत्यनेनसंबंधेनायातस्योद्देशकादिसूत्रं तणफासेसीदफासेय तेउफासेवदंसमस
गेयअहिवाएससमिफासादुंविखरूवाइं अहदुच्चरलादुमचारीवज्जभूमिंच सुअभूमिंचपंतंसेज्जसेविंसु आसणगाइंचेवपंताइंलगा
नाकुशादीनांस्पर्शांलगास्पर्शांशीतस्पर्शांउणस्पर्शांवातापनादिकाले आसन्तंशमशकादयश्च एतांलगास्पर्शान्विखरूपान् नाना
भूतान्भगवानध्यासयतिसन्तिसअहदुच्चरन्तिअथानन्तयेदुंखेनचर्वतेइतिदुच्चरःसचासौलादयजनपदविशेषो दुच्चरलादुजनपदविशेषो

शीलंगाचार्यकृत टीका ।

प्रार्थयंति किञ्च संवाडीओइत्यादि इहसंवाटीयद्देन शीतापनोदक्षमं कल्पद्वयंयंवाग्यह्यते ताःसंवाटीःशीतादिता वयंप्रवेक्ष्याम
एवंशीतादिता अनगाराअपिविदधति तीर्थिकप्रवजितास्त्रयाः समिधःकाटानीति यावदेताचसमादहतःशीतस्पर्शसोदुंसंक्ष्यामश्रया
संवाद्यावामिहितास्यगिताः कंवाद्याद्यतागरीराइति किमर्थमेतत्कुर्वन्तिदृश्यति यतोअतिदुःखमेतदिति दुःसहमेतदस्मृत हिमशं
स्पर्शाः शीतस्पर्शवेदना दुःखेनसह्यंतइतियावत् तदेवमेवंभूतेसिःसिरे ययोक्ताशुटानवत्सुवा स्वयूयोतरेष्वनगारेषु यद्भगवान्बध्वा
तदर्शयितुमाह तंसिद्व्यादि तस्मिन्नेवंभूते शिगिरेहिमवाते शीतस्पर्शेच सर्वकपेभगवानैश्वर्यादिगुणोपेत संशीतस्पर्शमध्यासयत्य
धिसहते किंभूतोसावप्रतिज्ञोनविद्यते निवातवसति प्रार्थनादिका प्रतिज्ञायस्यसतया काध्यासयत्तधोविकटे अधःकुड्यादिरहितेच्छन्ने
प्युपरितदभावेचेति पुनरपिविगिनटि रागहेपविरहादुद्रव्यभूतः कर्मप्रविद्रावणाद्वा द्रवःसंयमःसविद्यते यस्यासौद्रविकः सचतथा
ध्यासयत् यद्यत्यन्तंशीतेनवाध्यते ततस्तस्मान्निःकस्यवहिरैकदारात्तौ सुहृत्तमात्रंस्थित्वा पुनःप्रविश्यसभगवान् समितयासस्य
त्वासमतयावाव्यवस्थित संशीतस्पर्शंरासभट्टां तेनसोदुंगकोत्यधिसहतेइति एतदेवोद्देशकार्यसुपसंजिहीर्षुराह एसविहीद्व्याद्य
नंतरोद्देशकवन्नेयमिति इतिब्रवीमीतिशब्दो पूर्ववदुपधानश्रुतस्य द्वितीयोद्देशकःसमाप्तः उक्तोद्वितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयारभ्यते
अस्यचायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके भगवतःश्रव्याः प्रतिपादितास्तासुच व्यवस्थितेनयेवयोपसर्गाः परीपहाश्चसोढास्तत्प्रतिपादना
र्थमिदमुपक्रम्यते इत्यनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं तणफासइत्यादि लगानांकुशादीनांस्पर्शांलगास्पर्शां श्रयाशीतस्पर्शां
उणस्पर्शांवातापनादिकाले आसन्तंयद्विवागच्छतः किलभगवतस्तेजः कायएवासीत्तथा दंशमशकादयश्च एतांलगास्पर्शान्विखरूपान्
नान्भूतान् भगवान्ध्यासयति सस्यगित सस्यगभावंगतः समितिभिःसमितोवेति किञ्च अहदुच्चरइत्यादि अथानन्तयेदुःखेनचर्वतेकि
नितिदुच्चर सचासौलादय जनपदविशेषो दुच्चरलादसं चीर्षवान्निहतवान् सचहिरूपोवज्जभूमिः शुभ्रभूमिःशुभ्रादिरूपमपि विह

पंतंसेज्जसेविंसुआसणगाइंचेवपंताइंलगाहेहितस्सुवसग्गावहवेजाणवयालूसिंसुअहलुक्खदेसिएभ
त्तेकुक्करातत्यहिंसंसुणिवत्तिंसुइ अण्णेजणेणिवारेइ लूसणएसुणएदंसमाणे लुलुकरंतिआहंतुंसम
मणंकुक्करादचंतुत्तिइ एलिक्वएजणोभुज्जोवहवेवज्जभूमिंफरसा सीलट्टिगहायणालीयंसमणातत्यए
वंविहरिंसुपूएवंपितत्यविहरंतापुट्टुपुवाअहेसिसुणएहिंसलुचमाणसुणएहिंदुच्चराणितत्यलादेहिंइ

भाषा

सहितएहवीशय्याकहतां वसतिभगवंतिसेवी तथाप्रांतकहतांभूलिनाडिगला सहिततथापापाणादिकेकरी जं'चानीचाविपमएहवा
 आसनवेसिवानाठामसेव्या स्रुत्वालाडेहिंतक० तिहांलाढदेशने विषेतेणे भगवंतनेधणाउपसर्ग प्रायेप्रतिकुलेजऊया तेहेजदेखा
 डेळे जाणवयाकहतां तेदेशनिवासीलोक तेभगवंतने'लूसे' कहतांदंतभक्षण दंडप्रहारादिके'करी उपसर्गतेणिलोके'कीधा तथाभा
 तपुणलूचसरीखो विरसअंतप्रांत एहवोस्वामीडूलीधो तथातेअनार्यपणेकरी प्रकृतिदूकोधी कर्पासादिकने अभावितणमयवस्त्रना
 पहिरणहार एहवाऊ'ता भगवंतने'उपद्रवकरे' तिहांस्वामी'ने'विचरतां कुर्करकहतां कूतिरातेणें उपद्रव्या भगवंतजपरिपद्या
 तिवारअप्येजणे थोडोलोक सहस्रमाहि जेएकएहवा तेकूतिराभक्षण करताने'वारे तेहवोकोईनथी किंतुकूतिराविटतादेखी
 सासुहाभगवंतने' दंडप्रहारे'इणीकेडेघावे' कूतिराने'डवकारे' केडेविलगाडे इमजाणेंएभिचाचरने' एखानभक्षणकरो इमजाणी
 उपद्रवकरे' एहवेदेशिभगवंत कृष्णासलगी परीसहसहिवाने काजिदूरच्या स्रुत्वा'एलिकखएक'एलिकखएकहतां एहवोपूर्वीकस्वरूप
 तिणिदेशिलोकडे तिहांभगवंतवली वलीविचर्या तेणेवज्रभूमिविषे घणालोकफरसासीकहतां लूचनाजिमणहार तेणेंस्वभाविदू
 कोधीयति नेरुपेकोईपुरुषलही तेहने'कदर्थनाकरे' एहवोदेशनोस्वरूपजाणी तिहाअनेराअमण शाक्यादिक यटिलाकडीदेहप्रमा
 णतेयटिकाचिये अथवातालीयंकहतां देहयकीच्यारिअंगुलअधिक एहवीलेईने खाननिषेधिवाभणी तिहांविचरे' इमपुणयद्यादिहा
 यिलीधेभमे'तो पुणतेहने'खानोपद्रवे'ज संलु'चमाणाकहतां जिहांतिहांहस्तपादादिकविषे खानभक्षणकरे'ज एहवातेखानवारतां
 गाढांदोहिलाके तिहांलाढदेश आर्यलोकने'विचरता दोहिलातेहना ग्रामादिक सर्वएहवाके तोस्वामीएहवा लाढदेशनेविषे किम
 विहत्या तेदेखाडेळे' स्रुत्वा'निधा० प्रणियानेविषे दंडकहतांघातते मनिवचनिकाइकरी छांडीने तथातेशरीर पुणवोसिरीने' अन
 गारसाधु श्रीभगवंतग्रामकंटककहतां पामरलोकनावोल्या कठोरवचन सस्यकुनिर्जराजाणी अहियासेकिम जिमनागकहतां

दीपिकाटीका ।

दुस्तरलादःतंवज्रभूमिंच विहृतवान्ततत्रप्रांतांशय्यावसतिंन्युत्पट्टहादिकामनेकोपद्रवोपद्रतां सेवितवान्प्रांतानिवाआसनानिमांशुत्क
 रयकैराकोटाद्युपचितानिकाष्ठानिचदुर्धटितानिआसेवितवान् लाढेहिंतस्त्रुवसगावहवेजाणवयालूसिंसुअहलुखदेसीएभनेकुर्कुरात
 अहिंसिंसुनिवर्तिसु अप्येजणेनिवारेडू लुसणएसणएदंसमाणेकुर्कुराति आहंत'समणकुर्कुरादंसंतुति सतलाढे पुदेशेपुतस्यभग
 वतोवहवपसर्गाः प्रायशःप्रतिकूलाआक्रोशश्च भक्षणाद्यस्रआसन् तानेवदर्शयतिजनप्रदेभवाजानपदाः अनार्यचारिणोलोकास्तेभग
 वंतंलूपितवंतोदंतभक्षणे'लूसु'कं दंडप्रहारादिभिःजिहिंसु अहलुखदेसीएभने भक्तमपिरुक्षदेश'रुक्षकल्प' अंतप्रांतंतेचानार्थतया
 प्रकृतिकोधनाः कर्पासाद्यभावाच्चटणप्रावरणाः संतोभगवतिविरूपमाचरन्ति कुर्कुराखानसेवजिहिंसुसपरिनिपेतुः अप्येजणेनिवा
 रेद्वअप्रसक्तोःसज्जो यदिपरंसहस्राणामेको अद्विवास्त्ये'वासी अस्तान्शुनोलूपकान् दयतोनिवारयति अपितुदंडप्रहारादिर्भगवंतं
 जप्तातत्रे'रणायासीत् कुर्कुरा'वर्तितकथंतनामैनंअमणकुर्कुराःखानोदशंतुभक्षयंतुतत्रचैवंविषेजनप्रदेभगवान्पण्यासान्स्थितःएलकड
 इजणोभुजोवहवेजभूमिं फरसासीलडिंगचायाणालीयं समणातत्यएवविहरिंसु एवंपितत्यविहरंतापुहुपुआ अहेसिसुणएहिंसं
 लु'चमाणासुणएहिंसं दुस्तराणितयलाढेहिंसं देहवःपूर्वीकस्वरूपसत्तजनः तांतयाभूतंजनप्रदंभगवान् भूयमीनःपुण्येनविहृतवान्तस्यांच
 वज्रभूमौवहवोजनाः परपाशिनोरुक्षाशिनः रुक्षाशितयाचप्रकृति कोधनास्तोयतिरूपसुपकाभ्यकदर्थयति सतस्रालान्येअमणाःशा
 क्याद्योयटाटि'देहप्रमाणां चतुरंगुलाधिकप्रमाणां'नालिकां गृहीत्वाश्वादिनिषेधनायविजङ्गुः एवंपित्तएवमपियद्यादिकयासाम
 ग्राअमणाविहरंतः स्रुष्टपूर्वाभारवपर्वाः खभिरासन्नुर्निवारत्वात्तेषां तत्रतेपुलाढे'प्यार्य लोकाभांडुःखेनचर्यते इतिदुस्तराणिग्रामा
 णीनि तदेवंभूतेष्वपि लाढे'पुभगवान् कथंविहृतवान् इतिदर्शयति मिधायदंडपाणेहिंतंकार्यं वोसज्जनणगारेअसणासकंटएभगवन्ते

शीलंगाचार्य द्रतटीका ।

तवांस्तत्रच प्रांतांगव्यावसति न्यूनगृहादिकामनेकोपद्रुवोपद्रुतां सेवितवांस्तथा प्रांतानिवासनानिपांशूत्कर शर्करालोटादुपचितानि
काठानिच दुर्घटितान्यासेवितवानितिकिञ्च लाढेहिंदित्यादि लाढानामजनपदविशेषास्तेषु चहिरूपेष्वापिलाढेषु तस्यभगवतोवहवउप
सर्गाःप्रायशः प्रतिकृलांआक्रोशयभक्षणादयच्च आसंस्तानेवदयति जनपदेभवाजानपदा अनाचंचारिणोलोका स्तेभगवन्तंलूपित
वंतोदंतभक्षणोलमुक्त दंडप्रहारादिभिर्जिहिंसु रययद्योपिग्रहार्थे सचैवंद्रष्टव्योभक्तमपि तत्ररुचंदम्बं रुचकल्पमंतप्रांतमितिवावत्
तेचानावतया प्रकृतिकोवनाः कर्षासाद्यभावत्वाच्च तृणप्रावरणाःसन्तो भगवतिविस्मयमाचरति तयातत्तद्वद्वराःश्यानस्तेचजिहिंसु
रुप्ररिचनिपेतुरितिकिञ्च अथ्येइत्यादि अल्पसोक्तःसजनो यदिपरंसह स्नायामेकोयदिवानास्येवासाविति यस्तान्शुनोलूपकान्
दगतोनिवारयति निपेववत्यपितु दंडप्रहारादिभिर्भगवन्तंहत्वा तत्प्रेरणायासीत्कुर्वन्तिकयंतुनामैनं अमणंकुङ्कुराःशानोदयंशु
भक्षयन्तुतत्र चैवंविशेषजनपदे भगवान्पत्मासावधिकालं स्थितवानितिकिञ्च एलिकुडइत्यादि ईदृजःपूर्वोक्तःस्वभावोचत्र जनस्तथा
भूतंजनपदंभगवान्भूयः पौनःपुन्येन विद्वतवांस्तस्याच्च वज्रभूमौवहवोजनाःपुरुषाणिनोरुजाशितयाच प्रकृतिकोवनास्तोयतिरूप
सुपलस्य कदर्ययंतिततस्तत्त्वान्ये अमणाःशाक्यादयो यटिंदेहप्रमाणां चतुरंगुलाधिकप्रमाणां वानालिकांमृहीत्वा स्वादिनिषेधनाव
विजङ्गुरितिकिञ्च एवंपिइत्यादि एवमपियथादिकया सामग्र्याअमणाविहरंतः स्पृष्टपूर्वाचारव्यपूर्वाःश्यामिरासंलुच्यमाना इतयेतच्च
भक्ष्यमाणाःश्यामिरासन् दुर्निवारत्वात्तेषां तवनेषुलाढेष्वायंलोकानां दुःखेनचयंतइति दुश्चरानिग्रामादीनीति तदेवंभूतेष्वापिलाढे

णिह्यायदंडंपाणेहिंसितं कायंवोसज्जमणगारेअहगामकंडभगवंतेहियासएअभिसमेच्चा७ णाओसंगा
मसीसेवापारएतत्थसेमहावीरे एवंपितत्थलाढेहिं अलद्वपुष्कोविण्णदागामे८ उवसंकमंतंअपडिणं
गामंतियंपिअपत्तंपडिणिकुमिन्तु लूसिंसुएतातोपरंपलेहितिहचपुष्कोतत्थदंडेणंअहवासुट्टिणाअ
हकुंतादिफलेणंअहलेलुणाकवालेणंहंताहंतावहवेकंदिंसु १० मंसूणिच्छसपुब्बाइं उवंभियाएकदा

भाषा

हसीसंग्रामनेमस्तकि परकटकजीपीने पारगामीयाइति सभगवंतपुणतिहां लाढेद्विपरीसह रूपियोकटकजी पीनेपारगामीयया
तथाइणिपरि तिहांलाढेद्विगमविरलाहे वसितीयोडी सूनाडिषणी तिगिणकारणि एकदाकालिवासाभणी ग्रामभणीचात्यापरं
ग्रामलाघोनहीं तोतिहांइंजरह्या तथाएकदाग्रामभणी उवसंकमंतंजातां भियाभणीअथवा वासाभणी अप्रतिज्ञप्रतिज्ञारहित आज
अवगृहग्रामिजईरहिवो एहवीप्रतिज्ञारहित इणिपरिगामदुकडा अत्यापरंगामि पडतानयी इणिप्रस्तावि तेहगमयकोनीकली
लोकेभगवंतलूसा उपद्रव्याअनेवली इमकह्योअरेभिन्नुक इहांअकीवेगलो जाहइहांगाममाडिमाविमि इमकहीखीं कीवेतिक
हेहे सूतंहचपुष्कोः तेणलाढेद्वगने लोजिइं गामवाहिरिउतो भगवंतदुराचारेहस्यो स्वेजरीदंडेअथवासुट्टिप्रहारेअथवालेदुकह
तांपायाणे तथाकपालकहतां वडानोकर्परतेणेकरी ह्यणीनेवज्जवणे अनार्थतेपूकाखीं देखोरेलोका एकोणकेहवो किहांआवे
हेइत्यादिअंगलडगलवचनेकरी कलकलजीषोंतथातिहां भगवंतंसूणिकहतां देहनामांसच्छेद्याएकदाकावअवटंभी आकसीने

टीपिजाटीका

हियासए अभिसमेच्चाताओ संगामसीसेवा पारएतत्थसेमहावीरे एवंपितत्थलाढेहिं अलद्वपुष्कोविण्णदागामे उवसंकमन्तंअपडिणं
गामन्तिअपिअपत्तं पडिणिकुमिन्तु लूसिंसु एतातोपरंपलेहिति प्राणिपुयोदंडनाइं डो वनोद्यादिनंभगवान् निधायत्तका
तच्छरीरमप्यनगारो व्युत्पन्न्यायग्रामकंटकान् नीचजनरुद्धालापानपि महावीररुद्धलाढेषु परीपहानीकंविजित्य पारगोभूतकिञ्च

तत्रलाटेपुविरलत्वात् ग्रामाणां कचिदेकदावासाय अलक्षपूर्वोग्रामेपि भगवतः उवसंकमन्तं उपसंकामन्तं भिक्षावैवासाय वागच्छन्तं अप्रम
तिज्ञं नियतवासादिप्रतिज्ञारहितं ग्रामान्तिकंप्राप्तं अप्राप्तमपि तस्मात्ग्रामात् प्रतिनिर्गत्य तेजना भगवंतमलूपिषुः एतच्चक्षुः इतोपि
स्थानात्परं दूरतरं स्थानं पर्येहिगच्छ ह्यपुव्योतत्यदं डेणं अहवासुट्टिणा अहंकुन्तादिफलेणं अदुल्लेखुणाकवालेणं हंताहंतावहवे
कंदिसंमंस्त्रुणिच्छिन्नपुव्याइं उट्टिं भिया एकदाकायं परिस्सहातिं भुविंसु अहवापंसुणाउवकरिंसु उच्चालइयनिहगिंसु अहवाआसणा
ओखलइंसु वोसट्टकाएपणतासी दुक्खंसहेभगवंअपडिन्ने सुरोसंगामसीसेवा संवुडेतत्यसेमहावीरेपडिसेवमाणेफरसाइंअचलेभगवं
रीतत्वा एसविहीअणु कुन्तोमाहणेणं मईमयावज्जसो अपडिन्नेणं भगवता रीयंतित्तिवेमि अट्टमस्सतईओउडेसओसम्मत्तो ह्यपुव्यो
त्तितत्रग्रामादेर्वहिर्यवस्थितः पूर्वंहतोहतपूर्वं केनदंडेनअथवासुट्टिना लेट्टुनाकपालेन घटकर्म्म रादिनाहत्वार वहवोऽनार्याचक्रंदुःप
श्यंतं ययं किंभूतोयं इत्येवंकलं वक्रुः संस्त्रुणित्तिमांसाणिच तत्रभगवतस्त्रिचक्षुपूर्वाणि एकदाकायमवटभ्याकस्यनानाप्रकाराः परीपचाय

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

पुक्कथं भगवान् विहृतवानिति दर्शयितुमाह गिधायइत्यादिः प्राणिपुयोदंडनाइण्डो मनोवाक्कायादिसं भगवान्निधायत्यक्ता तथातच्छ
रीरमप्यनगारो व्युत्सृज्जायग्राम कंटकान्नीचजनरुचालापानपि भगवांसांसस्यकरणतया निर्जराभिसमेत्य ज्ञात्वाधिसयत्यधि
सहते कथमधिसहते इति दृष्टातद्वारेण दर्शयितुमाह णाउइत्यादि नागोहसीयथासौ संग्रामसूद्धं नि परानीकंजित्वा तत्पारगोभव
त्येवं भगवानपि महावीरस्तत्रलाटेपु परीपचानीकंजित्य पारगोअभूत्किञ्चतत्रलाटेपु विरलत्वात्ग्रामाणांकचिदेकदावासायलक्ष
पूर्वोग्रामोपि भगवताकिञ्च उवसंकमन्तइत्यादि उपसंकामन्तं भिक्षावैवासायवागच्छन्तं किंभूतमप्रतिज्ञं नियतनिवासादि प्रतिज्ञार
हितं ग्रामान्तिकंप्राप्तं अप्राप्तमपि तस्मात्ग्रामात्प्रतिनिर्गत्य तेजनाभगवंतमलूपिषु रेतच्चोचुरितोपि स्थानात्परं दूरतरं स्थानं पर्येहि
गच्छेति किञ्च ह्यपुव्योइत्यादि तत्रग्रामादेर्वहिर्यवस्थितः पूर्वंहतोहतपूर्वं केनदंडेनायवा सुट्टिनायवाकुन्तादि फलेनायवा लेट्टुनाक
पालेन घटकर्म्म रादिनाहत्वार वहवोऽनार्याचक्रंदुःपश्यंतं ययं किंभूतोयमित्येवं कलकलश्चक्रुः किञ्चसंस्त्रुणिइत्यादि मासानिचतत्रभगव
तस्त्रिचक्षुपूर्वाणि एकदाकायमवटभ्याकस्य नानाप्रकाराः प्रतिशूलपरीपचाय भगवंतमलुंचिपुरयया पाशुनाअवकीर्णवंतइतिकिञ्चउच्चा

कायंपरिस्सहाइं लुचिसुअहवापंसुणाउवकरिंसु ११ उच्चालइयणिहगिंसु अहवाआसणाओखलइंसु
वोसट्टकाएपणतासी दुक्खंसहेभगवंअपडिन्ने १२ सुरोसंगामसीसेवासंवुडेतत्यसेमहावीरेपडिसेवमा
णेफरसाइंअचलेभगवंरीइच्छा १३ एसविहीअणु कुन्तोमाहणेणं मईमयावज्जसो अपडिन्नेणं भगवताए
वरीयंतित्तिवेमि १४ उमोदरियं वार्णतअपुट्टेविभगवंरोगेहिंपुट्टोवसेअपुट्टोवसेलोसेसाइज्जतितेइत्यं १

भाषा

नानाप्रकार परीसहकीधा तथालुंच्यो अथवापांडुकरता धूलितेणैकरीआच्छाद्योतयावली ऊंचोऊपाडी भूमिजानेयिपेनांगे तथा
वासनगोदोहिका ऊकडूतथा वीरासनकारी भगवंतवेठाऊंता तेयासनयकीखल्लोपायो औदर्यमानतो पुणजायापोसिरीनेपरी
सहसहिवा मतिइंसावधानज्जसो परीसरोपसर्गयकी ऊपनाइःअनासत्तणहारऊ आपरंतेदुःगटालिजाभणी प्रतिज्ञानकीपी मन
मार्हिंपुणएहयोनाथ्योनुए दुःकयकिमपूउपगमेतोवारू इमअभिसुअयईपरीसरत्तापरंलगारडोल्यानरीं केहनीपरिइंतिरंटाटात
कहेहेसुरोसंगामसीसेवाजिम संग्रामनेमत्ताकिपूरुअभटवेरियेकुंतादिगस्से भेदीतोपुणसंनद्ववद्वभंगनपानेइमनेभगवंतयोमरापीर
तिणिलाटादिदेशिअनेकपरीसरूपियावेरीतेणेरूपयत्तप्रहारेभेइतोई तेजठोरदुःअप्रतिसेवमानसहतोमेदनीपरिअउत्तनिःअपमग
पंतचाल्याइगिपरियिहारकीधोआनदर्शनचारित्ररूपगोअमार्गबकीपांतज्ञानरींअपिरीनः एविधिचीसरापीरदेविनाअकोइत्यादि

व्याख्यानपूर्विलीपरिजाणिवो इति उपधानश्रुताध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः ३ द्विवेचोद्योउद्देशक प्रारंभियेके त्रीजेउद्देशकपरीसह
उपसर्गनोसहिवोकस्यु इहंरोगपीडाचिकित्शाने अकरिवेसम्यक्सहे एहवोअधिकारकहेके सूत्रंउमोदक शीतउष्णदंशमशक

दीपिकाटीका

भगवंतमलुंचिपुः अथवापांशुनाश्रवकीर्णवंतः उलियत्तिभगवंतं स्रुत्तुत्तिथ्य भूमौनिहतवन्तः आसन्गोदोहिकोत्कुटुकासन वीरा
सनादिकात् सुखलितवंतोनिपातितवंतः भगवांस्तुपुनर्युत्सृष्टकायः परीपहोपसर्गकृतं दुःखंसहते
इतिदुःखसहः नास्यदुःखचिकित्सा प्रतिज्ञाविद्यतेइति अप्रतिज्ञः कथंभगवान्दुःखसहःइत्येतत्तद्व्याहारेणाह स्रुत्तुत्तिथ्यथाहिसंग्राम
शिरसि शूरोऽक्षोभ्यःपरैः कुन्तादिभिर्भिक्षमानोपि सन्नाहेनसंहतांगो नभंगमुपयातिइत्येवं सभगवान्महावीरस्तत्रलाढादिजनपदे
परीपहानीकमुद्यमानोपि प्रतिसेवमान अपरुपान्दुःखविशेषान् मेरुरिवाचलोनिःप्रकंपो भगवानुरीयतेस्य ज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मके
मोक्षाध्वनिपराक्रमतेस्य एसविहीपूर्ववत् इतिउपधानश्रुताध्ययनस्य तृतीयोद्देशकःप्रदीपिका उक्तस्रुत्तुत्तयोद्देशकः सांप्रतंचतुर्थधार
भ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके भगवतःपरीपहोपसर्गा निसहनंप्रवेदितं इहतरोगपीडां चिकित्साव्युदासेन सम्यगधि
सहते इत्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिस्त्वं ओमोदरियंचापति अपुष्टेविरोगेहिं पुष्टोवासेअपुष्टोवासे नोसेसाड्जावीइत्यसं
सोहणञ्च वमणंचगायत्रं गणञ्चसिणाञ्च नसेकप्पद्दंतपक्खालणंपरिन्नाए उमोदरियंति अपिश्रीतोष्णदंशमशका कोशताडनाद्याः

शिलंगाचार्यकृतटीका

लइयइत्यादि भगवंतस्रुत्तुत्तिथ्यभूमौ निहतवंतःक्षिप्तवंतो अथवासनात्गोदोहिको कुटुकासन वीरासनादिकात् सुखलितवन्तो
निपातितवन्तोभगवांस्तु पुनर्युत्सृष्टकायः परीपहोपसर्गकृतं दुःखंसहतेइति दुःखसहःभगवान् नास्यदुःखविचिकित्सा प्रतिज्ञाविद्य
तइतिअप्रतिज्ञः कथंदुःखसहो भगवान्इत्येतत् तद्व्याहारेणदर्शयितुमाह स्रुत्तुत्तयोद्देशक इत्यादि यथाहिसंग्रामशिरसि शूरोऽक्षोभ्यः परैःकु
न्तादिभिर्भिक्षमानोपि वस्त्राणांसंहतांगो नभंगमुपयातीत्येवं सभगवान्महावीरस्तत्र लाढादिजनपदे परीपहानीकमुद्यमानोपि प्रति
सेवमानश्च परुपान्दुःखविशेषान् मेरुरिवाचलो निःप्रकंपोदत्या संभृतांगोभगवानुरीयतेस्यज्ञानदर्शनचारित्र्यात्मको मोक्षाध्वनिपरा
क्रमवेस्येति उद्देशकार्यमुपसंजिहीर्षुराह एसविहीइत्यादि पूर्ववत्उपधानश्रुताध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः परिसमाप्तइति उक्तस्रुत्तु
योद्देशकः सांप्रतंचतुर्थधारभ्यते अस्यचायमभिसंबंध इहानन्तरोद्देशके भगवतःपरीपहोपसर्गातिसहनं प्रतिपादितं तदिहापिरोगा
तंकपीडांचिकित्साव्युदासेन सम्यगधिसहते तदुत्पत्तीच नितरांतपश्चरणा योद्धश्चतीत्ये तत्प्रतिपाद्यते तदनेनसंबंधेनाया तस्यास्यो
द्देशकस्यादिस्त्वं उमोदरियंइत्यादि अपिश्रीतोष्णदंशमशका कोशताडनाद्याःशक्ताः परीपहाःसोदुंनपुनरव मोदरताभगवांस्तु

संसोहणंचवमणंचगायत्रंभंगणंचसिणाणंचवसं वोहणंचणसेकप्पद्दंतपक्खालणंपरिन्नाएविरएयगाम
धम्मं हिंरौयमाणेअवज्जवाइंसिसिरंसिएगदाभगवंछायाएभातिआसीय ३ आयावइयगिम्हाणंअत्य
तिउकुलुएअभितावेअहजावइत्यलूहेणंओयणमंधु कुम्मासेणंएयाणितिसिप्रडिसेवैअहमासेअजावए
भगवंअपिइत्यंएगयाभगवंअहमासंअहवामासंपिधुविसाहिण्णदुवेमासेहप्पिमासेअदुवाविहरित्थारा

भाषा ।

आक्रोशताडनादिकपरी सहस्रकीरकिये परंजणोदरीकरीनसकिये भगवंतरोगविना प्रातादिज्जोभने अभाविपुणजणोदरीकदि
वासमर्थलोकरोगेउपप्लव्योज्जंतो तेहनाउपशमभणीजणोदरीकरे श्रीवर्द्धमाननिर्जराभणीकरे तथातेभगवंतपुष्टोहतांशानभक्षणा

दिकेस्पृष्टतावता तेहनाकीधाअनेकदेहने विषेयायेहे तथाअपुटोकासश्वासादिरोगे अस्पृष्टभगवंतनेशरीरि अनेरालोकनीपरेका सश्वासश्वादि रोगनउपजेअनेराशस्त्रं प्रहारादियकी उपनादुःखज्जइं इणिकारणिस्पृष्ट अस्पृष्टदमकक्षुं स्वामीनेएतलापरीसह उपनापरंतेहनी चिकित्सावांछेनहीं तेचिकित्साकेहीतेकहेहे संसोहणंकहतांशरीरनोसम्यक्शोधनविरेचन निश्रोतादिचौपधकरे नहोंतथावमनमदनफलादिके गात्राभ्यंगनसहअपाकतैलादिके स्नानअनेकजलादिके संवाधनकहतां मर्दनादिकएतलाप्रकारमा हिंएकेप्रकार श्रीभगवंतनेकल्पेनहीं मनिइमचींतवे एसर्वशरीरऔदारिकअसुचि सदाअपवितइजकेएहनीसुद्धिकिमेनयाइइसोजा ग्रीदंतप्रक्षालनदंतवणादिकनकरे सूत्रं विरएयक० विरएकहतां निहत्योकेहयकीगामधम्मोहिं कहतांशब्दादिविषययकी एहवो छतोरीयेकहतासंयमासुदान विषेप्रवर्त्तकोणमाहणे श्रीवर्द्धमानतेकेहवो अवज्जवाइं घणोवोलेनहीं तथाएकदाप्रसाविशिशिरकहतां शीतकालिभगवंतकाहे वेठाध्यानकरेएहवाज्जआ तथाग्रीष्मकालितापनी आतापनाल्ये तावडासामुहाजकडूआसनिवेसीरहेअथ धम्मं नोआधारएहवोसरीर निर्व्वान्तोस्योकीरूलूखे एहवेओदनिकौद्रवादिके मंथुकहतांवदरचूर्णादिक तेणकुल्लापकहतांउडद एणेकीशरीरयापनाकी एयाणित्तिन्निओदनं मंथुरकुल्मापइं तिन्निभगवंतप्रतिसेवे वारवारंइहइजप्राइं आचारेकेतलाकालल लगी तेकहेहे आठमासमार्गशिरादि आपाटांतएतलाकाललगी एणेंआचारे शरीरनिर्वाहे तथाअर्द्धमास अथवामास अथवासा धिक्कविमास अथवाअर्द्धमास पुणएतलाकाललगी पाणीनपीधो इमकरतांराउवरायं रात्रिदीहविचखा अप्रतिज्ञापाणी पिवानोभाव

हीपिकाटीका

शुक्लाः परीपहाः सोढंनपुनरवमोदरता भगवांस्तुरोगैरस्पृष्टेपि वातादित्तोभाभावेपि अवमोदरतान्यूनोदरतां शक्नोतिकर्तुं लो कोहि रोगैरभिद्रुतः संसदुपशमनाया वमोदरतांविधत्ति भगवांस्तुतदभावेपिविधत्ते इत्यपिशब्दार्थः पुटोवसेअपुटोत्ति सभगवान् स्पृष्टोवाश्वभक्षणादिभिः अस्पृष्टोवाकासादिभिः भगवतोचिन प्राकृतजनस्येव देहजाःकासादयोरोगामवन्ति आगन्तुकाशस्त्रप्रहार जाभवेयुः अतस्स्पृष्टोअस्पृष्टोवानासौ चिकित्साभिलषति संसोहणश्चेत्तिगात्रस्य सम्यक्शोधनंविरेचनं निश्रोतादिभिः वमनंमदनफलादिभिः गात्राभ्यंगनसहसहअपाकतैलादिभिः स्नानञ्चोद्वर्त्तनादिभिःसम्वाधनंचहस्तपादादिभिः तस्यभगवतोनकल्पते सर्वमेवशरीरमशुद्धात्मकं इत्येवंपरिज्ञायज्ञात्वा दंतकाष्ठादिभिर्दन्त प्रक्षालनंचनकल्पते विरएयगामधम्मोहिं रीयइमाहणेअवज्जवाइंसिसि रंसि एकदाभगवंच्छाया एष्मातिआसीय आयावाइयगिन्हाणं अच्चेतिउकुडुएष्मभितावो अहजावइत्यलूहेण ओयणमंथुकुं मासेणंए याणित्तिन्निपडिसेवे अट्टमासेअजावए भगवंअर्द्धमासं अहवामासंपि अविसाहिएदुवेमासेअट्टमासेअदुवाअपत्तिता विहरित्यारा ओवरायं अपडिखेअणइगिलाइ मेगयाभुंजेच्छट्टेणमेगयाभुंजे अहवाअट्टमेणं दसमेणंदुवालसमेणं एगयाभुंजे पेहमाणेसमा हिं अपडिखेनच्चासे महावीरेनाविय पावगंसयमगासं अन्नेहिंविनकारित्या कीरंतंपिनागुजाणित्या विरएत्तिविरतोनिह त्तःकेथो ग्रामधर्मैभ्यः शब्दादिविषेभ्यः रीयतेसंयमासुदाने पराकलेते माहणेत्तिभगवान् अवज्जवाइं सल्लह्याकरणभावात् तथा एकताशिशिरसमये सभगवान् शुक्लध्यानध्यायीआसीत् ग्रीष्मेष्वातापयति तिष्ठतिउत्कुटुकासनः अभितापंतापामिसुखं अथधर्मा धारंदेहं यापयतिस्मरुत्तेण स्नेहरहितेनकेनओदन मंथुकुल्लापेणओदनञ्च कोद्रवोदनादि मंथुचवदरचूर्णादिकं कुल्लापायमाप्रविशे पाःतेचपर्युपित मापावासिहमापावाओदनं मंथुकुल्लापंतेनात्मानंयापयति एयाणित्तिन्नि एतानित्तीणिप्रतिसेवते व्यस्तानिसम स्नानिवा यथा लाभप्रतिसेवते कियंतंकालं अट्टमासान्यावत् ऋतुवृद्धकान् आत्मानमचापयन् वर्त्तितवान् तथापानमप्यर्द्धमासं अथवामासं भगवान्प्रीतवान् अविसाहिएत्तिसि मासद्वयमपिसाधिकं अथवापडपिमासान्साधिकान् भगवान्पानकमपीत्वा रात्रौ

शिलंगाचार्यकृतटीका

पुनरोगैरस्पृष्टेपि वातादित्तोभाभावेप्यवमोदरतान्यूनो दरतांशक्नोतिकर्तुं लोकोहिरोगैरभिद्रुतः संसदुपशमनायावमोदरतांविधत्ति

भगवांस्तुतद्भावोऽपि विधत्त इत्यपिशब्दार्थोऽथवा स्यृष्टोपिकासंस्वासादिभिर्द्रव्यरोगैश्चपिशब्दात्स्यृष्टोप्यसद्देनीयादिभिर्द्रव्यरोगैर्न्यूनो
 द्रतां करोति अथकिं द्रव्यरोगात्काभगवतो न प्रादुष्यन्ति येन भावरोगैः स्यृष्ट इत्युक्तं तदुच्यते भगवतो हि न प्राकृतस्वेव देहजाः कासस्वासा
 दयो भवंत्यागन्तुकास्तु शस्त्रप्रहारजा भवेयुरित्येतदेव दर्शयति स च भगवान्स्यृष्टो वा स्वभक्षणादिभिरस्यृष्टो वा कासादिभिर्नासौ चिकित्सा
 भिलपति न द्रव्यौषधाद्युपयोगतः पीडोपशमं प्रार्थयतीत्येतदेव दर्शयितुमाह सं सोऽहं च इत्यादिगात्रस्य सम्यक्शोधनं विरेचनं निःश्रोतादि
 भिस्तथा वमनं मदनफलादिभिश्च शब्द उत्तरपदसमुच्चयार्थो गताभ्यङ्गनश्च स हस्वपाकतैलादिभिः स्नानञ्चोदत्तं नादिभिः संवाधनञ्च हस्तपादा
 दिभिस्तस्य भगवतो न कल्पते तया सर्वमेव शरीरमशुद्धात्मकमित्येवं परिज्ञाय ज्ञात्वा दन्तकाटादिभिर्दंतप्रक्षालनञ्च न कल्पत इति किञ्च विर
 ए इत्यादि विरतो निवृत्तः केभ्योग्रामधर्मेभ्यो यथास्वमिन्द्रियाणां शब्दादिभ्यो विषयेभ्यो रीवते संयमानुष्ठाने पराक्रमते माह गेति
 भगवान्किंभूतो असाववज्जवादी सकृद्वाकरणभावात् वज्जशब्दोपादानमन्यथा ह्यावादीत्येवं ब्रूयात्तथैकदा शिशिरसमये स भगवांका
 यायां धर्मांश्च कृत्वा ध्यानं ध्यात्वा सीञ्चेति किञ्च आयावसिय इत्यादि सुप्यत्ययेन सप्तम्यर्थे पठि ग्रीष्मेष्वातापयति कथमिति तिष्ठंतुत्कुटुका
 सनो अभितापं तापाभिसुखमिति अयानन्तर्ये धर्माधारं देहं वापयति स रूक्षेण स्नेह रहितेन केन ओदनमंथुकुल्मापेण ओदनञ्च कोद्र
 वोदनादि मंथुवदरचूर्णादिकं कुल्मापायमापविशेषा एवोत्तरापथे धान्यविशेषभूताः पथुपितमापावासिद्धमापावा ओदनमंथुकुल्मा
 पमितिसमाहारद्वन्द्वः तेनात्मानं यापयतीति संबंध इत्यतः देवकालावधि विशेषणतो दर्शयितुमाह एताणितिशिष्ट इत्यादि एतान्योदनादी
 न्यनन्तरोक्तानि प्रतिसेवतेतानि च समाहारद्वन्द्वेन तिरोहिताववसमुदाय प्रधानेन निर्देशा कस्यचिन्मदबुद्धेः स्यादारेकाययात्री
 ण्यपिसमुदितानि प्रतिसेवत इत्यतस्तद्व्युदासाय त्रीणीत्यनया संख्याननिर्देश इति त्रीणि समस्तानि व्यस्तानि वा यथा लाभं प्रतिसेवित
 इति किंयंतकालमिति दर्शयत्यष्टौ मासाश्चतुर्विंशं संज्ञकानात्मानमयापयद्वर्त्तितवान् भगवानिति ततया पानमप्यर्द्धमासं भगवान्नापीतवा
 नपि च अविसाहि ए इत्यादि मासद्वयमपिसाधिकमथवा षडपि मासान्साधिकान् भगवान्पानकमपीत्वापि रात्रौ परात्मित्यहर्निशं

उवरायं अपडिण्ये अग्निगिलाइं मेगयाभुंजे ६ अहवा अदुमेणंदसमेणं छट्टेण मेगयाभुंजे दुवालस
 मेण एगयाभुंजे पेहमाणे समाहिं अपडिण्ये ७ गच्छासे महावीरे णावियपावगंसयमकासी अणे
 हिं विणकारित्था कौरंतं पिणाणुजाणित्था ८ गामं प्रविस्सणं गरंवा वासमेसेकडं परट्ठा एसुवि
 सुद्धये सिया भगवं आयतजोगता एसेवित्था ९ अदुवायसादिगंच्छित्ता जेअणे रसेसिणो सत्तावा

भाषा ।

पुण्यमनमाहिं नाख्यो तथा एकदा अग्निगिलाइं कृत्वा स्नानं च परं च लितरसनथी एहवो पुण्य आहारकस्यो तथा एकदा छट्टे अथवा अष्टमे
 अथवा एकदा दशमे अथवा एकदा द्वादशमे पंचोपवासं श्रीभगवंतं आहारकस्यो तथा पिशरीरने समाधिं जजाणी परं कदाचिका
 ले दुम्भं न सपणोंगाव्यो एहवा तपनाकरणहार परं केहवा अपडिण्ये निवाणा रहितस्यो करीने नञ्चाकृतां हियोपादेय स्वरूपजाणी
 नेतेणो भगवंतं श्रीमहावीरे आपणपेपापनकीधो अनैरापासे नकराव्युं अने रेकीजतो अनुमोद्यो नहीं इमति विधति विधे श्रीमहा
 वीरदेवे पापनिपेथ्यो सुत्तंगामं वाकं श्रीभगवंतं ग्राम अथवा नगर तिहां प्रवेश करी ग्रासकृतां आहारगवेखे ते केहवो छे परने अर्थि
 कीधो एतले उद्गमदो परहित तथा सुवि सुद्ध एतले उत्पादनादो परहित तथा एषणादोपने परिहरि वैर्षसयाकृतां गवेखीने आयत
 जोगवा एककृतां चिद्धं ज्ञानिइं करी सम्यग्मनवचन कायजोगनो प्रणिधान शुद्धपणो करीने शुद्ध आहारसेवे तथा अथ अनंतर भिक्षा
 चरीने पण्यसता भगवंतने पंधि मार्गि वायसकागलां दिगं च्छताकृतां भूखे करी आर्त्तपीछा अथवा जे अने राईरसना गवेपणहार
 कपोतपारापातादिक पंखियादिक जीवग्रास गवेपणने अर्थि आहारलेवाने अर्थि तिष्ठे रहेछे सतत निरंतर कणादि चूणिकरता मार्ग

दीपिकाटीका ।

परात् अर्चनिर्गमिहृतवान् अप्रतिज्ञः पानाभ्युपगमरहितः अग्नौ गिलायंति पयं पित्तं तदेकदा भुक्तवान् ऊहेण एगयाभुं जेपटे न एकदाभुं क्ते
अथवा अटमेन दग्धमेन अथवा दग्धमेन एकदा कदाचिद् भुक्तवान् समाधिं शरीरसमाधानं प्रेक्ष्यमाणः न पुनर्भगवतः कदाचिद्दौर्मनस्य
सुप्तयते अप्रतिज्ञो निदानरहितः न ज्ञात्वा हेयोपादेयं समहावीरः नापि च पापकर्म स्वयमकार्षीत् न चान्यैरकुर्वन् न च कियमाण
मपरैरनुज्ञातवान् गामं वापविस्मनगरं वा घासमेवेकडं परद्राण्डसुविशुद्धमेसिवाभगवं आयतजोगता एसेवित्वा अदुवायसा विगिंछिता
जेभन्ने रसेसिणोसत्ता घासेसणा एचिहुंति सययं निवतितेयपेहाए अदुमाहणं च समणं वा गामपिंडोलगं च अतिहिंवा सोवागमूंसिदा
रिंवा कुक्कुरं वा चिद्विंवा पुरधो विनिच्छेदं वज्जं तोतं सप्पत्तिदं परिहरंतो मंदं परिक्रमे भगवं अहिंसमाणो घासमेसित्था ग्रामं वानगरं प्रविश्य
भगवान् ग्रासं भन्वे पयेत् परार्थाय कृतं इत्यु क्रमदोपरहितं सुविशुद्धं इति उत्पादनादोपरहितं एषणादोपपरिहारेण एपित्वा भन्वे व्यभ
गवान् आयतः संततो योगो मनोवाक्कायलक्षण आयतयोगतातया ज्ञानचतुष्टयेन सम्यग्योगप्रणिधानं कृत्वा शुद्धमाहारं सेवितवान्
अदुवायसन्ति अथ भिक्षां पर्यटतो भगवतः पथिवायसाः काकाः दिगिंछन्ति बुभुक्षातया आर्त्ता ये चान्ये रसेपिणः पानार्थिनः कापोतपारा

शिलंगाचार्यकृतटीका ।

विहृतवान् किंभूतो अप्रतिज्ञः पानाभ्युपगमरहितः इत्यर्थं साया अग्नौ गिलायंति पयं पित्तं तदेकदा भुक्तवानिति किञ्च ऊहेण इत्यादि पटेने
कदाभुंक्ते तथानामैकस्मिन् च न्येकभक्तं विधाय पुनर्दिनद्वयमभुक्ता चतुर्थोऽङ्ग्रे कभक्तामपि विधत्ते ततश्चाद्यन्तयोरेकभक्तं दिनयोर्महत्तयं
मध्यदिनस्योद्य भक्तचतुष्टयमित्येवं षणां भक्तानां परित्यागात् पटं भवत्सर्वदिनादि दृष्ट्याटमाद्या योज्यमित्यववा अटमेन दग्धमेनायवा द्वाट
गमेनेकदा कदाचिद्भुक्तवान् समाधिं शरीरसमाधानं प्रेक्ष्यमाणः पर्वालोचयन् न पुनर्भगवतः कदाचिद्दौर्मनस्य सुप्तयते तथा प्रतिज्ञो निदान
इति किञ्च गणाग इत्यादि ज्ञात्वा हेयोपादेयं समहावीरकर्म प्रेरणसहित्पुनर्नापि च पापकर्म स्वयमकार्षीत् न चान्यैरकुर्वन् न च
माणमपरैरनुज्ञातवानिति किञ्च गामं इत्यादि ग्रामं वानगरं वा प्रविश्य भगवान् ग्रासं भन्वे पयेत् परार्थाय कृतं इत्यु क्रमदोपरहितं तथासु
विशुद्धं सुत्पादनादोपरहितं येषणादोपपरिहारेणैपित्वा भन्वे व्यभगवान् आयतः संततो योगो मनोवाक्कायलक्षण आयतजोसौ योगदायत
योगो ज्ञानचतुष्टयेन सम्यग्योगप्रणिधानं मायतयोगस्य भाव आयतयोगतातया सम्यगाहारं शुद्धं ग्रामे षणादोपपरिहारेण सेवितवा
निति किञ्च अदुवा इत्यादि अथ भिक्षां पर्यटतो भगवतः पथिवायसाः काकाः दिगिंछन्ति बुभुक्षातया आर्त्ता ये चान्ये रसेपिणः पानार्थिनः

सेसणा एचिहुंति सययं निवतितेयपेहाए १० अदुमाहणं च समणं वा गामपिंडोलगं च अतिहिंवा
सोवागमूंसिदारिंवा कुक्कुरं वा चिद्विंवा पुरध ११ विनिच्छेदं वज्जं तोते सप्पत्तिदं परिहरंतो
मंदं परिक्रमे भगवं अहिंसमाणो घासमेसित्था १२ अविशुद्धं च सुक्कं वा सोयपिंडं पुराणं कुम्भासं
अदुवक्कं संपुलागं वालइ पिंडे अल्लद्वएद्विए १३ अविज्जातिसेमहावीरे आसणत्थे अकुक्कु एन्नाणं

भाषा ।

महाकिष्किभाष्येठा देवीतेरनीहन्तिनोच्छेद टालतोचलुदेर आचारनेचर्चिपिचरे पंतिमनचाले निमतेजीयने शोभउपधे
आशरलेवानो अंतरावयाप अपजाक्षणभाजीविदार्थि गृहस्थनेप्ररिआस्यो देवीतवायमण गण्णाटिकपरिद्वालरतामस नियं
माहिलोचनेरो कोरेशाव्योदेवी तयागामपिंडोलनकरतां गाममाहिं पिंडमांगी आजीयेतेरान तयाअतिविमादणो पायण
शरतयासौपागचाडाल तयामाजरि अयवाभानएतला आगनिरहा देवीतेरनी पुणरतिच्छेदजिननयाइ तयातेरनेजिम
अप्रतायइमं नपणोनयाइ तिगभनं इदंयोसोधे अहिंसमाणे चनेराकुं शुभाटिक जीपनिहिंसा परिहरंतोसामी आसणत्थेसुत्तं

अविक० अविस्मृयंतिकहतां दध्यादिकेकरी आलोकीधोभक्त तिम्रियेष्टहस्यने' सुगावर्णोयाइ एहवोतयासुबं कहतांविस्मयसुहृ
णकादिक तथागीतपिंडताढों भाततयापुराणं घणादीजनोनीपाव्यो तथाकुन्नाप उडदनीभात तथावक्रसंकहतां चिरंतनधान्य
नोओदनपुलाकांवाकहतांजवनोनीपजाव्यो एहवोपिंडपामीरागहेपरहितेजयत्ते भगवंतकेहयोछेद्रविकमुक्तिगमनयोग्यतयाखहेकहतां
पास्येरुडेतयासंपूर्णो उत्कर्षनकरे अथवाअलक्षेअणपास्येआहारि' अथवापाडुवेअथवायोडेविपादनकरेआपणपोअथवादातारने'निंदे
नहींतिहांसमाधिहीजध्यादपरअपध्यानमनिनागेतयात्रीमहावीर उत्कटिकागोदोहिकावीरासनवज्जासनपद्मासनादिस्थितह'तोअ

दीपिकाटीका ।

पतादयःसत्वाःग्रासस्यैषणार्थं अन्ने पणार्थंचयेतिटंतिस्ततं अनवरंतंनिपतितान्भूमौ प्रेच्यदृष्टातेपांटत्तिव्यच्छेदंवर्जयन् मंदंचआहा
रार्थंपराक्रमते अदुमाहणंचन्ति अथब्रह्माणंलाभार्थमुपस्थितंहृदा तथाअमणंशाक्याजीवकपरित्राजकतापसनिग्रयान्यतरं ग्रामपिंडो
लंकोद्रमकः अतिथिंवाआगतुक्तं श्रुपाकंचांडालंमार्जारं कुर्कुरंशानंविबिधंस्थितं पुरतोऽग्रतःसमुपलभ्यतेपांटत्तिच्छेदं वर्जयन्मन
सोदुःप्रणिधानंचवर्जयन् मंदमनास्तेपांतासमकुर्वन् भगवान्पराक्रमते अपराचक्रंद्युकादीन् जंवन्यहंसन्ग्रासमन्नेपितवान्अवि
स्मृयंतिसुहृद्वार्त्तायंपिंडं पुराणकुन्नासंचदुवक्रसंपुलासंवा लक्षेपिंडेअलक्षेएद्विअथविष्कातिसेमहावीरे आसणत्येअकुण्णभाणंउडहं
अहेतिरियंचलोएभाययतीसमाहिमपडिन्ने अकसाईविगहिय सद्वृषेअमुच्छितेभाइ छउमत्योविपरक्रममाणोपमायासइपि
कुव्वित्तासयमेयअभिसमागन्ने आचयजोगमायसोहीएअभिनिजुडेअमाइइ आवकहंभगवंसमितासी एसविहीअणुदंतोमाहणेणम
ईसयावज्जसोअपडिणे गंभगवता एवंरीयंतित्तिवेमिअट्टमस्यअक्कयणम्मचउत्योउहेसयोसम्मत्तो आयारंगस्यप्रदमोसुवकखंघोसम्मत्तो
अविस्मृयंति स्मृयंतिदध्यादिनाभक्तमाद्रीकृतमपितयाभूतं शुष्कंवावहचनकादिशीतपिंडं पर्युपितभक्तं तथापुराणंकुन्नापंवावज्जदिव
ससिद्धस्थितकुन्नापंयक्रसंचिरं तनधान्योदनंपुलाकंचवनिष्पादितं तदेवंभूतंपिंडमवाप्यरागहेपरिहातद्रविकोभगवान् लब्धेपर्याप्त
शोभनेवानोत्कर्षंयातिअलब्धेअपर्याप्ते शोभनेवात्मानंदातारंवानजुगुप्ततेकिंतुद्रविकएवअविष्कातित्तिस्मिन्आहारेलब्धेवापिध्या
यतिसमहावीरोदुःप्रणिधानादिनानापध्यानंविधत्तेआसनस्यःउत्कुटुकागोदोहिकावीरासनाद्यवस्थाःअकौकुचःइपन्मुखविकारादिर

मिलंगाचार्य कृतटीका ।

कपोतपारापतादयः सत्वातयाग्रासस्यैषणार्थं मन्नेपणार्थश्च येतिटन्तितान् सततमनवरतं निपतितान्भूमौप्रेच्य दृष्टातेपांटत्तिव्यं व
च्छेदंवर्जयन् मंदमाहारार्थो पराक्रमतेकिञ्च अदुमाहणंइत्यादि अथब्रह्माणंलाभार्थमुपस्थितंहृदा तथाअमणंशाक्या जीवकपरित्राट
तापसनिग्रयानामन्यतमं ग्रामपिंडोलकइति भिज्योदरभरणार्थं ग्राममाहृतस्तुंदपरि अजोद्रमकइति तथातिथिंवा आगन्तुकंतया
श्रुपाकंचांडालं मार्जारंवा कुर्कुरंवापिशानंविबिधंस्थितंपुरतोऽग्रतः समुपलभ्यतेपांटत्तिच्छेदंवर्जयन्मनसोदुःप्रणिधानश्च वर्जयन्म
दमनास्तेपां तासमकुर्वन् भगवान्पराक्रमते तथापरचक्रंद्युकादीन् जंवन्यहंसन् ग्रासमन्नेपितवानितिकिञ्च अविस्मृयंतिइत्यादि
स्मृयन्ति दध्यादिनाभक्तमाद्री कृतमपितयाभूतं शुष्कंवावहचनकादि शीतपिंडंवापर्युपितभक्तं तथापुराणंकुन्नापंवा वज्जदिवससि
द्धस्थितकुन्नापंयक्रसंचिरं चिरंतनधान्योदनं यदिवापुरातन सत्कुपिंडं वज्जदिवससंभृतं गोरसंगाधूममंडकंचेति तथापुलाकंचवनिष्पा
दितंतदेवंभूतंपिंडमवाप्य रागहेपरिहातद्रविको भगवांसुखान्यस्मिन्नपि पिंडेलब्धेअलब्धेवाद्रविकएव भगवानिति तथाअलब्धेपर्या
प्तेशोभनेवानोत्कर्षंयाति नायलब्धेअपर्याप्ते अशोभनेवात्मानमाहारं दातारंवानजुगुप्ततेकिञ्च अविष्कादइत्यादितस्मिंस्तथाभूतया
हारेलब्ध उपभुक्तेअलब्धेवापिध्यायति समहावीरोदुःप्रणिधानादि नानापध्यानंविधत्ते किलवस्योध्यायतीति दर्शयत्यासनस्य उत्कुटु
कागोदोहिका वीरासनाद्यवस्था अकौकुचइपन्मुख विकारादिरहितोऽन्यं धर्मशुक्लयोरन्यतरदारोहति किं पुनस्तत्रलब्धेयंध्यापयती
तिदर्शयितुमाह ऊर्ध्वमधश्चिर्बलोकस्य येजीवपरमाणादिका भावाव्यवस्थितास्तान् द्रव्यपर्याचनित्यानित्यादिरूप तथाध्यायति

उड्डं अहेतिरियंच लोभायतीसमाहिमपडिखे १४ अकसाईविगतगेहौय सद्वस्वेसुअमुच्छिण
उभाइऊउमत्थो विपरक्कममाणोणपमायं सयंपिकुवित्था १५ सयमेवअभिसमा गम्मआययजो
गमायसोहौए अभिणिब्बुडेअमाइल्ले आवकहंभगवं समितासी १६ एसविही अणुक्कंतेमाहणेणं
मईमयावज्जसो अपडिखेणंभगवया एवरीयंतेत्तिवेमिओहाणंसुयंसम्मत्तं ।

भाषा

कुक्कुएकहतांलगारेमुखविक्रियानकरेकिंतुध्यानधर्मं ध्यानशुक्लध्यानेजध्याइस्वामीसुं ध्याइतेकहेकेउड्डंअहेतिरियंचलोकनोज्झंभाग
तथालोकनोअधोभागतथालोकनोतिरकोभागतेचींतवेतथाजीवनो स्वरूपपुङ्गलनोस्वरूपकर्म नो परिणामतथाद्रव्यपर्यायनित्यानित्य
भावएहवोचींतवे समाधिअंतःकरणनी शुद्धिविचारतो प्रतिज्ञारहितनियानादिक प्रतिज्ञापरिहरतोध्याइ तथाअकसाची कपायर
हिततेहने उडेभिउडिचढा विवादिकोधनोकारण किवारेनावे तथाविषयगेहीकहतां शब्दरूपादिविषयविषे अगट्टमूर्खारहितएह
वोक्तोध्याइ तथाअमहावीर छद्मस्थितोपुणविषिध अनेकप्रकार संयमावुष्ठानविषे पराक्रमकरतो एकेवारप्रमाद कपायादिकनक
रेस्वामीइणपरेप्रवृत्त्या तथास्वयमेव आपणीतत्वपरमार्थजाणी स्वयंबुद्धकतोतीर्थे प्रवर्त्ताविवाभणी सावधानज्जआ तथाआययजो
गंकहतां कर्मं ज्योपशमरूप आत्मशुद्धिइं करी मनवचनकायनो योगप्रशस्तकरी विषयकपायने उपशमिवेअभिनिब्बुडेकहतां शीत
लययो तथाअमाइल्ले मायारहितएहवोक्तो जावजीवभगवंतं पंचसमितिइं समितो तिज्जं गुप्ते गुप्तएहवे स्वरूपिस्वामी श्रीमहावीर
प्रवर्त्ता एसविहीक० एपूर्वोक्तशस्त्रपरिज्ञायको आरंभीइहांलगी जेआचारकह्यो तेमाहणकहतां श्रीमहावीरतेणेमईमयाचिज्जं
ज्ञानसहिते आसेवनापरिज्ञाइं सेव्यो वज्जसोकहतां अनेकप्रकारे करी अप्रतिज्ञनिदानरहित एहवेभगवंते ऐश्वर्यादिगुणसंपन्ने
तेणेज्जिम आचारपाल्यो तेहनेअनुसारि अनेरोपुणसाधु श्रीभगवंतनेआचखे पंथिप्रवर्त्ते इत्तिवेमि श्रीसुधर्मस्वामिइमकहे जंवू
प्रतेज्जं इमकज्जं जिम अभगवंतसमीपिसांभल्युं इतिउपधानश्रुताध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्तः तत्त्वमाप्तौ समाप्तमिदमुपधानश्रु
ताध्ययनं नवमं ६ इति श्रीमहहत्तपागच्छे विहितसदाचारयत्नानां पंडितशिरोरत्नानां श्रीसाधुरत्नानाशिष्येणोपाध्याय पाशचंद्रेण
कृते श्रीआचारांगसुखावबोधे नयमसध्ययनं समाप्तं इति श्रीआचारांगे प्रथमश्रुतस्कंधः संपूर्णः ।

द्वीपिकाटीका

हितोध्यार्णधर्मशुक्लयोरन्यतरदारोहति किंध्यैयं ध्यायंतीत्याह उड्डं अहेति ऊर्ध्वमधस्तिर्दग् च लोकस्य येजीवपरमाण्वादिकाभावा
व्यवस्थितास्तान् द्रव्यपर्यायनित्यानित्यादि रूपतयाध्यायति समाधिअंतःकरणशुद्धिं च प्रेक्ष्यमाणः अप्रतिज्ञो ध्यायति अकपायीतदुद
यापादितं अकुक्कुआदिकार्याभावात् विगतो गृह्णिर्गार्ह्यं यस्यासौ विगतगृह्णिः शब्दरूपादिपु इन्द्रियार्थेषु अन्तर्च्छितो ध्यायति छद्मस्थो
पिविविधमनेकप्रकारं सदुष्ठाने पराक्रममाणो न प्रमादो कपायादिकं सक्तपि कृतवान् सयमेवति स्वयमेवात्मना तत्त्वमभिसमागत्य
विहितसंसारस्वभावः स्वयंबुद्धः सन् तीर्थप्रवर्त्तजायोद्यतवान् चाययजोगतिं आत्मसुद्धाकर्मज्योपशमादिरूपतया आयतयोगंसुप्रणिहित
मनोवाक्कायात्मकं विषय विषयकपायाद्युपशमादिभिर्निर्हतः शीतोभूतः अमायावीमायारहितः यावज्जीवं भगवान् पञ्चभिः समितिभिः
समितः तिस्रभिर्गुप्तिभिश्च गुप्तश्चासीत् एसविही एषो अन्तरोक्तः शस्त्रपरिज्ञादेरारभ्य योऽभिहितः सोऽनुकातोऽनुष्टितः आसेवनापरि
ज्ञासेवितः केन श्रीवर्द्धमानस्वामिना मतिमताज्ञानचतुष्टयान्वितेन वज्जशोऽनेकशो अप्रतिज्ञेनाभिदानेन भगवतो ऐश्वर्यादिगुणो
पेतेन अतोऽपरोपि साधुरनेनैव भगवदाचीर्णं न पथा आत्महितमाचरन् रीयते पराक्रमते इति रधिकारसमाप्तौ ब्रवीमीति सुधर्म
स्वामी जंवू स्वामिनेकथयति इति उपधानश्रुताध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्तः तत्त्वमाप्तौ समाप्तमष्टममध्ययनं अष्टमाध्ययनपरिसमाप्तौ

प्रथमांगर्त्रीआचारांगस्य ब्रह्मचर्याख्यः प्रथमश्रुतस्कंधः समाप्तः इति श्रीवृहत्सूरतरंगच्छे० श्रीजिनहंससूरिविरचितावाचीआचारांगप्रदीपिकायां प्रथमश्रुतस्कंधः परिसमाप्तः ।

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तथासमाधिमतः करणशुद्धिश्च प्रेक्षमाणोऽप्रतिज्ञो ध्यायतीतिकिञ्च अकसाद् इत्यादि न कपार्थतदुदयापादित भू कुश्यादिकार्याभावात् तथाविगतागृहि गार्ह्यस्यासौविगतगृहिः तथाशब्दरूपादिष्विन्द्रियार्थे पञ्चर्क्षिताध्यायति मनोनुकुलेषु नरागमुपयाति नार्पी तरेषु द्वेषवशोऽभूदिति तथाच्छान्तिज्ञानदर्शनावरण मोहनीयांतरायात्मके तिष्ठतीति शब्दस्य इत्येवंभूतोपि विविधमनेकप्रकारंसदनुष्ठाने पराक्रममाणो न प्रमादं कपायादिकं सक्तदपि कृतवानितिकिञ्च सयमेव इत्यादि सयमेवात्मना तत्र समिसमागत्य विदित संसारस्वभावः स्वयंबुद्धः सन् तीर्थप्रवर्त्तनायोद्यतवांस्तथाचोक्तं आदित्यादिर्विबुध विसरमस्यां तिलोक्त्या मास्कंदन्त पदमनुपमं वच्छिन्वा सुवाच तीर्थनाथाल्लघुश्रव भयच्छेदित्वा विषतस्त्वेत्येतद्वाक्यं तदवगतयोना किमु स्यान्नियोग इत्यादि कथं तीर्थप्रवर्त्तनायोद्यत इति दर्शयत्याल्लघुश्रवणं क्षयोपशम क्षयलक्षणया यतयोगं स प्रणहितमनोवाक्कायात्मकं विधाय विषयकपायाद्युपशमादिभिर्निर्द्वैतः शीतीभूतस्तथाश्रमायावीमाचारहित उपलक्षणार्थत्वादस्या क्रोधाद्यपि द्रष्टव्यं यावत्कथमिति यावज्जीवं भगवान् पञ्चभिः समितिभिः समितस्तथा तित्त्वभिर्गुप्तिभिर्गुप्तायासीदिति श्रुतस्कन्धाध्ययनोद्देशकार्यं सुपसंजिहीर्षुराह एसविही इत्यादि एषो नन्तरोक्तः शस्त्रपतिज्ञादेरारभ्योऽभिहितः सोऽनुकांतो नुष्टित आसेवनापरिज्ञयासेवितः केन श्रीवर्द्धमानस्वामिना मतिमताज्ञानचतुष्टयान्वितेन वज्रशोऽनेकशो अप्रतिज्ञेनानिदानेन भगवतैश्वर्यादिगुणोपेतेना तोषरोपि सुसुचुरनेनैव भगवदाचीर्षेण मोक्षप्रगुणेन यथाआत्महितमाचरन् रीयते पराक्रमते इति रधिकारपरिसमाप्तौ ब्रवीमीति सुधर्मस्वामी जंबूस्वामिने कथयति सोहं ब्रवीमि येन मया भगवद्दत्तं नारविंदा दर्शजातं निर्व्यातमवधारितमिति उक्तोऽनुगमः सूत्रालापकनिष्पन्न निक्षेपश्च तत्र स्थग्यं निर्युक्तिः सांप्रतं नयासेच नैगमसंग्रह व्यवहारश्च सुखं शब्दसमिच्छैवंभूत भेदभिन्नाः सामान्यतः सप्ततेचान्यत्र सम्प्रत्यदौ लक्षणतो विधानत अन्यक्षेणाभिहित इति इह पुनस्तूष्णं ज्ञानक्रियामयांतर्भावद्वारेण समासतः प्रोच्यन्ते अयकताचारांगस्य ज्ञानक्रियात्मकतयोभयरूपत्वात् ज्ञानक्रियाधीनत्वान्नोक्षस्य तदर्थं च शास्त्रप्रवृत्तेरिति भावः अत्र च परस्परतः सत्यपेक्षाचेव ज्ञान क्रियानयो विवक्षित कार्यसिद्धये अलं तान्योन्य निरपेक्षावित्येतत्प्रपंच्यते तत्र ज्ञाननयाभिप्रायोऽयं तथा ज्ञानमेव प्रधानं न क्रियेति समस्त हेयोपादेय हानोपादान प्रवृत्तेर्ज्ञानाधीनत्वान्तयाहि सुनिश्चित्य सस्यग् ज्ञानप्रवृत्तोऽर्थ क्रियार्थनिर्विस्वाद्यते तथाचोक्तं विज्ञप्तिः फलदा पुंसां क्रियाफलदा मता मिथ्याज्ञानप्रवृत्तस्य फलासंवाददर्शनात् इत्यादि संविनिष्ठत्वाच्च विषयव्यवस्थितानां तत्पूर्वकसकलदुःखप्रहीणत्वाच्चान्वय व्यतिरेकदर्शनाच्च ज्ञानस्य प्राधान्यं तथाहि ज्ञानाभावे अनर्थपरिहाराय प्रवृत्तं मानोपितत्करोति येन नितरां पतंगवदनर्थं न संयुज्यते ज्ञानसङ्गावेच समस्तानप्यनर्थानर्थं संशयांश्च यथायक्तिपरिहरति तथाचागमः पदमंणाणं तद्व्याख्यादि एव तावत्क्षयोपशमिकं ज्ञानमाख्योक्तं चाधिकमप्याश्रित्य तदेव प्रधानं यस्माद्भगवतः प्रणतसुरमुकुट कोटिवेदिकांकित चरणयुगलपीठस्य भवांभोधितस्यस्य प्रतिपन्नदीक्ष्यस्य तिलोकवन्द्योस्तप्य चरणशतापिनतावदपवर्गप्राप्तिः संजायतो यावज्जीवजीवाद्यखिलवस्तुपरिच्छेदरूपधनघातिकर्म संहतिक्षयात्केवलज्ञानं उत्पन्नमित्यतो ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिक फलप्राप्तिकारणत्वादिति अधुना क्रियानयाभिप्रायोभिधीयते तद्व्याक्रियैव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वाद्यस्यादर्शितेपि ज्ञानेनार्थक्रियासमर्थे प्रमाताप्रेक्षापूर्वकारी यदि हानोपादानरूपं प्रवृत्तिक्रियां न कुर्वीततो ज्ञानं विफलता मिवात्तदर्थत्वात्तस्येति यस्य हि यदर्थं प्रवृत्तिस्तत्तस्य प्रधानमितरदप्रधानमिति न्यायात्सविदाविषय व्यवस्थानस्याप्यर्थ क्रियार्थत्वात्क्रियायाः प्राधान्यमन्वय व्यतिरेकायपि क्रियायांसमुपलभ्येते यतः सस्य क्वचिकित्साविधिज्ञोपि यथापत्यौपधावाप्तावपि प्रयो जनक्रियारहितो नोपलभ्यतामेति तथाचोक्तं शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति स्रष्टव्यस्तु क्रियावान् पुरुषः स विद्वान् स चिंत्यतानासुरभौषधं

हिज्ञानमात्रेणकरोत्यरोग तथाक्रियेवफलदा पुसांनज्ञानफलदंमतं यतःस्त्रीभक्ष्यभोगज्ञान ज्ञानात्सुखिनोभवेदित्यादि यत्क्रियासु
 क्तञ्च यथाभिलाषितार्थभागभवत्यपि कुतइतिचेत् नहिदृष्टेचनुपपन्नं नाम नवसकललोक प्रत्यक्षसिद्धेचर्ये अन्यत्प्रमाणांतरं न्ययतइति
 तथासुष्मिक फलप्राप्तार्थिनापि तपःचरणादिका क्रियैवकर्त्तव्यामौनीन्द्रप्रवचन मध्येवमेवव्यवस्थितं यतउक्तं चइयकुलगणसंघे
 आयरियाणं चपवयणसुएय सव्वेसुवितेणकयं तवसंजमसुज्जमंतेण इतथैतदेवमंगीकर्त्तव्यं यतस्तीर्थकृदादिभिः क्रियाचारहितंज्ञा
 नमप्यकलमुक्तमुक्तञ्च सुवज्जपिसुअमधीतं किंकाचीचरणविष्यङ्गणस्य अवस्सजहपलित्तादीव सतसहस्सकोडीवि दृशिक्रियापूर्वक
 क्रिया विकलत्वात्तस्येतिभावः नकेवलं ज्ञायोपशमिकात् ज्ञानात्क्रियाप्रधाना ज्ञायिकादपि यतःसत्यपि जीवाद्यखिलवस्तुपरि
 च्छेदकेज्ञाने समुल्लसितेन व्युपरतक्रियानिवर्त्ति ध्यानक्रियामंतरेण भवधारणीय कर्म्मोच्छेदः तदच्छेदाच्चनमोक्षा चारित्तोन
 ज्ञानप्रधानं चरणक्रियायां पुनरेहिकासुष्मिक फलावाप्तिरित्यतः सैवप्रधानभावमनुभवतीति तदेवंज्ञानघटे संस्यक्क्रियाया अभाव
 स्तद्भावाच्च तदर्थप्रवृत्तस्यज्ञानस्य वैफल्यमित्येवमादीनां युक्तीनामुभयत्वाप्युपलब्धे व्याकुलितमतिःशियः प्रच्छतिकमिदानीं तत्त
 मस्तिआचार्यआह नत्वभिहितमेव विस्मरणशीलो देवानांप्रियोयथाज्ञान क्रियानयौपरस्परसव्यपेक्षौ सकलकर्म्मकंदोच्छेदात्मकस्य
 मोक्षस्यकारणभूताविति प्रदीप्तसमस्तनगरांतर्वर्त्ति परस्पररोपकार्योपकारक भावावाप्ताना वांधस्यानोपग्वंधाविवेति तथाचोक्तंसंजो
 यसिद्धीए फलंवदन्तीत्यादि स्वतंत्रप्रवृत्तौतु नविवक्षितकार्यं साधयतइत्येतच्च प्रसिद्धमेव यथाहयंणाणमित्यादि आगमेपिसर्वनयोप
 संहारद्वारेणायमेवार्थो भिहितोयथा सव्वेसिंपिणयाणं वज्जविहवत्तव्वयं णिसुमेत्ता तंसव्वणयविसुद्धं जं चरणगुणद्विओसाज्जत्ति
 तदेतदाचारांगं ज्ञानक्रियात्मकं अधिगतसस्यक्पयानांकुश्रुतसरिच्छपाय ऋपकुलाकुलं प्रियविप्रयोगाप्रिय संप्रयोगाद्यनेक व्यसनोप
 निपातमहावर्त्तं मिथ्यात्वपवनेरणोपस्थापित भयशोकहास्यरत्यरत्यादितरंगं विअसावेलाविलंब्याधि गतनक्रचकालयां महागम्भीरं
 भयजननंपश्यतां त्रासोत्पादकं महासंसाराखर्वं साधूनामुत्तितीर्पतां तदुत्तरणसमर्थमव्याहतं यानपात्रमित्यतो सुसुक्ष्मात्यन्तिकै
 कांतिकानावाधं शास्त्रतमनंतमजरममर मक्षयमव्यावाधमुपरत समस्तद्वंदसस्यग्दर्शन ज्ञानव्रतचरणक्रियाकलापोपेतेन परमार्थपर
 मकार्यमनुत्तमंमोक्षस्थानं लिप्सुनात्यर्थमालंबनीयमिति तदात्मकस्यब्रह्मचर्याख्य श्रुतस्त्वंधस्यनिर्द्वत कुलीनश्रीश्रीलाचार्येणतत्वा
 दित्यापरनाम्ना वाहरिसाधुसहायेनकृता टीकापरिसमाप्तेति श्लोकतो ग्रन्थमानं ६७६

आचारांगनिर्युक्तिः ।

वंदितुसन्निहि जिएयअणुओ गदायएसवेआयारसभगवओ निज्जुत्तिकित्तयिस्सामि १ आचारअंग
 सुयखंधवंभचरणेतहेवसत्येय परिन्नाएनिकखेवो तहदिसाणंच२चरणदिसावज्जाणं निकखेवोचउक्कओयना
 यवोचरणंमि छव्विहोखलुसत्तविहोहोइओदिसाणं३ जत्ययजंजाणेज्जा निकवेवंनिकिवे निरवसेसंजत्य
 विनजाणेज्जा चउक्कयंनिकिवेतत्य ४ आचारेअंगंमिय पुव्वुद्धिओचउक्कनिकखेवो नवरंपुणनाणत्तं भावाया
 रंमितंवोच्छं५ तस्सेगइएवत्तणपटमंग गणीतहेवपरिमाणे समोयारेसारेया सत्तहिंदारेहिंनानत्तं ६ आया
 रोआचालोआगालोआगरोय आसंसोआगरिसो अंगंचियआइन्नाजाइयामोक्खे ७ दारंसवेसिंआचारो
 तित्थस्सपवत्तणे पटमयाएसेसाइंअंगाइं एकारसआणुपुव्वीए ८ आचारोअंगाणं पटमंअंगंदुवालसरहंपि
 त्ययमोक्खोवाओ एसयसारोपवयणस्स ९ आचारंसिअहोए जंनाउहोइसमणधम्मोउ तस्साआयारधरोवुच्च
 इपटमंगणिट्ठाणं १० नववंभचेरसइओअट्ठारसपदसहस्सिओवेउ हवइयसपंचचूलोवज्जवज्जतरओपयग्गेणं ११
 आचारगाणत्थो वंभचेरेसुसोसमोयरइ सोवियसत्यपरिणए पिंडियत्थोसमोयरइ १२ सत्यपरिणायत्थो
 छस्सुविकाएसु समोयरइछज्जीवणिया अत्थोपंचसुविवएसुउयरइ १३ पंचयमहव्याइं समोयरंतेउसव्वद्वे
 सुसवेसिंपज्जवाणं अणंतभागंसिउयरइंति १४ छज्जीवणियापटमेवयंसि चरमेवितिएवसव्वद्व्याइं सेसामहव
 याखलुतेदेक्कदेसेणद्व्याणं १५ अंगाणंकिंसारो आचारोतस्सकिंहवइसारो अणुओगत्थोसारो तस्सविदपख
 णासारो १६ सारोपखवणाएचरणं तस्सवियहोइनिव्वाणं निव्वाणस्सउसारो अवावाहंजिणोवेति १७ वंभं
 मिउचउक्कंठवणाएहोइवं भणुप्पत्तीसत्तण्हयवणाणं नवरहवणं तराणंच १८ एकामणुस्सजाइं रज्जुप्पत्तीय
 दोकयाउसमे तिणोवसिप्पवणिणं सावगधम्मंमिचत्तारि १९ संजोगेसोलसगंसत्तय वणाउनवयअंतरिणोए
 एदोविविगप्पाठवणावंभस्सनायव्वा २० पगतीचउक्कगाणंतरेय तेहोंतिसत्तवस्साओ आणंतरिउचरिमोवणो
 खलुहोइनायव्वो २१ अंबुट्टुगाणिसायां उजोगवंमागहायसूयाय खत्ताचविदेहाविय चंडालानवमगाहोति
 २२ एगंतरिपइणसो अंबुट्टोचेवहोइउग्गेयं वियंतरियंनिसाओ परासरतंचपुणएगे २३ पडिलोमेइहातीअ
 जोगवंमागहोय सूउयएगंतरिएखत्ता विदेहाचेवनायव्वा २४ वितियंतविएनियमा चंडालोसोयहोइनाय
 व्वोअणुलोमेपडिलोमे एवंएभवेमेया २५ उग्गेणंखत्ताएसोवागोवेण वोविदेहेणंअंबुट्टीसुद्धीएय वोक्कसोजोणि
 साएणं २६ सुद्धेणिसादीए कुकुडउसोउहोइनायव्वो एसोविगिइभीओ चउव्विहोहोइनायव्वो २७ दव्वंस

उग्र पुरुष १	वैदेह पुरुष २	निपाद पुरुष ३	मूद्र पुरुष ४	ब्राह्मण पुरुष ५	क्षत्रिय पुरुष ६	ब्राह्मण पुरुष ७
क्षत्रास्त्री	क्षत्रास्त्री	अंबटीसूद्धीवा	निपादस्त्री	वैश्यस्त्री	मूद्रास्त्री	वैश्यस्त्री
श्रमपाकः	वैश्यवः	वोक्कसः	कुक्कुर	अंबट	उग्रः	निपादः

शूद्र पुरुष ८	वैश्य पुरुष ९	क्षत्रिय पुरुष १०	शूद्र पुरुष ११	वैश्य पुरुष १२	शूद्र पुरुष १३
वैश्यस्त्री	क्षत्रियस्त्री	ब्राह्मणस्त्री	क्षत्रियस्त्री	ब्राह्मणस्त्री	ब्राह्मणस्त्री
अयोगवः	मागधः	सूत	क्षत्रा	वैदेहः	चौडाल

रीरभविउ अन्नाणीवत्तिसंजमोचेव भावेउवत्तिसंजमो नायव्वासंजमोचेव ३८ चरणमिहोइकृक्कंगइमाहा
 रोगुणायचरणंच खेत्तमिजंक्षित्ते कालेकालोजहिंजो ३९ भावेगतिमाहारो गुणोगुणचउपसत्यमपस
 त्यागुणचरणेणपसत्येणं वंभचेरेणवहवन्ति ३० सत्यपरिखालोगविजओयसीउसणिज्जसम्मत तहलोगसारना
 मंयुत्तंतहमहापरिखाय ३१ अट्टसएयविमोक्खाउवहाणसुयंचनवमगंभणियंदच्चेसोआयारोआयारग्गाणिसे
 साणि ३२ जियसंजमोयंलोगो जहवज्जइजंवूहयतंपइहियव्वंसुहदुक्खतितिक्खाविय संमत्तंलोगसारोय ३३ नि
 स्संगयायकृद्धेमोहसमुत्थापरीसहेवसगानिज्जाणंअट्टमएनवमेयजिणेणएयंति ३४ जीवेकृक्कायपरुवणायतेसिं
 वहेणवंधोत्तिविरइएअहिगारोसत्यपरिखाएणायव्वो ३५ दव्वंसत्यग्गिविसखे हिंविंखारलोणमादीयंभावोउ
 दुप्पउत्तोवायाकाओअविरतीय ३६ दव्वंजाणणपच्चक्खाणेभविएसरीर उवगरणेभावपरिखाजाणणपच्चक्खा
 णंचभावेणं ३७ सूवंदव्वेसचित्तादीभावेअणुभवणजाणणा सस्सामतिहोइजाणणा पुणअणुभवणाकम्मसंजुत्ता
 ३८ आहारभयपरिग्गह मेह्जणसुहदुक्खमोहवित्तिगिच्छा कोहमाणमायलोभे सोगेलोमियधम्मोहे ३९
 नामंठवणादविए खेत्तेभावेयपखवगभावो एसदिसानिक्खेवो सत्तविहेहोइनायव्वो ४० तेरसपएसियंखलु
 तावइएसुंभवेपएसेसुं जंदव्वंओगाढंजहसगंतंदसदिसागं ४१ अट्टपणसोरुयगोतिरियं लोगस्समज्जयारं
 मिएसप्पभवेदिसाणं एसोयभवेअणुदिसाणं ४२ इंदगौइजम्मायनेरईवारुणीय वायव्वासेमाईसाणावियवि
 मलायवोधवा ४३ दुपएसाइंदुत्तर एगपएसाअणुत्तराचेव चउरोचउरोयदिसाचउरोयअणुत्तरादोणि ४४
 अंतोसादोयाओ वाहिरपासेयपज्जवसियाओ सव्वाणंतपएसा सव्वंयभवंतिकडजम्मा ४५ सगडुद्धिसंठियाओ
 महादिसाओयहेति चत्तारिसुत्तावलियाचउरो दोचेवयहेतिरुयगनिभा ४६ जस्सजउआइच्चो उएइसात
 खहोइ पुव्वदिसाजत्तोयअत्यमेई अवरदिसासाउनायव्वा ४७ दाहिणपासंमिय दाहिणादिसा उत्तरायवा
 मेणंएयाचत्तारिदिसातावक्खेत्तेउअक्खाया ४८ जेमंदरस्सपुव्वेणंमणूसदाहिणेणअवरेणंजेयाविउत्तरेणंसव्वे
 सिंउत्तरोमेरु ४९ सव्वेसिंउत्तरेणंमेरुलवणोयहोइदाहिणउपुव्वेणंतुउदेतोअवरेणयअत्यमेसूरो ५० जत्यथजोप
 न्नवओकस्सविसाहइदिसा सुयनिमित्तंजत्तोसुहोयवायइसापुव्वापत्थउअवरा ५१ दाहिणपासंमियदाहिणादि
 साउत्तरायवामेणं एयासिमंतरेणं अणाचत्तारिदिसाउ ५२ एतासिंचअट्टग्हं अंतराअट्टहेतिअणाओ सोल
 ससरीरस्सय वाहल्लासव्वतिरियदिसा ५३ हेइपायतलाणं अहोदिसासीसउ उवरिमाउट्टा एयाअट्टारसवी
 पन्नवगदिसासुणेयव्वा ५४ एवंविक्कप्पियाणं दसण्हअट्टग्हचेवयदिसाणंनामाइव्वोच्छामिअहक्कमंआणपुव्वीए
 ५५ पुव्वायपुव्वदक्खिण दक्खिणतहदक्खिणावराचेव अवरायअवरउत्तर उत्तरपुव्वुत्तराचेव ५६ सासुत्था
 णीकविलाखे लेज्जाखलुतहेव अहिधम्मापरिया धम्मायतहासावित्ती पणवित्तीया ५७ हेइनेरइयाणं अहो

दिसाउवरिमाणदेवाणं एवाइ'नामाइ' पम्बगस्सादिसाणं ५८ सोलमवियतिरियदिसा सगडुडीमंठियासु
 गेयन्नादोमल्लगमूलाओ उडु'चअहेचियदिसाउ ५९ मणुयातिरियाकाया तहअगगीया चउक्काचउगादे
 वानेरइयावा अट्टारसज्ज'तिभावदिसा ६० पन्तवगदिसाअट्टारस भावदिसाओवितत्तियाचेवएडेक्क'विधे ज्जा
 हवन्तिअट्टारसट्टारा ६१ पम्बगदिसाए पुणअहिगारोएत्यहोइ कायओजीवाण पोण्णलागयएया सुययागई
 अत्यि ६२ केसिंचिणाणचिस्सा अत्यिकेसिंचिनत्यिजीवाणं कोहंपरंमिलोए आसीकयरादिसाउवा ६३ जाण
 इयंसितोए अन्नेसिंवाविअंतिएसेच्चा जाणगजणपम्बविउ जीवंतहजीवकाएय ६४ एत्ययसहसम्भइयाए जंप
 यंतत्यजाणनाहोइ ओवहीमणपज्जवनाण केवल्लेजायसरणेय ६५ परवइवागरणं पुणजिणवागरणं जिणापरं
 नत्यि अन्ने सिंसेवत्तियजिणेहिं सञ्जोपरोअस्सो ६६ तत्यअकारिकरिस्स'ति वंधचिंताकया पुणेहोइसहसं
 समययाजाणइ कोइपुणहेउजुत्तीए ६७ दारंप्रथमाध्ययने प्रथमोद्देशकनिर्युक्तिः ॥ पुटवीएनिकखेवोपर
 वणालक्खणं परीमाणंउवमोगोसत्थं वेयणायवहणानिवित्तीय ६८ नामंठवणापुटवी दज्जपुटवीयभाव पुटवी
 यएसोखलुपुटवीए निकखेवोचउच्चिहोहोइ ६९ दज्जंसरीरमविउ भावेणहोइ पुटविजीवोउ जोपुटविनाम
 गोयंकम्भं वेइसीजीवो ७० दारंदुविहायपुटविजीवा सुज्जमातहवायराय लोयंसिसुज्जमाय सवल्लोएदोचे
 वयवायरविहाणा ७१ दुविहावायर पुटवीसमासउसण्ह पुटविखरपुटवी सण्हायपंचवस्साखराय क्खत्तीसति
 विहाणा ७२ पुटवीसक्करावालगाय उवल्लेसिलायलोणंसे अयतंतवत्तयसी, सगरुप्पसुवन्नेयवइरेय ७३ हि
 रियालेहिं गुल्लुए मणोसिलासासगंजण पवालंअम्भपडलम्भ वालुयवायरकाए मणिभिहाणा ७४ गोसेज्ज
 एयरुयए अंकेकल्लिहेय लोहिियक्खेयसरगय मसारगल्लेभुयसोय गइंदनीलेय ७५ चंदप्पभवेरुल्लिए वल्लकं
 तेचेवसूरकंतेय एणखरपुटवीए नामाक्खत्तीसइ'होति ७६ वस्सरसगंधफासा जोणिप्पामहाहवन्ति संखेज्जा
 णगाईसहस्साइ' होतिविहाणंमिण्णक्के ७७ वस्संमियएक्केको गंधम्मिरसम्मि नाणत्तीकायन्ना विहाणएहोइ
 एक्केको ७८ जेवायरविहाणा पज्जत्तातेत्तिया अपज्जत्तासुज्जमाविहोति दुविहापज्जत्ताचेव अपज्जत्ताय ७९
 रुक्खाणंगुच्छाणं गुम्माणलयाणवल्लिवलयाणं जहदीसइनाणत्ती पुटवीकाएतहाजाण ८० ओसहितणसेवाले
 पण्णविहाणेयकंदमूलेय जहदीसइनाणत्ती पुटवीकाएतहाजाण ८१ एकस्सदोण्हतिरहव संखेज्जाणवनपा
 सिउंसक्का दौसंतिसरीराइ' पुटविजियाणंसंखाणं ८२ एण्हिसरीरेहिं पच्चक्खंतपह्वियाहोतिसेसाआ
 णागेज्जा चक्खुफासंतदेइ'ति ८३ उवओगजोगअक्खवसाणे मतिसुयअचक्खुदंसेय अट्टविहोदयलेसारंसु
 स्सासेकयाएय ८४ अट्टेजहसरीरंसि अणुगयंचेवणं खरंदिट्ठं एवंजीवाणुगयं पुटविसरीरं खरं होइ ८५ जेवा
 यरपज्जत्तापयरस्स असंखमागमेत्ता तेसेसातिन्निविरासी वीसु'लोएअसंखेज्जा ८६ पत्येणवहुइएणवजह
 कोतिसिणेज्ज सव्वधस्साइ' एवंमविज्जमाणाहवन्ति लोयाअसंखेज्जा ८७ लोगागासपएसा एक्केक्केनिकिक्खे
 पुटविजीवं एवंगणिज्जमाणाहवन्ति लोगाअसंखिज्जा ८८ निउणोचहवइकालो ततोनिउणयरंहवइखे
 त्त'अगुल्लेदीमिन्तेउ सप्पिप्पीओ असंखिज्जा ८९ अणुसमयंचपवेसो निकखमणंचेव पुटविजीवाणं

काएकाण्डितृतीयाचउरो लोगाअसंखेज्जा ६० वायरपुडविकाइय पज्जत्ताअण्णमण्णमोगाटा सेसाओगाहंतौ
सुज्जमापुणसव्वलोयंमि ६१ दारं चंकमण्येयुणो निसीयणतुयदुण्णकयकरणे उच्चारेपासवणे उवकरणणंतुनि
क्खिवणे ६२ आलेवणपहरणभूसणेय कमविक्रयेकिसीएय भंडाणंपियकरणं उवभोगविहीमणुस्साणं ६३ एए
हिंकारणेहिं हिंसंतौपुटविकाइए जीवेसायंगवेसमाणा परस्सदुक्खंउदीरंति ६४ दारं हलकुलियविसकुद्दाला
लित्तमिंगसिंग कडमगीयउच्चारेपासवणे एयंतुसमासउसत्थं ६५ किंचीसकायसत्थं किंचिविपरकायतदुभयं
किंचिएयंतुद्वसत्थंभावेय असंजमोसत्थं ६६ पायच्छेयणभेयणजंधोरुतहेवअं गुवंगेसु जहज्जंतिनरादुहिया
पुटविकाएतहाजाण ६७ नत्थियसियंगमंगातयाणुववायवेयणातेसिंकेसिंतिउदेरे तिकेसिंचियवायएपाणे ६८
पवयंतियअणगाराणयतेसिं गुणेहिंजेहिंअणगारापुटविंविहिंसमाणानहंतिवायाएअणगारा ६९ अणगारावा
इणोपुटविहिंसगानिगुणाअगारिसमानिहोसत्थियमइलाविरइदुगुं छाएमइलतरा १०० केईसयंवहंतौकेईअ
खेहिउं वधावेति केईअणुमसं तौ पुटविकायंवहेमाणा १ जोपुटविसमारंभए अखेविज्जसे समारंभइकाए
अखियाएअणियाए दिस्सेयतहाअदिस्सेय २ पुटविंसमारभंताहणंति तन्निस्सिएवहजोवे सुज्जमेयवायरेवा
पज्जत्तेयाअपज्जत्ते ३ एवंवियाणिऊणं पुटवीएनिक्खिवेति जेदंडंतिविहेण सव्वकालंमणेणवायाएकाएण ४
गुत्तागुत्तौहिंसव्वाहिं समियासमिईहिंसंजया जयमाणगासुविहिया परिसयाहंतिअणगारा ५ प्रथमाध्यय
नेइतीथोइशकः आउस्सविदाराइं ताइं जायंहवंति पुटवीएणाणत्तौउविहाणे परिमाणुवभोगसत्थेय ६
दुविहायआउजोवा सुज्जमातहवाय रायलोयन्मि सुज्जमायसव्वलोए पंचेवयवायरविहाणा ७ सुद्धोदएयओ
साहिमेयमहियाय हरतणुचेववायर आउविहाणा पंचविहावस्सियाए ८ जेवायरपज्जत्ता पयरस्सअसंख
भागमेत्ताते सेसातिन्निविरासी वीसुं लोगाअसंखेज्जा ९ जहहत्थिस्ससरीरं कललावत्थस्स अज्जणोववन्दस्स
होइउदगंडगस्सय तउवमाआउजोवाणं १० एहाणेपियणेतह धोयणेयभत्तकरणेय सेएयआउस्सउपरिभोगा
गमणागमणेयजोवाणं ११ एएहिंकारणेहिं हिंसंतौआउकाइएजीवे सायंगवेसमाणा परस्सदुक्खंउदीरेति
१२ उस्सिंचणगालण धोयणेयउवकरणको सभंडेयवायर आउकाएएयंतु समासउसत्थं १३ किंचीसकायस
त्थंकिंचीपरकाय तदुभयंकिंचिएयंतु द्वसत्थंभावेय असंजमोसत्थं १४ सेसाइं दाराइं ताइं जाइं हवंतिपुट
वीएएवं आउहेसे निज्जुत्ती कित्तियाज्जंति १५ इतिप्रथमेतृतीयाइशकः तेउस्सविदाराइं जाइं हवंतिपुटवी
एणाणत्तौ उविहाणेपरिमाणुव भोगसत्थेय १६ दुविहायतेज्जोवा सुज्जमातहवायराय लोयंमिसुज्जमाय
सव्वलोए पंचेवयवायरविहाणा १७ इंगालअगणिअच्ची जालातहसुम्भुरेय वोधव्वेवायरतेउविहाणा पंच
विहावन्नियाए १८ दारंजहदेहपरिणामोरत्तिं खज्जोयगस्ससाउवमा जरियस्सवजहउण्हात उवमातेउ
जोवाणं १९ जेवायरपज्जत्ता पलियस्सअसंखभागमेत्ताउ सेसातिन्निविरासी वीसुं लोगाअसंखेज्जा २० उहणे
पयावणेवयासणे भत्तकरणेयसेएय वायरतेउकाए उवभोगगुणामणुस्साणं २१ एएहिंकारणेहिं हिंसंतिउते
उकाइएजीवे सायंगवेसमाणा परस्सदुक्खंउदीरंति २२ पुटवीयआउकाए उल्लोयवणस्सईतसापाणा वायर

तैजसा एव तदुत्पत्तयस्य २३ किंचोसकायस्य किंचोपरकायतदुभयं किंचिदुत्पत्तयस्य भावे अस्मिन्
 मोसत्यं २४ सेसाइं दाराइं ताइं जाइं हवन्ति पुढवोए एवंते ऊहंसे निज्जुत्ती कित्ति या एसा २५ प्रथमे चतुर्थो
 द्वेशकनिर्युक्तिः ॥ पुढवोए जे दारा वणस्सइ काए विहोतिते च व नाणत्ती ए विहाणे परिमाणुवभोगसत्येया २६
 दुविहा वणस्सइ जीवा सुद्धमातहवायरायलोयस्मि सुद्धमायसवलोए दोच्चे ववायरविहाणा २७ पत्तेयासा
 हारणवायरजीवासमासउदुविहा वारसविहणे गविहा समासओछविहा होइ २८ रुक्खागुच्छागुम्भालयाय
 वल्लीयपञ्चगाचेव तणवलचहरियओसाहि जलरुहकुहणायवोधवा २९ अग्गवीयमूलवीयाखंधवीयाचेवपोर
 वीयायवीयसहासंमुच्छिम समासउवणप्फइ जीवा ३० जहसगलसरिसवाणं सिलेसमिस्साणवत्ति यावद्दी
 पत्तेयसरीराणंतहोति सरीरसंवाया ३१ जहवातिलसकलिया वज्जहंतिलेहिंमेयासंतो पत्तेयसरीराणंत
 हज्जंतिसरीरसंवाया ३२ गाणाविहसंझाणादोसंति एगजीवियापत्ता खंधाविणगजीवा तालसरलनालि एरी
 णं ३३ पत्तेयापज्जत्ता सेट्ठीए अखं भागमेत्ताए लोगासंखापज्जत्तगाण साहारणाणंता ३४ एण्हिंसरीरेहिं प
 पच्चक्खंतपक्खिया जीवासेसाआणगेज्जाचक्खुणां जेनदीसंति ३५ साहारणमाहारोसाहारण आणुपाण
 गहणं च साहारणजीवाणं साहारणलक्खणं एव ३६ एगस्सआणुगहणं वज्जणं साहारणाणंतं च वज्जयाणं
 गहणं समासउतं पिणगस्स ३७ जोगिम्भूवोए जीवोवक्कम सोवअणोवा जोदियमूले जीवोसोच्चियपत्तेपटम
 याए ३८ चक्कागंभज्जमाणस्स गंठो वुत्थवणाभवे पुढविसरसेणभेएण अणंतजीवं विद्याणाहि ३९ गूढसिरागं प
 तंसच्छीरं जंच होइ निच्छीरं जंपि वपणइ संधिं अणंतजीवं विद्याणाहि ४० सेवलेककुहाणीय अवणयपणय
 हइ एते अणंतजीवाभणियावस्से अणे गविहा ४१ एक्कस्स दोए हंतिएहव संखेज्जाणवतहा असंखाणं पत्तेयसरीरा
 णंदोसंतिसरीरसंवाया ४२ एगस्स दोए हंतिएहव संखेज्जाणवनपासिउसक्का दोसंतिसरीराइं नितयजीवाण
 णंताणं ४३ पत्तेयवकुडएणवजहकोइमिणेज्जसवधन्नाइ एवंमविज्जमाणाहवन्तिलोया अणंताउ ४४ दारंवायर
 पज्जत्तापयरस्स असंखभागमेत्तातिसेसा असंखलोयातिखिविसाहारणाणंता ४५ आहारेउवकरणे सयणासण
 जाणजुगकरणेय आचरणपहरणे सुचसत्यविहाणे सुचवज्जसु ४६ आउज्जकट्टकस्मै गंधगेवत्यमल्ले जोएयज्जाव
 णे सियावणे सुवतेल्लविहाणे यउज्जोए ४७ एण्हिंकारणे हिं हिंसंति वणस्सइ वल्लं जीवेसायंगवेसमाणा परस्सदुक्खं
 उदीरेति ४८ कप्पणिकुहाडियसियगदत्तियकुहालवासिफरसूयसत्यावणस्सइ एहत्थापायासुहं अग्गी ४९ किंचो
 सकायगाहासेसाइं दाराइं ताइं जाइं हवन्ति पुढवोए एवं वणस्सइ ए निज्जुत्ती कित्ति या एसा ५० प्रथमे पंचमो द्वेशक
 निर्युक्तिः । तस्स काए दाराइं ताइं जाइं हवन्ति पुढवोए नाणात्तउविहाणे परिमाणुवभोगसत्येय ५१ दुविहाउ
 लुतसजीवालवितसाचेव गति तसाचेवल्लोयते उवाज तेणहि गारोइ हं नत्थि ५२ नेरइयतिरियमणयासुरा
 यगईयचउविहाउतसा पज्जत्तापज्जत्ता नेरइयाई उनायवा ५३ ति विहाति विहाजोणी अंडापोयानराउ
 वाचेव वेइं दियतेइं दिय चउरोपंचे दियचेव ५४ दारंदं सणनाणचरित्ते चरियाचरियदाणलाभेयउवभो
 गभोगवीरियइं दियविसयल्लोए ५५ उवउगजोगअज्जावसाणे वीसुचलवित्तदइय अद्विहोदयलेसासखा

उत्सासेकसाय ५६ लक्खणमेयंचेवउपरस्स असंखभागमेत्ताते निक्खमणेयपवेसोए गावीयाविएमेव ५७
 निक्खमपवेसकाले समयाइएत्थआवलियभागो अंतोमुज्जत्तविरहो उदहिसहस्साहिएदोणिपूट दारंसंसादी
 परिभोगोसत्थंसत्थाइयं अणेगविहंसारीरमाण ६ वेयणायदुविहावज्जविहायपूट मंसस्सकेइअट्टाकेइचम्मस्स
 केइरोमाणं पि च्छाणंपुच्छाणं दंताण्डावहिज्जंति ६० केइवहंतिअट्टाकेइ अण्डापसंगदोसेणंकम्मपसंगपस
 त्त वंधंतिहणंतिमारंति ६१ सेसाइंदाराइं ताइंजाइंहवंति पुढवीएएवंतकायंमि निज्जुत्तीकित्तियाए
 साइं प्रथमेशष्ठतमोद्देशकनिर्युक्तिः । वाउस्सविदाराइंताइं जाइंहवंतिपुढवीए णाणत्तीउविहाणेपरिमा
 णुवभोगसत्थेएइइदुविहायवाउजीवा सुज्जमातहवायरालोयंमि सुज्जमायसव्वलोएपंचेवयवायरविहाणाइं४
 उक्कलियामंडलिया गुंजावणवायसुद्धवायाय वादरवाउविहाणापंचविहावस्सियाए ६५ दारंजहदेवस्ससरी
 रंअंतद्वाणंचअंजणादीसु एउवमाआदेसोवाएसंतेविरुविंमि ६६ दारंजेवायरपज्जत्ता परस्सअसंखभाग
 मेत्ताएसेसातिस्सिविरासीवी सुलोयाअसंखेज्जा ६७ दारंवियणधमिणाहिधारणा उस्सिंधणफुसणाणुपाणू
 यवायरवाउक्काए उवभोगगुणोमणुस्साणं ६८ दारंवियणेयतालाविंटे सुप्पसिएपत्तचेलकस्सेयअभिधारणायवा
 हिंघंगगीवाउसत्थाइं ६९ सेसाइंदाराइंताइं जाइंहवंति पुढवीएएवंवाउहेसे निज्जुत्तीकित्तियाएसा ७०
 इतिप्रथमाध्ययनं । सयणेयअदट्ठत्तं वीयगंमिमाखोय अत्थसारोयभोगेसुलोगनिस्साए लोगेअममेज्जता
 चेव ७१ लोगस्सयविजयस्सय गुणस्सयमूलस्स तहयठाणस्सनिक्खेवोकायव्वो जंमूलागंचसंसारो ७२ लोगत्ति
 अविजउत्तिय अक्खयणेलक्खणंहुनिप्पणं गुणमूलद्वाणंतिय सुत्तालावेणनिप्पणं ७३ लोगस्सविनिक्खेवो
 अट्टविहोक्खविहोय विजयस्सभावेकसायालोगो अहिगारोतस्सविजणं ७४ लोगेभण्णिउद्वंखित्तंकालोय
 भावविजयउभवलोगभावविजओ पगयंजहवज्जईलोगो ७५ विजओकसायलोगोसेयंखुतओ नियत्तिउहो
 इकामनियत्तमई खलुसंसारासुच्चईखिप्प ७६ सूवंद्वेखेत्तेकालेफलपज्जवगणणकरणअम्भासेगुणअगुणेया
 गुणगुणेभवसौलगुणेयभावगुणो ७७ दव्वगुणोदव्वंचिय गुणाणजंतंसिंसंभवोहोइसच्चित्तेअच्चित्तेमौसंमियहो
 इदव्वंमि ७८ संकुच्चियवियसियत्तं एसोजीवस्सहोइजीवगुणो पूरेइहंदिलोगं वज्जपएसत्तणगुणेणं ७९ देवकु
 रुसुसुमसुसमासिद्धीनिभयादुगाइयाचेवकलाभोयणुज्जुवंकेजीवमजीवेयभावंमि ८० मूलेक्खकंदव्वेउदइउवएस
 आइमूलंच खेत्तेकालेमूलंभावेमूलंभवेतिविहं ८१ उदइयउवइट्टा आइतियंमूलजीवउदइयं आयरियउव
 इट्टाविणयकसायादिओआदी ८२ दारंनामंडवणादविए खेत्तद्वाउउउवरईवसही संजमपग्गहजोए अयत्तग
 णणसंधणाभावे ८३ पंचसुकामगुणेषु सहफरिसरसख्वगंधे सुजस्सकसायावडुंतिमूलद्वाणंतुसंसारे ८४ जह
 सव्वपायवाणंभूमीए पइठ्ठियाणिमूलाणि इयकम्मपायवाणं संसारपयठ्ठियामूला ८५ अट्टविहकम्मक्खसासव्वे
 तेमोहणिज्जमूलागाकामगुणमूलयागं तम्मूलागंचसंसारो ८६ दुविहोयहोइमोहो दंसणमोहोचरित्तसोहो
 यकामाचरित्तमोहो तेणहिगारोइहंसुत्ते ८७ संसारस्सयमूलंकम्मं तस्स विज्जंतिउत्तनात्ताया तेसयणप्रेस
 अच्चाइएसुअक्कत्तउयठ्ठिया ८८ नामंडवणादविए उप्पत्तीपज्जएयआएसेरसभावकसाया कीनयकीहाईया

याचउरो २८ द्वावेते कालेभवसंसारिय भावसंसारिपंचविहोसंसारो जयते संसरेति जिया २० द्वावेते काले
 भवसंसारिय भावसंसारि कल्पे गयसंसारि नैगद्वियारो इहं दुत्ते । नायं ठवण कम्मं द्वाव कम्मं पञ्चोग कम्मं च मसु
 यागइरियावद्वियं आह कम्मं तवो कम्मं २९ किइ कम्म भाव कम्मं द्वाव विह कम्मं सत्ता उहोइ अइ विहो उव केइ
 त्यहोइ अद्वियारो २३ संसारं छेत्तु सणो कम्मं दुत्त एतव द्वाए उम्भुत्ते जज्ज कमायात सत्ता उव एज्ज मयगाई २४
 नायसेत्तिपि यासे भगिणी भायाय पुत्तदारं से अन्यं मिचे वगिडा जज्ज मरणा गियावेति २५ इति द्वितीया
 अयने प्रयसोद्दे गकः विइ उद्दे से अद्वो उमं जसे होई होज्ज अइ एअत्ता कम्मलो भाइ एत्तिं अज्ज दोसे हिं २६
 द्वितीयोद्दे गकं द्वितीयस अयनं सप्पम् पढसे पत्ता अस्सं जयत्ति विइ एदुहं अणु हवन्ति तइ एण उदुक्के गं च
 करणा एम सणेत्ति २७ उद्दे संसि च उय्ये अज्जिगारो उव सगं कसायागं पव विरइ ओ विउमो संजसो एय्य
 सोक्खत्ति २८ नासं ठवण सीयं द्वावे भावो होइ नायवं एसे वय उव हवि चउ विहो होइ निक्खेगे २९ द्वावे सी
 यन द्वाव द्वाव च वेव होइ उगं तु भावे उपो गन्तुणे जीव सगुणे अणे विहो ३० सीउं परीस हप्पमाउ उव सवि
 रइ सुहं च उगं च परीस हत गुज्ज स कसाय मोग वेयार इदुक्कं १ दारगाहा इत्थी सद्धार परीस होवो भाव सी
 यनाए से सवि संउण्हा परीस हा होति नायका २ जेति स परीसा सा परीस हा ते भवन्ति उहाउ जे संउ परीसा
 सा परीस हा ते भवे सीया ३ दारं वक्कं सिजो पसायइ अन्ये वा सीय मोत्ति तं वेति उज्जुत्तं पुण्णयं ततो उरं तिणं
 वेति ४ दारं सीती मूओ परि निक्खुओय संतो न द्विपत्तहाणे होउ उव रंत वसाओ ते सुवन्तो भवे सीओ ५ दारं
 अभयकरो जीवाणं सीय वरो संजसो हवइ सीओ अस्सं जसो य उगं होए सोअ सो विपज्जाउ ६ निक्काग सुहं सीयं
 सीई मूयं पयं अणावाहं इह म विजं किं चिमुहं तं सीय द्वाव सवि उगं ७ उज्ज इति वक्कमाउ मोग भि मूओ उइय
 वेउय उगं यरो होइ तवो कमाय साई विरं उहइ ८ सी उगं हप्पमाउ हतुक्कं परीस ह कसाय वेव सोय स हो होज्ज
 स सणे सया उज्ज उय तव संजसो वससे ९ सीया गिय उगं हा गिय सिक्खु गं होति वि स विट्वाइ कालान से दिव
 वा सी उ सणि ज्ज स निजुत्तो १० नास निप्पयोगओ मूउत्ता असुणी उ सया सुणी उ नुत्ता विजागरा होति ध
 म्मं पडुअणं निहा सुत्तेण भइवो ११ जह सुत्त सत्त सुच्छिय अम हीणो पाव एव उदुक्कं निजं अप्प डिगारं विवइ
 साणो तहा लोगा १२ सेवय उव एमो पलित्त पवत्ताय पंचसाइसु अणु हवइ जह सवेओ सुहाइं स मरो वि
 यत हेव १३ तृतीया अयने प्रयसोद्दे गकः इति तृतीया अयनम् ॥ पढसे ममावाओ विइए वक्क पवाइ उ परि
 कडात इ एअणव ज्जतवो न ज्ज वालत वेण सुक्खोत्ति १४ उद्दे संसि च उय्ये समा सवय एण निउ सगं मणियंत सत्ता
 यनाणं दं सणत वचरणे होइ जइ यवं १५ नायं ठवण सत्तं द्वाव सत्तं च साव सत्तं च एसो एनु सत्तं निक्खे वेउउ
 विहो होइ १६ अह द्वाव सत्तं एअणु लोमियं ते हते उद्वे सत्तं संखय संजुत्तो पउत्त जइ सिक्खि सत्तं १७
 ति विहंतु भाव सत्तं दं सण नाणे तहा चरित्ते दं सण चरिणेति विहं नाणे दु विहंतु नायवं १८ इरा साणे विवज्जिदि
 यं परि वन्तो वि स द पण मोए दंतो विदु हस उरं नजिगइ अं ओ पना गीं १९ इरा साणे विवज्जिदि परि वन्तो
 वि स द पण मोए दंतो विदु हस उरं सिच्छ दिट्ठो न सिक्खइउ २० हाव साणीयं जे उमणि दं सणं स पवज्जा

दंसणवओहिस्स कल्लाणिहेति तवनाणचरणाइं २१ सम्भत्तुप्पत्तीसावण्य विरएअणंतकम्मंसि दंसणमोह
क्खणएउवसामंतेयउवसंते २२ खवण्यखीणमोहे जिण्येसेढीभवेअसंखेज्जा तव्विवरीओकाले संखेज्जगुणाए
सेढीए २३ आहारउवहिपूया इड्डीसुयगारवेसुकइतवियं एमेववारसविहे तवंसिनऊकत्तियवेसमणो २४
सूतं जेजिणवराअतीता जेसंपइजेअणागएकाले सव्वेविते अहिंसंवदिंसुवदिहंतिय वयंति २५ छप्पियजो
वनिकायानोविहणे नोविअहणावेज्जा नोवियअणुमण्णेज्जा सम्भत्तस्सेसनिज्जुत्ती २६ चतुर्थेप्रथमोद्देशकानि
र्युक्तिः ॥ खुडुगपायसमासं धम्मकहंपिय अजंपमाणेण छण्णेणअस्सलिंगीपरिच्छियरोहगुत्तेणं २७ भिक्खा
प्रविट्ठेणमएज्जदिट्ठं पमदासुहंकललविलासनेत्तं विक्खित्तचित्तेणनसुड्डनायं सकुंडलंवावयणंनवत्ति २८ फ
लोदण्णंमिगिहेपविट्ठो तत्थासणत्थापमदाभेदिट्ठा विक्खित्तचित्तेणनसुड्डनायं सकुंडलंवावयणंनवत्ति २९
खंतस्सदंतस्सजिइंदियस्स अज्जप्पजोगेगयसाणस्स किंसज्जएणविचिंतिएण सकुंडलंवावयणंनवत्ति ३०
अल्लोसुक्कोयदोवूढा गोलयासड्डियासया देविआवडियाकुड्डे जोअल्लोसोत्थलग्गई ३१ एवंलग्गंतिदुम्मेहाजेनरा
कामलालसा विरत्ताउनलग्गंति जहासेसुक्कगोलउ ३२ चतुर्थेद्वितीयः ॥ जहखलुभुसिरंकट्टंसुचिरंसुक्खंल
ऊंडहइअग्गो तहखलुखवित्तिकम्मंसम्मं चरणेड्डियासाह ३३ चतुर्थेद्वितीयः चतुर्थीध्ययननिर्युक्तिः हिंसग
विसयारंभो एगचरोत्तिनसुणो पढमगंमिविरउ सुणित्तिवितिए अविरयवाईपरिग्गहिउ ३४ तइएएसोअप
रिग्गहोत्ति निव्विन्नकामभोगेय अवन्तस्सेगचरस्स पच्चवायाचउत्थंमि ३५ हरउवमायतवसंजमगुत्तो निस्सं
गयायपंचमए उम्मग्गवज्जणा छट्ठिगमितहरागदोसेय ३६ आयाणपण्णावत्ती गोणनाभेणलोगसारोत्ति
लोगस्सयसारस्सय चउक्कउहोइनिकखेवो ३७ सव्वस्सयूलगुरुके मज्जेदेसप्पहाणसरौराइं धणेएरंडेवइरे
खइरंच जिणउरालंच ३८ भावेफलसाहणया फलउसिड्डीसुज्जत्तमवरिड्डा साहणयनाणदंसण संजमतव
सातहिंपगयं३९ लोगंमिक्कुसमएसुय कामपरिग्गह कुमग्गलग्गोसुसारो ज्जनादंसण तवचरणगुणाहिउट्टाए
४० चइज्जणसंकपयं सारपयमिणंदट्ठेणधेत्तव्वं अत्थिजिवंपरमपयं जयणाज्जरागदोसेहिं ४१ लोगस्सउकीसा
रोतस्सयसारस्स कोहवइसारो तस्सइसारोसारं जइजाणसिपुच्छिउसाह ४२ लोगस्ससारधम्मो धम्मंपिट्ठवाण
सारयंवित्ति नाणंसंजमसारं संजमसारंचनिव्वाणं ४३ चारोचरियाचरणं एगट्ठवंजणंतहिंछक्कं दव्वंतुदारसं
कम जलथलचारादियंवज्जहा ४४ खेतंतुजस्सिखित्ते कालोकालेजहिं भवेचारोभावंमिनास्स दंसणचरणंतुपस
त्थसपसत्थं ४५ लोगेचउव्विहंसो ससणस्सचउव्विहोक्कहं चारोहोइधित्तीतहिगारो विसिस्सओखित्तकालेत्तु
४६ पावोचरिएअपरिग्गहेय गुरुज्जलनिसेवएजुत्ते उन्नग्गवज्जए रागदोराविरएयसेविहरे ४७ पंचसाध्ययने
प्रथमः पंचसाधयननिर्युक्तिः पढसेनियगविज्जणया कल्लाणंवित्तिरतइयंमि उवगरणसरौराणं चउत्थएगार
वतियस्स ४८ उवसग्गासच्चाणाय विज्जयापंचमंसिउहेसे दव्वधुतंवत्थादी भावधुयंकल्ललइविहं ४९ अहिंया
सेत्तुवसग्गेदिव्वे माणुस्सएतिरिक्खेय जोविज्जणइक्कसाइं भावधुयंतंविचाणाहि ५० सूतं पढेप्रथमः पढा
धयनम् गाहावइसंजोगो कुसीलसेवातहेवयसपक्खे परिन्नाएयविविगो पढसुहैसंमिअहिचारो ५१ वितिए

मगविजहणादहविजसायमेज्जणा सेवागम्भस्साद्यायाणं परिसाडणपोसणाचेव ५२ तद्वत्तुलुं कभावोआ
मिसहणासयणेपासवणुच्चारविही किरियाधुवणं चवत्यस्स ५३ निज्जवणवेहासण हत्यकम्मइत्थीणविप्पजह
णायदेहस्सयपरिकमंति समुट्ठाणंपजहियव्वं ५४ चउत्तयंमियधुवणविही परिट्ठवणविहीयहोइ वत्यस्सतस्से
ववस्सकरणं अणुस्सवणाउगहस्सेव ५५ कडगासणपडिभोगो सेज्जायरपिंडवज्जणं चेव सगरिगहपरिमाणं वि
वज्जणासस्सिहिस्सेव ५६ पंचमएअट्ठपणं अज्जणंधम्मतेहसमुट्ठाणं थावरकाएणदया अक्कोसवहहिदाराण
या ५७ तस्सकायसमारभणं गिहतत्तविज्जणं नतित्थीणं जेआविय अविदिस्सागणाते सिंचसज्जेसिं ५८
छट्ठे पडिवाउसंजमाउ संजमाउभइयंसि जेयअहिचारा आसेवणयायभवेसिणाण परिभोगवज्जणया ५९ सत्त
मियतिस्सिपलिया सीयपरीसहहीयासणंधुवणं सूर्इमादीयाणंसन्निही अट्ठविडिया ६० आसंदीयअकरणं उवए
साणंनिकायणाचेव संलेहणियाणेयाभत्तपरिस्संतकिरियाय ६१ पाहत्थेमहासहोपरिमाणेचेवहोइनायवो
पाहत्थे परिमाणेय छविहोहोइनिक्खेवो ६२ दब्बेखेत्तेकाले भावंमियहोतिद्यापहाणाउ तेसिंमहासहोखलुपा
हत्थेणंतुनिप्पन्नो ६३ दब्बेखेत्ते कालेभावंमियजेभवेमहंताउ तेसुमहासहोखलु पमाणउहोतिनिप्पन्नो ६४
दब्बेखेत्ते काले भावेपरिस्सायवोधवाजाणणउववक्खणउयदुविहापुणेक्केक्का ६५ भावपरिस्सादुविहामूलगुणेचेव
उत्तरगुणेय मूलगुणेपंचविहादुविहापुणउत्तरगुणेसु ६६ पाहत्थाणउपमयंभाव परिस्साएतहदुविहाए
परिस्साणेषुपहाणे महापरिस्सातउहोइ ६७ देवीणंसणुईणंतिरिक्खजोणीगयाणइत्थीणं तिविहेणपरिस्साउ
महापरिस्साएनिज्जुत्ती ६८ सप्तमंसहापरिस्सास्समध्ययनं सूत्ततोविच्छिस्संतस्यनिर्युक्तिः समाप्ता । असम
णुणविमोक्खो पढमेविति एयकाप्पियविमोक्खो परिस्सयायत्तुस्सचेवसम्भावकहणाय ६९ तद्वयंसिअंगाव
ट्ठाभासिय आसंकिणउकहणाएसेसेसु अहिगारोउवकरणनरीरमोक्खेसु ७० उहेसंसिचउत्थे वेहाणसगिइ
पिडमरणं पंचमएणेलस्स भत्तिपरिस्सायवोधवा ७१ छट्ठंसिउएणत्तंइं गिणिलरणं चहोइवोधव्वं सत्तमए
डिमाउपायवगमणंचनायव्वं ७२ आणुपुव्विविहारोणं भत्तपरिस्सायइं गिणीमरणं पायवगमणं चतहा
अहिचारोहोइअट्ठमए ७३ नासंठवणविमोक्खो दब्बेखेत्तेयकालभावेय एस्सोउविमोक्खनिक्खेवो छविहो
होइ ७४ दब्बविमोक्खो नियलाइए सुखेत्तंसिचारियाईसु कालेचेइयमहिमाइए सुअसावाट्ठमादीउ ७५
दुविहोभावविमोक्खो देसविमोक्खोयसव्वक्खोय देसविलुक्कासाज्जसव्वविलुक्कामवेसिद्धा ७६ कम्मदब्बेहिं
समंसंजोगोहोइ जोउजीवस्ससावंधोनायव्वो तस्सविओगोभवेमोक्खो ७७ जीवस्सअत्तजणिणहिंचेवकम्मो हिं
पुज्जवइस्ससव्वविवेगोजोए एतस्सअहएत्तिमोक्खो ७८ भत्तपरिस्साएंगिणि पाउवगमणंचहोइनायव्वंजोमर
इचरिसमरणं भावविमोक्खं विद्याणाहि ७९ सपरक्कमेव अपरक्कमेव वाघायआणुपूवीए सुत्तत्यजाण
एणंसमाहिमरणंतुकायव्वं ८० सपरिक्कममाए सोजहमरणंहोइ अज्जवयराणं पायवगमणंचतहा एवंसपर
क्कममरणं ८१ अपरक्कममाए सोजहमरणं होइउदहिनामाणं पाउवगमेवितहा एवंअपरक्कममरणं ८२ वाघाइ
यमाए सोअवरहोहोअज्जअत्तएणं तोसलिसहिसीपएहउ एवंवाघाइयमरणं ८३ अणुपुव्विममाए सोपक्कजा

सुत्तत्रत्यकरणं च वीसज्जोउउणिंते। सुक्कोतिविहस्सनीयस्स ८४ पडिचोइउयकुविउरखोजहति क्वसीयला
 आणातंवेलेयविवेगे षट्ठयाजापसाउय ८५ निष्फाइयायसीसासउणीजहअंडगंपयत्तेणं वारससंवच्छरियं
 सोसंलेहंअहकरेइ ८६ चत्तारिविचित्ताई विगईनिज्जूहियाणिचत्तारिसंवच्छरेउदोखिउ एगंतरियंतुआया
 मं ८७ नाइविकिडोउतवो क्कम्मासंपरिमियं च आयामंअखेचियक्कम्मासे होइविकिडंतवोक्कम्मां ८८ वारसं
 कोडोसहियंआयामंकाउआणुपुब्बीए गिरिकंदरम्मिगंतुं पायवगमणंअहकरेइ ८९ किहनामसोतवोक्कम्मापडि
 ओजेणनिच्चजुयाल्लविच्चोपरिखेवं वच्चइजेमंतओचेव ९० आहारेणविरहिओअप्पाहारोयसंवरनिमित्तंहा
 संतोइएवाहारनिरुंभेज्जा ९१ सूत्रं देसेमोक्खेपगयं उवकरणसरौरमाइएसोयनिसंक्रियाविजहणाकरणेणं
 आउकालंवा ९२ अष्टमाध्ययननिर्युक्तिः जोजइयातित्थयरो सोतइयाअप्पणंमितित्थंमि वस्सेइतवोक्कम्मां
 उवहाणसुयंमिअज्जयणे ९३ सव्वेसिंतवोक्कम्मानिरुवसगंतुवणियजिणाणंनवरंतुवड्ढमाणस्सोवसगंसुणेयव्वं ९४
 तित्थगरोचउनाणी सुरमहिओसिज्जियव्वयधुवंमि अणगूहियवलविरिउ तवोविहाणंमिउज्जमइ ९५
 किंपुणअवसेसेहिं दुक्खक्खयकारणेसुविहिएहिं होइं परिक्रमियव्वं सपच्चवायंमिमाणुस्से ९६ चरियासेज्जाय
 परोसहायआयंकिगतिगिच्छाय तवचरणेणहियारो चउसुइसेसुनायवो ९७ नामंठवणुवहाणंदव्वेभावेय
 होइनायव्वं एमेवयसुत्तस्सवि निक्खेवोचउव्विहोहोइ ९८ दव्वुवहाणंसयणेभावुवहाणं तवोचरित्तस्स तरहा
 उनाणदंसणतवचरणेणाहिगारंतु ९९ जहखलुमइलंवत्थु सुज्जइउदगाइएहिंदव्वेहिं एवंभावुवहाणेणसुज्ज
 एकम्ममइविहं ३०० उज्जणधुणणनासण विणासणाज्जावणखवणसोहिकरणं केयणभेयणफोडण डहणंधुणणं
 चक्कम्माणं १ एवंतुसमणुचिसं वीरवरेणंमहाणुभावेणं जंअणुचरित्तुधीरा सिवमउलंजंतिनिव्वाणं २ नवमे
 प्रथमोहेशकः एवंनवमाध्ययननिर्युक्तिः इतिश्रीआचारांगप्रथमश्च, तत्कंधस्स निर्युक्ति स्समाप्तः ।

आचारांगसूत्र ।

द्वितीय श्रुतस्कंधः ।

ओ नमः सेभिकवुवाभिकवुणीवागाहावइकुलंपिंडवायप डियाएअणुपविट्ठेसमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जाअ
सणंवापाणंवाखाइंमवा साइमंवापाणेहिंवा पणएहिंवा वीएहिंवाहरिएहिंवा संसत्तंउच्चिंस्संसी
उदएणवाउसित्तरयसावापरिघासियंतहप्पगारंअसणंवापाणंवाखाइंमंवासाइंमंवापरहत्थंसिवापर
पायंसिवाअफासुयं अणेसणिज्जंति मस्समाणेलाभेविसंतनोपडिगाहेज्जा सेयंआहच्चपडिगाहेसिया

भाषा ।

ओ श्रीगुरुभ्योनमः नमः श्रीवर्द्धमानायवर्द्धमानायसद्गुरौः श्रीमत्तीर्थाधिनाथाय भव्यांभोरुहभास्वते । आचारांगेद्वितीयस्यश्रुत
स्कन्धस्यवार्त्तिकं वृत्तिभित्त्यनुसारेणलिख्यते गुर्वनुग्रहात् २ हिवेश्रीआचारांगनु बीजोश्रुतस्कन्धप्रारंभियेके तिहांपहिलेश्रुत
स्कन्धि नवब्रह्मचर्याध्ययनकक्षा तेहनेविषेजेसाधुनो आचारनयीकक्षोहिवे तेआचारइणिश्रुतस्कन्धविस्तारसहितकहीस्येपहिले
स्कन्धिअध्ययनकक्षां तेहमाहिंआचार संक्षेपयकीकक्षोहे तेहइजइंजांविस्तारीवोलीस्येतेसंक्षेपनोसानाममात्रकहीतेहजपरिवी
जोस्कन्धजाणिवो तेकहेहेलोकविजयाध्ययनि पांचमेउहेसेसज्जामगन्धं परिणायनिराम गन्धोपरिव्वएज्जा इमकक्षोहेतिहांआमश
ब्दिइं इननादिका त्रिणिकोटिकही गन्धग्रहणिअनेरी त्रीणिकोटिएवंइअविस्सुइकोटिकही हणेहणावेर हणतांअनुमोदेइपचे
पञ्चावेरपचतां अनुमोदेइएवं तथावलीतिहांइज अदिस्समाणोक्तयविक्रएहिं इमकक्षोहेएतले कहतांत्रिणिविशुद्ध कोटिकहीकि
णेकिणावेरकिणतां अनुमोदेइएनवकोटि आहारआश्रीसंक्षेपिइं कही तथावलीआठमेविमोहाध्ययनिबीजेउहेसेइमकक्षोहेभिकवू
परक्कमेज्जवाचिहेज्जवाणिसीएज्जवातुयहेज्जवासुसाणंसिवाइत्यादियावत् बहियाविहरेज्जातंभिकवूगाहावईउवसंकमित्तुवएज्जाअइ
माउसंतोसमणातुअं अट्टाएअसणंवा४ पाणाइंभूयाइंजीवाइंसत्ताइंसमारअससुहिस्सकीयंपामिच्चइत्यादि एतलांसूत्रसंक्षेपिइं
कक्षातेहने विस्तारिवाभणी पिंडेपणानाउहेशां कहीस्ये तथातिणिहीजबीजे अध्ययनिइं कक्षां सेवउपडिग्गहं कंवलंपायपुंऊणं
उमाहंअकडासणं इत्यादिआचारकक्षो तिहांवस्सकंवले शब्दनेकहिंवे वस्सैपणाध्ययनकहीस्येपडिग्गहंइणिशब्दयकी पातैपणा
ध्ययनकहीस्ये उग्गहंइणिशब्दयकी अवग्रहप्रतिमाकहीस्ये कडासणं इणिशब्दयकी शय्याध्ययनकहीस्ये तथापांचमे अध्ययनिइम
कक्षोहे गामाणुगामं दूइज्जमाणस्सइज्जायं दुप्परक्कन्तंइणिशब्दयकी संक्षेपतईर्याकही तेहविस्तारिवाईर्याध्ययनकहीस्ये तथाहे
अध्ययनिइमकक्षोहे गामाणुगामंदूइज्जमाणे आइक्खइविभयाइकिट्टइ इणिशब्दनासंक्षेपयकी भाषाध्ययनकहीस्ये तथामहापरिज्जा
ध्ययनयकी सातसतिकाध्ययनकहीस्ये शब्दपरिज्जाध्ययनयकी भावनाव्रतनीप्रत्येकर कहीस्ये घृताध्ययननावीजा चउघाउहेशक
यकी विसुक्ताध्ययनकहीस्ये इणिपरिव्वब्रह्मचर्याध्ययनयकी बीजेसुयस्कन्धि आचाराय इणिनामिसोलअध्ययननो प्रकाशजाणिवो
तिहांपहिले पिंडेपणाध्ययनप्रारंभियेके जेहभणीसाधुदेहने आधारिआचारपाले तेदेहआहारयकीरहे तेआहारऊएकारणे
लेवो यतःवेयणवेयावच्चेइरियहा एयसंजयहाए तहपाणवत्तियाएऊपुणघमं चिंताए । इतिवचनात् एहमाहिलेअनेरेकारणे ऊपने
आहारनोअर्थी पिंडनीएपणाकरे इणिअधिकारिए पिंडेपणाध्ययनप्रवर्त्ते

अर्थः तेषामुच्चारित्वयोः सन्तुष्टगुणउत्तरगुणानो धरणाद्वार नानाप्रकाराभिरुच्यसहित तयाभिज्ञगीमहासती गृहपतिकृतां गृहस्थतेजनें कृत्वा पञ्चतोऽस्यां भणीपिंडवाचपडिवाएककृतां आचारनोत्ताभतेजनें अर्थीएतावता आचारनेकाजि गृहस्थनेधरि पेटोद्धतो तिसाधुजेयगदादिक एववाजेगे तेकेह्यातेदेव्याडे जेयगनपानग्नादिसस्यादिस प्राणकृतां रसजायैरदियादिकजीवनेह जयाहानसादिनीपना तयापनककृतां निलनपूनिनतेहनाअनंताजीव तयावीजगोहं गालिप्रभृतिकद्वितिकृतां हरीयायचकरा दिक एतलेकरीसंस्तकृतां मिलिततेहमाहिं एजलापूर्वोक्तप्राणादिकमित्याहुइं तयावलीगीतोदककाचे पाणीइंआलोकीधो हुइ अथवासचित्तरजेइं करी परयोऽष्टचरजतिहालागोऽहुइं इत्यादिकेतलाएककद्वयेपरवानगीमात्रडाहनें परीच्छाविवाभ गीदेष्टाद्या इणियसुकमिते पुणजाणियातेहवो तयाप्रकारअगुह चतुर्विधआचार परचत्यंसिकृतां देणहारनेहायि अथवाप रपायंसि दातारनें ठामडेहनें अप्रासुकसचित्त अनेपणीय आधाकर्मादिटोपट्ट एहवोजागतो तिसाधुलाभेविस तेकृतांलाभि हते एतावताएवयोआचाररुहे तोपुणनोपडिगाहेजाकृतां नत्येएउत्सर्गोपदेय जगन्नायनोभापित आपवादउपरि श्रीवीतराग नोयसुभक्तानेवानो उपदेगनयी परंतेनेवानो भावद्रव्यजेतकालभावनो जाणगीतार्थजागे तेहनीआचरणा ऊपरिसामान्यकृदस्य नोव्यवहारप्रयत्नें नही परचस्यतचतत्वविदे विदंतीविवचनात् द्विवेकद्राचित् अजाणपणेजेनिष्ठ आचारनेनेवराणो तोस्यो करे

दीपिकाटीका ।

उक्तो नमब्रह्मचर्याध्ययनात्मकः आचारव्युत्सङ्गः सांप्रतं द्वितीयोऽग्रव्युत्सङ्गः समारभ्यते अथ चायमभिमुखः आद्ये व्युत्सङ्गस्य नव ब्रह्मचर्याध्ययनानि प्रतिपादितानि तेषु च नवसमस्तोपि विवक्षितोऽर्थो भिद्यते संक्षेपतोगमना अनभिहितार्थो भिधानाय संक्षेपोक्तस्य चमपंचाय तदग्रभूताऽह्नाऽह्ना संग्राहिकचतस्रश्चूडा प्रतिपादन्ते तत्रपिंडेयगाध्ययनादिरभ्या वग्रहप्रतिमाध्ययने यावता एवातिस्महा ध्ययनानि प्रथमाचूडाग्रमस्यैकका द्वितीयाचूडाभावना तृतीयाचूडाविसुक्तिचतुर्थीचूडा चतुर्थ्यात्मकश्च द्वितीयोऽग्रव्युत्सङ्गः इहा अगच्छेनभावोपकाराग्रं गच्छन्ते उपकाराग्रं यत्पूर्वोक्तस्य विसंगतो अनुक्तस्यच प्रतिपादनादुपकारेवर्त्तते यथाऽग्न्यैकालिकस्याहो चूडाग्रयमेव वा व्युत्सङ्गश्चाचारस्य अतोऽग्रव्युत्सङ्गस्य व्याख्याप्रतन्यते तवसमाध्ययनात्मिकाप्रथमचूडातस्याद्वाद सध्ययनं पिंडेयगा नाम तस्यचेष्टसादिसूत्रं येभिरुक्तुवाग् गाद्यावदकुलंमिंडवाच पडिग्राह्यगुपयिष्टे समागमेवेजं पुणजाणेज्जा असगंवाऽपाणेहिंवा पणएहिंवायीएहिंवा हदिएहिंवासंसत्तं उन्मिन्नं सीतोदगेणवा उन्मिन्नं रयसाया परिवासियंतदृष्णारं असगंवाऽपरचत्यंसिवा परपायंसिवा अप्रासुकसचित्तमिज्जन्ति सन्नसागेलाभेविसंते नोपडिगाहेज्जामे भिक्खुत्तिसभाय भिक्खु राक्षारार्थीसन् गृहप्रतिगृह अथस्यस्य अमुप्रविष्टः क्षिमर्षेपिंडवाच पडिग्राह्यपिंडपातो भिज्जालोभः तत्प्रतिज्ञया अहसन्नभिज्ञालपस्ये दूतिप्रविष्टः सन् यत्पूनरय नादिजानीयात् कथं प्राणिभिः रजसादिभिः पनकेरुद्विजीवैः संसक्तं वीजैर्गोधूमादिभिर्हरितैर्दूर्वाकुरादिभिः उन्मिन्नं गीतोदकेन वा अथसक्तं आग्नीशतं रजसाधान चित्तेन परिवासियंति परिगुणितं तयाप्रकारमेवंजातीयं अगुहं अगनादि चतुर्विधसस्याहारं पर अलेहादहने परपादेयास्थितं अप्रासुकसचित्तं अनेपणीयसाधाकर्मा टोपट्टमन्ये वमन्यमानः सभायभिज्जुः सत्यपिलाभेन प्रतिगृहीयात् उन्मिन्नोऽपवादतस्तु दृष्ट्यादिज्ञात्वा प्रतिगृहीयादपि तवद्रव्यं दुर्लभद्रव्यं जेवंसाधारण द्रव्यलाभरहितं सरजस्तादिभाषितं यज्जालोदूभिर्जादिभाषो ग्लानतादिकारणैरुपस्थितैरन्य वृत्तं पर्यालोच्य गीतार्थोऽह्नीयादिति अद्यानाभोगार्थं सक्तं गृहीतं तत्र विधित्वाऽथ लेखान् च पडिग्राह्यसिया सेतं आताएगंतमवकसेज्जा एगंतमवकमित्ता अहेआरामंसिवा अहेउयअचंसिवा अण्णं डे अण्णपाणेअण्णयीएअण्णहरिअण्णोसेअण्णदएअण्णन्ति गदगदद्वि सक्कडासंतानां एविगिंचियउन्मिन्नं विसोचिय रततो संयतामेवमुंजेज्जा पिज्जएपाजंजलोऽंयाएज्जापायएपाभतएवा सेतमायाएगंतमवकमिज्जाअहेज्जा सठंडिलंसियाअदिरासिंमिवाकिहिरासिंसिपातुस रासिंसिवा अमयरासिंसिवा तउप्पगारंसिंसिंडिलंसिपाडिहेहिंय रपनज्जिय रततो संयतामेवपरिद्वेज्जा येआह्वंति सयभावभिज्जुः

शिलंगाचार्यकृत टीका

वप्यायं अग्निगीयं रवीरियं अत्युत्पवायं गणपवायं सर्वं आयपवायं च कर्म च पुत्रं पञ्चकृष्णं विज्जगुजयत्यनादिपयंतविशेषगुणरत्नभूत
न्यवृताशेषतीर्थे शंतीर्थं तीर्थं विपैरुतं न सः श्रीवीरनाथाय सदाचारविधायिने प्रणताशेषगीर्वाणचूडारत्नाचिताङ्गये । आचारमेरोर्गदि
तस्य लेशतः प्रवृत्तमितच्छेपिक चूलिकागतं । आरिष्यते र्थे गुणवान्कृती सदा जायेत निःशेषमशेषितक्रियः । उक्तानवब्रह्मचर्याध्यय
नात्मक आचारश्रुतस्कन्धः सांप्रतं द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कन्धः समारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः उक्तं प्रागाचारपरिमाणं प्रतिपादयता तद्यथा
णववर्गभेदसदृशो अष्टारसपयसहस्रिओवेद्यो हवइयसपंचचूलोवज्जर अयरोपयणेण तताद्ये श्रुतस्कंधेन व ब्रह्मचर्याध्ययनानि प्रतिपा
दितानि तेषु च न समस्तोऽपि विवक्षितोऽर्थो अभिहितोऽभिहितोऽपि संचेपतोऽतोऽभिहितार्थाभिधानाय संचेपोक्तस्य च प्रपञ्चायतदग्र
भूताश्रयतस्त्वूडाउक्ता अश्रुतसंग्राहिकाः प्रतिपाद्यन्ते तदात्मकस्य द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कंध इत्यनेन संबन्धेनाया तस्यास्य व्याख्याप्रतन्यते तत्र
नामस्यापने अनादृत्यद्रव्याग्रनिक्षेपार्थं निर्युक्तिरुदाह दम्बो ग्राह्येत्यादि तत्र द्रव्याग्रं द्विधा आगमतो नो आगमत इत्यादि भणित्वा व्य
तिरिक्तं विधा सचित्ताचित्त मिश्रद्रव्यस्य वृत्त कुन्तादेर्यदग्रमिति अवगाहनायं यद्यस्य द्रव्यस्याधस्तादवगाढं तदवगाहनाग्रं तद्यथा
मनुव्यक्षेते मंदरवर्ज्यानां पर्वतानामुच्छ्रय चतुर्भागः भूम्यवगाढ इति मंदराणान्तु योजनसहस्रमिति आदेशाग्रं आदिशत इत्यादेशः
व्यापारनियोजनं अग्रशब्दोऽतः परिमाणवाची ततश्च यत्परिमितानामादेशो दीयते तदा देशाग्रं तद्यथा त्रिभिः पुरुषैः कर्म कारयतितान्वा
भोजयतीति कालाग्रमधिकमासकः यद्विवायशब्दः परिमाणवाचक सृतातीतकालो नादिरनागतेनान्तः सर्वाद्वा वाकमाग्रं तु क्रमेण
परिपाद्याग्रं क्रमाग्रमेतत् द्रव्यादिचतुर्विधं तत्र द्रव्याग्रं एकाणुकात् द्व्यणुकं द्व्यणुकात् त्र्यणुकमित्येवमादिक्षेत्ताग्रमेक प्रदेशवगाढात् द्वि
प्रदेशवगाढं द्विप्रदेशवगाढात् त्रिप्रदेशवगाढमित्यादि कालाग्रमेकसमय स्थितिकात् द्विसमयस्थितिकं द्विसमयस्थितिकात् त्रिस
मयस्थितिकमित्यादि भावाग्रं एकगुणकृष्णा द्विगुणकृष्णा त्रिगुणकृष्णात् त्रिगुणकृष्णमित्यादि गणनाग्रन्तु संख्या धर्मः स्थानात् स्थानं
दशगुणमित्यर्थः तद्यथैकं दशयत्तं सहस्रमित्यादि सञ्चयाग्रन्तु सञ्चितस्य द्रव्यस्य यदुपरितत्त्वज्ञवाग्रं यथा तास्त्रोपस्कारस्य सञ्चितस्योपरि
शब्दः भावाग्रन्तु त्रिविधं प्रधानाग्रं प्रभूताग्रं उपकाराग्रं च तत्र प्रधानाग्रं सचित्तादिति विधा सचित्तमपि द्विप्रदादि भेदान्निषेधतत्तद्विप्रदेषु
तीर्थकरस्य तुष्यदेषु सिंङः अपदेषु कल्पवृक्षः अचित्तं वेडूयादिमिश्रं तीर्थकरपवालंकृत इति प्रभूताग्रं त्वापेक्षिकं तद्यथा जीवापोगल
समयाद्व्यपराजय पञ्चवाच्ये योवायं तायां ता विसेससहियादुवेयं ता अत्र यद्योत्तरमग्रं पर्यायाग्रन्तु सर्वाग्रमिति उपकाराग्रं चतु
पूर्वोक्तस्य विस्तरतोऽनुक्तस्य च प्रतिपादनादुपकारैव वर्तते तद्यथा दशवैकालिकस्य चूडे च यमेव वा श्रुतस्कन्ध आचारस्येत्यतो अतोपकारेणा
धिकार इत्याह निर्युक्तिकार अवयादेणमित्यादि उपकाराग्रेणात्र प्रकृतमधिकारः यस्मादेतान्याचारस्यै वोपरिवर्तन्ते तदुक्तशेषवा
दितया तत्त्वस्वहानितद्यथा वृक्षपर्वतादेरग्राणीति शेषाणित्वग्राणि शिष्यमतिव्युत्पत्त्यर्थमस्य चोपकाराग्रस्य सुखप्रतिपत्त्यर्थमिति
तदुक्तं उच्चारितस्य सरिसंजकेण वितं परूव एविहिणा जेण हि गारोतं मि उपरुवि एहो इह सुहगेच्छं तत्वेदमिदानीवायं केनैतानि नि
र्व्यूढानि किमर्थं कुतो वा त्यत आह येदेहीत्यादि स्थविरैः श्रुत वृक्षैश्चतुर्दशपूर्वविद्धिर्निर्व्यूढानीति किमर्थं शिष्यहितं भवत्विति कृत्वा अगुग्रहा
र्यतथा अप्रकटोऽर्थः प्रकटो यथा स्वादित्येवमर्थं च कुतो नित्यं दान्याचारात् सकाशात् सस्योप्यर्थ आचाराग्रेषु विस्तरेण प्रविभक्त इति
सांप्रतं यत्पुस्तकान्निर्व्यूढं तद्विभागैनाचट इति विद्वयस्तेत्यादि चतस्त्रागाथाः ब्रह्मचर्याध्ययनानां द्वितीयमध्ययनं लोकविजयाख्यं तत्र
पञ्चमोद्देशके इदं सूत्रं सव्यामगंधं परिणाय निरामगन्धोपरिव्यञ्जा तत्रामग्रहणेन हननाद्यास्तिष्ठः कोऽथो गृहीता गन्धोपादानादपरा
स्तिष्ठ एताः पण्डित्यविशेषिकोऽस्य साः स्वतोऽंतिधा तयति हन्तु जानीते तथा प्रचति प्राचयति पचन्तमनुजानीत इति तथा तत्वे वस्तु
यदिस्यमाणोऽयमविक्रम इति अनेनापि तिस्रो विशोधिकोऽथो गृहीतासाश्चेमाः क्रीणाति कापयति क्रीणंतमन्यतनुजानीते तथा तस्य
स्य विमोहाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशके इदं सूत्रं भिक्खुपरिकमेज्जवा विट्ठेज्जवाणि सीएज्जवा तुयेट्ठज्जवा सुसाणं सिवेत्यादि जवत्त्वदि

याविहरेज्जातं भिक्षुं गाहावति उवसंकमिन्नुवण्णा अहमाउसंतोसमगातुमहाए असणंवा४पाणाइ भूयाइ जीवाइ सत्ताइ स
मारवसमुद्धिमकीयं पामिच्चमित्थादि एतानिसर्वाण्यपि सूताण्याश्रित्यैकादश पिंडैपणानिर्व्यूढान्नाया तस्मिन्नेवद्वितीयाध्ययने
पञ्चमोद्देशकेसूत्रं सेवत्यं पडिगच्छं कंवलंपाचपुंछणं उग्गच्छकडासणमितितवम्वकं वल्लपाटपुंछनग्रच्छणात्वय्ये पणानिर्व्यूढापतत
ग्रहपदात्मात्रैपणा निर्व्यूढाचयग्रहद्वत्ये तस्माद्वयग्रहप्रतिमा निर्व्यूढाः कडासनमित्ये तस्माच्चय्येति तथापक्षमाध्ययनायंत्यास्य
स्यचतुर्थोद्देशकसूत्रं गामागुगामंदूइज्जमाणास्य दुक्कायंदुपरकन्तमित्यादिनेया संक्षेपेणव्यावर्णि तेत्यत इयाध्ययनंनिर्व्यूढं तवापटा
ध्ययनस्य ध्रुवाख्यस्यपञ्चमोद्देशकसूत्रं आइकुउइविचयइ किट्टतिधम्मकामीत्ये तस्माद्वापाध्ययन माळटमित्येवं विजानीयास्व
मिति तयामहापरिज्ञाध्ययने सप्तोद्देशकास्तेभ्यः प्रत्येकंसप्तापिसप्तैकका निर्व्यूढान्नाया गस्तपरिज्ञाध्ययनाद्वावना निर्व्यूढान्नाया
धूताध्ययनस्य द्वितीयचतुर्थकोद्देशकाभ्यां विमुक्ताध्ययनंनिर्व्यूढमिति तथाचारप्रकल्पोनिगीयः सचप्रत्याख्यानपूर्वस्य यत्तृतीयंवस्तु
तस्यापि यदाचाराख्यं विंशतितमंप्राभृतं ततोनिर्व्यूढइति ब्रह्माचर्याध्ययनेभ्य आचाराग्राणिनिर्व्यूढान्यतो निर्व्यूढनाधिकारादेव
तान्यपि गस्तपरिज्ञाध्ययनान्निर्व्यूढानीतिदर्शयति अयोगडोअइत्यादि अव्याकृतोऽव्यक्तो अपरिस्फुटइतिवावत् भणितःप्रतिपादितः
कोसौदंडनिक्षेपः दंडःप्राणिपीडालक्षणस्य निक्षेपःपरित्यागः संवमइत्यर्थः सचगस्तपरिज्ञायामव्यक्तो भिहितोयतमेन पुनर्विभ
ज्जमानोऽस्यध्ययनेष्वसावेव तथातथानेकप्रकारो ज्ञातव्योभवतीति कथंपुनरयंसंयमः संक्षेपाभिहितो विस्तार्यतइत्याह एगविचो
इत्यादि पञ्चयइत्यादि अविरतिरुत्तिलक्षण एकविधःसंयमः सएवाध्यात्मिकवाच्यभेदात् द्विधाभवति पुनर्म्म नोवाक्याययोग भेदात्तवि
धःसएवचतुर्थ्यभेदाच्चतुर्धा पुनःपञ्चमहाव्रतभेदात् पञ्चधारातीभोजन विरतिपरिग्रहाच्च षोडशेत्यादिकया प्रक्रिययाभिद्यमानो याव
दटादशशीलांगसहस्र परिमाणोभवतीति किंपुनरसौसंयमस्तत्र तत्रप्रवचनेपञ्चमहाव्रतरूपतया भिद्यतेइत्याह आइकुउओमि
त्यादिसंयमःपञ्चमहा व्रतरूपतया व्यवस्थापितःसन्नाख्यातुं विभक्तुंविज्ञातुंचसुयेनैवभवतीत्यतः कारणात्पञ्चमहाव्रतानिप्रज्ञा
प्यंतेएतानिच पञ्चमहाव्रतान्यस्खलितानिफलवन्तिभवंत्यतोऽद्यायत्तो विधेयसदर्थमाह तेसिंचेत्यादि तेषांचमहाव्रतानामेकैकस्य
तद्वृत्तिकल्पाः पंचपंचभावनाभवति ताद्यद्वितीयाग्रश्रुतस्त्वधेप्रतिपाद्यंते अतोयंगस्तपरिज्ञाध्ययना भ्यंतरोभवतीति सांप्रतंचूडानां
यथाखंपरिमाणमाह जावोगहेत्यादि पिंडैपणाध्ययनादारभ्या अवग्रहप्रतिमाध्ययनंयावत् एतानिसप्ताध्ययनानि प्रथमाचूडाःसप्त
सप्तैककाद्वितीयाभावना तृतीयाविमुक्तिः चतुर्थ्याचारप्रकल्पो निशीयःसापंचमीचूडेति तत्रचूडायानिक्षेपः नामादिःपड्विधः
नामस्थापनेक्षुन्ने द्रव्यचूडाव्यतिरिक्ता सचित्ताकुटस्य अचित्तामुकुटस्यचूडामभिर्मिथ्या मयूरखक्षेत्रचूडालोक निःकुटरूपाकाल
चूडा अधिमासकस्वभावा भावचूडात्वियमेव जायोपशमिकभाववर्त्तितात् इयंचसप्ताध्ययनात्मिका तत्राद्यमध्ययनं पिंडैपणातस्य
चत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति यावन्नामनिष्यन्ने निक्षेपपिंडैपणाध्ययनं तस्यनिक्षेपहारेण सर्वापिंडनिर्मुक्तिरव भगनीयेति सांप्र
तंचूडानुगमे अस्खलितानिदिशुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयंतच्चेदंसेभिक्षु वाभिक्षुणीवेत्यादि सेइतिमागधदेशीवचनः प्रथमांतोनिर्देशे
वर्त्ततेयः कश्चिद्विजगशीलोभाव भिक्षुःश्लोत्तरगुणधारी विविधाभिग्रहरतः भिक्षुणीवासाध्वी सभावभिक्षुर्वेदनादिभिः कारणैराहा
रग्रहणं करोति तानिचान्नि वयणवेयावच्च इरियद्वाएयसंजमहाए तहपाणवत्तियाए छट्ठंपुणवंभचिन्ताए इत्याद्यमीपांसध्ये अन्यत
मेनापि कारणेनाहारार्थेसन् गृहपतिगृहस्यस्य कुलंगृहंतदनुप्रविष्टिः कमर्थेपिंडवाच वडियाएत्ति पिंडपातोभिचालाभः तत्प्रति
ज्ञया अहमत्वभिज्ञांलप्स्यइति सप्रविष्टःसन् यत्पुनरयनादिजानीयात् कथमितिदर्शयति प्राणिभीरसजादिभिः पनकैरुल्लिखीवैः संस
क्तंवीजैर्गोधूनादिभिर्हरितैर्दूर्वाकुंजरादिभिर्हन्त्रिण्यं सबलीभूतंतथा शीतोदकेनवाऽवशक्तमाद्रीकृतं रजसावासचित्तेन परिषासिर्वति
परिगुंडितंक्रियहावच्यति तथाप्रकारमेवंजातीय मनुजस्यनादि चतुर्विधमप्याहारं परहस्तेदाहस्ये परपात्रेवास्थितमप्रासकं
सचित्तमनेपणीयमाधा कर्त्तुंदिदोपडुटमित्येवंमन्यमानः सभावभिक्षुः सत्यपिलाभेन प्रतिगृह्णीयादित्युत्तरो अपवादस्तुद्रव्या

दिक्षात्वा प्रतिगृह्णीयादपि तत्र द्रव्यं दुर्लभद्रव्यं क्षेत्रं साधारणं द्रव्यलाभरहितं सरजस्कादिभावितं वा कालोदुर्भिक्षादिः भावो ग्लानतादिरित्यादिभिः कारणैरुपस्थितैरत्यवज्ज्वलं पर्यालोच्य गीतार्यो गृह्णीयादिति अथ कथंचिदनाभोगात् संसृतामागामि सत्वोन्मित्रं वा गृहीतं तत्र विधिमाह सेनाहञ्चेत्यादि सचभावभिस्तु आहञ्चेतिसहसा संसृतादिकमाहारजातं कदाचिदनाभोगात् प्रतिगृह्णीयात्

सेतं आया एगंतमवक्कमेज्ज। एगंतमवक्कमित्ता अहेआरामं सिवा अहेउवस्सयं सिवा अप्पं डेअप्पपाणेअप्प
वोएअप्पहरिणअप्पोसेअप्पोदएअप्पुत्तिंगपणगदगमद्वियमक्कडासंताणएविगिंचियरुत्तसीसंविसेहि
यत्तओसंजयामेवभुंजिज्जावापौइज्जवाजंचणेसंचाएज्जाभोत्तएवापायएवासेतमायायएगंतमवक्क
मेज्जाअहेभामयंडिलंसिवा अट्टिरासिंसिवाकिट्टिरासिंसिवातुसरासिंसिवागोमयरासिंसिवाअस्सय

भाषा

तिहांविधिकहेके तेचारितियोआहञ्चकहतां कदाचिअजाणेते अस्तुश्रुतो आहारपडिग्गाहे कहतांत्ये तेआहारलेई एगंतकहतां
जिहांगृहस्थादिकनेोदर्शनं तथाआगमननज्जइ तिहांएकांतिजाइ तेहनाप्रकारदेखाडेके आरामउद्यानादिकनेविषे अथवाउपात्रे
वाशब्दयकी श्रूत्यगृहादिकनेविषे तिहांकेहवेस्थानकितेकहेके अप्पंडेइहांअल्पशब्दिइं सर्वथापिअभावजाणिवो एतावताजिहांअंड
जीवताइंडानथी अप्पपाणे जिहांवेइंद्रियादिकजीवनथी अप्पवीए जिहांवीजकोईपडोनथी अप्पहरिण जिहांहरीकायसर्वयानथी
अप्पोसेजिहांओससर्वयानथी अप्पोदएजिहांकाचोपाणीनथी तथाजिहांउत्तिंगकहतांढणनेअग्रिउदकविंदु पनकपंचवर्णं फूलिदग
मट्टीपाणी सहितमाटीमर्कटसंतानं कहतांकोलियावडा जीवविशेषतेहना संतानसमवाय एतलाजीवप्रकारजिहांनथी एहवेआरा
मादिकउपाययथावी पूर्वेलीधोजेआहार तेहमाहिजेजीव सहितजाणे तेविगिंचियर कहतांछांडीछांडी तथाउन्मीसंकहतांवाहि
रियकी आवीजीवमाहि मित्याज्जइतेउन्मित्रकहिजे तेहयकीतेजीवविशेषोहियरकहतातेपुणवेगलान्त्तं कीन्त्तकीजेस्तुश्रुतोनिर्दोषजाणे
तेसंजयामेवकहतां रागहेपरहित इण्णिपरिभुंजिज्जा जिमेपीइज्जवा पाणीपिये तथाजेआहार पाणीजिमी अथवापीनसके
घणाअशुद्धभणी जूसोकरीनसके तेआहारसाधुलेई एकांतिआवे आवीकरी एहवायंडिलजाणे तिहांपरिद्वे तेयंडिलको
णतेकहेके अहेभामयंडिलंसि जेस्थानकअग्निदग्ध जाणेतिहांअथवा अट्टिरासिंसिवा अस्सिहाडतेहनी राशिकहतां तेजिहांघणा
पयाज्जइतेहने गंधिइं करीपाये तेभूमिकाप्रासुकसंभवे तिहांतथाकिट्टिरासिंसिवा किट्टिकहतांलोहनोमल लोकहृदिइंकाटी
कहिजे तेहनादिगजिहांज्जइ तिहांतुसरासिंसिवा अथवाजिहां तुसघणापयाज्जइ अथवाजिहां गोमयकहतां छांणतेहतोदिग

दीपिकाटीका ।

आहञ्चेतिसहसात् संसृतादिकमाहारजातं कदाचिदनाभोगात्प्रतिगृह्णीयात् तमेवंभूतमशुद्धमाहारं आदायएकातमपक्वमेतुगच्छेत्
गत्वाचअहेआरामंसिवा अथारामेवा अथोपात्रेवाअथशब्दः सागारिकाणांअसंपात् अनालोकादिविशिष्टप्रदेशोपसंग्रहाद्यैवाविकल्पे
अल्पांडेअल्पशब्दो अभाववचनः अपगतांडे एवअल्पवीजे अल्पहरिते अल्पावस्था यच्चतुपारः अल्पोदके अल्पोत्तिंगपन कदगच्छति
कासर्कटसंतानके उत्तिंगाभूमौद्रव्यश्चिखिड्ड मर्कटसंतानः कोलिकजालत्रं तदेवंअंडादिदेपरहिते आरामादिके स्थंडिलेगत्वा
प्रागृहीताहारस्य यत्संसृतां तद्विविचरत्यक्तां उन्मित्रंवागासुक सत्संवलितंसंस्तुकादिततःप्राणिनोविशेष्यं तत्सद्वर्तनंरंशेपं
शुद्धंपरिज्ञाय सव्यगतएव भुंजीतपिवेदा रागहेपविप्रयुक्तः सन् लंचनोसञ्चाए ज्जाज्जसहारादिकं पातुंभोत्तंवा नशक्तुयात्प्राचुर्यात्
असुहृष्टयकरणसंभवाद्वा सेतमायाए सभिन्नसाहारजातं आदायएकातमपक्वमेतु अपक्वस्यच तदाहारजातं परिष्ठापयेत्तत्तेत्याह
अहेभामयंडिलंसिवा अथयन्मासेत्तिदग्धंतस्मिन् वात्पंडिले अस्सिरायौवाकिट्टो लोहादिमलसुद्रायौ वातुपरायौवा गोमयरायौवा

अन्यतररागौवा तथाप्रकारेपूर्वकृतसदृशे प्रासकेस्यंडिलेगत्वा तत्प्रत्युपेक्ष्य रजोचरणादिना ततःसंयतएव सम्यगुप

शीलंगाचार्यकृतटिका ।

सचानाभोगोदाह पदद्वयाच्चतुर्धा योजनीयइति तमेवंभूतमशुद्धमाहारमादाय एकांतमपकामेद्वयेत् तमपकस्यगत्वेतिथञ्चभागारि
काणामनालोकमसंपातञ्चभवति तदेकांतमनेकधेतिदर्शयति अहेआरामंसिधंति अथारामेवा अथोपाययेवाअथगच्छः अनापातवि
शिटप्रदेशोपसंग्रहार्थः वागञ्जोविकल्पार्थः श्रुत्यगच्छाद्युपसंग्रहार्थोवा तद्विगिनटि अन्त्यां डेअल्पगञ्जो अभाववचनो अपगतांडित्यर्थः
एवमल्पबीजे अल्पहरितेअल्पावस्थायि अवस्थायाउदक सूक्ष्मतुपारः अल्पोदके तथाल्पोत्तिग पनकदगच्छत्तिका मर्कटसंतानके
ततोत्तिंगास्तृणाय उदकविंदुःपनकउल्ली विशेषउदकप्रधानाच्छत्तिका उदकच्छत्तिवेतिमर्कटक सूक्ष्मजीवविशेषस्तेषां संतामोयद्विवा
मर्कटकसंतानः कोलियकसदेव मंडादिदोपरहिते आरामादिके स्यंडिलेगत्वा प्राग्गृहीताहारस्य यत्संसक्तंतद्विविच्य विविच्यत्यक्ता
त्यक्ताक्रियाभ्याहृत्या अशुद्धस्यपरित्याग निःशेषतामाह उन्निर्ययागामुकसत्वं संवलितंसक्तुकादि तेनप्राणिनोविशोध्य विशोध्यपनी
वापनीय ततस्तदनंतरंशेषं शुद्धंपरिज्ञाय सम्यग्यतएवभुंजीत पिवेद्वारागद्वेष विप्रयुक्तःमन्नित्युक्तञ्च वावालीसेसण संकडंसिराहण
संकडंसिराहणमि जीवगच्छच्छलिथो एण्दिंजहणच्छलिज्जसि भुज्जन्तोरागदोसेहिं रागेणसङ्गालंदोमेण सधूमगंविजाणाहि
रागदोसविमुक्तो भुंजेज्जाणिज्जरापेही यच्चाहारादिकंपातुंभोक्तुंवा नसक्तुवात्प्राचुर्यादशुद्धद्वयकरणासंभवाद्वा सभिक्षुरुदाहार
जातमादाय एकांतमपकामेदपकस्यच तदाहारजातं परिटापयेत्यजेदिति संवन्धः यतचप्रतिष्ठापयेत्तद्दर्शयति अहेभामयंडिलंसि
वेति अथानंतर्थायः 'वागञ्जोत्तरापेक्षयाविकल्पार्थः भामेतिदग्धंतस्मिन् वास्यंडिलेअस्थिरागौवा किट्टेलोहादिमलसद्रागौवा तुप
रासौवा गोमयरागौवा क्रियद्वावच्यत इत्युपसंहरत्यन्यतररागौवा तथाप्रकारेपूर्वसदृशे प्रासकेस्यण्डिलेगत्वा तत्प्रत्युपेक्ष्य रजोचर
ज्यरजोचरणादिनातापि द्विवचनमादरस्थापनार्थमिति प्रत्युपेक्षणप्रसार्जनपदाभ्यां सप्तभङ्गाभवन्ति तद्यथाअप्रत्युपेक्षितमप्रमा
र्जितं अप्रत्युपेक्षितं प्रसार्जितं प्रत्युपेक्षितमप्रसार्जितं तत्रापत्युपेक्ष्य प्रसज्जन्त्यानात्स्यान संक्रमणेनतत्तान् विराधयति प्रत्युपेक्ष्या
यप्रसज्जन्नागन्तुक एयिमीकावादीन् विराधयतीति चतुर्भंगकेतु चत्वारोऽर्थास्तद्यथा दुःप्रत्युपेक्षितं दुःप्रसार्जितं ४ दुःप्रत्युपेक्षितं सुप्र
सार्जितं ५ सुप्रत्युपेक्षितं दुःप्रसार्जितं ६ सुप्रत्युपेक्षितं सुप्रसार्जितमितिस्थापना तत्तैवंकृते सप्तमभंगावातेस्यण्डिले संयतएवसम्यगु

रंसिवातहप्पगारंसिधंडिलंसिपडिलेहियं प्रमज्जियं तत्रोसंजयासेवपरिद्वेज्जासेभिकखुवासेभिकखू
णीवागात्तावद्वकुलंपिंडवायपडियाएअणुपविट्टेसमाणेसेजाओपुण्णओसहीओजारेज्जाकसिणाओसा
सियाओअविदलकडाओअतिरिच्छच्छिणातोअवोक्किणाओतक्कोववाक्किवाडिअणभिकंतमज्जि
तंपेहाए अफासुयंअणेरुणिज्जंति मण्णमाणेणाभेसंतेणोपडिग्गाहेज्जासेभिकखू वाभिकखूणीवाजाव

भाषा

एतलेजेपातालीभूलि इदंतिहां अथवाअनेराई प्रासकपदार्थनीरागिविधे एहवाप्रासकस्यण्डिलनेविधे जर्दटिइंरुडी परिजाई
रजोचरणे प्रवाजीप्रसार्जी संजयदेवकहता रागद्वेषपरहितइण्णजयणाइपरिद्वे परंअसूक्ष्मतां आहारआपनल्ये इत्यर्थःहिवे
साधुनेंओपधी आर्यालेवालीविधिकहेहे तेभिक्षुचारितियो भिक्षुणीमहासतीगृहस्थनेंकुलिइं आहारपाणीलेवाभणीगयाऊ
इंतेतीवारे जेओपधीकहतां शालिवीजादिक अथवाअनेरीनीलीयनस्यती जेएहवीजाणेतेनले तेकेहवीकहेहे कसिणाउक
हतां कृतस्ससंपूर्णा एतलेसोभावकृतस्सकहतां पूरीद्रव्यभावभेदिइं करी अतुपहतअप्रासकं तेकसिणाकहिये तिहांद्रव्यकरी कृतस्सते
कहिये जेअगस्सपरिणत अग्निइं करी अपरीपक्कावेकरीकृतस्सतेकहिये जेसचित्तएहवी तथावलीसासिवाउकहतांजिहाजीव

नीउत्पत्तिनोआययहे एतावताअविनटयोनि जेहनीयोनिविण्ठीनथी कोरडूयत् तथाआगामिनिणि पांचसातएतला वरसलगी
केतलाएकधान्यनीयोनि अविनटयोलीहे तेजागिबीतया अविदलकडाउकहतां जेहनाविदलकीधानऊइ ऊहयकीविदारणा
जेहनीनकीधीऊइ इत्यर्थः तथाअतिरिच्छछिन्ना उकहतांजेतिरछीछेदीनऊइएतले जेहनीकंदलीजूइर कीधीनऊइतयाअवोछि
न्नाउकहतां जिहंजीवनाप्रदेश विच्छिन्नजागियेनही एतावताजिहंछिन्नस्य व्यवहारनयजीवप्रदेश रक्षितनजाणे एतलेफलादि
कनोभावकत्तो हिवफलाउनविशेषकहेहे तरुणियंकहतां अपरिपक्व अलाएहवीछिवाडीफली मगचोलादिकतणी तेवलीकेहवी
अणभिक्षन्ताभज्जियं जीवयकीअभिकान्तां वगलोएहवीनथी एतावतानिजीवनथी तथाअभज्जियाकहतां अग्निइंकरो भज्जितमदि
तएहवीनथी तेएहवीफली अथवापूर्वोक्तवीजीवनस्यती पेहीएकहतांदेखीनें अप्रासुकअनेपणीयजाणतो लाभिहते एहवानीप्राप्ति
छती नोपडिगाहेज्जा कहतांनलेइत्यर्थः हिवेजेहवीयोपधी लेवायोग्यहे मेहवीकहेहे महात्मासतीगृहस्थनेघरि आचारपाणी

दीपिकाटीका ।

युक्तएव परिटापयेत् सांप्रतमौपधिविषयविधिमाह सेभिकखू वारगाहावइ कुलंजावपविष्टे समागोसेजाओ पुणओसहीओजाणेज्जा
कसिणाओसासियाओ अविदलकडाओ अतिरिच्छछिन्नाओ अवोछिन्नाओ तरुणियंवाछिवाडिं अणभिक्षन्ताभज्जियं पेहाएफामस
यंअणोसणिज्जंति मन्त्रमाणेलाभेसं तिनोपडिगाहेज्जा सभावभिज्जुगृहपति कुलंप्रविष्टःसन् यापुनरौपधीशालि बीजादिकाएवंभूता
जानीयात् तद्यथाकसिणाओकृत्स्नाः संपूर्णाअनुपचताजीवस्य स्वआत्मीयउत्पत्तिंप्रति आयवासुताःस्वाश्रयाः अविनटयोनयः
अविदलकडाओ नविदलकता अविदलकताः अतृपाटिताःतिरस्त्रीनंछिन्नाः कंदलीकृतासात्प्रतिपेधा दतिरस्त्रीनंछिन्नाःअवच्छिन्ना
जीवरक्षितानव्यवच्छिन्नाः अव्यवच्छिन्नाः भावतःकृत्स्नाः तरुणियंवाछिवाडिं तरुणीमपरिपक्वांछिवाडिंति मुक्तादेःफलिकांकिंभूतां
अणभिक्षन्ताभज्जियं नअभिक्षन्ताजीवितादनतिकांतां सचेतनामित्यर्थः अभज्जियन्तिअभज्जन्ति अमदि तांअविराधितांमेअहहात
देवंभूतं आहारजातं अप्रासुकअनेपणीयंवा मन्यमानोलाभेसति नप्रतिगृहीयात् सांप्रतमेतदेवसूत्रं विषययेणाह सेभिकखू

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

पञ्चकएव शुद्धाशुद्धपुंजभाग परिकल्पनया परिटापयेत्यजेदिति सांप्रतमौपधिविषयविधिमाह सेभिकखूवेत्यादि सभावभिज्जुगृह
पतिकुलंप्रविष्टःसन्त्याः पुनरौपधीशालि बीजादिकां एवंभूताजानीयान्तद्यथा कसिणाउत्ति कृत्स्नाःसंपूर्णा अनुपचताअथच द्रव्य
भावाभ्यां चतुर्भंगिका ततद्रव्यकृत्स्ना अथखोपचता भावकृत्स्नाः सचित्तासुतकृत्स्ना इत्यनेनचतुर्भंगकेषु आद्यंभंगतयमुपात्तंसा
सियाउत्ति जीवस्यस्वआत्मीय उत्पत्तिप्रत्ययोवासुतांस्वाश्रयाः अविनटयोनइत्यर्थ आगमेचकासाचिदौपधीनाम विनटयोनिकालः
पथतेतत्तं एतेसिणंभंते सालीणंकेवपूयंकालं जोणीसंविष्टइ इत्याद्यालपकाः अविदलकडाउत्ति नविदलकता अविदलकता अत
तृपाटिताइत्यर्थ अतिरिच्छछिन्नाउत्ति तिरस्त्रीनंछिन्नाः कंदलीकृतासात्प्रतिपेधा दतिरस्त्रीनंछिन्ना एतावद्रथतः कृत्स्नाभावतोमा
जाअवोछिन्नाउत्ति व्यवक्षिणाजीवरक्षिता नव्यवच्छिन्ना अव्यवच्छिन्नाभावतः कृत्स्नाइत्यर्थः तयातरुणियंवाछिवाडिंति तरुणी
मपरिपक्वांछिवाडिंति मुक्तादेःफलिकांसेवपिगिरदि अणभिक्षन्ताभज्जियन्ति नअभिक्षन्ताजीविता दनभिक्षन्तासचेतनेत्यर्थ इतिअभ

पविष्टेसमागोसेज्जाओपुणओसहीओजाणेज्जा अकसिणाओअसासियाओ विदलकडाओतिरि
च्छछिन्नाओअवोछिन्नाओ तरुणीयंवाछिवाडिं अभिज्जंतभज्जियंपेहा एफामसुयंअणज्जंतिम
माणेलाभेसंतणो पडिगाहेज्जा सेभिकखूवाभिकखू गोवाजापविसमाणे सेज्जाओपुणजाणेज्जा
पिडयंवावड्डरयंवा भज्जिउवासंघंवा चाउलंवाचाउल पलंवंवासइंभज्जियं अफामुदंअणमणि

भाषा

नेकाजिगयोद्धतो जेचौपधीएहवीजाणे केहवीअकसण्णअसंपूर्णद्रव्यकीभावयकी पेहिलेआणीतेहयकी विपरीतजाणिवा असा
सियाउकहतां विनटयोनिविदलकडाउ विदलकीधीतिरिच्छिन्नाउ तिरिच्छीछेटीसूत्रकंदलारूपकीधीअवोद्धिन्नाउ सर्वथाजीवप्रदे
शरहित तथातरुणियंवाछि वाडिकहतां मुद्गादिकनीफली गन्धपरिणतभागी एहवाइत्यादि प्रासुकएपणीय दोपरहितजाणी
लामिछतेमहाजामहासर्तीत्ये इत्यर्थः द्विवेग्राह्यअग्राह्यआहारविशेषआयीकहेछेसेमिक्खूनेसाधुसाध्वीगृहपतिनेकुलिगयोद्धतोए
हवोआहारविशेषजाणेनेनले तेस्रोदेष्ठाडेछे पिड्यंकहतांसालि जवगोषूमन्वारिइत्यादिकनो इहांवज्जवचनजोइये परंएकवचन
आय्यो तेजातावेकवचन इतिवचनात् एकवचनआय्योछे परंजाणिवावणा तथावज्जरयंकहतां जिहांवणाउरज तेतुसादिकभुंजियं
कहतां अग्निसिउंअर्षप कजुआरिगोषूमादिकनासिरा मंयुकहतांगोषूमादिकतुचूर्णं तथाचउलंगं शालित्रीह्यादिक आलायका
चूर्णंकीधा अयवातेहनीकणी चाउलपलंवंतीलावानोविशेष एहवाइत्युकादिक आहारनाविशेषे कहतांएकवारभज्जियं अग्निस

दोषिकाटीका

वारजावपविष्टेसमाणेसेजाओपुणजाणेज्जाअकसिणाओअसासियाविदलकडाओतिवारिच्छिन्नाओतरुणियंवाछिवाडियंअभिर्द्धत
भज्जियंपेहाएफासुयंए सणिज्जंमन्वमाणे लामेसंतपडिगाहेज्जा सभावमिच्छुर्द्धपतिकुलंप्रविटःसन्चौपधीः एवंजानीयात्तद्यथा अक
वृक्षाअसंपूर्णाः अस्वाअयोविनटयोनयः द्विदलकताऊर्द्धपाटिताः तिरचीनच्छिन्नाः कंदलीकृताःतरुणिकां वाफालिकां जीवितादप
क्रांतांभग्नांचेति तदेवंभूतमाहारजातं प्रासुकमेपणीयंच मन्यमानेलाभेसति कारणेगृहीयात् ग्राह्याधिकारेण आहारविशेषम
विकृत्याह सेमिक्खूवारजावसमाणे सेजंपुणजाणेज्जापिड्यंवावज्जरयंवाभज्जियंवामंदुंवाचाउलं वाचाउलपलंवंवासइंभज्जियंअफा
सुयंजावनोपडिगाहेज्जा सभावमिच्छुर्द्धपतिकुलंप्रविटःसन् यत्पुनर्जानीयात् पिड्यंवाइत्युक्तमिति जातावेकवचनं नवस्यशालित्री

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

ज्जियामभग्नाममर्दिता नविराधित्तीमित्यर्थ इतिप्रेच्छदृष्टा तदेवंभूतमाहार जातमप्रासुकमनेपणीयंवा मन्यमानःलाभेसति नप्रति
गृहीयात् सांप्रतमेतदेव सूत्रंविपर्ययेत्याह सेमिक्खूइत्यादि सएवभावमिच्छुर्याः पुनरोपधीएवं जानीयात्तद्यथा अकृतृक्षाःअसंपूर्णा
द्रव्यतोभावतश्च पूर्ववत्अस्वाअयोविनटयोनयः द्विदलकताऊर्द्धपाटिताः तिरचीनच्छिन्नाःकंदलीकृतास्तथा तरुणिकांवाफालीं जीविता
दपक्रांतांभग्नांचेति तदेवंभूतमाहारजातं प्रासुकमेपणीयंच मन्यमानोलाभेसति कारणेगृहीयादिति ग्राह्याग्राह्याधिकार एवाहा
रविशेषमविकृत्याहसेमिक्खू वेत्यादिसभावमिच्छुर्द्धपतिकुलंप्रविटःसन्इत्यादिपूर्ववद्यावत् पिड्यंवाइत्युक्तंजातावेकवचनं नवस्यश
शालित्रीह्यादेरग्निना येलानाःक्रियन्तेतइति वज्जरजसुयादिकं यच्चिंसाइज्जरजः भुज्जियन्ति अग्न्यर्द्धपदं गोषूमादेःशीर्षिकं अन्य

ज्जंमस्यमाणेलाभेसंतंणोपडिगाहेज्जासेमिक्खूवारजावसमाणेसेज्जंपुणजाणे ज्जापिड्यंवाजावचाउ
लपलंयंवाअसइंभज्जियंदुक्खुत्तोवामज्जियंतिकुत्तो वामज्जियंफासुयंसणिज्जंजावलाभेसंतपडि
गाहेज्जासेमिक्खूवामिक्खुणौवागाहावतिकुलंजाव पविसिच्चुक्कामेणोअसुउत्थिएणवगारत्थिएणवा
परिहारिउवाअपरिहारिएण सडिंगाहावइकुलं पिंडवायपडियाएपविसिज्जवाणि कसमेज्जवासे

भाषा

चित्तीईएकमर्द्धित एहवोअप्रासुज अनेपणीयजायतो लामिछतेरने द्विवेलेवानीविधिजहेछे तेमिच्छुचारित्रियो गृहस्यनेवरिगयो
जेआहारपूर्वोक्त इत्युकादिकअसइंकहतां अनेकवारविचारविशिवार अग्निसंपचाय्यो एतावताडुपकादिदोषरहित प्रासुकएपणीय

जाणतोलाभिकते पडिगाहेत्यर्थः द्विवेगहस्यनेधरिपेसिवानीविधिकहेके तेभित्तुचारित्रियोगहस्यने धरिपेसिवावाकृतोएजे
आगलिकहीस्ये तेणेसहितपेसेनही पहिलोऊइतो एतलानेअतिकमेनही जिणिसहितप्रवेशनकरे तेहनुनामग्रहणपूर्वककहेकेअ
न्नउत्थिएणकहतां अन्यतीर्थिकसौगतादिकतेणे सहिततथागारत्थिएणकहतां गृहस्यजेयाआइं करीउपजीवनाकरे तेब्राह्मणादिक
तेहसहिततथापरिहारिकहतां जेदोपपरिहरे उग्रविहारीसाधु तेअपरिहारिएण जेदूषणपरिहरेनही तेअपरिहारिकपासत्याओ
सन्नाकुशीलसंस्तुअहाऊं इत्यादिकतेणेसहित आगलिअथवापाळलि एकठोयईगृहस्यनेधरि प्रवेशकरेजेआगलिसाधुजाइकेडेते
हनेअन्यतीर्थिकब्राह्मणादिकजाइ तोनिमित्तकर्म लागे तथाप्रक्चनलघुताऊइ अथवाअन्यतीर्थिकगृहस्यपाळलिसाधुजाइ तोतेहनी
जातिनोउत्कर्षऊइ ब्राह्मणजाइकेडे ऋषीश्वरआवेइत्यादिक अनेकदोषजपजे तिणिकारणिअन्यतीर्थिकगृहस्यपासत्या ओसन्नादि
कसहितगृहस्यनेधरिप्रवेशनकरे भातपाणीलेवानेकाजि जेपासत्यादिकपेसे तोजेअनेपणीयत्ये तोतेपासत्यादिकनीप्रवृत्तिदीपे
जेनलेतोतेहने द्वेषजपजेतिणिकारणि एतलासहितसाधुपेसेनही नीकलेनहीइत्यर्थः द्विवेसाधुनेएतलासहित अनेरेठामिपुणजाइ

दीपिकाटीका

ह्यादेरगिनायेलाजाः कियन्तेतेइति वज्जरजस्तुपादिकं यस्मिन्तद्वज्जरजभजियंति अग्न्यर्द्धपकमोगोधूमादेः शीर्षकंअन्यद्वातिलगोधू
मादिमंयूगोधूमादेश्चूर्णं चाउलातंडुलाः शालिव्रीह्यादेः तएवचूर्णीकृता स्तत्कणिकावाचाउल पलंवन्तितदेवंभूतं द्युकाद्याहारजातं
सकृदेकवारं संभजियंतिआमर्दितंकिंचिदग्निनाकिञ्चिदपरशस्त्रेण अप्रासुकमनेपणीयंमन्यमानोलाभेसतिनप्रतिगृहीयात्एतद्विप
रीतंग्राह्यमित्याहसेभिक्षूवार जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जापिण्डयंवाजावचाउलपलंवन्वाअसंभजियदुक्खुत्तोवाभजियंतिक्खुत्तोवा
भजियंफासुयंजावलाभेसंतेपडिगाहेज्याव्याख्यापूर्ववन्नवरंयदसकृदनेकशो अग्न्यादिनापकंआमर्दितदुःपक्कादिदोपरहितंप्रासुकंमन्य
मानोलाभेसतिगृहीयात् सांप्रतंगृहपतिकुल प्रवेशेविधिमाहसेभिक्षूवार गाहावड्कुलंजाव पविसेत्तुकामेनो अन्नउत्थिएणवागा
रत्थिएणवापरिहारिओवा अपरिहारिओवाअपरिहारिएणसङ्घिं गाहावड्कुलंपिंडवायपडिया एपविसेज्जवानिक्खमेज्जवा सभित्तु
गृहपति कुलंप्रवेष्टुकामः एभिर्वच्यमाणै र्साङ्गंनप्रविशेत् प्राक्प्रविष्टोवानातिकामेत्यैः सहनवेष्टव्यंतान्स्वनामग्राहततत्रअन्यतीर्थिकास
रजस्कादयः गृहस्थाः पिंडोपजीविनो धिग्जातिप्रभृतयः तैःसहप्रविशताममी दोषास्तद्यथातेष्टतोवागच्छेयुः अग्रतोवातत्राग्रतो

शीलंगाचार्यकाकृतटीका

द्वातिलगोधूमादितथागोधूमादेर्मंयुंचूर्णं तथाचाउलास्तण्डुलाःशालिव्रीह्यादेस्तएवचूर्णीकृतास्तत्कणिकावाचाउलपलंवन्तितदेवंभूतं
द्युकाद्याहारजातंसकृदेकवारंसंभजियंतिआमर्दितंकिंचिदग्निनाकिञ्चिदपरशस्त्रेणाप्रासुकमनेपणीयंमन्यमानोलाभेसतिनप्रतिगृही
यात्एतद्विपरीतंग्राह्यमित्याहसेभिक्षूवेत्यादिपूर्ववन्नवरंयदसकृदनेकशोअग्न्यादिनापकमांमर्दितदुरहिपक्कादिदोपरहितंप्रासुकमन्य
मानोलाभेसतिगृहीयादितिसांप्रतंगृहपतिकुलप्रवेशेविधिमाहसेभिक्षूवाइत्यादिसभित्तुःयावत्गृहपतिकुलंप्रवेष्टुकामएभिर्वच्यमाणैः
साङ्गंनप्रविशेत्प्राक्प्रविष्टोवानातिकामेदितिसंबंधःयैःसहनप्रदेष्टव्यन्तान्स्वनामग्राहमाहततत्रान्यतीर्थिकाःसरजस्कादयोगृहस्थाःपिंडो
पजीविनोधिग्जातिप्रभृतयस्तैःसहप्रविशताममीदोषास्तद्यथातेष्टतोवागच्छेयुरग्रतोवातेत्राग्रतोवागच्छन्तोयदिसाधुदुष्टयागच्छेयुस्त

भिक्षूवारं बहियावियारभूमिंवाविहारभूमिंवाणिक्खममाणेवापविसमाणेवाणोअन्नउत्थिएणवागा
रत्थिएणवापरिहारियोवाअपरिहारिएणसङ्घिं बहियावियारभूमिंवाविहारभूमिंवाणिक्खमेज्जवा
पविसेज्जवासेभिक्षूवार गामाणुगामंदूइज्जमाणेणोअन्नउत्थिएणवागारत्थिएणवापरिहारिउअप
रिहारिएणवासङ्घिंगामाणुगामंदूतिज्ज्जासेभिक्षूवाभिक्षूणीवाजावपविष्टे समाणेणोअन्नउत्थि

भाषा ।

वानोनिषेधकहेच्छेयथेः तेषाधुचारितियोवाहिरिविचारभूमिककृतां कायचिंताइतयाविहारभूमिककृतां सञ्ज्ञायभूमिजिह्वाजडसञ्ज्ञा
यकरिवेतेविहारभूमितिहानीकलतोअथवापेसतो अन्यतीर्थिकादिकेपुर्व्विदंस्तथा आपण्णिपरिहारिकउग्रविहारिकउग्रविहारीकृतोअप
रिहारिकपासत्यादिकसं वाहिरिविचारभूमिकानेविषेनीकलेपेनहीं जेतेसहितविचारभूमिकाजाइतोसाधुसमीपिपाणीडहलेउं
आछेउं अथवाथोडोदेखीनिंदादुगुं छाकरे एदोपसञ्ज्ञायभूमिकाइ सिद्धांतनाआलावाभणतांउपहास्यवितर्कादिककरेतिवारेकोईशि
ष्यसांभलीसहीनसकेतिवारेकलहादिउपजेएदोपतेहभणीतेसहितविचारभूमिकाइ अथवाविहारभूमिकाइनजाइइत्यर्थःइज्जविशेषक
हेछेसेभिच्छुसाधुग्रामानुग्रामे विहारकरतो एअन्यतीर्थिकादिकेपुर्व्विदं कछ्छा तेहसाधिविहारनकरे ग्रामाग्रनगरखेडकजडम
डंवादिकनेविषे जातेजेएहसंवातिइं जाइतोएहनो वज्जवादरपणोदेखी शिष्यादिकनेसंयमनेविषे प्रमादउपजे अथवातेविप्र

दीपिकाटीका ।

गच्छतो यदिसाधुनुवृत्त्यागच्छेयुस्तत सतकृतद्वैर्याप्रत्ययःकर्मबंधः प्रवचनलाघवंच तेषांवास्वजात्याद्युत्कर्षः अथयटतसतसत्प्रहेपोदा
तुर्वाअभद्रकस्य लाभचदातासंविभाव्यद्व्यात्तेनावमौद्वैर्यादौ दुर्भिक्षादौप्राणवृत्तिर्नस्यात् इत्येवमादयोदोषाः तथापरिहारकेणपार्श्व
स्थितःसाधुः अपारिहारिकेण पार्श्वं स्यादिनासहनप्रविशेत् तेनसहप्रविशतां अनेपणीयभिद्याग्रहणा ग्रहणकृतादोषाः अनेपणीय
ग्रहणे तत्प्रवृत्तिरनुज्ञाताभवति अग्रहणेतैःसहा असंखडादयोदोषास्तत एतान्दोषान्ज्ञात्वा साधुर्गृहपति कुलपिंडपातप्रतिक्रिया
तैःसहनप्रविशेत्तापि निष्क्रामेदिति तैःसहान्यतापिगमनप्रतिषेधमाह सेभिच्छुवास्वहियावियारभूमिंवाविहारभूमिंवानिक्खममाणे
पविसमाणेवानो अन्नउत्थिएणवागारत्थिएणवापरिहारियो अपरिहारिएण सद्धिं वहियावियारभूमिं विहारभूमिंवानिक्खमेज्जवा
पविसेज्जवा सभिच्छुर्वाहिविचारभूमिं संज्ञायुत्तर्गभूमिं विहारभूमिंस्वाध्यायभूमिंतैरन्यतीर्थिकादिभिसह दोषसंभवान्नप्रविशेत्विचार
भूमौप्रासुकोदक स्वच्छास्वच्छवत्तल्प निर्लेपकृतोपवातसद्भावात् विहारभूमौवा सिद्धांतालापकविकल्पनभयात् सेहाद्यसहिष्णु कल
हसद्भावाच्च साधुस्तसैःसहन प्रविशेत्तापि ततोनिःक्रामेत् सेभिच्छुवास्वगमागुगामं दूइज्जमाणेनो अन्नउत्थिएणवा गारत्थिएण
वापरिहारिएणसद्धिं गामागुगामंदूइज्जेज्जा सेभिच्छुर्गामागामांतरंगच्छन् एभिरन्यतीर्थिकादिभिः सहदोषसंभवान्नगच्छेत् कायि

शीलंगच.यंकृतटीका ।

सतकृतद्वैर्याप्रत्ययः कर्मबंधःप्रवचनलाघवंच तेषांवास्वजात्याद्युत्कर्षइतिअथयटतसतसत्प्रहेपोदातुर्वाअभद्रकस्य लाभचदातासंवि
भाव्यद्व्यात्तेनावमौद्वैर्यादौ दुर्भिक्षादौप्राणवृत्तिर्नस्यात् इत्येवमादयोदोषा तथापरिहारस्तेनचरति परिहारिकः पिंडदोषपरिहर
णादुत्तुक्विहारो साधुरित्यर्थः सएवंगुणकलितः साधुरपरिहारिकेण पार्श्वं स्यावसन्नः कुशीलसंसक्त यथाकंदरूपेण नप्रविशेत्तेन
सह प्रविष्टानासनेपणीय भिद्याग्रहणाग्रहण कृतादोषास्तथा अनेपणीयग्रहणेतत्प्रवृत्तिरनुज्ञाता भवत्यग्रहणेतैःसहा संखडादयोदो
षाःततएतान्दोषान्ज्ञात्वासाधुर्गृहपतिकुलं पिंडपातप्रतिक्रियातैःसहनप्रविशेत्तापिनिष्क्रामेदितितैःसहप्रसंगतो अत्यतापिगमनप्रति
षेधमाहसेभिच्छुवेत्यादिसभिच्छुर्वाहिविचारभूमिंसंज्ञायुत्तर्गभूमिंतयाविहारभूमिं स्वाध्यायभूमिंतैरन्यतीर्थिकादिभिःसहदोषसंभवान्न
प्रविशेदितिसंयमःतथाहिविचारभूमौ प्रासुकोदकस्वच्छवत्तल्पनिर्लेपकृतोपवातसद्भावाद्विहारभूमौवा सिद्धांतालापक विकल्पनभयात्
सेहाद्यसहिष्णु कलहसद्भावाच्च साधुस्तसैःसहन प्रविशेत्तापि ततोनिःक्रामेदिति तथासेभिच्छुवेत्यादि सभिच्छुर्गामादग्रामो ग्रामा
न्तरंउपलक्षयार्थेत्वाग्रगरादिकमपि दूइज्जमाणोति गच्छन्नेभिरन्यतीर्थिकादिभिः सहदोषसंभवान्नगच्छेत् तथाहिकायिकादिनि
रोधेसत्यात्मविराधना व्युत्कर्षेचप्रासुकाप्रासुक ग्रहणादावुपवात संयमविराधनेभवत एवंभोजनेपिदोष संभवोभावनीयः सेहादिविप्र
तारणादिदोषश्चेति सांप्रतंतद्दानप्रतिषेधार्थमाह सेभिच्छुर्वावदुर्गृहपति कुलंप्रविष्टसन्नुपलक्षणात्वाद्वाप्राशया स्यायातेभ्योअन्यतीर्थिका

यस्सवागारत्थियस्सवापरिहारिओवा अपरिहारियस्सवाअसणंवा४ देज्जवाअणुपदेज्जवासेभिकखू
वा२जावपविट्ठे समाणेसेज्ज पुणजाणेज्जाअसणंवा४ अस्संपडियाएएणंसाहम्मियंसमुद्दिस्सपाणाइंभूता
इंजीवाइंसत्ताइंसमारंभसमुद्दिस्सकीयंपामिच्चं अच्चेज्जंअणिसट्ठंअभिहडंआहट्टुवेतितितंतहप्प
गारंअसणंवा४पुरिसंतरकडंवा अपुरिसंतरकडंवा वहियानीहडंवाअणीहडंवा अत्तट्ठियंवाअणत्त

भाषा

तारणाकरे तथाउच्चारप्रवणादिकनी आवाधाराखतांआत्मवाधापरठवतां तेउपहास्यादिकअनेकदोषऊपजे तिणिकारणि तेहसंघा
तिविहारनकरेइत्यर्थः हिवेअन्यतीर्थिकादिकनेदाननोनिषेधकहेहे तेसाधुगृहस्थनेघरिभातपाणीने काजिपेटोहंतो अथवाउपा
अरहतोअन्यतीर्थिकयाद्यादिकतथागृहस्थद्विजादिकतेहनेतथापरिहारिकउग्रविहारसाधुअपरिहारिकपासत्यादिकनेअशनपानखा
दिमखादिमचतुर्विधआहारनद्ये आपणपेतथाअनेरापासेआहारतेहनेनदेवरा वेतेहनेआहारदीजतो देखीलोकइमजाणेअहोए
अन्यतीर्थीएहवा ऋषीश्वरनेपुण दानदेवायोग्यहे इमतेहनी महिमाट्टिज्जइ अथवातेहनेदेतां असंयमनो उपटंभदेवराइं
इत्यादिदोषऊपजे तिणिकारणिसाधुनेसाहम्मीटाली अनेरानेदानदेवयुक्तनहीं हिवेवलीपिंडाधिकारिअनेपणीयआहारनोनिषेध
कहेहे तेसाधुगृहस्थनेघरिभातपाणीने अर्थिगयोक्तो जेएहवोआहारजाणे तेनल्ये तेकेहवो जेअशनपानखादिमखादिम आहार
अस्संपडियाएकहतां अयजेहकन्हेस्वधननयी तेअस्वसाधुतेहनीप्रतिज्ञाइं एतलेसाधुनेकाजिकोईप्रकृति भद्रकगृहस्थएकसाहम्मी
एकसाधुउद्दिष्टीतेहनोभाव आणीप्राणभूतजीवसत्त्वएतावताकहे कायनोआरंभसमारंभकरी आहारकरे एतलेआधाकर्मदोषल
गाडीआहारनीपजावे तथाकीतंकहतांमल्ले लीधो साधुनेकाजितथापामिच्चं कहतां उच्छीनोसाधुनिमित्तिआण्यो तथाअक्किज्जंकह
ताअनेरापासेसाधुकाजिवलात्कारिकजदालीलीधो तथाअणिसिद्धंकहतांतेआहारनेधणीइंअदीधोतथा अभिहडंकहतांगृहस्थेघरवा
हिरिचकी सासुहोआण्योइत्यादि कृतादिकआहारआहट्टुकहता अणामनिचींतवीद्ये एहवोआहारतथाप्रकारपुरिसंतरकडंजेदाता
रपुरुषहे तेहयकीअनेरो पुरुषतेपुरुषांतरतेयेकीधे अथवाअपुरिसंतरकडं तेणेजदेणहारिकीधो तथावहियानीहडं घरवाहिरि
नीकल्यो अनीहडंवा अथवावाहिरनधीनीकल्यो तथाअत्तट्ठियं तिणिदातारिआपणोकीधो अथवाअणत्तट्ठियं आपणो अणकीधोअ

दीपिकाटीका

यादिनिरोधेसति आत्मविराधनायु त्वर्गेच प्रासुकग्रहणादौ उपघातसंयमविराधनेभवतः एवंभोजनेपिदोष संभवोभावनीयः सेहा
द्विप्रतारणाथेति साप्रतंतद्दानप्रतिषेधार्थमाह सेभिकखूवारजावपविट्ठे समाणेनोअन्नउत्थियस्स गिहस्सवापरिहारिओवा अपरिहा
रियस्सअसणं४देज्जवा अणुपदेज्जवा सभिक्षुर्यावत्तहपति कुलंप्रविट्ठः सन् तेभ्योअन्यतीर्थिकादिभ्यो दोषसंभवात् अशनादिकानंदद्यात्
स्वतःनाप्यनुदद्यात् अपरेणगृहस्थादिना तेभ्योदीयमानंहृदा लोकोऽभिमन्येत एतेहि एवंविधानामपि दक्षिणार्हाअपिच तदुपटंभा
दसंयमप्रवर्तनादयो दोषाजायन्ते साप्रतंपिंडाधिकारेएव अनेपणीयविशेषप्रतिषेधमाह सेभिकखूवारजावपविट्ठे समाणेसेज्ज पुण
जाणेज्जा४ अस्संपडियाएएणं साहम्मियंसमुद्दिस्स पाणाइंभूताइंजीवाइंसत्ताइं समारंभसमुद्दिस्सकीयंपामिच्चं अच्चेज्जंअणिसट्ठं
अभिहडंआहट्टुवेतेत्तितंतहप्पगारंअसणंवा४पुरि संतरकडंवा अपुरिसंतरकडंवावहियानीहडंवाअणीहडंवाअत्तट्ठियंवाअणत्तट्ठियं
वापरिभुत्तंवाअपरिभुत्तंवाआसेवितंवाअणासेवितंवाअफासुयंजावनोपडिगाहेज्जाएवंवहवेसाहंमियाए गासाहम्मिणीवहवेसाहम्मि
णीओसमुद्दिस्स चत्तारिआलावगाभाणिय आसभिक्षुर्यावत्तहपति कुलंप्रविट्ठः सन्नेवंभूतमाहारजातं नोप्रतिगृहीयात्अस्संप
डियाएनविद्यते खंद्रव्यमस्यासौअस्वःनिग्रंथः तत्प्रतिज्ञया कश्चित्गृहस्थः प्रकृतिभद्रकः एकसाधर्मिकंसाधुं समुद्दिश्यनिस्वीयंद्वयभिक्षु

वाय प्राणिनोभूतानि जीवान्सत्वांचसमारभ्यः समुद्दिष्ट्याऽधिकृत्य कर्मकुर्यात्अनेन सर्वाऽविशुद्धकोटिर्गृहीता तथाक्रीतंमृत्युगृहीतं
पामिञ्चुच्छिन्नकं अच्छेद्यं परस्माद्वलादाच्छिन्नं अणिसदृशमिना अदत्तंअभ्याहृतं गृहस्थेनानीतं तदेवंभूतंकीता आहृत्यवेष्ट
ददाति अनेनापिसमस्ता विशुद्धकोटिर्गृहीतातथा प्रकारंचतुर्विधमपि आधाकर्मादिदोषदुष्टं योददाति तस्मात्पुरुषादपरःपुरुषः
पुरुषांतरंतत्कृतं अपुरुषांतरकृतंवातद्वेवदात्ताकृतं तथागृहान्निर्गतं अनिर्गतंवा तथाअतद्विद्यंतेनैव दात्वास्वीकृतं अस्वीकृतंवा

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

दिष्टो दोष संभवादयनादिकं न दद्यात्स्वतोनाप्यतु प्रदापयेद परेणगृहस्थादिनेति तथाहितेभ्योदीयमानं हृदालोकोभिमन्ये
तएतेह्येवंविधानामपि दक्षिणाहोत्रपिच तदुपटंभादसंयम प्रवर्त्तनादयोदोषाजायन्तइति पिंडाधिकारएवानेपणीच विगेषप्रति
षेधमधिकृत्याह सेभिक्वूइत्यादि सभिक्षुर्वावत्गृहपति कुलंप्रविष्टःसन्नेवंभूत माहारजातं नोप्रतिगृहीयादितिसम्बन्धः अस्म
पडियाएत्ति नविद्यतेस्वद्रव्यमस्यसोयमश्वः निर्ग्रयइत्यर्थः तत्रतिज्ञया कश्चित्गृहस्थः प्रकृतिमद्रूपकं साधर्मिकंसाधुं समुद्दिष्ट्यनि
खोयमित्यभिसंधाय प्राणिनोभूतानिजीवाः सत्वाद्यैतेषांकिङ्क्षेदात्भेदस्तान् समारभ्येत्यनेन मध्यग्रहणात्वंरंम समारंभागृही
ताएतेषांच स्वरूपमिदंसंक्राम्यो संरंभोपरिचावकरोमवे समारम्भो आरंभोउद्वयो सुहृणवागंतुसञ्चेसिं इत्येवंसमारंभादि समुद्दि
ष्ट्याधिकृत्य कर्म कुर्यादित्यनेन सर्वाविशुद्धिकोटिर्गृहीता तथाक्रीतंमृत्युगृहीतं पामिञ्चुच्छिन्नकं अच्छेद्यंपरस्माद्वलादाच्छिन्न
अणिसदृशं अनिरुद्धंतत्स्वामिना अनुत्संकलितंचोष्ठकादि अभ्याहृतंगृहस्थेनानीतं तदेवंभूतंकीताद्याहृत्यवेष्टएत्ति ददात्यनेनापि
समस्ताविशुद्धि कोटिर्गृहीतातदाहारजातं चतुर्विधमपितथाप्रकारमाधाकर्मादिदोषदुष्टंयोददातितस्मात्पुरुषादपरःपुरुषःपुरुषांतरं
तत्कृतंवा अपुरुषांतरकृतंवा तेनैवदात्ताकृतं तथागृहान्निर्गतमनिर्गतंवा तथातेनैवदात्वास्वीकृतं मस्वीकृतंवातया तेनैवदात्तातस्मा

द्वियंवापरिभुक्तंवाअपरिभुक्तंवा आसेवियंवाअणासेवियंवा अफासुयंवजावणोपडिगाहेज्जाएवंवहवे
साहमियाएगंसाहमिणीं वहवेसाहमिणीओसमुद्दिस्सचत्तारि आलावगाभाणियव्वासेभिक्वूवा
भिक्वूणीवागाहावइकुलं जावपविट्ठेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४ वहवेसमणेमाहणेअति
धिकिवणवणीमएगणियं२समुद्दिस्सपाणाइं३४ जावसत्ताइंसमारम्भआसेवियंवा अणासेवितंवा

भाषा

यवापरिभुक्तं तेणेदेणहारितेह्याहारमादियकी वल्लवणोपरिभोगव्यो अयवाअणभोगव्योअयसेवियंवास्वादियो अयवाविणुआ
स्वादोएहवो अप्रासुकअनेपणीयजाणतोलाभिल्लतेनपडिगाहेनल्ले पहिलामाखिला तीर्थंकरनेतीर्थिए अकल्पनीयजाणिवोअय
वावीसतीर्थंकरनेतीर्थि अनेरानेकाजिकीधो अनेरानेकल्लेइत्यर्थः जिमएवसाहमिणीउद्दिगीकल्लो तिमप्रणासाहमिणी उद्दिगीआहार
कीधोतेपुणनकल्ले तथासाहमिणि उद्दिगीजेआहारकीधो ऊइतेपुणनकल्ले एवंमहात्तामहासती आन्त्रीएकत्ववज्जत्तनेविशेषआ
लावाचारिजाणिववली प्रकारांतरेआहारएहवोजाणेतिकहेहे तेभिक्षुचारित्वियोगृहस्थने घरिगयोऊंतो जेइमजाणेअश्रयनपान
खादिसखादिसवणाचमण शाश्वतापसंगैरिकअजीवकलाहण ब्राह्मणक्षपणदरिद्री अतिविभोजनकालिजेआव्यो तेचतिविषणी
मगवीजायाचकातिथि वणीनगवीजायाचक जीवसत्तनेयदिवखाय्यो एगणियंरकहतां एतलागिणीने तेकिमवित्तिणिअनणयाचक
ब्राह्मणसातआठक्षपणइत्यादि प्रकारेसंख्याइउद्देशीने प्राणभूतरंभिदू जेआहारनीयजाव्योऊइ तथाक्रीतइत्यादि पहिलेआलावे

दीपिकाटीका ।

तथातेनैवदात्ता तस्मादहङ्गपरिभुक्तं अपरिभुक्तंवा तथाआसेवितं सोकसाखादितंवा अनाखादितंवा तदेवमप्रासुकमनेपणीयंच

मन्यमानोलाभेसति नप्रतिगृह्णीयात् एवंवह्नन्साधर्मिकान् समुद्दिश्यवाच्यं तथासाध्वीसूत्रमपि एकत्ववह्नत्वायोज्ये पुनरपिप्रकारं तरेणाविशुद्धकोटि मधिक्षत्याह सेभिक्षुवारजावपविष्टे समाणसेज्जं पुणजाणेज्जा असणंवा४ वहवे समणेमाहणे अतिहिकिविणवणीमगएगणियर समुद्दिस्सपाणाइं जावसत्ताइंसमारब्ध आसेवियंवाअणासेवियंवा अफासुयंअणेसणिज्जंति मन्नमाणेलाभेसंते नोपडिगाहेज्जा सभावभिचुर्यावह्नृहपति कुलंप्रविष्टो यत्पुनरेवंभूतमशनादिजानीत तद्यथावज्जन्अमणान् उद्दिश्यतेच पञ्चधानिग्रं यथाक्यताप सगेरिकाजीविकाः ब्राह्मणान्आधीन् छपणान्दरिद्रान् वनीपकान् वंदिप्रायान् अमणादीन् वह्नन्उद्दिश्यन् प्रगणय्य उद्दिश्यतिहिताः अमणाःपञ्चपा ब्राह्मणोइत्यादि प्रकारेणपरिसंख्यातान् अमणादीनुद्दिश्य प्राणादीन्समारभ्य वदशनादिसंस्कृत

शिलंगाचार्यकृत टीका

इज्जपरिभुक्तमपरिभुक्तंवा तथासोकमास्वादित मनास्वादितंवा तदेवमप्रासुकमनेषणीयं च मन्यमानोलाभेसति नप्रतिगृह्णीयादित्येतत्प्रथमचरम तीर्थस्तोरकल्पनीयं मध्यमतीर्थकाराणांचान्यस्य कल्पतइति एवंवह्नन्साधर्मिकान् समुद्दिश्य प्राग्वत्वाच्यं तथासाध्वीसूत्रमप्येकत्व वज्जत्वाभ्यांयोजनीयमिति पुनरपिप्रकारांतरेणा विशुद्धिकोटिमधिक्षत्याह सेभिक्षु वेत्यादि सभावभिचुर्यावतृहपति कुलंप्रविष्टस्तद्यथा पुनरेवभूतमशनादिजानीयात्तद्यथा वह्नन्अमणानुद्दिश्यतेच पञ्चधानिग्रंथाया क्थान् तापस गैरिकाजीविकाइति ब्राह्मणान् भोजनकालोपस्थाप्यपूर्वांवा तिथिस्तानिति छपणादरिद्रास्तान् वणिपकावंदि प्रायास्तानपिअमणादीन् वह्ननुद्दिश्यन् प्रगणय्यप्रगणय्योद्दिश्यति तद्यथाद्वितःअमणः पञ्चपान्नाहणा इत्यादिनाप्रकारेण अमणादीन् परिसं

अफासुयंअणेसणिज्जंतिमणमाणेलाभेसंतेजावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्षु वाभिक्खुणीवागाहावदूकु लंजावपविष्टेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४ वहवेसमणमाहणे अतिथिकिवणवणीमएससुद्दि स्सपाणाइं४ जावसेआहट्टु वेतितं तहप्पगारंअसणंवा४ अपुरिसंतरकडंवा अवहियाणीहडंअण तट्टियं अपरिभुत्तंअणासेवितं अफासुयंअणेसणिज्जं जावणोपडिगाहेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा

भाषा

जेकच्छोतेसर्वपदकहिवाएहवो आहारलाभतो नोपडिगाहे एहसमुच्चहिविआहयकीआहारलेवानोनिपेधेदेखाडेछेचारित्विचोमृह स्थवरिगयोज्जंतेजेजाणेषणाअमणब्राह्मणउद्दिशी प्राणभूतादिआहारनीपजाव्योतथाकीतपामिच्चइत्यादिक सदोपचाणीदीधोअपु र्पांतरकृतवाहिरिविणुराकल्लो आपणवसिविणुकीधो अपरिभुक्तविणु आच्छाद्योएहवो अप्रासुकमनेषणीयलाभतोसाधुनपडिगाहे

दीपिकाटीका

तदासेवितं अनासेवितंवा अप्रासुकमनेषणीय नाधकक्षैवं मन्यमानोलाभेसति नप्रतिगृह्णीयात्विशोधिकोटिमधिक्षत्याहसेभिक्षु वा जावसमाणे असणंवा४ वहवेसमणमाहणे अतिथिकिवणवणीम गससुद्दिश्यपाणाइं४ जावसमारब्ध आहट्टु वेतितं तहप्पगारं असणंवा४ पुरिसंतरकडंवहिया अनीहडंअणत्तट्टियं अपरिभुत्तंअणासेवितं अणेसणिज्जं जावनोपडिगाहेज्जा सेभिचुर्यत्पुनरश नादिजानीयात्किंभूतं वह्नन्अमण ब्राह्मणातिथि छपणवनीपकान्समुद्दिश्यप्राणादीन्समारभ्यआहृत्य कश्चिन्नृहस्योददातितत्तथा प्रकारं अशनाद्यपुरुपातरकृतं अवहिर्निर्गतं अनालीकृतंपरिभुक्तं अनासेवितं अप्रासुकमनेषणीयं मन्यमानोलाभेसति नोप्रतिगृह्णीयात् दूयंजवावंतियाभिक्खुत्ति एतत्थ्यत्ययेवयाह्यमाहचहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडंवहियानीहडंअत्तट्टियं परिभुत्तंआसे

शिलंगाचार्यकृत टीका

ख्यातानुद्दिश्य तथाप्राणादीन् समारभ्य वदशनादिसंस्कृतं तदासेवितमनासेवितंवा अप्रासुकमनेषणीयमाध कर्त्तव्यंमन्यमानो

लाभेसति नप्रतिगृह्णीयादिति विद्योधिकोटिमधिकृत्याह मेभिक्खुदेत्यादि समिच्चुर्यत्पुनरगनादितानीयात् किंभूतमितिद्वयवति
वज्जन्वमणवात्तणानतिवि कपणवर्णीमकान् समुद्दिश्यमणवाद्यर्थमिति यावत्प्राणादीन्ममारण्य यावदाहृत्य कचिद्दृश्योदयाति
तत्तथाप्रकार मयनाद्युपस्थांतरकृत मवहिर्निर्गतमनाञ्जीकृत मपरिभुक्तमनासेवित मप्राप्तकमेपणीयं मन्यमानोलाभेसति नोप्रति
गृह्णीयादियंच जावंतियामिक्खुत्ति एतत्त्वत्ययेनग्राह्यमाह अहेइत्यादि अयमव्यपूर्वापेक्षीपुनःशब्दोविशेषणार्थः ययसमिच्चुःपुन

पुरिसंतरकडंवहियानीहडं अत्तद्वियंपरिभुत्तं आसेविदंफासुं एसणिज्जं जावपडिगाहिज्जा सेभि
क्खुवा भिक्खुणीवागाहावड्कुलंपिंडवायपडियाएपविसित्तुकासेसेज्जाइं पुणकुलाइं जाणेज्जाइमेसु
खलुकुलेसुणितिएपिंडेदिज्जि तिणितिएअग्गपिंडेदिज्जतिणितिएभाएदिज्जइणिइयएअवड्भाएदिज्ज
इतहप्पगाराइं कुलाइं णितियाइणितिउमाणाइं णोभत्ताएवापाणाए पविसेज्जवाणिकवमेज्जवा

भाषा

अयवलीएहवोलाणे पुरुषांतरकृत अनेरानेअर्थिकीषो तयावाहिरिनीकल्यो लेणहारलेइंगयपाखिलोरहतोजेने अत्तद्वियंतेइनोप
रंपक्षेवणी आपणेअर्थिकीषोपरिभुत्तंभोगव्यो आसेविदंआखाद्यो एहवोप्राप्तकएणी यचारितियोपडिगाहे हिवेपिंडेपणा
धिकारिजिहानंजाइतेकहेहे तेसाधुगृहस्थनेवरि आहारभणीपेसिवावांछतो जेकुलएवंएहवालाणे तेहेहवालेणे सदानित्य
पिंडदीजे केतलाएकमिजाचरने उद्देयीदीजे एतलेप्रमाणेजे आविसिइतेहनेदीजिस्से नातेनित्यपिंडतयानित्यहीजिहां अग्रपिंड
एहवोजिहादिनप्रतिइंदौजेतोलाणे तयाजिहांसदायापणां आहारमाहिजोभागकरी मिजाचरानेदीजतोलाणे तयाअवड्ढमा
एकहतांआपणाहारनोचोयोभाग मिजाचरनेसदाइंदीजतोलाणे तहप्पगाराइंकुलाइं तयाप्रकारतेहवा कुलनिइउमाणाइंकहतां
नित्यप्रतिइंउमाणकहतां प्रवेयस्वपजपरपजतो जिहांहे एहवाकुलएतलेस्वोभाव जिहांनित्यलहे तेहवकोस्वपजसंयतवर्गपरपजोअ
नेरामिजाचरवर्गने सङ्गमिच्चियावे तेहभणीतिहांअन्नपाककीजे तिहांछट्टायतो वधप्रदत्तेएहवेवरेसाधु भातपाणीभणीप्रवेयनकरे

दीपिकाटीका

विद्यंफासुयंएसणिज्जं जावपडिगाहेजा अयसमिच्चुः पुनरेवंजानीयात् तद्यथापुरुषांतरकृतं वहिर्निर्गतं आत्मीकृतंपरिभुक्तं आसे
वितंप्राप्तकमेपणीयंचज्ञात्वा अयसमिच्चुः पुनरेवंजानीयात् तद्यथापुरुषांतरकृतं अन्याद्वैभूतं वहिर्निर्गतंआत्मीकृतं परिभुक्तंआसेवितं
प्राप्तकमेपणीयंचज्ञात्वा लाभेसतिप्रतिगृह्णीयात् अवियोधिकोटिर्द्वया तयानकल्पते वियोधिकोटिस्तु पुरुषांतरकृतादि विविटानज
ल्पते विद्युद्विकोटिमधिकृत्याह मेभिक्खुवाः गाहावड्कुलंपदिसिचो कासेसेजाइं पुणकुलाइं जाणेजा इमेसुखलुकुलेसुणितिए
पिंडेदिज्जतिणितिए अग्गपिंडेदिज्जतिणितिएभाएदिज्जतिणितिए अवड्ढभाएदिज्जति तहप्पगाराइं कुलाइं णितियाइं णितिउमा
णाइं नोभत्ताएवापाणाएवापविसेज्जवा निक्खमेज्जवा एएखलुतस्सभिक्खुस्स भिक्खुणीएवासामगियंचंसज्जहे हिंसमिते सहितेसया
जएत्तिवेसि आदारंगस्सवीचंसुय खंधेपिंडेसणाए पदसक्कयणस्स पदनोउद्देसअोसम्मत्तो समिच्चुर्यावड्ढपति कुलंपवेट्टुकामः यानि
पुनरेवंभूतानिज्जलानि जानीयाद्यथा इमेसुखलुसुणित्यं प्रतिदिनंपिंडोपोदीयते तयाअग्रपिंडयाल्योदनादेः प्रयसमुद्धृत्य भिजायं
अवस्थाप्यं तेसोग्रपिंडः नित्यंभागोऽर्हं पोषोदीयतेणितिए अवड्ढभाएत्तिनित्यमपार्द्धं भागपोषचतुर्थोभागः तयाप्रकाराणिकुलाति
नित्यदानयुक्तानि नित्यदानादेवणित्उमाणाइं नित्यउमाणंतिप्रवेयः स्वपरपजचोयैषुतानि तयाइदमुक्तंभवतिनित्यलाभात् तेसुस्वप
जःसंयतवर्गः परपजोपरमिजाचरवर्गः सर्वोभिन्दार्थं प्रविशेत्तानिच वज्ज्योदातयमिति तयामृतमेवपाकंकुर्षुः ततत्रपट्कायवधः
अल्ये चपाके तदंतरायःकृतःस्नात् अतस्तानिनोभहार्थं पानार्थंवाप्रविशेत् निःप्राप्तेहेतिएवंकुत्ति एतस्समिच्चोः सामग्र्यंसमग्रता

शिलंगाचार्यकृत टीका

रेवंजानीयात्तद्यथा पुरुषांतरकृतमन्यार्थकृतं वह्निर्निर्गतं आत्मीकृतं परिभुक्तमासेवितं प्रासुकमेपणीयं च ज्ञात्वालाभेसति प्रतिगृह्णी
यादिदमुक्तंभवत्य विशोधिकोऽटिर्यथा तथानकल्पतेविशोधिकोऽटिस्तु पुरुषांतरकृतादि विशिष्टोक्तपतइतिविशुद्धिकोटिमधिकृत्याहसेभि
क्षुर्वावन्नृहपति कुलंप्रवेष्टुकामः सतच्छ्रद्धार्थं सचवाक्यार्थोपन्यासार्थः यानिपुनरेवंभूतानि कुलानिजानीयात्तद्यथा इमेपुर्कुलेषुखलु
शब्दोवाक्यालंकारे नित्यं प्रतिदिनं पिंडपोषोदीयते तथायपिंडः शाल्योदनादेः प्रथममुद्धृत्य भिक्षार्थव्यवस्थाप्यते सोयपिंडोनित्यं
भागोर्द्धपोषोदीयते तथानित्यमुपार्धभागः पोषचतुर्थभागः तथाप्रकाराणिकुलानि नित्यानित्यानित्यदानयुक्तानि नित्यदानादेव
णिउमाणाइति नित्यं उमाणांति प्रवेशःस्वपक्षपरपक्षयोरेषु तानितथा इदमुक्तंभवति नित्यलाभात्तेषु स्वपक्षःसंयतवर्गः परपक्षोऽ
परभिक्षाचरवर्गः सर्वोभिक्षार्थंप्रविशेत्तानिच वज्रभ्योदातव्यमिति तथाभूतमेवपाकंक्षुं सतचषट्कावधः अल्पेचपाकेतदंतरायः
कृतःस्यात् इत्यतस्तानिनोभक्तार्थं पानार्थंवाप्रविशेन्निःकामेदेति सर्वोपसंहारार्थमाह एवमित्यादि एतदिति यदादेरारभ्योक्तं खलु

एयंखलुतस्सभिक्षूस्सवाभिक्षूणीएवासामग्निगयंजंसव्वट्टेहिंसमितेसहितेसयाजएत्तिवेमिआचार
सद्वितौयश्च तस्कांधस्यपिंडेपणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकसमाप्तःसेभिक्षूवाभिक्षुणीवा गाहावइकु
लंपिंडवायपडियाए अणुपविट्टेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा असणंवा४ अट्टमिपोसहिएसुवाअट्टमा
सिएसुवामासिएसुवा दोमासिएसुवा तेमासिएसुवा चाउम्मासिएसुवा पंचमासिएसुवाछम्मासिए

भाषा

हिवेउद्देशनी परिसमाप्तिद्वंकहेछे खलुइसेवाक्यालंकारि एयंपुरुषकीआरंभी जेकह्योतेहसाधुनों सामग्निगयंकहता समग्रपणोंजे
उद्गमउत्पादना एषणामंडलिदोष विग्रुहआहारलीजे तेआदिदेई ज्ञानदर्शनचारित तपवीर्याचारए चारिततपवीर्याचारए
संपन्नपणोंजाणिवों तथाजेसव्वट्टेहिंसर्व्वार्थ शब्दरूपरसस्पर्शने इत्यादिविषयानेविषे समितसम्यक् प्रकारिसमितो तथापंचसमि
तिसमितो तथासाहितेहितकारिया ज्ञानदर्शनचारित तेणेंकरीसहित एहवोक्ततो सदाजएसदासंयमयुक्तजइ एउपदेशश्रीसुधर्मस्वा
मिजंबूप्रतिदंकहेछे भगवंतश्रीमहावीरना समीपयकीसांभलीज्जं इमकज्जंकुं एउपदेशजपरिचारित्तियेविषयनकरिवा इतिश्रीआ
चारंगे द्वितीयश्रुतस्कंधे पिंडेपणाध्ययनिप्रथमोद्देशकः हिवेपिंडेपणाध्ययनि बीजोउद्देशो प्रारंभियेछे पडिलेउद्देशे आहारलेवानो
विशेषकह्यो इहांपुणतिहेज विशेषकहेछे तेसाधुजेवली आहारएहवोजाणे अट्टमिपोसहिएसुअट्टमीनेविषे पौषधव्रतविशेष जेहनेछे
तेअट्टमि पोसहिंवाकाहिंये तेहनेविषेतथा अट्टमासिएसुकहतां मासनोअट्टं पक्ष तेहनोअट्टं पक्ष तेहनेमिषेजेव्रतविशेषतन्निमित्त
उक्ततथामासिक एवंहिमासिक चतुर्मासिक पञ्चमासिकषाण्मासिक जेमासेतिदंकरियेविज्जमासप्रतिदंकरिये त्रीजेमासिचउछे

दीपिकाटीका

यह्निचत्वारिंशदोषसुपरिशुद्धस्य पिंडस्योपादानंक्रियते तत्ज्ञानाचारादि संपन्नावेति सव्वट्टेहिंति यत्सर्व्वार्थः सरसविरसादि भिरा
हारगतैः समितःसंयतः सहहितेनवर्त्तते इतिसहितः एवंभूतश्चसदायतेन संयमयुक्तोभवेत्इत्युपदेशः ब्रवीतीति सुधर्मस्यामीजंबुना
मानमाह भगवतःसकाशात् श्रुत्वाहंब्रवीमि नतुखेच्छयाः शेषंपूर्ववत् इतिआचारांग द्वितीयश्रुतस्कन्धे प्रथमपिंडेपणाध्ययनस्य
द्वितीयोद्देशकप्रदीपिका उक्तःप्रथमोद्देशकः साप्रतंद्वितीयआचारयते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके पिंडःप्रतिपादितःइह्यापि
तद्व्रतामेव विग्रुहकोटिमधिकृत्याह सेभिक्षूवा२ गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्टे उमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जा असणंवा४
अट्टमिपोसहिएसुवा अट्टमासिएसुवा मासिएसुवा दोमासिएसुवा तेमासिएसुवा चउमासिएसुवा पञ्चमासिएसुवा छमासिएसुवा

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

यद्वाक्यालंकारार्थः एतत्तस्यभिन्नोः सामग्र्यं समग्रताय दुर्लभोत्पादनग्रहणैपणा संयोजनाप्रमाणां गालघृमकारणैः सुपरियुद्धस्य
पिंडस्योपादानंक्रियते तत्तज्ञानाचारसामग्र्यं दर्शनचारित्वतपो वीर्याचारसंपन्नताचेति अववैतन्मामग्र्यं सूत्रेणैवदर्शयति यत्कर्तव्यं
सरसविरसादिभि राहारगतैर्यदिवा रूपरसगंधस्पर्शगतैः समितः संयतइत्यर्थः पञ्चभिर्वासमितः सुप्तेरेपुराणहे परहित इतिवावत्
एवंभूतश्चसहहितेन वर्त्ततइतिसहितः सहितोवाज्ञानदर्शन चारित्वैरेवंभूतश्च सदायतेनसंयमयुक्तो भवेदित्युपदेशःब्रवीमीति जंबू
नामानं सुधर्मस्वामीदमाह भगवतःसकायात् श्रुत्वाहंब्रवीमि नतुखेच्छेवेति येषंपूर्ववदिति पिंडैपणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकःस
माप्तः उक्तःप्रथमोद्देशकः सांप्रतंद्वितीयआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानंतरोद्देशके पिंडःप्रतिपादित मदिहापितद्वतामेव
विद्युद्विकोटिमधिल्लत्याह सेमिकुवाइत्यादि सभावभिर्जुर्धत्पुनरगनादिक माहारमेवंभूतंजानीयात् तद्यथाअटस्यापौष उपवासा
दिकः अटमीपौषः सविद्यतेयेपांते अटमीपौषधिका उत्पवाःतथा अर्द्धमासिकादयश्च ऋतुसंधिःऋतो पर्यवसानं ऋतुपरिवर्त्तः

सुवा उजसुवाउजसंधीसुवा उजपरियट्टेसुवा बहवेसमणमाहण । अतिचिकिवणवणीमगेएगा
तोउकखातोपरिएसिज्जमाणेपेहाए दोह्मिउकखाहिंपरिएसिज्जमाणेपेहाए तिहिंउकखाहिं परिए
सिज्जमाणेपेहाएचउह्मिउकखाहिं परिएसिज्जमाणेपेहाए कुंभीसुहातोवा कलोवातितोवासस्मि
हिसस्मिचयाओवापरिए सिज्जमाणेपेहाएतहप्पगारं असणंवा४ अपुरिसंतरकडंजावअणासेवितंअ

भाषा

मासिपांचमेमासि ऋद्धेमासि,नेउत्पवज्जइ तथाउजसुवाकहतांऋतु हेमंतयिसिरवसंतग्रीष्मइत्यादिनिमित्ते जेउत्सवतथाउजसंधी
सुवा ऋतुनीसंधिइं ऋतुनेविचाले तथाऋतुनेपरावर्त्तिइं बीजीऋतुलागती ईणिप्रभाविवेइं एकउट्टइस्यउत्पवकरे तिहांवषाअ
मणब्राह्मण अतिथिरूपण वनीपकएतलाने एकहांडी,माहिचको परीसीजतोदेवीविज्जंहांडीमाहिचको परीसीजतोविज्जं हांडी
माहिचकोपरीसीजतोदेवी कुंभीसुहाउकहतांसाकडेमुविहाउकहतांसांकडेमुविहांडलोतेहमाहिचको कलोवाइउकहतावंगमयपिं
हातेहमाहिचकोतथाजेतिणेसंनिधिसंचयअयनपानखादिमखादिमनांकीधीहेतेहमाहिचकोपरिएसिज्जमाणेदीजतेांदेहीतयाप्रका
रअयनपानखादिमखादिमअपुरुपांतरकृतवाहिरिविगुनीकल्योआपणो विगुकीवोविगुभोग्योविगुआस्वाद्योअप्रासुकअनेपणीयं

दीपिकाटीका ।

उजसुवाउजसंधीसुवाउजपरियट्टेसुवाबहवेसमणमाहणअतिचिकिवण वणीमगेएगातोउकखातोपरिएसिज्जमाणेपेहाएदोह्मिउकखा
हिंपरिएसिज्जमाणे पेहाएकुंमिसुहाओ वाकालावातीतोवासन्निहिसंचयातो वापरिएसिज्जमाणेपेहाएतहप्पगारं अपुरिसंतरकडं
जावअणासेवितं अप्पानुअणोसणिज्जं जावनोपडिगाहेज्जाअरुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडंजाव आसेविवंजावपडिगाहेज्जा
सभावभिर्जुर्धत् पुनरगनादिकमाहारं एवंभूतंजानीयात् तद्यथाअटस्याः पौषउपवासादिकः अटमीपौषः सविद्यतेयेपांते अटमी
पौषधिकाःउत्पवाः अर्द्धमासिकादयश्च ऋतुसंधिःऋतोःपर्यवसानं ऋतुपरिवर्त्तः ऋतंतरंइत्यादिषु प्रकरणेषुबहन् अमणब्राह्मणा
तिथिः रूपणवणीमगात् एकस्मात्पिठरगात् गृहीत्वाकूरादिकं परिएसिज्जमाणएत्ति तदीचमानाहारेण भोज्यमानात्प्रेक्षइहा एवं
दिकादिपिठरकएव संकटसुष्ठः कुंभीकालावातीति पक्खीपिटकंवा तस्मात्वाएकस्मात् संनिधिगेरसादेः संनिचयःतस्मात् तउएवंवि
वंजावतिचंपिंड समयादीणंपरिएसिज्जमाणं पेहाएत्तिएवंभूतंपिंडं दीचमानंहवा अपुरुपांतरकृता विद्येपणं अप्रासुकमनेपणीयं
मितिमन्यमानो कामेसतिनप्रतिगृह्णीयात् अयपुनःसमिज्जुः पुरुपांतरकृतादि विद्येपणविगिटंजानीया ततोपगृह्णीयात् सांप्रतंयेषु

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

अतन्तरमित्यादिषुवद्गन् अमणवाङ्मणा अतिथिरुपण वणिभगनेएकस्मात्पिठरगात्गृहीत्वाकूरादि कंपरिणसिज्जमाणएत्तित्तीय
मानाहारेण भोज्जमानात् प्रेच्यद्वह्वाण्विकादिकादपि पिठरकात्गृहीत्वेत्या योजनीयमिति पिठरकएव संकुटमुखःकुंभी कलोव्य
दित्ति पक्खीपिटकंवा तस्माद्विकस्मादिति संतिसंनिधिर्गोरसादेः सन्निचयः तस्मादेति तउएवंविहंजावतियं पिंडं समणादीणं परिणसि
ज्जमाणंपेहाएति एवंभूतंपिंडं दीयमानंहद्वा अपुरुषांतरकृतादि विशेषणमप्रासुक मनैषणीयमिति मन्यमानोलाभेसति नप्रतिगृही
यादिति एतदेवसविशेषणं ग्राह्यमाह अहेत्यादि अथपुनःसमिच्चुरेवंभूतं जानीयात्ततो गृहीयादितिसंबंधः तद्यथापुरुषांतरकृत

फासुयंअणोसणिज्जंजावणोपडिगाहेज्जाअहपुणएवंजाणेज्जापुरिसंतरकडंजावआसेवितंफासुयंजाव
पडिगाहेज्जाभेभिक्षूवा२जावपविट्ठेसमाणेसेज्जाइ'पुणकुलाइ'जाणेज्जातंजहाउगगकुलाणिवाभोग
कुलाणिवाराइस्सकुलाणिवाखत्तियकुलाणिवाइक्खागकुलाणिवाहरिवंसकुलाणिवाएसियकुलाणि
वावेसियकुलाणिवागंडागकुलाणिवाकोट्टाग कुलाणिवागामरक्खकुलाणिवावोक्कसालियकुलाणिवा

भाषा

जाणीलाभिहते नपडिगाहे साधुल्येनही अथवलीइमजाणे पुरुषांतरकृत वाहिरिनीकल्ये आपणोकीधेभोगव्यो आस्वाद्यो
प्रासुकएषणीय जाणीपडिगाहे हिवेजिणिकुलिइ' भिक्षाभणीपेसिवो तैकहेके तेभिच्चुचारितियो गृहस्थनेघरिभिक्षाने अर्थेधरे
गयोहृतोजेएहवोकुलजाणेतियेजाइ तैकवणउग्रकुलाणिवाउग्रअदीश्वरेआरक्षकपदवीइयाप्यातेहनाकुल तथाभोगकुलाणिवाभो
गजेअदीश्वरे' पूज्यस्थाननिकरीयाया तेहनाकुलराइ नकुलाणिवा राजन्यजेमित्तस्थाननिकवर्त्ते खत्तियकुलाणिवाक्षत्तियराठो
डादिक तेहनाकुलइक्खागकुलाणिवा इत्थाकुअदीश्वरनां वंशनाहरिवंसकुलाणिवा हरिवंशअनेमिनायनावंशजातयादवेत्यर्थः
तेहनाकुल एसियकुलाणिवा एसियकहतां गोठगोपालादि तेहनाकुलवेसियकुलाणिवा वैश्यावणिया तेहनाकुलगंडागकुलाणिवा
गंडागनापितकहिये जेग्रामरक्षक कोट्टपालादिक तेहनाकुलवुक्क सालियकुलाणिवा वुक्कसालिया तंतुवायाजपट्ट कूलादिकवणे

दीपिकाटीका

कुलेपुभिच्चार्यं प्रवेष्टव्यन्तान्यधिकृत्याह सेभिक्षूवा२ जावपविट्ठेसमाणे सेज्जाइ'पुणकुलाइ'जाणेज्जा तंजहाउगगकुलाणिवा भोगकु
लाणिवा रायणकुलाणिवा खत्तियकुलाणिवा इक्खागकुलाणिवा हरिवंसकुलाणिवा एसियकुलाणिवा वेसियकुलाणिवा गंडागकु
लाणिवा कोट्टागकुलाणिवा गामरक्खकुलाणिवा वोक्कसकुलाणिवा अन्धरेसुवातहपंगारेसुवा अहुगंछिएसुवागहिएसुवाअसणंवा४
फासुयंजावपडिगाहेज्जा समिच्चुभिच्चार्यं प्रवेष्टुकामः यानिपुनरेवंभूतानि कुलानिजानीयात् तेषुप्रविशेत्तद्यथा उग्राचारक्षिकाः
भोगाःराजः पूज्यस्थानीयाः राजन्यामित्तसंस्थानीयाः क्षत्तियाराइकूटादयः इत्थाकवःऋषभ स्त्रामिवंशजाः हरिवंशाहरिवंशजाः
एसियन्ति गोष्टाःवैश्यावणियः गंडकोनापितः वोहियामेउहोपयति कोट्टागाःकाटतत्तिकावर्द्धिकिनः वोक्कशालीया तन्तुवायाः अन्य

शीलंगाच चंक्रतटीका ।

मित्यादि सांप्रतयेपुकुलेषु भिच्चार्यंप्रवेष्टव्यं तान्यधिकृत्याह सेभिक्षूवेत्यादि समिच्चुभिच्चार्यं प्रवेष्टुकामः यानिपुनरेवंभूतानि जानी
यात् तेषुप्रविशेदितिसंबंधः तद्यथाउग्राचारक्षिका भोगाराजः पूज्यस्थानीयाराजन्याः सखिसंस्थानीया क्षत्तियाराइकूटादय इत्था
कवःऋषभस्त्रामिवंशिकाः हरिवंशहरिवंशजा अरिष्टनेमिवंशस्थानीयाः पसीयन्तिगोष्टाः वैश्यावणियः गण्डकाःनापितः दोहियामेउहो
पयति कोट्टागाकाटतत्तिका वर्द्धकिनइत्यर्थः वोक्कशालियाः तन्तुवायाःकियन्तोवावस्यन्त इत्युपसंहरति अन्यतरेपुवातया प्रकारेण

अण्वरेसुवातहृष्यगारेसुकुलेमुद्रगुं छिएसुवा अगरहितेसुवा असर्गंवा४ फामुयंसर्गिज्जावाप
डिगाहेज्जासेभिकखूवार गाहावइकुलंपिंडवायपडियाए अणुपविष्टेसमाणेसेज्जं पुण्णजाणेज्जाअसर्गं
वा४ समवाएसुवापिंडणियरेसुवाइं दमहेसुवाखंदमहेसुवा नहमहेसुवासुगुं दमहेसुवाभूतमहेसुवाज
कखमहेसुवाणागमहेसुवा यूममहेसुवा चेइयमहेसुवानकखमहेसुवा गिरिमहेसुवा दरिमहेसुवाअग

भाषा

तेहनाकुल वलीअनेराइं तयाप्रकारकुलपरं अद्रगुं छिएसुकहतां जेपाअलिकह्या अटवाअनेराइंजिहां जाताकोइंदुगुं आनकरे
निंदेनहीगरहेनही एहवाअद्रगुं छित अगर्हितकुल तेहनेदिपेजइप्रासुक एषणीवअगन पानयादिमस्यादिम काभिकतेसावुपडि
गाहेइत्यर्थः परंजिहांनां मातपाणीलेतां लोकद्रगुं आनकरे तिहांनलेवो तेभिजुगटहस्यनेपरि आहारभणीगयोहं तोजेआहारएहवो
जाणेतैकहेजे समवाएसुवा समवायजिहावणो मेलोमित्योहइ एतावताउत्त्ववियेण्जाणी वणोलोमिले तेसमवायकहिये तेह
नेविष्टे पिंडनियरेसुवा पिंडनिकरत्तकनेका जिजेआहारादिककरताहइ तेपिंडनिकरकहिये तेहनेविष्टे तयाइंदमहेसुवाइं द्रना
महोत्सवने विष्टे खंदमहेसुवाखंदकहतां कार्तिकेयतेहनीमहिमा जिगिदिवसि तेहनीपूजाकरिये तमहोत्सव एवंइहमहेसुवाइ
ईश्वरसुकुं दवलदेव भूतयंतरविशेष नरोभुवनपतिविशेष यूमतेजेहंतना भगवानविशेषरेजे चेइयकहतां प्रतिमादेवतानीसमुद्र
वपदिएउअवजाणिवो स्वतीर्योपरतीर्योनी व्यक्तिइहांनलाभे वज्रपर्वतदरीकहतां गुफाअगडकहतां आतलावद्रहनदीसरतेकहिये

टीपिकाटीका ।

तरेपुव तयाप्रकारेषु अङ्गुष्ठमिनेषु अङ्गुष्ठेषु कुलेषु ततकुगुष्ठितानि चर्मकारकुलादीनि गच्छाणि दास्यादिकुलानि विपर्ययभूतेषु
कुलेषु लभ्यमानमाहारादिकं प्रासुकमेपणीयमिति मन्यमानो नन्दजीवादिति मेभिकखूवार जावपविष्टेसमाणेसेज्जं पुण्णजाणेज्जा
असर्गंवा४ समवाएसुवा पिंडनिरएसुवा इंदमहेसुवाखंदमहेसुवा एवंइहमहेसुवा सुगुं दमहेसुवाभूयमहेसुवा जकखमहेसुवाना
गमहेसुवा यूममहेसुवा चेइयमहेसुवा कखमहेसुवा गिरिमहेसुवा अगडमहेसुवा सरमहेसुवा दहमहेसुवा नदिसागरमहेसुवा
आगरमहेसुवा अन्नतरेसुवा तहृष्यगारेसुवा विस्वस्वेसुमहामहेसुवा वट्टमाणेसुवहवे सनणमाहण अतिहिविणवणिमएस एगा
ओओओओ परिणसिज्जमाणे पेहाएदोहिं जावसंनिचवाओ परिणसिज्जमाणे पेहाएतहृष्यगारं असर्गंवा४ अपुरिसंतरगयाजाव
नोपडिगाहेज्जा समिज्जुयत्तुनरेवंभूत माहारादिकं जानीयात् तदापुर्यांतरकतादि विशेषणं अप्रासुकमेपणीयमिति मन्यमानो
नन्दजीयात् तवसमवायोमेलजः पिंडनिकरः पिंडं च तजमहमित्यर्थः इन्द्रोत्सवः प्रतीतः खंदः स्वामिकार्तिकेयः रुद्रादयः प्रतीताः सुकुंदोवल

गिलंगाचायंछानटीका

कुगुष्ठमिनेषु कुलेषु नानादेशविनेय सुखप्रतिपत्त्यर्थं पर्यायान्तरं दर्शयत्यङ्गुष्ठेषु यद्विवाकुगुष्ठितानि चर्मकारकुलादीनि गच्छाणि
दास्यादिकुलानि विपर्ययभूतेषु कुलेषु लभ्यमानमाहारादिकं प्रासुकमेपणीयमिति मन्यमानो नन्दजीवादिति तयासेभिकखूवेत्यादि
समिज्जुयत्तु नरेवंभूतमाहारादिकं जानीयात् तदपुर्यांतरकतादिविशेषणं अप्रासुकमेपणीयमिति मन्यमानो नन्दजीवादिति
सम्बन्धः ततसमवायोमेलजः संखच्छेदयेत्यादिः पिंडनिकरः पिंडपिंडं च तजमहमित्यर्थः इन्द्रोत्सवः प्रतीतः खंदः स्वामिकार्तिकेय
रुद्रादयः प्रतीताः नवरंसुकुन्दोवलदेवः तदेवंभूतेषु नानाप्रकारेषु प्रकरणेषु सत्सुतेषु चयदि
यः कश्चित्पुत्रमण ब्राह्मणातिथिकरण वणिमगादिरापतति तस्मै सर्वज्ञे दीयत इति मन्यमानो पुर्यांतरइति कतादिविशेषणं विविष्ट
माहारादिकं नन्दजीयात् अवापिसर्वज्ञे नदीयते तयापिजनार्कीर्त्तयति मन्यमानएवंभूते संखडिविशेषेन प्रविष्टेदिति एतदेवसवि

डमहेसुवा तडागमहेसुवादहमहेसुवा एदिमहेसुवा रुमहेसुवा सागरमहेसुवा आगरमहेसुवा अ
एतरेसुवातहप्यगारेसुविह्वरूवेसुमहामहेसुवदृमाणे सुवहवेसमणमाहणअतिथिकिवणवणिमएसु
एगातोउक्खातोपरिएसिज्जमाणे पेहाएदोहिं जावसणिहिसणिचयातोवापरिएसिज्जमाणेपेहाएत
हप्यगारंअसणंवा४अपुरिसंतरकडंजावणोपडिगाहेज्जाअहपुणएवंजाणेज्जादिणंजंतेसिंदायवं अह

भाषा ।

खण्णाविनाजेनीवाण सागरसमुद्र आगरत्तांवा दिकजपजिवानीखाणि एतलाने'निमित्ति जेमहोत्सव तेहनेविषे तथाअनेरा
ईतथाप्रकार तेहवामहोत्सवविषे एतलानेमहोत्सवेवर्त्तते षण्णाअमण ब्राह्मणअतिथि कपणवणीमगादिकनेविषे एकहाडलीमाहि
थी विज्जंहांडलियामाहिथी विज्जंइंहांडलिया माहिथीवांसनाभा जनमाहिथी परीसीजतोदेखी तथाप्रकार अशनपानखादिम
स्वादिम अपुरुपांतरकृत इत्यादिशब्दपाळलि वखाणाक्रेतिमजाणिवा एहवोआहारसाधु नपडिगाहे हिवेजेहवोआहार साधुल्येते
कहेछे अर्थहिववली जेसाधुइमजाणे तेदीधोजेतेह अमणमाहण ब्राह्मणने'देतोळं'तां अथवाजिहांपरनेविषेजिमतादेखीतेहकन्ह

द्रीपिकाटीका

देवः तदेवंभूतेषु नानाप्रकारेषु प्रकरणेषुयः कश्चित्अमण ब्राह्मणातिथिकपणवणीमगादिरापतिति तस्मैसर्वस्वै दीयतेइतिमन्यमानो
अपुरुपांतरकृतादि विशेषणविशिष्टं आहारादिकनग्टक्रीयात् एतदेवसविशेषणंग्राह्यमाह अहपुणएवंजाणेज्जादिनं जंतेसिंदायवं
अहत्यभुंजमाणे पेहाएगाहावइ भारियंवागाहावइपुत्तंवाधूयंवासुएहंवाधाइंवादासंवा दासिवाकम्मकरंवाकम्मकरिंवासेपुल्लामेव
आलोएज्जा आउसेत्तिवा भगिणीत्तिवादाहासिमेइत्तो अणयरंभोयणजायं सेएवंवदंतस्सपरोअसणंवा४ आहट्टुदलएज्जातहप्यगारं
असणंवा४ सयंवाणंजाएज्जा परोवासेदिज्जा फासुयंजावपडिगाहेज्जा अथपुनरेवंभूतमाहारादिकं जानीयात्तद्यथा यत्तेभ्यःअमणा

शीलंगाचार्यकाकतटीका

शेषणंग्राह्यमाहअहेत्यादि अथपुनरेवंभूतमाहारादिकं जानीयात्तद्यथादत्तं यत्तेभ्यःअमणादिभ्योदातव्यं मथानंतरंततस्वतएवतान्
गृहस्थान्भुंजानान् प्रेक्ष्यदृष्ट्वाहारार्थीं तत्रयायात् तान्गृहस्थान् स्वनामग्राहमाह तद्यथागृहपति भार्यादिकंभुंजान पूर्वमेवालोक

तत्तभुंजमाणेपेहाए गाहावतिभारियंवागाहावतिभगिणिंवा गाहावतिपुत्तंवा गाहावतिधूयंवासु
एहंवाधातिंवादासंवादासिंवा कम्मरंवाकम्मकरिंवासेपुल्लामेव आलोएज्जाआउसेत्तिवाभगिणित्ति
वादाहिसिमेएत्तो अणयरंभोयणजायंसेवंवदंतस्स परोअसणंवा ४ आहट्टुदलएज्जातहप्यगारंअस
णंवा४सयंवाणं जाएज्जा परोवासेदेज्जा फासुयंजावपडिगाहेज्जा सेभिव्खूवा५ परंअइजोयण

भाषा

याचे तेकोणगृहपतिनी भार्यागृहपतिनीवहिन गृहपतिनोपुत्र गृहपतिनीपुत्रिका तथावलीषाद दासदासीकर्मकर अथवाकर्म
करी एतलामाहिलो अनेरोपहिलो आलोएज्जाकहतां देखेतिवारतेहकन्ह किसीपरिमाणे तेकहेछे आउसोत्तिआशुप्पतिवहिन
एहआहारमाहिंयको सुभने'आहारदेसि एहवोंकहतां आगिलोपुरुष अथवास्त्रीतेसाधुने' अशनपानखादिमस्वादिम आणीदिये
अथवाआपणीसाधुने'दिये तेतीवारतेसाधु प्रासुकएषणीय आहारजाणी लाभिकतेपडिगाहे हिवेअनेराग्रामयकी आहारआणे
तेहनेअधिकारकहेछे अर्थतेभिन्नुचारित्वियो परंकहताप्रकर्षई अर्ज्ययोजनवेगाज प्रमाणक्षेत्रनेविषे संखडिकहतां जिहाषणाजण

दीपिकाटीका

दिश्योदातव्यं तद्वत् अथानंतरंतत स्वतएवतान्गृहस्थान् भुजानान्प्रेक्ष्य आचारार्थीतत्रयायात् गृहपतिभार्यादिकंभुजानं पूर्वमेवा लोकयेत् प्रभुंप्रभुसंदिष्टं वा ब्रूयात्तद्यथाआयुष्मति भगिनिदास्यासिमन्त्र मन्तरङ्गोजनजातं इत्येवंवदते साधवेपरोगृहस्थ आहृत्या ग्रनादिकंदद्यात् अतचजनसंकुलत्वात् सतिवान्यस्मिन्कारणे स्वतएवसाधुर्याचेत अयाचितोवा गृहस्थोदद्यात् तत्प्रासुकमेपगीयं मितिमन्यमानोगृहीयात् अथान्यग्रामचिंतामधिकृत्याह सेभिकखूवार परंअद्वजोवगमेराए संखडिपडियाएनो अभिसंधारेज्जागम गणएसभिजुः परंप्रकर्षेण अर्ह्योजनमात्रेचेते संखंयन्तेविराध्यन्ते प्राणिनोयवसासंखडिसा प्रतिनोभिसंधारयेत् गमनंनतवगच्छेत्

गिलंगाचार्यकृत टीका

येत्पश्चे त प्रभुंप्रभुसंदिष्टं वा ब्रूयात्तद्यथा आयुष्मतिभगिनीत्यादि दास्यासिमन्त्रमन्तरङ्गोजन जातमित्येवंवदते साधवेपरोगृहस्थ आहृत्याग्रनादिकं दद्यादतचजनसंकुलत्वात् सतिवान्यस्मिन्कारणे स्वतएवसाधुर्याचेत अयाचितोवागृहस्थोदद्यात् तत्प्रासुकमेप गीयमिति मन्यमानोगृहीयादिति अन्यग्रामचिंतामधिकृत्याह सेभिकखूवेस्यादि सभिजुःपरं प्रकर्षेणाह योजनमात्रे सजेते संखं

मेराएसंखडिणञ्चासंखडिपडियाएणो अभिसंधारेज्जागमगणए सेभिकखूवार पादूणंसंखडिणञ्चापडी
गंगच्छे अणाढायमाणेपडीणंसंखडिणञ्चापादूणंगच्छेअणाढायमाणेदाहिणंसंखडिणञ्चाउदीणंगच्छे
अणाढायमाणेउदीणंसंखडिणञ्चादाहिणंगच्छेअणाढायमाणेजत्येवसासंखडीसियातंजहागामंसिवा
णगरंसिवाखेडंसिवाकवडंसिवामंडंसिवापट्टणंसिवादोणमुहंसिवाणिगमंसिवा आगरंसिवाआसमं

भाषा

निमित्तिआहार केलविवाभणी घणालीवसंखडिये तेसंखडिकहिये तेजाणीसंखडि पडियाएकहतां तेहनीप्रतिज्ञाइं ऊंसंखडिइ
सजाउइसुं मनमाहिचींतवी तिहांभणीगमनचींतवे एतावता संखडिनजाइइत्यर्थ हिवपहिलोसंखडी प्रवृत्तजाणी जेकरिवोतेदे
खाडेछे तेभिजुचारितियो पादूणसंखडिनञ्चा पूर्वदिसिइं संखडिजाणी पश्चिमेजाइसुंकरं अणाढायमाणेकहतां तेसंखडिय
नादरतो तथापश्चिमे संखडिजाणी पूर्वदिसिइंसंखडिजाणी उत्तरदिसिइंजाइ अणाढायमाणे अनादरतो तथाउत्तरदिसिइं
संखडिजाणी दक्षिणदिसिइंजाइ अणाढायमाणे तेसंखडिविपे अनादरवंतछतो एतलेउंकह्यो जिहांसंखडिऊइं तिहांनेवो
एभावजत्येवसा संखडीसियाजिहांतेसंखडिऊइं तेकिहांकिहांतेकहेछेगमंसिवागामतेकहिये जिहांराजकरघणाइघणाऊ इतेहने
विपे नगरंसिवा जिहांकरनऊइंतेनगर तेहनेविपेखेडंसिवा जिहांमाटीनोप्राकारऊइं तेहनेविपेकवडंसिवा जिहारूडालोकरा
जादिकनऊइं तेकवडकहिये तेहनेविपेमंडंसिवा जिहांविज्जंदिसि आधोयोजनमाहिं ग्रामनऊइंतेहनेविपे पट्टणंसिवा पत्तन
सर्ववस्तुनो उत्पत्तिस्थान तेहनेविपे आगरंसिवा जिहांदांवाप्रमुखधातुनी खाणिऊइं तेहनेविपेदोणमुहंसिवा जिहांयकीजलवट्ट
थलवट्टविज्जंनी प्रवृत्तिऊइं तेदोणमुखकहिये तेहनेविपे निगमंसिवा जिहाएकलावाणिवाजवसे वीजालोकथोडा तेनिगमकहि

दीपिकाटीका

यदिपुनर्ग्रामेषु पूर्वप्रवृत्तगमनं तत्संखडिंपरिज्ञाय यद्विधेयंतदाह सेभिकखूवार पादूणंसंखडिं नञ्चापडिगंगच्छे अणाढायमाणेपडी
गंसंखडिनञ्चापादीणंगच्छे अणाढायमाणेदाहिणं संखडिनञ्चाउदीणंगच्छे अणाढायमाणे उदीणंसंखडिणञ्चा दाहिणंगच्छे
अणाढायमाणेजत्येव संखडीसिया तंजहागामंसिवा नगरंसिवा खेडंसिवाकवडंसिवा मंडंसिवापट्टणंसिवा दोणमुहंसिवाआग
रंसिवा आसमंसिवासज्जिवेसंसिवा जावरायहाणंसिवा संखडिंसंखडिपडियाएनोअभिसंधारेज्जागमगणए केवलीब्रूयाआयागमेयं

संखडिसंखडिपडियाए अभिसंधारेमाणे आहाकम्मियंवा उद्देसियंवामीसजायंवाकीयगडंवापामिच्चंवा अच्चेज्जंवाअभिहडंआहट्टु
दिहजमाणं भुंजेज्जासेभिच्चु यदिप्राचीनांपूर्वस्यांदिशि संखडिजानीयात् ततःप्रतीचीनं अपरदिग्भागंगच्छेत् अथप्रतीचीनांजानी
यात् ततःप्राचीनंगच्छेत् कथंगच्छेत् अनाद्रियमाणः संखडिअनादरयन् यत्तैवासौसंखडिःस्यात् तत्तनगन्तव्यं क्वासौस्यादिति
दर्शयति तद्यथाग्रामेवानगरंवा खेटादयःप्राक्ख्याख्याताः तत्ततेषुस्थानेषु संखडिं ज्ञात्वा संखडिप्रतिज्ञयानगमन मभिसंधारयेत्

शिलंगश्चार्यकृत टीका

द्यंतेविराध्यन्ते प्राणिनोयत्त सासंखडिस्तां ज्ञात्वातत्प्रतिज्ञया नाभिसंधारयेन्न पर्यालोचयेत्तन्नगमनमिति नतत्रगच्छेदितियावत्
यदिपुनर्ग्रांसेषु परिपाद्या पूर्वप्रवृत्तंगमनं तत्रचसंखडिंपरिज्ञाययद्विधेयंतर्हयितुमाह सेभिकवूवेत्यादिसभिचुर्यदिप्राचीनांपूर्वस्यांदि
शिसंखडिंजानीयात् ततःप्रतीचीनं अपरदिग्भागं गच्छेदथप्रतीचीनं अपरदिग्भागं गच्छेदथप्रतीचीनां जानीयात् ततःप्राची
नंगच्छेदेवसुत्तरतापि व्यत्ययोजनीयः कथंगच्छेदनाद्रियमाणा संखडिअनादरयन्नित्यर्थः एतदुक्तंभवति यत्तैवासौसंखडि
स्यात् तत्तनगन्तव्यमिति क्वासौस्यादितिदर्शयति तद्यथाग्रामेवाप्राचुर्येण ग्रामधर्मापेतत्वात् करादिगम्योवाग्रामः नास्मिन्करो
स्तीतिनकरं घूलिप्राकारोपेतखेटं कर्वटंकुनगरं सर्वतोर्ध्वयोजनात्परेणस्थित ग्राममंडवंपत्तनंयस्य जलस्थलपथयो रन्यतरेणप
र्याहारप्रवेश आकरसाम्रादेरुत्पत्तिस्थानं द्रोणमुख्यस्य जलस्थलपथादुभावपि निगमावणिजः तेषांस्थाननैगमं आश्रमयन्तीर्थ

सिवासखिवेसंसिवा जावरायहाणिंसिवा संखडिसंखडिपडियाए णोअभिसंधारेज्जा गमणाएकेव
लौवूया आयाणमेयंसंखडिसंखडिपडियाए अभिसंधारेज्जमाणे आहाकम्मियंवाउद्देसियंवामी
सज्जायंवाकीयगडंवा पामिच्चंवाअच्चेज्जंवा अणिसड्वाअभिहडंवा आहट्टुदिहजमाणंभुंजेज्जा
असंजणभिकवूपडियाए खुड्डियदुवारियाओमहल्लियाओकुज्जामहल्लियदुवारियाओखुड्डियाओकु

भाषा

येआसमंसिवा जिहांतापसादिकवसे तेआश्रमकहिये तेहनेविषे अथवातीर्थस्थान तेहविषेसंनिवेसंसिवा जेनगरने परिसरिवा
सतिहांनगरमाहिला लोकआवीवसे नगरनेसंकडपणे तेसंनिवेसकहिये तेहनेविषे रायहाणिंसिवा राजधानीतेकहियेजि
हांराजाआपणपे अंतःपुरादिसहितवसे तेहनेविषे एतलेठामिसंखडिजाणी तेणेंसंखडिइं प्रतिज्ञाकरीतिहांजाउं इमजाणी
चारित्तियोनजाइ तिहांइजाइवो चींतवेपुणनही तिवारेशिष्यकहेछे भगवनतेकांनिवारी श्रीगुरुकहेछे केवलीकेवलज्ञानिक
रीजाणीइमकहे आयाणमेयं एआदानकर्मग्रहिवानो ठामपाठांतरिआयतणमेयं एवंसंखडिनोंजाइवो आयतनकहतां स्थान
दोपनोजाणिवो तेदोपकेहाकेहाऊइछे जेजेसंखडिजाणे तेतेप्रतिइंजाइवाभणी मनकरतासाधुने अवस्थएतलादोपमाहिलोअने
रोदोपलागे तेकहेछेआधाकर्मि कउद्देशिकमिअजात कीतपासिञ्चाच्छेद्य अनिष्टद्वयभ्याहृत एआठदोपमाहिलेअनेरेकि
णिहीए किदोपिअथवा एतलेसर्वदोपेकरीदूषित आचारतेजिसंखडिइं जाइइतिभाव तेसंखडीनोषणी मनमाहिंइसंचींतवेजे
एसाधुमाहरोपगरण उद्दिशीआव्यो तोएहनेजिमभावे तिसदेवोइमजाणी आधाकर्मादिदोपलगाडे अथवाजेसाधु रसलोल
पणेंसंखडीजाइ तेआधाकर्मिकादिकेपुणल्ये जीवनेरसनेद्रियजीपतां दुःकरछेयतःअक्खाणसणी कम्माणमोहणी तहवयाणेंवंभवयं
गुत्तीणवमणगुत्ता चउरोदुक्खेहिंजिप्पति १ इतिवचनात् तयासंखडिनिमित्त आवतांसाधुउद्दिशीगृहस्थवसति एहवीकरेतेदेग्ना
उछे असंजणएगृहस्थप्रकृतिभट्टकआवक तेभिच्चुपडियाएसाधुनिमित्तखुड्डियदुवारियाओ जेधरनाहारसांकडाऊइतेमहल्लियदुवारिया
ओकुज्जामोकलांहारकरे तयामोकलाहारजेहनांऊइ तेहनांसांकडांहारकरे तयासमीशय्यासमास्थानकतेविपसकरे जिमअनेरा

दीपिकाटीका ।

नपर्यालोचयेत्किमिति वतः केवलीब्रूयात् आदानमेतत्कर्मापादानमेतत्संखडिं संखडिपडिवाएत्ति यायासंखडिस्तांतामभिसंधारयत्तस्य
 त्रतिज्ञयागच्छतः साधोरवश्यमेतेषांमध्ये अन्यतमोदोषः स्यात् तद्यथा धाकर्म वा उद्देशिकं वा मित्रजातं वा कीतकृतं वा उद्यतकं वा आच्छेद्यं वा अ
 निष्टटं भ्याहृतमित्येतेषां दोषाणामन्यतमोदोष इदं भुंजीत स हि प्रकरणकर्त्ता एवं पर्यालोचयेत् यथायं यतिर्मत्प्रकरणमुद्दिश्येन्नायातः तदस्य
 मया येन केनचित्प्रकारेण देयमित्यभिसंधाया धाकर्मोदिविदध्यात्किञ्च संखडिनिमित्तं गच्छतः साधूनुद्दिश्य गृहस्य एवं भूतावसती कुर्वादित्या
 ह्यस्य जने भिक्षु पडिवाते खुड्डियद्वारियायो मङ्गलियातो कुज्जामहत्तियद्वारियाओ खुड्डियातो कुज्जाममाओ सेज्जाओ विसमाओ
 कुज्जाविसमाओ सेज्जाओ समाओ कुज्जानिवायाओ सिज्जाओ पवायाओ कुज्जापवायाओ सिज्जाओ णिवायाओ कुज्जाअंतोवावाहिं वा उव्व
 यस्स हरियाणि छिंदिय २ दालिय २ संथारगं संथरेज्जाएसविलुं गतामो सेज्जाएअक्खातो तम्हासे संजणियं ठे अस्स गारेपुरे संखडिं वा प्रच्छासं
 खडिं वा संखडिं पडिवाएनो अभिसंधारेज्जागमणाए एवं खलु तस्स भिक्षुस्स भिक्षुणी एया सामगियं जं सब्बे हिंसमि ते सज्जिते सयाजएज्जासि
 त्ति वेमिद्वितीयमृतस्सत्थे प्रथमाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशकः समाप्तः अस्मि जनेति अयं यतो गृहस्य सचचावकः प्रकृतिभद्रको वा स्यात् तत्तासौ सा
 धुप्रतिज्ञया च्छुद्दहाराः संकटहारावसत्यस्ता मचाहाराः कुर्यात् मचाहाराः कार्यापेक्षया संकटहाराः कुर्यात् मचाहाराः कार्यापेक्षया संकटहा

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

स्यानं राजधानी यत्र राजा स्वयं तिष्ठति निवेशो यत्र प्रभूतानां भांडानां प्रवेश इति तत्र ते पुस्त्यानेषु संखडिं ज्ञात्वा संखडिप्रतिज्ञया न गमनम
 भिसंधारयेन्न पर्यालोचयेत् किमिति वतः केवलीब्रूयात् आदानमेतत् कर्मापादानमेतदिति पाठांतरं वा आचरणमेयंति आचयतनं स्थान
 मेतदोपाणां यत्संखडिगमनमिति कथं दोषाणामाचयतनमिति दर्शयति संखडिं संखडिपडिवाएत्ति यायासंखडिस्तांतामभिसंधारय
 तस्तत्प्रतिज्ञया गच्छतः साधोरवश्यमेतेषांमध्ये अन्यतमोदोषः स्यात् तद्यथा धाकर्म वा उद्देशिकं वा मित्रजातं वा कीतकृतं वा उद्यतकं
 वा आच्छेद्यं वा अनिष्टटमभ्याहृतमित्येतेषां दोषाणामन्यतमोदोष इदं भुंजीत स हि प्रकरणकर्त्ता एवं संधारयेत् यथायं यतिर्मत्प्रकरणमु
 द्दिश्येन्नायातस्तदस्य मया येन केनचित्प्रकारेण देयमित्यभिसंधाया धा कर्मादिविदध्यादिति यदि वा यो हिलोलतया संखडिप्रतिज्ञया
 गच्छेत्स तत एवा धा कर्माद्यपि भुंजीतेति किञ्च संखडिनिमित्तमागच्छतः साधूनुद्दिश्य गृहस्य एवं भूतावसती कुर्वादित्याह्यस्य जयइत्यादि
 असंयतो गृहस्य सचचावकः प्रकृतिभद्रको वा स्यात् तत्तासौ साधुप्रतिज्ञया च्छुद्दहाराः संकटहाराः सत्यस्ता मचाहाराः कुर्यात् व्यत्ययं वा कार्या

ज्जासमाओ सिज्जाओ विसमाओ कुज्जाविसमाओ सिज्जाओ समाओ कुज्जापवाताओ सिज्जाओ णि
 वायाओ कुज्जाणिवायाओ सेज्जाओ पवायाओ कुज्जाअंतोवावाहिं वा उव्वयस्स हरियाणि छिंदिय २ दालि
 य २ संथारगं संथारेज्जाएसविलुं गतामो सेज्जाएतम्हासे संजणियं ठे अस्स गारेपुरे संख
 डिं वा प्रच्छासंखडिं वा संखडिं पडिवाएणो अभिसंधारेज्जागमणाए एवं खलु तस्स भिक्षुस्स भिक्षु

भाषा

षणालोकमाहिं न पेसे इणिकारिणं साधुनिमित्ति ते विषमकी धाऊइ तथा साधुरहिवां भणीइ जे स्या न कसमवात छे ते निर्वतकरे अयवा
 ग्रिस्सत्तुजाणी निर्वतस्यान कसमवात करे तथा उपाअयमाहि अयवावाहिरिहरीकावछे दीछे दी विदारी उपाअदरुडाकरे अयवासं
 थाराभणी ठामकरे एसविलुं गतामो न्ति कहतां एसाधुनिग्रंथ अकिंचन इस्सो हेतुजाणी ते ठाम संस्कारे रुडाकरे इणिभणी संखडिजाता
 साधुने एतला दोपलागे चारित्तनी च्छानिजपजावे तो स्यो करिवो ते कहछे तम्हा ते हकारणयकी ते संघते साधुनिग्रंथ तथा प्रकार ते हवी
 पूर्वोक्त दोष सहित संखडिं कहतां जे विवाहादि उत्पन्न भणी पडिलो भोजी भाडि वा भणी संखडि तथा पछी संखडि ते कहिये जे मत्तकाचनंतर

सूतकनेकाजिकहिये तेपछासंखडिजाणिवी अथवाकिणिहीएहस्यने वरिसंखडिहोस्ये एहभणीपहिलोजजाइते आयाभणी गहस्यउपायनोसावदुलगाडे तेपुणपुरेसंखडि तथासंखडिनिहत्ती तिवारपछीइकाई जेजगस्योइइ तेहनेकाजिजाइ तेपछासं खडिपुणकहिये एवंप्रकारसंखडिभणीसंखडिनी प्रतिज्ञाईतिहांजाइवो आलोचेपुणनही पहेजाइवानोकहिये एवंखलुएसंखडिनो

दीपिकाटीका

राःकुर्यात्तथासमाःशय्यावसतयोविषमाःकुर्यात् सागारिकापातभयात् साधुसमाधानार्थं व्यत्ययंवाकुर्यात्तथाप्रवाताःशय्याशीतभया न्निवाताःकुर्यात्श्रीष्मकालापेक्षयावा व्यत्ययंविदध्यात्तथाउपायस्यार्तं ध्वेवर्हिर्वाहरितानिच्छित्वा २ विदार्यउपायंसंस्क्रुयात्संस्कार कंवासंस्कारयेत्गहस्यानेनाभिप्रायेणसंस्क्रुयाद्यथैषसाधुःशय्यायाः संस्कारेविधातव्येलुंगयामोत्तिनिर्गंथोचकिञ्चनइत्यतःसगहस्या कारणेसंयतोवास्वयमेवसंस्कारयेत्तन्हासेसंजएत्ति तस्मात्तथाप्रकारांअनेकदोषदुष्टांसंखडिविज्ञायतज्जातनामकरणविवाहादिकापु रःसंखडिःसूतकसंखडिःपञ्चात्संखडिःतासर्वासंखडिसंखडिप्रतिज्ञयानोभिसंधारयेत् नपर्यालोचयेत्गमनक्रियांएवंतस्यभिचोःसाम

शिलंगाचार्यकृत टीका

पेक्षयाकुर्यात् तथासमाःशय्यावसतयो विषमाःसागारिकापातभयात् कुर्यात्साधुसमाधानार्थं व्यत्ययंवाकुर्यात् तथाप्रवाताःशय्याः शीतभयान्निवाताःकुर्यात् श्रीष्मकालापेक्षयावा व्यत्ययंविदध्यादिति तथाअंतर्मध्ये उपायस्य वह्विर्वाहरितानिच्छित्वा छित्वाविदार्य विदार्यउपायंसंस्क्रुयात्संस्कारकंवासंस्कारयेत्गहस्यानेनाभिप्रायेणसंस्क्रुयाद्यथैव साधुःशय्यायाः संस्कारेविधातव्य विलुंगयामोत्ति निर्गंथोचकिञ्चनइत्यतः सगहस्यकारणे संयतोवास्वयमेव संस्कारयेदित्युपसंहरति तस्मात्तथाप्रकारमनेकदोषदुष्टां संखडिविज्ञायसा पुरःसंखडिर्वाभवेत् जातनामकरण विवाहादिकापुरः संखडिस्तथासूतक संखडिपञ्चात्संखडिरिति यद्विवाहपुरोगतः संखडिर्भविष्य

णीएवा सामगियंजंस्वद्वेहिं समितेसहिएसदाजएज्जासित्तिवेमि द्वितीयश्रुतस्कांधस्यप्रथमस्यपिं डेपणाध्ययनस्य द्वितीयउद्देशकःसमाप्तः २ सेएगइओ अस्मत्तरंसंखडिंआसित्ता पिवित्ताछड्डे जजवाजमेजजवाभुत्तेवा सेणोसस्मपरिणमेज्जा अस्मयरेवासेदुक्खेरोयातंकी रुकुप्पज्जेज्जा केदली बूयाआयाणसेयं इहखलुभिव्वग्गाहावती हिवांगाहावतिणीहिंवापरिवायएहिंवा परिवाइयाहिं

भाषा

परिहरिवो खलुनिधेसेसाधुसध्वीनो सामगियंकहतां रूपैर्गपणोजाणिबोइसो जःणीसदाइणि अर्थजपरित्तकरिवो इमत्रीसुधर्म स्वागिजंबूप्रतिङ्कहेछे इमसेत्रीमहावीरदेवसमीपिसाभल्यो तिमत्तुह्यागलिकज्जंहुं सदायाप्रकारिसंखडिनो आचारचारित्तिये टालिवोइत्यर्थ इतिश्रीआचारगेद्वितीयश्रुतस्कांधे प्रथमपिंडेपणाध्ययने द्वितीयोद्देशकः २ वीजोउद्देशेसोकल्लो छिवेलोवोउद्देशेसोप्रा रंभियेछे वीजोउद्देशेसाधुने सर्वथासंखडिनोगमननिषेधो इहांप्रकारांतरेतिहेजसंखडिनाटोपकहेछे तेसाधुकोईएक अन्नयरंकह तापूर्वसंखडि अथवापञ्चात्संखडिएहमाहिली अनेरीसंखडिनो आचारररुलोलपणोसरसजाणी खाद्यादिअशनचाखादीशिखरि णीदुग्धादिकपानकरी वणाभोजनकीभाभणी छड्डेज्जवाछर्दिकरे वमेपाछोनाखेअथवाजिस्योउंतो सस्यक्प्रकारिपरिणमेनहीतेह थकीविष्पूचिकादिकऊपजे अथवाअनेरोकोईरोग आतंकरोगकुटादिकआतंकमूलादिक तत्कालमरणकएहयो पुणऊपजेइणिकार णिकेवलीरुचंइइमकहे एसंखडिनोभोजनआदानकर्मग्रहणनोकारणजाणिवो तेजिमज्जमनाकारणज्जइ तेपरिदेमाडेछे खलुइ सेवाक्यालंकारि इहकहतांइणिसंखडिभक्तनेविपे इणिभविणपूर्वोक्त अपायज्जइ परभवदुर्गतगमनादिजजाणी भिक्षुत्तारित्तियोगा हावईदिवागहपतिङ्करी गाहावइणीगहपतिनी स्त्रीतेहस परिवाजकअथवापरिवाजिकितेहसं पणभंकहताएकपणो प्त

दीपिकाटीका ।

ग्र'संपूर्ण' तोभिन्नुभावस्य यत्त्वय्यासंखडिर्वर्जनमिति द्वितीययुतस्कन्धे प्रथमपिंडेपणाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशे गकप्रदीपिकाउक्तो द्वितीयोद्देशे ग
कः सांप्रतंतृतीयश्चरभ्यनेत्यस्य चायमभिसंबंधः इदं नंतरोद्देशके दोषसंभवात् संखडिगमनं निपिडं दृष्ट्वापि प्रकारांतरेण तद्वतानेव दोषा
नाह से एगओअय्यरिंसंखडिं अमितापिवित्ताइड्डेज्जवावसेज्जवासेणोसम्मं परिणसेज्जवाअन्नयरेवासिदुक्खुरोगातं केसमुय्यजेज्जा
केवलीवूया आयाणमेवंसंभित्तुरेकदा कदाचित् एकतरोवा अन्यतरांकाचित्पुरः संखडिंपथात्वं'खडिंवा संखडिंति संखडिभक्त्या
अश्वाद्यभुक्ता पीत्वागिखरिणीदग्धादि तच्चाति लोलुपतधारसगट्टायाहारितं सन् खडिज्जिह्विदध्यात् कदाचिच्चापरिणतं तद्विस्मृ
चिकाकुर्वात् अन्यतरोवारोगाः कुटादिकः आतंकः आगुजीवितापहारी गूलादिकः समुत्पद्येत केवलीसर्वस्रोवूयात् यद्येतसंपडो
भक्तमादानं कर्मोपादानं भवति तथादर्शयति इह खलु भिक्षूणाद्यावतिष्ठंवा गाद्यावतिणीष्ठंवा परिवाइएहिंवा परिवाइयाहिंवा एग
अंसद्विंसोडं पाउभोवति मित्तज्जरत्यावा उवस्सयंपडिलेहसाणेणो लभेज्जातमेव उवस्सयंसंमिस्सभावमावज्जेज्जा अण्णमाणेवासमत्ते विप्प
रियासियभूएइत्यविग्गहेवाकिलीविवातंभिक्षुं उवसंकमिच्चूवूया आउसंतोसमणाअहेआरामंसिवा अहेउवस्सयंसिवा राओवावियालेवागा
मधम्मणिचंतिवंक इहुरहस्सियंमेज्जणधम्मं परिवारणाएआउट्टामो तवेगेतितोसातिज्जेज्जाअ

शीलंगाचार्य कृतटीका

त्यतो नागतमेव यायाद्वसतिं वा गृहस्यः संस्कारादृक्ता वा संखडि राताऽततच्छेपोपभोगाय साधवः समागच्छेदुरिति सर्वथा सर्वसंखडिं
संखडिप्रतिज्ञायानोभिसंधारये न्नपर्यालोचयेद्भसनक्रियामिति एवं तस्य भिक्षाः सामग्र्यं संपूर्णं ताभिन्नुभावस्य यत्त्वय्यासंखडिर्वर्जन
मिति प्रथमस्य द्वितीयः समाप्तः उक्तो द्वितीयः समाप्तश्च ते अस्य चायमभिसंबंधः इदं नंतरोद्देशके दोषसंभवात् संखडि
गमनं निपिडं प्रकारांतरेणापि तद्वतानेव दोषानाह से एगओइत्यादि संभित्तुरेकदा कदाचिदेकतरोवा अन्यतरांकाचित्पुरः संखडिं
पथात्वं'खडिंवा संखडिमिति संखडिभक्तमास्याद्यभुक्ता तथा पीत्वागिखरिणी दग्धादितच्चाति लोलुपतधारसगट्टायाहारितं संखडि
ज्जिह्विदध्यात् कदाचिच्चापरिणतं तद्विस्मृचिकाकुर्वात् अन्यतरोवारोगः कुटादिकः आतंकस्वाशु जीवितापहारी गूलादिकः समु
त्पद्येत केवलीसर्वस्रोवूयाद्यद्येतत्संपडो भक्तमादानं कर्मोपादानं वर्तत इति यद्येतदादानं भवति तथादर्शयति इह खलु इत्यादिद्वेति
संखडिस्थाने अस्मिन्वा भवेऽर्मी अपायायासुष्मिकास्तु - दुर्गतगमनादयः खलु गज्जोवाक्यालंकारे भिक्षुणा गीलोभिन्नुः सगट्टपतिभिस

वा एगभंसद्विंसोडं पाउभोवतिमिस्सं ज्जरत्यावा उवस्सयं पडिलेहसाणेणो लभेज्जातमेव उवस्सयं
संमिस्सोभावमावज्जेज्जा अण्णमाणेवासमत्ते विप्परियासियभूते इत्यविग्गहेवाकिलीविवातंभि
क्खुं उवसंकमिच्चूवूया आउसंतोसमणाअहेआरामंसिवा अहेउवस्सयंसिवा राओवावियालेवागा
मधम्मणिचंतिवंक इहुरहस्सियंमेज्जणधम्मं परिवारणाएआउट्टामो तवेगेतितोसातिज्जेज्जाअ

भाषा

लेखोभावजिह्वांसंखडिज्जइतिहं वणागट्टहस्यअनेस्वीपरित्राजिकाकापडोकापडिणिवणामिलेएतलातिहं एकठामिरहेइसएकोपणोइ
तेहभणीभोएहवोशिव्यामंतगकरीकहेछेअहोशिव्यजेसापुसंखडोवेजाइतेहनेरसलोलपणेसवलोसंभाविचेअभज्यपुणभजेअपेयपुणपि
येतेहभाविवाइअभज्यपुणभजेअपेयपुणपिवेतेहभणी तेहसाधिएकठामित्वाभणीसोडं कइतां सद्यपानपीकरीअतिमिअभावज्जइतेह
पुणतेहसरीओज्जइतिणि तेहसाधिएकठामित्वाभणीसोडं कइतांसीधुज्जरत्यावाकांवाहिरिनीकलाउपाअयसगतोपुणउपाअयरुडो

नलहेतिवारेति गिहजउपाश्रयमाहिआवे जिहंगटहस्यपरिव्राजकमित्रके तिहंगमाहिलागटहस्य अथवापरिव्राजकतेषामद्यपा
नपीयाङ्गताधिपरीया सपामेआपणोस्मरेनही एतावताविकलसू खतिमतेभिजुपुणमत्तकृतो आपणपोसंभारे नहीविकलभाव
पामेविचारतेह माहिलास्त्रीनपुंसकविलपणे तेसाधुसमीपिआवी एहवोकचे अहोआयुष्मन् अमणतुभसद्धितोङ्गं एकांतेप्रार्थोङ्गं ते
क्षेत्रआश्रीकाल आश्रीकहेके अहेआरामंसिवा आरामवनमाहिअथवाउपाश्रयमाहिराओवारातिनेविषेवियालेवाविकालविपेएता
वतासंध्याकालिद्रहनीवेला इण्ठामिद्रुणिवेलाइतेचारितियाने ग्रामधर्मकहतां मैथुनसेवातिशिकरी निधंनितकरीने एतलेखं
भावएतलेयमेद्रुणिवेलाङ्गं तेमुभनेविरोनकरिवो एतावतामाहरोबोलठेलिवोनही इण्ठपरिआपणपे एकांतिमैथुनसेवाप्रवर्त्तयोसा
धुनेएहवोवचनिकहोङ्गं ते इण्ठिमैथुनने अर्थिप्रार्थनाकीधीङ्गंती कोईएकप्रमादीसाधु तेवचनकर्मनेयोगेमानेएअकरणीयमैथुनकर्म

दीपिकाटीका

णाए इहखलुन्ति इहसंखडिस्थाने सभिजुःगटहपतिभिसङ्गार्या भिर्वापरिव्राजकैः परिव्राजिकाभिर्वासाङ्गं एकवाक्यतयाप्रधान
तया संप्रधार्यभोइत्यामंत्रणे एतानामंत्रवा एतद्दर्शयति संखडिगतस्य लोलुपतयासर्वसंभाव्यते अतस्त्वैर्यतिमित्रं सोडंतिसीधुं
अन्यद्वा पीत्वाततःऊरत्यावा वहिर्वानिर्गत्य उपाश्रयंयाचेत यदाचप्रत्युपेक्ष्यमाणो विविक्षितमुपाश्रयंनलभते तदातमेवाश्रयं
यत्नासौसंखडि स्तववाऽन्यत्वा गटहस्यपरिव्राजकादिभिर्मित्रा भावमापद्येत तत्रचान्यमनामत्तः सभिजुरात्मानं नस्मरेत् अस्मरणा
च्चैवंचिन्तयेत् यदाहंगटहस्यएव यद्दिवाइत्विग्नहेति स्त्रीविग्रहेस्त्रीशरीरे विपर्यासीभूतः अधुपपन्नःस्त्रीवेवानपुंसकेवा साचस्त्री
नपुंसकोवातंभिजुसुपसंकस्या सन्नीभूवन्नूयात् तथाआयुष्मन्अमणत्वयासहैकांतमहंप्रार्थयामि तद्यथाआरामेवा उपाश्रयेवारात्रौवा
विकालेवा तंभिजुं ग्रामधर्मे विषयोपभोगगतैर्यापारैर् निधंनितंक्रत्वा ममत्वयाविप्रियं नविधेयंप्रत्यहमनुसर्षणीया इत्येवमादि
भिर्नियम्यग्रामासन्नेवा कुतचिद्रहसिमैथुनमव्रह्म तस्यधर्मास्तृप्तता व्यापारास्तेषांपरिचारणा आसेवनातया आउट्टासोप्रवर्त्तामहे
साधुमुद्दिश्यरहसिमैथुनप्रार्थना काचित्कुर्वीततांचैकः कश्चिदेकाकीवासातिज्जेज्जति अस्युपगच्छेत् अकरणिज्जंति अकरणीयमे

शीलंगाचार्य कृतटीका

झार्याभिर्वा परिव्राजकैः परिव्राजिकाभिर्वा सार्द्धमेकवाक्यतया संप्रधार्यभोइत्यामंत्रणे एतानामंत्रचेतद्दर्शयति संखडिगतस्य लोलुप
तयासर्वसंभाव्यत इत्यतस्त्वैर्यतिमित्रं सोडंतिसीधुमन्यद्वा प्रसन्नादिकंपातुं पीत्वाततःऊरत्यावा वहिर्वानिर्गत्य उपाश्रयंयाचेत
यदाचप्रत्युपेक्ष्यमाणो विविक्षितमुपाश्रयं नलभेततदातमेवाश्रयं यत्नासौसंखडि स्तवान्यत्वागटहस्यपरिव्राजकादिभिर्मित्रा भावमा
पद्येत तत्रचासावन्यमनामत्तो गटहस्यादिको विपर्यासीभूत आत्मानंनस्मरति सवाभिजुरात्मानं नस्मरेदस्मरणाच्चैवं चिन्तयेद्यथाहं
गटहस्यएव यद्दिवास्त्रीविग्रहे शरीरेविपर्यासीभूतः अधुपपन्नःस्त्रीवेवा नपुंसकेवा साचस्त्रीनपुंसकोवा तंभिजुसुपसंकस्या सन्नीभूव
न्नूयान्तद्यथा आयुष्मन् अमणत्वयासहैकांतमहं प्रार्थयामितद्यथा आरामेवोपाश्रयेवा कालतश्चरात्रौवा विकालेवातंभिजुं ग्रामधर्मे वि
षयोपभोगगतैर्यापारैर् निधंनितंक्रत्वा तद्यथासमत्वयाविप्रियं नविधेयंप्रत्यहमनुसर्षणीये त्येषमादिभिर्नियम्य ग्रामासन्नेवा
कुतचिद्रहसिमैथुनंइत्यं तत्रभवमैथुनं अव्रह्मेतितस्य धर्मास्तृप्तताव्यापारास्तेषां परिचारणा आसेवनातया आउट्टासोति प्रव

करणेज्जावयंसंखाएतेआयाणासंति संविज्जमाणापव्वावायाभंवतितव्हासेसंजएणियठेतहप्पगारं
पुरेसंखडिंवापच्छासंखडिंवासंखडि संखडिपडियाएणोअभिसंधारेज्जागमणाए सेसिक्खूवाअसू
यरंसंखडिंवासोच्चाणि सन्मसंपरिहावंति उस्सुयभूतेणंअप्पाणेणंधुवासंखडोणोसंचाएतिइत्यंतरेहिं
कुलेहिंसासुदाणियंसियंवेसियंपिंडवायंपडिगाहेत्ताआहारंआहारित्तएमाइहाखंसंफासेणोएवंकरे

भाषा

नेहवोजाणीसंखडीयेनजाइवो संखडियेजाताएआवाणसंति एपूर्वोक्तआदान कर्मनाकारणके एसंविज्जमणावाधतापट्टयाया प्रत्यपायाएतावताजिस एकदोपदेखाओ तिमअनेरापुणवणा प्रवर्द्धमानप्रत्यपाय दुखनाकारणदोपके तस्मातेहकारणतोहेसं वतसाधुनिर्णय तथाप्रकारतेहवापुरःसंखडि अथवापद्यात् पंखडितेहनेविषे जाइवामतिपुणयालोचेनही तोकयाइकिसजाइति भावार्थः वलीतेहेजविशेषकहेके तेभिन्नुचारितियो अनेरीपुरःसंखडि अथवापद्यात्पंखडिसोज्ञा कहतांसाभलीअनेरापासे अथवाआपणयी निगस्यकहतानिये हियेधरीसपहावेकहतां किणिही एकहेतुकारणथकी तेसंखडिजिह्वाके तैग्रामसामुहोजा इउसु वभूणंअप्याणंउत्सुकभूतएहवोइआत्माइंकरी एतलेऊतावलोचइ तिहांजाइमुभने इहांअद्भुतभोजनहस्येजेहभणीमेइणि गामिन्नु ताकहताखिइं संखडिके वणालोकएहनेधरिजिमेइमजाणीजाइनोसंचाएइतिहा संखडिसहितग्रामनेविषेइतरओरकु लकहतांसंखडियकी अनेरातेहयकी सामुदाणियं वणावरसं वधिनाभिजा एतेयोडीरभिन्नुमाधुकरीवृत्तिइं एहवोआहारतयावली एसिचंकहतां आधाकर्मादिदोपरहित तथावेसिचंकहतानि, केवलरजोहरणादिवेपयकीलाधो एतलेउत्पादनादोपरहित एहवोआ हारपिंडपातकहिये तेपडिगाहिकाकहतालेईने आहारीनसके तिहांमाटस्यानदूषणपरसे एतावतादूषणपामे एतलेस्योभावइहां केहोमाटस्यानकहिये चारितियोनिश्चयकी पूर्वसंखडीसांभलीजाइ इहासंखडीके जेइमजाणीतिगिगामिजाइ मनमाहिइसोप्र तिज्ञाकरेइं अनेरावरयकीसूक्ष्मतो आहारलेसुंइमजाणीजिहाअनेरेधरेभमतो आहारदलहेतिवारे संखडीयेपुणजाइ अहं पु णइहाप्रसंगिइंआव्या अनेरेवरेसूक्ष्मता आहारभणीभस्या परंसूक्ष्मतोआहारनलाभेतोस्योकारणंजाणीवोकारणजाणिवो तेहभणी साधुचारितियोताइमकरे एत,वताजिणिग्रामिसंखडीसंभले तिगिग्रामभणीसामुदाणिक प्रासुकएपणीयएहवा आहारनीप्रति

दीपिकाटीका

तत् एवंसंख्यायज्ञात्वा संखडिगमनंनकुर्वात् यस्मादेतानि आयतनानिसन्तिभवन्ति सञ्जीमानानि प्रतिज्ञासुपचीयमानानि कर्मो पादानकारणानि भवेयुर्यतएवमादिकाः प्रत्यपायाभवन्ति तस्मादसौसंयतः तथाप्रकारासंखडिंपुरः संखडिंपद्यात्वंखडिंवाज्ञात्वा संखडिंप्रतिज्ञया नाभिसंधारये न्नपर्यालोचयेद्भसनाय सेभिव्त् २ अन्नयरंसंखडिंसोज्ञानि सस्मसंपरिहावतिऊसुवभूणंअप्या षेणंधुवा संखडीनोसञ्जाएत्ति तत्त्वद्वयरेतरेहिं कुलेहिंसामुदाणियं एसिचंवेसियं पिंडवायंपडिगाहेत्ता आहारंआहारेत्तए म्पइडा ससंफासे नोएवंकरेज्जा खेतत्वकालेण अणुपविसित्ता तत्त्वितरेतरेहिं कुलेहिंसामुदाणियं एसिचंवेसियं पिंडवायंपडिगाहेत्ता आ हारंआहारेज्जा सभिन्नुरन्यतरा पुनःसंखडिं पद्यात्वंखडिंवा न्युत्वान्तः स्वतोवानियस्य कुतदिद्वेतोःतदभिमुख स्रमधावति उत्सुक भूतेनात्मना यथाकमेभविष्यति भोज्यंयतस्तत्र प्रुवानिश्चितासंखडिरस्ति णोसञ्जाएत्तिनशक्नोति तत्संखडिग्रासे इतरेतरेभ्यःकुलेभ्यः संखडिरहितेभ्यः सामुदाणियंभैक्षं किंभूतमेवगीयं आयाकर्मादिदोपरहितं वेसिचंकेवलं रजोहरणादिवेषाल्लब्धं पिंडपातमाहारं पांडगृह्या भ्यवचर्तुं नशक्नोति माइहाणंति तत्तचासौमाटस्यानंसंस्पृशेत् कथंचन्यपिइतरकुलाहार प्रतिज्ञयागतो नचासौतमन्यवह र्तुंमलं पूर्वोक्तयानीत्या ततोसौसंखडिमेवञ्च माटस्यानंतस्यसंभाव्येत तस्यानैवंकुर्वात् एहिकासुष्मिकापायभयात् संखडिगमनंविद

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

तामहे इदमुक्तंभवति साधुसुहृदिरहसि नैयुनप्रार्थना काचित्कुर्वात्ताचैकः कश्चिदेकाकीवासाइज्जेज्जन्ति अभ्युपगच्छेदकरणीय मेतदेवंसंख्यायज्ञात्वा संखडिगमनंनकुर्वात् यस्मादेतान्यायतनानिकस्मोपादानकारणानि संतिभवन्ति-संचीयमानानि प्रतिज्ञासुप चीयमानानीदमुक्तं भवत्यन्यान्यपि कस्मोपादानकारणानि भवेयुर्यतएवमादिकाः प्रत्यपायाभवन्ति तस्मादसौसंयतोनिर्णयः तथाप्र कारासंखडिंपुरः संखडिंपद्यात्वंखडिंवा संखडिंवाज्ञात्वा संखडिंप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्भसनायगन्तुंनपर्यालोचयेदित्यर्थःतथासे

भिक्षु इत्यादि सभिक्षुरन्यतरांपुरः संखडिंपद्यात्संखडिंवा श्रुत्वान्यतः स्वतोवा निशस्यनिश्चित्य कुतश्चिद्देतोस्तसदभिसुखं संप्रधाव
त्युत्सुकभूतेनात्मना यथाममात्रभविष्यत्यङ्गुतं भोज्जंयतस्तत्र ध्रुवानिश्चिता संखडिरस्ति शोसंचाएइत्ति नशक्नोतितत संखडि
ग्रामेइतरेतरेभ्यः कुलेभ्यः संखडिरहितेभ्यः सामुदाणियंतिभैच्छंकिंभूतमेपणीयमाधाकर्मादिदोषरहितं वेसियंति केवलंरजोहरणादि
वेपास्तश्रुत्पादनादि दोषरहितमेवंभूतं पिंडपातमाहारं परिगृह्याभ्यवहर्तुं नशक्नोतीतिसंबंधस्तत्रासौ मातस्थानंसंस्पृशेत्तस्यमात
स्थानंसंभाव्येत कथंयद्यपि तरकुलाहार प्रतिज्ञयागतोनचासौ तमभ्यवहर्तुं मलं पूर्वोक्तवान्नीत्या ततोसौसंखडिमेव गच्छेदेवंचमात
स्थानंतस्यसंभाव्ये ततस्मान्नैवंकुर्यादैहि कासुष्मिकापावभवात् संखडिग्रामगमनं नविदध्यादिति यथाचकुर्यात्तथाह सतत्येत्यादि

आसेतत्यकालेणंअणुप्रविस्तितातत्येतरेतरेहिं कुलेहिं सामुदाणियंएसियंवेसियंपिंडवायंपिंडिगाहत्ता
आहारंआहारेज्जासेभिक्षुवाभिक्षुणीवा सेज्जंपुणजाणेज्जागामंवा जावरायहाणिंवाइमंसिख
लुगामंसिवाजावरायहाणिंसिवा संखडीसियातंपियइंगामंवा जावरायहाणिंवा संखडिपडिया
एणोअभिसंधारेज्जागमणा एकेवलीवूयाआयाणमेयं आइसोवमाणंसंखडिं अणुप्रविस्समाणस्सपाए

भाषा

जाइलजाइइत्यर्थः हिवेतिहाजिमकरे तेकहेछे तेभिच्छुतिहांसंखडिग्रामिकाले प्रवेशकरी अनैरावरयकी प्रासुकएपणीयनिर्दोषए
हवोआरग्रहीआहारत्ये परंसंखडीयेनजाइएतावताजाणिवो हिववलीसंखडिविशेषदेखाडेछेतेभिच्छुचारितियोजेग्रामआगरने
इत्यादिजाणे राजधानीपर्यंतइमंसिवा ईणेलुइसे वाक्यालंकारि गामनेविषे नगरनेविषेयावत्त्राजधानीनंविषे संखडिइस्ये तिहां
अनेकपरिव्राजकादिके तिणिग्रामिनगरिआगरि खेडिमडंवद्रोणसुखि पट्टणिआअमिसंवाहि संनिविशिराजधानीइ संखडिजा
णीसंखडिनीप्रतिआइ जाइवाभणी मनसाहिपुणचींतवे नहीपळेकायाइजाइ यानोकहिर्वोकिंसुं एतावतासंखडियेसाधुनजाइ
इतिभावः हिवेसंखडिजाता दोषलागेतेदेखाडेछे केवलीकहे एसंखडिनेविषे जाइवोचारितियाने आदानकचतां कर्मग्रहिवाने
कारणके तेकिमतेदेखाडेछे आइसोवमाणं तेसंखडिआइन्नाकहता आकीर्णचरकपरिव्राजकादिके करी संकुलइइ अथवाअव
माकहताहाण शतनेकाजिसंखडिकिधा तिहांपंचासने याविवेहाण एतले वणाआव्याजाणीतिहायोडाआव्याइइ तिणिकारणि
ऊणीसंखडि एहवीआकीर्ण अथवाऊणी एहवीसंखडिमाहिपे सतां जेदोपइइतेकहेछे एहवीसंखडिमाहिपे सतातेसाधुनेपाए

दीपिकाटीका

ध्यात् यथाचकुर्यात्तथाहयेतत्यन्ति सभिक्षुस्तत्रसंखडि निवेशेकालेनानुप्रविश्य तत्रइतरेतरेभ्यो गृह्येभ्यउग्रादिकुलेभ्यः सामुदानिकं
भैक्ष्यं एपणीयंप्रासुकं वैषिकंकेवलवेपावा तंधावीपिंडादिरहितं पिंडपातंप्रतिगृह्याहारमाहारयेत् पुनरपिसंखडिविशेषमधिक
त्याह सेभिक्षुवासेज्जं पुणजाणेज्जागामंवा जावरायहाणिंवा इमंसिखलुगामंसिवा जावरायहाणिंसिवा संखडिंसिवा तंपिया
इगामंवा जावरायहाणिंवा संखडिंपडियाए नोअभिसंधारेज्जा गमणाएकेवलीवूया आयाणमेयं आयन्नोवमाणंसंखडिं अणुप्रवि
समाणस्सपाएणवापाए अणुतंपुब्बेभवति हत्येणवाहत्ये सज्जातेय पुब्बेभवति पाएणवापाए अवडियपुब्बेभवति सीसेणवासीसेसंधट्टिय
पुब्बेभवति काएणवासोभितपुब्बेभवतिदंडे णवाअट्टीणवासुट्टिणवालेलुणवाकवालेणवाअभिहियपुब्बेभवति सीतोदणवाउत्तिपुब्बे
भवतिरयसावापरिघासिधपुब्बेभवतिअणुसणिज्जे ण परिभुत्तपुब्बेभवतिअन्नेसिंवादिज्जमाणेपडिग्गाहितपुब्बेभवतितन्हासेसंजएनिधंठे
तहप्पगारमाइन्नोवमाणंसंखडिंपडियाएनो अभिसंधारेज्जागमणाए सभिक्षुर्यदि पुनरेवंभूतंग्रामादिकं जानीयात्तद्यथा ग्रामेवानग
रेवा यावद्राजधान्यावा संखडिर्भवित्यति तत्रचरकादवोभिवाचराःस्युःअतस्तदपिग्रामादिकं संखडिप्रतिज्ञया नाभिसंधारयेत्तमनाय

तद्गतांशदोषान् स्तूत्रेणैवाह केवलीब्रूयादेतदादानं कर्मोपादानं वर्त्तते इति दर्शयति साचसंखडि संकीर्णाभावेत् चरकादिभिः संकुलाअधमाहीना शतस्योपस्कृते पञ्चशतोपस्थानात् तांचाकीर्णाअवमांचतुप्रविगतोमीदोपास्तद्यथापादेनापरस्यपाद आक्रांतो

शिलंगाचार्यकृत टीका

सभिच्छुस्तत्र संखडिनिवेगे कालेनानुप्रविश्य तत्वेतरेतरेभ्यो गृहेभ्यउग्रकुलादिभ्यः सामुदानिकं समुदानंभिन्ना तत्रभवंसामुदानिक मेपणीयं प्राप्तकंवैपिकं केवलवेपावाप्तं धात्रीपिंडादिरहितं पिंडपातंप्रतिगृह्याचारमाचारवेदिति पुनरपिसंखडिविगेष्मधिकृत्या हसेभिक्षूदृत्यादि सभिच्छुर्वेदि पुनरेवंभूतं ग्रामादिकंजानीयात्तद्यथा ग्रामेवानगरेवा यावद्वाजधान्यांवा संखडिर्भविष्यति तत्रचचर कादयो अपरेवाभिजाचरास्युरतस्तदपि ग्रामादिकंसंखडिप्रतिज्ञया नाभिसंधारयेद्गमनाय तत्रगमनंनकुर्व्यादित्यर्थः तद्गतांशदोषान् स्तूत्रेणैवाह केवलीत्यादि केवलीब्रूयाद्यैतदादानं कर्मोपादानं वर्त्तते इति दर्शयति साचसंखडिराकीर्णाभा भवेच्चरकादिभिः संकुला अधमाहीनाशतस्योपस्कृते पञ्चशतोपस्थानादिति तांचाकीर्णावमा चतुप्रविगतोमीदोपास्तद्यथा पादेनापरस्यपाद आक्रांतोभवेत्

णवापाए अकृतं पुंवे भवति हत्येणवाहत्येसंचालिय पुंवे भवति प्राणवापाए आर्वाडिय पुंवे भवति सौसेणवासीसेसंधट्टिय पुंवे भवति काणवाकाएसंखोभिय पुंवे भवति दंडेणवाअट्टीणवासुट्टीणवाले लूणवाकवालेणवा अभिहय पुंवे भवति सौतोदणवाउसित्त पुंवे भवति रयसावापरिषासिय पुंवे भवति अणसणिज्जेणवा परिभुत्त पुंवे भवति अणसिंवादिज्जमाणेपडिगाहित पुंवे भवति तम्हासेसंजए

भाषा ।

णवापाइ अकृतं पुंवे भवति पगसहितपगआक्रमिये एतले जिह्वां वणालोक्यावे तेरमाहिपेसतां पगसंपगटिलाइ दज्जेणवाहत्ये संचालि ए भवति हायसंहायआघोपाछोलागे तथापाणवापाए आर्वाडिय पुंवे भवति पातसंपात आफलेतथानीसेणवा सीसेसं घट्टिय पुंवे भवति मस्तकसंमस्तक संघट्टाइ एतले मायेमायोलागे तथाकायेणका एसंखोभिय पुंवे भवति कायकहतांशरीर तेहसं कायचर कादिकनोसंजोभित पूर्वज्जइ एतले स्योभाव शरीरस्युं शरीरसंजोभित छतोपींडापरितापादिक उपजेतिवारतेपाछोछंतोवा क्कलहकरेगालिआदिवोले तयारीसाणोछंतो दंडेणवालाकडीइकरी अथवाअट्टीणवाकहता हाडनेखंडेकरी तथासुट्टीणवा सुट्टिप्रहारेकरी लेलूणवापाहणिये करी कवालेणवा घडाने कापरे करी तेसाधुने तेआगिलोहणे तथासीउदणं वासित्त पुंवे भवति काचापाणीसं कोईचारित्तियाने सीचे छाटेरयसावा परिषासिय पुंवे भवति रजेधूलिइ करी देहने पूंडे गहलानीपरे एताव तावणालोकमिले तिहासंकीर्ण संखडिना दोपकह्या हिवअवमसंखडिना दोपकहेछे अणसणिज्जे परिभुत्त पुंवे भवति चारित्तिया नेजिह्वां वणाने काजि संखडिमाडीइ तिहायोडाने आविवे अनेपणीयआहारनोपरिभोगज्जइ अथवाजिह्वाआहार योडाने काजिकीधीज्जइ तिहां वणाआवे तिवारे तेउपगरणनाधणीने मनि एहवा अभिप्रायज्जइ एमाहरोपगरण उहिसीआव्यातोए हनेजिमतिमदीधो जोईये एहवोजाणी आधाकर्मदिदोपसहित पुण्येइणिकारणि अनेपणीयआहारनो परिभोगलागे तथा वलीअन्ने सिंवादिज्जमाणे पडिगाहिय पुंवे भवति कदाचिदेणहारे अनेराने देताव्यवज्जइ तेवलीअनेराने देवोमाछोछइ तिणिअवसरिविचालेसाधुने पडिगाहेतम्हा तेहकारणयकी एतलादोपसंकीर्ण अथवाअवमसंखडिजाता जाणीसंयतसा

दीपिकाटीका

भवति हस्तेनवाहस्तः सञ्चालितो भवति पात्रेणवाभाजनेनवापातं भाजनं आपातिपूर्वभवेत् शिरसावाप्तिरः संघटितं भवेत् कायेना परस्यचरकादेः कायः संजोभितपूर्वो भवेत् सचरकादिराभाषितः सन् कलहकुर्यात्कुपितेन च तेन दंडे नास्यासुट्टिनावा लोटेनवाकपा

लेनवा साधोरभिहितपूर्वोभवेत् शीतोदकेनवाकश्चित्सिञ्चेत् रजसावापरिवर्षितोभवेत् एतेतावत्संकीर्ण दोषः अवमदोपायामीअणे
सणिज्जेण परिभुत्तपुज्जेभवति अनेपणीयपरिभोगोभवेत् स्तोकस्यसंस्कृतत्वात् प्रभूतत्वाच्चार्थिनां प्रकरणकारस्यायमाशयः स्याद्यथा
मत्प्रकरणसुद्दिश्ये तेसमायातास्त एतेभ्योमयायथा कथंचिद्देयमित्यभिसंधाय आधाकर्माद्यपिकुर्यात् अतोनेपणीय परिभोगः स्यात्
अन्ने सिंयादिज्जमाणेति कदाचिद्वाता अन्यस्मै दातुमिष्टं अन्यस्मै दीयमान मन्तरालेसाधुर्गृहीयात् तस्मादेतान्दोषान् संप्रधार्य
संयतोनिर्ग्रंथस्तथा प्रकारोमाकीर्णं अवमांसंखडिं विज्ञाय संखडिप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेत्तुगमनाय सांप्रतंसामान्येन पिंडशंका

शीलंगाचार्यकाकतटीका

हस्तेनवाहस्तः संचालितोभवेत् पात्रेणवाभाजनेनवा पात्रं भाजनमापतितपूर्वोभवेत् शिरसावाशिरः संघटितंभवेत् कायेनापरस्यचर
कादेःकायःसंचोभितपूर्वोभवेदि तिसचचरकादिराभाषितःसन्कलहंजुर्वात् कुपितेनचतेनदंडेनास्यागमुष्टिनावालोटेनवाकपालेनवा
साधुरभिभिहित पूर्वोभवेत्तथा शीतोदकेनवाकश्चित्सिञ्चेत् रजसावापरिवर्षितोभवेदेतेतावत्संकीर्ण दोषावमदोपायामीअनेपणीय
परिभोगोभवेत् स्तोकस्यसंस्कृतत्वात्प्रभूतत्वाच्चार्थिनां प्रकरणकारस्यायमाशयः स्याद्यथामत्प्रकरण सुद्दिश्ये तेसमायातास्त एतेभ्योम
यायथाकथंचिद्देयमित्यभिसंधिना आधाकर्माद्यपि कुर्यादतोअनेपणीयपरिभोगः स्यादितिकदाचिद्वातान्यस्मै दातुमभिवांक्षितं
तच्चान्यस्मै दीयमान मन्तरालेसाधुर्गृहीयात्तस्मादेतान् दोषानभिसंप्रधार्य संयतोनिर्ग्रंथस्तथा प्रकारोमाकीर्णमवमांसं खडिं विज्ञा

णिग्गंथेतहप्पगारंआइस्योमाणंसंखडिसंखडिपडियाएणोअभिसंधारेज्जगमणाएसेभिकखूवाभिकखू
णोवाजावगाहावइकुलंपविट्ठेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४एसणिज्जे सियाअणेसणिज्जे सिया
वितिगिच्छसमावखेणंअप्पाणेणंअसमाहडा एलेस्साएतहप्पगारं असणंवा४लाभेसंतेणोपडिगाहे
ज्जासेभिकखूवाभिकखूणोवागाहावतिकुलंपविसिउ कामेसव्वंभंडगमायाएगाहावतिकुलंपिंडवाय

भाषा

धुनिग्रंथं वाह्याभ्यंतरग्रंथरहितं तथाप्रकारआकीर्णं अवमसंखडिनेविषे दोषजाणीसंखडिजाइ वो मनमाहिपुणचींतेनहीतोका
याइजाइवानोस्योंकचिंवां एतावतासंखडीयेनजायेजइतिभावः हिवसामान्यपणे पिंडनेसं देहआवे तेतीवारेस्योंकरे अंधिका
रकहेछे अर्थःतेभिक्षुचारित्रियो गृहपतिनेकुलि आहारनेअर्थगयोद्धतो जेआहारएपणीयइइ तोपुणएहवीशंका साधुनेआवे
तेस्यो एआहारएपणीयके किंवाअनेपणीयके सदोषअथवानिर्दोष एहवोअभिप्रायमनि आवेतथाविनिगिच्छसमावखेणं अप्पाणेणं
असमाहडाएलेस्साए एहवीपूर्वोक्तजे विचिकित्ताशंका तिणिकरीसमापन्नप्राप्त एहवोजेहनीआत्मा तेणेकरीअसमाहडा एलेस्सा
एकहतां अशुद्धलेस्थाइ एआहारसदोषजाणियेछे एहवेचित्तने संकल्पेवर्त्ततो साधुतथाप्रकार तेहवोसुभूतोइ आहारशंकासहि
तलाभिकते नपडिगाहे नल्येइत्यर्थं हिवेवलीसविशेष क्रियासुष्टानिवर्त्ततो एकलविहारीइतेकहेछे तेभिक्षुचारित्रियो गृहस्थं धरि
जाइवांछतो समस्तभंडोपगरणलेइने गृहपतिनेकुलि आहारपाणीनेकाजि उपाअयधकीनीकले गृहस्थनेवरिजाइ तेसाधुजिनक

टीपिकाटीका

धिकृत्याइ सेभिकखूवार जावपविट्ठेसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा असणंवा४एसणिज्जे सिया अणेसणिज्जे सिया वितिगिच्छसमाव
खेणंअप्पाणेणं असमाहडाएलेस्साए तहप्पगारंअसणं४ लाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा सभिक्षुगृहपतिकुलंप्रविट्ठःसन् यत्पुनराहारजातं
एपणीयमप्येवंशंकेत तद्यथाविचिकित्ता जुगुप्सावा अनेपणीयाशंकातया समापन्नःशंकागृहीत आत्मायस्यसतया तेनशंकापन्नेन
आत्मना असमाहडाए अशुद्धयालेख्यया उद्गमादिदोषदुष्ट मिदमित्येवं चित्तविक्षुत्या अशुद्धलेस्थांतःकरण रूपाजायते तयास

त्यांतयाप्रकारमनेपणीयं शंकादोषद्वया साहारादिकं लाभेसति नप्रतिगच्छीयात् सांप्रतंगच्छनिर्गता नधिकृत्यसूत्रमाह सेभिक्वूवा
गाहावद्वकुलंपविस्तिष्ठं कामेसम्भंडगमाया एगाहावद्वकुलंपिंडवाय पडियाएपविसेज्जवा निक्खमेज्जवा सभित्तुर्गच्छनिर्गतो जिन
कल्पिकादि गृहपतिकुलंपवेदुकासः सर्वनिरवगेषं भंडकवर्माणकरणमादाय गृहीत्वागृहपतिकुलं पिंडपातप्रतिज्ञयाप्रविशेद्वा ततो

गिलंगाचार्यकृत टीका

यसंखडिप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेदमनयेति सांप्रतंसामान्येन पिंडयंकासधिकृत्याह सेभिक्वूवत्यादि सभित्तुर्गृहपति कुलंपविटः
सन् यत्पुनराहारजात मेपणीयमप्येवंगंकेत तद्यथाविचिकित्सा जुगुप्सावानेपणीयायंका तथासमापन्नकागृहीत आत्मायस्यस
तयातेनयंकासमापन्ने नात्मनाअसमाहडाए अगुद्वयालेख्योद्गमादिदोषद्वयमिदमित्येवं चित्तवित्तुत्वाअगुद्वयालेख्यांतकरण रूपोप
जायते तथासत्यातयाप्रकारमनेपणीयंशंका दोषद्वयसाहारादिकसति लाभेजंसंकेतंसमावज्जे इतिवचनान्वप्रतिगच्छीयादितिसांप्र
तंगच्छनिर्गतानधिकृत्यसूत्रमाह सेभिक्वूवत्यादि सभित्तुर्गच्छनिर्गतो जिनकल्पिकादिः गृहपतिकुलंपवेदुकासः सर्वनिरवगेषंभंड

पडियाएपविसेज्जवाणिक्खमेज्जवासेभिक्वूवा भिक्वुणीवावहियाविहारभूमिंवाविचारभूमिंवाणि
क्खममाणेवा पविसमाणेवा सम्भंडगमायाए वहियाविहारभूमिंवा विचारभूमिंवाणिक्खमेज्ज
पविसेज्जवा सेभिक्वूवाभिक्वुणीवागामागुगामंदूद्वज्जमाणेसम्भंडगमायाएगामागुगामं दूद्वज्जे
ज्जासेभिक्वूवा अहपुणएवंजाणेज्जा तिव्वदेसियंवा वासंवासमाणेपेहाए तिव्वदेसियंवासमहियं

भाषा

ल्लिकादिकनो उपगरणअनेकप्रकारजागिवोयतः दुर्गतियचउक्क पंचगाणवदसएकारसेव वारसहाइतिवचनात् जिनकल्पिकसाधुना
वेभेदएकच्छिद्रपाणिवीजो अच्छिद्रपाणिनेहमाहिजे अच्छिद्रपाणिनेहने शक्तिनेअनुसारि अभिग्रहवियेपि द्विविधउपगरणयोवोसु
हपत्तीर केहनेएकपट्टेवडी एतले ३ तथाउक्कविंदुराखिवाभणी कांवलीएतले ४ तयारीतपरीसहने असहिवेवीजीपट्टेवडीएतले
पृच्छिद्रपाणिजिनकल्पीने सप्तविधपातोपकरण रजोहरणमुखवस्त्रिकाने शहिवेउपगरण ६ एकपट्टेवडीने राखिवे १० कांवलीने
राखिवे ११ वीजीपट्टे वडीनेराखिवे १२ इमजिनकल्पीने एतलाउपगरण १३ शक्तिनेवियेपियोडा घणाजालि वावीजास्यविरकल्पी
साधुउपगरण १४ उपरांतिनराखे तेउपगरणसर्वेइने गृहस्थनेघरिजाइवली अनेछिजातेसर्ज उपगरणलेइ छाइवोएहवोदेवाडेइ
तेभित्तुचारिद्वियोग्रामादिकयकी वाहिरिविहारभूमिकहतां सक्कायकरिवानीभूमि तथाविचारभूमिकहतां कायचींतानीभूमितिहां
जातोसर्वउपगरणसंवातिलेइजाइ तेभित्तुचारिद्वियो ग्रामासुगामभणी विहारकरतो सर्वउपगरणलेइने विहारकरे परपवेलिकां
इनसकेआगलिकाईनसोकले द्विवेचारिद्वियो जिगिकारणिगमननकरेतेकहेछे तेभित्तुइमजाणे तेस्योकहे तिव्वदेसियंकहतांव

दीपिकाटीका

निःक्रामेडाअन्यत्वापिगच्छतासर्वसुपकरणगृहीत्वागन्तव्यमित्याहसेभिक्वूवहिया विहारभूमिंवाविचारभूमिंवानिक्खमेज्जवापविसे
ज्जवासभित्तुर्गसादेवद्विविहारभूमिंखाध्यायभूमिंविचारभूमिं विशिष्टोत्तर्गभूमिंसर्वसुपकरणमादायप्रविशेन्नःक्रामेडाअन्यग्रामांतर
गमनविधिसूत्रमाह सेभिक्वूगामागुगामंदूद्वज्जमाणेसम्भंडगमादाय गामागुगामंदूद्वज्जे ज्जा कंथंसांप्रतं गमनाभावेनिमित्त
माह सेभिक्वू अहतं पुणजाणेज्जातिव्व देसियंवासमाणं पेहाएतिव्वदेसियंवा महितंसंणिवदसाणिपेहाए महावाएणवारयं ससुद्वयं
पेहाएतिरिच्छसंपाति मावातमापाणासंडा संनिवतमाणपेहाए सेएवंनज्जाणोसम्भंडगमादाय गाहावद्वकुलं पिंडवायपडियाए
पविसेज्जवा निक्खमेज्जवा वहियाविहारभूमिंवा विचारभूमिंवा पविसेज्जवानिक्खमेज्जवा गामागुगामंसंचदूद्वज्जा सेभित्तुगुणनरेवं

कंधर्मोपकरणमादाय गृहीत्वा गृहपति कुलपिंडपातप्रतिज्ञया प्रविशेद्वा ततो निःक्रामेद्वा तस्य चोपकरण मनेकांभवतितद्यथा तत्र जि
नकल्पिको द्विविधः छिद्रपाणि र छिद्रपाणिश्च तत्रा छिद्रपाणेः शतयत्तु रूपाभिग्रहविशेषा द्विविधमुपकरणं तद्यथारजोहरणं सुखव
स्त्रिकाच कस्यचित्त्वक्त्राणार्थं क्षौमपटपरिग्रहात्विधिमपरस्योदकविंदुपरितापादिरक्षणार्थं मौर्णिकपटपरिग्रहाच्चतुर्धा तथा सहि
ष्णुतरस्य द्वितीयक्षौमपटपरिग्रहात् पंचापति छिद्रपाणेस्तु जिनकल्पिकस्य सप्तविधपातनिर्योग समन्वितस्य रजोहरणसुखवस्त्रिकादिग्र
हणक्रमेण यथायोगं नवविधोदशविध एकादशद्वादशविधश्चोपधिर्भवति पातनिर्योगश्च पत्तं पत्तावंधोपायद्वयं च पायके सरियापडलाद् रय
त्ताणंच गोच्छत्रोपायणिज्जोगोच्यन्तवापि गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गंतव्यमित्याह सेभिकवू इत्यादिसभिचतुर्गामादेर्वहिविं चारभूमिं
स्वाध्यायभूमिं वा तथा विचारभूमिं वा विष्टोत्सर्गभूमिं सर्वमुपकरणमादाय प्रविशेन्निःक्रामेद्देति द्वितीयं एवं श्रामंतरे पितृतीयं स्त्रुतं संप्रतंगम
नाभावे निमित्तमाह सेभिकवू इत्यादिसभिचतुर्गयपुनरेवं विजानीयात्तद्यथा तीव्रं वृहत्तद्द्वारोपेतं देशिकं वृहत्क्षेत्रव्यापितीव्रंचतद्देशिकंचेति

संखिवदमाणेपेहाए महावाएणवारयंसमुद्धुयं पेहाएतिरिच्छसंपाति मावातसापाणा संथडासखिव
यमाणपेहाएसे एवंणञ्चाणोसव्वभंडगमायाएगाहावडकुलं पिंडवायपडियाएपविसेज्जवाणिकवमेज्ज
वावहियाविहारभूमिं वा विचारभूमिं वा पविसेज्जवा णिकवमेज्जवा गामाणुगामंदूइ ज्जेज्जासेभिकवू
वाभिकवूणीवा सेज्जाइ पुणकुलाइजाणेज्जा तंजहा खत्तियाणवारार्इणवाकुरार्इणवा रायपेसि

भाषा

णाक्षेत्रमाहिं व्यापतो एहवोमिहवरहिंलतो द्रेखीने तथा तीव्रदेशिककहतां घणीदूरिलगी महियाघूहरिंपडतीदेखीने तथामहावा
तेऊठाछोरज ऊडतो देखीने तथातिरिच्छीदिसे संपातिमकहतां उडताशाणिवापतंगादिक संथडाकहतां घणाघणाआवापाळा
उडतादेखीने एतलाप्रकारवती घूहरिमहावातवाजतो संपातिमप्राणि याजाणौने सर्वउपगरणलेई गृहस्थनेघरि आहारपाणीभ
णीनजाइतथावाहिरिविहारभूमिविचारभूमि ग्रामानुग्रामिविहार एतलावानानंकरे उपगरणसहितअथवाउपगरण विनापुणएतला
कारणेसाधुउपाश्रयवाहरिनीकलेनही एउत्सर्गमाहिजाणिवोजिनकल्पीनीकलेजनही जेहभणीजिनकल्पीनेएहवीयत्तिकेऊम्मासलगी
मलमूत्रनकरे तिणिकारणिते अपवादिनप्रवर्त्ते वीजासाधुचारितिया जिणिकुलिजातां दुगुंछाऊइ तेणुकुलिनजाइवोहिवेअदुगुं
ऊणीकजेकूलके तेहमाहिजिज्जानजाइवोतेकहेके तेसाधुचारितियोजेकुल एहवाजाणे तेदेखाडेके तंजहा खत्तियाणवा खत्तियाच
कवर्त्तिवासुदेववलदेवप्रसुख तेहनाकुलतथा राईणवाराना जेचकवर्त्ति वासुदेवादिकथवी अनेरातेहनाकुल तथाकुराजाप्रत्यं
तदेशयासी राजासामाजादिकतेहनां कुलतथारायपेसियाणवा राजानाप्रैथ्य दंडपाशिककोटवाल तलारप्रभृतिक जेराजाने आदि

दीपिकाटीका

जानीयात् तीव्रं वृहत्तद्द्वारोपेतं देशिकं वृहत्क्षेत्रव्यापि वर्षवर्षान्तं प्रेक्ष्य तथा तीव्रदेशिकां महतिदेशे अन्यकारोपेतां महिकां वा धूमिरि
कांसंनिपतन्तीं प्रेक्ष्य तथा महावातेन वा समुद्धूतं रजः प्रेक्ष्य तिरश्चीनं संनिपततो गच्छतप्राणिनः पतंगादीन् संस्कृतान् प्रेक्ष्य सभिचतुर्देवं
आत्वा गृहपतिकुलादौ सर्वोपकरणमादाय न गच्छेन्नापि निःक्रामेद्वा सामाचारी एषा यथा गच्छता साधुना गच्छेन्निर्गतं तदंतर्ग
तेन वा उपयोगोदातव्यः तत्र यदि वर्षं सहिकादिकं जानीयात्ततो जिनकल्पिको न गच्छत्येव यतस्तस्य शक्तिरेषा प्रणमार्सं यावत्पुत्रीपोत्सर्ग
लिषेधं विदध्यात् इतरस्तु सति कारणेयदि गच्छेत् न सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गच्छेदिति तात्पर्यार्थः पूर्वजगुप्सितेषु प्रवेशनिषेधकतः
संप्रतमजगुप्सितेष्वपि केषुचिदोपदर्शनादेत्प्रवेशनिषेधमाह सेभिकवू वारसेज्जाइ पुणकुलाइजाणेज्जा तंजहा खत्तियाणवा राई
णवा कुरार्इणवा रायपेसियाणवा रायवंसिद्धियाणवा अंतोवावाहिं वानिमन्तेलाणाणवा अग्निमन्तेमाणाणवा असणं वा ४ लाभे

सन्ते नोपडिगाहेज्जा सित्तिवेमि पढमस्यतइयो उद्दे सोसम्भत्तो सभित्तुयानिपुनरेवंभूतानि कुलानिजानीयात्तद्यथा चत्तिवायक
वर्त्तिवासुदेव वलदेवप्रभृतयः तेषाकुलानि राजानचत्तियेभ्योऽन्ये कुराजानः प्रत्यन्तराजानः राजप्रेष्याः दंडपाशिकप्रभृतयः

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

समासोदहत्वारं महतिचेत्वेवर्षन्तंप्रेक्ष्य तथातीव्रदेशिकां महतिदेशेअन्धकारोपेतां महिकांवाधूमिका संनिपतर्तौप्रेक्ष्योपलक्ष्य
तथामहावातेनवा समुद्धतरजः प्रेक्ष्यतिरश्चीनंच संनिपततोगच्छतः प्राणिनःपतंगादीन् संस्कृतान्धनान्प्रेक्ष्य सभित्तुरेवंज्ञात्वा
गृहपतिकुलादौ उद्दिष्टं सर्वमादायनगच्छेन्नापि निःक्रामेहेति इदमुक्तंभवति सामाचारिएषा यथागच्छता साधुनागच्छनि
र्गतेन तदन्तर्गतेनवा उपयोगोदातव्यः तत्रयद्विषमंमहिकादिकां जानीयात्ततो जिनकल्पिको नगच्छत्येवयतस्तस्य शक्तिरेपायथा
पण्मासंयावत् पुरीषोत्सर्गनिषेधं विदध्यादितरस्तुसति कारणेयदिगच्छे न्नसर्वमुपकरणंगृहीत्वा गच्छेदितितात्पर्यार्थः अथसाङ्गु
ष्ठितेषु दोषदर्शनात्प्रवेशप्रतिषेध उक्तःसांप्रतमजुगुष्ठितेष्वपि केपुच्छिदोषदर्शनात्प्रवेश निषेधंदर्शयितुमाहसेभिक्षूवेत्यादि सभित्तु
यानि पुनरेवंभूतानि कुलानिजानीयात्तद्यथा चत्तिवायकवर्त्ति वासुदेववलदेव प्रभृतयस्तोपांकुलानि राजानचत्तियेभ्यो अन्येकुरा

याणवा रायवंसद्वियाणवाअंतोवावहिंगवागच्छंताणवासंणिविट्ठा णवाणिमंतेमाणेणवाअणिमंतेमाणे
णवाअसणंवापाणंवाखाइमंवासाइमंवा लाभेसंतेणोपडिगा हेज्जासित्तिवेमिपिंडेपणाध्ययनस्यटती
योद्दे शकसमाप्तः३ सेभिक्षूवाभिक्षूणीवाजावपविट्ठेसमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जामंसाइयंवासच्छाइयं
वामज्जाइयंवा मंसखलंवामच्छखलंवा अहेणंवापहेणंवाहिंगोलंवा सम्मेलंवा हीरमाणंपेहाए अंत

भाषा

शिप्रवर्त्ते रायवंसद्वियाणवा राजवंशस्थित राजराजानेवंशिस्थितके तेहनामाउलाभाणेजप्रभृति तेहनाकुलएतलाजेपूर्व्विइंक
छाचत्तिवायदिक अंतोवावहिंगवामाहि अथमावाहिरि संनिविट्ठाणवा कछतांवेठाके तेनिमंतेमाणेणवा चारित्तियेदेखी कदाचिते
निमंतेकपीश्वरअन्हारे धरिभातपाणीलेवा आबोइमनिमंते तथानिमंतेनहीतो पुणतेहनेधरिसर्व्वथा प्रकारिचारित्तिये नजाइवो
तेहनेधरिअशनपानखादिमखादिमलाभकते लेवोनही एसाधुनेअवीतरागिस्थितिवांधि साधुनेविधिवाधि उपदेशकह्यो इतिअत्रिआ
चारागहितीयस्कंधेप्रथमाध्ययने ढतीयोद्देशकःसमाप्त ३ पहिले अध्ययनितीजोउद्देशोक्तह्यो द्विचउद्योउद्देशोप्रारंभियेके तीजेउद्देशे
सेसंखडिआअवीविधिकही इहांपुणतेहनीयाकतीविधिकहेके तेभित्तुचारित्तियो असनादिकनेअर्थे भिच्चानेकाजिपेटोछतोएवंभूत
संखडिजाणे तिहांतेमनमाहिंसंखडि चींतवीनजाइवो तेकेहवीसंखडितेदेखाडेके मंसादियंमांसजिहां आदिप्रधानके तेमांसा
दिककहिये एतलेस्योक्तह्युं केइएकलोकमाहिसनीनिवृत्तिकरिवावांछतांअथवामांसनीआखडीपूरीथई ऊइतिवारतेमांसप्रचुरसंख
डिकरे तिहातेहना खजनादिकतेह निमित्तिकालेजाता देखीचारित्तिये तिहांनजाइवो इसोभावतथा मज्जाइयंवा मासनीपरि
मद्यजिहांप्रधानकेतथासंखलंवा मासनोखलोजिहां संखडिकरिवानिमित्तिमासहेदी केदीसूक्तवीपुंजकरी सूक्त्याकेतेमांसखलजा
णिवोएवंमच्छखलवामाखलाजिहां एकठांकरीसूक्त्याकेतेमत्स्यखलजाणिवोतथाअहेणंवाकहता विवाहानंतरकाले वधूवरधरिआ
णयानेजेवरनेधरिभोजनकरे तिहांधणालोक मिलेतेअहेणंकहिये पहेणंवातेकहिये जेवज्जनेलेइजातांवहनापितानेधरिभोजनकरा
वेहिगोलंवाकहतांष्टकनेकाजिभोजन अथवायजादिकनी याताभणीभोजन संमेलंवाकहता खजननेसन्मानभणी भोजनअथवागो
ठीमीलीभोजनकरे एतलेप्रकारेसंखडिजाणी तेहनेनिमित्ति किण्णिहीखजनादिके हीरमाणकोई आहारद्रव्यले जातोदेखीतिहां
साधुभिच्चाभणीनजाइ तिवारेजेदोपलागे तेदेखाडेके अंतरासेमग्गा अंतराविचालेते साधुनाजाइवानामार्ग वज्जपाणीवज्जधणांप्रा

दीपिकाटीका ।

राजवंशेस्थिता राज्ञोमातुलभाग्निनेयादयः एतेषां कुलेषु संपातभयान्नप्रवेष्टव्यं तेषां च गृहान्तर्बहिर्वास्थितानां गच्छतापथिवहतां सन्निविष्टानां आवासितानां निमन्त्रयतामनिमन्त्रयतां वा अशनादिलाभे सति न गृहीयात् प्रथमाध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः उक्तस्तृतीयोद्देशकः सांप्रतं चतुर्थारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तरोद्देशके संखडिगतो विधिरभिहितः इहापितच्छेषविधि प्रतिपादनार्थमाह सेभिकवृत्तं राजावपिष्टे समाग्रे सेजं पुणजाणेज्जा मंसाद्वयं वामच्छादयं वा मंसखलं वामच्छखलं वा आहेणं वा पहेणं वा हिंगोलं वा सम्मेलं वा हीरमाणं पेहाए अंतरासेमगा वज्रपाणावज्रवीयावज्रहरिया वज्रश्रोसावज्रउदया वज्रउत्तिंगपण गद्गमद्वियमकडासन्ताणगा वहवे समणमाहण अतिहिकिवण वणीमगाउवागया उवागमिस्सन्ति तत्थाईन्नावित्तीनोपन्नस्स निक्खमणपवेसाएनोपन्नस्स वायणपुच्छण परिचट्टणाणुपेहाए धम्माणुओगचिंताए सेएवंणच्चातहप्पगारं पुरेसंखडिं वापच्छासंखडिं पडियाएनो अभिसंधारेज्जा गमणाए सभिक्षुः क्वचित् ग्रामादौ भिक्षार्थं प्रविष्टः सन् यद्येवंभूतां संखडिं जानीयात् तद्यथा मंसाद्वयं वा मांसं आदौ प्रधानं यस्यां सामांसादिकां तां ददुक्तं भवति मांसनिवृत्तिं कर्तुं कामाः पूर्णायां वा निवृत्तौ मांसप्रचुरां संखडिं कुर्युः ततश्चित्स्वजनादि स्तदगुरुपमेव किञ्चिन्नयेत्तच्च नीयमानं दृष्ट्वा तत्र न गन्तव्यं तत्र दोषान्वच्यति तथामत्स्यआदौ प्रधानं यस्यां सा एवं मांसखलंति यत्संखडिनिमित्तं मांसं कृत्वा शोष्यते शुष्कं वा पुंजीकृतमास्ते एवं मत्स्याखलमपि आहेणंति यद्विवाहोत्तरकालं वधूप्रवेशे वरगृहे भोजनं क्रियते पहेणंति वध्वानीयमाना यावत् पिटगृहे भोजनमिति गोलंति तत्कभक्तं यच्चादियात्ता भोजनं वा सम्मेलं परिजनसन्धानभक्तं गोपीभक्तं एवंभूतां संखडिं ज्ञात्वा तत्र केनचित्स्वजनादिना तन्निमित्तमेव किञ्चित्क्रियमाणं नीयमानं प्रेक्ष्य तत्र भक्तार्थी न गच्छेत् यतस्तत्र गच्छतो गतस्य च

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

जानः प्रत्यन्तराजानो राजप्रेष्या दंडपासिकप्रभृतयो राजवंशेस्थिता राज्ञोमातुलभाग्निनेयादय एतेषां कुलेषु संपात भयान्नप्रवेष्टव्यं तेषां च गृहान्तर्बहिर्वास्थितानां गच्छन्तापथिवहतां सन्निविष्टानां आवासितानां निमन्त्रयतामनिमन्त्रयतां वा अशनादि लाभे सति न गृहीयादिति प्रथमस्याध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः समाप्तः उक्तस्तृतीयोद्देशकः सांप्रतं चतुर्थारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तरोद्देशके संखडिगतो विधि रभिहितस्तदिहापितच्छेषविधि प्रतिपादनार्थमाह सेभिकवृत्तं इत्यादि सभिक्षुः क्वचित् ग्रामादौ भिक्षार्थं प्रविष्टः सन् यद्येवंभूतां संखडिं जानीयात् तत्प्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेत् गमनायेत्यन्ते क्रियायां दृग्भूतां च संखडिं न गत्यव्यं तादर्शयति मांसमादौ प्रधानं यस्यां सामांसादिकातामिति ददुक्तं भवति मांसनिवृत्तिं कर्तुं कामाः पूर्णायां वा निवृत्तौ मांसप्रचुरां संखडिं कुर्युः ततश्चित्स्वजनादि स्तदगुरुपमेव किञ्चिन्नयेत्तच्च नीयमानं दृष्ट्वा तत्र न गन्तव्यं तत्र दोषान्वच्यतीति तथामत्स्यआदौ प्रधानं यस्यां सा तथा एवं मांसखलमिति यत्संखडिनिमित्तं मांसं कृत्वा कृत्वा शोष्यते शुष्कं वा पुंजीकृतमास्ते तत्तथा क्रियापूर्ववत् एवं मत्स्याखलमपीति तथा आहेणंति यद्विवाहोत्तरकालं वधूप्रवेशे वरगृहे भोजनं क्रियते पहेणंति वध्वानीयमाना यावत् पिटगृहे भोजनमिति हिंगोलंति तत्कभक्तं यच्चादियात्ता भोजनं वा सम्मेलंति परिजनसन्धानभक्तं गोपीभक्तं वा तदेवंभूतां संखडिं ज्ञात्वा तत्र केनचित् स्वजनादिना तन्निमित्तमेव किञ्चित्क्रियमाणं नीयमानं प्रेक्ष्य तत्र भक्तार्थी न गच्छेत् यतस्तत्र गच्छतो गतस्तत्र दोषाः

रासेमगावज्रपाणावज्रवीया वज्रहरियावज्रश्रोसा वज्रउदयावज्रउत्तिंगपणगद्गमद्वियसकडासं ताणगावहवे तत्समणमाहणा अतिहिकिवणवणीमगाउवागताउवागमिस्सन्ति तत्थाईन्नावित्तीनोपन्नस्स निक्खमणपवेसाए णोपणस्स निक्खमणपवेसाए णोपणस्स वायणपुच्छणं परिचट्टणाणुपेहाए धम्माणुओगचिंताए सेएवंणच्चातहप्पगारं पुरेसंखडिं वापच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाएणो अभिसंधारेज्जा गमणाए सेभि

भाषा

एजीवनीजातिश्चे जिहान्तेआहारद्रव्यनेगंधि वणालीवचावे तिण्णिहारणि तेमार्गवज्जप्राणके वज्जवीयावज्जदगावीजके जिहान्तेवा
वज्जहरीया वज्जवणाजिहान्ते हरिकावके जेवीजपद्याहे तेपार्णीने'संदोगि चंदुरोद्धवकरे' इण्णिहारणि वज्जहरिवावज्जउत्ता वज्जवरी
योमजिहान्ते वज्जवणा उदकपाणीजिहान्ते वज्जउत्तिंगपण्णगदगमद्विमडडा संताणगावज्जवणा उत्तिंगजीवविशेषापनअपंचवर्णगिल
णकुलिणतयाउदकचत्तिकापाणीने' माटीमेली मड्टसंतानको लियावडानासंतान एतत्तावानाजिहान्ते एहवामार्गनेविषे साधुने
उत्तोनही तथावलीतेह संखडिने'ठामि जिहान्तापुजाइ तिहान्तापुजमण ब्राह्मणउत्तिविहपण वनीपकअमण गाकादिब्राह्मण
प्रसिद्ध अतिथितेकहिये जिणिअतिथि एवंउत्तुवसवलाछांझाउइ यतःतिथिपवोत्तुगः संवत्तायेन महाअनाअतिथितंविजानीया
अपमस्यागतंविदुः इतिवचनात् कपणरांककहियेवनीपकसामान्यदाचकएतडांआव्याहे चायवाआविसेतिहान्ताकीर्ण कइतांसां
कडीवत्तिउइ जिहान्तालोकिमिले तिहान्तामनीसंकीरणताईउइ तिहान्ताप्रकइतां उत्तमउत्तिनंत साधुने'नीमरिदु'पेसिवोनकले
उत्तोनकहीइ ईर्यादिकउत्तिभांजे तथावलीतिहान्ता प्राज्ञकइतांउत्तमसाधुने'वायणा पुच्छयापरिचट्टणाअणुपेहावम्कइ इत्यादि
तिहान्ताई प्रवर्त्तेनहीं वणालोक्माहि गीतवादिने कलकल्याटि चारित्तियाने धर्मानुदानात्रिया प्रवर्त्तेनहीं एहवातिहान्ता दोपज्यापी
तयाप्रकारपुरे संखडिउच्छासंखडि संखडिजेजाइवो साधुमननाहि पुणर्वीतवेनहीं वडिवाजेवविशेषिगयो छोइयेतो किरीपरि

दीपिकाटीका ।

दीपाः संभवन्तितांदर्शयति गच्छतस्मावदंतराले सेतस्यभिन्नोर्मागाः पयानोवहवः प्राणाः प्राणिनः पतंगादयोपेष्टु तेतवावज्जवीजा
वज्जहरिता वज्जवस्यो वज्जदगावज्जतिंगपनकोदक चत्तिकामर्कटसंतानकाः प्राप्स्युचतव संखडिस्थानेवहवः अमणब्राह्मणातिथि
कपणवणीमगा उपागताउपागमिष्यन्ति उपागच्छंतिवातवाकीर्ण चरकादिभिर्हृत्तिर्वर्त्तनमतोनतव प्राप्स्युनिःक्रमणप्रवेयाय
वत्तिकल्पते नापिप्राप्स्यवाचना प्रच्छनापरिवर्त्तनानुपेक्षा धर्मानुयोगचिंतायै वृत्तिःकल्पते तवजनाकीर्ण गीतवादिवसंभावात्
साध्यादित्रिया नप्रवर्त्तन्तेइतिभावः समिद्धुरेवंगच्छइतापेक्षया वज्जदोषांतयाप्रकारां मांसप्रधानादिकां पुरःसंखडिं पद्यात्संखडिं

शीलंगाचार्यछतटीका ।

संभवन्ति तांदर्शयति गच्छतस्मावदन्तराले सेतस्यभिन्नोर्मागाः पयानोवहवः प्राणिनः पतंगादयोपेष्टु तेतवावज्जवीजावज्ज
रिता वज्जवस्यायावज्जदका वज्जतिंगपनकोदक चत्तिकामर्कटसंतानकाः प्राप्स्युचतव संखडिस्थानेवहवः अमणब्राह्मणातिथि कपण
वणीमगाउपागता उपागमिष्यन्ति तयोणगच्छन्तिच तदाकीर्णचरकादिभिर्हृत्तिर्वर्त्तन मतोनतवप्राप्स्य निष्क्रमणप्रवेयायवृत्तिः
कल्पतेनापि प्राप्स्यवाचना प्रच्छनापरिवर्त्तनानुपेक्षा धर्मानुयोगचिंतायै वृत्तिःकल्पतेनतव जनाकीर्ण गीतवादिवसंभावात्
साध्यादित्रियाः प्रवर्त्तन्तेइतिभावः समिद्धुरेवंगच्छइतापेक्षया वज्जदोषां तयाप्रकारां मांसप्रधानादिकांपुरः संखडिंपद्यात्संखडिं

कडूवा सिक्खुणीवा जावपविट्ठे समारे सेज्जपुण्णजाणेज्जा संसाइयंवा जावसंसेलंवा हौरमाणपेहा
एअंतरासेमणा अप्पंडाजावसंताणगा खोजत्यवहवेसमण माहणाजावउवागमिस्संति अप्पाइ
खावित्ती पस्सस्सणिक्खमणपवेहाए पस्सस्सवायणपुच्छणपरियट्ठणाणुपेहाअम्माणुओगचिंताए सेवं
एअतहप्पगारं पुरेसंखडिंवा पच्छासंखडिंवा संखडिंसंखडि पडियाए अमिसंधारेज्जगमणाए

भाषा

जाइवो तेअपवादविशेषकहेहे तेमिद्धुचारिहियो इलजाणे पदेहआलावोसवलोविपरीतयाइ जाणिवोमांसमद्यादिकसंखडि

विशेष अनेकआचारद्रव्यलेईजाता देखीविचालेजेमार्गेअल्पांडअल्पप्राण अल्पबीजाअल्पहरित इत्यादिइहांअल्प शब्द अभा
ववाचक जिहांजीवनोधातनोजाण तथातिहांघणा अमणत्राह्याणादिक आध्यानयी आविसिद्धंनही जेतनीसंकी र्णताथोडी
छेजिहांसाधुनें नीकलीवोपेसिवो सोहिलोतथा साधुनें वायणादिक पंचभेदसंज्ञायरूडीपरें प्रवर्त्तेएहवोंजाणी तथाप्रका
रसंखडिपुरः संखडिपच्छासंखडि एहवीसंखडिनेंविषे जाइवोकिणिहीकारणि विशेषिद्धंजाइं तोअबीतरागनी आज्ञाअति
कमेनहीं तिहांअभक्षादि दोपटाले हिवपिंडाधिकारि भिक्षागोचरिविशेषदिखाडेछे भिक्षुचारित्रियो गृहस्थनेघरि भातपाणीनें

दीपिकाटीका

वाज्ञात्वा तत्प्रतिज्ञया नाभिसंधारयेद्भमनाय सांप्रतमपवादमाह सेभिकखूवार जावपविष्टेसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा मंसाइयंवा
जावसमेलंवा हीरमाणंपेहाए अंतरासेमग्गा जावसन्ताणगा नोजत्यवहवेसमणमाहणा जावगतावाभविस्रान्ति अप्पाइसाविची
पन्नस्ववायणपुच्छण परियट्ठणाणुपेहा धम्माणुओगचिंताए सेएवंनञ्जातहप्पगारं पुरेसंखडिं पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडि
याए अभिसन्धारेज्जागमणाए सेभिक्षुरध्वानचीणोग्लानोत्थितः तपश्चरणकर्षितोवा अवमौर्दयंप्रेक्ष्य दुर्लभद्रव्यार्थीवा सवदिपुनरेवं
जानीयात् मांसादिकामित्यादि पूर्ववदालापको यावदंतराले सेतस्यभिन्नोर्गच्छतो मार्गाअल्पप्राणा अल्पबीजाअल्पहरिता
इत्यादिव्यत्ययेन पूर्ववदालापकः तदेवमल्पदोषां संखडिं ज्ञात्वा मांसदोषपरिहरणसमर्थः सत्तिकारणे तत्प्रतिज्ञयाअभिसन्धार
येद्भमनायेति पिंडाधिकारेतु वर्त्तमानेभिक्षा गोचरमधिकृत्याह सेभिकखूवार गाहावइजावपविसिउ कामेसेज्जं पुणजाणेज्जा

शीलंगाचार्यकृतटीका

वाज्ञात्वा तत्प्रतिज्ञया नाभिसंधारयेद्भमनायेति सांप्रतमपवादमाह सेभिकखूइत्यादि सभिक्षुरध्वानं चीणोग्लानोत्थित स्तपश्चरणक
र्षितोवाअवमौर्दयंप्रेक्ष्यदुर्लभद्रव्यार्थीवासयदिपुनरेवंजानीयात्मांसादिकामित्यादिपूर्ववदालापकायावदंतरालेसेतस्यभिन्नोर्गच्छतो
मार्गाअल्पप्राणअल्पबीजाअल्पहरिताइत्यादिव्यत्ययेनपूर्ववदालापकाःतदेवमल्पदोषांसंखडिं ज्ञात्वामांसादिदोषपरिहरणसमर्थःसति
कारणे तत्प्रतिज्ञयाभिसंधारयेद्भमनायेति पिंडाधिकारेतु वर्त्तमानेभिक्षागोचर विशेषमधिकृत्याह सेभिकखूवेत्यादि सभिक्षुर्गृहप

सेभिकखूवाभिकखूणीवागाहावइजावपविसित्तुकामेसेज्जं पुणजाणेज्जा खौरिणिआओगावीओखौरि
ज्जमाणौओपेहाएअसणंवा४उवखडिज्जमाणंपेहाएपुरा अप्पजुहिएसेवंगञ्जाणोगाहावइकुलंपिंडवा
यपडियाएणिकखमेज्जवापविसेज्जवासेत्तमायाएएगंतमवक्कमित्ता२ अणावायमसंलोएचिद्धेउजाअहपु
णएवंजाणेउजा खौरिणीओगावीओखौरौयाओपेहाए असणंवा४ उवखडियंपेहाए पुराएजुहिएतेस

भाषा

अर्थिजाइवावांछतो जेइमजाणे खौरिणिआओकहतांसंवच्छदोभूडी एहवीगाइ खौरिज्जमाणौओकहतां दुहीदेखी तथाअशना
दिकचतुर्विधआहारउ वक्खडिज्जमाणकहता राधीतोदेखी तथापुराअप्पजुहिए कहतांनीपनें अन्नपहिलों अनेरानेंविणु
दीधेकतेएहवोंजाणी गृहस्थनेघरिसाधुनजाइजेगाइ दुहीजतीजाइतोकोई प्रकृतिभद्रकइमजाणेसाधुनें दुग्धसुंइमजाणीषणोंइ
हीवछे डानेअंतरायपाडे अथवातेगाइसाधुदेखीतासे सासुहीषाइतिणिकारणि संयमात्मविराधनाइइजेभातराधीतोदेखीजा
इतोसाधुदेखी रांधिवानीजतावलिकरे अथवाअधिके आरंभकरे तिणिकारणि आरंभनोदोपलागे अनेराने अंतरायलागे
अथवाअग्रपिंडलेवोक्त्येनही तेहभणीएतलादोपजाणी साधुगृहस्थनेघरि भातपाणीनजाइ तियारेस्योकरे तेदेखाडेछेतेसाधु
तेगोदोहनादिक अर्थहियेग्रही एतावताजाणीएकातिआवे परंजिहांकिणिही गृहस्थनोअणावायकहतां आगमनसंलोककहतां

दृष्टिपातनञ्जइ तिगिस्थानकिंजभोरहे इसरहतांवली जिवारेजेइमजाणी एगाइदही अगनाटिकपच्या तथाअनेराने पुणदेवोते दीधो एहवोंजाणीसंजयमेवकहतां जवणासहितगृहस्थनेवरि भातपाणीलेवांभणी माहिजाइ वलीपिंडअधिकारि कहेहे

टीपिकाटीका ।

खीरिणीओ गावीओखीरिज्जमाणीओ पेहाएअसणं४ उवसंखडिज्जमाणं पेहाएपुराअप्यजृहिण मेवंनञ्जाणोगाहावइ कुलंपिंड वायपडियाए निक्खमेज्जवापविसेज्जवा सेतमायाएएगंत मवक्कमित्ताअ अणावायमसंलोएचिट्टेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जाखीरणीओ गावीओ खीरिवाओपेहाए असणंवा४ उवक्खडियपेहाए पुराएजृहिते सेवंनञ्जाततोसंजतामेव गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए निक्खमेज्जवापविसेज्जवा सभावभिज्जुगृहपति कुलंपवेदुक्कामः सन्नयपुनरेवंजानीयात् यथाखीरिख्योगावोऽवदुह्यंतेताचदुह्यमानः प्रेक्ष्य तथाअशनादिकं चतुर्विधमयाहारं उपसंस्क्रियमाणंप्रेक्ष्य तथाअप्यजृहिण्ति सिद्ध्योदनादिके पुरापूर्वमन्येपां अटत्तेसति प्रवर्त्तनाधिकरणापेक्षा पूर्वतप्रकृतिभट्टकादिः कच्चिद्वतिहदा अह्वावान् वल्लतरंदुग्धं ददामीति वत्सकपीडांकुर्यात् तसेयुवाइदुह्यमाना गावस्तवसंयमात्मविराधना अर्धपक्रोदनेच पाकार्यंत्वयारधिकंयत् कुर्यात्ततःसंयमविराधना तदेवंञ्जाते सभिज्जुगृहपति कुलंपिंड पातप्रतिज्ञया नप्रविशेन्नापिनिःकामेत् यच्चकुर्यात्तदाह सेतमादायत्तिसभिज्जुसमर्थं गोदोहनादिकं आदायञ्जात्वाततएकांतमपक्रामे तअक्रम्यच गृहस्थानामनापातेअसंलोकेचतिटत्तवतिटन्नयपुनरेवं जानीयाद्यथाखीरिख्योगावोदुग्धाइत्यादिपूर्ववत् व्यत्ययेनालापको

शिलंगाधायकृत टीका

तिकुलंपवेदुक्कामः सन्नयपुनरेवं विजानीयाद्यथा खीरिख्योगावोऽवदुह्यंते ताचदुह्यमानाःप्रेक्ष्य तथाअशनादिकं चतुर्विधमयाहारमुप संस्क्रियमाणंप्रेक्ष्य तथाअप्यजृहिण्तिसिद्ध्योदनादिके पुरापूर्वमन्येपांमदत्तेसति प्रवर्त्तनाधिकरणा पेक्षीपूर्वतचप्रकृतिभट्टकादिः कच्चिज्जतिहदा अह्वावान् वल्लतरंदुग्धं ददामीति वत्सकपीडांकुर्यात्तवसेयुवा इदुह्यमानागावस्तवसंयमात्मविराधना अर्धपक्रोदनेच पाकार्यंत्वयारधिकं यत् कुर्यात्ततःसंयमविराधनेति तदेवंञ्जात्वासभिज्जुगृहपतिकुलंपिंडपातप्रतिज्ञया नप्रविशेन्नापि निःकामेदिति यच्चकुर्यात्तद्वर्गचितुमाह सेतमादायित्यादि सभिज्जुसमर्थं गोदोहनादिकमांदाय गृहीत्वावगम्येत्यर्थः ततएकांतमपक्राम्यच गृहस्थाना मनापातेअसंलोकेचतिटत्तवतिटन्नयपुनरेवंजानीयाद्यथाखीरिख्योगावोदुग्धाइत्यादिपूर्ववत् व्यत्ययेनालापकानेवायावन्निःकामेत्त्रवि शेदेति पिंडाधिकारएवेदमाह भिक्खुगेत्यादिभि चणणीलाभिज्जुकानामैकेसाधवः केचनएवमुक्तवंतः किंभूताइत्याह समानाइति

एवंणञ्जा तओसंजतामेव गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसेज्जवा निक्खमेज्जवा भिक्खागा मेगेएवमाहंसुसमाणेवा वसमाणेवागामाणुगामं दूइज्जमाणे खुड्डाएखलुअयंगामे संखिरुड्डाए णोमहालएसेहंताभयंतारो वाहिरगाणिगामाणि भिक्खायरियाएवयहसंति तत्थेगतियस्सभिक्खु खपुरेसंधुवावापच्छासंधुवावा परिवसंतितंजहा गाहावतीवा गाहावयिणीओवा गाहावतिपुत्ता

भाषा

भिक्षागाकहतां जेदुस्ततीमिआइं आजीविकाकरेहंताइसेकोम लामंतणनेअर्थिककेईसाधु तेकेहवाहे सलाणाकहतांमासक ल्यजंवावलखीणपणे एकाणिहीज्जनेनेविभेरहता तवावसमाणाकहतां मासकल्पविहारी एहवासाधु ग्रामाहुर्यामि विहारकर ताप्राऊणासाधुआया तेहप्रतिइंइमकहे तेस्योतेदेखाडेके खुड्डाएखलुअयंगामेएणमचुसककहतां लुड्डोसिद्धादिणहारवरयोडा छेतथासंनिरुद्धाएकहतां तेतलाईमाहि केतलाएकवरसंनिरुद्धे तेणेरिजाइवानोयोगनयोतयानोनहालएएगामपुणसोढोतेहवो नहीतया सेहंतातिगिकारणिहंत एहवेसाधुनेआमंतणिएतलेसाधुनेविनयपूर्वकआसंदणकरीकहे अयंतारोतुहे पूज्योभिक्षाचरी

भणीवाहिरिलेगामेजाओ इमकहेऊंते तेसाधुइमइजकरे संकीर्णग्रामजाणी अनेधिजाइअथवा तत्येगइयस्सभिकुसु तणि
गामिएकसाधुनापुरे संयुयाकहतां भाईभलीजादिक पच्छासंयुयाया कहतांस्सुरा दिकपरिवसंतिकहतांवसेहे तंजहाकहतां
तेकहेहे गायापतिकहतां गटहस्यअथवागायापतनीकहतां गायापतिनीस्त्री अथवागायापतिनोपुत्र अथवागायापतिनी धूयाकह

दीपिकाटीका

नोयायावन्निःकामेत् प्रविशेद्वापिंडाधिकारे एवेदमाह भिक्षागानामेगे एवमाहंससमाणे वावसमाणेवा गामाणुगामंदूइजमाणे
खुडाएखलु अयंगामेसंनिरुद्धाए नोमहालएसेहंता भयंवारोवाहिरगाणिगामाणिभिक्षायरियाएवयइसन्ति तत्येगितियस्सभिकुसु
पुरेसंयुयावापच्छा संयुयावापरिवसन्ति तंजहागाहावतिवा गाहावयणीओवा गाहावतिपुत्तावा गाहावतिधूयाओवा गाहावइ
सुग्हाओवा धाइतोवादासावादासीओवा कम्मकरावाकम्मकरीओवा तहप्पगाराइकुलाइ पुरेसंयुयाणिवा पच्छासंयुयाणिवापुव
मेवभिक्षायरियाए अणुपविसिस्सामि अवियइत्यलभिस्सामि पिंडवालोयंवा खीरंवादधिंवा नवणीयंवा गुलंवातेल्लंवा मज्जं
वासज्जंवांसंवा संकुलियावाफाणियंवापूयंवा सिहरिणिंवा तंपुव्वामेवभुच्चापेच्चा पडिग्गहंसंलिहिय संमज्जियपच्छाभिकुसुहिं
सद्धिं गाहावइकुलं पिंडवायपडिआए पविसिस्सामि निक्खमिस्सामिवा मायंटाणंसंफासेनोएवंकरेज्जा सेतत्यभिकुसु हिंसद्धिं
कालेणअणुपविसित्ता तत्यियरेयरेहिं कुलेहिंससुदाणियं एसियंवेसियं पिंडवायंपडिगाहेत्ता आहारंआहारेज्जा एवंखलुतस्स
भिकुसुस्वार सामगियं पढमज्जयणाच उत्योउहेसओसम्मत्तो भिक्षागानामेगे भिक्षणीलाभिच्चाकाःनामैकेसाधवः केचन
एवसुत्तवंतः किंभूताइत्याह समनाइति जंघावलक्ष्णीतया एकस्मिन्नेवक्षेत्रेतिटन्तः वसमानाः मासकल्पविहारिणः तेएवंभूताः
प्राधूर्णकान् ग्रामातुग्रामं दूयमानान्गच्छतएवम्बूः यथाक्षुक्कोयं ग्रामोअल्पगृह भिक्षादौवा सन्निरुद्धः सूतकादिनानोमहान् अति
शयेनक्षुक्कः ततोहंतेत्यामंतणं यूयंभवन्तः पूज्यावहिर्गामेषु भिक्षाचर्यायं व्रजतइत्येवंकुर्यात् यदिवान्तैकस्य वास्तव्यस्यभिक्षोः
पुरःसंस्तुता आटव्यादयः पश्चात्संस्तुताश्च सरकुलसंवद्धाः परिवसन्ति तान्स्वनामग्राहमाह गटहपतिर्वाइत्यादि सुगमंयावत्तथा

शीलंगाचार्य कृतटीका

जंघावलक्ष्णीतयैकस्मिन्नेव क्षेत्रेतिटन्तः तथावसमानामास कल्पविहारिणस्तेएवंभूताः प्राधूर्णकान् समायातान् ग्रामातुग्रामं दूयमा
नान्गच्छत एवम्बुचुर्यथा क्षुक्कोयंग्रामो अल्पगृहभिक्षादौवा तथासंनिरुद्धः सूतकादिनानो महानितिपुनर्वचन मादरख्यापनार्थं
अतिशयेन क्षुक्कइत्यर्थः ततोहंतेत्यामंतणं यूयंभवन्तः पूज्यावहिर्गामेषु भिक्षाचर्यायं व्रजतेत्येवंकुर्यादिवान्तैकस्यवास्तव्य
स्य भिक्षोःपुरःसंस्तुताः आटव्यादयः पश्चात्संस्तुताः स्वसरकुलसंवद्धाः परिवसन्ति तान्स्वनामग्राहमाह तद्यथागटहपतिर्वाइत्यादि

वागाहावइ धूयाओवागाहावइ सुग्हाओवाधाइतोवा दासावादासीओवा कम्मकरावाकम्मकरी
ओवा तहप्पगाराइकुलाइ पुरेसंयुयाणिवा पच्छासंयुयाणिवा पुवमेवभिक्षायरियाए अणुपवि
सिस्सामि अवियइत्यलभिस्सामि पिंडवालोयंवा खीरंवादधिंवा नवणीयंवाघयंवा गुलंवातेल्लंवा
मज्जंवासज्जंवांसंवा संकुलिंवाफाणियंवा पूयंवासिहरिणिंवा तंपुव्वामेवभुच्चापेच्चा पडिग्गहंसंलि

भाषा

तांपुत्री अथवागायापतिनीसुग्हा अथवाधावकहता दुधपिलानेवाली अथवादासकहतांचाक रचयवादासीकहतां चाकरनी
अथवाकम्म करकहतां कामकरनेवालागुरुप अथवाकम्म करीकहतां कासकरनेवालीस्त्रीइत्यादिकत थाप्रकारकुलादिकसे पुरेक
हतापहली संयुयाणीकहताभाइयादिक पच्छासंयुयाणीकहतांस्सुरादिक पुवमेवकहतांपहिलीहीभिक्षा यरियाएकहता भिक्षा

चरिनेअर्थेअर्थात्गोचरीनेअर्थेअनुपविस्मामीकहतां प्रवेगकरसुप्रवेगकरीनेअर्थेइयंकहतांअभिप्रेतमनोवाञ्छित पिंडकहतांगात्र्यो
दनादिलोयंकहतांइंद्रियानुकूलरसादिकेकरीउपेतकहतां संहितजीरकहतांदुषट्पिकहतांदहिनवनीतकहतांमायनवयंकहतांदतगु
लकहतांगुडतेलकहतांतेल मधुकहतांसहतमद्यकहतांसदिरांसंजकहतांसांसपरंतुइतनाविशेषइहांजाननामद्यसांसएकेदसूत्रनेअ
भिप्रायेव्याख्या अर्थकरनाअथवाकेइ अतिप्रमादिसाधुगृह स्थावस्यामेनद्यनामयातायासोसाधुअवस्यामेभीभोजनकरेइन्हेइनोका
उपादानकरा सूत्रकारसंकुलियंकहतां तिलनइअर्थात् तिलमिश्रितभोज्य तिलपापडी फाणितकहतांज लेकरिने पतलाक्रियाऊ
वागुड पुतकहतांकनिष्ठादिमय शिखरिणीकहतां दहिमेइलायइचि केसरकोआदलेकर मिठाडालकर शिखरिणीवनातेहेपू
र्वदेगमेतंपुष्पासेवमुञ्चानकहतांइत्यादिकतेपहिलीहीभोजनकरीने पेयंचकहतां पीकरिने पंडिगहं संलिहीयकहतां पातरादिकनिरव

दीपिकाटीका

प्रकाराणि कुलानि पुरः पद्यात् स्तुतानि पूर्वमेवमिच्छा कालादहमेतेषु मिहार्थप्रवेच्यामि अपिचेतेषु स्वजनादिकुलेषु अभिप्रेतं लक्ष्यं
पिंडवा पिंडंगाल्योदनादिलोयं इतिइंद्रियानुकूलं रसाद्युपेतंतयाचीरंवा इत्यादिमुगमंयावत् मिहारिणीवानवरं मद्यसांसेच्छेद
सूत्राभिप्रायेण व्याख्येयेसंकुलियंवा तिलसर्वाफाणियंदति उदकेनद्रवीकृतो गुडः कथितोवा पृष्णगिष्टादिमयं शिखरिणीमर्जिता
तल्लव्यपूर्वमेवमुक्ता पेयेचपीत्वापतद्ग्रहं संलिह्यनिरवयंवृत्त्वा संव्यवस्थादिना आर्द्रतामपनीय ततः पद्यादुपागते मित्राकाले

शिलंगाचार्यकृत टीका

दिमुगसं यावत्तयाप्रकाराणि कुलानिपुरः पद्यात् स्तुतानि पूर्वमेवमिच्छाकालादहमेतेषु मिहार्थप्रवेच्यास्यपि चेतेषु स्वजनादिकुले
ष्वभिप्रेतं लक्ष्यं तदेवं दर्शयति पिंडंगाल्योदनादिकं लोचमितींद्रियानुकूलं रसाद्युपेतमुच्यते तयाचीरंवेत्यादि मुगमंयावत्मिह
रिणीवैतिनवरं मद्यसांसेच्छेदसूत्राभिप्रायेण व्याख्येयेअथवा कश्चिदतिप्रमादावटव्योत्पन्न गन्धतयामधुर सांसाद्ययन्नेदतसदुपा
दानं फाणियति उदकेनद्रवीकृतो गुडः कथितोवा शिखरिणीमर्जिता तल्लव्यपूर्वमेवमुक्ता पेयंचपीत्वा पतद्ग्रहं संलिह्य निरवयंवृत्त्वा

ह्वयसंमर्जिय तत्रोपच्छाभिक्वूहिंसहिं गांहावइकुलं पिंडपायपडियाएपविसिस्सामिवा२ माइडा
णंसंफासेनोएवंकरेज्जा सेतल्यभिक्वूहिंसहिंकालेण अणुपविसित्ता तल्यितरेयरेहिं कुलेहिंससुदा
णियंणसिवंवेसियं पिंडवायंपडिगाहेत्ता आहारंआहारेज्जा एयंखलुतस्सभिक्वुसवा२ सामगियं
प्रथमस्सचतुर्थोद्देशकः समाप्तः सेभिक्वुवा२ जावपविट्ठेसमाणेसेवजं पुणजाणेज्जा अणपिंडउक्किव

भाषा

अकर्त्रीनेसम्पन्नियकहतां सन्मार्जनावस्थादिगिलापनादूरकरीने तिवारपीदेमिच्छानोकालप्राप्तयेवकेपाङ्ग्यामिदुक्तीसायगा
यापतिगृहस्थनेकुलसेपिंडपातकीपडियाकहतांप्रतिज्ञाकरपविसिस्सायिकहतां प्रवेगकरस्युं माइडाणंसंफासेतांहापरमावीस्थानकह
तांमायाकपटाइनेस्थानसम्यक्प्रकारकरीनेफसेइसवालो निसेधकरेहेसुवकारणोएवंकरेज्जाकहतांनहेऐसाकरेतोआकरेनेकहेके
नेसाधुतल्लकहतां तिहांमिदुनीसायमिच्छाकालमेअनुप्रवेगकरीनेतांहाइतरेतर कहतांउच्चावचकुलमेसासुदानिकमिज्ञापिंडएसणीय
कहतां उइमादिदोपरहित वेसियंकहतां रजोहरणादिवेकेकरी प्राप्तपिंडपातकुं प्रतिगृहणकरिने आहारकुंआहारेभोजनकरेइ
करेसेतिसमिज्जकुं संपूर्ण मिज्जुनोभावकाह्यो इतिप्रथमावयवस्य चतुर्थोद्देशकवालावोधसमाप्त चउयोउद्देशोक्तो अवयवचमोउद्दे
योप्रारंभकरियेहे इहांचउयेउद्देशे पिंडग्रहणनीविधिकहीइहांपिणपांचनेउद्देशे सोइविधिकहीयेहेतेमिज्जु कहतांसाधुअथवाभिज्जु
णीकहतांसाधवीचावत्गृहस्थादिककुलमेप्रवेगकरीनेएसाजाणेअपिंडकुं देववतादिकनेअर्थे ओडोयोडोउत्तुजियमानदेखीनेउंचा

दीपिकाटीका

प्राधूर्ण्यकभिचुभिः सार्द्धं गृहपतिकुलं पिंडपातपतिज्ञया प्रवेक्ष्यामि निःकमिष्यामि इत्यभिसंधिना मातृस्थानं संस्पृशेदसौ अतः
प्रतिपिध्यते नैवं कुर्यात् कथं च कुर्यादित्याह सेतत्यभिकखूहिं सङ्गिन्ति सभिचुस्तत्र ग्रामादौ प्राधूर्ण्यकभिचुभिः सार्द्धं कालेन भिक्षा
वसरेण प्राप्तेन गृहपतिकुलमनुप्रविश्य तत्रैतरेतरेभ्य उच्चावचेभ्य कुलेभ्यः सामुदानिकं भिक्षापिंडमेपणीय मुद्रमादिदोषरहितं वै
पिकं केवलवेपावाप्तं घातौद्रुतनिमित्तादि पिंडदोषरहितं पिंडपातं भैक्ष्यं प्रतिगृह्य प्राधूर्ण्यकादिभि सह ग्रासैषणादि दोषर
हितमाहारयेत् एतत्तस्य भिक्षोः सामग्र्यं संपूर्णं भिक्षुभावइति प्रथमाध्ययनस्य चतुर्थोद्देशकप्रदीपिका उक्तचतुर्थोद्देशकः सांप्रतं
पञ्चमसमारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्धः इहानंतरोद्देशके पिंडग्रहणविधिरभिहितोपि स एवाभिधीयते सेभिकखूवार जावपविष्टे
समागोषेज्जं पुणजायेज्जा अग्नपिंडं उच्छिष्यमाणं पेहा ए अग्नपिंडं निक्षिप्यमाणं पेहा ए अग्नपिंडं हीरमाणं पेहा ए अग्नपिंडं परिभ्रज्जमाणं
पेहा ए पुरा असिणादिवा अवहारातिवाजत्याख्ये समग्राहणा अतिहिकिवणवणीमगाखड्गं उवसंकमन्ति सेहन्ता अहमविकखड्गं उवसंक
मामिमादृङ्गाणं संपासेनो एवं करेज्जा सभिचुगृहपतिकुलं प्रविष्टः सन् यत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथा अग्रपिंडो निष्पन्नस्य शाल्योदनादेराहार
स्य देवताद्यर्थं लोकलोकोद्धारः तं उच्छिष्यमाणं हृद्वा अन्यत्र निक्षिप्यमाणं तथा ह्यमाणं देवतायतनादौ तथापरिभ्रज्जमानं लोकमन्येयोदीय

शिलंगाचार्यकृत टीका

संस्पृज्य च वस्त्रादिजगद्द्रव्यमापनीय ततः पश्चादुपागते भिक्षाकाले विद्वत्तद्वदनः प्राधूर्ण्यकभिचुभिः सार्द्धं गृहपतिकुलं पिंडपातपतिज्ञया
प्रवेक्ष्यामि निःकमिष्यामि इत्यभिसंधिना मातृस्थानं संस्पृशेदसावित्यतः प्रतिपिध्यते नैवं कुर्यादिति कथंच कुर्यादित्याह सेतत्येत्यादि
सभिचुस्तत्र ग्रामादौ प्राधूर्ण्यकभिचुभिः सार्द्धं कालेन भिक्षावसरेण प्राप्तेन गृहपतिकुलमनुप्रविश्य तत्रैतरेतरेभ्य उच्चावचेभ्यः सामुदानि
कं भिक्षा पिंडमेपणीय मुद्रमादिदोषरहितं वैपिकं केवलवेपावाप्तं घातौद्रुतनिमित्तादि पिंडदोषरहितं पिंडपातं भैक्ष्यं प्रतिगृह्य प्राधूर्
ण्यकादिभिः सह ग्रासैषणादिदोषरहितं माहारमाहारयेदेतत्तस्य भिक्षोः सामग्र्यं संपूर्णं भिक्षुभावइति प्रथमस्य चतुर्थः समाप्तः
अक्तचतुर्थोद्देशको अधुना पञ्चमः समारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्ध इहानंतरोद्देशके पिंडग्रहणविधिरभिहितो अत्रापि स एवाभिधीय
त इत्याह सेभिकखूवेत्यादि सभिचुगृहपति कुलं प्रविष्टः सन् यत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथा अग्रपिंडो निष्पन्नस्य शाल्योदनादेराहारस्य
देवताद्यर्थं लोकलोकोद्धारं समुच्छिष्यमाणं हृद्वा तथान्यत्र निक्षिप्यमाणं तथा ह्यमाणं नीयमानं देवतायतनादौ तथापरिभ्रज्जमानं

प्यमाणं पेहा ए अग्नपिंडं निक्षिप्यमाणं पेहा ए अग्नपिंडं हीरमाणं पेहा ए अग्नपिंडं परिभ्रज्जमाणं
पेहा ए अग्नपिंडं परिभ्रज्जमाणं पेहा ए अग्नपिंडं परिभ्रज्जमाणं पेहा ए पुरा असिणादिवा अवहाराति
वा पुराजत्याख्ये समग्राहणा अतिहिकिवणवणीमगाखड्गं उवसंकमन्ति सेहं ता अहमविकखड्गं उवसंक
मामिमादृङ्गाणं संपासेनो एवं करेज्जा सेभिकखूवाभिकखूवा जावसमागो अंतरासेव प्याणिवा फलिहा

भाषा ।

रस्यतादेक्षीने तथानिक्खिप्यमाणं पेहा ए अनेरेठा मनिक्षिपी तोलेजातो देक्षी तथा हीरमाणं कचतां देवताने आयतनभेजतो तथापरि
भ्रज्जमाणं कचतां अनेराथनेराने थोडो थोडो विहचि दीजतो तथा अग्रपिंडं परिभ्रज्जमाणं परिभ्रवीतो देवतायतनविषे चिज्जं दिसि
ज्जालीतो देक्षी तथा पुरा कचतां पडिलो असिणादिक अग्रपिंडं जिमीगया अवहारादिवा कचतां पडिलो तिहांथकी आपापणेठा म
लेइंगया तथा पडिलो जिहा अग्रपिंडादिकनेविषे अनेराथमण वणीमगादिक इहं अहिस्सओ इमजाणी खड्गं उवसंक कचतां ऊतावली
ते अग्रपिंडं लेवाभणी जाइछे तिहाज्जं पुण ऊतावलो ऊतावलो अग्रपिंडं लेवाभणी जाइ इमचीं तवतो ऊतो साइङ्गाणं संपासे मातृ

स्थानदोषस्यैतिहाकारणि चारित्वयो अग्रपिंडलेवानोभाव पुनर्चांतवेनही तोतेलेवानो किम् कश्चिदं तिणि कारणि इम
नकरे द्विवेभिर्भुचारित्वाने जातांतलाबोलविचालेद्ध तेचनोविगोपदेग्वाडेके सेभिक्खुवाभिक्खु गीवातेकेडावप्पाणिवाकहतां

टीपिकाटीका

मानंतयाभुज्यमानं परिद्वेज्जमाणं त्यज्यमाणं देवतायतनाच्चतुर्दिक्षु चित्थमाणंतयापुरा असिणेद्विवंतिप्रापूर्वमन्ये अमणादयोयेसुअग्र
पिंडमसितवतंतयापूर्वमपहृत्यवंतोव्यवस्ययाअव्यवस्ययावाग्दहीतवंतः तदभिप्रायेण पुनरपि पूर्वमिववयमतलपस्यामहइति यत्ताग्रपिंडा
दौअमणादयः खट्वं खट्वं त्वरित सुपसंक्रामन्ति सभिजुरेतदपेक्ष्याकश्चिदेवंकुर्वादा लोचयेज्जवाहंतेतिवाक्योपन्यासो अहमपित्वरितसु
पसंक्रामामि एवंचकुर्वन् भिजुमाहस्थानं संस्पृशेत् अतो नैवं कुर्वात्सांप्रतं भिजाटनविधिप्रदर्शनाद्यमाह सेभिक्खुवाजावसमाणे अंतरासे
वप्पाणिवा फलिहाणिवापागाराणिवा तोरणाणिवा अगलाणिवा अगलपासंगाणिवासति परक्कमेसंजयासेव परक्कमेज्जासंजयागोउ
ज्जुयंगच्छेज्जा केवलीवूया आयाणसेयंसेतत्य परक्कमेमाणेपयलेज्जवा पवडेज्जवा सेतत्यपयलेज्जमाणे पक्खुलेज्जमाणे पवडेज्जमाणे
तत्त्वसेकाए उच्चारेणवा पासवणेणवा खेलेणवा सिंघाणेणवा वंतेणवापित्तेणवा पुण्णवासुक्केणवा सोणिणवा उवलित्तेसिया
तहप्पगारं कायंनो अणंतरहिचाए पुढवीए नोससणिहाए पुढवीए नोससरक्खाए पुढवीए नोचित्तमंताए सिलाए नोचित्तमन्ताए लेलूए
कोलावासंमिवादारूए जीवपतिट्टिए सयंडेसपाणेजावसंताणए नोआमज्जे ज्जवाणोपमज्जे ज्जवा संलिहिल्लवाणिल्लिहेज्जवा उवल्लेज्जवा
उवट्टेज्जवा आयावेज्जवा पयावेज्जवा सेपुज्जामेवअप्पससरक्खंतणंवा पत्तंवा कट्टंवा सक्करंवा आएज्जाजाइत्तासेत्तमायाए एगंतमवक्कमे
ज्जार अहेभांमयंडिलंसिवा जावअन्नयरंसिवा तहप्पगारंसि पडिलेहियरं पमज्जियरं तओसंजयासेव आमज्जेज्जवा जावपयावेज्ज
वासभिजुभिचार्यं प्रविटः सन्मार्गं प्रत्युपेक्षेत् तत्रयद्यंतरांतराले सेतस्यभिजोर्गच्छत एतानिस्सुसद्ययावप्पाणिवा वप्राः समुन्नता

शीलंगाचार्य कृतटीका

विभज्जमाणं स्तोत्र स्तोत्रमन्येभ्यो दीयमानं तथापरिभुज्जमानं तथात्यज्यमानं देवतायतनाच्चतुर्दिक्षु चित्थमाणंतयापुरा असिणा
द्ववंति पुरापूर्वमन्ये अमणादयोयेसु अग्रपिंडमसितवंतं स्यापूर्वमपहृत्यवंतो व्यवस्ययाअव्यवस्ययावा गृहीतवंतः तदभिप्रायेण
पुनरपि पूर्वमिववयमतल लक्ष्यामहइति यत्ताग्रपिंडादौअमणादयः खट्वं खट्वं त्वरितसुपसंक्रामन्ति सभिजुरेतदपेक्ष्याकश्चिदेवंकुर्वादा
लोचयेद्यया हंतेतिवाक्योपन्यासायः अहमपित्वरितसुपसंक्रामामि एवंचकुर्वन् भिजुमाहस्थानं संस्पृशेदित्यतो नैवंकुर्वादिति सांप्र
तंभिजाटनविधि प्रदर्शनाद्यमाह सेभिक्खु वेत्यादि सभिजुभिचार्यं गृहपतिकुलंपाटकं रथ्यांग्रामादिकंवा प्रविटः सन्मार्गं प्रत्युपेक्षेत्
यत्रयद्यंतरांतराले सेतस्यभिजोर्गच्छत एतानिस्सुसद्यया वप्राः समुन्नताभूमाणा ग्रामांतरैवाकेदाराः तथापरिखावा प्राकारावाग्द

णिवापागाराणिवा तोरणाणिवा अगलाणिवा अगलपासगाणिवा सतिपरक्कमेसंजयासेव परक्क
मेज्जा गोउज्जुयंगच्छेज्जा केवलीवूया आयाणसेयंसेतत्य परक्कमेमाणेपयलेज्जवा पवडेज्जवासेत
त्यपयलमाणेवा पवडमाणेवा तत्त्वसेकाए उच्चारेणवा पासवणेणवा खेलेणवा सिंघाणेणवा वंतेणवा
पित्तेणवापूणवा सुक्केणवा सोणिणवा उवलित्तेसिया तहप्पगारं कायंनो अणंतरहिचाए पुढ

भाषा

कचाभूमिकानाप्रदेश अथवालेत्रकरिवाभणी क्याराकन्याऊइ फलिहाकहतां खट्वंप्रकारगढनगरनोअववावरनो तोरणप्रसिद्धतया
अगलाणिक्कहतां आगलअग्रसिदा भिजुचारित्वयो जातोऊं तोविचाले एतलावानादेग्वाणिवाकहतां जिहांआगलवालिये एतला
बोलजाणी अनेरे जाइवानेमार्गं संजयसेवक्कहतां जवगासो साधुजाइ परं तिणि सरले ऊपवाडानेमार्गिइ नजाइति वारे

शिवपूजे तस्याभणी तिहां नजाइवो भगवनकहेछे केवलीवूया आयाणमेयं केवलीसर्वज्ञइमकहे एहवेमार्गिजाइवो आदानक
हतां कर्मबंधनोठामहेइहांसंयमविराधनाचने आत्मविराधनाऊइतेकिमतेदेखाडेछेतेभिच्छुचारितियो तिहांवप्रादिकसहितमार्गने
विपेजातो मार्गनाविषमपणामाटिपएलिज्जवाकहतां थिसलीनेपडे एतलेपग आघोपाछोपडे तथापवडेज्जवाखडीने पडेपडतांजेवि
राधनाऊइ तेकहेछे सेतयतेसाधुतिहां पडतोखलतो तिहांतेचारितियानो शरीरउच्चारकहतां वडीनीतितेणेअथवा पासवणेण
वाकहतां लघुनीतिइ'खेलकहता थूककफादिकसिंघाण नाशिकानोमलवांतवमन पित्तविहे जनोविशेष पूणवाकहतांपिंयं
अथवामउ वीर्यशोणितलोही एतलेकारणेकरीपडतां तेसाधुनोशरीरउ वलित्तेकहतां खरडाणोऊइ तिणिकारणिएहवे मार्गिन
जाइवो' कदाचित्चनेरोमार्गनऊइ तिणिमार्गिजातां शरीरखरडाणोऊइतो किमकरे तेविधिकहेछे तहप्पगारं'कायं तथाप्रका

दीपिकाटीका

भूभागाग्रामांतरेवा केदाराःपरिखावा प्राकारावागृहस्यपत्तनस्यवा तथातोरणानिवा तथार्गलावाअर्गलापाशका चतार्गलाग्राणि
निक्षिप्यत एतानिवाअंतराले ज्ञात्वासति परक्रमेत्तिप्रकस्यते नेनेतिप्रक्रमोमार्गः तस्मिन्चन्यस्मिन् सतिसंयतएव तेनप्रक्रमेनऊछेत्
नैवं'ज्जुनागच्छेत् किमितिगतः केवलीवूयात्आदानकर्मादानमेतत् संयमात्मविराधनातः तामेवदर्शयति सेतयपरक्रममाणे पयले
जन्ति सभिच्छुस्ततस्मिन् वप्रादिद्युक्तेमार्ग पराक्रममाणोगच्छन् विषमंवामार्गस्य कदाचित्प्रस्खलेद्वा तत्रप्रपत्तेद्वा तत्रप्रस्खलत्
प्रपत्तत्वापणां कायानामन्यतमंविराधयेत् तयसेकाएत्ति तत्रसेतस्यकायः शरीरउच्चारणवा अत्रवणेनवास्तेपणावा सिंधानकेनवावं
तेनवापित्तेनवा पूतेनवाशुकेणवा शोणितेनवा उपलिप्तस्योदेत एवंभूतेनपथानगंतव्यं अथमार्गान्तराभावात्तेनैवगतः प्रस्खलितःसन्
कहं'माद्युपलिप्तकायेनैवं कुर्यात् तदेवदर्शयति तहप्पगारं कायंति सयतिस्तथाप्रकारं अशुचिकहं'माद्युपलिप्तकायं अनंतर्हितया
अव्यवहितयाष्टयिवा तथासस्त्रिंशध्याध्यार्द्र्या सरजस्कायावाचित्तवत्य सचित्तयाशिलया तथाचित्तवतालेलुना षट्थिवीशकलेन एवं

शिलंगार्चकृत टीका

स्यपत्तनस्यवा तथातोरणानिवा तथार्गलावा पाशकायतार्गलाग्राणि निक्षिपन्ते एतानिचातरालेज्ञात्वा प्रकस्यतेचनेनेति प्रक्रमो
मार्गस्तस्मिन्चन्यस्मिन् सतिसंयतएव तेनप्रक्रमेनगच्छन् नैवर्जु'नागच्छेत् किमितिगतः केवलीसर्वज्ञो वूयादादानं कर्मादानमेतत्
संयमात्मविराधनातः तामेवदर्शयति सभिच्छुस्ततस्मिन्वप्रादिद्युक्ते मार्गपरक्रममाणोगच्छन् विषमत्वात्मार्गस्य कदाचित्प्रचलेत्का'पेत
प्रस्खलेद्वा तथाप्रपत्तेद्वासततत्रप्रस्खलन् प्रपत्तत्वापणां कायानामन्यतमं विराधयेत्तथा तत्रसेतस्यकाय उच्चारणवा अत्रवणेनवास्तेप
णावा सिंधानकेनवा वातेनवापित्तेनवा शुकेणवाशोणितेनवा उपलिप्तःस्यादित्यत एवंभूतेनपथानगंतव्यं अथमार्गान्तराभावात्ते
नैवगतः प्रस्खलितःसन् कहं'माद्युपलिप्तकायो नैवंकुर्यादितिदर्शयति सयतितथाप्रकारमशुचि कर्दमाद्युपलिप्तकायमनं तर्हितयाऽव्य

वोएणोससणिद्वाएपुढवोएणोससरक्खाएपुढवोएणोचित्तमंताएसिलाएणोचित्तमंताएलेलूएकोलावा
संसियादारुएजोवपतिट्टिअंडेसप्राणेजावसंताएणोआमज्जेज्जवाणोपमज्जेज्जवासंलिहज्जवाणिह्लि
हेज्जवाउव्वलेज्जवाआउहेज्जवा आयावेज्जवापयावेज्जवासेपुव्वासेव अम्मससरक्खं'तणंवा पत्तं'वाक
हुं'वासक्करं'वाजाएज्जाजाइत्तासेत्तमायाएणंतमवक्कासेज्जाअहेक्काभटंडिलं'सिवा जावअस्सयरंसिवा

भाषा

रतेहवोसशुचिखरडोशरीरनो अणंतरहिआए मुढवीएअनंतरहितये जेज्जलग्गयिवी कायताखंधं' दिलगीऊइ संलग्नसचित्त
ऊइ'तिणिकारणितेहवीष्टयिवीष्ट्रीने अवयवे'ररीतयासस्त्रिंशध्यालीभूसिकाइ' तथासररक्खाएकहतांरजसहितजिहांसूज्जरजदिल

गोष्ठइतयाचित्तमन्ताएसिलाए जेसच्चित्तगिलाभोटोपापाणतेणेतयालेलृककृतां नाङ्गेपाङ्गिणे तयाजीवपद्वेएजिहावाचिरिङ्ग
तोआवीजीवरत्ताङ्गइ एहवेस्यानकिञ्चंडसहित प्राणसहितहरिकावसहित जीवसहितपंचवर्णफलसहितपाणीमाटीसहितसुड
संतानसहित एहवेस्यानकिनोआमज्जिज्जकहतां एकवारपुणमसलेनहीअथवावारं समनेनहीवेनहीलूहेनही वलीवियेपिडलूहेन
हीउदत्तं ईनही ऊवटणानीपरिदं उवटेनहीतयाआयापिज्जवाकहतांयोडोसिउतावडे अगवेनहीपयावेअजवावलीरतावडेअगवेनही
हिवजेशरीरखरडाणोस्योकरेसाधुनेकहेछेसेपुज्जमेवतेभिज्जुचारित्तियोपूर्वमेवकहतांपडिलोंजिणियेअथवाकाटने खंडिरजलागोन
ङ्गइ तेहवोणोणंउहस्यकन्हामागील्ये एहवोपानअथवाकाट अथवागर्कराकहतां नान्हाकाकरडाणांगील्ये पछेएकातस्यानकिजाइ

टिपीकाटीका ।

कोलावृणालदावासभूते दारुणिजीवप्रतिष्ठिते भांडेसप्राणिनि यावत्सन्तानकेन नैवंसकृत्आमज्ज्यात् नापिपुनःपुनःप्रमज्ज्यात् कर्द
मादिशोधयेत् तथातदस्यएव न संलिहेज्जानसंलिखेत् नोदत्तं नादिनाहलेत् नापितदेवपत्तुक्कं उदत्तं येतूनापि तदस्याएव
सकृदातापयेत् पुनःपुनःप्रतापयेत् यत्कुर्वीतदाह सेपुज्जामेव ससरकउन्ति सपूर्वमेव तदनंतरमेव अन्परजस्संठणादियाचेत तेनच

शिलंगाचार्यकृतटीका

वचित्तया एधिव्यातयासस्तिभ्रवार्द्ध्या एवंसरजस्कथावा तयाचित्तवताल्लुना एधिवीशकलेनएवं कोलावृणालदावासभूते दारुणि
जीवप्रतिष्ठिते भांडेसप्राणिनि यावत्सन्तानकेतो नैवंसकृदाज्ज्यात्तापि पुनःपुनःप्रमज्ज्यात् कर्दमादिशोधयेदित्यर्थः तथातदस्यएव
नसंलिहेज्जानसंलिखे तूनादत्तं नादिनाहलेत् नापितदेवपत्तुक्कमुदत्तं येतूनापि तदस्याएवसकृदाताप येत्पुनःपुनःप्रतापयेत् यत्कु
र्वीतदाह सभिज्जुपूर्वमेवतदनंतरमेवात्पं रजस्संठणादियाचेत तेनचैकांतस्संडिलेसितःसन् गातंप्रमज्ज्याच्छोपयेच्छेपंसुगममिति

तहप्पगारं सिवापडिलेहियं पसज्जियं तओसंजयामेवआमज्जेज्जवाजावपयावेज्जवासेभिकखूवा
जावपविह्वेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जागोणंविद्या लंपडिपहेपेहाएसत्तिसंविद्यालंपडिपहेपेहाएवंसणु
स्संआसंहत्थिंसौहं वग्धं वगंदोवियंअच्छं तरच्छं परिसरंसौयालंविरालं सुणयंकोलसुणयंकोकंतिंयंचे
त्ताविह्वं उयंविद्यालंपडिपहेपेहाएसत्तिपरक्कमेसंजयामेवपरक्कमेवजाणोउवजुयंगच्छेज्जासेभिकखूवा

भाषा

सूक्तानिर्दिष्टं पडिलजोई तिहांतेस्संडिलपडिलेहीर प्रमाजीरं तिवारपछे जयणा सहितसंयतसाधु तेगरीरनिणि तयादिक
सौलूहीर नेलजतारी एकांतिपरिठवे इमकरिदो परं श्रीवीतरागिइ इमनकच्छो पाचीसंधोवे एहवीजयणा श्रीवीतरागोपदे
जिजाणिवीपालिवीदृत्यर्थः हिवसाधुभिजाअधीजातोआगिजेकरे तेदेआडेछे नेभिज्जुचारित्तियो गृहस्थनेवरि भिज्जानणीजातोएह
योउपशोगचींतवे नेस्योजेइमनाणे गोणंअजतांसहासत्तदपभविद्यालंकहतां मदसत्तदमूनी पडिपहेकहतांजिणियेसाधुजाइछे तेणे
पंचिसासुहोदेवी तयासज्जिपभईसो व्यालकहतांसर्प पंचससुहोआवतोदेवी इण्णिपरिइं मणुक्कं कहतामदमत्तमनुय सार्गस्यदेवी
तयाआसंजहतां घोडोहसीसीह व्याप्रहकविरही द्वीपाविउउ अच्छंतिरच्छं परासरंपोतलेलाम सरभअटापदजीवकहिदे सिया
लाभियालिसो विजाउसुणयंकहतां खानकोलसुणयंकहतां सज्जानूकरकोकं कतियंकहतां जेरादिदुसोकोदुसोयोले तेकोकंतिउ
कहिदे एहगालविशेष चित्ताचेसुडयंकहतां अरण्यसंवन्धियो जीवविशेष एतलाजीवसार्गस्य देवीजेअनेरोसार्गं इइतो जयणासो
तेणेसार्गिजाइसो परंनोउज्जुयंगच्छेज्जा कहतांजेतेजीवसासुहामिले तिणिसरलेयंसिसाधुनजाइ जाइमाछोवणीअनेधियाइ परं
तिरान्जाइ जिहांतातां संयसाकविराधनाङ्गइ वलीसार्गि जातानोविशेषकहेछे नेभिज्जुचारित्तियो भिजाअणीगृहपतिने कुलिपे

दिपीकाटीका

एकांतस्थंडिलेस्थितः सन् गात्रं प्रसृज्यात् शोषयेत् शेषं सुगमं किञ्चसे भिक्खूवार जावपविष्टे समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा गोणं वियालं पडि
प्यहं पेहाए महिसंवेयालं पडि प्यहं पेहाए एवं माणुस्सं आसं हत्थिं सीहं वग्गं वग्गं दीवयं अच्छं तरच्छं परासरं सियालं विरालं सुणयं कोल
सुणयं कोकं तियं जिता विल्लरयं वियालं पडि पहे पेहाए सति परक्कमे संजया मेव परक्कमेज्जा नो उज्जुयंगच्छेज्जा सभित्तुः भित्तार्थं प्रविष्टः
सन् पय्यु योगं कुर्यात् तत्र च यदि पुनरेवं जानीयाद्यथा तत्र किञ्चिद्वादिक्कमास्ते तन्मागं रुधानं गां वलीवर्द्धं व्यालं हत्तं पन्यानं प्रतिपथः
तस्मिन् प्रत्युपेक्ष्य शेषं सुगमं यावत्सति पराक्रमे मार्गान्तरे संयत एव तेन प्रक्रमेत् नोऽज्जुनापथा आत्मविराधना संभवात् नवरं व
गन्ति कंहीपिनं चित्तकं अच्छं ऋत्तं परासरन्ति शरभं कोलसुणयं महासूकरं कोकति उत्तिग्गाला कृत्ति लोमटकोरा तौ कोकोद
त्येवं रारटीति चिंता चेत्तरयन्ति आरण्यो जीवविशेषः तं प्रतिपथे प्रेक्ष्य अन्यथा गच्छेत् तथा से भिक्खूवार जाव समाणे अन्तरा

शिलंगाचार्यकृत टीका

किञ्चसे भिक्खू इत्यादि सभित्तुः भित्तार्थं प्रविष्टः सन् पय्यु पयोगं कुर्यात् तत्र यदि पुनरेवं जानीयाद्यथा तत्र किञ्चिद्वादिक्कमास्ते इति तन्मागं
रुधानं गां वलीवर्द्धं व्यालं हत्तं दुष्टमित्यर्थः पन्यानं प्रतिपथस्तस्मिन् स्थितं प्रत्युपेक्ष्य शेषं सुगमं यावत्सति पराक्रमे मार्गान्तरे अज्जुनापथा
त्मविराधना संभवान् गच्छेत् नवरं वगन्ति कंहीपिनं चित्तकं अच्छन्ति ऋत्तं परासरन्ति शरभं कोलसुणयं महासूकरं कोकं ति उत्ति
ग्गाला कृत्तिः लोमटकोरा तौ कोदत्येवं रारटीति चिंता चेत्तरयन्ति आरण्यो जीवविशेषस्तस्मिन् तथा से भिक्खू भेत्यादि सभित्तुभि

जाव समाणे अन्तरा से उवाउवाखाणुं वाकं ट एवावसी वा भिलुगा वा विसमे वा विज्जले वा परि यावज्जेज्जा स
ति परक्कमे संजया मेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयंगच्छेज्जा से भिक्खू वार गा हावति कुलस्स दुवार बाहं कंठगवेां
दिया ए पडि पिहितं पेहाए ते सिं पुव्वा मेव उवग्गहं अणुणु सवितं अपडिले हियए अपमज्जियणो अवगुणे
ज्जावपविसेज्जा वा णिक्खमेज्जा ते सिं पुव्वमेव उवग्गहं अणुणु वियपडिले हियए पमज्जियए तश्चो संजया

भाषा

सतो मार्गं एह वो उपयोगदेतो चालेति हाविचाले एतलावाना ऊइ तेकहे के उवाउकहतां अवपातगर्त्ता खाडकहिये तथा खाणु
कहतां खीलो अथवा खूटो कंठ एवाकांठो घसी कहतां जिहां ऊं चास्यलयकी नीचो ऊतरतां जे भूमिका ते घसी कहिये भिलुगं तिकहतां
भूमिकानी लेडि विसमे वा कहतां विज्जले वा कहतां कर्दम एतलावानां अन्तरालि देखी पखि वज्जेज्जा साधु परि हरे विजो मार्ग ऊइ तो तेणे जाइ
परं तिणि सरले पंथिन जाइ तिहां संयमात्म विराधना ऊइ इत्यर्थः हि वग्ग हस्यने घरिजातानो विशेष कहे के ते भिक्षु चारित्रियो गा हावइ
कुलस्स गृहस्थना घर नो हार भाग वारणो कंठगवेां दिया एकहतां कंठकशाखाइ करी पिहितं बांधो देखी जे तिहां रहवाही डे ते उजे
हने ते घर ऊइ ते हनु अवग्रह अणुजणा व्याविना एतले ते हकन्हा अनुज्ञा मागी पाखे अपडिले हिय अपमज्जिय विणु पडिले हा विणु प्रमा
ज्या तो अवगुणिज्ज ते वारणो न ऊवाडे ते हमाहि पेसे न हीइ हा दो पहे ते वे हो गृह नो घणी ते ठाम देखी हे पमा मेइ णि भित्ता चरिमाहरेां
घर कां ऊवाडो अथवा किस्सो ईवस्तु जाइति वारे साधु विशेष कां आवे अथवा उवाडे हारि अने रेवुतरादि कपे सी ऊजा डक रेति णि फारणि
अनुज्ञा विना हार ऊवाडि वोन ही करे ते सिं ते कहे के ते हनो पहिलो अवग्रह मागी पडिले ही प्रमार्जी र तिवार पहे जयणा खो उवाडे पेसे नी

दीपिकाटीका

उवाउवाखाणुं वाकं ट एवावसिं वा भिलुगा वा विसमे वा विज्जले वा परि यावज्जेज्जा सति परक्कमे संजया मेव शो उज्जुयंगच्छेज्जा
सभित्तुः भित्तार्थं प्रविष्टः सन् मार्गोपयोगं दद्यात् तत्रान्तराले यद्येतत्पयी पद्येत स्यात्तद्यथा अवपातो गर्त्ताः स्याणुर्वाकंठको वावसीनाम

स्थलादधस्तादवतरणंभिलुगन्तिस्फुटित कृष्णभूराजिःविपमंनिम्नोन्नतं विज्जालंकर्दमः तत्तात्पर्यसंयमविराधनासंभवात् पराक्रमेभार्गान्तरेसतिःऋजुनापयानगच्छेत्सेभिकखूवारजावसमाणेगाहावडकुलसदुवारवाहंकंटयोदियाएपडिपिहितंपेहाए तेसिंपुव्यामेवउग्नहंअणुणवियर अण्डिलेहियर अपमज्जियनो अवगुणेज्जवा पविसेज्जवा निकखमेज्जवातेसिंपुव्यमेव अणुन्नवियपडिलेहिय पमज्जियसंजया मेवअवगुणेज्जवापविसेज्जवानिकखमेज्जवासभिच्चुभिच्चार्थप्रविष्टःसन्गृहपतिकुलस्यदुवारवाहंतिहारभागसंकंटकशाखयापिहितंप्रेक्ष्यये पांतङ्गहंतेपां पूर्वमेव अननुज्ञाप्यअयाचित्वातथाअप्रत्युपेक्ष्यचक्षुपा अपमज्ज्यचरजोहरणादिनानोअवगुणेज्जन्ति नैवोद्घाटयेत्तद्वाद्यच नप्रविशेत् नापिनिःकामेद्दोषदर्शनात् तथाहिगृहपतिः प्रहेपंगच्छेत् नष्टेचवस्तुनिसाधु विपयासंकोत्पद्येत उद्घाटद्वारेच अन्यश्चादिः प्रविशेदित्येवं संयमात्मविराधनासति कारणेअपवादमाह तेसिंदुव्यमेवन्ति सभिच्चुर्येपांतदूगृहं तेपांसंवन्धिनमवग्रहमनुज्ञाप्य याचि

शिलंगाचार्य कृतटीका

क्षार्थप्रविष्टः सन्मार्गेपयोगं दद्यात्तत्तांतराले यद्येतत्पर्यापद्ये तस्यान्तद्यथा अवपातोर्गर्तःस्थानुर्वा कंटकोवाधसीनाम स्थलादधस्तादवतरणंभिलुगन्ति स्फुटितकृष्णभूराजिः विपमोन्नतंविज्जालंकर्दमः तत्तात्पर्यसंयम विराधनासंभवात्पराक्रमे मार्गान्तरेसति ऋजुनापयानगच्छेदिति तथासेभिकखूवेत्यादि सभिच्चुभिच्चार्थं प्रविष्टःसन्गृहपति कुलस्यदुवारवाहंति हारभागसंकंटकशाखया पिहितं प्रेक्ष्ययेपांतङ्गहंतेपामवग्रहं पूर्वमेवाननुज्ञाप्यायाचित्वा तथाप्रत्युपेक्ष्य चक्षुपाअपमज्ज्यच रजोहरणादिनाणो अवगुणेज्जन्ति नैवोद्घाटयेदुद्घाटय्यच नप्रविसेन्नापि निःकामेद्दोषदर्शनात्तथाहि गृहपतिःप्रहेपं गच्छेन्नष्टेचवस्तुनि साधुविपयासंकोत्पद्येत उद्घाटद्वारेचान्यश्चादिप्रविशेदित्येवंच संयमात्मविराधनेसति कारणेअपवादमाह सभिच्चुर्येपांतदूगृहं तेपांसंवन्धिनमवग्रहमनुज्ञाप्ययाचित्वाप्रत्युपेक्ष्यप्रमज्ज्यच गृहोद्घाटनादि कुर्यादित्येतदुक्तंभवति स्वतोहारसुद्घाट्य नप्रवेष्टव्यमेव यदिपुनर्ग्लानाचार्यादि प्रायोग्यं तत्तलभ्यते वैद्योवातत्वास्ते दुर्लभंवाद्रव्यं तत्रभविष्यति अवमोदयेसतिएभिः कारणैरुपस्थितः स्थगितहारिव्यवस्थितःसन् शब्दंकुर्यात्स्वयंवा

मेवअवगुणेज्जवापविसेज्जवा शिकखमेज्जवासेभिकखूवार जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जासमणंवा माहणंवा गामपिंडोलगंवा अतिथिंवा पुव्वपविट्ठं पेहाएणो तेसिंसंलोए सपडिदुवारेचिट्ठेज्जाकेव लीवूया आयाणमेतंपुरापेहाए तस्सद्वाएपरोअसणंवा४ आहट्टुद्लएज्जा अहभिकखूणंपुव्वोव दिट्ठाएसपतिष्णाए सहेज्जएसकारणं एसोजंणोतेसिंसंलोए सपडिदुवारेचिट्ठेज्जा सेत्तंमाताएएगंत

भाषा

कले एहारजघाडवानीकले एहारजघाडवानीविधिकही हिवभिच्चादिकनेअर्थि तिहापेसतांनीविधिकहेहे तेचारितियोभिचाने अर्थिपेठोऊंतो जेवलीइमजाणे इण्णिगृहस्थनेवरिइं कोईअमणव्राह्मण अथवागामपिंडो लगभीखारी अथवाअतिथिएतला पडिल्लावरमाहिपेठानाणी तेहनेसंलोकिकहतां तेहनीहटिपडे तथाजिणिहारिनीकले तिहासाधुनरहे तिहासाधुनरहे केव लीकहे ए आदानकर्मवंधनो ठामतेस्योजेहभणी तेगृहस्थतेसाधुनेदेखी आहारचतुर्विधतेभिच्चाचरमाहि एहयाअवगणीतेह नेआणीआपे तिणिकारणि श्रीवीतरागभाषितसाधुने एमतित्ताएहेतुएउपदेश जेसाधुचारितियो तेअमणादिकने संलोकिहा रिज्जभोनरहे तोकिसोकरे तेसाधुतेअमणादिक पूर्वप्रतिष्टादायकहताजाणी एकांतस्थानिअवक्कमेज्जकहतांरहे परंअणावाय

दीपिकाटीका

त्वाप्रत्युपेक्ष्य प्रमज्ज्यच गृहोद्घाटनादिकुर्यात् स्वतोहारसुद्घाट्यनप्रवेष्टव्यमेव यदिपुनर्ग्लानाचार्यादिप्रायोग्यं तत्तलभ्यते वैद्योवातत्वास्ते दुर्लभंवाद्रव्यंतत्रभविष्यति अवमोदयेसतिएभिः कारणैरुपस्थित हारिव्यवस्थितःसन् शब्दंकुर्यात् स्वयंवायथाविध्यद्वाद्य प्रवेष्टव्यंतत्रप्रवि

दृश्यविधिमाह सेभिकखूवा२जावसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा समणंवा माहणंवा गामपिंडोलगंवा पुव्वपविट्ठे पेहाए नोतेसिंसंलोएपडि
हुवारेचिट्ठेज्जा सेतमायाएएगंतमवक्कमेवज्जा अणावायसंलोएचिट्ठेज्जा सेपरोअणावातमसंलोए चिट्ठेमाणससणं ४वाआहट्टुद
एज्जा सेयवदेज्जा आउसंतोसमणाइमेभे असणेवा ४सव्वजणाएनिसिट्ठे तंभुंजहचणंपरिहाएहचणं तंचेगतिओपडिगाहेत्ता
तुसिणीओवहेज्जा अवियाइएवसममेव सिया एवंमाइट्ठाणंसंफासे नोएवंकरेज्जा सेत्तमायाएतत्थगच्छेज्जा पुव्वमेवआलोएज्जा
आउसंतोसमणाइमेभे असणे ४सव्वजणाएनिसिट्ठि तंभुंजेहणं परिभाएहणं सेणेवंयदन्तंपरोवदेज्जा आउसंतोसमणातुमंचेवणंपरि
भाएहि सेतत्थपरिभाएमाणेनो अयणोखड्डं २डायं २जसठं २रसियं २मणुन्नं २णिज्जं २लुक्खं २सेतत्थअमुच्छि एसेतत्थअगिज्जेअगट्ठियेअण
ओववणे वज्जसमंपरिभाएज्जा सेणंपरिभाएमाणं परोवदेज्जाआउसंतोसमणामाणन्तु मंपरिभाएहि सव्वेवेगओवियभोक्खामोसेत
त्थंभुंजमाणेनोखड्डं २जावलुक्खं सेतत्थ अमुच्छि एसममेवभुंजेज्जवापिएज्जवास भिच्छुर्गामादौ भिच्चार्यं प्रविट्ठोयदिपुनरेवंविजानीयात्
यथात्तगट्ठेअमणादिः कश्चित्प्रविट्ठस्तच्च पूर्वप्रविट्ठं प्रेक्षा दाहप्रतिग्राहका समाधानान्तराय भयात्किन्तु सभिच्छुस्तं अमणादिकं
भिच्चार्यंसुपस्थितमादाय ज्ञात्वा एकांतमपक्रामेत् अपकस्य चान्येषांवा अनापातेविजने असंलोकेचसतिट्ठेत् तत्रचतिट्ठतः सेतस्यभि

शीलंगाचार्य कृतटीका

यथाविध्युत्पाद्य प्रवेष्टव्यमिति तत्रप्रविष्टस्यविधिदर्शयितुमाह सेभिकखूवेत्यादि सभिच्छुर्गामादौ भिच्चार्यं प्रविट्ठो यदिपुनरेवंविजानी
याद्यथात्तगट्ठे अमणादिः कश्चित्प्रविट्ठस्तच्च पूर्वप्रविट्ठं प्रेक्षा दाहप्रतिग्राहका समाधानान्तराय भयान्नतदालोके तिष्ठेन्नापि तन्नि
र्गमद्वारं प्रतिदाहप्रतिग्राहका समाधानान्तराय भयात्किन्तुसभिच्छुस्तं अमणादिकं भिच्चार्यंसुपस्थित मादायावगम्यैकान्तमप

मवकमेज्जा २ अणावायमसंलोएचिट्ठेज्जा २ सेपरोअणावायमसंलोएचिट्ठेमाणस असणंवा ४ आहट्टुद
लएज्जा सेवंवदेज्जा आउसंतो समणाइमेभेअसणेवा ४ सव्वजणाएणिसिट्ठे तंभुंजहचणंपरिभाएह
चणंतवेमातिउपडिगाहेत्ता तुसिणाओउवेज्जा अवियाइ एयंसममेव सिया एवंमाइट्ठाणंसंफासे
णोएवंकरेज्जा सेत्तमाताएतत्थगच्छेज्जा सेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसंतोसमणाइमे भेअसणेवा ४

भाषा

मसंलोए जिहांकिणिहीनो आगमनअनेसंलोकट्टिपडे तिहानरहेहिबतिहारहतां साधुनें तेगट्ठस्य अशनपानखादिमखादिम
चतुर्विधआहारआणीद्ये सेएवंवदिज्जतेगट्ठस्य साधुनें एहवोक्कहे अहोआयुष्मंत अमणाए चतुर्विधआहार तुहारेसवलाने काजि
दीधोक्के तुहोएविहचीविहची सवलानेद्यो एहवेकहोऊंते तेचारित्रियोउत्तर्गनार्णि तेआहारनल्ये अथवाकिणिहीकारणि
दुर्भिच्चादिकनेविशेषित्ये तेलेईनें तुष्णीक अणवोल्थोरहे तेइमजाणे एआहारथोडोक्के तिणिकारणिएसुक्कनें जहोस्ये अनेराने नहीं
आपियेएहवेजंजेचींतेवेतो माटस्थानकफरसे मायानोठामऊइ तेहभणीनो एवंकरेज्जासाधु इमनकरे जेकरेइतेकहेक्के तेसाधुतेआ
हारलेई तेहअमणादिकनेसमीपिआवे तेआहारपहिलोदेखी अमणादिकप्रतिइ कहे अहोआयुष्मंत अमणाएआहारतुहसव

दीपिकाटीका

ओश्चतुर्विधमयाहारं आहृत्य दद्यात् प्रयच्छंत व्रतयात् तथायूयं वहो भिच्चार्यं सुपस्थिताः अहंचव्याकुलत्वान्नाहारं विभजयितुमलं
अतोहेआयुष्मन् अमणअयमाहारश्चतुर्विधोपि भेद्युष्मथ्सर्वजनार्यं सयानिष्टोदत्तः तत्वांप्रतंस्वरुच्यते नाहारमेकत्वामुंजध्वं
परिभजध्वंवा विभज्जवागट्ठहीत तदेवंविधआहार उत्तर्गतोनग्राह्योदुर्भिच्चावावधाननिर्गतादौवाहितीयपदिकारणे सति गट्ठहीयात्
गट्ठहीत्वाचनैवंकुर्यात् तद्यथातमाहारकं गट्ठहीत्वा दृष्णीको गच्छन्नेवमुत्तरे चेतयथामनैवायमे कस्यदत्तोपिचअयमल्पत्वान्मसैवैकस्यस्या

देवंच मातस्यानंसंस्पृशेत् अतो नैव कुर्यात् यथाच कुर्यात्तथा दर्शयति सभिजुस्तं आहारं गृहीत्वा तत्र अमणाद्यन्तिके गच्छेद्भवाच
सपूर्वमेव आदावेव तेषामाहारमालोकयेत् दर्शयेत् इदं च ब्रूयात् यथाभो आयुष्मन्तः अमणादयः अयममनादिराहारो तेदुष्मभ्यं

शीलंगाचार्यवृत्तटीका ।

क्रामेद्वकस्य चान्येषां चनापाते विजने असंलोक्ये च सन्ति टेत् तत्र च तित्तसगृहस्यः सेतस्य भिन्नोचतुर्विधं मध्याहारमाहृत्य दद्यात्प्रय
च्छेत्तद्ब्रूयाद्यथा द्यूचं वहवो भिन्नार्थमुपस्थिता अहं च व्याकुलत्वान्नाहारं विभजयितुमलमतो हे आयुष्मन् अमणाद्य माहारवत्
विधेऽपि तेदुष्मभ्यं सर्वजनार्थं मयानिष्टोदत्तस्वाप्तं स्वरूपात्माहार मेकत्वभुंजध्वं परिभजध्वं वा विभज्जवाग्मृक्रीतेत्यर्थः
तदेवं विधमाहार उन्मार्गतो न ग्राह्यो दुर्भिक्षे वा अध्वाननिर्गतादौ वा द्वितीयपदेकारण्येति गृह्णीयात् गृहीत्वा च नैव कुर्यात्तद्यथा
तमाहारं गृहीत्वा दृष्टीको गच्छन्नेव सुप्ते ज्येते यथा ममैवायमेकस्य दत्तोऽपि वायमल्पत्वान्ममैवैकस्य स्वादेवं च मातस्यानं संस्पृशेदतो
नैव कुर्यादिति यथाच कुर्यात्तथा दर्शयति सभिजुस्तमाहारं गृहीत्वा तत्र अमणाद्यन्तिके गच्छेद्भवाच सपूर्वमेवादावेव तेषामाहारमा
लोकयेद्दर्शयेदित्थं ब्रूयाद्यथाभो आयुष्मन्तः अमणादयः अयममनादिक आहारो दुष्मभ्यं सर्वजनार्थं विभज्जवाग्मृक्रीतेत्यर्थः

सर्वजणाण्यसङ्कान्तं जहचरणं परिभाण हचरणं सेवदंतं परोवदेज्जा आउसंतो समणा तुमंचे वरणं
रिभाणहिं सेतत्य परिभाणमाणेणो अप्पणोखदं २ डाअं २ ओसदं २ रसिदं २ मणुणं २ णिद्वं २ लुक्खं २ से
तत्यअमुच्छिण अगिद्वेअगटिण अणज्जोवस्ये वज्जसममेव परिभाणज्जा सेणं परिभाणमाणं परोव
देज्जा आउसंतो समणामाणं तुमंपरिभाणहि सवेवे गति याभोखामोवापहामोवासे तत्यभुंजमा

भाषा

लानं अणविहची गृहस्ये दीधोद्धेते अहारतुल्यं वीहचौल्यो एहवो वचनकहतां साधुप्रतिदं कोर्दे अमणादिक इमकहे अहो आयुष्मन्तं अमण
तुहजअन्नेनं विहची आपि इमकहो साधुते आहारविहची आपे परं दमनकरेते किंसीते विहचतो आपणे काजिच्छं २ खद्वं कहतां ण्यो २ डाअं
कहतां सालणो कसदं २ कहतां वस्यं गंधरससहितरसिदं २ सरससमणुणं २ रूडो २ निहं २ चीगटं २ तथा लूखो २ णिपरिते साधुआहारविधे
अमृक्रीते अगृह्णा अनादरं तं अनधुपपन्न एहोद्धेतां सधलानं सरीखो विहचे किण्णिहीने अधिको अथवा ओद्धो पुण्णद्वेत्तया २ णिपरिसाधुने
विहचोदेखी कोर्दे अमणादिक इमकहे अहो अमणो एआहार नविहचि किंतु आपणे सवला इएकटा जवेसी जीमिस्सो पीस्सोति वारपद्धे

दीपिकाटीका ।

सर्वजनार्थं अविभक्त एव गृहस्येन निष्टोदत्तः तद्युचमेकत्वभुंजध्वं वा विभजध्वं वा सेअय एनं साधुं ब्रूवायं कश्चित् अमणादिरेवं ब्रूयात्
यथाभो आयुष्मन् अमणत्वमेवास्माकं परिभाजय नैवंतावत् कुर्यात् अवसतिकारणे कुर्यात्तत्त्वानेन विधिना इति दर्शयति सेतत्यपरि
भाणमाणे सभिन्न विभाजयन्नात्मानः खद्वं २ प्रचुरं २ डायंति याकं उसदं विउत्तं वरुं दिगुणोपेतं शेषं सुगमं यावद्रूपमिति न गृह्णी
यात् सेतत्यअमुच्छिणन्ति अपि च सभिजुस्तमाहारे मृक्रीतो गृह्णा अनादृतो न धुपपन्नः वज्जसमं सर्वतसमं परिभाजयेत् तंच साधुं परि
भाजयन्तं कश्चिदेवं ब्रूयाद्यथा आयुष्मन् अमणमात्रं परिभाजय किंतु सर्व एव चैकत्ववचं भोक्ष्यामहे पश्यामोवा तत्र परतीर्थिकैः सार्द्धं
न भोक्तव्यं स्वयुदैदपार्श्वं स्यादिभिः सह सांभोगिकैः सह ओवालोचनां दत्वा भुंजानानामयं विधिसद्वया सेतत्यभुंजमाणे इत्यादि
सुगमं इहानंतरस्त्वै वहिरालोकस्यानं निपिहं सांप्रतंतत्प्रवेद्य प्रतिषेधार्थमाह सेभिज्ज्वं वार जावसमाणे सेक्कं पुण्णजाणेज्जा समणं

शीलंगाचार्यवृत्तटीका ।

तद्युचमेकत्वभुंजध्वं वा विभजध्वं वा सेअय एनं साधुमेवं ब्रूवायं कश्चित् अमणादि रेवं ब्रूयाद्यथा भो आयुष्मन् अमणत्वमेवास्माकं परिभाज

यनेवंतावत् कुर्यादयसतिकारणेकुर्यात् तत्रानेनविधिनेतिदर्शयति सभिक्षुर्विभाजयन्नात्मनः खड्गंखड्गंप्रचुरंप्रचुरंङायन्तिशाकं ऊस
दन्ति उत्सृतंवर्णादिगुणोपेतं शेषंसुगमं यावद्रूपमिति नगृह्णीयादिति अपिचसभिक्षुस्तत्राहारे अमूर्च्छितोऽगृह्णीनादतो अनध्युप
पन्नइत्येतानादर ख्यापनार्थमेकार्थिकान्युपात्तानिकयंचिद्धेदाद्याख्यातव्यानीतिवहसममिति सर्वमतसमंकिंचित्त्वित्यादिनायद्यधिकंभा
वदितितदेवंप्रभूतसमं परिभाजयेत्तंचसाधुं परिभाजयंतं कश्चिदेवंब्रूयाद्यथाआयुषान्श्रमणमात्रं परिभाजयति किंतु सर्वे एव चैकत्ववयंभोज्या
महे पास्यामोवा तत्रपरतीर्थिकैः सार्द्धं नभोक्तव्यं स्वयूयैश्च पार्श्वस्थादिभिसह संभोगिकैः सहोपालोचनां दत्वा भुंजानानामयंविधि

रणोअप्यणोखड्गंखड्गं जावलुक्त्वंसेतत्यअमुच्छिष्टं वज्रसममेवभुंजेज्जवापौएज्जवासे भिक्षुवार्
जावसमाणेसेज्जं पुण्णजाणेज्जसमणंवामाहणंवागामपिंडोलगंवाअतिहिंवापुव्वपविट्ठेपेहाएणोतेओ
वातिक्रमपविसेज्जवाभासेज्जवासेत्तं मायाएणंतमवकमेज्जा अणावायमसंलोएचिट्ठेज्जाअहपुणएवं
आणेज्जापडिसेहिएवदिन्नेवाततोतंमिणियट्ठितेसंजतामेवपविसेज्जवाउतभासेज्जवाएयंखलुतस्सभि

भाषा

तेसाधुअन्यतीर्थिकसहितनजिमे तथास्वयूयियापासत्यादिकसहितनजिमे जेतेहसरीखासाधुसंवेगौडइतेहसहितजिमे तिहांजिमतो
ऊंतो आपणपेवणो २ सालएहं २ रुडो २ सरसरचीगटो २ जिमे सवलासरीखोजिमे आहारविषेअमूर्च्छित अगृह्णीतोआहारव्ये
एकठोजिमेनही परंकिणिहीकारणि जिमननीविधिकही साधुआपणेभाजनि भोजनकरेइत्यर्थः इणिआलावेवाहिरि आलोकस्या
ननिषेधो हिवेतेप्रवेशनिषेध देखाडेके तेसाधुभिन्नानेअर्थि गृहस्थनेषरिपेटोऊतो तिहांजेइमजाणे कोइअमणवाह्मण याचक
अतिथि इत्यादिकपहिलोपेटाजाणी तेउल्लंघीमाहिनपेसे, अथवातिहा वारणेऊतो गृहस्थने बोलावेनहीं एतावतायाचेनहीं
किंतुआगलियाचकजाणी एकांतिआवीरहे जिहांकोईदेखेनही जिवारे'तेयाचकने' निषेधोआजाणे अथवाकाईदेईमोकलाव्या तेनि
वृथोपाळोजाणे तोजयणासं तिहांघरमाहिंपडसे आहारादिकयाचे एयंखलुखलुइसे वाक्यालंकारिए पूर्वेकतेसाधुसाध्वीनो
समग्रपणोसंपूर्णभावजाणिवो एतले'एहवोआचारजेसाधुपालेते संपूर्णसाधुकाहियेभाव इतिआचारांगे द्वितीयश्रुतस्कन्धप्रथमाध्या

दीपिकाटीका ।

वामाहणंवागामपिंडोलगंवाअतिहिंवा पुव्वपविट्ठेपेहाएणोतेउवातिक्रमपविसेज्जवा भासेज्जवासेत्तंमायाएणंतमवकमेज्जा अणावात
मसंलोएचिट्ठेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जापडिसेहिएव दिन्नेवातओतंमिणियत्तए तओसंजतोपविसेज्जवा उतभासेज्जवाएयंखलु तस्स
भिक्षुस्सवाभिक्षुणीएवासामगियं पढमच्छयणस्य पच्चओउहेसोसम्मत्तो सेभिक्षुग्रादादौप्रविष्टः सन् यदापुनरेवंजानीयात् तद्यथा
अत्रगृहपतिकुले अमणादिकःप्रविष्टः तंचपूर्वंप्रविष्टं अमणादिकंप्रेक्ष्य ततोतान्अमणादीन् पूर्वंप्रविष्टान्अतिक्रम्य प्रविशेन्नापितत्स्य
एवावभाषे दातारंयाचेत अपिचसंतआदायज्ञात्वा एकांतमपकामेत् अनापातासंलोके तिष्ठेत्तावद्यावत् अमणादिके प्रतिपिद्धेपिंडे
वातस्मै दत्त ततस्सस्मिन्निरुत्ते गृहान्निर्गतेसति ततःसंयतएवप्रविशेत् अवभाषेतवा एवंचतस्सभिक्षो सामग्र्यंसंपूर्णोभिक्षुभावः इति

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

स्तद्यथा नोआत्मनइत्यादि सुगममिति इहानंतरसूत्रे बहिरालोकस्थानंनिषिद्धं सांप्रतंतत्प्रवेश प्रतिषेधार्थमाह सेभिक्षुवेत्यादि
सभिक्षुभिन्नार्थं ग्रामादौप्रविष्टः सन्यदापुनरेवंविजानीयात्तद्यथा अत्रगृहपतिकुले अमणादिकःप्रविष्टसंच पूर्वंप्रविष्टंअमणादिकंप्रेक्ष्य
ततोतान् अमणादीन् पूर्वंप्रविष्टानतिक्रम्य प्रविशेन्नापितत्स्यएवावभाषेतदातारंयाचेत् अपिचसतमादायावगम्यैकांत मपकामेद
नापातासंलोकेच तिष्ठेत्तावद्यावत् अमणादिकेप्रतिपिद्धे पिंडेवातस्मै दत्ते ततस्सस्मिन्निरुत्ते गृहान्निर्गतेसति ततःसंयतएवप्रविशेद्वा

कचुस्सवारसामग्गिचंपिं डेपणाध्ययनस्यपंचमोद्देशकःसमाप्तः सेभिकखूवाभिच्चुणीवा जावसमाणे
सेज्जं पुणजाणेवजारसेसिणोवहवेपाणागासेसिणाए संवडेसं गिवतिण्येहाए तंजहाकुडुडजातियंवा
यरजातियंवाअग्गपिंडं सिवावायसासंघडासंखिवडियापे हाएमइ परक्कमेसंजयामेव परिक्रमेज्जाणे
उज्जुयंगच्छेज्जासेभिकखूवाभिच्चुणीवाजावपविट्टेसमाणेगोगाहावतिकुलस्सदुवारसाहंअवलंबियं

भाषा

यने पंचमोद्देशकःसंपूर्णः द्विवेद्योऽहोसोप्रागभियेच्छे पंचमोऽहोसेत्रमणादिकना अंतरायनालेवामणी वरमाहिपईसियोनिपे
थो इहांअनेराप्राणिना अंतरायनोनिपेधेद्व्याडेछे तेभिच्चुचारितियो भिचानेअर्धपेटोळंतो जेवलीइमजाणे वहवेपाणापणा
जावरसेसिणाकहतां रसनागवेपणहार रसनाअर्थांशसनागवेपणहार एहवाकता संवडेकहतां रसलेवामणी एकठामित्यादेय
तेहसासुहोनजाइं तेकोणर प्राणियानामलेईनेकहेछे कुडुडजाइयंवा कुडुडीनीजाति एतलेअनेरी पुणपंपियानी जातिकहीतया
खअरजाइयंग नूकरजाति एतलेवीजी पुणचतुष्पदजातिकही तयाअग्गपिंडं सिवावहतां काकवल्लिवाहिरिक्कीळइ तिहांवायस
कीडंगडावणा आवीएकठाल्लआवीळइ तेहवाएआगलिदेखी अनेरेमार्गिक्केमासो यतसापुतिणिमार्गिईंनजाइ उज्जुयंगहतां
तेहप्राणीया सासुहोनजाइवीं इमजातांतिपंथियाऊडे तेहनेअंतरायळइं अयवातिहांयकी सामठाऊडताजाणी कोइवधकविपा
सेइत्यादिदोपजाणी तिणिमार्गिंनजाइवो द्विवेसाधुनेगृह पतिवरिप्रविटं अनंतरविधिकहेछे तेभिच्चुसाधुगृहस्सनेवरि प्रविट्टतो
एतलागमानकरे तेकहेछे गृहपतिनावरनीवार याथाअवलंबीअवलंबी एतलेप्राणसंगडो अवलंबीनेजेहमणी तेकदाचिज्ज

टीपिकाटीका ।

पिंडेपणाध्ययनस्य पञ्चमोद्देशकप्रदीपिका पञ्चमोद्देशके अमणाद्यंतरायतया गृहप्रवेगोनिपिद्धः पटे पिअपरः प्राख्यन्तरायप्रतिपेधा
र्थमाह सेभिकखू वारजावसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा रसेसिणोवहवेपाणा गासेसिणाएसंवडेसंनिवइएपेहाए तंजहाकुडुडजातियंवा
खयरजातियंवा अग्गपिंडं सिवावायसा संनिवडियापेहाएसति परक्कमेसंजयानोउज्जुयंगच्छेज्जा सभित्तुभिचार्यंप्रविटः सन् यदिपुन
रेवंजानीयात् तद्यथावहवेपाणाः प्राणिनोरपेयिणः रसान्नेयिणः तेतदर्थिनः सन्तः पश्चात्प्रासार्यं कचिद्रसादौ निपतितीः तांश्चाहार्यं
संस्तुतान् वनान् प्रेक्ष्य ततस्तदभिमुखं नगच्छेदिति संबंधः तांस्वस्वनामग्राहमाह कुडुडजातिकंवा इत्यनेनपक्षिजातिरुद्दिष्टा नूकरजा
तिकंवा इत्यनेनचतुष्पदजातिरुद्दिष्टा अग्गपिंडेवा काकपिंड्यावा वहिःक्षिप्तायांवायसाः संनिपतिताभवेयुः तांश्चइहाअग्रतः सतिपरा
क्रमेअन्यस्मिन्मार्गान्तरेसंयतःसस्यगुपयुक्तः ऋजुतदभिमुखंनगच्छेत्त्यतस्तत्रगच्छतोरायदोपोभवतिसंप्रतंगृहपतिकुलंप्रविटस्यसाधोवि
धिमाहसेभिकखू वारजावसमाणेनो गाहावडकुलस्सदुवारसाहं अवलंबियंरचिट्टेज्जानोगाहावड कुलस्सदगच्छड्डणमत्तएचिट्टेज्जानो
गाहावडकुलस्सदंणिययपविट्टेज्जानोगाहावडकुलस्सवासिणाणस्स वज्जस्सवासंलोएपडिडुवारेचिट्टेज्जानोगाहावडकुलस्सआलोयंवायि
गलंवादगभवणंवावाहा ओपगिक्खियरअंगुलियाएउडिसियर ओणामियरनिष्काएज्जास भित्तुभिचार्यंगृहपतिं कुलंप्रविटः सन्नैतत्
कुर्यात्तद्ययानो गृहपतिकुलस्य द्वारयाथाभवलंब्यपौनःपुण्येनगृहंवा अवलंब्यचतिटेत्यतःसाजीर्यंत्वान्मतेतुडःप्रतिष्ठितत्वाद्वाचलेत्

शिलंगाचार्यकृत टीका

भाषेतैवेति एवंचतस्त्रभिचोः सामग्र्यं संपूर्णं भिक्षुभावइति प्रथमस्यपञ्चमोद्देशकःसमाप्तः पञ्चमोद्देशकानंतरं पटःससारथ्यते अस्य
चायमभिसंवत्स इहानंतरोद्देशके अमणाद्यंतरायतया गृहप्रवेगोनिपिद्धः तदिहाप्यपर प्राख्यन्तरायप्रतिपेधार्थमाह सेभिकखू वेत्या
दिसभित्तुभिचार्यंप्रविटः सन् यदिपुनरेवंजानीयात्तद्यथा वहवःप्राणाःप्राणिनः रस्यतथास्वाद्यत इतिरसस्मेदुंशीलमेयां तेरसैपि

णःरसान्धेपिण्डतुल्यः;तेतदधिःनःसन्तःपथात्थासार्थं कचिद्रसादौसंनिपतितास्तांश्चाहारार्थं संस्कृतान्घनान्प्रेक्ष्यततस्तदभिसुखंनगच्छे
दितिसंवन्धस्तांश्चप्राणिनःस्वनामग्राहमाहकुक्कुटजातिकंवेत्यनेनचपक्षिजातिरुद्दिष्टाभूत्करजातिकमित्यनेनचतुष्पदजातिरितिअग्रपिं
डेवाकाकपिंष्ट्यांवावहिःक्षिप्तायांवायसाःसंनिपतिताभवेयुस्तांश्चद्विग्रहप्रतस्ततःसन्तिपरक्रमेऽन्यस्मिन्मार्गान्तरे संयतःसम्यगुपयुक्तःसंयता
मंत्रणंवाञ्छु तदभिसुखंनगच्छेद्यतः तत्रगच्छतोन्तरायंभवति तेषांचान्यत्रसंनिपतितानांवधोपिस्थादितिसांप्रतंगृहपति कुलंप्रविष्टस्य
साधोर्विधिमाह सेभिक्षूवेत्यादि सभिक्षुभिर्चायं गृहपतिकुलंप्रविष्टः सन्नैतत्कुर्यात्तद्यथा नोगृहपतिकुलस्य द्वारशाखामवलंब्याव
लंब्य पौनःपुण्येनभृशंवावलंब्यचतिष्ठेद्यतः साजीर्णत्वात्पतेत् दुःप्रतिष्ठितत्वाद्वा चलेत्ततश्चसंयमात्मविराधनेति तथोदकप्रतिष्ठापनमा

चिद्वे ज्जाणोगाहावतिकुलस्य दगळड्डणमत्तएचिद्वे ज्जा णोगाहावतिकुलस्यवंदणियउयपविद्वे ज्जाणो
गाहावतिकुलस्यसिणाणस्सवावच्चस्सवासंलोएसपडिदुवारेचिद्वे ज्जाणोगाहावतिकुलस्यआलोयंवायि
गलंवासंधिंवादगभवणं वाहाउपगगभिभयं अंगुलियाएवाउहिसिय उहिसियउणमियउन्नमि
यंणिउत्ताएज्जा णोगाहावति अंगुलीयाए उहिसियउजाएज्जा णोगाहातिअंगुलिएचालियं

भाषा

नीहृदं तोपडे अथवाविपरीतपरिदीधीऊइतिहांसंयमविराधनागृहपतिनेप्रहेष इत्यादिदोषऊपजेतयादरगळड्डणकहतांजिहांधोव
णनांखिये तिणिस्थानकिनरहे' कोईमिथ्यादृष्टीप्रवचन दुगुंछाकरे तथावंदनउदयंसिंवंदणि उदककहतां जिहांकोईआचमनकरे
तिहांपाणीनोप्रवाहे तिहांनरहे प्रवचनदुगुंछाऊपजिवांनाभवयकीतथागृहपतिजिहांस्नानकरे तथावर्चकहतां स्वशरीरनोमलप्र
अवणकरेतेहने'जिहाऊभांइटिपडे तिणिस्थानकिजभोनरहेतिहांपुरुषस्त्रीस्नानादिकरतादेखी मनमाहिबिकारऊपजे अथवावीजा
ने'शंकाऊपजे इणिकारणि तिणिस्थानकिजभोनरहे तथावलीगृहस्यनो आलोयंकहतांगवाच थिगलंकहतां जेभीतिनोप्रदेशपद्या
पक्षीवलीवण्योऊइ जिमलूगडेथी गडोजूदेदीसे तिमतेघरमाहिदीसे तथासंधितयादगभवणकहतां पाणीचरो एतलासवलाईवा
नांवांहप्रसारीप्रसारीने तथाअंगुलीयेउहिशीउहिशीने एतलेस्योभाव अंगुलीआवीकरीकरी ऊंचीकरीकरी तथाकायाउणमियं
कहतांनीचोकरीर तथाउन्नमियं ऊचोकरीकरी नोनिष्काइज्जा कहतांदेखेनहीं अनेरासाधुने' देखाडेनहीं इमदेखतां
देखाडतांतिहांकांईनाटे विणठेगृहस्यने'शंकाऊपजे एभावजाणिवो वलीविशेषकहेहेतेभिलुगृहपतिकुलमे'गवोछतो गृहपतिने'
अंगुलीयेकरी अथोदिशीर असुकोरआपि इमअंगुलीसोंकरी नयाचेआहारपाणीनमागे तथागृहपतिने' अंगुलीसुंचालभीर

दीपिकाटीका

ततश्चसंयमात्मविराधनेति दगळड्डणमत्तएन्ति उदकप्रतिष्ठापनमात्रके उपकरणभावानोदक प्रक्षेपस्थाने प्रवचनजुगुप्ताभयान्नति
ष्टेत् वंदणियउद्यन्ति आचमनोदक प्रवाहभूमौनतिष्टेत् दोषपूर्वोक्तएवतथास्नानवर्चकः संलोकेतत्प्रतिहारंवा नतिष्टेत्यतस्थितैः स्नान
वर्च्चं कियेकुर्वन् गृहस्यःसमवलोक्यते तत्रनतिष्टेत्दोषश्चातदर्शनाशंकया निःशंकतत्क्रियाया अभावेननिरोध प्रहेषसंभवात् तथानैव
गृहपतिकुलस्यालोकस्थानं गवाक्षादिकंधिगलंति प्रदेशपतितसंस्कृतसंधिति चौरखातंभित्तिसंधिंवा उदकगृहं सर्वाण्यथेतानिभुजं
परिगृह्य पौनःपुण्येनप्रसार्य तथांगुल्याउहिष्य तथाकायमवनस्योन्नस्यच ननिध्यापयेत् नप्रलोकेयेत् नाप्यन्यस्मै प्रदर्श्येत् तत्रहि
हृतनष्टादौ शंकाउत्पद्येत अपिचनोगाहावद् अंगुलियाएउहिसियं जाएज्जानोगाहावद् अंगुलियाएचालियजाएज्जा नोगाहावद्
अंगुलियाएतज्जियंजाएज्जा नोगाहावद्अंगुलियाए उग्रलंपियंजाएज्जा नोगाहावद्वांदियं जाएज्जानोवयणं फरुसंवएजासभिक्षु
गृहपतिकुलंप्रविष्टःसन् नैवगृहपतिअंगुल्याअन्यथसुहिष्यनोयाचेततथाचालयित्वा तथातर्जयित्वाभयमुपदर्श्यतथाउगलंपियकंडयनं

कृत्वा तया गृहपतिं वदित्वा वाग्भिः स्तुत्वा प्रशंशय नोयाचेत् अदत्ते च नैव गृहपतिं परुषं वदेद्यथा यज्ञस्त्वं परगृहं रक्षसि कुतस्ते दानं वा त्वा

शीलंगाचार्य कृतटीका

तत्रोपकरणधावनोदक प्रक्षेपस्थाने प्रवचनजुगुप्सा भयान्नतिटेत् तथा वदंश्च उदयन्ति आचमनोदकप्रवाह भूमौ नतिटेद्दोषः पूर्वोक्त एव तथा स्नानवर्चः संलोकेतत्प्रतिहारं वा नतिटेदेतदुक्तं भवति यत्तस्यैतैः स्नानवर्चः किये कुर्वन् गृहस्थः समवलोक्यते तत्तनतिटेदिति दोषश्चात्र दर्शनाशंकयानिःशंक तत्क्रियायाश्च भावेन निरोध प्रक्षेपसंभव इति तथानैव गृहपति कुलस्थालोकस्थानं गयाक्षादिकं धिग्न लन्ति प्रदेशपतित संस्कृतं तथा संधित्ति चौरघातं भित्तिसंधिं वा तथोदकभयनमुदकगृहं सर्वाण्यप्येतानि भुजं परिगृह्य पौनःपुण्येन प्रसार्य तथा गुल्योद्दिश्य तथा कायमवनस्योन्नस्य च ननिध्यापयेन्न प्रलोकयेन्नाप्यन्यस्मै प्रदर्शयेत्सर्वत्र द्विर्वचनमादरत्वापनार्थं तथा हि तत्तद्विहृतनष्टादौ शंकोत्यद्येतेति अपि च नोगाहावइत्यादि सभिर्गृहपति कुलं प्रविष्टः सन्नैव गृहपतिमंगुल्यान्यर्धमुद्दिश्य तथा चालयि

जाएज्जाणोगाहावति अंगुलिया एतज्जिए २ जाएज्जाणोगाहावति अंगुलिया एउखुलं प्रिय २ जाए ज्जाणोगाहावइ वंदिय २ जाएज्जाणोवयणं फरुसंवदेज्जा अहतत्यकंचिभुं जमाणं पेहा एतं जहागाहाव इयं वा जावकम्म करिं वा सेपुव्वा मेव आलोएज्जा आउसोत्तिवा भ इणित्तिवा दाहिसि मे एतो अणयरं भोय ण जायं स सेवं वदंतस्स परोहत्थं वा मत्तं वा द द्विं वा भायणं वा सीतोदक वियडेण वा उसिणोदग वियडेण

भाषा

तथा अंगुलीसुतर्जो रभव उपजावी तथा अंगुलीसु उक्खलं वियरक कृतां खर्जिकरी रनवाचे तथा गृहपतिने वंदिय रक कृतां वचने स्तुतिकरी गृहस्थने वर्णवीभाटचारणनी परिट्ठं मागे नही तथा अणदीधेज्जं ते गृहपतिने फरुसकठोरवचनबोले अयेतु वच सरीखो दीसें के वरध ननोरक्षपालतेहनी परिराखे के तु भूने दान नीशक्ति कि हांथकी तो दाननी वर्तान जाणे तुं महापण्यदातायतः अन्नरह्यमेतच्चि नास्ति नास्ति यदुच्यते तदिदं देहि देहीति विपरीतं भविष्यति इति वचनात्तादरे मुखे एभिहे जना न्तिनासिए हवा अचरकहि ये के ते एअच रविहे विपरीतं जइहां दान देवावेलानास्ति नास्ति बोले के तिहां आगामिये कालिघरि २ भिच्चा मागतो देहि देहि इमकहि सिद्धमजा णिजे इत्यादिकठोरवचन साधुन बोले इत्यर्थः दिवेवली पिंडे पणानो विशेष कहे के अच दिवे ते साधु गृहपतिने धरि पेठो कृतो भिच्चाने अर्थिको ई एक गृहपति आपणो धरि भोजन करतो देखी पहिलो ते साधु एहवो चौतवेजु ए गृहपति अथवा गृहपतिनी स्त्री अथवा दीकिरी व ह्यथवा कर्मकार कर्म करी जिने के एहवो आलोची ते कज्जामागे ते कि सिपरी कहे के आउसोत्ति अहो आउपुं त गृहपति भइति वहि निइसनमले इकहे सुभने इणियाहारमाहिथी आहार देसिए हवो कृतां साधुने देवाभणी आगिलो देणहार पुरुष अथवा स्त्री हाय अथवा मातृ कृतां भाजन दवी कृतां कडकी अथवा भायणं वा अनेरो ई भाजन विशेष शीतोदक विकटें अथवा उसिणोदक विकटें करी एतलेस्युं भाव शीतोदक काचो पाणी सचित्त तेणे करी उप्पोदक जन्हो पाणी परं अपरिणतकाचो अथवा घणो कालांतरिवली

दीपिकाटीका

एव भद्रकाभवतो न पुनरनुदानं अहतत्यकिं विभुं जमाणं पेहा एगाहावइ वा जावकम्म करिं वा सेपुव्वा मेव आलोएज्जा आउसेति वा भगि णीति वा दाहिसि मे इत्तो अन्नयरं भोय ण जायं से एवं वदंतस्स परोहत्थं वा मत्तं वा द्विं वा भायणं वा सीओदग वियडेण वा उसिणोदग विय डेण वा उच्छोलेज्जवा पच्छोलेज्जवा सेपुव्वा मेव आलोएज्जवा आउसोत्तिवा भगि णीति वा मा एतं तुं महत्वं वा द्विं वा भायणं वा सीओद ग वियडेण वा उसिणोदग वियडे ण वा उच्छोलेहि वा पधोवहि वा अभि कंख सिसे दाउपाय वदलयाहि से सेवं वदन्तस्स परोहत्थं वा ४ सीओ दग वियडे ण वा उसिणोदग वियडे ण वा उच्छोलेत्तापधोइत्ता आहट्टु दलएज्जा तह प्यगारेणं पुरे कम्म कणं हत्थे ण वा ४ असुखं वा अफा

स्यं जावनोपडिगाहेज्जा अहतत्थकंचिभुंजमाणन्ति अथभिन्नुस्तगृहपतिकुलेतिष्ठ'सन् कच्चनगृहपत्यादिकं भुंजानंप्रेक्ष्य भिक्षुःपूर्वं मेवालोचयेद्यथा गृहपतिस्तद्धार्यावा यावत्कर्मकरीवाभुंक्ते इतिपर्यालोच्यचसनामग्राहमाह तद्यथाआउसोत्ति असुकइतिगृहपते भगिनीतिवा इत्याद्यामंत्रदास्यसिमे अस्मादाहारजातात् अन्यतरङ्गोजनजातं इत्येवंयाचेत् तच्चनवर्त्ततेकर्तुं कारणेवासति एवंपदेत् सेतस्य भिक्षोरेवंपदतो याचमानस्यपरोगृहस्थः कदाचित्द्वस्तमात्रं वादर्वीभाजनं शीतोदकविकटेनकायेन उष्णोदकविकटेन उष्णो

शिलंगाचार्यकृत टीका

त्वातथातर्जयित्वा भयमुपदर्श्यतथाकांडूयनं कृत्वा तथागृहपतिर्वंदित्वावाग्भिः स्तुत्वाप्रशंस्यनीयाचेत् अदत्ते चनैवतद्गृहपतिं परंप्रवदे द्यथायत्तत्त्वं परगृहंरक्षसि कुतस्तेदानंवाचैव भद्रकाभवतो न पुनरनुष्ठानमपिच अक्षरद्वयमेतद्विनास्ति नास्ति यदुच्यते तदिदं देहि दे हीति विपरीतं भविष्यति अन्यच्च अहतत्थेत्यादि अथभिन्नुस्त गृहपतिकुले प्रविष्टः सन् कंचन गृहपत्यादिकं भुंजानंप्रेक्ष्य भिक्षुः पूर्वमेवा लोचयेद्यथा गृहपतिस्तद्धार्यावा यावत्कर्मकरीवा भुंक्ते पर्यालोच्यचसनामग्राहमाह तद्यथाआउसोत्ति असुकइतिगृहपते भगिनीति वेद्याद्यामंत्रदास्यसि मेअस्मादाहारजातादन्यतरङ्गोजन जातमित्येवंयाचेत् तच्चनवर्त्तते एवंपकर्तुं कारणेवासत्येवंपदेत् अयसेतस्यभिक्षोरेवंपदतो याचमानस्यपरोगृहस्थः कदाचिद्वस्तमात्रं दर्वीभाजनं वा शीतोदकविकटेन अष्पायेन उष्णोदक विकटेनो

वाउच्छोलेज्जवापधोएज्जवासे पुष्पामेवआलोएज्जाआउसोत्तिवा भगिणीत्तिवामाएतंतुमंहत्थंवा दब्बिंवाभायणंवासीतोदगवियडेणवाउसिणोदग वियडेणवाउच्छोलेहिवापधोवेहिवाअभिकंखसि मेदातुमेवदलयाहिसेसेवंपदंतस्सपरोहत्थंवा४ सीओदगवियडेणवाउसिणोदगवियडेणवाउच्छोले त्तापधोइत्ताआहट्टुदलएज्जातहप्पगारेणंपुरेकम्मकरेणंहत्थेणवा४ असणंवापाणंखादूंमंवावासादूंमं

भाषा

सचित्तञ्जओद्धइंतेणोपाणीये करीहाथअथवाभाजनउच्छालिज्जवाकहतंएंकारधोयेपधोइज्जवाकहतं वारवारधोवेइमतेआगिलो धोवतोजाणी तेसाधुपहिलेजधोयाविना आलोचीदेखीकरीकहे अहोआयुप्पन्त गृहपतिअथवावहिन तुरहेएहाथधीभाजन ताढापाणीसुं उन्हापाणीसुंमधो विसिमपक्खालिसि जेतुसुभने देवावाक्खे तौइमेजधोयापाखेदेहि इमकहतंविचाले तेआग

दिपीकाटीका ।

दकेन अप्रासुकेन त्रिदंडोष्टेन पश्चादासचित्तीभूतेन उच्छोलेज्जन्ति सकुडुदकेन चालनं कुर्यात् वाधोएज्जन्ति प्रकर्षेण वाहस्तादेर्वा धावनं कुर्यात् सभिच्छुर्हस्तादिकं पूर्वमेव प्रक्षाल्यमानमालोचयेत् दत्तावधानो भवेत् तच्च प्रक्षाल्यमानमालोच्य असुकइत्येकंचस्वनाम ग्राहं निवारयेद्यथा भैवंकथास्वमिति यदि पुनरगौगृहस्थो हिर्हस्तादिकं सचित्तोदकेन प्रक्षाल्य दद्यात् अप्रासुकमिति ज्ञात्वा न प्रतिगृह

शिलंगाचार्यकृत टीका

ष्णोदकेनाप्रासुकेनति दंडोष्टेनपश्चादा सचित्तीभूतेनउच्छोलेज्जन्ति सकुडुदकेनप्रक्षालनंकुर्यात्पहोएज्जन्ति प्रकर्षेणवाहस्तादेर्वा वनंकुर्यात् सभिच्छुर्हस्तादिकं पूर्वमेवप्रक्षाल्यमान मालोचयेद्दत्तावधानो भवेदित्यर्थः तच्चप्रक्षाल्यमानमालोच्य अकुकइत्येवंस्वनाम

वाअफासुयंअणेसणिज्जंजावणो पडिगाहेज्जाअहपुणएवंजाणेज्जाणोपुरेकम्मकरेणं उदउल्लेणंतह प्पगारेणं उदउल्लेणहत्थेणवा४ असणंवा४अफासुयंअणेसणिज्जंजावणोपडिगाहेज्जाअहपुणएवंजा ज्जाणोउदउल्लेणं ससणिइंणं सेसंतंचेवएवं ससरक्खेउदउल्लेससणिइं मट्टियाउसेहरियालेहिंणु लएमणोसिला अंजणेत्तोणे गेरुयवणियसेडिय सोरट्टियपिडुकुसउकुडु संसट्टेणंअहपुणएवंजाणे

भाषा

लोकतावलोते पाणीसुंहाय अथवाभाजनपत्राले पक्खालीकरी आच्छादणीयं तिवारतेनेहवे पुरेकम्पणकृततां पडिलोक
 मलगाडीएहवेहाथिइं अथवाभाजनिकरी दीजतोअप्रासुक अनेपणीयअगनपानवादिमस्यादिस लाभितेनपडिगाहिज्जासा
 धुनल्येइत्यर्थ अथहिचेतेभिन्नु गृहस्थनेधरिभिन्नाहेतिगयोहं तो जेइमजागेसाधुने भिन्नादेवाभणी हस्तादिकप्रज्ञाल्योनधी परंकिं
 गिंहीएकप्रकारि आपणेमेलिहायधोयाहतां उदकेकरीआलाहे जेअथकीपाणीनाविंद्या त्रिरेके एहवेहाथिअथवाभाजनिकरी
 आहारपाणीये तेहवुं दीजतो अगनादिकअप्रासुक अनेपणीयनप्रतिग्रहे नल्येअथवलीएहवेजागे साधुभणीहस्तादिकप्रज्ञाल्या
 नधी अनेतेहयकीपाणीनशेपञ्चयो पुणनधीकरतपरंस्त्रिंघं आलोकेएहवेहाथिइं अथवाभाजनिकरी आहारयेतेपुणअप्रास
 कअनेपणीयजाणीनलेवोइत्यर्थ; जिमउदकनेआलेहाथिभा जनेदीजतोआहारनल्ये तिमअनेरेपदार्थिकरी परडिइहस्तिपुणन
 लेवो तेदेखाडेहे एवंकृततांइमपाणीनीपरे रजसोखरयो हस्ताभाजनऊइ इहंरजसूज्जजाणियो तिहांसचित्तनी संभावनाहे
 तयामाटीयेखरयोइइतखाउमखारीमाटीहरियालहिं गुलमणसिलाअंजणकृततां सुरमोलूगगेरुएतलांयथिनीखाणीनीपनीभणी
 सचित्तजाणिवावानीकृततां पीलीमाटीसेडियाकृततां खडीसोरडियाकृतताहरीपिट्टकृततांअणछयातं दुलनोचूर्णं कृकीसाप्रसिद्धपरं
 एहमाहिकोई सचित्तकणरहितइइ तिणिविशेषिकया उकुहकृततां पीलावनीप्रमुखवनस्पतीनां पानडाऊपलसिउवांयांतेहवु
 चूर्णं आलों एहभणीसचित्तजाणिवो इत्यादिकरी संसृष्टकृततां खरयोऊइ एहवोहसिइं अथवाभाजनेदीजतो आहारपाणी

दीपिकाटीका

क्रीयात् किञ्चअहपुणएवंजाणेज्जानोपुरेकम्पणउदउल्लेगं तच्छपगारेणउदउल्लेगंअल्लेगवा४ असणंवा४जावनोपडिगाहेज्जा अथा
 सौभिन्नुगृहपति कुलंप्रविष्टः सन् यदिपुनरेवं जानीयान्तद्यथानोनैव साधुभिन्नादानार्थं पुरोवाऽयतं कृतं प्रक्षालनादिकं कर्मक्रिया
 यस्यहस्तादेः स तथातेनोदकाद्र्येण गलहिंदुना एतदुक्तंभवति साधुभिन्नार्थं नैवहस्तादिकं प्रक्षालितं किन्तु तथाप्रकारएव स्वतःकुतोप्य
 नुदानात् उदकाद्र्येणहस्तेन एवंमात्रादिना गलहिंदुना दीयमानंचतुर्विधमप्याहारं अनेपणीयमिति मत्त्वानोऽग्रीयात् अहपुण
 एवंजाणेज्जा नोउदउल्लेगसंनिगृह्येण सेसंतंचेव अथपुनरेवंविजानीयान्तद्यथा नैवोदकाद्र्येण गलहिंदुना हस्तादिनादद्यात् किन्तु
 सस्त्रिगधेन शीतोदकस्त्रिमितेन हस्तादिना दीयमानंनप्रतिग्रीयात् एवंसरकखमद्विवाऊसो हरियालेहिं गुलमणो सिलाअंज
 णेलोणेगेरुयवन्त्रियसेडियसोरडियपिट्टकसकएवउकुहसंसृष्टेणैवमितिप्राक्तनंन्यायमितिदिशतियथोदकस्त्रिगधेनहस्तेननग्राह्यंतयान्ये
 रजसायेवं शक्तिकाद्यायोज्यां उपचारशक्तिका हरितालहिं गुलकमनः सिलांजनलवणगैरिकाः प्रतीताः सचित्ताश्चरवानिविशेषो

शिलंगाचार्यकृतटीका

ग्राहंनिवारयेद्यथामैवं कथास्त्वमिति यदिपुनरसौगृहस्थः हस्तादिकंसचित्तोदकेन प्रक्षाल्यदद्यात्तदप्रासुकमितिज्ञात्वा नप्रतिगृह्णी
 यादितिकिञ्च अहेत्यादि अथासौभिन्नुगृहपति कुलंप्रविष्टः सन् यदिपुनरेवंविजानीयान्तद्यथा नोनैवसाधुभिन्नादानार्थं पुरोयतः कृतं
 प्रक्षालनादिकंकर्म क्रियायस्यहस्तादेः स तथातेनोदकेनाद्र्येणेति गलहिंदुनेति एतदुक्तंभवति साधुभिन्नादानार्थं नैवहस्तादिकं
 प्रक्षालितं किन्तुतथाप्रकारएव स्वतःकुतोप्यनुदानादुदकाद्र्येणहस्तेन एवंमात्रादिनापि गलहिंदुनादीयमानञ्चतुर्विध मप्याहारम
 प्रासुकमनेपणीयमिति मत्त्वानोऽग्रीयादिति अहेत्यादि अथपुनरेवं विजानीयान्तद्यथा नैवोदकाद्र्येण गलहिंदुना हस्तादिनादद्या
 त्किन्तुसस्त्रिगधेन शीतोदकस्त्रिमितेन तेनापिहस्तादिना दीयमानंनप्रतिग्रीयादेवमिति प्राक्तनंन्यायमिति दिशतियथोदकस्त्रिगधे
 नहस्तेननग्राह्यं तयान्ये नरजसायेवं शक्तिकाद्यायोज्यमितिशेषः चारशक्तिका हरितालहिं गुलकमनः शिलांजनलवणागरकाः
 प्रतीताः सचित्ताश्चरवानिविशेषोत्तः वार्णिकापीतशक्तिका सेडिकाखटिका सौराष्ट्रिकातुवरिका पिटमच्छटिततंदुलचूर्णः कुक्क, साः

उजाणोअसंसङ्गे तहप्पगारेणसंसङ्गेणहत्थेणवा४असणंवा४ फासुयंजावपडिगाहेज्जासेभिक्वूवा२
सेज्जंपुणजाणेज्जापिज्जयंवावज्जरयंवा जावचाउलंपलंवंवाअसंजएभिक्वूपडियाएचित्तमंताएसिला
एजावमक्खडसंताणाएकोट्टे सुवा कोट्टे तिवाकोट्टेसंति वाउप्पिणिंसुवाइतहप्पगारंपिज्जंवाजावचा
उलंपलंवंवा अफासुयंजावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवा२जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाविलंवालो

भाषा

अप्रासुकअनेपणीयजाणीनलेवो अथहिवे'इमजाणिइ किसेईसचित्तिइ' हस्तादिसंसङ्गे खरडोनयी एहवे'हस्तादिके'करीदीज
तोअशनादिकप्रासुक एपणीयजाणीलेवो हिवेवलीपिंडेपणानो विशेषकहेके तेसाधुभिच्चाभणी गृहस्थनेवरिगयोद्धतो जेइमजाणे
पिज्जयंवाहतां सालिप्रमुखनाला जाअथवज्जरयंवाकहतां पुहकचाउलंपलंवंवाकहतां अर्द्धपक्कशाल्यादिकना कणएतलांवानां असंय
तकहतांगृहस्थ भिक्षुपडियाएकहतां साधुउद्दिसीएतावता साधुनिमित्ति चित्तमंताए सचित्तसिलाउपरि अथवीजसहितहरी
सहितजीवअंडकहता पहिलोपणाकह्त्तां के तेकहिवांजालगी मर्कटसंतानकहतां कोलियावडानांसंतान तिणिसहितएहवी शिलाने
विषे कुट्टिंसुवाकहता अतीतकालिकूटा कहताकूटा अथवावर्त्तमानकालिकूटेके आगामियेकालिकूटिस्ये अथवातेहवापृथुका
दिक सचित्तअथवाअचित्त सचित्तशिलाजीवसहित तेहजपरिउप्पिणिंसुकहतां साधुनेदेवाभणीठाइदीधो अथवादेके अथवादेस्ये
एहवापृथुकादिकजाणी लाभेकेतेनलेवा अतीतकाल अनेवर्त्तमानकाल प्रत्यक्षजाणीये आगामियेकालि गृहस्थनोचित्तनजाणी
नलेवोइतिभावः वलीहेइजनोविशेषकहेके तेभिच्चाचारितियोजेइमजाणे विलंवालोणं विलकहतांखानि विशेषेनो ऊपनोलूणं

दीपिकाटीका

त्पत्तेः वर्णं कापीतच्छत्तिकाः सौरातिकाः तु वरिकापिच्छ मच्छटिततंडुलचूर्णः कुक्कसाप्रतीताः उत्कटंतिपीलु पर्णि कादेरुखलचूर्णं त
मार्द्रपर्णं चूर्णमित्येवमादिना सस्निग्धेनहस्तादिना दीयमानंनगृह्णीयात् इत्येवमादिनातुअसंसङ्गेनतुगृह्णीयात् अहपुणएवं
जाणेज्जानोअसंसङ्गेति अथपुनरेवंजानीयान्नोअसंसङ्गेः किंतहिंसंसङ्गेस्तज्जातीये नाहारादिना तेनसंसङ्गेन हस्तादिनाप्रासुक
मेपणीयमितिगृह्णीयात्अतचाटौभंगाःतद्यथाअसंसङ्गेहल्ये सत्तेविय दवसावसेसयरंएएसुअट्टभंगाअनियमागहणंतुएसु१दातुःसं
धीहस्तः संसङ्गेवाभवति येनचक्रत्वाभिच्चांद्दाति तदपिमातंसंसङ्गे असंसङ्गेवाद्रव्यमपि सावशेषंप्रदत्तवा असावशेषं एतेषांतयाणा
मपिपदानां संसङ्गेमात्रसावशेष द्रव्यरूपाणा संप्रतिपक्षाणां परस्परसंयोगतोऽष्टौभंगाभवन्ति तेचामींसंसङ्गेहस्तः संसङ्गेमातंसाव
शेषंप्रदत्तं संसङ्गेहस्तसंसङ्गे मातंनिरवशेषंप्रदत्तं २ संसङ्गेहस्तोऽसंसङ्गे मातंसावशेषंप्रदत्तं ३ संसङ्गेहस्तोऽसंसङ्गेमातं सावशेषंप्रदत्तं ४
असंसङ्गेहस्तः संसङ्गेमातं निरवशेषंप्रदत्तं ५ असंसङ्गेहस्तोऽसंसङ्गेमातं सावशेषंप्रदत्तं ६ असंसङ्गेहस्तोऽसंसङ्गेमातं निरवशेषंप्रदत्तं ७
एतेषुचाटुभंगकेषुमध्यं नियमान्निश्चयेन ओजसु विपक्षेषुभंगेषु प्रथमतोयपञ्चमसप्तमेषु ग्रहणमादानंकर्त्तव्यं नससेषुद्वितीयच
तुर्यपठाष्टमरूपेषु इयंचातभावना इहहस्तोमातंहेवा स्वयोगेनसंसङ्गेभवतः असंसङ्गेवानतद्वशेनपचात्कर्त्तव्यंभवति किंतहिद्रव्यवशेनतया
हियतद्रव्यंसावशेषंप्रदत्तंते साध्वर्षंखरंतितेअपिनदातीप्रचालयतिभूयोपिपरिवेषणसंभवात्तत्तुनिरवशेषंप्रदत्तं ततसाधुदानानन्तरं
नियमतस्तद्द्रव्याधारस्याखीहस्तमातंप्रचालयति ततोद्वितीयादिषु भंगेषुद्रव्ये निरवशेषेपचात्कर्त्तव्यंसंभवान्नकल्पते प्रथमादिषुतुपचा
त्कर्त्तव्यंसंभवात्कल्पतेततप्रथमोभंग एकोगच्छनिर्गतानालपिकल्पते शेषास्तुभंगारत्तार्यं हान्यादिकंकारण मात्रित्यकल्पन्ते अहपुण
एवंजाणेज्जा नोअसंसङ्गेतहप्पगारेण संसङ्गेणहत्थेणवा४ फासुयंजावपडिगाहेज्जा अथपुनरसौभिच्चाजानीयात् तद्यथाउद्कादिना
असंसङ्गे हस्तादिस्तोतगृह्णीयात् यद्विवातथाप्रकारेण दातव्यजानीयेन संसङ्गेहस्तादिस्तोनादीयमान माहारादिकं प्रासुकमेपणीय

मितिकृत्वा प्रतिगृह्णीयात् सेभिकवूवा २ जावसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा पिच्चयं वा वड्डरयं वा जावचाउ ३ पलं वं वा अस्सं जणभिकवू
पडिया ए चित्तमं ता एसिला ए जावसमाणा संताण ए कोट्टे सुकोट्टे त्ति वा कोट्टिस्सं त्ति वा उप्पगिं सुवा ३ तहप्पगारं पिच्चं उवा जावचाउ पलं वं वा
अप्पासुयं जावनो पडिगाहेज्जा सभित्तु भिं चार्थं गृहपतिकुलं प्रविटः सन् यद्विपुनरेवं जानीयात् तद्यथा युकं गाल्यादिला जानू वड्डरयं ति पच्चं के

शीलंगाचार्य कृतटीका

प्रतीता उक्कट्टन्ति पीलुपणिका देरूदूखलचूर्णित मारु पण चूर्णमित्येवमादिना सस्मिग्धेन हस्तादिना दीयमानं न गृह्णीयात् इत्येव
मादिना तु असंसृष्टे न तु गृह्णीयादिति अथ पुनरेवं जानीयात् नो अयमंसृष्टः किन्तु हिंसंसृष्टस्वातीयेनाचारादिना तेन संसृष्टेन हस्तादि
ना प्रासुकमेपणीयमिति गृह्णीयादतथाद्यौ भंगाः तद्यथा असंसृष्टे हत्ये असंसृष्टे मत्ते गिरवसेसेद्ये इत्ये कैकपटव्यभिचारान्ने वंस्या
पनाचेयं अहेत्यादि अथ पुनरसौ भित्तुर्जानीयात्तद्यद्योदकादिना असंसृष्टो हस्तादि स्तोगृह्णीयात् यद्विवातयाप्रकारेण दातव्यद्रव्य
जातीयेन संसृष्टो हस्तादित्तेन तथाप्रकारेण हस्तादिना दीयमान माचारादिकं प्रासुकमेपणीयमिति कृत्वा प्रतिक्रिय सेभिकवू वेत्या
दिसभित्तुर्भिचार्थं गृहपतिकुलं प्रविटः सन् यद्विपुनरेवं विजानीयात्तद्यथा युकं गाल्यादिला जानू वड्डरयं ति पच्चं चाउलपलं वंति
अर्द्धपक्कगाल्यादिकणादिकमित्येवमादिक संसंयतो गृहस्यः भित्तुप्रतिज्ञया भित्तुसुद्विग्यचित्तमत्यांशिलायां तथा मवीजायां सहरिता

गुणं उभयं वालोणं अस्सं जणभिकवू पडिया ए चित्तमं ता एसिला ए जावसंताणा ए भिं दिं सुवा भिं दिं ति वा
भिं दिं स्सं ति वा रुचिं सुवा ३ वलिं सुवा लोणं उभयं वालोणं अप्पासुयं जावनो पडिगाहेज्जा सेभिकवू वा
२ जावसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा असणं वा ४ अगणिगिक्खित्तं तहप्पगारं असणं वा ४ अप्पासुयं जाव
लाभे संतेणो पडिगाहेज्जा केवलीवू या आयाण मेतं अस्सं जण भिकवू पडिया ए उस्मिं च माणे वानिस्सिं च

भाषा

एवमं दृग्परिसीधो चलप्रमुखलूण तधाउच्छ्रियं वालोणं उज्झिजकच्चिये समुद्रनेउपकटिपारा पाणीना संयोगयकी उपनोसूणपक्क
आपणीनीपजे अथवायारोपाणीसीचीर काटियेय्यारामरिये तेहयकीजेनीपने तेलूण एह्योलूणनोप्रकार सचित्तशिलाऊपरि
साधुने देवाभणी अतीतकाले भेद्यो भंजीने कणी सरीखे कोधो यत्तमानकालिभेदेहे आगामिये कालिभेदिये तथावलीगाटोसूक्ष्म
करिवाभणी रुचिं सुवा कइतां पीस्यो अतीतकालि वर्त्तमानकालिपीमेहे आगामिये कालिपीसिये एह्योलूण अप्पासुक अनेपणीय
जाणीनेलेवोवली पिं डे पणानो विगेषकहेहे तेसाधुआचारनेकाजि गट्टस्यनेधरिगयोछतो जेइमजाणे अमनपानखादिमस्सादिम
चतुर्विधआचार अगणिगिक्खित्त अग्निऊपरिनिक्षिप्यो एतलेम्योभाव जिग्गिहांडले ज्वालालगतीउदत्तेअगणिगिक्खित्तकच्चिये
एह्योआचारपाणी अप्पासुकअनेपणीय साधुनपडिगाहेनल्य इत्यर्थः इहांडोपकहेहे केवलीवू या केवलीकहे एआयाण कम्म
द्विवानोकारण तेस्याभणीअसंजण गट्टस्यसाधुनेअर्धियग्रिऊपरिछतोआचारउस्मिं च माणे कइतां तेहमाहिथी लेतोतथावलीनिस्सिं

दीपिकाटीका

चाउलपलं वंति अर्द्धपक्कगाल्यादिकणादिकं इत्येवमादिकं असंयतो गृहस्यो भित्तुप्रतिज्ञया भित्तुसुद्विग्यचित्तमत्यांशिलायां तथा मवीजा
या सहरितायां संडायां यावन्मकटसंतानोपेतायां अकुट्टिपुक्कट्टितवन्तः कुट्टन्ति कुट्टियन्ति वा छांदसत्वाद्वज्वचनं तच्च यद्युकादिकं
सचित्तं अचित्तं वा चित्तमत्यांशिलायां कुट्टयित्वा उप्पगिं सुत्तिमाध्वर्थं वा तावद्वचन्तो ददत्ति दास्यंति वा तदेवं यद्युकादिच्चात्वा लाभे सति न
प्रतिगृह्णीयात् सेभिकवू वा २ जावसमाणे सेज्जं पुणजाणेज्जा वलिं वालोणं उभयं वालोणं अप्पासुयं जावनो पडिगाहेज्जा सभित्तुर्द्विपुनरेवं जानीयात् तद्यथा विल
सिक्खनिविगेषोत्पन्नं लवणं अस्य चोपलं जणात् सैधवं सोवर्चलादिकमपि द्रव्यं तयोद्धिजं समुद्रोपकंठे चारोदक संपर्कात् यदुद्धिजं

तेलवणंअस्याप्युपलक्षणात् चारोदकसेकाद्यद्भवति रुमकादिकमपि तदपिग्राह्यं तदेवंभूतंलवणं पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टायांशिला
यांअभैत्सुः कणिकाकारंकुटुः तथासाध्वर्थमेव भिन्दन्तिवाभेत्यन्ति तथाश्चक्ष्णतरायं रुच्चिसुवन्तिपिष्टवन्तःपिपन्तिपेक्षन्तिवा तदपि
लवणमेवंप्रकारंज्ञात्वा नोगृहीयात् सेभिक्वूवा २ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा असणंवा ४ अगणिनिक्खित्तं तहप्यगारंअसणं
वा ४अफासुयंलाभेसन्तेनोपडिगाहेज्जाकेवलीवूयाआवाणमेयंअस्संजएभिक्वु २डियाएउसिंचमाणेवानिसिंचमाणेवाआमज्जमाणेवा
पमज्जमाणेवाउतारेमाणेवाउयन्नेमाणेवापवन्नेमाणेअगणिजीवेहिंसेज्जाअहभिक्वूणंपुण्वोवदिट्ठाएसति पतिणाएसहेज्जाएसवएसोजं
तहप्यगारं असणंवा ४ अगणिक्खित्तंअफासुयं अणेसणिज्जंलाभे संतेनोपडिगाहेज्जा एवंखलुतस्सभिक्वुस्सवा भिक्वुणीएवासाम
गियं पढमस्सद्धोसभिक्वुगृहपति कुलंप्रविट्ठत्तुर्विधमप्याहारं अग्नौउपरिनिक्षिप्तं तथाप्रकारंज्जालासंवद्धं लाभेसति नप्रतिगृही
यात् अतैवदोषमाह केवलीवूयादादानं कर्मादानमेतदिति तथाहिअसंयतोगृहस्थो भिक्षुप्रतिज्ञया तत्ताप्यपरिव्यवस्थित माहार
सुत्सिंचन्अक्षिपन् निस्सिंचन्दत्त्वोद्धरितं प्रतिक्षिपन्तयामार्जयन् सकृत्हस्तादिनाशोधयेत् प्रकर्षणामार्जयन्शोधयन् उयन्नेमाणे

शीलंगाचार्य कृतटीका

यांसांडायां यावन्मर्कटसंतानोपेतायामकुट्टिषुः कुट्टितवंतस्तथाकुट्टन्ति कुट्टिष्यन्तिवा एकवचनाधिकारे अपिष्ठांसत्वात् तद्व्यत्ययेन
वज्जवचनंद्रष्टव्यं पूर्वतवाजातावेकवचनं तदप्युक्तादिकं सचित्तंवाचित्तमत्यांशिलायांकुट्टयित्वाउप्यणीसुन्ति साध्वर्थंवातायुदत्तवंतोद
दतिदास्यन्तिवा तदेवंतथाप्रकारंद्रष्टुकादिज्ञात्वा लाभेसतिनोप्रतिगृहीयादितिकिञ्चसेभिक्वु वेत्यादिसभिक्षुर्द्यदिपुनरेवंविजानीयान्त
द्यथाविलमितिखनिविशेषोत्पन्नंलवणमस्यचोपलक्षणार्थत्वात् न्वसोवर्चलादिकमपिद्रष्टव्यंतथोद्भिजमितिस्सुद्रोपकंठेचारोदकसंपर्का
त्यदुद्भिद्यतेलवणमस्याप्युपलक्षणार्थत्वात् चारोदकसेकाद्यद्भवति रुमकादिकंतदपिग्राह्यं तदेवंभूतंलवणं पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टायां
शिलायामभैत्सुः कणिकाकारंकुटुः तथा साध्वर्थमेवभिन्दन्ति भेष्यन्तिवा तथाश्चक्ष्णतरायं रुच्चिसुवन्ति पिष्टवन्तःपिपन्तिपेक्षंतिवा
तदपि लवणमेवंप्रकारंज्ञात्वा नोगृहीयात् अपिचसेभिक्वु वेत्यादि सभिक्षुगृहपति कुलंप्रविट्ठत्तुर्विधमप्याहारं मग्नावुपरिनिक्षि
प्तं तथाप्रकारं ज्जालासंवद्धंलाभेसति नप्रतिगृहीयात् अतैवदोषमाह केवलीवूयादादानं कर्मादानमेतदितितथाअसंयतोगृहस्थः
भिक्षुप्रतिज्ञया तत्ताप्युपरिव्यवस्थितमाहार सुत्सिंचन्नाक्षिपन् निस्सिंचन्दत्त्वोद्धरितं प्रतिक्षिपन्तयामार्जयन् सकृत्हस्तादिनाशोधयन्

माणेवाआमज्जमाणेवापमज्जमाणेवा उतारेमाणेवाउयन्नेमाणेवा अगणिजीवेहिंसेज्जावाअहभि
क्खूणंपुण्वोवदिट्ठाएसपद्रुसोएसहेतुएसकारणंएसवएसोजंतहप्यगारंअसणंवापाणंताखाइमंवासाइमं
वाअगणिनिक्खित्तंअफासुयंअणेसणिज्जंलाभेसंतेणो पडिगाहेज्जाएयंखलुतस्सभिक्वुस्सवाभिक्वु
णीएवासामगियंपिंडेपणाध्ययनस्यपटोद्देशकः समाप्तःसेभिक्वूवा २जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा

भाषा

वमाणेकहतां एकवारहस्तादिकसं हलावतोतथापमज्जमाणेकहतागाढे रोहलावतो तथाउचारेमाणेकहतां अग्निजपरिक्कीजता
रतोतथा उयन्नेमाणेकहता होमज्जोद्धरितो आभोपाखोकरतो अग्निनाजीवहणे एसाधुनिमिति हिंसाहिंसादोपलागे तेहभणी
अग्निनिक्षिप्त आहारलेवोनहीए हजनोविशेषदेखाडे अयहिवेभिक्षुचारितियाने एपूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाव्रतविशेष एहेतुएकारण
एउपदेशतेकोण साधुनेत्रीजन्नायनो एहवोउपदेशके तेहवोअग्निजपरिक्कतो आहारसदोपजाणीयप्राप्तकथनेपणीय लेवोनही
एयंखलु खलुइसेवाक्यालंकारि पूर्वोक्तिसाधुनोसाध्वीनो समग्रणोसंपूर्णभावजाणिवो इतिद्वितीयस्कंधि प्रथमाध्ययनि पटोद्देशक
समाप्तः हियेकृष्णाउद्देशा अनंतरसातमोउद्देशो प्रारंभियेके कृष्णेउद्देशे संजमविराधनाकही इहासंयननीविराधना आत्मविराधना

दाटविराधनातेर्गोकरीप्रवचननिंदाऊप जेतेहनुटालिवोद्गुणिसंवंधिउद्देसोनागिवोंअर्थतेसाधुचारित्वियों भिन्नानेअर्थविरिगयोह

टिपीकाटीका

अवतारयन्प्रवर्तयन् तिरश्चीमं कुर्वन् अग्निजीवान् हिंस्यात् अहभिक्षू गन्ति अथानन्तरं भिक्षूणां साधूनां पूर्वोद्दिष्टा एषा प्रतिज्ञा एष हेतुः एतत्कारणं अयमुपदेशो यत्तथा प्रकारं अग्निसंवद्धं अगनादि अग्निनिक्षिप्तं अप्रासुकमनेपणीय मिति ज्ञात्वा लाभे सतिन प्रतिगृह्णीयात् एतद्भिन्नोऽग्निः संवद्धं अगनादि अग्निनिक्षिप्तं अप्रासुकमनेपणीयसामग्रं समग्रो भिक्षुभावः प्रथमाध्ययनस्य पठोद्देशकप्रदीपिका पठोद्देशके संयमविराधनाभिहिता इह तु संयमाददाटविराधना तथाच विराधनया प्रवचनकुत्सादित्ये तदत्र प्रतिपाद्यते सेभिक्षुवारजावसमागोसेज्जं पुणजाणेज्जा असणंवा४ खंधंसिवा यंभंसिवा मंचंसिवा मालंसिवा पासायंसिवा हम्मतलंसिवा अन्नयरंसिवा तहप्पगारंसि अंतलिकखजायंसिवा उवक्खित्तंसिवा तहप्पगारंमालोहडंसिवा असणंवा४ अफासुयंनोपडिगाहेज्जा केवलीवूया आयाणमेतंअस्संजए भिक्षुपडियाए पीढंवाफलगंवा निस्सेगिंवाउट्टूहलंवाअवहट्टुउस्स विवदुरहेज्जा सेतत्यदुरुहमाणे पयलेज्जवापवडेज्जवा सेतत्यपयलमाणेपवडमाणे हत्थंवापायंवा वाड्डंवाउदरंवासीसंवा अन्नयरंवा कायंसिद्धंदिथजायंलूसिज्जा पाणाणिवा४ अभिहणेज्जवा लोसेज्जवा संघसेज्जवा संघट्टेज्जवापरियायेज्जवा किलामेज्जवा ठाणाओट्टाणसं कामेज्जवा तंतहप्पगारंमालोहडंसिवा असणंवा४ लाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा सभिक्षुभिन्नार्थप्रविष्टः सन् यद्विपुनरेवं चतुर्विधमप्याहारं जानीयात् तद्यथास्संघे

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

तथाप्रकर्षेणमार्जयन् शोधयन्तथावतारन् तथाप्रवर्तयन्तिरश्चीनं कुर्वन् अग्निजीवान् हिंस्यादिति अथानन्तरं भिक्षूणां साधूनां पूर्वोद्दिष्टा एषा प्रतिज्ञा एष हेतुः एतत्कारणमयमुपदेशो यत्तथा प्रकारमग्निसंवद्धं अगनादि अग्निनिक्षिप्तं अप्रासुकमनेपणीयमिति ज्ञात्वा लाभे सतिन प्रतिगृह्णीयात् एतत्खलु भिन्नोऽग्निः सामग्रं समग्रो भिक्षुभाव इति प्रथमस्याध्ययनस्य पठः समाप्तः पठोद्देशकानन्तरं सप्तमः समारम्भ्य ते अस्य चायमभिसंवन्ध इहानन्तरोद्देशके संयमविराधनाभिहिता इह तु संयमाददाटविराधना तथाच विराधनया प्रवचनकुत्सालयेतदत्र प्रतिपाद्यतेति सेभिक्षुवेत्यादि सभिक्षुभिन्नार्थप्रविष्टः सन् यद्विपुनरेवं चतुर्विधमप्याहारं जानीयात् तद्यथा स्संघे प्राकारे संभेवा गैल

असणंवा४ खंधंसिवा यंभंसिवा फलहंसिवा मंचंसिवा मालंसिवा पासायंसिवा हम्मतलंसिवा अन्नयरंसिवा तहप्पगारंसि अंतलिकखजायंसि उवक्खित्तं सिया तहप्पगारंमालोहडंसिवा असणंवा४ जावअफासुयं नोपडिगाहेज्जा केवलीवूया आयाणमेतंअस्संजए भिक्षुपडियाए पीढंवाफलगंवाणिस्सेगिंवाउट्टूहलं वाअवहट्टुउस्स विवदुरहेज्जा सेतत्यदुरुहमाणे पयलेज्जवापवडेज्जवा सेतत्यपयमाणेवापडमाणेवाहत्थं

मापा

तो जेइमजाणे अशनपानखादिसस्त्रादिम खंधंसिवाकहतांआधुप्रकार एतावताभित्ति ऊपरितथास्संभकाटं पापाणनेविपे तथामा लकहतामालोलोकप्रसिद्ध तेहऊपरिप्रासादघर तेहऊपरिहम्मतलंसिवाकहतांपीठणीऊपरि ऊपरलीभूमिकातेहऊपरि एहदेअने रेऊचेठामिस्सुखोऊइ तेहवोमालोपहृतदोपसहितअशनादिकचतुर्विधआहार अप्रासुकमनेपणीयनलेवोतिहं दोपदेखाडेहे केवली कहेएआदानकर्मबंधनोठामछे जेऊं चाठामयकी आहारलीजे तेस्योदोपतेकहेहे असंजएकहतां गृहस्य साधुभग्नी आहारदेवाने कानिपीढलोअथवापाटियो अथवानीसरणीअथवाऊखलाआणीमांडीऊचोचढे सेतत्यसेगृहस्य तिहांचढतोऊंतो पयलिज्जवाकह

दीपिकाटीका ।

अर्द्धप्रकारेत्संभे गैलदारुमयादौ मंचकेवामालेवा प्रासादेवाहस्यं तलेवा अन्यतरस्मिन्वा तथाप्रकारेण अंतरिक्षजाते सञ्चार

उपनिक्षिप्तो व्यवस्थापितो भवेत्तच्च तथा प्रकारं आहारं मालाहृतमिति ज्ञात्वा लाभे सति न प्रतिगृह्णीयात् केवलीव्रयाद्यत आदानमेतदिति तथा हि असंयतो गृहस्थो भिक्षुः प्रतिज्ञया साधु दानार्थं पीठं वा फलकं वा निश्रेणिं वा उदूखलं वा आहृत्योर्ध्वं व्यवस्थाप्य आरौहेत् सततारोहन् प्रचलेद्वा प्रपतेद्वा सततप्रचलन् प्रपतन्वा हस्तादिकं काये इन्द्रियजातं लूसेज्जाविराधयेत् तथा प्राणिनो भूतानि जीवानि

शिलंगाचार्य कृतटीका

दारुमयादौ तथामञ्जुकेवामालेवा प्रासादेवाहस्यतलेवा अन्यतरस्मिन्वा तथा प्रकारेन्तरिक्षजाते स्यात् आहार उपनिक्षिप्तो व्यवस्थापितो भवेत्तच्च तथा प्रकारं आहारं मालाहृतमिति ज्ञात्वा लाभे सति न गृह्णीयात् केवलीव्रयाद्यत आदानमेतदिति तथा असंयतो भिक्षुः प्रतिज्ञया साधु दानार्थं पीठं वा फलकं वा निश्रेणिं वा उदूखलं वा आहृत्योर्ध्वं व्यवस्थाप्य आरौहेत् सततारोहन् प्रचलेद्वा प्रपतेद्वा सततप्रचलन्

वापायं वा वाङ्मवाञ्जस्वा उदरं वा क्षीसं वा अण्तरं वा कायं सिद्धिदिय जायं लूसेज्जवा प्राणाणि वा भूयाणि वा जीवाणि वा सत्ताणि वा अभिहणेज्जवा वत्तेज्जवा लेसेज्जवा संघसेज्जवा संघट्टेज्जवा परियावेज्जवा किला मेज्जवा ठाणा उट्ठाणं संकामेज्जवा तंतहप्पगारं मालो हडं असणं वा ४ लाभे संतेणो पडिगाहेज्जा सेभिक्वू वा २ जाव समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ कोट्टियातो वा कोलज्जातो वा असंज एभिक्वू पडिया ए

भाषा

तां प्रचलेतथाप बडिज्जवा कइतां पडेते पडतो हाय अथवापग अथवा वाङ्मकइतां भूजा अथवा उरुजं घस्यल अथवा उदर अथवा मस्तक अथवा अनेरोकायानोका इविषे इन्द्रियविषे पदूपवे तथा प्राणभूतजीवसत्त्वपडता जीवसत्त्वएतल जीवअभि हणिज्जसासुहा आव ताहणे तथा वत्तिज्जवा लोढनी परिद्वीटेलिस्मिज्जवा वसे संघट्टे परिपतापज्जपजावे किलामनाकरे एकस्यान कयकी स्थानांतरे पमा डेइमंदातारनी विराधनाजा णीते हवोजं चाठामयकी उतास्यो अथनादिक साधुन पडिगाहेन ल्ये वलीविषे पातं रकहेहेते साधुजे आ हारजाणे कोटी माहीयकी कोलज्जा उकइतां नीचलिहत्त वाटुलो एहवोजं डोस्थान कइइं तेह माहिथी असंज तगृहस्थ साधुने अर्थि

दीपिकाटीका

जीवान्सत्त्वान् अभिहन्वात् वित्रासयेद्वा लेसेयेद्वा संघेपं वा कुर्यात् संघपं वा कुर्यात् संघट्टं वा कुर्यात् एतच्च कुर्वंस्तान् परितापयेद्वा क्लाम येद्वा स्थानात् स्थानं संकामयेद्वा तदेतत् ज्ञात्वा यदाहारजातं तथा प्रकारं मालो हडं तज्जाभे सति नो प्रतिगृह्णीयात् सेभिक्वू वा २ जाव समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ कोट्टियातो वा कोलज्जातो वा अस्संज एभिक्वू पडिया ए उज्जिय अथ उज्जियथो हरिय आहट्टु दल एज्जात हप्पगारं असणं वा ४ मालो हडंति ण ज्जालाभे संते नो पडिगाहेज्जा स भिक्षुर्यदि पुनरेवं भूतं आहारं जानीयात् तद्यथा कोटि कातो अन्मय कुशलं संस्थानायाः कोलज्जा अत्ति अधो वत्तत्ता कारान् असंयतो गृहस्थः भिक्षुः प्रतिज्ञया साधु सुदिश्य कोटिका उक्कज्जियत्ति ऊर्ध्वकायमुन्नस्य ततः कुलीभूय तथा कोलज्जा अथ उज्जियत्ति अधो वनस्य तथा उहरियत्ति तिरश्चीनो भूत्वा आहारमाहृत्य दद्यात्

शिलंगाचार्य कृत टीका

प्रपतन्वा हस्तादिकमन्यतरद्वाकाये इन्द्रियजातं लूसेज्जन्ति विराधयेत्तथा प्राणिनो भूतानि जीवान्सत्त्वान् अभिहन्वा वित्रासयेद्वा लेसेयेद्वा संघेपं वा कुर्यात् तथा संघपं वा कुर्यात् संघट्टं वा कुर्यात् एतच्च कुर्वंस्तान् परितापयेद्वा क्लामयेद्वा स्थानात् स्थानं संकामयेद्वा तदेतत् ज्ञात्वा यदाहारजातं तथा प्रकारं मालाहृतं तज्जाभे सति नो प्रतिगृह्णीयादिति सेभिक्वू वेत्यादि स भिक्षुर्यदि पुनरेवं भूतं माहारं जानीयात् तद्यथा कोटिकातो अन्मय कुशलं संस्थानावास्तथा कोलज्जा अत्ति अधो वत्तत्ता कारादसंयतो भिक्षुः प्रतिज्ञया साधु सुदिश्य कोटिकातो उज्जियत्ति ऊर्ध्वकायमुन्नस्य ततः कुलीभूय तथा कोलज्जा उ अथ उज्जियत्ति अधो वनस्य तथा उहरियत्ति तिरश्चीनो भूत्वा आहारमा

उकुञ्जियाचवउज्जियाओहरियाआहृदुलएजातहप्पगारंससणंवा४मालोहडंतिणञ्जालामेदंते
 णोपडिगाहेज्जासेभिकखूवार जावसमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जाअसणंवा४मट्टिउलित्तंतहप्पगारंससणं
 वा४जावलाभेसंतंणोपडिगाहेज्जाकेवलीवूयाआयाणमेयंससंजएभिकखूपडियाएसट्टिउलित्तंससणं४
 वाउभिभंदमाणेपुटविकायंसमारंभेज्जातहतेऊवाऊवणसतीतसकायंसमारंभेज्जापुणरविउलिंपमा

भाषा

उकुञ्जियकहता ऊपरलोगररीरनी चोनमाडीनीचोनमाडी ऊवडानीपरियइ तयाकोलज्जाउ अउउज्जियकहतां माहिपे
 सीएतलेनीचिलोयरीर माहिपेनी एतलेनीचिलोयरीरमाहि ऊपिलोवाहिरि इण्णिपरिइकरी उहरियकहतां तिरओयई
 परनीचोइमकरीआहार आणीयेतेहवोअशनाट्टि चतुर्विधआहारलाभिइते साधुनपडिगाहे एतले' एआधोमालोपइत
 दोपकलोहिदेष्टवीकाय विराधनाआर्त्ताकहेछे तेसाधुजे आहारमाटीउ' लीप्योजाणे तेलाभिइनेनपडिगाहे इहादोषम्हेछे
 केवलीवूया केवलीकहेएआदा नकर्मदंधनोठामहे तेकिम असंजतगृहस्य साधुनेअविमाटीनो लीप्योआहारदेतो तेमाटीउ
 खेडेइमकरतोइयवी कायनाजीविराधे तयातेउवायु वनस्पतिवसकायनो समारंभकरे तयावलीतेभाजन मुद्रिवाभणीमाटी

टीपिकाटीका

तत्रभिदुस्तयाप्रकारं अधोमालाहृतमितिज्ञत्वा लाभेसतिनप्रतिगृहीयात् अधुनाष्टविधीकायमधिकृत्याह सेमिखू वार जावसमाणे
 सेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४ मट्टिओलित्तं तहप्पगारंससणंवा४ मट्टिओलित्तंलाभेसंतंनोपडिगाहेज्जा केवलीवूयाआयाणमे
 वंससंजएभिकखूपडियाएसट्टिओलित्तंससणंवा४ उकिंदमाणे पुटविकायंसमारंभेज्जा तहातेऊवाऊवणसइ तसकायंसमारंभे
 ज्जापुणरविउलिंपमाणे पच्छाजन्मं कुज्जा अहभिकखूणंमुवोवट्टिजां तहप्पगारंसमट्टिओलित्तं असणंवा४ लाभेसंतंनोपडिगाहेज्जा
 समिज्जुःप्रविटःसन् यद्विपुनरेवंजानीयात् तद्ययापिठरजादौ चत्तिकयावलित्तमाहारं तयाप्रकारमवलित्तं केचिद्विरिहाय पद्यात्
 कर्ममदाच्चतुर्विधमयाहारं लाभेसतिनप्रतिगृहीयात् यतःकेवलीवूया कर्मादानमेतत् असंयतोमृहस्यः भिदुप्रतिज्ञया चत्तिकोपलि
 त्तंअशनादिकं अशनादिकभाजनं तत्रोडिंदन् षट्विधीकायंसमारंभेत सएवकेवल्याह तयातेजोगाधुवनस्पतिव सकायंसमारंभेत्

शिर्षगाचार्य कृतटीका

हृत् दद्यात्तत्र भिदुस्तयाप्रकारमधो मालाहृतमितिज्ञत्वा लाभेसति नप्रतिगृहीयादिति अधुनाष्टविधीकायमधिकृत्याह सेमिखू
 वेत्यादि समिज्जुःप्रविटःसन् यद्विपुनरेवंजानीयात्तद्यया पिठरजादौ चत्तिकयावलित्तमाहारं तयाप्रकारमित्यवलित्तं केचित्तरि
 हाय पद्यात्कर्मादानमेतत् तत्रोडिंदन् षट्विधीकायंसमारंभेत सएवकेवल्याह तयातेजोगाधुवनस्पति वसकायंस
 मारंभेत् दत्ते सत्तु तत्तत्कालं पुनरपियेपरजायं तद्भाजनमवलित्तं पद्यात्कर्मादानमेतत् अयमिदूणां पूर्वोद्दिष्टाप्राप्तिश्चा एषहेतुरेत

णोपच्छाजन्मं करेज्जा अहभिकखूणं पुज्जोयट्टिजाव जंतहप्पगारंसमट्टिउलित्तंससणंवा४लाभेसंतं
 णोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवार जावपविट्टेसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४ पुटविकायपतिट्टियं
 तहप्पगारंससणंवा४ अफांसुजंजावणोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवारसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४आ
 उजावपतिट्टियंवेव एवंअगणिकाउपतिट्टियं लाभेसंतंणोपडिगाहेज्जा केवलीवूयाआयाणमेयंससं

भाषा

पाणीचिराधोवेपश्चात्कर्मकरे तेहभणीसाधुपरिहरेपूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाएहेतुएकारणएहवोउपदेशकेनेतेहवोमाटीसहितलिप्योअशन
पानखादिमस्त्रादिम लाभतोपुणत्रीसाधुन पडिगाहे तेभिन्नुचारित्तियोजेअशनादिक पुढविकायपद्विद्वयंसचित्तपथिवीऊपरिभूँको
जाणे तेथिवीकायनी विराधनानोवीहतो आहारनल्ये तेभिन्नुसाधुजेआहारपाणीं सचित्तपाणीऊपरि प्रतिष्ठितभूँकोऊड तेपु
णलेवानकल्पे इण्णिपरिअग्निऊपरि प्रतिष्ठितऊड तेपुणलेवानकल्पेतिहांदोपकहेके केवलीकहेकेएआदानकर्मग्रहिवानो ठामतेकि

दीपिकाटीका

दत्तेसति उत्तरकालेपुनरपिशेपरक्षां तद्भाजनमवलंपन् पश्चात्कर्मकुर्यात् अथभिन्नुणांपूर्वोद्दिष्टा एषाप्रतिज्ञाएहेतुः एतत्कारणं
अथसुपदेशः यत्तथाप्रकारं चत्तिकोपलिप्तं अशनादिजातंलाभेसति नप्रतिगृह्णीयात् सेभिक्वूवार जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा
असणंवा४ पुढविकायपतिद्वयं तद्वप्यगारंअसणंवा४ अफासुवलाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवारसेज्जं पुणजाणेज्जा आउकाय
पतिद्वयं तद्वचेवएवंअगणिकायपतिद्वयंजावनोपडिगाहेज्जाकेवलीवूयाआयाणमेयंअस्संजए भिक्वु पडियाए अगणिउस्रकियानि
स्त्रियाओहरिणमेयाए आहट्टुदलएज्जाअभिक्वणं पुव्वोवदिट्ठा४ जावनोपडिगाहेज्जा सभिन्नुगृहपति कुलंप्रविष्टःसन्त्यदिपुनरेवंभूत
मशनादिजानीयात् तद्यथासचित्त पथिवीकायप्रतिष्ठितं पथिवीकायोपरि व्यवस्थितमाहारंविज्ञाय पथिवीकायसंघट्टनादि भयाह्वा
भेसति अप्रासुकमनेपणीयञ्चत्तात्वनप्रति गृह्णीयात्एमाकाय प्रतिष्ठितंअग्निकायप्रतिष्ठितं लाभेसतिनप्रतिगृह्णीयाद्यतः केवलीवू

शीलंगाचार्य कृतटीका

त्कारणमथसुपदेशःतद्यथाप्रकारं चत्तिकोपलिप्तमशनादिजातं लाभेसतिनोप्रतिगृह्णीयादितिसेभिक्वुवेत्यादिसभिन्नुगृहपतिकुलंप्रवि
ष्टःसन्त्यदिपुनरेवंभूतमशनादिजानीयात्तद्यथासचित्तपथिवीकायप्रतिष्ठितंपथिवीकायोपरिव्यवस्थितमाहारंविज्ञायपथिवीकायसंघट्टना
दिभयाह्वाभेसत्यप्रासुकमनेपणीयं चत्तात्वनप्रतिगृह्णीयादितिएवमप्रासुकप्रतिष्ठितमग्निकायप्रतिष्ठितंलाभेसतिनप्रतिगृह्णीयाद्यतःके

जएभिक्वु पडियाएअगणिउस्रकियाणिस्त्रिकियाउहरियआहट्टुदलएज्जाअहभिक्वूणंपुव्वोवदिट्ठा
जावणोपडिगाहेज्जासेभिक्वूवारजावप्रविष्टेसमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जाअसणंवा४अचुसिणंवाअस्संज
एभिक्वु पडियाएसूवेणवाविज्जवणेणवातालियंटेणवापत्ते णवासाहाएवासाहाभंगेणवापेज्जणेणवापे
ज्जणहत्थेणवाचेलेणवाचेलकस्सेणवाहत्थेणवासुहेणवाफुमेज्जवाविएज्जवासेपुव्वामेव आलोएज्जा

भाषा

मजेहभणी असंयतगृहस्थ साधुनिमित्ति अग्निकायउस्रकियाकहतांइंधनादिप्रक्षेपपूर्वक प्रज्वालीनेंतथानिस्त्रकियकहतां षणोइंध
नजाणी प्रज्वलवानेभय केतलोएकमाहियि काढीनेअथवा उहरियकहतां अग्निऊपरिस्थिततहामलोनीचोनमाडीआधोपाळोकरी
तेहयकीऊसारीकरी आहारसे तिहांसाधुनें पूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाहेतु एकारणएउपदेशके जेएहवोअग्निऊपरिस्थितआहारलेवान
कल्पे हिवेवायुकायविराधना आत्रीकहेके तेसाधुजेअशनचतुर्विध आहारसाधुनेदेवाभणीअतिउष्णजाणी शीतकरियाकाजिस्त्रपेण
वाक्काजडेकरी विज्जयणेणवावीजणेकरी तालीचंटेणवा खजुरीपत्तादिकनीमने वीजणेतथाप्रत्ते णवा पानडेसाहाएवाशाखाइकरीत
थासाहाभंगेणवा शाखाने भंगिइं करीपिज्जणेणवाकहतां मोरपीकमाहिलीमीज तेणेंनीपाव्योवीजणोतेणें करीपेज्जणेणवायणासो
रपीकतेणेकरीचेलेणवा वस्त्रेइं करी तथाचेलकान्ने णवावस्त्रनेकरीहाथिइं करी तथासुखिइं करी फुमेज्जावा सुखवायुफूकिदेईपीतल
करे वीजणे इत्यादिककरीवीजे इमशीतलकरे तेपुव्वामेवतेसाधुपहिलो आलोकेसावधानधई आलोचे तेगृहस्थनेइनकरतादेखी

दीपिकाटीका

वादादानमेतदिति एतदेवदृश्यति असंयतो गृहस्थो भिक्षुप्रतिज्ञया अग्निकायमुन्मकादिनाउसिक्त्रियन्तिप्रञ्चाल्य उद्धरियन्तिअग्नि
कायोपरिव्यवस्थितं पिठरकादिकमाहारभाजनं अपहत्यततआहृत्यगृहीत्वाहारंदद्यात् ततभिक्षूणामेपापूर्वोपदिष्टाप्रतिज्ञाऽयदेतन्न
याभूतमाहारं नोप्रतिगृह्णीयात्सेभिक्षुवृ२ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवाअञ्चुसिणंसुप्पेणवा जावफुमाहिवावीयाहिवा अमि
विज्जणेणवातालियंटेणवा पत्तेणवासाहाएवा साहाभंगेणवापेज्जणेणवा पेज्जणहत्थेणवा चेल्लेणवाचेलकन्धेणवा सुत्तेणवाफूमेज्जवा
वीएज्जवा सेपुज्जामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभगिणीतिवा मातुमंसणंवा४अञ्चुसिणंसुप्पेणवा जावफुमाहिवावीयाहिवा अमि
क्रांसिमेदाउं एमेवदलयाहिसेसेवंवदन्तस्सपरो सुप्पेणवाजाववीयत्ता आहट्टुदलएज्जा तहप्पगारंअसणंवा४ अफासुयंजावणोप
डिगाहेज्जा सभिक्षुगृहपति कुलंप्रविष्टः सन् यदिपुनरेवंजानीयात्तद्यथा अत्युष्णमोदनादिकं असंयतो गृहस्थः भिक्षुः प्रतिज्ञयाशीती
करणार्थंस्वर्पेणवा वीजनेनवा तालवन्नेनवा मयूरपिच्छकृत व्यंजनेनतथायाखया याखाभंगेनपद्धवेन पेज्जणेणवर्हेण वर्हेकलापेनवा
वस्त्रेणस्त्रकस्त्रेणवा हस्तेनवासुखेनवा तथाप्रकारेण अन्येनवाकेनचित्फुमेज्जवा सुखवासुनाशीतीकुर्यात् हसादिभिर्वावीजयेत्

शीलंगाचार्य कृतटीका

वलीव्रूयादादानमेतदितितदेवदृश्यतिअसंयतोभिक्षुःप्रतिज्ञयाअग्निकायमुन्मकादिनाउसिक्त्रियन्तिप्रञ्चाल्य तथाउद्धरियन्तिअग्निकायो
परिव्यवस्थितं पिठरकादिकमाहारभाजनमपहत्यततआहृत्यगृहीत्वाहारंदद्यात्ततभिक्षूणांपूर्वोपदिष्टाएवाप्रतिज्ञाऽयदेतत्तयाभूतमाहा
रंनोप्रतिगृह्णीयादितिसेभिक्षुवेत्यादिसभिक्षुगृहपतिकुलंप्रविष्टः सन् यदिपुनरेवंजानीयात्तद्यथा अत्युष्णमोदनादिकं असंयतोभिक्षुःप्रतिज्ञ
याशीतीकरणार्थंस्वर्पेणवावीजनेनवातालवन्नेनवामयूरपिच्छकृतव्यंजनेनेत्यर्थः तथासाखया साखाभंगेनपद्धवेनेत्यर्थः तथावर्हेणवर्हेक
लापेनवातयावस्त्रेणवावस्त्रकस्त्रेणवासुखेनवातयाप्रकारेणान्येनवाकेनचित्फुमेज्जवावेत्तिसुखवासुनाशीतीकुर्यात् हसादिभिर्वावीजयेत्

आउसोत्तिवाभगिणित्तिवामाएतंतुमंसंअसणंवापाणंवाखाइमंवासाइमंवाअञ्चुसिणंसुप्पेणवाजावफु
माहिवावीयाहिवाअभिकंसिमेदातुं एमेवदलयाहिसेसेवंवदन्तस्सपरो सुप्पेणवाजाववीयत्ताआहट्टु
दलएज्जातहप्पगारंअसणंवा४अफासुयंजावणोपडिगाहेज्जासेभिक्षुवृ२ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा
असणंवा४ वणस्सइकायपतिट्ठियं तहप्पगारंअसणंवा४ वणस्सइका इयपतिट्ठियंअफासुयंअणेसणिज्जं

भाषा

कहे अहोआशुअंत तयावहिनए अगनादिकअतिजन्होजाणी वीजणादिकेकरी मवीजोसुखवाये करीमफूकोजेतुहे सुभने देवा
वांछेओतोइमेजवा उकायउदीयाविनाद्यो इमकइतांमाहि तेगृहस्थपडेकरी अनेरे करीवीजे इमआहारआणीद्ये तेतेहवो
अगनादिक चतुर्विधआहार अप्रासुकअनेपणीयलेवानकल्पे हिवेपिंडाधिकारि एपयादोपआशीकहेहे सेसाधनेअगनादिक वनस्प
तिकायप्रतिष्ठित वनस्पतिकपरिस्फुर्यो आहारजाणे तेअप्रासुकअनेपणीय लेगनकल्पे एवंतसकाएदिइणि परित्सर्वेद्रियादिक

दीपिकाटीका

सभिक्षुः पूर्वमेवआलोचयेदत्तोपयोगोभवेत् तयाङ्गुर्वाणंचहृदैतददेत् तद्यथाअसुकइतिवा भगिनीतिवा इत्यामंत्रमैवंछया यद्यभि
क्रांसिमेदातुं ततएवंस्थितमेवददस्व अथपुनः सपरो गृहस्थः सेतस्यभिजोरेवंवदन्तोपि स्वर्पेणवायावन्सुखेन वीजित्वाआहृत्य तथा
प्रकारमगनादिकंदद्यात् सचसाधुरनेपणीयमिति मत्त्वानपरिगृह्णीयात् पिंडाधिकारएपया दोषमधिकत्वाह सेभिक्षुवृ२ जावस
माणेसेज्जं पुणजाणेज्जाअसणंवा४ वणस्सइकायपतिट्ठियं तहप्पगारंअसणंवा४ वणस्पतिकायपतिट्ठियं अफासुयंलाभेसन्तेनोपडि

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

सम्भित्तुः पूर्वमेवालोकेत्युपयोगो भवेत्तथा कुर्वाणं च दृष्ट्वै तद्वदेत्तद्यथा असुक्त इति वा भगिनीति वेत्यामंतामैवं ज्ञायद्यभिकां च सिमे दातुं तत एवं स्थितमेव ददस्व अथ पुनः सपरो गृहस्थः सेतस्य भिक्षोरेवं दतोऽपि श्रुत्वा च यावन्मु खेन वा वीजित्वा आहृत्य तथा प्रकारमशनादि कंदद्यात् स च साधुरनेषणीयमिति मत्तानपरिगृह्णीयादिति पिंडाधिकार एवैषणा दोषमधिकृत्याह सेभिक्षू वेत्यादि सम्भित्तुर्गृहपति कुलं प्रविष्टः सन् यत्पुनरेवं जानीयाद्वनस्पति कायप्रतिष्ठितं तंचतुर्विधमप्याहारं न गृह्णीयादिति एवं तसकायस्त्वमपि नेयमिति अत्र

लाभे संतेणोपडिगाहेज्जा एवं तसकाएविसेभिक्षू वा भिक्षूणी वा जावसमाणे सेज्जं पुण पाण गजायं जाणे
उजातं जहाउस्से इमं वा संसे इमं वा चाउलोदगं वा अन्नवरं वा तह प्यगारं पाण गजायं अज्जणाधोतं अणं विलं
अव्वोक्कं तं अपरिणतं अविद्वत्थं अफासुयं अणे सणिज्जं लाभे संतेणोपडिगाहेज्जा अह पुण एवं जाणे
उजाचिराधोयं अं विलं वक्कं तं परिणतं विद्वत्थ फासुयं जावपडिगाहेज्जा सेभिक्षू वा जावपविष्टे समा

भाषा

जीवते हजपरिस्त्रयो जाणे ते अशनादिकजीव कायनोहिंसाकारण जाणीलेवानकल्पे जिमसाधुने आहारलेवानी विधिकही तिमं महासतीने पुण जाणिवी हिवे पाणगना अधिकार आश्रीकहेहे ते भिक्षु चारित्रियोपाणी गवेपि वानिमिति गृहस्थने धरिगयो कृतो जेपाणी जाणे कोण तेहने उस्से इमं कइतां उत्स्से दिमपीठे खरछो पातधोइवा भणी जेपाणी धाल्यो ते उत्स्से दिमकहीये संस्से दिमपा न धाली उक्कल्यो तेह नोपाणी संसे इमं कहीइ तथा चाउलोदक चाउलने धोवनपाणी अने रोतथा प्रकारपाणी अज्जणाधोयं हिवडां धोयेहे अणा विलं आपणा स्वादयकी च ल्योनथी एतलें जिहां पाणीज एकलीनो स्वादहे परं जेमाहि चाउलादिक धाल्योहे तेह नो स्वादकाई नथी तथा अनुक्कं तं अयुत्तं तं आपणारसयकी अतिकस्योनथी तथा अपरिणतवर्णं गंधरसपिच्छानथी तथा अविद्वत्थं शस्त्रप रिणस्योनथी एहवे अं प्रासुक अनेषणीय लाभि छते साधु तेपाणी नपडिगाहे वली विघेपांतरकहेहे ते भिक्षु गृहस्थने धरिगयो कृतो

दीपिकाटीका ।

गाहेज्जा एवं तसकाएवि सम्भित्तुर्गृहपति कुलं प्रविष्टः सन् यत्पुनरेवं जानीयाद्वनस्पति कायप्रतिष्ठितं तंचतुर्विधमप्याहारं न गृह्णीयात् एवं तसकाय स्त्वमपि नेयं एवमपरेऽपि एषणादोषाज्ञातव्याः सांप्रतं पानकाधिकारे सुहिंसाह सेभिक्षू वा जावसमाणे सेज्जं पुण जाणे ज्जापाण गजायं तं जहाउस्से इमं वा संसे इमं वा चाउलोदगं वा अन्नवरं वा तह प्यगारं पाण गजायं अज्जणाधोतं अणं विलं अव्वोक्कं तं अपरिणतं अविद्वत्थं अफासुयं जावनोपडिगाहेज्जा अह पुण एवं जाणे ज्जा चिराधोयं अं विलं चक्कं तं विद्वत्थं फासुयं जावपडिगाहेज्जा सम्भित्तुर्गृहपति कुलं पानकार्यं प्रविष्टः सन् यत्पुनरेवं जानीयात्तद्यथा उस्से इमं पिष्टोत्स्से देनार्थं उदकं संसे इमं निलधावनोदकं यदि वा अरणि कादिसंस्त्रिधावनोदकं तत्र प्रथमद्वितीयोदकेन प्रासुके एव तृतीयचतुर्थेन मित्रे कालान्तरेण परिणते भवतः चाउलोदकं तंडुलधावनोदकं अत्र चतयोऽनादेशाः तद्यथा बुद्धुदापगमोवा भाजनलग्गविंदुशोषोवा तंडुलपाकोवा आदेशस्त्वयं उदकस्वस्थीभावः

शिलंगाचार्यकृत टीका

चवनस्पति कायप्रतिष्ठितमित्यादिना निक्षिप्ता एषणादोषोभिहित एवमन्येषे षणादोषा यथा संभवं सूत्रेष्वेवा योज्यास्ते चामी संकि यमं किञ्च यणिकिञ्च नपि हिय साहरिय दायगुम्मीस्व अपरिणयलित्तच्छदिय एषणादोषादसहवन्ति तत्र संकितमाधाकर्मादिना सचित्त सुदकादिना निक्षिप्तं पृथिवीकायादौ पिहितं वीजपूरकादिना साहरियन्ति मातृकादेस्तु पाद्यदेयमन्यत्र सचित्तपृथिव्यादौ संहृत्य तेन मातृकादिना यद्दातितत्त्वं हृतमित्युच्यते दायगत्तिदाता बालवृद्धाद्यवोग्य उन्मिअंसचित्तमित्रं अपरिणतमिति यद्देयं न सस्यग

चिन्तीभूतं दाह्याहकयोर्वा नसम्यग्भावोपेतं लिप्तं वसादिनाद्धयन्ति परिषाटवदित्ये पणादोपाः सांप्रतंपानकाधिकारमुद्दिष्टाह
 सेभिकखूवेत्यादि सभिच्छुर्गहपतिकुलं पानकार्यप्रविष्टः सन् यत्पुनरेवं जानीयात्तद्यथा उस्मे इमं वेत्ति पिष्टोत्स्वेदनार्थमुदकः संसेदुमं
 वेत्ति तिलधावनोदकं च दिवा अरणिजादि संस्विन्नधावनोदकं ततप्रथमद्वितीयोदके प्रासके एव तृतीय चतुर्थेऽस्तु मित्रे कालांतरेण
 परिणते भवतः चाउलोदगन्ति तंदुलधावनोदकं अतश्चतयोऽनादेशास्तद्यथा बुहुदापगमोवाभाजनलग्न विंदुशोपोवा तंदुलपाकोवा
 आदेशस्त्वं उदकस्वस्थीभाव तदेवमाद्युदकं अनान्नं स्वस्वादादचलितं अयुत्कांतमपरिणतं मविध्वस्तमप्रासकं यावन्नप्रतिगृहीया
 दिति एतद्विपरीतं तु ग्राह्यमित्याह अहेत्यादिसुगमं पुनः पानकाधिकार एव विशेषार्थमाह सेभिकखूवेत्यादि सभिच्छुर्गहपतिकुलं

ये सेज्जपुणपाणगजायं जाणेज्जा तंजहातिलोदगंवा तु सोदगंवाजोदगंवा आचामंवा सोवीरंवा सु
 द्विविडंवा अण्तरंवा तहप्पगारं पाण गजातं पुब्बामेव आलोएज्जा आउसोत्तिवा भगिणित्तिवा
 दाहिसिमे एत्तो अण्तरपाण गजातं सेसेवं वदंतं परोवएज्जा आउसंतो समणा तु मंचे वेदं पाण गजातं प
 डिग्गहेण वाउस्सि चियाणं उयत्ति याणं गिण्हाहि तहप्पगारं पाण गजायं सयं चणं गिण्हाहि ज्जा परोवासे

भाषा

जेपाणीजाणे तेकहेकेतिलोदका तिलेकरी अचित्तकीधो एवं तु सनोपाणीजवनोपाणी अयोम अयसामण सोवीर आह्वसुह्वविडंवाकह
 तांवीजोप्रासक एसणीय उष्णोदक अनेरोपुणते हवोपानकजातकहतां द्राक्षापानकादिक एहवो पहिलो गृहस्थनेधरि आलोके देखे पकेति
 हांवरमाहि पुरुष अयवास्त्री प्रतिइकहे अहो आयुष्मंत अयवावहिन तुम्हारे एपाणी दीसेके एहमाहि यको अनेरोपाणी जेतुम्हनेगमे
 ते सुभने देखो इमकहतां ते साधु प्रतिइ अगिलो गृहस्थ इमकहे अहो आयुष्मंत अमण तुं हज एपाणी जेता हरेमनिमाने ते आपणी पडि
 गहकहतां पातस्यो उलीचीने अयवा उयविताकहतां नीतारिने आपणी ल्यो तिवार पकेते साधु तयाप्रकार ते हवोपाणी आपणी

दीपिकाटीका ।

तदेवमाद्युदकं अनान्नं स्वस्वादादचलितं अविध्वस्तं अप्रासकं यावन्नप्रतिगृहीयात् एतद्विपरीतं तु ग्राह्यं अहपुण एवं जाणेज्जा चिरा
 धोयमित्यादिसुगमं पुनः पानकाधिकारे एव विशेषार्थमाह सेभिकखूवा जावसमाणे सेज्जं पुणपाणगजायं पुब्बामेव आलोएज्जा आउसो
 त्तिवा भगिणीतिवा दाहिसिमे एत्तो अण्तरपाणगजायं सेसेवं वदंतं परोवदेज्जा आउसंतो समणा तु मंचे वेदं पाणगजायं पडिग्गहेण वा
 उस्सि चियाणं गिण्हाहि उयत्ति याणं गिण्हाहि तहप्पगारं पाणगजायं सयं चणं गिण्हाहि ज्जा परोवासे दिज्जालाभे सन्ते पडिगाहेज्जा सभिच्छु
 र्गहपतिकुलं प्रविष्टो यत्पुनः पानकजातमेवं जानीयात्तद्यथा तिलोदकं तिलैः केनचित्प्रकारेण प्रासकीकृतं तु पौर्वैर्वा तथा आचान्नं अ
 वस्थानं सोवीरमारनालं शुद्ध विकटं प्रासकमुदकमन्यद्वा तथा प्रकारं द्राक्षा पानकादिपानकजातं पानीयसामान्यं पूर्वमेवावलोकयेत्पश्येत्
 तच्च हृदातंगृहस्थं अमुक इति वा भगिनीतिवेत्यामं वैवं ब्रूयाद्यथादास्यसिमे किञ्चित्पानकजातं सपरस्तं भिक्षुं एवं ब्रूयाद्यथा
 आयुष्मन् त्वमेवेदं पानकजातं स्वकीयेन पतद्गृहेण टोप्परिकया कटाहेन वा उत्थि च्य अपहृत्य वा पानकभंडकं गृहाण स एवमभ्युत्ता

शीलंगाचार्य छतटीका

प्रविष्टो यत्पुनः पानकजातमेवं जानीयात्तद्यथा तिलोदकं तिलैः केनचित्प्रकारेण प्रासकीकृतमुदकमेवं तु पौर्वैर्वा तथा आचान्नमव
 स्थानं सोवीरमारनालं शुद्धविकटं प्रासकमुदकमन्यद्वा तथा प्रकारं द्राक्षा पानकादिपानकजातं पानीयसामान्यं पूर्वमेवावलोकयेत्प
 श्येत् तच्च हृदातंगृहस्थं अमुक इति वा भगिनीतिवेत्यामं वैवं ब्रूयाद्यथादास्यसिमे किञ्चित्पानकजातं सपरस्तं भिक्षुमेवं ब्रूयाद्यथा आयु
 ष्मन् अमण त्वमेवेदं पानकजातं स्वकीयेन पतद्गृहेण टोप्परिकया कटाहेन वा उत्थि च्य अपहृत्य वा पानकभंडकं गृहाण स एवमभ्युत्ता

तः स्वयंगृहीयात्परोवा तस्मै दद्यादेवंलाभेसति परिगृहीयादितिकिञ्च सेभिक्वूवेत्यादि सभिक्षुर्यत्पुनरेवं जानीयात्तत्पानकं सचित्ते
देज्जाफ्रासुयंलाभेसंतेपडिगाहेज्जासेभिक्वूवा २ जावसमाणेसेज्जं पुणपाणगजायंजाणे ज्जाअणंतर
हियाएपुटवीएजावसंताणाउहट्टु २णिक्खित्तेसियाअस्सजएभिक्वुपडियाएउदउल्लेणवाससणिहेणवा
सकसाएणवामत्ते एवासौतोदणवासंभोएत्ताआहट्टुदलएज्जातहप्पगारंपाणगजातंअफ्रासुयंलाभेसंते
णोपडिगाहेज्जाएयंखलुतस्सभिक्वूसवाभिक्वुणीवासामग्गियंजंसव्वट्टेहिं समिएहिंसहिएहिंसदाज

भाषा

एवमथवा तेहने गृहस्थद्वे तेफ्रासुयएषणीय पाणीलेवाकल्पे वलीपाणीजलेवानीविधीकहेक्के तेसाधुजेपाणीएहवोजाणे तेकेहवो
अणंतरहियाए पुटवीएसचित्तपथिवीजपरि एवंसचित्तपाणीजपरि अग्निजपरि वनस्थतिजपरि तसकावजपरि उहट्टु २कहतांअने
राभाजनयकी उहट्टु २द्विगिविधि तेपाणीककायजपरि स्रक्कोज्जइतथादेणहार गृहस्थसाधुनेकाजि उदकस्योआलेहाथि जेहयकी
पाणीनाविंदुआभरे तथाससणिहेणवा थोडोसोभीनोउड्ड तथासकसायकहतांसचित्तपथिवीकायादिकने अवयवेखरखोउड्ड एहवे
हाधिकरी अथवासचित्तपाणीसो मिअतएहवोपाणी आणीद्वेतथाप्रकार तेहवोपाणी अप्रासुकमनेषणीयला भेक्तेलेवानकल्पे
जेइणिपूर्वोक्त अचारिप्रवर्त्ते एसखलुइसिइ वाक्यालंकारि ततोसाधुसाध्वीनो समग्रपणोसंपूर्णभावजाणिवो एभावहियेआणिवो

दीपिकाटीका

ज्ञातः स्वयंगृहीयात्परोवा तस्मै दद्यादेवंलाभेसति परिगृहीयात् किञ्चसेभिक्वूवा जावसमाणेसेज्जं पुणपाणगंजाणेज्जा अणान्तर
हियाएपुटवीएजावसंताणा उहट्टु २निक्खित्तेसिया अस्सजएभिक्वुपडियाए उदउल्लेणवा ससणिहेणवा सकसाएणवा मत्तेणवा
सीओदणवा संभोएत्ताआहट्टुदलएज्जा तहप्पगारंपाणगजायं अफ्रासुयंलाभेसंते नोपडिगाहेज्जाएयंखलुतस्सभिक्वुस्स २ सामग्गि
यंपढमज्जयणस्स सत्तमोउद्देश्यो भिक्षुर्यत्पुनरेवं जानीयात्तत्पानकं सचित्तेपुअव्यवहितेषु पथिवीकायादिषु तथामर्कटसंता
नकेवाऽन्यतो भाजनादुहृत्योहृत्य निक्षिप्तं व्यवस्थापितस्यात् यदिवासएवासंयतो गृहस्थोभिक्षुप्रतिज्ञया भिक्षुमुद्दिश्य उदकाद्रेण
गलहिंदुना सस्त्रिगधेन आगलहिंदुना सकपायेण सचित्तपथिव्याद्यवयवगुं डतेन मात्रेणभाजनेन शीतोदकेनवा संभोइत्तामिअ
यित्वा आहृत्यदद्यात् तथाप्रकारंपानकजातं अप्रासुकमनेषणीयमिति जत्तानपरिगृहीयादेतत्तस्य भिक्षोःसामग्रं समग्रोभिक्षुभावः

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

अव्यवहितेषु पथिवीकायादिषु तथामर्कटादिसंतानके वाऽन्यतोभाजनादुहृत्योहृत्य निक्षिप्तं व्यवस्थापितस्यात् यदिवासएवासंयतो
गृहस्थो भिक्षुप्रतिज्ञया भिक्षुमुद्दिश्य उदकाद्रेणगलहिंदुना सस्त्रिगधेनागल दुदकविंदुना सकपायेण सचित्तपथिव्याद्यवयवगुं डि
तेनमात्रेण भाजनेनशीतोदकेनवा संभोएत्तामिअयित्वा आहृत्यदद्यात्तथाप्रकारं पानकजातमप्रासुकमनेषणीय मितिमतानपरि
गृहीयात् एतत्तस्यभिक्षोर्भिक्षुण्यावा सामग्रं समग्रोभिक्षुभावइति प्रथमस्यसंज्ञातः उक्तःसत्तमोद्देशकः साप्रतमप्यःसमारभ्यते अस्य

एजासित्तिवेमिपिंडेप्रणाध्ययनस्यसत्तमोद्देशकःसेभिक्वूवा २ जावप्रविद्धेसमाणेसेज्जंपुणपाणगजायंजा
णेज्जातंजहाअंवपाणगंवाअंवाडगपाणगंवाकविट्टपाणगंवामातुलिंगपाणगंवासुहियापाणगंवादालिम
पाणगंवाखज्जूरपाणगंवाणालिएरपाणगंवाकरीरपाणगंवाकोलपाणगंवाआभलपाणगंवाचिंचापाणगं
वाअणयरंवातहप्पगारंपाणगजायंसअट्टियंसकणुयंसवीयगं अस्संजजएभिक्वुपडियाएकप्पेणवादुसे

भाषा

इति त्रीन् आचारान्गि द्वितीयं श्रुतस्त्वं प्रथमे पिण्डेषणाध्ययने सप्तमोद्देशकः संपूर्णः हिव आठमो उद्देशो प्रारंभीयेच्छे सातमे उद्देशे पाणी नो अधिकारप्रारंभोऽङ्गं तो आठमे पुण्यतिणिहीजपाणीने अधिकारिवली जे विशेषेच्छे ते कश्चियेच्छे अर्थं ते साधुचारित्वयो गृहस्थने धरि गयोच्छतो जे पाणी जाणे ते कोण कोण ते कहेच्छे अंवापाणगंवा जेह पाणी माहिं आवाना फलयोर्देकादशं उद्देशं ते तेहने रसिगंधि वर्णिफरसिकरी अचित्तं उद्देशो अंवाडगपाणगंवा अंवाडगलोकप्रसिद्ध वनस्पतिविशेष तेह नो पाणी तथा कविट्टपाणगंवा कोठनो पाणी जेह माहि कोठनां फलयोर्देकादशं उद्देशं माडलिंगपाणगंवा वीजो रानो पाणी सुद्धिपाणगंवा द्राखनो पाणी दालिमपाणगंवा दाडिमलोकप्रसिद्ध तेह नो पाणी खजूरपाणगंवा खजूरनो पाणी नालियरपाणगंवा नालियरनो पाणी करीरपाण गंवा कडूरनो पाणी कोलपाणगंवा बोरनो पाणी आमलगपाणगंवा आमलानो पाणी चिंचापाणगंवा आंबिलीनो पाणी अनेरो वली तथा प्रकार तेह नो पाणी सञ्चिद्विंशकुलिया सहित सकण्णयं कहतं वनस्पतीनो क्वालिसमुख अवयव सहित सवीयं बीज सहित एह नो पाणी अ संयत गृहस्थ साधुने अर्थिद्वयं शवा कहतं वा सनेनी पने छावडे वेकरी तथा दूसेण वा वस्त्रिदं करी वल्लगेण वा कहतं गाडप्रमुख नावालक्य की नीपनो सुधरीनो धरतेणे करी ते पाणी आवीलिया कहतं गलीने कुलिया बीजादिक टालीने आणी साधुने तथा प्रकार तेह नो पाणी अ प्रासुक्यने धणी यला भिच्छते न पडिगाहे वली भक्तपानक विशेष आत्री कहेच्छे से भिक्खू वा ते साधुचारित्वयो आगं तारे सु कहतं नि

दीपिकाटीका

प्रथमाध्ययनस्य सप्तमोद्देशकप्रदीपिका सप्तमोद्देशके पानकविचारः कृतः अष्टमे पितृव्रतमेव विशेषमाह से भिक्खू वारजावसमाणे सेवजं पुण्यपाणगजायं जाणे जा तं जहा अंवापाणगंवा अंवाडगपाणगंवा कविट्टपाणगंवा माडलिंगपाणगंवा सुद्धिपाणगंवा दालिमपाणगंवा खजूरपाणगंवा नालियरपाणगंवा करीरपाणगंवा कोलपाणगंवा आमलगपाणगंवा चिंचा पाणगंवा अन्नयं वातहृष्य गारं पाणगजायं सञ्चिद्विंश सकण्णयं सवीयं अस्त्रं ज ए भिक्खू पडिया एहृष्येण वा दूसेण वा वालएण वा आवीलियाणं परिपीलियाणं परिस्त्रीवियाणं आहृदुदलएज्जा तहृष्य गारं पाणगजायं अफासुयं लाभे संते नो पडिगाहे वजा सभिच्चुर्गृहपतिकुलं प्रविष्टः सन् यत्पुन रेवं भूतं पानकजानी यात्तद्यथा अंवापाणगंवा इत्यादि सुगमं नवरं सुद्धिपाद्राक्षा कोलानि वदराणि एतेषु पानकेषु द्राक्षा वदरां विलि कादिकतिचित्पानकानि तत्क्षणेव संसर्गं क्रियन्ते अपराणितु अस्त्रां वाटकादि पानकानि द्विवादि दिनसंधानेन विधीयन्ते इत्येवं भूतं पानकजातं तथा प्रकारं अन्यदपि सांख्यिकसहास्यिना कुलकेन यद्वर्त्तते स ह कण्णकेन त्वगाद्यवयवेन यद्वर्त्तते सह बीजेन यद्वर्त्तते तत् बीजं तदेव भूतं पानकाजातं असंयतो गृहस्थो भिक्षुसुद्धिश्च साध्वर्थं द्राक्षादिकमा मर्द्यं पुनर्वंशत्वगनिध्यादि तच्छब्देन वा तथा दूसं वस्त्रं तेन वा वालएण वा गवादिवालनिष्पन्नवालकेन सुधरिकामृहकेन वा इत्यादि नोपकरणजाते नास्त्राद्यपनयनार्थं सकृदापीड्य पुनः २

शीलंगाचार्य कृतटीका

चायमभिसंबंध इहानंतरोद्देशके पानकविचारः कृत इहापितव्रतमेव विशेषमधिकृत्याह से भिक्खू वेत्यादि सभिच्चुर्गृहपति कुलं प्रवि ष्टः सन् यत्पुन रेवं भूतं पानकजातं जानी यात्तद्यथा अंवापाणगंवेत्यादि सुगमं नवरं सुद्धिपाद्राक्षा कोलानि वदराणि एतेषु पानकेषु द्राक्षा वदरां विलिकादि कतिचित्पानकानि तत्क्षणेव संसर्गं क्रियन्ते अपराणितु अस्त्रां वाटकादि पानकानि द्विवादि दिन संधानेन वि धीयंत इत्येवं भूतं पानकजातं तथा प्रकारं अन्यदपि सांख्यिकं सहास्यिना कुलकेन यद्वर्त्तते तथा स ह कण्णकेन त्वगाद्यवयवेन तद्वर्त्तते तथा बीजेन स ह यद्वर्त्तते अस्थिवीजयोच्चा मलकादौ प्रतीतो विशेषः तदेवं भूतं पानकजातं मसंयतो गृहस्थ भिक्षुसुद्धिश्च साध्वर्थं द्राक्षादिकमा मर्द्यं पुनर्वंशत्वगनिध्यादितत्तत्तत्केन वा तथा दूसं वस्त्रं तेन वा तथा वालगेण च गवादिवालनिष्पन्न वालकेन सुधरिका मृहकेन वेत्यादि नोपकरणेनास्त्राद्यपनयनार्थं सकृदापीड्य पुनः परिपीड्य तथा परित्राय निर्गल्याहृत्य च साधुसमीपं दद्यादित्येवं प्रकारं पानकजात

णवावालगेणवाआवलोयाणपरिपिलियाणपरिसाइयाणआहट्ट, दलएज्जातहप्पगारंपाणगजायंअ
फासुयंलाभेसंतेणोपडिगाहेज्जासेभिकखूवा२जावपविसमाणेसेआगंतारेसुवाआरामागारेसुवागाहा
वतिकुलेसुवापरियावसहेसुवाअस्सगंधाणिवापाणगंधाणिवासुरभिगंधाणिवाअग्घायसेतत्थआसायव
डियाएसुच्छिएगिद्वेगटिएअज्जोववस्सेअहोगंधो२णोगंधमाघएज्जासेभिकखूवा२जावसमाणेसेज्जं

भाषा

हंपंथीआवीआवीरहे तेआगंतारकहिये तेहनेविषे एहवावरनगरथकी वाहिरिऊइ तथाआरामागारेसु वाटिकामाहिजेवरऊ
इतेहनेविषे तथागाहावइकुलेसुवा गट्टपतिमाघरनेविषे परियावसहेसुवाकहतां भिक्षुकादिकनाठाम तेहनेविषे एतलेस्यांनकेअन्न
नागंधपाणीनागंधतथा सुरभिगंधकर्पूरकस्तुरिकाकेसरि सूकडिचंदनादिकनासुरहागंध तेआग्घायकहतां नाशिकाइंगंधग्रहो
मेतेरसतेगंधनेविषे सुखोगट्टइऊतो अहोवर्णअहोगंधकेहवारसकेहवागंधके इसोकहतोगंधग्रहणनकरे नाशिकानोविषयमोक
लोनकरेइतिभावःहिवेवलीआहारविधिआश्रीकहेके तेसाधुगट्टस्यनेघरिभिन्नानेअर्थिगयोऊतो जेइमजारे सालुयंकहतांजलयकी

दिपीकाटीका

परिपीडतथापरिआव्यनिर्गत्यआज्जत्यचसाधुसमीपंदद्यादित्ये वंपकारंपानकजातंउज्जमदोपदुष्टंसत्यपिलाभेनप्रतिगट्टीयात्पुनरपि
भक्तपानकविशेषमधिकृत्याहसेभिकखूवा२जावपविसमाणेसेआगन्तारेसुवाआरामागारेसुवागाहावइकुलेसुवाअन्नगन्धाणिवापाणग
न्धाणिवा सुरभिगन्धाणिवाअग्घायरसेतत्थ आसायवडियाए सुच्छिएगिद्वेगटिएअज्जोववस्सेअहोगन्धो२ नोगन्धमाघएज्जासभिक्षुआ
गन्तारेसुवन्ति पत्तनाहहिगट्टहेपुतेपु आगत्यागत्यपथिकादयस्तिष्ठन्ति आरामगट्टहेपु गट्टपतिगट्टहेपुवा पर्यावसयेष्वितिभि क्षुकादि

शिलंगाचार्यकृत टीका

सुज्जमदोपदुष्टंसत्यपिलाभेनप्रतिगट्टीयात्तेचामीउज्जमदोपाःआहाकमुद्देशिय पूतीकम्मेयमीसजाएथठवणापाऊडिवाएपाउअरकीयपा
मिन्नेपरियट्टिएअभिस्सेमालोहडेइयअणिसट्टेअज्जोअरएवसोलसमेसाध्वर्थेयत्तचित्तमचिन्तीक्रियते अचित्तंवायत्तम्यतेतदाधाकर्म त
थायत्पूर्वसिद्धमेवसरडूकचूर्णंकादिसाधूनुद्दिश्यपुनरपिसन्तप्तगुडादिनासंस्क्रियते तदुद्देशिकंसामान्येनविशेषतोविशेषसूत्रादवगम्यमि
तियदाधाकर्म संयताद्यर्थमादेरारभ्याहारपरिपाकोमि अंसाध्वर्थेक्षीरादिस्थापनंस्थापनाभण्यते प्रकरणस्यसाध्वर्थमुत्सर्पणमवसर्प
णंवाप्राप्तिकासाधूनुद्दिश्यगवाक्षादिप्रकाशकरणंवह्निर्वाप्रकाशे आहारस्थव्यवस्थापनंप्रादुःकरणंद्रव्यादिविनयमयेनस्वीकृतंकृतंसाध्व
र्थेयदन्यस्मादुच्छिन्नकंगट्टहते तत्पामिच्चन्तिअच्छाल्योदनादिको द्रवादिनाप्रतिवेशिकगट्टहेपरिवर्त्यददातितत्परिवर्त्तिनंवदृष्टहादेःसाधु
वसतिमानीयददातितदाहृतंगोमयाद्युपलिप्तंभाजनमुद्दिश्यददाति तदुद्दिष्टंमालाद्यवस्थितंनिश्रेण्यादिनावतार्थददातितन्मालाहृतंभ
त्यादेराच्छिद्यद्दीयतेतदाच्छेद्यंसामान्यंअणि भक्तकाद्येकस्यददतोनिवृष्टस्वार्थमधिअयणादौकतेपञ्चात्तंदुलादिप्रकृत्यादिप्रक्षेपादध्य
वपूरकःतदेवमन्यतेमेनापिदोषेणदुष्टंनप्रतिगट्टीयादितिपुनरपिभक्तपानंकविशेषमधिकृत्याहसेभिकखूवेत्यादिआगन्तारेसुवन्तिपत्तना

पुणज्जाणेज्जासालुयंवाविरालियंवासासवखालियंवाअस्सतरंवातहप्पगारंआमगंअसत्थपरिणयंअ
फासुयंजावलाभेसंतेणोपडिगाहेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवाजावपविट्टेसमाणेसेज्जं पुणज्जाणेज्जा
पिप्पलिंगा पिप्पल्लिचुखंवासिरियंवाभिरियचुखंवासिंगवेरंवासिंगवेरचुखंवाअस्सतरंवा तहप्पगा
रंआमगं असत्थपरिणतं अफासुयंलाभेसंतेजावणोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवा२ जावपविट्टे समारो

भाषा

ऊपनोक्तद्विषेप विरालियं कृतां सरसवनीकंदलद्वयादि अनेरोद्गतयाप्रकारभ्रामकाचोअपक अग्रपरिणतअप्राप्तक अनेपणीय
लाभिकृते न पडिगाहे तेसाधुचारित्वियो इमजाणेपीपलि अयवापीपलिनो चूर्णमिरी अयवामिरीनोचूर्ण एपिपलीमिरीआ
लीलेवा सिंगवेरकृतां आद्रकतेहनो चुर्णअनेरोद् तयाप्रकारतेहनो भ्रामकाचोअग्रपरिणत अप्राप्तकअनेपणीयलाभिकृतेसा
धुनपडिगाहे तेसाधुचारित्वियो जेप्रवालजातकृतां फलविशेषजाणेनेकहेछे अंशपलंवंपा अंशानोफल अंशडगनोफलतालनोफ

दीपिकाटीका

मवेपुद्द्व्यवमादिआदरवान्नगन्धं जिह्वानुपुनरप्याहारमधिकृत्याहसेभिकखूवारजावसमागेसेज्जं पुणजाणेज्जा सासालुयं वाजलकंदं विरा
लियं वा स्थलजकंदं सासवनालियं वा शर्पकंदं त्वः अन्नवरं वातहृष्यगारं आमं अमृतपरिणतं अफासुयं लाभे सन्ते नोपडिगाहेज्जा
सुगमं सेभिकखूवार जावसमागेसेज्जं पुणजाणेज्जा पिप्पलीं वा पिप्पलीचूर्णं वा मिरिचं वा मिरिचचूर्णं वा सिंगवेरं वा सिंगवेर चूर्णं वा
अन्नवरं वा तहृष्यगारं आमं अमृतपरिणतं अफासुयं लाभे सन्ते नोपडिगाहेज्जा सेभिकखूर्णं हृष्यतिकुलं प्रविष्टं सन् यदपि पुनर्जानीयात्
पिप्पलीं वा पिप्पलीचूर्णं मरिचं वा मरिचचूर्णं वा शृंगवेरं वा शृंगवेरचूर्णं वा अन्नद्वयाप्रकारं आमलादिभ्रामं अपकं
अर्धं वा अग्रस्त्रोपहतं अप्राप्तकं च न प्रतिगृह्णीयात् सेभिकखूवारजाव समागेसेज्जं पुणपलंवंगजायं जाणेज्जातं जहाअंशपलंवंपा अंश

शिलंगः चार्थकृत टीका

त्वद्विष्टहेषु ते पुह्यागत्यागत्वपयिकादर्थोऽस्ति न्तीति तयारामद्वहेषु वा पर्यावसयेष्विति भिक्षुकादिमतेषु चैतद्व्यवमादिष्वन्नपानगन्धात्सुर
भीनाप्रायसं भिक्षुलोष्यास्वादनप्रतिज्ञयान्द्वितीयेषु पन्नः सन्नहोगन्धः अहोगन्ध इत्येवमादरवान्नगन्धं जिह्वेद्विपुनरप्याहारमधिकृ
त्याहसेभिकखूवेत्यादिसुगमं सालुक्रमितिकंदुकोजलजः वेरालियमितिकंदं एव स्थलजः सासवनालियं तिसर्पकंदं त्वइति किञ्च सेभिकखूवे

सेज्जं पुणपलंवंगजातं जाणेज्जा तंजहा अंशपलंवंपा अंशडगपलंवंपा तालपलंवंपं वा भिक्षिज्जारिपलं
वं वा सुखरिपलं वंपा सल्लइपलं वंपा अन्नवरं वातहृष्यगारं पलंवजातं आमं असत्यपरिणतं अफा
सुयं अणेसणिज्जं जावलाभे सन्ते नोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवार जावपविष्टे समागेसेज्जं पुणप्रवालज
तं जाणेज्जा तंजहा आसोत्थप्रवालं वा गण्णोह प्रवालं वा पिलं खुप्रवालं वा पीयूरप्रवालं वा सल्लइप्रवालं

भाषा

लक्षिभिरिकृतां वेणुडीनीजाति तेहनो फलसुरभिवनस्पतिविशेष सौहीजणो सल्लइपलंवसल्लकीनो सलणीविशेष अनेरो
तयाप्रकार प्रलंवजातफलविशेष आमकाचोअग्रपरिणत अप्राप्तक अनेपणीयलाभतो नपडिगाहे वलीविशेषांतरकहेछे तेभिक्षुचा
रित्विवोद्द्व्यवनेपरि आयोक्तो प्रवालजातिजाणेकोणर आसोत्थप्रवालं वा आसोत्थकृतां लोकोक्तिइ पिप्पलकहिचे तेहनोप्रवा
लनिगोहप्रवालं वा कृतावडहहनोप्रवालपिलं कखुपलं वा पीपरिणिऊप्रवालं वानंदिहहनोप्रवालसल्लइप्रवालं वा सालरिनोप्रवालअने

दीपिकाटीका

डगपलंवंपा तालपलंवंपा भिक्षिज्जारिपलं वंपा सल्लइपलं वंपा अन्नवरं वातहृष्यगारं पलंवंगजायं आमं असत्यपरिणतं अफासुयं लाभे सन्ते
नोपडिगाहेज्जा सुगमं नवरं प्रलंवमिति फलसामान्यं भिक्षिरी वल्लीपलाससेलं तिसुरभिः शतश्रुति सेभिकखूवारजाव समागेसेज्जं
पुणप्रवालजातं जाणेज्जा तं आसोत्थप्रवालं वा निगोहप्रवालं वा पिलं कखुप्रवालं वा पीयूरप्रवालं वा सल्लइप्रवालं वा अन्नवरं वातहृष्यगारं पवा
लजातं आमं असत्यपरिणतं अफासुयं अणेसणिज्जं जावनोपडिगाहेज्जा गतार्थं नवरं आसोत्थति अश्वस्थः निगोवोवटः पिलं कखु

शिलंगाचार्य कृतटीका

त्यादिपिप्पलीमरिचेप्रतीतेष्टंगवेरमार्द्रकंतथाप्रकारमामलकायाममशस्त्रोपहतंनप्रतिगृहीयादितिसेभिक्वूवेत्यादिसुगमंशवरंपलंवजा
तमितिफलसामान्यंभक्षिरीवल्लीपलासउसुरभिःशतगुरितिसेभिक्वूवेत्यादिगतार्थनवरंआसोत्येतिअश्वत्थःपिलुंक्वु न्तिपिप्परीणिज

वाअश्वत्थरंवा तहप्यगारंपवालजायं आमंगंअसत्यपरिणयं अफासुयंअणोसणिवजंजावणोपडिगा
हेज्जासेभिक्वूवा२ जावसमाणेसेज्जं पुणसरडुयजायंजाणेज्जातंजहा अंवसरडुयंवाकविट्ठसरडुयंवा
दालिमसरडुयंवाविल्लसरडुयंवा अश्वत्थरंवा तहप्यगारं सरडुयजायं आमंअसत्यपरिणयंअफासुयं
जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवा२जावपविट्ठे समाणेसेज्जं पुणमंथुजायंजाणेज्जा तंजहा उंवरमं

भाषा

रोईतथाप्रकार प्रवालजात अनकाचो अशस्त्रपरिणत अप्रासुकअनेपणीय लाभेतोसाधुनपडिगाहे तेभिक्षुसाधु गृहस्थने'घरिगयो
कृतो बलीजेंसरडुयंकहतां जेहमाहिबीजज्जुवोऊइ एहवोनेफल तेसरडुयंकहिये तेजाणेतकोणतेकहेहे अंवागो'अलो'फलअंवा
डगनोदालिमनो पिलक्वुपीपरिने'अलो'फलतेअनेरोपुणतथाप्रकारतेहवो सरडुवोआमकाचोअशस्त्रपरिणत अप्रासुकअनेपणीय
लाभतेनपडिगाहे तेसाधुगृहस्थनेघरिगयोतेहने'घरि'एतलांमंथुजातकहतांचूर्णजाणेतकोणअंवागो निगोहकहतांयडनो' मलक्वुप

दीपिकाटीका ।

न्तिपिप्परीणीजरोनंदीष्टच पुनरपिफलविशेषमधिकृत्याहसेभिक्वूवा२ जावसमाणेसेज्जं पुणसरडुयंअवद्वास्थिफलंजाणेज्जातंजहा
अंवसरडुयंवाकविट्ठसरडुयंवा दालिमसरडुयंवा विल्लसरडुयंवा अश्वत्थरंवा तहप्यगारंसरडुयं आमंअसत्यपरिणयं अफासुयंनोपडि
गाहेज्जासेभिक्वूवा२जावसमाणेसेज्जं पुणमंथुचूर्णं जाणेज्जातंजहाउं वरमंथुवाणिगोहमंथुवापिलंखुनंथुवाआसोत्यमंथुवाअश्वत्थरंवा

शिलंगाचार्यकृतटीका

पूरोनंदीष्टचः पुनरपिफलविशेषमधिकृत्याह सेभिक्वूवेत्यादि सुगमंशवरंसरडुयंवेति अवद्वास्थिफलं तदेवविशेष्यते कपित्वादिभि
रितिकिञ्च सेभिक्वूवेत्यादि स्पष्टंशवरंमंथुन्तिचूर्णं दुरुक्तन्ति ईषत्पिष्टंसाणुवीयन्ति अविध्वंसयोनिवीजमिति सेभिक्वूवेत्यादि स

थुंवाणग्गोहमंथुंवा पिलक्वुमंथुंवाआसोत्यमंथुंवा अश्वत्थरंवातहप्यगारं मंथुंजायंआमयंदुरुक्कं
साणुवीयं अफासुयंजावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवा२ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा आमडांगंवा
पूनिपिणांगंवा मज्जं'वामज्जंवासप्पिं'वा खोलंवापुराणं एत्यपाणाअणुप्पसूया एत्यपाणाआयाएत्य
पाणासंवुद्धा एत्यपाणावुक्कंता एत्यपाणाअपरिणता एत्यपाणाअविद्धत्याणो पडिगाहेज्जासेभि

भाषा

वैक्तआसोत्यअश्वत्थनोचूर्णएहनापानप्रमुखनीलानोचूर्णअनेरोइ तथाप्रकारमंथुजातिचूर्णनोविशेषआमकाचोदुरुक्कं'कहतांथोडोसो
साणुवीयंकहतां अविध्वंसयोनि एतले'काचोअशस्त्रपरिणतएहवोअप्रासुक अनेपणीयलाभतो पुणसाधुनपडिगाहे बलीविशेषकहेहे
तेसाधुजेजाणेइ आमडांगंकहतां काचापानअरशिकतंदुलजोइत्यादिएअयात्ता तथापूइपिन्नाकुल्लोखलतथामधुमद्यप्रसिद्धएअयात्त
तथासर्पिकहतां एतएपुराणोचलितरस तथाखोलकहता मद्यनीविलोकीटो एपुणपुराणो किण्णिहीकारणिजोईतोऊइतेपुणनलेवो
हिवेणपूर्वोक्तसधलाईअयात्तकह्लातेकिस्याभणीअयात्तकह्लातेकहेहेआमडांग तथापूतिपिन्नागमधुमद्यनवपुराणो एतअनेखोलएने
विषेपाणाकहतांजीव अणुप्पसूयाउपना इहांजीवट्ठिपास्याइहांजीवअभ्युक्तांतगयानथीकितुं जेइहांजीवअपरिणयाकहतांपरि

गस्यानयी उपजताकहिये इहंजीवनोविहत्या विण्ठानयी तिणिकारणि एतलावाना साधुनेलेवानकल्पो तेसाधुजेजाणेउच्छु

दीपिकाटीका

तहप्पगारंमंथुजायं आमयंदुरक्कन्तं ईपत्तुपिंडंसागुवीयं अविध्वस्तयोनिवीजं अफासुयंनोपडिगाहेज्जा सेभिकख वारजावसमाणे सेज्जंपुणजाणेज्जा आमडागम्मा पतिपिणागम्मा मज्झं वामज्जं वासप्पिं वा खलंवापुराणंएत्यपाणा अणप्पसूया एत्यपाणाजाया एत्य पाणासंबुड्ढा एत्यपाणाअवक्कन्ता एत्यपाणाअविधत्यानोपडिगाहेज्जा सभित्तुयत्तुपुनरेवंजानीयात् तद्यथाआमडागं आमपणंअर णिकतंदुलीयकादि तच्चअर्हपक्कंअपक्कं वा पूतिपिणागंकुयितं खलंमधुमद्येप्रतीतेसप्पिं हंतंखोलंमद्याधःकर्दमः एतानिपुराणानिन ग्राह्याणि यतएतेपुप्राणिना अनुप्रसूताःजाताः संटद्धाअव्युत्कान्ता अपरिणताअविध्वस्ता एकार्थिकानिचेतानि किञ्चिद्देहाद्वाभेदः

शीलंगाचार्य कृतटीका

भित्तुयत्तुपुनरेवं जानीयात्तद्यथाआमडागंवेत्ति आमपणंअरणिकतंदुलीयकादितच्चाहं पक्कमपक्कम्मापूतिपिणागन्तिकुयितंखलंमधुम द्ये प्रतीतेसप्पिं हंतंखोलंमद्याधःकर्दमः एतानिपुराणानिनग्राह्याणियतएतेपुप्राणिनोअनुप्रसूताजाताःसंटद्धाअव्युत्कान्ताअपरिणता अविध्वस्तानानादेशज विनेयानुग्रहार्थमेकार्थिकान्यैवैतानि किञ्चिद्देहाद्वाभेदःसेभिकखूवेत्यादि उच्छुमेरगंवेत्ति अपनीतत्वभिन्नुगंडि

क्खू वारजावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाउच्छुमेरगंवा अंककरेलुयंवा कसेरुगंवासिंघाडगंवापूति आलुगंवाअन्नयरंवातहप्पगारं आमगंअसत्थपरिणयंजावणोपडिगाहेज्जा सेभिकखू वारसेज्जंपुण जाणेज्जाउप्पलंवा उप्पलणालंवाभिसंवाभिससुणालंवापोक्खलंवापोक्खलविभागंवाअन्नयरंवातह प्पगारं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवाभिकखूणीवाजावसमाणेसेज्जंपुणजाणेज्जाअग्गवीयाणिवा

भाषा

मेरगकहतां जेहनीछोतऊतारीछे एहवीसेलडीनीकातली तेहनासंदुजाणिवा तथाअंककरेलुयं देशविशेषप्रसिद्ध वनस्पतीजाणिवी सिंघाडगंप्रसिद्ध पूडूआलुगंवाइत्यादि अनेरोपुण तथाप्रकार वनस्पतिविशेष आत्रीकहेछे जलथकीऊपनो आमकाचोअशस्त्र परिणत अप्रासुकअनेपणीयलेतो साधुपडिगाहेनहीं बलीजलजा वनस्पतिविशेष आत्रीकहेछे तेसाधुजेइमजाणे उत्पलकमल तथाउत्पलनालं वा कमलनोनालाभिसंवाकहतां पद्मकंदनोमूलभि समुणालं वाकहताकमलनाकंदऊपरलीलता पोक्खलं वाकहतांक मलनोकेशर पोक्खलविभागं वाकहतांकमलनोकंदइत्यादिकअनेरोतथाप्रकारतेहवोकाचो अशस्त्रपरिणत अप्रासुकअनेपणीयजाणी

दीपिकाटीका

सेभिकखू वारजावसमाणेसेज्जं पुणउच्छुमेरगंवा अंककरेलुयंवाकसेरुगंवा सिंघाडगंवा पूतिआलुगंवा अन्नयरंवातहप्पगारं आमगं जावनोपडिगाहेज्जा उच्छुमेरगंवाअंककरेलुयंवा इत्येवमादीन् वनस्पतिविशेषान् जलजान्अन्यद्वा तथाप्रकारंआमं अशस्त्रोपहतं नोप्रतिगृह्णीयात् सेभिकखू वारसेज्जं पुणजाणेज्जाउप्पलंवा उप्पलणालिंवा भिसंवाभिससुणालंवा पोक्खलंवापोक्खलविभागंवा अन्नयरंवातहप्पगारं जावनोपडिगाहेज्जा सभित्तुयत्तुपुनरेवंजानीयात् तद्यथाउत्पलंनीलोत्पलादिनालं तस्यैवाधारः भिसंपद्मकंदं मूलं भिससुणालंपद्मकंदो परिवर्त्तिनीलता पोक्खलंपद्मकेसरं पोक्खलविभागंपद्मकंदः अन्यद्वातथाप्रकारंआमं अशस्त्रोपहतं लाभे

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

वा अंककरेलुयंवेत्येवमादीन्वनस्पति विशेषान्जलजान् अन्यद्वातथाप्रकारनाममशस्त्रोपहतं नोप्रतिगृह्णीयादितिसेभिकखू वेत्यादिस भित्तुयत्तुपुनरेवंजानीयात्तद्यथाउत्पलंनीलोत्पलादिनालंतस्यैवाधारःभिसंपद्मकंदंमूलंभिससुणालंपद्मकंदोपरिवर्त्तिनीलतापोक्खलंपद्म

केसरं पोक्षुविभागं पद्मकंदः अन्यद्वातयाप्रकारमास मशखोपहतंनो प्रतिगृह्णीयादिति सेभिक्वूवेत्यादि सभिक्षुर्यत्पुनरेवंजानी

मूलवीयाणिवा खंधवीयाणिवा पोरवीयाणिवा अग्नजायाणिवा मूलजायाणिवा खंधजायाणिवा
पोरजायाणिवा नन्वत्यतक्कलिमत्यएणवा तक्कलिसीसेणवा नालिएरमत्यएणवा खजूरमत्यएणवा
तालमत्यएणवा अन्नयरंवातहप्पगारंआमगंअसत्यपरिणयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवारजा
वसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जाउच्छंवा काणंअंगारियं सन्मिस्संविगदूसितंवेत्तगंवाकंदलीउसुयगं

भाषा

साधुपडिगाहेनहीं सेभि० तेसाधुकेवलीइमजाणे अग्नवीयाणिवा अग्रवीजजातीपुष्पादिमूलवीयाणिवा मूलवीजजात्यादिखंधवीया
णिवा खंधवीजशृङ्गादिकपोरवीयाणिवा पर्ववीजइच्छुप्रभृति तथाअग्नजायाणि मूलजायाणि खंधजायाणिपोरजायाणिपहिलो
जेकह्यातेवीजतेकिम तेअग्रादिकआणींरोपिये अनेइह्मिपामे तिणिकारणिअग्रवीजकहिये अनेअग्रजाततेकहिये जेतिणिहीजअ
ग्रादिकनेविषे जातऊपनाते अग्रजातादिकजाणिवा एतलोविशेष तथानन्वत्यतक्कलिमत्यएणवा खंडूसेवाक्यालंकारि तक्कलिकहतांक
दलीकहिये तेहनोमस्तकएतलेस्यो तेहनोमाहिलोर्गभंएटालिकरि एतलेस्योभाव एकदलीनोर्गभंके द्याउपांततकालविध्वंसपामेअ
चित्तयाइएवं नालिएरीमस्तकखजूरी मस्तकताखनोमस्तकइत्यादिटाली अनेरोतथाप्रकारतेहवो वनस्पतिविशेषआमकाचो अश्वस्तप
रिणतआमस्तक अनेषणीयजाणीसाधुपडिगाहेनही सेभिक्वू० तेसाधुइमजाणे उच्छंवा इत्तुसेलडीइमसधलीइवनस्पतीजाणिवीपरं
केहवीकाणंवाकहतां किणहीव्याधिविशेषयकी सच्छिद्रंसेतथा अंगारियंकहतां ऋतुविशेषिकरीविवर्ण जेहनोवर्णफिस्सोके तथास
मिस्संकहतां जेहनीकालित्तेडदीसेके जिममनुष्यनेपगियिआऊऊइ तेहनीपरितथावियदूसियंकहतां इकण्ठंगालादिजीविइंदू
सियंकहतां योडोसवयाधीके एहवीवनस्पतीशिष्यपूके भगवनएतलाभावइहांस्याभणीकह्या तिवारेगुरुकहेकोइइमजाणिसिइइणि
परिएवनस्पतीशस्त्रपरिणत प्रासुकऊस्ये परंएतलेछिद्रादिक उपद्रवमातिशस्त्रपरिणत अचित्तनकहिये तिणिकारणिभावसूत
माहिदेखाया तथाएहवोवित्तयेतनो अग्रकंदलिउसुयंकहतां कदलीनोमध्यएहवो पूर्वीकछिद्रादिसहितऊइ तोपुणप्रासुकजाणीन

दीपिकाटीका

सति नप्रतिगृह्णीयात्सेभिक्वूवारजायसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा अग्नवीयाणिवा खंधवीयाणिवा पोरवीयाणिवा अग्नजायाणिवा
खंधजायाणिवापोरजायाणिवा नन्वत्यतक्कलिमत्यएणवा तक्कलिसीसेणवा नालियरमत्यएणवा खजूरमत्यएणवा तालमत्यएणवा
अन्नयरंतहप्पगारं आमगंजावणोपडिगाहेज्जा सभिक्षुर्यत्पुनरेवंजानीयात् तद्यथाअग्रवीजानिजपा कुसुमादीनि मूलवीजानि
जात्यादीनि स्तम्भवीजानि शृङ्गादीनि पर्ववीजानिइत्यादीनि तथाअग्रजातानि मूलजातानिस्तम्भजातानि पर्वजातानिनन्वत्य
त्तिनान्यस्यादयादेरानीव सन्वत्यप्ररोहितानि किन्तुतत्त्वैवाग्रादीजातानि तथातक्कलिमत्यएणवा तक्कलीकंदलीतन्मध्यवर्तीर्गभः तथा
कंदलीशीर्षिकंदलीस्तवकः एवंनालिकेरादेरपिद्रष्टव्यं तत्तथाप्रकारमन्यद्वा आमंअश्वस्तपरिणतं नप्रतिगृह्णीयात् सेभिक्वूवारजाव
सेज्जं पुणजाणेज्जा उच्छंवाकाणंअंगारियं सन्मिस्संविगदूसियंवेत्तगंवाकंदलिउसुयगंवा अन्नयरंवातहप्पगारंआमं जावणोपडिगा
हेज्जा सभिक्षुर्यत्पुनरेवंजानीयात् तद्यथाइच्छंवाकाण्यन्ति व्याधिविशेषात् सच्छिद्रंअंगारिकितं विवर्णीभूतं सन्मिस्संविगदूसियं
दूसियंकह्यैः शृङ्गालौवाद्विपद्भक्तितं नहिंएतावतारं प्राद्युपद्रवेणतत्प्रासुकं भवतीतिस्त्वलोपन्यासः तथावेत्ताग्रकंदलीमध्य तथान्यदपि एवं

शिलंगार्चकृत टीका

यात्तद्यथा अग्रवीजानि जपाकुसुमादीनि मूलवीजानि जात्यादीनि स्तम्भवीजानि शृङ्गादीनि पर्ववीजानि इत्यादीनि तथाअग्र

जातानि मूलजातानि सूत्रजातानि पर्वजातानीति गत्यन्ति नान्यस्मादप्यदेरानीयान्यत्र प्ररोहितानि किन्तु तत्रैवाप्यदौजातानि
तथातत्कलिमत्वएणावा तद्वलीणं इति वाक्यालंकारे तन्मस्तकंतन्मध्यवर्तीगर्भः तथा कंदलीगीर्षं कंदलीस्तवकः एवं नालिकेरादेरपि द्रव्य
मिति अथवा कंदल्यादिमस्तकेन सहशमन्यदृष्टित्वानन्तरमेव ध्वंससुपयाति तत्तथाप्रकारमन्यदा समशस्त्रपरिणतं न प्रतिगृह्णीयादिति

वाअण्ययं वातहृष्यगारं आमं असत्यपरिणयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वू वा २ जावसमाणे सेज्जं पुण जा
णेज्जा लसुणं वा लसुणपत्तं वा लसुणणालं वा लसुणकंदं वा लसुणचोयं वा अण्ययं वातहृष्यगारं आमं अस
त्यपरिणयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वू वा २ जावसमाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा अत्यिअं वा कुं भिपक्कं तिंदू
गं वा वे लुयं वा पल्लगं वा कासवणालियं वा अण्ययं वा आमं असत्यपरिणयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वू

भाषा

लेवोअनेरोपुणतेहवो वनस्पतिविशेष आमकाचोअशस्त्रपरिणत अप्राप्तकचनेपणीयजाणी साधुनपडिगाहे सेभिक्वू जावसमाणे
सेज्जं पुण जाणेज्जा लसुणं वा लसुणपत्तं वा तेसाधुइमजाणेलसुणकहतां लोकप्रसिद्धहसणतयारहसणनांपानरहसणनोनालवहसणनो
कंदहसणनोचोअंकहतां घणापुडवद्धतेहकपर बीछालितेजालगे आलीतां लगे सचित्तजाणिवा अनेरोतथाप्रजारहवो कंदविशेष
आमकाचो अशस्त्रपरिणत अप्राप्तकचनेपणीयजाणी साधुनपडिगाहेसेभि० तेसाधुवलीइमजाणे अत्यिअंकहतां अलिकटचनो
फलकुं भीपक्कं केलानीपरिधूआने योगिपचाभ्यो तेकुं भीपक्ककहिचे तेपुणदुपकनेभावि अग्राह्यजाणिनलेवो तिंदुगं कहितां टीं वरू
वे लुयंकहतां वीलकासवणालियंकहितां औपणीफल एतल्लसुवलाडं कुं भीपक्कगदमे लिवो एफलगर्तामाहि घालीपदाव्याहद

दीपिकाटीका

प्रकारं आमं अशस्त्रोपहतं प्रतिगृह्णीयात् सेभिक्वू वा २ जावसमाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा लसुणं वा लसुणपत्तं वा लसुणणालं वा लसुण
कंदं वा लसुणचोयं वा अण्ययं वातहृष्यगारं आमं जावनोपडिगाहेज्जा सुगमं नवरं चोचगन्ति कोशकाकारालसुणस्य वाह्यत्वक्साच
वावत्वाद्ग्रातासचित्तेति सेभिक्वू वा २ जावसमाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा अत्यिअं वा कुं भिपक्कं तेंदुगं वा वे लुयं वा कासवणालियं वा
अन्नतरं वा आमगं जावनोपडिगाहेज्जा अत्यिअं तिंदूविशेषफलं तेदुयं टेवरयं वे लुयं विल्लाकासवणालियं वा औपणीफलं कुं भीपक्कगद
प्रत्येकमभिसंबध्यते च दस्यिक फलादिगर्तादौ अप्राप्तपाककालमेव दलात्पाकगानीयते तदामसपरिणतं न प्रतिगृह्णीयात् सेभि

शिलंगचार्य कृतटीका

सेभिदखूवेत्यादि सभित्तुर्यत्पुनरेवंजानीवात्तद्यथा इच्छं वा काणगन्ति व्याधिविशेषात्पच्छिद्रं तथा अंगारकितं विवर्क्षीभूतं तथा सन्निभं
स्फुटितत्वक् विचट्टसिद्यन्ति हकैः शृंगालैर्वा ईपद्धाजितं न ह्येतावतारं प्राद्युपद्रवेण तत्प्राप्तकं भवतीति सूत्रोपन्यासः तथा वेत्वायं
कंदलीकसयन्ति कदलीमध्यं तथान्यदथेवं प्रकारमामस्तोपहतं न प्रतिगृह्णीयादिति एवं लसुनसूत्रमपि सुगमं नवरं चोचगन्ति कोश
काकारालसुनस्य बाह्यत्वक् साच्यावत्प्राप्तोक्त्यचित्तेति सेभिक्वू वेत्यादि अत्यिअं तिंदूविशेषफलं तेंदु अंतिटेवरयं विलुच्यन्ति
विल्लाकासवणालियं औपणीफलं कुं भीपक्कगदः प्रत्येकमभिसंबध्यते एतदुक्तं भवति यदस्यिकफलादिगर्तादावप्राप्त पाककालमेव दला

वा २ जावसमाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा कखं वा कणकुं डगं वा कणपूयलिं वा चाउलं वा चाउलपिडं वा तिलं
वा तिलपिडं वा तिलपण्डगं वा अण्ययं वा तहृष्यगारं वा आमं असत्यपरिणयं जावलाभेसंतेणोप
डिगाहेज्जा एयं खलुतस्तभिक्वू स्ववा भिक्वूणीवा सानगियं पिंडेधणा अध्ययनस्य अष्टमोद्देशकः
इह खलुप्राइयं वा पडौयं वा दाहिणं वा उदीयं वा संते गतियारुद्धा भवन्ति गाहावती वा जावकम्यक

भाषा

अनेरोतथाप्रकार आसकाचो अशस्त्रपरिणतअप्रासुक अनेपणीयजाणीसाधुनपडिगाहे सेभिव्खूकं तेसाधुभिजानेअर्थि गृहस्थनेव रिगयोश्रुतो जेदमजाणे कांशाल्यादिकनोबीजकाण कुडगंकहितांकृकसापरंतकदाचित कणमित्रितऊइ कृकसाकहिचे कणपूयलिंवा कणिकरीपूपलिका एतले'स्योभाव तेअग्निपक्वके परंमंदपक्वजाणे तथाचाउलनोपीठो जेविणुऊया चाउलनोपीठो तेहमाहिकदा चिनहीरहीऊइ तिणिकारणि तथातिलनोपीठो लोकभापाइ'कूटो'कहिचे तेहमाहितिल आखारच्याऊइ तिलपप्पडगंवाकहितां तिलनीसाकुली अनेरोइतथाप्रकार आसकाचो अशस्त्रपरिणत अप्रासुकअनेपणीयजाणी साधुनपडिगाहे इहांसमस्त आलावा माहि अशस्त्रपरिणतअने अप्रासुकजूथार शब्दकह्यातेस्याभणी माहिपुनस्तनजोइये तिणिकारणि अशस्त्रपरिणतसचित्तजाणि वोअप्रासुक साधुकाजिनीपाव्यो अनेपणीयतेकहिचेसचित्तादिकसंधट्टिऊइ एभावेजाणिवोएवं० तेसाधुसाध्वीनों समग्रपणोसंपूर्णभा वकहिचे इतिअोआचारांगेहितीयश्रुतस्कंधे प्रथमांध्ययनेअष्टमोद्देशकःसंपूर्णः हिवेदिंडेपणाध्ययननोनवमोउद्देशो प्रारंभियेके आठमे हेसे अनेपणीयपिंडनो परिहरिवोकह्यो इहांपुणप्रकारांतरिइ'करी तिहेजकहिचेके इहखलुक'खलुइसे वाक्यालंकारि ईगोजगमा हिपूर्वदिसिइ' अथवापश्चिमदिसिइ दक्षिणदिसिइउत्तरदिशिइ' साधुविहारकरे तिहांएककेईएहवासड्ढाआवक प्रकृतिभद्रकऊइ तिकोणर गृहपतिअथवा तेहनीस्त्रीपुत्र पुत्रिकावऊदासदासी कर्म करकर्म करी एतलामाहोमाहि किवारे'प्रसंगिमिल्या एहवी

दीपिकाटीका ।

कवूवारजावसमाणेसेज् पुणजाणेज्जाकणगंवा कणियंवाकणियकुण्ड'वा कणपूयलिंवा चाउलंवा चाउलपिटंवा पोलियंवातिलंवा तिलपिटंवा तिलपप्पडगंवा अन्नयंवा तहप्यगारंआमं जावनोपडिगाहेज्जा एवंखलुतस्सभिव्खुसुवा भिव्खुणीवासामगियं पढमण्यगणस्य अष्टमोउद्देशोसम्पन्नो कणशाल्यादेः कणिकासुअन्न कदाचित्ताभिःसंभवति कणिकंकुंडंकणिकाभिर्मित्राः कुक्कुसाः कणपूयलिं'त कणिकाभिःपूपलिका अत्रापिमंदपक्वादौ नाभिःसंभाव्यते शेषंसुगमंयावत्तस्य भिक्षोःसामग्र्यंसंपूर्णो भिक्षुभावइति प्रथमाध्ययनस्याष्टमोद्देशकप्रदीपिका अष्टमोद्देशके अनेपणीयपिंडपरिहार उक्तोनवमेपिप्रकारांतरेण सएवाभिधीयते ईहखलु पादीणंवा पडीणंवा साहिगंवाउदीणंवासंतेगतिवासड्ढाभवन्ति गाहावईवाजावकर्मकरीतेवासिङ्खणंएवंउत्तपुष्पंभवति समयाभग वन्तो सीलमन्तावयमन्तावा शुणवंतासञ्जयासंबुडा वंभचारीउवरवानेऊणाओधस्मातोनोखलु ए एसिंकप्यइआचाकम्मिए असणेवा ४भोत्तएवापावएवाखेज्जपुणइसं अहंअण्णोसअट्ठाएनिट्टियं तंअसणंवा४सब्बमेयं समणायंनिसरामो अविद्याइ'वयंपच्छावि अण्णोसअट्ठाएअसणं४वाचे एहामोएवप्यगारंनिगोसंसोज्जानिसम्म तहप्यगारंअसणंवा४ अफासुयंनोपडिगाहेज्जा इहेतिवाक्योपन्या सेखलुर्वीक्यालंकारे प्रज्ञापकाद्यपेक्षया प्राच्यादौदिसिसन्तिविद्यन्ते पुरुषास्तेपुचकेचन अट्टालवोभवेदुलोच आचकाःप्रकृतिभद्रका वातेचाजी गृहपतिर्यावत्तात्तकरीवा तेपाचेदसुक्तपूर्वभवेत् यइमेअमणाः साधवोभगवन्तः शीलवन्तोऽटादशमीलांग सचसुधारिणो ब्रतवन्तो रात्रिभोजनविरसण पटपद्ममहाव्रतधारिणो शुणवन्तःपिंड विशुद्धाद्युत्तरशुणोपेता संवताइ'द्वियनो इ'द्वियसंयसवन्तः

शिलंगाचार्यकृत टीका

त्याकमानोयते तदामनपरिणतं नप्रतिगृहीत्वादिति सेइत्यादि कणमित्रिशाल्यादेः कणिकासुअन्न कदाचित्ताभिःसंभवेत् कणिक कुण्डंकणिकाभिर्मित्राः कुक्कुसाःकणपूयलिवन्ति कणिकाभिःपूपलिका अत्रापिमंदपक्वादौ नाभिःसंभाव्यते शेषंसुगमं यावत्तस्य भिक्षोःसामग्र्यं संपूर्णोभिक्षुभावइति प्रथमस्याष्टमोद्देशकः समाप्तः उक्तोऽष्टमोद्देशकः सांप्रतंनवमचारभ्यते अस्यचायमभिसंबन्धः इहानन्तरमनेपणीय पिंडपरिहारउक्त इहापिप्रकारान्तरेण सएवाभिधीयते इहेत्यादिइहेति वाक्योपन्यासे प्रज्ञापकाद्यपेक्षया पलु शशोपाक्यालंकारे प्रज्ञापकाद्यपेक्षया प्राच्यादौदिशि सन्तिविद्यन्ते पुरुषास्तेपुचकेचन अट्टालवोभवेदुलोच आचकाःप्रकृतिभद्रका

रौवातेसिंचणं एवंवृत्तपुत्रं भवति जेइमेभवन्ति समणाभगवंतो सीलमंतावचसंता गुणमंतासंजया
संबुडावंमचारिउ वरयामेज्जणाओ धम्माओगोखलुएतेसिंकप्पतिआधाकम्मिए असम्पेवाटभोत्तए
वापायत्तएवासेज्जं पुणइमंअरुहंअप्पणोसअट्टाएणिद्वितं तंजहाअसगंवा४ सव्वमेयंसमणारं गिसिरा
मोअविचाइ वयंपच्छावि अप्पणोसअट्टाएअसगंवा४वेतेस्सामोएवप्पगारं गिग्घोसंसोच्चाणिसम्मत

भाषा

वातकरे जेएप्रचदीसे अमणभगवंतसाधु शीलवंतचटारसहस्र शीलंगरयवुरंधर तथावयमंतोव्रतमंत पद्ममहाव्रतद्वे रातिभोजन
विरमणव्रततिणेंसहित तथागुणवंतपिंडविशुद्धि प्रसुखचरणसत्तरीउत्तरगुणसहित सतथासंजया इन्द्रियोइन्द्रिय संयमनाधारक
संबुडापद्मसंवरद्वारविराजमान तथाव्रह्मचारी नवविधगुप्तिगुप्त तथाउपरयामेज्जणधम्माओमैद्युनधर्मा यकी उपरतनिवृत्त्यएहनेपदु
निच्ये आधाकम्मि क अयनपानखादिमस्सादिम जिमिवापीवानकल्पे इणिकारणि जेआहारअस्थारे अर्चिनीपजाव्योके एअयनपा
नखादिमस्सादिम तेसर्वएहनेद्यो अनेपकेअहे आपणेअर्थि अगनादिकचतुर्विध आहारकरिस्सो नीपजाविस्सो एहवोनिर्वोपगद्द

दीपिकाटीका

संहताः पिहितात्रवद्वारा ब्रह्मचारिणो नवविधब्रह्मगुप्ताउपरता मैद्युनातधर्मात् अटादगविकल्पब्रह्मोपेता एतेपांचनकल्पते आधा
कम्मि कंचयनादिभोक्तुं पातुं वायतोयदात्तार्थमस्साकं निटितं सिद्धमगनादि तत्त्वमेतेभ्यः अमणेभ्यो निसरामोत्ति प्रयच्छामः अपिच
वयंपचादात्तार्थमगनाद्यन्यत्रैतयिष्यामः निष्पादयिष्यामः तदेवंसाधुरेवंनिर्वोपं ध्वनिं स्वतएवच्युत्वान्यतोवा कुतश्चिन्निरगस्य तथाप्रका

शीलंगाचार्य कतटीका

तेवासोऽहपतिर्यावत्कर्म करीवेति तेषां चेदमुक्तपूर्वं भवेत् श्रमितिवाक्यालंकारे यदमेत्रमणाः साववो भगवन्तः शीलवन्तोऽटादग्यी
लांगसहस्रधारिणो व्रतवन्तो रातिभोजन विरमणपटपद्ममहाव्रतधारिणो गुणवन्तः पिंडविशुद्ध्याद्युत्तरगुणोपेताः संयता इन्द्रियो
इन्द्रियसंयमवन्तः संहताः पिहितात्रवद्वारा ब्रह्मचारिणो नवविधब्रह्मगुप्तिगुप्ता उपरता मैद्युनाधर्मात् अटादगविकल्प ब्रह्मोपेता एते
पांचनकल्पते आधाकम्मि कमयनादिभोक्तुं पातुं वायतोयदात्तार्थमस्साकं निटितं सिद्धमगनादि तत्त्वमेतेभ्यः अमणेभ्यो गिसिरा
मोत्ति प्रयच्छामः अपिच वयंपचादात्तार्थमगनाद्यन्यत्रैतयिष्यामः संकल्पयिष्यामो निवर्त्तयिष्याम इति यावत् तदेवंसाधुरेवंनिर्वोपं
ध्वनिं स्वतएवच्युत्वान्यतोवा कुतश्चिन्निरगस्यज्ञात्वा तथाप्रकारमगनादि पचात्कर्म भयादप्रासुक सनेपणीयंमत्वा लामेसति नप्रतिग

हप्पगारं असगंवा४ अफासुयं अणेसणिज्जं जावलाभेसंतेणोपडिगाहेज्जासेभिव्वूवा२ जावसमाणेवस
माणेवा गामाणुगामं दूदज्जमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जा गामंवाजावरायहाणिंवा इमंसिखलुगामंसि
वाजावरायहाणिंसिवा संतेगतिवस्सभिव्वुस्सपुरे संयुयावापच्छासंयुयावापरिवसंति तंजहागाहा
वईवाजावकम्मकरौवातहप्पगाराइ कुलाइं णोपुब्बामेवभत्ताएवापाणाएवाणिव्वमेज्जवापविसेज्जवा

भाषा

अनेराकन्हे अथवाआपपपे सांभलीनिसम्मत निच्येसहितजाणी तथाप्रकार तेहवोजाणी तथाप्रकारतेहवोआहार पचात्कम्मि करी
वीहतोयप्रासुकअनेपणीवलाभिच्छते साधुनपडिगाहे सेभिव्वुसाधुगामानुग्रामे विहारकरतोइमजाणे इणियामिआगरि नगरिखे
उकवडमंडविद्रोणसुखि पाटणिआअसंवाहि संनिवेशिराजधानी एतलाने विपे एकभिद्दुसाधुना स्वजनपुरेसंबु आमातापिता
दिक पच्छासंबुआ स्वसुरकुलादिकवसेच्छे तेकोणटहपति अथवातेहनीस्त्रीशरी कर्म करादिकतथाप्रकारतेहवाकुल पुव्वमेवजह

दीपिकाटीका

रमशनादि पञ्चात्मकमभयादप्राप्तक मनेषणीयंमत्वा लाभेसतिगृहीयात् सेभिक्ववाजावसमाणेवसमाणेवा गामागुगामंवा दूद्वज्ज
माणेसेज्जं पुण्णजाणेज्जा गामंवाजावरायहाणिंवा संतेगइयस्सभिक्वुसुपुरे संयुयावापच्छासंयुयावा परिवसन्ति तंजहागाहावद्वेवा
जावकम्मकरीवा तहप्पगाराइकुलाइ नोपुव्वामेवभत्ता एवापाणाएवा निकखमेज्जवा पविसेज्जवाकेवलीवूया आयाणमेयंपुरापेहाए
तस्सपुरोअट्टाए आयाणमेयंपुरापेहाए तस्सपुरोअट्टाए असणंवा४उवकरेज्जवा उवक्खडेज्जवा अहभिक्वूणं पुव्वोवदिट्ठा४ जखो
तहप्पगाराइकुलाइ पुव्वामेवभत्ताएवापाणाएवा पविसेज्जवानिकखमेज्जवा सेतमायाए एगन्तमवक्कमेज्जा२ अणावायमसंलोए
चिट्ठेज्जा सेतत्थकाले अणुपविसेज्जा रतत्थेतरेतरेहिं सामुदाणियंएसियं वेसियंपिंडवायंएसित्ता आहारंआहारेज्जा सेयासेपरोका
लेणअणुपविट्ठस्स आहाकम्मियंअसणंवा उवकरेज्जवाउवक्खडेज्जवा तंचेवगतिओतुसिणीउवेहेज्जा आहडमेवंपञ्चाइक्खिस्सामि
माइट्ठाणं संपासेणोएवंकरेज्जा पुव्वामेवअलोएज्जा आउसोतिवाभगिणीतिवा नोखलुमेकप्पइ अहाकम्मेअसणंवा४ भोत्तएवामा
उवकरेहि माउवक्खडेहि२ सेसेवंदन्तस्सपरो आहाकम्मियं असणंवाउवक्खडेत्ता आहट्टदलएज्जा तहप्पगारंअसणंवा४ अफासुयं
णोपडिगाहेज्जा सेभिक्षुपुनरेवंजानीयात् तद्यथाग्रामंवायावद्राजधानींवा अस्मिंश्चग्रामादौ सन्तिविद्यन्ते कदाचिद्धिचोः पूर्व
संस्तुताः षट्थ्यादयः पञ्चात्वंस्तुताः स्वसुरादयः तेचतत्रवद्वट्ठहाः संवन्धेनप्रतिवसन्ति तेचामीगृहपतिर्वा यावत्कर्मकरीवा तथाप्र

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

क्रीयादिति सेइत्यादि सभिक्षुपुनरेवंजानीयात्तद्यथा ग्रामंवायावद्राजधानींवा अस्मिंश्चग्रामादौ सन्तिविद्यन्ते कदाचिद्धिचोःपूर्व
संस्तुताः षट्थ्यादयः पञ्चात्वंस्तुतावा स्वसुरादयस्तेच तत्रवद्वट्ठहाः प्रवन्धेनप्रतिवसन्ति तेचामीगृहपतिर्वा यावत्कर्मकरीवा
तथाप्रकाराणिचकुलानि भक्तपानाद्यर्थं नप्रविशेन्नापिनिःक्रामेत् स्वमनीषिकापरिहारार्थमाह केवलीवूयात्कर्मोपादानमेतत् किमि

केवलौवूया आयाणमेयंपुरापेहाए तस्सपुरोअट्टाए असणंवा४ उवकरेज्जवा उवक्खडेज्जवा अहभि
क्खूणं पुव्वोवदिट्ठा४ जखोतहप्पगाराइकुलाइ पुव्वामेवभत्ताएवा पाणाएवापविसेज्ज वाणिक्खमे
ज्जवासेत्तमायाए एगंतमवक्कमित्ताअणावायमसंलोएचिट्ठेज्जा सेतत्थकालेणअणुपविसेज्जा२ तत्थेत
रेहिंकुलेहिं सामुदाणियंएसियं वेसियंपिंडवायंएसित्ता आहारंआहारेज्जा सियासेपरोकालेण

भाषा

तांभिच्चाकालयको प्रहिलोभातपाणीने अर्घिइणिकुलिनजावे तेस्याभणीकेवलीकहे एआदानकर्मबंधनोकारण तेकिस्याभणी
जिणिकारणि तेगृहस्थ स्वजनजाणी तिणिसाधुने अर्थि अशनादि उवकरिज्जा उपगरण आणीढोवे उवक्खडेज्जा कहतां तेह
नीकहता उपाककरेएदोपजाणी भिक्षुसाधुने पूर्वोपदिष्टएहवीप्रतिच्चा एहेतुए उपदेश बीतरागनोभायोहे जेतथाप्रकारतेह
वेकुलेभिच्चाकालयकी पहिलोसाधुनपेसे तिहानजाइहिवे जिमकरेतैकहेहे सेत्तमाक तेसाधु तेस्वजननोकुलजाणीने किणिही
स्वजनि अजाण्योक्तो एकांतिआवे जिहाकिणिही स्वजनादिकनो आगमननउड्ड जिहांकोईस्वजनदेखेनहीं तिणिस्यानकिरहे
तिहांतांलगीरहे जालगेभिच्चानीवेलाउड्ड पहिच्चानीवेलाइ तिहांग्रामादिकमाहि आवीस्वजननाकुलटाली अनेराइकुलयकी
सामुदाणीयं घणाघरनीभिच्चा तथाएसियंकहतां एण्णीयउड्डमादिदोपरहित एहवोपिंडपातभिच्चा गवेखीकरी आहारपंचमंडलि

दीपिकाटीका ।

काराणिचकुलानि भक्तपानाद्यर्थं नप्रविशेन्नापि निःक्रामेत् केवलीवूयात्कर्मोपादानमेतत् किमित्यतः पूर्वमेवैतत्प्रत्युपेक्ष पर्यालो

अथेत् यथैतस्यभिन्नोः कृतेपरोऽहस्यो अगनाद्यर्थमुपकुर्वात्तदौक्येत् उपकरणजातं उपकखडेज्जति तदगनादिपचेद्वा अहभिक्रु-
गतिं अथानन्तरंभिन्नां पूर्वीपट्टितमेतत्प्रतिज्ञादि यथातोयप्रकाराणि स्वजनसंबन्धानिकुलानि पूर्वमेवभिन्नाकालादौ अतएवम-
क्ताद्यर्थप्रविशेद्वा निःकासेद्वा यद्विधेयंतर्गयति सेतमादाय ससाधुरेतत् स्वजनकुलमादायज्ञात्वा केनचित्स्वजनेन अज्ञातएवणांत-
मपकासेत् अपकस्यच स्वजनाद्यनापाते अनालोकेचितिटेत् सचततस्वजनसंबद्ध ग्रामादौकालेन भिन्नावसरेणानुप्रविशेत् अनुप्रवि-
श्यच इतरेतरेभ्यःकुलेभ्यः स्वजनरहितःतेभ्यः एसियन्ति उद्गमादिनादोपरहितं वेसिचंवेपमात्रावाप्तं उत्पादनादिदोपरहितं पिंड-
पातंभिन्नां एजित्वाऽजिष्य एवंभूतंग्रासैपणा दोपरहितमाहारयेत् येयामेपरोकालेण अणुपविष्टस्यति अथकदाचिदेवंस्यात् सपरो

शीलंगाचार्य कृतटीका

तियतः पूर्वमेवैतत्प्रत्युपेक्षेत पर्यालोचयेत् यथैतस्यभिन्नोःकृतेपरोऽहस्योऽगनाद्यर्थमुपकुर्वात्तदौक्येत् उपकरणजातं उपकखडेज्जति
तदगनादिपचेद्वा अथानन्तरंभिन्नां पूर्वीपट्टितमेतत्प्रतिज्ञादि यथाप्रकाराणि स्वजनसंबन्धानिकुलानि पूर्वमेवभिन्नाकालादौअत-
एवमक्ताद्यर्थप्रविशेद्वा निःकासेद्वा यद्विधेयंतर्गयति सेतमादायेति ससाधुरेतत् स्वजनकुलमादायज्ञात्वा केनचित्स्वजनेनाज्ञात-
एवैकान्तमपकासेत्पकस्यच स्वजनाद्यनापाते अनालोकेचितिटेत् सचततस्वजनसंबद्ध ग्रामादौकालेन भिन्नावसरेणानुप्रविशेदनुप्र-
विश्यचेतरेतरेभ्यःकुलेभ्यः स्वजनरहितेभ्यः एसियन्तिएवणीय उद्गमादिदोपरहितंवेसियन्ति वेपमात्रावाप्तमुत्पादनादिदोपरहितं
पिंडपातं भिन्नामेजित्वान्विष्यैवंभूतं ग्रासैपणादोपरहितमाहारयेदिति तेचामीत्पादनादोपासया धातीदूडनिमित्ते आजीववर्णी

अणुपविष्टस्य आहाकस्मियं असणंवा४ उपकरेज्जवा उपकखडेज्जवा तंचेवगतिउत्तमगीतो उपवेहेज्जा
आहडमेवंपञ्चाइक्खिस्सामि माइट्ठाणंसंपासेणो एवंकरेज्जा सेमुव्वात्तेव आलोएज्जा आउसोसि
वाभगिणिज्जिवा णोखलुमेकप्पति आहाकस्मियंअसणंवा४ भोत्तएवापायएवा माउवकरिज्जामा
उपकखडेहिसेसेवं वदंतस्सपरो आहाकस्मियं असणंवा४उपकखडेत्ता आहट्टुदलएज्जा तहप्पगारं

भाषा

दोपरहित आहारेसियाखे० हिवेकदाचित्तेऽहस्य भिजानेकालि साधुआव्योजाणी सगपणनेराणि आधाकस्मिक आहारकरी
तेहनाउपगणमेले आहारपचे एककोईसाधु एहवोजाणी त्पणीककहतां अवोत्थारहे मनसाहिइमजाणे आहडमेवंपञ्चा इक्खि-
स्सामि एमाहरेकाजिकरेहे परंजिवारेसुभने आणीदेस्येतिवारे जप्रत्याख्यानकरिस्सो हिवडास्यांभणीकहं इमचींतयतोमा
इट्ठाणंसंपासे माटस्यानदोपनेंठांस फरसेतिणिकारणि इमनकरे जिमकरेतिमकहेहे सपुव्वमेवतेसाधु पट्टिलोआलोके उ-
पयोगदेई जोवेआहारपचीतोदेखी इमकहेअहो आदुप्पंतऽहस्यनोनामकहे अथवाअहोवडिन सुभनेआधाकस्मिक अगनपानखा-
दिमस्यादिमनकल्पे इणिकारणिएह करिवानोउद्यममकरो इमकहतांजआगिलोऽहस्य आधाकस्मिकआहारकरी आणीआले

टीपिकाटीका

अहस्यः कालेनानुप्रविष्टस्यापि भिन्नोःआधाकस्मिक अगनादिविदध्यात् तत्रकश्चित्साधुसूणीभावेन उत्प्रेक्षेत किमर्थमाहृतमेवप्रत्या-
ख्यानस्यामीत्येवंच माटस्यानञ्जसंस्मृयेत् नचैवंकुर्वात् यथाचकुर्वात्तर्गयति पुव्वमेवन्तिपूर्वमेवालोके हेतोपयोगोभवेत् इट्ठाचाहारं
संस्क्रियमाणमेवंवदेत् यथाअमुकइतिवा भगिनीतिवा नखलुममकल्पते आधाकस्मिकआहारो भोक्तुंवापातुंवा अतस्तदर्थयत्नोनवि-
धेयः अथैवंवदतोपिपर आधाकस्मादिकुर्वात् ततोलाभेसतिनप्रतिगृहीयात् खेभिकखूवावजावसमाणे सेज्जंपुणजाणेज्जा संसंमच्छंवा
मज्जपाणंपेहाए तेलपयंमायाएसाए उपकखडेज्जमाणंपेहाए नोखहंउवसंकमित्तुओ भेसेज्जाणखलुगिलाणाए ससाधुर्यदिपुनरेवं

शिलंगचार्यकृत टीका

मएतिगिच्छाय कोहेमाणे मायालोभेयहवन्तिदसएते पुर्विपच्छासंयवविज्जामंते यच्चुणयोगेय उप्पायणाएदोसासोलसमे मूलकम्मेय
तत्तासनाद्यर्थं दातुरपत्योपकारेवत्तं तइति धात्रीपिंडः तथाकार्यसंघटनाय दूत्यं विधत्तइति दूतीपिंडनिमित्तमंगुष्ठ प्रश्नादितदवा
प्रोनिमित्तपिंडस्तथा जात्याद्याजीवनादवास आजीविकापिंडः दातुर्यस्मिन्भक्तिसुत्प्रशंसयावाप्तो वणीमगपिंडः सूक्ष्मेतरचिकित्स्या
वाप्तचिकित्सापिंड एवंक्रोधमानमाया लोभैरवाप्तः क्रोधादिपिंडः भिक्षादानात्पूर्वं पचाद्दादातुः कर्णायतेभवानित्येवं संस्तवाप्तः पूर्वपचा
शंस्तवपिंडः विद्यावाप्तोविद्यापिंडः तथैवमन्त्रपिंडः वशीकरणाद्यर्थं द्रव्यचूर्णादवाप्तः पिंडचूर्णपिंडः योगादंजनादेरवाप्तो योगपिंडः
यदनुष्ठानाङ्गं सातनादेर्लमवाप्यते तद्विधानादवाप्तोमूलपिंडः तदेवमेतेसाधुसमुत्थाः षोडशोत्पादनादोपा आसैषणादोपाश्चामी
संजायन्ताममाणेइं गालेधूमकारणेचैव तत्ताहारलोलुपतया दधिगुडादेः संयोजनंविधत्तः संयोजनादोषोद्वातिंशत्कवलप्रमाणातिरिक्त
माहारमाहारयतः प्रमाणदोषः तवाश्चाहार गार्ह्याङ्गं जानस्य चारित्वागारत्वापादनादंगारदोषः तथांतप्रांतादावाहार द्वेपाञ्चारि
तस्याभिधूननाद्धूमदोषः वेदनादिकारणमन्तरेण भुंजानस्य कारणदोषइत्येवं वेपमात्तावाप्तंसासैषणादिदोषरहितः सन्नाहारमाहार
येदिति अथकदाचिदेवंस्यात् सपरोष्ठहस्यः कालेनानुप्रविष्टस्यापि भिक्षोः आधाकर्म्मिक मशनादिविदध्यात् तच्चकश्चित्वाधुसूणीभावे
नोत्प्रेक्षेत किमर्थमाहृतमेव प्रत्याख्यास्यामीत्येवंच भाटस्यानंसंस्पृशेन्नचैवं कुर्वान्तद्वर्षयति सपूर्वमेवालोकेदत्तोपयोगो भवेत्तद्वद्वा
चाहारंसंस्क्रियमाणमेवं वदेद्यथाचमुकइतिवा भगिनीतिवा नखलुममकल्पते आधाकर्म्मिकचाहारोभोक्तुंवा पातुंवा अतस्तदर्थं
यत्नोनविधेयः अथैवंवदतोपिपर आधाकर्म्मादिकुर्यात्ततो लाभेसतिनप्रतिगृह्णीयादिति खेदत्यादिसंपुनः साधुर्वदिपुनरेवं जानीया

असत्तंवा१ अफासुयंलाभे संतेणोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवा२ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जामंसंवा
मच्छंवाभज्जिज्जमाणंपेहाए तेत्तुपूयंवाआएसाए उवक्खडिज्जमाणंपेहाएणो खड्गं३ उवसंकमित्तुभा
सेज्जाणस्यत्थगिलाणणीसाए सेभिकखूवा२ जावसमाणे अस्सयरंभोयणजायं पडिगाहेत्ता सुभिमं२भो
च्चादुभिमं२ परिद्वेवति माइद्वारंफासेणो एवंकरेज्जासुभिमंवा दुभिमंवासज्जंभुंजेणुद्वएज्जा सेभिकखू

भावा

याप्रकारतेहवेयाहार यप्रासुकचनेपणीयलाभतो साधुनपडिगाहे वलीप्रकारांतरकहेछे सेभिकखूवाक० तेसाधुजेजाणे गृहस्थनेध
रिमांससयधवा मत्स्यभज्जिज्जमाणंकहतां पचीतोपेहादेखीने अथवातिष्ठपूयं तैत्तप्रधानपूषडोते आएसाएकहतां प्राड्ढ्यानेअर्थि
उवक्खडिज्जमाणं पच्यमानदेखी खड्गं२ कहताजतावलो२ आवीनोभासिज्जकहतां बोलेनहींएतापतामाणेनहीं एउद्वर्गमार्गजा
णिवो अपवादिकहेछे जस्यत्थगिलाणादिकार्यटालीनें जेकाइग्लानादिनें जोइयेतो कदाचिमाणेनान्यथा इहांमांससत्तयशब्दि
इंवस्यतिविधेयजाणियेछे लोकप्रसिद्धनामकहतां सुत्तंमिजेनहीं अमज्जसंसासि अमच्छरीया इतिवचनात् तथावलीभगवती
मध्येकुडुमंसं घृणिशब्दिइंकोहला पाकवीजपूरपाकादिकहोके तेहभणीसूत्र परस्परविरुद्धनथी इणिकारणि मांससत्तयशब्दिइं
लोकप्रसिद्धनइइ इतिभावः सुत्तंसेभिकखूवार तेसाधुगृहस्थनासरथकी अन्यतरअनेरो नानाप्रकारभोजनविशेष पडिगाहिता
कहतालेई सुभिरंकहतां रुडो२रजिमीदुभिरंकहतां दुग्ंधपांडुओ२रसलो लपणेपरठवेतो भाटस्यानकफरसे दोपलगाडे तिणिकार
णिइमनंकरे किंतुसुग्ंधयधवादुग्ंधरुडो पांडुओसरसविरस सर्वजिमेपरंछांडेनहीं इअसरसलोलपणोपरिहरे तेसाधुनोमार्ग

दीपिकाटीका

जानीयात्तद्यथा मांसंवाभज्जंवा भज्यमाणंपच्यमाणं तैत्तप्रधानंवा पूयंजादेशः प्राबूर्णं कस्तदर्थंस्क्रियमाणं चाहारंपेच्छातंनपतना

नोनैव खड्गं खड्गं शीघ्रं २ उपसंकस्य च भवेत्तथाचेत् अन्यत्वनानादिकार्यात् सेभिकखूवारजावसमाणे अन्धवरं भोजनजातं २ पडिगाहेत्ता सभिरंभोज्जा दुर्गंधं परिद्वेष्टे मादृष्टाणं संफासेनो एवं करेज्जा सुवृभन्तिवादुवृभन्तिवा सव्वमेयं भुंजेज्जा सेभिदुरन्तरज्जोजनजातं परिद्वेष्ट्य सुरभिरंभोज्येत् दुर्गंधं २ परित्यजेत् मादृष्टानच्चैवं संस्पृशेत्तच्चनकुर्वात् यथाचकुर्वात्तवादर्शयति सुरभिंवादुर्गंधं

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

तद्यथा मांसं वामत्स्यं वा भज्जमानमिति पच्यमानं तेलप्रधानं वा पुष्पं तच्च किमर्थं क्रियत इति दर्शयति यस्मिन्वाचा ते कर्म स्थापित्यते परिजनः स आदेशः प्राधूर्ण्यं कस्य दर्शयं संस्क्रियमाणमाहारं प्रेक्ष्य लोलुपतया नोनैव खड्गं खड्गं शीघ्रं शीघ्रं द्विवचनमादर स्थापनायं उपसंकस्यावभाषे तयाचेत्तच्चनत्वनानादिकार्यादिति खेदव्यादि सभिक्षुरन्तरभोजनजातं परिद्वेष्ट्य सुरभिरंभोज्येत् दुर्गंधं दुर्गंधं वा परित्यजेद्दीप्तायां द्विवचनं मादृष्टानच्चैवं संस्पृशेत्तच्चनकुर्वात् यथाचकुर्वात्तदर्शयति सुरभिंवादुर्गंधं वा सर्वं भुंजीत न परित्यजेदिति

वा २ जावसमाणे अन्धवरं वा पाणगजायं पडिगाहेत्ता पुष्पं अविदत्ता कसायं परिद्वेष्टेति मादृष्टाणं संफासेनो एवं करेज्जा पुष्पं पुष्पेति वा कसायं कसायेति वा सव्वमेयं भुंजेज्जा णो किंचिविपरिद्वेष्ट्वासे भिक्षू वा भिक्षू णी वा वज्रपरियावणं भोजनजायं पडिगाहेत्ता वज्रवेसाहं मियातत्यवसंति संभोइया समणुणा अपरिहारिया अदूरगयाते सिंअणालोइया अणमंति यापरिद्वेष्टेति मादृष्टाणं संफासेनो एवं

भाषा

जाणिवो सेभिकखू क० तेसाधुगृहपतिनेधरि गयोक्तो अनेरोपानक प्रकारं लेईने पुष्पं २ कहतां वर्णगंधरससहित तेपाईने कसायं २ कहतां तेहयकीविपरीत विरसरपरिद्वेष्टे इमकरतोसाधुमादृष्टान दोपनोठामफरसे तिणिकारणि इमनकरेकिसकरे पुष्पकडो कसायं पाडुओजेहवोलाधो तेहवोसर्ववावरे परं किंचिन्मातनछांडे पडिठनेनहीं सेभिकखू वा क० तेसाधुवज्रघणो अशनादिकपर्यापन्न लाधो अथवावज्रघणेप्रकारे आचार्यग्नानपाष्णि कादिकनेअर्थि दुर्लभद्रव्येकरी पर्यापन्नसहित एहवोआहारपडिगाहिताग्रहीने तिहांसाहमीवणाखे तेकेहवासंभोइयाकहतां एकगुरुनाशिय्य तथासमणुनारूडे आचारिप्रवर्त्तता अपरिहारियाकहतां परिहरिवा योग्यनघी पासत्यादिदोपरहित सुविहितवली अदूरगयादूकडावर्त्ते तेहनेअणालोइयाकहता अणकहेअणमंति या निमंतयाविना जेपरिद्वेष्टे तोमादृष्टाणं संफासे मादृष्टानफरसे एतावतादोपलगाडे तिणिकारणि इमनकरेकिसकरे तेकहेछे तेसाधुजेआहारघणो

दीपिकाटीका

वासर्वं भुंजते न परित्यजेत् सेभिकखू वा २ अथान्तरं पाणगजायं पडिगाहेत्ता पुष्पं २ आवीदत्ता कसायं २ परिद्वेष्टेति मादृष्टाणं संफासेनो एवं पुष्पं पुं जाइवा कसायं सव्वमेयं भुंजेज्जा न किञ्चिविपरिद्वेष्ट्वा सुगमं नवरं वर्णगंधोपेतं पुष्पं तद्विपरीतं कपायं दोपस्थानन्तर सूत्रयोराहारगद्यात् सूत्रार्थहानिः कर्मबंधश्चेति सेभिकखू वा २ वज्रपरि यावणं भोजनजायं पडिगाहेत्ता साहं मियातत्यवसंभोइ यासमणुना अपरिहारिया अदूरगया ते सिंअणालोइयापरिद्वेष्टेति मादृष्टाणं संफासे नो एवं करेज्जा सेतं मायाए तत्यगच्छे ज्जापुव्वमेव आलोएज्जा आउसंतो समणाइमेमेअसणं वा ४ वज्रपरियावणं तंच भुंजहचणं सेसेवं वदन्तं परोवदेज्जा आउसंतो समणा आहारमेयं असणं वा ४ जावदयं परिसडइता वइयं भोक्खामोपहामोवासज्जमेयं परिसडइ सव्वमेयं भोक्खामोपाहामोवासभिक्षुर्वहयनादिपर्यापन्नं लब्धं परिद्वेष्ट्य वज्रभिर्वा प्रकारैराचार्यग्नान प्राधूर्ण्यं कायर्थं दुर्लभद्रव्यादिभिः पर्यापन्नमाहारजातं परिद्वेष्ट्य तद्वज्रत्वाद्भोक्तुमसमर्थः तत्र च साधर्मिकाः संभोगिका एक सासाचारीकाः समनोज्ञाः अपरिहारिका इत्येतेषु सत्खदूरगतेषु वा तान् च नाष्ट्या प्रमादितया परि टापयेत् परित्यजेत् एतस्मिन्मादृष्टानं संस्पृशेत्तच्चनकुर्वात् यच्च कुर्वात्तदर्शयति सभिक्षुदधिकमाहारजातं परिद्वेष्ट्य तत्समीपंगच्छेत्

शिलंगाचार्यकृतटीका

एवंपानकसूत्रमपि नवरं वर्णगन्धोपेतं पुष्पतद्विपरीतकषायं वीषायाद्विर्वचनं दोषश्चानन्तरसूत्रयो राहारागार्द्धात् सूत्रार्थज्ञानिः कर्मबंधश्चेति सेइत्यादि सभिक्षुर्वहशनादि पर्यापन्नं लब्धं परिगृह्य वज्रभिर्वाप्रकारैराचार्यं ग्वानप्राधूर्ण्यकार्थं दुर्लभद्रव्यादिभिः पर्यापयमाहारजातं परिगृह्यतद्वज्रत्वाद्भोक्तुमसमर्थः तत्रचसाधर्मिका संभोगिकाः समनोन्नायपरिहारिका एकार्थ्याद्यालापका इत्येतेषु सत्स्वदूरगतेषु वा ताननाष्टक्य प्रमादितया परिष्ठापयेत् परित्यजेदेवं च मातस्थानं संस्पृशेन्नैवं कुर्यात् यच्च कुर्यात्तद्दर्शयति सभि

करेज्जा सेत्तमादायतत्यगच्छेज्जासेपुत्तामेवआलोएज्जा आउसंतोसमणाइमेमे असण्वा४वज्रपरि
यावणे तंभुंजहचणंसेसेवदंतंपरोवदेज्जाआउसंतोसमणाआहारमेयं असण्वा४जावतियं२परिस
उइतावतियं२भोक्खामोवापहामोवासज्जमेयंपरिसउइसज्जमेयंभोक्खामोवापहामोवासेभिकखूवा२
सेज्जं पुणजाणेज्जा असण्वा४ परंससुहिस्सवहियाणीहडंतंपरेहिअसमणुखायंअणिसिद्धंअफासुयंजा

भाषा

उगस्योक्ते तेलेईजिहांसाहन्मीहे तिहाआवेआवीनें पहिलोआलोचे तेहआगलिइमकहे आउसंतोसमणा आयुष्मंतअमणोएमा
हरेसमीपि आहारवणोक्ते तेमेलेवराइनहीं घणामाटिअथवा अथवासरसपणामाटि तेहभणीतुहेल्यो संविभागकरावो तिवार
तेहप्रतिइं आगिलासाधुइमकहे अहोआयुष्मंतअमणअशनपानादिक अहनेंआपि जेतलोअहेलेई सकस्योतेतलो आहारपाणी
आहरिस्थो पीस्थो जेसवलोसकीस्थे तोसवलोआहारपाणीखपाविस्थोइमकहेतिणिकारणि तेहनें विणुकस्ये परिद्वेनहीं इतिभावछे
वलीविशेषकहेके सेभिकखूवार तेसाधुगोचरीभमतोजेजाणे अशनादिकपर अनेराभिज्ञाचरादिक उद्दिशीवहियानीहडं तेहनें देवा
भणी घरवाहिरिकाढोक्ते परंतेअशनादिक परेहिंकहतां गृहस्थनेंअसमणुन्नायंकहतां तेहनें एहवीअनुज्ञानथी दीधीजेतुहेजेहने
मनिगमेतेहनें देव्यो एहभणीअसमनुज्ञातकहिये अथवादेणहारने आयत्तनथीकीधों एतले पारकोआहार अनेरोकिणिहीनें देवा
भणोलोजाइके विचालेजातां चारित्तियाने तेआपे तोतेआहारचारित्तियोअप्रासुक अनेपणीयजाणी पडिगाहेनहीं तथातिहेजआ

दीपिकाटीका ।

गत्वाच पूर्वसेवालोकेतुदर्शयेत् एवंब्रूयादायुष्मन् अनणसमैतदशनादि वज्रपर्यापन्नं नाहंभोक्तुमलं अतोयूयंकिंभुग्धं तस्यचैववदतः
सपरोब्रूयात् वाचन्मातंभोक्तुं शक्नुमस्तावन्मातंभोक्ष्यामहे पास्यामोवासर्वंवा परिश्रुततिउपयुज्यतेतत्सर्वंभोक्ष्यामहेपास्यामः सेभि
कखूवार सेज्जं पुणजाणेज्जा असण्वा४परं ससुहिस्सवहियानीहडंतं परेहिं असमणुखायं अणिसिद्धंअफासुयं जावनोपडिगाहेज्जा
तंपरेहिंसमणुखायं सणिसिद्धंअफासुयं जावपडिगाहेज्जा तंखलुतस्सभिकखुत्ससामग्गियं पढसस्सनवमोउहेसओ सपुनर्वदेवंभूतमाहा
रजातंजानीयात्तद्यथा परचारभटादिकं उद्दिश्यगृहान्निःकातंयच्चपरैर्यदिभवान् कस्यैचिद्दाति तदाददातुइत्येवंसमनुज्ञातंनतुर्दा
तुर्वास्वामित्वेनानि रुष्टंवातद्वज्रदोष दुष्टत्वादप्रासुक सनेपणीयमितिज्ञात्वा नप्रतिगृह्णीयात् तद्विपरीतंतुगृह्णीयात् इत्येतन्नस्यभि

शिलंगाचार्यकृतटीका

क्षुद्रादधिकमाहारजातं परिगृह्य तत्समीपंगच्छेइत्वाच पूर्वसेवालोकेतुदर्शयेदेवं ब्रूयादायुष्मन्अनण समैतदशनादि वज्रपर्यापन्नं नाहं
भोक्तुमलमतोयूयं किंभुग्धंतस्य चैववदतः सपरोब्रूयात् वाचन्मातंभोक्तुं शक्नुमस्तावन्मातं भोक्ष्यामहे पास्यामोवा सर्वंवापरिश्रुतत्यु
पयुज्यते तत्सर्वंभोक्ष्यामहेपास्यामइति सेइत्यादि सपुनर्वदेवंभूतमाहारजातं जानीयात्तद्यथा परचारभटादिकसुद्दिश्य गृहान्निःकां
तंयच्चपरैर्यदिभवान् कस्यैचिद्दाति तदाददात्वित्येवमनुज्ञातंनतुर्दातुर्वास्वामित्वेनानिरुष्टंवा तद्वज्रदोषदुष्टत्वादप्रासुकमनेपणीय

वणोपडिगाहेज्जा तंपरेहिंसमणुखायं समणिसङ्घासुयंतामेसंतेजावपडिगाहेज्जा एवंखलुतस्समि
 क्खुस्सवाभिक्खुणीएवा सामग्गियं पिंडेपणाध्ययनस्य नवमोद्देशकः सेएगतिओसाहारणंवापिंडवा
 यंपडिगाहेज्जा तेसाहम्मिएअणुप्पुच्छित्ताजस्सइच्छइतस्सइच्छइदलवति माइइहाणंसंफासेणो एवं
 करेज्जा सेतंमायाएतत्थगच्छेज्जा पुब्बामेवआलोइज्जा आउसंतोसमणांसंति ममपुरेसंयुवावा

भाषा

हारएह्यकी विपरीतज्ञ इह देणहारने अमुन्नादीधीछे तुंमनिगमे तेहने देज्जो तदायत्तकीधोछे एहवेजेजाणे तोप्राप्तुकएपणीयने
 भाविलेतांदोपनयी एवंखलुएपूर्वाक्तविधिइं आहारनोअयनलेवो जिमकह्योतिमत्रीसाधुसार्धाने आचरतांसमग्रपणो संपूर्ण
 साधुभावजाणिवो इतिओआचारगे द्वितीयव्युत्तस्संधे प्रथमाध्ययने नवमोद्देशकः संपूर्ण द्विपिंडेपणाध्ययनि दसमोद्देशो प्रारंभियेछे
 नवमेउद्देशे पिंडग्रहिवानीविधिकही इहांसाधारण पिंडनीप्राप्तिछती उपात्रेआवीसाधुने जेकरिवेतिंकेछेसेएगतिक तेसाधुको
 ईएकसाहारणकहतां सामान्यपिंडएतले घणासाधुनेनिमित्ति आहारलेई आब्योउपात्रयमाहिजे साहम्मीइइ तेहनेपूछाविना
 आपणामनगमताकेडे जेहने वांछे तेहतेहनेघणेर आलेमनिनमाने तेहनेयोडोआपे इमकरतोमाइइहाणं संफासेमाटस्थानफरसे
 दोषलगाडे परंइसनकरे जिमकरेतिमकहेछे सेतमायाव तेसाधुतेआहारलेई तिहांआचार्यादिकने समीपिजाइ तिहांजइइम
 कहे अहोआयुष्मंतयमणो माइरेपुरेसंयुवावाकहतां जेहनेसमीपि चारितलीधिं तेपूर्वसंस्तुतकहिये पच्छासंयुवाकहतां जेहनेसमी

टीपिकाटीका

ओःसामग्रं संपूर्णोभिक्षुभाव इति प्रथमाध्ययनस्य नवमोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तोनवमोऽधुनादशम आरभ्यते अस्य चायम
 भिसंबंधः इहानन्तरोद्देशके पिंडग्रहणविधिः प्रतिपादितः इह तु साधारणादि पिंडावाप्तौ वसंतौ गतेन साधुना वहिषेयं तद्
 र्शयितुमाह सेएगतिओ साहारणंवा पिंडवायं पडिगाहेज्जा तेसाहम्मिए अणुप्पुच्छित्ता जस्सइच्छइतस्सइच्छइदल
 वति माइइहाणंसंफासेणोएवंकरेज्जा सेतमायाएतत्थगच्छेज्जा गच्छित्तापुब्बामेव एवं वदेज्जा आउसंतोसमणांसंति ममपुरे संयुवा
 पच्छासंयुवावा आयरिएवाउवज्जा एवापवत्तीवा घेरेवागणीवा गणहरेवा गणावच्छेतिएवा अविद्याइ एतेसिंखइं दाहासि
 सेणोवंबदंतं परोवदेज्जा कासं खलुआउसो अहापज्जत्तं निमराहि जावइयंपरोवदति तावइयंनिसरेज्जा सवमेवं परोवदति
 सवमेवनिमरेज्जा सेभिज्जुरेकतरः कच्चित् साधारणं वज्जनां सामान्येन वादत्तं पिंडपातं परिगृह्य तत्पावर्त्मिकान् यनाष्टय
 वस्त्रैरोचते तस्मै रस्मनीपिकया खड्गं खड्गं प्रभूतं पृच्छति एवंच माटस्थानं संसृजेन्नैवं कुर्यात् वहिषेयंतदाह समिज्जुसंप
 णीयंकेवलवेपावाप्तं पिंडमादाय तत्वाचार्याद्यन्तिकेगच्छेत् गत्वाचैवंवदेत् यथायुष्मन्त्रयमणसन्तिविद्यन्ते ममपुरःसंस्तुताय दन्तिके

शिलंगाचार्यकृत टीका

मितिमत्वा नप्रतिगृह्णीयाद्विपरीतंतु प्रतिगृह्णीयादित्येतत्तस्य भिक्षोःसामग्रमिति प्रथमाध्ययनस्य नवमोद्देशकः परिसमाप्तः उक्तो
 नवमोऽधुनादशमआरभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तरंपिंडग्रहणविधिः प्रतिपादित इह तु साधारणादि पिंडावाप्तौ वसंतौ गतेन
 साधुनावहिषेयं तद्दर्शयितुमाह सेइत्यादि समिज्जुरेकतरः कच्चित्साधारणं वज्जनासामान्येन दत्तं वाशब्दः पूर्वोक्तपक्षेपक्षयोः पक्षांतर
 द्योतकः पिंडपातंपरिगृह्य तत्पावर्त्मिकानाष्टय वस्त्रैरोचतेतदौ तस्मै रस्मनीपिकया खड्गं खड्गं प्रभूतंप्रभूतंप्रयच्छति एवम
 टस्थानं संसृजेन्नैवं कुर्यादितिअसाधारणपिंडावाप्तौवपि वहिषेयंतदर्थयति सेइत्यादि समिज्जुसंपणायंकेवलवेपावाप्तं पिंड
 मादाय तत्वाचार्याद्यन्तिकेगच्छेत् गत्वाचैवंवदेत् यथायुष्मन्त्रयमणसन्तिविद्यन्ते ममपुरःसंस्तुता यदन्तिकेप्रव्रजितस्त्वयं वंघिनः पश्चात्

तंजहाआयरिवा उवञ्जाएवाप्रवत्तीवाथेरेवागणीवागणहरेवागणावच्छेइयावा अविद्याइ' एतेसिं
खड्गं खड्गं दाहामिसेणेवंवयंतंपरोवइञ्जाकामं खलुआउसोअहापज्जत्तंणिसराहिजावइयं२परोववइ
तावइयं२णिसिरेञ्जासव्वमेयंपरोवयतिसव्वमेयंणिसिरेञ्जासेएगतिउमणुणं भोयणजायंपडिगाहेत्ता
पत्तेणंभोयणेणं पल्लिकादेतिमामेतंदातियंसंतं दइणंसयमातिए एवंआयरिवा जावगणावच्छेइ

भाषा

पिञ्चुतभण्यो तेहनासंबंधीपद्यात् संस्तुतकचिये तेकोणरतेहना नामकहेछे तंजहाआयरिवा आचार्यअनुयोगनो धरणचारउपा
ध्याय सिद्धांतनोभणावणहार प्रवत्तिएवाकहतां यथायोग्यसाधुने' येवावञ्जादिकनेविपे प्रवर्त्तावे तेप्रवर्त्तक येरेवास्यविर तेकहिये
जेसयमादिकनेविपे सीदातासाधुनेस्थिरकरे तेस्यविरगणीकहतां गच्छाधिपतथागणतेकहिये जेआचार्यने' आदेशिगच्छलेजुओ
विहारकरे तेगणधरजागिवोगणावच्छेदकतेकहियेजेगच्छनाकार्यचींतवेअविद्याइ' तिकहतांइत्येवमादिक साधर्मिकउद्दिष्टीइमकहे
ऊ'तुम्हारीअनुज्ञाइ' एहने' खड्गं खड्गं कहतां षणोरेदेसोइस्' कहतां तेसाधुनेपरआगिलो साहम्मीआचार्यादिककहे खलुइसेवाप्या
लंकारिआयुष्मतत' एहनेदेहिएतलेजेतलोआचार्यादिककहेतेतलो जेथोडोकहेतोथोडोदेसवलोकहेतोसवलोकपरंतेहनेयिणुकह्यो
आपणेमनिगमतो किणिहीने' षणोथोडोएरुडु' इमनद्येएभाव वलीविशेषकहेछेसेएगक० तेसाधुकोई एकमनोजरुडो' सरसएहवो
भोजनलही पातानीवलीमू' की तेप्रांतयरसविरस आहारकरीढाके मनमाहिइमजाणे आहारदेखाखोड' तो आचार्यादिकस्यं

दीपिकाटीका

प्रवर्त्तेत् तत्वं बंधिनः पद्यात् संस्तुतावा यदन्तिकेधीतं श्रुतं वा तत्सं बन्धिनो बान्धेयत्वावासिता तद्यथाआचार्योवाअनुयोगधरउपाध्या
योऽध्यापकः प्रवृत्तिर्वायथायोगं वैयाहत्यादौ साधूनां प्रवर्त्तकः संयमादौ सीदता साधूनां स्थिरकरणात् स्वविरोगच्छाधिपौ गणीयस्वा
चार्यदेशीयो गुर्वादेशात् साधुं गणंगृहीत्वा पृथग्विहरति सगणधरः गणा वच्छेदकस्तु गच्छकार्यचिन्तकः अविद्याइ' तिइत्येवमादी
नुदिश्य एतद्वदेत्यथाच मेतेभ्योयुष्मदनुज्ञया खड्गं खड्गं प्रभूतं रदास्यामि तदेवंविज्ञप्तः सन् परचाचार्यादिर्यावन्मातं समनुजानीते ताव
न्मातमेव निश्चजेतदद्यात् सर्वानुज्ञया सर्वं वा दद्यात् सेएगतिओमणुणं भोयणजायंपडिगाहेत्तापंतेण भोयणेण पल्लिकाएत्ति मातेतं
दाइयंसन्तंदइणं सतिमातिएआयरिवाजावगणावच्छेइवानो खलुमेकस्रविकिंचिविदायव्वंसिवासाइट्ठाणं संफासेणोएवंकरेज्जासेत
मायाएतत्तगच्छेज्जा पुव्वामेवउत्ताण एहत्तेपडिगुहंकहु इमंखलुत्तिआलोएज्जानोकिंचिविनिगहेज्जासुगमंवावन्ने वं कुर्यात्तयच्चकु

शिलंगचार्य कृतटीका

संस्तुतावायदन्तिकेधीतं श्रुतं वा तत्सं बंधिनो वा अन्यत्वावासितासां च स्वनामन्नाह तद्यथाआचार्योनुयोगधरः उपाध्यायोऽध्यापकः प्रवृत्ति
र्वायथायोगंवैयाहत्यादौ साधूनां प्रवर्त्तकसंयमादौ सीदतासाधूनां स्थिरकरणात् स्वविरोगच्छाधिपो गणीयस्वाचार्यदेशीयो गुर्वादेशात्
साधुगणंगृहीत्वा पृथग्विहरति सगणधरः गणावच्छेदकस्तु गच्छकार्यचिंतकः अविद्यांतीत्येवमादीनुदिश्यैतद्वदेत्यथाच मेतेभ्योयुष्मदनुज्ञया
खड्गं खड्गं प्रभूतं प्रभूतं रदास्यामि तदेवंविज्ञप्तः सन् परचाचार्यादिर्यावन्मातं समनुजानीते तावन्मातमेव निश्चजेतदद्यात् सर्वानुज्ञया सर्वं वा द

एवाणोखलुमेकस्रति किंचिविदायव्वंसिया माइट्ठाणं संफासेणोएवंकरेज्जा सेत्तमायाएतत्तगच्छे
ज्जा२पुव्वामेवउत्ताणएहत्तेपडिगहंकहु इमंखलुत्ति२आलोएज्जाणो किंचिविणिगूहेज्जा सेएगति
उअणयरं भोयणजायं पडिगाहेज्जा भइयं२भोआविवणं विरसमाहरति माइट्ठाणं संफासेणोएवं
करेज्जासेभिकवू वा२सेउजंपुणजाणेज्जाअंतनच्छे यंवाउच्छे गंडियंवाउच्छे चोयंवाउच्छे रोरंवा

भाषा

आपणपेलेस्ये तेहमणी इमटांकुं निमकोई नदेखे एतले किणिहीनेद्वो नज्झइ इम चींतवे तोमाटस्यानपरसे मोटोरोपल गाडे तिणिकारणि इमनकरे दिवनिमकरे तिम कइहेछे मेतमादायतं साधु तेआहारनेइ तिहां आचार्यादिजने समीपि जाइजइजरीपुवमेवपहिलो जउत्ताण एहले पडिगहं कहुपावोहयोंइ करी सबकहे आअसुकेर मेआग्योंछे इम आलोइकाई गोपवेनहीं तोदोपलागेनहीं मेएगक० तेएजकोई साधुगृहस्थनावरयकी नानाप्रकारआहारलेइतेइमाहिमद्रक० किहांइएकवेसी आहारकरीअनेजेविवर्ग अरसविरस आणीदेसाडे इमकरतो माइद्राणं संफासे माटस्यानकफरिसे तिणिकारणि इम नकरे जेहवोआहारलहे तेहवोउपात्रेलेइ आवेइतिभावः सेभिकखूगक० तेमाधुजेजाणे अंतुस्छूयंककतां सेलडीनापर्वना मध्यउच्छूगं डिउं कइतां सेललीनागंड उच्छूचोयगं कइतां पीलीसेलडी नीशोती एतले तेहनाअवयव उच्छूमेरगं वाकइतां सेलडीनां अग्र

टीपिकाटीका

योनद्धयति समिजुसंपिंडमादाय तवाचार्याद्यन्तिकंगच्छेत् गत्वाच सर्वयथावस्थितसेवदुर्गयेत् नकिंचिद्वगूहयेत् प्रच्छादयेत् सांप्रतं मइटतोमाटस्यानप्रतिपेधमाह मेएगवओअग्रतरं भोजणजायं पडिगाहेजापद्वं० भोज्याविवर्नविरसमाहरति नाइद्राणं संफासे नोएवंकरेजा समिजुरेकतरः कचिदन्यतरहर्णाद्युपेतं भोजनजातंपरिगृह्याद टन्ने वरसगृह्यतया भद्रकंभुक्तायदिवर्गं मन्त प्रांता दिकं तत्प्रतिचयेसमाहरति आनयति एवइमाटस्यानं संस्पृगेन्वचैवंकुर्यात्सेभिकखूवारसेजं पुणजाणेजा अंतुस्छूयंवाउच्छूगंडि यंवा उच्छूचोयगंवा उच्छूमेरगंवा उच्छूमालंवा उच्छूडालंवा संवर्णिवासंवलियालियंवा अस्मिंस्त्रुपडिगाहियंसि अय्येसियाभोजणजाए वज्जउन्निअधम्मिए तहप्पगारंअंतुस्छूयंवा जावसंवलियालियंवाअफासुयंजावणो पडिगाहेजा समिजुयत्पुनरेवंभूतमा हारजातंजानीयात्तद्यया अंतुस्छूयंति इजुपूर्वमध्यं उच्छूगंडियं सपर्वेजुगकलं चोयगंपीलितेजुच्छोविकामेककं अग्रंमोसगंदीर्व

गीलंगचार्य कृतटीका

द्यादितिकिञ्चैद्व्यादिसुगमं यावन्ने वंकुर्याद्यच्चकुर्यात्तदुर्गयतिसमिजुनं पिंडमादाय तवाचार्याद्यन्तिकंगच्छेत् गत्वाच सर्वयथावस्थित सेवदुर्गयेत् नकिंचिद्वगूहयेत् प्रच्छादयेदिति सांप्रतमइटतोमाटस्यानप्रतिपेधमाहसेइत्यादिसमिजुरेकतरः कचिदन्यतरहर्णाद्युपेतं भोज नजातंपरिगृह्यादटन्ने वरस गृह्यतयाभद्रकंभद्रकंभुक्तायदिवर्गं मन्त प्रान्तादिकंतत्प्रतिचयेसमाहरत्यानयत्येवंच माटस्यानंसंस्पृगे न्चैवंकुर्यादितिकिञ्च सेइत्यादिसमिजुयत्पुनरेवंभूतमाहारजातं जानीयात्तद्यया अंतुस्छूयंवन्ति इजुपूर्वमध्यं इजुगंडियन्ति सप

उच्छूमालगंवाउच्छूपलिंवा संपलियालगंवा अस्मिंस्त्रुपडिगाहियंसि अय्येसियाभोजणजाएवज्जउ न्निअधम्मिए तहप्पगारंअंतुस्छूयंवाजावसंपलियालिंवा अफासुयंजावणोपडिगाहेजासेभिकखूवा ०सेजं पुणजाणेजा वज्जअट्टियंसंवावमच्छंवावज्जकंटकं अस्मिंस्त्रुपडिगाहितंसि अय्येसियाभोज णजाए वज्जउन्निअधम्मिए तहप्पगारंवज्जअट्टियंवा संसंसच्छंवा वज्जकंटगंलाभेसंते जावणोप

भाषा

उच्छूमालगंवाकइतांवीशान्याउच्छूडालगंकइतांगाशानोएकदेगसं वटिकइतांसं गचवलादिकनीवाफीफलीसंवलियालगंकइतां वज्जादिकनीफली अग्निपकइत्यादि आहारप्राप्तकज्जे परंइणिआहारिलीधे भोजनजाजियोडुंआने वणोपरिठविउं जोईये तेहवोआहारसाधुनपडिगाहे सेभिकखूक०तयावली वज्जअट्टियंसंवावणोअस्थिकइतांकुलियाजिहांछे एहवोमांसगहिइं वनस्यति विगेपनोकाहमच्छंवा वज्जकंटयंजेइमाहिं घणाकंटज्झइ एहवोमच्छयकइतां वनस्यतिविगेपनिमलोकाभपे ग्राकपलनेंचीइकहे

तिमद्दृष्टं पुण वनस्पतिविशेषजागिबो एहवोआहारलेवोनकल्पे एसाधुने अयोग्यजागिबोवलीविशेषकहेहे सेभिकखूक० तेसाधुगृह

दिपीकाटीका

शाखाडोलगं शाखैकदेशः संवलितिसुझादीनां विध्वस्ताफलः संवलितागन्तिवह्नादिफलीनापाकः अत्रैवंभूतेपरिगृहीतेष्यन्तरिच्छादि केअस्पमशनीयं वज्रपरित्यजनधर्मकंदूतिमत्वानप्रतिगृहीयात् सेभिकखूवारसेज्ज पुणजाणेज्जावज्जअद्वियंवासंसेवमच्छंवावज्जकंटगं अस्मिंखलपडिगहियंसि अप्पे सियाभोयणजाएवज्जउच्चियधम्मिएतहप्पगारं वज्जअद्वियंवासंसेवामच्छंवा वज्जकंटगं लाभेसन्तेनोपडि

शिलंगाचार्यकृत टीका

वैद्युसकलंचोयगोपीलि तेजुच्छोदिकमेकंत्यग्रंशालिगन्ति दीर्घशाखाडालगन्ति शाखैकदेशः संवलितिसुझादीनां विध्वस्ताफलः संवलितालगन्ति वह्नादिफलीनां पाकः अत्रैवंभूतेपरिगृहीतेष्यन्तरिच्छादिकेल्पं मशनीयं वज्रपरित्यजनधर्मक मितिमत्वानप्रतिगृहीयादिति एवंमांससूत्रमपिनेयमस्य चोपदानं क्वचिदुताद्युपशमनार्थं सहैद्योपदेशतो वाह्यपरिभोगेन स्वेदादिनाद्युपकारकत्वा

डिगाहेज्जा सेभिकखूवार जावसमाणेसियाणं परोवज्जअद्विएण संसेणमच्छेण उवणिमंतेज्जाआ उसंतोसमणाअभिकंखसि वज्जअद्वियंमंसंपडिगाहेत्तए एयप्पगारंणिग्घो संसोच्चाणिसम्म सेपुब्बामे वआलोएज्जा आउसोत्तिवा भद्रणीतिवाणोखलुमेकप्पइमेवज्जअद्वियं संसंपडिगाहेत्तए अभिकंखसि सेदाउं जावइयं तावइयंपोग्गलंदलयाहिमाअद्वियाइं सेसेवंवदंतस्सपरोअभिहट्ट, अंतोपडिगहगंसि

भाषा

स्थनेपरिगयोद्धतोतेहनोइं कोर्देगृहस्य वज्जअद्विएणंसंसेणं उवनिमंतिज्जा घणाअस्थिसहित मासेकरीनिमंतो इहांअस्थिगद्दिइं कु लियामांसशब्दिइं वनस्पतिविशेषनोकाडाहजागिबो अहोआयुष्मंतअमणएषणाकुलियासहितएआहारलेइंसिएहवोशब्दसंभलीपदि लोतेआहारदेखे इमकहेअहोआयुष्मंत अथवावहिन सुभने घणाकुलियासंए वनस्पतिनोविशेषलेवानकल्पे जेमुभनेदेनावाछे

टीपिकाटीका

गाहेज्जा मासस्योपादानं क्वचिदुताद्युपशमार्थं सहैद्योपदेशतो वाह्यपरिभोगताः फलवद्दृष्टं भूजिआत्ववहिः परिभोगार्थेनाभ्यव हारार्थे पचतादिभोगपयत् सेभिकखूवाजावसमाणे सियाणंपरोवज्जअद्विएणंसंसेणमच्छेणवा उवनिमन्तेज्जाआउसन्तोसमणाअभि कंखसि वज्जअद्वियंमंसंपडिगाहेत्तए तंतहप्पगारं निग्घोसंसोच्चाणिसम्म पुब्बामेवआलोएज्जाआउसोत्तिवा भगिणीतिवा नोगल मेकप्पइवज्जअद्वियंमंसंपडिगाहेत्तए अभिकंखसिमेदाउं जावतियन्तावतियंपोग्गलंदलयाभि दोचद्वियाइंसेसेवंवदंतस्सपरोअभिहट्ट,

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तफलवद्दृष्टं भूजिआत्ववहि परिभोगार्थेनाभ्यवहारार्थे पदातिभोगवदिति स्वेदसूत्रेप्यभिप्राया द्रष्टव्यएवंगृहस्था मंतणादिविधि पुद्गलसूत्रमपिसुगममिति तदेवमादिनाभिप्रायेण ग्रहणेसत्यपिकंटकान्प्रतिष्ठापनंविधिरपिसुगमइतिसेइत्यादिभिर्जुर्गृहाटीप्रविष्ट

वज्जअद्वियंमंसंपरिभाएत्ता णिहट्ट, दलएज्जा तहप्पगारंपडिगहगं परिहृत्यंसिवा परपायंसिवा अफासुयंअणेसण्णजं लाभेसंतेजावणोपडिगाहेज्जा सेआहज्जपडिगाहिएमिया तंगोहितिवएज्जा अणोवत्तिवएज्जा सेत्तमायाएएगंतमवज्जसेज्जा, अहेआरामंसिवा अहेउवस्सयंसिवा अप्पंउएजाव संताणएमंसंगमच्छगंभोच्चा अद्वियाइंकंटएगहाव सेत्तमायाएएगंतमवज्जसेज्जा, अहेज्जाए. पंडितं

भाषा

तो जेतलो एणुल्लकडाह एगिरदेहि परं एकुलियासदेसि एहवोकहतां साधुने पात्रे तेकुलियासदित तेवनस्पतिविशेषआगिलोप्रक्षिपे
एतावता पात्रामाहिवालें तथा प्रकारपडिलोतो परहस्तिहृतो परपात्रिहृतोईजनिपेधे नकल्पे कदाचितेलेवराणों तोखों
करे तेकहेके तेदेणहारने इमकहतेविह्वोकीधों जेएहवोआहार अयोग्यसुभने दीधो इमकहीतेआहारलेई एकांतिआवेआवीने
आरामविषे अववाउपात्रेविषे जिहांअंडप्राणहरी कायादिकजीवनऊइ तिहांआवीमाहिथको तेमांसगड्डी जेकुलिया
विना आहारनोंदलहे तेजिमीनेकुलिया कंटकादिकलेई एकांतिआवी निरवद्यस्यंडिले भामयंडिले सिकहतां (जहांअग्निदग्ध
स्थानकनीवाहादिक तिहांआवीपडिलेहीर प्रसार्ज्जिपरिठवे एपरिट्टिविवानी विधिजाणिवीजिणिकारणि एकेवनस्पतीमाहि

दीपिकाटीका ।

अन्तोपडिगहगंसि वज्जअद्विवंसं पडिभाएत्तानीहट्टुदलएज्जा तहप्पगारंपडिगहसंसंपरहत्थं सिवा परपात्रंसिवा अफासुयंजाव
नोपडिगाहेज्जा सेवआहज्जपडिगाहिएसिया तंनोहत्तिवएज्जा नोअणहन्तिवएज्जा सेतमादायएगंतमवक्कमेज्जा अहेआरामंसिवा
अहेउवस्यंसिवाअप्पं डेजावसन्ताणएंसंसगंसच्छगं रभोज्जाअद्वियाइ कंटएएगन्तमवक्कमेज्जा २ अहेभामयंडिलेसिवाजावपमज्जियर

शीलंगाचार्य कृतटीका

सस्यच स्यात्कदादित्परोऽहस्यः अभिहट्टुअंतोइति अन्तःप्रविश्यपतद्गृहे काष्ठहृत्कादौ ग्लानाद्यर्थं खंडादिव्याचनेसति विडंबालवणं
अनिविशेपोत्पन्नं उद्विजं बालवणाकराद्युत्पन्नं परिभाएतत्तिदातव्यं विभाव्यदातव्यद्रव्या कश्चिदंशं गृहीत्वेत्यर्थः ततो निःसृत्य दद्या

सिवाजावपमज्जियरपरिट्टिवेज्जा सेभिकखुवा २ जावसमाणेसिया सेपरोअभिहट्टु अंतोपडिगहंतेविलं
वालोगंउभियंवालोगं परिभाएत्ताएणीहट्टुदलएज्जा तहप्पगारंपडिगहगं परहत्थंसिवापरपात्रं
सिवा अफासुयंनोपडिगाहेज्जा सेआहज्जपडिगाहिएसिया तंचणातिदूरगएजाणेज्जा सेत्तंमायाए
तत्थगच्छेज्जा २ पुवामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवा भइणीतिवा इमंतेकिंजाणतादिस्सं उदाज्जअ

भाषा

लाकुलियाआहारी नसकिये कंटकगले नऊतरे तिणिकारणि परिट्टिविवाकत्ता इहां वृत्तिकारिलोकप्रसिद्ध मांसमत्स्यादिकनीमा
ववप्राण्योकेपरंस्त्वसंविरोधभणीएअर्थइंसनसंभवेपकेवलीअजीनमतजाणगीतार्थजेअर्थप्रमाणकरेतेप्रमाणगारुमाहिअस्थियड्डी
कुलियाषणाठासेकछाकेथीपन्नवणाआहिवनस्पतिअधिकारिएगद्वियावज्जअद्वियाएहवाशब्दके एगद्वियाहरडेप्रभतिवज्जअद्वियादाडि
मप्रभतिजाणिवा इमजेअस्थितेगड्डी कुलियाबोल्याके तोमांसगड्डी माहिलोगिरसंभावियेएहभणीवनस्पतिविशेषमांसमत्स्यगड्डी
इंमलाव्याके इमचारितिवाने सांसअने मत्स्यऊघाडे भाविकारणि पुणआहारिवाचोग्यनदीसे तथावलीस्त्वसाहिए साधुनेउत्तर्णि
इकस्योके वृत्तिमाहि अपवादवप्राण्योके तिणिविशेषस्त्वसं मिलतोपुणनथी तिणिकारणि वनस्पतिविशेषकहतां स्त्वनोअर्थजिम्ह
त्यर्गिके तिमइजिमिलेइतिभावः वलीविशेषकहेके सेभिकखुवाक १ तेसाधुगृहस्थनेधरि जईखंडादिकमागेतिवारे कदाचित् तेगृहस्थ
अवहट्टु अंतोऊहतां घरमाहिपेसी पडिगहेकहतांआजनि विडलवणअथवा उद्विजलवण लवणागरनिप्यन्नतेपरिभाएत्तादातव्य
द्रव्यजाणीनीहट्टु कहता तेपात्रलेईतेमाहिथको लवणसाधुने हो तथाप्रकारतेहवों द्रव्यजाणीगृहस्थसंबंधिया काष्ठपात्रनेविषेअथवा
गृहस्थनेहाथिजाणी अग्रामुकअयोग्य साधुनपडिगाहे अथवाकदाचित्तिणिगृहस्थि सहसात्कारिदीधों चारितियेनजाण्यो पात्रेघा
त्यापये इमजाण्यो जेएलवण जेमे माग्ये इह तेनेनऊइ इमजाणीगृहस्थकीदकडाईज प्रदेग्यकीपाको वलीतेगृहस्थनेधरिजई पडि

लोतेहने तेद्रव्यदेखाले असुकपुरुषअथवा वहिननामलेईकचे एसुभने तेजाणतेदीघां अथवाअजाणते एहवेप्रश्निकीधेऊं ते तेगृह

दीपिकाटीका

परिद्वेज्जासुगमं सेभिकखूवारजावसमाणेसिया सेपरोअभिहृदु अन्तोपडिगह एविडंवालोणं उवियंवालोणं परिभाएत्तानीहृदु दलएवजा तहप्यगारंपडिगहणं परहत्थं सिवापरपायंसिया अफासुयंनोपडिगाहेज्जा सेयआहचपडिगाहिएसिया तंचनातिदूर गतेजाणेज्जा सेतमायाएतयगच्छेज्जा पुव्वामेवआलोएज्जा आउसोतिवाभगिणीतिवा इमन्ते किंजाणयादिणं उदाज्जअजाणया सेयभणेज्जा गोखलुमेजाणयादिणं अजाणयाइसंखलुआउसोइदाणिं निसिरामितं भुंजहचणं परिभाए हचणंतंपरेहिंसमणुत्तायं समणुसिद्धं ततोसंजयामेव भुंजेज्जवापिएज्जवा नोसच्चाएसि भोत्तएवापायएवा साहम्मियातत्यवसन्ति संभोइयासमणुत्ता अपरिहारा रिया अदूरगया तेसिंअणुपदायव्वंसिया नोजत्यसाहम्मियाजहेववज्जपरियावणे कीरति तहेवकायव्वंसिया एसखलुतस्सभिकखू खर सामगियं पढमसदसमोउहे सओ सभिज्जुगृहादौप्रविष्टः तस्य च स्यात्कदाचित्परोगृहस्य अभिहृदुअंतोत्तिअंतः प्रविशत इह काट क्वकादौ ग्लानाद्यर्थं खंडादियाचनेसति विडंवालवणं खनिविशेपोत्पन्नं इज्जिंवालवणाकराद्युत्पन्नं परिभाएत्ता दातव्यद्रव्यात्कच्चि दंशंगृहीत्वा ततो निःसृत्य दद्यात् तथा प्रकारं परहस्तादिगतमेव प्रतिषेधयेत्तच्च आहचसहस्राप्रतिगृहीतं भवेत्तच्च दातारमदूरगतं ज्ञात्वा सभिज्जुसल्लवणादिकमादाय तत्समीपंगच्छे ज्ञत्वाच पूर्वमेवतल्लवणादिकमालोकयेत् दर्शयेत् एतच्च वूया असुकइतिवाभगि नीति एतच्चलवणादिकंत्वया जानतादत्तमजानताएव सुक्तः सन् परएवंवदेत् यथापूर्वमयाअज्ञानतादत्तं सांप्रतन्तु यदि भवत्यनेन

शीलंगाचार्य कृतटीका

तथाप्रकारं परहस्तादिगतमेव प्रतिषेधयेत् तच्चाहच तेसहस्राप्रतिगृहीतं भवेत्तच्च दातारमदूरगतं ज्ञात्वा सभिज्जुसल्लवणादिकमादाय तत्समीपंगच्छे ज्ञत्वाच पूर्वमेवतल्लवणादिक मालोकयेद्दर्शयेदेतच्च वूयात् असुकइतिवाभगिनीतिवा एतच्चलवणादिकंत्वया जानताद त्तसुताजानताएवसुक्तः सन् परएवंवदेद्वयापूर्वं मयाअज्ञानतादत्तं सांप्रतंतु यदिभवतो तेनप्रयोजनन्ततो दत्तमेतत्परिभोगं कुरुध्वं

जाणयासेयभणेज्जा गोखलुमेजाणयादिणं अजाणयाकामं खलुआउसोइदाणिं निसिरामितंज हामुंजहचणं परिभाएहचणंतंपरेहिंसमणुत्तायंसमणुसद्धंततोसंजयामेव भुंजेज्जवा पिएज्जवाजंच गोसंचाएतिभोत्तएवापायएवा साहम्मियातत्यवसन्तिसंभोइयासमणुत्ताअपरिहारियाअदूरगयाते सिंअणुपदायव्वंसियाणो जत्यसाहम्मियाजहेव वज्जपरियावणे कीरति तहेवकायव्वंसिया एवंखलु

आपा

स्य इमकचे एतुहने मे जाणतेनदीघां अजाणते दीघां परं हि वडाअओआयुप्पन्साधुतुहने दूळुं तुहने एवावरोअथवा अनेरानेद्यो इमगृहस्येअनुज्ञात तथाणिसिद्धंदीघो साधुसंजयमेवकहता जयणासं भुंजिज्जा जेप्रासुकजाणेतो आपणपेवावरे तथाजेआपणपेवा वरीनसकेतो तिहांसाहम्मीजेज्जइसंभोगीएकशुरुना शियसमणुत्ताकहता सदाचारवंतअपरिहारियासुविचित् ठूकडाऊइतेहनेदे योइत्यादि पहिलेआलावे जिमअधिकआचारनी जेविधिकहीछे तिमकरिवी तेविधिपूर्ववत् जाणिवी एवंखलू तस्सभिकखू सूक०

दीपिकाटीका

प्रयोजगंततोदत्तमेतत्परिभोगं कुरुध्वतदेवंपरैः समनुज्ञातंसमनुसृष्टं सत्प्रासुकं कारणवशाद् अप्रासुकं वा भुंजीतपिवेहायच्चनशक्नोति भोक्तुं पातुं वा तस्याधर्मिकादिभ्योदद्यात् तदभावेचवज्जपर्यापन्नविधिं प्राक्तनं विदध्यात् एतत्तस्याभिचोः समग्रमिति प्रथमाध्ययनस्य दशमोद्देशकप्रदीपिका दशमोद्देशकेलब्धस्य पिंडस्य विधिरुक्तः एकादशेपिविशेषतः स एवोच्यते भिक्षाणांमेगे एवमाहंसुसमाणेवा

शिलंगाचार्य कृतटीका

तदेवंपरैः समनुच्चारतं समनुसृष्टं सत्प्राप्तकं कारणवशादप्राप्तकं वा भुंजीतपि वेदा यच्चनयतोति भोक्तुं पातुं वा तत्साधर्मिकादिभ्यो
दद्यात्तदभावे वक्ष्यपर्यापन्नविधिंप्राक्तनवत्किद्यात् एतत्तत्त्वभिन्नोः सामग्र्यमिति प्रथमस्य दशमः समाप्तः उक्तोदयमोचधुनैकादशः समा

तत्त्वभिक्खुस्सवा भिक्खुणो एवासासमगियं पिंडे पणाध्ययनस्य दशमोद्देशकः भिक्खागाणां मेगे एवमाहं
सुसमाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं दूद्वज्जमाणे वा मणुखं भोयणजायं लभित्ता से भिक्खुगिलाई से हं
दहणंतस्सा हरह सेय भिक्खुणो भुंजेज्जा तुमं चेवणं भुंजेज्जा सिसे एगति तो भोक्खामीति कट्टु पलितं चि
यश्चालो एज्जा तं जहाइ से पिंडे इमे लो एइ मे तित्त एइ मे कडु एइ मे कसा एइ मे अं विलेई मे मज्जरेणो खलु एत्तो

भाषा

एवाचारजेकह्यो तेणे जे प्रवर्त्ते एसाधूसाध्वीनां समग्रपणो संपूर्ण भावजाणिवां इति आचार। गेहिती वच्युतस्त्वे प्रथमाध्ययने दशमोद्देशकः
हिवेइयारमोप्रारंभियेके दसमेकहे से पिंडे पणानी विधिकही इहां पुणविशेष यकीति हेजकहियेके भिक्खागाक नाम एशब्दसंभावनां
अर्थियेके भिक्खागाक जे भिच्चाइ आहारल्ये ते भिक्खागासाधूअने रार्इ भिच्चाचरणारुइ परं इहां साधूजाणिवाते एके केई साधूसमीपिआ
वीइमकहे ते साधुकेहवाहं समानकहतां संभोगीअयवाअसंभोगी तथा तिहां वसमाण तिहां मासकल्पादिके रहतातया ग्रामानुग्रामि
विहारकरतातिहां आख्या तिहां मनोन्नभोजनलही ते साधुकएहे आधी तेहमाहि कोईस्नानके तेहभणीकहेके अहोअमणो एआहार
अहं आण्योके ते तुहं ल्यो तेस्नाननेद्यो जे काई तेस्नाननजिसे ते तुहं जजिमियो इमकह्ये छं ते एककोई साधु ते साधुना हाथयकी ते आ
हारलेई मनमाहि इमजाणे छं एकलो ज एआहारलेस इसें चीं तवी पलितं चियर कहतां रुडों र आहार गोपवीने ते आहार तेहने दे
खाडे जेहयकी रोगघणेरों दीपे तेहने एहवी बुद्धिजपजे अत्रपय इमजाणीनल्ये तिणिकारणि ते आहार देखाडे तेकहेके इमे पिंडे इमे लो
एकहतां लूखे इमेकहतां एआहार तित्त एतीखे एकडुओ एखाटो एमीठो एतलामाहिलो एके आहारस्नानने नसदे एदापदुटइणिकार

दिपीकाटीका

गामाणुगामं दूद्वज्जमाणे वा मणुखं भोयणजायं लभित्ता सेय भिक्खुगिलाति सेहं दहणंतं साहरह सेय भिक्खु नो भुंजेज्जा तुमं चेवणं
भुंजिस्वामि से एगति तो भोक्खामीति कट्टु पलितं चियर आलो एज्जा तं इमे पिंडे इमे लो ए इमे तित्त ए इमे कडु ए इमे कसा ए इमे अं विले
इमे मज्जरेणो खलु इत्तो किंचि गिलाणस्स सदति माइड्ढाणं संपासे नो एवं करेज्जा तहेवतं चालो एज्जा जहेवतं गिलाणस्स सदतितं तित्त
यन्ति तत्त एत्तिवा कडुचं रकसाचं रअं विलं र मज्जरं वा भिच्चा मटन्तीति भिच्चाटाः साधवः नामेति संभाव्यते एकेकेचन एवमाहुः साधुसमीप
मागत्य वक्ष्यमाणमुक्तवन्तः तव साधवः समानावासां भोगिकावा तेपिवसन्तो वास्तव्याः अच्यतो वा ग्रामादेः समागता भवेयुः तेषु च क
चित्साधुर्गच्छति ततस्तत्तान् साभोगिकादींस्ते भिच्चाय मनोश्चाय भोजनलाभे सन्ति एवमाहुरिति संबंधः सेहं दहति एतन्मनोश्च मा
हारजातं हंसदहसागृहीतयूयं तस्य स्नानस्य आहार तस्मै प्रयच्छत स्नानयेन्न भुंक्ते तदाग्राहक एवाभिधीयते त्वमेव भुंक्ष्व सच भिक्षु
स्नानार्थमाहारं तेभ्योगृहीत्वा तथाभ्युपपन्नः एक एवाहं भोक्ष्ये इति क्त्वा तस्य स्नानस्य पलितं चियन्ति मनोश्चे गोपितार वातादिरो
गमुद्दिश्य तस्यालोकयेद्दर्शयति तद्यथाअग्रतो दौकित्वा वदति अयं पिंडो भवद्दयं साधुना दत्तः किं त्वयं लो एत्तिरुहः तित्तः कट्टुः कपायो

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

रभ्यते अस्य चायमसि संबंधः इहानन्तरोद्देशके लक्ष्यस्य पिंडस्य विधिकरुदिहामिविशेषतः स एवोच्यते भिक्खागाणां मेगेत्यादिभिच्चा मटंति
भिच्चाटा भिक्षणशीलाः साधव इत्यर्थः नामशब्दसंभावनायां वक्ष्यमाणमेषां संभाव्यते एकेकेचन एवमाहुः साधुसमीपमागत्य वक्ष्यमाण

सुक्तवन्तः तवसाधवः समानावा संभोगिकोभवेयुर्वा शब्दादसंभोगिकावा तेष्वसन्तोवास्तव्या अज्ञातावाग्रामादेः समागताभवेयुस्तेषु चकच्चित्वाधुर्नयति ग्लानिमनुभवति तत्कृतेतान्संभोगिकादीं स्तेभिच्चाटाः मनोन्यभोजन लाभेसत्येवमाङ्गरितिसंबन्धः सङ्गति एत न्नमनोज्ञमाहारजातं हृदहृद्गीतयूचं गमितिवाक्यालंकारे तस्यग्लानस्याहरतनयतं तस्मै प्रयच्छतइत्यर्थः ग्लानश्च नभुङ्क्ते याहक एवा भिधीयते तमेवंभुङ्क्षति सचभिक्षुर्भिचोर्हस्तादुग्लानार्थं गृहीत्वाहारं तवाधुपन्नः सन्नेक एवाहंभोक्ष्य इति कृत्वा तस्यग्लानस्य पत्ति उच्यते पत्ति उच्यति मनोन्यं गोपित्वा वातादिरोगमुद्दिश्य तथातस्यालोकयेद्दृश्यति तथाचपथ्योयंपिंड इति बुद्धिरुत्पद्यततद्यथा अतोदौकिवा वदत्ययंपिंडोभवद्दर्थं साधुनादत्तः किंतव्यंलोपति सूक्ष्मसायातिक्तः कटुकपायोन्मोमधुरोवेत्यादि दोषदुष्टत्वान्नातः किञ्चित्

किञ्चिगिलाणस्सदतित्ति माइद्वाणंसंफासेणो एवंकरेज्जातहेवतंआलोएज्जा जहावितंगिलाणस्स सदतितंतित्तियंतित्तएतिवाकडुयं२कसायं२ अंविंलं२मज्जरं२ भिक्षागाणांमेगे एवमाहंसुसमाणेवा वसमाणेवा गामाणुगामं दूइज्जमाणे मणुणं भोयणजातंलभित्ता सेयभिक्षू गिलाइ सेहंदहणंतस्सा हरहसेय भिक्षूणोभुंजेज्जा आहारेज्जासिणं खोखलुइमेअंतराए आहरिस्सामि इच्चेयाइं आय

भाषा

ग्लाननेउपकारभणीनऊइ एहभणीतिहेज आहारदेखाडेजकल्पेनहीं जेहयकी सामुहोदोपजपजे एहवोजेसाधुकरे तेमाट स्थानफरसे महादोषलगाडे तेहभणीनो एवंकरिज्जाइमनकरे जिमकरे तिमकहेछे जहातियंआलोइज्जा यथास्थितजेहवेंआख्यों ऊइ तेहवेंग्लानआगलिकहे तथाजेग्लाननेउपगारिआवे तेहवेंमायानेपरित्यागि जेआहारजेहवेंऊइ तेहवेंकहेतंजहातीखाने तीखें कडुआने कडुओं कसाइलाने कसाइलोंखाटानेखाटों मीठाने मीठों इमकहतासरलपणें दोषनलागेवलीविशेषकहेछे भिक्षा गाक० एकभिच्चाचरकहतां साधुमनोज्ञरूढें आहारलही समनोज्ञआचारवंत साधुतेतिहांमासकल्पादिकने कारणिवसताअथवा प्राङ्गणाआव्याजाणी तेहमाहिग्लानोहिमी तेसाधुप्रतिइ इमकहे एमनोज्ञआहार तुम्हेल्योग्लानने देज्यो कदाचित्तेग्लाननजिमे तोअरुक्कनहेआणीदेज्यो अरुहेपुणइहाग्लानहे तेहने देस्यु तेइमकह्वापछे इमकहेजनसुम्भनेकाई अंतरायनहीऊइतोएहवेंजाणी देख्यो इमकहीतेकनहा आहारलेई ग्लानसमीपिजई तिमेजपूठिलीपरं ग्लानने अयोम्य अपथ्यकहीतेहकनहाछंडावी आपणापेज लोलपणायकी जिमीपछेतेहसाधुने इमकहेजेसुम्भने आहारआणवाने प्रस्ताविपेटमाहि मूलआणिवाटूकी तिणिकारणिऊं ग्लान योम्यआहारलेईनाथ्यो इमजेभूठोवोले तेहनेमाटस्थान महादूषणलागे एहभणीइच्चेइयाइं आयतणाणि एपूर्वेत्ताआयतन

दीपिकाटीका

अन्मोमधुरोवा इत्यादिदोषदुष्टत्वान्नातः किञ्चित्ग्लानस्य सदतीति एवञ्चमाटस्थानं संस्पृशेन्नचैतत्कुर्वात् तथादर्शयति तद्देवतंति तथावस्थितमेवग्लानस्यालोकयेत् माटस्थानपरित्यागेनयथावस्थितमेवव्रूयात् नेपुंसगसं भिक्षागाणांमेगेएवमाहं सुसमाणेवागामा णुगामं दूइज्जमाणेमणुणं भोयणजातंलभित्ता सेयभिक्षू गिलाइ सेहंदहणंतस्साहरह सेयभिक्षूणोभुंजेज्जा आहारेज्जासिणंनो खलुमेअंतराए आहरिस्सामिइच्चेइयाइं आयतणाइंउवातिकम्भभिच्चायसाधवोमनोज्ञमाहारं लब्धसमनोज्ञांस्ताच्च वास्तव्यान् प्राधू र्गिकान्वाग्लानमुद्दिश्यैवमनुः एतन्मनोज्ञमाहारजातं गृहीतयूचं ग्लानानयतसचेत्तन्भुंक्तेततोस्मदंतिकमेवग्लानाद्यर्थमाहारआन येत्सचैवमुक्तः सन्नेवंवदेद्यथा अंतरायमतरंणाहरिध्यामीतिप्रतिज्ञायआहारमादायग्लानांतिकंगत्वाप्राक्तनान्भक्तादिदोषानुद्वाच्य ग्लानायग्रदत्वास्तएवलोल्यादुभुक्ताततस्तस्य साधोर्निवेदयति यथाभूलंबेयादृत्यकालपर्यायादिकमंतराचिकमभूतंत्यतोत्तंदृश्यामभ क्तंगृहीत्वानायातः इत्यादिमाटस्थानंसंस्पृशेदेतद्दर्शयति इत्येतानिपूर्वोक्तानि आयतनानि कर्मेपादानस्थानानि उपातिकव्यस्य

शीलंगाचार्य कृतटीका

ग्लानस्य सदतीत्युपकारेण वर्तते इत्यर्थः एवं च नाटस्थानं संस्पृशेन्न चैतत्कुर्यादिति यथाच कुर्यात्तदर्थं यति तथावस्थितमेव ग्लानस्यालो
कयेद्यथावस्थितमिति एतदुक्तं भवति नाटस्थानपरित्यागेन यथावस्थितमेव नूयादिति शेषं सुगमं तथा भिक्षु वेत्यादि भिक्षाटाः साधु
सनोत्तमाहारं लब्ध्वा समनोक्षां च वास्तव्यान् प्रापूर्णं कान्वा ग्लानमुद्दिश्यैव सचुरेतन्मनोत्तमाहारजातं गृहीतं नूयं ग्लानाय नयतस्त्वे
तन्भुङ्क्ते ततोऽस्त्वदंतिकमेव ग्लानाद्यर्थमाहरे दानयेत्येवैवमुक्तः सन्ने वयं देद्यथा अंतरायमन्तरेणा हरिष्यामीति प्रतिज्ञायाद्वाग्मा
दाय ग्लानान्ति कंगत्वा प्राक्तनान् भक्तादिदोषानुदृष्ट्वा ग्लानायादत्वा स्वतएव लौल्यात् भुक्ता ततस्तस्य साधोर्निवेदयति यथा मम नूलं वै वाद्यत्
कालपर्याप्तप्रादिक मन्तराधिकमभूदतोऽहं तद्ग्लानभक्तं गृहीत्वानायात इत्यादि नाटस्थानं संस्पृशेदतदर्थं यति इत्येता निपूर्वाक्तान्याय

तणाद् उवातिकम्मा अह भिक्षु जाणेज्जा रुत्तपिंडे सणाओ सत्तपाणे सणाओ तत्त्व खलु इमा पढमा पिंडे स
णा असंसट्ठे हत्ये असंसट्ठे सत्ते तह प्यगारेणं असंसट्ठे ण हत्येण वा सत्तएण वा असणं वा ४ सयं वाणं जा एज्जा प
रोवासे देज्जा फासुयं पडिगाहेज्जा पढमा पिंडे सणा अहावरा दोच्चा पिंडे सणा संसट्ठे हत्ये संसट्ठे सत्ते तहे
वदोच्चा पिंडे सणा इति दोच्चा पिंडे सणा अहावरा तच्चा पिंडे सणा इह खलु पाईणं वा ४ संति गति या सट्ठा भवं

भाषा

कर्मजपार्जिवानाठाम उवाइकमसस्यक्परिहरी नाटस्थानटाली सरलपणे ग्लाननेद्ये अथवा देणहारसाधुने पाक्को अपेण आचारसा
धुनो जाणि वोहि वे पिंडने अधिकारि सात पिंडे पणा देखाडे छे इति पढमा पिंडे सणा अह भिक्षु अथहि वे पिंडाधिकारांतरि भिक्षु साधु
जाणे तेकिरो सात पिंडे पणा सातपाणे पणा खलु इदेवा कालं कारि तिहां सात पिंडे पणा विपे पहिली पिंडे पणा कहे छे साधु एह वो
भिग्रह विशेष करी गोचरी जाइ जे जिहां असंसट्ठक हतां खरखो न छुइ एह वे हस्तिं अथवा एह वे भाजनिकरी अयनपान आदि मखा
दिम आहार आपणी लागे अथगामान्या विनाई गृहस्थे तो तेह वो आहार प्राप्तक एपर्णा यजाणी साधु पडिगाहे एपहिली पिंडे पणा
हिं वीजी पिंडे पणा कहे छे अहावक अथहि वे वीजी पिंडे पणा जाणि वी कोण कोई एक साधु एह वो अभिग्रह करे पहिलीं हाय अथग
देवानो भोजन खरखो ज छुइ इणि परिजे आहार देखे तो लेखो इम करी गृहस्थ ने वरिजई खरखो ज हस्तिं खरखे ज भाजनि आपणी
आहार लागे अथवा गृहस्थ आपणी तेह ने हस्तिं भाजनि इ करी आपे तो तेह वो प्राप्तक एपर्णा यजाणी साधु पडिगाहे एपवीजी पिंडे
पणा हिं वे वीजी पिंडे पणा कहे छे अहावक इह वक अथहि वे तीजी पिंडे पणा कहिये छे इह खलु खलु इसे वाक्यालं कारि इणि जग
साहि पूर्वदक्षिण पश्चिम उत्तर दिसे केई छे कोण एह गसस्टा कहतां अहावंत गृहस्थ गृहपति अथग तेह नीस्त्री अथवा टीकिरा दीकिरी

दीपिकाटीका

क्परिहृत्य नाटस्थानं परिहारेण ग्लानायादद्यात् दाटसाधुसमीपं वा अहरेत् पिंडाधिकार एव सप्तपिंडे पणा अधिकृत्य सूत्रमाह
अह भिक्षु जाणेज्जा सत्तपिंडे सणाओ सत्तपाणे सणाओ तत्त्व खलु इमा पढमा पिंडे सणा असंसट्ठे हत्ये असंसट्ठे सत्ते तह प्यगारेण असं
सट्ठे ण हत्येण हत्ये ण वा सत्ते ण वा असणं वा सयं वाणं जा एज्जा परोवासे देज्जा फासुयं पडिगाहेज्जा पढमा पिंडे सणास अयानन्तरं
भिक्षु नीनीयात् सप्तपिंडे पणा सप्तपाने पणा अथावेजाः असंसट्ठा संसट्ठा अज्जा अण्ण लेवा उगाहि वा एपगहि वा उज्झियधन्ना उसत्तमिया
अत्तइ ये साधवो गच्छांतर्गता गच्छ विनिर्गताश्च तत्र गच्छांतर्गतानां सप्तानामपि ग्रहणं अनुज्ञातं गच्छ निर्गतानां पुनराद्ययोर्द्वोरग्रह
पट्टसु अभिग्रहः तत्ताद्यां तावद्दृश्यति तत्र तासु नध्ये इमा प्रवसा पिंडे पणा तद्यथा असंसट्ठो हस्ता संसट्ठमात्रं द्रव्यं पुनः सावयेयं वास्या
न्निर्वचयेयं तत्र निर्वचयेपेयात्कर्त्तव्यं दोषाः तथापि गच्छस्य बालाद्याकुलत्वात्तन्निषेधो नास्ति अतएव सूत्रे तच्चिन्ता नक्षतायेयं सुगमं

अद्यावरादोच्चा पिंडेसणासंसृष्टे हत्ये संसृष्टे मत्ते तद्देवदोच्चापिंडेसणा अथापरोहितीयापिंडैषणा संसृष्टो हस्तः संसृष्टमात्रकमि
त्यादिसुगमं अद्यावरातच्चापिंडेसणा इह खलुपादीणं वा ४ सन्ते गतिवासड्ढाभवन्ति गाहावर्द्धवाजावकम्पकरीवातेसिंचणं अण्यरेसुवि
ह्वरवेसुभोयणजाए सुउवणिक्खित्तपुल्लेसिया तंजहायालंसिवापिंडगंसिवासरगंसिवा परगंसिवावरगंसिवा अहपुणएवंजाणेज्जा
असंसृष्टे हत्येसंसृष्टे मत्ते संसृष्टेवामत्ते असंसृष्टे मत्ते सेयपडिग्गहधारी सियापाणिपडिग्गाहिएवा सेपुवामेव आलोएज्जा आउसोति
वाभगिणीतिवा एतेणतुमंसंसृष्टे हत्येणं संसृष्टेणवामत्तेण अस्सिपडिग्गहगंसिवापाणिंसिवा निहट्टुउवितुदलयाहि तहप्पगारं
भोयणजायं सयंवाणंजाएज्जा परोवासेदिज्जा फासुयंसणिज्जं जावपडिग्गाहेज्जा तच्चापिंडेसणा अथापरात्ततीया पिंडैषणातद्य
थाइहखलु मत्तापकापेक्षया प्राच्यादिपुदिक्षुसन्ति केचित् अद्दालवो गृहपत्यादयः कर्म करीपर्यन्तास्ते पांच गृहेषु अन्यतरेषु भाजनेषु

शिलंगाचार्यकृत टीका

तनानि कर्मोपादानस्थानानि उपातिकस्यसम्यक्परिहृत्य सातस्थानपरिहारेण ग्लानायवादद्याद्वा साधुसमीपं वाहरेदिति पिंडा
धिकारएव सप्तपिंडैषणा अधिकृत्य सूत्रमाह अहेत्यादि अथशब्दोऽधिकारान्तरे किमधिकुरुते सप्तपिंडैषणाः पानैषणाश्चेति अथान
न्तरं भिक्षुर्जानीयात् कासप्तपिंडैषणाः पानैषणाश्चताश्चेमास्तद्यथा अद्दासंसंष्टा उद्दाअप्पलेवाउगूहियापगूहिया उक्कितवम्मत्ति
अतच्चहयेसाधवो गच्छातर्गताश्च तत्तगच्छांतर्गतानां सप्तानामपिग्रहणमनुज्ञातं गच्छनिर्गतानां पुनापुनराद्योर्द्वयोरग्रजः पल्लस्वमि
ग्रहइति तत्ताद्यांतावद्दर्शयति तत्ततासुमध्ये खलित्यलंकार इमाप्रथमापिंडैषणा तद्यथा असंसृष्टो हस्तो असंसृष्टं च मातृं द्रव्यं पुनः साव
शेषं वास्यान्निरवशेषं वा तन्निरवशेषे पश्चात्कर्त्तव्योपस्थापिगच्छस्यवालाद्याकुलत्वान्तन्निषेधे जास्यतएवसूत्रे तच्चित्तानकता शेषं
सुगमं तथापराहितीयापिंडैषणा तद्यथासंसृष्टो हस्तः संसृष्टमात्रकमित्यादिसुगमं अर्थपरात्ततीया पिंडैषणातद्यथा इहखलुप्रज्ञाप
कापेक्षया प्राच्यादिक्षुसन्तिकेचित् अद्दालवस्ते चामी गृहपत्यादयः कर्म करीपर्यन्तास्ते पांच गृहेष्वन्यतरेषु नात्ताप्रकारेषु भाजनेषु

तिगाहावतीवाजावकम्पकरीवातेसिंचणं अण्यरेसुविह्वरवेसुभोयणजाए सुउवणिक्खित्तपुल्लेसिया
तंजहायालंसिवापिंडरंसिवासरगंसिवापरगंसिवावरगंसिवा अहपुणएवंजाणेज्जा असंसृष्टे हत्येसंसृष्टे
मत्तेसंसृष्टे हत्येअसंसृष्टे मत्ते सेयपडिग्गहधारीसियापाणिपडिग्गाहिएवासेपुवामेवआलोएज्जाआउ
सोतिवाभगिणीतिवाएतेणंतुमंसंसृष्टेणहत्येणंसंसृष्टेणमत्तेणसंसृष्टेणवाहत्येणअसंसृष्टेणमत्तेणअ

आपा

वज्रकर्मकरकर्त्तकरी एतलानेधरिइअजेरेरं नानाप्रकारभाजनेआहारउवनिक्खित्तपुल्लेसियाकहतांपाल्योऊइतेभाजनकेहार तेह
नानामकहेहे थालंसियाकहता स्थालनेविषे पिंडरगंसिवाहाडलानेविपेतथासरगंसिवाकहतांथरिकाईनीपजाव्यो जेदलीइकींघो
सूय्यादिकपरगंसिवाकहता वंशनीनीपनोऊवडिक्कादिक वरगंसिवाकहतां रत्तादिकनिप्पन्नमहार्वंखल्य एहवापातनेविषे पहिलीं
पालीमूखोऊइ अथहिवेत्तेसाधु एहवोंजाणे असंसृष्टे हत्ये हाथखरखोनऊइसंसृष्टे मत्ते जिणिकरीआहारद्ये तेखरखोऊइ अथवा
संसृष्टे हत्ये हाथखरखोऊइ पातदेवानोखरखोनऊइ तोऊंआहारलेसुं एहवोजेहने अभिग्रहविशेषऊइ तेपडिग्गहधारी स्थवि
रकल्पीऊइ अथवापाणिपडिग्गहएसिया जिनकल्पीऊइ तेसाधुपहिलीं तेआहारहस्तपात्तादिक आलोकेआलोकीने यथायोग्यजा
णीगृहस्यप्रतिङ्कचे अहोआसुप्पान् अहोवच्चिनंतुं सुभने एहवेखरखाविना हस्तिइ अथवापातिकरी अथवाखरखोजहाथि अथवा

दीपिकाटीका ।

पूर्वसुत्तजिप्तमशनादिस्थात् भाजनानिस्थाल्यादीनि सुबोधानिनवरंसरगं शरिकाभिः कृतं सूय्यादिपरवंशनिप्पन्नकल्पादि वेरगंसं

ख्यादिसंयमहार्वसूत्रं शेषं सुगमं वाचस्पतिरिष्टङ्गीयात् अतश्च संस्तुता संस्तुत सावशेषद्रव्यैरटौ भंगान्तेषु च अटमो भंगः संस्तुतो हस्तः संस्तु

गालंगाचार्य कृतटीका

पूर्वमुत्तिष्ठमगनादिस्याद्वाजनानि च स्यात्वादीनि सुबोधानि नवरं सरगमिति श्रिकाभिः कृतं स्तुपादिः परं गंधं यनिष्पन्नं छन्नजाटिरे रंगं मखादिमहार्वसूत्रं शेषं सुगमं वाचस्पतिरिष्टङ्गीयादि अतश्च संस्तुता संस्तुत सावशेषद्रव्यैरटो भंगान्तेषु चाटमो भंगः संस्तुतो हस्तः संस्तुतमात्रं सावशेषद्रव्यमित्येवं गच्छन्निर्गतानामपि कल्पते शेषास्तु भंगगच्छान्तर्गतानां सूत्रार्थहान्यादिकं कारणमात्रित्यकल्पन

स्तिपडिगहगंसिवाप्राणिंसिवाणिहृद्भु उवितुदलयाहि तहप्यगारंभोयणजायंसयंवाणं जाएज्जापरो वासेदेज्जा फासुयंसणिज्जं जावलाभेसंते पडिगाहेज्जातच्चापिंडेसणा अहावराचउत्थापिंडेसणा मे भिक्खूवा२सेज्जं पुणजाणेज्जापिज्जं अवा जावचाउलपलंववाअस्सिंखलुपडिगाहितंसि अप्पेपच्छा कम्मेअप्पेपज्जवजाए तहप्यगारंपिज्जं अवा सयंवाजाएज्जा जावपडिगाहेज्जा चउत्थापिंडेसणा अहा

भाषा

पातिङ्करी इणिपडिगहकहतां पातनेविषेवालीदेहि इणिपरितेहवुं आहार आपुणपेमांगे अयवाआगिलो गृहस्यतेहने अप गीद्ये तोतेसाधुप्रासुकपण्यीयअयनपानादिजाणीपडिगाहेपत्तीजीपिंडेपणाजाणिवीइहिचेउयीपिंडेपणाकहेअहावराकअयहि वेअनेरी चउयीपिंडेपणाकहिदेहे तेभिन्नुसाधुअभिगहविशेषधारी जेअगनादिकजाणे तेकोणपिज्जंवाकहता पुज्जकयात्यादिक नोप्रासुकजाणे तथाअनेरावणापदके जावचाउलपलंवकहतां जेहनातुसपरहाकीधाहइ एहवातंदुलाप्रासुकजाणी तथाइणितंदुला दिकिलीधेहंते अप्पेपज्जवजाएकहतां अल्पलेपपद्यात्कर्मादिक दोषकांइनहींलागे एहवांजाणी आपुणयकी गृहपतिनेपरियावे अयवातेगृहस्य आपुणयकीआपे तोतेसाधुआपणे पडिवज्जा अतविशेषनिरतो प्रासुकजाणीलाभिहते पडिगाहे एचउयीपिंडे

दीपिकाटीका

टमात्रं सावशेषद्रव्यं इत्येवंरूपो गच्छ निर्गतानामपि कल्पते शेषास्तु भंगगच्छान्तर्गतानां सूत्रार्थहान्यादि कंकारणमात्रित्यकल्पते अहावराचउत्थापिंडेसणा सेभिक्खूवा२सेज्जं पुणजाणेज्जा पिज्जं अवा जावचाउलपलंव अस्सिंखलुपडिगाहितंसि अप्पेपच्छा कम्मे अप्पेपज्जवजाए तहप्यगारंपिज्जं अवा फासुयंवा सयंवाणं जाएज्जा जावपडिगाहेज्जा चउत्थापिंडेसणा अथापराचउत्थीपिंडेपणा अल्पलेपानामसयत्पुनरेवं अल्पलेपं जानीयात्तद्यथा द्युकमिति भुग्नयात्याद्यपगततुपं वावत्तंदुलपलंवति भुग्नयात्यादितंदुलान्

गालंगाचार्यकृत टीका

इति अपराचउत्थीपिंडेपणात्पलेपाना मसयत्पुनरेवमल्पलेपं जानीयात्तद्यथा द्युकमिति भुग्नयात्याद्यपगततुपं वावत्तंदुलपलंव मिति भुग्नयात्यादि तंदुलानिति अतश्च द्युकादिके गृहीतेष्वल्पं पद्यात्कर्मादि तथाल्पं पर्वयजातमल्पं तुषादित्यजनीयमि त्येवं प्रकारमल्पलेपमन्यदपि वल्लचनकादि वाचस्पतिरिष्टङ्गीयादिति अथापरापद्धमी पिंडेपणाग्रगृहीतानामणा अपिनेवा भंग

वरापंचमापिंडेसणासेभिक्खूवा२ जावसमाणे उगाहितसेवभोयणजायं जाणेज्जातंजहा सरावंसि वाडिंडिमंसिवा कोसगंसिवाअहपुणएवंजाणेज्जा वज्जपरियावसे प्राणीसु उदगलेवेतहप्यगारंअस एंवा४ सयंवाणंजाणेज्जा जावपडिगाहेज्जा पंचमापिंडेसणा अहावराकडापिंडेसणासेभिक्खूवा२ उगगहियसेवभोयणजायंजाणेज्जा जंचसअट्टापयउगगहियंजंचपरट्टापयगहियंतंच प्रायपरियावसे

भाषा

संख्या ४ हिवपाचमीपिंडे सणा अथहिवे पंचमी पिंडे पण्णाकहियेके तेसाधुजेइमजाणे एअशनादिक उगगहियमेवकहतं जिमणहार नेजिमिवाभणी भाजनिवाली तेहआगलिमूक्योके तेभाजनविशेषकहे सरावंसिकहतं सरावले डिंडिमंसिकहितां कासानेभाज निकोसगंसिकहतं मगधदेशप्रसिद्धभाजनविशेष एतलानेविपेवाल्यांऊइ तथाकदाचित्तेणें देणहारिंपहिले पाणीयेहाय अथवाभा जनधोयोऊइ अनेसचित्तनीसंभावनाऊइ तोएलेवेनिपिद्धके नलेवे अथवलीइमजाणे वज्जपरियावन्ने पाणीसुदगलेवे हस्तादिक नेविपे उदकलेपपाणीनोलेप वज्जपर्यापन्नपरिणस्योजाणे एतावतावणीवेलाऊइ सचित्तनीसंभावनाइ तेहोअशनादिकदेखी आपु णमागे अथवागृहस्थआपयकीआपे एहवेप्रासुकएपणीय लाभिद्धतेपडिगाहे एपंचमीपिंडेपण्णाजाणिवी हिवेकट्टीपिंडेपणा अहा वराकट्टाक अथहिवे कट्टी पिंडे पण्णाकहियेके तेसाधुजेइमजाणे गृहस्थिइ आपणे अर्थिअथवापारके अर्थिहाडलादिकभाजन यकी चाटुआदिकस्यो जपाडो परंआगलिइलीधोनथी विचालेजवत्ते इण्णिप्रस्ताविसाधुजे पुरःकर्मादिदोषनजाणे तोतेआहारआ

दीपिकाटीका

अत्रच पृथुकादिके गृहीतेष्यत्पं पश्चात्कर्मादितथाअल्पं पर्यायजातं अल्पं तुपादित्यजनीयं इत्येवंप्रकारमन्यदपि वल्लचनकार्दियावत्प रिगृह्णीयात् अहावरापञ्चमापिंडे सणा सेभिकखूवाजाव उगगहियमेवं भोयणं जाणेज्जातंजहासरावंसिवाडिंडिमंसिवा कोसगंसिवा अहपुणएवंजाणेज्जावज्जपरियावन्नपाणीउदगलेवोतहप्पगारंअसणंवा४ सयंवाणंजाएज्जाजावपडिगाहेज्जा पञ्चमापिंडे सणाअथाप रापञ्चमीपिंडेपणा अवगृहीतानामतद्यथा सभिक्षुर्वावदुपहृतमेवभोक्तु कामस्यभाजनस्थितमेव भोजनजातंढौकितंजानीयात्तत्पुनर्भाज नंदर्शयति तद्यथाशरावंप्रतीतं डिंडिमंकांस्यभाजनं कोशकंप्रतीतं तेनचदाताकदाचित्पूर्वमेवोदकेन हस्तोमात्रकंवाधौतं स्यात्तथानि पिद्धं ग्रहणं अथपुनरेवंजानीयाद्वज्जपर्यापन्नः परिणतः पाण्यादिपूदकलेप ततएवंज्ञात्वा यावत्गृह्णीयात् अहावराकट्टा पिंडे सणा सेभिकखूवार उगगहियमेव भोयणजायंजाणेज्जा जंचसअट्टाए पण्हियंतं पाणिपरियावणं फासुयंजावपडिगाहेज्जा कट्टापिंडे सणा

शिलंगाचार्यकृत टीका

तद्यथासभिक्षुर्वावदुपहृतमेव भोक्तु कामस्यभाजन स्थितमेवभोजनजातं ढौकितंजानीयात्तत्पुनर्भाजनं दर्शयति तद्यथाशरावंप्रतीतं डिण्डिमंकांस्यभाजनं कोशकंप्रतीतं तेनचदाताकदाचित्पूर्वमेवोदकेन हस्तोमात्रकंवाधौतं स्यात्तथाचनिपिद्धं ग्रहणं अथपुनरेवंजानी याद्वज्जपर्यापन्नः परिणतः पाण्यादिपू दकलेपस्ततएवंज्ञात्वा यावत्गृह्णीयादिति अथापरापठोपिंडे पणा प्रगृहीतानामस्वायं परार्थं

तंपाणिपरियावणं फासुयंजावपडिगाहेज्जा कट्टापिंडेसणाअहावरा सत्तमापिंडेसणासेभिकखूवार जावसमाणेवज्जउज्झियधम्मियंभोयणजायंजाणेज्जाजंचसं वहेवेदुपयचउप्पयसमणमाहणअतिथि किवणवणोमगाणावकंखति तहप्पगारं उज्झियधम्मियंभोयण जायंसयंवाणंजाणेज्जा प्ररोवासेदे ज्जाजावफासुयंपडिगाहेज्जा सत्तमापिंडेसणाइचे याओसत्तपिंडेसणाओअहावरासत्तपाणेसणाओत

भाषा

रथकीभागे अथवागृहस्थआपे तोतेहवोआहार सुभक्तोएपणीयपडिगाहे एकट्टीपिंडे पणा हिवेसातमीपिंडे सणा कोणतेकहेकं तेभिक्षुसाधु जेइमजाणेए आहार घणोउंज्झितवर्म्मके जेआचारने वहेवेधणाहिपद चतुःपदअमणब्राह्मण अतिथिकपणवनी पकएतलानवाके एतावताल्येनहीं एहवोउज्झियधम्म नांखीतां आहारप्रासुक चलितरसादि दोपरहितजाणी आपणपेसागे अथ वाआगिलोगृहस्थ आपणीआपे तोतेसाधु अभिग्रहविशेषधारी अशनादिकपडिगाहे एसातमीपिंडेपणा एसाते पिंडेपणा ।

चीनाधुनीकही पहिलीपिंडेपणाअसंसद्धा १ बीजीसंसद्धा २ तीजीउडडाचउथी अप्पलेवा ४ पंचमीउगगहिया ५ छट्टीपगगहिया
ईसातमीउज्जिअधम्मिया ७ एसातद्विपिंडे पणा नानामजाणिवाहिवेसातपाणे मणाकहियेके अहावराक० अथहिवेजिमसातपिंडे प
णाकही तिमसातपाणेपणापणजाणवी तत्त्वखलुइमापढमा तिहाएपहिलीपाणीनीएपणा असंसद्धा जिमपिंडनीएपणाकहीतिस

दीपिकाटीका

अथापरापटी पिंडे पणाप्रगृहीतानामस्वार्थं परार्थंवा पिठरकादेरुह्यचट्टुकादिनोत्तिष्ठा परेणचगृहीता प्रवृत्तितायसाप्रकर्षेण
गृहीता तांतयाभूतांप्राप्तिकां पात्रपर्यापन्नंवा पात्रस्थितांपाणिपर्यापन्नंवा हस्तस्थितांवायावत्प्रतिगृहीयात् अहावरासत्तमापि
डेसणा सेभिकखूवा२जावसमाणे वज्जज्जिअधम्मियं भोयणंजाणेज्जा जंचन्नेवहवेदुपय चउप्पयसमणलाहण अतिहिकिवणवणीम
गानावकंअन्ति तहप्यनारंउज्जिअधम्मियं भोयणंजायंसयंवा परोवासेदेज्जासत्तमापिंडेसणा अथापरासत्तमीपिंडेपणाउज्जितध

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

वापिठरकादेरुह्य चट्टुकादिनोत्तिष्ठा परेणच गृहीता प्रवृत्तितायसा प्रकर्षेण गृहीतानां पात्रस्थितांवा पाणिपर्यापन्नां वा प्राप्
कापात्रपर्यापन्नावा तयाभूतांहस्तस्थितांवा यावत्प्रतिगृहीयादिति अथापरासत्तमी पिंडे पणाउज्जित धर्म्मकानाना साचसुगमा
आसुचसत्तस्वपि पिंडे पणासुसंस्पृष्टाद्यटभंगका भगनीयाः नवरंचतुर्थ्यां नानात्वमितितस्या अलेपत्वात्संस्पृष्टाद्यभावइति एवंपानैप

त्यखलु इमापढमापाणेसणाअसंसद्धे हत्येतंचेवभाणियव्वंणवरंचउत्थाएणाणत्तंसेभिकखूवाभिकखूणी
वाजावसमाणेसेज्जं पुणपाणगजायं जाणेज्जा तंजहातिलोदगंवा तुसोदगंवा जवोदगंवा आयासं
वासोवीरंवा सुइवियडंवा अस्सिंखलु पडिग्गाहियं सिअप्पे पच्छाकस्सेतहेव जावपडिगाहेज्जा
इज्जेयासिंसत्तग्हं पिंडेसणासंत्तग्हं पाणेसणाणं अणवरंपडिभंपडिवज्जमाणेणो एवंवदेज्जामि

भाषा

इज्जजाणिवी? बीजीउडडी एपुणपिंडेपणानीपरिद्वंजाणिवीहिवेचउथीपाणेपणानो जेविशेच्छे तेदेखाडेहे नवरंकाहतापिंडे प
णाथकी एतलोविशेचउथीए नाणत्तंचउथी पाणेपणानो नानापणोक्ततां अलेकप्रकारेऊइ तेकहिवेसेभिकखूक० तेसाधुजेपाणी
एहवाजाणेइतेकेहा तिलोदकतिलधोदणनो पाणीतुसोदक तुसनोपाणीजवोदकजवनोपाणीआयासजसामणसोवीरकांजिकादि
कसुइवियडं जण्होपाणीनिर्मलो इत्यादिपाणी अल्पलेपजाणीएतलेखो भावसाधुइमजाणे ईणिपाणीलीधेऊतेअप्पे पच्छाकस्से
पचात्कस्मं सदेयानही लागेइहा अल्पशब्दअभाववाचीजाणिवी एहवोप्रासुक्कएपणीचजाणी पाणीपडिगाहे इहांआगिलीपाणेपणा
पिंडेपणानीपरिजाणिवी इतिभावः हिवेसाधुने एहवाव्रतविशेषपालतां अभिसाननकरिवो एभावदेखाडेहे इज्जेवा इतिकहतां
इमपर्विलीपरिद्वंसातपिंडेपणा सातपाणेपणामाहिली अनेरीएपणासाधुपडिवजतो आहरतोऊतोनी एवंवदेज्जाइमजेआगलि

दीपिकाटीका

मिकानामसाचसुगमाअहावराओसत्तपाणेसणाओ तत्त्वखलुपढमापाणेसणाअसंसद्धेहत्येअसंसद्धेसत्तेतंचेवभाणियव्वं नवरंचउत्थाए
नाणत्तंसेभिकखूवा२ जावसमाणेसेज्जं पुणजाणेज्जापाणगजायंतंजहातिलोदगंवातुसोदगंवा जवोदगंवाआयासंवासोवीरंवासुइविय
डंवा अस्सिंखलुपडिगाहियंसि अप्पे पच्छाकस्सेतहेव जावपडिगाहेज्जाएवंपानैपणाअपिनेया भंगकायाओज्जाःनवरंचतुर्थ्यांनाना
त्वंसच्छत्वाअ तस्याअल्पलेपत्वं ततश्चसंस्पृष्टाद्यभावः आसांचएपणानां यथोत्तरंविशुद्धितरे तरस्यादिपएवक्रमः इज्जेयासिंसत्तग्हंपि
डेसणासंत्तग्हं पाणेसणाणं अणवरंपडिवज्जमाणेणो एवंवदेज्जामिच्छापडिवन्ना खलुएतेभयन्तारो एवाओपडिमाओ पवज्जि

शिलंगाचार्यकृतटीका

कात्यायोज्ञा नवरंचतुर्थ्यानां त्वं स्वच्छत्वाच्चतस्यात्पलेपत्वं ततश्चसंस्थाद्यभाव इतिआसांचैपणानां यथोत्तरंविहितारतस्या
देपएव कमोर्न्याय्यइति सांप्रतमेताःप्रतिपद्यमानेन पूर्वप्रतिपन्नेनवा यद्विधेयंतर्ह्ययितुमाह एवमेव्यासमित्यादिइत्येतांसांस
प्रानां पिंडेपणानांपानैपणानांवा अन्यतरांप्रतिपद्यमानो नैतद्वदेत्तद्यथा मिथ्याप्रतिपन्नानसम्यक् पिंडैपणाद्यभिरहवन्तोभगव
न्तःसाधवः अहमेवैकःसम्यक्प्रतिपन्नो यतोमयाविशुद्धः पिंडेपणाभिरहकृतः एभिन्नतयानइत्येवं गच्छनिर्गतेनवागच्छांतर्गते

आपडिविज्ञाखलुएतेभगवंतारो अहमेगेसम्पडिविज्ञेजेएतेभगवंतारोएयाओपडिमाओपडिविज्ञि
त्ताणंविहरंतिजंचअहमंसिएयंपडिमंपडिविज्ञित्ताणंविहरामि सर्व्वेतेजिणाणाएउवट्टिताअस्योण
समाहीतेएवंचणंविहरंतिएवंखलुतस्सभिव्वसूवा भिव्वसूणीएवासामग्गियंइतिप्रथमपिंडेपणाध्यय
नंसमाप्तंसेभिव्वसूवाअभिकंखेज्जाउवस्सयं एसित्तएसेअणुपविसित्तागामं वाणगरंवाजावरायहाणि

भाषा

कहीस्ये तेनबोलेतेकहेछे मिच्छापडिविज्ञा एअनेरासाधुमिथ्याप्रतिपन्नकहतां सम्यक्पिंडेपणापानेपणा ऊपरियत्तनकरे एकजं
एतलामाहि शुद्धअभिरहनोकरणाहारकुं एहवोअहंकारवचनकहेमनमाहिपुणचींतवेनहीं एतलेअनेरासाधुनेआपणउत्कटेअभि
ग्रहिकरीहीलेनहीं जेकहेतेकहेछे जेएभगवंतारो जेएभगवंतसाधुप्रतिमा अभिरहविशेषपडिविज्ञीनेआदरीने ग्रामानुग्रामिविहारे
तथाऊपुणजेप्रतिमा अंगीकरी ग्रामानुग्रामिविहारकसंखुं एसधलाईचीवीतरागनी आत्ताइं प्रवर्त्तता अभ्युद्यतविहार उत्तमआ
चारनापालणहारके जेजेतलोंकरीसकेछेतेतेतलाऊपरियत्तवंतदीसेछे जंसकइतंकीरइजंजनसकइतस्सइहणाइतिवचनाततथाचोक्तं
जोविदुवत्यतिवत्योवज्जवत्यअचेलोवसंथरइनज्जेहीलंति परंसज्जेविचतेजिणाणाए इतिवचनातएयंपलुक०एपूर्वोक्तआचारनोपालि
वोसाधुसाध्वीनोसमग्रपणो एतलेएआचारपालतोपूरोसाधुचीवीतरागेबोल्हो श्रीसुधर्मस्वामि जंयूप्रतिइंकेछे इमअरिहंतओमहा
वीरिक्खो तिमज्जं पुणतुम्ह आगलिकज्जंखुं एआचारऊपरितुम्हे खपधणीकरिवीइतिद्वितीयश्रुतस्त्वंधेएकादगोइं शकःसंपूर्णःतस्सस
माप्नोओमहउत्तपागच्छे विहितसदाचारयत्नानां गंडितेपत्रीसाधुरत्नानांमिथ्येणपाशचंद्रेणकृतेओआचारांगद्वितीयश्रुतस्त्वंधसुखा
यवोधे समाप्तमिदं प्रथमपिंडेपणाध्ययनं चिवेवीजाअध्ययनप्रारंभियेछे प्रथमाध्ययनि धर्माधारशरीर प्रतिपालिवाने अर्थपिंडनी
गवेपणाकही चिवेतेआहारकिणिही एकरानकिलेवो इणिकारणि इणिसध्ययनिउपाअय आओदूषणपुणकहेछे अर्थतेसाधुचा
रित्तियोअभिकंखिज्जाकृतावांहेकिसोकरिवा उवस्सयंवेसित्तए उपाअयगवेसिवाततग्रामआगरनगर खेडकण्डमडंबद्वीणसुगपट्ट

टीपिकाटीका ।

त्ताणंविहरन्ति जअग्रहमंसिएयंपडिमं पडिविज्ञित्ताणंविहरामिसज्जेएतेजिणाणाएउवट्टिता अन्नोन्नंसमाहिते एवसणंविहरन्ति एवं
खलुतस्सभिव्वसूवासामग्गियं पटमंगस्सविइयस्यवडं धे पटमंअश्रवणंसम्मत्तं इत्येतासांसप्रानांपिंडैपणानां अन्यतरांप्रतिपद्यमा
नोगौतद्वदेत् तद्यथासिथ्याप्रतिपन्नान सम्यक्पिंडेपणाद्यभिरहवन्तो भगवन्तःसाधवः अहमेवैकःसम्यक्प्रतिपन्न यतोमयाविशुद्धः
पिंडैपणाभिरहकृतः एभिन्नतयाइत्येवं पिंडेपणाभिरहवन्तो नदूयाः यएतेभगवन्तःसाधवः एताःप्रतिमाः पिंडैपणाद्यभि
ग्रहविशेषात्कहीत्वा प्रतिपद्यग्रामानुग्रामंविहरन्ति आंचारंप्रतिमाप्रतिपद्य विहरामि सर्व्वेतेजिणाणाया समुत्थिताअभ्युद्यतवि
हारिणःसंहत्ताः तेचान्धोन्यसमाधिना योचस्सगच्छांतर्गतादेः समाधिरुमिहितः तद्यथासत्तापिगच्छवासिनांनिगच्छनिर्गतानांइयोर
ग्रहः पशसुअभिरहः इत्यनेनविहरन्ति तेसर्व्वेपिजिणाणानातिलंघतो एतत्तस्सजिजोर्भिज्जावासामग्गीं संपूर्णोभिज्जाभापो यदन्नोत्

पर्वजनमिति त्रीप्रथमांगस्य द्वितीयश्रुतस्तन्त्रे प्रथमाध्ययनस्य पिंडैषणास्यस्यप्रदीपिका श्रीहृत्स्वरतरगच्छेत्रीजिनः श्रीजिनहंस
सूरिविरचितायां श्रीआचारांगप्रदीपिकायां पिंडैषणाध्ययनं प्रथमं परिसमाप्तं उक्तं प्रथमाध्ययनं सांप्रतं द्वितीयमारभ्यते अस्य चाय
मभिसंबन्धः इहानन्तराध्ययने धर्माधारशरीरप्रतिपालनार्थं पिंडग्रहणविधिरुक्तः सच गृहीतः सन्धवस्य सागारिके प्रतित्रये भोक्त
व्यं अतस्तद्वत्तुगुणदोषनिरूपणार्थं द्वितीयं यज्जैषणानामात्मनः मध्ययनं निरूप्यते अस्य च उद्देश्यार्थाधिकारो यथा तत्र प्रथमोद्देशके वसते
राधाकर्माद्योद्देशाः गृहस्थादिसंस्तु प्रत्यपायश्च चिंत्यते इत्ययमर्थ्याधिकारः द्वितीयोद्देशके शक्योचवादिदोषा बह्वप्रकारा गजालागद
प्रतिपाद्यते इत्ययमर्थ्याधिकारः तृतीयोद्देशके उक्तमादिदोषपरिहारिणः साधोर्वाच्छलनास्यात्तत्परिहारयतित्वं तथास्याध्यायानु
परोधिनिसम विषमादौ प्रतित्रये निर्जरादिनासाधुनास्यातव्यं इत्ययमर्थ्याधिकारः अथ ह्यनुगमे स्तुतसुच्चारयितव्यं तत्रेदं सेभि
क्खुवारमभिकंखेज्जा उवस्सवंपविस्सित्ते सेअणुपविस्सित्ता गामंवाणगरंवा जावरायहाणिंवा सेज्जं पुणउवस्सअंजाणोज्जा सवंडं स
पाणं जावसन्ताणयं तहप्पगारेउवस्सएनोठाणंवा सेज्जं वानिर्सीहियंवावेतेज्जा सेभिक्खुपात्रयंवसति एदिंतुयदुभिकांसेतु ततोश

शिलंगाचार्वकतटीका

नवा समद्वयाद्गृह्या नापि गच्छांतर्गतं तेनोत्तरोत्तरं पिंडैषणाद्यभिग्रहवता पूर्वपूर्वतरपिंडैषणाभिग्रहवन्तो दूष्या इति यच्च विषयंतद
र्थयति यएते भगवन्तः साधव एताः प्रतिमाः पिंडैषणाद्यभिग्रहविशेषात्प्रतिपद्य गृहीत्वा ग्रामानुग्रामं विहरन्ति यथायोगं पर्यटन्ति चां
हंप्रतिमां प्रतिपद्य विहरानि सव्येते जिनाच्चां जिनाच्चावा समुत्थिता अभ्युद्यतविहारिणः संवृत्तास्ते चानेन समाधिना योयस्य
गच्छांतर्गतादेः समाधिरभिहितस्तद्यथा सप्तापि गच्छवासिनां तन्निर्गतानां तु हयोरग्रहः पञ्चस्यभिग्रह इत्यनेन विहरन्ति यतस्तद्वति
तथा विहारिणश्च सर्वे पिते जिनाति लंबन्तो तथा चोक्तं जोजिदुवत्यतिवत्यो ब्रह्मवत्त्वचेलोक् संथरइन ऊते हीलेति परं सन्ने विद्यते जिना
णा एतत्तस्य भिक्षोर्भिक्खुस्वावासासग्रं संपूर्णो भिक्षुभावो यदा लोत्तर्पवर्जनमिति द्वितीयश्रुतस्तन्त्रे प्रथमाध्ययनटीका परिसमाप्ता
उक्तं प्रथमाध्ययनं सांप्रतं द्वितीयमारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तराध्ययने धर्माधारशरीर प्रतिपालनार्थमादावेव पिंडग्र
हणविधिरुक्तः सच गृहीतः सन्धवस्य सत्यसागारिके प्रतित्रये भोक्तव्य इति अतस्तद्वत्तुगुणदोष निरूपणार्थं द्वितीयमध्ययनसनेन संबन्धे
नायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्युद्योगद्वाराणि व्यावर्णनीयानि तत्र नाम निष्यन्ते निक्षेपे यज्जैषणोति तस्या निक्षेपविधानाय पिंडैषणा
निर्युक्तिर्यत्र संभवति तां तातिदिश्य प्रथमगायया अंपरासाच्च निर्युक्ती च यथायोगं संभवद्वितीयगायया आविर्भाव्य निक्षेपश्च तृतीय
गायया यथापट्क निक्षेपे प्राप्तेनामस्यापने अनाहत्य निर्युक्तिस्तदाह द्रव्येत्यादि द्रव्ययज्जा चेतस्यया कालशय्याभावयज्जा च त्रयया द्रव्य
यज्जा तस्यां प्रवृत्तं तासेव दर्शयति कीदृशी सा द्रव्ययज्जा संवतानां योयत्वेवं ज्ञातव्या भविष्यति द्रव्ययज्जा व्याचिख्यासदाह ति विहेत्यादि
ति विषा द्रव्ययज्जा भवति तद्यथा सचित्ता मित्राचेति तत्र सचित्ता यविबीकायादौ अचित्ता तद्वैव प्रासुजे मित्रापितृवार्हपरिणते अथ
वासचित्ता सुत्तरगायया स्वतएव निर्युक्तिस्तदाह ययति चेतसि तदुच्चैश्च यथा सावयप्रगादिके चेतने क्रियते कालशय्यातया यस्मिन् नृत्त
वधादिके काले क्रियते तत्र सचित्ता द्रव्ययज्जा दारणां च उल्लेख्यादि अस्याभावाच्चः कथानकादवचेयस्तेहं एव स्यात्तद्व्यां हौ
स्वातराजलकलिङ्गाभिधानौ विषमत्र देशे पट्टिं निवेष्ट्य चोदयेणवर्त्तेते तयोश्च भगिनी फल्गुसतीनाम तत्र कदाचिन्नैताभिधानो
नैलित्तिजः सनायातस्ताभ्यां प्रतिपद्यस्तयाच फल्गुसत्योर्तयदानार्थं भद्रक्रोऽतवसन्दातदादमस्त्राकं पञ्चविनायायमभिव्यतीत्यतो
निर्वाच्यते तस्मिन् च नान्ताभ्यां निर्धारितः सताभ्यां प्रद्वेपमायन्नः प्रतिज्ञानमग्रहीद्ययानाहं गौतमो भगवन्निचदि फल्गुसत्यु दंदिदार्थं
तत्र तस्मिन् प्रीत्यन्ये दुमर्णति सेव फल्गुसत्यपत्यानां लुहत्वात्पक्षिस्त्राणिनी उक्तलकलिङ्गौ नैमित्तिकौ सातयोर्भक्ष्या गौतमं पूर्व नैमित्तिक
जं निर्वाटितान्यतस्तत्प्रतिज्ञाभावाच्च संधपान्दपनिर्गतः संधपाश्चर्वाकालेन जातातस्तद्वत्सारेणाग्रजातं प्रवेश्य सापक्षीसम्
सालूटिता दृष्ट्याच गौतमेनापि फल्गुसत्या ददर्पाठयित्वा सावयेपजीवितदेहाया उपरिष्ठं द्रव्ये पावा सचित्ता द्रव्ययज्जोति

भावशब्दाप्रतिपादनार्थमाह इविहेत्यादि हेविषेप्रकारावस्थाः साद्विविधातद्यथा षड्भावविषयाकायविषयाच तत्रयाजीवो वत्तौदयि कादौभावे यदायस्मिन्कालेवर्त्तते सातस्यषड्भावरूपाभाव शब्दाशयन् शब्दास्थितिरिति कृत्वा तथास्त्रादिकावगतो गर्भत्वेनस्थितोयो जीवस्तस्यस्त्रादिकायएव भावशब्दायतः स्त्रादिकायेस्ववि तदुक्त्वितेसुते उच्यतेवाताहगवस्यएव तदन्तर्गतो जीवोभवत्यतः कायविषया भावशब्दाद्विधेति अध्ययनार्थाधिकारः सर्वोपि शब्दाविषय उद्देश्याधिकारप्रतिपादनायनिर्बुक्तिद्वाराहसम्बन्धेत्यादि सर्वोपि तयोप्युद्देश कायविषया विद्युद्विकारकास्तथापि प्रत्येकमस्तिविशेषस्तमहं लेशतोवक्ष्येति एतदेवाह उगमइत्यादि तत्रप्रथमोद्देशके वसतेरुह मदीषा आधाकर्मादयस्तथा गृहस्थादिसंस्तु प्रत्ययायश्चिंत्यते तथाद्वितीयोद्देशके शौचवादिदोषा वक्ष्यप्रकारः शब्दाविवेकः त्यागश्च प्रतिपाद्यत इत्ययमर्थाधिकारः तद्वद्व्यादि तृतीयोद्देशके यतमानस्योद्गमादिदोषपरिहारिणः साधोर्वाक्यलनास्यात्तत्परिहारेयति तव्यं तथास्वाध्यायानुपरोधितिसम विषमादौ प्रतित्रये साधुनानिर्जरायिना स्यातव्यमित्ययमधिकारः गतोनिर्वाक्यतुगमो अधुना सूत्रानुगमेच्छतमुच्चारयितव्यं तच्चेदंसेभिक्रूवेत्यादि सभिक्षुसुपात्रं वसतिमेषितुं यद्यभिकांक्षेत् ततोग्रामादिकमनुप्रविशेत्तत्रच

वासेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जासअंडं सपाणं जावसंताणयंत हप्पगारेउवस्सएणोठाणं वासेज्जं वाणिसीहि यंवाचेतेज्जा सेभिक्रूवा २ सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अप्पंडं अप्पपाणं जावअप्पसंता णगंतहप्पगा रेउवस्सएणडिलेहि त्तापमज्जित्ताततोसंजयामेवठाणं वा २ चेतेज्जा २ सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अस्सिंपडि याएएगं साहम्मियं समुद्दिस्सपाणाइ ४ समारभससुद्दिस्सकीयं पामिच्च अच्चेज्जं अणिसइ अमिह

भाषा

णआश्रमसंवाह संनिवेशराजधानी एतलेठासेआवी जेउपाययएहवोजाणे सअंडं सपाणं जावसंताणयं अंडप्राणबीजहरियकाय इत्यादि मर्कटस्तानादिके सहितरुद्ध तथाप्रकारतेहवे उपायोनोठाणं वा सेज्जं वा निसीहियं वा चेएज्जास्थानकहतां कायोत्तर्गं सेज्जं वा क हतां संधारो निसीहियं वा सक्कायएतलावा नानोचेएज्जाकहतां नचींतवे एतावतानकरे एभावजाणिबोअर्थतेभिन्नु साधुजेवली उपाययजाणे अल्पाडजिहांअंडकनयी इत्यादिजाव अप्पसंताणयंकोलिया वडादिकजीवजिहानयी तथाप्रकारतेह वेउपायपडिलेही प्रमाज्जीसंजयामेवजवणा सहितवीतरागो पट्टितवतनाकरीस्थान शब्दानिपीधिकापूर्वोक्तचींतवे तिहांकरेइत्यर्थः हिवेउपाययआश्री उद्गमादिदोषकहेके सेज्जं अर्थ तेसाधुचारित्वियो जेवलीउपाययजाणेइ तेकिसींअस्सिं पडियाएकहतां एहनीप्रतिज्ञाइ एतलेसाधुउद्दिशीककायमर्ही साधुनोउपायवकोई आवककरे इत्तंभावदेखाडेके एकसाधर्मिककहता अरिहंतभापि तधर्मनोकरणाहार उद्दिशीप्राणभूत जीवसत्वसमारंभी एतावताककायनो आरंभकरी उपाययआधाकर्मिक उद्देशिककरे तथातिहे जसाधुउद्दिशी कीतमूल्ये लीवो साधुनेकाजि तथापामिच्च अनेरापासे साधुनेकाजिओ छीनोलीषां तथाअच्चेज्जं कहतां भत्यादि वाकन्हेसाधुने अर्थि वलात्कारिउदाह्यो तथाअणिसिद्धं कहतां वणानोदाधारणरुद्ध तेहमाहिलेधणी एके अर्दीषां तेअनिहृष्ट

दीपिकाटीका

मादिकमनुप्रविशेत्तत्रचप्रविश्य साधुयोग्यं प्रतित्रय मन्वेषेत् तत्रचवदिसांडादिकमुपायं जानीयात्ततस्तत्र स्थानादिकं न विदध्यात् सेज्जं पुणजाणेज्जा इत्यादिसुगमं नवरंस्थानं कायोत्तर्गः शब्दासंसारकः निसीधिकास्वाध्यायः एतद्विपरीतेतु प्रत्युपेक्षस्थानादीनि कुर्यात्तदेवाह सेभिक्रूवा २ सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अप्पंडं जावअप्पसंताणं तहप्पगारेउवस्सएणडिलेहि त्तापमज्जित्ता ततोसं जयामेवठाणं वा २ चेतेज्जा सुगमं सांप्रतं प्रवित्रयगतान् उद्गमादिदोषानाह सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अस्सिंपडियाएएगं साहम्मि यंसमुद्दिस्स पाणाइ ४ समारभससुद्दिस्सकीयं पामिच्च अच्चेज्जं अणिसइ अमिहइत्याहवेतति तहप्पगारेउवस्सएण पुरिसंतरकडेवाजा

वचासेविण नोठाणंवावेतेज्जा सभावभिक्षुर्वत्पुनरेवंभूतं प्रतिअयंजानीयात् तद्यथाअस्मिंपडियाए एतत्प्रतिअय एतान्साधून् प्रतिअयउद्दिश्य प्राण्युपमर्देनसाधुप्रतिअयं कच्चित्त्वाद्धःकुर्वात् एगंसाहम्मियंतिएकंसाधर्मिकं साधुंसम्यगुद्दिश्य प्रतिअयप्राणि नःसमारभ्य प्रतिअयार्थसुपमर्दं प्रतिअयंकुर्वात् तथातामवसाधुसुद्दिश्य कीतंचल्लेनावाप्तं पामिच्चं अन्यस्मादुच्छिन्नं गृहीतं अच्चेज्जं

शिलंगाचार्यकृत टीका

प्रविश्यासाधुयोग्यं प्रतिअयमन्त्रेपयेत्तत्तच्च यदिसांडादिकमुपात्रयं जानीयात्तत्तस्यानादिकं नविदध्यादितिदर्शयति सेज्जंपुणेत्यादि सुगमंनवरंस्थानं काचोत्सर्गः शय्यासंस्कारकः निशीयिकास्वाध्यायः णोचेयज्जन्ति नोचिंतयेन्नोक्कुर्यादित्यर्थः सेभिकखू वेत्यादि एतदि परीतेतु प्रत्युपेक्ष्यस्यानादीनिक्कुर्यादिति साप्रतंप्रतिअयगतान् उद्गमादिदोषान् विभणिपुराह सेज्जमित्यादि सभावभिक्षुर्वत्पुनरेवं भूतंप्रतिअयं जानीयात्तद्यथा अस्मिंपडियाएत्ति एतत्प्रतिअय एतान्साधून् प्रतिअयोद्दिश्य प्राण्युपमर्देन साधुप्रतिअयं कच्चित्त्वाद्धः कुर्वादित्येतदेवदर्शयति एकंसाधर्मिकं साधुर्हत्प्रणीत धर्मानुदाचिनं सम्यगुद्दिश्यप्रतिअय प्राणिनःसमारभ्य प्रतिअयार्थसुपमर्दं प्रतिअयंकुर्वात् तथातमेवसाधुं सम्यगुद्दिश्यकीतं चल्लेनावाप्तं तथापामिच्चन्ति अन्यस्मादुच्छिन्नं गृहीतं अच्चेज्जन्ति मृत्यादेवलादा

उंआहट्टुवेतेति तहप्पगारेउवस्सए पुरिसंतरकडेवा अपुरिसंतरकडेवा जावअसेवितेवा२णोठा णंवा३ चेतेज्जाएवंवह्वेसाहम्मिया एगंसाहम्मिणीं वह्वेसाहम्मिणीओ सेभिकखूवा२सेज्जंपुण उवस्सयंजाणेज्जा वह्वेसमणसाहण अतिहिकिविणवणीमए प्रगणिय२ समुद्दिस्सपाणाइं ६जाव वेतेइतहप्पगारेउवस्सए अपुरिसंतरकडे३ जावअसेविण णोठ्ठाणंवा३ चेतेज्जा अहपुणेवं

भाषा

कहिंये तथाअभ्याहृतकहतां नीएनोउपात्रय सासुहेआणीये उपात्रयसन्नु ख किमचावेतिहाएउत्तर तंगोटीसावानादिक कोई गट्टस्यसाधुनेकाजि सासुहेआणीये तेअभ्याहृतकहिंये एहवोउपात्रयआहट्टकहतांआणी वेएइकहतांआपेतयाप्रकारतेहवेउपात्रे पुरुपांतरकृत अथवाअपुरुपांतरकृत जेसाधुनेउपात्रयआपेके तेहेजनोकीधो अथवाअनेरानोकीधो आसेवितभोगव्यो अणसेवित अणभोगव्योएहवेउपात्रे साधुचारित्तियो काचोत्सर्गसंस्कारकसज्जावनकरे इमएआलावो तिमवणासाहम्मो साधुउद्दिशीकीधो ऊइ वीजोआलावोजाणिवो इमएकसाहम्मिणिसाध्वी उद्दिशीकीधोएवीजोआलावो इमवणीसार्हम्मिणि सहासतीनेअर्थि कीधोति गिउपात्रेचारित्तियोनरहे एवंआलावाचारिजाणिवो सुगमभणीनयीलिया हिवेलीउपात्रवनो विशेषदेखाडेके तेभिच्छुचारित्तियोइमजाणे एउपात्रय वह्वेवणाअमण ब्राह्मणअतिथि कृपणवनीपकएतला गिणी२प्रत्येकर तेहनेअर्थिआत्रयकीधो जिमपाळलि पिंडेपणाध्ययनमाहि जिमआहारनोअधिकारकहोछे तिमेजजाणिवोवह्वेवणाअमणब्राह्मणअतिथिलपणवनी पकउद्दिशीप्राणभूत जीवसत्वसमारंभीकीधो इत्यादितिहांलगीजालगी एहवोउपात्रयसाधुनेआपे तेहवेउपात्रे अपुरुपांतरकृत तिगिदेणहारेजकीधो

दीपिकाटीका

तिभ्यत्यादेवलादाच्छिद्यगृहीतं अनिरुद्धंस्वामिना अनुत्कलितं अभ्याहृतंनिष्पन्नमेवान्यतःसमानीतं एवंभूतंप्रतिअयमाहृत्योपेत्य वेएइसाधवेदटाति तथाप्रकारेचोपात्रये पुरुपांतरकृतादौ स्थानादिनविदध्यात् एवंवह्वेसाहम्मिया वह्वचनसुत्तनेयंएगंसाहम्मिकिं वह्वेसाहम्मिओ समुद्दिस्स साध्वीसूत्रमपि एकवचन वह्वचनान्यानेयं सेभिकखूवा२सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा वह्वेसमणसाहण

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

च्छिद्यगृहीतं अनिरुद्धंस्वामिनानुत्कलितं निष्पन्नमेवान्यतः समानीतं एवंभूतं प्रतिअयमाहृत्योपेत्य वेएइत्तिमाधवेदटाति तथाप्र

कारेचोपाश्रये पुरुषांतरकृतादौ स्थानादिनविदध्यादिति एवं वज्रवचनसूत्रमपि नेयं तथासाध्वी सूत्रमध्ये कवचन वज्रवचनाभ्यानेय

जाणेज्जापुरिसंतरकडे जावआसेविएपडिलेहिता पमज्जिता तओसंजयासेवठाणंवा३ चेतैज्जासेभि
कखूवा३सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाअस्सं जएभिकखू पडियाएकडिएवाउक्कं विएवाक्खे वालित्तेवाघट्टे
वा मट्टेवासम्मट्टेवासंपधूमितेवा तहप्पगारेउवस्सए अपुरिसंतरकडे जावअणासेविए थोठाणंवा३
चेतैज्जाअहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडे जावआसेविएपडिलेहिता पमज्जिता तओसंजयासेव

भाषा

अनेतेणेअनासेवित भोगव्योनथी एहवेउपाश्रयाधुकाउसग संस्कारकसवभायनकरे अहपुणएवंजाणेज्जा अथवलीएहवोंजाणे जेए
उपाश्रयपुरुषांतरकृत आसेविततेणेभोगव्योजाणे एहवेस्थानकिपडिलेहीप्रमार्जीतिणिउपाश्रयेहे वलीविशेषदेखाडेहेतेसाधुचारिति
योजेउपाश्रयएहवोजाणे असंयतगृहस्थतेणे चारित्तियानेकाजि कडिएउपाश्रयकस्सा काटादिकेकरी उक्कंपिएवंशादिकना कंवाइं
करीक्खेदर्भादिकेकरी छायोलिनेगोवरादिकेकरी लीपियोघट्टे घासदेईस्संओमट्टे विपमोन्नतत्वभूमिभांजी समोकीधोसमट्टेघोल
देईगाढोस्संआलोकीधोके संपधूविएडुगंधटा लिवाभणीधूपणादिकेकरी धूयोउडूतथाप्रकार तेहवेउपाश्रये अपुरिसंतरकडेअने
रेआपणोनथीकीधो तथानथीभोगव्योवावस्सोनथीतेहवेउपाश्रयेसाधुरहिवोचींतवेनहींअहणपुणक० अथवलीइमजाणेउपाश्रयस्सं
तोदोपरहितपुरुषांतर कृतभोगव्योके तेहवेउपाश्रयेपडिलेही प्रमार्जीकायोत्सर्गादिक साधुकरेतेसाधु चारित्तियोउपाश्रयएहवोजा
णेगृहस्थसाधुनेकाजि लघुहारउडूतेमोटोहारकरे तथाचरीकायादिकदूरकरे जिमपाक्खलिपिंडेपणाने अधिकारिकहोके तिसेज

दिपीकाटीका

अतिहिक्किण्वणीवासमुद्दिस्सपाणाइं४ जावचितिए तहप्पगारेउवस्सए अपुरिसन्तरकडे जावअणासेविए नोठाणंवांचेतेज्जा
अहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसन्तरकडे जावआसेविए पडिलेहितापमज्जिता तओसंजयासेवठाणंवा३चेतेज्जा सूत्रद्वयंसुगमं सेभिकखू
वारसेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अस्संजएभिकखू पडियाएवाकडिएवा उक्कंपिएवाक्खे वालित्तेवा मट्टेवासम्मट्टेवा संपधूमितेवा
तहप्पगारेउवस्सए अपुरिसंतरकडे जावअणासेविएठाणंवा३चेतेज्जा सेभिच्चुर्यदिपुनरेवंभूतं प्रतिअयंजानीयात्तद्यथा भिच्चुप्रतिज्ञा
याअसंयतोगृहस्थः प्रतिअयंकुर्यात् सचैवंभूतस्याद्यथा कंटकितःकाटादिभिः कुड्यादौसंस्कृतः उक्कंविउत्ति वंशादिवंशादिकंवाभिर
ववद्धः किंनोदर्भादिभिश्चादितः लिप्तोगोमयादिना घटःसुधादिखरपिंडेन षट्सएवलेवनिकादिनासमीकृतः संऋटःभूमिकर्मादिनासं
स्कृतःसंप्रधूमितः दुर्गन्धापनयनार्थं धूपादिनाधूपितः तदेवंभूतेप्रतिअये अपुरुषांतरस्वीकृते यावदनासेविते स्थानादिनकुर्यात् पुरुषां
तरकृतासेवितादौतु प्रत्युपेक्ष्यस्थानादिकुर्यात्तदेवाहअहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडेजावआसेविए पडिलेहितापमज्जितातओसं
जयासेवजावचेतेज्जासुगमंसेभिकखू वारसेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाअस्सं जएभिकखू पडियाएखुड्डियाओडुवारियाओमहालियाओकु

शीलंगाचार्य कृतटीका

मितिक्किण्वणीवेत्यादि सूत्रद्वयंपिंडेपणानुसारेण नेयंसुगमंच तथासेइत्यादि सभिच्चुर्यदिपुनरेवंभूतं प्रतिअयंजानीयात्तद्यथा
भिच्चुप्रतिज्ञा असंयतोगृहस्थः प्रतिअयंकुर्यात्सचैवंभूतस्याद्यथा कंटकितःकाटादिभिः कुड्यादौसंस्कृतः उक्कंविउत्तिवंशादिकंवाभिरव
वद्धःक्खेवन्ति दर्भादिभिश्चादितः लिप्तोगोमयादिना घटःसुधादिखरपिंडेनऋटः सएवलेवनिकादिना समीकृतःसंऋटः भूमिकर्मा
दिना संस्कृतःसंप्रधूपितः दुर्गन्धापनयनार्थं धूपादिनाधूपितस्तदेवंभूते प्रतिअयेअपुरुषातरस्वीकृते यावदनासेविते स्थानादिनकुर्यात्
पुरुषांतरकृतासेवितादौतु प्रत्युपेक्ष्य स्थानादिकुर्यादिति सेभिकखूवेत्यादि सभिच्चुर्यत्पुनरेवंभूतं प्रतिअयंजानीयात्तद्यथा असंयतो

जावचेतेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवा सेज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जाअस्संजएभिक्वूपडियाएखुडियाओ
दुवारियाओमहल्लियाओकुज्जा जहापिंडेसणाएजावसंधारगंसंधरेज्जा वहियावाणिगक्खू तहप्प
गारेउवस्सए अपुरिसंतरगडे जावअणासेविणोठ्ठाणंवा३ चेतेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरक
डेजावआसेविण पडिलेहितापमज्जिता तओसंजयामेवजावचेज्जा सेभिक्वूवा२ सेज्जंपुणउवस्सयं

भाषा

जाणिवोजालगीसंधारोपायरे काईमाहिचकोवाहिरिकाडे तेहवेसदोपउपात्रेअपुरुपांतरकतविणुभोगव्येकाउसगसज्जायादिकन
करेएतावतातिहारहेनहीअयवलीइमजाणेएउपात्रयपुरुपांतरेआपणोकीधोतेगेभोगव्योपछेतेहवेउपात्रेपडिलेहीसाधुसज्जायादिक
करेएणेविज्जंआलावेउत्तरगुणकक्षाएहवादोपजिहांलागेतेउत्तरगुणदोपदुटउपात्रयकहियेएकदाचिअनेरेपुरुपिआपणोकीधोभोग
व्योहइतोगीतार्यसावधानसाधुनेकल्पेपरंजेमूलगुण दूषितज्जइतेनकल्पे पट्टीवंसोदोधारणाओ चत्तारिमूलवेणीओ इतिवचनात्तेउ

दीपिकाटीका ।

ज्जाजहापिंडेसणाए जावसंधारगंसंधरेज्जा वहियावाणिगक्खू तहप्पगारेउवस्सए अपुरिसन्तरकडे जावअणासेविण नोठ्ठाणंवा
चेतेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसन्तरकडेजावआसेविण पडिलेहितापमज्जिता ततोसंजयामेवजावचेतेज्जा सभिजुप्रतुपुनरेवं
भूतं प्रतिचयं जानीयात्तया असंयतोमहस्यः साधुप्रतिज्ञया लघुद्वारं प्रतिचयं महाद्वारंविदध्यात् तत्तैवंभूते पुरुपांतर अस्तीक
तादौ नविदध्यात् पुरुपांतरस्तीकतादौतुविदध्यात् इत्यवसूतद्वयेषु उत्तर गुणाभिहिताः एतदोपदुटापि पुरुपांतरस्तीकतादिका
कल्पते मूलगुणदुटातु पुरुपांतरस्तीकतापि नकल्पते तेचामीमूलगुणदोपापट्टी वंसोदोधारणाओ चत्तारिमूलवेणीओ एतैःष्ट
वंशादिभिः साधुप्रतिज्ञया यावसतिक्रियते सामूलगुणदुटाः सेभिक्वूवारसेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा अस्संजएभिक्वू एउदगपसू
याणि कंदाणिवा मूलाणिवा पत्ताणिवा पुप्फाणिवाफलाणिवा वीयाणिवा हरियाणिवा ठाणाओठाणं साहरद्वहियाणिग्वू

शिलंगाचार्यकृत टीका

हस्यः साधुप्रतिज्ञया लघुद्वारंप्रतिचयं महाद्वारंविदध्यात्तैवंभूते पुरुपांतरस्तीकतादौ विदध्यादित्यत्र सूतद्वयेषु उत्तरगुणा अभिहि
ताएतदोपदुटापि पुरुपांतरस्तीकतादिकाकल्पते मूलगुणदुटातु पुरुपांतरस्तीकतापिनकल्पते तेचामीमूलगुणदोपाः पट्टीवंसोदोधार
णाओचत्तारिमूलवेणीओ एतैःष्टवंशादिभिः साधुप्रतिज्ञया यावसतिःक्रियते सामूलगुणदुटा सेइत्यादि सभिजुप्रतुपुनरेवंभूतंप्रति

जाणेज्जाअस्संजएभिक्वूपडियाए उदगपसूयाणि कंदाणिवा मूलाणिवापत्ताणिवा पुप्फाणिवाफला
णिवावीयाणिवाहरियाणिवाठाणाओठाणंसाहरद्वहियावाणिगक्खूतहप्पगारेउवस्सएअपुरिसंत
रकडेजावणेठाणंवा३चेतेज्जाअहपुणएवंजाणेज्जापुरिसंतरकडेजावचेतेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवा
सेज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जाअस्संजए भिक्वूपडियाएपीठंवाफलगंवाणिसेणिंवा उदुहलंवाठाणाओठा

भाषा

पात्रयसाधुनेकाजिकस्यो वांधोकायोज्जइतेमूलगुण दुटजाणिवोइतिभावार्थः० तेसाधुचारितियोजेउपात्रयएहवो जाणेअसंवतमहस्य
साधुनेकाजिउदक प्रसूतपाणीयकी नीपनाकंदमूलफूल फलवीजहरीकाय एतलाएकठामयकीलेईवी जेठामिसू के अयमाहिचकोवा
हिरिकाटेतयाप्रकारतेहवे उपात्रेपुरुपातरेविणुआदस्ये विणुभोगव्येसदोपिरहिवोनकल्पेअहपुणक० अयवलीइमजाणेजेपाखलिदो
पकक्षातेगेरहित निर्दोपसूभूतोतिहांजयणासहितरहे चेतेसाधुजेउपात्रयजाणेजिहां महस्यसाधुनेकाजिपीढलोपाटियोनीसरणी

दीपिकाटीका

क्वुतहृष्यगारेउवस्वए अपुरिसंतरकडे जावनोठाणंवाश्चेतेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडेजावचेतेज्जा सभिचुर्यत्पुनरेवं भूतप्रतिश्रयं जानीयान्तद्यथागृहस्थः साधुप्रतिज्ञया उदकप्रसूतानि कंदादीनिस्थानात् स्थानान्तरसंक्रामयति वहिर्वाणिग्नखुत्ति निस्सारयति तथाभूतेप्रतिश्रये पुरुषान्तरास्वीकृते स्थानादिनकुर्वात् पुरुषान्तरास्वीकृतेकुर्वात् सेभिक्वूवासेज्जं पुणउवस्वयंजाणेज्जा अस्सजंभिक्वुपडियाए ध्मेढंवाफलगंवा निस्सेणिंवाउदूहलंवा ठाणाओठाणंसाहरइवहियानिन्नक्वुतहृष्यगारे उवस्वएअपुरि

शिलंगाचार्यकृत टीका

अयंजानीयान्तद्यथा गृहस्थःसाधुप्रतिज्ञया उदकप्रसूतानिकंदादीनि स्थानान्तरसंक्रामयति वहिर्वाणिग्नखुत्ति निस्सारयति

णंसाहरइवहियावानिग्नक्वुतहृष्यगारेउवस्वएअपुरिसंतरकडेजावणेठाणंवाश्चेतेज्जाअहपुणएवं जाणेज्जापुरिसंतरकडेजावचेतेज्जासेभिक्वूवाश्सेज्जंपुणउवस्वयं जाणेज्जातंजहाखधंसिवाभंचंसिवा मालंसिवापासायंसिवाहम्मियतलं सिवाअणयरंसिवातहृष्यगारंसि अंतलिक्वजायंसिग्नस्थथा गाढागाढे हिंकारणेहिं ठाणंवाश्चेतेज्जा सेयआहच्चचेतिएसिया णोतत्यसीतोदगवियडेणवा

भाषा

ऊखलएतलास्थानकयकीस्थानान्तरिलेई म्केअथवावाहिरिकाढे तेहवेउपाअसाधुनरहेयद्यपि अचित्तेतथापिततउपाडतांमृ हस्यअजयणाइतसजीवनीविराधनाकरे अहपुणक० अथवलीइमजाणेए उपाअयपूर्वोक्त दोपरहिततोतिहांकाउसग्नसंधारोसज्जा यकरेतिछंरहे १ तेभिचुवारितियोउपाअयएहवोजाणेखंधंसवाएकसंभजपरिजे आअथअथवामंचंसिमालंसिवामाचामालालोकप्र सिद्धप्रासादधरनीवीजीभूमिकाहस्यं तलडागलो अनेरेतेहवेभूमियकीऊचेस्थानकिणन्नत्य आगाढागाढेहिंकारणेहिंकारतातेहवाकि णिहीमोटाकारणविना चारित्तियोकाउसग्नसंधारोसज्जायनकरे कदाचिकिणिहीकारणतेहवो उपाअयचारित्तियेलीधोतोतिहां जेकरिवो तेदेखाकेहे तिणिस्थानके श्रीतोदकविकटकहतां ताढोप्रासुकपाणी धोवणादिक उंसिणोदकवियडकहतांऊनहोतिदंडो

दीपिकाटीका

संतरकडे जावनोठाणंवाश्चेतेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसन्तरकडेवाचेतेज्जाअतचतसादिविराधनास्यादतः स्थानादिनकुर्वात् सेभिक्वूवासेज्जं पुणउवस्वयंजाणेज्जा तंखंधंसिवामच्चंसिमालंसिवा पासायंसिवाहम्मियतलंसिवाअणयरंसिवा तहृष्यगारंसिअंत लिक्वजायंसि नन्नत्यआगाढागाढे हिंकारणेहिं ठाणंवाचेतेज्जासेय आहच्चचेतिएसिया नोतत्यसीतोदग वियडेणवाहत्याणिवा पायाणिवाअच्छीणिवा दन्ताणिवासुहंवा उच्छोलेज्जवापधोएज्जवाणोअसंऊसदंपगरेज्जाउच्चारंपासवणं खलंवासिंधाणंवा वन्नंवा प्दंवासोणिधंवाअन्नयरंवासरीरावयंतंकेवलीवूयाआयाणमेयंसेतत्यऊसदंपगरेमाणेपयलेज्जवापवडेज्जवासेतत्यपयलमाणेपवडमा णेवाहत्यंवा जावसीसंवा अन्नयरंवाकायं इंदियजायंलूसेज्जा प्राणिणोवाऊअभिहणेज्जा जावववरोवेज्जवा पुवोवदिह्वाऊजंतहृष्य

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

तथाभूतेप्रतिश्रये पुरुषान्तरास्वीकृते स्थानादिनकुर्वात् पुरुषान्तरास्वीकृतेकुर्वादिति एवमचित्तनिःसारण सूत्रमपिनेयमत्रचत सादिविराधनास्या दितिभावः किञ्चैद्व्यादि सभिचुर्यत्पुनरेवंभूत सुपाअयंजानीयान्तद्यथा स्कंधएकस्यसंभस्योपर्याअयः मच्चया लोप्रतीतौ प्रासादोद्वितीयभूमिका हस्यंतलंडायालं अन्यस्मिन्वातथाप्रकारे प्रतिश्रयेस्थानादि नविद्व्यादन्नत तथाविधप्रयोज नादिति सचैवंभूतःप्रतिश्रयस्तथाविध प्रयोजनेसति यदाहृत्योपेत्यगृहीतः स्थानदानोच्यत विधेयंतर्ह्ययति तत्रश्रीतोदका

उसिणोदगवियडेणवाहत्याणिवा पायाणिवा अच्चीणिवादंताणिवासुहंवा उच्छोलेज्जवापधोए
 वजवाणोअणंऊसट्ठं पगरेज्जा तंजहाउच्चारंवापासवणंवा खेलंयासिंवाणंवावंतंवापित्तंवापूढंवासो
 णिंवाअस्सयरंवासोरावयवं केवलीवूया आयाणमेवंसे तत्थऊसट्ठं पगरेमाणेपयलेज्जवापवडे
 वजवासेतत्थपयलमाणे पवडमाणेवा हत्थंवाजावसीसंवा अणयरंवाकायंसिइं दिवजाचंलुसेज्जापा

भाषा

क्लितपार्श्वी तैगेकरीकाय अयवापगचांवि दांतमुण्णतलां अंगोपांगअच्छोलिज्जवा धोवेनही चारित्तियाने'धोइवं सर्व्ववापिनि
 पिह्णहे तिणिकारणिण्ण आजावीतरागनीजाणिवी तयातिहांछतो ऊसट्ठं कइतां मलसुवादि परिठविदेवंनकरे तेत्तामलेइ'कहेहे
 उच्चारवडीनीति पामवणेलवुनीति खेलयूकसिंवाणनासिकानोमलपित्तप्रसिद्ध पृतिगधोडो गीणितलोही वलीअनेरोगरीरनो अव
 यवतिहांछतोपरिठवेनही तेकारणकिसीं केवलीवूया केवलीकहे एआदानकर्मग्रहिवानोंकारण सेतत्थतेसाधुतिहां ऊसट्ठं पगरे
 माणे उच्चारादिकपरिठवतो न्खलेअयवापडे तेस्खलतोपडतो हायअयवा पगमसुकअयवा अनेरोगरीरनो अयवयअयवाइ'द्रिद
 लूसिज्जावा विणसेतवापडतो प्राणिवानेहणे जावववरोविज्जवा प्राणयपरोपणकरे इणिकारणि आळविराधना संवसविराधनी

दीपिकाटीका

गारेउवस्सए अंतलिक्खजाएनोठाणवाइचेतेज्जा सभिक्षुवत्पुनरेवंभूत सुपाअयंजानीयात् तद्यथास्सन्धएकस्ससंभस्यां पर्याअयः मइ
 नालोप्रतीतो प्रासादोद्वितीयभुमिका हस्यं तलडावालं अन्यस्मिन्वा तयाप्रकारेप्रतिअये स्थानादिनविदध्यात् अन्यततयाविषप्रयोज
 नात् सचैवंभूतः प्रतिअयः तयाविषप्रयोजने सतिवदाहृत्योपेत्य गृहीतः स्यात्तदानीं यत्तत्रविधेयंतद्गयति तत्रगीतोदकादिना
 हस्तादिवावनं विदध्यात्तथानततव्यवस्थितः उत्सृष्टं उत्सर्जनं त्यागं उच्चारादेः कुर्यात् केवलीवूयात् कर्म्मोपादानमेतत् आळसंयमवि
 राधनातः सततवत्यागं कुर्यन् निपतेहापतेहापतं च अन्यतरं गरीरावयवसिंद्रियं वा विनाययेत् तयाप्राणिन्याभिहन्त्यावावज्जीविताद्यप

शीलंगाचार्य कतटीका

दिना हस्तादिवावनं विदध्यात्तया न च तत्र व्यवस्थित उत्सृष्टं उत्सर्जनं त्यागमुच्चारादेः कुर्यात् केवलीवूयात् कर्म्मोपादानमेतत् आळसंय
 मविराधनातः एतदेव दर्शयति सततवत्यागं कुर्यन् निपतेहापतं अन्यतरं गरीरावयवसिंद्रियं वा विनाययेत् तयाप्राणिन्याभिहन्त्यावाव

णाणिवाङ्गअसिहणेज्जवाजावववरोवेज्जवा अहभिक्षुं पुण्णोवदिट्ठाङ्गजंतहप्पगारेउवस्सएअंतलि
 क्खजाएणोठाणवाइचेतेज्जा सेभिक्षुं वाइसेज्जं पुण्णउवस्सयं जाणेज्जासइत्थियं सखुइ'सपसुभत्त
 पाणंतहप्पगारेसागारिए उवस्सएणोठाणवाइचेतेज्जाआयाणमेवं भिक्षुस्सगाहावइकुलेणसइ
 संवससाणस्स अलसवाविसूयावा छड्डीवाणंउवाहिज्जा अणयरंवासेदुक्खे रोयातंकेससुप्पज्जेज्जा

भाषा

ऊइ तिणिकारणिइसनकरेभिक्षुं पुण्णोवदिट्ठामिच्छुचारित्तियाने'एपूर्वापदिट्ठतीर्थं करनीभापीप्रतिज्ञाहे जोतयाप्रकारेतेहवे'अंतलि
 क्खजातेकइतां जं चेठामिकाउ मगसंधारो सक्कायनकरे तिहांनरहेइतिभाव वलीविषेपकहेहे तेभिक्षुचारित्तियो जेउपाअय
 एहवोजाणेसइत्थियं जिहां स्त्रीरहतीजाणे तथासखुइ'डंकइतां जिहावालं करइतां ऊइअथवाजिहाचुद्रुजीवसंइश्यनमार्जारादिकऊइ
 तयापशुचतुष्पदंगाइसेसिवाली प्रसुप्पजिहां ऊइ तयाभातपार्श्वीडोरनेकाजि चारिपार्श्वी जिहाऊइ तेहनेकाजिवारइ आवेजाइ

एहवेउपात्रे चारित्रियोकाउसगादिकनकरे तिष्ठंकारणदेखाडेछे आयाणसेयंक० साधुनें एआदान कर्मबंधनोकारणतेकिमसाधु
नें एहवा गृहस्थकुटुंबसचितवसतां भोजनादिकिया निःशंकानयाइ संशकयतोभोजनकरे तथालवुनीति वडीनीतिनी आवाधासहि
तरहे तिष्ठिकारणि अलसगकचतां हसपादनेंशंभ ऊपजेडीलेसोजोडइ तयाविसुचिकाऊपजे छद्दीकचतांछर्दि इत्यादिव्याधि
साधुनें पीडवे चनेरोवलीदुखरोग आतंकरोगध्वरादिक आतंकृतत्कालप्राणनो हरणहार शूलादिकऊपजे एहवोसाधुनोशरीरि

दीपिकाटीका ।

रोपयेत् प्रच्यावयेत्अथभिच्छूणां पूर्वोद्विष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाभूतेंतरिचजाते प्रतित्रयेस्यानादिन विधेयमितिसेभिकखूवा
सेज्जं पुणजागेज्जानइत्यर्थं सखुड्डंसपसुभक्तपानंतत्पणगारेसागारिएउवस्मएनोठागंवाइ चेतेउजाआयाणसेयंभिकखूस्मगाहावइ
कुलेणसहिंसंभसमागस अलसएवाविसुइएवा छर्दिवाउव्याहिज्जा अन्नयरेवासद्वक्खे रोगाचंकेसमुपज्जेज्जाअस्संजउकरुणपडियाए
तंभिकखूस्मगायंतेल्लेणवा घणयानवणीएणवावसाएवा अम्मंगिज्जवा मेक्खिज्जवासिणाणेणवा कक्केणवालोल्लेणवा वणेणवा
पुणेणवापउमेणवा आधंसेज्जवा पधसेज्जवा उव्वलेज्जवा उव्वट्टेज्जवा सीओदगवियडेणवा उसिणोदगविय डेणवा उच्छेले
ज्जवापहोएज्जवा सिणावेज्जवासिंसेज्जवादारुणावा दारुणापरिणामंकट्टु अगणिकायंउज्जालेज्जवा पज्जालेज्जवा उज्जालेत्ता
कायंआयावेज्जवा पचावेज्जवा अरुभिकखूणंपुव्वोद्विष्टाएसापतिगाइ जंतत्पणगारेएउवस्मए नोठागंवाइचेतेति सभिच्छूर्यत्पुनरेवं
भूतंउपात्रं जानीयात्तया यत्तस्त्रियंतिटन्तीजानीयात् सखुड्डन्तिसचक्षुद्वैरवइ सिंचयमाज्जीरादिभिर्योवर्त्तते यत्तत्पणभक्तपानं
तथाप्रकारेसागारिके गृहस्थाकुलप्रतित्रये स्यानादिकुर्यात् यत्तत्तत्तामीदोपाः तद्यथाआदानं कर्मोपादानमेतद्विचो गृहपतिकुटुं
वेनसहसंवसतो यत्तत्तत्तत्भोजनादिकिया निःशंकानसंभवति व्याधिविगेषोवा कथित्वंभवेत् अलसागत्तिचरुपादादिसंभः विमृचि
काइर्हीप्रतीते एताव्याधयन्तंसाधुमुहाधेरन् अन्यतरद्वादुःखं रोगोच्चरादिःआतंकः सद्यःप्राणहारी शूलादिसावसमुत्पद्येत तच्चतथा

शिलंगाचार्य कृतटीका

जीविताद्यपरोपयेत्प्रच्यावयेदिति अथभिच्छूणां पूर्वोद्विष्टमेतत् प्रतिज्ञादिकं यत्तथाभूतेंतरिचजाते प्रतित्रयेस्यानादिनविधेयमिति
अपिचसेभिकखूवेत्यादि सभिच्छूर्यत्पुनरेवंभूत सुपात्रयंजानीयात्तद्यथायत्तस्त्रियंतिटन्तीजानीयात्तया सखुड्डन्तिसवालांयदिवसचक्षु
द्वैरववइसिंचय माज्जीरादिभिर्योवर्त्तते तथापयवचभक्तपानेव यद्विवापशूनांभक्तपानेतद्युक्तंतथाप्रकारेसागारिके गृहस्थाकुलप्रतित्रये
स्यानादिनकुर्याद्यत्तत्तत्तामीदोपासाद्यथा आदानंकर्मोपादानमेतद्विचो गृहपतिकुटुंवेन सहसंवसतोयत्तत्तत्तत् भोजनादिकियानिः
शंकानसंभवन्ति व्याधिविगेषोवा कथित्वंभवेदितिदृश्यति अलसगेत्तिचरुपादादिसंभः स्वयधुर्वाविमृचिकाइर्ही प्रतीतेएतेव्याधयन्तं
साधुमुहाधेरन् अन्यतरद्वादुःखंरोगोच्चरादिःआतंकः सद्यःप्राणहारी शूलादिसावसमुत्पद्येत तंचतथाभूतंरोगातंक पीडितंहद्वा असं

अस्संजएकरुणपडियाए तंभिकखूस्मगायंतेल्लेणवाघणवाणवणीएणवावसाएवाअम्मंगिज्जवामक्खि
ज्जवासिणाणेणवाकक्केणवालोल्लेणवावणेणवाचुणेणवाप उमेणवाआधंसेज्जवापधंसेज्जवाउव्वलेज्ज
वाउव्वट्टेज्जवासीओदगवियडेणवाउसिणोदगवियडेणवाउच्छेलेज्जवापहोएज्जवासिणावेज्जवासिं
चेज्जवादारुणावा दारुणंपरिणामंकट्टु अगणिकायंउज्जालेज्जवा पज्जालेज्जवाउज्जालेत्ताकायंआ

भाषा

सोगआतंकऊपनोजाणी असंयतगृहस्थ करुणपडियाएकचतां करुणाइंजेसस्यगृहटीनइइ तोअनुकंपाइ अथवाजेसाधुना गुणजा
णतोइइ सस्यगृहटीतोभक्तिइ करी तेसाधुनोंगात शरीरतेले करीअभ्यंगेचोपडे मांखणे अथवावसे चोपडे तथावलीज्ञानकचतां

सुगंधद्रव्यसमुदाय तैर्गोकरिकक्रेणवाकहतां कपायद्रव्यनोकाय तैर्गोलेहणवालोद्रेतवाचुन्नेयवादिक्ने चूर्णकरीपउमेणवा पडिइं करी इत्यादिके करी आघंसिज्जवाकहतां थोडोसोधसे पवंसिज्जवाकहतां वलीवलीधसेवसीनें चोपउकतारियामणी उज्जलि ज्जामसलीसेवसीकतारे उज्जट्टिज्जाउद्वर्त्तनकरे तिवारपछे शीतलपाणीइं अयवाऊन्हेपाणीइकरी उच्छेनिज्जवाकहतां थोडोधोवे पयोएज्जवाघणोधोवे सिगावेज्जवान्हवरावे मसकरीपाणीवाले सिचेज्जवासीं चेतयादारुकाहतां काटतेर्गो करी दारुपरिणामकाटवर्षणकरी अग्निज्जालेप्रज्जाले घणोन्ज्जालाकरालकरे इमकरीनें पछे साधुनें थोडुंइ आतापनाकरे अयवाघणोतापद्ये एतलेसंयमनी

दीपिकाटीका

भूतंरोगातं कपीडितं हृद्वा अ संयतः कारुण्ये न भक्त्या वा तद्विजुगात् तैलादिना अभ्यंग्यात् स च ये ह्यस्नानं सुगन्धिद्रव्यसमुदायः कल्कः कपायद्रव्यकायः रोध्रं प्रतीतं वर्णं कंकपिलकादिचूर्णैश्च वादीनां पद्मकं प्रतीतं इत्यादिना द्रव्येणैकपत्युनर्वाघर्षयेत् हृद्वा चाभ्यंगापनयनार्थमुद्वर्त्तयेत् तत्तत्तत्सीतोदकेन वा उष्णोदकेन वा उच्छेलेज्जाइपदुच्छेलनं विदध्यात् प्रचालयेत् पुनः स्नानं वा सोत्तमांगं कुर्यात् त्दारुणावादारुणां परिणामं कृत्वा संघर्षं कृत्वा अग्निमुज्जालयेत् वा तया च कृत्वा साधुकायमातापयेत् सकृत् प्रतापयेत् पुनः अथ साधुनां पूर्वोद्दिष्टमेतत् प्रतिज्ञादिकं यत्तयाभू

शिलिंगाचार्य कृतटीका

यतः कारुण्येन भक्त्या वा तद्विजुगात् तैलादिना अभ्यंग्यात् तत्रैव स च ये ह्यस्नानं सुगन्धिद्रव्यसमुदायः कल्कः कपायद्रव्यकायः रोध्रं प्रतीतं वर्णं कंकपिलकादि चूर्णैश्च वादीनां पद्मकं प्रतीतमित्यादिना द्रव्येणैकपत्युनः पुनर्वाघर्षयेत् हृद्वा चाभ्यंगापनयनार्थमुद्वर्त्तयेत् तत्तत्तत्सीतोदकेन वा उष्णोदकेन वा उच्छेलयेज्जात्त इपदुच्छेलनं विदध्यात् प्रचालयेत् पुनः पुनः स्नानं वा सोत्तमांगं कुर्यात् सिद्धेति तया दारुणावादारुणां परिणामं कृत्वा संघर्षं कृत्वा अग्निमुज्जालयेत् प्रज्जालयेद्वा तया च कृत्वा साधुकायमातापयेत् सकृत् प्रतापयेत् पुनः

यावेज्जवापयावेज्जवा अहभिक्खूणंपुव्वोवदिट्ठाए सपतिणानंतहप्पगारे सागारिएउवस्सएणोटा
णांवाइ चेततिआयाणमेयं भिक्खुस्ससागारिए उवस्सएसंवसमाणस्स इहखलुगाहावईवाजावकम्म
रीवाअणमस्स अक्कोसंतुवावहंतिवा रुंभंतिवाउह्वेतिवा अहभिक्खूणंउज्जावयंमणं णियच्छेज्जा
' एतेखलुअणमस्स अक्कोसंतुवामावा अक्कोसंतुजावमावाउह्वेतुअहभिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जंतहप्प

भाषा

विराधनाऊपजावे साधुनें पूर्वोपदिष्ट एहवीप्रतिज्ञाछे जेसावद्यानुष्ठान साधुतिकरणसुद्धिइं नकरे जिहंरहतां एहवुं सावद्यलोगे संयमवाधाउपजे तिणिकारणितेहवेउपात्रे साधुनें रहिवेन कल्पे गृहस्थने संसृर्गिरहतां एकविराधनानो प्रकारकह्यो वली प्रकारां तरकहेछे साधुने गृहस्थाकुल उपात्रे रहतां कर्मनोबंधऊपजे तेदेखाडेछे इहखलु कण्डूणि उपात्रे खलुइसे निचे गृहपति गृहस्थ गृहपतिनी स्त्री दीकिरी दीकरा दासदासी कर्मकर कर्म करी परस्सरे माहोमाहिअने रीं अनेराने आकोसे राडिछे निर्भंछे रोहडे उपद्रवे ताडे मारे तेहवो स्वरूप साधुदेखी कदाचिऊं चोनी चोमन कदाचि मनमाहिइसो भावयाणे एहने आकोयादिकमकरो इहांतेह ऊपरिरागनो भावयाव्यो अथवा इमजाणे एहने आकोशकरो तेहऊपरिह्वे पनो भावयाव्यो रागहे पकर्मबंधनां कारण तेसाधुनकरि

दीपिकाटीका

तेसागारिकेप्रतिश्रये स्थानादिकं कुर्यात् आयाणमेयं भिक्खुस्स सागारिएउवस्सएसंवसमाणस्स इहखलुगाहावईवा जावकम्मकरीवा अन्नमन्नं अक्कोसन्तिवा वहन्तिवारुं भन्तिवाउह्वेन्तिवा अहभिक्खूणंउज्जावयं मणं निचच्छेज्जा एतेखलुअन्नमन्न अक्कोसन्तिवामा वा अक्कोसन्तुवा जावमावाउह्वेतु अहभिक्खूणंपुव्वोवदिट्ठा पतिणानंतहप्पगारे सागारिए उवस्सएणोटाणांवा चेततेज्जा कर्मोपादानमे

तद्विचोः ससागारिकेप्रतिश्रयेवसतो यतस्तत्रवहवः प्रत्यपायासंभवन्ति तानेवदर्शयति इहइत्यंभूतेप्रतिश्रये गृहपत्यादयः परस्पर

शिलंगाचार्यकृत टीका

पुनरयसाधूनां पूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाभूतेसागारिके प्रतिश्रयेस्थानादिकं नकुर्व्यादिति आयाणमित्यादि कर्मोपादान
मेतद्विचोः ससागारिके प्रतिश्रयेवसतो यतस्तत्रवहवःप्रत्यपायाः संभवन्तितानेवदर्शयति इहेत्यंभूतेप्रतिश्रये गृहपत्यादयः परस्पर
तत्राक्रोशादिकाःक्रियाः कुर्युस्तथाचकूर्वतोदृष्टा ससाधुःकदाचिदुच्चावचं मनःकुर्यात्तत्रोच्चं नाममैवंकुर्वन्तु अवचंनामएवंकुर्वन्तिति

गारेसागारिए उवस्सएणोद्वाणंवा ३ चेतैज्जाआयाणमेयंभिकखुस्सगाहावई हिंसद्धिंसंवसमाणस्सइ
हखलुगाहावईअप्पणोसअट्टाए अगणिकायं उज्जावेज्जवा पज्जालेज्जवाविज्जावेज्जवाअहभिकखु
उच्चावयंमणंणियच्छेज्जा एतैखलुअगणिकायं उज्जालेतुवामावा उज्जालंतुपज्जालेतुवामावाप
ज्जालेतुविज्जवेतुवामावा विज्जाविंतुअहभिकखुणंपुवोवदिट्ठा४ जंतहप्पगारेउवस्सएणोद्वाणंवा३

भाषा

वाञ्छीजगन्नायिदंनिपेथा एपूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञा जिहारहतांएनिषिद्धाचरणऊइ तिणिकारणितेहवेउपात्रे साधुने'रहिवोनकल्पे
तिहांकाउसग्गादिकपुणनकरे वलीप्रकारांतरे'गृहस्थसंसर्गिसाधुने'रहतांदोपदेखाडेछे साधुने'आदानकर्मबंधनोकारणएजाणिवो
जेगृहस्थने'संगिरहेतेकिमचारितियाने' गृहपतिसंवसताने' दोपजेहभणो गृहस्थआपणनेअर्थिअग्नि कायज्जालेप्रज्जालेअथवाव
भावेएहवोप्रकारकरतोगृहस्थदेखी साधुज'चोनीचोमनकरेकिमकदाचिदुमचींतवे एगृहस्थअग्निकायज्जालोअथवामउज्जालोप्रज्जा
लोअथवामप्रज्जालोवुभावा अथवामवुभावोएहवेभाविषणोअसंयमअग्निकायनी विराधनाप्रमुखककायनीहिंसालगाडे तिणिकारणि
साधुने'एपूर्वोक्तप्रतिज्ञाछेजेतेहवेउपात्रेकाउसग्गादि अनुष्ठाननकरे तिहांनरहेइतिभावः वलीप्रकारांतरे' गृहस्थसंसर्गिरहतांसाधु

दीपिकाटीका

तःआदिकाःक्रियाःकुर्युः तथाचकूर्वतोदृष्टा ससाधुःकदाचिदुच्चावचं मनःकुर्यात् तत्रोच्चंनाममैवंकुर्वन्तु अवचंनाममैवंकुर्वन्तुशे
पंसुगमंआयाणमेयंभिकखुस्स गाहावईहिंसद्धिंसंवसमाणस्स इहखलुगाहावई अप्पणोअट्टाए अगणिकायंउज्जा लेज्जवापज्जा
लेज्जवाविज्जावेज्जवा अहभिकखुणं पुवोवदिट्ठापतिष्ठा तहप्पगारेसागारिए उवस्सएणोठाणंवाचेतेज्जा सुगमंआयाणमेयं

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

शेषंसुगममिति आयाणमित्यादि एतदपिगृहपत्यादिभिः स्वार्थमग्निसमारंभे क्रियमाणेभिचोसच्चावचः मनःसंभवप्रतिपादकंसूत्रं

चेतेज्जाआयाणमेयंभिकखुस्सगाहावईहिंसद्धिंसंवसमाणस्सइह खलुगाहावतिस्रकुंडलेवागुणेवाम
णोवामोत्तिएवा हिरखेवासुवखेवा कडगाणिवातुडिगाणिवा तिसरगाणिवा पालंवाणिवा हारे
वाअइहारेवा एगावलीवासुत्तावलीवा कणगावलीवारयणावलीवा तरुणियंवाकुमारिं अलंकि
यविभूसियंपेहाए अहभिकखुउच्चावयंमणंणियच्छेज्जाएरिसियावाणोवा एरिसिया इतिवाणंबूया

भाषा

ने'दोपदेखाडेछे एआदानकर्म रहिवानोंठाम भिक्षुचारितियाने गृहपतिसंवसतानेदोषवणासंभवेतेकेहागृहपतिने'घरिदु'कुंडल
कणीभरणगुणकहतां डोरतापट्टसूतादि गुंफितअथवागुणकहतांरसनामेखलामंडनमणिकहतां रत्नजातिसुत्तिएमौक्तिकप्रसिद्ध

हिरण्यसुवर्णादिद्रव्ये कडगाणिवा वलडातुडितचंगद सरगआभरणविशेष प्रालंबप्रलंब भूवणाकारचर्द्धहार कनकानलीरत्नावली
इत्यादिआभरण अथवातरणीकुमारिका अलंकृतविभूषितदेवी साधुनोमनजं चोनीचोऊद एआभरणएहवाटीसेछे जेहवांमाहरे
हंता अथवाहंतापाडूयां अथवाएकन्याहूडी अथवापाडुई वलीसाधुनोमन ऊंचोनीचोऊद तिहांअलंकरीस्त्रीदेवी मनमाहि
एहवोभावआवे माहरीस्त्रीएहवीऊती अथवातेहयकी एरूडीएहवोभावआवेएहवावचनवोले तिगिजारगिमननेभाविरागहेपनो
बंधजपजे इगिजारगि तयाप्रकारितेहवेउपात्रे साधुकाउसर्गादिनकरे वलीप्रकारातरिहं गृहस्थनेसंसर्गिहं साधुनेदोपदेवाडेहे

दीपिकाटीका

भिक्षु स्मगाहावई हिंसद्धिं संवसमाणस्स इहखलुगाहावतिस्स कुंडलेवागुणेवा सगीवामोत्तिएवा हिरणे वानुवग्नेवा कडगाणिवा
तुडिगाणिवा निसरगाणिवा पालंवाणिवा हारेवाअद्वहारेवा एगवलीवासुत्तावलीवा कणगावलीवारयणावलीवा तरुगियंवाकुमा
रियंवाअलंकिवविभूषिचंवापेहाएअहभिक्षु उज्जावचमणंनियच्छेज्जाएरिसिवावासानोवाएरिसिया इतिवागंनुया इतिवागंसाएज्जा
अहभिक्षु गंपुब्बोवदिट्ठापतिणाजंतहप्पगारेउवस्सएनोवाठागंश्चेतेज्जागृहस्थैः सहसंवसतोभिजोरेतेदोपाः तद्यथाअलंकारजातंहृदा
कन्यकांवाअलंकृतांसमुपलभ्यईदृशीवातादृशीवाशोभनाअशोभनावासद्धार्यासहृशीवातयाअलंकारोवाशोभनोअशोभनोवा इत्यादिकंवा
चंशोभनाशोभनादौमनः कुर्वाततवगुणोरसनाहिरण्यदीनारादिद्रव्यजातं तटितानिवाञ्जरत्तिकाः प्रालंबोभू वनकांगेपंसुगमं आवाण
सेउंभिक्षु स्मगाहावई हिंसद्धिं संवसमाणस्स इहखलुगाहावतीणीओ वागाहावइधूयाओवागाहावइसुग्गाओवागाहावइधाइओवागा

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

अपिचआवाणमित्यादि गृहस्थैः सहसंवसतो भिजोरेतेच वच्यमाणदोपास्तद्यथा अलंकारजातंहृदा कन्यकांवाअलंकृतां समुपलभ्य
ईदृशीतादृशीवा शोभनाशोभनावा सद्धार्यासहृशीवा तयालंकारोवा शोभनइत्यादिकांवाचं वृत्तान्तयोच्चावचं शोभनादौमनः कुर्वादि
दितिसुसुधचार्यः तवगुणोरसनां हिरण्यदीनारादिद्रव्यजातं तटितानिचणालिकाः प्रालंबाप्रदीपन आभरणविशेषसुगमं किञ्च

इतिवागंमणंसाएज्जा अहभिक्षु गंपुब्बोवदिट्ठा४ जंतहप्पगारेउवस्सए गोवाणंवा३ चेतैज्जाआ
वाणसेयंभिक्षु स्मगाहावई हिंसद्धिं संवसमाणस्स इहखलुगाहावतिणीओवा गाहावइधूयाओवा
गाहावइसुग्गाओवा गाहावइधाइओवागाहावइदासीओवा गाहावइकम्मकरीओवा तासिंच
णंएवंवुत्तपुब्बंभवति जेइमेभवंतिसमणाभगवंतो जावउवरतामेज्जणाओधम्माओ गोखलुएणसिंक

भाषा

भिक्षुसाधुनें ए आदानकर्मबंधनोकारणछे जेहभणीगृहपतिसंघातिहं वसतांसाधुनें एतादोपऊपजे तेकेहादेवाडेहे तिगिपर
साहिगाहावतिणीओ गृहपतिनीस्त्री तयागृहपतिनीधूआ कहतांदीकिरी तयागृहपतिनी सुग्गाकहतांवह तयागृहपति
नीषा व गृहपतिनीदासी गृहपतिनीकर्मकरी तासिंचणंतेहने एहवोवचनउक्तपूर्वऊद तेआगलिकहेहे एतावताएहवो माहो
माहिकहे जेएत्रमणसाधुभगवंत महंतमैद्युनधर्मयकी उपरतकहतां निवृत्त्याएहनेकोइं मैद्युनधर्मने अभिसुख सासुहोनेकरे एसा

दीपिकाटीका

हावइदासीओवागाहावइकम्मकरीओवातासिंचणंएवंवुत्तपुब्बंभवतिजे इमेभवंतिसमणाभगवंतोउवरतामेज्जण धम्मातोनोखलूएणसिंक
प्पतिमेज्जणधम्मपरिवारणाएआउट्टितएजावखलूएणसिंसद्धिं मेज्जणधम्मपरिवारणाए तुयट्टेज्जापुत्तंखलुसालभिक्षाओवस्सिं तेयस्सिं
वस्सस्सिंजसस्सिं संपहारिव आलोयहरिसणिजंतहप्पगारं निग्घोसंसोच्चानिसन्मतासिंचणं अन्नतरीसहियंतंतवस्सिं भिक्षु मेज्ज

शीलंगाचार्य कृतटीका

आयाणमित्यादि पूर्वोक्ते गृहेवसतो भिक्षोरमीदोपास्तद्यथा गृहपतिभार्यादयएव मालोचयेयुर्यथैते अमणामैथुनादुपरता सदेते

पद्मेङ्गधम्मपरियारणाए आउट्टित्तएजायखलुएएसंसद्धिमेङ्गधम्मपरियारणाएआउट्टेज्जापु
त्तंखलुसालभिव्जाओयस्सितेयस्सिंवच्चस्सिंजसस्सिंसंपहारियंआलोयंदरिसग्गिज्जंतप्पयारंणिग्घो
संसोच्चाणिसम्मतासिंचणं अण्ययरोसहियं तंतवस्सिंभिकखूंमेङ्गधम्मपडियारणाए आउट्टावेज्जा
अहभिकखूणं पुवोवदिट्ठाजंतहप्पगारे सागारिएउवस्सए णोठाणंवाइ चेतैज्जाएवंखलु तस्सभि

भाषा

धुकिणिहीसद्धित मैथुनसेवानकरेपरंजेकाईस्त्रीएहसद्धितमैथुनधर्मसेवे तेस्त्रीपुत्रपामेकेहवोओज स्त्रीवलवानतेजस्त्रीदिप्तिमंतवर्च
स्त्रीरूपवंतयशस्त्रीकीर्त्ति मंतसंग्रामभूरालोकनीयदर्शनीय एहवोप्रसवेएहवोनिर्वोपशब्दसंभलीहियेधारीतेहमाहिली अनैरीस्त्रीते
तपस्त्रीभिच्छुसाधु मैथुनधर्मसासुहेकरेतावताकामराग दीपावीपासमाहिपीडेवत्ताचर्ययकीभ्रष्टकरेतेहभणीतथाप्रकारि तेहवेउपात्रे
साधुनरहे एसाधुने पूर्वोपदिष्ट प्रतिज्ञाहेएपूर्वोक्तखलुनिश्चै तेभिच्छुमहात्माभिच्छूणीमहासतीनो सामगियंकहतां संपूर्ण भावएतले

दीपिकाटीका

अधम्मपरियारणा आउट्टावेज्जा अहभिकखूणं पुवोवदिट्ठापतिणाजंतहप्पगारेसागारिए उवस्सएणोठाणंवाइचेतेज्जा एवंखलुतस्सभि
क्खूस्सभिकखूणीएवासामगियं पढमासेज्जा पूर्वोक्ते गृहेवसतो भिक्षोरमीदोपास्तद्यथा गृहपतिभार्यादयएव मालोचयेयुः यथैतैअम
णामैथुनादुपरताः तदेतेभ्योवदि पुत्रोभवेत्ततो ओजस्त्रीवलवान् तेजस्त्रीदीप्तिवान् वर्चस्वीरूपवान् यशस्वीकीर्त्तिमान् इत्येवंसं
प्रधार्य तासांचमध्ये एवंभूतंशब्दं काचित्पुत्रअद्वालुः श्रुत्वातंसाधुंमैथुनधर्मसेवनार्थं आउट्टावेज्जन्ति अभिमुखंकुर्वीत् एतद्दोषभयात्
साधूनां पूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाभूतेप्रतिअये स्थानादिनकार्यं इत्येतत्तस्यभिचो भिक्षुण्यावासामग्रं संपूर्णोभिच्छुभावः

शीलंगाचार्यकृतटीका

भ्योवदिपुत्रोभवेत्ततो साओजस्त्रीवलवान् तेजस्त्रीदीप्तिमान् वर्चस्वीरूपवान् यशस्वीकीर्त्ति मानित्येवं संप्रधार्य तासांचमध्ये एवंभूतं
शब्दं काचित्पुत्रअद्वालुः श्रुत्वातंसाधुं मैथुनधर्म पडियारणाएत्ति आसेवनार्थंआउट्टावेज्जन्ति अभिमुखंकुर्वीत् एतद्दोषभयात्साधु
नांपूर्वोपदिष्ट मेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाभूतेप्रतिअये स्थानादिनकार्यमित्येतत्तस्य भिक्षोर्भिच्छुण्यावासामग्रं संपूर्णोभिच्छुभावइति

क्खूस्सवाभिकखूणीएवासामगियंपढमासेज्जासम्मत्तागाहावतीणामेगेषुतिसमायाराभवन्तिभिकखू
यअसिणाणाएमोयसमायारेसेट्ठगंधेपडिलोमेयाविभवन्तिजं पुव्वकम्मंतपच्छाकम्मंजंपच्छाकम्मंतंपु
व्वकम्मंतंभिकखूपडियाएवट्ठमाणाकरेज्जावाणोवाकरेज्जअहभिकखूणंपुवोवदिट्ठाजंतहप्पगारेउव
स्सएणोठाणंवाइचेतेज्जाआयाणसेयंभिकखूस्सगाहावईहिंसद्धिंसंवसमाणस्सइहखलुगाहावइस्सअप्प

भाषा

आचारिप्रवर्त्ततो संपूर्णसाधुकहवाइ इतिभावः इमंश्रीसुधर्मस्वामि जंबूप्रतिद्वंकक्षो इतिश्रीआचारागे द्वितीयश्रुतस्त्वन्ध द्वितीयाध
वनस्यप्रथमोद्देशकः द्विवेजीउद्देशो प्रारंभियेहे पडिलेउद्देशे गृहस्यप्रतिवह्न वसतिरहिवानादोपकक्षा इहापुण्यलीवसतिनादोप
विशेषकहेहे नामइसेकोमलामंतणिएककेईगृहपति सुइसमायारा शुचिजहोसमाचारहे एहवातयाचनेरावली भागवतादिभक्त

तथाभोगीचंदन चगरकर्पूरादि भोगनाभोगवर्णधारणं चनेभिर्भुज्यते चित्तोत्थितं तथामोचसमाचारोभोगं कर्तुं लघुनीति तेहनोसमाचार आचरणाकार्यवशे तेवावच्छेदः तेचभगीतेसाधुतर्जं धृष्टं तथादुर्गंधं जेहनोएहवोद्धतो गृहस्य नेप्रतिकूल अनिष्टएहवोद्धतं तिगिकारणि तेगृहस्यसाधुने उपरोधजेकर्मभोज नस्नानादिकं पहिलोकरतातेपछेकरे अथवाजे कर्म पछेकरता तेकर्म पहिलोकरे एतलेइसजागेइहां साधुस्वाध्यायादिककरिखे अथवाचिवडांसाधु स्वाध्यायादिककरेछेअस्मोडे रांभोजनादिककरिखा इगिकारणितेहने अंतरायमनः पीडादिकऊपजे साधुनेअधिकरणक्रियालागे अथवातेचारितियो जेकर्म प्रतिलेखनादिवेला करतोतेगृहस्यनेसंकोचियाघोपाछेकरे अथवासर्वथापिन करेतिगिकारणि साधुनेएपूर्वोपदिष्टतीर्थंकरभापि तप्रतिज्ञाछे जेतथाप्रकारि उपात्रेनरहिवो जिहंरहतां एतलापूर्वोक्तदोषलागेइत्यर्थः चिववलीगृहस्यनेसंसर्गि रहतादोषकहेछे भिक्षुचारितियाने गृहस्यनेसंसर्गिरहतां कर्मबंधनोकारणछे तेकहेछे इहखलु तिहांगृहस्यनेवरि तेगेंगृहस्ये आपगअर्थविरु

दीपिकाटीका ।

इतिद्वितीयाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकप्रदीपिका प्रथमोद्देशके सागारिकप्रतिबद्धवसति दोषाःप्रतिपादिताः इहापितथाविधवसति दोष प्रतिपादनायाह गाहावतीनामेगेसुइ समाचाराभवंति भिक्षुअसिणाणां मोचसमाचारोसंगंधेदुग्धं पडिकुले पडिलोमयावि भवति जंपुष्पकम्पन्तं पच्छाकम्पन्तंपुष्पकम्पन्ति तेभिक्षूपडियाएवदृमाणाकरेज्जवा नोवाकरेज्जवा अहभिक्षूणां पुज्योवदिष्टापतिणा जंतहप्पगारेउवस्सएनो ठाणवाइचेतेज्जा एकेकेचनगृहपतयः शुचिःसमाचारोयेपांतेचभोगित्वाच्चंदनागर कुंकुमकर्पूरादिसेविनः भिक्षुश्चास्नानतथा मोचगंधं तत्समाचरणात्सभिक्षुस्तज्जन्धोभवति तथादुर्गंधः एवंभूतश्चतेपांगृहस्थानां प्रतिकूलोभिमतःप्रतिलोम स्तज्जन्धाद्विपरीतगन्धोभवतितथाजंपुष्पकम्पन्ति तेगृहस्थाःसाधुप्रतिज्ञयावत्तत्त भोजनस्वाध्यायभूमौस्नानभोजनादिकंपूर्वकृतवन्तस्ते पासुपरोधात्प्रत्यातृकृतवन्तः तत्पूर्वकुर्वन्ति एवमसाधूनामन्तरायाधिकरणदोषसंभवः अथवातएवसाधवो गृहस्थोपरोधाद्यत्पूर्वं कर्म प्रत्युपेक्षणादिकं तत्प्रत्यातृकृत्यं विपरीतंवा कालातिक्रमेण कुर्वन्कुर्वन् वा अथभिक्षूणां पूर्वोद्दिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाविधे प्रतिज्ञये स्थानादिकंनकार्यः आयाणमेवंभिक्षुस्स गाहावद्देहिंसहिं संवसमाणस्स इहखलुगाहावदस्सअप्पणोसवट्टाए विरुस्सवेभोगजाए उवक्खडिएसिया अहपच्छाभिक्षूपडियाए असणंवाऽ उवक्खडेज्जवाउवकरेज्जवा तज्जभिक्षूअभिकंखेज्जा भोत्तएवापायएवाविदट्ठि तएवा अहभिक्षुणोपुज्योवदिष्टापतिणा जंनोतहप्पगारे उवस्सएठाणवाइचेतेज्जा कर्मोपादानमेतत् भिक्षोर्धेदृगृहस्थ्याववहेः प्रतिज्ञ

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

द्वितीयाध्ययने प्रथमोद्देशकःसमाप्तः उक्तःप्रथमोद्देशको अधुनाद्वितीयःसमारभ्यते अस्यचायमभिसंबन्ध इहानन्तरीद्देशके सागारि कप्रतिबद्धवसति दोषाःप्रतिपादिताइहापि तथाविधवसति दोषविशेषप्रतिपादनायाह गाहावद्व्यादि एकेकेचनगृहपतयः शुचिः समाचारोयेपांतेतथा तेचभागवतादिभक्ताभवंति भोगिनोवाचंदनागर कुंकुमकर्पूरादिसेविनः भिक्षुश्चास्नानतथा तथाकार्यवशात् मोचगन्ति कायिकातत्समाचरणा त्भिक्षुस्तज्जन्धोभवति तथाचदुर्गंधएवंभूतश्च तेपांगृहस्थानां प्रतिकूलोभिमतस्तथा प्रतिलोमस्त ज्जन्धाद्विपरीतगन्धोभवति एकार्थिकौवैतावतिशयानभिमत स्थापनार्थावुपात्ताविति तथातेगृहस्थाःसाधुप्रतिज्ञया यत्तत्तभोजनस्वा ध्यायभूमौ स्नानादिकंपूर्वं कृतवन्तस्तेपासुपरोधात्प्रत्यातृकृत्यं यद्वाप्रत्यातृकृतवन्त स्तत्पूर्वकुर्वन्ति एवमवसर्पणोत्सर्पण क्रियया साधूनामधिकरणसंभवः वदिवातेगृहस्थाः साधुपरोधात्प्राप्तकालमपि भोजनादिकंनकुर्वन् स्तत्तत्तंतरायमनः पीडादिदोषसंभवः अथवा अतएवसाधवोगृहस्थो परोधाद्यत्पूर्वं कर्म प्रत्युपेक्षणादिकं तत्प्रत्यातृकृत्यं विपरीतंवा कालातिक्रमेण कुर्वन्कुर्वन् वा अथभिक्षू णांपूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथाविधे प्रतिज्ञये स्थानादिकंनकार्यमिति किञ्चआयाणमित्यादि कर्मोपादानमेतद्विचोर्धेदृगृहस्था ववहे प्रतिज्ञयेस्थानमिति तद्व्यागाहावदस्सपुणोति तृतीयार्थेपटी गृहपतिनाआलना स्वार्थविरूपो नानाप्रकारआहार संस्कृतः

णोसयद्वाएविरुवरूवे भोयणजाए उवक्खडिएसिया अहपच्छाभिक्वूपडियाएअसणंवा४ उक्खडे
उजवाउवकरेउजवा तंभिक्वूअभिकंखेज्जाभोत्तएवा पायएवावियट्ठित्तएवा अहभिक्वूणंपुव्वोवदि
द्वा४ जंणोतहप्पगारेउवस्सएठाणंवा चेतेज्जाआयाणमेयं भिक्वूस्सगाहावइणासद्धिं संवसमाणस्स
इहखलुगाहावइस्स अप्पणोसयद्वाएविरुवरूवाइ दास्याइंभिसुपुव्वाइंभवन्ति अहपच्छाभिक्वू

भाषा

रूवेकहतां नानाप्रकारभोजननी पाव्येअथपक्के तेगृहस्थसाधुउद्दिश्यी एतावतासाधुनेकाजि अशनपानखादिम खादिमआहार
करे उवकरिज्जांतेआहारनेपाचिवाकाजि अनेकउपगरण दतगुडादिआणीआपे एहवेतंतेआहारकीजतो साधूदेखीजिमिवापीवा
खाइवावांके मनमाहितेहनो परिभोगचींतवे वियट्ठित्तएवाकहतां तिणिआहारनेविपे लोलपणेगृह्ययाइ एहवोदोपजाणी साधुने
श्रीवीतरागनीभाषित प्रतिज्ञाके जेएहवेउपात्रे चारित्तियेनरहिवो वलीप्रकारान्तरिइं दोपदेखाडेके एसाधुने गृहस्थने संसर्गिरह
ताकर्मबंधनोकारणजाणिवो तेकेहोगृहस्थेआपणेकाजि नानाप्रकारदारुकहतां काटभिनपुव्वाइं कहतां भेदीसुं क्वाड्डइं वलीपक्के

दीपिकाटीका

येस्यानं तद्यथागृहपतिना आत्मनास्वार्थं विरुपरूपौनानाप्रकारं आहारः संस्कृतः स्यात् पश्चात्साधूनुद्दिश्याशनादि पाकंवाकुर्यात्
तदुपकरणादिवाढीकयेत् तच्चतथाभूतमाहारं साधुर्भोक्तुं पातुं वा अभिकांक्षेत् वियट्ठित्तएवा तत्रैवाहारगृह्या विवर्त्तितुमासितुं
आकांक्षेत् शेषपूर्ववत् आयाणमेयंभिक्वूस्स गाहावइणासद्धिं संवसमाणस्स इहखलुगाहावइस्स अप्पणोसयद्वाएविरुवरूवाइं दास्या
इं भिंदेज्जावाकिणेज्जवापामिच्चे जावदारुणावादारु परिणामंकट्टुअगणिकायं उज्जालेज्जावापज्जालेज्जवातत्यभिक्वू अभिकंखेज्जाआ
यावित्तएवापयावित्तएवावियट्ठित्तएवाअहभिक्वूणंपुव्वोवदिद्वापतिष्ठाजंतहप्पगारेउवस्सएनोठाणंवा३ चेतेज्जाकाटाग्निप्रज्वालनसूत्रं

शिलंगार्चकृत टीका

स्यादथानन्तरं पश्चात्साधूनुद्दिश्याशनादि पाकंवाकुर्यादुपकरणादिवा ढीकयेत्तच्च तथाभूतमाहारं साधुर्भोक्तुं पातुं वा अभिकांक्षेत् विव
ट्ठित्तएवन्ति तत्रैवाहार गृह्याविवर्त्तितुमासितुमाकांक्षेत् शेषपूर्ववदिति एवंकाटाग्निप्रज्वालनसूत्रं मपिनेयमिति किञ्चसेत्यादि सभि

पडियाएविरुवरूवाइं दास्याइं भिंदेज्जावाकिणेज्जवापामिच्चेज्जवादारुणावादारुपरिणामंकट्टु अग
णिकायंउज्जालेज्जवापज्जालेज्जवातत्यभिक्वू अभिकंखेज्जाआयावित्तएवापयावित्तएवावियट्ठित्त
एवाअहभिक्वूणंपुव्वोवदिद्वा४ जंतहप्पगारेउवस्सएणोठाणंवा३ चेतेज्जासेभिक्वू वा३ उच्चारपासवणे
णंउव्वहिज्जमाणेराओवाविया लेवागाहावइकुलस्स दुवारवाहंअवगुणेज्जा तेणेयतस्संधिचारी

भाषा

साधुनेकाजिइं दारुभेदे अथवासुलिइं वेचाताले अथवाअरणीकाटसाहोमाच्छिषसी अग्निपाडे संधूजेज्जाले गाढोप्रज्जाले तिहां
चारित्तियो तिणिअग्निइं कदाचित् तापिवोषणोतापिवोवांके मनजं चोनीचोकरेतिणिकारणिसाधुने एपुव्वोपदिट्ठप्रतिज्ञाकेजेएहवे
उपात्रेचारित्तिये नरहिवोवलीउपात्रयगतदोपविशेषकहेके तेमहात्मातिणिगृहस्थ संसक्तवसतिविषेरहतो उच्चारप्रयवणिइं लघु
नीतिवडीनीतिइं आवाध्याइं पीडयोक्तोरातिइं अथवाअकालिइं गृहस्थनाद्वारनो कवाडज्जवाडे तिणिवेलाइं तिणिहारिछि
द्रास्व पीचोरपेसे तेपेसतोदेखीसाधुने एहवोवोलिवानकल्पे किय्यो जेएचोरपेसेके अथवानपेसे तथाउवक्खियेकहतां लुकीरहेअथ

दीपिकाटीका

सुगमं सेमिक्खुवारउच्चारपासवणेणं उब्बाहिज्जमाणेराओवा विवालेवागाहावदकुलम् दुवारवाहंअय गुणेज्जातेणेतस्सं धियारी
अणुपविसेज्जा तस्समिक्खुस्स नोकप्पति एवंवदित्तए अयंतेणेपविसति नोवापविसति उवल्लियन्तिवाणोवा वदतिवाणोवा तेणहडंअ
न्नेणहडंतस्सहडं अन्नस्सहडंअयन्तेणे अयंउवचरतेअयंहन्ता अयंएत्थमकासी तंतवस्मिभिक्खुं अं अतेगंतेगंतिसंकन्ति अहमिक्खु
गं पुब्बोवदिट्ठापतिगा जंतहप्पगारेउवस्सए नोटाणंवाइचेतेज्जा सेमिक्खुस्स गृहस्यसंसक्ते प्रतिअये वसन्नुच्चारदिनावाध्य मानोवि
कालादौ प्रतिअयहारभाग सुहाटयेत्तवच सेनाओरस्सान्स्सन्धिचारी छिद्रान्वेपीअनुप्रविगेत् तद्दृष्ट्वातस्समिच्चोर्नैवंवक्तुंकल्पतेयथा

शिलंगाचार्यकृतटीका

जुस्तवगृहस्य संसक्ते प्रतिअये वसन्नुच्चारदिना वाध्यमानोविकालादौ प्रतिअयहारभागसुहाटयेत्तवच सेनाओरस्सगंधिचारी छिद्रा
न्वेपी अनुप्रविगेत्तद्दृष्ट्वा तस्समिच्चोर्नैवंवक्तुंकल्पते यथायंचौरःप्रविगति नवेतितथोपलीयते नवेतितथायमतिपतति नवेतितथावदति

अणुपविसेज्जातस्समिक्खुस्स णोकप्पति एवंवदित्तए अयंतेणेपविसतिवा णोवापविसतिउवल्लियन्ति
वाणोवाआयतिवा णोवावदतिवाणोवावदति तेणहडंअणेणहडं तस्सहडंअणस्सहडं अयंतेणेअयं
उवचरते अयंहन्ता अयंएत्थमकासीतंतवस्मिभिक्खुं अं अतेगंतेणं ति संकतिअहमिक्खुं गं पुब्बोवदिट्ठा
जावणोचेतेज्जासेमिक्खुवाइसेज्जपुणउवस्सयंजाणेज्जातंजहातणपुं जेसुवापलालपुं जेसुवासयंडेजाव

भाषा

वानरहे अतिवयइकहतां एचोरऊपरिअकोपडे अयवाएवोले अयवानगेले अयवातेणेहस्यो अयवाअनेरेहस्यो तेहनोहस्योअने
रानोहहं एतेणकहतांचौर एतेहनोउपचरककहता उपचारनोकरणहार अयंहन्ता एमारणहारअधियारसहितदीसेछे एणेइहां
इलकीधोइत्यादिंकाइसाधुवदेनही जेहभगीइमकहता तेचोरनोविनायऊपले अयवातेचोरएतले कचाइरीसाणोऊंतोतेसाधुने
विणासेइत्यादिदोष अयवाजेइमनकहेतो गृहस्यनेमनिसाधुनेविषे चोरनीगंकाआवे इणिकारणिसाधुने पूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाछे जेएह
वेउपात्रेसाधुनेरहिवोनकल्पे वलीउपात्रयगतविशेषकहेछे तेसाधुजेउपात्रयएहवोजाणेछे तणपुं जेसुवाटणनापुं जनेविषेउपात्रय
छेतथापलालपुं जनेविषे इत्यादिपहिलेखंधिजिसवग्गण्णाछे तेजाणिवातिहासयं डे अं उंसहितहरिकायसहित वेद्रियादिजीवस
हितओसओसहित कोलियावडाना पुंडसहिततेहयेअंसयमनेकारणिउपात्रेस्थान काउसगगय्यासंवारेनि सीहियामक्कायएतला

दीपिकाटीका

यंचौरःप्रविगतिनवेति तथोपलीयतेनवातथायमनिपततिनवातथावदतिनवदतिवा तेनासुकेनापहृतंअन्येनवातस्यापहृतंअन्यस्यवाअ
यंसस्तेनस्तदुपचरकोवा अयंगृहीतायुधोहंन्ताअयमत्वाकार्पीदित्यादिनवदनीयंवतएवतस्यचौरस्यव्यापत्तिः स्यात् सचाप्रदिष्टंसाधुं
व्यापादयेदित्यादयोदोषाःअभगनेतमेवतपस्विनंभिजुमस्तेनमित्याशंकेतेतिशेषपूर्ववत्पुनरपि वसतिदोषाभिधित्वाहसेमिक्खुं रसेज्जं
पुणउवस्सयंजाणेज्जातंजहातणपुं जेसुवापलालपुं जेसुवासयंडेजावससन्ताणएतहप्पगारेउवस्सएनोटाणंवाइचेतेज्जासुगमं नवरंअल्पश

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

नवदति वातेनःसुकेनापहृतयन्येनवा तस्यापहृतमन्यस्यवा अयंसस्तेनस्तदुपचरकोवा अयंगृहीतायुधोहंन्ता अयमत्वाकार्पीदि
त्यादिनवदनीयं वतएवंतस्यचौरस्यव्यापत्तिः स्यात्सचाप्रदिष्टं साधुव्यापादयेदित्यादि दोषाअभगनेच तमेवतपस्विनं भिजुमस्तेन
मित्याशंकेतेति शेषपूर्ववदिति पुनरपि वसतिदोषाभिधित्वाह सेइत्यादिसुगमं एतद्विपरीतं सूत्रमपिसुगमं नवरमल्पशब्दोअभाव

ससंताणएतहप्पगारेउवस्सएणोइणंवाइचेतेज्जासेभिकखूवाभिकखुणीवासेज्जंणउवस्सयंजाणेज्जात
णपुंजेसुवापलालपुंजेसुवाअप्पडेहिंजावचेतेज्जासेआगंतारेसुवाआरामागारेसुवागाहावइकुलेसु
वापरियावसहेसुवाअभिकखणंसाहम्मिएहिंउवयमाणेहिंणोयवएज्जासेआगंतारेसुवा४ जेभयंता
रेउउवहियंवा वासावासियंवा कप्पंउवातिणिच्चा तत्थेवभुज्जोसंवसंति अयमाउसोकालातिकंत

भाषा

वानानकरे तेसाधुउपाअयजाणे, टणपुंजनेविषे पलालपुंजनेविषे अप्पडेजिहांजीवनां अंडकनधीइत्यादि प्राणवीजओसइरीका
यकोलियावडानां पुडजिहांसर्वथापिनथी इहांअल्पशब्दअभावने अर्थिजाणिवो एहवेउपाअेकाउसग्ग संयारोसज्जायकरे हिवेएहवे
उपाअेनरहिवोळाडिवो तेदेखाडेके जिहांग्रामनगरादिथकी बाहिरिपंथीआवीरहे तेआगंतागारकहिये तथाजेआराममा
हिधर तेआरामागारकहिये तथागाहावइकुलेसु जिहांगहपतिना घणाकुलरहे तेहनेविषे तथापरियावसहेसुवा कहतांमठताप
सादिकनाएतलादिकनेविषे जिहांसाहमीकहतां अनैरासाधुतेजिहांवार२ आवतावारेजातादीसे घणारआवेतिहांसाधुनरहेमास
कल्पादिकनकरेहिवेकालातिकांतदोपकहेकेसेआगंतागारेसुवा४कहतांतेसाधुआगंतागार आरामागारमठादिजेपहिसेकह्त्तातेहने
विषे जेभगवंतसाधुउउवहियंकहतां ऋतुवृद्धशीतकाल उष्णकालनामासकल्पकरी तथावर्षाकल्प वर्षाकालनाचारिमासरहीपलीका
रणविनातिहां जेवलीरहे तिहांअहोआयुष्मांत शिष्यएकालातिकांतदोपऊइ घणोरहतांस्त्रादिकसों प्रतिबंधस्त्रेहउपजे उद्गमादि

दीपिकाटीका

शब्दोत्पत्त्यभाववाचीसां प्रतंवसतिपरित्यागं उद्देशकार्यं चाधिकृत्याह से आगन्तारेसुवा आरामागारेसुवागाहावइ कुलेसुवापरिया
वसहेसुवाअभिकखणंसाहम्मिएहिंउवयमाणेहिंतोवएज्जाससाधु; आगन्तारेसुत्तियत्रग्रामा देवहिरागत्यागत्य पथिकादयस्तिष्ठन्तिता
न्यागन्ताराणितेषु आराममध्यगृहाणिआरामागाराणिपर्यावसथासवाइत्यादिपुप्रतिअयेष्वभीक्ष्णं अनवरतंसाधर्मिकैरपरसाधु
भिरापतद्भिरागच्छद्भिर्मासादि विचारिभिश्चहिं तेषुनावपतेत्नगच्छेत्तेषुमासकल्पादिनकुर्व्यात् सांप्रतंकालातिकांत वसतिदोपमाह
सेआगन्तारेसुवा४ जेभयंतारोउउवहियंवा वासावासियंवाकप्पं उवातिणिचेत्तातत्थेवभुज्जोसंवसंति अयमाउसोकालातिकंतकि
रियाविभवति तेष्वारामागारेषु येभगवंतःऋतुवृद्धं शीतोष्णकालयोर्मासकल्प सुपनीवातिवाह्यवर्षासु चतुरोमासानतिवाह्यतैव
पुनःकारणजंतरेणआसते अयमायुष्मन् कालातिक्रमदोपःसंभवति तथाज्ञस्त्रादिप्रतिबन्धः स्त्रेहाडुद्गमादिदोपसंभवोवा अतस्तथा

शिलंगचार्यकृत टीका

वाची सांप्रतंवसतिपरित्यागं उद्देशकार्यं अधिकारसधिकृत्याह सेइत्यादि यत्रग्रामादेवहिरागत्यागत्य पथिकादयस्तिष्ठन्ति तान्यं
गन्ताराणि तत्रआराममध्य गृहाण्यारामागाराणि पर्यावसथासगइत्यादिषु प्रतिअयेष्वभीक्ष्णं अनवरतंसाधर्मिकैरपर साधुभिरा
पतद्भिरागच्छद्भिर्मासादि विचारिभिश्चहिं तेषु नावपतेन्नागच्छेत्तेषु मासकल्पादिनकुर्व्यादिति सांप्रतंकालातिकांत वसतिदोपमाह

किरिवाविभवति सेआगंतारेसुवा४ जेभयंतारोउउवहियंवा वासावासियंवा कप्पंउवातिणावेत्ता
तंदुगुणादुगुणेण अपरिहरित्ता तत्थेवभुज्जोसंवसंतिअयमाउसोइतरा उवहाणकिरिया याविभ
वतिइहखलुपाईणंवा४संतगतियासइहभवति तंजहागाहावईउवाजावकम्मकरौउवातेसिंचणंआया
रगोयरे णोसुणिसंतंभवति तंसहहमाणेहिंतंपत्तियमाणेहिं तंरोयमाणेहिं वहवेसज्जणमाहणअ

भाषा

दोषलागे तेभगीतिहांसाधुने' रक्षिवोनकल्पे द्विवेउपस्थानदोष दिग्बाडेके जेभगवंतसाधु आगंतागारइत्यादि उपात्रयविषे ऋतुवृद्ध
शेषोकाकालतथावर्षाकाल अतिक्रमी बलीअनेरेठासि मासकल्पकरी विद्ध'अथवाविद्ध'मासने'अंतरिविगुकीधे बलीतिगिहीजउपा
त्रयसे अचोआद्युपंत एहवोउपात्रोउपस्थान दोषदुष्टजागिवो इगिकारणि तिहांसाधुने'रक्षिवोनकल्पे द्विवेअतिकांतयसति देखा
डेके खलुइसेवाक्यालंकारि इगिजगमाहि पूर्वदक्षिणपश्चिमउत्तरएणेचिद्धदिसिद्ध' एककेईप्रकृतिभद्रकसड्टकचतांआवकछद्म तेकोण
गृहपतितथा गृहपतिनीस्त्री पुतपुतीवधूदासी कर्मकरकर्मकरीइत्यादिक तेहने'आचारगोचर साधुनोरूडीपरिद्ध' सांभल्योनछद्म
द्विवेधास्योनछद्म ऊचारितियाइ' एहवोउपात्रयनकल्पे अथवाएहवोकल्पे एहवोभावजाणोनछद्म तथाउपात्रयदीधानों फलकि
हाईयकीसांभल्योछे तेवचनसद्दहते तेवचनप्रतीतिकरते तेवचनरोचवतेएहवेआवके घणाअमणवाह्यणअतिथि रूपणवनीपका

दीपिकाटीका ।

स्थाननकल्पते इदानीमुपस्थानदोष मभिपितसुराह सेआगंतारे उवचिदंवावासावासियं कथं'उवातिगिवेत्ता तंदुगुणतिगुणवा
अपरिहरित्ता तत्वेवभुजोसंवसंति अयमाउसोइतराउ वृष्टाणकिरियाविभवति येभगवंतःसाधवः आगंतारादिपुच ऋतुवृद्ध'वर्षा
वाअतिवाह्यान्वत् मासमेकंस्थित्वा द्विगुणातिगुणादिना मासकल्पेनाऽपरिहृत्य द्वित्वैर्मासैर्व्यवधानमकृत्वा पुनस्तत्रैववसंति अथ
मेवंभूतःप्रतिअयः उपस्थानक्रियादोषदुष्टा भवत्यतस्तत्वावस्थाननकल्पतेइदानींअतिकांत वसतिप्रतिपादनायाह इहअनुपाईगांवापडी
गांवा४संतेगतिया सड्टाभवंतितंजहागाहावईओवा जायकम्मकरीओवातेसिंचणं आचारगोचरेसुगिसंतेभवति तंसद्दहमाणेहिं
पत्तियमाणेहिं रोचमाणेहिंवहवेसमणमाहण अतिहिकिविणवणीमए समुद्दिस्तत्वरअगारीहिंअगाराइं चेतितगिभवंतितंज
हाआएसणागिवा आवतणागिवा देवकुलागिवा सभाओवापवागिवा पणियगिहागिवा पणियसालाओवा जाणगिहागिवा
जाणसालाओवा सुधाकम्मतागिवा उभकम्मतागिवावहकम्मतागिवा वक्ककम्मतागिवावगकम्मतागिइंगलकम्मतागिवा कट्टकम्मतागिवाससा
णकम्मतागिवा संतिसुन्नागारसेलोवट्टाणकम्मतागिवा सचणगिहागिवा भवणगिहागिवा जेभयंतारोतहप्यगाराइं'आएसणागिवा
जावभवणगिहागिवा उवयमाणेहिं उवयतिअयमाउसो अतिकांतकिरियाविभवति इहप्रज्ञापकाद्यपेच्यया प्राच्यादिपुटिद्ध'आवकाः
प्रकृतिभद्रकावा गृहपत्याद्योभवेयुःतेपांसाध्याचारगोचरःशोसुगिसंतोत्ति नसुटुनिशांतःश्रुतोभवति साधुनामेवंभूतःप्रतिअयःकल्प
तेनैवंभूतइत्येवंनज्ञातं प्रतिअयादानफलंचखर्गादिकंतैः कुतश्चिद्वगतं तत्तद्वधानैःप्रतीयमानैःरोचयद्भिःआगारिभिर्गृहस्थैः बहून्

शीलंगाचार्य कृतटीका

सेइत्यादि तेष्वारामागारेपुत्रे भगवन्तःऋतुवृद्धमिति शीतोष्णकालयोर्मासकल्प सुपनीयाति वाह्यवर्षासुवा चतुरोमासानतिवाह्य
तत्रैवपुनः कारणमन्तरेणासते अयमाद्युपान् कालातिक्रमदोषःसंभवति तथाचक्ष्मादिप्रतिबन्धः स्नेहादुक्तमादिदोष संभवोवेत्यत
स्तथास्थाननकल्पतइति इदानीमुपस्थानदोषमभिधित्युराह सेइत्यादि येभगवन्तः साधवआगन्तारादिषु ऋतुवृद्ध'वर्षावाति वाह्या
न्वत्मासमेकंस्थित्वा द्विगुणातिगुणादिना मासकल्पेनापरिहृत्य द्वित्वैर्मासैर्व्यवधानमकृत्वा पुनस्तत्रैववसन्ति अथमेवंभूतः प्रतिअय
उपस्थान क्रियादोषदुष्टावतीत्यत स्तत्वावस्थातुं नकल्पतइति इदानीमतिक्रांत वसतिप्रतिपादनायाह इहप्रज्ञापकाद्यपेच्यया प्राच्या
दिपुटिद्ध'आवकाः प्रकृतिभद्रकावा गृहपत्याद्योभवेयुःतेपांचसाध्याचारगोचरः शोसुगिसन्तोइति नसुटुनिशान्तः श्रुतोवगतो
भवति साधुनामेवंभूतः प्रतिअयःकल्पते नैवंभूतइत्येवं नज्ञातंभवतीत्यर्थः प्रतिअयदानफलंच खर्गादिकंतैः कुतश्चिद्वगतं तच्छ्रद्धा
नैःप्रतीयमानैरोचयद्भिरेकार्थएते किञ्चिद्देहाद्विभेदःतदेवंभूतैरगारिभिर्गृहस्थैर्वहून् अमणादीसुद्दिश्य तत्तत्तारामादौ यानशाला
दीनिस्त्रायं कुर्वद्भिःअवणाद्यंकायाद्यं चेद्वयांतिसहांतिस्ततानिभवन्ति तानिचागाराणि खनासग्राहं दर्शयति तद्यथाश्ववेशनानि

तिहिकिवणवणीमए समुद्दिस्ततत्थअगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवन्ति तंजहाआएसणाणि
वाआयतणाणिवा देवकुलाणिवा सभाओवापवाणिवा पणियगिहाणिवा पणियसालाओवा जाण
गिहाणिवा जाणसालाओवा सुधाकम्मं ताणिवाडम्भकम्मं ताणिवा वणकम्मं पुव्वकम्मं इंगालकं
म्मं ताणिवाकट्ठक म्मं ताणिवा सुसाणकम्मं संतसुखागार गिरिकंदरासंति सेलोवट्ठाणकम्मं भवणगि

भाषा

दिक्कड्दिशी एतावतातेहनोभाव हियामाहि तत्थ कइतांतिहंर आरामादिक्कनेविषे गट्ठे' धरचेइयांइकइतां मोटाकीधाळे
तेनामलेईकहेळे तंजहाआएसणाणिवाकइतां लोहकारादिक्कनीशाला आयतनकइतां धर्मशालादेउल्लोकप्रसिद्ध सभाजिहंषणा
लोकआवीवेसे पवाओवाप्रपाजलदाननास्थान पणियगिहाणिवाकइतां जेहमाहिकिराणाघालिये एतावताहाट तथापणियसाला
ओवा जिहंकिराणांअधिकांज्जइ तेजतारिये वखारिप्रभृति जाणगिहाणिवा जिहंरथपालकीप्रमुखयानरहे' जाणसालाओकइ
तांजिहंयाननीपाविये सुहाकम्मं ताणिकइतां जिहंछोहकमाविये इण्णिपरिइंदव्वकम्मं ताणिवाकइतां जिहंडाभकमाविये
घडिये तथावाप्रजिहंकमाविये बाधजिहकमाविये कट्ठकम्मं ताणिवा काटजिहंकमाविये घडियेताइं इंगालकम्मं ताणिकइतां
जिहंअंगारकलीहालुआकमाविये सुसाणकम्मं ताणिवा श्मशानकम्मं जिहंश्मशानविषेयूभादिककरिये संतिकम्मं ताणिकइतां पर्वत
ऊपरिवरकीधाज्जइ कंदरकम्मं ताणिकइतां पर्वतमाहिली गुफासेलोवट्ठाणकम्मं ताणिवा कइतांपापाणनामंडप भवणगिहाणिवा
एहवाभवनगट्ठना प्रकारणे' चरक ब्राह्मणादिके' अभिक्कांत एतावतातिहं तेरह्याज्जइ तथाभगवंतसाधु तिहंएकआवे' एकजाइं

दीपिकाटीका

अमणादीन् उद्दिश्यतवारामादौ यानशालादीनिस्वार्थं कुर्वद्भिः अमणाद्यवकाशार्थं चेइयाइं तिमहांति कृतानिभवन्ति तानिचेइ
गाराणि स्वनामग्राहं दर्शयति तद्यथाआवेशनानि लोहकारादिशाला आचतनानिदेवकुल पार्श्वीपवरकाः देवकुलानिप्रतीतानि
सभाआतुर्वेद्यादिशाला प्रपाउदकदानस्थानानि पण्यगृहाणिपण्यपणशालाः कर्मशालाधंषशाला यानगृहाणियत्त यानानितिष्ठन्ति
यानशालायत्त यानानिनिष्पाद्यन्ते सुधाकम्मन्तानियत्त सुधापरिकर्मक्रियते एवं दर्भवल्कवनांगार काटकर्मगृहाणि द्रष्टव्यानिश्मशा
नगृहंप्रतीतं शान्तिकर्मगृहं यत्त शान्तिकर्मक्रियते गिरिगृहंपर्वतोपरिगृहं कंदरंगिरिगुहा संस्कृताशेलोपस्थानं पापाणमंडपः तदेवं

शीलंगाचार्य कृतटीका

लोहकारादिशाला आचतनानिदेवकुलपार्श्वी अपवरकादेवकुलानि प्रतीतानिसभाआतुर्वेद्यादिशालाः प्रपाउदकदानस्थानानि पण्य
गट्ठाणिपण्यपणाः शालाधंषशालायानगट्ठाणि यत्तयानानितिष्ठन्ति यानशालायत्तयानानिनिष्पाद्यन्ते सुधाकम्मंतितानियत्तसुधा
परिकर्म क्रियते एवं दर्भवल्कवनांगार काटकर्मगट्ठाणिद्रष्टव्यानि श्मशानगट्ठंप्रतीतं शान्तिकर्म गट्ठं यत्त शान्तिकर्म क्रियतेगिरिगट्ठं
पर्वतोपरि गट्ठंकंदरं गिरिगुहासंस्कृता शैलोपस्थानं पापाणमंडपः तदेवंभूतानि गट्ठाणितैश्चरक ब्राह्मणादिभि रभिक्रान्तानिपूर्वं

हाणिवा जेभयंतारोतहप्पगाराइं आएसणाणिवा जावभवणगिहाणिवातेहिंउवयमाणेहिं उवयं
तिअयमाउसो अभिक्कंतकिरियाविभवति इहखलुपाईणंवा४ जावतंरोयमाणेहिं वहवेसमणमाहण
अतिहिकिवणवणीमए समुद्दिस्ततत्थतत्थ अगारीहिंअगाराइं चेइयाइं भवन्ति तंजहाआएसणा
णिवा जावगिहाणिवा जेभयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणिवा जावगिहाणिवा तेहिंअणोवव

माण

अहोआहुतं तस्य एहोउपेयय तेषामिन्तद्विद्या दोषदुष्टकृद्वे तेहवेउपय्ये साधुनेरद्विवोनकल्पे एकल्पदोषवेहमपी
चरकादिकेअमिकांत द्विवेअनमिकांतवसति देशडेहे धुर्यकीआलावानो व्याख्यानपूर्ववत्तागिगे अनेकवसतिनाप्रकार जेणहि
लेवजाणा तेहेजकारिवा तेवपायनपत्राह्वर उद्दिष्टीमहस्येनीपजाव्याहे परंतयाप्रकारचरक परित्राजकादिके आसेव्या

दीपिकाटीका

मूतानिगृह्णाति चरकाह्वरादिभि रतिकांतानि पूर्व पद्यादुभयगतं साववोवपतंति अयतरंति इदंमाधुपुन विन्यासं वदं अतिकांत
द्विवेअसतिर्भवति अल्पदोषाचेयं इहखलुपाईणंवा४ जावतंरोयमाहेहिंइहवेसमपमाहय अतिद्विजिविपवगीमए समुद्विस्तत्यर
आगाराई चेइयादुभयगतितंजहाआएसणाणिवाजावमगगिहाणिवा जेभयन्तारोतद्वयगाराई आएसणाणिवाजावमवए
गिहाणिवा तेहिंअएवयमाहेहिं उवयंतिअयमाउसो अयतिइतंकिरियाविभवति सुगमंनवरं चरकादिभि रनवसेवितपूर्वा अनति

द्विदंगचार्वकत टीका

पद्यादुभयगतं साववोवपतंत्यवतरन्ति इदंमाधुपुन विन्यासं वदं अतिकांतद्विवेअसतिर्भवति सैवत्यल्पदोषाचेयं इहेत्यादिसुगमंनवरं

माणेहिंउवयंति अयमाउसो अणमिक्वंतकिरियायाविभवति इहखलुपाईणंवा४ संतेगइयासडा
भवतितंजहागाहावईवाजावकमकरीवा तेसिंचणंएवंदुत्तपुवंभवति जेइमेभवतिसमणाभगवंतोसो
तमंता जावउवरयामेउपायो धमाओणोखलुएणसिं भयंताराएंकपति आहाकमिएउवस्सएवत्य
एसेजाणिमाणि अमहंअपणोअडाए चेइयादु भवतितंजहाआएसणाणिवा जावगिहाणिवाभजा

माण

मोग्यानवी एउपाययअनमिकांत दोषदुष्टकृद्वे एहवोसदोयजापी साधुचारिविदो तिहांनरहे द्विवेअनं नामदोपमहित उपा
ययकहेहे पूर्वपद्यिमउत्तरद्विजिविद्वि वरुमानमहस्य तेहनीकीपुवपुवीवषू दासीकर्मकरी एतलाकिगरेवे ठामाहोमाहि एह
वावचनवोदे तेहिंहेजेइमे जेएयमगमवंतमाधुपुन तेनिगारंअतिपरिग्रह सैद्युनवर्मयकीनिहत एहवाजागिवा तेहमपीएहने
आवाकसिक् जेएहनेकाजिइं करिये उपाययतेनकले एतावतातिहांपुनरहे तेहमपीजेअह्नेअह्ने अरियिअनेकवरना प्रकारकी
वाहे तेसमसुयमगसाहुतेदिउं अह्नेअह्नेअरि अनेरावरकरावे इमकहीतेवरसावने आपेयहेआपयेअरियि अनेराकरावे
एहवायदुसंमटी जेभयंतारोहतां साधुमगवं तनेहवेवेआवे वदराइयरेहिंकहतां जचेनीउपाह्नेहिंकहतां दीधेएहवे

दीपिकाटीका

जांतद्विद्यावसतिर्भवति इहअनतिजांतवाहकल्पनीयेति सांप्रतं वर्ज्यामिधानां वसतिमाह इहखलुपाईणंवा४ संतेगतिदासड्वामवंति
तंजहागाहावईवा जावकमकरीवा तेसिंचणंएवंदुत्तपुवंभवति भगवंतोसो तमंता जावउवरयामेउपायो धमाओणोखलुएणसिंमंता
राएंकपतिआहाकमिएउवस्सए रेजागिइमागिअह्नेअह्नेअडाएचेइभयन्तितंजहाआएसणाणिवाजावगिहाणिवासमागितगि
समणांदिचिरामो अदिदाइवंदपच्छा अयणोसुयहाएवेतेकामो तंथाएसणागिवा जावगिहाणिवा एतप्यगारंनिगोसंसोडाति
समनेभयंतारो तद्वयगाराई आएसणागिवा जावगिहाणिवाउगगच्छन्तिइयतरंतेहिंणह्नेहिंइहन्ति अयमाउसोवजकिरि
ताविभवति सुगमंसुदावार्वस्यं महस्यैः साधुचारामिद्वै दानिआभाईंमहाणि निर्वर्तितानि तानि साधुभोदता आकार्यन्तु

द्विदंगचार्वकत टीका

चरकादिभिरनवसेवित पूर्वानमिकांतद्विद्या वसतिर्भवतीत्येवममिकांतवादेवा कल्पनीयेति सांप्रतं वर्ज्यामिधानां वसतिमाह इहखलि

णिताणि समणानि सिरामो अविद्याद्वयपच्छा अप्पणोसयद्वाएवेतिसामोतं आएसणाणिवा
जावगिहाणिवा एतप्पगारंणिग्गोसंसोच्चाणिसम्मजेभयंतारोतहप्पगाराइं आएसणाणिवाजावगि
हाणिवाउवागच्छंतिद्वयरातरेहिं पाळ्डेहिंवट्टत्तिअयमा उसोवज्जकिरिया विभवतिइहखलु
पाईणंवा४संतगइयासद्धाभवन्ति तेसिंचणंआयारगोयरे जावतंरोएमाणेहिं वहवेसमणमाहणजाव

भाषा

धरेवर्त्ते कइतांइकइतारहे तोतेउपाअयवर्ज्यं क्रियादोषदुटते अकल्पनीयजाणिवो हिवेसहावर्ज्यं क्रियादोषसहितकहेछे इण्णिजग

दीपिकाटीका

अन्यानि कुर्वन्ति तेचसाधवस्सोषितरेषु उच्चावचेषु पाळ्डेहिंति प्रदत्ते पुग्गहेषु यदिवर्त्तन्ते ततोवर्ज्यं क्रियाभिधाना वसतिर्भवतिसाच
मकल्पते इदानीं महावर्ज्याभिधानां वसतिमाहइहखलुपाईणंवा४ सन्तेगतियासद्धाभवन्ति तेसिंचणंआयारगोयरेजावतंरोयमाणे
हिंवहवेसमणमाहण जाववणीमएणणियर समुद्दिस्सतत्यर अगारीहिंअगाराइं चेइयाइंभवन्ति तंआएसणाणिवा जावगिहाणिवा

शौलंगाचार्य कृतटीका

त्यादि प्रायःसुखं समुदार्यान्त्यालार्थं गृहाणिनिर्वर्त्तितानि साधुभ्योदत्त्वा आलार्थं त्वन्यानि कुर्वन्ति तेचसाधवस्सोषित रेतरेषूच्चावच
पुपाळ्डेहिंति प्रदत्ते पुग्गहेषु यदिवर्त्तन्ते ततोवर्ज्यं क्रियाभिधानावसति साधनकल्पतइति इदानीं महावर्ज्याभिधानां वसतिमधि

वणीमगेपगणियर समुद्दिस्सतत्यर अगारीहिंअगाराइं चेइयाइं भवन्ति तंजहाआएसणाणिवाजावगि
हाणिवाजेभयंतारोतहप्पगाराइं आएसणाणिवाउवागच्छंति इतरारेहिं पाळ्डेहिं अयमा उसोमहा
वज्जकिरिया विभवतिइहखलुपाईणंवा४संतगइयाजावतंरोयमाणेहिंवहवेसमणजाएसमुद्दिस्सतत्य
अगारीहिंअगाराइं वेइयाइं भवन्ति तंजहाआएसणाणिवाजावभवणगिहाणिवाजेभयंतारोतहप्पगारा

भाषा

माहिकिणिही अद्वावन्ति गट्टहस्विइं उपाअयदाननोलाभ सांभलीषणाएक असणवाह्मण अतिथिप्रमुखभणी अनेकघरनाभेद जेपूर्वं
इं कच्छाछे तेहवानीपाव्याळइआपे तेहवेउपाअयेसाधुरहे एहवोप्रकारयइसांभली एउपाअयएहने अर्थिकराव्याह्मेदीवाह्मे इसो
जाणीजेतिहारहे तोसहावर्ज्याक्रियादोषलागे तेहमणीएहवीवसति साधुनेरहिवेनकल्पे हिंवेसावद्यदोषसहित वसतिदेखाडेछे
पूर्विला आलावाईजनीपरिएहनीव्याख्याह्मेअंतरकाईनयी तिणिकारणिनयी वखाण्योसुगमभणी तोपुनरुक्तदोषलागे तेटालिवा
भणी एतलोविशेषजाणिवो पूर्विलेआलावे अतिथिउपगवणीमगादिक घणाजाणिवा इहान्मणजेपंचप्रकारजाणिवा निगंयसक
तावसगेरुअआजीव पंचहासमणाइतिवचनात् निगंय शाक्यरतापसइ गैरुंक४आजीवक५एअमणजाणिवा एतलाइजजेअर्थिनीप

दीपिकाटीका

जेभयंतारोतहप्पगाराइं आएसणाणिवाउवागच्छन्ति इतरारेहिं पाळ्डेहिं अयमा उसोमहासाधवज्जकिरिया विभवति सुगमं नवरं अमणा
अर्थनिष्पादितायाववन्ति कवसतोस्यानादि कुर्वन्तो महावर्ज्याभिधानावसतिर्भवति अकल्पाचेयं विशुद्धकोटिअेति इदानीं सावद्याभिधा
नावसतिमाहइहखलुपाईणंवासंतगतियासद्धातेसिंचणंआयारगोयरेजावतंरोयमाणेहिंवहवेसमणजाएसमुद्दिस्सतत्यवहवेसमणजा
एसमुद्दिस्सतत्यअगारीहिंअगाराइं चेइयाइं भवन्ति आएसणाणिवाजाव भवणगिहाणिवाउवागच्छन्ति इतरारेहिं पाळ्डेहिं अयमा उ

मिहंगवायेकन टीका

क्यादि प्रादः सुगमसेवनवर्गं यमपादयेति प्रादित्वां यवन्तिवसतो स्थानादिद्वैतोत्पत्त्यावर्जमिधाना वसतिर्भवत्युक्त्यादेरं

राइं आएमणाणिवाजाव गिहाणिवाउवागच्छति इतरा इतरेहिं पाड्डेहिं अयमाउमोमावज्ज
किरियायाविभवति इहखलुपाईगंवा४ संतेगइयामइमवति तंजहागाहावईवा जावकम्मक
रौओवातेसिंदणंआया रगोयरेणोसुणिसंते भवतितंसइहमारोहिं एउंममणजायंसमुद्दिम
तत्यअगारोहिंअगाराइं चेइयाइमवति तंजहाआएमणाणिवा जावभवणगिहाणिवा मइया

भाषा

जाव्याउइ तिहांरइतां सावट्टदोणकहिंये दिवेमइमावट्ट दोणदोहाडेहे कोइमइसएक यमपादइतीवगउतावे तिहांमोटेउचि

दीपिकाटीका।

सोसावज्जकिरियायाविभवति सुगमंनवरंदिगंयं याकृतायमगैरिकाजीविकाचिव यइविधयमपादये संवेणकल्पिता अस्यांउस्याना

मिहंगवायेकन टीका

विमइकोटियेति इदानींसावट्टामिधानामविट्ठयाइ इहेत्यादिप्रादः सुगमंनवरंमइविधयमपादयेनेवेणकल्पिता तेषामीवमपा
णिगंयमइतावसगेरं कालीवपट्टासमगाइति अस्यांउस्यानादिद्वैतोत्पत्त्यावर्जमिधानावसतिर्भवति अकल्पनीयायेदंविम
इकोटियेति महासावट्टामिधानामविट्ठयाइ इहेत्यादि इहक विहृइणत्यादिरेवं साधर्मिकमुद्दिम दधिमीकायादिः संरंममणं

पुट्टविकावसमारंभेणएवं आउतेउवाउवणस इमइयातमकावसमारंभेणं मइयासंरंभेणंमइया
समारंभेणं मइयाआरंभेणंमइयाविस्वस्वेहिं पावकम्मकिवेहिंतंजहाआयणओ लेवणओमं
वारदुवारपिहिरओमीतोइ एवापरिद्विविपुल्लेभवति अगणिकाएवा उज्जाखियपुल्लेभवति जेम
यंतारोतइयगाराइं आएमणाणिवाजावभवणगिहाणिवा उवागच्छति इतरा इतरेहिं पाड्डेहिं

भाषा

कावनें समारंभिइ एउंछावनेमोटे समारंभिइअपी तवानानाप्रकार पापकर्मकरी लीपजाव्याउइ तेषामोटेइकहेहे आउताओ
इत्यादि आरंभवतीचावु निमित्तिइं ययाववनीआदनआविगे तेवरओगोमयादिकेकरी लिंपनकीवोमंआरओ मंयाराकगवा
निमित्तिइं सुसिमविपमजीवीउइतवाइवारपिहादिओहारसांदांविवा निमित्तयातंदिक्कोउरिवो तयातादाकरिवाकाजियोत
उयइक तिहांमोटेपिठविउंउइअववायीनविवाविहेतिउंसम यादिनिवारिकाजिइंअगिवाउकनात्योउइ एइवाअनेकवर
मइसिइंकीयाउइं तिहांजिसावुमगंतआवे मइसुनैअनेरेअनेरे दीउवेरेहेतेहिमज्जकर्मसेवे एतावतातेमइसुमपइसावुपइसे

दीपिकाटीका

विद्वैत सावट्टामिधानावसतिर्भवति अकल्पनीयादिमइकोटियेति महासावट्टामिधानामविट्ठयाइ इहखलुपाईगंवा४मंते
गतिवासइमवन्ति तंजहावाइंवाजावकम्मकरीओवा तेसिइणंआयणगोदरेतोषुदिमंतेभवतितंसइहमारोहिं एउंममणजायंसमु
दिम तत्यअगारोहिं अगाराइं चेइयाइमवति आएमणाणिवा जावभवणगिहाणिवा मइयापुट्टविकाव समारंभेणं एवंआउतेउ
वाउवणस इमइयातमकावसमारंभेणं मइयासंरंभेणं मइयाआरंभेणं मइयाविस्वस्वेहिं पावकम्मकिवेहिंतंजहाआयणओलेवणओ

यारहेते एकपक्षकर्मसेवे ते एकलासाधुमार्गना सेवणहारजाणिवा अथमाउसो अहोशिय एवसति अल्पसावज्जक्रियाकचिये एयं खलु तस्य ए
खलु निश्चे भिक्षुसाधुनो सामगियंकहता संपूर्णभावजाणिवो एतावता एभावजाणी हेयोपादेयभाविनी आदरिवा योग्य आदरेकां
द्धिया योग्यकाडे ते संपूर्ण साधुजाणिवो यतः कालाद्रकं तु वहाणा अभिक्कं ते चेव अणभिक्कं तावज्जाय महावज्जासावज्ज महप्पकिरि

वाचः इतिवचनात् एवमतिनाप्रकारक्या कालातिशान्तः उपस्थानरुचिभिरान्तः अनतिशान्तः ५ महावर्जं मावज्ज ७ नष्टमा
वज्ज ८ अल्पक्रिया ९ एतदेप्रकारनवे आलावेर्गी इतिउद्देशेक्या नेहमादिभिरान्तः अल्पक्रियारण्ये उपायवचानिविधाने
वोच्यवीजासात अयोयजागिवा अल्पक्रिया इहांअल्पगद्यअभावगच्छे एतावताजिहांमर्त्येयपि क्रियान्त्यगे नेहमादिवाक्ये
इतिमागर्थः इतिगीआचारगेद्वितीयस्तु ७ द्वितीयायनेद्वितीयोद्देशकः द्विवेगीनेअयनि वीजोउद्देशोपार्गभिवेगे वीजोउद्देशे
पाय्यनीमुद्रिको इहांपुगतिहेन प्रकारांतर्गिद्विक्रीकहेहे कदाचित्कोडे एकमाहुवमति जोइयाअयवा भातपागीनी गवेण्या
मणी गृहस्थनेवरिजातो निगिहीएकेचद्वावति गृहस्थेवोलायो कञ्चोचणीमर इगिगामनेवि अन्वपगीसोक्त्याहे तिगिहार
गिइहांवमतिगृही रजिवावुक्तउद्देशे इमकहेहेने तेमाहुइमकहे अवेदेवाहुप्रिय साधुनेसातपागी कांइदोदिलानयी पगतेआहार
पागी जिहांवेसीसोमविगे तेमाहुअवाक्यमादि दोपरहितउपाय्य सुसमनयी तयाउद्देशकता उक्तगुणदोपरहित तयाअहेम
गिज्जे एणपीयसलोत्तर गुणदोपरहित एहवोउपाय्य साधुनेगवेस्यो जोइयेतिहेनकहेहे नोवुमुहेप्रामुकएपणीय एहवोगृह
सुसमनोयायेनइ नेहमुमिइ केतनाएकदोपदेवाडेहे इमेहिंएगिइने आगलिकहीमे तेमेकमादानेकरी मदीपनेकेहा आय
गओ र्भादिकेकरीआइवायकी लेवणओगोमयादिकेकरी तिपिवायकी तयासंयाराआयीविण समसादिकनेकरिदे तयाहार
आयीकमाटादिकनेकरिदे अयवाइगने लवणमेमोटपणेकरिदे तयापिडेपणाआयी तेमिसकिगिही एकउपायेरहता साधुनेग
यातरउपाय्यददाता आहारदेवाभगीनिमवे जेआहारले तोनिधिहाचरणयाइ जेनस्यो तो तेइनेहे पादिकपजेकरीनिदोपउपाय्य
इहं महे साधुनेगृहउपायेकाउमगसंयारो मफ्फायादिकरिवोउक्तहे यतःउक्तं सदुत्तरगुणमुहं वीणमुपंग विवज्जिअंमहिंसेवेकस
वकालंविद्वज्जएउंतिदोमाउ इतिवचनात् द्विवेकसुत्तरगुण विमृष्टउपाय्यनेपामिडे स्थायायादिभूमिसहित एहवोउपाय्यदो
दिलोएइवेदेषाडेहे नेमिक्वचानिविद्या चगियारएचरियाकहतां विहारनेहेनेविपेरत एतावतानन्यविहारकरिया सावधान
तयाटापरएकायोअनेविपेरत तयानिमोदिया सफ्फावकरियानीभूमि तेइनेविपेरत तयागवाकहतां संयारोअदाइइमप्रसार
तयागवाकहतांगयन नेहमणीसंयारकसंयारो एतानाधिकारणआयीजागिवा नेहनेविपेरत तयापिडेपणतया आहारदावो
जिहांसुक्ते ठामिजिमिडे नेपिडेपणतैयणाजागिवा एतलानेविपेरत तेसाधुचारिविद्या एहवासाधुकेइएकहे कन्हाइगोउहतां
वयावस्थितवमतिना गुणदोपनाकइणहार वहीदेइवा उक्त्याकहतांसंयार तयानियागप्रडिवन् नियागकहतां सोज्जतिहंप्रतिपन्न
एतावतामेजमार्ग आदगीरक्तहे तयाअसाधुंअसागोउहतां सायाअकतां एहवविशदियाकहता साधुवस्थाया तेसाधुनडाह

दीपिकाटीका

सोयमाणेहिं अयणोसयद्वए तयअगाराइ,वेइयाइभवन्ति आपमणपिवा जागिहागिवा उपागच्छन्ति इतरेतरिं एगदकं
ककन्तेसेवन्ति उवसाउमोअयमाइजा विरियाविमवति एवंषुतुतसमिक्खुसुमासमिदं वीजसयणसवीओउद्देशे मओमसत्तो
सूतं सुगमनवरं अल्पगद्योपावार्धो एतजन्मसिद्धोसामगं सुंघोमिद्धुमावः काटाइक्खुवद्वारा अभिक्कतावेव अयमिक्कताव
जावमहावज्ज सावज्जमवज्जजिरियाउ एतावतवज्जमतवोव्याकसं नवभिरनन्तरसुहोः गतिपादिनाः आसुचअभिक्कता अल्पक्रि
येयोपेगेणसुयोयाः इतिद्वितीयायनस्य द्वितीयोद्देशेयप्रदीपिकाः उहोद्वितीयोद्देशकः कमुनाउतीवःप्रसारयन्ते अमुनायममि
संवन्तः इहानन्तरंमुहं अल्पक्रियामुद्रावमतिरभिहिता इहामिआदिमुहंय तद्विपरीतांदय्यितुमाहसेदोमुहमेणामु एउकं
अहेमगिज्जे नोयणमुहंइमेहिं पाउडेहिंनंज्जा आवणओनेवएओ संयारदुवारपिह्वओ पिडवनेसणाओनेव म्किदुचरिया
रण्येज्जा संयारपिडवाणसणारए संतिमिक्खुणेव सक्खातिणोउज्जकडानियागप्रडिवन् असाधुंअसागोविशदिया संतेगति
वायाहदिया उकिउकडुज्जभवति एवंनिकित्तमुज्जभवति परिभाइवपुज्जभवति परिदुगिउज्जभवति एवंविगारेमाणे समिधवि

यागरेतिहन्ताभवति अत्रवकदाचित् कश्चित्त्वाधुर्वसत्यन्वेपणार्थं भिक्षार्थंवागृहपतिकुलंप्रविष्टः सन् केनचित्च्छ्रद्धालुना एवमभिधीयते तद्यथाप्रचुरान्नपानोयंग्रामः अतोतभवतोवसतिं प्रतिगृह्य स्यातुं युक्तं इत्येवमभिहितः सन्नेवमाचक्षीत न केवलंपिंडपातः प्रासको दुर्लभस्तदवाप्तावपि यत्तासौभुज्यते सचप्रासकआषाकर्मदिरहितः प्रतिश्रयोदुर्लभः उच्छेदित्वादनादि उत्तरगुणदोषरहितः एतदेव दर्शयति अहेसगिज्जन्ति यथासौमूलोत्तरगुणदोषरहितत्वेन एषणीयोभवति तथाभूतोदुर्लभः तेचामीमूलोत्तरगुणाः पट्टीवंसोदोषा रणाद्योचत्तारिमूलवेलीओ मूलगुणेहिविशुद्धाए सायअहागडावसही वंसगकडणोकंपण छायायमलेवणदुवार भूमीचपरिकम्पवि प्सुकाएसासूलोत्तरगुणेस दूमियधूमियवासियउज्जोवियकडाअवत्ताय सित्तासममट्टाविय विसोहिकोडीगयावसही नोयमलुसुहे त्तिनचासौशुद्धोभवति अमीभिःकर्मभिः कर्मोपादानकर्मभिः तद्यथाच्छादनतोदर्भादिना लेपनतो गोमयादिना संस्कारकं अपवर्तक माश्रित्यः तथाधारमाश्रित्यः दृहल्लुत्वापादनतः तथाहारस्यगनंकपाटमाश्रित्य तथापिंडपातैपणामाश्रित्य तथाहिकस्त्रिंशित्प्रति वसतः साधून्सख्यातरपिंडेन उपनिमंतयेत् तद्ग्राहेनिपिद्धाचरणं अग्रहेतत्पदेपादिसंभव इत्याचिभिरुत्तरगुणैः शुद्धः प्रतिश्रयोदुरापः इति दर्शयति रपेत्युः शुद्धेचप्रतिश्रये साधुनास्यानादिविधेयं मूलोत्तरगुणशुद्धावाप्तावपि स्वाध्यायादिभूमीसमन्वितौ विविक्तोदुरापः इति दर्शयति सेवभिक्षाचरियारएतत्तचभिक्षवः चर्यारतानिरोधा सहिष्णुत्वाच्चक्रमणशीलाः तथास्यानरताः कायोनिशीथिकारताः स्वाध्याय ध्यायिनः सत्यासर्वांगिकी संस्कारकोऽर्हं तृतीयहस्तप्रमाणः तत्रकेचिद्रताः ग्लानादिभावात् तथालक्षेपिंडपातेयासैषणारता तदेवं सतिभवन्ति केचनभिक्षवः एवमाख्यायिनः यथावस्थितगुणदोषाख्यायिनः उज्जुकडाकजवो निचागः संयमोमोक्षोवातं प्रतिपन्नाः अमायाविनएवंशिष्टाः साधवोव्याख्याताः प्रतिपादिताः तदेववसति गुणदोषानाख्याय गतेपुतेषुतैश्चायकैरेवंभूतैपणीय वसत्यभावे

शिलंगाचार्यकृतटीका

वसतिर्भवती इदानीमल्पक्रियाभिवानामधिकात्याह इहेत्यादिसुगमंनवरं अल्पशब्दः अभाववाचीति एतत्तस्यभिन्नोः सामग्रं संपूर्णं भिक्षुभावइति कालाद्भक्तं नुवद्वाणा अभिक्ताचेव अणभिकन्तायवज्जाय महावज्जासावज्ज महप्पकिरियाय एताच्चनववसतयोयथा क्रमं नवभिरनन्तरसूत्रैः प्रतिपादिता आसुचअभिकांता अल्पक्रियेयोग्ये शेषास्वयोग्याइति द्वितीयाध्ययनसहितोयः उत्तोद्वितीयोहे शकोऽधुना तृतीयः समाख्यते अस्वचायमभिसंवन्ध इदानीन्तरसूत्रे अल्पक्रियाशुद्धा वसतिरभिहिता इहाप्यादिसूत्रेण तद्विपरीतां दर्शयितुमाह सेइत्यादिसूत्रेच कदाचित् कश्चित्त्वाधुर्वसत्यन्वेपणार्थं भिक्षार्थंवा गृहपतिकुलंप्रविष्टः सन् केनचित्च्छ्रद्धालु नैवमभिधी यते तद्यथाप्रचुरान्नपानो यंग्रामोतोऽतभवतोवसतिं प्रतिगृह्य स्यातुं युक्तमित्येवमभिहितः सन्नेवमाचक्षीत न केवलंपिंडपातः प्रासकोदुर्लभस्तदवाप्तावपि यत्तासौभुज्यते सचप्रासकआषाकर्मदिरहितः प्रतिश्रयोदुर्लभः उच्छेदित्वादनाद्युत्तरगुणदोषरहित एतदेव दर्शयति अहेसगिज्जन्ति यथासौमूलोत्तरगुणदोष रहितत्वेनैषणीयोभवति तथाभूतोदुर्लभ इतितेचामी मूलोत्तरगुणाः पट्टीवंसोदो धारणाद्योचत्तारि मूलवेलीओ मूलगुणेहिविशुद्धाएसायअहागडावसही वंसगकडणोकम्पण छायायमलेवणदुवार भूमीच परिकम्पवि प्सुकाएसासूलोत्तरगुणेस दूमियधूमियवासिय उज्जोवियवलि कडाअवत्ताय सित्तासममट्टाविय विसोहिकोडीगयावसही अतचप्राय सः सर्वत्र संभवित्वादुत्तरगुणाना तानेवदर्शयति नचासौशुद्धोभवत्यमीभिः कर्मोपादानकर्मभिस्तद्यथा छादनतोदर्भादिना लेपनतो गोमयादिना संस्कारकमपवर्तकमाश्रित्य तथाहारमाश्रित्य दृहल्लुत्वापादनतस्तथा हारस्यगनंकपाटमाश्रित्य तथापिंडपातैपणामा श्रित्यतथाहि कस्त्रिंशित्प्रतिश्रये प्रतिवसतः साधून् सख्यातरपिंडेनोपनिमंतयेत् तद्ग्राहेनिपिद्धाचरणमग्रहे तत्पदेपादिसंभवइत्या दिभिरुत्तरगुणैः शुद्धः प्रतिश्रयोदुरापः शुद्धेचप्रतिश्रयेसाधुना स्यानादिविधेयतत्तुक्तमूलोत्तरगुणसुद्धंधी पसुपंडगविवज्जियंवसहिं सेवेज्जसव्वकालंविवज्ज एहेतिदोसाद्यो मूलोत्तरगुणसुद्धावाप्तावपि स्वाध्यायादिभूमी समन्वितौ विविक्तोदुरापइति दर्शयतिसेइत्यादि तत्तचभिक्षवः चर्यारतानिरोधा सहिष्णुत्वाच्चक्रमणशीलाः तथास्यानरताः कायोत्सर्गकारिणः निपीथिकारताः स्वाध्यायध्यायिनः

शय्यासर्वाङ्गिकी संस्कारकोऽर्हं तृतीयहस्तप्रमाणः यद्विवाशयनं शय्यातदर्थसंस्कारक शय्यासंस्कारकसूत्र केचिद्रूपाङ्गानादिभावात्
तयालव्येपिंडपाते ग्रसैषणारतास्तदेवंसंतिभवन्ति कैचनभिन्नवएवमाख्यायिनः यथावस्थितवसति गुणदोषाख्यायिनः ऋजवोनिधा
नःसंयमोमोक्षोवा तंप्रतिपन्नास्तथा अमायाविनएवंविशिष्टाः साधवोव्याख्याताः प्रतिपादितास्तदेवंवसति गुणदोषानाख्यायगतेषुतेषु

संतेगद्वयापाङ्गडियाउक्खित्तपुव्वाभवति एवंणिक्वित्तपुव्वाभवति परिभाइयपुव्वाभवति परिभुत्तपुव्वा
भवति परिट्टावियपुव्वाभवति एवंवियागरेभाणेसमिया एवियागरेति हंताभवतिसेभिक्वूवा
सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा खुड्डियाओक्खुड्डुदुवारियाओणिइयाओ सस्सिरुद्धियाओभवन्ति तहप्पगा
रेउवस्सएराओवावियालेवा णिक्वममाणेवा पविसमाणेवा पुराहत्थेणपच्छापाएण ततोसंजतासे

भाषा

भाव सर्वोत्तमशुद्धप्रकायकज्जइं तेवसतिनादूषणगुणनिरताकहे' तेहसमीपिआवकसांभले एहवोशुद्धमार्गदेखाडी तेसाधुअनेरे
ठामिपज्जतातिवारपछे केईएकगटहस्यएहवाछे जेउत्तमसाधुनेछलनाकरे अशुद्धवसतिशुद्धकहे परंसाधुजाणेनहीं इसवलीपुणते
स्योकरे तेकहेकेईगटहस्य निर्दोषवसतिनेअभावि साधुनेकाजिआदियकोप्रारंभीवसतिकरावे तथापूर्वे जेकीधीज्जइं तेदर्भादिके' करी
छावेलीपे इत्यादिसंस्कारकरे तथावलीजेहसमीपि वसतिनादोषगुणसांभल्या ज्जंतातेसाधुआव्या अयवाअनेराकेई साधुआव्या
जाणी संतेगद्वयाकहतां एककेईगटहस्यएहवाछे जेसाधुने' छलनाकरे' तेकिमकहेछे पाङ्गडियाउक्खित्तपुव्वा प्रभृतिकाकहतां सा
धुने' देवाभणीकल्पाकवेवसति तेहेलेवीगटहस्ये उक्खित्तपुव्वाकहतां साधुने' देखाडी तुम्हेउपात्रेवसो तथानिक्खित्तपुव्वाकहतांअम्हे
पहिलोंअम्हारे अर्थिनीपजावीछे परिभाइयपुव्वाकहतां अम्हेपहिलों आहव्यादिकने' विहचीआपी परिभुत्तपुव्वाकहतां एअने
रेभोगवीछे तिणिकारणि तुम्हने' एणणीययई तथापरिट्टवियपुव्वा अम्हेएपरिट्टवीकहतां परित्यक्तछे जेतुम्हारेमनिगमे तोरहोने
तुम्हेनहीरहोतो अम्हेइहांयी एवसतिपरहाकरिस्सा इत्यादिगटहस्यनीकीषा छलनाचारित्रिये सम्यग्जाणीपरिहरवीहिवेशिय
पूछे भगवनइमछलनानासंभावनाइं कृताइं कदाचिगटहस्ये साधुचारित्रियोवसतिना गुणदोषपूछोइं तो सम्यक्साचोवागरे परं
आपणआदोसदोषवस तिजाणीओलवेनहीं तोभगवनइमसाचोवागरतो सम्यक्वागरणहारसत्यकयकज्जइंतिवारशिष्यने' आमंती
ओगुरकहे हंताभवे हंतेसाधुसाचोकहतो सत्यकयकज्जइइत्यर्थः हिवेचरकपरित्राजक कार्प टिकादिकसों किहांएकठेसंवासि
विधिकहेछे अतोभिन्नुचारित्रियोजेउपात्रयएहवोजाणेएहवीवसति तेहवीखुड्डियाओकहतांलज्जडीतयाखुड्डुदुवारियाओलवुजेह
नाहारछे तथानीयाओनीचीछे जं पचणेरहित तथासंभिरुद्धकहतां गटहस्ये' समाकुलएहवीवसतिज्जइं तेणे' स्यानकिईं तेहनेधणीये
चरकपरित्राजकादिकने' रहिवानोअवकाशदीधोइइ पहिलोरह्याछेतिवारपछे साधुने' पुणतिहेजउपात्रयदीधोइइ कार्यवशयका
तिकाहंतेपुणरह्या तोजिणिपरिरहिवेतिकहेछेतहप्पगारतेहवेउपात्रेचारित्रिइं अयवावियालेविकालेसाधुनीकलतो पेसतोपहिलो
हायआधोकरी हायसोंआगलिजोई पच्छापाएणवापछे पगवाहिरिचू' के इणिविधिइं गमनागमनादिकियाकरे जिमचरकादिक

दीपिकाटीका

साध्वर्धमादेरारम्यवसतिःकृता पूर्वकृतावाच्छादनादिना संस्तृताभवेत् पुनश्चतेपुवासाधुपु समागमेपुसंतिविद्यन्ते तथाभूताःकेच
नगटहस्याये एवंभूतांछलनां विदधुस्तद्यथा पाङ्गडियाउक्खित्तपुव्वाभवति प्राभृतिकेवप्राभृतिकादानार्थं कल्पितावसतिरि
हन्तस्ततोसाचतैर्गटहस्यै' रत्तुचिन्त पूर्वातेपामादौ दर्शितायथास्यांवसत दूर्वानतिनिचिन्त पूर्वापूर्वमेवास्माभिरात्मकते निष्पादिता
परिभाइयपुव्वन्ति पूर्वमेवास्माभिरियं आहव्यादेःपरिकल्पिता इत्येवंभूताभवेत् तथान्यैरपीवंपरिभुक्तः पूर्वातयापूर्वमेवास्माभिः

परित्यक्तयद्विच भगवतांनोपयुज्यते ततोवयमेनामपनेय्यामः इत्येवमादिकाच्छलना साधुनासम्यग्विज्ञायपरिहर्त्तव्या ननुकिमेवंच्छलनासंभवेपि यथावस्थित वसतिगुणदोषादिकं गृहस्थेनष्टः साधुर्व्याकुर्वन्कथयन् सम्यगेवव्याकरोति यद्विचैवंव्याकुर्वन्कथयन् सम्यग्व्याकर्त्ताभवति आचार्यआह हन्तइति शिष्यामन्तर्गंसम्यगेव व्याकर्त्ताभवति अथतथाविधकार्यं वशाञ्चरकपणिवाजकादिभिःसंवासेविधिमाह सेभिक्षूयराओवाविद्यालेवा पविसमाणेवापुराहत्यएण वापच्छापाएणततो संजयसेवनिकखमेज्जवापविसे ज्जवा केवलीवूया आयाणमेयंजेतत्यसमणेणवा माहणेणवाच्छत्तएवा दंडएवा लट्ठियाभिसियावा चलेवाचिलिमिलीवा चम्पकोसएवाचम्पच्छेदणएवा दुल्लङ्गेदुनिकिखत्तं अणिकंपेचलाचले भिक्षूयराओवाविद्यालेवा निकखसमाणेवा पयलेज्जवापवडेज्जवा सेतत्यपयलमाणे पवडमाणेहत्थंवापायंवा जावइंदियजायंलूसेज्जवा पाणिवा४अभिहणेज्जवा जाववरोवेज्जा अहभिक्षुगुंणुवोव दिट्ठापतिणा जंतहप्पगारेउवस्सए पुराहत्ये गंपच्छापाएणं ततोसंजयासेव निकखमेज्जवापविसेज्जवा सेभिक्षु र्थत्पुनरेवंभूतंप्रतिअयं जानीयात्तद्यथा चुट्टिकालब्धः चुट्टहाराणीचाउच्चैस्वरहिताः संनिरुद्धागृहस्थाकुलावसतोभवन्ति तस्यांचसाधुवसतो शय्यातरेणान्ये पामपि कतिपयदिवसस्याधिनां चरकादीनां अवकाशोदत्तोभवेत् तेषांपूर्वस्थितानां पश्चात्पाधूनां उपात्रयोदत्तोभवेत् तत कार्यवशात्सतारात्त्रादौ निर्गच्छताप्रविशतावा यथाचरकाद्युप करणोपघातो नभवति तदेवययोपघातोवा तथापुरोहस्तकरणा

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

तैश्चआवकैरेवंभूतैपणीय वसत्यभावेसाध्वर्यमादेरारभ्यवसतिःकृता पूर्वकृतावाह्यनादिना संस्कृताभवेत् पुनश्चतेष्वन्ये पुवा साधुपु समागतेषु सन्तिविद्यन्ते तथाभूताःकेचनगृहस्थाय एवंभूतांछलनां विदध्युस्तद्यथा प्राभृत्तिकेव प्राभृत्तिकादानार्थं कल्पितावसतिरिच गृह्यते साचतेगृहस्थैरुत्क्षिप्तपूर्वा तेषामादौदर्शिता यथास्यांवसतयूयमिति तथानिक्षिप्तपूर्वपूर्वमेवास्माभिरात्मकते निष्पादिता तथापरिभाष्यपुव्यन्ति पूर्वमेवास्माभिरियं आहव्यादेःपरिकल्पिते त्वेवंभूताभवेत् तथान्यै रपीयंपरिभुक्तपूर्वा तथापूर्वमेवास्माभिरियं परित्यक्तेति यद्विचभगवतांनोपयुज्यते ततोवयमेनामपनेय्याम इत्येवमादिकाच्छलना साधुनासम्यग्विज्ञाय परिहर्त्तव्येतिननुकिमेवं छलनासंभवेपियथावस्थितवसतिगुणदोषादिकंगृहस्थेनष्टःसाधुर्व्याकुर्वन्कथयन्सम्यगेवव्याकरोति यद्विचैवंव्याकुर्वन्कथयन् सम्यग्व्याकर्त्ताभवति आचार्यआह हंतइतिशिष्यामन्तर्गं सम्यगेवव्याकर्त्ताभवतीति तथाविधकार्यवशाञ्चरक कर्ष टिकादिभिः सहसंवासे विधिमाह सेभिक्षू इत्यादि सभिज्यत्पुनरेवंभूतंप्रतिअयंजानीयात्तद्यथाचुट्टिकालब्धः सथाचुट्टहाराणीवा उच्चैस्वरहिताः संनिरुद्धागृहस्थाकुलावसतोभवन्ति तथैवंभवन्ति तस्यांचसाधुवसतोशय्यातरेणान्ये पामपि कतिपयदिवसस्याधिना चरकादिनामवकाशोदत्तोभवेत् तेषांपूर्वस्थितानां पश्चात्पाधूनामुपात्रयोदत्तो भवेत्तत्तत्कार्यं वशाहसता रात्रादौनिगच्छता प्रविशतावा यथाचरकाद्युप

वणिकखमेज्जवापविसे ज्जवा केवलीवूया आयाणमेयंजेतत्यसमणेणवा माहणेणवाच्छत्तएवादंडए वालट्टियावाभिसियावाचलेवाचिलिमिलीवाचम्पएवाचम्पकोसएवाचम्पच्छेदणएवादुल्लङ्गेदुग्गिखि त्तंअणिकंपेचलाचलेभिक्षूयराओवाविद्यालेवाणिकखसमाणेवापविसमाणेवापयलेज्जवापवडेज्जवा सेतत्यपयलमाणेवापवडमाणेवाहत्थंवापायंवाजावइंदियजायंवालूसेज्जवापाणाणिवा४अभिहणेज्ज

भाषा

नाउपगरणनोषातनज्जइ तथातेरनांसंगना अययवनोषातनज्जइ तिमसंजयमेवकृतां जयणाइनीकले तथापेसे जेइमगरुतेतोपो देपाडेहे केवलीपूया श्रीकेवलीकचे एआदानकर्म वन्धनोकारण जेजयणाइनीसरे पेसेनहीतेकिमजेतत्य तिण्णिउपात्रेन्नमण

ब्राह्मणना जेष्ठतकतयामत्तएकाहतां भाजनविशेष दंडतयालद्विवालयिका भिसिदाकहता चेलंकहता वल्लनादंडविशेषचिलिमिली कहतांयवनिका आडीदेवानीपरीयचि चर्मकचर्मकोश चिलवेसिवानोखगचर्म तथाचर्मच्छेदनक जेहस्योचर्मच्छेदिये इत्यादिउपगण दुव्वपपाडुई परिवाधोऊइ दुम्भिकिउत्त पाडुईपरिइ'म्'कोऊइ अणिकंप चलाचलचंचल तेभिन्नुरातिइ' विकालिइ' नीसरतो अजयणाइ'खले अथवापडे तेखलतेपडतो तेउपगणपाडे तिणिह्वेपतेहनेजपजे अथवाहस्यअथवापग अनेराईअवयवलूसे तेहनोवातऊइ तिहांप्राणजीव घणाहणेएतलादूषणजे तिणिकारणिसाधुने' एपूर्वोपदिष्ट अनंततीर्थकरेएहवी प्रतिज्ञाकहीछे

दीपिकाटीका

दिक् यागमनागमनादिक्रियया यतिततव्यं श्रेयंकंयं नवरं चिलिमिलियमनिका चर्मकोशः प्राणिं तं खल्लकादिति इदानींवस तियाचाविधिमाह सेआगंतारेसुवा अणुवीयंउवस्सएजाएज्जा जेतत्यईसरेजेतत्यसमाहिट्टाए तेउवस्सयंअणुगवेज्ज आमंखलुआउ

शिलंगाचार्यकृत टीका

रणोपघातो न भवति तदवधवोपघातो वा तथा पुरोहस्य करणादिक्रिया गमदागमनादिक्रियया यतितव्यं श्रेयंकंयं नवरं चिलिमिलियमनिका चर्मकोशः प्राणिं तं खल्लकादिः इदानींवसति यांचाविधिमधिकृत्याह स इत्यादिसभिन्नुरागन्ता गारादीनि गृहाणि पूर्वोक्तानि

जावववरोवेज्जवा अहभिकवूणंपुव्वोवदिट्ठा ४ जंतहप्पगारेउवस्सए पुराहत्येणंपच्छापाएण ततोसं जयामेवणिकवमेज्जवापविसेज्जवासे आगंतारेसुवा अणुवीयउवस्सयंजाएज्जा जेतत्यईसरेजेतत्यस माहिट्टएते उवस्सयंअणुगवेज्जाकामंखलु आउसोअहालंदंअहापरिस्तातं वसिस्सामो जावआउ संतो जावआउसंतस्सउवस्सते जावसाहम्मियाएतावता उवस्सयंगिहिस्सा मोतेणपरंविहरिस्सामोसे

भाषा

जेएहवेउपाश्रे पहिलोहायिइ'पकेपगिइ'करी इमजयणासहितनीसरे गेसेएसाधुनो आचारजाणिवो हिवेउपाश्रयमांगिवानीविधि देखाडेछे तेभिन्नुचारिभियो आगंतारागइत्यादि पूर्वोक्तवरनेविधेआवी अणुवीईकहतां आलोकीनेउपाश्रययाचे जेतिहांईखरतेह घरनोखामीऊइ अथवातेहनो'म्'को तिहांसमहिट्टाए अधिष्ठातातिहारहतोऊइ तेविमासीतेहनी अनुज्ञामागे तेकिमकहेछे अहोआयुष्मन् खलुनिथे तुम्हारीइच्छाइ' अहालंदंजेतलोकाल तुम्हेकहोअथवा जेतलीभूमिकामाहिकहोजेतलेतुम्हारीअनुज्ञाइ' वसिस्सो'अहरेहिस्यो' एतलेपूछिइ'ते तेगृहस्थकहे अहोअखीखरतुम्हारोइहांकेतलोकालअवस्थानऊस्येतिवारतेसाधुकहेजेकृत तुवह्वेशेखोकालऊइ तोएकमासवर्षाकालऊई तोचारिमासएतलोअवस्थान तिवारतेकहे एतलोकालइ'हांमाहरोरहिवोनथीतिवारसाधुकहे जेतलोकाल अहोआयुष्मन् ताहरीनिआइ' उपाश्रयऊस्ये तेतलोकालरहीस्येतिवारपछेविचारकरिस्सो' तथावलीगृहस्थइसपूछे केतलासाधुहे तिवारतेउपाश्रय नोगवेषणाहारकहे सूर्यीखरसमुद्रसूर्यीखाळेतेहनोप्रमाणनथीएकआवेएककार्यादिक करीजाइ' इणिकारणजेतलासाहम्मी आविस्सेतेतलानो एउपाश्रयजेतलोकालतुम्हेकहिस्योतेतलेरहीतिवारपछे विचारकरिस्सो'

दीपिकाटीका

सोअहालंदं अहापरिस्तातं वसिस्सामो जावआउसंतो जावआउसंतस्सउवस्स तेजावसाहम्मियाए तावताउदेस्ये गिहिस्सामोतेणपरं विहरिस्सामो सभिन्नुरागन्तारादीनि गृहाणि पूर्वोक्तानि तेपुप्रविश्यानुविचिन्त्यच किंभूतोयं प्रतिश्रयः कथातेखरे त्ये वंपर्यालोच्य चप्रतिश्रयंयाचेत् यस्तलेखरो गृहस्थस्वामीवातवसमाधिष्ठाताप्रभुर्नियुक्ताः तानुपाश्रयं अनुज्ञापयेत् तद्यथाकामंतवेच्छया आशुष्मन् त्वया यथापरिज्ञातं प्रतिश्रयंकालतो भूभागतश्चतथैवावधिवत्स्यामः एवमुक्ताः सन् कदाचिन्नृहस्याएवंत्रयात्तथाकिञ्चत्कालं भवतामिहा

वस्थानं इत्येवंगृह्येनष्टः साधुरेवंब्रूयाद्यथाकारणमन्तरेण ऋतुवहेनासमेकं वर्षासुचतुरोमासान वस्थानंइत्येवमुक्तः कदाचित्परोव्रूयान्नैतावतंकालं समावास्थानंवसतिर्वातवसाधुः तथाभूतकारणसङ्गावेवं ब्रूयात्वावत्कालमिहायुष्मन्त आसते यावद्वाभवतःउपाश्रया स्थावत्कालमेवोपाश्रयंगृहीद्यामः साधुप्रमाणप्राप्तेचोत्तरंदद्यात् यथासमुद्रसंस्थानीयाः सूर्योनास्तिपरिमाणंवतस्तत्र कार्यार्थिनःकेचनागच्छन्ति अपरेकृतकार्यागच्छन्ति अतोवावन्तःसाधर्मिकाः समागमिष्यन्ति तावतामयमा

गिलंगाचार्यकृत टीका ।

तेषु प्रविश्यानुविचित्यच किंभूतोयप्रतिश्रयः कथात्वे श्रुत्येवं पर्यालोच्यचप्रतिश्रयंवाचेत यस्तत्रे श्रुतोऽहस्वामी योवाततसमधिष्टा ताप्रभुर्निर्युक्तः तानुपाश्रयमनुज्ञापयेत्तद्यथा कामातवेच्छया आयुष्मन्त्वयायथापरिज्ञातं प्रतिश्रयंकालतो भूतागतततयैवाधिवश्याम एवमुक्तःसन् कदाचिन्नृहस्यएवंब्रूयाद्यथा कियत्कालंभवतामत्वावस्थानमित्येवं गृह्येनष्टः साधुर्वसतिप्रत्युपेक्ष कएतद्ब्रूयाद्यथाकारणमन्तरेणऋतुवहेनासमेकंवर्षासु चतुरोमासानवस्थानमित्येवमुक्तः कदाचित्परोव्रूयान्नैतावतंकालं समावास्थानंवसतिर्वा तत साधुः तथाभूतकारणसङ्गावे एवंब्रूयात् यावत्कालमिहायुष्मन्त आसतेयावद्वाभवत उपाश्रयःतावत्कालमेवोपाश्रयं गृहीद्यामस्ततःपरेणाविहरिष्याम इत्युत्तरेणसंबन्धः साधुप्रमाणप्राप्तेचोत्तरंदद्याद्यथा समुद्रसंस्थानीयाः सूर्योनास्तिपरिमाणं यतस्तत्रकार्यार्थिनःकेचनागच्छन्त्यपरेकृतकार्या गच्छन्त्यतोयावन्तः साधर्मिकासमागमिष्यन्ति तावतामयमाश्रयः साधुपरिमाणं नकथनीयमितिभावायः

भिक्खूवा२जम्बुवस्सए संवसेज्जातस्सपुत्रामेवणामगोयंजाणेज्जा तओपच्छातस्सगिहेणिमंतेमाणस्स अनिमंतेमाणस्सवा असणंवा४अफासुयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्खूवा२ सेज्जंपुणउवस्सयंजाणे ज्जाससागारियंसागणियंसउदयंणोपणस्सणिक्वमण पविसणाएणोपणस्सवायणजावचिंताएतहप्प गारेउवस्सएणोठाणंवा३ चेतेज्जासभिक्खूवा२ सेज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जागाहाडुकुलस्समज्जमज्जेण

भाषा

इममहीतिहां रक्षापक्षेसमाचारीकहेहेतेसाधुचारितियो जेहने'उपाश्रयेवे तेहनोपचिलींनाम गोत्रजाणेतिवारपक्षे तेहनेधरि निमंतरो अथवाअनिमंतरो अशनपानखादिसखादिस अप्रासुकनपडिगाहे शय्यातरपिंडग्रहणस्थानाजीर्णत्वादित्यर्थः एहवीसाधु नोसमाचारीजाणिवी जेशय्यातरनोनामजाण्योद्धूतोजेप्राधूर्णकयावेतेहने'शय्यातरपिंडपरिहरतांसोचिलोद्धूदतिभावःवलीउपाश्रयविशेषकहेहे तेभिक्तुचारितियो जेउपाश्रयससागारिककहतां गृह्यसहित तथाअग्निसहित उदकसहितएहवोजाणे तिहांपन्न ककहतां प्राज्ञमानोनिक्वमण नोसरिवोतयाप्रवेशयुक्तनही संयमविराधनाद्ध तिहांसाधुने'वाचना प्रच्छनापरिवर्त्तना धर्मका यामनुप्रेचायुक्तनही तिणकारणितेहवे उपाश्रयेस्थानसम्प्रायादि साधुनकरे अयोग्यजाणीतिहानरहे वलीविशेषकहेहे तेभिक्तु चारितियो जेउपाश्रयएहवोजाणे गृह्यस्थानावरमाहिद्यई जेणेउपाश्रयेजाइवानोपंथहेतेहवेउपाश्रयसाधुने'रहिवांनकल्पे तिहांयनेक

टीपिकाटीका ।

अथः साधुपरिमाणं न कथनीयमितिभावायः सेभिक्खूवा२ जम्बुवस्सएसंवसेज्जातस्सपुत्रामेवणामगोयंजाणेज्जा तओपच्छातस्सगिहे निमंतेमाणस्स अनिमंतेमाणस्सवा अफासुयंजावनोपडिगाहेज्जा सुगमंनवरंसाधूनां सनाचार्येपा यदुतशय्यातरस्स नामगोत्रादि ज्ञातव्यं तत्परिज्ञानाच्च सुखेनैवप्राधूर्णकादयो भिज्जामटन्तः शय्यातरगृहप्रवेशं परिहरन्तीति सेभिक्खूवा२सेज्जं पुणउवस्सयंजाणे ज्जाससागारियं सगणियंसउदयं नोपणस्सणिक्वमणपवेसाए नोपन्नस्सवायण जावचिंताए तहप्पगारे उवस्सएणोठाणंवाचेतेज्जा सभिक्षुयंत्पनरेवभूतं प्रतिश्रयंजानीयात्तद्यथा ससागारिकंसाग्निकं सोदकंततस्साध्यायादिकृते स्थानादिनविधेयं सेभिक्खूवा२सेज्जं

पुण्यउवस्सयंजाणेज्जा गाहावइकुलस्समक्कंमक्केणं गंतुपयेपएपडिवइंवा नोपन्नस्सनिक्खणजावचिंताए तहप्पगारेउवस्सएनोठाणं

शिलं गाचाकार्यकृतटी

किञ्चसेभिक्खूइत्यादिसुगमं नवरंसाधूनां समाचार्येपावदुत शय्यातरस्य नामगोवादिज्ञातयं तत्परिज्ञानाच्च सुखेनैवमाधूनां कादयो भिज्जामटंतः शय्यातरगृहप्रवेशं परिहरियंतीति किञ्चसेइत्यादि सभिज्जुर्वत्पुनरेवंभूतं प्रतिव्रतंजानीयात्तद्यथा समागारिकंसाग्निकं चोदकंतवस्त्राध्यायादिकृते स्थानादिनविधेयमिति तथासेइत्यादियस्योपात्रयस्य गृहस्यगृहमध्येन पंचास्तववहपायसंभवान्नस्यातथ्य

गंतुप्रहेपएपडिवइंणोपस्सस्सणिक्खमणजावचिंताएतहप्पगारेउवस्सएणोडाणंवाइचेतेज्जासेभिक्खूवा
२सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगाहावईवाजावकम्मकरीओवाअस्समस्समक्कोसेंतिवाजावउइवे
तिवाणोपस्सस्सजावचिंताएतहप्पगारेउवस्सएणोडाणंवाइचेतेज्जासे भिक्खूवा२सेज्जं पुणउवस्सयंजा
णेज्जाइहखलुगाहावईवाजावकम्मकरीओवाअस्समस्सगायंतेहेणवाधएणवानवणीएणवावसाएवा

भाषा

षण्णउपजेतिणि कारणिगितिहांनरहिवो तेभिज्जुचारितियो जेउपात्रयएहवोजाणे इहखलु इलुइसेवाक्यालंकारिइणउपात्रेपाडो सीगृहस्यतेहनास्त्रीदीकिरादीकिरी वषूदासडासीकर्मकरकर्मकरी माहोमाहिआओशकरेकलइकरे ताडेउपद्रवकरे तिहांचारिति यानेसक्कायादिकनो व्यावातउपजे एहवोजाणी तेहवेउपात्रेरेहेनहीं तिहांरहिवोनकल्पे तेचारितियो जेउपात्रयएहवोजाणे इहगृहपतिजावकर्मकरी एतलामाहोमाहि गातकइतांशरीरतेले सर्पपादिकने तयानवनीतमांखणिकरी अस्संगेचोपडेहे तेणेउ

दीपिकाटीका

वाचेतेज्जाः यस्योपात्रयस्य गृहस्यगृहमध्येन पंचास्तववहपाय संभवान्नस्यातथ्यंसे भिक्खूवा२सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जा इहखलु गाहावईवा जावकम्मकरीओवा अन्नमन्नमक्कोसेंति जावउइवेति णोपन्नस्सजावचिंताए तहप्पगारेनोठाणंवाइचेतेज्जा सुगमंनवरं यत्नप्रातिवेयिकाःप्रत्यहंकलहंकलहायमानास्तिटंतितव स्वाध्यायाद्युपरोषान्नस्येयंसेभिक्खूवा२सेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगा हावईवाजावकम्मकरीओवा अन्नमन्नस्सगायंतेहे णवाधएणवानवणीएणवावसाएवाअस्संगंतिवा मक्खेतिवानोपन्नस्सजावचिंताए

शालं गाचार्य कृतटीका

मिति तथासेइत्यादि सुगमंनवरंयत्नप्रातिवेयिकाः प्रत्यहंकलहंकलहायमानास्तिटन्तितवस्वाध्यायाद्युपरोषान्नस्येयमिति एवंतेलाद्य

अभंगेतिवामक्खेतिवाणोपस्सस्सजावचिंताए तहप्पगारेउवस्सएणोडाणंवाइचेतेज्जासेभिक्खूवा२से
ज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगाहावईवाजावकम्म करोओवाअस्समस्सगायंसिणारेणवाकक्केण
वालोहेणवावस्सेणवाचुस्सेणवापउमेणवाआधंसंतिवापपं संतिवाउव्वल्लेतिवाउव्वट्ठिंतिवाणोपस्स
णिक्खमणपवेसेजावणोठाणंवाइचेतेज्जासेभिक्खूवा२सेज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगाहावतीवा

भाषा

पात्रे पुण्यध्यानविवातउपजेतिणिकारणिगितिहांरहिवोनकल्पे वलीउपात्रयविशेषेदेखाडे हेसाधुजेउपात्रयएहवोजाणेइणउपात्रे गृह पतिजावकर्मकरी माहोमाहिशरीर स्नानयोग्यकल्क तयालोद्रवर्णचूर्णं तथापद्मइत्यादि अनेकजवटणानाद्रव्ये तेणेकरीजवटणक रेहे चोपडणकतारेहे तिहांस्थानसक्कायादिकरिवोनकल्पे जेउपात्रयएहवोजाणे इहगृहस्यमाहोमाहि शरीरताटापाणीसं

दीपिकाटीका ।

तहप्पगारेनोठाणंवा३ चेतैज्जा तैलाद्यभ्यंगसूत्रं सुगमं सेभिकखुवासेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगाहावईवाजावकम्मकरीओवा
अन्नमन्नस्सगायंसिणाणेणमाककेणवालोदेणवावन्नेनवाचुम्मेणवपउडेणवाआधंसंतिपवसंतिवाउवलेतिवाउवट्टितिवानोपणस्सनिक्ख
मणपवेसे जावनोठाणंवाचेतेज्जा कल्काद्युद्वर्त्तनसूत्रं सुगमं सेभिकखुवासेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाइहखलुगाहावतीवा जावकम्मकरी

शिलंगाचार्यकृत टीका

भ्यंगकल्काद्युद्वर्त्तनोदक प्रक्षालनसूत्रमपिनेयमिति किञ्चइहेत्यादि यत्रप्रातिवेशिकस्त्रियोणिगिणाउत्ति सुक्तपरिधानाआसतेतथो

जावकम्मकरीओवाअस्समणस्सगायंसीओदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवाउच्छोलिंतिवापधोवे
तिवासिंचंतिवासिणावेत्तिवाणोपणस्सजावणोठ्ठाणंवा३चेतेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवाइहखलुगा
हावईवाजावकम्मकरीउवा णिगिणाट्टिताणिगिणा उवल्लीणामेज्जणधम्मं विस्सवेतिरहस्सियंवा
मंतंमंतेतिणोपणस्सजावणोठाणंवा३ चेतैज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवासेज्जं पुणउवस्सयंजाणेज्जाआ

भाषा

तथाउल्लापाणीसुं न्हवरावेधोवेके सिंचनकरेके तिणिस्थानकिसाधुने सच्चायकाउसग्ननकरिवो तिहानरहिवो एभावार्थजा
णिवो तैसाधुउपाअयएहवोजाणे इहउपाअयके दूकडा पुरुपस्त्रीनगिणाकहता वस्त्ररहितनग्नरह्याके उवल्लीणाकहतांप्रच्छन्नाएकां
तस्यानिमैयुनधर्मरात्रिसंभोगप्रार्थेके अथवाअनेरोईकाईअकार्यअसंवद्धआलोचेके एहवोस्वरूप देखितिहांसाधुनेरहिवोनकल्पेतिहा
रहतांध्यानभंग धर्मविघातचित्तचंचलपणोइत्यादि अनेकदोषजपजे तेहभणीतिहानरहिवो तैसाधुजेउपाअयएहवोजाणे ईणेउपा

दीपिकाटीका

ओवा अन्नमन्नस्सगायंसीओदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवा उच्छोलिंतिवापधोविंतिवासिंचंतिवा सिणाविंतिवा नोपन्नस्स
जावठाणंवाचेतेज्जा उदकप्रक्षालनसूत्रं सुगमं इहखलुगाहावईवा जावकम्मकरीओवा निगिणाट्टितानिगिणाउ वल्लीणामेज्जणधम्मं
मिरहस्सियंवा मंतंमंते नोपन्नस्सजावनो ठाणंवाचेतेज्जा यत्रप्रातिवेशिका स्त्रियोनग्नमुक्त परिधानाआसतेतथोपलीनाःप्रच्छन्ना
मैयुनविषयंकिञ्चिद्रहस्यं रात्रिसंभोगंपरस्परंकथयन्ति अपरंवारहस्यमकार्यसंवद्धं मंतंमंतयन्ते तथाभूतेप्रतिअयेन स्थानादिविधेयं
यतस्तत्त्वाध्यायन्निति चित्तविस्सुत्यादयोदोषाःसमुपजायन्ते सेभिकखूवासेज्जंपुणउवस्सयंजाणेज्जाआइन्नसंलेखेपन्नस्स जावनोठाणं

शिलंगाचार्यकृत टीका

पलीनाः प्रच्छन्नामैयुनधर्म विषयं किंचिद्रहस्यं रात्रिसंभोगंपरस्परंकथयन्ति अपरंवारहस्यमकार्यसंवद्धं मंतंमंतयन्ते तथाभूतप्रति

इहसंलेखंजावपणस्सणोठ्ठाणंवा३चेतेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवाअभिकंखेज्जासंधारगंणसित्तएसेज्जं
पुणसंधारयंजाणेज्जासअंडंजावसंताणं तहप्पगारंसंधारगं लाभेसंतेणो पडिगाहेज्जासेभिकखू
वाभिकखूणीवासेज्जंपुणसंधारयंजाणेज्जाअप्पं डंजावसंताणंगंरुयंतहप्पगारंलाभेसंतेणोपडिगा
हेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवा सेज्जंपुणसंधारगंजाणेज्जा अप्पं डंजावसंताणंगंलहयं अप्पडिहारि

भाषा

अनेकविशमस्त्रीपुरुषादिकनाकीधाके तेदेखीतिहानरहिवो तिहारहताविशमलिखितस्त्रादिकने दर्शनिपूर्वकीडितसाभरे अथ

वाधानभंगङ्गद्वैद्विषयजागे एहवोजाणी तिहारहिबोनहीं हिवेसंधारानीगवेपणा आत्रीविशेषदेखाडेछे तेभिनुचारितियो संधाराभणीफलहादिकनी गवेपणाकरिवावांछे तोएणिपरगवेपणाकरे तेकहेछे जेफलहादिकजागे अंडसहितप्राणवेद्रियादिकनी वसहितइत्यादिआलावोपूर्ववत् जाणियो जावमर्कटसंतानसहित तेहवोसंधारोलाभतो पुणपडिगाहेनही तेभिनुचारिति योजेसंधारो एहवोजाणे पूर्वलेआलावेजेहवो कछो तेहयकी विपरीतएतलाजीव संघट्टरहितपरंगरुचंरुचतां अतिभारीछे जिणि जपाडतां आत्मविराधनाजपजे तेहवोपुणसाधुने लेवानकल्पे तेसाधुजेसंधारो पूर्वोक्तदोपरहित परंअप्यडिहारिवंकहतां जेधणीपा छोनल्ये तथाप्रकारसंस्तारकलेवानकल्पे जेहभणीचारितियो फलहादिक जपाद्येहीडेनहीं परिठवेछाडेतोदोपलागे तेहभणीएह

दीपिकाटीका

वाचेतेज्जा कंथंनवरंततायंदोप चित्तभित्तिदर्शनात् स्वाध्यायचित्तिः तथाविधचित्तस्यस्मादि दर्शनात्पूर्वकीडिता कीडितस्मरण कौतुकादिसंभवति साप्रतंफलहकादि संस्तारकमधिल्ल्याह सेभिकखू वारअभिकंखेज्जासंधारगंएसित्तएसेज्जं पुणसंधारयंजाणेज्जा सचंडंजावसंताणगंतहप्पगारंसंधारगंलाभे संतेनोपडिगाहेज्जाअत्तसांडादित्वात्संयमविराधनादोपःसेभिकखू वारसेज्जं पुणसंधारयं जाणेज्जाअप्पंडंजावसंताणगं गुरुयंतहप्पगारंलाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा गुरुत्वाइत्तपेपणादौआत्मविराधनादोपाःसेभिकखू वारसेज्जं पुणसंधारगंजाणेज्जाअप्पंडंजावसंताणगंलज्जयं अप्यडिहारियंतहप्पगारंसेज्जा संधारगंलाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा अप्रतिहारकत्वा

शिलंगाचार्यकृत टीका

अयेन स्थानादिविधेयं यतस्तत्स्वाध्यायचित्ति चित्तविम्लुत्यादयोदोषाः समुपजायंतइति अपिचसेइत्यादिकंथं नवरंततायंदोपः चित्तभित्तिदर्शनात् स्वाध्यायचित्ति तथाविधचित्तस्य स्मादिदर्शनात् पूर्वकीडितस्मरण कौतुकादिसंभवतीति साप्रतंफलहकादि

यंतहप्पगारंसेज्जासंधारयं लाभेसंतेणोपडिगाहेज्जाइसेज्जंपुणसंधारगंजाणेज्जा अप्पंडंजावसंता णगंलज्जयंपडिहारियंणो अहावडंतहप्पगारं लाभेसंतेणोपडिगाहेज्जा सेभिकखू वार सेज्जंपुणसं धारगंजाणेज्जा अप्पंडंजावसंताणगं लज्जयंपडिहारियं अहावडंतहप्पगारंसं धारगंजावलाभेसंते पडिगाहेज्जा इच्चेवाइंआयतणाइं उवातिकम्म अहभिकखू जाणेज्जा इमाहिंचउहिं पडिमाहिं

भाषा

बोनकल्पे वलीविशेषकहेछे तेसाधुजेपाटिवादिक एहवोजाणे अल्पांडजीवसंसर्गरहित तथाचलुओपडिहार परंअवडतेहनापाइ वाअयवाग्नीला अवडुशिथिलछे तेहवोपुणलेवानकल्पे तिथिवंधनिज्जखे वलीबंधदेतांदोपजपजे इणिकारणिनकल्पे हिवजेहवो लेवाकल्पे तेहवोदेखाडेछे तेसाधुजेसंधारो एहवोजाणेअल्पांड इत्यादिजीवसंगतिरहित अल्पशब्दइंहां अभावनेअर्थिछे तथाचलु अडो जपाडतांसोहिलो पडिहारुदहस्य वलीपाछोसेलेस्ये तथायवाछे दृढबंधनसहित जेवावरताज्जलेनही तेहवोसंधाराभणी फलहादिकदोपरहित जाणीलाभिकते साधुनेलेवाकल्पेइत्यर्थः हिवेसंधारो उद्दिशीअभिग्रह विशेषदेखाडेछे एपूर्वोक्तत्रायतनवसति आत्रीसंधारगआत्री दोषनास्थानकरवाइकम्मकहतां परिहरीने वलीजोदोपआगलिकहीस्ये तेपुणटालीने संधारोगहिबो तेकाहेछे अहभिकखू क भिनुउत्तमसाधु जाणेएणेचिज्जंप्रतिमा अभिग्रहविशेषकरी संधारोगवेपिवा तेसाधुतल्लल्लल्लुइलेवाक्यालंकारि तिहांचिज्जं प्रतिमाहिंए आगलीकहीस्ये तेपहिलीप्रतिमाकहियेछे तेसाधुचारितियो संधाराआत्री एहवोअभिग्रहकरे उद्दिशियर

दीपिकाटीका

तत्परित्यागादिदोषः सेभिकखू वारसेज्जं पुणसंधारगंजाणेज्जा अप्पंडंसंताणगं लज्जयंपडिहारियंनो अहावडंतहप्पगारं लाभेसं

तेनोपडिगाहेज्जा अवज्जत्तात्तद्वन्नादिपलिसंयदोपः सेभिकखूवारसेज्जं पुणसंधारगंजागेज्जा अप्पंडंजावसंताणगं चलज्जयंवा पडिहारियंअहावहं तहप्पगारंसंधारगं लाभेसंतेपडिगाहेज्जा अत्ताल्पांडचा दल्पसंतानकल्लु प्रतिहारकत्वात् सर्वदोषविप्रसु क्तत्वात्संसारकोयाह्यः सांप्रतंसंसारकसुद्धिस्थाभि ग्रहविशेषानाह इज्जेइयाइंआयतणाइं उवातिकम्मं इत्येतानिपूर्वोक्तानि आय तनादिदोषस्थानानि सतिगतानिसंसारकगतानिचोपकस्यपरिहृत्य संसारकोयाह्यइतिदर्शयति अहभिकखूवारजागेज्जा इमाहिंच उहंपडिमाहिं संधारगंएसित्तए तत्तखलुइमापढमापडिमा अथेत्यानंतये सभावभिक्षुर्जानीयादाभिः करणभूताभिश्चतस्मिः प्रति

शीलंगाचार्य कृतटीका

संसारकमधिकृत्याह सेभिक्षुर्यदिपलहकादि संसारकानपितुमभिकांजेत् तंचैवंभूतंजानीवात्तद्यथाप्रथमसूत्रे सांडादित्वात् यमवि राधनादोपः द्वितीयसूत्रेगुरुत्वादुत्तरेपणा दावात्वविराधनादिदोषः तृतीयसूत्रे अप्रतिहारकत्वात्तत्परित्यागादिदोषश्चतुर्थसूत्रे त्वव द्धन्नादिपलिसंयदोपः पञ्चमसूत्रे त्वल्पाडयावदल्प संतानकल्लुप्रतिहारका वद्धत्वात्सर्वदोषप्रसुक्तत्वात् संसारकोयाह्यइति सूत्रपञ्च कसमुदायार्थः सांप्रतंसंसारकसुद्धिस्थाभिग्रहविशेषानाह इज्जेइंयाइंइत्यादिइत्येतानिपूर्वोक्तान्यायतनादिदोषस्थानानि सतिगतानि संसारकगतानिचोपकस्य परिहृत्यवच्यमाणाश्चदोषान्परिहृत्यसंसारकोयाह्य इतिदर्शयति अथानंतयेसभावभिक्षुर्जानीयादाभिः करणभूताभिश्चतस्मिः प्रतिमाभिरभिग्रहविशेषभूताभिः संसारकमन्वेष्टुं ताश्चेमाउद्दिष्टमेव तस्यैवयथासंस्कृत रूपास्ततोद्दिष्टाफल

संधारगंएसित्तए तत्तखलु इमापढमापडिमासेभिकखूवाभिकखूणीवाउहिसियं संधारगंजाएज्जा तंजहाइक्कडंवाकटणंवाजंतुयंवापरगंवामोरगंवातणंवाकुसंवा कुच्चगंवापच्चगंवापिप्पलगंवापलालगंवा सेपुब्बामेवआलोएज्जाआ उसोत्तिवाभगिणीतिवादाहिसिमेइत्तोअस्सथरकं संधारगंतहप्पगारंसंयं वाणंजाएज्जापरोवासेदेज्जाफासुयंएसणिज्जं लाभेसंतेपडिगाहेज्जापढमापडिमाअहावरादोच्चापडि

भाषा

कहता नामलेईसंधारोमागे तेकोणइक्कडंवा इक्कडटणविशेष प्रसिद्धकाठिणकंकहता वंशयकीनिष्पन्न जंतुकहतांठणविशेषोत्पन्न प्रकंकहतांजिणे पुप्पगूंथियेतेजाणिवो मोरगंकहतां मयूरपिच्छनिष्पन्नतणंवाटणप्रसिद्धकुसंवादर्भाकुच्चकंकहता जेणेकुच्चकवण करनोउपगणविशेषकरिये पिप्पलगंप्रसिद्ध एतलामाहिंसर्वकाठजाणिवो पल्ललगएतलामाहि साधुइमचींतवे असुकोएकसंधारो ज्जंयाचिसुं तेपहिलींआलोके गटहस्यनेवरिगधेपे तिवारपळेगटहस्य समीपिजागेतेविधिकहेहेमहोआयुष्मंत अहोवहिनिसुक्कनेए संधाराइक्कडादिकमाहिलो नामलेइनेंकेहे असुकोएकदेइसि इमकाह्याऊपरि तेहलोमाग्योजसंधारो तेगटहस्यआपे अयवाअणमा ग्योआपणीआपेतो तेसाधुप्रासुकएषणीयजाणी लाभिहंतेपडिगाहे एतलेपहिलीप्रतिमाज्जई अयहिवे अनेरीप्रतिमा वीजीकहि

दीपिकाटीका

माभिग्रहविशेष भूताभिःसंसारकमन्वेष्टुं ताश्चेमाःउद्दिष्ट प्रेक्ष्यतस्यैव यथासंस्कृतरूपाः ४ ततोद्दिष्टाफलहकादीना मन्यतमंगटही प्यामिनेतरदितिप्रथमायदेवप्रागुद्दिष्टं तदेवद्रव्याभि तदेवगटहीप्यामिनान्यदिति द्वितीयाप्रतिमातदपितस्ये वशय्यातरस्यगृहेभवतित दागटहीप्यामिनान्यतआनीयततशयिथेइतिततीयातदपिफलहकादिकंचद्वयथासंस्कृतमेवास्तेतोगटहीप्यामिनान्यथेतिचतुर्थीप्रतिमा आसुचप्रतिमासु आद्ययोयोःप्रतिमयोर्गच्छ निर्गतानामग्रहाः उत्तरयोरन्यतरस्यामभिग्रहो गच्छातर्गताना चतस्रोपिकल्पन्ते एतएव यथाक्रमं सूत्रे दर्शयति तत्तखलुइमापढमापडिमा सेभिकखूवारजाव उहिसियं संधारगंसंयरेज्जा तंइक्कडंवाकटिणंवा जंतुयंवापरगं वामोरगंवा तणंवाकुसंवाकुच्चगंवा पच्चगंवापलालगंवा सेपुब्बामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभगिणीतिवा दाहिसिमेइत्तोअन्य

रंसंधारगं तद्व्यगारसंयवाणंजाएज्जा परोवासेदिज्जा फासुयंसेसणिज्जं लाभेसंनेपडिगाहेज्जा पटमापडिवा तत्तत्तुदमाप्रयमा
प्रतिमा तत्थायोद्विगोद्विग इत्कटादीनांअन्यतम गृहीध्यामीत्येवंवस्याभि ग्रहसोऽपरलाभेपि नप्रतिगृहीयात् गेपंकंयंकठिन
न्तिवंगकटादिजंतुकंढण विगेषोत्पन्नं परकंयेनढणविगेषेण पुष्पाणिग्रथ्यन्तिमोरगन्ति मयूरपिच्छनिष्यन्नं कुञ्जगन्ति येनकु
र्चकाःक्रियन्ते एतेचैवंभूतासंस्कारका अनूपदेगेमाद्रादि भूयंतरणार्थंअनुज्ञाताः अहावराटोच्चापडिमा सेमिक्खूवाऽपेहाए

शीलंगाचार्य कतटीका

इकादीनामन्यतमं गृहीध्यामिनेतरदिति प्रथमायदेव प्रागुद्दिष्टदेव द्रुजामितदेवगृहीध्यामि नान्यदितिद्वितीयाप्रतिमा तदपियदित
स्यैवगयातरस्य गृहेभवति ततोऽगृहीध्यामि नान्यतमानीयतत्रगवियेतिद्वितीया तदपिफलहकादिकं यदिययासंनृतमेवासौ ततोऽ
गृहीध्यामिनान्ययेति चतुर्थीप्रतिमा आसुचप्रतिमास्वाद्यथायोः प्रतिसयोर्गच्छनिर्गतानामग्रहउत्तरयोरन्यतरस्यामभियहो गच्छातर्गता
नांतुचतस्रोपिकल्पंतइत्ये ताद्वयवाक्यं ह्वैर्द्वैर्गयतिनतत्रस्तिमाप्रथमा प्रतिमातद्योद्विगोद्विगइत्कटादीनामन्यतमगृहीध्यामीत्येवं
वस्याभिग्रहः सोऽपरलाभेपिनप्रतिगृहीयादिति गेपंकंयंकठिनंति वंगकटादिजंतुकं ढणविगेषोत्पन्नं परकंयेनढणविगेषेण
पुष्पाणिग्रथ्यंतेमोरगन्ति मयूरपिच्छनिष्यन्नं कुञ्जगन्ति येनकुर्चकाःक्रियन्ते एतेचैवंभूताःसंस्कारकाअनूपदेगेमाद्रादिभूयन्तरणार्थमनु

मासेमिक्खूवाऽपेहाए२ संधारगंजाएज्जातंजहागाहावईवाजावकम्मकगीवासेपुज्जासेवआलोएज्जा
आउसोतिवाभगिणीतिवादाहिसिसेएत्तोअण्णतरंसंधारगंतहव्यगारंसंधारगंसंयवाणंजाएज्जापरो
वासेदेज्जाफासुयंएसणिज्जं जावपडिगाहेज्जा दोच्चापडिमाअहावरातच्चापडिमा सेमिक्खूवाऽजस्सु
वस्सएसंवसेज्जा जेतत्थअहाससम्मागते तंजहाइक्खुडेवा जावपलालेवा तस्सलाभेसंवसेज्जा तस्सअलाभे

भाषा

येछे तेभिचुचारित्वा अभिग्रहधारी इमचीतदेह अमुकाएकसंधारो गृहस्थेनंवरि देवनेमागिस् पडिलीप्रतिमा अनेवोजीप्रति
माएतलोविशेष तिहाविण्णदीठोपुणमाणे इहायथाद्विदेवतोईजमाणेनान्यथा आगिलोआलावो सर्वपडिलानीपणिजागिणो एतलं
वीजीप्रतिमाद्देहिदेवीजीप्रतिमाकहिदेहेतेभिचुचारित्वियो जिणिगृहस्थेनउपात्रेवसेतेहजनेउपात्रे जेतलापाछलिंसंधारगभणीवो
ल्यातेतलामाहिलो प्रसंगिइंतेहनेवरिज्जइ तोसंधारोकर्गवेसेसुवे अयवानेहनोयोग तेहनेनमिते तोऊकडुआसनि अयवानिपे
ह्याइंवेठोपटमासनादिकेरहे सबलीरातिपं संधारोनकरे एतीजीप्रतिमाजागिणी तेभिचुचारित्वियो जेहनेउपात्रेवसे तिहां

दीपिकाटीका ।

संधारगंजाएज्जा तजहागाहावईवाजाव कम्मकगीवा सेपुज्जासेवआलोए ज्जाआउसोत्तिवा भगिणीतिवा दाहिसिसेइत्तो
अन्नतरंसंधारगं तद्व्यगारंसंधारगं संयवाणंजाएज्जा परोवासेदिज्जा जावपडिगाहेज्जा दोच्चापडिमासुगमं यदिपरंतंइक्कादि
कंसंस्कारजंइहायाचेत नादंरचहावरातच्चा पडिमासेमिक्खूवा जस्सुवस्सएसंवसेज्जा जेतत्थअहाससम्मागतेतं इक्काडेवाजावपलाले
वातललाभेसंवसेज्जा तस्सअलाभेउक्कुडुएवानिसिज्जएवाविहरेज्जा तच्चापडिमा एवंततीयापिनेवा इदंस्तुविशेषः गच्छांतर्गतोनिर्गतो
वायद्विषतिदातैवसंस्कारकंप्रयच्छति ततोऽगृहातितदभावे उत्कुटुकोवानिपिणोवापद्मासनादिनासर्वरात्रमाने अहावराचउत्थापडि

शीलंगाचार्य कतटीका

ज्ञाताइति अहावरेत्यादिअत्तापिपूर्ववत्त्वर्भगनीपं यदिपरंतमिक्कादिकं संस्कारकंइहा याचेतेनाद्विमिति एवंततीयापिनेवाइयंस्तु
विशेषः गच्छांतर्गतोनिर्गतोवा यद्विषतिदातैवसंस्कारकंप्रयच्छति ततोऽगृहातितदभावेउत्कुटुकोवा निपणोवा पद्मासनादिनासर्व

उकुडुएवानेसज्जिएवाविहरेज्जातच्चापडिमाअहावराच उत्थापडिमासेभिकखूवा२अहासंथडमेव
संधारगंजाएज्जा तंजहापुटविसिलंवा कट्टसिलंवाअहा संथडमेवतस्सलाभेसंवसेज्जा तस्सअलाभेउ
कुडुएवाणिसज्जिएवा विहरेज्जाचउत्था पडिमाइच्चेयाणंचउण्हं पडिमाणंअणवरं पडिमं पडिवज्ज
माणेतंवेवजावअणोससमाहीएएवंचणंविहरंतिसेभिकखूवा२अभिकंखेज्जा संधारगंपच्चप्पिणित्तए

भाषा

जशिलादिक अथवाअनेरोपूर्वोक्त संधारोपायस्योजलहे तोययनकरेनान्यथा एचोयीप्रतिमानोविशेष एतलेचोयीप्रतिमाऊई हिव
एहवोअभियङ्गधारी साधुसोत्कर्षटाइ तेकहेछे एपूर्वोक्तधारिप्रतिमा तेमाहिली अनेरीप्रतिमा आदरतोसाधु अनेरासामान्यसा
मान्यसाधुनेहीलेनहीं मनमाहिइमनजाणेऊं मोटोउत्कटअभियङ्गकरंतेहवाअभियङ्ग अनेराकरीनसके इमहीलेनही जेइभणी
तेसवलाई साधुअजिनाच्चा आदरीसमाधिइवर्तेछे तिणिकारणिसाधुआज्ञानापालकभलावंदनीय पूजनीयआराध्यजाणिवा इणि
भाविवत्ते हिवेपडिहारू संधारानीआपिवाणी विधिकहेछेतेभिन्नुचारितियो पडिहारूसंधारो गृहस्थनेपाळो आपिवावांहेतो

दीपिकाटीका

मासेभिकखूवा२ अहासंथरमेवसंधारगंजाएज्जा तंजहापुटविसिलवा कट्टसिलंवाअहासंथरमेव तस्सलाभेसंवसेज्जा तस्सअलाभेसंवसे
ज्जाउकुडुएवा निसिज्जिएवाविहरेज्जा चउत्थापडिमा एतदपिसुगमं केवलमस्यामयंविशेषः यद्विशलादि संस्कारकं यथासं
सृतं शयनयोग्यंलभते ततःशेतेनान्यहा इच्चेइयाइंचउण्हं पडिमाणंअणवरं पडिमं पडिवज्जेमाणेतंवेव जावअन्नोन्नसमाहीए
एवंचणंविहरन्ति आसांचतट्टणांप्रतिमाना अन्यतरांप्रतिपद्यमानो अन्यतमंपरंप्रतिमा प्रतिपन्नंसाधुनहीलयेत् यस्मान्तेसर्वेपिजिना
ज्ञामात्रित्य समाधिनावर्तन्ते साप्रतंप्रतिहारिक संस्कारकप्रत्यर्पणविधिमाहसेभिकखूवा२ अभिकंखेज्जासंधारगंपच्चप्पिणित्तए

शीलंगाचर्य कृतटीका

रात्रमासइति अहावरेत्यादि एतदपिसुगमं केवलमस्यामयंविशेषः यद्विशलादिसंस्कारकं यथासंसृतशयनयोग्यंलभते ततःशेतेना
न्यथेति किञ्चइच्चेयाइत्यादि आसांचतट्टणां प्रतिमानानन्यतरां प्रतिपद्यमानोऽन्यमपरः प्रतिमाप्रतिपन्नंसाधु नहीलयेद्यस्मान्ते
सर्वेपि जिनाज्ञामाहृत्य समाधिनावर्तन्तइति सांप्रतंप्रतिहारिक संस्कारकप्रत्यर्पणविधिमाह सेइत्यादिसभिन्नुप्रतिहारिकंसंस्कारकं

सेज्जंपुणसंधारगंजाणेज्जासअंडंजावससंताणगं तहप्पगारंसंधारगंणोपच्चप्पिणित्तएज्जासेभिकखूवा२
अभिकंखेज्जासंधारगंपच्चप्पिणित्तएसेज्जंपुणसंधारगंजाणेज्जाअप्पंडंजावसंताणगंतहप्पगारंसंधार
गंपडिलेहियं२पमज्जियं२आयावियं२विणिट्ठुणियं२तओसंजयासेवपच्चप्पिणित्तएज्जासेभिकखूवासमाणेवा
गामाणुगामंदूइज्जमाणेपुव्वामेवणंपस्सउच्चारपासवण भूमिंपडिलेहिव्वाकेवलीवूयाआयाणमेवं

भाषा

जेसंधारोसअंडं गृहकोशिलादिक अंडसंवज्जजाणे अनेराजीजाईजीवसहित जाणेतोतेहवोसंधारोआपेनही जेहवोआपेतेकहेछे
तेभिन्नुचारितियो जेसंधारोपाळोआपिवावांहे तेअंडादिजीवरहितजाणे तोतेहवोसंधारो पडिलेही२प्रमाजीं आवाविद्यरकइता
सूर्यनोआतपलगाडी२ तिहुणियरकइतां जयणासंभाटकी२नेसंयतसाधु संधारोपाळोगृहस्थनेआपे इतिभावः हिवेवचतिमाहि
रइतांनीविधिकहेछे तेभिन्नुचारितियो वसतिइंवसतो अथवागमानुग्रामि विचारकरतोजिहारहेतिहा पुव्वमेवकइतापहिलोईज

पन्नसकहतांजेवडोऊइ तेहनेकाजिउच्चारप्रवणं वडीलऊडीनीतिनी भूमिकापडिलेहे दृष्टिइंजोईस्यंडिलगुद्विकरे जेनकरेतो दोपकहेके केवलीवूया केवलीइमकहे आवाणसेयं एदोपनोठाम जेहभगीअपडिलेही भूमिकानेविपे रात्रिइंअथवाविकालि अवे

दीपिकाटीका

खेजं पुणसंथारगंजागेज्जा सयंडंजावससंताणगं तहप्पगारं संथारगंनोपच्चप्पिणेज्जा सभिज्जुःप्रतिहारिकं संस्तारकंयदि प्रत्यर्पयितुमभिकाचेत् एवंभूतंसंस्तारकं जानीवात्तद्यथा गृहकोकिलाद्यंडकंसंवद्धं अप्रत्युपेक्षणयोग्यं ततो नप्रत्यर्पयेत्सेभिक्वू वार अभिकंखेज्जासंथारगं पच्चप्पिणित्तएसेज्जं पुणसंथारगंजागेज्जा अयंडंजावसंताणगं तहप्पगारंपडिलेहिचर पमज्जि यथावाविचर तयोसंजयामेव पच्चप्पिणेज्जासुगमं सांप्रतंवसतौवसताविधिमाह सेभिक्वूवावसमाणेवा गामाणुगामंदूइज्जमा गोपुब्बामेवणं पणस्सउच्चारपासवणभूमिं पडिलेहिज्जा केवलीवूयाआवाणसेयं अपडिलेहिचाए उच्चारपासवणभूमौए भिक्वूवा

शिलंगार्चाय कृतटीका

यदिप्रत्यर्पयि तुमभिकाचेदेवंभूतं जानीवात्तद्यथा गृहकोकिलाद्यंडकंसंवद्धं मप्रत्युपेक्षणयोग्यं ततो नप्रत्यर्पयेदिति किञ्चसेइत्या दिसुगमं सांप्रतंवसतौवसतां विधिमधिकृत्याह सेइत्यादिसुगमं नवरंसाधूनांसमाचार्ये वैपाचदुतविकाले प्रश्रवणादिभूमयः प्रत्युपेक्ष

अपडिलेहिचाएउच्चारपासवणभूमौएभिक्वूवाइराओवावियालेवाउच्चारपासवणंपरिद्वे माणेपय लेज्जवापवडेज्जवा सेतत्पयलमाणेवापवडमाणेवाहत्वंवापायंवाजावलूसिज्जावा पाणाणिवा४ जा ववरोएज्जाअहभिक्वूगंपुब्बोवदिट्ठा४ जंपुब्बामेवपणस्सउच्चारपासवणभूमिं पडिलेहेज्जासेभिक्वूवा २अभिकंखेज्जासेज्जासंथारगभूमिंपडिलेहित्तएणस्यत्थ आयरिएणवाउवज्जाएणवाजावगणावच्छे

भाषा

लोसवेलोउच्चार प्रश्रवणपरिद्वयतोसाधुस्त्वले अथवापडे तेतिहांस्त्वलतोपडतो श्रथअथवापगलूसेवेसोमकोअणावे एआल्लविराधना तथातेपडतो अनेराप्राणजीवनेहणे तिणिकारणि संयमविराधनाऊइ एहभगीसाधुने एपूर्वोपदिष्ट अनंततीर्थंकरनीभापी एप्रति ज्ञाके जेपहिलोउच्चार प्रश्रवणभूमिका रूडीपरिप्रतिलेखे एसाधुनोसार्ग दिवसंथारानीभूमि पडिलेहिजाआओकहेके तेसाधुसं थारानी भूमिकापडिलेहिवावांकेतो आचार्यउपाध्यायप्रवर्तकगण्गिगणावच्छेदक तथाआदेशप्राङ्गणो बालहृद्विशिष्य अभिनवदीक्षित

दीपिकाटीका

राओवावियालेवाउच्चारपासवणंपरिद्वेमाणेपयलेज्जवापवडेज्जवासेतत्पयलमाणेवापवडमाणेवाहत्वंवापायंवाजावलूसिज्जापाणाणि वा४जाववरोवेज्जा अहभिक्वूगंपुब्बोवदिट्ठापतिन्ना जंपुब्बामेवपन्नस्स उच्चारपासवणभूमिंपडिलेहिज्जा सुगमंनवरं साधूनांसमा चार्ये वैपाचदुतविकाले प्रश्रवणभूमयः प्रत्युपेक्षणीयाः सांप्रतंसंस्तारकभूमिमधिकृत्याहसेभिक्वूवाअभिकंखिज्जा संथारगंभूमिंपडि लेहित्तए नन्त्रत्यआवरिएणवाउवज्जाएणवाजावगणावच्छे एणवावालेणवाउडडे णवासेहेणवागिलाणेणवाआएसेणवाअंतेणवामज्जे णवासमेणवाविसमेणवा पवाएणवानिवाएणवा तंसंजयामेवपडिलेहिचर पमज्जिच वज्जफासुयंसेज्जासंथारगंरंधरेज्जा सभिज्जुरा चार्योपाध्यायादिभिः स्त्रीकृताभूमिंसुक्ता अन्यस्वसंस्तरणाय प्रत्युपेक्षेत शेषंसुगमं नवरमादेशः प्राधूर्णिकः अंतेनवाइत्यादिपदेषु

शिलंगार्चाय कृत टीका

गीयाइति सांप्रतंसंस्तारक भूमिमधिकृत्याह सेइत्यादि सभिज्जुराचार्योपाध्यायादिभिः स्त्रीकृताभूमिं सुक्तान्यास्वसंस्तरणाय प्रत्युपे क्षेतशेषंसुगमं नवरमादेशः प्राधूर्णिकइति तथातेनवेत्यादीनांपदाना तृतीयासप्तत्यर्थइति इदानींश्रयनविधिमधिकृत्याह सेइत्या

इण्णवावालेणवा वुड्ढेणवासेहेणवा गिलाण्णवा आएसेणवा अंतेणवामञ्जेणवा समेणवाविसमे
णवाप्रवाणवा णिवाणवातओसंजयामेवपडिलेहियं पमज्जियं वज्जफासुयंसेज्जा संधारगं
संधरेज्जा सेभिक्खूवां वज्जफासुयंसेज्जासंधारगंसंधरित्ता अभिकंखेज्जा वज्जफासुएसेज्जासंधार
एदुरुत्तिएसेभिक्खूवां वज्जफासुएसेज्जा संधारएदुरुहमाणेसे पुव्वामेवसीसोवरिसयं कायंपा

भाषा

गिलाणएतलाजेभुमिकाआश्रीज्जइ तेसुक्कीअनेरेठामिअंतिहेहडे अथवामध्यविचाले समिसमेठामि अथवाविसमस्यानकि सवातअ
थवानिर्वातठामि जिहांसुक्तजाणे तिहांपडिलेहीर प्रमाजींरसंयमसहित घणोप्रासुकदोषरहित संधारोपाथरे हिवेसंततोसंजयामेव
संधारे वेठिवानीविधिकहेहे तेसाधुचारित्तियो वज्जप्रासुकशय्या संसारकसंसारोनेपाथरीने अभिकंखेज्जा कहतांवाहे तेणेसंधा
रेवेसिवा कृतेवेसतोकिस्तिविधिइ वेसेतेकहेहे तेसाधुतेणेसंधारे वेसिवावांहेतोतिहां वेसतोपुव्वमेवकहतां पहिलोसीधमसुकलगी

दीपिकाटीका

तृतीयासप्तम्यर्थं इदानीं शयनविधिमाह सेभिक्खूवां वज्जफासुयंसेज्जासंधारगं संधरित्ताअभिकंखेज्जा वज्जफासुएसेज्जा संधारएदुरि
हित्तए सेभिक्खूवां वज्जफासुयंसेज्जा संधारगं दुरुहमाणे सेपुव्वामेवसीसोवरिसयंकायं पाएयपमज्जियं तओसंजयामेव वज्जफा

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

दिश्यं इदानीं सुप्तविधिमधिकृत्याह सेइत्यादिनिगदसिद्धं इयमतभावना स्वपङ्क्तिर्हस्तात् व्यवहितसंसारकैः सुप्तव्यमिति एवं सुप्त

एयपमज्जियं ततोसंजयामेव वज्जफासुएसेज्जा संधारगेदुरुहेज्जा दुरुहित्तातओसंजयामेववज्ज
फासुएसेज्जासंधारएसएज्जा सेभिक्खूवां वज्जफासुएसेज्जा संधारएसयमाणेणो अखमसस्सह
त्येणंहत्थं पाएणपायं काएणकायं आसाएज्जासेअणासायमाणे तओसंजयामेव वज्जफासुएसेज्जा
संधारएसएज्जासेभिक्खूवां जससमाणेवा णीससमाणेवा कासमाणेवा क्खीयमाणेवा जंभायमाणे

भाषा

ऊपरिलोशरीर तथानीचोपगपर्यंत शरीरप्रमाजींरएतलेकावानीपडिलेहणाकरीने जयणासहिततेणेघणोप्रासुकसंधारेदुरुहइवाह
तावेसेवेसीने तिवारपक्केजयणासहित वज्जप्रासुकसंधारेसुवे हिवेशयनविधिकहेहे तेसाधुतेणेसंधरिवावांहे तोअन्योन्यमाहोमाहि
बीजासाधुनाहाथेछाथ पगेपगकायाइंकाया एतलाअनाशाततोकहतां असंधट्टतोसंयमसहितजयणासहित तेणेघणोघणोप्रासुकसं
थारेसुअ एतलेमाहोमाहिहाथप्रमाण संधारेअंतरजाणिवो हिवेशयनकीधापूठिइंजेविधिके तेदेखाडेहे तेसाधुजसासेमाणेवाज
सासलेतोनीसासेमाणे नीसासलेतो तथाक्खीयमाणे क्खीकरतो जंभायमाणे वगाईकरतो उड्डोयमाणे ओडकारलेतोवायनिसं

दीपिकाटीका

सुएसेज्जा संधारएसएज्जास्पष्टं इदानीं सुप्तविधिमाह सेभिक्खूवां वज्जफासुयंसेज्जा संधारएसयमाणेणो अन्नमन्नस्सहत्थेणंपाएणं
पायंकाएणंकायं आसाएज्जासेअणासायतए अणासायमाणे तओसंजयामेव वज्जफासुएसेज्जासंधारएसएज्जासुगमं इयमतभावना
स्वपङ्क्तिर्हस्तात् व्यवहितसंसारकैः सुप्तव्यं अथसुप्तस्थनिश्चितविधिमाहसंजमेयवज्जफासुएसेज्जासंधारएसएज्जा सेभिक्खूवाजससमा
णेवा नीससमाणेकासमाणेवा क्खीयमाणेवा जंभायमाणेवाउड्डोएवावातनिसणेवाकरेमाणे सेपुव्वामेवआसयंच पोसयंचपाणिणा

शिलंगाचार्यकृतटीका

सुनिश्चितादि विधिसूत्रसुत्तानां नवरमासवन्ति आस्यंपोस्यंवेत्यधितानमिति सांप्रतंसामान्येन ग्रथ्यामंगीकृत्याह सेइत्यादि

वाउडुएवावातणिस्रग्गेवाकरेमाणेपुव्वामेव आसयंवा पोसतंवापाणिणापरिपिहित्तातओसंजयामेव
ऊससेज्जवाजाववायणिस्रग्गेवाकरेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवासमावेगयासेज्जाभवेज्जाविसमावेग
यासेक्खाभवेज्जा पवातावेगयासेज्जाभवेज्जाणिवा यावेगयासेज्जाभवेज्जा ससरक्खावेगयासे
ज्जाभवेज्जा सदंसमसगावेगयासेज्जा अप्पदंसमसगावेगयासेज्जा सपरिसाडावेगयासेज्जाभवेज्जा

भाषा

गंकरेमाणेवातोत्तर्गकरतो पुव्वमेवपहिलो आसयंकइतां सव्वपोसयंकइतां अधितानआसनस्यान एतलापाणिणाहायसुंटाकी
तोपक्के ऊसासादिशरीरवर्मप्रवर्त्तावे अन्ययादोपवाइ हिवेसामान्ययकीग्रथ्या आचीकहेक्के तेसाधुचारित्तियो एकदाकिवारेग्रथ्या
कइतांवसतिसमज्जइ अथवाएकदाविपमज्जइ एकदाषणावायुसहितज्जइ एकदानिर्वीतिज्जइ एकदारजरहितज्जइ निर्मलएकदाडांसम
सासहितज्जइ एकदाडांसमसारहितज्जइ एकदापडीरडीपडवडीज्जइ एकदासावयोगसाजीज्जइ एकदाटिव्यादिउपसर्गसहितज्जइ एकदा

दीपिकाटीका

परिपेहित्तातओ संजयामेवऊससेज्जावा जाववायणीस्रग्गेवाकरेज्जा सुगमंनवरंआसयंआस्यं पोसयंअधितानं सांप्रतंसामान्येनग्रथ्या
मंगीकृत्याह सेभिकखूवाइसमावेगयासेज्जाभवेज्जा विसमावेगयासेज्जाभवेज्जाअप्पससरक्खावासेज्जाभवेज्जासदंसमसगावासेज्जाभवे
ज्जासपरिसाडावेगया अपरिसाडावेगया सउवसगावेगया निरुवसगावेगया तहप्पगाराहिंसेज्जाहिंसंविज्जमाणाहिंसं पग्गहितत

शिलंगाचार्यकृत टीका

सुगमं वावत्तथाप्रकारासुवसतिषु विद्यमानासु प्रगृहीततरमिति यैवंकाचिद्विपमसमादिका वसति, संपन्नातामेव समचित्तोधि

अपडिसाडावेगयास उवस्सगावेगयाणिस्वसगावेगया तहप्पगाराहिंसं ज्जाहिंसंविज्जमाणाहिंसं
गहिततरागं विहारंविहरेज्जाणोकिंचिविगिलाएज्जाएयंखलुतस्सभिकखूस्सवाभिकखूणीवा साम
गियंजंसव्वट्टेहिंसहितेसदालएज्जासित्तिवेमि सेज्जासम्मत्ताअम्भुवगतेखलुवासावा सेअभिपभुट्टेव
हवेपाणाअभिसंभूयावहवेवीया अज्जणुभिम्हाअंतरासेमग्गा वज्जपाणावज्जवीया जावसंताण्णा

भाषा

निरुपसर्गं ज्जइ तथाप्रकारेतेहवीवसतिविद्यमाने पग्गहिततरागं विहारंविहरेज्जा गृहीततरविहारविहरे एतलेस्योक्तस्यो जिवारेह
डीअथवा पाडु ईवसतिसंपन्नीति वारचारित्तियो समचित्तयकोतिहंवसे परंनोकिंचिविगिलाएज्जा चारित्तनेविधे लगारमात्तसी
दाइनहींएतावतारुडीलहीरागनकरे पाडु ईलहीदेपनकरे एप्रगृहीततराविहारकहिंये चारित्तियेएआचारप्रकटपग्गेगृह्योहेति
णिकारणिप्रगृहीततरजाणिवोयतः श्रीउत्तराध्यनेपरिब्रुवस्सयंलहुंकहाणं अदुवपावगंकिमेगरायंकरिस्सइ एवंतत्यहियासए इतिव
वनात्तहिवेउद्देशक परिचन्नामिकहेक्के एयंखु खुइसेवाक्यालंकारि एजेपूर्वीं आचारकस्योतेतेहसाधुसाध्वीनो समग्रपणोक्ततां
एआचारप्रतिपालतां पूरासाधुसाध्वीकहिंयेजिणिकारणि सव्वट्टेहिंसंवसवला अर्थज्ञानदर्शनचारित्त तेणोसहितसंयुक्ततोसदासर्व
दाजइज्जायत्तकरे हिवेचीउवर्मस्वामिनंवूप्रतिइ कहेक्केइमचीअरिहंतभगवंते कस्योपुण्ययाश्रुततुह्वायागलिकज्जंहुं इणिपरितुहे
पणिस्सभताउपाअवनेविपेयत्तकरिवा इतिचीआचारांगेहितीयश्रुतस्संधे हितीवाध्यनेतितीयोद्देशकस्वमात्तौ समाप्तं चेदं हि ती

यंश्याध्ययनं इति श्रीमद्वृहत्पद्मपागच्छे विहितं सदाचारयत्नानांपंडित श्रीसाधुरत्नानां शिष्येण पाशचंद्रेण कृते श्रीआचारांगद्वितीय
स्कंधसुखावबोधे द्वितीयाध्ययनसुखावबोधः १ हिवेवीजाध्ययन अनंतरतीजोध्ययनप्रारंभियेके पहिलेअध्ययनिधर्मसाधनशरीर
पालननिमित्तं पिंडेपणाकही तेपिंडतेसूक्ष्मतेउपात्रे आवीजिमिवो तेउपात्रवनोअधिकारवीजे अध्ययनिकह्योहिवेते आहार
उपात्रयगवेपणानिमित्तिगमनकरे तेजिणिविधिइं करिवो जिणिविधिइंनकरिवो तेअधिकारइहांकहिस्थे तिणिकारणिइंर्याध्ययन
जाणियोतेहनोआदिस्त्रुंईणिअध्ययनिउद्देशकतेतिहांपहिलेउद्देशेवर्पाकालिआविवानुं ठामतयाशरत्कालविषे निर्गमजिमइइतेइ
हांकहीस्थे वीजेउद्देशेनावे आरूढचारितियानेकलनातयापाणीमाहिबोलिधोकरे तेहनीविधितयाजंघासंतारिमपाणीनेविषे यतना
तथामार्गिजातांनानाप्रकारप्रश्नकरतां जेचारितियेकरिवो तेकहीस्थे वीजेउद्देशेजेकोई उदकादिकपूछे तोजिमकरिवो तयाउपधि
नेविषे अप्रतिबंध तेकोईधाडीतल्ये तोजेकांइकरिवो तेकहीस्थे एवंउद्देशानाअर्थनो अधिकारहिवे पहिलाउद्देशकनो अधिकारअ
भुवगए खलुखलुइसेवाक्यालंकारि वासावासेवर्पाकाल अभुवगएकहतां सासुहोआव्यो एतलेआपाढचतुर्मासकपहिलोईमेहवूठो
तिवारसाधुवर्पायोग्यटणपाटि पीढलाडगलकरोपमातकादिकएकठाकरीम्के एसामारीके जेहमणीमेहवूठे घणावेंद्रियादिकजी
वृद्धमिकीडीकुं युयामक्षिकादिऊपजे तयाघणावीजमेहनापाणीनेसंयोगि अंकुरियेटामिइ पृथ्वीहरितांकुरइ अंतरालिविचाले
जिहाविहारकरिये तिहांमार्गवृद्धप्राणवृद्धवीज वृद्धहरियइत्यादिघणाजीवसहितइइ तयाअनभिकांतकहतां कोईवर्पाकालिमार्ग

दीपिकाटीका

रागंविहरिज्जानोकिञ्चिद्विगिलाएज्जाएवंखलुतस्मभिक्षुस्सवासामग्गियंजंसज्जहेहिंसहितेसयाजएज्जासित्तिवेमिसेज्जासम्मत्तासुगमं
यावत्तयाप्रकारासु यसत्तिपुविद्यमानासु प्रगृहीततरमिति यैवंकाचिद्विषम समवादिकावसति संपन्नातामेव समचित्तोऽधिवसेत्
तत्तव्यलीकादिकं कुर्यादेतत्तस्य भिक्षोःसामग्रं यत्सर्वार्थैःसहितः सदायतेतइति श्रीवृहत्स्वरतरगच्छे श्रीजिनहंससूरि विरचि
तायां श्रीआचारांगदीपिकायां द्वितीयमध्ययनंश्याख्यं परिसमाप्तं उक्तं द्वितीयमध्ययनं सांप्रतंतृतीयमारभ्यतेअस्यचायमभिसंबंधः
इहाद्येअध्ययने पिंडःप्रतिपादितः गृहीतश्चपिंडौवसतौभोक्तव्य अतोद्वितीयाध्ययनेवसतिःप्रतिपादिता सांप्रतंवसति पिंडयोरन्वेप
णार्थगमनंविधेयं तत्रयच्चयदायथाविधेयं यदायथाचनविधेयं इत्येतत्प्रतिपादनार्थं तृतीयमध्ययनमौर्थाख्यं प्रतिपाद्यते अस्यचतुर्थो
द्देशार्थाधिकारमाह तत्रप्रथमोद्देशके वर्पाकालादौस्थानं निर्गमश्चशरत्कालादौ प्रतिपाद्यते इत्यर्थार्थाधिकारः १ द्वितीयोद्देशकेनाव
रूढस्यप्रक्षेपणं जंघासंतारेवपानीये यतनानाप्रकारादित्याद्यर्थार्थाधिकारः तृतीयोद्देशके उदकादिपृच्छायां जानताप्यदर्शनताविधेयः
उपधौअप्रतिबंधश्च इत्ययमर्थार्थाधिकारः सांप्रतंसूत्रानुगमे सूत्रसुच्चारणीयंतच्चेदं अभुवगतेखलुवासावासे अभिपवुट्टेवहवेपाणा अभि
संभूया बह्वेरीयाचहणुभिन्ना अंतरासेमग्गा वृद्धपाणावृद्धवीया जावसंताणगा अण्णोकांतापंया नोविणायामग्गा सेवंज्जानोगा
माणुगामंदूतिज्जेज्जा आभिमुख्येनोपगतासु वर्पासुअभिप्रवृट्टिचपयोसुचि अतवर्पाकालवृट्टिभ्यां चत्वारोभंगाः तत्रसाधूनांसा
माचार्ये वैपायइतनिर्व्याधातोः प्राप्तएवापाढचतुर्मासके टणफलकडगलक भस्ममातकादिपरिग्रहः किमित्थितोजातायां वृट्टीवह
वःप्राणिनइंद्रगोपकगृहभकादयोऽभिसंभूतातयावह्निबीजानि अभिनवांकुरितानिअंतरालेचमार्गास्यसाधोर्गच्छतो वृद्धप्राणिनो

शीलंगाचार्यकृत टीका

वसेत्ततत्र व्यलीकादिकंकुर्यादेतस्य भिक्षोःसामग्रंयत्सर्वार्थैः सहितःसदायतेतेति द्वितीयमध्ययनं श्याख्यं समाप्तं उक्तं द्वितीयमध्य
यनंसांप्रतं तृतीयमारभ्यते अस्यचायमभिसंबन्ध इहाद्येअध्ययने धर्मशरीरपालनार्थं पिंडःप्रतिपादितः सचायमैहिकासुम्निका
पायरक्षणार्थंवसतौ भोक्तव्यइतिद्वितीयेध्ययनेवसतिः प्रतिपादिता सांप्रतंतयोरन्वेपणार्थं गमनंविधेयं तत्रयच्चयदायथाविधेयं यदायथा
चनविधेयमित्येतत्प्रतिपाद्य मित्यनेनसंबंधेनाया तस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगहाराणिभवन्ति तत्रनिक्षेपनिर्णय्ये अनुगमेनाम

निक्षेपणार्थं निर्युक्तिरुदाहृता नामस्थापनेच्छुगत्वाद्नाहृत्य द्रव्यैर्याप्रतिपादनार्थमाह दब्धेद्वत्यादि तत्तद्रव्यैर्यास
चित्ताचित्त मिश्रभेदात्त्रिविधा ईरणमीर्यागमनमित्यर्थः तत्तत्तत्तत्तस्यवाद्य पुरुषादेर्द्रव्यस्य यद्गमनं सासचित्तद्रव्यैर्या एवंपरमाणा
दिद्रव्यस्य गमनमचित्तद्रव्यैर्या तथाभिन्नद्रव्यैर्या रयादिगमनमिति क्षेतेर्यायस्मिन्क्षेते गमनंक्रियते ईर्यावावर्ण्यते एवंकालेय्यापिद्रष्ट
येति भावेर्याप्रतिपादनाच्चाह भावविषयेर्याद्विविधा चरणेर्या संयमेर्याच तत्तत्संयमेर्या सप्तदशविध संयमानुष्ठानं यद्विवाचसंख्येयेषु
संयमस्यानेष्वेकस्यात्संयमस्यानादपरं संयमस्यानंगच्छतः संयमेर्याभवति चरणेर्यातु अश्ववश्वमश्वचरगत्यर्याः चरतेर्भावेत्युत्तरणं
तद्रूपेय्याचरणेर्या चरणंगतिःगमनमित्यर्थः तच्चअमणस्य कथंकेनप्रकारेण भावरूपंगमनं निर्दोषंभवतीत्याह आलंबणेत्यादि
तंप्रवचनसंघगच्छाचार्यादि प्रयोजनकालः साधूनांविहरणयोग्योवसरे मार्गोजनैःपद्भ्यांक्षुणः पंथायतनाउपयुक्तस्युगमात्
दृष्टित्वं तदेवमालंबनकालमार्गं यतनापदैरेकैकपदव्यभिचाराद्ये भंगास्तैःषोडशविधं गमनंभवति तस्यचयत्परिशुद्धं तदेवप्रश
स्तंभवतीति दर्शयितुमाह चउत्कारणेत्यादि चतुर्भिःकारणैः साधोर्गमनंपरिशुद्धंभवति तद्यथाआलंबनेन दिवामार्गेण यतनयागच्छ
तइति अथवाअकालेपि ग्लानाद्यालंबनेन यतनयागच्छतः शुद्धमेवगमनं भवत्येवंभूतेचमार्गे साधुनायतितव्यमिति उक्तोनामनिष्प
न्नोनिक्षेपा सांप्रतमुद्देशार्थाधिकारमधिल्लत्याह सव्येत्यादिसर्वेपि तयोपियद्यपीर्या विशुद्धिकारकास्तथापि प्रत्युद्देशकमस्ति विशेषस्तं
चयथाकमं किञ्चिद्व्यामद्वितीयाप्रतिज्ञातमाह पदमेगाहा प्रथमोद्देशके वर्षाकालादावुपागमनंस्थानं तथानिर्गमश्चशरत्कालादौ
यथाभवति तद्वत्प्रतिपाद्य मध्वनियतनाचेति द्वितीयोद्देशकेनापादावारूढस्य छलनंप्रक्षेपणंव्यावर्ण्यते जंघासंतारेवपानीये यतना
तथानानाप्रकारेच प्रत्यसाधुनायद्विधेय मेतच्चप्रतिपाद्यमिति तद्वयम्निगाहा तृतीयोद्देशके यद्विकचिदुद्देशादीनि पृच्छतितस्यजान
ताप्यदर्शनताविधेयेत्ययमधिकारःतयोपधावप्रतिवन्धोविधेयस्तदपचरणेच स्वजनराजगृहगमनश्चवर्जनीयंचतेषामार्येयमिति सांप्रतं
स्वत्वानुगमेस्त्वलितादिगुणोपेतंस्त्वसुस्वारणीयंतच्चेदंअभुवणइत्यादिआभिमुख्येनोपगतासुवर्षासुअभिप्रष्टेचपयोमुचिअतवर्षाकाल
दृष्टिभ्यां चत्वारोभंगास्तत्र साधूनांसामाचार्ये वैपाच्यदुतनिर्याधातेना प्राप्तएवापादचतुर्मासके तृणफलहकडगलकभस्म मातृका
दिपरिग्रहः किमितियतोजातायां दृष्टौवहवः प्राणिद्वंद्वगोपक गर्दभकादयोऽभिसंभूताः प्रादुर्भूतास्तथा बह्विनीजान्यभिनवांकु
रितानि अंतरालेचमार्गास्तस्य साधोर्गच्छतो वज्रप्राणिनो वज्रवीजायावत् सन्तानकाचनभिकांतास्य पंथानो अतएवतृणा

अणसोक्तंतापंथाणोविस्मायामग्गा सेवंगञ्जाणोगामाणुगामंदुइज्जेज्जा तओसंजयामेववासावासं
उवह्निएज्जा से भिक्खूवासेज्जंपुणजाणेज्जा गामंवाजावरायहाणिंवाइसंसिखलुगारंसिवाजावरा
यहाणिंसिवाणोमहतौविहारभूमौणोमहतौवियारभूमौ णोसुलभेपीटफलगसेज्जासंथारणोसुल
भेफासुएउच्छेअहेसणिज्जेवह्वेजत्तसमणमाहणअतिहिकिवणवणीमगा उवागयाउवागमिस्सं

आपा

आवेजाइनहीं तिणिविशेषिष्ठणादिके करी मार्ग टंकाइं मार्ग उन्मार्ग जाणियेनही सर्व्व एकमिलीरहे तिहांविहारकरतां संयमनी
विराधनाइइ एवंजाणीग्रामानुग्रामि साधुविहारनकरे सुश्रुतोउपाययजोईवासावासं उवह्निएज्जाकहतां वर्षाकालवसति आदरी
रहेइत्यर्थः हिवजेह्वेठामिनरहे तेकहेछे तेसाधुजेजाणे ग्रामआगरनगरखेड कब्बडमडंबट्टोणमुख पट्टणआयम संवाहसंनिवे
शराजधानी एतलास्थानकचोमासि रहिवाभणीजोवे तिहांइमजाणेइणियासि अथवानगरि अथवाजाव राजधानीइं नोमहईवि
हारभूमौ मोटीपुक्कल निर्दोषविहारभूमिकहतां सक्कायनीभूमिका जिहांसाधु पंचभेदसक्कायकरे तेहवीनधी अथवानिदेपिमोक
लीविचारभूमिकहतां जिहांकायचिंताटालिये तेभूमिकानधी तथापीटफलगशय्या संथारोसुलभसुश्रुतोलाभेनही तथाप्रासुकउच्छे

एषणीयएहवो आहारसुलभनयी तथाजिह्वाधणाश्रमणब्राह्मण अतिथिकृपणवणीम गादिकआव्याह्ने अनेवलीधणाआविस्से तिहां

दीपिकाटीका ।

वज्रवीजायावत्सन्तानका अनभिक्रान्ताश्चपन्यामो अतएवदण्डाकुलत्वान्नविज्ञातामार्गाः ससाधुरेवंज्ञात्वानोग्रामात् ग्रामान्तरंयायात् ततः संयतएववर्षासुयथावसरप्राप्तायावसतौउपलीयेत्वर्षाकालं कुर्यात् एतद् पवादार्थमाह सेभिकखू वारसेज्जं पुणजाणेज्जागामंवाजाव रायहाणिंवा इमंसिखलुगामंसिवा जावरायहाणिंसिवातंनोमहतिविहारभूमीं मोमहतिवियारभूमिनोसुलभेपीठफलगसेज्जासंधार एनोसुलभेफासुएउं के अहेसणिज्जे वहवेजत्यसमं समाहणअतिहि किवणवणीमगाउवागयाउवागमिस्सन्ति यच्चाइयावित्तीनोपेन्न स्खनिकखमणपवेसाए जावधम्माणुओगचिंता एसेवंणच्चातहप्पगारं गामंवाननगरंवा जावरायहाणिंवा नोवासावासंउवह्निएज्जासभि क्षुर्यत्पुनरेवं राजधान्यादिकं जानीयात्तद्यथा अस्मिन्ग्रामेयावद्राजधान्यांवा नविद्यतेमहती विहारभूमिः स्वाध्यायभूमिः विचारभूमिर्वह्निर्गमनभूमि नैवात्सुलभानि पीठफलक शय्यासंस्कारकादीनिनसुलभः प्रासुकः पिंडपातः उं कइत्ये षणीयः एतदेवदर्शयति अहेसणिज्जे योसौउद्भगादिदोपरहितः सएषणीयोभवति तथाभूतोदुर्लभः यत्तच्चग्रामादौवहवः अमणब्राह्मणकृपण वणीमगादय

शिलंगाचाकार्यकृतटी

कुलत्वान्नविज्ञातामार्गाः ससाधुरेवंज्ञात्वानोग्रामात्ग्रामान्तरंयायात् ततः संयतएववर्षासुयथावसरप्राप्तायां वसताउपलीयेत्वर्षाकालं कुर्यादिति एतदपवादार्थमाह सेभिकखू वाइत्यादिसभि क्षुर्यत्पुनरेवं राजधान्यादिकं जानीयात्तद्यथा अस्मिन्ग्रामेयावद्राजधान्यां वानवि द्यतेमहतीविहारभूमिस्वाध्यायभूमि स्थाविचारभूमि र्वह्निर्गमनभूमिस्तथानैवात् सुलभानिपीठफलकशय्यासंस्कारकादीनिनसुलभः प्रासुकः पिंडपातः उं कइति एषणीयएतदेवदर्शयति अहेसणीइत्ति यथासाउद्भगादिदोपरहित एषणीयोभवतितथाभूतोदुर्लभइति यत्त चग्रामनगरादौ वहवः अमणब्राह्मण कृपणवणीमगादय उपागताअपरेओपागमिद्यन्ति एवञ्चतत्तायाकीर्णी इत्तिर्वर्त्तनंइत्तिः साच

तिय अच्चाइयावित्तीणोपणस्सणिक्वमणपवेसाए जावधम्माणुओगचिंताएसेवंणच्चा तहप्पगारंगामं वाणगरंवा जावरायहाणिंवाणोवासावा संउवह्निएज्जासे भिकखू वार सेज्जं पुणजाणेज्जागामंवाजा वरायहाणिंवा इमंसिखलुगामंसिवा जावरायहाणिंसिवा महतीविहारभूमी महतीवियारभू मीसुलभेजत्यपीठे ४ सुलभेफासुएउं के अहेसणिज्जे णोजत्यवहवे समणजावउवागया उवागमि

भाषा

अतिग्रामनगर नगरनोजातां आवतांसंकीर्णं पणोऊइ ठामिद्वणामिच्चाचरमित्ते तिहांसाधुनीकलीपेसीनसके सञ्जायकरीनसके एहवोंजाणो तथाप्रकारग्रामादिकनें विषे वर्षाकालमरहे अनेथिजाए हिवेजिहारहे तेकहे के तेसाधुचारित्रियोज ग्रामादिकएह वोजाणे पाछिलोआलावो विपरीतपणवखाणिवो जिहांमोकलीसञ्जायभूमि जिहांमोकलीस्थंडिलभूमि जिहांपाटपीठफलकशय्या संस्कारकसुलभ जिहाप्रासुकएषणीय आहारसुलभ जिह्वाधणाश्रमणब्राह्मणादिकआव्यानयी वलीचउमासिमाहि आवणहारनयी

दीपिकाटीका

उपागताअपरेवाउपागमिद्यन्ति एवं चतवश्याकीर्णी इत्तिर्वर्त्तनं साचभिच्चाटनस्वाध्यायवह्निर्गमनकार्ये पुजनसंकुलत्वादाकीर्णी भवन्ति यतश्चनप्राप्तस्य तवनिःक्रमणप्रवेशौ यावच्चिन्तनादिकाक्रियानिरुद्धाः संभवन्ति ससाधुरेवंज्ञात्वा नतत्रवर्षाकालं विदध्यात् सेभिकखू वारसेज्जं पुणजाणेज्जागामंवाजावरायहाणिंवा इमंसिखलुगामंसि जावरायहाणिंसिवा महतीविहारभूमी महतिवियारभूमिसुल भेजत्यपीठे ४ सुलभेफासुएउं के अहेसणिज्जे नोजत्यवहवे समणजावउवागयाउवागमिस्सन्ति यच्चाइयावित्तीजावरायहाणिंवाततो

शीलंगाचार्य कृतटीका

भिन्नाटनस्वाध्यायध्यान बहिर्गमनकार्येषु जनसंकुलत्वादाकीर्णभवति ततश्चनप्राज्ञस्य तद्विनिःकमणप्रवेशो यावच्चिन्तनादिकाक्रिया निरुपद्रवासंभवति ससाधुरेभञ्जात्वा नतवर्षाकालंविदध्यादिति एवंचव्यत्ययसत्तमपि व्यत्ययेननेयमिति सांप्रतंगतेपि वर्षाकालेय

संतियअप्पाइस्साविच्चीजावरायहाणिंवाततोसंजयामेववासावासंउवल्लिएज्जाअहपुणएवंजाणेज्जा
चत्तारिमासावासाणंवीतिक्कंताहेमंताणयपंचदसरायकप्पेपरिवुसितेअंतरासेमग्गावज्जपाणाजाव
संताणगाणोजत्थवह्वेसमणजावउवागमिस्सति सेवणञ्जाणोगामाणुगामंदुइज्जेज्जाअहपुणएवंजाणे
ज्जाचत्तारिमासावासाणंवीतिक्कंताहेमंताणय पंचदसरायकप्पेपरिवुसितेअंतरासेमग्गाअप्पंडा

भाषा

तिहांजातांआवतां संकडाईनज्जइ सक्कायादिककरीसके एहवोजाणी तेहवेग्रामादिकनेविपे जयणासहित वर्षाकालरहे हिवे
वर्षाकालपज्जते जिणिविधिइं विहारनकरिवोतेकहेछे अयहिवेसाधुइमजाणे वर्षासंवधीया चारिमासअतिकस्या कार्त्तिकचउमासो
पुणअतिकस्यो तेतलेकालिमार्ग शिर वज्जलपडिवादिनि पारणोअनेरे ठामिनईकरिवो एउत्सर्गमार्गअपवादि जेहद्धादिकनोकार
णज्जइतो हेमंतकालनादिन१५ जाइंतांलग्गीरहेतिहांपुणअंतरालि जेमार्ग चिक्खिउसहितज्जइ घणानीवनीविराधनादीसेअनेंजि

दीपिकाटीका

संजयामेववासावासंउवल्लिएज्जावास्सत्तं सुगमंसांप्रतंगतेपि वर्षाकालेयदाययाचगन्तव्यं तदधिकृत्याह अहपुणएवंजाणेज्जाचत्ता
रिमासावासाणंवीतिक्कंताहेमं ताणय पच्चदसरायकप्पेपरिवुसिते अंतरासेमग्गा वज्जपाणाजावसन्ताणगा नोजत्थवह्वेसमणजा
वउवागमिस्संति सेवणञ्जानोगामाणुगामंदुइज्जेज्जा अयैवंजानीयाद्ययाचत्वारोपिमासाः प्राहृकालसम्बन्धिनोति कान्ताःका
र्त्तिकचउमाससकमतिक्रांतमित्यर्थः तत्रोत्सर्गतोयदिनदृष्टस्तः प्रतिपद्यैवान्यत्रगत्वा पारणकंविधेयं अथदृष्टस्ततोहेमन्तस्यपञ्चसुदय

शीलंगाचार्यकृत टीका

दाययाचगंतव्यं तदधिकृत्याह अहेत्यादि अयैवंजानीयाद्यया चत्वारोपिमासाः प्राहृकालसंबन्धिनोतिक्रांताः कार्त्तिकचतुर्मासक
मतिक्रांतमित्यर्थः तत्रोत्सर्गतोयदिन दृष्टस्तःप्रतिपद्यैवान्यत्रगत्वा पारणकंविधेयं अथदृष्टस्ततोहेमन्तस्य पञ्चसुदयसुवादिनेषु पदुं

जावसंताणगावह्वेजत्थ समणजावउवागमिस्संतियसेवणञ्जातओ संजयामेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जा
सेभिकखूवाग्गामाणुगामंदुइज्जमाणेपुरओजुगमायंपेहमाणेदुइणतसेपाणेउइइ पादंरौएज्जासाह
इ पादंरौएज्जाउक्खिप्पपादंरौएज्जातिरिच्छंवाकहु पादंरौएज्जासतिपरिक्कमेसंजतामेवपरक्कमेज्जा
णोउज्जुंयंगच्छेज्जातओसंजयामेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जासेभिकखूवाग्गामाणुगामंदुइज्जमाणेअंत

भाषा

हारहिवेछे तिहांअमणादिक आवणहारनयी तोग्रामानुग्रामिविहारनकरे हिवेजिमविहारकरेतिमकहेछे साधुइमजाणेचारिमा
सवर्षाकालनाअतिकस्या हेमंतकालनादिन१५अतिकस्याउपरांतिपहिलेआलावेकारणररहिवानोकह्यो तिमरहतामार्ग शिर पूरोज्ज
ओजाणे अनेविचालेमार्ग पुणनिरवद्यइआजाणे अयवाइहांअमणादिक घणायाविस्ये इमजाणीजवणाउं विहारकरेकदा
चिमार्ग शिरलग्गीरहतां मार्गादिकअगुइमनोकारणज्जइ तोपुणचारितियाने रहिवोअकल्पे विहारकरेएसाधुनोविधवाद् वीतराग

नोयथास्थितोपदेशजाणिवो इहानेवीतरागनोविधिवा दोषदेशकेतसहचिवो एनिश्चयनय व्यवहारसाधुनाविधिवादजपरिप्रवर्त्तितो
इमकरतांआन्ना आराधिये एभावजाणिवो हिवेमार्गिचालतां जयणादेखाडेके तेसाधुचारित्वियो ग्रामानुग्रामिविहारकरतो पुर
ओआगलिजुगमात्र विरुद्धसप्रमाण भूमिकादेखतो गाडलानीओधिणिने आकारिर्द्वयोसोधतोजाइ जेतिणिमार्गि जीवदेखेतोप
गउद्धटुकहतां आगिलोतलजपाडे जेपाळलिजीवदेखेतोपानहीजपाडे भावेजिमणेजीवदेखेतोतिरछोविळ् पासेपगजपाडे इमकरतो
विहारकरे तथावणाजीवमार्गिदेखी जेअनेरोमार्गिऊडतो तिणिमार्गिजयणासहितजाइ परंनोउज्जुयंगच्छेज्जाजीवविराधना
सहित सरलमार्गिजाइ इमसंयतसाधुजयणासहित ग्रामानुग्रामिविहारकरे वलीर्द्वयोनोविशेषकहेके तेसाधुचारित्वियो ग्रामानुग्राम

दीपिकाटीका

सुवादिनेषु पथुपितेषु गतेषुगमनंविधेयः तत्रापियद्यन्तरालेपन्थानः सांडायावत्संस्तानकाभवेयुर्नच तत्रवहवःअमणब्राह्मणादयः
समागताःसमागमिष्यन्तिवा ततःसमस्तमेवमार्गं शिरं यावत्तत्रैवस्थेयं ततऊर्द्धंयथातथास्तुनस्थेयंअहपुणएवंजाणेज्जा चत्तारिमा
सावासाणंवीतिकंता हेमन्ताण्यपद्मदसरायकप्पे परिवुसिते अंतरासेमगा अप्पंडाजावसंताणगावहवे जत्यसमणाजावउवागमि
स्संतियसेवंनच्चाणो संजयासेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जा सुगमं इदानींमार्गंयतनामधिकृत्याह सेभिकखूवा गामाणुगामंपुरोजुगमा
यायंपेहमाणेदट्टूणतसेपाणे उहट्टुपादंरीएज्जासाहट्टुपादंरीएज्जा उक्खिप्पपादंरीएज्जा तिरिच्छंवाकट्टुपादंरीएज्जा सेतिपरकमे
संजतामेवपरिकमेज्जा नोउज्जुयंगच्छेज्जात ओसंजयासेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जासभित्तुर्यावदूग्रामान्तरंगच्छन्पुरतोऽग्रतोयुगमातं
चतुर्हसशकरोहिसंस्थितं भूभागं पश्यन्गच्छेत् तत्रचपथिहट्वातसान्प्राणिनः पतङ्गादीन् पादसुहृत्वाऽग्रतलेनपादपात् प्रदेशंवातिक
स्यगच्छेत् एवंसंहृत्यशरीराभिसुखमाक्षिप्यपादं विवक्षितपादपात् प्रदेशादारतएवविन्यस्य उत्क्षिप्यचाग्रभागं पाणिं कयागच्छेत्
तथातिरश्चीनंवापादंरुत्वागच्छेत् अयंचान्यमार्गाभावंविधिः सतितुअन्यस्मिन् पराक्रमेगमनमार्गं संयतसंस्तेनैवपराक्रमेनगच्छेत् न

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

पितेषुगतेषु गमनंविधेयं तत्रापियद्यन्तराले पंथानःसांडायावत्संस्तानका भवेयुर्नचतत्रवहवः अमणब्राह्मणादयः समागताः समा
गमिष्यन्तिवा ततःसमस्तमेवमार्गं शिरं यावत्तत्रैवस्थेयं ततऊर्द्धंयथातथास्तुनस्थेयमिति एवंतद्विपर्ययसूत्रमप्युक्तार्थं इदानींमार्गंयत
नामधिकृत्याह सेहृत्यादिसभित्तुर्यावदूग्रामान्तरंगच्छन् पुरतोऽग्रतःयुगमातंचतुर्हसप्रमाणं शकटोहिसंस्थितं भूभागं पश्यन् गच्छेत्
तत्रच पथिहट्वातसान्प्राणिनः पतंग्गादीन्उहट्टुत्ति पादसंहृत्याग्रतलेन पादपातप्रदेशंवातिकस्यगच्छेत् एवंसंहृत्य शरीराभिसुखमाक्षि
प्यपादंविवक्षित पादपातप्रदेशादारतएव विन्यस्यउत्क्षिप्यचाग्रभागं पाणिं कयागच्छेत् तथातिरश्चीनंवा पादंरुत्वागच्छेत् अयंवा
न्यमार्गाभावेविधिः सतित्वन्यस्मिन्पराक्रमे गमनमार्गं संयतः संस्तेनैवपराक्रमेत् गच्छेन्नृजुनेत्येवंग्रामान्तरंगच्छेत् सर्वोपसंहारोय

रासेपाणाणिवावीयाणिवाहरिया णिवाउदएवामट्टियावाअविद्धत्ये सदपरकमेजावणोउज्जुयंगच्छे
ज्जातेसंजयासेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जासभिकखूवागामाणुगामंदुइज्जमाणेअंतरासेविरुवरूवाणिप
ज्जंतिकाणिदस्सुगायतणाणिमिलकखूणिअणारियाणिदुस्सखप्पाणिदुप्पखवाणिज्जाणिअकालपडिवो
हीणिअकालपरंभोईणिसंतिलाढेविहाराएसंथरमाणेहिंजणवएहिंणोविहारवत्तियाएपवज्जेज्जगम

भाषा

मिविहरतो अंतराकहतांविचालेमार्गं माहि प्राणवैद्वियादिक तथाबीजशाल्यादिक हरीकायनीलीवनस्यती तथाउदकपाणीमाटी
अविहृत्याकहतांकाची सजीवएव्यवहारिजाणिवी निश्चयकेवलिंगस्य एतलावानांमार्गिविचाले देखीबीजेमार्गिछते तिणिसरलजा

शीनजाइ तिवारपक्षेसंयतजयणासहित ग्रामानुग्रामिविहारकरे तेसाधुचारित्रियो ग्रामानुग्रामिविहगतो अंतराविचाले विरूपरूप
नानाप्रकारधणा पर्वतिगिकहतां देगनीसीमनेअतिवर्त्ते एहवाइस्सुगाय यणागिकहतां चोरनाठाम तथाभिलकडून्नेच्छनाठा
मवर्वरभिल्लपुंलिंद्रादिक जिहारहेएहवां ठामतेकेहवा अनार्यसाढापचयीष देगयकीवाहिरा वलीकेहयादुस्सन्नपाणि दुक्खिइंजेह
नेंआर्यदेगनीसंज्ञा जणावियेएहवा तथावलीदुप्पन्नवणिज्जाणि जेहनेंदुक्खिइं धम्मसंज्ञाप्ररूपियेएहवाछे वलीकेहवाअकाल
पडिवोहीणि अकालिजेजागे एतावतातेहनें तेकालकोनयी जिगिवेलीवाहिरिननीकले अर्द्धरात्रिजइमननिगमेआग्नेटकादिक
करिवाजाइ तथाअकालपरिभोईणि अकालेभोजनकरे जिहांएहवांठामउइ तिहांअनेरेनाठइडे विहारयोग्यदेगिछते मनमा
हिपुणविहारकरिकोचींतवेनहीतिहांस्युं कारणतेकहेछेकेवलीकहे एआदानकर्मबंधनोठास जिगिकारणितिहाविहारकरतांआळ

दीपिकाटीका

अजुगात्येवं ग्रामान्तरंगच्छेत् सर्वोपसंहारोयं सेभिकखूवार गामागुगामंदूइज्जमाणे अंतरापाणाणिवात्रीयाणिवाहरियाणिवा
उटएवामट्टिवावाचावह्वेसति परक्खमेज्जाजायनोउवजुयंगच्छेज्जातयोसंजयामेव गामागुगामंदूइज्जमाणेसंभिकखूवारगामा
गुगामंदूइज्जमाणे अंतरासेविरूवरूवाणिपव्वतिकाणि दस्सुगायतणाणिभिलकडूणि अणारियाणि दुस्सन्नपाणिदुप्पवणिज्जाणि
अकालपडिवोहीणि अकालपडिभोईणिसतिलादेविहाराए संयरमाणेहिंणयणं नोविहारवत्तियाए पवज्जेज्जगमणाएकेव
लीवूया आयाणमेयंतेणंवालाअयंतेणे अयंउवचरते अयंतयोआगएत्तिकट्टुंतभिकखू अद्धोसेज्जवा जावउद्वेज्जवा वत्थंपडिगहं
कंवत्तंपाचपुंच्छगंअच्छं देज्जवा अभिंदेज्जवा अयहरेज्जवापरिभवेज्जवाअहभिकखूणं पुब्बोवट्टिपतिगाजंणोतहप्पगाराणिविरूव
रूवाणिपव्वतिवाणि दस्सुगायतणाणिवाजावत्तियाएभोपवज्जेज्जगमणाएनोपवज्जेज्जवागमणाएतयोसंजयामेवगामागुगामंदूइज्जे
ज्जवासेभिधुग्रीमान्तरंगच्छन् यत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथा अंतराग्रामांतरालेविरूपरूपाणि नानाप्रकाराणि प्रात्यन्तिकानिदस्सूनां
चौराणांआवतनानिभिलकडूणत्तिवर्वरगवरपुलिंद्रादिस्नेच्छप्रधानानि अनार्याणिअर्द्धपड्विंशजनपदवाह्यानि दुःसंज्ञाप्यानिदुः
खेनसंज्ञाप्यन्ते तथादुःप्रज्ञाप्यानि दुःखेनधर्मसंज्ञोपदेगेनानार्य संकल्पान्निवर्त्तते अकालप्रतिबोधीनि नतेपांकश्चित्पटनकालो
स्तिअर्द्ध रात्रादावपिस्सगयादौगमनसंभवात्तथाकालभोजीन्यपीतिसतिअन्यस्मिन् ग्रामादिकेविहारेविद्यमानेषुवाअन्येध्वार्थजनपदेषु

शिलंगाचार्यकृत टीका

मितिकिञ्च सेइत्यादिउत्तानार्थं अपिचसेइत्यादि सभिधुर्गामांतरंगच्छन् यत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथा अंतराग्रामांतराले विरूपरूपा
णिनानाप्रकाराणि प्रात्यन्तिकानिदस्सूनां चौराणांआवतनानिस्थानानि भिलकडूणत्तिवर्वरगवर पुलिंद्रादिस्नेच्छप्रधानानि अना
र्याण्यर्द्धपड्विंश जनपदवाह्यानि दुःसंज्ञाप्यानिदुःखेनआर्यसंज्ञांज्ञाप्यन्ते तथादुःप्रज्ञाप्यानि दुःखेनधर्मसंज्ञोपदेगेना नार्यसंकल्पा
न्निवर्त्तते अकालप्रतिबोधीनि नतेपांकश्चित्पटनकालोस्ति अर्द्ध रात्रादावपि स्सगयादौगमनसंभवात् तथाकालभोजीन्यपीतिसत्य
न्यस्मिन् ग्रामादिकेविहारे विद्यमानेषुवाअन्येध्वार्थजनपदेषु नतेपुस्नेच्छस्थानेषु विहरिष्यामीति गमनंप्रतिपद्येत किमित्यतः
केवलीवूयात्कर्मोपाशनमेत् संयमात्मविराधनातस्तत्तात्मविराधने संयमविराधनापि संभवतीत्यात्मविराधनादर्शयति तत्तत्तमिति

णाएकेवलीवूयाआयाणमेयंतेणंवालाअयंतेणंअयंउवचरतेअयंतओ आगएत्तिकट्टुंतभिकखूअद्धोसेज्जवा
जावउद्वेज्जवावत्थंपडिगहंकंवत्तंपाचपुंच्छगंअच्छिंदेज्जवा अभिभंदेज्जवाअवहरेज्जवापरिभवेज्जवाअ
हभिकखूणंपुब्बोवट्टिपतिगाजं जंणोतहप्पगाराणि विरूवरूवाणिपव्वतिकाणिदस्सुगायतणाणिजाववि
हारपतियाएणोपवज्जेज्जगमणाएतओ संजयामेवगामागुगामंदूइज्जमाणेसंभिकखूवाइगामागुगामं

२५

एषा तियाहेणवाचउयाहेणवापंचाहेणवापा उणेज्जवानोपाउणेज्जवा तहप्पगारंविहंअणेगाहंगम णिज्जंसतिलाहे जावगमणाएके वलीवूया आयाणसेयंअंतरासेवासंसिवा पाणेसुवा वीएसुवाहरिएसुवा उदएसुवामट्टियाएसुवा अविद्वत्यए अहभिकखूणंपुज्जो वदिट्ठापतिणा जंतहप्पगारंविहं अणेगाहंगमणिज्जं जावनोगमणाए तओसंजयासेव गामाणुगामंदूइज्जेज्जास भिक्षुर्गामान्तरंग च्छन् यत्पुनरेवंजानीयात् अंतराग्रामान्तरालेसमगच्छतः विहन्तिअनेकाहगमनीयः पंचास्याङ्गवेत्तसेवंभूत मध्वानं ज्ञात्वासति अन्य

शीलंगाचार्य कतटीका

यत्तयाभूतेषु ज्ञेयस्थानेषु गमनार्थंनप्रतिपद्यन्ते ततस्तानिपरिहरन् संयतएवग्रामान्तरंगच्छेदिति तयासेइत्यादिकंनवरं अराजा नियतराजायतः सुवराजानियतनाद्यापि राजाभिवेकोभवतिइति किञ्चसेसूत्रं भिक्षुर्गामान्तरंगच्छन् यत्पुनरेवंजानीयादन्तरा ग्रामान्तराले समगच्छतः विहन्तिअनेकाहगमनीयः पंचास्याङ्गवेत्तसेवंभूतमध्वानं ज्ञात्वासत्यस्मिन्विहारस्थानेन तत्रगमनायसति

तियाहेणवाचउयाहेणवापंचाहेणवापाउणेज्जवाणोपाउणेज्जवातहप्पगारंविहंअणेगाहंगमणिज्जं सतिलाहे जावगमणाएकेवलीवूयाआयाणसेयंअंतरासेवासंसिवा पाणेसुवावीएसुवाहरिएसुवाउद एसुवामट्टियाएवाअविद्वत्यएअहभिकखूणंपुज्जोवदिट्ठा४जंतहप्पगारंविहंअणेगाहंगमज्जंणिजावणो गमणाएतओसंजयासेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जा सेभिकखूवासेभिकखूणीवा गामाणुगामंअंतरासे

भाषा

पांचिइदिनिलंबाइ अतिक्रमीरुक्किये अयवानसकिये एहवीअटवी जिहांजाणेतिहां अनरेदेशिछते तिहांभणीविहारनचींतवे जेहभणीकेवलीएअटवीनो विहारदोपनोठामबोलीं तेकिमज्जजाडेविचाले करसण्छइ तयावेइंद्रियादिकर्जीवज्जइं तयाप नककहतां पंचवर्ण फूलि वीजवणाज्जइ हरीकायउदकमाटी सचित्तइइ तेहनीविराधनाइइ तेहभणीसाधुनें एप्रतिज्ञाहे जेएहवी अटवीमाहि विहारमनसाहिनचींतवे किंतुएहवासदोपठामटालतो जयणासहित ग्रामानुभ्रामिविहारकरेहिवेविहारकरतांविचाले नावज्जतरिवाद्योग्यपाणीज्जइ तिहांजयणानांस्वरूपकहेछे तेसाधुचारिदियो ग्रामानुभ्रामिविहारकरे तिहांविचालेनावा संतारिम

दीपिकाटीका

स्मिन्विहारस्थानेन तत्रगमनायसतिविदध्यात् शेषंसुगमंसांप्रतं नौगमनविधिमाह सेभिकखूवागामाणुगामं दूइज्जमाणेअंतरासे नावासन्तारिमं उदयंसिया सेज्जं पुण्णानावंजाणेज्जा अस्संजएभिकखू पडियाएकिणेज्जवापासिज्जेज्जवा नावाएवानावपरिणामंकाइ, यलाओवा नावंअवगाहेज्जा जलाओवानावं यलंसिउक्कसेज्जा पुण्णवानावंउस्सिंजेज्जा सस्संवानावंउणीलावेज्जवातहप्पगारंनावं उड्ढगामिणिंवा अहेगामिणिंवा तिरियगामिणिंवा परजोयणसेराएअप्पतरोवाभुज्जतरोवानोदुरहेज्जगमणाए सभिक्षुग्रामान्तरा

शीलंगाचार्य कतटीका

विदध्यादिति शेषंसुगमं सांप्रतंनौगमनविधिमविदध्याह सेइत्यादि सभिक्षुर्गामान्तरालेयदिनौ संतार्यसुदकंजानीयान्नावं चेवंभूतां

णावासंतारिलंउदयंसिया सेज्जं पुण्णानावंजाणेज्जा अस्संजएभिकखू पडियाए किणेज्जवापासिज्जेज्ज वाणावाएवाणावपरिणामंकाइ, यलाओवाणावंजलंसिओगाहेज्जा जलाओवाणावंयलंसिउक्कसेज्जापु ण्णवानावंउस्सिंजेज्जासस्संवानावंउणीलावेज्जातहप्पगारंणावंउड्ढगामिणिंवा अहेगामिणिंवाति रियगामिपरंजोयणसेराएअप्पतरोवाभुज्जतरोवाणोदुरहेज्जगमणाएसेभिकखू

भाषा

वाहतां जेनावे'वेसीतरिये एहवोचदकपाणीऊइ तेनावविनाजतराइनही साधुनेविहारभणीऊतखोजोइयेतोऊतरिवानीविधि कहेछे तेसाधुजेजाणे गृहस्थसाधुनेकाजि नावकिणिज्जाऊहतां खलिइ'ल्ये साधुवेसारीपारि ऊतारियुं'रय आपिउपकीतनाव कहिये अथवाऊछीनील्ये हिवडांतुं'मुक्ते'वेडी आपिऊं'पुणतुक्ते'आपिसुए प्रामित्यनावकहिये अथवानावे'करी नावने'परवर्त करे आपणीतेहने'आपे आपणपेंतेहनावना साधुभणील्ये तथासाधुनिमित्ति यलयकीजलिआणे अथवाजलयकीखलिलेजाइ अथवासाधुकाजि दृढबंधनकरे अथवापूरीऊइ पाणीइ'भरीऊइ तेजलीचीठालीकरे अथवारहीऊइ तेसज्जकरीचलावे तेहवीनाव ऊर्द्धगामिनीऊचेपाणीचडती तथाअहोगामिणी नीचेपाणीवहती तथातिरियगामिणिं तिरिछेपाणीइ'प्रवर्तती योजनलगीघडं योजनलगी घणोअथवाथोडोमार्गजाणी तेहवीनावे'साधुनवेसे एनिपेधवाक्यजाणिवे' हिवेजिमवेसेतेकहेछे तेसाधुचारितियो

दीपिकाटीका ।

लेयदिनौतार्यसुदकंजानीयान्नावंचैवभूतांविजानीयात् तद्यथा असंयतोऽगृहस्थोभिक्षुप्रतिज्ञयानावंचीणीयात् अन्यस्मादुच्छिन्नावाग् गृहीयात्परिवर्तनंवाकुर्यात् एवंस्थलानयनादिक्रियोपेतानावंचात्वा नारुहेतुशेषसंगमं इदानींकारणजातेनावारोहणविधमाहसे

शिलंगाचार्यकृत टीका

विजानीयात्तद्यथा असंयतोऽगृहस्थो भिक्षुप्रतिज्ञयानावंचीणीया दन्यस्मादुच्छिन्नावा गृहीयात्परिवर्तनंवाकुर्यात् एवंस्थलानयन

वा२पुष्पासेवतिरिच्छं प्रातिमंणावंजाणेज्जा जाणित्तासेत्तसायाएएगंतमवक्कमेज्जा२ मंडगंपडिले हेज्जा२एगओभोयणमंडगंकरेज्जा२ ससीसोवरियंकायंपाएपसज्जेज्जा२सागारंभत्तंपच्चक्खाएज्जा२ एगंपायंजलेकिञ्चा एगंपायंजलेकिञ्चा२ तओसंजयासेवणावंदुरुहेज्जा२सेभिक्षूवा२णावंदुरुहमाणे णोणावाएपुरओदुरुहेज्जाणोणावाएअग्गओदुरुहेज्जाणोणावाएसउभतोदुरुहेज्जाणोवाहाओपगि

भाषा

पुष्पासेव पहिलोंईजतिरिछी पाणीमाहिआवीनावजाणे अनेरावेसारिवानेकाजि तीरथकीढूकडीआणीछे सेतमावायतेसाधुएहवी नावजाणीगृहस्थानी अनुज्ञामागीएकांतिजाइ एकांतिजईजेउपगरणछे तेसर्जएकढोकरी मस्तकपर्यंतकावाप्रमार्जे प्रमार्जीनेसा गारभत्तपच्चक्खाणकरे जेकुशलिनीसस्योतोआहारल्युं अन्यथावोसिरावइए सागारअणसणऊचरी एकपगजलिकरी एकपगयलि कारी एतले'स्यु'कच्छुं तीरथकीपहिलों पगप्रमार्जीपगजलमाहि सू'कीवीजोपगप्रमार्जीपाणीमाहि'के एतलेवेवेपगपाणीमाहि सू'के एतलेवेवेपगपाणीमाहिऊआ हिवएकपगहलुअेजेऊपाडेजिसपाणीडहलीइनही अनेपगतीणेजठामिनी तारीआगलि'के पछेवीजोपगजयणासु'ऊपाडी जिहाम्'क्योऊ'तो तिहांजज'चोकरीनीतारी'के इण्णिजयणाइ'जलि यलिकरतोपग'के एजय णाकही इण्णिजयणासहित जिहांनावछेतिहांलगी आवीनावनोषणीनी अनुज्ञाइ'चडेतेपुणगृहस्थ धनलीपाविनातेहनेमनेउवहा सितेसारे इण्णिपरे'नीवेजेसाधुके तेहनीपरिकहेछे तेसाधुचारितियो नावेचडतीनाव आगलिनवेसे पाळलिनवेसे नावविचालेन

दीपिकाटीका

भिक्षूवार पुष्पासेवतिरिच्छं संप्रातिमंनावंजाणेज्जा जाणित्तासेत्तसायाए एगंतमवक्कमेज्जा२मंडगंपडिलेहेज्जा२ एगओभोय गमंडगंकरेज्जा२ सेसीसोवरिकायं पाएपसज्जेज्जा२ सागारंभत्तंपच्चक्खाएज्जा२ एगंपायंजलेकिञ्चा एगंपायंजलेकिञ्चातयोसंजया सेवनावंदुरुहेज्जासेभिक्षूवारनावंदुरुहमाणेनानावाएपुरोदुरुहेज्जानोएनावाएअग्गओदुरुहेज्जानोनावाएअग्गओदुरुहेज्जानोवा

शिलंगाचार्यकृत टीका

नादिक्रियोपेतां नावंन्नात्मानाहृदिदितिशेषं सुगमं इदानीं कारणात्तेनावारोहणविधिमाह सेइत्यादिसुगमं तथासेइत्यादिस्पष्टं

विभक्त्यं अंगुलीएउवदंसियं उन्नमियं निष्काएज्जा सेवंपरोणावागतोणावागयंवएज्जा आउसं
तोसमणाएयंतुमंणावं उक्कसाहिवावोक्कसाहिवा खिवाहिवारज्जुएवागहाय आगसाहिणोसेयंप
रिणंपरियाणिज्जा तुसिणीओउवेहेज्जा सेणंपरोणावागतोणावागयंवएज्जा आउसंतोसमणा
णोसंचाएसितुमंणावं उक्कसित्तएवा वोक्कसित्तएवा खिवित्तएवा रज्जुयाएवागहाय आकसित्तएवा

भाषा

वेसे नावनीवांछविहें पामाग्रहीने अंगलीसुंउहिहीने उन्नमियं रज्जुचीरकरीने कांइनजोवेनदेखे बीजानेकांइनदेखाडेइत्यर्थः
हिवेसाधुनावागतकृतो नावडनेांक्कहो सांभलीजेकांईकरे तेकहेहे तेनावगतगटहस्य नावगतसाधुप्रतिद्वं इमकहे अहोआयुष्मंत
अमण एनावतुं ताणि अथवागाढोताणिखिवाहि एवस्तुलेईनावमाहि घालिअथवारज्जुकृततां रासडीग्रहीने आकर्षिताणि तेहसुं
वचननावनेांक्कहो सांभलीसाधुतेनोपरिजाणिज्जा आदरेनहीजिमकहे तिमनकरेकिंतु तुसिणीउकहतां अबोल्योरहे वोलेनहीं
इतिभावः वलीविशेषकहेहे तेनावगतगटहस्यसाधुप्रतिद्वं कहेअहोआयुष्मंतअमण एनावतुं ताणिअथवागाढीताणिखिवाहि एवस्तु
पिजिसज्जं आपणीनावताणुं दृढकरं एहवावचनसांभलीसाधुअंगीकारनकरे तुसिणीओउवेहेज्जा कृततां त्पणीकृतो धर्मचिंतनकरे
वलीविशेषकहेहे तेनावगतगटहस्य नावगतसाधुप्रतिद्वं इमकहे अहोआयुष्मंतअमण एनावतुं ताणिअथवागाढीताणिखिवाहि एवस्तु
लेईनावमाहि घालि अथवारज्जुकृततां रासडीग्रहीने आकर्षिताणि तेहवेां वचनना वडनाउं क्हो सांभलीसाधुतेनोपरिजाणिज्जा

दीपिकाटीका

हाओपगच्छियं अंगुलीएउवदंसियं उन्नमियं निष्काएज्जा सेवंपरोणावागयंवएज्जा आउसंतोसमणाएयं तुमं नावं उक्कसाहिवा
हाओपगच्छियं अंगुलीएउवदंसियं रवोक्कं साहिवाखिवोहिवोरज्जुएवागहाय आगसाहिणोसेयंपरिणं परिजाणिज्जा तुसिणीओ

शिलंगाचार्य कृतटीका

नवरंनोनावः अग्रभागमारुहेनिर्यामकोपद्वयं संभवान्नावारोहिणांवा पुरतोनारोहेत्प्रवर्त्तनाधिकरणं संभवात्तत्तस्य नौव्यापारं

हरएतंणावाएरज्जुयं सयंचेवणंवयंणावं उक्कसिस्सामोवा जावरज्जुएवागहाय आकसिस्सामोणोसेयं
परिणंपरिजाणेज्जा तुसिणीतोउवेहेज्जा सेणंपरोणावागओणावागयंवएज्जा आउसंतोसमणाएवं
तातुमंणावं अलित्तेणवापीठेणवा वंसेणवावलएणवा अवल्लएणवावाहिहिणोसेयं परिणं जावउवेहे
ज्जासेणंपरोणावागओ णावागतंवदेज्जा आउसंतोसमणाएयं तातुमंणावाए उदयं हत्थेणवापाएण

भाषा

आदरेनही जिमकहे तिमनकरे किंतु तुसिणीउकहतां अबोल्योरहे वोलेनहीं इतिभावः वलीविशेषकहेहे शंइसेवाक्वालंकारि
परकहता गटहस्य नावागत कृतो नावागत साधुप्रतिद्वंद्वे अहोआयुष्मंतअमण एनावतुं आलित्तेणं कृततां उपगरणविशेष मिहि
एणवा पाणिउपगरणविशेष वंसेणवाप्रसिद्धजाणिवो वालएणवाअल्लएणवा एहवानावमाहि उपगरणके जेणेकरीनाव आवीपाळी
वेलेये आउलादिकप्रसिद्धके तेहसहितवाहेहिकहतां आवीतेलिइमकहिइ ऊंतेतेसाधुगटहस्यनोवचन अंगीकारनकरे तुप्पणीकवो

लेनहीं धर्मचिंतनकरेइतिभाव तेनावगतगृहस्य नावगतसाधुप्रतिद्वंद्वे अहोआयुष्मंतत्रमण एनावानेविषे पाणीआवेछे तेहत्वे

दीर्घिकाटीका

उवेहिज्जासेणंपरोनावागयंवएज्जा आउसंतोसमणा नोसंचाएसितुमंनावंउक्कसित्तमं नावंउक्कसित्तए वोक्कसित्तएवा विवित्तएवा रज्जुयाएवागहाय आकसित्तएआहरंएतं नावाएरज्जुयंसयंचेवणं वयंनावंउक्कसिस्सामोवा जावरज्जुपयाएगहाय आकसिस्सामो सोवंपरिणंपरिजाणेज्जा तुसिणीओउवेहिज्जा तुमेणंपरोनावागओनावागयंवएज्जा आउसंतोसमणाएवंतातुमंनावाएसलित्तेणवा पिठ्ठेणवावंसेणवाचेलएणवाअवहणवावाहेहि नोसेयंपरिणं जावउसेणंपरोनावागओनावागयंवदेज्जाआउसंतोसमणाएयंतातुमं नावाएउदयंहत्थेणवा पाएणवामत्तेणवापडिगहेणवा नावाउस्सिंचाहिं नोसेयंपरिजाणेज्जा सेणंपरोनावागओनावागतंवदे

श्रीलंगाचार्यकृतटीका

नापरेणचोदितः कुर्यान्नाप्यन्यकारयेदिति उत्तिंगन्तिरंभ्रं कज्जलावेमाणन्ति साव्यमानांअपुस्यु एत्ति अविमनस्कः शरीरोपकरणा

वामत्तेणवापडिगहेणवा णावाउस्सिंचणेणवा उस्सिंचाहि णोसेयंपरिणंपरिजाणेज्जासेणंपरोणा वागतोणावागतंवएज्जा आउसंतोसमणाएतंतातुमंनावाए उत्तिंगंहत्थेणवापाएणवावाज्जणावा ऊरुणावाउदरेणवा सीसेणवाकाएणवा णावाउस्सिंचणेणवा चेलेणवामट्टियाएवा कुसपत्तएणवा कुरविंदेणवापिहेहिणोसेयं परिणंसेभिकखूवा२ णावाएउत्तिंगेणउदयं आसवमाणंपेहाएउवस्व

भाषा

णवाहाथिइंकारी पाएणवापगिइंकारी सएणकहमां तुह्मेतुह्मारेपावेकरी अथवानावनेउलीवणेकरी उस्सिंचाहिउलीचि पाणीवा हिरिनाखिएहवीपरिज्ञानोपरिजाणे एतावताजिमतेगृहस्यकहेतिमनकरे तुसिणीओलेनही तेगृहस्यनावगत साधुप्रतिद्वंद्वे अहोआयुष्मंतत्रमण तं एनावनोउत्तिंगकहतां छिद्रएणेपाणीआवेछे तेहाथिइंकारीपगिइंकारी उरुकहताजंघ स्यलैंकारीउदरेंकारीसीसेणकमसुकेंकारी अथवानावनें जलौचणेकरी चेलेणवावस्त्रिइंकारी अथवामाटीवेकरी कुसपतडामनेपानडेकरी कुरविंद टणविशेष तेणेंइंकारी पिहेहिज्जकहतांकि खूंद्रएहवावचन तेहनाकक्षा अंगीकारनकरे वोलेनहींमध्यस्यभाविइं धर्मचिंतनकरे

दीर्घिकाटीका

ज्जाआउसंतोसमणाएयंतातुमं नावाएउत्तिंगं हत्थेणवापादेणवावाज्जणावा ऊरुणावाउदरेणवा सीसेणवाकाएणवा नावाउस्सिंचणेणवा चेलेणवामट्टियाएवा कुसपत्तएणवा कुरविंदेणवा पेहेहिणोसेयंपरिणं परिजाणेज्जा सेभिकखूवारनावाए उत्तिंगेणउदयं आसवमाणंपेहाए उवस्वरिनावंकज्जला वेमाणंपेहाए नोपरंउवसंकमित्तु एवंवूयाआउसंतो गाहावइंएयंतेणावाएउदयं उत्तिंगे

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

दौमूर्त्तामकुर्वन् तस्मिंस्तूदकेनावगच्छन् अचारियमिति वक्तार्यंभवति तथागच्छेद्विशिष्टाथ्यवसायो यावादित्यर्थः एतत्तस्यभिचोःसा

रिणावंकज्जलावेमाणंपेहाएणोपरंउवसंक मित्तुएवंवूयाआउसंतोगाहावइंएयंतेणावाएउदयंउत्तिंगेणआसवतिउवस्वरिवा णावाकज्जलावेति एतप्पगारंमणंवावायं वाणोपुरओकट्टुविहरेज्जाअप्पुसुएअवहिलेस्से एरांतिगएणअप्पाणंविपोसेज्जसमाहीए तओसंजयासेवणाद्वासंतारिसेउदयेअहारियंरीएज्जा एवंखलुतस्सभिकखूस्सवा भिकखुणीएवा सामग्गियं जंसवड्ढेहिंसहितेसदाजए

भाषा

एतन्नाट्यस्यानावेत्या कर्तव्यकथा द्विवेसाधुआपणयनी जेकर्तव्यकरनेकहेछे तेभिक्षुचारितियो नावनेविपेउत्तिगच्छिद्रुकी
उदकपाणीआचवतोदेणी तथाउपरिखणेषाणीये करी क्कलावेसागिकहतां भरातीदेणीने तेसाधुपरंकहतांनट्यस्यने उवसेकमि
त्तु क्कहतां तेहने समीपिआगी एहवेनकहे अहोआधुयं तमट्यस्य एताहरीनावने उत्तिगेच्छिद्रु उदकपाणीआवेछे तेणोआवते
उपरिउपरिखणे धणोआवते क्कलावेइकहतांभराइछे एयप्पगणं एहवा भावसहितमन अयवावचनपुरयोउट्टु आगलिहरीविउरी
नही एतावतामनमाहि एहवोभावनचैतिवे जेउट्टु एमट्यस्यनेपाणी भरातीनावकड्ड अयवावचनिकरी एहवेनकहेनही जेताहरीना
वपाणीइ भराइछे एहवेनकहे किंतुअप्पुत्तु एकहतां अविमनस्सएतलेसोभाव गरीरोपगरणेविपे दृष्टाअकरतो तथाअवहिलेसो
संयमयकी जेहनीलेग्यावाहिरिनयी एतावतासंयममाहिक्ते एतंगणं एकांतगतकहतां रागद्वेपरहितआत्माकरियो इण्णिपरिइ
समाविज्ञानदग्गं चारितसहितक्ते इमनावासंतारिसं जेपाणीनावाइ उतरिये एहवा पाणीनेविपे आहारियंकहतां जिसअनं
तेतीयेकरेइयाकहीछे तिणिइयाइ चाले एयंमलुइसेवाकालंकारि एपूर्वोक्तजेआचारकहो तेसाधुअने साधुने सासुगियंकहता
समग्रपणोआगिवो एतन्नाआचारप्रतिपालतो संपूर्ण साधुनकहवाइ इसेजाणीसर्वायिइ ज्ञानदग्गंचारितिइ करीसहित सदासर्व

टीपिकाटीका

गुआसवति उवरिणावाक्कलावेति ए तद्व्यगारेमणं वावचं वानो पुरयोउट्टु विहरिक्का अप्पुत्तु एअवहिले सेणन्ति एणं अण्णाणं विपो
सेक्कसमाही ए तयोसंजयासेवनायमंतारिसेव नावासंतारिसेउट्टु अहारियंरी एक्का एयंमलुत्तममिक्कुत्तु रसामगिदं तद्व्यअयणस्य

मिलंगाचार्य कृतीका

सप्रमिति तृतीयस्याध्वनस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः उत्तः प्रथमोद्देशका धुनाहितीयः समाप्त्यने अस्य चायमभिसंबन्धः इष्टानन्तरो

जासित्तिवेसिइरियाएपटसोउट्टु सओसक्कतो तृतीयस्यप्रथमोद्देशकः सेणंपरोणावागएणावा
गयवएक्का आउसंतोसमणाएयंतातुमं छत्तगंवाजावचम्लछेवणतंवा गिरहाहिएयाणितुमंविख्वव
वाणिसत्यजायाणिधारेहिं एयंतातुमंदारगंवा दारिगंवापक्जेहिणोसेतंपरिणं परिजाणेक्कातुमि
योओउवेहेक्कासेणंपरोणावागएणावागतंवेक्का आउसंतोएसणंसमणेणावा एमंडभारिएभवति

भाषा

राजइवजायककरे श्रीसुधर्मस्वामि संप्रतिइं कहेछे तुम्हेपुणतेहनीपरिइं एहवीइयनेविपेउत्तकरिवो इतितीआचारंगेहितीयउत्त
संघे द्वितीयाध्वने प्रथमोद्देशकः संपूर्णः पडिलोउट्टु सोक्कहो द्विवेजीओउट्टु सोप्रारंभियेछे पडिलेउट्टु सेनावास्थित साधुनीविधिं
कही इडांपुणतेहेनकहिदेछे इण्णिमंडविइं आथो वीजोउट्टु नेतेहनोआदिसूवं सेणंपरोणावागतोणा वागयंवेक्का आउसंतोस
मणाएयंतातुमंछत्तगं जावचम्लछेदण गंवागेएक्काहि एताणितुमंविख्वववाइं सत्यजायाणिधारेहिं एयंतातुमंदारगं वादारिगंवा
पक्जेहिंणो सतंपरिणं परिजाणेक्का तुमिणीओ उवेहेतेम्लस्यनावागत साधुप्रतिइं वेदे अहोआधुयं तचमण एतुंछव
इत्यादि जावचम्लेइनएतयाहि अयवाएविख्ववरूप नानाप्रकारम्लजात इयियारवरिकहतांमाहि अयवाएटारिजापुवपुतीने
पक्जेहिं कहतां एहनेअनपाणीओ भोजनकरागे तिवारेएइवीवात नट्यस्यनीमनिनाणे दृष्टाकरहेवेनेनहीं हिणएतलाकार्यं नट्य
स्यनाक्कां विवरनेसाधुनकरे तिवारेम्लस्य हेपिण्णतो तेसाधुने नावयकीनाये नेतीवारे साधुनाक्कं थ्ये तेकहेछे तेम्लस्य
नावागनहींजा नावागतम्लस्यने एहवेनकहे अहोआधुयं एयमणनावाने सारसूतछे निधेयकाउवत् जेइमणीवेदायो वेनेनहीं

दीपिकाटीका ।

पठमोद्देशोऽभिक्खू इत्यादिः सुगमनवरं नावाए पुरोदुरहेज्जानोनावः अग्रभागमारहेत् निर्यामकोपद्रवसंभवात् नावारोहि
णांवा पुरतो नारोहेत् प्रवर्त्तनाधिकरणसंभवात् तत्तस्य अन्ये व्यापारं न अपरेण नोदितः कुर्वीत् नाप्यन् कारयेत् उत्तिंगरं प्रकाञ्च
लावेमाणं ज्ञायमानं अप्युत्तु एत्ति अविमनस्कः शरीरोपकरणादौ चर्च्छांमकुर्वन् तस्मिंस्तूदकेनावगच्छेत् अहारियंति यथाभवति
तथागच्छेत् विशिष्टाध्वसायोयायात् एतत्तस्य भिन्नोऽसामग्र इति तृतीयाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः प्रथमोद्देशके नावाव्यवस्थितस्ये विधि
रहिभिहतो द्वितीयेपि स एवाभिधीयते इत्यनेन संबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिभूतं सेणंपरोणावागएनावागयंवदेज्जाआउसंतोसम
याएयंतातुमं च्छत्तगंवाजावचम्वच्छेयंवागिगहाहिएयाणितुमं विरुवखाणि सत्यजायाणि धारेज्जा एयंतातुमंदारगंवापेज्जेहि नोसेतं
परिन्नं परिजाणे तु सिंणीओ उवेहेज्जाअपरो गृहस्थादिनावाअवस्थितः नावाअवस्थितं साधुमेवं ब्रूयात्तद्यथा आयुष्मन्अमण
एतन्मदीयं तावच्छतकादिगृहाण तथैतानि शस्त्रजातानि आयुधविशेषान् धारय तथा दारिकादिउदकं इत्येतां परिज्ञां प्रार्थनां परस्य
नष्टगुयात् तदकरणेच परः प्रद्विष्टः सन् यदि नावः प्रक्षिपेत् तत्तत्कर्त्तव्यं तदाह सेणंपरो नागतवदेज्जा आउसंतो एसणं समणे नावा
एभंडभारिया एभवति सेणंवाहा एगहाय नावाओ उदगंसिपक्खिवह एतदप्यगारं निग्घोसंसोच्चानि सन्मसेयचीवरधारीसिया खिप्पामेव
चीवराणि उवेढेज्जवा निव्वेढेज्जवा उप्पोसंवाकरेज्जा अहपुण एव जाणेज्जा अभिक्तं कूरकम्माखलुवालावाहाहिं गहाय नावाओ उदगं
सिपक्खिवेज्जा सेपुव्वामेव एज्जा आउसंतो गाहावई मामेत्तो वाहा एगहाय नावाओ उदगंसिपक्खिवह सयंचे वणं अहं नावाओ
उदगंसिओगाहिस्सानि सेणं वयंतं परोसहसावलसावाहाहिं गहाय नावा एउदगंसिपक्खिवेज्जा तसो सुमणे सियानो दुम्माणो सियानो उ
च्चावयं मणं नियच्छेज्जा नो ते सिंवालाणं वाता एवेहा एसुद्वेज्जा अप्युत्तु एजावसमाही एततो संजयामेव उदगंसिपक्खिवेज्जा सपरो नो
गतः तत्संसाधुसुदिश्वअपरमेवं ब्रूयात् आयुष्मन्अयमत्र अमणो भांडवनिश्चेत्वाङ्गुः भाडेवा उपकरणेन गुससादेनं स्ववाज्जग्राहं नाव

शीलंगाचार्य कृतटीका

इशकेनावे व्यवस्थितस्य विधिरभिहितस्तदिहापि स एवाभिधीयते इत्यनेन संबंधेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिभूतं सेणमित्यादि अप
रो गृहस्थादिर्नाव्यवस्थितः तत्तस्य मेव साधुमेवं ब्रूयान्तद्यथा आयुष्मन्अमण एतन्मदीयं तावच्छतकादिगृहाण तथैतानि शस्त्रजातान्यायु
धविशेषान् धारय तथा दारिकाद्युदकं पायय इत्येतां परिज्ञां प्रार्थनां परस्य नष्टगुयादिति तदकरणेच परः प्रद्विष्टः सन् यदि नावः प्रक्षिपेत् तत्
वत्कर्त्तव्यं तदाह सेणमित्यादि सपरःणमितिव्यालंकारेनो गतस्तत्ससाधुसुदिश्वपरमेवं ब्रूयान्तद्यथा आयुष्मन्अयमत्र अमणो भांड

सेणंवाहा एगहाय नावाओ उदगंसिपक्खिवह एतदप्यगारं निग्घोसंसोच्चानि सन्मसेयचीवरधारीसिया
खिप्पामेव चीवराणि उवेढेज्जवा निव्वेढेज्जवा उप्पोसंवाकरेज्जा अहपुण एव जाणेज्जा अभिक्तं कूर
कम्माखलुवालावाहाहिं गहाय नावाओ उदगंसिपक्खिवेज्जा सेपुव्वामेव एज्जा आउसंतो गाहावतीमा
मेत्तो वाहा एगहाय नावाओ उदगंसिपक्खिवह सयंचे वणं अहं नावातो उदगंसि उगाहिस्सामिसेणेवं

भाषा

कांश्चिन्नहारीकछोकरेनहीं तिणिकारणिनावभारीकरे एहनें वाहेग्रहीनेनावधकी उदकमाहिप्रक्षेपो एयप्यगारं एहवोनिर्वोपसां
भलीहि येधरी तेसाधुचीवरधारीज्जइ एतज्जइ कोइकचीवरधारी नज्जइपुणहि वे चीवरधारीसोकरे तेकहेछे तेचीवरधारीक्षिप्र
जतावल तेचीवरकहतां वस्त्रउवेढेज्जा उखेडेमोक्काकरेमोक्काकारी निव्वेढेज्जानेकाजगराज्जइ ते एकाठारीरुडीपरिइ वंधेअयवाउ
प्पोस एवाकहतां शिरोवेष्टनमस्तकपाखलिबीटे एतलेइहखलुओज्जइ अघहिवेवलीइमजाणेअभिक्तं कूरकम्माखलुइवेनिच्चे एकूरकर्मा

पुरुषमुक्तेन वलात्कारिवाहे ग्रहीनावयको उदकमाहिप्रक्षेपेहे तिवारतेसाधुतेगृहस्य प्रतिइं इमकहेपक्षिलो जअहोआयुषं तमुक्त
ने इहांयकीवाहेग्रही उदकमाहिसवालो ऊं आपणीनावयको उदकमाहियडिखो एहवोवचनकहतां साधुने तेगृहस्यरीसे वाहे

दीपिकाटीका

उदकंप्रक्षिपत यूयमित्येवंप्रकारं शब्दं श्रुत्वा तथा अन्यतो वा कुतश्चिन्निगम्य अथ वगम्य ससाधुर्गच्छगतो गच्छनिर्गतो वा अनेन चीवरधा
रिणा एतद्विधेयं क्षिप्रमेव चीवराणि असाराणि गुरुत्वान्निर्वाहितु मगम्यानि चोद्देष्टेत् पृथक्कुर्यात् तद्विपरीतानि निर्वेष्टयेत् सुवद्वानि
कुर्यात् उष्णोसंचत्ति शिरोवेष्टनं वा कुर्यात् येन संवृतोपकोरणी निर्व्याकुलत्वात् सुखेनैव जलंतरति तांश्चर्म्म देयनया कूलयेत्

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

वन्निश्चेत्वा तत्पुरुः भांडेन वोपकरणेन गुरुसादेनं स्ववाङ्मग्राहं नाव उदके प्रक्षिपत यूयमित्येवंप्रकारं शब्दं श्रुत्वा तथान्यतो वा कुतश्चिन्नि
गम्य अथ वगम्य ससाधुर्गच्छतो निर्गतो वा तेन चीवरधारिणैतद्विधेयं क्षिप्रमेव चीवराणि गुरुत्वान्निर्वाहितु मगम्यानि चोद्देष्टेत् पृथक्

वयंतं परोसहसावलसावाहाहिं गहायणावाए उदगंसिपक्खवेज्जा तण्णो सुमणोसिवाणो दुम्मणोसि
वाणो उच्चावयंमणंणियच्छेज्जा णोतेसिंवालाणंघाताए वहाएससुद्धेज्जा अप्पुस्सुए जावसमाहीएत
तोसंजयामेव उदयंसिपवज्जेज्जा सेभिक्खूवा २ उदगंसिपवमाणे णोहत्थेणहत्थं पाएणपायंकाएण
कायंआसादेज्जा सेअणासादएअणासायमाणे तओसंजयामेव उदगंसिपवज्जेज्जा सेभिक्खूवा भिक्खू

आपा

ग्रहीसहसात्कारिनावयको उदकमाहिनांखे तिवारतेसाधुस मनरलियातनऊइ ऊं इणियाणीमाहि भलोनायोअयया दुम्मणेकाह
तांमनपाडुओं पुणनकरे इणोपापियेऊं नावेसेसारी पाणीमाहिनायो इमहेपनाणे उच्चावयंतया मनजं चोनीचोनकरे एतावता
रागहेपनकरे तथातेवालनावात भणीवधभणीसावधाने एतावताअप्पुस्सुएरागहेपरहित संयममाहियत्ते इणोपरेतेसाधुज्जया
सहित उदकपाणीनेविपे पविज्जाकहतां आपणीवह्णोजाइ वलीविशेपकछेहे तेसाधुचारितिवो उदकपाणीमाहि पवमाणेकहतां
वहतो नोहत्थेणहत्थं हायसुं हाय पगसुं पगकायसुं काय आशातेनहीकहतां माहोमाहिफरसेनही तेइअअणासायमाणे
अंगोपांगमाहोमाहि अफरिसतो जयणासहित उदकमाहि कवेकहते परंकायानोवललगार फोरवेनहीइतिभावः तेसाधुचारिति

दीपिकाटीका

अहपुणेवंजाणेज्जा इत्यादि सुगमं सांप्रतं उदकं सवमानस्य विधिमाह सेभिक्खूवा २ उदगंसि पवमाणेनो हत्थेणवाहत्थं पाएणपायंकाए
णकायंआसादेज्जा सेअणासादएअणासादेज्जा सेअणासादएअणासादएयमाणेतओसंजयामेव उदगंसिपवेज्जा सेभिक्खूवदके सवमानः
हस्तादिकं हस्तादिना नासादेयत्नसंस्पृशेत् अर्ष्वादि संरक्षणा र्थं भावतस्तथा कुर्वन् संयत एवोदकं सवेत् सेभिक्खूवा २ उदगंसिपवमाणे
नोउमग्निसिगियंकरेज्जा सासेवमुदगं कन्ने सुवा नक्कंसिवासुहंसिवा परिवायज्जेज्जा तओसंजयामेव उदगंसिपवेज्जा सेभिक्खूवदके

शिलंगाचार्यकृत टीका

क्षुयोत्तद्विपरीतानि निर्वेष्टत् सुवद्वानि कुर्यात् तथा उष्णोसंवाकुज्जत्ति शिरोवेष्टनं वा कुर्यात् येन संवृतोपकोरणी निर्व्याकुलत्वात् सुखे
नैव जलंतरति तांश्चर्म्म देयनया कूलयेत् द्यपुनरेवंजानीया दित्यादिकं थमिति सांप्रतमुदकं सवमानस्य विधिमाह सेइत्यादि सेभिक्खू
वदके सवमानो हस्तादिकं हस्तादिना नासादेयत्नसंस्पृशेत् अर्ष्वादि संरक्षणार्थमिति भावतः ततस्तथा कुर्वन् संयत एवोदकं सवेदिति
तथा सेइत्यादि सेभिक्खूवदके सवमानो मज्जनोक्कज्जेनो विदध्यादिति सुगमसितिकिंच सेइत्यादि सेभिक्खूवदके सवमानः दीर्घत्वात् चमं

खीवाउदगंसिप्रवमाणेणोउवग्गणिमग्गियंकरेज्जामामेयंउदगंकरे सुवाअच्छीसुवाणक्कं सिवासुहंसि
वापरियावज्जेज्जातओसंजयामेवउदगंसिप्रवेज्जासेभिकखूवा भिक्खु खीवाउदगंसिप्रवमाणेदोव्वलि
यंपाउण्णेज्जाखिप्पामेवउवधिंविगिंचेज्जवाविसोहेज्जवाणेचेवणंसातिज्जेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा
पारएसियाउदगाओतीरं पाउणित्तएतओसंजयामेवउदउल्लेखवा ससणिद्धेणवा काएणउदगतीरे

भाषा

योउदकपाणीनेविषे सवमानवहतो उन्मग्गणिमग्गियं उन्मज्जननमज्जननकरे तेस्याभणीपाणी माहिंजं चानीचाहंता एउदक
पाणीमाहराकाननेविषे आखिनेविषे नाकनेविषे मुखनेविषे मविणसोराखे एपाणीमाहरा ओतनेविषेपेसतो विनाशपामेतिणिका
रणि संजयमेवकहतां जयणासहित उदकपाणीनेविषे पविज्जाकहतांवहे परंजं चानींचोनथाइ तेसाधुचारित्तियो उवदकनेविषे
सवमानवहतो दुव्वलियं कहतां दुर्वलपणोएतावताअमपामे तउक्खिप्पमेवकहतां ऊतावलोउपधि उपगरणवस्त्रादिक विगिंचिज्जा
कहताछाडे विसोहिज्जाकहता तेउपधिमाहि देशयकीउपधिछाडे परंउपधिनेविषे मूर्छानकरे आसक्तनथाइ अर्थाहवेइमजाणे
पारएसियाकहतां ऊंसमर्थकुंउपधिसहित पारपङ्कचिस उदकयकीतीरे पङ्कचिवासमर्थहोइसु तिवारपक्केतेसाधु जयणासहित
उदकनेतीरिआवे जालगेशरीरऊंतीपाणीभरे डौलआलोऊइ तांलगीतिहाजभोरहे पक्केइरियावहीपडिक्कमे अतचालनाशिय

दोपिकाटीका

सवमानो मज्जतोन्मज्जनोविदध्यात् शेषंसुगमं सेभिकखूवाउदगंसि प्रवमाणेदोव्वलियंपाउण्णेज्जाखिप्पामेवउवधिं विगिंचेज्जावा
विसोहेज्जवा नोचेवणंसातिज्जेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जापारएसिया उदगाओतीरंपाउणित्तए तओसंजयामेवउदउल्लेखवाससणिद्धे
णवा काएणउदगतीरेचिहेज्जा सभिच्चुइदकेसवमानोदौवल्यात् अमप्राप्नुयात् ततःक्षिप्रमेवोपाधित्यजेत्तद्देशंवाविशोधयेतत्यजेत्
नैवोपधावाशक्तोभवेत् अथपुनरेवंजानीयात् पारएसियन्ति समर्थोहमस्मि सोपधिरेवोदकपारगमनाय ततस्तस्मादुदकादुत्तीर्णः
ससंयत एवोदकाद्रैण गलहिंदुनाकायेन सस्निग्धेनवा उदकतीरेतिष्ठेत् तवचेर्यापथिकींप्रतिकामेत् नचेतत्कुर्वात्इत्याह सेभिकखूवा

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

प्राप्नुयात्ततः क्षिप्रमेवोपाधित्य जेतद्देशंवाविशोधयेत्यजेदिति नैवोपधावाशक्तोभवेत् अथपुनरेवंजानीयात् पारएसियन्ति समर्थोह
मस्मि सोपधिरेवोदक पारगमनाय ततस्तस्मादुदकादुत्तीर्णः ससंयतएवोदकाद्रैण गलहिंदुनाकायेन सस्निग्धेनवा उदकतीरेतिष्ठेत्तत

चिहेज्जा सेभिकखूवाउदउल्लेखवाससणिद्धं वाकायंणोआमज्जेज्जवाप्रमज्जेज्जवासंस्तिहेज्जवाणिह्ले
हेज्जवाउव्वलेज्जवाउव्वहेज्जवाआयावेज्जवाप्रयावेज्जवा अहपुणएवंजाणेज्जाविगतोदएमेकाएवो
च्छिणसिणेहेतहप्पगारंकायंआमज्जेज्जवा जावपयावेज्जवातओसंजयामेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जा
सेभिकखूवा२ गामाणुगामंदूइज्जमाणेणोपरिहिंसद्धिं परिज्जवियसं गामाणुगामंदूइज्जेज्जातओ

भाषा

नोदकयईपूछे भगवनइहांसूत्रमाहि इरियावहीपडिक्कमवीनकही वृत्तिकारइरियावही पडिक्कमवीस्याभणीकही तिवारे'गुदज्ज
हेके जेसूत्रतेहनोकहणहार वीतरागकेवली वृत्तिकारकतेक्कसूत्रनेसराग जेवीतरागोपदिशेंतेहमाहिइरिया वहीक्रियाछे परंरूप
राईनथी इरियावहीक्रियामाहि एकवेदनीयकर्मनो वन्धवेसमयस्थितिक तेइरियावहीक्रिया केवलीने'वोणिइ'तागे परंअनेराने'

उपदेश एहनोपुणनयी अनेजेसंपराईक्रियातिहां ७८ कर्मनोन्धुडइ इणिकारणि वीतरागने उपदेशिसंपराईनयी तिणिइरि
 वावहीपडिक्कमवी श्रीवीतरागिइ'नकही एभावजाणिवो जेअवीतरागने उपदेशिचाले तेहनेइरियावही क्रियालागे संपराईन
 लागे तेस्योपडिक्कमे पहिलेसमेवाधे वीजेवेअइतीजेनिर्जरे आत्मायकीवेगलोकरे अनेजेवीतरागने उपदेशिनचाले तेहनेसंपराई
 क्रियातरतमयोगि चडतीमडतीलागे तेवयोचितप्रायश्चित्तपडिवजे इरियावहीपडिक्कम वीदशविधप्रायश्चित्तमाहिछे हिवेवीतरागे
 इरियावही समुच्चयपदिइ' विशेषकोएक केवलीवीतराग विह्व'नेइरियावहीजजाणिवी जेहभणीतेसूत्रेजचाले जेसरागछइस्य
 तेहने'संपराईक्रिया तेउदकसूत्रेजचाले एभावएहनीसाखि श्रीभगवतीसूत्रमाहिछे हिवेतीरेऊभोजेकरेतेकहे छेतेसाधुचारितिवो
 उदकार्द्रकहतां जालगिपाणीनाविंदुआभरे तेससिणिहतेकहिये जालगीलगारे आलोउइएहवो उदकार्द्रसस्त्रिभशरीरनोआ
 मज्जेज्जा लगारमात्र हायसु'स्यर्शनकरे मसलेनहीलूहेनहीं षणोलूहेनहीं उव्वलेनहीं हायसु'धसेनहीं तथाउव्वट्टिज्जा उवट
 णानीपरिइ'नकरे एतावतामसलीनेमेळजतारेनही आतापनायोडो'ऊगविवाभणी तावडोनलगाडेपवाविज्जाधणोतावडोनलगाडे
 अहपुण हिववलीइमजाणे माहरोशरीरविगतोदकहइओ जलनाविंदूआपडतारह्या तथाछिन्नसिहेणे लगारमात्रडील माहरोआ
 लोनयी तथाप्रकारकायजाणी जेपाछलीस्यर्शादिक अकरिवाकह्या तेइहांकरिवाकह्या एतले'शरीरप्रमा जी'जयणासु' ग्रामानु
 ग्रामप्रतिइ'विहारकरे हिवेइ'याविशेषकहेछे तेसाधुचारितिवो ग्रामानुग्रामिविहरतो परकहतांगहस्यतेसहितपरिजवियरकहतां
 बोलतोनाएतावता मार्गिजातोबोलेनहीं जुगवंदोनल्लिउवओगाईर्या'नो उपयोगभजेइ इणिकारणि अनेरासु'मार्गि जातोवात

दीपिकाटीका

रउदउल्ल'वाससिणिह'वाकायंनोआमज्जेज्जा पमज्जेज्जासंलिहेज्जवानिलेहेज्जवाउदउल्लेज्जवाआयावेज्जवापयावेज्जवाअहपुणएवं
 जाणेज्जा विगतोदएमेकाए वोच्छिन्नसिणेहे तहप्यगारंकायं आमज्जेज्जवाजावपयावेज्जवा तओसंजयामेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जा
 स्पटंनवरमत्तयं सामाचारीयइदकार्द्रवस्त्र' तत्स्वतएनिःप्रगलं यावद्धवतितावदुदकतीरेएवस्येयं अयचौरादिभवाङ्गमनं स्यात्ततःप्रलंब
 मानं कायेनास्पृशतानेयं सेभिकखूवारगामाणुगामं दूइज्जमाणेनोपरेहिं सद्धिंपरिजवियः गामाणुगामंदूइज्जेज्जारसुगमनवरं

शिलंगाचार्यकृत टीका

चे र्यापथिकांच प्रतिकासेन्नचैतत्कुर्वादित्याह सेइत्यादिस्पटं नवरमत्तयं सामाचारी यदुकार्द्रवस्त्र' तत्स्वतएवयावन्निः प्रगलंभवति
 तावदुदकतीरेएव स्वेयमयचौरादिभवाङ्गमनं स्यात्ततःप्रलंबमानं कायेनास्पृशतानेयमिति तथासेइत्यादिकंयं नवरंपरिजवियइति

संजयामेव गामाणुगामंदूइज्जेज्जा सेभिकखूवाभिकखूणीवा गामाणुगामंदूइज्जमाणे अंतरासे
 जंघासंतारिमेउदएसियासेपुव्वामेव ससीसोवरियंकायंपादेयपमज्जेज्जा सेपुव्वामेवपमज्जित्ताजा
 वएगंपादंजलेकिञ्चा एगंपादंजलेकिञ्चा तओसंजयामेव जंघासंतारिमेउदगे अहारियंरिएज्जा
 सेभिकखूवाभिकखूणीवाजंघासंतारिमेउदगेअहारियंरौयमाणेणेहत्थेणवाहत्थंपादेणवापादंकाए

भाषा

नकरेइमजयणासु' ग्रामानुग्रामप्रतिइविहारकरेहिवेजंघाप्रमाणपाणीआवेतिहांऊतरवानीविधिकहेछेतेसाधुचारितिवोग्रामानुग्रा
 मिविहारकरतो इमजाणेविचाले जंघासंतातिमपाणीछेतिवारेतेसाधुपडिलो' इमसूकपगलगीकायप्रमार्जे प्रमार्जीने' एकपगजलि
 करी एकपगजलिकरी एतावताचालतां जिमपाणीडहला इतिमनचालिवो' इमजयणासहितउदकनेविपे अहारियंजिम श्रीजगन्ना
 विइ'याकहीछे तिमचाले इहांवलीविशेषकहेछे तेसाधुउदकनेविपे इ'याचालतोहायेहायइत्यादि जिमनावासंतरणने आलावेजिम

दीपिकाटीका

परिजवियन्तिपरे, सार्द्धंभ्यशुक्लापंकुर्वन्नगच्छेत् इदानींजंघासंतरणविधिमाह सेभिकखूवारगामाणुगामंदूइज्जमाणे अंतरासेजंघा संतारिमेउदएसिया सेपुवामेवससीसोवरियंकायं पादेयपमज्जेज्जा सेपुवामेवपमज्जिता तओसंजयामेवजंघासंतरिमेउदगेअहारियंरिएज्जा तस्यभिक्षोर्गामांतरंगच्छतोवा यद्यन्तरालेजानु दध्मादिकमुदकं स्यात्ततज्जकार्यंमुखवस्त्रिकयाअधःकायंचरजोहरणेन प्रसज्योदकंप्रविशेत् प्रविष्टश्च पादमेकंजलेकृत्वा अपरंस्थलेआकाशेकृत्वापादंउत्तिपन्नगच्छेत्तनगच्छेत्तनजलमालोडयतागन्तव्यंअहारियन्ति यथाऋजुभवति तथागच्छेन्नअर्द्धविर्दन्तिगच्छेत् सेभिकखूवारजंघा संतारिमेउदगेअहारियंरीयमाणेनो हत्येणवाहत्यं पादेणवापादं काण्णवाकायं आसाएज्जासेअणासादए अणासायमाणे तओसंजयामेव जंघासंतरिमेउदए अहारियंरिएज्जा सभि क्षुर्यथाऋजुभवति तथाजंघासंतरि मेउदकेगच्छन् हस्तादिनाहस्तादिकं नासादेयेतूनसंस्पृशेत् अप्कायसंरक्षणार्थमिति सेभिकखू

शिलंगाचाकार्यकृतटी

परैःसार्द्धंभ्यशुक्लापंकुर्वन्नगच्छेदितिइदानींजंघासंतरणविधिमाहसेइत्यादि तस्यभिक्षोर्गामान्तरंगच्छतोयदन्तरालेजानुदध्मादिकमु दकंस्यात्ततज्जकार्यंमुखवस्त्रिकयाअधःकायंचर जोहरणेनप्रसज्योदकंप्रविशेत्प्रविष्टश्च पादमेकंजलेकृत्वाअपरंस्थलेआकाशेकृत्वापादा मुत्तिपन्नगच्छेन्नजलमालोडयतागन्तव्यमित्यर्थःअहारियंरीयज्जेत्तियथाऋजुभवतितथागच्छेन्नार्दवितर्देविकारंवाकुर्वन्नगच्छेदिति

णवा कायंआसाएज्जासेअणासादए अणासायमाणेतओ संजयामेवजंघा संतारिमेउदए अहा रीयंरिएज्जा सेभिकखूवाभिकखूणीवाजंघासंतरि मेउदएअहारियंरियमाणेणोसाया वडियाए णोपरिदाहवडियाएम हतिमहालयंसिउदगंसि कायवितोसेज्जातओसंजयामेवजंघा संतारिमे उदएअहारियंरिएज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पारएसियाउदगाओतीरंपाउणित्तए तओसंजयामेव

भाषा

वखाण्णोक्के तिमजाणिवो एतावतामाहोमाहिकाया असंघटतोचाले एभावजाणिवो तेसाधुचारित्तियो ईर्याइं चालतो नोसायवडि याएकहतां मुखनिमित्तंतथादाहनिमित्तं दाघनाउपसमाडिवाणिमिति जंघाथकीऊपरी पाणीमाहिकाया प्रवेशतोचालेकिंतु वीतरागप्रणीतईर्याइं पाणीमाहिकायाले इहांजंघाशब्दिइं पिंडी प्रमाणपाणीजाणिवो जेहभणीमूलसूत्रमाहि जंघाशब्दिइं पिंडीक हिजे शास्त्रांतरिइंजंघा ऊरुपुणकहिये परंजेइहांजंघाशब्दिइं ऊरुकहिये तोसूत्रसंमिलेनहीं इहांइमकह्योक्के एणंपायंजले किच्चाएणंपायंथले किच्चाइमकिमऊइ ऊरुप्रमाणपाणीमाहि पेसतांपगपाणी ऊपरिकरीनीतारीनसकिये इणिकारणिपिंडीप्रमाण पाणी जंघासंतरिमसूत्र पच्छिइंकहिये वलीगीतार्थसूत्रि मिलतोंप्रमाणकरे तेसहीविचारणीवं अथहिवेकदाचिसाधुजाणी घणा पाणीमाहिनपेसे तथापिअजाणपणे खुलितादिविशेषि तिमेजिकरिवे जिमपाळलिकह्योक्केजेउपगरणनिर्वाही नसकेतेवोसिरावे अथवाइमजाणेऊं एतले उपगरणिलीधे निर्व्वहिसुतोचाले इमकरतोउदकतीरिआवे जालंगीपाणीयावतोजाणे अथवाआर्द्र

दीपिकाटीका ।

वारजंघासंतरिमेउदए अहारियंरियमाणेनो सायवडियाएनो परिदाहवडियाए महतिमहालयंसि कायंवितोसेज्जा तओसंजया मेव जंघासंतरिमेउदए अहारियंरीएज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा पारएसिया उदगाओतीरंपाउणित्तए तओसंजयामेवउदछेणवा ससिणल्लेणवा काण्णउदगतीरेचिहेज्जासभित्तुर्यथार्थलेवगच्छन् महत्पुदकेमहाअये वत्तस्यलादिप्रमाणे जंघातरणी येनदीकृदादौ पूर्वविधिनैव कायंप्रवेशयेत्प्रविष्टश्च यद्युपकरणंनिर्वाहयितुमसमर्थस्ततः सर्वमसारंवापरित्यजेत् अथैवंजानीयात् शक्तोहंपारगमनाय

ततस्तयामृतएवगच्छेत् उत्तीर्णश्चक्राद्योत्कर्गादि पूर्ववत्कुर्यात् सेमिक्रूवाऽउदउहं वा ससिगिहं वाकायं नोआमज्जेज्जा जावआता

गालंगाचार्यकृत टीका

सेइत्यादि समिद्धुर्वाद्येमेव्यच्छन् महत्पुद्गलसहाय्ये वजस्तदादिप्रमाणेज्जातरणीये नदीऽझटादौपूर्वेविधिनैव कायंप्रवेययेत्प्रविष्ट
अवद्युपकरणं निर्वाहयितुमसमर्थं सतःसर्वमसारंग परित्यजेदयं जानीयाच्छतोहं पारगमनाय ततस्तयामृतएव गच्छेदुत्तीर्णश्च

उदउल्लेणवा ससिगिहं वाकाएणउदगतौरेचिहं ज्जासेमिक्रूवाभिक्रूणीवा उदउल्लंवाकायं सस
गिहं वाकायंणोआमज्जेज्जा पमज्जेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा विगतोदण्मेकाएछिण्ण सिण्णेहेत
हप्पगारंकायंआमज्जेज्जा जावपयावेज्जा तओसंजयासेवगमाणागुगामंदुइज्जेज्जासेमिक्रूवाभि
क्रूणीवागासाणागामंदुइज्जमाणे णोमहियास एहिंपाएहिंहरियाणिच्छिंदियच्छिंदियविज्जुज्जि

भाषा

शरीरजाणे तांलगीतीरेतिटेरहे तिहांइरियावहीपडिक्कमे जांलगीकायआर्द्रंइइ तांलगीआमर्गनादिक जेपूज्जे कत्ता तेलतां
नकरेअहपुण्णः हिवेइमजाणे आमाहरोयरीरआर्द्रनयी इमजाणीआमर्गनादिकरे तिवारपक्के जदगासहित शमासुश्राम
प्रतिविहारकरे तेसासुप्रामासुगमिजातो कर्हंमे परडेपणेकरी तेकर्हसकृतारिवानेकाजि हरीकायहेदीरकहतां पदादिकवेडां

दीपिकाटीका

वेज्जवा अहपुणएवंजाणेज्जा विगतोदण्मेकाए छिन्नसिण्णेहेतहप्पगारंकायं आमज्जेज्जा जावआयावेज्जवा तओसंजयासेवगमाणा
गामंदुइज्जेज्जा आमर्जनप्रमर्जनादिस्त्वं सुगमं सांप्रतमुदकोत्तीर्णं गमनविधिसाह सेमिक्रूवा वरगमाणागुगामं दुइज्जमाणेमहि
वामएहिंपाएहिं हरियाणिच्छिंदियं विज्जुज्जिययंरविपालियंर उम्भगेणंहरिय वधाएगच्छेज्जा जहेयंपाएहिंसद्वियंविप्यासेवहरि
ताणिअवहरंतु मातिट्ठाणंसंफासेणो एवंकरेज्जासेपुन्नासेवअप्पहरियंसगं पडिलेहिज्जातओसंज
यासेवगमाणागुगामंदुइज्जेज्जासेमिक्रूवाभिक्रूणीवागासाणागामंदुइज्जमाणे अंतरासेवप्पाणिवाफ
समिद्धुर्वाकादुत्तीर्णः कर्हंसाविलपादःसन् हरितादिस्यंछित्वातयाविज्जुज्जानिकृत्वा एवंपाटयित्वाउन्मार्गेणहरितवधावगच्छेत्

गालंगाचार्य कृतटीका

कायोत्कर्गादि पूर्ववत्कुर्यादिति सेइत्यादिआमर्जनं प्रमार्जनादिस्त्वं पूर्ववन्नेदमिति सांप्रतमुदकोत्तीर्णं गमनविधिसाह
सेइत्यादि समिद्धुर्वाकादुत्तीर्णः कर्हंसाविलपादःसन् हरितादिस्यंछित्वा तयाविज्जुज्जानिकृत्वा एवंपाटयित्वा उन्मार्गेणहरित

यविज्जुज्जियविपालिय विपालियउमगेणंहरियवधाए गच्छेज्जाजहेयंपाएहिंसद्वियंविप्यासेवह
रिताणिअवहरंतुमातिट्ठाणंसंफासेणो एवंकरेज्जासेपुन्नासेवअप्पहरियंसगं पडिलेहिज्जातओसंज
यासेवगमाणागुगामंदुइज्जेज्जासेमिक्रूवाभिक्रूणीवागासाणागामंदुइज्जमाणे अंतरासेवप्पाणिवाफ
लिह्वाणिवापागाराणिवातोराणिवाअगलाणिवाअगलपासगाणिवागड्ढाओवादरीओवासति

भाषा

शरीरं अव्यविपफालियरकहतां विहारोन्माटीपण्णकी नज्जतरे तथाहरीहेदेनही किंतुमाटीज्जतारिवामणी उन्मार्गेजाइ
जिहांहरीकाइइ सनसाहिइमजाणे ईण्णेहरीकाइइंजरी साहरापण्णो कर्हंमअपणीज्जतरो इतोभावअणेतो माटस्थानमहा
दोपउपजे इतोजाण्णे तेसांउण्हिलोई अप्पहरियंइइतां जिहांसर्वयापि वनस्पतिकायनदी तेमार्गेपडिलेहतांजोवे तिवारपक्केजय

णासहित ग्रामानुग्रामिविहारकरे वलीविशेषकहेहे तेसाधुग्रामानुग्रामिजातो अंतराविचाले वप्पाणिकहताचेव तथापरिखाई तथाप्रकारगढ तथातोरण तथाअगलपासगाणि अर्गलानापासा तथागड्डाओकहतांगर्ताखाडदरीगुफा इत्यादिविचालेतोचने

दीपिकाटीका ।

यथैनांपादवृत्तिकां हरितानिअपनेयेयुः इत्येवंमाहस्यानंसंस्पृशेत् नचेत्तुक्रुयात् शेषंकथं सेभिकवूवा१ गामाणुगामंदूद्वज्जमाणे अंतरासेवप्पाणिवा फलिहाणिवापागाराणिवा तोरणाणिवाअगलपासगाणिवा अगलपासगाणिवा गड्डाओवादरीओवा सतिपरक्कमे

शीलंगाचार्यकृत टीका

वधावगच्छेद्यथैनां पादवृत्तिकां हरितान्यपनेयेयुरित्येवं माहस्यानंसंस्पृशेत् नचेत्तु क्रुयाच्छेषंसंगममिति सेइत्यादि सभिचुर्यामान्त परक्कमेसंजयामेवपरक्कमेज्जा गोलुज्जुयंगच्छेज्जा केवल्लोवूयाआयाणमेयंसे तत्थपरक्कममाणेपयले ज्जवापवडेज्जवा सेतत्थपयलमाणेवा पवडमाणेवारुक्खाणिवा गुच्छाणिवागुम्माणिवा लयाओवावल्लीउवातणाणिवागहणाणिवा हरियाणिवा अवलंबियउत्तारेज्जाजेतत्थपाडिपहियाउवागच्छंति तेपाणीजाएज्जा तओसंजयामेव अवलंबियउत्तारेज्जा तओसंजयामेवगामाणुगामंदूद्वज्जमासे

भाषा

रेमार्गिं कते जयणासहितजाइ कदाचिवीजोमार्गं नळइतो नोउज्जुयंतिगिसमे पुणपंथिनजाइवो तिहासंकारणतेकहेहे केवली कहे एआदानकर्णबंधनोठास तेहभणीतिणिनिपिइमार्गिं जातोसाधुस्वलेयथवापडेति हास्वलेतोपडतो रुक्खाणिवा वृक्षपिप्पल सहकारादिदृक्ष तथागुरुणात्यक तथागुल्ललता चंपकलतादिकवल्लीप्रसिद्धगहन एतलावनस्पतिविशेषअवलंबे अवलंबीनेजतरेतथा तिहासासुहो कोईपथिकाआवे तेहकनूहापाणीजाएज्जा हाथमागे अहोपुरुषत्वं सुभनें हस्तावलंबनआपि जिमतेअवलंबीज्जं कतत्वं इमकरते तिणिविशेषि तिहावनस्पतिनो विराधनालागे तिणिकारणि दूषणटाली जयणासहित ग्रामानुग्रामिविहारकरे

दीपिकाटीका

संजयामेवपरक्कमेज्जा नोउज्जुयंगच्छेज्जाकेवलीवूया आयाणमेयंसेतत्थ परक्कममाणेपयलेज्जवापवडेज्जवा सतत्थपयलमाणेवा पवड माणेवा रुक्खाणिवागुम्माणिवा लयाओवावल्लीओवा तणाणिवागहणाणिवा हरियाणिवा अवलंबियउत्तारेज्जा जेतत्थपाडिपहि याउवागच्छन्ति पाणीजाएज्जा तओसंजयामेव अवलंबियउत्तारेज्जा तओसंजयामेवगामाणुगामंदूद्वज्जमासे सभिचुर्यदिगामात राले यदिवप्रादिकंपश्येत्ततः सत्यन्यस्मिन्संकसेमार्गे तेन ऋजुनापथानगच्छेत्तयतस्तत्रगर्तादौ निपतत्त्वचित्तं वृक्षादिकमवलंबेत तच्चाय

शीलंगाचार्य कृतटीका

रालेयदिवप्रादिकं पश्येत्ततः सत्यन्यस्मिन् संकसेतेन ऋजुनापथानगच्छेत् यतस्तत्रगर्तादौ निपतत्त्वचित्तं वृक्षादिकमवलंबेत तच्चाय क्तमथकारणिकस्तेनैवगच्छेत् कायंचित्पतितश्चगच्छगतो वल्लप्रादिकमप्यवलंब्य प्रातिपथिकं हर्षवाचाचित्वा संयतएवगच्छेदितिकिञ्चसे

भिकवूवाभिकवूणीवागामाणुगामंदूद्वज्जमाणेअंतरासेजवसाणिवासगडाणिवारहाणिवासचक्काणि वापरचक्काणिवासेणंवाविह्वरूवंसणिविट्टपेहाएसतिपरक्कमे संजयासेवगोलुज्जुयंगच्छेज्जासेणंपरो सेणागतोवदेज्जा आउसंतोएसणंसमणेसेणाए अभिनिवारियंकरेइ सेणंवाहाएगहाय आगसहसेणं परोवाहाहिंगहायआगसेज्जा तंणोसुमणेसियाजावसमाहीएतओ संजयासेवगामाणुगामंदूद्वज्जमासे

भाषा

साधुग्रामानुग्रामिविहरतोऽन्तराविचाले जवसकहतागोधूमादिधान्यतयायकटगाडलां स्वचकतयापरचक्रप्रसिद्धतयासेनाराजानांकट
कएवमादिविरूपरूप नानाप्रकारदेखी अनरेमार्गि छते अनरेमार्गि जाइवोंपरंनोउज्जुं तैगैसरलपंथिनजाइवों तिहांजाताधणा
अपायनोसंभवछे कदाचितकारणविशेषिइं तिहांजाइतोनेकरिवों तेकहेछे तेसाधुनेदेखी सेनागतपुरुष माहोमाहिइमकहे अहो
आहुअंतए अमणसेनानोहेरोकरेछे तिणिएवाहेग्रही आकर्षोताणोआधोपाछोकरो तिवारे'कोईएकसाधु बाहेग्रहीताणे आधो
पाछोकरे तिवारतेसाधु सुमणअथवाहुअणनऊइ एतावतातेहजपरिकाई रागहै पनाणे समाधिइंधर्मचिंतनजकरे इणिपरंजयणा

दीपिकाटीका

तथाअधकारिणिकसैनेवगच्छेत् कथंचित्पतितद्यगच्छतोवह्यादिकमप्यवलंअप्रातिपथिकंहस्तंवायाचित्वासंवतएवगच्छेत् सेभिक्षू वा
शगामाणुगामंदूइज्जमाणे अंतरासेजवसाणिवा सेगडाणिवारहाणिवा सचक्राणिवापरचक्राणिवा सेगंवाविस्वरुवंसस्त्रिविद्धं पेहाए
सतिपरक्रमे संजयामेव नोउज्जुगच्छेज्जा आउसंतोएसणंसमणाएसेणाएअभिनिवारियंकरेइ सेगंवाहाएगहाय आगसहासेगं
परोवाहाहिंआगसेज्जा तंनोसुमणैसिया जावसमाहीएतओ संजयामेवगामाणुगामंदूइज्जो ज्जा सभिक्षुर्द्यदिग्रामांतरालेववसंगोधूमा

शिलंगाचार्यकृत टीका

इत्यादि सभिक्षुर्द्यदिग्रामान्तराले ववसंगोधूमादि धान्यकटस्तत्त्वावार निवेशादिकंभवेत् ततवहपायसंभवात्तन्मध्ये नसत्यपरस्मि

ज्जासेभिक्षूवाभिक्षुणीवाअंतरासेपाडि पाहियाउवागच्छेज्जातेणंपाडिपहियाएवंवदेज्जाआउसं
तोसमणकेवतिए एसगामेवाजावरायहाणिंवा केवइयाएथआसाहत्वीगामपिंडोलगामणुसापरि
वसंतिसेवज्जभत्तेवज्जउदए वज्जजणेवज्जजवसे सेअप्पुदएअप्पभत्ते अप्पजणेअप्पजवसे एयप्पगारा
णिपसिणाणिपुटो णोआइकखेज्जा एतप्पगाराणिपसिणाणि णोपुच्छेज्जा एवंखलुतस्सभिक्षूसुवा

भाषा

सहित ग्रामानुग्रामिइंजाइ वलीईयाविशेषदेखाडेछे तेसाधुचारितियो ग्रामानुग्रामिजातोउत्तो विचालेकेईपंथी सासुहाआवे
तेपंथीसाधुने'इमकहे अहोआहुअंतअमण एग्रामकेहवोछे अथवाएआगरनगर जावएराजधानीकेहवीछे तथाइणिग्रामादिविषे
अश्वहस्तीग्रामपिंडोलक भिक्षाचरकेतवाएकछे एग्रामधणाभातधणापाणी धणालोकवणागोधूमादिक धान्यसहितछे अथवाअल्प
भक्तअल्पउदक अल्पजन्यगोधूमादि इहांअल्पयन्त्रोकार्यवाचीजाणिवोएग्रामकेहवोछे एहवाप्रन्नतेपूछे अथवानपूछे तोपुणसाधुनेह
ने'कहेनही अथवातेकनूहां एहवाप्रन्नपूछेपुणनही हिवेउद्देश्यपरिसमाप्तिकहेछे खलुनिश्चैएपूर्वोक्तआचार तेसाधुनांसमग्रपणों

दीपिकाटीका

दिधान्यकटस्तत्त्वावारनिवेशादिस्मणैसिया जावसमाहीएतओ संजयाकंभवेत्ततवहपायसंभवात् तद्व्येनसति अपरस्मिन्परा
क्रमेनगच्छेत् येषंसुगमं सेभिक्षू वारअंतरा पाडिपहियाउवागच्छेज्जातेणंपाडिपहियाएवंवदेज्जाआउसंतोसमणकेवतिएएसगामे
वाजावरायहाणीवा केवइयाएथआसाहत्वी गामपिंडोलगापरिवसन्ति सेवज्जभत्तेवज्जउदएवज्जजणेवज्जजवसे सेअप्पुदएअप्पभत्ते
अप्पजणे अप्पजवसेएयप्पगाराणि पसिणाणिपुटो नो आइकखेज्जा तहप्पगाराणिपसिणाणिनोपुच्छेज्जाएवंखलु तस्सभिक्षूसुवा
नामगियंतइयस वितीओउद्देश्योसमन्नतो सेतस्सभिक्षोरपंतारालेगच्छतः प्रातिपथिकाःसंसुखाः पथिकाभवेदुस्तेचैवंवदेयुर्वायुअन्
अमण किंभूतोयंग्रामइत्यादि षट्ठेनतेग्रामावचीत नापितान्छेत् एतत्तस्सभिक्षोःसामग्रं संपूर्णोपिभिन्नुभावइति इतिवृत्तीयाथ

शिल्पगाचार्य कृतटीका ।

नवेपराक्रमे नगच्छेपंसुगममिति तथासेद्वत्यादि सेतयभिन्नो रपांतरालेगच्छतः प्रातिपथिका संसुखाःपथि कामवेदुस्तेचैवं वदेयुर्वथा आयुष्मन्त्रमणःकिंभूतोयंग्रामइत्यादि एतेनतेपामाचक्षीत नापितान्ष्टच्छेदिति पिंडार्थएतत्तस्य भिन्नोःसामग्रमिति

२सामग्यवन्ततौयस्यद्वितीयोद्देशकःसेभिक्वूवाभिक्वूणीवा गामाणुगामं दुइज्जमाणेअंतरासेव
प्राणिवाफलिहाणिवापागाराणिवाजावदरीओवाकूडागाराणिवापासादाणिवा शूमगिहाणिवा
क्वगिहाणिवा पव्यगिहाणिवाक्वक्ववा चेतिथकडंयूभंवा चेइयकडंआएसणाणिवा जावभवणगि
हाणिवाणेवाहाओपगिभिन्नय २ अंगुलीयाए उद्दिसिय २ उणमिय २ उणमिय २ गिज्जाएज्जाततो

भाषा

एतलो आचारप्रतिपालतो संपूर्णसाधुकहिजे जेसर्वार्थज्ञानदर्शन चारित्रतेणेसहित सदायतकरे श्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतिकहे
हं श्रीजगन्नाथकन्हा साभलीइमकडं कुं तुहे पुणइणिआचारविषेयतकरिवोइतिश्रीआचारांगद्वितीयस्कंधे द्वितीयाध्ययने द्विती
योद्देशकः द्विजेतीजेअध्ययनि त्वीजोउद्देशोप्रारंभियेके वीजेउद्देशेसाधुनेईयांविधिकही इहांपुणतेहजनो विशेषकहेके तेसाधुचा
रित्रियो ग्रामानुग्रामिविहरतो अंतराविचाले एतलाप्रकारदेखे तेकहेके वप्रादिकपूर्वोक्तजावदरीगुफा अनेराईकहेके कूडागारक
हतां पर्वतऊपरिषर तथाशूमगिहाणि कंहतांभूमिषर क्वगिहाणिकहतां वृक्षाश्रितषर पर्वतषरकहतांगुफा तथाक्वक्ववाचेइयकडं
वृक्षतेकेहवो वेइयकडं जिणिहेठलिव्यंतरादिकनोस्थानतथायूभंवेइयकडं यूभंयंतरादिकनाआकारसहित तथाआवेशनादिकषणा
षरएतलादेखी वाहाउपगिभिन्नय कंहतां वाळऊपाडीऊपाडीने तथाअंगुलीप्रसारी उणमिय २ शरीर ऊचोनीचोकररीने नजो
वेनदेखे एसाधुनोआचार तिहाइमतीव्रपणेदेखतां षणादोपऊपजे कदाचितेअग्निखंडले अथवाकोईकाई तेहमाहिथीसुसी
जाइ तिवारतेहनाधणी साधुऊपरिशंकाआणें तेषणोंषणोंऊचोनीचोथईयई जोवतोहं तो तिणिकारणिण तिणिइजकार्यकीषो
ऊस्ये अथवाइमनऊइतोपुण इमजोवतांतेलोकइमकहे एहनाइंद्रीवशिनथी सविकारके एहमाहिसाधुपणों कांईदीसतांनथीइम

दीपिकाटीका ।

यनस्य द्वितीयोद्देशकप्रदीपिका द्वितीयोद्देशकोगमनविधिरुक्तः तृतीयेपिसएवप्रतिपाद्यते इत्यनेनसंबन्धेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादि
सूत्रं सेभिक्वू वार गामाणुगामंदूइज्जमाणे अंतरासेफलिहाणिवा पागाराणिवा जावदरीओवा कूडागाराणिवा पासादाणिवा
शूमगिहाणिवा क्वगिहाणिवा पव्यगिहाणिवा क्वक्ववाचेतिथकडंयू भंवाचेइयकडंआएसणाणिवा जावभवणगिहाणिवानो
वाहाओपगिभिन्नय अंगुलियाएउद्दिसिय २ उणमिय २ निज्जाएज्जा ततोसंजयासेव गामाणुगामंदूतिज्जेज्जा सभिक्षुर्ग्रामांतरंगच्छन्
चदंतरालेएतन्पश्येत् तद्यथापरिखाःप्राकारान् कूडागाराणि पर्वतोपरिगृहाणि शूमगृहाणि भूमिगृहाणि वृक्षगृहाणिक्वक्ववा
चेइयकडं वृक्षस्याधोव्यंतरादिस्थानकं सूपंवाव्यन्तरादिस्थानकं सुपंवाव्यन्तरादिकृतं तदेवमादिकं साधुनाहशंवाळं प्रगृह्योत्तिष्ठत्य
तथांगुलीप्रसार्य कायमवनस्योन्मस्यवा नदर्शनीयं नाप्यबलोकनीयं दोषाश्चावदग्धसुखितादौराशंकेते अजितेन्द्रियोवा संभाव्येततस्य

शिल्पगाचार्य कृतटीका

तृतीयस्याध्ययनस्यद्वितीयः उक्तोद्वितीयोद्देशकः सांप्रतंतृतीयःसमारभ्यते अस्यचायमभि इहानन्तरंगमनविधिः प्रतिपादित
इहापिसएवप्रतिपाद्यत इत्यनेनसंबन्धेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेद्वत्यादिसभिक्षुर्ग्रामान्तरं गच्छन्त्यदन्तरालेएतत्पश्येत् तद्यथा
परिखाःप्राकारान् कूडागाराणि पर्वतोपरिगृहाणि शूमगृहाणि वृक्षप्रधानानि तदुपरिवागृहाणि वृक्षगृहाणि पर्वतगृहाणिपर्वत

पर्वतगुहारुकुंवा वेद्यकडन्ति वृत्त्याधोव्यंतरादिस्थानकंसूंपवाव्यन्तरादिकृतं तदेवमादिकंसाधुना भगंवाङ्गं प्रगृह्योत्तुचिष्य
तथागुलीप्रसार्य तथाकायमवनस्योन्नम्यवा नदर्शनीयं नाप्यवलोकनीयं दोषाश्चावदग्धमुचितादौ साधुरासंख्येत अजितेन्द्रियोवा

संजतामेवगासाणुगामंदूज्ज्जा सेभिक्वूवा२ गासाणुगामं दूज्ज्जभाणे अंतरासेकच्छाणिवाद
वियाणिवाणूमाणिवा वलयाणिवागहणाणिवा गहणविदुग्गाणिवा वणाणिवावणपव्वयाणिवाप
व्वतविदुग्गाणिवापव्वतगिहाणिवाअगडाणिवा तलागाणिवादहाणिवाणदीउवा वावीओवापुक्ख
रणोओवा दीहियाओवा गुंजालियाओवा सराणिवासरपंतियाणिवा सरसरपंतियाणिवाणोवा

भाषा

कहे एहवादोपजपजनाजाणी इसनकरे किंतुसंयमपालतो जयणाइं ग्रासानुग्रामिविहारकरे तेसाधुचारित्तियो विहारकरतोविचा
लेएतलाप्रकारदेखे तोविगेपकरीदेखेनही तेकोणरकच्छाणिवाकहता नगरयकोदूकडानीचाप्रदेगजिहांलोकवीभडा पडव्वजादिक
कनीवाडीकरे द्रविवाणिवाकहता अटवीमाहिजडणनेअर्थ राजाइंरोहडीभूमिका एतलीमाहिकोई करसणादिकमकरिख्यो
इहाराजाना अश्वादिक्ने धारलीजिखे गूमाणिवाकहतां गत्तादिवलयाणिवाकहतां नदीइंवेटितभूमिका गहणाणिवाकहता जल
रहितस्थानस्थानक अथवाअटवीमाहिलोक्षेय गहणविदुग्गाणिवाकहतां गहनमाहिविपमस्थानक तथावनपर्वतप्रसिद्ध तेहमाहिला
विपमठामतेदुर्गकहिये अगडकूचातडाग तलावद्रुप्रसिद्धनदी वापीपुष्करिणी दीर्घिकावापी चोकोणकमलरहित वावडीपुष्क
रिणी कमलसहितदीर्घिका जलक्रीडानीखंडोपली गुंजालियाकहता लांवांजंडाचक एहवांपाणीनांठाम सराणिवाकहता विणु
प्रण्यातलाउ सरपंतियाणिवाकहता एहवांघणा सरसरपंतियाणिवाकहता माहोमाहिसंलग्न एहवाघणांसर एतलाप्रकारदेखी
वाङ्कजपाडीचागुलीप्रसारी अंचोनीचोयईजोवेनहीं तिहांकारणकिसोंतेकहेछे केवलीकहेएथाटान कर्मबंधनोठामहे तेकिसो

दीपिकाटीका

पक्षिगणोवात्ता संज्जेत्तएतद्दोपभयात् संयतएवदूयेत्तगच्छेत्सेभिक्वूवा२ गासाणुगामंदूज्ज्जभाणेअंतरासेकच्छाणिवादवियाणिवा
गूमाणिवावलयाणिवागहणाणिवागहणविदुग्गाणिवावणाणिवावणपव्वयाणिवापव्वतविदुग्गाणिवापव्वतगिहाणितलागाणिवादहाणिवा
नदीओवापुक्खरणोओवादीहलियाओवा गुंजालियाओवासरपंतियाणिवासरर पंतियाणिवानोवाहाओपगज्जियरजावनिष्काए
ज्जाकेवलीवूयाआयाणमेयं जेतयमिगावापसूयाणिवापक्खीवासरीसिवाजलचरावाथलचरावाखहचरावासत्तातेउत्तासेज्जवावित्तसे
ज्जवाउंवासरणंवाकंखेज्जावारेतिमेअयंसमणेअहभिक्वू गुंपुव्वोवदिट्ठापतिगाज्जोवाहाउपगज्जिय जावनिष्काएज्जातओसंजवासे
वआयरियउवष्काए हिंसद्धिं गामाणुगामंदूज्ज्ज्जासेसिद्धुर्गमातरंगच्छेत् साचगच्छतो यदेतानिभवेयुस्तयथा कच्छानद्याद्यासज्ज
भूप्रदेशा स्त्रलकवालुंकादिवाटिका वादवियाणिगि अटव्यांघासायं राजकुलावसहभूमयः निम्नानिगत्तादीनि वलयानिनद्यावेष्टित
भूभागाः गहनंनिर्जलःप्रदेशोऽरण्यक्षेत्रं वा गुंजालिकादीर्घावापी सरःपंक्तयःप्रतीताःसररपंक्तयः परस्परसंलग्नानि वज्जिनिसरासि
इत्येवमादीनि बाह्यादिनानप्रदर्शयेत् अवलोकयेद्वा यतःकेवलीवूयात्कर्मोपाटानसेतत्किमित्यतोयेतस्याः पक्षिगसरीसृपादय

शिलंगाचायकत टीका

संभाष्येत ततस्यःपक्षिगणोवा संत्वासंगच्छेदेतद्दोप भयात्संयतएवदूयेत्तगच्छेदिति तथासेइत्यादि सभित्तुर्गामान्तरं गच्छेत्तस्यच
गच्छेतोयदेतानि भवेयुस्तयथा कच्छानद्यासज्ज निम्नप्रदेशास्त्रलक वालुंकादिवाटिका वादवियाणिगि अटव्यांघासायं राजकुलावस
हभूमयःनिम्नानिगत्तादीनिवलयानिनद्यादिवेष्टितभूभागागहनंनिर्जलःप्रदेशोऽरण्यक्षेत्रं वा गुंजालिकादीर्घांभीराःकुटिलाः स्त्रलगाज
लागयाःसरःपंक्तयःप्रतीताःसरःसरःपंक्तयःपरस्परसंलग्नानिवज्जिनिसरासीत्येवमादीनिवाबाह्यादिनानप्रदर्शयेदवलोकयेद्वायतःकेवली

हाओपगिज्जियं जावणिज्जाएज्जा केवलीवूयाआयाणमेयं जेतत्थमिगावा पसूवापक्खीवासिरी
सिवासीहावाजलचरावाथलचरावा खहचरावासत्तातेउत्तसेज्जवा वित्तसेज्जवावाडंवासरणंवाकंखे
ज्जावारेतिमेअयंसमखेअहभिकखूणंपुडोवदिट्ठाप्रतिष्ठाअज्जोवाहाओपगिज्जियं जावणिज्जाएज्जा
तओसंजयामेवआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं गामाणुगामंदुइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं

भाषा

जेतिहां कच्छादिकनेविषे खगपंखिया सरीरूपनीजाति सिंहअथवाजलघर यलचरखेचर आकाशचारीज्जइं तेसाधुनीएहवी
चेष्टादेखीतासेंनासे तथाजेतिहांवाडों शरणकरीरच्छाके तेहनेंकांक्षाजपजे जेएसुभनें वारेके एअमणइणिकारणि साधुनें पूर्वोप
दिष्टअनंततीर्थंकरनीभापी एहवीप्रतिज्ञाके जेएहवांस्थानवांजपडाडीइ एअमणइणिकारणि साधुनें भांगुलीप्रसारीनजोवे इति
भावः तथासंयमसहित आचार्यउपाध्यायसाधिइं विहारकरे तिहांविशेषकहेके तेसाधुचारितियो आचार्यउपाध्यायसहित ग्रामासु

दीपिकाटीका

स्ते संतासंगच्छेद्युः स्तत्रोपविष्टानां साधुविषयाशंका समुत्पद्येत अथसाधूनांपूर्वोपदिष्ट मैतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथानकुर्यात् आचार्यो
पाध्यायादिभिश्च गीतार्थैः सह विहरेत् सांप्रतमाचार्यादिना सहगच्छतः साधोर्विधिमाह सेभिकखूवारआयरिय उवज्जाएहिंसद्धिं

शीलंगम्चार्य कृतटीका

वूयात् कर्मोपादानमेतत् किमितियतोयेतत्स्थाः पक्षिखगसरीरुपादय स्ते संतासंगच्छेद्युः स्तत्रोपविष्टानांसाधुविषयाशंकासमुत्प
द्येतायसाधूनां पूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्तथानकुर्यादाचार्योपाध्यायादिभिश्च गीतार्थैः सह विहरेदिति सांप्रतमाचार्यादिनासह

वज्जाएहिंसद्धिं गामाणुगामंदुइज्जमाणेओआयरिउवज्जायस्स हत्थेणवाहत्थं जावअणासायमाणेत
ओसंजयामेव आयरिउवज्जाएहिंसद्धिं जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं
सद्धिंदूइज्जमाणे अंतरासेपडिपहियाउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाएवंवदेज्जाआउसंतोसमणाके
तुभमेकओवा एहकहिंवा गच्छिहिहजेतत्थ आयरिउवज्जाएवा सेभासेज्जवावियागरेज्जवाआ

भाषा

ग्रामिविहरतो तेतलीभूमिका वेगलोछतोंचाले जेतलीआचार्य उपाध्यायनाहस्तपगशरीर तेहस्सोंस्पर्शनज्जइं इनकरतांआशातना
तिष्ठिकारणिजयणासहित आचार्यउपाध्यायसाधिइं विहारकरेइतिभावः तेसाधुआचार्य उपाध्यायसाधिइं लागोविहार
करे तेसाधुआचार्यउपाध्याय साधिइं विहारकरतो अंतराविचालेसासुहापंथीआवेतेएहवोप्रश्नकरे अहोआयुषंतं तुहेकोणकिहां
यकीइहांआया आगलिकिहाजास्यो एहवेप्रश्निकीधेइं ते जेतिहांआचार्य अथवाउपाध्यायज्जइतेभापे प्रश्ननोजत्तरआपेवागरे परं

दीपिकाटीका

गामाणुगामंदूइज्जमाणेओ आयरिउवज्जायस्स हत्थेणवाहत्थं जावअणासायमाणे तओसंजयामेव आयरिउवज्जाए हिंसद्धिं जाव
दूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं
जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं जावदूइज्जमाणेओआयरिउवज्जाएहिंसद्धिं

कहिंवागच्छिह जेतत्यआयरिण्वाउवज्जाएवासेभासेज्जाविद्या गरिज्जाआयरियउवज्जाय सभासमाणस्सवा विद्यागरेमाणस्सवा
नोअंतराभासंकरेज्जा तओसंजयामेव चहोराविणियाएदूइज्जेज्जा सेभिज्जुराचार्यादिभिः सार्द्धं गच्छन् प्रातिपथिकेनष्टः सन् आचा

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

गच्छतः साधोर्विधिमाह सेइत्यादिसभिज्जुराचार्यादिभिः सहगच्छतस्सावन्नात्तायां भूमौस्थितोगच्छेद्यया इत्यादिसंस्पर्शो न भवतीति
तथासेइत्यादि सभिज्जुराचार्यादिभिः सार्द्धं गच्छन् प्रातिपथिकेनष्टः सन्नाचार्यादीनतिक्रम्य नोत्तरंदद्यात् नाप्याचार्यादौजल्पत्य

वरिउवज्जायसभासमाणस्सवाविद्यागरेमाणस्सवाणोअंतराभासंकरेज्जातओसंजयामेवअहाराति
णियाए दुतिज्जेज्जासेभिकखूवाअहारातिणियंगामाणुगामंदुइज्जमाणे णोअहारातिणियस्सह
त्येणहत्थं जावअणासायमाणे ततोसंजयामेव अहारातिणियंगामाणुगामं दूइज्जेज्जासेभिकखूवा
अहारातिणियंदुइज्जमाणे अंतरासेपाडिपहियाउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाएवंवदेज्जाआउ

भाषा

आचार्यउपाध्याय बोलताविचालेअंतरभाषानकरे तेहविचाले ईदं तेहनेंऊतरनकरे किंतुसंजयमेव भूसरप्रमाणभूमिका निरति
दृष्टिईसोधतो आचार्यउपाध्यायसायिईं विहारकरे हिवेजेआचार्य उपाध्यायसायिईं अनेरोईजेकोईवडोकरीमानिये तेहनोविशेष
कहेहे तेसाधुअहारातिणियंकहतां रत्ताधिकस्यविर प्रवर्त्तकगणिगणावच्छेदकादितेहनें सायिईं ईयांसोधतो जयणाईंविहारकरे
तथारत्ताधिकना हस्तपगशरीरसुं चालतांसंघट्टनकरे किंतुवेगलछतोचाले इमरत्ताधिकनी आशातनानकरे तेसाधुरत्ताधिकसायि

टीपिकाटीका

वादीनतिक्रम्य नोत्तरंदद्यात् नोप्याचार्यादौजल्पति अंतरभाषांकुर्यात् गच्छंश्चसंवतएव युगमातवाहत्या यथारत्ताधिकंगच्छेत् सेभि
कखूवाअहारातिणियं गामाणुगामंदूइज्जमाणेनोअहारातिणियस्स हत्थेणहत्थंजाव अणासायमाणे तओसंजयामेव अहारा
तिणियं गामाणुगामंदूज्जेज्जा सुगमंसेभिकखूवाअहारातिणियंदूइज्जमाणे अंतरासेपाडिपहियाउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाएवं
वदेज्जा आउसंतोसमणाकेतुमे जेतत्यसव्वरातिणि एसेभासेज्जावर अहारातिणियस्सभासमाणस्सविद्यागरिमाणस्सनोअंतराभासंक

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

नतरभाषांकुर्यात् गच्छंश्चसंवतएव युगमातवाहत्या यथारत्ताधिकं गच्छेदितितान्तर्यायः एवमुत्तरसूत्रद्वय मध्याचार्योपाध्यायैरिवा
परेणापि रत्ताधिकेन साधुनासहगच्छता हस्तादिसंवट्टोत्तरभाषाच वर्जनीयेतिद्रष्टव्यमिति किञ्चसेइत्यादि सेतसभिज्जोर्गच्छतः

संतोसमणाकेतुभजेतत्यसव्वरातिणि एसेभासेज्जावाअहारातिणियस्सभासमाणस्सविद्यागरेमाण
स्सणोअंतराभासंभासेज्जाततोसेसंजयामेवगामाणुगामं दूइज्जेज्जा सेभिकखूवाअहारातिणियंदूइज्जमाणे अंतरासेपाडिपहियाउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाएवंवदेज्जा आउसंतोसमणाअविद्या
इएत्तोपडिपहियासहतंजहा मणुस्संवागोणंवा सहिसंवापसूंवापक्खंवासिरौसिंवा जलयरंवाआ

भाषा

ईंविहारकरेहे अंतराविचालेसाधुहा केईपंथीआवीपूछे तुम्हे कोणकिहांयकी आध्याकिहांजास्यो एहवेप्रन्निकीषेज्जेते जेरत्ताधिक
छइ तेतेहप्रतिप्रभाषेवागरे परंसामान्यसाधु तेहविचाले अंतरभाषानकरे ईयांसोधतोविहरे हिवेवलीप्रन्नोत्तरनो विशेषकहेहे

तेसाधुग्रामानुग्रामि विहारकरतो जाइके तिहांजातांविचाले केईपंथीसासुहाआवे तेसाधुप्रतिद्वंद्वमपूछे अहोआधुपंतत्रमणतुहे
आवतांइणपंथि मनुअथवागोणकहतां हृषभमहिष अथवापशुअथवासरीरूप अथवाजलचर एतलामाहिदीठोऊइ तेआइकख

दीपिकाटीका

रेज्जाततोसंजयासेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जासुगमंसेभिकखू वारगामाणुगामंदूइज्जेमाणेअंतरासेपाडिपहियाएवंवदेज्जाआउसंतोसम
णाअविद्याइत्तोपडिहेपासहतंमाणुअंवागोणंवामहिसंवापसंवापकिं वासरिसिंवाजलयरंवाआतिकख हदंसेहतंणोआइज्जाणोदं
सेज्जानोतेसिंतंपरिणंपरिजाणेज्जातुसिणीएउवेहेज्जाजाणंवानोजाणंतिवदेज्जाततोसंजयासेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जासेतस्यभिचोर्ग
च्छतःप्रातिपथिककश्चित्संमुखीन एतद्व्यात्तद्यथा आधुपन्त्रमणअपिच किंभवतापथ्यागच्छताकश्चिन्मनुष्यादिरूपलब्धःतंचैवंष्टच्छन्तं

शिलंगाचार्यकृत टीका

प्रातिपथिकः कश्चित्संमुखीन एतद्व्यात्तद्यथा आधुपन्त्रमणअपिच किंभवतापथ्यागच्छताकश्चिन्मनुष्यादिरूपलब्धः सच्चैवंष्टच्छन्तं

तिकख हदंसेहतंणो आइकखेज्जा णोदंसेज्जाणोतेसिंतंपरिणं परिजाणेज्जा तुसिणीएउवेहेज्जाजा
णंवाणोजाणंतिवदेज्जातओसंजयासेवगामाणुगामंदूइज्जेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवागामाणुगामं
अंतरासेपडिपहियाआगच्छेज्जातेणंपाडिपहियाएवंवदेज्जाआउसंतोसमणाअविद्याइत्तोपडिपहे
पासहउदगपसूयाणिकंदाणिवा मूलाणिवातयापत्ता पुप्फाफलावीयाहरिता उदगंवासंणिहियंअ

भाषा

हअहनेकहो तथाअहनेदेखाडो एहवेप्रश्निकोवेहंतेसाधुनकहेनदिखाडेतेहनीपरिज्ञा परिजाणेनहीं एतावतानआदरे किंवज्जना
जाणंतानोजाणंतिवदेज्जा कहतांजाणतोइइतो पुणज्जाणुंइमनकहे एतलेपहिलोवीजो व्रतवेवेपाल्याऊइ इहांलगारएकसंदेह
ऊपजिवानोठामके परंडाहोऊइ तेविचारीनिरतोबोले केईइमजाणि सिइहांसूत्रमाहि इमकहोके जाणतोऊइतो पुणनजाणुं
इमकहे इमकहतांसदहतां वीतरागनावचनमाहि सावज्जऊइइष्टपाकक्ष्यामाटि जिनप्रणीतसूत्रमाहि वीतरागनेवचनि जीवपुणरा
खिवा ष्टपापुणनवोलिवो इसोभावजाणी गीतार्थमुखिनिरतो ओलखीबिरतोसदहियेप्ररूपियेएभावइम तूणीककतोविणनोत्यो
जयणासहित ग्रामानुग्रामिविहारकरे तेसाधुचारित्तियो ग्रामानुग्रामिविहरतोऊइ तिवारे विचाले सासुहाकेईपंथीआवे तेसाधु
प्रतिद्वंद्वमकहे अहोआधुपंतत्रमण इणपंथिआवतां तुहेउदकप्रसूतकहतां उदकयकीनीपनाकंद अथवासूत्रअथवा त्वचाकालि

दीपिकाटीका

तूणीभावेनोपेक्षेत यदिवाजानन्नपिनाहंजानामीति एवंवदेत्सेभिकखू वारगामाणुगामंदूइज्जेमाणे अंतरासेपाडिपहियाएवंवदेज्जा
आउसंतोसमणाअविद्याइत्तोपडिपहेपासह उदकप्रसूयाणि कंदाणिवासूत्राणिवा तयापत्तापुप्फाफलावीया उदगंसंनिहियंअग
णिंवासंनिक्खित्तं सेसंतंचेवआइकखइजावदूइज्जेज्जा सभिक्षुर्गामान्तरंगच्छन् केनचित्थंमुखीनेन प्रातिपथिकेनष्टः सन् उदकप्रसूतं
कंदसूलादिनैवाचक्षीत जानन्नपिनैवाचक्षीत जानन्नपिनैवजानामीतिव्यात्सेभिकखू वारगामाणुगामंदूइज्जेमाणे अंतरासेपाडिप

शिलंगाचार्यकृतटीका

तूणीभावेनोपेक्षेत यदिवाजानन्नपि नाहंजानामीत्येवंवदेदिति अपिचसेइत्यादि सभिक्षुर्गामान्तरंगच्छन् केनचित्थंमुखीनेनप्राति
पथिकेनष्टः सन् उदकप्रसूतं कंदसूलादिनैवाचक्षीत जावन्नपिनैवजानामीतिव्यादिति एवंयवसायनादि सूत्रमपिनेयमिति तथा

गणिवसस्त्रिक्खित्तंसेसंतंवेवसेआइक्खेहजावदुइज्जेज्जा सेभिकखूवाभिकखुणीवागामाणुगामंअंत
रासेपडिपहियाउवागच्छेज्जातेणंपडिपहिया एवंवदेज्जाआउसंतोसमणाअविद्याइंएत्तो पाडिपहे
पासह जवसाणिवा जावसेणंवा विख्वख्वंसंनिविट्ठंसे आइक्खेहजावदुइज्जेज्जासेभिकखूवाग्गामा
णुगामंअंतरासे पडिपहियाजाव आउसंतोसमणा केवतिएतत्तो गामेवाजावरायहाणिवा सेआइ

भाषा

अथवापत्रपान फूलफलबीजहरितएतला वानादीठाअथवा उदकपाणीसंनिहितजहतां तलावद्रूढवावडीइत्यादि तयाअग्निसंचि
मकहतां किहांईकिण्णिही संधुपीदीपावीरुइतोकहो देखाडोतिवार तेसाधुतेहनेकांईनकहे विणुवोत्थोरहे कदाचिजागतो
छइ तोपुणजाणुंइमनकहे ईचांइग्रामानुग्रामिविहारकरे तेग्राधुनेग्रामानुग्रामिजातां विचालेसामुहा आवतापंधीमिले तेएहवो
पूछे अहोआधुप्पंतइण्णि पंविआवतांतुहे धान्यगोधूमादिक इत्यादिकतया सेनाराजकटक नानाप्रकारऊतयो दीठोछइतो
कहो तिवारजेवचनपाछिले आलावेकच्छातिहेजजाणिवा एतावतानवोलेनकहे जागतोछइतोपुणज्जं जाणुंइमनकहे तेसाधुचा
रित्तियो ग्रामानुग्रामप्रतिइं विहारकरतोछइ तिवारे विचाले केईमिलेपूछे अहोआधुप्पंतअमण इहांयकीग्रामआगर इत्यादिया

दीपिकाटीका ।

हियाएउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाउवागच्छेज्जा तेणंपडिपहियाएवंवदेज्जा आउसंतोसमणाअविद्याइं इत्तोपडिपहेपासह जव
साणिवासगडाणिवा जावसेणंवा विख्वख्वंसंनिविट्ठंसेआइक्खेह जावदुइज्जेज्जा यवसंगोधूमादिधान्यं यावन्नोजानामीतिवदेत्
सेभिकखूवाग्गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरासेपडिपहिया एवंवदेज्जाआउसंतोसमणाकेवतिइत्तोगामस्सवानगरस्सवाजावरायहा

- शीलंगाचार्य छतटीका

किंवदूरे ग्रामादिप्रसूतमपिनेयमिति एवंकियान्पयाइत्येतदपीति किञ्चसेइत्यादि सभिजुर्ग्रामान्तरंगच्छन् वयन्तरादेगांष्टपभं

क्खेहजावदुइज्जेज्जासेभिकखूवाभिकखुणीवागामाणुगामं अंतरासेपाडिपहियाआउसंतोसमणाकेव
तिएत्तोगामस्सवाणगरस्सवाजावरायहाणीएवा मग्गेसेआइक्खेहजावदुइज्जेज्जासेभिकखूवाग्
गामाणुगामंअंतरासेगोणंविचालंपडिपहेपेहाएजावचित्ता चिल्लडंविचालंपडिपहेपेहाएणोतेसिंभौ
तोउसंगेणंछेज्जाणोमग्गाओमग्गं संकमेज्जाणोगहणंवावणंवादुग्गं वाअणुपविसेज्जाणोरुक्खंसि

भाषा

वत्रानधानी एतलामाहिला आचीपूछे ग्रामकेतलीदूरिछे अरुहआगलिकहो तिवारतेसाधुतेहप्रतिइं कांईनकहे नवोलेजयणा
सहित ग्रामानुग्रामिइंविहारकरे तेसाधुचारित्तियो ग्रामानुग्रामिजातोविचाले कोईपूछेइहांयकी ग्रामादिक्कनोमार्गं केतलीदूरिछे
तेअहनेंजहो तिवारेसाधुकांईनकहेनवोले जयणाइंविहारकरे तेसाधुग्रामानुग्रामि विहारकरतोअंतराविचाले गोणष्टपभतया
व्यालसर्प अथवाहस्तीदर्मित मदोन्मत्तमार्गंनेविषे सामुहोआवतोदेखी सिंहव्याघ्रचीतो चिल्लडकहतां चीतानोवालक व्यालक
हतांकर एतलामार्गि आवतादेखी तेहयीवीहतोउन्मार्गिनजाइ मार्ग छांडीवीजेमार्गि ऊवटिनजाइ तयागहनतयावन दुर्ग विप्रम

दीपिकाटीका

णीएवामग्गे सेआइक्खेह तेहवजावदुइज्जेज्जाएवंकियान्पया इत्यादिसूत्रसंगमं सेभिकखूवाग्गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरासे

दीपिकाटीका

गोप्यं वियालं पडिपेहाएजावच्चित्तचिह्नं वियालंपडिपेहेहाएनोतेसिंभीतोउमगंगच्छेज्जानोमगाओमगं संकमेज्जा नोगहणं वा वणं वा दुग्गं वा अणुपविसेज्जानो महतिमहाल्लयंसि उदयंसिकायं विउसेज्जा नोवाडं वा सरणं वा सत्यं वा कंखेज्जा अप्पस्सु एजाव समाहीए तओसंजयामेव गामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेभिज्जुर्गामान्तरंगच्छेन्यद्यन्तरालेगां हपभं व्यालंदर्पितं प्रतिपथेपथेत् तथा सिंहव्याघ्रं यावच्चित्तकंतदपत्यं वा व्यालंकूरंदट्टाच तद्भवान्नैवोन्मार्गेण गच्छेत्तनचगहनादिकमनुप्रविशेन्नापि वृक्षादिकमारोहेत्

शिलंगाचार्य कृतटीका

व्यालंदर्पितं प्रतिपथेपथे तथा सिंहव्याघ्रयावच्चित्तकं तदपत्यं व्यालंकूरंदट्टाच तद्भवान्नैवोन्मार्गेण गच्छेन्नचगहनादिक मनुप्रविशे

दुरुहेठ्ठाणो महतिमहाल्लयंसि उदयंसिकायं विउ सेज्जाणो वाडं वा सरणं वा सत्यं वा कंखेज्जा अप्पस्सु ते जावसमाहीए तओसंजयामेव गामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेभिक्खूवाग्गामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासे विहंसिया सेज्जं पुण विहंजाणेज्जा इमंसि खलु विहंसि वहेव आमोसगा उवकरण पडिया एसं पिंडिया गच्छेज्जा णो ते सिंभीओ उमगं चे वजावसमाहीए ततो संजयामेव गामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेभिक्खूवाग्

भाषा

स्थानकतिहांनपेसे वृक्षऊपरिनचढे तथा घणापाणीमाहि कायानक्षिपे एतावता पाणीमाहिनपेसे तथा वाडं कहतां वाडे तथा अनेरो ईशरणसत्यं वा सायकिणिहीनोवाक्केनही जेकोइसायसंघातमिलेतो तेहमाहिजेयेएहवोनवांके तिहांअप्पस्सु ए एतावतारागद्देघर हित समाधिधानकरतो जयणाइं ग्रामानुग्रामविहारे तेसाधुग्रामानुग्रामिजातोहइ विचालेविहंकहतां अटवीषणीदूरिजाणे अनेइणिअटवीनेविषे घणाआमोसगाकहतांचोर तेसाधुनाउपगरणलेवाभणी एकठासासुहाआवे तिवारतेहयकीवीहतोउन्मार्गे नजाइइत्यादिपूर्विलाआलावानीपरिव्याख्याजाणिबीजयणाइग्रामानुग्रामविहारकरेतेसाधुनेग्रामानुग्रामिजातां विचालेंचोरधाडी

दीपिकाटीका ।

मच्चउदकंप्रविशेत् नापिशरणमभिकांक्षेत् अपितुअप्योत्सुकोऽविमनस्कः संयतएवगच्छेत् एतच्चगच्छनिर्गतैर्विधेयं गच्छांतर्गतास्तु व्यालादिपरिहरंत्यपि सेभिक्खूवाग् गामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासेविहंसिया सेज्जंपुणविहंजाणेज्जा इमंसिखलुविहंसि वहेव आमोसगाउवकरणपडियाएसंपडियागच्छेज्जा जावसमाहीए ततोसंजयामेव गामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेतस्यभिचोर्ग्रामान्तरालेगच्छतः विहंसिअटवी प्रायोदीर्घोमार्गोभवेत् ततचामोपकाथौरा उपकरणप्रतिज्ञया उपकरणार्थिनः समागच्छे शुनंतद्गयादुन्मार्गगमना

शिलंगाचार्यकृत टीका

नापि वृक्षादिकमारोहेत् नचोदकंप्रविशेन्नापि शरणमभिकांक्षेत् अपितुअप्योत्सुकोऽविमनस्कः संयतएवगच्छेदेतच्चगच्छनिर्गतैर्विधेयं गच्छांतर्गतास्तु व्यालादिपरिहरंत्यपीति किञ्चसेइत्यादि सेतस्यभिचोर्ग्रामान्तरालेगच्छतः विहंसिअटवीप्रायोदीर्घो भवेत्तत्राचमोष

गामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासे आमोसगासंपिंडियायगच्छेज्जा तेणं आमोसगाएवंवदेज्जा आउसं तोसमणाआहरणं वत्थं वा ४ देहिणिक्खिवा हितसोदेज्जाणिक्खिवेज्जा णो वंदिय ५ जाएज्जा णो अंज लिंकट्टु जाएज्जा णो कलुणपडिया एजाएज्जा धम्मियाए जायणाएजाएज्जा तु सिणीयभावेण वा सेणं आ मोसगासयं करणिज्जं तिकट्टु अक्कोसंतिवा जावउहवंतिवा वत्थं वा ४ अच्छिंदेज्जवा जावपरिवृवेज्जवा

भाषा

तएकठामिती कासुहायागी साधुप्रतिद्वन्द्वकहे अहोसाधुप्रतयमण एतुधकृद्वेज्वल्लहे तेषाणिद्वन्द्वका आगलित्वंकिञ्च
नेंआपि तिवारतेसाधुआपेनही किंतुभूमिकाऊपरिच्छंके तयावद्विग्रहकृतां तद्वचोर्गनीगंशादिप्रकरो मागेनहीअल्लिककृतां
विहेहायजोडीमागेनही अस्मणीपणोदीनपयोनकरे भन्निअवाचनाइवाचे एतावतावसंवाचके अयथावगीकमागिहे बोलेनही
तिवारतेआमोसगा चोरतेहनांकर्तव्यजागीकरे तेष्योसाधुनेंआमोसकरे ताडेप्रचारसूके किञ्चनार्जीवितयनो पुणसंगयकरे

दीपकाटीका

दिद्वयात् सेमिक्खूवार गमाणुगामंदूइज्जमागे अंतरासेआमोसगा संपडिवायगच्छेज्जा तेषांआमोसगाएवंवदेज्जा आउसंतोम
मणाआहरणंवलंवाइदिनिक्खिवाहितोदेज्जनिक्खिदेज्जानोद्विद्वेज्जाएज्जानोअल्लिकद्विज्जाएज्जानोअल्लिकद्विज्जाएज्जाव
मियाएजावणाएजाएज्जातुमिणीअभादेणवातेणंआमोसगामयं करणिज्जन्तिअद्विज्जोसन्तिवाजावउद्वन्तिवावत्वंवाअच्छिंदेज्जा
जावपरिद्वेज्जवा तंनोगामसंसारियंकुज्जा नोरायसंसारियंकुज्जानोपरउयसंक मित्तुव्याआउसंतोगाहावई एतेपुणेआमोसगा
उवकरणपडियाए सयंकरणिज्जंतिकद्विअद्वोसन्तिवा जावपरिद्वन्तिवाएतप्पगारंसणवावत्वंवा नोपुरओकद्विविहरेज्जाअप्पसुएजाव
समाहिण ततोसंजयामेव गमाणुगामंदूइज्जो ज्जा एवंतस्मिक्खुसरजावविसे इरियाएतथोतिथो उडे सओइरियासन्मत्ता समिद्धु
गामान्तरंगच्छत्तु यदिसेनैरुपकरणंवाच्येते तत्तेपानंसमर्पयेत् एलाइज्जतांभूसौनिज्जिपेत् नचचौरग्दहीतमुपकरणं वंदित्वादीनं
वावदित्वापुनर्वाचेत धर्मकवनपूर्वकं गच्छांतर्गतोयाचेतद्वशीभावेनवागेपे जेततेपुनस्तेनाः सुकरणीयकितिकृत्वा एतत्कुर्वः
तद्वयाआमोसंतिवाचा ताडयन्तिदंडेन वाक्कीवितात्त्याजयन्तिवस्त्रादिकंवाअच्छिंदुवावत्तवै वप्रतिष्ठापयेदुप्यजेतुःतच्चतेपामेवंचे

मालंगाचार्यकृत टीका

कासेनाउपकरणं प्रतिज्ञयाउपकरणार्थिनः समागच्छेदुर्नतद्वया दुर्भागं गमनादिद्वयादिति सेइत्यादिममिदुर्गामान्तरेगच्छन्वादि
सेनैरुपकरणंवाच्येते तत्तेपानंसमर्पयेद्वलाइज्जतां भूसौनिज्जिपेत् नचचौरग्दहीतमुपकरणं वंदित्वादीनंवावदित्वा पुनर्वाचेतापितु
धर्मकवनपूर्वकं गच्छांतर्गतोयाचेत दक्षीभावेनवागेपेजेत तेपुनस्तेनाः सुकरणीयमिति कृतवैतत् कुर्य कथय आओयन्तिवाचा ताड
यन्तिदंडेनवाक्कीवितात्त्याजयन्तिवस्त्रादिकंवाअच्छिंदुवावत्तवै वप्रतिष्ठापयेदुप्यजेतुःतच्चतेपामेवंचेदितंनं प्रामेसंसारणीयंकयनीयं

तंणोगामसंसारियंकुज्जाशोरायसंसारियंकुज्जाणोपरं उवसंकमित्तुव्याआउसंतोगाहावईएतेख
लुमेआमोसगाउवकरणपडियाएसयंकरणिज्जंतिकद्विअद्वोसन्तिवाजावपरिद्वन्तिवाएतप्पगारंसणं
वावयंवाणोपुरओकद्विविहरेज्जाअप्पसुएजाव समाहिणततोसंजयागामाणुगामंदूइज्जो ज्जाएवंख
लुतस्मिक्खूसुवा मिक्खूसुणीएवा सामगियंजंसवइहिंसहितेसया जएज्जासित्तिवेमिइरियाएत

भाषा

वस्त्रादिकउपकरणं कदालेविपरेनांखे तोपुणगामसंसारियंकृतां गामिअइज्जयावेनही वाहरकाडेनही तयाअनेरागद्वसकृद्वे
आगीइमनकहे अहोमद्वपतेएचोर अन्हनेंआमोसं तर्जेताडेमारो उपकरणकदालेविपरेफाडेवेगदोलेइनाखे एहदोवचनकिणिही
आगलितकहे एहदोमनमाहि पुणनचीं तवेतोवचननीं किसेंकहिदो इणिपरिरागद्वेय रदितअतोअयणाइं ग्रामादुशानिविहार
करे हिवेअथयनपरिसमादिक्खेहेहे खलुइसेमिअयार्थिण पूर्वोक्कइयंसमितिनोआचार तेषाणुनोसमप्रणो एतावताएआचार प्रात
पणतोसंपूर्ण साधुकहिदे जेहमणीसर्वाइंसहितज्ञानदर्शन चारिवसंउतसदासंवायनकरे श्रीमवर्मखामिजंभूप्रतिद्वंकेहेहे

अहोर्जं वृद्धं पुण्ड्रमकच्छुं एद्वीयसमिति नो आचार तृष्टे पुण्ड्रसंपूर्णपालिवो इति तृतीयाध्ययने तृतीयोद्देशकः इति श्रीमहर्षेः

दीपिकाटीका

दितं नयामे संसारणीयं कथनीयं नापिराजकुलादौ नापि परं गृहस्य सुपसंकस्य चौरचेष्टितं कथयेन्नाप्येवं प्रकारं मनोवाचं वा संकल्पप्रा
न्यतगच्छेत् एतत्तस्य भिक्षोः समग्रमिति इति वृहत्स्वरतरगच्छे श्रीजिनो श्रीजिनहंससूरि विरचितायां श्रीआचारांगप्रदीपिकायां
तृतीयसमीक्षाध्ययनं परिपूर्णं उक्तं तृतीयमध्ययनं सांप्रतं चतुर्थमारभ्यते तस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तराध्ययने पिंडवसत्यर्थं गमनविधि
रुक्तं तत्र च गतेन पथि वा यादृग्भूतं वाक्यं वा तेन संबन्धेनाया तस्यास्य भाषाजाताध्ययनस्य उद्देशार्थाधिकारमाह तत्र प्रथमोद्देशके

शिलंगाचाकार्यकृतटी

नापिराजकुलादौ नापि परं गृहस्य सुपसंकस्य चौरचेष्टितं कथयेन्नाप्येवं प्रकारं मनोवाचं वा संकल्पप्रा
न्यतगच्छेदित्येतत्तस्य भिक्षोः समग्रमिति तृतीयमध्ययनं समाप्तं उक्तं तृतीयमध्ययनं सांप्रतं चतुर्थमारभ्यते अस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तराध्ययने पिंडवसत्यर्थं
गमनविधिरुक्तः तत्र च गतेन पथि वा यादृग्भूतं वाक्यं वा तेन संबन्धेनाया तस्य भाषाजाताध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि भवन्ति तत्र
नामनिष्पन्ने निक्षेपे हि पदं नाम निक्षेपनिर्णयतु गमे भाषाजातशब्दोर्निक्षेपार्थं निर्णयं क्लृप्तदाह जहगाहायथा वाक्यशुद्ध्याध्ययने वाक्य
स्य निक्षेपः कृतस्तथापि याच्यपि कर्तव्यः जातशब्दस्य तु पट्कनिक्षेपो यं ज्ञातव्यो नाम स्यापनाद्रव्यक्षेत्रकाल भावरूपः तत्र नाम स्यापने
क्षुण्डे द्रव्यजातं तु नो आगमतो व्यतिरिक्तं निर्णयं क्लृप्तारोगाया पञ्चाङ्गेन दर्शयति तच्चतुर्विधं उत्पत्तिजातं पर्यवजातं चंतरजातं ग्रहण
जातं ततोत्पत्तिजातं नाम यानि द्रव्याणि भाषावर्गणांतः प्रातीनि काययोगगृहीतानि वाग्योगेन निरुष्टानि भाषात्वेनोत्पद्यन्ते तद्
त्पत्तिजातं यद्द्रव्यं भाषात्वेनोत्पन्नमित्यर्थः पर्यवजातं तैरेव वाग्निनिरुष्टभाषाद्रव्यैः यानि विज्ञेयस्थानि भाषावर्गणांतर्गतानि निरुष्ट
व्यपरघातेन भाषापर्यायत्वेनोत्पद्यन्ते तानि द्रव्याणि पर्यवजातमित्युच्यते यानि त्वन्तराले समश्रेण्यामेव निरुष्टद्रव्यमितितानि भाषा
परिणामं भजन्ते तान्यन्तरजातमित्युच्यते यानि पुनर्द्रव्याणि समश्रेणि विज्ञेयस्थानि भाषात्वेन परिणतानि कर्षं शक्नुं सीविवरप्रवि
ष्टानि गृह्यन्ते तानि चानन्तप्रदेशिकानि द्रव्यतः क्षेत्रतो संख्येय प्रदेशावगाढानि कालत एकहिमादि यावदसंख्येयसमयस्थितिकानि
भावतो वर्णगन्धरसस्पर्शवन्ति तानि चैवं भूता ग्रहणजातमित्युच्यते उक्तं द्रव्यजातं क्षेत्रादिजातं तु स्पष्टत्वान्निर्णयं क्लृप्तारोण नोक्तं तच्चैवं
भूतं यस्मिन् क्षेत्रे भाषाजातं व्यावर्णं ते यावन्मात्रं वा क्षेत्रं स्पृशति तत्क्षेत्रजातमेवं काल जातमपि भावजातं तु तान्येवोत्पत्तिपर्यवंतर
ग्रहणद्रव्याणि चोतरि यदाशब्दोयमिति बुद्धिसुत्पादयंतीति द्रव्यविधारो द्रव्यभाषाजातेन द्रव्यस्य प्राधान्यविवक्षया द्रव्यस्य तु विधि
ष्टावस्याभाव इति कृत्वा भाव भाषाजातेनाप्यधिकार इति उद्देशार्थाधिकारमाह सत्वे विगाहा यद्यपि द्वावप्युद्देशकौ वचनविशुद्धिकार
कौ तथाप्यस्ति विशेषः सचायं प्रथमोद्देशके वचनस्य विभक्तिर्वचन विभक्तिरेकवचनादि षोडशविधवचन विभागस्तथैवं भूतं भाषणीयं नैवं

ति ओउद्देश ओइरियासम्भत्तासे भिक्खू वा भिक्खुणी वा इमा इवइ आया राइ सोच्चाणि सम्भइ माइ
अणायाराइ अणायरियपुव्वाइ जाणेज्जाजे कोहावा वायं विउं जंति जेमाणावा जेमाया एवा जेलोभावा
वायं विउं जंति जाणो वा फरुसं वयं ति अजाणो वा फरुसं वयं ति सव्वमेतं सावज्जं वज्जेज्जा विवेगमाया
एधुवं चेदं जाणेज्जा अधुवं वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा सा इमं वालभियखोलभियभुं जियखोभुं जियअ

भाषा

पागच्छे विहितसदाचार यत्नानां प० श्रीसाधुरत्नानां शिष्येण पाशचंद्रेण विहिते श्रीआचारांगद्वितीयं तत्कृत्यनुच्चावबोधे तृतीयसमी
क्षाध्ययनं समाप्तं हि वेभाषाध्ययनप्रारंभियेच्छे जेअध्ययनिच्चाहारउपास्य निमित्तिचारित्विये ईर्याइ जाइवोए अधिकारकक्षो

तिहांजाता इण्णिभापाइ'वोलिवे' इमनवोलिवे' तेभापानोभेद इण्णिअध्ययनिकहीस्ये तेहनाउद्देशकरहे पहिलेउद्देशे भापावोल तांवचनविभक्तिजाणी जोइयेतेएकवचनआदिदेई सोलवचनकहीस्ये तथाएहवोनवोलिवे' एहवोवोलिवे'एभावे वीजेउद्देशेजिम वोलतां क्रोधादिकनीउत्पत्तिऊइ तेनवोलिवे'एभावके हिवपहिलाउद्देशकनोआदिस्त्वतेसाधुचारित्तियोअथवाभिक्षुणीमहासती इमकहतां जेआगलिकहीस्ये एहवेआयाराइ'वचनना आचारतेसांभली सम्यक्छियेधारी भापासमितिइ'भापे अथन्वयसंबंधजा णिवो तथासाधुअनाप्रचार साधुने'वोलिवाअथोग्य पूर्वईअतीतकालिकिणिहीचारित्तिये'आचखानही'एहवाजाणेतेकेहाकहेछे जेकेईक्रोधयकीवचनप्रयु'जे एतावताक्रोधसहित वोलकिहीऊपरि क्रोधिचडीकहे अरेतुचोरदास अरेतुअनाचारी अरेतुअसाधु इत्यादि तथाजेमानिकरीवोले'ऊ' उत्तमजातिहु'त'हीनजाति ऊ'उत्तमकुलत' हीनकुलएवंसर्वमदजाणिया तथासायाइ'वचन वोले परवंचनानिमित्ति अनेकमायाकेवलीवोले' छिये'अनेरोमुखिअनेरो एहवावचनकहे तयालोभिइ'करीवचनभापेऊ'एणेऊ'ते एहकन्हां कांईलहिस्ये' इमआजीविकानिमित्तिसाचावचनओलवी आगिलानेमनगमतोगमतोवोले' जिमगोसालेशदाल पुत्रआ गलित्रीवीरवर्ण नकीधोतथाकिणिहीनोदोषजाणता तेहनादोषऊघाडिवानिमित्तिफर संकठोरवचनवोले' अथवाअजाणताओ टो'आलपालकठोरवचनवोले एवानगीमातकह्यो इत्यादिएसर्वसावज्ज वर्जनीयचारित्तियाने' परिहरिवाओग्यसाधु वज्जिजाप रिहरे एतावताएहवाक्रोधादिसहित सावज्जसहितसावज्जनवोले कियो'करीने' विवेगमायावविवेककहतां सावज्जवचनवोल तातोटो निरवद्यवचनवोलतां लाभएविवेकआदायकहतां ग्रहीनेसावद्यवचनछांडिवो निरवद्यवचनवोलिवो एभावहिवेचा रित्तिये'किणिहीसाधिइ' वोलिवावांछते एतलावोलजाण्योजोइये रुडीपरिधास्याविचास्याजोइये तेवचनकहेछे धुवंचेयंएवचन धुवनिचेइमेजके इमजाणेमेघट्टयादिऊइ अनेरीआगामियाकाल आश्रितवार्ता जेनिचेनजाणे अथवाअधुवएइमनहीजऊइ इम जानस्ये जाणे तथाकोईसाधुगोचरीगयोऊइ तेउद्दिशीइमनजाणे तेभातपाणीलहीआविस्से अथवाअलाघेआविस्से एहवु'निअथ

दीपिकाटीका

पोडयविधवचनविभागः एवंभूतंभाषणीयं नैवंभूतंमितिआवर्ण्यते। द्वितीयोद्देशके क्रोधाद्युत्पत्तिर्यथानभवति तथाभाषितव्यंसाप्रतं स्त्वानुगमे स्वलितादिगुणोपेतं स्त्वसुच्चारणीयंतच्चेदं सेभिक्षुवारइमाइ' वइयायाराइ'सोच्चानिसम्म इमाइ'अणायाराइ' अणारियपुज्जाइ'जाणेज्जा जेकोहावावायंचिउ'जंति जेमाणावाजेमायावा जेलोभावावायंचिउजन्ति जाणओवाफरुसंवयंति सब्भेतं सावज्जवज्जेज्जा विवेगमायाएधुवंचेदंजाणेज्जाअधुवंचासभावभिक्षुरिमानित्यंतःकारणनिष्पन्नान् समनन्तरवच्यमाणान्वाचिआचा रावागोचरा वाग्यापारास्तान्श्रुत्वा तथानिशस्यज्ञात्वाभापा समित्याभापांभापेतयतवाहगुभूता भापानभाषितव्या तत्तावद्दर्शयति इमाइ'अणायाराइति इमान्वच्यमाणान् अनाचारान्साधूना मभाषणयोग्यान् पूर्वसाधुभिरनाचीरु'पूर्वान् साधुर्जानीयात्तद्यथा येकेचनक्रोधाहाचंचिउजंति विविधंचापारयन्तेभापन्ते यथाचौरस्त्वं दासस्वमित्यादितयामानेनभापन्ते यद्योत्तमजातिरहंहीनस्व मित्यादि यथामायायायथान्त्वानोहं अपरसंदेशकंवा सावद्यकंकेनचिदुपायेन कथयित्वा मित्याहुःकृतंकरोति सहसामामेतदायातं तयालोभेनाउ मनेनोक्तेनाऽतःकिंचिल्लस्यइतितथाकस्यचिदोपोहृद्वेनपरुषंवदन्ति अजानतोवासर्वं चैतत्क्रोधादिवचनं सहावद्येन पापेनगह्येणवावर्तते इतिसावद्यंतर्हर्जयेत् विवेकमादाय विवेकिनाभूत्वा सावद्य'वचनंवर्जनीयं तथाकेनचित्त्वाहं' साधुनाजल्पता नैव साधारणवचोवक्तव्यं यथाचनेतन्निश्चितं वृथादिकंभविष्यति इत्येवंजानीयात् अधुवंचाजानीयात् असणंवाऽलभिय गोलभिय भुंजियनोभुंजिय अदुवाआगतेअदुवानोआगते अदुवाएतिअदुवानोएत्ति अदुवाएहिति अदुवानोएहिति तल्यवियनोआगते एत्यवि नोएहति तथाकथंचित्त्वाधुं भिक्षार्थंप्रविष्टं ज्ञातकुलंवागतंविरयं तसुद्दिश्यअपरेसाधवएवंब्रवीरन् तथाभुंछहेवचं सतथाशनादिकं लब्ध्वैवसमेप्यति यद्विद्वानयतेतदर्थं किंचनैवासीतस्मात्त्व लाभःसमागमिष्यति एवंतत्तैवभुक्त्वा अभुक्त्वावासमागमिष्यन्ति इतिसाव

89

राजधानीशालामाला दोलाइत्यादिसंस्कृते प्राकृततुवीणाकन्याइत्यौ रायशणीशाला मालादोलाइत्यादि एस्त्रीलिंगवचन
तथापुरिसवयणं पुरुषलिंगवचनं घटपटभर्जन्साधुः आचकःइत्यादिसंस्कृते प्राकृततुघडोपडोपरिहंतोसाह सावगाइत्यादितथा
नपुंसगवयणं नपुंसकवचनं पातं पीठं देवकुलं अर्जन्चैत्यइत्यादिसंस्कृते प्राकृतेपत्तं पीठं देवकुलं परिहंतचेइत्यइत्यादिनपुंसकलिं
गियांवचनएवंवचनं तथाअध्यात्मवयणं अध्यात्मवचनं अध्यात्मकहतां हृदयगतवचनं जेहियामाहिलोवचनं तेयद्यपिकिवारे किंणिही
विशेषिबोलिवानवाहे तोपुणअनेरावचनकहता तेहेअवचनबोलाइ तेअध्यात्मवचनजाणिबो जिममोईयाणियो देशातरिअमहर्ष
जाणी तोलवानेकाजिनगरमाहि भमतोतीसोधयो एकनेपरिजईकहिवालागो वाईरूपविदुसु वचनसामञ्जीतिणिरुनेटामि
पाणीपाविउ परंसनमाहि इमजाण्यो जेएहनाहिया माहिईअवसेहे तिणिकारणिपाणीनेटामिअकह्यो एसध्यात्मवचनजाणिवे
एवंतथा अवणीयवयणं उपनीतवचनजेकिणिहीनी प्रशंसाकारियुं वचनबोलिये जिमएस्त्रीरूपवंतिहेइत्यादि उपनीतवचन
एवंतथाअवणीयवयणं उपनीतवचन जेपरनेनिंदानोवचन जिमएस्त्रीरूपहीन निर्लक्षणइत्यादिउपनीतवचनएवं तथाउवणीय
अवणीयवयणं उपनीतउपनीतवचन पहिलेप्रशंसाकरी पछेकोईएकहीला वचनबोलिये उपनीतउपनीतवचन जिमएस्त्रीरूपवंति
लावस्यवंतिहे परंकुशीलउपनीत उपनीतवचनएवं तथाउपनीतवचन जिहापहिनोनिंदावचनकहीपछेप्रशंसिये तेउपनीतोप

दीपिकाटीका

आरण्यनवक्तव्यं अथवाएवंभूतासावधारणां वाचनं ब्रूयात्तथा आगतकश्चिद्राजादिनो वासमागतः तथा आगच्छति वा नवासमागच्छत्येव
समागमिष्यति नवेतिवाएवंअत्रपत्तनं मवादावपिभूतानि कालतयं योज्यं यमर्थं सम्यग्ज्ञानीयात्तदेवमेवैतत् इतिनब्रूयात्इतिभा
वार्थः अणुवीणीष्टाभासी समियाएसंजयाय भासंभासेज्जा तंजहाएगवयणं १ द्वययणं २ वज्जवयणं ३ इत्यिवयणं ४ पुरिसवयणं ५ नपुंस
वयणं ६ अज्जकवयणं ७ उपनीतवयणं ८ अवणीयवयणं ९ उवणीयअवणीयवयणं १० अवणीयउवणीयवयणं ११ तीयवयणं १२ पडुप्यसव
यणं १३ अणागतवयणं १४ पञ्चकुवयणं १५ परोकुवयणं १६ सेएगवयणं वदिस्सामीति एगवयणं वदेज्जा जावपरोकुवयणं वदिस्सामी
तिपरोकुवयणं वदेज्जा इत्येवसपुरिसवेसनपुंसगयेस एवंवावेयअणुवी इणिष्टाभासीसमिया संजएभासंभासेज्जा इज्जेयाइंआव
तथाइंउवातिकमसामान्येन सर्वसः साधोरयमुपदेशो यथा अनुविचिंत्यविचार्यसम्यग्निश्चित्य प्रतिशयेन श्रुतोपदेशेन वाप्रयोजने
सतिनिष्ठाभापीसावधारणभापीसन् समित्याभापांसमित्या षोडशवचनविधिज्ञो भापाभापेतयाहग्भूता भापाभापितव्यातापो
षडशवचनविधिगतां दर्शयति तद्यथाएकवचनं वृत्तः १ द्विवचनं वृत्तौ २ वज्जवचनं वृत्ताः ३ स्त्रीवचनं वीणाकन्यादि ४ पुंवचनं व
टपटइत्यादि ५ नपुंसकवचनं पीठं देवकुलं अध्यात्मवचनं हृदयगतं तत्परिहारेणान्यत् भविष्यतस्तदेव सहसापतितं उपनीतवचनं
प्रतीतं प्रशंसावचनं यथारूपवतीस्त्री तद्विपर्ययेणापनीतवचनं यथेयं रूपहीनेति उपनीतवचनं कश्चिद्गुणः प्रशस्य कश्चिन्निंद्यो
यथारूपवतीस्त्री किंत्वसहृत्ता १ अपनीतोपनीतवचनं अरूपवती स्त्री किंतुसहृत्ताः ११ अपनीतवचनं कृतवान् १२ वक्तुं मानवच

शिलंगाचार्य कृतटीका

यथा आगतः कश्चिद्राजादिनो वा समागतः तथा आगच्छति नवासमागच्छत्येव समागमिष्यति नवेति एवमत्रपत्तनं मवादावपि भूता
दिकालतयं योज्यं यमर्थं सम्यग्ज्ञानीयात् तदेवमेवैतदिति भावार्थः सामान्येन सर्वसः साधोरयमुपदेशो यथा अनुविचिंत्यविचार्य
सम्यग्निश्चित्य प्रतिशयेन श्रुतोपदेशेन वा प्रयोजने सति निष्ठाभापी सावधारणभापीसन् समित्याभापा समित्या समतया वा रागद्वेषा
करणलक्षणया षोडशवचनविधिज्ञो भापाभापेतयाहग्भूता भापाभापितव्या तां षोडशवचनविधिगतां दर्शयति यद्येतेत्यमुपदर्शना
यै एकवचनं वृत्तः द्विवचनं वृत्तौ वज्जवचनं वृत्ता इति स्त्रीवचनं वीणाकन्यादि पुंवचनं घटः पट इत्यादि नपुंसकवचनं पीठं देवकुलमित्या
दि अध्यात्मवचनं अध्यात्मवचनं हृदयगतं तत्परिहारेणान्यद्भविष्यतस्तदेव सहसापतितं उपनीतवचनं प्रशंसावचनं यथारूपवती

स्त्रीतद्विपर्ययेणापनीत वचनंययेयंरूपहीनेति उपनीतवचनं कश्चिद्गुणःप्रशस्तः कश्चिन्निन्दोयथारूपवतीस्त्री किंतुसहतेति११ अपनीतोपनीतवचनं अरूपवतीस्त्री किंतुसहतेति अतीतवचनंस्तवान्१२ वर्त्तमानवचनं करोति१३ अनागतवचनं करिष्यति१४ प्रत्य

सां११तौयवयणं१२पडुप्यस्ववयणं१३अणागतवयणं१४पञ्चकवयणं१५परोक्त्ववयणं१६सेगवयणंवदिस्त्रा
मौति एगवयणंवएवजाजावपरोक्त्ववयणंवइस्त्रामौतिपरोक्त्ववयणंवदेज्जाइत्यौवेसंपुरिसवेसंणपुंसग
वेसंएववावेयंअणुहावावेयं अणुवौइणिट्ठाभासौसमियाए संजएभासंभासेज्जा इच्चेयाइंआयतणाइं
उवातिकम्पअहभिकखुजाणेज्जा चत्तारिभासज्जायाइंतंजहासच्चमेगंपठमंभासजायंवीयंमोसंतइयंस

भाषा

नीतवचनजाणिवो जिमएस्त्रीरूपहीन परंशुशीलहेएणं११ तथातीयवयणंअतीतवचन जेपूर्वकालिज्जोतेअतीत पूर्वकालिअनंता
तीर्थंकरज्ज्जा एअतीतवचनएवं१२ तथापडुप्यस्ववयणं प्रत्युत्पन्नजेहिबडावर्त्ते तेवर्त्तमानवचन जिमहिबडांमहाविदेहचेति श्रीवी
तरागधर्मकहेहे एवंवर्त्तमानवचनएवं१३ तथाअणागतवयणं अनागतवचनजे आगामियेकालिज्जस्ये जिमअनंदादिकयावक १०
महाविदेहचेतिसीमिस्त्रे सर्वदुःखनोभंतकरिस्त्रे एअनागतवचनएवं१४ तथापञ्चकवयणं प्रत्यक्षवचनजेहटिआगस्त्रिवर्त्ते तेहनेइ
मकहिजे एणोसुअगलिइमकहिउं एप्रत्यक्षवचनएवं१५ तथापरोक्त्ववयणं जेपूठिपाळस्त्रिवर्त्ते तेहउद्दिशीकहिजे एवचनतेणेभग
वंतेइमकहो तेणंभगवदाएवमक्खायंइत्यादि एवं१६ एसोक्षवचनजाणिवा तेसाधुएतलावचनमाहि एगवयणंवइस्त्रामौति एकवचन
बोलिसुंइमजाणी एकवचनबोले इद्विवचनबोलिसुइमजाणी द्विवचनबोले इणिपरिइंसघलावचनजिमहे तिमबोले पहिलोएकवच
नसोअमो परोक्षवचनएतलानिरताजाणी जिहंबोले जोइयेतिहंतेबोलिवो तथास्त्रीवेदपुंवेद नपुंसकवेद एतलानिरताजाणी
बोलेस्त्रीनेवेसिदीठे परंजेइमजाणे एस्त्रीज्जइतांलगी स्त्रीइमनबोले कदाचिकोईपुरुषस्त्रीनो रूपकरेतिवारेकहतां दोषलागे
तिणिकारणिसम्यक्प्रकारिस्त्री जाणीस्त्रीकहे पुरुषजाणीपुरुषकहे नपुंसकजाणी नपुंसककहे एवंवाचेयं एइमइजअयवाएअने
रोवेदएहवोअणुवीइकहतांविमासीनिट्ठाभासी निअयभापाएकांतिबोलेएवंसमितिइंकरी संयतसाधुभाषाभाषेइच्चेयाइंइणिएपूर्वीक्त
अथवाआगलिकहीस्त्रे भाष्यआअधायतनदोषस्थानउवाइइमकहता टालीनेसाधुभाषाभाषेहिवेभाषानोस्वरूपकहेकेअथहिचेचारि
त्रियोजाणेचारिभाषानाप्रकारतेकहकेएकसत्यविजीअपावोजीमिअभाषाकाईसाचीकाईकूडीचउथीअसत्याअपाजेभाषासाचीपुणन

दीपिकाटीका

नं करोति १३ अनागतवचनं करिष्यति १४ प्रत्यक्षवचनं एपदेवदत्तः १५ परोक्षवचनं सदेवदत्तः १६ इत्येतानिषोडशवचनानिअमो
पांचसभिचुरेकार्यविवक्षायां एकवचनमेवब्रूयात् यावत्परोक्षवचनविवक्षायां परोक्षवचनमेवब्रूयात् तथास्त्रादिकेहट्टेस्त्रेवैपा पुरुषो
वानपुंसकंवा एवमेवैतत्अन्यद्वाएतदेवमनुविचिंत्यनिश्चित्यनिष्ठाभाषीस्यात् समित्यासंयतएवभाषांभाषेतइत्येतानिपूर्वीक्तानिभाषाग
तानिअव्यमाण्यानिवा आयतनानिदोषस्थानानि उपातिकस्यातिलंघ्यभाषांभाषेत अहभिकखुजाणेज्जा चत्तारिभासाजायाइंआसिंस
भासंतिभासिस्त्रंतिवा पक्षविंसुवाइं सव्वाइंचणंएयाइं अचित्ताणि वन्नमंताणिगंधमंताणि रसवंताणि फासवंताणिचउवच
यंमंताइंविविहधम्माइं भवंतीतिसमक्खायाइं सभिचुर्जानोयात् चत्तारिभाषाजातानिच तस्वोभाषावचनं दद्यायंमवितथं यथागौ

शीलंगाचार्य कृतटीका

क्षवचनंएपदेवदत्तः१५ परोक्षवचनंसदेवदत्तः१६ इत्येतानिषोडशवचनान्यमोपांच सभिचुरेकार्यविवक्षायां एकवचनमेवब्रूयात्
परोक्षवचनविवक्षायां परोक्षवचनमेवब्रूयात् इतितथास्त्रादिकेहट्टेसति स्त्रेवैपापुरुषोवा नपुंसकंवा एवमेवैतदन्य द्वैतदेवमनु

विचिन्त्यनिश्चित्य निष्ठाभाषीसन् समित्यासमतयासंवतएव भाषाभाषेत तयाइत्येतानिपूर्वोक्तानि भाषागतानि वक्ष्यमाणा
निवाद्यायतनानि दोषस्थानान्युपातिक्रम्यातिलंघ्य भाषाभाषेत अयसभिन्नुज्जानीयाच्चत्वारि भाषाजातानि चतस्रोभाषासदृश्या
सत्यमेकप्रथमंभाषाजातं यथार्थमवितथं तद्यथागौरीरेवाश्लोखेति एतद्विपरीतातुष्टपाहितीया यथागौरश्लोखोगौरिति तृतीया

चामोसंज्ञेवसञ्ज्ञेवमोसंज्ञेवसञ्ज्ञमोसं असञ्ज्ञामोसंज्ञामंतंचउत्थंभासञ्जातंसेवेमिजेअतीताजेयपहु
प्यखानेयअणागताअरहंताभगवंतोसञ्चेते एयाणिचेवचत्तारिभासजायाइं भासिंसुवाभासंतिवाभा
सिस्संतिवापणविंसुवाइंसवाइं चणंएयाणि अचित्ताणिवणमंताणिगंधमंताणिरसवंताणिफासवंता
णिचउवचइताइं विपरिणामधम्माइभवंतोतिसमकळायाइसेभिकखूवाइपुवंभासाअभासाभासिञ्जमा

भाषा

हीकूडीपुणनही तेव्यवहारभाषा सत्यभाषा जेषडानेघडोकहिये वस्त्रनेवस्त्रकहिये अस्त्यभाषाजेपडाने वस्त्रकहियेवस्त्रनेव
डोकहिये मित्रभाषाजिमकोई पुरुषधान्यनांढिगलामाहि जीवदेखीनेकहे अछोएकजीवये यथवाजीवनिकोडिछे एमिअभाषाय्य
वहारभाषा जेयामंतणीआप्तापनीइत्यादि जिमशुरुगियने क्रियाशुष्ठाननो आदेशदे अथवापाणवहाओ निवत्ताभवंतिटीहाउ
आणरोसाचीपुणनहीकूडीपुणनही एयारिभाषाजाणिवीहिवेअसुधर्मस्वामि स्वमनीपिका परिहरिवाभणीकहेछे तेहंहेयारि
भाषाबोलुंहुं तेहंभाषणीमतिनयीकहतोकिंतुजेअतीतकालि अनंतातीयेकरहसाजेरिचडावत्तमानवत्तहे वेआगामियेकालिअ
नंताह्ये तेअरहंतभगवंत तेथेसधलेएयारिभाषानाप्रकार अतीतेभाषाहिवडाछे तेभाषेछेअनागतकालिअनंताभाषियेपगव्या
पन्नेवंपन्नविखे प्रख्याप्रखिये सव्याइं चणंएसर्वभाषानाप्रकार अचित्ताजाणिवा यथाभाषानाप्रकारवर्गसहित गंधसहितरससहि
तस्पर्शसहित तथाएभाषाचयोपचय पुङ्गलनोचयकहतां एकठाह्मं वोएचयकहतां धणीपुटिपामे एतलेपुङ्गलवणाधणेरा एकठाह्मं
तथाविपरिणामधम्माइं एभाषानापुङ्गलविणसे इणिकारणिविपरिणामधर्मह्मं एहवाभाषानाप्रकारआख्यातकळा ह्मस्यवद्यपि
एभाषानोरूपनदेखे तथापियणीदिकनेभाविक्ते सरूपसपुङ्गलहेएहनाअनंतापुङ्गलएकठायई अणिवांधीकर्येद्वियद्वाराइ तिवारपछे
त्रेताशब्दसंभले एभाषानामेदजाणिवा हिवेभाषाजिवारेकहियेतेकहेछे तेभिन्नुचारितियो इणिपरिइं शब्दजाण्ये तेकिमपुञ्जभा
साजेवेलेणहार वचनयोगजालगिनमेले तेपूर्वकालतिहांभाषातेअभाषाएतलेबोल्यापहिलो भाषानकहियेकिंतुभासिञ्जमाणीभासा

दीपिकाटीका ।

गौरेश्लोखे एतद्विपरीतातुष्टपाहितीयायथागौरश्लो अश्लोगौतृतीयाभाषाया उच्यमानानसत्यानापि अयामापिसत्याअभाषा
मंतप्याआपनादिकासा त असत्याअपेति सेवेमीतिसोहंयदेतद्वधीमि तत्सर्वैरपतीर्थहृद्विरतीतानागतवत्तमानैर्भाषितं भाष्यतेभा
षियतेच अपिचएतानि भाषाद्रव्याणि अचित्तानिवर्णगंधरसस्पर्शवन्ति चयोचयिकानि विविधपरिणामधर्माणि भवंतीत्येवमाख्या
तंतीर्थहृद्विरिति सांप्रतंशब्दस्यकृतकत्वाविस्तरणायाह सेभिकखूवार पुवंभासाआभासाभासिञ्जमाणी भासाभासाभासामयवीतिकं
ताभासियाभासाअभासावेभिन्नुरेवंकृतंशब्दं जानीयात्तद्यथा भाषाद्रव्यवर्णणानांवाग्योग निष्कारणात्पूर्वं प्रागभाषाभाषमाणीववा
ग्येगेननिश्चयमानैवभाषाभाषाद्रव्याणिभाषाभवतितदनेनतालोठादिध्यापारेणप्रागसतः शब्दस्यनिष्पादनात् स्फुटसेवकृतकत्वमावे

शिलंगाचार्य कृतटीका

भाषासत्याअपेति यत्किंचित्सत्यंकिंचिन्मृषेति यथाश्वनयातंदेवदत्तसुष्टेय यातीत्यभिदधाति चतुर्थीभाषायोच्यमाना नसत्यानापि
अभा नापिसत्याअभा आमंतप्याआपनादिका सातासत्याअपेति स्वमनीपिकापरिहारार्थमाहसेवेमी तिसोहंयदेतद्वधीमि तत्सर्वैरप

तीर्थक्षद्भिरतीतानागत वर्तमानैर्भाषितं भाष्यतेभाषिष्यतेच अपिचैतानिसर्वाण्यथेतानि भाषाद्रव्याण्यचित्तानि वर्णगम्भरसस्यार्थं
वन्तिचयोपचयिकानि विविधपरिणामधर्माणि भवन्तीत्येवमाख्यातं तीर्थक्षद्भिरित्यतश्च वर्णादिमत्वाविष्करणेन शब्दस्यभूतत्वमावे
दितं नक्ष्यभूतस्याकाशादेर्वर्णादयः संभवन्ति तथाचयेपचयधर्माणीत्यनेनतु शब्दस्यानित्यत्वमाविष्कृतं विचितपरिणामत्वाच्छब्द
द्रव्याणामिति सांप्रतंशब्दकृतकत्वाविष्करणायाह सेइत्यादिसभिद्धरेवंकृतं शब्दजानीयात्तद्यथा भाषाद्रव्यवर्णानांवागगोनिष्पन्न
णात् पूर्वप्रागभाषा भाष्यमाणैवाग्योगेन निवृत्त्यमानैवभाषा भाषाद्रव्याणिभाषाभवति तदनेनतात्त्वोटादिव्यापारेण प्रागसतःशब्द
स्यनिष्पादनात् स्फुटमेयकृतकत्वमावेदितं चत्पिण्डदण्डचकादिनेवषटस्येति साचोच्चरितप्रध्वंसित्वाच्छब्दानां भाषणोत्तरकालमध्यभा

णाभाषाभाषाभाषासमयवितिक्रंताभासियाभाषाअभाषा२ सेभिकवूवाभिकवूणीवाजायभाषास
ञ्चाजायभाषामोसाजायभाषासञ्चामोसाजायभाषाअसञ्चामो सातहप्पगारंभासंसावज्जंसकिरियं
कक्कसंकडुयंणिङ्गुरंफरुसंअण्हयकरिंच्छेदकरिंपरितावणकरिंउह्वकरिंभूतोवषाडयंअभिकंखणोभा
संभासेवजासेभिकवूवाभिकवूणीवाजायभा सासञ्चासुज्जमाजायभाषा असञ्चमोसातहप्पगारंभासं

भाषा

जिवारे'बोलणहारि बोलिवाभारंभीभाषा तेभाषाकहिये तथाभाषासमययकी व्यतिकांतलीतेभाषा अभाषाजाणिवी एतले'वर्तमा
अकालिजेबोले तेभाषाअतीतानागतकाल आअभीभाषानकहिये एतलेशब्दनोक्तकपणोदेखाओ हिवेजेभाषानबोलिवीतेकहेछे
अर्थजेचारितियो जेपूर्वीकृत्यारिभाषा सत्यस्यपामिअव्यवहार तथाप्रकारभाषानबोलिवी यद्यपिसाधुने'अपा अनेमिअएभाषाबोले
वानोनिपेधेछे सत्यभाषाअनेव्यवहार पुणजेएहवीजाणे तेनबोलेतेकेहवी सावज्जंसावद्य जेसपापएहवीसाची पुणभाषाभाषेनही
तथासकिरियंक्रियासहित जेहयकीकिसीयेक्रिया प्रवर्त्ते'एहवीनभाषे तथाकर्कश कठोरभाषातथाकडुअंकहतां जेसांभलीचित्तमात्रि
उह्वेगजपजे निटुरंकहतांनिटुर जेआगिलाने'हाकीहोकार तुंकाररेकारादिकही बोलावियेतेनिटुरभाषा फरुसंकहतां जेपाणि
लानोमर्मोहट्टन तथाअण्हयकरि आअवनीकरणहारि एवंछेदेनभेदन परितापउपद्रवनीकारण एहवीभाषातथाकिंवज्जना जेहयकी
भूतप्राणीनो उपघातजपजे एहवीभाषाजेजाणे तेभाषासाधुचारितियोनबोले हिवेजेभाषाबोलेतेकहेछे तेसाधुचारितियो जेभाषा
सत्यअसत्यसत्यासत्य असत्यात्यासत्य एचारेभाषासुज्जमाकहतांसूक्ष्म एतलेकुशाग्रसरीखी तीखीबुद्धिदंआलोची जेभाषाअसावद्य
अक्रियअकर्कश अकटुकअनिटुर अनाअवकारिणी अच्छेदेनअभेदन अपरितापअनुपद्रवकारिणी भूतप्राणीनो उपघातजिण्णिबोल
तांनज्जइ तेहवीभाषाजाणी साधुचारितियोभाषे एतावतानिरवद्यभाषाबोले उक्तअलियंनभासियं अत्यिज्जसर्वपिजंनवत्तयं सयं

दीपिकाटीका

दितं'चत्पिण्ड'दण्डचकादिमेवषटस्य साचोच्चरितप्रध्वंसित्वात् शब्दानांभाषणोत्तरकालमध्यभाषैवा यथाकपालावस्थायां घटोघटःअ
नेनप्रागभावप्रध्वंसाभावोशब्दस्यावेदितौ इदानीं चतसृणांभाषाणामभाषणीयमाहसेभिकवूवाञ्जायभाषाअसञ्च जायभाषामोसा
जायभाषासञ्चामोसातहप्पगारं सावज्जंसकिरियंकक्कसं कडुयंनिटुरंफरुसं अण्हयकरिंछेदणकरिं भेदणकरिंपरितावणकरिंउह्व
वणकरिं भूतोवषाडयं अभिकंखणोभासंभासेव्जा सभिचुर्यापुनरेवंजानीयात् तद्यथासत्यांअपां सत्याअपांच तवअपासत्याचसाधू
नांतावअवस्था सत्यापियाकर्कशादिगुणोपेतासान वाच्यातांदर्शयति सचअवद्येनवर्त्तते सावद्यातांसत्यामपि नभाषेतसचक्रियया
अर्थदंडप्रवृत्तिलक्षणयावर्त्ततेइति सत्क्रियातांकर्कशांचचित्ताक्षरं कटुकांचित्तोद्भेगकारिणीं निष्ठ,रांरुकाप्रधानां परपांसर्मोहट्टन
परांअण्हयकरित्ति कर्माअवकारीं एवंछेदेनभेदनकारीं यावदपद्रावणकारीं इत्येवमादिकांभूतोपघातिनीं अभिकाक्ष्यमनसामर्थालोच्य

सत्यामपिनभाषेत अथभाषणीयमाह सेभिक्वूवार जावभासासञ्चासुद्धमा असञ्चातहप्यगारंभासं असावज्जंअकिरियंजावअभूतो
वधाइयंअभिकंखभासंभासेज्जा सभिक्षुर्यां पुनरेवं जानीयात्तद्यथायाच भाषासत्यासुद्धमाकुशाग्रीव यावुद्धापर्वलोच्यमानास्यपा
पिसत्याभवति यथासत्यपिच्छगदर्शनेलुञ्चकादेरपलापः यतोसत्यास्यपा आसंत्तणाआज्ञापनादिकातां तथाप्रकारांभाषां असावद्यांअ

शिलंगाचार्यकृत टीका

यैव यथाकपालावस्थायांघटोषटइति तदनेनप्रागभावप्रध्वंसभावौ शब्दस्यावेदितविति इदानींचतस्रस्यां भाषाणामभाषणीयामाह
सेइत्यादिसभिक्षुर्यां पुनरेवंजानीयात्तद्यथा सत्यास्यपासत्यास्यपां तत्तस्यपासत्यास्यपाच साधूनांतावन्नवाच्या सत्यापियाकर्कशादि
गुणोपेतासानवाच्यातांचदर्शयति सहावद्येनवर्त्ततइतिसावद्या तांसत्यामपिनभाषेत तथासहक्रियवाअनर्थदंड प्रवृत्तिलक्षणयावर्त्तत
इतिसत्क्रियातामिति तथाकर्कशांचविताचरं तथाकटुकांचित्तोद्देशे गकारिणीं तथानिष्ठुरांश्चका प्रधानांपरुषां सम्मोद्धनपरा अन्वय
करिन्ति कर्माश्रवकरौ एवंहेदनभेदनकरौ यावदपट्टापणकारीमित्येव मादिकांभूतोपधातिनीं प्राण्युपतापकारिणी मभिकांच्यमन
सापर्वलोच्य सत्यामपिनभाषेतेति भाषणीयात्वाह सेइत्यादिसभिक्षुर्या पुनरेवंजानीयात्तद्यथा याचभाषासत्यासुद्धमेति कुशाग्री
यथावुद्धा पर्वलोच्यमाना स्यपापिसत्याभवति यथासत्यपिच्छगदर्शने लुञ्चकादेरपलापइति उक्तञ्चअलियं नभासियव्वंअत्थिउसव्वंपि
जंनवत्तव्वं सव्वंपिहोइअलियं जंपरपीडाकरंववणं यावसत्यास्यपाआसंत्तणा आज्ञापनादिकातां तथाप्रकारांभाषा मसावद्यामकि

असावज्जंअकिरियंजावअभूतोवधाइयंअभिकंखभासंभासेज्जा सेभिक्वूवाभिक्वूणीवापुसंआमंतमा
णेआमंतितेवाअपडिसुणमाणेणोएवंवदेज्जाहोलेतिवा गोलेतिवावसुलेतिवाकुपक्खेतिवाघडदासेति
वासाणेतिवातिणेतिचारिणतिवामाईतिवासुसावादीतिवाइयाइतुमंइतियाइं तेजणगाएतप्यगारंभा
संसावज्जंजावअभिकंखणोभासेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीया पुसंआमंतेमाणेआमंतिएवाअपडिसुणे

भाषा

पिहोइअलियं नपरपीडाकरंववणं इतिवचनात् अर्थतेसाधुचारित्वियो पुसंकहतापुरुषआमंते एतावताकिणिही कारणिज्ज
पनेकिणिहीपुरुषनेवोलावे तिवारतेपुरुषवे.ल.व्योहंतो कदाचिसांभलेनहीं बलतोपरुत्तरनद्ये तिवारसाधुतेहप्रतेइमनकहेहो
लेतिवाहोहोलहोगोलएहवावचन देशभाषाइंहीलाकारकजाणिवाजिणिकह्ये आगिलोडुक्खपाइ तथावसुलक्खतां टपलकुपच
कुवंश तथाघडदासअरेदाससाणेतिवाअरेशान तेनअरेचोरअरेचारिकअरेमाईअरेस्यपावादी एपूर्वेत्तजेवोलकह्यातेतुंहेअथवाता
हरामातापिताएहवाहे होलगोलटपलइत्यादि ताहरामातावापहे एयप्यगारंएताप्रकार एहवीभाषासावद्यसक्रिय जावभूतोपधाति
नीआलोची साधुनवोलेवलीवोलवानो विशेषकहेहे तेसाधुचारित्वियो कारणविशेषि पुरुषनेवोलावे तिवारतेपुरुष असंभलतो
नवोलेतोइमवोलावे तेहप्रतेइमकहे अहोअमुका जेनामज्जइतिणिनामिवोलावे अथवाअहोआयुष्मंत अहोआवक अहोउपास

दीपिकाटीका

क्रियांयावदभूतोपधातिनां मनसापूर्वमभिकांच्यपर्व लोच्यसर्वदासाधुभाषांभाषेत सेभिक्वूवारपुसंआमंतेमाणे आमंतितेवाअप
डिसुणमाणेणो एवंवदेज्जाहोलेतिवा गोलेतिवावसुलेतिवाकुपक्खेतिवा घडदासेतिवा साणेत्तिवा तेणेत्तिवा चारेतिवा माई
तिवासुसावादीतिवाइतियाइं तेजणगाएतप्यगारंभासं सावज्जंजावअभिकंखनोभासेज्जा सभिक्षुःपुसंआमंतयत्आमंतितेवा
अस्यत्तंनैवंभाषेतद्यथा होलइतिवागोलइतिवा एतौचदेशांतरेअवज्ञाः संसावकौवसुलेत्तिटपभः कुपचःकुत्थितान्वयः घटदा
सइतिवाष्ठाइतिवाष्ठाइतिवास्तेन इतिवाचारिकइतिवाभाषीतिवा स्यपावादोतिवा इतियाइंतुमंइत्येतानि अनन्तरोक्तानित्वमसि

તવજનકૌવામાતાપિતરૌ એતાનિદ્વ્યેવં પ્રકારાભાષાયાવન્નભાષેતિ એતદ્વિપર્યયેણભાષિતવ્યામાહ સેમિક્કૂવાર પુમાંસમામંતેમાણે આ
મંતિવાઅપ્પાડિસુણમાણે એવંવદેજ્ઞાઅસુગેતિવા આહસોતિવાસાવકોતિવા ઉપાસગેતિવાધમ્મિએતિવા અધમ્મિએતિવા ધમ્મિપિએતિ
વાએયપ્પગારંભાસંઅસાવજ્ઞંજાવઅભૂતોવધાતિયંઅભિકંઘભાસેજ્ઞાસમિહુઃ પુમાંસમામંતવચનઆમં તિતંવાઅશ્વરૂપંતંએવંબ્રૂયાત્વયાઅ

શિલ્લંગાચાર્ય કતટીકા ।

યાંયાવદ્ભૂતોપધાતિનીં મનસાપૂર્વમભિચ્ચપર્યાલોચ્ય સર્વદાસાધુર્ભાષાભાષેતેતિ કિચ્ચસેદ્વ્યાદિસમિહુઃ પુમાંસમામંતવ તામંતિતંવા
અશ્વરૂપંતં નૈવંભાષેતતત્તદ્વયા હોલદ્વિગોલદ્વિતિવા એતોચદેશાતરેશ્વવન્નાસંસ્રવકૌતયાવસુલેતિ દપલઃકુપદ્ધઃ કુક્ષિતાત્વયઃપટદાસ
દ્વિતિવાથેતિવા સ્નેહદ્વિવામાયીતિવા સ્વધાવામૃધાવાદીતિવા દ્વિત્યેતાન્યનન્તરોક્તાનિ ત્વમસિતવજનકૌવા માતાપિતરાવેતાનીત્યેવં
પ્રકારાંભાષાં યાવન્નભાષેતેતિ એતદ્વિપર્યયેણ ચભાષિતવ્યામાહ સેદ્વ્યાદિસમિહુઃ પુમાંસમામંતવ આમંતિતંવાશ્વરૂપંતં મેવંબ્રૂયાદ્વયા

માણેએવંવદેજ્ઞા અસુગેતિવા આહસોતિવાઆહસંતાતિવા સાવકોતિવાઉપાસગાતિવાધમ્મિએતિ
વાધમ્મિપિએતિવા એયપ્પગારંભાસંઅસાવજ્ઞંજાવ અભૂતોવધાતિઅભિકંઘ ભાસેજ્ઞાસેમિક્કૂવાર
દ્વિત્યૌઆમંતેમાણે આમંતિતેયઅપ્પાડિસુણમાણીણેએવં વદેજ્ઞાહોલેતિવા ગોલેતિવાદ્વિત્યિગમેણંણેત
વંસેમિક્કૂવાર દ્વિત્યિયંઆમંતેમાણેઆમંતિએય અપ્પાડિસુણેમાણીએવંવદેજ્ઞાઆહસોતિવાભગણી

ભાષા

અહોધાર્મિક અહોધર્મપ્રિય એયપ્પગારંએહવીભાષા અસાવદ્વસાવદ્વરહિત જાવભૂતોપધાતિનીભાષા આલોચીચારિત્વિયોભાષે હિવે
સ્ત્રીહિયી જિમનભાષિયેતેકહેકે તેસાધુચારિયોકારણિ ડપનેસ્ત્રીને'બોલાવે તેસ્ત્રીનસાંભલેતો એહવીભાષાદૂંબોલે તેકહેકે
હોલીતિવાહોલીગોલીદપલી કુપચીષટદાસીચ્છાની ચોરટીચારિકા માયાવિનીશ્વધાવાદિની એહવીતું છે જિણિકારણિબોલાવી
બોલેનહી તાહરામાતાપિતા પુણએહવાકે એહવીસાવદ્વભાષા અનર્થનોહેતુજાણીનબોલે હિવેજિમબોલેતિમકહેકેતેસાધુચારિત્વિયો
સ્ત્રીને'બોલાવતા તેકદાચિનબોલેતો એહવીભાષાદૂંબોલે અહોઆયુષ્મંતિ અહોઆયુષ્મંતિ અહોવહિનભગવતી આવિકાઉપાસિકા
ધાર્મિકેધર્મપ્રિયે એતત્પ્રકારએહવીભાષા અસાવદ્વઅભૂતોપધાતિનીભાષે ઇમભાષાસમિતિરાણે હિવેજેભાષાનબોલિવીતેકહેકે તેસા

દીપિકાટીકા ।

સુકદ્વિવાઆયુષ્મન્નિતિવા તથાઆવકધર્મ પ્રિયદ્વ્યાદિકાં ભાષાંભાષેતએવંસ્ત્રિયમધિ કલ્પસૂત્રદ્વયમાહ સેમિક્કૂવાર દ્વિત્યૌઆમં
તેમાણેઆમં તિતેઅપ્પાડિ સુણમાણેનોએવંવદેજ્ઞા હોલેતિવાગોલેતિવા દ્વિત્યિગમેણંણેતવં સેમિક્કૂવારદ્વિત્યિયં આમંતેમાણેઆ
મંતિએયઅપ્પાડિસુણમાણે એવંવદેજ્ઞા આહસોતિવા ભગિણીતિવા ભગવતીતિવા સાવિગેતિવા ઉપાસિએતિવા ધમ્મિએતિવાધમ્મ

શીલ્લંગાચાર્યકત ટીકા

અસુકદ્વિવા આયુષ્મન્નિતિવા આયુષ્મંતદ્વિવા તથાઆવકધર્મ પ્રિયેત્યેવમાદિકાં ભાષાંભાષેતેતિ એવંસ્ત્રિયમધિકલ્પ સૂત્રદ્વયમપિ

તિવાભગવતીતિવાસાવિગેતિવાઉપાસિએતિવાધમ્મિએતિવાધમ્મિપિએ તિવાએતપ્પગારંભાસંઅસાવજ્ઞં
જાવઅભિકંઘભાસેજ્ઞાસેમિક્કૂવાર ણેએવંવદેજ્ઞાણમોદેવેતિવા ગજ્જદેવેતિવાવિજ્જુદેવેતિવાપવુદ્
દેવેતિવાતિવુદ્દેવેતિવાપહ્લવાસંમાવાપહ્લ ણિપ્પજ્જઉવા સસંમાવાણિપ્પજ્જઉવિભાયઉવારચણો
સાવાવિભાયઉહ્લઉવા સૂરિએમાવાર સોવારાયાજયઉમાવા ણેએતપ્પગારંમા સંભાસેજ્ઞાપસવંસે

भाषा

धुइमनबोले नभं देवेजेआकागने' देवगर्जितने' तेवीजलीदेव वृठोदेवनवृठोदेव वलीपडोअथवामपडो एतलेमेहवरसो अथवामव
रसो सख्कहताधान्य नीपजोअथवामनीपजो रात्रिविहावो अथवामविहावो सूर्यजगोअथवामजगो पराजामोपओ अथवा
पराजामजोपओ एहवीभाषासावद्य प्रज्ञावंतनभाषे कारणिजपने जिमबोलेतिमकहेछे तेसाधुचारितियो आकागने'देवनकहे
परंअंतच्छ ब्योमविहायः नभआकाश अथवागुह्यानुचरितयच्छांपिचरे' तिणिकारणि गुह्यानुचरितएवोक्ते मेघने'देवनकहे
किंतुसंस्क्रितकहतांसंस्क्रियो अथवानिवेकहतांपद्यो तेकोणपयोड पुणमेषकहिये अथवुट्टेकहतां वृठोबलाडककहतां मेघाइत्यादि

दीपिकाटीका

वतिएतिवा एतप्यगारंभासं असावज्जावअभिकंषभासेज्जासुगमंसेभिकखू वारनोएवंवदेज्जागभोदेवेतिवागज्जदेवेतिवाविज्जुदेवेति
वापवट्टुदेवेतिवापडउवासंमावापडउनिपज्जउवावांसंमानिपज्जउ विभावउरथणीमावाविभावउउवासुरिमावाओवारावाअयो
मावाणोएतहप्यगारभासंभासेज्जापन्नवंसेभिकखू वारअंतलिकखे तिवागुज्जागुचरएतिवासमुच्छिण्णइवाणिवइवापउएवंवदेज्जवावुट्टेव
लाहगेत्ति एयंखलुतस्सभिकखू ससामगियं चउत्यज्जयगसपदमो उहेसभिकुरेवंभूतां असंयतभापांनवदेत्तद्यथा नभोदेवइतिवागर्ज
तिदेवइतिवा विट्टुदेवः प्रवृठोदेवः निवृठोदेवः एवंपततुर्वर्षमावानिपद्यतांसखंमेतिवा विभातुरजनीमेतिवा उदेतसूर्योमावाजय
त्वसौराजामावाइत्येवं प्रकारां देवादिकांभापांनभा पेतकारणजातेतु प्रज्ञावानसंयतभापयाअंतरिज्ज मित्याटिकयाभापेत एतत्तस्य

शिलंगाचायकत टीका

प्रतिषेधविधिन्यानेयमिति पुनरप्यभाषणीयामाह सेइत्यादिसभिकुरेवंभूता मसंयतभापांनवदेत्तद्यथानभोदेवइतिवागर्जति देवइति
वातयाविट्टु देवः प्रवृठोदेवः निवृठोदेवः एवंपततुर्वर्षमावानिपद्यतांसखंमेतिवा विभातुरजनीनेतिवा उदेतसूर्योमावा जयत्वसौरा

भिकखू वार अंतलिकखे तिवागुज्जागुचरिणतिवासमुच्छिण्णइवाणिवइवा पउएवंवदेज्जवावुट्टेवलाहगे
त्ति एयंखलुतस्सभिकखू सवारसामगियं चतुर्थस्य प्रथमः सेभिकखू वार जहावेगइयाइं रुवाइं पासेज्जात
हाविताइणोएवंवदेज्जातंजहागडो गंडीतिवाकुट्टी २ तिवाजावमज्जमेहिणित्तिवाहत्थच्छिस्सहत्थच्छि
खे तिवाएवंपादणक्कखउट्टाजेयावखे तहप्यगाराएयप्य गाराहिंभासाहिंभूतियावूतियाकुप्पंतिमा

भाषा

मेघनामामीजानेछे तेकहिवापरंमेघने'देवइमनकहियो आगिलाजेअदेतेसावद्यनाकारण भणीसर्वयापिनबोलेएवंखल० एलेपूर्वे
अहोतेसाधुसाध्वीनो समग्रपणोसंपूर्णभावजाणिवोइतित्रीआचारांगेहितीयश्रुतस्संघे चतुर्थाध्ययनस्यप्रथमोद्देशकः हिवेवीजोउहे सो
प्रारंभियेछे पहिलेउहे से बोलिवायोग्य अयोग्यविशेषकह्या इहांपुणतिहेजनी स्वरूपकहेछे तेसाधुचारितियो यद्यपिएकरूपएहवा
देखेतोपुणतेहने' इमनकहे तेकोणकहेछे गंडीतिवाजेहने' गंडरोगविशेषज्जइतेगंडी जेहनापगवूटिकासृणाऊइं तेगंडीतेहने'
तिषिरोगनेनामिनबोलावे तथाकुटीने' कुटीनकहे जावयइमाहि पाखलिधूताध्ययनमाहिषणाव्याधिनाविशेषकह्याछे तेहने' छेहडे
मज्जमेहणीकह्योछे एतलेजावमानिते तेरोगियाजाणिया तेहने' तेणेंनामिसाधुनकहे मज्जमेहणीप्रमेहियो तेहने' प्रमेहियोइमनकहे
तथाजेहनोहायकेह्योऊइं तेहने' टुं' टोनकहे जेहनापगकेह्योऊइं तेहने' पांगुलो नकहे ओटच्छिन्नने' छिन्नोटनकहे किंवडना
जेवलीअनेरातेहवाप्रकार तेहवीभाषाइं बोलाव्याइं ता मनुष्यकोपेरीसावे तेहने' तेहवी कोषहेतुभाषाइं साधुबोलावेनहीं हिवेते
हने' कारणिजपनेबोलाव्यो जोइयेतोजिमबोलावे तिमकहेछेतेसाधुयद्यपि गंडीप्रमुखव्याधिग्रस्त तथाछिन्नहस्तादिक देखेतोपुणते

दीपिकाटीका

भिक्षोः सामर्थ्यं चतुर्थस्य मापाजाताध्ययनस्य प्रथमोद्देशकप्रदीपिका प्रथमोद्देशकेवाच्यावाच्यवाक्यविशेषोभिहितः द्वितीयेपिसएव शेषभूतोभिधीयते इत्यनेनसंबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेभिकखूवार जहावेगइयाइं रुवाइं पासेज्जा तहाविताइं नो एवं देज्जातंजहागंडीगंडीतिवा जावमज्जमेहणंतिवा हत्थच्छिन्नेहत्थच्छिन्नंतिवा एवंपादनक्ककन्नाओट्टाजेयावन्ने तहप्पगाराएयप्प गाराहंतिवा कुप्पं तितेयावितहप्पगाराहं अभिकंखंनोभासेज्जा सभिक्षुंयद्यपिएगइयाइं तिकानिचिद्रूपाणिगंडीपदकुट्टादी निपश्येत्तथापि एतानि सूनामग्राहं तद्विशेषणविशिष्टानि नोच्चारयेत् गंडमस्य स्तीतिगंडी यदिवाउच्छन्नगुल्फ पादः सगंडीइत्येवं नव्याहर्त्तव्यः एवमपरव्याधिविशिष्टो नव्याहर्त्तव्यो व्यौयावन्मधु वर्णसूतानवरतप्रश्नावी अत्रयावताशब्देनधूताध्ययनोक्ताव्याधिविशेषाच्चे याः एवंकिञ्चहस्तपादनासिका कर्णोष्ठादयः तथाऽन्येष्वतथाप्रकाराः काणकुंटादयस्तद्विशेषणविशिष्टाभिर्वाग्भिर्मुक्ता व्याधिविशेषाच्चेयाः

शिलंगाचार्यकृतटीका

जामावेत्येवंप्रकारा देवादिकाभाषांनभाषेत कारणजातेतुप्रज्ञावान् संजतभाषया अंतरिक्षमित्यादिकयाभाषेत एतत्तस्यभिक्षोः सा मग्रमिति चतुर्थस्यप्रथमोद्देशकः रुमाप्तः उक्तः प्रथमोद्देशकः संप्रतंहितीयः सभारभ्यते अस्यचायमभिसंबन्धः इहानन्तरोद्देशकेवा च्यावाच्यवाक्यविशेषो अभिहितस्तदिहापि सएवशेषभूतोअभिधीयत इत्यनेनसंबन्धेनाया तस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेइत्यादिसभि क्षुंयद्यपिएगइयाएत्ति कानिचित् रूपाणि गंडीपदकुट्टादीनि प्रश्येत्तथाप्येतानि सूनामग्राहंतद्विशेषण विशिष्टानिनोच्चारयेदिति तद्यथेत्युदाहरणोपदर्शनार्थः गंडीगण्डमस्यास्तीति गण्डीयदिवोच्छन्नगुल्फपादः सगण्डीत्येवंनव्याहर्त्तव्यः कुष्ठपिनकुटीतिव्याहर्त्तव्यः एवमपरव्याधिविशिष्टो नव्याहर्त्तव्यो यावन्मधुमेहीति मधुवर्ण सूतानवरतप्रश्नावीति अत्रचधूताध्ययनेनव्याधिविशेषाः प्रतिपादितास्तद पेक्षयास्तत्र यावदित्युक्तं एवंकिञ्चहस्तपादनासिका कर्णोष्ठादयस्तथान्येच तथाप्रकाराः काणकुंटादयस्तद्विशेषण विशिष्टाभिर्वाग्भि

णवातेयावितहप्पगाराएयप्पगाराहंभासाहंअभिकंखणोभासेज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवाजहा वेगइयाइं रुवाइं पासेज्जातहाविताइं एवंदेज्जा ओयंसिओयंसौतिवातेयंसौवाइवच्चंसौज्ञसंसौअ भिरुवंरं पडिरुवंरं पासादियंरं दरिसणिज्जं दरिसणीएतिवा जेयावस्से तहप्पगाराएयप्पगाराहं भासाहं वू इयाइं णो कुप्पं तिसाणवा तेयावितहप्पगारा एयप्पगाराहंभासाहं अभिकंखभासे

भाषा

हमाहिजेकोईगुणज्जइ तेगुणकहीबोलावे तेगुणकोणकहेछे ओजस्सीदेखीओजस्सी कहीबोलावे तेजस्सीदेखीतेजस्सी कहीबोलावे वच्चसीकहतांवचनकलाधिक तेहनेववस्सीकहीबोलावे यशस्सीदेखेतोयशस्सीकहीबोलावे अभिरूपप्रतिरूप प्रासाद्यदर्शनीच जेहवो देखे जेवलीअनेरो तेहवागुणसहितजाणे जेहवाभाषाइं वेल्याव्यामाणसकोपेनही तेहवीभाषाइं विचारीबोलावेएहवीभाषाभाषे

दीपिकाटीका

एउक्ताकुप्पन्तिमानवाः तांस्तथाप्रकाराभिर्वाग्भिरभिकंख नोभाषेतयथाचभाषेततथाह सेभिकखूवारजहावेगइयाइं रुवाइं पासे ज्जातहाविताइं एवंदेज्जा ओयंसिओयंसौतिवा तेयंसौवाइअभिरुवंरं पडिरुवंरं पासादीयंरं दरिसणिज्जं दरिसणीएतिवाजेयावन्ने तहप्पगारा एयप्पगाराहं वू इयाः नो कुप्पं तिसाणवा तेयावितहप्पगाराएयप्पगाराहं भासाहंअभिकंखभासंभासेज्जा तहप्पगारं असावज्जं जावभासेज्जा सेभिक्षुंयद्यपिगंडो पदादिव्याधिरस्तं प्रश्येत् तथापितस्ययः कश्चिद्विशिष्टागुणाओ जस्सेज्जइत्यादिक स्तसुदृश्य सतिकारणेयदेत्केयववत् कृष्णचक्षुःकादंत गुणोद्भूतवत् गुणग्राहीभवेत् सेभिकखूवारजहावे गतिवाइं रुवाइं भासेज्जा तंजहावप्पा

शीलंगाचार्य कृतटीका

यत्ता उक्ताः कुर्यातिमानवास्तां स्तथाप्रकारां स्तथाप्रकाराभिर्वाग्भि रभिकाच्यनोभापेतेति यथाचभापेतथाहसेइत्यादि सभिर्चुर्यद्यपि गंडीपदानिव्याधिग्रस्तं पश्येत्तथापितस्य यःकश्चिद्विशिष्टोगुणश्रोजसोज इत्यादिकस्तमुद्दिश्यसतिकारणवदेदितिकेशववत्कृष्णश्चशुक्ल

ज्जातहृष्यगारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जासेभिक्वूवाऽजहावेगतियाइंरूवाइंपासेज्जातंजहावप्पा
णिवाजावभवणगिहाणिवातहाविताइंणोएवंवएज्जातंजहा सुकडेइवासुहुकडेतिवासाहकल्लाणंति
वाकरणिज्जेइवाएयप्पगारंभासंसावज्जंजावणोभासेज्जासेभिक्वूवाऽजहावेगइयाइंरूवाइंपासेज्जा
तंजहावप्पाणिवाजावगिहाणिवातहाविताइंएवंवदेज्जातंजहाआरंभकडेतिवासावज्जकडेतिवापय

भाषा

तेसाधुचारित्रियो एहवारूपनाविशेषदेखे तेकेहावप्पाणिवा कइतांजेतव्वारा तथातोरणखार्दघरइत्यादि तोणहवीसावज्जभापान
भापेतेकिमकहेके सुकडेतिवाएरुडाकीधा तथाएकर्त्तव्य साधुकल्याण शोभनइणिकारणिकरणिज्जेएकरियो एहवीसावज्जभापा
साधुनवोले एतलेएभावजाणिवो जेपदार्थआरंभिनीपनोऊइ तेहनेइमनकहे एरुडाकीधो हिवेजिमएतलादेखीकारणिऊपनेनिर
वद्यभापाइंजिमभापेतिमकहेके तेसाधुवप्रादिक अमेकरूपदेखेतोकार्यिइं ऊपनेइमकहेआरंभकडेतिवा एआरंभकतके एसावज्ज
कृतके एप्रयत्नकृतकेइणिकरतां आरंभघणोलागोछे सावज्जघणोह्मोछे प्रयासघणोकीधोछे एगटहादिकप्रासाद्यदर्शनीय अभिरूप

दीपिकाटीका

णिवाजावभवणगिहाणिवातहाविताइंनोएवंवदेज्जा तंजहासुकडेइवासुहुकडेइ वासाहकल्लाणंतिवाकरणिज्जेइवाएयप्पगारंभासं
सावज्जंजावनोभासेज्जासभिर्चुर्यद्यप्ये तानिरूपाणिपश्येत्तद्यथावप्राःप्राकाराःयावन्नृहाणितथाप्ये तानिनैवंवदेत्तद्यथासुकृतमेतत्सुट्ट
कृतमेतत्साधुशोभनंकल्याणंएतत्कर्त्तव्यमेवैतत्एवंविधंभवद्विधानांइत्येवंप्रकारां अन्यामपिभाषामधिकरणानुमोदनान्नोभापेतपुनर्भा
षणीयसाहसेभिक्वूवाऽजहावेगतियाइंरूवाइंपासेज्जातंजहावप्पाणिवाजावगिहाणिवातहाविताइंवदेज्जातंजहाआरंभकडेतिवा
सावज्जकडेतिवापयत्तकडेतिवापासादियंपासादिएतिवादरिसणीयंअभिरूवं२ पडिरूवंएयप्पगारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जास
भिर्चुर्वप्रादिकंहइपि तदुद्देशेननकिंचिद्व्यूयात्प्रयोजनेसति एवंसंयतभाषयाव्यूयात् तद्यथासहारंभकृतमेतत् सावद्यकृतमेतत् प्रयत्न

शीलंगाचार्यकृत टीका

दंतगुणोद्दहनवत् गुणग्राहीभवेदित्यर्थः तथासेत्यादि सभिर्चुर्यद्यप्ये तानिरूपाणिपश्येत्तद्यथावप्राः प्राकारायावन्नृहाणि तथाप्य ता
निनैवंवदेत्तद्यथा सुकृतमेतत्सुट्टकृतमेतत्वाधु शोभनंकल्याणं एतत्कर्त्तव्यमेवैतदेवंविधं भवद्विधानामित्येवं प्रकारानन्यामपि भाषाम
धिकरणानुमोदन्नोनापेतेति पुनर्भाषणीयामाह सेइत्यादि सभिर्चुर्वप्रादिकंहइपि तदुद्देशेननकिंचित्व्यूयात्प्रयोजनेसत्येवंसंयत
भाषयाव्यूयात्तद्यथा महारंभकृतमेतत्सावज्ज कृतमेतत्तथाप्रयत्नकृतमेतदेवं प्रसादनीयादिका भाषामसावद्यांभापेतेति एवमसनादिक

त्तकडेतिवापासादिएतिवादरिसणीयं२अभिरूवंपडिरूवंएयप्पगारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जासेभि
क्वूवाऽअसखंवा४उवक्खडियंपेहाएतहावितंणो एवंवदेज्जातंजहासुकडेतिवासुहुकडेतिवासाहकडे
तिवाकल्लाणेतिवाकरणिज्जेतिवाएयप्पगारंभा संसावज्जंजावणोभासेज्जासेभिक्वूवाऽअसखंवा४उ
वक्खडियंपेहाएएवंवदेज्जातंजहाआरंभकडेतिवासावज्जकडेतिवापयत्तकडेतिवाभह्यंभइएत्तिवाज

भाषा

प्रतिरूपसंहराकारदर्शनीयके रूडोदीसेहे इत्यादिनिरवद्यभाषाभाषे हिवेचाहारआत्रीसावद्यभाषानोविशेषकहेहे तेसाधुकिणि
हीगटहस्यनेघरि अशनपानखादिमस्वादिमउवकखंडियकहतानीपाव्योदेखीइमनवोले तेकिमसुकडेचाहारएण्डोकीधोरूडोराधो
एभलेकीधो वणाटसिपाभिस्ये एसाधुकल्याणशोभन अयकारण इणिकारणिएकरिवो वलीनीपजाविवो एहवीसावद्यभाषानभाषे
हिवेजिमभाषे तिमकहेहे तेसाधुअशनादि आहारनीपजाव्योदेखीकारणि इमकहेतेकिमचारंभकडे तिवाइणिआहारकरतांभारं
भक्त्यो सावज्जकीधोप्रवासघणोकीधो तथारूडानेरूडोकहे असदंकहतां प्रकटवर्णगंधसहित तेहनेतेहवोकहे रसिचंकहतांसरस

दीपिकाटीका

कृतमेतत्पूर्वंप्रासादनीयादिकांभाषामसावद्यांभाषेतसेभिकखूवारअसयंवा४उवकखंडियंपेहाएतहाविनोएवंवदेज्जा तंजहासुकडे तिवा
सुहु कडे तिवा साळकडे तिवा कल्लापोतिवा करणिज्जे तिवा एयप्यगारंभासं सावज्जंजावनोभासेज्जा सेभिकखूवारअसयंवा४उव
कखंडियंपेहाएएवंवदेज्जातंजहाआरंभकडे तिवासावज्जकडे तिवा पयत्तकडे तिवा भदयंभदएतिवा असदंरसियंमणुखं तहप्यगारं
वाभासंअसावज्जंजावभासेज्जा अशनादिगतप्रतिषेधविधि सूत्रद्वयमपिसुगमंनवरं असदंतिउत्कृतंवर्णगन्धाद्युपेतं सेभिकखूवारम

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

गतप्रतिषेधविधिद्वय द्वयमपिनेयमिति नवरंउसदंति उदूकृतंवर्णगन्धाद्युपेतमिति किंचसेइत्यादि सभिन्नुर्गवाविकं परिदृष्टकायं
प्रेक्ष्यनैतद्वदेत्तद्यथा स्थूलोयंप्रेमेदुरोयं तथादृत्तस्तथावध्यवहनयोग्योवा एवंपचनयोग्यः देवतादेःपातनयोग्योवेत्येवमादिकामन्याम

सदंरसियंमणुखं तहप्यगारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जा सेभिकखूवारमणुखं वागोणंवामहिसं
वामिगंवापसुंवापक्खिंवासरीसिंवाजलयरंवासेत्तं परिवूढकायं पेहाणो एवंवदेज्जाद्युल्लेतिवापमे
तिलेतिवावट्टेतिवावठ्ठेतिवा पादिमेतिवाएयप्यगारंभासंसावज्जंजावणोभासेज्जासेभिकखूवारमणु
खंवाजावजलयरंवा सेत्तंपरिवूढकायंपेहाएएवंवदेज्जा परिवूढकाएतिवा उवचित्तकायेतिवाचित्त

भाषा

नेसरसकहे मनोन्ननेमनोज्ञकहे एहवीभाषाभाषतांसावद्यकार्द न लागेहिवेभाषार्दजनोविशेषदेखाडेहे तेसाधुमनुष्य तथागोणक
हताटपभमहिपप्रसिद्ध म्गपसुपंखियो सरीखपगोधाप्रमुखजीव तथाजलचर मत्स्यकच्छपादिक एतलाजीवविशेषकायाइसूलमाता
देखीइमनकहे तेकिम एमहिपमगादिक स्थूलजाडोह्मो वट्टवर्तुलाकारदीसेहे वध्यवधिवायोग्यपाइलेस्त्रिपाधिवायोग्यह्मोएहवी
सावज्जभाषानभाषे हिवेजिमभाषेतिमकहेहे तेसाधुमनुष्यमहिपइत्यादि पूर्वोक्तजीवविशेषदेखीकारणि ऊपनेइमकहेएमनुष्य
महिपादिकपरिदृष्ट कायस्थूलशरीर तथाउपचित्तकाय पुटशरीरसंघयणएहनादृढस्थि तथाएहनेशरीरि मांसशोणितवणो

दीपिकाटीका

णुखं वागोणं वामिगं वापसुं वापक्खिं वासरीसिं वाजलयरं वासेत्तं परिवूढकायं पेहा एनो एवं वदेज्जाद्युल्ले तिवापम तिले तिवावट्टे तिवावठ्ठे
तिवाएयप्यगारंभासंसावज्जंजावणोभासेज्जासभिन्नुर्गवादिकंपरिदृष्टकायंप्रेक्ष्य नैतद्वदेत्तद्यथास्थूलोयंप्रेमेदुरोयं तथादृत्तवध्यवहन
योग्योवा एवंपचनयोग्यः देवतादेःपातनयोग्योवाइत्येवमादिका अन्यामथे वंप्रकारासावद्याभाषाणोभाषेतभाषणविभिमाहसेभिकखू
वारमणुखं वाजावजलयरं वासेत्तंपरिवूढकायंपेहा ए एवं वदेज्जापरिवूढकाएजहाउचित्तकाएवितिवापरिसंघयणेतिवाचित्तं संसोणि ए
तिवावज्जपडिपुलाइं दि एतिवाएयप्यगारंभासंअसावज्जंजाव भासेज्जासभिन्नुर्गवादिकंपरिदृष्टकायंप्रेक्ष्य एवं वदेत्तद्यथापरिदृष्टकायोयमि

श्रीलिंगाचार्य कृतटीका

येवंप्रकारां सावद्यांभापां नोभाषेतेति भाषणविधिमाह सेइत्यादि सभिर्जुर्गवाटिकं परिगृह्यकार्यं प्रेक्ष्यैवंवदेत्तद्यथा परिवृह्यकार्यो
चमित्यादि सुगममिति तथासेइत्यादि सभिर्जुर्विरूपरूपा नानाप्रकाराणाः समीक्ष्यनैतद्वदेत्तद्यथा दोहनयोग्याएतागाव दोहनका
लोवावर्तते तथादस्योदमनयोग्योयं गोरहकः कल्लोटकः एवंवाहनयोग्योरथयोग्योवेत्येवं प्रकारांसावद्यांभाषेतेति सतिकारणेभाष

मंससोणिएतिवावज्जपडिपुसुइंदिएतिवा एयप्पगारंभासं असावज्जंजावभासेज्जासेभिकखूवाविखूव
खूवाओगाओपेहाएणोएवंवदेज्जातंजहागाओदोष्मातिवा दम्माइवागोरहातिवावाहिमातिवारह
जोग्गातिवाएयप्पगारंभासंसावज्जंजाव णोभासेज्जासेभिकखूवाविखूवखूवाओगाओपेहाएएवंवदे
ज्जातंजहाजुवंगवेतिवाधेणूतिवारसवतीवाहस्सेतिवामहल्लएतिवामहल्लएतिवासंवाहणेतिवाएयप्प

भाषा

दीसेहे एहनाइं द्वियवज्जप्रतिपूर्णापूराहे इत्यादि एवंगुणविशिष्टनिरवज्जजाणीभाषाभाषे तेसाधुनानाप्रकारगाओकहतां वृषभगाई
देखीइमनकहे एगाइदोष्माओ दुहियायोग्यहे हिवडांएहनोदुहियानोकालवर्त्ते तथाएगोरकहताकल्लोटोदम्मा दमियायोग्यहेवा
हिमाएवलदमोटावाहियायोग्यरहजुग्गा एवृषभरघिनोतरिवायोग्यहे इत्यादि एहवी सावज्जभाषानभाषे हिवेलिमभाषेतिमकहेहे
तेसाधुनानाप्रकारगोजातिदेखी जेवोलेतोइमवोले जुवंगवत्तिवा एयवातरुणोवृषभहे एधेनुरसदधणादूधनी देणहारिके एङ्गख
लज्जडोवृषभहे एमहल्लए मोटोवृषभहे संवहणेकहतां भारजपाडिवासमर्थके इत्यादि सावज्जरहितभाषाजाणीभाषे हिवेवनस्पृतीआ
ओभाषानीविधिकहेहे तेसाधुचारितियो उद्याननेअथवापर्वतनेविषेअथवावननेविषे जईमोटाहल्ल अंवनंनवपलायादिकदेखीएवं

दीपिकाटीका

त्यादि सुगमसंभिकखूवा विखूवखूवाओगाओ पेहाएनोएवंवदेज्जातंजहागाओदोष्मातिवा दम्माइंतिवागोरहातिवावाहिमातिवारह
जोग्गातिवाएयप्पगारंसावज्जंजावनोभासेज्जासभिर्जुर्विरूपरूपानागाः समीक्ष्यनैतद्वदेत्तद्यथा दोहनयोग्याएतानिगावः गोदोहनकावो
वावर्तते तथादस्योदमनयोग्योयंगोरहकः कल्लोटकः एवंवाहनयोग्योरथयोग्योवाइत्येवं प्रकारांसावद्यांभाषांनोभाषेतसतिकारणेभाष
णविधिमाह सेभिकखूवा विखूवखूवाओगाओपेहाएएवंवदेज्जातंजहाजुवंगवेतिवाधेणूतिवारसवतीवामहल्लएतिवासंवाहणेतिवाएय
प्पगारंभासंअसावज्जंजाव अभिकंखभासेज्जासभिर्जुर्नानाप्रकाराणाः प्रेक्ष्यप्रयोजनेसति एवंब्रूयात्तथाजुवंगवेत्तिद्यवायंगोपेधेनुरिति
वारसवतीतिवातयामहल्लयाएवसंवहनइत्येवं प्रकारामसावद्यांभाषांभाषेत सेभिकखूवा तहेवंगंतुमुज्जाणाइं पळयाइं वणाणिवारू

श्रीलिंगाचार्य कृतटीका

णविधिमाह सेइत्यादि सभिर्जुर्नानाप्रकाराणाः प्रेक्ष्यप्रयोजनेसत्येवं ब्रूयात्तद्यथा जुवंगवेत्ति द्यवायंगौः धेनुरितिवा रसवतीतिवा
तयामहल्लयाएवं संवहनइत्येवं प्रकारामसावद्यां भाषाभाषेतेति किंचसेइत्यादि सभिर्जुर्द्वानादिकं गत्वामहतोदृष्टान् प्रेक्ष्यनैकं

गारंभासंअसावज्जंजावअभिकंखभासेज्जा सेभिकखूवा तहेवंगंतुमुज्जाणाइं पळयाइं वणाणिवारू
क्त्वामहल्लपेहाएणोएवंवदेज्जातंजहापासाय जोग्गातिवातोरणजोग्गातिवागिहजोग्गातिवाफल्लिह
जोग्गातिवाअगल्लणावाउदगदोण्णिपीठसंग वेरणंगलेकुल्लियजंतलट्टोणालिगंडीआसणसयणजाण
उवस्सज्जजोग्गाइं वाएयप्पगारंभासंजासणोभासेज्जासेभिकखूवा तहेवंगंतुमुज्जाणाइं पळयाणिवणाणि

भाषा

इमनबोले तेआगलिकहेके एहप्रसादयोग्यके एणेरुद्धिइं प्रसादनीपजे अथवातोरणयोग्य एहनातोरणरूडाऊइं तथाएहच नावायोग्यएहयकीवेडीनीपजे तथापीठनीपजेचंगवेरचंगेरीयोग्य तथानंगलकहतांहलततयोग्य कुलिकाकरसणीनो उपगरणविशेष जेहसुं करसणखडे यंतयोग्यलट्टीकहतांलाठी हाथहथियारविशेष नाभिगाडुतानी तद्योग्यतयागंडि उपगरणविशेष तथाआसनय यनयोग्य अथवाएहचउपाअययोग्य एहवीसावज्जसपापभापानभाषे जेहभणीमनमाहि एहचछे दिवानोभाव आवेतोदमकहे एअसु कारयोग्य तेहभणीएहवीभापाइं नवोलिओ हिवेजिमबोलेतिमकहेके तेसाधुउद्यानपर्वतवनविषे जइनानाप्रकारमोटाएहदेखीका

द्वीपिकाटीका ।

कखामहलपेहाएनो एवंवदेज्जा पासांयजोगातिवा तोरणजोगातिवा फलिहाजोगातिवा अगलानावाउद्गदोणिपीठसंगनंगले कखुजंतलट्टीनाविगंडी आसणसयजाणउवस्यजोगाइवा एयप्यगारंभासंजावनोभासेज्जा सभिन्नुसद्यानादिकंगत्वा महतोहचान् प्रेच्यनैवंवदेत्तद्यथा प्रासादादियोग्या अमीहचाइत्येवमादिकां सावद्यांभापां नोभापेतयत्तुवदेत्तद्याह सेभिकखूवा२ तहेवगंतुसज्जा णाइं पव्वयाणिवणाणिय कखामहलपेहाएएवंवदेज्जातंजहा जातिमंतातिवादीहवट्टातिवा महालयातिवापयासालातिवापासादी

शिलंगाचार्यकृत टीका

वदेत्तद्यथा प्रासादादियोग्या अमीहचाइत्येवमादिका सावद्यांभापां नोभापेतेति यत्तुवदेत्तदाह सेइत्यादि सभिन्नुस्यैवोद्यानादिकं

यस्कखामहलपेहाए एवंवदेज्जातंजहा जातिमंतातिवादीह वट्टातिवामहालयातिवापयासाला तिवाविडिमसालाइवापासादीयातिवा४एयप्यगारंभासंअसावज्जंजावअभिकंखभासेज्जासेभिकखू वा२वज्जसंभूतावणफलापेहाए तहावितेणोएवंवदेज्जातंजहापक्कातिवापातकखज्जातिवावेलोविगाति वाटालातिवाविहियातिवाएयप्यगारंभासंसावज्जंजाव णोभासेज्जासेभिकखूवा२वज्जसंभूतफलाअं

भाषा

रणिउपनेबोलिवानी विधिकहेके तेकिमएहचजातिमंत रूडीजातिनाकेदीर्घलांवाके बाटुलेआकारिखेमहालयाकहतांमोटाछेपया सालाकहतां अनेकशाखाप्रशाखादिक एहयकी नीकलीके एहचविडिमसालाकहतां एकविचालेखलतेहयकी चिज्जं'दिसिइं'च्या रिशाखानीसरे तेविडिमकहिये एहवाके तथाइर्यनीवदीसता सुंदराकारके एहवीअसावज्जभाषाविचारीसाधुबोले वलीभापावि शेषकहेके तेसाधुवज्जसंभूतकहतांघणो नीपनावनफलदेखीतोपुण इमनकहे पक्काइं'वा एफलपाकातथापायखज्जाइं वाकहतांपा चिघालीखाइवायोग्य तथावेलोइयाइं'कहतां वेलोचितहिवडांपवोडिवायोग्य इहाआषोएकालकांईअमेनही तथाटालाइं'वाकहतां कूंअलाके इगि'कारणिदेहियाइं'कहता द्विधाकरणयोग्यमोलीने द्विखंडकीजेएहवाके एहवीसावज्जभाषासाधु नभापे हिवेजिमबो

द्वीपिकाटीका

यातिवा४ एयप्यगारंभासं असावज्जंजाव अभिकंखभासेज्जा सभिन्नुस्यैवोद्यानादिकांगत्वं वदेत्तद्यथा जातिमंतःसजातयइत्येव मादिकांभाषाससावद्यासंयतएवभाषेत सेभिकखूवा२वज्जसंभूतवणफलामेहाएतहाविनोएवंवदेज्जातंजहापक्कातिवापयज्जवज्जातिवावे लोतियातिवावाइं'वावेहाइं'वा पेहातिवा एयप्यगारंभासंसावज्जं नोभासेज्जासभिन्नुः संभूतानिहचफलानिप्रेच्यनैवं वदेत्तद्यथा एतानिफलानिपक्कानि पाकप्राप्तानितथापाकखाद्यानि वृद्धास्थीनिगर्ता मृच्छेपकोद्रवपलादिना विपच्यभक्षणयोग्यानि तथावेलो चितानिपाकातिशयग्रहणकालोचितानि अतःपरंकालंनविपचंतिटालानि अवृद्धास्थीनि कोमलानि तथाहैधीकानिपेशीसंवादनेन

हैधीभावकरणयोग्यानि इत्येवमादिकाफलगतां सावद्यांभापांनोभापेत यदभिधानीयंतदाह सेभिकखूवार वज्रसंभूतफला अंवपेहा एएवंवदेज्जातंजहाअसंथडातिवावज्जिण्वत्तिमफलातिवावज्जसंभूयातिवाभूतरूवातिवाएयप्पगारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जासभिज्जु

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

गत्वैवंवदेत्तद्यथा जातिमन्तः सृज्यातयइत्येवमादिकां भापामसावद्यांसंयतएवभापेतेति किंच सेइत्यादि सभिज्जुःसंभूतानि वृक्षफला निप्रेक्ष्यनैवं वदेत्तद्यथा एतानिफलानिपक्वानि पाकप्राप्तानि तथापाकग्राद्यानि वज्रस्थीनिगर्ता प्रक्षेपकोद्रूपलालादिनाविपश्यभक्ष णयोग्यानीति तथावेलोचितानि पाककालोचितानि अतःपरं कालंनविपहन्तीत्यर्थः टालान्यवगृह्णास्थीनि कोमलानीति यदुक्तंभव तितथाहै धिकानीतिः पेशीसंवादेनेन हैधीभावकरणयोग्यानिवेति एवमादिकाभापां फलगतांसावद्यांनोभापेत यदभिधानीयंतदा

वापेहाएएवंवदेज्जातंजहाअसंथडातिवावज्जिण्वट्टिम फलातिवावज्जसंभूयातिवाभूतरूवातिवाएयप्प गारंभासंअसावज्जंजावभासेज्जासेभिकखूवारवज्रसंभूयाओओसहीओपेहाएतहाविताओणोएवंव देज्जातंजहा पक्काइवानौलियातिवाछवीइवालाइमाइवा भज्जिमाइवा वज्जखज्जाइवा एयप्पगारं भासंसावज्जंजावणोभासेज्जासेभिकखूवार वज्रसंभूयाओओसहीओपेहाएतहाविएवंवदेज्जातंजहा

भापा

लेतिमकहेछे तेसाधुवनफलदेखीजेवेल्यो जोइयेतोइमबोले तेकिमएवचअसंथडाकहतां अतिभारेकरी फलनिर्वाही सकतानथी एतावताफलपालकाहे रसिइंकारीभारीऊआ तिणियाखानमीवेवडीयइहे इणिकारणिअसंथडीकहेपरंफलपाकाइमनकहेवज्जनि वडिमफला एहनाफलवणोनीवद्यादीसेछे तथावज्जसंभूताकहतां वणोनीपनातथाभूतरूप इमकहतां कूं अलाफलहे परंवेहियाइं इमनकहे असावज्जभापाभापे इहांअंवाकहतां आम्भनाएवकह्या तेप्रधानपणामाटिकह्या तिमवीजापुणजाणिवा सवलैसाव ज्जभापाटालिवी वलीभापाविशेषकहेछे तेसाधुवणोनीपनी औपधीदेखी इमसावज्जभापानभापे एऔपधीज्वारिशीलि प्रभृति पाकीनीलीकेछवीकहतां छविमंतसुंदरलाइमाकहतां लुणियायोग्यभज्जिमाकहतां पचिवायोग्य वज्जखज्जाकहतांपुज्जं कहोला करणयोग्यके एहवीसावज्जभापाजाणीसाधुनभापे जिमभापेतिमकहेछे तेसाधुऔपधी सुनिप्पन्नदेखीइमकहे एऔपधीरूढा

दीपिकाटीका

वैज्जसंभूतःफलान् आम्भान्प्रेक्ष्यएवंवदेत् तद्यथाअसमर्था अतिभारेणनशक्नुवन्ति फलानिधारयितुं एतेनभक्षार्थउक्ताः तथावज्जनि र्वर्त्तितफलावज्जनि निर्वर्त्तितानिफलानियेषुतेतथा एतेनपाकाद्यर्थउक्तः तथावज्जसंभूता वज्जनिसंभूतानिपाकातिशयतः ग्रहणका लोचितानिफलानि येषुतेतथा अनेनवेलोचितार्थउक्तः भूतरूपाभूतानिरूपाणि अवज्जास्थीनिकोमलरूपाणियेषु ते तथा अनेनवे लोचितार्थउक्तः भूतरूपाभूतानिरूपाणि अवज्जास्थीनि कोमलरूपाणियेषु तेतथा अनेनटालाद्यर्थः उपलक्षितःएवंभूताएते आम्भाः आम्भग्रहणंप्रधानोपलक्षणं एवंभूतामनवद्यांभापेत सेभिकखूवार वज्रसंभूयाओओसहीओपेहाएनोएवंवदेज्जा पक्काइवानीलियाइवा छवीइवालायमाइवा भज्जिमाइवा वज्जखज्जिमाइवा एयप्पगारंभासंजावनोभासेज्जा सभिज्जुर्वज्जसंभूता औपधीविज्जनैतद्वदेत्तद्य थापक्काःनीलाः छविमत्यःलाइमालाजायोग्यावा भजिमापचनयोग्यावा वज्जखज्जावज्जभक्ष्याःपृथुकरणयोग्यावा इत्येवंप्रकारांसावद्यां भापांनोभापेतयथाचभापेतदाह जेभिकखूवारवज्जसंभूयाओओसहीओपेहाएएवंवदेज्जा तंजहारूढातिवावज्जसंभूयातिवायेरातिवाज

शीलंगाचार्य कृतटीका

हसेइत्यादि सभिज्जुर्वज्जसंभूतफलानाम्भान् प्रेक्ष्यैवं वदेत्तद्यथा असमर्थाः अतिभारेणनशक्नुवन्ति फलानिधारयितुमित्यर्थः एतेनभ

कार्यउक्तः यथावज्जनिर्वर्त्तितफला बह्वनिनिर्वर्त्तितानिफलानियेषुतेतथा एतेनपाकखाद्यार्थउक्तः तथावज्जसंभूतावह्वनिसंभूतानिपा
कातिशयतः ग्रहणकालोचितानिफलानि येषुतेतथा अनेन वेलोचितार्थ उक्तस्तथाभूतरूपाण्यववह्वास्थीनि कोमलफलरूपाणि
येषु ते तथाअनेनटालाद्यर्थ उपलक्षितः एवंभूताएते आम्वाः आम्बग्रहणं प्रधानोपलक्षणमे वंभूतामनवद्यांभापाभाषेतेति किंच
सेइत्यादि सभिर्बुर्वज्जसंभूता औपधीवीच्यनै तद्वदेत्तद्यथा पक्वान्नीलाचार्द्राः छविमत्यःलाइमालाजा योग्यारोपणयो
ग्यावा तथाभज्जिमाउत्ति पवनयोग्याभंजनयोग्यावा वज्जखर्जवज्जभक्ष्या द्युक्करणयोग्यावेत्येवंप्रकारां सावद्यांभापांनोभाषे
तयथाचभाषेततदाह सेइत्यादि सभिर्बुर्वज्जसंभूताऔपधीः प्रेक्षैतद्व्यूयात्तद्यथा रूढाइत्यादिकामसावद्यांभा पांभाषेत किंचसेइ

रूढातिवावज्जसंभूतातिवाधिरातिवाउसढातिवा गम्भियातिवा पसूतातिवाससारातिवाएयप्पगा
रंअसावज्जंजावभासेज्जासेभिक्खूवा२ जहावेगइयाइंसहाइं सुणेज्जातहाविआइंणोएवंवदेज्जातं
जहासुसहेतिवा२एयप्पगारं सावज्जंजावणोभासेज्जा तहावियाइंएवंवदेज्जातंजहासुसहंसुसहेति
वाडुसहंसुसहेतिवा एयप्पगारं असावज्जं जावभासेज्जाएवंरूवाइंकणहेतिवा गंधाइंसुभिगंधेति

भाषा

ओएतलेनीपनीकही वज्जसंभूतवणीहई स्थिरदृढएतलेकूं अलीयकीटलीउसढरसिभरी गर्भितप्रसूतससरायई एतत्प्रकारएहवी
भाषाअसावद्यभाषे हिवेशब्दअर्वाणिभाषाविशेषकहेके तेषाधुचारितियो एहवाअनेकशब्दसंभले रूढापाडुआतोपुणएहवी सावज्ज
भाषानबोले,तेकिमएशब्दरूढोमांगलिक्यनोकारण एहवोरागआगीनबोले अथवाइडुःशब्दपाडुओ शब्दअमांगलिकानोकारणएहवो
द्वेपआगीनबोले एहवीसावज्जभाषाटाले, हिवेजिमबोले तिमकहेके तेषाधुएहवाशब्दसंभलीइमभाषे यथास्थितरूढाशब्दनेरूढो
पाडुआशब्दनेपाडुआशब्दकहे परंरागद्वेपविशेषिनकहे जेजेहवोतेहने तेहवोकहे एअसावद्यभाषाजाणिवी एवंइण्णिपरे रूपगंधं
रसं फरिसं कालानीलापीलाराताव उलाएपंचवर्णसुरभि दुरभिगंधत्यक्तकटुकषाय आत्ममधुरएपध्वरसखरखरोसूंआलोलूखो

दीपिकाटीका

सढातिवागम्भियापसूतातिवाससारातिवाएयप्पगारंअसावज्जंजावभासेज्जासेभिर्बुर्वज्जसंभूतांऔपधीःप्रेक्ष्यएतद्व्यूयात्तयारूढाइत्येव
मांदिकामसावद्यां भाषांभाषेतसेभिक्खूवा२जहावेगइयाइंसहाइं सुणेज्जातहाविताइं नोएवंवदेज्जा तंजहासुसहेतिवा२एयप्पगारं
सावज्जं जावनोभासेज्जा तहावियाइंएवंवदेज्जा तंजहासुसहंसुसहेतिवाएयप्पगारंअसावज्जंजावभासेज्जासेभिर्बुर्वद्यप्येतान् शब्दान्
शृणुयात् तथापिनैवंवदेत्तद्यथा शोभनःशब्दः शोभनोवामांगलिकोवा इत्ययंनव्याहर्त्तव्यः विपरीतंत्वाह यथावस्थितशब्दप्रज्ञापना

शिलंगाचार्यकृत टीका

त्यादि सभिर्बुर्वद्यप्येतान् शब्दान् शृणुयात्तथापि नैवंवदेत्तद्यथा शोभनःशब्दोशोभनोवा मांगलिकोवेत्ययं व्याहर्त्तव्यः
विपरीतंत्वाह सेइत्यादि यथावस्थितशब्द प्रज्ञापनाविषये एतद्वदेत्तद्यथा सुसहंति शोभनशब्दोशोभनमेव ब्रूयादशोभनंत्वं

वा२ रसाइंतित्ताणिवा फासादिकक्खडाणिवा सेभिक्खूवा२ वंताकोहंचमाणंचमायंचलोभंचअ
णुवीयिणिट्ठाभासी निरुद्धभासी अनुरियभासी विवेगभासीसमियातेसंजतेभासंभासेज्जा एयंखलु
तस्सभिक्खूस्सवा२ सामग्गियं भासजायासम्पत्ता चतुर्थअध्ययनं सेभिक्खूवा२ अभिकंखेज्जावत्यं
एसित्तएसेज्जं पुणवत्यंजाणेज्जा तंजहाजंगियंवाभंगियंवासाणयंवापोत्तयंवा खोमियंवातूलकडंवात

भाषा

चीगटो हलुओभारी ऊन्होशीतलएयाठफरिस एतलाजिहाजेहवा अनुभवे तिहायथास्थितभाषाङ्कहे रागहेपपरिहरे हिवेसर्जो पसंहारकहेछेतेसाधुकोधवचन१मानवचन२ भाषावचन३ लोभवचन४ एचारेवचनवंताकहतांपरिहरीनेअनुविचिंत्यकहतांआलो चीविमासीनिठाकहतां एकांतभाषाभाषे तथानिसम्भभासीकहतां हिवेधरीनिरताभाषाभाषे अनुरियभासीकहतां ऊतावलपणो टालीसतेभितेभाविभाषे विवेकसहितभाषे इगिपरिसंयतसाधुभाषासमितिइं समितोऊतोभाषाभाषे तेनिरवद्यभाषीकहिये एयंख लु०एखलुइसेवाक्यालंकारि तेभिकखू चारित्रियो भिकखूणीमहासतीतेहनोएपूर्वोक्त जेआचारकह्यो तेसमग्रपणोजागिबो एतलेजे एभाषासमितिजाणी निरतीभाषाबोले तेसंपूर्णसाधुजागिबो इसत्रीसुधर्मस्वामिजंवप्रतेकहेछे सर्वार्थकहतांज्ञानदर्शनचारिततेणे करीसहितसदाभाषासमिति समितइंतो यत्नकरिजेऊं पुण्यीभगवन्तकन्हे सांभलीइमकऊं कुं तुम्हे इगिपरे यत्नकरिवो इच्छित्री आचारागेद्वितीययुतस्त्रंधे चतुर्थीअध्वनेद्वितीयोद्देशकस्तत्परिसमाप्तो समाप्तमिदंचतुर्थमध्ययनं इतित्रीमहद्वत्पागच्छे विहितसदा चारयत्नानांपं० श्रीसाधुत्नानांशिक्षेण पाशचन्द्रेणविहिते श्रीआचारांगद्वितीययुतस्त्रंधमसुधावबोधे चतुर्थभाषाअध्वयनंसंपूर्णहि वेपंचमो अध्वयनप्रारंभियेछे चौथेअध्वयनभाषासमितिकर्ही तिगिभाषासमितिइं करी चारित्रियो एपणासमितिपाले इहांवस्त्र नीएपणाकहियेछे जिगिपरिइं चारित्रियोस्त्रुभूतोवस्त्रले अस्त्रभूतांपरिहरे तेवस्त्रैपणाअध्वयननावे उद्देशाजागिवा पहिलेउद्देशेवस्त्रलेवानी विधिकहि स्त्रेवीजेउद्देशे वस्त्रपहिरिवानीविधि एतलेपांचमोअध्वयन हिदेपहिलोउद्देशो वस्त्रैपणाअध्वयननोकहेछे तेसाधुचारित्रियो अभिकंखेज्जाकहतांवांछे क्रिस्त्रोवस्त्रगवेपिवा तेएहवावस्त्रजेजागे तेकहेवार्जगियंवाकहतां जेजंगजीवउद्रादिकतेह नीऊनयकीनीपनो भंगियंनानाप्रकारविकलेद्रिय तेहनीलालयकी नीपनोसाणयंवाकहतां सिग्नावाकयकीनीपनोपत्तंगंवाकह तांताडपत्तादिकयकी नीपनोखोमियंति कहतांकर्पासयकी नीपनोद्वलकडंतिकहतां अर्कादिद्वलयकी निष्पन्नतथाप्रकारतेहवोव

दीपिकाटीका

विषयेएतद्वेत्तद्यथा सुसहंशोभनशब्दं शोभनमेवव्रयात् अशोभनंत्वशोभनमिति एवंरूपाइं कण्ठेतिवागंधाइं सुभिगंधेतिवाररसा इंतित्तातिवा फासाइंकखागिवा सुगमंसेभिकखू वावंता कोहंचमाणंचमायंचलोभंच अणुवीइगिहाभासी अनुरियभासीविवेग भासीसमिया तेसंजतेभासंभासेज्जा एवंखलुतस्त्रभिकखूस्त्रवार सामगिगंधंभासजायासम्भत्ता सभिक्षुःकोषादिकंवांत्वा एवंभूतोभवेत्त द्यवा अनुविचिंत्यनिष्ठाभाषी निश्चयभाषी उचितभाषी विवेकभाषी भाषासमित्युपेतो भाषांभाषेत एतत्तस्यभिज्ञोः सामग्रमिति श्रीहृत्स्वरतरगच्छे श्रीजिनहंससूरिविरचितायां श्रीआचारांगप्रदीपिकायां चतुर्थभाषाजाताअध्वयनंसमाप्तं चतुर्थीअध्वयनानन्तरं पञ्चमसमारभ्यते इहानन्तराअध्वयने भाषासमितिः प्रतिपादिता तदनन्तरएपणासमितिर्भवतीति भावस्त्रगताप्रतिपाद्यते इत्यने नसंबंधेनायातस्य वस्त्रैपणाअध्वयनस्य उद्देशार्थाधिकारमाह तत्रप्रवमोद्देशके वस्त्रग्रहणविधिः प्रतिपादितः द्वितीयेतुधरणवि धिःसाप्रतंसुत्तानुग मेस्त्रुलितादिगुणोपेतं सूत्रसुच्चारणीयं तत्रैदंसेभिकखूवार अभिकंखेज्जावत्यं एसित्तएसेज्जंपुणवत्यंजागे ज्ञातंजहा जंगियंवाभंगियंवा साणयंवापोत्तंगंवा खोमियंवाद्वलकडावणतहप्यगारंवा वत्यंसभिक्षुरभिकांजेइस्त्र मन्वेष्टंतव तनुनरेवंभूतंवस्त्रं जानीयात्तद्यथा जंगियंजंगमोद्रादूर्णानिष्यन्नं भंगियंनानाभंगिकविकलेद्रियलालानिष्यन्नं साणयंसणवल्कलनिष्य न्नंपोतगन्ताद्यादिपत्रसंयतनिष्यन्नं खोमियंकापांसिकंद्वलकडं अर्कादिद्वलनिष्यन्नं एवंतथाप्रकारं अन्यदपि वस्त्रंवारयेत् येन

गीर्लगाचार्य कृतटीका

शोभनमिति एवंरूपादिसूत्रमपिनेयं किंच सेइत्यादि सभिक्षुःकोषादिकंवांत्वेवंभूतोभवेत्तद्यथाअनुविचिंत्य निष्ठाभाषीनिश्चयभाषी अत्यरितभाषी विवेकभाषीभाषासमिति उपेतोभाषांभाषेततेतत्तस्यभिज्ञोः सामग्रमितिचतुर्थमध्ययनंभाषाजाताअध्वयनंसमाप्तमिति चतु

यथैयनानन्तरं पञ्चमसमारभ्यतेऽस्य चायमभिसंबन्धः इहानन्तराध्ययनेभाषासमितिः प्रतिपादिता तदनन्तरमेपणासमितिर्भवतीति सावस्त्वगतप्रतिपाद्यतइत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि उपक्रमादीनि भवन्ति तत्रोपक्रमांतर्गतोध्ययना यौधिकारोवस्त्रे पणाप्रतिपाद्येति उद्देश्यायौधिकारदर्शनार्थं तु निर्युक्तिकारश्चाह पटमेगाहा प्रथमे उद्देशके वस्त्रग्रहणविधिः प्रतिपादि तो द्वितीयेतु धरणविधिरिति नामनिष्पन्ने तु निक्षेपे वस्त्रे पण्येति तत्र वस्त्रस्य नामादिश्चतुर्विधो निक्षेपस्तथापि नामस्यापनेक्षुषेद्रव्य वस्त्रं तिधातद्यथा एकेन्द्रियनिष्पन्नं कार्पासिकादिविकलेन्द्रियनिष्पन्नं वीणांशुकादि पंचेन्द्रियनिष्पन्नं कंवलरत्नादिभाववस्त्रं त्वष्टाद शशीलांगसहस्राणीति इह तु द्रव्यवस्त्रेणाधिकारस्तदाह निर्युक्तिकारः एग्यंतु द्रव्यवस्त्रेणंति वस्त्रस्येव पात्रस्यापि निक्षेपइति मन्यमा नोत्रैव पात्रस्यापि निक्षेपातिदेयं निर्युक्तिकारोऽप्यप्यश्चार्द्धं नाह एवमेवेति वस्त्रवत्पात्रस्यापि चतुर्विधो निक्षेपस्तत्र द्रव्यपात्रमेकेन्द्रि यादिनिष्पन्नं भावपात्रं साधुरेव गुणधारीति सांप्रतं स्तुता नुगमेस्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयं तच्चेदं सेइत्यादि सभिक्षुरभिकां चेदस्त्वमन्वेष्टु तत्र यत्पुनरेवंभूतं वस्त्रं जानीयात्तद्यथा जंगियंति जंगमोद्वाद्यूर्णानिष्पन्नं तथाभंगियंति नानाभंगिकविकलेन्द्रियला लानिष्पन्नं तथासाणयंति सणवल्कलनिष्पन्नं पोत्तगंतिताद्यादिपत्रसंघातनिष्पन्नं खोभियंति कार्पासिकं दलकडंति अर्कादिदलनि

हृष्यगारं वत्यं जेणिग्गं येतरुणे जुगवं वलवं अप्पायं के थिरसंघयणे सेएगंवत्यं धारेज्जा णोविंति यंजाणिग्गं योसाचत्तारि संघाडीओ धारेज्जा एगंदुहत्थं वित्थारं दोतिहत्थं वित्थाराओ एगंच उहत्थं वित्थारं एण्हिं वत्येहिं अविज्जमाणेहिं अहपच्छाएगमेगंसंसीविज्जा सेभिकखूवाइ परं अइजोयण मेराएवत्यपडियाए णोअभिसंधारेज्जगमणाए सेभिकखूवाइ सेजं पुणवत्यं जाणेज्जा अस्सिंपडिया

भाषा

स्वप्नेरोपुण्यचारित्वयो पडिगाहेतथापरिहरे हि वेजिणिचारित्वये जेतलावस्त्रवरिवा नेतलादेखाडेहे जेनिग्रं यसाधुतरुणोजुग वंकहतां यौवनवयं वर्त्ते तथा वलवंतसमर्थं अप्पायं के कहतां यरोगी थिरसंघयणे कहतां स्थिरसंहननं दृढकाय दृढइति एहवोसाधुएकवस्त्र प्रावरणधरे परं वीजोनराखे अथवा जेआचार्यादिकने काजेराखेतो तेहनो आपणपेपरिभोगनकरे एउत्तर्गमार्गं तथा जेनिग्रं थीमहा सती तेथ्यारिसाटिकाधरे एकविहस्रपरमाणं जेउपाथेरहतीपरिहरे विसाटिकाविहं हाथ प्रमाणनीजाणिगी तेहमाहि लीएकभिच्चा कालिप्रावरे वीजावहिर्भूमिगमनावसरिं तथाचोथीचिहं हाथनी तेसाधुचारित्वयो वस्त्रगवेपिवानेकाजिइं अर्ह्यो जेन विगाऊऊप रांति जाइवो मनमाहि पुणचीं तवेनही एतलेविहं गाऊमाहि सूक्ष्मतावस्त्रलेवानी खपकरे तेसाधुचारित्वयो जे वस्त्रजाणे गृहस्थिइं

दीपिकाटीका

साधुनायावन्ति धारणीयानि तद्दर्शयति सेनिग्गं येतरुणे जुगवं वलवं अप्पायं के थिरसंघयणे सेएगंवत्यं धारेज्जानो वित्थं जे निग्गं गं योसा चत्तारि संघाडीओ धारेज्जा एगंदुहत्थं वित्थारं दोतिहत्थं वित्थारं दोतिहत्थं वित्थाराओ एगंच उहत्थं वित्थारं एण्हिं वत्येहिं अविज्जमाणेहिं अहपच्छा एगमेगंसंसीविज्जात तोयस्तरुणो निर्ग्रंथः साधुयौवने वर्त्तते बलवान् समर्थोऽल्पातं कोरो गीस्थिरसंहननो दृढकायः दृढइति च इ एवं भूतः साधुरेकं वस्त्रं प्रावरणं त्वगतायार्थं धारयेन्नो द्वितीयं यदि परमाचार्यादिकृते विभक्तिं तस्य स्वयं परिभोगं न कुरुते यः इष्टदुर्वलो दृढो न्यसंहननः स यथासमाधिद्वयादिकमपि धारयेत् जिनकल्लिंकस्तु यथाप्रतिज्ञा मेव धारयेन्न तत्रापि वादोक्षित्यापुनर्निर्ग्रंथी साचतस्त्रः सं घाटिकाधारयेत् तद्यथा एकां विहस्रपरिमाणां यां प्रतिअयेतिष्ठती प्राट्ठणोति द्वे विहस्रपरिमाणे तत्रैका सुखलां भिच्चा काले प्राट्ठणोति अपरां विहर्भूमिगमनावसर अपरांचतर्हस्रविस्तरां समवसरणादौ सर्वशरीरप्रच्छादिकां प्राट्ठणोति तस्यायथाकृताया अलाभे अथप यादेकेन सार्द्धं सीव्येत् सेभिकखूवाइ परं अइजोयण मेराएवत्यपडियाए अभिसंधारेज्जगमणाए सभिक्षुर्वस्तुार्थं अर्ह्यो जेनात्परतो

गिलंगाचाकार्यकृतटी

पन्नं एवं तथाप्रकारमन्यदपि वस्त्रंधारयेदित्युत्तरेणसंबंधः येनसाधुनायावन्ति धारणीयानितर्ह्ययति तत्रयस्वरुणोनिर्ग्रंथःसाधुर्यो
वनेवर्तते वलवान्समर्थोल्यातंकः अरोगीस्थिरसंज्ञननःहृदकायः हृदहृतिश्चसएवंभूतः साधुरेकंरस्त्रं प्रावरणंत्वक्तागांधंधारयेन्नो
द्वितीयमिति यदपिरमाचार्यादिकृतेविभर्त्तितस्य स्वयंपरिभोगंनकुर्वते यःपुनर्दुबलोदितिच हृदोवावदल्पसंज्ञननः सवयासमाधिद्या
दिकमपिधारयेदिति जिनकल्पिकस्तु यथाप्रतिज्ञमेवधारयेन्न तत्रापवादोस्ति यापुनर्निर्ग्रंथो साचतस्त्रःसंघाटिकाधारयेत्तद्यथा एकां
द्विहस्तपरिमाणां यांप्रतिचयेतिष्ठन्तीति प्राहणोति हेतिहस्तपरिमाणेतत्तैकामुज्जलां भिजाकालेप्राहणोत्यपरां वहिर्भूमिगमनाव
सरइति तथापरांचतुर्हस्तवस्त्रां समवसरणादौ सर्वशरीरप्रच्छादिकां प्राहणोति तस्यान्यथाकृताया अलाभे अथपश्चादेक
देकेनसाहस्रीयेदिति किञ्च सेइत्यादि सभिचूर्वस्त्रार्थमर्ह्योजनात् परतो गमनायमनोनविदध्यादिति सेइत्यादि सूत्रद्वयमाधाकर्मि

एगंसाहन्मियं समुद्दिस्सपाणाइं जहापिंडेसणाए एवंवहवेसाहन्मिया एगंसाहन्मिणिं वहवेसाह
न्मिणीओ वहवेसमणमाहणा तहेवपुरिसंतरकडंजहा पिंडेसणाए सेभिकखूवार सेज्जंपुणवत्यंजा
णेवजा अस्संजएभिकखूपडियाएकीतंवा धोयंवारत्तंवा घट्टंवासमट्टंवा संमट्टंवा संपधूमितंवातहप्प
गारंवत्यं अपुरिसंतरकडंजावणोपडिगाहेज्जा अहपुणेवंजाणएज्जा पुरिसंतरकडं जावपडिगाहे

भाषा

एकसाहन्मी उद्दिसीप्राणभूतजीवसत्वविराधीकीधोइ इत्यादिजिमपिंडेपणाध्ययनि आहारनोअधिकारकह्यो तिमइहांपुणजाणिवो
इमघणासाहन्मीउद्दिसी तथाएकसाहन्मिणिउद्दिशी आधाकर्मकीधो तथाघणाअमणत्राह्मण अतिधिकपणवणीमगने अर्थितिमइ
जजाणिवो जिमपिंडेपणाइंकह्योके जेअपुरुपांतरकृततइतोलेवो जेपुरुपांतरकृततइतोलेवो तेसाधुचारित्वियोजेवस्वजाणेअसं
यतगृहस्थे भिक्षुप्रतिज्ञाइंकहतां साधुनेअर्थि कीयंवाभोलिइंवेचातोलीधो धोयंवाधोवोरत्तंकहतांसमास्योसंपधूमियं धूपेदीधोइत्या
दितथाप्रकारवस्त्रअपुरुपांतरकृत एहवोजाणीनपडिगाहे अथवाइमजाणे पुरुपांतरकृततोपडिगाहे तेसाधुचारित्वियोजेवस्वएहवा
जाणे तेकेहाघणोघनजेहनोमल्ल्यके तेहवानधारे तेकेहाआइणगाणिवाकहतां नूपकादिकनाचर्मयकीनीपनासहिगाणिवाकहतां

दीपिकाटीका

गमनायमनोनविदध्यात् सेभिकखूवार सेज्जं पुणवत्यंजाणेज्जा अस्मिं पडियाएगंसाहन्मियं समुद्दिस्सपाणाइं जहापिंडेसणाए एवंवह
वेसाहन्मिया एगंसाहन्मिणिंवहवे साहन्मिणीओ वहवेसमणमाहणातहेव पुरिसंतरकडंजहापिंडेसणाएसूत्रद्वयं आधाकर्मिकोहे
शेनपिंडेपणावन्नेयं सांप्रतमुत्तरगुणानधिकृत्याह सेभिकखूवार सेज्जं पुणवत्यंजाणेज्जा अस्संजएभिकखूपडियाएकीतंवाधोयंवारत्तं
वाघट्टंवा मट्टंवासमट्टंवा संपधूमियंवा तहप्पगारंवत्यं अपुरिसंतरकडं जावनोपडिगाहेज्जा पुरिसंतरकडंजावपडिगाहेज्जा साधुप्र
तिज्ञयासाधुमुद्दिश्यगृहस्थेन क्रीतधौतादिकंवस्त्रं अपुरुपांतरकृतं नप्रतिगृह्णीयात् पुरुपान्तरस्वीकृतंतु गृह्णीयात् सेभिकखूवार
सेज्जाइंपुणवत्याइंजाणेज्जा विरूवरूवाइंमहद्वणमोलाइंतंजहाआतिगाणिवासहिगाणिवासहिणकल्लाणाणिवा आयाणिगाणिवा

शिलंगाचार्यकृत टीका

कोद्देशेन पिंडेपणावन्नेयमिति सांप्रतमुत्तरगुणानधिकृत्याह सेइत्यादि साधुप्रतिज्ञयासाधुमुद्दिश्यगृहस्थेन क्रीतधौतादिकंवस्त्रमपु
रुपांतरकृतंनप्रतिगृह्णीयात् पुरुपान्तरस्वीकृतंतु गृह्णीयादितिपिण्डार्थः अपिच सेइत्यादि सभिचूर्वाणिपुनर्महाधनमल्ल्यानिजा
नीयात्तद्यथा आजिंनानिमृपकादिचर्म निष्पन्नानि ज्ञानानिमृच्छानिच तानिवर्णक्यादिभिश्च कल्याणानिशोभनानिवा सूक्ष्मक

ज्जासेभिक्खुवाइं सेज्जाइं पुणवत्थाइं जाणेज्जाविक्खुवक्खुवाइं महङ्गणमोस्साइं तंजहाआतिणाणि
वासहिणाणिवा सहिणकल्लाणाणिवा आयाणिवाकायकाणिवाखोमियाणिवा दुगुल्लाणिवापट्टा
णिवामलयाणिवा पटुल्लाणिवाअंसुयाणिवा चीणंसुयाणिवा वेसरागाणिवाअमिलाणिवागज्जला
णिवाफालियाणिवा कायहाणिवाकंवलगाणिवा पावराणिवा अस्सयराणिवा तहप्पगाराइं व

भाषा

सूत्रेण एतलेच्छन् तथावर्णादिकेकरी कल्याणं कृतं शोभनरूढा तथा आयाणिवाकृतां किणिही एकदेशि अजाकाली सूक्ष्मरोमव
तीज्झं तेहनेरोमेनीपनावस्स कायाणिवाकृतां कायकानि किणिही देशिइं द्रनीलवर्णकपासज्झं तेहयकीनीपनाजेवस्सखोमिया
णिवाकृतां सामान्यकार्पासनानीपनादुगुल्लाणिवाकृतां दुक्कल्लगौडदेशनो सूत्रअत्यन्तसूक्ष्मज्झं तेहयकीनीपना पट्टाणिवाकृतां
पट्टसूत्रनानीपनामलयाणि मलयाचले जेसूत्रनीपजे तेहयकीनीपनापट्टुल्लाणिवाकृतांतं तुयकीनिप्यन्न अंसुकचीनांशुकदेशप्रसिद्ध
इत्यादिकदेशराग अमिलगज्जल फलियकोकह एनानादेशप्रसिद्धवस्सजाणिवा तथाकंवलसाहगलेमप्रमुख प्रावारपुणकंवलविशेषअ

दीपिकाटीका ।

कायकाणिवा खोमियाणिवा दुगुल्लाणिवा पट्टाणिवा मलयाणिवा पटुल्लाणिवा अंसुपाणिवा चीणंसुयाणिवा देसरागाणिवा अमि
लाणिवा फालियाणिवा कायहाणिवा कंवलगाणिवा पावराणिवा अस्सयराणिवा तहप्पगाराइं वत्थाइं महङ्गणमोस्साइं लाभेसं

शीलंगाचार्यवृत्त टीका

ल्याणानि आयाणियन्ति कचिद्देशविशेषे अजासूक्ष्मरोमवत्योभवन्ति तत्पक्षनिष्यन्नान्याजकानिभवन्ति तथाकचिद्देशेन्द्रनीलवर्णः
कर्पासोभवन्ति तेननिष्यन्नानिकायकानि क्षौमिकंसामान्यकार्पासिकं दुक्कल्लगौडविषयविशिष्टकार्पासिकं पट्टसूत्रनिष्यन्नानिपट्टानि
मलयजसूत्रोत्पन्नानि पट्टुल्लाणिवत्कलतन्तुनिष्यन्नं अंसुकचीनांशुकादीनि नानादेशेषुप्रसिद्धाभिधानानि तानिचमहार्घसूत्र्यानीति
कृत्वा ऐहिकामुष्मिकापायभलाभमेसतिन प्रतिगृह्णीयादिति सेइत्यादि सभिन्नुयानिपुनरेवंभूतानि अजिननिष्यन्नानि प्रावरणीया

त्थाइं महङ्गणमोस्साइं लाभेसंतेणोपडिग्गाहेज्जा सेमिक्खुवासेज्जं पुणआतीणपाउरणाणिवत्था
णिजाणेज्जातंजहाउट्टाणिवापेसाणिवापेसलेसाणिवाकिरुहमिगादीणगाणिवाणौलमिगादीणगाणि
वागोरमिगाणिवाकणगाणिवा कणगकंताणिवाकणगप्रट्टाणिवाकणगखइयाणिवा कणगफुसिया
णिवावग्घाणिवा विवग्घाणिवा आभरणाणिवा आभरणाविचित्ताणिवा अस्सयराणिवा तहप्पगा

भाषा

नेराइं तथाप्रकारवस्स महाधनसूत्र्यलाभेता साधुनपडिगाहेतेहयकी इहलोकिचौरादिकनो भयपरलोकिवृद्धिगारवनेभाविदुर्गति
पतनइमजाणी एहवावच्छसूत्र्यवस्सनलेवा वलीविशेषकहेहे तेसाधुजेवस्सअजिनकहता चर्मतेहयकीनीपना प्रावरणवस्सजायेतेक
हाउट्टाणिवाकृतां सिंधुदेशिमाकला तेहनासूक्ष्मचर्मयकी नीपनापेसाणिवाकृतां सिंधुदेशनेविपे सूक्ष्मचर्मपशुज्झइहे तेहना
चर्मयकीनीपनापेसलेसाणिकहता तेहजपशुचर्मनी सूक्ष्मपसमितेहयकोनीपनीतथा कृष्णनीलगौरस्रगनाचर्मयकीनीपना वस्सक
णगाणिवाकृतां सोनानेरसिद्धलीया जाणेसाक्षात्सुवर्णमयजदीसे तथाकनकसरीषीकातिहे जेहनीतथाकनकरसनापट्टएहवा
वस्संतथासोनानातारेखच्या तथासोनानातवक्कसहित तथाकनकस्यूट तथाव्याघ्रचर्मादिकयकीनीपना आभरणाणिवाकृतांआभ

रणप्रधानतया आभरणविचित्रकृतां गिरिवडिकादिसहित अनिराई तथाप्रकारतेजवाचर्मनानीपना वस्त्रलाभेकृते साधुनपडिगा

दीपिकाटीका

तेनोपडिगाहेज्जा सभित्तुर्यानिपुनर्महाधनमस्त्यानिजानीयात्तद्यथा आजिनानिवास्तपकचर्मनिप्यन्त्रानि शृङ्गाणिशृङ्गाणिवातानि
वर्णकृत्वादिभिश्चकल्याणानिशोभनानिवास्तपकल्याणानिआयागियन्ति क्वचिद्देशविशेषे अजासूक्ष्मरोमवत्योभवन्तितत्तत्तन्निप्यन्त्रा
निआजकानिभवन्ति तथाक्वचिद्देशेन्द्रनीलवर्णः कर्पासोभवतितेननिप्यन्त्रानिकायकानिजोमिकंसामान्यकार्पासिकंदुकूलंगौडविययवि
शिटं कार्पासिकंपट्टवृत्तनिप्यन्त्रानिपट्टानि मलयजसूत्रोत्पन्नानिपञ्चुणंतिवल्कलंतन्तुनिप्यन्त्रं अंगुक्चीनांगुकादीनिनानादेशेषुप्र
सिद्धाभिधानानितानिचमर्धमस्त्यानीति कृत्वाऐहिकासुष्मिकापाय भयाह्लाभेसतिनप्रतिगृह्णीयात्सेभिक्वूयांसेज्जं पुणआतीण
पाउरणाणिजाणेउजातंजहाउहाणिवापेसाणिवा पेसलेसाणिवाकिण्हमिगादीणगाणिवानीलमिगादीणगाणिवागोरमिगाणिवाक
णगाणिवाकणगकंताणिवाकणगपट्टाणिवाकणगखड्याणिवाकणगफुमिगियावावग्वागियाविवग्वाणिवाआभरणाणिवाआभरणवि
चित्ताणिवा अन्नवराणिवातहप्पगाराइं अदीणपाउरणाणिवा यत्थागिलाभेसंतेनोपडिगाहेज्जासभित्तुर्यानिपुनरेवंसृतानिअजिन
निप्यन्त्रानिप्रावरणीयाणिवस्त्राणिजानीयात्तद्यथाउहाणित्तिउट्टाःसिंधुविपयेमत्स्यः तत्सूक्ष्मचर्म निप्यन्त्रानिउट्टाणिपेसाणित्तिंसिंधु
विपयेवस्तूक्ष्मचर्माणःपशवस्तूक्ष्म निप्यन्त्रानिपेसलेसाणित्तूक्ष्म सूक्ष्मपद्मनिप्यन्त्रानिरुष्णनीलगौरस्रगाजिनानिकनकानिकनकर
सच्छुरितानिकनकस्येवकान्तिर्येषांतानिकनककान्तानिआभरणानि आभरणप्रधानानिआभरणविचित्राणिगिरिवडिकादिविभूषिता

गित्थंगाचार्य कृतटीका ।

निवस्त्राणिजानीयात्तद्यथा उहाणित्ति उट्टाःसिंधुविपयेमत्स्यास्तूक्ष्मचर्म निप्यन्त्रानि उट्टाणिपेसाणित्ति सिंधुविपयेवस्तूक्ष्म
चर्माणः पशवस्तूक्ष्म निप्यन्त्रानीति पेसलेसाणित्ति तूक्ष्म सूक्ष्मपद्मनिप्यन्त्रानि रुष्णनीलगौरस्रगाजिनानि प्रतीतानिकनकानि
चेतिकनकरसच्छुरितानि तथाकनकस्येवकांतियेषां तानिकनककांतानि तथाकृतकाःकरसपट्टानि एवंकनकवचित्तानिकनकरसस्व
कांचित्तानि कनकसूट्टानि तथाव्याघ्रचर्माणि एवंविवग्वाणित्ति व्याघ्रचर्म विचित्रित्तानि आभरणानि आभरणप्रधानानिआभरण

राइं आदीणपाउरणाणिवत्थागिलाभेसंतेणोपडिगाहेज्जाइच्चैवाइं आयतणाइं उवातिकम्भअहभि
क्खूजाणेज्जाचउहिंपडिमाहिंवत्थं एस्सित्तएतत्थखलुइमापट्टमापडिमासेभिक्वूवाभिक्वूणीवाउहि
दियवत्थंजाएज्जा तंजहाजंगियंवा भंगियंवासाणयंवा पोत्तयंवाखोमियंवातु लकडंवातहप्प
गारंवत्थंसयंवाणं जाएज्जापरोवाणंदेज्जा फासुयंसणौयं लाभेसंतेपडिगाहेज्जा पट्टमापडिमाअ

भाषा

हे हिवेवस्त्रग्रहणनो अभिग्रहविशेष आचीकहेक्केइमएपूर्वोक्त आयतनवस्त्रै पणासमितिना अतिक्रमकांडी परिहरीभिन्नचारितियो
विज्जं प्रतिशाइं करी वस्त्रनोगवेपिबोजाणे तत्थखलु खलुइये वाक्यालंकारितिहां चिज्जं प्रतिमामाहिण पडिलीप्रतिमातेकहेक्के ते
साधुचारितियो जेवस्त्रपाकलिकह्याहे तेमाहिलोएककोइ वस्त्रउहिस्सियकहतां मनमाहिचींतवी अमुकोजवस्त्रलेसं तंजहाजं
गियंभंगियं पोत्तयंखोमियंलकडइत्यादि माहिलोजेचींतव्योऊइ तथाप्रकारवस्त्र आपणपेट्टहस्यकह्तामागे अथवापरगट्टहस्यतेह
नेआपणीआपे तोतेसाधुप्रासुकएणीयलाभिज्जते तेवस्त्रपडिगाहे एपडिलीप्रतिमा अहावरादुज्जापडिमाअवहिदे वीलीप्रतिमा

दीपिकाटीका

निश्चयानितयाप्रकाराणि अजिनप्रावरणानिलाभेसतिन प्रतिगृह्णीयात् सांप्रतंवस्त्रग्रहणाभिग्रहविशेषमाह इच्चैइयाइं आयतणा

णिउवातिकन्म अहभिक्वू जाणेज्जा चउहिंपडिमाहिंवत्यं एसित्तए तत्तखलुइमापडमापडिमा सेभिक्वू वाउहिंसियवत्यं जाणेज्जा तंजहाजंगियंवाभंगियंवासाणयंवा खोमियंवाढलकड वातहप्पगारंवा वत्यं सयंवाणंजाएज्जा परोवाणं देज्जा फासुयं एसणीयंलाभेसं

शिलंगाचार्यकृत टीका

विचित्राणि गिरिविडकादिविभूषितान्यन्यानिवा तथाप्रकाराण्यजिनप्रावरणानि लाभेसतिन प्रतिगट्ठीयादिति सांप्रतंवस्त्रग्रहणा भिग्रहविशेषमधिकृत्याह इज्जे इयाइ इत्यादि इत्येतानिपूर्वोक्तानि वक्ष्यमाणानिवा आयतनान्यधिकस्यायभिक्षुचतसृभिः प्रतिमा भिर्वक्ष्यमाणैरभिग्रहविशेषैर्वस्त्रमन्येष्टुं जानीयात्तद्यथोद्दिष्टं प्राक्संकल्पितंवस्त्रं याचिष्ये प्रथमाप्रतिमा तथाप्रेक्षितं दृष्टं तत्त्वस्त्रं याचि

हावरादोच्चापडिमासेभिक्वू वार पेहाएवत्यंजाएज्जातंजहागाहावतीवा जावकम्मकरीयंवासेपुव्वा मेवआलोएज्जाअउसोत्तिवा भगिणीतिवादाहिसिमेएत्तोअसतरं वत्यं तहप्पगारं वत्यं सयंवाणंजाए ज्जापरोवासेदेज्जाजावफासुयंएसणीयंलाभेसंतपडिगाहेज्जादोच्चापडिमाअहावरातच्चापडिमासेभि क्वू वारसेज्जंपुणवत्यंजाणेज्जातंजहाअंतरिज्जगंवा उत्तरिज्जगंवातहप्पगारं वत्यं सयंवाणंजाएज्जा

भाषा

कहेके तेसाधुचारित्रियो जेवस्त्रसाधुनेग्राह्ये तेहमाहिलोजेवस्त्रगट्ठस्यने धरिदेखेतेमागे इमकहीगट्ठस्यने धरिजइगट्ठपति अथवागट्ठपतिनीस्त्री तथापुत्रपुत्रीवधूकर्मकरी दासदासीदेखी तेहकगहायाचे अहोआयुष्मन्त अथवावह्नि सुभनेएहमाहियोअ नेरोवस्त्रआपेसि इमकहे अथवातेगट्ठस्यआपणीये तोप्रासुकएषणीयजाणी लाभतोपडिगाहे एवीजीप्रतिमा हिवेवीजीप्र तिमाकहेके हिवेअनेरीवीजीप्रतिमा तेकहीतेसाधुचारित्रियो एहवोअभिग्रहकरे ऊंतेवस्त्रलेसुं जेगट्ठस्यभोगव्योऊस्येवी जेनत्ये तेकेहो अंतरिज्जगंकहता अंतरएफिरिभोगवेपाडादिक उत्तरिज्जगं उत्तरीयकजपरिओढिवानो वस्त्रतथाप्रकारअने रोवस्त्र आपणपेसाधुवाचे अथवापरगट्ठस्यविणुयाच्यो आपेतोप्रासुकएषणीय जाणीलाभतोपडिगाहे हिवेचउथीप्रतिमाकहे

दीपिकाटीका

तेपडिगाहेज्जापडमापडिमा अहावरादोच्चापडिमासेभिक्वू वारपेहाएवत्यंजाएज्जातंजहागाहावतीवाजावकम्मकरीवासेपुव्वामेव आलोएज्जा अउसोत्तिवाभगिणीतिवा दाहिसिमेइत्तोअसतरं वत्यं तहप्पगारं वत्यं सयंवाणंजाणेज्जापरोवासेदिज्जा फासुयंएसणी यंलाभेसन्तेपडिगाहेज्जादोच्चापडिमाअहावरातच्चापडिमासेभिक्वू वारसेज्जंपुणवत्य जाणेज्जातंजहा अंतरिज्जगंवातहप्पगारं वत्यं सयंवाणंजाएज्जाजावपडिगाहेज्जातच्चापडिमाअहावराचउत्थापडिमासे भिक्वू वारउज्जियधम्मियं वत्यं जाएज्जाजन्ने वरवेसमणसाह णातिहिवणीमगानावकंखंति तहप्पगारंउज्जियधम्मियं वत्यं सयंवाणंजाएज्जापरोवासेदिज्जाफासुयंजावपडिगाहेज्जाचउत्थापडिमा इज्जे याणंचउण्हं पडिमाणंजहापिंडेसणाएइज्जे इयाइ तिइत्येतानिपूर्वोक्ता निवक्ष्यमाणानिवा आयतनानिअतिकस्यअथभिक्षुचतसृ भिःप्रतिमाभिर्वक्ष्यमाणैरभिग्रहविशेषैर्वस्त्रमेवान्येष्टुं जानीयात्तद्यथाउद्दिष्टं प्राक्संकल्पितंवस्त्रं याचिष्येप्रथमाप्रतिमातथाप्रेक्षितं दृष्टं तद्व ञ्च याचिष्येनापरमिति द्वितीयाप्रतिमा तथातरपरित्यागेनवा शय्यातरेणपरिभुक्तप्रायंवस्त्रं ग्रहीष्यामीति तृतीयातथातदेवोत्सृष्ट

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

येनापरमितिद्वितीया तथान्तरपरित्यागेन उत्तरीयपरित्यागेनचशय्यांतरेणपरिभुक्तप्रायं वस्त्रं ग्रहीष्यामीतितृतीयः तथातदेवोत्सृ ष्टधार्मिकंवस्त्रं गृहीष्यामीति चतुर्थीप्रतिमेति सूत्रचतुष्टयसमुदायार्थ आसाचतसृणा प्रतिमानांशेषोपिधि पिंडे पणावन्ने यइतिकि

जावपडिगाहेज्जातच्चापडिमाअहावराचउत्थापडिमासेभिक्व् वा२ उज्झिवधम्मियंवत्थंजाएज्जाजं
चणेवह्वेसमणमाहण अतिहिक्खिणवण्णौमगाणावकंखंतितहप्पगारं उज्झिवधम्मियंवत्थंसयंवा
णंजाणेज्जा परोवासेदेज्जाफासुयंजावपडिगाहेज्जाचउत्थापडिमाइच्चे वाणंचउण्हंपडिमाणंजहापिं
डेसणाएसियाणं तोएसणाएसमाणंपरोवदेज्जा आउसंतोसमणाएज्जाहितुमंमासेणवादसराएण

भाषा

अहावराचउत्थापडिमा अवहिवे चोयीप्रतिमाकहेछे तेसाधुचारितियो एहवोचभियहकरे उ'उज्झितधम्म' एहवोवस्सलेसुं
जेग्हस्यनेकामिनावे बीजोकोईअमणब्राह्मणादिकलेवानवांछे तिवारतेग्हस्यनंग्वतोउड् एहवोवस्सदेव्योसाधुवाचे अववाग्ह
स्यआपणीआपे तोप्रासुकएपणीयजाणी लाभतोपडिगाहे एचोयीपडिमाइणिपरिणचिउ' प्रतिमानोपालणहारसाधु अनेरा
साधुनेहीलेनही जेउ'एहवाउय अभियहकर' तिमकोईकरीनसकेतोउ' विगेषजेआन्नानिरतोसह्छे वयागक्तिइ'पालेपरंपा
लीरुके तेतलाऊपरिप्रसादनकरे तेमहांतचीवीतरागनी आज्ञाइजयत्तेछे इसजाणीअभिमानटाले एभावार्यजाणिवोवलीवस्स
पणाविगेषकहेछे तेसाधुचारितियो वस्सैपणासमितिइ'समितोउड् तेहप्रतिइ'ग्हस्यइमकहे अहोआयुप्पन्तअमणतुंमासिइ'

टीपिकाटीका

धार्मिकंग्हहीप्यामि इतिचतुर्थी इतिस्त्वचतुट्यसमुदायार्थः आसांचतसृणांप्रतिमानायेपोविधिः पिंडैपणावन्नेवःसियाणंतीए
एसणाएसमाणंपरोवदेज्जा आउसंतोसमणाएज्जाहि तुमंमासेणवादसराएणावा पक्षराइणवा सुएणावासुयतरेणवा तोतेवयंदासा
मोअन्नवरंवत्थंदासामो तहप्पगारंनिग्वोसं सोच्चानिसम्मसेपुव्वामेव आलोएज्जा आउसोत्तिवा भगिणिज्जिवा नोखलुमेकप्पतिएय
प्पगारेसंगारेपडिसुणेत्तएअभिकंखसिमेदातुंइयाणिमेवदलयाहिसेणेवंदंतंपरोवदेज्जाआउसंतोसमणाअणुगच्छाहितोतेवयंअन्नव
रंवत्थंदासामो सेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभइणिज्जिवा नोखलुमेकप्पतिएयप्पगारेसंगारेपडिसुणेत्तए अभिकंखसिमेदातुं
एयाणिमेवदलयाहि सोखेवंदंतंपरोवदेज्जावा आउसोत्तिवा भइणिज्जिवा आहरेतंवत्थंसमणम्यदासामो अविद्याइवयंपच्छाविअप्प
णोसयट्टाएपाणाणि४ समारअसमुद्दिस्स जावएसामोएयप्पगारं निग्वोसंसोच्चानिसम्म तहप्पगारंवत्थं अफासुयंजावनोपडिगाहे
ज्जासियाणं एताएत्तिस्यात्कदाचित्तए तयावस्सैपणावा वस्समन्ने पंतंसाधुपरोवदेद्वया आयुप्पन् अमणत्वंमासादौ गतोसमागच्छत

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

असियाणमित्यादि स्यात्कदाचित्पणमिति वाक्यालंकारे एतयानन्तरोक्तया वस्सैपणावावस्समन्ने पंतं साधुपरोवदेद्वया आयुप्पन्अम
णत्वंमासादौ गतेसमागच्छततोहं वस्सादिकंदास्यामीत्येवं तस्यनष्टगुथाच्छेपं सुगमंयावदिदानीमेव ददस्सेत्येवंदंतंसाधुपरोवूया

वापंचराणवा सुतेवासुततरेवा तोतेवयंआउसो अन्नवरंवत्थंदासामो तहप्पगारंनिग्वोसंसो
च्चानिसम्मसेपुव्वामेव आलोएज्जाआउसोत्तिवा भइणिज्जिवा नोखलुमेकप्पति एयप्पगारेपडिसु
णेत्तएअभिकंखसिमेदातुंइयाणिमेवदलयाहि सेणेवंदंतंपरोवदेज्जा आउसंतोसमणाअणुगच्छा
हितोतेवयंअन्नवरंवत्थं दासामोसेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभइणिज्जिवा नोखलुमेकप्प

भाषा

अववादसदिन अनन्तरपञ्चदिन अनन्तरसुएवाकहतांविहाणे सुयतरेएवाकहतां परमेयाविजेउ' तुहनेकोईएकवस्स आपिसु'एह

वोनिर्घोषगृहस्थनोभाष्यो शब्दसांभलीहिधेधरी तेषाधुपहिलोगृहस्थने आलोकेपक्के इमकहे अहोआयुष्मन्तअथवावहिनिसुभनेएह वोसिंगारकहतां प्रतिज्ञावचनजेकज्जं कालांतरिइं आवीलेसुं एवचनआदरिवोअहनेनकल्पे जेतुं देवावांकेहेतोहिबडांआपिइम कक्षा इमसाधुकहता प्रतिइं परगृहस्थकहे अहोआयुष्मन्तअमण अणुगच्छाहिकहता थोडीसीवेलापडखीनेवहिलो आविजेतुह

दीपिकाटीका

तोहंवस्त्रादिकंदास्यामीत्येवं तस्यनष्टणुयात् शेषंशुगमं यावदिदानीमेवददस्व इत्येवंवदंतंसाधुं परोब्रूयाद्यथाशुगच्छतावत्पुनःस्तो कवेलायांसमागतायदास्यामिइत्ये त दपिनप्रतिष्टणुयात् वदेच्चइदानीमेवददस्वत मेवंपुनरपिवदंतंसाधुं परोगृहस्थोनेताअपरंभगि

शिलंगाचार्यकृतटीका

द्यथानुगच्छतावत् पुनःस्तोकवेलायां समागतायदास्यामीत्येतदपिन प्रतिष्टणुयाद्वदेच्चेदानीमेव ददस्वेति तमेवंपुनरपिवदन्तंसाधुं प

इयप्यगारसंगारेपडिसुणेत्तए अभिकंखसिमेदातुं इयाणि मेवदलयाहिसेसेवंदंतंपरोणेत्तावदेज्जा
आउसोत्तिवाभइणीतिवा आहरेतंवत्थंसमणस्सदास्सामो अविद्याइं वयंपच्छावि अप्पणोसयट्ठाए
पाणाइं४ समारंभसमुद्दिस्सजाववेएस्सामोएयप्यगारंणिग्घोसंसोच्चाणिसम्म तहप्पगारंवत्थं अफासु
यंजावणोपडिगाहेज्जासियाणंपरोणेत्तावएज्जाआउसोत्तिवा भइणीतिवाआहरेयंवत्थंसिणाणेवा४

भाषा

नेवस्वदेसुं एहवोसांभलीसाधुगृहस्थप्रतिइंकहे अहोआयुष्मन्त अथवावहिनिसुभने एहवोवचनअंगीकरिवाकल्पे नहीं जेतुं देवां
केहे तोहिवडांआपि इमकक्षे ज्जं ते गृहस्थजेकरेतेकहेके तेगृहस्थतेसाधुइमकहतोजाणीपुरुष अथवास्त्रीप्रतिइंकहे अहोआयु
ष्मन्तअथवावहनि असुकोएकवस्त्रआणि अमणचारित्तियानेदेसां आपणपेपेकेवली आपणेअर्थिनवो वस्त्रप्राणभूतजीवसत्त्वसमारं
भीवणीविस्सां एहवोवचनगृहस्थनोभाष्यो सांभलीतेहवोवस्त्र अप्रासुकअनेपणीयलाभिकते पडिगाहेनहीं तेलेतांपथात्कर्मलागे

दीपिकाटीका

न्यादिकमाहृतवदेत् आनयएतद्वस्त्रं येनअमणायदीयतेवयंपुनरात्मार्यं भूतोपमर्देनापरंकरिष्यामि इत्येतत्प्रकारंवस्त्रं पथात्कर्मभ
याल्लाभेसति नप्रतिगृह्णीयात् सियाणंपरोणेत्तावदेज्जा आउसोत्तिवा भगिणीतिवाआहरेयंवत्थंसिणाणेणया४ जावआवसित्तए
वासमणस्सणंदासामोएयप्यगारं निग्घोसंसोच्चा पुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभइणीतिवामाएयंतुमं वत्थंसिणाणेणवाजावपधं
साहिवा अभिकंखसिमेदातुं एमेवदलयाहि सेसेवंदंतस्सपरोसिणाणेणवा जावपधंसेत्तादलएज्जातहप्पगारंवत्थं अफासुयंजाव

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

रोगृहस्थोनेता अपरंभगिन्यादिकमाहृतवदेत् यथाआनयैतद्वस्त्रं येनअमणायदीयते वयंपुनरात्मार्यं भूतोपमर्देनापरं करिष्यामइ
त्येतत्प्रकारंवस्त्रं पथात्कर्मभयाल्लाभेसतिनप्रतिगृह्णीयादिति तथासियाणमित्यादि स्यात्परएवंवदेद्यथास्नानादिनाशुगंधद्रव्येणाथ
जावआवसित्तावापधंसित्तावा समणस्सणंदास्सामो एयप्यगारंणिग्घोसंसोच्चाणिसम्मसे पुव्वामेव
आलोएज्जाआउसोत्तिवाभइणीतिवामाएयंतुमंवत्थंसिणाणेणवा जावपधंसाहिवाअभिकंखसिमेदा
तुं एमेवदलयाहिसेसेवं वदंतस्सपरोसिणाणेणवा जावपधंसित्तादलएज्जा तहप्पगारंवत्थं अफासुयं
जावणोपडिगाहेज्जा सेणंपरोणेत्तावदेज्जा आउसोत्तिवाभइणीतिवाआहरेयंवत्थंसीउदगवियडेण

भाषा

वलीएहनोविशेषकहेछे कदाचित्कोइगृहस्य साधुवस्त्रयाचतोजाणीइमं कहे अहोआयुष्मंत अयवावहिनएवस्त्रआणि एवस्त्रसि
णाणेणकहतांसुगंधद्रव्ये करीवसीने एतलेसुगंधकरी साधुनेदेस्यां तिवारतेसाधुएहवो गच्छसंभलीजियेनिसम्यजाणीपडिलोआलो
केआलोकोनेइमकहे अहोआयुष्मंत अयवावहिन एवस्त्रतुहे सुगंधद्रव्यसोमवसि जेदेवावांछे तोइमइजसुगंधकीधाविनाईजआ
पिइमकहतां विचालेतेगृहस्यसुगंधद्रव्यसु वसीनेआपे तोतेहवोवस्त्रअप्राप्तक अनेपणीयजाणीलाभतोपडिगाहेनही तेगृहस्य
साधुनेवस्त्रयाचतोदेखी इमकहे अहोआयुष्मन्त अयवावहिनएवस्त्रआणिसी उदगतादे पाणीअयवाऊछे पाणीधोईकरीअरुहे

दीपिकाटीका

नोपडिगाहेज्जा स्यात्परएवंदेययास्नानादिना सुगंधद्रव्येणावपेणादिकां क्रियांकृत्वादास्यामि तदेवन्निगम्यप्रतिषेधः विदध्यात्
अथप्रतिषिद्धोप्येवं कुर्यात्ततोपरिगृह्णीयात् सेणनेतावदेज्जा आउसोत्तिवाभगिणीतिवा आहरेतंवत्यंसीउदगवियडेणवाउसि
णोदगवियडेणवाउच्छोलेत्तापधोवेत्तासमणस्सणंदा सामोएयप्पगारंणिग्घोसंतहेवनवरं माएयंतुमंवत्यंसीउदगवियडेणवाउसिणोदग
वियडेणवा उच्छोलेहिवा अभिकंघसिसेसंतहेव जावनोपडिगाहेज्जा उदकधावनस्सुगंधं सुगंधंसेणंपरोणेतावदेज्जा आउसोत्तिवाभगि

शीलंगाचार्यकृत टीका

पेणादिकां क्रियांकृत्वादास्यामि तदेतन्निगम्यप्रतिषेधविदध्यादयप्रतिषिद्धोप्येवं कुर्यात्ततोपरिगृह्णीयादिति एवमुदकादिनाधाद

वाउसिणोदगवियडेणवाउच्छोलेत्तावापधो वेत्तावासमणस्सणंदासामो एयप्पगारंणिग्घोसंतहेवणव
रंमाएयंतुमंवत्यंसीउदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवाउच्छोलेहिवा अभिक्खंस्सिसेसंतहेवजा
वणोपडिगाहेज्जासेणंपरोणेतावदेज्जा आउसोत्तिवाभइणी आहरेतंवत्यं कंदाणिवा जावहरिया
णिवा विसोवेत्तासमणस्सदासामो एयप्पगारंणिग्घोसं सोच्चाणिसम्मजावभइणीतिवा माएयाणि

भाषा

अमणसाधुनेदेस्यां एहवोनिर्वोपगच्छसंभली गृहस्यप्रतिइं इमकहे अहोआयुष्मन्तएवस्त्रतुहे तादे अयवाऊछे पाणीमधोवोजेसु
अनेदेवांछोछो तोधोयापन्वाल्याविनाईजआपो एतलोकहतां विचालेपाणीसुंघोईने आपेतोते अप्राप्तकअनेखणीयजाणीपडि
गाहेनही वलीविशेषकहेछे तेगृहस्यसाधुनेवस्त्रयाचतोदेखीइमकहे अहोआयुष्मन्त अयवहिनिएवस्त्र आणिएजपरिकंदअयवा
स्त्रइत्यादिनावहरियाणिहरीकायछे तेपरहाकरीसाधुनेदेस्या तिवारतेसाधुएहवोनिर्वोपसांभली तेदातारप्रतिइं कहेअहोआयु
ष्मंतअयवावहिन एकंदस्त्रादिकइणिवस्त्रकी परहासकरिन्यो एहवोवस्त्रसुभनेलेवोनकल्पे तेसाधुनेइमकहतांविचाले तेगृहस्य

दीपिकाटीका

णीतिवाआहरेतंवत्यं कंदाणिवाहरियाणिवा विसोवेत्तासमणस्सणंदासामोएयप्पगारंणिग्घोसंसोच्चाणिसम्मजावभइणीतिवासाएया
णितुमंकंदाणिवाजावविसोहेहिनोखलुकप्यतिएयप्पगारेवत्ये पडित्तएसेसेवंवदंतस्यपरोकंदाणिवाजावविसोहितादलएज्जातहप्पगारं
वत्यं अफामुयंजावनोपडिगाहेज्जासपरोवदेज्जाचितः सनयथाकंदादीनिवस्त्राद पनीवदास्यामिइत्यतापिनिषेधादिपूर्ववत्सिद्धान्तोता

शीलंगाचार्य कृतटीका

नाटिस्त्वमपि सेणमित्यादि सपरोवदेज्जाचितः सन्यथाकंदादीनि वस्त्रादपनीवदास्यामीत्यतापि पूर्ववन्निषेधादिकश्च इति किञ्च

तुमंकांदाणिवा जावविसोहेहि णोखणुमेकप्पति एतप्पगारेवत्थे पडिग्गाहित्तएसेसेवं वदंतस्सपरो
कंदाणिवा जावविसोहेत्तादलएज्जा तहप्पगारंवत्थं अफासुयंजावणोपडिग्गाहेज्जासियासेपरोणे
त्तावयंणिसिरेज्जासेपुव्वामेवआलोएज्जाआउसोत्तिवामइणीतिवातुमंचेवणंसंतियंवत्थं अंतोअंतेणप
डिलेहिस्सामि केवलीवूया आयाणमेयंवत्थं तेणउवडेसिया कुंडलेवा गुणेवा हिरणेवासुवणेवा

भाषा

कंदमूलवस्त्रयको अनेयिजसारी तेवस्त्रसाधुनेआले तोतथाप्रकारतेहवोवस्त्रअप्रासुक अनेपणीयजाणीपडिगाहेनही वलीविशेषक
हेछे कदाचित् तेगृहस्थसाधुने आणीवस्त्रआले तोतेहप्रतिदूसाधुइमकहे अहोदेवानुप्रिय एतुम्हारेवस्त्रचिद्धं अंतिदूजं पडिले
हिस्युं एतावतारूडीपरिजोस्युं अपडिलेह्योद्धं लेस्युं नही इमकांइकहे तिवारगुरुकहे केवलीवूया केवलीइमकहे एअपडिलेह्या
वस्त्रनोलेवो आदानकर्म्मबंधहेतुके तेकिमजेहभणीतिणिवस्त्रनेछे हडेकांध्वांधोद्धइ कुंडलअथवागुणदोरो हिरण्यरूपो अथवा

दीपिकाटीका

वत्थं निसिरेज्जा सेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवामभिणीतिवा तुमंचेवणंसंतियंवत्थं अंतोअंतेणपडिलेहिस्सामि केवलीवूया
आयाणमेयंवत्थं तेणउवडेसिया कुंडलेवागुणेवा हिरणेवासुवणेवा मणीवाजावरयणावलीवा पाणेवाहरिणवा पुव्वोवदिट्ठा४जंपु
व्वामेववत्थं अंतोअंतेणवत्थं पडिलेहिज्जा स्यात्परोवाचितः सन्कदाचिद्वस्त्रं निरुज्जेत्तदद्यात्तंच ददमानमेवंब्रूया दद्यात्तदीय
मेवाहंवस्त्रमंतो पात्तेनप्रत्युपेक्षितं गृह्णीथाद्यतः केवलीवूयात् कर्मोपादानमेतत्किमिति यतस्तत् किंचित्कुंडला दिकमाभरण
जातंवद्भवेत् सचित्तं वा किंचिद्वेत् अतःसाधूनापूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यद्वस्त्रं प्रत्युपेक्ष्य गृह्णी यात्सेभिक्षूवा २ सेज्जं पुण

शिलंगाचार्य कृतटीका

सियाइत्यादि स्यात्परोवाचितः सन्कदाचिद्वस्त्रं निरुज्जेत्तदद्यात्तंच ददमानमेवंब्रूयादद्यात्तदीयमेवाहं वस्त्रमन्तोपात्तेनप्रत्युपेक्षितं गृ
ह्णीथाद्यतः केवलीवूयात्कर्मोपादानमेतत्किमिति यतस्तत् किंचित् कुंडलादिकमाभरणजातं वद्भवेत्सचित्तं वा किंचिद्वेत्तददतः

मणोवाजावरयणावलीवापाणेवावोएवाहरिणवाअहभिक्षूणंपुव्वोवदिट्ठा४जंपुव्वामेववत्थं अंतोअंते
णपडिलेहिज्जा सेभिक्षूवा २ सेज्जं पुणवत्थं जाणेज्जा सअंडं जावसंताणगंतहप्पगारंवत्थं अफासुयं जा
वणोपडिग्गाहेज्जा सेभिक्षूवा २ सेज्जं पुणवत्थं जाणेज्जा अप्पंडं जावसंताणगंतअणलं अधिरं अधुवं अधा
रणिज्जं रोइज्जं तंणरोच्चइतहप्पगारंवत्थं अफासुयं जावणोपडिग्गाहेज्ज सेभिक्षूवा २ सेज्जं पुणवत्थं

भाषा

सोनो अथवामणिवेडूर्यादिक अथवारत्नावली अथवाप्राणजीववीजकायहरीकाय एतलावस्त्रनेप्रांतिवाधांद्ध तिणिकारणिसाधु
नेएपूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाके जेवस्त्रपडिलेह्याविनापडिगाहेनहीं हिवेकेहवोवस्त्रनलेवो तेकहेछे तेसाधुजेवस्त्रएहवो जाणेतेनल्य तेके
हवोअंडप्राणवीजहरिकायादिसहित तथाप्रकारवस्त्रजाणी अप्रासुकअनेपणीयपडिगाहेनही तेसाधुचारित्रियोजेवस्त्रजाणेइणि
वस्त्रप्राणवीजहरिकायादिविराधनानयी परंअनलंकहतां अभीष्टकार्यकरिवाअसमर्थ तथाअधिरं अस्विरजीर्णअधुवं अधुवयो
डाकाललगो असुजाप्यो पळेजेपाळोले तथाअधारणिज्जं अग्रशस्त्रं खंजनअंजनादिकलंकसहितएहवोवस्त्रोइज्जं तंकहतादीजतो
नरुअएकहतानरुचे साधुनेजकल्पे तिणिकारणितेहवोवस्त्रअप्रासुक अनेपणीयजाणीन पडिगाहेजेहवोक्कल्पे तेहवोक्कहेछे तेसाधु

दीपिकाटीका

वत्यं जाणेज्जाअण्डं जाव संताणं चंतहप्पगारं वत्यं अण्डं सुयं जाव नोपडिगाहेज्जा सभिरुयं तु पुनः सांडादि कंस्सं जानीत्तन्नपरि
मज्जीयात् सेभिकखूवारसेज्जं पुणवत्यं जाणेज्जा अण्डं जाव संताणं अनलं अयिरं अधुवं अधारणिज्जं रोइज्जंतं नरोइइमे
तहप्पगारं अण्डासुयं जाव नोपडिगाहेज्जा सेभिरुयं तु पुनः रेवं भूतं वस्सं जानीयात्तद्यथा अण्डांडं वावदत्तपंतानकं किन्तानलां
भीटकार्यासमर्थं हीनत्वात् उक्तं चत्तारिदेवया भागादोयभागायमाणुमा आसुरणायदोभागा मज्जेवत्तम्वक्खमो देवेसु उक्त
मोलोभामाणुसेसु मज्जिमो आसुरेसु यगेल १ं सरणं जाणरक्खमो २ तदेवं भूतं अप्रायोग्यं राच्यमानं दीयमानमपि दातानरोच

शिलंगचर्यं कृतटीका

साधुनां पूर्वोपदिष्टमेतदतिशयादिकं यद्वस्त्रं प्रत्युपेक्ष्य मज्जीयादिति किञ्च सेइत्यादिसंभिरुयं तु पुनः सांडादिकं वस्त्रं जानीत्तन्नपरि
मज्जीयादिति सेभिकखू इत्यादि सभिरुयं तु पुनः रेवं भूतं वस्त्रं जानीयात्तद्यथा अण्डांडं वावदत्तपंतानकं किन्तनस्त्रमभीटकार्यासमर्थं ही
नार्थित्वात्तथा अस्थिरं जीर्णं अधुवं स्त्रल्लपकालानुज्ञापनात् तया अधारणिज्जमप्रशरुप्रदेशं जनादिकं कां कतत्वात्तथा च तं चत्तारि
देवियाभागादोय भागायमाणुसासुराणयदोभागा मज्जेवत्तम्वक्खमो देवेसु उक्तमोलोभामाणुसेसु मज्जिमो आसुरेसु आगल्लं
सरणं जाणरक्खमे किञ्च लक्खणहीणोच्चवचीच्चवहण हीणाणदंसणचरित्तमित्यादि तदेवं भूतमप्रायोग्यं रोच्यमानं प्रशस्यमानं दीयमा
नमपि दातानराचते साधवेन कल्पत इत्यर्थः एतेषां चानस्त्रदीनां चतुर्णां पदानां पोडयभंगमवन्ति तत्राद्याः पष्ठदश अशुद्धाः शुद्ध

जाणेज्जाअण्डं जाव संताणं अलं धिरं धुवं धारणिज्जं रोतिज्जंतं रुइइतहप्पगारं दत्तं पासुयं जाव पडि
गाहेज्जा सेभिकखू वारं णोणव एमेवत्येति कट्टुणो वज्जदेसिएण सिणोणोणवा जाव पधं सेज्जवा सेभि
कखू वारं णोणव एमेवत्येत्तिकट्टुणो वज्जदेसिएणो सीतोदगविदडेणवा जाव पधो एज्जा सेभिकखू वारं
दुम्भिमगंधेमेवत्येत्तिकट्टुणो वज्जदेसिएण सिणोणोणवा तदेव सीतोदगविदडेणवा उसिणोदगविदडे

भाषा

अण्डांडजिह्वां किंसादेजीवनीविराषनानयी तथा जेपडिले आलावेकच्छुं तेहयकी विपरीतअलंसमयैयिरहद जीर्णनयीधुवभाषोई
आलेधारणिज्जप्रशस्तदोपरहित एहवोवस्त्रदेणहारिदीजतो साधुनेकल्पे तिणिकारणि तेहवोवस्त्र पासुकएपणीयजाणोपडिगाहेअ
नलं १ अस्थिरं अधुवं अधारणीय ४ एचिज्जं पदनाभंग १६ ऊइतेहमाचिला १५ अशुद्धमयात्त एकसोत्तमोभांगोअलं धिरं धुवं धा
रणीय ४ एग्रात्तजाणिवोवली विशेषकहेहे तेसाधुइमजाणेमाहरो वस्त्रनवोनयी इयिकारणि योडे अयवाषणे सुगंधेद्रव्ये करीषसे
नही योडोवसेनहीं वणोपुणवसेनहीं एतावतापाडुओवस्त्रजाणी तिणियोभानघडावेइतिभावः तेसाधुइमजाणे एमाहरोवस्त्रनवो
नयी एतावतामलेकरी पाडुओदीसेहे इसोकरीषणे अयवायोडे सुगंधद्रव्ये अयवाऊहे पाणीइं करी घोवेनहीं ऊजलोकरीशोभान
चडावे तेसाधुइमजाणे एमाहरोवस्त्रदुर्गंधे इसोजाणीयोडे अयवाषणे सुगंधद्रव्ये तादे ऊनहेपाणीइं करी घोवेपखालेनहीं दुर्गंधके

दीपिकाटीका

तेसाधवेन कल्पते सेभिकखू वारं सेज्जं पुणवत्यं जाणेज्जा अण्डं जाव संताणं अलं धिरं धुवं धारणिज्जं रोतिज्जंतं रुइइमेतहप्पगारं
वत्यं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा सभिरुयं तु पुनः रेवं भूतं वस्त्रं अनलादिचतुःपदविशुद्धं जानीयात्तच्चलामेसतिमज्जीयात् सेभिकखू वारं णो
णव एमेवत्येत्तिकट्टु नोवज्जदेसिएणोणवा जाव पधं सेज्जवासभिरुयं नवमभिनवं वस्त्रं ममनासीति कृत्वा ततो वज्जदेस्ये नईपत्तवज्जनास्त्रा
नादिकेन सुगंधिद्रव्येण आद्यप्रवृत्त्यवानोशोभनत्वमापादयेत् सेभिकखू वारं नोणव एमेवत्ये नोवज्जदेसिएणो सीतोदगविदडेण जाव पधो

एजासभिर्नृनववस्त्रं ममास्तीति कृत्वा ततस्तस्येवनोनैव शीतादकेन वज्रगानधावनादिकुर्यात् चेभिव्वार इभिगंधेमेवत्ये कट्टुणोवज्र
देसिएणसिणाणेवा तहेवसीतोदगवियडेणवा आलावोसभिर्नृनववस्त्रं मलोपचितत्वाद्दुग्ंधवस्त्रं स्यात्तथापि तदपनयनार्थं सुगन्धि
द्रव्योदकादिना नाधावनादिकुर्यात् गच्छनिर्गतः तदन्तर्गतस्तु यतनया प्रासक, दकादिना लोकोपघातसंस्क्रियभयान्मलापनयनं कुर्याद

शीलंगाचार्यकृतटीका ।

स्वेकः षोडशसमभित्यसूत्रमाह सेइत्यादिसभिर्नृनववस्त्रं पुनरेवंभूतवस्त्रं चतुष्पदविशुद्धं जानीयात्तच्छलाभेसति गच्छीयादिति पिंडार्थं
किञ्चसेइत्यादि सभिर्नृनवमभिनववस्त्रं ममनास्तीति कृत्वा ततो वज्रदेशे नेषद्वज्रनास्त्रानादकेन सुगंधिद्रव्येणाष्ट्यप्रष्ट्यवानोशो
भनत्वमापादयेदिति तथासेइत्यादि सभिर्नृनवमभिनववस्त्रं ममनास्तीति कृत्वा ततस्तस्येवनोनैव शीतादकेन वज्रगानधावनादिकुर्या
दिति अपिच सेइत्यादिसभिर्नृनववस्त्रं मलोपचितत्वाद्दुग्ंधवस्त्रं स्यात्तथापि तदपनयनार्थं सुगन्धिद्रव्योदकादिना नाधावनादिकुर्यात्
गच्छनिर्गतः तदन्तर्गतस्तु यतनया प्रासकोदकादिना लोकोपघातसंस्क्रियभयान्मलापनयनं कुर्यादपीति धौतस्य प्रतापनविधिमधिक

एवाआलावओसेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तएवा पयावेत्तएवा तहप्पगारंवत्थं णोअस्सं
तर्गहियाएपुटवीएणोससणिद्धाएजावसंताणाएआयावेज्जवार २ सेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावे
त्तएवापयावेत्तएवा तहप्पगारंवत्थं थूणंसिवागिहेलुगंसिवाज्जसुयालं सिवाकामजलंसिवाअस्सयरे
वा तहप्पगारेअंतलिक्खजाएदुव्वहेदुनिकित्ते अणिकंपेचलाचलेणो आयावेज्जवाणोपयावेज्जवासे

भाषा

डीसुगंधनकरे तेसाधुचारित्रियो अभिकंखिज्जकहतावाहे किंसोवस्त्रआयावित्तएवाआतापनादेवा एतावतातावडेस्त्रं किंवोवांहे तो
आलीभूमिजिहाड्डइ सच्चित्तखारजाणे तथाअंडप्राणवीओ सहरीकायसहितजाणे तेहवीभूमिकानेविषे वस्त्रतावडेनस्त्रं के तेसा
धुवस्त्रतावडेस्त्रं किवावाहे तोथुणंसि थूणंकाटमयीतेहनेविषे तथागिहेलुगंसिवाकहता घरनेज्वरेतथाउसुयालंसिवाकहतांजख
नेविषे तथाकामजलंसिवाकहता स्नानपीठिकानेविषे एतलाकेहवाड्डइ अथवाअनेरा तथाप्रकारतेहवो अंतस्त्रजातकहतांभूमिका

दीपिकाटीका ।

पिधौतस्यप्रतापनविधिमाह सेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तए तहप्पगारंवत्थं नो अणंतरहियाएपुटवीएणोससणिद्धाएजा
वससंताणाएआयावेज्जवासभिर्नृनववस्त्रं नातापयेत्तुसेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तएपयावेत्तएतहप्पगारंव
त्थं थूणंसिवागिहेलुगंसिवा उसुलंसिवाकामजलंसिवा अस्सयरेवा तहप्पगारे अंतलिक्खजाएदुव्वहेदुनिकित्ते अणिकंपेचलाचलेनो
आयावेज्जवा णोपयावेज्जवा भिर्नृनववस्त्रं आतापयितुं ततःस्थूणादौचलाचलेस्थूणादौचलाचलेस्थूणादिवस्त्रपतनभयान्मा

शीलंगाचार्य कृतटीका ।

त्याहनेइत्यादि सभिर्नृनववस्त्रं नातापयेदिति किञ्च सेइत्यादिसभिर्नृनववस्त्रं नातापयेत्तुसेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तएपयावेत्तएतहप्पगारंव
त्थं थूणंसिवागिहेलुगंसिवा उसुलंसिवाकामजलंसिवा अस्सयरेवा तहप्पगारे अंतलिक्खजाएदुव्वहेदुनिकित्ते अणिकंपेचलाचलेनो
आयावेज्जवा णोपयावेज्जवा भिर्नृनववस्त्रं आतापयितुं ततःस्थूणादौचलाचलेस्थूणादौचलाचलेस्थूणादिवस्त्रपतनभयान्मा

भिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तएवा २ तहप्पगारंवत्थं कुलयंसिवाभित्तंसिवासेलंसिवाअस्सत
रेसुवा तहप्पगारेअंतलिक्खजाए जावणोआयावेज्जवार २ सेभिव्वार २ अभिकंखेज्जवत्थं आयावेत्तए
वार २ तहप्पगारेवत्थं खंवंसिवासं चंसिमालंसिवापासायं सिवाहम्मियतलंसिवा अस्सयरेवा तहप्प
गारेअंतलिक्खजाएजावणो आयावेज्जवार २ सेत्तमादायएगंतमवक्कमेज्जा अहेवक्कामयंडिल्लंसिवा

भाषा

यकीजं चास्यानकते हवाङ्ग इव हे पाङ्गुपरिवह्ये तथा दुनिजिप्रविपरीपरि इं भूमिकासाहिरोषोङ्ग निदलनयोऽरक्षोपर
 छोडोलतोङ्ग ते हवानेविषे वस्त्रतावडेनचं के तिहायकीवस्त्रपडे अथवातेस्त्रुणादिकपडे तिहांसंयमनीविराधनाउपजे इति भावः
 तेसाधुवस्त्रतावडेनं किमवांछे तोकुलियंमिवाकहतां वरनीभित्तिविषेतयाभित्तिक्कहतांनदीनोतट तथागिलानेविषेलेनुं मिवाकहतां
 पायाणनेविषे अनेरेपुं तेहवेस्यानकितापिवाभणीनचं के तिहांपतनादिकारणयकी संयमविराधनाङ्ग तेसाधुवस्त्रतावडेनं के
 तोस्त्रंक्कहतां किमोएकदिगलोतेहउपरिनचं के तयामाचेमाले पीटणीऊपरि अनेरेतयाप्रकारिठामिवस्त्रतापिवाभनचं के तिहां
 पडिवायकी संयमविराधनाङ्ग द्विवेनिहांवस्त्रतापिवाभणीनचं के तेसाधुतेवस्त्रतेईएकांतिआवे निहांप्रासुकसं डिलनिजीवनि

दीपिकाटीका ।

तोपयत्तत्तगिहेलुजउं वरं उम्भूयालंउदूयलं कामजलंस्नानपीठं सेमिक्खु वारं अभिक्खंजेज्जा वत्तं आतावित्तएवारं तहप्पगारं वत्तं कुलि
 यंसिवाभित्तिंसिवासेलि मिवाअन्नतरेसुवातहप्पगारेअंतलिक्खजाएजावनोआतावेज्जवारं समिद्धुर्भित्तिगिलादौपतनादिभवाइस्त्रं ना
 तापयेत्सेमिक्खु वारं अभिक्खंजेज्जवत्तं आयावित्तए तहप्पगारं वत्तं यंसिवासंयंसिवाभालंसिवापासायंसिवाहस्त्रवत्तंसिवाअन्नतरेवा
 तहप्पगारे अंतलिक्खजावनो आतावेज्जवावनोपयावेज्जवा सेतमादायएगंतमववमेज्जा अहेक्कामयंडिलंसिवा जावअन्नयरंसिवात
 हप्पगारंसिंयंडिलंसिपमज्जियरं ततोसंजयासेववत्तं आयावेज्जवारं एवंखलु तस्मिक्खु सुसामग्गियं वत्तं सणाए पटमोउद्देसोसम्भ
 त्तो समिद्धुःस्त्रंयमं च प्रासादादावन्तरिजजाते वस्त्रपतनादिभवादेवनातापयेत् यथाचातापयेत्तदाह सेतमादायत्ति समिद्धुनइस्त्र

शिलंगचार्यकृत टीका

लादौ पतनादिभवाइस्त्रं ना तापयेदिति सेइत्यादि समिद्धुःस्त्रंयमं च प्रासादादावन्तरिजजातेवस्त्रं पतनादिभवादेवनातापयेदिति

जावअस्त्रयरंसिवा तहप्पगारंसिंयंडिलं सिपडिलेहियं पडज्जियस्ततोसंजयासेववत्तं आया
 ज्जवाएयंखलुतस्स भिक्खुस्सवां सामग्गियं वत्तं सणाएपटमोउद्देसो सत्तो सेमिक्खु वारं अहे
 सण्णिज्जाइं वत्याइं जावज्जा अहापरिग्गहिंयाइं वत्याइं धारेज्जाणोधोएज्जाणोरइज्जाणोधोयरत्ताइं
 वत्याइं धारेज्जा अपलिउवमाणेगामंतरेसु उमचेलिए एतंडुलुवत्यधारिस्स सामग्गियंसंमिक्खु वारं

भाषा

दीपिकाणेतिहां आवीहटिइं करीरुडीं परिइं पडिलेहीरुकीं रजोहरणमुंप्रमार्जीं जवणासहितजिसकिमीइविराधनानऊपजे
 तिगिपरिवस्त्रतापवेच्छुवें एवंखलु एपूर्वोक्तवस्त्रै पणानो आचारतेसाधुतयासाध्वीनो समग्रपणोएतले जेपूर्वोक्तआचारपालेतेपूरो
 साधुजाणिवो इणिविधिं सर्वार्थज्ञानदर्शनचारिदेकरीसहितसदासंयमेयत्तकरेहिवेयीसुधर्मस्सामिजं प्रतियं वहेछेअहोउं दूतं पुण
 इणिपरियत्तकरिजेज्जं औवीतरागसर्मापिसांमली तुहप्रतेकज्जं इतितीआचारंगेहितीययुतस्त्रं पंचमस्त्रवत्तं पणाव्ययनस्य
 प्रथमोद्देशकः द्विवेजीउद्देसोप्रारंभीयेछे पहिलेउद्देशे वस्त्रलेवानीविधिकही इहांपरियानीविधिकहीस्ये इणिसंवंधिनीजोउद्दे
 यक्कजाणियेतकेह्ये तेसाधुचारिदियो एषणीयस्त्रुतागिर्दापजेहवा जगन्नाथिंक्क्या तेहवावस्त्रयाचे अनेजेहवालीधातेहवाजप
 ठिरे परंतेहनीपरिकर्मणानकरे नोधोइज्जातेवस्त्रधोवे पञ्चलेनहीतयानोरएज्जा तेवस्त्ररंगेनहीं तथाधोयारंग्यावस्त्रपडिरेनहीं
 एतावताधोयारंगितवस्त्रपडिगाहे पुणनही तथागामांतरिजातो वस्त्रगोपदेनहीं किंतुओमचेलेएकहतां असारवस्त्रधारीअतोसु
 खिइंविरे एवस्त्रधारीसाधुनोसमग्रपणोपूरो आचारजाणिवो द्विवेदीविषेयक्कहे तेसाधुमहस्त्रनेकुलि आचारलेवामणीजाइ

दीपिकाटीका

आदायस्थं डिलादिप्रत्युपेक्ष्य चक्षुषाप्रत्युपेक्ष्यचक्षुषाप्रश्नञ्च रजोहरणादिनातत आतापनादिकं कुर्यादित्येतत्तस्य भिक्षोःसामग्र्यं इतिपञ्चमस्यवस्त्रैःपणाध्ययनस्यप्रथमोद्देशकप्रदीपिकाःइहप्रथमोद्देशकेवस्त्रग्रहणविधिरहितःद्वितीयोद्देशकेधरणविधिरभिधीयतेअनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेभिक्षवृत्तं अहेसणिज्जाइ वत्याइजाएज्जा अहापरिग्गहिचाइवत्याइधारेज्जा नोरइज्जानोधोयरत्ताइवत्याइधारेज्जा अपलिउं चमाणे गामंतरेसुओमचेलिए तंखलुवत्यधारिस्ससामगियं सेभिक्षवृत्तं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाएपविसिउ कामेसव्वचीवरमायाएपिंडवायपडियाए निकउमेज्जवापवसेज्जवा एवंवहियाविचारभूमिंवा विहारभूमिंवागामाणुगामंदूइज्जेज्जा अहपुणएवंजाणेज्जा तिव्वदेसियंवासमाणंपेहाए जहापिंडेसणाएनवरं सव्वचीवरमायाए सभिक्षुर्ययेपणीयानिअपरिकर्माणि वस्त्राणियाचेतयथापरिगृहीतानि धारयेत्तत्रकिंचित्कुर्यात् यद्यथानतत्त्वस्त्रं गृहीतं सत्प्रक्षालयेत् नापिरंजयेत्तथावा कुशिकतयाधौतरक्तानिधारयेत् तथाभूतानिनगृहीयात् तथाभूताधौतारक्तवस्त्रधारीच ग्रामांतरेगच्छन्अपलिउं चमाणे अगोपयन्सुखेनैवगच्छेद्यतो साववमचेलिकोसारवस्त्रधारीवा एतत्तस्यभिक्षोर्वस्त्रधारिणः सामग्र्यं संपूर्णं भिक्षुभावोयदेवंभूतवस्त्रधारणं एतच्चसूत्रं जिनकल्पिकापेक्षं वस्त्रधारित्वविशेषणाङ्गच्छांतर्गतेपिवा अयिरुद्धं सेभिक्षवृत्तं गाहावइकुलं पिं

शिलंगाचाकार्यकृतटी

यथाचातापयेत्तथाचाह सेत्तमित्यादि सभिक्षुस्तद्वस्त्रमादायस्थं डिलादिप्रत्युपेक्ष्यचक्षुषा प्रश्नञ्चरजोहरणादिनाततआतापनादिकं कुर्यादित्येतत्तस्यभिक्षोः सामग्र्यमिति पञ्चमस्यप्रथमोद्देशकः सांप्रतंहितोयःसमारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहानन्तरोद्देशकेवस्त्रग्रहणविधिरभिहितः तदनन्तरंधरणविधिरभिधीयते इत्यनेनसंबंधेनायातस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं सेइत्यादि सभिक्षुर्ययेपणीयान्यपरिकर्माणि वस्त्राणियाचेतयथापरिगृहीतानि च धारयेन्नतत्रकिंचित् कुर्यादिति दर्शयति तद्यथानतद्वस्त्रं गृहीतं सत्प्रक्षालयेन्नापिरंजयेन्नवानापिवा कुशिकतयाधौतरक्तानि धारयेत्तथाभूतानिनगृहीयादित्यर्थः तथाभूताधौतारक्तवस्त्रधारीच ग्रामांतरेगच्छन्अपलिउं चमाणे अगोपयन्सुखेनैवगच्छेद्यतोसाववमचेलिकोसारवस्त्रधारीत्येतत्तस्यभिक्षोर्वस्त्रधारिणः सामग्र्यं संपूर्णं भिक्षुभावोयदेवंभूतवस्त्रधारणमित्येतच्चसूत्रं जिनकल्पिकोद्देशेनद्रष्टव्यं वस्त्रधारित्वविशेषणात् गच्छांतर्गतेपिवा अयिरुद्धमिति किंच सेत्यादिपिंडेपणावन्ने

गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविसिउ कामेसव्वचीवरमायाए गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए णिक्खमेज्जवा पविसेज्जवा एवंवहियाविचारभूमिंवा विहारभूमिंवागामाणुगामंदूइज्जेज्जा अहपुणएवं जाणेज्जा तिव्वदेसियंवासं वासमाणंपेहाएजहापिंडेसणाए एवरंसव्वं चीवरमायाए सेएगइओमुज्जत्तगं पडिहारियंवीयंवत्यंजाएज्जा जावएगाहेणवा दयाहेणवा तियाहेणवा चउ

भाषा

वाप्राकृतो सर्वसमस्तचीवरकहतां वस्त्रउपधितेसायिइं लेतोगृहपतिने कुलिआहारभणीजाइ एवंइमवाहिरिविहारभूमि कइतासिष्णायभूमि कइतां कायचिंतानीभूमिका तथाग्रामानुग्रामिविहार करे तोपुणआपणो सर्व्ववस्त्रादिउपधिलेइजाइ परंपाहलिकाईनस्रंके अहपुणअथ हिवेवलीइमजाणेषणो अथवाथोडोवर्पा वरसतीदेखी तेहवामाहिन नीकलेपछेजिवारेकिहांई भणीजाइ तिवारसर्व्ववस्त्रसायिइंलेइ जाइइतिभावः हिवेसाधुसाधुनो वस्त्रपाडिहारुल्ये अनेपछे काईउपहणाइविणसेतो स्योकरिवो तेविधिकहेहे तेसाधुअनेरासाधुपाहे पाडिहारुवस्त्रमागी ग्रामादिकविषे जाइतिहां एकदिन अथवावेदिनअथवा

दीपिकाटीका

डवायपडियाएइत्यादिसूत्रं पिंडेपणावन्नेयं नवरंततसर्व्वसुपधिं अततुसर्व्वचीवरमादायेतिविशेषः इदानींप्रातिहारिकोपहतवस्त्रवि

धिसधिस्रत्याह सएगओमुञ्जत्तं पडिहारिवंत्तं जाएज्जा आवएगाहेणवादुयाहेणवा तिथाहेणचउयाहेणवा पंचाहेणवावि
प्पवसियउवागच्छेज्जा तहप्पगारं वत्तं नो अप्पणागिरहेज्जा नोअन्नमन्नस्रदेज्जा नोपामिच्चकुज्जा नोवत्थेणं वत्तं परिणामं करे
ज्जाआउसंतोसमणाअभिकंखसिवत्तं धारेत्तएवापरिहरेत्तएवाथिरंवाणं संतंपडिच्छिंदियर परिट्टवेज्जातहप्पगारं समं धितं वत्तं तस्सचेव
निसिरेज्जा नोअत्ताणंसाइज्जेज्जा सकच्चित्ताधुरपरंसाधुं सुहृत्तादिकालोद्देशेन प्रातिहारकं वत्तं याचेत यच्चित्वाचएकाक्खेवगामांत

शिलंगाचार्यकृत टीका

यंनवरंततसर्वसुपधिमत्तु सर्वंचीवरमादायेतिविशेषः इदानींप्रातिहारकोपहतवस्त्रविधिसधिस्रत्याह सेइत्यादिसकच्चित्ताधुरपरंसा
धुं सुहृत्तादिकालोद्देशेन प्रातिहारकं वत्तं याचेतयाचित्वाचैकाक्खेवगामांतरादौगतस्तत्रचासावेकाहंयावत्तं चाहंबोपित्वाआगतः तस्य

याहेणवा पंचाहेणवा विप्पवसिय उवागच्छेज्जा तहप्पगारं वत्तं णोअप्पणागिरहेज्जाणो अस्स
मस्सदेज्जाणोपामिच्चकुज्जाणोवत्थेण वत्तं परिणामं करेज्जाणोपरं उवसं कमित्तु एवं वदेज्जाआउ
संतोसमणा अभिकंखसिवत्तं धारेत्तएवा परिहरित्तएवा थिरंवाणं संतं णोपलिच्छिंदियर परि
ट्टवेज्जा तहप्पगारं समं धितं वत्तं तस्सचेवणिसिरेज्जाणोअत्ताणंसाइज्जेज्जासेएगतिओए तहप्पगारं

भाषा

त्रिणदिन अथवाचारिदिन अथवापांचदिन एतलोकालअनेयिगामांतरादिविधेईआव्यो तिहांएकाकी पण्येसुपतांतेवस्त्रउपहण्यो
कहतांकाईसदोपज्जओ फाटोअथवाखंजनादिकेखरड्यो तथाप्रकारतेहवोवस्त्रनोस्वामीज्ज इतेचारित्रियोतेवस्त्रगहेनही तथातेह
कण्हालेईअनेरानेआपेनही अथवानोपामिच्चकुज्जाकहतांओछीनोनकरेहिवडाएवस्त्रतुं जलेपके केतलेएकेदिहाडेअनेरोवस्त्रसुभ
नेआपिजे इमनकरे अथवावस्त्रिद्वं वस्त्रनो परावर्त्तनकरे एवस्त्रमाहरोपरिभोगियो ऊजयोतेतोराखिसुभने तुभसंवंधियोअनेरो
आपि इमनकरे तथातेवस्त्रेई अनेराचारित्रियाप्रतिइं आवीइमनकहे आयुष्मंतअमणएवस्त्रनोलेवापरिभोगविवावांकेहे इमनक
हेकिन्तुकोईएकाकीकिहांईजातोऊइतेहनेतेवस्त्रआपेपरंतेवस्त्रस्थिरहृदकतोएतावतापरिठविवाअयोग्यएहवोपरिठवेनहीतिगिणकार
णिणएकाकीनेआले जेपरिठविवायोग्यऊइ तोपरिठवे अन्यथातेहवोवस्त्रसंसंधियंकहतां उपहततिहांजउपहण्णा हारनेआपेपरंतेसा
धुआपण्णेनोसाइज्जेज्जाकहतांनभोगवेजिमएआलावोएकवचनऊपरिकह्योतिमवज्जवचनउपरीकहेहेएहवोनिर्वोपशब्दसंभलीजेभ

दीपिकाटीका

रादौगतस्तत्रचासौ एकाहंबोपित्वा आगतस्तस्यचैकाकित्वात् स्वपतोवस्त्रं उपहतं तच्चतथाविधंवस्त्रं समर्पयतोपि वस्त्रस्वामीनगृह्णी
यान्नापिगृहीत्वान्यस्मै दद्यात् नाप्युच्छिन्नं दद्याद्यथागृहाणेदं पुनः कतिभिरहोभिर्ममान्यद्द्यानापितदैववस्त्रे णपरिवर्त्तयेत् नचा
परंसाधुसुपसंकस्यै तद्वदेत्तद्यथा आयुष्मन्अमणअभिकांचसिद्धच्छसि एवंभूतंवस्त्रं धारयितुं परिभोक्तुं वा यदिपुनरेकाकीकच्चिज्जच्छे
त्तस्यचतदुपहतंवस्त्रं समर्पयेत् स्थिरं हृदं सत्परिच्छिद्यखंडशः कृत्वापरिष्ठापयेत्तथाप्रकारंवस्त्रं संसंधियन्ति उपहतं स्वतोवस्त्रस्वामी
नास्वादयेत् नपरिभुंजीत अपितुतस्यैवोपहतं समर्पयेत् अन्यस्मै वाएकाकिनोगन्तुः समर्पयेत्सेएगतिओएतहप्पगारं निगधोसंसोज्जा

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

चैकाकित्वात्स्वपतोवस्त्रमुपहतं तच्चतथाविधंवस्त्रं तस्यसमर्पयतोपि वस्त्रस्वामीनगृह्णीयान्नापिगृहीत्वान्यस्मै दद्यान्नाप्युच्छिन्नं दद्याद्य
थागृहाणेदं पुनः कतिभिरहोभिर्ममान्यद्द्यानापि तदैववस्त्रे णपरिवर्त्तयेत् नचापरंसाधुसुपसंकस्यै तद्वदेत्तद्यथा आयुष्मन्अमणाभि
कांचसीच्छस्यैवभूतंवस्त्रं धारयितुं परिभोक्तुं वेति यदिपुनरेकाकीकच्चिज्जच्छेत्तस्य तदुपहतंवस्त्रं समर्पयेत् स्थिरं हृदं सत्परिच्छिद्यखंड

शःकृत्वापरिष्ठापयेत्येतेषां प्रकारं वस्त्रं ससंधियन्ति उपहतं स्वतो वस्त्रस्वामीनां स्वादयेन परिभुंजीतापितु तस्यैवोपहंतुः समर्पयेदन्य

णिग्घोसं सोच्चाणिस्मन्मजेभयं तारोतहप्पगाराणि वत्याणि ससंधियाणि सुज्जत्तगंरं सिसोच्चाणि
सम्पजाइत्ता जावएगाहेणवा दुयाहेणवा तियाहेणवा चउयाहेणवा पंचाहेणवा विप्पवसि
य२ उवागच्छन्ति तहप्पगाराणि वत्याणि णोअप्पणागेहंति णोअस्समस्सअणुवएतितंचेवजा
वणोसातिज्जन्ति वज्जमाणेण भासियव्वंसेहंता अहमविमुज्जत्तं परिहारियं वत्थं जाइत्ताजावएगा

भाषा

गवंतघणाचारित्तियातयाप्रकारं वस्त्रसंधियाणिकहतां उपहतमुज्जत्तं याचीनेग्रामांतरिदं जई एकदिनविदिन त्रिणिदिनचारिदि
नवसीआवे तिवारतेउपहतवस्त्र आपणपेनत्ये] अनेरानेनापेइमपूर्विला आलावानीपरिइजाणिवो जालगीतिहेजने आपेपरं
आपणपेनभोगवे एतलेएकसाधुनोजे आचारतेवणानो आचारजाणिवो हिवेवली विशेषदेखाडेछे कोईएकसाधुएहवोसधुनो
आचारजाणी जेसाधुउपहतवस्त्रत्येनही एहवोजाणी मनमाहिइसोचीतवेज्जं पुणसाधुकन्हा वस्त्रमुज्जत्तं । लगीपडिहारुं मागी

दीपिकाटीका

निसम्पजेभयंतारोतहप्पगाराणि वत्याणि ससंधियाणि सुज्जत्तगंरं जावएगाहेणवा दुयाहेणवा तियाहेणवा चउयाहेणवा पंचाहेण
वा विप्पवसिय२ उवागच्छन्ति तहप्पगाराणि वत्याणि नो अप्पणागेहंति नोअन्मन्मस्सअणुवएत्ति तंचेवजावनीसातिज्जन्ति वज्जमा
णोणभासियव्वं वज्जवचनसूतं सुगमंसेहंता अहमविमुज्जत्तं परिहारियं वत्थं जाएत्ताजावएगाहेणवा दुतिचउपंचाहेणवा विप्पवसिय२
उवागच्छिस्सामि अविद्याइं एयंममेवंसिया माइट्ठाणंसंफासेनो एवंकरेज्जा सेभिकवूवा२ णोवस्समंताइं वत्याइं विववस्साइं करेज्जा णोविववस्साइं वस्समंता
इं करेज्जा अस्संवावत्थं लभिस्सामित्तिकट्टुणो अस्समस्सदेज्जा णोपामिच्चं कुज्जाणोवत्थेणवत्थं परि
णामंकरेज्जा णोपरं उवसंकमित्तु एवं वदेज्जा आउसंतोसमणा अभिकंक्खसिमेवत्थं धारित्तएवाप

शीलंगाचार्यकृत टीका

खैवैकाकिनोगंतुः समर्पयेदित्येवं वज्जवचनेनापिनेयमिति किञ्चसेइत्यादि सभिक्षुरेकः कश्चिदेवं साध्याचारमवगम्यततोहमपि प्राति
हारकं वस्त्रमुज्जत्तादिकालमुद्दिश्ययाचित्वान्यवैकाहादिना वासेनोपहनित्वा ततस्तद्वस्त्रं ममेवभविष्यतीत्येवं मातृस्थानंसंस्पृशेन्नचै

हेणवा दुतिचउपंचाहेणवा विप्पवसिय२ उवागच्छिस्सामि अविद्याइं एयंममेवंसिया माइट्ठाणंसं
फासेणो एवंकरेज्जा सेभिकवूवा२ णोवस्समंताइं वत्याइं विववस्साइं करेज्जा णोविववस्साइं वस्समंता
इं करेज्जा अस्संवावत्थं लभिस्सामित्तिकट्टुणो अस्समस्सदेज्जा णोपामिच्चं कुज्जाणोवत्थेणवत्थं परि
णामंकरेज्जा णोपरं उवसंकमित्तु एवं वदेज्जा आउसंतोसमणा अभिकंक्खसिमेवत्थं धारित्तएवाप

भाषा

ग्रामांतरिदं जाउं तिहां एकवेतिणिच्चारि पंचदिनवसी तेवस्त्रउपहतकरीलेआवुं निमतवेवस्त्रमुभने जज्जइएहवोचींतवे तोमाइ
ट्ठाणंसंफासे मातृस्थानपरिसे एतावतादोपलगाडे तिणिभणीनो एवंकरेज्जा साधुज्जइ तेइमनकरे तेसाधुचारित्तियोवर्णमंतक
हतांशोभनवस्त्रविवर्णनकरे एतलेचौरादिकनो भयजाणीवर्णफेरवेनहीं एतावताचारित्तियनेतेहवा अपूर्ववस्त्रलेवानोमार्गपुण
यी जिणिहतांचौरादिकनो भयऊपजे तथाविवर्णपाडुओ वस्त्रजाणीवर्णमंतनकरे समारेष्टं गारेनहीं घोवेनहीइत्यादिपाडुओटा
लीरुडोनकरे अथवाअनेरोवस्त्रज्जं लहिसुं इमकरीरुडो अथवापाडुओवस्त्रअनेरानेआपेनही तथाओक्कीनोनापेवस्त्रेवस्त्रनोपरा
वर्त्तनकरे तथाअनेरानेआवीइमनकहे सुभनेमुज्जत्तं एकपडिहारुआपो ज्जं एकवेतिणिच्चारिपञ्चदिनगामिजईआविसु इमकह

धाजे कोर्द आपिस्ये तो एवस्वमाहरेजहोस्ये इमचींतवेतोमाटस्थानफरिसे तिणिकारणिउत्तमसाधुइमनकरे किंइहनाकिणिहीस

टीपिकाटीका ।

रिकंवस्व'मुद्धर्त्तादिकालमुद्दिश्ययाचित्वा अन्यतेकाहादिहेतोपचनिष्यामि ततस्तद्वस्व'ममैवभविष्यति इत्येवंमाटस्थानंसंस्मृशेन्नचैत
तुक्र्यात् सेभिक्वुवार नोवन्नमंताइ'वत्याइ'विवन्नाइ'करेज्जा विवन्नाइ'वन्नमंताइ'नकरेज्जा अण'वायत्य'लभिस्यामिन्निकट्टु नोअ
न्नमन्नस्वदेज्जा नोपासिञ्च कुज्जानोवत्येणवत्यविपरिणासंकरेज्जा नोपर'उवसंकमिणुएवंवदेज्जाआउसंतोसमणाअभिकंस्यसिमेवत्य'
धारित्तएवाथिरंवाणंसंतंनोपलिच्छिंदियर परिट्टवेज्जाजहाचेयंवत्य'पावगंसदत्तहारीपडिपेहेहाएतस्सवत्यस्स निदाणेनोतेसिंभीओ
उम्मग्गेणगच्छेज्जाजावअप्पुसु एजावततोसंजयामेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जासभिच्चुर्वणवंतिवस्साणिचौरादिभयान्नोविगतवर्णानिकुर्यादु
त्सर्गतस्ताहयाणिनग्राह्याण्येवगृहीतानावापरिकर्मनविधेयंविवन्नाइ' तिविवर्णानिनशोभनवर्णानिकुर्यादित्याटिसुगमंसेभिक्वुवार

शिलंगाचार्यकृत टीका

तत्कुर्यादिति तथासेइत्यादि सभिच्चुर्वर्णवंति वस्साणिचौरादिभयान्नोविगतवर्णानि कुर्यादुत्सर्गतस्ताहयाणि नग्राह्याण्येवगृहीता
नांवापरिकर्मनविधेयमिति तात्पर्यार्थः तथाविवर्णानिनशोभनवर्णानि कुर्यादित्यादिसुगममिति सेइत्यादिकंयंनवरंविहंतियटवी

रिहरित्तएवाथिरंवाणंसंतं नोपलिच्छिंदियर परिट्टवेज्जाजहाचेयंवत्य'पावगंपरोमस्सइपर'चण'अद
त्तहारीपडिपेहाएतस्सवत्यस्स निदाणेणोतेसिंभीओउम्मग्गेणगच्छेज्जाजाव अप्पुसुएजावततोसंज
यामेवगामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेभिक्वुवारगामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासेविहंसियासेज्जंपुणविहं
जाणेज्जाइमंसिखलुविहंसिवहवेआमोसगावत्सपडियाएसंपिडियागच्छेज्जाणो तेसिंभीओउम्मग्गेण

भाषा

धुनेअयोग्यवस्व आपिवाभणीइमनकहे एवस्वतु'लेवावांछिसितोपटिरिवावांछिसि इमनकहे तथास्थिरहटवस्वइतोकोटकाकटकाक
रीपरिट्टवेनही जेमाहरेपरिभोगिवस्वपाडुओइमजाणी परिट्टवेनही परिट्टववायोग्यजाणीपरिट्टवे हिवेवस्वउपरिममतानाणेइ
सोभावकहेहे तेसाधुचारित्तियोपरकहतां गृहस्यअदत्तहारीतस्करपंथनेविपे पेहाएदेखीनेतेवस्वनेकारगिराखिवाभणीजाणोराखे
एवस्वत्ये इमजाणीतेहथी वीहंतोउन्मार्गिइंनजाइ हरियकायऊपरिनजाइ पाणीमाहिपेसेनही हत्तिचटेनहीइत्यादि जिसईयां

टीपिकाटीका

गामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासेविहंसिया सेज्जंपुणविहंजाणेज्जाइमंसिखलुविहंसिवहवे आमोसगावत्सपडियाएसंपिडियाग
च्छिज्जानोतेसिंभीओउम्मग्गेणगच्छेज्जा जावगामाणुगामंदुइज्जेज्जाआउसंतोसमणाआहरेतंदेहिनिक्खिवाहिजहारियाणाणत्तं

शिलंगाचार्य कृतटीका

प्रायःपंथा तथासेइत्यादितस्यभिचोः पथियद्यमोपकाचौरावस्वग्रहणप्रतिज्ञया समागच्छेत्पुरित्यादि पूर्वोक्तं यावदेतत्तस्यभिचोःसाम

गच्छेज्जाजावगामाणुगामंदुइज्जेज्जा सेक्खुवागामाणुगामंदुइज्जमाणे अंतरासेआमोसगापडि
यागच्छेज्जातेणं आमोसगाएवंवदेज्जा आउसंतोसमणाआहरेत्तंवत्य'देहिणिकिखवाहिजहारिया
एणाणत्तंवत्यपडियाए एयंखलुतस्सभिक्वुस्सवार सामग्गियं वत्येसणासम्मत्ता पंचममध्ययनंसे
भिक्वुवारअभिकंखेज्जा प्रायंसित्तएसेज्जंपुणप्रायंजाणेज्जा तंनहाअलाउप्रायंवादारुप्रायंवामद्विया

भाषा

अथयनमाहिकह्योक्तेतिमजग्निवो एतावतास्वस्थचित्तकृतो जयणाङ्गामिविहारकरेतेसाधुग्रामानुग्रामिविहारकरतो विचालेविहङ्कह
तांअटवीके इसुंजाणेदृग्निअटवीमाहि घणासुसाराचोरधाडीवाहावाटपाडावस्त्रलेवानेकाजिएकठायईमागिई जाइइमजाणीतेहथ
कीवीहतोसाधुउन्मागिनजाइ इत्यादिपूर्ववत् जावजयणासोग्रामानुग्रामिविहारकरे तेसाधुग्रामानुग्रामिविहारकरतांअंतराविचा
लेआमोसगाचोरएकठायई आवेतेसाधुप्रतिइंकहेअहोआयुष्मंतअमणएतुभक्तकहे वस्त्रके तेआणिअहनेदेहि नांखिइमकह्यापके
चारित्तियेतिमकरिवो जिमईर्याअथयनमाहिकह्योक्ते एतावतातेचारित्तियोवस्त्रमके परंहाधिकरीआपेनही अथवाधर्मकथाकहीते
चोरनेवृक्षवेचोरिनोफलकहेजिमतेल्ये नहीअथवाअबोल्योक्तो मृकेवलतोग्रामिजईकिणिहीनेकहेनहीवाहरनकाढेइत्यादिसर्वपूर्व
वत्जाणिवोएयंखलुकहतां एपूर्वोक्तजेवस्त्रै पणानोआचारकह्योतेजेसाधुसाध्वीचारीतपालेतेहनोएसमग्रपणोसंपूर्णभावजाणिवोएता
वताएआचारपालतोसंपूर्णसाधुकहिये सव्वट्टेहिंकहतांज्ञानदर्शनचारित्तयेकरी सच्चित्तसदायत्तकरेतेसाधुइमजाणीअसुधर्मस्वामि
जंवूप्रतिइंकहेकेऊं एआचारअजीजगन्नायकएहासांभलीतुम्हआगलिकऊं कुं तुम्हे पुणइग्निआचारविषेयत्तकरिज्यो इतिअजीआचारांगे
द्वितीयश्रुतस्त्वंधेपंचमाध्ययनेद्वितीयोद्देशक'अमिदृष्टहत्तपागच्छेविहितसदाचारयत्नानांपं०असाधुरत्नानांशिष्येणपार्श्व चंद्रेणकतेअ
आचारांगद्वितीयश्रुतस्त्वंधेपंचमाध्ययनप्रारंभियेकेपहिले अध्ययनिपिंडविधिकहीतेसूक्त
तोवसतिइंलेवोदृग्णिकारणिवीजेअध्ययनिवसतिविधिकहीतेहनेकाजिइं ईर्यासमितिशोधिवीदृग्णिकारणितीजेअध्ययनिईर्यासमि
तिकहीतिहाजातोभाषासमितिइं वोलिवोदृग्णिकारणिचोथेअध्ययनीभाषासमितिकहोचारित्तियेआहारनीगवेषणाकरिवी तेपडला
दिकउपगरणविनानहइ तिग्णिकारणिपंचमाध्ययनीवस्त्रै पणाकही हिवेतेआहारपालविनास्थविरकल्पी साधुकिमल्ये तिग्णिकार
णिइग्णिकहे अध्ययनिपालैपणाकहीस्ये तेपातकिसीपरिल्ये तेकहेके तेसाधुचारित्तियो अभिकंखिज्जाकहतांवांके पातगवेधिवोसू
क्ततोपातल्ये तेसाधुजेपातजाणे तेकेहवा अलाउपायंवाकहतां त्वण्डांजोपाततथादारुपायंकाठनोपात तथामट्टियापायंवामाटी

दीपिकाटीका

वत्पडियाए एयंखलुतस्त्वमिक्खूस्सवा भिक्खुणीवा सामगियंवत्वेसणासम्भत्ता सेतस्यभिच्चोः पथियद्यामोपकाच्चौरावस्त्रग्रहण
प्रतिअथासमागच्छेयुरित्यादि यावदेतत्तस्यभिच्चोः सामग्यं इतिअट्टहत्त्वरगरगच्छे अजीन० अजीनहंससूरिविरचितायां
अजीआचारांगप्रदीपिकाया पंचमंवस्त्रै पणाध्ययनसमाप्तं पञ्चमाध्ययनानन्तरं षष्ठं समाभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः पञ्चमेध्ययनेव
स्त्रै पणाप्रतिपादिता इहत्तुपालैपणाप्रतिपाद्यतेइत्यनेन संबंधेनायातस्यास्य पालै पणाध्ययनस्यादिस्त्रै भिक्खूवार अभिकंखेज्जा
पायंएसित्तए सेज्जंपुणपायंजागेज्जा अलाउपायंवादारुपायंवा मट्टियापायंवा त्वण्ड्यगारंपायंजेनिग्गं ये तरुणेजावधिरसंधयणेसेएगं
पादंधारेज्जानोवीयं सभिच्चरभिकाचेत्पातमन्वेष्टुं तत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथाअलावुकादिकंतवचयः स्थिरसंज्ञननाद्युपेतः सएकमेव

शीलंगाचार्यकृत टीका

यमिति पञ्चमाध्ययनसमाप्तं पञ्चमाध्ययनानन्तरं षष्ठमारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः इहप्रथमाध्ययनेपिंडविधिरुक्तः सचवसतावाग
मोक्तेनविधिनाभोक्तव्यइति द्वितीयेवसतिविधिरभिहितसद्व्येषणार्थं च तृतीयेईर्यासमितिः प्रतिपादितापिंडाद्यर्थं प्रवृत्तेनकथंभापि
तव्यमिति चतुर्थेभाषासमिति रक्तासचपटलकैर्विनानग्राह्यइति तदर्थंपञ्चमेवस्त्रै पणाप्रतिपादिता तदधुनापालैणापिविनापिंडोनग्रा
ह्यइत्यनेनसंबंधेन पालैपणाध्ययनमायातं अस्यचचत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति तत्रनामनिष्पन्ने निक्षेपेपालैपणाध्ययनस्यच निक्षेपो
र्थाधिकारश्चानन्तराध्ययनएवलाषवार्थं निर्युक्तिरुक्ताभिहितः सांप्रतंसूत्रानुगमेस्त्वलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयं तच्चेदंसेइत्या
दिसभिच्चरभिकांचेतपातमन्वेष्टुं तत्पुनरेवंजानीयात्तद्यथा लावुकादिकंतवचयः स्थिरसंज्ञननाद्युपेतः सएकमेवपातंविमृश्याच्च द्विती

प्रायंवातहृष्यगारंप्रायंनेणिग्गं येतृणेजावधिरसं घयणेसेएगंपादंधारेज्जाणोवौयंसेभिक्वूवाभिक्वु
 णीवापरंअइजोयणमेराएपायपडियाएणोअभिसंधारेज्जगमाणाएसेभिक्वूवाभिक्वुणीवासेजं पुणपा
 दंजाखेज्जाअस्सिंपडियाएएगंसाहम्मियंसमुद्दिस्सपाणाइं४ जहापिंडेसणाएचत्तारिआलावगापंचमेव
 हवेसमणमाहणापगणितेत्तहेवसेभिक्वूवाभिक्वुणीवाअस्संजए भिक्वूपडियाएवहवेसमणमाह

भाषा

नोपात्त तथा प्रकारतेहवो पातत्रिज्जमाहि लोनेनिग्रंयसाधुतरुणो स्थिरसंघयणजेहनो संघयणदृढे तेएकपातराखेनीजोनराखेए
 जिनकल्पिकादिप्रतिमाधरआओकह्यो तेसाधुचारित्रियो पातकलेवाभगीअर्द्धयोजनमर्यादाउपरांतिजाइवोनमाहिपुणआलोचे
 नही तेसाधुजेपातएहवोजाणे इणिगृहस्थिइं एकसाहम्मो उद्दिशीप्राणभूतजीवसत्त्वो, समारंभकरीनीपाव्योउइ, जिमपिंडेपणा
 माहिच्यारिआलावाहे तिमइहांपुणजाणिवापहिले आलावेएकसाहम्मोनेकाजिवीजे आलावेधणासाहम्मोनेकाजिवीजे आलावे
 एकसाहम्मिणिनेकाजिचोये आलावेधणीसाहम्मिणिनेकाजि आरंभकरी पातोनीपाव्यो पाचमे आलावेधणाअमणब्राह्मणगणीर
 उद्दिशीर पातकराव्या इहापुणतिमइजजाणिवो जिमपिंडेपणाध्ययनि आचारविशेषकह्यो तिमपात्रेपणापुणजाणिवी तेसाधुचा
 रित्रियोइमजाणेअसंयतगृहस्थे भिच्छुनीप्रतिज्ञाइं एतावताभिच्छुने अर्थिएपातकराव्योहे वहवेधणाअमणब्राह्मणउद्दिगीइत्यादि

दीपिकाटीका

पात्रंविश्वान्नद्वितीयंसचजिनकल्पिकादिः इतरस्तुमात्रकसद्वितीयं पात्रं धारयेन्नतसंघाटकेसतिएकस्मिन् भक्तं द्वितीयेपात्रे पानकं
 मात्रकंतुआचार्यादिप्रायोग्यकृते अशुद्धस्यवासेभिक्वूवार परंअइजोयणमेराएपायवडियाएनोअभिसंधारेज्जागमणाए सेभिक्वूवा
 रसेज्जंपुणपादंजाणेज्जा अस्सिंपडियाएएगंसाहम्मियं समुद्दिस्सपाणाइं४ जहापिंडेसणाएचत्तारिआलावगा पंचमेवहवेसमणमा
 हणापगणितेतहेव सेभिक्वूवाअस्संजएभिक्वूपडियाए वहवेसमणमाहणवत्येसणालावओ सेभिक्वूवार सेज्जाइंपुणपादाइंजाणे

शीलंगाचार्य कृतटीका

यंसचजिनकल्पिकादिरितरस्तु मात्रकसद्वितीयंपात्रं धारयेन्नतसंघाटकेसत्येकस्मिन् भक्तं द्वितीयेपात्रेपानकंमात्रकं त्वाचार्यादिप्रायो
 ग्यवत्ये सणालावओसेभिक्वूवाभिक्वुणीवासेज्जाइं पुणपादाइंजाणेज्जाविखूखूवाइंमहइणमुल्ला
 इंतंजहाअयपादाणिवातंवपादाणिवासीसगहिरसुवस्सरीरियाहारपुडपायाणिवामणिकायकंसं
 खसिंगदंतचेलसेलपायाणिवाचम्मपायाणिवा अस्सयराणिवातहृष्यगाराइंविखूखूवाइंमहइणमो
 ल्लाइंपायाइंअफासुयंजावणोपडिग्गाहेज्जासेभिक्वूवारसेज्जाइंपुणपादाइंजाणेज्जाविखूखूवाइं

भाषा

आलावोजाणिवोएतावताजेपातनिर्देपजाणेतेग्रहेहवेवली पत्रविशेषदेखाडेहेतेसाधुइमजाणेजेएपातमहाधनमूल्यएतलेषणोधन
 लागेतेकोणरअवपायाणिवाकहतालोहनापाततथातपुपातकधिरनापात तांवानापातसीसानांपातहिरण्यकहतांरूपानापातसुव
 सपायाणिवासुवर्णनापातरीरीकहतांपीतलिनापातहारपुडकहतालिचोहेतेहनोपातमणिपातकाचपातकांशपातशंखपातशृंगपात
 दंतपातचेलकहतांवस्त्रनापातडावडादिकसेलपातपायाणना पातइत्यादिअनेरापुणतेहवापातनज्जमूल्यजाणीअप्रासुकअनेपणीयम
 मतान्मूर्च्छांनकारणसाधुपडिगाहेनहीतेसाधुजाणेतेएपातधणाधनउत्तरेलहेएहवाजिहावंधनउत्तरेकेहनावंधनरूपासोनादिकनावं

दीपिकाटीका

ज्जाविरूवरूवाइंमहङ्गणसुत्ताइं तंजहाअयपाताणिवातउपायाणिवातंवपाया णिवासीसगहिरसुवसररीरियाहारपुडपायमणिका
यंकंससंखसिंगदंत चेलसेलपायाणिवा चम्मपायाणिवा अन्नयराणिवातहप्पगाराइं विरूवरूवाइंमहङ्गणसुत्ताइं पायाइंअफास
याइंजावनोपडिगाहेज्जा सेभिकखूवापरं अज्जजोयणमेराएइत्यादिस्सुत्ताणि सुगमानि यावन्महार्धमूल्यानिपाताणि लाभेसतिअफा

शीलंगाचार्य कृतटीका

ग्यहतेअशुद्धसेवेति सेभिकखूवेत्यादीनिस्सुत्ताणि सुगमानियावन्महार्धमूल्यानि पाताणिलाभेसत्यप्राप्तुकानिनप्रतिगृह्णीयादिति न

महङ्गणबंधणाइंअयबंधणाणिवाजाव चम्मबंधणाणिवातहप्पगाराइंमहङ्गणबंधणाइंअफासुयाइं
णोपडिगाहेज्जाइच्चेयाइंआयतणाइंउवातिकम्मअहभिकखूजाणेज्जाचउहिंपडिमाहिंपादंएसित्तए
तत्थखलुइमापढमापडिमासेभिकखूवाउहिंसियरपादंजाएज्जातंजहालाउयपादंवादारुपायंवामहि
यापायंवातहप्पगारंपादंसयंवाणं जाएज्जाजावपडिगाहेज्जापढमापडिमा अहावरादोच्चापडिमासे

भाषा -

धनयावत्तर्मेनावंधनवली अनैराईतथाप्रकारमहाधनमूल्यानावंधन जिणिपातिस्सुत्ताइतेहवापातअप्राप्तक अनेपणीयजाणीसाधुपडि
गाहेनही हिवेपाताआश्रीअभियहविशेषकहेके एपूर्वोक्तआयतनहोखनाठामपाता आश्रीदोषउवाइकम्म अतिकमीनेएतावताएत
लादोषटालीने पातग्रहणकरिवो अथहिवेभिक्षुसाधुइमजाणेऊंविऊंप्रतिमाइंअभियहविशेषिइं करी पायकहतांपातगवेधियावांहे
तिहाखलुइसेवाक्यालंकारिए पडिहीप्रतिमा एकचारितियोएहवो अभियहकरेऊं विऊंपातमाहिलोनामलेईनेकहे असुकोएक
पातलेसुंतेकेहवा तंवडोपातकाठनोपात माटीनोपात एहमाहिली एककोइउहिशीमनमाहि जेचींतवे तथाप्रकारतेहवोपात
आपेमागे अथवागृहस्थआपणथकी तिहेजचींतव्योपातआपे तोप्राप्तकएषणीयजाणीपडिगाहेएपडिहीप्रतिमा अहावरावीयाप
डिमा अथहिवेअनेरीवीजीप्रतिमाकहेके तेसाधुचारितियोवीजो पाताआश्रीएहवोअभियहकरे जेऊंअसुकोएकपातोगृहस्थनेव

दीपिकाटीका

सुकानिनप्रतिगृह्णीयात् नवरं हारपुडपायतित्तिलोहपातं सेभिकखूवाइंसेज्जाइंपुणपादाइंजाणेज्जा विरूवरूवाइंमहङ्गणबंधणा
णिअयबंधणाणिजावचम्मबंधणाणि तहप्पगाराइमहङ्गणबंधणाइं अफासुयाइंजावनोपडिगाहेज्जा सुगमंइच्चेयाइंआयतणाइंउ
वातिकम्मअहभिकखूजाणेज्जा चउहिंपडिमाहिंपादंएसित्तए तत्थखलुइमापढमापडिमासेभिकखूवाउहिंसियरपादंजाएज्जातंजहा
लाउयपादंवादारुपादंवा मट्टियापादंवा तहप्पगारंवा पादंसयंवाणंजाएज्जा जावपढमापडिमा अहावरादोच्चापडिमासेभिकखूवाइं

शीलंगाचार्यकृत टीका

वरं हारपुडपायतित्तिलोहपातमिति एवमयोबंधनादिस्सुत्तमपिसुगमं तथाप्रतिमाचतुष्टयस्सुत्ताख्यपि वस्त्रै पणावन्नेयानीति नवरं

भिकखूवाइंपेहाएपादंजाएज्जातंजहागाहावईवाजावकम्मकरींवासेपुव्वामेवआलोएज्जाआउसोत्ति
वाभइणीतिवादाहिसिमेएत्तोअस्ययरंपादंतंजहालाउयपादंवाइतहप्पगारंपादंसयंवाणंजाएज्जाजा
वपडिगाहेज्जादोच्चापडिमाअहावरातच्चापडिमासेभिकखूवाइंसेज्जंपुणपादंजाणेज्जासंगतियंवावेक
यंतियंवातहप्पगारंपायंसयंवाजावपडिगाहेज्जातच्चापडिमाअहावराचउत्थापडिमासेभिकखूवाइं

भाषा

रिदेखुं तो मांगी ल्यो नान्यथा एहवो अभिग्रहकरी गृहस्थनेवरिपातलेवाजाइ तिहांतेपातदेखीमागे पचिलोतिहांगृहस्थनेदेखेपळे तेहप्रतिदंडमकहे अहोआयुष्मन्त अथवावहिनसुभनेदेइसिएपातमाहिलो अनेरोअमुको एकसुभनेआपि इमकही तेसाधुमागेअथ वातेगृहस्थआपणयकी आपेतोप्रासुकएपणीचजाणीपडिगाहे एवीजीप्रतिमा हिवेवीजीप्रतिमाकहेछे हिवेअनेरीतीजीप्रतिमा कहेछे सेभिकवू कहतांतेसाधुएहवोअभिग्रहकरीगृहस्थनोभोगव्योपातमागीलेसुं इमकरीगृहस्थनेवरिगयोऊं तोजेपातएहवोजाणे तेकेहवोसंगइयंकहता स्वांगिकगृहस्थनीनियांनो तथापरिभुक्ततेणेकाई घालीभोगव्योछे तथावेजयंतियंकहता विऊं विऊं मा हिरिभुज्यमानएतले गृहस्थइमकहे अमुकोपातआणि अथवाअमुकोपातआणि जिमतेणेकाई सृष्टिआदिककीजे एहवोतथाप्र कारपातआपणीमागे अथवातेगृहस्थआपणयकी आपेतोप्रासुकएपणीचजाणी साधुपातोपडिगाहे हिवेचउथीप्रतिमाकहेछे हिवे अनेरीचउथीप्रतिमाकहेछे तेसाधुपाताआची एहवोअभिग्रहकरी ऊं परिठवीतोपातलेसुं इमकरीगृहस्थनेवरिजई जेपात

दीपिकाटीका

पेहाएपादंजाएज्जा तंजहागाहावइं वाजावकम्मकारंवासेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवामवणीतिवादाहीसिमेएत्तोअन्नवरंपादं लाउयपादंवातहप्पगारंपादं सयंवाणंजाएज्जाजावदोच्चापडिमाअहावरातच्चापडिमासेभिकवूवारसेज्जं पुणपायंजाणेज्जातंजहासंतेग तिचंवावेजयंतिवातहप्पगारंपादं सयंवाणंजाएज्जाजावपडिगाहेज्जातच्चापडिमासुगमंनवरं संतिगवपायंस्वांगिकंपरिभुक्तप्रायंवेजयंति द्वित्तेपुपात्तेपुपर्यायेणोपभुज्यमानंपातं याचेहअहावराचउत्थापडिमासेभिकवूवारउच्छिदधम्मं पायंजाएज्जाजं चन्ने वहवेसमणमाह

शिलंगाचार्यकृतटीका

तीचप्रतिमायांसंगइति दातुःस्वांगिकंपरिभुक्तप्रायं वेजयंतिद्वित्तेपुपात्तेपु पर्यायेणोपभुज्यमानं पात्तेवाचेत् सेइत्यादिएतयानन्तरो

उज्झितधम्मियंपादंजाएज्जाजं चन्ने वहवेसमणमाहणजाववणीमगाणावकंखतितहप्पगारंपादंसयं वाणंजावपडिगाहेज्जाचउत्थापडिमाइज्जेवाणंचउरहंपडिमाणं अन्नवरंपडिमंजहापिंहेसणाएसेणं एताएसणाएएसमाणं प्ररोपासित्तावदेज्जा आउसंतोसमणाएज्जासितुमंमासेणवा जहावत्येसणा एसेणंपरोणेत्तावदेज्जा आउसोत्तिवामइणीतिवा आहरेयंपादंतेल्लेणवाधएणवा णवणीएणवावसा

भाषा

उज्झितधर्मजाणे तेमांगे जेपातअनेरावणाअमणत्राह्मण रूपणवणीमगादिकनवांछे कोईल्येनहीं तथाप्रकारतेहवो पातस्वयंआ पणीमागे अथवागृहस्थआपे तोप्रासुकएपणीचजाणी साधुपडिगाहे एचोथीप्रतिमा इमएच्यारिप्रतिमा तेहमाहिअनेरीप्रतिमाप्र तिपन्नतेमनमाहि एहवोउत्कर्षनकरे ऊं उग्रतपनोकरणहार एहवोवीजोसाधुकोईकरीनसके एहवोनजाणे इमजाणेजेजिन ज्ञापाले तेसर्वसाधुमहांतछे इमकरीआळोत्कर्षपरिहरी सृष्टोसंयमपाले हिवेवलीवस्त्रैपणाविशेषकहेछे एणेपूर्वीकृपातैपणाइं करीपातनीगवेपणाकरतो साधुदेखीगृहस्थकहे अहोआयुष्मन्त अथमणतुं मासिएकणिआविजेइत्यादि जिमवस्त्रैपणानेविपे कहीछे तिमजाणियो वलीविशेषकहेछे तेगृहस्थसाधुनेदेखीइमकहे अहोआयुष्मन्त अहोवाहिनएपात्रआणि जिमतेलसुं अथवाएत सुंमाखणसुं अथवावसासहित चोपडीचारितियानेद्रीजे इहांआघोतिमेज साधुएहवोशब्दसांभली तेगृहस्थप्रतिदूंकहे इम

दीपिकाटीका

णजाववणीमगानावकंखंति तहप्पगारंपादंसयंवा जावपडिगाहेज्जाचउत्थापडिमाइज्जेवाणंचउरहंपडिमाणं अन्नवरंपडिमंजहा

पिंडेसणाएसुगमं सेणं एताएएसणाएएसमाणं परोपासित्तावदेज्जा आउसंतोसमणाएज्जासितुमं मासेणवाजहावत्थेसणाए सेणं परोनेतावदेज्जा आहरएतंपादं नेहेणवा घण्णवानवणीएणवा वसाएवा अभागेत्तावातहेवसिणाणाइं तहेवसीतोदगादिकंदादित हेवएतया अनन्तरात्तयापात्ते पणायापातमन्विपंतं साधुं प्रेक्ष्यपरोब्रूयाद्गिन्यादिकं यथातैलादिना अभ्यज्यसाधवेददस्सेत्यादिस्

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

क्त्वापात्तेमन्विपंतं साधुं प्रेक्ष्यपरोब्रूयाद्गिन्यादिकं यथातैलादिनाभ्यज्यसाधवेददस्सेत्यादि सुगममिति तथासेणमित्यादिसनेतातंसा

एवाअभंगेत्तावातहेवसिणाणाइं तहेवसीतोदगादिकंदादि तहेवसेणंपरोणेत्तावदेज्जा आउसंतो समणमुज्जत्तगं२ अच्चाहिजावतावअम्हे असणंवा ४ उवकरेसुवा उवक्खडेसुवा तोतेवयं आउ सोसपाणंसभोयणंपडिग्गहगंदासामोतुच्छए पडिग्गहएदिस्से समणस्सणोसुट्ठु साज्जभवतिसेपुव्वामेव आलोएज्जाआउसोत्तिवा भइणीतिवा गोखलुमेकप्पइं आधाकम्मिएअसणेवा४ भोत्तएवापायएवा

भाषा

ऊं नहील्युं जेदेवावाकोछो तोचोपद्यापाखेद्यो इमकहतांविचाले जेतेचोपडी आलेतोअप्रासुकअनेपणीयजाणी पडिगाहेनहींइ सीपरिइं सिणाणाइकहतां सुगंधद्रव्येसुगंधकरी आपोअथवाताडेपाणी अथवाऊम्हे पाणीइं पखालीआपो अथवाकंदादिके तेवा लवोअनेथिजसारो जिमचारितियानेदीजेइत्यादि शब्दसामलीसाधुइमकहे इमसुभनेनकल्पे किंतुदेवावांकोछो तोसुभनेएतलाप रिर्मकीषाविनाद्यो इमकहता जेतेतिमेजकरी आपेतोअप्रासुक अनेपणीयजाणीपडिगाहेनहीं तिग्टहस्यसाधुपातगवेपतोदे खीसाधुप्रतिइमकहे अहोआयुष्मंतअमणमुहर्त्त एकतुं रचितालगी अम्हेअशनपानखादिमस्सादिमकरं कुं तिवारपक्के तुम्हनेपा त्रभातपाणीसहितदेस्युं वलीपाणीसहितदेस्युं ठालोपातदीधोज्जंतो साधुनेभलोनज्जइ एहवेवचनिकह्येज्जंते तेसाधुकहे ओह आयुष्मन्त अथवावहिनखलुनिश्चेसुभने आधाकर्मिक आहारपाणीलेवापरिभोगविवानकल्पे तिणिकारणितुम्हे माहरेकाजिआ हारपाणीमकरिसिउजे तुम्हेपातदेणहारकोतो यथास्थितइजद्यो इमकहतां विचालेतिग्टहस्य अशनपानादिकरीउवक्खडीभातमा

दीपिकाटीका

गमंसेणंपरोनेतावदेज्जा आउसंतोसमणमुज्जत्तगं२ अच्चाहिजावअम्हे असणंवाउवकरेसुउवक्खडेसुवातोतेवयं आउसोसपाणंस भोयणंपडिग्गहगंदासामोतुच्छए पडिग्गहएदिस्से समणस्सणो सुट्ठुसाधुभवति सेपुव्वामेवआलोएज्जा आउसोत्तिवाभइणीतिवा गोख लुमेकप्पइं आधाकम्मिएअसणेवा४ भोत्तएवापायएमेउवकरेहिमा उवक्खडेहि अभिकंखसिनेदातुं एमेवदलयाहि सेसेवंवयंतस्यपरो असणंवा४ उवकरेत्तासपाणभोयणंपडिग्गहं अफासुयंजावनोपडिगाहेज्जा सनेतातंसाधुमेवंब्रूयात् यथारिक्तं पातं दातुं नवर्त्ततेइति

शिलंगाचार्य कृतटीका

धुमेवब्रूयाद्यथातिरिक्तं पातं दातुं नवर्त्ततेइति सुहर्त्तं किंठत्वं यावदशनादिकं कृत्वा पातकं भत्वा ददामीत्येवं कुर्वन्तं निषेधयेन्नपि

माउवकरेहि माउवक्खडेहि अभिकंखसिमेदातुं एमेवदलयाहि सेसेवंवयंतस्य परोअसणंवा४उव करेत्ता उवक्खडेत्तासपाणंसभोयणंपडिग्गहगंदल एज्जातहप्पगारंपडिग्गहंअफासुयंजावणोपडि ग्गाहेज्जासियासेवंपरोणेत्तापडिग्गहगंणिसिरेज्जा सेपुव्वामेवआलोएज्जाआउसोत्तिवाभइणीतुमं चेवणंसंतियंपडिग्गहगंअंतो अंतरेणपडिलेहिस्सामिकेवली ब्रूयाआयाणमेयंअंतोपडिग्गहंसिपाणा

भाषा

गीसहितपातयापे तोसाधुनेहवोपावप्रसक्त अनेपणीयजाणीपडिगाडेनहीं वलीविशेषकहेके कदाचित्तेष्टहससाधुनेपातया
णीयापे तिवारतेसाधुके अहोभायुधन्तपुरुष अथवावहिनएपातमाहरेहाय आपेज्जंतुमारोजडतो मयलोपडिलेहिन्यंतोदे
सुनान्यथा केवलीकहे एआदानकर्मबंधनोकारणजे अप्पडिलेहोलीजे जेहमणीतेपडिवापावामाहिमाण कुंदुअदितमजीवड्ड

टीपिकाटीका

मुहूर्तकंतिष्ठत्वं यावदगनादिकं कृत्वा पातकं सत्त्वादासीत्येवं कुर्वन्तं निषेधे तूनिपि होपियदिकुर्यात्ततः पातं न गृह्णीयात् यथादीयमानं
गृह्णीयात्तथाहसियासेवंपरोनेतापडिगहगंसिनिमिरेज्जामेपुव्वामेवआलोएज्जाआउमोत्तिवामयणीतिवातुमंचेवगंसंतियंपरिगहियं
अंतोअंतेणपडिलेहिसामिकेवलीव्याआवाणमेयंअंतोपडिगहंसिण्णाणिवावीयाणिवाहरियाणिवा अहमिक्खुं पुव्वोवदिट्ठापति

शिलंगाचार्यकृत टीका

होपियदिकुर्यात्ततः पातं न गृह्णीयादिति यथादीयमानं गृह्णीयात्तथाह सेइत्यादि तेनदावादीयमानं पातमन्तोपांतेनप्रत्युपेक्षेते

णिवावोयाणिवाहरियाणिवाअहमिक्खुं पुव्वोवदिट्ठापतिग्राजं पुव्वामेवपडिगहगंसंतोअंतेणपडि
लेहिसामिअंडादिसव्वेआलावगानहावत्येसणाएणाणत्तं तेह्णेणवावएणवाणवणीएणवावसाएणवा
सिणाणादिजावअस्यरंसिवा तहप्पगारंसिधंडिल्लंसिपडिलेहियंपमज्जियरंतोसंजयामेवआम
ज्जेज्जवाएयंखलुतसमिक्खुस्सवा२ सामगियंजंसव्वहेहिसंहितेहिं सयाजएज्जामित्तिवेमिपावेपणा

भाषा

अथवावीजकायहरीकायनीलिफूलिड्ड तेहमणीसाधुने पूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाहे जेतेपातयंतप्रातगृहपडिलेहींतोले जेचजोम्यजा
येतोनले योम्यजाणीले हिवेसर्वआलावापावाना पुणतिमइजजाणिवा जिमवस्वैपणाकहींहे कदाचिकिसेए कितैरुहताटिके
खरड्योजाणे तोतयाप्रकारनिरवद्यस्यंडिलनेविषे जईपडिलेहीर प्रमार्ज्जिंर ततजयणासहिततेपातमसलेवसे इत्यादिशुद्धिकरे
एयंपलु० एपूर्वेक्तआचारपावनोखलुइसेवाकालंकारितेहसाधुसाध्वीनोसमग्रपणजेहमणीज्ञानदर्शनचारितसहितसाधुयत्नकरेअ
सुधर्मस्थानिकहे अहोजंबूडं पुणइमकडं हूं तुम्हे पुणइसोपातपणानेविषेयमकारिवोइतिअचारागेहितीयचुतस्सत्वे पातं पणा

टीपिकाटीका

स्वाजं पुव्वामेवपरिगहगं अंतोअंतेणपडिलेहिसामिअंडादि सव्वेआलावगानहावत्ये सणाएणाणत्तं तेह्णेणवाव एणवानवणीएणवा
वसाएणवासिणाणादिजाव अस्यरंसिवातहप्पगारं सिठंडिल्लंसिपडिलेहियंपमज्जियर ततोसंजयामेवआमज्जेज्जवा एयंपलुतस
मिक्खुअ२ सामगियंपत्ते सणाएपटमोउहे सो तेनदावादीयमानं पातं अन्तोपांतेनप्रत्युपेक्षेत् इत्यादिवस्त्वन्नेयं इत्येतत्तस्यमि
जोः सामस्य मितिपटाध्वनस्य प्रथमोद्देशकप्रदीपिकाः प्रथमोद्देशके पात निरीक्षणमुक्तं द्वितीयेपिः च्छेपम भिधीयतेइत्यनेनसंबंधे
नायातस्यास्योद्देशकस्येदमादिस्त्वं सेमिक्खुवा गाहावइकुलं पिंडवायपडिवाएपविट्टे समाणेपुव्वामेवपेहाएपडिगहगंसव्वहे पाणा

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

त्यादिवस्त्वन्नेयमित्येतत्तस्यमिजोः सामस्यमितिपट्टस्याध्वनस्य प्रथमोद्देशकः परिसमाप्तः उद्देशकामिसंबंधोवमिज्ञानन्तरसत्त्वे
पातनिरीक्षणमभिहितमिहापितच्छेपमभिधीयतइत्यनेनसंबंधे नायातस्यास्योद्देशकस्येदमादिस्त्वं सेइत्यादिसमिक्खुं इति कुलं

याप्रथमोद्देशकःसमाप्तःसेभिक्वूवाग् गाहावद्वकुलंपिंडवायपडियाएप्रविसमाणेपुष्पामेवपेहाएपडिग
हगंअवहट्ट, पाणेपमज्जियरयंततोसंजयामेवगाहावद्वकुलंपिंडवायपडियाए णिक्वमेज्जवापविसेज्ज
वाकेवलीवूयाआयाणमेयंअंतोपडिगहगंसिपाणेवावीएवारएवा परियावज्जेज्जाअहभिक्वूगंपुष्पो
वदिट्ठा४प्रतिणाजंपुष्पामेवपेहाएपडिगहंअवहट्ट, पाणेपमज्जियरयंततोसंजयामेवगाहावद्वकुलंपिंड

भाषा

अथनस्यप्रथमोद्देशकः द्विवेजीजोउद्देशोप्रारंभियेके पडिलेउद्देशे पातनीशुद्धिकही इहांपुणतिहेजनो विशेषकहेके तेसाधुगट्टह
पतिनेवरिइंपिंडवायपडियाएकहतां आहारलेवाभणी प्रवेशकरतोपडिलोपातोदृष्टिइंजोइपके उन्वोतिरकोकरी प्राणजीवप्रमा
जीपके जयणासहितगट्टहस्यनेवरि आहारग्रहिवाभणीनीकलेपेसेनान्यथा तेसुंकारणकेवलीकहे एयादानककर्मबंधनोकारणजि
णिकारणितिणि पातामाहितसजीव अथवावीज अथवासचित्तरजतेपरियावज्जेज्जा प्रमार्जनविना आहारलेतातेजीवतसथावरवि
णसे तिणिकारणिसाधुने एपूर्वोपदिष्टप्रतिज्ञाके जेपातपडिलेही प्रमार्ज्जीजयणासहित गट्टहपतिकुलिइंआहारभणीजाइ यद्यपि

दिपीकाटीका

पाणेपमज्जियरयंत तोसंजयामेवगाहावद्वकुलंपिंडवाय पडियाएनिक्वमेज्जवा पविसेज्जवाकेवलीवूया आयाणमेयं अंतोपडि
गहगंसिपाणेवावीएवारएवा परियावज्जेज्जा सभिन्नुगट्टहपतिकुलंपिंडपात प्रतिज्ञयाप्रविशन् पूर्वमेवभृशंप्रत्यु, पेक्षपतद्वहं तत
चयदिप्राणिनःपश्येत्त तस्तानाहृत्यत्यक्ता प्रभज्यचरजः ततःसंयतएवगट्टहपतिकुलं प्रविशेहानिःक्रामेहेत्यतोपि पातविधिरेवयतो
त्वापिपूर्वपातंसम्यक्प्रत्युपेक्ष्य प्रभज्यचपिंडोग्राह्य इतिपातगतैवचिंतेति किमितिपातं प्रत्युपेक्ष्यपिंडोग्राह्याः अप्रत्युपेक्षितेत्
कर्मबंधोभवतीत्याह केलीवूयाद्यथाकर्मोपादानमेतत् अन्तर्मध्येपातस्य प्राणिनोहीन्द्रियादयोबीजा निरजोवापर्यापद्येनभवेयुः
तथाभूतेच पातेपिंडंगट्टतः कर्मोपादानंभवति अथसाधूनां पूर्वोपदिष्टमे तत्प्रतिज्ञादि कथंत्पूर्वमेव पातप्रत्युपेक्ष्यंछत्वा

शिलंगाचार्य कृतटीका

पिंडपातप्रतिज्ञयाप्रविशन् पूर्वमेवभृशं प्रत्युपेक्ष्यपतद्वहं ततचयदिप्राणिनः पश्येत्तस्तानाहृत्यनिष्कृत्यत्यक्तेत्यर्थः तथाप्रभज्यच
रजस्ततः संयतएवगट्टहपतिकुलं प्रविशेहानिःक्रामेहेत्यतोपि पातविधिरेव यतोत्वापिपूर्वं पातंसम्यक्प्रत्युपेक्ष्यप्रभज्यचपिंडोग्राह्यइति
पातगतैवचिंतेति किमितिपातं प्रत्युपेक्ष्यपिंडोग्राह्यइत्यप्रत्युपेक्षितेत् कर्मबंधोभवतीत्याह केवलीवूयाद्यथाकर्मोपादान मेवतद्यथा
कर्मोपादानंतथादर्शयति अंतर्मध्येपतद्वहस्य प्राणिनोहीन्द्रियादयस्तथा बीजानिरजोवापर्यापद्येन भवेयुस्तथाभूतेचपातेपिंडं
गट्टतःकर्मोपादानं भवतीत्यथसाधूनां पूर्वोपदिष्टमेतत्प्रतिज्ञादिकं यत्पूर्वमेवपातप्रत्युपेक्ष्यं छत्वातत्तत्तत्प्राणिनोरजस्याननीयगट्टहप

वायपडियाएप्रविसेज्जवाणिक्वमेज्जवासेभिक्वूवाभिक्वूणीवा गाहावद्वजावसमाणेसियासेपरोअ
भिहट्ट, अंतोपडिगहगंसिसौओदगंपरिभाएत्ताणीहट्ट, दलएज्जातहगगारंपडिगहगंपरहत्थंसिवा
परपादंसिवाअफासुयंजावणोपडिगगाहेज्जासेयआहच्चपडिगगाहिएसियासेखिप्पामेवउदगंसिसाह
रेज्जासपडिगहमायाएचणंपरिद्वेज्जाससणिद्वाएचणं भूमौएणियमेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवाउ

भाषा

इहाआहारलेवोक्तहोतो पुणपातनेपडिलेद्विवे प्रमार्ज्जिवेपातैपणाजजाणिवी इतिभावः वलीविशेषकहेके तेसाधुगट्टहस्यनेवरिगयो
छतोपाणीयाचे तिवारतेगट्टहस्यकदाचिधरमाहिक्तो गट्टहस्यसंबंधिवापातनेविपे तादोपाणीवालीवाहरि आणीसाधुनेद्ये तथाप्र

कारतेहवो पात्रपरहस्त्रिहतो अप्रासुकजाणीपडिगाहेनही अनेकटाचिअजाणपणे तेपाणीलीधा तोतत्कालगृहस्थनेपात्रिपाछे घाले अथवागृहस्थकन्हापूछो जिणिनीवाणनोपाणीऊड तिहापरिट्टवणनीविधिइं परिट्टवे तेहविनाछाइं गन्तादिविपे परिठवेतथा अनेरेपात्रिहत तेपात्रनिरवद्यस्यानि एकातिस्त्वंकीवोसिरावे तेसाधुतेपात्रपाणीपरिट्टव्यापके पाणीभरतोजाणी अथवाआलोका

दीपिकाटीका

तद्गतप्राणिनोरजयापनीय गृहपतिकुलप्रवेशोनिःक्रमणं च कार्यं सेभिक्षू वाऽगाहावइजायसभागेसिया सेपरोआहृदयन्त्रोपडि गहगंसिसीउदगंसिसीउदगं परिभाएत्तानीहृदलएजा तहप्यगारंपडिगहगंपरहत्वं सिधापरपादंसिवाअफासुयंजावनोपडिगा हेजासेवआहृदयपडिगाहिएसिया विप्यामेवउदगंसिसाहरेजा सपडिगहमायाएवपरिट्टवेजा ससणिद्वाएचणंभूमिअनियमेजा सभिचुर्गृहपतिकुलंपिंडपातप्रतिज्ञयाप्रविष्टः सन् पानकंयाचेततस्यचस्यात्कदाचित्परो गृहस्थोनाभोगेनप्रत्यनीकतयावाचतुकंपयावि मर्पयावागृहंतर्मध्यएवाव्यस्मिन्पात्रेस्वकीयेभाजनेआहृत्यशीतोदकंपरिभागीकृत्यनी हृदुनिस्सार्यदद्यात्ससाधुसुखाप्रकारशीतोदकंप रहस्रगतंपरपात्रगतंवा अप्रासुकमितिज्ञात्वान प्रतिगृहीयात् तच्चअकामेनविमनस्केनवाप्रतिगृहीतंस्यात्तयाचि प्रमेवतस्यैवदातु रदकभाजनेप्रक्षिपेत् अनिच्छन्कृपादौसमान जातीयोदकादौप्रतिष्ठापनंकुर्यात् तदभावेचान्यत्रवाच्छायागर्ता दौप्रक्षिपेत्सतिवा न्यस्मिन्भाजनेसभाजनेमेवनिरुपरोधिनिस्थाने सुंचेतुंसेभिक्षूवा उदउल्लंवाससणिद्वा पडिगहंनोआमज्जेज्जवाजावपयावज्जे

गित्गंचार्य कृतटीका ।

तिकुलप्रवेशोनिःक्रमणं वा कार्यमिति किञ्च सेइत्यादि सभिचुर्गृहपतिकुलंपिंडपातप्रतिज्ञयाप्रविष्टः सन् पानकंयाचेततस्यचस्यात्कदा चित्परोगृहस्थोनाभोगेन प्रत्यनीकतयावा तयानुकंपयाविसर्पतयावा गृहातर्मध्यएवाव्यस्मिन्पतद्ग्रहेस्वकीयेभाजने आहृत्यशीतोद कंपरिभाज्यविभागीकृत्यनीहृदुनि निस्सार्यदद्यात् ससाधुसुखाप्रकारं शीतोदकंपरहस्रगतं परपात्रगतंवा अप्रासुकमितिज्ञात्वानप्र तिगृहीयात्तयाचिअकामेनविमनस्केनवा प्रतिगृहीतंस्यात्ततः चिप्रमेवतस्यैवदातु रदकभाजने प्रक्षिपेदनिच्छतः कृपादौसमानजाती योदकेप्रतिष्ठापनविधिनाप्रतिष्ठापनं कुर्यात्तदभावेन्यत्रवाच्छायागर्तादौ प्रक्षिपेत्सतिवान्यस्मिन्भाजनेमेव निरुपरोधिनिस्थानेसुंचे

दउल्लंवाससणिद्वापडिपडिगहंणो आमज्जेज्जवाजावपयावेज्जवाअहपुणएवंजाणेज्जावियडोदएमेप डिगहएच्छिणसिणेहेतहप्यगारंपडिगहंततोसंजयामेवआमज्जेज्जवाजावपयावेज्जवासेभिक्षूवाभि क्खुणोवागाहावइपविसिउकामेसपडिगहमायाएगाहावइकुलं पिंडवातपडियाएप्रविसेज्जवागिकत्वमे ज्जवाएवंवहियाविहारभूमिंवागामाणुगामंदूदूज्जेज्जा तिव्वदेसियादिजहावीयाएवत्थेसणाएणवरंए

भाषा

शीमसलेनही लूहेनही तावडिनसूंके अथवलीइमजाणे एपात्रविगतोदकपाणीभरतो नथी तथाछिन्नसिणेहे लगारमात्रआलो न हीतेहवो पात्रजयणासहितमसले तथातावडेतापवे घणोतापवे तेसाधुगृहपतिनेकुलिइं आहृदलेवाभणीजाइतो पात्रोपगणली धेजाइ इमगहिरिसञ्जायभूमिइं सञ्जायकरिवाजाइ तथाकायचिंताइं जाइं तयाग्रामानुग्रामिविचारकरे इत्यादिसर्वजिमवस्त्रै प णानिविपेकक्षोछे तिमइजजाणिवो नवरंएतलोविशेपइहावस्त्रने ठामिपात्रकहिवो बीजोसर्वतिमेजजाणिवो खलुइसेवाक्खालंका

दीपिकाटीका

ज्जवाअहपुणएवंजाणेज्जा वियडोदएमेपडिगहएच्छिन्न सिणेहेतहप्यगारंपडिगहंततोसंजयामेवआमज्जेज्जवाजावपयावज्जेज्जवा सेभिचुर्गृहपात्रीदेःपतद्ग्रहस्यामर्जनादिनकुर्यात्तदपच्छुष्कस्यतुकुर्यात्सेभिक्षूवार गाहावइकुलंपविसिउकामेसपडिगहमायाएगा

हावद्रकुलपिंडवायपडियाएनिकखमेज्जवापविसेज्जवा एवंवडिवाविहारभूमिंवा गामाणुगामंदूइज्जजा तिब्बदेसियाएजहावीवाएव

शिलंगाचार्य कतटीका

दिति तथासेइत्यादि सभिक्षुदकाद्रादिः पतद्ग्रहस्यामर्जनादिनकुर्वादीपच्छकस्यत कुर्वादितिपिंडार्थः किञ्च सेत्यादिसभिक्षुः कचि

त्यपडिगहतोएयं खलुतस्सभिक्षुस्सवारसामगियंपाएसणासमत्तापष्ठमध्ययनंसमणेभविस्सामिअणगारे
अकिंचणे अपुत्तेअपसुपरदत्तभोगी पावंकम्मणोकरिस्सामीति ससुट्टाएसव्वंभंते अदिस्सादाणंपच्चक्खामिसे
अणुपविसित्तागामंवाजावरायहाणिंवा खेवसयंअदिन्नंगिरहेज्जानेवन्नेणं अदिन्नंगिरहावेज्जानेवन्नेणंअ
दिणं गिरहंतंपिसमणुजाणेज्जा जेहिंसिपियाइंभिक्षु क्ततयंवामत्तयंवाडंगंवाजावचम्म

भाषा

रिएपूर्वोक्तजे आचारपातनेअधिकारिकह्यो तेसाधुष्ठाध्वीनोसमग्रपणो एतावताआचारपालतोसंपूर्णसाधुकहवाइ जेहभणीञ्जा
नदर्शनचारितसहितपंचसमितिइं समितोसदायत्तकरे एहभणी श्रीवीतरागसुखप्रणीतसंभली श्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतिइं कहेछे
तुम्हिपुणइणिपरिइं पातैषणानेविषे यत्तकरियोइतिअ श्रीआचारांगेद्वितीयञ्जुत स्कंधेपठाध्ययनेद्वितीयोद्देशकः श्रीमेदृहत्तपागच्छे
विहितसदाचारयत्नानांपं० श्रीसाधुरत्नानाशियेण पार्श्वचंद्रेणविहिते श्रीआचारांगवालावबोधेपठं पातैषणाध्ययनं समाप्तं ई
हिवेसातमो अध्ययनप्रारंभियेछे पाठलिजेपिंडशय्यावस्त्रपातादिकजेकह्या तेअवग्रहअश्रीऊइ तिणिकारणिचारितियेअवग्रहग्र
हिवोएभावसातमाध्ययनमाहिकहेछे अमणकहतां तपस्वीतेइमजाणेइहां आधोऊं एहवोऊस्यो तेकहेछे अणगारेवररहितहिवे
चारितलीधापछे आपणीसमताइंवरनकरं वलीकेहवो अकिंचणे जेहकण्हलिकांनथी तेअकिंचनपरिग्रहरहिततथा अपुत्तेअपु
तस्सजनबंधुरहित तथाअपसुद्विपदचतुष्पदादिरहित जेहभणीइणिपरिरहिवो तिणिकारणिपरदत्तभोइंपरअनेरादिधानोजिम
गहार आपणपेराधीजिमेनही एहवोऊतो पापकम्म सावद्यालुठानकरिस्सुंनहीं इतिससुट्टाय एहवीप्रतिज्ञाइं प्रवर्ते तेकहेछे भग
वनऊं सर्व अदत्तादानपरकीय अदीधोल्सुंनही एहवीप्रतिज्ञाकारी तेसाधुग्रामआगरनगरखेडकवडमडंवादिकयावत् राजधानीएत
लानेविषेजईआपणपेअदत्तग्रहेनहींअनेरापासेअदत्तलेवरावेनहीअनेरोअदत्तलेतोऊइतेहनेभलोजाणेनहीइणिआचारिसाधुप्रवर्ते
तेसाधुजेहसहितप्रव्रज्योकिंताचारितलीधोतेसंबंधीयाउपगरणकृतकहतावर्षाकालयोग्यकंवलमस्तकऊपरिओदेतिणिकारणिऊतक

दीपिकाटीका

त्येसणाएनवरंतत्यपडिगहतो एयंखलुभिक्षुस्सवार सामगियंपाएसणक्यणंऊइं समत्तंसभिक्षुः कचिदुगटपतिकुलादौगच्छेत्सप
तद्ग्रहएवगच्छेत् इत्यादिसुगमंयावदेत्तस्सभिक्षोः सामग्रं इतिश्रीवृहत्स्वरतरगच्छे श्रीजिन० श्रीआचारागप्रदीपिकायांपष्ठंपा
तैषणाध्ययनंसमाप्तं ई उक्तपठाध्ययनं अधुनासप्तममारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधं पिण्डशय्यावस्त्रपाताद्योवग्रहमाश्रित्यभवन्ति
इत्यतोसावेव कतिविधोभवतीत्यनेन संबधेनायातस्यास्वावग्रह प्रतिमाध्ययनस्येदमादिस्सूतं समणेभविस्सामिअणगारे अकिंचणे
अपुत्तेअपसुपरदत्तभोगी पावंकम्मणोकरिस्सामीति ससुट्टाएसव्वंभंते अदिस्सादाणंपच्चक्खामि अणुपविसित्तागामंवा जावराय
हाणिंवानेवसयं अदिन्नंगिरहेज्जानेवन्नेणं अदिन्नंगिरहावेज्जानेवन्नेणं अदिन्नंगिरहंतंपि समणुजाणेज्जाजे हिंसिपियाइं संपव्व
इए तेसिंपियाइंभिक्षु क्ततयंवा डंगंवामत्तयंवा जावचम्मकेदणगंवा तेसिंपुव्वामेवउगगं अणुणुन्नवियअपडिले हियअप्पम
जियनोगिरहेज्जवा पगिरहेज्जवा तेसिंपुव्वामेवउगगं अणुणुन्नवियअपडिले हियअप्पमजिय तेओसंजयामेव गिरहेज्जवाआस्यती
तिअमणसपस्वीयतोहं अतएवंभूतोभविष्यामि इतिदर्शयति अनगारस्त्यक्तगटहवासः अकिंचनोनिःपरिग्रहः अपुतस्सजनबंधुसम

तारहितो अपभ्रुर्हि पदचतुष्पदादिरहितः यतएवंअतःपरदत्तभोजीसन् पापंनकरिष्यामीत्येवं समुत्थाय एतत्प्रतिज्ञोभवामीतिदर्शय
 तिययासर्वं भदन्तश्चदत्तादानं प्रत्याख्यामि दन्तशोधनमात्रमपि पारकीयमदत्तंनगृह्णामी सचैवंभूतोकिञ्चन' अमणोनुप्रविश्यग्रामंवा
 यावद्वाजधानींवा नैव स्वयमदत्तं गृह्णीयान्नैव परेणग्राहयेत् नाप्यपरं गृह्णीतंसमनुजानीयात्जेहिंसित्वितिचैः साधुभिः सहसम्य
 क्प्रव्रजितः तिष्ठतिवातेषामपिसर्वं धिउपकरणमननुज्ञाप्यननगृह्णीयादिति दर्शयति तद्यथाकृतकंवर्पाकल्पादिवदियाकारणिकः कचित्
 कुंकषदेशादौ अतिदृष्टिं संभवेच्छत्रकमपि गृह्णीयात् यावच्चर्म छेदनकमपि अननुज्ञाप्य अत्रत्युपेक्ष्य च नावगृह्णीयात् सकृत्तगृह्णीयादने

शिलंगाचार्यकृत टीका

दृष्टपतिकुलादौगच्छन् सपतद्गृहएवगच्छेदित्यादि मुगसंयावदेतत्तस्यभिचोः सामग्र्यमिति पष्ठमध्ययनं समाप्तं उक्तं पष्ठमध्ययन
 मधुना सप्तममारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः पिंडशय्यावस्त्रपात्रादयो वग्रहमाहृत्य भवंतीत्यतोसावेवकतिविधोभवतीत्यनेन संबन्धेना
 यातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवन्ति तत्रोपकमांतर्गतोर्थाधिकारोयं यथासाधुनाविशुद्धोवग्रहोयाह्यइतिनामनिष्पन्नै
 तुनिक्षेपेऽवग्रहप्रतिमेतिनाम तत्रावग्रहस्य नामस्यापनेक्षुत्वादानादित्यद्रव्यादिचतुर्विधं निक्षेपं दर्शयितुमाह कामोनिर्मुक्तिकार
 आहद्व्यगाहा द्रव्यावग्रहः क्षेत्रावग्रहः कालावग्रहोभावावग्रहश्चेति एवंचतुर्विधेऽवग्रहः यदिवासामान्येनपञ्चविधोवग्रहरूपायादेवे
 न्द्रस्यलोकमध्यवर्ति रुचकदक्षिणाह्नमवग्रहः रात्र्यक्षकवर्त्यार्धैर्भरतादिक्षेत्रं गृहपतेर्ग्राममहत्तरादेश्यामपाटकादिकमवग्रहः तथासा
 गारिकस्यशय्यान्तरस्यपंपसालादिकं साधर्मिकाः साधवोयेमासकल्पेनतत्रावस्थितासोपां व सत्यादिरवग्रहः सपाटंयोजनमितितदे
 वंपञ्चविधोवग्रहः वसत्यादिपरिग्रहं च कुर्वतासर्वेषु तेयथावसरमनुज्ञाप्याइति सांप्रतं द्रव्याद्यवग्रहप्रतिपादनावाह द्रव्यो गहोइत्यादि
 द्रव्यावग्रहस्त्रिविधः शिष्यादेः सचित्तोरजोहरणादेरचित्तः शिष्यरजोहरणादेर्मित्रः क्षेत्रावग्रहोपि सचित्तादिः त्रिविधएववदिवाग्रा
 मनगराख्येभेदादिति कालावग्रहस्तु ऋतुवर्षवर्षाकालभेदाद्द्विधेति भावावग्रहप्रतिपादनार्थमाह मद्व्यगाहाः भावावग्रहोद्भेदाद्यथाम
 त्यवग्रहोयहणावग्रहश्च तत्रमत्यवग्रहोद्भिधा अर्थावग्रहोव्यंजनावग्रहश्च तत्रार्थावग्रहइन्द्रियनोइन्द्रियभेदात् पौदाव्यंजनावग्रहस्तुच
 क्षुरिन्द्रियमनोवर्ज्यश्चतुर्धा सएपसर्वोपिमतभावावग्रहोदशधेति ग्रहणावग्रहार्थमाह गहणागाहा अपरिग्रहस्यसाधोर्वेदापिंडवसति
 वस्त्रपात्रग्रहणपरिणामोभवति तदासग्रहणभावावग्रहोभवति तस्मिंश्चसतिकथं केनप्रकारेणममयहं वसत्यादिकं प्रतिहारकमप्रति
 हारकंवा भवत्येवंयतितव्यमिति प्रागुक्तश्चदेवेन्द्राद्यवग्रहः पञ्चविधोप्यस्त्रिसग्रहणावग्रहे द्रष्टव्यइति गतोनामनिष्पन्नोनिक्षेपः सांप्रतं
 सूत्रादुगमेसूत्रसुच्चारणीयं तच्चेदंसमगोइत्यादि आस्यतीतिअमणस्तपस्वी यतोऽहमतएवंभूतोभविष्यामीतिदर्शयति अनगारोऽगा
 वृक्षास्तैर्निष्पन्नमगारं तन्नविद्यतइति अनगारस्त्यक्तगृहपाशइत्यर्थस्तथा अकिंचनो नविद्यते किमप्यस्येत्यकिंचनः निःपरिग्रहइत्य
 र्थः तथाअपुत्रःस्वजनबंधुरहितोनिर्ममइत्यर्थः एवमपभ्रुः द्विपदचतुःपदादिरहितः यतएवमतःपरदत्तभोजीसन् पापं कर्म नकरिष्या
 मीत्येवं समुत्थायैतत्प्रतिज्ञोभवामीतिदर्शयति यथासर्वंभदंतादत्तादानं प्रत्याख्यामि दन्तशोधनमात्रमपि परकीयमदत्तंनगृह्णामीत्य
 र्थः तदनेनविशेषणकदंकेनापरेण शक्यसरजस्तादीनां सम्यक्त्रमणत्वं निराकृतंभवति सचैवंभूतोकिंचनः अमणोनुप्रविश्यग्रामं
 वायावद्वाजधानींवानैव स्वयमदत्तं गृह्णीयान्नैव परेणग्राहयेन्नाप्यपरं गृह्णन्तं समनुजानीयाद्यैर्वा साधुभिः सहसम्यक्प्रव्रजितस्ति

च्छेदणगंवा तेसिंपुष्पामेव उगगहंअणुसुविद्या अपडिलेहिया अपमज्जियाणोगिरहेज्जवापगिरहे
 ज्जवातेसिंपुष्पामेवउगगहंअणुसुविद्य पडिलेहिय पमज्जियातओसंजयामेव उगिरहेज्जवापगिरहे
 ज्जवासेआगंतारेसुवा४ अणुवीइउगगहं जाएज्जा जेतत्यईसरे जेतत्यसमाहिइएतेउगगहंअणुसुवे
 ज्जाकामंखलुआउसो अहालंदंआहापरिणातं वसामोजावआउसोजाव आउसंतस्सउगगहेजावसा

भाषा

ह्योतथादंडकडाडो अथवामात्रो अनेरोपुणचर्महेदनादिक उपगरणतेहकगहापहिलो अवग्रहअणुजग्याव्याविना प्रमाज्याविनानो गिगिहज्जकहतानत्ये तथानोपगिगिहज्जकहतां वारंवारनत्ये जेकाईकार्यअपजे तोपहिलोतेकन्हा अवग्रहमागीट्टिइंजोईरजो हरणादिसहितप्रमार्जी जयणासहितएकवार अथवाघणीवारत्ये इण्णिपरिअदत्तादानपरिहरे अवग्रहमागिवाणीविधिकहेहे आ गंतागारादिकजेगट्टहविशेषपूर्व्विइंकह्याके जाण्णिवातेहनेविधे आवीइमजाणे एत्तेवरहिवायोम्यके तिणिकारणिवसतिमागियेइम जाणीरूडीपरिइंविमासी अवग्रहमागे कोणप्रार्थिवोतेदेखाडेके जेधरके तेहनोजेईश्वरनायकके अथवाधरनेधणीइंतिहारखवा लोभंकोके तेसमधिष्ठाताकहियेतेकन्हाउपाअयनोअवग्रहमागेतेकिमअहोआयुष्मंतकामंकहतांताहरीइच्छाइं अहलंदंजेतलोका लअहापरिआयजेतला जेतनीतुम्हे अनुज्ञाआपोतेतलोकालतेतलो जेतआश्रीअम्हे वसुंरज्जं अहोआयुष्मंतजेतले यावन्मातका

दीपिकाटीका

कथतेतेषांचसंबंधियथा गट्ठीयात्तथादर्शयति तैस्सिंपुष्पामेवन्ति पूर्वमेवतान् अनुज्ञाप्यप्रत्युपेक्षचक्षुषा प्रव्रज्यरजोहरणादिनासक दनेकशोवागट्ठीयात् सेआगंतारेसुवा४ अणुवीइउगगहंजाणेज्जा जेतत्यईसरेजेतत्यसमाहिह्वा एतेउगगहंअणुन्वज्जा जेतत्यईसरे जेतत्यसमाहिह्वाएतेउगगहं अणुन्वज्जाकामं खलुआउसोअहलंदं अहापरिन्नातंव सामोजावआउसोजाव आउसंतस्यउगगहोजा वसाहंमियाएति तावउगगहंगिगिहस्सामो तेणपरंविहरिस्सामो सभिक्षुरागंतारादौ प्रविश्यानुविचिंत्यचपर्यालोचयतिविहारयोग्यं जेतं ततोवग्रहंवसत्यादिकं याचेतयस्तिवाच्यस्त्वं दर्शयति यस्तत्तेश्वरोगट्टहस्सामी तथायतस्तत्ताधिष्ठातागट्टहपतिनानिच्छिन्नभरःकृतः तान्अवग्रहंक्षेत्रावग्रहं अनुज्ञापयेत् कथंकामंतवेच्छया आयुष्मन् गृहपतेअहलंदंयावन्मातं कालंभवाननुजानीते अहापरिन्वयाव न्मातं जेतं अनुजानीधेतावन्मातं च जेतमाश्रित्यवयंव सामद्वतियावदिहायुष्मन् यावन्मातंकालमिहायुष्मतोवग्रहो यावन्तस्यसाधर्मि

शीलंगाचार्य कृतटीका

ष्ठतिवातेषामपि संबन्धुपकरणमननुज्ञाप्यन गट्ठीयादितिदर्शयति तद्यथाकृतकमिति कृदअपवारणेच्छादयतीति कृतं वर्षाकल्पादि यदिवाकारणिकःकचित्कुंकणदेशादावतिट्टिसंभवाच्छतकंसंपिगट्ठीयाद्यावच्चर्मं हेदनकमप्यननुज्ञाप्यप्रत्युपेक्षचक्षुषा प्रव्रज्यरजोहरणादिनासकदनेकशो वागट्ठीयादिति किञ्च सेइत्यादिसभिक्षुरागंतारादौ प्रविश्यानुविचिंत्यचपर्यालोचयति विहारयोग्यं जेतं ततोवग्रहं व सत्यादिकंया चेतयस्तिवाच्यस्त्वं दर्शयति यस्तत्ते श्वरोगट्टहस्सामी तथायस्तत्ताधिष्ठाता गट्टहपतिनानिच्छिन्नभरः कृतस्तानवग्रहं क्षेत्रावग्रहमनुज्ञापये द्याचेतकथमितिदर्शयति काममितितवेच्छयाखल्वितिवाक्यालंकारे आयुष्मन्गृहपतेअहलन्मिति यावन्मातंकालंभवाननुजानीते अहापरिस्मयंति यावन्मातं जेतमनुजानीधेतावन्मातंकालं तावन्मातंचजेतमाश्रित्यवयंवसामद्वति यावदिहायुष्मन् यावन्मातंकाल

हस्मियाएत्तावउगगहंउगिहस्सामोतेण परंविहरिस्सामो सेकिंपुणतत्योगगहंसिप वोगगहियंसिजेत त्यसाहस्मियासंभोतियासमणुणाउवागच्छिज्जा जेतेणसयमेसियाए असरेवा४ तेणतिसाहस्मि यासंभोइयासमणुणाउवाणिमंतेज्जाणेचेवणंपरवडियाएउगिगिभियं उवाणिमंतेज्जा सेआगंतारेसु वा४जावसेकिंपुणतत्योगगहंसिपवो गगहियंसिजेतत्यसाहस्मिया अस्ससंभोइया समणुणाउवागच्छे

भाषा

लतुम्हारो अवग्रहंइसिइ जेतलासाहमी आविस्सेते अम्हे तेतलोकालतेतलोक्षेतनो अवग्रहग्रहीरहियुं तिवारपके विहारकरियुं

अवग्रहलीलापछे विधिकहेछे इण्पूर्वोक्तविधिइ अवग्रहग्रन्थापछे तिसाधुकिस् करेनेदेखाडेछे तिहांजेकोईप्राज्ञणासाहन्मीसा धुरंभोगियाकहतां एकगुरुदीक्षिततथासमगुन्नाकहताउग्रविहारी उत्तमक्रियानाकारकएहवा आवेयतिथिउग्र तेहवाजाणिजाने तेणचारित्तिथेपरलोवाने अर्थियेस्वयमेवआपणीए सित्तएकहतांएपिवा एतलेस्युंभावतेसाधु आपणपेजेसुस्ततो आहारपाणीआणीनिमंते तुह्मेएआहारपाणील्योएमे सुस्ततोआख्योछे ऊपरिएतलोप्रसादकरो एमकहीतेहनेनिमंते परंनोचेवणंपरअनराने आख्येआहारकरी उगिक्कियरकहतां तेपारकोआख्यो आहारपाणीआनीनिमंतेनही किंतुआपणेआख्ये आहारिइ'निमंते इतिभाव वलीविशेषकहेछे तिसाधुचारित्तियो अवग्रहमाग्योकिस्कोकरे तेदेखाडेछे तिहांजेप्राज्ञणासाहन्मी अन्यसंभोगीकहतांआ

दीपिकाटीका

काःसाधवःसमागमिष्यन्ति तावन्मातृमवग्रहीष्यामः तत ऊर्ध्वं विहरिष्यामः अवग्रहीतेचावग्रहे सत्युत्तरकालविधिमाह सेकिंपुणत त्योग्गहंसिपवोग्गहियंसि जेतत्यसाहंमियासंभोतिवासमगुन्नाउवगच्छेज्जा जेतणसयसियाए असणंवा४ तेणसाहन्मियासंभोइवास मगुणानिमंतेज्जा णोचेवणंपरवडियाए उगिक्कियनिमंतेज्जा तदेवमवग्रहीतेससाधुः किंपुनःकुर्वातुइत्याहवे ततकेचनप्रापूर्णाकाः साधवसांभोगिका एकसमाचारीप्रविष्टाः समनोच्चाउद्युक्तविहारिणः उपागच्छेयुः प्रापूर्णाकाभवेयुः तेचैवंभूता येतेनैवसाधुनापर लोकार्थिनास्वयमेपितव्याः तेचस्वयमेवागताभवेयुः तांआशनादिनास्वयमाहतेन ससाधुरूपनिमंतयेत् यथागृहीतद्वयं एतन्मयानी तमशनादिकं क्रियन्तांसमानुग्रहः इत्येवमुपनिमन्तयेत् नचैवंपरवडियाए परोनीतमगना दितदृष्टमवग्रह्यात्रित्यनोपनिमन्तयेत् किंतर्हिनिजानीतेनउपनिमन्तयेत् सेआगंतारेसुवा४ जावसेकिंपुणतत्योग्गहंसि पतोग्गहियंसि जेतत्यसाहंमिया अणसंभोइवास

शीलंगाचावेकत टीका

मिहायुष्मतोवग्र होयावन्तससाध्वर्माकाः साधवःसमागमिष्यन्ति तावन्मातृमवग्रहीष्यामस्तत ऊर्ध्वं विहरिष्यामइति अवग्रहीतेवाव ग्रहेसत्युत्तरकालविधिमाह सेइत्यादि तदेवमवग्रहीते अवग्रहेससाधुः किंपुनःकुर्वादितिदृश्यति येततकेचनप्रापूर्णाकाः साधवर्मा काःसाधवःसंभोगिकाएकसामाचारीप्रविष्टाः समनोच्चाउद्युक्तविहारिणः उपागच्छेयुरतिवयोभवेयुस्तेचैवंभूता येतेनैवसाधुनापरलो कार्थिनास्वयमेपितव्यास्ते चस्वयमेवागताभवेयुस्तांआशनादिना स्वयमाहतेनससाधुरूपनिमन्तयेद्यथा गृहीतद्वयमेतन्मयानीतमश नादिकं क्रियतांसमानुग्रहइत्येवमुपनिमन्तयेन्नचैवं परवडियाएन्ति परानीतंयद्यनादितत्तुभयमव गृह्यात्रित्यनोपनिमन्तयेत्किंत

ज्जाजेतेणंसयमेसियए पौढेवाफलएवा सेज्जासंधारएवा तेणतिसाहन्मिए अणसंभोइएसमगुणेउ वणिमंतेज्जाणोचेवणंपरवडियाए उगिक्कियउगिक्कियउवणिमंतेज्जा सेआगंतारेसुवा४जावसेकिं पुणतत्योग्गहंसिपवोग्गहियंसि जेतत्यगाहवईणवागाहवइपुत्ताणवा सूतीवापिप्यलएवाकणसोह णएवाणहच्छेदणएवा तंअप्पणोएगस्सअट्टाए पडिहारिणंजाइत्ता णोअणसणस्सदेज्जवाअणुपदेज्ज

भाषा

पणीमाडलिनानथी अनेरानीमाडलिना तेसमनोच्चाउत्तमाचारएहवाआवे तिवारतेसाधुआपणपे पीढफलकादि अथवायव्यासंस्का रकएतलेकरी तिसाहमीनेनिमंतेपरं अनेरानेआख्येपीढफलकादिइ'निमंतेनही इहाअसंभोगीनेपीढफलकादिकेजग्राह्ये परं अशनादिसंभोग्यनयो इणिकारणिपीढफलकादिके असंभोगीनीसंतयाकही तिसाधुपूर्वोक्तविधिइ अवग्रहमःग्यापछे किस्कोकरे तेकहेछे तिहांजेगृहस्यसंवंधिया एतलाउपगणसुईप्रसिद्ध पिप्यलकउपगणविशेषकर्णशोधन जेहसुं'कर्णसाहिलोमलकादियेत थानग्रहेदननहरणी तेआपणएकने अर्थिइ'पडिहारुमागी अनेरानेनदिये इअचदकलागे आपणोजेकाईकार्यकारिवोहतोतेक

दीपिकाटीका

मग्नूत्ताउवागच्छेज्जा जेतेणं सयमेसियाएपीडेवा फलएवा सेज्जासंयारएवातेणंतेसाहम्मियाए अन्नंभोइएसमग्नून्ने उवनिमंतेज्जाए ओगिक्कियर निमंतेज्जा पूर्वसूत्रवत्सर्वंनवरं असाभोगिकान् भिन्नसामाचारीओ फलकादिनाउपनिमन्तयेद्यतस्तेषां तदेवपीठका दिसंभोग्यं नाशनादितिसंयागन्तारेखवा४ जावसेकिंपुणतत्योग्गहंसिपवोग्गहियंसिजेतत्यगाहावईणवागाहावइपुत्ताणवा सुइवापिप्प लएवाकन्नसोहणएवाणहच्छेदणएवा तंअप्पणोएगस्स अट्टापडिहारियंजाइत्तानो अन्नमन्नस्सदेज्जावाअणुप्पदेज्जावासयंकरणिज्जं तिकट्टु, सेतमायाएतत्यगच्छेज्जा२ पुब्बामेवउत्ताणएहत्थेकट्टु भूमौएवाठवेत्ता इमंखलुत्तिआलोएज्जानोचेवणं सयंपाणिणापरपा णिंसिपच्चप्पिणेज्जा तस्मिन्नवग्रहेगृहीतेयस्तत्तगृहपत्यादिकोभवेत्तस्य संबंधिस्तूच्यादिकं यदिकार्यार्थमेकमात्मानमुद्दिश्यगृहीयात्तद

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

हिंस्वमेवान्नीतेननिमन्तयेदिति तथासेइत्यादि पूर्वसूत्रवत्सर्वं नवरमसाभोगिकान् पीठफलकादिनोपनिमन्तयेद्यतस्तेषां तदेवपीठ कादिसंभोग्यं नाशनादीति किञ्च सेइत्यादि तस्मिन्नवग्रहेगृहीतेयस्तत्तगृहपत्यादि कोभवेत्तस्यसंबंधिस्तूच्यादिकं यदिकार्यार्थमेक मात्मानमुद्दिश्यगृहीयात्तदपरेषां साधूनांसमर्पयेत्कृतकार्यस्य प्रतीपंगटहस्यस्यैवानेन सूत्रोक्तेनविधिनासमर्पयेदिति अपिचसेइत्या

वासयंकरणिज्जंतिकट्टु, सेत्तमादाए तत्यगच्छेज्जा२ पुब्बामेवउत्ताणए हत्थेकट्टु भूमौएवाठवेत्ताइ मंखलु इमंखलु इमंखलुत्ति आलोएज्जाणोचेवणंसयंपाणिणापरपाणिंसि पच्चप्पिणेज्जासेभिकखूवा२ सेज्जंपुणउग्गहंजाणेज्जा अणंतरहियाएपुटवीए ससणिद्वाएपुटवीएजावसंताणएतहप्पगारंउग्गहं णोउगिह्हेज्जा२ सेभिकखूवा२सेज्जंपुणउग्गहंजाणेज्जा धूणंसिवा४ तहप्पगारेअंतलिकखजाएदुव्व

भाषा

रीनेतेहइप्र सुखउपगरणलेइ गृहस्यनेघरिजाइ जईनेपूर्विइंपहिलो दीहावगाढोलांकोकरीप्रसारी करी भूमिकाइमेरही गृहस्यनेइमकहे एतुहारीसूइ अथवावीजोउपगरणजोव्यो इहांमेसूक्योके इमकहीपाकोबलेपरं आपणेहाथिइं करी गृहस्य नेहाथिनइ, आपेते भिक्षुचारितियो जेअवग्रहजाणे अणंतरहियाए कहता सचित्तपृथिवीने विषेतयासस्तिग्ध आर्द्र भूमिकानेविषे अथवाजिहाअनेराइ प्राणनोउपघातजाणे तोतेहवेअवग्रहि अनुज्ञानमागेते साधुजेअवग्रहजाणे धूणीप्रमुख

दीपिकाटीका

परेषांसाधूनांसमर्पयेत् कृतकार्यस्यप्रतीपं गृहस्यस्यैवानेनसूत्रोक्तेन विधिनासमर्पयेत् सेभिकखूवा२ सेज्जंपुणउग्गहंजाणेज्जा अणंतरहियापुटवीएसससणिद्वाए पुटवीएजावसंताणएतहप्पगारं उग्गहंनोउगिह्हेज्जा धूणंसिवा२ अंतलिकखजाएदुव्वहेजावनी

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

दियत्पुनः सचित्तपृथिवी सवधमवग्रहंजानीय दिति तथासेइत्यादि अंतरीज्जातमप्यवग्रहंनगृहीयादित्यादि शय्यावन्नेयंवावडुहे

हे जावणोउग्गहंउगिह्हेज्जा२ सेभिकखूवा२सेज्जंपुण उग्गहंजाणेज्जा कुलियंसिवा जावणोउगिह्हे ज्जवासेभिकखूवा२खंधंसिवा अण्यरेवा तहप्पगारिजावणोउगिह्हेज्जवा२ सेज्जंपुणउग्गहंजाणे ज्जाससागारियंसगाणियंस उदयंसइत्थिसक्खुडुंसपसु सभत्तप्राणंणोपणस्स शिक्खसणपवेसजावध आणुजोगचिंताए सेवणञ्चा तहप्पगारेउवस्सए ससागारिजावसक्खुडुप्र सुभत्तप्राणंणोउग्ग

भाषा

जं चैतामि पीटणीप्रसुवतिहां अंतरिचक्रहतां आकाशप्रतिजे अवग्रहजाणी अवग्रहनमागे तेसाधुकुलियंसिकहतांकुडभीतिप्रसुव
चलवलतेवोलतेतामि अवग्रहनमागे तेसाधुस्त्रुधनेविपे इत्यादिपूर्वोक्तअनेरे अवग्रहेजिहांसाधुनीसरीपे सौनसके सक्कायादिकने
विपेप्रवर्त्तनसके एहवेतामिअवग्रहनमागे तेभिन्नुसहिततथाजिहां बालकज्जइपद्मुरज्जइ तेहनेचारिवापाविवाभगीभातपाणी

टीपिकाटीका

उगगहंउगिरहेज्जा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहंजाणेज्जा कुलियंसिवाभित्तिसिवा सेलीसिवाजाव अंतलिक्खजाएनो उगगहंअ
गिरहेज्जवा सेज्जं पुणउगगहंजाणेज्जा खंधंसिवाभंअंसिवा अन्नयरेवातहप्पगारेजावनोउगगहंउगिरहेज्जवा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुण
उगगहंजाणेज्जा ससागारियंसउदयंसइत्थिंसखुड्डपसुभत्तपाणंणोपन्नस्सनिक्खमणपवेसजावधम्माणुजोगचिंताएसेवं णञ्जातहप्पगा
रेउवस्सएससागारिए जावसखुड्डपसुभत्तपाणंणोउगगहं उगिरहेज्जवा सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहंजाणेज्जागाहावइकुलस्समक्क

इस मल्लिक टीका नहीं है

हंउगिरहेज्जवा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहंजाणेज्जागाहावइकुलस्समक्कमंउगगहंउगिरहेज्जवा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहं
वाणोपस्सज्जावसेएवंणञ्जातहप्पगारेउवस्सएणोउगगहंउगिरहेज्जवा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहं
जाणेज्जाइहखलुगाहावईवा जावकम्मकरीओवाअन्नमन्नं अक्कोसंतिवा तहेवतेह्लादिसिणाणादि
सीउदगवियडादिणगिणाविय जहासेज्जाएआलावगा णवरंउगगहवत्तवता सेभिकखूवार सेज्जं

भाषा

राख्याज्जइतिहां अवग्रहनयाचे तेसाधुजे अवग्रहएहवोजाणे जिणिउपात्रेहस्यनावरमाहि यइजाइवोउइविचालेमार्गिजा
तास्सीवेठीउइ अथवाअनेरोकार्यकरतीउइ तिहाचारितियानेउणंभीजाइवोक्खेनेही तिहांसाधुनेशंकाआवे अथवाउहस्यनेशं
काआवेएहवोजाणी तेहवेउपात्रेरहिवाभणी अवग्रहसाधुमागेनहीतेसाधुजेअवग्रहएवहवोजाणे इहांउहपति अथवातेहनाकर्मक
रकर्मकरीमाहोमाहि आकोशकरे तथामाहोमाहितैलनाचोपडणकरे तथामाहोमाहिआनकरेकरावे तथासैयुननिमित्तिनगदी
सेइत्यादि जिमउपात्रयनेधधिकारिजेतला आलावाकह्ला तेतलातिमेजजाणिया नवरंएतलोविशेष इहांउपात्रयनेतामिअवग्रहक

टीपिकाटीका

मक्केणगंतुं पंथेपडिवद्धं वा नोपन्नस्सजावसे एवंणञ्जातहप्पगारे उवस्सएणोउगगहंउगिरहेज्जवा२ सेभिकखूवार सेज्जं पुणउगगहंजा
णेज्जाइहखलुगाहावईवा जावकम्मकरीओवाअन्नमन्नं अक्कोसंतिवा तहेवतेह्लादिसिणाणादिसीउदगवियडादिणगिणावियजहासे
ज्जाएआलावगा नवरंउगगहवत्तवता सेज्जं पुणउगगहंजाणेज्जा आइन्नसंलेक्खेणोपन्नस्सजावचिंताए तहप्पगारेउवस्सएणोउगगहं

इस मल्लिक टीका नहीं है

पुणउगगहंजाणेज्जा आइस्संलेक्खेणोपन्नस्सजाव चिंताएतहप्पगारेउवस्सए णोउगगहंउगिरहेज्जा
वाएवंखलुतस्स भिकखूस्सवा२सासग्गियं उगगहपडिमाए पढमोउइसओसम्मत्तोसे आगंतारेसुवा
३अणुवीथियउगगहंजाएज्जा जेतत्यईसरे समाहिइए तेउगगहंअणुस्सवित्ताकामं खलुआउसोअहा
लंदंअहापरिस्सायंवसामोजावआउसोजाव आउसंतस्सउगगहेजावसाहम्मियाएत्तावउगगहंउगिरहे

भाषा

हिवो तेसाधुजैअवग्रहएहवोजाणे इहांअनेकचित्तामलिखाके इहांरहतांसाधुनोमनसीआयादिविषे एकांतिप्रवर्त्ति स्थेनहींस्थ्या
दिकनारूपदेखीध्यामभंगउपजिसिद्ध अनुप्रेक्षानहींकरीसकिये तेहवेउपात्रेसाधु अवग्रहनमागे एयंखलु० खलुइसेवाक्यालंकारिए
पूर्वोक्तअवग्रहनो आचारसाधुसाध्वीनो समग्रपणो एतावताएआचारजेसाधुसाध्वीपाले तेसंपूर्णआचारकहिये सबट्टेहिं जेहभणी
मानदर्शनचारितसहित पञ्चसमितिइं समितयत्नकरे तिणिकारणि त्रीसुधर्मस्वामिजंबूप्रतिइंकहेके ऊंइमकऊंकुं तहेपुणए
सआचारनेविषे यत्नकरिज्योइतित्रीआचारांगेद्वितीयश्रुतस्त्वधेअवग्रहप्रतिमाध्यने प्रथमोद्देशकःहिवेसातमेअध्यवनिवीजोउद्देशक
प्रारंभियेके पहिलेउद्देशे अवग्रहकहियोइहां पुणतिहेजनो अवशेषकहेके तेसाधुचारितियोवसतियोग्यस्थानविषे अनैराश्रमणवा
ह्याणादिकने उपयोगिके कारणविशेषिरह्यो जोइयेतोविमासी तिहांअवग्रहमागिवाणीविधिजिम पहिलेउद्देशेकहीके तिमेजजा
णिवी हिवेतिहांअवग्रहमाग्यापूठे जेकरिवोतेकहेके तेसाधुतिहां अवग्रहमागीपके किसोकरेतेदेखाडेके तिहांजेपहिलोअन्यद

दीपिकाटीका

यहेज्वार एयंखलुतस्मभिकखूस्ववार सामगियंउगहं पडिमाएपढमोउद्देशोसम्मतो उद्देशकांतयावत् श्रज्याध्ययनवत् अवग्रहाभि
लापेननेयं इत्यवग्रहप्रतिमाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः प्रथमोद्देशकेऽवग्रहःप्रतिपादितः द्वितीयस्तच्छेपप्रतिपादनायोद्देशकस्तस्यचेदमा
दिस्त्वत् सेआगंतारेसुवा४ अणुवीयिउगहंजाएजा जेतत्यईसरेसमाहिट्टाए तंउगहंअणुन्नवित्ताकामं खलुआउसोअहापरिग्रायं
वसामोलावआउसोलाव आउसंतस्वउगहो जावसाहमियाएता वउगहंउगिगिहस्वामो तेणपरंविहरिस्वामो सेकिंपुणतथ

शीलंगाचार्यकृत टीका

अकसमाप्तिर्नवरमवग्रहाभिज्ञापइति सप्तमस्यप्रथमोद्देशकःसमाप्तः उक्त.प्रथमोद्देशकोऽधुनाद्वितीयःसमारभ्यते अस्यचायमभिसंबंधः

स्वामोतेणपरंविहरिस्वामोसेकिं पुणतत्थउगहंसिपवोग्गहियं सिजेतत्थसमणाणवा माहणा
णवादंडएवा कृत्तएवाजावचम्मच्छेदणएवा तस्योअंतोहिंतोवाहिंणीणेज्जा वहियाओवाणोअंतोप
वेसेज्जाणोसुत्तंवाणंपडिवोहेज्जाणोतेसिंकिंचिवि अप्पतियंपडिणीयं करेज्जासेभिकखूवाअभिकंखे
ज्जाअंववणंउवागच्छित्तए जेतत्यईसरेजे तत्थसमाहिट्टाएतेउगहं अणुजाणावेज्जाकामंखलुजा

भाषा

शनीयमणवाह्याणादिकरह्याके तेहसंबंधियो उपगरणकतदंडकमंडलु इत्यादियावत्चर्मकूटनक एतलाउपगरणमादिककीवाहि
रिनकाटे बाहिरिउडतोमाहिनसूके जेजिहातेतिहांजरहियासे तथातेअमणादिकसूताजगाहेनहीं तेहनेकाईअप्पत्तिचंकहता
मननीपीडाअपजावेनहीं पडिणियंकहता प्रतिकूलपणोनकरे तेहसुधर्मकथादिकरिवेजिमतेहनेहोपऊपजे तेहवीऊपराठिनमां
डेइतिभावः बलीअवग्रहविशेषकहेके तेसाधुचारितियोकटाचि आश्रवनिआवी अवग्रहमागिवावांके तोतेआश्रुधननोभणीजाणे
तेकहां अवग्रहमागे अथवातेहधणीनोसूको कोईरखवालोरहतोऊइ तेकहांअवग्रहमागे तेहनीविधिपडि लीकचीतिसइजजा

दीपिकाटीका

उगहंसिपवोग्गहियंसिजेतत्थसमणाणवा माहणाणवादंडएवाकृत्तएवाजावचम्मच्छेदणएवा तंनोअंतोहिंतोवाहिंणीणेज्जावहियाओ
वाणोअंतोपविसेज्जाणोसुत्तंवाणंपडिवोहेज्जा णोतेसिंकिंचिअप्पत्तिचंपडिणीयंकरेज्जासेभिक्षुरागंतारादौअपरनाह्यादुपभोगसा
मान्ये कारणिकःसन् ईश्वरादिकंपूर्वोक्तकमेणावग्रहं याचेततस्मिंसावग्रहेणहीतेयत्तव अमणवाह्यादीनांकृतादुपकरणजातंभवे

तत्रैवाभ्यंतरतोवह्निर्निःकामयेन्नापि ततोऽभ्यन्तरं प्रवेशयेत् नापि ब्राह्मणादिकं सुप्तं प्रतिगोचयेत् न च ते पांश्वप्यतिथं मनसः पीडां कु-
र्यात्प्रत्यनीकतां प्रतिकूलतानविदध्यात् सेभिकखूवार अभिकंखेज्जा अंगं उवागच्छित्त ए जेतत्वं सरे जेतत्वं सभाहिष्टा ते उगहं च
पुणजाणेज्जा कामं खजुजावविहरिस्सामो सेकिं पुणतत्यागहंसि पवांगहियंसि अहभिकखू इच्छेज्जा अंगं भोत्तएवासेज्जं पुण अंगं जा

शीलंगाचार्य छतटीका

पूर्वोद्देशकेऽवग्रहं प्रतिपादितस्त्रादिहापितच्छेपप्रतिपादनयोद्देशकस्तस्य चादिस्त्रुत्वं सेइत्यादिसभिचुरांगं तागः गदावपरब्राह्मणाद्यु-
पभोगसामान्ये कारणिकः सन्नीश्वरादिकं पूर्वकसेणावग्रहं वाचेततस्मिन् यावद्वर्त्तते अवग्रहेयत्तत्तत्रमग्नब्राह्मणादीनां छदाद्युपकरण-
जातं भवेत्तत्रैवाभ्यंतरतोवह्निर्निःकामयेन्नापि ततोऽभ्यन्तरं प्रवेशयेन्नापि ब्राह्मणादिकं सुप्तं प्रतिबोधयेन्न च तेषां अप्यतिथं तिमनसः
पीडां कुर्यात्तथाप्रत्यनीकतां प्रतिकूलतानविदध्यादिति सेइत्यादिसभिचुः कदाचिदास्ववनेष्वग्रहमः श्वरादिकं वाचेततत्तस्य च सति कारणे

वविहरिस्सामोसेकिं पुणतत्योगहंसिपवो गगहियंसिअहभिकखू इच्छेज्जा अंगं भोत्तएवासेज्जं
पुण अंगं जाणेज्जा सअंगं जावससंताणं तहप्यगारं अंगं अफासुयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिकखू वार
सेज्जं पुण अंगं जाणेज्जा अप्पडं जाव संताणं अतिरिच्छिच्छिणं अवोच्छिणं अफासुयं जावणोपडि-
गाहेज्जासेभिकखू वार सेज्जं पुण अंगं जाणेज्जा अप्पडं जाव संताणं अतिरिच्छिच्छिणं अवोच्छिणं अफासु

भाषा

यिवा हि वेतिगिचवग्रहिरहतो साधुक्रिसोकरे तेकहे श्रेकदाचिकिणिहीकारणिचारितियोआम्बनोआहारकरवावाहे तोजेआम्बएह
वोजाणे सअंगं जीवनाअंगं डकसदित तथाप्राणवेद्रियाटिकजीवसहितइत्यादि जिज्ञाजीवनीहिंसदिसे तेहवोप्रासुकअनेपणीयजा
णीपडिगाहेनहीं तेसाधुजेआम्बइमजाणी एआम्बफलअडंकादि जीवहिंसदोपरहितके परंअतिरिच्छिच्छिणं तिरछोहेदो नवीएत
लेसचित्ततथाअवोच्छिन्नं अव्यवच्छिन्नं अखंडितखंडर नधीकीधो एताछस्यनेव्यवहारि अप्रासुकअनेपणीयजाणी पडिगाहेनहीं ते
साधुचारितियोइमजाणे आम्बफलअल्पाडइहा अल्पशब्दअभाववाचकजाणिवो एतलेसर्वथापि जीवहिंसारहिततथातिरछोहेदो
व्यवच्छिन्नखंडर कीधोतथाप्रासुकएपणीयजाणे तोपडिगाहे चारितिवाने सुखखादहेति आम्बभक्षणनिषिद्धके परंएअपवादप

दीपिकाटीका

शेज्जासअंगं जावससंताणं तहप्यगारं अंगं अफासुयं जावनोपडिगाहेज्जा सभिचुः कदाचिदास्ववनेऽवग्रहमः श्वरादिकं वाचेततत्तस्य च स-
तिकारणेआम्बं भोक्तुमिच्छेत् तज्जाम्बं साडंससंतानकं अप्रासुकमिति च ज्ञात्वानप्रतिगच्छीयात् सेभिकखू वार सेज्जं पुण अंगं जाणे
ज्जाअप्पडं जावसंताणं अतिरिच्छिन्नं अवोच्छिन्नं अफासुयं जावनोपडिगाहेज्जा सभिचुत्पुनराम् अल्पाडं अल्पसंतानकं वाजानी
वात् किंतुअतिरश्चीनच्छिन्नं तिरश्चीनमपाटितं अव्यवच्छिन्नं अखंडितं यावदप्रासुकं नप्रतिगच्छीयात्सेभिकखू वार सेज्जं पुण अंगं जा-
णेज्जा अप्पडं जावतिरिच्छिच्छिन्नं वोच्छिन्नं जावपडिगाहेज्जा सभिचुरल्पाडं अल्पसंतानकं तिरश्चीनच्छिन्नं वावत्प्रासुकं कारणेस-
तिगच्छीयात् सेभिकखू वार अभिकंखेज्जा अंगं भिन्नगंवा अंगं पेसियंवाअंगं सालगंवा अंगं दालगंवाभोत्तएवापायएवासेज्जं पुण जाणेज्जा

शीलंगाचार्यकृतटीका

आम्बं भोक्तुमिच्छेत्तज्जाम्बं साडंससंतानकमप्रासुकमिति च ज्ञात्वानप्रतिगच्छीयादिति किंचसेत्यादि सभिचुर्यत्पुनराम्बमल्पाडम-
ल्पसंतानकं वाजानीयात्किंत्वतिरश्चीनच्छिन्नं तिरश्चीनमपाटितं तथाव्यवच्छिन्नं नखंडितं यावदप्रासुकं नप्रतिगच्छीयादितितथासेइत्या-
दिसभिचुरल्पाडमल्पसंतानकं तिरश्चीनच्छिन्नं तथाव्यवच्छिन्नं यावत्प्रासुकं कारणेसतिगच्छीयादिति एवमान्वावयवसंबन्धिसू-

यंजावपडिगाहेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवाअभिकंखेज्जाअंभित्तगंवाअंभपेसियंदाअंभचोयगं
वाअंभसालगंवाअंभदालगंवाभोत्तएवापायएवासेज्जं पुण जाणेज्जाअंभित्तगंजावअंभदालगंवारुअं
डंजावसंताणगंअफासुयं जावणोपडिगाहेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवा सेज्जं पुण जाणेज्जाअंभ
त्तगंवाअप्यं डंजावसंताणगंअतिरिच्छच्छिणं वा अफासुयं जावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवाभिक्वू

भाषा

दजाणिवो तेसाधुचारितियोकदाचिकारणिजपने अभिकंखिज्जाकहतांवाळे किसोतेकहेळे अंभित्तगंवाकहतां आम्हानोअर्हं अं
भपेसियं कहतां आंवाणीफाली एतलेकातलीजाणिवी तथाअंभचोयगं कहतां आवाणीछालि अंभसालगंवाकहतां आवानोरसअंभ
डालगंवाकहतां आम्हफलनासूच्छखंड एतलावानांकिणिही कारणिआवापीवावाळे तोजेएतलाभाहिलो अंडादिजीवसहितजाणे
तेअप्रासुक अनेपणीयपडिगाहेनहीं तेसाधुजेपूर्वोक्त आम्हना अवयवजाणे अंडादिजीवरहित परंअतिरिच्छच्छिणं जाणे अप्रासुक

दीपिकाटीका

अंभित्तगंजावअंभदालगंवा सअंभंजावसंताणगं अफासुयंजावणोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवासेज्जं पुण जाणेज्जा अंभित्तगंवाअप्यं डं
जावसंताणगं अतिरिच्छच्छिणं अफासुयंजावनोपडिगाहेज्जा सेभिक्वूवार सेज्जं पुण जाणेज्जा अंभित्तगंवा अप्यं डंजावसंताण
गंतिरिच्छच्छिणं वा अफासुयं जावपडिगाहेज्जा । आम्हावयंचसंबंधित्वतयंसुगमं नवरंअंभित्तयं आम्हाहं अंभपेसीआम्ह
फालीअंभचोयगं आम्हच्छल्ली सालगंरसंडालगं आम्हसूच्छखंडानि सेभिक्वूवार उच्छुवणंउवागच्छिताए जेतत्यईसरेजावउगहं

शिलंगाचार्यकृतटीका

तयत्वमपिनेयमिति नवरंअंभित्तयं आम्हाहं अंभपेसीआम्हफाली अंभचोयगन्ति आम्हच्छल्लीसालगंरसंडालगन्ति आम्हसूच्छखंडानीति

णीवासेज्जं पुण जाणेज्जाअंभित्तगंवाअप्यं डंजावसंताण गंतिरिच्छच्छिणं वा अफासुयं जाव
पडिगाहेज्जासेभिक्वूवाभिक्वूणीवाअभिकंखेज्जाउच्छुवणंउवागच्छिताए जेतत्यईसरेजावउगहं
सिअहभिक्वूइच्छेज्जाउच्छुभोत्तएवा पायएवासेज्जंउच्छुजाणेज्जासअंभंजावणोपडिगाहेज्जाअ
तिरिच्छच्छिणं तहेवतिरिच्छच्छिणं तहेवसेभिक्वूवाभिक्वूणीवासेज्जं पुण अभिकंखेज्जाअंतरुच्छुयं

भाषा

अनेपणीयपडिगाहेनहीं तेसाधुआम्हफलनां अंगोपांगएहवाजाणे अंडकादिजीवरहित तथातिरिच्छच्छिणंतिरिच्छाळेद्याव्यवच्छि
अएहवातथाप्रासुकएपणीयजाणे तेपडिगाहे एभावजाणिवो हिवेइद्वुवनआत्रीकहेळे तेसाधुचारितियोकदाचि इद्वुवनसेल
डीनेवनिजाइ तोतेहनाभणी अयवातेहनाम्हं व्धारखवालाकणहा अवग्रहमागीरहे विधिपूर्ववत्जाणिवी हिवेतिणिअवग्रहिरहतो
जेकरतेकहेळे अयहिवेसाधुकिणिहीकारणविशेषिद्वु आहारिवापीवावाळे तोजेसेलडीअंडकादि जीवसहितजाणेतेपडिगाहेन
हीएकआलावोजिम आमफलनोकछो इडांपुणइमेजिजाणिवो अप्यं डंअंडकादिजीवरहित परंअतिरिच्छच्छिणंइत्यादि सञ्चित्त
पणांनाकारणतेजाणीनपडिगाहे बीजोआलावोइलीजेआलावेतिमेज आम्हफलनीपरितेम अल्पाडजीवाहिरहित तिरिच्छच्छिणंइ
त्यादिप्रासुकपणांनाकारणकछा तेजाणीपडिगाहे एवंतीजो आलावोइ हिवेसेलडीआत्रीविशेषकहेळे तेसाधुचारितियोइद्वुवन
माहिरहतो कदाचिकारणिजपने इसवाळे तेकहेळे अंतरुच्छुयकहतां सेलडीनापर्वनोसध्य उच्छुगंडियं सेलडीनीकातलीचोयगं
छालिसालगंरसंडालगंसूच्छखंड एतलाआवापीवावाळे तोजेजीवसहितजाणेतेनल्ये तेसाधुजेसेलडीनाप्रकारपूर्वोक्तएहवाजा

ટીપિકાટીકા

સિચ્છમિક્વુ ઇચ્છેજ્ઞા ડચ્છૂ મોત્તવા પાયવાસેજ્ઞં પુણચ્છં જાણેજ્ઞા મચ્છંડં જાવનોપડિગાહેજ્ઞા અતિરિચ્છક્કિચ્છં તહેવતિરિચ્છક્કિચ્છં તહેવ સેમિક્વૂ વાર સેજ્ઞં પુણચ્છમિક્વેજ્ઞા ચંતરુચ્છં વા ડચ્છૂ ગંડં વા ડચ્છૂ સાલગં વા ડચ્છૂ ડાલગં વા મોત્તવાપાયવા

ચિલંગાચાર્ય કૃતટીકા

અવમિચ્છુસૂત્રતવમયામસૂત્રવન્નેયમિતિનવરં અંતરુચ્છયન્તિ પર્વમથ્યમિતિયંલમુનસૂત્રતવમપિનેયમિત્યામ્નાદિસૂત્રાણામવકાશાનિ

વાડચ્છૂ ગંડિયં વા ડચ્છૂ ચોયગં વા ડચ્છૂ સાલગં વા ડચ્છૂ ડાલગં વા મોત્તવાપાયવા સેજ્ઞં પુણજાણેજ્ઞા અંતરુચ્છં વા જાવડાલગં વા સચ્છંડં જાવનોપડિગાહેજ્ઞા સેમિક્વૂ વા મિક્વૂ ગોવાસેજ્ઞં પુણજાણેજ્ઞા અંતરુચ્છં વા જાવડાલગં વા અપ્પંડં જાવપડિગાહેજ્ઞા અતિરિચ્છક્કિચ્છં તિરિચ્છક્કિચ્છં તહેવપડિગાહેજ્ઞા સેમિક્વૂ વા મિક્વૂ ગોવા અમિક્વેજ્ઞા ત્વહસણવણં ડવાગચ્છિત્તે તહેવતિચ્છિવિચ્છાલાવગા

ભાષા

યોજીવરહિતકે પરં અતિરિચ્છક્કિચ્છં અહવા અપ્રાસકનલ્લે ત્રીજાઆલાવાનો અર્થપૂર્વકત્ સુગમજાણિવોત્તલો વિશેષતિરિચ્છક્કિચ્છવ્યવચ્છિનપ્રાસક એપણીયજાણીપડિગાહે હિવેહસણવનઆત્રીકહેકે તેસાધુકદાચિહ્ન સણનેવનિચાવે તોઅવગ્રહયાચિવો પૂર્વવત્ એવં તિણિઆલાવાજાણિવાપૂર્વવત્ સુગમમણીનવપ્રાણ્યા તેસાધુદમવાંકે કિણિહીકારણવિશેષિ હ્લસણઅથવાહ્લસણનોકંદ

ટીપિકાટીકા

સેજ્ઞં પુણજાણેજ્ઞા અંતરુચ્છં વા જાવડાલગં વા સચ્છંડં જાવનોપડિગાહેજ્ઞા સેમિક્વૂ વારસેજ્ઞં પુણજાણેજ્ઞા અંતરુચ્છં વા જાવડાલગં વા અપ્પંડં જાવનોપડિગાહેજ્ઞા અતિરિચ્છક્કિચ્છં તિરિચ્છક્કિચ્છં તહેવપડિગાહેજ્ઞા ઇચ્છુસૂત્રતવં આમસૂત્રવન્નેયંનવરં અંતરુચ્છં વા

હમ સૂત્રકિ ટીકા નહીકે

અપરં વહસુણં સેમિક્વૂ વાર અમિક્વેજ્ઞા ત્વહસુણં વા ત્વહસુણકંદં વા ત્વહસુણચોયગં વા ત્વહસુણાલગં વા મોત્તવા પાયવાસેજ્ઞં પુણજાણેજ્ઞા ત્વહસુણં વા જાવલસુણવીયં વા સચ્છંડં જાવનોપડિગાહેજ્ઞા એવં અતિરિચ્છક્કિચ્છં વિતિરિચ્છક્કિચ્છં પડિગાહેજ્ઞા સેમિક્વૂ વા મિક્વૂ ગોવા આગં તારેસુવા ઇજાવોગ્ગ હિયંસિજેતત્થગાહાવદ્દુણવાગાહાવદ્દુપુત્તાણવાદ્દેયાદ્ આયતણાદ્ ડવાતિક્કમ્મઅહમિક્વૂ જાણેજ્ઞા

ભાષા

અથવાત્વહસણનીઆલિ અથવાત્વહસણનાચંડ એતલાંચાવાવાંકે તોજેત્વહસણાદિકજીવસહિત અપ્રાસકઅને યણીયજાણીનપડિગાહે જિમપહિલેઆલાવે તિમત્રીજેઆલાવે અતિરિચ્છક્કિચ્છનલેવોત્રીજે આલાવેતિરિચ્છક્કિચ્છ અહવોપ્રાસકએપણીયજેહ્લસુણં વ્યવહારિપદ્ધતે તિમલેવોનાન્યયાવલી એહનાભાવમેદલેવાનાનિપેધના ત્રીનિશીયને સોલમેડદેસેવિસરકે તિહાંચકીગીતાર્યસમી પિસાંમલીજાણિવાહિવે અવગ્રહનાઅભિગ્રહવિશેષકહે તેસાધુચારિતિયો આગં તારાદિકનેવિષે અવગ્રહીને જેતિહાંચકીગીતાર્યસમી આયતનકર્મવંધનાઠામજેપૂર્વિદ્કહ્યા તેસસસ્ટાલીને અવગ્રહિવોપરંજેપૂર્વિદ્કહેતેહમાહિ એકદોષલાગતોજાણેતિહાંચકી અથહિ

ટીપિકાટીકા

અંતરુચ્છં સેમિક્વૂ વાર અમિક્વેજ્ઞા ત્વહસુણવણં ડવાગચ્છિત્તે તહેવતિચ્છિવિચ્છાલાવગા નવરં ત્વહસુણં સેમિક્વૂ વાર અમિક્વેજ્ઞા ત્વહ

सुगंवाल्हसुगकंदंवा लहसुगचोयगंवा लहसुगणालगंवा भोत्तएवापायएवा सेज्जं पुणजाणेज्जावल्हसुगंवा जावल्हसुगवीयंवाअय्यं
उंजावनोपडिगाहेज्जा एवंअतिरिच्छंअन्नेपडिगाहेज्जा एवंतद्गुनत्तत्तवचपिसुगमं अन्नादिद्वारागमवकाशोनिषीथपोडयोहे
शकःदवगन्तव्यः सांप्रतंअवग्रहाभिग्रहविशेषानधिकृत्याह सेभिव्खुवाअगन्तारेसुवा४ जवोग्गहयंसि जावन्तिजेतयगाहावईपु
त्ताणवाइजेयाइं आयतणाइंउवातिकम्प अहभिव्खुजाणेज्जा इमाहिंसत्तहिंपडिमाहिं उगगहंउगिगिहत्तए तत्थखलुइमापढमाप

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

पीथपोडयोहे शकादवगन्तव्यइतिसांप्रतमवग्रहाभिग्रहविशेषानधिकृत्याहसेइत्यादिसंभित्तुरागन्तागारादावग्रहगृहीते येतत्तगृहप
त्यादयस्तेषा संबंधीन्यायतनानिपूर्वं प्रतिपादितान्यतिकस्येत्येतानिच वक्ष्यमाणानिकर्मापादानिपरिहृत्यावग्रहगृहीतं जानीयादथ

इमाहिंसत्तहिंपडिमाहिं उगगहंउगिगिहत्तए तत्थखलुइमापढमापडिमा सेआगंतारेसुवा४अणु
वौतिउगगहंजाएज्जा जावविहरिस्सामो पढमापडिमा अहावरादोच्चापडिमा जस्सणंभिव्खुस्स
एवंभवति अहंचखलुअणुसिंभिव्खुणं अट्टाएउगगहंगिगिहस्सामि अणुसिंभिव्खुणं उगगहिणउ
गगहउवत्तिस्सामि दोच्चापडिमा अहावरातच्चापडिमा जस्सणंभिव्खुस्स एवंभवति अहंचखलुअ

भाष

येतेसाधुजे आगलिकहीस्ये सातप्रतिमाअभिग्रहविशेष तेणेकरी अवग्रहजाणेजाणीने यथाशक्तिइंपाले तिहांएपडिलीप्रतिमातेक
हेहे तेचारित्रियोजेतला उपाअयनाभेदके तेमाहिलोएकजेमनिकरे तिहेजअवग्रहमागे तिहानरहे नमिलेतोनरहे एपडिलीप्रति
मा। अथहिचे अनेरीवीजीप्रतिमा जेसाधुनेएहवोअभिग्रहइइइअनेरासाधुनेअर्थइं अवग्रहयाचिस्यं परंअनेरानेमागिइअवग्रहि
रहिस्थोपरं आपण्येअर्थमागी आपणपेनरइंएवीजीप्रतिमा२ अथहिचेवीजीप्रतिमा जेहसाधुनेएहवोअभिग्रहइइइअनेरासाधु
नेअर्थइंअवग्रहयाचिसु अनेरानेमागे अवग्रहरहिस्थुंनहीं एप्रतिमायथालंदिकसाधुनीजाणिवी एवीजीप्रतिमा३अथहिचेचउथी

दीपिकाटीका

डिमा सेआगन्तारेसुवा४अणुवौतिउगगहंजाएज्जाजावविहरिस्सामोपढमा पडिमासंभित्तुरागन्तारादौअवग्रहोग्रहीतेयेतत्तगृहपत्या
दयस्तेषासंबंधीनि आयतानिपूर्वं प्रतिपादितानि अतिकस्येतानिच वक्ष्यमाणानि कर्मापादानादिपरिहृत्य अवग्रहंअवग्रहीतंजा
नीयात् अथभिद्भुःसप्तभिःप्रतिमाभिरभिग्रहविशेषैरवग्रहं गृह्णीयात्तत्तयंप्रथमाप्रतिमातद्यथा संभित्तुरागन्तारादौ पूर्वमेवविचिंत्य
एवंभूतःप्रतिअयोमयाग्राह्यः नान्यथाभूतइतिप्रथमाप्रतिमाअहावरादोच्चापडिमाजस्सणंभिव्खुस्सएवंभवतिअहंचखलुअन्ने सिंभिव्खु
णंअट्टाएउगगहंगिगिहस्सामो अन्नेसिंभिव्खुणं उगगहिणउगगहउवत्तिस्सामि दोच्चापडिमा तथायस्यभिच्चोरेवंभूतोऽभिग्रहोभ
वति तद्यथाअहंचखलु अन्येपासाधूनांकृते अवग्रहंगृहीष्यामिवाचिष्ये अन्येपांवावग्रहोग्रहीते सतिपालयिष्येवत्स्यामीतिद्वितीयाप्रति
माइयंचगच्छातर्गता संभोगिकानांचोद्युक्तविचारिणां यतस्तेन्योन्यार्थं याचन्ते अहावरातच्चापडिमाजस्सणं भिव्खुस्सएवंभवतिअहंच

शिलंगाचार्य कृतटीका

भिद्भुःसप्तभिःप्रतिमाभिरभिग्रहविशेषैरवग्रहं गृह्णीयात्तत्तयं प्रथमाप्रतिमा तद्यथासंभित्तुरागन्तागारादौ पूर्वमेवविचिंत्येवंभूतःप्रति
अयोमयाग्राह्यः नान्यथाभूतइति प्रथमातथास्यचभिच्चोरेवंभूतोभिग्रहोभवतिः तद्यथाहंचखलुअन्येपांसाधूनां कृतेवग्रहंगृहीष्यामिवा
चिष्ये न्येपा चावग्रहेग्रहीते तद्युपालयिष्येवत्स्यामीति द्वितीयाप्रतिमासामान्ये नइयंतु गच्छान्तर्गतानांसंभोगिकानासंभोगिकानां
चोद्युक्तविचारिणां यतस्तेन्योन्यार्थंयाचन्तइतिद्वितीयातिव्यंअन्यार्थमवग्रहं याचिष्ये न्यावगृहीतेतु नस्यास्यामीति एपात्वाहासंदिकानां

अणे सिंभिकवूणं अट्टाएउग्गहंउगिगिहस्सामिअणे सिंचउग्गहिएउग्गहे णोउवल्लिस्सामितच्चापडिमा
अहावराचउत्थापडिमा जस्सणंभिकवूस्सएवंभवति अहंचखलुअणे सिंभिकवूणं अट्टाएउग्गहंणोउ
गिगिहस्सामि अणे सिंचउग्गहेउग्गहिएउवल्लिस्सामिचउत्थापडिमाअहावरापंचमापडिमाजस्सणं
भिकवूस्सएवंभवतिअहंचखलुअप्पणोअट्टाएउग्गहंउगिगिहस्सामिणोदोहंणोतिहंणोचउरंणो

भाषा

प्रतिमाजेहसाधुने एहवोअभिग्रहज्जइ खलुनिच्छेज्जं अनेरसाधुनेकाजि अवग्रहयाचिमुनहींअनेरानेयाच्चे अवग्रहरिहस्योएचउथी
प्रतिमा ४अयहिचेअनेरीपांचमीप्रतिमा जेहसाधुनेएचवो अभिग्रहविगेपज्जइ ज्जं एकचापणे अर्थिअवग्रहमागिस्सो विज्जंनेतिज्जंने

दीपिकाटीका

चखलुअन्ने सिंभिकवूणं अट्टाएउग्गहंउगिगिहस्सामि अन्ने सिंचउग्गहिएनो उवल्लिस्सामोतच्चापडिमा तृतीयाप्रतिमाइयंयथाअ
न्यायेमवग्रहंवाचिच्चे अन्याचगट्ठीते पुन,स्यास्यामीति एपातुयथालंदिकानां यतस्तेसूत्रार्थावगोपे आचार्यादभिकांचते अतथाचा
र्यायंयाचंते अहावराचउत्थापडिमाजस्सणं भिकवूस्सएवंभवति अहंचखलुअन्ने सिंभिकवूणंअट्टाएउग्गहं नोगिगिहस्सामि अन्ने सिं
चउग्गहेउग्गहिए उवल्लिस्सामि चउत्थापडिमाचतुर्थीपुनरहं अन्ने पाळते अवग्रहंनयाचिच्चे अन्याचगट्ठीतेचवत्स्यामिइयंतुगच्छे
एवाभ्युद्यतंविहारिणां जिनकल्पायं परिकर्मकुर्वता अहावरापञ्चमापडिमाजस्सणंभिकवूस्सएवंभवतिअहंचखलुअप्पणो अट्टाएउ
ग्गहंउगिगिहस्सामि नोदोहंनोतिहं नोचउग्गहंनोपंचगहं पंचमापडिमा अहावरापञ्चमी अहमात्मज्ञूतेऽवग्रहं अवगट्ठीप्यामिनथा

शिलंगाचार्यकृत टीका

यतस्तेसूत्रार्थावगोपमाचार्यादभिकांचते आचार्यायंयाचन्ते चतुर्थीपुनरहमन्ये पाळतेवग्रहंनयाचिच्चे अन्याचगट्ठीतेचवत्स्यामीतीयं
तुगच्छेएवाभ्युद्यतं विहारिणांजिनकल्पाद्ययं परिकर्मकुर्वता अथापरापञ्चमी अहमात्मकतेवग्रहमवगट्ठीप्यामि नचापरेपांहितिव

पंचगहंपंचमापडिमाअहावर, छट्ठापडिमासेभिकवूवा२जस्सेवउग्गहे उवल्लिएज्जाजेतत्यअहासंण
गतेतंनहाइक्कडेवाजावपलालेवातस्सलामेसंवसेज्जातस्सअला भेउक्कडुएवाणेसज्जिएवाविहरेज्जाच्छ
ट्ठापडिमाअहावरासत्तमापडिमासेभिकवूवा२ अहासंयडमेवउग्गहंजाएज्जातंनहापुढविसिलंवा
कट्टसिलंवाअहासंयडमेवतस्सलामेसंवसेज्जातस्सअलाभेउक्कडुउवाणेसज्जिएवाविहरेज्जासत्तमापडि

भाषा

चिज्जंनेपंचने अर्थिनमागुं एजिनकल्पिकसाधुनीप्रतिमाजागिणी एपाचमीप्रतिमा५ अयहिचेअनेरी छट्ठीप्रतिमा जेहनेएअभिग्रह
ज्जइज्जं जेहनेउपाच्चे अवग्रहमागीरहिस्यो जेतेहनेप्रसंगिइक्कडजावपलाल पूर्वीकएतस्सावानासंधाराभणीहोत संधारोनेहीतोऊक
इअथवानिपिज्जाइइणि आसणिवे सारहिस्यं परंसंधारोनेहीकर एछट्ठीप्रतिमा ६ अयहिचेअनेरी सातमीप्रतिमातेसाधुचारि
त्रियोएचवो अभिग्रहकरे जेहनेउपाच्चेअवग्रहमागीरज्ज जहतेहनेसंधारोपायस्योज्जइ तोसंधारोकरिस्सोनान्यथा तेकेहवापुढवि
सिलंवाकहतां पापाणनीसिला कट्टसिलंवाकाठनीसिला तेजेछाजादिकनेविपे पाटियाजच्चाज्जइ तेहवासंधारापायस्याजलहिस्युं
तोसंधारोकरिस्सोनेलाभेतो ऊकडूनिपिद्याइणि आसणिवेठोसघलीराति अतिक्रमोएसातमीप्रतिमा७ एसातप्रतिमामाहिक्कीअने
रीप्रतिमाइ प्रतिपन्नसाधुजिमपिंडेपणानेविपे कस्योछे तिमप्रवर्त्तेएतलेस्योभाव आपणोउत्कपंटाळे अनेरसाधुने हीलेनेही इम

दीपिकाटीका

परेपादित्तिचतुःपञ्चानादयंतु जिनकल्पिकस्य अहावराद्धापडिमासेभिकखूवाभिकखूणीवाजस्येवउगगहेउवलएज्जा जेतयअहासम
ज्जागतेतंजहाइकडेवा जावपलालेवा तस्सलाभेसंवसेज्जातयअलाभेउकुडए गिसज्जिएविहरेज्जा छट्ठापडिमायदीयमवगट्टं गट्टीया
मितदीयमेवेकडादिसंसारकं गट्टीयामि इतरथाउत्कुटुकोनिपिण उपविटोवार जनींगमियामिएपा पिजिनकल्पिकादेरिति
अहावरासत्तमापडिमा सेभिकखूवाभिकखूणीवा अहासंयडमेव उगगहंजाएज्जातंजहापुढ विसिलंवाकट्टसिलंवा अहासंयडमेव
तस्सलाभेसंवसेज्जातस्स अलाभेउकुडुओवा निसिज्जिओवाविहरेज्जा सत्तमापडिलाइज्जेतासिं सत्तह्लं पडिमाणं अणयरंज
हापिंडेसणाए अथापरासप्त मीएपैवपूर्वोक्ता नवरंयथासंस्कृतमेव शिलादिकं गट्टीयामि नेतरत्थेप मात्तोत्कर्षवर्जनादिपिं

शिलंगाचार्यकृत टीका ।

तुःपञ्चानामितिः इयंतुजिनकल्पिकस्य अथापरापष्टी यदीयमवग्रहं गट्टीयामि तदीयमवग्रहं गट्टीयामि तदीयमवग्रहं गट्टीयामि तदीयमवग्रहं गट्टीयामि
निपणउपविटोवारजनीं गमियामोत्पेपापिजिनकल्पिकादेरिति अथापरासप्तमी एषैवपूर्वोक्तानवरंयथासंस्कृतमेवशिलादिकं ग्रही

माइज्जेतासिंसत्तएहं पडिमाणंअणयरंजहापिंडेसणाए सुयमेआउसंतेणंभगवयाएवमक्खायंदूहखलु
थेरेहिंभगवंतेहिंपंचविहेउगगहएपस्सत्तंतजहादेविंदोगहेरायोगगहेगाहावइउगगहेसागारियउगगहे
साहम्मिय उगगहेएयंखलुतस्सभिकखुस्सवास्सामगियंउगगहपडिमासम्मत्तासेभिकखूवाभिकखूणीवा
अभिकंखेइट्ठाणंइत्तएसेअणुपविसेज्जागामंवाणगरंवाजावसस्सिवेसंवासेअणुपविसित्ता गामंवाजा

भाषा

जाणेभमिग्रहआकारकोईपालीसके अथवापालीनसके परंजेजिनाच्चाइवर्त्ते तेसपलाआराधकजाणिवा इतिभावः हिवेअवग्रहवि
शेषकहेछे श्रीसुधर्मस्वामिकहेछेमे इमसांभल्यो अहोआयुस्सन्धिष्यनेकहे तेणेभगवंतेइमकह्यो इणिप्रवचनविषे खलुइसेवाक्यालं
कारिस्थविरभगवंतेपंचप्रकारअवग्रहकह्योतेकोणदेवेंद्रायह राजानो अवग्रहरंगाहावइउगगहेइसागारिकनोअवग्रह४साहधार्मिक
नोअवग्रह५ एपंचअवग्रहजाणिवासाधुनेदक्षणाभरतविषे देवेंद्रसौधमेन्द्र नोअवग्रहछेतथाराजाचक्रवर्तिनोअवग्रहछखंडभरतमाहि
जिहांजेराजातेग्रहपतिकहिये तिहांहछउद्यानगिरिकंदरादेव कुलप्रपादिविषे तेहनोअवग्रहजाणिवो३ जेहनेघरिरहे तेसागारी
तेहनोअवग्रह४ जिणिउपात्रे आगेसाधुरच्छाउइं तिणिउपात्रेतेहने अवग्रहमागीरहे एसाहम्मिनो अवग्रहजाणिवो अचवग्रह५
चारित्तियानेकह्या हिवेअध्ययनपरिसमाप्तिकहेछे खलुइसेवाक्यालंकारि एपूर्वोक्तआचारसाधुसाध्वीना समग्रणोसंपूर्णभावजा
णिवोएतावता एआचारपालतोसंपूर्णसाधकहवाइ जेहभणीसर्वार्थज्ञानदर्शनचारित्रसहित सदासाधुयत्नकरे तेहभणीएसाधुनोसं
पूर्णपणो श्रीसुधर्मस्वामिजंयूप्रतिइं कहेछे तुहंपुणइमयत्नकरिज्योउइं श्रीवीतरागकह्ये सांभलीकउइं इतिअःआचारागेहि
तीयश्रुतस्कंधेसप्तमाध्ययने द्वितीयोद्देशकस्तत्परिसमाप्तौ समाप्तमिदंसप्तमाध्ययनं इतिअमदृष्टतपागच्छेविहितसदाचारयत्नानां
पंडितश्रीसाधुरत्नानांशिष्येणपार्श्व चंद्रेणविहिते श्रीआचारांगद्वितीयश्रुतस्कंधवालावबोधेसमाप्तोदमवग्रहप्रतिमाध्ययनवालावबोधः
एतलेसातमोअध्ययनकह्यो तिणिकहतांपहिलीचूलिकाकही हिवेभीजीचूलिकाप्रारंभियेछे पहिलीचूलिकाइं वसतिनो अवग्रहकह्यो
तिहांकेहवेस्थानकिकायोत्सर्गस्वाध्याय उच्चारप्रश्रवणादिकरिवो एतलाभावकहिवाभणी एचूलिकाकहीस्थे तेहनाअध्ययनछेएसा
तेअध्ययनएकसराजाणिवा इहांउद्देशककोइनथी तिणिकारणिएकसरगाकहिये एसातेसातिका तिहापहिलेसातिवेअध्ययनि

स्थानएकस्थानिऊभोरहिबो तेहनोअधिकार तेस्थानकिहांकीले तेकहेछे तेसाधुचारित्वियोजिवारेस्थानवांछे तिवारितेसाधुग्राम

दीपिकाटीका

डैपणावन्नेचं सुयंमेआउसंतेणं भगवताएवमख्खं च इहखलुधेरेहिं भगवंतंहिंपंचविहेउगहेपचत्ते देविंदोगहेराउगहेगाहाव
इउगहेसागारिच उगहेसाहम्मियउगहे एयंउलुतअभिकखू म्मासग्गिचं उगहपडिसासम्मात्ता अतंमवाआउपुत्ता भगवताएव
माख्यातं इहखलुस्यविरै; भगवद्भि पंचविहोऽवग्रहोव्याख्यातः तद्यथादेवेन्द्रावग्रहइत्यादिसुगमं वावदुहेगकपरिसमाप्तिः इतिश्रीह
हत्तरतरगच्छे० श्रीआचारांगप्रदीपिकाया अवग्रहप्रतिमाख्यं सप्तममध्ययनंसमाप्तं तत्त्वमाप्तौचप्रथमा आचारांगचूलासमाप्ताः
प्रथमंचूलायांवसत्यवग्रहः प्रतिपादितः तत्रचकीहगेस्थाने कायोत्तमंस्वाध्यायोच्चार प्रचवणादिविधेयं एतत्प्रतिपादनाय द्वितीयाचू
डातस्यांचसप्तैककानि उद्देशकरहितानि सप्ताध्ययनानिभवन्ति तत्रापिपूर्वस्थानाख्यं प्रथममध्ययनं तस्यचेदसादिसुखं सेभिकखू
वाभिकखू गीवाअभिकंखेज्जाठाणंठाइत्तए सेअणपविसेज्जागामंवा नगरंवाजावसंनिवेसंवा सेअणपविमिन्तागामंवा जावसंनिवेसं
वासेज्जं पुणठाणंजाणेज्जा सयंडंजावमक्काडासंताणयं तंतहप्पगारंठाणं अफासुयंअणेसण्णिज्जंलाभेसं तेनोपडिगाहेज्जा एवंसे
ज्जागमेणंनेयवं जावउदचपसुएत्ति सपूर्वोक्तभिद्दुर्वटा स्थानमभिकाचेत् स्यातंतदासोनुप्रविशेद्ग्रामादिकं अनुप्रविश्वचस्या

शिलंगार्चाय छतटीका

प्यामिनेतरदिति शेषमात्मोत्कर्षवर्जनादिपिंडैपणावन्नेचमिति किञ्चसुचमिद्वत्यादि अतंमवाआउपुत्ताभगवतैवमाख्यातं इहखलुस्य
विरैभगवद्भिः पञ्चविधोवग्रहोव्याख्यातस्तद्यथा देवेन्द्रावग्रहइत्यादि सुगमंवावदुहेगक समाप्तिरिति अवग्रहप्रतिमाख्यं सप्तममध्य
यनंसमाप्तं तत्त्वमाप्तौचप्रथमाआचारांगचूलासमाप्ता उक्तसप्तममध्ययनं तदुक्तौच प्रथमाचूलाभिहितेदानौ द्वितीयासमारभ्यतेअस्य
चायमभिसंबंधः इहानन्तरचूडायां वसत्यवग्रहः प्रतिपादितस्तत्रच कीहगेस्थानेका वोत्तमंस्वाध्यायोच्चार प्रचवणादिविधेयमिति
एतत्प्रतिपादनायद्वितीया चूडासाच सप्ताध्ययनाभिकेति निर्युक्तिलक्ष्येयितुमाह सत्तेगाहा सप्तैककानोति सप्ताध्ययनान्युद्देश
करहितानिभवन्तीत्यर्थः तत्रापिपूर्वं प्रथमं स्थानाख्यमध्ययनमभिहितमित्यतस्तद्व्याख्यायत इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य
चत्वार्यनुयोगद्वाराणिभवंतितत्रोपक्रमांतर्गतार्थाधिकारोयंकिंभूतंसाधुनास्थानमाश्रितयमित्यनामनिष्पन्ने तुनिक्षेपेस्थानमितिनाम
तस्यचनामादिश्वतर्द्वानिचेपस्तत्रे हद्रव्यमासृत्योर्हस्थानेनाधिकारस्तदाहनिर्युक्तिकारःऊर्ध्वं स्थानेप्रवृत्तंप्रसावइतिद्वितीयमध्ययनंनि
पीथिकातस्याचपट्कोनिक्षेपसंचस्वस्थानएवकरिप्यासीतिसंप्रतंस्त्वसुच्चारणीयंतत्रे दंसेइत्यादिसेइत्यादिसपूर्वोक्तोभिद्दुर्वटास्थानम

वसणिवेसंवा सेज्जं पुणठाणं जाणेज्जासयंडंजाव सरुक्काडासंताणयं तंतहप्पगारंठाणं अफासुयंअणे
सण्णिज्जंलाभेसंतेनोपडिगाहेज्जा एवंसेज्जागमेणंनेयवंजावउदचपसूयाएत्तिउच्चैइयाइं आयतणाइं
उवातिकअअभिकखू इच्छेज्जाचउहिंपडिसाहिंठाणंठाइत्तएतत्थिमापट्सापडिमा अचिंतंखलुउ
वसज्जेज्जा अवलंवेज्जकाएण विप्परिकत्तादीसविवारंठाणंठाइ इस्सासिपट्सापडिमा अहावरा

भाषा

नगरइत्यादिकजावसंनिवेशजइ एतावताजाइ तिहांजइस्थानगवेषणाकरे तेजिहांएहवोस्थानकजाणे जिणिठासिअंडकादिजीव
वेद्रियादिकतयाहरीकायअोसनीलिफूल कोलिवावडानासंतान तेहवोस्थानअप्रसुक्त अनेपणीज्जाणीलाभतो पडिगाहेनही
इत्यादिसव लाआलावाशय्यानीपरे जाणिवाजिहांलगे उदचपसूयाइंकहतां वंदादिकजिहांजइ तिहांइइं तिहांस्थानरहिवाओअव

ग्रहनमार्गे हिवेभ्रमिग्रहविशेषकहेके एतस्मादायतनकर्मबंधनास्थानकजेपहिले कक्ष्यातेतलाटालीस्थानगवेपिवो अथहिवेभ्रमिखू
चारित्वयोविद्धं प्रतिमाङ्करी स्थानिठाविबोरहिवोवाके तेकहेके तिहांएपहिलीप्रतिमाकोइएकसाधु एहवोअभ्रिग्रहविशेषकरे
ऊं अचित्तस्थानआअविख्यो तथाअचित्तभित्वादिक)अवलंबिख्यो तथाकायाङ्करी विपरिकर्मकहतां आधोपाळोवालिख्योहसपा
दनोआकुंचनप्रसारणकरिख्यो सविचारकहतापणिङ्करीभूमिका अतिकमिख्योनहीं किंतुएकठामिजभोरहिये काइहायपग
चालेतेवालो अथवाकिसोइभीतिप्रमुखनो अभिजपने आलंबनलेयोवोजो काइकरिवोनही जेतलीभूमिनियमाऊइतेतलामाहिहा
लिबोही डिबो इण्णिस्थाननोअभ्रिग्रहजेकरेएपहिलीप्रतिमाअथहिवेवीजी प्रतिमाजेसाधुएहवोअभ्रिग्रहकरेऊं अचित्तस्थानिजभोर

दोपिकाटीका

नंजुर्हस्थानाद्यर्थमन्वेपयेत् तच्चसांड्यावत्संतानकं अप्राप्तुकलाभेसतिन प्रतिगृह्णीयात् इत्येवमन्यान्यपिस्त्रुताणि शय्यावद्गृ
ह्यानिवावदुदकप्रसृतानि कंदादीनियदिभवेयु सत्तथाभूतस्थानंनप्रतिगृह्णीयात् सांप्रतंप्रतिमोद्देशेनाह इच्चेयाइ'आयतणाइं
उपातिकमयअभ्रिग्रहवूइच्चेज्जा चउहि'पडिमाहि'ठाणंठाइत्तए तयेमापदमापडिमा अचित्तंखलुउवसउजेज्जा अवलंबेज्जा
एणविपरिकर्मादीसविचारं ठाणंठाइस्सामिपदमापडिमा इत्येतानिपूर्वोक्तानि वक्ष्यमाणानिच आयतनानिकर्मोपादानानिच
पातिकस्यातिलंघ्याथभिजुस्थानं स्थातुमिच्छेत् चतस्रभिःप्रतिमाभिः अभ्रिग्रहविशेषैःकरणभूतैः तांअयथाक्रममाह तत्तेयंप्रथमा
प्रतिमाकस्यचिद्भिचोरेवंभूतोभ्रिग्रहोभवति यथाहमचित्तंस्थानसुपाअविष्यामि किञ्चिदचित्तं कुड्यादिकमवलंबविष्ये कायेनतथा
विपरिकर्मिष्यामि हस्तपादाद्यकुंचनादिकरिष्यामि तथातत्तैवसविचारं लोकपादविहरणंच समाअविष्यामिप्रथमाप्रतिमाअह

शीलंगाचार्यटीका

भिकांचेतस्थातुं तदासोतुप्रविमेदूग्रामादिकमनुप्रविश्य च स्थानसृज्जं स्थानाद्यर्थमन्वेपयेत्तच्च सांड्यावत्संतानकं सप्राप्तुकमिति लाभे
सतिनप्रतिगृह्णीयादिति इत्येवमन्यान्यपिस्त्रुताणि शय्यावद्गृह्यानि वावदुदकप्रसृतानि कंदादीनियदिभवेयुसत्तथा भूतस्थानंनगृ
ह्णीयादिति सांप्रतंप्रतिमोद्देशेनाह इच्चेयाइमित्यादि इत्येतानिपूर्वोक्तानिवक्ष्यमाणानि वायतनानिकर्मोपादानानि उपातिक
स्यातिलंघ्याथभिजुस्थानं स्थातुमिच्छेत्तस्रभिः प्रतिमाभिरभ्रिग्रहविशेषैः करणभूतैस्तां अयथाक्रममाह तत्तेयंप्रथमाप्रतिमाकस्य
चिद्भिचोरेवंभूतोभ्रिग्रहोभवति यथाहमचित्तंस्थानसुपाअविष्यामि तथाकिञ्चिदचित्तं कुड्यादिकमवलंबविष्ये कायेनतथाविपरिक
र्मिष्यामिपरिस्पंदं करिष्यामिहस्तपादाद्याकुंचनादिकरिष्यामीत्यर्थस्तथा तत्तैवसविचारं लोकपादविहरणंच समाअविष्यामिप्रथ

दोच्चापडिमाअचित्तं खलुउवसउजेज्जा अवलंबेज्जाकाएणविपरिकर्मादीणोसविचारंठाणंठाइस्सामि
मिदोच्चापडिमा अहावरातच्चापडिमा अचित्तंखलुउवसउजेज्जा अवलंबेज्जाणोवाएणविपरिक
र्माइणोसविचारंठाणंठाइस्सामिस्तितच्चापडिमाअहावरातत्त्यापडिमाअचित्तंखलुउवसउजेज्जाणो
अवलंबेज्जाकाएणोविपरिकर्मादीणोसविचारंठाणंठाइस्सामिवोसदृक्काएवोरुदृक्किसंखुलोअण

भाषा

ऊंभीतडीइ'अवलंबो तथाहस्तपादनो आकुंचनप्रसारणकरं परंनोसविचारं एकपाउंडोप्रणभरोनही इण्णिपरिजेस्थाननोअभि
ग्रहकरेतेहनेवीजीप्रतिमा अथहिवे तीजीप्रतिमाजेहसाधुने एहवोअभ्रिग्रहऊंअचित्तस्थानकिजभोरहिसु तथाभीतडीइ'अ
भिजपनेअवलंबिसुपरं आकुंचनप्रसारण अनेपगेपाउंडामावही'डिवोनहीकरं इण्णिपरिजेस्थानआअभिग्रहकरे तेतीजीप्रति
माअथहिवेचनेरीचउयीप्रतिमा जेसाधुएहवोअभ्रिग्रहकरे अचित्तस्थानकायाअयिसु परंभीतिनोअवलंबन हस्तपादयाकुंचनप्रसार

रणपादविचरण एतलावानानहीकरं इगिपरिद्वंस्थानठविस्यो इगिपरिकायावोसिरावी तथाकेशमश्रुलोमनय एपुणवोमि
राव्याएतलेएहवोनिरुद्ध अकंपमेरुनीपरि अडोलएहवो स्थानकठाविस्यो जेकोइमाहगके गमश्रुलोमनय उपाडेतेपुणस्या

टीपिका टीका

वरादोच्चापडिमा अचित्तंखलुउवसज्जेज्जा अवलंवेज्जा काएणविपरिकम्मादीनि सवियारंठाणंठाइस्सामि दोच्चापडिमाद्वितीयायां
तथाकुञ्चनप्रसारणादिक्रियासवलंबनञ्च करिखेनपादविहरणं अहावरातच्चापडिमा अचित्तंखलुउवसज्जेज्जा अवलंवेज्जानोकाए
णविपरिकम्माइ नोमवियारंठाणंठाइस्सामि तच्चापडिमाद्वितीयायात् आकुञ्चनप्रसारणमेवनावलंबनपादविहरणे आहावराच
उत्थापडिमा अचित्तंखलुउवसज्जेज्जा नोअवलंवेज्जाकाएणंनोविपरिकम्मादी योसवियारंठाणंठाइस्सामि वोरुट्ठाकाए वोरुट्ठके
संसुलोमनहे संनिरुद्धंवाठाणंठाइस्सामि चउत्थापडिमा इज्जेयासिंचउएहंपडिमाणं जावपगगहियतरायंविहरेज्जा नेवकिंचि
विवदेज्जा एवंखलुतस्सभिकखुस्सभिकखुणीएवा जावजएज्जासिंचिवेमि पटसंठाणसत्तिकटंरुद्धं चतुर्थ्यां पुनराकुञ्चनप्रसारणम
पिनविधत्ते सचेवंभूतोभवतिव्युत्सृष्टस्यक्तपरिमितं कालं कायोयेनसतयाव्युत्सृष्टकेशमश्रुलोमनयं येनसतया एवंभूतश्चस्यग्निरुद्धं

गिलंगास्यैकत टीका

माप्रतिसाद्वितीयायां त्वं कुञ्चनप्रसारणादिविचरणसवलंबनं च करिखेनपादविहरणमिति द्वितीयायां त्वं कुञ्चनप्रसारणमेवनावलंबन
पादविहरणइतिचतुर्थ्यां पुनस्त्यमपिनविधत्ते सचेवंभूतोभवतिव्युत्सृष्टस्यक्तपरिमितं कायोयेनसतया व्युत्सृष्टकेशमश्रुलोमनयं
येनसतया एवंभूतश्चस्यग्निरुद्धं स्थानं स्थास्यामीत्येवं प्रतिज्ञायकावोत्पद्यवस्थितोमेरुवन्निःप्रकंपसिटेद्यद्यपि कश्चित् केशाद्युत्पाट
येत्तथापिस्थानान्नचलेदित्यासांचान्यतमां प्रतिमां प्रतिपट्टनापरमप्रतिपन्नप्रतिसं साधुमपवदेन्नालोत्कर्षं कुर्वन्नकिञ्चिदेवं जातीयं

हेसंस्मरुद्धंवाट्ठाणंठाइस्सामित्तिचउत्थापडिमाइज्जे यासिंचउएहंपडिमाणं जावपगगहियतरायंविहरे
ज्जातत्यकिंचिविवदेज्जा एवंखलुतस्सभिकखुस्सभिकखुणीएवाजावजएज्जासिंचिवेमि ट्ठाणसत्तिकटं
रुद्धं पटसंसेभिकखुवाभिकखुणीएवा अभिकंखतिणिसीहिदंगमणाएसेपुणणिसीहिदंजालेज्जासअ
अंडं सपाणं जावमक्कडासंताणयंतहप्पगारंणिसीहिदंअफासुयंअणेसणिज्जं लाभेसंतेणेवेतिस्सामि

भाषा

अकयकीचलुनहीं एहवोजेअभिग्रह तेचउयीप्रतिमा हिवेआलोत्कर्षटालिवानो विशेषकहेहे एचारिप्रतिमाजेकही तेहमाहिली
अनेरीप्रतिमाप्रतिपन्नसाधुइमनजायेज्जं उत्कृष्टाअभिग्रहनोकरणहारजेहवोछोते हवोवीजोसाधुकोनयीइमअहंकारहियेनायेवच
निइं वोलेंनही तेसईसाधुजे श्रीजिनाज्ञापाले इमजाणेइमकहेहिवेअध्ययनपरिसमाप्ति कहेहेएवंखलुकहतांएहनीव्याख्यापूर्ववत्जा
णिवीइतिअःआचारांगेद्वितीयच्युतस्कंधेठाणसत्तिकटंअमीमत्तपागच्छेपं० श्रीसाधुरत्नानांशिष्येणपाशचंद्रेणविहितेआचारांगसुखाय
बोधेस्थानसाक्षैककं अष्टमाध्ययनं समाप्तं पहिलोठाणसातिकोच्छोहिवेवीजोनिपीथिकासातिकोप्रारंभियेहेतेसाधुचारिद्विजोनिणि
उपाचरच्छोहे तेउपाचयच्छांडी सक्कायकरिवाभणी अनेरेस्थानकिजाइवावांछे तोननिसहिया सक्कायकरिवानीभूमिएहवीजाये
इहांअनेकअंडादिकजीववणाहेइत्यादिलक्षणलक्षिततेहवी निसीहिया अप्रासुक्यनेपणीयजाणीलाभिछते तिहांनहीरुद्धं इमकहे
एतावतानरहेतेसाधुसक्कायभूमिजाइवावांछेतेजेभूमिकाअल्पांडअल्पपागअल्पवीजजावअल्पकोलियावडानासंतानजिहांछेइहांअ

टीपिकाटीका

स्थानं स्थास्यामीति ज्ञातकायोत्पद्यवस्थितोमेरुवन्निःप्रकंपसिटेत् यद्यपि कश्चित् केशाद्युत्पाटयेत् तथापि स्थानान्नचलेत् आसंचोत्पत्

मां प्रतिपद्यनापरमप्रतिपन्नप्रतिसं साधुमपवदेन्नालोत्कर्षं कुर्यात् न किञ्चिदेवंजातीववदेत इति प्रथमं सप्तैककाध्ययनं समाप्तं प्रथमा
ध्ययने स्थानं प्रतिपादितं तच्च किंभूतं स्वाध्याययोग्यं तस्याच स्वाध्यायभूमौ यद्विधेयं यच्च न विधेयं इत्यनेनायातस्य निषीधिकाध्ययनस्यादि
सूत्रं सेभिकखूवार अभिकंखसिनिसीहियं फासुयंगमगाएसेपुणिसीहिंजाणेज्जा सअंडं सपाणं जावमक्कडासंताणयं तहप्पगारं
निसीहियंअफासुयं अणोसणिज्जं लाभेसंतेनोवेतिस्सामि सभावभिक्षुर्यदिवसतेरुपहताया अन्यतन्नितीथिकां स्वाध्यायभूमिगंतुम
भिकाच्चेत् तांचवदिसाडांयावत्सन्तानकां जानीयात्ततोऽप्रासुकत्वान्परिगट्ठीयात् सेभिकखूवार अभिकंखेज्जा निसीहियंगम

शीलंगाचार्यकृत टीका

वदेदिति प्रथमः सप्तैककः समाप्तः प्रथमानन्तरं द्वितीयः सप्तैककः संबंधया स्नेहान्तराध्ययने स्थानं प्रतिपादितं तच्च किंभूतं स्वाध्याय
योग्यं तस्याच स्वाध्यायभूमौ यद्विधेयं यच्च न विधेयमित्यनेन संबंधेन निषीधिकाध्ययनमाया तमस्य वचत्वाय नुयोगद्वाराणि भवन्ति तत्र नाम
निष्पन्ने निक्षेपे निषीधिकेति नामास्य च नामस्थापना द्रव्यत्वेन कालभावेः षड्विधे निक्षेपो नामस्थापना पूर्ववत् द्रव्यनिषीधं आगमतोऽत्र
शरीरभयशरीरव्यतिरिक्तं यत् द्रव्यं प्रच्छन्नं चेत्तन्निषीधं तु वृत्तलोकविमानपार्श्ववर्त्तिन्यः कृष्णराजयोयस्मिन्वाच्चेत् तद्व्याख्यायते
कालनिषीधं कृष्णराज्योयतवाकीले निषीधं व्याख्यायत इति भावनिषीधं नो आगमत इदमेवाध्ययनमागमैकदेशत्वाद्गतो नाम निष्पन्नो
निक्षेपः संप्रतं सूत्रानुगमे सूत्रसुच्चारणीयं तच्चेदं सेद्वत्यादिसभावभिक्षुर्यदिवसतेरुपहताया अन्यतन्निषीधिकां स्वाध्यायभूमिगंतुमभि
काच्चेत्ताच वदिसाडांयावत्सन्तानकां जानीयात्ततोऽप्रासुकत्वान्परिगट्ठीयादिति किंचिद्व्यादिसभिक्षुरल्पांडादिका गट्ठीयादिति

सेभिकखूवार अभिकंखद्विनिसीहियं गमगाएसेज्जं पुणिसीहियं जाणेज्जाअप्पपाणंअप्पवौदं जाव
मक्कडासंताणयं सितहप्पगारं निसीहियं फासुयंगसणिज्जं लाभेसंतेवेतिस्सामि एवं सेज्जागमेणं येदव्वं
जावउदयपसूयाएत्ति जेतत्थदुवग्गावा तिवग्गावाचउवग्गावा पंचवग्गाअभिसंधारेइ निसीहियं
गमगाएतेणो अणमसस्सकायं आलिंगेज्जावाविलिंगेज्जावाचुं वेज्जावादंतेहिंवाणहेहिंवाअच्छिं

भाषा

त्यशब्दभाववाचकजाणिवो एतावताजिहा जीवनोधातनथी तेहवीनिसीहियाप्रासुकएषणीय जाणीलाभिक्रते इहंरहिंसुइम
कहे एतावतातिहासक्कायकरे इण्परिइंसधला आलावायथ्यानीपरिजाणिवाजालगी उदगपसूयाइ कंदादिकजिहाज्जइं तिहंर
हिवोनहो हिवेतिहारहताविधियात्रीकहेले जेतिहंइवग्गाकहतावीजातीजा चउयार्पंचमा एहवासधुसक्कायकरिवाभणी आवे
एतावताविनिश्चयारिपाचसाधु आवेतोतेमाहोमाहि अनेरोअनेरानीकावा आलिंगेनही स्पर्शनकरेविलंगेनही तथादंतिइं न

दीपिकाटीका

णाएसेज्जं पुणिसीहियंजाणेज्जा अप्पपाणंअप्पवौयं जावमक्कडासंताणयं तहप्पगारंनिसीहियं फासुयंगलाभेसंतेवेतिस्सामि सभिक्षु
रल्पांडादिका गट्ठीयात् एवं सेज्जागमेणं येदव्वं जावउदयपसूयाएत्ति एवमन्यपिसूत्राणि शय्यावन्ने चानि यावद्यत्तोदकप्रसूतानि कंदा
दीनिस्तु स्थानगट्ठीयात् तत्रगतानां विधिमधिकृत्याह जेतत्थदुवग्गावातिवग्गावाचउवग्गावापंचवग्गावा अभिसंधारेज्जा निसीहियं
गमगाए तेणोअन्नमन्नस्सकायं आलिंगेज्जावाविलिंगेज्जावाचुं वेज्जावादंतेहिंवा नहेहिंवा अक्खिंदेज्जावाएवंखलुतस्सभिकखूस्सवा भिकखू
णीएवा सामग्गियंजंस्सवट्ठेहिं सहिएसमिएसदाजएज्जा सेयमिणंमन्नेज्जासित्तिवेमि निसीहियासत्तिक्कयंविइयंसम्भत्तं येतत्तसाध
वोनिषेधिकाभूमौ द्वित्यागच्छेयुस्तेन अन्योन्यस्सकायंशरीरं आलिंगेयुः परस्परंगतसंस्पर्शनकुर्युः नापिविविधं अनेकप्रकारंय
थामोहोदयोभवति तथाविलिंगेयुः तथाकंदर्पप्रधानावक्त्रसंयोगादिकाः क्रियानकुर्युः एतत्तस्यभिक्षोः सामग्नं यदसौसर्वादेरंगेषु

शिलंगाचार्य कृतटीका

एवमन्यान्यपि सूत्राणि गम्यान्ने यानि यावद्यतोदकप्रसूतानि कंदादीनि स्थानान्गच्छीयादिति तत्तत्तानां विधिसिद्धयत्याह येइत्यादित्येतत्साधवो निषेधिकाभूमौ द्विवाद्यागच्छेयुस्तेनान्योन्यस्य कार्यशरीरमालिङ्गेषु परस्परंगातसंस्पर्शं न कुर्वुरित्यर्थः नापि विविधमनेकप्रकारं यथामोहोदयो भवति तथा विलिङ्गे सुरिति तथा कन्दर्पप्रधना वक्त्रसंयोगादिकाः क्रियान कुर्वुरित्येकस्य भिन्नोः सामग्र्यं

देज्जवा एवं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खु गोएवा सामग्गियंजं सब्बट्ठे हिंसहि एममि एसदा जएज्जा सेयमि
णं मणे ज्जा सित्ति वेमिणि सौहि या सत्ति क्वयं समत्तं द्वितीयं से भिक्खु वा भिक्खु गो वा उच्चारपासवण कि
रिया एउवा हिज्जमाणे सयस्स पाय पुं छणस्स असती एत ओपच्छा साहम्मिदं जा एज्जा से भिक्खु वा भि
क्खु गो वा सेज्जं पुण्णं डिह्मं जाणे ज्जा सत्तं डं सपाणं जावमक्कडा संताणयं सितहप्पगारं सिधं डिलं सिरो

भाषा

खिड् करीछे देनही एतावता कंदर्पदीपककुचेटानकरे जेह्यकी मोहदीपे ते क्रियासुगुप्तं वनादिनकरे इति भावः हि वेद्यध्ययनपरिसमाप्तिकहेछे एहनी व्याख्या पूर्ववत् इति त्रीतपागच्छे वि हितसदाचारवत्तानां ० त्रीसाधुरत्नानां गिद्येण पार्श्वचन्द्रेण कृते आचारां गमुखावबोधे द्वितीयं सप्तैकं निषीधिकाख्यं नवममध्ययनं समाप्तं २ हि वेत्ती जो सातिको दशमो अध्ययनप्रारंभियेछे पाछिले अध्ययनिसक्काय भूमिकही तिहासक्कायकरता कदाचि उच्चारप्रत्रवणनी आवाधा उपजे तोकि सेटानि परिठवियो तेहनी विधिकहेछे तेसाधु उच्चारप्रत्रवण आवाधाइ पीडवी तो सयस्स पाय पुं छणस्स कइता आपणी नित्राइ जेमा तोडइ तेहनी अप्राप्तिइ एतावता आपणो समाधियो नळइ तोपछे साहम्मिक न्हासागे परं ते आवाधा टाले हि वेते उच्चारप्रत्रवण करी जिहां परिठवे तेहनी विधिकहे तेसाधु जेस्सं डिल एह वो जाणे अत्यप्राणवीज हरित ओसको लिया बडाना संतानादिसहित तेहवाइस्सं डिले उच्चारप्रत्रवण परिठवेन ही हि वे जिहा परिठवेते

दीपिकाटीका

प्रयोजनैरासुप्तिकैः सहितः समन्वितः तथा समितः पंचभिः समितिभिः सदायावदायुस्तावत् संयमा तुष्ठानेयतेत एत देवचत्रे च इत्येवंमन्यस्व इति ब्रवीमीति पूर्ववत् द्वितीयं निषीधिकाध्ययन समाप्तं द्वितीयाध्ययने निषीधकी प्रतिपादिता तत्र च कथं भूतायां भूमौ उच्चारादिविधेयं इत्यनेन संबंधेनायातस्य उच्चारप्रत्रवणनामकस्य तृतीयाध्ययनस्येदमादिस्त्वं से भिक्खु वार उच्चारपासवणकिरिया एउवा हिज्जमाणा सयस्स पाय पुं छणस्स असती एततोपच्छा साहम्मियं जा एज्जा सभित्तुः कदाचिदुच्चारप्रत्रवणकर्त्तव्यतया उत्प्रावत्येनवाध्यमानः स्वकीयपाठपुं छन समाध्याटो उच्चारादिकं कुर्यात् स्वकीयस्याभावेन साधर्मिकं साधुं याचेत पूर्वप्रत्युपेक्षितं पाठपुं छनकं समाध्यादिकं परं वेगधारणं न कर्त्तव्यं सेज्जं पुण्णं डिहं जाणे ज्जा सत्तं डं सपाणं मक्कडा संताणयं तहप्पगारं सिधं डिलं सि नो उच्चारपासवणं वो सिरेज्जा सभित्तु उच्चारप्रत्रवणं शंकाया पूर्वमेव खंडिलंगच्छेत् तस्मिं च सांडादिके अप्राप्तकत्वा उच्चारादिन कुर्यात् सेज्जं पुण्णं डिहं जा

शिलंगाचार्य कृतटीका

यदसौ सर्वाद्यैरशेषप्रयोजनैरासुप्तिकैः सहितः समन्वितस्तथा समितः पञ्चभिः समितिभिः सदायावदायुस्तावत् संयमा तुष्ठानेयतेतैतदेवचत्रे च इत्येवंमन्येतेति ब्रवीमीति पूर्ववत् निषीधिकाध्ययनं द्वितीयमादितो नवमं समाप्तमिति सांप्रतंतृतीयः सप्तैककः समाख्यते चस्य चायमभिसंबंधः इहानन्तरे निषीधिकाप्रतिपादिता तत्र च कथं भूतायां भूमावुच्चारादिविधेयमित्यस्य च नामनिघ्नने निक्षेपे उच्चारप्रत्रवणइति नामतदस्य निरुक्त्यर्थं निर्युक्तिरुदाह उच्चवद्गगाहा शरीरादुत्प्रावत्येन च्यवते यथाति उच्चरतीति चोच्चारो विद्यतया प्रकापेण प्रवण्यवतीति प्रवणमेकिकातश्च कथमाचरतः साधोः शुद्धिर्भवति नातिचारइत्युत्तरगायया दर्शयितुमाह सुणिणो गगाहा साधुना

पट्जीवकायरक्षयोद्यक्तेन वक्ष्यमाणद्वयोक्तेनस्य डिलेउच्चारप्रत्यवणविधये अप्रमत्तेनेतिनिर्युक्त्यनुगमानन्तरंस्त्वानुगमेस्त्वत्तंउच्चारणियंतञ्चेदंसेइत्यादि सभिक्तुःकदाचिदुच्चारप्रत्यवणकर्तव्यतयोत्प्राप्त्येन बाध्यमानः स्वकीयपादपुंजनसमाध्यादावुच्चारदिकंकुर्यात्स्वकीयस्याभावेनसाधर्मिंसाधुंयाचेतपूर्वप्रत्युपेक्षितं पादपुंजनकंसमाध्यादिकमिति तवनेनैतत्प्रतिपादितंभवति वेगधारणंनकर्तव्यमिति अपिचसेइत्यादि सभिक्तुःउच्चारप्रत्यवणाशङ्कायां पूर्वमेवस्य डिलंगच्छेत्तस्मिंश्च सांडादिके अप्राप्तकत्वादुच्चारदिन

उच्चारपासवणं वोसिरेज्जासेभिक्वूवा२सेज्जंपुण्यं डिलंजाणेज्जाअप्पपाणंअप्पवीयंजावमक्कडासंताणं
यंसितहप्पगारंसिधं डिलंसिउच्चारपासवणं वोसिरेज्जासेभिक्वूवा२सेज्जंपुण्यं डिलंजाणेज्जाअस्सिंप
डियाएएगंसाहम्मियंसमुद्दिस्सअस्सिंपडियाएवहवेसाहम्मियास मुद्दिस्सअस्सिंपडियाएएगंसाहम्मिं
णंसमुद्दिस्सअस्सिंपडियाएवहवेसाहम्मिणीओसमुद्दिस्स अस्सिंपडियाएवहवेसमणमाहणवणीमगप

भाषा

कहेछे तेसाधुस्यं डिलएहवोजाणे अंडप्राणवीजहरितचोसकोलिया वडानासंतानादिसहितनहोइतेहवेस्यं डिलेउच्चारप्रत्यवणपरि
कुवे तेसाधुस्यं डिलजाणे केहवोहहस्सेसनमाहि साधुनोभावभाणी एकसाहम्मिउद्दिशी अथवाषणासाहम्मिउद्दिशी तथाएकसाह
म्मिणिउद्दिशी तथाषणीसाहम्मिणिसमुद्दिशी तथाषणाअमणब्राह्मणगिणी२ अमकाअमकानेकाजिइमउद्दिशीप्राणभूतजीवसत्त्वविरा

दीपिकाटीका

येज्जा अप्पपाणंअप्पवीयं जावमक्कडासंताणयंसिधं डिलंसि उच्चारपासवणं वोसिरेज्जासभिक्तुरत्यांटादिके प्राप्तकेस्यं डिलंउच्चारदि
कुर्यात् सेभिक्वूवा२ सेज्जंपुण्यं डिलंजाणेज्जा अस्सिंपडियाएएगंसाहम्मियंसमुद्दिस्सअस्सिंपडियाए वहवेसाहम्मियासमुद्दिस्सअस्सिं
पडियाए एगंसाहम्मिणिसमुद्दिस्स अस्सिंपडियाए वहवेसाहम्मिणीओसमुद्दिस्स अस्सिंपडियाए वहवेसमणमाहणवणीमगपग
णियर समुद्दिस्सपाणाइं जावउद्दे सियंचेतेति तहप्पगारंयं डिलं पुरिसंतरकडंवाजाववहियानीहडंवा अन्नयरंसिवा तहप्पगारंसि
यं डिलंसिनोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जासभिक्तुर्द्यत्पुनरेवंभूतं स्यं डिलंजानीयात् तद्यथाएकंवज्जन्वा साधर्मिकान् समुद्दिश्यतत्प्रति
अथाकदाचित्कथित् स्यं डिलंकुर्यात् अमणादीन्प्रगणयथाकुर्यात् तच्चेवंभूतंपुरुपातरस्वीकृतं अस्वीकृतंवा मलगुणदुष्टद्वे शिकंस्व

शीलंगचार्व हतटीका

कुर्यादिति किञ्च सेइत्यादि अल्पांडकादिकेप्राप्तकेचार्वगिति तथासेइत्यादि सभिक्तुर्द्यत्पुनरेवंभूतंस्वं डिलं जानीयात्तद्यथा एकंवज्ज
न्वासाधर्मिकान् समुद्दिश्यतत्प्रतिअथाकदाचित्कथित् स्यं डिलंकुर्यात्तथाअमणादीप्रगणयथाकुर्यात्तच्चेवंभूतं पुरुपातरस्वीकृतंन
स्वीकृतंवा मलगुणदुष्टद्वे शिकंस्व डिलमाह्वोच्चारदिनकुर्यादिति किञ्च सेइत्यादि सभिक्तुर्द्यत्वंतिकेस्यं डिले अपुरुपातरस्वीक

गणियरसमुद्दिस्सपाणाइं ४ जावउद्दे सियंचेतेतितहप्पगारंयं डिलं पुरिसंतरकडंवाजाववहियानीहडं
वाअन्नयरंसिवातहप्पगारंसिधं डिलं सिणोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जासेभिक्वूवा२सेज्जंपुण्यं डिलंजा
णेज्जावहवेसमणमाहणक्किवणवणीमगअतिहीसमुद्दिस्सपाणाइं ४ जावउद्दे सियंचेतेतितहप्पगारंयं
डिलं अपुरिसंतरकडंजाववहियाअणीहडंवाअन्नयरंसिवातहप्पगारंसिणोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा

भाषा

धीकरीउद्दे शिकंस्व डिलसाधुने आपेतथाप्रकारस्यं डिलपुरुपांतरकृत अथवाअपुरुपांतरकृत बाहिरिनीकृत्यो अथधाननीकृत्योएत

लेख्योभावतेभोग्यो अथवानभोग्यो एतदेतन्नेरेपुणसदोपस्यं डिलविषे उच्चारप्रचवणपरिद्वेनही वलीविशेषकहे तेषां त्रे
स्यं डिलएहवोजाणे षणात्रमणत्राक्षणक्षपणवनी पकयतिविउद्दिगीप्राणभूत जीवसत्वनोसमारंभकरी आ शकर्मिकउद्दिशिकसाधु
नेत्रापे तेहवोस्यं डिलअयुपपांतरकृत तथावाहिरिजेनीकल्योनयी अनरेतथाप्रकारस्यं डिलनेविषे उच्चारप्रचवणपरिद्वेनहीजि

दीपिकाटीका

डिलमात्रिचोच्चारदिनकुर्वात् सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा वडवेसमणमाहणक्रियणवणी मणअतिहिसमुद्दिस्सपाणाइं
४जावउद्देसिचंचेनेति तहमणारंयं डिलंपुरिसंतरकडं जाववहियानीहडंवा अन्नयरंसिवा तहप्यगारंसिनो उच्चारपासवणं वोसिरे
ज्जाअहपुणएवंजाणेज्जा पुरिसंतरकडंजाववहियानीहडंवा अन्नयरंसिवा तहप्यगारंनोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा अहपुणएवंजा
णेज्जाअपुरिसंतरकडंजाववहियानीहडंवा अन्नयरंसियं डिलंसि उच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिक्षुयावन्तिकेस्यं डिलेअपुणपान्तर
स्वीकृतेउच्चारदिनकुर्वात् पुरुपान्तरस्वीकृतेतुकुर्वात् सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा अस्सिंपडियाएकयंवाकारियंवापामि
च्चियंवाच्छं वाधटं वासटं वालितं वासमटं वासंपधूतं वाअन्नयरं सितहप्यगारंसियं डिलंसिनोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिक्षुसाधुसु
द्दिश्यकृतादौ उत्तरगुणाशुद्धेस्यं डिले उच्चारदिनकुर्वात् सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा इहखलुगाहावइवा गाहावइपु
त्तावाकांदाणिवासूलाणिवा जावहरियाणिवा अन्तातोवाहिनीहडं तिवाहिस्रोवा अन्तंसाहरन्ति अन्नयरंसिवातहप्यगारंयं डिलं
सिनोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिक्षुगृहपत्यादिना कंटादिकेस्यं डिलान्निष्कास्यमाने ततवानिच्छिप्यमाणे नोउच्चारदिनकुर्वात्

शीलंगाचार्य कृतटीका

कृतेउच्चारदिनकुर्वात्पुरुपांतरस्वीकृतेकुर्वादिति अपिच सेइत्यादिसभिक्षुः साधुसुद्दिश्यकीतादावुत्तरगुणाशुद्धे स्यं डिलेउच्चार
दिनकुर्वादिति किञ्च सेइत्यादि सभिक्षुगृहपत्यादिनाकंटादिके स्यं डिलान्निष्कास्यमाने ततवानिच्छिप्यमाणेनोच्चारदिनकुर्वादिति
तथासेइत्यादि सभिक्षुःस्त्वादौ स्यं डिलेनोच्चारदिनकुर्वादिति किञ्च सेइत्यादिसभिक्षुर्यत्पुनरेवंभूतं स्यं डिलंजानीयात्तद्यथा अनन्त

अहपुणएवंजाणेज्जापुरिसंतरकडंजाववहिया णोहडंवा अन्नयरंसिवातहप्यगारंसियं डिलंसिउच्चार
पासवणं वोसिरेज्जा सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा अस्सिंपडियाएकयंवा कारियंवापामिच्चि
यंवाच्छं वाधटं वासटं वालितं वासमटं वासंपधूतं वाअन्नयरंसितहप्यगारंसियं डिलंसिणोउच्चा
रपासवणं वोसिरेज्जा सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा इहखलुगाहावइवागाहावइपुत्ता

भाषा

हांपरिठवेतेकहेछे अथहिवेवलीइमजाणे एस्यं डिलपुरुपांतरकृत वाहिरिनीकल्यो अनरेतथाप्रकारस्यं डिलनिर्दोषविषे उच्चारप्र
चवणपरिठवे वलीस्यं डिलनोविशेषकहेछे तेषांभुजेस्यं डिलएहवोजाणे साधुनेकाजिकीधोकराव्यो पामिच्चयंउच्छीनोलीधो तथाछ
न्नं कइतांआव्यो तथासमाच्छोतयालित्तंकाहतां लोप्योसमटं कइतां विपसीभूमिभांजीसमीकीधीतयासंपधूवियं दुर्गंधटालिवाभणीधूप
दीवोअनरेतथाप्रकारतेहवे स्यं डिलेउच्चारप्रचवणपरिद्वेनही तेषांभुजेस्यं डिलएहवोजाणे गृहस्यसाधुनेकाजिकंदयवासूत्र
तथाहरीकायवीजकाचइत्यादि साहित्यकोवाहिरिकाढे वाहिरियकोमाहिन्हे तेहवेस्यं डिलिउच्चारप्रचवणपरिद्वेनही तेषांभु

दीपिकाटीका

सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा स्वंधंसिवापीठंसिवा मच्चंसिवामालंसिवा अटंसिवा पायंसिवा अन्नयरंसिवायं डिलंसिनो
उच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिक्षुस्त्वादौ स्यं डिलेउच्चारदिनकुर्वात् सेभिकखूवा२ सेज्जं पुण्यं डिलं जाणेज्जा अणंतरहियाएपुढवी

शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

वाकंदाणिवामूलाणिवाजावहरियाणिवाअन्तातोवावाहिंणीहरित्तिवाहौओवाअन्तोसाहरंतिअस्य
रंसिवातहप्पगारंसिथंडिलंसिणोउच्चारपासवणं वो सिरिज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवासेज्जंपुण्णथंडि
लंजाणेज्जाखंवंसिवापौढंसिवामंचंसिवामालं सिवाअट्टंसिवापासायंसिवाअस्ययरंसिवाथंडिलंसि
णोउच्चारपासवणं वो सिरिज्जासेभिकखूवाभिकखूणीवासेज्जंपुण्णथंडिलंजाणेज्जाअणंतरहियाएपुटवी

भाषा

जेस्यंथिलएहवोजाणे खंधनेविषे पौढनेविषे मालानेविषे पौढणीऊपरि अट्टालकजेप्रतोली ऊपरिपरकीधोऊइजिहां रहीपरचक्र
संयुद्धकरे प्रासादविषे वलीयनेरेतेहवे स्थंडिलिउच्चारप्रश्रवणचारित्रियोपरिठवेनही तेसाधुचारित्रियोजेस्यंथिलएहवोजाणेअ
णंतरहियाएपुटवीएकहतांसचित्तथिवीनेविषेतथास सणिद्धाएआलीभूमिकानेविषे परंयवहारिजेसचित्तजाणियेजेगाममाहिली

दीपिकाटीका

एससणिद्धाएपुटवीए ससरक्खाएपुटवीए सेदियामक्कडाए चित्तमंताएलेलूएकोलावासंसिवा दास्यंसिवा जीवपइद्वियंसिवाजावम
क्कडासंताणयंसि अन्नयरंसिवातहप्पगारंसिथंडिलंसि नोउच्चारपासवणं वो सिरिज्जा सभिक्षुर्यत्पुनरेवंस्थंडिलं जानीयात्तद्यथाअ
नन्तरियायां सचित्तायांथिव्यां ततोच्चारदिनकुर्यात्तथेयंसुगमंनवरं कोलावासंघुणवासं इहखलुगाहावइवा गाहावइपुत्तावाकंदा

शीलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

एससणिद्धाएपुटवीएससरक्खाएपुटविएसद्वियामक्कडा एचित्तमंताएसिलाएचित्तमंताएलेलुएचित्तमं
ताएकोलावासंसिवादास्यंसिवाजीवपइद्वियंसिवाजावमक्कडासंताणयंसिअस्ययरंसिवातहप्पगारंसि
थंडिलंसिणोउच्चारपासवणं वो सिरिज्जा सेभिकखूवाभिकखूणीवासेज्जंपुण्णथंडिलंजाणेज्जाइहखलु
गाहावइवा गाहावइपुत्तावा कंदाणिवाजाववीयाणिवा परिसाडेसुवापरिसाडेतिवा परिसा

भाषा

भूमिकामसूत्रादिकने योगिकेतलीएकअचित्तजाणीये तेआलीऊइतिहांविशेषकोनथीतसादि तिहाजोइवातथाससरक्खाएपुट
वीएसरजस्तजिहावाहिरिथकी वायुनेयोगिसूक्ष्मरजजडी आवीपडीऊइतिहां तथामद्वियमक्कडाएकाचीमाटीनो कर्मजिहांकी
धोळे एतावताकाचीमाटीमसलीळे तेहनापुङ्गलपछारछाऊइ तेचित्तमंतसचित्तकहिये तेहनेविषे तथासिलाएचित्तमंताएजेव्यव
हारिशिलापापाणनीसचित्तजाणे तेहनेविषे तथालेलुयाएनाम्हापापाणनीजातिसचित्तविषे तथाकोलावासकहतां जिहांहुणपछा
ऊइएहवादासकाष्टनेविषे तथाजिहाजीवप्रतिष्ठितऊइ बीजादिकअनेकऊइ कोलियावडानां पुडऊइ तथाप्रकारतेहवास्थंडिलने
विषे उच्चारप्रश्रवणपरिठवेनही तेसाधुजेस्यंथिलएहवोजाणे इहांगट्टपतिगट्टपतिपुत्तइत्यादिलोककंदआदिदेइजालगीवीजएतला
इहांअतीतकालिवाल्याऊंता वर्त्तमानकालिइहांअकेळे अकवेळे इत्यादिक्रियाकरेळे तथाआगामियेकालिकंददिवालिवानीक्रिया

दीपिकाटीका

णिवावीयाणिवापरिसाडेस परिसाडंतिपरिसाडेसंतिवा अन्नयरंसिवा तहप्पगारंसिनोउच्चारपासवणं वो सिरिज्जासभिक्षुर्यत्पुन

रेवंभूतस्यं हिलं जानीयात्तद्यथायत्रगृहपत्यादयः कंद्वीजादि परिच्छेपणादिकाः क्रियाः कालत्रयवर्त्तिन्यः कुर्युः तत्रैहिकामुष्मिका

शिलंगाचार्यकृत टीका

रितायांसचित्तायां यद्यव्यांतत्रोच्चारदिनकुर्याच्छेपं सुगमंनवरंकोलावासन्ति घुणवासंचयपिच सेइत्यादि समिद्धुयंत्यनरेवंभूतस्यं
डिलंजानीयात्तद्यथा यत्रगृहपत्यादयः कंद्वीजादिपरिच्छेपणादिकाः क्रियाः कालत्रयवर्त्तिन्यः कुर्युः तत्रैहिकामुष्मिकापायभयादुच्चा

हेसंतिवाअखयरंसिवातहप्पगारंसिवाउच्चारपासवणंवोसिरेज्जा सेभिकखूवाभिकखूणीवासेज्जंपुण
यं डिलंजाणेज्जाइहखलुगाहावईवागाहावतो पुत्तावासालीणिवाविहीणिवासुग्गाणिवा सामाणि
वातिलाणिवाकुलत्याणिवाजवाणिवाजवजवाणिवापतिरिंसुवापतिरिंसंतिवा पतिरिंसंतिवाअखयर
सिंवातहप्पगारंसिधं डिलंसिणोउच्चारपासवणंवोसिरेज्जासेभिकखूवा२ सेज्जंपुणयं डिलंजाणेज्जाआ

भाषा

करिस्वेइमजाणे तिहांतेहवेस्यंडिलिउच्चारप्रचवणपरिटवेनही तिहांपरिटवतां इहलोकिपरलोकिभयवाइ तेसाधुचारितियो
जेस्यंडिलएहवोजाणे इहांगृहस्यसालि ब्रीहिस्संगउडदतिलबुलत्यजवजवधान्यविशेष एतलापइरंसुवाकइतांअतीतकालिवाव्या
वर्त्तमानकालिवावेखे आगामियेकालिवाविस्ये इमजाणे तेहवेस्यंडिलिउच्चारप्रचवणपरिटवेनही लोकदुग्गंकाकरे इतिभाव तेसाधु
चारितियोजेस्यंडिल एहवोजाणेतैकेहवा आमोवाणिकइतां जिहांकचवरनापुंजटिगलापयाज्जइ तिहांतयाधसाकइतांमोटीभूमि

दीपिकाटीका

पायभयादुच्चारदिनकुर्यात् सेभिकखूवा२ सेज्जंपुणयं डिलंजाणेज्जाइहखलुगाहाव ईवागाहावइपुत्तावासालीणिवाविहीणिवा सुग्गा
णिवासामाणिवातिस्त्राणिवाकुलत्याणिवाजवाणिवाजवजवाणिवापतिरिंसुवापतिरिंसंतिवाअखयरंसिवातहप्पगारंसि यं डिलंसिनो
उच्चारपासवणंवोसिरेज्जा यत्रगृहपत्यादयः शाल्यादीन्युपवन्तोवपन्ति वप्संतिवा तत्राप्युच्चारदिनकुर्यात् सेभिकखूवा२सेज्जंपुणयं

शिलंगाचार्य कृतटीका

रादिनकुर्यादिति तथासइत्यादि यत्रगृहपत्यादयःशाल्यादीन्युपवन्तोव पन्तिवप्सन्तिवा तत्राप्युच्चारदिनविदध्यादितिकिंचसे

मोयाणिवाधसाणिवाभिलुवाणिवाविज्जुलाणिवा खाणुवाणिवाकडवाणिवा पगडाणिवादरीणिवा
पदुग्गाणिवा सामाणिवा२ अखयरंसिवातहप्पगारंसिणोउच्चारपासवणंवोसिरेज्जा सेभिकखूवा२से
ज्जंपुणयं डिलंजाणेज्जामाणुसरंधणाणिवासहिसकरणाणिवावसमकरणाणिवाअस्सकरणाणिवा
कुक्कुडकरणाणिवासक्कुडकरणाणिवा लावयकरणाणिवा वट्टयकरणाणिवातित्तिरकरणाणिवाकवो

भाषा

कानीतेडिज्जइ जिहांभिलुगाणिकइतां नाबहाभूमिकानीराइ विज्जुलकइतां जिहांकईमज्जइ खाणुवाणिकइतां स्यंभकीवकादिक
जिहंज्जइकडवाणिकइतां जिहांकडव्वारिनीतयाखेलडीनाडांजाज्जइतिहांगत्ताणिकइता मोटाखाडादरीकइतांशुफापडुग्गाणि
भीतिप्राकारादिकएतलासम अथवा वियमतेहवास्यंडिलनेविषे उच्चारप्रचवणपरिटवेनही इहांपरिटवतांसंयमनी आत्मानी
विराधनाज्जइ तिणिंकारणिपरिटवेनहीं तेसाधुचारितियोजेस्यंडिलएहवोजाणे जिहांमाणुसरंधणाणिवाकइतां सनुप्यनारा-
धिवानांठासचूणहाभाठीइत्यादिज्जइमहिसकरणाणिवा कइतांजिहांमहिपीउहिसीकांईकार्यकरिये एतावताजिहांभइसिराखिये

दुहिषेद्व्यादि तथा अश्वकरणघोडानाकार्यकुर्कुटनाकार्यमर्कटनाकार्य वटुकनाकार्य तित्तरकार्य कपोतकार्यकपिंजलकार्यइत्यादि

दीपिकाटीका

डिलंजाणेज्जा आमोवाणिवाघसाणिवा भिलुयाणिवा विज्जुलाणिवाखाणुयाणिवा कडयाणिवा पगडाणिवादरीणिवा पटुग्गाणि
वासमाणिवार अन्नयरंसिवातहप्पगारंसि थंडिलंसिनोउच्चारपासवणंवासिरेज्जा सभिज्जुयत्पुनरेवंभूतो स्यंडिलंजानीयात्तद्यथा
आमोकाणिवाकचवरपुजा घोसाटहत्तोभूमिराजयः भिलुयाणिहत्तभूमिराजयः विज्जलंपिच्छलंस्याणुः कडयाणिहत्तुयोतलिका
दिदंडकंप्रगतीदरी प्रतीताप्रदुर्गाणिकुड्य प्राकारादीनिएतानि चसमानिवाविषमाणिवाभवेद्युतदेतेष्वात्मसंयमविराधनासंभवान्नोच्चारदिकुर्यात् सेभिकखूवार
सेज्जंपुण्यंडिलंजाणेज्जा माणुसरंधणाणिवा सहसकारणाणिवासमकारणाणिवाअश्वकरणाणिवा
कुक्कुडकरणाणिवामकडकरणाणिवा लावयकरणाणिवा वट्टयकरणाणिवा तित्तरकरणाणिवा कवोचयकरणाणिवा अन्नयरंसिवा
तहप्पगारंसिथंडिलंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिज्जुयत्पुनरेवंभूतं स्यंडिलंजानीयात्तद्यथा मानुपरंधनानिचुलहादीनि
तथामहिष्यादीनुदिश्य यत्किञ्चित्क्रियते तथायतस्याप्यंति तत्तलोकविरुद्धप्रवचनोपघातादिभयान्नोच्चारदिकुर्यात् सेभिकखूवार

श्रिलंगाचार्य कृतटीका

इत्यादि । सभिज्जुयत्पुनरेवंभूतं स्यंडिलंजानीयात्तद्यथा आमोकाणिकचवरपुजाः घोसाटहत्तोभूमिराजयः भिलुयाणिहत्तभूमि-
राजयः विज्जलंपिच्छलं स्याणुःप्रतीतःकडयाणि हत्तुयोतलिकादिदंडकः प्रगतीमहागतीदरिप्रतीताप्र दुर्गाणि कुड्यप्राकारादीनि
एतानिचसमानिवाविषमाणिभवेद्युतदेतेष्वात्मसंयमविराधनासंभवान्नोच्चारदिकुर्यादिति किंच खेद्व्यादिषभिज्जुयत्पुनरेवंभूतं स्य
ण्डिलंजानीयात्तद्यथा मानुपरंधनानिचुलहादिनि तथासहिष्यादीनुदिश्य यत्किञ्चित्क्रियते तथातत्स्याप्यन्ते तत्तलोकविरुद्धप्र

अकरणाणिवाकपिं जलकरणाणिवाअन्नयरंसिवा तहप्पगारंसिणो उच्चारपासवणंवासिरेज्जासेभि
कखूवारसेज्जंपुण्यंडिलंजाणेज्जावेहाणसट्टाणोसुवागिद्वपिट्टाणोसुवातरुपतण्णाणोसुवासेरुपवड्डण्णा
णोसुवाविसभक्खयट्टाणोसुवाअगणिकंडयट्टाणो सुवाअन्नयरंसिवातहप्पगारंसिणोउच्चारपासवणंवो
सिरेज्जासेभिकखूवारसेज्जंपुण्यंडिलंजाणेज्जाआरामाणिवाउज्जाणाणिवावणाणिवावावणसंडाणि

भाषा

अनेरेस्यंडिलि उच्चारप्रअवणपरिठवेनहीं तेसाधुचारित्रियोजे स्यंडिलएवजोलाणे वेहाणसट्टाणोसुवा विज्ञानसस्यानते
कहिय जिहामाणुसभवलंबिये पडिकाग्रहणकरे तथागटप्रठस्थानजिहंसरिवावाछतां पुरुपट्टादिकलहापवाडिवाभणीरुधिरा
दिके देहपरडीने पडीरहाइं मांसपिंडने गट्टादिपंपिया तेहनोभक्षणकरे तरुपडण्णाणोसुवा जिहामरिवावाछतापुरुप
ट्टाणीपरिपडीरहे अथवाट्टाणकी जिहा सरिवाभणीपडे तेतरुपडण्णाणकहिये तथासेरुपडण्णाणोसुवा सेरुपकटतांपर्वततेह
थकीपडीनेजेमरे तेसेरुपडण्णाणकहिये तेहनेविपेतथाविसभक्खण्णाणोसुवा विषभक्षणकरीनेमरे तेहनास्यानक तथाअग्नि
प्रवेशनाठाम जिहंसरिवावाछताकाएकठाकरीअग्निवालीमाहिप्रवेशकरेतेहना स्थानकएवाअनेराईस्थानकनेविपेउच्चारप्रअव
णपरिठवेनरी तेसाधुजेस्यंडिलएवजोलाणेतेकेहवा आरामवाडानेविपे उद्यानजिहंवायनजं पाकरीनं कियेयनपनडंडनानोवन

दीपिकाटीका

भिकखूणीवा सेज्जं पुण थंडिलंजाणेज्जा वेहाणसट्टाणोसुवा गिद्वपिट्टाणोसुवा तरुपतण्णाणोसुवा सेरुपवड्डण्णाणोसुवा विम

भक्खण्यद्यद्योसुवा अगणिकंडयद्योसुवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सभिच्चुर्विहानसस्यानानि मानुपोल्लवनस्यानानि गटहस्पृष्टस्यानानियत्त मुसुर्पवो गट्ठादिभक्षणार्थं रुधिरादिलिप्तदेहानिपत्यतिष्ठंति तरुपतनस्यानानि यत्तमुसुर्पएव अनशनेन तरुवत्पतिततिष्ठंति तरुभ्योवा यत्तपतंति एवंमेरुपर्वतस्यानानिमेरुत्वात् पर्वतोऽभिधीयते एवंविपभक्षणाग्निप्रवेशस्यानादिषु नोच्चारादिकुर्यात् सेभिकखूवा भिक्खूणीवा सेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा आरामाणिवा उज्जाणाणिवा वणाणिवा वणसंडाणिवा देवकुलाणिवा सभाणिवा पवाणिवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि यंङ्गिलंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरे

शिलंगचार्यकृतटीका

वचनो पधातादिमयात् नोच्चारादिकुर्यादिति तथाचेद्व्यादि सभिच्चुर्विहानसास्यानानि मानुपोल्लवनस्यानानि गटहस्पृष्टस्यानानियत्तमुसुर्प वोगट्ठादिलक्षणार्थं रुधिरादिलिप्तदेहानि पत्यासतेतरुपतनस्यानानि यत्तमुसुर्पएवानशनेनतरुवत्पतिततिष्ठंति तरुभ्योवायत्तपतन्ति एवंमेरुपतनस्यानान्यपि मेरुत्वात्पर्वतोभिधीयतइति एवंविपभक्षणाग्निप्रवेशस्यानादिषुनोच्चारादिकुर्यात्

वादेवकुलाणिवासभाणिवापवाणिवाअन्नवरंसिवातहप्पगारंसि यंङ्गिलंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरे ज्जासेभिकखूवासेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा अट्ठालयाणिवा चरियाणिवा दाराणिवा गोपुराणिवा अन्नवरंसि यंङ्गिलंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरे ज्जासेभिकखूवासेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा तियाणिवा चउक्काणिवा चच्चराणिवा चउक्कुहाणिवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरे ज्जासेभिकखू

भाषा

मोटोवनतथा देवकुलप्रसिद्धसभाजिहं लोकवे सेप्रपापाणीपाइ बानेठासएतलांठामजाणीचनेराई तेहवास्संङ्गिलनेविपे उच्चारप्रअवणपरिठवेनही तेसाधुजेस्संङ्गिलएहवोजाणे अट्ठालयपउलिऊपरिजवरभूभिवानाठामचरिवा प्राकारनगरविषालेअट्टहस्तप्रमाणमार्गदार तेहारगोपुराणिप्रतोलीहार अनेरे तथाप्रकारतेहवो स्संङ्गिलजाणीउच्चारप्रअवणपरिठवेनही तेसाधुस्संङ्गिलएहवाजायेतिक चउकचाचरचतुर्मुखइत्यादि अनेरेतेहवेस्संङ्गिलविपे उच्चारप्रअवणपरिठवेनही तेसाधुएहवायंङ्गिलजाणे इंगालडाहे सुवाजिहंकाठवालीलीहा लोकरेतथाखारडाहेसुवा जिहंसोवलसाजीइत्यादिकखारवालिये मडयडाहेसुवाजिहं अतकवाशि येस्सशानभूमिका तथामडयधूमिवासुवा अतकनीय्भी जिहंचोतरोकरी ऊपरिधूभीनो आकारकरे मडयचेइएसुवा जिहंचतकनानां

दीपिकाटीका

ज्जासभिच्चुरारामदेव कुलाणिषु नोउच्चारादि विदध्यात् सेभिकखूवार सेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा अट्ठालयाणिवा चरियाणिवा दाराणिवा गोपुराणिवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि यंङ्गिलंसि नोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा प्राकारारसंघनि अट्ठालादौनोच्चारादिकुर्यात् सेभिकखूवार सेज्जं पुण्यं जाणेज्जा तियाणिवा च उक्काणिवा चच्चराणिवा च उक्कुहाणिवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि यंङ्गिलंसिनो उच्चारपासवणं वोसिरेज्जाति कचत्तरा दौचनोच्चारादिव्युत् सजेत्सेभिकखूवासेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा इंगालडाहेसुवाखारडाहेसुवा मडयडाहेसुवामडयधूमिवासुवामडयचेइएसुवा अन्नवरंसिवा तहप्पगारंसि यंङ्गिलंसिनोउच्चारपासवणं वोसिरेज्जा सेभिच्चुरंगारदाहस्यानस्सशानादौ नोउच्चारादिविदध्यात् सेभिच्चुवाभिच्चुणीवा सेज्जं पुण्यंङ्गिलं जाणेज्जा नदियाय

श्रीलंगचार्य कृतटीका

इति अपिचचेद्व्यादि आरामदेवकुलादौनोच्चारादिविदध्यादिति तथाचेद्व्यादि प्राकारसम्बन्धित्याद्यादौनोच्चारादिकुर्यादिति किञ्चित्कचत्तरादौच नोउच्चारादिव्युत् सजेदिति किञ्चसद्व्यादिसभिच्चुरंगारदाह स्यानस्सशानादौनोच्चारादिविदध्यादितिअपिच

पुन्नागवणोसुवा चुन्नागवणोसुवा अन्नयरेसुवा तहप्यगारेसुपत्तोवएसुवा पुप्फोवएसुवा फलोवएसुवा वीओवएसुवा हरिओवएसुवानोउ

गिलंगाचार्यकृत टीका ।

सेइत्यादिसभिजुरभिनवासुत्तुत्तुनिपुतथानवासुगोप्रलेह्यासुगवादनीपुसामान्येनवागवादनीपुवाअनीपुवानोञ्जारादिविदध्यादिति

केयइवणंसिवाअंववणंसिवाअसोगवणंसिवाणागवणंसिवापुणा गवणंसिवाचुणगवणंसिवाअणयरेसु
वातहप्यगारेसुवा पत्तोवएसुवापुप्फोवएसुवाफलोवएसुवा वीओवएसुवाहरिओवएसुवाणोउञ्चार
पासवणंसोसिरेज्जा सेभिक्वूवा २ सयपाययंवापरपाययंवा गहायसेत्तमायाएएगंतमवक्कमेज्जाअणा
वायंसिअसंलोइयंसि अय्यपाणंसिजावमक्कडासंताणयंसिअहारामंसिवा उवसायंसिततोसंजयामेव

भाषा

इव नकेतकीनोवन अशोकवृक्षनोवननागवृक्षनोवन पुन्नागवृक्षनोवन तेइवाअनेराईवननेविपेपुप्पसहितफलसहितबीजसहितहरि
कावसहितएहवानेविपे उञ्चारप्रअवणपरिवृत्तेनही हिवेउञ्चारप्रअवणकिमकरेतेकहेथे तेसाधुचारितियो सयपायंआपणोपात्तपर
पाययं अनेरानोपात्तमात्राभणीलेइने एकांतिजाइजिहांकिणिहीने आवाधानऊपजेतथाजिहांकिणिहीनीइटिनपडे जिहांजीव

दीपिकाटीका

उञ्चारपासवणंसोसिरेज्जा अशनोवीयकसहनादौवा नोञ्जारादिकुर्वात् तथापत्तुप्पफलाद्युपे तेष्वितिकथंवेञ्जारादि कुर्वादित्याह
सेभिक्वूवासयपाययंवा परपाययंवागहायसेत्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा अणावायंसिअसंलोयं सिअय्यपाणंसिजाव मक्कडासं
ताणयंसिअजावरामंसिवा उवसयंसिवा ततोसंजयामेव उञ्चारपासवणंसो सिरिज्जावोसरित्तासे तपादावगंवा मक्कडेमेज्जा
वमक्कडासंताणयं सिअहारामंसिवाभासयंडिलंसिवा अणयरंसिवातहप्यगारंसि यंडिलंसिअचित्तंसिततो संजयामेवउञ्चार
पासवणंपरिवृत्तेज्जाअयंचलु तस्सभिक्वूअवाभिक्वूणीएवासामग्गियंजावज एज्जासित्तिवेमि तइयंउञ्चार पासवणंसत्तिकओ
सन्मत्तं सभिजुस्वकीयं परकीयंवापात्तकं समाधिस्थानंउहीत्वास्संशुडलमनापातमसंलोकंगत्वाउञ्चारं प्रअवणंवाकुर्वात्प्रतिष्ठा

गिलंगाचार्य कृतटीका

किञ्चसेइत्यादि उगोत्तिडालप्रधानशाकंपत्तप्रधानं तुशाकमेवतद्वतिस्थानेस्सलगादिवतिचनोञ्जारादिकुर्वादिति तथासेइत्यादि अशनो
यकसहनादौचनोञ्जारादिकुर्वादितितथापत्तु पुप्पफलाद्युपेतटति कथंवेञ्जारादिकुर्वादितिदर्शयति सेइत्यादि सभिजुःस्वकीयंपर
कीयं वाप तत्तंसमाधिस्थानंउहीत्वास्संशुडलमनापातमसंलोकंगत्वाउञ्चारंप्रअवणं वाकुर्वात्प्रतिष्ठापयेदितिशेषमध्यचनसमाप्तिंयावत्

उञ्चारपासवणंसोसिरेज्जावोसरित्तासेत्तमादाय एगंतमवक्कमेज्जाअणावायंसिजावमक्कडासंताण
यंसिअहारामंसिवाभासयंडिलंसिवा अणयरंसिवातहप्यगारंसि यंडिलंसि अचित्तंसिततोसंज
यामेवउञ्चारपासवणंपरिवृत्तेज्जा इयंचलुतस्सभिक्वूस्सवा भिक्वूणीएवासामग्गियंजावजएज्जासि
त्तिवेमि उञ्चारपासवणंसत्तिकओसंमत्तो सेभिक्वूवाभिक्वूणीवा सुइंगसहाणिवा नंदीसुइंगस

भाषा

नोहिंसानथी तिहांसंडिल जोईआरामनीवलि तथादग्धभूमिकाने एहवेसंडिले तथाएहवेअनेरेप्रासुकसंडिलअचित्तविपे

तिवारपक्षेजयणा सहितउच्चारप्रश्रवणपरिद्वे एपरिष्ठापवानीविधिजाणिवी हिवेअध्ययन परिसमाप्तिकहेछे । एहनीव्याख्या पूर्ववत्इतितीमत्तमागच्छेविहित सदाचारयत्नानां पंडित श्रीसाधुरत्नानांशिष्येणपाशचंद्रेणविहि तेअ्रीआचारांगद्वितीयश्रूतस्कांध वालावबोधे तृतीयमुच्चारप्रश्रवणसप्तैककं दशममध्ययनसमाप्तं आदितोध्ययनानि १६ हिवेतीजासातिका अनन्तरचोयोसाति कोप्रारंभियेछे तिहांपहिलेसातिकेस्थानविधिकही वीजेसातिके स्वाध्यायभूमिनोविशेषकह्यो तीजेसातिके उच्चारप्रश्रवणपारि ढावणियाविधिकही तिहारहतोसाधुजे अनुकुलप्रतिकूलशब्दसांभले तोरागद्वेपटालिवो एहवोभावकहेछे तेसाधुचारितिवो चदंगमादलनाशब्द तथानंदीसहाणिवा तयनोशब्दसमकालवाजे तेनंदीकहिये विततघनसुपरि एचारिप्रकारवादितेहनाता

दीपिकाटीका

पयेत्शेषंअध्ययनसमाप्तिंयावत्पूर्ववत् तृतीयमुच्चारप्रश्रवणनामकंसप्तैककाध्ययनसमाप्तं तृतीयानन्तरंचतुर्थः सप्तैककःसमारभ्यतेअस्यचायमभिसम्बन्धःइहाद्येस्थानंहितीयेस्वाध्यायभूमिसूतीयेउच्चारदिविधिप्रतिपादितस्तेषुचवर्तमानोयद्यनुकुलप्रतिकूलशब्दान्शृणुयात्तेष्वरक्तद्विष्टनभाव्यंइत्यनेनसम्बन्धेनायातस्यशब्दसप्तैककाध्ययनस्येदमादिसूत्रंसुयंगसहाणिवानंदीसुयंगसहाणिवाभक्तृरिसहाणिवाअन्नयराणिवातहप्पगाराणिविरूवरूवाणिवितताइं कन्नसोयपडियाएनोअभिसंधारेज्जागमणाएसमिक्खुवदंगदिवातातोद्यशब्दान्शृणु

शिलंगाचार्यकृतटीका

पूर्ववदिति तृतीयंसप्तैकाध्ययनमादितोदशमं समाप्तं तृतीयानन्तरंचतुर्थः सप्तैककःसमारभ्यते अस्यचायमभिसम्बन्धः इहाद्ये स्थानं द्वितीयेस्वाध्यायभूमि सूतीयेउच्चारदिविधिप्रतिपादितस्तेषु चवर्तमानोयद्यनुकुल प्रतिकूलशब्दान्शृणुयात्तेष्वरक्तद्विष्टनभाव्यमित्येतेनसम्बन्धेनाया तस्यास्यनामनिष्पन्ने दिक्षेपेयशब्दसप्तैककइति नामास्यचनामस्यापनेना हत्यद्रव्यनिक्षेपं दर्शयितुं निर्युक्ति कक्षायापथाद्धेनाह दध्ममित्यादि द्रव्यंनोआगमतोव्यतिरिक्तं शब्दन्तेनयानिभापाद्रव्याणिपरिणतानीहगृह्यन्ते भावशब्दस्वागमतः शब्देउपयुक्तःनोआगमतस्तुगुणाःअहिंसादिलक्षणायतोसौहिंसा वृतादिपिरतिलक्षणेःज्ञाप्यतेकीर्त्तिंअथवाभगवतएवचतुस्त्रिंशदतिशयाद्युपेतस्यसा सातिशयरूपसंयत्समन्वितिस्येत्यर्हन्नितिलोकैख्यातिरितिनिर्युक्तानुगमादनंतरंसूतानुगमेसूत्रंचउच्चारणियंतच्चेदंसुयंगइ

हाणिवा भक्तृरिसहाणिवा अन्नयराणिवा तहप्पगाराणि विरूवरूवाणिवितताइंसहाइं कण सोयपडियाए णोअभिसंधारेज्जागमणाएसमिक्खुवा १५ अहावेगइयाइंसहाइंसुणेतितंजहावीणास हाणिवाविपंचिसहाणिवा वज्जीसगसहाणिवा तुणयसहाणिवा पणयसहाणिवा तुंववीणियसहाणि वादुकुलसहाणिवा अन्नयराइंवा तहप्पगाराइं विरूवरूवाणिसहाणिवा तताइंकणसोयपडि

भाषा

रमद्रघोरने भेदिवारप्रकारऊइं एहवाशब्दतथाभक्तृरीनाशब्द अनेराइतथाप्रकारनानाविध विततशब्दसांभलि वाभणीकिहां ईजाइवो मनमाहिनचींतवे तेसाधुएककईशब्दएहवासाभले तेकेहावीणातथाविपंची वज्जीणसकतुयपणव तुंववीणियदंकुणइत्या दिसर्वतंतनीनाभेदजाणिवा अनेराइतथाप्रकारनानाविध शब्दकर्णविषयना कारणजाणीसाभलिवा भणीजाइवोमनिनचींतवे तेसा

दीपिकाटीका

यात्ततःतच्छ्रवणप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेहमनायनतदकार्णनायगमनादिकुर्यात्ततश्चतुर्विधःविततघनश्रुतिरूपःततविततंचदङ्ग नंदीऊर्वायादिततंवीणाविपंच्यादिघनहस्तालकंसालादिःसुपरिवेणुशंखादिः अथतत्सूत्रमाहसेमिक्खुवा २अहावेगइयाइंसहाइंसुणे तितंजहावीणासहाणिवाअन्नयराइंवातहप्पगाराइंविरूवरूवाणिवितताइं कन्नसोयपडियाइंनोअभिसंधारेज्जागमणायवीणादी

नाभेदस्तन्नीसंख्यातोऽवसेयवनशब्दनाह सेभिकखूवाश्चहावेगइयाइ'सद्दाइ' सुणेति तंजहातालसद्दाणिवाकंसतालसद्दाणिवालन्तिव

शीलंगाचार्य कृतटीका

त्यादिसपूर्वाधिततोमिचुर्दिवितततवनशुपिररूपांश्चतुर्विधानातोद्यशब्दान् शुपुयात्ततसुश्रवणप्रतिज्ञयानामिसंधारयेन्नमनायनत
दाकर्षणायगमनं कुर्यादित्यर्थः ततविततं च दङ्गनीकृष्ट्यादिततं वीणाविपंचीवहीसज्ञादिजंतं त्रीवाद्यं वीणादीनां च भेदस्तन्नीसंख्यातो

याइ' शोअभिसंधारेज्जागमणाएसेभिकखूवाश्चहावेगइयाइ'सद्दाइ' सुणेति तंजहातालसद्दाणिवाकं
सतालसद्दाणिवा लन्तिवसद्दाणिवा गोहियसद्दाणिवा किरिकिरियसद्दाणिवा अस्वयराणिवातह
प्यगाराइ' विख्वरूवाइ' तालसद्दाइ' कस्सोयपडियाए शोअभिसंधारेज्जगमणाए सेभिकखूवाश्च
अहावेगइयाइ'सद्दाइ' सुणेति तंजहा संखसद्दाणिवा वेणुसद्दाणिवा वंससद्दाणिवा खरसुहिसद्दा

भाषा

हुएहवाएकशब्दसंभले तेकेहातालनायशब्दकंसनायशब्दलन्तियाकांसीकहिये गोहियाकहतां भांडनोकचामध्यगतवादितविशेष किरि
गिरिवाकहतां तिहेजताउनोभेद अनैराइतवाप्रकारवनवादित विशेषसंभलिवाजाइवो मनिनचैतवे तिसाधुएहवाशुपिरवादित
नाखरसंभले तेकेहाशब्दवेणुवंशनायशब्द तथाखरसुहीलोकमाहि तोडहाकहवाइ पिरिपिरियाजेकोलियावडाना पुडुसुंमदीवांस
नीनलीवाधुपूरिवाजे तेपिरिपिरियाकहिये अनैराइतवाप्रकारशुपिरवादितना भेदसंभलिवाजाइवो मनिपुणनचैतवे एतलेवित

दीपिकाटीका

सद्दाणिवा गोहियसद्दाणिवा किरियसद्दाणिवा अस्वयराणिवा तहप्यगाराणि विख्वरूवाणि घणाइ' कन्सोयपडियाएनोअभिसं
संधारेज्जागमणाय तालकंसतालादिप्रतीतमेव नवरंलन्तिकाकासिकागोदोहिकाभांडानां हस्तगततोद्यविशेषः किरिकिरियातेषा
मेववंशादिकंविता तोद्यविशेषः शुपिरशब्दमाहसेभिकखूवाश्चहावेगइयाइ'सद्दाइ' सुणेति तंजहासंखसद्दाणिवावेणुसद्दाणिवाखर
सुहिसद्दाणिवा पिरियसद्दाणिवा अस्वयराइ'तहप्यगाराइ' विख्वरूवाणि सद्दाइ' भूसिराइ' कन्सोयपडियाएनो अभिसंधारेज्जा
गमणाए शंखवेणुदीनिप्रतीतामि नवरंखरसुहीतोडहि काकाहलैत्यर्थः पिरियकोलियकपुटानवनजानलिका सेभिकखूवाश्च

शीलंगाचार्य कृतटीका

वसेयःवनंतुहस्तालकंसालादिप्रतीतमेवनवरंलन्तिकाकंसिकागोहि काभाण्डानां कचाइरुगततोद्यविशेषः किरिगिरिया तेषामेव
वंशादिकंवितातोद्यं शुपिरंतुशंखवेणुदीनिप्रतीतान्येवनवरं खरसुहीतोडहिकापिरिपिरियत्तिकोलीयकपुटावनद्वावंशादिनलिके

णिवापिरिपिरियसद्दाणिवा अस्वयराइ' वातहप्यगाराइ' विख्वरूवाइ'सद्दाइ' भूसिराइ' कस्सोय
पडियाएणोअभिसंधारेज्जा गमणाएसेभिकखूवाश्चहावेगइयाइ' सद्दाइ' सुणेति तंजहा वप्पाणि
वाफलिहाणिवाजावसराणिवा सरपंतियाणिवा सरस्सरपंतियाणिवा अस्वयराइ' वा तहप्यगाराइ'
विख्वरूवाइ'सद्दाइ' कस्सोयपडियाए शोअभिसंधारेज्जगमणाए सेभिकखूवाश्चहावेगइयाइ'स

भाषा

ततवनशुपिरवादितखरकर्षणविषयकारणजाणीटालिवाहिवेशब्दनाविशेषदेशाडेहेतेसाधुवप्रकहतां जेतनाक्याराइत्यादिअनेकतथा
प्रकारजाणिवा सरोवरसागरसरसपंतिया एहनाचद्यपियशब्दछड्डपरंजेतादिफनेविषे केईगीतगाइ वादितब्जाडेतयासरोवरदि

दीपिकाटीका

अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहावयाणिवाफलिहाणिवाजावसराणिवासागराणिवासरपंतियाणिवा सरसरपंतियाणिवाअन्नय
राणितहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सहाइं कन्नसोयपडियाएनोअभि संधारेज्जागमणाएवप्रकेदारः तटादिर्वातत आवागेयादयोये
शब्दास्तच्छ्रवणप्रतिज्ञयाव ११ दीनगच्छेत्सेभिक्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहाकच्छाणिवागुसाणिवागहणाणिवावणदुग्गा

शीलंगाचार्य कृतटीका

त्ये पसूत्रचतुष्टयसमुदायार्थः किञ्चसेइत्यादिसभिचुरथकदाचिदेकतरान्कांश्चिच्छब्दान् इदगुवात्तद्यथा वप्राणिवेतिवप्रःकेदारस्तटादि
र्वातहर्षकाः शब्दावप्रायेवोक्ताप्रमादिषुवाअव्यागेयादयोयेशब्दाः तच्छ्रवणप्रतिज्ञयावप्रादीनगच्छेदित्येवंसर्वताथोज्जं अपिचसेइत्यादी

हाइं सुणेति तं जहाकच्छाणिवा गूमाणिवागहणाणिवा वणाणिवावणदुग्गाणिवा पव्याणिवापव्य
दुग्गाणिवाअण्यराइं वातहप्पगाराइं विरूवरूवाइं कन्नसोयपडियाएणोअभिसंधारेज्जगमणाएसे
भिक्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहागामाणिवाणगराणिवाणिगमाणिवारायहाणिवा
आसमपट्टणसंनिवेशाणिवाअण्यराइं वातहप्पगाराइं णोअभिसंधारेज्जगमणाएसेभिक्वूवा २ अहा

भाषा

कनेविषे अनेककल्लोलनाशब्दतथापंपियानाशब्दमनुष्यनाशब्द इत्यादिशब्दसंभलिवाभणीवप्रादिकने जाइवोमनिनचींतवेतेसाधुका
क्षातथाणूमकहतां वनस्पतीनां जालागहनतिहेजनाविशेष तथावनमाहिवलीविषमातथापर्वत पर्वतनादुर्गस्थानकअनेरार्इतथा
प्रकारस्थानकनेविषे शब्दसंभलिवाजावाभणीमनिनचींतवे तेसाधुचारितियो ग्रामआगरनगरखेडकल्लडमडंवट्टोणसुखपट्टण आय
मसंवाहसंनिवेश इत्यादिस्थानकनेविषे तथाप्रकारपूर्वोक्तशब्दसंभलिवोमनिनचींतवे तेसाधु आरामउद्यामवन वनखंडदेउल

दीपिकाटीका

णिवापव्याणिवा पव्यदुग्गाणिवा अन्नयराइंतहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सहाइं कन्नसोयपडियाएनो अभिसंधारेज्जागमणाएसेभि
क्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहागामाणिवानगराणिवानिगमाणिवारायहाणिवाआसमपट्टणसंनिवेशाणिवाअन्नयराइं
तहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए २ सेभिक्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहाअट्टाणिवाअट्टालयाणिवाचरियाणिवादाराणिवागोपुराणिवाअण्य
राइंतहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए २ सेभिक्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं

शीलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

वेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहाआरामाणिवाउज्जाणाणिवा वणाणिवावणसंडाणिवादेवकुलाणिवा
समाणिवापवाणिवाअण्यराइं वातहप्पगाराइं सहाइं णोअभिसंधारेज्ज गमणाएसेभिक्वूवा २ अहा
वेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहाअट्टाणिवाअट्टालयाणिवाचरियाणिवादाराणिवागोपुराणिवाअण्य
राइंतहप्पगाराइं सहाइं णोअभिसंधारेज्जागमणाएसेभिक्वूवा २ अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं

भाषा

सभाप्रपा इत्यादिअनेरार्इस्थानकनेविषे शब्दसंभलिवा भणीजाइवो मनिनचींतवे तेसाधुअट्टालयचरियाहारगोः पुरइत्यादिपूर्वो
क्तार्थजाणिवा तिहांशब्दसंभलिवाभणीमनिजाइवानचींतवे ते साधुतिकचउक्कचचरा चउसुखइत्यादिअनेरार्इठामनेविषे शब्दसं

दीपिकाटीका

वादाराणिवा गोपुराणिवाचक्षयराइं सहाइं तहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए३ सेभिकखू वारअहावेगइयाइं सहाइं सुणेति
तंजहातियाणिवाचउक्काणिवा चच्चराणिवाचक्षयराइं तहप्पगाराइं सहाइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए४ रे भिकखू वारअहावेगइयाइं

शीलंगाचार्यकृतटीकानाम्नि

जहातियाणिवाचउक्काणिवाचच्चराणिवाचउम्मुहाणिवाअणयराइं वातहप्पगाराइं सहाइं णोअभि
संधारेज्जागमणाएसेभिकखू वार अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तंजहामहिसट्टाणकरणाणिवावसभ
ट्टाणकरणाणिवाअस्सट्टाणकरणाणिवाहत्थिट्टाणकरणाणिवा जावकविंजलट्टाणकरणाणिवाअणय
राइं वातहप्पगाराइं णोअभिसंधारेज्जागमणाएसेभिकखू वार अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तंजहाम

भाषा

भलीवाभणीजाइवोमनिनचींतवे तेसाधुमहिसकरणठारणाणिइत्यादिपूर्ववर्णितअर्थजाणिवोसर्वसुगमके महिप्यादिकनाकर कहतं
तेहनिमित्तक्रियातेहनास्थानक तिहांशब्दसांभलिवाभणीजाइवो मनिनचींतवे तेसाधुजिहांसहिपनायुद्ध हाधियानायुद्धइत्यादि

दीपिकाटीका

सहाइंसुणेति तंजहामहिसट्टाणकरणाणिवावसभट्टाणकरणाणिवाहत्थिट्टाणकरणाणिवाजाव कविंजलट्टाणकरणाणिवाचक्षयराइं त
हप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए३ सेभिकखू वारअहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तंजहामहिसजुद्धाणिवाअस्सजुद्धाणिवाहत्थिजुद्धा

शिलंगाचार्य कृतटीका ।

न्यायन्महिषयुद्धानीति षडपिसूत्राणिसुबोधानि किंचयेइत्यादि संभिक्षुः पूर्वमिति हन्वं वधूवरादिकंतत्स्थानं वेदिकादितत्तत्राव्यगेवा
दिशब्दश्रवणप्रतिज्ञयानगमच्छेदधूवरवर्णनं वायव्यक्रियतेतत्तनगच्छेदिति एवंहयगयूयादिस्थानानि द्रष्टव्यानीति तथासेइत्यादि

हिसजुद्धाणिवावसभजुद्धाणिवाअस्सजुद्धाणिवाहत्थिजुद्धाणिवाजावकविंजलजुद्धाणिवाअणयराइं वा
तहप्पगाराइं णोअभिसंधारेज्जागमणाएसेभिकखू वार अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तंजहापुव्वजूहि
यट्टाणाणिवाहयजूहियट्टाणाणिवागयजूहियट्टाणाणिवाअणयराइं वा तहप्पगाराइं णोअभिसंधारे
ज्जागमणाए सेभिकखू वार जावसुणेति तंजहा अक्खाइयट्टाणाणिवा माणुम्माणियट्टाणाणिवामह

भाषा

जावकविंजलनायुद्धअनेराई तथाप्रकारयुद्धऊई तेहनाशब्दसांभलिवा भणीजाइवो मनिनचींतवे तेसाधुजिहां हंइकहतावहवर
जिहांमिलेतेहनास्थानकतिहां अनेकगीतगाइये तेशब्दसांभलिवा साधुनेअयुक्तजाणिवो इमहय घोडागजहस्तीइत्यादि तेहनायूथ
नास्थानकतिहाशब्दसांभलिवाजाइवोमनिनचींतवे तेसाधुचारित्रियोजेहवास्थानकजाणे तेकेहवा अक्खाइयट्टाणाणिजिहांवळ
यादिककथानककहे तेआख्यायिकास्थानक तथामाणुम्माणियट्टाणाणि मानप्रस्थादिक उन्मानअनेराप्रमाणशरादिकनोअथवा
मानोन्मानतेजिहां अश्वादिकाफेरविये परीक्षाकरिये तेहनांस्थानक तथामहातमोटाआहतवृत्यगानवा द्विततंतीतलतालदुडित

दीपिकाटीका

णिवाजावकविंजलजुद्धाणिवा अणयराइं तहप्पगाराइं सहाइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए३ षडपिसूत्राणिसुगमानि सेभिकखू वार

अहावेगइयाइं सहाइं सुणेति तं जहा पुव्वहाणाणि वा गयजूहियहाणाणि वा हयजूहियहाणाणि वा अन्नयराइं वातहप्पगाराइं नोअभिसं
धारेज्जागमणाए सभिक्षुः पूर्वमिति द्वन्द्वं वधूवरादिकं तत्स्थानं वेदिकादितव आव्यगेयादिश्रवणप्रतिज्ञया नगच्छेत् एवं गय २ दूयादि
सूत्राणि द्रष्टव्यानि सेभिक्षु वारजावसुणेति तं जहा अखाइयहाणाणि वा माणुग्गाणि यहाणाणि वा मय्याहयनदृगोयवाइयतं तितलता
लतुडियपडप्पवा इयहाणाणि वा अन्नयराइं वातहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए सभिक्षुराख्यायिकास्थानानि कथानकस्या
नानितथामानोन्मानस्थानानि मानप्रस्यकादि उन्मानं नाराचादिः सहांति च तानि आहतवृत्त्यगीतवादि तत्तत्तीतलतालतुटितपटु

शीलंगचार्यं कृतटीका

सभिक्षुराख्यायिकास्थानानि कथानकस्थानानि तथामानोन्मानस्थानानि मानप्रस्यकादि उन्मानं नाराचादिः यद्विद्यमानोन्माननित्यम

याहयणदृगोयवाइयतं तितलतालतुडियपडप्पवाइयहाणाणि वा अन्नयराइं वातहप्पगाराइं नोअभि
संधारेज्जागमणाए सेभिक्षु वारजावसुणेति तं जहा कलहाणि वा डिंवाणि वा डमराणि वा दोरज्जाणि
वा वेरज्जाणि वा विरुद्धरज्जाणि वा अन्नयराइं वातहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए सेभिक्षु वार
जावसहाइं सुणेति क्वूड्डियं दारियं परिभयं मंडियालं कियणित्तु समाणियं पेहाए एगपुरिसंवा वहाए

भाषा

एहनाप्रत्युत्पन्नवर्त्तमानस्थानक जिहांनाटकज्जइं गीतगायेवाजितवजाडिये तिणिठामिश्रसंभलिवाभणीजाइवोमनिनचीं तवे
तेसाधुजिहाकलहजिवाडमराएतलांकलहनाभेद तथा दोरज्जाणि वा जिहा दोराज्जइतथा विरुद्धराज्ज जिहामां होमाहिराजानो वि
रुद्धज्जइ अनेराइं तथा प्रकारठामेश्रसंभलिवाभणीजावो मनिनचीं तवे तेसाधुखुड्डियाकहालज्जडीएहवीकन्यामंडित अलंकृतपणे
लोकेपरिवरीघोडेवे सारीलेजाइं तीदेख तथा कोइ पुरुषअपराधीविनाशिवा भयीवध्यभूमिकालेइं जाइं तो देखी इसो जाणेइं हांकांइं
श्रद्धसंभलीस्ये इसी प्रतिज्ञाइं श्रद्धसंभलिवाभणीति हां जाइवोचीं तवे नही तेसाधुनामा प्रकारएहवामहाअवजिहावणापापनोआ

दीपिकाटीका

प्रवादितानि च तेषां स्थानानि सभावर्णनानि वा अश्रवणप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्भनयसेभिक्षु वारजावसुणेति तं जहा कलहाणि वा डिंवा
णि वा डमराणि वा दोरज्जाणि वा विरुद्धरज्जाणि वा अन्नयराइं वातहप्पगाराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए कलहादि वर्णनं तत्स्थानं वा अ
श्रवणप्रतिज्ञयानगच्छेत् सेभिक्षु वा जावसुणेति तं जहा खुड्डियं दारियं परिभयं मंडियालं कियणित्तु समाणियं पेहाए एगपुरिसंवा वहाए नी
णिज्जमाणं पेहाए अन्नयराइं नोअभिसंधारेज्जागमणाए सभिक्षुः क्षुत्तिकां दारिकां मंडितालं कृतं वज्जपरिटतानि तु समाणित्तिश्रद्धादि
नानीयमाना तथैकं पुरुषं वा वधायनीयमानं प्रेक्ष्य अहमत्तकिंचित्तु ओष्य मीति श्रवणार्थं तत्तनगच्छेत् सेभिक्षु वारअन्नयराइं वि
रुवववाइं महोसवाइं एवं जाणेज्जा तं जहा वज्जसगडाणि वा वज्जरहाणि वा वज्जमिस्सिक्खू वा वज्जपव्वताणि वा अन्नयराइं वातः

शीलंगचार्यं कृतटीका

श्लादीनां वेगादिपरीक्षातत्स्थानानि तद्वर्णनस्थानानि वा तथा संहतिचतानि आहतः वृत्त्यगीतवादि तत्तत्तीतलतालतुटितप्रत्यन्तानि च
तेषां स्थानाति सभावर्णनानि वा अश्रवणप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्भनयति किञ्च अपि च सेइत्यादिकलहादि वर्णनं वा तत्स्थानं वा अश्रवणप्र
तिज्ञयानगच्छेदिति अपि च सेइत्यादि सभिक्षुः क्षुत्तिकां दारिकां मंडितालं कृतं वज्जपरिटतानि तु समाणित्तिश्रद्धादि
नानीयमाना तथैकं वा पुरुषं वधायनीयमानं प्रेक्ष्य अहमत्त किञ्चित् ओष्यामीति श्रवणार्थं तत्तनगच्छेदिति सेइत्यादि सभिक्षुर्यान्वेज्जानी

श्रीणिज्जमाणेहाए अस्सयराइं वा तहप्पगाराइं णोअभिसंधारेज्जगमणाए सेभिक्खूवाइं अस्सय
राइं विरूवरूवाइं महोसवाइं एवंजाणेज्जा तंजहावज्जसगडाणिवावज्जरहाणिवा वज्जमिलक्खूणि
वावज्जपच्चं ताणिवा अस्सयराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं महोसवाइं कस्सोयपडियाए णोअ
भिसंधारेज्जगमणाए सेभिक्खूवाइं विरूवरूवाइं मज्जस्सवाति एवंजाणेज्जा तंजहाइत्थीणिवापु

भाषा

गमनज्जइएहवांस्थानकजाणे तेकेहांजिहांषणांगाडलांणारय घणान्तेच्छवणाप्रत्यंतवासीयवणिजादिमिले अनेराइंतेहवाआय
वनास्थानकजाणीइमजाये इडांकाइंशब्दसांभलीस्युं इसीशब्दप्रतिज्ञाइं तिहांजाइवोमनिनचींतवे तेसाधुएहवानानाप्रकारमहोत्स

दीपिकाटीका

प्पगाराइं विरूवरूवाइं महोसवाइं कस्सोय पडियाए नोअभिसंधारेज्जा गमणाए सभिद्धुर्यानि एवं भूतानि जानीयान्महांति एता
निआत्रवस्थानानि पापोपादानस्थानानि वर्तन्ते तद्यथावज्जकटानिवज्जरयानि वज्जन्ते च्छानिवज्जप्रत्यंतिकानि एवं प्रकाराणि स्या
नानिअवणप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्वन्तुं सेभिक्खूवाइं अस्सयराइं विरूवरूवाइं मज्जस्सवाइं एवंजाणेज्जा इत्थीणिवापुरिसाणिवा
यविराणिवा डहराणिवा मज्जिमाणिवा आभरणविभूसिदाणिवा गाद्यंताणिवा वायंताणिवा नच्चं ताणिवा हसंताणिवारसंताणिवा
मोहंताणिवा विपुलअसणपाणखाइमसाइसंपरिभुंजंताणिवा परिभाइंताणिवा विच्छेड्यमाणाणिवा विगोवयमाणाणिवाअन्न
यराइं वातहप्पगाराइं विरूवरूवाइं मज्जस्सवाइं कस्सोयपडियाए नोअभिसंधारेज्जागमणाए सभिद्धुर्महोत्सवस्थानानि यावंतिएवंभूतानि
जानीयात्तथास्त्रीपुरुषस्यविरवालमध्यमवयांसिएनानिभूषितानिगायनादि काः क्रियायत्तकुर्वंतितानिस्थानानिअवणेच्छयानगच्छेत्से

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

यामहांत्येताव्यात्रवस्थानानि पापोपादानस्थानानि निवर्तन्ते तद्यथावज्जकटानिवज्जरयानि वज्जन्ते च्छानिवज्जप्रत्यन्तिकानीत्येवं
प्रकाराणि स्यानानिअवणप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्वन्तुमिति किंचसेइत्यादि सभिद्धुर्महोत्सवस्थानानि यावंत्येवंभूतानि जानीयात्त

रिसाणिवा धेराणिवा डहराणिवा मज्जिमाणिवा आभरणविभूसिदाणिवा गाद्यंताणिवा वाद्यंता
णिवा वायंताणिवा हसंताणिवारसंताणिवामोहंताणिवा विपुलअसणपाणखाइमसाइसंपरिभुंजं
ताणिवापरिभाइंताणिवाविच्छेड्यमाणाणिवाविगोवयमाणाणिवाअस्सयराइं वातहप्पगाराइं वि
रूवरूवाइं मज्जस्सवाइं कस्सोयपडियाए णोअभिसंधारेज्जगमणाए सेभिक्खूवाइं णोइहलोइएहिंस

भाषा

वनाठामजाणे तेकेहास्त्रीपुरुषस्यविरवालकमध्यमवयएहवाआभरणालंकृतगावतावज्जवतानाचताचसतारसतासोहनारतिक्रीडाकर
ताषणाअयनपानखादिसखादिसभोगवता माहोमाहिदेता छांडताइमजिहांषणालोकामिले तिहांशब्दसांभलिवानीइच्छाइं जाइवो

दीपिकाटीका

मिक्खुवार नोइहलोइएहिंसहे हिं नोपरलोइएहिंसहे हिं नोसुतेहिं नोअसुतेहिं नोदिहेहिं सहे हिं नोअदिहेहिंसहेहिंसज्जेज्जानोर
ज्जेज्जानो गिक्खेज्जानो मुक्खेज्जानो अक्खोववज्जेज्जाएयं खलुत्तसमिक्खुस्सवार सामग्गिवंजावज्जेज्जासित्तिवेमिचउत्तंसहेसत्तिक्खं
सम्मतं सभिद्धुरैहिकासुप्तिकापायभीरुः नोनैवइहलौकिकैर्मनुष्यादिकृतैः पारलौकिकैः पारापतादिकृतैः यच्चैः युतेरयुतैर्वा साक्षा-

शिलंगाचार्यकृत टीका

यथास्त्रीपुरुषस्यविराजसममभ्यांस्तेतानिभूपितानिगायनादिकाः क्रियायतकुर्वन्तितानिस्थानानिअवगच्छेयानच्चेदितिइदानींस
र्वोपसंहारार्थमात्रं सेइत्यादिसेभिचुरैहिकासुष्मिकापावभीरुः नोनेवएहलोकि कर्मनुध्यादिकृतैःपारलोभिकैःपारापतादिकृतैरै

हेहिं योपरलोइएहिंसहेहिंणोसुतेहिं सहे हिंणोअरुतेहिंसहेहिंणोदिहोहिंसहे हिंणोअदिहोहिं
सहेहिंणोसज्जेज्जाणोरज्जेज्जाणोगिउभेज्जाणोसुउभेज्जाणोअउभोवज्जेज्जाणयंखलुतस्सभिव्वूस्सवा
सामग्गियंजावजएज्जासित्तिवेमिचतुर्थःसहसत्तिकओसिभिव्वूवाअहावेगयाइंस्वाइं पासइंतंज
हागंथिमाणिवा वेदिमाणिवा पूरिमाणिवा संवाइमाणिवा कट्टकम्माणिवा पोत्यकम्माणिवाचित्तक

भाषा

मनिपुणनचौतवे हिवेअध्ययनपरिसमाप्तिकहेछे तेसाधुपापभीरुजंतो इहलोइएहिंसनुध्यादिकनाशब्दनेविषे परलोइएहिंकहतां
पारापतकोकिलसारसादिकनाशब्दनेविषेसंभल्या तथाअसंभल्यादीठाअववाअदीठाइकांत एहवाशब्दनेविषे नोसज्जिज्जारागना
येतथाअनिउसब्दअकातशब्दसंभलतो हेपनाये मार्गिजाताआवताकानिइअनेकरूडापाडुआशब्दसंभलाइं परंरागहेपटालिवोए
अवीतरागनोउपदेश उदीरिसंभलेनहीं एजयणाएतलामाहिसाधुनोविधिवादयथा स्थितोपदेशिवीतरागनो विधिवादरागहेपने
टालिवेज्जाणिवोएपूर्वोक्तशब्दसंभलिवानेविषेरागहेपनोटाडालिवोएसाधुसाधिनोसमग्रपणोजाणिवोएतावताजेएसाचारपालेतेसंपूर्ण
साधुकहवाइइत्यादिव्याख्यापूर्ववत्इतिअमत्तपागच्छेविहितसदाचारयत्नानांपंडित श्रीसाधुरत्नानाश्रित्येणपाशवद्रेणकृतेअमाचा
रागहितीयअतस्संधवालावबोधेचतुर्थशब्दसमेककएकादशमध्ययनसंपूर्णसर्वाध्ययनरहितवचउयासातिकानंतरपंचमोसातिकोप्रारंभि
येछेओयेसातिकेअवगच्छेयानच्चेदितिअश्रीरागहेपनोनिषेधकह्योइहाचतुरिन्द्रियमाश्रीरागहेपनिषेधियेछेतेभावभिचुचारित्तियोकिहांइंश्राम
नगरादिविषे विचारकरतो एहवाअनेकरूपदेखे तेकेहागंथिमाणि गूंथ्याफूलतीयेनीपजाव्या स्वस्तिकादिकवेदिमाणिवस्वनेवीटि-
वेनीपाव्यापुत्तलिकादिकलोकाभापाइदूलडीइमकरिये इत्यादिकपूरिमाणिजेमाहिभरित करोपुरुपादिकना आकारनीपजाव्याऊइ
तेपूरिमहियेसंवाइमाणिसंघातिम घणाविधिधवर्णवस्वएकठाकरीचोलादिकनीपजाविये तेसंघातिमकट्टकम्माणि काष्ठकर्मकाष्ठ
नाघद्वारयादिकपुत्यकम्माणिपुस्त कर्मताडप्रत्तादिनिष्पन्नलेपकम्मालेपनानी पाव्यारूपचित्तकर्मचितित्तअनेकरूपमणिकर्माविविध

दीपिकाटीका

दुपलब्धैर्वान संगच्छेत् नगार्ह्यं प्रतिपद्येत् नतेषुमुह्येत एतत्तत्संभितोः सामग्र्यं शेषपूर्ववत् इहचसर्वतावं दोशोऽजितेन्द्रियत्वं
स्वाध्यायादिहानिः रागहेपसम्भवः एवमपरेपिदोषाः एहिकासुष्मिकापावभूतास्वधियासमालोच्याः इतिचतुर्थंरुपैककाध्ययनंसमाप्तं
चतुर्थ्याध्ययने अवगच्छेयान्द्रियमाश्रित्यरागहेपोत्यन्तिनिषिद्धाः पंचमेपिचतुरिन्द्रियमाश्रित्यनिषिध्यते इत्यनेनसम्बन्धेनायातस्यास्यरूप
समेककस्यादिसूत्रं सेभिव्वूवाअहावेगयाइंपासेइतंजहागंथिमाणिवावेदिमाणिवापूरिमाणिवासंघाइमाणिवाकट्टकम्माणिवा
पोत्यकम्माणिवाचित्त कम्माणिवाकम्माणिवा दंतपत्तेच्छेदकम्माणिवा विविधाणिवावेदिमाइं अन्नयराइंवा तहप्यगाराइंवि
रूवरूवाइंचक्खुइंसणपडियाएनोअभिसंधारेज्जागमणाए एवंनेयव्वंजहासहपडियाएरूवावाइत्तवज्जा रूपपडियाएवि पंचमंरूप
सत्तिकथं सभावभिचुक्कचित्पर्यटन्तथा एकानिकानिचिन्ताना विधानिरूपाणिपश्यति ग्रथितपुष्पादिनिर्वर्ततस्वस्तिकादीनिवेदि
मानिवस्वादिनिर्वर्तितपुत्तलिकादीनि पूरिमाणियान्यन्तः पूरणेनपुरुपाद्याकृतीनिधवन्ति संघातिमानिचोलादीनि काष्ठकर्म
गिरयादीनि पुस्तकर्मदिलेपकर्मणि चित्तकर्मणिप्रतीतानिमणिकर्मणि विचित्तकर्मणिनिष्पादितस्वस्तिकादीनि दंतकर्माणि

शिवसंगाचार्य कृतटीका

हिकामुष्मिकैर्वाशब्दैस्तथाश्रुतैरश्रुतैर्वा तथासाक्षादुपलब्धैरनुपलब्धैर्वानसंगं कुर्यान्न रागंगच्छे तनागार्ह्यं प्रतिपद्येत न तेपुमुच्छे तमा
धुपपन्नौ भवेत् एतत्तस्य भिन्नोऽसामग्र्यं शेषपूर्ववत् इह च सर्वत्रायं दोषो जितेन्द्रियत्वं स्वाध्यायादिशानीः राग द्वे पदं भवद्वयं पदमन्येपि दोषो
येहिकामुष्मिकापायभूताः स्वधियासमालोच्यादिति चतुर्थसप्तैककाध्ययनमादित एकादशं समाप्तं । चतुर्थसप्तैककानन्तरं पंचमः समार
भ्यते अस्य चायमभिसम्बन्धः इहानन्तरं अथ येन्द्रिय समाश्रित्य राग द्वे पोत्पत्तिनिमित्तादिहा पिचक्षुरिन्द्रियमाश्रित्य निमित्त इत्य
नेन सम्बन्धेनायातस्यास्य नाम निमित्तं निमित्ते रूपसप्तैकक इति नाम तत्र रूपस्य चतुर्धा निमित्तेः नाम स्यापनेषानादित्यद्रव्यभाषनिमित्ते पाथं
निर्युक्तिस्तत्रार्हमाह तत्र द्रव्यं नोभागमतो व्यतिरिक्तं पञ्चस्थानानि परिमण्डलादीति भावरूपं द्विधा वर्णयतः स्वभावतश्च तत्र वर्णतः स
त्सत्ताः पञ्चापि वर्णाः स्वभावरूपं त्वं तर्गतकोषादिवशाद्भूतगललाटनयनारोपणनिष्ठुरवागादिक एतद्विपरीतं प्रसन्नस्येति उक्तं च
रुद्धमरवरादिद्वौ उष्णलघुलापसन्नचित्तस्मृद्विषयस्मृमिलायद्गन्तुमण सुष्णुयादोऽसूत्रानुगमे सूत्रं उच्चारणियं तच्चेदं सेद्वत्यादिसंभाव
भिन्नः क्वचित्पर्यटन्नयैकानिकानि चिन्तानाविधानिरूपाणि पश्यतितद्यथाग्रथितानि ग्रथितपुष्पादिनिर्दिष्टं स्वस्तिकादीनि वेष्टमानि
वस्त्रादिनिर्वर्त्तितपुत्तलिकादीनि पूरिमाणेति यान्यन्तः पूरपाद्याकृतीनि भवन्ति संघातिमानि चोष्णकादीनि काष्ठकर्माणि रथादीनि
पुस्तककर्माणि लेप्यकर्माणि चित्रकर्माणि प्रतीतानि मणिकर्माणि विचित्रमणिनिष्पादितस्वस्तिकादीनि दंतकर्माणि दंतपुत्तलिकादीनि

आशिवामणिकर्माणि दंतकर्माणि वापत्तच्छेज्जकर्माणि वा विविधाणि वा वेष्टिमा
इं अश्रयराइं तद्वप्यगाराइं विरुद्वदाइं चकलूदंसणपडियाए शोअभिसंधारेज्ज गरुणाए एवंणे
यव्वं जहासहपडियाए सव्वावाइत्तवज्जा रुवपडियाविपंचमयंसत्तिकयं परकिरियं अक्कलियंसंसे
सियं शोतंसातिए शोतंणियमे सेसेपरोपाए आमज्जेज्जवाणोतंसातिए शोतं णियमे सेसेपरोपादाइं

भाषा

रत्नेनीपजाव्यास्वस्तिकादिक दंतकर्मदांतयकोनीपना तथाप्रकारविविधप्रकाररूप चक्षुरिन्द्रियविषयनाकारणजाणीते देहिवाभषी
जाइयोमनिपुणचींतेवेनही इणपरिशब्दसातिकानीपरिइसर्वकहिवापरंतिहांशब्दसामलिवानोअधिकारइहांरूपदेहिवानोअधिका
रकहिबोवीजासर्वभावतिहेजजाणिवारूपदेखीरागहे पटालिवाएभावइतिओमत्तपागच्छे विहितसदाचारयत्नानांपंअसाधुरत्नानांशि
थे णपाशचंद्रेणकृतेओआचारागद्वितीयश्रूतस्त्वं धसुखावबोधेपंचमं सप्तैककं हादशमध्ययनं समाप्तं आदितोध्ययनं १ हि वेपाचमाअनंत
रकटोप्रारंभियेकेपाळलिरागहे पटालिवानोभावकह्योइहाप्रकारातरेतहेजकहेकेपरकिरियं अक्कलियंसंसे इत्यादिपरकिरियं कहतांआप
णयकीअनेरोतेपरकहियेतेहनाकियाचेष्टाकायव्यापाररूपतेपरकियाकहियेतेकेहवोअक्कलियंसंसे ताआपणपानेविपेकीजंताएतलेस्यो
भावकोइअनेरोसाधुनाअंगोपागविपेकियाकरेतेकेहवीहेसंसियं कहतासंसेपिकाकम्म संवंधनीउपजावणहारितेपरकियासाधुचा

दीपिकाटीका

दंतपुत्तलिकादीनि तथापत्तच्छेज्जकर्माणि इत्येवमादीनि विरुद्रूपाणि नानाप्रकाराणि चक्षुर्दृष्टं प्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्भूतनाय
एवंशब्दसप्तैककसूत्राणि चतुर्विधातोद्युरचितानि सर्वाण्यपि इह योज्यानि केवलं रूपप्रतिज्ञया इत्येवमभिलाषोचोच्यः दोषाश्चात्र प्राग्वत्
इति पंचमं रूपसप्तैककाध्ययनं समाप्तं पंचमेराग द्वे पोत्पत्तिनिमित्तप्रतिषेधोऽभिहित इहापिसएवानेन प्रकारेणाभिधीयते इत्यनेन स
म्बन्धेनाया तस्यास्य परक्रियानामकस्य पष्ठाध्ययनस्यादिसूत्रं परकिरियं अक्कलियं संसेसियं नो एवंसातिए नोतंनियमेपरआत्मनो
व्यतिरिक्तोऽन्यस्तस्य कियाचेष्टाकायव्यापाररूपातां परक्रियां अथात्मिकीं आत्मनिक्रियमाणारुंहेपिकीं कर्मसंज्ञे पजननीं नो नैव आस्वा

दयेभिलषेत् मनसानतत्वाभिलाषं कुर्यात् तथानतां परक्रियां नियमयेद्वाचानापि कायेन तांच परक्रियां विशेषतो दर्शयति सेसेपाया

श्रीलिंगाचार्यं कृतटीका

तथापत्रच्छेदकर्मणीत्येवमादीनि विरूपरूपाणि चक्षुर्दर्शनप्रतिज्ञयानाभिसंधारयेद्गमनाय एतानि द्रष्टुं गमनेमनो न विदध्यादित्यर्थः एवं शब्दसप्तककस्वाणि चतुर्विधातोद्वरहितानि सर्वाण्यपीष्टायाज्यानि केवलं रूपप्रतिज्ञयेत्येवमभिलाषो योज्यः दोषाद्यात्र प्राग्वत्समायोज्यादिति पंचमसप्तककाध्ययनमादितो हादशंसमाप्तमिति साप्रतंपंचमानंतरं पष्ठे ककः समारभ्यते अस्य चायमभिसंबंधः अनंतरं रागद्वेषोत्पत्तिनिमित्तप्रतिषेधोभिहितस्तद्विहापि स एवानेन प्रकारेणाभिधीयत इत्येतनसंबन्धेनायातस्यास्यनामनिष्पत्ते निक्षेपेपरिक्रियेत्यादानपदेननाम तत्र परशब्दस्य षड्विधनिक्षेपं दर्शयितुं निर्युक्तिकारो गार्ह्यार्हमाहृक्कां णाष्टकं परइति परशब्दविषयेनामादिः षड्विधो निक्षेपस्तत्रनामस्थापनेक्षुषेद्रव्यादिपरमे कैकं षड्विधं भवतीति दर्शयति तद्यथा तत्परं अन्यपरं आदेशपरं क्रमपरं वज्रपरं प्रधानपरमिति तत्र द्रव्यपरं तावत्तद्रूपतयैव वर्तमानं परमन्यत्तत्परं यथा परमाणोरपरः परमाणुः अन्यपरं तु अन्यद्रूपतया परमन्यद्यथा एकाणुकाद्याणुकत्यणुकादि एवं ह्यणुकाद्येदकाणुकतयणुकादि आदेशपरं आदिष्यते आद्याप्यत इत्यादेशः यः कस्यांचित्क्रियायानियोज्यते कर्मकरादिः स चासौ परश्चादेशपरइतिक्रमपरंतु द्रव्यादिचतुर्धा तत्र द्रव्यतः क्रमपरं एकप्रदेशिकद्रव्यतद्विप्रदेशिकद्रव्यं एव ह्यणुकात्यणुकमित्यादि क्षेपतः एकप्रदेशावगाढाद्विप्रदेशावगाढमित्यादि कालतः एकसमयस्थितिकाद्विसमयस्थितिकामित्यादिभावतः क्रमपरं एकगुणकृष्णाद्विगुणकृष्णमित्यादि वज्रपरं वज्रत्वेन परं वज्रपरं यद्यस्माद्वज्रपरंतद्यथा जीवापुण्ड्रसमयाद्व्यपरायपञ्चवयोवा यावायं ताविसेसमहियादुवेण्यांता तत्र जीवाः स्तोकास्तेभ्यः पुद्गलाभ्यन्तगुणा इत्यादि प्रधानपरंतु प्रधानत्वेन परः द्विपदानातीर्थकरः चतुपदानासिंहादिः अपदानाभर्जुनसुवर्णपनसादिः एवं क्षेपकालभावपरायण्यपि तत्परादिषड्विधत्वेन क्षेपादिप्राधान्यतया पूर्ववत्स्वधियायोज्यानीति सामान्येन जंबूद्वीपक्षेपात्पुष्करादिकं क्षेपपरं कालपरंतु प्रष्टकालाच्छरत्कालः भावपरमौदयिकादौ पथमिकादिसाप्रतं सूत्रानुगमेच्छत्सुचारणीयं तच्चेदं परक्रियमित्यादि परस्मान्नोव्यतिरिक्तान्यस्तस्य क्रियाचेष्टा कायव्यापाररूपा तापरक्रियासाध्यात्मिकीमात्मनिक्रियमाणा पुनरपि विविधनिष्ठसंज्ञैपिकीं कर्मसंज्ञेषजननीं नोनैवास्वादयेदभिलषेन्नानसानतत्वाभिलाषं कुर्यादित्यर्थः तथानतां परक्रियानियमयेत्चारयेद्वाचानापि कायेनेति तांच परक्रियां विशेषतो दर्शयति सेतस्य साधोर्निःप्रतिकर्म

संवाहेज्जवा पलिमहेज्जवा सेसेपरोपादाइं फुसेज्जवा रएज्जवा णोतंसातिण णोतंणियमे सेसेपरोपादाइं तेल्लेणवापणवावसाए वामक्खेज्जवा भिलिंगेज्जवा णोतंसातिण णोतंणियमे सेसेपरोपादाइं लोहेणवा कक्खेणवा चुखेणवा वखेणवा उल्लोलेज्जवा उव्वलेज्जवा णोतंसातिण णोतंणियमे सेसेपरोपादाइं सौतोदगवियडेणवा उस्सिणोदगवियडेणवा उच्छोलेज्जवा पधोएज्जवा णोतंसातिण णो

भाषा

रितियो नोसाय एकहतास्वादेनही तेहनो अभिलापनकरे तथानोतं नियमते परक्रियानो नियमे कहतांन करावे वचनेतया कायाइं करीन करावे हिनेतो परक्रियास्यो कहियेते विशेषथकी देखेछे सेकहता तेसाधुने परअनेरो गटइस्थधर्म अह्वाइकरी पगरजेकरी खरछाजाणी आमज्जे ज्जथोडो सोवस्त्राचलादिके करी आटकेतयापमज्जेज्ज घरोरोप्रमार्जे एपरक्रिया कहियेते वाछेनही मनसाइं वचने करी कायाइकरी करावेनही तेसाधुना कदाचि गटइस्थ भक्तिभी एण संवाहिज्ज कहता चोपडे तया पलिमज्जेज्ज कहतामर्हं न करेते चारि त्रियोवाछेनही करावेनही तेसाधुना परअनेरो पगस्यर्थे रइज्जवा कहतारंगे तो तेसाधुने परक्रियावाछेनही करावेनही तेसाधुना पगपरअनेरो कदाचित्तैलसं अथवा घृतसं बसासहितमक्खिज्ज कहतांमसलेतया अवांगेज्जवा चोपडणकरे ते परक्रिया साधुवाछेनही तेसाधुना पगअनेरो कदाचिलोद्र तथा कर्कजगटणो विशेष तथा चूर्णगोधूमादिकनो वर्णअनेरो तेसे करी उद्वर्तनकरे खरहे एहवीपर

क्रियातेसाधुवांछेनहीं करावेनही कदाचितेसाधुनापगगृहस्थतादापाणीसुं ऊन्हापाणीसुं छांटे अथवाधोवे एपरक्रितासाधुवांछेनही करावेनहीं तेसाधुनापगकदाचिपरगृहस्थअनेरे विलेपनेकरीथोडोविलेपनकरेतथाधणोविलेपनकरेतेपरक्रियासाधुवांछेनहीं करा

दीपिकाटीका

इं आमज्जेज्जवा णोतंसाति एनोतंनियमेसेसेपरोपादाइं संवाहेज्जवा पलिसदेज्जवा सेसेपरोपादाइं फुसेज्जवानोतंसाति एनोतंनिय मेसेसेपरोपादाइं फुसेज्जवानोतंनियमे सेसेपरोपादाइं तेज्जेणवावण्णवा वसाएवामकहेज्जवाभिलिंरेज्जवा नोतंसाति एनोतंनियमे सेसेपरोपादाइं लोहेणवाकहेणवा चुणोणवावण्णवा उल्लोलेज्जवाउल्लदेज्जवा नोतंसाति एनोतंनियमे सेसेपरोपादाइं सीतोदग वियडेणवा उसिणो दगवियडेणवा उच्छोल्लेज्जवा पधोदेज्जवा नोतंसाति एनोतंनियमे सेसेपरोपादाइं अन्नयरेणवाविलेवणजातेण आलिंपेज्जवाभिलिंरेज्जवा नोतंसाति एनो तंनियमे सेसेपरोपादाइं अन्नयरेणधूवणजातेणधूवेज्जवा पधूदेज्जवा नोतंसाति एनोतं नियमेसेसेपरोपादा ओखाणुं वाकंटयंवाणीहरेज्जवा नोतंसाति एनो तंनियमेसेसेपरोपादाओपूयंवासोणियंवा नीहरेज्जवाविसो हेज्जवानोतं साति एनोतंनियमे सेतस्यसाधोर्निःप्रतिकर्मशरीरस्य सपरोऽन्योधर्मअद्वया पादौरजोवगुं डितो आसज्ज्यकर्पटादिना तन्नास्वादयेन्नापिनियमयेत् एवंसाधुसंपरंपादौ संवाधयन्तंमर्दयन्तं स्पृशयन्तंरज्जयन्तं तेलादिनाम्लयन्तंअभ्यञ्जयन्तंलोधा दिनाउद्वर्तनादिकुर्वन्तं शीतोदकादिना उच्छोल्लनादिकुर्वाणं रस्यतरेण सुगंधद्रव्येणालिंपंतंविशिष्टधूपेनधूपदन्तं पादात्कण्टका

शिलंगाचार्यकृतटीका

शरीरस्यसपरोऽन्योधर्मअद्वयापादौरजोवगुं डितो आसज्ज्यकर्पटादिना वाशब्दसूत्ररपचापेक्षः तन्नास्वादयेन्नापि नियमयेदिति एवंसाधुसंपरंपादौ संवाधयन्तंमर्दयन्तं स्पृशयन्तंरज्जयन्तं तथातेलादिनाम्लयन्तंअभ्यञ्जयन्तं तंवातयालोधादिनाउद्वर्तनादि कुर्वन्तं तथाशीतोदकादिना उच्छोल्लनादिकुर्वाणं तद्यारस्यतरेण सुगंधद्रव्येणालिम्पन्तं तथाविशिष्टधूपेनधूपदन्तं तथापादात्कण्ट

तंनियमे सेसेपरोपादाइं अन्नयरेणविलेणजातेण आलिंपेज्जवा विलिंपेज्जवा णोतंसाति ए णोतं नियमे सेसेपरोपादाइं अन्नयरेणधूवणजातेणधूवेज्जवा णोतंसाति ए णोतंनियमे सेसेपरोपादाओ खाणुं वा कंटयंवाणीहरेज्जवा विसोहेज्जवा णोतंसाति ए णोतंनियमे सेसेपरोपादाओ पुयंवासोणि यंवाणीहरेज्जवा विसोहेज्जवाणोतंसाति ए णोतंनियमे सेसेपरोपादाइं आमज्जेज्जवा पमज्जेज्जवा

भाषा

वेनहीं तेसाधुनापगकदाचि गृहस्थअनेरेधूपेकरीधूपे तेसाधुवांछेनहीं करावेनहीं तेसाधुनापगयकी कदाचिगृहस्थग्वीलोकांटो काढेतो तेसाधुवांछेनहीं करावेनहीं तेसाधुनापगयकी कदाचिगृहस्थराधोडो अथवाकधिरकाढे सोधे निर्मलकरेतोतेपरक्रिया साधुवांछेनहीं करावेनहीं हिवेसर्वशरीरआथीकहेहे तेसाधुनोशरीरजेण्वरखोजाणीप्रमार्जेतेवांछेनहीं करावेनहीं तेसाधुनोशरीर चोपडेमर्दनकरे तेवांछेनहीं करावेनहीं कदाचितेसाधुनोशरीर तेचद्वतवसादिक सुंसलेचोपडे तेक्रियासाधुवांछेनहीं करावे

दीपिकाटीका

दिकमुहरन्तं शोणितादिकं निस्सारयन्तं नास्वादयेन्मनसानाभिलपेत् नापिनियमयेत्कारयेद्वाचाकायेनवा सेसेपरोपादाइं आमज्जेज्ज

शिलंगाचार्य कृतटीका

कादिकमुहरन्तमेवं शोणितादिकं निस्सारयन्तं नास्वादयेन्मनसानाभिलपेत् नापिनियमयेत्कारयेद्वाचा कायेनवेति शेषानिकाशत्रणगता दीनीति अगसप्रवेगनिःकसणप्रसारनसूत्रं यावदुक्तानार्थानि एवममुमेवायं सुत्तरसप्तकेपितुल्यत्वात्संदेह रुचिः स्तुतकारोतिदिशति

श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोकायंसंवाहेज्जवा पल्लिमदेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेप
रोकायंतिल्लेणवा घणवावसाएवामक्खेज्जवा अज्जंगेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोका
यंलोहेणवाकक्केणवा चुखेणवा वखेणवा उल्लोलेज्जवा उल्लेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेप
रोकायंसौउदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवा उच्छोलेज्जवा पधोएज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतं

भाषा

नहीं तेसाधुनोशरीरलोभादिकसुं कोई जवटे ते कियानवांछे करावेनहीं तेसाधुनोशरीरताडाउन्हापाणीसुं काटे घोवे ते कियासाधुनवांछे

दीपिकाटीका

बापमंज्जेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसंवाहेज्जवापमंज्जेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंलोहेणवाकक्के
णवाचुखेणवावखेणवा उज्जट्टेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसौउदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवा उच्छोलेज्जवा

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

श्रियमे सेसेपरोकायं अश्रयरेणं विलेखजातिणं आलिंपेज्जवा २ श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे अश्रयरे
णधूवणजातिणधूवेज्जवा पधूवेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोकायंसिवणं आमज्जेज्जवापम
ज्जेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोकायंसिवणंसंवाहेज्जवा पल्लिमदेज्जवा सेसेपरोकायंसि
वणंतिल्लेणवा घणवावसाएवामक्खेज्जवा भिलंगेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोकायंसि

भाषा

करावेनहीं कदाचितेसाधुनोशरीरअनेरेविलेपने करीबिसेपनकरे ते कियासाधुवाछेनहीं करावेनहीं तेसाधुनोशरीरकोई गृहस्थअनेरे
धूपणे करीधूपे ते कियासाधुवाछेनहीं करावेनहीं हिवेसर्वजीवआश्रीपर क्रियाकहीनेकायनेविषेव्रणआश्रीपरक्रियाकहेछे एतलासूत्र
नोअर्थपूर्ववत्जाणिवो एवंकायनेविषेव्रणकहिबोकिणिही साधुनेशरीरव्रणऊपनोदेखीकोई गृहस्थअह्माइं करी आमर्जनसंवाहनम
क्षणउद्धर्तन प्रक्षालनविलेपनधूपनकरे तेसाधुगृहस्थनीकीधी क्रियावाछेनहीं करावेनहीं बलीविशेषकहेछे तेसाधुनीकायानेविषे

दीपिकाटीका

पधोवेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायं अश्रयरेणं विलेखजातिणं आलिंपेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसिवणं
संवाहेज्जवा पल्लिमदेज्जवा श्रोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसिवणंतिल्लेणवा घणवावसाएवामक्खेज्जवा भिलंगेज्जवा नोतंसाति
ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसिवणंलोहेणवा कक्केणवाचुखेणवावखेणवा उज्जट्टेज्जवा नोतंसाति ए नोतंनियमे सेसेपरोकायंसिवणं

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

वणंलोहेणवा कक्केणवाचुखेणवा वखेणवाउल्लोलेज्जवा उल्लेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतंश्रियमे सेसे
परोकायंसिवणं सौउदगवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवा उच्छोलेज्जवा पधोदेज्जवा श्रोतंसा
ति ए श्रोतंश्रियमे सेसेपरोकायंसिवणं अश्रयरेणं सत्यजातिणं अच्छिंदेज्जवा विच्छिंदेज्जवा सेसेपरोअ
श्रयरेणंसत्यजातिणं अच्छिंदित्तावापूयंवा सोणियंवा शीहरेज्जवा विसोहेज्जवा श्रोतंसाति ए श्रोतं

भाषा

व्रणयनेरेशस्त्रिद्वं करीछेदे तोतेक्रियावांस्तेनहींकरावेनही तेसाधुनाशरीरनेविषे व्रणयनेरेशस्त्रिद्वं करीबोडोछेदीपूयकइतापिक
लोहीकाढेतोतेक्रियासाधुवांस्तेनहीं तेसाधुनाशरीरनेविषे गंडकइतांगूवडो अरयंअरियोतयापुलकवांदीनीजाति तयाभगंदरएत

दीपिकाटीका

सीतदगवियडेणवाउसिणोदगवियडेणवा उच्छेलेज्जवापधोवेज्जवा नोतंसातिएनोतंनियमे सेसेपरोकायंसियणंअण्यरेणंसत्यजातेणं
अच्छिंदेज्जवाविच्छिंदेज्जवा नोतंसातिएनोतंनियमे सेसेपरोकायंसियणं अण्यरेणंसत्यजातेणं आच्छिंदित्तापुयंवाणीहरेज्जवा

शिलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

णियमे सेसेपरोकायंसि गंडंवाअरतियंवा पुलयंवाभगंदलंवा आमज्जेज्जवा पमज्जेज्जवा शोतं
सातिए२ सेसेपरोकायंसिगंडंवा अरतियंवापुलयंवा भगंदलंवासंवाहेज्जवा पल्लिमहेज्जवा शोतं
सातिए २ सेसेपरोकायंसिगंडंवा जावभगंदलंवा तेह्णेणवाघण्णवा वसाएवामक्खेज्जवा भिलिंगे
ज्जवा शोतंसाइए२ सेसेपरोकायंसिगंडंवा जावभगंदलंवा लोहेणवा कक्खेणवा चुस्सेणवावस्सेण

भाषा

साव्रणनाविशेषकोईगृहस्यअद्वाइं करीप्रमार्जे एकक्रियातेसाधुवांस्तेनहींकरावेनहींइत्यादिआप्तावाइंपूर्विलाआलावासरीषाजाणिया

दीपिकाटीका

विसोधेज्जवानोतंसातिएनोतं नियमे कायव्रणगतानिस्सुत्ताणिसुगमनि सेसेपरोकायंसिगंडंवाअरतियंवा पुलयंवाभगंदलंवाआम
ज्जेज्जवापमज्जेज्जवानोतंसातिएनोतंनियमेसेसेपरोकायंसि गंडंवा अरतियंवापुलयंवाभगंदलंवा संवाहेज्जवापल्लिमहेज्जवा नोतंसा
तिए२सेसेपरोकायंसिगंडंवा जावभगंदलंवातेह्णेणवाघण्णवावसाएवामक्खेज्जवाभिलिंगेज्जवा नोतंसाइए२ सेसेपरोकायंसि गंडंवा
जावभगंदलंवा लोहेणवा कक्खेणवाचुस्सेणवा वन्नेणवाउज्जेज्जवानो तंसातिए२ सीतोदगवियडेणवाउसिणोदगवियडेणवा उच्छे

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

दाउल्लोडेज्जवा उवलेज्जवाशोतंसातिएशोतंणियमे सेसेपरोकायंसिगंडंवा जावभगंदलंवा सीतोद
गवियडेणवा उसिणोदगवियडेणवा उच्छेलेज्जवा पधोवेज्जवा शोतंसातिए२ सेसेपरोकायंसिगंडं
डंवाअरइंवा जावभगंदलंवा अण्यरेणंसत्यजाएणं अच्छिंदेज्जवा विच्छिंदेज्जवा सेसेपरोअण्य
रेणंसत्यजाएणं अच्छिंदित्तावा२ पूयंवासोणियंवा शोहरेज्जवा विसोहेज्जवा शोतंसातिए२

भाषा

एकलोतिहांव्रणकहिस्त्रोछे इहांगंडअरइयपुलकभगंदरएअरियो लक्खिवाज्जिववलीपरक्रियानाविशेषकहेछे कदाचितेसाधुनाशरीर
यकोकोईगृहस्यप्रखेदअथवामलपरहोकरे तेपरक्रियासाधुवांस्तेनहींकरावेनहीं कदाचिसाधुनोगृहस्यआखिनोमलकाननोमलदंत

दीपिकाटीका

लेज्जवापधोवेज्जवा नोतंसातिए२सेसेपरोकायंसिगंडंवा जावभगंदलंवा अण्यरेणवा सत्यजाएणंअच्छिंदेज्जवाविच्छिंदेज्जवा सेसे
परोअण्यरेणंसत्यजाएणं अच्छिंदित्ता२पूयंवासोणियंवा नीहरेज्जवाविसोहेज्जवानोतंसातिए२सेसेपरोकायाओसेयंवाजह्वंवाणी

श्रीलङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

सेसेपरोकायाओसेयंवा जल्लंवाणीहरेञ्जवा विसोधेञ्जवा शोतंसाति ए शोतंणियमे सेसेपरोअ
च्छिमलंवा कणमलंवादंतमलंवा गहमलंवाणीहरेञ्जवा विसोहेञ्जवा शोतंसाति ए २ सेसेपरो
दोहाइंवालाइं दोहाइंरोमाइं दोहाइंभमुहाइं दोहाइंकक्खरोमाइं दोहाइंवत्थिरोमाइं क
प्पेञ्जवा संठवेञ्जवा शोतंसाति ए २ सेसेपरोसीसाओ लिक्खंवाजूरंवा शोहरेञ्जवा विसोहेञ्जवा

भाषा

नोमलनखनोमलवाहिरोकाढे तो तेक्रियासाधुवांछेनहीकरावेनही कदाचिगृहस्थतेसाधुनादीर्घलांवावालतथादीर्घरोमदीर्घभुहारा
नारोमदीर्घकक्षानारोमदीर्घवस्तिकइतांगुच्छप्रदेशतेहनांरोमएरोम देखीकापेतोतेपरक्रियासाधुवांछेनहीमनिवचनिकायाइकरावेन
हीगृहस्थकदाचितेसाधुनामसकथकीलीखपयवाजूरंवाहिरीकाढे तोतेक्रियावांछेनहीमनिकरीवचनिकायाइं करीकरावेनही कदा

दीपिका टीका

हरेञ्जवा विसोहेञ्जवा शोतंसाति ए २ सेसेपरोअच्छिमलंवा कणमलंवा गहमलंवाणीहरेञ्जवा विसोहेञ्जवा शोतंसाति ए २ सेसेपरोदी
हाइंवालाइं दोहाइंरोमाइं दोहाइंभमुहाइं दोहाइं कक्खरोमाइं कप्पेञ्जवासंवहेञ्जवानोतंसाति ए २ सेसेपरोसीसाओलिक्खंवाजूरं

श्रीलङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

शोतंसाति ए २ सेसेपरोअंकंसिवा पलियंकंसिवा तुयट्टावेज्जापादातिं आमज्जेञ्जवा पमज्जेञ्जवा
एवंहेट्ठिमोगमोपायादिभाणियवो सेसेपरोअंकंसिवा पलियंकंसिवा तुयट्टावेज्जाहारंवा अहहारंवा
उरच्छंवा गेवेयंवामउडंवा पालंवंवासुवस्सुत्तंवा आविंधेञ्जवा पिण्णिंधेञ्जवा शोतंसाति ए २ सेसे
परोआरामंसिवाउज्जाणंसिवाणि हरित्तावाविसोहत्तावापायाइं आमज्जेञ्जवा २ शोतंसाति

भाषा

चिगृहस्थतेसाधुनेउच्छंगनेविषे पालगठीनेविषेसुआरीनेपगरजेखरद्याप्रमार्जे इत्यादिसर्वचालावासरिखा सघलेपगनानासकहिवा
इतिभावः कदाचिगृहस्थतेसाधुनेउच्छंगेसुआरीहारअर्द्धहारउरस्थग्रेवेयकमुकुटप्रालंबभूतं वणोसुवर्ण इत्यादिआभरणवांधेपहिरावे
तोतेक्रियासाधुवांछेनहीमने वचनिइंकायाइं करीकरावेनही कदाचिसाधुनेगृहस्थआरामविषे उद्यानविषेलेजईने पगप्रमार्जे तेकि

दीपिका टीका

वानीहरेञ्जवा विसोहेञ्जवा सेसेपरोअंकंसिवा तुयट्टावेज्जापादाइं आमज्जेञ्जवा एवंहेट्ठिमोगमोपायादिभाणियवो सेसेपरोअंकंसि
वापलियंकंसिवा तुयट्टावेज्जाहारंवा अहहारंवा उरत्तंवामोयंवामउडंवा पालंवंवासुवस्सुत्तंवा आविंधेञ्जवापिण्णिंधेञ्जवानोतं
साति ए २ सेसेपरोआरामंसिवाउज्जाणंसिवा नीहरित्तापरिभेत्तावा पायाइं आमज्जेञ्जवा शोतंसाति ए २ सुगमानि एवसुत्तरसप्तकेपि

ए २ एवंशेतवा अखमखकिरियावि सेसेपरोसुद्धेणंवा वतिवलेणंतेइच्छं आउट्टे सेसेपरोअसुद्धेणंवद्व
लेणंतेयिच्छं आउट्टे सेसेपरोगिलाणस्सचिन्ताइं कंदाणिवामूलाणिवा तथाणिवा हरियाणिवा
खणेतुवाकट्टे तुवाकट्टावेत्तुवातेइच्छं आउट्टे ज्जाणोतंसाइं शोतंणियमे कट्टुवेयणाकट्टुवेदणापाण
भूतजोवसत्तावेयणं वेदेति एयंखलुतस्स भिक्खुस्सवा २ सामग्गियं जंसव्वट्ठेहिं सहितेसमितेसदाजए

भाषा

यावांहेनहीइमपाहिलासवलाआलावाजाणिवा अममककिरियाविकहतांइणिपरिईसाधुमाहोमाहिलतप्रतिक्रियाएतलेसाटोविसटे
क्रियानकरिवी कदाचितेसाधने गृहस्थसुउणकहतारुडे वद्वलेणकहतांमंतादिकवले समर्थपणे अथवाअसुहपाडुचे सावयुसहित
एहवेमंतइलेसमर्थपणे तिगिच्छाकरिवोवांहे तथाकदाचितेसाधने गृहस्थग्लानजाणीसचित कंदमूलचार्हरीग्यावीहेदळे
दावीतिगिच्छाकरिवोवांहे तोतेक्रियासाधुभांहेनही मनिकरीवचनिकायाईकरी करावेनहीइसीभावनाभावे तेकहेहेजगमाहि
प्राणभूतजीवसत्व आपापणाकर्मनेवसिपद्या फलभोगवे तेखायकी भोगवे परजीवने अनेकवेदनाऊपजावी अनेआपणपेकीघा
कर्मनेअसुसारवेदनाभोगवे जेजीवजेहवा करेतेहवाफलपामे इमचींतविबो यत पुनरपिसहनीयो दुःखपाकसवायंनअनुम
वतिनायःकर्मणांसद्धितानां इतिसहगणयित्वा यदादायाति सम्यक्सदसदिति विवेकोऽन्यन्यतभूयभूदः कुतस्ते इतिवचनात्चारि
तियोइसोजाणी रोगआव्योअहियासे परंतिगिच्छानकरावे रेजीवएदुखनो विपाकजेपूर्वभवनाकीधाने अदुसारियाव्योहे तेवही
तुभनेसहिवोहे खलुनिये संच्याकर्मनो नाशनऊइ इसोगिणीने जेजेदुःखावे तेतेसम्यनजाणीसहिवो एहवो विवेकयाणिएह
वीसामग्रीनोयोग अनेरेभवितुभनेकिडांयकीमिलिस्ये इमजाणीरोगाटिपरीसहअहियासिवो हिअध्ययनपरिसमाप्तिकहेहे एवं
खलुतस्मभिक्षु त्मभिक्षु गीएषा सामगियंजंस्वदेहिं संहितेसमिएसयाज एसेवमिगंमन्नेज्जासित्तिवेमिऊहेसत्तिकोसमत्तोएहनी
व्याख्यापूर्ववत्जाणिवी श्रीसुधर्मस्वामिजंभूतिइंकहेहे अहोजंभूसाधुनोआचारजेमेतुहप्रतिइंकह्यो तेनरतोपालो एहअथेय
मानिजेऊइमऊऊंइतिथीमत्तपागच्छेविहितसदाचारयत्नानांपं०त्री साधुरत्नानांगिय्ये एपाय चंद्रे गजतेथीआचारानेहितीयत्र
स्तन्ववालावोषे पठं परक्रियासप्तैककवयोदशमध्ययनंसंपूर्णआदितोऽध्ययनरहितवेसातसोसातिकोप्रारंभियेहे छट्टे सातिकेसामान्य

दीपिकाटीका

तुल्यत्वात् संज्ञेपरचिः सूत्रकारोतिदिशति एवंनेतव्वाअममममकिरियाविसेसे परोसुहेणवतिवलेणंतेइच्छिंआउट्टे सेसेपरोअसुहेणं
वतिवलेणं तेइच्छिंआउट्टे सेसेपरोगिलाणसचचित्ताइंकंदाणिवा आलाणिवातवाणिवाहरियाणिवा अणेतुवा कहेतुवातेइच्छिंआ
उजेज्जानोसाइए कट्टुवेदणावेदेति एवंखलुतस्मभिक्षु न्वा सामगियंजंस्वदेहिंसंहितेसमिएसयाज एसेवमिगंमन्नेज्जासित्तिवेमिऊहेसत्तिको
समत्तो एवंनेतव्वा एवमितियाःपूर्वोक्तक्रियारजः प्रमार्जनानादिकास्ता अन्योन्यं परस्परत साधुनाकृतप्रतिक्रिययानविधेया इत्येवं
नेतव्योऽन्योन्यक्रियासप्तैककाः सेपरोसुहेणवतिवलेणंति सेतस्यसाधोः सपरःशुद्धेनाशुद्धे नवावाग्वलेनमन्तादिसामर्थ्येनचिकित्सां
व्याध्युपशमं आउट्टेकर्तुमभिलषेत् तत्रासपरोग्लानस्यसाधोः चिकित्सायंसचित्तानि मूलकंदादीनिखनितासमाकृत्यस्ततोऽन्येनवा
खानयित्वाचिकित्सां कर्तुमभिलषेत् तच्चनास्वादयेन्नाभिलषेन्मनसाएतच्चभावयेत् इहपूर्वकृतकर्मफलेखराजीवाः कर्मविपाककृतक
टुकवेदनाः कृत्वापरिषांशारीरमानसावेदना स्तःप्राणिभूतजीवसत्त्वाः तत्कर्मविपाकजावेदनामनुभवन्ति शेषमध्ययनपरिसमाप्तिं
यावत्सुगमंपठसप्तैककाध्ययनंसमाप्तं पठाध्ययनेसामान्येनपरक्रियानिपिह्यासप्तमेतुगश्चनिर्गतो हे गेनान्योन्यक्रियानिपिधयेतइत्यनेन

श्रीलंगाचार्य कृतटीका

एवमित्यादि एवमितियाः पूर्वोक्तक्रियारजः प्रमार्जनानादिकास्ता अन्योन्यं परस्परतः साधुनाकृतप्रतिक्रिययानविधेयाइत्येवं नेतव्यो
न्योन्यक्रियासप्तैककइति किंच सेइत्यादि सेतस्यसाधोः सपरःशुद्धेनाशुद्धेनवा स्तलेनमन्तादिसामर्थ्येन चिकित्सां व्याध्युपशमं आउ
ट्टेत्तिमभिलषेत्तथा सपरोग्लानस्य साधोः चिकित्सायंसचित्तानि कन्दमूलादीनिखनितासमाकृत्यस्ततोऽन्येनवाखानयित्वाचिकित्सां

सेयमिणंमखे ज्जासित्तिवेमिक्खुओसत्तिकओसम्मत्तोसेमिक्खूवा भिक्खुणीवाअणमणकिरियंअज्झ
त्थियंसंसेइयंणोतंसातिण्णोतंणियमेसेअणमणोपाएआमज्जेज्जवापमज्जेज्जवाणोतंसातिण्णोतंणि
यमेसेसंतंवेवएवंखलुतस्सभिक्खुस्सवा भिक्खुणीएवा सामग्गियंसत्तमओसत्तिकओसम्मत्तोतेणंकाले
संतंणंसमएणंसमणेभगवंमहावौरेपंचहत्थुत्तरे याविहोत्थाहत्थुत्तराहिंचुएचइत्तागस्संवकंतेहत्थुत्त

भाषा

पणोपरक्रियानिषेधीइहागच्छगत साधुमाहोमाहिक्रियानकरे एहवोअधिकारदेखाडेके तेसाधुचारित्वियोअणमणस्सकिरियाकहतं
माहोभाहिक्रियनेरोअनेराने क्रियापादप्रमार्जनादिकजे पूर्वोक्ततिहेजाणिवीपरंइहाएतलोविशेष जेक्रियाव्यविहारअनेरो अनेराने
करेएक्रियाकेहवोअध्यात्मिकी आपणपाने विषेकीजती तथावलीकेहवोसंज्ञेपिकी कर्मबंधनोकारणएहवी मनिइंकरिवांछेनही
वचनिइंकायां करीकरावेनही इत्यादिसर्वअध्ययन छट्ठाअध्ययननीपरिजाणिवो तिहांपरक्रिया इहांअन्योन्यक्रियाजेसाधुइमकहे
ऊं तुम्हरोपादप्रमार्जनादिकरं ऊं तुम्हे माहरोकरो एविशेषजीसर्वतिसइजएकर्मबंधनोकारणसाधुटालेअन्यथानिर्जरानिमित्तिवे
यावच्चनोकरिवोनिषिद्धकिहार्हेनथी हिवअध्ययनपरिसमाप्तिकहेके । एवंखलुतस्सभिक्खुस्सवा भिक्खुणीएवा सामग्गियंसंखण्डे
हिंजावजएज्जासित्तिवेमिस्सत्तमोसत्तिकोसम्मत्तोपूर्वोक्तएआचार साधुसाध्वीनोसमग्रपणोएतावताएआचारपालतोसंपूर्णसाधुकहवा
इजेहकारणितेसाधुसर्वअर्थज्ञानदर्शन चारितवित्तिसहितसदा संयमनेविषे यत्नकरे श्रीसुधर्मस्वामिजंवूप्रतिइंकहेके ऊं पुणइम
कऊं ऊं तुम्हे पुणइमयत्नकरिव्यो इतिश्रीमहत्तपागच्छे विहितसदाचारयत्नानांपं श्रीसाधुरत्नानाशिष्ये ण पाशचन्द्रे ण कृतेश्री
आचारांगद्वितीयश्रुत स्तन्ववालावशेषेसप्तसंज्ञैककं अन्योन्यक्रियाभिधानं चतुर्दशमध्ययनंसमाप्तं आदितोऽध्ययनर३ एवंसप्ताध्य
यनरूपवीजीचूडाकही हिवेतीजीचूलिकाप्रारंभियेके इण्णिखंविआदियकीजे अर्थभाष्यातेश्रीमहावीरदेवि तेहभणीतेहनोचरि
तकहीने तथाजेपंचमहाव्रतसहितचारित्विये पिंडशय्यादिकग्रहिवो इण्णिकारणितेसहा व्रतपालिवाभणी व्रतनीभावनाकहीसें
तेइण्णिअध्ययनिके तिहापहिलोत्रीवर्द्धमान स्वामिनोचरितकहेके तेणंकालेणंतिणिकालितेणोसमे असणतपस्वीभगवंतज्ञान
वंतमहिमागंतऐखर्यवंत एहवोश्रीमहावीरतेहना पञ्चकल्याणिक हस्तोत्तरानक्षत्रमाहिंऊआ जिण्णिउत्तरानक्षत्र आगलिहस्तके
तेहस्तोत्तराकहियेएततेउत्तराफाल्गुनीनक्षत्रमाहि पंचकल्याणिकऊआतेकल्याणिकोहाकहेके हस्तोत्तरानक्षत्रमाहिस्वामीचया

दीपिकाटीका

सम्बन्धेनावातस्य न्योन्य क्रियानासस्याध्यायनस्यादिस्त्व' सेमिक्खूवा भिक्खुणीवा अन्नमन्नकिरियं अज्झत्थियंसंसेइयंनो तं
सातिएर सेअणमणोपाएआमज्जेज्जवा नोतंसातिएर सेसंतंवेव एवंखलुतस्सभिक्खुस्सवा सामग्गियंसत्तमोसत्तिकओसम्मत्तो
अन्योन्यपरस्परस्य क्रियापादादिप्रमार्जनादिकासर्वापूर्वोक्ताक्रिया व्यतिहारविशेषितां आध्यात्मिकीसंज्ञेपिकीनाखादयेत् इत्यादि
पूर्ववत् यावदध्ययनपरिसमाप्तिः ।।। समाप्तं सप्तसंज्ञैककाध्ययनं इतिहृत्स्वरतरंगच्छेत्त्रीजिन० श्रीआचारांगप्रदीपिकायासमाप्ता
सप्तसंज्ञैककाध्ययनात्मिकाद्वितीयाचूडा उक्तं द्वितीयचूडाअथतृतीयासमारभ्यते अस्यचायमभिसम्बन्धः इहादितः प्रवृत्तियेनत्रीवर्द्ध
मानस्वामिनाइदमर्थतोऽभिहितं स्योपकारित्वात्तद्वक्तव्यताप्रतिपादयितुं तथापंचमहाव्रतोपेतेन साधुनापिण्डशय्यादिकंग्राह्यं अत
सोपामहाव्रताना परिपालनार्थंभावना प्रतिपाद्याः इत्यनेनसम्बन्धेनायातेयंचूडा अस्याचूडायाभावना इतिनामततो भावनावि
शेषा भावनाद्विविधा द्रव्यतो भावतश्च द्रव्यतस्तिलादिषु सुगंधिपुष्पचम्पकादीना भावना भावतोभावनाद्विधा प्रशस्ताप्रशस्तभेदात्
तत्रअप्रशस्ताः प्राणातिपातादिरूपाः क्रोधादिरूपाश्चप्रशस्तादर्शनज्ञानचारित्रतपोवैराग्यादिकाः ततदर्शनभावनामाहनिर्दुक्तिकारः

तित्वग्रागभगवत्प्रो पववणपाववणि अइसइष्टाअहिगमणनमण्ठरिसण्ठित्तणपृचणाशुणणा ? तीर्थकतांभगवतीं प्रवचनस्यद्वाट
 यांगस्यप्रवचनिनामाचार्यादीनां अतिग्रायिनां ऋद्धिमतांकेवलिननः पर्यायावधिमञ्जुतुर्द्गपूर्ववदां तयामर्पयध्यादिप्राप्तऋद्धीनां
 यदभिगमनंगुणोत्कीर्तनं पूजनंसुगन्धपुष्पादिभिः स्तोत्रैः स्तवनं इत्यादिकादर्शनभावना अनवादिदर्शनभावनाभावमानया
 दर्शनशुद्धिर्भवति जम्भाभिसेयनिकखमणचरण नागुपयायनिष्ठागो दिवलोयभवणमंदरनं टीसरभोमनगरेसु । २। अष्टावयसुञ्जि
 तेगयणपयगेयवमचक्रेय पासरहावत्तंचियचम रुप्यायंचवंदासि । ३। तीर्थकज्जन्मभूमिपु तथानिःकमणचरण ज्ञानोत्पत्तिनि
 र्वाणभूमिपुदेवलोक्तभवनेषु मंदरेषुनंदीश्वरद्वीपादौ भौमेषुपातालभवनेषु यानिगास्तानिचैत्यानितानिवदंद्दं एवंअष्टापदेर्त्रीमद्व
 ज्जयंतगिरौ गजाग्रपदेदगार्णकटवर्त्तिनि धर्मचक्रेतजगिलायां अहिच्छवायांपार्श्वनायस्य धरणेद्रुमहिमास्थानेर्यावत्तं पर्यंतैवैर
 स्वाभिनायतपादपोपमनंकृतंयतचत्रीवर्त्तमानसात्रित्यचमरेणोत्पतनंकृतं एतेपुस्यानेपुयवासम्भवं तेअभिगमनवन्दनपूजनगुणोत्की
 र्तनादिकाक्रियाः कुर्वतोदर्शनशुद्धिर्भवति गणियंनिमित्तञ्चुत्तीसंदिट्टंअवितदंइमंनानां इवएगंतमुवगया गुणपञ्चइचाइमेअत्वा । ४
 गुणमाहाय्यंइतिनामकित्तणं सुरनरिंदृपृथायपोराणचेइयाणियइइएसादंसण्णेहोइ । ५। प्रवचनविदां असीगुणगप्रत्ययिकाअर्या
 भवन्ति गणितविषयेबीजगणितादौ परंपारमुपगतोयं तथाटांगस्य निमित्तस्यपारगोवं तथाहटिपातोक्तानानाविषाद्युक्तीर्द्र्यसंयो
 गात्हेहत्वावेत्ति तथासम्यगविपरीताहटिदर्शनं अस्तदिग्यैरपिचालयिमग्यातया अवितदंअस्येदं ज्ञानंयद्यैवायमाह तत्तद्यैवइत्येवं
 प्रावचनिकस्याचार्यादेः प्रशंसं कुर्वतोदर्शनशुद्धिर्भवति एवमन्यदपि गुणमाहात्म्यं आचार्यादेर्वर्णयतः पूर्वमहर्षीणां चनामोत्कीर्तनं
 कुर्वतः तेषामेवचसुरनरेन्द्रपूजादिकं कथयतः तथाविरंतनचैत्यानिपूजयतः इत्येवमादिकांक्रियांकुर्वतः तद्वासतावासितस्यदर्शनवि
 शुद्धिर्भवतीति एपाप्रशन्नादर्शनविषयामावनाच्चेयाइइचारित्वाभावनायाधिकारः निर्युक्तानुगमानन्तरं सूत्रमुच्चारणीयंतच्चेदंतेणंका
 लेणंतेणंसमएणंसमण्णेभगवंसहावीरेपंचइत्युत्तरेयाविहोत्याह्युत्तराहिंचएचइतागमं वडंतेइत्युत्तराहिंगम्याओगमंसिसाहरिण्हइ

गिद्धिज्ञाचार्यकृतटीका

कर्तुं समिलपेत्तञ्च नास्वादयेन्नामिलपेन्ननसैतञ्च भावयेदिहपूर्वकतकर्मफलेश्वराजीवाः कर्म विपाककृतकटुकवेदनाः कृत्वापरिषां
 शरीरमानसा वेदनाः स्वतःप्राणिभूतजीवसत्त्वान्त्कर्म विपाकजां वेदनामनुभवतीति उक्तं पुनरपि सहनीयो दुःखपाकसुखार्थन
 खलुभवतिनायः कर्म णांसंचितानां इतिरुहणयित्वा यद्यदायाति सस्यञ्चदसदितिविवेकोऽन्यत् भूयाद्वृत्तस्ते शेषमुक्तार्थंयावदध्यय
 नपरिसमाप्तेरिति षष्ठमादितस्त्वयोदयं सप्तैककाव्ययनंसमाप्तं षष्ठानंतरं सप्तमोन्यचायमभिसम्बन्धः इहानन्तराध्ययनेसामान्येन
 परक्रियानिपिद्वेष्टुगच्छनिर्गतोद्देशेनान्योन्यक्रियानिपिथत इत्यनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानामनिष्पन्ने निक्षेपेऽन्योन्यक्रि
 येति नामतत्त्वान्यस्य निक्षेपार्थनिर्युक्तिज्ञायापद्याहमाह अन्नेछन्नमित्यादयस्यस्य नामादिपद्विधोनिक्षेपस्तत्त्वनामस्यापनेचुस्ते
 द्रव्यान्यत्तिष्ठानन्यत अन्यन्यत् आदेयान्यच्चेति द्रव्यपरवन्नेयमिति अत्रपरक्रियायामन्योन्यक्रियायां चगच्छांतर्गतैयतनाकर्तव्येति
 गच्छनिर्गतानां त्वेत्यानप्रयोजनमितिर्दयितुं निर्युक्तिज्ञाह जयमाणस्ये इत्यादि पातनिकयैवभावितार्थाः सांप्रतंस्त्वंतच्चेदंअलो
 कमित्यादि अन्योन्यस्यपरस्परक्रियां पादादिप्रसार्जनादिकां सर्वां पूर्वोक्ताक्रियांयतिहारवियेपितामायत्तिकैर्लं चैपिक्तीनास्वा
 दयेदित्यादि पूर्ववन्नेयावदध्ययनप रिसमाप्तिरिति सप्तममादित्यतुर्द्दं सप्तैककाव्ययनंसमाप्तं उक्ताहितीयाच्छूडातदनन्तरं
 तृतीयासमारभ्यते अस्याद्यायमभिसम्बन्धइहादितः प्रसूतियेनयैवईमानस्वामिनेदमयेतोमिहितं तस्योपकारित्वात्तद्वक्तव्यतांप्रति
 पादयितुं तथापंचमहाव्रतोपेतेनसाधुनापिण्डयव्यादिकं ग्राह्यमतस्तेषां महाव्रतानां परिपालनार्थं भावना,प्रतिपाद्या इत्यनेनसम्ब
 न्धेनाया तेयंचूहेत्यस्याद्यत्वार्यशुयोगद्वाराणिभवन्ति ततोपक्रमान्तर्गतोयमर्थाधिकारस्तद्यथा अग्रयस्यभावनापरित्यागेनप्रयस्याभाव
 नाभावयितव्याइति नामनिष्पन्ने निक्षेपेभावनेतिनामतस्याद्य नामादिचतुर्विधोनिक्षेपस्तत्त्वनामस्यापनेचुस्त्वादनाइत्यद्रव्यादिनिक्षे

पार्थनिर्बुक्तिश्चदाह द्रव्यं ग्राह्यं तत्र द्रव्यमिति द्रव्यभावना नो आगमतो व्यतिरिक्ता गन्वाङ्गैर्जातिकुसमादिभिर्द्रव्यैस्त्रिलादिषु द्रव्येषु
यावासनासाद्रव्यभावेनेति तथाशीतेन भावितः शीतसहिष्णुरूपेण बोधसहिष्णुर्भवतीत्यादिग्रहणाद्यायामक्षुद्रदेहो व्यायामसहि
ष्णुरित्याद्यन्येनापि द्रव्येण द्रव्यस्याभावनासाद्रव्यभावेनेति भावेतु भावविषयाप्रशस्तप्रशस्तभेदेन हिरूपाभावेनेति तत्राप्रशस्तभाव
नामधिकृत्याह पाणवहगा प्राणिवधाद्यकार्येषु प्रथमं प्रवर्त्तमानः साशंकः प्रवर्त्तते पश्चात्पौनः पुण्यकरणतयानिःशंकः प्रवर्त्ततो
तदुक्तं करोत्यापो यावत्सृष्ट्यहृदयः किञ्चिदशुभं द्वितीयं सामेक्षो विच्छिन्नश्चित्तकार्त्तव्यं कुरुते तृतीयं निःशङ्को विगतदृष्टमन्यत्प्रकुरुते
ततः पापाभ्यासात् ततस्तमशुभेषु प्ररमते प्रशस्तभावनामाह दंशणगाहा दर्शनज्ञानचारिततपो वैराग्यादिषु यावथाचप्रशस्त
भावनाभवति तांप्रत्येकं लक्षणतो वक्ष्येति दर्शनभावनार्थमाह तत्त्ववरगाहा तीर्थकृतां भगवतां प्रवचनस्य च द्वादशंगस्य गणि
पिटकस्य तथा प्रावचनिनामाचार्यादीनां युगप्रधानानां तथातिशयिनां ऋद्धिमतां केवलमनः पर्यायावधिमञ्चतुर्दशपूर्वविदां तथा मपौ
पञ्चादिप्राप्तकृद्भिनां यदभिगमनं गत्वा च दर्शनं तथा गुणोत्कीर्त्तनं संपूजनं गंधादिना स्तोत्रैस्त्वनमित्यादि कादर्शनभावना अनया
हि दर्शनभावनयानवरतं भाव्यमानया दर्शनशुद्धिर्भवतीति किञ्च जन्माभिसेयगाहा अष्टावयगाहा तीर्थकृतां जन्मभूमिषु तयानिःक
मणचरणज्ञानोत्पत्तिनिर्वाणभूमिषु तथा देवलोकभवेन पुंमंदिरेषु तथानन्दीश्वरद्वीपादौ भौमेषु च पातालभवनेषु यानि सास्त्वानि
चैत्यानि वंदेहमिति द्वितीयगाथायां ते किंचित्प्रेममष्टापदे तथा श्रीमदुज्जयंतगिरौ गजाग्रपदे दशार्णकूटवर्त्तिनि तथा तक्षशिलायां
धर्मचक्रे तथा अहिच्छवायां पार्श्वनाथस्य धरणेन्द्रमहिमास्थाने एवंप्रधावर्त्ते पर्वते वैरस्वामि नायकपादपोपगमनं कृतं यतश्च श्रीवर्द्ध
मानमाश्रित्य च मरेन्द्रेणोत्पतनं कृतमेतेषु च स्थानेषु यथासम्भवमभिगमनं वंदनपूजनगुणोत्कीर्त्तनादिकाः क्रियाः कुर्वतो दर्शन
शुद्धिर्भवतीति किञ्च गणिवं गाहा गुणगाहा प्रवचनविदाममीगुणप्रत्ययिकी अर्था भवन्ति तद्यथा गणितविषये बीज गणितादौ परं
पारसुपगतोयं तथा अष्टागस्य निमित्तस्य पारगोयं तथा दृष्टिपातोक्तानानाविधा युक्तीर्द्रव्यसंयोगात् हेतुत्वावेति तथा सस्यगविपरी
तादृष्टिदर्शनमस्य त्विदं शैरपि चालयितुमशक्यं तथा अविद्यमस्येदं ज्ञानं यथैवावयमाह तत्तथैव प्रावचनिकस्याचार्यादेः प्रशंसं कुर्व
तो दर्शनविशुद्धिर्भवतीत्येवमन्यदपि गुणमाहात्म्यमाचार्यादेर्वर्षयतस्तथा पूर्वमहर्षीणां च नामोत्कीर्त्तनं कुर्वतस्तेषां मेव च सुरनरे
न्द्रपूजादिकं कथयतस्तथा चिरंतनं चैत्यानि पूजयत इत्येवमादिकां क्रियाकुर्वतस्तद्वासान्वासितस्य दर्शनविशुद्धिर्भवतीत्येषा प्रश
स्ता दर्शनविषयाभावेनेति ज्ञानभावनामधिकृत्याह तत्तं गाहा वंधोयगाहा ग्राहं गाहा तत्तज्ज्ञानस्य भावना ज्ञानभावना एवंभूतं सौनी
द्रं ज्ञानं प्रवचनं यथावस्थिताशेषपदार्थाविर्भावकमित्येवं रूपेत्यनया च प्रधानमोक्षांगं सस्यत्माधिगमिकमाविर्भवति यतस्तत्त्वार्थश्च
ज्ञानं सस्यदर्शनं तत्त्वंच जीवाजीवादयो नवपदार्थां स्ते च तत्त्वज्ञानार्थिना सस्यगुज्ञातव्यास्तत्परिज्ञानमिहेवार्हते प्रवचने दृष्टसुपलब्ध
मिति तथैवार्हते प्रवचनकार्यं परमार्थरूपं मोक्षाख्यं तथाकरणं किवासिद्धौ प्रकटोपकारकं सस्यदर्शनचारित्राणिकारकः साधुः
सस्यदर्शनाद्यनुष्ठानात् किवासिद्धिश्चैव मोक्षावाप्तिलक्षणा मेव दर्शयति त्वन्वः कर्मवन्धनं तस्मान्मोक्षकर्म विचटनलक्षणो सावपीहैव
नान्यत्र शाक्यादिकुप्रवचने भवतीत्येवं ज्ञानं भावयतो ज्ञानभावना भवतीति तथा वंधोपकारकं पुद्गलैः प्रतिप्रदेशमवष्टब्धे जीवस्त
थावन्वहेतवो मिथ्यात्वाविरतिकपावयोगास्तथावन्धनमटप्रकारकर्मवर्ण्यारूपं तत्फलं चतुर्गतिसंसारपर्यटनसातासाताद्यनु भवनरूप
मिति एतत्त्वमैव सुकथितमन्यहा यत्किञ्चित्सुभाषितं तदिहैव प्रवचने अभिहितमिति ज्ञानभावना तथा विचित्तसंसारप्रपंचोत्तैव
जिनेन्द्रैः कथितइति तथा ज्ञानं समविशिष्टतरं भविष्यतीति ज्ञानभावनाविधेया ज्ञानमभ्यसनीयमित्यर्थः आदिग्रहणादेकाग्रचित्तताद
योगुणा भवन्तीति तथैतदपि ज्ञाने भावनीयं यथा जंघन्नाणी खवेदुत्यादि तथैभिश्चकारणैर्ज्ञानमभ्यसनीयं तद्यथा ज्ञानसंग्रहार्थं निर्ज
रार्थं अथवा चिह्नित्येखाध्यायार्थमित्यादितथा ज्ञानभावनयानित्यं गुरुकुलवासो भवति तथा चोक्तं गणस्य होइ भागीधिरवरधोदं सणे च
रित्ते यधन्ना आवकहाए गुरुकुलवासं नमुहन्तीत्यादिका ज्ञानविषया भावना भवतीति चारित्रभावनामधिकृत्याह साधुगाहा वेरग

गाहा साधुगोभनोहिंसाटिलक्ष्णोवर्म्मा इति प्रथमव्रतभावना तथासत्यमस्मिन्नेवार्हते प्रवचने साधुगोभनंनान्यत्वेति द्वितीयव्रतस्य
तथा अदत्तविरतिचात्रैवसाध्वीति तृतीयस्य एवं ब्रह्मचर्यमप्यत्रैव नवगुप्तिगुप्तं धार्यतइति तथापरिग्रहविरतिश्चैव साध्वीत्येवंवाद्
याङ्गं तपःइहैवगोभनं नान्यत्वेति तयवैराग्यभावना सासारिकमुखजुगुप्ता रुचाश्चअप्रमादभावनामद्यादिप्रमादानामनामेवनरूपा
तथैकाग्रभावना एकोमेसासथो अयाणाणदंसगसंजुथो सेसामेवा हिराभावासत्वेसंजोयलक्कुणाइत्यादिकाभावनाश्चरणमुपगताश्च
रणाश्रिताः इतज्जंतपोभावना वज्जे अभिधास्यइति किंमेइत्यादि कथंकेननिर्दृष्ट्यादिना तपसा समदिवसोवंधोभटेत्यतरहा
तपोहंविधातुं प्रभुःयत्तरुचक्रतरत्तपः कस्मिन्द्रव्यादौ समनिर्वहतीतिभावनीयं तत्रद्रव्येउत्सर्गतोवहचनकादिकेदेवेस्तिग्धरूचादौ
कालेयीतोष्णादौ भावेअग्नानोहमेवं भूतंतपःकर्तुं अलमित्येवं द्रव्यादिकंपर्यालोच्य यथाशक्तिपोविधेयं शक्तिः त्यागतपसीइति
वचनादिति किंच उच्छाहगाहा तथाअनगनाटिके तपस्यनिगुहितस्त्वधीर्वेणोत्याहः कर्त्तव्यो गृहीतस्यच प्रतिपालनंकर्त्तव्यमित्यु
क्तंच तित्ययरोचउनाणी सुरमहिथो सिक्किचव्ययुधमिथगिगूहीयवलविरिथोसव्ययामेसुउज्जमइ किंपुण्यचवसेसेहिंदुक्कुडकुडका
रणानुविहिंहिं होइनउज्जमियत्रं सपञ्चपायं सिमागुम्मे 'इत्येवंतपभावनाविधेया एवंसंग्रामंदंद्रियनो इंद्रियरूपेतथा संहननेव
ज्वर्षभाटिके तपोनिर्वाहनासमर्थे भावनाविधेयेति वैराग्यभावनात्वनित्यत्वादिभावनारूपातदुक्तं भावयितव्यमनित्यत्वमशरणत्वंतथे
कतान्यत्वे अगुचित्वं संसारकर्माश्रयसंवरविधिविचरिणलोकवितरधर्म स्थाय्याततत्तचिंताश्च बोधैर्दुर्लभत्वंचभावनादादशविशुद्धा
इत्यादिका अनेकप्रकारभावना भवन्तीतीह पुनश्चरित्वे प्रकृतंचरित्वाभावनयेहाधिकारइति निर्दुक्त्यनुगमानंतरं सूत्रमुच्चारणीयं
तच्चेदं तेणं कालेणमित्यादि तेनकालेनेति दुःखमसुखमादिनामेन समयेनेति विवक्षितेन विगिटेनकालेन सतोत्यत्यादिकमभूदिति
सम्बन्धः तत्तपंचहृत्युत्तरेणाविच्छत्वा इत्येवमादिना अरोयारोचंपसूतीत्येवमंतेन ग्रंथेनभगवतोवहं मानस्वामिनो विमानच्यवनं
ब्राह्मणीगर्भाधानं ततःयक्रादेशात्तिथिला गर्भसंहरणमुत्पत्तिश्चाभिहित्वा तत्तपंचहृत्युत्तरेहिं होत्यन्ति हस्तउत्तरोयासामुत्तर
फाल्गुनीनां ता हस्तोत्तरास्ताश्च पञ्चमुस्थानेषु गर्भाधानसंहरणजन्मटीक्षाज्ञानोत्पत्तिरूपेषु संवत्ताश्चतः पञ्चहस्तोत्तरोभगवानभू

राहिं गभभाओ गभंसा हरिएहृत्युत्तराहिंजाएहृत्युत्तराहिंसवतोसवताएसुं डेभविताणं अगाराओ
अणगारियं पवइए हृत्युत्तराहिंसिणे पडिपुखे अवावाएणिरावरणे अणंते अणुत्तरेकेवलवरणाण
दंसणेसमुप्पखे साइणाभगवंपरिणिब्बएसमणेभगवंमहावीरेइसाएउसप्पिणीएसुसससुसमाएसमाए
वीतिक्कं ताए सुसमाएसमाएवोतिक्कं ताएसुसम दुसमाएसमाएवोतिक्कं ताएदुसससुसमाए२ वज्जवोति

भाषा

चर्वीनेगर्भिजपनाहस्तोत्तरानक्षत्रमाहि गर्भयकीर्वाजेगर्भिसाहस्या हस्तोत्तरानक्षत्रमाहिस्वामीजन्मपाय्या हस्तोत्तरानक्षत्रमाहि
सव्यओसर्वयकी नवभंगीइं करीसवत्ताएद्रव्यभावि करीसुं उधई आगारगहस्यवासछांडी अणगारपणेप्रव्रजितच्छाएतावताचं वम
आदस्यो हस्तोत्तरानक्षत्रमाहिकसिणसमस्तपडिपुखे पूरो अव्यावातजेहने किहंईव्यावातनयी निरावरणे जेहनेकोईभीतिसंभा
दिकआवरणनयी अणंतेजेहने अनंतकालिचंतनयीअणुत्तरेजेहयजीउत्तरप्रधानवीजोकांईनयीएहवोकेवलएजलोवरप्रधानज्ञान
अनेदर्शनतेऊपनो स्वामीकेवलीछा साइणास्तातिनक्षत्रे भगवंत श्रीमहावीरनिर्वाणपदिद्रुपडता अमणभगवंत महावरईणे
अवसर्पिणीकालिसुसमसुसमाकालयतिक्रांतवोत्यो वीजोसुसमाकालपुणवोत्योवीजोसुसमदुसमाकालपुण्यतिक्रांतछओचीयो
दुसमसुसमाकालवज्जवणो व्यतिक्रांतछओ योइंयाकतेतेकेतलो पंचहत्तरिवर्षतयासाढाआठमासएतलाजिवारेयेपडंता तिणिक्का

दीपिकाटीका

तराहिंसुं डेभविताअगाराओ अणगारियं पवइएहृत्युत्तराहिं कसिणेपडिपुखे अवावाएनिरावरणे अणंतेअणुत्तरेकेवलवरणा

णदंसणसङ्गप्यन्ने साङ्गाभगवंपरिनिव्वएसमणे भगवं महावीरे इमा एउस्सप्पिणी एसुसमसुसमा एसमा एवी तिकं ता एउस्समदूसमा एवी
तिकं ता ए दूसमसुसमा एसमा ए वज्जवी तिकं ता एपन्नचत्तरी एवा सेहिं मा सेहिय अङ्गणवमसे सेहिं जे से गिहाणं चउत्थे मा से अट्ठमे प

शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

कंता ए पणत्तरो एवा सेहिं मा सेहिय अङ्गणवमसे सेहिं जे से गिहाणं चउत्थे मा से अट्ठमे पक्खे आसाठ सुद्धे त
स्सणं आसाठ सुद्धस्सच्छट्ठी पक्खे णं हत्थुत्तरा हिंणक्खत्ते णं जोगो वगते णं महा विजयसिद्धत्थुप्फत्तर पवरपुं
डरीयदिसा सोवत्थियवद्धमाणा ओमहा विमाणा ओवोसंसागरोवमाइं आउयं पालइत्ता आउक्खएणं भ
वक्खएणं द्वितिक्वएणं चुएचइत्ता इहखलु जंबूद्वीवे २ भारहेवा से दाहिणड्ढभरहे दाहिणमाहणकुंड

भाषा

लिजे ग्रीष्मज्ज्हालो तेहने चोथे मासि आठमे पक्षि आसाठ शुद्धकत्तां आपाठनो शुक्लपक्ष तेहनी छट्ठिने दिवसि हस्तोत्तरानक्षत्रियो
गिउपागतिज्जंते एतलेस्यो भावचंद्रमा पूर्वफल्गुनीयको उत्तरी उत्तराफाल्गुनी इं आब्यो तिगिकालिमहा विजयपुष्पोत्तरवरपुंड
रीकदिसा सोवत्थिकवद्धं मान एहवा विमानयकी वीससागरोपम आउपालीने पक्खे आउक्खएणं देवतासम्बन्धिया आऊखाने चइभव
क्खएणं देवतासम्बन्धिया भवने चेकरी ठितिक्वएणं देवतासम्बन्धिनी स्थितिने चये श्रीमहावीरचव्याचवीने इण्णिजंबूद्वीपने विपेखलु
इसेवा क्खालंकारि भरतचेति दक्षिणदिशि इं ब्राह्मणकुंडपुरइ सेनामिसंनिवेशने विपे कप्रभदत्तब्राह्मणे तेहनी कोडालसगोत्रतेहने

दीपिकाटीका

क्खे आसाठ सुद्धे तस्सणं आसाठ सुद्धस्सच्छट्ठी पक्खे णं हत्थुत्तरा हिंणक्खत्ते णं जोगो वगएणं महा विजयसिद्धत्थुप्फत्तर पवरपुंडरीयदिसा सोव
त्थियवद्धमाणा ओमहा विमाणा ओवोसंसागरोवमाइं आउयं पालइत्ता आउक्खएणं भवक्खएणं द्विक्वएणं चुएचइत्ता इहखलु जंबूद्वीवे २
भारहेवा से दाहिणड्ढभरहे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेशं सि उसभदत्तस्समाहणस्सकोडाल सगोत्तस्स देवाणं दाएमाहणी एजात्तंध

शीलंगाचार्यकृत टीका

दिति चवमाणेण जाणइत्ति आंतर्मुज्जंति कत्वा छद्मस्योपयोगस्य च्यवनकाव्यस्य च सूक्ष्मत्वादिति तथा जपरचणी अरोया अरोयंपसूयं

पुरसंणिवेसंसि उसभदत्तस्समाहणस्सकोडालस्सगोत्तस्स देवाणं दाएमाहणी ए जात्तंधरायणसुगोत्ता ए
सौहभमवभूएणं अप्पाणेणं कुच्छिंसि गभभंवक्कंते समणे भगवं महावीरे तिणाणे वगएया विहोत्था च
इस्सामित्ति जाणेइ चुएमित्ति जाणेइ चयमाणेण जाणइ सुद्धमेणं सेकाले पणत्ते तओणं समणे भगवं म
हावीरे अणुकंप तेणं देवेणं जीयमेयं तिकइ, जेसेवा साणंतस्से मासे पंचमे पक्खे आसोयवज्जले तस्सणं

भाषा

परिभार्या देवानंदा ब्राह्मणी तेहनी कुच्छिइं सीहणी परिइं गर्भविपे ऊपनो अमण भगवंत महावीरतेणे समेतिज्जं जानिइं सचित
छंतो तिगिकारणित्री जगन्नाय देवलोके इं छतो इमजाणे छंइहायकी चविस्थोचवीने गर्भिऊपनोति वारजाणे परंचयमाणे चय
तो नजाणे जेहभणी तेकालगाढो सूक्ष्मत्वे छद्मस्यने उपयोग आंतर्मुज्जंति क अने च्यवनकाल तेहयकी सूक्ष्मतिगिकारणि चयण
कालनजाणे तिवारपक्खे अमण भगवंत महावीर अणुकंपएणं देवेणं इहां अनुकंपाशब्दिइं भक्तिरुचिये तेहनी करणचार एहवो देवता
हरिणे गमेपी शकने आदेशि जीयं तिकइ ए अहारो जीत आचारके इमकरी एहवो भावमनमाहि आणी वर्षाकालिनी जे मासि पंचमे प

टीपिकाटीका

रायणगोत्ताए सीहभवंभूणं अप्पाणं कुच्छिंसिगभं वडं ते समणे भगवं महावीरे तिसाणोवगएयाविहोत्या चइस्सामित्तिजाणइ चु
मित्तिजाणइ चुयमाणेजाणइ सुद्धमेणंसेकालेपन्नत्ते नओगंसमणेभगवं महावीरे अणुक्कंपंतेणं देवेणं जीवमेदंतिकट्टं उंसेवासाणं
त उंसेवासेपंचमेपक्खे आसोववडलत्तेतत्तणं आसोववडलत्तेतत्तेरसीपक्खेणं हत्थुत्तराहिंनक्खत्तेणं जोगसुवागएणं वासोतीहिं रातिं

शीलंगाचार्य कृतटीकानाम्नि

आसोववडलत्तेतत्तेरसीपक्खेणं हत्थुत्तराहिंनक्खत्तेणं जोगोवगतेणं वासोतीहिं रातिं दिहं वीति
क्कंतेहिं तेसीतिमस्सरातिं दिवस्स परिवाएवडमाणे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसाओ उत्तरखत्ति
यकुंडपुरसंनिवेसंति रायाणं खत्तियाणं सिद्धत्थस्स खत्तियस्स कासवगोत्तस्स तिसिलाएखत्तियाणीए
वाससिद्धसगोत्ताएअसुभाणं पोगलणं अवहारं करेत्ता सुभाणं पोगलणं पक्खे वंकरेत्ता कुच्छिंसिग

भाषा

पक्षिआसूयंधारीतेरसिनेदिहाडे हसोत्तरानच्चविजोगसुवागतिष्ठते वयासीदिहाडेगएडं ते विवासीमेदिहाडे अंतराविचालेवत्तं
मानिष्ठते दक्षणादिसिमाहणकुंडपुरसंनिवेशयको अद्वियकुंडपुरइसेनामिउत्तरसन्निवेशि आतच्चविदमाहिमिद्वार्यच्चविदका
स्वपगोत्रीयतेहने तिसलाइसेनामिचविद्याणी तेहनीवायिटगोत्र तेहनीकुच्छिइं श्रीजगन्नायने साहरेतिहं अवतारं स्वीकरीनेअ
शुभदुर्गंधपुद्गलपरहाकरीने शुभरूडासुगंधपुद्गलप्रक्षेपकरीने इसीपरिगर्भापहारज्जओ अनेजेतिसालाचविद्याणीना कुच्छिइं गर्भ

टीपिकाटीका

दिहं वीतिक्कंतेहिं तेसीतिमस्सराइ दिवस्स परिवाएवडमाणे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसाओ उत्तरखत्तियपुरसंनिवेसंतिनायाणं
खत्तियाणं सिद्धत्थस्स कासवगोत्तस्स तिसिलाएखत्तियाणीएवासिद्धस्स गोत्ताएअसुभाणं पोगलणं अवहारं करेत्ता सुभाणं पोगलणं प
क्खे वंकरेत्ता कुच्छिंसिगभं साहरइ जेवियतिसिलाएखत्तियाणीए कुच्छिंसिगभेत्तं पियदाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसंति उंसम

शीलंगाचार्य कृतटीकानाम्नि

भंसाहरइ जेवियतिसिलाएखत्तियाणीए कुच्छिंसिगभेत्तंपियदाहिण माहणकुंडपुरसंनिवेसंति
उंसमदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स देवाणं दाए माहणीए जालंधरायणसगोत्ताए कुच्छिंसिग
भंसाहरइ समणे भगवं महावीरे तिसाणोवगएयाविहोत्या साहरिज्जिस्सामित्तिजाणइ साहरि
एमित्तिजाणइ साहरिज्जमाणे विजाणइ समणाउसो तेणं कालेणं तेणं समएणं तिसिलाखत्तियाणीअ

भाषा

जं तोतेदज्जिणदियि ब्राह्मणकुंडपुरसंनिवेशविषे ऋषभदत्तानेवरिदेवानं दावाह्मणीनी कुच्छिइं साहरे अमणभगवंतमहावीरति
जं ज्ञानिसहितजं ता श्रीजगन्नायपहिलो इमजाणेडं इहायकी अनेदिहाहरीस्थो जिवारवीजे गर्भं अवतारो तिवारपुण्यजाणे
इहांसाहरीजतोपुण्यजाणे एकालच्यवनकालयकी वण्णेरो अंतर्मुज्जतं प्रमाणकालछे तिणिजाणे इहां गर्भापहारनोकरणहारज्ज
स्स छे तिणिजारणिजाणे समणाउसो अहोआयुष्यं तत्रमणइमजाणो हिदेजन्मावसरकहेछे तिणिकालितिणिसमे तिथलाच्चविद्या
णीअन्यदाकंदाचि नवमासवडप्रतिपूर्णं सादासातदिहाडाएतलाजिवारेव्यतिमंतज्जया तिहां श्रीऋकतुनेपहिले मासिदीडेपेखवा

दीपिकाटीका

दत्तस्वमाहणस्वकोडालसगोत्तस्वदेवाणंदाएमाहणीएजालंधरायगोत्ताएकुच्छिंसिगवसाहरइ समणेभगवंमहावीरेतिन्नाणोवग
एयाविहोत्यासाहरिज्जिस्वामिन्निजाणइसाहरिएस्वामिन्निजाणइ साहरिज्जसाणेविजाणइसमणाउसोतेणंकलेणंतेणंतिससमएणं

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

हअणयाकयाइणवगहंमासाणं वज्जपडिपुसाणं अड्डुडुमाणंराइंदियाणं वीतिकंताणं जेसेगिम्हाणं
पढमेमासेदोच्चेपक्खे चित्तसुद्धेतस्सणंचित्तसुद्धस्स तेरसीपक्खेणंहत्थुत्तराहिं णक्खत्तेणंजोगोवग
तेणंसमणंभगवंमहावीरं आरोआरोअं पसूयाजस्संरातिं तिसिलाखत्तियाणी समणंभगवंमहा
वीरंआरो आरोयंपसूता तंणंराइं भवणवइवाणमंतर जोतिसियविमाणवासिदेवेहिय देवीहिय

भाषा

उचैतसुद्धितेरसिने दिवसिहसोत्तरानत्तविचंद्रमा आव्येज्जंते अमणभगवंतमहावीरआरोग्यआरोग्य आरोग्यपणे सुखिइंसुखिइं
प्रसव्याजन्मपास्यो जिणिरातिइं तिसलाइंअमणभगवंत महावीरअरोग्यारोग्यपणेप्रसव्या तेरातिइंभवनपतिवाणव्यंतर
ज्योतिषी वैमानिकदेवे अनेदेवीएनीचेऊतरते ऊचेऊतपततेएकमहादिव्यउद्योत तथादेयनो सन्निपातसमवाय एतलेषणादेवदेवी

दीपिकाटीका

लाएखत्तियाणीए अहअन्नयाकयाइणवगहंमासाणं वज्जपडिपुसाणं अड्डुडुमाणयराइंदियाणं वीतिकंताणंजेसेगिम्हाणंपढमेमा
सेदोच्चेपक्खेचेत्तसुद्धेतस्सणंचित्तसुद्धस्स तेरसीपक्खेणं उत्तराहिंनक्खत्तेणं जोगोवगएणं समणंभगवंमहावीरं आरोयाआरोयंपसू
याजन्मंराइंतिसलाखत्तियाणी समणंभगवंमहावीरं आरोयाआरोयं पसूयाजन्मंराइं तिसलाखत्तियाणी समणंभगवंमहा
वीरं आरोयाआरोयंपसूया तेणंराइं भवणवइवाणमंतर जोइसियविमाणवासिदेवेहि यदेवीहियउवयंतेहिं उप्पयंतेहिंएगेमहं

श्रीलंगाचार्य कृतटीका नास्ति

उवयंतेहिय उप्पयंतेहियएगेमहंदिव्ये देवुज्जोएदेवसन्निवातेणं देवकहक्कहे उप्पिंजलगभूतेयावि
होत्याजस्संरयणिं तिसिलाखत्तियाणी समणं भगवं महावीरं आरोआरोयंपसूया तस्संरयणिं
वहवेदेवायदेवोओ यएगंमहंअमयवासंचगंधवासं चचुण्णवासंच पुप्फवासंचहिरण्णवासंचरयणवा
संचवासंवासिंसु जस्संरयणिं तिसिलाखत्तियाणी समणंभगवंमहावीरं आरोआरोयंपसूया तस्सं

भाषा

एकठाऊआ तथादेवकहक्कहएउप्पिंजलगभूएयाविज्जत्याजेणोरातिइंअमहावीरदेवप्रसव्यातेणिइंरातिइं घणादेववणीदेवीआवी
आवीनेएकमोटोअस्यतवर्षणअस्यतदृष्टितयागंधदृष्टिचूर्णदृष्टिपुष्पदृष्टिहिरण्यसोनानीदृष्टि रजतरूपानीदृष्टिरत्ननीदृष्टितेकीधी जिणि
रातिइं अमहावीरदेवप्रसव्यातिणिरातिइं भवनपतिवाणव्यंतरज्योतिषी वैमानिकदेवअने देवीअमणभगवंतमहावीरने कोतुग

दीपिकाटीका

दिव्येदेवज्जोएदेवसन्निवाते देवकहक्कहेउप्पिंजलगभूतेयाविहोत्या जन्मंरयणिं तिसलाखत्तियाणी समणंभगवंमहावीरे आरोया
रोयंपसूया तंरयणिंवहवेदेवाय देवीओयएगंमहंअमयवासंचचुण्णवासंच पुप्फवासंचहिरण्णवासंच रयणवासंचवासिंसु जन्मंरयणिं

तिसलायन्तिवाणी समगंभगवंतहावीरं आरोवाआरोयंपसूया तन्त्रंरयणिंभवणवड्वाणमंतरजोति सिचविमायवासिणोदेवायदे

शिलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

रयणिंभवणवड्वाणमंतर जोतिसिचविमाणवासिणो देवायदेवौओय समणस्सभगवओमहावीर
स्सकोतुगभूतिकम्माइ'तित्ययराभिसेयंचकरिंसुजतोणंपभितिं भगवंमहावीरेतिसिलाएखत्तिवाणीए
कुच्छिंसिगभंआऊएततोणंपभितितं कुलंविपुलेणंहिरखेणंसुवखेणंधणेणंधणेणंमाणिक्येणंमोत्ति
एणंसंखसिलप्पवालेणंअतीवअतीवपरिवड्ढ ततोणंसमणस्स भगवओमहावीरस्सअम्मापियरोएय

भाषा

कर्मसूतापनंतरअनेकसंगलाचार तथाभूतिकर्महायिइ'राखडी तथातीर्थंकराभिपेकजन्मस्नातकीधो एतलेख्यन्त्रदिसि कुमारीप
सूतिकाकर्मकीधो चउसट्टिइ'ट्रेमिलीमेरुशिवरिजन्मस्नातकीधो जेदिनप्रभृतिअभगवंतमहावीर तिसलादेवि चतियाणीनी कूखे
गर्भपणे आव्यातिवारपछे तेदिहाडा प्रभृतिज्ञातचत्तियनो कुलहिरखे धनिइ'माणिक्ये सुक्ताफलिइ'करीगंधशिलप्रवालकहतं
प्रवालतेणेकरी अतीवरट्टिपास्यो तिवारपछेअमणभगवंतमहावीरनामातापिता एहवो अर्थजाणीदसाहिवापउ तापूठिइ'सुच्चि

दीपिकाटीका

वीओयसमणस्सभगवओमहावीरस्ससूतिकम्माइ'तित्ययराभिसेयंचकरिंसुजतोणंपभितिं भगवंमहावीरेतिसिलाएखत्तिवाणीएकुच्छिं
सिगभंआऊए ततोणंपभितितं कुलंविपुलेणंहिरखेणंसुवखेणंधणेणंधणेणंमाणिक्येणंमोत्तिएणंसंखसिलप्पवालेणं अतीवरपरिवड्ढइत
तेणंसमणस्सभगवओमहावीरस्स अम्मापियरोएयमट्टं जाणेत्तानिब्यत्तदसाहंसिवोक्कंतसिसुचिभूतंसि विपुलंसंखसणपाणखाइमसाइ

शिलंगाचार्यकृतटीका नास्ति

मडुंआणित्ताणिवत्तदसाहंसि चोक्कंतंसिसुचिभूतंसि विपुलंसंखसणपाणखाइमसाइअं उवक्खडावं
तिविपुलंसंखसणं उवक्खडावेत्तामित्तणातिसयणसंवंधिवग्गं उवणिमंतेतिमित्तणाइसयणसंवंधिव
ग्गंउवणिमंतेत्ता वहवेसमणमाहणकिवण वणोमगभिवुंडगपंडरं गातीणविच्छडित्ति विग्गोवे
तिविस्सारोत्ति दातारेसुणंदायं पज्जाभाएती विच्छडित्ताविग्गोवित्ता विस्सारित्तादायारे सुणंदा

भाषा

भूतयये षणोअशनादिक चतुर्विधआहारकरावे करावीनेमितज्ञाति खजनसम्बन्धिने निरंतीने अनेकअमणब्राह्मणकपणव
नीपकादिकने तेआहारद्ये अनेरादाननालेणहारजेछे तेहनेदानद्ये मितज्ञातिने जीमाडेजीमाडिनेपरिहावे तेमितज्ञातिसुख
निवर्णसहितएकठावेसी एहवोनामधेयकरे तेमितज्ञाति आगहिइमकहे जेदिनप्रारंभीइन्हारे एगर्भकपनोतेदिनपछे एकुलहिर

दीपिकाटीका

मउवक्खडावेति विपुलंसंखसणं उवक्खडावेत्तामित्तनाइसयणसंवंधिवग्गं उवनिमंतेत्तावहवेसमणमाहणकिवणवणीमगभिवुंडगपं
डगारंतीणविच्छडित्तिविग्गोवेतिविस्सारोत्तिदातारेसुणंदायंपज्जभाएतिविच्छडित्ताविग्गोवित्ताविस्सारित्तादायारेसुणंदादंपज्जभा
इत्तामित्तनाइसयणसंवंधिवग्गंभुंजावेति मित्तनाइसयणसंवंधिवग्गंभुंजावेत्तामित्तनाइ सयणसंवंधिवग्गं इइमेयारुवंनामधिवज्जं क
रे'तिजउमंपभिइइमेकुमारे तिसलाएखत्तिवाणीए कुच्छिंसिगभेआऊएततोणंपभिट्टंइ'कुलं हिरखेणंसुवखेणंधणेणंधणेणंमाणिक्येणं

श्रीलंगाचार्यकृतटीकानाम्नि

यंपज्जाभाइत्तामित्तणाइ सयणसंवंधिवग्गंभुंजावेति मित्तणाइसयणसंवंधिवग्गंभुंजावेत्ता मित्तणा
इसयणसंवंधिवग्गेण इमेयाह्वंणामधेज्जंकरेति जउणंपभिइ इमेकुमारेतिसिलाए खत्तियाणी
एकुच्छिसिगभेआहुएततोणंपभिइइसंकुलंविपुलेणंहिरस्सेणंसुवस्सेणंधस्सेणंधणेणंमाणिकेणंमोत्ति
एणंसंखसिलप्पवालेणं अतीवअतीवपरिवड्डइ तंहोउणंकुमारेवड्डमाणे तओणंसमणेभगवं महावी

भाषा

श्यादिकधनिइ करीअतीवअतीवट्टिपास्योतिणिकारणिण हनोनामवड्डमानकुमार तिवारपक्केअमणभवंतमहावीर पंचधाइकरी

दीपिकाटीका

मोत्तिएणंसंखसिलप्पवालेणंअतीवपरिवड्डइतंहोउणंकुमारेवड्डमाणेतओणंसमणेभगवंमहावीरेपंचधातिपरिवुडेतंजहाखीरधाइए

श्रीलंगाचार्यकृतटीकानाम्नि

रेपंचधातिपरिवुडे तंजहाखीरधाइए मज्जणधाइए मंडावणधाइए खेत्तावणधाइए अंकधाइएअं
काओअंकंसाहरिज्जमाणे रम्मेमणिकोट्टिमतले गिरिकंदरसमल्लीणेव चंपयपायवेअहाणुपुळीएसं
वड्डइतओणंसमणेभगवंमहावीरे विस्सायपरिणयेविणिगित्तवालभावे अणुस्सयाइ'उरालाइ' माणुस्स
गाइ'पंचलक्खणाइ' कामभोगाइ' सद्धफरिसरसरुवगंधाइ' परियारेमाणे उमंवातेविहरतिसमणे

भाषा

परिवस्योतेकोणएकखीरधाइजेदूधपावेवीजीमज्जणधाइजे अंगोहलिकारावेवीजीमंडावणधा इजेआभरणपहिरावेचउथीखेत्तावण
धाइजे अनेकप्रकारे करीकीडाकरावे पंचमीअंकधाइ जेउच्छंगिलेइवेसे एंपंचधाविजाणिवीतया अंकयकाअंकउत्तंगयकीउत्त'
गनेविषेलीजतो एतलेएकउच्छंगिवेसारे तेनलेवीजोतेडे परंजणमात्रएकनेउत्तंगिरिहीनसके एहवोसौभाग्यकर्मनो उदयजाणिवो
इसीपरिरमणीयकुट्टिमतलिबोहपंकितआगणानेविषे जिमगिरिपर्यंतनीकंदरागुफाभाहि जग्योचंपकट्टजिम शीतातपवर्पादिव्या
घातरहितट्टिपामे तिमअवड्ड मानअनुकट्टिपास्यो तिवारेअनंतरअवड्डमानविज्ञातपरिणतसर्ककला दुशलआपणेजयकी

दीपिका टीका

मज्जणधाइएमंडणधाइएखेत्तावणधाइएअंकधाइएअंकाओअंकंसाहरिज्जमाणेरम्मे मणिकोट्टिमतलेगिरिकंदरसमल्लीणेइवपायवेअहा
णुपुळीएसवड्डइतओणंसमणेभगवंमहावीरेविस्सायपरिणयविणिगित्तवालभावे अणुस्सयाइ'उरालाइ' माणुस्सगाइ'पंचलक्खणाइ'
कामभोगाइ' सद्धफरिसरसरुवगंधाइ' परियारेमाणे उमंवातेविहरेति समणेभगवंमहावीरे कासवगोत्तेतस्सइसेतिन्नि नाम

श्रीलंगाचार्यकृतटीकानाम्नि

भगवंमहावीरेकासवगोत्ते तस्सणंदमेतिणिणामधेज्जा एवमाहिज्जंतिअस्मापिउंसंति एवड्डमाणेस
हसमुदिएसमणे भौमभयभेरवंउरालं अचेलयंपरीसहंसहइत्तिकट्टु देवेतिसेणामंकयंसमणेभगवं
महावीरेसमणस्स भगवओमहावीरस्स पिताकासवगोत्तेणं तस्सणंतिणिणालधेज्जा एवमाहिज्जंति
तंजहा सिद्धत्थेइवा सेज्जंसेतिवा जसंसेतिवासमणस्सणं भगवओमहावीरस्स अत्तादासिद्धसगोत्ता

भाषा

हे एतावतावालभावयकी अतिक्रम्या यौवनवयपञ्चता तोपुण्यअल्पभाविद् एतलेलूक्तेपरिणामिकरी उदारउद्भट पंचविधकामभोग
शब्दस्पर्शरसरूपगंधभोगयता इगिपरिविहरे कालअतिक्रमेहे अभयभगवंतमहावीरकाश्यपगोत्र तेहनाएतिगिनामकहिये ते
केहा मातापितानोदीधो वर्द्धमानएनाम सहस्रसुहृदकहतां सहजगुणयकीअमणएहवोनाम समेभावित्ते तिगिकारगिरुमण
अथवाउत्कटतपस्वीसमणकेहवाद् तथाभीमरौद्रवीर्यामणाउद्भट अचेलादिकपरीसहस्रहे तथा देवमनुष्यतिथिचकीधीअनेकउपसर्ग
अहियासतोदेखीदेवताइं तेहनो समणभगवंतमहावीरएनामकीधो अमणभगवंतमहावीरनो पिताकाश्यपगोत्रतेहनातिगिनामक
हिये तेकेहा एकसिद्धार्थएहवो नामवीजो अथांसएहवो नामतीजोजसांसएहवोनाम अमणभगवंतमहावीरनी मातावाशिष्ठगोत्र

दीपिकाटीका

धिज्जाएवमाहिज्जंति अस्मापिउसंति ए वद्धमाणेसहसंसुहृतेसमण भीमभयभेरवंउरालं अचेलयंपरीसहस्रइत्तिकट्टु देवेहिं
सेनामंकयंसमणेभगवंमहावीरे समणस्सभगवतोमहावीरस्स पिताकासवगोत्तेणं तस्सणंतिन्निनामधेज्जाएवमाहिज्जंति तंजहासिद्ध
त्येद्वासेज्जंसेतिवा जसंसेतिवा समणस्सभगवओमहावीरस्स अस्मावासिद्धगोत्तेणंतीसेणं तिन्निनामधेज्जाएवमाहिज्जंति तंजहा

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

तीसेणंतिस्सिणामधेज्जाएवमाहिज्जंति तंजहा तिसिलातिवा विदेहदिशातिवा पितकारिणीद्वा
समणस्सणंभगवओ महावीरस्सपित्तियएसुपा सेकासवगोत्तेणं समणस्सणंभगवओमहावीरस्स जेहे
भायाणंदिवङ्गणे कासवगोत्तेणंसमणस्सणं भगवओमहावीरस्स जेद्वाभइणीसुदंसणा कासवीगोत्तेणं
समणस्सणंभगवओमहावीरस्स भज्जाजसोयागोत्तेणकोडिणा समणस्सणंभगवओमहावीरस्स धूया

भाषा

तेहनापुण्यतिगिनामजाणिव तेकेहा एकतिसला एहवोनामवीजोविदेहदिन्ना एहवोनामप्रियकारिणी एतीजोनामजाणिवो
अमणभगवंतमहावीरनो पीतरिवोसुपास काश्यपगोत्रअमणभगवंतमहावीरनो वडोभार्देनंदिवर्द्ध नकाश्यपगोत्रअमणभगवंतमहा
वीरनीकनिष्ठकहतां लज्जडीवहिनसुदर्शना काश्यपगोत्रअमणभगवंतमहावीरनी भार्याचशेदा तेहनोकोडिन्नगोत्र अमणभग

दीपिकाटीका

तिसिलातिवाविदेहदिशातिवा प्रियकारिणीतिवा समणस्सणंभगवओ महावीरस्सपित्तिय एसुपासेकासवगोत्तेणं समणस्सभग
वओमहावीरस्सजेहे भायाणंदिवङ्गणेकासवगोत्तेणं समणस्सभगवओ महावीरस्सजेद्वाभइणी सुदंसणा कासवगोत्तेणंसमणस्सणं
भगवओमहावीरस्सभज्जाजसो याकोडिन्नागोत्तेणं समणस्सणंभगवओमहावीरस्स धूयाकासवगोत्तेणंतीसेणं दोनामधेज्जाएवमा

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

कासवगोत्तेणं तीसेणंदोणामधेज्जा एवमाहिज्जंति अणोज्जातिवा प्रियदंसणाद्वा रुरुणस्सणंभग
वओमहावीरस्सणत्तुईकोसियागोत्तेणं तीसेणंदोणामधेज्जा एवमाहिज्जंति तंजहा सेसवीतिवाज
सवतीतिवा समणस्सणंभगवओमहावीरस्स अस्मापितरोपासावच्चिज्जा समणोवासगायाविहोत्था
तेणंवज्जइंवासाइं समणोवासगपरियागंपालयित्ता कुरुहंजीवणिकायाणं संरक्खणणिमित्तंआलो

भाषा

यंतमहावीरनी पुत्रिकाकाश्यपगोत्रि तेहनावेनामजाणिवा तेकाहिये अनवद्या १ प्रियदर्शना २ अमणभगवंतमहावीरनीनत्तु ईक
हतांद्रीकिरीनीदी करी दोहिवी कौशिकगोत्र तेहनार वेनामजाणिवा तेकाहिये सेसवई १ जसवती २ एत्रीमहावीरनोपरि
वारकह्यो अमणभगवंतमहावीरना मातापिता पार्श्वनाथनासंतानीयास्यविर तेहनाअमणोपासकज्जतातेअमणोपासकवणावरसल
गीअमणोपासकपर्यायपाली छज्जीवनिकायराखिवानिभित्तिआलोइनिंदीगरही पडिक्कमीयथायोग्यप्रावञ्चित्तपडिवजीढर्मसंधारो

दीपिकाटीका

हिज्जंति तंजहाअणोज्जातिवा प्रियदंसणाइवा समणस्सणंभगवओ महावीरस्सनत्तुईकोसिय गोत्तेणंतिसेणंदोनामधिज्जाएव
माहिज्जंति तंजहा सेसवतीतिवाजसवतीतिवा समणस्सणंभगवओमहावीरस्स अस्मापितरोपासावज्जिज्जास मणोवासगयाविहो
या तेणंबज्जणंवासाइं समणोवासगपरियागं पालयित्ता छणंजीवनिकायाणं संरक्खणनिमित्तंआलोइत्तानिदि तागरहिता

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

इत्ताणिंदित्ता गरहित्तापडिक्कमित्ता अहारिहंतत्तरगुणं पायच्छित्तं पडिवज्जित्ता कुससंधारंदुरुहि
त्ताभत्तंपच्चक्खाइंति भत्तंपच्चक्खाइत्ता अपच्छिमाएमारणंतिवाए सरीरसंलेहणाए सुसियसरी
राकालमासेकालंकिच्चा तंसरीरंविप्पजहित्ता अच्चुएकप्पेदेवत्ताएउववणा तओणंआउक्खएणंठि
तिकवएणं चुएचवित्ता महाविदेहेवासेचरिमेणं जसासेणंसिज्जिस्संति वुज्जिस्संति सुज्जिस्संतिप

भाषा

करीभत्तपच्चक्खाभत्तपच्चक्खीने अपथिममारणांतिकशरीरनी संलेखनाइं करीशरीरशोषवीं कालमासिइं कालकरीशरीरछाडी
अच्चु तइसेनामिवारमे देवलोकजपना तिहांथकी देवसंवधीया आऊग्वाने जयेस्थिति भवनेजयेचवीनेमहाविदेहचेतिइं चरिम
जसासनीसासिइंसीभिस्ये वूभिस्येअंकास्ये परिनिर्वाणपामिस्ये सर्वदुःखनो अंतकरिस्ये एतलेत्रीजगन्नाथनामातापितानो

दीपिकाटीका

अहारिहंतत्तरगुणंपायच्छित्तं पडिवज्जित्ताकुससंधारणं दुरुहित्ता भत्तंपच्चक्खाइत्ता अपच्छिमाएमारणंतिवाएसंले हणाएस
सियसरीराकालमासेकालं किच्चातंसरीरंविप्पजहित्ताअच्चु एकप्पेदेवत्ताएउववन्ने तउणंआउक्खएणंभवक्खएणंठिइक्खएणंचुएचवि
त्ता महाविदेहेवासेचरिमेणंजसासेणंसिज्जिस्संति परिनिब्बाइंतिस्सव्व दुक्खाणसंतंकरिस्संतितेणंकालेणं तेणंसमएणं समणेभ

शिलंगाचार्यकृतटीका नास्ति

रिणिब्बाइस्संति सव्वदुक्खाणं अंतंकरिस्संति तेणंकालेणंतेणंसमएणं समणेभगवंमहावीरेणाये
णायपुत्तेणायकुलणिव्वतेविदेहे विदेहदिणेविदेहजच्चे विदेहसुमाले तीरुंवासाइं विदेहत्तिकइं
अगारमज्जेयसित्ता अस्मापिजहिंकालगएहिं देवलोगमणुप्पत्तेहिंसमत्तपइणो चेच्चाहिरणं चे
च्चासुवणं चेच्चावलं चेच्चावाहणं चेच्चाभणधणकणयरयण संतसारसावदेज्जं विच्छइत्ता विग्गोवि

भाषा

सम्बन्धकह्यो हिवेत्रीमहावीरनो दीक्षाकहियेके तिणि कालितिणिसमेअमणभगवंतमहावीरज्ञातकहतांद्रीकिह्यार्थतेरनो पुत्रपत्ने

चकरी पुत्रमात्रपण्येकोणसिद्धि तिणिकारणिनामकुलचंद्रे ज्ञातकुलमाहिचंद्र चंद्रमाजिमयाह्लादवाचक तथाविदेहे विग्रिष्टप्रधा
मवज्जकपमनाराचसंघवणसमचतुरस्र संस्थानादिसहितएहवो देहयरीरजेहनोतिणिकारणिविदेहतयाविदेहदिने विदेहदिना
कहता त्रिगलातेहनो अंगजात तेविदेहदिने तथा विदेहजज्ञे भीमे भीमासनइतिन्यायात् विदेहकहतां विदेहदिना त्रिगला
तेहयी जातऊपनी अर्चाकहतां कायाजेहनीतेविदेहजज्ञे अथवाविदेहकहतां देहरहिततेकोण अनंगकंदर्प्यकद्विये तेजात्यकह
तांयातनाचोग्यपीडविवाचोग्यजेहने तेविदेहजज्ञे एतावताकंदर्प्यनोर्जापणहार तथाविदेहसुमाले गृहकुलेयेधातुनोप्रयोगवि
शेषिदं परिग्रहारंभ रूपिये पापपंक्तिइं करीजीवलेपाइतेविदेहकहतां गृहवासतेहनेविषे श्रीमहावीरसुमालकहतां सुकुमालय
द्वाष्टिविषयसुखलालितवर्त्ते परंव्रतविषे महावीरसुकुमालनयी अनैकपरीसहना सहणहार एहवाचीभगवंततेतीसवरिसविदेहमि
कहतां गृहवासिदं करीने आगारवरमाहिबसीने मातापिताएकालगतजंतेइणिकारणिसमत्तपइने संपूर्णयई जेहनीप्रतिज्ञा
इमकह्यो छं तो जेछं मातापिताजीवंताचारितन नील्युंतेप्रतिज्ञापूरीछई तिणिअवसरिचिञ्चाहिरसं च्यछाडी चिञ्चासुवर्णं सु
वर्णं छाडी चिञ्चावलंचतुरंगसेनाछाडी चिञ्चावाहणंवाङ्गपदभगिविकादिकछाडीनें तथाचिञ्चाधणं धनकहतांजिणिकादिजिणि
मज्जरे करी गृहस्थनी सोसोहसुलाग्रगिणीइ तेधनतथा कनकसुवर्णरथगंरत्नहीरादिक सतंप्रधानसार भूतस्वापतिवद्रव्यतेस
वछाडीने विच्छेदइत्ता विगंपेकरीछाडीने दीजालेवाने भाविहृदिंरूपीकोकरीनेदिमोइत्ता जेधनगुह्मं तोतेविगतगोपनकीधो

दीपिकाटीका

गवंमहावीरेनाएनायपुत्तेनायकुलनिवृत्ते विदेहेविदेहदिने विदेह सुमालेतीसंवासाइं विदेहंमिदृ अगारमज्जेवसित्ताअ
म्मापिउहिं कालगएदेवलोगमगुपत्तेहिं समत्तपइने चिञ्चाहिरसं चिञ्चासुवर्णं चिञ्चावर्णं चिञ्चावाहणं चिञ्चाधणं धनं व. ग. गर. दण

शिलंगचार्यकृत टीकानाम्नि

ताविष्माणित्ता दातारेसुणंदायंपज्जाभातित्तासंवच्छरं दणं दलइत्ता जेसेहेमंताणं पटमेमासेपटमेप
कखेमसिरवहलेतस्सणं मगसिरवहलस्य दसमौपकखेणं हत्युत्तराहिंएकवत्तेणं जोगोदगतं
अभिणिकवमणाभिप्पाए आविहोत्था संवच्छरेणहोहिति अभिणिकवमणं तु जिएवरिंदाणं तोअ
त्यसंपदाणं पवत्ततोपुव्वसूराओ १ एगाहिरसकोडीअइवअणूणा सयसहस्रामूरोदयमाटीदंदि

भाषा

एतलेसोभाव दानदेवाने अतिथेकरीने धनप्रगटकरीने लोकमाहिसज्जप्रसिद्धजाणेलगन्नाथिएतलोदानदीधो इमविगोवेजाकहता
प्रगटकरीने अथवाविगोवइत्ताधनने विगोवीने कहतांपधनकांईनही अस्तिरअग्निरासाजलगोत्रीप्रसुदसत्तने आधीनइणिकारि
णिएहसुं सुं नेह इमविगोवीने तथा विष्माणित्ता लोकनेदेईने तथादायारकहतां दानभर्याजेआवेतेदायादगइइं गोतिवकह
वाइ तेहने भाइत्ताकहतां विहचीने धनआपीने एकररसलगे जेयाकी एसंवच्छरदानमांओ तेजालकहेहे जेसेहेमंताणंइत्यादि
जेहेसंतगीतकालतेहने पडिलेमासि पडिलेपक्षिमागिरवहइशमीने दिनहलोत्तरानचवि एतलेउत्तगाफाल्गुनीनचत्रिचंद्रमा
आवाइछं ते अभिनिक्खमणकहतां दीजालेवानो अभिप्रायमनमाहिभावऊपनी आजयकीसुखसरिएकवर्षने अतिहोहीहोखेअ
भिनिक्खमणं चारितग्रहणजीनिनवरेंदने तेहमणी द्रव्यनोदानप्रवर्त्ते पुव्वसूराउकहतां जिवारेसुं पूर्वदिशिउगे पोरसिलगेतेके
तलोसुवर्णे आपतेकहेहे एकाकोडिआठलाखअणूणकहतां पूराएतलोसुवर्णं सुवोदययकी प्रारंभीजालगी प्रातरातीसीरावयेवेला

दीपिकाटीका

संतसारमावदेजं विच्छेदइत्ताविगोविताविष्माणित्ता दातारेसुणंदाणंदाएत्ता पज्जाभातित्तासंवच्छरदलइत्ता जेसेहेमंताणंपटमे

मासेपठमेपक्वे मगसिरवज्जले तस्मिन्मगसिरवज्जलस्यदसमीपक्वेणं हत्युत्तराहिंनक्वत्ते णं जोगोवगतेणं अभिनिक्खमणाभिप्पाए
धाविहोत्वा संवच्छरेणहोहिति अभिनिक्खमणंतुजिणवरिंदाणं तोअत्यसंपयाणंपव्वत्तीपुव्वसूरीओ १ एगाहिरणकोडीअट्टेवअ

शिलिङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

ज्जइजापायरासोत्ति तिण्वकोडिसया अट्टासौतिंचहांतिकोडीओ असियंचसयसहसा एयंसंवच्छ
रेदिण्णं वेसमणकुंडलधरादेवालोगंतिया महिद्धीया वोहंतियतित्ययरं पणरससुकम्मभूसीसुवंभं
मियकप्पंमिय वोड्ढवाकगहराइणोमज्जे लोगंतियाविमाणा अट्टसुवत्याअसंक्खेज्जा एतेदेवणि
कायाभगवंवोहंतियिणवरंवीरं सज्जगज्जीवहियं अरहंतित्यंपवत्तेहिं तओणंसमणस्सभगवओ

भाषा

ज्जइ तांलगीदीने वर्षनोदानकेतलो ज्जइतेकहेछे ३ तिणिसतकोडिअट्टासीकोडि असीलाखएतलोसुवर्णसंवच्छरिइं श्रीजगन्नायि
दीधो वैअमणकुंडधारीतिर्वकजंभकदेवताए जेतलोधनस्वामी वर्षलगेआपे तेतलोपहिलोआणीन्हे तेजगन्नायआपे तिवारपक्खे
लोकातिकदेवतामहर्द्धिकश्रीतीर्थकरनेप्रतिबोधे स्वामीस्वयंबुद्धकहवाइपरंएहनो एअधिकारके जिवारस्वामीदीचालेवो चीतवेतिवार
तेआगीकहे एभावपनरकम्मं भूमिकानेविपेइमइजजाणिवो हिवएलोकातिकदेवताकिहा छेतेकहेछेब्रह्मदेवलोकनेविपेबोधवाजाणि
वातसकायमाहिछणराजीछे तिहांएहनाविमानजाणिवातेलोकातिकविमानआठप्रकारके संख्यातविस्तरअसंख्यातविस्तरकेसारस्व
युमाइच्चावन्हीवरुणावगदतोयाय तुसिणियाअवावाहअग्निवाचेवरिद्धाय १ एतलादेवतास्योकरेतेकहेछे एलोकातिकदेवतानानिका
यसमूहभगवंतश्रीजिनवरवीरनेप्रतिबोधे स्वामीसर्वजगजीवनेहितकारी एहवोतीर्थअरिहंतप्रवर्तावोइसोवचनकहे तिवारपक्खेस्यो

दीपिकाटीका

णूणगासयसहसासूरोदयमादीयंदिज्जइजापायरासोत्ति २ तिण्वकोडिसयाअट्टासौतिंचहांतिकोडीओ असियंचसयसहसाएवं
संवच्छरेदिण्णं ३ वेसमणकुंडलधरादेवालोगंतियामहिद्धीया वोहंतियतित्ययरंपन्नरससुकम्मभूसीसु ४ वंभंमियकप्पं मियवोड्ढवा
कगहराइणोमज्जे लोगंतियाविमाणा अट्टसुवत्याअसंक्खेज्जा ५ एतेदेवनिकायाभगवंवोहंतियिणवरंवीरं सज्जगज्जीवहियंअरि

श्रीलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

महावीरस्स अभिनिक्खमणाभिप्पायंजाणेत्ता भवणवद्वान्णसंतर जोइसियविमाणवासिणोदेवाय
देवीओसएहिं २ खवेहिंसएहिं २ शेवत्येहिंसएहिं २ चिंधेहिंसज्जिड्डीए सव्वजुत्तीएसव्ववलससुदएणं
सयाइंसयाइंजाणविमाणाइंदुरुहंति सयाइंसयाइंजाणविमाणाइंदुरुहंति अहावादराइंपुग्ग
लाइंपरिसाडेति अहावादराइंपोग्गलाइंपरिसाडित्ता अहासुज्जमाइंपोग्गलाइंपरियाइयंतिअ

भाषा

ज्जओतेकहेछे तिवारपक्खी अमणभगवंतश्रीमहावीरने चारित्रलेवानो अभिप्रायऊपनोजाणीभवणपतिवाणयंतरज्यो तिपीवैमा
निकदेवतासएहिं २ कहताआपणे २ नेपथ्यकहता वेसेकरी तथा सएहिं २ आपापणेचिह्नेकरी एतलेजेजेणिअहिनाधिकरीउल
खिये तेतिणिसचित एतावतासर्वकद्धिइं सर्ववलससुदेकरीआपपणे यानविमानऊपरिआरुद्धइं मोटाखूलपुङ्गलपरशान्खे सूज्जा
पुङ्गलनान्हाअनेसतेजएहवा पुङ्गलल्ये लेईने ऊपरहारा उत्पते तीणेउत्कटीशीप्रचपलज तावलीदेव चम्बन्धिनीगतिइंकारीनी

दीपिकाटीका

हंतित्वं पवत्ते हिं ई तत्रोणं समणस्स भगवसो महावीरस्स अभिनिकखमणाभिप्यायं जाणेत्ता भवणवडवाणसंतरजोसियविमाणवासिणो देवाय देवीओवसएहिंर रुवेहिंसएहिंनेवत्ये हिंसएहिंर चिंधेहिंसव्विड्ढीएसव्वजुत्तीएसव्वलसमुदणं सयाइं २ जाणविमाणाइं डुरु हंतिसयाइं रडुरुहिंत्ता अहावाद्राइं पोग्गलाइं परिसाडंति अहावाद्राइं पोग्गलाइं परिसाडित्ता अहासुज्जमाइं पोग्गलाइं परियाइ

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

होसुज्जमाइं पोग्गलाइं परियाइत्ता उडुं उप्पयंति उडुं उप्पइत्ता ताएउक्किट्ठाएसिग्वाए चवलाएतु रियाएदिवाएदेवगइए अहेणं उवयमाणां २ तिरिएणं असंखेज्जाइं दीवससुद्धाइं वीतिक्कममाणां २ जेणेवजं वूदीवे तेणेवउत्तरखत्तिय कुंडपुरसंनिवेसे तेणेवउवा गच्छंति तेणेवउत्तरखत्तिय कुंडपुरसंनिवेसस्स उत्तरपुरत्थिमेटिसीभाए तेणे

भाषा

चाकतरतारतिरिच्छीगतिइं असंख्याताहीपससुद्धातिकमतारनिहाउत्तरखत्तिय कुंडपुरसंनिवेसहेतिहांआवीनेचत्तिय कुंडपुरसंनि वेसने इशानकूणितकालसर्वदेवता कृतस्या हिदेस्योययो तेकहेछे तिवारपछे शकदेवेन्द्रदेवरा जाहलुयेरयानविमानय्यारिचंगुल

दीपिकाटीका

त्ताउडुंउप्पयंतिरत्ता ताएउक्किट्ठाएसिग्वाएचवलाएतुरियाए देवगइए अहेणंउवतमाणांतिरिएणं असंखेज्जाइंदीवससुद्धाइं वीतिक्कममाणे जेणेवजं वूदीवेर तेणेवउत्तरखत्तिय कुंडपुरसंनिवेसस्स उत्तरपुरत्थिमेटिसीभाएतेणेवभक्तिवेगेणउववातिवातओणं स

शीलङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

वभक्तित्वेगेणउवठिया तउणंसक्केदेविंदेदेवराया सणियं २ जाणविमाणं पट्टवेति सणियं २ विमाणं ठवे त्तासणियं २ जाणविमाणाओ पच्चोत्तरतिसणियंसणियं जाणविमाणाओ पच्चोत्तरित्ता एगंतमव क्कमेति एगंतमवक्कमेत्ता महयावेउव्विएणं समुग्वाएणसमोहणति महयावेउव्विएणं समोहणित्ता एगंसहंणाणामणिकणगरयणभत्तिचित्तं सुभंचारुक्कंत रूवंदेवच्छंदयं विउव्वति तस्सणं देवच्छंदय

भाषा

ऊचोभूमिकायकीठवेठवीने हलुयेरयानविमानयकी कृतरीने वैक्कियसमुद्धातकरेकरीने एकमोटोनाना प्रकारसणिरत्तमयभाति इंकरीचित्तएहवोसं दरमनोहररूपदेवच्छंदोविकुर्वेविकुर्वीनेतेदेवच्छंदानेमध्यभागि एकमोटोपादपिठिकासहितनानाप्रकारसणिरत्त

दीपिकाटीका

क्केदेविंदेदेवरायासणियं २ जाणविमाणं पट्टवेतिसणियं २ जाणविमाणं पट्टवेत्ता २ सणियं २ जाणविमाणाओ पच्चोत्तरतिरत्ता एगंतमव क्कमेतिरत्ता महयावेउव्विएणं समुग्वाएणं समोहणतिरत्ता एगमहंणाणामणिकणगरयणभत्तिचित्तं सुभंचारुक्कंत रूवंदेवच्छंदयं वि उव्वतितस्सणं देवच्छंदय स्सवज्जमच्छंदसभागे एगंसहंसपायपीठंसीहासणं नाणामणिरयणभत्तिचित्तं सुभंचारुक्कंत रूवंविउव्वतिजेणेव

शीलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

स्वयम्भक्तदेसभागे एगंमहंसपायपौठं सौहासणं णाणामणिकणवरयणभत्तिचित्तं सुभंचास्कं
तरुवंसौहासणंविउव्वइ२ ताजेणेवसमणेभगवंमहावीरे तेणेवउवागच्छंति तेणेवउवागच्छित्तास
म एंभगवंमहावीरंतिक्खुत्तो आयाहिणं प्रयाहिणं करेइ समणंभगवंमहावीरंतिक्खुत्तो आया
हिणप्रयाहिणं करेत्ता समणंभगवंमहावीरं वंदति णमंसतिवां दत्ताणमंसित्ता समणंभगवंमहावी

भाषा

मंडितसुंदराकारसिंहासनविकुर्व्वं विकुर्व्वीने जिह्वांमणभगवंतमहावीरके तिह्वांआवेआवीने अमणभगवंतमहावीरने त्रिणि
प्रदक्षिणादेईने वांदेनमस्कारकरेवादीन मस्कार करीनेअमहावीरनेलेई जिह्वांदेवच्छंदोक्के तिह्वांआवेआवीनेहलुयेरपूर्वाभिमुखसिं

दीपिकाटीका

समणेभगवंमहावीरे तेणेवउवागच्छतिरत्ता समणंभगवंमहावीरंतिक्खुत्तो आयाहिणप्रयाहिणं करेइ समणंभगवंमहावीरंतिक्खु
त्तोआयाहिणप्रयाहिणं करेतिरत्ता समणंभगवंमहावीरं वंदतिनमंसतिरत्ता समणंभगवंमहावीरंगहाय जेणेवदेवच्छदएतेणेवउ

शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

रंगहायजेणेवदेवच्छंदए तेणेवउवागच्छति उवागच्छित्ता सणियंसणियंपुरत्याभिमुहे सौहास
णेणिसीयावेइ सणियंसणियंपुरत्याभिमुहंणि सीयावेत्तासयपागसहस्रपागेहिंतेल्लेहिंअभंगेत्तिरत्ता
गंधकासाइएहिंउल्लोलेति२ सासुद्धोदणंमज्जावेइ रत्ताजस्सयसुल्लं सयसहस्रेणंतिपडोलभित्तएपासा
हिणसीतएणंगोसीसरत्तचंदणेणंअणुलिंपति२ त्ताईसिणिस्सासवातवोज्झंवरणगरपट्टणुगगतंकुस

भाषा

हासनिवेसारेवेसारीने शतपाकसहस्रपाकतेलिइं करीअभ्यंगनकरे एतावता चोपडे सुरभिसुगंधद्रव्ये करीऊगटणोकरेकरीने
निर्मलपाणीइं करीस्नातकरावेकरावीने सुगंधकाषायिकवस्त्रसहितशरीरलूहे पक्केसरसगोशीर्षचंदन सुंशरीरिविलेपनकरेपक्के
एहवोवस्त्रयुगलपहिरावे तेकेहवो नासानीसासनाशिकाने निष्ठासवाइं करीजेऊडे एहवोस्वच्छ तथाप्रधानपत्तननो नीपनो

दीपिकाटीका

वागच्छतिसणियंरपुरत्याभिमुहेसौहासणेणिसीयावेइसणियंरनिसियावेत्ता सयपागसहस्रपागेहिंतेल्लेहिंअभंगेहिंरत्तागंधकासाइए
हिंउल्लोलेतिसुद्धोदणंमज्जावेतिजस्सयसुल्लं सयसहस्रेणंतिपडोलभित्तएपासाहिणसीतएणंगोसीसरत्तचंदणेणंअणुलिंपति२त्ताईसि
निष्ठासवातवोज्झंवरणगरपट्टणुगगतंकुसलनरपसंसित्तंअस्सलालापेलवंच्छेयायरियकणगखचियंतकम्भं हंसलकखणं पट्टजुयलंणियंसावेति२त्ता

शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

लणरपसंसित्तंअस्सलालापेलवंच्छेयायरियकणगखचियंतकम्भं हंसलकखणं पट्टजुयलंणियंसावेति२त्ता
हारंअद्धारउरच्छं एगावलं पालंवसुत्तपट्टमउडरयणमालाइं आविंधावेति आविंधावेत्तागंधि
मवेडिमपूरिमसंधातिमेणंमल्लेणं कप्परुक्खमिवसमालंकेति समालंकेत्तादोच्चंपि सहयावेउब्बियस
सुग्घाणंसमोहणइ २त्ताएगंमहंचंदप्पभंसिवियंसहस्रवाहिणिंविउव्वइतंजहा ईहासियउसभतुरग

भाषा

कुसलनरजेचतुरमनुष्यडाहानागतेणे प्रसंस्यो अचमलाला जेहवीषोडानीलालजजलीभुगूडमेल्हती तेहयकीअतिपेगलकहतांरम
गीवतयासुवणमयतागिद्दं खच्याजेहनाछेहडाएहवोहंस लजगधवलवर्गवस्तु दुगलनियंसा वेदकहतां पछिरायेपछेहारअर्द्ध हारउ
रस्यकहतां एकावलिप्रालंबप्रलंबभुवणाकटी सूतंसुकुटरतइत्यादि अनेकआभरणपछिरावे गंधिसवेदिसपूरिसंघातिसएगेच
तुर्विषपुष्पमालाने आभरणिद्दं करीकल्पवृक्षनीपरिद्दं अलंकरेजिसकल्पवृक्षपत्र पुष्पादिकरीगाढांगोभे तिसअलंकारेकरीची
जगन्नायगोभताकस्या हिवेस्योकरे तेकहेछे वलीवीजीवारगकदेवन्द्र वेक्रियसमुद्गातकरेकरीने एकमोटीचंद्रप्रभाइसेनामिडंगिविका

दीपिकाटीका

वेतिरहारअर्द्धहारं उरत्यं एगायलिं पालंबसुत्तपट्टमउडरयगमालाणइंआविधावेतिरत्ता गंधिसवेदिसपूरिसंघातिसेगंमसुं गंकण
रुक्खुमिवसमालंकेतिरत्ता दोज्जंपिसइयावेउड्वियसमुग्वाएणं समोहणइः एगंसहचंदणभंसिवियं रुक्खवाहिंगिविउव्वइ तंजहा

गालंगाचार्यकृत टीकानाम्नि

एरमकारविहगवाणरकुंजर रुसरभचसरसहूलसीहवगलय विचित्तविज्जाहरमिज्जगुजुगलजत्त
जोगजुत्तं अज्जोसहस्र मालिणीयं सउणिख्वितमिसिमिसितरुवगसहस्र कलितं ईसिमिसमीणं
भिभिसमीणंचक्रुल्लोयणलेसं सुत्ताहउंसुत्तजालंतरोपियं तदणीदपवरलंदूरुए लंवंतसुत्तदामं
हारइहारभूसणसमोणयं अहियपेच्छणिज्जं पडमलयभत्तिचित्तं णाणालयभत्तिविरइदंसुभंचा

भाषा

पालवीगतसहयवाहिनीलागपुरुषजेहनेवहे एहवीविकुर्वे तेकेहवी तेकहेछे ईहामिगइत्यादि ईहास्यगकहतांविरहाउसभकहतां
व्यभतरगघोडा नरमनुष्यमगरमत्स्याविहगपंचिया वानरप्रसिद्धकुंजरहसी रुहरिणविगेप शरभअटापट्टजीव चसरहगविशेष
गार्हूलसिंहनीजाति सीहनेप्रसिद्धवनलतावनवल्लीविगेप तेणेकरिविचित्त तथाविद्याधरविद्याधरीना दुगलनेयंतयोगिकलविगे
पिकरीराख्याछे तेअनेककरताटीमेछे जेहनेविपे किरणनासहयतेणे करीसहित रूपगसहयसहित अत्यंतदेदीप्यमानचक्रु
लोचण० जेट्टिइं करीदेखीनसुकिये एहवीतेज पुंजविराजमान अनेकसोतीना जालतेणेकरीधिराजित सुवर्गसवप्रतरकहतां
पांखडोते विह्वपासेलंबमानदीसेछे हारअर्द्धहारइत्यादिभूषणेकरीविभूषित अधिकाप्रेजणीयापद्धतानीभातिइंचितितथयो
कलतानीभातिइंचित्तित इसनालाप्रकारलतानीभातिइंचित्तित सुसमोहरएहवोक्सनीयजेहनोरूपनाना प्रकारसणिगततथा
पंचवर्णधंटापंचवर्णध्वजातिगिकरीपरिमंडित जेहनोअग्रशिखरउपरलोप्रदेश एहवीशुभचास्कातप्रेजणीयदर्शनीयशिविकात्रीजिन

दीपिकाटीका

ईहामियउसभतरगनरमगरविहगवानर कुंजररुसरभचसरसहूल सीहवगलयविचित्त विज्जाहरमिज्जगुजुगलजत्त जोगजुत्तं
अज्जोसहस्रमालिणीयंसुणिख्वित मिसिमिसितरुवगसहस्र कलितं ईसिमिसमाणं चक्रुल्लोयणलेसं सुत्ताहलसुत्तजालंतरोपियत
तवणीयंपवरलं वृणंपलंवंतसुत्तदामंहारइभूसणसमोणयं अहियपेच्छणिज्जपडमलयभत्तिचित्तं नाणालयभत्तिविरइदं सुभंचास्कांत
रुवं नाणासणिपंचवर्णधंटापहागयपरिमंडितसिहरं पासाटीवंदरिणीयं सुखं सीयाउवणीयाजिणवरस्सजरमरणविप्यसुद्वस्य

गालंगाचार्यकृत टीकानाम्नि

रुक्तंरुक्वं णाणामणिपंचवणघंटापडायपरिमंडियग्गसिहरं सुभचारुक्तंरुक्वंपासादीयंदरिसणीयं
सुरुक्वं सीयाउवणीयाजिणवरस्स जरसरणविप्पसुक्कस्स उवसंतमल्लदामा जलयलयं दिव्वकुसुमेहिं
सिवियाएमज्जयारे दिव्वंवररयणरुक्व चेवतियं सीहासणंमहरिहंसपादपीठं जिणवरस्स२ आल
इयमालमउडे भासुरवोदीवराभरणधारीरेवामयवत्यणियत्थो जस्सयमोल्लंसयसहस्सं ।३। कट्टेण

भाषा

वरेंद्रनीडं द्रविकुर्वे श्रीजिनवरनीशिविका श्रीजिनवरनीजन्मजरामरणे करीविप्रसुक्त एहवाश्रीअरिहंतनी पालखीतेकेहवी
उसन्नमल्ल० जेहवाजलस्थलनानीपनापूल एहवादिव्यदेवतासम्बन्धिया वैकियपूलतेगेकरीगूं थीमालतेजिणि पालंकासाहिठामि२
लांवीकरीम् कीछे तेणेशिविकाने मध्यप्रदेशिश्रीजिनवरनेकाजिसिहासणमांडो तेकेहवोदिव्यदेवता सम्बन्धिवोअवरवस्सतयावर
प्रधानरत्नतेहनेरूपेकरी प्रतिविंबितमहादेदीप्यमान तयामहाअर्घ्यअमल्य पादपीठिकासहित एहवोसिंहासनविकुर्वो हिवेएहवी
शिविकाइं स्वामीआरुदयया तैविळ्ळं गाथाइं कहेके एहवीशिविकाऊपरिश्रीजिनवरमहावीर आरुहेस्वामीश्रीवीरतिणिअवसरि

दीपिकाटीका

उसंतमल्लदामंजलयलयं दिव्वकुसुमेहिं ।१। सिवियाइमज्जयारेदिव्वंवररयणरुक्वचेवतियंसीहासणं महरिहंसपादपीठंजिणवरस्स२
आलइयमालमउडेभासुरवो दीवराभरणधारी खोमयवत्यनियत्थो जस्सयमोल्लंसयसहस्सं ३कट्टेणउभत्तेणंअज्जवसाणेणसोहणेण

शीलंगाचार्य कृतटीका नास्ति

उभत्तेणं अज्जवसाणेण सोहणेणजिणो लेसाहिंविमुक्कंतो आरुहईउत्तमंसौयं ।४। सीहासणेणि
विट्ठोसक्कीसाणाय दोहिंपासेहिं वीयंतिचामराहिं मणिरयणविचित्तदंडाहिं ।५। पुव्विंउक्खित्तासा
णुसेहिं साहट्टरोमपुलएहिंपच्छावहंति देवासुरअसुरागरुलणागिंदा ।६। पुरओसुरावहंतीअसुरा
पुणदाहिणंमिपासंमि अवरेवहंतिगरुलाणागामुणउत्तरेपासे ।७। वणसंडंवकुसुमियं पउमसरोवा

भाषा

कट्टभक्ततपकीधोके वलीस्वामीकेहवा सुंदरमनोहरएहवोअध्यवसायतेगे करीनिर्म्मालङ्कं तादयालेश्याउत्तमतेणिइं करीविमुक्कं तो
वलीस्वामीकेहवा आलगितमालमुकुट मस्तकनेजेमुकुटतेणे लागाके अनेकमाला एहवे मुकुटिइं करीशोभायमान वलीकेहवोभा
सुरदेदीप्यमानवुं दिकहतां शरीरजेहनोवलीवरप्रधान आभरणहारअर्हृहारादिकतेहनो धरणहार तथाखूमोवस्सजेहवो कर्प्पास
बकी नीपनो एहवोवस्सजेणेमहिस्सोके जेवस्सनोमल्ल्यएकलाखे तिगाथाद्वयार्थः स्वामीश्रीमहावीरसिंहासनवेठा तिवारेसौधमे
द्रईशानेंद्र विळ्ळं पासिइं चामरसोवीजे चामरदाले इतिभावः चामरकेहवामणिरत्ने करीविचित्तदंडकेजेहनाएहवाचामरतेगेकरी
विहेइं द्रविळ्ळं पासिजगन्नायने वीजेछे हिवेशिविकाजेणेऊपाडी तेकहेके पहिलीतेशिविकामनुष्येऊपाडी तेमनुष्यकेहवा जेहनोरो
मकूपजडस्याके एतलेहर्षिकरी रोमांचकंचुकुञ्जआके पकेसरअसुरगरुडनागेन्द्र शिविकावहे हिवेविळ्ळं दिसिजे ऊपाडेतेकहेछे
पूर्वदिसिइं सुरदेवतावहे दक्षिणदिसिइं असुरवहे पश्चिमदिसे सुपर्णकुमारगरुडवहे उत्तरदिसिइं नागदेवतावहे जिमकुसुमित
मूल्योवनखंड जेहवो शोभे अथवाशरत्काजिजेहवो पद्मसरोवरशोभेकिणें कुसुमभरेणंफूलानेभारिइं इणिपरिइं सुरदेवतानेगणेकरी
गगनतलयाकाशमंडलशोभे जिमसरसवनोवन अथवाजिमकचनारहृच्चनोवन अथवा जिमचंपकवनकुसुमभरेकरीशोसे तियदेवता

दीपिकाटीका

जिगोलेसाहिंविस्मृक्तो चारुर्हृदन्तमंसीयं ४ सीहासगोनिविट्रोसकीसागायदोहिंपासेहिं वीयंतिचामराहिंमगिरयणविचित्त
दंडाहिं ५ पुष्पिञ्चकिञ्चतामागुसेहिं साहट्टरोमपुलएहिं पच्छावहंतिदेवामुर असुरागसलनागिंद्रा ६ पुरओसुरावहंती असुरापुग
दाहिणंसिपासंमि अवरेवहंतिगसलानागापुगउत्तरेपासे ७ वणसंडंवकुसुमियं पडमसरोवाजहासरयकाले सोहइकुसुमभरेणंइइ

श्रीलंगाचार्य कृतटीकानाम्नि

जहासरयकाले सोहइकुसुमभरेणं इयगगणतलसुरगणेहिं । ८ । सिद्धत्यवणंवलहाकिगियारवणंवचंप
गवणंवा सोहइकुसुमभरेणंइयगगणतलंसुरगणेहिं । ९ । वरपडहभेरिभल्लरिसंखसयसहस्सिएहिंतरे
हिंगगणतलेधरणिगतले तुरियणिणाओपरमरम्मो । १० । ततवितयंघणसुसिरं आउज्जं चउविहंवज्जवि
हौयं वायंतितत्यदेवा वज्जहिंआणट्टगसएहिं । ११ । तेणंकालेणं तेणंसमणंजेसेहेमंताणं पढमेमासे

भाषा

नेटं देवकागमंडलशोभे वरप्रधानपडहतथाभेरि भल्लरितयागंय तेजनाशतसहस्रएहवे तद्वेवादिने करीगगनतलियाकागमंडलि
तथाधरणिगतलिष्टथीमंडलिपरमप्रकटरस्यरमणीय वादितनोनादप्रसंरीरस्योछे ततवीणाप्रभतिकपितत्सुरजादिक घणतालप्रभति
कसुपिरवंशादिकइमचिज्जं प्रकारेधणा आतोद्यवादितदेवतावजावे तथाघणाएकनाटकी नाशततेनाटकपुणकरे तिहांनाटककरतां
देवतावादितवजावे हिवेजिणिकालित्रीमहावीरदेविइं चारितलीधो तेकहेछे तिणिकालितिणिसमे जेहेमंतशीतकालतेहनेपछिले

दीपिकाटीका

इयगगणतलंसुरगणेहिं । ८ । सिद्धत्यवणंवलहाकिगियारवणंवचंपगवणंवा सोहइकुसुमभरेणंइ इयगगणतलसुरगणेहिं । ९ । वरपडहभेरि
भल्लरिसंखसयसहस्सिएहिंतरेहिं गगणतलेधरणिगतलेतुरियनिनाउपरमरम्मो । १० । ततवितयंघणभूसिरं आउज्जं चउविहंवज्जविही
यंवाएं तितत्यदेवा वज्जहिंआणट्टगसएहिं । ११ । तेणंकालेणं तेणंसमणंजेसे हेमंताणं पढमेमासे पढमेपक्खे मग्गसिरवज्जलेतस्मणं

श्रीलंगाचार्य कृतटीकानाम्नि

पढमेपक्खे मग्गसिरवज्जले तस्मणंमग्गसिरवज्जलस्सदसमिपक्खेणं सुव्वएणं टिवसेणंविजएणंसुज्जत्ते
णंहत्थुत्तराणक्खत्तेणंजोगोवगतेणंपाईणगामिणीए च्छायाएवियत्ताएपोरिसीएकट्टेणंभत्तेणंअपाण
एणंएगसाडगमाया एचंदप्पहाए सिवियाएसहस्सवाहिणीए सदेवमणुयासुरा परिसाएसमत्तिज्ज
माणेउत्तरखत्तियकुंडपुरसणिवेसस्स मज्झंमज्झेणंणिग्गच्छइ । १२ । जेणेवणायसंडेउज्जाणेतेणेवउवा

भाषा

सासिपछिले पक्षिमिगसरवदिदशमीने दिवसि तेसुव्रतनामादिवसजाणिवो जिणिसुज्जत्तिइं श्रीजगन्नाथिचारितलीधोते सुज्जत्तं
नोनामविजयसुज्जत्तंजाणिवो हस्रोत्तरानजत्रियोगमुपागतिकते प्राचीकहता पूर्वदिशिगामिनीछा वाऊई एतलेपाछिलेदाहिपा
छिलीपोरसिजिवारपूरीयई तिणिवेलाइं कट्टभक्तवेउपवासपाथी रहितकीधाछे इणितपिकरी एकसाटक एकदेव दुय्यवस्वलेई
चंद्रप्रभाशिविकाइं सहचवाहिनिइंवे सीमनुय्यदेवता अनेकतेणे परिवस्थाकता उत्तररत्निय कुंडपुरनगरसाहि यईनी
कल्या जिहंन्यातमंडनाम उद्यानतिहा आवेथावीने एकहसप्रमाणभूमिकायकी ऊची एहवेठामि हलुयेर सहचवाहिनीशिवि

दीपिकाटीका

मग्नसिरवज्जलस्रदसमीपकवेणं सुज्जणं दिवसेणं विजणं सुज्जत्तेणं हत्युत्तरनकत्तेणं जोगोवगतेणं पादीणगामिणी एच्छावाएवी
याएपोरिणीए ऋद्वेणं भत्तेणं अपाणणं एगसाडगमायाएचंदप्पहाएसि विवाएसहस्रवाहिणीए सदेवमणुवासुराएपरिसाएसम
न्निज्जमाणं उत्तरखत्तिवकुंडपुरसंनिवेशस्यमक्कं मक्कं णं निग्गच्छइरजेणं बनायसंडेज्जाणं तेणं वत्तवागच्छइरईसिरवणिप्पमाणं

शिलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

गच्छति । २। ईसिरवणिप्पमाणं अच्छोप्पेणं भूमिभागेणं सणियं । २। चंदप्पभंसिवियं सहस्रवाहिणिं
ठवेइसणियं । २। जावठवेत्तासणियं चंदप्पभाओसिवियाओसहस्रवाहिणीओपच्चोयरइ । २। सणियं २
पुरत्याभिमुहेसौहासणेणिसीयइ आभरणालंकारं उमुयइ तओणं वेसमणे देवेजंतुवायपडिएसमण
स्सभगवओमहावीरस्स हंसलक्खणेणं पडिणं आभरणालंकारं पडिच्छइ तओणं सेमहावीरेदाहिणेणं दा

भाषा

काठवेठवीनेहलुयेर तिणिशिविकायकी ऊतरे पूर्वाभिमुखयई सिंहासनिवेशे वेसीने आभरणमाल्य अलंकारसर्वजतारीरसुं के
तिवारपछे वैश्रमणदेवता गोडाहलीइ जगन्नाथ आगलिविनयकरतो अमणभगवंतमहावीरना तेआभरणहंसलक्षणाऊज
लेनिर्मलवस्त्रिइ पडीछे सर्वएकठाकरीनेत्ये तिवारपछे अमणभगवंत महावीरदाहिणाहस्तसुं दक्षिणदिशिइ वामाहस्तसुं

दीपिकाटीका

अच्छोप्पेणं भूमिभागेणं सणियं चंदप्पभंसिवियं सहस्रवाहिणिं ठवेइ सणियं जावठवेत्तासणियं चंदप्पहाओसिवियाओसहस्रवा
हिणीओपच्चोयरइ सणियं २ पुरत्याभिमुहेसौहासणेणिसीयइ आभरणालंकारओमुयइ तओणं वेसमणे देवेजंतुवायपडिएसमणस्सभग
वओमहावीरस्स हंसलक्खणेणं पडिणं आभरणालंकारं पडिच्छइ तओणं समणे भगवंत महावीरेणं दाहिणेणं दाहिणं वामेणं वामं पंच

शिलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

हिणं वामेण वामं पंचमुट्टियं लोयं करेइ तओणं सक्के देविं दे देवराया समणस्स भगवतो महावीरस्स जंतुवा
यपडिएवयरामणं थालेणं केसाइ पडिच्छइ २ अणुजाणे सिभंतेत्ति कट्टु खीरोयसायरं साहरइ तओणं
समणे भगवं महावीरेदाहिणेण दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्टियं लोयं करेत्तासिद्धाणनमोक्कारं करेइ । २।
सव्वं मेअकरणिज्जं प्रावकस्संति कट्टु सामाइयं चरित्तं पडिवज्जइ सामाइयं चरित्तं पडिवज्जित्तादे

भाषा

यामादिसिइ पंचमुट्टिलोचकरे तिवारलोचकरिवापछेशकदेवेंइ देवनोराजासौधमेन्द्राजीजगन्नाथने चरणकमलिलागीविनय
करीवज्जमयस्थालिइ करीतेलोचनाकेश अंगीकारकरे एतावतारत्नमयथाली अणुजाणिज्यो भगवनइमकही क्षीरोदधिसमुद्रविषे
साहरे तिवारपछे अमणभगवंत महावीरपंचमुट्टिलोचकारीने सिद्धनेनमस्कारकरे करीने सर्वपापकर्मसुक्कनेअकरणीयकरिवायोग्य

दीपिकाटीका

मुट्टियं लोयं करेइ तओणं सक्के देविं दे देवराया समणस्स भगवतो महावीरस्स जंतुवायपडिएवयरामणं थालेणं केसाइ पडिच्छइ
अणुजाणे सिभंतेत्ति कट्टु खीरोयसायरं साहरइ तओणं समणे भगवं महावीरेदाहिणेणं दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्टियं लोयं क

रेता सिद्धान्तमोक्षारंकरेइ २ स्वयंकरणिज्जं पावंकम्भं तिकट्टु सामाद्वयंचरित्तं पडिवज्जइ २ ता देवपरिसंचमणुयपरिसंचलेक्ख

शीलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

वपरिसंचमणुयपरिसंच आलेक्खचित्तभूयमिवद्वेइ दिव्वोमणुस्सवोसो तुरियणिणाओयसक्कवयणे
णखिप्पामेवणिलुक्को जाहेपडिवज्जइचरित्तं । १ । पडिवज्जित्तुचरित्तं अहोणिसिंसव्वपाणभूतहि
तंसाहट्टलोमपूलयापययादेवाणिसामंति । २ तओणंसमणस्स भगवतो महावीरस्स सामाद्वयंखा
उवसमियंचरित्तं पडिवस्स मणपज्जवणाणेणामं णाणसमुप्पणं अट्टाइज्जेहिंदीवेहिं दोहियस

भाषा

नथी इमकरीसामाद्वकचारितपडिवजे आदरेतिणिअवसरिदेवनी परिदामनुयनीपरिपदा चित्तलिखितनीपरेठवे एतावतासम
स्तदेवतामनुयस्वामीने चारितलेताजाणी आचर्यभूतयईरच्छाके तेगाथाइं करीकहेके दिव्यदेवता सम्मधियो तथामनुयनोघोपशब्द
वलीवादित्तनोनादइं इनेवचनिइं करीक्षिप्रतत्कालनिलुक्को कहतारच्छो सर्वशब्दकोलाहलउपशस्योजिवादे श्रीजगन्नाथचारित
पडिवजे संघमआदरे जगन्नाथजिणिसमेचारितपडिवजे तेकेहवो अहोनिशंरातिदीहएतावताजावज्जीवसर्वप्राणभूतने हितकारि
योएहवोचारितजचरीतोरोमांचकंचुकछता प्रयतसावधानदेवतासंभले तिवारपछे अमणभवंतमहावीरनेसामाद्वकजायोपशमि
कचारितप्रतिपन्नछतानेमनःपर्यवज्जानइसेनामिइं चउयोज्जानउपनोतिणिज्ञानिकरीअट्टाईहीपमाहितथाविज्जं समुद्रविषेजेसंनिया

दीपिकाटीका

चित्तभूयमिवद्वेइ दिव्वोमणुस्सवोसोतुरियनिनाओयसक्कवयणे ण खिप्पामेवनिलुक्कोजाहे पडिवज्जइचरित्तं । १ । पडिवज्जित्तु चरि
त्तं अहोणिसिंसव्वपाणभूतहितं साहट्टलोमपुलया पययादेवाणिसामंति २ तओणं समणस्स भगवओमहावीरस्ससामाद्वयखओव
समियंचरित्तं पडिवन्तसमणपज्जवणाणे समुप्पणं अट्टाइज्जेहिंदीवेहिं दोहियसमुदेहिसणीणं पंचेदियाणं २ पज्जत्ताणं विव

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

सुहेहिंसस्सीणंपंचेदियाणं पज्जत्ताणं विवत्तमणसाणं मणोगयाइं भावाइं जाणेइ २ ता तओणंस
मणेभगवंमहावीरेपज्जइते समाणेमित्तणातीसयणं संवंधिवणं पडिविस्सज्जे तिपडिविसज्जित्ताइमं
एयाख्वंअभिग्गहंअभिगिरहइ वारसवासाइं वोसट्टकाएचत्तदेहे जेकेइ उवसग्गांसमुप्पज्जंति
तंजहा दिव्वावासाणुसावातेरिच्छियावातेसव्वेउवसग्गेसमुप्पणं समाणेसअं सहिस्सामिखमिस्सामि

भाषा

पंचेद्वीपर्याप्ता व्यक्तमनजेहने मनोवल्लयपछे एहवानामनोगतभावजाणे तिवारपछे अमणभगवंतमहावीरप्रव्रजित छताज्ञातिस्वज
नसंवंधियानावर्गने भापासमिते प्रतिविस्सर्जे तेहने विस्सर्जनेएहवो अभिग्रहग्रहे तेकोणवारवरसलगासे कावावोसिरावीत्यक्तदेह
छतेजेकेइ उपसर्गजपजिस्से तेकेहा दिव्वादेवतासंवंधिया तथामनुयसंवंधिया तियंचसंवंधिया एहवाजेउपसर्गजपजिस्से तेसर्व
जं सयक्कप्रकारिसद्धिस्सुं खमिस्सुं अहिवास्सिस्सुं इमजाणिस्सुं एमाहराजकीषा पूर्वाचीर्णकर्मउदे आव्याहे तोरागहपनेकारि
वेकिसोतिवारपछे अमणभगवंतमहावीरएहवो अभिग्रहग्रहीने देहवोसिरावीएतावताशरीरपरिकर्मपराज्ज ख एहवाछतातिणि
श्रीजदिवसमुज्जत्तं येपिवेघडी धाकतीएणिवेलाइं कुम्मागनामगामिस्सामीपज्जता तिवारदीक्षालीधापछे अमणभगवंतमहावीरवो

दीपिकाटीका

तत्साणं मणोगयाइं भावाइं जाणे इत्ता ततोणं समणे भगवं महावीरे पञ्चइते समणे भित्तनाइसयणसंवंधिवग्गं पडिविसज्जे तिर
त्तातओणं इमं एयाखुवं अभिग्गहं अभिगिण्हइत्ता वारसवासाइं वोसट्टकाएचित्तदेहे जेके विउवसग्गाससुप्पज्जं तिडिवावामाणु सावाते
रिच्छियावाते सवेउवसग्गे समुप्पन्नेसम्मं सहिस्सामिखमिस्सामिअहिंयासइस्सामि तओणं समणे भगवं महावीरे इमेयाखुवं अभिग्गहं अ

शिलंगाचार्यकृतटीका नास्ति

अहिंयासइस्सामि तओणं सरुणे भगवं महावीरे इमेयाखुवं अभिग्गहं अभिगिण्हइत्ता वारसवासाइं वोसट्टकाएचित्तदेहे दिवसेसुज्जत्तसेसे कुम्मारगामं समणुप्पत्ते तओणं समणे भगवं महावीरे वोसट्टच
त्तदेहे अणुत्तरेणं आलणं अणुत्तरेणं विहारेणं एवं संजमेणं पग्गहेणं संवरेणं तवेणं वंभचेरवासेणं खंतीए
मोत्तोएतुट्ठीएसमितीए गुत्तीएठाणेणं कमेणं सुचरियं फलणेव्वाणमोत्तिमग्गेणं अप्पाणं भावेमाणे

भाषा

सरीकाया जेणे एतले परिकर्मरहितशरीरत्यक्तदेह श्रीमहावीर अनुत्तरते कहिये जेह्यकी उत्तरअधिकवीजोकां ईनथी ते अनुत्तर
कहिये एहवे आलय कहिये उपाय तेणे एतले स्थुं भाव जे हवा सुभता उपाय नीखप श्रीमहावीर देवे कीधी एहवी खपवी जे नया इइणि
कारणि अणुत्तर आले करी इमसर्व तजाणि वो एवं अनुत्तर विहारे नवकल्प विहारे करी अनुत्तर संवत्त प्रग्रहे करी एवं अनुत्तर संवरे करी
अनुत्तर तपिइं करी अनुत्तर सर्व प्रधान व्रत्त चर्य करी तथा अनुत्तर चांतिइं क्षमाइं अनुत्तर सुक्ति निर्लोभता तेणे करी अनुत्तर समितिइं
अनुत्तर गुप्तिइं करी अनुत्तर स्थान कहतां एकठा मिज भोरहि वो तेणे तथा अनुत्तर कर्मिइं करी अनुत्तर सुचरित फल निव्वाण मुत्ति मग्गे
यं कपायानो उपशमते निव्वाण इहे जमुत्ति नो मार्ग ते हनेरुडे आचरिये करी आपणो आत्मा भावता स्वामी विचरे इणपरिविहरतां श्री

दीपिकाटीका

भिगिण्हइत्ता वोसट्टचित्तदेहे दिवसेसुज्जत्ते सेसे कुम्मारगामं समणुप्पत्ते तओणं समणे भगवं महावीरे वोसट्टचत्तदेहे अणु
त्तरेणं आलणं अणुत्तरेणं विहारेणं एवं संजमेणं पग्गहेणं संवरेणं तवेणं वंभचेरवासेणं खंती एमोत्ती एतुट्ठी एसमिती एगुत्ती
एठाणेणं कमेणं सुचरियं फलनेव्वाणमोत्ति मग्गेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ एवं वा विहरमाणस्य जेके विउवसग्गाससुप्पज्जं

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

विहरइ एवं वा विहरमाणस्य जेके उवसग्गाससुप्पज्जं सु दिवावामाणु सादा ते रिच्छियावाते सवे
उवसग्गेससुप्पणं समाणे अणाइले अवहिते अद्दीणमाणेति विहमणवयणकायगुत्तेसम्मं सहइस्सम
इतितिक्वइ अहिंयासेइ तोणं समणस्स भगवओ महावीरस्स एतेणं विहारेणं विहरमाणस्स वारसवा
सावितिकंता तेरसमस्य वासस्स परिथाएवट्टमाणस्स जेसे गिरहाणं दोच्चेमासे चउत्थेपक्खेवइ साह

भाषा

जगन्नाथने जेके इजपसर्गजपजे देवता मनुष्यतिर्यक्षसंघियाते सर्व उपसर्गजपनाडंता अणे विलहद्वनिर्मलचित्तलगा रश्मिमाहि
दीनपणा अथवा कषायनोडहलनथी अदीनचित्तविषमनवचनकायाइ करी गुप्त एहवाकता खासी उल्लेखप्रकारि सहे कसेतितिक्वे
अहिंयासे तिहां सहे सस्य कप्रकारि पाछिला भावने अवाछिये खमेकहता को धने अजरिवे तितिक्वे वाहता दैन्य भावने अभावि अहिंया

वेकहतापरोसहजपने तिवारकायाआपीपाकीडोलावेनची तिवारपछेअमगभगवंतमहावीरेइगिएहवेविहारेकर्गविचरतावारवरस
व्यतिकांतह्या तेरसावरसने अंतरालिवर्त्तमानप्रवर्त्ते जेगीयकालउन्हालोनेहनेवि जेमासिचोटेपछिवैशाखपुटि १० दशमीने

दीपिकाटीका

सुदिव्यामागुसावातेरिच्छिवावातेसव्वेउपसंगेसमुपन्नेसमाणेअगाइने प्रवृत्तिनेअदीगमाणेतिविमगवचकाचगुत्तेसम्भंस
हइयमइतितिक्खइअहियासेइतोणं समगस्यभगवओमहावीरस्यएतेणंविहारेणंविचरमाणव्यवारसवासावितिजंतातेरससम्भवास
स्यपरिचाएवइमाणस्य जेसेगिन्हाणं दोच्चेमाजेचउत्तेपक्खे वइसाहसुहेतव्याणं वइसाहसुहमदसमीपक्खेणं सुवएणंदिवसेणं

शिलंगाचार्यकृतटीकानालि

सुद्धेतस्सयंवइसाहइस्सदसमीपक्खेणं सुवएणंदिवसेणंविजएणंसुद्धेतं हत्तुत्तराहिंणवत्तेणंजो
गोवगतेणं पाईणगामिणीएच्छायाए विवत्ताएपोरिसीएजंभियगामस्सगगरस्सवहिवाणदीएउज्जुदा
लियाए उत्तरेकूलेसामागस्सगाहावइस्सकट्टकरणंसि वेय वत्तस्सचेइयस्सउत्तरपुरत्थिमेदिसीभाएसा
लरक्खस्स अदूरसामंतेउकुडुयस्सगोदोहियाए आवावणाए आयावेमाणस्स छट्ठेणंभत्तेणंअपाणए

भाषा

दिवसिविजयनामसुद्धिर्त्तं हस्तोत्तरानजत्रियोगिउपागति जंतेएतलेजिवारचंद्रमाउनराफाल्गुनी नक्षत्रिआव्योतिगिवेलाइं
पाछिजेप्रहरिपूर्दिशिजातीछांइडी पोरसिज्जईज्जतीजृंभिकनामग्रामवाहिरिक्खुवालिकानामनदीने उत्तरकुलिश्यामाकनामागट्ट
पतिकरसणीनेकरसणसमीपिव्याटत्तइसेनामिचैत्यवचायतनयकीईशानकूणिसालनामारहट्टकडाकडूअनेगोदोहिकासनिआता
पनासहतापाणीरहितछट्टभक्ततपिवर्त्तमानिजंघागोडानीचोमसाक इणिपरिमध्यान्महाहिवर्त्ताइध्यानरूपकोटिलामाहिउपगतप्राप्त

दीपिका टीका

विजएणंसुद्धेतं हत्तुत्तराहिंणवत्तेणं जोगोवगतेणं पाईणगामिणीएच्छायाए विवत्ताएपोरिसीए जंभियगामस्सगगर
स्सवहिवाणदीएउज्जुवालियाए उत्तरकूलेसामागस्स गाहावइस्स कट्टकरणंसिउड्ड जाण अहोसिरसाष्काणकोटोवगयस्सवेवातत्तस्स
चेइय स्सउत्तरपुरत्थिमेदिसीभाए सालरक्खस्स अदूरसामंते उकुडुयस्स गोदोहियाए आवावणाए आयावेमाणस्स छट्ठेणंभत्तेणं

शिलंगाचार्यकृतटीकानालि

यंउड्डंजाणुअहोसिरसाष्काणोवगतस्स वक्काणकोटोवगयस्ससुक्खवक्काणंतरिद्याएवइमाणस्सशिव्याणे
कसिणेपडिपुणंअवाहएणिरावरणे अणंतेअणुत्तरेकेवलवरणाणंदंस्सणसुप्पणंसेभगवंअन्हाजिणे
जाएकेवलौसव्वणुस्सव्वभावदरिसी सदेवमणुयासुरस्सलोयस्सपज्जाएणाणईतंजहाआगतिंगतिंठितिं
चवणं उववायंसुत्तं पोयकाडंपडिसेवियं आवौक्कम्भंरहोक्कलपियं काहियंरुणोभाणसिदंसव्वलोएस

भाषा

शुक्लध्यानचिह्नं प्रकारेच्छेद्यक्त्ववितर्कसविचारः एकत्ववितर्कसविचारः सूक्ष्माक्रियप्रतिपातीः उच्छिन्नक्रियप्रतिपातीः उच्छिन्नक्रियप्रतिपातीः
वमाहिधुरिलविभेदध्यानीपद्धतादीजो भेदध्यावताइणिप्रस्ताविनिर्वादापोरहित कृतस्सकलअर्थनो ग्राहकप्रतिपूर्णाप्रोअवाहत्त
जेहनेविचालेव्याघातनथी निरावरणजेकिसाई आवरणनो आवखोडंकाइनहीं अन्तंजेहनोअन्तंकेकालि अंतमधीअगुत्तरजे

हयकीअनेरोप्रधानवस्तुकाईनयी एहवोकेवलनिःकेवलएकलो वरप्रधानज्ञानविशेषावबोधरूपदर्शनसामान्यावबोधरूप एहवोऊपनो
एतलेत्रीवीतरागकेवलीऊआ तेभगवंतओमहावीर अरहंततिभुवनपूजाने योग्यजिणरागहेपरहित जाणएसकलवस्तुनाजाणकेव
लीसर्वज्ञसर्वदशीसर्वभावनादेवणहारसकललोकचऊदरज्वात्मकतेहनोपर्यायजाणे तेकेहाकेहाभावजाणे तेकहेके आगतिएजीवअम
कीएकगतिथकी आव्योतयागतिएजीवअमकीएकगतिइं जास्ये स्थितिएजीवनोएतलो आऊखोके चयणंकहता जिणिगतिथकीचवी
जिणिगतिमाहिआवे तेचयणंकहिये तथाउववायकहताउपपात जिहाजईऊपजे तेउपपातभुक्तंकहता जिय्योभोगव्योअशनपुष्पादि
पीवंपीधोपानीवाटिककडंकहतांचोर्वाटिक पडिसेवियं कहतांनैथुनसेवनादिक आवीकम्मंकहतां प्रकटकर्मरहोकम्मंकहतांछांनो
कर्मलवियं कहतां प्रजापादिककहियंकहतां गुह्यादिकतथामनोमानसिकं मनचिन्ताजीवनोजाणे तथामानसिक चिन्तातर्गतविना

दीपिकाटीका

अपाणएणंउड्डंजाणुअहोसिरस्स आणकोटोवगयस्स सुक्कआणंतरीयाएवदृमाणस्स निव्वाणेकसिणेपडिपुत्तेअव्वाहएणिरावरणे
अणंतरेअणुत्तरेकेवलवरणादंसणे ससुप्पन्ने सेभगवंअरहाजिणेजाएकेवली सब्बसु सब्बभावदरिसीसदेवमणुयासरस्सलोचस्सपजाए
जाणती तंजहा आगतिंगतिंठित्तिचयणंउववावं भुक्तंपीयंकडंपडिसेवियं आवीकम्मरहोकम्मंलवियंकहियंसणोमाणसियं सब्बलोए

शीलङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

व्वजीवाणं सब्बभावाइं जाणमाणेपासमाणेएवंवाएविहरइजणं दिवसंसमणस्सभगवओमहावीरस्स
नेव्वाणेकसिणेजावससुप्पण्णे जणं दिवसंभवणवद्ववाणमंतरजोइसियविमाणवासि देवेहियदेवीहियउ
वयंतंतेहियं जावउप्पिंजलगभूएयाविहोत्था तओणंसमणेभगवंमहावीरेउप्पण्णाणंदंसणधरेअप्पा
णंचलोगंचअभिसमेक्खपुब्बंदेवाणं धम्ममाइक्खतौ तओपच्छामणुस्साणंतओणंसमणेभगवंमहावीरे

भाषा

एतलावानासर्वलोकविषे सर्वजीवनासर्वभावजाणतो देखतोइणपरिइंविहरेजिणिदिवसि अमणभगवंतमहावीरने ज्ञानऊपनो
तिणिदिवसिभवनपतिवाणविंतरव्योतिपीवेमानिकदेवता तथादेवी तेणेऊतरते ऊंचेजाते उप्पिंजलगएकहतां अतिआकुलआवते
जातेकरीकिहा इठामनलाभे इमआकुलव्याकुलदिवसऊओ तथाऊककहणभूएयाविकहता अनेकअदृष्टहासनाटकगीतादिकेकरी
अव्यक्तयद्दईरह्यो एतावतासमस्तदेवतामिली एहवामहोच्छवकीवा तिवारपछेअमणभगवंतमहावीरउपपन्ननाणदंसणंधरेससुप्पन्ने

दीपिकाटीका

सब्बजीवाणं सब्बजीवाइंजाणमाणेपासमाणे एवंवाएविहरइ जणं दिवसंसमणस्सभगवओमहावीरस्स नेव्वाणेकसिणेजावससुप्पन्ने
तंदिवसंभवणवद्ववाणमंतरजोइ सियविमाणवासीदेवेहिं देवीहियउवयंतंतेहियजावउप्पिंजलगभूएयाविहोत्था तओणंसमणेभगवंस

शीलङ्गाचार्य कृतटीकानास्ति

उप्पण्णाणंदंसणधरेगोयमाईणं समणाणंनिगंगायाणं पंचमहव्वयाइंसभावणाइंछज्जीवनिकायाइं
आतिक्खति भासइपरुवेइतंजहा पुढविकाए जावतसकाए पढसंभंतिसहव्वयं पञ्चव्वहामि सब्बपा
णाइजायं सेमुज्जमंवावायरंवा तसंवा थावरंवा खेवसयंपाणाइवायंकरेज्जा ३ जावज्जीवाएतिविहंति
विह्तेणंसणसावयसाकायसातस्सभंते पडिक्कमाजिणिंदामिगरिहामि अप्पाणंवोसिरासितस्सिमाओ

भाषा

केवलज्ञानकेवलदर्शनतेहनो धरणहारकेवलज्ञानेकरी आपणपोतयाचऊदराजरूपलोकजीवाजीवमय अभिसमिक्खकटताजाणीने पहिलोदेवतानेधर्मकहे तिवारपळे मनुष्यआगलिधमकहे तिवारपळे अमणभगवंतमहावीर गौतमादिकअमणनिग्रंथआगलिपंच महाव्रतभावनासहित पंचपंचभावनासहिततथाऊज्जीवनिकाय आइक्खइकहतां सामान्याकारिकहे भासइकहता अर्हमाणधीभा पाइंभापे पन्थवेशिष्यनेविशेषकहीपरीकवे पक्खेकहतां अनेकभेदप्रभेदहेतुयुक्तिइंकारी विस्तरकारीप्रकासे तेकिसीपरितेकहेके एयि वीकाय१ अप्काय२ तेउकाय३ वाउकाय४ वनस्पतिकाय५ तसकाय६ एऊहेकायजाणिवा हिदेऊहेकायनी हिंसाटालिये तेपहिलो महाव्रतकहियेतेहनाऊचरिवानीविधिकहे जिवारकोईसामायिकचारितऊचस्यापळेउत्तटोऊमासउपरातिदेदोपस्यापनिपडिवजे तेउवद्वावणाकहिये तेगुरुपरंपरागत आवश्यकदशवैकालिक आश्रीउपधानमास१ लगीआंवलनिवीकारीपळे गुरुसात्तिकसूदानुसारिउद्देशसमुद्देशअनुज्ञापूर्वकऊआवश्यकतथाऊज्जीवणी अथवाश्रीआचारागनोशस्त्रपरिज्ञाध्ययनभणी तेहनाभापभेदपरीकहीअनु योगपूर्वकवाचनादिकरी पंचमहाव्रतऊचरे तेकहेके शिष्यगुरुआगलिएहवापचक्खाणकरे पढसंभंते हेभगवनपहिलोमहाव्रतसर्वप्राणातिपातवेरभगव्रतरूपपञ्चक्खामि एतुमहआगलिपञ्चक्खुं भगवनसधलोप्राणातिपातपञ्चक्खुं चपरिज्ञाइप्राणातिपात पाहुंजाणीप्रत्याख्यानपरिज्ञाइं पञ्चक्खुंकहतां प्राणातिपातपरिचरुं तेसूच्छवादरत्तसअनेथावर जेहनेसूच्छनामकम्मनोउ दयके तेसूच्छएयिवीप्रमुखतेहनो हिंसाआपणयकीनऊपजे इणिकारणितेहनाकायाइं विराधनानऊइ तेहभणीइहा तसआ श्रीभेदसूच्छवादरआश्रीपुगाइहेजभेद२ जाणिवा तसमाहिस्सुक्खुंयु आदिकवादरवीजा तसमोटास्यावर माहिस्सुक्खवनस्प रमोटिकावीजास्यावर एवंजाणिवो एरूच्छवादरत्तसथावरएहनो जेअतिपातकहिये तेऊंआपणपेकरुंनहीं अनैरापासेप्राणाति त्यदिवादपातकरावुंनहीं अनैरोप्राणातिपातकरवोऊइतेहने अनुमोदुंनहींजावज्जीवलगी तिविहंतिवि हेणंतिविधतिवि धप्रकारिएंमनिवचनिकायाइं करणकरावण अनुमोदनटालुं जेप्राणातिपातअतोतकालिकीधोऊइ तेपडिक्खुंनिं दुंगरिऊं पडिक्खुंते हयकीनिवर्तुंनिं दुं आपणीसाखिइं गिरिऊं परसाखिइइमकरी तेपापयकीआपणी आत्माछोडवो तेयेप्राणा

दीपिकाटीका

हावीरे उप्पन्ननागादंसणधरे अप्पाणांचलोगंच अभिसमेक्खपुब्बं देवाणं धम्ममाइक्खती तयोपच्छामाणुसाणंतओणं समणेभगवंस हावीरे उप्पन्ननागादंसणधरे गोयमाइणंसमणाणं निगंथाणं पंचमहव्वयाइं सभावणाइंऊज्जीवनिकायाइं आतिक्खइभासइप रूवेइ तंजहा पुढविकाएजावतसकाए पढसंभंतेमहव्वयं पञ्चक्खामि सव्वं पाणाइंवायं सेसुऊमंवावायरंवातसंवाथावरंवा नेवसयंपा याइवायंकरेज्जा ३ जावज्जीवाइतिविहंतिविहेणंसणसाववसाकायसातस्सणं भंतेनिंदासिगरिहामिअप्पाणं वोसिरामि प्रकटार्थंचस

शिक्षणाचार्य कृतटीका ।

तीत्येवमादिना उप्पन्ननागादंसणधरे गोयमाइणंसमणाणं निगंथाणं पंचमहव्वयाइं सभावणाइंऊज्जीवनिकायाइं आइक्खइती त्वेवमंतेनग्रंथेन भगवतोवीरवर्द्धमानस्वामिनो जातकर्माभिपेक्षसंवर्द्धनदोक्षा केवलज्ञानोत्पत्तयोभिहिताः प्रकटार्थंचसर्वमपिद्वत्

पंचभावणाओभवंति तत्थिमापढमाभावणाइरिया समिएसेणिग्गंथे शोअणइरियासमिएत्तिकेवली वूयाअणइरियासमिए सेणिग्गंथेपाणाइ४ अभिहणेज्जवावत्तेज्जवा परिवावेज्जवालेसेज्जवा उह वेज्जवाइरियासमिएसेणिग्गंथे शोइरियाअसमिएत्ति पढमाभावणा अहावरादोच्चाभादणामणं परिनाणइसेणिग्गंथे जेयसणेपावएसावज्जे सकिरिएअणहयकरेऊयकरे भेयकरेअधिकरिएप्रा

भाषा

तिपातवेरमणव्रतनीपाचभावनाजाणिवी तिङां पङ्गलीभावनातेकहेके जेईयांसमितिइं समितोतेनिग्रंथ परंजेईयांसमितिने निग्रंथनङ्गइ तिङाकेवलीकहे इरियाजेईयांसं असमितएतवता जेचालतोनिङ्गंधसपणेचाले तेनिग्रंथसाधुप्राणभूतजीवसत्वअभिह णिज्जाकहतांसासुहा आवताहणेपरिताविज्जा परितापजपज्जावे त्वासजपजावे उद्दविज्जाप्राणयकी चूकवेइमकरतांअसाधुप णोपामे तेहभणीजेईयांसमिति संयुक्तते निग्रंथजाणिवो एप्रथमभावना हिववीजी भावनाकहेके अथ हिवेवीजीभावना तेका णजेसाधुमणंपरिजाणइ कहतां मनचिन्तातेपापयकी निवर्त्तावे तेसाधुजेमनपावए कहतां पापनो कारणतथा सावद्यसकि यासहित अण्हयकरे आश्रवनीकरणहार छेदकरप्राणनाके दनोकरणहार भेदनोकरणहार अधिकरणनो करणहारतथा

दीपिकाटीका

वर्मपिसूत्रं सांघतसुत्तचज्ञानेनभगवतापंचानां प्राणातिपातादिविरमणादीनामत्येकं याः पंचपंचभावनाः प्ररूपिताः व्याख्यायतेत तप्रथममहाव्रतभावना पंचतत्प्रथमातावदाहः स्वमाश्रयपंचभावणाश्रोभवंतितत्त्वमापदमाभावणाइरियासमिएसेनिगंथेनोअणइ रियासमिएत्ति केवलीवूयाअणइरियासमितेनिगंथेपायाइ४ अभिहणेज्जवावत्तेज्जवा परिवावेज्जवालेसेज्जवाउद्देज्जवा इरियास मिएसेनिगंथेइरियासमिएत्ति पदमाभावणाइरियासमिएत्ति ईरणंभीर्यागमनं तस्या समितोदत्तावधानः पुरतोयुगमात्रभूभाग न्यस्तदृष्टिगामीत्यर्थः नतुअसमितोभवेत्किमितियतः केवलीवूयात्कर्मोपादानमेतन्नमनक्रियायामसमितोहि प्राणिनोभिहन्त्यात्पादेन ताडयेत् तथावर्त्तयेदन्यत्रपातयेत् तथापरितापयेत्पीडासुत्यादयेत् अपद्रापयेद्वाजीवितात्परोपयेदित्यत ईयांसमितेनभवितव्यं इ तिप्रथमाभावना द्वितीयाभावनायां तुमनसाहुःप्रणिहितेन नोभाव्यंतर्दश्यति अहावरादोच्चाभावणामणंपरिजाणइ सेनिगंथे जयमाणपावएसावज्जोसकिरिए अण्हयकरे छेयकरेभेवकरे अधिकरणिएपाउसिए परितावितेणातिवादिने भूतोवघातिए तहप्य गारंमणंनोपहारेज्जागमणाए मणंपरिजाणतिसेनिगंथे जयमाणेअपावतेति दोच्चाभावणा यन्ननःपापकंसावद्यं सक्रियंअण्हयं करंकर्माश्रवकारि तथाच्छेदनभेदनकरं अधिकरणकरं कलहकरं प्रकटदोषंप्रदोषिकंप्राणिनां परितापकारिइत्यादिनविषेयमिति २

शिलिङ्गाचार्यकृतटीका

सांप्रतसुत्तचज्ञानेन भगवतापंचानामहाव्रतानां प्राणातिपातविरमणादीनां प्रत्येकं याः पंचपंचभावनाः प्ररूपितास्ताव्याख्यायंतेत तप्रथममहाव्रतभावनाः पंचतत्प्रथमातावदाह इरियाएइत्यादि ईरणं गमनमीर्यातस्यां समितोदत्तावधानपुरतोयुगमात्रभूभागन्य स्तदृष्टिगामीत्यर्थः नत्वसमितोभवेत् किमितियतः केवलीवूयात्कर्मोपादानमेतन्नमनक्रियायामसमितोहि प्राणिनोभिहन्त्यात्पादेन ताडयेत् तथावर्त्तयेदन्यत्रपातयेत् तथा परितापयेत्पीडासुत्यादयेत् अपद्रापयेद्वाजीवितात्परोपयेदित्यत ईयांसमितेनभवितव्यमिति प्रथमाभावना द्वितीयाभावनायातुमनसा हुःप्रणिहितेननोभाव्यंतर्दश्यति यन्ननःपापकंसावद्यं सक्रियंअण्हयकरंति कर्माश्रवकारित

उसिएपरिताविते प्राणाइवादितेभूतोवघातिए तहप्यगारंमणंणोपधारेज्जा मणंपरिजाणति सेणिगंथेजेयमाणे अपावतेत्तिदोच्चाभावणा अहावरातच्चाभावणा वतिंपरिजाणतिसेणिगंथेजा ववतिपावियासावज्जासकिरिया जावभूतोवघाइया तहप्यगारंवइंणोउच्चारिज्जावइं परिजाणइ सेणिगंथेजाववइंअपावियत्ति तच्चाभावणाआहावराचउत्थाभावणा आयाणभंडणिकवेवणास

भाषा

कलहनोकरणहार पाउसिएप्रादोषिकप्रदोषनोउपजावणहारपरितापनोकारणप्राणनो अतिपातकभूतनोउपघातकएहवोमननधरे

एतावताप्राणभूतजीवनीहिंसामनमाहिपुणर्चीतवेनर्ची तेसाधुजागिबो एवीजीभावनाः द्विवेतीजीभावनाकहेछे अथद्विवेतीजीभा
वनाजेसाधुएहवोवचनपरिजाणे कहतांपरिहरे तेनिग्रंथ तेववचनकेहवो जेवचनपापकप्तावद्यसक्तियइत्यादिभूतोपघातकारकएता
वताजिगिवचनबोलेजीवनोपघातजपजे एहवोवचनबोले तेतीजीभावना इहिवेचनबीभावनाकहे अथद्विवेचनबीभावना

दीपिकाटीका

अहावरातज्ञाभावणा वदतिपरिजाणेतिसेनिगंथेजाववति अपावियन्तितज्ञाभावणा अथापराटतीयाभावणादुःप्रशक्तायावाक्प्राणि
नामपकारिणीसानाभिधातव्या इ अहावराचउत्थाभावणा आयागभंडसत्तनिकखेवणासमिए सेनिगंथेनो आयागभंडसत्तनि
कखेवणासमिए केवलीवूया आयागमेयंआयागभंडनिकखेवणा असमिएनिगंथेपाणाइंभूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्जवा
वउह्वेज्जवा आयागभंडनिकखेवणासमिएसेनिगंथे नोआयागभंडनिकखेवणा असमिएत्तिचउत्थाभावणा चतुर्थीभावनाआटा

शीलंगाचार्यकृतटीका

याच्छेदनभेदनकरं अधिकरणकरंकलङ्करं प्रकटदोषंप्रदोषिकं तथाप्राणिनांपरितापकारीत्यादि नविधेयमिति अथापराटतीया

भावना दुःप्रशक्तायावाक्प्राणिनामपकारिणी सानाभिधातव्येतितात्पर्यार्थः तथाचतुर्थीभावना आदानभांडमातनिक्षेपणासमितिः

मिएसेनिगंथेणो अणायागभंडनिकखेवणासमिए निगंथेकेवलीवूया आयागभंडनिकखेवणा
असमिएनिगंथेपाणाइंभूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्जवा जावउह्वेज्जवा आयागभंडनिक
कखेवणासमिएसेनिगंथे णोआयागभंडनिकखेवणा असमिएत्ति चउत्थाभावणा अहावरापंच
सामावणाआलोइयपाणभोइ सेनिगंथे णोअणालोइयपाणभोयणभोइ केवलीवूया अणालोइय

भाषा

कहेछ आया० आदानभांडमातनिकखेवणासमितिसमितोतेसाधु जेउपगरणपातवस्त्रादिकलेतांयने सृकतांपूँजीपडिलेहीकरीत्ये
सृकतेसाधुपरंजेइमनकरे तेअसाधु केवलीइमकहे जेचारितियो आदानभांडमातनिक्षेपणा समितिसमितोनेछइं तेअनेकप्राणी
भूतजीवसत्त्वहणाइ परितापकरेउपइवे जीवितव्यथकीचूकवेतिणिकारणिचारितियेवस्त्रपातादिकउपगरणजोईप्रमार्जिलेवोएतलेचो
बीभावना ४ द्विवेपंचमीभावनाकहेछे अथद्विवेचनबीभावनाकहेछे जेसाधुअशनपानादिकआलोईकहतंजोईनेजिसेपाणी

दीपिकाटीका

नभांडमातनिक्षेपणासमिति तत्रनिग्रंथेन साधुनासमितेन भवितव्यमिति ४ अहावरापंचमाभावणा आलोइयपाणभोइसेनिगंथे
नोअणालोइयपाणभोयणभोइ केवलीवूया आयागमेयंअणालोइयपाणभोयणभोइ सेनिगंथेपाणाइं वा४अभिहणेज्जवा उह्वेज्जवा

शीलंगाचार्यकृतटीका

तत्रनिग्रंथेनसाधुनासमितेन भवितव्यमिति तथापरापंचमीभावना आलोकितं प्रत्युपेक्षितमशनादिभोक्तव्यं तदकरणेदोषसंभवात्

पाणभोयणभोइसेनिगंथे पाणातिवा४ अभिहणेज्जवा जावउह्वेज्जवा तरहाआलोइयपाणभोदण
भोइसेनिगंथे णोअणालोइयपाणभोइत्ति पंचमाभादणाएत्तादवाच महव्वयंरुम्मं काएणफासि
एपालिएतीरिएकिट्टिते अवट्टितेआणाए आहारिएयाविभवति पढसेभंतेमहव्वएपाणाइवायाओवे
रमणंअहावरंदोच्चं महव्वयंपञ्चक्खामि सव्वंसुसावार्यवतिदोसं सेकोहावालोहावाभयावा हासा

भाषा

पियेतेसाधुनिर्ग्रन्थकहिये जेइमनकरेतेअसाधु केवलीइमकहेजेअणआलोक्योविणजोयोपाणीभोजनकरेतेअनेकप्राणभूतजीवसत्त्वहणे
इणिकारणिइडीपरिइंजोईभोजनपाणीकरिवो एपंचभीभावनाजाणिवी इणिपरिएणेपंचभावनाइकरीपहिलोमहाव्रतसस्यक्प्रका
रिफास्योपाल्यो तीस्योकोत्यो अवट्टिएकहतां अवस्थितइणिस्यतिइराख्योआज्ञाइ'आराध्योऊइ हिवपरिसमाप्तिकहेछे प्रथममहा
व्रतनेविषेप्राणातिपात नोवेरमणजाणिवो हिववीजोमहाव्रतकहेछे अथहिचेअनेरोवीजोमहाव्रततेस्युं सर्वस्यपावाटपञ्चकुं जपरि
आइजाणीपरिहरं तेकेहवोकहिये वइदोसंस्यपावादएवचननोदोष एहवोस्यपावादकोधकीलोभयकी भयकीहास्यकीएतलेप्रका

दीपिकाटीका

तन्हाआलोइयपाणभोगणभोईसेनिगंथे नोअणआलोइयपाणभोगणभोईपंचमाभावना अथापरापंचमाभावणाआलोकितंप्रत्युपेक्षितं
अथनादिभोक्तव्यं तदकरणे दोषसंभवात् एतावतावमह्वयंसम् काएणफासिए पालिएतीरिएकिट्टिएअवट्टितेआणाएआराहिएया
विभवति इत्येवंपंचभिर्भावनाभिः प्रथमव्रतं स्थितं पालितं तीर्थं कीर्तितं अवस्थितं आज्ञाया आराधितं भवतीति द्वितीयव्रतभावनामाह
पठमेवंतेमह्वएपाणाइवायाओवेरमणं अहावरंदोच्चं मह्वयंपञ्चकुमि सव्वंसुसावायंभवतिदोसं सेकोहावाहासावानेयसयंसुसं

शीलंगाचार्यकृत टीका

इति इत्येवं पंचभिर्भावनाभिः प्रथमव्रतं स्थितं पालितं तीर्थं कीर्तितं अवस्थितमाज्ञया आराधितं भवतीति द्वितीयव्रतभावनामाह तत्रप्र

वाणेवसयंसुसंभासेज्जाणेवस्य सुसंभासावेज्जाअणं पिसुसंभासंतंणसमणुजाणेज्जातिविहंतिविहेणंसण
सावयसाकायसातस्सभंतेपडिक्कमामिजाववोसिरामितस्सिमाओपंचभावणाओभवंतितत्थिमापटमा
भावणाअणुवीयिभासीसेणिगंथे णोअणुणुवीईभासीकेवलीवूयाअणुणुवीईभासीसेणिगंथे समावदे
ज्जामोसंवयणाएअणुवीयिभासीसेणिगंथे णोअणुणुवीयिभासित्तिपटमाभावणाअहावरादोच्चाभा

भाषा

रेकरीस्यपावाद आपणपेनवोलुं अनेरापासिइंनवोलावुं अनेरोवोलतोअनुमोदुंनहीं त्रिविधत्रिविधप्रकारिइमनिइं वचनिइंका
इइं करी तच्छणं अतीतकालितेस्यपावादवोल्होऊं तोतेपडिक्कसुं निंदुं गरुडं तेस्यपावादानापापयकीआपणपोवोसिरं छोडवुं एवीजा
महाव्रतनीएपांचभावनाऊइ तिहांएपहिलीभावना जेविमासीनेवोलेतेनिग्रंथपरंजेअविमास्यो बोलेतेसाधुनकहिये केवलीकहेजे
अविमास्योवोले तेस्यपावादवोले सहसात्कारिविमास्यापापेसुखयकी स्यपावचननीकले इणिकारणिविमासीवोलेतेनिग्रंथ जेअवि
मास्योवोलेतेनिग्रंथनकहियेइणिकारणिविमासीवोलिवो एपहिलीभावना हिवेवीजीभावनाकहेछे अथहिचेअनेरोवीजीभावनाक

दीपिकाटीका

भावेज्जानेवन्ने णंसुसंभासावेज्जाअणं पिसुसंभासंतंणसमणुजाणेज्जातिविहंतिविहेणंसणसावयसाकायसातस्सभंतेपडिक्कमामिजा व
वोसिरामितस्सिमाओपंचभावणाओभवंतितत्थिमापटमाभावणा अणुवीईभासीकेवलीवूया अणुणुवीयिभासीसेनिगंथेसमावदिज्जा
मोसंवयणाएअणुवीईभासी सेनिगंथेनोअणुणुवीईभासित्तिपटमाभावणातत्रप्रथमाइयंभावना अनुविचिंत्यभापिणाभवितव्यंतदकर
णेदोषसंभवात् अहावरादोच्चाभावणा कोहंपरिजाणइ सेनिगंथेनोकोहणेसिया केवलीवूयाकोहपत्तेकोहीस मावज्जेज्जामोसंवय

शीलंगाचार्यकृतटीका

अमेयमनुचिंत्यभापिणाभवितव्यं तदकरणेदोषसंभवात् द्वितीयभावनायातुक्रोधः सदापरित्याज्योयतः क्रोधांधोमिथ्यापिभापतइतिट

एकोहंपरिजाणइसेणिग्गंघे गोकोहणेसियाकेवलीवूया कोहपत्तेकोत्तीरुमावदेज्जा सोसंवयणा
एकोहंपरिजाणइसेणिग्गंघे रायकोहणएसित्तिदोच्चाभावणा अहावरातच्चाभावणालोभंपरिजाणइ
सेणिग्गंघेगोयलोभणएसिया केवलीवूयालोभपत्तो लोभोसमावदेज्जा सोसंवयणाए लोभंपरि
जाणइसेणिग्गंघे गोयलोभणएसित्तिदोच्चाभावणा अहावराचउत्थाभावणा भयंपरिजाणइसेणिग्गं

भाषा

हेहे नेचारिवियो कोषयाडुओजाणीपरिहरे तेनिग्रंय परंजेओधकरेतेनिग्रंयनज्जइ केवलिकहे जेओधिपण्णतोतेकोधीकहिचेजेओ
धीतेष्टपावचनवोले कोषेजेसत्यवोले तेष्टपावकहिचे तिणिकारणिजेओधनकरेतेनिग्रंय इमजार्ण कोधपरिहरिवो एवीजीभा
वना अयहिचेवीजीभावनाकहेहे अयहिचेवीजीभावना जेलोभपरिहरेतेनिग्रंय जेलोभकरेतेनिग्रंयनज्जइ केवलीइमकहेलोभि
प्राप्तलोभिपण्णतोकोभीकहिचे तेलोभीष्टपावोले स्वपलोभिकरीवोलाइ तिणिकारणिजेओभनकरे तेसाधुजाणिवो एवीजीभावनाइ
हिचेचउयीभावनाकहेहे अयहिचेचउयीभावनातेज्जिन जेसाधुभयपरिहरे एतावताकिणिहीयीवीदेनहीते साधुजाणिवो परंजेवीहे

दीपिकाटीका

एकोहंपरिजाणइसेनिग्गंघेनोकोहणेसित्तिदोच्चाभावणाद्वितीयभावनायांतुकोधः सदापरित्याज्यः यत कोधोन्वोमिव्यापिभापिते
अहावरातच्चाभावणा लोभंपरिजाणइ सेनिग्गंघेनोदलोभणएसियाकेवलीवूया लोभपत्तोलोभोसमावदेज्जा सोसंवयणाएलोभंपरि
जाणइसेनिग्गंघे नोदलोभणएसित्तिदोच्चाभावणा तृतीयभावनायां लोभजयःकर्त्तव्यः तस्यापिष्टपावादहेतुत्वादितिइ अहावराचउ
त्थाभावणा भयंपरिजाणइसेनिग्गंघे नोभयभीरुएसिया केवलीवूयाभयपत्तो भीरुसमावदेज्जा सोसंवयणाए भयंपरिजाणइसेनिग्गंघे

शीलंगाचार्य छतटीका

तौयभावनायांतु लोभजयः कर्त्तव्यस्तस्यापि ष्टपावादहेतुत्वादितिइद्वयं चतुर्व्यांपुनर्भटंत्वाच्च पूर्वोक्तादेवहेतोरिति पंचनभावनायां

येलोभयभीरुएसिया केवलीवूयाभयपत्ते भीरुसमावदेज्जालोसंवयणाए भयंपरिजाणइसेनिग्गं
येलोभयभीरुएसियाचउत्थाभावणा अहावरापंचमाभावणा हासंपरिजाणइसेणिग्गंघे गोयहा
सणएसियाकेवलीवूया हासपत्तेहासोसमावदेज्जा सोसंवयणाएहासंपरिजाणइसेनिग्गंघेगोय
हारणएसियत्ति पंचमाभावणाएतावता सहजएसत्संकाण्णफासियेजाव आणाएआराहितेया

भाषा

तेसाधुनकहिचे तेजाइकेवलीवूहे जेभयप्राप्तभयेपण्णतो तेभीरुकहिचे जेभीरुतेष्टपावोले एतावतावीरुतोष्टपावोले तिणिकारणिजे
भयपरिहरेतेनिग्रंयतेइमणीचारियेभयपरिहरिवो एषउयोभावनाः अयहिचेवोजावतनीपांचमीभावनाकहिचेहेतेस्वोहास्यपरि
हरेतेनिग्रंय जेहास्यकरेतेनिग्रंयनज्जइ केवलीकहे हासपत्तेहास्यपण्णतोसाधुतेहासीकहवराइतेहास्यकरतोष्टपावोले इणिकारणि
जेहास्यपरिहरेतेनिग्रंयइसोजाणीहास्यपरिहरिवोएपंचमीभावनाइणिपरिएवीजोमहाव्रतस्य कप्रकारिकायेकरीफास्योपात्योसो
धोतीयोकीत्यो आत्ताइ आराधोड्ड पास्योकइताभेदप्रभेदे करोनिरतोभास्योपात्योकइतां बलोसंभस्योसोथोसोथोकोकइतांगु

दीपिकाटीका

नोभयभीरुएसिया चउत्थाभावणाचतुर्थभावनायां भयंपरित्याज्यंभयस्यापिष्टपावादहेतुत्वात् अहावरापंचमाभावणा हासंपरिजा
णइसेनिग्गंघे नोयहासणएसियाकेवलीवूया हासपत्ते हाससमावदेज्जा सोसंवयणाएहासंपरिजाणइसेनिग्गंघे नोयहासणएसि

त्तिपंचमाभावणा पंचमभावनायां चास्यंत्याज्यं एतावतामहव्यं एफासिएजावयाणाएचाराहितेयाविभवति एवंपंचभिर्भावनाभिर्हि

श्रीलंगाचार्यकृतटीका

तुहास्यमिति एवंपंचभिर्भावनाभिर्यावदान्नयाराधितं भवतीति तृतीयव्रतप्रथमभावनेषानु विचिंत्यशुद्धोवग्रहोयाचनीयइति द्वितीय

विभवतिदेष्टुंभंतेमहव्यं अहावरंतच्चमहव्यं पञ्चाद्वक्त्रामिसव्यं अदिस्नादाणंसेगासेवाणगरवा
अरखेवाअप्यंवावहंवाअणुंवायूलंवाचित्तमंतंवाअचित्तमंतंवावाणेवसयंअदिस्गिरहेज्जा खेवसे
हिंअदिस्गिरहावेज्जा अस्मिपिअदिस्गिरहंतं एसमणुजाणेज्जा जावज्जीवाए जाववोसिरामित
स्सिमाओपंचभावणाओभवन्ति तत्थिमापटमाभावणा अणुवीइमिउग्नहजातीसेणिग्गंधे शोअण

भाषा

रुआगलिप्रकास्यो तीखोउच्चारभंगनेवीहते आकरोधास्योकीर्त्योलीकआगलिसविस्तरकरीवखास्योइत्यादि एवीजोभगवनमहाव्रत
सर्वरूपावादविरमणतेमेपडिवज्यो अथहिचे अनेरोलीजोभहाव्रतकहिचे तेकिमपञ्चाद्वक्त्रामिस सर्वअदत्तनोलेवोअपरिज्ञाद्वं
जाणुं प्रत्याख्यानपरिज्ञाद्वं करीपरिहृत् तेषामविषे नगरविषे अरखविषे अप्यं कहतांथोडो वज्जकहतांघणो अणुखुल्ल
यूलमोठोसचित्तएहवो अदत्तआपेग्रहं नही अनेरापासे ग्रहावुं नही अनेरोग्रहतोउड्वं तेअनुमोडुं नही जावज्जीवलगी तिविधति
विधिद्वं मनिवचनिइकाचाद्वं तस्सभंतेकजेअतीतकालिअदत्तलीधोउड्वं ओ तेपडिक्कसुं निंदुं गरउड्वं आपणपोवोसिरावुं एतावताते
पापयकी आपणपोखोडुं तेलीजाव्रतनीएआगलि कहीस्येतेपांचभावनाआणिवी तिहाएपहिलीभावनातेस्युं अणुवीइकहतांघणो

दीपिकाटीका

तीयं व्रतं आन्नयाचाराधितं भवति रदोच्चं भंतेमहव्यं अहावरंतच्चमहव्यं पञ्चाद्वक्त्रामिसव्यं अदिस्नादाणंसेगासेवाणगरवाअरखेवाअ
प्यं वावहं वाअणुं वायूलं वाचित्तमंतं वाअचित्तमंतं वानेवसयं अदिस्गिरहेज्जानेवन्ने हिंअदिस्गिरहावेज्जा अन्नं पिअदिस्गिरहंतं
नसमणुजाणेज्जा जावज्जीवाए जाववोसिरामितस्सिमाओपंचभावणाओभवन्ति तत्थिमापटमाभावणा अणुवीइमिउग्नहजातीसेनिग्गंधे
नोअणुणुवीइमिउग्नहजातीसेनिग्गंधे केवलीवूयाअणुणुवीइमितोग्नहजा इत्तिपटमाभावणा तृतीयव्रते प्रथमभावना एपाअनुविचिंत्य

श्रीलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

णुवीइमिउग्नहजाइ सेणिग्गंधे केवलीवूया अणुणुवीइमितोग्नहं जातीसेणिग्गंधे अदिस्गिरहेज्जा
अणुवीइमिउग्नहजातीसेणिग्गंधे शोअणुवीइमितोग्नह जाइतिपटमाभावणा अहावरादोक्षाभा
वणाअणुखवियप्राणभोयण भोतीसेणिग्गंधे शोअणुखवियप्राण भोयणभोइकेवलौवूया अणुणु
खवियप्राणभोयणभोइसेणिग्गंधे अदिस्गंधुं जेज्जातरुहा अणुखवियप्राणभोयण भोइसेणिग्गंधे

भाषा

चोतवीहिवास्युं आलोचीशुद्धनिर्दोषजाणीमितप्रमाणेपेत अवग्रहनोयाचणहारउड्वं तेनिग्रंध परंजेविणुआलोच्योअवग्रहचाचे
तेसाधुनकहाइ जेअविमास्योअवग्रहमागे तेसाधुअदत्तग्रहे जिणिकारणि जेसदोपतेअदत्तद्वजकहिचे इणिकारस्त्रिमासीअवग्र
हमागे तेसाधुएपहिलीभावना अथहिचेअनेरीवीजीभावनाकहिइहे तेकिमअणुखवियक० आचार्यादिकअणुजणावीपाणीभोजन
जिमे तेसाधुपरंजेगुरुनेविणकहिइ जिमे तेहने गुरुअदत्तलागे केवलीइमकहे जेगुरुने अजणाथ्योजिमेतेअदत्तग्रहे तिणिकार

द्विपीकाटीका

शुद्धोऽवग्रहेऽयाचनीयः १ अहावरादोच्चाभावणाअणुन्नविषयाणभोयणभोतीनोअणुन्नविषयाणभोयणभोतीकेवलीवूयाअणुन्नविषयाणभोयणभोतीसेनिगंधेअदिन्नंभुंजेज्जातन्हाअणुन्नविषयाणभोयणभोतीनोअणुन्नविषयाणभोयणभोतीदोच्चाभावणाद्वितीयभावना

शिलंगाचार्यकृतटीका

भावनाआचार्यादीननुज्ञाप्यभोजनादिकंविधेयं तृतीयात्वेपावग्रहं गृह्णतानिग्रंथेनसाधुनापरिमित एवावग्रहोऽग्राह्य इति चतुर्थभाव

शोअणुन्नविषयाणभोयणभोतीतिदोच्चाभावणाअहावरातच्चाभावणाणिगंधेणंउगगहंसिउगगहंसि
सिएत्तावतावउगगहणसीलएसिया केवलीवूयाणिगंधेणंउगगहंसि उगगहियंसि एत्तावतावउगग
गहणसीलेअदिस्संउगिगहेज्जाणिगंधेणं उगगहंसिएत्तावताव उगगहणसीलएसिति तच्चाभावणा
अहावराचउत्थाभावणा णिगंधेणंउगगहंसि उगगहियंसि अभिक्खणं२ उगगहणसीलएसियाकेव

भाषा

णिअणुजणावीपाणीभोजनजिमेतेनिग्रंथएवीजीभावना२ अयद्विवेकीजीभावनानिग्रंथिचारित्तिये अवग्रहमागतेपरिमितप्रमाणस
हितअवग्रहग्रहिवो एतलाक्षेपमाहिज्जरहिस्सु कालआत्रीएतलाकाललगीरहीस्सुंइमप्रमाण सहितअवग्रहवाचिवो केवलीइमकहे
जेप्रमाणकरी साधुअवग्रहनल्ये तोतेसाधुअदत्तअवग्रहल्ये इणिकारणिपरिमित अवग्रहलेवो एवीजीभावना३ अयद्विवेचउधीभाव
नाकहियेके साधुअवग्रहमाग्ये अभिक्खणंकहतांनिरंतरअवग्रहमागिवो गृहस्यकन्हायकी केवलीइमकहे जेसाधुनिरंतरअवग्रहनो

द्विपीकाटीका

वांआचार्यादीननुज्ञाप्यभोजनादिकंविधेयमिति२ अहावरातच्चाभावणानिगंधेणंउगगहंसिउगगहियंसिएत्तावतावउगगहणसीलएसि
याकेवलीवूयानिगंधेणंउगगहंसि अणुगगहियंसिएत्तावताअणुगगहणसीलेअदिन्नंउगिगहेज्जा एतावतावउगगहणसीलएसित्तितच्चा
भावणातृतीयभावनायातुअवग्रहंउगगहणतानिग्रंथेनपरिमितएवावग्रहोऽग्राह्यः ३अहावराचउत्थाभावणानिगंधेणंउगगहंसिउगगहियंसि

शिलंगाचार्यकृत टीकानास्ति

लोवूयाणिगंधेणंउगगहंसि उगगहियंसि अभिक्खणं२अणुगगहणसीले अदिस्संगिगहेज्जाणिगंधेउ
गगहंसिउगगहियंसिअभिक्खणं२उगगहणसीलएसित्तित उत्थाभावणाअहावरापंचमाभावणाअणुवीइ
मितोगगहजातीसेणिगंधेसाहन्निएसुणोअणुवीइमि उगगहजातीकेवलीवूयाअणुवीइमिउगगहजा
तीसेणिगंधेसाहन्निएसु अदिस्संउगिगहेज्जा सेअणुवीइमिउगगहजाती सेणिगंधेसाहन्निएसु

भाषा

प्रमाणनकरे तेअदत्तअवग्रहल्ये इणिकारणिनिरंतरअवग्रहमागिवो एषउधीभावना ४ अयद्विवेचनेरीपंचमीभावना कहियेके
विमासीनेआलोचीनेसूधोजाणीसाहन्नीसंबंधियो अवग्रहमागतेनिग्रंथ तथासाहन्नीसंबंधियो अवग्रहदीधो अवग्रहे तेसाधुइणि

द्विपीकाटीका

अभिक्खणं२उगगहणसीलएसियाकेवलीवूयानिगंधेणं उगगहंसिउगगहियंसिअभिक्खणं२अणुगगहणसीलेअदिगहंगिगहेज्जानिगंधे
उगगहंसिउगगहियंसिअभिक्खणं२ उगगहणसीलएसित्तित चउत्थाभावणाचतुर्थभावनायांतु अभीक्ष्णंअनवरतं अवग्रहपरिमाणंविधेयं

अहावरापंचमाभावणाअणुवीडमितोगहेजातीसे निगंयेसाहम्मिएसुअणुदिनंउगिणहेजासेअणुवीडमितोगहे जातीसेनिगंये
साहम्मिएसुतोअणुवीडमितोगहेजातीपंचमाभावणा पंचम्यातुअनुविचित्यमितोअवग्रहंसाधर्मिकसम्बन्धिनं गट्कोचात्एतावताव

शिलंगाचार्य कृतटीका

नायांतुअभीक्ष्णमनवरत सवग्रहपरिमाणं विधेयमिति पंचम्यांतनुवि चिंत्यमितसवग्रहं साधम्मिकसंबंधिनं गट्कोचादित्येवमा

णोअणुवीडमि उगग्रहंपंचमाभावणा एतावत्तावमहव्वएसम्मंजाव आणाएआराहितेआविभव
तितच्चंभंतेमहव्वयं अहावरंचउत्थंमहव्वयं पच्चक्खामिसव्वंमेज्जणंसेदिव्वंवा माणुसंवातिरिक्खजो
णियंवाणेवसयंमेज्जणंगच्छेतंचेव अदिणादाणवत्तव्वयाभाणियव्वं जाववोसिरामितस्सिमाओपंच
भावणाओभवन्ति तत्थिमापट्टमाभावणा णोणिगंथेअभिकखणंइत्थीणंकहंकहइत्ताएसियाकेवली

भाषा

कारणि विमासीआलोचीसाहम्मिय संबंधियो अवग्रहलेयो एपंचमीभावना इमएलीजोमहाव्रतसम्यक्प्रकारिकायाइं करीफा स्यो
इत्यादिजावआन्नाइआराधोऊइभगवंततीजोमहाव्रतसर्वअदत्तादाननोवेरमणंअधहिचेउथोमहाव्रततेस्युं सर्वमेथुनस्त्रीपुरुष
संयोगकर्मेतेपच्चक्खुं, जपरिज्जाइंजाणुं प्रत्याख्यानपरिज्जाइपरिहं तेमेथुनत्रिविधजाणिवो देवतासंबंधियोमनुष्यसंबंधियो तिर्यंच
संबंधियो तेमेथुनआपणपेनसेवुं अनेरापासेनसेवावुं अनेरोसेवतोऊइतेअनुमोदुं नही त्रिविधत्रिविधेमनिवचनिकायाइं अतीतकालि
जेकीधोतेपडिक्खुं निंदुं गरिऊं आपणपोवोसिह तेहचउथाव्रतनीएपांचभावनाऊइ तिहाएप्रथमभावनानिग्रंथसाधुचारत्रियोस्त्रीनी

दीपिकाटीका

महव्वएसम्मंजावआणाएआराहितेयाविभवति इत्येवमात्रयादतीयव्रतमाराधितंभवतीतिश्च तच्चंभंतेमहव्वयं अहावरंचउत्थंमहव्वयं
पच्चक्खामि सव्वंमेज्जणंसेदिव्वंवामाणुसंवातिरिक्खजोणियंवा नेवसयंमेज्जणंगच्छेतंचेव अदिणादाणवत्तव्वयाभाणियव्वं जाववोसि
रामितस्सिमाओपंचभावणाओभवन्ति तत्थिमापट्टमाभावणानो निगंयेअभिकखणंइत्थीणंकहंकहइत्ताएसिया निगंयेणंइत्थीणंकहं

शिलंगाचार्य कृतटीका

अथादतीयव्रतमाराधितोभवतीति चतुर्यव्रतप्रथमेवस्त्रीणांसंबंधिनी कथानंकुर्यात्तद्वितीयायांतुतदिन्द्रियाणिमनोहारीणिनालोकये

बूयाणिगंथेणं अभिकखणंइत्थीणंकहंकहमाणेसंतिभेदासंति विभंगासंति केवलीपरत्ताओ धम्मा
ओभंसेज्जाणोणिगंथे अभिकखणंइत्थीणंकहंकहइत्तएसियात्ति पट्टमाभावणा अहावरादोच्चाभावणा
णोणिगंथेइत्थीणं कहंकहइत्तएसियात्तिपट्टमाभावणा अहावरादोच्चाभावणा णिगंथेइत्थीणंसणोह
राइंइंदियाइं आलोएत्तए अभिकखणंइत्तएसिया केवलीबूयाणिगंथेणं सणोहराइंइं

भाषा

कथानकहे एतावतास्त्रीनारूपवेपष्टंगारादिनवर्णवेकेवलीइमकहेसाधुनिरंतरस्त्रीनीकथा कहतोयांतिचारितनीसमाधिनोभेदपामे
किंछनाकेवलप्रणीतधर्मयकीभट्टथाय तिणिकारणिनिग्रंथस्त्रीनीकथानकहेएप्रथमभावनाअधचियेगीजीभावनानिग्रंथस्त्रीनामनो

दीपिका टीका

क हेमाणेसंतिभेदासंतिविभंगासन्ति केवलपत्रत्ताओ धम्माओभंसेज्जापट्टमाभावणा प्रथमभावनायास्त्रीणांसम्बन्धिनीकथानंकुर्या

तृ१ अहावरादोच्चाभावणानोनिगंथे इत्योणंसगोहराद् इन्द्रियाद् आलोएत्तएसिया निष्कायत्तेसियाकेवलीवूयानिगंथेगंसगो
हराद् इन्द्रियाद् आलोएमाणेनिष्काएमाणे संतिभेयासंतिविभंगाजावधम्माओभंसेज्जानोनिगंथेइत्योणंसगोहराद् इन्द्रियाद् आ
लोइत्तए निष्काइत्तएसियत्तिदोच्चाभावणाद्वितीयंभावनायांतदिन्द्रियाणि मनोदारीणिनालोकयेत् अहावरातच्चाभावणानोइत्यो

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

दियाद् आलोएमाणे निष्काएमाणेसंतिभेया संतिविभंगाजावधम्माओभंसेज्जा शोणिगंथेइत्योणं
मगोहराद् इन्द्रियाद् आलोएत्तएनिष्काइत्तएसियत्ति दोच्चाभावणा अहावरातच्चाभावणा शोणि
गंथेइत्योणंपुवरयाद् पुव्वकीलियाद् सुमरित्तएसिया केवलीवूयाणिगंथेइत्योणं पुवरयाद्
पुव्वकीलियाद् सरमाणेसंतिभेया जावधंसेज्जाशोणिगंथे पुवरयाद् पुव्वकीलियाद् सरित्तएसिए

भाषा

हराद् इन्द्रिय नेत्रादिकदेखीने विशेषेकारीनजोवे केवलीइमकहेनिग्रंथस्त्रीनामनोहराद् इन्द्रियजोवतो निरर्घीनेदेखतोशांतिभेदशांति
भंगतयाकेवलीप्रणीतधर्मनोभ्रंशपामेतिगिक्कारणिनिग्रंथस्त्रीनामनोहराद् इन्द्रियजोवे एवीजीभावनाअथहिवेवीजीभावनानिग्रंथ
साधुस्त्रीसम्बन्धियापूर्वकीडितपूर्वइं जेरस्योऊइ तेसंभारेनही केवलीइमकहे तेसाधुपूर्वकीडितसंभारतोशांतिभेदशांतिभंगकेवल
प्रणीतधर्मयकोभ्रंशपामेतिगिसाधुस्त्रीसंबंधियोपूर्वकीडितस्मरेनहीएवीजीभावनाइ अथहिवेअनेरीचउथीभावनानिग्रंथ अतिमात्र

दीपिकाटीका

गंपुवरयाद् पुव्वकीलियाद् सुमरित्तएसियाकेवलीवूया निगंथेइत्योणं पुवरयाद् पुव्वकीलियाद् सरमाणेसंतिभेयाजावधंसे
ज्जानोनिगंथेपुवरयंपुव्वकीलियाद् सरित्तएसियत्तितच्चाभावणा तृतीयभावनाया पूर्वकीडनादिनस्मरेत् अहावराचउत्थाभावणा

शिलंगाचार्य कृतटीका नास्ति

तितच्चाभावणा अहावराचउत्थाभावणाणातिसत्तपाणभोयणभोईसेणिगंथे शोपणीयरसभोयण
भोईकेवलीवूया अतिसत्तपाणभोयणभोईसेणिगंथे पणीयरसभोयणभोईयत्ति भेदाजावधंसेज्जा
शोतिसत्तपाणभोयणभोई सेणिगंथे शोपणीयरसभोयणभोइत्ति चउत्थाभावणाअहावरापंचमा
भावणाशोणिगंथे इत्योणसुपंडगसंसत्ताइं सयणारुणाइंसेवित्तएसिया केवलीवूयाणिगंथेइं

भाषा

प्रमाणयकोअधिकपाणभोजननभोगवे केवलीइमकहेसाधुअधिको आहारपाणीलेतो विक्रियापामे शांतिभेदजावकेवलप्रणीतधर्म
यकोभ्रंशपामे तिगिक्कारणिअधिकपाणभोयणनो भोगीनऊइ एचउथीभावनाइ अथहिवेअनेरीपंचमीभावनानिग्रंथसाधुस्त्री पशु
नपुंसकसंसक्त जेउपायस्त्रीसहिततिथंचसहितऊइ तेनसेवे केवलीइमकहे निग्रंथसाधुस्त्रीपशुपंडकसहितउपायसेवतो शांति

दीपिकाटीका

नोतिसत्तपाणभोयणभोईसेनिगंथेनपणीयरसभोयणाभोईकेवलीवूया अतिसत्तपाणभोयण भोईसेनिगंथेपणीयरसभोयणभोई
तिभेदाजावधंसेज्जा नोअतिसत्तपाणभोयणभोईसे निगंथेनोपणीयरसभोयणभोइत्तिचउत्थाभावणाचतुर्थ्यानातिमात्रभोजनपाना
सेवीस्यात् ४ अहावरापंचमाभावणानोनिगंथेइत्योणसुपंडगसंसत्ताइं सयणारुणाइंसेवित्तएसियत्तिपंचमाभावणा पंचस्यांतुस्त्री

शीलंगाचार्यकृतटीका

तृतीयायात पूर्वकीडनादिनखरेत् चतुर्थीनातिमात्रभोजनपानासेवीस्यात् पंचम्यांतुस्त्रीपशुपंडकविरहितशय्यावस्थानमिति

तथोपशुपंडगसंसत्ताइंसयणासणाइंसेविजाणेसंतिभेयाजावमंसेज्जाणोनिगंधेइत्थि पशुपंडगसंसत्ता
इंसयणासणाइंसेवित्तएत्थित्तिपंचमाभावणाएत्तावयावमह्वए सस्मंकाएणंजावआराहितेयावि
भवतिचउत्थंभंतेमह्वयंअहावरं पंचमंभंतेमह्वयंसवंपरिगहंपच्चाइक्खामिसेअप्पंवावज्जंवाअणुं
वाधूलंवा चित्तमंतंवाअचित्तमंतंवाणेवसयंपरिगहंगिरहेज्जा णेवसेणंपरिगहंगिरहेज्जावेज्जाअस्सं

भाषा

भेदशांतिभंगकेवलीप्रणीतधर्म्यकीभ्रंशपासेतिगिकारणिस्त्रीपशुपंडकसहितउपाश्रयसेविवोनही एपंचमीभावनाएचउयोमहाव्रतस
म्यक्प्रकारिफास्यो पाल्योसोध्योतीस्योकीर्त्तौ आच्चाइंआराध्योज्जइ भगवनएचउयोमहा व्रतजेसर्वमैयुनवेरमणकहिये अयहि
वेभगवनपांचमोमहाव्रततेस्यो भगवनसर्वपरिग्रहं पञ्चक्खामिकहतां जपरिच्चाइंजाणुं प्रत्याख्यानपरिच्चाइपरिहरं तेपरिग्रह
अल्पथोडोवज्जघणो अणुसूक्ष्मथूलमोटो सचित्तअचित्तएपरिग्रहआपणपेपरिग्रहं नही अनेरापासें परिग्रहाडुं नही अनेरोपरिग्रह

दीपिकाटीका

पशुपंडगसंरहितशय्यावस्थानं ५ एतावयामह्वएसस्मंका एणजावआराहिएयाविभवति ४ चउत्थंभंते मह्वयं अहावरंपंचमंभंते
मह्वयंसवंपरिगहं पच्चाइक्खामि सेअप्पंवावज्जंवाअणुं वाधूलंवाचित्तमंतंवा अचित्तमंतंवा नेवसयंपरिगहंगिरहेज्जा नेवन्नेणं

शीलंगाचार्यकृतटीका नास्ति

पिपरिगहंगेणहंतं णसमणुजाणेज्जाजाववोसिरामितस्सिमाओपंचभावणाओभवंतितत्थिमापटमा
भावणासोतेतेजीवेमणुणामणुणाइंसद्दाइंसुणेइ मणुणामणुणे हिंसद्देहिंसोसज्जेज्जाणोरज्जे
ज्जाणोगिज्जेज्जाणोसुव्वेज्जाणोअज्जेज्जाणोविणिग्घायमावदेज्जाकेवलीवूयाणिग्गं धाणंमणु
णामणुणे हिंसद्देहिंसज्जमाणेजावविणिग्घायमावज्जमाणेसंतिभेयासंति विभंगासंतिकेवलिपणत्ता

भाषा

परिग्रहतोअनुमोदुं नहीं त्रिविधत्रिविधेमनिवचनिकायाइंकारी तस्सभंतिकेतेअतीतकालनोपरिग्रहयकी जेपापलागोतेपडिक्खसुं निं
डुंगरिज्जंआपणपोवोसिर् तपंचमामहाव्रतनीएपांचभावनाज्जइ तिहाएपहिलीभावना साधुओतकहताकर्णेन्द्रियआचीरनोच्चा
तथाअमनोच्चा एतलेरूडापाडुया शब्दसामले परएहवापाडुं चारूडाशब्दविषे नोसज्जिज्जा आसक्कनयाइनोरज्जिज्जारंगना
णेतथाअभेनहीं अथुपपन्नगटधनयाइ तथापाडुआविषेहेप भावनाणे केवलीकहे निग्रयसाधुमनोच्चा अमनोच्चाविपेराचतोप्र
शंसतोअयवाहेप आणतोशांतिभेदशांतिभंगकेवलिप्रणीतधर्म्यकी भ्रंशपासे अतस्सोः नसक्काजेशब्दओत विषेआव्याएतावता

दीपिकाटीका

परिगहंपरिगिरहेवेज्जाअस्सं पिपरिगहंगिरहं तंसमणुजाणेज्जाजाववो सिरामितस्सिमाओपंचभावणाओभवन्तितत्थिमापटमा
भावणासोतेतेजीवेमणुणामणुणाइंसद्दाइंसुणेतिमणुणामणुणे हिंसद्देहिंसोसज्जेज्जानोरज्जेज्जानोगिज्जेज्जानोसुव्वेज्जानोअज्जे
ज्जानोविणिग्घायमावज्जेज्जाकेवलीवूयानिगंधेणं मणुणामणुणे हिंसद्देहिंसज्जमाणे जावविणिग्घायमावज्जमाणेसंतिभेयासंति

विभंगासंति केवलिपन्नत्ताओधम्माओभंसेज्जानोसक्काणियसोउं सहासोयविसयमागयारागदोसेउजेतत्यतेभिकखू परिवज्जएसोयउजी

शिंगंगाचार्य कृतटीका ।

पंचमव्रतप्रथमभावनापुनरेपाओतमात्रित्यमनोज्ञान् शब्दान्श्रुत्वानततगार्ह्यं विदध्यादिति एवं च द्वितीयतृतीयचतुर्थपंचमभावनासुय

ओधम्माओभंसेज्जाणसक्काणं सोउं सहासोयविसयमागयारागदोसाउजेतत्यतंभिकखू परिवज्जए१
सोयओजीवोमणुस्सामणुणाइं सहाइं सुणेतिपढमाभावणा अहावरादोच्चाभावणाचक्खूओजीवो
मणुस्सामणुणाइं रुवाइं पासइमणुस्सा मणुस्सेहिंरूवेहिंसज्जमाणेरज्जमाणे जावसंघायमावज्जमा
णेसंतिभेदासंतिविभंगा जावभंसेज्जाणसक्कारूवमदट्टुं चक्खुविसयमागयं रागदोसोउजेतत्यतं

भाषा

कर्णगोचरिएहता एहवायश्चसंभलाइजातो नसंमलियेकिमपरंइमनयीजेकाननोइन्द्रियछे तोयश्चसंभलाइजापरंतेयश्चनेविपेजेराग
हेपतेसाधुचारित्वियोपरिहरे एतावतातिहारागहेपनाणिवो परंजेकस्सत्यतेहनेमनिरागहेपआवेजतेआलोवेपडिक्कमे एभावएतले
निरतीसदृहणाराखतां आज्ञानभाजेइमकरतां तेनसंभल्योजनिययने कहिये इणिकारणिनियंथिरूडापाडुआशब्दसाभंलिया
नहींएपहिलीभावना१ अथहिवेअनेरीवीजीभावना जेजीवचक्षुइं द्रीइकरीमनोज्ञ अमनोज्ञरूपदेखेपरंतिहां रूडापाडुआरूप
विपे नोसज्जिज्जाकहतां आसक्तनयाइ रागनाणेग्नप्रनड्डइ केवलीकहेनिग्रंथरूडेपाडुएशब्दे आसक्ततयाराचतोतेह ऊपरिरा
गहेपआणतो शांतिभेदायांतिभंगा केवलीप्रणीतधर्मश्चपामे तिणिकारणिरूपनजोवा नसक्का० जीवसचक्षु रूपविणुहीठेरही
नसके जेहमणीतेरूपनेत आगलिआवेतेजोवराइ परंजेतिहारागहेप आवेतेभिच्छुचारित्वियोटालेए जीवीतरागनोउपदेशजेराग

दीपिकाटीका

वोमणुन्नामणुन्नाइं सहाइं सुणेतिपढमाभावणापंचमव्रतप्रथमभावनायांओतमात्रित्यमनोज्ञान्शब्दान्श्रुत्वानततगार्ह्यं विदध्यात् १ अ
हावरादोच्चाभावणाचक्खुओजीवोमणुन्नामणुणाइं रुवाइं पासइमणुन्नामणुन्ने हिंरूवेहिंसज्जमाणेरज्जमाणे जावसंघायमावज्जमाणेसं
तिभेदासंतिविभंगाजावभंसेज्जानसक्कारूवमदट्टुं चक्खुविस यमागयंरागदोसेओ जेतत्यतेभिकखू परिवज्जए१ चक्खुओजीवोमणुन्ना

शीलङ्गाचार्यकृतटीकानास्ति

भिकखू परिवज्जए चक्खूओजीवोमणुस्सा [मणुस्साइं रुवाइं पासति दोच्चाभावणाअहावरातच्चा
भावणाघाणतोजीवोमणुस्सा मणुस्साइं गंधाइं अग्घायइ मणुस्सामणुस्से हिंगंधेहिं णोसज्जेज्जाणे
रज्जेज्जानावविणिग्घायसावज्जेज्जा केवलीवूयामणुस्सामणुस्से हिंगंधेहिं सज्जमाणेरज्जमाणे जाव
विणिग्घायमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगाजावभंसेज्जा णोसक्कागंधमग्घाउं णासाविसय

भाषा

हेपटालिवो छद्मस्वययाशक्तिइं स्वपकरतो आज्ञाआराधकड्डइ तिणिकारणिसाधुरूडापाडुआरूपनजोवेएवीजीभावना अथहिवेअ
नेरीवीजीभावना जीवधूणकहतां नायिकासनोज्ञअमनोज्ञ सुरहिदुरहिगंधअग्घाइकहतांगंधल्ये साधुएहवागंधविपेआसक्तन
ड्डइप्रणोनकरे हेपभाविहीलेनहीं केवलीकहे साधुसुगंधदुर्गंधगंधविपेरागिहेपिप्रशंसतो तथाहीलाकरतोशांतिभेदशांतिभंग
केवलिप्रणीतधर्मश्चपामेज्जाकः नसक्का० नायिकानेविपेआव्यागंधरूडापाडुआ आग्राइकहतांगंधलेइकिमनसके अपि तु नायि

दीपिकाटीका

न्नामगुन्नाइ'रूवाइ' पासतित्तिदोच्चाभावणाद्वितीयभावनायांरूपगार्हानकार्यं २ अहावरातच्चाभावणा घाणाओजीवोमगुन्नामगुन्ना
इ'गंधाइ'अग्घायइ'मगुन्नामगुन्ने हिं'गंधेहिं'नो रज्जेज्जाजावविणिग्घायमावज्जेज्जा केवलीवूयामगुन्नामगुन्ने हिं'गंधेहिंसज्जमाणे
ज्जमाणेजावविणिग्घायमावज्जमाणे संतिभेदासंतिविभंगा जावभंसेज्जा नसक्कागंधमग्घाउ' नासाविसयमागयं रागदोसेउजेतत्यते

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

मागयंरागदोसेउजेतत्यतं भिक्खूपरिवज्जए १ घाणउजीवोमगुन्नामगुन्नाइ'गंधाइ' अग्घायति
त्तितच्चाभावणाअहावराच उत्थाभावणाजिम्भाओ जीवोमगुन्नामगुन्नाइ'अस्सादेतिमगुन्नामगु
न्ने हिं'सेहिं'णोसज्जेज्जाणोरज्जेज्जाजावणोविणिग्घायमावज्जेज्जाकेवलीवूयाणिग्घयेणंमगुन्नामगु
न्ने हिं'सेहिंसज्जमाणेजावविणिग्घायमावज्जमाणे संतिभेदाजावभंसेज्जाणसक्कारसमणासातुंजीहा

भाषा

कानाधणीनेगंधआवेजपरंतिहांजेरागद्वेषआवेतेसाधुचारित्वियोपरिहरेण श्रीवीतरागनोउपदेशके इमजाणोरागद्वेषटालिवानीख
पकरवीतेहमणीसाधुगंधविषेरागद्वेषटालेएत्तीजीभावनाहिव अनेरीचउत्थीभावणाजीवजिह्वाइ'करीमनोच्चअमनोच्चरसआस्सादे
साधुतेरूडापाडुआरसनेविषेराचेनहीरागिइ'हेपिइ'करीहीलेनहीकेवलीकहेनिग्रंथरूडापाडुआरसनेविषेराचतोरगिइ'प्रसंसतो
हेपिइ'हीलतोशांतिभेदशांतिभङ्गकेवलप्रणीतधर्मनोअ'शपामेह्लोकःनसक्काक० जिह्वानेविषेआथोरसअनास्सादीनसकेएतावतारूडा

दीपिकाटीका

भिक्खूपरिवज्जए १ घाणाओजीवोमगुन्नामगुन्नाइ'गंधाइ' अग्घाइ'तितिकटु तच्चाभावणा अतगंधगार्हानकार्यं ३ अहावराचउत्थाभा
वणाजिम्भाओजीवोमगुन्नामगुन्नाइ'रसाइ'अस्सादेइमगुन्नामगुन्ने हिं'रसेहिं'नोसज्जेज्जानोरज्जेज्जाजावणोविणिग्घायमावज्जेज्जा
केवलीवूयानिग्घयेणंमगुन्नामगुन्ने हिं'रसेहिंसज्जमाणेजावविणिग्घायमावज्जेज्जामाणेसंतिभेदाजावभंसेज्जानसक्कारसमणासातुंजीहा

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

विसयमागतंरागदोसे उजेतत्यतेभिक्खूपरिवज्जए १ जीहाओजीवोमगुन्ना मगुन्नाइ'रसाइ'अ
स्सादेतिचउत्थाभावणा अहावरापंचमाभावणा मगुन्नागुन्नाइ'फासाइ' पडिसंवेदेतीमगुन्नाम
गुन्ने हिं'फासेहिं'णोसज्जेज्जा णोरज्जेज्जाणोगिज्जेज्जा णोसुउभेज्जाणोअज्जोवज्जेज्जा णोविणि
ग्घायमावज्जेज्जा केवलीवूया णिग्घयेणंसगुन्नामगुन्ने हिं'फासेहिंसज्जमाणे जावविणिग्घायमा

भाषा

पाडुआरसकिमनजाणेपरंजेतिहांजेरागअनेद्वेषतेचारित्वियोटालेएवीतरागोपदेशइसोजाणीरागद्वेषरसविषेटालिवोएचउत्थीभावना
४अथहिवेअनेरीपंचमीभावणाजीवस्पर्शनेन्द्रिये करीआठप्रकाररूडापाडुआस्पर्शसंवेएइकहतावेअइसाधुरूडापाडुआस्पर्शविषेराचे
नहीरागिइ'नप्रशंसे हेपिइ'हीलेनही केवलीकहेनिग्रंथमनोच्चअमनोच्चस्पर्शविषे रागिइ'प्रसंसतोहेपिइ'हीलतोशांतिभंगकेवलिभा
पितधर्मनोअ'शपामे ह्लोकःनसक्काक० स्पर्शनेन्द्रियनेविषे आव्योस्पर्शसेवीनसकेइमनकहवाइपरंजेतिहारागद्वेषतेसाधुटाले एभाव
परंस्पर्शविषेआवेतेरूडापाडुओवेअइपरंरागद्वेषनाणे एश्रीवीतरागनोउपदेशइस्यएउपदेशउपरिखपकरतो आराधकज्जइ'ए

दीपिकाटीका

विसयमागयं रागदोसेउजेतत्यतेभिक्षूपरिवज्जएजीहाउजीवोमणुस्सा २ रसाइं अस्मातेत्ति चउत्थाभावणाइहसत्यागोविधेयः ४ अहाव
रापंचमाभावणाफासाओमणुन्ना २ इफासाइं पडिसंवेदेतिमणुन्नामणुन्ने हिंफासेहिंणोसज्जे ज्जागोरज्जे ज्जानोगिज्जेज्जानोमुज्जे ज्जा

शिलंगाचार्यकृतटीकानास्ति

णेसंतिभे दासंतिविभं गासंतिकेवल्लिपणत्ताओधम्माओभं सेज्जाणोसक्काफासंवेदेतुं फासंविसयमाग
यंरागदोसाओजेतत्यतेभिक्षूपरिवज्जए १ फासओजीवोमणुस्सामणुस्साइं फासाइं पडिसंवेदेति
पंचमाभावणाएत्तावयावमहव्वतेसम्मं काएणंफासिएपालिए तौरिएकिट्टिएअहिट्टितेआणाएआरा
धितेयाविभवतिपंचसंमंते सहव्वयंइच्चे सिंमहव्वतेसिंपणुवीसाहियभावणाहिंसंपणु अणगारेअहा

भाषा

चमीभावणा इणपरिइंएमहाव्रतपांचसोपरिग्रहवेरमणसस्यक्प्रकारिफासिउं पालिउं सोधोतीस्योकीत्यो इमकरतांएवतआज्जाइ
आराधोउइएंपंचमोमहाव्रतसर्वपरिग्रहवेरस ण इणपरिइं एणेपंचमहाव्रतेकरी पंचवीसभावनाइं जेपूर्विइं कहोतेणेभावनाइं
करीसम्पन्नकहतां पूरोअणगारसाधुअहासुयंकहतां जिमओसिद्धांतमाहिकह्योछे तिमअहाकप्पंकहतां जिमकल्पआचारवीत

दीपिकाटीका

नोअक्कोववज्जेज्जा नोविण्णियमावज्जेज्जा केवलीवूयानिगंधेणं मणुन्नामणुन्ने हिंफासेहिंसज्जमाणेविण्णियमावज्जमाणेसंतिवि
भंगाकेवल्लिपणत्ताओधम्माओभं सेज्जानोसक्काफासंवेदेतुं फासविसयमागयं रागदोसेउजेतत्यतेभिक्षूपरिवज्जए १ फासाओजीवोम
णुन्ना २ फासाइं पडिसंवेदेति पंचमाभावणाअतस्सर्गार्धं नकार्यं एतावतामहव्वतेसम्मं काएणफासिए पालिएतीरिएकिट्टिएअहि

शिलंगाचार्य कृतटीकानास्ति

सुयंअहाकप्पंअहामगंसम्मं काएणफासित्ता पालित्तातीरित्ताकिट्टित्ताआणाएआराहियाविभव
तिभावणासस्सत्ता अण्णिसावाससुवेति जंतुणोपलोयए सुच्चमिदंअणुत्तरविउसिरेविणुअगारवंध
णंअभीरुआरंभपरिणहंवए १ तहागयंभिक्षुसणंतसंजयं अणेलिसंदितुचरंतसेसणं तुदंतिवाया
हिंअभिह्वंणरासरेहि संगामगयंवज्जंजरं २ तहप्पगारेहिं जणेहिंहीलिएससइफासाफरसाउदी

भाषा

रागप्रणीतछे तेइनेअनुसारिअहासगंकहतांजिसमार्गछे एतावताजिसअनंतातीर्थंकरइणिसार्गि प्रवर्त्तयंतिमसस्यक्प्रकारिइंका
एणकायाइंकरी फासित्ताफरसीने पालित्तापालीने तीरित्ताकहतांतीरिने वणीअपसहितपालीने किट्टित्ताकहतांकीर्त्तीनेपूछता
आगलिसवित्तरप्रकाशीने आणाएआज्जानोआराधकसाधुउइ ओसुवर्षस्वामिजंदूप्रतिइं कहेछे उं इमकउं जिमओमहावीरदेवस
मीपिसंभल्यो इणिआचारजपरितुहे पुणअपकरिवी इतिभावनाअधयनंइतिओमत्तपागच्छे विहितसदाचारयत्नानांपं ओसाधुरत्ता
नांशियेण पार्श्वं चन्द्रेणविहिते ओआचारागद्वितीयव्रतस्त्वनसुखावोषे पंचदशमअधयनंभावनाख्यं संपूर्णं आदितोऽध्ययनानि २४
एवंद्वितीयाचूलापरिसमाप्ता द्वितीयचूलारूपपन्नमो अध्ययनिमहाव्रतभावनाकही इणिअधयनिअनित्यभावनास्वरूपसहितमो
चनोउपायकहीस्ये जेइणिअधयनिभावकह्योछे तेभावाजनिरतोजाणेआदरेपाले तेसुक्तिपासे इणिअधयनिपंचअर्थोष्ठकारकेपहि

लोचनित्यपणो अधिकारबीजोपर्वताधि कारत्रीजोरूप्यनो अधिकारचउयोमजगपणानोअधिकार पंचमोसमुद्रनोअधिकार
एअधिकारयथाक्रमिद् सूत्रेजमाहिकहीस्तेतिमजाणिवा आवासकहतांजिहां वसियेतेआवासतेमनुष्यादिकनोभवजाणिवोअथवा
तेहनोशरीरएआवासजंतुप्राणीवसे एकेहवोआवासअनित्यअशाश्रुतोएतावताचिद्धं गतिविषे एजीवजिह्वारूपजे तिहांतिहांअनि
त्यपणोजपामे एहवोभावएप्रवचन श्रीसिद्धांतअनुत्तरसर्वोत्तमसांभलीदूपलोयएकहतां हियासोआलोचे जिणिपरिद्वप्रवचनविषे
जीवनोअनित्यपणोकह्योछे तेतिमेजजाणिवो जाणीनेस्योकरे तेकहेछे विउसिरेविन्दु अगारबंधणं विन्दु कहतांपंडितएहवोसूत्रने
अनुसारिआलोची विउसिरेकहतां छांडे किसोअगारबंधणं गृहपाशपुत्रकलत्रधनधान्यादिरूपएहवो गृहपाशउत्तमप्राणीपरि
हरेकेहवोछतो अभीरुकहतां सुप्तप्रकारभयरहितपरीसहोपसर्गीइं करीं अनाकलनीयएहवोछतो आरंभसावद्यानुष्ठानपरिग्रहवा
सूत्रअभ्यंतरएवेवे आरंभने एतलेअनित्यपणानोअधिकारकह्यो हिवेबीजोपर्वताधिकारकहेछे तथाभूततेहवो अनित्यपणानीभावना
इंसहितगृहबंधनजिणिवोसिराख्यो तथाछांछोछे जेणेआरंभनेपरिग्रह एहवोभिक्षू कहतांसाधुतथा अग्रंतसंजयं अनंतएकेन्द्र
यादिकतेहनेविषे संयतकहतांसम्यक्यत्वनोकरणहार तेसाधुवलीकेहवो अणोलिसंकहतां अनीदृशएहवोसंयमवतअनेरोनहीवली
केहवोविन्दु कहतां विहांसएतावतासिद्धांतनासारनो ग्रहणहार तथाचरंतमेसणं एपणाप्रतिइं चरतो एतावताशुद्धआहारनोगवेप
णहार एहवासाधुनेनरमनुष्यमिच्छादृष्टी पापात्मावायाहिकहतां असम्यवचनेकरी कर्षशयाणीइं करीतुं दंतिकहतांपीडवेव्ययाऊप
जावेतयापापाणादिकने प्रहारिइं करीतेसाधुने अभिह्वंकहतांउपद्रवे केहनीपरिइं एऊपरिदृष्टांतकहेछे सरेहिकं० जिससंग्रामगत
संग्रामनेविषे प्राप्तएहवाकुं जरएहवाहसीने शरेकरीसंग्रामनाकरणहारमनुष्यताडे तेहनीपरिइं तेसाधुनेअनार्यपुरुष दुर्वचननेत
यापापाणेकरीताडे तिवारजेसाधुछद्म तेकिमरहे तेपरिकहेछेतथाप्रकारतेहवे अनार्यलोकेचारित्रियोहील्यो ताछोछं तोतयाते
येअनार्यपुरुषे प्रसपकहतातीव्रकठोर सशब्दकहतांआक्रोशसहित एहवास्यश्रीतोष्णादिकवेदना उदीरियकहतां ऊपजावीकीधा

दीपिकाटीका

द्वितेआणाएआराधिते याविभवतिपंचमंभंते मज्जवयंइंजे तेहिंपणवीसा एहियभावणाहिंसंपन्ने अणगारेअहासुवं अहाकप्पंअहा
सगंसंअं काएणफासित्ता पासित्तातीरित्ताकिट्ठित्ताआणाएआराहिएयाविभवति आवणासन्नात्ताहत्तंसुगंसंसमाप्तंभावनाख्यंपंच
दशममध्ययनं इतिश्रीटिप्पणरतरगच्छे श्रीविन० श्रीआचारागप्रदीपिकावा भावनाख्याततीयचूलापरिसमाप्ता३ श्रीद्वतीयचूलायां
महाव्रतभावनाःप्रतिपादिताः तदिह्याप्यनित्यताभावनाप्रदिपाद्यते इत्यनेनसखन्वेनायातस्यास्यविमुक्तिनामकस्यचतुर्थच्छाध्ययन
स्यपंचार्थाधिकारानाह अनित्यत्वाधिकारः । १पर्वताधिकारः २रूप्याधिकारः ३भुजगत्वगधिकारः ४समुद्राधिकारश्चेतिपंचाधि
काराः अथसूत्राणुमे सूत्रसुच्चारणीयंतच्चेदं अणिच्चमावाससुवेतिजंतुणोपजोय एसच्चमिदंअणुत्तरंविउसिरेविन्दु अगारबंधणंअ
भीरुआरंभपरिग्रहंचए आवासंति अस्मिन्निआवासोमनुष्यादिभवत् अनित्यंउपसामीप्येनयंतिगच्छंति यंजन्तवःप्राणिनः चत
स्रष्टृपिगतिपुत्रयत्यतोत्पद्यन्ते तत्रतत्रानित्यभावमुपगच्छन्ति एतच्चप्रवचनंमौनींद्रंअणुत्तरंअुत्वाप्रलोकोयेत्प्रर्वालोचयेत् यद्येवप्रव
चनेऽनित्यत्वादिकमभिहितंतत्तथैवदृश्यते इत्यर्थःएतच्चअुत्वाप्रलोकोचविद्वान् स्युत्सृजेत्परित्यजेत् अगारबंधनंपुत्रकलत्रधनधान्या
दिरूपंकिंभूतःसन् अभीरुसप्तप्रकारभयरहितः आरंभसावद्यमनुष्ठानंपरिग्रहंसवाह्याभ्यन्तरंत्यजेत् अथपर्वताधिकारमाहृतहाग
यंभिक्षुमग्रंतसंजयअणोलिसंविन्दु चरंतमेसणं तुदंतिवायाहिअभिह्वं नरासरेहिंसङ्गामगबंधकुंजरंरतयागतंतथाभूतंअनित्यत्वा
दिवासनोपेतं स्युत्सृष्टगृहबंधनंत्यक्त्वाअभपरिग्रहमिक्षुंसाधुं अनंतेषुएकेद्रियादिपुसम्यक्यतःसंयतः अनीदृशंअनन्यसदृशं विन्दु न्ति
विहांसंजिमागमगृहीतसारं एपणायांचरंतं परिशुद्धाहारादिनावर्त्तमानं तमित्यंभूतंभिक्षुंनरामिच्छादृष्टयः पापोपहतात्मानोवाग्भि
रस्यभ्यालापैस्तुदन्ति पीडामुत्पायंदति तथाकोटुप्रहारादिभिरभिद्रवन्ति क्वंशतेतरैः संग्रामगतं कुञ्जरमिव रतछप्यगारेहिंजणेहिं

हीलिङ्ग ससद्भासाप्तवसाउदीरिचा तितिकखण्णाणि अदुष्टचेतसागिरिब्रवाणनसंपवेवाए उतयाप्रकारैरनार्थप्रायैर्ननेहीलितः
कदर्थितः कथंयतस्तैः पशुपास्तीत्राः सगन्धाः साम्बोगाः स्पर्गाः गीतोष्णाटिकादुःखोत्पाटकाः उत्प्राप्त्येन ईरिताजनिताः कृताः तांश्च

गिलिद्वाचार्यकृतटीका

[illegible]

रियातितिक्षणणि अद्भुचेतसागिरिव्ववातेणसंपवेवण ३ उवेहमाणेकुसलेहिं संवसेअक्कंतदु
क्खंतसघावरादुहीअलूसएसवसहेमहासुणी तहाहिसेसुस्समयेसमाहिण ४ विदुणतेधम्मपयंचरण
त्तरंविणीयतरहस्समुणिसव्जायओसमाहियस्सग्गि सिहावतेयसातवोयपणायनसोचवद्धतोपूदिसो
दिंसिंणंतजिणेणतातिणामहव्याखेमपद्मपवेदिता महागुरुणिस्सचरा उदीरितातमंवतेज्जतिदिसं

भाषा

ऊंतीनेसाधुचारित्वियो तेवेदनातितिक्रुएकहतांसहे सम्यक्प्रकारिजेहभण्यो एसाधुज्ञानयंतछेतिगिकारणिपूर्वभवनाकीवाकर्म
नोविपाकछे तेमेजभोगविबोडसो भावमनमाहिजाणतो अदृष्टचेयसा अदृष्टचित्तकरीसहे परलगारमात्मनमाहिकपायनो कलुषप
योनाणे एहबोद्धतोतेणे उपसर्गिइं करी नरुंपावयेकहतांकायेनहींडोलेनहीं केहनीपरिइंजिमवातेकरी गिरिपर्वतकांपेनहींतिम
ओसाधुउपसर्गि करी चारित्र्यकोउद्विग्ननऊइ सासुहोरलिवायतऊइ जिगिकारणिएसुभने कर्मनिर्जराऊइछे इतिभावः शिवे
रूप्यदृष्टांतनो अधिकारकहेछे साधुचारित्वियोउवेहमायेकहतां परीसहउपसर्ग सहतो इद्वचनिटेकवेपतो एतलेसोभावमध्यस्यप

योरहतोक्तुयलकहता गीतार्थसाधुतेहसाथिद्वये किमतेकहेकेअकंतदुक्खंअकांतमनने अगमतो एहवोदुःखजेहनेकेएतावतासर्वजी वसुखाभिलाषीदुक्खनाहे पीजके एहवीतसयनेस्यावरजीव अलूपएकहतां तेहनेपरितापअणअपजावतो इण्णिमेलिगीतार्थसहितव सेपिहिताश्रवहार तथाख्यसहे पृथ्वीनीपरिसर्वपरी सहनोसहणहारमहासुनि सम्यक्प्रकारिजगतवस्वरूपनोजाण एहवोजेऊइ सुअमणसुसाधुकह्यो अनंततीर्थंकरेभाष्यो ४ वलीइहइजनो स्वरूपकहेके विजकहतां कालनोजाणतिणिकारणिनतकहतांप्रणत नस्त्रीभूतकेहप्रतिइ अनुत्तरसर्वोत्तमधर्मपदप्रतिक्षांति प्रमुखदशविधयतिधर्मेनेविषेप्रवर्त्ततोएहवासुनीप्रवरनेकेहवो दिप्पीयक ० गर्देके जेहयकीटणातथाधर्मध्यावतो तथासमाहितकहतां सावधानउपयुक्तपणोसहित एहवाचारित्तियानी अग्निनीशिखाजिरुतपतयाप्र प्रातयायश एतलायानांवाधे दृष्टिपामेद्वत्यर्थः ५ वलीइहइजनोस्वरूपकहेके सर्वेकेन्द्रियादिकभावदिशिनेविषे खेमपयाकहतांरक्ष णनाठाम एहवामहाव्रतसर्वप्राणातिपातवेरमणादिक अणंतजणेण ज्ञानिकरीजेहनो अंतनयीतिणिकारणि अनंतएहवोजिनरा गहपूनोजीपणहारतेणे केहवेताइणाह्मकायनेरक्षपालि एहवेअवीतरागिइपंचमहाव्रतप्रवेद्याकहतां भाष्यातेमहाव्रतकेहवांस हागुरुकायरपुरुषेवहतां दोहिलांतयामहाव्रतवलीकेहवां निस्सयरानिस्सकहतांकम्म अनादिसंबद्धतेहनाटालणहारएहवामहाव्रत उदीर्याजगमादिप्रगटकीधा तेमहाव्रतवलीकेहवा जिमतमअंधकारतेजनिराकरे तिमतिदिसंपगासगातिणिदिसि ऊर्ध्वअधअने तिरिछिएतिणिदिसितेहना प्रकाशकएतावताजिमतेज अंधारानेनिराकरे तिममहाव्रतकर्मरूपिया अंधकारनेनिराकरे एहवाम

दीपिकाटोका

सुनिरिवंहीलितोपितितिचते सम्यक्सहतेयतो सौअानीपूर्वकृतकर्मणएवविपाकानुभवइत्येवंमन्यमानोऽदुष्टचेताः अकलुपितांतकरणःसन्नतैःसंप्रवेपतेनकंपते गिरिरिवयातेन अधुनारूप्यदृष्टांतमाह उवेहमाणेकुसलेहिं संवसेअकंतदुक्खंतसथावरादुही अलूसएस व्यसहेमहासुणी तहाहिसेसुअमणोसमाहिण ४ उपेक्षमाणः परीपहोपसर्गान् सहमानः इष्टानिष्टविषयेमाध्यस्थं अवलंबमानः कुशलैर्गीतार्थैःसहसम्भसेत् कथंअकांतं अनभिप्रेतंदुःखं असातावेदनीयंतद्विद्यते येपां तसस्यावराणांतान्दुःखिततसस्यावरान् अलूपयन्अपरितापयन्पिहिताश्रवहारः पृथ्वीवत्सर्वसहः परीपहोपसर्गसहिष्णुर्महासुनिः सम्यग्जगतवस्वभाववेत्ता तथाहिअसौ सुअमणःसमाख्यातः ४ विदू णतेधम्मपदं अणुत्तरंविणीततएहस्सकायओसमाहिणस्सग्गि सिहावतेयसातवोयपन्नायजसोयवड्ढतीपू विद्वान्कालज्जस्तनोनतः प्रणतःकिंधर्मपदंक्षांत्यादिकां किंभूतांअनुत्तरंप्रधानं तस्यचैवंभूतस्य सुनेर्विगतदृष्ट्यायतोधर्मध्यानंस माहितस्योपयुक्तस्य अग्निशिखावत्तेजसाज्वलतस्तपः प्रज्ञायशयवर्द्धते ५ दिसोदिसंणंतजिणेणताइणा महब्बताखेमपदापवेदिता महागुरुनिस्सयराउदीरिता तमवतेउत्तिदिसंपगासयाई दिशोदिशंसर्वास्वपि एकेन्द्रियादिषु भावदिक्षुक्षेप पदानिरक्षणस्यानानि प्रवेदितानिप्ररूपितानि अनंतचासौज्ञानात्मतया नित्यतयाजिनचराग द्वेपजयनादनंतजिन स्तेनकिंभूतानि व्रतानिमहागुरु णिकापुरुषैर्दुर्वैजत्वात् निस्सकराणिस्सकर्म अनादिसंबंधत्वात्तदपनयनसमर्थानिनिस्सकराणि उदीरितानिआविःकृतानि तेजइवत मोपनयनात्त्रिदिशप्रकाशकानि यथातेजस्तमोऽपनीयज्जर्ध्वस्तिर्यक्युकाशते एवंतान्यपिकर्मतपोपनयनहेतुत्वात्त्रिदिशप्रकाशका

शीलंगाचार्यकृतटीका

कसहतेयतोसौअानीपूर्व कृतकर्मणएवायं विपाकानुभवइत्येवंमन्यमा नोऽदुष्टचेताः अकलुपांतःकरणः सन्नतैःसंप्रवेपतेनकंपते गिरिरिवयातेन अधुनारूप्यदृष्टांतमधिक्षत्वाह उवेहमाणेत्यादिहत्तं उपेक्षमाणः परीपहोपसर्गान्सहमानइष्टानिष्टविषयेचोपेक्ष माणोमाध्यस्थमवलंबमानः कुशलैर्गीतार्थैः सहसंबसेदिति कथमकांतमनभिप्रेतं दुखमसातावेदनीयं तद्विद्यतेयेपां तसस्यावराणां तान्दुःखिततसस्यावरानलूपयन्अपरितापयन्पिहिताश्रवहारः पृथ्वीवत्सर्वसहः परीपहोपसर्गसहिष्णुर्महासुनिः सम्यक्जगत्त्रयस्व भाववेत्तातथाह्यसौसुअमणइतिसमाख्यातः किंचविदुइत्यादिहत्तं विद्वान्कालज्जस्तनोनतः प्रज्ञकिंतव्वर्म्म पदं क्षांत्यादिकिंभूतमनु

तरंप्रधानमित्यर्थः तस्यैवं भूतस्य सुनेर्विगततृणस्य ध्यायतो धर्मं ध्यानं समाहितस्योपयुक्तस्याग्निशिखावत्तेजसाञ्जलतरुपः प्रज्ञायगञ्ज
वर्द्धत इति तथा दिसो दिसमित्यादिदृष्टं दिशो दिशमिति सर्वांस्त्रय केन्द्रियादिषु भावद्विचक्षुषे मपदानिरक्षणस्यानानि प्रवेदितानि प्ररूपिता
निश्चयान्तं तच्च सौज्ञानात् तयानित्यतया गजिनश्च रागहे पञ्चयनादनन्तं जिनस्तेन किं भूतानि व्रतानि महागुरुणि कारुण्यैर्दुर्वृत्तत्वात् निस्स्वकरा
णि स्वकर्मणां दिसम्बन्धत्वात् तदपयनसमर्थानि निःस्वकराणि उदीरितान्याविकृतानि तेजइव तमोऽन्यनान्ति दिशप्रकाशकानि यथा
तेजस्तमोपनीचोर्द्धाधस्तिर्यक् प्रकाशते एव तान्यपि कर्मतमोपनयनहेतुत्वात् त्विदिशं प्रकाशकानीति मूलगुणानन्तरमुत्तरगुणाभिधित्

प्रगासया ह सितो हिंभिक्खु असितो परिव्वए असज्जमिच्छी सुवएज्ज पूयणं अणिस्सिञ्चोलोगमिणं तहा
परं णमिज्जती कामगुणे हिं पंडिते ७ तहा विमुक्कस्स परिणचारिणो धिती मतो दुक्खं वमस्स भिक्खू
णो विमुक्कस्स ईजं सिमलं पुरे कडंसमौरियं तप्पमलं वजो इणो ८ सेज्जपरिखा समयं भिवट्टइ गिरा ससेउ
वरयमेज्जणे चरे भुजंगमेजुखतयं जहाजहे विमुच्चती सेदूहसेज्जमाहणे ९ जसाज्जउहंसलिलं अपारगं

भाषा

ज्ञातत्रयीजगद्धादिप्रकाशा इ हि वेत्तलगुणानन्तरउत्तरगुणकहेहे सितकहतां वां वा कर्मने तथा गृहपाशे अववारागहेपादि बंधने
करीवह एहवागृहस्य अयवा अन्यतीर्थिकतेणे करी असितप्रवृत्तावता तेणे सहितसंग अकरतो भिक्खु चारित्रियो परिव्वएकहतां संव
मानुष्ठाननोपालणहारज्जइ तया स्त्रीने विषे असज्जकहतां संगपरिहरतो ज्जंतो पूयणं कहतां पूजावांछा सत्कारनो अभिलापी न ज्जइ
तवा अनित्यतमसं वहुइणि लोकने विषे इण्णि जन्मितया परसो कस्सर्गादिकने विषे निज्जोरहिततया एहवो ज्जतो पंडितसाधु कामगुणिइं
शब्दादिकविषे इकरी न मिज्जइ कहतां अंगीकारनकीजे एतले कामगुणविपाकआइ मजायतो कामभोजनो अभिलापटाले इत्यर्थः ७
हि वेते हनोस्वरूपकहेहे तथा कहतां तिणि प्रकारिन्दलगुणने धरिवे करी विमुक्कानि संगसर्वसंगपरित्यक्त एहवो तथा परिणचारिण्याकह
तां परिज्ञानहेयोपादेयस्वरूपनोजाणिवो तिषे करी जे चरे एतावतां ज्ञानपूर्वकक्रियानो करणहारएहवो तथा विइमउद्धतिधीरपक्षेते
हनो धरणहारतया दुक्खं वमस्स दुःखसंसातावेदनी दतुचयते इदयं आब्योसस्य कप्रकारिषे सेसहे किं तु जावरपणोन करे एहवो साधुते
दुःखटालिवाभर्षावैद्यभौषधादिकनी गवेषणानकरे एहवा साधु चारित्रियानो पूर्वोपार्जितकर्मरूपियो मलविमुक्कइ कहतां ब्रुहि पासे
तिणिज्जपरिख्यनो हटांत देखा डेहे निमअग्निइं करी प्रेसो निर्जालो ज्जंतो रूप्यनो मलसुक्के निर्मलज्जइ तेहनी परिइं साधुनो कर्ममब
दूरितले इति भाव हि वेभुं गत्वचानो अधिकारकहेहे ते साधुज्जएहवे निच्चे मूलगुणउत्तरगुणनो धरणहार दिं डेपणायो धिवाने विषे
सावधानएहवो परिज्ञासमयकहतां सस्य क्खानविषे प्रवर्त्ततयानिराससे इह भवपरभव धावितथायं साकानभोगाभिलापतेणे करी र
हिततया उवरयसेज्जणे मैयूनयकी निदृता अत्रसु सेवारहितएहवो ज्जतो विचरे एहवो साधु विमभुजंगमसर्प जुखतयं कहतां जीर्णं कांशु
लीळां डेशी प्रगतिगानी निर्मलज्जइ तिमसाधुपुण्डुकुखय्यानरकादिभवते ह्यकी न्द्रकाइ एतावता चतुर्गं तिसंसारयकी कूटी सुक्केइ
जाइ हि वेसुद्धनो अधिकारकहेहे जे संसारचतुर्गं तिरूपसमुद्रनी, परिइं वां हे तरतां दोहिलोइम, अनन्ततीर्थं करणधरिइं कस्यो
तेजे हवो छे ओषरूपतिहांसमुद्रने पविइं पाणीनो ओषसंसारने पविइं ओषकहतां आश्रवहारयवासमुद्रपाणीइं करी अपारतिमए

दीपिकाटीका

नि इ मूलगुणानन्तरं उत्तरगुणानाहसिते हिंभिक्खु असिते परिव्वए असज्जमिच्छी सुवएज्ज पूयणं अणिस्सिञ्चोलोगमिणं तहा परं
मिज्जती कामगुणे हिं पंडिते ७ सितवद्वाः कर्मण्यामहपाशेन वा रागहेपादिवंधनेन वा ते गृहस्थाः अन्यतीर्थिका वा ते रसितो न वहुसौः
साहसंगमज्जुर्वन्मिहुः परिव्रजेत् संयमानुष्ठापी भवेत् स्त्रीषु असज्जनुसंगमज्जुर्वन् पूजनसत्काराभिलापी न भवेत् अणिस्सिञ्चत्तिअनिह

तोऽसंयुक्तः इत्युक्तेऽस्मिन् जन्मनि परलोके स्वर्गादौ एवंभूतश्च कामगुणैर्मनोऽन्नगन्धादिभिर्नमीयते न तोल्यते न स्वीक्रियते पण्डितः कटुविपा
ककामगुणदर्शी ६ तथा विष्णुसूक्तमपरिचरिणो धितीमतो दुःखप्रमत्तमभिवृणो विमुक्तैर्जन्मिलं पुरे कडं समीरितं रूपमलं वज्रो
इणो ७ तथा तेन प्रकारेण मूलोत्तरगुणधारित्वेन विमुक्तो निश्चिन्तः तस्य परिचरानं परिचारादसहिदेकः तथा चरितुं शीलमस्येति परि
चाचारी ज्ञानपूर्वकियाचारी तस्य सतिः समाधानं संवसेयस्य सतिमांसास्य दुःप्रससाता वेदनीयोदयसादुदीर्णं सम्यक्क्षमतेन वैकल्यसु
पयातिनापितदुपशमार्थं वैद्यौषधादिष्वयतेतदेवंभूतस्य भिक्षोः पूर्वोपात्तं कर्मविशुद्धिं अपगच्छति किं वसमीरितं प्रेरितं रूपमल
मिव ज्योतिषा अग्निना ८ सांप्रतं भुजगत्वगधिकारमाह सेज्जय रिन्ना समर्थमिव ड्डई निराससे उवरय मेहृणाथो भुजंगसेज्जुत्तयं
जहाजहे विमुञ्चती सेदुहसेज्जमाहणे ९ स एवंभूतो भिक्षुर्न लोत्तरगुणधारी पिंडेपणाध्ययनार्थं करणोद्युक्तः परिचारासमयेवर्त्तते निरा
गंसः ऐहिकागं सारहितः सैयुनादुपरतः उपलक्षणाच्छेषमहाव्रतधारी वा तदेवंभूतो भिक्षुः यथासर्पः कंचुक्कमुक्तानिर्मली भवति एवंसु
निरपिदुःखगज्जातो नरकादिभवादिमुच्यते १० समुद्राधिकारमाह जमाज्जोहंसलिलं अपारगं महासमुद्रं वभुयाहिं दुत्तरं अहेवगं
परिजाणाहिं पंडि एसेज्जसुणी अंतकडेत्तिवुद्धई ११ यंसंसारं समुद्रमिव दुरमाज्जसीयं करणधरादयः किंभूतं ओषधं पंतवद्रथोचः स
लिलप्रवेगोभावौष आश्रवद्वाराणि मिथ्यात्वाद्यपारसलिलं इत्यनेनास्य दुसारत्वे कारणमुक्तं अयैवं संसारसमुद्रं एवंभूतं अपरिज्ञायस

शिलंगचाट्टकटीका

वाह सितेहीत्यादिदृष्टं सितवद्वाः कर्मणा गृहपाशेन रागद्वेषादिवन्धनेन वेति गृहस्याभ्यन्तरीयिकावातैरसितो न बद्धसौः सार्द्धं सद्र
मकुर्वन् भिक्षुः परिव्रजेत्संयमानुष्ठायी भवेत्तथा स्त्रीष्वजन्सद्रमकुर्वन् पूजनं त्यजेत् न सत्काराभिलाषी भवेत्तथा निश्चतोऽस्य न्यद्र
लोकेऽस्मिन् जन्मनि तथा परलोके स्वर्गादाविति एवंभूतश्च कामगुणैर्मनोऽन्नगन्धादिभिर्नमीयते न तोल्यते न स्वीक्रियते इति यावत्प्रमाणतः
कटुविपाकः कामगुणदर्शीति तथा विमुक्तस्येत्यादि दृष्टं तथा तेन प्रकारेण मूलोत्तरगुणरूपकारित्वेन विमुक्तो निःसंगसत्त्वतया परिचा
नं परिचारासदसहिदेकतया चरितुं शीलमस्येति परिचाचारी ज्ञानपूर्वकियाचारी तस्य सतिः समाधानं संवसेयस्य सतिमांसास्य
दुःप्रससाता वेदनीयोदयसादुदीर्णं सम्यक्क्षमतेन सत्तेन वैकल्यसुपयाति नापितदुपशमार्थं वैद्यौषधादिष्वयतेतदेवंभूतस्य भिक्षोः पूर्वो
पात्तं कर्म विशुद्ध्यपगच्छति किं वसमीरितं प्रेरितं रूपमलमिव ज्योतिषा अग्निनेति सांप्रतं भुजगत्वगधिकारमधिकृत्याह सेज्ज
य रिन्नादिदृष्टं स एवंभूतो भिक्षुर्न लोत्तरगुणधारी पिंडेपणाध्ययनार्थं करणोद्युक्तः परिचारासमयेवर्त्तते तथा निरागं स्पष्टे हि सा मुष्मिना
गं सारहितः तय सैयुनादुपरतोऽस्य उपलक्षणाच्छेषमहाव्रतधारी च तदेवंभूतो भिक्षुर्न यथासर्पः कंचुक्कमुक्तानिर्मली भवते एवंसु निरपि
दुःखगज्जातो नरकादिभवादिमुच्यते इति समुद्राधिकारमधिकृत्याह जमाज्ज इत्यादिदृष्टं यंसंसारं समुद्रमिव दुरमाज्जसीयं
करणधरादयः किंभूतं ओषधं पंतवद्रथोचः स लिलप्रवेगोभावौष आश्रवद्वाराणि मिथ्यात्वाद्यपारसलिलं इत्यनेनास्य दुसारत्वे कारणमुक्तं अयैवं संसारसमुद्रं एवंभूतं अपरिज्ञायस

महासमुद्रं वभुयाहिं दुत्तरं अहेवगं परिजाणाहिं पंडि एसेज्जसुणी अंतकडेत्तिवुद्धई १० जहाहिद्वं
कमाणवेहिं जहायतेसिं तु विमोक्खआहिआ अहातहावंधविमोक्खने विजसेज्जसुणी अंतकडेत्तिवुद्ध
इ ११ इजंभिलोए परतेयदोसु विणविज्जइ वंधणं जस्सस्वकिंचिवि सेज्जगिरालं वगेअप्पतिट्ठितं कलंक
लोभावपहं विमुच्चइत्तिवेसि १२ विमुत्तीरुत्तता आचारांगमूवंसमाप्तं प्रथमांगं ग्रंथाग्रं २५००

भाषा

संसारमिथ्यात्वमविरतिप्रमादकपाय योगिइं करी अपारजायियो अवरिदेण्णो संसारसमुद्रं परिचारां करी सम्यक्क्षमतिना
पिण्डियप्रतिदुःखकणे प्रत्याख्यानपरिचारां करी परिचरतो पंडितहेयोपादेयस्वरूपनो जाणमुनिचारित्तियो कर्मनो संतंगउपंतनो
करणधराकटिचद्विभावः हि वेसामान्योपदेयकणे चोतिनिचो जिमजिणि प्रचारिनिज्यात्वाटिके करीवहं कटतां पाशो गमं इति

स्थितिचतुर्भागप्रदेशिकरी आजायकदीवो इष्टिसंसारविषे माणवेहिंकहतांसुखे तदाजिमसम्यग्दर्शनादिकेकरी तेहवेकम्
 नोमोक्षश्रुतिवो आष्टिणकहतांकहो इष्टिपरिइययातप्यमाविइं जेसाबुंघनोजनो सम्यक्प्रकारिजायछे तेसुनिकम् नोपनाकर
 एहारकहिये इष्टिलोकनेविषे तदापरलोकनेविषे एतलेइहलोकरदोक्तविहेलोक आत्रीजेहने किमोइरागहे पादिकनोबंधनन
 यीतेनिरालंबन आलंबनरहित तदाअप्यइष्टिए अप्रतिष्ठितकिहाइप्रतिबंधरहित एहवोसाधुक्लंकलीभावगर्भाटिकनेविषे अरहइ
 षटिकानेन्याइरसुडिवो तेहवकीवियसुडइइइं काइ श्रीसुधर्म स्वामिइमकहेजंघ्रविइं डं इमकडं डं जेहवोमे श्रीभगवंतसमीपिसां
 मत्योएतले श्रीआचारांगनोपचवीसमो अव्ययनपरिपूर्णकुसो तिष्ठिपूरुडं ते श्रीआचारांगपुणपरिपूर्णयवो हिवेएहमोसमसभा
 वनयमेदिइं विचारिये तेहनोविस्तारवणोतेनलिखाइ परंघोडामाहिवियेयदेखादेहे सबलाइनयज्ञाननयक्रियानयनेविषेअवतरेति
 हाज्ञाननयकहेहे संसारमाहियज्ञानइलप्रधानसर्वयासुनो भावमेदजास्योएतलेसर्वार्थनिश्चिदुक्तं यादंमिगिरिहयवेकगिरिहयवं
 मिनेवअत्यंमिजइदवमेवइइजोउवएसोसोएअनाम न्यादग्रहिवेजांअर्थ निरतोग्रहिउनजाइताजइदवंकहतांयत्रकरिवोइष्टिकार
 पिज्ञानविषेजयत्रकरिवो एहवोजेउपदेयतेनयकहिये इहांज्ञाननयप्रधानकह्यो हिवेक्रियानयइमकहे क्रियैवमलदापुंसांनज्ञान
 फलदंमतंततः स्तोमभूमोगज्ञानज्ञानात्सुखितोभवेत् ? पुरुषनेक्रियानयउदायकडइपरंज्ञानमलदांइनदेसके जेहमपीकीतया
 मयसूखडीपक्काआदिकभोगपुण्यवक्तादिइ तेहनोजाणछेपरंएकडेजाणिवी तदायास्याप्यधीत्यापिमवतिस्वर्गादनुक्रियावान्पुरुषः
 सचित्तमौषधमातुरेप किंज्ञाननातेणनरोत्यरोगं ? शास्त्रमस्यायकी पुण्यसर्पडइ परंजेक्रियावंततिहेजविहांसंपंडितकहिये
 एउपरिइटांतकहेहे जिनआतुररोगियोपुरुषतेये रोगियेपुरुषि औषधचैतविये तोकाईतेऔषधचैतव्योरोगहरे अपितुहरे
 नहीं परंजेऔषधकरेतोरोगजाइइष्टिकारणिक्रियानयवादीज्ञानयकीक्रिया अविक्कहे हिवेएहमोपरमार्थ जैनयासनीकहेहेआ
 नक्रियानेयोगिइमोअएकलेज्ञानिएकलीक्रियाइमोजनकहवाइविहेएकटामिलेतोमोअ यतःनासंपयासगं सोइमोदगुत्तिकरोतिरहं
 पिसमाउगेमुक्छोनिपसासणेमणियो ? इतिवचनात् तथा संजोगसिद्धीइफलवति नएगचहेपरदोपयाइ अंवीवपंगूयवयेसमिवा ते
 संपदज्ञानगरंपविद्धा ? इतिवचनात् किंवडना सवेसिंपिनयापंवडविहवत्तवयंसिमिसिता तंसवनयंविमुहं अंवरणगुणद्विउसा
 ड ? सबयाईनैगमसंघादिकनयनो अपोवक्त्यहे तेसांमलीतत्वसुं ग्रहिवोसमसनयनोविद्युइपरमार्थएजाणिवो अंवरणगुणगुण
 द्विउसाड साधुचारिविचोरणक्रियागुणकहतां ज्ञानएतलेज्ञानअनेक्रियाएविहनेविषेस्थितसाधुज्ञानेकरी सम्यक्भावजास्योकि
 याकरी सम्यक्पालिवो एतनेमोजपरमार्थजाणिवो यतः नाणेणजाणएभावेदंसणेणयसदहे चरित्ते गनगिरहाईतेवेपंपरिसुधमदे
 ? इतिवचनात् इतिविमुक्त्यअयनं श्रीमदृष्टहत्तपागच्छेविहितसदाचारयदानांपं श्रीसाधुरत्नानांयिष्येपमार्थं चंद्रेप्रकृते श्रीआ
 चारांगहितीयस्त्वंधवालावबोधे विमुक्त्यअयनंयोडयंसमाप्तं आदितोष्यवनानि २५ तत्परिसमाप्तो समाप्तमिदं श्रीआचारांगसूत्रं
 तत्संवालावबोध वाच्यमानोयं चिरंतंश्चात् ।

दीपिकाटीका

स्यगजानीहिप्रत्याख्यानपरित्रयातुपरिहरनुपंडितः सदसद्विवेकज्ञः सवसुनिरैवंभूतं कर्मणोतकडुच्यते ।० जहाहिवहंइहमाणदेहिं
 जहायतेसिंतुविमोक्खआहियो अहातडावंधविमोक्खजेविक येडसुयीअंतकडेतिवडई ? यवायेनप्रकारेणमिथ्यात्वादिनावहं
 र्मप्रकृतिस्थित्यादिनाबसात्कृतं इहास्मिन्संसारमानवैर्मुक्त्यैः यवाचसम्यग्दर्शनादिनातेषां कर्मणांविमोक्षआख्यातः इत्येवंदया
 तथेनबंधविमोक्षयोर्वैः सम्यग्चेत्तासमुनिःकर्मणोतकडुच्यते । ? इमंसिलोएपरतेददोसुविनिविज्जईवंधपंअक्किंचिविसेऊनिरालंबणे
 अयतिहृतेक्लंकलीभावपदंविमुडइक्तिवेलि । २ विमुक्तौसमता अस्मिन्लोकेपरसचइयोरपि लोकयोर्नयसु वंधनंकिंचअस्मिन्सि
 रालंबनः रेहिसाधुविकारांसंसारहितः अप्रतिष्ठितोनकचित्प्रतिबंधोभरीरीवा अएवंभूतःक्लंकलीभावयंसंसारगर्भादिपर्यटनाहिसुख

ते इति परिसमाप्तौ ब्रवीमीति पूर्ववत् समाप्तं विमुक्त्यर्थं तत्त्वमाप्तौ च समाप्ता चतुर्थचूडा तत्त्वमाप्तौ च समाप्तो द्वितीयः श्रुतस्कन्धः तत्त्वमाप्तौ च परिसमाप्तं प्रथमश्रीआचाराङ्गमिति श्रीटिप्पण्यन्तरगच्छे श्रीजिनसमुद्रवरिपट्टालंकार श्रीजिनहंससुरिविरचितायां श्रीआचाराङ्गप्रदीपिकासमाप्ता ।

श्रीलङ्काचार्यकृतटीका

कृतगणधरादयो वा किंभूतमोघरूपं तत्त्वद्रव्यौघः सखिलप्रवेशोभावौघ आश्रयद्वाराणितथामित्यात्माद्यपारसखिलमित्यनेनास्यदुस्कारत्वे कारणमुक्तं अथैनं संसारसमुद्रमेवंभूतं च परिज्वासास्यज्जानीहि प्रत्याख्यानपरिज्वासात्परिहरन् पण्डितः सदसद्विवेकज्ञः सचसुनिरेवंभूतकर्मणोन्तकृच्यते अपिच जहातीत्यादिदृष्टं यथायेन प्रकारेण मित्यात्मादिनावृत्तकर्मप्रकृतिस्थित्यादिना तत्त्वसात्कृतं इहास्मिन्संसारमानवैर्नृप्यैरितितथा यथाचस्यमर्दनादिना तेषां कर्मणां विमोक्षभाखातद्वृत्तेवं यथातथैव नवन्धविमोक्षयोर्यः सम्यग्वेत्तासमुनिः कर्मणोन्तकृच्यते इति किंचद्वसन्तीत्यादिदृष्टं अस्मिन्लोकैपरतच्चहयोरपिलोकयोर्नयस्य बन्धनं किंचनास्ति सनिरालम्बनः ऐहिकामुष्णिकासारहितो प्रतिष्ठितो न कश्चित्प्रतिबद्धोऽशरीरीवास एव भूतः कलंकलीभावात्संसारगर्भादिपर्यटनाहिसुच्यते ब्रवीमीति पूर्ववत्सुक्तोनुगमः सांप्रतं नयास्ते च ज्ञानक्रियानययोरवतरन्ति तत् ज्ञाननयः प्राह यथा ज्ञानामवैहिकामुष्णिकार्थवाप्तये तदुक्तं णायमिगिश्चिद्व्यक्ते अगिश्चिद्व्यक्तमिधेन अर्थमि ज्ञेयव्यक्तेव इह ज्ञेयव्यक्तसोऽसोऽसोनाम यतितव्यमिति ज्ञानेयत्वो विधेयइतियत्तपदेशः सनयोनामेति सज्ज्ञाननयोनामेत्यर्थः क्रियानयस्त्विदमाह क्रियैव फलदां पुंसां ज्ञानं फलदं मतं यतः स्त्रीभक्ष्यभोगज्ज्ञानात्सुखितो भवेत् तथायास्मात्प्रधीत्यापि भवन्ति स्वर्ग्यस्तु क्रियावान्पुरुषः स विद्वान् सच्चिन्मयतामौघमातुरेण किं ज्ञानमात्रेण करोत्यारोगंतथायावमित्यादि ज्ञानयोरपि ग्राह्या ग्राह्ययोरर्थयोस्तथापि यतितव्यमेवेति क्रियैवाभ्यसनीयेति इति योनयः सक्रियानयोनामेति एवंप्रत्येकमभिधाय परमार्थोऽयं निरूप्यते ज्ञानक्रियाभ्यामोक्षइति चानमः सत्त्वे सिंपिनयाणां वज्रविह्वलत्वव्यनिसामित्ता तंसत्त्वनयविसृजं जंचरणगुणद्विषोसाङ्गचरणक्रियागुणो ज्ञानंतद्वान्साधुर्मोक्षसाधनायात्ममिति तात्पर्यार्थः इत्याचार्यश्रीलङ्काविरचितायां आचारटीकायां द्वितीयः श्रुतस्कन्धः समाप्तः समाप्तं वाचाराङ्गमिति ग्रंथार्थः । २००० श्रीआचारटीकाकरणेयदाप्तं पुण्यमयामोक्षगमैकहेतुः तेनापनीयाशुभराशिमुच्चैराचारमार्गप्रवणोस्तुलोकः । शकटपकालातीतसंवत्सरयतेषु सप्तसप्तानवतीत्यधिकेषु वैशाखशुक्लपञ्चम्यां २ आचारटीकाकृतेति ।